Sc SUP 12 P/2

31
10 G
16

SANCTI

PROSPERI AQUITANI

OPERA OMNIA.

SANCTI
PROSPERI AQUITANI
S. AUGUSTINI DISCIPULI,
S. LEONIS PAPÆ PRIMI NOTARII,
OPERA OMNIA
AD MANUSCRIPTOS CODICES,

NECNON

AD EDITIONES ANTIQUIORES ET CASTIGATIORES EMENDATA,

Nunc primum ſecundum ordinem temporum diſpoſita,

Et Chronico integro ejuſdem, ab ortu rerum, uſque ad obitum Valentiniani tertii, & Romam a Vandalis captam pertinente locupletata.

Quibus præfigitur ejuſdem S. PROSPERI AQUITANI VITA ex Operibus ipſius, & Scriptorum Eccleſiaſticorum libris concinnata.

EDITIO SECUNDA VENETA

JUXTA PARISIENSEM ACCURATISSIMAM ANNI MDCCXI.

TOMUS PRIMUS.

ADDITIS NUNC PRIMUM S. ASTERII EPISCOPI AMASEÆ HOMILIIS.

BASSANI, MDCCLXXXII.

SED PROSTANT

VENETIIS APUD REMONDINI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

NOVAM Editionem Operum omnium ſancti Proſperi Aquitani, fideliſſimi quondam ſancti Auguſtini Diſcipuli, doctrinæque ab ipſo traditæ vindicis ſtrenuiſſimi, ſancti Leonis Magni Papæ I. Notarii, in lucem novis curis emitti oportuit: tum ut illorum, quibus cordi eſt cæleſtis Auguſtini de Gratia Dei ſervatoris, & de aliis fidei morumque capitibus doctrinam commodis aliqua ex parte conſuleretur, ampliori & emendatiori codice Proſperi ſubminiſtrato, cujus operibus tota Auguſtini ipſius doctrina paucioribus ſub conſpectum ponitur: tum ut eximiæ illi ſancti Auguſtini Operum Editioni a Doctiſſimis religioſiſſimiſque viris ante aliquot annos procuratæ nonnulla, nec forte inutilis, fieret acceſſio; ejus viri libris multiplicatis, qui ſuſceptum ab Auguſtino revincendorum inſtruendorumque Semipelagianorum laborem eatenus ad exitum perduxiſſe dici poteſt, quatenus has Pelagianæ hæreſeos reliquias armis omnibus, quas e Pelagianorum clade ſuperſtites videbantur collegiſſe ſpoliaverit: tum denique (quod quidem omnium maxime ad hunc laborem aggrediendum compulit), ut ILLUSTRISSIMI GALLIARUM CANCELLARII, quem ſagax providentia totius regni utilitatibus ſemper intentum, de litteris quoque, & Eccleſiaſticis præſertim, promovendis ſollicitum facit, expreſſis in eo quod humaniſſime conceſſit Privilegio mandatis obtemperaretur.

Cui quidem Editioni novæ quia curam noſtram laboremque qualemcumque apponere, Deo permittente, ſuſcepimus: ideo incumbere nobis agnoſcimus, ut pro more ſolemni, de Auctoris commendatione, de Operum ipſius inſtituto, ac de Editionis hujus ordine & commodis aliquem ad Lectores ſermonem habeamus. At de primis duobus ſat multa alibi legere eſt: de ſanctiſſimi & eruditiſſimi Auctoris meritis & commendatione in Vita ipſius, quæ mox Præfationem hanc excipiet. De ordine vero, ſeu anno quo unumquodque opus ab eo ſcriptum fuerit, & de quo argumento ibidem agatur, in Admonitione ſingulis hujus voluminis tractatibus prævia plurima, &, ni fallimur, quæ ſufficiant, reperientur.

Unde hoc unum modo ſupereſt præſtandum, ut ſcilicet quid in hac Editione a nobis tentatum aut effectum ſit paucis exponamus: poſtquam tamen nonnulla de veteribus Editionibus, quæ ex variis locis ab annis fere ducentis prodierunt præmiſerimus.

Igitur, quantum ex libris quos manibus terere datum eſt, dum huic operi incumberemus, innotuit, inter cetera ſancti Proſperi opera illud primo omnium Typis ſubjici cœpit, volumine quod vocant *in octavo*, cui titulus *Liber ſancti Proſperi de Gratia Dei & Libero arbitrio, pro defenſione Divi Aurelii Auguſtini Hypponenſis Epiſcopi: contra Caſſiani Presbyteri Librum, qui titulo de Protectione Dei prænotatur. Item. Capitula tredecim Decretorum Cæleſtini Papæ pro Proſpero & Hilario, de Gratia Dei, adverſus quoſdam Galliarum Presbyteros Pelagii ſectatores*: quibus præfigitur *Epiſtola Cæleſtini ad Epiſcopos Galliarum*, quæ hujus Editionis pag. 144 exhibetur. Moguntiæ Nonis Septembris 1524. induſtria Nicolai Carbacchii; „ qui „ quidem in Admonitione ad Lectorem ſcribit hunc ſe libellum, „ cujus Proſpero ſcribendi occaſionem a Joanne Caſſiano libros Au„ guſtini jam mortui adverſus Pelagianos pro Gratia Dei perſcri„ ptos impugnante datam obſervat, in Bibliotheca religioſorum „ fratrum Benedictinorum Montis ſancti Jacobi repertum publica„ re conſtituiſſe, cum propter vetuſtatem operis ante annos pluſ„ quam mille & ſeptuaginta a Proſpero pro tanti viri defenſione „ ſcripti, tum quia quæ continet ſummorum Pontificum Innocen„ tii primi, Zoſimi, Bonifacii, Cæleſtini, & Xiſti tertii auctorita„ te, & ſacrorum Conciliorum conſenſu approbata leguntur. Sub„ ditque, ob eam cauſſam ſe huic rei impenſius operam dediſſe, „ quo ora obſtruerentur eorum qui ſua ætate palam ſe Pelagianæ „ hæreſeos aſſertores eſſe indicabant, viderentque tales quod do„ cebant jam olim a priſcis ſacrarum litterarum traſtatoribus fuiſ„ ſe improbatum". Hæc ille.

Septimo poſt anno ſcilicet 1531. prodiit minori volumine editio *Sententiarum ex Auguſtino excerptarum* per Proſperum: anno vero 1536. *Libri de Vita contemplativa Juliani Pomerii*, quæ Proſperi operibus aſſui conſueverunt, ejuſdem molis codice impreſſi in lucem emiſſi ſunt.

Biennio poſt Venetiis prodiit aliud huic par volumen cui titulus appoſitus: *Opuſcula de Gratia & libero arbitrio S. Proſperi Aquitani Epiſcopi Reginenſis viri religioſiſſimi, Divi Auguſtini diſcipuli, & in*

divi-

divinis ſcripturis eruditiſſimi. Venetiis per Bernardinum Stagninum anno 1538. Quo libello continentur *Epiſtola S. Proſperi ad Rufinum* : *Ad excerpta Januenſium* (quod alii dicunt Genuenſium) *Liber S. Proſperi contra Caſſianum*: *Epiſtola Aurelii Carthaginenſis Epiſcopi*, *Cæleſtini Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ*: Item *Sedis Apoſtolicæ auctoritates*, *&c.* ac *S. Proſperi Epigrammata*, quibus jungitur, *Ad uxorem poema*.

Poſt annum vero, ſcilicet anno 1539. Vir libris non paucis eleganti caractere excuſis celebris, Stephanus Gryphius Lugdunenſis Typographus primus omnium, ut videtur, ſuſcepit omnia Divi Proſperi Aquitanici Epiſcopi Regienſis Opera accurata vetuſtorum exemplarium collatione per viros eruditos recognita prælo ſuo ſubjicienda. Quem ſuum laborem Senatui populoque Regienſi dicatum voluit. „ Ad quos ſcribens narrat, ante annos plus minus „ quatuor ſe recepiſſe ipſis D. Proſperi Epiſcopi ipſorum lucubra- „ tione typis ſuis excudere: nec ſtatim id præſtare potuiſſe, pro- „ pter exemplaria tum parum accurate deſcripta, tum nonnullis „ deſideratis opuſculis imperfecta. Quapropter (ſubdit) ut vobis „ gratificarer, atque ſtudioſorum commodis inſervirem, editionem „ minime præcipitandam putavi : ſed primum vehementer conan- „ dum, ut opus, ſi quo pacto fieri poſſet, prius priſtino nitori, „ germanæque integritati reſtitueretur. Proinde huc illuc miſſis „ litteris, negotium dedi amicis & Gallis & Germanis, præſertim „ humaniorum litterarum ſtudioſioribus, ut quidquid hujus aucto- „ ris apud eos in antiquis Bibliothecis lateret, tam lacerum quam „ integrum ad me tranſmitterent “. A quibus inter alia vetuſtiſſima exemplaria allata ſunt ſimul, quæ deſiderabantur opuſcula : „ nempe duo verſu heroico, *De Providentia Dei* unum, alterum „ περὶ ἀχαριστῶν præterea *Expoſitio in poſtremos unum & quinquaginta* „ *Pſalmos*: omnia, ut opinor, a noſtræ tempeſtatis hominibus non „ viſa. His igitur omnibus ſimul inter ſe diligentiſſime collatis, ef- „ feci tandem ut hic veſter Proſper, vir tam ſanctus, quam eru- „ ditus, tot retro ſæculis in tenebris deliteſcens, ſitum cariemque „ paſſus, totus nitidus, purus, integerque in lucem exiret “. Hactenus Stephanus Gryphius. Ex cujus verbis colligitur, quæcumque ante ſe fuerant edita tunc a viris doctis recognita, omiſſis tamen tam Epiſtola Cæleſtini Papæ ad Epiſcopos Galliæ pro Proſpero & Hilario, quam ſedis Apoſtolicæ ſententiis de Gratia Dei & libero arbitrio: alia vero his addita, quæ ab eo recenſentur : quibus

annumerandæ *Reſponſiones ad Capitula Gallorum*, & *ad Capitula objectionum Vincentianarum*. Hiſque omnibus præfigi curavit vitam ejuſdem Proſperi a Joanne Antonio Flaminio Imolenſi contextam: de qua quid ſentiendum legi poteſt infra articulo VI. Vitæ ſancti Proſperi.

Verum anno Chriſti 1565. Joannes Sotellus Montinenſis, Lovanii minoris Collegii Theologorum alumnus, Reverendo in Chriſto Patri D. Carolo Vander Linden ſacræ Theologiæ Baccalaureo, & Monaſterii Parcenſis Ordinis Præmonſtratenſis apud Lovanium Abbati nuncupavit novam quam inſtituit Operum Proſperi noſtri emendationem. In qua quidem editione nihil priorum repræſentare omiſit, & nonnulla alia proprio labore addidit: ſcilicet *Libros duos De Vocatione Gentium*, qui alias Ambroſio, & aliis quibuſdam affiсti legebantur; „ ille autem falſo quidem S. Mediolanenſi Antiſtiti „ tribui fatetur, at auctori ſuo Proſpero putat reſtituendos, non „ tantum ob ſtyli & phraſis ſimilitudinem, ſed etiam quia in Bi„ bliotheca regularium S. Martini Lovanienſis & in Bibliotheca „ Abbatiæ Camberonenſis, nec non in Bonneſſienſi Abbatia apud „ Namurcum in antiquiſſimis exemplaribus MSS. habentur nomine „ beati Proſperi. Certe Ambroſii non eſſe (ait ille) ex ſtylo cla„ rius apparet, quam ut ulla oſtenſione egeat: & ex eo maxime, „ quod poſt damnatos Pelagianos (ante quorum damnationem e „ vivis exceſſerat Ambroſius) ſint ſcripti, ut videre eſt in cap. 22. „ libri prioris “. Ejuſdem quoque Proſperi cenſet Epiſtolam quam addidit ad Demetriadem virginem, partim ob ſtylum, partim ob argumentum. „ Dirigitur enim poſt damnatam Pelagii hæreſim „ contra Epiſtolam ejuſdem Pelagii de ſancta Virginitate ad eam„ dem Demetriadem, quæ habetur in initio tomi 4. apud Hiero„ nymum: quæ Epiſtola vivente adhuc Ambroſio non videtur exti„ tiſſe “. Sed de his nos in Admonitione utrique præfixa ſat multa diſſeruimus. Addidit quoque *Proſperi Epiſtolam ad Auguſtinum de reliquiis Pelagianæ hæreſeos in Gallia ſuboleſcentibus*, inter Proſperi opera nondum editam: omiſſamque in Lugdunenſi editione *Cæleſtini Papæ Epiſtolam* cum ſententiis ſubjici ſolitis vir ille non omiſit; primuſque inter omnes libris Proſperi noſtri adjunxit, nec immerito, ut nos poſtea dicturi ſumus, *Canones alterius Concilii Arauſicani*. Vitam quoque ex ſuo ingenio ſuiſque partim conjecturis, judice Labbeo, concinnatam præmiſit: in qua quid ſibi de ſingulis *Lab. Scrip. Eccl. to. 2. pag. 249.*

a ſe

a ſe editis operibus videretur aperuit: & inter cetera, *Carmen de providentia Dei* a D. Proſperi operibus removendum duxit, quia Pelagianæ doctrinæ eſt, cui Proſper infeſtiſſimus fuit. De quo in Admonitione pag. 421. diximus. *Libros* vero *De prædictionibus & promiſſionibus Dei*, quatenus ſibi licuit, puros integroſque edidit; ſed ab alio quam a Proſpero ſcriptos ex ſtyli phraſiſque diſſimilitudine, & Gennadii Trithemiique ſilentio probari poſſe arbitratur.

Anno autem 1576. iidem omnes S. Proſperi libri denuo ad examen revocati in editione Duacenſi per Joannem Olivarium, qui hanc ſuam editionem dicat Joanni Sarraceno Priori Vedaſtino Atrebatenſi: „ cui ſuſcepti a ſe laboris rationem reddens in Epiſto- „ la nuncupatoria, Proſperi opera mittere ſe gloriatur ſuperiori- „ bus quidem editionibus non ſatis expurgata, tunc vero nitidio- „ ra & non modica acceſſione cum variarum lectionum, tum plu- „ rium lacunarum, maximeque unius perquam inſignis ſupplemen- „ to locupletiora. Emendationes plurimas, itemque varias lectio- „ nes partim ſuppeditarat liber ab ipſomet Reverendiſſimo Priore „ collatus cum antiquis codicibus, partim vetuſtiſſimum volumen „ Bibliothecæ Camberonenſis, quod habebat manu deſcriptos *De* „ *Vita contemplativa libros tres*, *De Vocatione Gentium duos*, *& unum* „ *Epigrammatum*“. Ex quo his in libris multa facta meliora, quæ deerant ſuppleta, adnotata plurima, nec acerrimo quidem patroni ſui, cui libenter illa ſubmittit, judicio (ut ſperat) improbanda.

Ad poſtremæ hujus editionis Duacenſis normam anno 1630. prodiit, quæ Coloniæ Agrippinæ facta notatur ſumptibus hæredum Joannis Crithii ſub ſigno Galli; ac reliquæ omnes quæ deinceps ad noſtra uſque tempora diverſis annis variiſque in urbibus excuſæ fuerunt. Unde de prioribus S. Proſperi Operum editionibus hæc ſatis erunt. Ad hanc noſtram tandem eſt deſcendendum.

In ea adornanda hæc nobis mens, hic finis fuit, ut, quantum fieri potuiſſet, ampliſſima, caſtigatiſſima, & optimo ordine diſpoſita prodiret: ut etiam ex illa aliquid adjumenti Lectoribus ſubminiſtraretur ad erroris Semipelagiani hiſtoriam plenius cognoſcendam. Ampliorem quidem exhibere nequivimus, quam in eam conferendo quidquid Operum S. Proſperi genuinorum, aut ipſi affictorum hactenus in lucem prodierat. Hinc non neglegimus illud Opuſculum, quod a Sirmondo primum publicatum eſt anno 1619. ſub hoc titulo, *Confeſſio Proſperi Tyronis Aquitani*, ex Bibliotheca Vati-

cana poſt Eugenii & Dracontii carmina: de qua quid ſentiendum Eruditis videretur, aperuimus in prævia illi operi Admonitione pag. 414. Exhibuimus etiam *Chronicum integrum*, opus a prioribus Proſperi editoribus omiſſum: cujus omiſſionis ratio ea a Stephano Gryphio in Lugdunenſi anni 1539. editione affertur: „ quia „ inter Euſebiana aliorumque Chronica eſſet excuſum, & quod ob „ nimiam corruptionem lectori faſtidio fore videretur“. Non enim inde Proſpero noſtro præjudicium inferri debere credidimus, quod aliquid ipſius aliorum fortunis annexum haberetur, quin eidem data occaſione eſſet reſtituendum, tam ipſius ornamento, quam Lectorum commodis profuturum. Nec certe tam corruptum cenſeri nunc debebit, quam ante centum ſeptuaginta annos; cum a viris peritis ad MSS. codices recenſitum, emendatum, & auctum habeatur, tam ab Andrea Ducheſnio tom. 1. Hiſt. Francorum, quam a Philippo Labbeo, qui integrum edidit tomo 1. Bibliothecæ novæ MSS. cujus editionem, quaſi ampliorem emendatioremqne nos ſecuti, non omiſſis aliarum editionum differentiis, novo etiam labore cum MSS. Colbertinis quinque contulimus.

Caſtigavimus etiam ſingulos editionis hujus libros ad fidem tot MSS. quot per conceſſi temporis limites licuit reperire & conſulere, probatiorum quoque quæ antea prodierant editionum; quorum indicem damus infra ſtatim poſt Opera, & ante Appendicem Operum Proſperi noſtri. Et ne inter varias quæ in libris occurrerunt loci ejuſdem lectiones temere ſelegiſſe, & doctiorum palato præjudicare voluiſſe arguamur, viſum eſt in marginem inferiorem cujuſque paginæ eas, quas neglexímus, rejicere, ut erudito Lectori liberum maneat, quam ſibi magis ſapere judicaverit, uſurpare. Hinc quoque non immerito videbitur caſtigatum opus univerſum, quod ſpuria a veris & dubiis, dubia quoque a veris & genuinis, & ſede, & charactere, & admonitione præambula diſtingui curavimus, adductis de unoquoque eorum eruditorum virorum ſententiis, nec cujuſquam judicio cenſura confidentiori præjudicantes.

Ordinem porro eum inter opera ſancti Proſperi ſtatuimus, qui fuiſſe demonſtretur ſcriptionis eorumdem, ſive ex textu ipſo librorum, ſive ex materia, ſive ex Doctorum guſtu & teſtimonio. Hinc *Epiſtolam Proſperi ad Auguſtinum de reliquiis Pelagianæ hæreſeos in Gallia ſuboleſcentibus &c.* tamquam primum Auctoris noſtri contra illos gratiæ adverſarios conatum, primo loco exhibuimus:

cum

cum eas litteras quas ibidem teſtatur ſe antea ad eum dediſſe, aut quas ab ipſo ſe accepiſſe gratulatur, ullibi nanciſci non ſit conceſſum. Hanc ſequitur *Epiſtola Hilarii de eodem argumento ad Auguſtinum* quoque tempore eodem ſcripta, & per eum, qui prioris perlator fuit, tranſmiſſa. Utrique vero cum reſponſum fuerit S. Antiſtitis Hipponenſis *libris duobus de Prædeſtinatione Sanctorum & de Dono perſeverantiæ, ad Proſperum & Hilarium* directis; mirati ſumus neminem antea animadvertiſſe, quanto jure hos ſibi libros Proſper noſter vindicaret, & quam utilem, immo neceſſariam cum ejus ſociique Hilarii Epiſtolis connexionem retinerent. Unde non viſum eſt ſatis conſultum fore a nobis ſtudioſorum affectui & utilitati, niſi hos ſtatim ſequi curaſſemus. *Rufini Epiſtolam* adhuc in vivis agente Auguſtino *ad Proſperum* ſcriptam longius differre non oportuit: nec inſigne & nunquam ſatis pro merito prædicandum *Carmen Proſperi* noſtri *De ingratis* inſcriptum, quod pariter tunc exaratum probatur, cum nondum inter Cælites aſſumptus fuiſſet Auguſtinus, cujus famæ ac doctrinæ contra Semipelagianorum murmura & obtrectationes vindicandæ gratia fuerat ſuſceptum. Huic majoris perſpicuitatis ergo utiliter adhibita nemo, ut ſperamus, inficiabitur tum brevia cujuſque loci argumenta, quæ jam antea legebantur in eodem Poemate in vernaculam linguam, tam ſoluta quam ſtricta oratione converſo ab anno 1646. tum notas grammaticales & criticas a Martino Steyaert Lovanienſi Doctore non ita pridem defuncto eidem operi ſubjunctas in Opuſculis Lovanii editis anno 1703. quibus etiam *Epigrammata duo in Auguſtini Obtrectatorem*, & *Epitaphium utriuſque hæreſeos Pelagianæ & Neſtorianæ*, de quibus mox, elucidantur. Duo Epigrammata illa pariter a Carmine contra Ingratos edito divelli non debuere, quæ ei non multo poſteriora hinc probantur, quod in his Auguſtinus ſuperſtes eſſe inſinuetur. Hiſque ſubjicitur *Epitaphium Neſtorianæ & Pelagianæ hæreſeon* propter rerum cum præcedentibus affinitatem, etſi forte tempore poſteriori, poſt damnatos nempe iterum cum Neſtorianis Pelagianos exaratum.

Reſponſiones Proſperi ad Gallorum & *ad Vincentii Objectiones contra doctrinam Auguſtini*, Auctoriſque noſtri famam diſſeminatas, atque *ad Excerpta* & dubia *Genuenſium Presbyterorum*, quia Romano Proſperi & Hilarii itineri priores credimus, ſtatim etiam poſt præmiſſa exhibemus: etſi non diſſimulandum, aliis quibuſdam viſum

eſſe

eſſe illas ipſorum reditui poſteriores ſtatuendas : de quo penes Lectores eſto judicium.

Rediit Roma in Gallias cum Hilario ſuo Proſper noſter, celebri illa *Cæleſtini Papæ ad Galliæ Epiſcopos Epiſtola* munitus: cui adjunctæ fuiſſe creduntur, quæ ſubjungi ſolent, *Sedis Apoſtolicæ Epiſcoporum auctoritates de Gratia Dei & Libero voluntatis arbitrio*, e ſcriniis Eccleſiaſticis deprompta, ut infra pag. 146. & ſequentibus dicetur. Quibus armatus ſtrenuus Auguſtini gratiæque ab eo propugnatæ Defenſor, majori adhuc confidentia manus conſeruit cum Semipelagianis Maſſilienſibus, & hos inter contra Caſſianum Maſſilienſium Presbyterorum Auguſtinique obtrectatorum primicerium ſcribere aggreſſus eſt. Hujus viri in lucem prodierant Collationes ſalutaribus documentis quidem refertæ, ſed aliquot in locis non extra omnem reprehenſionem poſitæ: quas inter legebatur circumferebaturque *Collatio Tertia decima de Protectione Dei*, in qua novam & a ſe primo excogitatam diſtinctionem, omnipotentiæ divinæ juribus, & peccati originalis fidei non parum derogantem, evulgare non dubitarat. Hanc nos collationem ſanæ doctrinæ, quam ubique tuetur S. Proſper, non obfuturam, ſi eo loci legeretur; immo ex oppoſitione libri Proſperi contra eamdem exarati orthodoxæ ſententiæ lucem allaturam arbitrati ſumus. Illam enim excipit ſtatim *Liber ſancti Proſperi Aquitani de Gratia Dei & Libero arbitrio contra Collatorem*; id eſt, contra Caſſianum Collationis iſtiuſce auctorem, quem tamen honoris cauſſa, & ex pacis ſtudio proprio nomine indigitare noluit.

Sequuntur *Pſalmorum a Centeſimo ad* CL. *Expoſitio* : *Sententiarum ex operibus S. Auguſtini Hipponenſis Epiſcopi delibatarum Liber unus*. Item *ex ſententiis ſancti Auguſtini Epigrammatum Liber unus* : quæ, cum Auguſtini libros aut exſcriptos de verbo ad verbum, aut ſenſuum ipſius perfectam imitationem fere ubique exhibeant, Proſperum arguunt in ſanctiſſimi Doctoris libris diurna nocturnaque manu verſandis a puero exercitatiſſimum: quorum tempus in Admonitione cuique præfixa ſatis probabile efficitur.

De *Chronico integro* non eſt quod plura narrentur, præter ea quæ ſuperius dicta ſunt, & in Admonitione ejuſdem fuſius differentur. Hoc ſolum his addendum reſtat, quod huic emendando præter MSS. Codices ſupra notatos, ac editiones Ducheſnii, Labbei, & eam quæ inſeritur tomo VIII. Bibliothecæ Patrum Lugdunenſis anni

anni 1677. conſuluimus etiam editionem ejuſdem Chronici ab Arnoldo Pontaco Epiſcopo Vaſatenſi ad MSS. 28. & octo editiones emendatam, ac nótis ejuſdem illuſtratam, & anno 1604. Burdigalæ apud Simonem Milangium excuſam.

Statim poſt Chronicum legitur *Concilium II. Arauſicanum de Gratia & Libero arbitrio, anno, ut creditur, 525. celebratum*. Quod eo jure Proſperi operibus annecti cœpit ab anno 1565. in editione Lovanienſi, & deinceps, quod Concilii hujus Patres eam doctrinam definierint, quam S. Proſper contra Maſſilienſes defenderat, & non paucos Canones ſuos ex ipſiſmet, non Auguſtini ſolum, ſed etiam Proſperi noſtri verbis contexuiſſe notentur: ac in Canone ultimo illam Caſſiani duplicis generis prædeſtinatorum diſtinctionem, quæ a Proſpero tam egregie in libro adverſus eum edito confutata fuerat, auctoritate ſua, Scripturarum effatis, antiquorumque definitionibus munita, aperte rejecerint ac reprobaverint.

Et ea quidem certa & indubitata ſunt ſancti Proſperi Opera. Hæc ſequuntur alia quædam, quæ dubiis accenſenda judicavimus: ſcilicet *Confeſſio, quæ dicitur Proſperi Aquitani*; de qua nonnihil ſupra: *Poema Conjugis ad uxorem*: *De Providentia Divina Carmen*, quod a nobis primum in capita diviſum, & capitum argumenta Operi præfixa, reſque de quibus in ſingulis ejus partibus tractantur, in margine collaterali breviter notatæ. Poſtea autem habentur *Libri duo de Vocatione omnium gentium* cum argumentis in capite & in corpore Operis, quæ in Leone noviſſimæ editionis leguntur. Ac demum *Ad ſacram Virginem Demetriadem Epiſtola, ſeu de Humilitate Chriſtiana Tractatus* Operum genuinorum dubiorumque ſeriem claudit. De ſingulis non pauca in Admonitione unicuique præfixa reperientur.

De Appendice, quam in partes duas diſtinximus, non eſt quod plura hic referamus, præter ea quæ in Admonitione *Librorum De Vita contemplativa*, & in ea quæ *Librum de Promiſſionibus & Prædictionibus Dei* præcedit, qui duo primam Appendicis partem, cum *Pſeudo Chronico* Admonitione ſua munito, conſtituunt, dicta leguntur. Alteram vero Appendicis noſtræ partem quæ *Scripta & monumenta* impleant, quo conſilio, quo fructu ibidem ſint collocata, fuſe ſatis expoſitum in Admonitione eo loci exhibita. Ibi quoque monuimus his ſcriptis monumentiſque lectionem Operum ſancti Proſperi, ac ipſam Semipelagianorum hiſtoriam lucem (ut ſpera-

mus)

mus) eſſe accepturas. Indicem denique rerum, verborum, locorum, perſonarum, ſententiarum notatu digniorum quæ occurrent legenti Proſperum, & ea Opera quæ Proſpero cum aliquo fundamento, etſi non certo, tribui poſſe videntur, ſtatim poſt Opera ipſa & Syllabum Codicum emendationi adhibitorum edimus. Eorum autem Scriptorum & monumentorum, quæ Appendicis partem utramque conſtituunt, in voluminis totius calcem rejicimus.

Hæc ſunt quæ ad publicam utilitatem promovendam, & iis obtemperandum juſſis, quæ negligere non erat integrum, vel tentata vel effecta ſunt. In quibus ſi quid minus recti contra mentem noſtram admiſſum fuerit, benigne ignoſcet Lector æquus & eruditus. Si quid vero boni & utilis a nobis præſtitum judicetur, totum in illum nobiſcum refundet, a quo *Omne datum optimum & omne donum perfectum, qui docet hominem ſcientiam, linguaſque infantium*, ſi ei placuerit, *faciet diſertas*.

SANCTI PROSPERI AQUITANI VITA

Ex Operibus ipſius & Scriptorum Eccleſiaſticorum libris concinnata.

ARTICULUS PRIMUS.

Veterum & recentiorum de Proſpero Encomia, & quis ejus ſtylus.

INTER eos qui beati Auguſtini doctrinæ propugnatores extiterunt, principem locum & eruditionis laude & auctoritatis pondere, & nominis celebritate ſibi vindicat ſanctus Proſper. Hunc amicus & collega ejus Hilarius, cujus hortatu videtur in id certaminis deſcendiſſe, ad Auguſtinum ſcribens, *Tum moribus, tum eloquio, & ſtudio clarum, adeoque notitia* tanti viri *dignum affirmat*. Hunc Victorius, qui anno 457. Proſpero forſitan adhuc in vivis agente, ſcribebat, *virum ſanctum ac venerabilem* appellat. Hunc Concilium Romæ ſub Gelaſio Pontifice anno 494. habitum, dum ſcripta ejus approbat, *virum* dicit *religioſiſſimum*. Gennadius ipſe, licet illi haud ſatis æquus, ut qui nimis feliciter cum Caſſiano pugnaverat, tamen *eloquio* potentem, & (ut loquitur ille) *ſermone ſcolaſticum*, *aſſertionibuſque nervoſum* agnoſcit. S. Fulgentius, cum beatus Auguſtinus celeri præventus obitu Gallorum Presbyterorum objecta refellere non potuiſſet, dicta ejus recta fide & copioſo ſermone a Proſpero viro erudito & ſancto fuiſſe defenſa obſervat. „ Nonnulla mox ab eodem Proſperi loca proferuntur: ut cuncti noverint, inquit, „ quid debeant de Prædeſtinatione ſanctorum impiorumque ſentire. Eadem repetit Fulgentius alio in loco. Ita ut plerique, inquit, licet in ea (quæſtione „ nempe de diverſitate Prædeſtinationis juſtorum & iniquorum) ſoleant non leviter permoveri, facile poſſint, & divinorum librorum teſtimoniis inſtrui, & „ ſancti Auguſtini libris, & Proſperi eruditiſſimi viri reſponſionibus informari“. Quæcumque vero ad laudem ejus faciunt apud Gennadium, ea omnia, non reliqua, exſcribit ad annum 463. Marcellinus. A Caſſiodoro *ſancti* appellatione cohoneſtatur, a Beda autem *Rhetoris*, ſive *Oratoris*. Photius denique eum vere *hominem Dei* fuiſſe affirmat.

Labb. de ſcript. to. 2. p. 251. — *Proſp. Ep. ad Aug. p. 5. Hilar. Ep. ad Aug. p. 15.* — *Buch Cycl. p. 6. 7.* — *Concil. to. 4. p. 126.* — *Gen. Eccleſ. Script. c. 84.* — *S. Fulg. l. 1. ad Mon. c. 30.* — *Idem lib. 2. c. 1.* — *Caſſiod. Inſtit. c. 17. p. 219. Beda, Hiſt. Angl. l. 1. c. 10. p. 11. 2.* — *Phot. c. 54. p. 45.*

Veteribus adſtipulantur recentiores. Quos inter legi poteſt Trithemius, „ Proſperum noſtrum in divinis Scripturis eruditiſſimum, & in ſæcularibus nobiliter doctum, carmine excellentem & proſa, eloquio diſertum, ſenſu profundum, ingenio ſubtilem, aſſertione nervoſum, vita & converſatione ſanctiſſimum apparuiſſe teſtatur. Sixtus Senenſis vivido quodam ac ſolerti præditum ingenio, genere orationis conciſo, excelſo, eleganti, in divinis humaniſque litteris verſatiſſimum: ad hæc mirabili vitæ ſanctitate commendabilem aſſerit “. Cenſet Scaliger illum omnium ætatis ſuæ longe doctiſſimum ac peritiſſimum fuiſſe. Scriptas ab eo & ab Hilario ad Auguſtinum in Semipelagianos Epiſtolas, tantæ apud poſteros admirationi fuiſſe ait Garnerius, ut eas noviſſimis Magni Gratiæ Doctoris operibus, ut ſuppares adjunctæ ſint. Is præcipue animadvertit in Proſpero *oculos admodum curioſos*, quos vix quidquam

Trith. de Script. Eccl. p. 32. 2. — *Sixt. Sen. Bibl. S. l. 4. p. 369. 2.* — *Euſeb. Chron. not. pag. 8. 2.* — *Mar. Merc. to. 1. p. 8. 2. Idem to. 1. pag. 21.*

poſſet fugere. Addit ad magnam ejus eruditionem accedere *parem judicii ſagacitatem*.

Gen. Script. Eccl. c. 84.

Erat Proſper, teſtibus tum aliis, tum Gennadio, in Aquitania provincia natus, unde fit ut *Aquitanus* dici ſoleat, ut ab aliis ejuſdem nominis viris facilius diſtinguatur. Qua vero ex parte ampliſſimæ iſtiuſce regionis, quave ex urbe oriundus fuerit, non conſtat omnino. Hinc patet quam non magna ſit habenda ratio Codicis cujuſdam manuſcripti, neque admodum vetuſti, Colbertinæ Bibliothecæ; ad cujus ſolius fidem emendatus legitur liber ſententiarum ex Auguſtino excerptarum per doctiſſimos operum S. Auguſtini Editores in Appendicis tomi X. parte tertia, in quo habetur: „ Proſper iſte Equitaneus fuit „ (forte pro Aquitanus fuit) TOLONENSIS civis, qui relictis ſæcularibus re- „ bus ad divina ſe negotia tranſtulit. Sita eſt enim civitas Tolonenſis in Vien- „ nenſi Galliarum provincia". Patet etiam quam illi parum ſint audiendi, qui nullo fulſulti argumento, Proſperum noſtrum vocant *Regienſem* in Aquitania, unde procul abeſt Regium.

Aur. Fened. to. 10. ap. p. 332. Dupin. to. 4. p. 410. P. ad. hiſt. cap. 5. p. 81.

Profert Sirmondus quaſi rem indubitatam, illi cognomen fuiſſe *Tironi*: quod non ſat ſcimus utrum in manuſcriptis aliquot deprehenderit, quemadmodum & in ſuo Chronici Proſperiani manuſcripto legi teſtatur Bucherius; & ex altero Mſ. citato idem Voſſius: an potius non dubitanter exiſtimaverit adjudicandum noſtro Proſpero Carmen quoddam, quod inter ejus opera extat, & a Beda Tironi Proſpero aſcribitur.

Buch. Cycl. p. 211. Voſſius pr. lat. l. 2. c. 17. p. 239.

Ex ejus ſcriptis facile quivis judicare poteſt, eum in artibus ingenuis, ac præcipue in poetica haud mediocriter eſſe verſatum: quam ipſe & Paulinus multo majori cum laude excoluere, quam quilibet alius eorum omnium qui Eccleſiæ mancipati huic ſe ſtudio dedidere. Sed Proſper eam ſanctioribus etiam monumentis conſecravit quam Paulinus. In Pedeſtri quoque illius oratione neſcio quid eminet, quod poetam redoleat, ſublimitas, vehementia, ſermo acer & nervoſus, crebræ illi ſententiæ, verba ad acumen ſtyli ſubire videntur: atque etiam multo magis lectorem percellit, ſive elocutionis dignitate, ſive ſolidæ & inconcuſſæ argumentationis viribus. Sed illi ſufficit ſermonis ſui nativus decor, nec ad ornatum accerſit aut in eumdem ſonum cadentia verba, aut plenos ac numeroſos modos, aut æquabiles modulataſque periodos, aut denique affectata illa pigmenta quæ a Leone, & aliis ejuſdem ævi auctoribus ad ſatietatem uſque ingeruntur. Cum eſſet eorum dux qui Catholicam de Gratia Chriſti doctrinam tuebantur, ſemperque in eo totus eſſet ut adverſarios Eccleſiæ impugnaret, aut eam ab illorum incurſu defenderet; lacertoſum, ſi ſic dici fas eſt, & militare ſcribendi genus uſurpat, reſque accuratius multo quam verba perpendit. Hinc eſt quod orationis ipſius compoſitio nonnumquam ſubobſcura ſit. Sed res ipſæ, quantumvis intricatæ ſint, eas ille tamen facillime illuſtrat, nec minori perſpicuitate quam acrimonia enucleat. Vere itaque illud de Proſpero ſtatui poteſt, illius orationem non eſſe tanto artificio elaboratam, nec tot eloquentiæ luminibus diſtinctam, quot in ſcriptis quorumdam aliorum reperiri queant; ſed præ ſe ferre multo plus ſanitatis, ingenii, & vehementiæ.

V. C. Paulin. 1685. Diſſert. 6. p. 116. Et Mem. Eccl. to. 14. n. 4. Dupin. to. 4. p. 431. 436.

Dupin. p. 431.

Hæc de S. Proſperi ſtylo præmiſiſſe operæ pretium fuit, quo certius illi abjudicentur opera quædam ejus nomine hactenus inſcripta.

ARTICULUS II.

Proſperi juventus & converſio.

Till. PP. 12. p. 191. Lab. de Script. Eccl. to. 2. p. 261. Antel. Diſſ. in Op. &c. p. 270.

EXTAT opuſculum quoddam, cui titulus, *Confeſſio Proſperi Aquitani*, aut, ut alii legunt, *Tironis Proſperi Aquitani*, a Jacobo Sirmondo ex Mſ. Vaticano editum anno 1619. Eſt illud ſatis eleganter ſcriptum, ut Magno Proſpero tribui poſſit: etſi Antelmio in ea vix aliquid deprehendi videatur Proſperi ſtylo

ſtylo ſatis ſimile, aut ejus famæ valde conſentaneum : eamdemque tanto patre indignam indubitanter pronuntiet Ludovicus Ellies Dupin. Habemus autem ex *Dupin. to. 4. p. 441.* illa Proſperi confeſſione, eum inter ipſa vitæ initia renatum in Chriſto Jeſu, *Inf. p. 415.* & a miſericorde Domino dimiſſo originis peccato, prius adeptum libertatem, quam ferocis domini a quo detinebatur intelligeret ſervitutem. Incuſat ſeſe, quod acceptam a Patre munificentiſſimo ſubſtantiam ea qua par erat cura ſervare neglexerit, quodque vitiis omnibus deditus, in Ægyptiorum, mox etiam in Babyloniorum jura tranſiverit, nec ullum aliud præterquam lætiferæ voluptatis pretium ſuæ perditionis acceperit. Qua ex loquendi ratione, ſimul & ex iis quæ pariter de primis vitæ ſuæ annis refert Paulinus, quid colligi debeat difficile eſt ſtatuere. „ Quamquam nota ſunt quæ de perditis Aquitanorum imprimis divitum moribus deplorat Salvianus, dum illos in omnibus Gallis ſic- *Salv. De Gubern. Dei l. 7. p. 154. 160.* „ ut divitiis primos, ſic vitiis criminatur.

„ Ut ut ſit, is de quo agimus, cum per innumeras ſæviſſimarum dominationum viciſſitudines, non ſubjectione corporis, ſed animæ ſudore ſerviret, „ & indignis confuſus officiis, pejore ſtatus ſui conditione turbaretur, quæ „ ſunt ipſius verba, cœpit erubeſcere, & ſubtraxit ſe, quantum ab inſtantibus „ dominis licuit, in occultum ſpiritus cordiſque ſecretum : & apprehenſo ſanctarum ſcripturarum volumine, quid ſibi adhuc ſpei ſupereſſet inſpexit : ac „ ex his certior factus paratiſſimam ſemper eis eſſe Dei miſericordiam, quos „ male actæ vitæ ex animo pœniteret, multo perfuſus imbre lacrymarum ingemuit, quod ſe Dei redemptum ſanguine peccato venumdediſſet, quodque „ ſibi inimiciſſimis ſerviret dolens “ : mox confirmatus & animatus conſtituit dirumpere graves, quibus vinctus detinebatur, catenas & ad eum reverti, a quo fuerat ad vitam emptus, petere, quærere, miſericordiæ divinæ januam pulſare. Erubeſcebat quidem quia animo nudus erat, & nihil habens quo membrorum, id eſt, morum ſuorum, inhoneſta circumtegeret, obſcœnæ egeſtatis dedecore confundebatur, neque tantæ familiæ tantique Patris conſpectum ſubire audebat. *Quaſi vero* (inquit) *tolerabilius ſit judicium accuſatis, quam* ſponte *confeſſis*, *reis contumacibus*, *quam ſupplicibus*, ad tremendum Dei *tribunal* in morte *exhibitis*, *quam* ante obitum ad Patrem miſericordiſſimum *ex animo reverſis*. Hinc tandem hæc apud ſe ſtatuit : *Habeat quantaslibet cruces & ignominias pœnitentia*, *levior erit ignis verecundiæ quam gehennæ*. Quibus verbis an ſignificet ſe publicæ pœnitentiæ labores amplecti decreviſſe, non ſtatim aſſeruerimus. Veriſimile tamen eſt, ſi id conſilii cepiſſet Proſper, aliquam ea de re in ſcriptis ipſius ſuperfuturam fuiſſe mentionem.

Neque vero ſi illum angebant amiſſa ejus quam in Baptiſmo acceperat gratiæ munera, ideo non grato animo adorabat velocem dignationem & properatam clementiam, qua etiamnum infantulus fuerat regeneratus. Longe ab illis diſſentiebat, qui ad excuſationem violatæ regenerationis *rudem ætatem & imprudentes annos cauſabantur*, tanti ſibi immeritis collati beneficii immemores.

Innuere videtur ſe tum in medio alienæ gentis fuiſſe, cum ad Deum converſus reſipiſcere inſtituit, ſeque ſolum fuiſſe mutaturum, ni *Barbarus regni* ſui *limites diſpoſitis ſervaſſet excubiis*. Hæcque ab illo proprie vereque dici potuerunt. Etenim nemo neſcit quas ſtrages collecti e diverſis gentibus Barbari, tum in univerſa Gallia, tum maxime in Aquitania ſæculo quinto ineunte ediderint.

Proſper quoque in Carmine de Providentia divina, ſi tamen genuinus ille *Inf. p. 426.* Proſperi fetus credi debeat, queritur urbem ſuam a Getis incendio deletam, ſeipſum captum a Barbaris, inter eorum turmas abactum, ac peditem ire coactum. Præſulem ſuum una cum afflictis & miſeris gregis ſui reliquiis ſedem aliquam, aut potius exilii locum quæſiiſſe.

ARTICULUS III.

Proſperum ævi ſui calamitates ad pietatem excitant. Contumaces nonnullorum querelas caſtigat.

V. Monum. Eccleſ. to. 14. not. 4. QUOD Carmen Proſpero Tironi a Beda tribuitur, id extat inter Paulini Nolani opera, eoque minime indignum a viris doctis judicatur. Ut autem illud cum hujus hiſtoria conciliare perquam difficile eſt, ita nihil in eo reperias quod cum rebus geſtis Proſperi non optime cohæreat. Et huic quidem non Bedæ ſolius, ſed & codicum aliquot manuſcriptorum auctoritate adjudicatur. Unum eſt quod morari poſſit: nempe Carmen illud ornatius eſt, & liberius fluit, quam ut Proſperi opus eſſe videatur. At quidni hic alio quidem ſcribendi genere uſus tum fuerit, cum prophanorum ſcriptorum litteras, ac ſæcularis eloquentiæ ſtudia non ita pridem dimiſiſſet; alio cum de expugnando errore dumtaxat ſollicitus, talia verba adhibuit, qualia graves ſententiæ firmæque rationes poſtulabant.

Infra pag. 418. 421. Verum quiſquis tandem fuerit Carminis illius ſcriptor, certe conjugio illigatus erat, & id operis ſui uxori ſuæ nuncupat. Commotus tum perpetua rerum humanarum mobilitate, tum aſperrimis ætatis ſuæ ærumnis, ſeſe ad pietatem *Salv. De Guber. Dei lib. 7. p. 132. 152.* novo in dies ſtudio colendam adhortatur. Ac multi quidem illius temporis oppreſſi calamitatibus obduruerant, Deumque ipſum nefariis vocibus incuſare non *Infra pag. 419. v. 45. & ſeq.* reformidabant. Hic vero profitetur ſe ſuam ſpem omnem infixiſſe ac collocaſſe in ſolo Deo, cujus benignitate ipſe terræ hujus incola, patriæ alterius, cæleſtis *Pag. 425. v. 25. & ſeq.* nimirum, civis fuerat effectus. Pollicetur ſe non ignarum terrenas opes perbrevi jure obtineri, ita ſuis uſurum, quaſi ſuæ non eſſent: eas ſe jam non miraturum, non conſectaturum honores, neque fore umquam ut qui divite Chriſto fruatur, ſævientem metuat paupertatem, qua mente proſpera ſuſcepturus ſit, eadem adverſa ſuſtentaturum, ita ſcilicet ut nec malis vinci ſe aut dejici, nec bonis capi efferrique permittat, debitas ſemper Chriſto grates acturum, ejuſque laudes ac honorem ore memori celebraturum.

Poſtquam paucis ea retulit quæ hominum cauſſa Deus & fecit & pertulit, hæc ſubjungit,

Infra pag. 420. v. 89. & ſeq.

Quidnam igitur tanta pro ſpe tolerare recuſem?
Aut quid erit, quod me ſeparet a Domino?
Ignem adhibe, rimare manu mea viſcera, tortor:
Effugient pœnas membra ſoluta tuas.
Carcere ſi cæco claudar, nectarque catenis,
Liber in exceſſu mentis adibo Deum.
Si mucrone paret cervicem abſcindere lictor,
Impavidum inveniet: mors cita, pœna brevis.
Non metuo exilium, mundus domus omnibus una eſt.
Sperno famem, Domini ſit mihi ſermo cibus.
Nec tamen iſta mihi de me fiducia ſurgit:
Tu das, Chriſte, loqui, tuque pati tribuis.
In nobis nihil audemus, ſed fidimus in te,
Quos pugnare jubes, & ſuperare facis.

Ut autem erat ſuperſtes ejus uxor, illam hortatur, ut pariter Deo ſe dedicet, quo uterque mutua ope firmatus, validius ac felicius cum hoſte dimicent: hanc ideo ſic alloquitur.

Pag. 421. v. 115. & ſeq.

Tu modo fida comes, mecum iſti accingere pugnæ,
Quam Deus infirmo præbuit auxilium.

Sol-

Sollicita elatum cohibe, ſolare dolentem:
Exemplum vitæ ſimus uterque piæ.
Cuſtos eſto tui cuſtodis, mutua redde,
Erige labentem, ſurge levantis ope.
Ut caro non eadem tantum, ſed mens quoque nobis
Una ſit, atque duos ſpiritus unus alat.

Quas tunc temporis ex hominum genere vindex Deus repoſcebat pœnas, iis ſceleſtiſſimi quique, quos veniam ſupplices petere oportebat, ad accuſandum non ſine blaſphemia Deum adducebantur. Hi manifeſtiſſimis Divinæ providentiæ argumentis ad ipſam oppugnandam abuſi, quod bonos inſonteſque pariter & noxios iiſdem viderent premi malis, negabant res humanas a Deo gubernari, & ad futilem quamdam fatorum vim ac ſiderum poteſtatem confugiebant.

Infra pag. 431. v. 15. & ſeq.

Infra pag. 437. v. 624. & ſeq.

Hujuſmodi blaſphemiæ quæ beatum Auguſtinum ad ingens & eximium illud de Civitate Dei opus ſcribendum impulerant, ſcribendo quoque anno 416. *Carmini de Providentia Divina* occaſionem dedere. Conſueverat autem auctor illius Carminis, qui inſignem ubique eximiæ adverſus Deum pietatis ſenſum præ ſe fert, variis tum ſoluta tum ſtricta oratione operibus ſtylum exercere. Cum vero Gallia a decennio, hoc eſt a deſinente anno 406. quo in eam irruperant Barbari, innumeris cladibus conficeretur, mœſtum hominis ingenium comprimebat dolor, eumque jam per totum anni unius ſpatium ſilere coegerat, ut qui non parvam patriæ ſuæ malorum partem tuliſſet. Commotus eſt tamen aliquando temerariis blaſphemorum hominum, quorum aliqui Chriſtianam fidem profiteri ſe jactabant, conviciis: acriuſque impiarum linguarum jaculis, quam omni ſævientium Gothorum crudelitate ſtimulatus, ad vindicandam ſtylo Dei providentiam, ac retundendas ejus inimicorum contumelioſas voces acceſſit.

Pag. 427. v. 1. & ſeq.

Ibidem. Pag. 426. v. 87. & ſeq.

Hoc imprimis dogmate ſuo in opere nititur, quod per hujus vitæ calamitates Deus impios plectat, bonos peccatorum ſordibus mundet, tepidos accendat, & erigat, virtutum decoribus augeat atque amplificet. Tum Deum precatur ut his ſe ſociet quos peccantes bonus arguit, patrioque emendat flagello; potius quam illis quos ſummoto jam verbere curſu voluntatis ire, & propria libidine ferri permittit. In hoc opere multa invenias quæ de divina gratia egregie dicta, Proſperoque noſtro haud indigna videantur. Contra ſunt nonnulla quæ cum aſſertionibus ab eo poſtea tam ſtrenue quam feliciter propugnatis cohærere vix judices. Quo fit ut id operis illi alioquin convenientiſſimum non facile inter ejus opera referatur. Fieri tamen poteſt ut hanc lucubrationem ante ſuſceperit, quam doctrinæ de Gratia ſatis magnam operam impendiſſet.

Pag. 454. v. 902. & ſeq.

Antel. Diſſert. Oper. Leo. p. 105. & ſeq. ac alii.

Hæc de primis Proſperi annis eruimus e tribus ſcriptis, quorum auctoritas, ut nec plane rejicienda, ita nec citra omne dubium admittenda viſa eſt. Quæ poſthac a nobis dicenda ſunt, ea certis & indubitatis ipſius operibus nitentur.

ARTICULUS IV.

Doctrinam de Gratia adverſus Semipelagianos tuetur.

UTRUM ſævitia Barbarorum, an quavis alia re compulſus Proſper ex Aquitania migraverit, id quidem parum liquet. Illud certius, eum anno 428. vel 429. aut forte jam 426. in Provinciam Dei nutu deductum fuiſſe, ut Chriſtianam de Gratia doctrinam a beato Auguſtino elucidatam defenderet ac tueretur. Hanc quidem in illis locis vellicabant viri nonnulli, tum dignitate tum virtutis ac pietatis fama conſpicui.

V. S. Aug. Vitam. S. 341. 10. 11. Mem. Eccleſ.

Erat

Infra pag. 5. Erat quidem Auguſtino Proſper *ignotus facie, nec niſi animo ac ſermone* unis ad eum *datis, viciſſimque receptis* ab eo *litteris compertus*. At lectis ſancti viri ſcriptis, Deique miſericordia prælucente veritatem edoctus, pro ea viribus *Pag. 8. Pag. 14.* totis propugnavit: adeo ut Hilarius, alter ejuſdem veritatis ſtrenuus defenſor ad Auguſtinum, cui erat notior, ſcripturus, cum Proſpero egerit, ut ſimul & ipſe ſuas ad eumdem daret litteras, ratus illum & ſancti Præſulis ampliori notitia dignum, & eum eſſe qui & in quo poſitus eſſet adverſariorum error enucleate proponeret, & referret quænam eſſent in iſtis quæſtionibus obſcuriora, & ad percipiendum difficiliora, quæ luculentiſſimis expoſitionibus a præſtantiſſimo Doctore aperiri oporteret.

Enimvero morem geſſit Hilario Proſper, & celebratiſſimam illam, quæ etiamnum extat, dedit Epiſtolam anno 428. exeunte, vel 29. ineunte: profeſ- *Pag. 5. & ſeq.* ſus *ſcribere ſe fidei, qua Eccleſia vivit, affectu*. Motus amborum ſtudio Auguſtinus, duos ad eoſdem libros *de Prædeſtinatione ſanctorum, & de Dono per-* *Infra pag. 27. & ſeq.* *ſeverantiæ* ſcripſit. Aliquas quoque idem fortaſſe ad eos dedit litteras, quæ quidem exciderunt.

Pag. 14. Conſtat quidem Hilarium tunc temporis ex ordine laicorum fuiſſe, Proſper *Pag. 5.* Diaconus fuiſſe ex eo forſitan videri poteſt, quod de Leontio Diacono loquens *Aug. de Præd. SS.* fratrem ſuum eum appellat, & ab Auguſtino & a Cæleſtino prior Hilario no- *Infra pag. 37.* minatur. Nec ex ipſo tamen Hilario de Proſpero ad Auguſtinum ſcribente, neque ab ullo alio e veteribus apparet eum fuiſſe aliquo Eccleſiaſtici ordinis gradu inſignitum. Ipſe teſtatur ſe non quidem argumentis perverſe ſentientium de *Infra pag. 7.* veritate, ſed *auctoritati imparem, eo quod multum ipſi eum & vitæ meritis antecellerent, & aliqui eorum adepto nuper ſummo ſacerdotii honore ſupereminerent*. Hodie fatetur eruditiſſimus quiſque nullum eſſe antiquitatis monumentum, ex quo eum alia ac laicos conditione fuiſſe effici queat. Habetur ex uno codice MS. eum *relictis rebus ſæcularibus ad divina ſe omnino negotia tranſtuliſſe*. Nempe ex eorum numero fuit qui dimiſſo ſæculo vitam in ſeceſſu agebant, nulli tamen obſtringebant ſe monaſterio: ut Paulinus, Pammachius, Severus Sulpicius, aliique ætatis ejuſdem, qui Monachorum appellatione continebantur: ac illud quidem S Proſper ſecutus eſt vivendi genus.

Nec illud prætereundum videtur, quod a Garnerio pie juxta & prudenter *Mar. Merc. Præf. p. 7.* eſt obſervatum, in Præfatione in Omnia Marii Mercatoris Opera. „ Animadverti aliquando (ait ibi) nec ſine magna admiratione, Deum, qui amat humilium manu reſiſtere ſuperbis, tribus hæreſibus, Pelagianæ, Neſtorianæ & Maſſilienſi, quæ præ ceteris ſuperbiæ a Patribus accuſantur, oppoſuiſſe primum laicos homines: ut, quod ait Apoſtolus, per contemptibilia mundi confunderet fortia, & tumidam quaſi Pharaonum potentiam confunderet ab infirmis. Certe Pelagianis primus obſtitit Conſtantius ex Vicano (ſic enim legendum eſt) Romæ habitans. Primus Neſtorii dolum detexit, cleroque oſtendit, affixa ad Eccleſiæ valvas obteſtatione, Euſebius tunc temporis σχολάστικος τῆς βασιλίδος Κονσταντινουπόλεως, ut loquitur Theophanes, vel rethor, ut tradit Nicephorus, vel judex forenſis, ut ſcribit Leontius. Reſtitere primi Maſſilienſibus Presbyteris laici duo Hilarius & Proſper, monueruntque Auguſtinum epiſtolis, quas conſequens ætas ita ſuſpexit, ut ſupremis magni gratiæ Doctoris laboribus conjungeret quaſi ſuppares “.

Qui ſanæ de Chriſti gratia doctrinæ adverſabantur, non eos libri utique a beato Auguſtino ad Proſperum & Hilarium ſcripti auctoritas a ſententia dimovit, *Infra pag. 86.* hique poſterioribus ſæculis Semipelagiani merito ſunt appellati. *Non Romana ſolum Africanaque Concilia, & per omnes mundi partes univerſi promiſſionis filii* qui extra Gallias verſabantur, *ſed in ipſis etiam Galliis plurimi cum beati Auguſtini doctrina, ſicut in tota fide, ita in gratiæ confeſſione congruebant, & ad perceptionem evangelicæ apoſtolicæque doctrinæ ſaluberrimis ejus diſputationibus imbuebantur*. Verumtamen e Gallis non pauci ſancto Antiſtiti, *præcipua*

pua

pua licet tunc eſſet portio Domini ſacerdotum, occultis ſuſurrationibus obloquebantur, & prout opportunas aliquorum aures reperiebant, ſcripta ejus, quibus error Pelagianorum impugnatur, infamabant, tantæque pietatis viro Paganorum & Manichæorum impietatem adſcribebant. Ita in eum ſtatum deducere cauſſam [*Infra pag. 168.*] *Eccleſiæ moliebantur, ut dum Catholicos affirmabant non veraciter pro gratia locutos, Pelagianos injuſte damnatos fuiſſe perſuaderent.*

Quæ ſi vera eſſent, & in aliquo erratum fuiſſet ab Auguſtino, cur ipſi præ- [*Pag. 56. & ſeq.*] dicationibus ejus non reſiſtebant, nec ſaltem aliquibus ſcriptis eum a quo talis emanabat doctrina non conveniebant. Is profecto auſcultare non renuiſſet monentibus, quantum ipſi ſalva veritate licuiſſet. Et ſane magna gloria ſua conſuluiſſent humano generi, ſi Auguſtinum ab errore revocaſſent. Neque erat quod cenſerent magnorum prius meritorum ſeni, cujus libros nemo reciperet, honorabiliter atque miſericorditer ignoſcendum.

At timidi cenſores adverſarios tanti viri palam profiteri ſe non audebant, gnari perhonorificum eſſe omnium de eo judicium, nec deeſſe qui famam ejus fortiter ac ſtrenue tuerentur. Moleſte ferebant quod his quæ adverſus *excellentiſſimæ auctoritatis virum inter multas Collationes aſſeruerant*, Proſper reſiſteret. Nec dubitant, *ſi quam hinc moverent quæſtionem in qualibet frequentia Sacerdotum, in qualibet congregatione populorum, centenis ſibi beatiſſimi Auguſtini voluminibus obviandum fore:* quæ cum tenebris calumniarum diſpulſis, cordibus audientium manifeſtare cœpiſſent potentiſſimam Chriſtianæ fidei veritatem, vetarent a piis & fidelibus recipi amaritudinem illam fumoſæ vanitatis volentium in ſua juſtitia magis quam in Dei gratia gloriari. Igitur ſatis habebant occulta eum obtrectatione mordere, quem non audebant conſtanter arguere. Inſuper eoſdem rumores in ejus diſcipulos diſſeminabant, ne quis jam ſupereſ- [*Pag. 55. Pag. 61.*] ſet cujus auctoritate pellerentur errores, quos illi a fidelibus probari cupiebant.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ARTICULUS V.

Suam Auguſtinique famam defendit S. Proſper, ſcribitque adverſus Ingratos.

RUFINUS Proſperi amicus rumoribus iis qui de erroribus familiari ſuo temere [*Infra pag. 55.*] affictis diſſeminabantur commotus, litteras ad eum dedit. Ac ejus quidem litteras, *ut fraternæ ſollicitudinis & ſinceriſſimæ charitatis indices* Proſper accepit, pluribuſque ad eum reſcripſit, pleniſſima veritate pandens omnia quæ tum de Auguſtino ipſo, tum de ipſius diſcipulis ad inanem invidiam ferebantur referebanturque. Multis in locis hujus ſuæ Epiſtolæ de Auguſtino loqui- [*Infra pag. 56. & 61.*] tur tamquam adhuc ſuperſtite: qui cum die 28. Auguſti anno 430. vita exceſſerit, prorſus ante finem hujus anni Epiſtolam ſcriptam fuiſſe neceſſe eſt. In ea animadvertit pleraſque gentes tunc primum Chriſtianæ gratiæ fieri cœ- [*Noris hiſt. Pelag. l. 1. c. 3. p. 191. Pag. 95.*] piſſe participes: quam revera circa hanc ætatem beatus Palladius Hibernis intulit.

Adhuc vixiſſe videtur Auguſtinus cum a Proſpero in carmine adverſus Ingratos tam magnificis extollebatur laudibus.

> *An alium in finem poſſet procedere ſanctum* [*Infra pag. 75. v. 90. & ſeq.*]
> *Concilium, cui dux* AURELIUS, *ingeniumque*
> AUGUSTINUS *erat? quem Chriſti gratia cornu* [*Bletr. ſt. 1. pag. 101.*]
> *Uberiore rigans, noſtro lumen dedit ævo,*
> *Accenſum vero de lumine: nam cibus illi,*
> *Et vita, & requies Deus eſt; omniſque voluptas*
> *Unus amor Chriſti eſt, unus Chriſti eſt honor illi?*

Et dum nulla ſibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, & in ſancto regnat Sapientia templo.
Iſtius ergo inter cunctos qui de grege ſancto
Inſanas pepulere feras, induſtria major,
Majus opus, totum præſtantius imbuit orbem.
Nam quocumque gradum convertit callidus hoſtis,
Quaque per ambages anceps iter egit opertas,
Hujus ab occurſu eſt præventus, mille viarum
Inſidiis aditum non repperientibus ullum.
Cumque foris rabies avidorum excluſa luporum
Frenderet, inque omnes mendacia verteret artes:
Ne mentes ullarum ovium corrumpere poſſet,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis;
Iſtius ore Viri fecit Deus: iſtius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Quæ mites humileſque bibunt, campiſque animorum
Certant vitalis doctrinæ immittere rivos.

Fidelium fratrum ſuorum charitate ductus opus ſuſcepit tam arduum, quo pias mentes ſtudio veritatis accenderet, gliſcentes malignis hoſtium artibus errores ab iis depelleret, gratiamque meritorum noſtrorum artificem, non opus eſſe luculenter ac jucunde edoceret: quod ipſe ſic exprimit in capite totius poematis.

Infra pag. 69. v. 1. & ſeq.

Congenitæ in Chriſto gentis mihi caſtus ab alto
Inſinuatus amor, proprias excedere vires
Me jubet, atque pias accendere carmine mentes.
Ne poſt confectum celebris victoria bellum,
Securos animos incauta pace reſolvat:
Ceu metus eliſo jam nullus ab hoſte ſuperſit,
Nec caput attriti viroſum palpitet anguis.

Carmen illud ſuum inſcripſit DE INGRATIS. Nemo enim gravius ingrati animi vitio laborat, quam qui ea in ſe ipſo liberique arbitrii viribus poſita putat, quæ maxima miſericordiæ ac omnipotentiæ Salvatoris dona ſunt ac beneficia. „ Hoc porro Poema omnium ſplendidius prolixiuſque quæ Proſper edi- „ dit, nullumque aliud in quo ejus ingenii vis & acumen eluceat magis. No- „ bile opus, magnis ſententiis, magnis ſenſibus, magnificis denique verbis & „ locutionibus coaleſcens: quamvis ejuſmodi materiam tractet, quæ liberos il- „ los ac vehementes, quales poeſis poſtulat, motus vix admittat “. Carmen illud vernacule reddidit tum ſtricta tum ſoluta oratione vir ævo ſuperiori eximiæ pietatis laude inſignis. Ejuſdem quoque ab eruditiſſimo novæ Eccleſiaſticorum Scriptorum Bibliothecæ auctore fuſa & copioſa confecta eſt analyſis.

Antel. Diſſ. Op. Leo. p. 417.

Dupin. to. 4. p. 431. & ſeq.

Infra pag. 110. Marc. to. 2. p. 96. 2.

Accuſati a Proſpero Semipelagiani, quod detegere ſua ſenſa reformidarent, videntur illam criminationem repellere voluiſſe. Ex iis unus ſub alieno nomine aut ſcripſit, aut ſcribere ſe velle profeſſus eſt. Hunc Proſper duplici Epigrammate prævertit, in quo Auguſtinum adhuc in vivis fuiſſe videtur velut rem indubitatam ſupponere. Hæc Proſpero tribuenda in dubium revocare videtur Garnerius: cujus ſuæ ſuſpicionis momentum ullum non protulit, nec forte facile repeliſſet; cum a Beda unum ex his ſub nomine Proſperi rhetoris citatum legatur, iſtud nempe quod ab his verbis incipit: *Contra Auguſtinum &c.* Utroque loco Vincentium Lirinenſem deſignari quidam ſuſpicantur, quem ementito nomine Commonitorium ſuum contra Auguſtinum edidiſſe anno 434. criminantur. Non alius erat magis idoneus qui Auguſtinum ſcriptis provocaret,

Antel. D. ... Op. Leo p. 418.

Bed. hiſt. c. [illegible] Marc. not. to. 1. p. 96. 2.

quam

quam Caſſianus, quem duobus Epigrammatis peti alii autumant. At idem nihil videtur in ſanctum Doctorem palam edidiſſe. Quæ vero Collatio ejus eſt numero tertio-decima, eam anno 426. & ſcripſit, & ſub proprio nomine edidit, licet prava quæ in eadem habentur dogmata, ex alterius perſona proponat. Neminem præter hunc ad annum uſque 433. ſcriptis ſenſa ſua mandare auſum eſſe apparet. Itaque aut ſcriptor ille, de quo Proſper, aliquot ſaltem annos ſiluit, admonenti Proſpero morem gerens; aut ſi quis promiſſum & jactatum a Semipelagianis opus idem atque tertiam decimam Collationem eſſe contenderit, is Epigrammata duo, de quibus hic ſermo eſt, ad annum 426. revocet, ac Proſperum Semipelagianis jam tum indixiſſe bellum concedat neceſſe eſt.

Infra 162. & ſeq.

„ Gratiæ adverſarios non compeſcuere Proſperi carmina. Hæretici enim, ut „ hac ipſa de re agens ait Baronius, confutari poſſunt, quia leves ſunt & infir- „ mi; victos ſe a veritate fateri non poſſunt, quia probantur pervicaces “. Qui tamen præſulis Auguſtini doctrina aliquantum commoti ac perturbati fuerant, in quibus Hilarius Arelatenſis Præſul, ii aut veritatem tandem aliquando agnoverant, aut certe taciti quietique expectabant dum eam ſibi aperire ac detegere dignaretur Deus. Pauci quidam Presbyteri Eccleſiarum diſſenſioni ſtudentes, doctrinam beati Auguſtini carpere non deſinebant, objiciebantque quod peccatores non ſolum ad judicium peccatis debitum, ſed etiam ad peccatum ipſum diceret prædeſtinatos: Proſperum quoque & Hilarium criminabantur prædicare adverſantia veritati. Horum quæ in beati Auguſtini libris damnabilia ſe reperiſſe jactabant, indiculum confecerunt, & ea diſtribuerunt in quindecim Capitula, quæ damnationis, ſeu, ut in aliis codd. rationis titulo prænotarunt: in quibus longe alium ſancto Doctori ſenſum affingebant ab eo, qui in ejus ſcriptis inerat. Ac illud quidem anno 431. fieri potuit. Tunc enim e vita vir ſanctus migraverat, quem Proſper in Præfatione reſponſionis ad Capitula Gallorum *ſanctæ memoriæ* Epiſcopum nuncupat. Illi tamen in defendenda gratiæ doctrina ſucceſſor ſurrexerat ſanctus Proſper: unde fit ut una cum eo & beato Hieronymo iis annumeretur, quos Deus conſtituerat a quibus quid de hoc argumento eſſet credendum, alii omnes edocerentur. Et ſane lubens noſter & copioſum ſermonem & fidem integerrimam exſeruit in defendendis Magiſtri ſui vocibus & ſententiis. Scriptum ergo in lucem edidit, in quo ſingulis Gallorum rationibus aut Capitulis reſpondit, & ex Auguſtino ipſo, quinam verus ac ſincerus illius eſſet ſenſus oſtendit. *Ne*, inquiebat ibi, *hanc perſuaſionem temere quis recipiat, & talem putet ſenſum ſcriptis catholici ineſſe doctoris, qualem eum qui fruſtra calumniantur oſtentant: ſingulis capitulis quæ damnationis* (alias rationis) *titulo prænotarunt, brevi & abſoluta profeſſione reſpondeo; in nullo recedens a tramite earum definitionum, quæ in ſancti viri diſputationibus continentur*. Et eæ ſunt Reſponſiones ad Capitula Objectionum Gallorum calumniantium. Harum poſtremæ duæ laudantur a Fulgentio: qui Gallorum objectiones librum Auguſtini de Prædeſtinatione ſanctorum potiſſimum ſpectare animadvertit. „ Non autem ignoras, Monimum affatur, etiam præterito tem- „ pore illi luculentiſſimo ſancti Auguſtini operi, quod ſcripſit de Prædeſtina- „ tione Sanctorum, a quibuſdam Gallis objectum, quod beatus Auguſtinus in „ adſertione prædeſtinationis divinæ, peccatores, non ad ſolum prædeſtinatos „ diceret judicium, ſed etiam ad peccatum: cujus dicta, quia ipſe celeri præ- „ ventus eſt obitu, *Proſper vir eruditus & ſanctus* recta defendit fide & copio- „ ſo ſermone “. Hæc S. Fulgentius initio capitis 30. libri primi ad Monimum.

Baron. ad an. 431. §. 181.
Mauguin. to. 2. p. 475.
Infra pag. 145.
Fulg. ad Mon. l. 1. c. 30.
Infra pag. 145.
pag. 115. & ſeq.
Ibid.
Caſſiod. in Pſ. 20. pag. 171. 2.
Infra pag. 115.

ARTICULUS VI.

Reſpondet S. Proſper Vincentio, & Presbyteris Genuenſibus.

Infra pag. 126. in Praef.

NON æquiores in Diſcipulum adverſarii fuere, quam in Magiſtrum. *Quidam enim Chriſtianæ ac fraternæ charitatis obliti, in tantum exiſtimationem ejus quoquomodo ſtudebant lædere, ut ſuam ſe evertere nocendi cupiditate non viderent. Contexebant enim, & qualibus poterant ſententiis, comprehendebant ineptiſſimarum quarumdam blaſphemiarum prodigioſa mendacia; eaque oſtendenda & ingerenda multis publice privatimque circumferebant, aſſerentes talia in Proſperi ſenſu eſſe, qualia diabolico* (ut loquitur) *indiculo continebantur.* *Quæ* ſanctus noſter *falſo in ſe ad excitandam invidiam jactitari, facile & ſufficienter ſubſcriptione unius anathematis probaſſet. Sed ne malignitas eorum qui ſe gravari putabant, ſi de illo bene ſentiretur, ipſam ſubſcriptionis brevitatem ſuſpectam eſſet habitura, neceſſarium convenienſque credidit, ut ſive ad calumniantium animos mitigandos, ſive ad eos quorum auribus tale aliquid inſonuiſſet inſtruendos, quantum adjuvante Domino fieri potuit, plene lucideque panderet, quid de perverſis definitionibus judicaret. Propoſitis igitur ſingillatim ſexdecim capitulis, ſub unoquoque eorum ſenſus ſui, & fidei, quam contra Pelagianos ex Apoſtolicæ ſedis auctoritate defendebat, verba ponere maluit: ut qui paululum ſe ad legenda hæc dignarentur occupare, evidenter agnoſcerent, impiarum profanarumque opinionum nullum cordi ſuo inhæſiſſe veſtigium, & blaſphemias quas ſua perſpexiſſent profeſſione damnari, in earumdem repertoribus cenſerent debere puniri.* Hæc ex ipſo ad longum hic deſcripſiſſe proderit, ut quo zelo noſter prava dogmata reſpueret & recta tueretur, lectoribus fiat manifeſtum. Quo tempore id operis confectum fuerit non liquet omnino.

Infra pag. 328.

Hujus libri titulus eſt, *Pro Auguſtini doctrina Reſponſiones ad Capitula objectionum Vincentianarum.* Quo ex titulo apparet a Vincentio quodam contextum fuiſſe perverſum hunc & diabolicum, ut ipſe Proſper eum vocare non dubitat, indiculum. Erat tunc temporis in Lirinenſi Monaſterio Vincentius ille, edito adverſus hæreſes omnes Commonitorio perquam celebris. Voſſius qui eum Auguſtinianæ doctrinæ infenſum contendit, ea fretus ratione qua probari quoque poſſet eum Cæleſtini Epiſtola ſcientem & volentem abuſum fuiſſe, cenſet illas calumnias adverſus Proſperum ab eodem eſſe confictas. Qua in re Voſſio adſtipulantur Eminentiſſimus Henricus Noriſius S. R. E. Cardinalis, aliique qui hunc Vincentium Semipelagianorum dogmata ſectatum eſſe exiſtimant.

Voſſius de hiſt. Pelag. l. 1. c. 9. p. 4. Id p. 19.

Noris l. 2. hiſt. Pel. c. 11. p. 250. Ant. Diſſ. Ap. Leo. p. 319.

Baron. an. 431. §. 221. Miræus de Script. p. 66.

Mirac. Vind. to. 2. p. 419.

Labb. de Script. to. 2. p. 512.

Qui vero de ejus doctrina melius ſentiunt, ſive ii Auguſtinum in iis quæ de gratia ſunt ſequantur ducem, ſive ab ejus mente aliqua ex parte recedant; omnes in eo conſentiunt, ut alium perquirant Vincentium, cui has objectiones tribuendas velint. Cenſet Baronius, quem & alii ſequuntur, eas eſſe poſſe cujuſdam Vincentii, quem & ſacerdotem & Gallum, ut illum Lirinenſem, a ſe viſum fuiſſe teſtatur Gennadius. Nec quidquam vetare credimus eum eſſe Vincentium Presbyterum, qui nomine Conſtantii ſeu Conſtantiani Deenſis, ut probabile eſt, Epiſcopi anno 439. Regienſi Synodo interfuit. Etſi enim Gelaſio Papæ, qui anno 496. obiit ſuperſtes fuit Gennadius; non idcirco tamen eum qui anno 430. ſcribebat videre non potuit. Ut eſt non parcus eorum laudator qui, quemadmodum ipſe, in Auguſtinum minus bene erant animati; „ hunc Vincentium ait in divinis ſcripturis exercitatum, linguam habentem „ uſu loquendi & majorum lectione politam: commentatum, addit, in Pſalmos; cujus operis legerit aliqua ſancto homini Dei Cannati, ipſo audiente, promittens ſimul, ſi Dominus vitam & vires daret, ſe in toto pſalterio eodem ſtudio laboraturum. Maſſiliæ quidem & in aliis Provinciæ Eccleſiis die Octo-

Gen. de Script. Eccl. c. 80. Conc. to. 3. p. 1259. Gal. Chriſt. to. 2. p. 554. Gen. Eccl. Scr. c. 91. Id. c. 80.

bris

bris 15. colitur ſanctus Cannatus: at is Epiſcopus Maſſilienſis dicitur, & a Gueſnæo ponitur anno 621. a doctiſſimis Sammarthanis anno 480. aſſignatur. Nihil in eum Gueſnæus citat, præter vitam rudi ſtylo conſcriptam tempore Comitum Provinciæ, in qua narratur fuiſſe filius Regis Aquiſextienſis, qui Sereno ſucceſſit, & Iconoclaſtarum æqualis fuit. Porro conſtat Serenum fuiſſe S. Gregorio Magno ſupparem, ut probant variæ ejuſdem S. Papæ Epiſtolæ ad Serenum datæ, videlicet lib. 5. Epiſt. 52. lib. 7. Epiſt. 110. lib. 9. Epiſt. 9. & ejuſd. libri Epiſt. 52.

Gueſn. ann. Maſſil. p. 229. Gal. Chr. to. 3. p. 644. Gueſn. p. 228. Coint. ann. 600.

Quæ Gallos Presbyteros conturbabant, iiſdem etiam Genuenſes movebantur. At hi prudentiores moderatioreſque ſe præſtiterunt. Ex his enim duo Camillus & Theodorus, cum eos in libris beati Auguſtini *De Prædeſtinatione ſanctorum & de Dono perſeverantiæ* quædam inſolita aut minus clara moviſſent, ea ad beatum Proſperum de contextu diſputationis excerpta miſerunt, ut quo intellectu, quove judicio illa accepiſſet, noſcerent. Precibus illorum, vel, ut ipſe præ modeſtia loquitur, mandatis ipſorum obſequium ſuum non ſubtraxit: non quaſi plus in ſe quam in illis ad hæc introſpicienda eſſet ingenii, ac non magis in hoc examine facultatis ſuæ debuiſſent ipſi exercere menſuram, & ſi aliqua eos morabatur obſcuritas, decurrere ad Patrem luminum, a quo deſcendit omne datum optimum & omne donum perfectum, & a quo datur Spiritus ſapientiæ & intellectus. Sed adjuvante Domino qui ſapientiam præſtat parvulis, de Capitulis iſtis quid cum ſanctis & eruditis fratribus ſentiret, breviter indicare aggreditur: petens tamen ne ubi ſimplicitas eſſet obedientiæ, præſumptionem putarent eſſe doctrinæ. Hæcque poſt Auguſtini mortem contigere.

Inf. p. 136.

ARTICULUS VII.

Sanctus Proſper Romam cum Hilario proficiſcitur. Cæleſtinus Pontifex utrumque ſcriptis defendit. De Venerio Maſſilienſi Epiſcopo.

NON deſtitere Semipelagiani Proſperum & Hilarium, ipſumque adeo Auguſtinum erroris inſimulare. Ad hæc ea tantummodo ſequi & probare ſe profeſſi ſunt, *quæ ſacratiſſima beati Apoſtoli Petri ſedes contra inimicos gratiæ Dei per miniſterium præſulum ſuorum ſanxerat & docuerat*. Recurrerunt igitur ad Apoſtolicam ſedem Proſper & Hilarius, & Romam profecti querelas ſuas ad Pontificem Cæleſtinum detulere. Hic eorum circa Deum ſollicitudinem laudavit: & quamvis ipſi ſibi felices viderentur, quos perſecutionem propter juſtitiam ſuſtinentes beatitudo promiſſa manebat; harum tamen religioſarum animarum, quas hæc pati nefas erat, afflictione, quia membra ſua erant, pius Pontifex macerabatur. Hac mente animatus celebrem ad Galliarum Epiſcopos dedit Epiſtolam, qua & præclarum judicii ſui de Proſpero ac Hilario teſtimonium impertiit, & Auguſtini famam tuitus eſt his verbis: *Auguſtinum ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua atque meritis, in noſtra communione ſemper habuimus, nec umquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor aſperſit: quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, ut inter magiſtros optimos etiam a meis ſemper deceſſoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune ſenſerunt; utpote qui ubique cunctis & amori fuerit, & honori*. Itaque jubet Epiſcopos imponere ſilentium improbis obtrectatoribus. *Ergo*, ait, *corripiantur hujuſmodi: non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonem. Deſinat, ſi ita res ſunt, inceſſere novitas vetuſtatem, deſinat Eccleſiarum quietem inquietudo turbare*. Arguit inſuper, iiſque imputat, quod ipſis tacentibus Presbyteri illi ſupra Epiſcopos haberent copiam diſputandi. Licet Epiſcopos, non Presbyteros notum ſit a Deo poſitos ad docendum, nec in talibus ſuſpicione careat taciturnitas: *quia occurreret veritas, ſi falſitas diſpliceret*. Subditque ſuper his multa a ſe jam dicta eo tempore, quo ad fratris, id eſt, Epiſcopi Tuentii dederat

Inf. p. 137. pag. 139. pag. 143. & ſeq. Ibidem. Inf. p. 144. & ſeq. pag. 145. pag. 147.

ſcri-

ſcripta reſponſum : quibus verbis & ſequentibus ſuadetur in ea ad Tuentium Epiſtola potius actum fuiſſe de quæſtionibus quæ gratiam Chriſti ſpectarent, quam contra illos qui viros laicos in Epiſcopos cito citius ſublimarent, qua de re etiam hic conqueritur Cæleſtinus. Verum de illa Cæleſtini ad Tuentium Epiſtola nihil aliunde nobis innoteſcit.

Inf. p.144. & ſeq. Hæc vero qua Epiſcopos hortatur Cæleſtinus, ut Auguſtini doctrina ac famæ detrahentibus obſiſterent, mortuo demum ſancto Doctore ſcripta patet ex his verbis ſupra relatis, *Auguſtinum ſanctæ recordationis virum* : & paulo ſupra, *Pag. 145.* *Nec tamen mirari poſſumus, ſi hæc erga viventes hi nunc audent tentare, qui nituntur etiam quieſcentium fratrum memoriam diſſipare*. Ergo anno 431. vel 432. ineunte, quo etiam Cæleſtinus e vita migravit. Fuit hæc apud antiquos notiſſima, jamque ab anno 433. aut 434. non a Proſpero ſolum libro *Inf. p.197.* contra Collatorem capite alias 42. nunc 21. citata. *Per hunc virum* (ait hic loci Proſper) *intra Gallias iſtis ipſis, qui ſanctæ memoriæ Auguſtini ſcripta reprehendunt maleloquentiæ eſt adempta libertas : quando conſulentium actione ſuſcepta, & librorum, qui errantibus diſplicebant, pietate laudata, quid oporteret de eorum auctoritate ſentiri, ſancto manifeſtavit eloquio : evidenter pronuntians, quantum ſibi præſumptionis iſtius novitas diſpliceret, qua auderent quidam adverſus antiquos magiſtros inſolenter inſurgere, & indiſciplinata calumnia prædicationi veritatis obſtrepere : Auguſtinum, inquiens, ſanctæ recordationis virum*, *Vinc. Hiſt. c.41. p.378. Juſtel t. 1. Bibl. p.215.* &c. quæ ſupra jam citata leguntur. Nec a Proſpero tantum ſed etiam a Vincentio Lirinenſi laudata eſt. Hanc ſuo Canonum Codici Dionyſius cognomento Exiguus inſeruit. Commemorat etiam Photius Cæleſtinum pro Auguſtino ſcripſiſſe ad Epiſcopos, & adverſus eos qui Pelagianorum hæreſim inſtaurabant.

Inf. p.150. Cæleſtini Epiſtolam excipiunt collectæ aliquot Romanorum Pontificum, Africanorumque Conciliorum a Romanis præſulibus approbatorum ſententiæ, ſub hoc titulo : *Præteritorum ſedis Apoſtolicæ Epiſcoporum auctoritates, de Gratia Dei & libero voluntatis arbitrio*. Quæ collectio ideo contexta fuit, ut Semipelagianis negantibus ſe alia ſecuturos, quam quæ ab Apoſtolica ſede judicata eſſent contradictionis anſa tolleretur. Ea autem ab Epiſtola Cæleſtini tum ſtylo ipſo, tum præeuntis Epiſtolæ clauſula disjuncta eſſe convincitur. Quo fit ut eam Cæleſtino abjudicet Sirmondus, & vel Proſpero, quod una cum eo alii quoque ſentiunt, aut Leoni, ut P. Queſnellius aſcribere malint. Id autem ſciri ut non facile poteſt, ita non multum intereſt, cujus potiſſimum manu exarata fuerit, cum eam juſſu Cæleſtini confectam & in Gallias miſſam facillime judicari queat. Siquidem laudatur tamquam pars ipſiuſmet Epiſtolæ a Petro Diacono & aliis ad beatum Fulgentium & aliquot alios Epiſcopos Chriſti confeſſione decoratos tunc in Sardinia exulantes, *His congrue*, inquiunt illi, *beatiſſimus Cæleſtinus in Epiſtola ad Gallos data : Cum enim, inquit, ſanctarum plebium præſules* &c. quæ totidem verbis habentur cap. 8. Collectionis de qua eſt ſermo; alias cap. 11. Epiſtolæ collectionis junctæ : a Creſconio quoque & variis noni ſæculi ſcriptoribus, ac demum ab univerſis veteribus. A Dionyſio Exiguo inſerta eſt Codici ſuo inter ejuſdem Pontificis Decreta. Itaque ea ipſa ſunt Capitula ad quæ Hormiſdas ſummus Pontifex Poſſeſſorem Epiſcopum remittit, ut ex iis quid de gratia & libero arbitrio credendum ſit ediſcat : cujus verba legere eſt in Epiſtola apud Fulgentium 15. Epiſcoporum Africanorum in Sardinia exulum ad Joannem & Venerium num. 18. pag. 275. *De arbitrio tamen & gratia Dei quid Romana, hoc eſt, Catholica ſequatur & ſervet Eccleſia, licet in variis libris beati Auguſtini, & maxime ad Proſperum & Hilarium abunde cognoſci poſſit, tamen & in ſcriniis Eccleſiaſticis expreſſa* CAPITULA *continentur*. Poſtremi horum Capituli verba multa diſputationis materiam eruditis præbuerunt, in quo agitur de profundioribus difficilioribuſque partibus incurrentium quæſtionum, quas latius pertractarunt qui hæreticis reſiſte-

Conc. to. 2. p. 1618. p. ſeq. 1619. Baron. an. 431. §. 182. Maug. p. 419. Antel. Diſſ. in Op. Leo p. 10. Dupin. t. 4. p. 86. 87. Fulg. Ep. 16. Conc. to 2 p. 294. 285. Bill: 6. Apr. p. 141. Juſtel to. 1. p. 315. 316. Dupin. to. 4. p. 81. Conc. t. 4. p. 1512. Inf. p. 427.

ſtiterunt, quaſque collectionis auctor, quiſquis ille ſit, nec audet contemnere, nec neceſſe habet aſtruere. Nec forte valde neceſſarium duci debet magna contentione inquirere, quid ſignificare voluerit is qui mentem ſuam clare aperiendam non cenſuit, neque ex loco obſcuro aliquid adjumenti ad rem difficilem explanandam duci licet. Unde notatu dignum, exortis nono ſæculo compluribus de Gratia controverſiis, nullam tunc opinionem ab aliquo auctoritate hujus capitis fuiſſe rejectam. Neque ipſi Semipelagiani quidquam inde erroribus ſuis quod faveret eruere auſi eſſe dicuntur. Illud vero vel ex hoc ipſo capite certum eſt, nihil hoc ad ea attinere quæ neceſſaria ſunt ut gratiæ divinæ operi ac dignationi nihil penitus ſubtrahatur. Neque ea intelliguntur verbis iſtis quæ ſive ipſa collectione, ſive ipſius Epiſtolæ corpore comprehendantur, aut quæ cum his neceſſario connectantur: nec etiam ſuſpicari licet has voces aut ad initium fidei, aut ad Prædeſtinationem ſanctorum referendas, qua de re Semipelagianos inter & Proſperum certamen erat inſtitutum: cum Pontificem Cæleſtinum conſtet huic favere, illos reprobare. De quo ſi quid dubi- [*Conc. to. 4. p. 1532.*] tationis ſupereſſet, id omne prorſus tolleretur a Pontifice Hormiſda declarante loco ante pauca citato, Eccleſiam Romanam ab iis potiſſimum libris quos de Prædeſtinatione ſanctorum ad Proſperum & Hilarium ſcripſit Auguſtinus ſuam de Gratia doctrinam patere. Quæ omnia tum fuſius tum accuratius a P. Queſ- [*Leo nov. p. 407. & ſeq.*] nellio diſputata legi poſſunt in una ejus de S. Leone Diatriba; neque indiligenter eadem tractata ſunt a Lud. Ellies Dupin Doctore Sorbonico meritis & [*Dupin to. 4. p. 90. 91.*] ſcriptis notiſſimo.

Cæleſtini Epiſtola univerſe quidem ad Galliæ Epiſcopos data eſt, nomina- [*Conc. to. 2. p. 164. Inf. p. 144.*] tim tamen ad Venerium, Marinum, Leontium, Auxonium, Arcadium, & Philtanium, ſeu Sillucium: de quibus pauca hic notari non ingratum forte lectori videbitur.

Erat vero Venerius ille non quidem, ut quibuſdam placuit, Mediolanenſis [*Dupin. to. 4. p. 78.*] Epiſcopus: cum tunc temporis Epiſcopus Mediolanenſis Galliarum Epiſcopis non accenſeretur, & in Cathedra Mediolanenſi ſederet anno 431. Martinianus, qui Marolio Venerii alterius deceſſori ſucceſſor fuerat ſubrogatus: ſed, ut veriſimilius apparet, Maſſilienſi Eccleſiæ præerat Venerius, de quo Gennadius [*Gen. Cat. Script. Eccl. c. 79.*] in Catalogo virorum illuſtrium cap. 79. Etenim Maſſiliæ potiſſimum Semipelagiani, duce Caſſiano vigebant. Ex inſcriptione quadam habemus illum in Monaſterio verſatum eſſe una cum Ruſtico, qui anno 430. ad Narbonenſem Epiſcopatum aſſumptus fuit, amboſque ſimul Presbyteros Maſſiliæ miniſtraſſe. Proculo illi celebratiſſimo ſucceſſiſſe creditur, qui anno adhuc 418. vivebat. De Paulo enim eo qui medius inter utrumque a Gueſnæo mira de eo prædicante recenſetur, ne verbum quidem extat apud Pſeudo-Dextrum. Quapropter a Sammarthanis prætermittitur. Cæleſtinus certe in Epiſtola ſua VIII. Cal. [*Conc. to. 2. p. 1621.*] Auguſti anno 428. data Viennenſis ac Narbonenſis Provinciæ Præſulibus permittit cauſſam Maſſilienſis Epiſcopi, qui fratris ſui nece uſque eo lætatus fuiſſe arguebatur, ut interfectori ab ejus cæde redeunti obviam prodiiſſet. Quid id rei ſit nobis non liquet. Necatus quidem fuit Patroclus Arelatenſis, at anno 426.

Venerius inter Galliarum Epiſcopos qui ad beatum Leonem anno 451. ſcri- [*Leo. nov. Ep. 77. p. 581.*] pſerunt ordine tertius appellatur: quibus Calend. Februarii anno 452. Leo reſcripſit. „ Narrat Gennadius in Catalogo cap. 79. de Muſæo Maſſilienſis Ec- [*Gen. de Script. Eccl. c. 79.*] „ cleſiæ Presbytero, viro in divinis ſcripturis docto, & in earum ſenſibus ſubtiliſſima exercitatione limato, lingua quoque ſcholaſtico, quod hortatu ſancti Venerii Epiſcopi exſcripſit ex ſanctis ſcripturis lectiones totius anni feſtivis aptas diebus, reſponſoria, etiam pſalmorum capitula tempori & lectionibus congruentia. Quod opus (ſubdit ille) tam neceſſarium a lectoribus in Eccleſia probatur; ut expetitum & ſollicitudinem tollat & moram, plebique ingerat ſcientiam, celebritatem, & decorem“. Quo opere videtur originem

dediſ-

dediſſe Eccleſiaſtico precum curſui, cui poſtea Breviarii nomen eſt inditum. Venerium excepit Euſtachius.

Conc. to. 2. p. 1584. MARINUS qui proxime poſt Venerium a Cæleſtino appellatur, is fortaſſe eſt ad quem anno 419. ſcripſerat Bonifacius. Quænam vero fuerit ejus ſedes non indicatur. Inde judicare licet Venerium, qui huic præponitur, anno ſaltem 419. Epiſcopatu fuiſſe inſignitum.

LEONTIUS ille profecto eſt celebris Forojulienſium Epiſcopus, qui anno demum 432. aut 433. obiit.

Gal. Chr. to. 3. p. 786. Commemorant Sammarthani AUXENTIUM Nicienſem. At illum ſancto Valeriano qui anno 455. ſuperſtes adhuc erat, poſteriorem.

Narrant iidem AUXONIUM Vivarienſem, qui ſedem Epiſcopalem ex urbe Alba a Croco Vandalo, ut ajunt, devaſtata, Vivariam tranſtulit. p. 1124. Crocus quidem per Gallias graſſabatur imperante Gallieno, ut habet Gregorius Turonenſis. At de Vandalis in Gallia ante annum 407. nondum fieri mentio cœperat.

Pag. 1149. To. 2. pag. 174. ARCADIUS quidem Vencienſis Epiſcopus fuiſſe creditur, FILTANIUS vero Aptenſis: quippe qui ſanctum Caſtorem exceperit ante annum 426.

ARTICULUS VIII.

Sanctus Proſper ſcribit adverſus Caſſianum.

REDUX in Gallias S. Proſper, Epiſtola Cæleſtini Pontificis, ut credere promptum eſt munitus, magna ſpe animabatur fore ut turbas omnes pondus auctoritatis tantæ comprimeret. Verum hac in occaſione expertus eſt quam id verum eſſet quod ipſe tanta mentis conſtantia tuebatur, niſi gratia ipſa intus in animis operetur, vanum & irritum eſſe quidquid præſidii ac luminis aliunde advenerit. Infra pag. 197. Cum ergo Auguſtini doctrinam ac fidem verbis generalibus tantum laudaſſet probaſſetque Cæleſtinus, *& librorum pro quibus in Epiſtola Papæ actum eſt non expreſſus eſſet titulus*, nec ſpeciatim libris ab eo noviſſime ſcriptis ſpeciale diſcretumve perhibuiſſet teſtimonium; *audebant quidam inferre, quod hinc eos appareat non probatos, & iſtam in ſanctum Auguſtinum laudationem pro anteriorum ſcriptorum meritis fuiſſe collatam*. Sed *præterquam quod talis cavillatio ſuperflua* erat, nulloque nixa fundamento; Infra pag. 141. ſatis habuiſſent Auguſtini diſcipuli ſi Semipelagiani, qui proxime editos libros Auguſtini refutabant, anterioribus ejuſdem adverſus Pelagianos ſcriptis acquieviſſent, & iis quæ prius pro gratia Chriſtiana fuerant ſcripta conſenſiſſent. In his enim eorum errores damnari facile agnitum fuiſſet. Sed non faciebant: *Sciebant enim*, ut recte obſervat S. Proſper, *omnia Pelagianis eſſe contraria*, ſeu, ut habet alia lectio, omnia Pelagiana, id eſt, contra Pelagianos directa, ſibi eſſe contraria; & *nihil ſibi poſſe competere ad conſequentium reſolutionem; ſi confiterentur in præcedentibus conſiſtere veritatem*. Itaque ſublato e vivis Cæleſtino, anno Domini 432. Ibid. Auguſtinum calumniis proſcindere, gratiam ab eo male defenſam clamitare, *pacemque victricis Eccleſiæ inquietare* non deſierunt, reſumptis hoſtium ejus armis, inſtauratiſque damnatorum querelis ac maxime procaciſſimis Juliani conviciis.

P. 168. Cum ii qui immoderatis calumniis libros Auguſtini contra errorem Pelagianum conditos impetere non quieſcebant, eſſent hujuſmodi, *ut nec ordo eorum in Eccleſia, nec ingenia deſpicienda viderentur, ſiquidem habentes ſpeciem pietatis in ſtudio, cujus virtutem diſſitebantur in ſenſu, trahebant ad ſe multos ineruditos, & non habentia ſpirituum diſcretionem corda*

conturbabant ; malum hoc ab occultis parviſque ſeminibus augebatur quotidie, & ab ortu ſuo latius longiuſque diſtendebatur. His rebus adductus fuit ſanctus Proſper ut eorum conatibus iterum obſiſteret, quo illatum tum Au- *P. 168.* guſtino, tum reliquis omnibus, ac præcipue Apoſtolicæ ſedis Pontificibus, qui Auguſtini dogmata ſua fecerant, injuriam propulſaret. Quo effectum eſt ut cautius diligentiuſque attenderet quid ſentiendum de illis doctrinæ emen- *P. 169.* datioris patronis, qui cenſores agebant ejus viri, quo duce viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei Catholica acies pugnare & vincere conſueverat.

Unius potiſſimum definitiones, quem non dubium erat illis omnibus *Ibid.* in ſanctarum ſcripturarum ſtudio præſtare, impugnandas ſuſcepit. Quas etiam ob hoc ſolum in diſceptationem aſſumi oportere credidit, quia utrum ita ſe haberent non poterat dubitari. Scriptæ enim erant, & auctoris ſui editione publicatæ: nec jam, an eſſent, quærendum erat, ſed quid docerent ipſi incumbebat demonſtrandum. Illius quidem nomen non exprimit; at dubitat nemo, quin Caſſianum fama notiſſimum, tunc temporis adhuc ſuperſtitem ſignificet. Librum ergo edidit, in quo ipſamet Collationis tertiæ-decimæ viri hujus, cujus prænotatio eſt *De Protectione Dei*, verba re- *P. 170. Noris hiſt. Pelag. l. 2. c. 10. p. 239.* ferens, errores omnes quibus illa ſcatet refellit, oſtenditque quantum ab Eccleſiæ dogmatis diſcreparet, & quam ipſum ſibi non conſtaret hujuſmodi Opuſculum.

De hoc Proſperi noſtri opere pro ingenio ſuo ſic loquitur Gennadius in *Gen. in Catal. Script. Eccl. c. 84.* Catalogo cap. 84. qui eſt de Proſpero: „ Legi & librum adverſus opuſcu„ la, ſuppreſſo nomine Caſſiani: quæ Eccleſia Dei ſalutaria probat, ille „ infamat nociva. Revera enim Caſſiani & Proſperi de Gratia Dei & „ libero arbitrio ſententiæ in aliquibus ſibi inveniuntur contrariæ. ‘ Sed fruſtra eſt quæ priori allati loci parte de Eccleſiæ ſenſu profert Gennadius, quem hac in parte Eccleſia ipſa non obſcure improbavit. Etenim Con- *Conc. to. 4. p. 1263. P. 1265.* cilium Romanum, Gelaſio Pontifice, ut quidem creditur, anno 494. habitum, Proſperi ſcripta probat, Caſſiani vero reprobat. Caſſiodorus quo- *Caſſiod. Inſt. c. 29. p. 545. 2.* que, minime parcus licet Caſſiani laudator, dum ad ejus lectionem Monachos alumnos ſuos cohortatur, eoſdem tamen admonitos vult, illum caute admodum legendum in his quæ habet de libero arbitrio, de quo fuerat a beato Proſpero merito redargutus. Idem laudibus ornat Epiſco- *Ado in Chr. to. 7. pag. 156.* pum quemdam qui Caſſiani libros emendaverat, ipſe quoque novis curis ſimili labore perfunctus fuiſſe narratur. De hoc vero quod ait Gennadius, ſugillans plane Proſperum quod adverſus Caſſianum ſcripſerit, cujus opera falſo jactat ab Eccleſia Catholica eſſe probata: „ Quænam iſta „ eſt, inquit Baronius, locum Gennadii confutans, Eccleſia Dei, quæ ut *Baron. an. 466. p. 613.* „ Catholica probat Caſſiani opuſcula? Certe non dicenda Catholica, ſed „ Pelagianorum Eccleſia “. Non æquo animo fert Labbeus ſi quis ſo- *Labb. Scr. Eccl. to. 2. pag 254. Nor. Ap. c. 2. p. 276. l* cietatis ſuæ ſcholam Caſſiano adverſus Proſperum favere dixerit. In congregationibus de auxiliis hoc inter utrimque contendentes ſine ulla controverſia convenit, ab Eccleſia rejici ac reprobari Caſſiani opiniones. Ad damnandum eum conditi ſunt non pauci Arauſicanæ Synodi Canones.

Concludit Proſper his verbis memoratu quam maxime dignis: *Sufficien-* *P. 171.* *ter, ut arbitror demonſtratum eſt, reprehenſores ſancti Auguſtini & vana objicere, & recta impugnare, & prava defendere; peremptorumque armis inteſtinum bellum moventes, dictis divinis; atque umanis conſtitutionibus rebellare. Quorum tamen, dum adhuc non ſunt a fraterna ſocietate diviſi, toleranda magis eſt intentio, quam deſperanda correctio: ut donec Dominus per Eccleſiæ principes, & legitimos judiciorum ſuorum miniſtros, hæc quæ per paucorum ſuperbiam, & quorumdam imperitiam ſunt*

tur-

turbata componat ; nobis Deo adjuvante ſit ſtudium , quieta modeſtaque patientia odiis dilectionem reddere , & ineptorum vitare conflictus ; veritatem non deſerere , nec cum falſitate certare : ſemperque a Deo petere ut in omnibus cogitationibus , in omnibus voluntatibus , in omnibus ſermonibus atque actionibus noſtris ipſe teneat principatum , qui dixit ſe eſſe principium .

ARTICULUS IX.

De aliis S. Proſperi operibus: deque ejuſdem Chronico.

QUID rerum egerit Proſper ab anno 432. quo in Caſſianum ſcripſit , ad Pontificatum uſque S. Leonis , qui anno 440. inchoatus eſt , nuſquam occurrit . Hoc fortaſſe temporis intervallo nonnulla quæ etiamnum extant ſcripta compoſuit . Utraque hæreſis Neſtorii & Pelagii ab Epheſina Synodo anno 431. proſcripta fuerat , cum Epigramma quoddam ſcripſit Proſper , quod utriuſque hæreſeos Epitaphium appellavit . Nempe in hoc utraque conſentiebat , quod altera affirmaret Chriſtum labore ac operibus ſuis divinitatem conſecutum fuiſſe , altera de juſtitia fidelium idem prædicaret . Quare ajebat Proſper Neſtorianam hæreſim , quæ gratiam in capite deſtruebat , Pelagianæ genitricem , quæ eamdem gratiam in membris ejus evertebat : etſi alio ſenſu filia dici debere , utpote quæ damnatis demum Pelagianis prodiiſſet . Hoc idem Epitaphium a Proſpero noſtro utriuſque hæreſis tumulo appenſum negarat Jo. Garnerius in cap. 7. diſſert. 7. ad Marii Mercatoris opera ; ſimile quiddam ænigmati proferri contendens , cum dicitur , alteram hæreſim alterius fuiſſe matrem ſimul & filiam : quæ ingenioſe quidem dicta fatetur , ſed vere fuiſſe negat : hincque probare nititur quod a tertio ſæculo per deliria Samoſateni Neſtoriano errori præludi cœperit : ſubjicitque dandam eo faciliorem veniam Poetæ noſtro , quod ipſe quoque Caſſianus in eodem peccaverit , & ſuam in ſententiam traxerit Leonem Magnum alioſque poſtmodum plures eorum auctoritatem ſecutos . Quibus non obſtantibus tale opuſculum Proſpero aſſerit Anteimius diſſert. 9. in Opera SS. Leonis & Proſperi ; tum propter auctoritatem Caſſiani & Leonis magni , quibus ſi hoc licuit ſerio diſſerentibus , multo indulgentius Poetæ condonandum , non tam ad hiſtoriæ normam loquenti , quam conſepultis erroribus laxatis habenis , inflatiſque , ut ajunt , tibiis illudenti . Maxime cum hæc utriuſque hæreſeos comparatio non ſemel ab eo uſurpata deprehendatur ; ſed & in Chronico ipſo narret quod apud Epheſum Neſtorius cum hæreſi nominis ſui , & cum multis Pelagianis , qui cognatum errori ſuo juvabant dogma , fuerit damnatus : & hanc ipſam utriuſque erroris conteſſerationem Caſſiano exprobret libri adverſus eum ſcripti cap. 21. *Per hunc virum* (Cæleſtinum) *etiam Orientales Eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt , quando Cyrillo Alexandrinæ urbis Antiſtiti , ad execrandam Neſtorianam impietatem , Apoſtolico auxiliatus eſt gladio , quo etiam Pelagiani dum cognatis confœderantur erroribus , iterum proſternerentur .*

Pag. 113. *Pag. 197.*

Scripſit præter hæc ſex ſupra centum Epigrammata ; quæ effata & ſententias totidem ex Auguſtino , ut præfert titulus , depromptas exhibent . Has primum proſa oratione , deinde verſibus exprimit . Cum in toto Opuſculi hujus decurſu Proſperi ingenium facile agnoſcitur , tum in eo potiſſimum quod ex Auguſtini dictis collectum ſit . Ad illud elaborandum ideo acceſſit , ut mentem ſacris loquelis exerceret , cæleſtique animum pane paſceret .

Infra pag. 311. & ſeq. Anthel. Diſſ. in Op. Leo. p. 417. 418.

Nec

Nec noſtræ hoc opis eſt (inquit), *ſed ab illo ſumitur hic ros,*
Qui ſiccam rupem fundere juſſit aquas.
Ut quod in affectum cordis, pietate magiſtra
Venerit, hoc promat Carmine læta fides.

Infra pag. 311. in Præf.

Quibus verbis præludii inſtar toti operi appoſitis, qua mente ſuſceptum a ſe fuerit opus indicat, & quidquid recti in eo fuerit, quidquid aliqua laude dignum reperiatur, totum illud ad ſupernum fontem unde effluxerat refluere velle ſe proteſtatur.

Ibidem.

Videtur quodam in loco, id eſt, Epigrammatis *65.* & *66.* Eutichianos impugnare, negantes Chriſti carnem ejuſdem cum noſtra eſſe ſubſtantiæ. Unde hoc operis ſub Chalcedonenſis Concilii, anno 451. habiti tempora compoſitum fuiſſe non immerito quis colligat: cum Proſperi vitam etiam ulterius produci oporteat, ut poſtea videbimus.

Infra pag. 351. & ſeq.

Aliam inſuper edidit Collectionem ſententiarum 392. alias 388. ex Auguſtini operibus, tum iis quæ etiamnum extant, tum iis quæ interciderunt. Illius nonnumquam mentem exprimit potius quam voces refert. Liber ille exiſtimatur eſſe inſtar compendii cujuſdam Theologici, quod in proprium uſum Proſper contexuerat, ut præcipua Auguſtinianæ doctrinæ capita ſibi notiora & magis familiaria redderet. Aliquot ex hoc libro ſententiæ inter Arauſicani ſecundi Concilii canones relatæ ſunt, & permultæ ſub Proſperi nomine citantur a Floro.

Inf. p. 284. & ſeq. Labb. Scr. Eccl. to. 2. p. 267. Aug. Ben. to. 10. p. 222. Dupin. p. 448. Aug. Ben. ut ſupra.

Ejus expoſitio in poſtremos unum & quinquaginta Pſalmos pariter ex Auguſtino tota ferme excerpta eſt. Videtur Pſalterium integrum ſimili ratione explanaſſe, ſiquidem prætermiſſo Pſalmo 107. remittit ad ea quæ de *56.* & 59. dixerat. Ad Pſalmum 144. diſertis verbis negat duplicem eſſe in Chriſto perſonam: qua de re cum nihil hoc loco dicat Auguſtinus, manifeſtum eſt Neſtorii hæreſim hic a Proſpero refelli: quo fundamento id operis anno citius 434. aſſignandum putamus. In hoc libro deprehenditur nervoſum illud conciſumque dicendi genus, quæ propria eſt Proſperi nota. Ibidem quoque facile animadvertas ſanctum virum non in ſola circa Chriſti gratiam doctrina, ſed etiam in aliis omnibus capitibus Magni Auguſtini diſcipulum.

Infra pag. 201. & ſeq. Dupin to. 4. p. 448. Infra pag. 219. Pag. 270. Gennad. Catal. Scr. Eccl. c. 84. Buch. Cycl. p. 6. 7. Caſſiod. Inſt. c. 17. p. 239. 2. Buch. p. 7.

Aliquantum etiam nomen ſuum commendavit ex *Chronico*, quod ab Orbe condito, ad ſua uſque tempora jucunda quadam brevitate deduxit. Euſebii quidem ad annum uſque 326. Hieronymi vero ad 378. Chronica ſecutus. In eo Conſules enumerat ab utroque Gemino, annoque Tiberii 15. qui eſt æræ communis 29. Extabat ſolum poſtrema pars hujus Chronici, ea ſcilicet quam ab anno 378. deductam Hieronymiano Proſper addiderat: anno vero 1657. integrum & abſolutum editum eſt a Philippo Labbeo in primo novæ ſuæ Bibliothecæ MSS. tomo.

Infra pag. 371. & ſeq. Miræus in notis ad Gennad. p. 68. Buch. Cycl. pag. 211. Buch. to. 2. p. 191. Noris hiſt. Pel. l. 2. c. 15. p. 278.

Ad conficiendum *Chronicon* ſuum Proſper videtur ter acceſſiſſe, illiuſque tres, ut ita dicamus, editiones adornaſſe, annis videlicet 433. 445. & 455. Quod ex eo conjicitur, quia in pluribus libris ibidem legitur Chronologiæ totius compendium.

Alterum quidem legitur Chronicon, quod Proſpero nonnulli aſcribunt: His autem id unum concedi poteſt, Chronicon illud eſſe quidem Proſperi noſtri, ſed ab altero corruptum & depravatum, qui & in hiſtoria rudis fuerit & peregrinus, & tam invidus Auguſtini laudum obtrectator, quam Proſper ſtudioſus illius cultor fuit. Is ſub nomine Tironis Proſperi, quo primum appellatus eſt, licet immerito, a nonnullis interdum citatur.

Re-

Gennad. in Catal. c. 82.

Refert Gennadius in Catalogo cap. 87. conditum a Proſpero fuiſſe Cyclum Paſchalem, poſt Theophilum quidem, Euſebium, & Hippolytum, ſed ante Victorium, hoc eſt inter annos 380. & 457. Si ille 84. annorum Cyclus ſit anno 382. conditus, ut Bucherio videtur, nullatenus ab Aquitano Proſpero, qui anno 453. adhuc ſcribebat, editus fuit. Sin minus, ſatis probabile fuerit Proſperum, quem alia nulla ratione deſignat Gennadius, illum ipſum eſſe quem quarto ante capite appellarat: præſertim cum eum hujuſmodi computationibus operam dediſſe indicio ſit ejus Chronicon, in quo non ſemel Cyclum illum 84. annorum commemorat. Neque vero aliunde multum notus eſt ille Cyclus: quo tamen Eccleſia Romana Leonis Magni ætate uſa videtur. Bucherius, licet incertus, ita tamen argumenta deducit, quaſi Cyclum illum Proſperi eſſe abunde perſpectum haberet.

Buch. Cycl. p. 244. — pag. 378. — pag. 379. — c. 6. 12.

ARTICULUS X.

Sanctus Proſper ſcribit adverſus Eutichianos pro S. Leone. Ejus mors. Non fuit Epiſcopus.

Suſ. p. 5.

SANCTUS Leo dum in Galliis verſaretur anno 440. in ſummum Pontificem aſſumptus, inde fortaſſe Proſperum noſtrum una ſecum abduxit, cujus conſiliis uteretur & calamo, interrogantibus conſulentibuſque Eccleſiis reſponſa daturus: quemadmodum Damaſus Hieronymum ad idem munus adhibuerat. Ait enim Gennadius, Proſpero alioqui non ſatis æquus, Epiſtolæ quoque Papæ Leonis adverſum Eutichen de vera Chriſti incarnatione ad diverſos datæ ab ipſo dictatæ creduntur. Quod etiam a Marcellino ad annum 469. exſcribitur. Id autem potiſſimum de celebri illa ad Flavianum Epiſtola ſolet intelligi: eſtque extra dubium omne poſitum, refragrantibus licet Bellarmino & aliis quibuſdam. Potuit autem Proſper illarum litterarum argumenta & quaſi materiam ſuppeditaſſe, quam recognitam Leo ſtylo ſuo & oratione veſtierit, venuſtiore quidem illa & ornatiore quam Proſperi: quamquam hic in id quoque fortaſſe incubuerit, ut ad Pontificis, cui operam ſuam præſtabat, ſtylum ac ſcribendi genus conformaret ſuum. Hac de cauſſa ab Adone aliiſque ſequioris ævi ſcriptoribus dicitur fuiſſe LEONIS MAGNI NOTARIUS, ſeu amanuenſis. Fieri enim poteſt ut illi in ſcribendis tum Epiſtolis, tum etiam concionibus famulatus ſit. Certe in libro ante 900. annos manu exarato Proſperi nomen præ ſe fert ſermo quartus in die Anniverſario Aſſumptionis Leonis ad Pontificatum, & fortaſſe alii. Inde exiſtimare licet eum magnam partem ſuſtinuiſſe eorum quæ geſſit in Pelagianos Magnus Leo: videtur Ado pariter illi tribuere quæ a Leone fuerant tum in Eutichianos, tum in Pelagianos ſcripta; neque huic contradicit Cardinalis Noriſius. Illud vero in hiſtoria non omiſſum, quod cum Romæ nonnulli Pelagianam hæreſim denuo ſuſcitare conarentur, ſuamque ea de re mentem auſi eſſent patefacere, Proſper ſtatim libellos obtulerit tum Leoni adhuc ſuperſtiti, tum Imperatoris miniſtris, perfeceritque ut illorum hominum conatus inanes irritique ceciderint.

Gennad. in Catal. Script. Eccl. c. 84. Noris hiſt. Pelag. l. 2. c. 13. p. 265. 266. — Ado. an. 458. post 5. Anscl. di J. in Op. Leo. p. 341. & ſeq. — pag. 190. — Ado. Chr. p. 343. [illegible]

Ex iis quæ de Proſperi Chronico diximus, liquet eum adhuc vixiſſe anno 455. Labbeus inſequente anno mortuum propterea putat, quod ſcribens anno 457. Victorius *virum ſanctum ac venerabilem* eum appellet: qua ex re profecto illud elici nequit. Accedit quod Marcellinus anno 463. de Proſpero tamquam adhuc ſuperſtite mentionem faciat. Illum in id uſque tempus vixiſſe non inficias eunt Noriſius & Bucherius, qui multa ſcripſit in Victorium.

[illegible] — Noris hiſt. Pelag. [illegible] — [illegible]

Hu-

Hucuſque nihil eſt a nobis obſervatum, neque ab ullo veterum quidquam accepimus, unde appareat Proſperum fuiſſe gradu ac ordine laicis aut monachis ſuperiorem. Volunt tamen recentiores propemodum omnes eum fuiſſe Epiſcopum ſive Reienſem in Provincia, ſive Regienſem in Longobardia. Quibus ſi opponas a veterum nullo ei datam Epiſcopi appellationem; reponunt id inde accidiſſe quod veteribus præcedentibus vix fuerit cognitus. At profecto hæc ratio nullius eſt roboris, ſive Gelaſium ſpectes, ſive Gennadium, aut Fulgentium, aut etiam Caſſiodorum. Hi omnes viri doctrina inſignes, Proſperoque ætate proximi ignorare non potuerunt, an vir tanti nominis fuiſſet necne Epiſcopus. Quod ad Victorium attinet, is quidem ea de re ſilere fortaſſe diceretur, quod Proſper nonniſi poſt annum 457. ad Epiſcopalem dignitatem evectus fuerit.

Illud profecto falſæ iſti de Proſperi Epiſcopatu opinioni ortum dedit, quod alter fuerit ejuſdem nominis Epiſcopus Regienſis in Longobardia: quod quidem videtur in dubium revocari vix poſſe. Siquidem eum Regienſis Eccleſia patronum veneratur, ſacrumque ejus corpus aſſervat in percelebri Abbatia a Comitiſſa Mathilde inſtituta: quo tamen ex alia ejuſdem urbis Baſilica ab ipſomet in honorem S. Apollinaris extructa allatum jam inde a Regis Luitprandi temporibus narratur. Hujus Epitaphium a Voſſio refertur, quod ideo compoſitum fuerat, ut novo inſcriberetur tumulo qui propterea conſtitutus fuerat, quod veterem turris cujuſdam ruina comminuiſſet. At illud Epitaphium in æde Carmelitarum conſpici idem affirmat. Habetur apud Surium vita S. Proſperi Regienſis a Flaminio proprii ingenii libidine meriſque conjecturis ducto conſcripta, ait Labbeus. De ea ſeverius etiam eſt Noriſii judicium. Is cenſet Proſperum hunc forſitan eſſe auctorem *libri de Promiſſionibus & prædictionibus*: cujus rei nullum peculiare ſuppetit argumentum. Flaminius & Ughellus ſtatuunt eum a S. Leone Epiſcopum fuiſſe creatum, annoque *466.* mortuum eſſe. Cujus anni nota e magno forſitan Proſpero deſumpta fuit: quemadmodum hujus Epiſcopatum ab altero illo mutuati ſunt. Trithemius tamen Proſperum ſucceſſorem aſſignat Faventio, qui anno 451. in Concilio Mediolanenſi ſedit, tamquam antiſtes Regienſis. Medium inter eos locat Ughellus Elpidium. Porro dies feſta S. Proſperi agitur 25. Junii, qua die Magni Proſperi feſtum celebrari putatur.

Ughel. Ital. ſacr. to. 2. pag. 298. Infra pag. 168. — *Voſſ. hiſt. Pelag. l. 1. c. 18. p. 68.* — *Sur. 25 Jun. pag. 327. Lab. Scr. Eccl. to. 2. pag. 249. Noris l. 2. c. 13 p. 666. Infr. app. pag. 61. & ſeq. Ughel. t. 2. pag. 299.* — *Trith. de Scr. Eccl. 17. Leo. to. 2. pag. 299. Baron. 25. Jun.*

De Proſpero pariter feſtus dies recolitur quotannis die 24. Novembris apud Canonicos regulares Gallicanæ potiſſimum congregationis, & in Regali Cœnobio S. Victoris Pariſienſis, qui dies tranſlationis eſſe hujus aut alterius Proſperi a nonnullis reputatur.

Qui vero eum Reienſem Epiſcopum fuiſſe voluerunt, iis ita ſentiendi locum præbuit Proſperi Epiſcopi nomen, qui Concilii Carpentoractenſi & Vaſionenſi ſubſcripſit: quæ quidem Concilia circa annum 442. habita illi finxerunt. Cum vero hodie inter eruditos conveniat, illa anno 527. aut 529. celebratæ, Proſper ille qui iis ſubſcripſit, altero longe ſit poſterior neceſſe eſt. Accedit quod Maximus Reienſi Eccleſiæ præerat vivente adhuc Hilario Arelatenſi, hoc eſt ante annum 450. imo ante annum 432. aut 433. ut demonſtratum a nobis eſt. Itaque per multum abeſt quin Proſper qui anno certe 455. adhuc vivebat fuerit ejus deceſſor, ut vult Baronius. Ex S. Sidonio oſtenditur Fauſtum, qui ſancto Proſpero ſuperſtes fuit, Maximo ſucceſſiſſe. Quare fieri nequit ut Proſper fuerit Epiſcopus Reienſis.

Bar. ann. 466. §. 14. Sidon. l. 8. Epiſt. 15. pag. 94. Bar. ann. 466. §. 14.

ARTICULUS XI.

De quibuſdam operibus ſancto Proſpero adſcriptis.

NIHIL amplius dicendum videtur, ſive de veris indubitatiſque Proſperi operibus, ſive de aliis quæ illi tribui poſſe probabilis aliqua ratio ſuadeat. Supereſt ut ea commemorentur, quæ quamvis conſtet ab eo ſcripta non eſſe, ſub ejus tamen nomine vulgata ſunt. Neque ea ſunt ignobilia, imo non parvam in Eccleſia auctoritatem conſecuta ſunt.

Caſſiod. Inſt. l. 1. p. 226. 227. Lab. Scr. Eccl. to. 2. pag. 251. Infra app. pag. 64. & ſeq.

Hortatur Caſſiodorus ut ſanctum Proſperum ſedula cura legamus, qui tres libros totius auctoritatis divinæ in centum quinquaginta tribus titulis comprehendit, ad inſtar piſcium quos Evangelica retia de hujus ſæculi tempeſtuoſa profunditate traxerunt. Dubitari nequit quin reſpexerit ad *librum de Promiſſionibus & prædictionibus Dei*, hodie in partes quinque diſtributum: quæ quidem diviſio ab ipſomet auctore inſtituta fuerat, qui dum alludit ad centum quinquaginta tres piſces in Evangelio narratos, titulis totidem voluit univerſa Chriſti promiſſa ſacris libris conſignata concludere; eorumque fidem exhibitam demonſtrare. Quoniam vero hæc promiſſa & ante legem, & ſub lege data, ſub gratia demum impleta ſunt; ideo nonnullis viſum eſt hoc opus appellare *Librum ante legem*, *ſub lege*, *& ſub gratia*. Hujus ex

Caſſiod. in Pſ. 11. p. 40. 2.

ſecunda parte locum unum ſub beati Proſperi nomine refert Caſſiodorus, cujus auctoritate neſcimus an adduci nos oporteat ad opus illud alicui Proſpero, quiſquis tandem ille ſit, adſcribendum. Ab hac certe opinione propius abeſt Ludovicus Dupin, quam Joſephus Antelmius. Res minime dubia videtur Eminentiſſimo Noriſio, qui Proſperum illum Regienſem Epiſcopum opinatur. Illud certum, opus de quo agitur non eſſe Magni Proſperi, cujus elegantiam nec ſtylo nec ingenio ille ſcriptor aſſequitur. Hujus oratio humilis, jejuna & ſimplex; „ Proſperi loquendi genus abundans, di„ ves viribus, & nervis valens, locuples ſententiis ". Satis apparet eum fuiſſe Africanum: unde mirum videri non debet quod inter complures hæreticorum ſectas, Donatiſtas potiſſimum, imo Maximianiſtas appellet, quod Tychonii famoſi Donatiſtæ meminerit, quod res quaſdam non vulgares in Africa geſtas referat. Ipſe adhuc adoleſcens tunc aderat Carthagine, cum Aurelius Epiſcopus celeberrimum Cæleſtis Deæ templum in ea urbe Chriſto dedicavit, anno fortaſſe 399. & dum una cum ſociis & amicis (ut ſe adoleſcentium ætas impatiens circumquaque vertebat), dum curioſi ſingula quæque pro magnitudine inſpicerent, mirum quoddam & incredibile ſuo teſtatur aſpectui ingeſtum, hunc nempe titulum æneis grandioribuſque litteris in frontiſpicio templi conſcriptum: AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT.

Dupin. to. 4. p. 449. Antel. Diſ. in Op. Leo. pag. 163. Noris hiſt. Pelag. l. 2. c. 14. p. 272. Leo. to. 2. pag. 265. Lab. ſcr. Eccl. to. 2. pag. 252.

Inf. p. 77. Inf. p. 107. 134. Append. p. 123. & ſeq.

Append. p. 125.

Idem Carthagine etiam verſabatur eodem quo Aſpar V. I. Conſul, hoc eſt anno 431. aut 432. & rei cujuſdam ſtupendæ, quam diligenter enarrat, teſtis fuit. Neque ſilentio præterit quemdam ſpecie monachum, qui cum Carthaginem adveniſſet, quædam ſigna curationum operari ſe jactabat, adhibito oleo neſcio cujus mortui oſſe infuſo. At ubi ſe proditum fallaceſque ſuas artes ſenſit detectas, aufugit.

„ Erat præfatus ſcriptor in Campania cum ſanctus Pontifex Leo Mani„ chæos ſubverteret, & contereret Pelagianos "; nempe anno circiter 443. Africa videtur expulſus fuiſſe a Vandalis, expugnata fortaſſe Carthagine anno 439. cujus rei quodam loco meminit. Non ſemel eas deplorat calamitates quas ætate ſua in populos peccata devocarant, ita ut ſacrificia ab exteris conculcata eſſent, ſacraque vaſa in Barbarorum principum poteſtatem deveniſſent. Is quidem ſcribebat Valentiniani III. temporibus: ſed mortua jam, ut

Append. p. 116. Append. p. 130. Ibidem.

ut videtur, Placidia, adeoque poſt annum 450. ante 455. In multis rebus Auguſtinum ſequitur, ejuſque teſtimonia profert nonnumquam. Fatentur Lovanienſes, quorum opera Proſper typis excuſus prodiit anno 1565. librum iſtum ab illius phraſi & ſtylo ac eruditione longe abeſſe, ejuſque textum non paucis in locis corruptum ſibi manſiſſe ac mutilum. Cui vitio nos, quatenus licuit, ope MS. Remigiano-Remenſis & editionum veterum mederi conati ſumus.

Antel. Diſ. in Op. Leo. pag. 364.

Libri de Vita Contemplativa ſub nomine ſancti Proſperi paſſim laudabantur nono ſæculo, imo jam a medio octavo ſæculo, a Chrodogango ſcilicet Metenſi Epiſcopo. Verum quod a nervoſa illa preſſaque Proſperi eloquentia valde diſcrepat laxus quidam & copioſe fluens ſtylus quo libri illi conſcripti ſunt; hos Juliano Pomerio, qui exeunte quinto ſæculo vivebat, eſſe tribuendos tam validis argumentis demonſtravit Jacobus Sirmondus, ut nulla cuiquam hodie ea de re dubitatio ſuperſit.

Infra app. p. 1. in Adm. Antel. diſſ. in Op. Leo. p. 363. 366. Not. ad Aquiſgran. Concil.

Contendunt viri ſagacitate ingenii & eruditionis laude præſtantes, qui libros *de Vocatione omnium gentium* diligenter evolverunt ac ſcrutati ſunt, in iis reperiri nihil quod non optime cohæreat cum doctrina ſancti Proſperi, cui & Hincmari judicio, & trium vetuſtiſſimorum codicum manu exaratorum auctoritate tribuuntur. Multa etiam in iis habentur illis plane conſentanea, quæ a Proſpero tum in ceteris operibus, tum in Carmine de Ingratis ſcripta ſunt. Nec repugnat temporis ratio. Cum enim nec confecti ſint initio turbarum quas Semipelagiani edidere, & tamen a Gelaſio laudentur, velut opus cujuſdam Eccleſiæ Magiſtri, ſupereſt ut circa annum 440. editi fuerint. Verum artificioſius compoſita oratio, & placidius leniuſque diſſerendi genus minus congruit cum iis quæ apud Proſperum invenies. Itaque, ut eos omittamus qui hoc opus S. Ambroſio, multo ante illas lites exortas defuncto, gratis perperamque adſcripſere, ab aliis tribuitur Hilario Proſperi noſtri ſocio, ab aliis S. Proſpero Aurelianenſium Epiſcopo, circa annum 470. Sunt qui exiſtiment opus eſſe alicujus Africani, ex eorum fortaſſe numero qui a Genſerico pulſi anno 440. in Italiam appulerant.

Queſnellus oſtendere nititur hos libros eſſe ſancti Leonis, & id quidem ſtyli ſimilitudine ductus aſſerit. Ab eo quidem ante Pontificatum editos, at non inſcriptos ſuo nomine. Quo factum eſt ut eum illorum auctorem eſſe Gelaſius ipſe neſcierit. Hanc ſententiam prolixa diſputatione a Queſnello prolatam, prolixiori lucubratione impugnavit Antelmius, libroſque de quibus agimus Proſpero reſtitutos voluit. Momenta utrimque Collata paucis collegit Ludovicus Dupin, ſtatuitque nihil eſſe quod Proſpero tribuantur illi libri. Eorum ſi ſpectetur ſtylus ac rerum tractandarum ratio, videri quidem inter Leonis opera referendos: nihil afferri poſſe, quam ob rem ei abjudicentur. Sed nullo quoque argumento certo eidem aſſeri: quippe quos abſque nomine auctoris in lucem prodiiſſe conſtet: fierique perfacile potuerit, ut multi tunc temporis & Romæ & aliis in locis fuerint, quorum ſcribendi ratio Leonis ſtylum referret ac redoleret. Atque hoc quidem in ſtatu & ſita eſt etiamnum & diu remanſura videtur percelebris illa & vulgatiſſima quæſtio. Exiſtimavit Eminentiſſimus Noriſius librorum horum ſcriptorem in explanandis iis quæ ad gratiam pertinent non aliam ſolum viam inire ab ea quam Auguſtinus & Proſper tenuere, ſed & de ipſa re ab utroque nonnullis in capitibus diſſidere. Repoſuit Queſnellus ſcriptorem illum nullatenus ab Auguſtini placitis, ab Eccleſia comprobatis & adoptatis, receſſiſſe. Qua in re ab hoc prorſus ſtare videtur Ludovicus Dupin: qui quæcumque hoc opere continentur ſatis uberiore analyſi comprehendit.

Leo t. 1. p. 358. & ſeq. Antel. diſſ. in Op. Leo. p. 113. & ſeq. Dupin. t. 4. pag. 452. & ſeq. Noris hiſt. Pel. l. 2. c. 24. p. 274. 275. Leo to. 2. p. 181. & ſeq. Dupin. to. 4. p. 451. & ſeq. Leo. t. 2. p. 468.

Ita concinit ſtylus Epiſtolæ ad Demetriadem, ſtylo librorum de Vocatione Gentium, ut eidem hactenus auctori utrumque opus merito ſit adſcri-

Noris hiſt. Pelag. l. 2. pag. 271. Aercl.Diſſ. in Op. S. Leo. 85. Dupin. to. 4. pag. 480.

ptum, ſive cum Ambroſio datum, ſive cum Proſpero. Noriſius quidem Epiſtolam ad Demetriadem ſancto Proſpero adjudicat. Verum alios hujus auctoritas a priſtina ſententia minime depulit, iiſque item ut antea viſa eſt hæc Epiſtola oratione eadem ac ſtylo exarata, ac libri de Vocatione Gentium; proindeque eidem ſcriptori tribuenda.

Trith. Script. Eccl. p. 17. Dupin. to. 4. p. 451.

Scribit Trithemius Proſperum alia inſuper nonnulla ſcripſiſſe: „ librum unum Epiſtolarum ad diverſos: librum unum de viris illuſtribus: ac de „ captivitate Romæ librum unum. Hos vero libros a Trithemio nuſquam „ inſpectos eo veriſimile eſt, quod eorum initia non ſubjiciat, ut ceterorum. Alioquin recentior eſt ille, quam ut ejus teſtimonio quiſquam nitatur. Addit quoque idem: Alia inſuper nonnulla ſcripſiſſe dicitur; ſed „ ad manus noſtras non venerunt “. De quibus proinde cum illi nihil ſuſpicari licuerit, nec nobis pariter quidquam augurari eſt hactenus conceſſum.

ELEN-

ELENCHUS

Eorum quæ in hoc Primo Tomo continentur.

SANCTI Proſperi Aquitani Vita.	Supra Pag. xv.
Sancti Proſperi Epiſtola ad Auguſtinum.	Pag. 5
Hilarii ad Auguſtinum Epiſtola.	11
S. Auguſtini De Prædeſt. SS. Liber Primus.	17
Ejuſdem De dono Perſeverantiæ Liber II.	34
S. Proſperi ad Rufinum Epiſtola.	55
S. Proſperi in Carmen de Ingratis Præfatio.	64
Ejuſdem in Obtrectatorem Auguſtini Epigramma.	110
In eumdem aut alium Epigramma.	111
Epitaphium Neſtorianæ & Pelag. Hæreſeon.	113
Reſponſiones ad Capitula Object. Gallorum.	117
Ad Capitula objectionum Vincentianarum.	126
Ad Excerpta Genuenſium.	135
S. Cæleſtini pro Proſpero & Hilario &c. Epiſtola.	144
Sedis Apoſtolicæ Epiſcop. auctoritates de Gratia.	146
Joannis Caſſiani Collatio XIII.	156
S. Proſperi liber contra Collatorem.	168
Pſalmorum a C., ad CL. Expoſitio.	199
Sententiarum ex Auguſtino delibatarum Liber I.	278
Ex ſententiis Auguſtini Epigrammatum Liber I.	328
Chronicum integrum.	368
Concilium Arauſicanum II.	408
Confeſſio quæ dicitur Proſperi.	415
Poema conjugis ad Uxorem.	418
De Providentia Divina Carmen.	425
De Vocatione Omnium Gentium Libri II.	444
Ad Demetriadem Epiſtola.	501

NOI

RIFORMATORI

DELLO STUDIO DI PADOVA.

AVendo veduto per la fede di reviſione, ed approvazione del *P. F. Gio. Tommaſo Maſcheroni* Inquiſitor Generale del Santo Officio di *Venezia*, nel Libro intitolato: *Sancti Proſperi Aquitani Opera Omnia Tomi 2. Stamp.* non vi eſſer coſa alcuna contro la ſanta Fede Cattolica, e parimente per atteſtato del Segretario noſtro, niente contro Principi, e buoni coſtumi, concediamo licenza a *Giuſeppe Remondini* Stampator *di Venezia* che poſſa eſſere ſtampato oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 23. Settembre 1779.

(*PIERO BARBARIGO RIF.*
(*ANDREA TRON CAV. PROC. RIF.*
(*SEBASTIAN FOSCARINI CAV. RIF.*

Regiſtrato in Libro a Carte 417. al Num. 1581.

Davidde Marcheſini Segr.

LO-

LOCA SCRIPTURÆ

QUÆ EXPLICANTUR

SIVE

A PROSPERO, SIVE AB AUGUSTINO;

Sive ab aliis quorum Opera Proſperianis annexa habentur.

GEN. III. 22. *Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis ſciens bonum & malum.* Pag. 161
xlix. 10. *Non deficiet Princeps ex Juda, neque Rex de femoribus ejus, donec veniat ſemen cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* 377
PSAL. LXXIX. 18. & 19. *Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi, & non diſcedimus a te.* 37
ECCLE. VII. 17. *Noli eſſe juſtus multum.* 322
DANIEL IX. 10. *Et ſcies & intelliges, ab initio ſermonis reſpondendi & ædificandi Jeruſalem, uſque ad Chriſti principatum hebdomades ſeptem, & hebdomades* LXII. 477
Ibid. 26. *Et poſt hebdomadas ſeptem & ſexaginta duas, interibit chriſma, & judicium non erit in eo: & templum & ſanctum corrumpet populus duce veniente; & cædentur in cataclyſmo belli, &c.* 378
MATTH. VI. 9. *Sanctificetur nomen tuum.* 35
Ibid. 10. *Adveniat regnum tuum.* ibid. 271
Item *Fiat voluntas tua in cælo & in terra.* 36
Ibid. 11. *Panem noſtrum, &c.* ibid.
Ibid. 12. *Dimitte nobis debita noſtra.* ibid.
Ibid. 13. *Et ne nos inferas in tentationem.* ibid.
xxv. 14. & 15. *Homo peregre proficiſcens vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis ſubſtantiam ſuam: & uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique ſecundum propriam virtutem.* 480
LUC. VIII. 8. *Qui habet aures audiendi.* 44
JOAN. V. 17. *Pater meus uſque nunc operatur.* 310
VI. 36. *Omne quod dat mihi Pater ad me veniet.* 22
XIV. 21. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei me ipſum.* 322
XVI. 13. *Non enim loquetur a ſemetipſo, ſed quæcumque audierit loquetur.* 323
XVII. 3. *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* 324
ROM. XI. 14. *Cum enim gentes quæ legem non habent naturaliter quæ legis ſunt faciunt; hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, &c.* 181
VII. 18. *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* 173
VIII. 26. *Sed ipſe Spiritus interpellat pro nobis.* 52
IX. 18. *Cujus vult miſeretur, &c.* 22
XI. 2. *Non repullit Deus plebem ſuam, quam præſcivit.* 47
Ibid. 28. *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem dilecti propter patres.* 28

Ibid.

Ibid. 29. *Sine pœnitentia enim ſunt dona Dei & vocatio.* ibid.

1. Cor. 16. 9. *Oſtium enim mihi apertum eſt.* 31

v. 10. *Ut referat unuſquiſque ſecundum ea quæ per tempus geſſit.* 25

xiii. 1. & ſeq. *Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens: & ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum: & ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* 508

xv. 28. *Tunc & ipſe ſubjectus erit ei, qui illi ſubjecit omnia.* 325

Gal. iv. 16. *Miſit Spiritum Filii ſui in corda veſtra clamantem.* 52

Ephes. II. 3. *Eramus natura filii iræ.* 103

Colos. 4. 3. *Ut Deus nobis, aperiat oſtium verbi.* 31

Philip. II. 13. *Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere, pro bona voluntate.* 57

1. Tim. IV. 10. *Qui eſt Salvator omnium hominum, maxime fidelium.* 492.

II. 4. *Qui vult omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* 59

Jacob. I. 13. *Deus autem neminem tentat.* 37

II. 5. *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo divites in fide, &c.* 29

1. Joan. II. 19. *Exierunt ex nobis, ſed non erant ex nobis.* 39

ADMONITIO IN EPISTOLAM SANCTI PROSPERI
AD SANCTUM AUGUSTINUM
De reliquiis Pelagianæ hæreſeos in Gallia ſuboleſcentibus.

CUM ſanctus Auguſtinus majorem vitæ partem in revincendis diverſi generis hæreticis inſumpſiſſet: poſt partam Eccleſiæ ab eo perfectam de Arianis, Manichæis, Donatiſtiſque victoriam; noviſſime ſurrexit Pelagiana hæreſis gratiæ Dei inimica, quam ipſe ab anno 412. ſcriptis libris de peccatorum remiſſione & de Baptiſmo parvulorum, & aliis, annis ſubſequentibus, ut ſe ſe obtulit occaſio, ſtrenue debellare non ceſſavit: quouſque pluribus Epiſcoporum Conciliis ſummorumque Pontificum decretis damnata, vires amittere, defenſorumque numero cœpit decreſcere. At vero ultima ſanctiſſimi Doctoris ætate, viri quidam, alias Catholici, ſed aut minus eruditi, & in Scripturis, unde doctrinam ſuam hauſerat Auguſtinus, non ſatis verſati, aut forte minus demiſſe quam oportuerat de ſeipſis ſentientes, lectis Auguſtini libris aut turbati, aut etiam ſcandalizati ſunt. Turbas inter Adrumetinos in Africa Monachos, qui Abbati Valentino parebant, excitatas non ægre ſedarunt tum liber de Gratia & libero arbitrio, tum alius de Correptione & gratia, qui mentibus eorum obductas dubitationum nubes luce ſua diſſiparunt.

At perniciem multo majorem Eccleſiæ, apud Gallias præſertim, creavit ſurculus alius hæreſis Pelagianæ, qui tanto latius diffudit ſeſe, atque altiores radices egit, quanto is prima fronte apparuit minus injurioſus in Chriſti Salvatoris gratiam, quam haud parum quoque amplificare videbatur. Hujus initia quæ- Auguſt. Ep. 217. n. 2.
dam prodierant cum novo dogmate Vitalis, viri aliunde Catholici, qui cum eſſet in Carthaginenſi eruditus Eccleſia, præcipuam quamdam doctrinæ ſancti Cypriani ejus urbis Epiſcopi venerationem debebat: a qua illum tamen temere diſ- Ibid. n. 25.
cedere conquerebatur Auguſtinus. Et Vitalem quidem hæreticum Pelagianum eſſe ſanctus Doctor non credebat: ſed minime tam orthodoxum eſſe audierat, ut nihil illius ad eum tranſiiſſet vel in eo relinqueretur erroris. Pelagiani quippe omnia, ut eidem ſcribit, ad fidelem piamque vitam hominum pertinentia ita Ibid. n. 29.
tribuunt libero voluntatis arbitrio, ut habenda ex nobis, non a Domino putent eſſe poſcenda: ille autem initium fidei, *ubi eſt etiam initium bonæ, hoc eſt, piæ voluntatis, nolebat* donum eſſe Dei, ſed ex nobis nos habere *contendebat*, ut credere incipiamus; *cetera autem religioſæ vitæ bona Deum per gratiam ſuam jam ex fide petentibus, quærentibus, pulſantibus donare conſentiebat. Hunc Vitalis errorem, quem ipſum amplexi ſunt qui vocati ſunt Semipelagiani, epiſtola ad eumdem ſcripta inde potiſſimum refellit Auguſtinus, quod Eccleſia preces apud Deum fundat pro infidelibus, ut convertantur, & gratiarum actiones pro iiſdem ad fidem converſis rependat; nec non pro fidelibus adhibeat orationes, ut in eo quod eſſe cœperunt ejus munere perſeverent: quæ Epiſtola ad Vitalem videri poteſt Adrumetinorum diſſenſione, ac libris ad eam componendam editis poſterior, & ad annum 426. aut 427. revocanda.*

Diffuſis autem longe lateque poſterioribus iſtis Auguſtini lucubrationibus, fuerunt Maſſiliæ aliiſque in locis Galliarum non pauci, qui ſibi ex imperitia per-

Vide Infra in Epiſt. S. Proſperi ad Aug. n. 2.

ſuaderent, quidquid ſuis in Pelagianos libris de vocatione electorum ſecundum Dei beneplacitum ſcripſerat Auguſtinus, id totum a Patrum opinione atque Eccleſiæ ſententia abhorrere. Illud idem ſanctis juxta ac peccatoribus negligentiam teporemque injicere: quia quoquo modo ſe egerint, non poſſet aliud erga eos, quam Deus definivit, accidere. Ac proinde ut maxime vera eſſet illa doctrina, non tamen evulgandam eſſe: quippe quæ, cum nequaquam eſſet neceſſaria, effectus traheret admodum periculoſos, necnon cohortantium incitamenta vana caſſaque redderet. Quæ ſua erat a catholico illo dogmate, unde conſecutiones tam odioſas colligebant, abalienatio, eos in celebres Semipelagianorum (quippe hoc nomen merito ſuo conſecuti ſunt) errores impulit. Nam illi prius meliora & magis orthodoxa ſentiebant: ſed certis regulis ac fundamentis deſtituti, modo huc, modo illuc mentem atque opinionem transferebant. Viſum illis initium fidei, & in finem perſeverantiam ſic eſſe in noſtra poteſtate, ut non ſint dona Dei; aut a Deo nonniſi talem dari perſeverantiam, a qua poſſit homo ſua voluntate deficere. Nec deerant etiam qui a Pelagianis ſemitis adeo non declinabant, ut nullam aliam gratiam, quam rationem liberumque arbitrium, homini nihil prius merenti a Creatore datum, agnoſcere viderentur.

Ibid. n. 6.

V. Aug. 2. lib. de Præd. ſanct. c. 17. n. 48. Infra Ep. S. Proſp. ad Aug. n. 4.

Nihilo minus tamen, qui amplectebantur hoſce errores, viri erant inter ceteros clari, qui virtutum omnium ſtudio, ac probitatis qua fulgebant opinione, magnam ſibi auctoritatem apud ſimpliciores quoſque paraverant. Sed nulli recipiendis Pelagianorum impiis placitis magis obnoxii ſunt, niſi ab ſe ipſis ſibi caveant, quam iſti; nec fere reperiuntur, qui Dei beneficiis abutantur facilius, illis intumeſcendo, & ſibi ipſis accepta referendo, quam qui pluribus ab eo fuere cumulati. Maſſilienſium Chriſti ſervorum, hoc eſt, monachorum, magnam partem peſtis illa corripuerat: neque ullus eſt qui ignoret Joannem Caſſianum, a quo iſthic monaſterium conſtitutum fuerat, hunc eumdem errorem propagaſſe ſcriptis ſuis, ac potiſſimum Collatione tertia-decima, quam ſub annum 426. in lucem emiſit, uno videlicet anno poſt quam Valentinianus III. Gallicanos epiſcopos, qui Pelagii dogmata ſectabantur, abdicari expellique juſſerat. Ad hæc, auctoritatis non minimum eidem errori hinc accedebat, quod eorum, a quibus defendebatur, nonnulli ſummo ſacerdotii honore, id eſt, epiſcopatu nuper obtento præeminebant. Hilarius quoque ipſe epiſcopus Arelatenſis, qui Honorato circa finem anni 428. ſucceſſerat, in ceteris doctrinæ Auguſtini ſectator & admirator, in iis tamen quæ ad prædeſtinationem ſpectant, angebatur, ac nonnihil in querelam trahebat, ſuperque hoc cogitata ſua cum ſancto Doctore conferre cupiebat.

Habetur Conſtitutio iſta Append. ſecunda parte.

Virorum tam illuſtrium, tamque in Eccleſia & pietate & dignitate præſtantium auctoritas eorum errorem cum ſibimetipſis, tum aliis magis periculoſum reddebat: debita enim eiſdem veneratio & rudes in imitationem pertrahebat, & ſimul peritiorum linguas inutili ſilentio cohibebat; ita ut vix reperiretur ullus, qui vel ipſos admoneret, vel errori, quem docebant, occurreret, præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores. Horum e numero fuere S. Proſper, & Hilarius quidam, alius ab Epiſcopo Arelatenſi; cum ille ordinis eſſet laicorum; ut infra fuſius demonſtraturi ſumus, in admonitione Epiſtolæ ejuſdem ad S. Auguſtinum mox ſecuturæ poſt illam de qua hic agimus.

Infra Ep. S. Proſp. ad Aug. n. 7.

Sanctus Proſper autem, qui poſtea Auguſtino in defendendæ gratiæ munus ac laborem ſucceſſit, Aquitanus erat, ſermone ſcholaſticus, hoc eſt, egregie litteratus, & omnino vir tum moribus, tum eloquio & ſtudio clarus, nec ſancti Auguſtini notitia indignus: quamvis ſe ipſe tantum ex ordine laicorum fuiſſe quodam modo indicet, ubi profitetur, minime ſe parem auctoritati memoratorum Semipelagianorum, a quibus multum & vitæ meritis, & ſummo ſacerdotii honore ſuperabatur. Auguſtinum numquam viderat, ſed tantummodo officioſis ſalutaverat litteris, quas per Leontium Diaconum direxerat, per quem & ſancti Antiſtitis acceperat reſponſionem; has utriuſque ad invicem litteras non ſupereſſe amplius meri-

Ex Gennad. in Catal. c. 54.

Infra in Ep. Hilarii ad Aug. n. 10.

merito deploramus. Verum tamen ille, & Auguſtini elucubrationum aſſidua lectione, & ſuperna Dei revelatione edoctus perverſiſſimum eſſe, negata prædeſtinatione ac præveniente gratia, dicere, quod initium ſalutis ex eo qui ſalvatur, non ex eo ſiet qui ſalvat, quodque voluntas hominis divinæ gratiæ pariat opem, non gratia humanam ſibi ſubjiciat voluntatem: ſpretis aliorum adverſis conatibus, non modo hac in fide perſtitit, ſed & eamdem contra impugnantes propugnavit, tum ſancti Doctoris operibus atque illic allatis Scripturarum teſtimoniis uſus, tum argumentis, quæ per ſe ipſe a poſitis per Auguſtinum fundamentis ducebat; pugnans videlicet validis ratiociniis, & nervoſis illis aſſertionibus, quibus idem ipſe, juxta Gennadii quoque adteſtationem, pollebat. Infra n. 6. & 7.

*Inter prima hujus diſputationis exordia Maſſilienſes aliquantiſper maluerunt vitium imputare ſuæ tarditati, quam dogma a ſe non intellectum damnare: immo fuere inter eos nonnulli, qui Auguſtinum conſultum vellent, rogatumque ut lucidiorem atque apertiorem ſuper hoc expoſitionem daret. At vero contigit Dei miſerentis nutu, ut Maſſiliam per id temporis deferretur liber de * Correptione & gratia, quo libro monachis Adrumetinis ad eadem ipſa, quæ Maſſilienſibus faceſſebant negotium, tam plene reſpondebatur, tamque abſolute, ut idem liber ad componendas, quæ in Galliis excitatæ erant, contentionum turbas conſcriptus videretur. Verum conſpecto libro, qui apoſtolicam Auguſtini doctrinam ſequebantur, ipſi quidem novum inde lumen & majora ad eam defendendam præſidia traxerunt: alii autem, quorum mentes error ante occupaverat, caligine propria impediti, nihil aliud illic, niſi offenſionis adhuc & ardentioris in veritatem odii materiam invenerunt. Opinionem ſuam vetuſtatis nomine defendentes, prædeſtinationis dogma nota novitatis inurebant. Locos Pauli huc pertinentes dicebant a nemine unquam ſic intellectos: cumque rogarentur, quonam ipſi modo exponi eos vellent; nullum re vera, qui placeret, ſenſum ſibi occurrere fatebantur; ſed de his taceri jubebant, quorum altitudinem nullus attigiſſet. Sententias Auguſtini ex operibus ante Pelagianam hæreſim ab eo compoſitis producebant, tamquam ſuæ ipſorum opinioni plane congruentes. Quin etiam quæ idem ex adverſa parte ſibi oppoſuit in libro de Correptione & gratia, hæc omnia pro ſe iſti magna contentione replicabant. At plurimum ipſis diſplicebat inſtitutum ibidem diſcrimen inter gratiam quæ Adamo data fuerat, & quæ nobis nunc datur. Denique prædeſtinationis exemplum nolebant ſumi ex parvulis, de quibus nempe alia prius fuiſſet opinio ipſius quoque Auguſtini in libris de libero arbitrio.*

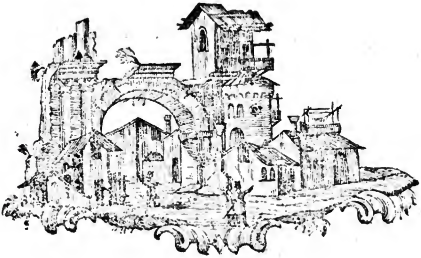
Infra n. 2. — * Habetur infra parte ſecunda Appendicis. — Infra n. 3.

Cum autem illorum, quibus ſpiritus Pelagianæ impietatis ſic illudebat, auctoritate premerentur veritatis defenſores; compulſi ſunt ab ſancto Antiſtite poſcere, ut ſuam ipſe auctoritatem illis objiceret. Hac de re duas ad ipſum epiſtolas ſcripſit Hilarius, quarum priore, quæ excidit, fortaſſe referebatur odioſa illa prædicandæ prædeſtinationis formula, quam ex adverſariis objectavit ſibi Auguſtinus. Poſteriore vero Hilarius poſtquam de adverſariorum querelis egit, Quidquid, *ait*, pro ea gratia, quam in te puſilli cum magnis miramur, volueris aut valueris, gratiſſime accipiemus, tamquam a nobis cariſſima & reverendiſſima auctoritate decretum. *Ac ſignificat ſe Proſperum quoque impuliſſe ad ſcribendum proprias in eamdem rem litteras, quas ei cum ſuis conjunctim dirigit. Et illæ ſunt quas hic exhibemus Proſperi litteræ, quarum ille exordio teſtatur ſe ſancto Doctori, non ſolo ſalutandi eum, ut in priore * quadam epiſtola fecerat, ſtudio, ſed etiam fidei, qua Eccleſia vivit, affectu ſcribere.* Excubante enim, *inquit*, pro univerſis membris corporis Chriſti vigilantiſſima induſtria tua, & adverſus hæreticarum doctrinarum inſidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi verendum putavi, ne oneroſus tibi aut importunus eſſem in eo, quod ad multorum ſalutem, ac perinde ad pietatem tuam pertinet; cum potius reum futurum eſſe me crederem, ſi ea quæ valde pernicioſa eſſe intelligo, ad SPECIALEM PATRONUM FIDEI non referrem. *Et poſt expoſi-*

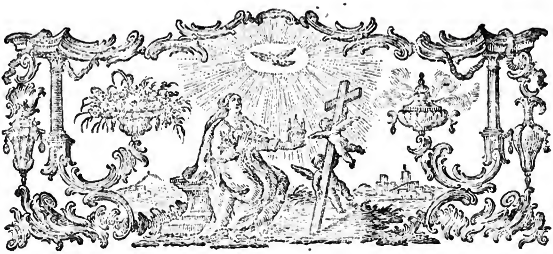
V. Aug. lib. 2. de Præd. SS. c. 21. n. 5?. infra. Infra n. 10. — * Hæc non exſtat.

tam, quæ in illis Pelagianæ pravitatis reliquiis inerat, non mediocrem virulentiam, ſubjicit: Speramus non ſolum tenuitatem noſtram diſputationum tuarum præſidio roborandam, ſed etiam ipſos, quos meritis atque honoribus claros caligo iſtius opinionis obſcurat, defæcatiſſimum lumen gratiæ accepturos.

Hæc porro ſancti Proſperi Epiſtola ſcripta fuit anno 428. *aut* 429. *per id tempus, quo Arelatenſi Eccleſiæ præerat Hilarius ex num.* 9. *Hic vero ex Lerinenſi monacho creatus fuit Arelatenſis Epiſcopus poſt Honoratum, anno* 428. *aut* 429. *ineunte denatum. Quippe Honoratus ſuffectus Patroclo, qui anno* 426. *juxta Proſperi Chronicum interfectus eſt, Cathedram Arelatenſem, teſte Honorato Maſſilienſi in vita Hilarii Arelatenſis, per biennium occupavit.*

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI AD AUGUSTINUM,

DE RELIQUIIS PELAGIANÆ HÆRESEOS IN GALLIA ſuboleſcentibus, deque hujuſmodi hominum querelis adverſus Prædeſtinationis & Gratiæ doctrinam, Auguſtini opuſculis, præſertim libro de Correptione & Gratia explicatam

* EPISTOLA.

* *Legitur inter Aug. Epiſt. ſcripta eſt autem anno 428. aut 429.*

Domino beatiſſimo Papæ, ineffabiliter mirabili, incomparabiliter honorando, præſtantiſſimo patrono, AUGUSTINO PROSPER.

1. IGNOTUS quidem tibi facie, ſed jam aliquatenus, ſi reminiſcaris, animo ac ſermone compertus; nam per ſanctum fratrem meum Leontium Diaconum miſi (a) epiſtolas & recepi; nunc quoque beatitudini tuæ ſcribere audeo, non ſolum ſalutationis, ut tunc, ſtudio; ſed etiam fidei, qua Eccleſia vivit, affectu. Excubante enim pro univerſis membris corporis Chriſti vigilantiſſima induſtria tua, & adverſus hæreticarum doctrinarum inſidias veritatis virtute pugnante; nullo modo mihi verendum putavi, ne oneroſus tibi, aut importunus eſſem in eo, quod ad multorum ſalutem, ac perinde ad pietatem tuam pertinet: cum potius reum futurum eſſe me crederem, ſi ea quæ valde perniciosa eſſe intelligo, ad Specialem Patronum Fidei non referrem.

Maſſilienſium quidam Auguſtini libris non intellectis offenſi.

2. Multi ergo ſervorum (b) Chriſti qui in Maſſilienſi urbe conſiſtunt, in ſanctitatis tuæ ſcriptis quæ adverſus Pelagianos hæreticos condidiſti, contrarium putant Patrum opinioni & eccleſiaſtico ſenſui, quidquid in eis de vocatione electorum ſecundum Dei propoſitum diſputaſti. Et cum aliquandiu tarditatem ſuam culpare maluerint, quam non intellecta reprehendere, quidamque eorum lucidiorem ſuper hoc atque apertiorem beatitudinis tuæ expoſitionem voluerint poſtulare; evenit ex diſpoſitione miſericordiæ Dei, ut cum * quoſdam intra Africam ſimilia moviſſent, librum * *de Correptione & Gratia*, plenum divinæ auctoritatis emitteres. Quo in notitiam noſtram inſperata opportunitate delato, putavimus omnes querelas reſiſtentium ſopiendas: quia univerſis quæſtionibus, de quibus conſulenda erat ſanctitas tua, tam plene illic abſoluteque reſponſum eſt; quaſi hoc ſpecialiter ſtuderis, ut quæ apud nos erant turbata componeres. Recenſito autem hoc beatitudinis tuæ libro, ſicut qui ſanctam atque apoſtolicam doctrinæ tuæ auctoritatem antea ſequebantur, intelligentiores multo inſtructioreſque ſunt facti; ita qui perſuaſionis ſuæ impediebantur obſcuro, averſiores quam fuerant, receſſerunt. Quorum tam abrupta diſſenſio primum propter ipſos metuenda eſt, ne tam claris, tamque egregiis in omnium virtutum ſtudio viris ſpiritus Pelagianæ impietatis illudat: (c) deinde ne ſimpliciores quique, apud quos horum magna eſt de probitatis contemplatione reverentia, hoc tutiſſimum ſibi æſtiment, quod audiunt

* *Adrumetinos Monachos.*

* *Habetur infra Append. part. 2.*

(a) Quatuor Mſſ. *epiſtolam*. Hæc non exſtat.

(b) *Servorum Chriſti*, ideſt, monachorum, quorum nominatiſſimus Joannes Caſſianus collationum editor, ipſius Proſperi *contra Collatorem* libro poſtea confutatus.

(c) Abeſt vox hæc, *deinde* a Mſſ. Reg. duobus & Colb. ſed ſane ex lapſu amanuenſium, ut patebit legenti locum.

dunt eos, quorum auctoritatem ſine judicio ſequuntur, aſſerere.

Maſſilienſium ſententia partim Catholica, partim Pelagiana.

3. Hæc enim ipſorum definitio ac profeſſio eſt: Omnem quidem hominem, Adam peccante, peccaſſe. Et neminem per opera ſua, ſed per Dei gratiam regeneratione ſalvari. Univerſis tamen hominibus propitiationem quæ eſt in ſacramento ſanguinis Chriſti, ſine exceptione eſſe propoſitam: ut quicumque ad fidem & ad baptiſmum accedere voluerint, ſalvi eſſe poſſint. Qui autem credituri ſunt, quive in ea fide, quæ deinceps per Dei gratiam ſit juvanda, manſuri ſunt; præſciſſe ante mundi conſtitutionem Deum, & eos prædeſtinaſſe in regnum ſuum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vita bona fide exceſſuros eſſe prævideriт. Ideoque omnem hominem ad credendum & ad ſperandum divinis inſtitutionibus admoneri, ut de apprehendenda vita æterna nemo deſperet, cum voluntariæ devotioni remuneratio ſit parata. Hoc autem propoſitum vocationis Dei, quo vel ante mundi initium, vel in ipſa conditione generis humani, eligendorum & rejiciendorum dicitur facta diſcretio, ut ſecundum quod placuit Creatori, alii vaſa honoris, alii vaſa contumeliæ ſint creati, & lapſis curam reſurgendi adimere, & ſanctis occaſionem teporis adferre: eo quod in utraque parte ſuperfluus labor ſit, ſi neque rejectus ulla induſtria poſſit intrare, neque electus ulla negligentia poſſit excidere. Quoquo enim modo ſe egerint, non poſſe aliud erga eos quam Deus definivit, accidere: & ſub incerta ſpe curſum non poſſe eſſe conſtantem; cum ſi aliud habeat prædeſtinantis electio, caſſa ſit adnitentis intentio. Removeri itaque omnem induſtriam, tollique virtutes, ſi Dei conſtitutio humanas præveniat voluntates: & ſub hoc prædeſtinationis nomine, fatalem quamdam induci neceſſitatem; aut diverſarum naturarum dici Dominum conditorem, ſi nemo aliud poſſit eſſe quam (a) factus eſt. (b) Utque brevius ac plenius quod opinantur exponam, quidquid in libro hoc ex contradicentium ſenſu ſanctitas tua ſibi oppoſuit, quidquid etiam in libris contra Julianum ab ipſo ſub hac quæſtione objectum, potentiſſime debellaſti; hoc totum ab iſtis ſanctis intentioſiſſime conclamatur. Et cum contra eos ſcripta beatitudinis tuæ validiſſimis & innumeris teſtimoniis divinarum ſcripturarum inſtructa proferimus, ac ſecundum formam diſputationum tuarum, (c) aliquid etiam ipſi quo concludantur adſtruimus; obſtinationem ſuam vetuſtate defendunt: & ea quæ de epiſtola apoſtoli Pauli Romanis ſcribentis, ad manifeſtationem divinæ gratiæ prævenientis electorum merita proferuntur, a nullo umquam eccleſiaſticorum ita eſſe intellecta, ut nunc ſentiuntur, affirmant. Cumque ut ipſi ea exponant ſecundum quorum velint ſenſa depoſcimus; nihil ſe profitentur inveniſſe, quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit. Eo poſtremo pervicacia tota deſcendit, ut fidem noſtram ædificationi audientium contrariam eſſe definiant; ac ſic etiam ſi vera ſit, non promendam: quia & perniciose non recipienda tradantur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant conticeantur.

Aliorum ſententia magis adhuc Pelagianizans.

4. Quidam vero horum in tantum a Pelagianis ſemitis non declinant, ut cum ad confitendam eam Chriſti gratiam, quæ omnia præveniat merita humana, cogantur, ne ſi meritis redditur fruſtra gratia nominetur; ad conditionem hanc velint uniuſcujuſque hominis pertinere, in qua eum nihil prius merentem, quia nec exiſtentem, liberi arbitrii & rationalem gratia Creatoris inſtituat, ut per diſcretionem boni ac mali, & ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus poſſit ſuam dirigere voluntatem, atque ad hanc gratiam, qua in Chriſto renaſcimur, pervenire, per naturalem ſcilicet facultatem, petendo, quærendo, pulſando: ut ideo accipiat, ideo inveniat, ideo introeat, quia bono naturæ bene uſus, ad iſtam ſalvantem gratiam, initialis gratiæ ope meruerit pervenire. Propoſitum autem vocantis gratiæ in hoc omnino definiunt, quod Deus conſtituerit nullum in regnum ſuum, niſi per ſacramentum regenerationis aſſumere, & ad hoc ſalutis donum omnes homines univerſaliter, ſive per naturalem, ſive per ſcriptam legem, ſive per evangelicam prædicationem vocari: ut & qui voluerint, fiant filii Dei, & inexcuſabiles ſint qui fideles eſſe noluerint: quia juſtitia Dei in eo ſit, ut qui non crediderint pereant; bonitas in eo appareat, ſi neminem repellat a vita, ſed indifferenter univerſos velit ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Jam hic proferunt teſtimonia, quibus divinarum ſcripturarum cohortatio ad obediendum incitat hominum voluntates, qui ex libero arbitrio, aut faciant quæ jubentur, aut negligant: & conſequens putant, ut quia prævaricator ideo dicitur non obediſſe, quia noluit, fidelis quoque non dubitetur ob hoc devotus fuiſſe, quia voluit; & quantum quiſque ad malum, tantum habeat facultatis ad bonum; parique momento animum ſe vel ad vitia, vel ad virtutes movere, quem bona appetentem gratia Dei foveat, mala ſectantem damnatio juſta ſuſcipiat.

5. Cumque inter hæc innumerabilium illis multitudo objicitur parvulorum, qui utique excepto originali peccato, ſub quo omnes homines ſimiliter in primi hominis damnatione naſcuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non ſine Dei judicio ſecernuntur; ut ante diſcretionem boni ac mali de uſu vitæ iſtius auferendi, alii per regenerationem inter cæleſtis regni aſſumantur heredes, alii ſine baptiſmo inter mortis perpetuæ tranſeant debitores: tales ajunt perdi, taleſque ſalvari, quales futuros illos in annis majoribus, ſi ad activam ſervarentur ætatem, ſcientia divina prævideriт. Nec conſiderant ſe gratiam Dei, quam comitem, non præviam humanorum volunt eſſe meritorum, etiam illis voluntatibus ſubdere, quas ab ea ſecundum ſuam phantaſiam, non negant eſſe præventas. Sed in tantum quibuſcumque commentitiis meritis electionem Dei ſubjiciunt, ut quia

(a) Mſ. Reg. unus, *factus ſit*.
(b) Sic Mſſ. duo Reg. & Colb. unus, item edit. hujus epiſtolæ tomo 10. operum S. Aug. edit. alias, *Atque ut*. (c) Mſ. Reg. unus, *aliud etiam*.

quia præterita quæ non extant, futura quæ non ſint futura confingant; novoque apud illos abſurditatis genere, & non agenda præſcita ſint, & præſcita non acta ſint. Hanc ſane de humanis meritis præſcientiam Dei, ſecundum quam gratia vocantis operetur, multo ſibi rationabilius videntur adſtruere, cum ad earum nationum

Act. 14. 15.

contemplationem venitur, quæ vel in præteritis ſæculis dimiſſæ ſunt ingredi vias ſuas, vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantiæ impietate depereunt, nec ulla eis aut Legis aut Evangelii illuminatio coruſcavit; cum tamen, inquantum prædicatoribus oſtium apertum eſt, & via

Iſa. 9. 2. Matth. 4. 16. Oſee 2. 24. & Rom. 9. 25.

facta eſt, gentium populus qui ſedebat in tenebris & in umbra mortis, lucem viderit magnam; & qui quondam non populus, nunc autem populus Dei ſit; & quorum aliquando non miſertus eſt, nunc autem miſereatur: prævifos inquiunt a Domino credituros, & ad unamquamque gentem ita diſpenſata tempora ac miniſteria magiſtrorum, ut exortura erat bonarum credulitas voluntatum. Nec vacillare illud,

1. Tim. 2. 4.

quod *Deus omnes homines velit ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire*: quandoquidem inexcuſabiles ſint, qui & ad unius veri Dei cultum potuerint inſtrui intelligentia naturali; & Evangelium ideo non audierint, quia nec fuerint recepturi.

6. Pro univerſo autem humano genere mortuum eſſe Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & neminem prorſus a redemptione ſanguinis ejus exceptum, etiamſi omnem hanc vitam alieniſſima ab eo mente pertranſeat: quia ad omnes homines pertineat divinæ miſericordiæ ſacramentum: quo ideo plurimi non renoventur, quia quod nec renovari velle habeant prænoſcantur. Itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo ſponte crediderint, & auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. In iſtam vero talis gratiæ prædicationem hi, quorum contradictione offendimur, cum prius meliora ſentirent, ideo ſe vel maxime contulerunt; quia ſi profiterentur ab ea omnia bona merita præveniri, & ab ipſa ut poſſint eſſe donari; neceſſitate concederent, Deum ſecundum propoſitum & conſi-

Rom. 9. 21.

lium voluntatis ſuæ, occulto judicio, & opere manifeſto, aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam; quia nemo niſi per gratiam juſtificetur, & nemo niſi in prævaricatione naſcatur. Sed refugiunt iſtud fateri, divinoque adſcribere operi ſanctorum merita formidant: nec acquieſcunt prædeſtinatum electorum numerum nec augeri poſſe, nec minui; ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant, ac ſuperflua ſit induſtriæ ac laboris indictio, cujus ſtudium ceſſante electione fruſtrandum ſit. Ita demum enim poſſe unumquemque ad correctionem, aut ad profectum vocari, ſi ſe ſciat ſua diligentia bonum eſſe poſſe, & libertatem ſuam ob hoc Dei auxilio juvandam, ſi quod Deus mandat, elegerit. Ac ſic cum in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis, duo ſint quæ humanam operentur ſalutem, Dei ſcilicet gratia, & hominis obedientia; priorem volunt obedientiam eſſe quam gratiam, ut initium ſalutis ex eo qui ſalvatur, non ex eo credendum ſit ſtare qui ſalvat; & voluntas hominis divinæ gratiæ ſibi pariat opem, non gratia ſibi humanam ſubjiciat voluntatem.

7. Quod cum perverſiſſimum eſſe revelante Dei miſericordia, & inſtruente nos tua beatitudine noverimus; poſſumus quidem ad non credendum eſſe conſtantes, ſed ad auctoritatem talia ſentientium non ſumus pares: quia multum nos & vitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum adepto nuper (a) ſummo ſacerdotii honore ſupereminent: nec facile quiſquam, præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, tanto ſuperiorum diſputationibus auſus eſt contraire. Ex quo non ſolum his qui eos audiunt, verum etiam ipſis qui audiuntur, cum dignitatibus crevit periculum; dum & multos reverentia eorum aut inutili cohibet ſilentio, aut incurioſo ducit aſſenſu; & ſaluberrimum ipſis videtur, quod pene nullius contradictione reprehenditur. Unde (b) quia in iſtis Pelagianæ

Reliquiæ iſtæ Pelagianæ hæreſeos quam perniciosæ.

pravitatis reliquiis non mediocris virulentiæ fibra nutritur, ſi principium ſalutis male in homine collocatur; ſi divinæ voluntati impie voluntas humana præfertur, ut ideo quis adjuvetur quia voluit, non ideo quia adjuvatur velit; ſi originaliter malus (c) receptionem boni non a ſummo bono, ſed a ſemetipſo inchoare male creditur; ſi aliunde Deo placetur, niſi ex eo quod ipſe donaverit: tribue nobis in hac cauſſa, Papa beatiſſime, pater optime, quantum juvante Domino potes, diligentiam pietatis tuæ, ut quæ in iſtis quæſtionibus obſcuriora (d), & ad percipiendum difficiliora ſunt, quam lucidiſſimis expoſitionibus digneris aperire.

8. Ac primum, quia plerique non putant Chriſtianam fidem hac diſſenſione violari, quantum periculi ſit in eorum perſuaſione patefacias. Deinde quomodo per iſtam præoperantem & cooperantem gratiam liberum non impediatur arbitrium. Tum utrum præſcientia Dei ita ſecundum propoſitum maneat, ut ea ipſa quæ ſunt propoſita, ſint accipienda præſcita: an per genera cauſſarum, & ſpecies perſonarum iſta varientur; ut quia diverſæ ſunt vocationes, in his qui nihil operaturi ſalvantur, quaſi ſolum Dei propoſitum videatur exiſtere; in his autem qui aliquid boni acturi ſunt, per præſcientiam poſſit ſtare propoſitum: an vero uniformiter, licet dividi præſcientia a propoſito temporali diſtinctione non poſſit, præſcientia tamen quodam ordine ſit (e) ſubnixa propoſito: & ſicut nihil ſit quorumcumque negotiorum quod non ſcientia divina prævenerit; ita nihil ſit boni, quod in noſtram participationem non Deo auctore defluxerit. Poſtremo quemadmodum per hanc prædicationem propoſiti Dei, quo fideles fiunt qui

(a) In Mſſ. *ſummi*.
(b) Mſſ. Reg. duo & Colb. *ſi in iſtis*.
(c) Mſſ. Reg. unus, *correptionem boni*.
(d) Editiones S. Proſperi, hic addunt *obſecro*. Abeſt a Mſſ.
(e) Mſſ. Regius unus, *obnixa*.

qui præordinati ſunt ad vitam æternam, nemo eorum qui cohortandi ſunt impediatur, nec occaſionem negligentiæ habeant, ſi ſe prædeſtinatos eſſe deſperent. Illud etiam qualiter diluatur, quæſumus patienter inſipientiam noſtram ferendo demonſtres, quod retractatis priorum de hac re opinionibus, pene omnium par invenitur & una ſententia, qua propoſitum & prædeſtinationem Dei ſecundum præſcientiam receperunt; ut ob hoc Deus alios vaſa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem uniuſcujuſque præviderit, & ſub ipſo gratiæ adjutorio in qua futurus eſſet voluntate & actione præſcierit.

9. Quibus omnibus enodatis, & multis inſuper, quæ altiore intuitu ad cauſſam hanc pertinentia magis potes videre, decuſſis; credimus & ſperamus, non ſolum tenuitatem noſtram diſputationum tuarum præſidio roborandam; ſed etiam ipſos, quos meritis atque honoribus claros caligo iſtius opinionis obſcurat, defæcatiſſimum lumen gratiæ recepturos. Nam unum eorum præcipuæ auctoritatis & ſpiritualium ſtudiorum virum, ſanctum (a) Hilarium Arelatenſem Epiſcopum, ſciat beatitudo tua admiratorem ſectatoremque in aliis omnibus tuæ eſſe doctrinæ; & de hoc quod in querelam trahit, jam pridem apud ſanctitatem tuam ſenſum ſuum per litteras velle conferre. Sed quia utrum hoc facturus, aut quo fine ſit facturus, incertum eſt, & omnium noſtrum fatigatio, providente hoc præſenti ſæculo Dei gratia, in tuæ charitatis & ſcientiæ vigore (b) reſpirat: adde eruditionem humilibus, adde increpationem ſuperbis. Neceſſarium & utile eſt etiam quæ ſcripta ſunt ſcribere, ne leve exiſtimetur, quod non frequenter arguitur. Sanum enim putant eſſe quod non (c) dolet; nec vulnus ſuperducta cute ſentiunt: ſed intelligant perventurum ad ſectionem, quod habuerit perſeverantem tumorem. Gratia Dei & pax Domini noſtri Jeſu Chriſti coronet te in omni tempore, & ambulantem de virtute in virtutem glorificet in æternum, Domine Papa beatiſſime, ineffabiliter mirabilis, incomparabiliter honorande, præſtantiſſime patrone.

(*a*) Pro Hilario putabant eruditi legendum eſſe *Honoratum:* ſed inſpecti Mſſ. Hilarium omnes ferunt. Hilarius porro iſte ex Lerinenſi monacho creatus fuit Arelatenſis Epiſcopus poſt Honoratum, anno 428. aut 429. ineunte denatum: Quippe Honoratus ſuſſectus Patroclo, qui anno 426. juxta Proſperi Chronicum interfectus eſt, cathedram Arelatenſem, teſte Honorato Maſſilienſi in vita Hilarii Arelatenſis, per biennium occupavit.

(*b*) In editis, *ſperat*: In uno mſ. *ſpirat*.

(*c*) In Mſſ. *quod non dolent, nec vulnus ſuperductum cute ſentiunt.*

ADMONITIO
IN EPISTOLAM HILARII
AD SANCTUM AUGUSTINUM

De eodem argumento.

INTER paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, qui Gallicanis Presbyteris occurrere auderent, quos Auguſtini, de Prædeſtinatione maxime, doctrina in libris poſterius ſcriptis expoſita, urebat commovebatque; præter S. Proſperum, numeravimus & Hilarium quemdam, quem alium ab epiſcopo Arelatenſi, & ordinis laicorum fuiſſe diximus. Quæ noſtra opinio licet doctiſſimos invenerit ſuffragatores, ne tamen aſſignantibus hanc elucubrationem Arelatenſi Antiſtiti aliquis ſuperſit ſcrupulus, non inutile erit hic exhibere lectoribus quæ hanc in rem momenta deduxit doctiſſimus Operum S. Leonis editor & illuſtrator pag. 359. & ſequentibus tomi ſecundi.

Tres autem hujus nominis per ea tempora legi Hilarios obſervat: Hilarium
* Ep. 156. & 157. *nempe Syracuſanum, cujus * Epiſtola ad Auguſtinum, & Auguſtini reſcriptum de pluribus gratiæ capitibus habentur inter ſancti Doctoris Epiſtolas: alterum qui e Galliis ſcripſit ad eumdem Auguſtinum, & Proſpero ad propugnandam illius doctrinam ſocium ſe adjunxit: tertium denique Arelatenſem epiſcopum. Ex tribus unum conflaſſe videntur aliqui, de quibus Hincmarus Remenſis, in libro de Prædeſtinatione. Hincmarus ipſe Syracuſanum quidem ab Arelatenſi diſcernit, at Arelatenſem confundit cum Proſperiano: quæ eſt etiam opinio Cardinalis Ba-*
Hincmarus lib. de Prædeſt. cap. 1. 3. & 18. *ronii & Joannis Gerardi Voſſii. E contra ego (ait ille) Syracuſanum ab Arelatenſi & Arelatenſem a Proſperiano diſtinguo cum viris eruditis: Proſperianum vero eumdem eſſe ac Syracuſanum monachum facile mihi perſuadeo.*

Hila-

Hilarium Syracuſanum monachum alium eſſe ab Arelatenſi Hilario ex annorum ratione nullo negotio conficitur. Syracuſanus enim ſcripſit ad Auguſtinum circiter annum Chriſti 413. *vel* 414. *Nam ante annum* 412. *ut ſcripta non credatur epiſtola ſancti Auguſtini reſcribentis, facit mentio judicii contra Cæleſtinum facti apud Carthaginem. Cum vero delata ſit in Palæſtinam ab Oroſio, qui illuc venit verno tempore, lectaque ſit in conventu presbyterorum habito menſe Julii anni* 415. *manifeſtum eſt ultra annum* 414. *differendam non eſſe Syracuſani hujus monachi epiſtolam. At eo anno Hilarius, qui poſtea Arelatenſis Epiſcopus, annum ætatis ſuæ decimum-tertium non excedebat: ſi quidem mortuus eſt anno* 449. *quadraginta & octo annos natus, teſte Honorato Maſſilienſi vitæ ejus ſcriptore.*

Hilarium porro Syracuſanum ut eumdem putem cum Proſperiano, ſeu Proſperi in defenſione ſancti Auguſtini ſocio, iſtæ me movent conjecturæ. Uterque (ſi duo ſunt) diſcipulus ſancti Auguſtini fuit, eique in Africa aliquandiu adhæſit. Uterque Pelagianis erroribus adverſus. Uterque laicus, ac opinor, monachus. Tenuioris uterque eruditionis circa Eccleſiæ dogmata, de quibus dubitanti ſimilis interrogat Auguſtinum, ut ex Epiſtolis eorum conſtat. Utriuſque demum epiſtolæ ſtylus non abſimilis. Hilarium autem illum Syracuſanum dico, non quod Syracuſis oriundum putem: ſi enim idem eſt cum Proſperiano, Gallus fuiſſe credendus eſt. Si quidem hic Maſſilia, ut opinor, vel ex alia Galliarum civitate ſcribens, Auguſtinum parentum ſuorum nomine ſalutat; & ſub finem Epiſtolæ, hæc addit: Sciat ſanctitas tua fratrem meum, cujus maxime cauſſa hinc diſceſſimus, cum matrona ſua ex conſenſu perfectam Deo continentiam devoviſſe. [Infra in hac ipſa. Epiſt. Hilarii ad S. Aug. n. 10.] *Ex quibus liquet paternam Hilarii familiam in Galliis fuiſſe. Potuit certe idem Hilarius paternam domum relinquens, occaſione alicujus cum fratre ſuo diſſidii, in Africam transfretare, ſeque diſcipulum tradere Auguſtino erudiendum apud Hipponem. Poſt aliquot annos inceſſit eum reviſendæ patriæ cupido: quam dum repetit, celebriora monachorum Cœnobia luſtrare voluit, quæ erat monachorum illius ævi conſuetudo. Ad Syracuſanum igitur appulit, comitibus nonnullis, ut reor, Hipponenſibus civibus vel clericis: quibus* de Syracuſano Hipponem remeantibus, [Epiſt. alia Hil. ad Aug. nunc 226.] *ut ipſe ſcribit, litteras breves ad Auguſtinum tradidit, quibus eum de gliſcente apud Syracuſas Pelagiano dogmate monuit. Demum in patriam reverſus, cum Magiſtri ſui doctrinam plurimis exoſam in Galliis comperiſſet, monendum illum exiſtimavit, memor forte id antea ab ipſo dum Syracuſis ageret, poſtulaſſe Auguſtinum his verbis*: Tu magnum conferes beneficium, ſi ea quæ illic a ſanctis fratribus adverſus iſtorum vaniloquia diſſeruntur, non me facias ignorare. [Epiſtola S. Aug. 207. ad Hilarium in fine.]

Hilarium denique Proſperianum male pro Arelatenſi Epiſcopo accipi clariſſime demonſtravit nuperus hiſtoriæ Pelagianæ ſcriptor Henricus de Noris. Vel hoc unico argumento res conficitur. [Henric. de Noris hiſt. Pelag. lib. 2. cap. 2.] *Jam tunc Epiſcopus erat Arelatenſis Hilarius, cum alter ſcripſit ad Auguſtinum una cum Proſpero: at Hilarius iſte laicus tantum erat eo tempore, quo ſuam exarabat Epiſtolam. Talem enim ſe prodit ipſe his Epiſtolæ ſuæ verbis, quibus præcipuos ſancti Auguſtini adverſarios deſignat, ac imprimis Hilarium Arelatenſem:* Sunt ex parte tales perſonæ, ut his conſuetudine eccleſiaſtica LAICOS ſummam reverentiam neceſſe ſit exhibere. [Infra n. 9.] Quod quidem ita CURAVIMUS Deo juvante ſervare, ut cum opus fuit non taceremus. *Succinit S. Proſper in Epiſtola ſua ad Auguſtinum mox edita*: Poſſumus, *inquit*, [num. 7.] ad credendum eſſe conſtantes; ſed AD AUCTORITATEM talia ſentientium NON SUMUS PARES: quia multum nos & vitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum ADEPTO NUPER SUMMO SACERDOTII HONORE SUPEREMINENT. *Deinde laicus erat iſte Hilarius, cum Auguſtino jam mortuo, ac proinde non ante annum* 430. *ſcripſit Cæleſtinus Papa ad Galliarum Epiſcopos. Proſperum enim & Hilarium filios vocat, non fratres, ut coepiſcopos appellari decuiſſet: nec aliter eoſdem compellat ſanctus Auguſtinus initio libri de Prædeſtinatione ſanctorum, quam ut filios.*

At

Proſper in Chronico. Honoratus Maſſilienſis in Vita S. Hilarii. Conſtantius Presbyt. in vita S. Germani Autiſſod. S. Proſper in Epiſt. ad S. Auguſt. n. 9.

At Hilarius Arelatenſis jam initio anni 429. in Arelatenſi cathedra conſtitutus fuerat poſt obitum Honorati, qui Patroclo occiſo ſubſtitutus anno 426. biennio tantum, Honorato Maſſilienſi teſte, epiſcopatum geſſit. Quod adhuc probatur ex vita ſancti Germani Autiſſiodorenſis. Hic enim cum anno 429. ut vult Baronius, vel ut alii 430. ex legatione Britannica reverſus Arelatem ſe contuliſſet; Illuſtrabatur eo tempore, *ait Conſtantius*, civitas Hilario ſacerdote, multimoda virtute pretioſo. *Denique his expreſſiſſimis verbis ſanctus Proſper Hilarii Arelatenſis epiſcopatum commemorat in Epiſtola ſua*: Unum, *inquit*, eorum præcipuæ auctoritatis & ſpiritualium ſtudiorum virum ſanctum Hilarium Arelatenſem Epiſcopum ſciat beatitudo tua admiratorem ſectatoremque in aliis omnibus tuæ eſſe doctrinæ, & de hoc, quod in querelam trahit, jam pridem apud ſanctitatem tuam ſenſum ſuum per litteras velle conferre. *Hæc quidem verba*, Arelatenſem Epiſcopum, *irreptitia eſſe & expungenda cenſet Cardinalis Baronius cui fere ſubſcribit Voſſius*. Longe tamen magis placet, *inquit*, ſi pro *Hilario* ſcribatur *Honoratus*: *ſicut ſcriptum dicit a doctiſſimo Eſpencæo, commentariis in Epiſtolam ad Timotheum, lib. 1. cap. 9.* Quod ſive ille, *inquit idem Voſſius*, ex manuſcriptorum fide, ſive ex ingenio fecit, nobis quidem ſententiam ſuam impenſe probat. *Verum nemini probandam ſpero hanc emendationem, cui manuſcriptorum fides, Chronologiæ ratio, verbaque ipſa Proſperi omnino repugnant*: Poſſumus quidem ad credendum eſſe conſtantes &c. *Hæc prima ratio diſtinctionis utriuſque Hilarii ex unius Epiſcopatu petita, quo numquam alter fuit inſignitus.*

Voſſius hiſt. Pelag. lib. 6.

2. *Longe diverſus utriuſque Hilarii erga ſancti Auguſtini doctrinam affectus. Arelatenſis enim, etſi illius ſe* admiratorem ſectatoremque in aliis omnibus *profiteretur, ejus tamen de prædeſtinatione ſententiam* in querelam trahebat; *& unus erat eorum* quos caligo iſtius opinionis, *quæ Auguſtinianæ adverſabatur*, obſcurabat. *Hilarius autem Proſperi ſocius doctrinæ * ſancti Auguſtini in omnibus addictiſſimus erat, ut ipſe de ſe teſtatur his verbis*: Nolo autem ſanctitas tua ſic me arbitretur hæc ſcribere, quaſi de iis quæ nunc edidiſti ego dubitem .... Ceterum hac ſuſpicione in tantum careo, ut potius infirmitatem meam, qua tales parum patienter fero, notabilem putem. *Inter eos porro, quos moleſte ferebat, ipſum Arelatenſem epiſcopum fuiſſe dubium non eſt, cum etſi ejus nomen non exprimat, eum tamen iiſdem coloribus depingat quibus & S. Proſper*: Sed plane, *inquit*, illud tacere non debeo, quod ſe dicant tuam ſanctitatem, hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari. *En Hilarium Arelatenſis Eccleſiæ Præſulem, quem S. Proſper ſupra dicebat* admiratorem ſectatoremque in aliis omnibus *Auguſtinianæ doctrinæ, excepta quæſtione*, quam in querelam trahebat.

S. Proſper Epiſt. ad Auguſt.

* Hilarius Epiſt. ad Aug. num. 10.

3. *Proſperi ſocius auctor fuit eidem Proſpero, ut ad ſanctum Auguſtinum ſcriberet, ejuſque litteras ſuis conjunctas miſit in Africam, quemadmodum ipſe narrat in fine ſuæ Epiſtolæ; ubi & alias commemorat ſuperius a ſe ſcriptas ad eumdem Auguſtinum, quicum neceſſitudo frequenſque commercium interceſſiſſe videtur. E contra vero eodem tempore ſcribit ſanctus Proſper, Hilario Arelatenſi jam olim in mentem veniſſe ut Epiſcopum Hipponenſem litteris conveniret, ſenſum ſuum cum ejus doctrina collaturus: incertum tamen ſibi eſſe utrum id eſſet præſtiturus. Quod omnino ſufficit ut unus ab altero diverſus demonſtretur. Prior enim Auguſtino familiaris fuit, poſterior nequaquam.*

num. 10.

4. *Hilarius Proſperi commilito olim Auguſtini lateribus adhæſerat, ejuſque doctrinæ lacte aliquandiu in Africa fuerat enutritus: hoc enim ipſe ſignificat*: Sufficiat, *inquit*, mihi pœna mea, quod a præſentiæ tuæ deliciis exulatus, ubi ſalubribus tuis uberibus nutriebar, non ſolum abſentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorumdam. *Arelatenſis vero Hilarius numquam in Africam peregrinatus eſt. Ex ejus enim & ex Honorati vita docemur, hujus ſtudio & opera Hilarium a ſæculi deliciis ad monaſticæ vitæ inſtitutum traductum, conſtan-*

ter

ter apud Lerinum perſeveraſſe, quouſque, mortuo Honorato, in ejus locum ſuffectus eſt triginta nondum annos natus.

His de utriuſque Hilarii diſcrimine elucidatis, jam pene nihil de Epiſtolæ argumento & occaſione diſſerendum nobis tupereſt: cum abunde patuerit ex his quibus Hilarium noſtrum laicalis ſtatus fuiſſe, nec Epiſcopatus Arelatenſis faſtigio decoratum aſſeruimus, ipſum alias conſuetudinis Auguſtini deliciis potitum, & doctrinæ ejus ſalubri lacte nutritum: tunc vero temporis, ut credibile eſt, patriæ & conſanguineorum conſpectui redditum, tanta Auguſtini meritum veneratione proſecutum, ut ſe magis exulem reputaret. Videtur autem ab Auguſtini convictu eo conſilio diſceſſiſſe, ut fratris ſui conjugali vinculo alligati ſalutem procuraret. Hoc autem nutu divino factum probavit eventus. Etenim præter ſuſceptam ab eo gratiæ defenſionem in Galliis, ipſius frater de conſenſu uxoris continentiam amplexus eſt, quam uterque ſe ad extremum uſque ſpiritum perfecte ſervaturos Deo voverunt. Nihil quoque, ut dictum eſt ſupra, prohibet, quo minus Hilarium hunc exiſtimemus eumdem eſſe, qui circiter annum 414. e Sicilia epiſtolam Auguſtino de erroribus Pelagianorum ſcripſit. Præter quam quod animo torquebatur ille ob amiſſam ſancti Doctoris ſui præſentiam, ſummo quoque dolore ipſum afficiebat, quod non ſolum dogmata tam manifeſta, quæ idem ſanctus tradiderat, reſpuerentur, ſed etiam ab iis qui illa minime caperent reprehenderentur. Quocirca etſi venerationem, quam ex eccleſiaſtica conſuetudine viris ejuſmodi ſuperioris ordinis laici debent, religioſe exhiberet, tamen oblata occaſione non tacebat, ſed catholicam doctrinam, pro datis ſibi a Deo viribus, tuebatur. Quod quidem præſtitit ſecurius feliciuſque cum hac Epiſtola Proſperi Epiſtolæ ſociata, invicti gratiæ Doctoris ſtylum ad elaborandos libros de Prædeſtinatione ſanctorum, & de Dono perſeverantiæ, utrique directos, & a nobis proxime poſt Epiſtolam Hilarii ſubjiciendos, excitavit. De tempore, quo ſcripta eſt & directa ad Auguſtinum hæcce Epiſtola, ſatis conſtat ex his quæ de S. Proſperi Epiſtola notata ſunt in ſuperiori admonitione, ſcilicet id contigiſſe circa annum reparatæ ſalutis 428. aut 429. quibus litteris ſuſceptis, ſtatim S. Auguſtinus ſupradictis libris pleniſſime reſpondit.

HILARII AD AUGUSTINUM

De eodem argumento

EPISTOLA*

*Inter Auguſtinianas 226. Scripta autem eodem tempore quo ſuperior S. Proſperi Epiſtola.

Domino beatiſſimo, ac toto affectu deſiderando, & multum in Chriſto ſuſcipiendo patri AUGUSTINO (a) HILARIUS.

1. *SI ceſſantibus contradicentium quæſtionibus gratæ ſunt plerumque ſtudioſorum inquiſitiones, ut etiam illa quæ abſque periculo ignorarentur, ediſcant: arbitror gratiorem fore ſedulitatem noſtræ relationis, quæ dum indicat ſecundum quorumdam proſecutiones quædam adverſantia veritati, non tam ſibi quam illis, qui turbantur & turbant, per conſilium ſanctitatis tuæ ſatagit provideri, Domine beatiſſime, ac toto affectu deſiderande, & multum in Chriſto ſuſcipiende Pater.*

Maſſilienſium & aliorũ quorumdam in Galliis de prædeſtinatione ſententia.

2. *Hæc ſunt itaque quæ Maſſiliæ, (b) vel aliis etiam locis in Gallia ventilantur. Novum & inutile eſſe prædicationi, quod quidam ſecundum*

(*a*) Hic profecto ab Hilario Arelatenſi, qui Auguſtini de prædeſtinatione ſententiam, ſicut S. Proſper in ſuperiore epiſtola ſcribit, *in querelam trahebat*, diſtinguit ſe ipſe infra n. 10. his verbis: *Nolo autem ſanctitas tua ſic me arbitretur hæc ſcribere, quaſi de his quæ nunc edidiſti ego dubitem*. Significat præterea ibidem, ſe ipſius *præſentiæ deliciis* aliquando potitum, *uberibuſque ſalubribus nutritum* fuiſſe. Deinde ſe laicum eſſe, n. 9. indicat: ac profecto Auguſtinum appellat patrem, ab ipſoque viciſſim in ſubſequente libro de Prædeſtinatione ſanctorum cap. 1. filius nuncupatur: quæ ſane in Arelatenſem epiſcopum minime conveniunt. Hæc vero fuſius probata leguntur in Admonitione præfixa huic Epiſtolæ.

(*b*) Mſſ. duo Regii, & Colbertinus unus, *vel etiam aliquibus locis*.

dum propoſitum (a) *eligi dicantur, ut id nec arripere valeant nec tenere, niſi credendi voluntate donata. Excludi putant omnem prædicandi vigorem, ſi nihil quod per* (b) *eum excitetur, in hominibus remanſiſſe dicatur. Conſentiunt omnem hominem in Adam periiſſe, nec inde quemquam poſſe proprio arbitrio liberari. Sed id conveniens aſſerunt veritati, vel congruum prædicationi, ut cum proſtratis, & numquam ſuis viribus ſurrecturis annunciatur obtinendæ ſalutis occaſio; eo merito quo voluerint & crediderint, a ſuo morbo ſe poſſe ſanari, & ipſius fidei augmentum, & totius ſanitatis ſuæ conſequantur effectum. Ceterum ad nullum opus vel incipiendum, nedum percipiendum, quemquam ſibi ſufficere poſſe conſentiunt: neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita & ſupplici voluntate unumquemque ægrotum velle ſanari. Quod enim dicitur,* Crede, & ſalvus eris, *unum horum exigi aſſerunt, aliud offerri, ut propter id quod exigitur ſi redditum fuerit, id quod offertur deinceps tribuatur. Unde conſequens putant, exhibendam ab eo fidem, cujus naturæ id voluntate Conditoris conceſſum eſt; & nullam ita depravatam vel extinctam putant, ut non debeat, vel poſſit ſe velle ſanari, propter quod vel ſanetur quis a ſua, vel ſi noluerit, cum ſua ægritudine puniatur. Nec negari gratiam, ſi præcedere dicatur talis voluntas, quæ tantum medicum quærat, non autem quidquam ipſa jam valeat.*

Rom. 12. 3. *Nam illa teſtimonia, ut eſt illud,* Sicut unicuique partitus eſt menſuram fidei, *& ſimilia, ad id volunt valere, ut adjuvetur qui cœperit velle; non ut etiam donetur ut velit, rejectis ab hoc dono aliis pariter reis, & qui poſſent ſimiliter liberari, ſi ea quæ pariter indignis præſtatur credendi voluntas, etiam ipſis ſimiliter præſtaretur. Si autem, ajunt, dicatur vel talem omnibus remanſiſſe, quâ vel contemnere quis valeat, vel obedire; de compendio putant rationem reddi electorum* (c) *vel rejectorum, in eo quod unicuique meritum propriæ voluntatis adjungitur.*

3. *Cum autem dicitur eis, quare aliis vel alicubi prædicetur, vel non prædicetur, vel nunc prædicetur quod aliquando pene omnibus, ſicut nunc aliquibus gentibus non prædicatum ſit: dicunt id præſcientiæ eſſe divinæ, ut eo tempore, & ibi, & illis veritas annunciaretur, vel annuncietur, quando & ubi prænoſcebatur eſſe credenda. Et hoc non ſolum aliorum catholicorum teſtimoniis, ſed etiam ſanctitatis tuæ diſputatione antiquiore ſe probare teſtantur; ubi tamen eamdem gratiam non minore veritatis perſpicuitate docueris: ut eſt illud quod dixit*

* Epiſt. 102. qu. 2. n. 14. *ſanctitas tua * in quæſtione contra Porphyrium, de tempore Chriſtianæ religionis,* tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat, & ubi

Rom. 9. 19. In expoſitione quarumdam propoſitionum epiſt. ad Rom. Prop. 62. ſciebat eſſe, qui in eum fuerant credituri. *Vel illud de libro in epiſtolam ad Romanos;* Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati ejus quis reſiſtit? Cui ſane inquiſitioni, *inquis,* ſic reſpondet, ut intelligamus ſpiritalibus viris, etiam non ſecundum terrenum hominem viventibus, patere poſſe prima merita fidei & impietatis, quomodo Deus præſcientia eligat credituros, & damnet incredulos; nec illos ex operibus eligens, nec illos ex operibus damnans, ſed & illorum fidei præſtans, ut bene operentur, & illorum impietatem deſerendo obdurans, ut male operentur. *Et iterum in eodem libro ſuperius:* Prop. 60. Æquales omnes ſunt ante meritum, nec poteſt in rebus omni modo æqualibus electio nominari. Sed quoniam Spiritus ſanctus non datur niſi credentibus; non quidem Deus eligit opera quæ ipſe largitur, cum dat Spiritum ſanctum, ut per charitatem bona operemur; ſed tamen eligit fidem, quia niſi quiſque credat, & in accipiendi voluntate permaneat, non accipit donum Dei, id eſt Spiritum ſanctum, per quem infuſa charitate bonum poſſit operari. Non ergo eligit opera cujuſquam in præſcientia quæ ipſe donaturus eſt: ſed fidem eligit in præſcientia; ut quem crediturum eſſe præſcivit, ipſum (d) elegerit, cui Spiritum ſanctum daret, ut bona operando etiam (e) æternam vitam conſequeretur. Dicit enim Apoſtolus, 1. Cor. 12. 6. Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus. Quod enim credimus, noſtrum eſt; quod autem operamur, illius. *Et cetera in eodem opere, quæ ſe acceptare & probare teſtantur, tamquam convenientia evangelicæ veritati.*

4. *Ceterum præſcientiam, & prædeſtinationem, vel propoſitum, ad id valere contendunt, ut eos præſcierit, vel prædeſtinaverit, vel propoſuerit eligere qui fuerant credituri. Nec de hac fide poſſe dici;* Quid habes, quod non accepiſti? 1. Cor. 4. 7. *cum in eadem natura remanſerit, licet vitiata, quæ prius ſana ac perfecta donata ſit. Quod autem dicit ſanctitas tua, neminem perſeverare, niſi perſeverandi virtute percepta; hactenus accipiunt, ut quibus datur, inerti licet, præcedenti tamen proprio arbitrio tribuatur: quod ad hoc tantum liberum aſſerunt, ut velit vel nolit admittere medicinam.* Eorumdem de perſeverantiæ dono contra Auguſtinum ſententia. *Ceterum & ipſi abominari ſe & damnare teſtantur, ſi quis quidquam virium in aliquo remanſiſſe,* (f) *quo ad ſanitatem progredi poſſit, exiſtimet. Nolunt autem ita hanc perſeverantiam prædicari, ut non vel ſuppliciter emereri, vel amitti contumaciter poſſit. Nec ad incertum voluntatis Dei deduci ſe volunt, ubi eis, quantum putant, ad obtinendum vel amittendum, evidens eſt* (g) *qualecumque initium voluntatis. Illud etiam teſtimonium quod poſuiſti,* Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum ejus; Sap. 4. 11. *tamquam non canonicum definiunt omittendum. Unde illam præſcientiam ſic accipiunt, ut propter fidem futuram intelligendi ſint præſciti: nec cuiquam* (h) *talem dari perſeverantiam a qua non permittatur prævarica-*

(*a*) Sic mſ. Colb. alias legebatur, *eligendi.*
(*b*) Mſſ. Reg. duo & Colb. *per eam.*
(*c*) Mſ. Colb. *& rejectorum.*
(*d*) Mſſ. Reg. duo & Colb. unus, *eligeret.*
(*e*) Mſ. Reg. unus, *& etiam vitam æternam:* alter, *etiam vitam conſequeretur.*
(*f*) Mſ. Reg. *quod ad ſanitatem.*
(*g*) Mſſ. Reg. duo & Colb. *qualecumque ſit.*
(*h*) Mſ. Regius, *nec cuiquam dari perſeveran-tiam, a qua non permittitur.*

ricari, ſed a qua poſſit ſua voluntate deficere & (a) infirmari.

5. *Aſſerunt* (b) *inutilem exhortandi conſuetudinem, ſi nihil in homine remanſiſſe dicatur quod correptio valeat excitare: quod quidem ineſſe naturæ ſic ſe dicere confitentur, ut hoc ipſo quod ignoranti veritas prædicatur, ad beneficium præſentis gratiæ referendum ſit. Nam ſi ſic prædeſtinati ſunt, inquiunt, ad utramque partem, ut de aliis ad alios nullus poſſit accedere, quo pertinet tanta extrinſecus correptionis inſtantia, ſi non ab homine, & ſi non fides integra, ſaltem vel dolor compunctæ infirmitatis exoritur, aut periculum demonſtratæ mortis horretur? Nam ſi non poteſt timere quis unde terretur, niſi ea voluntate quæ ſumitur: non ex eo* (c) *culpandus quod nunc non vult; ſed in eo & cum eo, qui ſic aliquando* (d) *noluit, ut eam damnationem cum ſuis poſteris mereretur incurrere, ut numquam recta, ſemper autem prava vellet appetere. Si autem eſt qualiſcumque dolor qui ad exhortationem corripientis oriatur: hanc ipſam dicunt cauſſam, propter quam vel rejiciatur alius, vel alius aſſumatur: atque ita non opus eſſe partes conſtitui, quibus nec adjiciendum ſit aliquid, nec detrahendum.*

Libr. de Corrept. & grati c. 11. & 12.

6. *Deinde moleſte ferunt, ita dividi gratiam, quæ vel tunc primo homini data eſt, vel nunc* (e) *omnibus datur*, ut ille acceperit perſeverantiam, non qua fieret ut perſeveraret, ſed ſine qua per liberum arbitrium perſeverare non poſſet: nunc vero ſanctis in regnum per gratiam prædeſtinatis non tale adjutorium perſeverantiæ detur, ſed tale ut eis perſeverantia ipſa donetur; non ſolum ut ſine illo dono perſeverantes eſſe non poſſint, verum etiam ut per hoc donum non niſi perſeverantes ſint. *His verbis ſanctitatis tuæ ita moventur, ut dicant quamdam deſperationem hominibus exhiberi. Si enim, ajunt, ita Adam adjutus eſt, ut & ſtare poſſet in juſtitia, & a juſtitia declinare; & nunc ita ſancti juvantur, ut declinare non poſſint, ſiquidem eam acceperunt volendi perſeverantiam, ut aliud velle non poſſint; vel ſic quidem deſeruntur, ut aut nec accedant, aut ſi acceſſerint, & recedant: ad illam voluntatem pertinuiſſe dicunt exhortationis vel comminationis utilitatem, quæ & perſiſtendi & deſiſtendi obtinebat liberam poteſtatem; non ad hanc, cui nolle juſtitiam inevitabili neceſſitate conjunctum eſt; præter illos qui ſic concreati ſunt his, qui cum univerſa maſſa damnati ſunt, ut exciperentur per gratiam liberandi. Unde in hoc ſolo volunt a primo homine omnium diſtare naturam, ut illum integris viribus voluntatis, gratia juvaret volentem, ſine qua perſeverare non poterat; hos autem, amiſſis & perditis viribus, credentes tantum, non ſolum erigat proſtratos, verum etiam ſuffulciat ambulantes. Ceterum quidquidlibet donatum ſit prædeſtinatis, id poſſe & amitti & retineri propria voluntate contendunt. Quod tunc falſum eſſet, ſi verum putarent eam quoſdam perſeverantiam percepiſſe, ut niſi perſeverantes eſſe* (f) *non poſſint.*

Libr. de corrept. & grat. c. 13. & 14.

1. Tim. 2. 4.

7. *Inde eſt quod & illud pariter non accipiunt, ut eligendorum rejiciendorumque eſſe definitum numerum* (g) *velint: atque illius ſententiæ expoſitionem, non eam quæ a te eſt deprompta ſuſcipiant; id eſt, ut nonniſi omnes homines ſalvos fieri velit, & non eos tantum qui ad ſanctorum numerum pertinebunt; ſed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus. Nec hoc timendum, quod quidam eo invito perire dicantur: ſed quomodo, ajunt, non vult a quoquam peccari vel deſeri juſtitiam, & tamen jugiter illa deſeritur contra ejus voluntatem, committunturque peccata; ita cum* (h) *ſalvari velle omnes homines, nec tamen omnes homines* (i) *ſalvari. Teſtimonia etiam Scripturæ quæ de Saule vel de David poſuiſti, non pertinere putant ad quæſtionem quæ de exhortatione verſatur.* (k) *Alia autem ad id referunt, ut ex his eam gratiam accipiant commendari, qua unuſquiſque poſt voluntatem juvatur; vel ad ipſam vocationem, quæ præſtatur indignis. Hæc enim & illis locis tuorum opuſculorum, & aliorum, quæ perſequi longum eſt, ſe demonſtrare teſtantur.*

1. Reg. 10. 23. 1. Par. 12. 18.

8. *Parvulorum autem cauſſam ad exemplum majorum non patiuntur afferri. Quam & tuam ſanctitatem dicunt eatenus attigiſſe, ut incertum eſſe volueris, ac potius de eorum pœnis malueris dubitari. Quod in libro tertio de Libero arbitrio ita poſitum meminiſti, ut hanc eis occaſionem potuerit exhibere. Hoc etiam de aliorum libris, quorum eſt in Eccleſia auctoritas, faciunt: quod perſpicit ſanctitas tua non parum poſſe juvare contradictores, niſi majora, aut certe* (l) *vel paria proferantur a nobis. Non enim ignorat prudentiſſima pietas tua, quanto plures ſint in Eccleſia, qui auctoritate nominum in ſententia teneantur,* (m) *aut a ſententia transferantur. Ad ſummam, fatigatis omnibus nobis, ad id* (n) *proſecutio eorum, vel potius querela convertitur, conſentientibus etiam his qui hanc definitionem improbare non audent, ut dicant: Quid opus fuit hujuſcemodi diſputationis incerto tot minus intelligentium corda turbari? Neque enim minus utiliter ſine hac definitione, ajunt, tot annis a tot tractatoribus, tot præcedentibus libris & tuis & aliorum, cum contra alios, tum maxime contra Pelagianos, catholicam fidem fuiſſe defenſam.*

Cap. 23.

9. *Hæc, mi pater, & alia interminabiliter plura, ut ſumma mea vota confitear, per me deferre maluiſſem; vel, quia hoc non merui, ſaltem prolixiore tempore omnia, quibus moventur, collecta dirigere; ut quidquid de hac re con-*

(*a*) Id vetus codex Corb. ad ſequentem ſententiam ſic revocat: *Et infirmari aſſerunt tam utilem exhortandi conſuetudinem.*
(*b*) Mſ. Colb. *Aſſerunt tamen inutilem*, &c.
(*c*) Mſſ. tres, *culpandum*; ſupple, *inquiunt*.
(*d*) Mſ. Reg. unus, *voluit*.
(*e*) Mſſ. Reg. duo & Colb. unus, *omnibus detur*.
(*f*) Apud Auguſt. tom. 10. *non poſſent*.
(*g*) Plures Mſſ. *nolint*.
(*h*) Mſ. Reg. unus, *ſalvare velle*.
(*i*) Aliquot Mſſ. *velle ſalvari*.
(*k*) Quidam legunt. *Alii*.
(*l*) Mſ. Reg. unus, *aut certe paria*.
(*m*) Mſ. Reg. unus, *aut ad ſententiam*.
(*n*) Mſ. Colb. *perſecutio*.

contradicitur quatenus refelli, vel, ſi id non poteſt, tolerari deberet, audirem: ſed quia neutrum ex voto provenit, malui, quomodo potui, hæc comprehenſa dirigere, quam penitus ſile tanta quorumdam contradictione reticere. Sunt ex parte tales perſonæ, ut his conſuetudine eccleſiaſtica laicos ſummam reverentiam neceſſe ſit exhibere. Quod quidem ita curavimus Deo juvante ſervare, ut cum opus fuit non taceremus, quæ (a) *ad quæſtionis hujus aſſertionem exiguitas noſtrarum virium ſuggerebat. Sed nunc ſummatim, quantum feſtinatio perlatoris admiſit, hæc velut commonendo ſuggeſſi. Tuæ ſanctæ prudentiæ eſt diſpicere quid facto opus ſit, ut talium & tantorum ſuperetur, vel temperetur intentio. Cui ego jam parum prodeſſe exiſtimo te reddere rationem; niſi & addatur auctoritas, quam tranſgredi infatigabiliter contentioſa corda non poſſint. Sed plane illud tacere non debeo, quod ſe dicant tuam ſanctitatem, hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari. Tuum erit decernere, quomodo ſit in hoc eorum contradictio toleranda. Nec mireris quod aliter vel aliqua in hac epiſtola addidi, quantum puto, quæ in ſuperiore non dixeram: talis eſt enim nunc eorum definitio, præter illa quæ per feſtinationem aut oblivionem fortaſſe præterii.*

* Retractationum libros intelligit.

10. *Libros* *, *cum editi fuerint, quos de univerſo opere* (b) *tuo moliris, quæſo habere mereamur: maxime ut per eorum auctoritatem, ſi qua tibi in tuis diſplicent, a dignitate tui nominis jam non trepidi ſequeſtremus. Librum etiam de Gratia & Libero arbitrio non habemus; ſupereſt ut eum, quia utilem quæſtioni confidimus, mereamur accipere. Nolo autem ſanctitas tua ſic me arbitretur hæc ſcribere, quaſi de iis quæ nunc edidiſti, ego dubitem. Sufficiat mihi pœna mea, quod a præſentiæ tuæ deliciis exulatus,* * *ubi ſalubribus tuis uberibus nutriebar, non ſolum abſentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorumdam, qui non tantum manifeſta reſpuunt, ſed etiam non intellecta reprehendunt. Ceterum hac ſuſpicione in tantum careo, ut potius infirmitatem meam, qua tales parum patienter fero, notabilem putem. Qualiter autem ad hæc conſulendum judices, ut dixi, tuæ ſapientiæ derelinquo. Nam ad me hoc pertinere credidi, pro ea quam Chriſto vel tibi debeo charitate, ut quæ in quæſtionem veniunt, non tacerem. Quidquid pro ea gratia, quam in te puſilli cum magnis miramur, volueris aut valueris, gratiſſime accipiemus, tamquam a nobis cariſſima, & reverentiſſima auctoritate decretum. Sane quia urgente perlatore, timui* (c) *ne vel non omnia, vel hæc ipſa minus digne, conſcius mearum virium, poſſem dirigere; egi cum* * *viro, tum moribus, tum eloquio, & ſtudio claro, ut quanta poſſet collecta ſuis litteris intimaret; quas conjunctas his deſtinare curavi. Eſt enim talis qui etiam præter hanc neceſſitatem, dignus tuæ ſanctitatis notitia judicetur. Sanctus Leontius Diaconus cultor tuus, cum* (d) *meis parentibus multum te ſalutat. Memorem mei paternitatem tuam Dominus Chriſtus Eccleſiæ ſuæ annis pluribus donare dignetur, Domine Pater.* Et infra: *Sciat ſanctitas tua, fratrem meum, cujus maxime cauſſa hinc diſceſſimus, cum matrona ſua ex conſenſu perfectam Deo continentiam devoviſſe. Unde rogamus ſanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hoc ipſum in eis Dominus confirmare, & cuſtodire dignetur.*

* Hilarius Auguſtini ſe fuiſſe diſcipulum indicat.

* Proſperum intelligere videtur, cujus præcedit epiſtola.

Continentiæ perpetuæ votum mutuo inter conjugatos conſenſu initum.

(*a*) Mſ. Reg. unus, *uſque ad*.
(*b*) Abeſt vox hæc, *tuo*, a Mſſ. tribus.
(*c*) Mſ. Reg. unus, *timui me, vel... poſſe dirigere*.
(*d*) Mſ. Colb. *meis patribus*.

ADMONITIO
IN LIBRUM PRIMUM
SANCTI AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI

De Prædeſtinatione Sanctorum, ad Proſperum & Hilarium.

LIBRI duo qui apud S. Auguſtinum inſcribuntur de Prædeſtinatione Sanctorum, tanta affinitate connectuntur tum prioribus duabus Epiſtolis S. Proſperi & Hilarii, tum reliquis omnibus operibus ſancti Doctoris noſtri, qui fideliſſimum ſancti Hipponenſis Antiſtitis diſcipulum & vindicem ubique ſe exhibuit; ut ſicut media tantum pars difficultatum quibus territi Maſſilienſes, aliique Galli S. Auguſtini doctrinæ uſquequaque acquieſcere renuerunt, a nobis expoſita fuiſſet, niſi S. Proſperi Epiſtolam ſubſecuta eſſet Hilarii, ejus hac in diſputatione commilitonis, ad eumdem Auguſtinum Epiſtola: ſic fruſtra, & fortaſſe non ſine aliquo periculo, lectoribus exhibuiſſemus ejuſcemodi difficultatum, quæ iſtis hominibus videbantur, portenta; niſi ſtatim exhibitis eodem in opere eximiis & invictis ſancti Doctoris gratiæ reſponſionibus, quas hi duo libri complectuntur, fidem orthodoxam omni ex parte ſartam & tectam, ut ajunt, curaſſemus. Alias vero etiam ſubſecutæ S. Proſperi elucubrationes adverſus eoſdem conſcriptæ aliqua ſui luce privatæ videri poſſent: cum hinc occaſio ſancto Doctori noſtro nata ſit ſcribendi contra Semipelagianos, quod duobus libris iſtis ſancti Auguſtini non convicti, propter pertinaciam, immo ſub tanta luce cæcutientes, varias ſubinde ex his ipſis libris abſurditates hauſiſſe ſe jactarint, quibus ſæpius replicatis, tanti Magiſtri doctrinam in odium majus apud homines, perverſo ſanctorum ejus dictorum uſu, adducere conarentur. Lectis enim ſedulo omni acceptione digniſſimis libris de Prædeſtinatione ſanctorum, & lux ſingularis affulget tam præcedentibus quam ſubſequentibus operibus, & mirus inter ſanctum Doctorem gratiæ, humillimumque ejus in omnibus diſcipulum conſenſus ſtatim eluceſcit. Quibus adde quod, cum hocce opus ad Proſperum & Hilarium dirigatur ab ipſo doctiſſimo auctore, a Proſperi fortunis ſejungi jure merito non poſſit.

Auguſtinus autem quamquam moleſte ferebat, quod Catholico dogmati, divinis teſtimoniis tam multis tamque manifeſtis confirmato quiſquam adverſari auderet; Proſperi tamen & Hilarii, virorum, uti diximus, laicorum, quos ipſe filios cariſſimos appellat, ſtudio & pia erga errantes ſollicitudine permotus, duos ipſorum nomini, id eſt, ad Proſperum & Hilarium *ſcripſit libros, utroſque in vetere Noallienſi codice, in Pratellenſi, ac Metenſi (ut obſervarunt doctiſſimi operum S. Auguſtini Editores Sangermanenſes Monachi) & ab ipſo Proſpero,* de Prædeſtinatione ſanctorum *nuncupatos: ſed poſterior tamen jam olim, titulo forſitan per amanuenſes mutato,* de Dono perſeverantiæ *vocitatur.*

Priore libro monſtrat Auguſtinus, donum Dei eſſe non ſolum incrementum, ſed ipſum quoque initium fidei. Hac de re ſe aliter ſenſiſſe aliquando, & in opuſculis a ſe nondum epiſcopo ſcriptis erraſſe non diffitetur, & ſpeciatim in illa quam objecerant, Expoſitione propoſitionum ex Epiſtola ad Romanos: at poſtea convictum ſe indicat hoc præcipue teſtimonio, Quid autem habes, quod non accepiſti? *quod teſtimonium de ipſa etiam fide accipiendum probat. Fidem docet inter alia numerandam eſſe opera, quibus Dei gratiam præveniri negat Apoſtolus, cum dicit,* Non ex operibus. *Gratia duritiam cordis auferri: & ad*

Chri-

Chriſtum venire omnes qui a Patre docentur ut veniant: quos autem docet, miſericordia docere, & quos non docet, judicio non docere. Locum ex ſua ipſius epiſtola 102. quæſt.2. de tempore Chriſtianæ religionis, qui a Semipelagianis objiciebatur, poſſe recte, ſalva gratiæ ac Prædeſtinationis doctrina explicari. Obſervat quid inter gratiam interſit & prædeſtinationem. Porro prædeſtinatione Deum ea præſciviſſe, quæ fuerat ipſe facturus. Prædeſtinationis adverſarios, qui ad incertum voluntatis Dei deduci ſe nolle dicebantur, miratur malle ſe ipſos infirmitati ſuæ, quam firmitati promiſſionis Dei committere. Eoſdem hac auctoritate, Si credideris, ſalvus eris, *abuti demonſtrat. Gratiæ ac prædeſtinationis veritatem relucere in parvulis qui ſalvantur, nullis ſuis meritis diſcreti a ceteris qui pereunt: non enim inter eos diſcerni ex præſcientia meritorum, quæ, ſi diutius viverent, fuerant habituri. Ab adverſariis illud injuria tamquam non Canonicum teſtimonium reſpui, quod in eam rem attulit,* Raptus eſt ne malitia &c. *Præclariſſimum exemplum Prædeſtinationis & gratiæ eſſe ipſum Salvatorem, qui ut Salvator & Filius Dei unigenitus eſſet, nullis præcedentibus vel operum vel fidei meritis comparavit. Prædeſtinatos vocari certa quadam electorum propria vocatione; eoſque ante mundi conſtitutionem electos eſſe, non quia credituri præſciebantur & futuri ſancti, ſed ut tales eſſent per ipſam electionem gratiæ.*

Rivius, lib.4. c.10. n. 1. *Obſervant autem quidam rem ab Auguſtino libris illis duobus contra adverſarios tractatam tanta luce atque energia, ut non tam ingenii vires intendiſſe, quam divino afflante Spiritu locutus fuiſſe videatur. Tam eximium opus, eorum quæ poſt Retractationes perfecte abſolvere ipſi licuit, forte ultimum, eximia peroratione vir ſanctus exornavit, ſummam illic animi ſui modeſtiam conſignatam relinquens extremis hiſce verbis: „Qui legunt hæc, ſi intelligunt, gratias „Deo agant: qui autem non intelligunt, orent ut eorum ille ſit doctor interior, a cujus facie eſt ſcientia & intellectus. Qui vero errare me exiſtimant, „etiam atque etiam diligenter quæ ſunt dicta conſiderent, ne fortaſſis ipſi errent. Ego autem cum per eos, qui meos labores legunt, non ſolum doctior, „verum etiam emendatior fio, propitium mihi Deum agnoſco: & hoc per Eccleſiæ doctores maxime expecto, ſi & in ipſorum manus venit, dignanturque „noſſe quod ſcribo“.*

Notavit inſuper Bellarminus, præter generalem quam Gelaſius Papa, inter alios multos ſummos Pontifices, ſancti Auguſtini operibus conceſſit approbationem, ſpecialiter hos libros ab eo probari, cum libros Caſſiani, Fauſtique reprobavit. Sed Gelaſio ſucceſſor Hormiſdas, hæc ipſa expreſſiſſimis verbis laudavit. Etſi enim non multum faveret Monachis Scythiæ, qui doctrinam S. Auguſtini contra Epiſt. 70. ad Poſſeſſorem. *Fauſtum tuendam ſuſceperant, hoc tamen cauſſæ illorum indulget ut dicat,* de arbitrio libero & gratia Dei quid Romana, hoc eſt Catholica ſequatur & ſervet Eccleſia, in variis libris beati Auguſtini, & maxime ad Proſperum & Hilarium, abunde cognoſci poſſe. *Sed & Concilium Epiſcoporum in Sardinia exulum pro Chriſti deitatis Confeſſione, hæc Hormiſdæ verba citans, ait, præ omnibus libros hoſce ſancti Auguſtini iis legendos, qui prædeſtinationem ſanctorum pertinaci animoſitate impugnant. Quin etiam a Concilio II. Arauſicano approbati, ut fuerant jam a Gelaſio, dici poſſunt, iis omnibus canonibus quibus Semipelagianorum errores confodiuntur: in quibus Catholicæ Eccleſiæ expreſſæ deciſiones animadvertere eſt, a quibus nulli fideli declinare liceat, quin prævaricationis crimine teneatur. Quintus horum Canonum totus ex libro de Prædeſti-* Lib. de tenenda verit. Script. c. 9. *natione ſanctorum expreſſus agnoſcitur. Unde a Remigio Lugdunenſi Epiſcopo, & aliis noni ſæculi auctoribus, in diſputationibus citati leguntur. Facundus vero longum ex primo eorum libro locum aſſumit, quo incomparabilis ille fidei prædicator, virque vere apoſtolicus, allato Chriſti Domini exemplo, gratiam non* Lib. 1. de dupl. præd. ad Monimum, c.29. *ſecundum merita dari arguit. Denique ante hos ſanctus Fulgentius, adducto ex his libris teſtimonio, Deum ea tantum quæ ipſe facturus ſit prædeſtinaſſe oſtendit. Sed de his ſatis.*

SAN-

SANCTI AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM
AD PROSPERUM ET HILARIUM.

LIBER PRIMUS,*

* Scriptus poſt Retractationum libros, anno Christi 428. aut 429.

IN quo prædeſtinationis & gratiæ veritas propugnatur contra Semipelagianos, homines videlicet a Pelagiana hæreſi omnino nequaquam recedentes, dum ſalutis initium ac fidei ex nobis ipſis eſſe volunt, ut hoc tamquam merito præcedente, cetera bona dono Dei conſequamur. Oſtendit Auguſtinus donum Dei eſſe, non ſolum incrementum, ſed ipſum quoque initium fidei. Hac de re ſe aliter ſenſiſſe aliquando, & in opuſculis ante ſuum epiſcopatum ſcriptis erraſſe non diffitetur, velut in illa quam objectant Expoſitione propoſitionum ex epiſtola ad Romanos. At poſtea convictum ſe indicat hoc præcipue teſtimonio: *Quid autem habes, quod non accepiſti?* quod teſtimonium de ipſa etiam fide accipiendum probat. Fidem inter alia numerandam eſſe opera, quibus gratiam Dei præveniri negat Apoſtolus, cum dicit, *Non ex operibus*. Gratia duritiam cordis auferri, & ad Chriſtum venire omnes qui a Patre docentur ut veniant: quos autem docet miſericordia docere & quos non docet, judicio non docere. Locum ex ipſius epiſtola 102. quæſt. 2. de tempore Chriſtianæ religionis, qui a Semipelagianis allegatur, poſſe recte, ſalva gratiæ ac prædeſtinationis doctrina explicari. Docet quid inter gratiam interſit & prædeſtinationem. Porro prædeſtinatione Deum ea præſciviſſe, quæ fuerat ipſe facturus. Prædeſtinationis adverſarios, qui ad incertum voluntatis Dei deduci ſe nolle dicuntur, miratur male ſe ipſos infirmitati ſuæ, quam firmitati promiſſionis Dei committere. Eoſdem hac auctoritate, *Si credideris, ſalvus eris*, abuti commonſtrat. Gratiæ ac prædeſtinationis veritatem elucere in parvulis qui ſalvantur nullis ſuis meritis diſcreti a ceteris qui pereunt. Non enim inter eos diſcerni ex præſcientia meritorum, quæ ſi diutius viverent fuerant habituri. Ab adverſariis illud injuria tamquam non canonicum teſtimonium reſpui, quod in eam rem attulit, *Raptus eſt ne malitia*, &c. Præclariſſimum exemplum prædeſtinationis & gratiæ eſſe ipſum Salvatorem, qui ut Salvator & Filius Dei unigenitus eſſet, nullis præcedentibus vel operum vel fidei meritis comparavit. Prædeſtinatos vocari certa quadam electorum propria vocatione, atque ante mundi conſtitutionem electos eſſe, non quia credituri præſciebantur & futuri ſancti, ſed ut tales eſſent per ipſam electionem gratiæ.

CAPUT PRIMUM.

1. DIxisse quidem Apoſtolum ſcimus in Epiſtola ad Philippenſes, *Eadem ſcribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem tutum eſt*. Idem tamen ſcribens ad Galatas, cum ſe ſatis apud eos egiſſe perſpiceret, quod illis per miniſterium ſermonis ſui neceſſarium eſſe cernebat: *De cætero*, inquit, *laborem mihi nemo præſtet*: vel, ſicut in pleriſque codicibus legitur; *nemo mihi moleſtus ſit*. Ego autem quamvis me moleſte ferre confitear, quod divinis eloquiis quibus Dei gratia prædicatur, (quæ omnino nulla eſt, ſi ſecundum merita noſtra datur,) tam multis manifeſtiſque non ceditur: veſtrum tamen ſtudium, fraternamque dilectionem, filii cariſſimi Proſper & Hilari, qua eos qui tales ſunt, ita non vultis errare, ut poſt tot libros de hac re vel epiſtolas meas, adhuc me deſideretis hinc ſcribere, tantum amo, quantum non poſſum dicere; & tantum me amare, quantum debeo, non audeo dicere. Quapropter ecce reſcribo vobis, & licet jam non vobiſcum, tamen etiam per vos adhuc ago, quod me ſatis egiſſe credebam.

Philip. 3. 1.

Gal. 6. 17.

2. Conſideratis enim litteris veſtris, videre mihi videor eos fratres, pro quibus geritis piam curam, ne teneant poeticam ſententiam qua di-

Virgil. lib. 2. Æneid. — *Jer. 17. 5.* — *Phil. 3. 15.*

ctum eſt, Spes ſibi quiſque: & in illud incurrant quod non poetice, ſed prophetice dictum eſt, *Maledictus omnis, qui ſpem habet in homine:* eo modo eſſe tractandos, quo tractavit Apoſtolus, quibus ait, *Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.* Adhuc quippe in quæſtione caligant de Prædeſtinatione ſanctorum: ſed habent unde ſi quid aliter in ea ſapiunt, hoc quoque illis revelet Deus, ſi in eo ambulent in quod pervenerunt. Propter quod Apoſtolus cum dixiſſet, *Si quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit: verumtamen*, inquit, *in quod pervenimus, in eo ambulemus.* Pervenerunt autem illi fratres noſtri, pro quibus ſollicita eſt pia charitas veſtra, ut credant cum Eccleſia Chriſti, peccato primi hominis obnoxium naſci genus humanum, nec ab illo malo niſi per juſtitiam ſecundi hominis aliquem liberari. Pervenerunt etiam, ut præveniri voluntates hominum Dei gratia fateantur, atque ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum ſibi quemquam ſufficere poſſe conſentiant. Retenta ergo iſta in quæ pervenerunt, plurimum eos a Pelagianorum errore diſcernunt. Proinde ſi in eis ambulent, & orent eum qui dat intellectum, ſi quid de Prædeſtinatione aliter ſapiunt, ipſe illis hoc quoque revelabit: tamen etiam nos impendamus eis dilectionis affectum miniſteriumque ſermonis, ſicut donat ille quem rogavimus, ut in his litteris ea quæ illis eſſent apta & utilia diceremus. Unde enim ſcimus ne forte Deus noſter id per hanc noſtram velit efficere ſervitutem, qua eis in Chriſti libera caritate ſervimus?

Ibid. 16. — Quatenus a Pelagianis receſſerint Maſſilienſes. — *V. ſupra Hilarii epiſt. n. 2.*

CAPUT II.

Fidem etiam initium eſſe ex Dei dono.

1. PRius itaque fidem qua Chriſtiani ſumus, donum Dei eſſe debemus oſtendere: ſi tamen diligentius id facere poſſumus, quam in voluminibus tot tantiſque jam fecimus. Sed nunc eis reſpondendum eſſe video, qui divina teſtimonia, quæ de hac re adhibuimus, ad hoc dicunt valere, ut noverimus ex nobis quidem nos habere ipſam fidem, ſed incrementum ejus ex Deo: tanquam fides non ab ipſo donetur nobis, ſed ab ipſo tantum augeatur in nobis, eo merito, quo cœpit a nobis. Non ergo receditur ab ea ſententia, quam Pelagius ipſe in epiſcopali judicio Palæſtino, ſicut eadem geſta * teſtantur, damnare compulſus eſt, *Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*; ſi non pertinet ad Dei gratiam quod credere cœpimus, ſed illud potius quod propter hoc nobis additur, ut plenius perfectiuſque credamus: ac per hoc, initium fidei noſtræ priores damus Deo, ut retribuatur nobis & ſupplementum ejus, & ſi quid aliud fideliter poſcimus.

* *Lib. de Geſtis Pelagii, cap. 14.*

2. Sed contra hæc cur non potius audimus: *Quis prior dedit ei, & retribuetur illi? quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia.* Et ipſum igitur initium fidei noſtræ, ex quo, niſi ex ipſo eſt? Neque enim hoc excepto ex ipſo ſunt cætera: ſed *ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* Quis autem dicat eum qui jam cœpit credere, ab illo in quem credidit nihil mereri? Unde fit, ut jam merenti cætera dicantur addi retributione divina, ac per hoc gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: quod objectum ſibi Pelagius, ne damnaretur, ipſe damnavit. Quiſquis igitur hanc damnabilem vult ex omni parte vitare ſententiam, veraciter intelligat dictum quod Apoſtolus ait: *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo.* Utrumque oſtendit Dei donum, quia utrumque dixit eſſe donatum. Nec ait, ut plenius & perfectius credatis in eum: ſed, *ut credatis in eum.* Nec ſeipſum miſericordiam conſecutum dixit ut fidelior, ſed ut fidelis eſſet: quia ſciebat non ſe initium fidei ſuæ priorem dediſſe Deo, & retributum ſibi ab illo ejus augmentum; ſed ab eo ſe factum fidelem, a quo & Apoſtolus factus eſt. Nam ſcripta ſunt etiam fidei ejus initia, ſuntque eccleſiaſtica celebri lectione notiſſima. Averſus quippe a fide quam vaſtabat, eique vehementer adverſus, repente eſt ad illam gratia potentiore converſus: convertente illo cui hoc ipſum facturo per Prophetam dictum eſt, *Tu convertens vivificabis nos*: ut non ſolum ex nolente fieret volens credere, verum etiam ex perſecutore perſecutionem in ejus fidei, quam perſequebatur, defenſione pateretur. Donatum quippe illi erat a Chriſto, non ſolum ut crederet in eum, verum etiam ut pateretur pro eo.

Rom. 11. 35. — *Philip. 1. 29.* — *1. Cor. 7. 25.* — *Act. 9.* — *Pſ. 84. 7.*

3. Et ideo commendans iſtam gratiam, quæ non datur ſecundum aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita: *Non quia idonei ſumus*, inquit, *cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Attendant hic, & verba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei cœptum, & ex Deo eſſe fidei ſupplementum. Quis enim non videat, prius eſſe cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid, niſi prius cogitaverit eſſe credendum. Quamvis enim raptim, quamvis celerrime credendi voluntatem quædam cogitationes antevolent, moxque illa ita ſequatur, ut quaſi conjunctiſſima comitetur: neceſſe eſt tamen ut omnia quæ creduntur, præveniente cogitatione credantur. Quamquam & ipſum credere nihil aliud eſt, quam cum aſſenſione cogitare. Non enim omnis qui cogitat, credit; cum ideo cogitent plerique, ne credant: ſed cogitat omnis qui credit, & credendo cogitat, & cogitando credit. Quod ergo pertinet ad religionem atque pietatem, (de qua loquebatur Apoſtolus,) ſi non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: profecto non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, quod ſine cogitatione non poſſumus, ſed ſufficientia noſtra qua credere incipiamus, ex Deo eſt. Quocirca ſicut nemo ſibi ſufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum, quod jam iſti fratres, ſicut veſtra ſcripta indicant, verum eſſe conſentiunt; unde in omni opere bono & incipiendo & perficiendo ſufficientia noſtra ex Deo eſt: ita nemo ſibi ſufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: quoniam fides ſi non cogitetur, nulla eſt; & non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

2. Cor. 3. 5. — Credere eſt cum aſſenſione cogitare. — *Hilar. ſupra in ep. n. 2.*

4. Cavendum eſt, fratres dilecti a Deo, ne homo ſe extollat adverſus Deum, cum ſe dicit

face-

Rom. 4. 20. & 21.

facere, quod promiſit Deus. Nonne fides gentium promiſſa eſt Abrahæ, & ille *dans gloriam Deo, pleniſſime credidit; quoniam quod promiſit, potens eſt & facere?* Ipſe igitur fidem gentium facit, qui potens eſt facere quod promiſit. Porro ſi operatur Deus fidem noſtram, miro modo agens in cordibus noſtris ut credamus, numquid metuendum eſt, ne totum facere non poſſit; & ideo homo ſibi primas ejus vindicat partes, ut noviſſimas ab illo accipere mereatur? Videte ſi aliud agitur iſto modo, niſi ut gratia Dei ſecundum merita noſtra detur quolibet modo, ac ſic gratia jam non ſit gratia. Redditur namque hoc pacto debita, non donatur gratis: debetur enim credenti, ut a Domino ipſa fides ejus augeatur, & ſit merces fidei cœptæ, fides aucta: nec attenditur cum hoc dicitur, non ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum iſtam mercedem credentibus imputari. Cur autem non totum tribuatur homini, ut qui ſibi potuit inſtituere quod non habebat, ipſe quod inſtituit augeat, omnino non video: niſi quia reſiſti non poteſt divinis manifeſtiſſimis teſtimoniis, quibus & fides, unde pietatis exordium ſumitur, donum Dei eſſe monſtratur: quale eſt illud, quod *unicuique Deus partitus eſt menſuram fidei*: & illud: *Pax fratribus, & charitas cum fide a Deo Patre & Domino Jeſu Chriſto*: & cætera talia. Nolens ergo his tam claris teſtimoniis repugnare, & tamen volens a ſeipſo ſibi eſſe quod credit, quaſi componit homo cum Deo, ut partem fidei ſibi vindicet, atque illi partem relinquat: &, quod eſt elatius, primam tollit ipſe, ſequentem dat illi; & in eo quod dicit eſſe amborum, priorem ſe facit, poſteriorem Deum.

Rom. 11. 6.

Rom. 12. 3. Epheſ. 6. 23.

CAPUT III.

Lib. 3. ad Quirinum cap. 4.

1. NON ſic pius atque humilis doctor ille ſapiebat, Cyprianum beatiſſimum loquor, qui dixit, *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*. Quod ut oſtenderet, adhibuit Apoſtolum teſtem, dicentem, *Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Quo præcipue teſtimonio etiam ipſe convictus ſum, cum ſimiliter errarem, putans fidem qua in Deum credimus, non eſſe donum Dei, ſed a nobis eſſe in nobis, & per illam nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, & juſte, & pie vivamus in hoc ſæculo. Neque enim fidem putabam Dei gratia præveniri, ut per illam nobis daretur quod poſceremus utiliter, niſi quia credere non poſſemus, ſi non præcederet præconium veritatis: ut autem prædicato nobis Evangelio conſentiremus, noſtrum eſſe proprium, & nobis ex nobis eſſe arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla opuſcula mea ſatis indicant, ante epiſcopatum meum ſcripta. In quibus eſt illud quod commemoraſtis in litteris * veſtris, ubi eſt expoſitio quarumdam propoſitionum ex Epiſtola quæ eſt ad Romanos. Denique cum mea cuncta opuſcula retractarem, eamque retractationem ſtilo proſequerer, cujus operis jam duos abſolveram libros, ante quam ſcripta veſtra prolixiora ſumpſiſſem, cum ad hunc librum retractandum in primo volumine * perveniſſem,

1. Cor. 4. 7.

Auguſtinus fatetur ſe non recte aliquando de gratia Dei ſenſiſſe.

* Epiſt. Hilar. n. 3. Reſpondet ad locum ſupra in Epiſtola Hilarii objectum ex libro expoſitionis quarumdam propoſitionum Epiſtolæ ad Rom. c. 23.

* Retract. lib. 1. c. 23. n. 1.

ſic inde locutus ſum: „ Item diſputans, inquam, quid elegerit Deus in nondum nato, „ cui dixit ſerviturum eſſe majorem; & quid „ in eodem majore ſimiliter nondum nato reprobaverit; de quibus propter hoc commemoratur, quamvis longe poſtea prolatum, „ propheticum teſtimonium: *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui*; ad hoc perduxi ratiocinationem, ut dicerem, Non ergo elegit „ Deus opera cujuſquam in præſcientia, quæ ipſe „ daturus eſt; ſed fidem elegit in præſcientia, „ ut quem ſibi crediturum eſſe præſcivit, ipſum „ elegerit, cui Spiritum Sanctum daret, ut bona operando, etiam æternam vitam conſequeretur. Nondum diligentius quæſiveram, „ nec adhuc inveneram, qualis ſit electio gratiæ de qua idem dicit Apoſtolus, *Reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt*. Quæ „ utique non eſt gratia ſi eam merita ulla præcedant: ne jam quod datur non ſecundum „ gratiam, ſed ſecundum debitum, reddatur „ potius meritis, quam donetur. Proinde quod „ continuo dixi, Dicit enim idem Apoſtolus, „ *Idem Deus qui operatur omnia in omnibus*, „ nuſquam autem dictum eſt, Deus credit omnia in omnibus: ac deinde ſubjunxi, „ Quod ergo credimus, noſtrum eſt: quod „ autem bonum operamur, illius eſt qui credentibus dat Spiritum Sanctum: profecto „ non dicerem, ſi jam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur „ in eodem Spiritu. Utrumque ergo noſtrum „ eſt, propter arbitrium voluntatis; & utrumque tamen datum eſt per ſpiritum fidei & „ charitatis. Neque enim ſola charitas; ſed, „ ſicut ſcriptum eſt; *Charitas cum fide a Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto*. Et quod „ paulo poſt dixi, Noſtrum eſt enim credere & „ velle; illius autem, dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum Sanctum, per quem charitas diffunditur „ in cordibus noſtris: verum eſt quidem; ſed „ eadem regula, & utrumque ipſius eſt, quia „ ipſe præparat voluntatem, & utrumque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis. „ Ac per hoc quod etiam poſtea dixi; Quia „ neque velle poſſumus, niſi vocemur; & cum „ poſt vocationem voluerimus, non ſufficit voluntas noſtra, & curſus noſter, niſi Deus & „ vires currentibus præbeat, & perducat quo „ vocat: ac deinde ſubjunxi, Manifeſtum eſt „ ergo non volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſe quod bene operamur: omnino „ veriſſimum eſt. Sed parum de ipſa vocatione „ diſſerui, quæ fit ſecundum propoſitum Dei: „ non enim omnium qui vocantur talis eſt, ſed „ tantum electorum. Itaque quod paulo poſt „ dixi; Sicut enim in his quos elegit Deus, „ non opera, ſed fides inchoat meritum, ut „ per munus Dei bene operentur; ſic in his „ quos damnat, infidelitas & impietas inchoat „ pœnæ meritum, ut per ipſam pœnam etiam „ male operentur; veriſſime dixi, ſed fidei meritum etiam ipſum eſſe donum Dei, nec putavi quærendum eſſe, nec dixi. Et alio loco; Cujus enim miſeretur, inquam, facit „ eum bene operari; & quem obdurat, relinquit eum ut male operetur: ſed & illa mi-

Malach. 1. 2.

Rom. 11. 5.

1. Cor. 12. 6.

Epheſ. 6. 23.

Prov. 8. juxta LXX.

„ ſericordia præcedenti, merito fidei tribuitur, „ & iſta obduratio præcedenti iniquitati. Quod „ quidem verum eſt: ſed adhuc quærendum „ erat, utrum & meritum fidei de miſericordia „ Dei veniat: id eſt, utrum iſta miſericordia „ ideo tantummodo fiat in homine, quia fide- „ lis eſt; an etiam facta fuerit ut fidelis eſſet. 1. Tim. 1. 13. „ Legimus enim dicente Apoſtolo, *Miſericor-* „ *diam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem:* non „ air, quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidem, ſed data eſt etiam ut eſſet fidelis. Rectiſſime itaque alio loco in eodem libro dixi; Quoniam ſi non ex operibus, ſed miſericordia Dei & vocamur ut credamus, & credentibus præſtatur ut bene operemur, non eſt gentibus iſta invidenda miſericordia. Quamvis minus ibi diligenter de illa, quæ per Dei propoſitum ſit vocatione, tractaverim.

CAPUT IV.

Videtis certe quid tunc de fide atque operibus ſentiebam, quamvis de commendanda gratia Dei laborarem: in qua ſententia iſtos fratres noſtros eſſe nunc video, quia non ſicut legere libros meos, ita etiam in eis curaverunt proficere mecum. Simplicianu S. Ambroſii in epiſcopatu Mediolanenſi ſucceſſor. Nam ſi curaſſent, inveniſſent iſtam quæſtionem ſecundum veritatem divinarum ſcripturarum ſolutam, in primo libro duorum quos ad beatæ memoriæ Simplicianum ſcripſi, Epiſcopum Mediolanenſis Eccleſiæ, ſancti Ambroſii ſucceſſorem, in ipſo exordio epiſcopatus mei. Niſi forte non eos noverunt: quod ſi ita eſt, facite ut noverint. Lib. 2. Retract. c. 1. De hoc primo duorum illorum libro, in ſecundo Retractationum primum locutus ſum, qui ſermo meus ita ſe habet: „ Librorum, inquam, quos elaboravi E- „ piſcopus, primi duo ſunt ad Simplicianum „ Eccleſiæ Mediolanenſis Antiſtitem, qui bea- „ tiſſimo ſucceſſit Ambroſio, de diverſis quæ- „ ſtionibus: quarum duas ex epiſtola Pauli a- „ poſtoli ad Romanos in primum librum con- „ tuli. Harum prior eſt de eo quod ſcriptum Rom. 7. 7. „ eſt; *Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt?* „ *Abſit:* uſque ad illud ubi ait, *Quis me li-* Ibid. 24. „ *berabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei* „ *per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.* In Ibid. 14. „ qua illa Apoſtoli verba: *Lex ſpiritalis eſt,* „ *ego autem carnalis ſum:* & cætera, quibus „ caro contra ſpiritum confligere oſtenditur, eo „ modo expoſui, tamquam homo deſcribatur „ adhuc ſub lege, nondum ſub gratia conſtitu- „ tus. Longe enim poſtea, etiam ſpiritalis ho- „ minis (& hoc probabilius) eſſe poſſe illa „ verba cognovi. Poſterior in hoc libro quæ- Rom. 9. 10. „ ſtio eſt ab eo loco ubi ait; *Non ſolum au-* „ *tem, ſed & Rebecca ex uno concubitu habens* „ *Iſaac patris noſtri:* uſque ad illud ubi ait, Ibid. 29. „ *Niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen,* „ *ſicut Sodoma fuiſſemus, & ſicut Gomorrha* „ *ſimiles fuiſſemus.* In cujus quæſtionis ſolutio- „ ne laboratum eſt quidem pro libero arbitrio „ voluntatis humanæ, ſed vicit Dei gratia; „ nec niſi ad illud potuit perveniri, ut liqui- „ diſſima veritate dixiſſe intelligatur Apoſtolus; 1. Cor. 4. 7. „ *Quis enim te diſcernit? Quid autem habes* „ *quod non accepiſti? Si autem & accepiſti,* „ *quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Quod „ volens etiam martyr Cyprianus oſtendere, „ hoc totum ipſo titulo definivit, dicens, *In* „ *nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit.* Ecce quare dixi ſuperius, hoc apoſtolico præcipue teſtimonio etiam me ipſum fuiſſe convictum, cum de hac re aliter ſaperem, quam mihi Deus in hac quæſtione ſolvenda, cum ad epiſcopum Simplicianum, ſicut dixi, ſcriberem, revelavit. Hoc igitur Apoſtoli teſtimonium, ubi ad reprimendam hominis inflationem dixit; *Quid enim habes quod non accepiſti?* non ſinit quemquam fidelium dicere, Habeo fidem quam non accepi. Reprimitur omnino his apoſtolicis verbis tota hujus reſponſionis elatio. Sed ne hoc quidem poteſt dici: Quamvis non habeam perfectam fidem, habeo tamen ejus initium quo in Chriſtum primitus credidi. Quia & hic reſpondetur, *Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem & accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?*

CAPUT V.

Illud vero quod putant, *de hac fide ideo non poſſe dici, Quid enim habes quod non accepiſti, quia in eadem natura remanſit, licet vitiata, quæ prius ſana ac perfecta donata ſit:* Supra in epiſtola Hilarii n. 4. nihil ad id quod volunt valere intelligitur, ſi cur hoc Apoſtolus dixerit cogitetur. Agebat 1. Cor. 4. 7. enim, ne quiſquam gloriaretur in homine; quoniam diſſenſiones exortæ fuerant inter Corinthios Chriſtianos, ita ut unuſquiſque diceret: *Ego quidem ſum Pauli, alius autem, Ego Apollo, alius vero, Ego Cephæ:* & inde ventum eſt, 1. Cor. 1. 12. Ibid. 27. ut diceret: *Stulta mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt tamquam ſint, ut quæ ſunt evacuet; ut non glorietur coram Deo omnis caro.* Hic certe contra humanam ſuperbiam ſatis clara eſt Apoſtoli intentio, ne in homine quiſquam glorietur, ac per hoc nec in ſeipſo. Denique cum dixiſſet, *ut non glorietur coram Deo omnis caro:* ut oſtenderet in quo debeat homo gloriari, mox addidit, *Ex ipſo autem, vos eſtis in Chriſto* JESU, *qui factus eſt nobis ſapientia a Deo, &* Ibid. 30. *juſtitia, & ſanctificatio, & redemptio; ut quemadmodum ſcriptum eſt; qui gloriatur in* Jerem. 9. 24. *Domino glorietur:* inde pervenit iſta ejus intentio, ut poſtea increpans dicat, *Adhuc enim carnales eſtis: cum enim ſint inter vos æmulatio &* 1. Cor. 3. 3. & 5. 9. *contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat, Ego quidem ſum Pauli, alius autem, Ego Apollo; nonne homines eſtis? Quid ergo eſt Apollo, quid autem Paulus? Miniſtri per quos credidiſtis: & unicuique ſicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus.* Videtiſne nihil agere Apoſtolum, niſi ut humilietur homo, & exaltetur Deus ſolus? Quandoquidem in eis qui plantantur & qui rigantur, nec ipſum plantatorem & rigatorem dicit eſſe aliquid, ſed qui incrementum dat Deum: quamvis & hoc ipſum quod ille plantat, hic rigat, non ipſis, ſed Domino tribuat, dicens, *Unicui-*

que

que ſicut Dominus dedit, ego plantavi, Apollo rigavit. Hinc ergo in eadem intentione perſiſtens, ad hoc venit ut diceret, *Itaque nemo glorietur in homine*. Jam enim dixerat, *Qui gloriatur in Domino glorietur*. Poſt hæc & alia nonnulla quæ his connectuntur, ad hoc perducitur eadem ipſa ejus intentio, ut dicat, *Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo propter vos; ut in nobis diſcatis, ne ſupra quam ſcriptum eſt, unus pro altero infletur adverſus alterum. Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem & accepiſti? quid glorìaris quaſi non acceperis?*

Ibid. 21. 1. Cor. 1. 31.

1. Cor. 4. 6. & 7.

2. In hac Apoſtoli evidentiſſima intentione, qua contra humanam ſuperbiam loquitur, ne quiſquam in homine, ſed in Domino glorietur; dona Dei naturalia ſuſpicari, ſive ipſam totam perfectamque naturam, qualis in prima conditione donata eſt, ſive vitiatæ naturæ qualeſcumque reliquias, nimis, quantum exiſtimo, abſurdum eſt. Numquid enim per hæc dona quæ omnibus communia ſunt hominibus, diſcernuntur homines ab hominibus? Hic autem prius dixit, *Quis enim te diſcernit?* & deinde addidit; *Quid autem habes quod non accepiſti?* Poſſet quippe dicere homo inflatus adverſus alterum, Diſcernit me fides mea, juſtitia mea, vel ſi quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor, *Quid autem habes*, inquit, *quod non accepiſti?* A quo niſi ab illo qui te diſcernit ab alio, cui non donavit, quod donavit tibi? *Si autem & accepiſti*, ait, *quid gloriaris quaſi non acceperis?* Num quæſo, agit aliud, niſi ut qui gloriatur, in Domino glorietur? Nihil autem huic ſenſui tam contrarium eſt, quam de ſuis meritis ſic quemquam gloriari, tamquam ipſe ſibi ea fecerit, non gratia Dei, ſed gratia quæ bonos diſcernit a malis, non quæ communis eſt bonis & malis. Sit ergo gratia naturæ attributa, qua ſumus animantia rationalia, diſcernimurque a pecoribus: ſit etiam gratia naturæ attributa, qua in ipſis hominibus a deformibus pulcri, vel ingenioſi diſcernuntur a tardis, ac ſi quid ejuſmodi eſt: ſed non ſe ille, quem coercebat Apoſtolus, adverſus pecus inflabat, nec adverſus hominem alterum, de aliquo naturali munere quod ineſſe poſſet & peſſimo; ſed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam, ſibi non Deo tribuens inflabatur, quando audire meruit, *Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti?* Ut enim ſit naturæ, fidem poſſe habere, numquid & habere? *Non enim omnium eſt fides*: cum fidem poſſe habere ſit omnium. Non autem ait Apoſtolus, Quid autem potes habere quod non accepiſti, ut poſſes habere? ſed ait, *Quid autem habes quod non accepiſti?* Proinde poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ eſt fidelium. Illa itaque natura in qua nobis data eſt poſſibilitas habendi fidem, non diſcernit ab homine hominem, ipſa vero fides diſcernit ab infideli fidelem. Ac per hoc ubi dicitur, *Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti?* quiſquis audet dicere, Habeo ex meipſo fidem, non ergo accepi: profecto contradicit huic apertiſſimæ veritati: non quia credere vel non credere, non eſt in arbitrio voluntatis humanæ, ſed in electis præparatur voluntas a Domino. Ideo ad ipſam quoque fidem, quæ in voluntate eſt, pertinet, *Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti?*

Gratia Dei ea proprie eſt quæ bonos a malis diſcernit.

2. Theſſ. 3. 2.

Poſſe habere fidem vel charitatem, naturæ eſt hominum; habere autem, gratiæ fidelium.

Vide lib. 2. de Vocatione gentium c. 2.

Prov. 8. 35. juxta LXX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPUT VI.

1. *Multi audiunt verbum veritatis: ſed alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo iſti credere, nolunt autem illi.* Quis hoc ignoret? Quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas a Domino; diſcernendum eſt utique quid veniat de miſericordia ejus, quid de judicio. *Quod quærebat Iſrael*, ait Apoſtolus, *hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excæcati ſunt: ſicut ſcriptum eſt; Dedit illis Deus ſpiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, uſque in hodiernum diem.* Et David dicit, *Fiat menſa eorum in laqueum & in retributionem & in ſcandalum illis: obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva.* Ecce miſericordia & judicium: miſericordia in electionem quæ conſecuta eſt juſtitiam Dei; judicium vero in cæteros qui excæcati ſunt: & tamen illi quia voluerunt, crediderunt; illi quia noluerunt, non crediderunt. Miſericordia igitur & judicium in ipſis voluntatibus facta ſunt. Electio quippe iſta gratiæ eſt, non utique meritorum. Superius enim dixerat, *Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia.* Gratis ergo conſecuta eſt quod conſecuta eſt electio: non præceſſit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illis: pro nihilo ſalvos fecit eos. Ceteris autem qui excæcati ſunt, ſicut ibi non tacitum eſt, in retributione factum eſt. *Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Inveſtigabiles* ſunt autem *viæ ejus*. Inveſtigabiles igitur ſunt, & miſericordia qua gratis liberat, & veritas qua juſte judicat.

Rom. 11. 7. Iſaie 6. 9. Pſ. 68. 23. Rom. 11. 5. Ibid. 17. Pſ. 55. 8. Pſ. 24. 10. Rom. 11. 33.

CAPUT VII.

Sed forſitan dicant: *Ab operibus fidem diſtinguit Apoſtolus; gratiam vero non ex operibus eſſe dicit; non autem dicit, quod non ſit ex fide.* Ita vero eſt: ſed ipſam quoque fidem opus Dei dicit eſſe JESUS, & hanc ut operemur jubet. Dixerunt enim ad eum Judæi, *Quid faciemus, ut operemur opus Dei? Reſpondit* JESUS, & *dixit illis, Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quem miſit ille.* Sic ergo diſtinguit Apoſtolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebræorum diſtinguitur Judas ab Iſrael, cum & ipſe Judas ſit Iſrael. Ex fide autem ideo dicit juſtificari hominem, non ex operibus; quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ proprie opera nuncupantur, in quibus juſte vivitur. Nam dicit etiam ipſe, *Gratia ſalvi eſtis facti per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt*: id eſt, & quod dixi *per fidem*, non ex vobis; ſed Dei donum eſt etiam fides. *Non ex operibus*, inquit, ne for-

Joan. 6. 28.

Gal. 2. 16. Ex fide juſtificari nos cur potius dixerit Apoſtolus, quam ex operibus.

Epheſ. 2. 8.

Ibidem 9.

ne forte quis extollatur. Solet enim dici. Ideo
credere meruit, quia vir bonus erat & ante
Act. 10. 4. quam crederet. Quod de Cornelio dici poteſt,
cujus acceptæ ſunt eleemoſynæ, & exauditæ orationes ante quam crediliſſet in Chriſtum: nec
Rom. 10. 14. tamen ſine aliqua fide donabat & orabat. Nam
Act. 10. 20. quomodo invocabat in quem non crediderat? Sed
ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalvus, non ad eum
ædificandum mitteretur architectus apoſtolus Pe-
Pſ. 126. 1. trus: quamvis *niſi Dominus ædificaverit domum*,
in vanum laboraverunt ædificantes eam. Et di-
citur nobis, *Fides eſt a nobis, cætera a Domino*
Fides ædificii ſpiritalis fundamentum. *ad opera juſtitiæ pertinentia:* quaſi ad ædificium
non pertineat fides: quaſi ad ædificium, inquam,
non pertineat fundamentum. Quod ſi in primis
& maxime pertinet, in vanum laborat prædi-
cando ædificans fidem, niſi eam Dominus miſe-
rando intus ædificet. Quidquid igitur, & ante
quam in Chriſtum crederet, & cum crederet,
& cum crediſſet, bene operatus eſt Corne-
lius; totum Deo dandum eſt, ne forte quis ex-
tollatur.

CAPUT VIII.

1. PRoinde ipſe unus Magiſter & Dominus,
Joan. 6. 29. cum dixiſſet quæ ſupra memoravi, *Hoc*
eſt opus Dei, ut credatis in eum quem miſit
ille; in eodem ipſo ſermone ſuo paulo poſt ait,
Ibid. 36. *Dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non credi-*
diſtis. Omne quod dat mihi Pater ad me ve-
niet. Quid eſt, *ad me veniet*, niſi credet in
me? Sed ut fiat, Pater dat. Item paulo poſt,
Ibid. 44. *Nolite*, inquit, *murmurare invicem: nemo pot-*
eſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, tra-
xerit eum: & ego eum reſuſcitabo in noviſſimo
die. Eſt ſcriptum in Prophetis, Et erunt omnes
Iſai. 54. 13. *docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre, &*
didicit, venit ad me. Quid eſt, *Omnis qui au-*
divit a Patre & didicit, venit ad me, niſi,
nullus eſt qui audiat a Patre, & diſcat, & non
veniat ad me? Si enim omnis qui audivit a Pa-
tre & didicit, venit; profecto omnis qui non
venit, non audivit a Patre, nec didicit: nam ſi
audiſſet & didiciſſet, veniret. Neque enim ul-
lus audivit & didicit, & non venit: ſed omnis,
ut ait Veritas, qui audivit a Patre, & didicit,
Schola Dei Patris valde occulta. venit. Valde remota eſt a ſenſibus carnis hæc
ſchola, in qua Pater auditur, & docet, ut ve-
niatur ad Filium. Ibi eſt & ipſe Filius, quia
ipſe eſt Verbum ejus per quod ſic docet; nec
agit hoc cum carnis aure, ſed cordis. Simul ibi
eſt & Spiritus Patris & Filii: neque enim ipſe
non docet, aut ſeparatim docet: inſeparabilia
quippe didicimus eſſe opera Trinitatis. Et ipſe
eſt utique Spiritus ſanctus, de quo Apoſtolus di-
2. Cor. 4. 13. cit: *Habentes autem eumdem Spiritum fidei*.
Sed ideo Patri hoc potiſſimum eſt attributum,
quia de ipſo eſt genitus Unigenitus, & de ipſo
procedit Spiritus ſanctus: unde longum eſt enu-
De Trinitate libros 15. ſcripſit Auguſtinus. cleatius diſputare, & de Trinitate, quæ Deus
eſt, laborem noſtrum in quindecim libris ad vos
jam exiſtimo perveniſſe. Valde, inquam, remo-
ta eſt a ſenſibus carnis hæc ſchola, in qua Deus
auditur & docet. Multos venire videmus ad Fi-
lium, quia multos credere videmus in Chri-
ſtum: ſed ubi & quomodo a Patre audierint
hoc & didicerint non videmus. Nimium gratia
iſta ſecreta eſt: gratiam vero eſſe quis ambigat?
Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordi- Divinæ gratiæ potentia & energia.
bus divina largitate tribuitur, a nullo duro cor-
de reſpuitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis
duritia primitus auferatur. Quando ergo Pater Ezech. 11. 19.
intus auditur, & docet ut veniatur ad Filium,
aufert cor lapideum, & dat cor carneum, ſicut
Propheta prædicante promiſit. Sic quippe facit
filios promiſſionis & vaſa miſericordiæ, quæ præ-
paravit in gloriam.

2. Cur ergo non omnes docet, ut veniant ad Cur non omnes docet Pater, ut veniant ad Chriſtum.
Chriſtum; niſi quia omnes quos docet, miſeri-
cordia docet, quos autem non docet, judicio
non docet? Quoniam *cujus vult miſeretur, &* Rom. 9. 18.
quem vult obdurat: ſed miſeretur, bona tri-
buens; obdurat, digna retribuens. Aut ſi &
iſta, ut quidam diſtinguere maluerunt, verba
ſunt ejus cui Apoſtolus ait, *Dicis itaque mihi:*
ut ipſe dixiſſe accipiatur, *Ergo cujus vult mi-* Ibid. 19.
ſeretur, & quem vult obdurat; & quæ ſequun-
tur, id eſt, *Quid adhuc conqueritur? nam vo-*
luntati ejus quis reſiſtit? numquid reſponſum
eſt ab Apoſtolo, O homo, falſum eſt quod di-
xiſti? Non: ſed reſponſum eſt, *O homo, tu quis* Ibid. 20.
es, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmen- Omnes doceri ut veniant quo ſenſu recte dicatur.
tum ei qui ſe finxit, quare ſic me feciſti? An
non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſ-
ſa, & ſequentia quæ optime noſtis. Et tamen
ſecundum quemdam modum, omnes Pater docet
venire ad ſuum Filium. Non enim fruſtra ſcri-
ptum eſt in Prophetis, *Et erunt omnes docibi-*
les Dei. Quod teſtimonium cum præmiſiſſet,
tunc ſubdidit, *Omnis qui audivit a Patre &* Joan. 6. 45.
didicit, venit ad me. Sicut ergo integre loqui-
mur, cum de aliquo litterarum magiſtro, qui
in civitate ſolus eſt, dicimus, Omnes iſte hic
litteras docet: non quia omnes diſcunt, ſed quia
nemo niſi ab illo diſcit, quicumque ibi litteras
diſcit: ita recte dicimus, Omnes Deus docet Simile V. lib. 1. de peccatorum meritis, & rem. c. 28.
venire ad Chriſtum; non quia omnes veniunt,
ſed quia nemo aliter venit. Cur autem non o-
mnes doceat, aperuit Apoſtolus quantum ape-
riendum judicavit: quia *volens oſtendere iram*, Rom. 9. 22.
& demonſtrare potentiam ſuam, attulit in mul-
ta patientia vaſa iræ quæ perfecta ſunt in per-
ditionem, & ut notas faciat divitias gloriæ ſuæ
in vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in glo-
riam. Hinc eſt quod *verbum Crucis pereuntibus* 1. Cor. 1. 18.
ſtultitia eſt, his autem qui ſalvi fiunt, virtus
Dei eſt. Hos omnes docet venire ad Chriſtum 1. Tim. 2.
Deus, hos enim omnes vult ſalvos fieri, & in
agnitionem veritatis venire. Nam ſi & illos qui-
bus ſtultitia eſt verbum Crucis, ut ad Chriſtum
venirent docere voluiſſet, procul dubio venirent
& ipſi. Non enim fallit aut fallitur qui ait,
Omnis qui audivit a Patre & didicit, venit
ad me. Abſit ergo ut quiſquam non veniat,
qui a Patre audivit & didicit.

3. *Quare*, inquiunt, *non omnes docet?* Si di-
xerimus, quia nolunt diſcere quos non docet,
reſpondebitur nobis, Et ubi eſt quod ei dicitur,
Deus tu convertens vivificabis nos? Aut ſi non Pſ. 84. 7.
facit volentes ex nolentibus Deus, ut quid orat
Eccleſia ſecundum præceptum Domini pro per-
ſecutoribus ſuis? Nam ſic etiam voluit intelligi Matth. 5. 44.
ſanctus Cyprianus quod dicimus, *Fiat voluntas* Cyprianus de Orat. Domin.
tua ſicut in cælo & in terra: hoc eſt, ſicut in
eis qui jam crediderunt & tamquam cælum ſunt; Matth. 6. 10.
ita &

Philip. 2. 13. *Rom. 10. 1.* ita & in eis qui non credunt, & ob hoc adhuc terra ſunt. Quid ergo oramus pro nolentibus credere, niſi ut Deus in illis operetur & velle? De Judæis certe Apoſtolus ait, *Fratres, bona voluntas quidem cordis mei, & deprecatio ad Deum pro illis fit in ſalutem.* Orat pro non credentibus; quid, niſi ut credant? Non enim aliter conſequuntur ſalutem. Si ergo fides orantium Dei prævenit gratiam; numquid eorum fides pro quibus oratur ut credant, Dei prævenit gratiam? Quando quidem hoc pro eis oratur, ut non credentibus, id eſt fidem non habentibus, fides ipſa donetur. Cum igitur Evangelium prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: ſed qui credunt, prædicatore forinſecus inſonante, intus a Patre audiunt atque diſcunt; qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt, neque diſcunt; hoc eſt, illis datur ut credant, illis non datur. *Joan. 6. 44.* Quia *nemo*, inquit, *venit ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit eum.* Quod apertius poſtea dicitur. Nam poſt aliquantum, cum de carne ſua manducanda & bibendo ſanguine ſuo loqueretur, & *Ibid. 61.* dicerent quidam etiam diſcipulorum ejus, *Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? Sciens* JESUS *apud ſemetipſum, quia murmurarent de* *Ibid. 64.* *hoc diſcipuli ejus, dixit eis; Hoc vos ſcandalizat?* Et paulo poſt, *Verba*, inquit, *quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt: ſed ſunt quidam ex vobis qui non credunt.* Et mox Evangeliſta, *Sciebat enim*, inquit, *ab initio* JESUS *qui eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eum, & dicebat; Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo.* *Trahi, audire, & diſcere a Patre quid.* Ergo trahi a Patre ad Chriſtum, & audire ac diſcere a Patre, ut veniat ad Chriſtum nihil aliud eſt, quam donum accipere a Patre, quo credat in Chriſtum. Neque enim audientes Evangelium a non audientibus, ſed credentes a non credentibus diſcernebat qui dicebat, *Nemo venit ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo.*

Fidei donum cur non omnibus detur. 4. Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei eſt; & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari omnino non dubitet qui non vult maniſeſtiſſimis ſacris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit ex uno omnes iſſe in condemnationem, ſine dubitatione juſtiſſimam: ita ut nulla Dei eſſet juſta reprehenſio, etiam ſi nullus inde liberaretur. Unde conſtat magnam eſſe gratiam, quod plurimi liberantur, & quid ſibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoſcunt; ut qui gloriatur, non in ſuis meritis, quæ paria videt eſſe damnatis, ſed in Domino *Rom. 11. 33.* glorietur. Cur autem iſtum potius quam illum liberet, inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus. Melius enim & hic audi- *Rom. 9. 20.* mus aut dicimus, *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo?* quam dicere audemus, quaſi noverimus, quod occultum eſſe voluit, qui tamen aliquid injuſtum velle non potuit.

CAPUT IX.

Epiſt. 102. inter Auguſtinianas q. 2. n. 14. 1. ILlud autem quod in opuſculo meo quodam contra Porphyrium, ſub titulo, De tempore Chriſtianæ religionis, me dixiſſe recolitis; ita dixi, ut hanc diligentioram & operoſiorem diſputationem de Gratia præterirem, non ſane omiſſa ſignificatione, quod eam loco illo explicare noluiſſem, quæ poſſet alias vel ab aliis explicari. Nam ita locutus ſum inter cætera, reſpondens propoſitæ quæſtioni; Cur Chriſtus poſt tam longa tempora venerit. „ Proinde, inquam, cum Chriſto non objiciant, quod ejus doctrinam non omnes ſequuntur, (ſentiunt enim & ipſi, nequaquam hoc recte objici poſſe, vel ſapientiæ Philoſophorum, vel etiam numini deorum ſuorum;) quid reſpondebunt, ſi excepta illa altitudine ſapientiæ & ſcientiæ Dei, ubi forraſſis aliud divinum conſilium longe ſecretius laret, ſine præjudicio etiam aliarum forte cauſſarum, quæ a prudentibus veſtigari queunt, hoc ſolum eis brevitatis gratia, in hujus quæſtionis diſputatione dicamus; tunc voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat & ubi ſciebat eſſe, qui in eum fuerant credituri. His enim temporibus & his locis, quibus Evangelium ejus non eſt prædicatum, tales omnes in ejus prædicatione futuros eſſe præſciebat, quales non quidem omnes, ſed tamen multi in ejus corporali præſentia fuerunt, qui in eum, nec ſuſcitatis ab eo mortuis, credere voluerunt: quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifeſtatione de illo compleantur præconia Prophetarum, nolle adhuc credere; & malle humana aſtutia reſiſtere, quam tam claræ atque perſpicuæ, tamque ſublimi & ſublimiter diffamatæ, divinæ cedere auctoritati, quamdiu parvus & infirmus eſt intellectus hominis, divinæ accedere veritati. Quid ergo mirum, ſi tam infidelibus plenum orbem terrarum Chriſtus prioribus ſæculis noverat, ut eis apparere vel prædicari merito nollet, quos nec verbis, nec miraculis ſuis credituros eſſe præſciebat? Neque enim incredibile eſt tales fuiſſe tunc omnes, quales ab ejus adventu, uſque ad hoc tempus tam multos fuiſſe atque eſſe miramur. Et tamen ab initio generis humani, alias occultius, alias evidentius, ſicut congruere temporibus divinitus viſum eſt, nec prophetari deſtitit, nec qui in eum crederent, defuerunt: & ab Adam uſque ad Moyſen, & in ipſo populo Iſrael, quæ ſpeciali quodam myſterio gens Prophetica fuit; & in aliis gentibus ante quam veniſſet in carne. Cum enim nonnulli commemorantur in ſanctis Hebraicis libris, jam ex tempore Abrahæ, nec de ſtirpe carnis ejus, nec ex populo Iſrael, nec ex adventitia ſocietate in populo Iſrael, qui tamen hujus ſacramenti participes fuerunt: cur non credamus etiam in cæteris hac atque illac gentibus alias alios fuiſſe, quamvis eos commemoratos in eiſdem auctoritatibus non legamus? Ita ſalus religionis hujus, per quam ſolam veram, ſalus vera veraciterque promittitur, nulli umquam defuit qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanæ uſque in finem, quibuſdam ad præmium, quibuſdam ad judicium prædicatur. Ac per hoc & quibus omnino annunciata non eſt, non credituri præſciebantur; & quibus non

„ credituris tamen annunciata eſt, in illorum
„ exemplum demonſtrantur; quibus autem cre-
„ dituris annuntiatur, hi regno cælorum & ſan-
„ ctorum Angelorum ſocietati præparantur.

2. Cernitiſne, me ſine præjudicio latentis con-
ſilii Dei aliarumque cauſſarum, hoc de præ-
ſcientia Chriſti dicere voluiſſe, quod convincen-
dæ Paganorum infidelitati, qui hanc objecerant
quæſtionem, ſufficere videretur? Quid enim eſt
verius, quam præſciſſe Chriſtum, qui & quan-
do, & quibus locis in eum fuerant credituri?
Sed utrum prædicato ſibi Chriſto a ſeipſis habi-
turi eſſent fidem, an Deo donante ſumpturi,
id eſt, utrum tantummodo eos præſcierit, an
etiam prædeſtinaverit Deus, quærere ac diſſere-
re tunc neceſſarium non putavi. Proinde quod
dixi, *Tunc voluiſſe hominibus apparere Chri-
ſtum, & apud eos prædicari doctrinam ſuam,
quando ſciebat & ubi ſciebat eſſe qui in eum
fuerant credituri:* poteſt etiam ſic dici; tunc
Epheſ. 1. 4. voluiſſe hominibus apparere Chriſtum, & apud
eos prædicari doctrinam ſuam, quando ſciebat
& ubi ſciebat eſſe, qui electi fuerant in ipſo
ante mundi conſtitutionem. Sed quoniam ſi ita
diceretur, lectorem faceret intentum ad ea re-
quirenda, quæ nunc ex admonitione Pelagiani
erroris neceſſe eſt copioſius & laborioſius diſpu-
tari; viſum mihi eſt quod tunc ſatis erat, bre-
viter eſſe dicendum, excepta, ut dixi, altitudi-
ne ſapientiæ & ſcientiæ Dei, & ſine præjudi-
cio aliarum cauſſarum, de quibus non tunc, ſed
alias opportunius diſputandum putavi.

CAPUT X.

1. ITem quod dixi, *Salutem religionis hujus
nulli umquam defuiſſe qui dignus fuit,
& dignum non fuiſſe cui defuit:* ſi diſcutiatur
& quæratur unde quiſque ſit dignus, non de-
ſunt, qui dicant, voluntate humana: nos au-
tem dicimus, gratia vel prædeſtinatione divina.
Prædeſtinatio & gratia quo differant. Inter gratiam porro & prædeſtinationem hoc
tantum intereſt, quod prædeſtinatio eſt gratiæ
Epheſ. 2. 9. præparatio, gratia vero jam ipſa donatio. Quod
itaque ait Apoſtolus, *Non ex operibus, ne for-
te quis extollatur, ipſius enim ſumus figmen-
tum, creati in Chriſto* JESU *in operibus bonis*,
Præſcientia ſine prædeſtinatione, non ſine præſcientia prædeſtinatio. gratia eſt: quod autem ſequitur, *quæ præpara-
vit Deus, ut in illis ambulemus*, prædeſtinatio
eſt, quæ ſine præſcientia non poteſt eſſe: poteſt
autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Præ-
deſtinatione quippe Deus ea præſcivit, quæ fue-
rat ipſe facturus: unde dictum eſt, *Fecit quæ
Iſaiæ 45. juxta LXX. futura ſunt.* Præſcire autem potens eſt etiam
quæ ipſe non facit; ſicut quæcumque peccata:
quia etſi ſunt quædam quæ ita peccata ſunt,
ut pœnæ ſint etiam peccatorum, unde dictum
Rom. 1. 28. eſt, *Tradidit illos Deus in reprobam mentem,
ut faciant quæ non conveniunt;* non ibi pecca-
tum Dei eſt, ſed judicium. Quocirca prædeſti-
natio Dei quæ in bono eſt, gratiæ eſt, ut di-
xi, præparatio: gratia vero eſt ipſius prædeſti-
nationis effectus. Quando ergo promiſit Deus
Abrahæ in ſemine ejus fidem gentium, dicens,
Patrem multarum gentium poſui te; unde dicit
Gen. 17. 5. Rom. 4. 16. Apoſtolus, *Ideo ex fide, ut ſecundum gratiam
firma ſit promiſſio omni ſemini:* non de noſtræ
voluntatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione
promiſit. Promiſit enim quod ipſe facturus fue-
rat, non quod homines: quia etſi faciunt ho-
mines bona quæ pertinent ad colendum Deum;
ipſe facit ut illi faciant quæ præcepit, non illi
faciunt ut ipſe faciat quod promiſit: alioquin
ut Dei promiſſa compleantur, non in Dei, ſed
in hominum eſt poteſtate, & quod a Domino
promiſſum eſt, ab ipſis redditur Abrahæ. Non
autem ſic credidit Abraham, ſed *credidit dans* Ibid. 20.
*gloriam Deo, quoniam quæ promiſit, potens eſt
& facere:* non ait, prædicere; non ait, præ-
ſcire; nam & aliena facta poteſt prædicere at-
que præſcire: ſed ait, *potens eſt & facere;* ac
per hoc facta non aliena, ſed ſua.

2. An forte opera bona gentium Deus pro-
miſit Abrahæ in ſemine ipſius, ut hoc promit-
teret quod ipſe facit; non autem promiſit fidem
gentium, quam ſibi homines faciunt; ſed ut pro-
mitteret quod ipſe facit, illam præſcivit homi-
nes eſſe facturos? Non quidem loquitur ſic A-
poſtolus: filios quippe promiſit Deus Abrahæ,
qui fidei ejus veſtigia ſectarentur; quod apertiſ-
ſime dicit. Sed ſi opera gentium promiſit, non
fidem; profecto quoniam non ſunt bona opera Habac. 2. 4. Rom. 14. 23.
niſi ex fide, (*Juſtus* enim *ex fide vivit*, & *o-
mne quod non eſt ex fide, peccatum eſt:* & *ſi-* Heb. 11. 6.
ne fide impoſſibile eſt placere:) nihilominus ut
impleat quod promiſit Deus, in hominum eſt
poteſtate. Niſi enim homo faciat quod Deo
non donante ad hominem pertinet, non faciet
ipſe quod donet: hoc eſt, niſi habeat homo fi-
dem ex ſeipſo, non implet Deus quod promi-
ſit, ut opera juſtitiæ dentur ex Deo. Ac per
hoc ut promiſſa ſua Deus poſſit implere, non
eſt in Dei, ſed in hominis poteſtate. Quod ſi
veritas & pietas nos credere vetat: credamus
cum Abraham, quoniam quæ promiſit, potens Rom. 4. 21.
eſt & facere. Promiſit autem filios Abrahæ,
quod eſſe non poſſunt, ſi non habeant fidem:
ergo ipſe donat & fidem.

CAPUT XI.

1. SAne cum Apoſtolus dicat, *Ideo ex fide,* Ibid. 16.
ut ſecundum gratiam firma ſit promiſſio: Firmitas promiſſionis Dei.
miror homines infirmitati ſuæ ſe malle commit-
tere, quam firmitati promiſſionis Dei. *Sed in-
certa eſt mihi*, inquis, *de meipſo voluntas Dei*.
Quid ergo, tuane tibi voluntas de te ipſo certa
eſt, nec times, *Qui videtur ſtare, videat ne* 1. Cor. 10. 12.
cadat? Cum igitur utraque incerta ſit, cur non
homo firmiori quam infirmiori fidem ſuam, ſpem,
charitatemque committit?

2. *Sed cum dicitur*, inquiunt, *Si credideris,* Sup. in Epiſt. Hilarii num. 2.
*ſalvus eris; unum horum exigitur, alterum of-
fertur. Quod exigitur, in hominis; quod offer-* Rom. 10. 9.
tur, in Dei eſt poteſtate. Cur non utrumque in
Dei, & quod jubet, & quod offert? Rogatur
enim ut det quod jubet: rogant credentes, ut
ſibi augeatur fides; rogant pro non credentibus,
ut eis donetur fides: & in ſuis igitur incremen-
tis, & in ſuis initiis Dei donum eſt fides. Sic
autem dicitur, *Si credideris, ſalvus eris;* quem- Rom. 8. 13.
admodum dicitur, *Si Spiritu facta carnis mor-
tificaveritis, vivetis*. Nam & hic ex his duo-
bus unum exigitur, alterum offertur. *Si Spiri-
tu*, inquit, *facta carnis mortificaveritis, vive-
tis*. Ut ergo Spiritu facta carnis mortificemus,
exi-

exigitur; ut autem vivamus, offertur. Num igitur placet, ut facta carnis mortificare non donum Dei eſſe dicamus, neque id donum Dei eſſe fateamur, quoniam exigi audimus a nobis præmio vitæ, ſi hoc fecerimus, oblato? Abſit, ut hoc placeat participibus & defenſoribus gratiæ. Pelagianorum eſt error iſte damnabilis: quorum mox Apoſtolus ora obſtruxit, adjungens: [*Ibid. 14.*] *Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei:* ne facta mortificare nos carnis, non per Dei, ſed per noſtrum ſpiritum crederemus. De quo Dei Spiritu etiam ibi loquebatur, [*1. Cor. 12. 11.*] ubi ait, *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult.* Inter quæ omnia, ſicut ſcitis, nominavit & fidem. Sicut ergo quamvis donum Dei ſit facta carnis mortificare; exigitur tamen a nobis propoſito præmio vitæ: ita donum Dei eſt & fides, quamvis & ipſa cum dicitur, *Si credideris, ſalvus eris;* propoſito præmio ſalutis exigatur a nobis. Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei eſſe monſtrantur, ut intelligatur quod & nos ea facimus, & Deus facit ut illa faciamus: ſicut per Prophetam Ezechielem apertiſſime dicit: quid enim apertius [*Ezech. 36. 27.*] quam ubi dicit, *Ego faciam ut faciatis?* Locum ipſum Scripturæ attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum ſe ut faciant, quæ jubet ut fiant. Non ſane ibi tacet merita eorum, ſed mala, quibus ſe oſtendit reddere pro malis bona; hoc ipſo quo eos facit habere deinceps opera bona, cum ipſe facit, ut faciant divina mandata.

CAPUT XII.

[Gratiæ ac prædeſtinationis exempla præclara in parvulis & in Chriſto.]

1. SED omnis hæc ratio qua defendimus gratiam Dei per JESUM Chriſtum Dominum noſtrum, vere eſſe gratiam, id eſt, non ſecundum merita noſtra dari, quamvis evidentiſſime divinorum eloquiorum teſtimoniis aſſeratur; [*Rom. 11. 35.*] tamen apud eos, qui niſi aliquid ſibi aſſignent, [*1. Tim. 2. 5.*] quod priores dent ut retribuatur eis, ab omni ſtudio pietatis reprimi ſe putant, laborat aliquantum in ætate majorum, jam utentium voluntatis arbitrio: ſed ubi venitur ad parvulos, & ad ipſum Mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum JESUM, omnis deficit præcedentium gratiam Dei humanorum aſſertio meritorum: quia nec illi ullis bonis præcedentibus meritis diſcernuntur a cæteris, ut pertineant ad liberatorem hominum, nec ille ullis humanis præcedentibus meritis, cum & ipſe ſit homo, liberator factus eſt hominum.

2. Quis enim audiat, quod dicuntur * parvuli pro ſuis futuris meritis in ipſa infantili ætate baptizati exire de hac vita; & ideo alii non baptizati in eadem ætate mori, quia & ipſorum præſcita ſunt merita futura, ſed mala; non eorum vitam bonam vel malam Deo remunerante vel damnante, ſed nullam? Apoſtolus quidem limitem fixit, quem tranſgredi non debeat hominis, ut mitius loquar, incauta ſuſpicio. Ait enim, [*2. Cor. 5. 10.*] *Omnes adſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſive bonum, ſive malum: geſſit*, inquit; non adjunxit, vel geſturus fuit. Sed unde hoc talibus viris in mentem venerit neſcio, ut futura quæ non ſunt futura, puniantur, aut honorentur merita parvulorum. Cur autem dictum eſt, ſecundum ea quæ per corpus geſſit hominem judicandum, cum gerantur multa ſolo animo, non per corpus, nec per ullum corporis membrum; & plerumque tam magna, ut talibus cogitationibus pœna juſtiſſima debeatur: ſicuti eſt, ut alia taceam, quod *dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus?* [*Pſ. 13. 1.*] Quid eſt ergo; *ſecundum ea quæ per corpus geſſit;* niſi ſecundum ea quæ geſſit eo tempore quo in corpore fuit, ut *per corpus* intelligamus per corporis tempus? Poſt corpus autem nemo erit in corpore, niſi reſurrectione noviſſima, non ad ulla merita comparanda, ſed ad recipienda pro bonis meritis præmia, pro malis luenda ſupplicia. Hoc autem medio tempore, inter depoſitionem & receptionem corporis, ſecundum ea quæ geſſerunt per corporis tempus, ſive cruciantur animæ, ſive requieſcunt. Ad quod tempus corporis pertinet etiam quod Pelagiani negant, ſed Chriſti Eccleſia confitetur, originale peccatum: quo ſive ſoluto per Dei gratiam, ſive per Dei judicium non ſoluto, cum moriuntur infantes, aut merito regenerationis tranſeunt ex malis ad bona, aut merito originis tranſeunt ex malis ad mala. Hoc catholica fides novit, in hoc etiam nonnulli hæretici ſine ulla contradictione conſentiunt. [* Supra in Ep. S. Proſperi n. 1.] [Neminem judicari ſecundum ea quæ ſi diutius vixiſſet, facturus fuerat.] Judicari autem quemquam non ſecundum merita quæ habuit quamdiu fuit in corpore, ſed ſecundum merita quæ fuerat habiturus ſi diutius fuiſſet in corpore, unde opinari potuerint homines, quorum ingenia non eſſe contemtibilia veſtræ indicant litteræ, mirans & ſtupens reperire non poſſum: nec credere auderem niſi vobis non credere non auderem. Sed ſpero adfuturum Deum, ut commoniti cito videant, ea quæ dicuntur futura fuiſſe peccata, ſi per Dei judicium in non baptizatis poſſunt jure puniri, etiam per Dei gratiam baptizatis poſſe dimitti. Quicumque enim dicit puniri tantum poſſe Deo judicante futura peccata, dimitti autem Deo miſerante non poſſe, cogitare debet quantam Deo faciat gratiæque ejus injuriam; quaſi futurum peccatum præuoſci poſſit, nec poſſit ignoſci. Quod ſi abſurdum eſt, magis ergo futuris, ſi diu viverent, peccatoribus, cum in parva ætate moriuntur, lavacro quo peccata diluuntur, debuit ſubveniri.

CAPUT XIII.

QUod ſi forſitan dicunt, pœnitentibus peccata dimitti; & ideo iſtos non baptizari in parvula ætate morientes, quia præſciti ſunt pœnitentiam ſi viverent non acturi; eos autem qui baptizantur, & parvuli de corporibus exeunt, Deum præſciſſe acturos pœnitentiam fuiſſe ſi viverent: attendant & videant, ſi ita eſt, non jam in parvulis ſine baptiſmate morientibus peccata originalia vindicari, ſed ſua cujuſque futura ſi viveret: itemque baptizatis non originalia dilui, ſed ſua futura ſi viverent; quoniam non poſſent niſi in majore ætate peccare: ſed alios acturos pœnitentiam, alios non acturos fuiſſe præviſos; ideo alios baptizatos, alios ſine baptiſmo exiſſe de hac vita. Hoc ſi auderent Pelagia-

lagiani, non jam laborarent, negando originale peccatum, quærere parvulis extra regnum Dei neſcio cujus ſuæ felicitatis locum: maxime quando convincuntur, non eos habere poſſe vitam æternam, quia non manducaverunt carnem, nec (Joan. 6. 54.) biberunt ſanguinem Chriſti; & quia in eis, qui nullum habent omnino peccatum, falſus eſt baptiſmus qui in remiſſionem traditur peccatorum. Dicerent enim prorſus, nullum eſſe originale peccatum, ſed pro ſuis futuris, ſi viverent, meritis vel baptizari vel non baptizari eos qui de corpore ſolvuntur infantes; & pro ſuis futuris meritis eos vel accipere vel non accipere Corpus & Sanguinem Chriſti, ſine quo vitam prorſus habere non poſſunt; & in veram remiſſionem peccatorum baptizari, quamvis nullum ex Adam traherent; quoniam remittuntur eis peccata, de quibus illos Deus pœnitentiam præſcivit acturos. Ita facillime agerent atque obtinerent cauſſam ſuam, qua negant eſſe originale peccatum, & gratiam Dei non dari niſi ſecundum merita noſtra contendunt. Sed quia hominum futura, quæ non ſunt futura, proculdubio nulla ſunt merita, & hoc videre facillimum eſt: ideo nec Pelagiani hoc dicere potuerunt, & multo magis nec iſti dicere debuerunt. Dici enim non poteſt quam moleſte feram, quod viderunt Pelagiani eſſe falſiſſimum & abſurdiſſimum, hoc non vidiſſe iſtos, qui nobiſcum errorem illorum hæreticorum catholica auctoritate condemnant.

CAPUT XIV.

1. Scripſit librum de mortalitate Cyprianus, multis ac pene omnibus qui Eccleſiaſticas litteras amant laudabiliter notum; in quo propterea dicit non ſolum non eſſe fidelibus inutilem mortem, verum etiam utilem reperiri; quoniam peccandi periculis hominem ſubtrahit, & in non peccandi ſecuritate conſtituit. Sed quid prodeſt, ſi etiam futura, quæ commiſſa non ſunt, peccata puniuntur? Agit tamen ille copioſiſſime atque optime, peccandi pericula nec deeſſe in iſta vita, nec ſupereſſe poſt illam. Ubi & illud teſtimonium ponit de libro Sapientiæ; *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus.* (Sap. 4. 11.) Quod a me quoque poſitum, fratres iſtos ita reſpuiſſe dixiſtis, tamquam non de libro canonico adhibitum: quaſi & excepta hujus libri atteſtatione, res ipſa non clara ſit, quam voluimus hinc doceri. Quis enim audeat negare Chri- (Ibid. 7.) ſtianus, juſtum, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio futurum? Quilibet hoc vixerit, quis homo ſanæ fidei reſiſtendum putabit? Item (Ezech. 18. 24.) ſi dixerit, juſtum ſi a ſua juſtitia receſſerit in qua diu vixit, & in ea fuerit impietate defunctus, in qua, non dico unum annum, ſed unum diem vixerit, in pœnas iniquis debitas hinc iturum, nihil ſibi ſua præterita juſtitia profutura: huic perſpicuæ veritati quis fidelium contradicet? Porro ſi quæratur a nobis, utrum ſi tunc eſſet mortuus quando erat juſtus, pœnas eſſet inventurus an requiem, numquid requiem reſpondere dubitabimus? Hæc eſt tota cauſſa cur dictum eſt, a quocumque ſit dictum; *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Dictum eſt enim ſecundum pericula vitæ hujus, non ſecundum præſcientiam Dei, qui hoc præſcivit quod futurum erat, non quod futurum non erat, id eſt, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum ſubtraheretur incerto; non quod peccaturus eſſet, qui manſurus in tentatione non eſſet. De hac quippe vita legitur in libro Job; *Numquid non tentatio* (Job. 7. 1. juxta LXX.) *eſt vita humana ſuper terram?* Sed quare aliis concedatur, ut ex hujus vitæ periculis dum juſti ſunt auferantur, alii vero juſti donec a juſtitia cadant, in eiſdem periculis vita productiore teneantur; quis cognovit ſenſum Domini? Et ta- (Rom. 11. 34.) men hinc intelligi datur, etiam illis juſtis, qui bonos pioſque mores uſque ad ſenectutis maturitatem, & diem vitæ hujus ultimum ſervant, non in ſuis meritis, ſed in Domino eſſe gloriandum: quoniam qui vitæ brevitate rapuit juſtum ne malitia mutaret intellectum ejus; ipſe in quantacumque vitæ longitudine cuſtodit juſtum, ne malitia mutet intellectum ejus. Cur autem hic tenuerit caſurum juſtum, quem prius quam caderet hinc poſſet auferre; juſtiſſima omnino, ſed inſcrutabilia ſunt judicia ejus.

2. Quæ cum ita ſunt, non debuit repudiari ſententia libri Sapientiæ, qui meruit in Eccleſia Chriſti de gradu Lectorum Eccleſiæ Chriſti, (Liber Sapientiæ canonicæ ſcripturæ auctoritatem obtinet in Eccleſia.) tam longa annoſitate recitari, & ab omnibus Chriſtianis, ab Epiſcopis uſque ad extremos Laicos fideles, pœnitentes, catechumenos, cum veneratione divinæ auctoritatis audiri. Certe enim ſi de divinarum ſcripturarum tractatoribus, qui fuerunt ante nos, proferrem defenſionem hujus ſententiæ, quam nunc ſolito diligentius atque copioſius contra novum Pelagianorum defendere urgemur errorem; hoc eſt, gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari, & gratis dari cui datur, quia neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei: (Rom. 9. 16.) juſto autem judicio non dari, cui non datur, quia non eſt (Ibid. 14.) iniquitas apud Deum: ſi hujus ergo ſententiæ defenſionem ex divinorum eloquiorum nos præcedentibus Catholicis tractatoribus promerem, profecto hi fratres, pro quibus nunc agimus, acquieſcerent: hoc enim ſignificaſtis litteris veſtris. Quid igitur opus eſt, ut eorum ſcrutemur opuſcula, qui prius quam iſta hæreſis oriretur, non habuerunt neceſſitatem in hac difficili ad ſolvendum quæſtione verſari? quod proculdubio facerent, ſi reſpondere talibus cogerentur. Unde factum eſt ut de gratia Dei quid ſentirent, breviter quibuſdam ſcriptorum ſuorum locis & tranſeunter attingerent, immorarentur vero in eis, quæ adverſus inimicos Eccleſiæ diſputabant, & in exhortationibus ad quaſque virtutes, quibus Deo vivo & vero, pro adipiſcenda vita æterna & vera felicitate ſervitur. Frequentationibus autem orationum ſimpliciter apparebat Dei gratia quid valeret: non enim poſcerentur de Deo quæ præcepit fieri, niſi ab illo donaretur ut fierent.

3. Sed qui ſententiis tractatorum inſtrui volunt, oportet ut iſtum librum Sapientiæ ubi legitur, *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus*, (Sap. 4. 11.) omnibus tractatoribus anteponant: quoniam ſibi eum antepoſuerunt etiam temporibus proximi Apoſtolorum egregii tractatores, qui eum teſtem adhibentes, nihil ſe adhibere niſi divinum teſtimonium crediderunt. Et certe beatiſſimum Cypria-

Cyprian. lib. de mortalitate.

Cyprianum diſputaſſe conſtat, ut celerioris mortis beneficium commendaret, a peccatorum periculis eripi eos, qui hanc vitam finiunt in qua peccari poteſt. In eodem libro ait inter cætera: *Cur non cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, quod ad Chriſtum voceris, amplecteris; & quod diabolo careas, gratularis?* Et alio loco: *Pueri*, inquit, *periculum lubricæ ætatis evadunt*. Itemque alio loco: *Quid non*, inquit, *properamus & currimus, ut patriam noſtram videre, ut parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos carorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, jam de ſua incolumitate ſecura, adhuc de noſtra ſalute ſollicita*. His atque hujuſmodi Doctor ille ſententiis in Catholicæ fidei luce clariſſima, ſatis aperteque teſtatur, uſque ad hujus corporis depoſitionem peccandi pericula tentationeſque metuendas, deinceps nulla talia quemquam eſſe paſſurum. Quod etſi non teſtaretur, quando de hac re Chriſtianus qualiſcumque dubitaret? Quomodo igitur homini lapſo, & in eodem lapſu iſtam vitam miſere finienti, atque in pœnas eunti talibus debitas; quomodo, inquam, huic non plurimum ſummeque prodeſſet, ſi ex hoc tentationum loco priuſquam laberetur, morte raperetur?

4. Ac per hoc, ſi abſit nimis inconſiderata contentio, tota quæſtio iſta finita eſt de illo, qui raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus. Nec ideo liber Sapientiæ, qui tanta numeroſitate annorum legi meruit in Eccleſia Chriſti, in quo & hoc legitur, pati debet injuriam, quoniam reſiſtit eis qui pro meritis hominum falluntur, ut veniant contra Dei manifeſtiſſimam gratiam, quæ maxime apparet in parvulis; quorum cum alii baptizati, alii non baptizati, vitæ hujus terminum ſumunt, ſatis indicant miſericordiam & judicium; miſericordiam quidem gratuitam, judicium debitum. Si enim judicarentur homines pro meritis ſuæ vitæ, quæ non habuerunt morte præventi, ſed habituri eſſent, ſi viverent; nihil prodeſſet ei, qui raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus; nihil prodeſſet eis qui lapſi moriuntur, ſi ante morerentur: quod nullus dicere Chriſtianus audebit. Quocirca non debent fratres noſtri, qui nobiſcum pro Catholica fide perniciem Pelagiani erroris impugnant, huic Pelagianæ in tantum favere opinioni, qua opinantur gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: ut quod illi audere non poſſunt, ſententiam veram plane, & antiquitus Chriſtianam, *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus*, deſtruere moliantur; & id adſtruere, quod, non dico crediturum, ſed ſomniaturum neminem putaremus, ſecundum ea ſcilicet judicari quemque mortuorum, quæ geſturus fuerat, ſi tempore prolixiore vixiſſet. Ita quippe claret invictum eſſe quod dicimus, gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari, ut huic veritati contradicentes ingenioſi homines hæc ab omnium auribus & cogitationibus abigenda dicere cogerentur.

CAPUT XV.

Prædeſtinationis illuſtriſſimum exemplum Chriſtus Jesus.

1. EST etiam præclariſſimum * lumen prædeſtinationis & gratiæ ipſe Salvator, ipſe mediator Dei & hominum, homo Chriſtus JESUS; qui ut hoc eſſet, quibus tandem ſuis vel operum vel fidei præcedentibus meritis natura humana quæ in illo eſt, comparavit? Reſpondeatur quæſo: ille homo, ut a Verbo Patri coæterno in unitatem perſonæ aſſumptus, Filius Dei unigenitus eſſet, unde hoc meruit? quod ejus bonum qualecumque præceſſit? Quid egit ante, quid credidit, quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? Nonne faciente ac ſuſcipiente Verbo, ipſe homo, ex quo eſſe cœpit, Filius Dei unicus eſſe cœpit? Nonne Filium Dei unicum femina illa gratia plena concepit? Nonne de Spiritu-ſancto & Virgine Maria Dei Filius unicus natus eſt, non carnis cupidine, ſed ſingulari Dei munere? Numquid metuendum fuit, ne accedente ætate homo ille libero peccaret arbitrio? Aut ideo in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato ſervire non poterat? Nempe iſta omnia ſingulariter admiranda, & alia ſi qua ejus propria veriſſime dici poſſunt, ſingulariter in illo accepit humana, hoc eſt, noſtra natura, nullis ſuis præcedentibus meritis. Reſpondeat hic homo Deo, ſi audet, & dicat, Cur non & ego? Et ſi audierit, *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?* nec ſic cohibeat, ſed augeat impudentiam, & dicat, Quomodo audio, *Tu quis es o homo?* Cum ſim quod audio, id eſt homo, quod eſt & ille de quo ago, cur non ſim quod & ille? At enim gratia ille talis ac tantus eſt. Cur diverſa eſt gratia, ubi natura communis eſt? Certe non eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quis non dico Chriſtianus, ſed inſanus hæc dicat?

** V. lib. de peccat. mer. & rem. l. 2. c. 17. in app. & de dono perſev. c. 42. infra.*

Libertas a peccato.

Rom. 9. 20.

Coloſſ. 3. 25.

2. Appareat itaque nobis in noſtro capite ipſe fons gratiæ, unde ſecundum uniuſcujuſque menſuram ſe per cuncta ejus membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei ſuæ homo quicumque Chriſtianus, qua gratia homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus: de ipſo Spiritu & hic renatus, de quo eſt ille natus: eodem Spiritu fit in nobis remiſſio peccatorum, quo Spiritu factum eſt, ut nullum haberet ille peccatum. Hæc ſe Deus eſſe facturum profecto præſcivit. Ipſa eſt igitur prædeſtinatio ſanctorum, quæ in Sancto ſanctorum maxime claruit, quam negare quis poteſt recte intelligentium eloquia veritatis? Nam & ipſum Dominum gloriæ, in quantum homo factus eſt Dei Filius, prædeſtinatum eſſe didicimus. Clamat Doctor gentium in capite epiſtolarum ſuarum: *Paulus ſervus Jeſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Evangelium Dei, quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de Filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum*. Prædeſtinatus eſt ergo Jeſus, ut qui futurus erat ſecundum carnem filius David, eſſet tamen in virtute Filius Dei ſecundum Spiritum ſanctificationis, quia natus eſt de Spiritu ſancto &

Dei Filius prædeſtinatus.

Rom. 1. 1.

ſancto &

cto & Virgine Maria. Ipſa eſt illa infallibiliter facta hominis a Deo Verbo ſuſceptio ſingularis, ut Filius Dei & filius hominis ſimul, filius hominis propter ſuſceptum hominem, & Filius Dei propter ſuſcipientem unigenitum Deum veraciter & proprie diceretur, ne non Trinitas, ſed quaternitas crederetur. Prædeſtinata eſt iſta naturæ humanæ tanta & tam celſa & ſumma ſubvectio, ut quo attolleretur altius non haberet: ſicut pro nobis ipſa divinitas quouſque ſe deponeret humilius, non habuit, quam ſuſcepta natura hominis cum infirmitate carnis, uſque ad mortem crucis. Sicut ergo prædeſtinatus eſt ille unus, ut caput noſtrum eſſet, ita multi prædeſtinati ſumus, ut membra ejus eſſemus. Humana hic merita conticeſcant, quæ perierunt per Adam: & regnet quæ regnat Dei gratia per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, unicum Dei Filium unum Dominum. Quiſquis in capite noſtro præcedentia merita ſingularis illius generationis invenerit, ipſe in nobis membris ejus præcedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat. Neque enim retributa eſt Chriſto illa generatio, ſed tributa, ut alienus ab omni obligatione peccati, de Spiritu & Virgine naſceretur. Sic & nobis ut ex aqua & ſpiritu renaſceremur, non retributum eſt pro aliquo merito, ſed gratis tributum: & ſi nos ad lavacrum regenerationis fides duxit, non ideo putare debemus, priores nos dediſſe aliquid, ut retribueretur nobis regeneratio ſalutaris. Ille quippe nos fecit credere in Chriſtum, qui nobis fecit in quem credimus Chriſtum: ille facit in hominibus principium fidei & perfectionem in Jeſum, qui fecit hominem principem fidei & perfectorem Jeſum: ſic enim eſt appellatus, ut ſcitis, in epiſtola quæ eſt ad Hebræos. *Hebr. 12. 2.*

CAPUT XVI.

Duplex vocatio.

1. VOcat enim Deus prædeſtinatos multos filios ſuos, ut eos faciat membra prædeſtinati unici Filii ſui, non ea vocatione qua vocati ſunt qui noluerunt venire ad nuptias: illa quippe vocatione & Judæi vocati ſunt, quibus Chriſtus crucifixus ſcandalum eſt: & gentes, quibus crucifixus ſtultitia eſt: ſed ea vocatione prædeſtinatos vocat, quam diſtinxit Apoſtolus, dicens ipſis vocatis Judæis & Græcis prædicare ſe Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Sic enim ait, *Ipſis autem vocatis*: ut illos oſtenderet non vocatos: ſciens eſſe quamdam certam vocationem eorum qui ſecundum propoſitum vocati ſunt, quos ante præſcivit & prædeſtinavit conformes imaginis Filii ſui. Quam vocationem ſignificans, ait, *Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, Quia major ſerviet minori*. Numquid dixit, Non ex operibus, ſed ex credente? Prorſus etiam hoc abſtulit homini, ut totum daret Deo. Dixit ergo, *ſed ex vocante*; non quacumque vocatione, ſed qua vocatione fit credens. *Luc. 14. 16. & 17. 1. Cor. 1. 23. Ibid. 24. Rom. 8. 28. & 29. Rom. 9. 12.*

2. Hanc intuebatur etiam, cum diceret, *Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei*. Nam & ibi quid agebatur pauliſper advertite. Cum enim dixiſſet, *Nolo enim vos ignorare, fratres, ſacramentum hoc, ut non ſitis vobis ſapientes: quia cæcitas ex parte Iſrael facta eſt, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret, ſicut ſcriptum eſt, Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem ab Jacob, & hoc illis a me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum*: mox addidit quod diligenter intelligendum eſt, *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem dilecti, propter patres*. Quid eſt, *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos*; niſi quod eorum inimicitia qua occiderunt Chriſtum, Evangelio, ſicut videmus, ſine dubitatione profecit? Et hoc oſtendit ex Dei diſpoſitione veniſſe qui bene uti novit etiam malis: non ut ei proſint vaſa iræ, ſed ut ipſo illis bene utente, proſint vaſis miſericordiæ. Quid enim apertius dici potuit, quam id quod dictum eſt; *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos*? Eſt ergo in malorum poteſtate peccare: ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non eſt in eorum poteſtate, ſed Dei dividentis tenebras & ordinantis eas; ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur niſi voluntas Dei. Legimus in Actibus Apoſtolorum, quod cum dimiſſi a Judæis Apoſtoli veniſſent ad ſuos, & indicaſſent quanta eis Sacerdotes & Seniores dixerunt; levaverunt illi vocem unanimes omnes ad Dominum, & dixerunt, *Domine, tu es qui feciſti cælum & terram, & mare & omnia quæ in eis ſunt, qui per os patris noſtri David, ſancti pueri tui, dixiſti. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania; adſtiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus? Convenerunt enim in veritate in civitate iſta, adverſus ſanctum puerum tuum* JESUM *quem unxiſti, Herodes & Pilatus, & populus Iſrael, facere quanta manus tua & conſilium prædeſtinavit fieri*. Ecce quod dictum eſt, *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos*. Tanta quippe ab inimicis Judæis manus Dei, & conſilium prædeſtinavit fieri, quanta neceſſaria fuerunt Evangelio propter nos. Sed quid eſt quod ſequitur, *Secundum electionem autem dilecti propter patres*? Numquid illi inimici qui in ſuis inimicitiis perierunt, & adverſantes Chriſto de gente ipſa adhuc pereunt, ipſi ſunt electi atque dilecti? Abſit: quis hoc vel ſtultiſſimus dixerit? Sed utrumque licet inter ſe contrarium, id eſt, inimici & dilecti, quamvis non in eoſdem homines, tamen in eamdem gentem convenit Judæorum, & ad idem carnale ſemen Iſrael, aliis eorum ad claudicationem, aliis ad benedictionem Iſrael ipſius pertinentibus. Hunc enim ſenſum apertius ſuperius explicavit, ubi ait, *Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excæcati ſunt*. In utriſque tamen idem ipſe Iſrael. Ubi ergo audimus, *Iſrael non eſt conſecutus*, vel *cæteri excæcati ſunt*, ibi intelligendi ſunt inimici propter nos: ubi vero audimus, *electio autem conſecuta eſt*; ibi intelligendi ſunt dilecti propter patres: quibus patribus utique iſta promiſſa ſunt. *Abrahæ* quippe *dictæ ſunt promiſſiones & ſemini ejus*. Unde & in iſta olea oleaſter inſeritur gentium. Jam porro electionem quam dicat, quia ſecundum gratiam, non ſecundum debitum, debet utique occurrere: quoniam

Rom. 11. 29. Ibid. 25. &c. — Iſaie 59. 20. Rom. 11. 26. — In malorum eſt poteſtate peccare: ut autem hoc vel hoc illa malitia faciant, in ſolius Dei. — Act. 4. 24. & ſeq. — Pſ. 2. 1. & 2. — Rom. 11. 28. — Ibidem. — Ibid. 7. — Gal. 3. 16. — Rom. 11. 17.

Ibid. 5. niam *reliquiæ per electionem gratiæ factæ ſunt*. Hæc electio conſecuta eſt, cæteris excæcatis. Secundum hanc electionem Iſraelitæ dilecti propter patres. Non enim vocatione illa vocati Matth. 20. 16. ſunt, de qua dictum eſt, *Multi vocati*, ſed illa, qua vocantur electi. Unde & hic poſtea- Rom. 11. 28. quam dixit, *Secundum electionem autem dilecti propter patres*; continuo ſubjecit, unde agimus, Ibid. 29. *Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio* Dei: id eſt, ſine mutatione ſtabiliter fixa ſunt. Ad hanc vocationem qui pertinent, omnes ſunt docibiles Dei; nec poteſt eorum quiſquam dicere, Credidi ut ſic vocarer: prævenit eum quippe miſericordia Dei, quia ſic eſt vocatus ut crede- Iſa. 54. 13. ret. Omnes enim docibiles Dei veniunt ad Filium, quoniam audierunt & didicerunt a Patre Joan. 6. 45. per Filium, qui evidentiſſime dicit, *Omnis qui audivit a Patre & didicit, venit ad me*. Il- Ibid. 39. lorum autem nemo perit, quia *omne quod dedit ei Pater, non perdet ex eo quidquam*. Quiſ- Electorum nemo perit. quis ergo inde eſt, omnino non perit; nec erat 1. Joan. 2. 19. inde qui perit. Propter quod dictum eſt, *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis, nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum*.

CAPUT XVII.

Vocatio propria electorum, non quia crediderunt, ſed ut credant. Joan. 15. 16.

INtelligamus ergo vocationem qua fiunt electi, non qui eliguntur quia crediderunt, ſed qui eliguntur ut credant. Hanc enim & Dominus ipſe ſatis aperit, ubi dicit, *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos*. Nam ſi propterea electi erant, quia crediderant; ipſi eum prius utique elegerant credendo in eum ut eligi mererentur. Aufert autem hoc omnino, qui dicit, *Non vos me elegiſtis, ſed ego vos elegi*. Et ipſi quidem procul dubio elegerunt eum, quando crediderunt in eum. Unde non ob aliud dicit, *Non vos me elegiſtis, ſed ego vos elegi*; niſi quia non elegerunt eum ut eligeret eos, ſed ut eligerent eum, elegit eos: quia miſericordia Pſ. 58. 11. ejus prævenit eos ſecundum gratiam, non ſecundum debitum. Elegit ergo eos de mundo cum hic ageret carnem, ſed jam electos in ſeipſo ante mundi conſtitutionem. Hæc eſt immobilis veritas prædeſtinationis & gratiæ. Nam quid Immobilis veritas prædeſtinationis. eſt quod ait Apoſtolus, *Sicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem?* Quod profecto ſi Epheſ. 1. 4. propterea dictum eſt, quia præſcivit Deus credituros, non quia facturus fuerat ipſe credentes; contra iſtam præſcientiam loquitur Filius, dicens: *Non vos me elegiſtis, ſed ego vos elegi*: cum hoc potius præſcierit Deus, quod ipſi eum fuerant electuri, ut ab illo mererentur eligi. Electi ſunt itaque ante mundi conſtitutionem ea prædeſtinatione, in qua Deus ſua futura facta præſcivit: electi ſunt autem de mundo ea vocatione, qua Deus id quod prædeſtinavit, im- Rom. 8. 30. plevit. Quos enim prædeſtinavit, ipſos & vocavit, illa ſcilicet vocatione ſecundum propoſitum: non ergo alios, ſed quos prædeſtinavit, ipſos & vocavit; nec alios, ſed quos ita vocavit, ipſos & juſtificavit; nec alios, ſed quos prædeſtinavit, vocavit, juſtificavit, ipſos & glorificavit; illo utique fine qui non habet finem. Ele- Jac. 2. 5. git ergo Deus fideles, ſed ut ſint, non quia jam erant. Apoſtolus Jacobus dicit, *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo divites in fide, & hæredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe?* Eligendo ergo facit divites in fide, Divites in fide quomodo Deus elegerit. ſicut hæredes regni. Recte quippe in eis hoc eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos elegit. Rogo, quis audiat Dominum dicentem, *Non vos me elegiſtis, ſed ego vos elegi*; & audeat dicere, credere homines ut eligantur, cum potius eligantur ut credant, ne contra ſententiam Veritatis priores inveniantur elegiſſe Chriſtum, quibus dicit Chriſtus, *Non vos me elegiſtis, ſed ego vos elegi?* Joan. 15. 16.

CAPUT XVIII.

Epheſ. 1. 3. & ſeq.

QUis audiat Apoſtolum dicentem, *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri JESU Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali, in cæleſtibus in Chriſto: ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem; ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus, in charitate, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum per JESUM Chriſtum in ipſum, ſecundum placitum voluntatis ſuæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum, ſecundum divitias gratiæ ejus, quæ abundavit in nos in omni ſapientia & prudentia, ut oſtenderet nobis myſterium voluntatis ſuæ, ſecundum bonam voluntatem ſuam, quam propoſuit in illo, in diſpenſatione plenitudinis temporum inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cælis ſunt, & quæ in terris in ipſo: in quo etiam ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum qui univerſa operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, ut ſimus in laudem gloriæ ejus*: quis, inquam, hæc audiat diligenter & intelligenter, & audeat de hac, quam defendimus, tam clara veritate dubitare? Elegit Deus in Chriſto ante conſtitutionem mundi membra ejus: & quomodo eligeret eos qui nondum erant, niſi prædeſtinando? Elegit ergo prædeſtinans nos. Numquid eligeret impios & immundos? Nam ſi quæſtio proponatur, utrum hos eligat, an potius ſanctos & immaculatos, quid horum reſpondeat quis requirat, ac non ſtatim ferat pro ſanctis immaculatiſque ſententiam?

2. *Præſciebat ergo*, ait Pelagianus, *qui futuri eſſent ſancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium: & ideo eos ante mundi conſtitutionem in ipſa ſua præſcientia, qua tales futuros eſſe præſcivit, elegit. Elegit ergo*, inquit, *ante quam eſſent, prædeſtinans filios, quos futuros ſanctos immaculatoſque præſcivit: utique ipſe non fecit, nec ſe facturum, ſed illos futuros eſſe prævidit*. Intueamur ergo verba Apoſtoli, atque videamus utrum propterea nos elegerit ante mundi conſtitutionem, quia ſancti & immaculati futuri eramus, an ut eſſemus? *Benedictus*, inquit, *Deus & Pater Domini noſtri JESU Chriſti, qui nos benedixit in omni benedictione ſpiritali in cæleſtibus in Chriſto; ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati*. Non ergo quia futuri eramus, ſed ut eſſemus. Nempe certum eſt, nempe manifeſtum eſt: ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipſe, prædeſtinans ut tales per gratiam ejus eſſemus. Ita

Deus elegit juſtos, non quos tales per ſeipſos futuros prævidit, ſed quos ut tales faceret prædeſtinavit.

ergo nos benedixit benedictione ſpiritali in cæleſtibus in Chriſto Jeſu, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati *in conſpectu ejus, in charitate prædeſtinans nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum in ipſum*. Deinde quid adjungat attendite, *ſecundum placitum*, inquit, *voluntatis ſuæ:* ne in tanto beneficio gratiæ de placito gloriaremur voluntatis noſtræ. *In qua gratificavit nos*, inquit, *in dilecto Filio ſuo:* in qua utique voluntate ſua, gratificavit nos. Sic dictum eſt, gratificavit a gratia, ſicut juſtificavit dicitur a juſtitia. *In quo habemus*, inquit, *redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum, ſecundum divitias gratiæ ejus, quæ abundavit in nos in omni ſapientia & prudentia, ut oſtenderet nobis myſterium voluntatis ſuæ, ſecundum bonam voluntatem ſuam*. In hoc myſterio voluntatis ſuæ poſuit divitias gratiæ ſuæ ſecundum bonam voluntatem ſuam, non ſecundum noſtram, quæ bona eſſe non poſſet, niſi ipſe ſecundum bonam voluntatem ſuam ut bona fieret, ſubveniret. Cum autem dixiſſet, *Secundum bonam voluntatem ſuam*, ſubjecit, *quam propoſuit in illo*, id eſt, in dilecto Filio ſuo, *in diſpenſatione plenitudinis temporum inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris in ipſo: in quo etiam & ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum, qui univerſa operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, ut ſimus in laudem gloriæ ejus*.

Electi ſumus & prædeſtinati, non quia futuri eramus ſancti, ſed ut eſſemus.

3. Nimis longum eſt de ſingulis diſputare. Cernitis autem proculdubio, cernitis quanta manifeſtatione Apoſtolici eloquii defendatur hæc gratia, contra quam merita extolluntur humana, tamquam homo aliquid prior det, ut retribuatur ei. Elegit ergo nos Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum: non quia per nos ſancti & immaculati futuri eramus, ſed elegit prædeſtinavitque ut eſſemus. Fecit autem hoc ſecundum placitum voluntatis ſuæ, ut nemo de ſua, ſed de illius erga ſe voluntate glorietur, fecit hoc ſecundum divitias gratiæ ſuæ, ſecundum bonam voluntatem ſuam, quam propoſuit in dilecto filio ſuo, in quo ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum, non noſtrum, ſed ejus qui univerſa operatur, uſque adeo ut
Phil. 2. 13. ipſe in nobis operetur & velle. Operatur autem ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, ut ſi-
1. Cor. 3. 12. mus in laudem gloriæ ejus. Hinc eſt quod cla-
mamus, ut nemo glorietur in homine, ac per
1. Cor. 1. 31. hoc nec in ſeipſo; ſed qui gloriatur, in Domino glorietur, ut ſimus in laudem gloriæ ejus. Ipſe quippe operatur ſecundum propoſitum ſuum, ut ſimus in laudem gloriæ ejus, utique ſancti & immaculati, propter quod nos vocavit præ-
Rom. 8. 28. deſtinans ante mundi conſtitutionem. Ex hoc
Rom. 11. 29. propoſito ejus eſt illa electorum propria vocatio, quibus omnia cooperatur in bonum; quia ſecundum propoſitum vocati ſunt, & ſine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei.

CAPUT XIX.

De Prædeſtinatione quæ Pelagianorum ſententia, quæve Semipelagianorum.

1. SED hi noſtri, de quibus vel pro quibus nunc agimus, forſitan dicunt; Pelagianos hoc Apoſtolico teſtimonio refutari, ubi dicit, ideo nos electos in Chriſto, & prædeſtinatos ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus, in charitate. Ipſi enim putant, *acceptis præceptis, jam per nos* Epheſ. 1. 4.
ipſos fieri liberæ voluntatis arbitrio ſanctos & immaculatos in conſpectu ejus in charitate: quod futurum Deus quoniam præſcivit, inquiunt, *ideo nos ante mundi conſtitutionem elegit & prædeſtinavit in Chriſto*. Cum dicat Apoſtolus, Non quia futuros tales nos eſſe præſcivit, ſed ut eſſemus tales per ipſam electionem gratiæ ſuæ, qua gratificavit nos in dilecto filio ſuo. Cum ergo nos prædeſtinavit, opus ſuum præſcivit, quos nos ſanctos & immaculatos facit. Unde recte hoc teſtimonio Pelagianus error arguitur. *Nos autem dicimus*, inquiunt, *noſtram Deum non præſciſſe niſi fidem, qua credere incipimus, & ideo nos elegiſſe ante mundi conſtitutionem, ac prædeſtinaſſe, ut etiam ſancti & immaculati gratia atque opere ejus eſſemus*. Sed audiant & ipſi in hoc teſtimonio, ubi di-
cit, *Sortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecun-* Ibid. 11.
dum propoſitum, qui univerſa operatur. Ipſe ergo ut credere incipiamus operatur qui univerſa operatur. Vocationem quippe illam, de qua dictum eſt, *Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei*; & de qua dictum eſt, *Non ex operibus, ſed ex vocante:* cum poſſet dicere, ſed ex credente; & electionem quam ſignificavit
Dominus dicens, *Non vos me elegiſtis, ſed ego* Rom. 11. 29.
vos elegi: nec fides ipſa præcedit. Non enim Rom. 9. 12.
quia credidimus, ſed ut credamus elegit nos; Joan. 15. 16.
ne priores eum elegiſſe dicamur, falſumque ſit, quod abſit, *Non vos me elegiſtis, ſed ego vos elegi*. Nec quia credidimus, ſed ut credamus vocamur: atque illa vocatione, quæ ſine pœnitentia eſt, id prorſus agitur & peragitur, ut credamus. Nec omnia replicanda ſunt de hac re tam multa quæ diximus.

2. Denique & in hujus teſtimonii conſequentibus, Deo gratias agit Apoſtolus pro his qui crediderunt, non utique quoniam eis annunciatum eſt Evangelium, ſed quoniam crediderunt.
Ait enim, *In quo & vos audientes verbum ve-* Epheſ. 1. 13. & ſeq.
ritatis, Evangelium ſalutis veſtræ, in quo credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hereditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius: propter hoc & ego, audita fide veſtra in Chriſto Jeſu & in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agere pro vobis. Nova erat & recens eorum fides prædicato ſibi Evangelio, qua fide audita, gratias Deo pro iis agit Apoſtolus. Si homini gratias ageret pro eo, quod illum vel putaret non præſtitiſſe, vel noſſet, adulatio vel irriſio
verius quam gratiarum actio diceretur. *Nolite* Gal. 6. 7.
errare, Deus non irridetur: donum enim ejus
eſt etiam incipiens fides, ne Apoſtoli falſa vel fallax gratiarum actio merito judicetur. Quid illud, nonne initium fidei apparet Theſſalonicenſium, de quo tamen idem Apoſtolus Deo
gratias agit, dicens, *Propterea & nos gratias* 1. Theſſ. 2. 13.
agimus Deo ſine intermiſſione, quoniam cum percepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, excepiſtis non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere verbum Dei, quod operatur in vobis, qui crediſtis? Quid eſt quod hinc Deo gratias agit? Nempe vanum eſt atque inane, ſi cui

Fidei initium Dei donum eſt.

gra-

gratias agit hoc ipſe non fecit. Sed quia hoc vanum & inane non eſt, profecto Deus, cui de hoc opere gratias agit, ipſe fecit, ut cum percepiſſent ab Apoſtolo verbum auditus Dei, exciperent illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere verbum Dei. Deus igitur operatur in cordibus hominum, vocatione illa ſecundum propoſitum ſuum, de qua multum locuti ſumus, ut non inaniter audiant Evangelium, ſed eo audito convertantur & credant, excipientes non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere verbum Dei.

CAPUT XX.

1. ILlud etiam initium fidei hominum donum Dei eſſe nos admonet, cum hoc ſignificet [Coloſſ. 4. 2. &c.] Apoſtolus dicens in epiſtola ad Coloſſenſes: *Orationi inſtate, vigilantes in illa in gratiarum actione; orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium verbi ſui ad loquendum myſterium Chriſti, propter quod etiam vinctus ſum; ut manifeſtem illud ita ut oportet me loqui*. Quomodo aperitur oſtium verbi, niſi cum ſenſus aperitur audientis ut credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam ſalubrem doctrinam prædicantur & diſputantur, admittat; ne per infidelitatem corde clauſo, ea quæ dicuntur improbet ac repellat? Unde & ad Corinthios ait, [1. Cor. 16. 8.] *Permanebo autem Epheſi uſque ad Pentecoſten; oſtium enim mihi apertum eſt magnum & evidens, & adverſarii multi*. Quid hic aliud poteſt intelligi, niſi prædicato ibi per eum primitus Evangelio, credidiſſe multos, & multos ejuſdem fidei adverſarios extitiſſe, ſecundum illud Domini, [Joan. 6. 66. Luc. 8. 10. Matth. 13. 11.] *Nemo ad me venit, niſi cui datum fuerit a Patre meo*: &, *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cælorum, illis autem non eſt datum*? Oſtium ergo apertum eſt in eis quibus datum eſt: adverſarii autem multi ex eis quibus non eſt datum.

2. Itemque ad eoſdem in ſecunda epiſtola idem Apoſtolus, [2. Cor. 2. 12. & 13.] *Cum veniſſem*, inquit, *in Troadem in Evangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in Domino, non habui requiem ſpiritui meo, eo quod non inveni Titum fratrem meum; ſed vale illis faciens exii in Macedoniam*. Quibus vale fecit, niſi eis qui crediderant, in quorum ſcilicet cordibus Evangelizanti apertum eſt [Ibid. 14. &c.] oſtium? Quid autem adjungat attendite: *Deo autem*, inquit, *gratias, qui ſemper triumphare nos facit in Chriſto, & odorem notitiæ ſuæ per nos manifeſtat in omni loco: quia Chriſti bonus odor ſumus Deo, in his qui ſalvi fiunt, & in his qui pereunt: quibuſdam quidem odor mortis in mortem, quibuſdam autem odor vitæ in vitam*. Ecce unde gratias agit miles acerrimus & defenſor invictiſſimus gratiæ: ecce unde gratias agit, quia Chriſti bonus odor ſunt Apoſtoli Deo, & in his qui ſalvi fiunt gratia ejus, & in his qui pereunt judicio ejus. Sed ut minus ſuccenſeatur hæc parum intelligentibus, [Ibid. 16.] ipſe admonet, cum adjungit & dicit, *Et ad hæc quis idoneus?* Verum redeamus ad oſtii apertionem, qua initium fidei audientium ſignificavit Apoſtolus. [Col. 4. 3.] Quid eſt enim, *Orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium verbi*: niſi apertiſſima demonſtratio, etiam ipſum initium fidei eſſe donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, niſi ab ipſo tribui crederetur. Hoc donum cæleſtis gratiæ in illam Purpurariam deſcenderat, cui, ſicut Scriptura dicit [Act. 16. 14.] in Actibus Apoſtolorum, *Deus aperuerat ſenſum ejus, & intendebat in ea quæ a Paulo dicebantur*. Sic enim vocabatur, ut crederet. Agit quippe Deus quod vult in cordibus hominum, vel adjuvando, vel judicando, ut etiam per eos impleatur quod manus ejus & conſilium prædeſtinavit fieri. [Act. 4. 28.]

3. Fruſtra itaque etiam illud, quod Regnorum & Paralipomenon Scriptura teſte probavimus, [1. Reg. 10. 26. 1. Paral. 12. 18.] cum Deus vult fieri quod non niſi volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda ut hoc velint, eo ſcilicet inclinante, qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & velle; ad cauſſam de qua diſſerimus, * non pertinere dixerunt. [* Supra in ep. Hilar. n. 7.] Quid eſt aliud, nihil dicere, & tamen contradicere? niſi forte cur eis hoc viſum ſit, rationem vobis aliquam reddiderunt, quam vos in litteris veſtris tacere maluiſtis. Sed quæ illa eſſe poſſit ignoro. An forte quia oſtendimus hoc Deum egiſſe in cordibus hominum, & ad hoc perduxiſſe quorum ei placuit voluntates, ut Rex conſtitueretur Saul, ſive David, ideo hæc exempla cauſſæ huic convenire non putant, quoniam non hoc eſt temporaliter regnare in hoc ſæculo, quod eſt in æternum regnare cum Deo; ac per hoc exiſtimant ad regna terrena facienda Deum inclinare, ad regnum vero cæleſte obtinendum Deum non inclinare quorum voluerit voluntates? Sed puto propter regnum cælorum, non propter regnum terrenum eſſe dictum: [Pſ. 118. 36. Pſ. 36. 23. Prov. 8. juxta LXX. 3. Reg. 8. 57.] *Inclina cor meum in teſtimonia tua*: vel, *A Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet*: vel, *Paratur voluntas a Domino*: vel, *Fiat Dominus noſter nobiſcum, ſicut erat cum patribus noſtris; non derelinquat nos, nec avertat nos a ſe: inclinet corda noſtra ad ſe, ut eamus in omnibus viis ejus*: vel, [Baruch. 2. 31. Ezech. 11. 19. Ezech. 36. 27.] *Dabo eis cor cognoſcendi me, & aures audientes*: vel, *Dabo eis cor aliud, & ſpiritum novum dabo eis*. Audiant etiam illud: *Spiritum meum dabo in vobis, & faciam ut in juſtificationibus meis ambuletis, & judicia mea obſervetis, & faciatis*. Audiant: *A Domino diriguntur greſſus viri, mortalis autem quomodo intelligit vias ſuas?* [Prov. 20. 24. Prov. 21. 2. Act. 13. 48.] Audiant: *Omnis vir videtur ſibimetipſi juſtus, dirigit autem corda Dominus*. Audiant: *Crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam*. Audiant hæc & alia quæcumque non dixi, quibus oſtenditur Deus ad regnum etiam cælorum, & ad vitam æternam parare & convertere hominum voluntates. Cogitate autem quale ſit, ut credamus ad conſtituenda regna terrena hominum voluntates operari Deum, & ad capeſſendum regnum cælorum homines operari voluntates ſuas.

CAPUT XXI.

MUlta diximus, & fortaſſe jam dudum potuimus perſuadere quæ volumus, & adhuc tam bonis ingeniis ſic loquimur, quaſi obtuſis, quibus & quod nimium eſt, non eſt ſatis. Sed dent veniam; nova enim quæſtio ad hoc nos compulit. Quia cum in prioribus opuſculis

ſculis

ſculis noſtris ſatis idoneis teſtimoniis egiſſemus, donum Dei eſſe etiam fidem: inventum eſt quod contradiceretur, ad hoc valere illa teſtimonia, ut oſtendant Dei donum eſſe incrementum fidei; initium vero fidei quo in Chriſtum primitus creditur, ab homine ipſo eſſe, nec eſſe donum Dei; ſed hoc exigere Deum, ut cum id præceſſerit, cætera tamquam hoc merito conſequantur, quæ Dei dona ſunt, nec ullum eorum dari gratis, cum in eis Dei gratia, quæ non niſi gratuita eſt, prædicetur. Quod videtis quam ſit abſurdum, propter quod inſtitimus quantum potuimus, ut etiam ipſum initium fidei donum Dei eſſe oſtenderemus. Quod & ſi diutius fecimus, quam forſitan vellent hi propter quos fecimus; hinc ab eis reprehendi parati ſumus: dum tamen & ſi multo diutius quam vellent, & ſi cum faſtidio ac tædio intelligentium, fateantur nos feciſſe quod fecimus, id eſt, etiam initium fidei, ſicut continentiam, patientiam, juſtitiam, pietatem, & cætera, de quibus cum his nulla contentio eſt, donum Dei eſſe docuiſſe. Hic ergo ſit hujus voluminis terminus, ne offendat unius nimia longitudo.

ADMONITIO

IN LIBRUM SECUNDUM

DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM,

vulgo DE DONO PERSEVERANTIÆ *nuncupatum*.

RELIQUOS errores Semipelagianorum Maſſilienſium coarguere pergit Auguſtinus. Verum ut maxima parte ſuperioris libri de initio fidei egit, ſic in primis partibus libri ſequentis copioſe diſſerit de perſeverantiæ perfectione. Nempe ſanctus Doctor ex Proſperi & Hilarii litteris intellexit, prædeſtinationis & gratiæ inimicos duplici hoc errore propius a Pelagianis recedere, quod & initium fidei, & uſque in finem perſeverantiam ſic in noſtra poteſtate conſtituant (*quemadmodum hic capite* 17. *loquitur*) ut Dei dona eſſe non putent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari noſtras cogitationes & voluntates. *Quamquam autem hoc poſteriore libro & ad alias eorum quaſdam adverſus prædeſtinationem quæſtiones reſpondeat: quia tamen ipſo in exordio proponit diſputandum de perſeverantia, inde factum ut liber vulgo vel* de dono perſeverantiæ *nuncuparetur, vel* (*quæ ipſius communior in antiquis codicibus inſcriptio eſt*) de bono perſeverantiæ, *ſub qua olim inſcriptione citabatur a Remigio Archiepiſcopo Lugdunenſi in libro de tenenda ſcripturæ veritate cap.* 9. *a Floro ſeu Beda vulgato, in Paulum, ab Hincmaro lib. de prædeſtinatione cap.* 1. *&c. At certe S. Proſper, qui operis Hilario ac ſibi dicati exemplaria prima & ſinceriora conſpexit, eumdem utique libro inditum fuiſſe titulum tradit in principio libri reſponſionum ad excerpta Genuenſium.* In libris, *ait*, beatæ memoriæ Auguſtini epiſcopi, quorum titulus eſt de Prædeſtinatione Sanctorum. *Adſtipulatur Proſpero Noaillienſis vetus codex, finito libro primo ſubjiciens,* Explicit de Prædeſtinatione ſanctorum beati Auguſtini epiſcopi liber primus. Incipit ſecundus. *Finito autem hoc ſecundo:* Explicit liber ſecundus ſancti Auguſtini epiſcopi de Prædeſtinatione Sanctorum.

De iiſdem libris Bellarminus in libro 2. *de Gratia & libero arbitrio, cap.* 11. „ *Conſtat, inquit, delatam fuiſſe ad Apoſtolicam ſedem, Cæleſtino Pontifice, a* „ *Proſpero & Hilario querimoniam, quod in Gallia presbyteri quidam doctrinam* „ *ſancti Auguſtini de prædeſtinatione reprehenderent. Quid autem Cæleſtinus* „ *reſcripſerit perſpicuum eſt ex epiſtola ejus ad Gallos, in qua inter cætera, po-* „ *ſteaquam magnis laudibus ſanctum Auguſtinum extulit, ita ſubjunxit:* Unde „ reſiſtatur talibus quos male creſcere videmus, *&c. Et quoniam Galli reſpon-* „ *debant, fuiſſe quidem a Pontifice commendatam ſancti Auguſtini doctrinam,* „ *ſed non approbatos in ſpecie libros illos duos* de Prædeſtinatione Sanctorum „ *&* de bono Perſeverantiæ: *contra ſanctus Proſper in libro contra Collatorem,*

„ *extre-*

„ *extremo loco demonſtrat, Pontificem non potuiſſe hos libros non approbare,*
„ *cum Auguſtini doctrinam probaverit, & hi libri a cæteris non diſſentiant &c.*
„ *Deinde Cæleſtinus in ea epiſtola cap.* 2. *ita laudat Auguſtinum, ut dicat eum*
„ *ſemper habitum a Romana Eccleſia pro magiſtro optimo, & numquam eum*
„ *fuiſſe ſaltem rumore ſiniſtræ ſuſpicionis adſperſum. At quomodo iſta dicere*
„ *potuiſſet Cæleſtinus, ſi Auguſtinus falſo ſcripſiſſet, fidem prædeſtinationis in*
„ *Eccleſia Catholica ſemper fuiſſe, &* * CONTRA EAM NEMINEM NISI ERRAN- * *Lib. de dono perſever. c.* 11.
„ DO DISPUTARE POTUISSE? *Nam ſi Auguſtini de prædeſtinatione ſententia fal-*
„ *ſa eſſet, non poſſet idem Auguſtinus ab ingenti temeritate defendi: quippe qui*
„ *non ſolum tam acriter pro falſitate certaſſet, ſed etiam pro fide catholica ven-*
„ *ditare auſus eſſet &c. Denique Gelaſius in Concilio LXX. epiſcoporum non ſo-*
„ *lum probavit omnia ſcripta ſancti Auguſtini & ſancti Proſperi; ſed etiam*
„ *contra damnavit libellos Joannis Caſſiani & Fauſti Regienſis: cum tamen*
„ *non ignoraret, potiſſimam contentionem inter Proſperum & Caſſianum, ac de-*
„ *inde inter Fulgentium & Fauſtum, de ſcriptis ſancti Auguſtini* de Prædeſti-
„ natione ſanctorum & de dono perſeverantiæ *fuiſſe*.

Prima parte libri probat perſeverantiam illam, qua in Chriſto *perſeveratur uſque in finem, eſſe donum Dei. Hoc enim a Deo irriſorie peti, ſi a Deo dari non creditur. Porro Dominica oratione nihil pene aliud poſci quam perſeverantiam, juxta Cypriani Martyris expoſitionem: qua quidem expoſitione ipſi gratiæ inimici convicti ſunt ante quam nati. Perſeverandi gratiam non ſecundum accipientium merita, ſed aliis Dei miſericordia dari, aliis juſto ejus judicio non dari docet. Cur ex adultis ille potius quam iſte vocetur, quemadmodum & ex duobus parvulis cur iſte aſſumatur, ille relinquatur, inſcrutabile. Inſcrutabilius vero, cur ex duobus piis, huic perſeverare donetur, non illi: ſed illud tamen certiſſimum, hunc eſſe ex prædeſtinatis, illum non eſſe. Prædeſtinationis myſterium Dominicis verbis de Tyriis & Sidoniis, ſi eadem apud illos quæ apud Corozain ſigna facta eſſent, pœnitentiam acturis, monſtrari obſervat. Exemplum parvulorum ad prædeſtinationis & gratiæ in majoribus veritatem firmandam valere oſtendit: atque ad locum libri ſui de libero arbitrio tertii ab adverſariis male adhuc allatum reſpondet. Altera poſtea operis hujus parte refellit quod illi ajunt, Prædeſtinationis definitionem utilitati exhortationis & correptionis adverſam. Aſſerit contra, Prædeſtinationem utiliter prædicari, ut homo non in ſeipſo, ſed in Domino glorietur. Quæ autem ab illis adverſus prædeſtinationem objectantur, eadem non abſimiliter vel adverſus Dei præſcientiam, vel adverſus gratiam illam, quam ad cætera bona (excepto initio fidei & perſeverantiæ perfectione) neceſſariam eſſe conſentiunt, poſſe torqueri. Prædeſtinationem quippe Sanctorum nihil aliud eſſe quam præſcientiam & præparationem beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur, quicumque liberantur. Verum prædeſtinationem congrua ratione prædicari jubet, ac non eo modo ut apud imperitam multitudinem redargui ipſa ſua prædicatione videatur. Poſtremo illuſtriſſimum prædeſtinationis exemplum nobis poſitum ob oculos Dominum Jeſum commendat.*

SANCTI AURELII AUGUSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI
DE DONO PERSEVERANTIÆ
AD PROSPERUM ET HILARIUM
LIBER * SECUNDUS.

* Scriptus poſt Rettactationes, anno Chriſti 428. aut 429.

PRima parte libri probat perſeverantiam illam, qua in Chriſto perſeveratur uſque in finem, eſſe donum Dei. Hoc enim a Deo irriſorie peti, ſi a Deo dari non creditur. Porro Dominica oratione nihil pene aliud poſci quam perſeverantiam, juxta Cypriani martyris expoſitionem: qua quidem expoſitione ipſi gratiæ inimici convicti ſunt ante quam nati. Perſeverandi gratiam non ſecundum accipientium merita, ſed aliis Dei miſericordia dari, aliis juſto ejus judicio non dari docet. Cur ex adultis ille potius quam iſte vocetur, quemadmodum & ex duobus parvulis cur iſte aſſumatur, ille relinquatur, inſcrutabile. Inſcrutabilius vero, cur ex duobus piis, huic perſeverare donetur, non illi: ſed illud tamen certiſſimum, hunc eſſe ex Prædeſtinatis, illum non eſſe. Prædeſtinationis myſterium Dominicis verbis de Tyriis & Sidoniis, ſi eadem apud illos quæ apud Corozain ſigna facta eſſent, pœnitentiam acturis monſtrari obſervat. Exemplum parvulorum ad prædeſtinationis & gratiæ in majoribus veritatem firmandam valere oſtendit: atque ad locum libri ſui de Libero arbitrio tertii, ab adverſariis male huc allatum, reſpondet. Altera poſtea operis hujus parte refellit quod illi ajunt, Prædeſtinationis definitionem utilitati exhortationis & correptionis adverſam. Aſſerit contra, Prædeſtinationem utiliter prædicari, ut homo non in ſeipſo, ſed in Domino glorietur. Quæ autem ab illis adverſus prædeſtinationem objectantur, eadem non abſimiliter vel adverſus Dei præſcientiam, vel adverſus gratiam illam, quam ad cætera bona (excepto initio fidei, & perſeverantiæ perfectione) neceſſariam eſſe conſentiunt, poſſe torqueri. Prædeſtinationem quippe ſanctorum nihil aliud eſſe quam præſcientiam & præparationem beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur quicumque liberantur. Verum prædeſtinationem congrua ratione prædicari jubet, ac non eo modo ut apud imperitam multitudinem redargui ipſa ſua prædicatione videatur. Poſtremo illuſtriſſimum prædeſtinationis exemplum nobis poſitum ob oculos Dominum Jeſum commendat.

CAPUT PRIMUM.

De qua hic perſeverantia diſputetur.

JAM de Perſeverantia diligentius diſputandum eſt. Nam & in priore libro cum ageremus de initio fidei, etiam de hac aliqua diximus. Aſſerimus ergo donum Dei eſſe perſeverantiam, qua uſque in finem perſeveratur in Chriſto, finem autem dico quo vita iſta finitur, in qua tantummodo periculum eſt ne cadatur. Itaque utrum quiſque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum eſt. Si enim prius quam moriatur cadat, non perſeveraſſe utique dicitur, & veriſſime dicitur. Quomodo ergo perſeverantiam, qui non perſeveravit, accepiſſe vel habuiſſe dicendus eſt? Nam ſi habeat aliquis continentiam, & ab ea decidat atque incontinens fiat, ſi juſtitiam ſimiliter, ſi patientiam, ſi ipſam fidem; recte dicitur habuiſſe & non habere, continens enim fuit, vel juſtus fuit, vel patiens, vel fidelis fuit, quamdiu fuit; cum vero eſſe deſtitit, non eſt quod fuit: qui vero non perſeveraverit, quomodo perſeverans fuit; cum perſeverando quiſque oſtendat ſe perſeverantem, quod iſte non fecit? Sed ne quiſquam reluctetur & dicat, Si ex quo fidelis quiſque factus eſt, vixit verbi gratia, decem annos, & eorum medio tempore a fide lapſus eſt, nonne quinque annos perſeveravit? Non contendo de verbis, ſi & illa perſeverantia putatur eſſe dicenda, tamquam temporis ſui: hanc certe de qua nunc agimus perſeverantiam, qua in Chriſto perſeveratur uſque in finem, nullo modo habuiſſe dicendus eſt, qui non perſeveraverit uſque in finem: potiuſque hanc habuit unius anni fidelis, & quantum infra cogitari poteſt, ſi donec moreretur fideliter vixit, quam multorum annorum, ſi exiguum temporis ante mortem a fidei ſtabilitate defecit.

CA-

CAPUT II.

Matth. 10. 22. — *Philip. 1. 29.*

1. QUO conſtituto videamus utrum hæc perſeverantia, de qua dictum eſt, *Qui perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*, donum ſit Dei. Quod ſi non ſit, quomodo verum eſt quod Apoſtolus ait, *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo*. Horum quippe unum pertinet ad initium, alterum ad finem: utrumque tamen eſt Dei donum, quia utrumque dictum eſt eſſe donatum, ſicut & ſuperius jam diximus. Quod enim eſt initium verius Chriſtiano, quam credere in Chriſtum? Quis finis melior, quam pati pro Chriſto? Sed quod ad id pertinet ut credatur in Chriſtum, qualiſcumque inventa eſt contradictio, ut donum Dei non initium, ſed augmentum fidei diceretur: cui opinioni, donante Domino, ſatis ſuperque reſpondimus. Quid autem dici poteſt, cur perſeverantia uſque in finem non donetur in Chriſto, cui donatur pati pro Chriſto, aut, ut expreſſius eloquar, cui donatur mori pro Chriſto? Nam & Petrus apoſtolus donum Dei hoc eſſe demonſtrans, *Melius eſt*, inquit, *benefacientes, ſi velit voluntas Dei, pati, quam male facientes*. Cum dicit, *ſi velit voluntas Dei*; oſtendit hoc divinitus donari, nec omnibus ſanctis, ut pro Chriſto patiantur: neque enim quos non vult voluntas Dei pervenire ad experientiam gloriamque paſſionis, non perveniunt ad Regnum Dei, ſi perſeveraverint in Chriſto uſque in finem. Sed quis dicat iſtis non donari hanc perſeverantiam, qui ægritudine corporis, vel quocumque caſu moriuntur in Chriſto, cum longe difficilior donetur illis a quibus ſuſcipitur & mors ipſa pro Chriſto? Multo quippe difficilius perſeveratur, ubi hoc agit qui perſequitur ne perſeveretur, & propterea uſque ad mortem ſuſtinetur ut perſeveretur. Illam proinde difficilius perſeverantiam, iſtam facilius eſt habere: ſed cui nihil difficile eſt, facile eſt utramque donare. Hanc enim promiſit Deus, dicens, *Timorem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant*. Quod quid eſt aliud, quam, talis ac tantus erit timor meus quem dabo in cor eorum, ut mihi perſeveranter adhæreant?

Fides initium eſt hominis Chriſtiani, martyrium pro Chriſto finis optimus. — *1. Petr. 3. 17.* — *Jer. 32. 40.*

2. Cur autem perſeverantia iſta poſcitur a Deo, ſi non datur a Deo? An & iſta irriſoria petitio eſt, cum id ab eo petitur quod ſcitur non ipſum dare, ſed ipſo non dante eſſe in hominis poteſtate; ſicut irriſoria eſt etiam illa actio gratiarum, ſi ex hoc gratiæ aguntur Deo, quod non donavit ipſe, nec fecit? Sed quod ibi dixi, hoc & hic dico, *Nolite errare*, inquit Apoſtolus, *Deus non irridetur*. O homo, non verborum tuorum tantum, verum etiam cogitationum teſtis eſt Deus: ſi aliquid a tanto divite veraciter, ac fideliter poſcis, ab illo a quo poſcis, te accipere crede quod poſcis. Noli eum labiis honorare, & ſuper eum corde te extollere, credens a teipſo tibi eſſe, quod ab illo te fingis orare. An ab illo perſeverantia iſta forte non poſcitur? Jam hoc qui dicit, non meis diſputationibus refellendus, ſed ſanctorum orationibus onerandus eſt. An vero quiſquam eorum eſt, qui non ſibi poſcat a Deo ut perſeveret in eo: cum ipſa oratione quæ Dominica nuncupatur, quia eam Dominus docuit, quando oratur a ſanctis, nihil pene aliud quam perſeverantia poſci intelligatur?

Lib. ſuper c. 19. n. 19. Gal. 6. 7.

Perſeverantiam tota pene oratione Dominica petimus. Pelagianæ doctrinæ tria potiſſimum capita.

3. Legite aliquanto intentius ejus expoſitionem in beati Cypriani Martyris libro, quem de hac re condidit, cujus eſt titulus, De Dominica oratione: & videte ante quot annos contra ea quæ futura erant Pelagianorum venena, quale ſit antidotum præparatum. Nam tria ſunt, ut ſcitis, quæ maxime adverſus eos catholica defendit Eccleſia: quorum eſt unum, gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari; quoniam Dei dona ſunt, & Dei gratia conſeruntur etiam merita univerſa juſtorum: alterum eſt; in quantacumque juſtitia ſine qualibuſcumque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem vivere: tertium eſt, obnoxium naſci hominem peccato primi hominis, & vinculo damnationis obſtrictum, niſi reatus, qui generatione contrahitur, regeneratione ſolvatur. Horum trium hoc, quod loco ultimo poſui, ſolum non tractatur in ſupradicto glorioſi Martyris libro: de duobus vero cæteris tanta illic perſpicuitate diſſeritur, ut ſupradicti hæretici novi, inimici gratiæ Chriſti, longe ante reperiantur convicti eſſe quam nati. In his ergo meritis ſanctorum, quæ nulla niſi Dei dona ſunt, etiam perſeverantiam donum Dei eſſe ſic loquitur. *Dicimus*, inquit, *Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, ut ſanctificetur orationibus noſtris, ſed quod petamus ab eo, ut nomen ejus ſanctificetur in nobis. Cæterum a quo Deus ſanctificatur, qui ipſe ſanctificat? Sed quia ipſe dixit, Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum: id petimus & rogamus, ut qui in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus perſeveremus*. Et paulo poſt de hac ipſa re adhuc diſputans, & docens nos perſeverantiam petere a Domino; quod nullo modo recte ac veraciter faceret, niſi ejus donum & hoc eſſet: *Hæc*, inquit, *ſanctificatio, ut in nobis permaneat oramus: & quia Dominus & judex noſter ſanato a ſe & vivificato comminatur non delinquere, ne quid ei deterius fiat; hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus & noctibus poſtulamus, ut ſanctificatio & vivificatio, quæ de Dei gratia ſumitur, ipſius protectione ſervetur*. In ſanctificatione igitur perſeverantiam, hoc eſt, ut in ſanctificatione perſeveremus, nos ab eo petere iſte doctor intelligit, cum ſanctificati dicimus, *Sanctificetur nomen tuum*. Quid eſt enim aliud petere quod accepimus, niſi ut id quoque nobis præſtetur, ne habere deſinamus? Sicut ergo ſanctus, cum Deum rogat ut ſanctus ſit, id utique rogat ut ſanctus eſſe permaneat: ita utique & caſtus, cum rogat ut caſtus ſit; continens, ut continens ſit; juſtus, ut juſtus ſit; pius, ut pius; & cætera quæ contra Pelagianos dona Dei eſſe defendimus; hoc ſine dubio petunt, ut in eis perſeverent bonis, quæ ſe accepiſſe noverunt. Quod ſi accipiunt, profecto & ipſam perſeverantiam magnum Dei donum, quo cætera dona ejus conſervantur, accipiunt.

Cyprian. de Orat. Dom. Matth. 6. 9. — *Levit. 19. 2.* — *Joan. 5. 14.* — *Quomodo petamus quæ accepimus.* — *Matth. 6. 10.*

4. Quid cum dicimus, *Veniat regnum tuum*: num aliud poſcimus, niſi ut veniat & nobis, quod eſſe venturum non dubitamus omnibus ſan-

ctis? Ergo & hic qui jam ſancti ſunt, quid orant, niſi ut in ea ſanctitate, quæ illis data eſt, perſeverent? Neque enim aliter eis veniet regnum Dei; quod non aliis, ſed his qui perſeverant uſque in finem, certum eſt eſſe venturum.

CAPUT III.

Matth. 6. 10.

TErtia petitio eſt, *Fiat voluntas tua in cælo & in terra:* vel, quod in plerisque codicibus legitur, magiſque ab orantibus frequentatur, *ſicut in cælo & in terra:* quod plerique intelligunt, ſicut ſancti Angeli *, & nos faciamus voluntatem tuam. Vult autem ille doctor, & martyr, cælum & terram intelligi ſpiritum & carnem, & hoc nos orare, ut voluntatem Dei re utraque concordante faciamus. Vidit in his verbis & alterum ſenſum ſaniſſimæ fidei congruentem, de quo jam ſupra locuti ſumus: ut ſcilicet pro infidelibus, qui ſunt adhuc terra, terrenum tantum hominem prima nativitate portantes, orare intelligantur fideles, qui cæleſti homine induti, non immerito cæli nomine nuncupantur. Ubi evidenter oſtendit, & initium fidei eſſe donum Dei, quando non tantum pro fidelibus, ut augeatur in eis vel perſeveret fides, verum etiam pro infidelibus, ut habere incipiant eam, quam penitus non habebant, & contra quam corda inſuper inimica geſtabant, ſancta orat Eccleſia. Verum nunc non de initio fidei, de quo in ſuperiori libro multa jam diximus; ſed de illa quæ habenda eſt uſque in finem perſeverantia diſputamus, quam petunt utique etiam ſancti qui faciunt voluntatem Dei, dicentes in oratione, *Fiat voluntas tua*. Cum enim jam facta ſit in eis, cur ut fiat adhuc petunt, niſi ut perſeverent in eo quod eſſe cœperunt? Quamvis hic dici poſſit, non petere ſanctos ut voluntas Dei fiat in cælo, ſed ut fiat in terra ſicut in cælo, ut terra ſcilicet imitetur cælum, id eſt, ut homo Angelum, vel infidelis fidelem: ac per hoc id ſanctos poſcere, ut ſit quod nondum eſt, non ut perſeveret quod eſt. Quantalibet enim homines ſanctitate præpolleant, nondum ſunt æquales Angelis Dei: nondum ergo ſicut in cælo in eis ſit voluntas Dei. Quod ſi ita eſt, in ea quidem parte qua optamus, ut homines ex infidelibus fiant fideles, non perſeverantia, ſed initium videtur optari; in ea vero qua optamus, ut homines in facienda voluntate Dei æquentur Angelis Dei, cum hoc orant ſancti, perſeverantiam demonſtrantur orare: quoniam nemo pervenit ad illam ſummam, quæ in regno eſt, beatitudinem, niſi in ea ſanctitate quam ſumpſit in terra, perſeveraverit uſque in finem.

* Subaudi faciunt. Cælum & terra quomodo in oratione Dominica accipiantur.

CAPUT IV.

Matth. 6. 11.

QUarta petitio eſt, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. Ubi beatus Cyprianus oſtendit quomodo & hic intelligatur perſeverantia poſtulari. Ait quippe inter cætera: *Hunc autem panem dare nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidie ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abſtenti, & non communicantes a cæleſti pane prohibemur, a Chriſti corpore ſeparemur.* Hæc verba ſancti hominis Dei, perſeverantiam prorſus a Domino ſanctos indicant poſcere, quando hac intentione dicunt, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie;* ne a Chriſti corpore ſeparentur, ſed in ea ſanctitate permaneant, qua nullum, quo inde ſeparari mereantur, crimen admittant.

CAPUT V.

Matth. 6. 12.

1. QUinto orationis loco dicimus, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. In qua ſola petitione non invenitur poſci perſeverantia. Præterita enim ſunt peccata, quæ nobis ut dimittantur oramus: perſeverantia vero, quæ in æternum ſalvos facit, tempori quidem hujus vitæ, non tamen peracto, ſed ei quod uſque ad ejus finem reſtat, eſt neceſſaria. Operæ pretium eſt tamen pauliſper intueri, quomodo & in hac petitione jam tunc lingua Cypriani, tamquam telo inviétiſſimo veritatis, longe poſtea futuri confodiebantur hæretici. Etiam hoc enim Pelagiani audent dicere, hominem juſtum in hac vita nullum habere omnino peccatum, & in talibus hominibus eſſe jam præſenti tempore Eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid ejuſmodi, quæ una & ſola ſponſa ſit Chriſti: tamquam ſponſa ejus non ſit, quæ per univerſam terram quod ab eo didicit, dicit, *Dimitte nobis debita noſtra*. Sed attendite quomodo illos glorioſiſſimus Cyprianus interimat. Cum enim locum ipſum Dominicæ orationis exponeret, ait inter cætera: *Quam neceſſarie autem, quam providenter & ſalubriter admonemur, quod peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dum indulgentia de Deo petitur, conſcientiæ ſuæ animus recordetur. Ne quis ſibi quaſi innocens placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur & docetur ſe peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis jubetur orare. Sic denique & Joannes in epiſtola ſua ponens, dixit, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt:* & cætera quæ hic inſerere longum eſt.

Pelagianorum error, juſtos omni peccato carere.

Eph. 5. 27.

1. Joan. 1. 8.

2. Jam vero cum dicunt ſancti, *Ne nos inferas in tentationem, ſed libera nos a malo;* quid aliud quam ut in ſanctitate perſeverent, precantur? Nam profecto conceſſo ſibi iſto Dei dono, quod eſſe Dei donum, cum ab illo poſcitur, ſatis aperteque monſtratur: iſto ergo conceſſo ſibi dono Dei, ne inferantur in tentationem, nemo ſanctorum non tenet uſque in finem perſeverantiam ſanctitatis. Neque enim quiſquam in propoſito Chriſtiano perſeverare deſiſtit, niſi in tentationem primitus inferatur. Si ergo concedatur ei quod orat, ut non inferatur; utique in ſanctificatione, quam Deo donante percepit, Deo donante perſiſtit.

Matth. 6. 13. Perſeverantia ſibi conceſſa nemo non perſeverat.

CAPUT VI.

1. SED nolunt, ut ſcribitis, *iſti fratres ita hanc perſeverantiam prædicari, ut non vel ſuppliciter emereri, vel amitti contumaciter poſſit*. Ubi quid dicant, parum diligenter attendunt.

Sup. in epiſt. Hilarii n. 1.

dunt. De illa enim perſeverantia loquimur, qua perſeveratur uſque in finem: quæ ſi data eſt, perſeveratum eſt uſque in finem; ſi autem non eſt perſeveratum uſque in finem, non eſt data; quod jam & ſuperius ſatis egimus.

Cap. 1.

Non itaque dicant homines perſeverantiam cuiquam datam uſque in finem, niſi cum ipſe venerit finis, & perſeveraſſe cui data eſt, repertus fuerit uſque in finem. Dicimus quippe caſtum quem novimus caſtum, ſive ſit, ſive non ſit in eadem caſtitate manſurus; & ſi quid aliud divini muneris habeat, quod teneri & amitti poteſt, dicimus eum habere quamdiucumque habet: & ſi amiſerit, dicimus habuiſſe: perſeverantiam vero uſque in finem, quoniam non habet quiſquam, niſi qui perſeverat uſque in finem, multi eam poſſunt habere, nullus amittere. Neque enim metuendum eſt, ne forte cum perſeveraverit homo uſque in finem, aliqua in eo mala voluntas oriatur, ne perſeveret uſque in finem.

Perſeverantiæ donum precibus obtineri poteſt.

Hoc ergo Dei donum ſuppliciter emereri poteſt: ſed cum datum fuerit, amitti contumaciter non poteſt. Cum enim perſeveraverit quiſve uſque in finem, neque hoc donum poteſt amittere, nec alia quæ poterat ante finem. Quomodo enim poteſt amitti, per quod fit ut non amittatur etiam quod poſſet amitti?

Occupatio.

2. Sed ne forte dicatur, uſque in finem perſeverantiam non amitti quidem, cum data fuerit, id eſt, cum perſeveratum fuerit uſque in finem; ſed tunc amitti quodam modo, quando agit homo per contumaciam, ut ad eam pervenire non poſſit: ſicut dicimus hominem qui non perſeveraverit uſque in finem, amiſiſſe vitam æternam, vel regnum Dei, non quod jam acceperat & habebat, ſed quod acciperet, & haberet ſi perſeveraſſet: verborum controverſias auferamus, & nonnulla etiam quæ non habentur, ſed habenda ſperantur, poſſe dicamus amitti. Dicat mihi quiſquis audet, utrum Deus dare non poſſit, quod a ſe poſci imperavit? Hoc certe qui ſapit, non dico deſipit, ſed inſanit. Imperavit autem Deus ut ei ſancti ejus dicant orantes, *Ne inferas nos in tentationem*.

Matth. 6. 13.

Quiſquis igitur exauditur hoc poſcens, non infertur in contumaciæ tentationem, qua poſſit vel dignus ſit perſeverantiam ſanctitatis amittere.

Occupatio. Voluntate ſua quiſque deſerit Deum, ut merito deſeratur.

3. At enim *voluntate ſua quiſque deſerit Deum, ut merito deſeratur a Deo*. Quis hoc negaverit? Sed ideo petimus, ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat. Et ſi exaudimur, utique non fit, quia Deus non permittit ut fiat. Nihil enim fit, niſi quod aut ipſe facit, aut fieri ipſe permittit. Potens ergo eſt, & a malo in bonum flectere voluntates, & in lapſum pronas convertere, ac dirigere in ſibi placitum greſſum.

Pſ. 84. 7. Pſ. 65. 9. Pſ. 139. 9.

Cui non fruſtra dicitur, *Deus tu convertens vivificabis nos:* non fruſtra dicitur, *Ne des ad movendum pedem meum:* non fruſtra dicitur, *Ne tradas me Domine a deſiderio meo peccatori:* poſtremo, ne multa commemorem, cum vobis plura fortaſſis occurrant, non fruſtra dicitur, *Ne nos inferas in tentationem*. Nam quiſquis in tentationem non infertur, profecto nec in tentationem ſuæ malæ voluntatis infertur, & qui in tentationem ſuæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorſus infertur.

Jacob. 1. 14.

Unuſquiſque enim *tentatur*, ut ſcriptum eſt, *a concupiſcentia ſua abſtractus & illectus; Deus autem neminem tentat;* tentatione ſcilicet noxia.

Tentatio duplex. Ibid. 13. Pſ. 25. 2.

Nam eſt & utilis, qua non decipimur vel opprimimur, ſed probamur, ſecundum quod dictum eſt, *Proba me Domine, & tenta me*. Illa ergo noxia tentatione, quam ſignificat Apoſtolus dicens, *Ne forte tentaverit vos qui tentat, & inanis ſit labor noſter*, Deus, ut dixi, neminem tentat, hoc eſt, neminem infert vel inducit in tentationem.

1. Theſſ. 3. 5.

Nam tentari & in tentationem non inferri non eſt malum, immo etiam bonum eſt: hoc eſt enim probari. Quod itaque dicimus Deo, *Ne nos inferas in tentationem;* quid dicimus, niſi, ne nos inferri ſinas? Unde ſic orant nonnulli, & legitur in codicibus pluribus, & hoc ſic poſuit beatiſſimus Cyprianus, *Ne patiaris nos induci in tentationem*. In Evangelio tamen Græco nuſquam inveni, niſi, *Ne nos inferas in tentationem*. Tutiores igitur vivimus, ſi totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, & nobis ex parte committimus: quod vidit ille venerabilis Martyr. Nam cum eumdem locum Orationis exponeret, ait poſt cætera: *Quando autem rogamus, ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ; dum ſic rogamus, ne quis ſe inſolenter extollat, ne quis ſibi ſuperbe & arroganter aliquid aſſumat, ne quis aut confeſſionis aut paſſionis gloriam ſuam ducat: cum Dominus ipſe humilitatem docens dixerit, Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem; ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma: ut dum præcedit humilis, & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quidquid ſuppliciter cum timore Dei petitur, ipſius pietate præſtetur.*

Matth. 26. 41.

CAPUT VII.

1. SI ergo alia documenta non eſſent, hæc Dominica oratio nobis ad cauſſam gratiæ, quam defendimus, ſola ſufficeret; quia nihil nobis reliquit, in quo tamquam in noſtro gloriemur. Siquidem & ut non diſcedamus a Deo non oſtendit dandum eſſe niſi a Deo, cum poſcendum oſtendit a Deo. Qui enim non infertur in tentationem, non diſcedit a Deo.

In conditi hominis viribus erat non diſcedere a Deo: ad ſolam nunc Dei gratiam pertinet ut ad Deum accedamus, & ab eo non recedamus.

Non eſt hoc omnino in viribus liberi arbitrii, quales nunc ſunt; fuerat in homine ante quam caderet. Quæ tamen libertas voluntatis in illius primæ conditionis præſtantia quantum valuerit, apparuit in Angelis, qui diabolo cum ſuis cadente, in veritate ſteterunt, & ad ſecuritatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos eſſe certiſſimi ſumus, pervenire meruerunt. Poſt caſum autem hominis, nonniſi ad gratiam ſuam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum; neque niſi ad gratiam ſuam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam poſuit *in illo in quo ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus qui univerſa operatur*. Ac per hoc ſicut operatur ut accedamus, ſic operatur ne diſcedamus.

Epheſ. 1. 11. Pſ. 79. 18.

Propter quod ei per Prophetam dictum eſt, *Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis quem confirmaſti tibi, & non diſcedimus a te*. Iſte certe non eſt Adam primus, in quo diſceſſimus ab eo; ſed Adam noviſſimus,

mus, ſuper quem ſit manus ejus, ut non diſcedamus ab eo. Chriſtus enim totus cum membris ſuis eſt propter Eccleſiam, quæ eſt corpus ejus, plenitudo ejus. Cum ergo ſit ſuper eum manus Dei, ut non diſcedamus a Deo, ad nos utique pervenit opus Dei: (hoc eſt enim manus Dei:) quo opere Dei fit ut ſimus in Chriſto permanentes cum Deo, non ſicut in Adam, diſcedentes a Deo. In Chriſto enim ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus qui univerſa operatur. Manus igitur Dei eſt iſta, non noſtra, ut non diſcedamus a Deo.
Jer. 32. 40. Manus, inquam, ejus eſt iſta, qui dixit, *Timorem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant.*

2. Propter quod & poſci a ſe voluit, ne inferamur in tentationem: quia & ſi non inferi-
Peti a ſe cur Deus voluerit, quæ poſſit etiam non orantibus dare.
mur, nulla ab eo ratione diſcedimus. Quod poterat nobis etiam non orantibus dari; ſed oratione noſtra nos voluit admoneri, a quo accipiamus hæc beneficia. A quo enim, niſi ab illo accipimus, a quo juſſum eſt ut petamus? Prorſus in hac re non operoſas diſputationes expectet Eccleſia; ſed attendat quotidianas orationes ſuas. Orat, ut increduli credant: Deus ergo convertit ad fidem. Orat, ut credentes perſeverent; Deus ergo donat perſeverantiam uſque in finem. Hæc Deus facturum ſe eſſe præſcivit:
Epheſ. 1. 4. & ſeq. „ IPSA EST PRÆDESTINATIO SANCTORUM, quos elegit in Chriſto ante „ conſtitutionem mundi; ut eſſent ſancti & „ immaculati in conſpectu ejus in charitate, „ prædeſtinans eos in adoptionem filiorum per „ Jeſum Chriſtum in ipſum, ſecundum placitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ „ ſuæ, in qua gratificavit eos in dilecto Filio „ ſuo, in quo habent redemptionem per ſanguinem ipſius; remiſſionem peccatorum ſecundum divitias gratiæ ejus, quæ abundavit in „ eos in omni ſapientia & prudentia, ut oſtenderet eis myſterium voluntatis ſuæ, ſecundum bonam voluntatem ſuam, quam propoſuit in illo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in „ cælis ſunt, & quæ in terris in ipſo; in quo „ etiam & ſortem conſecuti ſumus, prædeſtinati „ ſecundum propoſitum qui univerſa operatur". Contra iſtam veritatis tam claram tubam, quis homo ſobriæ vigilantiſque fidei voces ullas admittat humanas?

CAPUT VIII.

1. SED, *cur*, inquit, *gratia Dei non ſecundum merita hominum datur?* Reſpondeo, quoniam Deus miſericors eſt. *Cur ergo*, inquit, *non omnibus?* Et hic reſpondeo, Quoniam Deus judex eſt: ac per hoc & gratis ab eo datur gratia; & juſto ejus in aliis judicio demonſtratur, quid in eis quibus datur conferat gratia. Non itaque ſimus ingrati, quod ſecundum placitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, tam multos liberat miſericors Deus de tam debita perditione; ut ſi inde neminem liberaret, non eſſet injuſtus. Ex uno quippe omnes in condemnationem non injuſtam judicati ſunt ire, ſed juſtam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat; qui non liberatur, debitum agnoſcat. Si in remittendo debito bonitas, in exigendo æquitas intelligitur, nuſquam eſſe apud Deum iniquitas invenitur.

2. *Sed cur*, inquit, *non ſolum in parvulorum, verum etiam in geminorum una atque eadem cauſſa, tam diverſum judicium?* Nonne ſi- *Matth. 20. 1. & ſeq.*
milis quæſtio eſt, cur in diverſa cauſſa idem judicium? Recolamus igitur illos operarios in vinea qui toto die laboraverunt, & eos qui hora una: nempe cauſſa diverſa eſt impenſi laboris, & tamen idem judicium in redditione mercedis. Numquid & hic audierunt murmurantes a patre-familias, niſi, Hoc volo? Ita quippe ejus erga alios fuit largitas, ut erga alios nulla eſſet iniquitas. Et illi quidem utrique in bonis ſunt: verumtamen quantum ad juſtitiam ſpectat, & gratiam, poteſt & de reo qui liberatur recto dici reo qui damnatur, *Tolle quod* *Ibid. 14. & 15.*
tuum eſt, & vade; huic autem volo quod non debetur, *donare. An non licet mihi facere quod volo? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Hic ille ſi dicat, Cur non & mihi? merito audiet, *O homo tu quis es qui reſpon-* *Rom. 9. 20.*
deas Deo? Quem certe in uno veſtrum benigniſſimum largitorem, in te vero exactorem juſtiſſimum, in nullo tamen cernis injuſtum. Cum enim juſtus eſſet, etiam ſi utrumque puniret: qui liberatur, habet unde gratias agat; qui damnatur, non habet quod reprehendat.

3. *Sed ſi jam*, inquit, *hoc oportebat, ut damnatis non omnibus, quod omnibus deberetur oſtenderet, atque ita gratius ſuam gratiam vaſis miſericordiæ commendaret; cur in eadem cauſſa me quam illum potius puniet, aut illum quam me potius liberabit?* Hoc non dico: ſi quæris quare; quia fateor me non invenire qui dicam. Si & hoc quæris quare; quia in hac re ſicut juſta eſt ira ejus, ſicut magna eſt miſericordia ejus, ita inſcrutabilia judicia ejus.

4. Adhuc pergat & dicat, *Cur quibuſdam qui eum coluerunt bona fide, perſeverare uſque in finem non dedit?* Cur putas, niſi quia non mentitur qui dicit, *Ex nobis exierunt, ſed non* *1. Joan. 2. 19.*
erant ex nobis; nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum. Numquid ergo hominum naturæ duæ ſunt? Abſit. Si duæ naturæ eſſent, gratia ulla non eſſet: nulli enim daretur gratuita liberatio, ſi naturæ debita redderetur. Hominibus autem videtur, omnes qui boni apparent fideles, perſeverantiam uſque in finem accipere debuiſſe: Deus autem melius eſſe *Perſeveraturis cur interdum non perſeveraturos Deus admiſceat.*
judicavit, miſcere quoſdam non perſeveraturos certo numero ſanctorum ſuorum; ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione ſecuritas, non poſſint eſſe ſecuri. Multos enim a pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apoſtolus, *Quapro-* *1. Cor. 10. 12.*
pter qui videtur ſtare, videat ne cadat. Voluntate autem ſua cadit, qui cadit; & voluntate Dei ſtat, qui ſtat. *Potens eſt enim Deus* *Rom. 14. 4. Rom. 11. 20.*
ſtatuere illum: non ergo ſe ipſe, ſed Deus. Verumtamen bonum eſt non altum ſapere, ſed timere. In cogitatione autem ſua vel cadit quiſque, vel ſtat. Sicut autem Apoſtolus ait, quod & in libro ſuperiori memoravi, *Non ſu-* *2. Cor. 3. 5.*
mus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Quem ſecutus & beatus Ambroſius audet & dicit, *Non enim in poteſtate noſtra cor noſtrum, & noſtræ*

noſtræ cogitationes: quod omnis qui humiliter & veraciter pius eſt, eſſe veriſſimum ſentit.

Ambroſius de fuga ſæculi, c. 2.

5. Hoc autem Ambroſius ut diceret in eo libro loquebatur, quem de fuga ſæculi ſcripſit, docens, hoc ſæculum non corpore, ſed corde fugiendum, quod niſi auxilio Dei fieri non poſſe diſſeruit. Ait enim: *Frequens nobis de fugiendo ſæculo iſto ſermo; atque utinam quam facilis ſermo, tam cautus & ſollicitus affectus: ſed, quod pejus eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offuſio mentem occupat, ut quod ſtudeas vitare, hoc cogites animoque volvas. Quod cavere difficile eſt homini, exuere autem impoſſibile. Denique voti magis eam eſſe rem quam effectus,* *Pſ. 118. 36.* *teſtatur Propheta, dicendo, Declina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam. Non enim in poteſtate noſtra cor noſtrum, & cogitationes noſtræ, quæ improviſo offuſæ mentem animumque confundunt, atque alio trahunt quam tu propoſueris: ad ſæcularia revocant, mundana inſerunt, voluptuaria ingerunt, illecebroſa intexunt, ipſoque in tempore quo elevare mentem paramus: inſerti inanibus cogitationibus ad terrena plerumque dejicimur.* Non itaque in hominum, ſed in Dei eſt poteſtate, ut *Joan. 1. 12. Galat. 5. 6.* habeant homines poteſtatem filii Dei fieri. Ab ipſo quippe accipiunt eam, qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeat fidem, quæ operetur per dilectionem: ad quod bonum ſumendum & tenendum, & in eo perſeveranter uſque in finem proficiendum, non ſumus idonei cogitare aliquid quaſi ex nobiſmetipſis, *2. Cor. 3. 5.* ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt; in cujus eſt poteſtate cor noſtrum, & cogitationes noſtræ.

CAPUT IX.

Inſcrutabilium Dei judiciorum exempla.

1. Ex duobus itaque parvulis originali peccato pariter obſtrictis, cur ille aſſumatur, ille relinquatur; & ex duobus ætate jam grandibus impiis, cur iſte ita vocetur, ut vocantem ſequatur, ille autem aut non vocetur, aut non ita vocetur; inſcrutabilia ſunt judicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic donetur perſeverantia uſque in finem, illi non donetur, inſcrutabiliora ſunt judicia Dei. Illud tamen fidelibus debet eſſe certiſſimum, hunc eſſe ex *1. Joan. 2. 19.* prædeſtinatis, illum non eſſe. *Nam ſi fuiſſent ex nobis*, ait unus prædeſtinatorum, qui de pectore Domini biberat hoc ſecretum, *manſiſſent utique nobiſcum*. Quid eſt quæſo, *Non erant ex nobis*; *nam ſi fuiſſent, manſiſſent utique nobiſcum?* Nonne utrique a Deo creati, utrique ex Adam nati, utrique de terra facti erant, *Iſa. 57. 16.* & ab eo qui dixit, *Omnem flatum ego feci*, unius ejuſdemque naturæ animas acceperant? Nonne poſtremo utrique vocati fuerant, & vocantem ſecuti, utrique ex impiis juſtificati, & per lavacrum regenerationis utrique renovati? Sed ſi hæc audiret ille, qui ſciebat proculdubio quod dicebat, reſpondere poſſet & dicere: Vera ſunt hæc, ſecundum hæc omnia ex nobis erant, verumtamen ſecundum aliam quamdam diſcretionem non erant ex nobis; nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum. Quæ eſt tandem iſta diſcretio? Patent libri Dei, non avertamus aſpectum: clamat ſcriptura divina, adhibeamus auditum. Non erant ex eis, quia non erant ſecundum propoſitum vocati, non erant in Chriſto electi ante conſtitutionem mundi, non erant in eo ſortem conſecuti, non erant prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus, qui univerſa operatur. Nam ſi hoc eſſent, ex illis eſſent, & cum illis ſine dubitatione manſiſſent.

2. Ut enim non dicam, quam ſit poſſibile Deo, averſas & adverſas in fidem ſuam hominum convertere voluntates, & in eorum cordibus operari, ut nullis adverſitatibus cedant, nec ab illo aliqua ſuperati tentatione diſcedant; cum poſſit & quod ait Apoſtolus facere, ut non eos *1. Cor. 10. 13.* permittat tentari ſuper id quod poſſunt: ut ergo id non dicam, certe poterat illos Deus præſciens eſſe lapſuros, ante quam id fieret, auferre de hac vita. *Abſurditas eſt, dicere judicandos mortuos de peccatis, quæ perpetraturi fuerant, ſi vixiſſent.* An eo redituri ſumus, ut adhuc diſputemus, quanta abſurditate dicatur, judicari homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præſcivit eos Deus perpetraturos fuiſſe, ſi viverent? Quod ita abhorret a ſenſibus Chriſtianis, aut prorſus humanis, ut id etiam refellere pudeat. Cur enim non dicatur, & ipſum Evangelium cum tanto labore paſſionibuſque ſanctorum fruſtra eſſe prædicatum, vel adhuc etiam prædicari; ſi judicari poterant homines, etiam non audito Evangelio, ſecundum contumaciam vel obedientiam, quam præſcivit Deus habituros fuiſſe, ſi audiſſent? Nec damna- *Luc. 10. 13. & ſeq. Matth. 11. 21. & 22.* rentur Tyrus & Sidon, quamvis remiſſius quam illæ civitates, in quibus non credentibus, a Domino Chriſto mirabilia ſigna ſunt facta: quoniam ſi apud illas facta eſſent, in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent; ſicut ſe habent eloquia veritatis, in quibus verbis ſuis Dominus Jeſus altius nobis myſterium prædeſtinationis oſtendit.

Cur Tyriis & Sidoniis credituris non ſint facta miracula, quæ aliis facta fuere non credituris. Epiſt. 102. q. 2.

3. Si enim quæratur a nobis, cur apud eos tanta miracula facta ſint, qui videntes ea non fuerant credituri, & apud eos facta non ſint, qui crederent ſi viderent; quid reſpondebimus? Numquid dicturi ſumus, quod in libro illo dixi, ubi ſex quibuſdam quæſtionibus Paganorum, ſine præjudicio tamen aliarum cauſſarum, quas prudentes poſſunt veſtigare, reſpondi. Hoc quippe ut ſcitis, cum Chriſtus quare poſt tam longa tempora venerit, quæreretur, dixi quod his „ temporibus, & his locis quibus Evangelium „ ejus non eſt prædicatum, tales omnes in ejus „ prædicatione futuros eſſe præſciebat, quales „ multi in ejus corporali præſentia fuerunt, qui „ in eum, nec ſuſcitatis ab eo mortuis, crede„ re voluerunt. Item paulo poſt in eodem li„ bro, atque in eadem quæſtione: Quid mi„ rum, inquam, ſi tam infidelibus plenum or„ bem terrarum Chriſtus prioribus ſæculis no„ verat, ut eis prædicari merito nollet, quos „ nec verbis nec miraculis ſuis credituros eſſe „ præſciebat? Hæc certe de Tyro & Sidone non poſſumus dicere, & in eis cognoſcimus, ad eas cauſſas prædeſtinationis hæc divina judicia pertinere, ſine quarum cauſſarum latentium præjudicio, tunc iſta reſpondere me dixi. Facile eſt quippe ut infidelitatem accuſemus Judæorum de libera voluntate venientem, qui factis apud ſe tam magnis virtutibus credere noluerunt. Quod & Dominus increpans arguit, & dicit,

Matth. 11. 21. Luc. 10. 13.

Væ tibi Corozain & Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent. Sed numquid poſſumus dicere, etiam Tyrios & Sidonios talibus apud ſe virtutibus factis credere noluiſſe, aut credituros non fuiſſe, ſi fierent? cum eis ipſe Dominus adteſtetur, quod acturi eſſent magnæ humilitatis pœnitentiam, ſi in eis facta eſſent divinarum illa ſigna virtutum. Et tamen in die judicii punientur, quamvis minori ſupplicio quam illæ civitates, quæ apud ſe virtutibus factis credere noluerunt. Secutus enim Dominus, ait, *Verumtamen dico vobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die judicii, quam vobis.* Severius ergo punientur iſti, illi remiſſius; ſed tamen punientur. Porro ſi etiam ſecundum facta, quæ facturi eſſent ſi viverent, mortui judicantur: profecto quia fideles futuri erant iſti, ſi eis cum tantis miraculis fuiſſet Evangelium prædicatum, non ſunt utique puniendi, punientur autem: falſum eſt igitur & ſecundum ea mortuos judicari quæ facturi eſſent, ſi ad viventes Evangelium perveniret. Et ſi hoc falſum eſt, non eſt cur dicatur de infantibus, qui pereunt ſine baptiſmate morientes, hoc in eis eo merito fieri, quia præſcivit eos Deus, ſi viverent, prædicatumque illis fuiſſet Evangelium, infideliter audituros. Reſtat igitur ut ſolo peccato originali teneantur obſtricti, & propter hoc ſolum eant in damnationem: quod videmus aliis eamdem habentibus cauſſam, non niſi per Dei gratuitam gratiam regeneratione donari: & ejus occulto, juſto tamen judicio, quoniam non eſt iniquitas apud Deum, quoſdam etiam poſt baptiſmum peſſime vivendo perituros, in hac tamen vita quouſque pereant detineri; qui non perirent, ſi eis corporis mors, lapſum eorum præveniens, ſubveniret. Quoniam nullus mortuus judicatur ex bonis ſeu malis, quæ fuerat, ſi non moreretur, acturus: alioquin Tyrii & Sidonii, non ſecundum ea quæ geſſerunt pœnas luerent; ſed potius ſecundum ea quæ geſturi fuerant, ſi in eis illæ virtutes evangelicæ factæ fuiſſent, per grandem pœnitentiam, & per Chriſti fidem conſequerentur ſalutem.

Matth. 11. 22. Luc. 10. 14. — Mortui non judicantur ſecundum facta quæ facturi eſſent, ſi viverent. — Rom. 9. 14.

CAPUT X.

1. QUidam diſputator catholicus non ignobilis hunc Evangelii locum ſic expoſuit, ut diceret, præſciſſe Dominum Tyrios & Sidonios a fide fuiſſe poſtea receſſuros, cum factis apud ſe miraculis credidiſſent, & miſericordia potius non eum illic iſta feciſſe: quoniam graviori pœnæ obnoxii fierent, ſi fidem quam tenuerant, reliquiſſent, quam ſi eam nullo tempore tenuiſſent. In qua ſententia docti hominis & admodum acuti, quæ ſint adhuc merito requirenda, quid me nunc attinet dicere, cum & ipſa nobis ad id quod agimus ſuffragetur? Si enim miſeratione Dominus non fecit in iſtis virtutes, per quas fieri poſſent fideles, ne gravius punirentur, cum poſtea fierent infideles, quod eos futuros fuiſſe præſcivit: ſatis aperteque monſtratur, de his peccatis neminem judicari mortuorum, quæ præſcivit fuiſſe facturum, ſi aliquo modo ei ne illa faciat, ſubvenitur: ſicut Tyriis & Sidoniis, ſi ſententia illa vera eſt, ſubveniſſe dicitur Chriſtus, quos maluit non accedere ad fidem, quam ſcelere multo graviore diſcedere a fide, quod eos ſi acceſſiſſent, prævideraт fuiſſe facturos. Quamvis ſi dicatur, Cur non factum eſt ut crederent potius, & hoc eis præſtaretur, ut ante quam fidem relinquerent, ex hac vita migrarent? quid reſponderi poſſit, ignoro. Qui enim dicit, relicturis fidem beneficio fuiſſe conceſſum, ne habere inciperent quod graviore impietate dererent, ſatis indicat non judicari hominem ex eo quod prænoſcitur male fuiſſe facturus, ſi ei quocumque beneficio ut id non faciat, conſulatur. Conſultum eſt igitur & illi, qui *raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Sed cur non ita conſultum fuerit Tyriis ac Sidoniis, ut crederent & raperentur, ne malitia mutaret intellectum eorum; forſitan reſponderet ille, cui placuit iſto modo hanc ſolvere quæſtionem: ego vero quantum ad hoc quod ago attinet, ſufficere video, ut ſecundum iſtam quoque ſententiam, demonſtrentur homines non judicari de his quæ non fecerunt, etiamſi facturi fuiſſe prævifi ſunt. Quamquam, ut dixi, hanc opinionem qua putantur in morientibus vel mortuis vindicari peccata, quæ præſciti ſunt facturi eſſe ſi viverent, etiam refellere pudeat, ne videamur & nos exiſtimaſſe alicujus eſſe momenti, quam maluimus diſputatione cohibere, quam ſilentio præterire.

Sap. 4. 11.

CAPUT XI.

1. PRoinde, ſicut Apoſtolus ait, *Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei:* qui & parvulis quibus vult, etiam non volentibus neque currentibus ſubvenit, quos ante conſtitutionem mundi elegit in Chriſto, daturus eis gratiam gratis, hoc eſt, nullis eorum vel fidei vel operum meritis præcedentibus: & majoribus etiam his quos prævidit, ſi apud eos facta eſſent, ſuis miraculis credituros, quibus non vult ſubvenire, non ſubvenit; de quibus in ſua prædeſtinatione occulte quidem, ſed juſte aliud judicavit. *Non enim eſt iniquitas apud Deum; ſed inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus: univerſæ* autem *viæ Domini miſericordia & veritas.* Inveſtigabilis ergo eſt miſericordia, qua cujus vult miſeretur, nullis ejus præcedentibus meritis; & inveſtigabilis veritas, qua quem vult obdurat, ejus quidem præcedentibus meritis, ſed cum eo cujus miſeretur plerumque communibus. Sicut duorum geminorum, quorum unus aſſumitur, alius relinquitur, diſpar eſt exitus, merita communia: in quibus tamen ſic alter magna Dei bonitate liberatur, ut alter nulla ejus iniquitate damnetur. Numquid enim iniquitas eſt apud Deum? Abſit: ſed inveſtigabiles ſunt viæ ipſius. Itaque miſericordiam ejus in his qui liberantur, & veritatem in his qui puniuntur, ſine dubitatione credamus: neque inſcrutabilia ſcrutari, aut inveſtigabilia veſtigare conemur. Ex ore quippe infantium & lactentium ſuam perficit laudem: ut quod in his videmus quorum liberationem bona eorum merita nulla præcedunt, & in his quorum damnationem utriſque commu-

Rom. 9. 16. — Rom. 9. 14. Rom. 11. 33. Pſ. 24. 10. Rom. 9. 18. — Pſal. 8. 3.

munia originalia ſola præcedunt; hoc & in majoribus fieri nequaquam omnino cunctemur, id eſt, non putantes, vel ſecundum ſua merita gratiam cuiquam dari, vel niſi ſuis meritis quemquam puniri, ſive pares qui liberantur atque puniuntur, ſive diſpares habeant cauſſas malas; ut qui videtur ſtare, videat ne cadat; & qui gloriatur, non in ſemetipſo, ſed in Domino glorietur.

1. Cor. 10. 12. 1. Cor. 1. 31.

2. Cur autem *cauſſam parvulorum ad exemplum majorum*, ſicut ſcribitis, *non patiuntur afferri* homines, qui contra Pelagianos non dubitant eſſe peccatum originale, quod per unum hominem intravit in mundum, & ex uno omnes iſſe in condemnationem? Quod & Manichæi non accipiunt, qui non ſolum omnes veteris Teſtamenti ſcripturas in ulla auctoritate non habent, verum etiam eas quæ ad novum pertinent Teſtamentum ſic accipiunt, ut ſuo quodam privilegio, immo ſacrilegio, quod volunt ſumant, quod nolunt rejiciant: contra quos agebam in libris de Libero arbitrio, unde iſti nobis præſcribendum putant. Ideo quæſtiones operoſiſſimas incidentes enucleate ſolvere nolui, ne nimium longum opus eſſet, ubi me adverſus tam perverſos teſtimoniorum divinorum non adjuvabat auctoritas. Et poteram, ſicut feci, quodlibet horum verum eſſet, quæ non definite interponebam, certa tamen ratione concludere, in omnibus Deum eſſe laudandum, ſine ulla neceſſitate credendi duas, ſicut illi volunt, coæternas boni & mali permixtas eſſe ſubſtantias.

Supra in epiſt. Hilarii, n. 6. Rom. 5. 12. & 16.

Manichæi libros veteris Inſtrumenti non recipiunt, novi non niſi quos volunt.

3. Denique in primo Retractationum libro, quod opus meum nondum legiſtis, cum ad eoſdem libros retractandos veniſſem, hoc eſt, de Libero arbitrio, ita locutus ſum. „ In his, inquam, libris ita multa diſſerta ſunt, ut incidentes nonnullæ quæſtiones, quas vel enodare non poteram, vel longam ſermocinationem in præſenti requirebant, ita differrentur, ut ex utraque parte, vel ex omnibus earumdem quæſtionum partibus, in quibus non apparebat quid potius congrueret veritati, ad hoc tamen ratiocinatio noſtra concluderetur, ut quodlibet eorum verum eſſet, laudandus crederetur, vel etiam oſtenderetur Deus. Propter eos quippe diſputatio illa ſuſcepta eſt, qui negant ex libero voluntatis arbitrio mali originem duci; & Deum, ſi ita eſt, creatorem omnium naturarum culpandum eſſe contendunt, eo modo volentes ſecundum ſuæ impietatis errorem, (Manichæi enim ſunt,) immutabilem quamdam, & Deo coæternam introducere naturam mali. Item poſt aliquantum alio loco: Deinde dictum eſt, inquam, ex qua miſeria peccantibus juſtiſſime inflicta liberat Dei gratia: quia homo ſponte, id eſt, libero arbitrio cadere potuit, non etiam ſurgere. Ad quam miſeriam juſtæ damnationis pertinet ignorantia, & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis ſuæ: nec ab iſto malo liberatur quiſquam niſi Dei gratia. Quam miſeriam nolunt Pelagiani ex juſta damnatione deſcendere, negantes originale peccatum: quamvis ignorantia & difficultas etiam ſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic culpandus, ſed laudandus eſſet Deus, ſicut in eodem libro tertio * diſputavimus. Quæ diſputatio contra Manichæos habenda eſt, qui non accipiunt ſcripturas ſanctas veteris Teſtamenti, in quibus peccatum originale narratur; & quidquid inde in litteris Apoſtolicis legitur, deteſtabili impudentia immiſſum fuiſſe contendunt a corruptoribus Scripturarum, tamquam non fuerit ab Apoſtolis dictum. Contra Pelagianos autem hoc defendendum eſt, quod utraque Scriptura commendat, quam ſe accipere profitentur. Hæc dixi in primo libro Retractationum, cum retractarem libros de Libero arbitrio. Nec ſola ſane iſta ibi a me dicta ſunt de his libris; verum & alia multa, quæ huic ad vos operi inſerere longum putavi, & non neceſſarium: quod & vos exiſtimo eſſe judicaturos, cum omnia legeritis. Quamvis ergo in libro tertio de Libero arbitrio ita de parvulis diſputaverim, ut etiam ſi verum eſſet quod dicunt Pelagiani, ignorantiam & difficultatem, ſine quibus nullus homo naſcitur, primordia, non ſupplicia eſſe naturæ; vincerentur tamen Manichæi, qui volunt duas, boni ſcilicet & mali, coæternas eſſe naturas: numquid ideo fides in dubium vocanda vel deſerenda eſt, quam contra ipſos Pelagianos catholica defendit Eccleſia, quæ aſſerit originale eſſe peccatum, cujus reatus generatione contractus, regeneratione ſolvendus eſt? Quod ſi & iſti fatentur nobiſcum, ut ſimul in hac cauſſa Pelagianorum deſtruamus errorem: cur putant eſſe dubitandum, quod etiam parvulos Deus, quibus dat ſuam gratiam per baptiſmatis ſacramentum, eruat de poteſtate tenebrarum, & transferat in regnum filii charitatis ſuæ? In eo ergo quod aliis eam dat, aliis non dat, cur nolunt cantare Domino miſericordiam & judicium? Cur autem illis potius quam illis detur, quis cognovit ſenſum Domini? Quis inſcrutabilia ſcrutari valeat? quis inveſtigabilia veſtigare?

Retractat. lib. 1. c. 9.

* *Cap. 20.*

Coloſſ. 1. 13. Pſ. 100. 1.

Rom. 11. 34.

CAPUT XII.

1. Conficitur itaque gratiam Dei non ſecundum merita accipientium dari, ſed ſecundum placitum voluntatis ejus, in laudem & gloriam ipſius gratiæ ejus, ut qui gloriatur, nullo modo in ſeipſo, ſed in Domino glorietur: qui hominibus dat quibus vult, quoniam miſericors eſt; quod & ſi non det, juſtus eſt: & non dat quibus non vult, ut notas faciat divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Dando enim quibuſdam quod non merentur, profecto gratuitam, & per hoc veram ſuam gratiam eſſe voluit: non omnibus dando, quid omnes mererentur oſtendit. Bonus in beneficio certorum, juſtus in ſupplicio cæterorum; & bonus in omnibus, quoniam bonum eſt, cum debitum redditur; & juſtus in omnibus, quoniam juſtum eſt cum indebitum ſine cujuſquam fraude donatur.

Epheſ. 1. 5. 1. Cor. 1. 31.

Rom. 9. 23.

2. Defenditur autem ſine meritis Dei gratia, id eſt, vera gratia, etiam ſi parvuli baptizati, ſicut Pelagiani ſentiunt, non eruuntur de poteſtate tenebrarum, quia nulli peccato, ſicut putant Pelagiani, tenentur obnoxii, ſed tantum in regnum Domini transferuntur: etiam ſic enim ſine ullis bonis meritis datur eis regnum quibus datur, & ſine ullis malis meritis non datur eis, quibus non datur. Quod adverſus eoſdem Pelagianos

Veram Dei gratiam defendi poſſe, etiamſi nullum eſſet, ut volebat Pelagius, originale peccatum.

Vide lib. 2. contra duas epiſt. Pelag. c. 6.

gianos dicere ſolemus, quando nobis objiciunt, quod fato tribuamus Dei gratiam, dicendo eam non ſecundum merita noſtra dari. Ipſi enim potius Dei gratiam fato in parvulis tribuunt, qui dicunt *fatum eſſe, ubi meritum non eſt*. Nulla quippe merita, etiam ſecundum ipſos Pelagianos, poſſunt in parvulis inveniri, cur alii eorum mittantur in regnum, alii vero alienentur a regno. Sicut autem nunc, ut oſtenderem gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari, ſecundum utrumque ſenſum hoc defendere malui: & ſecundum noſtrum ſcilicet, qui obſtrictos originali peccato parvulos dicimus, & ſecundum Pelagianorum, qui originale negant eſſe peccatum; nec tamen ideo mihi eſt ambigendum, habere parvulos quod eis dimittat, qui ſalvum facit populum ſuum a peccatis eorum: ita in tertio libro de Libero * arbitrio ſecundum utrumque ſenſum reſtiti Manichæis, ſive ſupplicia, ſive primordia naturæ ſint ignorantia & difficultas, ſine quibus nullus hominum naſcitur; & tamen unum horum teneo. Ibi quoque a me ſatis evidenter expreſſum eſt, quod non ſit iſta natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.

Matth. 1. 21.

* *Cap. 20. & 22.*

3. Fruſtra itaque mihi de illius libri mei vetuſtate præſcribitur, ne agam cauſſam ſicut debeo agere parvulorum, & inde gratiam Dei non ſecundum merita hominum dari, perſpicuæ veritatis luce convincam. Si enim quando libros de Libero arbitrio laicus cœpi, presbyter explicavi, adhuc de damnatione infantium non renaſcentium, & de renaſcentium liberatione dubitarem; nemo, ut opinor, eſſet tam injuſtus atque invidus, qui me proficere prohiberet, atque in hac dubitatione remanendum mihi eſſe judicaret. Cum vero rectius poſſit intelligi, non me propterea de hac re dubitaſſe credi oportere, quia contra quos mea dirigebatur intentio, ſic mihi viſi ſunt refellendi, ut ſive pœna eſſet peccati originalis in parvulis, quod veritas habet; ſive non eſſet, quod nonnulli errantes opinantur; nullo modo tamen quam Manichæorum error inducit, duarum naturarum, boni ſcilicet & mali, permixtio crederetur: abſit ut cauſſam parvulorum ſic relinquamus, ut eſſe nobis dicamus incertum, utrum in Chriſto regenerati, ſi moriantur parvuli, tranſeant in æternam ſalutem; non regenerati autem tranſeant in mortem ſecundam: quoniam quod ſcriptum eſt, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit;* aliter recte intelligi non poteſt: nec a morte perpetua, quæ juſtiſſime eſt retributa peccato, liberat quemquam puſillorum atque magnorum, niſi ille qui propter remittenda & originalia & propria noſtra peccata mortuus eſt, ſine ullo ſuo originali propriove peccato. Sed quare illos potius quam illos? Iterum atque iterum dicimus, nec nos piget, *O homo tu quis es qui reſpondeas Deo? Inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus*. Et hoc adjiciamus: *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris*.

Rom. 5. 12.

Rom. 9. 20. Rom. 11. 33. Eccli. 3. 22.

Parvulos non judicari ſecundum ea quæ præſciti ſunt facturi ſi viverent.

4. Videtis enim Cariſſimi quam ſit abſurdum, & a fidei ſanitate atque ſinceritate veritatis alienum, ut dicamus parvulos mortuos ſecundum ea judicari, quæ præſciti ſunt facturi eſſe ſi viverent? In hanc autem ſententiam, quam certe omnis ſenſus humanus quantulacumque ratione ſubnixus, maximeque Chriſtianus exhorret, ire compulſi ſunt, qui ſic a Pelagianorum errore alieni eſſe voluerunt, ut tamen gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qua nobis una poſt lapſum primi hominis, in quo omnes cecidimus, ſubvenitur, ſecundum merita noſtra dari ſibi adhuc exiſtiment eſſe credendum, & diſputatione inſuper proferendum. Quod ipſe Pelagius ante orientales epiſcopos judices, damnationis ſuæ timore damnavit. Hoc autem ſi non dicatur, de mortuorum ſcilicet operibus, quæ facturi erant ſi viverent, bonis aut malis, ac per hoc nullis, & in ipſa Dei præſcientia non futuris: hoc ergo ſi non dicatur, quod cernitis quanto errore dicatur; quid reſtabit, niſi ut gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari, quod contra hæreſim Pelagianam catholica defendit Eccleſia, remota contentionis caligine fateamur; atque id maxime in parvulis evidentiore veritate cernamus? Neque enim fato cogitur Deus illis infantibus ſubvenire, illis autem non ſubvenire, cum ſit utriſque cauſſa communis: aut res humanas in parvulis non divina providentia, ſed fortuitis agi caſibus opinabimur, cum rationales vel damnandæ vel liberandæ ſint animæ; quando quidem nec paſſer cadit in terram ſine voluntate Patris noſtri qui in cælis eſt: aut parentum negligentiæ ſic tribuendum eſt, quod parvuli ſine baptiſmate moriuntur, ut nihil ibi agant ſuperna judicia; tamquam ipſi qui hoc modo male moriuntur, parentes ſibi negligentes voluntate propria de quibus naſcerentur, elegerint: quid dicam, quod parvulus aliquando ante quam illi per miniſterium baptizantis ſuccurri poſſit, expirat? Plerumque enim feſtinantibus parentibus & paratis miniſtris, ut baptiſmus parvulo detur, Deo tamen nolente non datur, qui eum paululum in hac vita non tenuit ut daretur. Quid, etiam quod aliquando parvulis infidelium filiis potuit, ne irent in perditionem, & filiis fidelium non potuit baptiſmate ſubveniri? Ubi certe oſtenditur, quod perſonarum apud Deum non ſit acceptio: alioquin cultorum ſuorum potius, quam inimicorum filios liberaret.

Non fato fieri ut infantibus aliis ſubveniatur, aliis non ſubveniatur.

Matth. 10. 29.

Rom. 2. 11.

CAPUT XIII.

1. JAM vero, quoniam de dono perſeverantiæ nunc agimus, quid eſt quod morituro non baptizato ſubvenitur, ne ſine baptiſmate moriatur; & baptizato caſuro non ſubvenitur, ut ante moriatur? Niſi forte illi adhuc abſurditati auſcultabimus, qua dicitur nihil prodeſſe cuiquam mori ante quam cadat, quia ſecundum eos actus judicabitur, quos eum præſcivit Deus acturum fuiſſe ſi viveret. Hanc perverſitatem ſanitati fidei tam vehementer adverſam quis patienter audiat? quis ferat? Et tamen hoc dicere urgentur, qui non fatentur gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari. Qui autem nolunt dicere unumquemque mortuorum ſecundum ea judicari, quæ Deus illum præſcivit acturum fuiſſe ſi viveret, intuentes quam manifeſta falſitate, & quanta abſurditate dicatur; non eis remanet cur dicant, quod in Pelagianis damnavit, &

vit, & ab ipſo Pelagio damnari fecit Eccleſia, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: cum videant alios parvulos non regeneratos ad æternam mortem, alios autem regeneratos ad æternam vitam tolli de hac vita; ipſos quoque regeneratos, alios perſeverantes uſque in finem hinc ire; alios quo uſque decidant hic teneri, qui utique non decidiſſent, ſi ante quam laberentur, hinc exiſſent; & rurſus quoſdam lapſos quo uſque redeant non exire de hac vita, qui utique perirent ſi ante quam redirent exirent.

2. Unde ſatis dilucide oſtenditur, & inchoandi, & uſque in finem perſeverandi gratiam Dei, non ſecundum merita noſtra dari; ſed donari ſecundum ipſius ſecretiſſimam, eamdemque juſtiſſimam, ſapientiſſimam, beneficentiſſimam voluntatem: quoniam quos prædeſtinavit, ipſos & vocavit vocatione illa, de qua dictum eſt, *Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei*. Ad quam vocationem pertinere nullus eſt homo ab hominibus certa aſſeveratione dicendus, niſi cum de hoc ſæculo exierit: in hac autem vita humana, quæ tentatio eſt ſuper terram, qui videtur ſtare, videat ne cadat. Ideo quippe (ſicut jam ſupra * diximus) non perſeveraturi perſeveraturis providentiſſima Dei voluntate miſcentur, ut eſſe diſcamus non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes, & cum timore & tremore noſtram ipſorum ſalutem operemur: Deus eſt enim qui operatur in nobis & velle: & operari pro bona voluntate. Nos ergo volumus, ſed Deus in nobis operatur & velle: nos ergo operamur, ſed Deus in nobis operatur & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc eſt pium, hoc verum, ut ſit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & detur totum Deo. Cogitantes credimus, cogitantes loquimur, cogitantes agimus quidquid agimus: quod autem attinet ad pietatis viam & verum Dei cultum, non ſumus idonei cogitare aliquid tamquam ex nobiſmetipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. *Non enim eſt in poteſtate noſtra cor noſtrum & noſtræ cogitationes.* Unde idem qui hoc ait, item dicit Ambroſius, *Quis autem tam beatus qui in corde ſuo ſemper aſcendat? Sed hoc ſine divino auxilio qui fieri poteſt? nullo profecto modo. Denique*, inquit, *ſupra eadem Scriptura dicit, Beatus vir cujus eſt auxilium ejus ab te, Domine, aſcenſus in corde ejus*. Hoc utique ut diceret, non ſolum in litteris ſacris legebat, ſed ſicut de illo viro ſine dubitatione credendum eſt, etiam in corde ſuo ſentiebat Ambroſius. Quod ergo in ſacramentis fidelium dicitur, ut ſurſum cor habeamus ad Dominum, munus eſt Domini: de quo munere ipſi Domino Deo noſtro gratias agere, a ſacerdote poſt hanc vocem quibus hoc dicitur admonentur; & dignum ac juſtum eſſe reſpondent. Cum enim non ſit in noſtra poteſtate cor noſtrum, ſed divino ſublevetur auxilio, ut aſcendat, & quæ ſurſum ſunt ſapiat, ubi Chriſtus eſt in dextra Dei ſedens, non quæ ſuper terram: cui de hac tanta re agendæ ſunt gratiæ, niſi hoc facienti Domino Deo noſtro, qui nos per tale beneficium liberando de profundo hujus mundi elegit, & prædeſtinavit ante conſtitutionem mundi?

Rom. 8. 30. *Rom. 11. 29.* *Job 7. 1.* *1. Cor. 10. 12.* * *Cap. 8.* *Rom. 12. 16.* *Philip. 2. 12. & 13.* *2. Cor. 3. 5.* *Sanctus Ambroſius de fuga ſæculi cap. 1.* *Ibidem. Pſ. 83. 6.* *In præfatione ad canonem Miſſæ.* *Coloſſ. 3. 1.*

CAPUT XIV.

1. SEd ajunt *prædeſtinationis definitionem utilitati prædicationis adverſam*. Quaſi vero adverſata ſit Apoſtolo prædicanti. Nonne ille doctor gentium in fide & veritate & prædeſtinationem toties commendavit, & verbum Dei prædicare non deſtitit? Numquid quia dixit, *Deus eſt qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate*; ideo non ipſe, & ut velimus, quæ Deo placeant, & ut operemur, hortatus eſt? aut quia dixit, *Qui in vobis bonum opus cœpit, perficiet uſque in diem Chriſti Jeſu*; ideo ut inciperent homines & perſeverarent uſque in finem, ipſe non ſuaſit? Nempe ipſe Dominus hominibus præcepit ut crederent, atque ait, *Credite in Deum, & in me credite*: nec tamen ideo ejus falſa ſententia eſt, nec vana definitio, ubi ait, *Nemo venit ad me*, id eſt, nemo credit in me, *niſi fuerit ei datum a Patre meo*. Nec rurſus, quia vera eſt hæc definitio, ideo vana eſt illa præceptio. Cur ergo prædicationi, præceptioni, exhortationi, correptioni, quæ omnia frequentat Scriptura divina, exiſtimamus inutilem definitionem prædeſtinationis, quam commendat eadem Scriptura divina?

In Epiſtolis Hilarii & Proſperi. Prædeſtinationis doctrinam utilitati prædicationis non eſſe adverſam. *Philip. 2. 13.* *Philip. 1. 6.* *Joan. 14. 1.* *Joan. 6. 66.*

2. An quiſquam dicere audebit, Deum non præſciſſe, quibus eſſet daturus ut crederent, aut quos daturus eſſet Filio ſuo, ut ex eis non perderet quemquam? Quæ utique ſi præſcivit, profecto beneficia ſua, quibus nos dignatur liberare, præſcivit. Hæc eſt PRÆDESTINATIO SANCTORUM, nihil aliud: præſcientia ſcilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur, quicumque liberantur. Cæteri autem ubi niſi in maſſa perditionis juſto divino judicio relinquuntur? ubi Tyrii relicti ſunt & Sidonii, qui etiam credere potuerunt, ſi mira illa Chriſti ſigna vidiſſent. Sed quoniam ut crederent, non erat eis datum, etiam unde crederent eſt negatum. Ex quo apparet habere quoſdam in ipſo ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, ſi congrua ſuis mentibus, vel audiant verba, vel ſigna conſpiciant; & tamen ſi Dei altiore judicio, a perditionis maſſa non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti, nec ipſa eis adhibentur vel dicta divina vel facta, per quæ poſſent credere, ſi audirent utique talia vel viderent. In eadem perditionis maſſa relicti ſunt etiam Judæi, qui non potuerunt credere factis in conſpectu ſuo tam magnis clariſque virtutibus. Cur enim non poterant credere, non tacuit Evangelium, dicens, *Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non crediderunt in eum, ut ſermo Iſaiæ prophetæ impleretur, quem dixit, Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui revelatum eſt? Et ideo non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias, Excæcavit oculos eorum, & induravit cor illorum, ut non videant oculis, nec intelligant corde, & convertantur, & ſanem illos*. Non erant ergo ſic excæcati oculi, nec ſic induratum cor Tyriorum & Sidoniorum: quoniam crediſſent, ſi qualia viderunt iſti ſigna vidiſſent. Sed nec illis profuit quod poterant credere, quia præde-

Joan. 17. 12. Prædeſtinatio quid. *Joan. 12. 37. & ſeq.* *Iſa. 53. 1.* *Iſa. 6. 10.*

prædeſtinati non erant ab eo, cujus inſcrutabilia ſunt judicia, & inveſtigabiles viæ: [Rom. 11. 33.] nec iſtis obfuiſſet quod non poterant credere, ſi ita prædeſtinati eſſent, ut eos cæcos Deus illuminaret, & induratis cor lapideum vellet auferre. Verum quod dixit Dominus de Tyriis & Sidoniis, aliquo alio modo poteſt fortaſſis intelligi: neminem tamen venire ad Chriſtum, niſi cui fuerit datum, & eis dari qui in illo electi ſunt ante conſtitutionem mundi, procul dubio confitetur, a quo non ſurdis auribus cordis eloquium divinum auribus carnis auditur. Et tamen hæc prædeſtinatio quæ ſatis aperte etiam verbis Evangelicis explicatur, non prohibuit Dominum & propter incipiendum dicere, quod paulo ante commemoravi, [Joan. 14. 1.] *Credite in Deum, & in me credite*: & propter perſeverandum, [Luc. 18. 1.] *Oportet ſemper orare, & non deficere*. Audiunt enim hæc & faciunt, quibus datum eſt: non autem faciunt, ſive audiant, ſive non audiant, quibus non datum eſt. Quia [Matth. 13. 11.] *vobis*, inquit, *datum eſt noſſe myſterium regni cælorum, illis autem non eſt datum*. Quorum alterum ad miſericordiam, alterum ad judicium pertinet illius, cui dicit anima noſtra, [Pſ. 100. 1.] *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine*.

3. Nec prædeſtinationis igitur prædicatione impedienda eſt prædicatio fidei perſeverantis & proficientis, ut quod oportet audiant, quibus datum eſt ut obediant. [Rom. 10. 14.] Quomodo enim audient ſine prædicante? Nec rurſus prædicatione fidei proficientis, & uſque ad ultimum permanentis, impedienda eſt prædicatio prædeſtinationis, ut qui fideliter & obedienter vivit, non de ipſa obedientia tamquam de ſuo non accepto bono extollatur: ſed qui gloriatur, in Domino glorietur. [1. Cor. 1. 31.] *In nullo* enim *gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*. [Cyprian. lib. 3 ad Quirin. cap. 4.] Quod vidit fideliſſime Cyprianus, & fideliſſime definivit, per quod utique prædeſtinationem certiſſimam pronunciavit. Nam ſi *in nullo gloriandum eſt, quando noſtrum nihil ſit*: profecto nec de obedientia perſeverantiſſima gloriandum eſt: nec ita noſtra tamquam non ſit nobis deſuper donata, dicenda eſt. Et ipſa igitur Dei donum eſt, quod ſe daturum Deus vocatis ſuis illa vocatione, de qua dictum eſt, [Rom. 11. 29.] *Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei*, omni Chriſtiano confitente præſcivit. Hæc eſt igitur prædeſtinatio, quam fideliter atque humiliter prædicamus. Nec tamen idem doctor & factor, qui & in Chriſtum credidit, & in ſancta obedientia uſque ad paſſionem pro Chriſto perſeverantiſſime vixit, ideo ceſſavit prædicare Evangelium, exhortari ad fidem, pioſque mores, atque ad ipſam uſque in finem perſeverantiam, quoniam dixit, *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*; ubi veram Dei gratiam, id eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, ſine ulla ambiguitate declaravit: quam ſe daturum quoniam præſcivit Deus, his Cypriani verbis procul dubio prædeſtinatio prædicata eſt: quæ ſi Cyprianum a prædicatione non prohibuit, nec nos utique debet prohibere.

4. Quamvis ergo dicamus Dei donum eſſe obedientiam: tamen homines exhortamur ad eam. Sed illis qui veritatis exhortationem obedienter audiunt, ipſum donum Dei datum eſt, hoc eſt, obedienter audire: illis autem qui non ſic audiunt, non eſt datum. Non enim quicumque, ſed Chriſtus, *Nemo*, inquit, *venit ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo*: [Joan. 6. 66. Matth. 13. 11.] &, *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni cælorum, illis autem non eſt datum*. Et de continentia, *Non omnes*, inquit, *capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt*. [Matth. 19. 11.] Et cum Apoſtolus ad pudicitiam conjugalem conjuges hortaretur: [1. Cor. 7. 7.] *Vellem*, inquit, *omnes homines eſſe ſicut meipſum; ſed unuſquiſque proprium donum habet a Deo, alius ſic, alius autem ſic*. Ubi ſatis oſtendit non tantum continentiam donum Dei eſſe, ſed conjugatorum etiam caſtitatem. Quæ cum vera ſint, hortamur tamen ad hæc, quantum cuique noſtrum datum eſt ut poſſit hortari; quia & hoc ejus donum eſt, in cujus manu ſunt & nos & ſermones noſtri. Unde & Apoſtolus, [Sap. 7. 16.] *Secundum gratiam*, inquit, *quæ data eſt mihi, ut ſapiens architectus fundamentum poſui*. [1. Cor. 3. 10.] Et alio loco, *Unicuique*, inquit, *ſicut Dominus dedit: ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit*. [Ibid. 5. &c.] *Itaque neque qui plantat, aliquid eſt, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*. Ac per hoc ſicut exhortatur & prædicat recte, ſed ille qui accepit hoc donum: ita exhortantem atque prædicantem, profecto ille obedienter audit, qui accepit hoc donum. Hinc eſt quod Dominus, cum eis loqueretur, qui carnis aures apertas haberent, dicebat tamen, *Qui habet aures audiendi, audiat*: [Luc. 8. 8.] quas non omnes habere procul dubio noverat. A quo autem habeant, quicumque habent, ipſe Dominus oſtendit, ubi ait, *Dabo eis cor cognoſcendi me, & aures audientes*. [Baruch 2. 31.] Aures ergo audiendi, ipſum eſt donum obediendi, [Aures audiendi voluntas eſt obediendi.] ut qui id haberent, venirent ad eum, ad quem nemo venit, niſi fuerit ei datum a Patre ipſius. [Joan. 6. 66.] Exhortamur ergo atque prædicamus: ſed qui habent aures audiendi, obedienter nos audiunt; [Matth. 13. 13.] qui vero eas non habent, fit in eis quod ſcriptum eſt, *ut audientes non audiant*; audientes videlicet corporis ſenſu, non audiant cordis aſſenſu. Cur autem illi habeant aures audiendi, illi non habeant, hoc eſt, cur illis datum ſit a Patre ut veniant ad Filium, illis autem non ſit datum, [Rom. 11. 34.] quis cognovit ſenſum Domini, aut quis ejus conſiliarius fuit? [Rom. 9. 20.] Aut tu quis es, o homo, qui reſpondeas Deo? Numquid ideo negandum eſt quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt quod occultum eſt? Numquid, inquam, propterea dicturi ſumus quod ita eſſe perſpicimus, non ita eſſe, quoniam cur ita ſit, non poſſumus invenire?

CAPUT XV.

[Prædeſtinationis prædicandæ ratio incommoda & inepta.]

SEd ajunt, ut ſcribitis, *Neminem poſſe correptionis ſtimulis excitari, ſi dicatur in conventu Eccleſiæ audientibus multis: Ita ſe habet de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perſeverantia maneatis in fide; cæteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum ſurrexiſtis, quia needum vos adjutorium gratiæ miſerantis erexit. Verumtamen ſi qui eſtis nondum vocati, quos gratia ſua prædeſtinaverit eligendos, accipietis eamdem gratiam*

tiam qua velitis & ſitis electi: & ſi qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis rejiciendi, ſubtrahentur obediendi vires, ut obedire ceſſetis. Iſta cum dicuntur, ita nos a confitenda Dei vera gratia, id eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, & a confitenda ſecundum eam prædeſtinatione ſanctorum deterrere non debent; ſicut non deterremur a confitenda præſcientia Dei, ſi quis de illa populo ſic loquatur, ut dicat: *Sive nunc recte vivatis, ſive non recte, tales vos eritis poſtea, quales vos Deus futuros eſſe præſcivit, vel boni ſi bonos, vel mali ſi malos.* Numquid enim ſi hoc audito nonnulli in torporem ſegnitiemque vertantur, & a labore proclives ad libidinem poſt concupiſcentias ſuas eant, propterea de præſcientia Dei falſum putandum eſt eſſe, quod dictum eſt? Nonne ſi Deus illos bonos futuros eſſe præſcivit, boni erunt, in quantalibet tunc malignitate verſentur; ſi autem malos, mali erunt, in quantalibet nunc bonitate cernantur? Fuit quidam in noſtro monaſterio, qui corripientibus fratribus cur quædam non facienda faceret, & facienda non faceret, reſpondebat: Qualiſcumque nunc ſim, talis ero qualem me Deus futurum eſſe præſcivit. Qui profecto & verum dicebat, & hoc vero non proficiebat in bonum: ſed uſque adeo profecit in malum, ut deſerta monaſterii ſocietate, fieret canis reverſus ad ſuum vomitum: & tamen adhuc qualis ſit futurus, incertum eſt. Numquid ergo propter hujuſmodi animas, ea quæ de præſcientia Dei vera dicuntur, vel neganda ſunt vel tacenda; tunc ſcilicet quando ſi non dicantur, in alios itur errores.

Contra præſcientiæ prædicationem eadem objectari poſſe, quæ contra prædeſtinationem.

Monaſterium Auguſtini.

CAPUT XVI.

1. SUnt etiam qui propterea vel non orant, vel frigide orant, quoniam Domino dicente didicerunt, ſcire Deum quid nobis neceſſarium ſit prius quam petamus ab eo. Num propter tales hujus ſententiæ veritas deſerenda, aut ex Evangelio delenda putabitur? Immo cum conſtet alia Deum, danda etiam non orantibus, ſicut initium fidei; alia non niſi orantibus præparaſſe, ſicut uſque in finem perſeverantiam: profecto qui ex ſeipſo hanc ſe habere putat, non orat ut habeat. Cavendum eſt igitur, ne dum timemus ne tepeſcat hortatio, extinguatur oratio, accendatur elatio.

Matth. 6. 8.

2. Dicatur ergo verum, maxime ubi aliqua quæſtio ut dicatur impellit; & capiant qui poſſunt; ne forte cum tacetur propter eos qui capere non poſſunt, non ſolum veritate fraudentur, verum etiam falſitate capiantur, qui verum capere quo caveatur falſitas poſſunt. Facile eſt enim, immo & utile, ut taceatur aliquod verum propter incapaces. Nam unde eſt illud Domini, *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo:* & illud Apoſtoli, *Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: quaſi parvulis in Chriſto, lac vobis potum dedi, non eſcam; nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis?* Quamvis modo quodam dicendi fieri poſſit, ut id quod dicitur, & parvulis lac, & grandibus eſca ſit. Sicut, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum,* quis Chriſtianus tacere poteſt? quis capere? aut quid in doctrina ſana poteſt inveniri grandius? Quod tamen & parvulis non tacetur & grandibus, nec parvulis occultatur a grandibus. Sed alia eſt ratio verum tacendi, alia verum dicendi neceſſitas. Cauſſas verum tacendi longum eſt omnes quærere vel inſerere: quarum tamen eſt & hæc una, ne pejores faciamus eos qui non intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt facere doctiores; qui nobis aliquid tale tacentibus doctiores quidem non fiunt, ſed nec pejores fiunt. Cum autem res vera ita ſe habet, ut fiat pejor nobis eam dicentibus, ille qui capere non poteſt; nobis autem tacentibus, ille qui poteſt: quid putamus eſſe faciendum? Nonne potius eſt dicendum verum, ut qui poteſt capere capiat, quam tacendum, ut non ſolum id ambo non capiant, verum etiam qui eſt intelligentior, ipſe ſit pejor? Qui ſi audiret & caperet, per illum etiam plures diſcerent. Quo enim eſt capacior ut diſcat, eo magis eſt idoneus ut alios doceat. Inſtat inimicus gratiæ, atque urget modis omnibus, ut credatur ſecundum merita noſtra dari, ac ſic gratia jam non ſit gratia: & nos nolumus dicere, quod teſte Scriptura poſſumus dicere? timemus enim videlicet, ne loquentibus nobis offendatur, qui veritatem non poteſt capere; & non timemus, ne tacentibus nobis, qui veritatem poteſt capere, falſitate capiatur.

Verum quando dicendum, quando tacendum.

Joan. 16. 12.

1. Cor. 3. 2.

Idem & lac parvulis & grandibus eſca eſſe poteſt.

Joan. 1. 1.

Verum tacendi vel non tacendi cauſſæ.

Rom. 11. 6.

3. Aut enim ſic prædeſtinatio prædicanda eſt, quemadmodum eam ſancta Scriptura evidenter eloquitur, ut in prædeſtinatis ſine pœnitentia ſint dona & vocatio Dei; aut gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari confitendum, quod ſapiunt Pelagiani, quamvis iſta ſententia, quod ſæpe jam diximus, legatur in geſtis epiſcoporum orientalium, etiam ipſius Pelagii ore damnata. A Pelagianorum porro hæretica perverſitate tantum iſti remoti ſunt, propter quos hæc agimus, ut licet nondum velint fateri prædeſtinatos eſſe, qui per Dei gratiam fiant obedientes atque permaneant, jam tamen fateantur quod eorum præveniat voluntatem quibus datur hæc gratia: ideo utique ne non gratis dari credatur gratia, ſicut veritas loquitur; ſed potius ſecundum præcedentis merita voluntatis, ſicut contra veritatem Pelagianus error obloquitur. Prævenit ergo & fidem gratia: alioquin ſi fides eam prævenit, procul dubio prævenit & voluntas; quoniam fides ſine voluntate non poteſt eſſe. Si autem gratia prævenit fidem, quoniam prævenit voluntatem, profecto prævenit omnem obedientiam, prævenit etiam charitatem, qua una Deo veraciter & ſuaviter obeditur, & hæc omnia gratia in eo cui datur, & cujus hæc omnia prævenit, operatur.

Rom. 11. 29.

Lib. de geſtis Pelagii cap. 14.

Quæ contra prædeſtinationis prædicationem afferunt, eadem probat dici poſſe contra gratiam Dei, ex qua cætera dona, excepta fide ac perſeverantia, eſſe fatentur.

CAPUT XVII.

1. REſtat in his bonis uſque in finem perſeverantia, quæ fruſtra quotidie a Domino poſcitur, ſi non eam Dominus per gratiam ſuam in illo, cujus orationes exaudit, operatur. Videte jam a veritate quam ſit alienum, negare donum Dei eſſe perſeverantiam uſque in finem hujus vitæ: cum vitæ huic quando voluerit ipſe det finem: quem ſi dat ante imminentem

tem

tem lapſum, facit hominem perſeverare uſque in finem. Sed mirabilior & fidelibus evidentior largitas bonitatis Dei eſt, quod etiam parvulis, quibus obedientia non eſt illius ætatis ut detur, datur hæc gratia. Iſta igitur ſua dona quibuſcumque Deus donat, procul dubio ſe donaturum eſſe præſcivit, & in ſua præſcientia

Rom. 8. 30.

præparavit. Quos ergo prædeſtinavit, ipſos &

Rom. 11. 29.

Prædeſtinare quid ſit.

vocavit vocatione illa, quam me ſæpe commemorare non piget, de qua dictum eſt, *Sine pænitentia ſunt dona & vocatio Dei*. Namque in ſua quæ falli mutarique non poteſt præſcientia, opera ſua futura diſponere, id omnino, nec aliud quidquam eſt prædeſtinare. Sicut autem ille quem caſtum futurum eſſe præſcivit, quamvis id incertum habeat, agit ut caſtus ſit: ita ille quem caſtum futurum prædeſtinavit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit ut caſtus ſit, quoniam Dei dono ſe audit futurum eſſe quod erit; immo etiam gaudet ejus

1. Cor. 13. 4.

charitas, nec inflatur, tamquam id non acceperit. Non ſolum ergo prædicatione prædeſtinationis ab hoc opere non impeditur, verum & ad hoc adjuvatur, ut cum gloriatur, in Domino glorietur.

Adverſarios negare non poſſe prædeſtinationem ad ea quæ dona quæ ipſi agnoſcunt, & hac tamen prædeſtinatione non impediri eorum exhortationes.

2. Quod autem dixi de caſtitate, hoc de fide, hoc de pietate, de charitate, de perſeverantia, &, ne pergam per ſingula, hoc de omni obedientia qua obeditur Deo, veraciſſime dici poteſt. Sed ii qui ſolum initium fidei, & uſque in finem perſeverantiam ſic in noſtra conſtituunt poteſtate, ut Dei dona eſſe non putent, neque ad hæc habenda atque retinenda Deum operari noſtras cogitationes & voluntates, cætera vero ipſum dare concedunt, cum ab illo impetrantur credentis fide; cur ad ipſa cætera exhortationem, eorumque cæterorum prædicationem definitione prædeſtinationis non metuunt impediri? An forte nec ipſa dicunt prædeſtinata? Ergo nec dantur a Deo, aut ea ſe daturum eſſe neſcivit. Quod ſi & dantur, & ea ſe daturum eſſe præſcivit; profecto prædeſtinavit. Sicut ergo ipſi quoque hortantur ad caſtitatem, charitatem, pietatem, & cætera quæ Dei dona eſſe confitentur, eaque ab illo eſſe præcognita, ac per hoc prædeſtinata negare non poſſunt; nec dicunt exhortationes ſuas impediri prædicatione prædeſtinationis Dei, hoc eſt, prædicatione de his donis ejus futuris præſcientiæ Dei: ſic videant nec ad fidem, nec ad perſeverantiam impediri exhortationes ſuas, ſi & ipſa, quod verum eſt, eſſe Dei dona, eaque præcognita, id eſt, ad donandum prædeſtinata eſſe dicantur; ſed impediri potius atque ſubverti hac prædeſtinationis prædicatione illum tantummodo perni-

1. Cor. 1. 31.

cioſiſſimum errorem, quo dicitur gratia Dei ſecundum merita noſtra dari, ut qui gloriatur, non in Domino, ſed in ſeipſo glorietur.

3. Quod ut apertius propter tardiuſculos explicemus, remorationem meam ferant, quibus ingenio prævolare donatum eſt. Dicit apoſtolus

Jacob. 1. 5.

Jacobus, *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat; & dabitur ei*. Scriptum eſt in

Prov. 2. 6.

Proverbiis Salomonis, *Quoniam Dominus dat ſapientiam*. Et de continentia legitur in libro Sapientiæ, cujus auctoritate uſi ſunt magni & docti viri, qui longe ante nos eloquia divina

Sap. 8. 21.

tractarunt: ibi ergo legitur, *Cum ſcirem, quia nemo eſſe poteſt continens, niſi Deus det; & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc donum*. Hæc ergo Dei dona ſunt, id eſt, ut de aliis taceam, ſapientia & continentia. Acquieſcunt & iſti: neque enim Pelagiani ſunt, ut adverſus iſtam perſpicuam veritatem dura & hæretica perverſitate contendant. *Sed hæc*, inquiunt, *ut a Deo dentur nobis, fides impetrat, quæ incipit a nobis*: quam fidem & incipere habere, & in ea uſque in finem permanere, tamquam id non a Domino accipiamus, noſtrum eſſe contendunt. Hic procul dubio contradici-

1. Cor. 4. 7.

Lib. 3. ad Quir. c. 4.

tur Apoſtolo dicenti, *Quid enim habes quod non accepiſti?* Contradicitur & martyri Cypriano dicenti, *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*. Cum hæc, & alia multa quæ piget repetere, dixerimus; atque oſtenderimus, & initium fidei, & uſque in finem perſeverantiam, Dei dona eſſe; nec ulla ſua futura dona, & quæ danda eſſent, & quibus danda eſſent, Deum non præſcire potuiſſe; ac per hoc prædeſtinatos ab illo eſſe, quos liberat & coronat: reſpondendum putant, *prædeſtinationis definitionem utilitati prædicationis adverſam; eo quod hac audita, nemo poſſit correptionis ſtimulis excitari*. Hæc dicentes nolunt *hominibus prædicari dona Dei eſſe, ut veniatur ad fidem, & permaneatur in fide; ne plus * deſperatio quam exhortatio videatur aſſerri? dum cogitant qui audiunt, incertum eſſe humanæ ignorantiæ cui largiatur Deus, cui non largiatur hæc dona*.

* ſ. deſperationis quam exhortationis.

Cur ergo & ipſi nobiſcum prædicant, dona Dei eſſe ſapientiam & continentiam? Quod ſi hæc cum Dei dona eſſe prædicantur, non impeditur hortatio qua homines hortamur eſſe ſapientes & continentes; quæ tandem cauſa eſt, ut exiſtiment impediri exhortationem, qua exhortamur homines venire ad fidem, & in ea permanere uſque in finem, ſi & hæc dona Dei eſſe dicantur, quod Scripturis ejus teſtibus comprobatur?

4. Ecce, ut de continentia taceamus, & de ſola in hoc loco ſapientia diſputemus; nempe

Jacob. 3. 17.

ſupra memoratus apoſtolus Jacobus dicit, *Quæ de ſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, plena miſericordia & fructibus bonis, inæſtimabilis, ſine ſimulatione*. Cernitiſne, obſecro, a Patre luminum, ſapientia quam multis &

Jacob. 1. 17.

magnis bonis referta deſcendat? *Omne* quippe *datum optimum*, ſicut idem dicit, *& omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*. Cur ergo, ut omittam cætera, corripimus impudicos & contentioſos, quibus tamen prædicamus donum Dei eſſe ſapientiam, pudicam atque pacificam; nec timemus ne permoti divinæ voluntatis incerto, plus in hac prædicatione deſperationis quam exhortationis inveniant; nec correptionis ſtimulis adverſus ſeipſos, ſed potius adverſus nos excitentur, quia eos corripimus hæc non habentes, quæ ipſi dicimus non humana voluntate proferri, ſed divina largitate donari? Cur denique ipſum apoſtolum Jacobum hujus gratiæ prædicatio non deterruit

Jacob. 3. 14.

corripere inquietos, & dicere, *Si zelum amarum habetis, & contentiones ſunt in cordibus veſtris, nolite gloriari, & mendaces eſſe adverſus veritatem: non eſt iſta ſapientia de ſurſum*

ſum

ſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica: ubi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia, & omne opus pravum? Sicut ergo corripiendi ſunt inquieti, & divinis eloquiis teſtibus, & ipſis quos nobiſcum iſti communes habent actibus noſtris; neque hanc impedit correptionem, quod ſapientiam pacificam, qua contentioſi corriguntur atque ſanantur, donum Dei eſſe prædicamus: ita corripiendi ſunt infideles, vel in fide non permanentes, non impediente iſtam correptionem prædicatione gratiæ Dei, quæ fidem quoque ipſam, & in ea permanſionem, dona Dei eſſe commendat. Quia etſi ex fide impetratur ſapientia, ſicut ipſe Jacobus cum

Iacob. 1. 5.

dixiſſet, *Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei*; mox addidit, *Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans*: non tamen quoniam fides datur prius quam poſtuletur ab illo cui datur, ideo dicenda eſt non eſſe donum Dei, ſed eſſe a nobis, quia data eſt nobis, non petentibus nobis. Apoſtolus enim apertiſſime dicit,

Ephes. 6. 23.

Pax fratribus & charitas cum fide a Deo Patre & Domino Jeſu Chriſto. A quo ergo pax & charitas, ab illo eſt & fides, propter quod ab illo eam non ſolum augeri habentibus, verum etiam non habentibus poſcimus dari.

5. Neque iſti, propter quos hæc dicimus, qui prædicatione prædeſtinationis & gratiæ exhortationem clamitant impediri, ad ſola illa exhortantur dona, quæ non a Deo dari, ſed a nobis eſſe contendunt, ſicut ſunt initium fidei, & in ea uſque in finem perſeverantia: quod utique facere deberent, ut tantummodo infideles hortarentur ut crederent, & fideles ut credentes permanerent. Ea vero quæ nobiſcum Dei dona eſſe non negant, ut nobiſcum Pelagianum demoliantur errorem, ſicut eſt pudicitia, continentia, patientia, & cætera quibus recte vivitur, & ex fide impetrantur a Domino, oranda monſtrare & orare ſolum vel ſibi, vel aliis debuerunt; non autem quemquam ut ea capeſſeret & retineret, hortari. Cum vero & ad hæc exhortantur, ut poſſunt, atque exhortandos eſſe homines confitentur; ſatis utique oſtendunt, nec ea prædicatione impediri exhortationes ſive ad fidem, ſive ad perſeverantiam uſque in finem, quia & iſta Dei dona eſſe, nec a ſeipſo cuiquam, ſed ab illo tribui prædicamus.

6. At enim, *vitio ſuo quiſque deſerit fidem, cum cedit tentationi atque conſentit, qua cum illo agitur ut deſerat fidem*. Quis negat? Sed non ideo dicenda eſt in fide perſeverantia non eſſe donum Dei. Hanc enim quotidie poſcit,

Matth. 6. 13.

qui dicit, *Ne nos inferas in tentationem*: & ſi exauditur, hanc accipit: ac per hoc quotidie ut perſeveret petens, profecto perſeverantiæ ſuæ ſpem non in ſeipſo, ſed in Deo ponit. Ego autem nolo exaggerare meis verbis, ſed illis cogitandum potius relinquo, ut videant quale ſit quod ſibi perſuaſerunt, *prædicatione prædeſtinationis audientibus plus deſperationis quam exhortationis afferri*. Hoc eſt enim dicere, tunc de ſua ſalute hominem deſperare, quando ſpem ſuam non in ſeipſo, ſed in Deo didicerit ponere:

Jer. 17. 5.

cum Propheta clamet, *Maledictus omnis qui ſpem habet in homine*.

7. Hæc itaque dona Dei, quæ dantur electis ſecundum Dei propoſitum vocatis, in quibus donis eſt & incipere credere, & in fide uſque ad vitæ hujus terminum perſeverare, ſicut tanta rationum atque auctoritatum conteſtatione probavimus; hæc, inquam, Dei dona, ſi nulla eſt prædeſtinatio quam defendimus, non præſciuntur a Deo: præſciuntur autem: hæc eſt igitur prædeſtinatio quam defendimus.

CAPUT XVIII.

Prædeſtinatio præſcientiæ interdum nomine ſignificatur.

Unde aliquando eadem prædeſtinatio ſignificatur etiam nomine præſcientiæ, ſicut ait Apoſtolus, *Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit*. Hic quod ait, *præſcivit*, non recte intelligitur, niſi prædeſtinavit: quod circumſtantia ipſius Lectionis oſtendit. Loquebatur enim de reliquiis Judæorum, quæ ſalvæ factæ ſunt, pereuntibus cæteris. Nam ſuperius dixerat, ad Iſrael dixiſſe Prophetam, *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem*: & tamquam reſponderetur, Ubi ſunt ergo factæ promiſſiones Dei ad Iſrael? continuo ſubjunxit, *Dico ergo, numquid repulit Deus plebem ſuam? Abſit: nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abraham, tribu Beniamin*: tamquam diceret: nam & ego ex ipſa plebe ſum. Deinde addidit unde nunc agimus, *Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit*. Atque ut oſtenderet Dei gratia fuiſſe relictas reliquias, non meritis operum eorum, ſecutus adjunxit, *An neſcitis in Elia quid dicit Scriptura? quemadmodum interpellat Deum adverſus Iſrael*, & cætera. *Sed quid dicit illi*, inquit, *reſponſum divinum? Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal*. Non enim ait, relicta ſunt mihi, aut reliquerunt ſe mihi: ſed, *reliqui mihi*. *Sic ergo*, inquit, *& in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ factæ ſunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non eſt gratia*. Et connectens illa quæ jam ſupra interpoſui: *Quid ergo?* & huic interrogationi reſpondens, *Quod quærebat*, inquit, *Iſrael, hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excæcati ſunt*. In hac ergo electione & in his reliquiis, quæ per electionem gratiæ factæ ſunt, voluit intelligi plebem, quam propterea Deus non repulit, quia præſcivit. Hæc eſt illa electio qua eos quos voluit, elegit in Chriſto ante conſtitutionem mundi, ut eſſent ſancti & immaculati in conſpectu ejus, in charitate, prædeſtinans eos in adoptionem filiorum. Nullus igitur qui hæc intelligit, negare vel dubitare permittitur, ubi ait Apoſtolus, *Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit*, prædeſtinationem ſignificare voluiſſe. Præſcivit enim reliquias, quas ſecundum electionem gratiæ fuerat ipſe facturus. Hoc eſt ergo prædeſtinavit: ſine dubio enim præſcivit, ſi prædeſtinavit: ſed prædeſtinaſſe, eſt hoc præſciſſe quod fuerat ipſe facturus.

Rom. 11. 2. — Rom. 10. 21. — Iſaiæ 65. 2. — Rom. 11. 1. — Ibidem 2. — Ibidem. — Ibidem 4. — 3. Reg. 19. 18. — Rom. 11. 5. — Ibidem 7. — Epheſ. 1. 4.

CAPUT XIX.

1. Quid ergo nos prohibet, quando apud aliquos verbi Dei tractatores legimus Dei præſcientiam, & agitur de vocatione electo-

electorum, eamdem prædeſtinationem intelligere? Magis autem fortaſſe voluerunt hoc verbo in ea re uti, quod facilius intelligitur, & non repugnat, immo & congruit veritati quæ de prædeſtinatione gratiæ prædicatur. Hoc ſcio, NEMINEM CONTRA ISTAM PRÆDESTINATIONEM, quam ſecundum ſcripturas ſanctas defendimus, NISI ERRANDO DISPUTARE POTUISSE. Puto tamen eis qui de hac re ſententias tractatorum requirunt, ſanctos & in fide atque doctrina Chriſtiana laudabiliter uſquequaque diffamatos viros, Cyprianum & Ambroſium, quorum tam clara teſtimonia poſuimus, debere ſufficere, & debere ad utrumque, id eſt, ut & gratiam Dei gratuitam, ſicut credenda atque prædicanda eſt, per omnia credant & per omnia prædicent, & eamdem prædicationem prædicationi qua hortamur pigros, vel corripimus malos, non opinentur adverſam: quia & illi viri cum ſic prædicarent

Cyprianus lib. 3. ad Quirin. c. 4. Ambroſ. de fuga ſeculi c. 1.

Dei gratiam, ut unus eorum diceret, *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*, alter autem, *Non eſt in poteſtate noſtra cor noſtrum & noſtræ cogitationes*, non tamen hortari & corripere deſtiterunt, ut fierent præcepta divina. Nec timuerunt ne diceretur eis, Quid nos hortamini? quid & corripitis, ſi nihil boni ut habeamus eſt noſtrum, & ſi non eſt in poteſtate noſtra cor noſtrum? Hæc ne dicerentur eis, nequaquam illi ſancti ea mente timere potuerunt,

Pauciſſimis donatum, ut ſine hominis ullius miniſterio doctrinam ſalutis acciperent.

qua intelligebant pauciſſimis eſſe donatum, ut nullo ſibi homine prædicante, per ipſum Dominum vel per Angelos cælorum doctrinam ſalutis accipiant; multis vero id eſſe donatum, ut Deo per homines credant. Quolibet tamen modo dicatur homini verbum Dei, procul dubio, quo ſic audiat ut illi obediat, donum Dei eſt.

2. Unde ſupradicti tractatores excellentiſſimi divinorum eloquiorum, & gratiam Dei veram, ſicut prædicanda eſt, prædicarunt, id eſt, quam nulla merita humana præcedunt; & ad facienda divina præcepta inſtanter hortati ſunt, ut qui haberent donum obedientiæ, quibus juſſis obediendum eſſet, audirent. Si enim gratiam merita ulla noſtra præcedunt, profecto aut facti alicujus, aut dicti, aut cogitationis eſt meritum, ubi & ipſa intelligitur voluntas bona: ſed breviſſime complexus eſt omnium genera meritorum, qui dicit, *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*. Qui vero ait, *Non eſt in noſtra poteſtate cor noſtrum, & noſtræ cogitationes*, nec ipſe facta & dicta præteriit: non enim eſt ullum factum dictumve hominis, quod non ex cordis cogitatione procedat. Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyr glorioſiſſimus, & doctor luсidiſſimus potuit, quam ubi nos in oratione Dominica etiam pro inimicis fidei Chriſtianæ orare oportere commonuit? ubi de initio fidei, quod etiam hoc donum Dei ſit, quod ſentiret oſtendit: & pro perſeverantia uſque in finem, quia & ipſam non niſi Deus eis qui perſeveraverint donat, Eccleſiam Chriſti quotidie orare monſtravit. Beatus quoque Ambroſius cum exponeret quod ait Lucas Evangeliſta, *Viſum eſt & mihi*: *Poteſt*, inquit, *non ſoli viſum eſſe, quod ſibi viſum eſſe declarat. Non enim voluntate tantum humana viſum eſt, ſed ſicut placuit ei qui in me loquitur Chriſtus, qui ut id quod bonum eſt, nobis quoque videri bonum poſſit, operatur: quem enim miſeratur, & vocat. Et ideo qui Chriſtum ſequitur, poteſt interrogatus cur eſſe voluerit Chriſtianus, reſpondere, Viſum eſt & mihi. Quod cum dicit, non negat Deo viſum; a Deo enim præparatur voluntas hominum. Ut enim Deus honorificetur a ſancto, Dei gratia eſt.* Itemque in eodem opere, hoc eſt in expoſitione ejuſdem Evangelii, cum ad illum veniſſet locum, ubi Dominum ad Jeruſalem pergentem Samaritani recipere noluerunt: *Simul diſce*, inquit, *quia recipi noluit a non ſimplici mente converſis. Nam ſi voluiſſet, ex indevotis devotos feciſſet. Cur autem non receperint eum, Evangeliſta ipſe monſtrat, dicens, Quia facies ejus erat euntis in Jeruſalem. Diſcipuli autem recipi intra Samariam geſtiebant. Sed Deus quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit.* Quid evidentius, quid illuſtrius a verbi Dei tractatoribus quærimus, ſi & ab ipſis quod in Scripturis clarum eſt, audire delectat? Sed his duobus qui ſufficere debuerunt, ſanctum Gregorium addamus & tertium, qui & credere in Deum, & quod credimus confiteri, Dei donum eſſe teſtatur, dicens: *Unius deitatis quæſo vos, confitemini Trinitatem: ſi vero aliter vultis, dicite unius eſſe naturæ; & Deus vocem dari vobis a ſancto Spiritu deprecabitur*: id eſt rogabitur Deus, ut permittat vobis dari vocem, qua quod creditis, confiteri poſſitis. *Dabit enim, certus ſum; qui dedit quod primum eſt, dabit & quod ſecundum eſt*; qui dedit credere, dabit & confiteri.

Luc. 1. 3. Ambroſius ſuper Lucam in expoſitione proœmii.

Prov. 8. juxta LXX.

Luc. 9. 53. Ambroſ. l. 7. in Lucam n. 27.

Ibidem.

Gregorius Nazianz. orat. 44. in Pentecoſten.

3. Iſti tales tantique doctores dicentes non eſſe aliquid, de quo tamquam de noſtro, quod nobis Deus non dederit, gloriemur; nec ipſum cor noſtrum & cogitationes noſtras in poteſtate noſtra eſſe; & totum dantes Deo, atque ab ipſo nos accipere confitentes, ut permanſuri convertamur ad eum; ut id quod bonum eſt, nobis quoque videatur bonum, & velimus illud, ut honoremus Deum, & recipiamus Chriſtum, ut ex indevotis efficiamur devoti & religioſi, ut in ipſam Trinitatem credamus, & confiteamur etiam voce quod credimus: hæc utique gratiæ Dei tribuunt, Dei munera agnoſcunt, ab ipſo nobis, non a nobis eſſe teſtantur. Numquid autem quiſquam eos dicturus eſt, ita confeſſos iſtam Dei gratiam, ut auderent negare ejus præſcientiam, quam non ſolum docti, ſed indocti etiam confitentur? Porro ſi hæc ita Deum noverant dare, ut non ignorarent eum daturum ſe eſſe præſciſſe, & quibus daturus eſſet non potuiſſe neſcire; procul dubio noverant prædeſtinationem, quam per Apoſtolos prædicatam contra novos hæreticos operoſius diligentiuſque defendimus: nec tamen eis obedientiam prædicantibus, & ad eam ſicut quiſque poterat ferventer hortantibus, ullo modo recte diceretur, Si non vultis obedientiam ad quam nos accenditis, in noſtro corde frigeſcere, nolite nobis iſtam Dei gratiam prædicare, qua Deum dare fatemini, quæ & nos ut faciamus hortamini.

CA-

CAPUT XX.

1. QUamobrem ſi & Apoſtoli & doctores Eccleſiæ qui eis ſucceſſerunt, eoſque imitati ſunt, utrumque faciebant, id eſt, & Dei gratiam, quæ non ſecundum merita noſtra datur, veraciter prædicabant, &. piam obedientiam præceptis ſalubribus inſtruebant: quid eſt quod invicta concluſi violentia veritatis recte ſe iſti noſtri dicere exiſtimant, *Et ſi verum eſt quod dicitur de prædeſtinatione beneficiorum Dei, non eſt tamen populis prædicandum?* Prædicandum eſt prorſus, ut qui habet aures audiendi, audiat. Quis autem habet, ſi non accepit ab illo qui ait, *Dabo eis cor cognoſcendi me, & aures audientes?* Certe qui non accepit, rejiciat; dum tamen qui capit, ſumat & bibat, bibat & vivat. Sicut enim prædicanda eſt pietas, ut ab eo qui habet aures audiendi, Deus recte colatur; prædicanda eſt pudicitia, ut ab eo qui habet aures audiendi, nihil genitalibus membris illicitum perpetretur; prædicanda eſt charitas, ut ab eo qui habet aures audiendi, Deus & proximus diligatur: ita prædicanda eſt & iſta prædeſtinatio beneficiorum Dei, ut qui habet aures audiendi, non in ſeipſo, ſed in Domino glorietur.

Supra in Epiſtolis Proſperi & Hilarii.

Luc. 8. 9. Baruch 2. 31. Baruch 7. 31.

2. Quod autem dicunt, *non opus fuiſſe hujuſcemodi diſputationis incerto minus intelligentium tot corda turbari: quoniam non minus utiliter ſine hac definitione prædeſtinationis per tot annos defenſa eſt catholica fides, tum contra alios, tum maxime contra Pelagianos, tot catholicorum & aliorum & noſtris præcedentibus libris:* multum miror eos dicere; nec attendere, ut de aliis hic taceam, ipſos libros noſtros & ante quam Pelagiani apparere cœpiſſent, conſcriptos & editos, & videre quam multis eorum locis futuram neſcientes Pelagianam hæreſim cædebamus, prædicando gratiam qua nos Deus liberat a malis erroribus & moribus noſtris, non præcedentibus bonis meritis noſtris, faciens hoc ſecundum gratuitam miſericordiam ſuam. Quod plenius ſapere cœpi in ea diſputatione, quam ſcripſi ad beatæ memoriæ Simplicianum, epiſcopum Mediolanenſis Eccleſiæ, in mei epiſcopatus exordio, quando & initium fidei donum Dei eſſe cognovi & aſſerui.

In Epiſtola Hilarii, n. 8.

3. Quid autem meorum opuſculorum frequentius & delectabilius innoteſcere potuit, quam libri Confeſſionum mearum? Cum & ipſos ediderim ante quam Pelagiana hæreſis extitiſſet; in eis certe dixi Deo noſtro, & ſæpe dixi; *Da quod jubes, & jube quod vis.* Quæ mea verba Pelagius Romæ, cum a quodam fratre & coepiſcopo meo fuiſſent eo præſente commemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto commotius, pene cum eo qui illa commemoraverat litigavit. Quid vero primitus & maxime Deus jubet, niſi ut credamus in eum? Et hoc ergo ipſe dat, ſi bene illi dictum eſt, *Da quod jubes.* Et in eiſdem etiam libris quod de mea converſione narravi, Deo me convertente ad eam fidem, quam miſerrima & furioſiſſima loquacitate vaſtabam, nonne ita narratum eſſe meminiſtis, ut oſtenderem me fidelibus & quotidianis matris meæ lacrymis ne perirem fuiſſe conceſſum? Ubi utique prædicavi, non ſolum averſas a recta fide, ſed adverſas etiam rectæ fidei, Deum ſua gratia ad eam convertere hominum voluntates. De proficiente porro perſeverantia quemadmodum Deum rogaverim, & ſcitis, & poteſtis recenſere cum vultis. Omnia itaque Dei dona quæ in eodem opere ſive optavi, ſive laudavi, quis, non dicam negare, ſed dubitare ſaltem audeat Deum daturum ſe eſſe præſciſſe, & quibus daturus fuerit, numquam potuiſſe neſcire? Hæc eſt prædeſtinatio manifeſta & certa ſanctorum: quam poſtea diligentius & operoſius, cum jam contra Pelagianos diſputaremus, defendere neceſſitas compulit. Didicimus enim ſingulas quaſque hæreſes intuliſſe Eccleſiæ proprias quæſtiones, contra quas diligentius defenderetur ſcriptura divina, quam ſi nulla talis neceſſitas cogeret. Quid autem coegit loca Scripturarum, quibus prædeſtinatio commendata eſt, copioſius & enucleatius iſto noſtro labore defendi, niſi quod Pelagiani dicunt, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: quod quid eſt aliud, quam gratiæ omnino negatio?

Lib. 10. c. 29. c. 31. & c. 37.

Lib. 1. c. 11. & 12. & lib. 9. cap. 8.

Hæreſes quid boni per occaſionem Eccleſiæ afferant.

CAPUT XXI.

1. HÆc ergo ut ingrata Deo ſententia deſtruatur, gratuitis Dei beneficiis quibus liberamur inimica, & initium fidei, & in ea uſque in finem perſeverantiam ſecundum Scripturas, unde jam multa diximus, dona Dei eſſe defendimus. Quoniam ſi a nobis eſſe dicimus initium fidei, ut eo cætera Dei dona mereamur accipere; concludunt Pelagiani, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. Quod ita exhorruit catholica fides, ut damnari timens, hoc Pelagius ipſe damnaverit. Itemque ſi dicimus a nobis eſſe perſeverantiam noſtram, non a Domino; reſpondent illi, ita nos a nobis habere initium fidei ſicut finem, ſic argumentantes, multo magis nos habere a nobis illud initium, ſi a nobis habemus permanere uſque in finem, cum perficere quam inchoare ſit majus: ac ſic identidem concludunt, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari. Si autem utrumque Dei donum eſt, & hæc Deus dona ſua, (quod negare quis poteſt?) daturum ſe eſſe præſcivit: prædeſtinatio prædicanda eſt, ut poſſit vera Dei gratia, hoc eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, inſuperabili munitione defendi.

2. Et ego quidem in illo libro, cujus eſt titulus de Correptione & Gratia, * qui ſufficere non potuit omnibus dilectoribus noſtris, puto me ita poſuiſſe donum Dei eſſe etiam perſeverare uſque in finem, ut hoc antea, ſi me non fallit oblivio, tam expreſſe atque evidenter, vel nuſquam, vel pene nuſquam ſcripſerim. Sed ita hoc nunc dixi, ut non ante me nemo dixerit. Beatus quippe Cyprianus in oratione Dominica, ſicut jam oſtendimus, petitiones noſtras ita expoſuit, ut in ipſa prima petitione perſeverantiam nos diceret poſcere, id nos orare aſſerens, dicendo, *Sanctificetur nomen tuum*, cum jam in baptiſmate ſanctificati fuerimus, ut in eo quod eſſe cœpimus, perſeveremus. Videant tamen ii, quibus amantibus me ingratus eſſe non debeo, qui præter hoc quod in quæſtionem venit,

* *Cap. 6.*

Matth. 6. 9.

nit,

nit, omnia mea, ſicut ſcribitis, ſe profitentur amplecti: videant, inquam, utrum in primi libri poſterioribus partibus, eorum duorum quos mei epiſcopatus initio ante quam Pelagiana hæreſis appareret, ad Simplicianum Mediolanenſem epiſcopum ſcripſi, remanſerit aliquid quo vocetur in dubium, gratiam Dei non ſecundum merita noſtra dari: & utrum ibi non ſatis egerim, etiam initium fidei eſſe donum Dei: & utrum ex iis quæ ibi dicta ſunt, non conſequenter eluceat, etſi non ſit expreſſum, etiam uſque in finem perſeverantiam non niſi ab eo donari, qui nos prædeſtinavit in ſuum regnum & gloriam. Deinde ipſam epiſtolam, quam jam contra Pelagianos ad ſanctum Paulinum Nolanum epiſcopum feci, cui epiſtolæ contradicere modo cœperunt, nonne ante annos plurimos edidi? Eam quoque inſpiciant, quam dedi ad Sixtum Romanæ Eccleſiæ presbyterum, quando adverſus Pelagianos acerrima conflictatione certavimus: & talem reperient, qualis illa eſt ad Paulinum. Unde recolant adverſus hæreſim Pelagianam jam ante aliquot annos iſta dicta eſſe atque conſcripta, quæ nunc eis diſplicere mirandum eſt. Quamvis neminem velim ſic amplecti omnia mea, ut me ſequatur, niſi in iis in quibus me non erraſſe perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus opuſcula mea retractanda ſuſcepi, ut nec me ipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demonſtrem; ſed proficienter me exiſtimo Deo miſerante ſcripſiſſe, non tamen a perfectione cœpiſſe: quandoquidem arrogantius loquor quam verius, ſi vel nunc dico, me ad perfectionem ſine ullo errore ſcribendi jam in iſta ætate veniſſe. Sed intereſt quantum & in quibus rebus erretur; & quam facile quiſque corrigat, vel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorem. Bonæ quippe ſpei eſt homo, ſi eum ſic proficientem dies ultimus vitæ hujus invenerit, ut adjiciantur ei quæ proficienti defuerunt, & perficiendus quam puniendus potius judicetur.

Duo libri ad Simplicianum.

Epiſtola ad Paulinum, quæ eſt ordine nunc 186. Epiſtola ad Sixtum nunc 194.

Bonæ ſpei homo.

3. Quocirca ſi hominibus qui propterea me dilexerunt, quia pervenit ad eos, ante quam me diligerent, aliqua mei laboris utilitas, nolo exiſtere ingratus; quanto magis Deo, quem non diligeremus, niſi prius dilexiſſet nos, & feciſſet dilectores ſuos? quoniam charitas ex ipſo eſt: ſicut dixerunt quos fecit magnos, non ſolum amatores, verum etiam prædicatores ſuos. Quid eſt autem ingratius, quam negare ipſam gratiam Dei, dicendo eam ſecundum merita noſtra dari? Quod in Pelagianis fides catholica exhorruit, quod ipſi Pelagio capitale crimen objecit, quod ipſe Pelagius, non quidem amore veritatis Dei, ſed tamen ſuæ damnationis timore damnavit. Quiſquis autem dicere gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, ſicut catholicus fidelis exhorret; nec ipſam fidem ſubtrahat Dei gratiæ, qua miſericordiam conſecutus eſt ut fidelis eſſet: ac per hoc gratiæ Dei tribuat perſeverantiam quoque uſque in finem, qua miſericordiam conſequitur, quam poſcit quotidie, ne inferatur in tentationem. Inter initium autem fidei & perfectionem perſeverantiæ, media ſunt illa quibus recte vivimus, quæ ipſi etiam donari nobis a Deo fide impetrante conſentiunt. Hæc autem omnia, initium ſcilicet fidei, & cætera uſque in finem dona ſua, Deus largiturum ſe vocatis ſuis eſſe præſcivit. Nimiæ igitur contentionis eſt, prædeſtinationi contradicere, vel de prædeſtinatione dubitare.

1. Joan. 4. 7.

CAPUT XXII.

1. Quæ tamen non ita populis prædicanda eſt, ut apud imperitam, vel tardioris intelligentiæ multitudinem redargui quodammodo ipſa ſua prædicatione videatur: ſicut redargui videtur & præſcientia Dei, (quam certe negare non poſſunt,) ſi dicatur hominibus, *Sive curratis, ſive dormiatis, quod vos præſcivit qui falli non poteſt, hoc eritis*. Doloſi autem vel imperiti medici eſt etiam utile medicamentum ſic alligare, ut aut non proſit, aut obſit. Sed dicendum eſt, Sic currite, ut comprehendatis, atque ut ipſo curſu veſtro ita vos eſſe præcognitos noveritis, ut legitime curreretis: & ſi quo alio modo Dei præſcientia prædicari poteſt, ut hominis ſegnitia repellatur.

Prædeſtinatio quomodo citra offenſionem prædicanda.

1. Cor. 9. 24.

2. Quamvis ergo ita ſe habeat de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, ut alii ex infidelitate, accepta voluntate obediendi, convertantur ad fidem, vel perſeverent in fide; cæteri vero qui in peccatorum damnabilium delectatione remorantur, ſi & ipſi prædeſtinati ſunt, ideo nondum ſurrexerunt, quia nondum eos adjutorium gratiæ miſerantis erexit: ſi qui enim nondum ſunt vocati, quos gratia ſua prædeſtinavit eligendos, accipient eamdem gratiam, qua electi eſſe velint & ſint: ſi qui autem obediunt, ſed in regnum ejus & gloriam prædeſtinati non ſunt, temporales ſunt, nec uſque in finem in eadem obedientia permanebunt: quamvis ergo hæc vera ſint, non tamen iſto modo dicenda ſunt audientibus multis, ut ſermo ad ipſos etiam convertatur, eiſque dicantur illa illorum verba quæ veſtris litteris indidiſtis, & quæ ſuperius interpoſui: *Ita ſe habet de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis de infidelitate, accepta obediendi voluntate, veneritis ad fidem*. Quid opus eſt dici, *alii ex vobis?* Si enim Eccleſiæ Dei loquimur, ſi credentibus loquimur, cur alios eorum ad fidem veniſſe dicentes, cæteris facere videamur injuriam: cum poſſimus congruentius dicere: Ita ſe habet de prædeſtinatione definita ſententia voluntatis Dei, ut ex infidelitate veneritis ad fidem accepta voluntate obediendi, & accepta perſeverantia permaneatis in fide?

Odioſa & vitanda prædicandæ prædeſtinationis formula.

Corrigit ſuperiorem formulam.

3. Nec illud quod ſequitur, eſt omnino dicendum, id eſt: *Cæteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum ſurrexiſtis, quia necdum vos adjutorium gratiæ miſerantis erexit*. Cum bene & convenienter dici poſſit & debeat, Si qui autem adhuc in peccatorum damnabilium delectatione remoramini, apprehendite ſaluberrimam diſciplinam: quod tamen cum feceritis, nolite extolli quaſi de operibus veſtris, aut gloriari quaſi hoc non acceperitis; Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: & a Domino greſſus veſtri diriguntur, ut ejus viam velitis: de ipſo autem curſu veſtro bono recto-

Philip. 2. 13.

Pſ. 36. 23.

que condiſcite vos ad prædeſtinationem divinæ gratiæ pertinere.

4. Item quod ſequitur, & dicitur: *Verumtamen ſi qui eſtis nondum vocati, quos gratia ſua prædeſtinaverit eligendos, accipietis eamdem gratiam, qua velitis & ſitis electi:* durius dicitur quam dici poteſt, ſi nos non quibuſlibet hominibus loqui, ſed Chriſti Eccleſiæ cogitemus. Cur enim non potius ita dicitur: Et ſi qui ſunt nondum vocati, pro eis ut vocentur oremus? Fortaſſis enim ſic prædeſtinati ſunt, ut noſtris orationibus concedantur, & accipiant eamdem gratiam, qua velint eſſe atque efficiantur electi. Deus enim qui omnia quæ prædeſtinavit implevit, ideo & pro inimicis fidei orare nos voluit, ut hinc intelligeremus quod ipſe etiam infidelibus donet ut credant, & volentes ex nolentibus faciat.

5. Jam vero quod illis verbis connectitur, miror ſi ullo modo poteſt in populo Chriſtiano quiſquam infirmus patienter audire, cum dicitur eis: *Et ſi qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis rejiciendi, ſubtrahentur obediendi vires, ut obedire ceſſetis*. Hoc enim dicere, quid videtur aliud eſſe, quam maledicere, aut mala quodam modo prophetare? Sed ſi & de iis qui non perſeverant, aliquid placet dicere, vel neceſſe eſt, cur non potius ita ſaltem dicitur, ut paulo ante a me dictum eſt: primum ut non de ipſis, qui in populo audiunt, hoc dicatur, ſed de aliis ad ipſos; id eſt, ut non dicatur, *Si qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis rejiciendi:* ſed, Si qui obediunt; & cætera per verbi perſonam tertiam, non per ſecundam? Res enim non optabilis, ſed abominabilis dicitur, & duriſſime atque odioſiſſime quaſi in audientium frontem compellando colliditur, quando qui eis loquitur, dicit, *Et ſi qui eſtis qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis rejiciendi, ſubtrahentur obediendi vires, ut obedire ceſſetis*. Quid enim ſententiæ deperit, ſi ita dicatur: Si qui autem obediunt, ſed in regnum ejus & gloriam prædeſtinati non ſunt, temporales ſunt, nec uſque in finem in eadem obedientia permanebunt? Nonne & verius eadem res & congruentius dicitur, ut non ipſis tantum malum tamquam optare videamur, ſed de aliis referre, quod oderint, nec ad ſe exiſtiment pertinere, ſperando orandoque meliora? Illo autem modo, quo id dicendum putant, eadem ſententia eiſdem pene verbis etiam de præſcientia Dei, quam certe negare non poſſunt, pronunciari poteſt, ut dicatur, *Et ſi qui obeditis, ſi præſciti eſtis rejiciendi, obedire ceſſabitis*. Nempe hoc veriſſimum eſt: ita ſane, ſed improbiſſimum, importuniſſimum, incongruentiſſimum, non falſo eloquio, ſed non ſalubriter valetudini humanæ infirmitatis appoſito.

6. Illum etiam modum, quo utendum eſſe in prædeſtinationis prædicatione nos diximus, loquenti ad populum non exiſtimo debere ſufficere, niſi hoc vel hujuſmodi aliquid addat, ut dicat: Vos itaque etiam ipſam obediendi perſeverantiam a Patre luminum, a quo deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, ſperare debetis, & quotidianis orationibus poſcere, atque hoc faciendo confidere, non vos eſſe a prædeſtinatione populi ejus alienos; quia etiam hoc ut faciatis, ipſe largitur. Abſit autem a vobis ideo deſperare de vobis, quoniam ſpem veſtram in ipſo habere jubemini, non in vobis. Maledictus enim omnis qui ſpem habet in homine: & bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine; quia beati omnes qui confidunt in eum. Hanc ſpem tenentes, ſervite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: quoniam de vita æterna, quam filiis promiſſionis promiſit non mendax Deus ante tempora æterna, nemo poteſt eſſe ſecurus, niſi cum conſummata fuerit illa vita, quæ tentatio eſt ſuper terram: ſed faciet nos perſeverare in ſe uſque in ejus vitæ finem, cui quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem. Hæc atque hujuſmodi cum dicuntur ſive paucis Chriſtianis ſive multitudini Eccleſiæ, cur metuimus ſanctorum prædeſtinationem & veram Dei gratiam, id eſt, quæ non ſecundum merita noſtra datur, ſicut eam ſancta ſcriptura prædicat, prædicare? An vero timendum eſt, ne tunc de ſe homo deſperet, quando ſpes ejus ponenda demonſtratur in Deo, non autem deſperaret, ſi eam in ſe ipſo, ſuperbiſſimus, & infeliciſſimus poneret?

Jacob. 1. 17.

Jer. 17. 5.
Pſ. 117. 8.
Pſal. 2. 11.
Ibid. 11.
De vita æterna nemo ſecurus in hac vita.
Job 7. 1.
Matth. 6. 13.

CAPUT XXIII.

1. Atque utinam tardi corde & infirmi, qui non poſſunt, vel nondum poſſunt Scripturas, vel earum expoſitiones intelligere, ſic audirent vel non audirent in hac quæſtione diſputationes noſtras, ut magis intuerentur orationes ſuas, quas ſemper habuit & habebit Eccleſia ab exordiis ſuis, donec finiatur hoc ſæculum. De hac enim re, quam nunc adverſus novos hæreticos, non commemorare tantum, ſed plane tueri & defenſare compellimur, numquam tacuit in precibus ſuis, etſi aliquando in ſermonibus exerendam nullo urgente adverſario non putavit. Quando enim non oratum eſt in Eccleſia pro infidelibus atque inimicis ejus ut crederent? Quando fidelis quiſquam amicum, proximum, conjugem habuit infidelem, & non ei petivit a Domino mentem obedientem in Chriſtianam fidem? Quis autem ſibi umquam non oravit, ut in Domino permaneret? Aut quis ſacerdotem ſuper fideles Dominum invocantem, ſi quando dixit, Da illis Domine in te perſeverare uſque in finem; non ſolum voce auſus eſt, ſed ſaltem cogitatione reprehendere; ac non potius ſuper ejus talem benedictionem, & corde credente, & ore confitente reſpondit, Amen: cum aliud in ipſa oratione Dominica non orent fideles, dicentes maxime illud, *Ne nos inferas in tentationem;* niſi ut in ſancta obedientia perſeverent? Sicut ergo in his orationibus, ita & in hac fide nata eſt, & creſcit, & crevit Eccleſia, qua fide creditur, gratiam Dei non ſecundum merita accipientium dari. Quando quidem non oraret Eccleſia ut daretur infidelibus fides, niſi Deum crederet & averſas & adverſas hominum ad ſe convertere voluntates: nec oraret Eccleſia, ut perſeveraret in fide Chriſti, non decepta vel victa tentationibus mundi, niſi crederet Dominum ſic in poteſtate habere cor noſtrum, ut bonum quod non tenemus niſi propria voluntate, non tamen te-

Eccleſiæ totius in ipſius orationibus teſtimoniam.

Benedictio ſacerdotis ſuper fideles.

neamus niſi ipſe in nobis operetur & velle. Nam ſi hæc ab ipſo quidem poſcit Eccleſia, ſed a ſe ipſa ſibi dari putat: non veras, ſed perfunctorias orationes habet; quod abſit a nobis. Quis enim veraciter gemat, deſiderans accipere quod orat a Domino, ſi hoc a ſe ipſo ſe ſumere exiſtimet, non ab illo?

Rom. 8. 26.

2. Præſertim, quoniam *quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe Spiritus*, ait Apoſtolus, *interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui enim ſcrutatur corda, ſcit quid ſapiat Spiritus, quia ſecundum Deum interpellat pro ſanctis*. Quid eſt, *ipſe Spiritus interpellat*, niſi interpellare facit: *gemitibus inenarrabilibus*, ſed veracibus, quoniam veritas eſt Spiritus? Ipſe eſt enim de quo alio loco dicit; *Miſit Deus Spiritum Filii ſui in corda noſtra, clamantem, Abba, pater*. Et hic quid eſt, clamantem, niſi clamare facientem; tropo illo quo dicimus lætum diem, qui lætos facit? Quod alibi manifeſtat, ubi dicit, *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater*. Ibi dixit, *clamantem;* hic vero, *in quo clamamus:* aperiens videlicet quomodo dixerit, *clamantem*, id eſt, ſicut jam expoſui, clamare facientem. Ubi intelligimus, & hoc ipſum eſſe donum Dei, ut veraci corde & ſpiritaliter clamemus ad Deum. Attendant ergo quomodo falluntur, qui putant eſſe a nobis, non dari nobis, ut petamus, quæramus, pulſemus: & hoc eſſe dicunt quod gratia præceditur merito noſtro, ut ſequatur illa, cum accipimus petentes, & invenimus quærentes, aperiturque pulſantibus: nec volunt intelligere etiam hoc divini muneris eſſe, ut oremus, hoc eſt petamus, quæramus, atque pulſemus. Accepimus enim ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. Quod vidit & beatus Ambroſius. Ait enim, *Et orare Deum, gratiæ ſpiritalis eſt: ſicut ſcriptum eſt, Nemo dicit, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto*.

Spiritus ſanctus quo ſenſu interpellet pro nobis & clamet, Abba, pater. *Gal. 4. 6.*

Rom. 8. 15.

In Comment. ſuper Iſaiam l. 4. V. cont. duas epiſt. Pelag. l. 4.

3. Hæc igitur quæ poſcit a Domino, & ſemper ex quo eſſe cœpit, popoſcit Eccleſia, ita Deus vocatis ſuis daturum ſe eſſe præſcivit, ut in ipſa prædeſtinatione jam dederit: quod Apoſtolus ſine ambiguitate declarat. Scribens quippe ad Timotheum: *Collabora*, inquit, *Evangelio ſecundum virtutem Dei ſalvos nos facientis, & vocantis vocatione ſua ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante tempora æterna, manifeſtata autem nunc per adventum Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti*. Ille itaque dicat Eccleſiam aliquando in fide ſua non habuiſſe veritatem prædeſtinationis hujus & gratiæ, quæ nunc contra novos hæreticos cura diligentiore defenditur: ille, inquam, hoc dicat, qui dicere audet aliquando eam non oraſſe, vel non veraciter oraſſe, ſive ut crederent infideles, ſive ut perſeverarent fideles. Quæ bona ſi ſemper oravit, ſemper ea Dei dona eſſe utique credidit; nec ab illo eſſe præcognita umquam ei negare fas fuit. Ac per hoc prædeſtinationis hujus fidem, quæ contra novos hæreticos nova ſolicitudine nunc defenditur, numquam Eccleſia Chriſti non habuit.

2. Tim. 1. 8. &c.

CAPUT XXIV.

Concluſio.

1. SED quid plura? Satis docuiſſe me exiſtimo, vel potius plus quam ſatis, dona Dei eſſe, & incipere in Dominum credere, & uſque in finem in Domino permanere. Cætera vero bona ad vitam piam, qua Deus recte colitur pertinentia, etiam ipſi propter quos hæc agimus, Dei dona eſſe concedunt. Omnia porro dona ſua, & quibus ea fuerat largiturus, Deum præſciſſe negare non poſſunt. Sicut ergo cætera prædicanda ſunt, ut qui ea prædicat, obedienter audiatur: ita prædeſtinatio prædicanda eſt, ut qui obedienter hæc audit, non in homine, ac per hoc nec in ſeipſo, ſed in Domino glorietur: quia & hoc Dei præceptum eſt: & hoc præceptum obedienter audire, id eſt, ut qui gloriatur, in Domino glorietur, ſimiliter ut cætera, Dei donum eſt. Quod donum qui non habet, non dubito dicere, alia quæcumque habet, inaniter habet. Hoc Pelagiani, optamus, ut habeant; iſti autem noſtri ut plenius habeant. Non itaque ſimus in diſputationibus prompti, & in orationibus pigri. Oremus, dilectiſſimi, oremus, ut Deus gratiæ det etiam inimicis noſtris, maximeque fratribus & dilectoribus noſtris, intelligere & confiteri, poſt ingentem & ineffabilem ruinam, qua in uno omnes cecidimus, neminem niſi gratia Dei liberari; eamque non ſecundum merita accipientium tamquam debitam reddi, ſed tamquam veram gratiam nullis meritis præcedentibus gratis dari.

1. Cor. 1. 31.

Prædeſtinationis illuſtriſſimum exemplum Chriſtus Jeſus.
* *Cap. 15.*

2. Nullum autem eſt illuſtrius prædeſtinationis exemplum quam ipſe Jeſus: unde & in primo libro * jam diſputavi, & in hujus fine commendare delegi: nullum eſt, inquam, illuſtrius prædeſtinationis exemplum quam ipſe Mediator. Quiſquis fidelis vult eam bene intelligere, attendat ipſum, atque in illo inveniat & ſe ipſum. Fidelis, inquam, qui in eo veram naturam credit & confitetur humanam, id eſt noſtram, quamvis ſingulariter ſuſcipiente Deo Verbo, in unicum Filium Dei ſublimatam, ita ut qui ſuſcepit & quod ſuſcepit, una eſſet in Trinitate perſona. Neque enim homine aſſumpto quaternitas facta eſt, ſed Trinitas manſit, aſſumptione illa ineffabiliter faciente perſonæ unius in Deo & homine veritatem. Quoniam non Deum tantum dicimus Chriſtum, ſicut hæretici Manichæi; nec hominem tantum, ſicut hæretici Photiniani; nec ita hominem, ut aliquid minus habeat quod ad humanam certum eſt pertinere naturam, ſive animam, ſive in ipſa anima mentem rationalem, ſive carnem, non de femina ſumptam, ſed factam de Verbo in carnem converſo atque mutato; quæ omnia tria falſa & vana hæreticorum Apollinariſtarum tres partes varias diverſaſque fecerunt: ſed dicimus Chriſtum Deum verum, natum de Deo Patre ſine ullo initio temporis; eumdemque hominem verum, natum hominem de matre certa plenitudine temporis; nec ejus humanitatem, qua minor eſt Patre, minuere aliquid ejus divinitati, qua æqualis eſt Patri. Hoc autem utrumque unus eſt Chriſtus, qui & ſecundum Deum veriſſime dixit, *Ego & Pater u-*

De Chriſti incarnatione errores Manichæorum, & Photinianorum.

Apollinariſtarum tres ſectæ.

num

Joan. 10. 30. *num ſumus:* & ſecundum hominem veriſſime dixit, *Pater major me eſt.* Qui ergo hunc fecit ex ſemine David hominem juſtum, qui numquam eſſet injuſtus, ſine ullo merito præcedentis voluntatis ejus; ipſe ex injuſtis facit juſtos, ſine ullo merito præcedentis voluntatis ipſorum, ut ille caput, hi membra ſint ejus. Qui ergo fecit illum hominem, ſine ullis ejus præcedentibus meritis, nullum quod ei dimitteretur, vel origine trahere, vel voluntate perpetrare peccatum; ipſe nullis eorum præcedentibus meritis facit credentes in eum, quibus dimittat omne peccatum: qui fecit illum talem, ut numquam habuerit habiturusque ſit voluntatem malam; ipſe facit in membris ejus ex mala voluntate bonam. Et illum ergo & nos prædeſtinavit; quia & in illo ut eſſet caput noſtrum, & in nobis ut ejus corpus eſſemus, non præceſſura merita noſtra, ſed opera ſua futura præſcivit.

Joan. 14. 28.

3. Qui legunt hæc, ſi intelligunt, agant Deo gratias: qui autem non intelligunt, orent ut eorum ille ſit doctor interior, a cujus facie eſt ſcientia & intellectus. Qui vero errare me exiſtimant, etiam atque etiam diligenter quæ ſunt dicta conſiderent, ne fortaſſis ipſi errent. Ego autem cum per eos qui meos labores legunt, non ſolum doctior, verum etiam emendatior fio, propitium mihi Deum agnoſco: & hoc per Eccleſiæ doctores maxime expecto; ſi & in ipſorum manus venit, dignenturque noſſe quod ſcribo. Prov. 2. juxta LXX.

ADMONITIO
IN EPISTOLAM
S. PROSPERI AQUITANI
AD RUFINUM
De Gratia & libero arbitrio.

De Epiſtola ad Rufinum tria inveſtigari poſſunt. 1. Quis iſte Rufinus, ad quem data iſta Epiſtola. 2. Quo tempore ſcripta fuerit. 3. Qua occaſione & neceſſitate ad id S. Proſperum compellente.

De Rufino quidem quis ille fuerit, inter multos hujuſce nominis circa hæc tempora notos, non facile eſt decernere, nec ab ullo hactenus pro certo definitum reperimus. Erat certe hic S. Proſpero noſtro amicus, & ex his quos amicitia charitati ſpiritali innixa, pro amicorum ſalute ſollicitos reddit. Unde cum ille de motis contra doctrinam S. Auguſtini contentionibus confuſos rumores audiiſſet, Proſperumque ſibi amiciſſimum male apud pleroſque audire cognoviſſet, veritus ne animæ ſibi cariſſimæ ſalus periclitaretur, nec etiam inauditum præcipiti judicio damnare auſus; ſatius duxit ipſum litteris convenire, cum forte ab eo longo locorum intervallo diſſitus, id verbis præſtare non poſſet, quas quidem communi amico deferendas commendavit. Niſi forte malueris proficiſcenti amico in mandatis datum ut piam quam gerebat pro amico ſollicitudinem coram ipſe ſine ſcripto exponeret. Neutrum enim pro certo elici videtur, ſed alterutrum certe contigiſſe judicatur ex primis Epiſtolæ ſancti Proſperi verbis: Accepi, *inquit ille*, per communem amicum fraternæ erga me ſollicitudinis tuæ ſigna, & curam ſinceriſſimæ charitatis gratulanter agnovi. Ac ne quid maligni rumores, in quantum ſe auribus tuis ſubtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent: abſolvere te ab omni ſcrupulo, quantum epiſtolari licuit ſermone, curavi; in tantum ſtudens omnia pleniſſima veritate tibi pandere, ut quia non potuiſti in totum, quæ ab adverſantibus diſſeminantur audire, per me ipſum queas, quidquid de nobis ad inanem invidiam fertur referturque cognoſcere. In Epiſtola inf. n. 1.

De tempore vero ſcriptionis hujus, hoc pro indubitato aſſeri fas eſt, eam vivente adhuc Auguſtino, ſed ultimis tanti Magiſtri annis exaratam. Quod certe indubitatum reddunt hæc Epiſtolæ iſtius verba, Beatiſſimus quoque Auguſtinus,

In Epiſtola ibid. n. 4. præcipua utique in hoc tempore portio Domini ſacerdotum : *& in fine Epiſtolæ*, Ut prædicatio ſummi hoc tempore in Eccleſia viri *&c. Ultimos vero ſancti Doctoris vitæ annos clare demonſtrant inſimulati Galli operum S. Auguſtini obtrectatores infamatoreſque*, Ibidem. *quos maxime offendit lectio libri de Correptione & Gratia pro Monachorum Adrumetinorum inſtitutione & emendatione, circa annum Chriſti 426. aut 427. ſcripti. Hos autem ipſos depingit S. Proſper, cum ſubdit*, Ibidem. Huic, *id eſt, beatiſſimo Auguſtino*, inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Eccleſiæ & ad gloriam Chriſti, qua ipſe illuſtratus eſt præfulgenti, quidam noſtrorum, (quod de ipſis multum dolendum eſt,) occultis, ſed non incognitis ſuſurrationibus obloquuntur. Et prout ſibi obnoxias aliquorum aures opportunaſque repererint, ſcripta ejus, quibus error Pelagianorum impugnatur infamant : dicentes eum liberum arbitrium penitus ſubmovere, & ſub gratiæ nomine neceſſitatem fatalem prædicare: adjicientes etiam, duas illum humani generis maſſas, & duas credi velle naturas; ut ſcilicet tantæ pietatis viro Paganorum & Manichæorum adſcribatur impietas. *Deinde vero Caſſiani collationem decimam-tertiam, quæ eſt de protectione Dei, indigitare videtur cum ait*, Ibid. n. 5. Volentes enim in ſua juſtitia magis quam in Dei gratia gloriari, moleſte ferunt, quod his quæ adverſum excellentiſſimæ auctoritatis virum, inter multas collationes aſſeruere, reſiſtimus. *Hæc autem collatio cum Honorato Maſſilienſi cum aliis ſex dicata legatur, ante annum 426. quo in Epiſcopum Maſſilienſem aſſumptus eſt, ſcripta eſſe convincitur.*

Hæc autem occaſio (ut jam inſinuatum eſt) nata eſt S. Proſpero ſcribendæ hujus Epiſtolæ, cum Rufinus rumoribus ab inimicis doctrinæ ſancti Auguſtini contra ipſius Proſperi Auguſtini diſcipuli non occulti famam diſſeminatis, motum ſe ſignificaſſet, ſeque ab hoc ſcrupulo abſolvi optaret. Sanctus Proſper juſtis amici poſtulatis obtemperare ſatagens, plenius exponit, qui rumores ab inimicis doctrinæ ſancti Auguſtini ſpargerentur, & ſub quo prætextu tanto Doctori obloqui non vererentur. Inter præcipuos autem Pelagianorum errores eſſe, Ibid. n. 2. Gratiam Dei ſecundum merita hominum dari: *quo incolumi ſibi principio, cætera dogmata ſua facile reſuſcitabant. Primum quidem ipſos docuiſſe tantam humanæ naturæ eſſe ſanitatem, ut per ſolum liberum arbitrium poſſet bonum implere. Quod cum ſanæ doctrinæ adverſum omnino pateret, ab omnibuſque exploſum eſſet catholicis dogma: gratiam quidem ad incipiendum, proficiendum, & perſeverandum in bono neceſſariam profeſſos eſſe; ſed intellectum, hoc tantummodo eos de gratia Dei confiteri, quod hæc velut quædam libero arbitrio ſit magiſtra, ſeque per cohortationes, per legem, per doctrinam, per creaturarum contemplationem, per miracula, perque terrores extrinſecus judicio ejus oſtendat, quo unuſquiſque ſecundum voluntatis ſuæ motum, ſi quæſierit inveniat, ſi petierit recipiat, ſi pulſaverit introeat. Unde ſequatur gratiam ſecundum merita hominum dari, & proinde gratiam jam non eſſe gratiam. Hanc vero filiorum tenebrarum verſutiam & orientalium Epiſcoporum judicio, & ſedis Apoſtolicæ auctoritate, & Africanorum præſulum vigilantia fuiſſe manifeſtatam.* Ibid. n. 4. *S. Auguſtinum, quem dicit S. Proſper tunc fuiſſe præcipuam portionem Domini ſacerdotum, hanc ſcriptis libris polemicis deſtruxiſſe, talemque hæreſim omni ex parte debellaſſe: quoſdam tamen inter catholicos in Galliis inveniri, qui doctrinam ejus libroſque malignis rumoribus infamarent, dicentes eum liberum arbitrium penitus ſubmovere, & ſub nomine gratiæ neceſſitatem prædicare fatalem, duas etiam ab ipſo credi velle uno in homine naturas. Quæ ſi ita ſe haberent, palam obſiſterent, & noxios errores ſcriptis libris refellerent, non vero occultis ſuſurris nocere tentarent viro illi, cujus doctrina Romanæ Eccleſiæ & Africanorum, immo & omnium toto orbe catholicorum doctrinæ congrueret.* Ibid. n. 5. *Ad hos auſus impelli hujuſmodi homines, quod ægre ferrent iis reſiſti quæ in ſuis Collationibus Auguſtinianæ doctrinæ adverſa attulerant: nec ignotum ipſis, quod ſi*

talia

talia in qualibet frequentia ſacerdotum moverent, centenis ſibi beatiſſimi Auguſtini voluminibus obviaretur; quibus abunde probatum eſſet, in nullo alio gloriandum, cum boni aliquid operati ſumus, quam in gratia Chriſti Domini, non vero in viribus liberi arbitrii. Sperare tamen ſe de miſericordiæ Dei divitiis, Ibid. n. 5. *quod quos tunc libero falli arbitrio, & ab humilitatis via evagari patiebatur, non uſquequaque, neque in finem eſſet intelligentia fraudaturus.*

In hoc autem errabant illi, quod virtutum bonorumque operum principia in Ibidem & num. ſeqq. *naturali poſſibilitate ſtatuerent; aut ſi hæc a gratia fluere dicerent, hanc a bono aliquo opere aut ab aliqua bona voluntate fuiſſe præventam, & talium merito conceſſam. Hujuſmodi errorem S. Proſper ſedulo evertit, ex Scripturarum teſtimoniis probans, homini poſt lapſum nullas ad bonum supereſſe vires, nec ad merendum quidem, ſine prævenientis gratiæ auxilio: & a perditione quam Adæ peccato incurrerunt, homines ſolius Dei miſerantis gratia gratuita erui poſſe. Quod efficit adducto infantium ſine baptiſmo decedentium exemplo, & earum gentium ad quas hactenus ſalutis Evangelium nondum noſcitur perveniſſe. Gratia vero non negari liberum arbitrium, ſed ſtatui & reformari. Quod ſibi relictum ad malum & ad lapſum dumtaxat homini ſufficit, gratia vero ſanandum eſt, qua aliter cogitare & agere ipſi inſpiratur, ſanitatemque ſuam, non ſibi, ſed medico ſuo acceptam referre docetur. Tandem ſanctus Proſper obductam Auguſtini* num. 19. *doctrinæ calumniarum nubem diſſipat, qua fatum aut duplicem naturam inducere fingebatur. Nihil talibus erroribus proximum ab eo umquam ſcriptum contendit. Auguſtino aut diſcipulis ejus nihil quidquam fato contingere, ſed omnia divinæ providentiæ ordinatione dirigi, docet. Nec duas ab illis ſtatui naturas, unam bonam, malam alteram, ſed unam omnino; quæ cum creata eſſet recta, a rectitudine primi hominis peccato decidit, mortique æternæ facta eſt obnoxia: ſed nova in Chriſto creatione reparandam, qui libertatem hominis reparando & continuis auxiliis præveniendo ſalvat. Operi finem imponit, Rufinum ami-* num. 20. *cum exhortando, ut Auguſtini diſputationibus cognoſcendis curam impendat, ſi vere de ſana circa Dei gratiam doctrina inſtrui deſideret, ſicut eum deſiderare conveniebat.*

S. PROSPERI AQUITANI

AD (a) RUFINUM * EPISTOLA

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

* Scripta vivente Auguſtino, circiter annum Chriſti 429.

Domino (b) fratri dilectiſſimo in Chriſto, & merito venerabili RUFINO, PROSPER (c) æternam ſalutem dicit.

PROLOGUS. ACCEPI per communem amicum fraternæ erga me ſollicitudinis tuæ ſigna, & curam ſinceriſſimæ charitatis gratulanter agnovi. Ac ne quid maligni rumores, in quantum ſe auribus tuis ſubtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent; abſolvere te ab omni ſcrupulo, quantum epiſtolari licuit ſermone, curavi: in tantum ſtudens omnia pleniſſima veritate tibi pandere, ut quia non potuiſti in totum, quæ ab adverſantibus diſſeminantur, audire; per me ipſum queas, quidquid de nobis ad inanem invidiam fertur referatur-

(*a*) Editiones Lovan. Duac. & Colon. ann. 1630. legunt hic *ad Ruffinum*, & paulo infra *Ruffino*. Mſſ. Remigiano-Remenſis, & Jolienſis, Capituli Eccleſiæ Metropolitanæ Pariſienſis, cum Edit. Lugdun. 1539. Venet. 1538. & nova editio operum S. Auguſtini tertia parte Appendicis, *ad Rufinum*, &, *Rufino*.

(*b*) Antiquiſſimum exemplar Remenſis Abbatiæ ſancti Remigii, de quo ſupra, (ad quod hæc Epiſtola per viros doctiſſimos Monachos ordinis ſancti Benedicti Sangermanenſis Cœnobii fuerat jam recognita) hoc loco præterit, *fratri*, ſed ſub finem tamen cum editis conſentiens habet, *veneratiſſime mihi frater*.

(*c*) Mſ. Jol. *æternam ſalutem:* abſque voce hac, *dicit*.

turque cognoſcere. Sed inſinuanda prius ſanctitati tuæ eſt qualitas quæſtionis, de qua iſta naſcuntur: quo tibi magis pateat falſitas obloquentium; & videas quam lucem quibus tenebris conentur obducere.

CAPUT I.

2. Pelagiana igitur hæreſis, quo dogmate catholicam fidem deſtruere adorta ſit, & quibus impietatum venenis viſcera Eccleſiæ, atque ipſa vitalia corporis Chriſti voluerit occupare, notiora ſunt, quam ut opere narrationis indigeant. Ex his tamen una eſt blaſphemia, nequiſſimum & ſubtiliſſimum germen aliarum, qua dicunt, GRATIAM DEI SECUNDUM MERITA HOMINUM DARI. Cum enim (a) primum tantam naturæ humanæ vellent adſtruere * ſanitatem, ut per ſolum liberum arbitrium (b) poſſet aſſequi Dei regnum: eo quod (c) tam plene ipſo conditionis ſuæ præſidio juvaretur, ut habens naturaliter rationalem intellectum, facile bonum eligeret, malumque vitaret, & ubi in utraque parte libera eſſent opera voluntatis, non facultatem his qui mali ſunt ad bonum deeſſe, ſed ſtudium. Cum ergo, ut dixi, totam juſtitiam hominis ex naturali vellent rectitudine ac poſſibilitate ſubſiſtere, atque hanc (d) definitionem doctrina ſana reſpueret; damnatum a catholicis ſenſum (e), & multis poſtea hæreticæ fraudis varietatibus coloratum, hoc apud ſe ingenio ſervaverunt, ut ad incipiendum, & ad proficiendum, & ad perſeverandum in bono neceſſariam homini Dei gratiam profiterentur.

Pelagianorum omnium errorum nequiſſimus & ſubtiliſſimus. * alias ſanctitatem.

CAPUT II. Gratia Pelagiana.

3. Sed in hac profeſſione, (f) quo dolo vaſa iræ molirentur irrepere, ipſa Dei gratia vaſis miſericordiæ revelavit. Intellectum eſt enim, ſaluberrimeque perſpectum, hoc tantum eos de gratia confiteri, quod quædam libero arbitrio ſit magiſtra, ſeque per cohortationes, per legem, per doctrinam, (g) per creaturarum contemplationem, per miracula, perque terrores extrinſecus judicio ejus oſtentet, quo unuſquiſque ſecundum voluntatis ſuæ motum, ſi quæſierit, inveniat; ſi petierit, (h) accipiat; ſi pulſaverit, introeat. Quia ſcilicet gratiæ ipſius vocatio, hoc primum circa nos agat, ut noſtræ facultatis arbitrium admoneat; nec aliud ſit gratia, quam lex, quam propheta, quam doctor, cui circa omnes homines per univerſum mundum commune & generale ſit ſtudium, ut qui voluerint, credant, & qui crediderint, juſtificationem merito fidei & bonæ voluntatis accipiant: (i) ac ſic gratia Dei ſecundum hominum meritum tribuatur: atque hoc modo gratia non ſit gratia: quia ſi meritis redditur, & non ipſa eſt bonorum creatrix; fruſtra gratia nominatur.

CAP. III. Pelagianorum verſutia deprehenſa, & debellata.

4. Has autem verſutias, quibus ſe filii tenebrarum in ſimilitudinem filiorum lucis transfigurare voluerunt, cum & Orientalium Epiſcoporum judicia, & Apoſtolicæ ſedis auctoritas, & Africanorum conciliorum vigilantia deprehenderit: beatiſſimus quoque Auguſtinus, præcipua utique in hoc tempore portio Domini ſacerdotum, (k) copioſe & pulcre, in multis voluminum diſputationibus deſtruxit: ut pote inter multa Dei dona, quibus illum abundantiſſime Spiritus veritatis implevit, habens etiam hanc ſcientiæ & ſapientiæ ex Dei charitate virtutem, ut non ſolum illam adhuc in ſuis detruncationibus palpitantem, ſed etiam multas prius hæreſes invicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas ad illuminationem Eccleſiæ, & ad gloriam Chriſti, qua ipſe illuſtratus eſt, perfulgenti, quidam noſtrorum (quod de ipſis multum dolendum eſt) occultis, ſed non incognitis ſuſurrationibus obloquuntur; & prout ſibi (l) obnoxias aliquorum aures opportunaſque repererint, (m) ſcripta ejus, quibus error Pelagianorum impugnatur, infamant; dicentes, eum liberum arbitrium penitus ſubmovere, & ſub gratiæ nomine neceſſitatem prædicare fatalem. Adjicientes etiam, duas illum humani generis maſſas, & duas credi velle naturas: ut ſcilicet tantæ pietatis viro Paganorum & Manichæorum adſcribatur impietas. Quæ ſi vera ſunt, cur ipſi tam negligentes, ne dicam tam impii, ſunt, ut tam abruptam perniciem ab Eccleſia non repellant, tam inſanis prædicationibus non reſiſtant, nec ſaltem aliquibus ſcriptis eum, a quo talis emanat doctrina, conveniant? Magna enim gloria ſua humano generi conſuluerint, ſi Auguſtinum ab errore revocaverint. Niſi forte modeſti homines, novique cenſores, magnorum prius meritorum ſeni honorabiliter ac miſericorditer parcunt, & ſecuri quia libros ejus nemo uſquam recipiat, conquieſcunt: (n) atque ignoverint; immo noverint, non ſolum Romanam Africanamque Eccleſiam, & per omnes mundi partes univerſos promiſſionis filios cum doctrina hujus viri, (o) ſicut in tota fide, ita in gratiæ confeſſione congruere: ſed etiam in his ipſis locis, in quibus adverſus eum querimonia concitatur, eſſe, propitio Deo, plurimos, qui ad perceptionem evangelicæ apoſtolicæque doctrinæ ſaluberrimis ejus diſputationibus imbuuntur, & quotidie in membris corporis Chriſti, in quantum ea ipſe multiplicat, dilatantur. Si recte

Auguſtini obtrectatores occulti.

(a) Mſ. Jol. omittit hanc vocem, *primum*. Alii codices non omittunt.

(b) Mſ. Jol. *poſſit aſſequi*.

(c) Editio Veneta, *tam plane*.

(d) Mſ. Jol. & Edit. Venet. *diffinitionem*.

(e) Mſ. Jol. omittit particulam, &.

(f) Sic Mſ. Jolienſis. Codex Remig. *quod dolo*. Editi autem, *quomodo*, & paulo poſt idem Jol. Mſ. *in vaſis miſericordiæ*.

(g) Ita Mſſ. Remig. & Jol. Editi vero, *per creaturam*, *per contemplationem*. Et poſt pauca uterque Mſ. *oſtentet*, ubi Editi habent, *oſtendat*.

(h) Sic Mſ. Jol. cum Edit. Veneta. Alii codices, *recipiat*.

(i) Editi Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ac ſi*. Editio Venet. conformiter Mſſ. Remig. & Jol. *ac ſic*.

(k) Ita editi omnes. At vero Mſ. Remig. *copioſa & pulcra in multis voluminum diſputatione deſtruxerit*. Mſ. autem Jol. *copioſa & pulcra in multorum voluminum diſputatione deſtruxit*.

(l) Edit. Lov. Duac. & Colon. *ſibi noxias*: minus bene.

(m) Mſ. Jol. ſolus, *ſcripturas ejus*.

(n) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *atque ignoverint*. *Immo noverunt*. Mſ. Jol. poſt hanc vocem, *conquieſcunt*. *Atqui noverint*, *immo noverunt*, &c.

(o) Mſ. Jol. *ſicut tota fide*.

recte reprendimur, cur non conſtanter arguimur? Si arguendi non ſumus, cur occulta obtrectatione mordemur?

CAP. IV.

5. Sed (a) quis neſcit, cur iſta privatim de ſtomacho garriant, & publice de conſilio conticeſcant? Volentes enim in ſua juſtitia magis, quam in Dei gratia gloriari, moleſte ferunt, quod (b) his quæ adverſum excellentiſſimæ auctoritatis virum, inter multas (c) collationes aſſeruere, reſiſtimus. Nec dubitant, ſi quam hinc moverint quæſtionem, in qualibet frequentia ſacerdotum, in qualibet congregatione populorum, centenis ſibi beatiſſimi Auguſtini voluminibus obviandum. Quæ cum (d) cordibus audientium manifeſtare cœperint potentiſſimam Chriſtianæ fidei veritatem, & de fontibus divini eloquii præſentium animos inundare; quis fidelium, quis piorum, recognitis & commendatis ſibi ſalutis ſuæ cauſſis, amaritudinem illam volet fumoſæ recipere vanitatis? Ego quidem etiam hoc de divitiis miſericordiæ Dei ſpero, quod quos nunc libero falli arbitrio ſuo, & ab (e) humilitatis via patitur evagari, non uſquequaque neque in finem ſit intelligentia fraudaturus: ſed hunc ipſum in longinquiora progreſſum, ideo ab eo tardius revocari, ut opus gratiæ ejus majore gloria celebretur, cum ſibi etiam adverſantium corda ſubdiderit, quibus de virtutum ſtudio exortum eſt periculum, & de morum probitate diſcrimen. Non quia quiſquam carere his debeat: ſed quia miſerrimus eorum uſus eſt, cum ex naturali putantur facultate (f) prodiſſe; aut ex largitate quidem gratiæ, ſed aliquo vel boni operis, vel bonæ voluntatis merito præcedente veniſſe.

Collationes Caſſiani contrariæ Auguſtino.

CAP. V. Auctoritates Scripturarum, quibus abutuntur Pelagiani.

6. Aſſerunt quidem hæc quibuſdam ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis, ſed non rationabiliter adſumptis. Ad defenſionem enim alicujus definitionis ea promenda ſunt, quæ alteri intellectui, a quo videtur definitio diſſonare, non cedant, & eam regulam, cui ſunt aptata, non deſerant. Dictum ergo ajunt libero arbitrio utentibus: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam: tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me quoniam mitis ſum & humilis corde; & invenietis requiem animabus veſtris: jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Quod ad omnes homines volunt pertinere, laborantes in incerto iſtius vitæ oneratoſque peccatis, ut qui voluerint manſuetudinem & humilitatem Salvatoris imitari, & jugum mandatorum ejus ſubire, inveniant requiem (g) animabus ſuis (h) in ſpe vitæ æternæ: qui autem hæc facere noluerint, ſua culpa careant ſalute; quam ſi voluiſſent, (i) potuerant obtinere. Sed audiant & dictum a Domino libero arbitrio utentibus: *Sine me nihil poteſtis facere*: &, *Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, attraxerit eum*: &, *Nemo poteſt venire ad me, niſi datum ei fuerit a Patre meo*: &, *Sicut Pater vivificat mortuos, ita & Filius quos vult vivificat*: &, *Nemo novit Filium, niſi Pater, neque Patrem quis novit niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Quæ omnia cum ſint incommutabilia, & nequeant ulla interpretatione in ſenſum alium detorqueri, quis ambigat tunc liberum arbitrium cohortationi vocantis obedire, cum in illo gratia Dei affectum credendi obediendique (k) generaverit? Alioquin ſufficeret moneri hominem; non etiam in ipſo novam fieri voluntatem: ſicut ſcriptum eſt, *Præparatur voluntas a Domino*: & ſicut ait Apoſtolus, *Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.* Pro qua bona voluntate, niſi quam in ipſis operatus eſt Deus; ut quod donaverat velle, donaret & facere?

Matth. 11. 28.

Auctoritates pro gratia. Joan. 15. 5. Joan. 6. 44. Ibid. 66. Joan. 5. 21. Luc. 10. 22.

Prov. 8. 35. juxta LXX. Philip. 2. 13.

CAP. VI. Exemplum Cornelii ab adverſariis allatum. Act. 10. 2.

7. Dicunt etiam ad demonſtrandam liberi arbitrii facultatem, magnum in centurione Cornelio extare documentum: eo quod ante gratiæ perceptionem *timens atque orans Deum, eleemoſynis, & jejuniis, & orationi* ſpontaneo ſtudio *fuerit intentus*; atque ob hoc divino teſtimonio laudatus, donum regenerationis acceperit. Neque intelligunt omnem illam præparationem Cornelii per Dei gratiam fuiſſe collatam. Siquidem cum ſanctus Petrus per viſionem (l) omne genus animalium, de baptizando Cornelio, ac perinde de omnibus gentibus doceretur, atque ille immundum & indiſcretum cibum Judaica obſervantia recuſaret, trina ad eum vox (m) facta eſt dicens, *Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.* Quo ſatis aperte oſtenditur, omnia bona opera quæ in Cornelio præceſſerunt, (n) Dei gratia ad emundationem ipſius inchoaſſe; ut cui Dominus jam impertierat hoc donum, non dubitaret Apoſtolus conferre ſacramentum: ne novæ & necdum revelatæ vocationis vacillaret exordium, niſi per ipſa judicia præcedentium ſtudiorum, Deum in adſumendis conſtaret operatum. *Non enim omnium eſt fides; nec omnes credunt Evangelio.* Sed qui credunt, Dei aguntur Spiritu; qui non credunt, libero avertuntur arbitrio. Converſio ergo noſtra ad Deum non ex nobis, ſed ex Deo eſt: ſicut Apoſtolus dicit, *Gratia ſalvi facti eſtis*

Vide Synodum Arauſicanam infra.

Act. 10. 15.

2. Theſſ. 3. 2. Rom. 10. 16.

Epheſ. 2. 8.

(a) Mſ. Jol. *quis neſciat.* Mſ. Remig. *qui neſciat.*

(b) Mſ. Jol. *in his quæ*, &c.

(c) Collationes Patrum intelligit, a Joanne Caſſiano Presbytero editas anno 426. Earum ſcilicet ille claſſem ſecundam, quæ ab undecima collatione incipit, Honorato & Eucherio inſcripſit, nondum Epiſcopis, quando quidem eos in præfatione fratres appellat: ipſe autem Honoratus Arelatenſem epiſcopatum dicto anno 426. obtinuit. Definitionibus porro tertiæ decimæ collationis Auguſtino contrariis ſanctus Proſper voce ac ſermone primum, deinde vero poſt Auguſtini obitum, ſcripto volumine, quod *contra collatorem* vocant, reſiſtendum exiſtimavit.

(d) Mſ. Jol. *cordibus obviantium.*

(e) Edit. Lugd. & Ven. *humanitatis*: alii rectius, *humilitatis.*

(f) Edit. Ven. ſola, *proceſſe.*

(g) Mſ. Jol. *animis ſuis.*

(h) Editio Auguſtiniana ſola, *in ſpem.*

(i) Sic. Mſſ. Remig. & Jol. & edit. operum S. Aug. At editiones Ven. Lugd. & Lovan. *potuerint.* Duac. & Colon. *potuerunt.*

(k) Duac. & Colon. *generavit.* Tum Duac. & Colon. *ſufficere.* Ven. *moneri hominem.* Aliæ cum Mſſ. *ſufficeret moneri.*

(l) Mſ. Jol. *omnigenum animalium.*

(m) Ita Edit. Ven. Reliqui codices, *facta ſit.*

(n) Editio S. Auguſtini, *Dei gratiam.*

eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: (a) *& non ex operibus, ne quis glorietur.*

CAP. VII. Juſtitia hominis vera nonniſi per Christum.

8. Agnoſcat ſe humana debilitas, & in primo homine univerſarum generationum damnata ſucceſſio: & cum mortui vivificantur, cum cæci illuminantur, cum impii juſtificantur, confiteantur vitam, & lumen, & juſtitiam ſuam Jeſum Chriſtum: & *qui gloriatur, in Domino glorietur*, non in ſe: qui cum eſſet impius, & cæcus, & mortuus, a liberatore ſuo gratis accepit & juſtitiam, & lumen, & vitam. Non enim (b) juſte agebat, & aucta eſt juſtitia ejus; nec ad Deum gradiebatur, & confirmatus eſt curſus ejus; nec diligebat Deum, & inflammata eſt charitas ejus: ſed cum eſſet ſine fide, ac proinde impius, accepit ſpiritum fidei, & factus eſt juſtus: *Juſtus autem ex fide vivit*: &, *Sine fide nemo poteſt placere Deo*: &, *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*: ut ſcilicet (c) intelligat, juſtitiam infidelium non eſſe juſtitiam; quia ſordet natura ſine gratia.

1. Cor. 1. 31.
Rom. 1. 17.
Hebr. 11. 6.
Rom. 14. 23.
Juſtitia infidelium falſa.

CAP. VIII. Charitas & fides dona Dei.

9. Amiſſa quippe naturali innocentia, homo exul ac perditus, ambulans ſine via, profundiores intrabat errores: ſed quæſitus, & inventus, & reportatus eſt, & in via quæ veritas & vita eſt introductus; (d) ac dilectione in Deum, qui illum non diligentem prior dilexit, (e) ignitus eſt: ſicut dicit beatus apoſtolus Joannes, *Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam* (f) *ipſe dilexit nos*: & iterum, *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*: & idem dicit, *Cariſſimi, diligamus invicem, quoniam charitas ex Deo eſt: & omnis qui diligit ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. Qui non diligit, non novit Deum: quia Deus charitas eſt.* Cui Beatus Paulus congruit, dicens: *in Chriſto Jeſu, neque circumciſio, neque præputium valet aliquid, ſed fides quæ per dilectionem operatur.* Unde habetur hæc fides connexa charitati, niſi unde eam ipſe monſtrat acceptam, dicens, *Quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro ipſo patiamini?* Quod utique fieri ſine magna charitate non poterat. Et iterum, *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Sine qua charitate Apoſtolus quantam fidem, quantamque ſcientiam, quas virtutes, quæ ſtudia, quos labores, nihil prodeſſe teſtatur? Quia ſcilicet multa laudabilia atque miranda poſſunt in homine reperiri, quæ ſine charitatis medullis habent quidem pietatis ſimilitudinem, ſed non habent veritatem.

1. Joan. 4. 10.
1. Joan. 4. 19.
1. Joan. 4. 7. & 8.
Galat. 5. 6.
Philip. 1. 29.
Rom. 5. 5.
1. Cor. 13.

CAP. IX. Nemo dignus dono charitatis inventus.

10. Hoc ergo tanto & tam ineffabili bono, nemo inventus eſt dignus (g), ſed quicumque electus eſt a Deo, factus eſt dignus: ſicut dicit Apoſtolus, *Gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii dilectionis ſuæ.* Et idem ad Timotheum: *Collabora*, inquit, *Evangelio ſecundum virtutem Dei, qui nos liberavit & vocavit vocatione ſancta: non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante tempora ſæcularia.* Et ad Titum: *Eramus*, inquit, *& nos aliquando inſipientes & increduli, errantes, & ſervientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem: cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris noſtri, non ex operibus juſtitiæ* (h) *quæ fecimus, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit.* Gratia igitur Dei quoſcumque juſtificat, non ex bonis meliores, ſed ex malis bonos facit; poſtea per profectum, (i) ex bonis facturà meliores; non adempto libero arbitrio, ſed liberato: quod donec ſine Deo ſolum fuit, mortuum fuit juſtitiæ, vixitque peccato: ubi autem ipſum illuminavit miſericordia Chriſti, erutum eſt a regno diaboli, & factum eſt regnum Dei; in quo ut permanere poſſit, ne ea quidem facultate ſufficit ſibi, niſi inde accipiat perſeverantiam, unde accepit * induſtriam.

Coloſſ. 1. 3.
2. Tim. 1. 2.
Tit. 3. 3.
Gratia juſtificans, non ex bonis meliores, ſed ex malis bonos facit.
* Forte juſtitiam.

CAP. X. Perſeverantia donum Dei.

11. Quoniam & ipſius ſancti Petri ardentiſſima fides in tentationibus defeciſſet, niſi (k) pro eo Dominus ſupplicaſſet: ſicut Evangeliſta manifeſtat, dicens, *Dixit autem Jeſus Petro, Simon, Simon, ecce ſatanas poſtulavit, ut vos cribraret velut triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua: & tu tandem converſus, confirma fratres tuos; & roga, ne intretis in tentationem.* Et ut magis probaretur, liberum arbitrium nihil poſſe ſine gratia: cui dictum fuerat, *Confirma fratres tuos, &, roga, ne intretis in tentationem*, quique (l) reſponderat, utique ex libero arbitrio, *Domine, tecum paratus ſum & in carcerem, & in mortem ire*: eidem prædicitur, quod prius quam gallus cantet, ter Dominum negaturus ſit. Quod quid eſt aliud, quam quod in fide defecturus ſit? Certe rogaverat pro eo Dominus, ne deficeret fides ipſius: nec utique fruſtra rogaverat, cujus una erat cum eo quem rogaverat, operatio. Sed ne libero arbitrio videretur ſtare, qui de ſe magna promiſerat, permittitur periclitari; ut conturbatum ac deficientem ille reſpiciat & reficiat, ſine quo nemo conſiſtit, nemo perſiſtit.

Luc. 22. 31.
Ibid. 32.
Ibid. 33.

CAP. XI. Occaſio erroris de gratia horror prædeſtinationis fixæ & gratuitæ.

12. Ab hac autem confeſſione gratiæ Dei, ideo quidam reſiliunt, ne cum eam talem confeſſi fuerint, qualis divino eloquio prædicatur, & qualis opere ſuæ poteſtatis agnoſcitur, etiam hoc neceſſe habeant confiteri, quod ex omni numero hominum per ſæcula cuncta natorum, certus apud Deum, definituſque ſit numerus præ-

deſti-

(a) Edit. S. Auguſt. omittit particulam, &.
(b) In Mſ. Remigiano deeſt, *juſte*.
(c) Mſ. Jol. *ut ſcilicet intelligas*.
(d) Editi, *introductus ad dilectionem in Deum*. Mſſ. Remig. & Jol. *introductus; a dilectione in Deum*, &c.
(e) Sic Mſſ. Remig. & Jol. cum nova edit. Auguſt. Editi noſtri omnes, *agnitus eſt*.
(f) Mſ. Jol. *ipſe prior dilexit nos*: & poſt pauca, *prior dilexit nos Deus*.
(g) Hæc verba, *ſed quicumque electus eſt a Deo, factus eſt dignus*, non leguntur in Mſ. Jol.
(h) Mſ. Jol. *quæ fecimus nos*.
(i) Mſ. Jol. *ex bonis facit meliores*.
(k) Edit. Ven. *pro ea*.
(l) Editi, *reſpondit*, Mſſ. Remig. & Jol. *reſponderat*.

deſtinati in vitam æternam populi, & ſecundum propoſitum Dei vocantis electi. Quod quidem tam impium eſt negare, quam ipſi gratiæ contraire. Neque enim remotum eſt ab inſpectione communi, quot ſæculis, quam innumera hominum millia erroribus ſuis impietatibuſque dimiſſa, ſine ulla veri Dei (a) cognitione defecerint. Sicut etiam in Actibus Apoſtolorum, Pauli & Barnabæ verba declarant, dicentium
Act. 14. 14. (b) Licaoniis: *Viri fratres, quid hæc facitis? Et nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, adnunciantes vobis, ut ab his vanis convertamini ad Deum vivum, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt; qui in præteritis generationibus, dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem* (c) *non ſine teſtimonio ſemetipſum relinquens, benefaciens eis, de cælo dans pluviam, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia* (d) *corda veſtra.* Cum utique ſi eis vel naturalis intelligentia, vel uſus beneficiorum Dei ad capeſſendam vitam æternam ſufficere potuiſſet, noſtro etiam tempore rationalis nos contemplatio, & temperies aeris, & fructuum copia, ciborumque ſalvaret: quia ſcilicet melius natura utentes, Creatorem noſtrum propter quotidiana ipſius dona coleremus.

CAP. XII. Nemo ſalvatur, niſi per gratiam Chriſti.

13. Sed abſit ab animis piorum, & Chriſti ſanguine redemptorum, ſtulta nimium & pernicioſa perſuaſio. Naturam humanam non (e) liberat extra unum mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum; ſine illo nemini ſalus eſt. Sicut *ipſe fecit nos, & non ipſi nos:* ita ipſe (f) reficit nos, & non ipſi nos. Ac ne ſibi facultas hominis pretium reparationis hujus, vel poſt reſtitutionem ſui, per opera videretur juſtitiæ repenſare, effuderunt ſe divitiæ bonitatis Dei in ipſa quorumdam primordia parvulorum; in quibus nec præcedens eligitur, nec ſecutura devotio; non obedientia, non diſcretio, non voluntas. De his enim loquor, qui mox ut nati ſunt, renaſcuntur, & rapti ab hac vita, æternæ beatitudini deputantur. Cum tamen innumerabilis multitudo, ejuſdem naturæ, ejuſdem conditionis infantium, ſine regeneratione decedat; de qua dubitari non poteſt, quod partem in Dei civitate non habeat.

Coloſſ. 1. 3. *Act.* 4. 12. *Pſ.* 99. 3.

CAP. XIII. Quomodo dicitur Deus velle omnes ſalvos fieri. 1. *Tim.* 2. 4.

14. Et ubi eſt illud, quod nobis quaſi contrarium, a non intelligentibus ſemper opponitur; (g) quod *Deus omnes homines velit ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire?* Numquid non ſunt de omnibus hominibus, qui a præteritis generationibus, uſque in hoc tempus ſine Dei cognitione perierunt? Et ſi majoribus natu (quod non recte dicitur) mala opera, quæ libero arbitrio commiſerant, obfuerunt; quaſi boni, non mali gratia liberentur: inter ſalvatos parvulos & non ſalvatos parvulos, quæ meritorum potuit eſſe diſcretio? quid iſtos introduxit in regnum Dei? quid iſtos excluſit a Dei regno? Equidem (h) ſi meritum conſideres, non una pars ſalvari meruit, ſed utraque damnari: quia omnibus in Adæ prævaricatione proſtratis, niſi quoſdam adſumeret miſericors gratia, maneret ſuper univerſos inculpata juſtitia. Quæ autem ſit diſcretionis iſtius in ſecreto conſilio Dei cauſſa vel ratio, & ſupra facultatem humanæ cognitionis inquiritur, & ſine fidei diminutione neſcitur: modo confiteamur neminem immerito perdi, neminem merito liberari, & omnipotentiſſimam Domini bonitatem omnes ſalvare, & omnes ad agnitionem veritatis imbuere, quos *vult omnes fieri ſalvos, & ad agnitionem veritatis venire.* Niſi enim ipſo vocante, docente, ſalvante, nemo venit, nemo eruditur, nemo ſalvatur. Quia etſi indifferenter omnibus hominibus jubentur prædicare doctores, & ſemen verbi ubique diſſerere: tamen *neque qui plantat, neque qui rigat, eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus.*

Deus omnes ſalvat, quos vult omnes ſalvos fieri.

1. *Cor.* 3. 7.

CAP. XIV. Evangelicæ prædicationis gratia quibuſdam denegata.

15. Unde cum Apoſtoli gentibus Evangelium prædicare cœpiſſent, de parte quadam eorum qui audierant, Scriptura commemorat, dicens, *Audientes autem gentes gaviſæ ſunt, & glorificabant* (i) *verbum Domini, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.* Et alibi, cum multæ mulieres audirent Paulum docentem: *Quædam,* inquit, *mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis* (k) *Tyatirorum, colens Deum, audivit, cujus Dominus aperuit cor ut intenderet his, quæ dicebantur a Paulo.* Et rurſum eo ipſo tempore, quo ad omnes gentes prædicatio Evangelii mittebatur, quædam loca (l) Apoſtoli adire prohibentur, ab eo qui *vult omnes homines ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire:* multis utique in illa * retardatis atque averſis Evangelii mora, ſine agnitione veritatis, & ſine regenerationis conſecratione morituris. Dicat ergo Scriptura quod geſtum eſt: *Tranſeuntes autem,* inquit, *Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti ſunt a ſancto Spiritu loqui verbum in Aſia. Cum veniſſent autem in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit illos Spiritus Jeſu.* Quid autem mirum, ſi inter ipſa Evangelicæ prædicationis exordia, non poterant ire Apoſtoli, niſi quo eos Spiritus Dei ire voluiſſet; cum

Act. 13. 48. *Act.* 16. 14.

* Forte retardati atque averſi.

Ibidem.

(a) Mſ. Remigiano-Remenſis, *cogitatione.*
(b) Editi, *Iconiis.* Mſſ. duo Remig. & Jol. *Licaoniis,* conformiter ſacro textui.
(c) Remig. codex, *Et quidem ſine teſtimonio,* omiſſo, *non.*
(d) Editi, *corda eorum.* Mſſ. Remig. & Jol. *corda veſtra.*
(e) In Mſ. Jol. ſic locus iſte legitur, *Sed abſit ab animis piorum. Stulta nimium & pernicioſa perſuaſio naturam humanam non liberat. Extra unum mediatorem .... nemini eſt ſalus.* Deſuntque ibi hæ duæ voces, *ſine illo:* ut & in Mſ. Remig. qui ſic locum hunc exhibet, *Naturam humanam natura humana non liberat: extra unum mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Jeſum, nemini ſalus eſt.*
(f) Mſ. Remig. & edit. Venet. *refecit nos.* In mſ. Jol. deſunt hæc; *ita ipſe reficiat nos, & non ipſi nos.*
(g) Mſ. Jol. *opponitur de eo quod ſcriptum eſt, Qui vult omnes homines,* &c.
(h) Mſ. Jol. *ſi meritorum donum conſideres.*
(i) Editi, *verbum Dei.* Mſſ. Remig. & Jol. *verbum Domini.*
(k) Mſ. Jol. *Tiaryrenorum.*
(l) Editi, *Apoſtolis adire prohibebatur.* Mſſ. duo, ut in textu.

cum videamus pleraſque gentes modo primum Chriſtianæ gratiæ (a) fieri cœpiſſe participes; alias autem nullum adhuc odorem boni illius attigiſſe?

Cap. xv. Adverſantium effugium præcluditur.

16. An dicendum eſt, voluntati Dei humanas obſiſtere voluntates, & tam feros tamque intractabiles horum hominum eſſe mores, ut Evangelium ideo non audiant, quia prædicationi impia corda non pateant? (b) Et quis iſtis
Pſ. 32. 15. corda mutavit, niſi *qui finxit ſingillatim corda eorum?* Quis hujus rigoris duritiem ad obedien-
Matth. 3. 9. di mollivit affectum, niſi qui *potens eſt de lapidibus Abrahæ filios excitare?* Et quis dabit prædicantibus intrepidam illæſamque conſtan-
Act. 18. 9. tiam, niſi ille qui ait Paulo, *Noli timere, ſed loquere, & ne taceas; propter quod ego ſum tecum, & nemo apponetur tibi ut noceat te: quoniam populus eſt mihi multus in hac civitate?* Puto autem quod nemo audeat dicere ullam mundi gentem, ullam terræ prætermittendam eſſe regionem, in qua non ſint Eccleſiæ tabernacula
Pſal. 2. 8. dilatanda, dicente Deo ad Filium, *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*: & iterum,
Pſ. 21. 28. *Reminiſcentur, & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu ejus omnes patriæ gentium:* dicente quoque ipſo
Matth. 24. 14. Domino, *Prædicabitur hoc Evangelium in univerſo mundo, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Quæcumque ergo gentes nondum audierunt, audient Evangelium, & cre-
Act. 13. 48. dent *quotquot ex eis præordinati ſunt in vitam æternam.* Non enim alii venient in conſortium hereditatis Chriſti, quam qui ante conſtitutionem mundi electi ſunt, & prædeſtinati atque
Epheſ. 1. 11. præſciti, *ſecundum propoſitum ejus qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.*

Cap. xvi. Patienter ferenda occultatio tanti myſterii.

17. Confiteamur igitur opera Domini, & glorificemus miſericordias ejus, nec impatienter feramus, quod quæ, aut quanta ſint electionis vaſa non novimus. Quia & in anterioribus ſæculis, quando de unius gentis populo dicebatur,
Pſ. 75. 2. *Notus in Judæa Deus, in Iſrael magnum nomen ejus;* futura gentium latebat electio; & poſtmodum innotuit, quod revelatum ante non fue-
Epheſ. 3. 5. rat: ſicut dicit Apoſtolus, *Quod aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicut nunc revelatum eſt ſanctis Apoſtolis ejus, & Prophetis in Spiritu, eſſe gentes coheredes, & concorporales, & comparticipes promiſſionis in Chriſto*
Act. 10. 45. *Jeſu.* Et in Actibus Apoſtolorum, *Obſtupuerunt*, inquit, *ex circumciſione fideles qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt.* Si enim hoc conſilium vocationis ſuæ Dominus, quamdiu voluit abſcondit ac diſtulit; & quando voluit, (c) revelavit; ſanctiſque ejus ignorantia iſta non nocuit: cur ſpei noſtræ obeſſe credimus, ſi in quo numero, quibuſve hominibus vaſa miſericordiæ in gloriam præparantur, occulitur? cum tamen conſtet regnum cælorum omnes ingreſſuros bonos, hoc eis donante Dei gratia; & nullos ingreſſuros malos, hoc ipſorum merente nequitia.

Cap. xvii. Male objicitur, per Dei gratiam deſtrui liberum arbitrium.

18. Nimium vero inepte, nimiumque inconſiderate ab adverſantibus dicitur, quod per hanc Dei gratiam libero nihil relinquatur arbitrio. Quamvis enim in parvulis baptiſmum tranſeuntibus, maniſeſtiſſime nullum opus, nulluſque appetitus eorum voluntatis exiſtat; & pleroſque utentes quidem libero arbitrio, ſed averſos a vero Deo, vitamque in flagitiis exigentes liberatrix regeneratio in ipſo exhalandi ſpiritus fine ſanctificet: tamen ſi eam filiorum Dei partem, quæ ad pietatis opera reſervatur, pio conſideremus intuitu, nonne in eis non peremptum inveniemus liberum arbitrium, ſed renatum? Quod utique cum ſolum eſſet, ſibique permiſſum, non niſi in ſuam perniciem movebatur. Ipſum enim ſe excæcaverat, & ipſum ſe illuminare non poterat. Nunc autem idem arbitrium converſum eſt, non everſum, & donatum eſt ei (d) aliter velle, aliter ſapere, aliter agere, & incolumitatem ſuam non in ſe, ſed (e) in medico collocare: quia necdum tam perfecta utitur ſanitate, ut ea quæ ei nocuerant, nequeant jam nocere; aut ab inſalubribus poſſit jam, viribus ſuis, temperare. Proinde homo, qui in libero arbitrio fuit malus, in ipſo libero arbitrio factus eſt bonus: ſed per ſe malus, per Deum bonus; qui cum ita in illum initialem honorem alio initio reformavit, ut ei non ſolum culpam malæ voluntatis & actionis remitteret, ſed etiam bene velle, bene agere, atque in his permanere donaret. *Omne enim*, inquit apoſtolus Jacobus, *datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum.* (Jacob. 1. 17.) Qui quale ſit liberum arbitrium quod humano ſpiritu agitur, & quale ſit quod a Deo regitur, evidenter oſtendit, dicens, *Quod ſi zelum amarum habetis, & contentiones in cordibus veſtris, nolite gloriari adverſum veritatem, & mendaces eſſe: non eſt iſta ſapientia de ſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus pravum. Quæ autem de ſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, (f) plena miſericordia, & fructibus bonis, (g) non dijudicans, ſine ſimulatione.* (Jacob. 3. 14. &c.) Quicumque ergo his virtutibus ſtudent atque inhærent, non ſua, ſed ſuperna ſapientia illuſtrati ſunt: *Quoniam Dominus dat ſapientiam, & a facie ejus (h) ſcientia & intellectus.* (Prov. 2. 6.) Et hæc eorum (i) veriſſima gloria eſt, ſi non in ſe, ſed in Domino gloriantur.

Cap. xviii. Calumnia in Auguſtinum.

19. Ea autem quæ de fato, & de duabus maſſis, duabuſque naturis, ſtultiſſimo mendacio, (k) in tanti viri injuriam jactitantur, neque ipſum

(a) Mſ. Jol. *fidei cœpiſſe.*
(b) Mſ. Remigianus, *Et quid.*
(c) Mſ. Jol. *revelavit ſanctis: quæ eis ignorantia iſta non nocuit.*
(d) Mſ. Jol. addit hæc verba, *aliter velle*, cum Lugd. & Ven. editis, & Mſ. Remig. veteri.
(e) Editio Veneta, *in Mediatore.*
(f) Editi, *plena miſericordiæ.*
(g) Mſ. Jol. *non dijudicans ſecundum ſimulationem.*
(h) Mſ. Jol. *ſcientiæ.*
(i) Mſ. Jol. *veriſſime gloria eſt.*
(k) Editi, *intenti viri injuriæ jactitant.* Mſſ. duo ut in textu: niſi quod unus ex his, *jacitantur* habet, pro *jactitantur*. Editio Veneta, *in tanti viri injuriæ*, forte pro, *injuriam*.

Vide Aug. lib. 1. contra duas epiſt. Pelag. c. 6. & 7. ac lib. 4. contra Julian. c. 8. infra Append. part. 2.

ipſum quidem onerant, in cujus libris copioſiſſime hujuſmodi deſtruuntur (a) errores; nec nos perturbant, qui tales opiniones cum ſuis auctoribus execramur. Sed videant quomodo ſe a dedecore iſtius exuant falſitatis, qui poſſunt tam inepta confingere, ſi hi quorum (b) abutuntur auribus, aliquantulum diligentiæ ad cognoſcenda ea quæ præſtantiſſimus (c) miniſter gratiæ diſputavit, intenderint: licet omnem iſtius inquiſitionis moram ipſi, qui hæc loquuntur, prævenire deberent, proferendo atque explicando libros, ullamve eorum particulam demonſtrando, quam per dubium ſaltem intellectum tali interpretationi obnoxium Vir ſanctus ediderit. Sed prorſus nihil tale apud nos audierunt, nihil tale legerunt. Quia non fato quidquam geri, ſed omnia Dei judicio novimus ordinari. Nec ex duabus maſſis, duabuſve naturis; ſed ex una maſſa, quæ eſt caro primi hominis, unam ſcimus omnium hominum creatam, crearique naturam, & eamdem per ipſius

Rom. 5. 12.

primi hominis liberum arbitrium, *in quo omnes peccaverunt*, eſſe proſtratam: nec ullo modo ab æternæ mortis debito liberam, niſi eam ad imaginem Dei (d) ſecundæ creationis Chriſti gratia reformaverit, liberumque ejus arbitrium agendo, (e) adſpirando, auxiliando, & uſque in finem præeundo ſervaverit.

17. Unde quia perſpicit Sanctitas tua (ſi tamen ſermonis mei non obſiſtit obſcuritas,) fruſtra quoſdam de nobis conqueri, & omnes illas ineptas (f) criminationes, ad exaſperandos avertendoſque animos eorum, quibus aliud volunt perſuadere, contexi: (g) confide ergo in virtute miſericordiæ Dei, quoniam hæc contradictio, ſicut in aliis mundi partibus, ita & in his regionibus conquieſcet: ut prædicatio ſummi hoc tempore in Eccleſia viri, etiam ab his a quibus ad præſens (h) repellitur, adjuvetur. Tu autem, dilectiſſime & venerandiſſime mihi frater, ſi vere de his quæſtionibus inſtrui deſideras, ſicut deſiderare te convenit, ipſis beati Auguſtini diſputationibus cognoſcendis impende curam, ut in confitenda Dei gratia defæcatiſſimam ac ſaluberrimam evangelicæ, apoſtolicæque doctrinæ intelligentiam conſequaris. Gratia Dei, & pax Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat te in omni tempore, & per viam veritatis dirigat in vitam æternam. EPILOGUS.

(*a*) Mſ. Jol. *doctores & errores.*
(*b*) Mſ. Jol. *imbuuntur aures.*
(*c*) In Mſ. Jol. a prima manu, *magiſter gratiæ*: a poſteriori correctum, *miniſter gratiæ.*
(*d*) Mſ. Jol. *ſecunda creationis Chriſti gratia reformaret.*
(*e*) Editi habebant *ſperando*. Melius correctum ex fide Mſ. veteris in Auguſtino, *ſpirando*; nec minus bene forte quod ſubſtituimus ex Mſ. Jolienſi, *adſpirando*. Anterioribus editionibus in margine appoſitum ex conjectura, *Forte inſpirando.*
(*f*) Mſ. Jol. *quæſtiones vel criminationes.*
(*g*) Apud Auguſtinum, *confido ego in virtute.* Mſ. Jol. *confide ergo in virtute.* Editi, *in virtutem.*
(*h*) Editi *revellitur* Mſ. Remig. & Jol. *repellitur.*

ADMONITIO
IN CARMEN
SANCTI PROSPERI
DE INGRATIS.

CARMEN de Ingratis mille verſibus conſtans, ab omnibus S. Proſpero Aquitano, nemine refragante, hactenus fuit aſſignatum. Nobile quidem opus, ex magnis ſententiis, magniſque ſenſibus, magnificis denique verbis & locutionibus coaleſcens, & in quo unice collineat Poeta, ut detecto Pelagianorum errore Maſſilienſibus oſtendat, ipſos ejuſmodi hæreticorum veſtigia eo uſque premere, ut vix alii, quam occulti Pelagiani cenſeri debeant. Hæc ſunt ipſiſſima verba doctiſſimi Operum Leonis & Proſperi Cenſoris, in Diſſertatione nona, de veris Operibus SS. PP. Leonis & Proſperi, pag. 417. Qui ſubdit & iſta: „ *Hoc porro Poema, omnium ſplendidius prolixiuſque quæ Proſper edidit,* „ *ſemper pro ejus genuino partu cognitum celebratumque merito fuit. Non enim* „ *ibi alia, aliiſque verbis & elocutionibus canit, quam quæ in reliquis ejus dog-* „ *maticis tractatibus exaggerantur* ". *Hoc autem Carmen pluribus ejus lucubrationibus anterius ex hoc præjudicio cenſuiſſe ſe declarat, quod cum luſus illi poetici juvenilibus animis longe magis congruant, quam ætate maturis; Aquitani Doctoris noſtri facultatem tum prolixius excitare atque exercere potuerint, ante* Idem pag. 17.

quam

quam a noſtratibus (Maſſilienſes alioſque Provinciales hoc nomine deſignare ſolet,) laceſſitus, cum eiſdem nervoſe & aperto marte conflixiſſet. Unde aliqua poeſeos ejus parte relecta, vel in memoriam reducta, hos potiſſimum cap. 3. de Ingratis verſus certo rem inducere poſſe pene perſuaſum habuit, dum videlicet canit S. Proſper :

An alium in finem poſſet procedere ſanctum
Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumque
Auguſtinus erat, quam Chriſti gratia cornu
Uberiore rigans, noſtro lumen dedit ævo,
Accenſum vero de lumine: nam cibus illi,
Et vita, & requies DEUS EST, omniſque voluptas
Unus amor CHRISTI EST, unus CHRISTI EST honor illi.
Et dum nulla ſibi tribuit bona, FIT DEUS illi
Omnia, & in ſancto REGNAT ſapientia templo.

Ita Proſper, in quibus Magiſtrum optimum, tamquam ſuperſtitem continenti celebrat elogio: quomodo ſane de aliis Epiſcopis, aut viris in hac cauſſa præcipuis, & fato jam functis ibidem non loquitur.

Quæ quidem doctiſſimi viri Cenſura facile ad epocham aliquam veriſimilem reducit hoc opus: ad id nempe temporis, quo in vivis adhuc agente Auguſtino, ſed damnatis jam Pelagianis, cœperant oriri Semipelagianorum Maſſilienſium contra doctrinæ ipſius partes quaſdam murmura non obſcura: circa annum nempe 429. aut 430. Quo autem præjudicio ſe in hanc ſententiam aſſerit inclinatum, quaſi opus tanti ponderis annos maturiores dedeceret, juvenilibus dumtaxat ignoſcendum; in hoc plane illi ne aſſentiamur plura impediunt. Nec enim artem poeticam pro merito habent ſuo, qui hanc ſoli ingeniorum nondum maturorum exercitationi accommodatam, ſcribendiſque fabulis, & aliis ludicris aptam judicant. Qui enim ſic affecti ſunt erga hanc artem tam eximiam, non ſolum ſanctum hunc Eccleſiæ Doctorem damnent neceſſe eſt; ſed ante eum & cum illo Gregorium Nazianzenum, Ambroſium, Paulinum, Alcimum, & innumeros alios magni nominis viros: qui licet Spiritu divino pleni, & tale ſcribendi genus deſpicientibus gravitate & ſublimitate potiores, caſtiſſima tamen carmina rebus ſublimioribus ſanctioribuſque a ſe utiliter accommodari poſſe merito non dubitarunt. Hoc pacto etiam ipſe (abſit verbo injuria) Spiritus-ſanctus, veritatis omnis fons arguitur, qui maxima quæque ſacramenta oraculaque ſanctiſſima in Scripturis ſacris per Prophetas ſuos verſibus proferri voluit. Damnabitur denique ſancta Chriſti Eccleſia, eodem Spiritu-ſancto animata & directa; quæ præter Pſalmorum verſus ſacros, quibus divini cultus a ſe Deo exhibiti ſubſtantiam, ut cum ſancto Dionyſio loquamur, conſtare voluit; nullam earum, qua ſepties in die Deo conſecrat precum horas, abſque Hymnorum verſibus celebrari patitur.

Quin immo nec difficile eſt judicare, quod, cum tam ſublime ſit poeſis ſcribendi genus, ut poetæ veteres nihil in rerum natura ſtili ſui majeſtati nobilitatique par invenientes, cælum ipſum animo petierint, mundum novum novoſque deos fingentes, inſolita quædam & prodigioſa adinvenientes, quæ verborum ſuorum magnificentiæ, locutionumque audacium & figuratarum ſublimitati aliquatenus reſponderet: hoc ipſum ſola vere præſtet Chriſtiana religio poeſi, quod fruſtra apud ethnicos quæſierat. In hac enim quaſi turmatim occurrunt eventus innumeri, imaginationis erraticæ fictionibus longe mirabiliores. Ibi in ipſo veritatis fonte occurrit mundus novus, homines novi, cælum terræ conjunctum, humana divinis permixta, Deus homo factus, homines in deos aſſumpti, denique miracula innumera, tam inſolita, tamque ſupra communem fidem poſita, ut a ſolo Deo gratiæ ſingularis omnipotentiſſima virtute potuerint perſuaderi: ita ut non minimum locum inter Semipelagianorum errores teneat, qui maxime hoc in Poemate impugnantur; Poſſe homines ad talia credenda ex ſe

ipſis præparari, licet eorum voluntas antea a præveniente Salvatoris miſericordia, & ſpeciali ſancti Spiritus motione non præveniatur.

Sed forte in hoc nos felici ſucceſſu fallimur, nec erunt niſi pauciſſimi, quos tam eximii Patris verſus legere non delectet, præſertim cum materiam exhibeant tam utilem tantique momenti; aut quos non libeat in hoc carmine fidei noſtræ dogmata ſanctiſſima, ea elegantia eaque magnificentia, grata illa & ingenioſa, quæ poeſim naturaliter comitantur, non minima animi cum admiratione, caſtiſque deliciis contemplari.

*Nec enim eſt, niſi fallimur, quod ſuſpicemur, fore catholicos inter, qui egregii Poematis fidem elevare audeat, ea animi præſumptione & temeritate, qua hujus temporis hæretici; qui quæcumque ipſis objiciuntur e Patrum verſibus teſtimonia, hoc ſolo viribus omnibus carere contendunt, quod pro jocis poeticis haberi velint: nec eadem reſponſione eos refelli neceſſe ſit, quam doctiſſimus Cardinalis Perronius in Eccleſiæ hoſtes uſurpavit *, vanam omnino exceptionem ab iis afferri oſtendens: quia multum intereſt profanos paganoſque poetas inter, quibus ſola delectatio, quæ fictionis eorum finis erat, & quæ in hocce ſcribendi genere præcipue delectat; & poetas ſacros Chriſtianoſque, quibus ſola in votis erat veritas & ædificatio, quorum ſcripta tanto apud Eccleſiam in pretio fuere, ut hæc in Officii ſui precumque partem aſſumere non dubitaverit.*

* In Repl. ad Reg. Angl. lib. 5. cap. 20.

Quibus adde, quod, ut recte obſervat Illuſtriſſimus Eminentiſſimuſque Præſul mox citatus, cum poetarum Chriſtianorum defenſionem exequitur, eadem illi ſæpe alibi oratione ſoluta tradiderunt, quod alibi ſtrictæ commiſerant: quod ipſum ſancti Paulini, de quo ibi apud ipſum ſermo erat, exemplo manifeſtum efficit. Quæ ratio maxime Proſperiano huic Poemati congruit: cum in eo nihil ille ſcripſerit, quod in aliis ſuis operibus proſa exaratis, & præſertim in Epiſtola ſua ad Rufinum non docuerit.

Præter hæc nos id addendum credimus, quod cum ex hoc Carmine catholicis ſuppetat validiſſimum certiſſimumque antiquitatis contra Heterodoxos teſtimonium, aſſerendæ ſupremæ ſancti Petri ſucceſſorum ſupra omnes orbis Eccleſias auctoritati convenientiſſimum; non alias ſanctæ ſedis adverſariis faveri magis poſſet, quam ſi vanæ huic opinationi locus daretur, tam eximio operi minorem fidem deberi eo quod verſibus exaratum legatur. Unde fit ut eodem in opere diſcamus, qua reverentia, quoque honore ſuſcipienda ſit ſana doctrina circa Gratiam Jeſu Chriſti, quæ Eccleſiæ cor merito dici poteſt; in quo docetur, qua ſuſpicienda eſt Romana Eccleſia, quæ illi eſſe caput agnoſcitur: & utriuſque doctrinæ ita inſeparabilis hoc in negotio fortuna eſt, ut nihil contra alteram ſtatui queat, quæ alteri ſtatim non noceat.

*Sed quo majori in pretio habendum hocce opus, & omnium piorum amore venerationeque dignius, eo æquius fuit illud tam clarum & omnium intellectui accommodatum effici, ut nullus eſſet cujus fidei & ædificationi non inſerviret. Hinc in quatuor partes diviſum exhibetur; non ſolum ut Lectoris commodo conſulatur, ſed etiam quia hæcce diviſio naturaliter naſci viſa eſt ex diverſo quæſtionum genere de quibus in eo agitur. Singulis partibus argumentum præire voluimus, in quo ſub uno quaſi conſpectu, quæ fuſius in ea parte tractantur oculis legentium ſubjiciantur: & his omnibus præfigitur Index generalis capitum totius operis. Nec etiam inutile aut ingratum fore Lectoribus putavimus, ſi ad pleniorem tam eximii operis intelligentiam procurandam, & omnimodam cum cæteris ejuſdem ſanctiſſimi Auctoris noſtri libris concordiam comprobandam * notas etiam viri doctiſſimi Martini Steyaert, in Lovanienſi Academia quondam Doctoris & Regii Profeſſoris, ſingulis verſibus qui his juvarentur ſubjiceremus. Idemque obſervare non piguit etiam circa tria quæ hoc Carmen ſequuntur Epigrammata, quorum unum Epitaphii nomen obtinuit.*

* Prodierunt Lovanii anno 1703. cum cæteris ejuſdem Opuſculis.

SAN-

S. PROSPERI AQUITANI
IN CARMEN
ΠΕΡΙ ΑΧΑΡΙΣΤΩΝ,
ID EST,
(a) DE INGRATIS:
* PRÆFATIO.

** In quo argumentum & fructus operis proponitur.*

UNde voluntatis ſanctæ ſubſiſtat origo,
    Unde animis pietas inſit, & unde fides:
Adverſum // ingratos, falſa & virtute ſuperbos,
    Centenis decies verſibus excolui.
Quos ſi tranquilla ſtudeas cognoſcere cura,
    Tutus ab adverſo turbine, Lector, eris.
Nec libertate arbitrii rapiere rebellis,
    Ulla ne audebis dona negare Dei.
Sed bona quæ tibi ſunt, // operante fatebere Chriſto,
    Non eſſe ex merito // ſumpta, ſed ad meritum.

(a) Quidam exiſtimant nomine *Ingratorum* intelligi inimicos gratiæ generatim, id eſt, tam Pelagianos, quam Semipelagianos, adeoque hos & illos una hoc opuſculo impeti: obſervantque, nomen illud cum Græce tum Latine pro inimicis gratiæ hic poni, quaſi, *ſine Gratia*. Attamen vir doctiſſimus, qui hoc Carmen a paucis annis, anno ſcilicet 1703. notis illuſtratum edi curavit Lovanii, ea in Academia Doctor & Profeſſor Regius, obſervat ex ipſo Præfationis initio patere, auctorem uſum eſſe vocabulo generali, non in tota latitudine ſua, ſed pro ſpecie ignobiliori, & quæ nullo adhuc ſpecialiori nomine inſignita eſſet; ſcilicet pro Semipelagianis, quos inter & orthodoxos proprie verrebatur illa quæſtio, *De initio bonæ voluntatis & fidei*, paraphraſtice hic propoſita diſticho primo. Contra hos ergo ſolos ſtilum ſtringit, cum diſticho altero ait:

Adverſum ingratos, falſa & virtute ſuperbos.

Uti infra eos ſolos alloquitur ℣. 684. & ſeq.

Vos igitur ſoli queruli, ſolique Superbi,
Vos ſoli Ingrati.

Neque Pelagianorum aliter toto opere meminit, quam ut ex illorum damnatione, a Semipelagianis perinde ac ab Orthodoxis admiſſa, concludat, quid de reſtante illa inter hos quæſtione ſentiendum foret, juxta illud ℣. 223. & ſeq.

Hæc tantum in medium, quæ jam ſunt geſta vocemus;
Ut facile ex illis quale hoc ſit, diſcutiatur,
Quod diſceptantes, dudum in diverſa movemur.

℣. 3. *Ingratos* hic nominat quos poſteritas communius *Maſſilienſes* & *Semipelagianos* appellavit.

℣. 9. *Operante Chriſto*. Vel id refert ad ſequentia, ut ſit conſtructio: *Fatebere bona quæ tibi ſunt, operante Chriſto ſumpta eſſe ad meritum, ſed non ex merito*: vel potius, magiſque e genio Proſperi, ad ipſum *Fatebere*; ut ita magnificentius gratia commendetur, quando & illud *fateri* ipſamet operatur. Ejuſdem acuminis eſt quod Sapiens ait Sap. 8. 21. *Ut ſcivi quoniam aliter non poſſum eſſe continens, niſi Deus det; & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cujus eſſet hoc donum.*

℣. 10. *Sumpta*. Pro accepta, ut hic paſſim, duriuſcule ſane nonnumquam; ſed tamen, ut apparet, phraſi iſtius ætatis: cum & Hilarium illum Proſperi ſocium eadem uſum legamus in ſua ad Auguſtinum Epiſtola: *Voluntate*, inquit, *quæ ſumitur*, id eſt, quæ a Deo accipitur.

A R-

ARGUMENTA CAPITUM CARMINIS SANCTI PROSPERI DE INGRATIS.

PARS PRIMA.

PROŒMIUM.

CAUSSA *ſcriptionis indicatur*, & *divinum imploratur auxilium*.

CAPUT I.

PROPONUNTUR *dogmata Pelagii. Moriturum hominem, etiamſi non peccaſſet. Nullum eſſe peccatum originale. Peccatum Adami imitatione, non propagatione poſteris nocuiſſe. Poſſe hominem, ſi velit, ad virtutis culmen aſcendere. Quod voluntas ſatis ad hoc virium habeat; nec ei cognitio neceſſaria deſit, ſive per rationem, ac Legem naturalem, ſive per Legem ſcriptam. Omnibus promiſcue offerri gratiam, modo baptizari velint, ut dimiſſis quæ ſponte peccaverant, recuperatam primam innocentiam ſponte ſervent. Baptizari parvulos, ut quos Deus fecit creando bonos, faciat adoptando meliores. Neminem donorum Dei exſortem, quia unuſquiſque capiat prout quiſque ſua voluntate mereatur.*

CAPUT II.

QUAM *fortiter Eccleſia Pelagii doctrinam rejecerit. Sedes Apoſtolica. Concilium Palæſtinum anno* 415. *congregatum, in quo Pelagius ficto pectore errores abnegavit. Sub idem tempus S. Hieronymus in Pelagianos Dialogos ſcripſit. Pelagiani ab Attico Archiep. Conſtantinop. repulſam paſſi. Ejecti Epheſo. Pulſi e Sicilia.*

CAPUT III.

PELAGIANAM *hæreſim Africanorum Præſulum ope potiſſimum fuiſſe debellatam. Auguſtini laus. Uni omnium Auguſtino victoriam de Pelagianis præcipue deberi. Præſtantia librorum Auguſtini pro Dei gratia. Ab humilibus ſolis ſalubriter leguntur.*

CAPUT IV.

EXTINCTAM *in Pelagianis ab Eccleſia hæreſim, in Semipelagianis reviviſcere cœpiſſe. Error Semipelag. Affectum bene volendi homini naturalem eſſe, ut male volendi.*

CAPUT V.

ILLOS *a Pelagianis non diſcrepare, adeoque publice cum illis pacem inire debere.*

CAPUT VI.

INDUCIT *Pelagianos verbis querulosis Semipelagianos interpellantes, ut in gratiam recipiantur ab eis, cum ipſorum probent ſententiam.*

CAPUT VII.

NON *poſſe qui hæc quæ Semipelag. ſentiant Pelagianorum ſocietatem recuſare, niſi ſententiam mutent; neque amplecti, niſi palam ab Eccleſia diſſentiant.*

CAPUT VIII.

EADEM *poſſe queri Pelagianos apud Eccleſiæ Præſules. Pelagianorum oratio, qua poſtulant ſic de ſe judicari, ut vel in Eccleſiam recipiantur, quodque docent Semipelagiani docere permittantur, vel etiam illi una ſecum foras pellantur.*

PARS SECUNDA.

CAPUT IX.

HÆRESEOS *Pelagianæ capita, quæ, ipſis fatentibus Semipelagianis, ab Eccleſia damnata ſunt. Hominem ab omni peccati labe purum naſci. Poſſe unumquemque, ſi velit, ſine peccato ducere vitam. Per Legem Moyſi ſalutem obtineri potuiſſe. Gratiam ſecundum merita dari.*

CAPUT X.

SEMIPELAGIAN. DOCTRINA. *Gratia omnes invitat, nec ullus eſt cui ſalutem adferre non ſtudeat: ſed proprio quiſque arbitrio paret vocanti: eoſque juvat gratia, qui juvari volunt, & in quibus adjuvante Domino creſcunt poſtmodum virtutes, ita ut nullis non adſit perſeverandi facultas: verum ex libero arbitrio evenit, ut alter perſeveret, alter non perſeveret.*

CAPUT XI.

CONFUTAT ILLAM DOCTRINAM. *Dici non poſſe, quod nemo ſit cui non detur Chriſti gratia, & quem ſalvare non velit.*

Quod eorum exemplo probat, qui de fidei myſteriis nihil acceperunt.

CAPUT XII.

RESPONS. SEMIPEL. *Quibus fides non eſt adnuntiata, eos lumine naturæ per vitia oppreſſo, aptos non fuiſſe quibus dona ſalutis conferrentur.* CONFUTAT. *Qui hoc dicunt in duas Pelagii hæreſes incidere.* 1. *Naturam humanam non eſſe læſam, ut pote quæ gratiam appetere, ſeque ad eam præparare poſſit.*

CAPUT XIII.

OSTENDIT *ſecundo non talem eſſe in Deo ſalvandi omnes voluntatem, qualem illi volebant. Eo quod non omnes re ipſa ſalventur, aut ad fidem veniant; & ſi quidquid vult Deus haud dubie impleatur.* RESPOND. SEMIPEL. *Deus omnes vult ſalvare, neque tamen omnes ſalvantur, quia hoc libero arbitrio alii volunt, alii nolunt.* CONFUTAT. *Indigniſſimum eſt voluntatem hominis impedire, ne fiat quod vult omnipotens.*

CAPUT XIV.

OSTENDIT *gratia & virtute Dei omni tempore converſa eſſe peſſima corda, quibus nihil rectæ voluntatis unquam inſederat. Gratiam non operari docendo ſolum, hortando, ſuadendo: ſed efficaciter mentem immutando, & volentes ex nolentibus faciendo virtute omnipotenti. Quod præſtare non poteſt nec lex, nec verbi divini præcones, nec natura ſibi dimiſſa. Gratiam efficere ut fides radicem agat in cordibus hominum, ut germinet, ut creſcat, ut matureſcat, ut conſervetur, ac perſeveret uſque in finem.*

CAPUT XV.

SEMIPELAGIANORUM *ficta Eccleſiæ dogmatum approbatio. Fatentur hominem per ſe nec juſtitiam, nec ſalutem conſequi poſſe aut perſeverare: ſed contendunt vocanti & hortanti Deo aſſentiri propria arbitrii libertate; cujus ille conatum ſequatur & perficiat.*

CAPUT XVI.

CONFUTANTUR. *Dogmate iſto everti veram Chriſti gratiam: quia foris extra animum hominis conſtituatur, quaſi cordis januam pulſet tantum, non aperiat. Itaque hoc pacto gratiam proprie non agere, ſed liberum arbitrium: veluti cum quis auditis, vel lectis quæ placent aut diſplicent, varie commovetur, animi affectus non his quæ audit vel legit adſcribi debet; ſed libero ejus arbitrio, quod ſeipſum pro ſuo nutu huc illuc torquet ac flectit. Contra vero gratia flectit voluntatem quo vult omnipotentiſſima virtute: nec ullum eam remoratur obſtaculum. Non miniſtrum, qui prædicando extrinſecus plantat aut rigat, aliquid eſſe, ſed Deum qui dat intus incrementum. Admirabiles gratiæ effectus in mentibus humanis. Bene volendi affectum quo ad Deum cor accedit, nec hominem homini, nec ullum ſibi, neque per naturalem ſapientiam dare poſſe. Optime moratorum inter eos qui naturali demum ſapientia pollent virtutes falſæ.*

CAPUT XVII.

FIDES *donum eſt prorſus gratuitum, neque ex merito; cum ex illa ſit omne meritum.*

CAPUT XVIII.

IDEM *ex eo confirmat, quod multos antea flagitioſiſſimos, etiam inſtante obitu ſuſceptus baptiſmus ad cælum miſerit.*

CAPUT XIX.

UNUM *hoc in ejuſmodi hominibus merito adſcribi poſſe, quod baptiſmum deſiderarint: ſed hoc deſiderium ex fide, fidem vero nonniſi ex gratia ortum ducere. Fidem quæ radix eſt omnium meritorum, ex merito eſſe non poſſe: quod ab illa non fit, non bene fit. Gratiam funditus evertit qui exiſtimat: Vel meritum ullum ante fidem eſſe poſſe in falſis virtutibus infidelium: Vel fidem ex libertate volendi ortum ducere, non ex mero Dei dono.*

CAPUT XX.

ERRORUM *iſtorum patronos nullum aliud Deo adſignare principium reparationis humanæ, quam quod per Legem & prædicatores humanæ inſinuet voluntati, quæ facere eam oporteat. Verum ex hac ſententia, voluntas gratiam præcurrit, eſtque gratia inſtar famulæ, nec gratiæ ſed Legis vice fungitur, jubendo tantum, non donando quod jubet. Quantum hæc doctrina Pelagianam hæreſim corroboret: docendo initium ſalutis, ſeu voluntatem credendi eſſe ex naturali arbitrii libertate: gratiam vero nihil aliud eſſe, quam Legem & doctrinam. Ex illa ſequi liberum arbitrium peccato læſum non fuiſſe.*

CAPUT XXI.

ET *quidquid præterea docebat Pelagius: cujuſmodi eſt hominem propria juſtitia ſalutem conſequi, & cælum mereri poſſe: Multos propria virtute ab origine mundi Deo placuiſſe ſine Dei gratia: Datam fuiſſe Legem cum corruptiores eſſent hominum mores, ut eos ſolo terrore propoſito converteret: Et per eam præſtitum, quod præſtatur per gratiam: Invaleſcentibus vitiis Legi gratiam ſuperadditam; non quaſi ſine ea ſalutem natura conſequi non poſſet, ſed ut facilius poſſet: Infantes inſontes eſſe, & corpore, non animo per baptiſmum ablui.*

CAPUT XXII.

SI *hæc dogmata Pelagiana tueri non audeant Semipelagiani, ſuos etiam errores abjicere debere, & fateri, naturam ita vulneratam, ut nunquam per liberum arbitrium conſurgere poſſit ad faciendam juſtitiam, ſed nitendo etiam bene agere, in novos lapſus ſemper revolvatur.*

CAPUT XXIII.

EOS *ſi hæc confiteri recuſent, Pelagianis pacem negare non poſſe, quibuſcum re vera conſentiant. Verbis enim ſolis diſcrepare: dum coguntur dicere; Peccato Adæ corpus noſtrum morti obnoxium factum eſſe, non autem animam peccato vitiatam. Quod eſt injuſtitiam Deo adſcribere, & homines prorſus abſolvere.*

CAPUT XXIV.

INJUSTUM *vero non eſſe Deum: quoniam ex Apoſtolo, omnes in uno ceciderunt, nec poſtea ullus ad vitam reſurgere potuit, niſi Chriſti gratia: Ne quidem juſti qui fuerunt ante Chriſtum.*

CAPUT XXV.

GRATIA *omnino gratuita eſt, cum nemo bene agat, niſi cui donat bene agere: Et ne quidem deſiderari poſſit, niſi cum ſe ipſa deſiderari facit.*

PARS TERTIA.

CAPUT XXVI.

OBJECTIO *Semipelag. Hac prædicatione gratiæ liberum auferri arbitrium, neque pœnas aut præmia ulli deberi, ſi natura ſibi dimiſſa, nonniſi mala velit; bona autem opera non nobis, ſed gratiæ adſcribi debeant.*

CAPUT XXVII.

RESP. *Eos ſic ratiocinari cum Pelagio: eo quod pariter cum illo totius naturæ in primo homine caſum re vera non agnoſcant. Egregia illius caſus deſcriptio. Peccati originalis trajectio. Mentis cæcitas. Liberum arbitrium non ex toto deletum, ſed lapſum & adligatum ad malum. Manet ergo voluntas libera, ſed non bona. Quocumque fertur, ruit & labitur.*

CAPUT XXVIII.

ABSURDE *facere qui opinantur liberum arbitrium tolli, cum per gratiam ſanatur & liberatur. Hæc cogitatio ex eadem ſuperbia naſcitur, quæ Adamum perdidit. Non liberi arbitrii facultate poſſe ſanari liberum arbitrium, ſed gratia Chriſti: quæ eſt arbor vitæ, languidam mentem ſola reficere ac renovare idonea, & propriis viribus bene utendi facultatem ei largiri.*

CAPUT XXIX.

GRATIA *Chriſti non perdimus, ſed recipimus naturæ honorem. Ea gratia meritorum in nobis eſt principium, quæ eo magis creſcunt, quo illam humilius accipimus & accipiendo augemus.*

CAPUT XXX.

EX *parvulis ſtatim poſt baptiſmum morientibus clariſſime perſpici, gratiam non dari ſecundum humanæ voluntatis ſtudia, ſed ſecundum Dei beneplacitum.*

CAPUT XXXI.

EORUMDEM *ſalutem non eſſe parentum meritis, nec damnationem demeritis adſcribendam. Quod maxime patet in geminis, quorum alter baptizatur interdum, alter ſine baptiſmo moritur, ſola Chriſti miſericordia eos diſcernente. Eadem miſericordia aliis tribui fidem, qua bene operentur, ac meritis augeantur uſque in finem.*

CAPUT XXXII.

OBJECTIO *Semipelag. Si gratia ad bene agendum omnino neceſſaria eſt, eaque non omnibus detur, peccati reos non fore, quibus bene gerendi data non fuerit.*

CAPUT XXXIII.

RESP. *Hoc argumento negari peccatum originale. Nam eo ſolo peccato reos naſci omnes homines, ac dignos morte, etiam ſi nulla propria ſcelera adjecerint. Injuſta ergo adverſus Deum querimonia, quod non omnes per gratiam liberet a perditione ita omnibus debita, ut jure potuerit neminem liberare. Abhorret a ratione, ut qui ſola Dei benignitate liberati ſunt, eum accuſent, quod non omnibus pariter reis eamdem benignitatem præſtiterit. Conſideratione juſtæ infidelium & peccatorum derelictionis, pios ac fideles Dei ſervos excitari ad impetrandam eis humili prece liberationem & miſericordiam: cum eam ipſi peccatores non quærant, & miſeria ſua etiam delectentur. Dei miſericordiam, nec ab iis quibus negata eſt, nec ab iis quibus conceſſa reprehendi:*

CAPUT XXXIV.

SED *ab iis ſolis qui gratiam quantum licet ſubruunt, primam diſcriminis cauſſam inter bonos & malos libero arbitrio adſcribentes. Uni Chriſto nos debere, ſi quid recti ſapimus & volumus.*

CAPUT XXXV.

SCRUTANDUM *non eſſe, cur ex toto genere humano pars una eligatur, altera rejecta; licet eadem cauſſa omnes implicet. Cur id ignorare non obſit: ſicut nec oberat olim neſcire, omnes gentes fore ad fidem vocandas: nec nunc quando mundus finietur: vel quæ ſit tantæ in genere humano varietatis cauſſa; ut licet eadem ſit omnium natura, unus tamen regnet, alter ſerviat, &c. Cum tot varietatum manifeſtarum cauſſæ lateant, nemo tamen arguit earum auctorem Deum. Merito Deum voluiſſe ut nos lateret divinæ prædeſtinationis arcanum, quamdiu in hac vita ſumus.*

CAPUT XXXVI.

RELICTA *Deo arcanorum ſuorum conſcientia, agnoſcatur unus cunctorum auctor bonorum: uſque ad minimum bonæ voluntatis initium. Deſipiunt qui Paulo ipſi inſcrutabilem, cur hi potius quam illi per gratiam liberentur, quæſtionem, per liberi arbitrii velle & nolle ſe ſolvere poſſe opinantur. Non poſſe Dei judicium non eſſe æquum, quamvis occultum ſit: cum omnibus meritum ad mortem ſuppetat vel ex uno originis peccato; nullum ad vitam, niſi quod gratia donarit.*

CAPUT XXXVII.

QUANTUM *veri fideles ab hoſtibus gratiæ ſibi cavere debeant. Quicumque virtutes ſuas vel ſibi, vel gratiæ quam meritus ſit adſcribit, proficiendo deficit, currendo recedit.*

PARS QUARTA.

CAPUT XXXVIII.

A *Semipelagianis voce tenus damnari Pelagium, cum ſubtiliſſimum illius hæreſeos venenum retineant. Et quod Pelagius innumeros ſeduxiſſet, ſi doctrinæ ſuæ poculum aliquo melle prælivisſet. Nam dum errores ſuos initio minus obtexit, pleroſque ab iis deterruit ipſa eorum deformitate.*

CAPUT XXXIX.

AT *Semipelagiani periculoſius fallunt: quia Pelagium damnare videntur, dum fatentur, ex Adamo mortem & peccatum in omnes transfundi: Hominem vitam æternam conſequi non poſſe, niſi per baptiſmum: & parvulos indigere ut a peccato ſolvantur. Sed cum Pelagio ſapiunt, cum ajunt: Naturam ſuis viribus ad bonum ferri poſſe, quemadmodum ante peccatum; quaſi originali peccato læſa non fuerit: Immo poſſe ſanctos acerrimos dæmonis oppugnationes propriis viribus frangere, Deo ſuos utiliter deſerente, ſibique ipſis dimittente; ne nulla ſint eorum merita, ſi nihil boni faciant, niſi quod gratia in illis operatur.*

CAPUT XL.

FUGIENDOS *illos errores omnibus vere piis, quorum Chriſtus eſt tota juſtitia, quique agnoſcere debent, primi parentis vulnere ita ſauciatam naturam humanam, ut ne quidem oculos mentis ſponte poſſit in altum attollere, & miſeriam ſuam agnoſcere.*

CAPUT XLI.

SI *quid homini ſuperſit ex priſtini ſtatus reliquiis, falſo id putat ſanum, atque hinc ſolum ſuperbiendi materiam arripit.*

CAPUT XLII.

NEQUE *ex illis reliquiis ad veram vitam perduci umquam poteſt. Si eadem eſſet in natura vis quæ fuit in Adamo, ſeipſum quiſque reconciliare Deo poſſet, ac peccatis exſolvere; ideoque Chriſtus gratis mortuus fuiſſet.*

CAPUT XLIII.

EX *ineffabili Dei humilitate, qua homo & miſer fieri dignatus eſt, ut hominem redimeret, agnoſcat homo captivus, quo carcere clauſus, quove morbo obſeſſus fuerit: cui eripiendo nonniſi morte medici ſuccurri potuit. Quam parvi facienda quæ homini poſt caſum ſuperſunt. Cum homo ad Deum convertitur, gratiæ, ut principio, potius quam libero arbitrio hanc adſcribendam mutationem. Quod homo libero arbitrio nimium tribuat, ex illa ſuperbia proficiſcitur, quam diabolus primis parentibus inſpiravit.*

CAPUT XLIV.

PLURIMOS *inde errores oriri, quos pii omnes adverſari debent; qui cum membra Chriſti ſint, a capite ſuo vim omnem hauriunt.*

CAPUT XLV.

PROCUL *abjiciendi qui exiſtimant ſanctis auferri cauſſam obtinendæ coronæ, niſi humana in eis merita reperiantur. Virtus piorum non ideo minoris facienda, quod eam totam a Chriſto accipiant: ſicut nec cæleſtis gloria ſanctorum, quam totam a Deo habent, qui omnia in illis omnibus eſt. Multo minus gravari oportet agnoſcere, nos in hac fletus valle nihil boni niſi per gratiam poſſe. Nec ea re tollitur libertas, ſed reſtituitur ac redimitur; ut quidquid recte agit, non ipſi acceptum referatur, ſed gratiæ Chriſti. Non enim tantum boni operis fructus largitur Deus per gratiam; ſed etiam operandi voluntatem & cogitationem, totamque piæ vitæ ſeriem.* OBJECTIO *Semipelag. Per hanc gratiæ prædicationem virtutis ſtudium reſolvi.* RESPONDET. *Contra, ſine gratia nullum eſſe virtutis opus; quod humana voluntas per ſe nihil aliud poſſit quam exerrare. Sola gratiæ vi nos idoneos fieri, & accendi animos hominum ad recte vivendum.*

CONCLUSIO *totius Carminis de Ingratis.*

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI
ΠΕΡΙ ΑΧΑΡΙΣΤΩΝ,
HOC EST,
DE INGRATIS * CARMEN.

* Scriptum ut videtur ante menſem Auguſtum anni 430. & cum adhuc in vivis ſuperſtes eſſet S. Auguſtinus.

PARS PRIMA.

ARGUMENTUM.

PRINCIPIO declarat ſanctus Proſper ſibi in animo eſſe impendens Eccleſiæ periculum ab occultis gratiæ hoſtibus, quorum opera Pelagianorum hæreſis extincta reviviſceret, hoc carmine propulſare. Mox aperit quale fuerit dogma (Cap. 1.) *Pelagii, & quanto cum ſtudio ab Eccleſiæ præſulibus improbatum,* (Cap. 2. & 3.) *Conciliorum & ſedis Apoſtolicæ auctoritate damnatum, a SS. Doctoribus confutatum, potiſ-* (Cap. 4.) *ſimumque a D. Auguſtino, cujus præſtantiſſimi viri, & uberioribus gratiæ dotibus a Deo cumulati in hoc certamine induſtria & lumen præ omnibus enituerit. Verum cum per Semipelagianos occultiſſimum hujus hæreſeos venenum rur-* (Cap. 5. 6. & 7.) *ſum emergat, poſſe Pelagianos ab eis jure ſuo poſtulare, ut cum ipſorum ſententiam probent, in gratiam recipiantur: aut ab Eccleſia flagitare, ut vel quod* (Cap. 8.) *illi in Eccleſia impune docent, docere itidem permittantur, vel etiam illi una ſecum foras pellantur.*

PROŒMIUM. Cauſa Scriptionis indicatur.

// CONGENITÆ in Chriſto gentis mihi caſtus ab alto
Inſinuatus amor, proprias excedere vires
Me jubet, atque pias accendere carmine mentes.
Ne poſt confectum celebris // victoria bellum,
Securos animos incauta pace reſolvat:
Ceu metus eliſo jam nullus ab hoſte ſuperſit,
Nec caput attriti viroſum palpitet anguis.
Unde igitur commenta mali ſopita reſurgant,
Quemve ipſo de fine // dolum nova promat origo,
Da fari, Pater omnipotens, artemque malignam
Pandere, proſtratus qua rurſum nititur error.
1 DOGMA quod antiqui // ſatiatum felle draconis,

Divinum imploratur auxilium.

CAPUT I. Proponuntur dogmata Pelagii.

Pe-

* *Congenitæ in Chriſto gentis*. Id eſt Eccleſiæ, ſeu populi Chriſtiani, ob communem regenerationem per baptiſmum. Notandum autem Prœmium profecto Chriſtianum, perinde ut ipſum opus, ubi ſacra omnia, nihil autem earum nugarum, ſine quibus in carmine omnia frigere autumant aliqui: falſo quidem, quando aliud hic noſter Poeta tam magnifice exemplo oſtendit ſuo.

* *Victoria*. Non de Ingratis, quibuſcum etiamnum certabatur; ſed de Pelagianis, jam toto orbe damnatis.

* *Ipſo de fine*, ſeu exitu cauſſæ Pelagianæ: e quo initium ſemipelagianiſmus cepit. *Originem* autem pro initio poſitam etiam ſupra vidimus in Præfat. v. 1.

V. 1. *Satiatum*. Saturum, quaſi eo maceratum, ut Gallice tranſlatum eſt,

Detrempé dans le fiel du dragon redoutable.

Quod quidem de omni dogmate hæretico dici potuit; at ſpeciali ratione hic dictum eſt de ſuperbo illo Pelagiano, ob magnam ipſius cum *antiqui draconis*, ſeu dæmonis peccato affinitatem.

Peſtifero vomuit // coluber ſermone Britannus,

Moriturum hominem etiam ſi non peccaſſet.

Hac primos homines // cretos ditione ferebat;
Ut ſeu præſcriptum mandatum tranſgrederentur,
Sive inculpati, ſervata lege, manerent,
Mortem iſtam prorſus, // qua carnem vita relinquit,
Oppeterent; quæ non peccato parta, ſed ipſo
Inſtituente Deo, comes eſſet fixa creatis.
Progenitos igitur nullum traxiſſe reatum

Nullum eſſe peccatum originale.

// De patribus, neque diſſimiles nunc naſcier illo
Ortu primorum, qui libertate male uſi

Peccatum Adami imitatione, non propagatione poſteris nocuiſſe.

Peccarunt, // forma nocui, non ſemine proli.
Poſſe autem // inſontes omnes virtutis in arce
Vitam agere, & menti ingenitum ſervare decorem:
Arbitrio quoniam ſubſiſtat recta volentis

Poſſe hominem, ſi velit, ad virtutis culmen aſcendere.

// Naturalis honos, Lexque inſita cordibus intus
Hoc moneat, quod ſcripta foris: cui gratia Chriſti
Addita perfugium lapſis generaliter in ſe
Condiderit, ſacro ſi vellent // fonte novari:

Quod voluntas ſatis ad hoc virium habeat: nec ei medici cognitio neceſſaria deſit, ſive per rationem ac legem naturalem, ſive per legem ſcriptam.

Ut // ſponte adtractum venia ſolvente reatum,
Sponte ſua in vires proprias natura rediret;
Quoque per errores eſſet ſpoliata vigore,
Hunc ſervare ſemel poſſet purgata receptum.
Tam dives vero hoc donum baptiſmatis // eſſe,

Et

℣. 2. *Coluber .... Britannus*. Pelagius hæreſis princeps vulgo dicebatur *Brito*: ut in Proſperi noſtri Chronico, *Pelagius Brito*: ex ea nimirum *Britannia*, quam nos hodie *magnam*, ipſe autem contra Collar. c. 21. ſecretum oceani, & Romanam inſulam vocat. Quidam illa inſulæ parte, quæ nunc *Scotia* dicitur, oriundum faciunt, alii Anglum malunt. Sic autem dicebatur ut diſtingueretur ab illo ejus æquali, quem *Pelagium Tarenti* appellabant: ex Auguſtino Epiſt. 186. cap. 1. Eodem modo deſignatur etiam ab Oroſio, & Mercatore, multis in locis: & ab Hieronymo quoque deſignari videtur, dum dicitur, *Scotorum pultibus prægravatus*; & alio in loco, *Habet progeniem Scoticæ gentis de Britannorum vicinia*. Quibus verbis ſignificare videtur illum gente Scotum ſeu Hibernum videri; quando & innata ipſi eſſent Scoticæ, id eſt, Hibernicæ regionis vitia, & ortum e finitima Britannia duxiſſet. Vocaturque a ſancto Proſpero

Coluber, quia mirus erat diſſimulandi artifex; & errores ſuos catholicis verbis involvere gnarus. Diſcipulos ſuos, qui apertius loquerentur ſummittebat, ut quemadmodum eorum dicta exciperentur explorans, illa deinde vel approbaret, vel improbaret, prout ſibi magis conducere videretur.

℣. 3. *Cretos ditione*, ideſt, creatos neceſſitate, ſeu conditione.

℣. 5. *Qua carnem vita relinquit*. Periphraſis mortis corporalis, ad diſtinctionem a ſpirituali quæ fit per peccatum, de qua cum Pelagio circa primos parentes quæſtio nulla fuit, teſte Auguſtino, lib. 1. de Peccat. merit. c. 2. etſi aliud putaſſe videatur Gregor. lib. 5. Regiſt. epiſt. 14. ad Narſen comitem, & alibi.

℣. 10. *De Patribus*, ſeu primis parentibus: niſi quis malit Proſperum, ut ſolet, ſuo Auguſtino adhærentem dubitaſſe, an non a cæteris etiam parentibus mediis culpam poſteri traherent. Hujus interim dubitationis in Eccleſia hodie nullum veſtigium.

℣. 12. *Forma nocui, non ſemine*. Id eſt, *Non propagine, ſed exemplo*, ut iidem docent apud Auguſt. lib. de nat. & grat. cap. 9. *id eſt, non quod ex illo* (Adamo) *traxerint aliquod vitium qui ex illo propagati ſunt; ſed quod eum primum peccantem imitati ſint omnes qui poſtea peccaverunt*.

℣. 13. *Inſontes virtutis in arce*. Id eſt, ſine ullo peccato, atque in ſumma adeo perfectione. Quod argumentum tractat Auguſt. toto libro de Perfect. juſtit. hom. item toto lib. 2. de Peccat. merit. & alibi. Hieronymus etiam ab eodem incipit Dialogos ſuos contra Pelagianos.

℣. 16. *Naturalis honos*, id eſt, ingenitus, ut infra dicitur ℣. 880. & ſequenti.

.... *Vigor ille*,
In quo inſons natura fuit.

Senſus eſt, eum qui modo velit, eumdem nunc habere arbitrii vigorem ad bonum, ac olim habuerunt primi parentes ante lapſum. Ex quo ſenſu patet, iſtud *recta volentis* quod præcedit, regi non a *naturalis honos*, ſed ab *arbitrio*, quod ante præceſſit. Porro infra ℣. 230. & *ſeq*. idem error ſic exprimitur.

Et quoniam tales naſcantur nunc quoque, qualis
Ille fuit noſtri generis Pater ante reatum;
Poſſe hominem ſine peccato ducere vitam,
Si velit .....

℣. 17. *Fonte novari*, id eſt, baptiſmo renovari. Nam de lapſis ante baptiſmum agitur.

℣. 20. *Sponte adtractum*, id eſt, actualem & perſonalem: cum Originalem negarent Pelagiani.

℣. 24. *Eſſe*. Sic legendum & non *eſſet* (ut editiones Lugd. Lov. Duac. & Colon.) notarunt viri eruditi, patetque ex verbis quæ ſequuntur, *conferri, genitum eſſe, mereri*.

℣. 28.

Et tam multa homini conferri fœdere in iſto;
Ut parvis etiam, vitioque carentibus omni
Congruat, ut qui ſunt geniti bene, ſint meliores,
// Naturæque bonum adjecto illuſtretur honore.
Nullum autem ex cunctis exortem muneris hujus,
Judicio genitum eſſe Dei; ſed quemque mereri
Libertate ſua, ut capiat // promiſſa vocantis,
Quæ ſint averſis indebita, debita rectis.
Talia cum demens late diffunderet error,
Commentiſque rudes traheret lethalibus aures;
Adfuit, exhortante Deo proviſa per orbem
Sanctorum pia cura Patrum, non diſpare motu
Conficiens diros jaculis cæleſtibus hoſtes.
Iiſdem namque ſimul decretis Spiritus unus
Intonuit. Peſtem ſubeuntem // prima recidit
Sedes Roma Petri; quæ Paſtoralis honoris
Facta caput mundo, // quidquid non poſſidet armis,
Relligione tenet. Non ſegnior inde // Orientis
Rectorum cura emicuit: // captumque nefandi

Dog-

Omnibus promiſcue offerri gratiam, modo baptizari velint, ut dimiſſis quæ ſponte peccaverunt, recuperatam primam innocentiam ſponte ſervent.

Caput II.

Quam fortiter Eccleſia Pelagii doctrinam rejecerit.

Baptizari parvulos, ut quos Deus fecit creando bonos, faciat adoptando meliores: neminem donorum Dei exortem, quæ unuſquiſque capiat prout quiſque ſua voluntate mereatur.

Sedes Apoſtolica.

Palæſtinum Concilium, anno 415. congregatum, in quo Pelagius ficto pectore errores abnegavit.

℣. 28. *Naturæque bonum*, &c. Id eſt, *ut bono eorum naturali bonum ſanctificationis accedat, ut ſint infantes ſancti Dei filii*. Ita apud Auguſtinum Julianus Pelagianus.

℣. 31. *Promiſſa vocantis*. Non præmia æterna, de quibus hic nullus ſermo: ſed *donum baptiſmatis*, cum *venia ſolvente reatum*: id eſt, remiſſione peccatorum, uti ſupra exprimuntur. Eodem modo intellige infra ℣. 166. *Donumque vocantis*. Hunc autem errorem ita expreſſum leges, ℣. 240. & ſequent.

Quod meritis hominum tribuatur gratia Chriſti,
Quantum quiſque Dei donis ſe fecerit aptum.

℣. 39. *Prima recidit Roma*. Scilicet per Innocentium I. anno 417. *quando* (ut ait S. Proſper lib. contra Collatorem) cap. 21. *beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita*, Pelagium & Cæleſtium, *Apoſtolico mucrone percuſſit*. Præſtitit hoc Innocentius duabus datis Epiſtolis ad Synodos Africanas, Carthaginenſem & Milevitanam, quæ Epiſtolæ ſunt inter Auguſtinianas, nunc 181. & 182. & poſtmodum Zozimus anno 418. in Epiſtola ad Africani Concilii Præſules data 12. Kal. Aprilis, ab eiſque 3. Kal. Maji accepta. Hæc vero vox *Prima* etſi quibuſdam locum dedit aſſerendi Pelagianam hæreſim a ſede Apoſtolica, ante ullam aliorum Epiſcoporum ſententiam, fuiſſe proſcriptam: quia tamen hæc opinio ab eruditis non agnoſcitur ſatis convenire cum hiſtoria hæreſeos Pelagianæ; hunc nodum aliis placuit diverſimode ſolvere. Quidam enim per vocem hanc *Prima*, prioritatem dignitatis, ſtudii, ſollicitudinis & auctoritatis intelligi debere contendunt. Alii autem, ultro fatentes Africanorum & Orientalium judicia prælusiſſe ſententiæ Innocentii in Pelagianos: cum ab anno 412. Cæleſtius damnatus legatur in Synodo Carthaginenſi, cui præſidebat Aurelius, & iterum anno 416. ibidem: immo & anno 415. Dioſpoli Pelagio abſoluto, hæreſis, quam abjurare finxerat confoſſa legatur: cum tamen non ante annum 417. Innocentius I. pluribus Africanorum litteris ſollicitatus, reſcripſerit, Pelagium cum Cæleſtio anathematizans, quod primum omnino fuit Romæ prolatum in ejuſmodi errorem judicium: illi igitur, his conſideratis, dicunt Pelagianum quidem errorem in Pelagio & Cæleſtio ab Africanis primo damnatum, at eumdem in Joviniano, cujus diſcipuli erant Pelagiani, a Siricio Papa dudum proſcriptum, & hoc pacto diverſa tam carminis iſtius, quam aliorum librorum loca, qui primo intuitu pugnare videbantur, ad ſenſum unanimem reducere conantur. Alii iterum *prioritatem temporis* ſic intelligunt, ut non dividant decreta Conciliorum Africanorum, Carthaginenſis & Milevitani, ab Innocentii Epiſtolis, ſed ex iis unam Pelagii damnationem conflent. Denique non defuerunt, qui rem breviter expediri autument, dicentes, voculis iſtis *Prima*, & quæ poſt pauca ſequitur *Inde*, non alium ordinem quam narrationis denotari; uti fere ſolent qui plura quæpiam narrant, confuſionis vitandæ gratia has ordinis notulas interjicere, nulla interim habita prioritatis aut poſterioritatis ratione. Quin horum nullam hic a ſe rationem habitam, ſatis ipſe Auctor declarat, dum potius omnia videri vult *ſimul*, ac diverſis quidem locis, ſed uno velut tempore geſta eſſe.

Iiſdem Simul *decretis*, &c.

℣. 41. *Quidquid non poſſidet*, &c. Ita lib. 2. de Vocat. gent. c. 16. *Per Apoſtolici ſacerdotii principatum amplior facta eſt arce religionis, quam ſolio poteſtatis*, ſcilicet Imperatoriæ. Similia vide apud Leonem PP. ſi non & hæc ipſa illius ſunt, ut Docti quidam ſuſpicantur.

℣. 42. *Orientis Rectorum*. De Palæſtina Synodo Dioſpoli habita loquitur Auctor noſter. Huc perductus fuerat Pelagius, intentata in ipſum accuſatione ab Herote & Lazaro Epiſcopis Gallis, hoc Aquenſi, illo vero Arelatenſi, licet utroque ſede ſua pulſo: quod contigiſſe videtur anno 415. In hac Pelagius, abſentibus ob neceſſarias cauſſas accuſatoribus, auditus, ſingulis oblati ab ipſis libelli articulis artificioſe reſpondens, multa ſimulatione judices ita deluſit, ut tamen abjuratis & damnatis erroribus, ipſe innocens & rectæ fidei pronuntiaretur.

℣. 43. *Captumque* &c. *Pelagium ad proferendam in ſe ſuoſque ſententiam Palæſtinorum Epiſcoporum ſynodus coarctavit*. lib. contra Collat. c. 21.

℣. 51.

Dogmatis auctorem conſtrinxit lege benigna
Commentum damnare ſuum; niſi corpore Chriſti
Abjungi, & ſancto mallet grege diſſociari.
Lene quidem hoc, nimiumque malos toleraſſe videtur
Judicium: ſed ſancta fides examine in illo
Vicit oborturam diro de ſemine prolem.
Proſpectum namque eſt, divino & munere cautum,
Ut licet inſtantem declinans // beſtia pœnam,
Perfidiæ ſecum // ſenſus tenuiſſet eoſdem;
Ipſa tamen proprium germen damnando necaret,
Ore malam extinguens ſobolem, quam protulit ore.

Sub idem tempus S. Hieronymus in Pelagianos Dialogos ſcripſit.

Tunc etiam // Bethlei præclari nominis hoſpes,
Hebræo ſimul & Grajo, Latioque venuſtus
Eloquio, morum exemplum, // mundique magiſter
Hieronymus, // libris valde excellentibus hoſtem
// Diſſecuit, noſcique dedit, quo turbine veram
Vellent exortæ lucem obſcurare tenebræ.

Pelagiani ab Attico Archiep. Conſtantinop. repulſam paſſi.

Quid loquar, & curam magna quam geſſit in urbe
Conſtantinopoli //, docto bonus ore ſacerdos
Atticus, antiqua legatos hæreticorum
Confutando fide? // De qua tunc impia corda,
Quamvis // ſe obducta tegerent velamine // forma

Judi-

℣. 51. *Beſtia*. Pelagius ſcilicet. Patribus non infrequens in hæreticos contumaces appellationibus uti durioribus.

℣. 52. *Senſus tenuiſſet eoſdem*. *Quia*, inquit Auguſtinus, lib. 1. cont. Julian. c. 5. *id quod negavit ore, corde ſervavit*.

℣. 55. *Bethlei* vocem Hebraicam *Bethleem* ad Latinam terminationem inflexit, fecitque *Bethleam*, unde genit. *Bet blei*.

Ibidem. *Præclari nominis*. Ob celebritatem famæ, forte etiam ob etymon nominis *Hieronymi*, quaſi *Sacri-nominis*.

℣. 57. *Mundique magiſter*. Sic de illo Breviar. Rom. ultima Septemb. *Tamquam ad oraculum ex omnibus orbis terræ partibus ad ipſum divinæ Scripturæ quæſtiones explicandæ referebantur. Illum Damaſus Pontifex, illum S. Auguſtinus de locis Scripturæ difficillimis ſæpe conſuluit, propter ejus ſingularem doctrinam, & linguæ non ſolum Latinæ & Græcæ, ſed Hebraicæ etiam & Chaldaicæ intelligentiam*.

℣. 58. *Libris*, præſertim Dialogorum, & Epiſtola ad Cteſiphontem.

℣. 59. *Diſſecuit*: Non adeo ob acrimoniam ſtili, de qua ibidem Brev. *Hæreticos acerrimis ſcriptis exagitavit*, quam quia libris illis ſubtilem quamdam callidiſſimæ hæreſeos anatomen fecit, *noſcique dedit* (ut in verſu ſequitur) ipſa velut intima illius viſcera: utpote cum eſſet ex iis qui ejus *ſenſus diligentius indagare potuerunt*: teſte Synodo Milevit. ad Innocent. PP. Epiſtola inter Auguſtinianas 176. al. 92.

℣. 62. *Docto bonus ore*, id eſt erudite facundus. Virgiliane ſcilicet, uti Æneid. 9.

Hic jaculo bonus, hic longe fallente ſagitta.

Ibid. *Sacerdos* dicitur Atticus, quia proprium tum erat Epiſcopis nomen, quod nunc e contra uſu Eccleſiaſtico relictum Presbyteris.

℣. 64. *De qua*, ſeu a qua: nempe, *urbe*, non autem *fide*, ut putari poſſet. Completur vero conſtructio per ſequentia. *Tacitæ tulerant tormenta repulſæ*. Id eſt, inauditi repulſi ſeu expulſi ſunt. Cum enim Pelagiani poſt Zozimi ſententiam, Imperialibus quoque Decretis ſede ſua exturbati eſſent, quoſdam ſuorum Conſtantinopolim miſerunt: ubi erroris ſui impietatem diſſimulantes, ſe cauſſamque ſuam falſa ſpecie obduxerunt. Verum in ea civitate beato Joanni Chryſoſtomo Atticus ſucceſſerat, illius fidei dignus æmulator, qui hoc in caſu ſcientia ſua ſimul & Epiſcopali virtute adhibita, eorum legationem rejecit, antiquam illis Eccleſiæ fidem opponens, eoſdemque tam acriter inſectatus eſt, ut ne conſiſtendi quidem in urbe licentiam daret. Quinam autem fuerint hæreticorum legati non liquet; niſi quod Marius Mercator ducem illorum ponat Cæleſtium, de quo paulo poſt initium Commonitorii ita ſcribit: *Poſt aliquantos*, inquit, *annos* (nimirum a condemnatione ſua Carthaginenſi, Paulino Diacono accuſante) *ſub S. mem. Attico Epiſcopo, urbem C. P. petiit; ubi in ſimilibus detectus, magno ſtudio ſancti illius viri a prædicta alma urbe detruſus eſt*.

℣. 65. Lugdun. editio ſola:

Quamvis ſe obducto tegerent velamine forma,
Judicii & tacitæ tulerint tormenta repulſæ.

Editiones Lovan. Duac. & Colon. & aliæ poſteriores:

Quamvis ſe obducta tegerent velamine forma,
Judicii & tacitæ tulerunt tormenta repulſæ.

Pro quibus noviſſimus hujus carminis editor Lovanienſis Doctor & Profeſſor Regius legi vult,

Quamvis ſe obductæ tegerent velamine formæ
Judicii, tacitæ tulerunt tormenta repulſæ.

Ita jam ex conjectura emendans locum hactenus corruptiſſimum, cum opportune incidiſſe ſe narrat in ſcriptorem modernum ſic quoque legentem; qui quaſi non ſatis fiſus hac lectione, ſupradictam alibi inſinuabat cum voce *tulerunt*. Subjungit quoque diſplicere prorſus ſibi illud, &, quod irrepſiſſe putat ſupplendæ ſententiæ alioqui mutilæ, cum pro Virgiliano, *tulerunt*, imperita emendatione legi cœptum eſt *tulerint*, aut *tulerant*.

Ibid. *Forma judicii*, *Speciem judicii* diceret Tacitus:

Judicii, & tacitæ tulerant tormenta repulſæ.
Prætereo quanto fuerit bene mota tumultu
Clara // Ephesos, non paſſa ſuis conſiſtere tectis *Ejecti Epheſo.*
Vaſa iræ, & morbi flatus, & ſemina mortis: *Pulſi e Sicilia.*
Quaque fide tellus etiam // Trinacria fervens,
Agmen vipereum propriis exegerit oris.
Tu cauſſam fidei flagrantius, // Africa, noſtræ
Exequeris; tecumque ſuum jungente vigorem
Juris Apoſtolici ſolio, fera viſcera belli
Conficis, & lato proſternis limite victos.
Convenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices, // geminoque ſenum celeberrima cœtu

Caput III. Pelagianam hæreſim Africanorum Præſulum ope potiſſimum fuiſſe debellatam.

De-

citus: ſed noſter metro ſervire debuit. Hanc autem judicii ſpeciem forte idem Mercator inſinuat, cum ſignificat Cæleſtium in ſynodo Carthaginenſi ad ſedem Apoſtolicam provocaſſe, ſed mutata deinde ſententia, Conſtantinopolim ſpecie appellationis confugiſſe. Hæc ſupra citatus Doctor Lovan.

℣. 68. *Tumultu Clara Epheſos*. Tumultum veriſimiliter popularem intelligit, ut erat populus ille pro avita fide ferventiſſimus, teſte eorum gaudio in protrita Neſtorii hæreſi; de quo hiſtoriæ concilii œcumenici Epheſini: nec tamen locus præſens intelligendus de damnatione Pelagianorum in iſto Concilio, ut quod nondum cum ſcriberetur hoc carmen, ſed mortuo demum Auguſtino coactum noſcitur. Verum hoc contigiſſe placet Eruditis circa anni 421. finem, quo damnati Pelagiani hanc Eccleſiam, in qua Cæleſtius ad ſacerdotium fuerat imprudenter evectus, & ubi ob diutinam ea in urbe commorationem variis neceſſitatibus forte gaudebat, in ſuas partes attrahere pertentarunt, ſed incaſſum; quippe Epheſii legationem hæreticorum reſpuerunt, & ipſorum legatos urbe ſua cito exire compulerunt.

℣. 70. *Trinacria fervens, agmen vipereum* &c. Notum Trinacriam vocari Siciliam ob tria promontoria. Oriente pulſi hæretici in Occidentem redeuntes, etiam ad Siciliam appulerunt, ubi virus ſuæ pravitatis afflare Siculis hominibus tentantes, Epiſcoporum hujus inſulæ diligentia & virtute rejecti, & terris illis expulſi, ultra mare trajicere coacti ſunt, hoc ferme tempore. Idipſum etiam referri poteſt ad annum 419. quo Epiſcopi plures Siculi damnationi Pelagianorum ſubſcribere recuſantes, ſedibus ſuis pulſi fuere.

℣. 72. In editis Lugd. Lov. & Duac. *noſtræ*. Aliis placuit dici *Africa noſtra*, etiam ab homine Gallo, uti mox Africæ Epiſcopi *Noſtri* id eſt, partium noſtrarum, immo partium decus. Africani autem Epiſcopi priores errorem iſtum damnarunt, ut jam diximus, ab anno 412. & pluribus hanc in rem habitis conventibus conſequentibus annis, prius latum judicium tuiti ſunt. Hi quoque plures Epiſtolas ad Innocentium Zozimumque ſcripſerunt, quibus ſedis Apoſtolicæ ſententiam in perduelles ſanæ fidei procurarunt.

℣. 77. *Geminoque ſenum celeberrima cœtu*. De hoc gemino concilio diverſe ſentiunt eruditi. Viſum erat quibuſdam, per hanc duplicem Synodum, Carthaginenſem & Milevitanam ſub Innocentio habitas anno 416. intelligi, per quas primum jugulati ſunt Pelagiani, & quarum decreta in primario totius Africæ Concilio ſub Zozimo renovata ſunt, anno 418. Alii inter cætera quæ in cauſſa Pelagianorum collecta leguntur Afrorum Præſulum Concilia duo notant celebriora: unum quidem, quod videtur aſſignandum ineunti Novembri anni 417. poſt acceptas, quas Zozimus miſerat in favorem Cæleſtii epiſtolas; in quo Zozimum obteſtantur, eo uſque res quo in ſtatu erant relinqueret, dum plenius de Cæleſtii cauſſa, qui primum apud ipſos accuſatus fuerat, edoceretur: quod Concilium ſucceſſive ad 214. Epiſcoporum numerum pervenit: & hoc ante quam Cæleſtius a Zozimo damnaretur habitum fuiſſe tradit Proſper in Chronico ad annum 418. Alterum Concilium tum habitum videtur, cum Concilii Africani litteris 12. Kal. Aprilis anni ſequentis, poſt acceptas alteras eorum poſteriores litteras, unica ſatis brevi reſcripſit: quæ Epiſtola 3. Kal. Maji pervenit in Africam; quo tempore Præſules Carthaginem novum contra Pelagianos Concilium celebraturi conveniebant: quod quidem in Baſilica Fauſti anno 418. die 1. Maji habitum ad 220. Epiſcopos, præter Donatianum & Aurelium primates perveniſſe vult Photius. Quin hoc ipſum plenarium totius Africæ fuerit, in quo Auguſtinus ſe atque alios Antiſtites quidpiam adverſus Pelagianam hæreſim conſtituiſſe teſtatur, nullus eſt ambigendi locus. In hoc canones conditi octo, aut novem, qui alias Milevitano tribui ſolebant, quoſque Baronius in ea urbe anno 416. ſancitos exiſtimavit. Ad hanc opinionem accedere videtur Carminis hujus editor & illuſtrator Lovanienſis, dum ſic loquitur. Primum quidem colligimus ex his quæ nobis præſens carmen ac fere hoc ipſum caput ſuppeditant, Synodos illas Africanas (de quibus loquitur S. Proſper) fuiſſe plenarias, ita teſtantibus verbis ℣. 76. *de cunctis urbibus:* deinde numeroſas, ut in quibus ſententiam dixerint tot Antiſtites, ut congrue potuerint ab Auctore ℣. 86. dici *tercenteni*: præterea ambas quodammodo unam & eamdem fuiſſe, puta in eadem civitate, iiſdem e Patribus, una in cauſſa, minimoque temporis intervallo coactas; ut idcirco ℣. 91. item 184. ſingulari numero *Concilium*, & non *Concilia* nominentur. Denique utrique præfuiſſe Carthaginenſem Aurelium, & interfuiſſe Auguſtinum, ut ℣. 91. & 92. indicatur. Ex quibus concludimus, minime hic agi de Synodis Carthaginenſi & Milevitana ſub Innocentio PP. ut quas, neque plenarias fuiſſe, neque eum habuiſſe antiſtitum numerum, neutri etiam ſimul Aurelium illum & Auguſtinum adfuiſſe probent (quidquid aliqui ſenſerint) ſubſcriptiones litterarum utriuſque ad Innocentium. His autem excluſis, quid niſi ſuperſunt duæ Carthaginenſes, ſub Zozimo Pontifice,

quas

Decernis // quod Roma probet, // quod regna ſequantur.
Nec ſola eſt illic ſynodorum exerta poteſtas;
Ceu quos non poſſent ratione evincere noſtri,
Vi premerent: // diſcuſſæ artes, viruſque retectum eſt
Hæretici ſenſus, nullumque omnino relictum,
Docta fides quod non diſſolveret argumentum.
Condita ſunt, & ſcripta manent, quæ de cataractis
Æterni fontis fluxere undante meatu,
Et // ter centenis procerum ſunt edita linguis:
Sic moderante ſuam legem bonitate ſevera.
Ut qui damnato vellent de errore reverti,
Acciperent // pacem, pulſis qui prava tenerent.

// An

---

quas omnes admittunt? Iis namque vix dici poteſt quam apte conveniant omnia ſupra recenſita. Plenarias fuiſſe ipſe Auguſtinus indicat Epiſt. 215. ad Valentinum: numerus etiam Antiſtitum conſtat.: nam 214. ſeu 217. non uno in loco Proſper numerat, quos hic in verſu *tercentenos* dixit libertate poetica. Sed quid pluribus immoror, dum uno rem conficio? Puto ſane, geminum illud Concilium quod hic Auctor memorat tum ℣. 77.

. . . . . . *geminoque ſenum celeberrima cœtu:*

tum ℣. 90. & 91.

An alium in finem poſſet procedere ſanctum
Concilium, cui dux Aurelius &c.

puto, inquam, illud idem eſſe cum eo quo infra ℣. 184. & ſeq. remittit Pelagianos, jubetque

. . . *Petri ſolium Romam & Carthaginis altæ*
Concilium repetant.

nempe ubi prius ipſos dixerat condemnatos. Quid ergo adhuc quæſito opus, ubi gentium habitum ſit illud concilium, dum illud Virgilianum, *Carthaginis altæ*, plus quam digito rem indicat? Utinam modo de illius Decretis ſeu Canonibus eadem lux & certitudo affulgeret! At conditos quidem in eo aliquos ſuadet illud ℣. 84.

Condita ſunt, & ſcripta manent.

Perſuadent etiam verba infra ex libro contra Collat. citato ad ℣. 78. ut taceam inſuper de Auguſt. Epiſt. 217. jam laudata, ſed vel interciderunt, uti & Epiſtola illa Zozimi, qua confirmabantur, vel, quod magis reor, ſunt illi ipſi octo canones de Gratia, quos olim Concilium Turonenſe II. antiquos Milevitanos appellavit, & ideo a nonnullis in Synodo quapiam Milevitana primum conditi, & demum Carthagine renovati exiſtimantur.; ſed Aug. Epiſtola illa ad Valent. renovationis non meminit, ac potius ita loquitur, ut illic conditos ſignificet.

℣. 78. *Quod Roma probet*. Nam *Africanorum Conciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zozimus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem, gladio Petri dexteras omnium armavit Antiſtitum*. S. Proſper lib. contra Collat. c. alias 41. nunc 21.

Ibid. Regna ſequantur. Imperator ſiquidem Honorius (ait auctor Gallicæ translationis Carminis hujus) *Conciliorum iſtorum auctoritatem ſecutus, legem tulit in Pelagianos anno* 418. Verum ſe ipſe exponit Auctor libro contra collat. cap. 21. alias 41. dum ait, *Sanctæ memoriæ Papa Bonifacius piiſſimorum Imperatorum catholica devotione gaudebat, & contra inimicos gratiæ Dei non ſolum Apoſtolicis, ſed etiam regiis utebatur edictis*.

℣. 81. *Diſcuſſæ artes*. Quod auctor verſionis, de qua mox, intelligit de litteris ad Innocentium & Zozimum, & de octo canonibus qui videntur a Milevitano Synodo primum conditi, & a Carthaginenſi ſub Zozimo renovati; unde Concilium Turonenſe II. anno 570. antiquos canones Milevitanos appellat, qui in codice canonum Eccleſiæ Africanæ, Concilio Carthaginenſi ſub Zozimo adtribuuntur, inter quos illi octo canones de Gratia primas tenent. Lovanienſis vero illuſtrator: De canonibus quidem (ait), nec non de Epiſtola ad Zozimum etiam ipſe conſentio, ſi hic paragraphus a ℣. 79. uſque ad 84. intelligendus veniat de rebus Synodicis, de quibus priora & ſequentia: verum quia is potius interjectus videtur, parentheſis in modum, in eoque Auctor, ut apparet, digreditur ad alia in eadem Eccleſia (ut ita loquar) extra-ſynodaliter geſta, puta per Auguſtinum & ſimiles diſputatores, crediderim ad privatam ejuſmodi Afrorum operam hæc referenda eſſe. Saltem de litteris ad Innocentium adduci non poſſum ut credam Auctorem agere. Quippe qui Synodorum a quibus hæ ſcriptæ ſunt, nullam uſquam habuit rationem, ſeu quod illæ non dedita opera pro cauſſa Pelagiana coactæ eſſent, ſed ex occaſione tantum ac obiter de illa cognoverint, ſeu quod potius eamdem integram detulerint ad primam Sedem, cui proinde adſcribendum veniat quidquid hac in parte peractum fuit.

℣. 86. *Et Tercentenis*. Poetice, ut infra ℣. 187. *Mille ſenum*, &c. Nam in Proſa conſtanter vocat *ducentos quatuordecim* (alias 217.) *Sacerdotes*. Sed quidni bis centenos potius dixit in verſu, æque nimirum poetice, & numero qui a vero propius abeſſet? Putem numerum rotundum 300. vel ideo imprimis placuiſſe, quod jam pridem in Patribus primæ ſynodi Nicænæ conſecratus eſſet. *Ita D. L.* Aliis placet, licet unicuique horum conciliorum non interſuerint Epiſcopi 220. facile tamen fieri potuiſſe, utrique Epiſcopos adfuiſſe tercentos diverſos.

℣. 89. *Pacem*. Dubitari poſſit, an poſitum phraſi Patrum, Cypriani præſertim, pro communione Eccleſiaſtica, cui ſupra ℣. 45. & ſeq. opponitur,

. . . . . . *corpore Chriſti*
Abjungi, & ſancto vellent gregi diſſociari.

an vero phraſi Virgiliana pro venia, ut Æneid. 3. (cui ſimilia ſunt alia loca complura.)

Sed votis precibuſque jubent expoſcere Pacem.

Verum pro communione Eccleſiæ poſitum eſſe ſuadet quod per antitheſin additur:

. . . *pulſis* (de Eccleſia) *qui prava tenerent.*

℣. 90.

|| An alium in finem poſſet procedere ſanctum
Concilium, cui || dux AURELIUS, ingeniumque
AUGUSTINUS erat? quem Chriſti gratia || cornu
Uberiore rigans, noſtro lumen dedit ævo,
Accenſum vero de lumine: nam cibus illi,
Et vita, & requies Deus eſt; omniſque voluptas
Unus amor Chriſti eſt, unus Chriſti eſt honor illi.
Et dum || nulla ſibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, & in ſancto || regnat Sapientia templo.
ISTIUS ergo inter cunctos qui de grege ſancto
Inſanas pepulere feras, induſtria major,
Majus opus, totum præſtantius imbuit orbem.
Nam quocumque gradum convertit callidus hoſtis,
Quaque per ambages anceps iter egit opertas,
Hujus ab occurſu eſt præventus, mille viarum
Inſidiis aditum non repperientibus ullum.
Cumque foris rabies avidorum excluſa luporum
Frenderet, inque omnes mendacia verteret artes:
Ne mentes ullarum ovium corrumpere poſſet,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis;
Iſtius ore Viri fecit Deus: iſtius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Quæ || mites humileſque bibunt, campiſque animorum
Certant vitalis doctrinæ immittere rivos.
JAMQUE procelloſæ disjecto turbine noctis,
Heu! nova bella, novi partus oriuntur in ipſo
Securæ || matris gremio: quæ creſcere natis
Viſa ſibi, diſcors horret conſurgere germen,

AUGUSTINI LAUS.

Uni omnium Auguſtino victoriam de Pelagianis præcipue deberi.

Præſtantia librorum Auguſtini pro Chriſti gratia.

Ab humilibus ſolis ſalubriter leguntur.

CAPUT IV.
Extinctam in Pelagianis ab Eccleſia hæreſim in Semipelagianis reviviſcere cœpiſſe.

De-

℣. 90. *An alium*. Suſpicatur hic erratum amanuenſis Lov. editor & illuſtrator: nec potuiſſe ita ſcribi ab eo qui infra ℣. 484. non inſcius legis metricæ dixit:

Anne ab aquis divina manus, &c.

Vel ergo (ſubdit idem) ſimiliter lege *Anne alium*, &c. vel, certe meo periculo, *En alium*. Auctor tibi erit qui paſſim noſtro Auctori Virgilius; cujus modo obſerva interrogationes ſequentes Eclog. 1.

En *umquam patrios longo poſt tempore fines*.

Deinde in Pharmaceut.

. . . . . . En *erit unquam*
Ille dies, &c.

Finem vero accipi pro exitu aut ſucceſſu, non pro cauſa finali ſubjungit idem Doctor.

℣. 91. & 92. *Dux Aurelius*, *ingeniumque Auguſtinus erat*. Aurelium Carthaginenſem, & Auguſtinum Hipponenſem Epiſcopos intelligi, nemo eſt qui dubitet. Non vero ut olim aliquis utroque nomine unum Epiſcopum Hipponenſem intellexit, cui prænomen *Aurelio*, & cognomen *Auguſtino*; quippe iſtius Concilii ſimul & *Dux* & *Ingenium* fuerit.

℣. 92. *Cornu uberiore*. Fabuloſi illius Cornu copiæ ſeu Amaltheæ fortaſſis in mentem venerit, præſertim cum nec ipſum divinæ litteræ ſpreverint (ait idem Doct. Lovan.): ſed tamen fruſtra. Reſpexit potius Auctor ad Cornu, quo ſacras olim regum & ſacerdotum Inunctiones fieri ſolitas Scripturæ memorant. Ejus ubertatem præ Lenticulæ iſtius inopia, qua Saul & ſimiles mali ominis Principes inuncti leguntur, expendentem vide Gregorium *in* 1. *Reg.* 10.

℣. 97. *Nulla ſibi tribuit bona*. *Doct. Lovan.* Dictum putaveram ad Ingratorum invidiam, qui contra multa bona ſibi ſuoque arbitrio tribuebant. Sed penitius contextum inſpicienti, occurrit nunc potius ſenſum eſſe: Dum nullum quærit bonum ſuum (*Non quærit quæ ſua ſunt*, ait Scriptura,) non ſuum *cibum*, non *vitam*, *requiem*, *voluptatem*, *honorem*, uti verſibus ſuperioribus bona illa enumerantur; *fit Deus illi omnia* iſta, *cibus*, *vita*, &c. atque in ipſo, tamquam *templo* ſibi unice dedicato, *regnat Sapientia* increata illa, quæ *in malevolam animam non introibit*, *nec habitabit in corpore ſubdito peccatis*. Sap. 1. 4.

℣. 98. *Regnat*. Ex quo, aliiſque toto paragrapho verbis præſentis temporis, colligitur ſcripta eſſe hæc S. Doctore ſuperſtite.

℣. 112. *Quæ mites humileſque bibunt*. *Doct. Lovan.* Oblique taxat adverſarios ſuos, e contra feroces & ſuperbos, quibus eadem flumina Auguſtiniana non ſapiant. Nam (ait alter:) Mitem atque humilem eſſe oportet qui Auguſtini doctrina de Gratia delectari ac ſalubriter paſci voluerit: adeoque mens elatior, nec ſuæ ſibi imbecillitatis ſatis conſcia, ab ea reſiliat atque offendatur neceſſe eſt.

℣. 116. *Matris*. Eccleſiæ, quæ inducitur ut mulier, cui ſtirpis alienæ, nempe Pelagianæ, fœtus ita ſint ſuppoſiti, ut eos diu ob morum ſpeciem pro ſuis habuerit. *Doct. Lovan.*

℣. 120.

Degeneres pavitans inimico ex ſemine fœtus,
In quibus ante diu, ſpecie fallente, benignus
Errarat genitricis amor, cum obducta // decoris
Moribus, externæ ſtirpis tegeretur origo.
Sic VERIS ſubeunt falſa, & diſcrimine cœco,
Fronte placent, quæ ſine latent: ſic laudis amore
Virtutum ſtudium corrumpitur, atque ab honeſto
Principio in vitium exitur plerumque tumoris:
Quo quidam inflantur nunc turpiter, atque // perempti
Dogmatis extinctas tentant animare favillas.

ERROR SEMIPEL. Affectum bene volendi homini naturalem eſſe, ut male volendi.

Dum libertatem arbitrii, affectumque volendi
In // naturalis motus virtute locantes,
// Tam bona quemque docent ſectari poſſe ſuopte
// Ingenio, quam poſſe ſubeſt cuique in mala ferri.

CAPUT V. Illos a Pelagianis non diſcrepare, adeoque publice cum illis pacem inire debere.

QUOD qui confirmas, // quinam diſtabis ab illis,
Qui dicunt, // nullo peccati vulnere læſum
Naturale bonum, cumque illo lumine naſci
Nunc omnes homines, quod primis ingeneratum eſt?
An vero excerpis quædam, quæ // parte reciſa
Suſcipias, cordiſque ſinu purgata recondas?
Dic igitur quidnam inde probes, quid vero refutes,
Et de damnatis quid ſit quod crimine ſolvas.
An dextram pacis // palam dare te pudet hoſti?
Nec tutum eſt // ulla pulſos ex parte tueri
Simpliciter? Quos non dubitas // excludere templo,
Pelle animo. Nova te diſcordia dividit abs te:

Cor-

℣. 120. *Decoris moribus*. Deſcribit Auctor Semipelagianos initio libri contra Collat. *ut habentes ſpeciem virtutis in ſtudio*, & in Epiſt. ad Aug. dicit horum *apud ſimpliciores* quoſque *magnam eſſe de probitatis contemplatione reverentiam*, num. 2. & ſub finem ejuſdem Epiſtolæ ait, hos *meritis atque honoribus claros* caligine opinionis ſuæ obſcurari, eodemque alludit infra ℣. 774. & ſeq.

℣. 126. *Perempti dogmatis*, &c. Sic contra Collat. c. 6. *Quid cineres extincti dogmatis* (Pelagiani) *refovendo, deficientis fumi nidorem in redivivam flammam conaris accendere?*

℣. 129. *Naturalis motus virtute*. *Doct. Lovan.* Infra ℣. 925. diſertius, *naturalem mobilitatem* vocat.

Ut naturali mens vivida mobilitate.

Vide igitur, num & hic legendum ſit *Naturali*, meo certe ſuffragio.

℣. 130. *Tam bona quemque* &c. ſimiliter Epiſt. ad Auguſt. num. 6. *Quantum quiſque ad malum, tantum habeat facultatis ad bonum; parique momento animum ſe vel ad vitia vel ad virtutes convertere.*

℣. 131. *Ingenio*. *Doct. Lovan.* Non facile dixeris qua notione Proſper plerumque hic utatur hoc vocabulo: raro quidem vulgari illa, pro vi intelligendi; ſed nec ea qua idem paſſim extat apud bonos auctores, nimirum pro rei cujuſque indole. Suſpicatus ſum pro facultate volendi poſitum, neque male ita acceperis ſaltem hoc loco: ſed ſunt alia loca quibus ne hoc quidem quadret. Putem igitur tam late ſumi, ut totam mentem, qua intelligit & qua appetit, ſua ſignificatione complectatur. Atque hæc ſemel monuiſſe ſufficiat.

℣. 132. Lugd. editio, *qui non diſtabis*: & in marg. *tu non diſtabis*.

℣. 133. *Nullo peccati*. Id dicunt Pelagiani ſupra ℣. 10. & ſeq.

Neque diſſimiles nunc naſcier illo &c.

℣. 136. *Parte reciſa ſuſcipias*. *D. L.* Hinc Semipelagianorum nomen; a dimidiato nimirum Pelagianiſmo. Sic ante ipſos quidam Semi-Arriani dicti ſunt, quod Arrii inſaniam nonniſi pro parte ſuſciperent, rati ſcilicet tam hi quam illi, quam prudentiſſime feciſſe, ſi inter partes altercantes mediam quamdam iniiſſent viam: forſitan adducti decantatis iſtis: *In medio virtus*.

. . . *Medio tutiſſimus ibis:*
Inter utrumque vola:
. . . *Medium tenuere beati*, &c.

quaſi media inter veritatem & errorem via non ſit ipſa quoque erronea.

℣. 140. *Pacis palam*. *Doct. Lovan.* Si ita ſcripſit S. noſter, boni conſule diaſtolen in *palam*, eo præſertim ævo quo primarum ſyllabarum quantitas jam Romanas, nedum Gallicas aures fugere cœperat. Alioqui lege *pacemque palam*.

℣. 141. *Ulla pulſos ex parte*. *Doct. Lovan.* Complano tibi rurſus hanc ſalebram, Lector. Refer iſtud, *ulla ex parte*, non ad *pulſos*, ſed ad *tueri*, ſicque ſententiam accipe: Nec tutum eſt pulſos iſtos vel in ullo ſaltem dogmatis ſui capite ſimpliciter tueri?

℣. 142. *Excludere templo*: uti tunc ſolebant non ſuæ communionis homines, præſertim ſi ob hæreſim ab ea præciſi eſſent. *Doct. Lovan.*

℣. 144.

Corde foves, quod in ore premis: // conjungere amicis
Mentibus, & tecum cupidis componere fœdus
// Lege tua; jam parce minis, & congrue pactis.
Ecce pererratis terrarum finibus adſunt,

Caput VI. Inducit Pelagianos verbis querulosis Semipelagianos interpellantes, ut in gratiam recipiantur ab eis, cum ipſorum probent ſententiam.

Implenteſque tuas lacrymoſis queſtubus aures
Incipiunt: Pulſi mundo, nullaque recepti
Sede vagi, tandem fama exhortante redimus,
Quæque placent vobis amplectimur: edita nobis
Doctrinæ veſtræ eſt pietas: nihil inficiando
Diſcutimus: liceat vobiſcum jungere ſenſum.
Immortalem hominem factum ſi creditis, & nos
Credimus, inciderit mortem peccando, ſuamque
Progeniem culpa & letho devinxerit omnem:
Nullus non egeat ſacro baptiſmate Chriſti,
Infanteſque etiam // purgentur fonte lavacri:
// Dum noſtri decus arbitrii, lumenque creatum
Principio, quod ſponte poteſt inſiſtere rectis,
Manſerit illæſum, nec viribus abſit ab illis,
Quas, condente Deo, generaliter omnis in Adam
Suſcepit natura hominis, nec ſuppetat ulli
De non accepta arbitrii virtute querela:
Cum ſine delectu ſeu Lex, ſeu Gratia Chriſti
Omnem hominem ſalvare velit: donumque vocantis
Sic ſit propoſitum, ut nullus non poſſit ad illud
Libertate ſua, proprioque vigore venire:
Sitque ſalus dignis ſalvari ex fonte volendi.
Hæc ſi veſtra fides, veſtra eſt doctrina, remotis
Quæ veſtro exemplo rejecimus, addite ſanctis
Nos gregibus, tandemque // boni defendite veſtros.
Talia ſubmiſſus ſi defleat hoſtis apud te,

Caput VII. Non poſſe qui hæc ſentiant Pelagianorum ſocietatem recuſare, niſi ſententiam mutent; neque amplecti, niſi palam ab Eccleſia diſſentiant.

Quid referes? quo te affectu comperta movebunt?
Conſultas, trepidas, nutas, cunctaris & hæres,
Quove anceps ſe præcipitet ſententia volvis.
Injuſtum eſt animis cognatis non dare pacem:
Et quos una fides, eadem ſapientia nectit,
His communem aditum // ſanctorum ad ſancta negare.
Jungere ſed fœdus cum talibus, & violare
Sanctorum decreta // Patrum, Regumque piorum
Scriptas lege Dei leges contemnere, multum
Hoſtile eſt, nimiumque audax & perniciosum.

Er-

℣. 144. *Conjungere*. Imperativus, ſed ironicus. *Componere* tamen ℣. ſeq. eſt Infinitivus, regiturque a *cupidis*. Doct. Lovan.

℣. 146. *Lege tua*. *Doct. Lovan.* Hoc eſt, iis conditionibus quas ipſe præſcripſeris; ut ipſimet Pelagiani cap. ſeq. exponunt. Vulgati conjungebant has voculas cum ſequentibus *jam parce*, *&c.* ſed ſine ſenſu.

℣. 158. *Purgentur fonte lavacri*. Non idem valet, ac ſimpliciter, *Baptizentur*; quod Pelagiani numquam rejecerunt: ſed ſit vis in *purgari* ſeu a peccatis mundari. *Doct. Lovan.*

℣. 157. *Dum noſtri*. *Doct. Lovan.* Egregius poeta noſter totus in eo eſt, ut fruſtra videatur condemnatus Pelagius, ſi vel unum ejus dogma, quod etiam Maſſilienſium erat, integrum maneret.

℣. 172. *Boni:* non *bonis*, aut *bonos*, ut alii, & Lugd. Lov. Duac. & Colon. Eſt enim locutio bonis auctoribus familiaris, ut Horatio lib. ſerm. ſat. 4. . . . *Da veniam*, *Bonus*, *oro*, *Doct. Lov.*

℣. 179. *Sanctorum ad ſancta*. *Doct. Lovan.* Id eſt, ad templa, ſacramenta, &c. alluſio ad *ſancta ſanctorum* templi veteris.

℣. 181. *Decreta Patrum*. *Doct. Lovan.* Id eſt, Pontificum & Synodorum contra Pelagianos.

Ibid. Regumque piorum. *Doct. Lovan.* Imperatorum, Honorii, Theodoſii, Conſtantii, &c. qui contra eoſdem edicta publicarunt. Hinc de Bonifacio PP. Auctor contra Collat. c. 6. *Piiſſimorum Imperatorum catholica devotione gaudebat, & contra inimicos gratiæ Dei, non ſolum Apoſtolicis, ſed etiam Regiis utebatur Edictis.*

℣. 185.

Caput VIII. Eadem poſſe queri Pelagianos apud Eccleſiæ Præſules.

Ergo Petri ſolium Romam, & Carthaginis altæ
// Concilium repetant humiles, eademque perorent,
Quæ fruſtra hic // trepido ſunt deplorata favori.
Sed cum // mille Senum prudentia pervigil (olim
Perſpectum notumque tenens, quod // tota nefandæ
Hæreſeos ſumma exigua ſub parte tegatur,
De qua plena mali labes renovetur, & omne
Commenti corpus per ſingula membra reſurgat;)
// Antiquas adhibentem artes // rejecerit hoſtem,
// Limitibuſque ſuis ſteterit cenſura ſalubris:
Numquid non juſtus poterit dolor abdita cordis
Rumpere, & in tales miſeros excire querelas,

Pelagianorum oratio qua poſtulant ſic de ſe judicari, ut vel in Eccleſiam recipiantur, quæque docent Semipelagiani docere permittantur, vel etiam illi una ſecum foras pellantur.

Ut dicant: Quænam iſta, Patres, in cordibus almis
Juſtitia eſt? // quo fine graves, quo fine ſeveri,
Claudere terrarum nobis perſiſtitis orbem?
Noſne ſumus // toto mundo, quorum undique vobis
Sit ſuſpecta fides, quos non tolerare queatis,
// Si noſtra a veſtro vel ſyllaba diſſonet ore?
Non verbis jam nos argumentiſve tuemur:
// Judicium exemplo petimus. Quod // pace manente,
Libera // multorum vox adſtruit, hoc ſine bello
Cedatur nobis. Non // noſtra inventa fovemus,

Nec

℣. 185. *Concilium*. Videtur S. Proſper ex duobus Conciliis, altero Novemb. 417. altero Maii 1. 418. unum facere.

℣. 186. *Trepido favori*: nempe Maſſilienſium erga Pelagianos, quibus ſavebant, ſed trepide ob leges.

℣. 187. *Mille ſenum*. Poſitum pro numero magno Epiſcoporum, a quibus Pelagiani in hac ſua propoſitione repulſam paſſuri erant, uti antea tulerant damnationis ſententiam.

℣. 188. *Tuta nefandæ Hereſeos ſumma*, &c. Id proprium hæreſis Pelagianæ, ac magnopere animadvertendum: quod varii illius errores naturali quadam colligatione ita invicem inter ſe contexti, atque alii ex aliis nexi ſunt, ut ſi unicum admiſeris, in cæteros omnes vel invitus devolvare. Id obſervatum jam alias a S. Proſpero libro contra Collat. cap. ult. *Quia notum eſt, ita ſe falſitatis iſtius habere verſutias, ut ſi ei liceat præteritæ correctionis imagine, aliquod (ſibi faventium) radicis ſuæ germen excipere, totam ſe poſſit in exigua ſui parte reparare*. Ubi notat *Doct. Lovan.* vulgatum iſtius loci mendum, redundantibus vocibus, *ſibi faventium*, aut certe aliis quibuſdam deſideratis. Ad rem ipſam quod attinet, notat quoque idem hujus hæreſis ingenium Leo. PP. Epiſt. 86. ad Nicet. Aquilejen. breviterque etiam alibi notatum a ſancto noſtro, Gratiam Dei, ſi non tota juxta fidem catholicam reciperetur, totam rejici, nullo proinde relicto dimidiandi loco.

℣. 192. *Antiquas artes*. Quibus Pelagius & Cæleſtius quaſi certatim, illi Epiſcopis Orientis, hic etiam Romanis obrepere tentaverant. *Doct. Lovan.*

Ibid. Rejecerit, & ℣. ſeq. *Steterit*. fut. tem. verba: neque enim Antiſtites jam propoſitionem rejecerant, ſed prædicuntur rejecturi. Verum ſatis id monet ſententia ipſa, ſaltem ex quo verſus illos præcedentes cum ipſo adv. *olim*, quod hucuſque turbaverat, parentheſi demum incluſimus. *Doct. Lovan.*

℣. 193. *Limitibuſque ſuis ſteterit cenſura*, id eſt, fixa manſerit Romana & Africana ſententia. *D. L.*

℣. 197. *Quo fine*, pro, *quouſque?* Non autem pro eo quod dici ſolet, *qua intentione*. *D. L.*

℣. 199. *Toto mundo*, q. d. ſoli ex cunctis hominibus. *D. L.*

℣. 201. *Si noſtra a veſtro* &c. Extenuare conantur ſuum ab Orthodoxis diſſidium (ex Hæreticorum omnium ingenio,) quaſi in verbis ſolum & vocibus ſitum. Porro hunc verſum vulgati codices cum proximis hunc in modum conjungunt,

. . . . . . *Quos non tolerare queatis?*
Si noſtra a veſtro vel ſyllaba diſſonet ore,
Non verbis jam nos.

Nos Gallum (id eſt virum doctiſſimum qui verſibus & proſa linguæ Gallicanæ reddidit hoc poema) ſecuti ſumus. *Doct. Lovan.*

℣. 203. *Judicium exemplo petimus*: contra quam dici ſolet, *non exemplis*, *ſed legibus judicari*. Petunt itaque de ſe ſtatui Semipelagianorum exemplo, ut ſi illi abſolvantur, ipſi quoque habeantur abſoluti. Editiones Lugd. Lovan. & Duac. habebant, *extemplo*, ſed incongrue. *Doct. Lovan.*

Ibid. Pace manente. Id eſt, ſalva communione Eccleſiaſtica, ut ſupra non ſemel. Conformiter intellige ℣. ſeq. *ſine bello*. *Doct. Lov.*

℣. 204. *Multorum*. Magno enim numero jam inde ab initio fuiſſe Semipelagianos Auctor quoque teſtatur Epiſt. ad Aug. adeo ut ſub finem ejuſdem *paucos* dicat (eorum comparatione) *perfectæ gratiæ intrepidos defenſores*: maxime cum factio ingenti potentia & gratia niteretur, ut idem oſtendit. *Doct. Lovan.*

℣. 205. *Inventa ſua*, & ℣. ſeq. *Prima ſtudia* vocant prima dogmata ſupra cap. 1. expreſſa; quaſi dicant; Non eadem jam eſt noſtra doctrina, quæ primum cum nos damnaſtis: ecce inde recidimus ea de quibus quæſtio, iſta nimirum ſupra memorata cap. 8. toto paragrapho 2. *Doct. Lov.*

℣. 208.

Nec primis ſtudiis inſiſtimus: ecce reciſum eſt
Unde olim certamen erat, veſtriſque reverſi
Cedimus, & // quæcumque illis placuere, probamus.
// Quid ſupereſt culpæ? Quo nos decet uſque repelli?
Si vero hæc etiam, // quæ nos pia ducimus, abſunt
A veris, & veſtra illis bene cura repugnat:
Cur extra invidiam, pœnamque erroris habentur
Qui damnata docent, & // per clara oppida tuti,
His magnos implent populos, quæ nos perhibentes
Plectimur, & nulla ſinimur conſiſtere terra?
  Hæc in Pontificum ſancto deprompta ſenatu,
Quam curam exigerent, & quæ decreta moverent,
Perſpicis. An quoniam culpa ſecurus operta
Non premeris Synodo, nec te pœnæ metus urget,
Spernis propoſiti ſpeciem terroris, & iſthæc,
Plena velut vanis ſimulacris ſomnia rides?
Ergo gerendorum eventu, & fine remoto,
Hæc tantum in medium quæ jam ſunt geſta vocemus:
Ut facile ex illis, quale hoc ſit diſcutiatur,
Quod diſceptantes dudum in diverſa // movemur.

℣. 208. *Quæcumque illis*: nempe Semipelagianis, quos adhuc pro *veſtris*, ſeu veſtræ communionis habetis. Jam enim cap. 8. paratos ſe gerunt toti horum doctrinæ ſubſcribere.

Quæque placent vobis, ajunt, *amplectimur*.

℣. 209. *Quid ſupereſt?* &c. Vulgati (Lugd. Lov. Duac. & Colon..) ferebant,

Quid ſupereſt culpæ, quo nos decet &c.?

Sic ut *quo* eſſet ſexti caſus relativum, afficeretque, *quid culpæ*. Nos autem ita reſtituimus, uti putamus ab Auctore ſcriptum ex Æneid. 5.

Qui finis ſtandi? quo me decet uſque teneri?

ubi perſpicua eſt Tmeſis in *quouſque*. *Doct. Lovan.* Hunc ſenſum ſecutus eſt quoque translator Gallicus.

℣. 210. *Quæ nos*: nimirum una cum *veſtris*, ſeu Semipelagianis: agitur namque de dogmatis utrique ſectæ communibus. *Doct. Lov.*

℣. 213. *Per clara oppida* & ℣. ſeq. *Magnos populos*. Videlicet *Maſſiliæ*, *vel aliis etiam locis in Gallia*, ut ait Hilarius Epiſtola ad Auguſtinum. Hinc etiam tota factio *Maſſilienſium* nomen accepit, & Auctor quoddam opuſculum contra Capitula *Gallorum* ſcripſit. Reſpondit quidem hic etiam ad excerpta *Genuenſium*; ſed hi Semipelagiani non erant, ut excerpta illa indicant: quapropter Italiam ab hac labe immunem fuiſſe credidero. *Doct. Lovan.*

℣. 225. *Movemur*. Gallus (translator) *vocamur*: nec fortaſſis incongrue: niſi tertius retro verſus eodem iterum verbo clauderetur. *Doct. Lovan.*

SAN-

SANCTI PROSPERI
CARMEN
DE INGRATIS
PARS SECUNDA.

ARGUMENTUM.

Cap. 9. Cap. 10. Cap. 12. Cap. 20. Cap. 11. & 12. Cap. 13. Cap. 14. 15. 16. & 20. Cap. 16. 17. 18. 19. & 21. Cap. 19. Cap. 26.

PRÆCIPUA Pelagii dogmata, vel ipſis fatentibus Semipelagianis, ab Eccleſia damnata, percurrit. Tum proponit illorum doctrinam, cujus duæ partes ſunt. Una eſt, univerſis prorſus hominibus offerri Gratiam a Deo, qui vult omnes homines ſalvos fieri. Altera liberum arbitrium in cauſſa eſſe, cur unus gratiam amplectatur, alter reſpuat; unus perſeveret, alter non perſeveret, eo quod gratiæ opem ſibi comparare neglexerit, quod omnes poſſunt, cum ex primigeniæ integritatis reliquiis ſatis virium in natura reſiduum fuerit ad opem Dei deſiderandam & poſtulandam. Primam partem de Gratia omnibus oblata, per quam ſalvi eſſe poſſint, refellit tum exemplo eorum Infidelium qui de fidei myſteriis nihil umquam audierunt, quoſque adeo certum eſt non potuiſſe nec gratiæ nec ſalutis eſſe participes: Tum hac ratione, quod ſi Deus omnes penitus homines, nemine excepto, ſalvos fieri vellet, omnes ſalvarentur, cum haud dubie impleatur quidquid vult Omnipotens. Ut autem alteram partem confutet, duo facit; Primum quidem, qua ratione in animis noſtris gratia operetur explanat, nempe non conſilio tantum benignoque hortatu docens, ſuadenſque, ſed mutans intus mentem, facienſque inſuperabiliter ut velit. Deinde vero demonſtrat ante gratiam illam, quæ velle & operari in nobis operatur, neminem poſſe ſeipſum præparare ad gratiam; quoniam fides, quæ prima datur per quam cætera impetrentur, gratuitum Dei donum eſt, neque ante illam quidquam agere homo poteſt, quo ipſam emereatur, cum omnia etiam probitatis opera niſi ex ſemine veræ fidei oriantur, peccata ſint.

CAPUT IX. Hæreſeos Pelagianæ capita, quæ ipſis fatentibus Semipelagianis ab Eccleſia damnata ſunt. Hominem ab omni peccati labe purum naſci. Poſſe unumquemque, ſi velit, ſine peccato ducere vitam.

INTER multa ſuis quæ tradidit hæreſiarches,
// (Quod cognoſcis,) ait, naturam quæ bona facta eſt,
Nullis cum vitiis in quoquam omnino creari,
Nec cuiquam primi culpam nocuiſſe parentis,
Et quoniam tales naſcantur nunc quoque, qualis
Ille fuit noſtri generis pater ante reatum:
Poſſe hominem ſine peccato decurrere vitam,
Si velit, ut potuit nullo delinquere primus
Libertate ſua. Nempe hæc damnata fateris
// Conciliis // mundique manu. Connectit & illud

Per Legem Moyſi ſalutem obtineri potuiſſe.

Idem

℣. 227. *Quod cognoſcis*) Turbabant & hæ voces: ideoque parentheſi incluſimus.
℣. 235. *V. ſupra*) ℣. 42. & 76.
Ibid. Mundique manu.) De ſæculari Imperatorum poteſtate interpretatur Gallus (de lege ſcilicet Honorii Imperatoris.) Non nemo alius intelligit de generali ſubſcriptione, qua cujuſvis ordinis homines promiſcue Pelagianos damnare cogerentur. Simplicius erat accipere de conſenſu, quo conciliorum Africæ *conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus eſt*, ut ſupra dicentem audivimus Auctorem ipſum ad ℣. 78. Si tamen de ſubſcriptione intelligendus ſit locus, tum audire malim Pelagianos, qui apud Auguſt. l. 4. ad Bonif. c. 8. *Epiſcopis ſine congregatione Synodi in locis ſuis ſedentibus ſubſcriptionem* queruntur *extortam*, de cæteris vero ordinibus altum tacent. *Doct. Lov.*

℣. 238.

Idem auctor, quod Lex ita ſanctos miſerit olim
Cælorum in regnum, ſicut nunc gratia mittit.
Hoc quoque // judicio ſancto ſcis eſſe peremptum.
  Objectum eſt aliud // ipſum dixiſſe magiſtrum;

Gratiam ſecundum merita dari.

Quod meritis hominum tribuatur gratia Chriſti,
Quantum quiſque Dei donis ſe fecerit aptum.
Sed nimis adverſum hoc fidei, nimiumque repugnans
Eſſe videns, dixit ſe non ita credere, & illos
Damnari dignos quorum mens iſta teneret.
Quo cernis, cum judicibus damnantibus iſta
Conſenſiſſe reum: nec quemquam hoc poſſe tueri;
Quæ tamen ipſe ſuis rurſum // excoluiſſe libellis
Detegitur, reprobum in ſenſum fallendo reverſus.

CAPUT X.

SEMIPELAGIAN. DOCTRINA. Gratia omnes invitat, nec ullus eſt cui ſalutem adferre non ſtudeat.

  NUNC igitur, quoniam quid noſtris diſplicuiſſet
Oſtenſum eſt: quam ſana fides ſit veſtra pateſcat.
  // Gratia qua Chriſti populus ſumus, hoc cohibetur
Limite // vobiſcum, & formam hanc adſcribitis illi,
Ut cunctos vocet illa quidem, invitetque; nec ullum
Præteriens, ſtudeat communem adferre ſalutem
Omnibus, & totum peccato abſolvere mundum.

Sed proprio quiſque arbitrio paret vocanti.

Sed proprio quemque arbitrio parere vocanti,
// Judicioque ſuo, mota ſe extendere mente
Ad lucem oblatam, quæ ſe non ſubtrahat ulli,
Sed cupidos recti juvet, illuſtretque volentes.

Eoſque juvat gratia qui juvari volunt & illuſtrari.

Hinc adjutoris Domini // bonitate magiſtra,
Creſcere virtutum ſtudia, ut quod quiſque petendum
Mandatis didicit, jugi ſectetur amore.

In quibus adjuvante Domino creſcunt poſtmodum virtutum ſtudia. Ita ut nullis non adſit perſeverandi facultas.

Eſſe autem edoctis iſtam communiter æquam
Libertatem animis, ut curſum explere beatum
Perſiſtendo queant; finem effectumque petitum
Dante Deo, ingeniis qui numquam deſit honeſtis.
Sed quia non idem eſt cunctis vigor, & variarum
Illecebris rerum trahitur diſperſa voluntas;

Verum ex libero arbitrio evenit, ut alter perſeveret, alter non perſeveret.

Sponte aliquos vitiis ſuccumbere, qui potuiſſent
A lapſu revocare pedem, ſtabileſque manere.

CAPUT XI.

CONFUTAT ILLAM DOCTRINAM.

  JAM quia ſummatim, ut potuit, ſententia veſtra
Decurſa eſt: Dic unde probes quod gratia Chriſti
Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur,

Præ-

℣. 238. in concilio Dioſpolitano.

℣. 239. *Ipſum dixiſſe magiſtrum*. In eadem Synodo quidem tam ſequens, quam præcedens articulus, tamquam a Cæleſtio aſſertus objicitur: ſed quod diſcipulus aſſeruerat, merito Pelagio ut *Magiſtro* adtributum eſt. Cæterum ad hunc poſteriorem *reſpondit Pelagius*: *Hæc utrum Cæleſtii ſint, ipſi viderint, qui dicunt ea Cæleſtii eſſe; ego vero numquam ſic tenui, ſed anathematizo qui ſic tenent*. Vide Aug. lib. de Geſt. Pelag. cap. 14. Quo libro reliqua etiam, quæ hic de Synodo iſta dicuntur, videri poſſunt. *Doct. Lov.*

℣. 247. *Excoluiſſe libellis*. Hoc illi Auguſtinus multis locis improperat, ac in primis lib. de Grat. Chriſti. Item de Peccat. origin. Porro, *excoluiſſe libellis*, dictum eſt ut ſupra, *Verſibus excolui*. Doct. Lov.

℣. 251. *Gratia*. Sapientiæ in Scripturis, maxime Prov. Sap. Eccl. &c. perſona adtribuitur; quæque de illa dicuntur, promiſcue de Increata & creata, pro locorum diverſitate accipiuntur ab Interpretibus. Idem hic tantum de Gratia monitum velim; cætera relinquens vario Lectorum palato.

℣. 252. *Vobiſcum*. Edit. Lugd. *nobiſcum*, & ℣. ſeq. *nec illum*, ubi cæteri, *vobiſcum* &, *nec ullum*.

℣. 257. *Judicioque ſuo*. Puto, *Judicium voluntatis*, intelligi, ut vocat Julianus lib. 4. contra Julian. c. 4. ſeu liberam electionem. *Doct. Lov.*

℣. 260. *Bonitate magiſtra*. Id eſt, docente; unde mox,

Mandatis didicit . . . . &,

Eſſe autem edoctis &c.

Ad dictionem quod attinet, præiverat illi Æneid. 12.

. . . *Non arte magiſtra*. Doct. Lovan.

Præteream, cui regnum vitamque beatam

Dici non poſſe quod nemo ſit cui non detur Chriſti gratia, & quem ſalvare non velit.

Quod eorum exemplo probat, qui de fidei myſteriis nihil acceperunt.

Matth. 28. 19.

Impertire velit? // Nec enim vel tempore noſtro
Omnibus in terris jam certum eſt inſinuatum
Chriſti Evangelium: ne dicam exordia // doni
Non potuiſſe ſimul toto decurrere mundo.
Illa quidem ad cunctos ferri ſunt juſſa: ſed uno
Tempore non agitur, quod tempore dicitur uno.
Dumque ſuis aditus Domino pandente miniſtris,
Creſcunt primitiæ, fuerint omnino neceſſe eſt
Quædam terrarum partes, ubi gratia nondum
Corda hominum tenebris // abſolverat // impietatis,
Et dira innumeri demerſi nocte peribant,
Cum multæ accepto fulgerent lumine mentes.

Caput XII. Resp. Semipel.

An bonitas divina quidem non deſtitit omnes
Velle vocare homines, // ſed non ſimul apta fuerunt
Corda, quibus poſſent conferri dona ſalutis;

Quibus fides non eſt annuntiata, eos lumine naturæ per vitia oppreſſo, aptos non fuiſſe quibus dona ſalutis conferrentur.

* *f.* Se monſtrare.

Dum morum obſiſtit feritas truculenta // magiſtris,
Difficileſque aditu // tranſcurrit gratia gentes:
Ut quoniam lucem offerri voluiſſet, & ipſis
// * Demonſtrare Deus; ſua quemque adverſa voluntas
Arguat, & culpa obſtringat, quia // lumine primo
Per vitia oppreſſo, ſit facta indigna ſecundo?

Confutat. Qui hoc dicunt in duas Pelagii hæreſes incidere. 1. Naturam humanam non eſſe læſam, utpote quæ gratiam appetere, ſeque ad eam præparare poſſit. 2. Gratiam ſecundum merita dari.

Quod ſi firmatur, nequicquam plectimus illos,
Qui nullum // innatum vitium naſcentibus ajunt,
Incolumique omnes cum libertate creari:
Gratia quos Chriſti meritorum examine juſto
Eligat, & dignos vita vocet, accipiatque.
Namque // utrumque ſimul ſapitis, qui dicitis, Omnes

Omni-

℣. 275. *Nec enim* &c. Videſis idem argumentum reſponſ. ad capit. Gall. c. 4. *D. L.*

℣. 277. *Doni*, Evangelii: ſicut infra ℣. 289. *Dona ſalutis*. *D. L.*

℣. 284. *Abſolverat*. Fateor, in editis antiquioribus eſſe *Abſorpſerat*: ſed repugnat ſententia; & credendum eſt hic ſcriptum fuiſſe *tenebris abſolverat*, ſicut infra ℣. 881. *Pœnaque abſolvere*. *Doct. Lovan.* Idem jam ante ex conjectura certa indicatum a traductore. Utriuſque judicio fulti, & inſuper Doctoris exemplo, hanc vocem textui reſtituere non dubitavimus.

Ibid. Impietatis: pro infidelitate, ut non ſolum Libri ſacri, ſed etiam prophana judicia olim loquebantur. Hinc Chriſtiani *Impietatis* ſeu *Atheotetos* damnati (a paganis errantibus.) *Doct. Lov.*

℣. 288. *Sed non ſimul*. Sic Ep. ad Rufin. cap. 15. *An dicendum eſt*, inquit, *voluntati Dei humanas obſiſtere voluntates, & tam feros tamque intractabiles horum hominum mores, ut Evangelium ideo non audiant*, (hoc eſt, ipſis non prædicetur,) *quia prædicationi impia corda non pateant?* Quod effugium ibidem egregie quoque præcluditur. *Doct. Lovan.*

℣. 290. *Magiſtris*. Id eſt, Prædicatoribus. *D. L.*

℣. 291. *Tranſcurrit*: non pro *percurrit*, ut infra 581. Sed pro *prætercurrit*, ſeu *præterit*. Agitur enim de gentibus, quas, ut dicitur infra 650.

Gratia neglexit degentes mortis in umbra. D. L.

℣. 293. *Demonſtrare* &c. Phraſis dura, nec ſapiens Proſperi facilitatem. Putem omnino legendum, *Se monſtrare*; ut periodi ſenſus ſit, Deum omnibus lucem oblatam voluiſſe, ac re ipſa obtuliſſe, qua unum ſaltem Deum verum agnoſcerent; atque illis ſufficienter ſe ipſum monſtraſſe: at etiam oblaturum fuiſſe lucem Evangelii, qua cætera ad ejus cultum pertinentia noſcerent, niſi prima illa luce per vitia oppreſſa, ſe altera illa indignos reddidiſſent. Eſtque plane conformis locus Auctoris Epiſt. ad Aug. poſt medium. *Quandoquidem, ajunt, inexcuſabiles ſint, qui & ad unius veri Dei cultum potuerint inſtrui intelligentia naturali, & Evangelium ideo non audierint, quia nec fuerint recepturi*. Doct. Lovan.

℣. 294. *Lumine primo*, nempe *intelligentia naturali*, iſta de qua loco citato. ℣. ſeq. vero *Secundo*, id eſt, *Evangelio*, ut ibidem *Doct. Lov.*

℣. 297. *Innatum*, potius quam *illatum*, ut alii: tum quod infra ℣. 826. ſimiliter legatur,

Nunc talem Innaſci &c.

tum quod illa hic *innatum naſcentibus*, ſibi concinnitate quadam congruere. *Doct. Lovan.* Hoc in margine notarant edit. anteriores, & emendaverat jam translator erudítiſſimus.

℣. 301. *Utrumque ſimul ſapitis*, cum Pelagianis: videlicet & quod homines cum incolumi & primigenia iſta libertate naſcantur, & quod gratia vocet eos quos meritorum examine juſto invenit vocatione dignos. Primum nempe ſapiunt aſſeruntque duobus verſibus proximis, alterum vero cæteris ſequentibus. Quod ut clarius videatur, juvabit eoſdem verſus per ſe ſatis obſcuros, brevi Paraphraſi elucidare. Itaque.

Ibid.

Omnibus oblatum potuiſſe // apprendere munus:
Naturæ quoniam non ſit detracta facultas:
Nec ſine juſtitia pereant, qui mentis honorem
Sordibus obruerint vitiorum, ut lumen ab alto
Emiſſum, indigna nollet requieſcere ſede.
Sic, quod naſcendo eſt unum, diſtare volendo:
Ut meritum ad paucos, naturaque ſpectet ad omnes.

CAPUT XIII. Oſtendit ſecundo, non talem eſſe in Deo ſalvandi omnes voluntatem qualem illi volebant.

Pſal. 113. 3. Eo quod non omnes re ipſa ſalventur, aut ad fidem veniant, & ſi quidquid vult Deus haud dubie impleatur.

SED tamen hæc aliqua ſi vis ratione tueri,
Et credi tam ſtulta cupis: jam pande quid hoc ſit,
Quod bonus omnipotenſque Deus, non omnia ſubdit
Corda ſibi, pariterque omnes jubet eſſe fideles?
Nam ſi nemo uſquam eſt, quem non velit eſſe redemptum:
Haud dubie impletur quidquid vult ſumma poteſtas.
Non omnes autem ſalvantur, magnaque pars eſt
Quæ ſedet in tenebris mortis, nec vivificatur.
An varii motus animorum talia gignunt,
Libertaſque facit cauſſam non omnibus unam?

RESP. SEMIPEL. Deus omnes vult ſalvare, neque tamen omnes ſalvantur, quia hoc libero arbitrio alii volunt, alii nolunt.

CONFUT. Indigniſſimum eſt voluntatem hominis impedire ne fiat quod vult omnipotens.

Ergo hominis valida arbitrio divina voluntas,
Aut etiam invalida eſt, // operis cui finis in illo eſt.
Quem fruſtra juviſſe velit, niſi // præferat ille
Affectum, cujus comitetur gratia curſum.

CAPUT XIV. Oſtendit gratia & virtute Dei omni tempore converſa eſſe peſſima corda, quibus nihil rectæ voluntatis unquam inſederat.

At ſi dimota certandi nube, ſerenis
Quæ ſunt vera oculis mecum intueare modeſte:
Et vetera exemplis manifeſtis plena videbis
Sæcula, & in noſtro cognoſces tempore multa
Quæ doceant, virtute Dei converſa malorum
Corda, quibus recti nihil umquam inſederat, & quæ
Nullum juſtitiæ ſignum ſenſumve gerebant.
Namque ut nunc ſævas gentes & barbara regna,
Ignoti prius aut ſpreti nova gratia Chriſti
Adtrahit, & terra templum ſibi condit in omni:
Sic prius immites populos, urbeſque rebelles,
Vincente obſtantes animos pietate, ſubegit.

Gratiam non operari docendo ſolum, hortando, ſuadendo,
Sed efficaciter mentem immutando, & volentes ex nolentibus faciendo virtute omnipotenti.

Non hoc conſilio tantum hortatuque benigno
Suadens atque docens, quaſi normam Legis haberet
Gratia: ſed mutans intus mentem, atque reformans;
Vaſque novum ex fracto fingens, // virtute creandi.
Non iſtud monitus Legis, non verba Prophetæ,

Non

Ibid. Omnes omnibus oblatum. Id eſt, omnes nationes & homines ſui arbitrii merito potuiſſe efficere, ut ſibi Evangelium annuntiaretur: nimirum non admittendo obſtantem cordis duritiem, morumque feritatem (quando quidem integram ad id libertatem non amiſiſſent) adeo ut qui auditione Evangelii fruſtrati ſunt, eam præciſe ob cauſſam illa ſunt fruſtrati, quia dignum Evangelio locum in ſe ſuis propriis meritis non præpararunt: Atque ita fieri, ut qui nativa arbitrii libertate ſunt æquales, diſpari ejuſdem uſu inæquales efficiantur; ſitque meritum paucorum, licet naturalis merendi facultas ſit omnium. *Doct. Lovan.*

℣. 302. *Apprendere*, pro *aſſequi* (ut etiam ℣. 845.) eſt inclinantis latinitatis vocabulum, tandem etiam vernacule uſurpari cœptum pro *addiſcere*. Obiter autem notari poteſt, quomodo hunc infinitivum Auctor phraſi ſibi familiari continuo mutet in ſubjectivum, cum poſt verſum interpoſitum pergit:

Non ſine juſtitia pereant &c.

pro, *perire*. Doct. Lov.

℣. 320. *Operis Finis*. Id eſt, ſucceſſus. *Doct. Lovan.*

Ibid. In illo eſt, nempe arbitrio, ut prima fronte apparet. Sed quæ ſequuntur ℣. ſequenti *Quem*, & *Ille*, indicant omnia ſimul eſſe relativa *Hominis*, ℣. præced. *Doct. Lovan.*

℣. 321. & ſeq. *Præferat affectum cujus* &c. eo ſenſu quo quis facem aut ſignum *præferre* dicitur. Quod notatum oportuit ob vocis & phraſis ambiguitatem. *Doct. Lovan.*

℣. 338. *Virtute creandi*. Id eſt, eadem virtute & potentia nunc reformans, qua olim formavit: hinc enim mox illud;

Quod fecit, reficit. Doct. Lovan.

℣. 340.

Quod præſtare non poteſt nec lex,
Nec verbi divini præcones,
Nec natura ſibi ipſi dimiſſa.

Non // præſtata ſibi præſtat natura; ſed unus
Quod fecit, reficit. Percurrat Apoſtolus orbem,
Prædicet, hortetur, plantet, riget, increpet, inſtet,
Quaque viam verbo reſeratam invenerit, intret:
Ut tamen his ſtudiis auditor promoveatur,
Non doctor, neque diſcipulus, ſed gratia ſola
Efficit, inque graves // adolet plantaria fructus.

Gratiam efficere ut fides radicem agat in cordibus hominum, ut germinet, ut creſcat, ut matureſcat, ut conſervetur ac perſeveret uſque in finem.

HÆC ſemen fidei // radicem adfigere menti,
Eque ſinu cordis validum jubet edere germen.
Hæc maturandam ſegetem ſervatque fovetque;
// Ne lolium & tribuli, & vanæ dominentur avenæ:
Ne ventus frangat, torrens trahat, æſtus adurat:
Neu cum ſe nimium læta & præfortis in altum
Extulerit, turpi procumbat ſtrata ruina.

CAPUT XV.

SEMIPELAGIANORUM, ficta Eccleſiæ dogmatum approbatio.
Fatentur hominem per ſe nec juſtitiam nec ſalutem conſequi poſſe aut perſeverare.

Sed contendunt vocanti & hortanti Deo aſſentiri propria arbitrii libertate, cujus ille conatum ſequatur & perficiat.

ET nos iſta, // inquis, ſentimus de bonitate
Ac virtute Dei: // quæ ni foveatque regatque
Quos vocat, & tutos peccato præſtet ab omni;
Non ſua ſervabit quemquam prudentia, nec ſe
Perficiet ſolis naturæ viribus ullus.
Sed quia jam in nobis & velle & nolle creatum eſt,
Arbitriique ſui quo vult intendere motus
Libertas // accita poteſt, patuitque per aurem
Judicio cordis, quo mundum propoſuiſſet
// Conſilio ſervare Deus: mens excita longum

Ex-

℣. 340. *Præſtata*. *D. L.* legi mavult, *Proſtrata*, etſi Editiones omnes legant *Præſtata ſibi*: id eſt, ſibi dimiſſa, inquiunt; nec etiam careret elegantia a conjugatis, ut vocant,

Non Præſtata ſibi Præſtat natura.

Tamen legendum *proſtrata* putat, tum quod proſtrata natura etiam infra repetatur ℣. 889.

Sed proſtrata ſemel quanto natura profundo &c.

tum quod ℣. 398. & ſeq. in eamdem ſententiam legatur:

Nemo alii dat, nemo ſibi; non Littera Legis
Nec naturalis ſapientia (en quod dicit *Natura*: ſic autem proſequitur) *quæ ſemel acta.*
In præceps &c. quod idem eſt ſane ac *proſtrata*.

℣. 346. *Adolet*. Sic etiam ad Capit. Gall. ſent. 6. *Arbitrium hominis* (libertatem) *gratia Dei non abolet, ſed adolet*.

P. Ramus in illud Pharmaceut.

Verbenaſque adole pingues:

Adole, inquit, *proprie eſt Auge, & hic Cat' euphemiaſmon, pro Incende dicitur*. Noſter igitur inuſitatius quidem fortaſſis, ſed tamen proprie hanc vocem poſuit. *Doct. Lovan.*

℣. 347. *Radicem adfigere menti*. Dixerat Virgilius Georg. 2.

. . . . . . *Radicem adfigere terræ*.

Quin totus hic pene paragraphus e Georgicis expreſſus eſt. *Doct. Lovan.*

℣. 350. *Ne lolium* &c. Ramus in ſimilem Virgilii verſum Eclog. 5.

Infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ:

Lolium, ait, *Græcis eſt zizanion, Francis yuræa*: *Verſus idem repetitur* Georg. 1.

Lappæque, tribulique, interque nitentia culta,
Infelix lolium &c.

Officit oculis, quod Ovidius 1. *Faſt. teſtatur*:

Et careant loliis vitiantibus agni.

Tum ita pergit de *avenis* eodem verſu: *Avena primum frumenti vitium eſt, ait Plinius l.* 18. *c.* 17. *Sterilis porro dicitur ad differentiam ſalivæ*: *vana pro eodem dicitur*, *Georg.* 1.

Expectata ſeges vanis illuſit avenis. Doct. Lovan.

℣. 354. *Inquis*, potius quam, *inquit*, ut Vulgati: cum aliquot his capitibus perpetua ſit hominis Semipelagiani allocutio. *Doct. Lov.*

℣. 355. *Quæ ni* &c. Idem fatetur Collator lib. contra Collatorem cap. 3. & 4. quod quidem *ſuis interdum motibus homo ad virtutum appetitus poſſit extendi, ſemper vero a Domino indigeat adjuvari*: & bonarum voluntatum principia, *niſi a Deo dirigantur, ad conſummationem virtutum pervenire non poſſint*, quod poſtremum quidem hic ita effertur.

. . . . *Nec ſe*
Perficiet ſolis naturæ viribus ullus. Doct. Lovan.

℣. 361. *Accita*. Id eſt, *provocata*, improprie proculdubio. Gallus ſatis appoſite in Proſa: *Lorſqu' on lui a propoſé quelque choſe*. Doct. Lov.

℣. 363. *Conſilio*. Gallus de magno conſilio miraque œconomia Redemptionis noſtræ intelligere videtur. Hinc ſatis quidem magnifice:

Lors qu' on lui a fait ouir ces moyens ineffables,
Dont un Dieu daigne uſer pour ſauver les coupables.

Dubitem tamen, an non ſenſus germanus ſit: *Quo mundum propoſuiſſet* &c. id eſt, quid ad ſalutem Deus a nobis velit. Porro *propoſuiſti* phraſi Auctoris poſitum eſt, pro *propoſuerit*, ut ſupra ℣. 249. *Diſplicuiſſet* ℣. 292. *Voluiſſet*. Doct. Lov.

℣. 365.

Excutiat ſomnum ; ſeque illi ſubdat & aptet,
Qui // cupidam & fidam promiſſa // in gaudia ducat.
Hoc eſt nobiſcum quod te ſentire ferebas ?
Hæc ſincera fides ? Hæc Chriſti gratia tecum eſt ?
Cujus opus //, fixo diſtinctum limite, totum
Extra hominem ſtatuis // clauſa penitus * fore mentis :
Vixque Deum // ſenſus carnis permittis adire,
Per quos ſumpta foris animus dijudicet intus,
Seque ferat quoquo librata examina pondus
Preſſerit arbitrii : veluti cum voce loquentis,
Aut rerum actarum // ſpecie, quas vidimus, aut quas
Legimus : exoritur ſecreta cordis in aula,
Nunc amor, aut odium, nunc ſpes, metus, ira, dolorque :
Nec tamen hos motus ſcriptor, narrator, & // auctor
Inſevere animo, (quamvis forte hoc quoque vellent ;)
Sed de // perceptis mens judex ſponte movetur,
Et // pro more ſuo, quantum ſe exercuit iſtis,
Tranſit in affectum quem confirmaverit ex ſe,
Illa volendo ſequens, iſtis nolendo reſiſtens.
At vero omnipotens hominem cum gratia ſalvat,
Ipſa ſuum conſummat opus ; cui tempus agendi
Semper adeſt quæ geſta velit : // non moribus illi
Fit mora, non cauſſis anceps ſuſpenditur ullis.
Nec quod ſola poteſt, cura officioque miniſtri
Exequitur, famulisve vicem committit agendi.
Qui quamvis multa // admoveant mandata vocantis ;
Pulſant, non intrant animas. Deus ergo ſepultos
Suſcitat, & ſolvit peccati compede vinctos.
Ille obſcuratis dat cordibus intellectum :
Ille ex injuſtis juſtos facit, indit amorem
Quo redametur amans ; & amor quem confert, ipſe eſt.

CAPUT XVI. CONFUTATUR. Dogmate iſto everti veram Chriſti gratiam, quia foris extra animum hominis conſtituatur, quaſi cordis januam pulſet tantum, non aperiat.

* *fore* ablativo caſu.

Itaque hoc pacto gratiam proprie non agere, ſed liberum arbitrium: veluti cum quis auditis vel lectis quæ placent aut diſplicent, varie commovetur animi affectus, non his quæ audit vel legit adſcribi debet, ſed libero ejus arbitrio quod ſeipſum pro ſuo nutu huc illuc torquet & flectit. Contra vero gratia flectit voluntatem quo vult omnipotentiſſima virtute.

Nec ullum eam remoratur obſtaculum.

Non miniſtrum qui prædicando extrinſecus plantat aut rigat aliquid eſſe, ſed Deum qui dat intus incrementum. Admirabiles gratiæ effectus in mentibus humanis.

Hunc

℣. 365. *Cupidam & fidam*. Reſpici videtur ad duo illa, quæ Maſſilienſes prævie ad gratiam requirebant ; nempe deſiderium ſanctitatis & fidem : vel ad deſiderium tantum, ſed conſtans illud & continuatum, cui iidem & gratiam & perſeverantiam acceptam referebant. *Doct. Lov.*

Ibidem. *In Gaudia*. Gallus, *præmia* : ſed vulgatam noſtramque lectionem probat, primo quod ſi *præmia* legendum foret, tum aptius *ad præmia* dictum fuiſſet ; deinde, & præcipue, quod reſpici videatur ad locum Evangelii, *Intra in gaudium Domini tui :* unde etiam quod in textu præcedit, ubi ſervus *fidelis* appellatur, puto hic expreſſum per illud *Fidem*. Doct. Lovan.

℣. 368. *fixo diſtinctum limite*) Sic ſupra ℣. 251. & ſeq.

. . . . *hoc cohibetur*
Limite vobiſcum.

℣. 369. *Clauſa fore*, ſeu janua : non clauſæ, ut alii. *Doct. Lovan.*

℣. 370. *Senſus carnis*, propter illud ℣. 361.

. . . . *Patuitque per aurem*.

℣. 374. *Specie*) alias *ſpecies* ; ut ille ſit rectus verbi *exoritur* : ſed cum ſequatur mox alius, nempe, *amor*, *odium*, &c. neceſſe eſt ut hic ſit obliquus, perinde ut *Voce loquentis*. Doct. Lov.

℣. 377. *Auctor*. Jam ex conjectura, Gallo meo conſentiente, ſubſtitueram *Actor*, ut ſic tria hæc, *ſcriptor*, *narrator*, *& actor*, convenirent cum tribus illis ſuperioribus, *Voce loquentis*, *rerum actarum ſpecie quas vidimus*, *& quas legimus* ; cum lucem attulit Saluſtii locus, oſtendens *Auctorem* etiam pro *actore* poni poſſe, adeoque nihil hic in Vulgatis immutandum eſſe : ſic enim ille paulo poſt initium Catilin. diſtinguit rerum *Scriptorem* & *Auctorem*, ut *Auctorem* dicat qui eas agit. *Doct. Lovan.*

℣. 379. *Perceptis*. Doct. Lovan. reſtituiſſe ſe dicit ex editis antiquioribus, *Præceptis*, cum recentiores haberent, *perceptis*, ſic autem intelligi voluit, ut Æneid. 6.

Omnia præcepi atque animo mecum ante peregi.

Nos autem conſultis antiquioribus editis, Lugd. Lovan. & Duac. legimus uniformiter *perceptis*. Sola editione Colonienſi & poſteriori Lugdunenſi habente *præceptis*. Ideo non mutavimus.

℣. 380. *Pro more ſuo*. Id eſt, pro quibus eſt moribus ac ingenio. Ita Saluſtius in Jugurth. *Sibi quiſque pro moribus conſulunt*, *alii fugere*, *alii arma capere*. Doct. Lovan.

℣. 385. *Non moribus*, contra illud v. 290.

Dum Morum obſiſtit feritas. Doct. Lov.

℣. 389. *Admoveant*, quaſi ad *pulſandum* ac *intrandum*, ut ſequitur. Non igitur *admoneant*, ut aliqui. Doct. Lovan.

Hunc itaque affectum, quo ſumunt mortua vitam,
Quo tenebræ fiunt lumen, quo immunda niteſcunt,

Benevolendi affectum quo ad Deũ cor accedit, nec hominem homini, nec ullum ſibi, neque per naturalem ſapientiam dare poſſe.

Quo ſtulti ſapere incipiunt, ægrique valeſcunt,
Nemo alii dat, nemo ſibi, non littera Legis,
Nec naturalis ſapientia, quæ ſemel acta
In præceps, labi novit, conſurgere neſcit:
// Et licet eximias ſtudeat pollere per artes,
Ingeniumque bonum generoſis moribus ornet;

Optime moratorum inter eos qui naturali demum ſapientia pollent virtutes falſæ.

Cæca tamen finem ad mortis per devia currit,
Nec vitæ æternæ veros adquirere fructus
De falſa virtute poteſt, vanamque // decoris
Occidui ſpeciem, mortali perdit in ævo.
Omne etenim probitatis opus, niſi ſemine veræ
Exoritur fidei, // peccatum eſt, // inque reatum
Vertitur, & ſterilis cumulat ſibi gloria pœnam.

Caput XVII. *Fides donum eſt prorſus gratuitum. Neque eſt ex merito, cum ex illa ſit omne meritum.*

Usque adeo donum eſt quod credimus, & data gratis
Gratia, non merita ditat mercede vocatos:
Nec juſtorum operum diſcernit facta; ſed omnes
Sola ex immundis mundos facit, utque // legentem
Lectus amet, // non hoc ſtudio, ſed munere ſumit.
Nam ſi ſpectatrix meritorum eſt gratia, & illis
Se tribuit, quorum eſt animus purgatior, & quos
Per libertatem arbitrii ſibi repperit aptos:
Inſontes tantum, juſtoſque adſumere // ſolos
Debuit, & veri cupidos, ac recta volentes.
Perverſos autem, & ſcelerum aſſuetudine turpes
Deturbare procul, lucemque negare tenebris.
Atqui Salvator mundi non præmia juſtis
Solvere, nec ſanis venit conferre medelam:
Sed quod diſperſum exciderat, // fractum atque jacebat,
Quærere, & inventum reparare, ac reddere curæ.

Caput XVIII. *Idem ex eo confirmat quod multos antea flagitioſiſſimos, etiam inſtante obitu ſuſceptus baptiſmus ad cælum miſerit.*

Denique ne quiſquam ex morum ſplendore putetur
Cenſeri, aut fidei merito ad bona ſumma vocari,
Ceu non divino ſit munere mentibus ipſa
Inſpirata fides: recole inuumerabile vulgus

Re-

℣. 401. *Et licet eximias* &c. Sic contra Collat. c. 10. *Etiamſi excellentiſſimis artibus, & cunctis mortalium polleat diſciplinis, juſtificari ex ſe non poteſt: quia bonis ſuis male utitur, in quibus ſine cultu veri Dei, impietatis immunditiæque convincitur, & unde ſe defendi exiſtimat, accuſatur.* Doct. Lovan.

℣. 405. *Decoris occidui*, eadem phraſi qua Epiſt. ad Demetriadem c. 4. dicitur, *honores occiduos*; id eſt, qui cito tranſeunt occiduntque. In pluribus Editis (Lugd. Lov. Duac. & Colon.) pro *vanamque decoris*, legitur *unamque*, ſed vitio fortaſſe Typographi (quod ante emendaverat gallicus tranſlator). Saltem lectio noſtra dubia eſſe non poteſt, ita prorſus poſcente ſententia.. *Doct. Lov.*

℣. 408. *Peccatum eſt*. Locutio eſt Apoſtolica, *Rom.* 54. 23. *Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. De qua conſule Interpretes. Eam interim emollire videtur hic noſter, cum addit:

Ibid. Inque reatum Vertitur, & ſervilis &c.) Per quod fortaſſis inſinuat, non ipſum per ſe opus quod non ex fide ſit, peccatum eſſe oportere, ut quod ſæpe ſit moraliter (ſic Scholæ loquuntur) ſeu ex officio bonum; ſed reatum demum accedere, ubi de illo homo aliter quam in Domino glorïatur: uti facile Infideles de bonis gloriantur ſuis. Saltem non ſenſit Proſper, neque ſentire potuit, Omnia opera Infidelium, in rigore quo hodie Theologia loquitur, eſſe peccata. *Doct. Lov.* Legi poteſt S. Auguſtinus lib. 4. contra Julianum cap. 3. *Append. part.* 2.

℣. 413. *Legentem lectus*, pro, eligentem electus; id eſt, Deum homo. *Doct. Lov.*

℣. 414. *Non hoc ſtudio*. Id eſt, non labore & merito, ſed dono gratuito accipit. *Doct. Lov.*

℣. 418. *Solos*. Gallus *ſolum* (Editi omnes *ſolos*) verum in medio verſus *tantum*, & in fine *ſolum* diſplicet. *Doct. Lovan.*

℣. 424. *Fractum atque jacebat*. Quidni, inquies, ſcripſit, *fractumque?* Sed libuit fortaſſis imitari Horatium lib. 1. Epiſt. ad Quinct.

. . . . . . *Renuit, negat atque Sabellus.* Doct. Lovan.

℣. 434.

Retro ſenum & juvenum, qui cæca turpiter uſi
Libertate animi, per cultus dæmoniorum,
Per magicas artes, per amorem rapta tenendi,
Per ſtupra, per cædes vitam duxere nefandam:
Et tamen incumbente obitu, jam // limite in ipſo
Extremi flatus, // miſerantem nocte remota
Cognovere Deum; purgatoriſque lavacri
Munere, nulla mali linquentis ſigna prioris,
Exempti mundo mutarunt tartara cælo.
Quæ merita hic numeras? Si præcedentia // cernas,
Impia; ſi quæris poſt addita, nulla fuerunt.

CAPUT XIX.
Unum hoc in ejuſmodi hominibus merito adſcribi poſſe, quod baptiſmum deſideraſſent.
Sed hoc deſiderium ex fide,
Fidem vero non niſi ex gratia ortum ducere.
Fidem quæ radix eſt omnium meritorum, ex merito eſſe non poſſe: quod ab illa non fit, non bene fit.
Gratiam funditus evertit qui exiſtimat,
Vel meritum ullum ante fidem eſſe poſſe in falſis virtutibus infidelium,
Vel fidem ex libertate volendi ortum ducere, non ex mero Dei dono.

Si vero merito adſcribis, voluiſſe renaſci:
Nempe utero fidei parta eſt tam recta voluntas.
Porro fidem quis dat, niſi gratia? ſic bene vèlle
Gratia dat tribuendo fidem quæ credita poſcat,
Quæque voluntatis meritum creet, ipſaque ſolo
Naſcatur ſpirante Deo, mentemque reformans,
Ne cinere algenti ſopitum ſuſcitet ignem.
Ergo // voluntatis genitrix, operumque creatrix
Non eſt ex merito: quoniam quod non fit ab illa,
Non bene fit: QUEM non // recto via limite ducit;
Quanto plus graditur, tanto longinquius errat.
Sive igitur meritum, credens exiſtere poſſe
Ante fidem, donas // virtutibus impietatis;
Sive illam vis eſſe tuam, non munere dantis
Sumptam, ſed genitam de libertate volendi:
Nullam habet in vobis ſalvatrix gratia ſedem,
Inflato excluſa arbitrio, quod fronte ſuperba
Erigitis, ſpatio ut gravius majore ruatis.

CAPUT XX.
Errorum iſtorum patronos nullum aliud Deo adſignare principium reparationis humanæ, quam quod per Legem & prædicatores humanæ inſinuet voluntati, quæ facere eam oporteat.

// DIVINORUM operum quod ponitis in redimendis
Principium? Mandata Dei facere ante lavacrum,
Noſſe & amare Deum, // promiſſis credere Chriſti,
Quærere, pulſare, & petere, // proprium omnibus eſſe
Aſſeritis, qui ſe ſtudeant aptare vocanti.
Anne ab // aquis divina manus renovare receptos

In-

℣. 434. *Limite in ipſo*. Conjiciunt aliqui legendum, *Limine in ipſo*; ſeu quod ſic legatur infra ℣. 812. ſeu quod tum Virgilius in Pharmac. & Æneid. 10. tum Lucretius lib. 6. ſic habeant. Cenſeo tamen retinendam hanc lectionem, cui correſpondet illud in Epiſt. ad Rufin. cap. 17. *In ipſo exhalandi ſpiritus fine*. Doct. Lovan.

℣. 435. & ſeq. *Miſerantem cognovere*, q. d. Ideo cognovere, quia miſerantem. *D. L.*

℣. 439. *Cernas*. Ita editi omnes. At Doct. Lov. ſubſtituit *Cernis*, dicens magis rythmice legi, *Cernas*, ſed ideo male.

℣. 448. *Voluntatis genitrix*, *operumque creatrix*. Tametſi Epiſtola ad Rufinum c. 2. *Bonorum creatrix* vocetur gratia, tamen quod hic dicitur, ad *fidem* eſt referendum, de qua mox ante:

Quæque voluntatis meritum creet.

Item lib. 1. de Vocat. gent. c. 23. *Fides, quæ bonæ voluntatis & juſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fonte naſcatur*, &c. Doct. Lovan.

℣. 450. *Recto via limite*. Legerat Georg. 2. . . . . . *Secto via limite*. Adagii formam habet ſententia; quam ideo ſuo charactere diſtinximus. *Doct. Lovan.*

℣. 453. *Virtutibus impietatis*. Id eſt, infidelitatis (ut ſupra ℣. 284.) ſeu paratis ante ipſam fidem. *Doct. Lovan.*

℣. 459. *Divinorum* &c. Ex abrupto aliud arripit medium, quod illi non inſolens. *D. L.*

℣. 461. *Promiſſis credere Chriſti*, pro *Sperare*; ſicut *Noſſe Deum* pro *Credere*: nam hoc verſu tres virtutes Theologicæ exprimuntur. *D. L.*

℣. 462. *Proprium omnibus eſſe*, ita ut illa per ſe poſſint. Volebant namque Maſſilienſes, *Ad conditionem uniuſcujuſque hominis pertinere, ut per diſcretionem boni & mali ad cognitionem Dei, & ad obedientiam mandatorum ejus, poſſit ſuam dirigere voluntatem atque ad hanc gratiam qua in Chriſto renaſcimur, pervenire, per naturalem ſcilicet facultatem petendo, quærendo, pulſando*. Ep. Auct. ad Aug. paul. poſt med. *D. L.*

℣. 464. *Aquis*. Baptiſmi. Tunc autem demum incipere gratiam, indicant Maſſilienſes verbis jam citatis: *Gratiam qua in Chriſto renaſcimur*. *D. L.*

Incipit, & vitæ cauſſa eſt ſua cuique voluntas;
Ut merces operum ſit gratia, judiciumque
De pretio, quo quod // donum perhibetur, ematur?
An vero auxilium verbo Deus inchoat, & ſe
Voce miniſtrorum mundo declarat in omni:

Verum ex hac ſententia, voluntas gratiam præcurrit, eſtque gratia inſtar famulæ, nec gratiæ ſed legis vice fungitur, jubendo tantum, non donando quod jubet.

Ut pulſante aures ſermone illecta voluntas,
// Judicio præcurrat opem, nec // gratia jam ſit
Gratia; quæ legis fungens vice, jure monentis
Solum agat, atque agro cum plantatore miniſtret,
Terraque ſeminibus det, non Deus, incrementum:
// Ubere ceu glebæ ſubſiſtat, & arte colentis
Exoritura ſeges; neque quidquam cordis in arvo
// Præſulcet divina manus, quo // temperet æquor
Edomitum, faciatque // ſatis gaudere novales?

Quantum hæc doctrina Pelagianam hæreſim corroboret.
Docendo initium ſalutis ſeu voluntatem credendi eſſe ex naturali arbitrii libertate.
Gratiam vero nihil aliud eſſe, quam legem & doctrinam.
Ex illa ſequi liberum arbitrium peccato læſum non fuiſſe.

Talibus aſſumptis inimico ex dogmate, nonne
Perſpicuum eſt quantum damnatos confoveatis?
Dum cuique ad veræ capienda exordia vitæ,
Naturam affectum fidei conferre docetis:
Dumque aliud non eſt vobiſcum gratia, quam lex,
Quamque Propheta monens; & quam doctrina miniſtri.
Scilicet ut tale arbitrium generaliter inſit
Semine damnato genitis in // corpore mortis,
Quale habuit nondum peccati lege ſubactus
Primus homo, & nullum in prolem de vulnere vulnus
Tranſierit, niſi corpoream per conditionem:
Quæ ſic exterius // reſpondeat, ut nihil intus
Imminuat, teneatque ſuum ſubſtantia mentis
Splendorem; & nulla pœnali nocte prematur.

Caput XXI.
Et quidquid præterea docebat Pelagius, cujuſmodi eſt:
Hominem propria juſtitia ſalutem conſequi & cælum mereri poſſe.

Addite quod ſupereſt tumidi, ruituraque vani
Congerite, & // cauſſis cauſſas aptate ſequentes.
Et quia nil primæ periit virtutis apud vos;
Dicite ab illæſis animis procedere veram
Juſtitiam, regno dignam, cæloque locandam:

// Ut

℣. 467. *Donum perhibetur*, nempe in Scripturis, præſertim in Epiſtolis Apoſtolicis Rom. 5. & Epheſ. 3. &c. *Doct. Lov.*

℣. 471. *Judicio*. En manifeſto *Judicium voluntatis*. *Doct. Lovan.*

Ibid. Nec gratia jam ſit gratia. Non ea ratione, quia non ſit gratuita, ut Rom. 11. item Epiſt. Auſt. ad Rufin. c. 2.: ſed quia (ut ſequitur).

. . . . . *Jure monentis*
ſolum agat;

quod non eſt Gratiæ, ſed Legis.

℣. 475. *Ubere glebæ*. Eſt Virgilii, verſu illo iterum repetito Æneid. 1. & 3.

Terra antiqua, potens armis, atque Ubere glebæ.

Ut mirer etiam Gallum cum vulgatis legiſſe Gleba. Columella tamen etiam *Uberi gleba* dixit. *Doct. Lovan.* Edit. Lugd. habet *Ubere ſeu glebæ*. Colon. *Ubere ſeu gleba*. Lov. & Duac. *Ubere ceu gleba*.

℣. 477. *Præſulcet*. Notum eſt *ſulcare* pro *arare* a poetis poni: tunc collige quid *præſulcare*. Doct. Lovan.

Ibid. Temperet æquor. Sumptum ex Æneid. 1. tranſlatumque a re marina ad ruſticam, ipſo præeunte Virgilio, cui & campi planities nondum aratro ſubacti *Æquor* dicitur, recens autem ſubacti, *Novalis*, aut *Novale*. *Doct. Lov.*

℣. 478. *Satis*. Ut Virg. Eclog. 3.

Dulce Satis humor. Doct. Lov.

℣. 486. *Corpore mortis*. Phraſis Apoſtolica. Rom. 7. ℣. 24. pro corpore morti obnoxio, nec tam morti corporali, quam morti concupiſcentiæ & legis membrorum. *Doct. Lovan.*

℣. 490. *Reſpondeat*. Id eſt, appareat ſeu conſpicua ſit: ut infra ℣. 622.

Nulla tibi arbitrii reſpondent ſigna.

Virgilius etiam *reſpondere* pro *provenire* poſuit Georg. 2.

Sed truncis oleæ melius propagine vites
Reſpondent.

Quod an huic loco lucem afferre poſſit Lector diſpiciat. *Doct. Lovan.*

℣. 494. *Cauſſis cauſſas aptate* &c. Si ita ſcripſit Noller, & non potius, *ac anſis anſas* (quod obiter indicaſſe ſufficiat;) tum ſatis appoſite reddidit Gallus.

Joignez à ces erreurs l'erreur qui les produit,
La cauſe à ces effets, & le tronc à ſon fruit.

Doct. Lovan.

℣. 498.

// Ut fruſtra Chriſtus ſit mortuus. Edite multos
Arte & ſponte ſua Sanctos ab origine mundi,
Abſque Deo placuiſſe Deo: decretaque Legis
Tunc data, cum pejor mos & corruptior ætas
Terrore inſtanti & formidine mortis egeret.
Dicite // plectentes apices, mortiſque miniſtros
Hoc expleſſe operis, quod gratia vivificatrix.
Nunc agite, & quoniam fuerit ſine lege voluntas
Libera, quam ſcripti munibat pagina cordis;
// Sic vitam æternam adquiri potuiſſe, // vacante
Hac ope quæ legem ſupereminet, ut ſine lege
Ex naturali potuit virtute capeſſi:
Nunc autem ſtudiis vergentibus in mala multa,
Creviſſe auxilium; non quo ceſſante, ſalutem
Non caperet per difficiles natura labores;
Sed quo conatus operum affectuſque juvante,
Propoſitam citius ferret mens libera palmam.
Dicite, cum infantes renovantur, non renovari
Inſontes animas, & ſola carne renaſci
Exterius lotos, non exiſtentibus // illis
Interius maculis: quoniam licet edere rectæ
Signa voluntatis nequeant, tamen hoc magis omni
Sorde vacent, // ſuper auctoris quod conditionem
De proprio nihil addiderint quod fons aboleret.
Hæc ſi non veſtris ſpirant de cordibus, & vos
Non cum damnatis eadem ratis extulit alto
Mergendos // pelago, ſubmittite vela tumoris,
Nobiſcumque humiles placito conſiſtite portu.
Edite // conſtanter naturæ vulnera victæ,
Exutam virtute animam, cæcataque cordis
Lumina, & in pœnam propriam jaculis // ſuperatis

Ar-

Gal. 2. 21.
Multos propria virtute ab origine mundi Deo placuiſſe ſine Dei gratia.
Datam fuiſſe legem cum corruptiores eſſent hominum mores, ut eos ſolo terrore propoſito converteret.
Et per eam præſtitum, quod præſtatur per gratiã.
Invaleſcentibus vitiis Legi gratiam ſuperadditam, non quaſi ſine ea ſalutem natura conſequi non poſſet, ſed ut facilius poſſet.

Infantes inſontes eſſe, & corpore non animo per baptiſmum ablui.

CAPUT XXII.
Si hæc dogmata Pelagiana tueri non audeant Semipelag. ſuos etiam errores abjicere debere.
Et fateri, naturam ita vulneratam, ut numquã per liberum arbitrium conſurgere poſſit ad faciendam juſtitiam.

℣. 498. *Ut fruſtra*. Concinnior lectio, quam quæ habet, *Et fruſtra*: de qua *Doct. Lov.* Sic malo cum Vulgatis, quam cum Gallo, *Ut fruſtra*. Nec eum etiam ſequor, in verſione ſoluta hæc conjungentem cum ſequentibus, quaſi legiſſet:
Ut fruſtra Chriſtus ſit mortuus, edite &c.
Doct. Lovan.
Attamen ex interpunctione patet, ipſum ad anteriora retuliſſe in verſibus tam Latinis quam Gallicis; excepto quod pro particula *Et*, poſuerit *Ut* in Latinis.

℣. 503. *Plectentes apices Mortiſque* &c. Sic vocat litteram Legis ex 2. Cor. 3. 6. ubi eadem *occidere* dicitur, *& miniſtratio mortis* appellatur. *Doct. Lovan.*

℣. 507. Repetendum hic fuerat, *Dicite*; aut, *Edite*: ſed Ellipſis conveniebat impetui quo hæc expoſtulatio ferebatur. *Doct. Lov.*

Ibid. Vacante hac ope quæ &c. Id eſt, ſine auxilio gratiæ. Eſt doctrina Pelagianorum apud Aug. lib. 6. cont. Julian. c. 24. & aliis locis.

℣. 517. *Illis*. Doct. Lov. ſcribit *Ullis*. Gallus (ait) *Illis*; ſed vitio, puto, operariorum: cum in verſione nobis & Vulgatis conſonet. *Doct. Lov.* De Verſione utraque concedimus. Vulgati vero codices quos ante oculos habuimus, Lugd. Lov. Duac. & Colon. habent *illis*: nec antiquiores his legi credimus.

℣. 520. *Auctoris conditionem*. Id eſt, Dei creationem. *Doct. Lovan.*

℣. 524. *Pelago*. Simul alluditur ad *Pelagii* nomen (quo ſenſu nec Auguſtinum quidem indelectatum videmus,) ac inſiſtitur eleganti metaphoræ a navigantibus ſumptæ.

℣. 526. *Conſtanter*, q. d. In fatendis naturæ vulneribus vobis ipſis conſtate; nec cum peccatum originale admittitis, inficiari velitis vulnera *difficultatis* & *ignorantiæ*, ut Aug. vocat, quæ iſtud neceſſario conſequuntur. *Doct. Lovan.*

℣. 528. *Jaculis ſuperatis*. Qui verſibus & proſa carmen hoc reddidit ſcripſerat *jaculis ſuperatis*, ex conjectura ad marginem edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. appoſita. Doct. Lov. probe legi defendit *ſuperatis*: neque opus fuiſſe quærere *ſuperantis*, nimirum diaboli, ut quidam e vulgatis, ipſeque adeo Gallus. Mali ominis olim habebatur armis jam ſemel devictis pugnare: hinc apud Tacitum hiſtor. lib. 3. Cæcina ille temeritatem *Victa arma tractantium incuſans*. Quid ergo ſi Noſter ex hoc loco *Jacula ſuperata* petierit? Certe ex eodem hiſtoricorum principe plura alia petiit, atque illud imprimis, quod ſupra ad initium operis citavimus, ubi Britanniam *Secretum Oceani* appellavit. Quod autem *in pœnam propriam* arbitrium jaculis iſtis ſuperatis armatum dicatur, fortaſſis lumen accipiet e Rami apophthegmate ad Virg. Ecloga 9.

Nunc

Armatum arbitrium, numquam conſurgere poſſe;

Sed nitendo etiam bene agere, in novos lapſus ſemper revolvatur.

Inque novos lapſus ſemper nitendo revolvi:
Cui ſua ſit laqueus ſapientia, morſque ſubactum
Detineat, niſi vera ſalus ex munere Chriſti
Adſit, & oppreſſam dignetur gratia mentem.

CAPUT XXIII.

Eos, ſi hæc confiteri recuſent, Pelagianis pacem negare non poſſe, quibuſcum re vera conſentiant.

AN veſtrum ſublimem animum pudet iſta fateri,
Ne ſub tam multis morbis ſit vilior æger?
Cum nihil ex omni majorum dote ſuperſit,
Quo medici mereatur opem, & // mercede valeſcat.
Ergo in caſtra gradum revocate hoſtilia, & illis
Addite vos, quorum ingenio & fallacibus armis
Luditis, ejuſdem vibrantes ſpicula linguæ.

Verbis enim ſolis diſcrepare, dum coguntur dicere, peccato Adæ corpus noſtrum mortis obnoxium factum eſſe, non autem animam peccato vitiatam.

Quod eſt injuſtitiam Deo adſeribere, & homines prorſus abſolvere.

Exultate bonis naturæ, & mentis honorem
Omnibus a ſæculis // illæſum ſtare docete.
Neu vos in totum retegatis dogmate nudo,
Corporeo tantum decurrere tramite // pœnam
Peccati perhibete, animis nihil imminuentem.
Vulnere transfixos abſolvite crimine, & ipſam
Juſtitiam accuſate Dei, tranſire ſinentis
Supplicium, quo non vultis tranſire reatum.

CAPUT XXIV.

Rom. 5. 12.

Injuſtum vero non eſſe Deum, quoniam ex Apoſtolo omnes in uno ceciderunt.

Nec poſtea ullus ad vitam reſurgere poſſit, niſi Chriſti gratia.

SED non injuſtus Deus eſt: manifeſtaque Pauli
Vox docet, uno omnes homines cecidiſſe ruente;
In quo tota ſimul ſeries proſtrata nepotum
Deperiit, nec habet quiſquam quo ſurgere poſſit
Ad vitam, ſacro niſi rurſum naſcitur ortu.
Quotquot enim ſummo juſtos // numeratis ab ævo,
Hac ope non dubium eſt ſalvatos, quam modo toto
Latius omnipotens exercet gratia mundo.

CAPUT XXV.

Ne quidem juſti qui fuerunt ante Chriſtum.

Gratia omnino gratuita eſt, cum nemo bene agat, niſi cui donat bene agere.

HÆC, // ſicut dictum eſt, non judex eſt meritorum,
Quæ niſi plena malis non invenit: & niſi donet
Quæ bona ſunt, nihil efficiet bene cæca voluntas.
Hæc ut cujuſquam ſtudio affectuque petatur,
Ipſa agit, & cunctis dux eſt venientibus ad ſe:

Per-

Nunc victi triſtes . . . .

Sic, ait, *Bremius Sulpitio aurum appendenti, & roganti, cur enſem una cum baltheo excusum lancibus apponeret; Quid enim aliud* (inquit) *niſi dolor victis? In pœnam* igitur: id eſt, dolorem *proprium*; dum arma ſua victis nonniſi dolori ſunt, ubi conſpectui offeruntur. *Doct. Lov.*

Ỷ. 537. *Mercede valeſcat*. Id eſt, pretio curetur; non gratis, ut ſolent, qui quod ſolvant non habent. *Doct. Lovan.*

Ỷ. 542. *Illæſum*. Ita ſæpius lego hoc ipſo in opere: at *illapſum*, ut alii (Lugd. Lov. Duac. & Colon.) quaſi *non lapſum* neſcio ubi legatur uſpiam. *D. Lov. Illæſum* jam notarunt in margine veteres editiones, textui inſeruit translator Gallicus & Doct. Lovan.

Ỷ. 544. *Pœnam peccati*, puta corporalem, ut ſunt morbi, ipſaque adeo mors. Agitur de pœna, *quæ animis nihil imminuat*; adeoque de vulneribus animæ, quæ juxta auctorem neceſſario conſequuntur peccatum originale, non eſt ſermo. Hanc ſententiam a nemine revera traditam fuiſſe, ſed Maſſilienſibus ſolum proponi ut inſulſum quoddam paradoxum, ad quod iis deveniendum ſit, niſi aut integre cum Orthodoxis, aut aperte cum Pelagianis conſentiant, oſtendit Auctor cont. Collat. c. 9. *Niſi forte dicatur*, inquit, *in Adæ poſteros pœnam tranſiſſe, non culpam: quod omni modo falſo dicitur, & ob hoc forte Non dicitur. Nimis enim impium eſt, hoc de Dei ſentire juſtitia, quod a prævaricatione liberos cum reis voluerit eſſe damnatos:* quibus verbis finis hujus capitis abunde illuſtratur. *Doct. Lov.*

Ỷ. 554. *Numeratis*, al. *numeravit*, nempe Paulus. Utrumque bono ſenſu. Nam & Apoſtolus Heb. 11. veterum juſtorum luculentam ſeriem texit; & Maſſilienſes in iiſdem enumerandis toti erant, ut quos prætenderent ſine gratia juſte vixiſſe. Sic auctor Carminis de Provid. Dei inter opera Proſperi, ſic Fauſtus Regienſis, & alii: quo etiam alludere videtur Noſter ſupra Ỷ. 498. & ſeq.

. . . . . . Edite multos
Arte & ſponte ſua ſanctos ab origine mundi,
Doct. Lovan.

Ỷ. 557. *Sicut dictum eſt*. Videlicet ſupra cap. 21. 22. & alibi. *Doct. Lov.*

Ỷ. 563.

Perque ipſam niſi curratur, non itur ad ipſam.
// Ergo ad iter per iter ferimur: ſine lumine lumen
Nemo videt: vitam ſive vita inquirere mors eſt.

Et ne quidem deſiderari poſſit, niſi cum ſe ipſa deſideria facit.

℣. 563. *Ergo ad iter per iter*, alias editi *pariter* ſed inepte: (quod jam ab eruditiſſimo translatore fuerat obſervatum.) Tria autem hæc ad quæ niſi per ipſamet haud perveniri hic dicitur, eadem illa eſſe videntur, quæ de ſe Salvator prædicat, cum ſe ait eſſe *Viam*, *veritatem*, *& vitam*. Cæterum *Ergo*, nove neſcio an antique, certe aliter hic & deinceps plerumque ponitur, quam ex uſu communi. *Doct. Lovan.*

SAN-

SANCTI PROSPERI
CARMEN
DE INGRATIS
PARS TERTIA.

ARGUMENTUM.

ARGUMENTA Semipelagianorum & querelæ propulſantur. Duo præſer-
Cap. 26. *tim opponebant. Primum quidem, tolli liberum arbitrium, nec vitiis*
pœnam deberi aut præmia virtuti, ſi vel natura peccato corrupta nonniſi ma-
lum velit, vel Gratiæ opus ſit in homine quidquid bene agat, & quidem ejus
Cap. 27. *gratiæ quæ velle det & currere. Reſpondet ſanctus Proſper, Objectione illa pec-*
cati originalis fidem everti, per quod libertas nobis in Adam conceſſa deleta
eſt, noſque concupiſcentiæ dominantis jugo ſubditi, a qua ſemper in malum ra-
Cap. 28. *pimur, licet idem volentes faciamus. Voluntatem noſtram ab illa ſervitute libe-*
rari non poſſe, niſi quantum Chriſti ſalvatrice gratia liberatur, per quem liber-
Cap. 29. *tas priſtina non tollitur, ſed reparatur. Chriſtum hanc gratiam nemini debere,*
Cap. 30. & 31. *ſed gratis quibus vult largiri: ut apparet in parvulis a baptiſmo mox hinc mi-*
grantibus, cum tot alii non percepto baptiſmate pereant, neque hujus diſcrimi-
Cap. 32. *nis ulla ratio afferri poſſit, præter inſcrutabile Dei judicium. Objiciebant præ-*
terea Pelagianorum reliquiæ: Niſi Gratia omnibus detur, peccati reos non fore
Ibid. *quos gratia neglexerit, utpote quibus recta gerendi non data fuerit virtus. Re-*
ſpondet, Eorum eſſe ſic argumentari, qui peccatum originale non agnoſcunt.
Cap. 33. & 34. *Cum enim, auctore Apoſtolo, per unius delictum in condemnationem juſtiſſimam*
univerſa hominum maſſa defluxerit, neminem queri poſſe ſe Dei gratia non li-
berari; quandoquidem omnes a Deo deſeri meruerint, neque ipſius juſtitia re-
Cap. 35. *prehendi poſſet, ſi neminem ab illa perditione liberaſſet. Non eſſe perſcrutan-*
dum, cur de toto hominum genere pars una eligatur, altera rejecta, cum eadem
cauſſa omnes implicet: eo quod Deus arcanum illud noſtræ cognitioni ſubduxe-
Cap. 37. & 38. *rit, ut tot alia multo leviora; ſatiſque ſit eum cunctorum bonorum auctorem*
cognoſcere, judiciorumque ipſius altitudinem ſubmiſſe venerari, quæ ita ignota
ſunt hominibus & inſcrutabilia, ut iniqua eſſe non poſſint.

CAPUT XXVI. I. OBJECTIO. Semip. Hac prædicatione gratiæ liberum auferri arbitrium. Neque pœnas aut præmia ulli deberi, ſi natura ſibi dimiſſa nonniſi mala velit, bona autem opera non nobis, ſed gratiæ adſcribi debeant.

HIc vanam inſano profertis corde querelam:
Omne opus arbitrii ſublatum vociferantes,
// Currere currentum ſi non, & velle volentum eſt:
Nec vitiis pœnam deberi, aut præmia // laudi,
Si vel naturam obſtrictam mala velle neceſſe eſt,
Vel noſtro adſcribi nequeunt bene geſta // labori.

NUM-

℣. 567. *Currere currentum* &c. Ergone auſi ſunt illi obſtrepere ſacerrimo Pauli dicto, *Non eſt volentis, neque currentis?* Aut forte & in hoc Magiſtros ſuos ſecuti ſunt, ut diviniſſimam affirmationem cum impia interrogatione commutarent? De Pelagianis quidem teſtatur id Auguſtinus: verum de Maſſilienſibus nondum legiſſe memini. Erit igitur Poetæ noſtri artificium, ſuam orthodoxamque ſententiam his verbis Apoſtolicis invidioſe exprimentis, quo ea tanto magis nefarie ſugillari ab adverſariis videatur. *Doct. Lovan.*

℣. 568. *Laudi*, pro virtute; ex Æneid. 1.
. . . *Sunt hic etiam ſua præmia laudi.*

℣. 570. *Noſtro labori*. Id eſt, nobis proprio, & quo gratiam præveniamus. *Doct. Lov.*

℣. 576.

NUMQUID non eadem ſapiunt, eademque perorant
Veſtri illi, quorum ructatis verba, magiſtri?
Sed quia conſimili cognata ſuperbia queſtu
Proſilit, & vobis nunc reſpondetur & illis.
Inviolata Dei quondam & ſublimis imago
In primo cuncti fuimus patre, dum // nemore almo
Degit, & edicto parens cavet arbore ab una.
At poſt quam rupta mandati lege, ſuperbum
Conſilium mixtum invidiæ de fonte recepit,
Corruit, & cuncti ſimul in genitore cadente
Corruimus: tranſcurrit enim // viroſa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in alvo
Perſiſtit, cruda fervet // carbunculus eſca.
Hinc animi vigor obtuſus, caligine tetra
Induitur, nec fert divinæ fulgura lucis
Lumen iners: hinc arbitrium per devia lapſum
Claudicat, & cæcis conatibus // inque ligatis
Motus ineſt, non error abeſt. Manet ergo voluntas
Semper amans aliquid quo ſe ferat, & labyrintho
Fallitur, ambages dubiarum ingreſſa viarum:
Vana cupit, vanis tumet & timet; // omnimodaque
Mobilitate ruens in vulnera vulnere ſurgit.
Hoc itaque arbitrium cum ſanat gratia, tolli
Dicitis, & perimi vita aſpirante putatis.

CAPUT XXVII. RESP. Eos ſic ratiocinari cum Pelagio, eo quod pariter cum illo totius naturæ in primo homine caſum revera non agnoſcant.
Egregia illius caſus deſcriptio.
Peccati originalis trajectio.
Mentis cæcitas.

Liberum arbitrium non ex toto deletum, ſed lapſum & adligatum ad malum.
Manet ergo voluntas libera, ſed non bona.
Quocumque fertur, ruit & labitur.

CAPUT XXVIII. Abſurde facere qui opinantur liberum arbitrium tolli, cum per gratiam ſanatur & liberatur.

Quid

℣. 576. *Nemore*. Ramus in illud Virg. Eclog. 6.

Te nemus omne canet;

notat, *Nemus*, proprie dici Silvam voluptatis cauſſa comparatam. Quapropter apte hoc nomine S. noſter Paradiſum voluptatis appellavit. Alcimus Avitus etiam *lucum* dixit, credo ob lignorum amœnitatem, quam in illo ſacræ litteræ celebrant. *Doct. Lovan.*

Ibid. Nemore almo. Gallus ediderat, *alto*: quod ut vidi, ſane placuit, nimirum cogitanti, quam ſoleat Noſter affectare phraſim Virgilii, apud quem *nemora alta* non ſemel legas. Sed mox offendi idem *Alto* inter errores ab ipſo Editore relatum, repoſitumque *Almo*, quod ſatis probum eſt. *Doct. Lovan.*

℣. 581. *Viroſa*, ut ſupra in Procem. *Viroſum caput*. Virgiliane ex Georg. 1.

. . . . *Viroſaque pontus*
Caſtorea.

ubi minime audio Interpretes vocem illam in bonam partem accipientes, quaſi de Caſtoreis, & non de Ponto ipſa dicta ſit, reclamante Pharmaceutria.

. . . *Hæc Ponto mihi lecta venena,*
Ipſe dedit Mœris: naſcuntur plurima Ponto.

Porro quæ hic ponuntur de viroſa ebrietate & cruditate, diſertius repetuntur contra Collat. c. 9. *Bibit* (nimirum arbitrium in prima tranſgreſſione) *omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ ſuæ ebrietate madefecit: inde prius quam edendo carnem Filii hominis, & bibendo ſanguinem ejus, lethalem digerat cruditatem; labitur memoria, errat judicio, nutat inceſſu* &c.: nempe ut ſolent temulenti. *Doct. Lov.*

℣. 583. *Carbunculus*. Alludi ad carbunculum peſtiferorum bene notat Gallus in utraque verſione: ſed quid ſibi velit ibidem *cruda eſca*, non vidit; quia ad ſupra citata verba e lib. cont. Collat. non reflexit. *Doct. Lovan.*

℣. 587. *Inque ligatis*. Tmeſis, pro *& inligatis*, ſeu *illigatis*: id eſt, impeditis. Eſt enim imitatio iſtius Virgiliani Æneid. 10. de Mezentio vulnerato, & pugnæ ſe ſubducente:

Ille pedem referens, & inutilis, inque ligatus
Cedebat.

℣. 591. *Omnimodaque mobilitate ruens*. Ita potius ego cum Gallo; (addimus Lugd. Lov. Duac. & Colon.) quam cum pleriſque aliis *Vigens*. Niſi enim *ruinæ* ſeu caſus mentio fiat in hoc hemiſtichio, quis locus *ſurgendi* verbo in altero? Et quia diſtinctionis notam cum quibuſdam ponendo poſt *ruens*, vix ſenſum ullum ſanum patitur illud ſequens, *In vulnera vulnere;* hinc eos potius ſequor qui ita ut nos diſtinxerunt. Porro quid ſignificetur illa *Omnimoda mobilitate*, jam intelligi poteſt ex dictis ſupra ad ℣. 129. Quod enim ibi dicitur, *Naturali motus virtute*, id alibi *naturali mobilitate*, & hic *omnimoda mobilitate* ſignificari putandum eſt: ipſum, inquam, quod rurſus. ℣. 459. & ſeq. diſertius Ingrati exponunt:

In nobis, inquiunt, *& velle & nolle creatum eſt,*
Arbitriique ſui, quo vult, intendere motus
Libertas accita poteſt.

Denique Polyptoto illo, *In vulnera vulnere*, etiam alibi delectatum videmus Proſperum, nempe ſupra ℣. 488.

. . . . *De vulnere vulnus*.

Obſcure autem memini, idem aut ſimile legere apud Virgilium, aut certe alium quempiam ejuſdem claſſis poetam. *Doct. Lovan.*

℣. 597.

Hæc cogitatio ex eadem ſuperbia naſcitur quæ Adamum perdidit.
Non liberi arbitrii facultate poſſe ſanari liberum arbitrium.
Sed gratia Chriſti, quæ eſt arbor vitæ, languidam mentem ſola reficere ac renovare idonea, & propriis viribus bene utendi facultatem ei largiri.

Quid mirum rabido ſi corde phreneticus æger
Morbum amat, & pellit medicum? Cognoſcite tandem
// Antiqui commenta doli, // & deſueſcite captas
Aures vipereo rurſum præbere ſuſurro.
Parcite de fractis // præcerpere noxia poma
Arbitrii ramis: non hæc vos eſca reformat,
Nec ſpeciem angelici nutrit cibus ille decoris.
Sed vetitorum avidos, & tetra bile tumentes,
// De faſtiditæ procul abripit arbore vitæ.
Hujus ope & fructu veſcendum eſt, ut revaleſcens
Languida mens, etiam propriis bene viribus uti
Poſſit, & in Chriſto inveniat quod perdidit in ſe.

CAPUT XXIX. Gratia Chriſti non perdimus, ſed recipimus priſtinum naturæ honorem. ea gratia meritorum in nobis eſt principium, quæ eo magis creſcunt quo illam humilius accipimus & accipiendo augemus.

NON igitur, quiſquis terreni veſte parentis
Exueris, priſcum naturæ perdis honorem,
Sed recipis: ſic adquirens quibus ante carebas,
Ut tua ſint, ſi collatis utare modeſte,
Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.
Fons igitur meriti eſt lucis Pater: inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis majorum eſt cauſſa bonorum,
Dum largitori ſua reddimus, // eque relatis,
Augemur, // noſtrumque bonum fit gloria dantis.

CAPUT XXX. Ex parvulis ſtatim poſt baptiſmum morientibus clariſſime perſpici gratiam non dari ſecundum humana voluntatis ſtudia, ſed ſecundum Dei beneplacitum.

SED qui // judicium arbitrii, meritumque tueris,
Quique hominum ſtudiis adſcribis dona vocantis:
Infantum diſcerne animos, & diſſere quales
Affectus, qualeſque habeant hæc pectora motus.
Da teneris mores, & libertate volendi
Inſtrue, vix auræ tenuis lactiſque capaces.
Nulla tibi arbitrii reſpondent ſigna, nec ullis
Diſſociare pares meritis potes: omnibus una eſt
Natura, & pariter nequeunt bona vel mala velle.
Et tamen ex iſtis miſeratrix gratia quoſdam
Eligit, & rurſum genitos baptiſmate transfert
In regnum æternum, multis in morte relictis,
Quorum cauſſa fuit ſimilis de vulnere eodem.

CAPUT XXXI. Eorumdem ſalutem non eſſe parentum meritis, nec damnationem demeritis adſcribendam.

NEC meritis iſtud poteris aptare parentum:
Ceu pia profuerit redimendis cura bonorum,
Abſtuleritque aliis aliena ignavia vitam:
Cum videas multos ſanctis genitoribus ortos,

Nul-

℣. 597. *Antiqui commenta doli*: nempe quem ſerpens in Paradiſo ſtruxit: hinc illud mox, *Vipereo ſuſurro*. Eſtque continua hic alluſio ad geſta in deceptione primorum parentum, cui comparatur deceptio Pelagiana; comparatione quidem ſatis appoſita, qua & læſum arbitrium arbori vetitæ, & gratia arbori vitæ confertur; ac proinde opera gratiæ & arbitrii, utriuſque iſtius arboris fructibus: denique reformatio interior, quam Pelagianus ex viribus arbitrii promittebat, transformationi in Deos ſeu Angelos, quam ex arbore vetita promittebat ſerpens. *D. L.*

Ibid. Deſueſcite captas, &c. Notaſis ſibilum litteræ ſerpentinæ, cum *ſuſurrus vipereus* exprimendus venit. *D. L.*

℣. 599. *Præcerpere*. Non temere ita dixit, potius quam, *decerpere*. Sic enim melius indicatur Pelagianorum ac Semipelagianorum error, primo requirentium fructum arbitrii, quem deinde fructus gratiæ exciperet. *Doct. Lov.*

℣. 603. *De faſtiditæ . . . vitæ*, forte & hic præpoſtera rythmi affectatione turbatum eſt, ſcripſeritque Auctor, *De faſtidita*. Saltem illius ævo verſus, ut vocant, Leoninus adhuc in vitio erat, mediæque demum ætati debebatur hæc barbara & Gothica elegantia. *D. L.*

℣. 614. *Eque relatis augemur*: Deo hanc relationem novis donis munerante, ut recte Gallus exponit. Hinc collige quid ſit:

℣. 615. *Noſtrumque bonum fit gloria dantis*: ſeu potius e contra (ſic enim invertenda eſt ſententia) *gloria dantis*, Dei ſcilicet, *fit bonum noſtrum*. D. L.

℣. 616. *Judicium arbitrii*. Jam ſupra. *Judicium voluntatis*, vocavimus, & expoſuimus. *Doct. Lovan.*

℣. 638.

Nullo ſalvari ſtudio potuiſſe ſuorum :
Expoſitiſque aliis ob turpia crimina matrum,
Miſſam externorum curam, quæ ſtercore raptos
Per fontem vitæ cæleſti traderet aulæ.
Quid ſi diverſum hunc finem, quo gratia Chriſti
Unum alio pereunte // legit, donatque ſalute,
In geminis etiam videas? quod dividis uno
Tempore conceptos atque uno tempore natos,
Non ullos potes arbitrii prætendere motus.
Ceſſat opus, ceſſat meritum, nihil editur impar.
Sed Deus & tales diſcernit, quo mage Chriſti
Excellat bonitas, quæ ſola eſt cauſſa vocatis
Et fidei & meriti: quoniam // Sapientia dives
Hoc etiam tribuit multis, ut ſancta operatis,
In finem vitæ, fieret de munere merces.

Quod maxime patet in geminis, quorum alter baptizatur interdũ, alter ſine baptiſmo moritur, ſola Chriſti miſericordia eos diſcernente.

Eadem miſericordia aliis tribuit fidem, qua bene operentur, ac meritis augeantur uſque in finem.

Non autem recte, nec vere dicitur, illos
Qui ſunt exortes divini muneris, & quos
Gratia neglexit degentes mortis in umbra,
Peccati non eſſe reos, quia recta gerendi
Non data ſit virtus. Naturæ compede vinctos
Procubuiſſe // negant, nec ab uno germine credunt
Omnigenam prolem cum pœna & crimine naſci.
Quod qui non renuit, videt hujus pondera culpæ
Tam valida pariter miſeris incumbere mole,
Ut ſi nulla etiam cumulent mala, ſit tamen unum hoc
Sufficiens ſcelus, ad mortem // naſcendo luendam.

CAPUT XXXII.
II. OBJECTIO. Semipelag. Si gratia ad bene agendum omnino neceſſaria eſt, eaque non omnibus detur, peccati reos non fore, quibus bene gerendi non data fuerit.
RESP. Hoc argumento rurſus negari peccatum originale.
Nam eo ſolo peccato reos naſci omnes homines ac dignos morte etiamſi nulla propria ſcelera ei adjecerint.

Hanc igitur legem quam per ſe nemo reſolvit,
Si merito & juſte // poſitam, impoſitamque fatemur:
Cur querimur quod non omnes // ſalvantur ab illa?
Cum ſi progeniem ſuper omnem irrupta maneret,
De cunctis juſte damnatis non quereremur.
An quod de toto ferretur, non toleratur
De parte? & melius foret omnia debita cogi,
Quam ſumma ex ſolida clementer multa remitti?
Quis vero exemptus ſqualenti carcere, pulſet
Invidia miſerantis opem, quia non ſimul omnes
In lucem veram tenebris // eduxerit iiſdem?
// Cum pœnam qua merſus erat, non experiatur

CAPUT XXXIII.
Injuſta ergo adverſus Deum querimonia, quod non omnes per gratiam liberet a perditione ita omnibus debita, ut jure potuerit neminem liberare. Abhorret a ratione ut qui ſola Dei benignitate liberati ſuat, eum accuſent, quod non omnibus pariter reis eamdem benignitatem præſtiterit.

Quam

℣. 638. *Legit*, ut alibi ſæpiſſime, pro *eligit*. *Doct. Lov.*

℣. 645. *Sapientia dives*, &c. Editi plerique in margine indicant reſpici ad locum Sap. 4. de Juſto qui *raptus eſt ne malitia mutaret intellectum ejus*. Ut ut ſit, Sapientia hic intelligitur increata, ipſa videlicet Providentia Dei, vel (ut Gallo placuiſſe videtur) Chriſtus. *D. L.*

℣. 653. *Negant* : qui nempe ita ratiocinentur. *D. L.*

℣. 658. *Naſcendo luendam*. Turbata ſententia, quam ſic ordina: *Sit tamen unum hoc ſcelus naſcendo* contractum *ſufficiens ad mortem*, nempe æternam, *luendam*. Gallus breviter æque ac pulcre:

Il ſuffit d'être né pour mériter la mort. D. L.

℣. 660. *Poſitam impoſitamque* : puta *juſte poſitam, & merito impoſitam* : quippe *Impoſitam* magis pœnam ſonat, & meritum ſeu culpam reſpicit. *Doct. Lov.*

℣. 661. *Salvantur ab illa*. Vix dubito quin legendum ſit, *ſolvantur* : tum ob majorem ſermonis proprietatem, tum quia præcedit :

. . . *Quam per ſe nemo reſolvit ;*

tum denique quia ſequitur :

. . . *Progeniem ſuper omnem irrupta maneret* :

nimirum, ut ceu vinculum quoddam, rumpi cenſeatur in iis, qui e contra :

. . . . *Solvantur ab illa*. D. L.

℣. 669. *Eduxerit iiſdem*. Vulgatis (non tamen Lugd. Lovan. Duac. & Colon.) eſt *eduxit* ut ita *iiſdem* ſit triſyllabum. Verum numquam hac voce ut triſyllaba uſus eſt Noſter, aut Virgilius ejus. *Doct. Lov.*

℣. 670. *Cum pœnam* &c. Hos duos verſus cum ſuperioribus conjunxerunt hactenus omnes, quos viderim ; etiam Gallus, qui idcirco mire hic ſudat ut idoneum aliquem ſenſum exculpat. An

nobis

Conſideratione juſtæ infidelium & peccatorum dereliſtionis, pios ac fideles Dei ſervos excitari ad impetrandam eis humili prece liberationem & miſericordiam, cum eam ipſi peccatores non quærant, & miſeria ſua etiam delectentur.

Dei miſericordiam nec ab iis quibus negata eſt, nec ab iis quibus conceſſa, reprehendi.

Quam miſere ferat addictus, niſi liber ab illa.
Denique tunc illum ſocialem mente benigna
Concipit affectum, quo // ſubmiſſa prece Chriſtum
Conciliet miſeris, ſueta qui nocte gravati
Nulla gerunt vota effugii. // TANTUM nocet error,
Ut juvet errare; & veteris contagia morbi
Tam blande obrepunt, ut quo languetur ametur.
// Unde ergo hæc oritur querimonia? Non movet illos
Talis cura, quibus necdum eſt ſua pœna dolori,
Et qui ſe nulla credunt a luce relictos.
Qui vero tenebris exempti in lumine vivunt,
Gaudent, & quantum ſibi ſit bonitate vocantis
Dimiſſum, ex illis diſcunt qui debita ſolvunt.

CAPUT XXXIV.
Sed ab iis ſolis qui gratiam quantum licet ſubruunt, primam diſcriminis cauſam inter bonos & malos libero arbitrio adſcribentes.

Vos igitur ſoli queruli, ſolique ſuperbi:
Vos ſoli // INGRATI, quos urit gratia, cujus
Omne opus arbitrio vultis // ſubſiſtere veſtro:
Et quod non cuncti mortales atria vitæ
Ingrediuntur, ita ex ipſis pendere putatis,
Ut tam ex // judicio conſtet cujuſque quod intrat,
Quam quod non intrat: // ceu par in utrumque facultas
Suppetat: & tam ſit proprium bona quam mala velle.
I procul inſana impietas, arteſque malignas
Aufer, & auctorem comitare excluſa // Britannum:
Nos humiles tenueſque ſumus // grex parvus, & altis
Inniti metuens: quia ſufficientia noſtra
Ex Chriſto eſt: ſi quid // recti ſapimus, volumuſque,
Illi debemus qui vincula noſtra reſolvit,

2. Cor. 3. 5.
Uni Chriſto nos debere, ſi quid recti ſapimus & volumus.

Pro

nobis contigerit rem acu tetigiſſe Lector judicet. Ita Doct. Lovan. qui locum ſenſui meliori a ſe reſtitutum putat mutata interpunctione, hunc in morem:

Cum pœnam qua merſus erat, non experiatur,
Quam miſere ferat addictus, niſi liber ab illa?

℣. 673. *Submiſſa*. Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. cum recentioribus legebant, *quo cum ſumma prece*. At vero mutaverat qui verſibus & ſoluta oratione hoc poema eſt interpretatus, eo modo quo legitur hic in textu. Cui adſtipulatur Doct. Lov. hoc modo: Sic ſupra ℣. 173. *Talia ſubmiſſus* &c. eſtque dictio ſatis Virgiliana. Alii tamen legunt, *cum ſumma*; ſed huic nihil ſimile alibi apud Auctorem legitur; neſcio an vel apud alium quempiam. Unde ne vel dignum quidem credidi quod in marginem rejiceretur.

℣. 675. *Tantum nocet* &c. Datur ratio, cur hi nulla gerant vota effugii: idemque repetitur ad 6. capit. Gall. *Amat ergo arbitrium languores ſuos; & pro ſanitate habet quod ægrotare ſe neſcit, donec prima hæc medela conferatur ægroto*, &c. *Doct. Lov.*

℣. 678. *Unde ergo* &c. Hic adeo nihil ſani diſtinctio Vulgata habebat, ut etiam hæc interrogatio abeſſet: quam primum quidem duce ſenſu reſtitui, ſed deinde etiam Gallo probatam inveni. *Doct. Lov.*

℣. 685. *Ingrati*. Nomen hoc juxta ac ejus ratio ex Aug. deſumpta videntur lib. de dono perſev. c. 8. *Et gratis*, inquit, *a Deo datur gratia, & juſto ejus in aliis judicio demonſtratur, quid iis quibus datur, conferat gratia. Non itaque ſimus ingrati, quod ſecundum beneplacitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, tam multos liberat miſericors Deus de tam debita perditione, ut ſi inde neminem liberaret, non eſſet injuſtus*. Doct. Lov.

℣. 686. *Subſiſtere*. Doct. Lov. margini appoſuit *conſiſtere*: quod in vulgatis (forte recentioribus, nam non habetur in antiquioribus quos præ manibus habemus) legerat.

℣. 689. *Judicio*, pro lectione, ut ſupra, *D. L.*

℣. 690. *Ceu par*, &c. Vide ad finem cap. 6. id eſt, ℣. 130. & 131.

℣. 693. *Britannum*. Id eſt, Pelagium (ut ſupra ℣. 2.) qui tunc cum hæc Auctor ſcriberet, *excluſus*; id eſt, ab Eccleſia ejectus; (ut rurſus ℣. 106.) neſcio ubi vagus & extorris errabat. Hinc illud etiam ℣. 149.

. . . . *Pulſi mundo, nullaque recepti*
Sede vagi;

& alibi ſimilia. *Doct. Lov.*

℣. 694. *Grex parvus*. Luc. 2. *Puſillus grex*: parvus, inquam, ac ideo timidus, ſibique diffidens. *D. L.*

℣. 696. *Recti*. Gallus *recte*, quod non probo; non enim ſolet Noſter ſic loqui, *recte velle*; ſed potius, *recta*, ut ſupra aliquoties, *Recta volendi*, *recta loquendi* &c. Recta ſapere autem etiam Eccleſia dicit in Collecta de Spiritu-ſancto. Maneat igitur ut eſt

. . . *Si quid recti ſapimus, volumuſque*, D. L.

Conſentiunt obſervationi Lugdun. Lov. Duac. & Colon.

℣. 699.

Proque malis bona reſtituit, non inveniendo
Quod merito legeret, ſed donans // quo legeretur,
Ut de perceptis prodiret cauſſa merendi;
Deque datis in danda, gradus induſtria creſcens
Scanderet, atque bonum fieret Deus omnibus unum.

CAPUT XXXV. Scrutandum non eſſe cur ex toto genere humano pars una eligatur, altera rejecta, licet eadem cauſſa omnes implicet.

Cur vero humani generis de germine toto
Pars quædam in Chriſto rurſum generanda // legatur,
Pars pereat, cum cauſſa eadem ſimul implicet omnes,
// Nec diſcernantur merito, qui // munere diſtant;
Non ſatis audemus ſcrutari, nec per opertas
Ire vias, calleſque gradu pulſare remotos.

Cur id ignorare non obſit.

Multa etenim bene tecta latent, neſcitaque proſunt:
Dum manſueta fides quædam dilata modeſte
Suſtinet, & nullo ignorat // non edita damno.

Sicut nec oberat olim neſcire omnes gentes fore ad fidem vocandas.

// Sic quando electum ex cunctis populum Deus unum
Lege, ſacris, templo, unguento ſigniſque fovebat;
Quod fuit occultum, // mundique in fine retectum eſt,
Non oberat neſcire, Omnes quandoque vocandas
In regnum æternum gentes, totumque per orbem
Donandum quod ſpes parvæ tunc plebis habebat.

Nec nunc quando mundus finietur. *Matth.* 24. 36.

Sic poſtrema dies qua mundi clauditur ætas,
Notitiæ noſtræ non eſt data; nec tamen hujus
Secreti impatiens ſanctorum turba laborat.

Vel quæ ſit tanta in genere humano varietatis cauſſa, ut licet eadem ſit omnium natura, unus tamen regnet, alter ſerviat &c. *Rom.* 9. 21.

Ipſa quoque humani generis carnalis origo,
Quam multas vario circumtegit ordine cauſſas?
Cumque omnes de fermento producat eodem
Una manus, nec diverſis elementa parentum
Principiis coeant: limo // procedit ab uno
Diſpar opus, mutat numeros per vaſcula fictor,
Materiamque unam diſcernit jure creantis.
Ergo eadem natura animæ, naturaque carnis
Diverſis mundum ſub conditionibus intrat.
His regnare // datum eſt, illos ſervire neceſſe eſt:

Hos

℣. 699. *Quo legeretur:* Nempe Deus a nobis, ut Gallus intellexit. Sed contra eſt illud Evangelicum, *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos:* propter quod etiam Auctor, cum frequenter electionis meminerit, numquam tamen niſi ejus qua a Deo ipſi eligimur. Itaque *Quo legeretur*, id eſt, quo *merito* a ſe eligi poſſet. Nam re vera Deus in nobis meritum eligit, ac nos ad meritum, ſed quod ipſemet donat. Uno verbo (quo totum verſiculum expono:) Deus meritum quo nos eligat non invenit in nobis, ſed ipſemet facit, & faciendo eligit. De electione ago, quæ fit in tempore, non autem qua electi ſumus ante conſtitutionem mundi. *Doct. Lov.*

℣. 704. *Legatur*: rurſus ut paſſim, pro *eligatur*. Doct. Lov.

℣. 706. *Nec diſcernantur merito.* Videlicet ante fidem & gratiam. *Doct. Lov.*

Ibid. Munere: perpetuo hic pro dono, non officio: ſed nuſquam ferme tam ambigue quam hoc loco.

℣. 711. *Non edita.*) Sic rurſus ℣. 746.
. . . *Tamen* (*Edita non ſit* &c.)
E contra ſupra ℣. 86. *Edita linguis*, & ℣. 151. *Edita nobis* &c. nempe *Edita* pro declarata ſeu manifeſtata; *Non edita* vero pro occulta. *D.L.*

℣. 712. *Sic quando* &c. Epiſt. ad Ruf. c. 16. *Quia & in anterioribus ſæculis, quando de unius gentis populo dicebatur, Notus in Judæa Deus, in Iſrael magnum nomen ejus; futura Gentium latebat electio; & poſtmodum innotuit quod revelatum ante non fuerat, ſicut dixit Apoſtolus: Quod aliis generationibus non eſt agnitum &c.* Quod tamen ita dumtaxat accipiendum videtur, ut non paſſim olim homines ſcirent, vocandas aliquando Gentes: nam alioqui Prophetas id ſciviſſe & prædicaſſe, ex profeſſo probatur libro de Vocat. gent. cap. 18. *Doct. Lovan.*

℣. 714. *Mundique in fine*: non pro poſtrema die, de qua mox ℣. 718. Sed pro tempore Novæ Legis, quæ ultima eſt mundi ætas. *Doct. Lov.*

℣. 725. *Procedit*, non *procedat*, ut alii, ita poſcente ſententia cum verbis quæ ſequuntur. *D. L. Procedit* notarunt in margine Lov. Duac. & Colon. inſeruerat textui interpres.

℣. 730. *Datum eſt, illos.* Doct. Lov. legi mavult *datum; aſt illos.* Alii cum Gallo, *Datum eſt*, (inquit) *illos* &c. Sed mihi placere non poteſt importuna illa repetitio verbi ſubſtantivi in medio & fine verſus: cui adde quod conjunctione *Aſt* eodem modo utatur Auctor mox infra. ℣. 736.

Hos decor, & vires validæ, viridiſque ſenectus
Suſcipit, hos ſpecies inhonora, & debile corpus:
His viget ingenium præclaris artibus aptum,
Horum tarda premit // gelidus præcordia ſanguis:

Aug. lib. Cont. Julian. c. 3.

Quoſdam nec licitus calor incitat ad generandum,
Aſt alii inſanum nequeunt frenare // furorem:
Hunc mitem & placidum tranquilla modeſtia comit,
** *Supple hic* Aſperitas iſtum genii intractabilis urget.
His & mille modis ſemen variantibus unum,
Impariles ſubeunt diſtincta exordia formas.

Cum tot varietatum manifeſtatum cauſſæ lateant, nemo tamen arguit earum auctorem Deum.

Nec tamen hæc inter tam compugnantia, quiſquam
Arguit auctorem, qui // ſecum continet hujus
Legem operis, dum // judicio placita explicat æquo,
Et rerum cauſſas obſcurat juſta poteſtas.
Si terrenum igitur figmentum, addictaque morti
Progenies, ita diſſimili producitur ortu,
Ut cum operis ſpecies pateat, tamen edita non ſit
Norma voluntatis de qua venit hic modus impar:

Merito Deum voluiſſe ut nos lateret divinæ prædeſtinationis arcanum quamdiu in hac vita ſumus.

Quid mirum ſi conſilii ſuper omnia magni
Arcanum latet, & placito ſubducitur alto?
Quod dum vana fluunt mundi, dum in // corpore mortis
Vivitur, & poſiti expletur certamen agonis,
Non cognoſcendum texit Deus, utiliuſque
Duxit, // ad examen quædam velare piorum.

CAPUT XXXVI. Relicta Deo arcanorum ſuorum ſcientia agnoſcatur unus cunctorum auctor bonorum.
Uſque ad minimum bonæ voluntatis initium.
Deſipiunt qui Paulo ipſi inſcrutabilem, cur hi potius quam illi per gratiam liberentur quæſtionem, per liberi arbitrii velle & nolle ſe ſolvere poſſe opinantur.

NON ergo inſtamus clauſis, nec operta procaci
Urgemus cura, ſatis eſt opera Omnipotentis
Cernere & auctorem cunctorum noſſe bonorum;
// Quo ſine nil rectum mens inchoat. Audeat amens
Impietas tumido // arbitrio ſubnectere cauſſas
Divinorum operum: nos cum manifeſta videmus

Do-

℣. 734. *Gelidus præcordia ſanguis* &c. Virgiliana phraſis, qua hebes ingenium denotatur. Sic Georg. 2.

Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis.

Ubi alluſum putant ad ſententiam Empedoclis, animum, cordi ſuffuſum ſanguinem exiſtimantis, ut Cic. Tuſcul. 1. *Doct. Lov.*

℣. 736. *Furorem*. Nempe libidinis: hi enim de quibus præſenti verſu, opponuntur illis, de quibus præced.

Quoſdam nec licitus calor &c. Doct. Lov.

** Hic deſiderabatur quintæ antitheſis complementum, uti etiam doctiſſima manus ad meum Galli exemplar adnotaverat. Gallus ipſe in utraque verſione ſuppleverat, nos in Latinis quoque ſupplendum duximus: an recte, tu Lector, videris. Aſperitatem litteræ caninæ affectavimus, uti Auctor lenium liquidarumque mollitiem in ℣. præcedenti, ac rurſus ante in *frenare furorem* eamdem aſperitatem affectat. *Doct. Lovan.*

℣. 741. *Secum continet*. Intellige hanc phraſim ex ℣. 52. ſupra, ubi ſimiliter, *ſecum tenuiſſet* &c. *Doct. Lovan.*

℣. 742. *Judicio placita explicat* &c. Sic paulo poſt dicit:

Ut cum operis ſpecies pateat, tamen edita non ſit
Norma voluntatis, de qua &c.

Item lib. 1. de Voc. gent. c. 16. *Opus exſerit* (ſic reſtituo pro erexit) *pietas, cauſſam obſcurat poteſtas*. Horum enim trium locorum una eſt ſententia: Deum opere atque executione ipſa, quæ quidem ſemper juſtiſſima ſit, oſtendere quid ſibi ſit placitum; ſed pro jure poteſtatis ſupremæ nos celare placiti ſui rationes. *Doct. Lov.*

℣. 750. *Corpore mortis*. Videſis ſupra ad ℣. 486.

℣. 753. *Ad examen .... piorum*; non ut illi ea examinent, ſed per illa potius a Deo examinentur & probentur, quam nimirum ſint humiles & fideles. *Doct. Lovan.*

℣. 757. *Quo ſine* &c. Magnifice abutitur putido illo Virgilii hemiſtichio ad Mœcenatem, Georg. 3.

Te ſine nil altum mens inchoat.

Ex quo etiam patet legendum *Rectum*, uti Virgilius dixit, *Altum*; non autem, *Recti*, ut habebant plures Editiones. *Doct. Lov.*

℣. 758. *Arbitrio ſubnectere cauſſas* &c. Dictio eſt Juvenalis in fine Sat. 3. ubi legis, *ſubnectere cauſſas*, tametſi longe alio ſenſu (ut ſolet Noſter a veteribus non perinde ſenſus ac phraſes mutuari.) Ad ſenſum autem quod attinet, peti is poteſt ex ſimili loco ad capit. 8. Gallor. *Cauſſas vero operum & judiciorum Dei qui ex toto ad humanas voluntates & actiones refert .... & diſpenſationes Dei ex liberi arbitrii vult mutabilitate variari* &c. Doct. Lov.

℣. 767.

Dona Dei, quorum eſt fons unus, ſumma voluntas;
Cum Paulo tremuiſſe juvat, ſtupidumque modeſte
Invictum ad ſolum Chriſti ſuſpendere nutum:
Cujus judicium ſic inſcrutabile & altum
Dicimus, ut verax prorſus fateamur & æquum.
Nam meritum ad mortem ſubeundam ſufficit unum;
Ad vitam, niſi quod donarit gratia, nullum.
Tu vero, // o nova gens, veteris quæ ſtirpe oleaſtri
// Velleris, & ſacræ ramis inoleſcis olivæ,
Quærere // formatæ ſentis te frondis honorem
Non ſtudio cœpiſſe tuo, ſed jure potentis
Agricolæ inſertam fœcundo vivere ligno:
Vince // ſuperborum flatus, & vana furentum
Turbinibus ſtabili fortis pietate reſiſte:
Nec tibi fallacis ſubrepat imago // decoris,
Nullum ex his errare putes. // Licet in cruce vitam
Ducant, & jugi afficiant ſua corpora morte,
Abſtineant opibus, ſint caſti, ſintque benigni,
Terreniſque ferant animum ſuper aſtra relictis:
Si tamen hæc propria virtute capeſſere quemquam
Poſſe putant, ſitve ut dignus labor iſte juvari,
Ingenium meruiſſe ajunt bona vera petentis:
Creſcere quo cupiunt, minuuntur; proficiendo
Deficiunt; ſurgendo cadunt; currendo recedunt:
Unde etenim // vani fruſtra ſplendeſcere quærunt,
Inde obſcurantur: quoniam ſua, laudis amore,
Non quæ ſunt Chriſti quærunt, nec ſit Deus illis
Principium, & capiti non dant in corpore regnum.

Rom. 11. 33.
Philip. 2. 13.
Non poſſe Dei judicium non eſſe æquum, quamvis occultum ſit, cum omnibus meritum ad mortem ſuppetat vel ex uno originis peccato. Nullum ad vitam niſi quod gratia donarit.
Rom. 5. 19.

Caput XXXVII.
Quantum viri fideles ab hoſtibus gratiæ ſibi cavere debeant.
Joan. 15. 1.
Quicumque virtutes ſuas vel ſibi, vel gratiæ quam meritus ſit adſcribit, proficiendo deficit, currendo recedit.

Philip. 2. 21.
1. *Cor.* 1. 11.

// Non

℣. 767. *Nova gens*. Non alloquitur Ingratos (ut quidam exiſtimarunt, forte decepti voce, *nova*, quæ in malam partem frequenter accipitur;) ſed Orthodoxum Eccleſiæ populum; novum utique comparatione Judaici, cui hoc loco opponitur. *Doct. Lovan.*

℣. 768. *Velleris*. Verb. pro *avelleris*. Virgiliane. Alluditur ad Rom. 11. ℣. 17. ubi de gente Judæorum ut *oliva*, & de Gentili ut *oleaſtro.* diſſeritur. Vide ejus loci expoſitionem luculentam apud Aug. in Pſalmum 72. *Doct. Lov.*

℣. 769. *Formatæ frondis;* nempe oleaginæ; ut diſtinguatur contra frondem oleaſtri, velut informem & imperfectam. *Doct. Lovan.*

℣. 772. *Superborum*. Maſſilienſium epitheton, & quidem e duobus primariis unum. Alterum nempe eſt *Ingratorum:* ambo autem conjunctim habes ſupra in Praf. & ℣. 684. *Doct. Lov.*

℣. 774. & ſeq. *Decoris, nullum* &c.) Hactenus lectum fuit:

. . . *Subrepat imago decoris.*
Nullum ex his errare putes?

Nec interrogationi tam abruptæ diſſimilis eſt illa ſupra ℣. 459.

Divinorum operum quod ponitis &c.?

Tamen locum corruptum eſſe, cum Gallo ſentio, qui hoc hemiſtichium cum ſuperiori verſu forte debere conjungi autumat. Optaremque (pergit Doct. Lov.) cum eodem Mſſ. opem: ſed quæ mihi ne Romæ quidem omnes Bibliothecas celebriores, ipſamque etiam Vaticanam, perluſtranti obtingere potuit. Igitur meo Marte, non invito Gallo, ita reſtitui, ut duo hi verſus ſibi cohæreant, ſubaudita tamen inter utrumque conjunctione *Ut*. Dubitavi etiam, num forte integer verſus deſideraretur v. g.

Ut quia conſpicuis ſunt moribus, atque probaris;

ſine quo profecto, aut ſimili, non ſatis indicatur, quæ ſit illa

. . . *Fallacis imago decoris.*

℣. 775. *Licet in cruce* &c. Igitur ubi illud, inquies, Evangelicum, *Ex fructibus eorum cognoſcetis eos?* Sine dubio enim nonnulla doctrinæ probatio mores ſunt: ſed nec id negat hic Noſter, immo potius probat, cum detracturus Semipelagianis hanc larvam, non eam init viam, ut dicat mores nihil conferre ad doctrinæ judicium, ſed aliam potius; nempe ut oſtendat, virtutes eorum ſolidas non eſſe, vitiante illas ſuperbia, & propriæ laudis amore, quem quidem ipſo ſuo dogmate profiteantur. *Doct. Lov.*

℣. 784. *Vani*. Aliud Ingratorum Epitheton, quo eos iterum ornat ſupra ℣. 493. Alii interim pro illo legunt, *Varii*. (Lugd. Lov. Duac. & Colon.) ut ſit a particulari de Maſſilienſibus ſermone tranſitus ad ſententiam generalem. Verum quia & illa quæ mox ſequuntur, ſolos interim Maſſilienſes tangunt, putem in *Varii* mendum eſſe. *Doct. Lov.* quod cum animadvertiſſet interpres Gallicus, correxit.

℣. 788.

// Non horum templo eſt Chriſtus petra fundamentum;
Sed // ſuper inſtabilem arbitrii nutantis arenam
Adſurgunt, fœda lapſuri mole tumoris.
Iſti quem quidam reprobarunt ædificantes,
Act. 4. 11. Pſal. 117. 22. Epheſ. 2. 14. Nunc etiam // reprobant lapidem, // parieſque ſine ipſo
Tertius eſſe volunt, quem nullo fœdere nectat
Angulus, & quem nulla habeat compago ligatum:
// Hi thalamum ad ſponſi non perducuntur, & intrant
Libertate ſua: // quæ Chriſti gratia confert,
Joan. 6. 44. Non acceperunt, & habent: // non attrahit illos
Vis Patris ad Verbum, ſed ſponte & præpete curſu
Joan. 15. 5. Præveniunt ceſſantis opem: nec ad omne gerendum
Ejus egent, // ſine quo ſibi plurima poſſe videntur.

℣. 788. *Non horum*. Juvat integra adducere ea Scripturæ loca, quibus Auctor hoc paragrapho tam graviter ſancteque ludit; præſertim quod illorum adnotatio marginalis denſior & confuſior foret, quam quæ facile caperetur. Itaque hoc ipſo ℣. 788. reſpicitur tum ad 1. Cor. 3. 11. *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus:* tum ad Epheſ. 2. 21. *In quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino*: tum denique ad 1. Cor. 10. 4. *Petra autem erat Chriſtus*. Doct. Lov.

℣. 789. & ſeq. alluditur ad *Virum ſtultum*, ſic loquitur Salvator, Matth. 7. 26. *qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam* &c. *Doct. Lov.*

℣. 791. Reſpicitur ad illud Pſalm. 117. 22. quod etiam in Evangelio ſæpius repetitur: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli*. Doct. Lov.

℣. 792. & ſeqq. primo reſpicitur ad loca in quibus Chriſtus dicitur *lapis angularis*: ut Iſai. 28. 16. Epheſ. 2. 20. & 1. Petr. 2. 6. deinde iterum ad Epheſ. 2. 14. *Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem ſolvens* &c. Doct. Lovan.

℣. 795. Miſceri videntur verba Pſal. 18. 6. *Tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*, & ſenſus Cantic. 1. 3. *Introduxit me Rex in cellaria ſua*, vel ut vulgo Eccleſia, *In cubiculum ſuum*. Doct. Lovan.

℣. 796. & init. ſeq. reſpicitur ad 1. Cor. 4. 7. *Quid habes quod non accepiſti?* Doct. Lov.

℣. 797. & ſeq. alluditur ad Joan. 6. 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*. Doct. Lovan.

℣. 800. Denique ad Joan. 15. 5. *Sine me nihil poteſtis facere*. Doct. Lovan.

SAN-

SANCTI PROSPERI CARMEN DE INGRATIS
PARS QUARTA.

ARGUMENTUM.

SEMIPELAGIANORUM doctrinam cum hæreſi Pelagiana comparat, oſtendens Pelagianum dogma periculoſius ab iis ſtatui, quia occultius & ſpecioſius quam ab ipſo Pelagio, quem damnare videbantur. Potiſſimum illorum fundamentum deſtruit de primæ integritatis reliquiis, quas in hominis natura ſupereſſe opinabantur: docetque, quod ad veri boni appetitionem ſpectat, nihil in natura ſanum remanſiſſe: primi enim parentis vulnere ita mentem eſſe perculſam, ut ne quidem oculos in altum poſſit extollere, nec ſuam agnoſcere calamitatem: ſi quid vero donorum naturalium illi ſupereſt, ad temporalem demum vitam (quæ tota eſt damnationis & pœnæ) excolendam pertinere; non ad æternam adquirendam, nec ad virtutis adjumentum, ſed ad majorem ſuperbiam. Alioquin ſi vigor priſtinus & antiquæ libertatis vis in nobis remaneat, Chriſtum gratis mortuum eſſe, cum unumquemque ſua voluntas reconciliare Deo poſſit. Cæterum ex ineffabili Dei humilitate, qua tam indigna pati dignatus eſt, agnoſcere debere hominem captivum, quo carcere clauſus, quove morbo obſeſſus ſit, cui eripiendo nonniſi morte medici ſuccurri potuerit, dum ſcilicet ſe imis miſcuit ut nos ſummis inſereret, & ſic per illum poſſemus quidquid poſſumus. Poſtremo illorum inſaniam deteſtatus qui ſanctis obtinendæ coronæ cauſſam auferri cauſabantur, niſi in eis reperiantur bona quæ proprio ipſorum arbitrio accepta referri poſſint, pia ad Deum invocatione, ut ad unicum bonorum noſtrorum omnium fontem, Carmen concludit.

Cap. 38. & 39. — Cap. 40. — Cap. 41. 42. — Cap. 42. — Cap. 43. — Cap. 44. — Cap. 45. — Cap. 46.

Caput XXXVIII. A Semipelagianis voce tenus damnari Pelagium, cum ſubtiliſſimum illius hereſeos venenum retineant.

QUID prodeſt verbis commentum Pelagianum
Reſpuere, & ſola damnatos plectere voce?
// Cum paucis ſqualida ſublatis de cute nervis,
Intima viperei foveantur viſcera ſenſus?
O bene quod diri erroris malus ille magiſter
// Nullo prælevit lethalia pocula melle:
Sed non ambigua infectum feritate venenum

Et quod Pelagius innumeros ſeduxiſſet, ſi doctrinæ ſuæ poculum aliquo melle prælivisset.

Pro-

℣. 803. *Cum paucis* &c. Totus hic mihi Verſus prima fronte diſplicuit. Quid enim, ajebam, illi *ſublati de cute nervi*? An forſitan legendum, *nævi*? Deinde quî potuit auctor labi in *ſqualida* ut primam corriperet, qui jam ſupra tam diſerte eamdem in *ſqualenti* produxerat? Cum interim ſubiit, tanto procliviorem fuiſſe S. noſtro hanc ſyſtolen, quod forte putarit primam in *ſqualeo* natura ſua brevem, demum apud auctores produci, ubi littera *l*, in medio duplicatur. Ad *nervos* autem quod attinet, jam cepi quî illi *de cute* tolli dicantur; nimirum ſi cutem acceperis pro omni illo tegumento exteriori, quo viſcera occultantur, quodque & nervos, & muſculos, venas, &c. denique ipſam cutem proprie dictam complectitur. Nam fatendum quidem eſt, improprie locutum Noſtrum: ſed tanti erat imitari Ovidii locum Metam. 6. in Fab. de Marſya excoriato, ubi perinde ut hic, & *Cutis*, & *Nervorum*, & *Viſcerum* eſt mentio:

. . . *Cutis eſt*, inquit, *ſummos direpta per artus*,
Detectique patent (*Nervi*) . . . .
. . . . *Saltenſia* (*viſcera*) *poſſes*,
Et pellucentes numerare in pectore fibras.

Doct. Lovan.

℣. 806. *Nullo prælevit* &c. En iterum mellis mollitiem expreſſam multiplicatis *ll*: ut e contra ℣. præced. *diri erroris magiſter* aſperius exprimi haud potuit, quam concurrentibus tot litteris caninis *rr*. Doct. Lov.

Nam dum errores ſuos initio minus obtexit, pleroſque ab iis deterruit, ipſa eorum deformitate.

Protulit, & // guſtu virus detexit amaro!
Nam ſi argumenti primordia non oneraſſet
His quæ // diſcipuli dempſerunt callidiores,
Innumeras dubio cepiſſet plaſmate mentes;
Quæ dum multa vident informia limine in ipſo,
Horrida terrificæ declinant atria mortis.
Nec // jam illis poſſunt adtriti illudere fures,
Quorum quo tendant artes, atque unde oriantur,
Non dubiis promptum eſt cuivis // cognoſcere ſignis.

Caput XXXIX. At Semipelagiani periculoſius fallunt, quia Pelagium damnare videntur, dum fatentur, Ex Adamo mortem & peccatum in omnes transfundi:
Neminem vitam æternam conſequi poſſe, niſi per baptiſmum.
Et parvulos illo indigere ut a peccato ſolvantur.

Non igitur cum damnatis ſentire videntur,
Cum dicunt mortem in cunctos tranſiſſe per unum
Primum hominem, cujus crimen reſperſerit omnes:
Nec quemquam in vitam æternam niſi fonte renatum
Venturum: infanteſque reos hoc munere ſolvi,
Quos // prima ad mortem generaliter edat origo.

Sed cum Pelagio ſapiunt, cum ajunt, naturam ſuis viribus ad bonum ferri poſſe, quemadmodum ante peccatum, quaſi originali peccato læſa non fuerit.
Immo poſſe ſanctos acerrimas dæmonis oppugnationes propriis viribus frangere.
Deo ſuos utiliter deſerente, ſibique ipſis dimittente, ne nulla ſint eorum merita.
Si nihil boni faciunt niſi quos gratia in illis operatur.

Sed cum damnatis ſapiunt, damnataque promunt,
Cum dicunt, // nihil eſſe animis per vulnus avitum
Detractum decoris, ſplendoremque omnibus illum
Nunc talem innaſci, qualis fuit ante ruinam.
Hinc libertatem arbitrii diſcernere ſano
Poſſe oculo cordis, quidquid ſit rite gerendum,
Nec ſolum ad vitæ præſentis commoda ſolers
Sufficere ingenium, quo ſe tueatur & ornet;
Sed ſummis etiam mentem aptam percipiendis
Æterniſque bonis, ſponte ad cæleſtia ferri:
Perque viam ad Chriſtum, quam fecerit ipſa, venire.
Hinc hominem multa recti aſſuetudine firmum
Poſſe repugnare adverſis, // nec cedere pœnis,
Quas ſuperandæ animæ per carnem admoverit hoſtis,
Auxilio abſcedente Dei: qui deſerat apte
Utiliterque ſuos, ut de certamine agonis
Quæſitas referant palmas: // ne nulla piorum

Sint

℣. 808. *Guſtu amaro*. Legit. Georg. 2.

At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaro.

Sic ipſius ævo legebant plures: unde veniam meretur ſermonis tam improprii, quo hic utitur: nam procul dubio ſatis vernacule *Guſtu* poſuit pro *ſapore*. Cæterum hodie poſt Agellium, lib. 1. cap. 12. paſſim Grammatici ita legunt hunc Virgilii locum:

. . . . *Senſu torquebit amaro.*

℣. 810. *Diſcipuli*. Maſſilienſes, quibus paſſim Pelagium, ac Pelagianos *Magiſtros* attribuit.

℣. 814. *Jam*. Videlicet poſt tot condemnationes & proſcriptiones ſolemnes, vel certe *jam*, cum tot conſpiciuntur

. . . . *Informia limine in ipſo.*

Saltem ſigna illa, de quibus tertio poſt verſu, non alia putarim, quam iſta *informia*, quæ hæreſis Pelagiana quaſi ipſa fronte præferebat. Interim pro *Jam*, Vulgati hic legunt *Tam*, ut conjungatur (puto) cum *Adtriti*. Doct. Lov.

℣. 816. *Cognoſcere*. Ita legendum, & non *Agnoſcere*, ut alii (quamquam revera in tenui labor eſt) demonſtrat Verſus Maronis Georg. 4. unde hic expreſſus eſt:

Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis.

Ex quo etiam fortaſſe deſumtum eſt illud *Jam*, de quo Nota præcedenti. *Doct. Lov.*

℣. 822. *Prima origo*. Id eſt, *prima* nativitas ſecundum carnem, ut diſtinguatur contra *ſecundam* per baptiſmum, de qua mox ante:

. . . . *Niſi Fonte renatum.*

Niſi tamen ſimplicius, *prima origo* ſit, quam trahunt infantes a *primo* parente; ut propterea etiam mox ſequatur:

. . . *Per vulnus avitum*. Doct. Lov.

℣. 824. *Nihil eſſe* &c. Vide idem dogma ſupra cap. 1. & alibi. *Doct. Lov.*

℣. 835. *Nec cedere Pœnis* &c. Quippe *cum tanta ſit virium* naturæ *integritas, ut contra ipſum diabolum, ſævitiamque ejus, uſque ad extrema ſupplicia ſine auxilio Dei valeat dimicare*. Ita ex ipſorum ſententia lib. cont. Collat. cap. 20. *Doct. Lovan.*

℣. 839. *Ne nulla* &c. Doct. Lov. ſcribit: *Neu nulla*, &c. Hanc re ipſa (addit) fuiſſe Semipelagianorum ſententiam., patet tum ex pluribus aliis, tum ex verbis Collatoris eod. lib. c. 19. ſub finem, ubi de fide Centurionis a Chriſto laudata ait: *Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo* (Centurione) *Dominus quod ipſe donaverat, prætuliſſet*, id eſt, præ aliis laudaſſet. Quod au-

tem

Sint merita, & veræ priventur laudis honore;
// Si quod naturæ ſenſu noluntque, voluntque,
Præceptiſque tenent legalibus inſinuatum,
Divini auxilii manus hoc operetur in illis:
// Ceu ſolis Chriſti famulis virtute carere
Sit dignum, & non poſſe probos apprendere mores,
Quos plerumque habeant etiam ſimulacra colentes.

Caput XL. Fugiendos illos errores omnibus vere piis.

Talia lingua procax cum verbis fundit ineptis,
Effuge tu // nova gens, hoſtiles effuge ſenſus,
Et procul a laqueis ſapiens abjungere mortis.

Quorum Chriſtus eſt tota juſtitia.

Chriſtus enim tua juſtitia eſt, quo te duce oportet
Currere, ne curſus, Chriſto ſine, ſit vagus error.

Quique agnoſcere debent primi parentis vulnere ita ſauciatam naturā humanam:

Nemo etenim, nemo eſt, qui non cum vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens prius intus
Percuſſa eſt, quam membra foris, cum mente receptum eſt
Quod // regione poli disjecta ſuperbia ſuaſit.
Sic animus, cui lumen erat de lumine ſummo,
Arbitrium involvit tenebris; & luce relicta,

Ut ne quidem oculos mentis ſponte poſſit in altum attollere, & miſeriam ſuam agnoſcere.

Conſilio legit tetræ nigreſcere noctis.
Nec jam captivos oculos // extollere in altum
Sponte poteſt: quoniam hoc etiam ſpoliante tyranno
Perdidit, ut quanto jaceat ſub vulnere norit.

Caput XLI. Si quid homini ſuperſit ex priſtini ſtatus reliquiis, falſo id putat ſanum, atque hinc ſolum ſuperbiendi materiam arripit.

Si quid enim de principiis felicibus illi,
// Et vita exilii ſupereſt prudenter agenda,
Hoc ſanum, & quo nil fuerit ſublimius in ſe
Credit, amatque // ſuum mundi ſapientia ſenſum,

In-

---

tem hic cum vulgatis legimus *Neu nulla*, (non tamen legerat in antiquioribus Lugd. Lov. Duac. & Colon.) & Gallus legit, *Ne*: male, ac contra Proſperi & Virgilii phraſim, qui ubi *Ut* aut *Ne* præceſſit, non jam amplius *Ne*, ſed *Neu* ſubjungunt, quaſi *Neve*; ſicut *ſeu*, pro *ſive*, quaſi *ſeve*.

℣. 841. *Si quod naturæ ſenſu* &c. Hanc lectionem vulgati ferebant pro conjectura marginali: Gallus recte textui invexit, pro eo quod alias legebatur:

Sicut naturæ ſenſum, &c.

Senſum autem naturæ recte itidem intellexit de lumine ac dictamine naturali, quod paſſim Pelagiani cum ſuis illis Diſcipulis ſufficere dictitabant, ſaltem cum Lege ſcripta (de qua hic ℣. ſeq.) ut quis vellet nolletque quod oportet. Sic ſupra docent cap. 1. §. 3. ſic iterum cap. 29. §. 2. & 3. ſic etiam alibi. *Doct. Lovan.*

℣. 844. *Ceu ſolis Chriſti* &c.) Ita contra Collat. c. 6. *Si ideo voluntas non putanda eſt noſtra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur; ſpoliantur libertate filii Dei, qui aguntur Spiritu Dei; perdunt vigorem rationalis animi, & omnis voluntariæ devotionis laude privantur, quibus datur Spiritus ſapientiæ & intellectus, &c.* Hactenus Auctor. *Chriſti famulos* ergo intelligit, qui juxta Scripturam aguntur Spiritu Dei, & quibus datur Spiritus ſapientiæ & intellectus &c. quaſi dicat: Si vera eſt veſtra doctrina, nempe virtutis laude carere quidquid Deus in nobis operatur; igitur virtutis laude carebit, quidquid egerint illi, qui aguntur Spiritu Dei, qui tamen proprie ſunt Chriſti famuli: hique hoc pacto inferiores erunt paganis ipſis, qui juxta vos ſæpius digna laude agunt. *Doct. Lovan.*

℣. 848. *Nova gens*. Vide ſupra ad ℣. 767.

℣. 855. *Regione poli disjecta*. In diabolo. *Doct. Lov.*

℣. 859. *Extollere in altum*; ad petendum auxilium aut medicinam; quod nempe vulnus ignoret ſuum, ac, ut alibi dicitur, *pro ſanitate habeat quod ægrotare ſe neſcit, donec prima hæc medela conferatur ægroto &c.* Doct. Lovan.

℣. 863. *Et vita agenda*. Gallus legit *vita agenda* in ſexto caſu; ut ſit ſenſus: ſi quid homini hodie ſupereſt de principiis felicibus primi ſtatus, & de vita hujus exilii prudenter agenda. Quod adeo mihi non probatur, ut retinere maluerim lectionem Vulgatam in recto caſu. Quamquam nec illa quidem ſuis incommodis caret: qui enim iſtud quod ſequitur, *Hoc ſanum*, &c. qui, inquam, iſtud ad plura illa quæ præcedunt, ac inter ea ad vitam prudenter agendam, referetur? Certe nitidius fuiſſet:

Ad vitam exilii ſupereſt prudenter agendam:
ut ſupra ℣. 829.
. . . *Ad vitæ præſentis commoda, &c.*

Pro lectione interim noſtra & Vulgata tuenda facere poteſt, quod ſoleat etiam alibi Auctor noſter ponere conjunctim plura, atque ad unum dumtaxat ex iis, idque ut plurimum quod eſt primum, referre ſequentia. *Doct. Lovan.*

℣. 865. *Suum ſenſum*; amare dicitur mundi ſapientia, non uti vulgariter quiſque dicitur amare ſenſum ſuum, id eſt, ſententiam: ſed amat miraturque ſenſum ſuum, hoc eſt ſuum ſcire; ut tum ex ſequentibus, tum ex dictis mox ſupra ad ℣. 841. colligi poteſt. Porro *Mundi ſapientia* dictio eſt Apoſtolica non uno in loco. *Doct. Lov.*

 ℣. 872.

Innumeras ſeſe claram mirata per artes:
Quod conjecturis ſublimibus abdita quærit,
Quod meminit recte, ſapit acriter, æſtimat apte:
Quod ſtudium fandi excoluit, quod legibus urbes
Inſtituit, moreſque feros ratione recidit,
Ut pœnæ metus officio certarit amoris.
Jam cum // exercetur numeris, ad ſidera cæli
Per curſus noſcenda ſuos, & ſcire videtur
// Defectus ſolis // varios, Lunæque labores,
Quam ſpecioſa ſibi eſt, & quam vaneſcit in ipſis?

CAPUT XLII. Neque ex illis reliquiis ad veram vitam perduci unquam poteſt.

QUÆ licet ex primo naturæ habeantur honore;
Non tamen ad veram poſſunt perducere vitam.
(Denique // ab his præceps in multas religiones
Decidit, & factis hæſit factore relicto.)

Si eadem eſſet in natura vis quæ fuit in Adamo, ſeipſum quiſque reconciliare Deo poſſet, ac peccato exſolvere. Ideoque Chriſtus gratis mortuus fuiſſet.

Nam ſi nunc etiam // illæſis vigor ille maneret,
In quo inſons natura fuit; ſua quemque voluntas
Conciliare Deo, pœnaque abſolvere poſſet:
Nequicquam Chriſtus // mortem moriendo piaret,

Pec-

℣. 872. *Exercetur numeris* &c. in Mathematicis, in quibus præ cæteris ſibi humanum placet ingenium. *Doct. Lovan.*

℣. 874. *Defectus ſolis* &c. Verſus integer e Georg. 2. ac fere e Lucret. lib. 5. quem non adeo Noſter huic loco inſeruit, ut utrumque hunc Poetam philoſophum imitaretur, quam ut eos pie derideret uti nimis ſibi placentes in hac ſcientia. Quippe Lucretium videas ubique pene pueriliter ea exultantem; Virgilium quoque paulo poſt dictum verſum, mirum quanto affectu exclamantem audias:

Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas. D. L.

Ibid. Varios. Quia quidam putarunt, facilius aſſignari *varios ſolis effectus*, quam *varios defectus*: (quis enim alius, dixerunt, Solis defectus, quam is qui per Lunæ interpoſitionem cauſatus, Eclipſis dicitur?) nec inſuper familiarem habuere Virgilium; (quod uti Theologo vitio verti non debet; ita nec e contra improbari ea familiaritas, quam nec SS. quidem Patres paſſim dedignati ſunt;) conjecerunt illi legendum *effectus ſolis varios*. Sed præter quam quod defectus ipſe ordinarius ſua varietate non careat; alius enim totalis, alius partialis, alius univerſalis, alius particularis &c. notandum præterea, Soli non prorſus inſolitos eſſe quoſdam defectus extraordinarios, quos Eclipſis nomine non vocamus. Sic famoſus Philoſophus ex hodiernis narrat, Solem aliquando per plures dies, atque adeo menſes, & annum integrum, obtuſo lumine luxiſſe ad inſtar Lunæ: quod ipſe copiæ & magnitudini attribuit earum macularum, quas ope teleſcopii in Solis corpore, non eodem perpetuo numero, magnitudine & forma obſervamus: quibus etiam fieri putat, ut ſtellæ aliquæ fixæ, quas totidem Soles cenſet, omnino diſpareant: uti ſeptima Plejadum factum eſſe Ovidius in Fabulis non fabuloſe memorat, etſi rationem ipſe pro inſtituto ſuo reddat fabuloſam. Et quia de Ovidio facta mentio eſt, quo nemo ingenioſius phænomena naturalia Fabulis ſuis immiſcuit: is idem eſt, qui ad *defectus* noſtros *Solis varios* alludens, alicubi in Metamorphoſi (loci in præſentiarum non memini) inducit Phœbum neſcio quo pallore marceſcentem; diſerteque addit, non talem hunc tamen fuiſſe, qui ſororis interjectu cauſaretur; inſinuans ſcilicet alias defectionis ejus & ſpecies & cauſſas. *Doct. Lov.*

℣. 878. *Denique ab his*, &c. Periodum nimis abruptam parenthesi includendam duximus. Specialiter autem illa refertur ad dicta in fine cap. præc. de aſtrorum ſcientia: quæ adeo non valet poſſeſſores ſuos ad veram vitam perducere, ut etiam quoſdam ad idololatriam, puta ad ipſum illorum aſtrorum cultum pertraxerit (de quibus magna querela, Sap. 13.) Ubi admirari licet humani ingenii pravitatem, optimis quibuſque rebus tam perverſe abutentis, ut pulcherrimam ſcientiam, Phyſicen dico, qua ex iis quæ facta ſunt, factorem Opt. Max. analogicæ invenire tam facile eſt; ſibi contra ipſummet Deum faciat inſervire, ex eaque decidat non in multas tantum religiones, ut hic Noſter notat: ſed vel in ipſum irreligioſitatis atque atheiſmi barathrum. Sic quippe impius ille cum ſuo Epicuro Lucretius, ſic Plinius, ſic alii naturæ myſtæ auxerunt infelicem atheorum numerum: ſic hodieque noſtri ævi Satyricus ejuſdem impietatis infamiam adſpergere audet Phyſicorum; ſeu ut ipſe vocat, *Medicorum*, profeſſioni: & quidem illud fortaſſis injuria, ſed tamen pudet, piget, tædet generis humani, quod ſaltem ſuſpicio illa non in alios potius omnes cadat, quam in eos qui ab hoc malo longiſſime abeſſe deberent. Atque hac ad prudentiſſimæ veriſſimæque hujus Proſperianæ parentheſis confirmationem dicta ſint; & quidem ab eo (ne Phyſices odium putetur) qui & ipſe aliquando hanc Galateam amavit, immo deperiit. *Doct. Lovan.*

℣. 880. *Illæſis*. Doct. Lov. legit *illæſus*. Sic ſupra ℣. 541. legimus, *Mentis honorem illæſum*: Gallus tamen (niſi vitium typorum eſt) *illæſis*. Nos tamen non mutavimus antiquam lectionem, quia Editionum antiquiorum Lugd. Lov. Duac. & Colon. auctoritate fulcitur, & ſenſum rectum exhibere nobis viſa eſt.

℣. 883. *Mortem moriendo piaret*. Non opus erat conjectura *ligaret*: (quam tamen præferunt Lugd. Lov. Duac. Colon.) eſt enim imitatio iſtius Metam. 8. in Meleagri fabula.

... *Mors*

Peccatum & mundi ſanguis non tolleret agni,
Nec genus humanum generari rurſus egeret
Conditione nova: quoniam ſapientia ſana,
Sana fides, ſanum arbitrium, mens libera morbo,
Vitam agerent dignam ſummorum participatu.

CAPUT XLIII. Ex ineffabili Dei humilitate, qua homo & miſer fieri dignatus eſt, ut hominem redimeret, agnoſcat homo captivus quo carcere clauſus, quo morbo obſeſſus fuerit.

SED proſtrata ſemel, quanto natura profundo
Immerſa, & quantæ ſit mole oppreſſa // ruinæ;
Verbum homo fit, rerumque ſator ſub conditione
Servilis formæ dignatur virgine naſci,
Inque infirmorum cunctos deſcendere ſenſus.
Vexatur virtus, ſapientia ludificatur:
Juſtitia injuſtos tolerat, clementia ſævos:
Gloria contemptum ſubit, & tormenta poteſtas:
Inque crucis pœnam // nulli violabilis uſquam
Vita agitur: cujus perimatur morte // peremptor:
Juſto ut pro injuſtis effuſo ſanguine, ſit mors
Unius inſontis multorum vita reorum.

Cui eripiendo nonniſi morte medici ſuccurri potuit.

Hoc igitur pretio captivi cum redimuntur,
Agnoſcant quali concluſi carcere, quove
Obſeſſi fuerint morbo; quibus eripiendis
Succurri haud aliter potuit, quam morte medentis.

Quam parvi facienda quæ homini poſt caſum ſuperſunt.

Et quia de magnis opibus nonnulla ſuperſunt,
Quæ decorent nudos, & quæ ſolentur egenos:
Non ita pro ſummis oblectent ultima lapſos,
Ut de // ſupplicio tumeant, atque ordine verſo,
Quo ſunt effecti miſeri, ſint inde ſuperbi.

Cum homo ad Deum convertitur, Dei gratię ut principio, potius quam libero arbitrio hanc adſcribendam mutationem.

* Aut cum hebetes viſus, longa ex caligine tandem,
Deeſt hic aliquid in hunc ſenſum. In cælum attollunt, & vera luce fruuntur;
Naturæ hoc potius, libertatique volendi,
Quam Chriſto tribuant: ne ſcilicet evacuetur

Ar-

. . . . . . *Mors morte pianda eſt:*
aut ſi non niſi Virgiliana dictio in pretio eſt; reſpexit ad illud Æneid. 2.
. . . *Culpam hanc miſerorum morte piabunt.*

℣. 890. *Ruinæ*. Huc uſque interrogative legit Gallus (cum Editionibus Lov. Duac. & Colon.) Conſentirem (ait Doct. Lovan.) ſi foret hoc Verſu, *Mole eſt oppreſſa* &c. pro *ſit mole*, niſi quod tunc adhuc potius per exclamationem legerem. Nunc autem ajo Ellipſin eſſe, nec eam quidem adeo incommodam. Qui volet, interim ſuppleat ex ejuſdem argumenti loco contra Collat. c. 9. *Nonne ex ipſius remedii ſingularitate apertiſſime patet, in quam profundum malum totius humani generis natura demerſa ſit illius prævaricatione, in quo omnes peccaverunt?* Doct. Lovan.

℣. 897. *Nulli violabilis uſquam*.
Doct. Lov. legit *umquam*. Gallus *uſquam* (ita etiam Lugd. Lov. Duac. & Colon.) Putat autem hoc dictum, quia Salvator inviolabilis erat, niſi ipſe voluiſſet.

℣. 898. *Peremptor;* non tam ipſius Chriſti, quam generis humani; nempe diabolus qui Joan. 8. 44. *Homicida* dicitur *ab initio*. Perimendus autem dicitur metaphorice, quia (ut item in Evangelio) ejiciendus foras, ac deſtruendum regnum ejus, adimendumque illi mortis imperium. Ita Gallus in Proſa: melius quam in verſu, ubi de morte intelligit. *Doct. Lovan.*

℣. 908. *Supplicio;* & quidem ℣. ſeq. *quo ſunt effecti miſeri*: de reliquiis primæ integritatis dicitur: nempe cum reſpectu ad bona ipſa primæ integritatis, quorum dumtaxat exigua ſunt particula, cæteris miſere deperditis. Hoc ſenſu pars exigua magnarum opum quibus quis ob crimen a Principe mulctatus eſt, *ſupplicium* ejus dici poſſet, cum ipſe eam adſpiciens conſiderat, quantillum ſibi de tantis bonis ſuperſit: maxime ſi pars iſta exiguo ſit ipſi uſui, & ferme nonniſi ad damnum conducat; uti reliquiæ illæ hominem ſine Dei auxilio *finem ad mortis*, (ut ſupra dicitur ℣. 403.) non autem ut ℣. 877. additur:
. . . *Ad veram poſſunt perducere vitam.*

℣. 910. * Manifeſtum hiatum a Gallo hic notatum monet Doct. Lovan. quem ille obſtruxerat hoc verſu,
In cælum attollunt, & vera luce fruuntur.
Satis concinne enim vero: ſed hic alium a ſe quoque confictum ex ipſis verbis Proſperi colligit, eo nimirum loco, ubi eamdem fere ſententiam tractat (ſi tamen ipſe eſt) Epiſt. ad Demetriadem c. 14. *Sicut*, inquit, *arte medica fit in oculis* (*caligantibus*), *ut poſſint videre quod non vident* . . . . *ita in cordibus tardis &* (*Hebetibus*) *per Spiritum ſanctum acies obducta tergitur, &* (*de vero lumine*) *tenebroſæ jam & deficientis lucernæ* (*lumen accipiunt*.) Unde locum iſtum idem Doct. Lov. ſic exhibet:
Aut cum hebetes viſus, longa ex caligine tandem
Erepti, accipiunt vero de lumine lumen;

℣. 914.

Quod homo libero arbitrio nimium tribuat, ex illa ſuperbia proficiſcitur, quam diabolus primis parentibus inſpiravit.

Arbitrii virtus, ſi // deſit recta legendi.
Hoc // patribus primis mortis ſator inſinuatus
Conſilio eſt: hac arte omnes proſtravit in uno,
Dum ſuadet multo præſtantius eſſe, quod ipſis
(Non tribuente licet Domino) ſponderet habendum
Prudens libertas, vetitoque inſtructa cupido:
// Quæ nunc per veteris ſerpens veſtigia fraudis,
Deceptos ſimili ſtudet inflammare furore:
Ut quoniam pulchrum eſt veris impendere curam,
Juſtitiæque avidos bona noſſe & velle ſalubre eſt:
Suadeat ingenio cujuſque hoc lucis ineſſe,
Ut naturali mens vivida // mobilitate,
Non ſpirante Deo, Chriſti exardeſcat amore,
Utque ita ſalvatrix nil gratia conferat iſtis,
Sed referat, // pretioque bonos, non munere ditet.

CAPUT XLIV. Plurimos inde errores oriri.

His de ſeminibus multo jam plura oriuntur,
Et frumenta inter primo turgentia lacte,
Spinis fulta ſubit ſeges horrida zizaniorum.

Quos pii omnes averſari debent. 1. Cor. 3. 9.

Sed nos qui Domini ſemen ſumus, agricolæque
Stamus ope, & ſupera perflati vivimus aura,
// Viperei calicis guſtum procul excutiamus:
Divinique operis conſtanter confiteamur

Epheſ. 2. 10.

Figmentum nos eſſe novum, quod prorſus ab illa
Stirpe vetuſtatis diſcretum eſt, atque reciſum,
// Et jam ſit penitus carnalis originis exors,

Qui cum membra Chriſti ſint, a capite ſuo vim omnem hauriunt. Epheſ. 4. 16. Joan. 15. 4.

Qui membrum eſt Chriſti, capitiſque in corpore vivit:
A quo ſubjectos vigor omnis manat in artus;
Et ſic quæque ſuo vegetantur in ordine partes,
Ut quod agunt, & diſpoſitis quod motibus explent,

Coloſſ. 1. 2.

Ex illo poſſint, qui ſumma atque ultima pacans,
Ut nos infereret // ſummis, ſe miſcuit imis.

CAPUT XLV.

Procul abjiciendi qui exiſtimant ſanctis auferri cauſſam obtinendæ coronæ, niſi humana in eis merita reperiantur.

CONTICEANT igitur, qui dicunt eſſe cavendum,
Ne deſit ſanctis // ſumendæ cauſſa coronæ,
Si non // ipſorum bona reperiantur in illis.
Hoc etenim tumida nimis impietate docentes,

Quid

℣. 914. *Deſit recta legendi*. Id eſt, virtus recta eligendi. Sic ſupra ℣. 651. & ſeq.

. . . . *Quia recta gerendi*
Non data ſit virtus. Doct. Lov.

℣. 915. *Patribus primis*. Dubitanter ſupra ad ℣. 10. iſtud, *De Patribus*, expoſuimus de primo patre & matre: nimis enim nove, ac ſine ullo idoneo veterum exemplo id dictum videbatur. Dubitationem vero omnem exemit hic locus: de phraſi interim grammatici viderint. *Doct. Lovan.*

℣. 920. *Quæ nunc* &c. Verſum hunc ambiguum & obſcurum reddunt *Quæ*, & *Serpens*: nam hoc quiſpiam facile ſubſtantive acciperet; illud vero quo referendum ſit, non ſtatim apparet. Ac mihi quidem prima fronte referendum videbatur ad *Cupido*. Atqui ut nunc video, referendum ad *Veſtigia*: *ſerpens* autem participaliter accipe, & ſic ordina conſtructionem: *Per quæ veſtigia veteris fraudis nunc* iterum *ſerpens* ille *mortis ſator diabolus*, *deceptos ſimili ſtudet inflammare furore*. Doct. Lov.

℣. 925. *Mobilitate*. Ut ſupra. ℣. 592. Non igitur *nobilitate*, ut quibuſdam viſum fuit. *D. L.*

℣. 928. *Pretio, non munere*. Id eſt, mercede debita, non dono gratuito. *Doct. Lov.*

℣. 934. *Viperei calicis*. Id eſt, a Serpente propinati. Reſpicitur enim ad dicta cap. ſuperiore. *Doct. Lov.*

℣. 938. *Et jam ſit*, &c. Gallus imperativum credidit, conjungendo ſcilicet cum illo ſupra, ℣. 934. & ſeq. *Excutiamus*, & *confiteamur*. Mihi vero ſubjunctivus videtur, cohærens cum infinitivo immediate præcedenti ea ratione, qua paſſim hic Noſter hos duos modos connectit: adeo ut *Jam ſit*, ſtet pro *Jam eſſe*; niſi tamen legendum, *Ut jam ſit*. Doct. Lovan.

℣. 944. *Summis, ſe miſcuit imis*. Elegans abuſus iſtius triti apud auctores bonos, *Summa imis miſcere*: pro ſurſum deorſum omnia vertere, *D.L.*

℣. 946. *Sumendæ cauſſa coronæ*. Id eſt, ratio meriti & mercedis. Vide ſupra ad ℣. 839. & ſeq. *Doct. Lo.*

℣. 947. *Ipſorum bona*; id eſt, ipſis propria, ac ſine gratiæ auxilio facta: ſicut ſupra ℣. 570.

Vel noſtro adſcribi nequeunt bene geſta labori,

Eodem modo intellige mox infra, 962. iſtud *Propriis*, nempe virtutibus. *Doct. Lovan.*

℣. 693.

Quid niſi juſtitia nos & virtute, Deoque
Diſpoliare volunt : ne lux in nocte coruſcet,
Languida ne in vires redeant, ne mortua vivant.
Sed nobis ſummo verorum a fonte bonorum
Haurire hæc, ſupero & ſemper ſplendore nitere,
Gloria ſit; non ſpes in fœni flore caduco.
Sicut enim palmes nullos valet edere fructus
Non in vite manens, quæ de radice miniſtra
Succum agat in frondes, & muſto compleat uvas:
Sic infœcundi virtutum, & fruge carentes
Perpetui cibus ignis erunt: qui vite relicta
Audent effuſa de libertate comarum
Fidere, ne Chriſti ſint ubertate feraces:
Et mage ſe credunt propriis excellere poſſe,
Quam ſi virtutum // placitarum ſit Deus auctor.
Viles ergo putent ſe deformeſque futuros,
Cum transformatis fiet Deus unica ſanctis
Gloria: // corporei nec jam preſſura laboris
Conteret incertos, ſed in omnibus omnia ſemper
Chriſtus erit. Quod ſi pulchrum, & ſuper omnia magnum eſt,
Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
Eſſe Deo, minimumque // operis mortalis habere,
Quod non eſt niſi peccatum quo diſcrucietur
Libertas: ad quam // ſolam male geſta recurrunt?
Et tamen in ſanctos animum cum intendimus actus,
Cum deſideriis carnis mens caſta repugnat,
Cum tentatori non cedimus, & per acerbas
Vexati pœnas, illæſo corde manemus;
// Libertate agimus; ſed libertate redempta,
// Cui Deus eſt rector, ſummoque ex lumine lumen,

Joan. 15. 4.

Virtus piorum non ideo minoris facienda, quod eam totam a Chriſto accipiant. Sicut nec cæleſtis gloria ſanctorum, quam totam a Deo habent, qui omnia in illis omnibus eſt.

Multo minus gravari oportet agnoſcere nos in hac fletus valle nihil boni niſi per gratiam poſſe. Nec ea re tollitur libertas, ſed reſtituitur ac redimitur.

Vita,

℣. 963. *Placitarum*. At quæ *virtutes* illæ *placitæ*; ut *propriis* opponuntur? Si Virgilii dictio conſulatur, longe is recedit a ſcopo noſtro, ubi hanc vocem uſurpat init. 4. Æneid.

. . . *Placitone etiam pugnabis amori?*

Præterquam quod etiam credendum non ſit, Proſperum in re tam ſancta ad Æneidos potius quam Scripturæ locum aliquem reſpexiſſe. Putem igitur has virtutes placitas eaſdem eſſe cum *Operibus bonis* (Epheſ. 2. 10.) *quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus:* quæ proinde *placitæ* dicantur, quia divino beneplacito ordinatæ & præparatæ, ut in illis ambulemus. *Doct. Lovan.*

℣. 966. *Corporei laboris*. Id eſt, qualis in corpore hoc ærumnoſo geritur, cum tanta cadendi ac delinquendi incertitudine ac metu. Videbantur enim Maſſilienſes præcipuam operum excellentiam petere ex hac arbitrii ſibi relicti vacillanti incertitudine, quam per operationem gratiæ tollendam metuebant. *Doct. Lovan.*

℣. 970. *Minimumque operis mortalis*. Id eſt, peccati, inquiet aliquis, præſertim mortiferi. Belle ſane, ſi tamen ſine nugatione evidenti tunc ſequatur:

Quod non eſt niſi peccatum.

Quid ergo? Difficilis locus; quem cum ſui ſimilibus ſervare malo in appendiculam Theologicam, quam cum Deo meditor in hoc Proſperi Carmen: dum hic interim pergo in luſibus Philologicis. *Doct. Lovan.* Sola editio Lugdun. aliter habet hunc locum:

Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
Eſſe Deo? nimiumque operis mortalis habere?
Quod non eſt &c.

℣. 972. *Solam*; cum ſola eſt. *Doct. Lov.*

Ibid. Recurrunt; ſic tamquam ad nativam ſcaturiginem ſuam: ut apud Horat.

Naturam expellas furca, tamen uſque recurret.

℣. 977. *Libertate redempta*. An ergo libertas redimi, aut umquam non libera fuiſſe poteſt? Sic nimirum diſerte docet infra ℣. 995.

Tunc fiet (cum gratia) *curſus velox.*
Libera libertas &c.

Unde duo notanda: & quod in ſenſu Proſperi ſine gratia ſit libertas, & quod per gratiam ipſa libertas inſuper liberetur, nempe ad volendum & perficiendum bonum, Deo id operante Phil. 2. 13. de qua libertatis (ut ita dicam) libertate intelligendi ſunt etiam SS. Patres Proſpero coætanei, ubi durius nonnumquam ita loqui videntur, ut libertas per primum peccatum amiſſa, per Chriſti gratiam recuperetur. Re vera enim hæc eſt libertas, qua libertate Chriſtus nos liberavit. Gal. 4. 31. *Doct. Lov.*

℣. 978. *Cui Deus* &c. Hæc interpunctio Galli interpretis, conſentientibus Lugd. Lov. Duac. & Colon. Doct. Lov. non probatur omnino. Pro qua ſic pronuntiari optat:

Sed

Ut quidquid recte agit, non ipſi acceptum referatur, ſed gratiæ Chriſti. Non enim tantum boni operis fructus largitur Deus per gratiam, ſed etiam operandi voluntatem & cogitationem totamque piæ vitæ ſeriem.
OBJECTIO. Semipelag. Per hanc gratiæ prædicationem virtutis ſtudium reſolvi.

Vita, ſalus, virtus, ſapientia: gratia Chriſti eſt,
Qua currit, gaudet, tolerat, cavet, eligit, inſtat,
Credit, ſperat, amat, mundatur, juſtificatur.
  Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus: tu corda moves: tu // vota petentis
Quæ dare vis, tribuis, ſervans largita, creanſque
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, ſtudiumque reſolvi
Virtutum, aut opus ingenii torpere putandum eſt;
Quod bona ſanctorum tua ſunt, & quidquid in illis
Aut ſanum, aut validum eſt, de te viget: ut videatur
Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas:
Quæ ſine te // quid agit, niſi quo procul exulet a te?

RESPONDET. Contra ſine gratia nullum eſſe virtutis opus, quod voluntas humana per ſe nihil aliud poſſit quam exerrare.

Precipites ſemper calles, & devia motu
Ingreſſura ſuo: niſi feſſam, tu bone, & ægram
Suſcipias, // referas, foveas, tuearis, // honeſtes.
  Tunc fiet curſus velox, oculique videntes,
Libera libertas, ſapiens ſapientia, juſtum
Judicium, & fortis virtus, & ſana facultas.

Sola gratiæ vi nos idoneos fieri & accendi animos hominum ad recte vivendum.

  Hujus opis ſemper, Pater, indigeamus: ab ipſa
// Prodeat arbitrium noſtrum, nihil hac ſine ſenſus
Corporei // poſſint, // opus ut ſervile quieſcat.
Et tua dum in nobis agitur, non noſtra voluntas,
Legitima in ſanctis ducamus // ſabbata feſtis.

. . . *Sed libertate redempta:*
Cui Deus eſt rector; ſummoque ex lumine lumen,
Vita, ſalus, virtus, ſapientia, gratia Chriſti eſt;
Qua currit, gaudet &c.

Priori interpungendi modo variari dicit ſententiam: ubi illa omnia, *Rector*, *lumen*, *vita*, *ſalus*, *ſapientia*, de Deo dicuntur: quod mihi (ait) minus diſpliceret, niſi quod dicitur, *ſummoque ex lumine*, de lumine creato accipiendum videtur, ideoque & illud, & quæ ſequuntur, ad gratiam potius referenda eſſent.

℣. 983. *Tu vota petentis*, &c. Sic orat Eccleſia *Dom. 9.* poſt Pent. *ut petentibus deſiderata concedas, fac eos quæ tibi ſunt placita poſtulare*. D. L.

℣. 991. *Quid agit*, & Doct. Lov. ſcribit, *Quid agat?* Gallus (inquit ille in nota) iterum aliter. Nam primo legit, *Agit*, deinde interrogationis notam in finem verſus differt: neutrum (fateor) adeo perperam, aut ullo notabili ſententiæ damno. Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. *quid agit?*

℣. 994. *Referas*. Plus dicit hoc verbum quam Gallus intellexit, qui illud reddidit per ſuum, *Ramener*. Sic enim eadem ſententia repetitur lib. 1. de Vocat. gent. c. 8. *Nec dedignetur ægram, diu in invio fatigatam, humeris ſuis ferre, & non revocando tantum ſed etiam portando ſalvare*. D. L.

Ibid. Honeſtes. Sicut in verbo illo ſuperiore, *Referas*, manifeſto alludit ad Parabolam Evangelicam de Paſtore ovem perditam humeris ſuis referente, Luc. 15. ita hic reſpicere exiſtimo ad illam ibid. de patre, filium prodigum ad ſe reverſum *ſtola prima* honeſtante. Gallus ſaltem, in voce hac, quam in alia illa reddenda felicior, ita recte in Proſa: *Si vous ne l'ornez de vos dons & de vos graces:* ubi etiam phraſim Scripturæ ſecutus eſt, qua *honeſtare* idem eſt ac ditare. *Doct. Lov.*

℣. 999. *Prodeat arbitrium*. Id eſt, Libertas: nam arbitrium pro ipſa libertate poſitum etiam ſupra videas. ℣. 622.

Nulla tibi arbitrii reſpondent ſigna.

Optat ſcilicet libertatem illam, quam dat gratia, & quam jam ſupra ex Proſperi ſententia *libertatem* ipſius *libertatis* vocavimus. *Doct. Lov.*

℣. 1000. *Poſſint*. Quod plane amplector ex Gallo, pro eo quod cæteri habebant, *Poſſunt*. Libens etiam adſcribo ejuſdem expoſitionem in Proſa, ubi illud, *Nihil hac ſine ſenſus corporei poſſint*, ita reddit; *Qu'elle conduiſe tous les mouvemens de notre corps:* q. d. Nullam ſenſus noſtri corporei operationem edant, quam illa non producat. O votum! Sed votum tantum, niſi cum mortale hoc induerit immortalitatem. *Doct. Lov.*

Ibid. Opus ſervile. Ita vocat, dum noſtra in nobis agitur, non Dei voluntas: dum, inquam, vel malum agimus, vel de bonis actibus noſtris, quaſi de propriis gloriamur. Sic colligo ex antitheſi Proſperi ℣. ſeq. & Auguſtini verbis jam citandis. *Doct. Lovan.*

℣. 1002. *Sabbata*. Cum levi alluſione ad Sabbatiſmum æternum, agitur de Sabbato in hac ipſa vita agendo: quod ita Noſter Auguſtini ſui verbis exhibet Sent. 278. *Is enim obſervatione Sabbati, quæ vacatione unius diei figurabatur, perpetuum Sabbatum obſervat, qui ſpe futuræ quietis ſanctis eſt operibus intentus, nec ipſis bonis actibus ſuis, quaſi de propriis & de his quæ non acceperit gloriatur; illum in ſe operari cognoſcens, qui ſimul operatur & quietus eſt.*

FINIS CARMINIS DE INGRATIS.

A D M O N I T I O

IN DUO OPUSCULA QUÆ SEQUUNTUR.

SUBJECTA duo Epigrammata in Obtrectatorem ſancti Auguſtini, ſive idem ſit, ſive diverſi agnoſcantur æque prava ſentientes, & codicum tam Mſſ. quam editorum auctoritate, & omnium ætatum ſuffragio S. Proſpero aſſignantur. Quem vero inter multos doctrinæ Auguſtinianæ adverſarios impetat auctor, non pari facilitate decernitur; cum hactenus tacitum ipſius nomen dubitationi locum præbuerit. Hunc autem eſſe Vincentium Lirinenſem Monachum Commonitorii auctorem pluribus probatum legere licebit apud ſæpe laudatam diſſertationem 9. Anthelmii. Hic enim in opere illo alias vere aureo, id præcipue intendiſſe putatur, ut Auguſtini doctrinam in novitatis ſuſpicionem traheret. Rem antea animadverterunt probaruntque poſt Voſſium viri doctiſſimi Henr. Noriſius Hiſtor. Pelag. cap. 11. lib. 2. nec non Nat. Alexander Hiſt. Eccleſ. tom. 10. cap. 3. art. 7. §. 7. Quorum momentis & iſtud ſpicilegii inſtar ſubjicit, ſcilicet: Cum ex Auguſtino in lib. de Prædeſt. SS. c. 3. & 4. notum ſit, S. Antiſtitem initio converſionis Maſſilienſium ſententiam circa fidei & bonæ voluntatis initia diſerte tradidiſſe; Semipelagiani Maſſilienſes his anterioribus libris veluti clypeo utebantur, & qualibet occaſione Auguſtini diſcipulis reponebant, ſe in iſtis ſuis ſenſibus Auguſtini verba ſectari: cum vero Auguſtinianæ doctrinæ defenſorum valida eſſet exceptio, S. Doctoris ſcientiam incrementorum profectibus eo perveniſſe, ut agnoſceret caſtigaretque ſenex, quæ juvenis ignoraverat, ac minus perite ſcripſerat: illi reclamabant, anteriora Auguſtini ſcripta ideo magis aliis quibuſque probanda, quod illis ſuffragaretur antiquitas, poſteriora vero nonniſi novitate niti poſſent. At vehementius inſtabat, omnium ſanctorum & eruditorum fratrum nomine, Proſper in reſponſis ad Genuenſium dubia ſuper his maxime propoſita, ajens: Quia nec juſta nec rationabilis intelligitur eorum eſſe perſuaſio, qui hujus viri ſcientiam, tot incrementorum profectibus ædificatam, ad adoleſcentiæ rudimenta revocabant, ut magis ſuffragaretur hæreticis, quod inter initia converſionis ſuæ imperite ſenſerat, quam prodeſſet Catholicis, quod Pontificali diligentiæ veritas revelarat: merito illos hoc præjudicio utentes, & in his quæ dudum abdicata fuerant, immorantes pii Doctoris gravitas notat, quod qui curaverunt omnes ſenſus ipſius indagare, noluerunt cum ejus eruditione proficere. *Quibus ille quaſi reponere ſatagens in Commonitorio, cum auream illam ſententiam ſub finem poſuiſſet,* Eadem tamen quæ didiciſti doce, ut cum dicas nove, non dicas nova: *ſic tandem Auguſtini diſcipulorum objectionem ingenioſe proponit ac reſolvit: „ Sed forſitan dicet aliquis, Nullus ne ergo in Eccleſia Chriſti profectus habetur religionis? Habeatur plane & maximus: (nam quis ille eſt tam invidus hominibus, tam exoſus Deo, qui id prohibere conetur?) ſed tamen ut vere profectus ſit ille fidei, non permutatio. Si quidem ad profectum pertinet, ut in ſemetipſam unaquæque res amplificetur, ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud tranſvertatur. Creſcat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat, tam ſingulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Eccleſiæ ætatum ac ſæculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapientia; ſed in ſuo dumtaxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademque ſententia. Hæc Vincentius, cujus & alia priora & poſteriora ſi in poſtremos Auguſtini libros torta ſunt, iſta ſimiliter in illos & illorum defenſores retorta nemo negare poterit: quæque deinceps ille auctor eo artificio profert, ut tanto magis videatur in ſancti Hipponenſis Præſulis placita latenter invehi, quanto in alias omnes hæreſes ſtudioſius inſurgere prima fronte perſpicitur. Illa tamen cum immerito Auguſtinum ferirent, hæreſes omnes, tam præteritas quam ſecuturas uno ictu confoderunt. Reliqua in doctiſſimo Cenſore leget cui vacat: nos amplioribus ſuperſedemus, hæc ſatis fore arbitrantes.*

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI

IN OBTRECTATOREM SANCTI AUGUSTINI

EPIGRAMMA. * (a)

* Scriptum forte ſuperſtite adhuc S. Auguſtino circa annum 430. Novum Scriptorem aliquid operis molientem adverſus S. Auguſtinum propoſita rei impietate peſſimoque ſucceſſu, incepto abſiſtere nititur.

(b) QUIDAM doctiloqui libros Senis AUGUSTINI
Carpere, & adverſum condere fertur opus.
Uſque adeone bonum ingenium, & facundia dives,
Oſtentare artem non aliter potuit;
(c) In nova proſtratas acies niſi bella cieret,
Impiaque extinctis hoſtibus arma daret.
Hæc pugna, incentor, mors eſt tua, te (d) ſtilus iſte
Conficit, & verbis perderis ipſe tuis.
Dumque doces, quantum valeat mens libera; monſtras,
Velle tuum tibimet ſufficere ut pereas.
Verte gradum, fuge perniciem; ſtratoſque rebelles
Oris Apoſtolici fulmine ubique vide.
Nec te (e) mutato defendi nomine credas.
Si paſtorem ovium lædere vis, (f) lupus es.

(*a*) Ex variis S. Proſperi Epigrammatis jampridem hæc tria ſelecta ſunt, & juncta Carmini de Ingratis. Haud dubie ob argumenti affinitatem: quippe duobus prioribus Joannes Caſſianus Ingratorum primipilus exagitari videtur: tertium vero eodem pertinet, ea ratione quam in argumento marginali ſatis, ac (ut puto) primus oſtendi. Inverti autem conſuetum eorum ordinem. Ita quippe poſtulare videbatur ordo temporis, quo priora illa vel ſcripta ſunt, vel decori gratia ſcripta finguntur: nempe primum, cum ſcriptor ille nonniſi adhuc ferretur carpere Auguſtini libros, & adverſus eoſdem *Opus* aliquod *condere*; alterum vero, cum jam *Opus* iſtud *ſerpere* cœpiſſet. *D. L.*

(*b*) *Quidam*. At quis ille? Caſſianus, inquies, qui ſub Collatoris nomine etiam alio Tractatu a Proſpero vapulat. Atque hæc multorum hactenus fuit opinio, quam non parum confirmant plura loca huic Epigrammati cum libro contra Collatorem communia. Nec equidem illi auſim contradicere: eſt tamen quod Lectori hac in re expendendum proponam. Vero-ne ſimile videtur, Proſperum, ſolitum alioqui quam mitiſſime de hoc Presbytero & tota Maſſilienſium factione loqui, hic eum vocare *Lupum*, *viperam*, *miſerum* denique *anguiculum*? Siccine etiam ſua ſcripſit & edidit celebris ille Collator, ut dici potuerit *Serpere*, ac *mutato ſeu* diſſimulato *nomine* tegi velle? Sed de his ſatis? *D. L.*

(*c*) *In nova proſtratas* &c. Ita lib. cont. Collator. mox poſt initium: *In eum ſtatum deducere cauſſam Eccleſiæ moliuntur, ut dum noſtros* (puta Auguſtinum &c.) *affirmant non veraciter pro Gratia locutos, inimicos Gratiæ perſuadeant injuſte damnatos eſſe*. D L.

(*d*) *Stilus iſte conficit*. Acute ludit in æquivoco, quod *Stilus* & ſcribendi, & feriendi inſtrumentum ſit. *D. L.*

(*e*) *Mutato nomine*. Qui ita contra Auguſtinum ſcripſerit pro Ingratis, nemo occurrit præter Vincentium Lirinenſem (virum alioqui ſanctiſſimum & doctiſſimum) quem hodie plures cenſent aureum illud Commonitorium ſuum ita direxiſſe adverſus hæreſum novitates, ut ſub hoc nomine Auguſtini doctrinam notatam voluerit. Ceterum conſtat *mutato nomine* illud edidiſſe, ſeque vocaſſe *Peregrinum*: Sed cum ipſe ſcripſerit poſt Auguſtini exceſſum, immo poſt Reſcriptum Cæleſtini PP. ad Galliæ Epiſcopos; hoc autem Epigramma conditum ſit Auguſtino jam *Sene* quidem, at tamen vivo; evaneſcit omnis de Vincentii *Peregrino* ſuſpicio: quærenduſque alius, cui iſta conveniant. *D. L.* Niſi forte dicas, quem ſanctus Proſper impugnat hoc Epigrammate, aliquot annis, juxta auctoris noſtri conſilium, ſiluiſſe: aut ſi opus illud quo Auguſtinum ferire minabantur Semipelagiani, 13. Caſſiani Collationem eſſe volueris, tunc anno 426. aſcribenda erunt Epigrammata illa, & jam tunc Proſperum contra ipſos decertare cœpiſſe erit agnoſcendum. *D. L.*

(*f*) *Lupus es*. In hac cauda latet proculdubio totius Epigrammatis, aliunde acutiſſimi, aculeus præcipuus: qui utique tanto erit acutior, ſi Auctor per ſuſpicionem notatum voluerit aliquem cui *Lupo* nomen; quales illis temporibus habemus Gallos complures, ut ſanctos illos Trecenſem, Sueſſionenſem, Lugdunenſem Epiſcopos; item poſtea Ferrarienſem &c. Ni hoc ſit, ſaltem dicere voluit: Ut tuum nomen celare ſtudeas; nos quî te vocare oporteat ſatis ſcimus; nempe *Lupum*, cum opere ipſo te talem præbeas, qui *Paſtorem* oppugnes. Verum quis ille Paſtor quem hic læſum cupiat? Pontifex, inquies, illius ſedis, de qua diſticho ſuperiore. Nempe id etiam putavi, donec incidi in hunc locum contra Collat. c. 21. *Præcipuum noſtro tempore in doctrina Eccleſiaſtica virum* (Auguſtinum) *rabido ore diſcerpunt; creduntque ſe omnia auctoritatum munimina poſſe convellere; ſi hanc* (*Paſtoralis*) *ſpeculæ validiſſimam turrim crebra Pelagiani arietis illiſione pulſaverint*. D. L.

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI IN EUNDEM,

Aut alium quempiam ſanƈti Auguſtini obtreƈtatorem

EPIGRAMMA. *

* Scriptum forte circa idem tempus.
Hunc cum jam ſcriptum ejus ſerpere diceretur, ſuſpicionibus onerat, ipſique egregiam a ſanƈto Doƈtore refutationem promittit.

CONTRA AUGUSTINUM narratur ſerpere quidam
Scriptor, quem dudum livor aduſſit edax:
(a) Qui caput obſcuris conteƈtum utcumque cavernis
Tollere humo miſerum perpulit anguiculum.
Aut hunc fruge ſua æquorei pavere (b) Britanni,
Aut huic (c) Campano gramine corda tument.
Quæ concepta fovet promat, quæ parturit edat;
Seu vetere armatur dogmate, ſive novo.
In quoſcumque ſinus ſpirarum torqueat orbes,
Et fallax multa contegat arte caput;
Currentem attritos ſuper aſpidas & baſiliſcos
Declinare (d) ſenem vipera non poterit.

(*a*) *Qui caput* &c. Sic ergo primo intuitu acceperam hoc diſtichon: *Quidam* ſcriptor ſuo illo ſcripto *miſerum anguiculum* Pelagium iterum ſuſcitavit, & *caput ſuum* attollere perpulit; ſub ſpe, fore ut ſuum dogma rurſus refloreſcat. Movebat præcipue, quod etiam ſupra aliquoties ille hæreſiarcha *anguis*, *coluber*, ſimilibuſque nnminibus appelletur. Sed decepit me relativum *Qui*, quod tunc non vidi ad *Livorem* referendum eſſe: adeo ut *anguiculus* ſit ipſe *ſcriptor* in quem agitur, nempe *anguis* illius majoris pullus. Diſſimulare interim nequeo ſuſpicionem meam, videlicet Proſperum ſic ambigue verba libraſſe ſua, ut intelligi poſſet ſeu quiſpiam Pelagii diſcipulus, ſeu ipſe Pelagius. Videtur namque dubitaſſe, ac alios dubitare voluiſſe, an non ſorte ipſe Pelagius, aut ſaltem Pelagii germanus compar Cæleſtius, hujus novi ſcripti auƈtor foret. Sed de hoc plura nota ſeq. *Doƈt. Lovan.*

(*b*) *Britanni*, Pelagii populares: qui rurſus *Æquorei* vocantur, ut pateat qua Britannia hæreſiarcha oriundus fuerit; nimirum inſula, non autem ea quæ in continente eſt, & *Minor* hodie dicitur: de quo plura ſupra ad cap. 1. Carm. de Ingrat. Sed quid Britannis iſtis cum *Fruge?* An forte ea tunc celebres fuerunt, ut nunc ipſorum Lana in pretio eſt? Certe aliquid, ni fallor, ejuſmodi obſervat illorum Morus Utop. lib. 1. *Doƈt. Lovan.*

(*c*) *Campano gramine*. Ob Julianum Eclanenſem Epiſcopum Campanum, ut notant cæteri in margine hujus loci. Verum ſunt qui malint diƈtum potius ob Cæleſtium, qui æquo, immo meliori ac certiori ratione Campanus fuit; & tamquam Pelagii cohæreſiarcha (a quo etiam hæreſis iſta per Orientem communiter *Cæleſtiana*, uti per Occidentem *Pelagiana* audivit) aptius multo cum ipſo ponitur in parallelo, quam Julianus, utriuſque ſolum diſcipulus, tunc temporis fortaſſis nondum admodum notus. Immo quid ſi Julianus is ipſe ſit ſcriptor, in quem cuſum eſt utrumque Epigramma? Tempus convenit, cætera non abludunt. Sed tamen nonniſi ſuſpicio eſt. *Graminis* autem *Campani* ſit mentio, vel quod ea regio, ut cæteris e terra naſcentibus, ita imprimis feliciſſimo gramine abundaret; vel quod *Campana ſuperbia* ex Agellio videatur in proverbium abiiſſe; vel denique ut alludatur ad *Gramen* Anthedonis, quo guſtato Glaucus Metamorph. 13. ſubito

. . . *Trepidare intus præcordia ſenſit*,
ſeque in *Pelagum* præcipitem dedit. Doƈt. Lov.

(*d*) *Senem*. En rurſus *Senex* vocatur Auguſtinus (nomine, ut puto, ætatis, non dignitatis;) qualis fuit cum contra ipſum Julianum audacem calamum ſtrinxit. *Doƈt. Lov.*

ADMONITIO
IN EPITAPHIUM
NESTORIANÆ ET PELAGIANÆ HÆRESEON.

UT hoc Epitaphium plane intelligatur, duo veluti capita in hæreſi Neſtoriana attendenda ſunt. Unum circa unionem naturæ humanæ cum divina in Chriſto, quam Neſtorius per ſolam inhabitationem, non vero in unitatem perſonæ factam fuiſſe prædicabat, ita ut duæ eſſent in Chriſto perſonæ æque ac duæ naturæ, nec idem eſſet Filius Dei, qui filius Mariæ. Alterum caput rationem ſpectat, qua Jeſus ad eam, qualiſcumque ſit, unionem pervenerit. Non enim eam ſtatim in ipſo conceptu obtinuiſſe, ſed ſuis poſtmodum meritis conſecutum fuiſſe affirmabat. Quare vetus Chronologus apud Liberatum, hæc habet de hæreſi Neſtoriana: Felice & Tauro Coſſ. Neſtorius Conſtantinopolitanus Epiſcopus novum Eccleſiis molitur errorem inducere, prædicans Chriſtum hominem tantum, non etiam Deum natum, eique divinitatem collatam eſſe pro merito dicit. *Hunc poſteriorem errorem potiſſimum ſpectat ſanctus Proſper, & in eo Neſtorianam hæreſim cum Pelagiana comparat. Illam vero ait Pelagianæ* Genitricem *ſimul &* Natam *eſſe:* Genitricem, *quia error illius, qui in* capite *gratiam deſtruit, & qui Jeſum dignitatem Chriſti propriis meritis aſſecutum fuiſſe contendit, (quæ eſt hæreſis Neſtorii ;) fons & principium eſt erroris illius, qui gratiam in* membris *evertit, quique homines Chriſtianorum dignitatem propriis meritis ſibi comparare poſſe affirmat, (quæ eſt hæreſis Pelagii:)* Natam *vero, quia Neſtorius ſuam non vulgavit hæreſim, niſi poſt damnatos Pelagianos. Atque adeo cum in iſtius Epitaphii limine Neſtorianam hæreſim Pelagianæ ſucceſſiſſe dixiſſet, quaſi poſtmodum ortam, quod verum eſt, ſi illius per Neſtorium divulgationem conſideres, poſtea tamen utramque ſimul ortam eſſe ait, tum ob affinitatem & cognationem, quæ inter utriuſque errores intercedit, tum etiam quia ante Neſtorium Neſtoriana hæreſis in Pelagiana continebatur: ut patet ex Leporio Gallicano Monacho, qui cum eſſet Pelagiani dogmatis acerrimus defenſor, illam etiam ob quam poſtea Neſtorius damnatus eſt hæreſim docuit; ſed Auguſtini opera ad ſanam mentem rediit. Neſtorius ſuam divulgavit hæreſim paulo poſt damnatos Pelagianos circa annum 429.*

Hoc idem Epitaphium a Proſpero noſtro utriuſque hæreſi tumulo appenſum negarat Jo. Garnerius Soc. Jeſu in cap. 7. differt. 7. ad Marii Mercatoris opera; ſimile quiddam ænigmati proferri contendens, cum dicitur, alteram hæreſim alterius fuiſſe matrem ſimul & filiam: quæ ingenioſe quidem dicta fatetur, ſed vere fuiſſe negat: hincque probare nititur quod a tertio ſæculo per deliria Samoſateni Neſtoriano errori præludi cœperit, ſubjicitque dandam eo faciliorem veniam Poetæ noſtro, quod ipſe quoque Caſſianus in eodem peccaverit, & ſuam in ſententiam traxerit amicum Leonem Magnum, alioſque poſtmodum plures eorum auctoritatem ſecutos.

Quibus non obſtantibus tale opuſculum Proſpero abjudicandum negat Anthelmius differt. 9. in Opera SS. Leonis & Proſperi, tum propter auctoritatem Caſſiani & Leonis Magni, quibus ſi hoc licuit ſerio differentibus, multo indulgentius Poetæ condonandum, non tam ad Hiſtoriæ normam loquenti, quam conſepultis erroribus laxatis habenis inflatiſque, ut ajunt, tibiis volenti illudere. Maxime cum hæc utriuſque hæreſeos comparatio non ſemel ab eo uſurpata deprehendatur, ſed & in Chronico ipſo narret quod apud Epheſum Neſtorius cum hæreſi nominis ſui, & cum multis Pelagianis, qui cognatum errori ſuo juvabant

bant dogma, fuerit damnatus, *& hanc ipſam utriuſque erroris conteſſeratio-nem Caſſiano exprobret libri adverſus eum ſcripti cap.* 21. Per hunc virum (*Cæleſtinum*) etiam Orientales Eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis Antiſtiti ad execrandam Neſtorianam impietatem, Apoſtolico auxiliatus eſt gladio, quo etiam Pelagiani dum cognatis confœderantur erroribus, iterum proſternerentur. *Quo autem ſenſu hæc inter utramque affinitas intelligenda veniat jam ſupra fuſe ſatis explicatum habes.*

SANCTI PROSPERI AQUITANI EPITAPHIUM*

NESTORIANÆ ET PELAGIANÆ HÆRESEON.

* Scriptum poſt damnatam hæreſim Neſtorii in Concilio Epheſino anno 431. Auguſtino jam mortuo.

Neſtoriana Hæreſis loquitur.

Ad Maſſilienſium verſus invidiam inducitur hæreſis Neſtoriana deplorans ſuam & Pelagianiſmi exterminium: eamque illius aſſignans cauſam quia non ſatis immunes eſſent Semipelagiani.

(a) NESTORIANA lues (b) ſucceſſi Pelagianæ,
Quæ tamen eſt (c) utero prægenerata meo
Infelix miſeræ (d) genitrix & filia natæ,
Prodivi ex ipſo germine quod peperi.
Nam fundare arcem meritis prior orſa ſuperbis,
(e) De capite ad corpus ducere opus volui.
Sed mea dum (f) proles in ſumma armatur ab imis,
Congrua bellandi tempora non habui.
Et conſanguineæ poſt triſtia (g) vulnera fraudis,
Aſpera conſerui prælia fine pari.
Me tamen (h) una dedit victam ſententia letho:

Illa

(*a*) *Neſtoriana lues*, &c. Neſtorius Epiſcopus Conſtantinopolitanus ſuam divulgavit hæreſim paulo poſt damnatos Pelagianos, circa annum 429. De ſenſu totius dyſtichi vide Admonitionem præviam: cui in omnibus aſſentitur Doct. Lovan. & ex interprete Gallo tranſcribit: quem tamen ipſius Epitaphii ſcopum non vidiſſe ſuſpicatur.

(*b*) *Succeſſi*: nempe temporis ordine. *D. L.*

(*c*) *Utero prægenerata*. Sic editi omnes Lugd. Lov. Duac. & Colon. Doct. Lov. legit *progenerata*, nec lectionem noſtram rejicit: notatque agi de ordine rerum & naturæ. Gallus legit (ait ille) *Prægenerata*, quod quidem haud abludit ab Auctoris phraſi, cui familiaris eſt hæc in verborum compoſitione præpoſitio: ſed vulgatum eſt Latinius, minuſque inſolens.

(*d*) *Genitrix & filia*: ea ratione quæ huc uſque indicata eſt. *Doct. Lov.*

(*e*) *De capite ad corpus*. Id eſt, cum juſtitiam, quæ non gratuitum Dei donum eſſet, ſed humanis meritis compararetur, ſtabilire vellem, a Chriſto, qui Eccleſiæ caput eſt, initium ducere volui, & ab eo ad fideles, qui Chriſti corpus ſunt, gradum facere: primum nempe adſtruendo de Chriſto; quod ejus electio ex præviis arbitrii meritis eſſet, ac tum idem inferendo de Chriſtianis. Revera namque Chriſti electio exemplar eſt illius, qua *elegit nos in ipſo ante conſtitutionem mundi*, Epheſ. 1. 4. Unde & eo argumentandi ordine Auguſtinus a Chriſto ad cæteros electos in extremis ſuis opuſculis Pelagianiſmum, ceu ultimo clavæ ictu confecit, ac ſimul in anteceſſum Neſtorianiſmum damnavit. *D. L.*

(*f*) *Proles*. Hæreſis Pelagiana, *In ſumma ab imis*. Id eſt, ab electis incipit, ut ſtabilita illorum electione ex arbitrii meritis, idem de Chriſto concludat. *Doct. Lovan.*

(*g*) *Vulnera fraudis*. Id eſt; poſt Pelagianiſmum jam proſcriptum a ſede Apoſtolica, Synodis Africanis, ac Palæſtina, denique univerſe ab Epiſcopis qui horum ſententiæ in ſua quiſque Eccleſia ſubſcripſerant, etiam ante Synodum Epheſinam, puta ſub Zozimo PP. *Doct. Lov.*

(*h*) *Una ſententia*. In concilio generali Epheſino in quo damnatus Neſtorius, ſimulque Pelagiani, qui ab Eccleſia jam damnati ſe cum eo conjunxerant. Ex quo patet (ait Doct. Lov.) hoc Epigramma poſt alia duo conditum eſſe, ut pote jam e vivis erepto Auguſtino, qui hanc ſynodum non vidit.

Illa volens (a) iterum ſurgere, (b) bis cecidit.
Mecum oritur, (c) mecum moritur, mecumque ſepulcrum
Intrat, & inferni carceris ima ſubit.
Quo nos præcipites inſana ſuperbia merſit,
Exutas donis, & tumidas meritis?
Nam Chriſtum pietate operum, & mercede (d) volentes
Eſſe Deum, in capitis fœdere non ſtetimus.
Sperantesque animi de libertate coronam,
Perdidimus quam dat gratia juſtitiam.
Quique igitur geminæ miſeraris buſta ruinæ,
Ne noſtro exitio conſociare cave.
Nam ſi quæ Domini data munera ſero fatemur,
Hæc homini credis debita, (e) noſter eris.

(*a*) *Iterum ſurgere*. Suſcitante potiſſimum Juliano illo Eclanenſi, ac manum porrigente Neſtorio C. P. *Doct. Lovan.*

(*b*) *Bis cecidit:*) ſemel per ſententiam ſedis Apoſtolicæ cum Synodis & Epiſcopis ſupra dictis, ac iterum per Epheſinam qua cum Neſtoriana denuo proſcripta eſt. *Doct. Lovan.*

(*c*) *Mecum moritur*. Hactenus Pelagiana quamdam adhuc vitam ſervaverat, damnata jam quidem, at nondum damnationi adquieſcens, ſemperque aliud adhuc judicium Eccleſiaſticum, puta in Synodo Œcumenica expoſtulans. Verum hac Epheſina illi os occluſum eſt, fractaque audacia; ac tandem ſerio Eccleſia exceſſit. Unde hactenus Auguſtinus dixerat, *Cauſſa finita eſt, ſed error utinam aliquando finiatur*. Serm. 2. de Verb. Evang. pag. 640. in fine ſermonis. *Doct. Lov.*

(*d*) *Volentes:* ambæ ſcilicet. Nam in illo de Chriſto dogmate etiam Pelagiani Neſtorio conſenſiſſe ſcribuntur. *Doct. Lov.*

(*e*) *Noſter eris*. Sive Jeſum exiſtimans ſuis meritis Filium Dei factum fuiſſe, ut Neſtorius; ſive ut Pelagius, gratiam nobis ſecundum merita noſtra dari. Iterum in cauda aculeus (obſervat Doct. Lov.) quo Maſſilienſes non ſolum Pelagianis, ſed & Neſtorianis junguntur, ob communionem dogmatis de Gratia & electione ex meritis. Sumptum autem videtur iſtud, *Noſter eris*, ex Æneid. 2. ubi his verbis Sinonem Priamus in civitatem recipit. Sumpſit vero ipſe Poeta, ut notant Interpretes, ex formula Imperatoris Romani, transfugam in ſuam fidem recipientis.

ADMONITIO
IN PROSPERI PRO AUGUSTINO
Reſponſiones ad Capitula calumniantium Gallorum.

DOCTRINAM, quam S. Auguſtinus contra Pelagianos, inimicos gratiæ Chriſti, per annos viginti & amplius, zelo vere Apoſtolico accenſus, nec ab Apoſtolicæ Pauli doctrinæ principiis vel tranſverſum unguem (ut ajunt) declinando, defenderat, quam ſedis Apoſtolicæ Pontifices, tamquam Apoſtolicam & catholicam, ſua auctoritate roboraverant, Galli quidam presbyteri, nec tam eximiis S. Proſperi verſibus convicti, ſed propriis præjudiciis plus æquo ſervientes, partim ex ignorantia, partim ex ingenii ſui confidentia majore, reprobare non ſunt veriti. Unde ut tam ſublimis doctrinæ præconem cum doctrina in odium plurium adducerent, in mentem ipſis venit loca quædam, e ſcriptis maxime paulo ante mortem ab eo in lucem emiſſis, mala arte ex operum contextu evellere, & ſub verbis ad invidiam ei comparandam compoſitis in indiculum redacta, paſſim apud indoctam plebem diſſeminare. Quorum iniquis conatibus obluctari ſatagens ſtrenuus ſancti Doctoris diſcipulus & aſſertor; quæ illi ex perverſo intellectu damnabant, rectam explicationem, & Auguſtini libris omnino conformem, ſufficiendo defendere non diſtulit: hoc intendens, ut ſimplicium fides ſalva maneret contra ſubreptiones iniqua loquentium, & tota eximii in Eccleſia Magiſtri auctoritas debita veneratione non fraudaretur: ſicque (Deo operante,) & infeſti illi Auguſtinianorum operum cenſores ad ſaniorem mentem reverſi, in nullo amplius a tramite rectæ & ſalubris doctrinæ deviarent.

Qui

Qui fuerint illi deſignare aut non potuit aut noluit: cum illi forte nomina ſua prodere erubeſcerent, magis quam perverſos ſenſus evulgare. Erant certe ex Maſſilienſibus, Caſſiani diſcipulis forte aut ſectatoribus, qui talis viri gloriam ultra modum æmulabantur, qui ægre ferebant non probari Proſpero ſui magiſtri ingenio confictum ſyſtema. Cui quidem ut obſequium aliquod pro viribus præſtarent, Auguſtinum ipſum rati ſunt impeti a ſe debere, & ab adepta auctoritate fideque eſſe ſubmovendum. Quod non multo poſt ſancti Auguſtini obitum, id eſt, anno circiter 431. contigiſſe facile crediderimus.

Objectionibus ergo quindecim doctrinam Auguſtini traducere molientes, ſeptem priores contra Prædeſtinationem gratuitam hominum quorumdam præ aliis dirigunt: octavam de voluntate Dei erga ſalutem hominum: nonam circa extenſionem redemptionis Chriſti: decimam de diſpenſatione Evangelii: undecimam & duodecimam, quod Deus auctor eſſe peccatorum diceretur: decimam-tertiam de fine creationis hominum: decimam-quartam, quod incredulitas Deo adſcribatur: decimam-quintam, de præſcientiæ cum prædeſtinatione confuſione. Singulis S. Proſper quantum ſatis eſt reſpondens, totidem ſententiis poſtea ſubjectis, ſenſus ſuos in ante dictis fuſius expreſſos ſub ſimplici expoſitione oculis legentium ſubji-„ cit: ut inde manifeſtum fiat omnibus, ea quæ de ſupra ſcriptis capitulis intel-„ ligebat, nulla eum circumloquendi arte prætexere, ſed abſolute ac libere & pra-„ va reſpuere, & conſenſum probabilibus non negare: ut ait in fine operis.

PRÆFATIO SANCTI PROSPERI

IN RESPONSIONES AD CAPITULA GALLORUM.

DOCTRINAM, quam ſanctæ memoriæ Auguſtinus Epiſcopus contra Pelagianos inimicos gratiæ Chriſti, & liberi arbitrii (a) decomptores, per multos annos apoſtolice aſſeruit, litteriſque mandavit, quibuſdam viſum eſt, (b) aut non intelligendo, aut intelligi eam nolendo, reprehendere: & hoc quaſi compendium cognitionis his, qui judicio eorum ducebantur, afferre; ut quæ in libris prædicti viri damnabilia ſe reperiſſe jactabant, brevium capitulorum indiculis (c) publicarent: talique commento (d) & deteſtationem ejus quem impeterent, obtinerent; & ab his quæ infamaſſent, curam exterriti Lectoris averterent. Ne ergo hanc perſuaſionem temere quis recipiat, & talem putet ſenſum ſcriptis catholici ineſſe Doctoris, qualem eum, qui fruſtra calumniantur, (e) oſtentant; ſingulis capitulis, quæ (f) damnationis titulo prænotarunt, brevi & abſoluta profeſſione reſpondeo; in nullo recedens à tramite earum definitionum, quæ in ſancti viri diſputationibus continentur: ut facile vel tenuis diligentiæ advertat inſpector, quam injuſtis opprobriis catholici prædicatoris memoria carpatur; & in quod peccatum cadant, qui aliena inſtigatione commoti, ſcriptorem celeberrimi nominis (g) promptius habeant culpare, quam noſſe.

(*a*) Ita Editiones omnes. Quæ vox *decomptores* ſignificare videtur, eos quibus eſt reſponſurus totos eſſe ut liberum arbitrium ornent & prædicent ultra quam debeant. Vetus codex Remigianus a prima manu habuit *deceptores*, a ſecunda vero *defenſores*. Quod ultimum legimus in Mſſ. Regio & Jolienſi, & in capite librorum de Vocatione gentium infra.

(*b*) Sola edit. Colon. *aut intelligendo*, & ſtatim Mſſ. Reg. & Jol. *aut eam intelligere nolendo*. Jol. alias *aut etiam*.

(*c*) Colon. cum hac recent. *prædicarent*.

(*d*) Mſ. Reg. *& deteſtatione ejus quam impeterent, detinerent*. Mſ. Jol. habet etiam *detinerent*. Reliqua ut in textu.

(*e*) Mſſ. Reg. & Jol. *oſtendunt*.

(*f*) Ita codex Remigianus. Mſſ. Reg. & Jol. *quæ damnationis capitulo*. Editi *quæ rationis titulo*.

(*g*) Mſ. Reg. *potius habent culpare*. Jol. *promptius habent*.

CAPITULA OBJECTIONUM GALLORUM.

OBJECTIO I.

Quod ex prædeſtinatione Dei, velut fatali neceſſitate, homines ad peccata compulſi, cogantur in mortem.

OBJECTIO II.

Quod ab eis, qui non ſunt prædeſtinati ad vitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum.

OBJECTIO III.

Quod non prædeſtinati ad vitam, etiam ſi fuerint in Chriſto per baptiſmum regenerati, & pie juſteque vixerint, nihil eis proſit; ſed tamdiu reſerventur, donec ruant & pereant; nec ante eos ex hac vita, quam hoc eis contingat, auferri.

OBJECTIO IV.

Quod non omnes homines vocentur ad gratiam.

OBJECTIO V.

Quod qui vocati ſunt, non æqualiter ſint vocati; ſed alii ut crederent, alii ut non crederent.

OBJECTIO VI.

Quod liberum arbitrium in homine nihil ſit: ſed ſive ad bonum, ſive ad malum, prædeſtinatio Dei in hominibus operetur.

OBJECTIO VII.

Quod Deus quibuſdam filiis ſuis, quos regeneravit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit, ob hoc non det perſeverantiam, quia non ſunt a maſſa perditionis præſcientia Dei & prædeſtinatione diſcreti.

OBJECTIO VIII.

Quod non omnes homines velit Deus ſalvos fieri, ſed certum numerum prædeſtinatorum.

OBJECTIO IX.

Quod non pro totius mundi redemptione Salvator ſit crucifixus.

OBJECTIO X.

Quod quibuſdam Evangelii prædicatio a Domino ſubtrahatur, ne percepta Evangelii prædicatione ſalventur.

OBJECTIO XI.

Quod per potentiam Deus homines ad peccata compellat.

OBJECTIO XII.

Quod quibuſdam vocatis, & pie juſteque viventibus obedientia ſubtrahatur, ut obedire deſinant.

OBJECTIO XIII.

Quod quidam homines non ad hoc a Deo creati ſunt, ut vitam adipiſcerentur æternam, ſed ut habitum tantummodo ſæculi præſentis ornarent, & ad utilitatem naſcerentur aliorum.

OBJECTIO XIV.

Quod qui Evangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædeſtinatione non credant, & quod Deus ita definierit, ut quicumque non credunt ex ipſius conſtitutione non credant.

OBJECTIO XV.

Quod idem ſit præſcientia, quod prædeſtinatio.

SINGULIS *Objectionum capitulis opponit ſententias.*

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI

PRO AUGUSTINO RESPONSIONES

Ad Capitula objectionum Gallorum Calumniantium. (a)

LIBER UNUS.

CAPITULUM I.

Objectio.

Quod ex prædeſtinatione Dei, velut fatali neceſſitate, homines ad peccata compulſi, cogantur in mortem.

Responsio.

PRÆDESTINATIONEM Dei nullus catholicus (b) Chriſtianus negat: fatalem autem neceſſitatem multi etiam non Chriſtiani refutant. Peccatum ergo ad mortem trahit; ſed ad peccandum neminem Deus cogit. Eccli. 15. 21. *Nemini* enim *mandavit impie agere:* (c) &, Pſal. 5. 7. *Odiſti, Domine, omnes qui operantur iniquitatem; perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Proinde qui prædeſtinationis nomine fatum prædicat, tam non eſt probandus, quam qui fati nomine veritatem prædeſtinationis infamat. Fati enim opinio vana eſt, & de falſitate concepta: prædeſtinationis autem fides, multa ſanctarum auctoritate ſcripturarum (d) munita eſt: cui nullo modo fas eſt ea quæ ab hominibus male aguntur, adſcribi; qui (e) in proclivitatem cadendi non ex conditione Dei, ſed ex primi patris prævaricatione venerunt. (f) De cujus pœna nemo liberatur, niſi per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, præparatam & prædeſtinatam in æterno conſilio Dei ante conſtitutionem mundi.

CAPITULUM II.

Objectio.

Quod ab eis, qui non ſunt prædeſtinati ad vitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum.

Responsio.

OMnis homo, qui credens in Patrem, & Filium, & Spiritum-ſanctum regeneratur in baptiſmo, (g) tam a propriis peccatis, quæ mala voluntate & actione contraxit: quam ab originali, quod a parentibus traxit, abſolvitur. Sed (h) relapſum poſt baptiſmum ad infidelitatem & impios mores, qui negat originali peccato fuiſſe purgatum, tam falſa opinatur, quam qui eumdem aſſerit, non æterna morte eſſe damnandum. Qui enim recedit a Chriſto, & (i) alienus a gratia finit hanc vitam, quid niſi in perditionem cadit? Sed non in id quod remiſſum eſt, recidit, (k) nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter poſtrema crimina, ea morte afficietur, quæ ei propter illa quæ remiſſa ſunt, debebatur. Quod quia Dei præſcientiam nec latuit, nec fefellit; ſine dubio talem numquam elegit, numquam prædeſtinavit, & periturum numquam (l) ab æterna perditione diſcrevit.

(*a*) Titulus iſtius libri in Mſ. Jolienſi talis eſt: *Incipit liber Reſponſionum Proſperi contra capitula Gallorum: quæ contra libros beati Auguſtini oppoſuerunt De Prædeſtinatione.*

(*b*) Vox hæc *Chriſtianus* additur ex Mſſ. Reg. & Jol. aberat ab Editis. Sed correſpondet ei, *multi etiam non Chriſtiani*. Mſ. Reg. legit, *etiam Chriſtiani*, ſed minus appoſite, ut videtur.

(*c*) Mſ. Reg. *& odit Dominus omnes qui operantur iniquitatem, & perdet &c.* Mſ. Jol. *& odit Dominus omnes ... & eos qui*: abſque voce *perdet*. Editi omnes cum Remig. ut in textu.

(*d*) Mſ. Jol. *fulta*, abſque *eſt*.

(*e*) Mſ. Reg. *in improbitatem cadendi*, Mſ. Reg. *improbitate cadendi*.

(*f*) Mſ. Jol. *De hujus pœna*.

(*g*) Mſſ. Reg. & Jol. ordine inverſo legunt ſic: *tam ab originalibus, quam a propriis peccatis, quæ mala voluntate & actione contraxit, abſolvitur.*

(*h*) Mſ. Reg. *ſed relapſuris ... originale peccatum fuiſſe purgatum*, &c.

(*i*) In codice Remig. antiqua manu correctum, *alienatus*: quod etiam a prima manu ſcriptum habet Mſ. Jol.

(*k*) Mſ. Reg. *Nec jam originali peccato*. Paulo ante habet, *in id quod repromiſſum eſt recedit*. Sed vitioſe, ut videtur.

(*l*) Mſſ. Reg. & Jol. *ab æterna damnatione diſcrevit*. Reg. *diſcernit*.

CAPITULUM III.

OBJECTIO.

Quod (a) *non prædeſtinati ad vitam, etiam ſi fuerint in Chriſto per baptiſmum regenerati, & pie juſteque vixerint, nihil eis proſit; ſed tamdiu reſerventur, donec ruant, & pereant; nec ante eos ex hac vita, quam hoc eis contingat, auferri.*

RESPONSIO.

A Sanctitate ad immunditiam, a juſtitia ad iniquitatem, a fide ad impietatem pleroſque (b) tranſire non dubium eſt: & ad tales prædeſtinationem filiorum Dei, (c) & coheredum Chriſti, non pertinere certiſſimum eſt. (d) Quod ergo hujuſmodi in hæc prolapſi mala, ſine correctione pœnitentiæ defecerunt, non ex eo neceſſitatem pereundi habuerunt, (e) quia prædeſtinati non ſunt: (f) ſed ideo prædeſtinati non ſunt, quia tales futuri ex voluntaria prævaricatione præſciti ſunt. Quod autem illos non eo tempore, quo in fide recta & bonis moribus erant, ab hac vita Deus abſtulit: ad occulta ejus judicia, quæ tamen numquam ſunt injuſta, referendum eſt. Quis enim neſciat intra unam conditionem mortalitatis humanæ, ab unius horæ infantia, uſque (g) ad annoſiſſimam ſenectutem, exitus morientium, impari ætatis fine variari; neque cujuſquam animam, vel citius vel tardius, quam Deus voluerit, a corpore (h) quod vivificat, abſcedere? Si ergo aliquis in vitæ ſuæ longitudine deſeruit Deum; bono, quod erat ex Deo, male uſus eſt. Nam (i) longævitas non eſt niſi ex Deo. Et quod ex Deo eſt, non niſi bonum eſt: & quod bonum eſt, mali cauſſa non eſt. Non itaque recte opinatur, qui putat (k) prorogatorem vitæ, lapſuris auctorem eſſe peccati: cum utique non peccatum ſit diu vivere, ſed male vivere: quod etiam in paucorum annorum ætate fieri poteſt. Igitur ſicut bona opera ad inſpiratorem eorum Deum, ita mala ad eos ſunt referenda qui peccant. Non enim relicti ſunt a Deo, ut relinquerent Deum: ſed reliquerunt, & relicti ſunt, & ex bono in malum propria voluntate mutati ſunt; atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint juſtificati; ab eo tamen qui illos tales præſcivit, non ſunt prædeſtinati.

CAPITULUM IV.

OBJECTIO.

Quod non omnes (l) *homines vocentur ad gratiam.*

RESPONSIO.

NOn omnes vocari ad gratiam eos, quibus (m) omnibus Evangelium prædicatur, non recte dicitur; etiamſi ſint qui Evangelio non (n) obediunt: niſi ad eos reſpiciatur, quibus nondum ſacramentum crucis Chriſti, & redemptio ſanguinis ejus innotuit. (o) Quia etiamſi conſtaret, quod jam in univerſis nationibus, & omnibus finibus terræ totus mundus Evangelium recepiſſet, (quod utique futurum veriſſime prænuntiatum eſt;) non eſſet tamen dubium, a tempore reſurrectionis Domini uſque ad præſentem ætatem fuiſſe homines, qui ab hac vita ſine Evangelii cognitione (p) tranſierunt, (q) de quibus dici poſſit, quod vocati non ſint, quia nec ſpem vocationis audierint. Quod ſi quiſquam hanc vocationis plenariam generalitatem ita ſemper aſſerit celebratam, ut ab aſcenſione Domini (r) in cælum, ne unus quidem annus effluxerit, intra quem non ad omnes prædicatio miſſa pervenerit: (ſ) videat quomodo tunc Aſianos vocatos probet, quando Apoſtoli, *Act. 16. 7.*
ſicut ſcriptum eſt, vetiti ſunt a Spiritu-ſancto, loqui verbum (t) Dei in Aſia; aut Bithynios, ad quos iidem Apoſtoli tentabant ire, & non permiſit eos (u) Spiritus Jeſu. Videat etiam quomodo tueatur denuntiationem ipſius Veritatis dicentis, *Prædicabitur hoc Evangelium* *Matth. 24. 14.*
(x) *regni in univerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.* Nutat namque (quod (y) dici nefas eſt) fides verbi, ſi ante quadringentos annos Evangelio impletus eſt mundus, & adhuc Domini differtur adventus. Poſtremo (z) reſpiciantur etiam inter Chriſtianos populos tot millia parvulorum, qui ab hac vita ſine baptiſmo tranſierunt; (aa) & aliquo modo probentur vocati, (bb) quibus nec plantator prædicare, nec rigator potuit ſubvenire.

CA-

(a) Miſſ. Reg. & Jol. *Quod non prædeſtinatis... nihil profit*, ſed & Mſ. Jol. reſervantur.
(b) Mſ. Reg. *transferre*, forte, *transferri*.
(c) Uterque Mſ. Reg. & Jol. addit particulam, *&*.
(d) Mſ. Jol. *Qui ergo*.
(e) Mſſ. Reg. & Jol. *quod prædeſtinati*.
(f) Hæc verba, *ſed ideo prædeſtinati non ſunt*, abſunt a Mſ. Reg.
(g) Mſſ. Reg. & Jol. *ad annoſiſſimam*.
(h) Mſſ. Reg. & Jol. *quod vivificabat*.
(i) Mſ. Reg. *longævi ætas*.
(k) In Mſ. Remigiano, *prærogatorem*.
(l) In Mſſ. Reg. & Jol. deeſt vox hæc *homines*.
(m) Mſſ. Reg. & Jol. carent voce, *omnibus*.
(n) Sic Mſſ. Reg. & Jol. Cæteri, *obaudiant*.
(o) Mſ. Reg. *Quibus etiamſi conſtaret*.
(p) Ita Mſſ. Reg. & Jol. Alii, *tranſierint*.
(q) Mſſ. Reg. & Jol. *Ex quibus dici poſſet*.
(r) Mſſ. Reg. & Jol. *In cælos*.
(ſ) Mſſ. Reg. & Jol. *videat etiam quomodo*.
(t) Mſ. Reg. non habet vocem hanc, *Dei*.
(u) Mſſ. Reg. & Jol. *Spiritus-ſanctus*.
(x) Hæc vox *regni* aberat ab editis, nec habetur in Mſſ. Reg. & Jol. Addita tamen eſt ab Editor. Oper. S. Aug. ex Mſ. Remigiano, & juxta textum utrumque Græcum & Latinum.
(y) Mſ. Jol. *dictu nefas eſt*.
(z) Mſſ. Reg. & Jol. *reſpiciat etiam*.
(aa) Mſſ. Reg. & Jol. *Tales quomodo probentur, &c.*
(bb) Mſ. uterque Reg. & Jol. *quibus nec plantator potuit ſubvenire*. Nec plura addunt, forte ex lapſu amanuenſis.

CAPITULUM V.

OBJECTIO.

Quod qui vocati ſunt, non æqualiter ſint vocati, ſed alii ut crederent, alii ut non crederent.

RESPONSIO.

SI vocatio in Evangelii tantum prædicatione intelligatur, non veraciter dicitur, quod aliis atque aliis, aliter atque aliter prædicetur: cum unus ſit Deus, una fides, una regeneratio, una promiſſio. Si autem (a) ad effectum plantationis & rigationis adſpicitur, aliud actum eſt cum eis, quorum exteriores aures corporali voce pulſatæ ſunt; (b) aliud in eis, quorum interiorem ſenſum Deus aperuit, & in quorum corde poſuit fidei fundamentum, (c) dilectioniſque fervorem. Quoſdam autem ideo vocatos dicere, ut non crederent, nimis abſurdum eſt: quaſi vocatio eis cauſa infidelitatis extiterit, & prædicatio fidei fecerit infideles. Quamvis enim diſpenſatores verbi Dei quibuſdam ſint, ſicut ſcriptum eſt, odor vitæ ad vitam, quibuſdam autem (d) odor mortis ad mortem: Deo tamen bonus Chriſti ſunt odor, qui prædicant Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis
1. Cor. 1. 24. Judæis & Græcis, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. (e) Quod ergo prædicatus Chriſtus crucifixus, Judæis erat ſcandalum, & Gentibus ſtultitia, humanæ voluntatis faciebat averſio: (f) quod vero ipſis vocatis Judæis & Græcis Chriſtus erat Dei virtus & Dei ſapientia, divinæ gratiæ præſtabat operatio.

CAPITULUM VI.

OBJECTIO.

Quod liberum arbitrium in homine nihil ſit: ſed ſive ad bonum, ſive ad malum, (g) prædeſtinatio Dei in hominibus operetur.

RESPONSIO.

LIberum arbitrium nihil eſſe, vel non eſſe, perperam dicitur: ſed ante illuminationem fidei in tenebris illud & in umbra mortis agere, non recte negatur. Quoniam prius quam a dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo jacet, in quod ſe ſua libertate demerſit. Amat ergo languores ſuos, & pro ſanitate habet, quod ægrotare ſe neſcit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, ut incipiat noſſe quod langueat, & poſſit (h) opem medici deſiderare, qua ſurgat. Juſtificatus itaque homo, id eſt, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito, accipit donum, (i) quo dono adquirat & meritum: ut quod in illo inchoatum eſt per gratiam Chriſti, etiam per induſtriam liberi augeatur arbitrii; numquam remoto adjutorio Dei, ſine quo nec proficere, nec permanere in bono quiſquam poteſt. Prædeſtinationem autem Dei ſive ad bonum, ſive ad malum, in hominibus operari (k) ineptiſſime dicitur, ut ad utrumque homines quædam neceſſitas videatur impellere: cum in bonis voluntas ſit intelligenda de gratia, (l) in malis autem voluntas intelligenda ſine gratia.

CAPITULUM VII.

OBJECTIO.

Quod Deus quibuſdam filiis ſuis, quos regeneravit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, dilectionem dedit, ob hoc non det perſeverantiam, quia non ſunt a maſſa perditionis (m) præſcientia Dei & prædeſtinatione diſcreti.

RESPONSIO.

EX regeneratis in Chriſto Jeſu, quoſdam relicta fide & piis moribus, apoſtatare a Deo, & impiam vitam in ſua averſione finire, multis (quod dolendum eſt) probatur exemplis. Sed (n) horum lapſum Deo adſcribere, immodicæ pravitatis eſt: (o) quaſi ideo ruinæ ipſorum impulſor atque auctor ſit, quia illos ruituros propria ipſorum voluntate præſcivit, & ob hoc a filiis perditionis nulla prædeſtinatione diſcrevit. Nam quomodo eos haberet (p) præordinata in Chriſto electio, quos diſcedentes a Chriſto habitura erat juſta damnatio? Cum autem dubium non ſit, (q) donum Dei eſſe perſeverantiam in bono uſque ad finem,

(a) Mſſ. Reg. & Jol. *Si autem effectus.*
(b) Mſſ. Reg. & Jol. *aliud cum eis.*
(c) Mſ. Jol. *dilectionis fervorem.*
(d) Mſſ. Reg. & Jol. addunt hæc, *odor vitæ ad vitam, quibuſdam autem.* Leguntur etiam ab antiqua manu adjecta in Mſ. Remigiano. Abſunt vero ab editis omnibus.
(e) Mſſ. Reg. & Jol. *Quod autem.*
(f) Hæc verba. *Quod vero, &c.* exciderant a Mſſ. Reg. & Jol.
(g) Mſ. Jol. *prædeſtinatio in hominibus.* Mſ. Reg. *prædeſtinatio in omnibus*: uterque abſque hac voce, *Dei*.
(h) Mſ. Regius ſolus, *opem medicinæ.*
(i) Sic Mſſ. Remig. Reg. & Jol. At editi, *quo medio.*
(k) Mſ. Jolienſis, *impiiſſime dicitur.*
(l) In Mſ. Reg. ſolo hæc deſiderantur, *in malis autem* &c. ex mera, ut videtur, omiſſione amanuenſis.
(m) Mſ. Jol. *per ſcientiam Dei & per prædeſtinationem diſcreti.*
(n) Mſſ. Reg. & Jol. *horum lapſus.*
(o) Mſſ. Reg. & Jol. *quaſi Deus.*
(p) Editi, *prædeſtinata in Chriſto electio*; *cum dubium non ſit* omiſſis verbis, *quos diſcedentes*. Locus redintegratur ex fide Mſ. Remigiani, ubi tamen codex ille caruit primum voce *juſta*: quæ poſtea recognitoris antiqui ſtilo adjecta, reſtituta eſt opera virorum doctiſſimorum Ordinis S. Benedicti e Congregatione S. Mauri in append. S. Auguſt. Aſſeritur etiam ex Mſ. Jolienſi, cui non deerat illa vox *juſta*: Editio Colonienſis præter omiſſionem aliis edit. communem, habet *cui dubium non ſit*.
(q) Mſ. Reg. *dono Dei eſſe perſeverantiam in bono uſque in finem.* Mſ. Jol. *dono Dei perſeverantiam eſſe in bono uſque in finem.*

finem, (a) quam iſtos, ex eo ipſo quod non perſeveraverunt, non habuiſſe manifeſtum eſt: non eſt calumniandum Deo, quare iſtis non dederit, quod aliis dedit; ſed confitendum eſt, & miſericorditer eum dediſſe quod dedit, & juſte non dediſſe quod non dedit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur cauſſa labendi, ita ex ipſo (b) oriri videatur & ſtandi, cum illud humano fiat opere, hoc divino impleatur ex munere.

CAPITULUM VIII.

Objectio.

Quod non omnes homines velit Deus ſalvos fieri, ſed certum numerum prædeſtinatorum.

Responsio.

SI circa univerſitatem generis humani ſalvandam & in agnitionem veritatis vocandam, ita indifferens (c) per omnia ſæcula aſſerenda eſt voluntas Dei, ut uſquequaque (d) neminem hominum prætermiſiſſe monſtretur; impenetrabilis judiciorum Dei altitudo pulſatur.
Act. 14. 15. Quare enim in præteritis ſæculis dimiſerit Deus
Pſ. 134. 4. omnes gentes ingredi vias ſuas, quando Jacob
Pſ. 147. 20. elegit ſibi Dominus; & non fecit taliter omni
1. Petr. 2. 10. nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis: &
Oſee 2. 24. Rom. 9. 26. cur qui aliquando non populus, nunc autem po-
Rom. 11. 7. pulus Dei ſit; & quorum aliquando non miſertus eſt, nunc autem miſereatur; (e) & ubi dictum eſt, Non plebs mea vos, ibi vocentur filii Dei vivi; & quare quod quærebat Iſrael non ſit conſecutus, electio autem conſecuta eſt; cæteri vero excæcati ſunt: impoſſibile eſt comprehendere, & periculoſæ curioſitatis eſt quærere: cum tamen, quod nulla ſit apud Deum ini-
2. Par. 19. 7. quitas, nemini liceat ignorare: nec alia gratia, aut alia fide quemquam hominum, ſive ante legem, ſive legis tempore juſtificatum eſſe credendum ſit, quam hac eadem, per quam Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, in fine ſæculorum venit quærere & ſalvare quod perierat. Cauſſas vero operum & judiciorum Dei, qui ex toto ad humanas voluntates & actiones refert, quas tamen (f) in parvulorum adoptione aut abdicatione non invenit, & diſpenſationes Dei ex liberi arbitrii vult mutabilitate variari, profitetur ſibi ſcrutabilia judicia Dei, & veſtigabiles vias ejus: &
quod doctor gentium Paulus (g) non audebat Rom. 11. 33.
attingere, hic ſe exiſtimat reſeratum poſſe vulgare: quodque non minoris impietatis eſt, ipſam gratiam, qua ſalvamur, aut bonis meritis docet rependi, aut malis affirmat arceri. Remoto ergo obſcurarum turbine quæſtionum, (h) ad revelatæ nos gratiæ latitudinem conferamus; di-
camuſque (i) cum Apoſtolo, (k) Quoniam 1. Tim. 2. 4.
Deus *vult omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire*. Et iterum dicamus
cum Apoſtolo, *Qui eſt ſalvator omnium, ma-* 1. Tim. 4. 10.
xime fidelium. Et audiamus Dominum dicen-
tem Apoſtolis ſuis, *Euntes ergo docete omnes* Matth. 28. 19.
gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos (l) *ſervare omnia quæcumque mandavi vobis*. Audia-
mus quoque ad Abraham promiſſionem Dei di- Gen. 22. 18.
centis, *In ſemine tuo benedicentur omnes tribus terræ:* & ſi filii promiſſionis ſumus, non hæſi-
temus diffidentia, ſed cum patre noſtro Abraham Rom. 4. 20.
demus gloriam Deo, & pleniſſime credamus,
quoniam (m) *quod promiſit, potens eſt & fa-* Ibid. v. 21.
cere. Audiamus David prophetantem, *Comme-* Pſ. 21. 28.
morabuntur & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu ejus
omnes patriæ gentium. Et alibi, *Et benedicen-* Pſ. 71. 17.
tur in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes
magnificabunt eum. Et alibi, *Omnes gentes* Pſ. 85. 9.
quaſcumque feciſti, venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Quæ promiſſiones quia veriſſimæ ſunt, nec poſſunt ex ulla parte (n) nutare, in his implentur qui ſalvi fiunt per univerſos fines terræ:
quoniam (o) *quod promiſit* Deus, *potens eſt &* Rom. 4. 21.
facere. Hæc ergo eſt illa totius humani generis aſſumptio, hæc filiorum Dei adoptio, hæc gentium plenitudo, præſcita & prædeſtinata in Chriſto ante mundi conſtitutionem. (p) Hæc
eſt Hieruſalem, quæ ab initio uſque in finem 1. Petr. 2. 5.
lapidibus vivis & electis ædificatur, ut civitas fundata in ipſo angulari lapide Chriſto Jeſu, in quo omnis ædificatio conſtructa, creſcit in
templum ſanctum in Domino. De his lapidi- Ephes. 2. 20. 21.
bus nihil ejicitur, nihil minuitur, nihil rapitur.
Veritas enim dicit, *Omne quod dat mihi Pater* Joan. 6. 37.
(q) *veniet ad me, & eum qui veniet ad me,* Joan. 10. 28.
non

(a) Mſſ. Reg. & Jol. *quam ipſos*.

(b) Hæc vox, *oriri*, quæ exciderat ab Editis, reſtituitur ex Mſſ. Remig. & Jol. in quorum ultimo non legitur particula & ante vocem *ſtandi*.

(c) Mſſ. Reg. & Jol. *per omnia iſta ſæcula diſponenda eſt*.

(d) Mſ. Reg. & edit. Colon. *neminem hominem*.

(e) Mſ. Remig. *& hic ubi*. Mſ. Jol. *& id ubi*.

(f) Mſ. Reg. *in parvulorum adoptionem aut abdicationem*.

(g) Mſſ. Reg. & Jol. *non audet*. Mſ. Remig. *non audeat*.

(h) Mſ. Reg. *ad revelationem nos gratiæ latitudine*. Mſ. Jol. habet etiam *ad revelationem*.

(i) Mſſ. Reg. & Jol. *cum Paulo*. Idem exhibet etiam paulo infra Mſ. Reg. cum editi utrobique habeant *cum Apoſtolo*.

(k) Editi, *quomodo Deus vult*. Mſ. Jol. *Cum vult omnes*. Emendatum in Append. Oper. S. Aug. ex Mſ. Remigiano.

(l) Addimus hic, *ſervare omnia*, quæ in Remigiano Mſ. addita a ſecunda manu notarunt S. Auguſt. Editores: noſque in Mſſ. Regio & Julienſi a prima manu ſcripta legimus. Aberant ab Editis omnibus: nec abſunt a textu utroque Evangelii, Græco & Latino.

(m) Mſ. Reg. *quod promiſit Deus*.

(n) Mſſ. Reg. & Jol. & edit. Colon. *mutari*. Reliqui codices *mutare*.

(o) Edit. op. S. Aug. omittit vocem *Deus*. Aliæ nequaquam. Nec Mſ. Reg. aut Mſ. Jol. habent, *quæ promiſit Deus*.

(p) Mſ. Reg. *Hæc Jeruſalem .... ut ejus fundamenta:* pro eo quod in aliis habetur, *ut civitas fundata*.

(q) Mſ. Jol. *venit ad me:* & paulo poſt, pro eo quod alii habent, *& eum qui venit ad me*, Edit. S. Aug. & Colon. *qui venerit ad me*.

non ejiciam foras. Et iterum, *Non creditis, quia non eſtis* (a) *de ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt, & ego novi illas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do illis,* (b) *& non peribunt in æternum, nec quiſquam rapiet eas de manu mea*. Omnium ergo hominum cura eſt Deo: & nemo eſt quem non aut Evangelica prædicatio, aut legis teſtificatio, (c) aut ipſa etiam natura conveniat. Sed infidelitatem hominum ipſis adſcribamus hominibus:
Idem dicit c. 5. l. contr. Collatorem. Vide Aug. ep. 215. ex qua apparet tres, immo quatuor ſynodos in Africa fuiſſe celebratas. Vide etiam notas in c. 3. Carm. de Ingratis.
fidem autem hominum donum Dei eſſe fateamur, ſine cujus gratia nemo currit ad gratiam. Et cum ducentis quatuordecim ſacerdotibus, quorum conſtitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus eſt, veraci profeſ-
„ ſione, quemadmodum ipſorum habet ſermo,
„ dicamus, (d) Gratia Dei per Jeſum Chri-
„ ſtum Dominum, non ſolum ad cognoſcendam,
„ verum etiam ad faciendam juſtitiam nos per
„ actus ſingulos adjuvari: ita ut ſine illa nihil
„ veræ ſanctæque pietatis (e) cogitare, dice-
„ re, agere valeamus. Neque hæc dona ita ex Deo eſſe (f) opinemur, ut quia ipſe naturæ noſtræ auctor eſt, per conditionem jam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem: ſed omnes eam in illo amiſimus, in quo omnes peccavimus. Unde alia creatione, alioque principio renovari egemus in Chriſto: in quo ſumus nova creatura, novumque figmentum; & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur ut ſimus ex vaſis iræ vaſa miſericordiæ.

CAPITULUM IX.

OBJECTIO.

Quod non pro totius mundi redemptione Salvator ſit crucifixus.

RESPONSIO.

Rom. 8. 3.
NUllus omnino eſt ex omnibus hominibus, cujus natura (g) in Chriſto Domino noſtro ſuſcepta non fuerit: quamvis ille natus ſit in ſimilitudine carnis peccati, omnis autem homo naſcatur in carne peccati. Deus ergo Dei Filius, mortalitatis humanæ particeps factus abſque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, ut qui nativitatis ejus conſortes fuiſſent, vinculum peccati & mortis evaderent. Sicut itaque non ſufficit hominum renovationi, natum eſſe hominem (h) Jeſum Chriſtum, niſi in ipſo eodem, de quo ipſe ortus eſt, Spiritu (i) renaſcantur: ſic non ſufficit hominum redemptioni, crucifixum eſſe Dominum Chriſtum, niſi commoriantur ei, & conſepeliantur in baptiſmo. Alioquin nato Salvatore in carne ſubſtantiæ noſtræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat neceſſarium ut renaſceremur, & (k) ſimilitudini mortis ejus complantaremur. Sed Rom. 6. 5.
cum ſine hoc ſacramento nemo hominum conſequatur vitam æternam, non eſt ſalvatus (l) cruce Chriſti, qui (m) non eſt crucifixus in Chriſto. Non (n) eſt autem crucifixus in Chriſto, qui non eſt membrum corporis Chriſti, nec eſt membrum corporis Chriſti, qui non per aquam & Spiritum-ſanctum induit Chriſtum. Qui ideo in infirmitate noſtra communionem ſubiit mortis, ut nos in virtute ejus haberemus conſortium reſurrectionis. Cum itaque rectiſſime dicatur Salvator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ ſuſceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: poteſt tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipſius profuit. Dicit enim Evangeliſta, *Quia Jeſus* Joan. 11. 51.
moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed etiam ut filios Dei diſperſos congregaret in unum. In ſua enim venit, & ſui eum Joan. 1. 11.
non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: qui non ex ſanguinibus, neque (o) *ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt*. Diverſa ergo ab iſtis ſors eorum eſt qui inter illos cenſentur, de quibus dicitur, (p) *Mundus* Joan. 1. 10.
eum non cognovit. (q) Ut poſſit ſecundum hoc dici: Redemptor mundi dedit pro mundo ſanguinem ſuum, & mundus redimi noluit; quia lucem tenebræ (r) non receperunt: & tene- Ibid. 5.
bræ receperunt, quibus dicit Apoſtolus, *Fuiſtis* Ephes. 5. 8.
aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Luc. 16. 10.
Ipſe vero Dominus Jeſus, qui dixit ſe veniſſe quærere & ſalvare quod perierat: *Non veni*, Matth. 15. 24.
inquit, *niſi ad oves quæ perierant domus Iſrael*. (s) Sed quæ ſint iſtæ oves domus Iſrael, Apoſtolus Paulus exponit dicens: *Non enim omnes qui ex*

(a) Mſ. Reg. & Jol. *ex ovibus meis*, & paulo poſt Reg. *vocem meam audient, & ego agnoſco illas, & vitam æternam do eis*. Mſ. Jol. & ipſe habet *do eis*, reliqua ut in textu & editis.

(b) Mſ. Reg. caret his, *& non peribunt in æternum*; & habet *rapit eas*.

(c) Mſſ. Reg. & Jol. *aut ipſa etiam ratio naturæ*.

(d) Antehac editi ſic habent, *Gratiam Dei ..... nos per ſingulos actus adjuvare*. Lectionem noſtram probant tum editio op. S. Aug. ad Remig. cod. exacta tum Mſ. Jol. tum denique locus ipſe ut præfertur lib. contra Collat. cap. 5. & alibi.

(e) Sic in Edit. oper. S. Aug. & locus ipſe alibi citatur. In editis vero noſtris additur hic *habere*; tum poſtea Mſſ. Reg. & Jol. *habere* forte pro *agere*, *dicere vel cogitare valeamus*.

(f) Mſſ. Reg. & Jol. *opinamur*.

(g) Mſ. Jol. *In Domino noſtro Jeſu Chriſto*.

(h) Mſſ. Reg. & Jol. addunt hic, *Dominum*.

(i) Mſ. Reg. ſolus, *niſi ut renaſceremur*.

(k) Ita edit. Auguſt. Cæteri codices *ſimilitudine*.

(l) Mſſ. Reg. & Jol. *per crucem Chriſti*.

(m) Particulam, *autem*, addit Mſ. Jolienſis.

(n) Remigiani codicis auctoritate additum, *nec eſt membrum corporis Chriſti*.

(o) Mſ. Reg. ſolus, *ex voluptate carnis*.

(p) In Mſſ. Remig. Reg. & Jol. loco, *Mundus eum non cognovit*: verba hæc leguntur, *Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt*.

(q) Suſpicamur non incommode legi in edit. Colon. *Ut poſſit ſecundum hoc dici redemptor mundi dedit pro mundo ſanguinem* &c. cui intellectui non nocebit, ſi poſt *hoc dici*, notentur puncta duo.

(r) Mſſ. Reg. & Jol. *tenebræ Judæi non receperunt*.

(s) Locus hic alias mutilus reſtitutus fuerat in append. S. Auguſtini ex Mſ. Remigiano. Tam neceſſa-

ex Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ, neque qui ſemen Rom. 9. 6. & 7. *ſunt Abrahæ, omnes filii, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen: id eſt, non qui filii carnis, hi filii ſunt Dei; ſed qui filii ſunt promiſſionis* Gen. 21. 12. *æſtimantur in ſemine*. (a) In iſtis ergo ſunt illi, de quibus dictum ſupra memoravimus: Joan. 11. 51. *Quia Jeſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed etiam ut filios Dei diſperſos congregaret in unum*. Quia non ſolum Rom. 4. 17. ex Judæis, ſed (b) etiam ex gentibus, per eum Pſ. 146. 2. *qui vocat quæ non ſunt, tamquam quæ ſunt*, & qui diſperſos Iſrael congregat, filii Dei, filii promiſſionis in unam Eccleſiam congregantur: Gen. 22. 3. ut impleatur quod promiſſum eſt Abrahæ, cui dictum eſt, quod in ſemine ejus (c) benedicendæ eſſent omnes tribus terræ.

CAPITULUM X.

OBJECTIO.

Quod quibuſdam Evangelii prædicatio a Domino ſubtrahatur, ne percepta Evangelii prædicatione, ſalventur.

RESPONSIO.

SI probari poteſt, quod ex quo Evangelium prædicatur, nemo prorſus fuerat, cui Chriſtiana gratia annuntiata non fuerit; non recte dicitur tacitum, quod oſtenditur prædicatum. Si autem (d) aliquo modo inveniuntur homines, quibus Evangelium non fuerit prædicatum; non poteſt dici ſine judicio Dei factum: quod nefas eſt ideo reprehendi, quia non poteſt comprehendi.

CAPITULUM XI.

OBJECTIO.

Quod per potentiam Deus homines (e) ad peccata compellat.

RESPONSIO.

NUllus catholicorum dixit aut dicit, quod Deus homines pie recteque viventes, per potentiam in peccata compellat, & innocentiæ humanæ poteſtas divina vim faciat, ut eam a propoſito bonæ converſationis excutiat. Non ſunt Dei opera iſta, ſed diaboli, cujus gaudium eſt ruina ſanctorum: ſed *allevat Dominus omnes* Pſ. 44. 14. *qui corruunt, & erigit omnes eliſos:* quibus dat 2. Tim. 2. 25. & 26. *pœnitentiam, ut reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captivi* (f) *tenebantur ad ipſius voluntatem*. Cum vero aliquos a Deo aut traditos Rom. 1. 24. deſideriis ſuis, aut obduratos legimus, aut relictos; magnis peccatis ſuis hoc ipſos meruiſſe profitemur: quia talia eorum crimina præceſſerunt, (g) ut ipſi ſibi pœna fieri debuerint, quæ eis etiam ſupplicium verteret in reatum. Atque ita nec de judicio Dei querimur, (h) quo deſerit meritos deſeri; & miſericordiæ ejus gratias agimus, qua liberat non meritos liberari.

CAPITULUM XII.

OBJECTIO.

Quod quibuſdam vocatis, & pie juſteque viventibus obedientia ſubtrahatur, ut obedire deſiſtant.

RESPONSIO.

SI Deus hominem ſibi obedientem a pietate deturbat, & (i) bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & injuſte Confer cum 21. c. l. 2. de bono perſev. Aug. punit, quod ut fiat impellit. Quid tam perverſum, quid tam inſanum dici aut cogitari poteſt? Sed in talem ſenſum (k) trahuntur, qui putant in omnibus hoc eſſe præſcientiam Dei, quod & voluntatem: cum voluntas ejus numquam velit niſi bona, præſcientia autem & bona (l) noverit & mala: ſed bona quæ aut ipſe faciat, aut etiam ut nos faciamus, (m) impertit: mala autem, quæ (n) omnino ipſe non fecit, neque fieri ſuaſit, aut impulit. Vires itaque obedientiæ non ideo cuiquam ſubtraxit, quia eum non prædeſtinavit, ſed ideo eum non prædeſtinavit, (o) quia receſſurum ab ipſa obedientia eſſe prævidit.

CA-

---

ceſſariæ reſtitutioni conſentiunt Mſſ. Regius & Jolienſis, poſtea a nobis conſulti, & ambo eodem modo locum exhibentes quo in textu poſuimus. In Edition. anterioribus aberant hæc, *Sed quæ ſint iſtæ oves .... hi ſunt Iſraelitæ*. In Mſ. Remig. paulo aliter locus legebatur, ſcilicet, *Paulus apoſtolus exponit dicens, Non omnes qui ex Iſrael, hi ſunt Iſrael; neque qui ſunt ſemen Abrahæ ... Sed qui filii promiſſionis*.

(a) Mſ. Reg. *in iſtis ergo illud eſt, de quibus dictum ſupra commemoravimus*. Mſ. Jol. *ſupra dictum eſſe memoravimus*.

(b) Mſſ. Reg. & Jol. *Sed etiam ex gentibus vocantur per eum .... in una Eccleſia congregantur*. Edit. Lov. Duac. & Colon. *congregentur*.

(c) Mſſ. Reg. & Jol. *benedicentur*.

(d) Remigianus Mſ. ab antiqua manu correctus, præferebat, *aliquando*: idem habet Mſ. Reg. a prima manu.

(e) Mſ. Jol. *hominem ad peccata*. Sic & in Reſp. paulo poſt initium, ubi concinit Mſ. Reg.

(f) Mſſ. Reg. & Jol. *captivi tenentur*.

(g) Sic præferebat codex Remig. correctus: ita etiam Regius & Jolienſis a prima manu. Editi omnes, *ut ipſi ſibi pœnas debuerint, quæ eis etiam ſupplicium verterent in reatum*. Reg. Mſ. *in rectum*, errore manifeſto ſcribæ, pro, *in reatum*.

(h) Mſ. Reg. *qui ita deſerit* &c. Mſ. Jol. *quia ita deſerit*.

(i) Mſ. Jol. *bene viventem*.

(k) Mſ. Jol. *trahunt*.

(l) Editi *& bona noſcit*. Mſ. Jol. *noverit* conformiter correctioni append. Aug. ex Mſ. Remig.

(m) Editi, *imperat*, Caſtigantur ad Mſ. Remig.

(n) Mſ. Jol. *Mala autem omnino ipſe non faciat*, & paulo poſt, *ſuadet aut impellit*.

(o) Editio Lugd. non habet, *ſed ideo eum non prædeſtinavit*: quod textui addi debere ex conjectura pronuntiarant Lovanienſes, & qui poſteriores editiones curaverant, cum hac adjectione: *Quod non improbabis, ſi conferas cum* 2. 3. *&* 7. *Reſponſ. ſupra*. S. Auguſt. oper. Editores ex Mſ. Remigiano addiderant textui, abſque nota dubitationis. Horum correctio firmatur auctoritate Mſ. Jolienſis, in quo legimus, etſi cum aliquantula differentia: *Sed ideo non prædeſtinavit, quia receſſurum a ſe ipſa inobedientia eſſe præſcivit*.

CAPITULUM XIII.

OBJECTIO.

Quod quidam homines non ad hoc (a) *a Deo creati ſunt, ut vitam adipiſcerentur æternam: ſed ut habitum tantummodo ſæculi præſentis ornarent, & ad utilitatem naſcerentur aliorum.*

RESPONSIO.

UNiverſos homines non ignoramus a Deo ſingillatim (b) creari, & de hac univerſitate alios damnandos cum diabolo, alios regnaturos eſſe cum Chriſto. Quod ergo etiam hi creantur, qui æternæ vitæ participes non erunt, nulla eſt culpa Creatoris, qui naturæ auctor eſt, non vitii quod natura contraxit. Ornari autem etiam talium conditione mundi hujus varietatem quis non intelligat, (c) qui videat ſtudiis & operibus quorumdam impiorum tot commoda vitæ præſentis inſtructa in inventione artium, in extructione urbium, in conſtitutione legum, (d) in confœderatione populorum? Quod ſi quæritur an de iſtis, quos a vera religione impius error avertit, aliquid boni profectibus ſanctorum, & incrementis Eccleſiæ providentia divina contulerit: (e) inſpiciatur primum ipſa crux Chriſti, in qua (f) magno ſcelere Judæorum miſericors voluntas Dei, ut pro redemptione noſtra unicus Filius ejus occideretur, impleta eſt. Inſpiciatur Apoſtolorum glorioſa tolerantia, inter perſequentium fremitus (g) unanimi voce ad Deum clamantium:
Act. 4. 27. (h) *Convenerunt enim vere in civitate iſta, adverſus ſanctum puerum tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Iſrael, ut facerent quæ manus tua & conſilium prædeſtinavit fieri.* Inſpiciantur denique innumerabilium Martyrum palmæ, quibus de crudeliſſima infidelium ſævitia felix eſt collata victoria. Audiatur etiam Apoſtolus Eccleſiam Dei ad perſeverantiam pietatis (i) inſtituens: *In nullo*, inquit, *terreamini ab ad-*
Philip. 1. 28. *verſariis, quæ eſt illis cauſſa perditionis, vobis autem ſalutis, & hoc a Deo. Vobis enim donatum eſt pro Chriſto non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini.* (k) De illis quoque erroribus conſulens nobis Dei bonitas ſentiatur, quos Deus in Eccleſia contra Eccleſiam permiſit exſurgere; non utique eos creans aut fovens; ſed per ipſos diligentiam filiorum ſuorum ad inquiſitionem & cuſtodiam veritatis exercens: dicente Apoſtolo, *Oportet hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant in vobis.* 1. Cor. 11. 19.
Quis autem reſpiciens ad tenebras impiorum, & (l) ad illuminationem fidelium, non ad gratias agendas Deo, ex ipſa fiat collatione ferventior, & (m) ex ruina pereuntium diſcat, in quæ mala per liberum arbitrium rueret, niſi ei per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Dei gratia ſubveniret.

CAPITULUM XIV.

OBJECTIO.

Quod qui Evangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædeſtinatione non credant: & quod Deus ita definierit, ut quicumque non credunt, ex ipſius conſtitutione non credant.

RESPONSIO.

INfidelitas non credentium Evangelio, nequaquam ex Dei prædeſtinatione (n) generatur. Bonorum enim Deus auctor eſt, non malorum. Prædeſtinatio igitur Dei ſemper in bono eſt, aut ad retributionem juſtitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ. *Univerſæ enim viæ Do-* Pſ. 24. 10.
mini miſericordia & veritas. Proinde infidelitas non credentium, non ad conſtitutionem Dei, ſed ad præſcientiam referenda eſt. Quæ non ideo neceſſitatem non credendi intulit, quia falli de ea, quæ futura erat, infidelitate, non potuit. Fides autem & charitatis opera, atque in eis uſque in finem perſeverantia, quia homini per Dei gratiam conferuntur, recte (o) & ipſa, & quæ eis retribuenda ſunt, prædeſtinata dicuntur, ex auctoritate Apoſtoli, qui ait,
Gratia Dei ſalvi facti eſtis per fidem: & Epheſ. 2. 8.
hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in operibus bonis, (p) *in Chriſto Jeſu, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Tam ergo in errore eſt, qui infidelitatem impiorum ad Dei conſtitutionem refert; quam qui fidei juſtitiæque ſanctorum, non Deum profitetur auctorem. Qui enim quod acce-

---

(a) In Mſ. Reg. deeſt, *a Deo*.
(b) Mſ. Jol. *creatos*.
(c) Mſ. Regius, *cum videat*.
(d) Mſ. Jol. *in ordinatione populorum*. Mſ. Reg. *in conſideratione*, forte pro, *confœderatione*.
(e) Mſſ. Reg. & Jol. *adſpiciatur primum*.
(f) Mſ. Regius *a magno ſcelere*.
(g) Editi, *hac animi*. Melius ut in Jol. *unanimi*; aut ut in Remig. *unianimi*.
(h) Editi, *Convenerunt ergo*, Mſſ. Remig. & Jol. cum Edit. Auguſt. *Convenerunt enim*, juxta textum ſacrum Græcum & Latinum.
(i) Mſſ. Reg. & Jol. *invitans*: tum Mſ. Jol. *In nullo autem .... donatum eſt a Chriſto*. In Mſ. Reg. hæc deſunt, *In nullo* uſque ad, *vobis autem datum eſt a Chriſto non ſolum &c.*
(k) Mſ. Jolienſis ſic habet hunc locum: *De his quoque erroribus conſulens nobis Dei pietas ſentiatur, quos Deus in Eccleſia pugnaturos contra Eccleſiam permiſit exurgere. Non utique creans eos, ſed per ipſos diligentiam filiorum ſuorum inquiſitione & cuſtodia veritatis exercens, dicente Apoſtolo, Oportet hæreſes eſſe & ſchiſmata &c.* Mſ. Regius vero: *quod Deus in Eccleſia impugnatores contra Eccleſiam permiſit exurgere .... inquiſitione & cuſtodia veritatis exercens, dicente Apoſtolo, Oportet hæreſes eſſe & ſchiſmata &c.*
(l) Ita Mſſ. Reg. & Jol. At vero editi, *ad illuminationem filiorum*.
(m) Editi, *in ruina*. Mſſ. Reg. & Jol. *ex ruina*: tum, *liberum arbitrium veniret*.
(n) Mſ. Jol. *geritur*.
(o) Editi & *iſta* Mſſ. Remig. & Jol. & *ipſa*.
(p) Hæc verba, *in Chriſto Jeſu*, aberant ab Editis: reſtituuntur auctoritate Mſ. Jolienſis & textus ſacri.

acceperat perdidit, non inde id recipit unde perdidit; ſed (a) ab illo recipit quod habeat, a quo quod amiſit acceperat.

CAPITULUM XV.

Objectio.

Quod idem ſit præſcientia, quod prædeſtinatio.

Responsio.

Qui præſcientiam Dei in nullo ab ipſius prædeſtinatione diſcernit, quod tribuendum eſt Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur adſcribere. Sed cum bona ad largitorem (b) cooperatoremque eorum Deum, mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam referenda ſint: dubium non eſt, ſine ulla temporali differentia Deum & præſciiſſe ſimul, & prædeſtinaſſe, (c) quæ ipſo erant auctore facienda, vel quæ malis meritis juſto erant judicio retribuenda; præſciiſſe autem tantummodo, non etiam prædeſtinaſſe, quæ non ex ipſo erant cauſſam operationis habitura. Poteſt itaque ſine prædeſtinatione eſſe præſcientia: prædeſtinatio autem ſine præſcientia eſſe non poteſt.

DE SINGULIS CAPITULIS

Singulæ Sententiæ.

Singulis capitulis ſingulas opponit ſententias.

Quamvis ergo ad omnes objectiones ſeu querulæ imperitiæ, ſeu fallacis invidiæ, planiſſime ac pleniſſime, quantum Dominus dedit, exiſtimem eſſe reſponſum: profeſſionem tamen ſenſus noſtri etiam in brevia coarctemus; ut ſub paucorum verborum ſimplicitate magis magiſque appareat, nos quod (d) de ſupra ſcriptis capitulis intelligimus, nulla circumloquendi arte prætexere, (e) ſed abſolute ac libere & prava reſpuere, & conſenſum probabilibus non negare.

Sententia Super I.

Quiſquis igitur ex prædeſtinatione Dei, velut fatali neceſſitate homines in peccata compulſos cogi dicit in mortem, non eſt catholicus. Nullo enim modo prædeſtinatio Dei iniquos facit, neque cujuſquam omnino eſt cauſſa peccati.

Sententia Super II.

(f) Item qui dicit, quod ab his qui non ſunt prædeſtinati ad vitam, non auferat percepta baptiſmi gratia originale peccatum, non eſt catholicus. Sacramentum enim baptiſmatis, quo omnia prorſus peccata delentur, etiam in eis verum eſt, qui non ſunt in veritate manſuri, & ob hoc ad vitam veram non ſunt prædeſtinati.

Sententia Super III.

Item qui dicit, quod non prædeſtinati ad vitam, etiam ſi fuerint in Chriſto (g) per baptiſmum regenerati, & pie juſteque vixerint, nihil eis proſit, ſed tam diu reſerventur, donec ruant; nec ante eos ex hac vita, quam hoc eis contingat, auferri, tamquam ad conſtitutionem Dei talium hominum ruina referenda ſit: non eſt catholicus. Quia non ideo Deus tempus ætatis cuiquam prolongavit, ut diu vivendo corrueret, & a fide recta in ſua longævitate deficeret: cum inter beneficia Dei numeranda ſit ipſa longævitas, qua homo melior debuit eſſe, non pejor.

Sententia Super IV.

Item qui dicit, quod non omnes vocentur ad gratiam, ſi de his loquitur quibus Chriſtus annunciatus non eſt, (h) non poteſt reprehendi. Quia ſcimus quidem in omnes fines terræ Evangelium deſtinatum, ſed non putamus jam in omnibus terræ finibus prædicatum: nec poſſumus dicere quod ibi ſit gratiæ vocatio, ubi matris Eccleſiæ adhuc nulla eſt regeneratio.

Sententia Super V.

Item qui dicit, quod qui vocati ſunt, non æqualiter vocati ſint, ſed alii ut crederent, alii ut non crederent, quaſi cuiquam vocatio cauſſa fuerit non credendi; non recte dicit. Quamvis enim fides non ſit niſi ex Dei dono, & hominis voluntate: infidelitas tamen non eſt niſi ex ſola hominis voluntate.

Sententia Super VI.

Item qui dicit, quod liberum arbitrium in homine nihil ſit, ſed ſive ad bonum ſive ad malum prædeſtinatio Dei in hominibus operetur; non eſt catholicus. Arbitrium enim hominis gratia Dei non abolet, ſed adolet, & ab errore in viam revocat ac reducit: ut quod ſua libertate erat pravum, Spiritu Dei agente ſit rectum. (i) Prædeſtinatio quoque Dei ſemper in bono eſt: quæ peccatum, ſola hominis voluntate commiſſum, aut remittendum novit cum laude miſericordiæ, aut plectendum cum laude juſtitiæ.

Sen-

(a) Mſ. Jol. *ab illo illud recipit qui habet.*
(b) Mſſ. Reg. & Jol. *cooperatoremque omnium, mala autem.*
(c) Mſ. Reg. *quæ in ipſo erant auctore ſinienda.*
(d) Mſ. Jol. *de ſupra dictis.*
(e) Mſſ. Reg. & Jol. *ſed abſolute adhibere.*
(f) In hac ſententia & ſequentibus omnibus vox hæc *Item* abeſt a Mſ. Regio.
(g) Editi, *baptiſmate*. Mſſ. & Remig. cum Edit. S. Auguſt. *per baptiſmum.*
(h) Sic Mſſ. Remig. & Jol. cum Edit. Auguſt. Editi, *reprehendi non debet.*
(i) Mſ. Reg. *Prædeſtinatio quoque Dei .... qui peccatum.*

SENTENTIA SUPER VII.

ITem qui dicit, quod Deus quibuſdam filiis ſuis quos regeneravit in Chriſto, quibus fidem, ſpem, & dilectionem dedit, ob hoc non dederit perſeverantiam, quia non ſunt a maſſa perditionis præſcientia Dei, & prædeſtinatione diſcreti: ſi hoc vult firmare, quod Deus hujuſmodi homines in bonis quæ donaverat noluerit permanere, & ipſe eis cauſſa averſionis extiterit; contra juſtitiam Dei ſentit. Quamvis enim omnipotentia Dei potuerit vires ſtandi præbere lapſuris: gratia tamen ejus non prius eos deſeruit, quam ab eis deſereretur. Et quia hoc ipſos voluntaria facturos defectione prævidit, ideo in prædeſtinationis electione illos non habuit.

SENTENTIA SUPER VIII.

ITem qui dicit, quod non omnes homines velit Deus ſalvos fieri, ſed certum numerum prædeſtinatorum, durius loquitur quam loquendum eſt de altitudine inſcrutabilis gratiæ Dei:
1. Tim. 2. 4. qui & omnes vult ſalvos fieri, atque in agnitionem veritatis venire; (a) & voluntatis ſuæ propoſitum in eis implet, quos præſcitos prædeſtinavit, prædeſtinatos vocavit, vocatos juſtificavit, juſtificatos glorificavit: nihil amittens de plenitudine gentium, & de omni ſemine Iſrael, cui præparatum eſt in Chriſto regnum æternum ante conſtitutionem mundi. Ex toto enim mundo totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus, omnes homines adoptantur. Nec poteſt ullo modo per infidelitatem atque inobedientiam multorum, Dei promiſſio vacillare, dicentis ad
Gen. 22. 18. Abraham, *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.*
Rom. 4. 21. *Quod* autem *promiſit* (b) Deus, *potens eſt, & facere*: ut & qui ſalvantur, (c) ideo ſalvi ſint, quia illos voluit Deus ſalvos fieri; & qui pereunt, ideo pereant, quia perire meruerunt.

SENTENTIA SUPER IX.

ITem qui dicit, quod non pro totius mundi redemptione Salvator ſit crucifixus, non ad ſacramenti virtutem, ſed ad infidelium reſpicit partem: cum ſanguis Domini noſtri Jeſu Chriſti pretium totius mundi ſit: a quo pretio extranei ſunt, qui aut delectati captivitate, redimi noluerunt, aut poſt redemptionem, ad eamdem ſunt ſervitutem reverſi. Non enim cecidit verbum Domini, neque evacuata eſt mundi redemptio. Quia etſi non cognovit mundus Deum in vaſis iræ, cognovit tamen mundus Deum in vaſis miſericordiæ: quæ Deus, nullis eorum bonis meritis præcedentibus, eruit de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii dilectionis ſuæ.

SENTENTIA SUPER X.

ITem qui dicit, quod quibuſdam Evangelii prædicatio a Domino ſubtrahatur, ne percepta Evangelii prædicatione ſalventur; poteſt objectionis invidiam declinare patrocinio ipſius Salvatoris, qui apud quoſdam, quos ait fuiſſe credituros, ſi mirabilium ejus ſigna vidiſſent, noluit operari, & quibuſdam populis vetuit Apoſtolus evangelizare, & nunc aliquas adhuc gentes patitur extra gratiam ſuam degere: cum tamen conſtantiſſima fide perceptum habeamus, in omnes mundi partes Eccleſiam dilatandam; nec ante eſſe hoc ſæculum finiendum, quam in univerſos fines terræ Evangelium dirigatur, *& omnis lingua confiteatur, quoniam* (d) *Dominus Jeſus Chriſtus in gloria Dei Patris eſt.*

Matth. 11. 21.

Philip. 2. 11.

SENTENTIA SUPER XI.

ITem qui dicit, quod per potentiam Deus homines in peccata compellat, merito reprehenditur. Nec enim Deus, qui juſtitiæ & bonitatis auctor eſt, & cujus omnia ſtatuta & mandata contra peccatum ſunt, quemquam ad peccandum cogere, & ab innocentia in facinora præcipitare credendus eſt. Si qui autem tam profundæ impietatis ſunt, ut extra remedium correctionis habeantur; non a Deo incrementa iniquitatis accipiunt, ſed per ſemetipſos deteriores fiunt: quia relinqui a Deo, ac ſibi ac deceptoribus ſuis tradi, propter præcedentia peccata, meruerunt, ut eis peccatum ſit ipſa etiam pœna peccati.

SENTENTIA SUPER XII.

ITem qui dicit, quod quibuſdam vocatis, & & pie juſteque viventibus, obedientia ſubtrahatur, ut obedire deſiſtant; male opinatur (e) de bonitate Dei atque juſtitia, ut videatur ad impietatem pios cogere, & innocentiam bonis adimere: cum ipſe ſit pietatis atque innocentiæ (f) & largitor & cuſtos. Qui ergo Deo adhæret, Spiritu Dei agitur: qui autem a Deo recedit, propria voluntate obedire deſiſtit.

SENTENTIA SUPER XIII.

ITem qui dicit, quod quidam homines non ad hoc a Deo creati ſunt, ut vitam adipiſcerentur æternam, ſed ut habitum tantummodo præſentis ſæculi ornarent, & ad utilitatem naſcerentur aliorum; melius loqueretur dicens, quod Deus qui creator eſt omnium, non fruſtra etiam eos condat, (g) quos prævidit vitæ æternæ participes non futuros: quia etiam in malis hominibus bonum Dei opus eſt ipſa natura, (h) & laudabilis eſt in impiorum damnatione juſtitia. Non poteſt autem merito reprehendi qui dicit, quod etiam talium conditione mundus

(a) Mſ. Reg. *ſed voluntatis ſuæ propoſitum.*
(b) In Mſ. Jol. abeſt hic vox, *Deus.*
(c) Mſ. Reg. *in Deo ſalvi ſint, quia illos voluit Deus ſalvos facere.*
(d) Editi, *quoniam Jeſus Chriſtus.* Mſ. Jol. *Dominus Jeſus Chriſtus*, ut in Apoſtoli textu legitur.
(e) Mſ. Reg. *De bonitate atque juſtitia Dei.*
(f) In Mſ. Reg. non habetur particula, *&*, nec in Mſ. Jol. quæ in Editis legitur.
(g) Mſ. Reg. *quos prævidet.*
(h) Mſ. Reg. hæc verba præcedentibus jungit, *& laudabilis; & impiorum damnatio juſta.*

dus ornetur, & quod hi, qui ſibi ſua iniquitate nocituri ſunt, ad utilitatem naſcantur aliorum. Neque enim quamlibet innumerabilis multitudo impiorum indecora eſt mundo, aut inutilis Dei regno: cum etiam per ipſorum veniat propaginem regeneranda generatio; & in eis tolerandis ac diligendis populus Dei fiat illuſtrior; (a) diſcens bonitatem & patientiam ab illo, *qui pluit ſuper juſtos & injuſtos, & ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos.* Matth. 5. 45.

Sententia Super XIV.

ITem qui dicit, quod qui Evangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædeſtinatione non credant, & quod Deus ita definierit, ut quicumque non credunt, ex ipſius conſtitutione non credant; non eſt catholicus. Sicut enim fides, quæ per dilectionem operatur, Dei donum eſt: ita infidelitas conſtitutio Dei non eſt. Quia Deus pœnas criminum novit ordinare, non crimina: (b) nec conſequens eſt ut quod non remiſerit, ipſe commiſerit. Prædeſtinatus itaque vivit ex fide ſibi donata, non prædeſtinatus perit in infidelitate voluntaria, non coacta.

Sententia Super XV.

ITem qui dicit, quod idem ſit præſcientia quod prædeſtinatio, in bonis ſine dubio operibus noſtris duo iſta permiſcet. Quæ enim ex Dei munere habemus, (c) & quæ præſcita dicuntur, non poſſunt non eſſe prædeſtinata: & quæ prædeſtinata appellantur, non poſſunt non eſſe præſcita. In malis autem operibus noſtris, ſola præſcientia Dei intelligenda eſt. Quia ſicut præſcivit & prædeſtinavit quæ ipſe facit, & ut faceremus dedit: ita præſcivit tantum, non etiam prædeſtinavit, quæ nec ipſe fecit, nec ut faceremus exegit.

(a) Sic Mſſ. Remig. & Jol. cum Edit. Duac. & Colon. & recentioribus. Edit. Lugdun. antiquior & Lovan. *ducent*.

(b) Mſ. Reg. *non conſequens eſt*, quibus addit, *ut quod non ipſe commiſerit prædeſtinatus puniatur, qui vivit ex fide ſibi donata; & non prædeſtinatus juſtum eſt ut pereat in infidelitate voluntaria, nec coacta*. Mſ. Jol. ut editi *nec conſequens eſt*. Cætera ut in Mſ. Reg. Mſ. Remig. ut editi, *nec conſequens* &c. Editi, *infidelitate* abſque *in*, quod Mſ. tres addunt.

(c) Mſ. Reg. *ex præſcientia dicuntur*.

ADMONITIO
IN SANCTI PROSPERI
AQUITANI

Pro Auguſtini doctrina Reſponſiones ad Capitula objectionum Vincentianarum.

Matth. 10. 24. SÆPE *ſæpius impletur in ſervis Chriſti quod ipſe in Evangelio pronunciavit*: Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. *Cum igitur Galli reprehenſores doctrinæ ſancti Auguſtini, magni illius & incomparabilis Eccleſiarum Dei Magiſtri, in ipſum magna contentione inſurrexiſſent, quo ſanos ejus ſenſus ad inſanos intellectus apud imperitam plebeculam detorquerent, calumnioſiſque eorum objectionibus reſponſiones rationabiles objeciſſet ſanctus Auguſtini diſcipulus & vindex Aquitanus noſter: jam vero ipſum nominatim impetere, & in impietatis, immo etiam in inſaniæ famam deducere ſtatuentes, novas confinxere objectiones, tam Auguſtini pronunciatis, quam ſancti Proſperi ad priores eorum calumnias reſponſis, ſi ipſis fides haberetur, conſectarias: quæ quidem magnam partem cum prioribus coincidunt, & quorum aliquas bis terque, ſub verbis vix diſſimilibus, exaggerare non ſunt veriti*, numerum criminationum augere volentes, quia ſenſum variare non potuerant. *Quarum conſecutionum tanta per ſe primo adſpectu patet abſurditas, ut, eodem Proſpero teſte*, fraternæ charitatis obliti, exiſtimationem ejus quoquo modo lædere ſtudentes, ſuam ſe evertere nocendi cupiditate non viderent. S. Proſp. Reſp. ad 9. Object. Idem in Præfat.

Ibidem. *Tam inſanas criminationes, & tam prodigioſa blaſphemiarum mendacia, quæ fidem omnem apud prudentes quoſque judices ſatis abrogarent, facile & ſuffi-*

cien-

cienter, ſola unius ſubſcriptione anathematis, falſo, & ad excitandam duntaxat in ſe invidiam jactata probaſſet, niſi veritus eſſet, ne profeſſionis ſinceriſſimæ brevitatem malignitas eorum ſuſpectam eſſet habitura, & ſimpliciores pleroſque, diabolici (ut ait) indiculi confictione turbatos, inſtrui, malignantiumque adverſariorum animos diffuſiori reſponſione ſatius fuiſſet mitigari. Quod Reſp. ad Object. 1. *quidem ſanctus Doctor noſter, non ex proprio ingenio, privataque auctoritate ſuſcipere ſe proteſtatur; ſed ea confidentia ſcribit, ut ſenſum ſuum fidemque, quam contra Pelagianos defenderat hactenus, defendebatque quotieſcumque ſe daret occaſio, ex Apoſtolicæ ſedis auctoritate ſe præmoneat eſſe defenſurum. Ex quibus verbis, nonnullis viſum eſt, reſponſiones iſtas, Cæleſtini Papæ Epiſtola pro Proſpero & Hilario, & maxime pro aſſerenda S. Auguſtini doctrina ad Galliarum Epiſcopos directa, eſſe poſteriores. Quæ tamen conſecutio ab aliis viris eruditis infirma omnino judicatur. Quando quidem dum adhuc in vivis ſuperſtes eſſet Auguſtinus, & ante quam ſcripſiſſet ad Gallos Cæleſtinus, ſedis Apoſtolicæ Romanæque Eccleſiæ ſententiam in medium adduxit Proſper, tum in Epiſtola ſua ad Rufinum, tum in Carmine de Ingratis. Unde veriſimile eſt,* Epiſt. ad Ruf. c. 3. Carm. de Ingrat. c. 2. Maug. t. 2. Nor. hiſt. Pelag. l. 2. c. 11. *quod ſi tanti ponderis teſtimonium, adeoque cauſſæ ſuæ favens, quod ex illa Epiſtola Cæleſtini duci poteſt, afferre voluiſſet, id certe apertius, & validius præſtitiſſet. Hinc quod quidam opinantur, ex his quæ Proſper dicit hoc in opere de auctoritate ſedis Apoſtolicæ, erui, Proſpero a Summo Pontifice in mandatis datum, ut gratiæ Chriſti doctrinam adverſus Pelagianos defendendam ſuſciperet; hoc certe tam invictis rationibus, quam eruditorum virorum, quibus hæc placuit opinio, auctoritati inniti optaremus. Cum ergo, quo tempore objectiones iſtas poſteriores Auguſtini ſimul & Proſperi adverſarii in vulgus ſparſerint, non omnino conſtet apud eruditos; nec proinde quando his a Proſpero noſtro iterum fuerit reſponſum; probabile tantum judicamus, illos homines paulo poſt lectam ſuperiorum objectionum confutationem, tumultuario ſtilo ſcriptas objectiones in vulgus quanto citius potuerunt ſparſiſſe; quibus ſtatim S. Proſper, reſponſionibus quæ ſubjiciuntur ſatisfacere non diſtulit. Etſi non ignoremus has objectiones quibuſdam eruditis videri prius a nobis editas tempore præceſſiſſe, de quo judicet lector. Nec mirum vero quod in ſubjecto opere paulo durius reſpondere agnoſcitur adverſariis ſanctus noſter, quam in priori reſponderat. Cum enim illi presbyteri, ut poſtea Cæleſtinus agnovit in Epiſtola, conniventibus etiam Epiſcopis ſuis, diſſenſioni Eccleſiarum ſtudentes, indiſciplinatas quæſtiones* Epiſt. Cæleſtini ad Epiſc. Galliar. c. 1. infra. *in medium vocarent, pertinaciterque dicerent, Auguſtini diſcipulos prædicare adverſantia veritati: prioribus ſancti Proſperi reſponſis ſurdi, longe pejora, & rationi charitatique magis contraria fuerant commenti.*

Quis vero ſit illle Vincentius, qui peſſimæ cauſſæ patronum ſe præſtitit præ cæteris, apud eruditos non omnino conſtat. Erat tunc temporis in Monaſterio Lirinenſi Vincentius, qui quodam libro contra omnes hæreſes, cui Commonitorio titulum fecit, circa annum 434. ſcripto deinceps celeber in Eccleſia effectus eſt. Voſſius hiſt. Pelag. lib. 1. c. 9. *Hunc quidam ſcriptor, ſparſarum in Proſperum calumniarum auctorem voluit, quia eumdem ſancti Auguſtini doctrinæ adverſum fuiſſe contendit: in hanc opinionem ea ratione motus deſcendens, qua Vincentius Epiſtola Cæleſtini Papæ* Nor. Hiſt. Pelag. l. 2. cap. 11. Antiel. op. Leon. Gennad. in catal. c. 64. *manifeſte & voluntarie abuſus judicaretur. Huic opinioni accedunt etiam alii, qui Vincentium iſtum Semipelagiani dogmatis ſectatoribus accenſent. De hoc „ Gennadius in ſuo Illuſtrium virorum Catalogo ſic loquitur: Vincentius natio- „ ne Gallus, apud Monaſterium in Lirinenſi inſula presbyter, vir in ſcripturis „ ſanctis doctus, & notitia Eccleſiaſticorum dogmatum ſufficienter inſtructus, „ compoſuit ad evertenda hæreticorum collegia nitido & aperto ſermone validiſ- „ ſimam diſputationem (Commonitorium adverſus hæreſes nuncupatur:) quam „ abſconſo nomine ſuo adtitulavit, Peregrini adverſum hæreticos: cujus operis „ quia ſecundi libri maximam in ſchedulis partem, a quibuſdam furatam per- „ didit, recapitulato ejus paucis ſermonibus ſenſu primo, compegit, & in unum*

„ *librum*

„ *librum edidit* “. *Moritur Theodoſio & Valentiniano regnantibus, ideſt anno* 448. *aut ſequenti. Hunc multi ſancti Proſperi reſponſionibus adquieviſſe, & Auguſtini doctrinam, quæ erat Eccleſiæ doctrina, amplexum fuiſſe hinc colligunt, quia ſanctitatis fama ex tunc non exciderit.*

Voſſius hiſt. Pelag. Hen. Noris hiſt. Pelag. l. 2. c. 11. N. 8. Alexand. hiſt. Eccl. tom. 10. c. 3. art. 7. §. 7.

Obſervat quoque auctor Diſſertationis Criticæ de veris operibus SS. PP. Leonis magni & Proſperi Aquitani; Opus iſtud (Commonitorium *ſcilicet) aureum licet, & numquam ſatis pro dignitate commendandum, eo tamen fine ſuſceptum, ut Auguſtini doctrinam in ſuſpicionem traheret, jam maxime penes eruditos invaluiſſe ſibi perſuaſum. Quam ſententiam ipſe fuſius nova inductione firmat pag.* 411. *&* 412. *Quibus ſubjungit, quod licet ille Vincentius* Commonitorii *ſui ſententias ingenioſius quandoque in ipſam Auguſtini doctrinam, quam in hæretico-*
„ *rum artes atque verſutias vibraſſe videatur: quanto minus tamen in ipſam præ-*
„ *valuerunt, tanto efficaciora in alias ſive exortas, ſive exorituras in futurum*
„ *hæreſes aut ſectas quaslibet, Altiſſimi prædicanda converſione, arma facta*
„ *ſunt; ut inter præcipua, quæ adverſus errores ac ſchiſmata penes Eccleſiam*
„ *depoſuerunt antiqui Patres documenta, nullum illa præ* Commonitorio *frequen-*
„ *tius adhibuerit, quod ſemper experta ſit, eo validius impugnari rebelles, ac*
„ *felicius vinci.*

Gennad. in catalogo c. 89.

Qui vero de Vincentii Lirinenſis Monachi, viri ſanctitatis & eruditionis fama notiſſimi, doctrina meliora ſentiunt, in hoc conveniunt, ut alium ejuſdem nominis quærant cui ejuſmodi objectiones aſſignent. Baronius cum aliis ejus ſequacibus Vincentii alterius opus dici poſſe opinatur, de quo Gennadius in Catalogo, cap. 89. *Vincentius presbyter, & ipſe natione Gallus, in divinis ſcri-*
„ *pturis exercitatus, linguam habens uſu loquendi, & majorum lectione poli-*
„ *tam: commentatus eſt in pſalmos: cujus operis legit aliqua ſancto homini Dei*
„ *Cannati me audiente; promittens ſimul, ſi Dominus vitam & vires daret,*
„ *ſe in toto pſalterio, eodem ſtudio laboraturum. Nec aliquid obſtat, quin idem agnoſcatur eſſe Vincentius, qui anno* 439. *interfuit Concilio Rhegienſi, Conſtantini ſeu Conſtantiani Epiſcopi forte Dienſis nomine. Etſi enim Gelaſio (anno* 496. *demortuo) ſuperſtes fuerit Gennadius: nihilominus tamen coætaneus eſſe potuit homini anno* 430. *libros in lucem emittenti. Quæ opinio inde etiam vires accipit, quod illos maxime laudare aſſueverit Gennadius, quos Auguſtino minime faventes noverat. Vincentium vero hunc impenſe laudaverit in ſupra citatis.*

Cent. tom. 3. Gal. Chriſt. t. 2. Gennad. cap. 94. & c. 80.

PRÆFATIO SANCTI PROSPERI

In Reſponſiones ad Capitula Objectionum Vincentianarum.

QUIDAM Chriſtianæ ac (a) fraternæ charitatis obliti, in tantum exiſtimationem noſtram quoquo modo ſtudent lædere, ut ſuam ſe evertere, nocendi cupiditate non videant. Contexunt enim, & qualibus poſſunt ſententiis comprehendunt ineptiſſimarum quarumdam blaſphemiarum prodigioſa mendacia; eaque oſtendenda & ingerenda multis publice privatimque circumferunt; aſſerentes talia in noſtro ſenſu eſſe, qualia diabolico continentur indiculo. Quæ falſo in nos, ad excitandam invidiam jactitari, facile & ſufficienter ſubſcriptione unius probaremus anathematis; niſi malignitas eorum, qui ſe gravari putant, ſi de nobis bene ſentiatur, ipſam ſubſcriptionis noſtræ brevitatem ſuſpectam eſſet habitura. Unde ne hujus querelæ inveniretur occaſio, neceſſarium convenienſque (b) credidimus, ut ſive ad calumniantium animos mitigandos, ſive ad eos quorum auribus tale aliquid inſonuit inſtruendos, quantum adjuvante Domino fieri potuerit, plene lucideque pandamus, quid de perverſis definitionibus judicemus. Propoſitis igitur ſingillatim ſedecim capitulis, ſub unoquoque eorum, ſenſus noſtri, & fidei quam contra Pelagianos ex Apoſtolicæ ſedis auctoritate defendimus, verba (c) ponemus: ut qui paululum ſe ad legenda hæc dignati fuerint occupare, evidenter agnoſcant, impiarum profanarumque opinionum nullum cordibus noſtris inhæſiſſe veſtigium; & blaſphemias quas perſpexerint noſtra profeſſione damnari, in earumdem repertoribus cenſeant debere puniri.

A R-

(a) Mſ. Jolienſis. *Fraternæ Veritatis*. (b) Mſ. Remig. *credimus*. (c) Mſ. Remig. *ponimus*.

ARGUMENTA CAPITULORUM
OBJECTIONUM VINCENTIANARUM.

OBJECTIO I.

QUOD Dominus noſter Jeſus-Chriſtus non pro omnium hominum ſalute & redemptione ſit paſſus.

OBJECTIO II.

Quod Deus nolit omnes ſalvare, etiam ſi omnes ſalvari velint.

OBJECTIO III.

Quod Deus majorem partem generis humani ad hoc creat, ut illam perdat in æternum.

OBJECTIO IV.

Quod major pars generis humani ad hoc creatur a Deo, ut non Dei, ſed diaboli faciat voluntatem.

OBJECTIO V.

Quod peccatorum noſtrorum auctor ſit Deus, eo quod malam faciat voluntatem hominum, plaſmet ſubſtantiam, quæ naturali motu nihil poſſit niſi peccare.

OBJECTIO VI.

Quod Deus tale in hominibus plaſmet arbitrium, quale eſt dæmonum, quod proprio motu nihil aliud poſſit velle, niſi malum.

OBJECTIO VII.

Quod hæc ſit voluntas Dei, ut magna pars Chriſtianorum ſalva eſſe nec velit nec poſſit.

OBJECTIO VIII.

Quod nolit Deus ut omnes catholici in fide catholica perſeverent, ſed velit ut magna exinde pars apoſtatet.

OBJECTIO IX.

Quod velit Deus, ut magna pars ſanctorum a ſanctitatis propoſito ruat.

OBJECTIO X.

Quod adulteria & corruptelæ virginum ſacrarum ideo contingant, quia illas Deus ad hoc prædeſtinavit ut caderent.

OBJECTIO XI.

Quod quando inceſtant patres filias, & matres filios, vel quando ſervi Dominos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus prædeſtinavit ut fieret.

OBJECTIO XII.

Quod Dei prædeſtinatione efficiantur de filiis Dei filii diaboli, & de templo ſancti Spiritus templa dæmoniorum, & de membris Chriſti membra meretricis.

OBJECTIO XIII.

Quod omnes illi fideles & ſancti, qui ad æternam mortem prædeſtinati ſunt, quando ad vomitum ſuum relabuntur, vitio quidem ſuo hoc facere videntur, ſed ipſius vitii cauſſa eſt divina prædeſtinatio, quæ illis latenter ſubtrahit bonas voluntates.

OBJECTIO XIV.

Quod magna pars illa Chriſtianorum catholicorum fidelium atque ſanctorum, quæ ad ruinam & perditionem prædeſtinata eſt, etiam ſi petat a Deo ſanctitatis perſeverantiam, non impetrabit: eo quod mutari non poteſt divina prædeſtinatio, quæ illos præordinavit, præparavit, præaptavit ut caderent.

OBJECTIO XV.

Quod omnes illi fideles & ſancti, qui ad æternam mortem prædeſtinati ſunt, poſtea quam ceciderint, ſic a Deo diſpenſentur, ne poſſint, vel velint per pœnitentiam liberari.

OBJECTIO XVI.

Quod magna pars illa fidelium atque ſanctorum, quæ ad æternam mortem prædeſtinata eſt, quando dicit Deo in oratione Dominica: Fiat voluntas tua, nihil aliud quam contra ſe petat, ideſt, ut cadant, & ruant; quia voluntas Dei hæc eſt, ut æterna morte pereant.

SANCTI PROSPERI AQUITANI
PRO AUGUSTINI DOCTRINA
Reſponſiones ad Capitula Objectionum Vincentianarum. (a)

LIBER UNUS. *

* Scriptus forte paulo poſt ſuperiores reſponſiones.

CAPITULUM I.

OBJECTIO.

(b) *Quod Dominus noſter Jeſus Chriſtus non pro omnium hominum ſalute & redemptione ſit paſſus.*

RESPONSIO.

CONTRA vulnus originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura eſt, & unde omnium concupiſcentiarum morbus inolevit, verum & potens ac ſingulare remedium eſt mors filii Dei (c) Domini noſtri Jeſu Chriſti: qui liber a mortis debito & ſolus abſque peccato, pro peccatoribus & debitoribus (d) mortis eſt mortuus. Quod ergo ad magnitudinem & potentiam pretii, & quod ad unam pertinet cauſſam generis humani, ſanguis Chriſti redemptio eſt totius mundi. Sed qui hoc ſæculum ſine fide Chriſti, & ſine regenerationis ſacramento pertranſeunt, redemptionis alieni ſunt. Cum itaque propter unam omnium naturam, & unam omnium cauſſam a Domino noſtro in veritate ſuſceptam, recte omnes dicantur redempti, & tamen non omnes a captivitate ſint eruti; redemptionis proprietas haud dubie penes illos eſt, de quibus princeps mundi miſſus eſt foras, & jam non vaſa diaboli, ſed membra ſunt Chriſti. Cujus mors non ita impenſa eſt humano generi, ut ad redemptionem ejus, etiam qui regenerandi non erant pertinerent: (e) ſed ita, ut quod per unicum exemplum geſtum eſt pro univerſis, per ſingulare ſacramentum celebraretur in ſingulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtra & virtute divina, habet quidem in ſe ut omnibus proſit; ſed ſi non bibitur, non medetur.

CAPITULUM II.

OBJECTIO.

Quod Deus nolit omnes ſalvare, etiamſi omnes ſalvari velint.

RESPONSIO.

CUm Veritas dicat; *Si vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit bona petentibus ſe?* (Matth. 7. 11.) quî fieri poteſt ut Deus, qui etiam illos ſalvat, de quibus dici non poteſt quod ſalvari velint, nolit aliquos ſalvare etiam ſi ſalvari velint; niſi aliquæ cauſſæ exiſtant, de quibus, quamvis ſint nobis incognoſcibiles, (f) ille tamen bene judicat, de quo dici non poteſt, aliter eum quidquam facere debuiſſe, quam fecerit? Remota ergo hac diſcretione, quam divina ſcientia intra ſecretum juſtitiæ ſuæ continet, ſinceriſſime credendum atque profitendum eſt, Deum velle ut omnes homines ſalvi fiant. Siquidem Apoſtolus, cujus iſta ſententia eſt, ſolliciti ſſime præcipit, quod in omnibus Eccleſiis piiſſime cuſtoditur, ut Deo pro omnibus hominibus ſupplicetur: (1. Tim. 2. 4.) ex quibus quod multi pereunt, pereuntium eſt meritum; quod multi ſalvantur, ſalvantis eſt donum. Ut enim reus damnetur, inculpabilis Dei juſtitia eſt; ut autem reus juſtificetur, ineffabilis Dei gratia eſt.

CAPITULUM III.

OBJECTIO.

Quod Deus majorem partem generis humani ad hoc creet, ut illam perdat in æternum.

RESPONSIO.

OMnium quidem hominum creator eſt Deus, ſed nemo ab eo ideo creatus eſt, ut periret:

(*a*) Remigianus codex, ante annos plus minus octingentos ſcriptus, habuit a prima manu *Vincentiarum:* a ſecunda vero jam olim correctus præfert (ut in fine libri abſque correctione legitur) *Vincentianarum*. Lovanienſes obſervant, eſſe qui arbitrentur, objectionum ſcriptorem Vincentium Lirinenſem illum fuiſſe, cujus extat adverſus profanas hæreſum novitates Commonitorium, ſcriptum circiter annum Chriſti 434. ſeu, ut ipſe auctor in cap. 42. teſtatur, poſt triennium ferme a celebrato contra Neſtorium concilio Epheſino.

(*b*) Mſſ. Remig. & Jolienſis hic & in capite reliquarum objectionum, *Quia*, ubi editi *Quod* habent.

(*c*) Editi, *Domini Jeſu Chriſti*, omiſſa voce, *noſtri*, quam habent Mſſ. Remig. & Jol. & Edit. Aug.

(*d*) Hic *mortis* addimus ex Mſſ. Remigiano & Jolienſi, nec non ex edit. Auguſt. oper.

(*e*) Mſ. Jol. *ſed ut* omiſſo, *ita*.

(*f*) Editi, *ita tamen*. Mſ. Jolienſis *ille tamen*: melius, ut videtur.

riret: quia alia eſt cauſſa naſcendi, & (a) alia eſt cauſſa pereundi. Ut enim naſcantur homines, conditoris eſt beneficium; ut autem pereant,
Rom.5.12. prævaricatoris eſt meritum. In Adam quippe, in quo omnium hominum præformata natura eſt, omnes peccaverunt: eademque ſententia, quam ille excepit, obſtricti ſunt. Neque ab hoc vinculo, etiamſi propriis peccatis careant, reſolvuntur, niſi in ſacramento mortis & reſurrectionis Chriſti per Spiritum-ſanctum renaſcantur. Nimis ergo impius & indoctus eſt, qui vitium naturæ non diſcernit ab auctore naturæ: a quo prorſus alienum eſt, quidquid in unoquoque (b) damnandum eſt. Creat enim homines, ut ſint homines: nec multiplicandis generationum ſucceſſionibus opificium ſuum ſubtrahit, ſecundum conſilium bonæ voluntatis ſuæ reparaturus in multis quod ipſe fecit, punitu-
Rom.5.19. rus in multis quod ipſe non fecit. *Sicut* (c) *enim per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per unius hominis obedientiam juſti conſtituuntur multi.*

CAPITULUM IV.

OBJECTIO.

Quod major pars generis humani ad hoc creatur a Deo, ut non Dei, ſed diaboli faciat voluntatem.

RESPONSIO.

INſanum omnino & contra rationem eſt dicere, voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri, & damnatorem diaboli ejuſque famulorum, velle ut diabolo ſerviatur. Sed hoc catholicis Pelagiani conſequenter ſe objicere exiſtimant, qui Adæ peccatum tranſiiſſe in omnes diffitentur: quoniam ſi primam nativitatem originalis culpa non obliget, non ſint obnoxii diabolo parvuli, (d) nec indigeant erui de poteſtate tenebrarum, qui numquam a ſuo auctore diſceſſerint. Nos autem qui omnes in Adam
Luc.19.10. periiſſe profitemur (*Venit enim filius hominis quærere & ſalvare quod perierat,*) nec dicimus ideo creari quemquam hominem, ut diaboli faciat voluntatem; & agnoſcimus omnem hominem non redemptum, diabolo eſſe captivum. Prævaricatio enim hominum, diſpoſitæ a ſæculis creationis ordinem turbare non potuit, & (e) merito creatura peccatrix pœnalem dominationem illius patitur, cui, relicto vero Domino, ſponte ſe vendidit. Hæc quippe ſervitus non inſtitutio eſt Dei, ſed judicium; quo fraus deceptoris diaboli facta eſt decepto & male credulo homini pœna peccati. De qua nemo eruitur, niſi per mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Jeſum: cujus gratuita gratia, & multorum malis meritis non tribuitur, & nullorum bonis meritis prævenitur.

CAPITULUM V.

OBJECTIO.

Quod peccatorum noſtrorum auctor ſit Deus: eo quod malam faciat voluntatem hominum, plaſmet ſubſtantiam quæ naturali motu (f) nihil poſſit niſi peccare.

RESPONSIO.

HUjus quoque objectionis vanitas de illa procedit ſchola, in qua natura humana immunis a peccato Adæ, & illæſa defenditur, ut quia omnes homines prævaricationis reos & (g) damnationi obnoxios naſci, perituroſque niſi in Chriſto renaſcantur, aſſerimus, eumdem videamur dicere auctorem culpæ, quem profitemur conditorem eſſe naturæ. Quod nos a ſenſu noſtro penitus abdicamus, qui Deum juſtum & bonum, ſic humanæ ſubſtantiæ, (h) & interiorum exteriorumque ſenſuum novimus creatorem, ut prorſus ab illo ſit quidquid pertinet ad naturam, & prorſus (i) ab illo non ſit quidquid contra naturam eſt. Peccatum autem contra naturam eſt, de quo mors & omnia quæ ſunt mortis oriuntur. Quibus malis tunc ſe homo induit, quando illum fide obedientiaque privatum, in ſuas promiſſiones diabolus a Dei lege traduxit, omniaque poſteritatis ejus germina, ſibi per conditionem depravatæ ſtirpis obſtrinxit. Unde ſi qua in Chriſto nova creatura eſt, (k)
libera ſit diabolo, & ſubjicitur Deo, reformata a deformitate ſua, ad imaginem ejus qui 2. Cor. 17.
creavit eam. Quod niſi fiat, remanet in illo Coloſſ.3.10.
in quo omnes moriuntur, non habens ſortem in eo in quo omnes vivificantur. Non igitur cujuſquam peccati (l) auctor Deus, ſed naturæ creator eſt. Quæ cum poteſtatem habuerit non delinquendi, ſponte deliquit, & deceptori ſuo propria voluntate ſe ſubdidit. Nec naturali, ſed captivo motu verſatur in vitio, donec moriatur peccato & vivat Deo: quod ſine gratia Dei facere non poteſt; quia libertatem quam libertate perdidit, niſi Chriſto liberante non recipit. *Non eſt* enim *aliud nomen ſub cælo da-* Act. 4. 12.
tum hominibus, in quo oporteat ſalvos fieri.

(a) Mſſ. Remig. & Jol. addunt hic, *cauſſa*: quæ vox deſideratur in Editis.
(b) Mſ. Jolienſis, *damnatum eſt*.
(c) Additur *enim* in Mſ. Remig. & Edit. oper. Aug. aberat a ceteris.
(d) Mſ. Jolienſis, *ne indigeant*.
(e) Mſ. Remig. non habet hanc vocem, *merito*.
(f) Editi, *non poſſit niſi*. Mſſ. Remig. & Jol. *nihil poſſit niſi*.
(g) Mſ. Jolienſis, *damnationis obnoxios*.
(h) In Mſ. Jol. abeſt particula &, legiturque ſic *humanæ ſubſtantiæ interiorum exteriorumque &c.*
(i) Editi, *non ab illo ſit*. Corrigimus ex edit. oper. Aug. ad Mſ. Remig. exacta.
(k) Ita Mſ. Jolienſis, cum Mſ. Remig. & edit. oper. S. Aug. ubi additur præpoſitio *a diabolo*. Editi, *libera ſit diabolo & ſubjiciatur*. *Libera diabolo*; ut Rom. 6. 20. *liberi juſtitiæ*. Dativo caſu.
(l) Vox iſta *Deus* aberat ab editis. Reſtituitur ex Mſſ. Remig. & Jolienſi ac edit. oper. S. Auguſt.

CAPITULUM VI.

Objectio.

Quod Deus tale in hominibus plaſmet arbitrium, quale eſt dæmonum, quod proprio motu nihil aliud (a) *poſſit velle, niſi malum.*

Responsio.

1. Joan. 5. 19. Totus quidem *mundus*, ſicut ait Joannes apoſtolus, *in maligno poſitus eſt*: & multorum hominum talis eſt malitia, qualis & dæ-
Matth. 12. 34. monum. Qualibus dicebat Dominus, *Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali?* &, Joan. 8. 44. *Vos de diabolo patre nati eſtis, & concupiſcentias patris veſtri facere vultis.* Sed hoc inter malos homines diſtat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis ſuper-
Ibidem. eſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio; dæmonibus autem nulla eſt in æternum ſervata converſio. Sicut ergo prævaricatoribus Angelis non Deus indidit illam, quæ in veritate non ſtetit, voluntatem: ita nec hominibus hunc affectum,
Ibidem. quo diabolum imitarentur, inſeruit. Mendax enim de proprio loquitur; & liber a mendacio non erit, niſi eum veritas liberaverit.

CAPITULUM VII.

Objectio.

Quod hæc ſit voluntas Dei, ut magna pars Chriſtianorum ſalva eſſe nec velit, nec poſſit.

Responsio.

Si de his hoc dicitur, qui pietatem Chriſtianæ converſationis & fidei deſerentes in prophanos errores, aut in damnabiles mores irrevocabiliter tranſierunt; non dubium eſt quod talem voluntatem habentes ſalvi eſſe nolunt; & quamdiu ſalvi eſſe nolunt, ſalvi eſſe non poſſunt. Sed nullo modo credendum eſt, hujuſmodi homines in hanc deſperationem ex Dei voluntate cecidiſſe: cum potius allevet Dominus
Pſ. 144. 4. omnes qui corruunt, & erigat omnes eliſos. Nemo enim niſi illius gratia erigitur, nemo niſi illius gratia ſtabilitur. Dei ergo voluntas eſt, ut in bona voluntate maneatur: qui & prius quam deſeratur, neminem deſerit; & multos deſertores ſæpe convertit.

CAPITULUM VIII.

Objectio.

(b) *Quod nolit Deus, ut omnes catholici in fide catholica perſeverent, ſed velit ut magna exinde pars apoſtatet.*

Responsio.

Non eſt diſſimilis blaſphemiæ hujus impietas, a præcedente ſententia: quod ergo ad illam, hoc etiam ad iſtam, quæ in nullo eſt diverſa, reſponſum ſit.

CAPITULUM IX.

Objectio.

Quod velit Deus, ut magna pars ſanctorum a ſanctitatis propoſito ruat.

Responsio.

Nec hujus definitionis inſania aliud ſonat, quam gemina objectio prælocuta eſt. Unde mirandum eſt objicientem tertio repetiſſe, quod ſemel dixiſſe ſuffecerat: ſed, ut res eſt, numerum criminationis augere voluit, quia ſenſum variare non potuit.

CAPITULUM X.

Objectio.

Quod adulteria & corruptelæ virginum ſacrarum ideo contingant, quia illas Deus ad hoc prædeſtinavit ut caderent.

Responsio.

Deteſtanda & abominanda opinio, quæ Deum cujuſquam malæ voluntatis, aut malæ actionis credit auctorem: cujus prædeſtinatio numquam extra bonitatem, numquam extra juſtitiam eſt. *Univerſæ enim viæ Domini* Pſ. 24. 10.
miſericordia & veritas. Adulteria enim (c) maritatarum, & corruptelas virginum non inſtituere novit ſancta divinitas, ſed damnare; nec diſponere, ſed punire. Quæ mala homines cum admittunt, ſuis concupiſcentiis & cupiditatibus ſerviunt, quas ab illa prima voluntariæ prævaricationis labe traxerunt; cum autem declinant a malo & faciunt bonum, *a Domino* Pſal. 36. 27. & 23. 2. Cor. 13. 7.
greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet. Propter quod dicit Apoſtolus, *Oramus autem* (d) *ad Deum, ut nihil mali faciatis; non ut nos probati appareamus, ſed ut vos quod bonum eſt faciatis.* Non ergo caſus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædeſtinatio Dei aut excitavit, aut ſuaſit, aut impulit: ſed plane prædeſtinavit judicium ſuum, quo unicuique retributurus eſt prout geſſit, ſive bonum, ſive malum. Quod judicium futurum omnino non eſſet, ſi homines Dei voluntate peccarent. Erit autem manifeſtiſſime: & omnis homo quem diſcretio divinæ ſcientiæ in ſiniſtra conſtituerit parte, damnabitur, quia non Dei, ſed ſuam executus eſt voluntatem.

CA-

(a) Sic MſſT. Remig. & Jol. cum edit. Aug. At editi antea, *poſſit vel velit*.

(b) Mſ. Joliensis, *Quia noluit*.

(c) Remigianus Mſ. *maritorum*.

(d) Editi, *ad Dominum* Mſ. Remig. & edit. Auguſt. *ad Deum* ut apud Apoſtolum.

CAPITULUM XI.

OBJECTIO.

Quod quando inceſtant patres filias, & matres filios, vel quando ſervi dominos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus prædeſtinavit ut fieret.

RESPONSIO.

SI diabolo objiceretur quod talium facinorum ipſe auctor, ipſe eſſet incentor; puto quod aliqua ratione exonerare ſe hac poſſet invidia, & talium ſcelerum (a) patratores de ipſorum voluntate convinceret; quia etſi delectatus eſt furore peccantum, probaret tamen ſe non intuliſſe vim criminum. Qua ergo inſipientia, quave dementia definitur, ad Dei referendum eſſe conſilium, quod nec diabolo in totum adſcribi poteſt, qui in peccantum flagitiis illecebrarum adjutor, non voluntatum credendus eſt eſſe generator? Nihil ergo talium negotiorum Deus prædeſtinavit ut fieret; (b) nec ullam animam nequiter, turpiterque victuram, ad hoc ut taliter viveret, præparavit; ſed talem futuram non ignoravit, & de tali juſte ſe judicaturum eſſe præſcivit. Atque ita ad prædeſtinationem ejus nihil aliud referri poteſt, niſi quod aut ad debitam juſtitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.

CAPITULUM XII.

OBJECTIO.

Quod Dei prædeſtinatione efficiantur de filiis Dei filii diaboli, & de templo ſancti Spiritus templa dæmonum, & de membris Chriſti membra meretricis.

RESPONSIO.

PRædeſtinatio Dei etſi apud nos, dum in præſentis vitæ periculis verſamur, incerta eſt; apud illum tamen, qui fecit quæ futura ſunt, incommutabilis permanet. Nec quæ illuminavit, obcæcat; nec quæ ædificavit, de-
Rom. 11. 29. ſtruit; nec quæ plantavit, evellit. *Sine pœni-*
2. Tim. 2. 19. *tentia enim ſunt dona & vocatio Dei: & firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc; cognovit Dominus qui ſunt ejus.* Nullo igitur modo (c) Dei prædeſtinatio facit ut aliqui ex filiis Dei filii ſint diaboli, aut ex templo ſancti Spiritus (d) templa ſint dæmonum, aut ex membris Chriſti fiant membra meretricis: ſed potius prædeſtinatio facit, ut ex filiis diaboli fiant filii Dei, & ex templo dæmonum, (e) templum ſint Spiritus-ſancti, & ex mem-
Marc. 3. 27. bris meretricis membra ſint Chriſti. Quia ipſe
Coloſſ. 1. 13. alligat fortem, & vaſa ejus rapit, eruens ea de poteſtate tenebrarum, & transferens de contumelia in gloriam. Hi autem de quibus dicitur,
Ex nobis exierunt, ſed non fuerunt ex nobis, ſi 1. Joan. 2. 19.
enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum; voluntate exierunt, voluntate ceciderunt. Et quia præſciti ſunt caſuri, non ſunt prædeſtinati. Eſſent autem prædeſtinati, ſi eſſent reverſuri, & in ſanctitate ac veritate manſuri. Ac per hoc prædeſtinatio Dei, multis eſt cauſſa ſtandi, nemini eſt cauſſa labendi.

CAPITULUM XIII.

OBJECTIO.

Quod omnes illi fideles & ſancti, qui ad æternam mortem prædeſtinati ſunt, quando ad vomitum ſuum relabuntur, vitio quidem ſuo hoc facere videntur, ſed ipſius vitii cauſſa eſt divina prædeſtinatio, quæ illis latenter ſubtrahit bonas voluntates

RESPONSIO.

IDem blaſphemiarum ſpiritus perſeverat, & a præcedentibus mendaciis ſubſequens impietas non recedit: quam prorſus vera ratio reprobat, & incunctanter ſana doctrina condemnat. Quia omnibus quidem a fide ad infidelitatem, a ſanctitate ad turpitudinem relapſis, & ante finem vitæ nulla emendatione purgatis, nihil aliud quam mors æterna debetur: ſed nefas eſt Deo adſcribere cauſſas talium ruinarum; qui etſi ex æterna ſcientia præcognitum habet, quid uniuſcujuſque meritis retributurus ſit; nemini tamen per hoc quod falli non poteſt, aut neceſſitatem, aut voluntatem intulit delinquendi. Si ergo a juſtitia & pietate quis deficit, ſuo in præceps fertur arbitrio, ſua concupiſcentia trahitur, ſua perſuaſione decipitur. Nihil ibi Pater, nihil Filius, nihil agit Spiritus-ſanctus: nec tali negotio quidquam divinæ voluntatis intervenit: cujus opere multos ſcimus, ne laberentur, retentos; nullos autem, ut laberentur, impulſos.

CAPITULUM XIV.

OBJECTIO.

Quod magna pars illa Chriſtianorum catholicorum fidelium, atque ſanctorum quæ ad ruinam & perditionem prædeſtinata eſt; etiamſi petat a Deo ſanctitatis perſeverantiam, non impetrabit: eo quod mutari non poteſt divina prædeſtinatio, quæ illos prædeſtinavit, præparavit, præaptavit ut caderent.

RESPONSIO.

AD prævaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corruptelam diſciplinæ, ad deſertionem fidei, ad perpetrationem qualiſcumque peccati, nulla omnino eſt prædeſtinatio Dei: nec fieri poteſt, ut per quem a talibus ma-

(*a*) Correctus locus ex Manuſcripto Remigiano & Jolienſi & edit. ſancti Auguſtini. Alias editi, *talium criminum patratorem, de ipſorum voluntate vinceret.*

(*b*) Ita Mſ. Remig. alias editi *nec illam animam.*
(*c*) In Mſ. Remig. omittitur hic vox, *Dei.*
(*d*) Mſ. Jolienſis, *templum ſint.*
(*e*) Antehac editi, *templum ſit.*

malis ſurgitur, per eum in talia decidatur. Si ergo in ſanctitate vivitur, (a) ſi in virtute proficitur, ſi in bonis ſtudiis permanetur; manifeſtum munus eſt Dei, ſine quo nullus boni operis fructus adquiritur; ſi autem ab his receditur, & ad vitia ac peccata tranſitur; nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, & receſſurum non deſerit, ante quam deſeratur; & facit plerumque, ne deſerat, aut etiam, ſi diſceſſit, ut redeat. Cur autem illum retineat; illum non retineat; nec poſſibile eſt comprehendere, nec licitum (b) veſtigare; cum ſcire ſufficiat, & ab illo eſſe quod ſtatur, & non ab illo eſſe quod ruitur.

CAPITULUM XV.

OBJECTIO.

Quod omnes illi fideles & ſancti, qui ad æternam mortem prædeſtinati ſunt, poſtea quam ceciderint, ſic a Deo diſpenſentur, (c) ut nec poſſint nec velint per pœnitentiam liberari.

RESPONSIO.

NOn veraciter, nec ſapienter hoc dicitur. Qui enim a fide & ſanctitate ceciderunt, ſicut voluntate prolapſi ſunt, ita voluntate non ſurgunt, & dominatum concupiſcentiarum, quibus ſuccubuerunt, ſponte patiuntur. Si qui autem captivitatem ſuam gemunt, & judicantes ſemetipſos, ad miſericordiam Dei mutato corde confugiunt, non ſine ſpiritu divinæ viſitationis
Pſ. 76. 11. hæc faciunt. *Hæc* (d) enim *mutatio dexteræ Ex-*
1. Tim. 2. 26. *celſi*; qui innumeris lapſis dat pœnitentiam, ut *reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo captivi tenebantur ad ipſius voluntatem*. Nemini autem Deus correctionis adimit viam, nec quemquam boni poſſibilitate diſpoliat. Quia qui ſe a Deo avertit, ipſe & velle quod bonum eſt, & poſſe ſibi ſuſtulit. Non eſt ergo conſequens, ſicut putant qui talia obiiciunt, ut Deus, quibus pœnitentiam non dederit, reſipiſcentiam abſtulerit; & quos non levarit, alliſerit: cum aliud ſit inſontem in crimen egiſſe, quod alienum eſt a Deo; aliud criminoſo veniam non dediſſe, quod de peccatoris eſt merito.

CAPITULUM XVI.

OBJECTIO.

Quod magna pars illa fidelium atque ſanctorum, quæ ad æternam mortem prædeſtinata eſt, quando dicit Deo in oratione Dominica, Fiat voluntas tua; *nihil aliud quam contra ſe petat, id eſt, ut cadant, & ruant: quia voluntas Dei hæc eſt, ut æterna morte pereant.*

RESPONSIO.

NOn hoc Veritas dicit, quod hæc ſit voluntas Dei, ut fideles & ſancti a fide atque innocentia ruant, & pereant in æternum: ſed Veritas dicit, *Hæc eſt voluntas ejus qui me*
miſit Patris, ut omne quod dedit mihi, non Joan. 6. 39.
perdam ex eo quidquam, ſed reſuſcitem illud in noviſſimo die. Quod ergo Pater Filio dedit, Filius omnino (e) non perdit. Idem enim
dicit: *Omne quod dat mihi Pater, (f) ad me* Joan. 6. 37.
veniet, & eum qui venit ad me, non ejiciam foras. Quod ſi per generalitatem vocationis, & per abundantiam bonitatis Dei, etiam non perſeveraturi perſeveraturis admixti ſunt; hi cum a pietate deficiunt, non ex Dei opere, ſed ex ſua voluntate deficiunt; nec impelluntur ut cadant, nec ejiciuntur ut deſerant: caſuri tamen & receſſuri ab eo qui falli non poteſt præſciuntur. Quamdiu itaque in oratione Dominica dicunt, *Fiat voluntas tua*; non hoc contra ſe petunt, quod Deus nullo modo ulla ratione facturus eſt, id eſt, ut cadant & ruant: (g) ipſorum enim hoc nequitia, ipſorum eſt conſummatura libertas. Sed plane illud contra ſe petunt, quod divinæ voluntatis eſſe non dubium eſt: ut ſcilicet, cum venerit filius hominis in majeſtate ſua, & ſederit ſuper thronum gloriæ ſuæ, congregentur ante eum omnes gentes, (h) & ſeparet eos ab invicem alios ad dextram, alios ſtatuens ad ſiniſtram, & audiant eum dex-
tri dicentem, Venite benedicti Patris mei, poſ- Matth. 25.
ſidete præparatum vobis (i) regnum a conſti- 34.
tutione mundi: audiant & ſiniſtri, Diſcedite a Ibid. 41.
me maledicti in ignem æternum, quem paravit Pater meus diabolo & angelis ejus. Igitur qui facturi non ſunt voluntatem Dei, & petunt ut fiat voluntas Dei, in eo quod Dei voluntate faciendum eſt, (k) audiuntur, ut imitatores diaboli cum diabolo judicentur. Qui enim voluntatem Dei ſpreverunt invitantem, voluntatem Dei ſentient vindicantem.

(a) Prius editi, *ſi in virtutem*. Mſſ. Remig. & Jol. cum edit. oper. S. Aug. *in virtute*.
(b) Mſ. Jolienſis *inveſtigare*.
(c) Ita Mſ. Jolienſis. Alii omnes *ne poſſint vel velint*.
(d) Verbum ſubſtantivum *eſt*, hic addit Mſ. Jolienſis.
(e) Mſ. Jolienſis, *non perdet*.
(f) Hæc verba, *ad me veniet, & eum qui*, quæ aberant ad editis omnibus, reſtituimus auctoritate Mſſ. Remig. & Jolienſis. Antea editi. *Omne quod dat mihi Pater, venit ad me, & non ejiciam foras*.
(g) Sic legitur in Mſſ. Remig. & Jolienſi. In prius editis vero, *hoc enim ipſorum nequitia*, &c.
(h) Mſ. Jolienſis, *ut ſeparet*.
(i) Sic Mſ. Jol. Mſ. Remig. & edit. S. Aug. *paratum vobis regnum*: editi anteriores, *regnum paratum vobis*.
(k) Mſ. Jolienſis, *audiunt*.

ADMONITIO IN SANCTI PROSPERI AQUITANI

Reſponſiones ad Excerpta Genuenſium.

NON ex eadem intentione, Auguſtini doctrinam ſcilicet elevandi aut infamandi, ex qua anteriora prodierant, nata etiam credimus inferius poſita Genuenſium Presbyterorum Excerpta, ad Proſperum noſtrum eo tantum fine directa, ut quas illi ex librorum ſancti Auguſtini de Prædeſtinatione ſanctorum & de Dono perſeverantiæ lectione dubitationes patiebantur; in quibus ſe inſolita nonnulla & minus clara deprehendiſſe ſignificabant, ſanctus Auguſtini Diſcipulus, tamquam doctrinæ illius ſublimioris, & a communis intelligentiæ finibus remotioris particeps, pro ſua erga omnes humanitate, diſſolveret: cum hoc ſolum rogarent, ut quo intellectu vel quo judicio iſta accepiſſet eis aperire dignaretur. Qua quidem agendi ratione virorum illorum modeſtia in eo (In Præf. hujus operis.) *elucet; quod cum eſſent ſacerdotes in urbe non ignobili forte ex primariis, virum (ut veriſimilius videtur) laicum de tantis rebus conſulere non reformident. Quo fit ut ſanctus Proſper humilitati adeo laudandæ vicem rependens, hoc reſpondeat; id quod a ſe poſtulabant debuiſſe illos ſibi præſtare, ſedula locorum Auguſtini meditatione, & confidenti fuſa oratione ad Patrem luminum, a quo* (Jac. 1. 17.) *deſcendit omne datum optimum & omne donum perfectum & a quo datur Spiritus ſapientiæ & intellectus. Hinc non quaſi Magiſter diſcipulos inſtituens, ſed ut veritatis diſcipulus, humilitatiſque & obedientiæ ſectator, ſuperioris ſibi ordinis viris obtemperare ſuſcipit, ejus auxilio confiſus qui ſapientiam præſtat parvulis;* (Pſ. 18. 8.) *& Excerpta ab ipſis ex duobus ſupradictis ſancti Auguſtini libris loca fuſiori oratione exponere, atque ad rectos ſenſus, ex collatione, quam urget ubique, cum antecedentibus & ſubſequentibus locorum unde ducebantur reducere, & a pravo in omnibus intellectu ſarta & tecta oſtendere aggreditur: humiliter petens, ne ubi erat in ipſo ſimplicitas obedientiæ, ibi præſumptionem putarent eſſe doctrinæ. Quod quidem egregie conficit tum Scripturæ ſacræ auctoritate in medium adducta, tum maxime aliorum ſancti Auguſtini operum locis, cum his qui ſcrupulum fecerant comparatis; eodem ſemper, ut alias, tenore doctrinæ prædicans, & gratuitam omnimodis gratiam Dei, & fidem ipſam ab eadem Dei gratia & miſericordia ſumere principium: nec tantum boni omnibus promiſcue conferri, nec ullum omnino opus bonum, ſi divinum non adfuerit auxilium, poſſe a quoquam præſtari.*

Civitatem autem, ex qua illi libellum hunc ſuum ad Proſperum direxerant, Vir eruditus vult eſſe non Genuam, urbem Italiæ primariam, quæ ab elegantioribus ædificiis ſuperbæ cognomen accepit; ſed Genevam, quæ & Gebenna & Aurelia Allobrogum nominatur. Cui eo difficilius eſt hac in re aſſentiri, quod ubique Presbyteri illi non Genevenſes, ſed Genuenſes legantur appellati.

De tempore denique quo hæc contigerunt ſi quæratur; conjicimus ſcriptum horum, hujuſque reſcriptum paulo poſt ſuperiora, certe autem poſt obitum ſancti Auguſtini, in lucem prodiiſſe.

SANCTI PROSPERI AQUITANI

PRO AUGUSTINO RESPONSIONES

Ad Excerpta quæ de Genuenſi Civitate ſunt miſſa.

L I B E R U N U S. *

* Scriptus eodem forte tempore cum ſuperioribus, poſt mortem Auguſtini.

CAMILLO (a) & THEODORO *venerabilibus Presbyteris*, PROSPER.

IN libris beatæ memoriæ Auguſtini Epiſcopi, quorum titulus eſt, *De prædeſtinatione ſanctorum*, quædam ſanctitatem veſtram vel inſolita aut minus clara moverunt, quæ ad humilitatem meam, de contextu diſputationis excerpta, miſiſtis: ut quo intellectu, (b) quove judicio ea acciperem, noſceretis: quaſi plus in me, quam in vobis ad hæc introſpicienda eſſet ingenii; ac non magis in hoc examine veſtræ facultatis (c) debueritis exercere menſuram, & ſi aliqua vos morabatur obſcuritas, decurrere ad Patrem luminum, a quo deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, & a quo datur Spiritus ſapientiæ & intellectus. Verumtamen præceptis veſtris obſequium meum non ſubtraham, & (d) adjuvante Domino, qui ſapientiam præſtat parvulis, de capitulis iſtis, quid cum ſanctis & eruditis fratribus ſentiam, breviter indicabo; petens ne ubi eſt ſimplicitas obedientiæ, præſumptionem putetis eſſe doctrinæ. De excerptis itaque hæc prima propoſuiſtis, in quibus verba ſunt ſancti Auguſtini epiſcopi.

Jacob. 1. 17. — Pſ. 18. 8.

Excerptum Primum.

Auguſt. l. 1. de præd. ſanct. c. 3. Rom. 9. 26.

JAcob dilexi, Eſau (e) *autem odio habui. Ad hoc perduxi ratiocinationem, ut dicerem: Non ergo elegit Deus opera cujuſquam quæ ipſe daturus ſit, ſed fidem elegit in præſcientia; ut quem ſibi crediturum eſſe præſciret,* (f) *ipſum elegerit, cui ſanctum Spiritum daret; ut bona operando etiam vitam æternam conſequeretur. Nondum diligentius quæſieram, nec adhuc inveneram, qualis eſſet electio gratiæ.*

Excerptum II.

(g) *Item verba ejuſdem.*

AC deinde ſubjunxi: Quod ergo credimus, noſtrum eſt; quod autem bona operamur, illius eſt, qui credentibus dat Spiritum-ſanctum. (h) *Quod profecto non dicerem, ſi jam ſcirem etiam ipſam fidem inter Dei munera reperiri,* (i) *quæ dantur in eodem Spiritu. Utrumque ergo noſtrum eſt, propter arbitrium voluntatis; utrumque tamen datum eſt, propter ſpiritum fidei & charitatis.* Aug. ibid. 1. Cor. 12. 6.

Excerptum III.

Item verba ejuſdem.

AC per hoc, quod etiam poſtea dixi; Quia neque velle poſſumus, niſi vocemur; & cum poſt vocationem voluerimus, non ſufficit voluntas noſtra & curſus noſter, niſi Deus & vires credentibus præbeat, & perducat quo vocat: ac deinde ſubjunxi; Manifeſtum eſt ergo non volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei eſſe quod bene operamur: omnino veriſſimum eſt; ſed parum de ipſa vocatione diſſerui, quæ fit ſecundum propoſitum Dei: non enim omnium qui vocantur talis eſt, ſed tantum electorum. Aug. ibid.

Reſponſio ad hæc tria.

IN his tribus capitulis, licet diviſa ſint (k) a diſputationis corpore, & eo ipſo obſcuriora ſint facta, quod & præcedentibus, & mediis, & ſubſequentibus non cohærent, intelligendo tamen quod unam (l) atque eamdem cauſ-

(*a*) Remenſis codex Remigianus, Theudulo. Mſ. Eccleſiæ Pariſienſis Jolienſis, Camyllo et Theodulo. Editio opuſculorum S. Proſperi de gratia & libero arbitrio Venetiis procurata anno 1538. Camillo et Theodolo.

(*b*) Ita Mſſ. Remig. & Jolienſis cum edit. oper. S. Auguſt. Editi, *aut quo judicio ea acceperim*.

(*c*) Mſ. Jol. ſolus, *debueratis*.

(*d*) Mſ. Jol. *adjuvante Deo*.

(*e*) Mſ. Jolienſis addit, *autem*, ut in loco libri de Prædeſt. ſanct. habetur. Editi non habebant hanc particulam.

(*f*) Mſ. Jolienſis, *ipſum eligeret*.

(*g*) In Mſ. Jolienſi in titulis Excerptorum, ſeu ut alias editi præferebant, Dubiorum hic & deinceps, *Item verba ejuſdem*. Editi, *in verbis ejuſdem*. Editio append. oper. S. Auguſt. hæc prætermiſit.

(*h*) Mſ. Jolienſis cum Lugd. Lovan. & Venet. omiſſo *quod profecto non dicerem*.

(*i*) Mſ. Jol. *quæ dantur*, ut in libro Auguſtini: editi omnes cum Remig. *quæ datur*, & paulo poſt idem. Mſ. Jol. addit *ergo*.

(*k*) Editi omnes *a diſputatione corpora*. Emendamus ex Mſ. Jolienſi, cui ſuffragatur Mſ. Remenſ. & edit. append. Auguſt.

(*l*) Mſ. Jol. *unam eamdemque*.

cauſſam ſcriptor exequitur, de eis loquens, qui dicebant eum primo converſationis ſuæ tempore meliora ſenſiſſe, quando æſtimabat, quod fides qua Chriſtiani ſumus, non eſſet ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, ſed eſſet ex ipſo homine, & ex arbitrii libertate; modo autem errare eum, (a) quia aſſereret ipſam etiam fidem Dei eſſe donum, & ad hanc quoque pertinere
1. Cor. 4. 7. quod dictum eſt, *Quid autem habes quod non accepiſti?* neque recte eum nunc electionem Jacob ad propoſitum Dei referre, quam prius ad præſcientiam retuliſſet. Ad hanc ergo objectionem reſpondet, ſe ante quam cognoſceret gratiæ veritatem, & antequam regendæ præponeretur Eccleſiæ, in hac opinione ignoranter erraſſe: ſed in ipſo epiſcopatus ſui exordio, (b) a ſanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanenſi antiſtite, de Jacob electione & de Eſau rejectione conſultum, totam quæſtionem ad hos geminos pertinentem, ſagaciore diligentia ventilaſſe; & omnibus ratiocinandi viribus hoc indubitanter agnoviſſe, quod electionem gratiæ nulla merita humana præcedant, & quod fides, unde incipiunt omnia merita, donum ſit Dei; ne gra-
Rom. 11. 6. tia non ſit gratia, ſi aliquid eam propter quod tribuatur, antevenit. Itaque in eo quod dictum eſt, *Jacob dilexi*, oſtenſum eſſe quid homini donaretur: & in eo quod dictum eſt;
Rom. 9. 13. Retract. l. 2. cap. 1. *Eſau autem odio habui*, oſtenſum eſſe quid homini deberetur. Hoc autem ſe in libro Retractationum ſecundo ſuo opere ſtudioſe recoluiſſe: & cum omnes opiniones ſuas cenſoria gravitate diſcuteret, iſtam, quam obtrectatores ejus eligunt, improbaſſe, quam ante Pelagianæ hæreſis ortum futuro errori amicam eſſe prævidit, & revelata ſibi gratiæ veritate rejecit. Quæ igitur ratio eſt, ut hanc viri hujus profeſſionem non approbemus, qua nos ad caſtigandas opiniones noſtras, ſi quas forte imprudenter incidimus, exemplo ſuæ correctionis inſtituit; (c) & qua docet a Deo nos accipere, quod ut accipiamus jubemur orare?

Fidem in Adamo perditam non recuperari niſi per gratiam Dei.

Si enim conſideremus Pelagianæ argumenta perfidiæ, quid magis nititur obtinere, quam ut videatur gratia Dei ſecundum merita noſtra dari, ut in eo ipſo, in quo gratiam neceſſariam confitetur, meritis eam humanæ voluntatis enervet? Quam perverſitatem omnino incurrit, qui fidem ad Dei munera non putat pertinere: aut ideo eam ſe jactitat ad Deum referre, quia ab ipſo ſit creata natura, cui rationabilem inſeruit libertatem, per quam unuſquiſque & credere & non credere in ſua habeat poteſtate; & de hoc naturali bono, (d) quod nullis præcedentibus meritis, cum crearetur, accepit, cætera dona mereatur. Hoc autem qui aſſerit, fatetur, credo, nobiſcum, quod in primo Adam omnium hominum natura vitiata ſit: nec negat eam in illo lapſu ſuas amiſiſſe virtutes, quas niſi per gratiam recipiat, habere non poſſit. Quid eſt autem, quod eidem naturæ ſolam fidem non vult eſſe præreptam, quam niſi primam amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo: & cum ſpiritu ſuperbiæ inebriatus eſſet, diſceſſit a Domino cor ejus; & factus eſt ſervus apoſtatæ, dum liber vult eſſe juſtitiæ. Cum itaque non haberemus continentiam, niſi Sap. 8. 21.
Deus daret: nec haberemus dilectionem ſanctam, niſi charitas Dei diffunderetur in cordi- Rom. 5. 5.
bus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis; cum poſtremo nemo haberet ſapientiam Iſai. 11. 2.
& intellectum, conſilium & fortitudinem, ſcientiam & pietatem, ac timorem Domini, niſi has virtutes Spiritus-ſanctus daret; quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum ejus inveniretur, niſi eam idem Spiritus, qui 1. Cor. 12. 6.
omnia in omnibus operatur, infunderet? Unde ſi quod Adam perdidit, poſteritas non amiſit; ipſum ſolum læſit peccatum ejus, & non genus humanum. Sed omnes in uno peccaverunt, & Rom. 5. 12.
prævaricationis merito, tota ejus propago damnata eſt. Omnes igitur quod Adam perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitus fidem; quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam (e) egemus accipere. Placeat ergo nobis hæc gratiæ prædicatio, qua fides donum Dei eſſe defenditur; & in nullo nobis (f) poterit Pelagianus error illudere, qui, ut gratiam perſuadeat debitam, fidem non vult eſſe donatam. Quia ergo (g) nec juſta, nec rationabilis intelligitur eorum fuiſſe perſuaſio, qui hujus viri ſcientiam tot incrementorum profectibus ædificatam, tot annorum ſtudiis expolitam, ad adoleſcentiæ rudimenta revocabant: ut magis ſuffragaretur hæreticis, quod inter initia converſionis ſuæ imperite ſenſerat, quam prodeſſet catholicis, quod pontificali diligentiæ veritas revelarat: merito illos hoc præjudicio utentes, & in his quæ dudum abdicata fuerant, immorantes, pii doctoris gravitas notat; quod qui curaverunt omnes ſenſus ipſius indagare, noluerint cum ejus eruditione proficere.

Sed

(a) Editio append. Auguſt. ex Mſ. Remig. *qui aſſereret*.

(b) Antehac editi legebant, omiſſa prępoſitione; *ſanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanenſi Antiſtite,... conſulto*. Correctum ex Mſ. Remig. in edit. append. Auguſt. & a nobis ex Mſ. Jolienſi. Quia certum eſt non Simplicianum ab Auguſtino, ſed Auguſtinum a Simpliciano conſultum, duas quæſtiones ex Epiſtola Pauli ad Romanos tractandas ſuſcepiſſe: quarum poſterior eſt de Jacob electione, & Eſau rejectione. Patet ex Epiſtola 37. tom. 2. nov. edit. oper. Aug.

(c) Mſ. Jolienſis, *& quam docet*. Sed minus recte, ut videtur.

(d) Editi, *qui nullis*: melius Mſ. Jol. & ex Mſ. Remig. append. Aug. *quod nullis*.

(e) Editi *primam habemus accipere*. Mſ. Jol. *egemus accipere*, cum edit. append. Aug. ex Mſ. Remig.

(f) Editiones omnes, *potuerit*. Mſ. Jol. *poterit* & ex Remig. edit. Auguſt. append.

(g) Edit. Duac. & Colon. omiſerunt hæc, *nec juſta*. Reliqui Codices non omiſerunt.

Sed jam conſideremus quale ſit, quod de ſubſequentibus adnotaſtis.

EXCERPTUM IV.

Ex l. Aug. de præd. c. 5. n. 10. *Non quia credere, vel non credere, non eſt in arbitrio voluntatis humanæ, ſed in electis præparatur voluntas a Domino.*

RESPONSIO.

Ibid. cap. 5. & 6. 1. Cor. 4. 7. JUngamus quod ſequitur, ut quod propoſitum eſt, de connexo ſermone ſit clarius. *Ideo ad ipſam quoque fidem* (a) *quæ in voluntate eſt pertinet, Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Multi audiunt verbum veritatis: ſed alii credunt, alii contradicunt. Volunt ergo iſti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum aliis præparetur, aliis non præparetur voluntas a Domino,* (b) *diſcutiendum eſt utique quid* Rom. 11. 7. *veniat de miſericordia, quid de judicio. Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus, electio autem conſecuta eſt, cæteri vero excæcati ſunt,* Iſaiæ c. 6. *ſicut ſcriptum eſt, Dedit illis ſpiritum compunctionis, oculos ut non videant, & aures ut* Pſ. 68. 23. *non audiant uſque in hodiernum diem. Et David dicit, Fiat menſa eorum in laqueum, & in venationem, & in ſcandalum, & in retributionem illis: obſcurentur oculi eorum, ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva.* (c) *Ecce miſericordia & judicium: miſericordia in electionem, quæ conſecuta eſt juſtitiam Dei; judicium vero in cæteros, qui excæcati ſunt:* Rom. 11. 8. *& tamen illi quia voluerunt crediderunt; illi quia noluerunt, non crediderunt. Miſericordia igitur & judicium, in ipſis voluntatibus facta ſunt.* (d) *Electio quippe iſta gratiæ eſt, non utique meritorum. Superius enim dixerat, Sic enim in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia.* (e) *Gratis ergo conſecuta eſt quod conſecuta eſt electio. Non præceſſit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illis: pro nihilo* (f) *ſalvos fecit eos. Cæteris autem qui excæcati ſunt, ſicut ibi non tacitum eſt, in retributione factum eſt. Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Inveſtigabiles ſunt autem* Pſ. 24. 10. Rom. 11. 33. *viæ ipſius.* (g) *Inveſtigabilis igitur miſericordia qua gratis liberat, & veritas qua juſte judicat.*

Hæc omnia apud pium catholicumque lectorem, quid offenſionis pariunt? quid contradictionis incurrunt? Numquid falſum eſt, (h) quod præparatur voluntas a Domino? Numquid non quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii Prov. 8. ſec. LXX. Rom. 8. 14. ſunt Dei? Numquid hominem ab homine natura diſcernit, ac non potius gratia ab infideli fidelem? Numquid poteſt ullus dicere habere ſe, quod non accepit? aut quaſi de non accepto, ſed proprio gloriari; quod ſi non accepiſſet, utique non haberet? Numquid dubium eſt, cum verbum veritatis prædicatur, alios voluntate credere, alios voluntate non credere? Sed cum illorum cor Deus aperuerit, illorum autem non aperuerit, diſcernendum eſt quid veniat de miſericordia, quid de judicio. Poſt commemorationem autem apoſtolicæ ſententiæ, quam Rom. 11. 7. propheticis teſtimoniis adſtruit, quod juſtitiam Dei, quam Iſrael quærens conſecutus non eſt, electio ſit conſecuta per gratiam, cæteris ex retributione cæcatis, numquid non veriſſime dictum eſt: *Ecce miſericordia & judicium: miſericordia in electionem, quæ conſecuta eſt juſtitiam Dei; judicium vero in cæteros, qui excæcati ſunt?* Et paulo poſt: *Gratis ergo conſecuta eſt, quod conſecuta eſt electio. Non præceſſit aliquid eorum quod priores darent, & retribueretur illis: pro nihilo ſalvos fecit eos. Cæteris autem qui excæcati ſunt, ſicut ibi non tacitum eſt, in retributione factum eſt.* Quis hic locus querimoniæ, niſi apud inimicos gratiæ; qui niſi ad retributionem referatur quod gratis datur, ad iniquitatem volunt pertinere quod redditur? Deinde quod de propheticis intulit verbis, *Univerſæ viæ Domini miſericordia* Pſ. 24. 10. *& veritas*, quis negavit? Aut quod de Apoſtolico adnexuit ſenſu, *Inveſtigabiles ſunt autem viæ ipſius? Inveſtigabiles igitur ſunt &* Rom. 11. 33. *miſericordia qua gratis liberat, & veritas qua juſte judicat.* Non eſt ergo ſanarum mentium illa reprehendere; & inveſtigabiles vias Domini, hoc eſt, dona miſericordiæ & judicia veritatis Pelagianorum elationi penetrabilia deputare. Quia ſecundum ipſos non latet conſilium Dei, nec in occulto eſt divinæ ratio voluntatis, ſi erga omnem hominem tam gratia Dei, (i) quam & ira de merito eſt.

Poſt hæc poſuiſtis quod infra dictum eſt.

EXCERPTUM V.

Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei eſt: & hoc donum quibuſdam dari, quibuſdam non dari non dubitet, qui non vult manifeſtiſſimis ſacris litteris repugnare. Ex libro 1. Auguſt. de Prædeſt. Sanct. c. 8. n. 4.

RESPONSIO.

HOc qui non recipit, cujus videtur eſſe ſententiæ, niſi dicentis: Fides per quam juſtificor, ex me eſt; & hoc bonum, ex quo juſtus vivit, non accepi per gratiam, ſed habeo Habac. 2. 4. per naturam? Si ergo fides donum Dei non eſt, fruſtra

(a) Mſ. Jol. non habet, *quæ in voluntate eſt*.
(b) Sic Editi omnes & Mſſ. Remig. & Jol. Apud Auguſtinum vero legitur, *diſcernendum:* quod pro conjectura in margine notarant omnes Editiones, & inferius etiam legitur in eumdem ſenſum.
(c) Editi, *Ecce miſericordiam & judicium: miſericordia in electione*. Emendamus ex libro Auguſtini; per vocem enim electionis, electos intelligit, non actum quo elegit Deus.
(d) Ita Mſſ. Jolienſis & Remig. cum Edit. Aug. ubi cæteri codices, *Electio quippe iſta*.
(e) Sola edit. append. Aug. *Gratia ergo*.
(f) Hic additur *enim* in edit. Lovan. Duac. & Colon.
(g) In libro ipſo Aug. *Inveſtigabiles igitur ſunt & miſericordia*, &c. Favet Mſ. Remig. ubi habetur vox hæc, *Inveſtigabiles*, & locus ipſe, ut repetitur infra.
(h) Mſ. Remig. *Quod præparatum eſt ita a Domino*.
(i) Editi, *quam & ira merito eſt*. Mſ. Jol. & Remig. ex quo correctum in Auguſt. ut in textu poſuimus.

fruſtra Eccleſia pro non credentibus orat, ut credant, & ſufficit impiis magiſterium legis adhiberi, de qua dictum eſt, *Si ex lege eſt juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt*: quod ſimiliter dici poteſt etiam de natura. Fruſtra etiam Apoſtolus gratias agit Deo pro his qui Evangelium receperunt: cum hoc ſecundum Pelagianos non Dei ſit præſtitum munere, ſed ex ſola habeatur hominum voluntate: & fruſtra quibuſdam precatur idem Apoſtolus, ut ſit eis pax & charitas cum fide, a Deo Patre & Domino Jeſu Chriſto, ut jam non ſolum de fide, ſed etiam pace & charitate, ſuperbia hæreticorum convincatur dicere, de proprio ſe has habere virtutes. Quod ſi hæc ex homine ſunt; quid obeſt ut non ex ſemetipſo habeat & cætera bona quæ inferiora ſunt; cum audeat ſibi deputare quæ ſumma ſunt, & ſine quibus alia, quamvis multa & clara, non proſunt? Non poteſt itaque merito refutari quod dictum eſt, *Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei eſt*: quia eadem & Apoſtoli vox eſt dicentis, *Gratia ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt; non ex operibus, ne forte quis extollatur*: &, *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut patiamini pro eo*: & iterum, *Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, adſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem Jeſum*. Quibus & plurimis aliis teſtimoniis divinarum ſcripturarum, indubitanter agnoſcitur; quoniam, ſicut ab hoc viro definitum eſt, *Fides & inchoata, & perfecta, donum eſt Dei; & hoc donum*, inquit, *quibuſdam dari, quibuſdam non dari, omnino* (a) *non dubitat, qui non vult maniſeſtiſſimis ſacris litteris repugnare*. Non putemus hoc veraciter dictum, ſi omnes homines fideles ſunt: ſed cum alii credant, alii vero non credant, dicatque Apoſtolus, *Non enim omnium eſt fides*; quis non videat fidem, quam acceperunt qui habent, non accepiſſe qui non habent?

Gal. 2. 21. — *1. Theſſ. 2. 13.* — *Epheſ. 6. 23.* — *Epheſ. 2. 8.* — *Philip. 1. 29.* — *Hebr. 12. 1.* — *2. Theſſ.*

EXCERPTUM VI.

DEINDE ait: *Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit ex uno omnes iſſe in condemnationem ſine dubitatione juſtiſſimam; ita ut nulla eſſet Dei juſta reprehenſio, etiamſi nullus inde liberaretur. Unde conſtat magnam eſſe gratiam quod plurimi liberantur, & quid ſibi deberetur, in eis qui non liberantur, agnoſcunt; ut* (b) *qui gloriatur, non in ſuis meritis, quæ paria videt eſſe damnatis, ſed in Domino glorietur. Cur autem iſtum potius quam illum liberet, inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ipſius. Melius enim & hic* (c) *audimus aut dicimus*, O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? *quam dicere audeamus, quaſi noverimus, quod occultum eſſe voluit, qui tamen aliquid injuſtum velle non potuit.*

Ibidem. Rom. 5. 12. — *Rom. 11. 33.* — *Rom. 9. 20.*

RESPONSIO.

HÆc omnia ſi non recte dicta ſunt, ſcrutabilia ſunt judicia Dei, & veſtigabiles viæ ejus; nec occultum eſt, quare ille potius quam iſte ſalvetur; & in ſe non in Domino gloriabitur, qui aliis vitio ſuo pereuntibus, electione dignus inventus eſt. Ac ſic juſtitia quidem erit quod plurimi damnantur: ſed non erit gratia quod plurimi liberantur. (d) Abſint hæc a catholicis cordibus, abſit talis impietas, ut quemquam putemus meritis ſuis erui de poteſtate tenebrarum, & in regnum Filii Dei debita, non gratuita adoptione transferri. Magno peccato periit Adam, & in illo omnes perierunt. (e) Quia omni homini damnata nativitate genito, hoc in Adam debetur ut pereat. Et ſicut non poſſumus conqueri de eo quod in prætetitis ſæculis dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas: ita juſtam non haberemus querelam, ſi cum eis, cum quibus nobis fuit cauſſa communis, ceſſante adhuc gratia, periremus. Quæ tamen ſicut tunc de omni mundo eruit paucos; ita nunc de univerſo genere hominum ſalvat innumeros; non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum, & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu, ante tempora æterna.

2. Tim. 1. 9.

Subnexuiſtis etiam quod poſt multa differens ait.

EXCERPTUM VII.

Eſt ergo in malorum poteſtate peccare: ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non eſt in eorum poteſtate, ſed Dei dividentis tenebras, & ordinantis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur niſi voluntas Dei.

Aug. lib. 1. de prædeſt. ſanctorum c. 16. n. 2.

RESPONSIO.

QUod cum ſit apertiſſimæ veritatis, miror, inter obſcura decerptum: quaſi non ex cohærentibus potuerit omnis hæſitatio lectoris abſolvi. Inſpicite ergo quod ſequitur. *Legimus*, inquit, *in Actibus Apoſtolorum, quod cum dimiſſi a Judæis Apoſtoli veniſſent ad ſuos,* (f) *& indicaſſent quanta eis ſacerdotes & ſeniores fecerunt, levaverunt illi vocem unanimes omnes ad Dominum, & dixerunt, Domine, tu es qui feciſti cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, qui per os patris noſtri David ſancti pueri tui dixiſti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania, adſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus? Convenerunt enim in veritate, in civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum Jeſum quem unxiſti,*

Ibidem. Act. 4. 23. & ſeq. — *Pſal. 2. 2.*

(a) Edit. Venet. *non dubitet*.
(b) Editi Lovan. Duac. & Colon. hæc habent in plurali, *qui gloriantur non in ſuis meritis, quæ paria vident eſſe damnatis, ſed in Domino glorientur*. Mſſ. Jol. & Remig. cum Edit. Auguſt. Lugd. & Venet. in ſingulari exhibent.
(c) In Mſſ. Remig. & Jolienſi *audiemus*, nec addunt, *aut dicimus*.
(d) Sic Mſ. Jolienſis. Alii, *Abſit hæc*, &c.
(e) Mſ. Jolienſis, *quia omni homini damnata nativitate in genitore, hoc eſt, in Adam, debetur.*
(f) Mſ. Jolienſis *indicaſſent eos quanta illis*. In eodem deſunt hæc, *in veritate*, legiturque infra, *Pontius Pilatus*.

xiſti, Herodes & Pilatus, & populus Iſrael, facere quanta manus tua & conſilium prædeſtinavit fieri. Si ergo quæ per os patris noſtri David Spiritus-ſanctus prophetavit, aliter intelligi ullo modo, quam ab Apoſtolis ſunt intellecta, non poſſunt, & Herodes ac Pilatus & populus Iſrael fecerunt, quanta manus Dei & conſilium prædeſtinavit fieri; quid inconveniens ait admirabilis diſputator? *Eſt*, inquiens, *in malorum poteſtate peccare: ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non eſt in eorum poteſtate, ſed Dei dividentis tenebras & ordinantis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur niſi voluntas Dei.* (a) Male enim velle facillimum eſt malis: & eorum damnabilem voluntatem non dubium eſt a Dei poteſtate concludi, ut effectum cupiditatis ſuæ, niſi ille permiſerit, habere non poſſint. Uti autem ſapientiam & juſtitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex ipſorum prodeunt appetitu, ad implenda conſilia & judicia ſua, nullus vel tenuiter ſecundum pietatem doctus, ignorat; qui videt Dei Patris optimam voluntatem, non parcentis Filio ſuo, ſed pro nobis omnibus tradentis eum, peſſima (b) traditoris Judæ & Judæorum voluntate completam: & qui in evangelicis paginis legit, dicente Pilato
Joan. 19. 10. ad Jeſum, *Mihi non loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittendi te?* reſpondiſſe Dominum, *Non haberes in me poteſtatem ullam, niſi eſſet tibi* (c) *data deſuper.* Dividit itaque Deus inter lucem & tenebras: nec ideo inculpabiles ſunt tenebræ, quia eis bene utitur Deus, qui etiam de opere (d) ipſarum, quod filiis lucis in bonum procederet, ordinavit: tantum progredi ſinens malitiam nocere cupientium, quantum eam ſanctis ſuis vel caſtigandis novit utilem, vel probandis: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur niſi voluntas Dei.

Sequitur deinceps quod in libro invenitur ſecundo.

Excerptum VIII.

Aug. lib. de Dono perſev. c. 14. num. 35. Joan. 18. 9. *An quiſquam dicere audebit, Deum non præſciſſe quibus eſſet daturus ut crederent, aut quos daturus eſſet Filio ſuo, ut ex eis non perderet quemquam? Quæ utique ſi præſcivit, profecto beneficia ſua, quibus nos dignatur liberare, præſcivit.* (e) *Hæc eſt prædeſtinatio ſanctorum, nihil aliud: præſcientia ſcilicet, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur quicumque liberantur. Cæteri autem ubi, niſi in maſſa perditionis juſto divino judicio relinquuntur, ubi Tyrii relicti ſunt & Sidonii, qui etiam credere potuerunt, ſi mira illa Chriſti ſigna vidiſſent:* (f) *ſed quoniam ut crederent non eis erat datum, etiam unde crederent eſt negatum.* Matth. 11. 21.

Responſio.

Qui illis reſiſtunt, hoc ſentire apertiſſime probantur, quod fides non ſit donum Dei; & quod gratia non præveniat liberum arbitrium, ſed ſequatur; & quod gratia Dei ſecundum merita noſtra detur. Nam ſi aliquid conferri homini per gratiam confitentur, & id non accipit niſi fides, quæ accepta non eſt; in ipſa eſt meritum, cui non donum datur, ſed debitum redditur. In hac ſententia poſiti, conſequenter ſapiunt, eos eſſe prædeſtinatos in vitam æternam, quos per liberæ voluntatis arbitrium fideles futuros præſcierit Deus; ut ipſa electorum prædeſtinatio non ſit niſi retributio: atque ita, in his qui prædeſtinati ſunt ſecundum propoſitum ejus qui univerſa operatur, non operatur Deus fidem; nec ulla ſint hominis merita, ſi Deus operatur univerſa. (g) Vere qui iſta ſentiunt, fidem non acceperunt, aut quam acceperant, perdiderunt, ſequendo vaniſſimam Pelagianorum ſuperbiam, & in ſe, (h) non in 1. Cor. 12. 6.
Domino gloriando, qui operatur omnia in omnibus, bona profecto, non mala: & ſi omnia bona, utique & fidem, ſine qua nemo poteſt placere, & quæ eſt virtutum omnium fundamentum. Hebr. 11. 6. Quale eſt autem; ut cum Dei ſit ædificatio, & niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborent qui ædificant eam; aut nolint Pſ. 126. 1. iſti fundamentum ad ædificium pertinere, aut ſe velint inchoare, quod Dominus poſſit exſtruere? Non erit ergo illis principium Filius Dei, non fundabuntur in ipſo angulari lapide Chriſto Jeſu, nec de eis dictum eſt: *Firmum autem fundamentum Dei ſtat:* quia (i) totam electionem ſuam ſolubili arenæ & ſucciduo cineri ſuperponunt. 2. Tim. 2. 19.

Agnoſcamus itaque ſapienter, pieque fateamur, præſciſſe incommutabiliter Deum quibus eſſet daturus ut crederent, aut quos daturus eſſet Filio ſuo, ut ex eis non perderet quemquam: & ſi hæc præſcivit, beneficia ſua illum, quibus nos dignatur liberare, præſciſſe: & hanc eſſe prædeſtinationem ſanctorum; (k) præſcientiam ſcilicet & præparationem gratiæ Dei, qua certiſſime liberantur. (l) Cæteros autem quicumque non liberantur, quos a generali perditione

(a) Mſſ. Remig. & Jol. *Mala enim velle.*
(b) Editi, *traditorum.* Melius Remigianus codex, *traditoris.*
(c) In Edit. Aug. ex Mſ. Remenſi *datum deſuper.*
(d) Editi, *ipſorum.* Melius Mſſ. Jol. & Remig. & ex hoc Aug. editio, *ipſarum*, ſcilicet tenebrarum: qua voce quidem malos intelligit; ſed cum alluſione ad tenebras ipſas, quarum filii dici poſſunt.
(e) In edit. Venet. & Lugd. *Hæc eſt prædeſtinatio ſanctorum, nihil aliud, præſcientia ſcilicet.* Idem præfert Mſ. Jolienſis. Aliæ editiones: *Hæc prædeſtinatio ſanctorum nihil aliud eſt, quam præſcientia ſcilicet.*
(f) Edit. Ven. & & Lugd. *ſed quomodo.*
(g) Mſ. Jolienſis omittit hanc vocem, *vere.*
(h) Editi hactenus, *& in ſe in Domino*, manifeſto errore, quem corrigunt Mſſ. Jolienſis & Remig. ex quo edit. Auguſt.
(i) Mſſ. Jolienſis & Remigianus, *totam elationem ſuam.* Edit. Col. *ejectionem ſuam:* ſed male.
(k) Mſſ. Remig. & Jol. *prædeſtinationem ſcilicet.*
(l) Forte hic addendum, *quicumque liberantur:* quæ verba nec in Mſſ. nec in Editis hactenus repeſiuntur, niſi in Lugd. recentiori.

tione humani generis gratia non exemit, juſto noverimus judicio non exemptos: & quid nobis remiſſum ſit, in eis diſcamus, de quorum queri damnatione non poſſumus. 1. Par. 19. 7. Non eſt enim iniquitas apud Deum, nec quiſquam ſub judicio ejus innocens perit. Sicut enim hic ipſe inſignis gratiæ prædicator alibi ait, (a) Aug. lib. de grat. & lib. arb. cap. 21. *Reddit omnino Deus & mala pro malis, quoniam juſtus eſt; & bona pro malis,* (b) *quoniam bonus eſt; & bona pro bonis, quoniam juſtus & bonus eſt: tantummodo mala pro nobis non reddit, quoniam injuſtus non eſt. Reddit ergo mala pro malis, pœnam pro injuſtitia; & reddit bona pro bonis, gratiam pro gratia.* Cum aliqui pereunt, non dubitemus ipſorum meritis deputari quod pereunt; quos utique poſſet Deus miſericorditer liberare, ſi vellet. (c) Et cum aliqui liberantur, non audeamus definire, quod digni fuerint liberari; quos utique poſſet Deus juſte damnare, ſi vellet. Quare autem non omnes, aut quare illos potius (d) quam illos liberet, nec neceſſarium eſt quærere, nec poſſibile reperire: cum omiſſis diſcretionis iſtius cauſſis, ſcire ſufficiat, quod nec miſericordia juſtitiam, nec juſtitia auferat miſericordiam apud eum, a quo nemo niſi juſte damnatur, nemo niſi miſericorditer liberatur.

Matth. 11. Luc. 10. 13. De Tyriis vero & Sidoniis quid aliud poſſumus dicere, quam non eſſe eis datum ut crederent, quos etiam credituros fuiſſe ipſa Veritas dicit, ſi talia, qualia apud non credentes facta ſunt, virtutum ſigna vidiſſent? Quare autem hoc eis negatum fuerit, dicant, ſi poſſunt, qui calumniantur, & oſtendant, cur apud eos Dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit, (e) & apud eos quibus erant profutura, non fecerit. Nos etiam ſi rationem facti, & profunditatem judicii ejus penetrare non poſſumus, manifeſtiſſime tamen ſcimus, & verum eſſe quod dixit, & juſtum eſſe quod fecit: & non ſolum Tyrios & Sidonios, ſed etiam Corozaim & Bethſaida potuiſſe converti, & fideles ex infidelibus fieri, ſi hoc in eis Dominus voluiſſet operari. Neque enim ulli falſum videri poteſt quod Veritas ait, Joan. 6. 66. Matth. 13. 10. 11. Ibid. 11. 27. Joan. 5. 21. *Nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum a Patre meo*: &, *Vobis datum eſt noſſe myſterium* (f) *regni cælorum, illis autem non eſt datum*: &, *Nemo novit Filium, niſi Pater, neque Patrem quis novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare*: &, *Sicut Pater vivificat mortuos, ita & Filius quos vult vivificat*: &, *Nemo poteſt dicere* (g) *Dominum Jeſum, niſi in Spiritu-ſancto*. 1. Cor. 12. 3. His divinarum vocum auctoritatibus eruditi gratias agamus Deo, qui dedit nobis ſpiritum fidei & virtutis, continentiæ & charitatis, ſapientiæ & intellectus, conſilii & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ac timoris ſui. Ibidem. Quæ bona ſi non dediſſet nobis, qui omnia operatur in omnibus, prorſus non haberemus in nobis: & cum his, qui non cognoverunt Dominum, aut Rom. 1. 21. cum cognoviſſent, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed hoc ipſum ſuæ ſapientiæ deputantes, ſtulti facti, (h) & obſcurato corde evanuerunt in cogitationibus ſuis: cum his, inquam, ſederemus in tenebris & in umbra mortis, nec querelam habentes de pœna, nec excuſationem de ignorantia, nec præſidium de natura.

(i) Nunc jam quod ſequitur quale ſit videamus.

EXCERPTUM IX.

Aug. lib. 2. de Dono perſever. cap. 14. *Sed ajunt, ut ſcribitis, neminem poſſe correptionis ſtimulis excitari, ſi dicatur in conventu Eccleſiæ audientibus multis: Ita ſe habet de prædeſtinatione definita* (k) *ſententia voluntatis Dei, ut alii ex vobis* (l) *de infidelitate, accepta obediendi voluntate, veneritis ad fidem, vel accepta perſeverantia permaneatis in fide: ceteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum ſurrexiſtis, quia necdum vos adjutorium gratiæ miſerantis erexit. Verumtamen ſi qui eſtis nondum vocati, quos gratia ſua prædeſtinaverit eligendos, accipietis eamdem gratiam qua velitis, & ſitis electi: & ſi qui obeditis, ſi prædeſtinati eſtis rejiciendi, ſubtrahentur* (m) *obediendi vires, ut obedire ceſſetis.*

RESPONSIO.

STupeo ſanctitatem veſtram, objectionem calumniantium, a perſona defenſoris gratiæ non potuiſſe diſcernere, & verba obtrectantium ei ipſi, qui obtrectatoribus ſuis reſpondet, aptaſſe. Hæc enim de doctrina catholici viri quidam nequiter & nugatorie jactitabant, quod qui talem Dei gratiam prædicaret, ut fides & obedientia, ceteræque virtutes, & in eis uſque in finem perſeverantia, non niſi ex dono Dei haberi poſſe credantur; conſequens eſſe, ut talibus verbis uteretur ad populum, & hujuſmodi denunciationibus omnem liberi arbitrii evitaret induſtriam. Quod quia piiſſimus Doctor litteris eorum, ad quos ſcribit, agnoverat, (n) ideo dicit, *Sed ajunt, ut ſcribitis*: & poſtea, *Iſta cum dicunt*. Ex hoc potuiſtis advertere, Rom. 5. 8. non ipſum hæc dicere, ſed eos de quibus dixit; *Sed ajunt ut ſcribitis*: &, *Iſta cum dicunt*. Quod

(a) Edit. Lov. Duac. & Colon. *Reddet omnino*.
(b) Editi hic & ter in ſequentibus *quomodo*: ubi in Mſſ. Jolienſi & apud Auguſt. *quoniam juſtus eſt*, & ſic de ceteris partibus hujus ſententiæ.
(c) Mſ. Jolienſis cum Edit. Lugd. *& cum alii*.
(d) Mſ. Jolienſis, *quam iſtos*. Reliqui, *quam illos*.
(e) Hæc verba, *& apud eos quibus erant profutura non fecerit*, quæ omittebantur in Editis omnibus, reſtituta habes ex Mſ. Jolienſi, & antea ex Mſ. Remigiano in append. Auguſt.
(f) Mſ. Jolienſis, *regni Dei*.
(g) Mſ. Jolienſis, *Dominus Jeſus*.
(h) Mſ. Jolienſis, *& obſcurati corde*.
(i) Mſ. Jol. *Nunc etiam*.
(k) Editi, *ſcientia* Mſ. Jol. & Remig. cum Aug. libro, *ſententia*.
(l) Hæc verba, *de infidelitate* abſunt a Mſſ. Jol. & Remig. leguntur in Editis omnibus, & in libro S. Aug. de Dono perſever.
(m) Edit. Venet. & Lugdun. *obedientiæ vires*.
(n) Sic Mſ. Jol. Alias editi, *ideo ait*.

Quod ſimiliter & Apoſtolus ait, *Sicut ajunt nos quidam dicere, Faciamus mala, ut veniant bona*. Inferius autem, ubi plenius ad iſta reſpondet, multo manifeſtius patet, (a) quam hæc ab ipſo numquam taliter dicta ſint, & quantum ei hujuſmodi prædicationis forma diſpliceat; quam corrigens & mundans atque emendans, tolerabiliorem audientibus facit; quæ vera ſunt temperans, quæ falſa ſunt reſecans, & poſt multa adjiciens: [Idem lib. de Dono perſever. cap. 22.] *Jam vero quod illis verbis* (b) *connectitur, miror ſi ullo modo poteſt in populo Chriſtiano quiſquam infirmus patienter audire, cum dicitur eis, Et ſi qui obeditis,* (c) *ſi prædeſtinati eſtis rejiciendi,* (d) *ſubtrahentur obedientiæ vires, ut obedire ceſſetis. Hoc enim dicere, quid videtur aliud eſſe, quam maledicere, aut mala quodam modo prophetare?* [Ibidem.] Et poſt hæc cum diceret, qualiter de his loquendum eſſet in populo, proprii ſenſus verba connexuit dicens: *Illum etiam modum, quo* (e) *utendum eſſe in prædeſtinationis prædicatione nos diximus, loquenti ad populum non exiſtimo debere ſufficere, niſi hoc, vel aliquid hujuſmodi addat, ut dicat, Vos itaque etiam ipſam obediendi perſeverantiam a Patre luminum, a quo* [Jacob. 1. 17.] *deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, ſperare debetis, & quotidianis orationibus poſcere: atque hoc faciendo confidere, non vos eſſe a prædeſtinatione populi ejus alienos;* (f) *quia etiam hoc, ut faciatis, ipſe largitur. Abſit autem a vobis ideo deſperare de vobis, quoniam ſpem veſtram in ipſo habere jubemini, non in vobis. Maledictus enim omnis qui ſpem habet in homine: &, Bonum eſt confidere in Domino,* (g) *quam confidere in homine:* (h) *quoniam beati omnes qui confidunt in eum.* [Jerem. 17. 5. Pſ. 117. 8. Pſ. 2. 11.] (i) *Hanc ſpem tenentes, ſervite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quoniam de vita æterna, quam filiis promiſſionis promiſit non mendax Deus ante tempora æterna, nemo poteſt eſſe ſecurus, niſi conſummata fuerit iſta vita, quæ tentatio eſt ſuper terram: ſed* (k) *faciet nos perſeverare in ſe uſque ad hujus vitæ finem, cui quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem.* [Matth. 6. 13.]

Videtiſne, obſecro, quantum diſtet hic ſermo ab eo quem compoſuit malignitas obloquentium, qui ſtuduerunt etiam ea quæ recte dicit, exquiſita verborum fraude corrumpere? De quo (l) idem Doctor rectiſſime ait: [Aug. lib. de Dono perſever. cap. 22. Ibid.] *Doloſi autem vel imperiti medici eſt, etiam utile medicamentum ſic alligare, ut aut non proſit, aut obſit.* Et iterum de ſimili ineptia: *Nempe*, inquit, *hoc veriſſimum eſt: ita ſane, ſed improbiſſimum, importuniſſimum, incongruentiſſimum;* (m) *non falſo eloquio, ſed non ſalubriter valetudini humanæ infirmitatis appoſito*. Non igitur neceſſe eſt de his rationem reddere, quæ & ab aliis dicta, & ab ipſo oſtendimus improbata; ita tamen, ut nihil ſibi per falſorum admixtionem præripi pateretur ex veris. Quamvis enim numquam tam inſipienter locutus ſit ad populum Chriſtianum, & id quod mendax obtrectatio ineptiſſime finxit (n) horruerit: pia tamen conſtantique doctrina abundanter probavit, prædicandam eſſe Eccleſiæ & prædeſtinationem, in qua eſt gratiæ præparatio; & gratiam in qua eſt prædeſtinationis effectus; & præſcientiam Dei, qua ante ſæcula æterna quibus eſſet collaturus ſua dona præſcivit. Cujus prædicationis quiſquis eſt impugnator, apertiſſimus eſt Pelagianæ elationis adjutor.

Hoc autem quod in (o) fine poſuiſtis, ſuperiori capitulo, ubi Tyriorum & Sidoniorum mentio facta eſt, debuit copulari; quia etiam in libri corpore, eidem cauſſæ, ſine cujuſquam diverſæ diſputationis interjectione, connexum eſt. Unde & reſponſio, quam præcedentibus ſubdidi, poteſt etiam (p) ad iſta ſufficere: in quibus nulla eſt obſcuritas, ſi de fide prædeſtinationis & gratiæ Dei, ex qua eſt omnium bonorum origo, perſeverantiaque meritorum, hoc teneatur, quod habet veritas.

(*a*) Mſ. Jolienſis, *quod hæc ab ipſo*.
(*b*) Mſ. Jol. *adnectitur*.
(*c*) Edit. Lov. Duac. & Colon. habebant, *ſi præſciti eſtis*. Mſſ. Jol. & Remig. cum Lugd. Venet. & Edit. Aug. *prædeſtinati eſtis*.
(*d*) Mſſ. Jol. & Remig. cum Lugd. *ſubtrahuntur*, & antea Jol. codex *obediſtis*.
(*e*) Mſ. Jol. *utendum eſſet loquendo ad populum*. Aug. lib. de Dono perſev. *apud populum*.
(*f*) Mſſ. Jol. *qui etiam hoc*.
(*g*) In Mſſ. Jol. deſunt hæc, *quam confidere in homine*.
(*h*) Editi, *quia beati*. Mſſ. Jol. & Remig. cum Venet. *quoniam beati*. Lugd. *quam beati*.
(*i*) Edit. Lov. Duac. & Colon. *Et hanc ſpem*.
(*k*) Mſſ. Jol. & Remig. *faciet nos perſeverare*. Abeſt vox hæc, *nos* ab Editis.
(*l*) Mſ. Jolienſis, *idem auctor*.
(*m*) Ita Mſſ. Jol. & Remig. cum Edit. oper. S. Aug. Editi vero noſtri omnes, *non falſum eloquio, ſed non ſalubriter valetudini humanæ infirmitatis appoſitum*.
(*n*) Mſ. Jolienſis, *inhorruerit*.
(*o*) Editores Lovanienſes, & qui hos ſunt ſecuti, hic in margine obſervant quod, quibus reſpondet hoc libro S. Proſper, *aliquid poſuerant quod hic non ponitur, ex cap. 14. lib. de dono perſeverantiæ Auguſtini, & hoc ſic incipiebat, Ex quo apparet habere quoſdam in ipſo ingenio*, &c.
(*p*) Editi habebant ad *iſtas*, errore manifeſto, qui emendatur ex Mſſ. Jolienſi, & ex Remig. emendatus fuerat in Edit. Aug.

AD-

ADMONITIO
IN EPISTOLAM CÆLESTINI PAPÆ
PRO PROSPERO ET HILARIO
Ad quoſdam Galliarum Epiſcopos.

CUM Presbyteri quidam Maſſiliæ, aliique in locis finitimis commorantes, tradita ab Auguſtino in libris de Prædeſtinatione ſanctorum doctrina, cum primum libri illi in lucem emiſſi ſunt, perturbati, in hanc ejuſque auctorem inſurrexiſſent, ipſo ſancto Hipponenſi Antiſtite adhuc in vivis agente; multo magis in illam poſt obitum ipſius debacchari cœperunt; novitati tribuentes ea librorum ſupradictorum capita quæ minus intellexerant. Nec hoc ſolo contenti, quocumque fas erat, ſcripta calumniis plena ſpargere non ſunt veriti, in quibus iſtud perpetuo inſinuare conabantur, Auguſtini ſcripta poſteriora a prioribus ejuſdem libris diſſidere; hunc antiquiorum Patrum in explicandis Pauli locis viam deſeruiſſe; ad ſolam ſe denique ſummorum Pontificum auctoritatem provocare. Quorum iniquis conatibus ut occurreret S. Proſper, cum Hilario amico Romam profectus anno 431. rem totam ſancto Cæleſtino, tum Apoſtolicam ſedem tenenti fideliſſime expoſuit. Horum ſanctiſſimus Pontifex circa Deum ſollicitudine laudata, hacce Epiſtola munitos in Gallias remiſit: qua quidem Venerium, Marinum, Leontium, & ceteros Galliæ Epiſcopos horum conterraneos ſerio arguit, quod paterentur a quibuſdam Presbyteris diſſenſionibus turbari Eccleſias, quæſtioneſque indiſciplinatas in medium vocari: quod quidem Epiſcopis imputandum dicebat, quibus tacentibus hæc agebantur. Monet ergo ut nimiæ & noxiæ talium loquendi libertati frena imponere non tardent, quoſdam harum regionum Præſules notans, qui cum citius e ſtatu laicorum ad Epiſcopale faſtigium fuiſſent ſublimati, quid ſibi juris muneriſque competeret fortaſſe ignorabant. Anteriorem ad Tuentium Epiſcopum datam Epiſtolam citat, in qua ſuper his multa a ſe jam dicta fuerant: id maxime commendans, quod & hic repetit, ut vitentur hujuſcemodi homines, qui laborant per terras aliud quam ille noſter juſſit agricola (Chriſtus) ſeminare. Nec mirum tamen quod a talibus impeterentur viventes diſcipuli, qui & quieſcentium magiſtrorum, quos fratres, id eſt Epiſcopos, vocat, memoriam nitebantur diſſipare. Quis præcipue a ſe intelligeretur ſtatim ſubdit: cum Auguſtinum miris laudibus effert, & ab omni novitatis erroriſve ſuſpicione alienum fuiſſe pronuntiat; immo tamquam commune Eccleſiæ Oraculum a prædeceſſoribus ſuis ſemper habitum affirmat: his ſe compati ſubjiciens, quibus ſanæ doctrinæ defenſio adverſariorum perſecutionem conciliaverat. Denique hortatur Gallos Epiſcopos, ut eos ſibi conſentientes ſentiat: cum impoſito ab illis improbis ſilentio, de tali re omnis in poſterum querela ceſſaverit.

Quæ Epiſtola poſt Auguſtini obitum ſcripta inde probatur maxime, quod ægre ferre ſe ſignificet ſanctiſſimus Pontifex, non viventes ſolum diſcipulos, ſed etiam quieſcentium magiſtrorum memoriam injuſtis obtrectationibus impeti. Unde anno 431. aut initio 432. merito aſſignatur: cum poſterioris anni menſe, ut videtur, Julio, deceſſiſſe probetur Cæleſtinus. Hæc porro Epiſtola ab omni retro antiquitate fuit celeberrima. Ab anno ſiquidem 433. vel 434. citatur non ſolum a ſancto Proſpero, ſed etiam a Vincentio Lirinenſi. Hanc quoque Dionyſius cognomento exiguus Canonum Codici a ſe ſcripto inſeruit. Narratque Photius a Cæleſtino litteras datas ad Epiſcopos pro Auguſtini defenſione, & adverſus illos qui Pelagianorum hæreſim reſuſcitare conabantur.

S. Proſper in Collat. cap. 21.

Vinc. hær. cap. 41.

Huic Epiſtolæ ſubjici ſolent ſedis Apoſtolicæ Epiſcoporum auctoritates de gratia Dei. Sed de his in Admonitione ipſis præfigenda erit locus differendi.

S. CÆ-

S. CÆLESTINI PAPÆ
PRO PROSPERO ET HILARIO,
SEU PRO IPSO AUGUSTINO DE GRATIA DEI
* EPISTOLA (a)
ᵃ AD GALLIARUM EPISCOPOS.

* Scripta poſt Auguſtini obitū forte anno 431.

Dilectiſſimis fratribus (b) Venerio, (c) Marino, (d) Leontio, (e) Auxonio, (f) Arcadio, Filtanio, & cæteris Galliarum Epiſcopis Cælestinus Epiſcopus.

Præfatio. 1. Cor. 10. 32.

I. Apostolici verba præcepti ſunt, apud Judæos atque gentiles ſine offenſione nos eſſe debere: hoc quiſquis Chriſtianus eſt, tota animi virtute cuſtodit. Quod cum ita ſit, non parum periculi illum manere poterit ante Deum, qui hoc detrectat etiam fidelibus exhibere. Nam qualiter nos, qui neminem perire volumus, iſta contriſtent, quæ auctoribus Chriſtianis percellunt animos Chriſtianos, Dominicus in Evangelio ſermo teſtatur. Ait enim ipſe Salvator, quod expediat ſcandalizanti unum de puſillis, in maris profunda demergi. Et ideo quæ ſit ejus jam pœna quæramus, cui tale ſupplicium legimus expedire. Matth. 18. 6.

Caput I. De Proſpero & Hilario.

2. Filii noſtri præſentes Proſper & Hilarius, quorum circa Deum noſtrum ſollicitudo laudanda eſt, tantum neſcio quibus presbyteris illic lice-

(a) Recognita jam per viros religioſiſſimos ſimul & eruditiſſimos San-Germanenſes Monachos ordinis S. Benedicti, ad Corbejenſes duos veteres codices canonum collectionis a Dionyſio exiguo concinnatæ: qui collector ex ipſa Epiſtola & connexis de gratia conſtitutionibus fecit priora tredecim Cæleſtini Papæ decreta. Primo decreto titulum inſcripſit, *De Proſpero & Hilario, qui quoſdam Galliæ presbyteros accuſant Pelagii ſectatores*. Secundo: *De ſancto epiſcopo Auguſtino mira laudis aſſertio*: Tertio: *Præteritorum ſedis Apoſtolicæ Epiſcoporum auctoritates de gratia Dei*. Quarto: *Quod Adam omnes homines læſerit; nec quemquam niſi Chriſti gratia poſſe ſalvari* &c. Eamdem epiſtolam citans Petrus diaconus in libro de Incarnatione & gratia, quæ novæ Editionis Epiſtolam 36. conſtituit, cap. 8. dicit terminari ad illa verba: *quod apparuerit præfixis ſententiis eſſe contrarium*. Nos tamen in hac Operum S. Proſperi Editione, Capitula hæc ab ipſa Cæleſtini Epiſtola ſejungi, etſi ſtatim eidem ſubjici maluimus, ob rationes in Admonitione eiſdem præfigenda fuſius exponendas.

(b) Hic *Venerius* non quidem (ut quibuſdam placuit) Mediolanenſis Epiſcopus erat: cum tunc temporis Epiſcopus Mediolanenſis Galliarum Epiſcopis non accenſeretur; & in Cathedra Mediolanenſi ſederat anno *431*. Martinianus, qui Matolio Venerii alterius deceſſori ſucceſſor fuerat ſubrogatus. Sed, ut veriſimilius eſt, Maſſilienſi Eccleſiæ præſidebat: de quo Gennadius in Catalogo virorum illuſtrium cap. *79*. Si quidem Maſſiliæ præſertim degebant Semipelagiani, duce Caſſiano. Ex quadam inſcriptione patet Venerium iſtum Monaſterium incoluiſſe cum Ruſtico, qui anno 430. in Epiſcopum Narbonenſem evectus eſt, & utrumque Maſſilienſium presbyterorum numero ſimul fuiſſe aggregatos. Succeſſor creditur datus Proculo, qui anno 418. ſuperſtes probatur. Nam Paulus ille, quem utrique interſerit Gueſnæus, & de quo mira narrat, omnino tacetur in Pſeudo-Dextro, unde a Doctiſſimis Sammarthanis omittitur. Cæleſtinus porro in Epiſtola 25. Julii anni 428. ſcripta, Epiſcoporum Viennenſis & Narbonenſis judicio dimittit cauſſam Epiſcopi Maſſilienſis, qui ob fratris ſui necem gaviſus eſſe ferebatur, adeo ut ei obvius fieri non erubuiſſet qui ſanguinis recens effuſi reus revertebatur. Quid hæc ſint non eluceſcit. Patroclum quidem ſcimus occiſum, ſed jam ab anno 426. Venerius vero tertius legitur inter Epiſcopos Galliarum, qui anno 451. ad Leonem Epiſtolam dirigunt, & quibus reſpondit Leo anno 452. die prima Februarii. Hortatu denique ſancti Venerii Epiſcopi *Muſæus Maſſilienſis Eccleſiæ presbyter, vir in divinis Scripturis doctus, & in earum ſenſibus ſubtiliſſima exercitatione limatus, lingua quoque ſcholaſticus* (ut refert Gennadius cap. *79.*) *excerpſit ex ſanctis Scripturis Lectiones totius anni feſtivis aptas diebus; reſponſoria, etiam pſalmorum capitula tempori & lectionibus congruentia. Quod opus tam neceſſarium a lectoribus in Eccleſia probatur, ut expetitum, & ſollicitudinem tollat & moram, plebique ingerat ſcientiam, celebritatem & decorem*. Quo opere videtur originem dediſſe Eccleſiaſtico precum curſui, cui poſtea Breviarii nomen eſt inditum. Huic Venerio ſucceſſor datus legitur Euſtaſius, ibidem.

(c) Editi, *Mario*. At Mſſ. Corbejenſes *Marino*: Is forte ad quem ſcripſerat Bonifacius anno 419. Cujus Eccleſiæ præſul fuerit non deſignatur. Ex eo vero quod Venerium ſequitur, inferri poteſt, hunc ſaltem ab anno 419. Epiſcopali dignitate fuiſſe decoratum.

(d) *Leontius* ille certo certius erat celebris Forojulienſium Antiſtes, anno demum 432. aut 433. demortuus.

(e) Inter Epiſcopos civitatis Nicææ numeratur a Sammarthanis *Auxentius* quidam: at Valeriano poſterior notatur, qui anno 445. adhuc vivebat. *Auxonius* quoque ſcribitur ab iiſdem inter Epiſcopos Vivarienſes, qui ſedem Epiſcopalem ab urbe Alpia a Croco Vandalo, ut ferunt, diruta, Vivarium tranſtulit. At vero Crocus Gallias vaſtabat tempore Gallieni Imperatoris Romani, ex Gregorio Turonenſi, Vandali vero in Galliis ignoti erant ante annum Chriſti 407.

(f) *Arcadius* ille Epiſcopus fuiſſe creditur Vincienſis; & *Filtanius* ſeu *Pòiltatius*, Aptojulienſis, ſucceſſor datus S. Caſtori ante annum 426. Eorumdem Corb. codicum auctoritate, pro *Pòiltatio*, reſtitutum jam alias in append. oper. S. Aug. *Filtanio*.

licere, qui diſſenſioni Eccleſiarum ſtudeant, ſunt apud eos perſecuti, ut indiſciplinatas quæſtiones vocantes in medium, pertinaciter eos dicant prædicare adverſantia veritati. Sed veſtræ dilectioni juſtius imputamus, quando illi ſupra vos habent copiam diſputandi. Legimus ſupra magiſtrum non eſſe diſcipulum, hoc eſt, non ſibi debere quemquam in injuriam doctorum vindicare doctrinam. Nam & hos ipſos a Deo noſtro poſitos novimus ad docendum; cum ſit, dicente Apoſtolo, eis tertius locus intra Eccleſiam deputandus. Quid illic ſpei eſt, ubi magiſtris tacentibus, hi loquuntur, qui, ſi ita eſt, diſcipuli (a) eorum non fuerunt? Timeo ne connivere ſit hoc tacere: timeo ne magis ipſi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus cauſſis non caret ſuſpicione taciturnitas: quia occurreret veritas, ſi falſitas diſpliceret. Merito namque cauſſa nos reſpicit, ſi cum ſilentio faveamus errori.

Luc. 6. 40. Epiſcoporum officium eſt docere.

1. Cor. 12. 28.

3. Ergo corripiantur hujuſmodi: non ſit his liberum habere pro voluntate ſermonem.

(b) Deſinat, ſi ita res ſunt, inceſſere novitas vetuſtatem; deſinat Eccleſiarum quietem inquietudo turbare. Conantur ſæpe naufragio mergere, quos intra portum ſtantes ſtatio facit fida ſecuros. Fida quippe eſt omnium ſtatio, quorum perfectis greſſibus veſtigia non moventur. Recurrerunt ad Apoſtolicam prædicti ſedem, hæc ipſa nobis quæ tentat perturbatio, conquerentes. Habetote, fratres cariſſimi, pro catholicæ plebis pace tractatum. Sciant ſe, (c) ſi tamen cenſentur presbyteri, dignitate vobis eſſe ſubjectos. (d) Sciant omnes qui male docent quod ſibi magis diſcere competat, quam docere. Nam quid in Eccleſiis vos agitis, ſi illi ſummam teneant prædicandi? Niſi forte illud obſiſtat, quod non auctoritate, non adhuc ratione colligitur, ut aliqui e fratrum numero, nuper de laicorum conſortio in collegium noſtrum fortaſſis admiſſi, neſciant quid ſibi debeant vindicare. Super his multa jam dicta ſunt eo tempore, quo ad fratris Tuentii dedimus ſcripta (e) reſponſum. Nunc tamen repetentes ſæpius admonemus, ut vitentur hujuſmodi, qui laborant (f) per terras aliud quam ille noſter juſſit agricola ſeminare. Nec tamen mirari poſſumus, ſi hæc erga viventes hi nunc tentare audent, qui nituntur etiam (g) quieſcentium fratrum memoriam diſſipare.

CAPUT II. Auguſtini ac doctrinæ ejus commendatio.

4. Auguſtinum ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua atque meritis, in noſtra communione ſemper habuimus, nec umquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor adſperſit: quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, ut inter magiſtros (h) optimos etiam a meis ſemper deceſſoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune ſenſerunt, ut pote qui ubique cunctis & amori fuerit, & honori. Unde (i) reſiſtendum talibus, quos male creſcere videmus. Nefas eſt hæc pati religioſas animas; quarum afflictione, quia membra noſtra ſunt, nos quoque convenit macerari: quamvis maneat hos beatitudo promiſſa, quicumque probantur perſecutionem propter juſtitiam ſuſtinere; quibus quid promittat Dominus in futurum, (k) ſequens ſermo declarat. (l) Non eſt agentium cauſſa ſolorum: univerſalis Eccleſia, quacumque novitate pulſatur. Intelligamus hæc ipſa vobis, quæ nobis non placent, diſplicere. Quod ita demum probare poterimus, ſi impoſito improbis ſilentio, de tali re in poſterum querela (m) ceſſaverit. Deus vos incolumes cuſtodiat, fratres cariſſimi.

Matth. 5. 10.

(*a*) Sic ex Mſſ. Corbejenſibus edit. append. Aug. At in editis omnibus Proſperi omittitur hæc vox, *eorum*.

(*b*) Hunc locum Vincentius Lirinenſis, ſub Commonitorii finem, ſic a vero ſenſu contra Proſperum & Hilarium detorquet, ut ipſe haud injuria in erroris Semipelagiani ſuſpicionem veniat: *Sequitur enim*, ait, *Deſinat, ſi ita res eſt, id eſt, ſi ita eſt, ut apud me quidam urbes & provincias veſtras criminantur*. Edit. Duac. & Colon. omiſerunt particulam, *ſi*, legebantque, *Deſinat, ita res ſunt*.

(*c*) Ita edit. append. Auguſt. ex Mſſ. Corb. Editi omnes noſtri, *ſi tamen cenſentur presbyterii dignitate vobis eſſe ſubjectos*.

(*d*) Apud Auguſt. append. ex Mſſ. Corb. *ſciant quod ſibi, omnes qui male docent, diſcere magis ac magis competat, quam docere*.

(*e*) Hæc Epiſtola ad Tuentium non extat amplius, nec aliud aliquid de ea conjicere licet, quam quod ex ſequentibus infertur, in ea potius actum fuiſſe de quæſtionibus quæ gratiam Chriſti ſpectarent, quam contra illos, qui viros laicos in Epiſcopos ſublimarent; qua de re etiam hic conqueritur Cæleſtinus.

(*f*) Mſſ. Corb. & Auguſt. append. *per terram*.

(*g*) In edit. Moguntina anni 1524. in margine obſervatum legimus, *Divum Auguſtinum ſignificat, cui mortuo Pelagii ſectatores obſtrepebant*.

(*h*) Veteres quidam libri non habent *optimos*. Editi omnes noſtri & Mſſ. Corb. habent. Poſt pauca edit. Lov. Duac. & Colon. *præceſſoribus*, ubi Mogunt. & edit. append. Aug. ex Mſſ. Corb. *deceſſoribus*.

(*i*) Mſſ. Corb. & cum his edit. append. Auguſt. *reſiſtatur*.

(*k*) Hæc verba, *ſequens ſermo declarat*, indicare videntur, aliquid hic in Epiſtola Cæleſtini omiſſum. Niſi forte ad illud referri credantur quod in Evangelio S. Matthæi ſequitur: *Quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*.

(*l*) Hic locus in edit. Mogunt. Lov. Duac. & Colon. ſic diſtinguitur: *Non eſt agentium cauſſa ſolorum univerſalis Eccleſia, quacumque novitate pulſatur, intelligamus* &c.

(*m*) In append. Aug. ex Mſſ. Corb. *ceſſabit*.

ADMONITIO
IN LIBRUM CUI TITULUS,
PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ
Epiſcoporum auctoritates de Gratia & Libero voluntatis arbitrio.

EPISTOLÆ Cœleſtini Papæ, ad Epiſcopos Galliarum per Proſperum & Hilarium tranſmiſſæ, ſubjici ſolet collectio quædam, anteriorum Sedis Apoſtolicæ Pontificum auctoritates de gratia & Libero arbitrio complexa: cui interſeruntur etiam nonnulla ex Africanis conciliis hac de re ſtatuta, a Romanis Pontificibus approbata. Quæ quidem in hunc uſum deſtinata non dubitatur, ut Semipelagianis, qui ſolis ſedis Apoſtolicæ decretis ſe manus daturos erant profeſſi, eſſet reſponſum. Huic vero collectioni hunc titulum impoſuerunt, Præteritorum ſedis Apoſtolicæ Epiſcoporum auctoritates (*ſeu* ſententiæ,) de gratia Dei & libero voluntatis arbitrio. *Ab aliis quoque vocatur hoc opuſculum*: Regulæ Apoſtolicæ ſedis*: quomodo deſignatur in ultimo capitulo : denique* Compendioſus indiculus *dicitur in præfatiuncula*: *citaturque ab aliis ſub nomine* Decretorum, *vel* Epiſtolæ Cæleſtini Papæ ad Gallos : *ab aliis* Capitula *generaliori vocabulo appellatur. Quod quidem opuſculum ſub Cæleſtini nomine citatum legitur ineunte ſexto ſæculo. Nam Pontificis iſtius Decretis annexum eſt a Dionyſio Exiguo, & circa idem tempus a Petro Diacono, aliiſque qui in cauſſa fidei ex Oriente Romam miſſi ſunt, libro de Incarnatione & gratia D. N. Jeſu Chriſti, ad Fulgentium capite octavo, & nono, tamquam Cæleſtinianæ Epiſtolæ ad Gallos pars quædam citatum reperitur. Exin a Creſconio Epiſcopo Africano in fine ſuæ collectionis canonum circa annum Chriſti 690. emiſſæ, eidem Pontifici adſcriptum legitur. Tum denique poſterioribus ſæculis a Floro magiſtro, Eccleſiæ Lugdunenſis nomine ſcribente adverſus Scotum Erigenam. Ab Hincmaro Remenſi, lib. de Prædeſtin. cap. 22. Lupo Ferrarienſi Abbate in collectaneis quæſt. 2. Remigio Lugdunenſi, in libro de tribus Epiſtolis cap. 23. Yvone Carnot. & aliis plurimis hæc capitula Cæleſtino Papæ inveniuntur fuiſſe adjudicata.*

His omnibus teſtimoniis abunde probatum videbatur hocce opuſculum Cæleſtini eſſe agnoſcendum. Quæ tamen opinio tot conjecturis obviantibus impugnatur, ut ab omnibus fere Criticis jam ab ea diſceſſum eſſe agnoſcamus. Et primo quidem ex ſtili eorum diſparitate, ab eo qui in Epiſtola Cæleſtini elucet, ejuſdem eſſe negatur. 2. Judices advocantur Joannes Wendelſtinus, qui codicem Canonum & Decretorum Pontificiorum edidit Moguntiæ anno 1525. *Crabius qui anno* 1538. *prioris cenſuram aliquo modo temperatam in Conciliorum Collectionibus tranſcripſit, item alii qui idem præſtarunt, Surius anno* 1551. *& Nicolinus anno* 1581. *Cæleſtino pariter abjudicant Eminentiſſimi doctiſſimique Cardinales Antonius Carafa, & Cæſar Baronius: quibus adde Franciſcum Suarezium in Prolegom. 6. de gratia, cap. 1. num. 11. Jacobum Sirmondum in notis ad tom. 1. Concil. Galliæ, & Gerardum Voſſium lib. 1. Hiſt. Pelag. cap. 3. qui tamen ultimus partim Cæleſtini, partim Gallorum S. Auguſtini diſcipulorum eſſe putat Capitula: quia videlicet ab his collecta oblataque Cæleſtino, hujus nomine & auctoritate poſtea publicata ſint. 3. Si Cæleſtini eſſent, & ab eodem epiſtolæ ſuæ ad Gallos fuiſſent ſubjecta, quomodo circumferebantur hactenus, aliquam procul dubio eorum mentionem ipſe habuiſſet, cum tamen illorum nullatenus ibi meminerit. Non etiam hanc epiſtolæ appoſuiſſet clauſulam;* Deus vos incolumes cuſtodiat fratres cariſſimi: *quæ finem epiſtolæ Cæleſtinianæ demonſtrat.*

4. *Cum S. Proſper Collatorem exagitans omnia adverſus eum, tum Conciliorum tum Pontificum Romanorum ſuffragia aggerat, eumdemque urgeat auctoritate*

tate non ſolum Innocentii, Zozimi, Bonifacii, ſed & ipſius Cæleſtini; nefas eſt ſuſpicari quidquam ab eo auctore omittendum fuiſſe e decretis a ſede Apoſtolica contra adverſarios gratiæ promulgatis. Cæleſtini porro unicam commemorat, quæ eſt ad Gallos, Epiſtolam: quæ ut auctoritatem doctrinamque Auguſtini de gratia Chriſti mirum quantum efferat, de doctrinæ tamen ipſius articulis probationibuſque prorſus ſilet.

5. *Vincentius Lirinenſis Presbyter & Monachus plurimum laudans eamdem Cæleſtini Epiſtolam, Commonitorii ſui adverſus hæreſes cap. ult. ſed & Photius Patriarcha Conſtantinop. longe poſterior eam in Bibliotheca recenſens, pari uterque ſilentio præterit dicta Capitula. Quod argumento eſt neutri fuiſſe comperta, ſaltem ut Cæleſtini Papæ opus. Num credibile quoque eadem Epiſtola uſum fore Vincentium, ad tuendas Semipelagianorum partes, ſi tam evidenter damnatos in Capitulis annexis agnoviſſet?*

6. *Non eum loquendi modum hujus compilationis auctor, nec eam auctoritatem uſurpat, quæ ſummum Pontificem præ ſe ferant. Pluries enim allegans Romanæ Eccleſiæ præſules, Innocentium puta & Zozimum, nuſquam eos prædeceſſores ſuos appellat. Deinde ita paſſim loquitur, ut Pontificum Romanorum, & ſcriptorum etiam aliorum ſe prodat diſcipulum, nedum Pontificem Romanum. Exempli gratia:* Nos piiſſimi patres docuerunt*:* Apoſtolicæ ſedis nos ſcripta docuerunt: Magiſtris noſtris obloquuntur. *Et alibi*: Sacratiſſima beati Apoſtoli ſedes, per miniſterium præſulum ſuorum &c. Rectores Eccleſiæ Romanæ: Apoſtolici Antiſtites.

7. *Erroris occaſionem dedit Dionyſius Exiguus, cum Epiſtolæ Cæleſtini annexuit Capitula. Ex ipſo enim Creſconius, Petrus Diaconus, omneſque noni ſæculi ſcriptores qui pro Chriſti gratia decertarunt. At ſi inſpiciatur curioſius Codex Dionyſii, nihil deprehendetur ex quo ſtatuere liceat, Capitula iſta partem eſſe epiſtolæ S. Cæleſtini: e contra vero hoc fuiſſe Dionyſii conſilium, ut unum ab altero diſcerneret, clamant ipſius codicis ſeries, & affectatæ diſcriminis notæ, quæ in eo conſpiciuntur. Quoties enim unius Pontificis ſcripta ab alterius ſcriptis ſecernere vult, hunc ſemper titulum initio primi decreti ſeu epiſtolæ præponit:* Incipiunt Decreta N. Papæ, *quem non repetit initio ſubſequentium ejuſdem Pontificis decretorum, ſeu epiſtolarum. Hanc porro diſtinctionis notam legere eſt in fronte auctoritatum de gratia*: Incipiunt Præteritorum Sedis Apoſtolicæ Epiſcoporum auctoritates de gratia Dei. 2. *Initio cujuſque ejuſdem Pontificis epiſtolæ auctoris nomen numquam omittitur: Cæleſtini autem nomen in capite Sententiarum de gratia non apparet: ex quo conjicitur auctoris nomen vel ignoraſſe Dionyſium, vel ex conſilio omiſiſſe.* 3. *Majorem etiam diſcriminis notam huic ſcripto appoſuit, quam aliis diverſorum Pontificum epiſtolis. Legimus enim in fine capitulorum hanc clauſulam:* Expliciunt auctoritates *&c. omiſſo ubique Cæleſtini nomine. Quæ clauſula ſimiliſve, nec in fine totius Codicis reperitur: ut videatur omnem erroris viam circa ſententias illas præcludere voluiſſe: nec aliam ob cauſſam commonitorium iſtud epiſtolæ Cæleſtini annexuiſſe, quam quia noverat occaſione hujus epiſtolæ fuiſſe exaratum, ſimulque Proſpero traditum.*

8. *Codex Romanus antiquus, cum omnes ſeu dogmaticas ſeu decretales Pontificum Romanorum Epiſtolas, & inter alias quæ Cæleſtini Papæ ſunt, collegerit, Epiſtolam ad Gallos omiſit, non alia certe ratione, niſi quia nihil dogmatis continebat: continuiſſet autem plurimum, ſi pars epiſtolæ eſſent Capitula. Non igitur pro Cæleſtini decreto agnita eſt hæc collectio Leonis tempore, a quo prædeceſſorum ſuorum decreta codici inſerta probabile.*

Hæc autem momenta antea allatorum pro Cæleſtini partibus efficaciam in dubium adducunt. Unde factum eſt, ut alium ab illo Pontifice auctorem inveſtigare niſi fuerint quidam Critici; cumque nemini probabilius tribui poſſe hoc opus judicarent, quam S. Proſpero, ei aſſignare non dubitaverint, deficientibus licet cum antiquorum ſuffragiis, tum Manuſcriptorum teſtimoniis. In hanc vero opi-

nionem adducti videntur. 1. *Ex quæſtionum quæ a Proſpero, & ab auctore Capitulorum ventilantur, affinitate, atque ex ipſo etiam tractandi modo.* 2. *Adducitur in teſtem Hincmarus, qui in libro quem ſcripſit*, de non Trina Deitate, *allegat* Decreta Cæleſtini Papæ, ex cujus delegatione beatus Proſper hinc exortam hæreſim per auctoritatem Scripturarum, & doctrinam beati Auguſtini revicit & compreſſit in Galliis. *Unde hujus ſuſpicionis auctor diſcrimen excogitavit, inter opera quæ privato zelo ipſemet Proſper aggreſſus eſt, & quæ ex delegatione ſummi Pontificis exaravit. In illis videlicet abſtruſiores quæſtiones fuſius expendiſſe, in his perpauca, eaque omnibus obvia vix attigiſſe, ne ab ea brevitate, quæ fidei profeſſionem decet maxime, longius diſcederet.*

Verum etſi in confeſſo eſſet (ut opinantur nonnulli) Proſperum a ſede Apoſtolica delegatum eſſe ad propugnandam Eccleſiæ Catholicæ de gratia Chriſti doctrinam; nimis tamen conſtringetur iſta delegatio, ſi ad pauca hæc breviſſimaque capitula fuerit coarctata; ita ut in ea opinione pene certum ſit, quidquid ſcriptorum de gratia evulgavit ſanctus Proſper, ſaltem poſt Romanam profectionem, id omne ex Romanorum Pontificum præſcripto ab ipſo editum eſſe, & quaſi fidei portionem aſſertas ab eo eſſe propoſitiones illas, quas libris ſuis adverſus Semipelagianos defendit: ad quod probandum adducitur locus Proſperi in reſponſionibus ad objectiones Vincentianas, ubi ſic ait : Propoſitis ſigillatim

Præfat. Reſp. ad Objectt. Vincentianas.

ſedecim capitulis, ſub unoquoque eorum ſenſus noſtri, & FIDEI QUAM CONTRA PELAGIANOS EX APOSTOLICÆ SEDIS AUCTORITATE DEFENDIMUS. *Ex quibus evaneſcit diſcrimen ſupra invectum. Qua de re conſuli poteſt Admonitio prævia ſupradictis objectionum Vincentianarum reſponſionibus.*

Deinde ad Hincmarum quod attinet, nec in eo quidem loco, qui profertur, delegationem Proſperi ad Capitula iſta vel ſcribenda vel promulganda refert, ſed ad ea potius omnia quæ reverſus in Galliam vel ſcripſit vel diſſeruit. De his enim loquitur Hincmarus, in quibus Proſper hæreſim per auctoritatem Scripturarum & doctrinam beati Auguſtini revicit & compreſſit in Galliis. *At nullo e Scripturis, nullo ex Auguſtini doctrina ſumpto argumento pugnat auctor capitulorum de gratia, ſed ex ſola Eccleſiæ Romanæ auctoritate, partim in Pontificum decretis, partim in Africanis decretis, quæ ſua approbando fecerat, partim denique in ſolemnibus ejuſdem precibus cæremoniiſque contenta. E contra vero pluribus aliis locis de Proſperi delegatione ita ſermonem facit, ut numquam eum non legati perſona indutum, numquam non legationis jure & auctoritate ſcribentem inducat. Denique nec iſto loco, nec ullo alio Hincmarus adſcribit Proſpero Capitula: quæ ſexcentis locis inter decreta Cæleſtini ab eo numerantur, eoque nomine laudantur.*

Quod vero priori loco de ſtili, conceptuum, doctrinæ, vocumque ipſarum cum Proſperianis operibus conformitate objicitur, longiuſque deductis Tabulis ab Antelmio ob oculos ſtatui intenditur: cum ab aliis, ut a Queſnellio, eadem de Leonini ſtili cum Capitulorum genio affinitate, etiam allatis locorum plurium comparationibus, ſtatuantur, idque ab utroque præſtitum ſit, poſt mature perpenſa utriuſque opera: verius forte cenſebit, qui in opere tam brevi, cujus partes omnes tam parum aliæ aliis annexæ videntur, nihil certi ex ſola ſtili comparatione ſtatui poſſe pronuntiabit.

Hanc eamdem collectionem denique Queſnellius, quam nec Cæleſtino nec Proſpero convenire contenderat, ſuo tandem Leoni adſignavit, quem jam duorum de Vocatione gentium librorum parentem aſſeruerat : ab illo autem compactum eſſe compendioſum hunc indiculum exiſtimat, non ex quo ille Pontificatum geſſit, ſed dum Diaconi fungens munere, Cæleſtino Papæ miniſtraret : in utroque enim opere idem ingenium conſiliumque, ſtilum eumdem deprehendiſſe ſe profitetur. 1. *Quia utriuſque ſcripti idem ſcopus; ut quid præciſe ab homine catholico credi oporteat, circa prædeſtinationis gratiæque divinæ myſterium, ſepoſitis abſtruſioribus quæſtionibus, fixum habeatur.* 2. *In utroque opere Semipelagiani*

magis

magis quam Pelagiani impugnantur, ſed eadem ſobrietate eademque modeſtia. 3. Uterque ſancti Auguſtini nomen auctoritatemque reticet; idque ex conſilio, eo quod Semipelagiani Auguſtinum ſuggillarent, tamquam qui neceſſarium modum de gratia diſputans exceſſiſſet. 4. Idem argumentum ab Eccleſiaſticis precibus, ſi non iiſdem terminis, eodem tamen ingenio & contextura ſermonis aſſumitur. Cætera legi poſſunt in eodem S. Leonis operum Editore & illuſtratore, a pagina 399. ad 405.

Jam vero quo tempore & qua occaſione conſcripta fuerint hæc Capitula, unde Cæleſtino tributa ejuſque annexa epiſtolæ, ſic conjectare fas eſt. Cum poſt S. Auguſtini mortem, quæ anno Chriſti 430. menſe Auguſto contigit, Gallicanorum Presbyterorum nonnulli, Epiſcopis ſuis conniventibus, adverſus ſanctiſſimi gratiæ doctoris ſcripta vehementius inſurrexiſſent; Proſper & Hilarius Romam ſe contulerunt, ſedis Apoſtolicæ opem auctoritatemque imploraturi. Romæ ſedebat Cæleſtinus, cui Leo Archidiaconus egregiam in adminiſtrandis rebus Eccleſiaſticis navabat operam. Expoſita Proſper profectionis ſuæ cauſſa, litteras accepit a Cæleſtino ad Epiſcopos Gallicanos deferendas, quibus mirum in modum commendantur S. Auguſtini memoria & doctrina, atque ab adverſariorum calumniis vindicantur. Porro Gallicani illi Presbyteri ex eo maxime S. Auguſtini doctrinam impetebant, quod Romanæ ſedis doctrinæ adverſaretur. Hæc cauſſa Proſpero fuerat Romam petendi, ut ſatis ipſæ Pontificis litteræ innuunt. Ille autem hoc unum agit in Epiſtola, ut Gallos doceat, nihil eſſe in Auguſtini ſcriptis, quod ab Apoſtolicæ ſedis doctrina diſcrepet; immo eum a Romanæ ſedis Epiſcopis ſemper inter optimos Eccleſiæ doctores habitum. Quin & ſcrinia ſedis Apoſtolicæ diligenter inveſtigari juſſit Cæleſtinus, ut inde quidquid ad repellendam Gallorum proterviam poterat inſervire depromeretur, tradereturque Proſpero Romam ea de cauſſa profecto. Leoni forte tum Diacono, hanc provinciam ceſſiſſe ex multis probatur. Ex his memorialem indiculum contexuit Leo, quem & Proſpero, cum aliis ejuſmodi ſcriptis tradidit, ut illi ad refellendas Maſſilienſium objectiones uſui eſſet.

Ex his omnibus veroſimilius nobis videtur hoc commonitorium ex Cæleſtini imperio a Leone forte concinnatum, & Proſperi uſibus contraditum: eodem ergo tempore cum Epiſtola ſuperiori, id eſt anno Chriſti 431.

TITULI CAPITULORUM

SIVE SENTENTIARUM.

I.

QUod Adam omnes homines læſerit, nec quemquam niſi Chriſti gratia poſſe ſalvari.

II.

Quod nemo ſit bonus ſuis viribus, niſi participatione ejus, qui ſolus bonus eſt.

III.

Quod niſi gratia Dei continua juvemur, inſidias diaboli ſuperare non poſſumus.

IV.

Quod per Chriſtum libero bene utamur arbitrio.

V.

Quod omnia ſanctorum merita dona ſint Dei.

VI.

Quod omnis ſancta cogitatio, & motus piæ voluntatis ex Deo ſit.

VII.

Quod gratia Dei non ſolum peccata dimittit, ſed etiam adjuvat ne committantur, & præſtat ut lex impleatur, non ſicut ait Pelagius, facile, quaſi ſine gratia Dei difficilius poſſit impleri.

VIII.

Quod præter ſtatuta ſedis Apoſtolicæ, omnes orationes Eccleſiæ Chriſti gratiam reſonant, qua genus humanum ab æterna damnatione reparatur.

IX.

Quod gratiam Dei etiam baptizandorum teſtetur inſtituta purgatio, cum exorciſmis & exſufflationibus ſpiritus ab eis abiguntur immundi.

X.

Quod profundiores quæſtiones nec contemnendæ ſint, nec penitus adſerendæ.

PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ

EPISCOPORUM AUCTORITATES, DE GRATIA DEI, & Libero voluntatis arbitrio. *

* Collectæ circa annum Chriſti 431.

PRÆFATIO.

Alias CAPUT III.

QUIA nonnulli qui catholico nomine gloriantur, in damnatis autem hæreticorum ſenſibus, ſeu pravitate, ſive imperitia demorantes, piiſſimis diſputatoribus obviare præſumunt; & cum Pelagium atque Cæleſtium anathematizare non dubitent, magis tamen noſtris, tamquam neceſſarium modum exceſſerint, obloquuntur, eaque tantummodo ſequi & probare profitentur, quæ ſacratiſſima beati apoſtoli Petri ſedes contra inimicos gratiæ Dei, per miniſterium præſulum ſuorum ſanxit, & docuit: neceſſarium fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanæ Eccleſiæ, de hæreſi, quæ eorum temporibus exorta fuerat, judicarint, & contra nocentiſſimos liberi arbitrii defenſores, quid de gratia Dei ſentiendum eſſe cenſuerint: ita ut etiam Africanorum conciliorum quaſdam ſententias jungeremus, quas utique ſuas fecerunt Apoſtolici Antiſtites, (a) cum probarunt. Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, inſtruantur, conſtitutiones ſanctorum Patrum compendioſo manifeſtamus indiculo, quo ſi quis non nimium eſt contentioſus, agnoſcat omnium diſputationum connexionem ex hac ſubditarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque ſibi contradictionis ſupereſſe rationem, ſi cum catholicis credat & dicat:

CAPITULUM I. *alias* CAPUT IV.

Quod Adam omnes homines læſerit, nec quemquam, niſi Chriſti gratia poſſe ſalvari.

IN prævaricatione Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem & innocentiam perdidiſſe, & neminem de profundo illius ruinæ per

---

(a) Editi Mogunt. Lovan. Duac. & Colon. *dum illas comprobarent*. Edit. append. Auguſt. ex Mſſ. Corb. & Leonis operum editio Queſnelli, ut in textu.

per liberum arbitrium poſſe conſurgere, niſi cum gratia Dei miſerantis erexerit: pronunciante beatæ memoriæ Papa Innocentio, atque dicente in Epiſtola ad Carthaginenſe Concilium: (a) *Liberum enim arbitrium ille perpeſſus, dum ſuis inconſultius utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demerſus eſt; & nihil, quemadmodum exinde ſurgere poſſet invenit: ſuaque in æternum libertate deceptus,* (b) *hujus ruinæ latuiſſet oppreſſus, niſi eum poſt Chriſti pro ſua gratia relevaſſet adventus, qui per novæ regenerationis purificationem,* (c) *omne præteritum vitium ſui baptiſmatis lavacro purgavit.*

Innocentii Papæ ep. 181. apud Auguſt. num. 7.

CAPITULUM II. *alias* CAP. V.

Quod nemo ſit bonus ſuis viribus, niſi participatione ejus qui ſolus eſt bonus.

NEminem eſſe per ſemetipſum bonum, niſi participationem ſui ille donet, qui ſolus eſt bonus: quod in eiſdem ſcriptis ejuſdem Pontificis ſententia proteſtatur dicens, (d) *Nam quid nos de eorum poſthac rectum mentibus æſtimemus, qui ſibi ſe putant* (e) *debere quod boni ſunt, nec illum conſiderant, cujus quotidie gratiam conſequuntur,* (f) *qui ſine illo tantum ſe aſſequi poſſe confidunt?*

Idem. ibid. num. 4.

CAPITULUM III. *alias* CAP. VI.

Quod niſi gratia Dei continua juvemur, inſidias diaboli ſuperare non poſſumus.

NEminem etiam baptiſmatis gratia renovatum, idoneum eſſe ad ſuperandas diaboli inſidias, & (g) ad vincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adjutorium Dei perſeverantiam bonæ converſationis acceperit: quod ejuſdem antiſtitis in iiſdem paginis doctrina confirmat dicens, *Nam quamvis hominem* (h) *redemerit a præteritis ille peccatis; tamen ſciens illum iterum poſſe peccare, ad reparationem ſibi, quemadmodum poſſet illum & poſt iſta corrigere, multa ſervavit:* (i) *quotidiana præſtat ille remedia, quibus niſi freti, confiſique nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Neceſſe eſt enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.*

Ibidem n. 7.

Deo auxiliante vincimus; ſine illo vincimur.

CAPITULUM IV. *alias* CAP. VII.

Quod per Chriſtum libero bene utamur arbitrio.

QUod nemo, niſi per Chriſtum, libero bene utatur arbitrio, idem magiſter in epiſtola ad Milevitanum concilium data prædicat, dicens, *Adverte tandem, o praviſſimarum mentium perverſa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipſa decepit, ut dum indulgentius frænis ejus utitur, in prævaricationem præſumptione* (k) *concideret, nec ex hac potuit erui, niſi ei providentia regenerationis ſtatum priſtinæ libertatis Chriſti Domini reformaſſet adventus.*

Innocentius epiſt. 182. inter Auguſtin. num. 5.

Libertas arbitrii primum hominem decepit.

CAPITULUM V. *alias* CAP. VIII.

Quod omnia ſanctorum merita dona ſint Dei.

QUod omnia ſtudia, & omnia opera ac merita ſanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda ſint; quia nemo aliunde ei placeat, niſi ex eo quod ipſe donaverit. In quam nos ſententiam dirigit beatæ recordationis papæ Zoſimi regularis auctoritas, cum ſcribens ad totius orbis Epiſcopos ait, *Nos autem inſtinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem ſuum referenda ſunt, unde naſcuntur) ad fratrum & coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam univerſa retulimus.* Hunc autem ſermonem ſinceriſſimæ veritatis luce radiantem tanto Afri epiſcopi honore venerati ſunt, ut ita ad eumdem virum ſcriberent: *Illud vero quod in litteris, quas in univerſas provincias curaſti eſſe mittendas, poſuiſti dicens, Nos tamen inſtinctu Dei, &c. ſic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, diſtricto gladio veritatis,* (l) *velut curſim tranſiens amputares. Quid enim tam libero feciſti arbitrio, quam quod univerſa in noſtræ humilitatis conſcientiam retuliſti: & tamen inſtinctu Dei factum eſſe fideliter ſapienterque vidiſti, veraciter fidenterque dixiſti? Ideo utique quia præparatur voluntas a Domino, & ut boni aliquid agant, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda* (m) *filiorum. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt:*

Zozimus Papa ad totius orbis Epiſcopos, ſed non extat epiſtola, habetur locus iſte apud Proſperum lib. contra collat. c. 5. Neque hæc epiſtola extat: locus tamen refertur ibidem ubi ſuperior.

Prov. 8. 35. ſec. LXX.

Rom. 8. 14.

(*a*) Editio Leonis noviſſima, *Libero arbitrio ille perverſus*. Noſtram lectionem margini inſcripſit, quæ eſt etiam editionum Proſperi & Auguſtini.

(*b*) Sic Mſſ. & editio anni 1524. Mogunt. & apud Aug. tom. 2. & append. tomi 10. In Leone novo, *hujus ruinæ ſubjacuiſſet oppreſſut*. Aliæ Proſperi editiones, *ruina jacuiſſet oppreſſus*.

(*c*) In Mſſ. Corb. *præteriti vitium*.

(*d*) Editio Mogunt. *Numquid nos*. Apud Aug. tom. 2. *de his poſthac rectum mentibus*.

(*e*) Editi Proſperiani omnes, *deberi*.

(*f*) Locus hic plenius legitur in Epiſtola inter Auguſtinianas 181. ſic: *Sed jam iſti, qui tales ſunt, nullam Dei gratiam conſequuntur, qui ſine illo tantum ſe aſſequi poſſe confidunt, quantum vix illi, qui ab illo poſtulant, accipere promerentur*.

(*g*) Ita Mſſ. Corb. & editio hujus epiſt. in append. tom. 10. Auguſt. At Editi omnes Proſperiani, & Leo novus, *ad evincendas*.

(*h*) Apud Aug. tom. 2. & Leonem, *redemiſſet*.

(*i*) Ita legitur in edit. Mogunt. in epiſtola Innoc. tom. 2. oper. Auguſt. & in append. tom. 10. ejuſdem. Ceteri codices Proſperiani addunt particulam *atque*. Leo novus, omiſſa hac particula, *quotidiana præſtans ille remedia*.

(*k*) In epiſtola Innocentii tom. 2. Auguſt. locus incipit ab his verbis: *O praviſſimarum mentium perverſa doctrina! Advertat id tandem, quod primum hominem* &c. *tum conciderit*, ubi alii *concideret*. Idem edit. Leonis, quæ poſtea habet *potuerit*, pro voce, *potuit*: & in fine, *adventu*.

(*l*) Edit. Mogunt. *velut curſum tranſiens*.

(*m*) Editi, *tangat corda fidelium*. Aptius ex Mſſ. edit. append. tom. 10. Auguſt. *tangit corda filiorum*.

ut nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitrium, & in bonis quibuſque voluntatis humanæ ſingulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium.

CAPITULUM VI. *alias* CAP. IX.

Quod omnis ſancta cogitatio, & motus piæ voluntatis ex Deo ſit.

QUod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipſo libero operetur arbitrio, ut ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit: quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Ad hanc enim nos profeſſionem idem doctor inſtituit, qui cum ad totius orbis Epiſcopos de divinæ gratiæ opitulatione loqueretur: *Quod ergo*, ait, *tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus,* (a) *cauſſiſque, cogitationibus, motibus, adjutor & protector orandus eſt. Superbum eſt enim, ut quidquam ſibi humana natura præſumat: clamante Apoſtolo, Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed contra principes & poteſtates aeris hujus, contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. Et ſicut ipſe iterum dicit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Et iterum, Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed plus illis omnibus laboravi; non ego autem, ſed gratia Dei mecum.*

Zozimus ibi item, aut in alia epiſtola quæ non exſtat.

Epheſ. 6. 12.

Rom. 7. 24.

1. Cor. 15. 10.

CAPITULUM VI. *alias* CAP. X.

Quod gratia Dei non ſolum peccata dimittat; ſed etiam adjuvet ne committantur, & præſtet ut lex impleatur; non ſicut ait Pelagius, facile, quaſi ſine gratia Dei difficilius poſſit impleri.

Carthaginenſe Concilium. *Vide append.* Gratia Dei valet & ad remiſſionem præteritorum peccatorum, & ad auxilium ne committantur in futurum.

ILlud etiam quod intra Carthaginenſis ſynodi decreta conſtitutum eſt, quaſi proprium Apoſtolicæ ſedis amplectimur, quod ſcilicet tertio capitulo definitum eſt: *Ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua juſtificamur per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, ad ſolam remiſſionem peccatorum valere, quæ jam commiſſa ſunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema ſit.* Et iterum quarto capitulo: *Ut quiſquis dixerit, gratiam Dei per Jeſum Chriſtum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia* (b) *per ipſum nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere, & quid vitare debeamus; non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema ſit. Cum enim dicat Apoſtolus, Scientia inflat, charitas vero ædificat, valde impium eſt ut credamus, ad eam quæ inflat nos habere gratiam Chriſti: & ad eam quæ ædificat, non habere; cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante charitate, ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de Deo ſcriptum eſt, Qui docet hominem ſcientiam; ita etiam ſcriptum eſt, Charitas ex Deo eſt.* (c) Item quinto capitulo; *Ut quiſquis dixerit, ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum* (d) *jubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam; tamquam ſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere divina mandata, anathema ſit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficilius poteſtis facere; ſed ait, Sine me nihil poteſtis facere.*

Non ſolum ut ſciamus quid faciamus, ſed etiam ut id facere diligamus.

1. Cor. 8. 1.

Pſ. 93. 10.

1. Joan. 4. 7.

Sine gratia nihil poſſumus, nedum facilius facere.

Joan. 15. 5.

CAPITULUM VIII. *alias* CAP. XI.

Quod præter ſtatuta ſedis Apoſtolicæ, omnes orationes Eccleſiæ Chriſti gratiam reſonant, qua genus humanum ab æterna damnatione reparatur.

Catholicæ Eccleſiæ orationes ad Deum gratiam Chriſti reſonant.

PRæter beatiſſimæ & Apoſtolicæ ſedis inviolabiles ſanctiones, quibus nos piiſſimi patres, (e) peſtiferæ novitatis elatione dejecta, & bonæ voluntatis exordia, & incrementa probabilium ſtudiorum, & in eis uſque in finem perſeverantiam ad Chriſti gratiam referre docuerunt; obſecrationum quoque ſacerdotalium ſacramenta reſpiciamus, quæ ab Apoſtolis tradita, in toto mundo, atque in omni catholica Eccleſia uniformiter celebrantur; ut legem credendi lex ſtatuat ſupplicandi. Cum enim ſanctarum plebium præſules mandata ſibimet legatione fungantur apud divinam clementiam, humani generis agunt cauſſam, & tota ſecum Eccleſia congemiſcente, poſtulant & precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis ſuæ liberentur erroribus, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut hæretici catholicæ fidei (f) perceptione reſipiſcant, ut ſchiſmatici ſpiritum redivivæ charitatis accipiant, ut lapſis pœnitentiæ remedia conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis ſacramenta perductis cæleſtis miſericordiæ aula reſeretur. Hæc autem non perfunctorie neque inaniter a Domino peti, rerum ipſarum monſtrat effectus: quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de poteſtate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis ſuæ, & ex vaſis iræ faciat vaſa miſericordiæ. Quod adeo totum divini operis eſſe ſentitur, ut hæc efficienti Deo gra-

Publicæ preces feria ſexta hebdomadæ ſanctæ fieri ſolitæ, per totum orbem ex traditione Apoſtolica.

Coloſſ. 1. 13.

Rom. 9. 22.

(a) In Leone, *cauſſis, cogitationibus*: nec male.

(b) Concilium Carthagin. & editio Leonis operum, *per ipſam*.

(c) Sic edit. append. tom. 10. oper. Auguſt. ex Mſſ. Corb. & Leonis edit. Ceteri omiſſo, *Item: In quinto capitulo*.

(d) Ita ex Mſſ. Corb. edit. Auguſt. operum. Ceteri vero, *jubeamus*: & poſt aliquot lineas, *ſine me nihil difficilius*. Sed minus recte, excepto quod prioris loco etiam in Leone habetur, *jubemur*, non *jubeamur*.

(e) Edit. Duac. & Colon. cum Leonis oper. *peſtifera novitatis elatione*.

(f) In Mſſ. *perfectione*.

gratiarum ſemper actio, laudiſque confeſſio, pro illuminatione talium, vel correctione referantur.

CAPITULUM IX. *alias* CAP. XII.

Quod gratiam Dei etiam baptizandorum teſtetur inſtituta purgatio, cum exorciſmis & exſufflationibus ſpiritus ab eis abiguntur immundi.

Exorciſmi & exſufflationes in baptiſmo.

ILlud etiam quod circa baptizandos in univerſo mundo ſancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplemur intuitu. Cum ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt ſacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam exorciſmis, & exſufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere appareat, quomodo princeps mundi hujus mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vaſa ejus diripiantur, in poſſeſſionem translata victoris, qui captivam ducit captivitatem, & dat dona hominibus.

Joan. 12. 31. *Matth.* 12. 29. *Marc.* 3. 27. *Pſ.* 67. 19. *Epheſ.* 4. 8.

His ergo Eccleſiaſticis regulis, & ex divina ſumptis auctoritate documentis, ita adjuvante Domino, * conformati ſumus, ut omnium bonorum affectuum, atque operum, & omnium ſtudiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei (a) ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem, & non dubitemus ab ipſius gratia omnia hominis merita præveniri, per quem fit ut aliquid boni & velle incipiamus & facere. Quo utique auxilio & munere Dei non aufertur liberum arbitrium, ſed liberatur, ut de tenebroſo lucidum, de pravo rectum, de languido ſanum, de imprudente ſit providum. Tanta enim eſt erga omnes homines bonitas Dei, ut noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt, æterna præmia ſit donaturus. Agit quippe in nobis, ut quod vult, & velimus, & agamus: nec otioſa eſſe in nobis patitur, quæ exercenda, non negligenda donavit; ut & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei: ac ſi quid nobis ex noſtra viderimus remiſſione langueſcere, ad illum ſollicite recurramus, *qui ſanat omnes languores noſtros, & redimit de interitu vitam noſtram*; & cui quotidie dicimus, *Ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos a malo.*

* f. confirmati.

Gratia Dei præveniens omnia merita noſtra.

Gratia non aufert libertatē, ſed ſanat.

Merita noſtra ſunt Dei dona, & pro his recipimus æterna præmia.

Deus bonum velle & operari operatur in nobis, ut cooperatores ſimus gratię ejus.

Pſ. 102. 3. *Matth.* 6. 13.

CAPITULUM X. *alias* CAP. XIII.

Quod profundiores quæſtiones nec contemnendæ ſint, nec penitus adſerendæ.

(b) PRofundiores vero difficilioreſque partes incurrentium quæſtionum, quas latius pertractarunt qui hæreticis reſtiterunt, ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus adſtruere. Quia ad confitendam gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil penitus ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quidquid ſecundum prædictas regulas Apoſtolicæ ſedis nos ſcripta docuerunt, ut prorſus non opinemur catholicum, quod apparuerit præfixis ſententiis eſſe contrarium.

(*a*) Sic edit. append. tom. 10. oper. Aug. ex Mſſ. Corb. & edit. oper. Leonis. Editi Proſperiani minus bene, *attenditur*, ſine his, *ad Deum*.

(*b*) Hæc poſtremi Capituli verba multam diſputationis materiem eruditis præbuerunt, ut ſtatuatur quid intelligi debeat per *Profundiores* illas *difficilioreſque partes incurrentium quæſtionum*, quas *nec audet contemnere, nec neceſſe putat adſerere*, collectionis hujus auctor. Nec forte valde neceſſarium duci debet magna contentione inveſtigare, quid ſignificare intenderit qui aperte loquendum ſibi non credidit, nec ex loco obſcuro ullam difficultatem elucidari poſſe eſt cenſendum. Unde notat vir eruditus in omnibus diſputationibus, quæ nono ſæculo extiterunt, de gratia Chriſti, neminem hoc loco ad ullam opinionem refutandam eſſe uſum; cum nec ipſi Semipelagiani illum in ſuas partes trahere umquam tentaſſe legantur. Hoc ſolum pro certo ipſe articulus operis hujus convincit, nihil inde erui poſſe, ut gratiæ operi quidquam ſubtrahatur. Nec etiam hoc loco impugnari valet eorum aliquid quod tota collectionis hujus ſerie, aut in ipſa Cæleſtini Epiſtola ſtabilitur, nec etiam quod cum his connexionem neceſſariam habere probetur. Non etiam eſt quod ſuſpicari poſſit aliquis, hoc loco agi de initio fidei, aut ſanctorum prædeſtinatione. Si quidem de hoc ipſo Proſperum inter & Semipelagianos tota erat diſputatio; & manifeſtiſſime apparet a Cæleſtino ita probari doctrinam Proſperi, ſicut reprobantur placita Semipelagianorum. Et ſi vero circa præſentem articulum aliquis ſupereſſet ſerupulus; hoc ſolo diſcutitur, quod declarat Hormiſdas Pontifex in Epiſtola ad Poſſeſſorem, quam citant Epiſcopi Africani in Sardinia exules, Epiſt. inter Fulgentianas 15. *De arbitrio & gratia Dei, quid Romana, hoc eſt catholica ſequatur & ſervet Eccleſia, in variis libris Auguſtini, & maxime ad Proſperum & Hilarium, abunde poſſe cognoſci*: qui ſunt ipſiſſimi ejus libri de Prædeſtinatione ſanctorum. Sed de hac re fuſius differentes conſulere licet tum Editorem & illuſtratorem operum S. Leonis tom. 2. pag. 407. & ſeq. tum auctorem Biblioth. novæ Eccleſiaſticorum auctorum tom. 4. p. 90. & 91.

AD-

ADMONITIO IN LIBRUM SANCTI PROSPERI CONTRA COLLATOREM.

INTER reprehenſores doctrinæ a ſancto Auguſtino in libris contra Pelagianos, & præcipue in poſtremis propugnatæ, celeberrimus doctiſſimuſque erat Joannes Caſſianus, Presbyter & Abbas Maſſiliæ in Galliarum civitate non ignobili. Is, ut veriſimilius apparet, e minori Scythia, quæ una erat ex Thraciæ provinciis, oriundus, circa annum forte 350. *aut* 360. & *in uno ex Monaſteriis quæ præſepi Bethlehemitano erant proxima educatus, & in humanioribus litteris non mediocriter eruditus, quem Proſper noſter diſputandi uſu inter eos quibuſcum degebat Maſſiliæ, excelluiſſe agnoſcit; poſt peragratam Ægyptum, auditoſque præſtantes Ægypti ſolitudinum incolas, cum ipſe quoque aliquamdiu anachoreticam vitam duxiſſet, Conſtantinopolim profectus, a S. Joanne Chryſoſtomo in Diaconum aſſumptus, tum ab ipſo ad presbyterii honorem ſublimatus, adita Roma, anno Chriſti* 405. *deinde circa annum ſaltem* 415. *Maſſiliam ſe recepit. Qua in urbe duo Monaſteria, virorum unum, mulierum alterum ædificans, in priori ſancti Victoris nomine ex tunc ad hæc tempora inſignito, monachis præfuit. Quo in loco degens rogante Caſtore Epiſcopo Aptenſis Eccleſiæ in ſecunda Narbonenſi, Inſtitutiones conſcripſit regendis Cœnobitis a Caſtore inſtitutis accommodatas. Has autem tum temporis ſcriptas patet, cum fervęrent adhuc circa gratiam diſputationes, quandoquidem jam tum Auguſtini doctrinæ minus omnino quam par eſſet favere animadvertatur, erroneo hoc principio præventus, ſalutis noſtræ opus a nobis ſumere initium, per bonæ voluntatis meritum; quod ſubinde a Deo ad conſummationem perducatur: hoc eſt diſcerni nos a nobis ipſis, habere aliquid quod non acceperimus, & proinde poſſe non in Domino ſed in nobis ipſis gloriari. Sed hæc ab eo ante Innocentii aut Zozimi in Pelagianos latas ſententias prolata merito conjicias, poſt quorum damnationem, non auſus fuiſſet cum hujuſmodi hæreticis affirmare, nihil aliud quam legem gratiæ divinæ auxilium dici poſſe.*

Eodem auctore & oratore, etiam Collationum ſpiritualium, quas cum Orientalibus Monachis habuerat, ſeriem ſtilo committere ſuſcepit. Harum decem primas, defuncto citius Caſtore amico ſuo, Leontio Epiſcopo Foro-julienſi, & Helladio nondum Epiſcopo nuncupavit. Septem ſequentes precibus ſanctorum Honorati Arelatenſis & Eucherii Lugdunenſis poſtea Epiſcoporum victus compoſuit, anno ſerius 426. *Quibus in Collationibus, inter multa ædificationi Lirinenſium Monachorum, quorum uſibus deſtinabantur, utiliſſima, & iis laudibus, quibus a multis viris doctis & ſanctis decoratus eſt Caſſianus, digniſſima, plura etiam ſparſim, & maxime tota fere Collatione decima tertia ſancti Auguſtini circa gratiam doctrinæ adverſa leguntur.*

Qua in re Caſſianus periculoſius errabat quam in ceteris, tum propter materiæ dignitatem, tum propter temporum circumſtantias. Pelagianorum enim errata Romæ primum anno 418. *damnata fuerant, tum ſtatim a multis Orientalium partium Conciliis, cum ille anno ſerius* 426. *Collationem hanc decimam-tertiam luci commiſit: in qua quidem idem error ſpecialius continetur, cujus jam in tertia Collatione ſatis evidens veſtigium deprehendebatur. Viro ergo tantæ auctoritatis quantæ Caſſianus habebatur, in ipſo diſputationum fervore novum dogma inferente, quod quidem, obſervante Proſpero, nec damnatæ ab Eccleſia hæreſi uſquequaque conforme, nec doctrinæ S. Auguſtini, qui Pelagianorum damnationis pars maxima fuerat, omni ex parte conſentiens foret, fieri omnino non*

poterat,

poterat, quin inde turbatio non modica enaſceretur. Nec enim erat quod errores in Collatione inſertos in Chæremonem Abbatem, quem loquentem induxerat, rejiceret, quos ipſe totis ulnis amplecti ſe ac probare teſtabatur. Id autem ei in votis erat cum collationes evulgaret, ut proprios ſenſus ſuis depromeret, cum eorum quibus docendi munus commiſiſſe ſimulabat doctrinam magis præconiis extolleret. Aliis quoque ex locis ſatis manifeſte deprehendebatur, probata ab eo omnia Chæremonis Abbatis pronunciata: quod quidem ſatis præſtaſſe ſe oſtendit, cum hanc doctrinam nec improbarit, nec objectione vel minima in dubium revocari poſſe demonſtrarit.

Hinc contigit ut multi in Galliis noſtris, maxime inter ſervos Dei, quo nomine ſolent deſignari Monachi, qui Maſſiliæ degebant, in Auguſtini doctrinam inſurgerent; nec dubium iſtos Caſſiani auctoritate in errores, cum aliis ſuis ſequacibus inductos. Erant autem iſti Maſſilienſes Monachi viri clari, & in omnium virtutum ſtudio egregii, quorum apud pleroſque tanta erat de probitatis contemplatione reverentia, ut hoc tutiſſimum ſibi æſtimarent, quod audirent eos, quorum auctoritatem ſine judicio ſequebantur, aſſerere. Hos inter eruditiſſimus habebatur Caſſianus, qui etiam ſolus cogitata ſua ſcriptis publicare non timuerat.

Hi autem in principio cautius agentes, tarditatem ſuam culpare maluerunt, quam non intellecta in Auguſtini elucubrationibus reprehendere; quidamque eorum lucidiorem ſuper hoc atque apertiorem ejus expoſitionem voluerunt poſtulare. Patuit tamen poſtea non minus ex ſuperbia, cui omnium maxime patent quorum virtutes apud homines in pretio habentur, quam ex naturali ignorantia aut infirmitate natas horum tenebras. Cum enim fortuito allatus eſſet in Gallias liber de Correptione & gratia, quem inſtruendis Adrumetinis Monachis anno 427. Auguſtinus deſtinaverat, quo in libro omnibus Maſſilienſium objectionibus, quaſi ex induſtria reſpondebatur, cum ergo illi lucem hoc in libro affulgentem ad profectum ſuum convertere debuiſſent, & omnium dubitationum ſuavum nebulas disjicere; majori in veritatem, quam antea exarſerunt odio, hoc inter cetera objicientes, a nemine Eccleſiaſticorum Tractatorum ante Auguſtinum Pauli loca ad ſenſum Prædeſtinationis applicata: quod nulli magis competit quam Caſſiano Græcorum libris innutrito, ex quibus potior objectionis hujus naſci poterat occaſio.

Qua de re Proſper & Hilarius cum ad S. Auguſtinum litteras dediſſent circa annum 428. aut 429. ille reſpondit libris de Prædeſtinatione ſanctorum & de dono perſeverantiæ. Quo animo libri illi a Gallis ſuſcepti fuerint non patet: patet vero his non ſtatim ſopitas talium diſſidiorum turbas.

Superſtite adhuc Auguſtino, Rufino Epiſtolam ſcripſit S. Proſper, in qua teſtatur, ſe hoc de divitiis miſericordiæ Dei ſperare, quod quos tunc libero falli arbitrio ſuo, & ab humilitatis via patiebatur evagari, non uſquequaque, neque in finem eſſet intelligentia fraudaturus, ſed hunc ipſum in longinquiora progreſſum ideo ab eo tardius revocari, ut opus gratiæ ejus majore gloria celebraretur, cum ſibi etiam adverſantium corda ſubdidiſſet, quibus de virtutum ſtudio exortum erat periculum, & de morum probitate diſcrimen. Quod quidem poſtremum, an de Caſſiano intelligi non debuerit merito dubitatur, quem ceteris longius a vero aberrare, ſi non dogmatibus, ſaltem tuendorum dogmatum ſuorum modo, conſtabat.

Auguſtino autem inter beatos aſſumpto, Proſper, & Hilarius Cæleſtinum Pontificem adierunt, delaturi querelas ſuas contra quoſdam Presbyteros qui diſſenſiones moverant in Galliis adverſus doctrinam S. Auguſtini, nec ejus etiam famæ parcentes. Unde in celebri illa reſponſione ſua, quæ ſupra edita legi poteſt, arguit Cæleſtinus, quod qui ſolo presbyteratus gradu eminebant, doctrinam Eccleſiæ pro libito dijudicare non vererentur; & id ſibi auctoritatis, quod ſolis Epiſcopis competeret arrogaret. Quibus forte verbis notabatur ſpeciatim

tim

tim Caſſianus: quod eo magis pronum eſt conjicere, quod primus inter Epiſcopos ad quos dirigebatur hæc Epiſtola legatur Venerius Maſſilienſium Epiſcopus ex Gennadio.

Nec tamen Cæleſtini litteris ſedatæ turbæ, paxque reddita Eccleſiis Provincialium. Cum ergo Cæleſtino ſucceſſor datus fuiſſet Xiſtus ſeu Sixtus III. quod contigit 26. Aprilis 432. ex Baronio, aut paucis poſt menſibus, neceſſe fuit S. Proſperum iterum ſtilo defenſionem Auguſtini doctrinæ, quæ in odium adduci calumnioſis ſcriptis non deſinebat, ſuſcipere. Et ut omnibus pateret, quos in errores laberentur qui tanto doctori adverſabantur, decimam-tertiam Caſſiani Collationem *evertere ſuſcepit: qui quidem omnes Auguſtini adverſarios doctrina ſuperabat, nec ſcripta a ſe publicata diffiteri poterat. Hunc tamen ex nomine proprio indigitare noluit, ſed libro titulum fecit* Contra Collatorem, *id eſt contra auctorem collationum. In vivis tunc ſuperſtitem fuiſſe Caſſianum conſtat.*

Hæc vero maxime docuerat Caſſianus, initium bonæ voluntatis fideique aliquando ex Deo, aliquando vero ex homine ortum habere: agnoſcenda in nobis virtutum ſemina: liberum arbitrium naturaliter poſſe ad bonum inclinari: hoc quidem aliquando a gratia præveniri, ab ejus autem ſæpe motibus gratiæ dona antecedi. Quæ omnia ſanctus Proſper Pelagianorum dogmatum conſequia eſſe probat. Inde enim ſequi gratiam ſecundum merita hominum dari: nec læſam peccato Adæ hominum naturam: tales errores dudum cum Pelagianis dogmatibus in variis Epiſcoporum Synodis, & ſummorum Pontificum Epiſtolis decretiſque in eos latis eſſe proſcriptos: a ſancto denique Auguſtino in ſcriptis plurimis a fundamentis evulſos & diſſipatos. Unde Caſſiani ſcripta apocryphis accenſuit Gelaſius Papa circa annum 494. in Concilio Epiſcoporum Romæ habito.

Ut ergo tanta lux concilietur tam egregio Proſperi noſtri operi, quanta omnino poteſt; utile fore lectoribus viſum eſt, ſi ipſam Caſſiani Collationem *decimam-tertiam Proſperi Reſponſioni totam præire curaremus. Sine periculo enim, immo etiam non ſine aliquo emolumento legetur opus ſe ſolo alias periculoſum, ſi cum tam invicta eximii Doctoris reſponſione conferatur.*

JOANNIS CASSIANI
PRESBYTERI
COLLATIO TERTIA DECIMA,
QUÆ TERTIA EST ABBATIS CHÆREMONIS
cum Germano colloquentis,
DE PROTECTIONE DEI.

CAPUT PRIMUM.

Qua occaſione præcedenti collationi hæc de Protectione Dei ſubjungatur.

Cum ad ſynaxim matutinam, percepto paululum ſopore remeantes, ſenem reperiremus; ingenti Abbas Germanus ſcrupulo movebatur, quod in præterita diſputatione, cujus virtus ſummum deſiderium incognitæ nobis caſtitatis infuderat, unius adjectione ſententiæ beatus ſenex meritum humanæ caſſaſſet induſtriæ, adſtruens, hominem quamvis ſummis ad bonam frugem viribus enitatur, tamen boni compotem eſſe non poſſe, niſi id divini tantum muneris largitate, non operis ſui ſtudio percepiſſet. Hanc igitur quæſtionem attonite volventibus nobis, progreſſus cellula beatus Chæremon, cum quiddam nos invicem muſſitare ſenſiſſet, ſolito brevius orationum atque pſalmorum ſolemnitate tranſcurſa, quid moverit inquirit.

CA-

CAPUT II.

Interrogatio. Quare merita virtutum laborantis induſtriæ non deputentur.

TUnc Germanus. Quantum excellentiſſimæ, inquit, ſublimitate virtutis, quæ nocturna diſputatione patefacta eſt, pene, (ut ita dixerim,) a fide poſſibilitatis excludimur, tantum nobis (pace tua dictum ſit) videtur abſurdum, ſi laborum ſtipendium, id eſt, perfectio caſtitatis, quæ inſtantia proprii ſudoris adquiritur, non ſpecialiter laborantis deputetur induſtriæ. Ineptum eſt enim ut ſi, verbi gratia, agricolam erga culturam terræ irremiſſum ſtudium viderimus impendere, non illius efficaciæ adſcribamus & fructum.

CAPUT III.

Reſponſio. Quod ſine adjutorio Dei, non ſolum perfectio caſtitatis, ſed omnino nihil boni perfici poſſit.

CHæremon: Hoc ipſo quod propoſuiſtis exemplo, evidentius approbatur, nihil poſſe proficere ſine adjutorio Dei laborantis induſtriam. Neo enim agricola cum omnes conatus ſuos in excolendis expenderit terris, confeſtim etiam proventum ſegetum & ubertatem frugum ſuæ poterit induſtriæ deputare, quam irritam eſſe frequenter expertus eſt, niſi eam & pluviarum opportunitas, & hiemis tranquilla ſerenitas ſubſequatur: ita ut adultos jam fructus ac perfecta maturitate ſolidatos, quodammodo de manu tenentium viderimus plerumque præreptos, nihilque laborantibus illam jugem ſudoris inſtantiam contuliſſe, quia non fuit Domini opitulatione directa. Sicut igitur inertibus agricolis, qui ſua frequenter vomere arva non ſubigunt, hanc ubertatem ſegetum pietas divina non confert, ita laborantibus pernox ſollicitudo non proderit, niſi miſericordia Domini fuerit proſperata. In quo tamen humana ſuperbia nullatenus ſe gratiæ Dei vel exæquare, vel admiſcere contendat, participemque ſe in muneribus Dei per hoc conetur inſerere, ut laborem ſuum auctorem eſſe divinæ exiſtimet largitatis, ac proventum copioſiſſimarum frugum induſtriæ ſuæ meritis reſpondiſſe glorietur.

Conſideret namque ac veridica examinatione perpendat, quod ne ipſos quidem conatus, quos pro deſiderio opulentiæ intentus exercuit, ſuis viribus impendere potuiſſet, niſi eum ad exercendum omne opus ruris, protectio Domini ac miſericordia roboraſſet: & inefficax ejus voluntas fuiſſet ac virtus, niſi etiam peragendi copiam, quæ nonnumquam vel ſiccitatis vel imbrium nimietate fraudatur, divina clementia
* al. bonum virium. *præſtitiſſet. Nam cum & * bonum virtutis, & ſanitas corporis, & omnium effectus operum*
Deut. 28. 23. Joel. 1. 4. *actuumque proſperitas a Domino fuerit condonata, orandum eſt ne fiat ei, ſicut ſcriptum eſt, cælum æreum & terra ferrea; & ne reſiduum locuſtæ comedat bruchus, & reſiduum bruchi eruca devoret, & reſiduum erucæ rubigo conſumat. Nec in hos tantum eget divinitatis auxilio agricolæ laborantis induſtria, niſi etiam inſperatos avertat caſus, quibus etiam ſi deſiderata fructuum fecunditate ager fuerit opimatus, non ſolum ſpei ſuæ vana expectatione fruſtrabitur, verum etiam perceptarum & reconditarum jam, vel in area vel in horreo frugum ubertate fraudabitur.*

Quibus manifeſte colligitur, non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium, qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum, & omne donum Jacob. 1. 17.
perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum: *qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis, dicente Apoſtolo;* Qui autem dat ſemen ſeminanti, & pa- 2. Cor. 9. 10.
nem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & creſcere faciet fructus juſtitiæ veſtræ. *Noſtrum vero eſt, ut quotidie* Act. 7. 51.
attrahentem nos gratiam Dei humiliter ſubſequamur, vel certe dura cervice, & incircumciſis, ut ſcriptum eſt, auribus eidem reſiſtentes, per Jeremiam mereamur audire; Numquid Jerem. 8. 4. & 5.
qui cadit non reſurget, aut qui averſus eſt non revertetur? Quare ergo averſus eſt populus iſte in Jeruſalem averſione contentioſa? Induraverunt cervices ſuas, noluerunt reverti.

CAPUT IV.

Objectio. Quemadmodum gentiles abſque gratia Dei caſtimoniam habuiſſe dicantur.

GErmanus; Huic ſenſui, cujus pietas abrupte a nobis non poteſt improbari, illud videtur obſiſtere, quod ad deſtructionem liberi arbitrii tendit. Nam cum multos gentilium, qui utique divini adjutorii gratiam non merentur, non ſolum frugalitatis atque patientiæ, ſed, quod magis mirum eſt, etiam caſtitatis videamus fulgere virtutibus, quomodo captivato liberæ voluntatis arbitrio, Dei munere collatæ illis credendæ ſunt? cum utique mundanæ ſapientiæ ſectatores, non ſolum Dei gratiam, ſed ipſum etiam verum Deum penitus ignorantes, quantum vel ſeriæ lectionis, vel quorumdam traditione cognovimus, ſummam caſtimoniæ puritatem proprii laboris induſtria poſſediſſe dicantur.

CAPUT V.

Reſponſio: De Philoſophorum imaginaria caſtitate.

CHæremon: Gratum mihi eſt, quod dum ſummo agnoſcendæ veritatis amore flammamini, quædam etiam inepta proponitis, quorum objectione, probatior atque (ut ita dixerim) exploratior catholicæ fidei virtus appareat. Quis enim ſapiens tam contrariis propoſitionibus uteretur, ut cæleſtem caſtimoniæ puritatem, quam heſterna die nec per Dei gratiam mortalium cuidam aſſerebatis poſſe conferri, nunc eamdem etiam a gentilibus crederetis virtute propria fuiſſe poſſeſſam? Sed quia hæc explorandæ proculdubio (ut dictum eſt) ſtudio veritatis opponitis, quid de his teneamus advertite.

Pri-

Primum Philoſophos nequaquam credendum eſt talem animi caſtitatem, qualis a nobis exigitur, aſſecutos, quibus injungitur, ut non ſolum fornicatio, ſed ne immunditia quidem nominetur in nobis. Habuerunt autem illi quamdam μερίδα, *ideſt, portiunculam caſtitatis, id eſt, abſtinentiam carnis, ut tantum a coitu libidinem coercerent:* [Ephes. 5.3.] *hanc autem internam mentis perfectam, ac perpetuam corporis puritatem, non dicam opere aſſequi, ſed nec cogitare potuerunt. Denique famoſiſſimus ille ipſorum Socrates, hoc, ut ipſi concelebrant, de ſe non erubuit profiteri. Nam cum intuens eum quidam phyſiognomon dixiſſet,* ὄμματα παιδεραστοῦ, *id eſt, Oculi corruptoris puerorum, & irruentes in eum diſcipuli ejus, ulciſci illatum magiſtro vellent convicium, indignationem eorum hac dicitur compreſſiſſe ſententia,* παύσασθε ἑταῖροι, εἰμὶ γάρ, ἀλλ' ἀπέχω: *id eſt, Quieſcite, o ſodales, etenim ſum, ſed contineo me. Apertiſſime igitur non ſolum aſſertione noſtra, ſed etiam ipſorum profeſſione monſtratur, conſummationem tantummodo impudicitiæ, ideſt, commixtionis turpitudinem, violenta ab illis neceſſitate compreſſam, non tamen deſiderium de cordibus eorum, & oblectationem illius paſſionis excluſam. Cum quo autem horrore proferenda eſt illa ſententia* [Diogenis ſententia.] *Diogenis? Factum enim quod Philoſophos mundi hujus, velut quiddam memorabile proferre non puduit, neque dici a nobis ſine verecundia, neque audiri poteſt. Nam cuidam in adulterii crimine puniendo (ut ferunt) ait,* τὸ δωρεὰν πωλούμενον θανάτῳ μὴ ἀγόραζε: *id eſt, Quod gratis venditur, morte non emas. Conſtat ergo illos veræ caſtitatis, quæ a nobis expetitur, nec cognoviſſe virtutem. Et ideo ſatis certum eſt circumciſionem noſtram, quæ in ſpiritu eſt, non poſſe niſi Dei tantum munere poſſideri, & his ineſſe ſolummodo, qui Deo tota ſpiritus ſui contritione deſerviunt.*

CAPUT VI.

Quod ſine gratia Dei nullos induſtrios conatus exequi valeamus.

ET idcirco licet in multis, immo in omnibus poſſit oſtendi, ſemper auxilio Dei homines indigere, nec aliquid humanam fragilitatem quod ad ſalutem pertinet, per ſe ſolam, id eſt, ſine adjutorio Dei poſſe perficere, in nullo tamen evidentius quam in adquiſitione atque cuſtodia caſtitatis oſtenditur. Ut enim tantiſper de integritatis ejus difficultate diſputatio differatur; de inſtrumentis ejus breviter interim diſputemus. Quis prævaleat, quæſo, quamvis fervens ſpiritu, vel ſqualorem ſolitudinis, vel ſicci panis, non dicam quotidianam eſuriem, ſed ipſam ſaturitatem, nulla hominum laude ſuffultus, ſuis viribus ſuſtinere? Quis aquæ perpetuam ſitim ſine Domini conſolatione tolerare? illumque dulcem ac delectabilem matutinum ſoporem humanis fraudari oculis, & intra terminos horarum quatuor omnem quietis refectionem jugi poſſit lege concludere? Quis indeſinentem lectionis inſtantiam? quis irremiſſam operis ſedulitatem, nullum præſentis lucri commodum captans, abſque Dei gratia explere ſufficiat? Quæ omnia ſicut deſiderari a nobis jugiter abſque divina inſpiratione non poſſunt, ita ne perfici quidem ſine ejus auxilio ullatenus queunt.

Et ut hæc eadem non ſolum probata nobis experientiæ diſciplina, ſed etiam certis indiciis & argumentis manifeſtiora reddamus; nonne in multis quæ utiliter optamus implere: cum deſiderii plenus ardor ac voluntas perfecta non deſit, interpellans quæcumque fragilitas caſſat vota concepta, nec propoſito noſtro adſiſtit effectus, niſi virtus perficiendi Domini fuerit miſeratione donata? ita ut cum ſit innumera multitudo illorum qui fideliter virtutum ſtudiis deſiderent inhærere, ſummam tamen eorum qui hæc perficere vel tolerare prævaleant inventas raritatem; ut prætermittant, quod ne tunc quidem, cum omnino nulla nos arcet infirmitas, facultas univerſa quæ volumus peragendi noſtræ ſubjacet poteſtati. Nam neque remotionis ſilentium, nec diſtrictiones jejuniorum, nec lectionis inſtantiam, illo etiam tempore quo poſſumus, pro noſtro arbitrio retentamus; ſed quibuſdam occurrentibus cauſſis, etiam invitiſſimi frequenter retrahimur a ſalutaribus inſtitutis, ita ut, vel loci, vel temporis copiam in quo hæc exercere poſſimus, neceſſe ſit nos a Domino deprecari, nec ſufficere nobis id quod poſſumus certum eſt, niſi etiam opportunitas peragendi ea quæ nobis utique poſſibilia ſunt, a Domino tribuatur: de quibus & Apoſtolus; Quoniam voluimus, inquit, venire ad vos, & ſemel & [1. Theſ. 2. 18.] iterum, & impedivit nos ſatanas: *ita ut nonnumquam nos etiam utiliter ab iſtis ſpiritalibus ſentiamus ſtudiis avocari, ut dum nolentibus nobis interrumpitur noſtri curſus intentio, & infirmitati carnis aliquid relaxamus, etiam inviti ad ſalutarem perſeverantiam reſervemur. De qua diſpenſatione Dei ſimile aliquid beatus Apoſtolus,* Propter quod, *inquit*, ter Dominum [2. Cor. 12. 8. & 9.] rogavi, ut diſcederet a me; & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur: *& iterum*; Quid enim oremus ſecundum quod oportet neſcimus. [Rom. 8. 26.]

CAPUT VII.

De principali propoſito Dei, & providentiæ quotidiana.

PRopoſitum namque Dei, quo non ob hoc hominem fecerat, ut periret, ſed ut in perpetuum viveret, manet immobile. Cujus benignitas, cum bonæ voluntatis in nobis quantulamcumque ſcintillam emicuiſſe perſpexerit, vel quam ipſe, tamquam de dura ſilice noſtri cordis excuſſerit, confovet eam & exſuſcitat, ſuaque inſpiratione confortat, [1. Tim. 2. 4.] *volens omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* [Matth. 18. 14.] Quia non eſt, *inquit*, voluntas apud Patrem meum qui in cælis eſt, ut pereat unus ex [2. Reg. 14. 14.] puſillis iſtis. *Et iterum:* Non vult, *inquit*, Deus perire animam, ſed * retractat cogitans, [* al. retractans cogitat.] ne penitus pereat qui abjectus eſt. *Verax namque eſt, & non mentitur Deus, cum obteſtatione definiens;* Vivo ego, dicit Dominus, quia [Ezech. 33. 11.] nolo mortem impii, ſed ut convertatur a via ſua, & vivat. *Qui enim ut pereat unus ex puſillis non habet voluntatem, quomodo ſine ingenti*

genti

genti ſacrilegio putandus eſt, non univerſaliter omnes, ſed quoſdam ſalvos fieri velle pro omnibus? Ergo quicumque pereunt, contra illius pereunt voluntatem, ita eo contra unumquemque Ibidem. *eorum quotidie proclamante:* Convertimini a viis veſtris peſſimis, & quare moriemini, domus Iſrael? Matth. 23. 37. *& iterum*, Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos Jerem. 8. 5. ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? *& Quare, inquit*, averſus eſt populus iſte in Jeruſalem, averſione contentioſa? Induraverunt * facies ſuas, noluerunt reverti. * al. cervices.

Præſto eſt ergo quotidie Chriſti gratia, quæ dum vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, cunctos abſque ulla exceptione convocat, dicens: Matth. 11. 28. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. *Si autem non omnes univerſaliter, ſed quoſdam advocat, ſequitur ut nec omnes ſint onerati vel originali vel actuali peccato,* Rom. 3. 23. *nec vera ſit illa ſententia,* Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei; *nec per omnes homines mors pertranſiſſe credatur. Et in tantum omnes qui pereunt contra Dei pereunt voluntatem, ut nec ipſam mortem Deus feciſſe dicatur,* Sap. 1. 13. *ita Scriptura teſtante,* Quia Deus mortem non fecit, nec gaudet in perditione vivorum. *Et inde eſt quod plerumque, dum pro nobis contraria poſtulamus, vel tardius vel nequaquam noſtra exauditur oratio: & rurſus ea quæ credimus eſſe contraria, utiliter, ut benigniſſimus medicus, etiam invitiſſimis Dominus inferre dignatur, ac nonnumquam pernicioſas diſpoſitiones noſtras lethaleſque conatus, ab effectu deteſtabili retardat ac revocat, ac properantes ad mortem, retrahit ad ſalutem, & de inferni faucibus extrahit ignorantes.*

CAPUT VIII.

De gratia Dei & arbitrii libertate.

QUam curam atque providentiam circa nos ſuam, ſub figura meretricis Jeruſalem, & pernicioſa ad idolorum cultum alacritate tendentis, per Oſeam prophetam ſermo divinus eleganter expreſſit. Dicente namque ea, Oſee 2. 5. Vadam poſt amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum; *reſpondit, ſaluti ejus, non voluntati conſulens divina dignatio:* Ibid. v. 6. & 7. Ecce ego ſepiam viam ejus ſpinis, & ſepiam eam maceria, & ſemitas ſuas non inveniet: & ſequetur amatores ſuos, & non apprehendet, & quæret eos, nec inveniet illos, & dicet, Revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc eſt. *Ac rurſus contumacias noſtras atque contemptus, quibus eum ad ſalutares invitantem reverſus, rebelli ſpiritu dedignamur, tali* Jerem. 3. 20. & 7. *comparatione deſcribit,* Et dixi, *inquit*, Patrem vocabis me, & poſt me ingredi non ceſſabis. Sed quomodo ſi contempſit mulier amatorem ſuum, ſic contempſit me domus Iſrael, ait Dominus. *Satis congrue, quoniam Jeruſalem adulteræ comparaverat a ſuo conjuge diſcedenti, amorem quoque ac perſeverantiam benignitatis ſuæ, viro qui a femina deſeritur comparavit. Pietas enim ac dilectio Dei, quæ circa humanum genus ſemper impenditur, eo quod nullis ita vincatur injuriis, ut a cura noſtræ ſalutis abſcedat, & quodammodo ſuperata iniquitatibus noſtris, a principali ſuo propoſito revocetur, magis proprie exprimi alia comparatione non potuit, quam exemplo viri ardentiſſimo amore feminam diligentis, qui quanto magis negligi ſe ab ea ſenſerit, tanto vehementioris circa eam zeli ardore flammatur.*

Adeſt igitur inſeparabiliter nobis ſemper divina protectio, tantaque eſt erga creaturam ſuam pietas creatoris, ut non ſolum comitetur eam, ſed etiam præcedat jugi providentia. Quam expertus propheta Domino apertiſſime confitetur, dicens, Deus meus, miſericordia ejus præveniet me. Pſ. 58. 11. *Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inſpexerit, illuminat eam confeſtim atque confortat, & incitat ad ſalutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipſe plantavit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe.* Nam antequam clament, *inquit*, ego exaudiam, adhuc Iſai. 65. 24. loquentibus eis, ego audiam: *& iterum*, Ad vocem clamoris tui, ſtatim ut audierit, reſpondebit tibi. Iſai. 30. 19. *Et non ſolum ſancta deſideria benignus inſpirat, ſed etiam occaſiones * præſtruit & opportunitatem boni effectus, ac ſalutaris viæ directionem demonſtrat errantibus.* * al. præſtat.

CAPUT IX.

De virtute bonæ voluntatis noſtræ, & gratia Dei.

UNde non facile humana ratione diſcernitur, quemadmodum Dominus petentibus tribuat, a quærentibus inveniatur, aperiatque pulſantibus: & rurſus inveniatur a non quærentibus, palam appareat inter illos qui eum non interrogabant, & tota die expandat manus ſuas ad populum non credentem ſibi & contradicentem, reſiſtentes ac longe poſitos vocet, invitos adtrahat ad ſalutem, peccare cupientibus explendæ copiam ſubtrahat voluntatis, ad nequitiam properantibus benignus obſiſtat. Matth. 7. 7. Iſai. 65. 1. Ibidem 2.

Cui autem facile pateat, quomodo ſalutis ſumma noſtro tribuatur arbitrio, de quo dicitur, Si voluerit is, & audieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis: Iſai. 1. 19. *& quomodo,* Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis ſit Dei? Rom. 9. 16. *Quid etiam ſit illud quod* Deus reddet unicuique ſecundum opera ejus; Rom. 2. 6. *&*, Deus eſt qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate; Philip. 2. 13. *&*, Hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt; non ex operibus, ut ne quis glorietur? Epheſ. 2. 8. & 9. *Quid ſit etiam illud quod dicitur,* Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: Jacob. 4. 8. *& quod alibi dicit,* Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me adtraxerit eum? Joan. 6. 44. *Quid ſit quod dicitur,* Rectos curſus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige: Prov. 4. 26. *& quid ſit quod dicimus orantes,* Dirige in conſpectu tuo viam meam: *&*, Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea? Pſal. 5. 9. Pſal. 16. 5. *Quid etiam ſit quod iterum commonemur:* Facite vobis cor novum, & ſpiritum novum: Ezech. 18. 31. *& quid ſit illud quod repromittitur:* Dabo eis cor novum, & ſpiritum novum tribuam in viſceribus eorum: & auferam Ezech. 11. 19.

ram

ram cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum; ut in præceptis meis ambulent, & judicia mea cuſtodiant? *Quid ſit quod præcepit Dominus dicens*, [Jerem. 4. 14.] Lava a malitia cor tuum Jeruſalem, ut ſalva fias: *& quid ſit quod* [* al. ipſo.] * *ipſum propheta a Domino poſtulat, dicens*, [Pſ. 50. 12.] Cor mundum crea in me Deus: *& iterum*, [Ibid. ℣. 9.] Lavabis me, & ſuper nivem dealbabor? *Quid ſit quod ad nos dicitur*, [Oſee 10. 12. ſec. LXX.] Illuminate vobis lumen ſcientiæ: *& quid ſit quod de Deo dicitur*, Qui docet hominem ſcientiam; [Pſ. 93. 10.] *&*, Dominus illuminat cæcos; *vel certe quod orantes dicimus cum propheta*, [Pſ. 145. 8.] Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam * in morte: [* al. morte.] [Pſal. 12. 4.] *niſi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas noſtri declaratur arbitrii; & quia etiam ſuis interdum motibus homo ad virtutum appetitus poſſit extendi, ſemper vero indigeat adjuvari. Nec enim cum voluerit quis ſanitate perfruitur, aut de ægritudinis morbo pro arbitrii ſui deſiderio liberatur.*

Quid autem prodeſt ſanitatis gratiam concupiſſe, niſi Dominus, qui vitæ ipſius uſum tribuit, etiam vigorem incolumitatis impartiatur? Ut autem evidentius clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum eſt, nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen niſi a Domino dirigantur, ad conſummationem virtutum pervenire non poſſunt, Apoſtolus teſtis eſt dicens, [Rom. 7. 18.] Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.

CAPUT X.

De liberi arbitrii infirmitate.

N*Am libertatem ſcriptura divina noſtri confirmat arbitrii, dicens*, [Prov. 4. 23.] Omni cuſtodia ſerva cor tuum: *ſed infirmitatem ejus Apoſtolus manifeſtat, dicens*, [Philip. 4. 7.] Dominus cuſtodiat corda veſtra & intelligentias veſtras in Chriſto Jeſu. *Virtutem liberi arbitrii David enuntiat, dicens*, [Pſal. 118. 112.] Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas: *ſed infirmitatem ejus idem orans ſimiliter docet*, [Ibid. ℣. 36.] Inclina, *inquiens*, cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam. [3. Reg. 8. 58.] *Salomon quoque ait*, Inclinet corda noſtra ad ſe, ut ambulemus in viis ejus, & cuſtodiamus mandata ejus, & cæremonias ejus, & judicia ejus. *Poteſtatem deſignat arbitrii noſtri Pſalmographus dicens*, [Pſ. 33. 14.] Cohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum: *infirmitatem ejus noſtra proteſtatur oratio, dicentibus nobis*, [Pſ. 140. 3.] Pone, Domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis. *Arbitrii noſtri facultas a Domino declaratur, cum dicitur*, [Iſai. 52. 2.] Solve vincula colli tui captiva filia Sion: *fragilitatem ejus propheta* * *decantat dicens*, Dominus ſolvit [* al. denuntiat.] compeditos; [Pſ. 145. 7.] *&*, Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. [Pſ. 115. 16.]

Audivimus in Evangelio Dominum convocantem ut ad eum properemus per liberum arbitrium; [Matth. 11. 28.] Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: *ſed infirmitatem ejus idem Dominus proteſtatur dicens*, [Joan. 6. 44.] Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me attraxerit eum. *Apoſtolus liberum arbitrium noſtrum incitat dicens*, Sic currite ut comprehendatis: [1. Cor. 9. 24.] *ſed infirmitatem ejus Joannes Baptiſta teſtatur, cum ait*, Non poteſt homo accipere a ſe quidquam, niſi fuerit ei datum de cælo. [Joan. 3. 27.] *Jubemur animas noſtras ſollicite cuſtodire, dicente propheta*, Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, in vanum vigilat qui cuſtodit eam. [Pſ. 126. 1.] *Apoſtolus Philippenſibus ſcribens, ut liberum eorum deſignet arbitrium*, Cum metu & tremore, *inquit*, veſtram ſalutem operamini: [Philip. 2. 12.] *ſed ut infirmitatem ejus oſtendat adjungit, dicens*, Deus eſt enim, *inquit*, qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. [Ibid. ℣. 13.]

CAPUT XI.

Utrum bonam voluntatem noſtram ſequatur an præcedat gratia Dei.

E*T ita ſunt hæc quodammodo indiſcrete permixta atque confuſa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quæſtione volvatur: id eſt, utrum quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, miſereatur noſtri Deus, an quia Deus miſeretur, conſequamur bonæ voluntatis initium? Multi enim ſingula hæc quærentes, ac juſto amplius adſerentes, variis ſibique contrariis ſunt erroribus involuti. Si enim dixerimus noſtrum eſſe bonæ principium voluntatis, quid fuit in perſecutore Paulo, quid in Publicano Matthæo, quorum unus cruori ac ſuppliciis innocentum, alius violentiis ac rapinis publicis incubans adtrahitur ad ſalutem? Sin vero gratia Dei ſemper inſpirari bonæ voluntatis principia dixerimus, quid de Zacchæi fide, quid de illius in cruce latronis pietate dicimus, qui deſiderio ſuo vim quamdam regnis cæleſtibus inferentes, ſpecialia vocationis monita prævenerunt? Conſummationem vero virtutum & executionem mandatorum Dei, ſi noſtro deputaverimus arbitrio, quomodo oramus*, Confirma Deus hoc, quod operatus es in nobis: [Pſ. 67. 29.] *&*, Opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos? [Pſ. 89. 17.] *Scimus ad maledicendum Iſraeli Balaam fuiſſe conductum*, [Num. 22. 22.] *ſed videmus maledicere cupienti non fuiſſe permiſſum. Cuſtoditur Abimelech, ne Rebeccam tangens peccet in Deum.* [Gen. 20. 6.] [Gen. 45. 5.] *Joſeph fratrum livore diſtrahitur, ut deſcenſio filiorum Iſrael in Ægyptum fieret, & illis de germani nece tractantibus, futuræ famis remedia pararentur.*

Quod idem Joſeph a fratribus agnitus manifeſtat dicens, [Ibidem.] Nolite pavere, nec durum vobis videatur, quod vendidiſtis me in his regionibus. Pro ſalute enim veſtra miſit me Dominus ante vos. *Et infra*. Præmiſit enim me Dominus, ut [Ibid. ℣. 7.] reſervemini ſuper terram, & eſcas ad vivendum poſſitis habere. Non veſtro conſilio, ſed voluntate Dei huc miſſus ſum, qui fecit me quaſi Patrem Pharaonis, & dominum totius domus ejus, & principem in omni terra Ægypti. *Et cum poſt obitum patris, formidantibus fratribus ſuſpicionem timoris auferret*, Nolite, *inquit*, timere. [Gen. 50. 19. & 20.] Numquid Dei poſſumus renuere voluntatem? Vos cogitaſtis adverſum me malum, & Deus vertit in bonum, ut exaltaret me, ſicut impræſentiarum cernitis, & ſalvos faceret populos multos. *Quod etiam beatus David œconomice tunc factum in pſalmo centeſimoquarto ſimiliter declarat dicens*, [Pſ. 104. 16. & 17.] Et vocavit famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contrivit.

trivit. Miſit ante eos virum, in ſervum venumdatus eſt Joſeph. *Hæc duo, id eſt, vel gratia Dei, vel liberum arbitrium, ſibi quidem videntur adverſa; ſed utraque concordant, & utraque nos pariter debere ſuſcipere, pietatis ratione colligimus: ne unum horum homini ſubtrahentes, eccleſiaſticæ fidei regulam exceſſiſſe videamur. Nam cum viderit nos Deus ad bonum velle deflectere, occurrit, dirigit atque con-*
Iſai. 30. 19. Pſ. 49. 15. *fortat.* Ad vocem *enim* clamoris tui ſtatim ut audierit, reſpondit tibi: *&*, Invoca me, *inquit*, in die tribulationis tuæ, & eruam te, glorificabis me. *Et rurſus, ſi nos nolle, vel intepuiſſe perſpexerit, adhortationes ſalutiferas admovet cordibus noſtris, quibus voluntas bona vel reparetur, vel formetur in nobis.*

CAPUT XII.

Quod voluntas bona, nec ſemper gratiæ, nec ſemper ſit homini tribuenda.

N*Ec enim talem Deus hominem feciſſe credendus eſt, qui nec velit umquam, nec poſſit bonum. Alioquin nec liberum ei permiſit arbitrium, ſi ei tantummodo malum ut velit & poſſit, bonum vero a ſemetipſo nec velle nec poſſe conceſſit. Et quomodo ſtabit illa*
Gen. 3. 22. *Domini poſt prævaricationem primi hominis lata ſententia;* Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis, ſciens bonum & malum? *Non enim talis ante fuiſſe putandus eſt, qui boni eſſet prorſus ignarus: alioquin velut quoddam irrationale atque inſenſatum animal eum fatendum eſt fuiſſe formatum. Quod ſatis abſurdum, atque a catholica fide omnimodis alienum eſt. Quinimmo ſecundum ſapientiſſimi Salomonis ſenten-*
Eccl. 7. 30. *tiam*, Fecit Deus hominem rectum, *id eſt, ut tantummodo boni ſcientia jugiter frueretur*, ſed ipſi quæſierunt cogitationes multas. *Facti enim ſunt, ut dictum eſt, ſcientes bonum & malum. Concepit ergo Adam poſt prævaricationem quam non habuerat ſcientiam mali, boni vero quam acceperat ſcientiam non amiſit.*

Denique non amiſiſſe humanum genus poſt prævaricationem ſcientiam boni, etiam Apoſtoli ſen-
Rom. 2. 14. 15. & 16. *tentia evidentiſſime declaratur, qua dicit*, Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia, & inter ſe cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die qua judicabit Deus occulta hominum. *Quo ſenſu etiam Dominus per prophetam increpat Judæorum non naturalem, ſed voluntariam cæcitatem, quam ipſi ſibi contumaciter inferebant.* Surdi, *inquit*, audite, & cæci intuemi-
Iſai. 42. 18. & 19. ni ad videndum. Quis ſurdus, niſi ſervus meus, & cæcus, niſi ad quem nuncios meos miſi? *Et ne forte hanc eorum cæcitatem aliquis naturæ, non voluntati poſſit adſcribere, alibi*
Iſai. 43. 8. *ait*, Educ foras populum cæcum, & oculos habentem, ſurdum, & aures ei ſunt: *& iterum*,
Ezech. 12. 2. Qui habentes, *inquit*, oculos non videtis, & aures, & non auditis. *Dominus etiam in Evan-*
Matth. 13. 13. 14. & 15. *gelio*, Quia videntes, *inquit*, non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt, & adimpletur in eis prophetia Iſaiæ dicens, Auditu Iſai. 6. 9.
audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos concluſerunt; ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem illos. *Denique ut poſſibilitatem boni iis ineſſe deſignaret, increpans Phariſæos*, Quid autem, *inquit*, etiam ex vobis ipſis non judicatis quod bonum eſt? Luc. 12. 57.
Quod utique eis non dixiſſet, niſi eos judicio naturali id quod æquum eſt ſciſſet poſſe diſcernere.

Unde cavendum eſt nobis, ne ita ad Dominum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi quod malum atque perverſum eſt humanæ adſcribamus naturæ. In quo quidem ſapientiſſimi Salomonis, immo Domini, cujus hæc verba ſunt, teſtimonio confutamur. Ita enim cum conſummata templi exſtructione oraret, effatus
eſt: Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſrael: & ait Dominus Deus ad David patrem meum, Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti hoc ipſum mente tractans, verumtamen non tu ædificabis domum nomini meo. *Hæc ergo cogitatio atque iſte tractatus regis David, utrumne bonus & ex Deo, an malus & ab homine fuiſſe dicendus eſt? Si enim bona atque ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo a quo inſpirata eſt, eidem negatur effectus? Si autem mala & ex homine fuit, cur laudatur a Domino? Reſtat ergo ut & bona, & ex homine fuiſſe credatur. In quem modum noſtras quotidie cogitationes poſſumus judicare. Neque enim aut ſoli David bonum ex ſemetipſo cogitare conceſſum eſt, aut nobis ne quid boni umquam ſapere aut cogitare poſſimus, naturaliter denegatur.* 2. Paral. 6. 8. & 9.

Dubitari ergo non poteſt ineſſe quidem omni animæ naturaliter virtutum ſemina, beneficio Creatoris inſerta, ſed niſi hæc opitulatione Dei fuerint excitata ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire: quia ſecundum beatum Apo-
ſtolum, neque qui plantat eſt aliquid, neque 1. Cor. 3. 7.
qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. *Adjacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, etiam liber ille, qui dicitur Paſtoris, apertiſſime docet, in quo duo angeli* Liber Paſtoris.
unicuique noſtrum adhærere dicuntur, id eſt, bonus ac malus; in hominis vero optione conſiſtere, ut eligat quem ſequatur. Et idcirco manet in homine ſemper liberum arbitrium, quod gratiam Dei poſſit vel negligere vel amare. Non enim præcepiſſet Apoſtolus dicens,
Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini, *niſi ſciſſet eam vel excoli a nobis poſſe,* Philip. 2. 12.
vel negligi. Sed ne crederent ſe ad opus ſalutis divino auxilio non egere, ſubjungit, Deus Ibid. 13.
eſt enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. *Et idcirco Timotheum monens*, Noli, *inquit*, negligere gra- 1. Tim. 4. 14.
tiam Dei quæ eſt in te. *Et iterum*, Ob 2. Tim. 1. 6.
quam cauſſam moneo te, ut reſuſcites gratiam Dei quæ eſt in te. *Inde eſt quod etiam Corinthiis ſcribens hortatur & commonet, ne indignos ſe gratia Dei infructuoſis operibus exhiberent, dicens*, Adjuvantes autem & obſecramus, 2. Cor. 6. 1.

ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. *Quam ſine dubio quia in vacuum receperat Simon, non profuit ei perceptio gratiæ ſalutaris. Non enim præceptis beati Petri maluit obedire dicen-* Act. 8. 22. & 23. *tis*, Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & ora Deum, ſi forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui: in felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te eſſe.

Prævenit ergo hominis voluntatem miſericor- Pſ. 58. 11. *dia Domini, de qua dicitur*, Deus meus, miſericordia ejus præveniet me. *Et rurſus, Dominum remorantem atque utiliter quodammodo ſubſiſtentem, ut noſtrum experiatur arbitrium,* Pſ. 87. 14. *voluntas prævenit noſtra, cum dicitur*, Et ma- Pſal. 118. 147. ne oratio mea præveniet te: *& iterum*, Præ- Ib. ℣. 148. veni in maturitate & clamavi; *&*, Prævenerunt oculi mei ad te diluculo. *Advocat etiam* Iſai. 65. 2. Jer. LXX. *nos & invitat cum dicit*, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem mihi, & contradicentem: *& invitatur a nobis, cum* Pſ. 87. 10. *dicimus ei*, Tota die expandi manus meas ad te. *Expectat nos, cum dicitur per Prophetam*, Iſai. 30. 18. Propterea expectat Dominus, ut miſereatur ve- Pſal. 39. 1. ſtri: *& expectatur a nobis cum dicimus*, Expe- Pſal. 118. 166. ctans expectavi Dominum, & reſpexit me: *&*, Expectavi ſalutare tuum Domine. *Et confortat* Oſee 7. 15. *Dominus cum dicit*, Et ego erudivi & confortavi brachia eorum, & in me cogitaverunt malitiam: *& ut noſmetipſos confortemus hortatur,* Iſai. 35. 3. *cum dicit*, Confortate manus diſſolutas, & ge- Joan. 7. 37. nua debilia roborate. *Clamat Jeſus*, Si quis ſitit, veniat a me, & bibat: *clamat etiam ad* Pſ. 68. 4. *eum propheta*, Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ, defecerunt oculi mei dum ſpero in Deum meum. *Quærit Dominus dicens*, Iſai. 66. 4. Quæſivi, & non erat vir; vocavi, & non erat qui reſponderet: *quæritur & ipſe a ſponſa fle-* Cant. 5. 8. *biliter conquerente*, In cubili meo in noctibus quæſivi quem dilexit anima mea; quæſivi eum & non inveni; vocavi, & non reſpondit mihi.

CAPUT XIII.

Quod gratiam Dei humani conatus compenſare non poſſint.

ET *ita ſemper gratia Dei noſtro in bonam partem operatur arbitrio, atque in omnibus illud adjuvat, protegit ac defendit, ut nonnunquam ab eo quoſdam conatus bonæ voluntatis vel exigat, vel expectet; ne penitus dormienti, aut inerti otio diſſoluto, ſua dona conferre videatur, occaſiones quodammodo quærens, quibus humanæ ſegnitiei torpore diſcuſſo, non irrationabilis munificentiæ ſuæ largitas videatur, dum eam ſub colore cujuſdam deſiderii ac laboris impartit; & nihilominus gratia Dei ſemper gratuita perſeveret, dum exiguis quibuſdam parviſque conatibus tantam immortalitatis gloriam, tanta perennis beatitudinis dona, inæſtimabili tribuit largitate. Nec enim quia illius in cru-* Luc. 23. 40. *ce latronis præceſſerat fides, idcirco pronuntiandum eſt, non ei beatam commorationem paradiſi gratuito eſſe promiſſam, aut pœnitentiam David* 2. Reg. 12. 13. *regis illam unius verbi, qua dixit*, Peccavi Domine, *duo tam gravia ejus crimina, & non potius clementiam Dei abſtuliſſe credendum eſt,* Ibid. ℣. 14. *ut per Nathan prophetam mereretur audire*, Et Dominus tranſtulit iniquitatem tuam, non morieris. *Quod igitur homicidium adulterio addidit, liberi utique arbitrii fuit: quod autem arguitur per prophetam, divinæ dignationis eſt gratia. Rurſum quod peccatum ſuum humiliatus agnoſcit, propriæ libertatis eſt opus: quod vero ſub breviſſimo temporis puncto indulgentiam tantorum criminum promeretur, Domini miſerentis eſt donum. Et quid de hac tam brevi confeſſione, & incomparabili divinæ retributionis immenſitate dicamus? cum beatus Apoſtolus ad illam magnitudinem futuræ remunerationis adſpiciens, quid de illis tam innumeris perſecutionibus ſuis pronuntiaverit conſiderare perfacile ſit. Nam* Momentaneum hoc, *inquit*, & 2. Cor. 4. 17. leve tribulationis noſtræ, ſupra modum ultra comparationem, æternum pondus gloriæ operatur in nobis. *De quo & alibi conſtanter enuntiat dicens*, Quia non ſunt condignæ paſſiones Rom. 8. 18. hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

Quantumlibet ergo eniſa fuerit humana fragilitas, futuræ retributioni par eſſe non poterit, nec ita laboribus ſuis divinam imminuit gratiam, ut non ſemper gratuita perſeveret: & idcirco prædictus magiſter Gentium, licet gratia Dei apoſtolatus gradum ſortitum ſe fuiſſe teſtetur, dicens, Gratia Dei ſum quod ſum; *tamen* 1. Cor. 15. 10. *ſe quoque gratiæ divinæ reſpondiſſe pronuntiat, dicens*, Et gratia ejus in me vacua non fuit, Ibidem. ſed abundantius illis omnibus laboravi & obtinui: non autem ego, ſed gratia Dei mecum. *Nam cum dicit*, laboravi, *conatum proprii ſignat arbitrii; cum dicit*, non autem ego, ſed gratia Dei, *virtutem divinæ protectionis oſtendit; cum dicit* mecum, *non otioſo neque ſecuro, ſed laboranti ac deſudanti eam cooperatam fuiſſe declarat.*

CAPUT XIV.

Quod tentationibus ſuis Deus virtutem humani experiatur arbitrii.

Q*Uod etiam in Job probatiſſimo athleta ſuo, cum eum diabolus expetiſſet ad ſingulare certamen, divinam legimus providiſſe juſtitiam. Si enim contra inimicum non ſua virtute, ſed Dei ſolius fuiſſet gratia protegente congreſſus, & abſque ulla virtute patientiæ ſuæ, divina tantum opitulatione ſuffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæſitas tentationum moles & exitia pertuliſſet, quomodo non illam calumnioſam diabolus, quam prius emiſerat vocem, adverſus eum juſtius iteraſſet,* Job. 19. 10. & 11. Numquid gratis colit Job Deum? Nonne tu vallaſti eum ac domum ejus, & univerſam ſubſtantiam ejus per circuitum? ſed aufer manum tuam; *id eſt, ſine eum ſuis mecum viribus decertare*, niſi in faciem tuam benedixerit tibi. *Sed cum nullam hujuſcemodi querimoniam calumnioſus hoſtis poſt conflictum audeat iterare; non Dei, ſed illius ſe victum viribus confitetur: licet etiam gratia Dei non in totum illi defuiſſe credenda ſit; quæ tantam tentatori tentandi tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem: non eum ab illius impugnatione ſic protegens, ut nullum virtuti humanæ*

manæ

mana relinqueret locum, ſed hoc tantum procurans, ne violentiſſimus inimicus animam ejus amentem faciens, & impotem ſenſu, impari eum atque iniquo certaminis pondere prægravaret.

Quod ergo ſoleat interdum tentare Dominus fidem noſtram, ut fortior vel glorioſior fiat, evangelici illius centurionis edocemur exemplo, cujus puerum cum ſciret utique poteſtate ſermonis ſui ſe Dominus curaturum, offerre maluit Matth. 8. 7. *præſentiam corporalem, dicens,* Ego veniam & curabo eum. *Sed illo hanc ejus oblationem ferventioris fidei flagrantia ſupergrediente, atque* Ibid. ℣. 8. *dicente,* Domine, non ſum dignus ut intres ſub tectum meum, ſed dic tantum verbo, & ſanabitur puer meus; *miratur eum Dominus atque collaudat, cunctiſque illis, qui ex Iſraelis po-* Ibid. ℣. 10. *pulo crediderant, præfert, dicens,* Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſrael. *Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo Chriſtus quod ipſe donaverat, prætuliſſet. Alioquin dixiſſet, Non dedi tantam fidem in Iſrael. Quam explorationem fidei, etiam in illo magnificentiſſimo patriarcha divinam legi-* Geneſ. 22. 1. *mus diſpenſaſſe juſtitiam, cum dicitur,* Et factum eſt poſt hæc verba, tentavit Deus Abraham. *Non enim illam fidem, quam ei Dominus inſpirabat, ſed illam quam vocatus ſemel atque illuminatus a Domino per arbitrii libertatem poterat exhibere, experiri voluit divina juſtitia. Unde non immerito fidei ejus conſtantia comprobatur, atque ad eum ſupervenienté gratia Dei, quæ eum pauliſper ſubreliquerat,* Ibid. ℣. 12. *ut probaret, ita dicitur:* Ne inferas manum tuam in puerum, neque facias ei quidquam: nunc enim ſcio, quia times Dominum tu, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me.

Quod tentationis genus nobis quoque ad probationis meritum poſſe contingere in Deuteronomio Deut. 13. 1. 2. & 3. *ſatis evidenter a legiſlatore prædicatur:* Si ſurrexerit, *inquit*, inter vos propheta, aut qui ſomnium ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum atque portentum, & evenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi, Eamus & ſerviamus diis alienis quos ignoratis, ne audias verba prophetæ illius aut ſomniatoris: quia tentans tentat te Dominus, utrum diligas eum in toto corde tuo, & cuſtodias mandata illius, an non. *Quid ergo? Cum iſtum prophetam aut ſomniatorem ſurgere permiſerit Deus, itane eos, quorum fidem probare diſpoſuit, protecturus eſſe credendus eſt, ut nullum penitus locum, quo ſuis viribus cum tentatore confligant, libero eorum reſervet arbitrio? Et quid eos neceſſe eſt vel tentari, quos ita infirmos novit ac fragiles, ut nequaquam virtute ſua valeant reſiſtere tentatori? Sed utique nec tentari eos juſtitia Domini permiſiſſet, niſi parem in eis reſiſtendi ſciſſet ineſſe virtutem, qua poſſent æquitatis judicio in utroque merito, vel rei vel laudabiles judicari.*

Tale eſt & illud quod ab Apoſtolo dicitur: 1. Cor. 10. 13. Tentatio vos non apprehendit, niſi humana. Fidelis autem Deus, qui non permittet vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione & exitum, ut ſuſtinere poſſitis. *Cum* Ibid. ℣. 12. *enim dicit,* Qui ſtat videat ne cadat, *ſollicitam reddit arbitrii libertatem, quam utique noverat percepta gratia, vel ſtare per induſtriam, vel cadere per negligentiam poſſe. Cum autem infert,* Tentatio vos non apprehendat niſi humana; *infirmitatem eorum & inconſtantiam necdum robuſtæ mentis exprobrat, quæ adhuc ſpiritualium nequitiarum turbinibus non poterant impugnari, adverſum quos ſemetipſum, vel illos perfectos noverat quotidie dimicare, de quibus ad Epheſios dicit:* Jam non eſt nobis Epheſ. 6. 12. colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principatus, adverſus poteſtates, adverſus mundi rectores, tenebrarum harum, contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. *Cum vero ſubjungit,* Fidelis autem Deus, qui non permittit 1. Cor. 10. 13. vos tentari ſupra id quod poteſtis; *non utique optat, ne eos tentari permitteret, ſed ne ſupra id quod ſuſtinere poterant, tentarentur. Illud enim indicat humani arbitrii facultatem, hoc vero Domini gratiam tentationum luctamina moderantis oſtendit. In his igitur omnibus approbatur, ita ſemper divinam gratiam arbitrium hominis incitare, ut illud non in omnibus taliter protegat ac defendat, ut non etiam propriis eum conatibus congredi adverſum ſpiritales faciat inimicos, in quibus vel gratiam Dei victor, vel infirmitatem ſuam ſuperatus intelligat, & ita diſcat non de ſua fortitudine, ſed de divino ſemper ſperare ſuffragio, atque ad ſuum jugiter recurrere protectorem.*

Et ut hoc non noſtra conjectura, ſed evidentioribus adhuc Scripturæ teſtimoniis approbetur, illud quod in Jeſu Nave legitur retractemus. Has, *inquit*, gentes dimiſit Dominus, Judic. 3. 1. & 2. ac diſperdere noluit, ut in eis experiretur Iſraelem, utrum cuſtodiret mandata Domini Dei ſui, & haberent conſuetudinem cum hoſtibus prœliandi. *Et ut incomparabili Creatoris noſtri clementiæ mortale aliquid, non pro æqualitate pietatis, ſed ex aliqua indigentiæ ſimilitudine comparemus. Si nutrix pia atque ſollicita diu ſinu parvulum geſtat, ut quandoque ingredi doceat; & primum quidem eum reptare permittit, dehinc erectum ut alternis paſſibus innitatur, dextræ ſuæ virtute ſuſtentat, mox paululum derelictum, ſi titubantem viderit, protinus apprehendit, nutantem ſuſcipit, lapſum erigit, & vel arcet a caſu, vel etiam decidere * leviter ſinens, elevat poſt ruinam; cum autem eum* * al. leniter. *ad pueritiam, vel adoleſcentiæ ac juventutis perduxerit robur, quaſdam etiam pondera vel labores, quibus non opprimatur, ſed exerceatur injungit, & cum æmulis decertare permittit: quanto magis cæleſtis ille omnium pater novit, quem ſinu gratiæ ſuæ geſtet, quem liberæ voluntatis arbitrio in conſpectu ſuo exerceat ad virtutem, & tamen adjuvat laborantem, exaudit vocantem, non relinquit quærentem, eripit de periculo interdum etiam neſcientem?*

CAPUT XV.

De multiplici vocationum genere.

PEr quæ etiam evidenter oſtenditur, inſcru- Rom. 11. 33. *tabilia eſſe judicia Dei & inveſtigabiles vias ejus, quibus ad ſalutem humanum adtrahit genus. Quod etiam evangelicarum vocationum exemplis poſſumus approbare. Andream* Matth. 4. 18. & ſeq. *namque ac Petrum, cæteroſque Apoſtolos, nihil de ſa-*

de ſalutis ſuæ remedio cogitantes, ſpontanea Luc. 19. 2. & ſeq. *gratiæ ſuæ dignatione præelegit: Zacchæum ad conſpectum ſe Domini fideliter extendentem, & exiguitatem ſtaturæ ſuæ ſycomori celſitudine ſublevantem non ſolum ſuſcipit, verum etiam benedictione cohabitationis illuſtrat. Invitum ac* Act. 9. Matth. 9. 21. *repugnantem adtrahit Paulum: alium ita præcepit ſibi inſeparabiliter adhærere, ut ei poſtulanti breviſſimas pro ſepulturâ patris non concedat inducias.* Act. 10. 1. & ſeq. *Cornelio precibus & eleemoſynis ſuis jugiter inſiſtenti, velut remunerationis vice, via ſalutis oſtenditur, eique angeli viſitatione præcipitur, ut accerſiens Petrum, verba ſalutis ab eo, quibus una cum omnibus ſuis ſalvaretur, agnoſcat.*

Et ita multiformis illa ſapientia Dei ſalutem hominum multiplici atque inſcrutabili pietate diſpenſat, ac ſecundum capacitatem uniuſcujuſque gratiam ſuæ largitatis impertit, ut ipſas quoque curationes, non ſecundum uniformem majeſtatis ſuæ potentiam, ſed ſecundum menſuram fidei in qua unumquemque reperit, vel ſicut unicuique ipſe partitus eſt, maluerit Matth. 8. 3. *exercere. Credentem namque quod ad emundationem lepræ ſuæ voluntas Chriſti ſola ſufficeret, ſolo voluntatis ſuæ curavit aſſenſu, di-* Matth. 9. 18. *cens;* Volo, mundare. *Alteri deprecanti, ut adveniens per impoſitionem manus ſuæ defunctam filiam ſuſcitaret, ingreſſus domum ejus, eodem modo quo ille ſperaverat, id quod rogabatur indulſit. Alii credenti ſummam ſalutis in verbi ejus prædicatione conſiſtere, ac reſpon-* Matth. 8. 8. *denti,* Dic tantum verbo, & ſanabitur puer meus, *per ſermonis imperium reſolutos artus* Ibid. 13. *priſtino robore ſolidavit dicens,* Vade, & ſicut Matth. 9. 20. credidiſti fiat tibi. *Aliis de tactu fimbriæ ejus ſperantibus medicinam, ubertim ſanitatis dona largitus eſt. Aliorum morbis medelam rogatus* Joan. 5. 6. *indulſit, aliis ſpontaneam præſtitit medicinam. Alios hortatus eſt ut ſperarent, dicens,* Vis ſanus fieri? *aliis non ſperantibus ultro ingeſſit auxilium. Aliorum deſideria, prius quam voluntati eorum ſatisfaceret, exploravit, dicens,* Matth. 20. 32. Quid vultis ut faciam vobis? *alii ignoranti viam, qua id quod concupierat obtineret, beni-* Joan. 11. 40. *gnus oſtendit,* Si credideris, *inquiens,* videbis gloriam Dei. *Inter alios ita virtutem curationum affluenter effudit, ut de eis Evangeliſta* Matth. 14. 14. *commemoret,* Et curavit omnes languidos eorum: *inter alios vero immenſa illa beneficiorum* Matth. 13. 58. *Chriſti abyſſus obturata eſt, ut dicatur,* Et non poterat inter illos Jeſus facere virtutes, propter incredulitatem illorum. *Et ita largitas Dei ſecundum capacitatem humanæ fidei etiam* Matth. 9. 29. *ipſa formatur, ut huic quidem dicat,* Secun- Matth. 8. 13. dum fidem tuam fiat tibi: *illi vero,* Vade, & ſicut credidiſti fiat tibi: *alii autem,* Fiat tibi Matth. 15. 28. ſicut vis: *& rurſum alteri,* Fides tua te ſal- Matth. 10. 52. vum fecit.

CAPUT XVI.

De gratia Dei, eo quod humanæ fidei tranſcendat anguſtias.

N*Emo autem æſtimet hæc a nobis ideo fuiſſe prolata, ut nitamur adſtruere, ſummam ſalutis in noſtræ fidei ditione conſiſtere, ſecundum quorumdam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei diſpenſari ſecundum meritum uniuſcujuſque definiunt. Sed abſoluta ſane pronuntiamus ſententia, etiam exuberare gratiam Dei, & tranſgredi interdum humanæ infidelitatis anguſtias. Quod in illo evangelico factum fuiſſe regulo reminiſcimur, qui dum facilius credit ægrotantem filium ſuum poſſe curari, quam mortuum ſuſcitari, præſentiam Domini feſtinus implorat, dicens,* Domine, deſcende, prius quam moriatur filius meus. Joan. 4. 47. Ibid. v. 49. *Cujus infidelitatem licet his ſermonibus Chriſtus arguerit,* Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis; Ibid. v. 48. *tamen ſecundum infirmitatem fidei ejus, gratiam ſuæ divinitatis exercuit; nec præſentia corporali, quemadmodum ille crediderat, lethales febrium morbos, ſed verbo ſuæ poteſtatis excluſit dicens,* Vade, filius tuus vivit. Ibid. v. 50.

Quam ſuperabundantiam gratiæ, etiam in illius paralytici curatione Dominum legimus effudiſſe, cum ei languoris ſui tantum, quo corpus fuerat reſolutum, remedia poſcenti, animæ prius ingerit ſoſpitatem dicens, Conſtans eſto, Matth. 9. 2. fili, dimittuntur tibi peccata tua. *Poſt quod non credentibus ſcribis poſſe eum remittere humana peccata, ad confundendam incredulitatem eorum, etiam membra ejus paralyſeos valetudine reſoluta, poteſtatis ſuæ ſermone reſtrinxit, dicens,* Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Ibidem v. 4. & ſeq. Quid eſt facilius dicere, Remittuntur tibi peccata; an dicere, Surge, & ambula? Ut ſciatis autem quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico, Surge, & tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Similiter autem in illo, qui triginta & octo annos juxta natatoriæ crepidinem fruſtra decumbens, de aquæ illius motu ſperaverat medicinam, munificentiam ultroneæ largitatis oſtendit. Nam cum volens eum ad ſalutis remedia provocare dixiſſet ei, Vis ſanus fieri? *cumque ille de humani adjutorii inopia quereretur, ac* Joan. 5. 6. *diceret,* Hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam, Ibid. v. 7. *incredulitati ejus & ignorantiæ veniam tribuens, priſtinæ eum ſanitati, non illa qua ſperaverat via, ſed qua Dominus voluit miſeratione reſtituit, dicens,* Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Ibid. v. 8. *Et quid mirum, ſi hæc Domini poteſtate geſta narrantur, cum ſimilia etiam per ſervos ſuos divina gratia fuerit operata? Ingredientibus namque templum Petro & Joanne, cum ille claudus ex utero matris,* Act. 3. 2. & ſeq. *qui greſſum penitus ignorabat, eleemoſynam poſtularet; illi non vilia æra quæ poſcebat infirmus, ſed greſſus officia largiuntur, & parviſſimæ ſtipis ſperantem ſolatia, inſperatæ ſalutis præmiis locupletant, dicente Petro,* Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, Ibid. 6. hoc tibi do, In nomine Jeſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula.

CA-

CAPUT XVII.

De inſcrutabili diſpenſatione Dei.

PER *hæc igitur exempla, quæ de evangelicis protulimus monumentis, evidentiſſime poterimus advertere diverſis atque, innumeris modis & inſcrutabilibus viis, Deum ſalutem humani generis procurare: & quorumdam quidem volentium & ſitientium curſum ad majorem invitare flagrantiam, quoſdam vero etiam nolentes invitoſque compellere, & nunc quidem ut impleantur ea quæ utiliter a nobis deſiderata perſpexerit adjuvare, nunc vero ipſius ſancti deſiderii inſpirare principia, & vel initium boni operis, vel perſeverantiam condonare. Inde eſt quod orantes, non ſolum protectorem ac ſalvatorem, ſed etiam adjutorem ac ſuſceptorem Dominum proclamamus. In eo enim quod prior advocat, & ignorantes atque invitos adtrahit ad ſalutem, protector atque ſalvator eſt: in eo autem quod adnitentibus nobis opem ferre, refugienteſque ſuſcipere ac munire conſuevit, ſuſceptor ac refugium nominatur. Denique hanc diſpenſationis Dei multiplicem largitatem beatus Apoſtolus mente pertractans, & in quoſdam immenſum atque interminabile pietatis Dei pelagus ſe incidiſſe conſpiciens, exclamavit,* O
Rom. 11. 33. & 34. altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit ſenſum Domini?

Hujus ergo ſcientiæ admirationem, quam ille talis ac tantum gentium magiſter expavit, evacuare conabitur quiſquis crediderit illius inæſtimabilis abyſſi profunditatem humana ratione ſe poſſe metiri. Nam qui ad plenum diſpenſationes Dei, quibus ſalutem in hominibus operatur, vel mente concipere, vel diſſerere ſe poſſe confidit, proculdubio impugnans Apoſtolicæ ſententiæ veritatem, ſcrutabilia eſſe Dei judicia, & veſtigabiles vias ejus, profana pronuntiabit audacia, ipſo quoque Domino hæc ad
Iſai. 55. 8. & 9. *eos ita teſtante,* Non enim cogitationes meæ cogitationes veſtræ, neque viæ veſtræ viæ meæ. Quia ſicut exaltantur cæli a terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ a viis veſtris, & cogitationes meæ a cogitationibus veſtris. *Hanc igitur diſpenſationem atque amorem ſuum, quem nobis tribuere Dominus indefeſſa pietate dignatur, volens humanæ affectionis motu exprimere, nec inveniens in hac creatura talem charitatis affectum, cui eum comparare dignius poſſet, teneriimis piæ matris viſceribus comparavit, & utitur quidem hoc exemplo, quia carius aliud in natura hominum non*
Iſai. 49. 15. *poteſt inveniri, dicens,* Numquid obliviſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſui? *Sed non contentus hac comparatione, tranſcendit eam confeſtim, atque ſubjun-*
Ibidem. *git dicens,* Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviſcar tui.

CAPUT XVIII.

Definitio patrum, eo quod liberum arbitrium ad ſalvandum non ſit idoneum.

PER *quod evidenti ratione colligitur ab his qui non loquacibus verbis, ſed experientia duce, vel magnitudinem gratiæ, vel modulum humani metiuntur arbitrii; quia* non levibus Eccle. 9. 11.
curſus, nec fortibus prælium, nec ſapientibus panis, nec prudentibus divitiæ, nec ſcientibus gratia, *ſed* operatur hæc omnia unus atque 1. Cor. 12. 11.
idem ſpiritus dividens ſingulis prout vult. *Et idcirco fide non dubia, &, ut ita dicam, palpabili experientia comprobatur, univerſitatis Deum, velut piiſſimum patrem, benigniſſimumque medicum, ſecundum Apoſtolum, indifferenter omnia in omnibus operari, & nunc quidem ſalutis inſpirare principia, & inſerere unicuique bonæ voluntatis ardorem, nunc vero ipſius* Divinæ gratiæ beneficia.
operationis effectum, & conſummationem donare virtutum: & nunc a ruina jam proxima lapſuque præcipiti etiam invitos & inſcios revocare: nunc autem occaſiones & opportunitates ſalutis ingerere, ac præcipites violentoſque conatus a lethalibus diſpoſitionibus inhibere, & alios quidem volentes currenteſque ſuſcipere, alios vero nolentes renitenteſque pertrahere, & ad bonam cogere voluntatem.

Totum vero non ſemper reſiſtentibus, nec perſeveranter invitis nobis a divinitate concedi, & ſummam ſalutis noſtræ, non operum noſtrorum merito, ſed cæleſti gratiæ deputandam, ita Domini ipſius vocibus edocemur: Et recordabimini viarum veſtrarum, & omnium ſcelerum Ezech. 20. 43. & 44.
veſtrorum, quibus polluti eſtis in eis, & diſplicebitis vobis in conſpectu veſtro, in omnibus malitiis veſtris quas feciſtis, & ſcietis quia ego Dominus, cum bene fecero vobis propter nomen meum, non ſecundum vias veſtras malas, neque ſecundum ſcelera veſtra peſſima, domus Iſrael. *Et idcirco hoc ab omnibus catholicis Patribus definitur, qui perfectionem cordis non inani diſputatione verborum, ſed re atque opere, didicerunt divini eſſe muneris. Primum ut accendatur unuſquiſque ad deſiderandum omne quod bonum eſt, ſed ita ut in alterutram partem plenum ſit liberæ voluntatis arbitrium. Itemque etiam ſecundum, divinæ eſſe gratiæ, ut effici valeant exercitia prædicta virtutum, ſed ita ut poſſibilitas non extinguatur arbitrii. Tertium quoque, ad Dei munera pertinere, ut adquiſitæ virtutis perſeverantia teneatur, ſed ita ut captivitatem libertas addicta non ſentiat. Sic enim univerſitatis Deus omnia in omnibus credendus eſt operari, ut incitet, protegat atque confirmet, non ut auferat quam ſemel ipſe conceſſit arbitrii libertatem. Si quod ſane verſutius humana argumentatione ac ratione collectum, huic ſenſui videtur obſiſtere, vitandum magis eſt quam ad deſtructionem fidei provocandum. Non enim fidem ex intellectu, ſed intellectum* Iſai. 7. 9. ſec. LXX.
ex fide meremur, ſicut ſcriptum eſt, Si non crediderітis, non intelligetis. *Quia quemadmodum & Deus omnia operetur in nobis, & totum libero adſcribatur arbitrio, cui dicitur,* Si vo- Iſai. 1. 19.
lueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis, *ad plenum humano ſenſu ac ratione non poteſt, ut arbitror, comprehendi. Hoc nos beatus Chæremon confirmatos cibo, laborem fecit tam invii itineris non ſentire.*

ARGUMENTA CAPITUM
LIBRI SANCTI PROSPERI
CONTRA COLLATOREM.

CAPUT I.

Calumniatores doctrinæ ſancti Auguſtini eo ducunt, ut inimici gratiæ credantur ab Eccleſia injuſte damnati. Unde oriatur major neceſſitas eos refellendi. Auguſtini ductu catholica acies Pelagianos vicit. Epiſcopi Pelagiani depulſi epiſcopatu & excommunicati.

CAPUT II.

Cur aggrediatur unius Caſſiani potiſſimum definitiones. Caſſiani prima definitio catholica. A quo poſtea ſecunda definitione incipit introduci definitio, qua docetur multos ad gratiam venire ſine gratia.

CAPUT III.

Caſſianus nec cum Pelagianis nec cum catholicis plene concordat: dum errando aſſerit, alios per gratiam, alios per legem & naturam juſtificari. Definitio tertia Caſſiani. Appetitum virtutum habere hominem a ſe ipſo. Refellitur ex antea confeſſis ab ipſo prima definitione.

CAPUT IV.

Contra Caſſianum probatur, nec deſiderium ſanitatis haberi ſine gratia, Quarta Definitio Caſſiani: Per naturæ bonum aliquando bonarum voluntatum prodire principia. Refellitur tam ex prima ſua definitione, quam ex Apoſtolo, cujus locus iſte, Velle adjacet mihi, *a prava interpretatione vindicatur.*

CAPUT V.

Definitio 5. Caſſiani: Simul ſuſcipiendas eſſe ſententias contrarias; & illam quæ bonam voluntatem naſci ex gratia, & illam quæ ex bona voluntate gratiam pendere dicit. Opinio Caſſiani Catholicis perinde atque Pelagianis errorem affingit. Refellitur ex definitionibus ſummorum Pontificum & Conciliorum.

CAPUT VI.

Cum ea quæſtio, quæ eſt de ſanctarum origine voluntatum, contra Pelagianos clare definita ſit; male Caſſianus errantium arma colligens, contendit, liberum arbitrium auferri per gratiam: cum per eam potius formetur, regatur & ordinetur.

CAPUT VII.

Caſſianus contrarias definitiones confundens, exemplis colorare nititur quod intendit, hoc poſſe quoſdam per liberum arbitrium, ſine adjutorio Dei, quod quidam, niſi Deo cooperante non poſſint. Refellitur ex Scripturis, & probatur ut Matthæi & Pauli, ſic Zacchæi & latronis in cruce converſionem eſſe pariter ex gratia.

CAPUT VIII.

Definitio 6. Caſſiani: Liberum arbitrium & gratiam pariter ſuſcipi debere, ideſt, ita ut pari modo conferre ad ſalutem credantur. Divinæ auctoritates de gratia aſſeruntur: daturque ratio quare voluntas non auferatur per gratiam.

CAPUT IX.

Contra Caſſianum probatur ex Scripturis & Eccleſiæ definitionibus, initium bonæ voluntatis eſſe ex gratia. Primus homo creatus abſque vitio, & potens in bono perſeverare ſi vellet, libero arbitrio diſceſſit a bono: in quo poſt peccatum nihil remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet vitam. In quam profundum malum tota humana natura demerſa ſit illius prævaricatione. Definitio 7. Caſſiani: Adamum poſt prævaricationem accepiſſe ſcientiam mali, non amiſiſſe ſcientiam boni. Refellitur.

CAPUT X.

Exponitur & vindicatur locus Apoſtoli Rom. 2. 14. *de Gentibus ſine lege facientibus quæ legis ſunt. Sapientia quidem in infidelibus ex naturæ a Deo conditæ reliquiis: nullus vero bonæ voluntatis motus, niſi ex Spiritu-ſancto.*

CAPUT XI.

Liberum arbitrium nec voluntatem boni nec poſſibilitatem habere, niſi per gratiam. Cur homini imperentur ea quorum facultatem non invenit in ſua natura. Definitio 8. Caſſiani: Naturæ humanæ non id ſolum adſcribendum quod malum eſt. Merita hominum nulla ſine gratia.

CAPUT XII.

Demonſtratur uberius, ſententiam Caſſiani eſſe, cogitationes pias & ſancta conſilia abſque inſpiratione Dei concepta, de naturali poſſe prodire ſapientia. Adverſus quem loci, quo abutebatur, expoſitione, & aliorum adjectione oſtenditur, cogitationes pias ex libero arbitrio ſine Dei inſpiratione non oriri. Bona voluntas hominis ſic ejus propria eſt, ut non niſi Deo inſpi-

inſpirante concipiatur: converſioque hominis, licet non ſine ipſo, non tamen ab ipſo incipit.

CAPUT XIII.

Definitio 9. Caſſiani: Omni animæ ineſſe naturaliter virtutum ſemina a creatore inſerta. Refellitur, quia peccatum originale evertit. Virtutes in impiis veras non eſſe, ſed omnia opera eorum immunda: virtutum ſive meritorum principia nulla in nobis ante gratiam. In ingeniis impiorum licet multa laudabilia, tamen non veræ virtutes. Confutat id quod ex Paſtoris libro apocrypho probare voluerat Collator, hominem, etiam ante gratiam, ad bonum & malum æqualiter ſe habere.

CAPUT XIV.

Caſſianus liberi arbitrii vigorem demonſtrare aggreſſus. Definitio 10. Caſſiani: Job ſuis viribus viciſſe diabolum, non auxilio gratiæ, niſi quatenus Deus non majorem tentatori dedit poteſtatem, quam illi noverat ineſſe virtutem. Caſſiani fraus: catholicam ſententiam de gratia in diſputationis principio prædicat, & eamdem poſtea impugnat. Ad præcipitia Pelagiana gradatim decurrit.

CAPUT XV.

Libero arbitrio quantas vires tribuat Caſſianus. Job in conflictu cum diabolo ſua ipſius virtute viciſſe putat. Contra probatur, Job viciſſe auxilio Dei. Tolerantiæ fortitudo non niſi ex gratia Dei. Caſſiani error, virtutem reſiſtendi habuiſſe Job ex libero arbitrio, non ex gratia.

CAPUT XVI.

Quod ſupra docuerat Caſſianus, Centurionis evangelici exemplo confirmare nititur, cujus Definitio 11. eſt: Nullius laudis ac meriti eſſe, ſi id in eo Chriſtus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet. Contra probat S. Proſper, quod laus & meritum per gratiam non auferatur: fidei quoque & bonis operibus laudem ac meritum tribui, ſine præjudicio gratiæ.

CAPUT XVII.

Quantum Caſſianus in ſupra ab eo dictis adjuvet Pelagianos dicentes, Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, *quos tamen profanæ opinionis arguit: in quo ſibimetipſi contrarius eſſe convincitur. Salus omni modo niſi ex fide eſſe non poteſt.*

CAPUT XVIII.

Caſſianus inconvenientia miſcere conatur, & fideles in duo genera dividit, quibus contraria accommodet. Definitio 12. Caſſiani: Deum in ſalutis negotio aliis eſſe ſalvatorem, aliis ſuſceptorem tantum. Contra probat S. Proſper, Chriſtum omnium qui ſalvantur eſſe ſalvatorem. Placita Caſſiani de gratia & libero arbitrio horreſcunt Evangelicæ apoſtolicæque doctrinæ diſcipuli.

CAPUT XIX.

Recapitulat S. Proſper duodecim Caſſiani definitiones: ut pateat facilius, quid de gratia ſentirent, qui gratiæ defenſoribus obloquebantur, & pacem Eccleſiæ, reſumptis de Pelagianorum ſchola quæſtionibus inquietabant.

CAPUT XX.

Errores Caſſiani definitionibus contenti ſummatim colliguntur.

CAPUT XXI.

Redit ad ſuſceptam initio defenſionem Auguſtini, quem præcipue Semipelagiani impetebant, eadem in illum jactitantes quæ alias Pelagiani, & Julianus maxime. Illos ergo iiſdem armis impugnandos, quibus Pelagiani victi ſunt; auctoritate ſcilicet Eccleſiæ: cum Auguſtini adverſarios damnatione Pelagianorum proſtraverit Innocentius; eoſdemque damnarint Palæſtina Synodus, Africana Concilia, Zozimus, Bonifacius, & Cæleſtinus. Quorumdam adverſus Cæleſtini teſtimonium cavillatio refellitur. Auguſtini doctrina ejuſdem ubique tenoris demonſtratur. Votum S. Proſperi, ut Xiſtus Pontifex occultos Eccleſiæ inimicos repellat.

CAPUT XXII.

Concluſio operis. Etſi Auguſtini reprehenſores ſatis ſint convicti, tamen tolerandi ſunt, nec de correctione eorum deſperandum eſt. Interim amandi quidem ſemper, ſed vitandi, Deuſque orandus, ut in omnibus noſtris primas teneat.

SANCTI PROSPERI AQUITANI

DE GRATIA DEI, ET LIBERO ARBITRIO (a)

LIBER * CONTRA COLLATOREM,

* Scriptus circiter annum Christi 432.

ID EST,

PRO DEFENSIONE SANCTI AURELII AUGUSTINI, Hipponenſis Epiſcopi, contra Caſſiani Presbyteri librum qui titulo, De protectione Dei, prænotatur.

Excutit duodecim definitiones Joannis Caſſiani, de gratia & libero arbitrio, contentas collatione ipſius tertia-decima, eaſque, una excepta prima, omnino a Catholica veritate diſſidere docet: demonſtrans Auguſtini reprehenſores, & vana objicere, & recta impugnare, & prava defendere, ipſiſque Pelagianorum jam peremptorum armis inteſtinum bellum moventes, Scripturis divinis ſimul, & Eccleſiaſticis Imperatoriiſque conſtitutionibus rebellare.

CAPUT PRIMUM.

Calumniatores doctrinæ ſancti Auguſtini eo ducunt, ut inimici gratiæ credantur ab Eccleſia injuſte damnati. Unde oriatur major neceſſitas eos refellendi.

GRATIAM Dei, qua Chriſtiani ſumus, quidam dicere audent a ſanctæ memoriæ Auguſtino epiſcopo non recte eſſe defenſam, libroſque ejus contra errorem Pelagianum conditos, immoderatis calumniis impetere non quieſcunt. Quorum intus interſtrepens domeſtica malignitas non minus ſpernenda eſſet, quam foris latrans hæretica loquacitas: niſi ejectis extra ovile dominicum lupis, (b) qui ſub nomine ovium ſunt ſuffragarentur; eſſentque ejuſmodi (c) ut nec ordo eorum in Eccleſia, nec ingenia deſpicienda videantur. Siquidem habentes ſpeciem pietatis in ſtudio, cujus virtutem diffitentur in ſenſu, trahunt ad ſe multos ineruditos, & non habentia (d) ſpirituum diſcretionem corda conturbant: atque (e) in eum ſtatum deducere cauſſam Eccleſiæ moliuntur, ut dum noſtros affirmant non veraciter pro gratia (f) fuiſſe locutos, inimicos gratiæ perſuadeant injuſte eſſe damnatos. Non ergo negligendum eſt hoc malum, quod ab occultis (g) parviſque ſeminibus augetur quotidie, & ab ortu ſuo latius longiuſque diſtenditur: ſed ſtudendum eſt, in quantum Dominus adjuvat, ut fallacium calumniatorum hypocriſis detegatur, qui ex ipſa injuriæ magnitudine, quam in uno (h) cunctis, ac præcipue Apoſtolicæ ſedis (i) Pontificibus intulerunt, ab indoctis & parum cautis excellentioris ſcientiæ judicantur, & miſero per-

Matth. 7. 15. — 2. Tim. 3. 5.

(a) In antiquiſſimo Corbejenſi codice ante annos fere nongentos ſcripto, titulus opuſculi hujus eſt, *Liber ſancti Proſperi pro prædicatoribus gratiæ Dei contra librum Caſſiani Presbyteri, qui prænotatur de protectione Dei*. In Mſ. Jolienſi annorum ferme 500. *Incipit liber Proſperi contra librum Caſſiani Presbyteri, qui prænotatur de protectione Dei*: id eſt, contra collationem tertiam decimam, habitam cum Abbate Chæremone. Editio Lugd. ann. 1539. *De Gratia Dei, divi Proſperi contra Caſſianum Collatorem Liber*. Mogunt. ann. 1524. & aliæ ſubſequentes: *Liber ſancti Proſperi*. (Ven. *Aquitani*) *de gratia Dei & libero arbitrio, pro defenſione* &c. Ven. *cui eſt de protectione Dei titulus*.

(b) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mogunt. Veneta, & app. op. S. Aug. Editiones autem Lugd. Lov. Duac. & Colon. poſt vocem *lupis*, *ſub nomine ovium ſuffragarentur*.

(c) Mſſ. Remig. & Jol. cum edit. antiquioribus Mogunt. & Ven. *ut nec ordo eorum, nec ingenia in Eccleſia deſpicienda videantur*. Sola Lygdun. *nec corda eorum in Eccleſia*.

(d) Sic Mſ. Jolienſis. At Lovanienſis editio, Antuerpienſis, Lugd. Duac. & Colon. *ſpiritum diſcretionis*. Moguntinenſis vero omnium prima, quæ anno 1524. e Mſ. exemplari Benedictinorum montis S. Jacobi prodiit, habet *ſpirituum diſcretiones*: nec aliter Mſ. Corb. & edit. Ven. Alludit S. Proſper ad 1. Cor. 12. 10. Locum aliter legere eſt in Lugd. edit. & Mſ. Remig. *deſpicienda videantur: ſi quidem habentes ſpeciem pietatis in ſtudio... trahant ad ſe multos.... conturbent: atque in eum ſtatum.... moliantur*.

(e) Mſ. Remig. Mogunt. & Ven. *in eo ſtatu*.

(f) Mſ. Jol. cum Mogunt. & Ven. addit vocem, *fuiſſe*.

(g) Sic Mſſ. Jol. & Corb. cum Mogunt. & Ven. & Aug. edit. nova. Alii, *praviſque*. Lov. Duac. & Colon. in margine, *aliat parvis*.

(h) In Mſ. Jolienſi his verbis, *in uno*, ſubjicitur, *id eſt, beato Auguſtino, quem ſummi Pontifices laudaverunt*. Sed ſuſpicamur merum eſſe gloſſema ſcribæ amanuenſis.

(i) Lugd. editio *pontificatui*.

perverſoque ſucceſſu (a) facilem mendacio conſenſum eliciunt, quia reverentiam ſibi præſumptione pepererunt. Nec enim, cum ſint bonæ opinionis viri, creduntur ullo modo tarditate intelligentiæ, aut temeritate judicii, (b) in ſuperfluæ querelæ conclamationem potuiſſe prorumpere; ac non potius magno ingenio & vehementi (c) ſtudio laboraſſe, ut ſubtiliſſimi tractatoris diſputationibus comprehenſis, cenſura (d) nunc diſtrictior & inſpectio ſagacior inveniret, quod antea ſecurus favor, & benignitas incurioſa non viderat.

2. Unde ergo (e) hæc diligentia tam ſeveri emerſit examinis? Unde in hanc auſteritatem (f) ſupercilium ſe tetricæ frontis armavit, ut menſuras ſenſuum, pondera locutionum, numeros ſyllabarum inſidioſus ſcrutator eventilet, magnumque ſe aliquid (g) conficere præſumat, ſi catholico prædicatori notam erroris affigat? Quaſi incognitum aliquod opus, & (h) quod hactenus latuerit, impetatur: ac non illa his morſibus doctrina lanietur, quæ novorum hæreticorum commenta disjecit, & diabolicum tumorem Pelagianæ elationis eliſit. (i) Viginti & eo amplius anni ſunt, quod contra inimicos gratiæ Dei catholica acies, hujus viri ductu pugnat & vincit. (k) Et vincit, dico, quia non patitur reſpirare quos vicit, & in quorum excidium, unam cunctorum ſacerdotum manu ſententiam ſcripſit. Pulſi pontificio, & communione privati, (l) querantur de felicitate noſtræ victoriæ, & arment in nos linguas ſuas, qui exulare a veritate, quam cives eſſe Eccleſiæ maluerunt; noſtri autem concorporales, (m) & comparticipes gratiæ Chriſti, cur de his armis quibus communis fides eſt defenſa, cauſantur? Cur bellum confectum retractant, & munitiones ſecuræ dudum pacis infirmant? An victores diſplicent, & victi placent; tantaque inſolentia damnati foventur errores, ut pravitatis invidia, & (n) auctores noſtri pulſentur & judices? An vero ita ſe (o) novorum cenſorum norma exactior temperavit; (p) ut & nulla eorum quæ exciſa ſunt, (q) aſſerat, & quædam ex his quæ defenſa ſunt, reſpuat? Ecce ſalva catholicæ pace victoriæ, ſalva indiſſolubilium reverentia decretorum, parati ſumus patronos doctrinæ emendatioris audire, & circumciſas ab omni errore lineas (r) ſubtiliſſimæ diſcretionis agnoſcere. Conſtituatur (s) in medium, quod (t) de novis emerſit ingeniis.

Auguſtini ductu catholica acies Pelagianos vicit.

Epiſcopi Pelagiani depulſi epiſcopatu & excommunicati.

V. Conſtitutionem Valentiniani infra appen.

CAPUT II.

Cur aggrediatur unius Caſſiani potiſſimum definitiones. Caſſiani prima definitio catholica. A quo poſtea incipit introduci definitio, qua docetur, multos ad gratiam venire ſine gratia.

ET ne ad obſcurandam ſcientiam doctiorum, ea exagitare videamur, quæ vulgus ignobile, & procax ineptorum loquacitas intemperanter effundit; unius potiſſimum definitiones, quem non dubium eſt illis omnibus in ſanctarum ſcripturarum ſtudio præſtare, referamus. (u) Quas etiam ob hoc ſolum interim in diſceptationem oportet (x) adſumere, quia utrum

(a) Mſ. Remig. ac Edit. Mog. & Ven. *facili mendacio* Mſ. Jol. *facile* pro *facilem*, aut *facili*.

(b) Ed. Mog. & Ven. *inſuper ſuæ querelæ conclamationem*. Nec bene, ut videtur, Lugd. omiſſo *in ſuperfluæ querelæ concluſione*.

(c) Lugd. omittit vocem hanc, *ſtudio*.

(d) Edit. Mogunt. & Ven. *cenſura tunc diſtrictior &c*. Hæc omnia non leguntur in Lugd. edit.

(e) Lugdun. editio, *hæc ſententia*.

(f) Sic Auguſt. append. cum Mſ. Corb. ac Mogunt. & Ven. Lugd. *ſupercilium tam tetricæ frontis armavit?* Lovan. Duac. & Colon. *ſupercilium tam tetricæ frontis ſe armavit*. Mſ. Jol. *ſupercilio ſe tetricæ frontis armavit*.

(g) Mſ. Jolienſis, *facere præſumat*.

(h) Edit. Ven. *quo hactenus*.

(i) Ita Mſ. Jol. Item Mſ. Corb. Mogunt. edit. & Ven. exceptis his, *& eo*. At poſteriores editiones habent: *Viginti annis amplius*; & omittunt, *ſunt quod*. Auguſtinus porro contra Pelagianam hæreſim pugnare anno Chriſti 412. cœpit, ſcriptis ad Marcellinum libris de peccatorum meritis ac de baptiſmo parvulorum. Iſte ergo S. Proſperi liber viginti & amplius ab hinc annis editus, merito refertur in annum circiter 432.

(k) Sic Mogunt. Ven. & append. Aug. ex Mſ. Corb. Lugd. omiſſo, *Et*, ut poſteriores quoque omittunt, *Vincit dico, quia non patitur reſpirare quod vincit: & in quorum excidium unum, cunctorum ſacerdotum manu ſententiam ſcripſit*.

(l) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *quaſi de felicitate noſtræ victoriæ*. Mſ. Jolienſis omittit, *quaſi*. Editio vero Mogunt. ſequentem ſententiam cum præcedente, ceu duo unius ſententiæ membra, connectit; & loco *querantur*, *arment*; habet, *queruntur*, *armant*. Idem exhibet & Veneta editio: at ſenſum hujus loci a præcedentibus diſtinguit commate, & majori littera initio appoſita.

(m) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ac participes .... defenſata*. Mſ. Jol. & Corb. Aug. edit. Edit. Mogunt. & Ven. ut in textu.

(n) Sola Lugd. editio, *Auctores diſplicent*: ceteris prætermiſſis, *tanta inſolentia*.

(o) Lugd. edit. *novorum ſenſuum*.

(p) Mogunt. & Ven. edit. *quod & nulla*.

(q) Mſ. Jolienſis *aſſerant .... reſpuant*.

(r) Mogunt. & Ven. *ſubtiliſſimas*.

(s) Mſ. Jol. *in medium*. Mogunt. & Ven. *Conſtituant in medium*: tum pergunt unius tenore ſententiæ, uſque ad hæc, *loquacitas intemperanter effudit. Unius*, &c. Eodem modo diſtinctum legitur in Lovan. edit.

(t) Manuſcriptus Remigianus, *quod de novis ſemper emerſit*. Jam tum emerſerant aliæ contra Auguſtinum quæſtiones, quibus reſponderat in opuſculis ſupra editis contra Gallos ac Vincentium, & ad excerpta Genuenſium. Cum vero Caſſiani, Auguſtini æmulorum anteſignani, liber forte nondum ipſi innotuiſſet, aut meliora de ingenio alias optimo ſperaſſet; nunc tandem refellendas ſuſcipit Caſſiani potiſſimum definitiones, quæ ſtilo editæ in vulgus circumferri jam cœperant, & in quibus nova arte oppugnari videbatur doctrina S. Auguſtini.

(u) In edit. Mogunt. & Veneta, poſt *referemus. Cujus decreta ob hoc ſolum interim oportet in medium adduci, quia utrum &c.* Hoc ipſum eſt etiam in Mſ. Corb. ſed inſertum poſt, *oportet adſumi*: in eoque codice ante, *Quas etiam ob hoc ſolas*, præfixa eſt particula, *alibi*: qua indicatur alterum ex illis duobus dictis aliunde adſcitum eſſe. In Mſ. Remigiano, *Quarum alibi, quas etiam ob hoc ſolas interim in diſceptationem oportet aſſumi, decreta ob hoc ſolum interim oportet in medium adduci*. Mſſ. Jolienſis. *Quarum ſecreta ob hoc ſolum interim oportet in medium adduci*.

(x) Apud Aug. ex Mſ. Corb. *adſumi*.

trum ita ſe habeant, non poteſt dubitari. (a) Scriptæ enim ſunt, & auctoris ſui editione publicatæ: nec jam, an ſint, quærendum eſt; ſed quid doceant, demonſtrandum. Igitur in libro cujus prænotatio eſt, DE PROTECTIONE DEI, * vir quidam ſacerdotalis (b), qui diſputandi uſu inter eos, (c) quibuſcum degit, excellit, Abbatem * quemdam introducit de gratia Dei & libero arbitrio differentem, cujus ſe per omnia probaſſe ac ſuſcepiſſe oſtendit ſententiam: ut jam non cum illo nobis ſit negotium, qui forte tales opiniones ſuas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret; ſed cum iſto, qui ad inſtrumentum inimicorum gratiæ Dei, talem ſtuduit proferre doctrinam.

* Caſſianus presbyter Collat. 13.
* Chæremonem.

Caſſiani definitio prima catholica.

2. (d) Quæ tamen inter initia diſputationis a veritatis pietate non diſſonat, & juſto honorari præconio mereretur, niſi præcipiti (e) lævoque progreſſu, ab inchoata rectitudine deviaret. Nam poſt comparationem agricolæ, (f) cui formam ſub gratia ac fide viventis aptavit, & cujus infructuoſum eſſe dixit laborem, niſi per omnia Dei auxilio juvaretur, intulit definitionem (g) catholiciſſimam, dicens: *Quibus manifeſte colligitur, non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe* (h) *principium: qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum: qui & incipit quæ bona ſunt, & exſequitur, & conſummat in nobis,* (i) *dicente Apoſtolo, Qui dat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & creſcere faciet fructus juſtitiæ veſtræ.* Hic ne quis putaret nihil ſupereſſe quod per liberum ageretur arbitrium, non irrationabiliter adjecit quo probaret, non auferri illud his donis, ſed potius roborari, niſi (k) revolutum ad iniquitates ſuas, ab auxilio Dei ſe (l) mallet avertere. *Noſtrum vero eſt,* inquit, *quotidie adtrahentem nos gratiam Dei ut humiliter ſubſequamur,* (m) *vel certe dura cervice & incircumciſis, ut ſcriptum eſt, auribus eidem reſiſtentes, per Jeremiam mereamur audire, Numquid qui cadit non reſurget? aut qui averſus eſt, non revertetur? Quare ergo averſus eſt populus iſte in Jeruſalem, averſione contentioſa: induraverunt cervices ſuas, & noluerunt reverti?* (n) Item infra, cum omnia virtutum ſtudia Dei gratia indigere docuiſſet, probabiliter addidit, dicens: *Quæ omnia, ſicut deſiderari a nobis jugiter abſque divina inſpiratione non poſſunt,* (o) *ita nec perfici quidem ſine ejus auxilio ullatenus queunt.*

Caſſiani verba collationis 13. cap. 1.
Jacob. 1. 17.
2. Cor. 9. 10.
Act. 7. 51.
Jer. 8. 4.
Collat. 13. c. 6.

3. In ſeptimo * autem capitulo, generalem volens oſtendere gratiam Chriſti, quæ nullum uſquequaque (p) hominum prætermittat, & rebelles quoque (q) adverſoſque non deſerat: *Adeſt igitur,* inquit, *inſeparabiliter nobis* (r) *divina protectio, tantaque eſt erga creaturam ſuam pietas Creatoris, ut non ſolum comitetur eam, ſed etiam præcedat* (s) *jugiter providentia.* In quo poteſt videri, ob hoc comitem dixiſſe providentiam, (t) quia etiam deſerentes ſe plerumque non deſerat; vel quia omnes quos prævenit, eoſdem ſubſequatur. (u) Sequitur autem dicens: *Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inſpexerit, illuminat eam* (x), *atque confortat, atque dirigit ad ſalutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipſe plantavit,* (y) *vel noſtro conatu viderit emerſiſſe.* Et hic poteſt adhuc dicere, illius ſe ortum bonæ voluntatis ſignificaſſe, cujus a Deo, (a) ſint

* Nunc eſt cap. 8.
Definitio ſecunda.

(a) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. *purgatæ*. Editiones Mogunt. & Ven. *ſcripta enim ſunt, & auctoris ſui editione purgata*: referentes ad *decreta*.
(b) Lugd. Lov. Duac. & Colon. addunt, *ordinis*. Aberat a Corb. Mogunt. & Ven.
(c) Mſ. Jol. Mogunt. & Ven. *cum quibus*. Lugd. edit. *quibuſcum egit*: aliæ omnes, *quibuſcum degit*.
(d) Edit. append. Aug. tom. 10. ex Mſ. Corb. *Qui tamen, id eſt, Caſſianus*. Aliæ omnes editiones, cum Jol. & Remig. *Quæ tamen*: ſubaudi, *doctrina*.
(e) Edit. Lugd. *lenique progreſſu*, minus bene, ut videtur.
(f) Mſ. Jol. *cujus formam .... viventis*, forte, *viventi*.
(g) Mſ. Jol. *definitionem catholicam*.
(h) Mſ. Jol. *principia*.
(i) Mſ. Jol. *dicente etiam apoſtolo Paulo, quia qui dat*. Hæc verba, *dicente Apoſtolo*, abſunt ab edit. Mogunt. & Ven. in quibus continua oratione habetur poſt, *& conſummat in nobis, & panem ad manducandum præſtat, & creſcere facit fructus juſtitiæ noſtræ*. In edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. paulo aliter diſtinguitur hæc ſententia: ſcilicet, *Qui dat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum: præſtabit, & creſcere faciet fructus juſtitiæ veſtræ*.
(k) Sic Mſ. Jolienſis, cum Edit. Lovan. Duac. & Colon. & Aug. editio. At vero Mſ. Remig. cum Mogunt. Ven. & Lugd. *revolutus*. Quod in marginem rejectum in poſterius editis, cum hac annotatione, *vel ſi legas in maſculino genere, adde, homo*.
(l) Sic Mſ. Jol. cum Mog. Ven. & Auguſt. edit. ex Mſ. Corb. Alii codices, *ſe malit*.
(m) Sic legitur in Mſ. Jolienſi, & in edit. Mogunt. & Ven. nec non in append. tom. 10. Aug. ex Mſ. Corb. excepto quod in Mog. & Ven. legitur, *cervices* abſque voce ac, *ſuas*. In aliis vero edit. omiſſo, *vel certe: ne dura cervice & incircumciſis auribus eidem reſiſtentes*, &c.
(n) Sic Mſ. Jol. cum Mog. Ven. & edit. app. Aug. ex Mſ. Corb. Reliqui, *Et infra*.
(o) Ita Mſ. Jol. & edit. Mog. ac Ven. Ceteri, *ita ne perfici*. In eod. Mſ. Jol. ſupra omittitur, *dicens*.
(p) Quidam codices, *hominem*.
(q) Mſ. Corb. *averſoſque*. Edit. Mog. & Ven. *perverſoſque*.
(r) Hic Lovan. Duac. & Colon. addunt, *ſemper*: quæ vox abeſt a Mſſ. Jol. Corb. & Remig. ac edit. Mog. Ven. & Lugd.
(s) Mſ. Jol. caret hac voce, *jugiter*.
(t) Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. addunt, *etiam*: Mſ. Jol. Remig. & Corb. non addunt, nec edit. Mog. & Ven.
(u) Editiones Mogunt. & Ven. *Sequitur enim*. Alii codices, *autem*.
(x) Sic legitur in Mſſ. Corb. Remig. & Jol. ac in Edit. Mog. Ven. & Lugd. At edit. Lugd. Duac. & Colon. addunt hic, *confeſtim*: deinde habent, *atque confortat, & incitat ad ſalutem*. Idem habetur etiam in append. Aug. non omiſſo, *confeſtim*.
(y) Edition. Mogunt. & Ven. *vel quæ noſtro conatu videtur emerſiſſe*.

(a) ſint plantata vel inſpirata principia: quia ab illuminatis jam cordibus (b) poſſint ſalubres prodire conatus, qui ideo ipſius hominis proprii eſſe dicantur, quia jam bonorum conatuum acceperit facultatem, eorumque ſemina ad ſuum referantur auctorem.

* alias Cap. 3. Incipit a Caſſiano introduci definitio, qua docetur, multos ad gratiam venire ſine gratia. Iſai. 65. 2.

* 4. Sed & in capitulo nono ſubdidit, (c) & dixit: *Unde non facile humana ratione diſcernitur, quemadmodum Dominus petentibus tribuat, a quærentibus inveniatur, aperiatque pulſantibus: & rurſus inveniatur a non quærentibus ſe, (d) palam appareat inter illos qui illum non interrogabant; tota die expandat manus ad populum non (e) credentem ſibi & contradicentem, reſiſtentes ac longe poſitos vocet, invitos adtrahat ad ſalutem, peccare cupientibus, explendæ copiam ſubtrahat (f) voluntatis, ad nequitiam properantibus benignus obſiſtat.* Jam hic quaſi per inſcrutabilem diverſitatem introducitur definitio, (g) qua docetur multos ad gratiam venire ſine gratia, & hunc affectum petendi, quærendi, (h) pulſandi, habere quoſdam de vigilantia liberæ voluntatis: quæ tamen in aliis tanta averſione obcæcata perhibetur, ut nullis cohortationibus ſit revocabilis, niſi per vim trahentis invita ducatur. Quaſi (i) non toto multiformis gratiæ opere hoc in omnium agatur animis, ut ex nolentibus fiant volentes; aut quiſquam ex his qui jam judicio rationis utuntur, poſſit fidem niſi voluntate ſuſcipere. (k) Unde tam ineptum eſt dicere, quod quiſquam ad participationem gratiæ tendat invitus, quam aſſerere quod ullus ad eam non Spiritu Dei veniat incitatus.

5. Cito ergo hic diſputator præmiſſæ definitionis oblitus eſt, cito a ſententia ſua (l) inſtabili levitate diſſenſit. Dixerat enim regulariter, *Non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium.* Et ne hoc de doctrina extrinſecus adhibita deberet intelligi, vigilanter addiderat: * *Qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. (m) Omne enim datum bonum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt deſcendens a Patre luminum, qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur & conſummat in nobis.* Doctor catholice, cur profeſſionem tuam deſeris? Cur ad (n) fumoſam falſitatis caliginem, relicta ſereniſſimæ veritatis luce devolveris? Quod in petentibus, quærentibus, pulſantibuſque miraris, cur non eidem gratiæ, quæ deſideratur, adſcribis? Vides bonos conatus, pia ſtudia, & dubitas eſſe (o) Dei dona? (p) Latuerit opus gratiæ, donec fides inſita cogitationis claudebatur arcano: at ubi ſupplex oratio, ubi diligens inquiſitio, ubi (q) apparet crebra pulſatio, quare non ex qualitate operis ſubminiſtrationem intelligis incitantis?

Vide ſupra c. 2. n. 2.

* alias Cap. 4.

CAPUT III.

* alias cap. 5.

Caſſianus nec cum Pelagianis, nec cum Catholicis plene concordat: dum errando aſſerit alios per gratiam, alios per legem & naturam juſtificari. Definitio 3. Caſſiani: Appetitum virtutum habere hominem a ſe ipſo. Refellitur ex antea confeſſis in prima definitione.

(r) ET ſatis te contra Pelagianorum calumnias præcavere exiſtimas, ſi quod in univerſitate vocatorum ſentiendum eſt, id nobis (s) in portione concedas. Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum catholicis (t) plena concordia eſt. Illi in omnibus juſtis hominum operibus, liberæ voluntatis tuentur exordia: nos bonarum cogitationum ex Deo ſemper credimus prodire principia: tu informe neſcio quid tertium, & utrique parti inconveniens reperiſti, quo nec inimicorum conſenſum adquireres, nec in noſtrorum intelligentia permaneres. * Quomodo autem non advertis, (u) te in illud damnatum incidere, quod, velis nolis, convinceris dicere, *Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*; cum aliquid præcedere boni operis ex ipſis hominibus, propter quod gratiam conſequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi poteſt petentis fides, quærentis pietas, pulſantis inſtantia: præcipue cum omnes ejuſmodi, & accipere

Caſſianus nec cum Pelagianis, nec cum catholicis plene concordat.

* alias cap. 6.

(a) Mſ. Jolienſis, *ſunt plantata*.
(b) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſ. cum edit. Lugdun. & append. Auguſt. At vero Mog. Ven. Lov. Duac. & Colon. *poſſunt .... eſſe dicuntur*; edit. Aug. *dicantur*.
(c) Sic Mſſ. Jol. Corb. & Remig. atque edit. Mogunt. & Ven. excepto quod Mogunt. habet, *& dicit*. Editiones Lugdun. Lovan. Duac. & Colon. *Sed capitulo nono ſubdit, & dicit*.
(d) Edit. Mogunt. & Ven. *ut palam appareat inter illos, qui illum non rogabant*.
(e) Edit. Lugd. *non credentem, ſed contradicentem* abſque voce, *ſibi*: *reſiſtentes a longe poſitos vocet*.
(f) Mſſ. Corb. & Remig. ac Edit. Mogunt. & Ven. *voluptatis*.
(g) Mſ. Remigianus, *qua doceatur*.
(h) Ita Mſſ. Corb. & Jol. cum Mog. Ven. & append. tom. 10. Aug. Alii addunt, *atque*.
(i) Edit. Lugd. ſola, *in toto*. Sed male, ut patet ex aliis codicibus, & ſenſu loci totius.
(k) Editiones Mogunt. & Ven. *Sed quid tam ineptum eſt, quam dicere, quod quiſquam ad participationem gratiæ tendat invitus*. Ceteris prætermiſſis, uſque ad, *Cito ergo*.
(l) Ita Mſ. Jol. & ex Mſ. Corb. Aug. edit. cum Mogunt. & Ven. Poſteriores editiones, *inſtabilitate & levitate diſceſſit*.
(m) Edit. Lugd. *Omne enim datum optimum*. Lov. Duac. & Colon. omiſſo, *enim*: *Omne datum optimum & donum*. Mſſ. Jol. & Corb. & Edit. Mogunt. & Ven. ut in textu.
(n) Sic Mſſ. Corb. & Jol. At editiones omnes, *famoſam*; quarum plures in margine ex conjectura notant, *fumoſam*.
(o) Lugd. editio ſola, *Dei bona*.
(p) Editiones Mogunt. & Ven. *Latuerat*.
(q) Mſ. Jolienſis omittit verbum, *apparet*: deinde poſt pauca, *quare non ex æqualitate operis*. Melius alii ut in textu.
(r) Sic Mſ. Remigiano Remenſis, cum ed. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. At Mſ. Corb. & ex eo edit. Auguſt. append. item Mſ. Jolienſis cum edit. Mogunt. & Ven. *Et ſatis te armas contra Pelagianorum calumnias*.
(s) Mſ. Jolienſis, *importune*.
(t) Editio Lugdun. *plena diſcordia eſt*.
(u) Mſ. Jolienſis, *damnatitium te in illud incidere, quo, velis nolis*.

Meritis nullus locus ante gratiam. Joan. 6. 44.

re (a) & invenire, & intrare dicantur. In quo ſuperfluum, immo impium eſt, ſic velle meritis ante gratiam exiſtentibus locum facere, ut non ex toto verum ſit quod ait Dominus, *Nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, adtraxerit eum:* (b) quod nullatenus diceretur, ſi cujuſquam ſine Dei illuminatione eſſet credenda converſio; aut ullo modo ſe voluntas hominis ad Deum ſine Deo poſſet extendere: qui eum vocatum ad Filium (c) trahit; non reſiſtentem invitumque compellit, ſed ex invito volentem facit, & quibuslibet modis infidelitatem reſiſtentis inclinat; ut cor audientis, obediendi in ſe delectatione (d) generata, ibi ſurgat, ubi premebatur; ibi diſcat, (e) ubi ignorabat; inde fidat, unde diffidebat; inde velit, unde nolebat. Etenim *Dominus dabit* (f) *ſuavitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.*

Gratia facit ex invito volentem. Pſ. 84. 13.

* alias cap. 7.

* Sed videamus qualia ſubſequantur: *Cui autem* (g) *facile pateat, quomodo ſalutis ſumma noſtro tribuatur arbitrio? de quo dicitur, Si volueritis & audieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis. Et quomodo non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei? Quid etiam ſit illud, quod Deus reddet unicuique ſecundum opera ejus; &, Deus eſt qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate: & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt; non ex operibus, ut ne quis glorietur?* (h) Et cetera quæ collecta de Scripturis, quaſi alterno ſibi ſenſu adverſa collegit, ut donis gratiæ ſtudium humanæ committat induſtriæ; & omnium hominum diviſione facta, alii ſint quos gratia Dei ſalvet, alii quos lex & natura juſtificet. Sed lex poteſt, ne quid mali fiat, jubere; a malo autem non poteſt liberare. Notum facit mandatum, ſed obediendi non præſtat affectum: (i) niſi quod eſt occidens per imperium litteræ, fiat vivificans per ſpiritum gratiæ.

Collat. 13. c. 9. Iſai. 1. 19. Rom. 9. 16. Matth. 16. 27. Philip. 2. 13.

Error Caſſiani alios per gratiā ſalvari, alios per legem & naturam juſtificari. Legis & gratiæ differentia.

* alias cap. 8. ibidem. Definitio 3. Caſſiani, Appetitum virtutum habere hominem a ſe ipſo. Vide ſupra c. 2. n. 4.

* 2. Poſt hæc concludit, dicens: *Niſi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas noſtri declaratur arbitrii,* (k) *& quia etiam ſuis interdum motibus homo ad virtutum appetitus poſſit extendi, ſemper vero a Domino indigeat adjuvari.* Et ubi eſt, quod regulari definitione præmiſſum eſt: *Non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium, qui & incipit quæ bona ſunt, & exſequitur, & conſummat in nobis?* Ecce hic etiam ſi bonis cœptis neceſſarium Dei fateris auxilium: ipſos tamen laudabiles motus appetituſque virtutum, remota gratia Dei, nudæ libertati adſcribis arbitrii: ut boni ſalubreſque conatus nequeant quidem proficere, niſi Deus adjuvet; (l) poſſint tamen, etiam ſi non a Deo inſpirentur, incipere.

CAPUT IV.

Contra Caſſianum probatur, nec deſiderium ſanitatis haberi ſine gratia. Quarta Caſſiani definitio: Per naturæ bonum aliquando bonarum voluntatum prodire principia. Refellitur, tam ex prima ſua definitione, quam ex Apoſtolo, cujus locus iſte, Velle enim adjacet mihi, *a prava interpretatione vindicatur.*

DEinde, ut evidentius definias, quid homo ex libero arbitrio habeat, quid ſumat (m) ex gratia, addis, & dicis: *Nec enim cum voluerit quis, ſanitate perfruitur, aut de ægritudinis morbo, pro arbitrii ſui deſiderio liberatur.* Doces ergo, non poſſe quidem hominem per ſemetipſum apprehendere ſanitatem, ſed habere eum a ſemetipſo deſiderium ſanitatis; & ſua tantum ſponte venire ad medicum, non etiam hoc ipſum medici eſſe, quod veniat. Quaſi vero anima ipſa non langueat, & corpori ſuo remedium ſana proſpiciat. Atqui totus homo ex ipſa & cum ipſa in profundum miſeriæ (n) ſuæ decidit, (o) ubi eam, prius quam a medico notitiam ſuæ calamitatis accipiat, jacere delectat, amantem (p) ſemper errores ſuos, & amplectentem falſa pro veris. Cujus prima ſalus eſt, ut ſibi incipiat diſplicere, & vetuſtatem ſuæ debilitatis odiſſe: ſequens vero eſt, ut & ſanari deſideret, & a quo ſananda ſit, noverit. (q) Quæ curationem ipſius ſic præcedunt, ut ei ab illo, qui ægram ſanaturus

Collat. 13. c. 9.

Contra Caſſianum, nec deſiderium ſanitatis haberi ſine gratia. Ibidem.

Vide reſponſ. ad 6. object. Gallorum.

(a) Edit. Lovan. Duac. & Colon. *& venire.* Melius Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. *& invenire.*

(b) Hæc verba, *quod nullatenus diceretur,* quæ aberant ab editis omnibus, reſtituenda credidimus ſolius etiam auctoritate Mſ. Jolienſis, loci ſenſu id exigente.

(c) Editiones Mogunt. & Ven. poſt vocem *trahit*, omiſſo, *non*, *reſiſtentem invitumque compellit, & ex invito volentem facit.* Mſ. Jolienſis, *vocatum ad Filium non reſiſtentem trahit, invitumque compellit, ſi ex invito.*

(d) Mſ. Jolienſis, *genita.*

(e) Edit. Mog. & Ven. *ubi ignorat*, omittuntque hæc, *inde fidat, unde diffidebat; inde velit unde nolebat.*

(f) Mſ. Remigianus, *benignitatem*,

(g) Mſ. Jolienſis, *non facile pateat*: melius abſque negatione. Editiones Mogunt. & Ven. *Cum autem facile pateat*, &c..... *Deus eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate noſtra, & hoc non ex nobis.* In edit. append. Auguſt. ex Mſ Corb. legitur, *pro bona voluntate veſtra*, & ſupra Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *reddit unicuique.*

(h) Editio Lovan. *Ecce tamquam collecta de Scripturis, quaſi alterno ſibi ſenſu adverſa collidit.*

(i) Mſſ. Remig. & Jolienſis, cum Edit. Mogunt. & Ven. *qui eſt occidens.*

(k) Abeſt *&* a Mſſ. Corb. & Jol. & Edit. Lugd. Mog. & Ven. quæ duæ poſteriores ſic habent, *quia etiam ſuis .... poteſt extendi, ſemper vero a Domino indiget adjuvari.* Suffragatur Mſ. Jolienſis.

(l) Editi plerique, *poſſunt tamen.* Ven. *poſſint tamen eſſe, etiam ſi non a Deo incipiente inſpirentur.*

(m) Ita Mſſ. Corb. Jol. & Remig. cum ed. Mogunt. & Ven. Lugd. Lov. Duac. & Colon. *ex gratia Dei.*

(n) Mſ. Jol. omittit hanc vocem, *ſuæ.*

(o) Mogunt. & Ven. *ubi eum*: ceteri, *ubi eam*, referentes ad *animam*, non ad hominem, de quo proxime ſermo erat.

(p) Edit. Lugd. ſola omittit vocem hanc, *ſemper.*

(q) Mſ. Jol. *curationem ejus.* Mſ. Remig. *curationem illius*, & paulo poſt Edit. Mog. *quia ægram ſanaturus eſt*: ubi Mſ. Jol. *qui eum gratia.*

turus eſt, inſerantur: ne, cum (a) ei nullo modo hæc fruſtra ineſſe poſſint, merito videatur ſalvata, non gratia.

Ibidem. 4. Definitio Caſſiani: Per naturæ bonū aliquando bonarum voluntatū prodire principia.

2. Deinde adjicis: *Ut autem evidentius clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum eſt, nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen niſi a Deo dirigantur, ad conſummationem* (b) *virtutum provenire non poſſunt, Apoſtolus* (c) *teſtis eſt, dicens, Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Falſo ergo ſecundum hanc definitionem ante dixiſti, *Non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium; qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis.* Sed hoc nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe falſum: cui nequaquam inferri contraria debuerunt; ut quod recte profeſſus es ex gratia incipere, id poſtea (d) confirmares per naturæ bonum & per liberum arbitrium nos habere. (e) Dixit quidem beatus Apoſtolus, *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* (f) Sed idem dixit, (g) *Non quia idonei ſimus cogitare aliquid a* (h) *nobis quaſi ex nobis ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* (i) Et idem dixit, *Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle* (k) *& operari pro bona voluntate.* Non ergo Apoſtolus ſibi contrarius eſt. Sed cum donatum nobis fuerit bonum velle, non ſtatim invenimus & facere, niſi petentibus, quærentibus atque pulſantibus, qui dedit deſiderium, præſtet effectum. (l) Vox namque iſta dicentis, *Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*, vocati eſt, (m) & jam ſub gratia conſtituti: qui condelectatur quidem legi Dei ſecundum interiorem hominem, ſed videt aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captivantem ſe in lege peccati: & quamvis acceperit ſcientiam recte volendi, virtutem tamen in ſe non invenit (n) ea quæ optat operandi; donec pro bona voluntate quam ſumpſit, mereatur (o) virtutum facultatem invenire quam quærit.

Rom. 7. 18. — *Rom. 7. 18.* — *2. Cor. 3. 5.* — *Philip. 2. 13.* — *Rom. 7. 18.* — *Ibid. 22. & 23.*

CAPUT V.

Definitio quinta Caſſiani: Simul ſuſcipiendas eſſe ſententias contrarias; & illam quæ bonam voluntatem naſci ex gratia, & illam quæ ex bona voluntate gratiam pendere dicit. Opinio Caſſiani catholicis perinde atque Pelagianis errorem affingit. Refellitur ex definitionibus ſummorum Pontificum & conciliorum.

** alias cap. 2.*

* POſt hæc ponis plurima teſtimonia, quibus nunc validum, nunc infirmum liberum arbitrium demonſtretur: quaſi quidam ſint, qui propriis viribus impleant, quod alii facere, (p) niſi Deo adjuvante, non poſſunt; aut ob aliud homo accipiat præceptum, niſi ut divinum quærat auxilium. Concludis ergo, & dicis: *Et ita ſunt hæc quodammodo* (q) *indiſcrete permiſta atque confuſa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quæſtione volvatur: id eſt, utrum, quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, miſereatur noſtri Deus; an quia Deus miſereatur, conſequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim ſingula hæc credentes, ac juſto amplius aſſerentes, variis ſibique contrariis ſunt erroribus involuti.* Ecce, ut tibi videtur, (r) quæ erant permiſta, diſcreta ſunt; & quæ explicari non poterant, abſoluta. (s) Duos enim eſſe ſibi contrarios definis errores, quibus qui inter liberum arbitrium & gratiam quid tenendum ſit neſciunt, implicentur. Et in uno (t) conſtituis eos qui dicunt, ideo noſtri miſereri Deum, quia ex nobis præbita ſint bonæ initia voluntatis; ſignificans ſine dubio Pelagiani dogmatis ſectatores, (u) qui dicunt, gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari: in alio autem illos ponis, qui dicunt, (x) ex miſericordia Dei bonarum voluntatum prodire principia; eos intelligi volens, qui inimicos gratiæ debellarunt. Si ergo error eſt, initia bonæ voluntatis non adjuto divinitus homini adſcribere, & error eſt confiteri quoniam præparatur voluntas a Domino,

Collat. 13. cap. 11. Definitio 5. Caſſiani: Simul ſuſcipiendas eſſe ſententias contrarias, & illam quæ bonam voluntatem naſci ex gratia, & illam quæ ex bona voluntate gratiam pendere dicit.

(*a*) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſis, cum edit. Mogunt. & Ven. At poſteriores editiones, *cum ei ullo modo hæc ineſſe poſſint:* & ſtatim Mſ. Jol. *merito videatur ſalvatus*, ſcilicet, homo.

(*b*) Mſ. Jolienſis omittit hanc vocem, *virtutum*, habetque, *non poſſint.*

(*c*) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum edit. append. Aug. Mogunt. & Ven. At Lugd. Lov. Duac. & Colon. *teſtatur.*

(*d*) Edit. Mogunt. & Ven. *firmares.*

(*e*) Mſ. Jol. Mog. & Ven. *Dicit quidem Apoſtolus.*

(*f*) Mſ. Jol. *ſed itidem dixit.* Edit. Mog. & Ven. *ſed idem dicit.*

(*g*) Edit. Mogunt. & Ven. *Quia non idonei ſumus.* Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *non quod.*

(*h*) Mſ. Jol. *ex nobis quaſi ex nobis.* Mſ. Remig. *ex nobis, quaſi a nobis ipſis.* In Lugd. Lov. Duac. & Colon *aliquid ex nobis ipſis.*

(*i*) Mſ. Jolienſis, *Et iterum.*

(*k*) Poſteriores editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *& perficere* habent, loco, *& operari*, quod legitur in Mſ. Corb. edit. append. Aug. Mogunt. & Ven. Quæ duæ ſcribunt *nobis*, pro *vobis.*

(*l*) Hæc vox *namque* abeſt a Mſſ. Corb. Remig. & Jol. necnon a Mogunt. & Ven.

(*m*) Hæc verba, *& jam* deſiderantur in Lugd. Lov. Duac. & Colon. leguntur in Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non in Edit. Mogunt. & Ven.

(*n*) Ita emendamus ex Mſ. Jolienſi. Reliqui omnes, *eorum quas optat operandi:* minus congrue, ut videtur.

(*o*) Sic legimus in Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſi, nec non in edit. Mogunt. & Ven. Poſteriores autem editiones poſt, *quam ſumpſit*, ferebant, *mereatur invenire qui faciat.*

(*p*) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mog. & Ven. Editiones Lugd. Lov. Duac. & Colon. *Deo non adjuvante non poſſunt.*

(*q*) Editiones Mog. & Ven. *indiſcreta, permiſta, atque confuſa*, & poſt aliquot lineas iidem codices, *Multi enim hæc credentes ſingula.*

(*r*) Sola Lugd. editio, *quæ confuſa erant.*

(*s*) Mſ. Jol. & edit. Lugd. *Duos enim ſibi contrarios definis errores:* tum ſola Lugd. editio *quibus inter liberum arbitrium & gratiam contentioſe diſputantes, quid tenendum ſit, implicentur.*

(*t*) Mſ. Jolienſis, *conſtituiſti eos &c.* Mſ. Remig. poſt pauca, *proculdubio.*

(*u*) Editio Lugd. *qui dicunt gratiam dari ſecundum merita noſtra:* omiſſis ceteris omnibus quæ interjacent, in aliis codicibus.

(*x*) Edit. Lugd. ſola, *ex miſericordia a Deo.*

no, (a) quo dirigendi ſumus, ut utrumque vitemus?

2. *Si utrumque*, inquis, *ſequamur, nos nulli errori* (b) *adquieſcimus*. Tu nos ſubdis duobus, & geminas, ſicut intelligis, pravitates: dividendo damnas, miſcendo juſtificas. Hac lege, (c) hac regula poteris prædicare, quod tam errent (d) qui dicunt, * ſemper eſſe fallendum, quam qui definiunt, numquam eſſe fallendum; ſed ut in neutro peccetur, utrumque ſectandum: (e) quia nec ſemper declinanda falſitas, nec ſemper negligenda ſit veritas. Fallit te prorſus opinio tua. De duobus malis unum fieri bonum non poteſt: unam virtutem duo vitia non gignunt: unum verum duo falſa non faciunt. (f) Quæ enim merito paria ſunt, non minuuntur coeundo, ſed creſcunt. Non itaque oportuit eos, qui bonarum voluntatum initia ex Dei aſſerunt inſpiratione generari, ea ſententia reprehendi, qua arguuntur, qui ad hæc liberum arbitrium putant ſibi ſine ope gratiæ poſſe ſufficere. Harum enim definitionum una ab Eccleſia expugnata eſt, (g) alia defenſa: nec eis ullo modo hujus novi fœderis congruit pactum, quo catholica ſit corruptior, (h) quam Pelagiana correctior.

* *Notatur 17. Collat. Caſſiani, in qua docet quandoque aſſclicitum mentiri.*

* 3. *Multi*, inquis, *ſingula hæc credentes ac juſto amplius aſſerentes*, (i) *variis ſibique contrariis ſunt erroribus involuti*. Placet igitur tibi, cum hæreticis catholicos, cum victis damnare victores: & eos erroris nota adurere, qui errorem ab Eccleſia depulerunt? Secundum quippe tuam cenſuram, qua ſanctarum & fidelium voluntatum (k) non in omnibus hominibus ex Deo vis eſſe principium, (quaſi multum gratiæ tribuas, ſi hoc eam in quorumdam operari mentibus adquieſcas,) erravit Papa INNOCENTIUS (l), & Petri ſede digniſ-
„ ſimus, qui cum de iſtis loqueretur, qui in
„ libero arbitrio gloriantur; Nam quid, in-
„ quit, nos de eorum poſthac rectum menti-
„ bus (m) æſtimemus, qui ſibi ſe putant debe-
„ re, quod boni ſunt? Et iterum cum de pri-
„ mi hominis ſcriberet lapſu: Liberum enim,
„ inquit, arbitrium olim ille perpeſſus, dum
„ ſuis inconſultius utitur bonis, cadens in præ-
„ varicationis profunda demerſus eſt, (n) & ni-
„ hil quemadmodum exinde ſurgere poſſet, in-
„ venit; ſuaque in æternum libertate deceptus,
„ (o) hujus ruinæ jacuiſſet oppreſſu, niſi eum
„ poſt Chriſti pro ſua gratia (p) relevaſſet ad-
„ ventus. Erraverunt ORIENTALES EPI-
„ SCOPI, in quorum judicio Pelagius, eos
„ qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita no-
„ ſtra dari, ut catholicus poſſet videri, ana-
„ thematizare compulſus eſt. Erraverunt (q)
„ AFRICANA Epiſcoporum CONCILIA,
„ quæ decretis ſuis conſtituerunt, utrumque Dei
„ donum eſſe, & ſcire quid facere debeamus,
„ & diligere ut faciamus: ut ædificante carita-
„ te, ſcientia non poſſit inflare: quia ſicut de
„ Deo ſcriptum eſt, (r) Qui docet hominem
„ ſcientiam; ita ſcriptum eſt, Caritas ex Deo
eſt. Erraverunt DUCENTI QUATUORDECIM SACERDOTES qui in epiſtola quam ſuis conſtitutionibus (s) prætulerunt, (t) ita ad Apoſtolicæ ſedis antiſtitem beatum Zoſimum ſunt locuti: Conſtituimus, in Pelagium atque
„ Cæleſtium per venerabilem epiſcopum In-
„ nocentium de beatiſſimi Apoſtoli Petri ſede
„ prolatam manere ſententiam, donec apertiſſi-
„ ma confeſſione fateantur, gratia Dei per Je-
„ ſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolum
„ ad cognoſcendam, verum etiam ad faciendam
„ juſtitiam, nos per actus ſingulos adjuvari;
„ ita ut ſine illa (u) nihil veræ ſanctæque pie-
„ tatis habere, cogitare, dicere, agere valea-
„ mus. Erravit ſacroſancta beati Petri ſedes,
„ quæ ad univerſum orbem Papæ ZOSIMI
„ ore ſic loquitur: Nos tamen inſtinctu Dei,
„ (omnia enim bona ad auctorem ſuum refe-
„ renda ſunt, unde naſcuntur,) ad fratrum &
„ coepiſcoporum noſtrorum conſcientiam univer-
„ ſa retulimus. Erraverunt (x) AFRI EPI-
„ SCO-

* *alias cap. 10.*

Opinio Caſſiani catholicis perinde ac Pelagianis errorem affingit.

Epiſt. 181. inter ep. Aug. n. 7.

* *Vide lib. de geſtis Pelagii c. 14. 33. 35. inf. app. Carthaginenſe can. 4. & 5. inf. app.*

Pſal. 93. 10. 1. Joan. 4. 7.

(a) Mſ. Jol. *quo dirigendi ſumus? Utrumque vitemus*.

(b) Edit. Lov. Duac. & Colon. *acquieſcemus*.

(c) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. ac Editi Mog. & Ven. Alii, *ac regula*.

(d) Mſ. Jolienſis, *qui dicunt numquam eſſe fallendum, quam qui definiunt ſemper eſſe fallendum*.

(e) Editio Lugd. ſola, *quia nec ſemper declinanda ſit ſeveritas*. Ceteris omiſſis.

(f) Editio Lugd. *Quæ enim paria ſunt, merito non minuuntur*, &c. Aliæ editiones, *paria ſunt merito*. Mog. & Ven. *merito paria ſunt*.

(g) Mſ. Jol. *altera defenſa*.

(h) Mſ. Jolienſis omittit particulam, *quam*.

(i) Editio Lugdun. *variis ſibi contrariis*, omiſſo *que*.

(k) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Edit. Mog. & Ven. Lov. Duac. & Colon. *aſſeris non in omnibus hominibus ex Deo eſſe principium*. Lugdun. vero, *ex Deo habuiſſe principium*.

(l) Edit. Mogunt. & Ven. *beatiſſimi Petri*.

(m) Edit. Mogunt. & Ven. *Numquid .... qui ſibi putant debere*. Ven. *qui ſibi putant deberi*. Lugd. & poſteriores, *Nam quid, inquit, nos de eorum poſt hæc rectum mentibus exiſtimemus, qui ſibi reputant deberi*.

(n) Has voculas, *eſt & ex* Innoc. Epiſtola tom. 2. operum Auguſt. addimus. Aberant a codicibus Proſperianis, excepta edit. Ven. quæ habet, *ſurgere poſſit*.

(o) Mſſ. Corb. & Jol. *hujus ruinæ latuiſſet oppreſſu*. Sic etiam Lugd. edit. Mogunt. *hujus injuriæ latuiſſet oppreſſu*. Lugd. Duac. & Colon. *hujus ruina jacuiſſet oppreſſus*.

(p) Editi Mogunt. Ven. & Colon. *revelaſſet*: minus commode. Lugd. editio, *Niſi eum poſt ſua gratia relevaſſet divinus adventus*.

(q) Mſ. Jol. *Africanorum epiſcoporum concilia*.

(r) Ita Mſ. Remig. conformiter textui Concilii. In M. Jolienſi omittuntur hæc, *ille eſt qui docet hominem ſcientiam, ita de eo ſcriptum eſt*. Item in editionibus Mogunt. & Ven. In Lugdun. vero habetur, *Quia ſicut de Deo ſcriptum eſt, Ille eſt qui docet hominem ſcientiam*: ceteris prætermiſſis. In Lovan. Duac. & Colon. eadem leguntur: cetera ut in textu.

(s) Mſ. Corb. & Lugd. editio, *protulerunt*.

(t) Ita M. Jol. Corb. & Remig. Ceteri codices, *ita apoſtolicæ ſedis .... ſunt allocuti*. Mog. *ſunt locuti*.

(u) Mſſ. Jol. & Remig. *nihil veræ juſtæque pietatis*. Edit. Mogunt. & Ven. *nihil veræ, juſtæ, ſanctæque pietatis*.

(x) Edit. Mog. & Ven. *Africæ epiſcopi*. Lugd. Lov. Duac. & Colon. *Africani*. Mſ. Corb. Remig. & Jolienſis, *Afri epiſcopi*.

„ SCOPI ad eumdem Papam Zoſimum reſcri-
„ bentes, eumque in ſententiæ (a) ſuæ hujus
„ ſalubritate laudantes, cum ajunt: Illud vero
„ quod in litteris tuis, quas (b) ad univer-
„ ſas provincias curaſti eſſe mittendas, poſuiſti,
„ dicens, Nos tamen inſtinctu Dei, (omnia e-
„ nim bona ad auctorem ſuum referenda ſunt,
„ unde naſcuntur,) ad fratrum & coepiſcopo-
„ rum noſtrorum conſcientiam univerſa retuli-
„ mus: ſic accepimus dictum, ut illos, qui
„ contra Dei adjutorium extollunt humani ar-
„ bitrii libertatem, diſtincto gladio veritatis,
„ velut curſim tranſiens, amputares. Quid e-
„ nim tam libero feciſti arbitrio, quam quod
„ univerſa in noſtræ humilitatis conſcientiam
„ retuliſti? Et tamen inſtinctu Dei factum eſ-
„ ſe, fideliter ſapienterque vidiſti, veraciter fi-
„ denterque dixiſti. Ideo utique, quoniam
„ præparatur voluntas a Domino, & ut boni
„ aliquid agant, paternis inſpirationibus ſuo-
„ rum ipſe tangit (c) corda filiorum. Quot-
Prov. 8. ſec. LXX. „ quot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt
„ Dei. Ut nec noſtrum ſentiamus deeſſe ar-
Rom. 8. 14. „ bitrium, & in bonis quibuſque (d) volun-
„ tatis humanæ ſingulis motibus, magis illius
„ valere non dubitemus auxilium. Videſne re-
„ gulas tuas invictarum conſtitutionum ſolidita-
„ te confractas, (e) & in fidei ſtructura pra-
vas (f) rimoſaſque juncturas, velut Jerichun-
tinos muros, ad ſacerdotalium tubarum ruiſſe
Joſue 6. 20. concentum?

CAPUT VI.

Cum ea quæſtio, quæ eſt de ſanctarum origine voluntatum, contra Pelagianos clare definita ſit; male Caſſianus, errantium arma colligens, contendit liberum arbitrium auferri per gratiam; cum per eam potius formetur, regatur, & ordinetur.

** alias cap. 11.* * CUm enim de ſanctarum origine voluntatum, & fidei charitatiſque principiis, inter noſtros & Pelagianos quæſtio verſaretur, non ancipiti victoria, nec dubio (g) diremtum eſt ſine certamen; ut adhuc nobis de iniquiſſima (h) hujus fœderis tui pace tractandum ſit. Proſtrata eſt inimica acies, bellum (i) confectum eſt, victores ſumus per illum qui fecit potentiam in brachio ſuo, qui diſſipavit ſuperbos mente cordis ipſorum: depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles, eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes: per illum, qui faciens miſericordiam cum patribus noſtris, memor fuit teſtamenti ſancti ſui, (k) & jurisjurandi quod juravit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis, ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſerviamus ipſi in ſanctitate & juſtitia in conſpectu ejus omnibus diebus noſtris: per illum, qui dedit nobis victoriam per Jeſum-Chriſtum Dominum noſtrum: per illum, a quo non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis. Quid de eliſarum argumentationum ratiunculis fracta ſludes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refovendo, deficientis ſumi nidorem in redivivam flammam conaris accendere? * Non eſt periculum (l) liberi arbitrii ex gratia Dei, nec voluntas aufertur, cum in ipſa bene velle generatur. Nam ſi ideo non putanda eſt noſtra: quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur, ſpoliantur libertate filii Dei, (m) qui aguntur Spiritu Dei; perdunt vigorem rationalis animi, & omni voluntariæ devotionis laude privantur, quibus datur Spiritus ſapientiæ & intellectus, conſilii & fortitudinis, ſcientiæ ac pietatis, & timoris Domini. Prorſus qui his reformationibus ſe non putant indigere, de veteris morbi conſuetudine in phreneſim (n) tranſierunt: reſpuunt remedium, clamant, inſaniunt, reluctantur; ſed ſi promiſſionis ſunt filii, quieſcent, & ſanabuntur.

Luc. 1. 51. 52. — *Ibid. 72. &c.* — *1. Cor. 15. 57.* — *1. Cor. 2. 12.* — *Liberum arbitrium non aufertur per gratiam, ſed formatur, regitur & ordinatur.* — ** alias cap. 12.* — *Rom. 8. 14.* — *Iſai. 11. 2. 1. Cor. 12. 8.*

CAPUT VII.

Caſſianus contrarias definitiones confundens, exemplis colorare nititur quod intendit, hoc poſſe quoſdam per liberum arbitrium, ſine adjutorio Dei, quod quidam, niſi Deo cooperante non poſſint. Refellitur ex Scripturis, & probatur, ut Matthæi & Pauli, ſic Zacchæi, & latronis in cruce converſionem eſſe pariter ex gratia.

** alias cap. 14.* * SEd jam videamus quid inferat ſobrietas diſputantis: qui ut vitium vitio pelleret, (o) & errorem errore curaret, contrarias ſibi definitiones nova arte confudit; utque hoc compoſitionis ſuæ poculum ſecuris auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod miſcuit. Ait enim: *Si enim dixerimus, noſtrum eſſe bonæ principium voluntatis; quid fuit in perſecutore*

Collat. 13. cap. 11.

(*a*) Ita ex Mſ. Corb. append. tom. 10. Aug. & edit. Mog. & Ven. Mſſ. Jol. *in ſententiæ ſuæ*. Poſteriores editiones, *in ſententiæ hujus*. Edit. Ven. *in ſententiæ ſuæ hujus, ſalubritate laudantes, dicunt*.

(*b*) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mogunt. & Ven. excepto quod illæ editiones habent, *præmittendas*. Ceteri codices, *ad univerſos*.

(*c*) Mſ. Jolienſis, *corda fidelium*.

(*d*) Editiones plures, *ac voluntatis*. Particulam, *ac* non habent Mſſ. Corbejenſes, Remig. & Jolienſis, nec editiones Lugd.

(*e*) Edit. Lugd. *& in fide inſtructore*.

(*f*) Ita M. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mogunt. & Ven. At editiones Lugd. Lovan. Duac. & Corb. *ruinoſaſque juncturas*.

(*g*) M. Remig. & Jolienſis, *direptum*.

(*h*) Editio Lugd. ſola, *hujus febris tuæ*.

(*i*) Editiones Lugdun. Lovan. Duac. & Colon. *confractum eſt*.

(*k*) M. Remig. cum edit. Mogunt. & Ven. *& juſjurandum*.

(*l*) Edit. Duac. & Colon. in margine notabant pro lectione diverſa, *ex libero arbitrio*. Mſſ. Remig. & Jolienſis cum edit. Lugd. legunt, *gratia Dei*, abſque *ex*.

(*m*) Edit. Lugdun. *quia qui aguntur*.

(*n*) Edit. Lugd. *tranſeunt .... ſed ſi repromiſſionis ſunt filii, quieſcunt, & ſanantur*. Lovan. Duac. & Colon. *tranſeunt, ſed ſi repromiſſionis ſunt filii, quieſcent & ſanabuntur*.

(*o*) Hæc verba, *& errorem errore curaret*, non leguntur in Mſſ. Remig. & Jol. nec in edit. Mogunt. & Ven.

tore Paulo? quid in publicano Matthæo? quorum unus cruori ac ſupplicii innocentum, (a) *alius violentiis ac rapinis publicis incubans, adtrahitur ad ſalutem. Sin vero gratia Dei ſemper inſpirari bonæ voluntatis principia dixerimus; quid de Zacchæi fide? quid de illius in cruce latronis pietate* (b) *dicimus; qui deſiderio ſuo vim quamdam regnis cæleſtibus inferentes, ſpecialia vocationis monita prævenerunt?*

2. Per iſtam ergo (c) bonorum principiorum diſſimilitudinem probare nititur, hoc poſſe quoſdam per liberum arbitrium, ſine adjutorio Dei, quod quidam, niſi Deo cooperante, non poſſint: & hoc vult de quorumdam tardiore obedientia, & quorumdam ſequaciore conſenſu intelligi. Quaſi ubi dura infidelitas Deo ſubditur, & Evangelio, quod diu impugnavit, repente ſuccumbit, ibi mutationem hominis dextera

Pſ. 76. 11.

operetur Excelſi: ubi autem (d) tranquillam cohortationem ſolumve rumorem, ſine hæſitatione diffidentiæ, docilis auditor amplectitur, bonum talis converſionis humanæ ſit tantummodo voluntatis.

Omnes qui ad Chriſtū veniunt trahi a Patre.

Quaſi vero potentia (e) Dei eos tantum ad Filium adtrahat, quos aut voce increpaverit, aut pœna obtriverit, aut terrore tremefecerit; illorum autem mentibus nihil ſuæ virtutis admoveat, qui ad promiſſiones Redemptoris ſui, ſpe alacri, & avido deſiderio cucurrerunt. Sed Veritas dicit,

Joan. 6. 44. Variæ trahendi rationes.

Nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum. Si ergo nemo venit, niſi adtractus; omnes (f) qui quocumque modo veniunt, adtrahuntur.

* alias cap. 14.

* Trahit (g) itaque ad Deum contemplatio elementorum, omniumque quæ in eis ſunt ordinatiſſima pulchritudo.

Rom. 1. 20.

Inviſibilia enim ejus, a creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. (h) Trahunt rerum geſtarum relatores; animum audientis inflammant narrantes laudes Domini & virtutes

Pſal. 77. 4.

ejus, & mirabilia ejus quæ fecit. Trahit timor: *Principium* enim *ſapientiæ timor Domini.*

Prov. 1. 7. Pſ. 110. 10. Pſ. 121. 1.

Trahit lætitia: quoniam, *Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus.*

Pſal. 83. 3.

Trahit deſiderium: quoniam, *Concupiſcit & deficit anima* (i) *mea in atria Domini.* (k) Trahunt delectationes.

Pſal. 118. 103.

Quam dulcia enim *faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & favum ori meo.* Et quis perſpicere aut enarrare poſſit, (l) per quos affectus viſitatio Dei animum ducat humanum, ut quæ fugiebat, ſequatur; quæ oderat, diligat; quæ faſtidiebat, eſuriat; ac ſubito commutatione mirabili, quæ clauſa ei fuerant, (m) fiant aperta; quæ oneroſa, ſint levia; quæ amara, ſint dulcia; quæ obſcura, ſint lucida?

1. Cor. 12. 14.

Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult.

2 Cor. 4. 6.

Quoniam *Deus qui dixit de tenebris* (n) *lumen ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Jeſu*, id eſt, in manifeſtatione Filii ſui, qui eſt (o) in gloria Patris.

Ut Matthæi & Pauli, ſic Zacchæi & latronis in cruce converſio pariter ex gratia.

3. Qui ergo illuxit in corde Matthæi publicani, & Pauli tunc Eccleſiam perſequentis, ipſe & in corde Zacchæi, & in corde crucifixi cum Domino latronis illuxit, niſi forte otioſa Domini vox fuit, cum Zacchæum, qui quærebat (p) videre Jeſum quis eſſet, compellare dignatus eſt dicens;

Luc. 19. 5.

Zacchæe (q) *feſtina, deſcende; quoniam hodie in domo tua oportet me manere*; & non (r) ſibi præparavit ejus animum, cujus elegit hoſpitium. Denique cum murmurarent omnes, (s) cur ad virum peccatorem introiſſet hoſpitari, & (t) Zacchæus jam pœnitentiam agens, dimidio bonorum ſuorum in pauperes erogato, redditurum ſe in quadruplum fraudata promitteret, Dominus ait, *Hodie ſalus huic domui facta eſt,* (u) *quia hic eſt filius Abrahæ.* Et ne lateret cauſſa hujus ſalutis, ad-

(a) Edit. Mogunt. & Ven. *alter.*

(b) Lugd. & hac poſteriores, *dicemus:* cum Mſſ. Remig. & Joliensi.

(c) Loco *bonorum*, quod legitur in Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non in edit. Mogunt. & Ven. Lovan. & poſteriores habent, *quorumdam*. Lugd. vero editio: *borum principiorum*, omittitque hæc, *quorumdam tardiore obedientia, &c.*

(d) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſis, cum edit. Mogunt. & Ven. At poſteriores Lugd. Lovan. Duac. & Colon. & aliæ, *poſt tranquillam cohortationem ſolum, veros mores, ſine ulla hæſitatione.* Lugd. tamen ſupra, pro, *Quaſi ... operetur*, habet *Quod .... operatur.*

(e) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. At his poſteriores editiones, *potentia gratiæ Dei eos tantum ad Filium adtrahat*, Mſ. Jol. *tamen potentia Dei Patris ... tremere fecerit.*

(f) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *omnes quocumque modo veniant, adtrahuntur.*

(g) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *igitur*. Edit. Mogunt. & Ven. *itaque ad Dominum*. Mſ. Jol. *Trahit namque.*

(h) Sic Mſ. Corb. & edit. Mog. & Ven. niſi quod *relationes* habent, non *relatores*. Mſ. Jol. ſic diſtinguit, *Trahunt rerum geſtarum relatores animum audientis. Inflammant narrantes.* Mſ. Remigiano-Remenſis, *Trahunt rerum geſtarum cognitio, & divinorum operum relatores.* At editi Lugd. & eo recentiores, *Trahit rerum geſtarum cognitio, & divinorum operum relaturæ animum audientis inflammant.*

(i) Vocem iſtam, *mea*, habent Mſſ. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven.

(k) Sic Mſ. Corb. ex quo edit. append. tom. 10. Aug. ac Mogunt. cum Ven. & Mſ. Remigiano. At Mſ. Jolienſis, *Trahunt divinæ lectiones*. Edit. Lugd. Lovan. & Colon. *Trahit delectatio lectionis.*

(l) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. *per quos affectus*. Mogunt. & Ven. *quo affectu viſitatio Dei ducat hominem*: ceteri codices excuſi, *per quos affectus* &c. ut in textu.

(m) Edit. Lugd. & recentiores, *ſint aperta*. Mſſ. tres cum Mog. & Ven. *fiant aperta.*

(n) Edit. Mog. & Ven. *lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit .... in faciem*, Mſſ. Corb. & Remig. habent etiam hoc, *in faciem.*

(o) Sic Mſſ. Corb. & Remig. cum edit. Mogunt. & Ven. At Mſ. Jol. & Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *in ſinu Patris.*

(p) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mog. & Ven. Alii codices *videre eum.*

(q) Mſ. Jolienſis, *feſtinans, deſcende.*

(r) Mſ. Jolienſis, *ſibi præparaverit:* ut ſupra dixerat, *otioſa vox Domini fuerit.*

(s) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non Mog. & Ven. Aliæ editiones *quod ad virum*. In Mſ. Jolienſi abeſt vox hæc, *hoſpitari.*

(t) Editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. omiſſo & ante *Zachæus .... cum fraudata promitteret.*

(u Edit. Lugd. *quia ecce hic filius Abrahæ.*

adjecit, *Venit autem filius hominis* (a) *quærere & ſalvum facere quod perierat :* ut quem agnoſcebamus ſalvum factum, (b) ſciremus a quærente præventum. In latronis quoque juſtificatione, etiam ſi nulla operantis gratiæ (c) intelligerentur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipſum acciperemus adtractum? dicente Domino, *Omnia mihi tradita ſunt a Patre meo ;* &, *cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ?* (d) Inter omnia autem, hunc vel traditum eſſe, vel tractum, etiam ipſius confeſſio docet: qui cum aliquandiu blaſphemaſſet in (e) Jeſum Chriſtum; repente eſt mutatus, (f) & dixit, *Domine, memor eſto mei, cum veneris in regnum tuum.* Sed unde in uno homine tanta compugnantium vocum ſit orta diverſitas, inſtruat nos (g) beatus Apoſtolus, & dicat, *Nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jeſu ; & nemo poteſt dicere Dominum Jeſum, niſi in Spiritu-ſancto.* Ut non dubitemus in ejuſdem hominis voluntate, & de proprio (h) fuiſſe quod blaſphemavit, & de Spiritu-ſancto fuiſſe quod credidit. Fruſtra igitur diſputator iſte, (i) ad inſcrutabilem unius gratiæ varietatem, argumentum definitionis ſuæ voluit aptare; ut portio juſtificatorum ſolius voluntatis ſuæ motibus ad Chriſtum venire credatur, portio autem reluctans (k) trahi, & invita compelli: cum Deus ſit qui operatur omnia in omnibus, ſive alios ſic, alios autem ſic attrahere velit, ad quem nemo niſi aliquo modo adtrahatur, venit.

Luc. 10. 22. Joan. 12. 32. — *Luc. 23. 42.* — *1. Cor. 12. 3.* — *1. Cor. 12. 6.* Nemo ad Chriſtum niſi adtrahatur venit.

CAPUT VIII.

Definitio ſexta Caſſiani: Liberum arbitrium & gratiam pariter ſuſcipi debere: id eſt, ita ut pari modo conferre ad ſalutem credantur. Divinæ auctoritates de gratia afferuntur: daturque ratio, quare voluntas non auferatur per gratiam.

* POſt hæc (l) ſubjicit teſtimonia ſacræ hiſtoriæ, quibus oſtendit, obſervantiam mandatorum Dei, conſummationemque virtutum divinæ gratiæ deputandam: quod & nos promptiſſime confitemur. Et commemoratis exemplis de Balaam, quem volentem (m) Iſraeli maledicere, Deus in benedictionis verba tranſtulerit; & de Abimelech, qui peccare non permiſſus ſit (n) in Rebeccam; & de Joſeph a fratribus vendito, quorum malam voluntatem in bonum Deus (o) verterit: recurrit ad confirmationem definitionis ſuæ, ut liberum arbitrium, quod gratiæ ſe dicit jungere, a parte quadam humani generis, quantum in ipſo eſt, auferat, & in quadam parte conſtituat, dicens: *Hæc enim duo, id eſt, (p) vel gratia, vel liberum arbitrium, ſibi quidem invicem videntur adverſa: ſed (q) utraque concordant, & utraque nos pariter debere (r) ſuſcipere pietatis ratione colligimus: ne unum horum homini ſubtrahentes, eccleſiaſticæ fidei regulam exceſſiſſe videamur.*

* *Alias cap. 11. Collat. 13. c. 11.* — *Num. 23.* — *Gen. 26.* — *Gen. 37.* — Definitio 6. Caſſiani: Liberum arbitrium & gratiam pariter ſuſcipi debere, id eſt, ita ut pari modo conferre ad ſalutem credantur.

2. (s) Eccleſiaſticæ fidei regula eſt, prædicante Apoſtolo: *Nemo poteſt dicere Dominum Jeſum, (t) niſi in Spiritu-ſancto.* (u) Eccleſiaſtica regula eſt: *Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis:* Eccleſiaſtica regula eſt: *Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit, ſed gratia Dei mecum:* &, *Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem.* Eccleſiaſtica regula eſt: *Habemus* (x)

Divinæ auctoritates de gratia. — *1. Cor. 12. 3.* — *1. Cor. 4. 7.* — *1. Cor. 15. 10.* — *1. Cor. 7. 25.* — *2. Cor. 4. 7.*

(*a*) Mſ. Jol. conformiter textui ſacro, *Venit enim quærere, & ſalvum facere.* Alii omnes, *Venit autem ſalvum facere & quærere*, ordine inverſo.

(*b*) Editio Lugd. omittit hæc, *ſciremus a quærente præventum.*

(*c*) Edit. Mog. & Ven. cum Mſ. Remig. *intelliguntur.*

(*d*) Edit. Mog. & Ven. *Inter omnes autem.* Edit. Lugd. in fine, *doceant.*

(*e*) Mſ. Jol. omittit hic vocem, *Chriſtum.* Lugd. *poſtea eſt imitatus.*

(*f*) Edit. Mog. & Ven. *& dicit.* Mſ. Jol. *dum veneris.*

(*g*) Hæ voces, *beatus Apoſtolus*, leguntur in Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non in edit. Mog. & Ven.

(*h*) Ita Mſſ. Corb. & Remig. cum Mog. & Ven. In Lugd. utrobique omittitur vox hæc *fuiſſe*, iu recentioribus poſteriori loco.

(*i*) Sic Mſſ. Corb. & Remig. ac edit. Mog. & Ven. qui tamen duo pro *varietatem* habent, *veritatem.* Lugd. editio cum recentioribus, omiſſo *ad*, *inſcrutabilem unius gratiæ varietatem ad argumentum definitionis ſuæ voluit aptare.* Editio quædam ex recentioribus, *& augmentum definitionis ſuæ*, quod ſimiliter legere eſt in Colonienſi. Mſ. Jolienſ. *augmentum ſuæ voluerit definitionis aptare.*

(*k*) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. Reliqui, *trahatur, & invita compellatur.*

(*l*) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ſubjicit.*

(*m*) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *Iſraelitis.*

(*n*) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſ. cum edit. Mog. & Ven. Lugd. & hac poſteriores, *in Saram.* Idem contigiſſe narratur Abimelecho erga Saram Geneſeos cap. 20. & erga Rebeccam cap. 26.

(*o*) Mſ. Jolienſis cum edit. Mog. & Ven. *vertit.*

(*p*) Edit. Mog. & Ven. *id eſt gratia & liberum arbitrium.* Lugd. caret voce, *id eſt*, habetque cum ceteris, *vel gratia, vel liberum arbitrium.*

(*q*) Mſ. Jolienſis, *utrumque concordat, & utrumque.*

(*r*) Edit. Duac. & Colon. *ſuſpicere .... collegimus :* hoc ultimum cum Lugd. & Lov. commune habentes.

(*s*) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. At Lugd. Lovan. Duac. & Colon. hic etiam, ut in ſerie, *Eccleſiaſtica regula eſt.*

(*t*) Mſſ. Corb. & Remig. cum Mog. & Ven. addunt hic vocem, *Chriſtum ;* quæ abeſt a ceteris & textu Apoſtoli Græco & Latino.

(*u*) Tota hæc ſententia: *Eccleſiaſtica regula eſt ; Quid autem*, &c. uſque ad, *quaſi non acceperis*, exciderat ab editione Lugd. legitur in aliis omnibus.

(*x*) Mſſ. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. addunt, *autem*, quod a ceteris aberat. Iidem codices

autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, ut ſublimitas virtutis ſit Dei, & non ex nobis. (a)

Epheſ. 2. 8. Eccleſiaſtica regula eſt: *Gratia ſalvati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, ne forte quis extollatur.*

Philip. 1. 28. Eccleſiaſtica regula eſt: *In nullo terreamini ab adverſariis, quæ eſt illis cauſſa perditionis,* (b) *vobis autem ſalutis; & hoc a Deo:* (c) *quia vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut patiamini pro eo.* Eccleſiaſtica regula eſt: (d) *Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini.*

Philip. 2. 13. *Deus enim eſt qui operatur* (e) *in nobis & velle & operari pro bona voluntate.* Eccleſiaſtica

2. Cor. 3. 5. regula eſt: *Non quia idonei ſumus cogitare aliquid* (f) *a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Hanc regulam firmat (g)

Joan. 6. 66. Ibid. 37. Joan. 15. 5. & 16. Luc. 10. 22. Matth. 11. 27. Joan 5. 21. Dominus dicens, *Nemo poteſt venire ad me, niſi datum fuerit ei a Patre meo:* &, *Omne quod dat mihi Pater* (h) *venit ad me:* &, *Sine me nihil poteſtis facere:* &, *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos:* &, *Nemo novit Filium, niſi Pater, neque Patrem quis novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare:* &,

Matth. 16. 17. *Sicut Pater* (i) *vivificat mortuos, ita & Filius quos vult, vivificat:* &, *Beatus es Simon Barjona: quoniam caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt.*

Voluntas non auſertur per gratiam. 3. Hac regula nulli hominum auſertur voluntas: quia virtus gratiæ non hoc in voluntatibus operatur ut non ſint, ſed ut ex malis bonæ, & ex infidelibus ſint fideles; (k) & quæ ex ſemetipſis erant tenebræ, lux efficiantur in Domino: quod mortuum erat, vivificatur. (l) Hoc in omnibus prorſus hominibus, qui eruuntur de poteſtate tenebrarum, & transferuntur in regnum filii dilectionis Dei, ſine cujuſquam exceptione perſonæ, agere credimus gratiam Salvatoris. Quia, ſicut hic idem probabiliter, ſed non ſtabiliter definivit, dicimus atque defendimus, *Non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium: qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum, quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim* (m) *datum bonum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum: qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis.* Jacob. 1. 17. In qua ſententia ſi auctor ipſius permaneret, Eccleſiaſticam regulam non excederet; neque ſimul & libero arbitrio (n) infenſus, & gratiæ Dei eſſet ingratus: quorum (o) duorum dum unum in Paulo & Matthæo, aliud in Zacchæo & latrone indicat operatum, non intelligit in illis ſe liberum arbitrium, in iſtis gratiam ſuſtuliſſe.

CAPUT IX.

Contra Caſſianum probatur ex Scripturis & Eccleſiæ definitionibus, initium bonæ voluntatis eſſe ex gratia. Primus homo creatus abſque vitio, & potens in bono perſeverare ſi vellet, libero arbitrio diſceſſit a bono: in quo poſt peccatum nihil remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet vitam. In quam profundum malum tota humana natura demerſa ſit illius prævaricatione. Definitio ſeptima Caſſiani: Adamum poſt prævaricationem accepiſſe ſcientiam mali, non amiſiſſe ſcientiam boni. Refellitur.

* DEinde adjecit: *Nam cum viderit nos* (p) *Deus ad bonum velle deflectere, occurrit, dirigit, atque confortat. Ad vocem enim clamoris tui, ſtatim ut audierit, reſpondebit tibi: &, Invoca me, inquit, in die tribulationis tuæ, & eripiam te, &* (q) *glorificabis me.* Quis non videat quod hæc doctrina meritum libero aſſignat arbitrio, (r) quo præveniatur gratia, quæ ei famuletur reddens debitum, non conferens donum? Quæ definitio in Epi-

* aliàs cap. 16. Iſai. 30. 19. Pſ. 49. 15.

& Mſ. Corb. *ut ſublimitas virtutis ſit Dei*, quod legitur in textu: pro quo Lugd. & eo recentiores, *ut ſublimitatis ſit virtutis Dei*. Prioribus concinit textus Græcus Apoſtoli.

(*a*) Hæc iterum ſententia omnis abeſt a Lugd. In Lov. Duac. & Colon. adeſt vox *forte*. Mſſ. Remig. & Jol. pro *ſalvati eſtis*, habent, *ſalvi facti eſtis*.

(*b*) Edit. Lugd. *nobis autem*.

(*c*) Ita Mſſ. Corb. cum edit. Mogunt. & Ven. Mſ. Jolienſis, *Vobis enim donatum eſt pro Chriſto*. Mſ. Remig. *Vobis enim donatum eſt a Chriſto*. Lugd. *Vobis datum eſt per Chriſtum*. Lovan. Duac. & Colon. *Quia vobis datum eſt per Chriſtum*.

(*d*) Edit. Mogunt. & Ven. *Cum metu & tremore*. Plures codices, *cum tremore & timore*. Mſſ. Corb. Remig. & Jol. ut in textu.

(*e*) Edit. Mogunt. & Ven. *in vobis*, ut apud Apoſtolum. Alii codices, *in nobis*.

(*f*) Mſſ. Jol. & Remig. *a nobis, quaſi ex nobiſmetipſis*. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ex nobis, quaſi ex nobis ipſis*.

(*g*) Edit. Mogunt. & Ven. *confirmat Dominus:* & infra, *datum fuerit;* abſque voce, *ei*.

(*h*) Mſ. Jol. cum edit. Mogunt. & Ven. *ad me veniet*.

(*i*) Mſ. Jolienſis addit hic, *ſuſcitat mortuos &*. Ceteri codices non addunt.

(*k*) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum edit. Mogunt. & Ven. At Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *& qui ex ſemetipſis erant tenebræ, lux efficiantur in Domino: quod mortuum erat vivificetur, quod jacebat erigatur, quod perierat inveniatur*.

(*l*) Editiones Mogunt. & Ven. *Hoc in omnibus invenitur prorſus hominibus, qui eruuntur.... dilectionis Dei. Hoc ſine cujuſquam exceptione perſonæ* &c.

(*m*) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. *datum bonum*. Ita & ſupra cap. 2. ceteri, *datum optimum*.

(*n*) Editiones Lugdun. & ea poſteriores, *offenſus*. Melius Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. *infenſus*, qui videlicet liberum arbitrium, quantum in ipſo eſt, auferre videatur.

(*o*) In edit. Lugd. non legitur vox *duorum*. In eo & Lov. Duac. & Colon. pro *dicit operatum*, legitur *judicat operatum*. In eodem Lugd. *in illo ſe liberum arbitrium, in iſto gratiam ſuſtuliſſe*.

(*p*) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. omittunt, *Deus:* poſtea habent, *velle flectere*. Ita etiam edit. Mog. & Ven.

(*q*) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. *magnificabis me*. Edit. Mogunt. & Ven. *honorificabis me*.

(*r*) Editiones Mogunt. & Ven. *quod præveniat gratiam: unicuique famuletur*, pro, *cuique famuletur*, ut Mſſ. Remig. & Jol. & edit. Ven. Lugd. vero, *quod præveniatur gratia, eique famuletur*.

Initium bonæ voluntatis ex gratia.

Epiſcoporum Paleſtinæ ſynodo, etiam (a) Pelagio anathematizante damnata eſt. (b) In eo enim qui bonum incipit velle, & cupit ab iniquitate atque errore diſcedere, gratiam Dei hoc ipſum profitemur operari. Quoniam *a Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet*: &, (c) *Omnis vir videtur ſibi juſtus, dirigit autem corda Dominus*: &, *A Domino diriguntur greſſus viri; mortalis autem quomodo intelligit vias ſuas?* (d) Et quod ait Apoſtolus: *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timorem;* (e) *ſed accepiſtis Spiritum adoptionis* (f) *filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.*

Pſ. 36. 23. — Prov. 21. 2. Prov. 20. 24. — Rom. 8. 15.

* alias cap. 17. Collat. 13. c. 12.

* 2. Poſt hæc (g) ſequitur, & dicit: *Nec enim talem Deus hominem feciſſe credendus eſt, qui nec velit umquam, nec poſſit bonum. Alioquin* (h) *nec liberum ei permiſit arbitrium, ſi ei tantummodo malum ut velit & poſſit, bonum vero nec velle nec poſſe conceſſit. Et quomodo ſtabit illa Domini poſt prævaricationem primi hominis lata ſententia, Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis, ſciens bonum & malum? Non enim talis ante fuiſſe putandus eſt, qui boni eſſet prorſus ignarus. Alioquin velut quoddam irrationabile* (i) *atque inſenſatum animal eum fatendum eſt fuiſſe formatum: quod ſatis abſurdum, atque a catholica fide* (k) *omnimodis alienum eſt. Quin immo ſecundum ſententiam ſapientiſſimi Salomonis, fecit Deus hominem rectum: id eſt, ut tantum boni ſcientia jugiter frueretur: ſed ipſi quæſierunt cogitationes multas. Facti enim ſunt, ut dictum eſt, ſcientes bonum & malum. Concepit ergo Adam poſt prævaricationem, quam non habuerat, ſcientiam mali, boni vero, quam acceperat, ſcientiam non amiſit.*

Gen. 3. 22. — Eccleſ. 7. 30.

* alias cap. 18. Primus homo creatus abſque vitio, & potens in bono perſeverare, ſi vellet, libero arbitrio diſceſſit a bono.

* 3. Rectum (l) atque omni vitio carentem creatum eſſe primum hominem, in quo omnium hominum concreata natura eſt, dubitare fas non eſt; eumque tale accepiſſe liberum arbitrium, ut ſi auxiliantem ſibi Deum (m) non deſereret, (n) poſſet in bonis quæ naturaliter acceperat, perſeverare quia vellet: & merito voluntariæ perſeverantiæ in eam beatitudinem (o) pervenire, ut nec vellet decidere in deteriora, nec poſſet. * Sed ipſo libero arbitrio, quo quamdiu voluit bonus manſit, (p) a propoſita ſibi lege diſceſſit; nec denuntiatæ ſibi mortis ſupplicium formidavit, deſerens Deum, & ſequens diabolum, rebellis Domino (q) ſervatori, & inimico obediens peremtori. „ * Fuit ergo Adam, & in illo fuimus „ omnes; periit Adam, & in illo perierunt „ omnes ". Quod ita non falſo dixit beatus Ambroſius, ſicut non falſo ipſa Veritas ait, (r) *Venit filius hominis quærere & ſalvare quod perierat*. Naturæ enim humanæ, in illa univerſalis prævaricationis ruina, nec ſubſtantia (s) erepta eſt nec voluntas; ſed lumen decuſque virtutum, quibus fraude invidentis exuta eſt. Perditis autem per quæ ad æternam atque inamiſſibilem corporis (t) animique incorruptionem poterat pervenire, quid ei remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota eſt damnationis & pœnæ? Propter quod natos in Adam renaſci oportet in Chriſto; ne in illa quis inveniatur generatione, quæ periit. Nam ſi poſteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum; non eſſent natura filii iræ, (u) non eſſent tenebræ, nec ſub poteſtate tenebrarum, Salvatoris denique gratia non egerent: quia non fruſtra boni eſſent, nec juſtitiæ præmio fraudarentur; habentes ea bona, quorum amiſſione primi patres de paradiſo exſulare meruerunt. Nunc autem, cum ſine ſacramento regenerationis æternam mortem nemo poſſit evadere; nonne ex ipſius remedii ſingularitate apertiſſime patet, in quam profundum malum totius humani generis natura demerſa ſit, illius prævaricatione in quo omnes peccaverunt, & quidquid ille perdidit perdiderunt? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, ſpoliatus eſt ſapientia & intellectu, caruit conſilio & fortitudine; & impie altiora ſectando, a veritatis ſcientia, & obedientiæ pietate dejectus eſt: nec ipſo ſaltem timore ſibi (x) reliquo, ut ab interdictis vel metu caveret pœnæ, qui (y) non abſtineret amore juſtitiæ. Liberum ergo arbitrium, id eſt, rei ſibi placitæ ſpontaneus appetitus, ubi uſum bonorum

* alias cap. 19. — * Ambr. lib. 7. in Lucæ c. 15. — Luc. 19. 10.

Adamo poſt peccatum nihil remanſit, niſi quod ad temporalem pertinet vitam.

Epheſ. 2. 3. Epheſ. 5. 8. Coloſſ. 1. 13.

Natura humana Adæ lapſu in profundum malum demerſa. — Rom. 5. 12.

Liberum arbitrium ſine gratia nullo modo idoneum ad eligendum bonum.

(*a*) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. Lugd. vero & recentiores illa, *a Pelagio anathemate damnata eſt*.

(*b*) Mſ. Jol. *eo enim quod bonum quis incipit velle* &c.

(*c*) Edit. Mogunt. & Ven. *Omnis via viri recta ſibi videtur*.

(*d*) Lugd. *Et quomodo ait Apoſtolus*.

(*e*) Editiones omnes cum Mſſ. Jol. *in timore*. At Mſ. Corb. & Remig. *in timorem*: juxta Græc. εἰς φόβον.

(*f*) Hæc vox, *filiorum*, abeſt a Mſſ. Remig. & Jol. nec non ab editis Mogunt. & Ven.

(*g*) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *perſequitur*.

(*h*) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſis, cum edit. Mogunt. & Ven. at Lugdun. & poſteriores, *ſi ei tantummodo malum & velle & poſſe*.

(*i*) In Mſſ. Remig. & Jol. item in edit. Mogunt. Ven. & Lugd. hæc verba non habentur, *atque inſenſatum*. Mſ. Jol. *velut irrationale quoddam animal eum feciſſe credendus eſt*.

(*k*) Edit. Mogunt. & Ven. *omnibus modis*. Lugd. Lovan. & Duac. *omnimode*. Colon. *commode*: ſed errore typographi.

(*l*) Lugd. edit. *Rectum namque & omni*. Quaſi ſeries eſſet verborum Collatoris, ſed male.

(*m*) Edit. Mogunt. & Ven. *Dominum non deſeruiſſes*. Alii, *Dominum non deſereret*.

(*n*) Edit. Lugdun. *poſſent in nobis*.

(*o*) Mſ. Jol. cum edit. Ven. & Lugd. *perveniret*: qui pro *eam beatitudinem*, habet, *eamdem beatitudinem*.

(*p*) Mſ. Jolienſis, *ab appoſita*.

(*q*) Mſ. Jolienſis, *ſalvatori*.

(*r*) Mſ. Jolienſ. *Venit enim*.

(*s*) Edit. Lugd. *prærepta eſt*.

(*t*) Plures codices, *animæque*: & poſt pauca Mſ. Remig. & edit. Mogunt. *& pœna*.

(*u*) Mſ. Jolienſis, *nec eſſent tenebræ*.

(*x*) Mſſ. Remig. & Jolienſis, *ſibi relicto*.

(*y*) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *qui abſtinebat amore juſtitiæ*, abſque negante particula. Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. *qui non abſtineret*, &c.

quæ acceperat faſtidivit, & vileſcentibus ſibi felicitatis ſuæ præſidiis, inſanam cupiditatem ad experientiam prævaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis (a) intemperantiæ ſuæ ebrietate madefecit. Inde priuſquam edendo carnem filii hominis, & bibendo ſanguinem ejus, lethalem digerat cruditatem, (b) labat memoria, errat judicio, nutat inceſſu; neque ullo modo idoneus eſt ad illud bonum eligendum & concupiſcendum, quo ſe ſponte privavit: quia non ſicut potuit Deo non impellente corruere, ita poteſt Deo non erigente conſurgere.

* alias cap. 20.

* 4. Non igitur recte dictum eſt: *Nec enim talem Deus hominem feciſſe credendus eſt, qui nec velit umquam nec poſſit bonum.* Quaſi nos iſtam hominis debilitatem a Creatore dicamus conditam, & non peccati merito ab homine contractam. Qui ergo putat conſequens eſſe, ut ſi liberum arbitrium (c) obcæcatum eſſe dicatur, obcæcatio ipſa ad naturæ referatur auctorem; vult perſuadere, quod tam ſanum ſit in Adæ poſteris liberum arbitrium, quam in Adam fuit ante peccatum: (d) quod ſatis alienum a catholica fide ducimus. Quid enim peccato læſum eſt, ſi id læſum non eſt, unde peccatum eſt? Niſi forte dicatur, in Adæ poſteros pœnam tranſiſſe, non culpam: quod (e) omni modo falſo dicitur, & ob hoc forte non dicitur. Nimis enim impium eſt, hoc de Dei ſentire juſtitia, quod a prævaricatione liberos cum reis voluerit eſſe (f) damnatos. Patet ergo culpa, ubi non latet pœna, & ſocietas peccati convincitur de communione ſupplicii; ut quod eſt humanæ miſeriæ, non de inſtitutione Creatoris, ſed de retributione ſit judicis.

Liberum arbitrium peccato læſum.

* alias cap. 21.

* 5. Illud enim inepte poſitum eſt, & (g) contra ſenſum omnium tractatorum, quod ad probandam liberi arbitrii incolumitatem connexuit, dicens: *Et quomodo ſtabit illa Domini poſt prævaricationem primi hominis lata ſententia, Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis, ſciens bonum & malum?* Quaſi diabolus Adæ vera promiſerit, & Adam tranſgrediendo mandatum Dei, profecerit in ſimilitudinem Dei, & (h) hoc ei fuiſſe collatum pronunciaverit Deus: cum in his verbis (i) ſignificatum ſit potius, quid non fuerit aſſecutus, qui ſuperbiæ ingreſſus viam, quod habebat amiſit, dum quod non acceperat concupivit. Non minus autem in ipſa hujus ſenſus concluſione peccatum eſt; dum dicitur: *Concepit ergo Adam poſt prævaricationem, quam non habuerat, ſcientiam mali, boni vero, (k) quam acceperat, ſcientiam non amiſit.* Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum ſanctumque mandatum Dei fideli corde ſervabat, & erat juſtus manens in imagine Creatoris ſui, legiſque ejus non obliviſcens. Poſtquam autem ſe, hoc eſt, imaginem & templum Dei deceptori ſuo (l) vendidit, perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam. Juſtitiam enim iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam concupiſcentia eliſit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abſtulit libertatem: nec potuit ulla illic portio reſidere virtutum, quo tanta irruperat turma vitiorum. *Nemo* enim *poteſt duobus dominis ſervire*: &, *Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati*: &, *A quo quis ſuperatus eſt, (m) ei & ſervus addictus eſt.* Nemo autem ſervit, niſi cum aliqua libertate; & nemo (n) liber eſt, niſi cum aliqua ſervitute, dicente Apoſtolo, *Cum enim ſervi eſſetis peccati, (o) liberi fuiſtis juſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis tunc, (p) in illis in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc vero liberati a peccato, ſervi autem facti Dei, habetis fructum in ſanctificatione, finem vero vitam æternam.* Qui itaque ſervit diabolo, liber eſt a Deo: qui autem (q) liberatus ſervit Deo, liber eſt a diabolo: ut appareat malam libertatem potuiſſe haberi ex humanæ voluntatis defectu; (r) bonam autem libertatem non potuiſſe recipi, ſine liberatoris auxilio.

Gen. 3, 22.

Definitio 7. Caliani Adamum poſt prævaricationem accepiſſe ſcientiam mali, non amiſiſſe ſcientiam boni.

Luc. 16. 13. Joan. 8. 34. 2. Pet. 2. 19.

Rom. 6. 20.

Mala libertas ex voluntatis defectu, bona non niſi ex auxilio gratiæ.

CAPUT X.

Exponitur & vindicatur locus Apoſtoli Rom. 2. 14. *de gentibus ſine lege facientibus quæ legis ſunt. Sapientia quædam in infidelibus ex naturæ a Deo conditæ reliquiis: nullus vero bonæ voluntatis motus, niſi ex Spiritu-ſancto.*

* alias cap. 22.

* SEd ne hæc primi hominis calamitas in progeniem ejus tranſiſſe videatur: (s) quam integro ſit omnium hominum natura judicio,

---

(a) Editiones Mogunt. & Ven. *intemperantia ſua madefecit.*

(b) Lugd. & hoc recentiores, *labitur*. Mſſ. Corb. & Remig. Mogunt. & Ven. *labat memoria.*

(c) Mſſ. Remig. & Jol. Mogunt. & Ven. *Ut liberum arbitrium ſic cæcatum eſſe dicatur, ut obcæcatio ipſa.*

(d) Mſ. Jol. *quod a catholica fide dicimus alienum.* Edit. Mogunt. & Ven. *quod omnimodo ſatis alienum a catholica fide dicimus.*

(e) Mſ. Corb. *quod omnino falſum.* Mogunt. & Ven. *quod omnimodo falſum dicitur.* Mſ. vero Jolienſis, *quod omnino falſum eſt.*

(f) M. Jolienſis, *damnandos.*

(g) Edit. Mogunt. & Ven. *contra omnium ſenſum tractatur:* tum, *ad probandum*: in hoc ultimo concinunt Mſſ. Jolienſis & Remig.

(h) Mſ. Jolienſis, Mog. & Ven. *hoc ei fuiſſe collatum quod pronuntiavit* (editi duo, *pronuntiaverit*) *Deus.*

(i) Edit. Mog. & Ven. *ſignificaverit*, ſc. Deus.

(k) Mſſ. Jol. & Remig. Mogunt. & Ven. *quam habuerat.*

(l) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. poſteriores editi, *ſubdidit.*

(m) Mſ. Jolienſis, *ejus & ſervus eſt.*

(n) Mſſ. Remig. & Jolienſis, *liberi eratis.*

(o) Mſſ. Corb. & Jol. Mogunt. & Ven. edit. *nemo libertate liber eſt, niſi*, &c. Mſ. Remig. omittit hæc, *& nemo liber eſt niſi cum aliqua ſervitute.*

(p) Editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. omittunt *in illis*. Mogunt. & Ven. exhibent. Poſtea vero quatuor prædictæ editiones, *Nunc autem liberi a peccato, ſervi autem facti Deo, habetis fructum in ſanctificationem.*

(q) Lugd. *libertus*, Duac. & Colon. *liberatur.*

(r) MſſT. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. *bonam autem voluntatem.*

(s) Mſ. Jolienſis ſolus, *quam ſuo intra ſe ſenſit omnium hominum natura judicio.*

Collat. 13. Cap. 12.
R.m.2. 14.

dicio, exemplo gentium probaturus hic doctor (a) addit, & dicit: *Denique non amiſiſſe genus humanum poſt prævaricationem Adæ ſcientiam boni, etiam Apoſtoli ſententia evidentiſſime declaratur, qui dicit*, (b) *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt; hi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente eis conſcientia* (c) *ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die quo judicabit Deus occulta hominum*.

De gentibus ſine lege facientibus quæ legis ſunt. Epheſ. 2. 13. 1. Pet. 2. 10. Rom. 3. 30. Epheſ. 2. 14. Galat. 3. 22. Rom. 3. 23. Gratia gloria Dei. Rom. 11. 5.

2. Si de his (d) Apoſtolus loquitur, qui ex præputio ſunt vocati, & cum eſſent longe, (e) facti ſunt prope, credentes in eum, qui quorum aliquando non miſertus eſt, nunc autem miſeretur, & juſtificans circumciſionem ex fide, & præputium per fidem, duos condidit in ſemetipſo, deſtructoque pariete inimicitiæ Judæorum & gentium, in uno novo homine fecit pacem; concludens omnia in incredulitate, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus: ſi, inquam, de his Apoſtolus loquitur, in quorum cordibus Deus digito ſuo, id eſt, Spiritu-ſancto ſcribit novum teſtamentum, ut legis plenitudinem & opera charitatis naturaliter exſequantur, reformata ſcilicet renovataque natura: (f) quid hinc ſuperbiſſimi ſenſus novitas adjuvatur, cum reconciliatio inimicorum non poſſit niſi gratiæ Mediatoris adſcribi? *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius*. Ergo gratia gloria eſt Dei, non meritum liberati. Quis enim prior dedit ei, (g) ut retribueretur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil juſtitiæ procedit ex impiis: (h) omnis ipſorum ſalus, gratuita eſt: & ideo gloria Dei eſt, ut qui gloriatur, in illo cujus gloria eguit, glorietur.

3. Sin autem (quod magis vult hic diſputator intelligi) de illis iſta dicuntur, qui alieni a gratia Chriſtiana, quædam ad ſimilitudinem legalium mandatorum proprio judicio (i) ſanciebant, intelligentes mores civitatum concordiamque populorum non poſſe aliter contineri, (k) niſi & recte factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: (l) ſicut dictum eſt ab ipſa Sapientia Dei, *Ego ex ore Altiſſimi prodivi, & in omni gente primatum tenui; requiem quæſivi in Jacob, & inveni*. Ergo quis ambigat, hanc ſapientiam humano generi ad temporalis vitæ utilitatem, (m) ex naturæ a Deo conditæ ſupereſſe reliquiis? Si enim nec ad iſta terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium; non vitiata eſſet, ſed exſtincta natura. Quæ tamen etiam ſi excellentiſſimis artibus, (n) & cunctis mortalium eruditionum polleat diſciplinis, juſtificari ex ſe non poteſt: quia bonis ſuis male utitur, in quibus ſine cultu veri Dei impietatis (o) immunditiæque convincitur, & unde ſe defendi æſtimat, accuſatur. Cum ergo Paulus definiat, quod non ex operibus legis (p) juſtificatur omnis caro; & quoniam in Chriſto neque circumciſio, neque præputium valeat aliquid, ſed nova creatura; (q) quid iſte impiam infidelium libertatem naturalibus inſtruit bonis, & propriis vult juſtificare principiis? Quid ad renovationem (r) laceſſitæ vetuſtatis, idoneam definit prævaricatricis ſcientiæ nuditatem? Quaſi iſta ſcientia vel ex naturæ opibus reſidua (s) conſecuta, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæſita, poſſit ſui perceptione præſtare, ut quod faciendum noverimus, etiam facere diligamus: aut ullus ſit bonæ voluntatis motus, niſi quem creaverit diffuſæ per Spiritum-ſanctum charitatis afflatus. (t) *Sine fide* enim *impoſſibile eſt placere*: (u) &, *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*: &, *in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium; ſed fides quæ per dilectionem operatur*.

Sapientia quædam in infidelibus ex naturæ a Deo conditæ reliquiis. Eccleſ. 24. 7. &c. Rom. 3. 20. Galat. 5. 6. Nullus bonæ voluntatis motus, niſi ex Spiritu ſancto. Hebr. 11. 6. Rom. 14. 23. Galat. 5. 6.

(*a*) Edit. Lugd. & illa poſteriores, *addidit & dixit*.
(*b*) Mogunt. Ven. & Lugd. edit. *Quoniam gentes... ea quæ legis ſunt*.
(*c*) Hoc pronomen, *ipſorum*, non legitur in Mſ. Remig. nec in edit. Mogunt. & Ven.
(*d*) Mſ. Jolienſis hic addit, *ſecundum Evangelium meum, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum*. Ceteri Codices hæc non addunt.
(*e*) Lugdun. edit. *facti ſunt prope credentes in eum. Quorum aliquando non miſertus, & juſtificans circumciſionem ex fide, & præputium per fidem, duos condidit in ſemetipſo. Et utrumque parietem inimicitiæ Judæorum & gentium, in uno novo homine ſolvens, fecit pacem &c.*
(*f*) Edit. Lugdun. *quid hujus ſuperbiſſimi ſenſus novitas adjuvatur?*
(*g*) Mſ. Jolienſis, *& retribuetur illi?*
(*h*) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. edit. At Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *tota ipſorum ſalus gratia eſt*.
(*i*) Edit. Mogunt. & Ven. *ſentiebant*.
(*k*) Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *niſi ut*. melius, *niſi &*, ex Mſſ. tribus ac Mogunt. & Ven.
(*l*) Hanc auctoritatem ex Eccleſiaſtici libro allatam prætereunt Lugdun. Lov. Duac. & Colon. habent Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. In Mogunt. tamen & Ven. legitur, *ab ipſa ſapientia Deo*. In Mſ. vero Remig. *in omnem gentem primatum tenui*: & in Mſ. Jolienſi deſunt poſtrema hæc verba, *requiem quæſivi in Jacob, & inveni. Ergo*.
(*m*) Edit. Lugd. *ex natura a Deo condita ſupereſſe reliquum*.
(*n*) Mſ. Jolienſis, *moralibus eruditionum*, Lugd. & Mſ. Remig. *moralibus eruditionum*.
(*o*) Lugdun. edit. *immutatæ æque convincitur*: tum pro *æſtimat*, habet, *exiſtimat*. Conformiterque ipſa recentiores, & Ven. editio.
(*p*) Mſ. Jolienſis, *non juſtificabitur*.
(*q*) Lugd. edit. *quid eſt quod impiam infidelium libertatem naturalibus inſtructam bonis, propriis vult juſtificare principiis?*
(*r*) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. At poſteriores editiones, *miſeræ vetuſtatis*: & poſt pauca Mſ. Jol. *ſcientiæ libertatem*.
(*s*) Verbum *conſecuta*, hic adjicitur ex Mſſ. Corb. Remig. & Jol. & edit. Mog. & Ven.
(*t*) Lugd. editio, *affectus*.
(*u*) Lugd. & poſteriores editiones, *placere Deo*. Abeſt, *Deo*, a Mſſ. Corb. Remig. & Jol. & edit. Mogunt. & Ven. ſoletque interdum ab Auguſtino præteriri, nec eſt Græcæ dictionis Apoſtoli.

CAPUT XI.

Liberum arbitrium nec voluntatem boni, nec poſſibilitatem habere, niſi per gratiam. Cur homini imperentur ea, quorum facultatem non invenit in ſua natura. Definitio 8. Caſſiani: Naturæ humanæ non id ſolum adſcribendum quod malum eſt. Merita hominum nulla niſi ex gratia.

* alias cap. 23.

* POſt hæc in concluſione teſtimoniorum, quibus probare voluit, quod hi qui per increpationem propheticam ſurdi appellantur & cæci, poſſint ex facultate naturæ & aures ſuas aperire ad audiendum, & oculos (a) ſuos ad videndum, (quaſi non de iiſdem dicat Dominus, *Et dabo eis cor aliud & ſpiritum novum dabo eis; & evellam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum; ut in præceptis meis ambulent, & juſtificationes meas obſervent, & faciant eas*;) (b) addit, & dicit: *Denique ut poſſibilitatem boni eis ineſſe* (c) *ſignificaret, increpans eos, Quid autem, inquit, etiam ex vobiſmetipſis non judicatis quod juſtum eſt? Quod utique non eis dixiſſet, niſi eos judicio naturali quod æquum eſt ſciſſet poſſe diſcernere*. Jam non ſolum voluntatem boni, ſed etiam poſſibilitatem libero adſcribit arbitrio: tamquam ideo (d) ab eis exigatur intelligentia, ideo juſtitia repoſcatur, quia poſſint hæc ſine Dei donis de naturæ proferre bonis. Imperantur autem iſta homini, ut ex ipſo præcepto, (e) quo ei hoc quod accepit indicitur, (f) agnoſcat id ſe ſuo vitio perdidiſſe; & non ideo iniquam eſſe exactionem, quia ad reddendum quod debet, idoneus non eſt; (g) ſed a littera occidente confugiat ad ſpiritum vivificantem, & facultatem quam (h) non invenit in natura, quærat ex gratia. Quod ſi facit, magna eſt miſericordia (i) Dei: ſi non facit, juſta eſt pœna peccati.

Ezech. 11. 19. Ibid. 36. 26.

Collat. 13. Cap. 12. Luc. 12. 57.

Liberum arbitrium nec voluntatem boni, nec poſſibilitatem habet, niſi per gratiam.

Cur homini imperantur ea, quorum facultatem non invenit in ſua natura.

* alias cap. 24.

* 2. Deinde ad plenitudinem præmiſſæ diſputationis, (k) regulari ſententia pronuntiat, dicens: *Unde cavendum nobis eſt, ne ita* (l) *ad Deum omnia ſanctorum merita referamus; ut nihil niſi id quod malum atque perverſum eſt, humanæ adſcribamus naturæ*. Quid evidentius, quid expreſſius ſecundum Pelagii Cæleſtiique commentum ab ullo (m) eorum diſcipulo potuit definiri? Illi dicunt, *Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*; (n) & iidem dicunt, *Gratiam Dei non ad ſingulos actus dari*: hic intra unam ſententiam blaſphemiam utramque concluſit dicens, *Cavendum nobis eſſe, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi quod malum atque perverſum eſt, humanæ adſcribamus naturæ*. Vult ergo eſſe multa propria hominum merita, quæ non ſint gratiæ largitate collata, quibus ad augendas naturales divitias quædam de ſurſum munera debeantur. Vult nos gratiam Dei non ad ſingulos actus accipere: ac (o) proinde non pro omni opere bono ſemper orare. (p) Atque ita conſequens erit ut in Dei muneribus nullum meritum eſſe credendum ſit; quando quidem ſine merito ſit, quem Deus ſemper in omnibus adjuverit: aut ſi etiam in his quæ Deus tribuit, aliqua merita collocantur, conſtet etiam ipſa propria adquiri (q) facultate potuiſſe; & ideo in aliquibus (r) oporteat nos adjuvari, ut poſſibilius fiat per gratiam, quod non erat impoſſibile per naturam. Ecce jam in iſta paucorum brevitate verborum, non duarum tantum, ſed multarum impietatum numeroſa connexio eſt; quæ ſi ſcrupuloſioris diligentiæ diſcretione tractetur, in nullo a damnati erroris catena abſoluta monſtrabitur.

Collat. 13. cap. 12.

Definitio 8. Caſſiani: Naturæ humanæ non id ſolum adſcribendum quod malum eſt.

Merita hominum nulla, niſi ex gratia.

CAPUT XII.

Demonſtratur uberius ſententiam Caſſiani eſſe, cogitationes pias & ſancta conſilia abſque inſpiratione Dei concepta, de naturali poſſe prodire ſapientia. Adverſus quem, loci quo abutebatur expoſitione, & aliorum adjectione oſtenditur, cogitationes pias ex libero arbitrio, ſine Dei inſpiratione non oriri. Bona voluntas hominis ſic ejus propria eſt, ut non niſi Deo inſpirante concipiatur. Converſio quoque hominis licet non ſine ipſo, non tamen ab ipſo incipit.

* alias cap. 25.

* SEd ne ſuſpicionibus agere videamur, & latebras ſenſuum ultra verba rimari, quid ad-

(a) Hoc pronomen, *ſuos*, non habetur in Mſſ. Remig. & Jol. nec in edit. Mog. & Ven.

(b) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *addidit, & dicit*.

(c) Edit. Lugdun. & ea recentiores, *deſignaret, increpans Phariſæos dixit: Quid autem ex vobis ipſis, inquit, non judicatis quod bonum eſt*. Lectionem noſtram præferunt Mſ. Jol. cum Mog. & Ven. Nec ab ea diſſentiunt Mſſ. Corb. & Remig. excepto quod pro voce *eos*, habent *Phariſæos*: cum tamen turbas alloqueretur Chriſtus hæc dicens, non ſpeciatim Phariſæos. Habent inſuper pro, *quod juſtum eſt*, *quod bonum eſt*: prius tamen textui Apoſtoli eſt conformius.

(d) Mſſ. Remig. & Jol. cum Edit. Mog. & Ven. *ab eo exigatur.... de naturæ proferri bonis*.

(e) Edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. addunt, *Dei*. Lugd. tamen poſtea a ceteris diſſimilis, *hoc quod accepit judicetur*, forte pro *indicetur*.

(f) Mſſ. Corb. & Remig. cum Mog. & Ven. *ſeipſum id ſuo vitio*. Lugd. *Ignorat id ſe ſuo vitio perdidiſſe*.

(g) Mſ. Jol. *niſi a littera*.

(h) Hoc loco Lugd. & poſteriores editiones addunt *ante*: ſed hac particula carent Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non Mog. & Ven. editi.

(i) Lugd. & recentiores, *Domini*.

(k) Editiones Mogunt. & Ven. *regulam ſententia pronuntiat*.

(l) Edit. Lugd. & ea recentiores, *ad Dominum*.

(m) In Lugd. Lovan. Duac. & Colon. deſideratur pronomen, *eorum*.

(n) Edit. Lugd. & poſteriores, *& ideo dicunt*.

(o) Mſſ. Corb. & Remig. ac Mogunt. editio, *ac perinde*.

(p) Edit. Lugd. *Atque ita ſentit, ut in Dei muneribus nullum meritum eſſe credendum ſit, quem Deus ſemper adjuverit*.

(q) Mſ. Jol. *poteſtate*. Editio Lugd. totum locum aliter habet: *aut ſi etiam in his quæ Deus tribuit, aliqua merita eſſe loquantur, conſtet etiam &c.*

(r) Edit. Lugd. *oportet nos juvari.... quod non erat poſſibile*. Sed contra ſenſum auctoris noſtri, & ceterorum codicum auctoritatem.

adcreſcat cognitis, doceant quæ ſequuntur. Qui ergo inter principia diſputationis ſuæ dixerat, *Non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium; qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi*: nunc volens probare, quod religioſæ cogitationes & ſancta conſilia, nulla Dei inſpiratione concepta, de naturali poſſint prodire ſapientia, ponit verba Salomonis, di-
1. Reg. 8. 17. centis: *Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſrael: & ait Dominus ad David patrem meum; Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente pertractans; verumtamen non tu ædificabis domum nomini meo*. Deinde, ut oſtendat quomodo hoc intelligendum
Collat. 13. cap. 12. ſit, infert (a) ipſe tractator: *Hæc ergo cogitatio, atque iſte tractatus regis David, utrumne bonus & ex Deo, an malus & ab homine fuiſſe dicendus eſt? Si enim bona & ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo a quo inſpirata eſt, eidem negatur effectus? Si autem mala, & ex homine fuit, cur laudatur ab Domino? Reſtat ergo ut & bona, & ex homine fuiſſe credatur. In quem modum etiam noſtras quotidie cogitationes poſſumus judicare. Neque enim aut ſoli David bonum ex ſemetipſo cogitare conceſſum eſt, aut nobis, (b) ne quid boni umquam ſapere, aut cogitare poſſimus, naturaliter, denegatur*.

Cogitationes piæ ex libero arbitrio, ſine Dei inſpiratione non oriri.

2. Nullo modo hoc teſtimonio atque argumento (c) probari poteſt; quod piæ cogitationes ex ſolo libero arbitrio, & non ex Dei inſpiratione naſcantur. Non enim ideo voluntas David, quæ utique bona erat, non ex Deo fuiſſe credenda eſt, quia templum ſibi Dominus non ab eo ædificari, ſed a filio ipſius voluit. Quærendum ergo eſt, de quo ſpiritu proceſſerit affectus (d) iſtius voluntatis, nempe de illo
Pſ. 131. 3. (e) Dei, in quo dicebat, *Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi adſcendero in lectum (f) ſtratus mei; ſi dedero ſomnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob*. Quod cum Propheta concupiſceret, non ignorabat verum illud perfectumque templum ab illo eſſe condendum, qui cum eſſet Filius Dei, factus eſt etiam filius David; (g) quique cum videret templum a Salomone conſtructum, dicebat, *Solvite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud. Dicebat autem de templo corporis ſui*. Ut ergo hoc templum præfiguraretur, quod in Chriſto & in Eccleſia diſponebatur, merito ad (h) inſtructionem ejus non David eligitur, ſed filius David: ut per filium hominis (i) ſignificaretur Filius Dei & hominis; & per templum diſſolubile indicaretur tabernaculum incorruptibile; ad cujus condendam imaginem & voluntas David probata eſt, & opus in eum tranſlatum eſt, cujus perſona magis eidem imagini congruebat. (k) Atque ita & ex Deo erat hoc velle David, & ex Deo erat, hoc facere Salomonem.

Joan. 2. 19. & 21.

3. Quod ut exemplis magis eluceſcat, requiramus ubi fieri Deus (l) noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus præcepit Apoſtolis, dicens, (m) *Euntes ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis*. Quod cum Apoſtoli (n) audirent, ſine dubio non verba nuda per corporales ſonos exterioribus tantum auribus (o) acceperunt, ſed virtute (p) viventis verbi accenſa eſt in cordibus eorum inexſtinguibilis flamma charitatis, qua ardentiſſime vellent Evangelium Chriſti omnibus gentibus prædicare. (q) Sed cum vetiti ſunt loqui verbum in Aſia, & cum tentarent ire in Bithyniam, prohibiti ſunt ab Spiritu Jeſu: numquid non ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam iſtorum optabant ad fidem corda convertere, quos occulto judicio Deus Evangelium tunc nolebat audire? Aut quod Eccleſia quotidie pro inimicis ſuis orat, id eſt, pro his qui (r) necdum Deo crediderunt, numquid non ex Spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, niſi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non eſſe Dei donum? (s) Et tamen quod

Matth. 28. 19.

Act. 16. 6. & 7.

(a) Mſ. Jol. non habet, *ipſe tractator*.
(b) Edit. Mog. & Ven. *ne bonum umquam*.
(c) Edit. Lugd. & eo poſteriores, *probare poteſt*.
(d) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ipſius voluntatis*.
(e) Vox hæc, *Dei*, habetur in Mſſ. Corb. & Remig. & ex Mogunt. & Ven. editionibus.
(f) Sola Ven. editio, *ſtrati mei*.
(g) In Mſ. Jolienſi ſolo poſt hæc, *filius David*, omiſſis quæ interjacent, ſtatim additur, *Unde ait Evangeliſta, Dicebat autem de templo corporis ſui*.
(h) Editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *ad extructionem*. Corbejenſis & Remigianus Mſſ. cum edit. Mogunt. & Ven. *ad inſtructionem*. Jolianus vero codex manu exaratus, *ad conſtructionem*.
(i) Hæc verba, *ſignificaretur Filius Dei & hominis*, abſunt a Lugd. codice.
(k) Editio Lugd. *Atque ita hoc ex Deo erat, velle David, & ex Deo erat, hoc ferri a Solomone*. Quæ editio, ut veteres paſſim, *Solomonem* legit, pro *Salomone*.
(l) Editi Mogunt. & Ven. *voluerit*, ſed male. Item Mſ. Jol. *Deo nolente*: nec forte melius. Lugd. editio, *ubi facere Deus voluerit, quod omnes facere Deo volente voluerunt*: ubi *voluerit* pro *noluerit* potuit irrepſiſſe.
(m) Mſ. Jol. Mog. & Ven. edit. *Euntes docete*. Idem Mſ. *baptizantes eas*.
(n) Edit. Lugd. & poſteriores, *Apoſtolis ſuis præcepit*.
(o) Mſ. Jol. *audiſſent .... perceperunt*.
(p) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non Mog. & Ven. At Lugdun. & quæ ſecutæ ſunt editiones, *jubentis verbi*.
(q) Sic Mſ. Corb. & ex eo edit. hujus libri in append. tomi 10. Auguſtini operum. cum Lovan. & recentioribus. Mſ. Remig. *Sed cum vetiti ſunt verbum in Aſiæ loqui, & ire in Bithyniam prohibiti ſunt*. Mſ. Jol. *ſed cum voluiſſent loqui verbum in Aſia, & ire Bithyniam, prohibiti ſunt a Spiritu Jeſu*. Edit. Mog. & Ven. accedunt ferme ad Mſ. Corb. & textum noſtrum, omiſſo *cum* ante *tentarent*. Lugd. vero. *Sed cur vetiti ſunt loqui verbum in Aſia, & ire in Bithyniam? Prohibiti ſunt a Spiritu Jeſu*.
(r) Lugd. & poſteriores, *qui nondum crediderunt*.
(s) Sola Lugdun. editio, *& tunc cum pro omnibus petitur*.

pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec eſt iniquitas apud Deum, qui ſæpe poſtulata non tribuit, quæ (a) poſtulare donavit.

* alias cap. 14. Bona voluntas hominis ſic ejus propria eſt, ut nonniſi Deo inſpirante concepta ſit. Luc. 18. 19.

4. * Bonam igitur voluntatem, eam ſcilicet (b) qua adhæretur Deo, nec negandum eſt hominis eſſe propriam, & confitendum eſt Deo inſpirante conceptam. Nam cum nemo ſit bonus, niſi ſolus Deus; quale erit bonum quod auctorem non habet bonum? Naturæ quippe humanæ, cujus creator eſt Deus, etiam poſt prævaricationem manet ſubſtantia, manet forma, manet vita, & ſenſus, & ratio, ceteraque corporis atque animi bona, quæ etiam malis vitioſiſque non deſunt: (c) ſed non in his habet veri boni perceptionem, quæ mortalem vitam honeſtare poſſunt. Neque enim ignotum eſt, (d) quantum Græcæ ſcholæ, Romana eloquentia, & totius mundi inquiſitio, circa inveniendum ſummum bonum, acerrimis ſtudiis, & excellentiſſimis ingeniis laborando nihil egerint; niſi ut evaneſcerent in cogitationibus ſuis, & obſcuraretur cor inſipiens eorum, qui (e) ad cognoſcendam veritatem ſemetipſis ducibus utebantur. Si ergo quis de ærumnoſis vanitatibus & inſaniis fallacibus erubeſcens, tenebras eſſe & mortem quidquid pro lumine & vita amplectebatur intelligit, & ab his ſe conatur abſtrahere; non eſt ab ipſo, quamvis non ſine ipſo ſit, iſta converſio; nec propria virtute ad principia ſalutis enititur: ſed agit hæc occulta & potens gratia Dei, quæ remotis terrenarum opinionum & operum mortuorum favillis, (f) torrem obruti cordis exagitat, & deſiderio veritatis inflammat: non ut invitum hominem ſubigat, ſed ut ſubjectionis cupidum faciat; nec ut ignorantem trahat, ſed ut intelligentem ſequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, (g) quod utique cum ipſo homine Deus condidit, a vanitatibus & cupiditatibus ſuis, in quas neglecta Dei lege (h) defluxit, non a ſeipſo, ſed a Creatore mutatur; ut quidquid in eo (i) in melius reficitur, nec ſine illo ſit qui ſanatur, nec niſi ab illo ſit qui medetur; cujus ſumus nova creatura novumque figmentum, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.

Rom. 1. 21.

Converſio hominis licet non ſine ipſo, non tamen ab ipſo incipit.

Ephes. 2. 10.

CAPUT XIII.

Deſinitio nona Caſſiani: Omni animæ ineſſe naturaliter virtutum ſemina a Creatore inſerta. Refellitur, quia peccatum originale evertit. Virtutes in impiis veras non eſſe, ſed omnia opera eorum immunda. Virtutum ſive meritorum principia nulla in nobis ante gratiam. In ingeniis impiorum, licet multa laudabilia, non tamen veræ virtutes. Confutat id quod ex Paſtoris libro apocripho probare voluerat Collator, Hominem, etiam ante gratiam, ad bonum & malum æqualiter ſe habere.

* alias cap. 25. Collat. 13. c. 12. Definitio 9. Caſſiani: Omni animæ ineſſe naturaliter virtutum ſemina a Creatore inſerta.

* NUnc jam videamus quo diſputantis progrediatur intentio. *Dubitari ergo*, inquit, *non poteſt, ineſſe quidem omni animæ naturaliter virtutum ſemina, beneficio Creatoris inſerta. Sed niſi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire: quia ſecundum beatum Apoſtolum, neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, (k) ſed qui incrementum dat Deus. Adjacere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, etiam liber ille qui dicitur Paſtoris, apertiſſime docet: in quo duo angeli unicuique noſtrum adhærere dicuntur, id eſt, bonus ac malus; in hominis vero optione conſiſtere, ut eligat quem ſequatur. Et idcirco manet in homine liberum ſemper arbitrium, (l) quod gratiam Dei poſſit vel negligere, vel amare.* Si dubitari non poteſt, *ineſſe omni animæ naturaliter virtutum ſemina, beneficio Creatoris inſerta:* ſolus Adam prævaricatus eſt, & in peccato ejus nemo peccavit; in nullis iniquitatibus concepti ſumus, & in nullis nos matres noſtræ peperere delictis; non fuimus natura filii iræ, nec fuimus ſub poteſtate tenebrarum; qui manentibus in nobis naturaliter virtutibus, filii potius nati ſumus pacis & lucis. Abſit ab animis piorum fallacis doctrinæ inſidioſa deceptio. Virtutes cum vitiis habitare non poſſunt. *Quæ enim participatio*, inquit Apoſtolus, *juſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras?* Virtus namque principaliter Deus eſt: cui non aliud eſt habere virtutem, quam eſſe virtutem. Hujus cum participes ſumus, (m) habitat Chriſtus in nobis, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia; habitat fides, ſpes, charitas, continentia, intellectus, conſilium, fortitudo, ceteræque virtutes. Cum vero (n) ab hoc bono rece-

Pſal. 50. 7.

Ephes. 2. 3. Coloſſ. 1. 13.

Virtutes cum vitiis non ſimul conſiſtere.

2. Cor. 6. 14.

1. Cor. 1. 24.

(*a*) Mſ. Jol. *poſtulari donavit.*
(*b*) Edit. Lugd. *qua adhæret Deo.*
(*c*) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. Edit. Mog. & Ven. *ſed in his non habet veri perfectionem.* Lugd. *ſed non in aliis.* Lovan. Duac. & Colon. *ſed non in illis veri boni perceptio eſt.*
(*d*) Mog. & Ven. editi, *quod Græcæ ſcholæ.* Mſſ. Corb. & Remig. Lugd. Lov. Duac. & Colon. *quantum Græciæ ſcholæ, quantum Romana eloquentia* &c. Mſ. Jol. *Romanaque eloquentia.*
(*e*) Lugd. *ob noſcendam:* Lovan. & recentiores illa, *ad noſcendam.*
(*f*) Edit. Lugd. & recentiores, *dimotis*. Idem Lugd. codex, *terrorem*, ubi alii, *torrem:* præter Mſ. Rem. qui habet *ſcintillam* Mſ. Jol. *torrem mortui cordis.*
(*g*) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. Mog. & Ven. edit. *quod unicuique.*
(*h*) Lugd. editio, *fluxerant.*
(*i*) Mſ. Jol. omittit hæc, *in melius.*
(*k*) Hæc verba, *quia ſecundum .... ſed qui incrementum dat Deus*, omiſſa fuerant in Mſ. Remigiano & Jolienſi: in editionibus quoque Mog. Ven. & Lugd. Supra vero vox *Dei*, poſt *opitulatione*, non legitur in Remig. & Jol. Mſſ. nec in Mogunt. & Ven. edit.
(*l*) Mſ. Jol. *quo gratiam Dei poſſit negligere.*
(*m*) Edit. Mog. & Ven. *habitat in nobis qui eſt*, abſque voce, *Chriſtus.*
(*n*) Edit. Mog. & Ven. *ab hoc bonore cedimus.*

recedimus, omnia nobis e contrario oriuntur ex nobis. Diſcedente enim pulcritudine, quid ſuccedat niſi deformitas? abeunte ſapientia, quid reſideat niſi inſipientia? non regnante juſtitia, quid dominetur niſi iniquitas?

Virtutum ſemina in homine peccato everſa.

2. Virtutum itaque ſemina, quæ beneficio Creatoris inſerta ſunt, prævaricatione primi parentis everſa ſunt; nec haberi queunt, niſi eo reſtituente qui dederat. Reformabilis enim eſt natura humana (a) formatori ſuo, & eorum bonorum quæ habuit, capax eſt: ut per mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Jeſum, in eo ipſo quod ei remanſit, poſſit recuperare quod perdidit. Remanſit autem ei rationalis animus, qui non virtus, ſed virtutis habitaculum eſt. (b) Ex participatione enim ſapientiæ, & juſtitiæ, & miſericordiæ, non ſapientia, neque juſtitia, neque miſericordia; ſed ſapientes, & juſti, & miſericordes ſumus. Quæ bona, quamvis rationale noſtrum vitiis occupatum ſit, & prævaricantibus nobis Dei templum ſpiritus immundus invaſerit; poſſunt tamen rurſus in ipſum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vaſa ejus rapit, fugatoque mundi hujus ſpiritu, (c) dat Spiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis. *Qui* autem *Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus*.

Joan. 12. 31. Marc. 3. 27. 1. Cor. 2. 12. Rom. 8. 9.

* alias cap. 20. Virtutes in impiis veras non eſſe.

* 3. Puro autem iſtum veri ſimilitudine decipi, & in ſpecie falſarum errare virtutum, dum ea bona, quæ non poſſunt niſi ex Dei munere haberi; etiam in impiorum animis (d) æſtimat reperiri; ideo ſcilicet, quia multi eorum ſint juſtitiæ, temperantiæ, continentiæ, & benevolentiæ ſectatores: quæ omnia non fruſtra quidem, neque inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita honoris & gloriæ conſequuntur; ſed quia in iis ſtudiis non Deo, ſed diabolo ſerviunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam (e) tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. (f) Et ita maniſeſtiſſime patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, ſed omnia opera eorum immunda eſſe atque polluta, habentium ſapientiam non ſpiritalem, ſed animalem, non cæleſtem, ſed terrenam, non Chriſtianam, ſed diabolicam, non a patre luminum, ſed a principe tenebrarum; (g) dum & ipſa quæ non haberent niſi dante Deo, ſubdunt ei qui primus receſſit a Deo.

Opera eorum omnia immunda.

Virtutum ſive meritorū principia nulla in nobis ante gratiam.

4. Qui ergo dicit, ſine ullo opere gratiæ, *naturaliter omni animæ ſemina ineſſe virtutum*; quid laborat oſtendere, niſi de iſtis ſeminibus (h) quædam germina præcedentium Dei gratiam pullulare meritorum? Denique ut videretur aliquid gratiæ tribuiſſe: *Ad perfectionis*, ait, *incrementum ſemina hæc pervenire non poterunt, niſi opitulatione Dei fuerint excitata*: ut ſcilicet opitulatio Dei ſit cohortatio atque doctrina, mens autem, quæ virtutum eſt opulenta ſeminibus, utatur facultate quam poſſidet; ad hoc tantum juvanda, ut earum virtutum adprehendat culmina, quarum ſibi ſcit ineſſe principia. * Igitur (i) ſecundum iſtum humana anima ſic ædificabitur in Dei templum, ut non accipiat fundamentum præter quod aliud nemo poteſt ponere, quod eſt Chriſtus Jeſus. Quando autem hoc fundamentum (k) incipitur, niſi quando fides in audientis corde generatur? Quæ ſi naturaliter ineſſet, non cœptum ibi eſt aliquid, ſed (l) ſuperſtructum. Superflue ergo infidelis videbatur, qui fidem habebat antequam crederet. Hoc autem & de aliarum virtutum principiis poteſt dici, quas gratia augere debeat quia ſunt, non donare quia deſunt. Sed aliud nos omnia ſanctarum ſcripturarum eloquia docent. Legimus principium eſſe ſapientiæ timorem Domini, & legimus donum Dei hanc eſſe virtutem. *Timor*, (m) inquit) *Dei ſuper omnia ſe ſuperpoſuit: beatus homo* (n) *cui donatum eſt habere timorem Dei*. Cum ergo timor Dei principium ſit ſapientiæ; quæ virtus haberi poteſt ſine ſapientia, (o) cui ex timore principium eſt? Beatus apoſtolus Petrus, *Gratia vobis*, inquit, *& pax adimpleatur* (p) *in recognitione Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui nunc omnia nobis divina virtute ſua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donavit*. Numquid ait, Qui virtutum ſemina, quæ naturaliter habebamus inſerta, opitulatione ſua excitavit in nobis? (q) Sed ait, *Qui nunc omnia nobis, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donavit*. (r) Quod dicendo, cujus virtutis initium in natura poſuit, quod non ab eo collatum ſit, qui cuncta donavit? Propter quod & beatus Paulus: *Quid enim habes*, inquit *quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?*

* alias cap. 20. 1. Cor. 3. 11.

Prov. 1. 7.

Ibid. 9. 10. Eccl. 25. 14. & 15.

2. Petr. 1. 2.

1. Cor. 4. 7.

5. Ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, non per naturam, quæ vitiata eſt, habe-

In ingeniis impiorum licet multa laudabilia, non tamen vere virtutes.

(a) Editi Mog. & Ven. *a formatore ſuo*.
(b) Mſ. Jol. omittit præpoſitionem, *Ex*.
(c) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mogunt. & Ven. At Lugd. & illo recentiores, *largitur nobis Spiritum*.
(d) Editi Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *exiſtimat*.
(e) Edit. Mog. & Ven. carent hac particula, *tamen*.
(f) Edit. Mog. & Ven. *etiam*.
(g) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſ. cum editis Mog. & Ven. At Lugd. & poſteriores edit. *dum per ea ipſa quæ non haberent niſi dante Deo, ſubduntur ei*, &c.
(h) Mſſ. Corb. Jol. & edit. Mog. & Ven. *quædam ſemina*.
(i) Edit. Lugd. & poſteriores, *ſecundum iſtud*.
(k) Edit. Mog. & Ven. *accipitur*.
(l) Lugd. & eo recentiores, *ſuperinſtructum*.
(m) Mſ. Jol. *Timorem*, inquit, *Dei ſuper hæc omnia poſuit*. Lugd. editio, *Timorem Domini*, inquit, *ſuper omnia poſui*. Lov. Duac. & Col. *Timor Domini*, inquit, *ſuper omnia ſe ſuperpoſuit*.
(n) Mſſ. Corb. & Remig. *beatus homo*. Hanc vocem *homo* parenteſi incluſerant Lov. Duac. & Colon. ut dubiæ auctoritatis: omittunt Mog. Ven. & Lugd. Mſ. Jol. *beatus vir*: Pro *timorem Dei*. Mſ. Jolienſ. Lugd. & eo poſteriores habent, *timorem Domini*.
(o) Lugd. & poſteriores, *cujus*.
(p) Editi Mog. & Ven. *in cognitione .... omnia in nobis*.
(q) Lugd. editio, *an, quæ ad vitam & pietatem pertinent donavit*, ceteris omiſſis.
(r) Hæc phraſis tota omittitur in Mogunt. & Ven. In qua edit. Colon. pro *collatum ſit*, habet, *collocatum ſit*.

habemus; ſed per gratiam, qua natura reparatur, accepimus. Nec ideo (a) æſtimare debemus in naturalibus theſauris principia eſſe virtutum, quia multa (b) laudabilia reperiuntur etiam in ingeniis impiorum: quæ ex natura quidem prodeunt; ſed quoniam ab eo qui naturam condidit receſſerunt, virtutes eſſe non poſſunt. Quod enim vero illuminatum eſt lumine, lumen eſt; & quod eodem lumine

1. Cor. 1. 18. caret, nox eſt. (c) Quia *ſapientia hujus mundi ſtultitia eſt apud Deum*. Ac ſic vitium eſt, quod putatur eſſe virtus: (d) quandoquidem ſtultitia eſt, quod putatur eſſe ſapientia. (e) Quando autem fieri poteſt, ut qui in naturalium virtutum ſeminibus, quæ iſte magnificat, gloriantur, ipſas virtutes ſuas ei doctrinæ ſubji-

1. Cor. 3. 18. ciant provehendas, quæ dicit, *Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe, ſtultus fiat, ut ſit ſa-*

1. Cor. 1. 21. *piens?* &, *Quia in ſapientia Dei non cognovit hic mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes*. Quid illa (f) ſcientiæ ſapientiæque præſumptio magis ineptum eſſe cenſeat, magiſque ridendum, niſi Spiritus Dei aſpernationem ſubegerit ſuperborum, rationeſque illas quæ ignotæ veritati, canina facundia repugnabant, gratiæ ſuæ virtute deſtruxerit: ut ſemen verbi præſulcata cordis terra concipiat, & dignos æternis horreis fructus Dei agricultura producat?

* aliàs cap. 10. Paſtoris liber nullius auctoritatis.

* 6. (g) Poſt illud autem nullius auctoritatis teſtimonium, quod diſputationi ſuæ de libello Paſtoris inſeruit, ex quo oſtendere voluit, inter boni & mali angeli contrarias ſuaſiones, ita omnem hominem naturali judicio & propriæ diſcretioni eſſe commiſſum, ut ei non plus a Deo præſidii, quam a diabolo ſit periculi, addidit (h) definitionis ſuæ regulam, dicens: *Et idcirco manet in homine liberum ſemper arbitrium*, (i) *quod gratiam Dei poſſit vel negligere, vel amare*. In qua ſententia etiam hoc quod ait, (k) in homine remanere ſemper liberum arbitrium, ex aliqua parte non conſtat; ſi quidem multa millia infantium in regnum Dei aſſumptorum, aut a regno Dei extraneorum, ſine ullius ſuæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiant, aut amittant; multique excordes ad omnia prorſus & fatui, per ſacramentum regenerationis ab æternæ mortis vinculis eruantur. Accipiamus tamen ita hoc dictum, ut ad eos proprie pertineat hæc defini-

tio, qui uti poſſunt libera voluntate. Itane li- Caritas ex Dei munere.

bera eſt illa libertas, (l) ut quantum ex ſe habeat faſtidii ut negligat gratiam Dei, tantum ex ſe habeat delectationis ut diligat? Itane illum (m) vetuſtæ infidelitatis glacialem rigorem nullus meridiani caloris ſpiritus relaxavit, & torpor mentis obſtrictæ de ſuo algore concaluit; (n) & dicente Domino, *Ignem veni mit-* Luc. 12. 49.

tere in terram, nulla ad cor frigidum ſcintilla pervenit, & cinis mortuus a ſemetipſo in flammam caritatis exarſit? Nihil tale (o) in iſtis gratiæ amatoribus factum eſt, quale illi experti ſunt, qui dicebant, *Nonne cor noſtrum erat* Luc. 24. 32.

ardens, (p) *cum eſſemus cum illo in via, & aperiret nobis Scripturas?* Sed nec illud in eiſdem actum eſt, quod (q) in Lydia, civitatis Thyatirorum purpuraria, quæ inter mulieres, quibus illic Apoſtolus prædicabat, ſola tunc oſtenditur crediſſe, *Cujus*, inquit, *cor aperuit* Act. 16. 14.

Deus, ut intenderet his quæ a Paulo dicebantur? Et tanta eſt ſecundum iſtum liberi arbitrii

---

(a) Edit. Mog. & Ven. *ſed per naturam, quæ gratia reparatur, accepimus*: quam partem præterit omnino editio Lugd.

(b) Lugd. & poſteriores, *exiſtimare*.

(c) Lugd. & recentiores, *laudanda*.

(d) Mſ. Jol. *Quid ſapientia hujus mundi? Stultitia eſt*. Editiones Mogunt. & Ven. *Ac ſi vitium eſt, quod putatur eſſe ſapientia, quando ſtultitia eſt, quod putatur eſſe virtus*.

(e) Ita legunt uniformiter. Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. edit. At Lug. Lovan. Duac. & Colon. *Quomodo autem fieri poteſt, ut is qui in naturalium virtutum ſeminibus exuberare ſe putat, quas ipſe magnificas eſſe gloriatur*, (Lov. Duac. & Colon. in margine, *quæ iſte magnifica gloriatur*) .... *ſubjiciat*.

(f) Ita hunc locum exhibent Mſſ. Corb. & Remig. nec non edit. Mogunt. & Ven. quæ editiones pro *præſulcata*, habent *præſulcati cordis*. At Lugd. & ea recentiores. *Quid illa ſcientia, ſcientiæque præſumptio, magis ineptum cernat .... quæ ignotæ virtuti*. Mſ. Jol. *Quid illa inſcientius ſapientia; quid illa præſumptione magis ineptum, magiſque ridendum, niſi ignitæ veritati .... præſulcati cordis*.

(g) Ita legimus in Mſſ. Corb. & Remig. nec non in edit. Mogunt. & Ven. Mſ. Jol. ſic habet locum iſtum, *Illud autem nullius eſt auctoritatis teſtimonium quod .... ex quo oſtendere voluit inter boni & mali angeli .... Poſtea vero addidit definitionis ſuæ regulam*. Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. *& quo oſtendere voluit, inter boni & mali contrarias ſuaſiones &c. addidit* &c. Vide ſupra initio capitis hujus.

(h) Mſſ. Corb. Lugd. & poſteriores editiones, *definitioni ſuæ*. Mſſ. Remig. & Jol. ut Edit. Mog. & Ven. *definitionis ſuæ*.

(i) Edit. Lugd. & poſteriores, *quo gratiam Dei poſſit*.

(k) Sic Mſſ. Corb. & Remig. & Jolienſis. Edit. Mog. & Ven. *remanere in homine liberum ſemper*. Lugd. & recentiores, *manere in homine liberum ſemper arbitrium*.

(l) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. *ut tantum ex ſe habeat* &c. Edit. Lugd. Lov. Duac. & Colon. ut in textu. Lugd. pro *delectationis* habet *dilectionis*: idemque in marginem conjecerunt Duac. & Colon.

(m) In Mſ. Jol. abeſt, *vetuſtæ*. In Remig. legitur, *itane vetuſtæ ullum*.

(n) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. At vero Lugd. & poſteriores, *ut dicente Domino .... ſcintilla pervenerit .... in flammam caritatis exarſerit*.

(o) Edit. Lov. Duac. & Colon. *in iſtius gratiæ damnatoribus*: in margine, *in iſtis*. Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. & antiqua Lugd. *in iſtis gratiæ amatoribus*; quæ ad oram libri notatum præfert, *Forte legendum eſt, in iſtis gratiæ damnatoribus*. Mſſ. & antiquiorum ex editis lectio præferenda viſa eſt: in qua hanc ſententiam & proxime ſequentes, non ſimpliciter, ſed figurate accipiamus per interrogationem ex judicio eruditiſſimorum virorum, qui operum S. Auguſtini editionem ultimam procurarunt.

(p) Edit. Mog. & Ven. addunt, *in nobis*. Alii codices noſtri minime.

(q) Mſ. Corb. Lugd. & poſteriores editiones, *de Lydia*. Idem Mſ. cum Remig. & Jol. *cor aperuit Deus*. Alii, *cor aperuit Dominus*.

trii (a) incolumitas & facultas, ut caritatem, quæ in omnium arce virtutum eſt, non ex Dei munere, ſed ex ſola habeant voluntate. Quid ergo in anima a ſuo ædificatore (b) reparatur? aut qua largitate gratiæ fiet ornatior, ſi illa ſunt ei propria, ſine quibus non poſſunt prodeſſe donata? Sed Apoſtolus, qui profitetur, [1. Cor. 13. 2. & 3.] ſine charitate non operationes miraculorum, non ſcientiam, non fidem, non prophetiam, non erogationes divitiarum, non ipſam ſæviſſimorum ſuppliciorum prodeſſe tolerantiam; unde habeatur ipſa charitas non tacet: [Rom. 5. 5.] *Quoniam charitas*, inquit, *Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis:* &, [Epheſ. 6. 23.] (c) *Pax*, inquit, *fratribus cum charitate & fide, a Deo Patre & Domino Jeſu Chriſto*. Sanctus etiam Joannes apoſtolus inſtruat nos, unde hujus boni cœperimus eſſe participes. [1. Joan. 4. 7.] *Cariſſimi*, inquit, *diligamus nos invicem, quia dilectio ex Deo eſt*. Et ne (d) poſſemus opinari, ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic (e) ſatus eſſet affectus: [Ibid. ℣. 10. Ibid. ℣. 19.] paulo poſt ait; *Non quod nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe dilexit nos:* & iterum, *Nos diligamus Deum*, (f) *quia prior dilexit nos*. Agnoſcat ergo humana egeſtas, hoc quod de quibuslibet bonis recte dicitur, multo rectius ſibi dici de eo, ſine quo bona cuncta non proſunt; [1. Cor. 4. 7.] (g) *Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?*

CAPUT XIV.

Caſſianus liberi arbitrii vigorem demonſtrare aggreſſus. Definitio decima Caſſiani: Job ſuis viribus viciſſe diabolum, non auxilio gratiæ: niſi quatenus Deus non majorem tentatori dedit poteſtatem, quam illi noverat ineſſe virtutem. Caſſiani fraus: catholicam ſententiam de gratia in diſputationis principio prædicat, & eamdem poſtea impugnat. Ad præcipitia Pelagiana gradatim decurrit.

[* alias cap. 11. Caſſianus liberi arbitrii vigorem demonſtrare aggreſſus.]

* POſt hæc autem, (h) cum tantum homini tribuiſſet ante gratiam, quantum eis fructuoſiſſimum eſt habere per gratiam, addidit quædam perplexa atque confuſa, ad vigorem liberi arbitrii demonſtrandum; & de his quæ jam donatis ſibi (i) viribus facit, vult illa munire quæ ei naturaliter ineſſe definit; ut quod eſt per adjutorium Dei perfeciſſe, hoc ſit ex liberi arbitrii libertate cœpiſſe. Verum hæc ut tolerabilia tranſeamus: quia & nos liberum arbitrium ideo dicimus, bonæ voluntatis affectum fideique principium, operante gratia concepiſſe, ut per hæc quæ illi nullo merito præeunte donata ſunt, ea quæ (k) operaturo ſunt promiſſa mereatur; ab illo ſemper petens poſſe aliquid boni facere, qui ait, *Sine me nihil poteſtis facere*. [Joann. 5.] * His itaque prætermiſſis, id quod de ſancti Job paſſionibus poſuit, retractemus, ait enim: [* alias cap. 12. Definitio 10. Caſſiani: Job ſuis viribus viciſſe diabolum, non auxilio gratiæ, niſi quatenus Deus non majorem tentatori dedit poteſtatem, quam illi noverat ineſſe virtutem. Collat. 3. cap. 14.] *Quod etiam in Job probatiſſimo athleta ſuo, cum eum diabolus expetiſſet ad ſingulare certamen, divinam legimus providiſſe juſtitiam. Si enim contra inimicum, non ſua virtute, ſed Dei ſolius fuiſſet gratia protegente congreſſus, & abſque ulla virtute* (l) *patientiæ ſuæ, divina tantum opitulatione ſuffultus, multiplices illas ac tota inimici crudelitate quæſitas tentationum moles & exitia pertuliſſet; quomodo non illam calumnioſam diabolus, quam prius emiſerat vocem, adverſus eum juſtius iteraſſet, Numquid Job gratis* (m) *colit Deum? Nonne tu vallaſti eum,* (n) *ac domum ejus, & univerſam ſubſtantiam ejus per circuitum?* [Job. 1. 9.] *Sed aufer manum tuam, hoc eſt, ſine eum ſuis mecum viribus decertare, niſi* (o) *in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cum nullam hujuſcemodi querimoniam calumnioſus hoſtis poſt conflictum audeat iterare; non Dei, ſed illius ſe victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuiſſe credenda ſit, quæ tantam tentatori tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem: non eum ab illius impugnatione ſic protegens, ut nullum virtuti humanæ relinqueret locum; ſed hoc tantum procurans, ne violentiſſimus inimicus animam ejus amentem faciens* (p) *& impotem ſenſu, impari eum atque iniquo certaminis pondere prægravaret.*

[* alias cap. 13.] * 2. Quis hæc prædicari (q) a catholicis inter catholicos crederet, niſi quæ in collocutionibus domeſticis ſæpe defenſa ſunt, etiam ſcripta legerentur? Itane in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obtutus, & a cunctis Eccleſiæ

(a) Editi Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *Vel incolumitas vel facultas, ut .... habeat*. Lugd. *habeant*; cum Mſſ. Corb. Remig. & Jol. & Mogunt. & Ven.

(b) Lugd. & illo recentiores, *parabitur*.

(c) Edit. Mog. & Ven. conformiter textui Apoſtolico. *Pax, inquit, fratribus, & caritas cum fide*.

(d) Mſ. Remig. cum Lugd. & poſterioribus editis, *poſſimus*.

(e) Mſ. Remig. *hic ſalutis eſſet affectus*. Mſ. Jol. *hic eſſet affectus*. Mſ. Corb. *hic ſaltus*. Edit. Lugd. *hic ſalvus eſſet effectus*.

(f) Mſ. Jolienſ. *quoniam ille prior*. Poſterior hic Scripturæ locus aberat ab edit. Lugd.

(g) Hic locus deſideratur in Mſ. Jol.

(h) In Mſ. Jol. ac Mog. & Ven. deeſt, *autem*. Poſt pauca Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *quantum ei fuerat fructuoſiſſimum, addidit quædam perplexe atque confuſe*. Mogunt. & Ven. *addit:* cetera ut in textu.

(i) Edit. Mog. & Ven. *virtutibus*. Idem margini appoſuere Lov. Duac. & Colon. Poſtea Mogunt. *vult illa unire*. Ven. *venire*. Deinde iidem codices, *arbitrii libertate:* ubi Lugdun. & poſteriores, *per arbitrii libertatem*. Mſſ. tres *ex arbitrii libertate*.

(k) Edit. Lugd. & poſteriores, *operaturis*.

(l) Edit. Mog. & Ven. *ſapientiæ ſuæ ... & exitium pertuliſſet*.

(m) Lugd. & recentiores, *colet Deum*.

(n) Hæc verba, *ac domum ejus*, non legimus in Mſſ. Remig. & Jol. nec in Lugd.

(o) Mſ. Jolienſ. *in faciem*, abſque pro nomine, *tuam*. Ven. editio, *maledixerit tibi*.

(p) Mſ. Jol. *& impotem ſenſus*.

(q) Edit. Mog. & Ven. *catholicis*, ſine præpoſitione *a*: & infra pro *collocutionibus*, Lugd. & recentiores illo habent, *colluctationibus*, nec diſſentit Mſ. Jolienſ.

Caſſiani fraus: catholicam ſententiam de gratia in diſputationis principio prædicat, & camdem poſtea impugnat.

clefiæ filiis ſpiritus ſcientiæ & pietatis abſceſſit, ut non (a) erubeſcant ingerere ſe judiciis legentium tam inhoneſta mendacia? Vir gravis, doctor ſapiens, verax magiſter, redde nobis catholicam definitionem, qua inter initia diſputationis tuæ aures noſtras menteſque cepiſti. Pronuntiaveras (b) fidem Chriſtiana voce eccleſiaſticam, *Non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium: qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum; qui & inſpirat quæ bona ſunt, & exſequitur, & conſummat in nobis:* (c) & hujus ſententiæ ſoliditate omnia hoſtilium reliquiarum machinamenta confregeras. Cur profeſſione mutata, quod deſtruxiſti ædificas, quod tuebaris impugnas? Cur invictiſſimæ veritatis (d) arce deſerta, gradatim ad præcipitia Pelagiana decurris? Qui enim definieras, neque ſanctarum cogitationum, neque piarum voluntatum, neque bonorum actuum ex nobis eſſe principia; ſed inſpiratione Dei gratiæque ejus auxilio bona in nobis cuncta generari, & ad profectum perfectionemque perduci: paulo poſt cœpiſti donis gratiæ liberi arbitrii æquare conatus; ut principia quæ Deo adſignaveras, poſſe hominem a ſemetipſo habere monſtrares, dicendo, *Quia etiam ſuis interdum motibus homo ad virtutum appetitus (e) poſſit extendi, ſemper vero a Domino indigeat adjuvari:* & iterum dicendo; *Etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum eſt, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamen niſi a Domino dirigantur, (f) ad conſummationem virtutum pervenire non poſſint.* Et poſt hæc, ut quoſdam præveniri (g) a gratia oſtenderes, in quorumdam autem præeuntibus meritis cauſſam percipiendæ gratiæ collocares, dixiſti, *Quid ex quo pendeat dubitari: id eſt, utrum, quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, miſereatur noſtri Deus; an quia Deus miſereatur, conſequamur bonæ voluntatis initium.* Quas, duas regulas ne in ambiguo relinquere, (h) utramque exemplis, ut tibi viſum eſt idoneis, munire curaſti; unam de Pauli & Matthæi coactitia converſione confirmans, (i) aliam de Zacchæi & latronis voluntaria fide roborans; quorum deſiderium (k) tam violentum dicis fuiſſe, *ut ad invadendum regnum cælorum ſpecialia vocationis (l) monita prævenirent.* Deinde progreſſu diſputationis, ut incolumitatem interioris hominis patefacias; ipſum *Adam concepiſſe quidem, quam non habebat, (m) ſcientiam mali; ſed quam acceperat boni ſcientiam, non amiſiſſe* confirmas. Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare voluiſſes; in id uſque prolapſus es, ut proclamares, *Cavendum nobis eſſe, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi quod malum eſt, humanæ adſcribamus naturæ.* Et ne hanc (n) naturam ullas in prævaricatione Adæ crederemus amiſiſſe virtutes, definiſti tam incolumes eſſe omnium hominum animas naturaliter, quam fuit primi hominis ante peccatum, dicendo, *Dubitari ergo non poteſt, ineſſe omni animæ naturaliter virtutum ſemina beneficio Creatoris inſerta.* Conſideratis ergo his definitionibus tuis, non eſt occultum, quantum ab illius ſententiæ ſanitate deſciveris, in qua quod tribuendum erat gratiæ, fallaciter prædicando, catholicarum tibi aurium judicia conciliare voluiſti; quibus de (o) præmiſſæ profeſſionis fronte ſecuris, facile ſequentia irreperent, ſi prima placuiſſent.

Supra c. 2. n. 2.

Jacob. 1. 17.

Ad præcipitia Pelagiana gradatim decurrit.

Supra c. 3. n. 1.

Supra c. 4. n. 2.

Supra c. 5. n. 1.

Supra c. 7. n. 1.

Supra c. 9. n. 2.

Supra c. 11. n. 2.

Sup. c. 12. n. 1.

CAPUT XV.

Libero arbitrio quantas vires tribuat Caſſianus. Job in conflictu cum diabolo ſua ipſius virtute viciſſe putat. Contra probatur Job viciſſe auxilio Dei. Tolerantiæ fortitudo non niſi ex gratia Dei. Caſſiani error, virtutem reſiſtendi habuiſſe Job ex libero arbitrio, non ex gratia.

* alias c. 14. Libero arbitrio quantas vires tribuat Caſſianus.

* SEd hactenus ne in totum videreris a præfixa regula diſcrepare, ita virtutum meritorumque principia (p) a libero arbitrio ad gratiam tranſtuliſti, (q) ut ipſos bonorum deſideriorum voluntarios motus ſine auxilio Dei nec provehi fatereris poſſe, nec perfici: nunc vero remoto longius Deo, & a ſuſtentatione hominis ſeparato, tantam libero arbitrio (r) potentiam tribuis, ut non ſolum amiſſionem multiplicium facultatum, & totius ſimul familiæ

(a) Lugd. & Lov. *ut non erubeſcant ingerere judiciis legentium tam inhoneſto mendatio.* Edit. Mog. & Ven. *ut non erubeſcat ingerere judicio legentium tam inanes fabulas, tam inhoneſta mendacia vir gravis*, &c. Mſ. Jol. *ut non erubeſcant .... tam inanes fabulæ tam inhoneſta mendacia? Vir gravis* &c. In ora Duac. & Colon. qui legunt ut Mogun. & Ven. poſt *tam inhoneſta mendacia*, appoſito comate? *Vir gravis* &c.

(b) Ita Mſſ. Corb. & Remig. cum edit. Mog. & Ven. At Lugd. & illo recentiores editiones, *fidem Chriſtianam, voce eccleſiaſtica.* Mſ. Jol. *fide Chriſtiana, voce eccleſiaſtica.*

(c) Mſ. Jol. *hujus enim.*

(d) Mſ. Jol. *arce deſtructa.*

(e) Lugd. & poſteriores, *poſſet extendi, ſemper vero a Domino indiget adjuvari.*

(f) Mſ. Jol. *ad conſummationem pervenire*, omiſſa hac voce, *virtutum.*

(g) Mſ. Remig. & edit. Lugd. *ad gratiam.*

(h) Edit. Mog. & Ven. *utrumque.*

(i) Mſ. Jol. Lugd. edit. & poſteriores, *alteram.*

(k) Edit. Mog. & Ven. *tam volens.*

(l) Mſ. Jol. *merita.*

(m) Editio Lugd. *conſcientiam mali, ſed quod acceperat, etiam boni ſcientiam non amiſiſſe.*

(n) Editio Lugd. *naturas ullas.* Edit. Mogun. & Ven. pro *animas*, habent *animos.*

(o) Mſſ. Corb. & Remig. Edit. Mogunt. & Ven. *præmiſſæ promiſſionis.*

(p) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſ. cum Edit. Mog. & Ven. Lugd. vero, & poſteriores, *ad liberum arbitrium a gratia tranſtuliſti, ut ipſos &c.*

(q) Mſ. Jol. *ut ipſorum bonorum voluntarios motus*, omiſſa voce, *deſideriorum.* Poſteriores editiones Lugd. & aliæ paulo poſt, *patereris* habent, ubi Mſſ. & antiquiores Mog. & Ven. *fatereris.*

(r) Mſ. Jol. *potentiam tribuiſti.*

liæ ac neceſſitudinum acerbiſſimum finem conſtanter æquanimiterque ſuſcipiat; ſed ipſius quoque corporis proprii ineffabiles cruciatus propoſito nudæ voluntatis evincat. Et ut dubitari hinc diſputante te nequeat, ſancti Job conſtitutis exemplum, qui adverſus illam inſignem diabolicæ ſævitiæ crudelitatem ſine Dei præſidio decertarit: & argumento probare niteris, quod ipſe cruentiſſimus inimicus confeſſus ſit, non Domini, ſed Job ſe virtute ſuperatum, in eo quod ſibi in graviore conflictu gratiam Dei obſtitiſſe non dixit: quaſi vir ille in damnis atque orbitatibus debuerit ſuperna protectione circumtegi, in carnis autem ſuæ animæque tormentis non eguerit adjuvari. Si ergo hac magnitudine animi, (a) quam illata per ſingulos omneſque artus tot mortium pœna non ſuperat, (b) nihil inter ſanctorum palmas memorabilius, nihil invenitur illuſtrius; (c) eamque adſeris, ex humana tantum virtute ſubſiſtere: quid erit laudis ac meriti, quod inter ſtudio quietis & pacis nequeat arbitrii obtinere libertas, quam in tanti fine certaminis de ſuis viribus coronaſti?

Job in conflictu cum diabolo ſua ipſius virtute viciſſe Caſſianus putat.

Contra probatur Job viciſſe auxilio Dei.

2. Quæro igitur abs te, videatur ne tibi vir iſte, cum illis quæ legimus ſuppliciis probaretur, habuiſſe (d) in ſe Spiritum ſanctum? Si habuiſſe dicis; certum eſt quia Deus quem non deſeruit, adjuvit. Si autem receſſiſſe ab eo Spiritum-ſanctum dixeris; propheticus te ejuſdem ſermo convincit, dicentis, *Scio enim quod Redemptor meus (e) vivat, & in noviſſima die de terra ſurrecturus ſim, & rurſus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo (f) Deum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.* Quod ſi de incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti, ac reſurrectione ejus qui eſt primitiæ dormientium, & de ſpe redemtionis, quæ in ipſo repoſita eſt omnibus ſanctis, recte intelligitur prophetatum; manifeſte apparet non diſceſſiſſe a templo ſuo gratiam Dei; & feciſſe jam tunc Dominum (g) in hoc ſancto ſuo, quod poſtea in Apoſtolis & Martyribus ſuis ſpondebat eſſe faciendum, dicens, *Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.* Quid cum idem ſanctus ineptis conſolatoribus reſponderet, (h) nonne in Dei fidebat auxilio, dicens, *Qui deridetur ab amico ſuo, ſicut ego, invocabit Dominum, & exaudiet eum?* Aut neſciebat (i) ex illo ſe habere quod habebat, de quo ait, *Apud ipſum (k) ſapientia & fortitudo, ipſe habet conſilium & intelligentiam:* (l) & de quo dicit, *In cujus manu anima omnis viventis, & ſpiritus univerſæ carnis hominis:* & iterum, *Expecto*, inquit, *donec veniat immutatio mea: vocabis, & ego reſpondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram; tu quidem greſſus meos dinumeraſti, (m) ſed parcis peccatis meis: ſignaſti quaſi in ſæculo delicta mea, ſed curaſti iniquitatem meam.* Non ergo (n) deſeruerat Dominus, quem curabat: neque opem ſuam abſtulerat ab eo, cui purificatoria remedia, quibus clarius niteſceret, admovebat.

Job. 19. 25.

Matth. 10. 19.

Job. 12. 4.

Ibid. 13.

Ibid. 10.

* 3. Ad hanc (o) paſſionum tolerantiam, in qua hic ſanctus emicuit, etiam ille erat præparatus a Domino, qui dicebat, *Nam etſi ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es:* & illud, (p) *Salus juſtorum a Domino & protector eorum eſt in tempore tribulationis.* Ad hanc tolerantiam etiam ille (q) erat præparatus a Domino, qui & credere in Chriſtum, & pro Chriſto pati referebat ad Chriſtum; dicens; *Juſtificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum; per quem & acceſſum habemus (r) per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei: non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis.* Et iterum; *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sicut ſcriptum eſt, Quia propter te mortificamur tota die, (s) æſtimati ſumus ut oves occiſionis: (t) ſed in his omnibus ſuperamus per eum qui dilexit nos.* Hujus tolerantiæ fortitudo (u) unde deſcenderit, beatus Petrus, & in illo omnis Eccleſia, Veritatis ipſius voce diſcebat, dicentis; *Ecce Satanas poſtulavit (x) ut cerneret vos velut triticum; ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fi-*

* alias cap. 11. Tolerantiæ fortitudo nonniſi ex Dei gratia.

Pſ. 22. 4.

Pſ. 36. 39.

Rom. 5. 1.

Rom. 8. 35.

Pſ. 43. 22.

Luc. 22. 31.

des

(a) Mſ. Jol. *qua illata*, &c. ut in textu. Edit. Mog. *qua illata*. Ven. *qua illatam.... mortium pœnam ſuperat.*
(b) Mſſ. Corb. & Remig. *nihil plus intra* (Remig. *inter*) *ſanctorum palmas* &c.
(c) Edit. Mog. & Ven. *cumque*, Lugd. *eaque*.
(d) Mſ. Jol. caret his, *in ſe*: tum vero *dicens*, *Scio quod*.
(e) Edit. Mog. & Ven. *vivit & in noviſſimo de terra ſurrecturus ſum*.
(f) Mſ. Jol. *Deum Salvatorem meum .... repoſita eſt ſpes mea*, omiſſo pronomine, *hæc*.
(g) Edit. Mog. & Ven. *in ſancto ſuo*.
(h) Edit. Colon. *non in Dei*, & poſt pauca edit. Mogunt. & Ven. *invocabit Deum*. Mſ. Remig. *& ipſe exaudies*.
(i) Mſ. Jol. *ab illo*: ceteri, *ex illo*.
(k) Mſ. Remig. *fortitudo & ſapientia*.
(l) Lugd. & poſteriores editi, *& quod dicit*.
(m) Mſſ. Corb. Remig. cum Mog. & Ven. *parcens*. Mſ. Jol. *parces*.
(n) Mſ. Jol. *deſeruerat Deus*.
(o) Edit. Mog. & Ven. non habent, vocem hanc *paſſionum*. Lugd. editio paulo poſt, *in qua hic ſpiritus emicuit*.
(p) Mſ. Jol. *Salus autem juſtorum*.
(q) Lugd. Lov. Duac. & Colon. *erat paratus*.
(r) Hic editiones Mog. & Ven. addunt hæc, *per fidem*: quæ habentur & in textu Apoſtoli. Lugd. & poſteriores, *in gratia iſta*. Colon. *in gloria iſta*.
(s) Lugd. & recentiores, *exiſtimati ſumus*.
(t) Mſ. Jol. *& in omnibus*. Mſ. Remig. *& in his omnibus*.
(u) Lugd. & poſteriores, *unde deſcenderet*.
(x) Mſſ. Remig. & Jol. *ut cribraret vos*.

des tua. Quiſquis igitur (a) in tribulationibus non deficit, ab illo ſe non dubitet adjuvari, ad quem quotidie corda univerſorum fidelium clamant, (b) *Ne inferas nos in tentationem, ſed libera nos a malo*: quoniam (c) *Cuſtodit Dominus animas ſanctorum ſuorum, de manu peccatorum liberabit eos*.

Matth. 6. 13. *Pſ. 96. 10.*

Caſſiani error, virtutem reſiſtendi habuiſſe Job ex libero arbitrio, non ex gratia.

2. Quod autem dicis, *Gratiam Dei ab Job ex eo* (d) *intelligendum non penitus receſſiſſe, quod tentatori ejus tantam Deus* (e) *tentandi dederit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem*: nonne rectius veraciuſque loquereris, ſi ubi dixiſti, *Quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem*; (f) diceres potius, quantam & illi reſiſtendi noverat ſe dediſſe virtutem? (g) In ejus enim verbi correctione, totam iſtam gloriam, quam humanis viribus adſignare voluiſti, ſobrietate aliqua temperaſſes; ut illa mirabilis in tanta afflictione patientia, (h) & Dei adjutorio & libero hominis adſcriberetur arbitrio. Sed veritus es naturæ humanæ minuere laudem, ſi ei profitereris a Deo datam eſſe virtutem. (i) Ideo conflictus illius atque victoriæ non vis credi cooperatorem Deum fuiſſe, ſed tantummodo ſpectatorem: ut cui (k) perſuadere poteris, per naturalem liberi arbitrii facultatem tam arduum certamen evictum; dubitare non audeat in levioribus cauſis multo liberiores eſſe bonæ voluntatis effectus; atque ita (l) in illius damnatæ ſententiæ foveam cadat; qua dicitur, ideo nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius (m) poſſimus implere per gratiam; tamquam etſi gratia non daretur, non quidem facile, ſed tamen poſſemus, etiam ſine illa, implere divina mandata. Quod quia catholici Pontifices dignum anathemate cenſuerunt;
„ utendum nobis eſt eo quo uſi ſunt teſtimo-
„ nio, dicentes, De fructibus enim mandato-
„ rum Dominus loquebatur, ubi non ait, (n)
„ Sine me difficilius poteſtis facere: ſed ait,
„ *Sine me nihil poteſtis facere*.

Carthag. Conc. can. 5. ſeu 6. V. append.

Joan. 15. 37.

CAPUT XVI.

Quod ſupra docuerat Caſſianus Centurionis evangelici exemplo confirmare nititur: cujus Definitio undecima eſt: Nullius laudis ac meriti eſſe, ſi id in eo Chriſtus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet. Contra probat S. Proſper, quod laus & meritum per gratiam non auferatur. Fidei quoque & bonis operibus laudem ac meritum tribui, ſine præjudicio gratiæ.

* His autem definitionibus tuis, quas credidiſti idonea auctoritate munitas, tamquam de conſenſu legentium ſecurus, adjungis, Solere interdum Deum ad fidem noſtram probandam plus offerre quam ſufficit, ut (o) quam firma ſit credentium fides, poſſit agnoſci. Et hoc exemplo illius Centurionis oſtendis, qui cum pueri ſui (p) poſceret curationem, Dominuſque ſe ad domum ejus iturum eſſe promitteret (q) reſponderit, *Non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed dic tantum verbo, & ſanabitur puer meus*. In quo eum Dominus tali admiratione laudaverit, ut pronuntiaret non ſe inveniſſe tantam fidem in Iſrael. (r) Et exigua concluſione pene totum Pelagianum dogma confirmas, dicendo, *Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo* (s) *Chriſtus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet*. Falſo ergo ſcriptum eſt, *Quia nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det*. Falſo prædicavit Apoſtolus, cum de eadem virtute loqueretur, dicens, *Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum; ſed unuſquiſque proprium habet donum a Deo, alius ſic*, (t) *alius vero ſic*. Falſo docuit & ille qui dixit, *Si quis indiget* (u) *ſapientia, poſtulet a Deo, & dabitur ei*. Nec ſecundum veritatem dictum eſt, *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*: &, *Nemo poteſt accipere quidquam, niſi ei datum fuerit de cœlo*. An dicendum eſt, omnes quidem virtutes inter Dei dona numerandas; ſed in illis hominem, quas de proprio habuerit, eſſe laudabilem, & ibi eſſe merita, ubi Dei dona non fuerint? Igitur ſecundum regulam tuam, quibus dona-

* *alias cap. 16.*

Matth. 8. 8.

Definitio undecima Caſſiani. *Collat. 13. cap. 14.*

Sap. 8. 21.

1. Cor. 7. 7.

Jacob. 1. 5.

Ibid. 17.

Joan. 3. 27.

Laus & meritum per gratiam non aufertur.

(a) Lugd. & recentiores, *in tribulatione*.

(b) Mſſ. Remig. & Jol. cum edit. Mog. & Ven. *Ne nos inducat*.

(c) Edit. Lugd. cum poſterioribus, *Cuſtodit Deus*.

(d) Lugd. & poſteriores, cum Mſſ. Corb. & Remig. *intelligendam*.

(e) Edit. Lugd. & recentiores, *tantam Deus tribuit poteſtatem*. Lugd. omittit vocem hanc, *Deus*. Mſ. Jol. particulam *&*, ante *illum*.

(f) Mſ. Jol. *potius adfirmares*.

(g) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum editis Mog. & Ven. Lugd. & reliqui codices. *Unius enim verbi correctio .... temperaſſet*.

(h) Mſ. Remig. omittit particulam *&* ante vocem, *Dei*.

(i) Mſ. Jol. cum Lugd. & poſterioribus. *Itaque idem*. Mſ. Jol. *credere*.

(k) Edit. Lugd. & poſteriores, *perſuadere poterit ... evictum*. Mog. & Ven. *tam arduo certamine victum*. Eadem Lugd. & recentiores omittunt vocem, *liberi*, ante *arbitrii*.

(l) Mog. & Ven. *in illius damnatam ſententiam cadat*, Mſ. Jol. *in jus damnatæ ſententiæ cadat*.

(m) Lugd. & poſteriores, *poſſimus*.

(n) Hic editiones Mog. & Ven. ſolæ primo inſerunt hunc Evangelii locum, *Sine me nihil poteſtis facere*: quem poſt pauca cum ceteris codicibus iterum repetunt.

(o) Lugd. & ea poſteriores, *quam infirma ſit*. Caſtigantur ex Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non edit. Mog. & Ven.

(p) Mſ. Jol. *quæreret curationem*.

(q) Ita Mſſ. Corb. & Remig. Mog. & Ven. editi. At Mſ. Jol. Lugd. editio, & recentiores, *reſpondit*.

(r) Edit. Lugd. & poſteriores, *At exigua concluſione pene totum tu*.

(s) Mſ. Jol. *Dominus*.

(t) Editio Lugd. & quæ poſt eam, *alius autem ſic*.

(u) Edit. Mogunt. & Ven. *ſapientiam poſtulet a Deo*.

donatum eſt, ut non ſolum crederent in Chriſtum, ſed etiam ut paterentur pro ipſo, & laudem & meritum perdiderunt; nec habent veram gloriam, qui non in ſe, ſed in Domino gloriantur. Sed rectius (a) audimus Prophetam dicentem, *Maledictus homo qui ſpem habet in homine, & firmat carnem, (b) brachii ſui, & a Domino diſcedit cor ejus*: & illum, qui ait, *Diligam te, Domine, virtus mea*: &, *In Domino laudabitur anima mea*: (c) &, *Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus*. (d) Ut manifeſtiſſime noverimus, nec laudem eos ullam habere, nec meritum, (e) in quibus non inveniuntur, quæ niſi Dominus dederit, non habentur.

Jerem. 17. 5.
Pſal. 17. 2. Pſ. 33. 3. Pſ. 117. 14.

Fidei & bonis operibus laudem ac meritum tribui ſine præjudicio gratiæ.

2. Sic autem putaſti de teſtimonio laudatæ fidei præjudicium donis gratiæ poſſe generari; quaſi fides, ubi oſtenderetur laudata, non doceretur eſſe donata. Laudat Apoſtolus Romanorum fidem, & pro hoc bono (f) eorum agit gratias Deo, dicens, *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jeſum Chriſtum pro omnibus vobis, quia fides veſtra adnuntiatur in univerſo mundo*. Ad Corinthios quoque ſimili ſcribit affectu, dicens, *Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis, in gratia Dei, quæ data eſt vobis in Chriſto Jeſu; quia in omnibus divites facti eſtis in illo, in omni verbo, & in omni ſcientia*. Numquid agendo gratias Deo, credentibus (g) ſuſtulit laudem? aut laudando credentes, meriti negavit auctorem? De Epheſiorum etiam fide quid ſentiat, audiamus. *Propterea*, inquit, *& ego audiens fidem veſtram, quæ eſt in (h) Domino Jeſu, & dilectionem in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti Pater gloriæ, det vobis Spiritum ſapientiæ & revelationis, in agnitione ejus illuminatos oculos cordis veſtri*. Habebant ergo iſti fidem, habebant & opera charitatis, quæ nec laude poterant carere, nec merito: ſed pro his virtutibus Apoſtolus gratias Deo agere nonceſſat, ſciens a Patre luminum hæc dona veniſſe; a quo ſe etiam petere proteſtatur, ut quibus dedit fidem, quæ per dilectionem operatur, det Spiritum ſapientiæ & intellectus; (i) & inde ſe Epheſii noverint accepiſſe quod habeant, a quo diſcunt ſperare quod non habent. Pro Philippenſibus quoque ſimiles Deo gratias agit, & meritum eorum laudemque (k) non ſupprimit, dicens, *Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri, ſemper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, (l) ſuper communicatione veſtra in Evangelio, a prima die uſque nunc: confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Jeſu Chriſti*. (m) Cujus hic humanæ laudis ac meriti nunc in Deo cauſſa ſuſpenſa eſt? Quid virtutis (n) aut pietatis exceptum eſt, quod non ex gratiæ fonte profluxerit, ubi ab initio (o) uſque ad finem, & inchoatio & perfectio boni operis Domino deputatur? Cui canitur de ſanctis ſuis, *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in juſtitia tua exaltabuntur: quoniam gloria virtutis eorum (p) tu es*.

Rom. 1. 8.
1. Cor. 1. 4.
Epheſ. 1. 15.
Philip. 1. 3.
Pſ. 88. 16. & 17.

CAPUT XVII.

Quantum Caſſianus in ſupra refutatis adjuvet Pelagianos dicentes, Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari; quos tamen profanæ opinionis arguit, in quo ſibimetipſi contrarius eſſe convincitur. Salus omni modo, niſi ex fide eſſe non poteſt.

* alias cap. 17. Caſſianus ſibimetipſi contrarius.

* CONſiderandum ſane eſt in hac ſententia tua, quantum adjuves eos qui dicunt, *Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*: quos (q) tamen, ut catholicæ fidei defendaris umbraculo, profanæ opinionis eſſe profiteris, dicens: *Nemo autem (r) æſtimet hæc a nobis ob hoc fuiſſe prolata, ut nitamur adſtruere, ſummam ſalutis in noſtræ fidei ditione conſiſtere, ſecundum quorumdam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei diſpenſari ſecundum meritum uniuſcujuſque definiunt*. Sed miror valde quomodo non vides, aut ab aliis æſtimas non videri, quod te ipſum tuo ore condemnas. Dicendo enim quod *Centurio, cujus fides Domini voce laudata eſt, nullius laudis eſſet ac meriti, (s) ſi id in eo quod ipſe donaverat, prætuliſſet*: definiſti Centurionem illum non donatam fidem habuiſſe, ſed propriam; ac perinde nihil ejus principiis collatum fuiſſe per gratiam; in eadem autem fide cauſſam fuiſſe & laudis & meriti, quorum neutrum haberet, ſi id, cui & laus debetur & meritum, Dominus contuliſſet. Fruſtra ergo, ut in-

Salus non niſi ex fide.

(a) Mſ. Remig. *audivimus*.
(b) Mſ. Jol. *brachium ſuum*.
(c) Hæc quæ ſequuntur non legimus in Mſ. Jol.
(d) Mſ. Jol. *ut manifeſte noverimus*.
(e) Edit. Mog. & Ven. *in quibus ea inveniuntur*. Sed minus recte, ut videtur.
(f) In edit. Lugd. & poſterioribus deeſt, *eorum*. In Mſ. Jol. ac Mog. & Ven. non legitur vox hæc *Deo*.
(g) Mſ. Jol. *abſtulit laudem*.
(h) Mſ. Jol. *in Chriſto Jeſu*. Et infra *in agnitione ejus* habet cum Mſſ. Corb. & Remig. ubi editi omnes, *in agnitionem ejus*.
(i) Lugd. editio cum ea recentioribus, *ut inde.... quod habebat a quo diſcunt & ſperare*.
(k) Mſ. Jol. *non omittit*.
(l) Lugd. & poſteriores, *ſuper communicationem veſtram*. Mog. & Ven. poſt pauca, *qui cœpit in nobis opus, perficiet uſque in diem Domini noſtri Jeſu Chriſti*.
(m) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. edit. At Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *Cujus humanæ laudis ac meriti non hic cauſſa ſuſpenſa eſt?*
(n) Mſ. Jol. cum Lugd. & poſterioribus, *ac pietatis*.
(o) Edit. Mog. & Ven. *uſque in finem*.
(p) In Mſ. Jol. adduntur hic ſequentia, *& in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum*.
(q) Edit. Lugd. & poſteriores omittunt, *tamen*.
(r) Mſ. Jol. Ven. Lugd. & recentiores editi, *exiſtimet*. Infra vero idem Mſ. cum Mſſ. Corb. & Remig. & Mog. edit. *æſtimas*, ubi ceteri codices, *exiſtimas*, habent.
(s) Mſ. Jol. *ſi id in eo Dominus*: ceteri, *Deus*: & paulo poſt idem Mſ. *Centurionem ipſum*.

ut invidiam damnati erroris evadas, ſummam ſalutis negas in fidei noſtræ ditione conſiſtere: cum omni modo ſalus (a) niſi ex fide eſſe non
Rom. 1. 17. Habac. 2. 4. Joan. 6. 24. poſſit. *Juſtus* enim *ex fide vivit*. Quoniam Veritas dicit; *Amen, amen dico vobis, quoniam qui audit verbum meum, & credit in eum qui me miſit*, (b) *habet vitam æternam, & in judicium non veniet, ſed tranſibit de*
Joan. 6. 40. *morte ad vitam*: Et iterum, *Hæc eſt voluntas Patris mei, ut omnis qui videt Filium & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die*. Et iterum, (c)
Joan. 17. 3. *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum-Chriſtum*. Cum itaque huic fidei, quam ideo meritis & laudibus honoraſti, (d) quia mavis eam inter liberi arbitrii bona, quam inter Dei dona numerari, æternam beatamque vitam conſtet (e) eſſe præparatam; quomodo hoc vulnus declinabis, (f) quo te ipſum configis, pronuntiando eos profanos, qui gratiam diſpenſari ſecundum merita humana definiant; & aſſerendo quod nec laudem conſtet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiæ ſint fideles? Quoquoverſum ergo te conferas, a temetipſo (g) & vinceris, & vinciris. Si enim gratiam merita non præcedunt, & fides non poteſt eſſe ſine meritis; fides gratiam (h) non præcedit, & omni modo (i) ex gratia habetur, quidquid illud eſt, ex quo meritum naſcitur, quod ante gratiam non habetur.

CAPUT XVIII.

Caſſianus inconvenientia miſcere conatur, & fideles in duo genera dividit; quibus contraria accommodet. Definitio duodecima Caſſiani: Deum in ſalutis negotio aliis eſſe ſalvatorem, aliis ſuſceptorem tantum. Contra probat S. Proſper, Chriſtum omnium qui ſalvantur eſſe ſalvatorem. Placita Caſſiani de gratia & libero arbitrio horreſcunt evangelicæ apoſtolicæque doctrinæ diſcipuli.

* aliis cap. 15. * UT igitur definitionum tuarum abſurditas non ſibi repugnare videatur, (k) inconvenientia miſcere conaris, & unitatem membrorum corporis Chriſti in duobus generibus fidelium nova præſumptione conſtituis: in uno ſcilicet, ad quod pertineat illud, quod (l) in principio dixiſti, *Non ſolum actuum*, (m)
Collat. 13. cap. 1. *ſed etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe principium: qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis*: in alio autem, qui congruat regula iſta, qua dicis, *Centurionem nec laudem ullam* (n) *habiturum fuiſſe, nec meritum, ſi id in eo Dominus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet*. Et licet totum diſputationis tuæ textum ad has duas formulas, quæ nullo modo conformes poſſunt eſſe, produxeris; nunc tamen diſtinctius atque expreſſius quid volueris firmare, pronuntias, dicens: *Per hæc igitur exempla, quæ de Evangelicis protulimus* (o) *monumentis, evidentiſſime poterimus advertere, diverſis atque innumeris modis, & inſcrutabilibus viis, Deus ſalutem humani generis procurare: & quorumdam quidem volentium ac ſitientium curſum ad majorem* (p) *incitare flagrantiam, quoſdam vero etiam nolentes invitoſque compellere: & nunc quidem*, (q) *ut impleantur ea, quæ utiliter a nobis deſiderata conſpexerit, adjuvare; nunc vero etiam ipſius ſancti deſiderii inſpirare principia; & vel initium boni operis, vel perſeverantiam* (r) *condonare. Inde eſt quod orantes, non ſolum protectorem* (s) *ac ſalvatorem, ſed etiam adjutorem ac ſuſceptorem Dominum proclamamus. In eo enim, quod prior advocat, & ignorantes nos, atque invitos attrahit ad ſalutem; protector atque ſalvator* (t) *eſt; in eo autem, quod adnitentibus nobis opem ferre*, (u) *refugienteſque ſuſcipere ac munire conſuevit, ſuſceptor ac refugium nominatur*.

Duodecima Caſſiani definitio: Deum in ſalutis negotio aliis eſſe ſalvatorem, aliis tantum ſuſceptorem.

2. Hac ergo (x) diſcretione præſcripta erit, ut definis, in una Eccleſia iſta diverſitas, ut Dominus noſter Jeſus Chriſtus, de quo dictum eſt, *Et vocabis nomen ejus Jeſum: ipſe enim ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum*; & de quo dictum eſt, *Nec enim eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri*; non omnium Chriſtianorum, ſed quorumdam ſalvator, quorumdam vero ſuſceptor ſit: ut hi tantum ſalvati quos ad (y) ſuſcipiendam gratiam Deus averſos reluctan-

Omnium qui ſalvantur Chriſtus ſalvator eſt. Matth. 1. 21. Luc. 1. 32. Act. 4. 12.

(a) Lugd. & poſteriores, *cum omnino*: idem habet & Mſ. Jol. qui ſubdit, *ſalus nonniſi ex fide eſſe poſſit*.
(b) Edit. Mog. & Ven. *habet vitam, & in judicium non venit, ſed tranſit de morte in vitam*. Mſ. Jol. ut ſupra: at *ſed tranſiet, &c.* habet pro *tranſibit*, & *in vitam*. Mſ. Remig. *ſed tranſit*.
(c) Mſ. Jol. *Hæc eſt enim*. Mſ. Corb. *Hæc eſt autem*: & poſt pauca Mſſ. Corb. & Remig. *& ego reſuſcitem eum*. Ceteri codices ut in textu.
(d) Mſ. Jol. *Ac rurſus*.
(e) Editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. *eſſe paratam*.
(f) Lugd. edit. *quod ipſe cogis*.
(g) Mſ. Remig. *& vincaris*. Editiones Mog. & Ven. omittunt hæc, *& vinciris*. Lugd. & recentiores, *& vinciris & vinceris*.
(h) Editi Mog. & Ven. *non præcedet*.
(i) Mſ. Remig. *per gratiam habetur*. Mſ. Jol. cum Mog. & Ven. edit. *pro gratia habetur*. Idem Mſ. Jol. deinde, *ex quorum merito naſcitur*, & poſtea Mog. & Ven. *quod ante gratiam non habet*.
(k) Mſ. Remig. *inconvenientiam*.
(l) Editi Lugd. & illo recentiores, *quod inter principia*.
(m) Mſ. Jol. *verum etiam*.
(n) Edit. Lov. Duac. & Colon. *habiturum eſſe*.
(o) Mſ. Jol. *monimentis*.
(p) Mſ. Jol. *excitare*.
(q) Edit. Mogunt. & Ven. omittunt hæc, *ut impleantur*.
(r) Mſſ. Corbejenſis, & Remig. *donare*, ceteri codices, *condonare*.
(s) In Mſſ. Remig. & Jol. item in editionibus Mog. Ven. & Lugd. non leguntur hæc verba, *ac ſalvatorem*, neque iſta, *adjutorem ac*.
(t) Lovan. Duac. & Colon. addunt hic pronomen, *noſter*.
(u) Mſ. Jol. cum Mog. & Ven. *fugienteſque*.
(x) Mſſ. Remig. & Jol. Edit. Mog. & Ven. *præſcriptione*.
(y) Lugd. & poſteriores, *ad percipiendam*: & paulo poſt, pro *averſos*. Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. habent, *adverſos*.

ſtanteſque compulerit; hi autem ſuſcepti ſint, qui vocationem ſpontanei curſus fervore (a) prævenerint: & illis quidem conferatur (b) gratuitum donum, illis vero debitum præmium rependatur. Illi nullius ſint laudis ac meriti, qui nihil boni habeant, niſi quod acceperint; iſti autem & gloria abundent, & remuneratione diteſcant, qui propria facultate devoti, quod non acceperant, obtulerunt: atque ita Jeſus-Chriſtus alios (c) liberatos invenerit, alios liberarit; & non ad omnes pertineat (d) quod ait, *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos*; ſi ſunt a quibus, cum eos non elegiſſet, electus eſt: non ad omnes pertineat, (e) *Nemo poteſt venire ad me, niſi datum fuerit ei a Patre meo*; ſi ſunt, qui non dante Patre, ad Filium venire potuerunt: non ad omnes pertineat, quod ait Evangeliſta, *Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; ſi ſunt, qui aut ita in hunc mundum venerunt, ut non eſſent tenebræ; aut ita lux eſſe cœperunt, ut illuminatione veri luminis (f) non egerent: nec de omnibus adoptatis accipiendum ſit, quod ait Apoſtolus, *Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii dilectionis ſuæ*: ſi quidem ipſi (g) rumpant vincula ſua, & jugo veteris captivitatis excuſſo, a dominatione diaboli, in regnum Dei libera alacritate tranſcurrant. Hæc ſi poſſunt intra unam Eccleſiam prædicari, ut neutra opinio alteri cedat, ſed invicem ſibi utraque ſuccumbat; poteſt fieri ut recipiamus quod Pelagiani tenent, & Pelagiani recipiant quod tenemus. Sed hoc modo non tam illi Catholici, quam nos erimus (quod abſit) Pelagiani. Contrariorum enim permixtio meliorum defectio eſt: quia cum virtus vitium recipit, non a vitio, ſed a virtute diſceditur.

Joan. 15. 16. — *Ibid. 6. 66.* — *Ibid. 1. 9.* — *Coloſſ. 1. 13.*

Placita Caſſiani de gratia & libero arbitrio horreſcunt evangelicæ apoſtolicæque doctrinæ diſcipuli.

3. Nullo igitur modo Chriſtiana corda ſuſcipiunt, quod perſuadere conatus es, eos qui gratia Dei ſunt quod ſunt, nec laudem ullam habere, nec meritum; & ab eo, qui venit ſalvare quod perierat, partem Chriſtianorum ſalvatam, partem vero eſſe ſuſceptam: quoniam diſcipuli evangelicæ apoſtolicæque doctrinæ, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes, (h) inſaniam iſtam ſuperbæ elationis horreſcunt. In toto quippe Eccleſiæ corpore, atque in ſingulis membris, quod mortuum erat, vivificatum eſt; quod captivum erat, redemptum eſt; quod cæcatum erat, illuminatum eſt; quod perierat, quæſitum eſt; (i) quod errabat, inventum eſt. Nec ſecundum novam (k) iſtam partitionem, aliorum ſalvator, aliorum ſuſceptor; ſed omnium uſquequaque fidelium & ſalvator, & ſuſceptor eſt Chriſtus. Nec merito (l) ac laude privantur, qui unde æterna bona mereantur accipiunt: tantoque beatiores fiunt, quanto pauciora habuerint, quæ ipſorum ſunt, & quanto plura, quæ Dei ſunt. Non enim conturbat nos ſuperbientium inepta querimonia, (m) qua liberum arbitrium cauſſantur auferri, ſi & principia, & profectus, & perſeverantia in bonis uſque in finem Dei dona eſſe dicantur. Quoniam (n) OPITULATIONES DIVINÆ GRATIÆ, STABILIMENTA SUNT VOLUNTATIS HUMANÆ. Volentes oramus: & tamen miſit Deus (o) Spiritum in corda noſtra clamantem, Abba, Pater. Volentes loquimur: & tamen, ſi pium eſt quod loquimur, non ſumus nos loquentes, ſed Spiritus Patris noſtri, qui loquitur in nobis. Volentes operamur ſalutem noſtram: & tamen (p) id ipſum velle atque operari Deus eſt qui operatur in nobis. Volentes diligimus Deum, & proximum: (q) & tamen *charitas* ex Deo eſt, *diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. Hoc de fide, hoc de tolerantia paſſionum, hoc de pudicitia conjugali, hoc de continentia virginali, omnibuſque virtutibus ſine exceptione profitemur; (r) quod niſi donatæ eſſent nobis, non invenirentur in nobis: (s) & quod liberum arbitrium naturaliter homini inditum, maneat in natura; ſed qualitate & conditione mutata per Mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum: qui ipſam voluntatem ab eo quod perverſe volebat, avertit, & in id quod ei bonum eſſet velle, convertit; ut delectatione affecta, fide mundata, (t) ſpe erecta, charitate accenſa; liberalem ſuſciperet ſervitutem, & ſervilem (u) abjiceret libertatem.

Galat. 4. 6. — *Matth. 10. 20.* — *Marc. 13. 11.* — *Philip. 2. 13.* — *1. Joan. 4. 7.* — *Rom. 5. 5.*

(a) Mſ. Jol. cum Mog. & Ven. *prævenerunt*.
(b) Edit. Colon. *gratiarum donum*.
(c) Ita Mſſ. Corb. & Remig. & Jol. At Lugd. habent, *liberos*.
(d) Edit. Mog. & Ven. *qui ait*.
(e) Sic Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non Mog. & Ven. At Lugd. cum poſterioribus, *Nemo venit ad me*.
(f) Edit. Mog. & Ven. *Non egeant*.
(g) Lugd. & poſteriores *rumpunt .... tranſcurrunt*. Mſ. Jol. *ruperant .... tranſcurrerant*.
(h) Edit. Lugd. & poſteriores, *inſaniam ſuperbæ elationis* abſque hac voce *iſtam*.
(i) Lugd. & recentiores, *quod erraverat*.
(k) Edit. Lugd. & poſteriores, non habent, *iſtam*.
(l) Mſ. Remigiano-Remenſis, *nec laude*.
(m) Mſ. Jol. *quæ liberum ... cauſſatur auferri*. Lugd. & poſteriores, *quia liberum .... cauſſantur auferri*.
(n) Edit. Colon. *opitulationis divinæ gratiæ*.
(o) Mſ. Jol. *Spiritum ſuum*.
(p) Lugd. & poſteriores, *ipſum velle* &c. Mog. & Ven. *idipſum velle atque operari Dei eſt, qui operatur in nobis*.
(q) Mſſ. Remig. & Jol. *ſed tamen*. Idem Mſ. Jol. *a Deo eſt diffuſa* &c.
(r) Mſſ. Jolien. & Remig. *quæ niſi donata eſſent nobis*.
(s) Mſ. Remig. *eo quod*. Mſ. Jol. *Non quod liberum arbitrium .... non maneat*.
(t) Mſ. Remig. cum Mog. & Ven. *ſpe recta*.
(u) Lugd. editio cum poſterioribus, *amitteret*: melius alii, *abjiceret libertatem*.

CAPUT XIX.

Recapitulat S. Proſper duodecim Caſſiani definitiones: ut pateat facilius, quid de gratia ſentirent qui gratiæ defenſoribus obloquebantur, & pacem Eccleſiæ, reſumptis de Pelagianorum ſchola quæſtionibus, inquietabant.

* aliàs cap. 19.

* (a) EX his igitur definitionibus, quas hactenus, quædam (b) prætermittendo, diſcuſſimus, non obſcurum (c) atque ambiguum eſt, (d) quid de gratia Dei ſentiant, qui ſinceriſſimis ejus defenſoribus obloquuntur; & pacem victricis Eccleſiæ, reſumptis de damnatorum ſchola quæſtiunculis, inquietant: quas ſi, ut audivimus, retexamus, fiet ſermonis noſtri immoderata prolixitas: cum ex his (e) quæ de ipſorum ſtilo innotuerunt, facile pius Lector intelligat, ad quæ præcipitia perveniatur his callibus, (f) & in iſtam lutulentorum rivorum cœnoſam uliginem, cujus voraginis humor exſudet. Neceſſarium ſane (g) æſtimo, ante concluſionem voluminis, ea quæ oſtendimus non congruere (h) catholicæ veritati, breviter conjunctimque digerere: ut quæ, interjectis reſponſionibus noſtris, (i) poſſent recordationem legentis effugere, facilius ſimul decurſa recolantur.

Prima ergo definitione dictum eſt:

Non ſolum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo eſſe (k) *principium: qui nobis & initia ſanctæ voluntatis inſpirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, & omne* (l) *donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum: qui & incipit quæ bona ſunt, & exequitur, & conſummat in nobis.*

Quod & nos (m) valde amplectimur, catholicumque eſſe profitemur.

Secunda definitione dictum eſt:

Adeſt igitur inſeparabiliter nobis divina protectio; tantaque eſt erga creaturam ſuam pietas Creatoris, ut non ſolum comitetur eam, ſed etiam præcedat jugiter providentia: quam expertus Propheta confitetur, dicens, Deus meus, misericordia ejus præveniet me. Pſ. 58. 11. *Qui cum in nobis ortum quemdam bonæ voluntatis inſpexerit; illuminat eam atque confortat, & incitat ad ſalutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipſe plantavit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe.*

Jam hic a præmiſſa definitione diſceditur; & quod totum gratiæ datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

Tertia definitione dictum eſt:

Niſi quod in his omnibus, & gratia Dei, & libertas (n) *declaratur arbitrii, qua etiam ſuis interdum motibus homo ad virtutum appetitus poſſit extendi, ſemper vero a Domino* (o) *indigeat adjuvari. Nec enim cum voluerit quis ſanitate perfruitur, aut de ægritudinis morbo pro arbitrii ſui deſiderio liberatur.*

Quaſi medicus noſter (p) non etiam hoc donet morbidis, ut & veram deſiderent ſanitatem.

Quarta definitione dictum eſt:

Ut autem evidentius clareat, etiam per naturæ bonum, quod beneficio Creatoris indultum eſt, nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen niſi a Domino dirigantur, (q) *ad conſummationem virtutum pervenire non poſſunt; Apoſtolus teſtis eſt, dicens, Velle enim adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Rom. 7. 18.

Quaſi Apoſtolus ex naturali affectu, & non ex gratiæ dono bonam habeat voluntatem, qui profitetur ex Deo ſibi eſſe ſufficientiam etiam cogitandi. 2. Cor. 3. 5.

Quinta definitione dictum eſt:

Et ita ſunt hæc quodam modo indiſcrete permixta atque confuſa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna quæſtione volvatur: id eſt, utrum quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, miſereatur noſtri (r) *Deus, an quia Deus miſe-*

(*a*) Sic legitur in Mſſ. Corb. & Remig. nec non in Mog. & Ven. Mſ. Jol. *Reſtat igitur ex definitionibus*. Lugd. editio cum illa recentioribus, *Reſeratis igitur definitionibus*.

(*b*) Mſ. Jol. *præmittendo*, omiſſo, *quædam*. Edit. Colon. *permittendo*.

(*c*) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jol. cum Mog. & Ven. Lugd. vero & poſteriores, *neque ambiguum eſt*.

(*d*) Mſſ. Corb. & Remig. cum edit. Mogunt. & Ven. *quod de gratia diſſentiant*.

(*e*) Mſſ. Corb. Remig. & Jol. *quæ de ipſorum ſtilo*, (id eſt ſcriptæ,) *innotuerunt*. Jol. ſolus habet, *ex his*, pro *de his*. Ita quoque edit. Mog. & Ven. Lugd. autem cum aliis poſterioribus, *quæ ipſorum ſcholæ innotuerunt*.

(*f*) Mſ. Jol. *& in iſta lutulentorum rivorum cœnoſa molagine*. (forte pro *uligine*) *cujus voraginis humor exſudat*. Concinit editio Lugd. pro *molagine*, *molligine* habens: & antea pro, *his callibus*, vel, ut alii, *hiſce callibus*, præfert, *hiſce collibus*.

(*g*) Lugd. & recentiores, *exiſtimo*.

(*h*) Mſ. Jol. omittit hanc vocem, *catholicæ*.

(*i*) Ita Mſ. Jol. At Mſſ. Corb. & Remig. Mog. & Ven. *poſſint .... fidelius decurſa*. Lugd. cum recentioribus, *poſſunt recordationem legentium effugere, fidelibus, ſimul recurſa*.

(*k*) Mſ. Jol. *principia*.

(*l*) Edit. Colon. *datum perfectum*.

(*m*) Deeſt *valde* in Lugd. & poſterioribus: quæ habent deinde *confitemur*, loco *profitemur*. Mſ. Jol. omittit *eſſe*, ante *confitemur*.

(*n*) Lugd. Lov. Duac. & Col. hic addiderant, *noſtri*.

(*o*) Mſ. Jol. cum Mog. & Ven. *quia etiam .... indiget adjuvari*. Mog. & Ven. *indigeat adjuvari*.

(*p*) Lugd. & poſteriores, *non jam etiam .... ut verum*. Mſſ. Corb. Remig. & Jol. Mogunt. & Ven. edit. omittunt *jam*, & addunt, *&*.

(*q*) Mſ. Jol. *ad perfectionem virtutum*: idemque poſt aliquot verba, *Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non*. Ubi Mſſ. Corb. & Remig. Mogunt. & Ven. editi, *non poſſum* habent, pro, *non invenio*. Iidem editi omittunt pariter, *enim* poſt *velle*.

(*r*) Lugd. & recentiores, *Dominus*, *aut quia Deus miſereatur*.

miſeretur, conſequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim ſingula hæc credentes, ac juſto amplius aſſerentes, variis ſibique contrariis ſunt erroribus involuti. Si enim dixerimus, noſtrum eſſe bonæ principium voluntatis, quid fuit in perſecutore Paulo? quid in publicano Matthæo; quorum unus cruori ac ſuppliciis innocentum, alius violentiis ac rapinis publicis incubans (a) *attrahitur ad ſalutem. Sin vero gratia* (b) *Dei ſemper inſpirari bonæ voluntatis principia dixerimus, quid de Zacchæi fide? quid de illius in cruce Latronis pietate dicemus? qui deſiderio ſuo vim quamdam regnis cæleſtibus inferentes, ſpecialia vocationis monita prævenerunt.*

In errore eſſe dicitur & is, qui ex gratia naſci bonam aſſerit voluntatem, & is qui dicit, gratiam ex bona voluntate pendere: & tamen utraque ſententia ſuſcipienda (c) decernitur, dum unius in Paulo & Matthæo, alterius in Zacchæo & Latrone forma præfigitur.

Sexta definitione dictum eſt:

Hæc ergo duo, id eſt, gratia vel liberum arbitrium, ſibi quidem invicem videntur adverſa; ſed utraque concordant, & (d) *utraque nos pariter debere ſuſcipere pietatis ratione colligimus: ne unum horum homini ſubtrahentes, eccleſiaſticæ fidei regulam exceſſiſſe videamur.*

Quaſi ita utrumque recipiendum ſit, ut in aliis (e) hominibus voluntas gratiam, in aliis gratia præveniat voluntatem: & non ita ut in omnibus voluntas gratiam ſubſequatur. Quoniam ſecundum ipſos, ſi aufertur liberum arbitrium, cum gratia prævenitur, aufertur (f) gratia, cum libero arbitrio prævenitur.

Septima definitione dictum eſt:

Concepit ergo Adam poſt prævaricationem, quam non habuerat, ſcientiam mali: boni vero, quam acceperat, ſcientiam non amiſit.

Cum utrumque ſit falſum: quia & a quanto malo (g) Adam cavere deberet, Deo monente perdidicit; & in quanto bono eſſet conſtitutus, dum diabolo credidit, oblitus eſt. Sicut autem peſſima ſcientia mali eſt, (h) malum eſſe; ita peſſima ignorantia boni eſt, bonum non eſſe.

Octava definitione dictum eſt:

Unde cavendum nobis eſt, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referamus, ut nihil niſi id quod malum eſt, humanæ adſcribamus naturæ.

Quaſi natura ante gratiam non ſit in damnatione, non ſit in cæcitate, non ſit in vulnere: aut non gratis juſtificati ſint, quorum (i) inde ſunt merita, unde juſtitia.

Nona definitione dictum eſt:

Dubitari ergo non poteſt, ineſſe omni animæ naturaliter virtutum ſemina, beneficio Creatoris inſerta: ſed niſi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt pervenire.

Quaſi de ſpiritalibus (k) bonis nihil Adam prævaricando perdiderit; & virtus non ut habeatur danda, ſed ut (l) facilius perfectionem apprehendat, hortanda ſit.

Decima definitione dictum eſt:

Quod etiam in Job probatiſſimo athleta ſuo, cum eo diabolus expetiiſſet ad ſingulare certamen, divinam legimus providiſſe juſtitiam. Si enim contra inimicum, non ſua virtute, ſed Dei ſolius fuiſſet gratia protegente congreſſus, & abſque ulla virtute patientiæ ſuæ, divina tantum opitulatione ſuffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quæſitas, tentationum moles & exitia pertuliſſet; quomodo non illam calumnioſam diabolus, quam prius emiſerat vocem, adverſus eum juſtius iteraſſet: Numquid Job gratis (m) *colit Deum? Nonne tu vallaſti eum* (n) *ac domum ejus, & univerſam ſubſtantiam ejus per circuitum? Sed* (o) *aufer manum tuam, id eſt, ſine eum ſuis mecum viribus decertare, niſi* (p) *in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cum nullam hujuſcemodi querimoniam calumnioſus hoſtis poſt conflictum* (q) *audeat iterare; non Dei, ſed illius ſe victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuiſſe credenda ſit, quæ tantam tentatori* (r) *tentandi tribuit poteſtatem, quantam & illum reſiſtendi noverat habere virtutem.*

(s) Si Deus ſcivit tantummodo quid Job poſſet, non etiam donavit ut poſſet; teſtis patientiæ ejus, non auxiliator fuit. Et in quo erit neceſſarium gratiæ adjutorium, ſi humanis ſolis viribus tanta illa eſt parta victoria?

(a) Lugd. & poſteriores, *trahitur*.

(b) Vox hæc *Dei* abeſt a Lugd. editione & illa poſterioribus. In Mſ. Remig. *per gratiam*.

(c) Mſ. Jol. pro *decernitur*, habet hic, *dicitur*.

(d) Edit. Lugd. & poſteriores, *utrumque*. Mſ. Jol. ſupra, *vel gratia, vel liberum arbitrium*.

(e) Mſ. Jol. caret hac voce, *hominibus*.

(f) Lugd. & recentiores, *a gratia*: & infra, *a libero arbitrio*.

(g) Mſ. Jol. non habet hanc vocem *Adam*. Mog. & Ven. *dum diabolo credit*, pro *credidit*.

(h) Mſ. Jol. *malum atque perverſum eſt*.

(i) Edit. Lugd. & poſteriores, *inde ſint merita*.

(k) Hic *bonis* reſtituimus ex Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non ex Mog. & Ven. editis.

(l) Mſ. Jolienſ. caret hoc adverbio, *facilius*.

(m) Edit. Lugd. cum recentioribus, *colet Deum*.

(n) Hæc verba *ac domum ejus*, quæ hic leguntur in edit. Colon. & ſupra capite 14. omittuntur hic loci in Mſſ. Corb. Remig. & Jol. & ceteris editionibus.

(o) Mſ. Jol. *aufer ab eo manum tuam*.

(p) Mſ. Jolienſ. *in faciem*, abſque pronomine, *tuam*.

(q) Lugdun. & poſteriores, *auſit iterare*.

(r) Vocem hanc *tentandi*, non habent Lugd. & poſteriores.

(s) Editi recentiores, *ſi ipſe Deus ſcivit tantummodo quod Job poſſet.... ſi humanis ſolum viribus*. Mſ. Jolienſ. *ſcivit tantum*. Cetera cum Mſſ. aliis duobus, & Mogunt. & Ven. Editio Colon. legerat, *non ut auxiliator*.

Undecima definitione dictum eſt de Centurionis fide:

(a) *Miratur eum Dominus atque collaudat, cunctiſque illis qui ex Iſraelis populo crediderant, præfert, dicens, Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Iſrael. Nullius enim laudis eſſet ac meriti, ſi id in eo Dominus, quod ipſe donaverat, prætuliſſet.*

Impius ſenſus, qui putat beatiorem eſſe hominem, cui Deus nihil dederit, quam cui univerſa contulerit.

Duodecima definitione dictum eſt:

Inde eſt, quod orantes, non ſolum protectorem, ſed etiam ſuſceptorem Dominum proclamamus. In eo enim quod prior advocat, & ignorantes nos atque invitos adtrahit ad ſalutem, protector atque ſalvator eſt: in eo autem, quod adnitentibus nobis opem ferre, refugienteſque ſuſcipere, ac munire conſuevit, ſuſceptor, ac refugium nominatur.

Huic ſententiæ is poteſt præbere conſenſum, qui ſe a Chriſto non vult eſſe ſalvatum.

CAPUT XX.

Errores in Caſſiani definitionibus contenti ſummatim colliguntur.

* *alias cap. 40.* Errores in Caſſiani definitionibus contenti.

* HIs itaque definitionibus hoc docetur, hoc ſcribitur, hoc editis diſputationibus prædicatur: Quod Adam peccante, anima ejus læſa non fuerit, ſanumque in eo manſerit, unde peccavit: Si quidem ſcientiam boni quam acceperat, non amiſerit; (b) nec potuerint poſteri ejus id perdere, cujus damnum nec ille pertulerit. Ineſſe autem omni animæ naturaliter virtutum ſemina beneficio Creatoris inſerta, ut poſſit qui voluerit, judicio naturali Dei gratiam prævenire, & adjutorium ejus, quo facilius ad perfectionem perveniat, promereri: Quia nullius ſit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non propriis adornatur. Cavendum quoque eſſe, ne ita ad Deum omnia ſanctorum merita referantur: quaſi per ſe nihil boni poſſit agere ipſa humana natura: cum tanta ſit virium ejus integritas; ut contra ipſum diabolum, ſævitiamque ejus uſque ad extrema ſupplicia, ſine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem poſſibilitatem (c) in omnibus eſſe hominibus naturalem, ſed non omnes (d) ingeneratis ſibi uti velle virtutibus. Tantam autem circa univerſos homines bonitatem eſſe Creatoris, ut alii ab eo quia ſponte veniant, ſuſcipiantur laudati; alii (e) quia reſiſtunt, attrahantur inviti: (f) atque ideo volentium ſuſceptor, nolentium vero ſalvator ſit. Et cum pars Eccleſiæ ex gratia, pars autem ex libero juſtificetur arbitrio; glorioſiores ſint, quos natura provexerit, quam quos gratia liberarit: quia ad omne opus bonum tam libera ſit voluntas in Adæ poſteris, quam (g) in Adam fuerit ante peccatum.

CAPUT XXI.

Redit ad ſuſceptam initio defenſionem Auguſtini, quem præcipue Semipelagiani impetebant, eadem in illum jactitantes, quæ alias Pelagiani, & Julianus maxime. Illos ergo iiſdem armis impugnandos, quibus Pelagiani victi ſunt, auctoritate ſcilicet Eccleſiæ: cum Auguſtini adverſarios damnatione Pelagianorum proſtraverit Innocentius: eoſdemque damnarint Palæſtina Synodus, Africana Concilia, Zozimus, Bonifacius, & Cæleſtinus. Quorumdam adverſus Cæleſtini teſtimonium cavillatio refellitur. Auguſtini doctrina ejuſdem tenoris ubique demonſtratur. Votum Sancti Proſperi, ut Xiſtus Pontifex occultos gratiæ inimicos repellat.

* *alias cap. 41.* Redit ad Auguſtini defenſionem initio ſuſceptam.

* EN cujus dogmatis ſunt magiſtri, qui, ut catholicarum mentium caſtitatem, (h) gratiæ defenſoribus calumniando corrumpant, præcipuum noſtro tempore in doctrina eccleſiaſtica virum rabido ore (i) diſcerpunt, creduntque ſe omnia auctoritatum munimina poſſe convellere, ſi hanc paſtoralis ſpeculæ validiſſimam turrim crebra Pelagiani arietis illiſione pulſaverint. *Firmum* quidem *fundamentum Dei ſtat*: ſed congruenter illi non deſunt partibus ſuis. Dignum quippe eſt, ut quorum ſequuntur ſententiam, imitentur inſaniam. Nec enim poſſunt alia dicere, quam quæ damnatorum querelis, & (k) procaciſſimi Juliani ſunt vulgata conviciis. Paria ſunt unius ſeminis germina, & quod latebat in radicibus, manifeſtatur in fructibus. Non ergo cum iſtis nova acie dimicandum eſt; nec quaſi contra ignotos hoſtes ſpecialia ſunt ineunda certamina. Tunc iſtorum machinæ fractæ ſunt, tunc in ſuperbiæ (l) ſuæ ſociis ac principibus corruerunt, quando beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita apoſtolico mucrone percuſſit: quando Pelagium ad proferendam in ſe ſuoſque ſententiam, Palæſtinorum Epiſcoporum Synodus (m) coartavit: quando Africanorum Conciliorum decretis beatæ recordationis Papa Zoſimus ſententiæ ſuæ robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium armavit antiſtitum: quando ſanctæ memoriæ Papa Bonifacius piiſſimorum Imperatorum catholica devotione gaudebat, & contra inimicos gratiæ Dei non ſolum apoſtolicis, ſed etiam regiis utebatur edictis;

[Margin: 2. Tim. 2, 19. — Auguſtini adverſarios damnatione Pelagianorum proſtravit Innocentius. — Palæſtina Synodus. — Africana Concilia. — Zozimus. — Bonifacius.]

(a) Editio Colon. *Miratur enim.*
(b) Aliqui codices, *nec potuerunt.*
(c) Mſ. Jol. *omnibus ineſſe hominibus.*
(d) Mſſ. Remig. & Jol. *ingenitis ſibi.*
(e) Mſ. Remig. *quia reſiſtant.*
(f) Mſ. Remig. *atque adeo*, &c. Idem poſt pauca, *Ut cum pars Eccleſiæ.*
(g) Lugd. & poſteriores *quam in Adam fuit.*
(h) Mog. & Ven. *gratiæ defenſores calumniando.*
(i) Mſſ. Corb. & Remig. Mog. & Ven. edit. *concerpunt.*
(k) Edit. Lugdun. & poſteriores, *procaciſſimis.*
(l) Participium hoc *ſuæ*. ex Mſſ. Corb. Remig. & Jol. nec non ex Mog. & Ven. edit. huic loco reſtituimus.
(m) Mogunt. & Ven. editiones, *cohortatus eſt.*

ctis; & quando idem, cum eſſet doctiſſimus, adverſus libros tamen Pelagianorum beati Auguſtini Epiſcopi reſponſa poſcebat.

Cæleſtinus.

2. Unde & venerabilis memoriæ Pontifex Cæleſtinus, cui ad catholicæ Eccleſiæ præſidium multa Dominus gratiæ ſuæ dona largitus eſt, ſciens damnatis non examen judicii, ſed ſolum (a) pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum: Cæleſtium, quaſi non diſcuſſo negotio audientiam poſtulantem, totius Italiæ finibus juſſit extrudi: (b) adeo & præceſſorum ſuorum ſtatuta, & decreta ſynodalia inviolabiliter ſervanda cenſebat, ut quod ſemel meruerat abſcindi, nequaquam admitteret retractari. Nec vero ſegniore cura ab hoc eodem morbo Britannias liberavit, quando quoſdam inimicos gratiæ ſolum ſuæ originis occupantes, etiam ab illo ſecreto excluſit Oceani, & ordinato Scotis Epiſcopo, * dum Romanam inſulam ſtudet ſervare catholicam, fecit etiam barbaram Chriſtianam. Per hunc virum etiam Orientales Eccleſiæ gemina peſte purgatæ ſunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis antiſtiti, glorioſiſſimo fidei Catholicæ defenſori (c) ad exſecandam Neſtorianam impietatem, Apoſtolico auxiliatus eſt gladio, quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum proſternerentur. * Per hunc virum intra Gallias iiſis ipſis, qui ſanctæ memoriæ Auguſtini ſcripta reprehendunt, (d) maleloquentiæ eſt adempta libertas; quando (e) conſulentium actione ſuſcepta, & librorum, qui errantibus diſplicebant, pietate laudata, quid oporteret de eorum auctoritate ſentiri, ſancto manifeſtavit eloquio, evidenter pronuntians, quantum ſibi præſumptionis illius novitas diſpliceret, qua auderent quidam adverſum antiquos magiſtros inſolenter inſurgere, & indiſciplinata calumnia prædicationi veritatis obſtrepere: „ (f) AUGUSTINUM, inquiens, „ ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua atque pro meritis, in noſtra ſemper (g) communione habuimus; nec umquam hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor adſperſit; quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, ut inter magiſtros optimos etiam a meis ſemper (h) deceſſoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune ſenſerunt; utpote qui ubique cunctis & amori fuerit, & honori „.

* ſcilicet Palladio.

* alias cap. 42.

Epiſt. Cæleſtini c. 2.

* 3. Contra iſtam clariſſimæ laudationis tubam, contra iſtam ſacratiſſimi teſtimonii dignitatem, audet quiſquam malignæ interpretationis murmur emittere, & perſpicuæ ſinceriſſimæque ſententiæ nubem obliquæ ambiguitatis obtendere? ut ſcilicet quia in epiſtola Papæ librorum, pro quibus actum eſt, non expreſſus eſt titulus, hinc eos appareat non probatos, & iſtam (i) in ſanctum Auguſtinum laudationem, (k) pro anteriorum ſcriptorum meritis fuiſſe collatam. Maneat plane, maneat iſta conditio, ut * horum librorum novitas repudiata videatur, ſi in eadem cauſſa (l) ejuſdem viri diſſentit antiquitas; & (m) aut inutile aut incongruum judicetur, quod ab his quæ contra Pelagianos condidit, diſſonans invenitur. Ut itaque omittamus ea volumina, in quibus ab exordio epiſcopatus ſui, multo prius quam impugnatores gratiæ exſurgerent, pro gratia diſputavit: legantur tres ad Marcellinum 1. ipſius libri. Ad ſanctum Paulinum Nolanum (n) Epiſcopum 2. epiſtola retractetur. (o) Ad beatiſſimum quoque Apoſtolicæ ſedis tunc presbyterum Xiſtum, nunc vero Pontificem 3. emiſſæ paginæ recurrantur. Ad ſanctum 4. Pinianum, ad 5. Valerium comitem, ad ſervos Chriſti Timaſium & Jacobum 6. diſtinctim edita volumina revolvantur. Sex libri priores contra Julianum 7. unus ad ſanctum Aurelium (p) Carthaginis Epiſcopum 8. de geſtis Palæſtinis: alius ad Paulum & Eutropium ſacerdotes, 9. contra Pelagii & Cæleſtii quæſtiones: & ad beatæ memoriæ Papam Bonifacium (q) quatuor volumina 10. recenſeantur. (r) Et ſi in his omnibus operibus, multiſque aliis, quæ enumerare longum eſt, idem doctrinæ ſpiritus, eadem prædicationis forma præceſſit; agnoſcant calumniatores, ſuperfluo ſe objicere, quod his libris non ſpeciale neque diſcretum teſtimonium ſit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apoſtolica enim (s) ſedes, quod a præcognitis probat, & quod judicio jungit, laude non dividit. Qui ergo hos proxime (t) editos libros refutant, anterioribus acquieſcant, & iis quæ pro gratia Chriſtiana prius ſunt

* *aliàs cap. 41.*
Quorumdam adverſus Cæleſtini teſtimonium cavillatio refellitur.

* *Loquitur de lib. de Præd. ſanctorum & de dono perſever.*
1. De peccatorum meritis. *V. app.*
2. *Epiſt.* 186. *V. app.*
3. *Ep.* 19. *V. app.*
4. De gratia Chriſti & de peccato orig. *V. app.*
5. De nuptiis & concupiſcentia. *V. app.*
6. De natura & gratia. *V. app.*
7. *V. app.*
8. De geſtis Pelagii. *V. app.*
9. De Perfectione juſtitiæ. *V. app.*
10. Contra duas epiſtolas Pelagianorum. *V. app.*

(*a*) Mſſ. Corb. & Jol. editiones Mogunt. & Ven. *ſententiæ remedium*: & in ſequente verſu, *non diſcuſſi negotii*. Mſ. Remig. *non diſcuſſi ingenii*. Lugd. editio, *non examen judicii ſolum, ſed pœnitentiæ remedium eſſe præſtandum*.

(*b*) Lugd. editio, *ab eo & præceſſorum ſuorum*, &c.

(*c*) Mſ. Remig. & Mog. edit. *ad excuſandum*. Male omnino. Melius vero Mſſ. Corb. & Jol. cum Lugd. & Lov. *ad excidendam*, aut Duac. & Colon. *ad execrandam*, aut denique edit. Ven. *ad extirpandam*.

(*d*) Mſ. Remig. *malæ eloquentiæ*.

(*e*) Lugd. & illo poſteriores, *conſultantium*.

(*f*) Mſ. Jol. *Ait enim, Auguſtinum*.

(*g*) Sola editio Ven. *commendatione*.

(*h*) Lugd. & eò poſteriores, *prædeceſſoribus*; & infra, *ſenſerant*.

(*i*) Mſ. Jol. *ſancto Auguſtino*.

(*k*) Sola Lugd. editio, *pro autoramentis*, ſed quid hæc ſibi velint hic loci, non facile dixerim.

(*l*) Edit. Mog. & Ven. obſcure & confuſe, *ejuſdem viridis ſentit*, aut *ſentiat antiquitas*.

(*m*) Mſ. Jol. cum Lugd. & poſterioribus, *& ut inutile*.

(*n*) Mſ. Jol. non habet, *Epiſcopum*.

(*o*) Mſ. Jol. *Ad beatum quoque ſedis Apoſtolicæ... Sixtum*. *Sixtum* ſcribunt Mſſ. Corb. Remig. & Jol. *Xiſtum* vero editi omnes. Sic ſcribi magis placet viro doctiſſimo: tum quia ſic ſcribi ſoleat a veteribus, tum quia Sixti nomen quod uſu invaluit, nec Græce ne Latine quidquam ſignificet.

(*p*) Lugd. & poſteriores, *Carthaginienſem*, ſeu *Carthaginenſem*.

(*q*) Lugd. editio & recentiores, *libri quatuor explicentur*.

(*r*) Edit. Lugd. cum illa poſterioribus, *Ac ſic*. Lovan. Duac. & Colon. *in omnibus operibus*. Colon. deinde omittit, *aliis*: phtaſimque commate finiunt ante *Agnoſcant*.

(*s*) Editio Colon. habet, *fides*.

(*t*) Vox hæc, *editos*, deerat in Lugd. & illo recentioribus.

ſunt ſcripta, conſentiant. Sed (a) non faciunt: ſciunt enim omnia (b) Pelagianis eſſe contraria, & nihil ſibi poſſe competere ad conſequentium reſolutionem, ſi confiteantur in præcedentibus conſiſtere veritatem.

* alias cap. 44.

* 4. Igitur hujuſmodi hominum pravitati, non tam diſputationum ſtudio, quam auctoritatum privilegio reſiſtendum eſt: (c) ut de proſtrati dudum dogmatis corpore nullum membrum ſinatur aſſurgere. Quia notum eſt ita falſitatis iſtius (d) haberi verſutias, ut ſi ſenſerit, prætenta correctionis imagine aliquos ſibi ſabi faventium radicis ſuæ germen excipere, totam ſe velit ex ſui parte minima reparare. Ubi enim non aliud habet ſumma quam portio, non eſt devotionis dediſſe prope totum, ſed fraudis (e) retinuiſſe vel minimum. Quod ne hypocritarum obtineatur inſidiis, confidimus (f) Domini protectione præſtandum, ut quod operatus eſt in Innocentio, Zozimo, Bonifacio, Cæleſtino, operetur in (g) Xiſto: & in cuſtodia Dominici gregis hæc ſit pars gloriæ huic (h) reſervata paſtori, ut ſicut illi lupos (i) abegere manifeſtos, ita hic depellat occultos: illo auribus ſuis doctiſſimi ſenis inſonante ſermone, quo collaborantem ſecum hortatus eſt, dicens: „ (k) Sunt enim quidam qui juſtiſſime „ damnatas impietates adhuc liberius defendendas putant: & ſunt qui occultius penetrant „ domos; & quod in aperto clamare jam metuunt, in ſecreto ſeminare non quieſcunt. „ Sunt autem qui omnino ſiluerunt, magno timore compreſſi, ſed adhuc corde retinentes, „ quod ore jam proferre non audent: qui tamen eſſe fratribus poſſunt ex priore ipſius „ dogmatis defenſione notiſſimi. Proinde alii ſeverius (l) coercendi, alii vigilantius (m) veſtigandi; alii tractandi quidem lenius, ſed „ non ſegnius ſunt docendi: ut ſi non timentur, ne perdant, non tamen negligantur, ne „ pereant “.

Vide Leonis epiſtolam ad Aquilejenſem epiſcopum cap. 2. n. 1. app.

Auguſt. Epiſt. 19. ad Sixtum c. 1. n. 2.

CAPUT XXII.

Concluſio operis. Etſi Auguſtini reprehenſores ſatis ſint convicti; tamen toleranti ſunt, nec de correctione eorum deſperandum eſt. Interim amandi quidem ſemper, ſed vitandi: Deuſque orandus, ut in omnibus noſtris primas teneat.

Sufficienter, ut arbitror, demonſtratum eſt, reprehenſores ſancti Auguſtini & vana objicere, & recta impugnare, & prava defendere; peremptorumque armis inteſtinum bellum moventes, (n) dictis divinis, atque humanis conſtitutionibus rebellare. Quorum tamen, dum adhuc non ſunt a fraterna ſocietate diviſi, toleranda magis eſt intentio, quam deſperanda correctio: ut donec Dominus per Eccleſiæ principes, & legitimos judiciorum ſuorum miniſtros, hæc quæ per paucorum ſuperbiam, & quorumdam imperitiam ſunt turbata, componat; nobis Deo adjuvante ſit ſtudium, (o) quieta modeſtaque patientia odiis dilectionem reddere, & ineptorum vitare conflictus, veritatem non deſerere, nec cum falſitate certare; ſemperque a Deo petere, ut in omnibus cogitationibus, in omnibus voluntatibus, in omnibus ſermonibus atque actionibus noſtris, ipſe teneat primatum, qui dixit ſe eſſe principium. *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſæcula*, (p) *Amen* (q). Joan. 8. 25. Rom. 11. 36.

(a) Mſ. Jol. *non facient*.
(b) Lugd. & poſteriores. *Pelagiana ſibi eſſe contraria*. Emendantur ex Corb. Remig. & Jol. Mſſ. & edit. Mog. & Ven.
(c) Lugd. editio, *ut proſtrati dudum corporis dogmata, in corpore nullum membrum ſinant aſſurgere*.
(d) Locum alias obſcurum, cui lux ex aliis codicibus noſtris non accedebat, ſic emendavimus auctoritate Mſ. Jol. Mſſ. Corb. & Remig. cum edit. Mog. & Ven. *ita falſitatis iſtius haberi verſutias, ut ſi ei liceat prætenta correctionis imagine, aliquod ſibi faventium radicis ſuæ germen excipere, totam ſe poſſit in exigua ſui parte reparare*. At Lugd. & eo poſteriores, *ita ſe falſitatis iſtius habere verſutias, ut ſi eis liceat prætentæ correctionis imagine, aliquod ſibi faventium radicis ſuæ germen excipere, totam ſe poſſit in exigua ſui parte reparare*.
(e) Mſ. Jol. cum Mog. & Ven. *reſtituiſſe*. Melius, *retinuiſſe*, ut alii codices.
(f Mſſ. tres ut ſupra, *in Sixto*. Xiſtus vero ſive Sixtus Cæleſtino ſucceſſit anno Chriſti 431. die 26. Aprilis.
(g) Mſſ. Corb. & Remig. *ſervata*. Alii omnes, *reſervata*.
(h) Mſ. Jol. *ejecere .... expellat*. Edit. Mogunt. & Ven. *abjicere*.
(i) Edit. Lugd. & ea recentiores, *Sunt enim quidam juſtiſſime damnati, qui impietates adhuc liberius defendendas putant*.
(k) Mſ. Jol. *impietate*.
(l) Lugd. & poſteriores, *ſunt coercendi*.
(m) Ita Mſſ. Corb. Remig. & Jolienſ. cum edit. Mog. & Ven. & Epiſtola 194. Auguſt. At Lugd. & recentiores, *inveſtigandi .... ut ſi non timent ne perdant*.
(n) Mſ. Jol. *divinis atque humanis conſtitutionibus*.
(o) Hæc verba, *quieta modeſtaque patientia* abſunt a Mſ. Jol.
(p) Mſſ. Corb. & Remig. omittunt hic *ſæculorum*, juxta lectionem loci Apoſtolici, ad quem reſpicere videtur S. Proſper. Ceteri codices habent: *in ſæcula ſæculorum. Amen*.
(q) In vetere Corb. exemplari ſubjicitur: *Explicit liber Sancti Proſperi contra librum Abbatis quondam Caſſiani, qui prænotatur, de Protectione Dei; ſive adverſus dogma Pelagii, & Cæleſtii, nefandi dogmatis repertores ac defenſores, & inimicos gratiæ Dei & Domini Noſtri Jeſu Chriſti, & defenſionem ſanctorum Romanorum Epiſcoporum & ſancti Epiſcopi Auguſtini, aſſerens veritatem de libris ejus contra ſupra dictos, hæreticos. Deo gratias*. Mſ. vero Jol. habet. *Explicit liber Proſperi contra librum Caſſiani Presbyteri qui prænotatur De Protectione Dei*. Editiones denique Mog. & Ven. *Finis libri Sancti Proſperi adverſus librum Joannis Caſſiani Monachi, quem de Protectione Dei Caſſianus ipſe inſcripſit*.

ADMONITIO
IN SANCTI PROSPERI
Pſalmorum a Centeſimo uſque ad CL. expoſitionem.

De Pſalmorum Davidicorum excellentia non eſt noſtrum hic aliquid præfari. Hunc enim Scripturæ ſacræ librum præ omnibus aliis SS. Patres, & laudibus extulerunt, & enarrationibus ſermonibuſve ad populum habitis, rudiorum intellectui accommodatum eſſe curaverunt. Sufficiat hic locum ſancti Ambroſii in præfatione Pſalmorum loquentis legentium oculis ſubjicere.
„ Licet omnis Scriptura divina Dei gratiam ſpiret (inquit ſanctus Antiſtes Me- S. Ambr. Præf. in Pſ. 1. tom. 1.
„ diolanenſis;) præcipue tamen dulcis pſalmorum liber: quandoquidem ipſe
„ Moyſes qui plano geſta majorum ſermone deſcripſit, ubi tamen per mare ru-
„ brum populum patrum memorabili admiratione transduxit, demerſum aſpiciens
„ regem Pharaonem cum ſuis copiis, in majora ingenium attollens ſuum (quia
„ majora viribus ſuis fuerat aſſecutus,) canticum Domino cecinit triumphale....
„ Delectatur igitur cantico Deus non ſolum laudari, ſed etiam reconciliari.....
„ At vero David principaliter a Domino ad hoc munus electus eſt, ut quod in
„ aliis rarum præeminere reliquo opere videtur, in hoc juge & continuum re-
„ fulgeret.... Hiſtoria inſtruit, lex docet, prophetia annuntiat, correptio caſti-
„ gat, moralitas ſuadet: in libro Pſalmorum profectus eſt omnium, & medici-
„ na quædam ſalutis humanæ.... In Pſalmis itaque nobis non ſolum naſcitur
„ Jeſus; ſed etiam ſalutarem illam ſuſcipit corporis paſſionem, quieſcit, reſur-
„ git, aſcendit ad cælum, ſedet ad dexteram Patris. Id quod nemo præſumpſe-
„ rat hominum dicere, hoc ſolus hic Propheta annuntiavit, poſtea Dominus in
„ Evangelio prædicavit.... Pſalmus benedictio populi eſt, Dei laus, plebis lau-
„ datio, plauſus omnium, ſermo univerſorum, vox Eccleſiæ, fidei canora con-
„ feſſio, auctoritatis plena devotio, libertatis lætitia, clamor jucunditatis, læti-
„ tiæ reſultatio. Ab iracundia mitigat, a ſollicitudine abdicat, a mœrore alle-
„ vat. Nocturna arma, divina magiſteria, ſcutum in timore, feſtum in ſancti-
„ tate, imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiæ, citharæ modo ex di-
„ verſis & diſparibus vocibus unam exprimens cantilenam. Diei ortus pſalmum
„ reſultat, pſalmum reſonat occaſus. Mulieres Apoſtolus in Eccleſia tacere ju-
„ bet, pſalmum etiam bene clamant: hic omni dulcis ætati, hic utrique aptus
„ eſt ſexui.... Magnum plane unitatis vinculum, in unum chorum totius nu-
„ merum plebis coire! Diſpares citharæ nervi ſunt, ſed una ſymphonia. In pau-
„ ciſſimis chordis ſæpe errant digiti artificis: ſed in populo Spiritus artifex ne-
„ ſcit errare. Pſalmus nocturni operis commercium, divinæ requiei ſtipendium,
„ inſtitutio incipientium, perfectorum confirmatio, Angelorum miniſterium, mi-
„ litia cæleſtis, hoſtia ſpiritalis. Pſalmum & ſaxa reſpondent: pſalmus cani-
„ tur, & ipſa etiam ſaxoſa pectora molliuntur. Videmus flere præduros, flecti
„ immiſericordes. Certat in pſalmo doctrina cum gratia ſimul. Cantatur ad de-
„ lectationem, diſcitur ad eruditionem.... Quid eſt quod non tibi occurrat pſal-
„ mos legenti.... Quid igitur pſalmus, niſi virtutum eſt organum, quod ſan-
„ cti Spiritus plectro pangens Propheta venerabilis, cæleſtis ſonitus fecit in ter-
„ ris dulcedinem reſultare? &c. Auguſtinus vero in libro 17. de Civitate Dei
„ cap. 14. de Pſalmorum ſcriptore ſacro diſſerens ait: Erat autem David vir
„ in canticis eruditus, qui harmoniam muſicam non vulgari voluptate, ſed fide-
„ li voluntate dilexerit, eaque Deo ſuo, qui verus eſt Deus, myſtica rei ma-
„ gnæ figuratione ſervierit. Diverſorum enim ſonorum rationabilis moderatuſ-
„ que concentus concordi varietate compactam bene ordinatæ civitatis inſinuat
„ unitatem. Denique omnis fere prophetia ejus in Pſalmis eſt. Quorum etiam

ſalutarem ſpiritalemque efficaciam, proprio experimento edoctus teſtatur in libro 9. Confeſſionum capite 4. „ Quas tibi, Deus meus, (ait) voces dedi cum legerem „ Pſalmos David, cantica fidelia, & ſonos pietatis excludentes turgidum ſpiri- „ tum, rudis in germano amore tuo.... Quas tibi voces dabam in Pſalmis il- „ lis, & quomodo in te inflammabar ex eis, & accendebar eos recitare ſi poſ- „ ſem toto orbe terrarum, adverſus typhum generis humani? Et tamen toto or- „ be cantantur, & non eſt qui ſe abſcondat a calore tuo &c.". Et Enarratione

Num. 1. 4. in Pſalmum 30. rem conficit paucis, cum dicit circumſtanti & auſcultanti ſe populo: „ Si orat Pſalmus, orate; & ſi gemit, gemite; & ſi gratulatur, „ gaudete; & ſi ſperat, ſperate; & ſi timet, timete. Omnia enim quæ hic con- „ ſcripta ſunt, ſpeculum noſtrum ſunt". Hæc pauca ex multis. Quæ certe attendens ſanctus Proſper, & hunc inter omnes Auguſtini in Pſalmos librum in compendioſum quemdam indiculum redigens, ſuo & fratrum qui ſua legiſſent profectui promovendo inſerviit.

Cur autem quod in unum & quinquaginta poſtremos pſalmos, hoc idem & in ceteros omnes non præſtiterit, non facile eſt conjicere. Aut enim id totum forte præſtiterat, nec operis ejus ad nos niſi tertia pars, ex temporum injuria potuit pervenire; vel certe eodem modo erga ſcribendos libros affectus, quo ceteri ſancti Patres & Eccleſiæ Magiſtri, nullum ad opus umquam, niſi charitate imperante, aut neceſſitate urgente, ſe accingens, non vero ulla conciliandæ ſibi famæ intentione ductus, hos ſolum, quos certa aliqua, Deo procurante providenteque, nata occaſio ſuggeſſerat, ſtilo proſecutus facile creditur.

Priori conjecturæ favet re vera, quod de Pſalmo centeſimo ſeptimo, nihil ſe ſcripturum monens: Pſalmus centeſimus ſeptimus (ait ibi) prætermiſſus eſt: quia in poſtremis quinquageſimi ſexti, & in quinquageſimi noni videtur expoſitus. Unde conſequens eſſe nemo dubitet, in citatos pſalmos ſcriptam ab ipſo nonnullam expoſitionem.

Cum autem in Pſalmum centeſimum quadrageſimum quartum differendo, expreſſe impugnet errorem illum qui duplicem in Chriſto Jeſu perſonam fingebat, de quo nihil omnino in eadem Auguſtini Enarratione legitur: patet id ab eo dictum, propter natam jam, immo & damnatam hæreſim Neſtorii. Quo fundamento nixi id operis Proſperiani anno citius 434. aſſignavimus. Hoc in libro facile animadvertas eloquentiam illam validam & conciſam, qua ut charactere proprio Proſper dignoſcitur: obſerveſque ſanctum noſtrum non in ſola circa gratiam Chriſti doctrina tradenda, ſed etiam in aliis omnibus Magni Auguſtini ſe exhibuiſſe diſcipulum.

Quo in opere legendo, ne idem quod de ſententiarum breviorum libro dicturi ſumus contingat, ut ſcilicet ex brevitate locorum quorumdam, nonnullis ſuperſit obſcuritatis querela; & quia pleriſque in locis quidem ipſa verba Auguſtini nihil mutando deſcripſit, in aliis autem voces diverſas ſubſtituens, ſenſus dumtaxat ſanctiſſimi ſui Magiſtri ſecutus videtur: ideo nos lectorum commodo conſulentes, ea quibus opus eſſe videbatur, loca fuſius ex Auguſtini ipſius Enarrationibus legenda in Appendicis noſtræ ſecunda parte exhibebimus: appoſita in margine ſequentis operis nota, Vide, quæ locum ibi exhibitum indicabit.

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI PSALMORUM A CENTESIMO USQUE AD CL.

* EXPOSITIO.

* Scripta ut videtur, non ante annum 414.

PSALMUS C.

℣. 1. *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine.*

PSALMUS iſte (a) de primo verſu toto intelligendus eſt corpore, & confitendum
Pſ. 24. 10. Deo, quoniam univerſæ viæ ejus miſericordia & veritas: ut quælibet ſe noſtris cogitationibus (b) de rerum veritate ingerant cauſſæ, non in aliquam moveamur querelam; ſed miſericordiam & judicium Domino, pia confeſſione cantemus. Ad reſolvendas enim univerſas quæſtiones, quas contra providentiam Dei exercere audet mundi hujus ſtulta ſapientia, inviſtiſſima eſt ratio, per quam intelligitur, inter præſentis vitæ inæqualitates, nec a juſtitia Dei miſericordiam, nec a miſericordia abeſſe juſtitiam; donec peractis temporalibus, juſto judicio fiant utraque perpetua, cum pro qualitate
Matth. 25. 34. & ſeq. geſtorum dextros gloria, ſiniſtros pœna ſuſceperit.

℣. 2. *Pſallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.*

In hac, inquit, confeſſione boni intellectus ero; & per immaculatam converſationis meæ viam ad me venire te ſentiam. Cum enim ſine te bonus eſſe non poſſim, ſi recta ſunt quæ ago, te mihi ineſſe non dubito.

Item ℣. 2. *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.*

Sent. eſt 1. in lib. ſent. Pſ. 10. 6. Innocentia vera eſt, quæ nec ſibi, nec alteri nocet. Quoniam *qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Deambulare in latitudine animæ ſuæ, id eſt, in habitaculo cordis ſui, non poteſt, quem anguſtat reatus, & vita illicitæ actionis accuſat. Pia autem & impolluta conſcientia liberis intra ſe utitur ſpatiis, & quæ integros habet ſuæ ædificationis receſſus, in appetitus non evagatur alienos.

℣. 3. *Non proponebam ante oculos meos rem malam.*

Ante oculos habemus quæ diliguntur, & in quibus delectatur animus, in his moratur aſpectus. A re ergo mala oculos avertere, eſt quidquid Deo diſplicet, non amare.

Item ℣. 3. *Facientes prævaricationes odio habui.*

Diligendi ſunt (c) homines, ut odio habeantur prævaricationes: quia aliud eſt amare quod facti ſunt, aliud odiſſe quod faciunt. Sent. eſt 2.

Non adhæſit mihi cor pravum: declinantem a me malignum non agnoſcebam. ℣. 4.

Pravo, inquit, cordi conſenſum non præbui: & ab immaculata via declinantem malignum non cognoſcebam, hoc eſt, propter diſſimilitudinem non probabam.

Detrahentem proximo ſuo occulte, hunc perſequebar. ℣. 5.

Bona perſecutio, quæ non hominem, ſed peccatum hominis inſectatur.

Superbo oculo & inſatiabili corde, cum hoc ſimul non edebam. Item ℣. 5.

Superbia fomes invidiæ eſt, quæ numquam niſi maligna eſt, & malis non ſatiatur alienis. Cum his igitur, qui tali delectabantur veneno, non conveſcebar: quia cibum iniquitatis ipſorum, quo inceſſabiliter replebantur, horrebam. *Beati* enim *qui eſuriunt juſtitiam: quoniam ſaturabuntur.* Matth. 5. 6.

Oculi mei ſuper fideles terræ, ut ſimul conſiderent hi mecum. ℣. 6.

Vox Domini dicentis imitatoribus ſuis, *Sedebitis ſuper duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Iſrael.* Matth. 19. 28.

Ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat. Item ℣. 6.

Mihi, ait, non ſibi: multi enim non ſinceri prædicatores Evangelii ſibi miniſtrant, ſua quærentes, non quæ Jeſu Chriſti. Philip. 2. 21.

Non habitavit in medio domus meæ faciens ſuperbiam. ℣. 7.

Non habitavit in corde juſti, quæ eſt domus ejus, injuſtus; quia ſemper a ſe diſſimilitudo longinqua eſt.

Loquens iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum. Item ℣. 7.

Iniquorum iter non eſt directum: & diverſum longe eſt ab illa via, cui oculi Domini præſident, & per quam ad ſuos venit.

In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ: ut diſperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem. ℣. 8.

Diem judicii ſui denuntiat Dominus, qui loquitur in Propheta: quoniam ſecundum veritatem in principio Pſalmi dictum eſt, *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Nam quia

(a) Id eſt, ut ait Auguſtinus in capite Enarrationis ſuæ in hunc eumdem Pſalmum, *Pſalmus iſte centeſimus quod habet in primo verſu, hoc in toto corpore quærere debemus.*

(b) Ita quidem Editi omnes noſtri: ſcilicet Lugd. Lovan. Duac. & Colon. Tamen legendum ſuſpicamur, *de rerum varietate*. Deficientibus autem Mſſ. codicibus nihil immutavimus; licet conjecturam noſtram firmet quod poſt pauca dicitur, *inter præſentis vitæ inæqualitates.*

(c) Editio Colon. *diligendi ſunt omnes.* Aliæ, *homines.*

quia tempus hujus ſæculi tempus eſt noctis, & ignorantiæ, & tribulationis, nec cuiquam patet in quem finem ſit quiſque venturus: dat locum pœnitentiæ miſericordia Dei, & diverſis modis agit, ut proficiant juſti, ut erigantur lapſi, ut convertantur averſi. Sed hæc patien-
1. Cor. 4. 5. tia, manente adhuc nocte, præſtatur. Ubi autem illuxerit dies, & omnia occulta fuerint revelata, diſcretis impiis a ſocietate juſtorum; non ultra parcetur malis, ſed interficientur omnes peccatores terræ: in illo mane, quo declarabitur quid quiſque mereatur.

PSALMUS CI.

℣. 1. PSalmi hujus titulus eſt, *Oratio inopis cum angeretur, & in conſpectu Domini* (a) *effundit precem ſuam.* Iſte ergo pauper Chriſtus eſt, qui formam ſervi accipiens, noſtra indutus
1. Tim. 2. 5. eſt paupertate: & cum ſit mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus, idem eſt in humilitate corporis, qui eſt in gloria Patris, ut quorum ſuſcepit naturam, exequatur & cauſſam.

℣. 2. *Exaudi Domine orationem meam, & clamor meus ad te perveniat.*

Item ℣. 2. *Ne avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.*

QUod eſt, *Exaudi orationem meam*; hoc idem eſt, *& clamor meus ad te perveniat.* Sed germinata petitio oſtendit petentis affectum. *Ne avertas* autem *faciem tuam a me*, dicit pro humilitate membrorum. Nam quando Pater a Filio, quando Deus (b) averteretur a Chriſto? Et ideo petit ſe in quacumque die tribularetur, exaudiri: quia pietas capitis cum omni corporis portione compatitur; & labor omnium, qui & locis & temporibus variatur, numquam ſine illo eſt, qui omnium miſeretur.

℣. 3. *In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.*

Cito obtinentur, quæ bono deſiderio poſtulantur: nec differuntur preces, quæ hoc petunt, quod vult ille qui petitur. Velox itaque exauditio eſt, cum ipſa primitus exauditur oratio; nec tardat auxilium, qui dedit votum.

℣. 4. *Quia defecerunt ſicut fumus dies mei.*

Dies primi hominis, quem ſuſcepit ſecundus, fumo in ſua elatione deficienti aptiſſime comparantur. Et quia nemo in novitatem Chriſti, niſi ex Adæ vetuſtate transfertur, gemit in his quos reparat ipſe reparator.

Item ℣. 4. *Et oſſa mea ſicut in frictoriolo confrixa ſunt.*

Oſſa dicuntur hi, qui ſunt in Chriſti corpore fortiores, quorum firmitate omnium compago membrorum munitur; dicente oſſe fortiſſimo
2. Cor. 11. 29. Paulo, *Quis ſcandalizatur, & ego non uror?*

℣. 5. *Percuſſum eſt ſicut fœnum, & aruit* (c) *cor meum.*

Omne humanum genus in Adam, a quo eſt univerſalis propago, percuſſum eſt: & de illius Rom. 8. 24. vulnere gemunt, qui ſpe ſalvantur in Chriſto, non ſine miſeriis mortalitatis inde contractæ.

Quoniam oblitus ſum manducare panem meum. Item ℣. 5.

Acceperat primus homo panem verbi in lege mandati: ſed vetitum cibum ſumens, panis illius de quo vivebat, oblitus eſt: & ob hoc, ſicut percuſſum fœnum, cor ejus exaruit. Modo ergo reviviſcat, & edat panem quem fuerat oblitus, qui jam in corpore eſt dicentis, *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi.* Joan. 6. 51.

A voce gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ. ℣. 6.

A voce, inquit, *gemitus mei*, non a voce gemitus illorum, de quibus gemo quod non recte gemunt, quod carnalia cupiunt, quod corporalia concupiſcunt. Sed quia non deſunt validiora membra, quæ curam habeant infirmorum, nec ab affectu capitis diſcrepent; voce gemitus mei erudiuntur oſſa, id eſt, fortiora corporis; ut adhæreant carni meæ, id eſt, infirmioribus meis, ſecundum quod ſcriptum eſt, *Debemus* Rom. 15. 1. *enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare.*

Similis factus ſum pelicano ſolitudinis, factus ſum ſicut nycticorax in parietinis. ℣. 7.

Vigilavi & factus ſum ſicut paſſer ſingularis in tecto. ℣. 8.

Omnis ſtrenuus & devotus Evangelii prædicator, his tribus, quæ commemoratæ ſunt, avibus comparabilis invenitur; ſecundum eorum formam, quibus verbum veritatis adnuntiat. Si enim infidelibus loquitur, in ſolitudine eſt, tamquam pelicanus, nec faſtidit deſerta & inculta: quia etiam in talibus facit ſibi Spiritusſanctus habitaculum. Si autem his prædicat, qui acceptam gratiam perdiderunt, fit quodammodo nycticorax in parietinis, non deſerens eos qui corruunt, ut ædificii bene fundati & ſtabilitatem recipiant & decorem. Si vero eos cohortatur, qui cum videantur fideles, tepidi tamen ſunt atque carnales: fit ſub tecto poſitis, id eſt, ſub carnis infirmitate viventibus, quidam paſſer, increpans eos atque incitans, ut in tecto ſint potius quam ſub tecto, hoc eſt, ut ſubiectam ſibi carnem habeant, non ut ipſi ei ſubjiciantur. *Qui enim in tecto eſt, non deſcen-* Matth. 24. 17. *dat tollere aliquid de domo: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.* Sed harum affe- Matth. 10. 27. ctionum ſedulitatem nemo magis quam Dominus Jeſus Chriſtus, voluntarius pauper, exequitur: qui veniens peccatores ſalvos facere, omnium labores infirmitateſque ſuſcepit. Quia 2. Cor. 5. 19. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi*: ut & ſolitudo Gentilis acciperet notitiam veritatis: & obcæcatis Judæis, ac ſua prævaricatione ruinoſis, & lux, & ſtabilitas præſtaretur: dum ille qui tenebrarum illuminator eſt, per Apoſtolum dicit, *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc* Epheſ. 5. 8. *autem lux in Domino.* Idem vero a tenebris, quas dilexit, occiſus vigilavit, id eſt, ſurrexit; & factus eſt ſicut paſſer ſingularis in tecto, id eſt,

(a) Apud Auguſtinum legitur, *effudit*.
(b) Editio Colon. *avertetur*. Lugd. Lov. Duac, *averteretur*.

(c) Hæc verba, *cor meum* exciderant ab edit. Duac. & Colon. legebantur in Lugdun. & Lovan. & in Auguſtino.

Joan.3.13. eſt, in cælo, quo adhuc nemo aſcendit, niſi
1. Cor. 15. 20. qui de cælo deſcendit, qui eſt *primitiæ dormientium*, & *primogenitus ex mortuis*.
Coloſſ.1.18. Apoc.1.5.

℣. 9. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me, adverſum me jurabant.*

Ea ſignificantur, quæ in tempore paſſionis
Matth. 27. 42. geſta ſunt. Exprobratur Domino, quod qui alios ſalvat, ſeipſum ſupplicio eruere non poſſit; & qui fuerant falſi laudatores, in occiſione ipſius conſpirabant.

℣. 10. *Quoniam cinerem ſicut panem manducabam: & potum meum cum lacrymis miſcebam.*

Oſtenditur ſacramentum miſericordiæ Salvatoris, qui etiam eos membra ſua facit, quibus talis congruit medicina; & perſonæ ſuæ eorum copulat cauſſam, in quibus ſe cinerem dicit ſicut panem manducaſſe, & potum cum lacrymis miſcuiſſe: quod quidem infideles opprobrio deputant, dicentes ſpem remiſſionis fomitem eſſe peccandi.

℣. 11. *A facie iræ tuæ, & indignationis tuæ, quoniam elevans alliſiſti me.*

Ipſa eſt ira, quam Adam meruit, & in qua omnes nati ſumus: ſecundum quam dicit Apo-
Epheſ.2. 3. ſtolus, *Eramus natura filii iræ, ſicut & cæteri*, non ex conditione Dei, ſed ex judicio. Et ideo *natura* filii iræ dicimur, quia ita ipſis noſtris principiis inſedit, ut ab illa præter Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, nullius hominis natura ſit libera. Elevatus eſt autem homo, quia rationalis & ad imaginem Dei factus eſt: eliſus vero eſt, quia ſuæ dignitatis oblitus eſt; ſicut ſcriptum eſt, *Homo cum in honore eſſet,*
Pſal.48.13. & 21. *non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus.*

℣. 12. *Dies mei ſicut umbra declinaverunt, & ego ſicut fœnum arui.*

Receſſi ab æterno die per peccatum, & in dies tranſitorios decidi per judicium: & quia ſicut fœnum arui, per eum qui inter mortuos liber eſt, ſpe ſalvus fio. *Sicut* enim *in Adam*
1. Cor. 15. 22. *omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur.*

℣. 13. *Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale tuum* (a) *in generatione & generationem.*

Temporalem, inquit, ſervet æternus: non enim quia cecidi, (b) tu ſenuiſti: qui eras ad me humiliandum, ipſe es ad me liberandum, & promiſſionum tuarum non obliviſceris.

℣. 14. *Tu exſurgens miſereberis Sion: quia tempus ut miſerearis ejus.*

Galat.4. 4. & 5. Quod tempus, niſi de quo dicitur, *Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret?*

℣. 15. *Quoniam beneplacitum habuerunt ſervi tui lapides ejus, & pulveris ejus miſerebuntur.*

In Sion multi ſunt lapides, & plerique ſunt pulvis. In lapidibus gaudium ſanctorum eſt, in pulvere miſeratio. De Sion ſancti Patriarchæ, ſancti Apoſtoli, & prædicatores Evangelii: hi omnes lapides electi, & probati; cæteri autem, qui illis non ſunt connexi, pulvis ſunt, quos auferet ventus a facie terræ; niſi agno- Pſal. 1. 4.
ſcant ſe, & dicant, *Memento Domine, quod* Pſal. 102. 14.
pulvis ſumus.

℣. 16. *Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.*

Hoc fundamento poſito in Sion, & hac miſericordia pulveri ejus impenſa, veniet etiam de gentibus alius paries, qui angulari lapidi coaptetur, & duo in uno condantur, qui facit Epheſ. 2. 20.
utraque unum.

℣. 17. *Quoniam ædificavit Dominus Sion, & videbitur in gloria ſua.*

Creſcit quotidie Eccleſia in templum Dei, & ab ipſo capite totum corpus exſtruitur. Et Matth. 25. 33.
apparebit Jeſus Chriſtus in gloria ſua, cum venerit judicare mundum, a dextris & ſiniſtris alios aſſumpturus in regnum, alios in ſupplicium detruſurus.

℣. 18. *Reſpexit in orationem humilium Dominus, & non deſpexit precem eorum.*

Hæc eſt ædificatio Sion, & ſtructura ejus. Sic vivi lapides inſtruuntur: quia ad compagem decoris ejus, non niſi per humilitatem & orationem, per gemitus & lacrymas pervenitur: ne perfecta & dedicata domo, fruſtra pulſet, (c) qui ſecus advenerit.

℣. 19. *Scribantur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur, laudabit Dominum.*

Scribuntur hæc in veteri Teſtamento per prophetiam pertinentem ad novi Teſtamenti generationem, hoc eſt, ad populum qui creandus erat in Chriſto, de quo Apoſtolus dicit, *Si* 2. Cor. 5. 17. & 18.
qua igitur in Chriſto nova creatura, vetera tranſierunt, ecce facta ſunt (d) *nova. Omnia autem ex Deo*: hoc eſt, vetera & nova: quoniam per unam fidem uterque populus accepit juſtificationem.

℣. 20. *Quoniam proſpexit ex alto ſancto ſuo, Dominus de cælo in terram proſpexit.*

℣. 21. *Ut videret gemitus compeditorum, ut ſolveret filios mortificatorum.*

Proſpiciente in terram Deo, hoc eſt, miſericordiam ſuam hominibus tribuente, tam fortia facta ſunt vincula charitatis, ut ea non potuerit vincere violentia perſecutionis. Per timorem enim Dei ſuperaverunt Martyres timorem mundi; & compedes fidei continuerunt eos ab exceſſu tranſgreſſionis: qui labos perſeverantiæ tranſiit in libertatem gloriæ: ut gemitus verterentur in gaudia, & compedes in coronas. Solvuntur autem etiam filii mortificatorum, id eſt, Martyrum, qui eadem inflammati fide, ſæcularium cupiditatum vinculis liberati poſſunt dicere, *Diſrupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo* Pſal. 115. 16. & 17.
hoſtiam laudis.

tas

(a) Apud Auguſtinum *in generationem & generationem*.

(b) Colon. editio, *tu tenuiſti*. Melius Lugd. Lov. & Duac. & in Auguſtino, *tu ſenuiſti*.

(c) Rectius haberetur, ni fallimur, *qui ſerius adveneris*, & ſi *ſecus* ſcribatur in Lugd. Lov. Duac. & Colon. Nam locum Auguſtini reſpicere videtur num. 18. dicentis, *Dei facto ædificio, & dedicata domo, quid curris, ſero quæſiturus, inaniter petiturus, fruſtra pulſaturus, foris remanſurus cum quinque virginibus fatuis?*

(d) Apud Auguſtinum legitur, *omnia nova*: ut in textu Apoſtolico tam Græco quam Latino.

℣. 22. *Ut annuncietur in Sion nomen Domini, & laus ejus in Jeruſalem.*

Ut ſolutis vinculis peccatorum, libera charitas ſerviat Deo, & laus Domini multiplicetur in Sion, id eſt, in ſpecula, quæ eſt Eccleſia, quæ non præſentia diligens, ſed futura proſpiciens, in ſpe promiſſionum lætatur.

℣. 23. *In conveniendo populos in unum, & regna, ut ſerviant Domino.*

Factum eſt ſanguine Martyrum & gemitibus compeditorum, ut exauditis illis qui erant in gemitibus & preſſura, hanc noſtris temporibus haberet Eccleſia libertatem, qua omnium gentium populi in fidei coeant unitatem, & regna quæ perſequebantur Chriſtianos, jugo Chriſti ſubjecta ſint.

℣. 24. *Reſpondit ei in via fortitudinis ſuæ.*

Sive Sion, ſive Jeruſalem, quæ eſt Eccleſia, in qua laus Domini celebratur, reſpondit ei, quem per fidem laudat, per ſpem, per charitatem. Nam vocationi ejus reſpondere, eſt credere atque obedire, & in præceptis ipſius ambulare. *In via fortitudinis*: quia ab ipſo eſt ut perſeveretur inter omnes illecebras & labores.

Item ℣. 24. *Exiguitatem dierum meorum adnuncia mihi.*

Exiguum eſt omne quod finitur & tranſit: vita enim temporalis in comparatione æternitatis exigua eſt: cujus dies ideo ſibi (a) annunciari Eccleſia poſtulat, ut noverit ſe uſque in finem ſæculi eſſe manſuram, donec veniant illi dies, qui nec numerum poterunt habere, (b) nec terminum.

℣. 25. *Ne revoces me in dimidium dierum meorum.*

Non imminuantur, inquit, dies mei, quouſ-
Rom. 11. 25. que in conſummationem ſæculi ſpopondiſti: donec plenitudo gentium introeat, & omnis Iſrael ſalvus fiat.

Item ℣. 25. *In generatione & generationem anni tui.*

Ab initio uſque ad conſummationem ſanctos Dei diverſa ſæcula, alios & alios protulerant: quorum juſtificatio non eſt niſi in Chriſto, per quem omnium generationum una generatio eſt, quam Deus æternitatis facit eſſe participem: ut
1. Cor. 15. 28. abſque commutatione ſit omnia in omnibus.

℣. 26. *Principio Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.*

℣. 27. *Ipſi peribunt, tu autem permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent,*

Item ℣. 27. *Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur:*

℣. 28. *Tu idem ipſe es, & anni tui non deficient.*

Sententia eſt 1. Vera æternitas, & vera immortalitas non eſt, niſi in Deitate Trinitatis, cui quod eſt eſſe, perpetuum eſt: & neque per initium, neque per incrementum, neque per defectum ullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem, etiam illæ quibus æternitatem Creator dedit, vel daturus eſt, non penitus carebunt fine, dum illis finis eſt ipſa in augmentum facta mutatio. Et terra ergo, quam tu Domine fundaſti, & cæli, qui opera ſunt manuum tuarum, ſicut veſtimentum & opertorium veteraſcent & peribunt: non ut non ſint, ſed ut aliter ſint; novatione ſcilicet ſubſtantiæ, non defectione naturæ. *Tu autem idem ipſe es*, nec ab alio in aliud tranſis: quia tu es qui vere es, & qui in gloria tua nec minor potes eſſe, nec major; dans filiis ſervorum tuorum, ut ad non deficientes annos tuos valeant pervenire.

Filii ſervorum tuorum inhabitabunt, & ſemen eorum in ſæculum dirigetur. ℣. 29.

Filii ſervorum Dei, ſunt filii juſtorum, filii Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, & Martyrum: filii poſtremo totius Eccleſiæ, quæ Ephes. 5. 31.
corpus eſt Chriſti, & quæ mater eſt omnium Gal. 4. 26.
patrum, omniumque filiorum. Hi ergo in æternitate annorum Dei habitabunt, & ſemen eorum in æternum dirigetur. Semen autem eorum recte intelligitur, opus juſtitiæ ipſorum, quod debet unumquemque præcedere: quoniam ſterilem & infructuoſum illa æternitatis beatitudo non recipit.

PSALMUS CII.

Benedic anima mea Dominum: & omnia interiora mea nomen ſanctum ejus. ℣. 1.

Tota Eccleſia cum ſuo capite, quod eſt Ephes. 5. 31.
Chriſtus, unus eſt homo: cujus proprium officium eſt in omni tempore benedicere Dominum, ſeque in laudem ejus, quem ex tota virtute ſua diligit, cohortari. *Interiora* autem ejus ſunt ratio intelligentiæ, ſpes fidei, humilitas timoris, fortitudo charitatis; & ſi quæ ſunt aliæ affectiones, quibus mens in admirationem ſui auctoris erigitur.

Benedic anima mea Dominum: & noli obliviſci omnes retributiones ejus. ℣. 2.

Iterata cohortatio docet, numquam a Dei benedictione ceſſandum. Erit autem perſeverans benedictio, ſi retributionum ejus nulla umquam ſubrepat oblivio: Quæ retributiones non ſecundum merita humana ſunt factæ. Nam damnatio peccatoribus debebatur; ſed gratia præſtita eſt malis, & ſalus perditis. Quoniam *filius ho-* Luc. 19. 10.
minis venit quærere; & ſalvare quod perierat: Luc. 5. 32.
& *non venit vocare juſtos, ſed peccatores*. Benedicendus ergo eſt, qui non ſolum non plectit malos; ſed etiam bona pro malis reddit, & bonos facit.

Qui propitius (c) ſit omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes languores tuos. ℣. 3.

Qui redimet de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miſeratione & miſericordia. ℣. 4.

Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum: renovabitur ſicut aquilæ juventus tua. ℣. 5.

Enumeratio retributionum Dei oſtendit per quos gradus gratiæ anima humana ſalvetur. *Qui propitius ſit*, inquit, *omnibus iniquitatibus tuis.*

(a) Sic excuſum legimus in recentioribus codicibus, cum Editiones veteres quatuor illæ jam ſæpe citatæ habeant, *adnunciare*: minus congrue, ut videtur. Auguſtinus enim enarrat. 2. in hunc eundem Pſalmum num. 9. dicit, *Quærit a Deo (Eccleſia) ut exiguitatem dierum ſuorum annuntiet ſibi.*

(b) Editi omnes in margine indicant aliter legi in aliis libris, ſcilicet, *nec imminui*.

(c) Omnes ediriones, *propitius fuit*. At in explicatione paulo poſt, *propitius ſit*, forte utroque loco pro, *propitius ſit*; ut apud Auguſtinum legitur. Ubi infra, *Qui redimit*, pro eo quod codices noſtri habent *redimet*, recentioribus exceptis.

tuis. Non ait, Omnibus virtutibus tuis: quæ utique nullæ ei ineſſent, niſi fieret remiſſio peccatorum. Quæ ne rurſus exurgant, *Sanat*, inquit, *omnes languores tuos*. Qui autem ſunt illi *languores*, niſi concupiſcentiæ malæ, deſideria carnalia, & morbi omnium vanitatum? De qua *corruptione* redimitur vita infirmorum: quia corpus mortis noſtræ corpus factum eſt ipſius vitæ, ut coronaret nos *in miſeratione & miſe-*
Rom.9.15. *ricordia*: ſicut ſcriptum eſt, *Miſerebor cui miſertus ero; & miſericordiam præſtabo, cui miſericordiam præſtitero*: ut intelligamus, per eamdem miſericordiam dari coronas meritorum, per quam data ſunt merita coronarum. Deinde additur, *Qui ſatiat in bonis deſiderium tuum*. His enim curationibus perducta eſt anima ad deſideria bona, ut ſpretis & abjectis carnalibus, atque terrenis, ſpiritalia, & cæleſtia concupi-
Matth.5.6. ſcat: quoniam *Beati qui eſuriunt juſtitiam, quia ipſi ſatiabuntur*. *Renovabitur* ergo *ſicut aquilæ juventus tua*; hoc eſt, a vetuſtate in novitatem, & in juventam a ſenectute mutaberis: ad ſimilitudinem aquilæ, quæ depoſitis alis roſtroque mutato, in novas vires redivivo vigore juveneſcit.

℣. 6. *Faciens miſericordias Dominus, & judicium his qui injuriam accipiunt.*

Novit Dominus, quod in hac vita ſervi ipſius laboribus injuriiſque ſubjecti ſunt; ſed vult eos eſſe mites, eſſe patientes; quia ſicut miſericors eſt ad liberandum, ita etiam juſtus ad judicandum. Dicens enim omnibus injuriam accipien-
Rom.12.19. tibus, *Mihi vindictam, & ego retribuam*, non denegat opem qui denuntiat ultionem. Facit ergo Dominus miſericordiam, facit & judicium. Sed perfectorum eſt, etiam his qui injuriam fecerint, miſericordiam magis quam optare vindictam.

℣. 7. *Notas fecit vias ſuas Moyſi, filiis Iſrael voluntates ſuas.*

Magnum mirandumque myſterium eſt, ideo
Rom.5.20. Galat.3.22. datam legem, ut creſcente peccato humiliarentur ſuperbi, humiliati confiterentur, confeſſi ſanarentur. Iſtæ ſunt viæ occultæ quas notas fecit Moyſi, per quem legem dedit: quia peccatum (a) non haberet, ut ſuperabundaret gratia: quam utique veri Iſraelitæ intellexerunt, & (b) a Deo revelante viderunt, quæ ratio diſpoſitionum, quod conſilium divinarum fuerit voluntatum.

℣. 8. *Miſerator & miſericors Dominus; longanimis, & multæ miſericordiæ.*

Quid tam longanimum, quid tam abundans
Matth.5.45. Sententia eſt 4. (c) quam Deus, qui in miſericordia *pluit ſuper juſtos & injuſtos, & ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*? Parcit contemptus, parcit negatus: & mavult vitam peccatoris, quam mortem. Quoniam omnis longitudo patientiæ ejus, eruditio eſt pœnitudinis, & oblatio correctionis: nec ulla opera ipſius miſericordia vacant; quando homini & manſuetudine conſulit, & flagello.

Non in finem iraſcetur; neque in æternum indignabitur. ℣. 9.

Divina bonitas ideo iraſcitur, ne iraſcatur; Sententia eſt 3.
& miſericorditer adhibet temporalem ſeveritatem, ne æternam (d) referat ultionem.

Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis; neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. ℣. 10.

Quoniam ſecundum altitudinem cæli a terra, confirmavit Dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. ℣. 11.

Sicut cælum, inquit, protegit terram, ſic timentes ſe protegit Deus.

Quantum diſtat Oriens ab Occidente, longe fecit a nobis peccata noſtra. ℣. 12.

Regenerationis hæc virtus eſt, quæ homines exuit peccatis & gratiæ induit donis; ut vetuſtas occidat & veritas oriatur. Facta enim mutatione ſtatus, innocentia conſtituitur in oriente, peccata remanent in occaſum.

Sicut miſeretur pater filiorum, ita miſertus eſt Dominus timentium ſe. ℣. 13.

Quia ipſe cognovit figmentum noſtrum: memento quod pulvis ſumus. ℣. 14.

Qui perſonam ſuſcipere dignatus eſt patris, nihil circa filios non miſericorditer facit. Flagellet adoptatos, potius quam deſerat abdicandos. Novit autem ipſe quod nos fecerit, & de quo lapſu in quem ſtatum reformaverit, quantumque nos pulvis terrenæ fragilitatis infirmet. Petitur ergo Deus, ut meminerit conditionis humanæ, id eſt, ut miſereri ipſius perſeveret. Quoniam non ipſe obliviſcitur, ſed ut nos gratiæ ejus non obliviſcamur facit.

Homo tamquam fœnum dies ejus, & ſicut agri flos ita florebit. ℣. 15.

Non ſuperbiat homo, cujus dies ſunt ſicut fœnum paululum florens, & mox areſcit: ſed non deſperet homo, cujus infirmitas a Dei virtute ſuſcipitur. *Verbum* enim *caro factum eſt*, Joan.1.14.
ut flos qui in Adam erat caducus, in Chriſto eſſet æternus.

Miſericordia autem Domini a ſæculo, & in ſæculum ſuper timentes eum: & juſtitia ejus in filios filiorum. ℣. 17. 18.

Timentibus Dominum æterna gaudia promittuntur. Et quia timor obedientiam parit, obedientia autem mandatorum gignit effectus; ideo juſtitia Dei, hoc eſt, retributio ſuper filios filiorum: qui melius intelliguntur in germine bonorum operum, quam in prole natorum; quos multi juſti non habuiſſe noſcuntur; & qui habuerunt, non omnes ſunt, aut in omnibus gloriati.

Cu-

(*a*) Ita editi noſtri omnes. Forte tamen melius legeretur, *ut peccatum abundaret*: tum quia ſequitur: *ut ſuperabundaret gratia*: tum quia apud Auguſtinum id indicatur, cum dicitur, *Quia nolebant ſe confiteri homines peccatores, addita lege facti ſunt & prævaricatores.... Abundavit ergo peccatum, ut ſuperabundaret gratia. Ergo, ut dicere cœperam, quia hoc eſt in lege magnum myſterium, ideo eam datam, ut creſcente peccato humiliarentur ſuperbi, humiliati confiterentur, confeſſi ſanarentur: iſtæ ſunt viæ occultæ quas notas fecit Moyſi.*

(*b*) Non male forte omitteretur præpoſitio *a*, quæ legitur in omnibus libris noſtris.

(*c*) Intellige, *in miſericordia*: quod exprimitur in Auguſtino.

(*d*) In libro ſententiarum habetur, *juſte inferat*, pro quo hic Editi omnes Proſperianæ, omiſſo *juſte*, ſcribunt *referat*.

Item ℣. 18. *Cuſtodientibus teſtamentum, & memoria retinentibus mandata ejus, ut faciant ea.*

Ille mandata Dei memoriter tenet, qui quod mandatis Dei continetur, operatur: nec falli
Matth. 22. 40. poteſt in latitudine præceptorum, cum in duobus mandatis tota Lex pendeat & Prophetæ.

℣. 19. *Dominus in cælo paravit thronum ſuum: & regnum ejus omnium dominabitur.*

Quid aliud ſignificatur, niſi Domini deſcenſio, & aſcenſio, & aſſumpti hominis in paterna ſe-
Philip. 2. 10. & 11. de conſeſſio? cui genu omne flectitur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confitetur, quoniam Dominus Jeſus Chriſtus in gloria Patris eſt.

℣. 20. *Benedicite Dominum omnes angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum ejus, ad audiendam vocem ſermonum ejus.*

Potentes ſunt verbo, qui verbi famulantur imperio: quia ipſius implentur virtute, cui ſerviunt.

℣. 21. *Benedicite Dominum omnes virtutes ejus: miniſtri ejus facientes voluntatem ejus.*

Sententia eſt 6. Vera eſt confeſſio benedicentis, cum idem ſonus eſt oris & cordis. Bene autem loqui & male vivere, nil aliud eſt quam ſua ſe voce damnare. Benedicendus ergo eſt Dominus ipſis
1. Cor. 1. 31. maxime operibus, quibus ſic debet uti conſcientia, ut de ipſis in Domino glorietur.

℣. 22. *Benedicite Dominum omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus.*

Sicut nullus eſt locus, qui non dominationi ejus ſubjiciatur, ita nullus eſt locus, in quo ejus debeat ceſſare benedictio.

Item ℣. 22. *Benedic anima mea Dominum.*

Ipſo verſu Pſalmus concluſus eſt, quo inchoatus: ut intelligamus, perſeverari in Dei benedictione debere, quæ vere continuatur, ſi ſine ceſſatione bene vivitur.

PSALMUS CIII.

℣. 1. *Benedic anima mea Dominum.*

Sicut in præcedente Pſalmo, ita etiam in iſto qui ſequitur, vox eſt membrorum corporis Chriſti. Unus eſt homo, & cujus in una fide unum cor, & anima una eſt, cohortans & excitans ſe in laudem Dei: ut in contemplatione creaturarum magnificetur Creator.

Item ℣. 1. (a) *Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.*

Magnitudini Dei nec accedere aliquid, nec decedere poteſt: qui quod eſt, incommutabiliter ſemper eſt. Magnificatur ergo non ſibi, ſed nobis, tanto vehementius, quanto magis ſe intellectui noſtro innoteſcere facit: ut non illius gloria, ſed admiratio noſtra proficiat.

Confeſſionem & decorem induiſti. Item ℣. 1.

Induit ſe Dominus Deus noſter confeſſionem & decorem, id eſt, induit ſe Eccleſiam, quæ per confeſſionem depoſuit fœditatem, & accepit decorem: ipſa enim confeſſio peccatorum decus eſt recte factorum.

(b) *Circumamictus lumine, ſicut veſtimentum.* ℣. 2.

Ipſa eſt veſtis ejus, non habens maculam, neque rugam, & ſplendida facta per gratiam,
quæ & lux vocatur, dicente Apoſtolo, *Fuiſtis* Epheſ. 5. 8.
aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Extendens cælum ſicut pellem. Item ℣. 2.

Si facturam cæli ſecundum litteram cogitemus (c) in ſimilitudinem pellis extenſæ, celeritas quædam demonſtrata eſt, qua ſine ulla difficultatis mora opus ſuum Creator explicuit.
Dixit enim, *Fiat firmamentum inter aquam &* Gen. 1. 6.
aquam, & factum eſt ſic. Quoniam verbo Do- Pſal. 32. 6.
mini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum. Si autem figuratam ſignificationem admittamur inſpicere; invenimus extendiſſe Deum cælum ſicut pellem, cum intelligimus ſanctam Scripturam cælum appellatam, (d) cujus auctoritatem primo quaſi firmamentum in Eccleſia ſua poſuit; & quam ſuper omnem orbem terrarum per miniſteria prædicantium, quaſi pellem extendit. Pellis autem nomine ſignificata eſt mortalitas miniſtrorum, manente ipſorum opere, per quod ubique veritas
innoteſcit, & inviſibilitas Dei per viſibilia lit- Rom. 1. 20.
terarum elementa intellecta conſpicitur.

Qui protegis in aquis ſuperiora ejus. ℣. 3.

Et hoc ſecundum litteram bene intelligitur;
quia juſſit Deus, ut fieret firmamentum inter Gen. 1. 6.
aquas & aquas, factumque eſt ſic; & pars aquarum reſedit in terram, pars autem eſt cælo ſuperpoſita, remota ab aſpectu noſtro, & fidei commendata. Secundum vero figuram, (e) qua ſcripturam ſanctam divina auctoritate firmamentum cælum accepimus, quod ſuper orbem terræ, ſicut pellis per famam prædicationis extenditur; ſuperiora cæli protegi aquis in eo intelligamus, quod in hoc cælo, id eſt, in eloquiis præceptiſque divinis nihil eſt ſublimius charita-
re, quæ inter Dei omnia dona ſupereminet. Rom. 5. 5.
Diffuſa eſt enim *in cordibus noſtris per Spiri-*
tum ſanctum, qui datus eſt nobis. Quæ diffu- Prov. 5. 16.
ſio (f) aquas ſonat, de quibus dicitur, *Et in plateis tuis diſcurrent aquæ: nemo alienus com-*
municet tibi. Hæc quippe aqua, id eſt, chari- Sententia eſt 7.
tas Dei & proximi, propria & ſpecialis virtus eſt piorum atque ſanctorum: cum cæteræ virtutes & bonis & malis poſſint eſſe communes. Superiora itaque cæli his aquis proteguntur, quia præceptum charitatis ſuper omnes cælos,

id

(a) Edit. Duac. & Colon. *Dominus Deus meus.*

(b) Editiones Duac. & Colon. habent, *circumamictis*. Apud Auguſtinum *circumamictus lucem velut veſtimentum*. Unde forte legendum eſſet, hic *lumen* pro *lumine*, quod præferunt codices noſtri.

(c) Forte *in ſimilitudine* legeretur, prævia virgula quæ in Lugd. notatur.

(d) Ita Lugd. & Lov. editi. At Duac. & Colon. *cujus auctorem*. Auguſt. num. 8. *Hanc auctoritatem* (Scripturæ) *primo poſuit Deus in Eccleſia ſua*. Quod favet prioribus codicibus.

(e) Colon. editio cum recentioribus illa, *quia*. Aliæ, *qua*.

(f) Ita Lugd. & Lovan. conformiter textui Auguſtiniano. *Jam nomine diffuſionis intellige aquas in charitate Spiritus-ſancti. Hæ ſunt aquæ de quibus dicitur in quadam Scriptura, Et in plateis tuis diſcurrant aquæ tuæ*. Poſteriores editiones Duac. & Colon. *aquas ſonat*.

id eſt, ſuper omnes (a) libros eſt, cui militat omnis lingua & omnis doctrina ſanctorum. Protectio autem hujus aquæ ſubjectum cælum Scripturarum (b) non erat, ſed ſuſpendit: quia
Matth. 22. 40. in gemino charitatis præcepto tota Lex pendet & Prophetæ.

Item ℣. 3. Act. 1. 9. *Qui ponis nubes aſcenſum ejus.*

Impletum eſt hoc viſibiliter, cum in conſpectu diſcipulorum Dominus nube ſuſceptus, aſcendit in cælum: & de reſurrectione Apoſtolus
1. Theſſ. 4. 15. &c. loquens, dicit, *Deinde nos qui vivimus, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obviam Chriſto, & ita ſemper cum Domino erimus.* Sed videndum eſt quæ ſint illæ nubes, quibus in cælum divinarum ſcripturarum aſcenditur. Prædicatores utique veritatis, qui corda audientium a terrenis ſenſibus erigunt, & ad ſublimitatem cæleſtis intelligentiæ ſubvehunt. Ab iſtis nubibus verbum Dei diffundentibus vinea Domini ſabaoth, quæ eſt Eccleſia, fæcundatur: ut accepta pluvia, edat fructum, & edat uvas, non ſpinas; & non ſit talis vinea de qua dicit Do-
Iſai. 5. 6. minus per Prophetam, *Mandabo nubibus meis*
Act. 13. 46. *ne pluant ſuper eam*; & qualis illa, cui dixerunt Apoſtoli, *Ad vos miſſi eramus; ſed quia repuliſtis verbum Dei, imus ad gentes.*

Item ℣. 3. *Qui ambulat ſuper pennas ventorum.*

Poteſt ad litteram ita accipi, ut velocitatem verbi omnia pervagantis in hoc intelligamus, quod ſuper ventorum pennas dicitur ambulare: quia velocius nihil novimus ventis, quorum celeritas ſignificata eſt nuncupatione pennarum: ſed his pernicior eſt veritatis adnuntiatio, quæ
Sap. 8. 1. *attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.* Per figuratam autem ſignificationem, ventorum nomine non abſurde animæ intelliguntur: non quia ejuſdem naturæ ſint, ſed quia ſimiliter inviſibiles. Quarum pennæ ſunt duo præcepta charitatis, quibus ad Dominum tendunt. Sed quia major & ſublimior eſt Dei charitas qua dilexit nos, quam in eumdem noſtra dilectio; ideo ſuper pennas ventorum, hoc eſt, ſuper charitatem animarum dicitur ambulare: quia charitatem noſtram ſupergreditur charitas Dei: qui ipſam charitatem qua
Rom. 5. 5. diligimus, diffudit *in cordibus per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis.*

℣. 4. *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem (c) urentem.*

Secundum litteram non dubitamus eſſe ſpiritus nobis inviſibiles, miniſtros Dei; qui ab officio quod agunt, angeli nuncupantur. Spiritus enim naturæ nomen eſt, angelus actionis. Hos itaque miniſtros ſuos Deus facit etiam ignem urentem, ſive flagrantem: ſicut legimus, ignem
Exod. 3. 2. Gen. 19. 24. Levit. 10. 2. & alibi. in rubo apparuiſſe; & miſſum ignem deſuper, & impleſſe quod præceptum eſt, miniſterio executionis angelicæ. Figurate vero ſpiritales quique in Eccleſia ſpiritus appellantur: qui fiunt Angeli, cum fiunt prædicatores & nuntii veritatis. Idemque ſunt ignis, cum fervent ſpiritu, & eos quos exhortantur, accendunt: duplicem habentes efficientiam, ut & illuſtrent animas, & adurant; cum eadem vi & ardorem virtutis injiciunt, & peccatorum ſpinas tribuloſque conſumunt.

Fundavit terram ſuper firmitatem ejus: non inclinabitur in ſæculum ſæculi. ℣. 5.

De terra illa laborioſe aſſeritur, quod non inclinanda ſit in ſæculum ſæculi, cum dictum Matth. 24. 35.
ſit, *Cælum & terra tranſibunt*, Nam fundatam eam ſuper firmitatem ſuam poſſumus ita intelligere, ut illa vis qua ſuſtentatur & continetur, firmitas ipſius dicta ſit: quæ licet abſcondita a nobis ſit, tamen recte creditur in ſapientia & virtute Creatoris, qui omnia in ſe Heb. 1. 10. Coloſſ. 1. 16.
firmavit, in quo & omnia condidit. Myſtico vero intellectu accepimus terram Eccleſiam, cujus firmitas & fundamentum ejus, ſuper quod fundata eſt terra, Chriſtus eſt. *Fundamentum* 1. Cor. 3. 11.
autem *nemo poteſt ponere præter quam quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus.* A quo fundamento non recedens non inclinabitur in ſæculum ſæculi.

Abyſſus ſicut veſtimentum amictus ejus: ſuper montes ſtabunt aquæ. ℣. 6.

Terræ nomine Eccleſiam intelleximus prophetatam, quæ Chriſtum habens fundamentum, non inclinabitur in ſæculum ſæculi. Verumtamen diluvio perſecutionum, (quæ abyſſi & aquarum nomine præſignantur,) ita circumtegenda indicatur, ut quaſi veſtimento ab impugnantibus operienda ſit populis: in tantum perſecutione creſcente, ut etiam ſuper montes, id eſt, eminentiſſimos quoſque ſanctorum, attollenda ſit oppreſſio perſequentium.

Ab increpatione tua fugient, a voce tonitrus tui formidabunt. ℣. 7.

Factum eſt hoc, cum Deus conterruit gentes increpationis ſuæ tonitru. Ceſſaverunt enim impii Eccleſiam premere, & montes Dei, quorum ſublimitas aquis ſuperſtantibus obtegebatur, iiſdem aquis recedentibus, receperunt eminentiam. Tonante enim Domino, formidaverunt aquæ, & montes a diluvio exuti ſunt.

Aſcendunt montes, & deſcendunt campi, in locum quem fundaſti eis. ℣. 8.

Montes elationes aquarum ſunt, id eſt, fluctus perſequentium populorum: qui cum ſævirent, montes erant; ſed increpati quieverunt, & campi facti ſunt, fundato ipſis loco in quo cohiberentur. Qui locus intelligitur quædam menſura formidinis, intra quam ſævientium corda concluſa ſunt; ut etiam ſi adhuc retinent infidelitatis ſuæ amaritudinem, ſuper dulces tamen aquas, id eſt, fideles populos nequeant eleva-

(a) Codices Duac. & Colon. *liberos*. Melius leges, *libros*, auctoritate Lugd. & Lovan. cui favet locus Auguſtini. *Ergo præceptum charitatis: ſuper cælos, ſuper omnes libros: ei enim ſubduntur libri, ei militat omnis lingua ſanctorum.... Supereminens eſt ergo via, & merito protegit in aquis ſuperiora cæli; quia nihil invenis eminentius charitate in divinis libris.*

(b) Ita quidem in omnibus noſtris codicibus. At merito ſuſpicamur legi debuiſſe, *non onerat*, ex ſenſu loci ipſius, & auctoritate operis Auguſtini. *Non enim ſic Deus protegit, ut quaſi ſuſtentetur ab eo quem protegit: ſublevat quem protegit, non onerat*, &c.

(c) Editiones omnes in ora libri notant alias legi, *flagrantem*: ſicque habetur apud Auguſtinum; & utramque lectionem inſinuat paulo poſt ipſe S. Proſper.

levari, neque revertentur tegere terram fluctus illi magni & amari. Acceperunt modum, quem non tranſgredientur, neque poterunt Eccleſiæ inferre diluvium.

℣. 10. *Qui emittit fontes in convallibus.*

Iſai. 66. 2. Joan. 7. 37. Super humilem & quietum requieſcit Spiritus Dei: & *Qui credit in me* (inquit) *flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Convalles ergo humilitatem ſignificant, quæ numquam ſine fonte gratiæ eſt. Non eſt autem inſolens, ut qui montes ſunt propter ſancti Spiritus magnitudinem, convalles ſint propter ſui ſpiritus humilitatem: ſicut apoſtolus Paulus mons erat, 1. Cor. 15. 10. dicendo, *Non autem ego*; & habebat fontem, dicendo, *ſed gratia Dei mei mecum.*

Item ℣. 10. *Inter medium montium pertranſibunt aquæ.*

Montes ſunt prædicatores magni, qui de humilitatis convallibus aquas veritatis emittunt. De qua abundantia nihil ſibi adſcribunt, nihil quaſi proprium vendicant; ſed communis & media eſt emanatio ſpiritalium fluentorum. (a) Aut de aquis, id eſt, de prædicatione, nulla ſit diſcordia montium, ſed pax conſenſionis & ſocietas charitatis faciat unum, & commune quod profluit.

℣. 11. *Potabunt omnes beſtiæ ſilvæ.*

Vidimus quidem hoc etiam in iſta creatura, beſtias ſilvæ bibere de fontibus, & de rivis inter montes currentibus. Sed quia per hæc quæ omnibus nota ſunt, quædam ſignificantur abſcondita, quibus inventis ſtudia ſpiritalium gaudeant; beſtias ſilvæ, Gentes intelligimus; quoniam ſæpe inveniuntur in ſcripturis ſanctis Gen. 7. 2. & 14. Act. 10. 11. gentes indicatæ nomine beſtiarum. Sicut congregatæ in arca Noe totius generis beſtiæ, & diſcus quatuor lineis in viſione Petri apoſtoli demiſſus de cælo, omnium plenus animalium, non aliud declaratur, quam univerſi generis homines in unitate Eccleſiæ congregandos. (b) De his ergo aquis in medium montium pertranſeuntibus, id eſt, de doctrina apoſtolica in medio fluente propter concordiam communionis omnis beſtiæ ſilvæ. Omnes enim erant in arca, omnes in diſco. Pertranſeuntes autem ſunt aquæ iſtæ: quia omnis doctrina, quæ in hoc tempore diſpenſatur, tranſit; dicente Apoſtolo, 1. Cor. 13. 8. & ſeq. *Et ſcientia deſtruetur, & prophetia evacuabitur. Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum eſt, quod ex parte eſt evacuabitur.*

Item ℣. 11. *Suſcipient onagri* (c) *ſitim ſuam.*

In onagris majores fortioreſque beſtiæ nominantur, quæ de aquis prætereuntibus tantum ſuſcipiunt, quantum ſitiunt. Sunt enim aquæ iſtæ ita ſufficientes, ut & parva & magna animalia, quantum ex eis deſideraverint, hauriant. Sent. eſt 8. Doctrina quippe Apoſtolica, tam ſalubris, tamque vitalis, ut pro capacitate utentium, neminem ſui dimittat exortem: quia ſive parvuli, ſive magni, ſive infirmi, ſive fortes, habent in ea unde alantur, unde ſatientur.

Super illos volatilia cæli inhabitabunt: de medio petrarum dabunt vocem ſuam. ℣. 12.

Sunt quædam volatilia, quæ non habitant niſi ſuper montes: & horum nomine ſpiritales animæ ſignificantur, aere libero, & cæli ſerenitate gaudentes: quibus tamen habitatio & paſtus in montibus eſt. Montes enim ſunt Prophetæ, montes Apoſtoli, montes omnes prædicatores veritatis, & ſublimes quique doctores, a quibus qui ſpiritalis eſt, non aberrat; ſed in eis & cibum ſumit & requiem. Tales ergo aves in montibus, in quibus habitant, inveniunt petras, firmamenta quædam præceptorum. Sicut enim una illa petra Chriſtus Verbum Dei, 1. Cor. 10. 4. ſic multa verba Dei, multæ petræ: de quarum medio dant vocem ſuam, & illis ſonantibus reſpondent & reſultant petræ, cum diſputationibus conſonant teſtimonia Scripturarum.

Rigans montes de ſuperioribus ſuis. ℣. 13.

Montes illi, quidquid de convallibus ſuis aquarum fundunt, quidquid vocum de medio dant petrarum, de ſuper acceperunt, & divina gratia ſunt rigati, ut & aquis & vocibus abundarent: quibus & ſitientes implerent, & audientes delectarent, ea proferentes quæ unicuique ſecundum menſuram capacitatis ſuæ congruerent.

De fructu operum tuorum ſatiabitur terra. Item ℣. 13.

Producens fœnum jumentis, & herbam ſervituti hominum. ℣. 14.

Nemo glorietur in operibus ſuis, quaſi de proprio habeat, ſed *qui gloriatur, in Domino glorietur*: 1. Cor. 1. 31. quia non meritorum ſuorum, ſed gratiæ fructus eſt unde ſatiatur. Terra igitur juſtificata, & ſupernis rigationibus fœcundata, producit *fœnum jumentis, & herbam ſervituti hominum*: ut agri Dominici cultoribus ſemen verbi ſeminantibus neceſſaria præbeantur, & qui Evangelium adnuntiant, de Evangelio vivant. Perceptores enim ſpiritalium, debitores ſunt carnalium, quæ fœni & herbæ nomine ſignificata ſunt. *Nam quis umquam militat ſuis ſtipendiis? aut quis plantat vineam, & de fructu ejus non edet? vel quis paſcit gregem, & de lacte gregis non percipit?* 1. Cor. 9. 7. Præbenda ergo ſunt pabula præſidentium ſervituti. Quoniam prædicatores verbi, & jumenta, & ſervi ſunt: & *qui ſuſcipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet. Qui ſuſcipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipit: & qui dederit calicem aquæ frigidæ uni ex his minimis, tantum in nomine diſcipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.* Matth. 10. 41. &c.

Ut educat panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Item ℣. 14. & ℣. 15.

Terra fœnum producit, ut panem de terra producat: plebes ſcilicet ſanctæ pie ſervientibus ſibi

(a) Conjicimus legi debere, *Ut de aquis*. Non mutavimus tamen, deficientibus libris antiquis.

(b) Hic locus, cujus obſcuritas editionum auctoritate diſcuti non potuit, plenæ luci redditur, ſi addas hic verbum, *bibunt*. Quod patet inſpecto Auguſtini ipſius loco: qui talis eſt Serm. 2. num. 11. *De illis aquis inter medium montium pertranſeuntibus, in illa doctrina Apoſtolica fluente in medio propter concordiam communionis, omnes beſtiæ ſilvæ bibunt. Omnes enim erant in arca, omnes in diſco.* Ex quibus facile intelligas, quid corrigendum, aut quid intelligendum foret in textu Proſperi noſtri.

(c) In Auguſtino legimus, & hic legendum vix dubitamus cum præpoſitione, *in ſitim ſuam*: etſi in editis noſtris omnibus deſit præpoſitio.

1. Cor. 9. 11. ſibi ſerviunt; & præbentes carnalia, accipiunt
Joan. 6. 41. ſpiritalia a prædicatoribus verbi Dei, qui eſt panis qui de cælo deſcendit: per quos adhuc in terra ambulantes, & terrenum corpus portantes, propter quod & ipſi terra dicuntur, calix
Pſal. 22. 5. præclarus & inebrians miniſtratur: ut bibentes ſancti Spiritus lætitia repleantur.

Item ℣. 15. *Ut exhilaretur facies in oleo.*

Gratia quædam, quæ eſt hominum ad homines, præcipua ad conciliandum ſanctum amorem, oleum dicitur; in nitore divino, quo totum ungitur corpus Chriſti, qui principaliter unctus, & fons hujus eſt olei.

Item ℣. 15. *Et panis cor hominis confirmet.*

Manifeſtavit de quo pane loqueretur. Panis enim viſibilis ventrem ſatiat, ſtomachumque confirmat. Iſte autem cibus, cordis eſt & animæ fortitudo, de quo ipſe Dominus dicit,
Joan. 6. 41. *Ego ſum panis vivus, qui de cælo deſcendi.*

℣. 16. *Saturabuntur ligna campi.*

De iſta gratia ſaturabuntur ligna campi, id eſt, plebes Judæorum.

Item ℣. 16. *Et cedri Libani, quas plantaſti.*

Satiabuntur hac gratia, non ſolum humiles hujus mundi, ſed etiam nobiles atque ſublimes; qui propter excellentiam ſuam dicuntur cedri: ſed quas plantavit Dominus, qui etiam de divitibus & illuſtribus, multos juſtificavit.

℣. 17. *Illic paſſeres nidificabunt: fulicæ domus dux eſt eorum.*

In iſtis cedris Libani, quas gratia Dei plantat & ſatiat, nidificabunt paſſeres: hi ſcilicet qui elegerunt humilitatem, & relictis quæ habebant, aut venditis, nihil ſibi in hoc ſæculo reſervarunt; ſed divitum Chriſtianorum domibus agriſque ſuſcepti, neceſſariis ſolatiis adjuvantur. Qui tamen licet in cedrorum altitudine requieſcant, non ipſis cedris ducibus utuntur; ſed *fulicæ domus dux eſt eorum*. Domus autem fulicæ, quæ marina eſt avis, non eſt in terræ foraminibus, neque in ramis arborum;
1. Cor. 10. 4. ſed in petra, quæ aquis ſit circumdata. Petra vero intelligitur Chriſtus, qui exemplum patientiæ præbuit humilibus & paſſeribus: quorum ipſe eſt fortitudo, ut circumfrementibus fluctibus non moveantur; & ſi quid in cedris Libani offenderit, fulicæ domum ſequantur.

℣. 18. *Montes altiſſimi cervis, petra refugium hericiis.*

Cervi ſunt magni & præcipui ſpiritales, qui mandatorum Dei ſublimiſſima quæque ſectantur, & in montibus habitant Scripturarum. Sed & qui excelſa tenere non poſſunt, habent humilitatis ſuæ refugium; ac licet ſint minutis quibuſdam peccatis hiſpidi & ſpinoſi, (quod ſignificatum eſt hericiorum nomine,) tamen & ipſi ſuſcipiuntur a petra, quæ ſive in montibus, ſive in mari, ſive in convallibus, omnium eſt ubique præſidium.

℣. 19. *Fecit lunam in tempore.*

Fundavit Dominus Eccleſiam, quæ per temporalia tranſit ad æterna; & quamvis ad claritatem deſtinata ſit perpetem, mutationibus tamen, dum hic degit, obnoxia eſt.

Sol cognovit occaſum ſuum. Item ℣. 19.

Chriſtus agnovit paſſionem ſuam. Occaſus Chriſti, paſſio Chriſti eſt. Sed numquid ſol ſic
occidit, ut non oriatur? *Numquid qui dormit,* Pſal. 40. 9.
non adjiciet ut reſurgat? Quid eſt autem, *A-*
gnovit occaſum ſuum; niſi, placuit ei ut mo- Iſai. 53. 7.
reretur? Voluntate enim ſuſcepit crucem & mortem; & ſicut aliena ſunt ab ejus notitia quæ ipſi non placent; ita ea quæ voluntati ipſius congruunt, novit atque cognoſcit.

Poſuiſti tenebras, & facta eſt nox. ℣. 20.

Cum paſſus eſſet Dominus, conturbata ſunt tenebris formidinis corda Apoſtolorum: & quædam illic nox facta eſt, cum occiſus eſt qui Redemptor omnium videbatur.

Ibi pertranſibunt omnes beſtiæ ſilvæ. Item ℣. 20.

Catuli leonum rugientes ut rapiant, quærentes a Domino eſcam ſibi. ℣. 21.

In hac nocte deſperationis, & in his tenebris ignorantiæ inſidiabantur beſtiæ ſilvæ, id eſt, maligni ſpiritus; & catuli leonum, hoc eſt, ſæviores quique dæmonum, furentes ad rapiendos in eſcam ſuam, quos in tenebris infidelitatis invenerint. Quibus tamen nihil (a) noxie inferre poſſunt, niſi Deus permiſerit: & ideo ab ipſo petunt rapiendi poteſtatem, cujus judicio homo inimicis ſuis aut caſtigandus traditur, aut probandus.

Ortus eſt ſol, & congregati ſunt: & in cubilibus ſuis (b) *collocabuntur.* ℣. 22.

Ortus eſt ſol, quia occidit ſol: id eſt, Chriſtus mortuus ſurrexit, & univerſum mundum claritatis ſuæ manifeſtatione implevit: & quamvis in cordibus infidelium tenebræ perſeverent, Eccleſia tamen toto orbe terrarum, cui ſol eſt ortus, in lumine eſt. Unde illi ſpiritus, qui ad perſequendos Chriſtianos impiorum animos incitant, in tanta luce ubique receptæ veritatis ſævire non audent, in ſua cubilia congregati, intra infidelium corda cohibentur.

Exivit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſque ad veſperam. ℣. 23.

Quia modo in pace Eccleſiæ homo Dei, juſtitiæ Dei ſerviens, libere agit, & ad profutura ſibi opera ſecurus egreditur uſque ad veſperam. In fine enim mundi erit quædam contenebratio perſecutionis (c) externæ.

Quam magnificata ſunt opera tua Domine! Omnia in ſapientia feciſti. ℣. 24.

Admiratio hæc, qua magnificentia ſtupetur operum divinorum, ad utramque conditionem pertinet, id eſt, & mundi hujus, & Eccleſiæ.
Quia temporalium pulcritudo gloriam ſignificat Rom. 1. 20.
æternorum, & per viſibilia, ea quæ non ap- Hebr. 3. 10.
parent intellecta conſpiciuntur. *Omnia* autem & c. 9. 10.
in ſapientia feciſti, id eſt, in Chriſto facta Coloſſ. 2.
ſunt, qui eſt Dei virtus & Dei ſapientia.

Repleta eſt terra creatura tua. Item ℣. 24.

Late oculis apparet, & multipliciter ſpectabilis eſt pulcritudo mundana, quæ ſapientiam

(*a*) Lugd. *nihil noxæ*. Duac. & Colon. *nihil noxiæ*. Lovan. *nihil noxie*.

(*b*) Editiones omnes pro varia lectione aſſignant in margine, *cubabunt*: quæ vox habetur in Auguſtini enarratione hoc loco ſerm. 3. num. 23. & 24.

(*c*) Sic Lugd. editio Lovan. Duac. & Colon. *externa*: forte pro *extremæ* aut *extrema*.

& virtutem ſui teſtatur auctoris. Sed illam magis creaturam debemus attendere, de qua dicit
2.Cor.5.17. Apoſtolus, *Si qua igitur in Chriſto nova creatura, vetera tranſierunt, ecce facta ſunt* (a) *nova*. Venit enim qui renovaret opus ſuum, qui conflaret argentum ſuum, qui formaret monetam ſuam. Et videmus plenam terram Chriſtianis in eum credentibus, & ad ſpem novi ſæculi, relicta præterita vanitate, currentibus.

℣. 25. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum: illic repentia, quorum non eſt numerus.*

Licet ad novum ſæculum nova creatura pertineat, in hac tamen vita peregrinatur, & non poteſt ad patriam ſuam, niſi per hoc magnum & inquietum mare inter pericula navigare: inſidiante innumerabilium repentium dolo, hoc eſt multarum tentationum incurſu: a quibus cavendum eſt, ne dum repunt, ſubrepant; & non recedendum a ligno crucis, in quo hoc ſævum mare ſub Chriſti gubernaculis tranſeatur.

Item ℣. 25. & 26. *Animalia puſilla & magna: illic naves commeabunt.*

In hoc mari ſunt infideles; & inter aquas amaras ſterileſque verſantur puſilli & magni, id eſt, & infirmi, & primates iſtius ſæculi: qui licet Chriſtianæ religioni adverſentur; tamen inter ipſos tutus eſt noſtrorum navium commeatus; hoc eſt, inter procellas & fluctus maris, gubernante Chriſto, Eccleſiarum tutus eſt curſus.

Item ℣. 26. *Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei.*

In mari iſto magno, ubi ſunt repentia, quorum non eſt numerus, ubi animalia puſilla & magna, ubi etiam noſtrarum navium commeatus; ibi eſt & draco, qui de ſummis in ima dejectus judicio Dei, ad hoc ex angelo diabolus factus eſt, ut malitiæ & nequitiæ ipſius a ſanctis illuderetur. Qui etſi indeſinenter habet nocendi cupiditatem, nemini tamen plus tentationum poteſt inferre, quam finitur.

℣. 27. *Omnia a te expectant, Domine, ut des illis cibum in tempore opportuno.*

℣. 28. *Dante te, illi colligent.*

Univerſis repentibus, cunctis animalibus, atque ipſi draconi non ſuppetit cibus, niſi quem Dominus dederit. Quamvis enim draco ſemper ſit cupidus ad vorandum; vorare tamen non poteſt, niſi quod Deus juſtus ciborum omnium
Gen. 3. 19. diſtributor, eſui ejus addixerit. Eſt autem eſca ipſius terra. Non igitur edendus dabitur, qui terra non fuerit, hoc eſt, qui non ſe terrenis cupiditatibus actibuſque dediderit.

Item ℣. 28. *Aperiente te manum tuam, univerſa replebuntur bonitate.*

℣. 29. *Avertente autem te faciem tuam, turbabuntur.*

Apertio manus Dei, revelatio eſt Chriſti. Manus enim Domini, Chriſtus eſt. *Et brachium*
Iſai. 53. 1. *Domini cui revelatum eſt?* Quod cui revelatur, illi aperitur; & cui aperitur, bonitate impletur. Utque hanc bonitatem de ſuper accepiſſe ſe noverit, nonnumquam Dominus avertit faciem ſuam: & qui videbatur plenus bonitate, turbatur; ut per ſubitam inopiam intelligat, illam boni abundantiam non ſibi fuiſſe de proprio.

Auferes ſpiritus eorum, & deficient; & in pulverem ſuum revertentur. Item ℣. 29.

Qui in ſe gloriabantur, docentur detumeſcere: aufertur ab eis ſpiritus ſuperbiæ, ut convertantur in pulverem ſuum, agnoſcentes quod terræ ſint, & pœnitentes quod ſuperbierint, ut rurſus bonitate repleantur.

Emitte Spiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ. ℣. 30.

Ipſius enim ſumus figmentum, dicit Apoſtolus, *creati in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Ab Spiritu Dei accepimus gratiam, ut juſtitiæ vivamus. Deus enim juſtificat impium, & renovat faciem terræ, condens in toto mundo novam creaturam per ſpiritum gratiæ, ut depoſito vetere homine, in novitate vitæ ambulemus. Ephes. 2. 10.

Sit gloria Domini in æternum: lætabitur Dominus in operibus ſuis. ℣. 31.

Deo ergo ſit gloria, Deus lætetur in operibus ſuis. Quia ſi quid laudandum, ſi quid lætandum ab homine agitur, opus Dei eſt, & munus gratiæ ejus, qui aufert ſpiritum ſuperbum, & dat Spiritum ſanctum.

Qui aſpicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt. ℣. 32.

Hæc opera Dei convertentis averſos; ut aſpiciat ad terram præſidentem ſibi, ac de ſuis viribus præſumentem, & faciat eam tremere, & hanc ſibi eſſe cauſſam tremoris agnoſcat, quia Deus (b) in ipſo operatur ut bona ſit, quo ſe avertente defecerat. Eodem autem opere tanguntur & montes, id eſt, ſublimiores quidam, & potentiores hujus ſæculi: *& fumigabunt*, id eſt, dabunt Deo confeſſionem, & preces ipſorum ad Deum, qui illos tetigit, quaſi fumus aſcendit.

Cantabo Domino in vita mea: pſallam Deo meo, quamdiu ſum. ℣. 33.

Omnia, inquit, ad laudem Dei referam, & Dominum in omnibus operibus ſuis ſine fine laudabo.

Suavis ſit ei diſputatio mea; ego autem jocundabor in Domino. ℣. 34.

Suavis eſt Domino diſputatio illius, qui per humilem confeſſionem ſe indicat ſcienti Deo, & cui ſe indicat neſcienti Deus. De hac autem tali diſputatione oritur delectatio: quia confeſſio non in ſe gloriantis, in agnitionem Dei proficit.

Deficient peccatores a terra, & injuſti, ita ut non ſint. ℣. 35.

Iracundiæ & odii videtur eſſe vox iſta: ſed eſt præcipuæ charitatis. Hoc enim ait quod & ſupra, ut auferatur ſpiritus ſuperborum, & deficiant: & mittatur in illos Spiritus Dei, ut fiat nova creatura, deficiente malitia, non pereunte ſubſtantia. Qui enim, cum eſſet im-

---

(a) Hic recentiores editiones addiderunt vocem, *omnia*, quæ abeſt a quatuor veteribus, & quam abeſſe ſolere a Mſſ. notatum legimus in Auguſtino hic loci, & ſupra jam non ſemel omitti obſervavimus.

(b) Forte, *in ipſa*; ſcilicet terra, *ut bona ſit*. Quod ſi de homine illa terra notato primo ſenſu exponi deberet, dixiſſet certe, *in ipſo operatur ut bonus ſit*. Editiones noſtræ ad hoc dubium ſolvendum nihil conferunt.

impius juſtificatus eſt, non erit impius, ſed erit juſtus.

Item ℣. 35. *Benedic anima mea Dominum.*

Benedicat anima fidelis in omnibus Deo, &
1. Cor. 1. 31. *qui gloriatur, in Domino glorietur.*

PSALMUS CIV.

PRimus hic Pſalmus prænotatur HALLELUJA, quod eſt, (a) Laudate Dominum: ideo a laude cœpit.

℣. 1. *Confitemini Domino, & invocate nomen ejus.*

LAudate, inquit, Dominum, & invocate: ſemper enim invocationem debet præire laudatio, quæ hic dicta confeſſio eſt.

Item ℣. 1. *Adnuntiate in gentibus opera ejus.*

Evangeliſtis hoc dicitur in Propheta, ut univerſo mundo Chriſtus anuncietur.

℣. 2. *Cantate ei, & pſallite ei.*

Hoc eſt, verbo & opere prædicate: quoniam ore canitur, manibus autem pſallitur.

Item ℣. 2. *Narrate omnia mirabilia ejus.*

℣. 3. *Laudamini in nomine ſancto ejus.*

Opera, inquit, Dei confitendo narrate: & in operibus veſtris ſic eſtote laudabiles, ut Deus laudetur in vobis.

Item ℣. 3. *Letetur cor quærentium Dominum.*

℣. 4. *Quærite Dominum, & confirmamini:*

Sent. eſ 9. Dominum quærens, gaudium quærit: ſic ergo quæratur, ut non de ſe, ſed de Deo gaudeat & confortetur. Accedendo enim ad Dominum, & illuminabitur ignorantia, & corroborabitur infirmitas; data ſibi & intelligentia qua videat, & charitate (b) qua ferveat.

Item ℣. 4. *Quærite faciem ejus ſemper.*

Pſ. 17. 41. Facies pro præſentia ponitur, ſicut facies venti, & facies ignis. Præſentia ergo Dei ſemper
Pſ. 67. 2. quærenda eſt: & perſeveranti ſtudio agendum, ut qui præſentem ſe tribuit, non recedat. Hoc autem in iſta vita fides quærit, ſpes invenit, charitas vero obtinet in vita æterna, ubi amor veræ præſentiæ nec minuitur, nec finitur.

℣. 5. *Mementote mirabilium ejus quæ fecit, prodigia ejus & judicia oris ejus.*

℣. 6. *Semen Abraham ſervi ejus, filii Jacob electi ejus.*

Quia multum eſt paucisque poſſibile eſt, ſecundum id ſemper Deum quærere, quod ipſe
Exod. 3. 14. de ſe ait, *Ego ſum qui ſum*; ſecundum id ſaltem a parvulis eſt quærendus, quod ipſe ait,
Ibid. 15. *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, hoc mihi nomen eſt in æternum. Mementote* ergo *mirabilium ejus quæ fecit*, qui ſemen eſtis Abrahæ; & filii ejus Jacob quem elegit Deus. Ut ſi altius Deum non poteſtis deſiderare, vel ſecundum ea quæ cum patribus veſtris operatus eſt, præſentiam ipſius expetatis.

℣. 7. *Ipſe Dominus Deus noſter, in omni terra judicia ejus.*

Manifeſtavit, quod hi eſſent filii Abraham, Rom. 9. 8.
qui eſſent filii promiſſionis, dicendo, *In omni terra judicia ejus*: quia in toto mundo fuerant filii Abrahæ, quos nunc ſermo propheticus cohortatur, ut meminerint mirabilium Dei.

Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui, verbi ℣. 8.
quod mandavit in mille generationes. Vid. app.

Quod diſpoſuit ad Abraham, & juramenti ℣. 9.
ſui ad Iſaac.

Et ſtatuit illud Jacob in præceptum, & Iſrael ℣. 10.
in teſtamentum æternum.

Dicens, Tibi dabo terram Chanaam, funicu- ℣. 11.
culum hereditatis veſtræ.

Per ea quæ tranſierunt, ſignificantur ea quæ manebunt; & per imaginem veteris teſtamenti, confirmata eſt promiſſio hereditatis æternæ, per verbum *quod mandavit Deus in mille generationes*, hoc eſt, in omnes. Nam ut nihil vacui prætermitteret, eum numerum poſuit generationum, quem conſtat nec ab ipſo Adam uſque ad finem mundi poſſe compleri, donec omnes generationes finiantur, quæ ex abundanti millenario numero comprehenſæ ſunt. Verbum mandati permanet: id eſt, verbum fidei, cui promiſſa eſt hereditas æterna. Quod enim ait, *Tibi dabo terram Chanaam*, non mandatum eſt, ſed promiſſum: mandatum autem eſt, ut juſtus
ex fide vivat, cui patria æterna promittitur no- Habac. 2. 4.
mine cujuſdam terræ, cujus dum non eſt perpetua poſſeſſio, certum eſt quia alia ſignificatur.

Cum eſſent numero brevi, pauciſſimi, & in- ℣. 12.
colæ in ea.

Id eſt, in terra Chanaan.

Tranſierunt de gente in gentem, de regno in ℣. 13.
populum alterum.

Non reliquit hominem nocere illis, & corri- ℣. 14.
puit pro eis reges.

Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis ℣. 15.
meis nolite (c) malignare.

Quando, inquit, in terra Chanaam habitaverunt patres Abraham, & Iſaac, & Jacob, peregrini erant illic, prius quam illam acciperent in hereditatem: *& cum eſſent pauciſſimi, tranſierunt de gente in gentem* ſine noxa. Non enim permiſit Deus, ut quiſquam illis noceret: ita ut ipſa protectio Dei dicere (d) videretur, *Nolite tangere Chriſtos meos*, & cætera. Quæ verba etſi non ſunt in hiſtoria, fuerunt tamen in ipſo rerum effectu: cum divinitus hoc ageretur in cordibus alienigenarum, ut electi Dei eſſent illæſi. Qui ideo jam tunc chriſti dicti ſunt, cum adhuc in uſu chriſma non eſſet: quia & ipſi in ea vivebant fide, quæ erat noviſſimis temporibus revelanda. Ab initio enim omnibus ſanctis non niſi in Chriſto, juſtificatio fuit.

Et vocavit famem ſuper terram, & omne fir- ℣. 16.
mamentum panis contrivit.

Miſit ante eos virum, in ſervum venumdatus ℣. 17.
eſt Joſeph.

Per hanc diſpoſitionem factum eſt, ut tranſi-

(a) Seu potius, ut apud Auguſtinum hic loci, *Laudate Deum.*

(b) Editio Lugdun. *qua ferviat.*

(c) Editi noſtri ad unum omnes habent, *malignare:* pro quo in Auguſtini enarratione, ut in Vulgata noſtra legitur, *malignari.*

(d) Editi veteres, *dicere videtur*. Poſteriores *videretur*: nec male emendatum.

rent de gente in gentem, (a) de regno in populum alterum. Quod autem vocavit famem, non ſic accipiendum, quaſi fames aliqua perſona ſit, vel res ſubſtantialis & vivens, quæ imperio vocantis acta ſit, cum fames nihil aliud ſit, quam ex inedia contracta pernicies: ſed vocata,
Rom. 4. 17. dictum eſt, pro facta. *Vocat* enim *Deus quæ non ſunt, tanquam quæ ſint*: quæ non ideo vocata ſunt quia erant, ſed ideo (b) erunt quia vocata ſunt: id eſt, exſiſtere juſſa ſunt,
Isai. 45. 11. sec. LXX. per eum *qui fecit quæ futura ſunt*. In eo vero quod *miſit ante eos virum, in ſervum venumdatus eſt Joſeph*, diligens inſpectio neceſſaria eſt, qua videamus, quomodo malis operibus hominum bene utatur: cum homines bona opera Dei ad inſtrumentum malitiæ ſuæ transferant.

℣. 18. *Humiliaverunt in compedibus pedes ejus: ferrum pertranſivit animam ejus;*

℣. 19. *Donec veniret verbum ejus, eloquium Domini inſtammavit eum.*

Compedes quidem Joſeph accepiſſe non legimus, ſed dubitandum non eſt de eo, quod licet hiſtoria prætermiſerit, tamen propheta non tacuit. In ferro autem, quod pertranſiiſſe animam ejus dixit, tribulationem duræ neceſſitatis
Gen. 41. 25. &c. debemus accipere. Quæ tribulatio tam diu manſit, donec implerentur ſomnia, quæ verbo ipſius fuerant interpretata, & per quæ commendatus eſt regi, ut etiam ipſi futura prædicaret. Ne quis autem hæc homini tribueret, non gratiæ Dei; congruenter adjectum eſt, *Eloquium Domini inſlammavit eum:* ut etiam ipſe intelligatur ſancto Spiritu (c) ferviſſe.

℣. 20. *Miſit Rex & ſolvit eum, princeps populorum, & dimiſit eum.*

Ipſe eſt *Rex*, qui *Princeps populorum*: *ſolvit* eum compeditum, *dimiſit* incluſum.

℣. 21. *Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.*

℣. 22. *Ut erudiret principes ejus ſicut ſemetipſum; & ſeniores ejus prudentiam doceret.*

Ne hoc quidem in illa ſublimitate Joſeph hiſtoria refert, quod Ægyptios ſenes ſapientia imbuerit ſpiritali. Sed quî fieri poſſet, ut vir tantus, unius veri Dei cultor, alendis tantummodo Ægyptiorum corporibus, & ſolis terrenis rebus proſpiciendis eſſet intentus; non autem curaret, ut eorum quos habebat ſubditos, etiam animos erudiret?

℣. 23. *Et intravit Iſrael in Ægyptum: & Jacob accola fuit in terra Cham.*

Quod eſt Iſrael, hoc eſt Jacob; & quod eſt Ægyptus, hoc terra Cham. De ſemine enim Cham filii Noe, exorta eſt gens Ægyptiorum, apud quos peregrinati ſunt Iſraelitæ. Si autem quæritur, quomodo de regno in populum alterum tranſiſſe dicantur, cum terram Chanaan necdum in regnum accepiſſent: poteſt per anticipationem, id eſt, prolepſim, ſic dictum accipi, ut quod futurum erat, quaſi factum dictum ſit.

Et auxit populum ſuum vehementer, & fir- ℣. 24.
mavit eum ſuper inimicos ejus.

Quod breviter præmiſſum eſt, Firmavit populum ſuum ſuper inimicos ejus, tamquam quæreremus, quomodo factum ſit, incipit dicere, donec id etiam narrando determinet.

Et convertit cor eorum, ut odiſſent populum ℣. 25.
ſuum, ut dolum facerent in ſervos ejus.

Cor Ægyptiorum non Deus depravavit a recto; ſed cum ſponte mali eſſent, & tales ut poſſent invidere felicibus, in odium illos Hebræorum convertit beneficentia ſua, qua populum ſuum multiplicabat. Benefaciendo autem ſuis, Ægyptios ad eorum inimicitias incitavit; non ipſos malos faciendo, ſed iſtis bona quæ malos urerent, largiendo.

Miſit Moyſen ſervum ſuum, & Aaron, (d) ℣. 26.
& quem elegit ipſum.

Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & pro- ℣. 27.
digiorum in terra Cham.

Multa ſine ullis verbis facta ſunt, vel virga, vel manu extenta, vel favilla in cælum miſſa. Sed quia illa ipſa (e) ſine verbo facta ſunt, non erant ab aliquibus ſignificationibus vacua, ſicut verba quæ loquitur: ideo etiam ipſa dicta ſunt verba, non vocum & ſonorum, ſed ſignorum & prodigiorum.

Miſit tenebras, & obſcuravit: & non exacer- ℣. 28.
baverunt ſermones ejus.

Id eſt, Moyſen & Aaron Ægyptii, quamvis eſſent duriſſimi, patienter tulerunt, donec omnia quæ Deus facere diſpoſuerat, complerentur.

Convertit aquas eorum in ſanguinem, & oc- ℣. 29.
cidit piſces eorum.

Dedit terra eorum ranas in penetralibus regum ℣. 30.
ipſorum.

Hyperbolicws dictum eſt, tamquam ipſam terram eorum convertiſſet in ranas.

Dixit, & venit cynomyia, & ſciniphes in ℣. 31.
omnibus finibus eorum.

Si quæritur quando dixerit: in verbo ejus erat ante quam fieret; & ſine tempore ibi erat, quo tempore fieret.

Poſuit pluvias eorum grandinem, ignem com- ℣. 32.
burentem in terra ipſorum.

Et percuſſit vineas eorum, & ficulneas eo- ℣. 33.
rum, & contrivit lignum finium eorum.

Hoc vi grandinis, & fulminibus factum eſt. Unde & ignem dixerunt comburentem.

Dixit, & venit locuſta & bruchus, cujus non ℣. 34.
erat numerus.

Una plaga eſt locuſtæ & bruchi: quoniam altera eſt parens, altera fœtus.

Et

(a) Ita Lugd. & Lov. editi, ut ſupra legitur. Duac. & Colon. *& regno*. Poſteriores, *& de regno*.

(b) Duac. & Colon. editiones, *erant*. Lugd. & Lov. *erunt*.

(c) Lugd. & Lov. legunt, *ferviſſe*. Duac. & Colon. *ferbuiſſe*. Prius a fervo fervis derivatum notant Grammatici. Unde apud Terent. in Adelph. *Sperabam jam deferviſſe adoleſcentiam*.

(d) Lugd. Lovan. & Duac. *in quem*. Colon. cum poſterioribus, *& quem*. Apud Auguſtinum, *quem elegit* ſine *in*, vel *&*.

(e) Locus hic paucarum vocum additione fieret clarior. Cui rei præſtandæ cum non juvarent Editi noſtri, deficerentque nos MSſ. ipſum Auguſtini locum de verbo ad verbum placet tranſcribere. *Sed quia illa ipſa quæ facta ſunt non erant alicujus ſignificationis inania, ſicut & verba quæ loquimur ideo* &c.

℣. 35. *Et comedit omne fœnum terræ eorum.*
Etiam fœnum fructus eſt, ſicut loqui Scriptura conſuevit, quæ etiam ſegetes frugum fœnum appellat.
℣. 36. *Et percuſſit omnem primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.*
Hæc plaga noviſſima eſt, excepta morte in mari rubro. Quæ plagæ cum ſint decem, nec omnes commemoratæ ſunt, nec eodem ordine quo in Moyſe leguntur. Libera eſt enim prophetica laudatio a lege narrationis hiſtoricæ.
℣. 37. *Et eduxit eos in argento & auro.*
Exod. 11. 35. &c. Dolus quidem, quo Ægyptii decepti ſunt, ut argentum & aurum Hebræis diſcedentibus darent, non ad præceptum, nec ad inſpirationem Dei referendus eſt; ſed ad promiſſionem tantum, qua carnales quoque hac decipi cupiditate pateretur. Verumtamen habeat aliquid fraus iſta juſtitiæ, quæ ab iniquis hoc quodammodo abſtulit, quod pro mercede multorum operum debebatur.
Item ℣. 37. *Et non eſt in tribubus eorum infirmus.*
Etiam hoc magnum beneficium Dei fuit, ut in illa profectione nullus eſſet infirmus, corpore ſcilicet, non animo.
℣. 38. *Lætata eſt Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum ſuper eos.*
Intelligendum, quod hoc tunc factum ſit, quando oppreſſo aquis Pharaone cum exercitu ſuo, reſidui Ægyptiorum timere potuerunt, ne ad delendos eoſdem Hebræi reverterentur: quibus profectis in longinquiora, cauſſas habuerunt lætandi.
℣. 39. *Expandit nubem in protectione eorum; & ignem, ut luceret eis per noctem.*
℣. 40. *Petierunt, & venit coturnix.*
Quæ utique caro eſt. (a) Quæ petitio non querulorum, ſed electorum præſtita eſt, ad carnalium murmura comprimenda. Quoniam hic Pſalmus non de eis loquitur, in quibus non eſt beneplacitum Deo; ſed de fide filiorum promiſſionis, propter quos etiam illi juvabantur.
Item ℣. 40. *Et pane cæli ſaturavit eos.*
Id eſt, manna.
℣. 41. *Diſrupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in ſicco flumina.*
His omnibus beneficiis Dei, fidei Abrahæ meritum commendatur.
℣. 42. *Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod locutus eſt ad Abraham puerum ſuum.*
℣. 43. *Et eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.*
℣. 44. *Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt.*
Tamquam quæreremus, (b) cui bono iſta data ſint: ne hoc ipſum putaretur ſummum bonum, quod iſta felicitas temporalium rerum data eſt; continuo eam ad aliud retulit, ubi ſummum bonum oportet inquiri.

Ut cuſtodiant juſtificationes ejus, & legem ejus requirant. ℣. 45.
Ergo intelligendum eſt, Dei ſervos, & electos filios promiſſionis, imitantes fidem Abrahæ, propterea iſta bona terrena ſumere a Domino, ut non in eis luxu diffluant, ſive perverſa ſecuritate torpeſcant: ſed ideo habeant hæc omnia ex divina miſericordia præparata, in quibus quærendis poſſent negotioſiſſimis laboribus occupari; ut ad hoc vacent, unde bonum æternum poſſit acquiri. Hoc eſt, *Ut cuſtodiant juſtificationes ejus, & legem ejus requirant.*

PSALMUS CV.

Halleluja.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus. ℣. 1.

DUo iſti Pſalmi CIV. & CV. ita inter ſe conjuncti ſunt, ut in uno eorum qui præcedit, commendetur populus Dei in electis ejus, de quibus nulla querela eſt, & in quibus beneplacitum eſt Domino: in iſto autem qui ſequitur, hi commemorantur, qui in eodem po- 1. Cor. 10. 5.
pulo amaricaverunt: nec tamen etiam ipſis miſericordia Dei defuit. Dicuntur autem iſta ex eorum perſona, qui veniam converſi precantur: & exempla commemorantur illorum, in quos etiam peccatores dives apparuit miſericordia Dei. Incipit ergo iſte Pſalmus, ſicut ille, *Confitemini Domino*: ſed ibi ſequitur, *& invocate nomen ejus*: hic autem, *Quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus*. Confeſſio igitur peccatorum habet laudationem Dei: quoniam qui indulgentiam petit, cum ſpe debet orare, & cum laude ejus miſericordiæ quam credit æternam.
Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus? ℣. 2.
Quis enarrabit opera omnipotentis miſericordiæ Dei, vel poterit facere ut omnes laudes ipſius audiantur? Quia quod ore promitur, & quod opere agitur, in laudem Dei dicendum eſt, atque faciendum.
Beati qui cuſtodiunt judicium, & faciunt juſtitiam in omni tempore. ℣. 3.
Juſtitia & judicium tam ſimilia ſibi ſunt atque vicina, ut quodlibet eorum pro altero poni poſſit. Verumtamen ſi proprietas eorum diligentius ſervanda ſit, judicium cuſtodire dicendus eſt, qui recte judicat, juſtitiam vero facere, qui recte agit.
Memento noſtri, Domine, in beneplacito populi tui. ℣. 4. 1. Cor. 10. 5.
Id eſt, ut in eis ſimus, in quibus beneplacitum eſt tibi: quia non in omnibus illis bene placitum eſt Deo.

 Vi-

(*a*) Auguſtinus hoc loco: *Non coturnicem concupiverunt, ſed carnes. Quia vero & coturnix caro eſt, & in illo Pſalmo non loquitur de amaricatione illorum, in quibus non eſt beneplacitum Deo, ſed de fide electorum.... ipſi intelligendi ſunt petiiſſe ut veniret, unde amaricantium murmur opprimeretur.* Ex quibus intelligas neceſſario ſubſtitui debuiſſe vocem *murmura* in ſequentibus, pro voce *munera*, quæ habetur in Editis omnibus.

(*b*) Editiones noſtræ legebant, *cui bona iſta*. At ex Auguſtini opere, ſenſu loci id exigente, corrigere non dubitavimus, *cui bono iſta data ſint*. Id eſt, quo fine data, ſeu cui uſui a Deo deſtinata.

Item ℣. 4. *Viſita nos in ſalutari tuo.*

Hoc eſt, in Chriſto tuo, in quo peccata dimittuntur, & animæ ſanantur, ut cuſtodiant judicium, faciantque juſtitiam.

℣. 5. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ.*

Viſita nos, inquit, ad videndum, id eſt, illumina nos, ne ſimus cæci, & extra bonitatem electorum tuorum. Quoniam oculi interiores recta vident, æquitatem vident, bona concupiſcunt. In hac ergo bonitate fac & nos videre, & lætari in lætitia populi tui, quæ non eſt præter te: quia omnes tui non gaudent niſi de te.

Item ℣. 5. *Ut lauderis cum hæreditate tua.*

Id eſt, ut omnia bona hæreditatis tuæ, quam elegiſti & adoptaſti, ad tuam gloriam laudemque referantur. Quia quos viſitas in ſalutari tuo, laudari niſi in tua laude non poſſunt, qui eos laudabiles facis.

℣. 6. *Peccavimus cum patribus noſtris, injuſte egimus, iniquitatem fecimus.*

Dupliciter intelligi poteſt, quod peccaverint poſteri cum patribus ſuis, tanto antiquioribus: ſive quia in lumbis patrum erant, quando illi

Hebr. 7. 9. in Ægypto fuerunt; quia & Levi cum Abraham decimatus eſt: ſive quia imitatores fuerunt per ſimilitudinem contumaciæ, & cum illis peccaverunt, quos ſuis moribus retulerunt.

℣. 7. Vide app. *Patres noſtri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ.*

Et intellectum redarguit, & memoriam. Intellectu quippe videre debuerunt, ad quorum bonorum æternitatem, per illa temporalia vocarentur: memoria vero ad hoc ſaltem inſtrui debuerunt, ut mirabilium Dei non obliviſcerentur: cum ad confirmationem eorum multum poſſet valere beneficiorum Dei fidelis recordatio.

Item ℣. 7. *Et irritaverunt, aſcendentes in mare, in mare rubrum.*

Aſcendentes dictum eſt, pro terræ poſitione: quæ talis eſt, ut deſcenſio dicatur in Ægyptum de terra Chanaan, & in eam de Ægypto aſcenſio.

℣. 8. *Et ſalvavit eos propter nomen ſuum, ut notam faceret potentiam ſuam.*

℣. 9. *Et increpuit mare rubrum, & ſiccatum eſt.*

Non legitur ulla vox facta, qua ſiccaretur mare: potentia ergo qua id factum eſt, increpatio dicta eſt.

Item ℣. 9. *Et eduxit eos in abyſſis, ſicut in deſerto.*

Quia ſiccitate factum erat ſicut deſertum, ubi fuerunt abyſſi.

℣. 10. *Et ſalvavit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.*

Quid pretii datum eſt in hac redemptione? An prophetia eſt, quod in figura baptiſmi hoc factum ſit, ubi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod eſt ſanguis Chriſti? Unde convenienter hoc magis mari rubro figuratum eſt.

Et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis non remanſit. ℣. 11.

Et crediderunt in verbis ejus, & laudaverunt laudem ejus. ℣. 12.

Talis locutio eſt, cum dicitur, Hanc ſervitutem ſervivit, aut, talem vitam vixit. Laudem vero Dei illam dixit, quæ cantico Exodi continetur. Exod. 15. 1.

Cito fecerunt, obliti ſunt operum ejus; non ſuſtinuerunt conſilium ejus. ℣. 13.

Feſtinaverunt beati fieri temporalibus rebus, & magis concupierunt præſentia, quam futura: cum debuerint de tantis erga ſe beneficiis intelligere, quod ad aliquam ſine fine beatitudinem vocarentur.

Concupierunt concupiſcentias in deſerto, & tentaverunt Dominum in inaquoſo. ℣. 14.

Talis locutio eſt, Concupierunt concupiſcentiam, qualis eſt ſuperior, Laudaverunt laudem.

Et dedit eis petitiones eorum, & miſit ſaturitatem in animam eorum. ℣. 15.

Animam hoc loco, non ſecundum quod rationalis eſt, dixit; ſed ſecundum id quod (a) animatum corpus anima facit: ad cujus animalis ſuſtentationem pertinet cibus & potus.

Et irritaverunt Moyſen in caſtris, & Aaron ſanctum Domini. ℣. 16.

Et aperta eſt terra, & deglutivit Dathan, & (b) ſuperoperuit ſuper congregationem Abiron. ℣. 17.

Quod eſt *deglutivit*, hoc eſt, *ſuperoperuit*: amborum autem una erat cauſſa, ob impium ſchiſma.

Et exarſit ignis in ſynagoga eorum, & flamma combuſſit peccatores. ℣. 18.

Licet juſti quoque & laudabiliter viventes, non ſint abſque peccato: Scriptura tamen peccatores, non levium culparum homines, ſed multorum facinorum, & profundæ iniquitatis, hoc nomine appellare conſuevit.

Et fecerunt vitulum in Choreb, & adoraverunt ſculptile. ℣. 19.

Et mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum. ℣. 20.

Deus erat gloria eorum, ſi ejus conſilium ſuſtinerent; cui dicitur: *Gloria mea, & exaltans caput meum.* Iſtam gloriam ſuam, id eſt, Domini, immutaverunt in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum: ut ab eo comederentur, a quo comeduntur qui ſapiunt ſecundum carnem. *Omnis enim caro fœnum.* Pſal. 3. 4. Iſaiæ 40. 6.

*Obliti ſunt Deum, qui liberavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, * mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* ℣. 21. & 22.

Quæ ſunt mirabilia, eadem terribilia. Nulla quippe eſt admiratio ſine quadam formidine.

Et dixit diſperdere eos, ſi non Moyſes electus ejus ſtetiſſet in confractione in conſpectu ejus. ℣. 23.

Non ita dixit, *In confractione*, quaſi ut (c) confrangeret iram Dei: ſed in plaga, qua erant

(a) Fortaſſe ſcripſerat S. Proſper, ut in Auguſtino legitur, *ſecundum id quod animans corpus animal facit:* cum ſtatim de animali ſubjungens dicat, *ad cujus animalis ſuſtentationem.* Non mutavimus tamen, quia non favebant Editi noſtri, nec ſenſus omnis aberat a lectione ſolita.

(b) Editi ſimplici verbo, *operuit*. Subſtitui compoſitum, *ſuperoperuit*, cogit expoſitio ſubſequens.

(c) Sic Lugd. Lovan. Duac. & Colon. pro *confringeret*: cujus loco poſteriores editores poſuere *frangeret*, quod legitur etiam apud Auguſtinum.

rant illi conterendi, in qua Moyſes objecit ſeipſum pro eis. Et demonſtratum eſt, quantum pro malis valeat apud Dominum ſanctorum interceſſio.

Item ℣. 23. & 24. *Ut averteret iram ejus, ne diſperderet eos:* * *& pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem, nec crediderunt verbis ejus.*

Nullo modo iſti culparentur, quia pro nihilo habuerunt terram, cujus temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus: niſi terra illa, quæ dicebatur fluens lac & mel, (Exod. 3. 8.) magni ſacramenti habuiſſet ſignificationem. Quod non intelligentes, nec deſiderantes, ſed in terrenis tantum felicitatem ſuam conſtituentes, non crediderunt verbis Dei; & pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem, id eſt, æternam atque cæleſtem.

℣. 25. *Et murmuraverunt in tabernaculis ſuis, non exaudierunt vocem Domini.*

℣. 26. *Et elevavit manum ſuam ſuper eos, ut proſterneret eos in deſerto:*

℣. 27. *Et dejiceret ſemen eorum in nationibus, & diſpergeret eos in gentibus.*

℣. 28. *Et conſecrati ſunt Belphegor: & manducaverunt ſacrificia mortuorum.*

℣. 29. *Et irritaverunt eum in adinventionibus ſuis, & multiplicata eſt in eis ruina.*

Suſpenſa fuerat ira juſtitiæ, & in peccatores dilata vindicta. Sed poſtea quam conſecraverunt ſe idolis, & manducaverunt ſacrificia mortuorum, id eſt, quæ mortuis hominibus immolabant; fornicationi quoque alienigenarum mulierum miſcuerunt, multiplicata eſt in eis ruina, ut ob augmentum criminum gravius vaſtarentur. In qua vaſtatione Dominum Phinees ſacerdos placavit: quia maſculum & feminam, in complexu adulterino deprehenſos, pariter interemit: & deputatum eſt hoc ei ad juſtitiam: quia vidit Dominus, quod hoc totius populi charitate feciſſet.

℣. 30. *Et ſtetit Phinees, & placavit; & ceſſavit quaſſatio.*

℣. 31. *Et reputatum eſt ei ad juſtitiam in generatione & generationem, uſque in ſempiternum.*

℣. 32. & 33. *Et irritaverunt eum ad aquam contradictionis, & vexatus eſt Moyſes propter eos:* * *quia exacerbaverunt ſpiritum ejus. Et diſtinxit in labiis ſuis.*

Sanctus Moyſes perturbatus murmure populi, non tenuit fiduciam qualem debuit, & dubitanter petram virga percuſſit, diſtinguens hoc miraculum a ceteris, quaſi non poſſet qui cetera fecerat, etiam iſtud efficere. Hinc ergo meruit (Deut. 3. 23.) prior mori, quam terram repromiſſionis intraret. Cui tamen Deus tamquam electo ſuo, etiam poſt mortem, bonum perhibet teſtimonium: (Jerem. 15. 1. Malac. 4. 4.) ut intelligamus, eum hujus tantum hæreditatis privatione multatum; non autem illius æternæ, quam ſignificabat temporalis & terrena poſſeſſio.

℣. 34. *Non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.*

℣. 35. & 36. *Commixti ſunt cum gentibus, & didicerunt opera eorum:* * *& ſervierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcandalum.*

Illud, quod gentes non diſperdiderunt, & quod eis permixti ſunt, factum eſt illis in ſcandalum.

℣. 37. *Et immolaverunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis.*

℣. 38. *Et effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum, quas ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaan.*

Hiſtoria quidem talium ſacrificiorum non meminit; ſed nemo dubitet pſalmum vera narrare.

Item ℣. 38. & 39. *Et interfecta eſt terra in ſanguinibus,* * *& contaminata eſt in operibus eorum.*

Tropica locutio eſt, qua ſignificatur per id quod continet, id quod continetur: ſicut dicimus, malam domum, in qua mali habitant; & bonam, in qua boni. (a) Interfecta ergo terra in ſanguinibus, cum ipſi, qui eam habitant, interfecti ſunt in animam, & contaminati in operibus ſuis.

Et fornicati ſunt in adinventionibus ſuis. Item ℣. 39.

Non ſic dictæ ſunt adinventiones ipſorum, quaſi ab ipſis repertæ, nullo præcedente, quod ſequerentur, exemplo: ſed in eo dictæ ſunt ipſorum, quia illas ſuas imitando fecerunt.

Et iratus eſt furore Dominus in populum ſuum. ℣. 40.

Perturbatio iræ in Deum non cadit: ſed in conſuetudine loquendi, potentia vindictæ indeclinabilis hoc vocatur.

Et abominatus eſt hæreditatem ſuam: Item ℣. 40.

Et tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt eorum qui oderunt eos. ℣. 41.

Et tribulaverunt eos inimici eorum: humiliati ſunt ſub manibus eorum. ℣. 42.

Quando eos hæreditatem Dei vocat, non ad perditionem, ſed ad diſciplinam hæc abominatio fuit.

Sæpe liberavit eos: ipſi autem exacerbaverunt eum in conſilio ſuo. ℣. 43.

Perniciosum conſilium eſt hominis ipſi homini, quo ea quærit quæ ſua ſunt, non quæ Dei: & ideo exacerbat conſilium Dei, qui ſeipſum ſuis promittit hæreditatem; ut non temporalibus beati fieri cupiant, ſed æternis.

Et humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis. Item ℣. 43.

Et vidit cum tribularentur, cum audiret orationem eorum. ℣. 44.

Et memor fuit teſtamenti ſui; & pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ. ℣. 45.

Pœnituit, dictum eſt, quia ſententiam, qua eos puniturus videbatur, in miſericordiam vertit: quod Deus ſine commutatione conſilii ſui facit. Quia etſi apud nos quædam ipſius judicia & opera variantur; apud ipſum tamen omnium rerum exitus præſcientem, nihil nova diſpoſitione agitur; qui fecit quæ futura ſunt. Cum ergo *pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ*; hoc fecit quod diſpoſuerat,

(a) Hanc lectionem tuetur ſanctus Auguſtinus hoc loco, his verbis diſſerens: *Putaremus ſcriptoris errorem, eumque diceremus pro eo quod eſt infecta, feciſſe interfecta, niſi haberemus beneficium Dei, qui Scripturas ſuas in multis linguis eſſe voluit, atque ita eſſe ſcriptum, Interfecta eſt terra in ſanguinibus, inſpectis Græcis codicibus videremus.* Græce habetur, ἐφονεύθη.

rat, ut concederet quod ſe conceſſurum eſſe præſcierat.

℣. 46. Vide app. *Et dedit eos in miſericordias, in conſpectu omnium qui ceperant eos.*

Bene hoc ad omnes filios promiſſionis re-
ferretur, qui redimuntur per ſanguinem, &
eruuntur de poteſtate tenebrarum: ut reſipiſcant
2. Tim. 2. 26. de diaboli laqueis, a quo captivati tenentur,
ad ipſius voluntatem.

℣. 47. *Salvos fac nos, Domine Deus noſter; & congrega nos de nationibus.*

Item ℣. 47. *Ut confiteamur nomini ſancto tuo; & gloriemur in laude tua.*

℣. 48. *Benedictus Dominus Deus Iſrael, a ſæculo, & uſque in ſæculum.*

Id eſt, ab æterno uſque in æternum. Quia
ſine fine laudabitur ab eis, de quibus dicitur,
Pſ. 83. 5. *Beati qui habitant in domo tua, Domine: in
ſæcula ſæculorum laudabunt te.* Tunc enim per-
ficietur quod in primordio Pſalmi hujus oratum
℣. 4. & ſeq. eſt, *Memento noſtri Domine in beneplacito po-
puli tui; viſita nos in ſalutari tuo. Ad vi-
vendum in bonitate electorum tuorum, ad læ-
tandum in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum
Matth. 10. 6. hereditate tua.* Non enim de gentibus ſolas
congregat oves, quæ perierunt domus Iſrael;
Joan. 10. 16. ſed etiam illas, quæ non ſunt de hoc ovili: ut
Ibidem. ſit unus grex, ut dictum eſt, & unus paſtor.
Judæi vero computant ad ſuum regnum viſibile
illam pertinere prophetiam: quia ſpe inviſibi-
lium bonorum gaudere non norunt, in laqueos
Joan. 5. 43. illius ruituri ſunt, de quo Dominus ait, *Ego
veni in nomine Patris, & non ſuſcepiſtis me:
alius veniet in nomine ſuo, hunc ſuſcipietis.*

Item ℣. 48. *Et dicet omnis populus:*

Id eſt, omnis electio prædeſtinatorum, omnes filii promiſſionis, qui ſunt ex circumciſione, & in præputio gens ſancta, populus adoptionis.

Fiat, fiat.

PSALMUS CVI.

℣. 1. *Confitemini Domino, quoniam ſuavis eſt, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.*

CONfiteri poteſt ſuavitatem Domini, qui guſtavit. Nam quomodo dicet ſuave eſſe, quod neſcit? Accedat ergo ad guſtandum, ut poſſit ructare ad confitendum. *In ſæculum* autem, id eſt, in æternum eſt *miſericordia ejus*: quia æterni erunt, quorum in hoc tempore miſeretur.

℣. 2. *Dicant qui redempti ſunt a Domino, quos redemit de manu inimicorum, de regionibus congregavit eos.*

℣. 3. *Ab Oriente & Occaſu, ab Aquilone & Mari.*

Redemptus quidem videtur Iſrael de terra Ægypti, de domo ſervitutis: ſed hic hi vocantur redempti, qui in toto orbe terrarum, de magna & lata Ægypto, quaſi per mare rubrum, baptiſmum ſacratum Chriſti ſanguine, liberantur. Dicant ergo Chriſtiani, qui vocati ſunt de univerſo mundo, *quoniam ſuavis Dominus, & in ſæculum miſericordia ejus.*

Erraverunt in ſolitudine, & in ſiccitate; viam civitatis habitationis non invenerunt. ℣. 4.

Eſurientes & ſitientes, anima eorum in ipſis defecit. ℣. 5.

Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberavit eos. ℣. 6.

Et duxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis. ℣. 7.

Confiteantur Domino miſericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. ℣. 8.

Quater in hoc Pſalmo repetuntur hi verſus; & miſerationum Domini toties facta confeſſio ſignificat, unumquemque redemptorum, ut perveniat ad perfectam pacem, quatuor tentationum periculis liberari. Nam primum periculum eſt, devium a veritate hominem, in ignorantiæ ſolitudine atque errore verſari, & carentem cibo potuque ſapientiæ, fame ſitique deficere. Sed cum hoc labore fatigatus exclamaverit ad Dominum, deducitur ad viam fidei, per quam incipiat pergere ad civitatem quietis, & *confiteatur Domino miſerationes ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.*

Quoniam ſatiavit animam inanem, & animam eſurientem implevit bonis: ℣. 9.

Sedentes in tenebris & in umbra mortis, compeditos in mendicitate, & in ferro. ℣. 10.

Quoniam exacerbaverunt eloquia Dei, & conſilium Altiſſimi irritaverunt. ℣. 11.

Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum: infirmati ſunt, nec fuit qui adjuvaret eos. ℣. 12.

Sicut prima tentatio fuit erroris & famis in ignorantia veritatis; ita poſtea quam quis agnoverit viam Chriſti, & noſſe cœperit quid ſibi credendum, quidve faciendum ſit, laboribus ſecundæ tentationis excipitur: ut cum vult quaſi viribus ſuis contra peccata confligere; (a) inveniat cupiditatum (b) difficultatibus præpeditum, & non poſſe viam quam didicit, propter compedes, ambulare. Exclamet ergo & in hac tribulatione, & de gratia Dei poſcat auxilium: ut ruptis vinculis impoſſibilitatis ſuæ, ad recte agendum accipiat facultatem; quam utique poſſet Dominus, remotis obſtaculis, ſponte prævenire; niſi utile eſſet homini, experiri infirmitatem ſuam, & de bonis operibus, non in ſe, ſed in Domino gloriari: ut noverit confiteri Domino miſerationes ejus, (c) cujus munera accipit, ut cupiditates ſuas poſſit evincere.

Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum ſalvavit eos. ℣. 13.

Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum diſrupit. ℣. 14.

Confiteantur Domino miſericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. ℣. 15.

Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit. ℣. 16.

Suſcepit eos de via iniquitatis eorum; propter injuſtitias enim ſuas humiliati ſunt. ℣. 17.

Quia

(a) Supple pronomen *ſe*, ut in Auguſtino, *Invenit ergo ſe ligatum* &c.

(b) Auguſtinus dicit, *Liberat Dominus de neceſſitatibus, rumpit vincula difficultatis*: & ſupra, *cupiditatum difficultatibus præpeditum* ajebat S. Proſper.

(c) Forte, *cujus munere accipit*. Editi omnes habent, *cujus munera accipit*.

Quia prius quam a dominatione peccati per
Rom. 10. 3. gratiam liberarentur, ſuam volebant juſtitiam conſtituere, ignorantes Dei juſtitiam: humiliati ergo ſunt per experimenta impoſſibilitatis ſuæ, & invenerunt ſe ſine Dei adjutorio nihil poſſe. Sed tertia eos tentatio ſuſcipit, quæ infert faſtidium verbi Dei. Plerumque enim, quos ignorantia & concupiſcentia non extinxit, inedia & tædium, & faſtidii languor occidit: niſi forte non eſt periculum, quando nec in lectione, nec in oratione eſt delectatio.

℣. 18. *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum; & appropinquaverunt uſque ad portas mortis.*

Serm. cit. 10. Sicut corpori noxium eſt corporalem eſcam non poſſe percipere, ita animæ periculoſum, ſpiritales delicias faſtidire.

℣. 19. *Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur; & de neceſſitatibus eorum liberavit eos.*

℣. 20. *Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos: & eripuit eos de corruptela eorum.*

Quædam mentis corruptela eſt, cum ſalubria & ſuavia non amantur: ergo & de hoc liberari malo, plurimum bonum eſt.

℣. 21. *Confiteantur Domino miſerationes* (a), *& mirabilia ejus filiis hominum.*

℣. 22. *Et ſacrificent ſacrificium laudis; & adnuntient opera ejus in exultatione.*

Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate, ſed *in exultatione*. Verum ſupereſt quarta tentatio, & quæ ad præſidentes & ad ſubditos pertinet: quoniam cum gubernator tempeſtate urgetur, omnes qui ſimul navigant, eodem periculo premuntur, & ſimul in portu ſedata tempeſtata ſalvantur. Denique ſequitur.

℣. 23. *Qui deſcendunt in mari in navibus, facientes operationem in aquis multis,*

℣. 24. *Ipſi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.*

Quorum ergo opera eſt ut populos regant, hi de profundo cordis humani tempeſtates ſeditionum & diſſenſionum frequenter exortas, quæ
1. Cor. 11. 19. navem poſſint perturbare, patiuntur: & agnoſcunt ideo Deum ſinere, ut hæc fiant, ut probati manifeſtiores ſint, & ut ipſe in preſſuris a fidelibus invocetur.

℣. 25. *Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ.*

Id eſt permanſit & perduravit, ut turbati vehementius ſupplicarent.

Item ℣. 25. *Et exaltati ſunt fluctus ejus.*

℣. 26. *Aſcendunt uſque ad cælos, & deſcendunt uſque ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcebat.*

℣. 27. *Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius: & omnis ſapientia eorum* (b) *exorta eſt.*

Qui ſedent ad gubernacula, & navem fideliter amant, vim hujus perturbationis agnoſcunt. Quoniam plerumque talibus ſcandalis exagitatur Eccleſia, ut præſidentium corda deficiant. Et quid reſtat, niſi quod ſequitur?

Et clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur; & de neceſſitatibus eorum eduxit eos. ℣. 28.

Et imperavit procellæ, & ſtetit in auram, & ſiluerunt fluctus ejus. ℣. 29.

Et lætati ſunt quoniam ſiluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum. ℣. 30.

Confiteantur Domino miſerationes, (c) *& mirabilia ejus filiis hominum.* ℣. 31.

Ubique omnino *confiteantur Domino*, non merita noſtra, non vires noſtræ, non ſapientia noſtra; ſed *miſerationes ejus*. Ille ametur in omni noſtra liberatione, qui eſt invocatus in omni tribulatione.

Exaltent eum in eccleſiis populi, & in cathedra ſeniorum laudent eum. ℣. 32.

Jam ergo dubium non eſt, quod omnes ſupra dictæ tentationes, tribulationes, liberationes, in Eccleſia agantur. Quid ergo in hac Eccleſia operatus eſt Dominus, niſi ut ſuperbis reſiſteret, humilibus autem daret gratiam? qui Jac. 4. 6. Judæos extollentes ſe de genere Abrahæ, & de legis eloquiis, ſprevit; & amputatis naturalibus ramis, oleaſtrum oleæ inſeruit, & de omnibus gentibus, Abrahæ ſpiritale ſemen elegit. Rom. 11. 20.

Poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim: ℣. 33.

Terram fructiferam (d) *in ſalinis, a malitia inhabitantium in ea.* ℣. 34.

Propter hanc ſuperbam malitiam, Judæos deſeruit gratia, & facta eſt terra eorum ſterilis atque deſerta. Quia omnis prophetia, omne ſacrificium, omnia ibi ſacramenta ceſſarunt, & ad humilitatem gentium tranſierunt.

Poſuit deſertum in ſtagna aquarum, & terram ſine aqua in exitus aquarum. ℣. 35.

Et habitare fecit illic eſurientes. ℣. 36.

Opera gratiæ narrantur, quæ effuſa eſt in nationes immundas prius, atque deſertas, & a cultu veritatis alienas. Act. 10. &c.

Et conſtituerunt civitatem habitationis. Item ℣. 36.

Quoniam cæleſtem Jeruſalem jam (e) ſponte obtinet, qui fide juſtificatus eſt.

Et ſeminaverunt agros, & plantaverunt vineas, & fecerunt fructum frumenti. ℣. 37.

De quo gaudet ille operarius, qui dicit, *Non quia quæro datum, ſed requiro fructum.* Philip. 4. 17.

Et benedixit eos, & multiplicati ſunt nimis: & jumenta eorum non ſunt diminuta. ℣. 38.

Jumenta & pecora dicuntur in Eccleſia, ſimpliciter ambulantia, ſed utilia: non multum docta, ſed fide plena. Ergo & ſpiritales & carnales benedixit Deus, & multiplicavit, ita ut non minuerentur.

Et pauci facti ſunt, & vexati ſunt a tribulatione malorum & dolorum. ℣. 39.

Eccle-

(a) Hic editi noſtri antiquiores omittunt vocem iſtam *ejus*, quæ ſupra legebatur, & in Auguſtino non omittitur.

(b) Lege, *abſorpta eſt*. Erroremque agnoſce in antehac Editis: ſic enim legit poſt Auguſtinum Vulgata noſtra.

(c) Iterum omiſſum, *ejus*, ut ſupra in Editis omnibus antiquioris ætatis: cum tamen legatur ubique apud Auguſtinum.

(d) Auguſtinus legit, *in ſalinas*. Libri noſtri omnes, *in ſalinis*: nec infrequens auctoribus antiquis caſum ſextum uſurpare pro quarto. Quod alibi apud Auctorem noſtrum notare non erit difficile.

(e) Non dubitamus hic pro *ſponte obtinet*, legendum fore *ſpe obtinet*, ſi Editi ſuffragarentur. Auguſtinus enim ait, *Interim habitationis in ſpe, quoniam*, *Qui me audit*, *inquit*, *habitabit in ſpe:* & Apoſtolus, *Spe ſalvi facti ſumus*. Rom. 8. 24.

Eccleſia catholica in electis ſuis, præcognitis a Deo, filiis promiſſionis, membris corporis Chriſti, non minuitur, nec ad paucitatem redigitur: quia ipſi vere ſunt; aut cum lapſi fuerint, reparantur ac permanent, & ſemper multi ſunt, quia de numero eorum nihil perit. Qui ergo in hanc ſoliditatem æternæ multitudinis, aut non introierunt, aut cum viderentur introiiſſe, ab eadem receſſerunt, ipſi pauci facti ſunt: quia ab illa, quæ permanet, multi-
Sent. eſt 11. plici unitate diviſi ſunt. Numquam enim multi ſunt, qui ad non eſſe tendunt. Et quid tam obnoxium paucitati, quam quod eſt debitum perditioni?

℣. 40. *Effuſus contemptus eſt ſuper principes.*

Hæretici & ſchiſmatici ab Eccleſia reprobati: & ideo magis contempti, quia principes eſſe voluerunt.

Item ℣. 40. *Et ſeduxit eos in invio, & non in via.*

Illi qui ad civitatem habitationis tendebant, directi ſunt & deducti: iſti autem civitatem ſanctam, id eſt, Eccleſiam catholicam deſerentes, per erroris ſui invium abire permiſſi ſunt, & ſuæ ſunt traditi voluntati. Deus enim non deceptionis malignitate (a) ſeducit; ſed judicii veritate diſcernit.

℣. 41. *Et adjuvit pauperem de mendicitate.*

Pauper & mendicus eſt ille, qui nihil ſibi tribuit; ſed totum de miſericordia Chriſti expectat, ante Dominicam januam quotidie clamans, & pulſans, ut ei aperiatur, & ut ejus nuditas veſtiatur.

Item ℣. 41. *Et poſuit ſicut oves (b) familias.*

Hunc quaſi unum pauperem, & unum mendicum adjuvit Deus, eumque in familias multiplicavit, id eſt, unam Eccleſiam, unam plebem, unam ovem in latitudinem totius orbis extendit.

℣. 42. *Videbunt recti, & jocundabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.*

Iniquitas illa garriens contra unitatem, convicta a veritate, obſtruet os ſuum, non habens quod loquatur.

℣. 43. *Quis ſapiens? & cuſtodiet hæc, intelligens miſerationes Domini.*

Quid cuſtoditurus eſt ſapiens, niſi ut ſit pauper, non dives, id eſt, non ſit ſuperbus, non ſit inflatus? Quia hæc cuſtodiens intelliget miſerationes Domini; non merita ſua, non vires ſuas, ſed miſerationes Domini: qui errantem & egentem in viam deduxit, & pavit; qui pugnantem adverſum difficultatem peccatorum, & colligatum vinculis (c) ſollicitudinis, ſolvit & liberavit; qui faſtidio languentem & pene morientem, (d) miſſa verbi ſuavitate recreavit; qui periclitantem inter naufragia ſcandalorum, a diſcrimine maris in portum deduxit tranquillitatis; qui eum denique conſtituit in eo populo, ubi humilibus dat gratiam; non in illo, Jac. 4. 6.
ubi ſuperbis reſiſtit: & fecit eum ſuum, ut intus manens multiplicaretur, non ut foras exiens minueretur.

PSALMUS CVII.

PSalmus autem centeſimus-ſeptimus prætermiſſus eſt: quia in poſtremis quinquageſimi-ſexti, & in quinquageſimi-noni, (e) videtur expoſitus. Itaque incipit.

PSALMUS CVIII.

Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & doloſi ſuper me apertum eſt. ℣. 1.

PSalmum iſtum de Chriſto habere prophetiam, quiſquis Actus Apoſtolorum fideliter legit, agnoſcit; ubi evidenter oſtenditur, de Juda traditore Domini prophetatum, quod hic ſcriptum eſt, *Fiant dies ejus pauci, & epiſcopatum ejus accipiat alter.* Sed ſi de uno (f) ℣. 8. Act. 1. 20.
illa omnia, quæ hic in malo dicta ſunt, conemur accipere, expoſitionis ratio vacillabit. Melius ergo univerſa clareſcunt, ſi quædam ad omne genus inimicorum Chriſti, quorum Judas primatum gerit, quædam autem ad ipſum Judam proprie pertinere intelligantur.

Vox ergo Domini eſt: DEUS *laudem meam ne tacueris.* Laus vero ipſius vera & maxima ℣. 1.
eſt, qua, hoc ipſum quod eſt, unigenitus Dei Filius prædicatur. Contra quem os doloſi peccatoris erupit, cum virtus (g) mea infirmitatis carne tegeretur.

Locuti ſunt adverſum me lingua doloſa. ℣. 2.

Tunc utique, quando eum tamquam magiſtrum bonum captioſa adulatione laudabant. Matth. 22. 16.

Et ſermonibus odii circumdederunt me, & expugnaverunt me gratis. Item ℣. 2.

Illi qui doloſe antea loquebantur, poſtea in me aperti odii vocibus ſævierunt gratis: quia cauſ-

(a) Ita manifeſte legendum ſuadet ſenſus loci, & verſus Pſalmi qui explicatur: non vero ut antea Editi, *malignitates educit*: quod errore Typographico in primam editionem facile invectum, in poſterioribus omnibus inemendatum remanſit.

(b) Editiones noſtræ omnes hic in ora libri indicant aliam lectionem, qua pro *familias*, legatur *patriam*.

(c) Auguſtinus dicit, *vinculis conſuetudinis*. Editi omnes Proſperiani, *vinculis ſollicitudinis*.

(d) Apud Auguſtinum, *miſſa medicina verbi ſui*.

(e) Supple iterum, *poſtremis partibus*. Nam nec S. Auguſtinus hunc pſalmum CVII. exponendum putaverat. *Quoniam*, ait, *jam expoſui eum in Pſalmo quinquageſimo ſexto, & in Pſalmo quinquageſimo nono, ex quorum poſtremis partibus ille conſtat. Nam poſtrema pars quinquageſimi ſexti prima eſt hujus uſque ad eum verſum, ubi dicitur, & ſuper omnem terram gloria tua. Hinc autem uſque in finem, poſtrema pars eſt quinquageſimi noni.* Ex his tamen verbis, ni fallimur, non recte inferri poſſet S. Proſperum, de toto Auguſtini opere in Pſalmos expoſitiones ſtilo breviori nullatenus collegiſſe: cum certe, ſi mox citatos Pſalmos intactos reliquiſſet, hunc qui illos maximam partem exprimit, expoſitionum illis annexarum ope, exponere non neglexiſſet.

(f) Forte, *de uno illo*; ut Auguſt. *de illo uno homine*.

(g) Suſpicamur legendum, *meæ*, aut, *ejus infirmitatis carne tegeretur*, aut aliud quid ſupplendum. Auguſtini verba cui hæc reſpondent talia ſunt. *Hoc autem* (ſcilicet, quod eſt unigenitus Dei Filius,) *non apparebat, ſed apparente infirmitate ejus latebat, cum os peccatoris & os doloſi ſuper eum apertum eſt, quia operta virtus hujus fuit.*

cauſſam inimicitiæ non habuerunt, niſi iniquitatem ſuam; & nullo ſibi propoſito commodo, gratuito maligni & crudeles fuerunt.

ỳ. 4. *Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi.*

Non parvum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo ut diligerent me, interficiebant me; ſed, *detrahebant mihi*. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes Filium Dei, & dicentes quod *in principe dæmoniorum ejicit dæmonia*; &, *dæmonium habet, & inſanit,*
Luc.11.15. Joan. 10. 20. *quid eum auditis?* & cetera talia. Qua detractione avertebant ab eo quorum converſionem ille quærebat: quod nocentius erat, quam quod mox reſurrecturum parabant occidere.

Item ỳ. 4. *Ego autem orabam.*

Non quidem dixit, quid orabat: ſed illud intelligimus, quod in cruce pendens ait, *Pater,*
Luc.23.34. *ignoſce illis; quia neſciunt quid faciunt.* (a) Quam bene intelligitur pro diſcipulis ſuis oraſ-
Luc.22.32. ſe, quod etiam ante Paſſionem ſuam dixit, ne deficeret fides eorum, quando ipſe fixus in ligno non utebatur potentia ſua, ſed patientiæ præbebat exemplum: ne inimicos ſuos divina poteſtate delendo, ad hoc nos ædificaret, ut impatienter feſtinaremus de his, quos malos pa-
Prov. 16. 32. timur, vindicari; cum ſcriptum ſit, *Melior eſt patiens, quam fortis.*

ỳ. 5. *Et poſuerunt adverſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.*

Quamvis voluntaria ſit pœna patientis, hoc eſt tamen maximum perſequentium crimen, quod bonitati malitiam, & dilectioni odia reddiderunt: pro qua impietate quid recepturi ſint,
Sent.eſt 12. optantis ſimilitudine incipit prophetare. Non autem pœnam reorum concupiſcit Deus, tamquam exſaturari deſiderans ultione; ſed quod juſtum eſt, cum tranquillitate diſponit; ut etiam mali non ſint inordinati.

ỳ. 6. *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet a dextris ejus.*

Cum ſuperius querela de pluribus fuerit, nunc de uno loquitur Pſalmus, & in unius intellectam perſonam ultio futura diſponitur: non quia illi extra ſupplicium ſint futuri; ſed quia in caput ſceleris bene fertur ſententia, quæ conſortes impietatis non omittit in ultione, quos damnat in principe. Quid eſt ergo, *Conſtitue ſuper eum peccatorem*, niſi, ut ei diabolus præſit, cui ipſe ſe ſubdidit; & ipſum in dextris habeat, quem elegit? Quia unicuique, ſive in bono, ſive in malo, hoc fiet dextrum, quod omnibus præfert.

ỳ. 7. *Cum judicatur, exeat condemnatus, & oratio ejus fiat in peccatum.*

Judas non potuit orare per eum, quem vendidit. Oratio quæ non fit per Chriſtum, non ſolum non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit ad peccatum.

ỳ. 8. *Fiant dies ejus pauci.*

Id eſt, dies apoſtolatus ejus.

Item ỳ. 8. *Et epiſcopatum ejus accipiat alter.*

Hoc ita factum eſſe, ut prophetarum eſt, A- Act.1.16. &c.
ctus Apoſtolorum loquuntur.

Fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua. ỳ. 9.

Mortuo ipſo, utrumque factum eſt.

Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent. ỳ. 10.

Nutantes, incerti quo eant.

Ejiciantur de habitationibus ſuis. Item ỳ. 10.

Hoc eſt quod ſupra dixerat, *transferantur*.

Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam ejus, & diripiant alieni labores ejus. ỳ. 11.

Non ſit illi adjutor, nec ſit qui miſereatur pupillis ejus. ỳ. 12.

Id eſt, nec adjutorem habeat, nec tutorem. (b)

Fiant nati ejus in interitum, in una generatione deleatur nomen ejus. ỳ. 13.

Id eſt, ut quod de eo generatum eſt, jam non generet, & cito tranſeat.

In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conſpectu Domini, & peccatum matris ejus non deleatur. ỳ. 14.

Si Judas maneret in eo ad quod vocatus eſt, nullo modo ad eum vel ſua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Quia autem non tenuit adoptionem in familia Dei, ſed iniquitatem potius vetuſti generis (c) elegerit; rediit *iniquitas patrum ejus in conſpectu Domini*, ut in eo etiam ipſe puniretur, & peccatum matris ejus non eſt in eo deletum.

Fiant contra Dominum ſemper: & diſpereat de terra memoria eorum. ỳ. 15.

Fiant contra Dominum, dixit, non ut Do- Vid. app.
mino adverſentur; ſed ut ſint in conſpectu Domini, ne ulla meriti ipſorum fiat oblivio. *Diſpereat* autem *memoria eorum* in eo, ut nomen ipſorum, nulla ſuccedente generatione, deficiat. Si autem quæritur an credibile ſit, miſerias viventium poſterorum ad pœnam mortui pertinere: ſequeſtrata omni diſputatione, quæ de hoc multiplex oritur, recte credimus hæc quæ per Spiritum ſanctum prophetata ſunt, accidiſſe: ac ſi poſſit aſſeri, quod defunctos (d) vivorum pœna non cruciet; in Judam tamen ſceleſtiſſimum eam damnationem eſſe prolatam, ut inter ſupplicia ſua, etiam ſuorum miſeria infelicior fieret, & generationis ſuæ ſemper doleret interitum. Hæc ſane omnia quæ in Judam dicta ſunt, etiam in Judæorum populum prophetata intelliguntur. Quia & ſuper ipſum conſtitutus eſt peccator, id eſt, diabolus, cui ſe ſubdidit: & idem ſtat a dextris ejus, quem prætulit Salvatori: & ipſe in judicio condemnabitur, quia perſeverando in impietate, (e) theſaurizet ſibi Rom. 2. 5.
iram in die iræ. *Et oratio ejus fiat in peccatum*: quia non fit per mediatorem Dei & ho- 1.Tim.2.5.
minum, hominem Chriſtum Jeſum, & ſacerdotem in æternum, ſecundum ordinem Melchiſe- Pſ. 109. 4.
dech. Et facti ſunt *dies ejus pauci*, quod de regno ipſorum accipiendum eſt, quia non diu manſit poſt crucem Chriſti. *Et epiſcopatum ejus acci-* Matth. 23. 24.

(a) In Auguſtino, *Quamquam*. Editi noſtri omnes *Quam*.

(b) Auguſtinus hoc intelligit, *ad tuendam ejus poſteritatem dici*.

(c) Forte, *elegit*, ut in Auguſtino: etſi Editi omnes, *elegerit*.

(d) Edit. Lov. Duac. & Colon. male *virorum*: Lugd. edit. *vivorum*.

(e) In Auguſtino, *theſaurizat*.

accipiat alter: quoniam Chriſtum, qui non venerat, niſi ad oves perditas domus Iſrael, Matth. 8. 12. reſpuerunt. Facti ſunt quoque *filii* eorum *orphani*: de quibus dictum eſt, *filii autem regni ibunt in tenebras exteriores*, qui utique Deum Patrem bene intelliguntur (a) omiſiſſe. Qui 1. Joan. 2. 24. enim Filium non habet, ait Veritas, nec Patrem habet. *Et uxor ejus vidua*. Uxor regni plebs intelligi poteſt, quæ amiſſo (b) ipſa regno vidua facta eſt. Nutantes tranſlati ſunt filii ejus, & mendicant. Nutantes quippe periculis, debellati ſunt filii ipſius regni: qui oſtenduntur mendicare, quia non dubium eſt, eos ad alienam miſericordiam vivere. *Ejiciantur*, inquit, *de habitationibus ſuis:* & ita factum eſt. *Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam ejus;* ut ſcilicet omnis vita eorum, quæ ſubſtantiæ nomine ſignificata eſt, inquiratur, & nullius debiti, id eſt, peccati eorum, remiſſio fiat: quia illum reſpuerunt, in quo ſolum eſt abolitio peccatorum. *Et diripiant alieni labores ejus*: diabolus, & angeli ejus, rapiant fructus operum ſibi impenſorum. *Non ſit illi adjutor*. A quo enim juvari poteſt, qui non habet Chriſtum? *Nec ſit qui miſereatur pupillis ejus*. Quia amiſſo Deo Patre, cujus Filium perſecuti ſunt, non habent qui eorum miſereatur, non ad temporalem vitam ſumendam, vel ſuſtentandam; ſed ad veram vitam, id eſt, æternam. *Fiant nati ejus in interitum*: utique ſempiternum. *In generatione una deleatur nomen ejus*. Quia generati ſunt, non regenerati; ideo in una generatione (c) deleatur. *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conſpectu Domini*: ut reddat eidem populo Dominus perſeveranti in malitia, etiam patrum iniquitatem. Gal. 4. 25. *Peccatum matris ejus non deleatur*. Peccatum (d) in Jeruſalem, quæ ſervit cum filiis ſuis, quæ interficit Prophetas, & lapidat miſſos ad Matth. 23. 37. ſe. *Fiant contra Dominum ſemper*: iniquitas & peccatum eorum a conſpectu Domini non auferatur, Deo in æternum vindicante. *Et diſpereat de terra memoria eorum*. Terra Dei, ager Dei, Eccleſia Dei eſt, de qua terra perit memoria Rom. 11. 20. eorum: quia cum eſſent rami naturales, propter incredulitatem fracti ſunt.

℣. 16. *Pro eo quod non eſt recordatus facere miſericordiam.*

Sive Judas, ſive ille populus. Sed melius de populo accipitur, qui recordari potuit pœnitendo, quod occiſo Chriſto, ſaltem in diſcipulos & membra ejus ſævire non debuit.

℣. 17. *Quia perſecutus eſt hominem pauperem & mendicum.*

Non enim dedignatus eſt Dominus pauper fieri, cum dives eſſet, ut illius paupertate nos 2. Cor. 8. 9. Joan. 4. 7. Joan. 19. 28. ditaremur. Mendicum autem in eo intelligi poteſt, quod Samaritanæ mulieri dixit, *Da mihi bibere*; vel quod in cruce ait; *Sitio*: quæ verba tamquam indigentis ſunt.

Et compunctum corde mortificare. Item ℣. 17.

Cordis compunctio, quæ proprie ad converſos a peccatis pertinet, non convenit Chriſto, qui ſolus exſtitit abſque peccato. In membris itaque ſuis pœnitentiam agentibus, & ad caput ſuum cum compunctione redeuntibus, ipſe quoque erat compunctus corde: quia non aberat a capite, quod gerebatur in corpore, in quo uſque in finem patitur perſequentes.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei. ℣. 18.

Quamquam & Judas maledictionem dilexerit, vendendo atque tradendo ipſum benedictionis auctorem: apertius tamen ille populus maledictionem dilexit, quando dixit, *Sanguis hu-* Matth. 27. 25. *jus ſuper nos, & ſuper filios noſtros.*

Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Item ℣. 18.

Et Judas quidem benedictionem abjecit in Chriſto: ſed apertius eam populus refutavit, quando illi illuminato dicenti, *Numquid & vos* Joan. 9. 27. & 28. *diſcipuli ejus vultis fieri?* reſpondit, *Tu ſis diſcipulus ejus*. Et longe facta eſt ab eo benedictio, quia tranſivit ad gentes.

Et induit maledictionem, ſicut veſtimentum. Item ℣. 18.

Sive Judas, ſive ille populus.

Et intravit ſicut aqua in interiora ejus. Item ℣. 18.

Ergo, & foris, & intus: foris, ſicut veſtimentum; intus, ſicut aqua. Quoniam in ejus Matth. 10. 28. incidit judicium, qui poteſt & corpus & animam occidere in gehennam.

Et ſicut oleum in oſſibus ejus. Item ℣. 18.

Oſtendit impium hominem, vel populum, cum voluptate mala facere; & iniquitate intus, quaſi aqua; & foris, quaſi oleo delectari. Quæ actio ideo maledictio dicitur, quia talibus Deus æterna tormenta denunciat.

Fiat ei ſicut veſtimentum quo operietur. ℣. 19.

Apertior malitia eſt, qua ſe peccator quaſi pallio tegit, & inde opertus videtur, unde etiam in oculis hominum gloriatur; malum ſe diſſimulans, ſed oſtentans.

Et ſicut zona, qua ſemper præcingitur. Item ℣. 19.

Maledictione ſe præcingit, quia malum non repentinum, ſed diſpoſitum aggreditur: & ita diſcit malefacere, ut ſemper paratus ſit.

Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum. ℣. 20.

Hi ſunt qui detrahunt Chriſto (e) ipſi, quem lex Domini & Prophetæ prænunciarunt.

Et qui loquuntur mala adverſus animam meam. Item ℣. 20.

Negando eum poſſe reſurgere: cum dicat, *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & po-* Joan. 10. 18. *teſtatem habeo iterum ſumendi eam.*

Et tu Domine, Domine, fac mecum. ℣. 21.

Quidam ſubaudiendum putarunt, *miſericordiam*: quidam & addiderunt. Sed emendatiores codices ſic habent, *Et tu Domine, Domine fac mecum, propter nomen tuum*. Unde intelligendum eſt, ideo dixiſſe Filium Patri, *Fac mecum*,

---

(*a*) Ita quidem Editi omnes Proſperiani. At legi convenit ut in Auguſtino, *amiſiſſe*.

(*b*) Auguſtinus. *ipſo regno*.

(*c*) Auguſtinus, *delentur*. Editi omnes noſtri, *deleatur*.

(*d*) Melius omittitur præpoſitio *in*: (*Peccatum Jeruſalem*, apud Aug.) quæ habetur in Editis noſtris.

(*e*) Sic editiones Lov. Duac. & Colon. At Lugd. editio habet, *qui detrahunt Chriſto, ipſum:* nec male, ſi alicujus codicis auctoritate ſic emendari queat, *dicentes ipſum non eſſe quem lex Domini & prophetæ prædicarunt*, ut habet locus Auguſtini a Proſpero noſtro inſpectus.

cum, quia eadem ſunt opera Patris & Filii, quod etiam (a) miſericordia ſentiri poteſt. Sequitur enim:

Item ℣. 21. Vide app. *Quia ſuavis eſt miſericordia tua.*

Rom. 9. 23. Quia miſericordiam recte intelligimus & Patrem & Filium ſimul facere in vaſa miſericordiæ. Poteſt autem & ſic intelligi quod ait, *Fac mecum*; ac ſi dixiſſet, Adjuva me. Pater quippe adjuvat Filium, in quantum Deus hominem, propter formam ſervi. Nam in ea forma, in qua æqualis eſt Patri, non indiget adjuvari: quia utriſque unum opus eſt, & par atque inſeparabilis poteſtas. Egeſtas & paupertas ſuſceptæ infirmitatis eſt, ex qua crucifixus eſt.

℣. 22. *Libera me, quia egenus & pauper ſum ego: & cor meum turbatum eſt in me.*

Secundum illud quod propinquante Paſſione
Matth. 26. 38. ait, *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem.*

℣. 23. *Sicut umbra cum declinat, ablatus ſum.*

In hoc ipſam mortem ſignificavit. Sicut enim ex umbra declinante fit nox, ita (b) mortali carne fit mors.

Item ℣. 23. *Excuſſus ſum ſicut locuſtæ.*

Jam hoc in membris ejus convenientius intelligimus. Excuſſi enim, id eſt fugati ſunt a perſecutoribus fideles ejus: quorum vel multitudinem ſignificare voluit in nomine locuſtarum, vel quod tranſilierunt de loco in locum.

℣. 24. *Genua mea infirmata ſunt præ jejunio, & caro mea immutata eſt propter oleum.*

Propter oleum, propter gratiam ſpiritalem. Quia cum caro ejus mutata eſſet per gloriam reſurrectionis, cumque aſcendiſſet ad Patrem, miſit Spiritum-ſanctum ad ungendos credentes, quorum ſtabilitas, quæ ablato ſibi pane, id eſt, Chriſto, quaſi jejunio fuerat infirmata; accepto dono Spiritus ſancti valida effecta eſt: ut in ſuis afflictionibus non vinceretur, quæ in Domini paſſione defecerat.

℣. 25. *Et ego factus ſum opprobrium illis.*

Galat. 3. 13. Per mortem crucis. *Chriſtus* enim *nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum.*

Item ℣. 25. *Viderunt me, & moverunt capita ſua.*

Quia viderunt in ligno pependiſſe, & non viderunt de ſepulcro reſurrexiſſe.

℣. 26. *Adjuva, Domine Deus meus, ſalvum me fac propter miſericordiam tuam.*

Hoc & ad caput referendum eſt, propter formam ſervi; & ad corpus, propter ſervos. Potuit enim & in ipſis dicere Domino, *Adjuva me*, & *ſalvum me fac*: in quibus Saulo (c) dixerat, *Quid me perſequeris?* Quod autem ait, Act. 9. 4.
ſecundum miſericordiam tuam, gratuitam gratiam commendavit.

℣. 27. *Et ſciant quia manus tua hæc, & tu Domine feciſti eam.*

De eis dixit, *ſciant*, pro quibus ſævientibus & oravit: quia inter illos erant etiam hi, qui in eum poſtea crediderunt. Manus autem Dei Chriſtus eſt, ſicut dictum eſt, *Et brachium Domini cui revelatum eſt?* Hæc ergo manus erat, Iſai. 53. 1.
& fecit eum. Quia *In principio erat Verbum, & Verbum caro factum eſt.* Joan. 1. 1. & c. 14.

Maledicent illi, & tu benedices. ℣. 28.

(d) Vana eſt ergo maledictio filiorum hominum, diligentium vanitatem, & quærentium mendacium. Deus autem cum benedicit, facit quod dicit. Pſal. 4. 3.

Qui inſurgunt in me, confundantur. Item ℣. 28.

Qui ſe adverſus me proficere arbitrantur, cum exaltatus fuero ſuper cælos, & effuſa fuerit ſuper omnem terram gloria mea, confundentur.

Servus autem tuus lætabitur. Item ℣. 28.

Sive in dextera patris, ſive in ſuis membris, & nunc in ſpe, & poſt in æternum.

Induantur qui detrahunt mihi pudore. ℣. 29.

Id eſt, pudeat eos detraxiſſe mihi. Sed hoc poteſt bonum eſſe correctis.

Et operiantur ſicut diploide, confuſione ſua. Item ℣. 29.

Diplois pallium duplex eſt, per quod inimicis Chriſti duplex denuntiatur confuſio: hoc eſt, intus & foris, coram Deo ſcilicet, & coram hominibus.

Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. ℣. 30.

In medio multorum laudabo eum: accipi poteſt Chriſtus, quia ipſe in Eccleſia præſens eſt, Matth. 28. 20.
uſque ad conſummationem ſæculi. *In medio* autem eſſe dicitur, cui præcipuus honor præbetur. Si vero cor hominis quaſi medium ejus eſt, rectiſſime intelligitur, quod in multorum cordibus, id eſt, in multorum medio laudaturus ſit Dominum. Habitat enim Chriſtus per fidem Ephes. 3. 17.
in cordibus noſtris. Et ideo ait, *in ore meo*, id eſt, in ore (e) cordis mei, quod eſt Eccleſia.

Qui adſtitit a dextris pauperis, ut ſalvam faceret a perſequentibus animam meam. ℣. 31.

De Juda dictum erat, *Et diabolus ſtet a dextris ejus*; qui ſuas divitias volebat augere, Chriſto vendito. Hic autem Dominus *adſtitit a dextris pauperis*, ut divitiæ ejus ſint ipſe Dominus. Salva fiet autem a perſequentibus anima, ſi non eis conſentiatur ad malum: non autem eis conſentitur, cum Dominus adſiſtit a dextris pauperis: ne ipſa paupertate, id eſt, infirmitate ſuccumbat. ℣. 6.

PSALMUS CIX.

Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis: ℣. 1.

Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Item ℣. 1.

Dominus noſter Jeſus Chriſtus cum a Judæis quæreret, cujus filium eſſe dicerent Chriſtum, & reſpondiſſent, David: continuo illis reſpondentibus ait, *Quomodo ergo David in ſpiritu dicit eum Dominum* (f), *Dixit Dominus* Matth. 22. 41. & c.

(a) Forte, *de miſericordia.* Aug. *Ubi etiam ſi miſericordiam intelligamus.*

(b) Apud Auguſt. *ex mortali carne.*

(c) In Auguſtino, *dixit.* Editi omnes noſtri, *dixerat.*

(d) Editi noſtri habebant, *Una eſt ergo.* Sed errore manifeſto; pro quo legendum docet, *Vana eſt ergo*, locus ipſe ut jacet in Auguſtino.

(e) Apud Auguſtinum, *corporis mei.*

(f) Hic in editis Proſperianis deeſt vox, *dicens*, quæ non omittitur in Auguſtini opere, nec in textu Evangelico, tam Græco quam Latino.

minus Domino meo, Sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſub pedibus tuis? Si ergo in ſpiritu vocat eum Dominum, quomodo filius ejus eſt? Judæi ſub hac interrogatione tacuerunt; ipſum quoque eſſe Dominum & filium David non agnoverunt, nec agnoſcere voluerunt; & maluerunt inflata taciturnitate diſrumpi, quam humili confeſſione eruditionem mereri. Nos autem Evangelio ipſius veritatis edocti, novimus Jeſum Chriſtum & Dominum eſſe
Joan. 1. 1. & ſeq. David, ſecundum quod *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo fa-*
Item ℣. 14. *ctum eſt nihil:* & filium eſſe David, ſecundum quod *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*. Novimus Dominum David, quia, *Cum eſſet in forma Dei, non rapinam arbitratus eſt*
Philip. 2. 7. *eſſe ſe æqualem Deo*. Et novimus filium David, quia *ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens*. Hoc ergo & David ipſe in ſpiritu videns, initio Pſalmi hujus effatus eſt, dicens, *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pe-*
Marc. 16. 19. *dum tuorum*. Sedet autem Chriſtus ad dexteram Patris poſt reſurrectionem a mortuis, & aſcenſionem in cælum. Unde etiam eo ipſo quo erat Chriſtus filius David, factus eſt dominus David. Illud enim quod natum eſt ex ſemine David, ita honoratum eſt, ut ei cum eſſet filius, eſſet & Dominus. Secundum hanc enim diſpenſationem, etiam ab Apoſtolo de Chriſto
Philip. 2. 9. dicitur, *Propter quod eum exaltavit a mortuis, & donavit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quoniam Dominus Jeſus in gloria Dei Patris eſt*. Sedet autem Dominus ad dexteram Patris, & inimici ejus ſubjiciuntur ſub pedibus. Omnis enim qui ei adverſatur, erit ejus ſubditus, aut per correctionem, aut per condemnationem. Nam neceſſe eſt, ut omnis aut adoptatus, (a) aut victus ſub pedibus ejus ſit, ſive per gratiam, ſive per pœnam.

℣. 2. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion.*

Quæ eſt Sion, ipſa eſt Jeruſalem: ex qua prænunciatur emittenda virga virtutis Chriſti, id eſt, regnum potentiæ ejus, quod regnum incipit a Chriſtianis, & non habet finem. Nam ſecundum quod eſt Verbum Patris, unius deitatis & omnipotentiæ, ſemper cum Patre regnavit. Hoc ergo regnum, quod mediator Dei & hominum homo Chriſtus acquirit, incipit
Luc. 24. 47. ab Jeruſalem: quia inde in totum mundum virtus & poteſtas Evangelicæ prædicationis emiſſa eſt.

Item ℣. 2. *Dominare in medio inimicorum tuorum.*

Tu, inquit, fili David, & Domine David, in medio paganorum, in medio Judæorum, in medio hæreticorum, & in medio fratrum falſorum dominare. Quod fieri quotidie videmus,
Act. 3. 21. donec impleantur tempora Gentium. *Cæcitas enim ex parte in Iſrael facta eſt, donec pleni-* Rom. 11. 25.
tudo Gentium intraret; & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret; & dominaretur Chriſtus in medio inimicorum ſuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ. ℣. 3.

Dominus, interrogantibus quis eſſet, reſpondit, *Principium, qui & loquor vobis*: hoc eſt, Joan. 8. 25.
Ego qui loquor vobis, principium ſum. Eſt autem & Pater principium, in quo principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum.
Numquid ergo quia Pater principium, & Fi- Joan. 1. 1.
lius principium, duo ſunt principia? Abſit. Sicut enim Pater Deus & Filius Deus, Pater autem & Filius non duo dii, ſed unus eſt Deus; ſic Pater principium, & Filius principium, Pater autem & Filius non duo principia, ſed unum principium. *Tecum* ergo *principium in die virtutis tuæ*, in die qua videbitur quomodo creditur. Quamvis enim etiam in forma ſervi, ipſa illa noſtræ infirmitatis ſuſceptio non caret
virtute divina, quando & infirmum tuum for- 1. Cor. 1. 25.
tius eſt hominibus, & in virga virtutis tuæ dominaberis in medio inimicorum tuorum: veniet tamen dies ille, quo omnibus diſpenſationibus temporalibus peractis atque finitis, manifeſtabis te ſanctis tuis, & in illa eis apparebis gloria, in qua æqualis es Patri, ut videant *Tecum principium in die virtutis tuæ*.

In ſplendoribus ſanctorum. Item ℣. 3.

Præſens vita ſanctorum, quamvis gratiæ floreat, quamvis moribus niteat, non eſt in ſplendore, quia nondum exempta eſt a corruptione.
Cum ergo apparuerit Chriſtus, vita ſanctorum, Coloſ. 3. 4.
tunc & ipſi apparebunt cum illo in gloria. Matth. 13. 43.
Tunc juſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris ſui, id eſt, in vita æterna.

Ex utero ante luciferum genui te. Item ℣. 3.

Si de illa generatione hoc dictum eſt, qua ex Patre Deo genitus eſt Deus Filius, *Ex utero* ſignificat, ex ſecreto, ex occulto, de ipſo Patre, de ſubſtantia Patris. *Ante luciferum* vero, ait, ante tempora. Per luciferum enim, ut pote per fulgentiſſimum ſidus, tamquam a parte totum, omnia ſidera ſignificata ſunt, quæ in hoc facta
ſunt, *ut ſint in ſignis, & temporibus, & in* Gen. 1. 14.
diebus, & annis. Quod eſt ergo *ante luciferum*, hoc eſt ante ſidera: & quod eſt ante ſidera, hoc ante tempora, atque ideo ex æternitate. Si vero hoc ex perſona Prophetæ dictum
eſt, qui ait: *Dixit Dominus Domino meo, Se-* ℣. 1.
de a dextris meis: non eſt dubium illam nativitatem ſignificatam, qua Dominus David, filius eſt David. Potuit enim dicere David propter propaginem, qua de ipſius ſtirpe Maria virgo deſcendit, *Ex utero genui te;* hoc eſt, ex utero virginali, ex utero quo maſculus non acceſſit, in quo ſola fuit conceptio matris, ſine ſemine genitoris. Et convenienter dictum eſt,
Ante luciferum; quia ante exortum diei natus Luc. 2. 7. & 8.
eſt Dominus, hoc indicantibus teſtimoniis paſtorum, qui (b) vigilias exercebant ſuper gregem ſuum.

Ju-

(*a*) Editi antiquiores, *aut virtus*. Bene correxerunt poſteriores, *aut victus*: ut legere eſt in opere Auguſtini. *Inimicus eras: eris ſub pedibus ejus, aut adoptatus, aut victus*.

(*b*) Sic editi veteres, juxta textum Auguſtini: pro quo recentiores poſuerunt, *qui cuſtodiebant vigilias*.

℣. 4. *Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.*

Si natum ex utero virginis *ante luciferum* intelligimus Salvatorem, exinde proculdubio, *ſacerdos eſt in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech*. Nam ſecundum quod Dominus natus ex Patre eſt, gignenti coæternus & æqualis, non eſt ſacerdos. *Juravit* ergo *Dominus*, hoc eſt, cum conſtitutione promiſit. *Et non pœnitebit eum*, hoc eſt, non mutabit conſilium, non aliud faciet, nec umquam ei hæc ſententia diſplicebit. *Tu es ſacerdos in æternum*: hoc eſt, non finitur ſacerdotium tuum; nec ſicut Aaron ordo ceſſavit, ita etiam tuum pontificium commutabitur. Sacerdotii tui non erit finis; ſed *ſecundum ordinem Melchiſedech*, hoc eſt, ſecundum myſteria quæ per eum declarata ſunt, in æternum permanebit.

℣. 5. *Dominus a dextris tuis, conquaſſavit in die iræ ſuæ reges.*

Ad ipſum Dominum, qui dixit Domino, *Sede a dextris meis*, Prophetæ ſermo directus eſt. Ipſe, inquit, Domine, cui juraſti, *Tu es ſacerdos in æternum, Dominus a dextris tuis*, qui *conquaſſavit in die iræ ſuæ reges*, illos de quibus dictum eſt, *Adſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus*. Quicumque enim talium qui Chriſtianum nomen oderunt, in ſua impietate perſiſtunt, jam quidem conquaſſati ſunt, nec potuerunt efficere quod volebant; ſed *in die iræ*, id eſt, retributione juſti judicii Dei penitus conterentur. Pſal. 2. 2.

℣. 6. *Judicavit in gentibus, replevit ruinas.*

Qui in ſuperbiam eriguntur, & in ſua elatione perſiſtunt, ſic deſtruentur ut non ædificentur. Non enim deſinunt deſtrui, qui non deſinunt elevari. Qui autem per humilitatem cadunt & ſe proſternunt, ut fiant ſub pedibus ejus, cui dixit Dominus, *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*; reparabuntur in integrum: quia non damnavit has ruinas Dominus, ſed replevit: quod fit in hoc tempore, cum univerſis gentibus ruinarum reparationem Chriſtus operatur.

Item ℣. 6. *Conquaſſavit capita in terra multa.*

Multorum capita, in hac vita conquaſſata Chriſtus inclinat, dum e ſuperbis humiles facit.

℣. 7. *De torrente in via bibet; propterea exaltabit caput.*

Sicut torrens pluvialibus aquis collectus, redundat, perſtrepit, currit, & currendo decurrit, id eſt, curſum finit; ſic eſt omnis iſte curſus mortalitatis humanæ. Naſcuntur homines, vivunt, atque moriuntur, rurſuſque morientibus alii oriuntur, ſuccedunt, accedunt, decedunt. (a) *De* hoc ergo *torrente*, de hoc ſtrepitu tranſeunte, de hac mortalitate bibit filius David, Dominus David, dignatus propter nos naſci &
Pſal. 1. 1. mori; & ita bibit *de torrente in via* quod in
Philip. 2. 8. & 9. via peccatorum non ſtetit. *Propterea* ergo *exaltabit caput*: quia humiliatus eſt, & factus eſt ſubditus uſque ad mortem, mortem autem crucis. *Propter quod* (b) *exaltavit eum a mortuis, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: ut in nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quoniam Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.*

PSALMUS CX.

Halleluja.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo. ℣. 1.

NOn ſemper confeſſio peccatorum eſt, ſed etiam laus Dei devotione confeſſionis expromitur. Illa luget, hæc gaudet; illa medico vulnus oſtendit, hæc de ſanitate gratias agit.

In concilio rectorum & congregatione. Item ℣. 1.

Eorum, ſine dubio, qui ſedebunt ſuper duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Iſrael. A quorum *concilio & congregatione*, omnis hypocrita ſegregatus, omnis erit tentator excluſus. Matth. 19. 28.

Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates ejus. ℣. 2.

Scrutare, exquire, veſtiga, ſi potes, omnes voluntates Domini: in omnibus ſemper magna opera ejus invenies. Nulla enim voluntas potentior eſt ipſius voluntate; contra quam cum aliquid fieri ſinit, miſericordiam ſuam juſtitiamque demonſtrat. Sicut enim vult ut homo non peccet, ita vult peccanti parcere, ut revertatur & vivat: ita etiam vult in peccatis perſeverantem punire, ut juſtitiæ potentiam contumax non evadat. Ac ſic quidquid elegeris, o homo, non deerit Domino unde ſuam de te compleat voluntatem. Sive ergo juſtificet impium, ſive arguat pigrum, ſive expectet averſum, ſeu deſerat puniendum, ſemper miſericors eſt, ſemper juſtus, ſemper omnipotens.

Confeſſio & magnificentia opus ejus; & juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. ℣. 3.

Magnificentia Domini circa nos in eo apparet, quod nullis præcedentibus meritis confitentem juſtificat peccatorem: ut ubi abundavit peccatum, ſuperabundet gratia, per quam excitata eſt etiam ipſa confeſſio: ut nemo in ſe extollatur, ſed qui gloriatur, in Domino glorietur: Quia & confeſſio peccatoris, & magnificentia juſtificationis, opus Domini eſt: apud quem iniquitas non eſt, etiam ſi nos judicia ejus non comprehendimus. Quoniam *juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.* Rom. 5. 20. 1. Cor. 1. 31. Rom. 9. 18.

Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus: ℣. 4.

Eſcam dedit timentibus ſe. ℣. 5.

In omni quidem creatura Dei mirabilia ejus & quotidiana & magna ſunt: ſed quia parum ea conſuetudo miratur, quædam Dominus ſigna & prodigia certis temporibus promenda diſpoſuit; ut per inuſitata & nova, humana excitaretur intentio, & nutriretur in ea de inſolitis utilis

(a) Auguſtinus addit, *nec manebunt*. Noſtri codices non addunt iſta.

(b) Subaudi, *Deus*, ut in Auguſt. *propterea eum Deus exaltavit a mortuis* &c.

utilis timor, cui tamen miſericors Dominus da-
Joan.6.41. ret eſcam virtutis & vitæ, panem ſcilicet illum incorruptibilem, qui de cælo deſcendit; ut Verbum Dei eſſet eſca hominum, ſicut cibus eſt Angelorum.

Item ℣. 5. *Memor erit in æternum teſtamenti ſui,*
℣. 6. *Virtutem operum ſuorum annuntiavit populo ſuo.*

Implevit Dominus promiſſiones ſuas, qui eſt virtus & fortitudo ſanctorum: quoniam quæ
2. Cor. 12. 9. hominibus difficilia ſunt, Deo facilia ſunt, & ipſe operatur omnia in omnibus.

℣. 7. *Ut det illis hæreditatem gentium.*

Id eſt, quam præparavit omnibus gentibus.

Item ℣. 7. *Opera manuum ejus, veritas & judicium.*

Hoc eſt, ut veritas, judiciumque ſervetur: (a) manus enim operatur, hoc eſt, ut non ſe-
Rom.8.35. paret a Chriſto tribulatio, anguſtia, fames, nuditas, gladius.

℣. 8. *Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in ſæculum ſæculi.*

Qui dedit mandata, & dedit promiſſa: quæ fideliter retribuit confirmata in æternum, nec umquam defectura.

Item ℣. 8. *Facta in veritate & judicio.*

(b) Hoc eſt enim verum, & juſtum, ut hic laboretur, ibi requieſcatur.

℣. 9. *Redemptionem miſit populo ſuo.*

Cives & hæredes cæleſtis Jeruſalem, ab hujus peregrinationis captivitate redimuntur.

Mandavit in æternum teſtamentum ſuum.

Teſtamentum ſuum, utique novum; quod æternum promiſit: non illud vetus, cujus tranſitoriæ promiſſiones fuerunt.

Item ℣. 9. *Sanctum & terribile nomen ejus.*

Sapientia vera eſt, noſſe & diligere Deum. Sed ad hunc gradum de timore conſcenditur: quia ſicut deſideranda ſunt ejus munera, ſic metuenda judicia.

℣. 10. *Initium ſapientiæ timor Domini.*
Item ℣.10. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.*

Sent.aſſ 13. Is bonum habet intellectum, qui quod faciendum recte intelligit, facit: quia talis eſt ſine opere intelligentia, qualis ſine timore ſapientia.

Item ℣.10. *Laudatio ejus manet in ſæculum ſæculi.*

Nemo ergo quidquam ſuæ juſtitiæ (c) adſcribat, nemo de ſuis quaſi propriis meritis exultabit; ſed in Dei laudem & gloriam, omnis ſanctorum beatitudo in æternum refertur.

PSALMUS CXI.

Halleluja.

TItulus Pſalmi eſt, *Reverſionis Aggæi & Zachariæ*, qui poſt everſionem templi Jeruſalem, & tranſmigrationem in Babyloniam, completis ſub Dario ſeptuaginta captivitatis annis, prophetare cœperunt ea quæ ad relaxationem captivitatis, & reparationem templi pertinerent. Sed quia quæ corporaliter tunc gerebantur, rerum futurarum indicia præferebant, per illam captivitatis remiſſionem, & templi reſtitutionem, ſpiritaliter figurabatur fabrica ipſius templi, cujus Chriſtus eſt fundamentum; in quo etiam angulari lapide, vivis lapidibus compactis, cæleſtis ædificii ſtructura conſurgit, ut ex ruina veteri, quæ facta eſt in Adam, novum Dei templum cum reparatione omnium gentium reformetur. Ad hoc ergo templum pertinet prophetatio Aggæi & Zachariæ, qui in Pſalmi titulo præferuntur, ut qui hoc ſacramentum intelligit, & qui cupit in hujus ædificii compage ſolidari, ſciat reverſionis & renovationis ſuæ in timore Dei eſſe principium.

Beatus vir qui timet Dominum; in mandatis ejus volet nimis. ℣. 1.

BEatitudo viri juſti, a timore incipit Domini, & proficit in deſiderium mandatorum Dei, quibus templum ejus efficitur.

Potens in terra erit ſemen ejus. ℣. 2.

Semen futuræ meſſis opera eſſe miſericordiæ Apoſtolus teſtis eſt, dicens, *Bonum autem fa-* Galat.6.9.
cientes non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Quid autem potentius hoc ſemine, cujus impendio comparatur regnum cælorum, & vita æterna?

Generatio rectorum benedicetur. Item ℣. 2.

Id eſt, opera eorum qui recto ſunt corde, non turbantur propter promiſſorum dilationem: nec tranſeuntia carnaliter appetunt, ſed manſura fideliter & patienter expectant.

Gloria & divitiæ in domo ejus, & juſtitia ℣. 3.
ejus manet in ſæculum ſæculi.

Qui talis eſt in domo ſua, id eſt, in corde ſuo, ubi templum Dei eſt, gloriam & divitias habet: quia ſpe non dubia futura jam poſſidet,
& regnum Dei intra ipſum eſt. Hujus juſtitia Luc.17.21.
manet in ſæculum ſæculi, quia ipſa eſt gloria atque divitiæ.

Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde. ℣. 4.

Merito dirigunt cor in Dominum ſuum, merito ambulant recti cum Domino ſuo, qui cum
eſſent in tenebris, lucem viderunt magnam, & Iſai. 9. 2.
meminerunt fuiſſe ſe aliquando tenebras, nunc Epheſ.5. 8.
autem lucem in Domino.

Miſericors, & miſerator, & juſtus Dominus. Item ℣. 4.

Qui miſeretur, ut miſereatur, & juſtus eſt in retributione: quia nulli faciet judicium ſine miſericordia.

Suavis homo qui miſeretur, & commodat. ℣. 5.

Hunc ſuavem & mitem atque jucundum, non evomit Deus ex ore ſuo, tamquam mali odoris, aut faſtidiendi ſaporis. Tota autem ſuavitas ejus in eo eſt qui miſeretur & commodat, remit-

---

(a) Vix dubitamus locum hunc Proſperi, ex vocis unius permutatione, & mala interpunctione, quidquid obſcuritatis habet hauſiſſe. Igitur, cum Editi omnes in idem conſentiant, nec ſit copia ullius Mſ. codicis, non mutavimus quidem, ſed conjicimus legendum eſſe, cum exigua mutatione, *Hoc eſt, ut veritas judiciumque ſervetur, manus ejus operatur: hoc eſt, ut non ſeparet a Chriſto* &c.

(b) Lugd. editio addit verbum ſubſtantivum *eſt*, quo carent Lov. Duac. & Colon.

(c) Melius forte legeretur, *adſcribet*; & in fine, *referetur*: propter futurum *exultabit*, inter hæc medium; & quia de futuro ſtatu beatorum loqui videtur ſanctus noſter, in quo ſoli Deo ab omnibus ſanctis honor & gloria in æternum referetur.

remittendo ſcilicet peccata, & largiendo beneficia: quibus duobus benignitatis officiis omnia pietatis opera continentur, dicente Domino,
Luc. 6. 37. *Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis.*

Item ℣. 5. *Diſponet ſermones ſuos in judicio.*

℣. 6. *Quoniam in æternum non commovebitur.*

Qui hæc facit, diſponit ſermones ſuos in judicio. Facta enim quædam verba ſunt teſtium,
Matth. 25. 34. quibus in judicio (a) defenderetur. *Quia in æternum non commovebitur*, qui ad dexteram ſegregatus audiet, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.*

℣. 7. *In memoria æterna erit juſtus, ab auditu malo non timebit.*

Matth. 25. 41. Non timebit audire quod dicitur ſiniſtris, *Ite in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo, & angelis ejus.*

Item ℣. 7. *Paratum eſt cor ejus ſperare in Domino.*

Philip. 2. 21. Quia non ſua quæſivit, ſed quæ Jeſu Chriſti, & promiſſa ejus confidenter expectat.

℣. 8. *Confirmatum eſt cor ejus, non commovebitur, donec videat ſuper inimicos ſuos.*

Inimici ejus præſentia concupierunt; & cum
Pſ. 4. 6. eis inviſibilia promitterentur, dicebant, *Quis oſtendit nobis bona?* Illi voluerunt videre bona hominum in terra morientium, hic credidit vi-
Pſ. 26. 13. dere bona Domini in terra viventium. Non ergo commovebitur cor ejus, nec tranſitoria malorum felicitate turbabitur, donec videat, non deorſum, quod inimici ejus; ſed ſurſum
1. Cor. 2. 9. Iſai. 64. 4. ſuper inimicos ſuos, *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quod præparavit Deus diligentibus ſe.*

℣. 9. *Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſeculum ſeculi.*

Diſperſit viſibilia, ut inviſibilia compararet: dedit temporalia, accepturus æterna.

Item ℣. 9. *Cornu ejus exaltabitur in gloria.*

℣. 10. *Peccator videbit, & iraſcetur.*

Iraſcitur peccator: cui magis quam ſibi? Sed ſera illa atque infructuoſa pœnitudine, cum di-
Sap. 5. 8. cit, *Quid nobis profuit ſuperbia, aut quid divitiarum jactatio contulit nobis?*

Item ℣. 10. *Dentibus ſuis frendet, & non revireſcet.*

Sicut fieret, ſi opportuno eum tempore pœniteret. Sed tunc frendet, quando *deſiderium peccatorum peribit.*

PSALMUS CXII.

Halleluja.

℣. 1. *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.*

EXhortatio hæc non ad pueriles tantum annos, ſed ad omnem profertur ætatem. O-
1. Cor. 14. 20. mnibus enim Apoſtolus dicit; *Nolite effici pueri mentibus, ſed malitia parvuli eſtote, ut mentibus perfecti ſitis.* Qua malitia, niſi ſuperbia? Ipſa enim de vana granditate præſumens, non ſinit hominem ambulare per arctam viam, & intrare per anguſtam portam. Puer autem faci- Matth. 7. 14.
le intrat per anguſtam: & ideo nemo, niſi con- Luc. 13. 24.
verſus fuerit ut puer, intrat in regnum cælorum. Puerorum ergo nomine, non ætas infantium, ſed animorum humilitas compellatur: quia non laudant nomen Domini, qui ſe magnos putant, & ſuam juſtitiam volentes conſti-
tuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. Non e- Rom. 10. 3.
nim ſunt pueri: & dum prædicari ſe volunt, non laudant nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & uſque in ſeculum. ℣. 2.

A ſolis ortu uſque ad occaſum, laudabile nomen Domini. ℣. 3.

Ut ſcilicet nomen Domini ſemper benedicatur, & ubique laudetur.

Excelſus ſuper omnes gentes Dominus & ſuper cælos gloria ejus. ℣. 4.

Non ſolum ſuper omnes gentes majeſtas Domini, ſed etiam ſuper cælos gloria ejus excelſa eſt.

Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, ℣. 5.

Et humilia reſpicit in cælo & in terra? ℣. 6.

Per Iſaiam Spiritus ita loquitur; *Hæc dicit* Iſa. 57. 15.
Altiſſimus in excelſis habitans, in æternum nomen ei Dominus altiſſimus, in ſanctis requiem habens. Meritoque cælum intelliguntur, qui habitantur a Domino: qui cum ſint ſancti, atque ideo excelſi, iidem tamen ſunt humiles, neque aliunde niſi de humilitate ſublimes. *In altis* itaque Dominus *habitat*, id eſt, in ſanctis, & ſpiritalibus atque cæleſtibus: *Et humilia reſpicit*, id eſt, ipſos ſanctos, numquam in ſe, ſed ſemper in Domino gloriantes. Delectatur enim altitudine humilium, & humilitate celſorum. *In cælo & in terra*, hoc eſt, quorum converſatio in cælis eſt, licet mortali ſint carne circumdati. Si vero alia ſunt quæ Dominus noſter in cælo humilia reſpicit, alia quæ in terra; poſſunt cælum hi intelligi, quos vocatos, & ſanctificatos jam inhabitat; terra autem,
quos vocat ut habitet in eis. Sed abſolutior Matth. 19. 28.
ſenſus eſt, ſi cælos dictos accipiamus eos, qui ſedebunt ſuper duodecim thronos, & cum Domino judicabunt: terræ autem nomine, cæteram multitudinem ſanctorum, qui conſtituentur
ad dexteram, ut per opera miſericordiæ collau- Luc. 16. 9.
dati recipiantur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos ſibi de mammona iniquitatis in hujus vitæ mortalitate fecerunt. Et hos ergo & illos humiles reſpicit Deus; quia meminerunt utrique quid fuerint per ſuam malitiam, & quid facti ſint (b) per Dei gratiam.

Qui erigit de terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem. ℣. 7.

Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui. ℣. 8.

Non itaque dedignentur eſſe humilia capita excelſorum ſub manu Domini. Quamvis enim
collocetur fidelis Dominicæ pecuniæ diſpenſator Matth. 19. 28.
cum principibus populi Dei, quamvis ſeſſurus 1. Cor. 6. 2.
ſit

(a) In Auguſtino, *defendetur*.
(b) Edit. Colon. *per Dei gloriam*. Lugd. Lov. & Duac. *per Dei gratiam*. Sic etiam Auguſtinus hic.

ſit in duodecim ſedibus, & angelos quoque judicaturus; a terra tamen inops erigitur, & de ſtercore pauper exaltatur: quia donum Dei eſt omnis celſitudo ſanctorum.

℣. 9. *Qui habitare facit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem.*

Eccleſiam enim ante ſterilem Dei gratia fœcundavit, ut in multis filiis lætaretur. In qua
Iſa. 54. 1. ℣. 5. *Dominus, qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo & in terra*, habet ex ſemine Abraham & ſublimem ſanctitatem, ſicut ſtellas cæli in ſupernis ſedibus collocandam, & ſicut arenam in ora maris, miſericordem atque innumeram multitudinem, a ſiniſtris fluctibus & ab impia amaritudine ſegregandam.

PSALMUS CXIII.

Halleluja.

℣. 1. *In exitu Iſrael ex Ægypto, domus Jacob de populo barbaro:*

℣. 2. *Facta eſt Judæa ſanctificatio ejus, Iſrael poteſtas ejus.*

℣. 3. *Mare vidit, & fugit, Jordanis converſus eſt retrorſum.*

PRæteritorum geſtorum recoli videtur hiſtoria, & quemadmodum populus *Iſrael*, qui
Exod. 14. 22. eſt *domus Jacob*, de jugo Ægyptiæ dominationis eductus ſit in memoriam revocari. Sed per propheticum eloquium, magis futura indicantur, quam præterita retexuntur. Et ideo quædam aliter hic dicuntur quam ibi acta ſunt: ut vigilanter intelligatur prophetia, ubi non con-
Joſue 3. 15. ſtat hiſtoria. Primum enim Jordanem ipſum non reverſum eſſe retrorſum, ſed ſtetiſſe legimus, ab ea parte qua deſuper influebat: deinde, montes exultaſſe & colles geſtiſſe non legimus; quæ ſic addidit, ut omnia iſta etiam repeteret. Intelligendum ergo eſt, quia illa facta
1. Cor. 10. 11. figuræ noſtræ fuerunt. Et ideo de eis aliter quid dicitur, ut quibus temporibus congruat, agnoſcatur. Si enim gratiam Dei, quæ data eſt nobis, firmo corde retineamus, nos ſumus Iſrael
Gal. 3. 29. ſemen Abrahæ: qui non carnaliter circumciſæ genti tantummodo factus eſt pater, ſed & o-
Rom. 4. 10. & 6. Gen. 15. 6. mnium qui ſequuntur veſtigia fidei Abraham, qui cum eſſet in præputio, credidit Domino, & juſtificatus eſt ex fide, & conſtitutus eſt o-
Gen. 12. 3. Apoc. 21. 8. mnium gentium pater, dictumque ei eſt, *Benedicentur in te omnes gentes.* Quia ergo populus Chriſtianus verus eſt Iſrael, & Ægyptus ſæpe in figura totius ſæculi ponitur, a quo ſpiritaliter recedendum eſt: quemadmodum ille populus non potuit ad terram promiſſionis venire, niſi divino liberaretur auxilio; ita ab hujus ſæculi vinculis nullus eruitur, niſi per gratiam
Exod. 6. 16. Dei, in manu forti & brachio excelſo, ut cæleſtis Jeruſalem civis eſſe mereatur. Quicumque
Gal. 3. 29. ergo ſunt Iſraelitæ, *domus Jacob* & Abrahæ, ſecundum promiſſionem hæredes, cognoſcunt etiam ſe exiſſe *de Ægypto*, cum huic ſæculo renuntiaverunt: exiſſe *de populo barbaro*, cum confeſſione pietatis a blaſphemiis impiarum gentium receſſerunt. Interrogent corda ſua, ſi ea circumcidit fides, ſi purificavit confeſſio Dei Abraham, & Dei Iſaac, & Dei Jacob: *Facta eſt in eis Judæa ſanctificatio ejus, & Iſrael poteſtas ejus. Dedit enim eis poteſtatem, filios Dei fieri.* Jam hic recordetur unuſquiſque, qui *Joan. 1. 12.*
ſub dura dominatione diabolicis in hoc ſæculo operibus ſubditus laborabat, quomodo ab jugo liber effectus ſit, quomodo inter diſſuadentium retinacula, & obſiſtentium impedimenta ad viam libertatis, & ad ſpem æternæ hæreditatis evaſerit. *Mare ergo vidit, & fugit*, cum obſtacula ſæculi, verbo Dei tremefacta ceſſerunt. *Jordanis converſus eſt retrorſum*: quoniam qui averſus a principio ſuo, Creatorem ſuum deſerit, tamquam fluvius in mare labitur, cui bonum eſt ut retrorſum convertatur, & rediens ad auctorem, retro ſibi faciat mare, ad quod ante tendebat: & ſic Jordanis convertatur retrorſum, cum illi convertuntur ad Dominum, qui gratiam baptiſmi perceperunt.

Montes geſtierunt velut arietes, & colles velut agni ovium. ℣. 4.

Fideles diſpenſatores verbi veritatis, ſancti Apoſtoli, ſancti Evangeliſtæ montes & duces ſunt gregum, & colles velut agni ovium ſunt, quibus dicitur, *In Chriſto Jeſu per Evangelium* *1. Cor. 4. 15.*
ego vos genui: de quibus dicitur, *Afferte Do-* *Pſal. 28. 1.*
mino filios arietum: qui montium pabulis opimantur, & ſub arietum principatu exultantes reguntur.

Quid eſt mare quod fugiſti? & tu Jordanis quia converſus es retrorſum? ℣. 5.

Montes quia geſtitis velut arietes, & colles velut agni ovium? ℣. 6.

Quid eſt, inquit, o ſæculum, quod tua impedimenta ceſſerunt? Quid eſt, quod tot millia fidelium, toto orbe huic mundo renuntiantium convertimini? Quid eſt quod gaudetis, quibus in fine dicetur, *Euge bone ſerve, quoniam in* *Matth. 25. 21.*
paucis fidelis fuiſti, ſupra multa te conſtituam? *Ibid. 34.*
Quid eſt quod gaudetis, quibus in fine dicetur, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi?*

A facie Domini commota eſt terra, a facie Dei Jacob. ℣. 7.

Quid eſt *a facie Domini*, niſi ab ejus præſentia, qui dixit, *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi?* Ipſe ergo com- *Matth. 28. 20.*
movet terram, ipſe pigra & inertia corda convertit.

Qui convertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. ℣. 8.

Iſta eſt ſpiritalis petra, id eſt Chriſtus, qui doctrinam ſuam, quæ prius dura & rigida vi- *1. Cor. 10. 4.*
debatur, in multa fluenta convertit; & miſſo de cælis Spiritu-ſancto, ſermonem ſuum fecit eſſe potabilem, quem diſcipulis inſinuarat, *inci-* *Luc. 24. 26. & 27.*
piens a Moyſe per omnes Prophetas, quia ſic oportebat Chriſtum pati.

NON nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. ℣. 1.

Gratia prædicatur, quæ aquam regenerationis de petra, quæ eſt Chriſtus, emiſit, nullis *Rom. 5. 6. 1. Cor. 1. 31.*
hominum præcedentibus meritis: quoniam Chriſtus pro impiis mortuus eſt, ne ullus niſi in Domino glorietur.

Super miſericordia & veritate tua. ℣. 2.

Duo hæc, miſericordia & veritas, in ſcripturis ſanctis pene ſemper juncta inveniuntur. In ſua quippe miſericordia Deus vocavit impios,

pios, & in veritate judicavit eos qui venire noluerunt.

Item ℣. 2. *Ne quando dicant gentes, Ubi eſt Deus eorum?*

In noviſſimo enim manifeſtabitur miſericordia
Matth. 24. 30. & veritas. Nec dicent impii, *Ubi eſt Deus eorum?* cum apparente ſigno filii hominis in cælo, & inſtante judicio, non adhuc prædicabitur credendus, ſed oſtendetur tremendus.

℣. 3. *Deus autem noſter in cælo ſurſum, & ſuper terram, omnia quæcumque voluit fecit.*

Non in cælo, ubi ſolem & lunam vident, qui creaturam colunt; ſed in cælo ſurſum, quod tranſgreditur omnia corpora cæleſtia & terreſtria. Quamquam nec in ipſo ita ſit, ut ſine ipſo eſſe non poſſit. Quoniam in quibus eſt, ipſe ea tamquam indigentia continet, qui in cælis & in terra omnia quæcumque voluit fecit: hoc eſt, & in ſuperioribus & in inferioribus populi ſui voluntariam gratiam ſuam conſtituit, ne quis de operum meritis glorietur. Quia ſive montes geſtiant, velut arietes; ſive colles, velut agni ovium; *a facie Domini commota eſt terra*, ne in terrenis ſordibus permaneret.

℣. 4. *Simulacra gentium argentum & aurum.*

Habent quidem & ærea, & lignea, & fictilia ſimulacra, & alterius alteriuſque materiæ: ſed pretioſum eorum maluit commemorare Spiritus-ſanctus. Quia cum in eo quiſque erubuerit quod illi carius eſt, multo facilius avertitur a veneratione viliorum: ut intelligat etiam in auro & argento nihil aliud eſſe quam terram.

℣. 5. *Os enim habent, & non loquentur; oculos habent, & non videbunt;*

℣. 6. *Aures habent, & non audient; nares habent, & non odorabunt;*

℣. 7. *Manus habent, & non contrectabunt; pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in faucibus ſuis.*

℣. 8. *Similes ſint illis omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*

Videant ergo impii apertis & ſentientibus oculis, & adorent clauſis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viventia ſimulacra.

℣. 9. *Domus Iſrael ſperat in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.*

Spes enim *quæ videtur, non eſt ſpes. Quod*
Rom. 8. 24. *enim videt quis, quid ſperat? Si autem quod non videmus, ſperamus, per patientiam expectamus.* Sed ut perduret uſque in finem ipſa patientia, adjutor & protector eſt Dominus.

℣. 10. *Domus Aaron ſperavit in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.*

Ergo etiam ſublimiores quique, atque in ſummo excellentes gradu, (a) etiam ipſi perſeveranter currant, donec apprehendant in quo apprehenſi ſunt, & cognoſcant ſicut & cogniti ſunt, adjutorio & protectione Domini muniuntur.

℣. 11. *Qui timent Dominum, ſperaverunt in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.*

Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nos. ℣. 12.

Omnes, inquit, timentes Dominum, & ſperantes in Domino, auxilio ipſius perficiuntur. Non enim noſtris meritis prævenimus miſericordiam Domini, ſed *Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nos.*

Benedixit domum Iſrael, benedixit domum Item ℣. 12.
Aaron.

Benedixit omnes timentes Dominum. ℣. 13.

Hoc eſt, & ſuperiores & inferiores: quia utrique timent Dominum. Si ergo quæris, quos utroſque benedixerit: reſpondetur, *puſillos cum majoribus:* hoc eſt, domum Iſrael & domum Aaron.

Adjiciat Dominus ſuper vos, ſuper vos & ℣. 14.
ſuper filios veſtros.

Et ita factum eſt. Acceſſerunt enim etiam de Matth. 3. 9.
lapidibus ſuſcitati filii Abraham: acceſſerunt o-
ves quæ non erant de hoc ovili, ut fieret unus Joan. 10. 16.
grex, & unus paſtor: acceſſit fides omnium gentium, & crevit numerus, non ſolum ſapientium antiſtitum, ſed etiam obedientium populorum; adjiciente Domino, non ſolum ſuper patres, ſed etiam ſuper filios eorum, qui patrum pie veſtigia ſequerentur.

Benedicti vos a Domino, qui fecit cælum & ℣. 15.
terram.

Tamquam diceret, Benedicti vos a Domino, qui vos fecit.

Cælum cæli Domino, terram autem dedit fi- ℣. 16.
liis hominum.

Non ergo iſtud viſibile cælum plenum luminaribus fecit vos: ſed multo excellentius, in quo ſibi præparavit habitaculum, quod ſunt ſublimiores purioreſque mentes: in quarum comparatione, quidquid cernitur terra eſt. Quamvis poſſunt & parvuli in Eccleſia terræ nomine nuncupari, qui proficiendo futuri ſunt cælum, & in ipſa ſpe lacte nutriuntur a magnis. Sed tamen quia illi jam non ab homine, neque per hominem, ſed per ipſum Dominum carpunt ſinceritatem ubertatemque ſapientiæ; acceperunt parvulos futuros quidem cælum, ut cælum cæli (b) eſſe ſciant; adhuc tamen terram, cui
dicant, *Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus* 1. Cor. 3. 6.
incrementum dedit. Ipſis enim filiis hominum quos fecit cælum, terram dedit in qua operentur, qui novit terræ providere per cælum. Maneant igitur cælum & terra in Domino ſuo qui fecit ea, & vivant ex eo, confitentes ei & laudantes eum. Nam ſi ex ſe velint vivere, mo-
rientur: ſicut ſcriptum eſt, *A mortuo, quaſi* Eccli. 17. 26.
qui non ſit, perit confeſſio.

Non mortui laudabunt te, neque omnes qui ℣. 17.
deſcendunt in infernum.

Clamat enim alio loco ſcriptura ſancta, *Pec-* Prov. 18. 3.
cator cum venerit in profundum malorum, contemnit.

Sed nos qui vivimus, benedicimus Dominum, ℣. 18.
ex hoc nunc & uſque in ſæculum.

(a) Videtur ſupplendum *ut* ex Auguſtini opere, quod deficit in editis noſtris.

(b) Aug. *ſe eſſe ſciant* Abeſt, *ſe*, ab Editis noſtris.

PSALMUS CXIV.

Halleluja.

℣. 1. *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.*

Pſal. 118. ℣. ult. CAntet hoc anima quæ peregrinatur a Domino, cantet hoc ovis illa quæ erraverat, cantet hoc filius ille, qui mortuus fuerat & reſurrexit, perierat & inventus eſt. Quid eſt enim
Luc. 15. 24. *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus*, niſi, Dilexi, quoniam in hac ſpe ſum poſitus, ut exaudiendum eſſe me credam? Non enim fruſtra hoc ſpero.

℣. 2. *Quoniam inclinavit aurem ſuam mihi.*

Ideo ergo exaudiet, quia inclinavit aurem ſuam mihi. Jam ſi quæramus, unde crediderit anima, quod ad eam aurem Dominus inclina-
Rom. 8. 32. rit, nonne reſpondebit, Quia *prior dilexit nos*, & *Filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum?* Quod mihi cum annuntiaretur, quomodo non crederem inclinaſſe Dominum aurem ſuam mihi, tanta miſericordia prævenientem, tanta vocatione pulſantem.

Item ℣. 2. *Et in diebus meis invocavi.*

In diebus ſcilicet miſeriæ meæ, in diebus mortalitatis & prævaricationis, qua deſerui Deum, & merui carcerem, id eſt, tenebras ignorantiæ, compedes difficultatis accepi. In his igitur diebus,

℣. 3. *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni invenerunt me.*

Quæ niſi aberrantem abs te (a) non invenient me: Ego autem illa non inveniebam, id eſt, non advertebam. Amabam enim deceptiones meas, & gaudens falſis proſperitatibus ſæculi, veris periculis demergebar inferni. Sed cum mihi illuxit gratia tua, & cauſſas tribula-
℣. 4. tionis meæ ac doloris inveni, *& nomen Domini invocavi.*

℣. 5. *O Domine, erue animam meam.*

Tamquam diceret, Et inter adverſitates, & inter proſperitates hujus ſæculi miſerum me eſſe cognovi: quia illa premunt, iſta decipiunt.
Rom. 7. 24. *Quis* ergo *me liberabit de corpore mortis hujus*, niſi *gratia Dei per Jeſum-Chriſtum Dominum noſtrum.*

Item ℣. 5. *Miſericors Dominus & juſtus, & Deus noſter miſerebitur.*

Miſericors primo, quia inclinavit aurem ſuam mihi; *Juſtus*, (b) qui facit me agnoſcere unde contererer; & rurſum *miſericors*, quia ad hoc ut invocetur & miſereatur.

℣. 6. *Cuſtodiens parvulos Dominus, humiliatus ſum, & liberavit me.*

Cuſtodit parvulos, quos vult eſſe perfectos: & in ſervitutem per ſuperbiam lapſos, per humilitatem facit liberos.

℣. 7. *Convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.*

Convertere, inquit, *anima mea*, quia converſionis facultatem ab illo habes qui benefecit tibi.

Quia exemit animam meam de morte: ℣. 8.

Exempta eſt a morte anima, etiam mortali adhuc carne circumdata, quæ ex infideli fidelis effecta eſt: & præter illam perfectam æternam a cunctis laboribus requiem, quam adipiſcitur *pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus*; habet etiam in hac vita requiem ſuam anima, quæ de morte infidelitatis exempta eſt, & quæ non ab operibus juſtitiæ, ſed ab iniquitatis abſtinet actione. Talis autem anima, quæ jam vivit Domino, & mortua eſt mundo, quæ ſpiritali induſtriæ vigilanter intenta, in humilitatis & manſuetudinis non pigra, ſed quieta tranquillitate requieſcit, pro adeptis jam habet, quidquid non dubia ſpe patienter expectat. Et ideo addit, & dicit: (Sup. eſt 15.)

Oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapſu. Item. ℣. 8.

Hæc bona non temporalis vitæ ſunt, ſed æternæ, nec obtinere poſſunt mortali carne circumdati, ut non fleant, non gemant, & nulla tentatione pulſentur. Spes ergo ſanctorum, qui Rom. 8. 14. & 9.
ſecundum id quod Spiritu Dei aguntur, jam in carne non ſunt, merito de his gaudet & gratias agit, quæ ſibi a veritate promiſſa ſunt. Denique ut hæc ſe non jam habere, ſed ſperare monſtraret.

Placebo (inquit) *Domino, in regione vivorum.* ℣. 9.

Non ergo ad plenum Domino placet, qui adhuc eſt in regione mortalium: nec poteſt talis eſſe in vita occidua, qualis futurus eſt in æterna.

PSALMUS CXV.

Halleluja.

Credidi, propter quod locutus ſum. ℣. 10.

TAm reprobi ſunt, qui verum quod credunt non loquuntur, quam qui verum quod loquuntur, non credunt. Perfecta ergo hujus fides eſt, qui dicit non tantum credidiſſe, ſed & propter hoc locutum eſſe, quia credidit.

Ego autem humiliatus ſum nimis. Item ℣. 10.

Cur addidit, *Ego autem*, cum poſſit dicere, Locutus ſum, & humiliatus ſum? niſi, quia homo veritatem prædicans, humiliari poteſt ab his qui veritati contradicunt, non ipſa veritas, quam qui credit, eloquitur. *Ego credidi propter quod locutus ſum.*

Ego autem dixi in extaſi mea, Omnis homo mendax. ℣. 11.

Extaſis, hic pavor intelligitur, quoniam Martyrum vox eſt, inſtante cruciatu vel morte trepidantium, & agnoſcentium non eſſe virium ſuarum, ut quæ inferuntur evincant: atque ideo mendacem inveniri humanam infirmitatem, quæ non poſſit non fallere, præſumens de viribus ſuis: cum fortitudo patientiæ ex Deo ſit; qui

(a) Apud Auguſtinum, *non invenirent me.*
(b) Et hic forte melius haberetur, *quia*, ut ante & poſt, & Auguſt. habet.

qui & conſtantiam dat non timenti, & fiduciam reparat formidanti: quoniam verax eſt di-
Matth. 10. cens, *Cum autem tradent vos, nolite cogitare,*
19. & 20. *quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.* Dicitur autem extaſis, etiam cum mens non pavore alienatur, ſed aliqua inſpiratione revelationis adſumitur.

℣. 12. *Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?*

Hoc dicens, profitetur ſibi aliud retributum a Domino, quam merebatur; id eſt, pro malis recepiſſe ſe bona: & quærit quid ipſe reddat pro bonis; nec aliud invenit, niſi quod Dominus ipſe donaverit, & dicit:

℣. 13. *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.*

Quis iſtum dat calicem, niſi qui ait, *Pote-*
Matth. 20. 22. *ſtis calicem bibere, quem ego bibiturus ſum?* & dans exemplum patiendi, contulit donum, redimens ipſam infirmitatem ſuorum ſanguine ſuo; & dans pretium imitationis ipſorum, ut fieret.

℣. 15. *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.*

Emit enim eam ſanguine ſuo, quem fudit Dominus pro ſervis: ut & ſervi pro Domino ſuo fundere non timerent. Cum tamen & Domini mors, & ſervorum, ſervis eſſet profutura, non Domino.

℣. 16. *O Domine, ego ſervus tuus: ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ.*

Tamquam diceret: Multi ſe Martyres dicunt, multi ſervos tuos ſe profitentur, quia nomen tuum habent in vitiis, hæreſibus, & erroribus. Sed quia præter Eccleſiam tuam ſunt, non ſunt filii ancillæ tuæ: *Ego* autem, & *ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ.*

Item ℣. 16. *Diſrupiſti vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.*

Tu me, inquit, ſervum tuum, tu feciſti filium ancillæ tuæ, qui captivitatis meæ vincula diſrupiſti: & ideo laudis tibi hoſtiam debeo,
1. Cor. 15. 10. quia tua gratia ſum quod ſum, & in tua eſt mihi gloria gloriandum.

℣. 18. (a) *Vota mea Domino reddam.*

Sent. eſt 15. Quiſquis bene cogitat quid voveat Domino, & quæ vota reddat, ſeipſum voveat, ſeipſum
Matth. 22. 21. reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæſaris, reddatur Cæſari, imago Dei, reddatur Deo. Sed ſicut videndum eſt quid offeras, ita etiam conſiderandum eſt ubi offeras.

℣. 19. *In atriis*, inquit, *domus Domini.*

Quæ autem domus Domini, niſi populus ejus? Ideo ſequitur,

Item ℣. 19. *In conſpectu omnis populi ejus.*

Quid eſt autem populus ejus, niſi quod addit,

Item ℣. 19. *In medio tui Jeruſalem?*

Jeruſalem vero interpretatur, Viſio pacis. Tunc ergo quod (b) offeretur, gratum eſt, ſi de pace atque in pace reddatur. Qui autem non ſunt filii hujus ancillæ, bellum quam pacem potius amaverunt.

PSALMUS CXVI.

Halleluja.

Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. ℣. 1.

IN fine ſuperioris Pſalmi, ne in Jeruſalem Judæi gloriarentur, & hanc dignitatem ſibi Iſrael etiam carnalis aſſumeret; qui ſint Iſraelitæ, & in quibus ſit Jeruſalem, Pſalmi hujus principio demonſtratur. Omnes ſcilicet gentes, & omnes populi, qui per imitationem fidei facti ſunt filii Abraham, & ſpiritale ſemen Iſ- Rom. 4. 12. Galat. 3. 7.
rael.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus, & veritas Domini manet in æternum. ℣. 2.

Confirmata eſt miſericordia Domini ſuper nos, cum ejus nomini, per quod liberati ſumus, inimicarum gentium rabida ora ceſſerunt, & quem negando blaſphemaverunt, credendo laudaverunt. *Veritas* autem *Domini manet in æternum*, ſive in his quæ promiſit juſtis, ſive in his quæ minatus eſt impiis.

PSALMUS CXVII.

Halleluja.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus. ℣. 1.

SEd hic confeſſio non pœnitentium eſt, ſed laudantium Dominum: quibus per gratiam præſtitum eſt, ut eruerentur de tenebris, & poteſtate tenebrarum, & transferrentur in regnum filii Dei: ob hoc ſolum, quia Deus bo- Coloſſ. 1. 13.
nus eſt, & ea miſericordia miſeretur, quæ permanet in æternum.

Dicat nunc domus Iſrael, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus. ℣. 2.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus. ℣. 3.

Domus Iſrael & domus Aaron, ipſi ſunt o- ℣. 4.
mnes (c) *qui timent Dominum*; puſilli ſcilicet Pſal. 113.
atque majores. Ex quibus, ſive Judæis, ſive 12. & 13.
Gentibus, unus factus eſt populus, concurrens in unum gregem, ad unum paſtorem Jeſum Joan. 10.
Chriſtum: quæ ſocietas in ejus gratia facta eſt 16.
qui bonus eſt, & cujus miſericordia æterna eſt & æternos facit.

In tribulatione invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine. ℣. 5.

Qui tribulatur, in anguſtia eſt: ſed qui exauditur, latitudinis infinitate ſuſcipitur.

Dominus mihi adjutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo. ℣. 6.

(a) Præterit S. Proſper verſiculum 14. *Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus.* Prætererat etiam ſanctiſſimus ejus Magiſter Auguſtinus. Forte quia de hoc eodem differit uterque in fine Pſalmi.

(b) Recentior editio correxerat *offertur*. Sat appoſite. Cum veteres omnes ſcribant *offeretur*.

(c) Hic ℣. 4. *Dicant nunc qui timent Dominum, Quoniam in ſæculum miſericordia ejus*, ſupra omiſſus, videtur curſim tangi, & explicari.

Epheſ. 6. 12. Apoſtolus dicit, non adverſus carnem & ſanguinem nobis, quod eſt homo iniquus; ſed adverſus principes & rectores tenebrarum, eſſe certamen. Quarum autem tenebrarum, niſi hominum diabolo ſubditorum? Non ergo metuit quid ei faciat homo, qui ipſius incentorem Dei vincit auxilio.

℣. 7. *Dominus mihi adjutor eſt, & ego deſpiciam inimicos meos.*

Sive ex malis hominibus, ſive ex malis angelis, deſpiciet inimicos is, cui adjutor eſt Dominus.

℣. 8. *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine.*

Etiam ſi bonus homo, aut bonus angelus adjuvet, non in eis, inquit, confidam; ſed in Domino, qui me per illos juvat.

℣. 9. *Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in principibus.*

Principes & homines & angeli poſſunt intel-
Rom. 13. 1. ligi: ſed in neutris ſpes collocanda eſt: quia poteſtas non eſt niſi a Deo.

℣. 10. *Omnes gentes circumdederunt me, & in nomine Domini ultus ſum eos.*

℣. 11. *Circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini ultus ſum eos.*

℣. 12. *Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis; & in nomine Domini, quia ultus ſum in eos.*

Ipſum Dominum caput Eccleſiæ intelligimus, circumdatum a perſecutoribus, ſicut circumdant apes favum. Sed myſtice ſignificatum eſt, quod concurſus ad perſequentes, favus autem ad credentes pertineret. Quoniam impii, neſcientes quid facerent, dulciorem cruciando fecerunt: ut guſtemus, & videamus quam ſuavis eſt Domi-
Pſ. 33. 9. nus. Quod autem *exarſerunt ſicut ignis in ſpinis*, ad totum corpus Chriſti, id eſt populum ejus, melius refertur. *Omnes gentes circumdederunt me*: quia ex omnibus collectus eſt gentibus, & ubique in eum exarſerunt perſecutionis incendia. Sed ultus eſt perſequentes: quia extincta malitia facti ſunt Chriſtiani. Sive quia omnes qui pertinaciter infideles fuerunt, quem ſpreverunt vocantem, ſentient judicantem.

℣. 13. *Impulſus, everſus ſum, ut caderem, & Dominus ſuſcepit me.*

Tamquam cumulus arenæ verſatus ſum, ut caderem, & Dominus ſuſcepit me. Multitudinem fidelium in unitatem fidei congregatam perſecutio gentium non habuit quo impelleret. Et quamvis multum vexando verſaret, convellere tamen ac projicere non prævaluit, quia ab omnibus ſimul in eum creditum eſt, quia & ſingulos & univerſos ubique ſuſcepit.

℣. 14. *Fortitudo mea & laudatio mea Dominus; & factus eſt mihi in ſalutem.*

Qui ſibi ſua fortitudo, & ſua volunt eſſe laudatio, cadunt. Quorum autem fortitudo & laudatio eſt Dominus, tam non cadunt, quam non cadit Dominus. Et ideo eis factus ſalus: non quia ipſe aliquid cœperit eſſe, quod non erat; ſed quia ſalutem in eo, quam averſi non habuerant, cœperunt habere converſi.

Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis juſtorum. ℣. 15.

Sævitia perſequentium ſpem ſanctorum internis gaudiis privare non poterat: nec valebant impii eorum auferre lætitiam, quorum nequibant expugnare patientiam. Unde & Apoſtolus dicit, *Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes.* 2. Cor. 6. 10.

Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem. ℣. 16.

Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de ſubjectione gloriam, de paſſione victoriam. Sed quia non homo ſe exaltavit, non homo ſe perfecit, non homo ſibi gloriam dedit, non homo vicit, nec ipſe ſibimet ſaluti fuit; piiſſima confeſſione laudem Dei repetit, *Dextera Domini fecit virtutem.*

Non moriar, ſed vivam, & narrabo opera Domini. ℣. 17.

Vox Eccleſiæ eſt, non in ſe; ſed in Domino gloriantis. Extinguendum Dei populum perſecutores arbitrabantur; ſed aucta eſt Eccleſia, & ubique Chriſtus Martyrum gloria eſt, in quorum paſſionibus Domini opera prædicantur.

Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me. ℣. 18.

Non ergo quidquam viribus ſuis licuiſſe arbitretur fremitus impiorum: non haberent iſtam poteſtatem, niſi deſuper daretur. Sæpe filios Joan. 19. 11.
ſuos pater familias per nequiſſimos ſervos emendari jubet; cum illis hæreditatem, his compedes (a) prepararet. Quæ eſt iſta hereditas? Auri eſt & argenti, an gemmarum, an fundorum, amœnorumve prædiorum? Vide qua intretur, & cognoſce quid ſit.

Aperite mihi portas juſtitiæ, & ingreſſus in eas confitebor Domino. ℣. 19.

Intra portas juſtitiæ vox eſt confeſſionis & exultationis. Beati enim qui habitant in domo Pſal. 83. 5.
Domini, in ſæcula ſæculorum (b) laudabunt eum.

Hæc porta Domini, juſti intrabunt per eam. ℣. 20.

Hæc porta illius eſt Jeruſalem, quam nemo Apoc. 22. 15.
incircumciſus, nemo intrat injuſtus, ubi dicitur, *Canes foras.*

Confitebor tibi Domine, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem. ℣. 21.

Confeſſio hæc laudis eſt; non vulnera medico oſtendens, ſed de percepta ſanitate gratias agens ei, qui ipſe eſt ſalus.

Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. ℣. 22.

Ut duos conderent in ſemetipſum, in unum Epheſ. 2. 15.
novum hominem, faciens pacem, & reconciliaret utroſque in uno corpore Deo, circumciſionem ſcilicet & præputium.

A Domino factus eſt. ℣. 23.

Quamvis enim non eſſet lapis angularis, niſi paſſus eſſet; non tamen hoc ab eis, a quibus paſſus eſt, factus eſt. Nam illi qui ædificabant reprobaverunt: ſed in eo quod Dominus occulte ædificabat, fecit in caput anguli, quem reprobaverunt.

Et

(a) Forte legendum, *preparet*, ut apud Auguſtinum.

(b) Duac. & Colon. *laudabunt te*. Lugd. & Lovan. cum editione Auguſt. *laudabunt eum*.

Item ℣. 23. *Et eſt mirabilis in oculis noſtri*.

In oculis interioribus hominis, in oculis credentium, ſperantium, diligentium.

℣. 24. *Hæc dies eſt quam fecit Dominus: exultemus & jocundemur in ea*.

Dies quo mihi ſalutem dedit, dies quo ille Mediator Dei & hominum factus eſt in caput anguli.

℣. 25. *O Domine ſalvum me fac, o Domine bene proſpera*.

Salvum fac, quia dies ſalutis eſt: *proſpera* iter a peregrinatione redeuntibus, quia tu nobis factus es via.

℣. 26. *Benedictus qui venit in nomine Domini*.

Maledictus ille, qui venit in nomine ſuo,
Joan. 5. 43. quem ſuſcipient qui Dei Filium non receperunt.

Item ℣. 26. *Benediximus vos de domo Domini*.

Vox iſta magnorum eſt ad puſillos: eorum ſcilicet magnorum, qui Verbum Dei Deum, ſicut in hac vita poſſunt, mente contingunt, & tamen ſermonem ſuum propter parvulos temperant.

℣. 27. *Deus Dominus, & illuxit nobis*.

1. Tim. 2. 5. *Illuxit nobis Mediator Dei ille & hominum, homo Chriſtus Jeſus*: qui & Deus æqualis Patri, quod fecit credi, fecit intelligi.

Item ℣. 27. *Conſtituite diem feſtum in frequentationibus, uſque ad cornu altaris*.

Id eſt, uſque ad interiorem domum Dei, (a) de qua nos benediximus: ubi ſunt altaris excelſa, ubi ſpiritale ſacrificium laudis perpetuæ, ubi eſt ſacerdos æternus, & altare ſempiternum, ad quod non tepide neque ſegniter, ſed
Joan. 1. 14. in frequentatione currendum eſt: ut de Filio Deo, qui propter nos caro factus eſt, non jam humiliter ſecundum carnem, qua conformis nobis eſſe dignatus eſt, ſed ſublimiter ſecundum divinitatem, quæ Patri æqualis eſt (b) ſentiendum.

℣. 28. *Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te*.

Item ℣. 28. *Confitebor tibi Domine, quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalutem*.

Non ſtrepitu iſta verborum dicentur, in illa domo ad quam ut intremus hortatur; ſed dilectio inhærens Deo, ipſa erit vox laudationis æternæ.

℣. 29. *Confitemini Domino, Quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus*.

Iiſdem verbis (c) Pſalmum, quibus inchoaverat, claudit: quia ab initio uſque in finem debet in nobis laudationum Dei perſeverare confeſſio.

PSALMUS CXVIII.

ALEPH.

℣. 1. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*.

BEati eſſe non poſſunt, niſi immaculati. Immaculati autem non ſunt, niſi qui in via ambulant, via vero non eſt, niſi lex Domini. Quærens ergo beatitudinem, immaculatus in via ſit, & in lege Domini, quæ beatorum via eſt, ambulet, id eſt, non ſit otioſus.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia ejus, in toto corde exquirunt eum. ℣. 2.

In via Domini hi ſine dubio ambulant, qui *ſcrutantur teſtimonia ejus*. Sed quia multi, volunt habere ſcientiam ſine operibus, merito addidit, *in toto corde exquirunt eum*. Tum enim recte quæritur Deus, ſi non per ipſum alia, ſed per omnia ipſe quæratur. Beatitudo autem quærentium Dominum, in hujus vitæ laboribus non poteſt eſſe perfecta. Sed beati jam dicuntur, qui hoc ſine dubio ſunt futuri, quia in via ambulant immaculati, & ſcrutantes teſtimonia legis Domini, in toto corde exquirunt eum. Spe ergo beati ſunt, quia talibus beatitudo promiſſa eſt.

Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt. ℣. 3.

Hic quæritur, cum iniquitas peccatum ſit, & non operentur peccatum qui ambulant in viis Domini; quomodo illi ſancti in viis Domini ambulaverunt, qui dicunt, *Si dixerimus* 1. Joan. 1. 8.
quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt? Ergo & peccatum habuerunt, & in viis Domini ambulaverunt, ſecundum Paulum dicentem, *Si quod no-* Rom. 7. 15.
lo, ego hoc facio; non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Itaque nec operantur peccatum qui ambulant in viis Domini, & tamen non ſunt abſque peccato: quia jam non ipſi operantur illud, ſed quod habitat in eis peccatum. Non autem ipſi operantur illud, quando illicitis deſideriis conſenſum non accommodant voluntatis. Verumtamen cum omnes ſancti, in carne degentes, veraciter dicant,
Dimitte nobis debita noſtra; quomodo intelli- Matth. 6. 12.
gitur immaculatos eos in via Domini ambulare, quos oportet quotidiana oratione remiſſionem poſcere peccatorum? niſi quia verum eſt, ambulantes in via Domini nullis conſentire criminibus; & tamen quibuſdam cogitationum carnalium obreptionibus titillari, & ob hoc eis neceſſariam quotidianam remiſſionem, ut fiant immaculati: quoniam & hoc ipſum ad viam pertinet Domini, de qua non recedit, qui ſe immaculari ſemper expoſcit.

Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis. ℣. 4.

Nimis, ſive ad mandantem, ſive ad cuſtodientem referas; non pro eo quod eſt plus quam oportet, accipiendum eſt, ſed pro, valde. Valde enim mandatur, & valde cuſtodienda ſunt præcepta divina.

Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas. ℣. 5.

Dediſti, inquit, mandatum, & cuſtodiri illud præcepiſti: ſed utinam præbeas & auxilium, ut poſſim facere, te juvante, quod faciendum didici, te docente.

Tunc non confundar, cum perſpicio in omnia mandata tua. ℣. 6.

Cum, inquit, directæ fuerint viæ meæ per gra-

(a) In Auguſtino, *de qua vos benediximus*.

(b) Editi in ora libri ex conjectura notant aliter legi poſſe, *ſentiamus*.

(c) Lugd. & Lovan. *Pſalmus*. Duac. & Colon. *Pſalmum*.

gratiam tuam, tunc inſpectione mandatorum tuorum non confundar, (a) qui ero non inutilis auditor, ſed efficax factor.

℣. 7. *Confitebor tibi, Domine, in directione cordis; in eo quod didicerim judicia juſtitiæ tuæ.*

Si directum fuerit iter meum & cor meum, & prædicabo Domine te, laudabo, & tui eſſe hoc operis confitebor.

℣. 8. *Juſtificationes tuas cuſtodiam.*

Hoc eſt, faciam quod jubes, ſi me adjuveris.

Item ℣. 8. *Non me derelinquas uſquequaque.*

Non ita accipiendum, quaſi in aliquo ſe relinqui velit; ſed hoc petit, ne penitus deſeratur, & ita potius, ut ab eo numquam & nuſquam divinum abſcedat auxilium.

BETH.

℣. 9. *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam? In cuſtodiendo ſermones tuos.*

Interrogatio eſt, in quo junior viam ſuam corrigat: & reſpondetur quod correctio ejus hæc ſit, ut Dei verba cuſtodiat. Sed quæritur quis iſte ſit junior, cujus illa correctio eſt? cum & ſenes multi convertantur ad Dominum, per quamlibet ſeram obſervantiam mandatorum. Benè ergo iſte junior intelligitur populus novus, per Chriſti gratiam renovatus, qui ab erroris veteris via, verbum fidei cuſtodiendo, corrigitur.

℣. 10. *In toto corde meo* (b) *exquiſivi te: ne repellas me a mandatis tuis.*

Feciſti, inquit, ut toto corde meo exquirerem te: fac ut in mandatis tuis maneam: quæ ut mihi poſſibilia ſint, adjuva me, & noli me ab eis repellere: id eſt, noli mihi auxilium tuum ſubtrahere.

℣. 11. *In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi.*

℣. 12. *Benedictus es Domine; doce me juſtificationes tuas.*

Quid adhuc eloquia Domini quærit diſcere, quæ jam abſcondit in corde? Quod utique non feciſſet, niſi ea didiciſſet. Ut quid addit, & dicit, *doce me juſtificationes tuas*; niſi quia eas vult faciendo diſcere, & operandi notitia comprehendere, non loquendi tantum facilitate, & memoriæ recordatione retinere?

℣. 13. *In labiis meis enuntiavi omnia judicia oris tui.*

Nihil, inquit, judiciorum tuorum tacui, ſed omnia prorſus in labiis meis enuntiavi, ea ſcilicet, quæ mihi ore tuo, id eſt, eloquiorum tuorum prædicatione dixiſti.

In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus divitiis. ℣. 14.

Via teſtimoniorum Dei Chriſtus, *in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi.* Coloſſ. 2. 3.
In hac ergo via, quaſi in omnibus divitiis delectatur, qui videt per illum multa erga nos teſtimonia divinæ dilectionis impleta, & non dubitat, quæ expectantur implenda.

In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas. ℣. 15.

Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas: Pſal. 24. 10.
quarum plenitudo invenitur in Chriſto, in quo omnis Eccleſia, contra inimicos fidei Chriſtianæ, copioſis diſputationibus exercetur.

In juſtificationibus tuis meditabor, non obliviſcar ſermones tuos. ℣. 16.

Ideo utique meditabor, ut non obliviſcar ſermones tuos; meditabor ut non obliviſcar. Meditatio enim non obliviſcendi, eſt perſeverantia operandi, propter quod poſtulavit adjutorium gratiæ, dicens, *Benedictus es Domine, doce me* ℣. 12.
juſtificationes tuas; ut quod ſermone noverat, etiam opere compleret.

GHIMEL.

Retribue ſervo tuo, vivifica me; & cuſtodiam ſermones tuos. ℣. 17.

Quatuor ſunt retributiones. Aut enim mala pro malis retribuuntur, ſicut Deus ignem æternum retributurus eſt impiis: aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt juſtis: aut bona pro malis, ſicut Chriſtus per gratiam juſtificat impium: aut mala pro bonis, ſicut Judas per malitiam perſecutus eſt Chriſtum. Harum quatuor retributionum, duæ priores pertinent ad juſtitiam, ut retribuantur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet Sentent. 16.
ad miſericordiam, ut retribuantur bona pro malis: quartam Deus neſcit; nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quæ tertio loco poſita eſt, primitus neceſſaria eſt. Niſi enim Deus (c) retribueret bona pro malis, nullo modo eſſent quibus retribuerentur bona pro bonis. Qui ergo dicit, *Retribue ſervo tuo*; & Habac. 2. 4.
addidit, *Vivifica me, & cuſtodiam ſermones* Rom. 1. 17.
tuos: ſcit juſtum ex fide vivere, quæ operatur Gal. 5. 6.
(d) per dilectionem. Et quia mortuus erat per ſuam (e) injuſtitiam, petit ſibi vitam per Dei

---

(*a*) Legendum certe, *qui ero non inutilis auditor*: etſi Editi omnes habeant, *quæro non utilis*. Editiones Duac. & Colon. notarant in margine *qui ero*. Quod vero *non inutilis* legi debeat, probare videtur locus Jacobi 1. 23. ad quem hic alludit Auctor noſter, *Si quis auditor eſt verbi & non factor, hic comparabitur viro conſideranti vultum nativitatis ſuæ in ſpeculo: conſideravit enim ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit: qui autem perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliviosus factus*, (en *inutilis auditor*, qualem ſe non fore ſperat Pſalmographus, ſi perſpiciat in mandata Domini; *hic beatus in facto ſuo erit*. En quod dicit, *Tunc non confundar*.

(*b*) Vox iſta *meo* legitur in Edit. Lugd. & Auguſt. deſideratur in Lov. Duac. & Colon. Addendam ſuadet expoſitio verſus ſtatim ſubjecta.

(*c*) Editio recentior cum Auguſtino *retribueret*: veteres omnes Proſperianæ, *retribuerit*. Idem tamen ſententia 16. habet, *retribueret*.

(*d*) Sic legitur in Auguſtino, & legendum ſuadet locus Apoſtoli, ad quem alludit S. Proſper: etſi Editi noſtri omnes ſine dubio ex errore ſcribarum manifeſto & facile irrepente ſcriptum habeant *pro dilectione*.

(*a*) Emendamus ex opere Auguſtini, quod præ oculis habebat S. Proſper cum hæc ſcriberet. Editi enim noſtri habent *per ſuam juſtitiam*. Nec putamus illud in ſenſum Apoſtoli recidere, quo dicit de Judæis. *Rom. 10. 3. Ignorantes enim juſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti.*

Dei gratiam: quam profecto non peteret, ſi
omnino non crederet, id eſt, omnino non vi-
veret. Sed quia id quod acceperat ad deſideran-
dum, non ſufficiebat ad obediendum, poſcit ſe
vivificari, hoc eſt, eam in ſe fidem, quam ac-
2. Cor. 4. 16. cepit, augeri: ut vivificetur per omnem diem,
qui renovatur de die in diem.

℣. 18. *Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.*

Da, inquit, mihi intellectum, quo poſſim
mirabilia tuæ legis inſpicere, & virtutem præ-
ceptorum tuorum videre.

℣. 19. *Incola ego ſum in terra, ne abſcondas a me mandata tua.*

Ibi quiſque eſt peregrinus, ubi abſens eſt a
Vide ſent. 17. patria ſua. Iſte ergo qui ſupernæ Jeruſalem ci-
vis adſcriptus eſt, peregrinum ſe profitetur in
terra; quia certus eſt de hereditate promiſſa.
Job. 7. 1. Sed quia *tentatio eſt vita humana ſuper ter-
ram*, petit ne in tempore tribulationis & dif-
ficultatis abſcondantur ab eo mandata Dei, quæ
utique in medio conſtituta ſunt, & poſſunt et-
iam ab impiis ſciri. Nam quem latet breviſſi-
Matth. 22. 37. mum pleniſſimumque mandatum, *Diliges Do-
minum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex
tota anima tua, & ex tota mente tua*, & *Di-
liges proximum tuum ſicut teipſum?* In quibus
duobus mandatis tota Lex pendet, & Prophe-
tæ. Quomodo ergo hic terræ incola orat, ut
ab eo non abſcondantur, quæ pene neminem
latent; niſi quia Dominum noſſe paucorum eſt;
& conſequens eſt ut ei mandatum dilectionis ſit
abſconditum, (a) quia aliud pro alio diligit;
& qui errat in Domini amore, errat etiam in
proximi charitate? Recte itaque qui incola eſt
in terra, & qui terrena non diligit, poſtulat
ſibi mandatorum Dei ſcientiam revelari: ne vel
in Dei, vel in proximi dilectione fallatur.

℣. 20. *Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas in omni tempore.*

Concupivi, inquit, juſtificationum tuarum
deſiderium habere uſque in finem. Tu enim me
juſtificas, tua me facit gratia juſtum & bonum:
(b) mihi eſt ſemper hoc deſiderare, & in hoc
tuo præſidio delectari. Alioquin juſtus non ero,
ſi aut defuerit mihi gratia tua, aut inflaverit
me ſuperbia.

℣. 21. *Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinant a mandatis tuis.*

Illa increpatio hic intelligenda eſt, quam pri-
mi hominum genitores ſua tranſgreſſione me-
ruerunt, declinantes a mandato Dei per ſuper-
Gen. 3. 5. biam, (c) quam concupiverant, non quod Deus
diligendum præcepit, ſed quod diabolus invi-
dendo perſuaſit. Omnis itaque ſuperbus huic
increpationi ſubjectus eſt, ſive hæreditario, ſi-
ve voluntatis arbitrio.

℣. 22. *Aufer a me opprobrium & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſivi.*

Matth. 5. 44. Vox illa Eccleſiæ eſt, jam diligentis inimi-
cos ſuos, & orantis pro perſecutoribus ſuis.
Dicat itaque omnis Chriſtianus, dicant omnia
membra corporis Chriſti,: *Aufer a me oppro-
brium*, quod ideo audio: *& contemptum*, (d)
quod ideo contemnor, *quia teſtimonia tua*, id
eſt, martyria tua, *exquiſivi*. Ut inimici noſtri
inde venerentur, unde contemnunt; cum quos
perſequendos putaverunt, intellexerint honoran-
dos.

Etenim ſederunt principes, & adverſum me loquebantur. ℣. 23.

Inde perſecutio gravis erat, quia eam ſeden-
tes, id eſt, judiciariis ſedibus eminentes princi-
pes decernebant: quod & in ipſum caput, &
in corpus ejus actum eſſe non dubium eſt.

Servus autem tuus exercebatur in tuis juſtificationibus. Item ℣. 23.

Qualis exercitatio hæc fuerit, ſequentia do-
cent.

Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meum juſtificationes tuæ ſunt. ℣. 24.

Sic ergo exercebatur ſervus Chriſti, ut con-
tra perſequentes dilectione certaret. Conſilium
ſedentium principum fuit, inventos Martyres
perdere; conſilium patientium Martyrum fuit,
inimicos perditos invenire. Reddebant illi ma-
la pro bonis, iſti bona pro malis. Quid ergo
mirum, ſi illi occidendo defecerunt, illi mo-
riendo vicerunt?

DALETH.

Adhæſit pavimento anima mea, vivifica me ſecundum verbum tuum. ℣. 25.

Qui ſe vivificari petit, quoniam adhæſit pa-
vimento anima ejus, videtur hoc poſcere, ut a
terrenis cupiditatibus eruatur. Sed non talia
verba præmiſſa ſunt, ut de eo qui dicebat,
*Nam & teſtimonia tua meditatio mea, & con-
ſilium meum juſtificationes tuæ*, credendum ſit
quod terrenæ magis converſationi inhæſerit,
quam cæleſti. Non ergo a concupiſcentiis mun-
di avelli, nec a carnis ſocietate ſeparari, ſed
ab affectibus carnalibus optat abjungi: ut illa Gal. 5. 17.
concupiſcentia quæ concupiſcit adverſus ſpiri-
tum, magis comminuatur; & concupiſcentia
quæ concupiſcit adverſus carnem, perſeveranti-
bus profectibus augeatur. Nemo eſt enim, cu- Sent. 19.
jus animam corruptibile corpus & inhabitatio Sap. 9. 15.
terrena non aggravet, donec corruptibile hoc 1. Cor. 15.
induatur incorruptionem, & verbum Dei, quo 53.
vita æterna promittitur, impleatur.

Vias meas enuntiavi, & exaudiſti me: doce me juſtificationes tuas. ℣. 26.

Peccata, inquit, mea confeſſus ſum, & exau-
diſti me: enuntiavi vias meas, & deleſti eas:
doce me tuas. Non ergo eas juſtificationes vult
diſcere, in quibus exercebatur: ſed ab illis ad
illas deſiderat pervenire.

Viam juſtificationum tuarum inſinua mihi, & exercebor in mirabilibus tuis. ℣. 27.

Hæc petens, magis profectibus concupiſcit
augeri. Sunt autem quædam juſtificationes tam
ſublimes atque mirabiles, ut hi qui experti non
ſunt, putent ad eas humanam infirmitatem per-
venire non poſſe.

Dor-

(a) Forte *qui aliud*: cum paulo poſt dicatur, *& qui errat*.

(b) Fortaſſe, *meum eſt*. Editi omnes, *mihi eſt*.

(c) Vix dubitamus legi debere, *qua*, non *quam*. ut Editi omnes habent.

(d) Apud Auguſtinum, *quo ideo contemnor*.

℣. 28. *Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.*

Fatigor namque ex infirmitate, & relabor ex tædio. *Confirma me* in promiſſionibus tuis: atque per ea quæ dediſti, enitar aſcendere, ut dormitans in infirmitatibus meis exciter, atque inciter *in verbis tuis*.

℣. 29. *Viam iniquitatis amove a me, & de lege tua miſerere mei.*

Rom. 5. 20. Rom. 3. 27. Ne lex factorum, per quam abundavit peccatum, ad iniquitates me adducat infirmum; *lege*, inquit, *tua*, hoc eſt, lege fidei, *miſerere mei*: ut per gratiam tuam faciam, quod per me ipſum (a) implere non valeo.

℣. 30. *Viam veritatis elegi, judicia tua non ſum oblitus.*

℣. 31. *Adhæſi teſtimoniis tuis Domine, noli me confundere.*

Viam veritatis elegi, ubi currerem; *judicia tua non ſum oblitus*, ut currerem. *Adhæſi teſtimoniis tuis*, cum currerem, *Domine*: *noli me confundere*. Quomodo quo curro pertendam,
Rom. 9. 16. quo tendo, perveniam? *Non enim volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.*

℣. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.*

Cordis dilatatio, (b) veritatis eſt dilectio: quod Dei munere fit, ut ei non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ ſerviatur, cum charitas Dei
Rom. 5. 5. diffunditur *in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis*. Ideo ergo iſte viam mandatorum Dei cucurrit, quia cor ejus Dominus dilatavit.

H E.

℣. 33. *Legem pone mihi Domine viam juſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper.*

Qui viam mandatorum Dei ſe dilatato corde cucurriſſe jam dixerat; quomodo nunc legem ſibi poſtulat poni? niſi quia proficiens loquitur, & donum Dei novit eſſe quod proficit: & ut magis magiſque proficiat, quod habet, a quo accepit poſcit augeri. Ergo & cucurrit hanc viam, & currere cupit: exquiſivit & exquirere amat, donec perfectum ſit gaudium ſine periculo amittendi, quod ut apprehendat, ſemper exquirit.

℣. 34. *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo.*

Ergo altitudinem & profunditatem legis nemo penetrat, niſi qui intellectum acceperit.
Rom. 13. 10. Cum autem plenitudo legis ſit dilectio, & ille legem intelligat, qui opera mandatorum ejus exequitur; profecto hic illam ſibi charitatem multiplicari petit, qua Deus proximuſque diligitur; ut hujus duplicis mandati, de quo pen-
Matth. 22. 40. det tota Lex & Prophetæ, perfectam habeat ſcientiam, eamque toto corde cuſtodiat.

℣. 35. *Deduc me in ſemita mandatorum tuorum; quoniam ipſa volui.*

Quam prius dixit *viam juſtificationum*, eam-
Sent. 19. dem dicit *ſemitam mandatorum*. Quia anguſta via eſt, quæ ducit ad vitam: & cum ſit angu- Matth. 7. 14.
ſta, niſi dilatato corde non curritur. Sed quoniam adhuc iſte proficit, & adhuc currit, ideo divinum quo deducatur quærit auxilium.

℣. 36. *Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam.*

Qui cor ſuum inclinari in aliquid petit, plenius & perfectius id, quam vult, velle deſiderat. Volebat enim cum diceret, *Deduc me in ſemita mandatorum tuorum, quoniam ipſa volui*; & orat ut velit, cum dicit, *Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam*. Orat ergo ut in ipſa voluntate proficiat, & cor non in avaritiam, ſed in teſtimonia Dei habeat inclinatum: quæ teſtimonia hoc inſinuant, Sent. 20.
hoc docent, ut Deus gratis colatur. Quia ſi cor non in avaritiam ſit declinatum, Deum non colimus niſi propter Deum, ut Dei cultus ipſe ſit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliquid aliud promereatur quam ipſum: non quem colit diligit; quia non ipſum, ſed aliud concupiſcit.

℣. 37. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem; in via tua vivifica me.*

Averte, inquit, *oculos meos*, non corporeos; quorum intuitus etiam nolens multas vanitates videt; ſed cordis oculos, ne intenti ſint vanitati, ne humanam gloriam quærant, nec cum boni aliquid appetunt, non dilectione ipſius ſummi boni, ſed amore præſentis utilitatis & laudis hoc faciant: ne poſtremo juſtitiam ſuam ad ſe magis, quam ad Dominum referant, & in ſe magis, quam in Domino glorientur. Hanc ergo vanitatem perhorreſcens, merito adjecit,
in via tua vivifica me, id eſt, in Chriſto, qui Joan. 14. 6.
eſt contrarius vanitati, & non ſolum via eſt, ſed & vita & veritas.

℣. 38. *Statue ſervo tuo eloquium tuum in timore tuo.*

Stabile ſit eloquium Dei in corde noſtro, cum ſit quod eodem jubetur eloquio; & avellitur, cum contrarium opus agitur. Petit ergo ſervus Dei, ut in eo cofirmetur obedientia perſeverans, quæ de ſtatu ſuo nullo malæ actionis moveatur impulſu; quod non habetur niſi per Spiritum, & caſtum timorem, quo cavetur ne offendatur charitas, non quo metuitur ne damnetur impietas.

℣. 39. *Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum; quia judicia tua ſuavia.*

De occultis cordis alieni temere judicare, Sent. 21.
peccatum eſt, & eum cujus non videntur opera niſi bona, ex ſuſpicione reprehendere. Hoc ergo opprobrium hoc ſuſpicionis vitium, hic qui vult eſſe perfectus, a ſe optat auferri. Quoniam eorum quæ incognita homini ſunt, ſolus Deus juſtus inſpector eſt: & judicia ejus ſuavia ſunt, quoniam vera.

℣. 40. *Ecce concupivi mandata tua, in tua juſtitia vivifica me.*

Feciſti me, inquit, cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem; adjuva ut faciam quod commendas, dona ipſe quod mandas. Quia in me unde morerer habui, unde autem vivam, non

(a) Lugdunenſis editio addit vocem *implere*, quam omittunt Lovan. Duac. & Colon. Legitur autem etiam apud Auguſtinum hoc loco.

(b) In Auguſtini libro, *juſtitiæ eſt delectatio*.

non invenio, niſi in te, qui homini tuo omnem æquitatem in tua & proximi dilectione poſuiſti.

VAU.

℣. 41. *Et veniat ſuper me miſericordia tua, Domine, ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.*

Quid poſcit, niſi ut mandata quæ concupit, per ejus miſericordiam faciat, (a) quæ mandavit? Et quæ eſt miſericordia, niſi Chriſtus? Et ſecundum quod eloquium, niſi ſecundum
Rom. 4. 17. verbum promiſſionis, quo vocata ſunt ea quæ
non erant, tamquam eſſent? Quia & quibus
promiſſum eſt, etiam ipſi promiſſi ſunt, ut to-
1. Cor. 15. 10. tum corpus Chriſti dicat, *Gratia Dei ſum quod*
ſum.

℣. 42. *Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum, quia ſperavi in ſermonibus tuis.*

Verbum exprobrantibus; an *verbum reſpondebo*, ambiguum eſt: ſed utrumque (b) Chriſtus
ſonat. Ipſum enim nobis exprobrant, (c) qui-
bus eſt crucifixus vel ſcandalum, vel ſtultitia:
1. Cor. 1. 23. ignorantes quia *Verbum caro factum eſt, & ha-*
Joan. 1. 14. *bitavit in nobis*. Quod Verbum in principio
erat, & apud Dominum erat. Sed etſi ipſi ex-
probratores non Verbum exprobrent, quod eos
latet, quia divinitas ejus ab eis non cognoſci-
tur, ſed quo infirmitas in cruce contemnitur;
nos tamen omnibus exprobrantibus Verbum re-
ſpondeamus. Parum eſt enim in corde habere
Chriſtum, niſi quod corde credimus, ore pro-
Rom. 10. 10. fiteamur. Sed hoc ita demum fieri poterit, ſi
in promiſſis Dei ſpes fuerit firma credentis.

℣. 43. *Et ne auferas a me verbum veritatis uſque valde.*

Hoc eſt, non ita conturber ſub perſecutionis flagello, ut a me penitus auferatur confeſſio veritatis. Quia multi qui ad horam negando defecerunt, poſtea pœnitendo reparati ſunt, & palmam quam perdiderant, reſumpſerunt.

Item ℣. 43. *Quia in judiciis tuis ſuperſperavi.*

Id eſt, quia judicia tua, quibus me corripis
Hebr. 12. 6. & flagellas, non ſolum mihi non auferunt
ſpem, ſed etiam augent; dum quem diligis corripis, flagellas autem omnem filium quem recipis. Et ideo plerumque eum, qui ſibi fortis videbatur, infirmari ſinis; ut præſumptio auferatur, & perſeverantiæ virtus ex tua opitulatione reparetur.

℣. 44. *Et cuſtodiam legem tuam ſemper; in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.*

Quod dixit, *ſemper*, ne ad omne iſtius vitæ tempus tantummodo referretur, adjecit, *& in ſæculum ſæculi*. Lex autem, quam perpetuo cu-
Rom. 13. 10. ſtodire deſiderat, charitas accipienda eſt: quia
ipſa eſt plenitudo legis, & ceſſantibus ceteris mandatis, ſola permanet in æternum.

℣. 45. *Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſivi.*

℣. 46. *Et loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu regum, & non confundebar.*

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi valde. ℣. 47.

Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, & exercebar in juſtificationibus tuis. ℣. 48.

Superiores verſus precationem habuerunt, qua adjutorium gratiæ poſtulatum eſt. Hi autem narrationem habent, qua oſtenditur quid gratia petita contulerit: tamquam diceret, Hæc cum orarem, exaudiſti me, & ambulabam in latitudine, id eſt ambulabam in charitate, quæ *dif-*
fuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-ſan- Rom. 5. 5.
ctum, qui datus eſt nobis. Hic eſt ille Spiritus
in quo clamamus, *Abba Pater*, ac per hoc i- Gal. 4. 6.
pſius eſt quod mandata Dei exquiſivit: qui acceptus etiam hoc agit, ut largius accipiendus petendo, quærendo, pulſando quæratur. Per hunc itaque dilectionis Spiritum confirmatus eſt, ut in conſpectu regum non confunderetur, ut in mandatis Dei cogitationem ſuam exerceret, & valde eadem mandata diligeret: elevans manus ſuas, non ad terrena opera, ſed ad cæleſtia, exerceretur in juſtificationibus Dei.

ZAIN.

Memento verbi tui ſervo tuo, in quo mihi ſpem dediſti: ℣. 49.

Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, quia verbum tuum vivificavit me. ℣. 50.

Cum dicitur Deo, *Memento*, orantis deſiderium, quo promiſſum accelerari poſcit, oſtenditur: non Deus, quaſi id ei a recordatione exciderit, admonetur. *Memento* ergo, inquit, *verbi tui ſervo tuo*, hoc eſt, Imple promiſſum tuum, in quo mihi ſpem dediſti, hoc eſt, in quo verbo me ſperare feciſti. *Hæc me conſolata eſt in humilitate mea*. Hæc ſcilicet ſpes mea conſolata eſt, quæ data eſt humilibus, dicente
Scriptura, *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus au-* Jacob. 4. 6.
tem dat gratiam. Quia verbum tuum vivifica-
vit me: quia fecit me in te ſperare, & non deficere in tribulatione.

Superbi inique agebant uſque valde: a lege autem tua non declinavi. ℣. 51.

Superbos intelligi voluit perſecutores humilium, hoc eſt, impios perſecutores piorum: & ideo ſubjecit, *A lege autem tua non declinavi*, quia hoc eum facere perſecutio compellebat.

Memor fui judiciorum tuorum a ſæculo Domine, & conſolatus ſum. ℣. 52.

A ſæculo, inquit, ex quo genus hominum
ſumpſit exordium, *memor fui judiciorum tuo-* Pſ. 24. 10.
rum. Et quia probavi quod omnes viæ tuæ miſericordia & veritas; conſolationem accepi in
auxilio gratiæ tuæ, & per ipſa quoque vaſa Rom. 9. 22. & 23.
iræ, intellexi divitias gloriæ tuæ in vaſa miſericordiæ.

Tædium detinuit me a peccatoribus derelinquentibus legem tuam. ℣. 53.

Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ in loco incolatus mei. ℣. 54.

Quam-

(a) Apud Auguſtinum, *qui mandavit*. Editi, *quæ mandavit*.

(b) In Auguſtino. *Chriſtum ſonat*. Editi noſtri, *Chriſtus ſonat*.

(c) Sic Lugdun. poſt Aug. At Lovan. & alii, *a quibus eſt crucifixus, vel ſcandalum, vel ſtultitiam*.

Quamvis tædium pateretur a peccatoribus, cum quibus eum præſentis vitæ peregrinatio detinebat; tamen cantabiles ei erant juſtificationes Dei, quia peregrinantem gratia ſolabatur.

℣. 55. *Memor fui in nocte nominis tui, Domine, & cuſtodivi legem tuam.*

Nox eſt (a) in æternum; nam mortalitatis nox in ſuperbis inique agentibus: nox in tædio, Vide app. a peccatoribus derelinquentibus Dei legem: nox eſt poſtremo in loco peregrinationis hujus, do- 1. Cor. 4. 5. nec veniat Dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum. In hac ergo nocte memor debet eſſe homo nominis Domini, ut legem ejus cuſtodiat, & hoc ipſum ad gloriam Dei referat; Pſ. 123. 8. quoniam *adjutorium noſtrum in nomine Domini.*

℣. 56. *Hæc facta eſt mihi, quia juſtificationes tuas exquiſivi.*

Rom. 4. 5. Juſtitias utique tuas quibus juſtificas impium, non meas, quæ non pium faciunt, ſed ſuperbum. Quæ eſt ergo de qua dicit, *Hæc facta eſt mihi?* Non enim Lex intelligenda eſt, quam maſculino genere Græcus enuntiat, cum melius accipiatur de nocte: quia ſuperius dixerat, *Memor fui nocte nominis tui: quæ facta eſt mihi*, id eſt, ut prodeſſet mihi; Quoniam hæc ipſa humilitas, in loco peregrinationis hujus, quæ merito nox intelligitur, prodeſt eis qui ſalubriter exercentur in ea, ut diſcant non ſuperbire, propter quod malum in iſtam noctem pulſus eſt homo.

HETH.

℣. 57. *Portio mea Domine, dixi, cuſtodire legem tuam.*

(b) Niſi quia ita erit portio cujuſque Dominus, cum legem ipſius cuſtodierit. Sed quia hoc non fit ſine adjutorio Dei, quid præcipiat obtineri oſtendit, adjungens:

℣. 58. *Precatus ſum faciem tuam in toto corde meo, miſerere mei ſecundum eloquium tuum.*

Quid autem hac prece obtinuerit, & in quem profectum pervenerit, conſequenter oſtendit, dicens:

℣. 59. *Cogitavi vias meas, & averti pedes meos in teſtimonia tua.*

Averti, inquit, *pedes meos* a viis quæ mihi diſplicuerunt, ut irent *in teſtimonia tua*, atque ibi haberent viam. Quod autem hic poſitum eſt, *Averti pedes meos*, in nonnullis legitur, *Avertiſti pedes meos*, ut hoc Dei potius gratiæ Sent. eſt 22. & Canon. 9. ſecundi Concilii Arauſicani. tribuatur. Sed ſive hoc, ſive illud ſit, dubitari non poteſt divini eſſe muneris, (c) cum & recte cogitamus, & pedes noſtros ab errore revocamus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiſcum, ut operemur operatur.

Paratus ſum, & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua. ℣. 60.

Confitetur humiliter, ad cuſtodienda mandata conſtantem ſe factum eſſe per gratiam.

Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legis tuæ non ſum oblitus. ℣. 61.

Peccatorum, non ab eo quod ſunt peccata declinatum eſt, ſed ab eo quod ſunt peccatores. *Funes* itaque *peccatorum*, impedimenta ſunt inimicorum, ſive ſpiritalium, ſive carnalium, qui ſanctos, pro Dei lege uſque ad ſanguinem decertantes, quibuslibet difficultatibus implicare conantur, quibus eos a conſtantia patiendi, quaſi funibus ac reſtibus retrahebant. Sed ſi implicant corpus, non implicant animum; in quo iſte legis Dei non eſt oblitus, quia *Sermo Dei* 2. Tim. 2. 9. *non eſt alligatus.*

Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper judicia juſtitiæ tuæ. ℣. 62.

Media nox, profunda tribulatio eſt, quia Sent. eſt 23. non ſic affligebatur, ut ſurgere non valeret. Surgebat autem, ut confiteretur Deo, juſto judicio ejus datam peccatoribus poteſtatem, qua ſanctos Dei perſequerentur, quos adjuvat gratia Dei, ut hujuſmodi exercitia facerent clariores.

Particeps ſum ego omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. ℣. 63.

Vox iſta proprie ipſius capitis intelligenda eſt. Non enim efficeremur participes divinitatis Chriſti, niſi ipſe mortalitatis noſtræ particeps fieret. Per hanc autem participationem, ejus nobis gratia ſubminiſtratur, ut caſte timeamus Deum, & cuſtodiamus mandata ejus. Ideo quippe Deus hominum, immortalis mortalium, ſuſcepit naturam, & participando ſuam fecit, ut granum caderet (d) in terra, mortificatumque Joan. 12. 24. & 25. multum fructum faceret.

Miſericordia tua, Domine, plena eſt terra. ℣. 64.

In eo utique, quod juſtificatur impius, in cujus ineffabilis gratiæ ſcientia ut proficiatur, adjungit:

Et juſtificationes tuas doce me.

TETH.

Bonitatem feciſti cum ſervo tuo, Domine, ſecundum verbum tuum. ℣. 65.

Feciſti, inquit, Domine, ut me delectaret bonum, quod utique magnum eſt tuum donum. *Secundum verbum tuum*, hoc eſt, ſecundum Rom. 4. 16. promiſſum tuum: ut firma ſit promiſſio omni ſemini.

Suavitatem, & eruditionem, & ſcientiam ℣. 66. *doce me; quia in mandatis tuis credidi.*

Augeri ſibi iſta poſcit, & (e) perficit ei gratia Dei, magis magiſque in omni dulcedine bonitatis. Docet autem Deus *ſuavitatem*, inſpirando

(a) Ita Editi omnes Proſperiani. Cum vero apud Auguſtinum legatur, *Nox eſt illa humilitas, ubi eſt mortalitatis ærumna*, non immerito forte ſuſpicamur legendum. *Nox eſt in ærumna mortalitatis: nam*, pro *in æternum*, quod Editi omnes præferunt.

(b) Hæc intellige, ſupplendo quæ ſunt apud Auguſtinum, *Quid eſt, Portio mea Domine, dixi cuſtodire legem tuam, niſi quia*, &c.

(c) Lovan. Duac. & Colon. *& cum recte cogitamus, & pedes &c.* Lugdun. *cum & recte.* Sic quoque in ſententia 22. in qua pro *recte*, legimus *recta cogitamus.*

(d) Auguſtinus *in terram*, ut in utroque textu Scripturæ.

(e) Apud Auguſtinum, *& perfici: nam utique qui jam dixerat ſuavitatem feciſti cum ſervo tuo; quomodo dicis, ſuavitatem doce me, niſi ut ei gratia Dei magis magiſque innoteſcat dulcedine bonitatis.*

rando dilectionem: docet *ſcientiam*, inſinuando cognitionem. *Quia mandatis tuis credidi*: hoc eſt, credidi quod tu illa mandaveris, qui donas ut fiant; non autem homo, qui etſi poteſt notum facere præceptum, (a) obedientiæ tamen tribuere non poteſt donum. Doce diſciplinam, docendo patientiam, doce ſcientiam, illuminando intelligentiam: quoniam te credidi illa mandaſſe, qui Deus es, & homini donas (b), unde poſſit facere quod mandas.

℣. 67. Vide app. *Prius quam humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum ego cuſtodivi.*

Propter primum, inquit, delictum humiliatus ſum: & ne rurſum humiliarer, *eloquium tuum cuſtodivi*. Ita per gratiam tuam profuit experiri pœnam, ut acquirerem obedientiam.

℣. 68. *Suavis es tu, Domine, & in tua ſuavitate doce me juſtificationes tuas.*

Vere vult facere juſtificationes Dei, quando eas in ejus ſuavitate vult diſcere.

℣. 69. *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum.*

Eorum ſcilicet, quibus non profuit, quod poſtea quam deliquit, humiliata eſt humana natura.

Item ℣. 69. *Ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.*

Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, non
Matth. 24. 12. refrigeſcet in me charitas. Ad hoc enim mandata tua amans ſcrutor, ut perfectius ea faciendo cognoſcam.

℣. 70. *Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego autem legem tuam meditatus ſum.*

Cor, inquit, ſuperborum obduratum eſt: ego autem legis tuæ meditatione didici, quia ſuper-
Jacob. 4. 6. bis reſiſtis, & humilibus das gratiam.

℣. 71. *Bonum eſt mihi, quod humiliaſti me; ut diſcam juſtificationes tuas.*

Pœnam convertiſti mihi ad diſciplinam, & humiliationem ad eruditionem: quia juſtificatio-
* Pars eſt ſent. 24. nes tuas ita cupio noſſe, ut faciam. * Non enim eſt vera ſcientia boni, niſi ad hoc cognoſcatur, ut agatur.

℣. 72. *Bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti.*

Ut amplius diligat charitas legem Dei, quam diligit cupiditas millia auri & argenti.

JOD.

℣. 73. *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me.*

Manus Domini, ſunt poteſtas Dei, quæ efficit opera voluntatis ſuæ, ut nihil de Deo per nuncupationem manus corporeæ cogitemus. Quod ſi pluralis numerus movet, accipiantur manus Dei (c) virtus, ſapientia; quod utrum-
1. Cor. 1. 24. Iſai. 53. 1. 1. Cor. 12. 11. que unus eſt Chriſtus, qui & brachium Domini dicitur. Accipiantur poſtremo manus Dei, Filius & Spiritus ſanctus, qui & Spiritus-ſanctus cooperator eſt Patris & Filii: tantum ut in natura incommutabilis deitatis nulla forma corporea ſentiatur. Quod ergo ait, *Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt*, ſive *plaſmaverunt me*: non incongrue ita diſcernitur, ut *fecerunt*, ad animam, *finxerunt* vero ad corpus pertineat. Licet ſoleant hæc indifferenter poſita reperiri. Hoc autem opus Dei, non ſolum in primi hominis conditione præceſſit, in quo omnes ſeminali ratione ſunt conditi: ſed etiam in quotidiana ſingulorum hominum creatione perficitur. Vide ſent. 277.
Quia ſi operatoria illa Dei potentia, ab hoc ſe opere contineret, cuncta deficerent.

Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Item ℣. 73.

Numquid ita condita eſt humana natura, ut careat intellectu? Quid igitur ſibi dari poſtulat, quod accepit, niſi quod peccati vitio ipſum primitus rationale corruptum eſt, & gratiæ munere (d) reformandum eſt? Non enim ſufficit naturæ quod ei remanſit, niſi recipiat a reparatore quod perdidit. Dominus ergo Jeſus in hoc Pſalmo per Prophetam, tamquam ſibi, petivit intellectum dari a Deo corpori ſuo, quod eſt Eccleſia. Cum ipſo enim vita corporis ejus, Epheſ. 1. 23.
hoc eſt populi ejus, abſcondita eſt in Domino; Coloſſ. 3. 3.
& ipſe in eodem corpore ſuo indigentiam patitur, & per id quod membris ſuis eſt neceſſarium.

Qui timent te, videbunt me, & jocundabuntur; quoniam in verba tua ſperavi. ℣. 74.

Præſens vita ſanctorum, timoris eſt, & laboris: ſed habent ſpem lætitiæ & jocunditatis æternæ. Quia ergo adhuc timet Eccleſia, & nondum ſe videt in eo regno, ubi ſecura gaudebit, ipſa eſt quæ videbitur; quoniam inter præſentes tentationes, in promiſſa Dei ſperare non deficit.

Cognovi, Domine, quoniam juſta judicia tua; & in veritate tua humilias me. ℣. 75.

Fiat autem miſericordia tua, ut conſoletur me, ſecundum eloquium tuum ſervo tuo. ℣. 76.

Quamvis grave jugum ſit ſuper filios Adam, Eccli. 40. 1.
quo creatura humana deprimitur; cognovi tamen, quod juſta ſunt judicia tua, & ſecundum veritatem humiliatus eſt homo. *Fiat* ergo *miſericordia tua*: ſecundum promiſſionem tuam; de præſentibus muneribus accipiat mortalis vita ſolatium, & futura æternitatis bona patienter expectet.

Veniant mihi miſerationes tuæ, & vivam. ℣. 77.

Tunc vere vivam, quando non timebo ne moriar. Ipſa eſt enim vera vita, quæ ſine ullo additamento dicitur, quaſi aliud ibi non ſit vivere, quam ſine ullo ſine, & ſine ulla miſeria vivere.

Quia lex tua meditatio mea eſt. Item ℣. 77.

Hæc meditatio, niſi eſſet in fide quæ per di- Gal. 5. 6.
lectionem operatur, ad vitam non perveniret æter-

(*a*) Hic virgula, appoſita, quæ poſt vocem *obedientia* notabatur in editis, locum ſenſui planiori redditum credimus. Ait enim Auguſtinus, *Si enim homo mihi hæc juberet forinſecus, numquid ut etiam facerem quod jubebat adjuvaret intrinſecus*. En *obedientiæ donum*, non vero *obedientiæ præceptum*, quod alia interpunctione ſignabatur.

(*b*) Auguſt. *unde facias eum facere quod mandas*.

(*c*) In Auguſtino, *virtus & ſapientia*: particula & forte excidit a codicibus Proſperi.

(*d*) In edit. Lugd. & Lovan. *formandum eſt*. In Duac. & Colon. *reformandum eſt*. Quod proprius accedere videtur ad illud Auguſtini, *Quia tu, inquit, formaſti, tu reforma: ut fiat in corpore Chriſti, quod ait Apoſtolus, Reformamini in novitate ſenſus veſtri*. Rom. 12. 2. & ad ſequentia S. Proſperi verba.

* Pars altera ſent. 24. ternam. * Non ergo utiliter meditatur legem Dei, qui laborat ut memoria teneat, quod (a) actione non implet.

℣. 78. *Confundantur ſuperbi, quia injuſte iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.*

Quamvis ſæviant ſuperbi, & iniquitatem operentur in ſanctos: charitas tamen piorum non refrigeſcit, & a mandatorum Dei exercitatione non deſinit.

℣. 79. *Convertantur ad me qui timent te, & qui cognoſcunt teſtimonia tua.*

Non eſt quiſquam hominum qui poſſit hoc dicere, præter illum qui cum ſit Deus univerſitatis, naturam ſibi univit humanam: ad quem convertentur timentes Dominum, & cognoſcentes compleri teſtimonia Dei, quæ de illo per Prophetas tanto ante prædicta ſunt.

℣. 80. *Fiat cor meum immaculatum in tuis juſtificationibus: ut non confundar.*

Redit ad vocem corporis, hoc eſt, membrorum ſuorum, quorum cor fit immaculatum per ipſum corporis caput, hoc eſt, per gratiam Dei, Gal. 5. 17. in (b) generationis lavacro, ubi abluta ſunt omnia peccata præterita, in adjutorio ſpiritus, quo concupiſcimus adverſus carnem, ne ejus cupiditate vincamur, (c) in Dominicæ orationis Matth. 6. 12. effectu, qua dicimus, *Dimitte nobis debita noſtra*. Ita donata nobis regeneratione, fuſa precatione, fit cor noſtrum immaculatum, ut non confundamur: quia & ad hoc ad juſtificationes Dei pertinet, quando inter alia ejus mandata Luc. 6. 37. & 38. præcipitur, *Dimittite, & dimittetur vobis; date, dabitur vobis*.

CAPH.

℣. 81. *Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſemper (d) ſperavi.*

Non ait, Defecit ſalutari tuo; ſed, *Defecit in ſalutare tuum*, hoc eſt, ad ſalutare tuum, *anima mea*. Bonus eſt ergo iſte defectus: indicat enim deſiderium boni, nondum quidem adepti, ſed avidiſſime concupiti; quo deſiderio inflammati ſunt omnium temporum ſancti. Quia ſicut numquam defuerunt, qui incarnationi Chriſti adventum deſiderarent: ita poſt quam aſcendit in cælos, non deſunt, qui manifeſtationem ipſius, qua ad judicandos vivos & mortuos venturus eſt, concupiſcant. *Defecit* ergo *in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſuperſperavi*. Hæc enim ſpes promiſſi tui fecit, ut quod nondum video, & vehementer deſiderem, & patienter expectem.

℣. 82. *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, Quando conſolaberis me?*

In oculis interioribus, idem defectus deſiderii ejus ad Dei eloquia, id eſt, promiſſa, tendentis, cui ſperatarum conſolationum longæ ſunt moræ. Quia etiam quod ſubvenienti breve eſt, longum videtur optanti.

Quoniam factus ſum ſicut uter in pruina, juſtificationes tuas non ſum oblitus. ℣. 83.

Per utrem, carnem mortis hujus; per pruinam vero cæleſte beneficium vult intelligi, quo carnales concupiſcentiæ, velut frigore cohibente torpeſcant; & hinc fit ut juſtificationes Dei de memoria non labantur.

Quot ſunt dies ſervi tui, quando facies de perſequentibus me judicium? ℣. 84.

Et in Apocalypſi eſt illa vox Martyrum, & Apoc. 6. 10. Matth. 24. 3. diſcipuli (e) ad Dominum indicari ſibi diem finis expoſcunt. Sed illis patientia indicitur, & iſtis conſtitutio ſecreta non panditur. In his ergo Pſalmi verbis, bene intelligitur hæc ipſa Eccleſiæ inquiſitio prophetata.

Narraverunt mihi iniqui delectationes; ſed non ut lex tua, Domine. ℣. 85.

Fabulas vanarum opinionum, (f) delectabilis eloquii arte compoſitas, ab iniquis ſibi dicit eſſe narratas: ſed nihil ſe in eis utile reperiſſe, ſicut in lege Domini, in qua eſt omnis veritas.

Injuſte perſecuti ſunt me, adjuva me. ℣. 86.

Mendaciorum, inquit, fabulis veritatis mandata præpoſui; & ob hoc *me injuſte perſecuti ſunt* falſitatis amatores. Ergo *adjuva me*, ut poſſim uſque ad mortem pro veritate certare.

Paulo minus conſummaverunt me in terra; ego autem non dereliqui mandata tua. ℣. 87.

Strage Martyrum facta, dum confitentur & prædicant veritatem, quam a te adjutus non deſerui.

Secundum miſericordiam tuam vivifica me; & cuſtodiam teſtimonia oris tui. ℣. 88.

Martyres enim, quia miſericordia Dei adjuti & vivificati ſunt, veritatem, quæ vita eſt, non negantes, pro eadem moriendo, vicerunt.

LAMED.

In æternum, Domine, permanet verbum tuum in cælo. ℣. 89.

Permanet verbum in Angelis cuſtodientibus ſine defectione æternam militiam.

In generatione & generatione veritas tua; fundaſti terram, & permanet. ℣. 90.

Poſt cæleſtem Jeruſalem, reſpexit & filiam ejus Eccleſiam, quæ in hoc mundo converſatur, & dixit, *In generatione & generatione veritas tua*. Hac autem repetitione, vel omnes generationes ſignificavit, a quibus non defuit

(a) Lugd. *ut actio teneat*, forte *lectio*, aut *lectione teneat*. Quam vocem Lovan. Duac. & Colon. in margine notant, tamquam legeretur alicubi, aut legi poſſet pro voce ſequenti *actione*, cum forte melius crederetur reſpondere priori parti *ut lectione teneat*, pro *memoria teneat*, quod habent prædicti codices, conformiter Auguſtini loco, *cum totam legem memoriæ mandaverit*.

(b) Melius forte legeretur, *in regenerationis lavacro*, ut Auguſtinus hoc eodem loco, *per regenerationis lavacrum*: nam & infra Proſper ipſe ait, *donata nobis regeneratione*.

(c) In Auguſtini opere habetur, *per Dominicæ orationis effectum*.

(d) Editiones noſtræ pro lectione diverſa in margine notant, *ſuperſperavi*, quod habet S. Proſper infra, ut vulgata noſtra: &, ait Auguſtinus, *Etiam hic Græcus illud verbum* ([illegible]) *habet: quod quidam noſtri interpretes* ſuperſperavi *transferre maluerunt, quia procul dubio plus futurum eſt, quam dici poteſt*.

(e) Forte, *a Domino*.

(f) Editio Lugd. *delectabiles, eloquii arte compoſitas*.

ſuit veritas Dei ; vel duas intelligi voluit, unam ſcilicet ad Legem & Prophetas ; alteram
1.Cor.3.11. vero ad Evangelium pertinentem, ſupra fundamentum æternum, quod eſt Chriſtus : & terra
Pſ. 101. 1. hæc permanet, quæ tali fundamento conſtabilita non inclinatur in ſæculum ſæculi.

℣. 91. *Ordinatione tua perſeverat dies, quoniam omnia ſerviunt tibi.*

Omnia, ſcilicet, de quibus loquebatur, & quæ ad æternum pertinent diem.

℣. 92. *Niſi quia lex tua meditatio mea eſt, forſitan periſſem in humilitate mea.*

Gal. 5. 6. Lex iſta, fidei eſt quæ per dilectionem operatur : in cujus meditatione permanens, auxilium gratiæ promeretur, ut in tribulationum humilitate non pereat.

℣. 93. *In æternum non obliviſcar juſtificationum tuarum : quoniam in ipſis vivificaſti me.*

Ecce unde factum eſt, ut non periret in humilitate ſua : quoniam unde eſt juſtificatus, inde eſt vivificatus.

℣. 94. *Tuus ſum ego, ſalvum me fac Domine ; quoniam juſtificationes tuas exquiſivi.*

Non voluntates meas exquiſivi, quibus fui meus ; *juſtificationes tuas*, ut eſſem jam tuus.

℣. 95. *Me expectaverunt peccatores, ut perderent me : teſtimonia tua intellexi.*

(a) Non hic morte corporis perire metuebat, quæ erat pro veritate ſubeunda. Expectabant ergo peccatores, ut eis conſentiret ad mala : tunc enim eum perderent. Sed ideo non prævaluerunt, quia teſtimonia Dei intellexit : id eſt, quia veritatem confitens, etiam ſi (b) oppeteret, non periret.

℣. 96. *Omnis conſummationis vidi finem, latum mandatum tuum valde.*

Qui intellexit teſtimonia, & ſcivit ſibi uſque ad mortem pro veritate certandum, non ignoravit omnem exitum piorum quam beatus finis exceperit. Mandatum autem Dei valde latum, charitas intelligenda eſt, qua diligi Deus jubetur & proximus, quo quid eſſe la-
Matth. 22. 40. tius poteſt, cum ibi pendeat tota Lex & Prophetæ ?

MEM.

℣. 97. *Quomodo dilexi legem tuam, Domine, tota die meditatio mea eſt.*

Gal. 5. 6. Sic, inquit, dilexi legem fidei quæ per dilectionem operatur, ut tota die, id eſt, omni tempore, meditatio mea ſit.

℣. 98. *Super inimicos meos ſapere me feciſti mandato tuo, quoniam in æternum mihi eſt.*

Rom. 10. 4. Rom. 3. 24. *Finis Legis Chriſtus* eſt *ad juſtitiam omni credenti*, ut juſtificetur gratis per gratiam ipſius, in quem inimici hujus non crediderunt. Hic autem qui juſtitiam non ſuam quæſivit, ſed quæ ex Deo eſt, quem ſupra inimicos ſuos ſapere Deus fecit, ipſum mandatum ſibi invenit in æternum : quoniam non temporalia pro eo præmia concupivit. Diligentis enim remuneratio eſt ipſe dilectus.

Super omnes docentes me intellexi. ℣. 99.

Super omnes doctores intellexit, quem Pater docuit. Quod ex perſona Verbi difficile Joan. 6. Vide ſent. 349.
intelligitur, niſi quis utcumque capere valeat, id eſſe Filium a Patre doctum eſſe, quod genitum. A quo enim ei eſt eſſe, ab ipſo & ſimul doctum eſſe. Ex perſona vero hominis, ubi formam ſervi accepit, facilius intelligitur a Patre didiciſſe quæ dixit. In qua forma Luc. 2. 42. &c.
puerum putaverunt homines majoris ætatis docendum. Sed ille quem Pater docuit, ulterioris erat intelligentiæ, quam docentes.

Quia teſtimonia tua meditatio mea eſt. Item ℣. 99.

Ideo ſuper omnes docentes ſe intelligebat, quia teſtimonia Dei meditabatur, quæ de ſe prænuntiata ipſe melius noverat, & implebat.

Super ſenes intellexi, quia mandata tua exquiſivi. ℣. 100.

Mandata tua, non mandata hominum : *mandata tua*, non mandata ſeniorum, qui volen- 1.Tim.1.7.
tes eſſe Legis-doctores, non intelligunt neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant.

Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut cuſtodiam verba tua. ℣. 101.

Membrorum eſt vox iſta, non capitis. Non enim ipſe Salvator corporis noſtris ullis concupiſcentiis pulſabatur, ut ei neceſſe eſſet pedes ſuos a via malignæ cupiditatis inhibere. Noſtros ergo motus, noſtros cohibet appetitus, ut in prava itinera noxiis deſideriis non trahamur.

A judiciis tuis non declinavi, quoniam tu legem poſuiſti mihi. ℣. 102.

Perſeveranter, inquit, judiciis tuis credidi ; quia tu mihi legem in corde poſuiſti, tamquam digito tuo ſcribens ; ut eam, non tamquam ſervus ſine amore metuerem, ſed tamquam filius caſto timore diligerem.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & favum ori meo. ℣. 103.

Hæc eſt illa ſuavitas quam Dominus donat, Pſ. 84. 13.
ut terra noſtra det fructum ſuum ; & ut bonum vere bene, id eſt, non mali carnalis formidine, ſed boni ſpiritalis delectatione faciamus.

A mandatis tuis intellexi. ℣. 104.

Spiritalium membrorum Chriſti vox iſta eſt. Hoc enim recte dicit corpus Chriſti in eis, quibus mandata ſervantibus, propter ipſam cuſtodiam mandatorum præbetur uberior doctrina ſapientiæ.

Propterea odio habui omnem viam iniquitatis. Item ℣. 104.

Neceſſe eſt enim ut oderit omnem iniquitatem amor juſtitiæ, qui augetur & inflammatur : ideoque obtemperat Deo, & in mandatis ejus intelligit.

NUN.

Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, & lumen ſemitis meis. ℣. 105.

Verbum hic intelligendum eſt, non illud quod eſt æquale gignenti, & quod eſt verum lumen, Joan. 1. 9.
illuminans omnem hominem ; ſed verbum quod factum

(a) Duac. & Colon. *Non hoc*. Melius Lugd. & Lov. *Non hic*.

(b) Ita Edit. Lugd. ceteris antiquior, & quidem meliori ſenſu, quam ea poſteriores *oporteret*, quod Auguſtini verba ſic exprimunt : *Quia ſcilicet me ſibi non conſentientem etiamſi occiderent, tua martyria confitens non perirent.*

factum eſt ad Prophetas, vel quod prædicatum
eſt per Apoſtolos: verbum ſcilicet Chriſti, de
Rom. 10. 17. quo ſcriptum eſt, *Fides ex auditu, auditus au-*
tem per verbum Chriſti. Nam & verbum pro-
2. Petr. 1. 19. pheticum lucernæ comparans Apoſtolus Petrus,
Habemus, inquit, *certiorem propheticum ſermo-*
nem, cui benefacitis intendentes, velut lucernæ
in obſcuro loco. Quod itaque hic ait, *Lucer-*
na pedibus meis verbum tuum, Domine, & lu-
men ſemitis meis; verbum eſt quod in ſcriptu-
ris ſanctis omnibus continetur. Non itaque
ſermo deitas, ſed ſermo deitatis.

℣. 106. *Juravi, & ſtatui cuſtodire omnia judicia juſtitiæ tuæ.*

Hoc appellavit (a) juramento, quod ſtatuit præter ſacramentum: quia ita debet eſſe mens fixa in cuſtodiendis judiciis juſtitiæ Dei, ut ſit omnino pro (b) juratione quod ſtatuit.

℣. 107. *Humiliatus ſum uſque valde, Domine: vivifica me ſecundum verbum tuum.*

Pro eo quod juravit & ſtatuit cuſtodire judicia juſtitiæ Dei, perſecutionem maximam paſſus eſt: & ne in tanta humiliatione deficeret, vivificari ſe, ſecundum verbum promiſſionis, expoſcit. Quia in nocte tribulationum lucerna eſt pedibus, & lumen ſemitis ipſa promiſſio.

℣. 108. *Voluntaria oris mei fac beneplacita, Domine, & judicia tua doce me.*

Voluntaria oris quæ approbari petit, ſacrificia ſunt laudis, confeſſione charitatis, non timore neceſſitatis oblata. *Judicia* autem Dei doceri ſe cupit, non quia ignorat, ſed ut proficiat.

℣. 109. *Anima mea in manibus* (c) *tuis ſemper; & legem tuam non ſum oblitus.*

Ita dictum, tamquam ad non obliviſcendam legem Dei, memoria ejus illius manibus adjuvetur.

℣. 110. *Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & a mandatis tuis non erravi.*

Unde hoc, niſi quia anima ejus in manibus Dei ſemper eſt?

℣. 111. (d) *Hæreditatem acquiſivi teſtimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei ſunt.*

Ut teſtis, inquit, tuus eſſe cuperem, tu donaſti; & ut pro veritate mori non metuerem, tuæ hæreditatis, tuæ eſt gratiæ: quod mihi donum in æternum eſt, quia non eſt in eo gloria temporalis: propter quod etſi corpore afflictus ſum, tamen corde lætatus ſum.

℣. 112. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.*

℣. 36. Qui dicit, *Inclinavi cor meum*, ipſe jam dixerat, *Inclina cor meum in teſtimonia tua:* ut intelligamus, ſimul hoc eſſe, & divini muneris, & propriæ voluntatis. Faciat autem hoc *propter retributionem:* ut quia juſtificationes Dei dilectione ſectatur, in æternum mereatur habere quod diligit.

SAMECH.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. ℣. 113.
Qui legem Dei diligit, probat ſe in homini- Sent. 21.
bus iniquis id quod contra legem eſt odiſſe,
non homines.

Adjutor meus & ſuſceptor meus es tu; & in verbum tuum ſuperſperavi. ℣. 114.

Adjutor & ſuſceptor, ad mala evadenda.

Declinate a me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei. ℣. 115.

Mandata Dei ſcrutari, niſi quieta mens non Sent. 24.
poteſt. Ut ergo exerceatur hoc ſtudium, abi-
genda ſunt (e) ſtudia malignorum.

Suſcipe me ſecundum eloquium tuum, & vivam; & non confundas me ab expectatione mea. ℣. 116.

Poſcit magis magiſque ſuſcipi a Domino is, qui ſperat intentus, (f) ut tum demum, cum illa adeptus fuerit, ſe ſciat eſſe victurum: quia præſentia morti ſunt ſimiliora, quam vitæ.

Adjuva me, & ſalvus ero, & meditabor in juſtificationibus tuis ſemper. ℣. 117.

Ut vivam, ut non confundar, ut in tuis juſtificationibus ſemper exercear, *Adjuva me*, inquit, *& ſalvus ero:* quia ad promiſſiones tuas, niſi tuo auxilio non venitur.

Ad nihilum deduxiſti omnes diſcedentes a juſtificationibus tuis, quoniam injuſta cogitatio eorum. ℣. 118.

Omnia opera, vel bona, vel mala, a cogitatione procedunt. Qui ergo corde iniquus eſt, ad nihilum deducitur, qui a Dei juſtificationibus injuſta cogitatione diſcedit.

Prævaricatores exiſtimavi omnes peccatores terræ, ideo dilexi teſtimonia tua. ℣. 119.

Cum prævaricator dici non poſſit, niſi qui Rom. 4. 15.
legis mandata tranſgreditur; quæritur, quomo-
do omnes peccatores terræ prævaricatores de-
beant exiſtimari, quorum multos conſtat ſine
lege peccatores? Et invenitur, omnes quidem
gentes, præter populum Iſrael, extra legem
fuiſſe: ſed omnem hominem teneri lege natu-
ræ; ut quod pati non vult, ſciat alii non eſſe
faciendum. Quamvis ergo multo amplius præ-
varicator ſit, qui non ſolum naturalis, ſed et-
iam

(*a*) Apud Auguſtinum, *juramentum.* Editi noſtri, *juramento.*

(*b*) Emendavimus ex Auguſtino, loci ſenſu cogente, cum Editi, ex errore ſine dubio ſcribarum, haberent, *pro ratione.*

(*c*) Ita veteres editiones poſt Auguſtinum, qui obſervat quod: *Nonnulli codices habent, in manibus meis: ſed plures, in tuis: & hoc quidem planum eſt. Juſtorum enim animæ in manu Dei ſunt: in cujus manu ſunt & nos & ſermones noſtri.* Poſteriores mutarunt in *meis.* Sed verſus proxime ſequentis expoſitione revincuntur.

(*d*) Ita legunt Editiones Proſperianæ antiquæ ad unam omnes: recentiores ſcripſerant *hæreditate.* Forte magis quia ſic canitur quotidie ex vulgata noſtra, quam quod vox hæc *hæreditate* magis placuerit Auguſtino hoc ipſo loco. *Nonnulli, Hæreditari interpretati ſunt. Melius ergo duobus verbis inſinuatur integer ſenſus, ſive dicatur, Hæreditate poſſedi, ſive dicatur hæreditate acquiſivi: non hæreditatem, ſed hæreditate.*

(*e*) In ſententiis ex Auguſtino prius eſt, *religioſum exerceatur ſtudium*, tum vero, *abigenda ſunt jurgia malignorum;* *Nam* (ait Auguſtinus hic) *maligni exercent ad facienda mandata, a ſcrutandis autem avocant, non ſolum cum perſequuntur aut litigare nobiſcum volunt, verum etiam cum obſequuntur & honorant*, &c.

(*f*) Auguſtinus dicit: *Poſcit ſe magis magiſque ſuſcipi, & ad illud propter quod tam multa moleſta tolerat perduci: verius ibi ſe, quam in iſtis humanarum rerum ſomniis fidens eſſe victurum.*

iam divinæ tranſgreſſor eſt legis; nullus tamen, niſi tranſgreſſione peccator eſt: quia etiam quem non condemnat littera, arguit conſcientia. Inter hos etiam parvuli congrue deputantur, propter originalis vincula peccati. Quia etiam
Rom. 5. 14. ipſi in ſimilitudine (a) prævaricatoris Adæ, ad illam prævaricationem pertinere monſtran-
Gen. 3. 6. tur, quæ in paradiſo commiſſa eſt. Cum ergo omnes peccaſſent & egerent gloria Dei, nec
Rom. 3. 23. cuiquam in ſua juſtitia ſalus eſſet; reſtabat, ut per gratiam Salvatoris donata a Deo fidei juſtificatio ſubveniret. Unde ait Apoſtolus, *Per*
Ibidem 20. & 21. *Legem cognitio peccati*. Cognitio, non abolitio. *Nunc autem ſine Lege*, inquit, *juſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata per Legem & Prophetas*. Merito igitur adjecit, *Propterea dilexi teſtimonia tua*; tamquam diceret, Quoniam Lex ſive in paradiſo data, ſive naturaliter inſita, ſive litteris promulgata, prævaricatores fecit omnes peccatores terræ: propterea dilexi teſtimonia tua, quæ ſunt in lege tua, de gratia tua.

℣. 120. *Confige clavis a timore tuo carnes meas*.

Quid in his verbis vult intelligi, niſi quod
Gal. 6. 14. ait Apoſtolus, *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?* Et
Gal. 2. 19. iterum, *Chriſto confixus ſum cruci. Vivo autem jam non ego, vivit vero Chriſtus in me*.

Item ℣. 120. *A judiciis enim tuis timui*.

Si jam timuit vel timebat, cur adhuc ut a timore ſuo Deus crucifigeret carnes ejus orabat, niſi quia addi ſibi volebat timorem, qui ſufficeret mortificandis concupiſcentiis, affectibuſque carnalibus? Aliter quoque ita intelligitur, *Confige clavis a timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui*: hoc eſt, a timore tuo caſto, qui permanet in ſæculum ſæculi, carnalia a me deſideria comprimantur, a quibus me judiciorum tuorum formido frænavit. Cum ergo voluntatem tuam facere, & recte vivere non metu pœnæ, ſed juſtitiæ amore deſiderem, da hunc ergo caſtum & liberum timorem, ad quem petendum me tamquam pædagogus Legis ille perduxit, quo *a judiciis tuis timui*.

HAIN.

℣. 121. *Feci judicium & juſtitiam, non tradas me nocentibus me*.

Quiſquis timore Dei caſto crucifixas habet carnes ſuas, & nulla carnali corruptus illecebra facit judicium, opuſque juſtitiæ; orare debet ne adverſantibus tradatur, id eſt, ne timendo perpeti mala, ad facienda mala perſequentibus cedat. A quo enim accipit victoriam, ne concupiſcentiæ voluptate ſuperetur, ab illo etiam robur patientiæ, ne dolore frangatur.

Quoniam de quo dicitur, *Dominus dedit ſuavitatem*; de illo etiam dicitur, *Ab illo eſt patientia mea*. Pſ. 84. 13. Pſal. 61. 6.

Suſcipe ſervum tuum in bonum, ut non calumnientur mihi ſuperbi. ℣. 122.

Id eſt, ne illi impellant ut cadam in malum, tu ſuſcipe in bonum. Illi calumniantur in ſuperbia: tu humilitate defende, ut non mihi noceant calumniæ ſuperborum.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium juſtitiæ tuæ. ℣. 123.

In eloquium juſtitiæ Dei, hoc eſt, in promiſſionem Chriſti defeciſſe dicit oculis cordis ſui: non quia intentio deſiderantis animi victa ſuccubuerit; ſed quia in expectationem gratiæ Dei, toto mentis ardore tranſierit. Juſtitia autem Dei, Chriſtus eſt, qui juſtos facit. 1. Cor. 1. 30.

Fac cum ſervo tuo ſecundum miſericordiam tuam. ℣. 124.

Non utique ſecundum juſtitiam meam.

Juſtificationes tuas doce me. Item ℣. 124.

Illas procul dubio, quibus facit juſtos, (b) non ipſi ſe.

Servus tuus ſum ego. ℣. 125.

Neque enim bene mihi ceſſit, quando eſſe volui liber meus, non ſervus tuus.

Da mihi intellectum, ut diſcam teſtimonia tua. Item ℣. 125.

Nemo tam intelligens, nemo tam doctus eſt, qui hac poſtulatione non egeat. Non enim horum donorum ita ulla augmenta ſufficiunt, ut non ſemper ſuperſit, quod & intelligi deſideretur, & ſciri. Sent. 227.

Tempus faciendi, Domine, diſſipaverunt (c) ſuperbi *legem tuam*. ℣. 126.

Quid eſt, *Diſſipaverunt legem tuam* (d) niſi prævaricationis iniquitate, integritatem ejus non cuſtodierunt? Diſſipata ergo lege, tempus fuit ut per unigenitum Filium Dei, miſericordia mitteretur. *Lex enim ſubintravit, ut abundaret delictum*, quo delicto Lex diſſipata eſt: & opportuno jam tempore Chriſtus advenit, ut *ubi abundavit delictum, ſuperabundaret gratia*. Rom. 5. 20. Ibidem.

Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion. ℣. 127.

Id agit gratia, ut mandata Dei dilectione impleantur, quæ impleri timore non poterant. Diliguntur autem *ſuper aurum & topazion*, id eſt, ſuper ea quæ pretioſa habentur in terra; quando in obſervantia mandatorum, non aliquod temporale præmium quæritur, ſed ipſa juſtitia: quia nihil eſt melius eo bono, quo ipſe homo fit bonus.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar. ℣. 128.

Quia illis rectis, ut etiam ipſe rectus eſſem, dilectione cohærebam.

Omnem viam iniquitatis odio habui. Item ℣. 128.

Unde enim fieri poterat, ut iniquam viam non odiſſet diligens (e) rectum?

(a) Apud Auguſtinum, *prævaricationis*. Editi noſtri omnes, *prævaricatoris*.

(b) Melius apud Auguſtinum, *non ipſi ſe*, quam in Editis noſtris, *non ipſe ſe*.

(c) Hæc vox *ſuperbi*, cum in Auguſtino non addatur, ipſi Scripturæ textui, videtur, ex ipſa verſus expoſitione, irrepſiſſe in textum: ideo diverſo charactere excudendam duximus: cum etiam paulo infra non legatur in Proſpero, ubi repetitur pars iſta verſus ejuſdem.

(d) Editi noſtri, *ſi*, cum ex Auguſtino & ſenſu loci ipſius facile judicetur primam ſyllabam excidiſſe vocis, *niſi*.

(e) Ita Editi noſtri: Auguſtinus habet, *rectam*, ſcilicet viam. Si *rectum* legatur, intellige, mandatum, cum ſupra dixerit, *illis rectis*, ſcilicet mandatis, *cohærebam*.

PE.

℣. 129. *Mirabilia teſtimonia tua, propter hoc ſcrutata eſt ea anima mea.*

Omnia quidem opera Dei, teſtimonia ſunt majeſtatis & bonitatis ejus; nihilque eorum eſt, quod non ſtupendum ſit atque mirandum. Sed (a) multa mirabilia ſunt teſtimonia legis ipſius, quorum utilitas & juſtitia altiſſime latet, cum quæritur, quare data ſit lex quæ vi- Gal. 3. 21.
Rom. 3. 20. vificare non poſſit, & ex qua non juſtificaretur omnis caro coram Deo. Merito ergo hanc altitudinem ſcrutatus eſt, qui intellexit, per
Rom. 3. Legis difficultates id egiſſe miſericordiam Dei, ut qui legem implere non poterant, converterentur ad gratiam: (b) ſed divina ope apprehenderent quod propriis viribus aſſequi non valebant.

℣. 130. *Manifeſtatio verborum tuorum illuminat, & intelligere facit parvulos.*

Scrutando hoc intellexit hic parvulus, quod & Apoſtolus Paulus, ideo datam legem quæ
Gal. 3. 22. vivificare non poſſet, quia *concluſit Scriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus*. Hujus ergo myſterii manifeſtatio *illuminat, & intelligere facit parvulos*. Non enim hoc ſecretum gratiæ, niſi humilibus infirmiſque reſeratur; qui confugientes ad adjutorium Dei, viribus ſuis ſe juſtificari non poſſe profitentur.

℣. 131. *Os meum aperui, & (c) abſtraxi ſpiritum, quoniam mandata tua deſiderabam:*

Deſiderabat mandata divina ut faceret. Sed non erat unde faceret infirmus fortia, parvulus magna. Aperuit os, confitens quod facere per ſe ipſe non poſſet.

℣. 132. *Reſpice in me, & miſerere mei, ſecundum judicium diligentium nomen tuum.*

Id eſt, ſecundum judicium quod in eos feci-
1. Joan. 4. 19. ſti qui diligunt nomen tuum: quoniam, ut diligerent te, prius dilexiſti eos.

℣. 133. *Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis injuſtitia.*

Quid orat, (d) niſi ut Dei præcepta, quæ imponit jubendo, impleri faciat adjuvando?

℣. 134. *Redime me a calumniis hominum, & cuſtodiam mandata tua.*

Tu, inquit, age infuſo Spiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant, & a tuis mandatis, ad ſua (e) male facta traducant. Si enim me hoc modo redemeris, ut mihi inter perſecutiones calumniantium conſtantiam dones atque patientiam, cuſtodiam mandata tua.

℣. 135. *Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum, & doce me juſtificationes tuas.*

Præſentiam, inquit, tuam ſubveniendo & opitulando manifeſta: & ita me juſtificationes tuas doce, ut mihi eas didiciſſe, feciſſe ſit.

Exitus aquarum deſcenderunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam. ℣. 136.

Deſcenſio oculorum per effuſionem lacrymarum, humilitatem indicat pœnitentis. Cur autem non cuſtodita lege ſic fletur, niſi ut impleretur gratia, quæ confitentis delet iniquitatem, & credentis adjuvat voluntatem?

TZADE.

Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum. ℣. 137.

Mandaſti juſtitiam teſtimonia tua, & veritatem tuam nimis. ℣. 138.

Idem affectus pœnitentiæ perſeverat, reddens rationem, cur multum flere debuerit: quia niſi ipſe ſe condemnaret, rectiſſime plecteretur. Magna eſt ergo in utroque juſtitia Dei, rectumque judicium, quo & pœna peccatori decernitur, & pœnitenti juſtificatio non negatur.

(f) *Tabefecit me zelus domus tuæ; quia obliti ſunt verba tua inimici mei.* ℣. 139.

Zelus ille, amoris eſt, non livoris. Sancta enim æmulatione inimicos ſuos vult eſſe correctos, dolens & tabeſcens quod obliti ſint verborum Dei.

Ignitum verbum tuum valde, & ſervus tuus dilexit illud. ℣. 140.

Diligens divinum eloquium, ea charitate fervebat, ut ad amorem Dei etiam inimicos ſuos vellet accendi.

Junior ego ſum & contemptus, juſtificationes tuas non ſum oblitus. ℣. 141.

Bene hic duorum populorum intelligitur ſi- Gen. 25. 22. & 23.
gnificatio, qui etiam in Rebeccæ utero lucta- Rom. 9. 12.
bantur, quando *non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, Major ſerviet minori*. Contem- 1. Cor. 1. 28.
ptum ergo ſe dicit hic junior: & ideo factus eſt major, quia *ignobilia & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt tamquam ſint, ut quæ ſunt evacuentur*: id eſt, ut ſuperbi deſtruantur, & humiles juſtificentur.

Juſtitia tua juſtitia in æternum, & lex tua veritas. ℣. 142.

Quomodo enim non veritas lex, per quam Rom. 3. 20. & 21.
cognitio peccati, & quæ teſtimonium perhibet juſtitiæ Dei?

Tribulatio & neceſſitas invenerunt me, mandata autem tua meditatio mea eſt. ℣. 143.

Sævitia inimicorum infert huic juniori tribulationem, ſed non adimit charitatem. Meditatio enim ipſius mandata ſunt Dei, ex quibus his qui eum oderunt, dilectionem rependit.

Juſtitia teſtimonia tua in æternum, intellectum da mihi, & vivam. ℣. 144.

Intellectum poſcit junior hic, qui ſupra ſenio-

(a) Suſpicamur legendum, *multo mirabiliora*, pro eo quod Editi omnes ſcriptum tenent *multa mirabilia*.

(b) Editi Lov. Duac. & Colon. in ora libri notant aliter legi, *& divina ope*.

(c) Auguſtinus legit *adtraxi*, exponitque, *adtraxit unde faceret*, ſcilicet, mandata divina. Unde vix dubitamus, erratum eſſe in Editis Proſperianis, cum legunt *abſtraxi*.

(d) In Auguſtino, *niſi ut præcepta, quæ Deus imponit* &c.

(e) Auguſt. *mala facta*. Editi noſtri, *male facta*.

(f) Sic legunt Lugdun. Lovan. & Duac. Colon. vero, *Tabeſcit me*, Auguſtinus autem cum legiſſet. *Tabefecit me zelus meus*; addit, *Vel ut alii codices habent, zelus tuus. Habent nonnulli etiam, zelus domus tuæ: & non Tabefecit me, ſed comedit me. Quod ex alio Pſalmo, quantum mihi videtur, putatum eſt emendandum, ubi ſcriptum eſt, Zelus domus tuæ comedit me*. Pſal. 68. 18.

niores ſe intellexit, In tribulatione, in neceſſitate: ut intelligat quam ſit contemnendum, (a) quod ei auferri poteſt, qui propter æternam juſtitiam Dei temporalia negligens, vitam ſperat æternam.

KOPH.

℣. 145. *Clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine, juſtificationes tuas exquiram.*

Clamor cordis, eſt ſilenti ſono vocis, magna cogitationis intentio: qua ad hoc iſte toto corde clamavit, & hoc ſibi deſideravit a Domino exaudiente præſtari, ut juſtificationes ejus exquirat; quas non ſolum ſcientia comprehendat, ſed etiam opere exerceat.

℣. 146. *Clamavi ad te, ſalvum me fac, & cuſtodiam teſtimonia tua.*

Salus animæ facit ut pro cuſtodiendis teſtimoniis Dei, vita corporis contemnatur: & ſi hoc flagitat extrema tentatio, ut uſque ad mortem pro veritate certetur.

℣. 147. *Præveni intempeſta nocte, & clamavi, & in verbis tuis ſperavi.*

Nox intempeſta tempus eſt noctis mediæ, rebus quæ per diem aguntur, incongruum. Quo ſignificatur quoddam obſtaculum præſentis ſæculi, quod in comparatione futuri ſæculi nox vocatur; & quo promiſſiones Dei, donec æternæ lucis veniat manifeſtatio, differuntur. In hoc ergo tempore intempeſtæ noctis clamat ad Dominum, tempus retributionis deſiderio ſuo prævenit, qui promiſſa Dei vigilanter expoſcit. Quod etiam ad illa referri tempora poteſt, qui-
Gen. 12. 3. bus Eccleſia propheticis vocibus Chriſti poſtula-
& 22. 18. bat adventum, & ſperabat implendum, ut in ſemine Abrahæ benedicerentur omnes gentes.

℣. 148. *Prævenerunt (b) oculi mei ad matutinum, ut meditarer eloquia tua.*

Matutinum factum eſt Eccleſiæ, quando qui
Iſai. 9. 2. ſedebant in tenebris & in umbra mortis, lux orta eſt eis. Quod matutinum ſpes credentium præbebat. Et meditabatur eloquia Dei, quæ in Lege ac Prophetis, hanc lucem prænunciabant.

℣. 149. *Vocem meam exaudi, Domine, ſecundum miſericordiam tuam, & ſecundum judicium tuum vivifica me.*

Prius enim Deus ſecundum miſericordiam aufert a peccatoribus pœnam, eiſque poſtea juſtis ſecundum judicium dabit vitam. Quia non fru-
Pſ. 100. 1. ſtra illi hoc ordine dicitur, *Miſericordiam & judicium cantabo tibi, Domine.*

℣. 150. *Appropinquaverunt perſequentes me (c) iniquitate, a lege autem tua longe facti ſunt.*

Vid. app. Tunc appropinquant qui perſequuntur, quando uſque ad carnem cruciandam perimendamve (d) perveniunt. Sed quanto viciniores ſunt perſequendis iſtis, tanto longinquiores ſunt a lege juſtitiæ.

℣. 151. *Prope es tu Domine, & omnes viæ tuæ veritas.*

Etiam in tribulationibus ſuis, quod eas non immerito patiantur, Deo tribuere veritatem, ſanctorum eſt uſitata confeſſio. Sed quæri poteſt, quomodo hoc dictum ſit, *Omnes viæ tuæ*
veritas; cum in alio Pſalmo legatur, *Univerſæ* Pſ. 24. 10. Sent. c. 26.
viæ Domini miſericordia & veritas. Si ergo omnes homines conſideremus, quorum alii miſericordia liberantur, alii a veritate damnantur, *Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas*. Si autem ſolos ſanctos intueamur, non diſcernuntur hæ viæ. Individua enim ibi eſt & a miſericordia veritas, & a veritate miſericordia: quia beatitudo ſanctorum eſt & de munere miſericordiæ, & de retributione juſtitiæ.

℣. 152. *Ab initio cognovi de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea.*

Quæ ſunt iſta teſtimonia, niſi quibus teſtatus eſt Deus, daturum ſe regnum ſuis filiis ſempiternum? Et ideo ipſa teſtimonia in æternum
fundata; quia id quod promiſit, æternum eſt, 1. Cor. 3. 11.
quia fundamentum promiſſionis eſt Chriſtus, in quo hujus ſpei teſtimonia vera ſunt: quæ hic *ab initio* cognoviſſe ſe dicit, quia verbis Eccleſiæ loquitur, quæ ab initio humani generis exorta, nullis generationibus defuit.

RESCH.

℣. 153. *Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.*

Vox iſta totius Eccleſiæ eſt, & omnium membrorum corporis Chriſti. Hoc autem loco, ubi ad liberandam humilitatem Dominus invocatur, nullam Dei legem convenientius intelli-
gimus, quam illam qua immobiliter fixum eſt, Luc. 14. 11.
ut omnis qui ſe exaltat humilietur, & omnis & 18. 14.
qui ſe humiliat exaltetur. Superbus ergo malis, ut humilietur, innectitur; humilis a malis, ut exaltetur, eripitur.

℣. 154. *Judica judicium meum, & redime me, propter eloquium tuum vivifica me.*

Ejuſdem ſenſus repetitio eſt: hoc eſt enim, *Judica judicium meum*, quod, *Vide humilitatem meam*; & hoc eſt, *redime me*, quod, *eripe me*. Nec aliud ſonat, *propter eloquium tuum*, quam illud, *quia legem tuam non ſum oblitus*. Tantumdem eſt, vivificari humilem, quantum & exaltari, quia ſanctorum exaltatio vita æterna eſt.

℣. 155. *Longe a peccatoribus ſalus; quia juſtificationes tuas non exquiſierunt.*

Longe eſt a ſuperbis ſalus, quia non exquiſierunt gratiam tuam, quæ ſola juſtificat; & non de te tibi, ſed de ſe ſibi placere voluerunt.

℣. 156. *Miſerationes tuæ multæ Domine.*

Etiam hoc, inquit, quod exquirimus juſtificationes tuas, pertinet ad miſerationes tuas.

(a) Lugd. editio, *quod &*. Lovan. Duac. & Colon. ut in Auguſtino *quod ei*.

(b) Hæc duo, *oculi mei*, quæ in Editis noſtris deſiderantur, ſuppleri debere probat quod habeantur tum in Auguſtino, tum in textu Scripturæ, & ſine his non pateat quo referatur verbum numeri pluralis *prævenerunt*.

(c) Vulgata noſtra, *iniquitati*. At Auguſtinus, ut Editi Proſperiani *iniquitate*: ſubditque, *vel ſicut nonnulli codices habent, inique*.

(d) Editi in textu *pereunt*. Ex quibus Duac. & Colon. in margine *perveniunt*. Quod cum legatur in Auguſtino, ſenſui etiam neceſſarium videtur.

Item ℣. 156. *Secundum judicium tuum vivifica me.*

Novi enim quia & judicium tuum ſine miſeratione non erit ſuper me.

℣. 157. *Multi perſequentes me, & tribulantes me; a teſtimoniis tuis non declinavi.*

Vox illa eſt Eccleſiæ in Martyribus ſuis, qui inrer tormenta & multiplicata ſupplicia, perſequentibus non ceſſerunt, & quorum exemplis glorioſiſſimis totus mundus illuſtris eſt: qui tamen victoriam ſuam non ſibi, ſed Deo tribuunt,
Pſal. 123. 2. dicentes in alio Pſalmo, *Niſi quod Dominus erat in nobis, forſitan vivos degluiiſſent nos.*

℣. 158. *Vidi* (a) *non ſervantes pactum, & tabeſcebam.*

Qui ſunt qui pactum non ſervaverunt, niſi qui tribulationes multorum perſequentium non ferentes, a Dei reſtimoniis declinaverunt? Hoc ergo, inquit, cum viderem, rabeſcebam, dolens eos a tanta gloria deciduſſe.

Item ℣. 158. *Quia eloquia tua non cuſtodierunt.*

Hoc erat pactum (b) non perſeverare, promiſſa Dei perdere.

℣. 159. *Vide quoniam mandata tua dilexi.*

Ipſa eſt fructuoſa tolerantia, quæ ſævitiam perſequentium dilectione ſuſcipit mandatorum.

Item ℣. 159. *Domine, in tua miſericordia vivifica me.*

Cujus miſericordia obtinuit palmam, ejus miſericordia poſcit & vitam.

℣. 160. *Principium verborum tuorum veritas, in æternum omnia judicia juſtitiæ tuæ.*

Judicia juſtitiæ Dei ſunt, quibus pronuntiatur in æternum vita juſto, pœna impio.

SCIN.

℣. 161. *Principes perſecuti ſunt me gratis, & a verbis tuis formidavit cor meum.*

Terreni reges Eccleſiam Chriſti gratis perſecuti ſunt, quia nullam cauſſam perſecutionis habuerunt; cum eos Chriſtiani in nullo læderent, & ipſi Chriſtianis negationem veritatis extorquere non poſſent. Habuerunt ergo verba minacia, intulerunt ſæva ſupplicia: ſed me tua
Matth. 10. 28. potius verba terruerunt, *Nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſtea non habent quid faciant: ſed eum timete, qui habet poteſtatem & corpus & animam perdere in gehennam.* Ab his ergo verbis formidavit cor meum: & ſperans in æternum præmium, contempſi temporale ſupplicium.

℣. 162. *Exultabo ego ſuper eloquia tua; ſicut qui invenit ſpolia multa.*

Per ipſa verba vicit, quibus formidavit. Victis enim ſpolia detrahuntur: & multa ſpolia capta ſunt, quando etiam per ſe cuſtodes plurimi admirati patientiam Martyrum, in eum in quem ſævierant, crediderunt.

℣. 163. *Injuſtitiam odio habui, & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi.*

Lex, eloquia ſunt Dei, quæ ſic timuit, ut amaret: conſequens enim erat ut diligeret juſtitiam, qui oderat pravitatem. Timor ergo ille verborum Dei a quibus formidavit, non fuit a charitate diſſentiens, ſed metuens ab eo quod amabat, (c) avelli.

Septies in die laudem dixi tibi, ſuper judicia juſtitiæ tuæ. ℣. 164.

Quod ait *Septies*, ſignificat ſemper. Hoc enim numero omnes explicantur dies, & tempora univerſa volvuntur. Eccleſia ergo nullis perſecutionibus ſuperata, in iſto tribulationum die, ſemper patientiæ & perſeverantiæ ſuæ laudat auctorem: quia cum tempus eſſet ut judi- 1. Petr. 4. 17.
cium inciperet a domo Dei, in omnibus tentationibus atque preſſuris, (d) non infirmitate, ſed coronis martyrum gloriata eſt.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt eis ſcandalum. ℣. 165.

Ipſa lex diligentibus ſe ſcandalum non eſt? an diligentibus eam nullum eſt undecumque ſcandalum? Sed utrumque recte intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea non intelligit honorat, & in profunditate quam non penetrat, magnum aliquid ac myſticum latere non dubitat. Et item qui Dei legem diligit, ſi eam non ex mutabilibus hominum moribus pendit, nullum ſcandalum patitur: quia etiamſi bonæ profeſſionis homines propoſitum ſuum deſerant, legis tamen juſtitia perſeverat.

Expectabam ſalutare tuum, Domine, & mandata tua dilexi. ℣. 166.

Omnes quidem ſancti, ante Incarnationem Chriſti, ejuſdem ſemper expectaverunt redemptionem. Sed poteſt hæc prophetia etiam eorum convenire perſonæ, qui ex quo revelata gratia Evangelium prædicatur, diligentes mandata Chriſti, adventum ejus expectant: ut cum Coloſſ. 3. 4.
Chriſtus apparuerit, vita noſtra, tunc & nos cum ipſo appareamus in gloria.

Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea valde. ℣. 167.

Cuſtodiuntur Dei teſtimonia, dum non negantur. Sed quia pro teſtimoniis Dei, etiam flammis concremari, ſine charitate non prodeſt,
ideo addidit, *& dilexit ea valde.* 1. Cor. 13. 3.

Cuſtodivi mandata tua & teſtimonia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo Domine. ℣. 168.

Plerumque, dum mandata Dei cuſtodiuntur, fiunt inimici qui eadem mandata contemnunt: & neceſſarium eſt ut tunc pro teſtimoniis Dei fortiter ſtetur. Quod hic ideo feciſſe ſe dicit; quia omnes viæ ejus in Domini conſpectu fue-
runt: tamquam diceret, Si avertiſſes a me fa- Pſ. 29. 8.
ciem tuam, Domine, conturbatus fuiſſem, nec tua mandata, nec teſtimonia cuſtodiſſem: nunc autem ideo utraque ſervavi, quia vias meas conſpectus tui lumine direxiſti.

TAU.

(*a*) S. Auguſtinus ita legerat, *Vidi inſenſatos*. Sed obſervat quod *alii codices habent*, *Vidi non ſervantes pactum*, *& hoc plures habent*.

(*b*) Fortaſſe, *non ſervare*.

(*c*) Editi ſimplici verbo *velli*. Margini appoſuerant *avelli*. Duac. & Colon. Reſpicit autem ſine dubio quod pro exemplo Auguſtinus poſuerat, *ſic pudica conjux virum & timet, ne ab illo deſeratur, & amat, ut fruatur.*

(*d*) Ita Editi noſtri omnes. Qui licet ſenſum aliquem exhibeant, tamen non dubitamus melius legi in Auguſtino ipſo. *Non infirmata, ſed coronis Martyrum glorificata eſt.* Nec difficile fuit vocem *infirmata* mutari a ſcriba in aliam *infirmitate*.

TAU.

ỳ. 169. *Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo, Domine, ſecundum eloquium tuum da mihi intellectum.*

Appropinquat oratio, quæ recipitur: quoniam, *Prope eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde*: & dat intellectum, ſecundum promiſſum ſuum, qui ait, *Intellectum dabo tibi.* (Pſ. 33. 19. Pſ. 31. 8.)

ỳ. 170. *Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo Domine, ſecundum eloquium tuum eripe me.*

Repetivit quodammodo quod petivit. Nam qui & intellectum accipit eripitur, ne non intelligens ſubruatur.

ỳ. 171. *Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me juſtificationes tuas.*

Laudabo, inquit, Dominum, & gloriabor in te, cum docueris me illa doctrina tua, qua quod jubes fieri, auxiliaris ut fiat.

ỳ. 172. *Pronunciavit lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua* (a) *juſtitia.*

1. Cor. 3. 7. Spondet ſe prædicatorem futurum eloquiorum Dei: quia etſi Deus dat incrementum, tamen a miniſtris verbi, & plantandum eſt, & rigandum.

ỳ. 173. *Fiat manus tua ut ſalvum me faciat, quia mandata tua elegi.*

Ut pronuntiarem eloquia tua, *mandata tua elegi*, & conſtantem me fecit dilectio veritatis. *Fiat ergo manus tua, ut ſalvum me* de manu *faciat* aliena: non ita, ut carnem perſecutor non perimat; ſed ita, ut animam tormenta non vincant.

ỳ. 174. *Concupivi ſalutare tuum, Domine, & lex tua meditatio mea eſt.*

Salutare Chriſtus haud dubium eſt, & ipſum ſe concupiſſe, juſti antiqui veraciſſime confitentur. Ipſum concupivit Eccleſia venturum de viſceribus matris, ipſum concupiſcit Eccleſia venturum a dextera Patris. Legis autem meditatio nutrit & firmat hoc deſiderium, dum teſtimoniis ſuis pronuntiat Chriſtum.

ỳ. 175. (b) *Vivet anima mea, & laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me.*

Illa ſunt hæc judicia, quæ & tempus erat ut inciperent a domo Domini. Sed his Eccleſia ſemper adjuta eſt: quia Deo dante victoriam, paſſionibus ſuis crevit. (1. Pet. 4. 17.)

ỳ. 176. *Erravi ſicut ovis quæ periit: quære ſervum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.*

Matth. 18. 12. Hæc eſt ovis propter quam paſtor ejus nonaginta novem dimiſit in montibus, & eam quærens, Judaicis laceratus eſt vepribus, (c) verberibus. Sed ex parte inventa, adhuc quæritur. Ex ea namque parte qua iſte dicit, *Mandata tua non ſum oblitus*, inventa eſt; ſed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per ſui paſtoris ſanguinem fuſum atque diſperſum, in omnibus gentibus invenitur. (Luc. 15. 4.)

PSALMUS CXIX.

PRænotatio tituli, *Canticum graduum* indicat inchoari. Nomine vero *graduum* ſignificatur aſcenſio, qua proficientes quique a temporalibus ad æterna, a terrenis ad cæleſtia provehuntur. Iidem autem gradus & aſcenſionum ſunt & deſcenſionum: non quia deficient qui profecerant; ſed quoniam *qui ſe humiliat, exaltabitur*; & præcipua ſublimium virtus eſt, compati cum infirmis, & ad eos qui inſipientes ſunt, hoc eſt, & ad parvulos inclinari: ut omnes quæ ſurſum ſunt ſapiant, & frater fratrem adjuvans exaltetur. Habent enim omnes fideles formam deſcenſionis ipſum Dominum Jeſum Chriſtum, qui manens in gloria ſua qua æqualis eſt Patri, naturam & ſimilitudinem ſervi recepit: ut quibus gradibus ad noſtra ima deſcendit, ipſis polleamus ad ejus ſumma conſcendere. (Luc. 14. 11. Rom. 12. 1. Coloſſ. 3. 2. Prov. 18. 19.)

ỳ. 1. *Ad te, Domine, cum tribularer clamavi, & exaudiſti me.*

OMnis cogitans ingredi viam Domini, & in mandatis ambulare divinis, neceſſe eſt ut multis tribulationibus incipiat laborare; cui nihil eſt utilius quam ejus auxilium ad quem tendit, expetere, qui ait, *Sine me nihil poteſtis facere.* (1. Tim. 3. 12. Joan. 15. 5.)

ỳ. 2. *Domine, libera animam meam a labiis iniquis, & a lingua doloſa.*

Religioſæ voluntati, & piam vitam agere diſponenti, amatores hujus ſæculi contradicunt, & doloſis verbis ſanctum propoſitum cupiunt deterrere: quorum iniqua labia difficillimum eſt evadere, dum per quemdam affectum videntur conſulere, & ab aſpero labore tamquam parcendo revocare: ut videatur piæ eſſe ſollicitudinis, quod eſt nocentiſſimæ ſuaſionis.

ỳ. 3. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?*

Vis, inquit, virtutum gradus ſcandere? vis doloſæ linguæ officia fraudulenta ſuperare? Dic quid auxilii concupiſcas, aut ſi capax es eruditionis ſupernæ, eo ipſo quo utilia poſcis, aſcendas.

ỳ. 4. *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis.*

Sagittæ acutæ, verba ſunt Dei: quæ cum animos fidelium penetrant, inflammant corda, non ſauciant. Ut autem mens ſuperno amore transfixa ab omni contraria cupiditate ſit libera; ſpiritalium carbonum petitur ignita purgatio, per quam noxiorum germinum congregatione vaſtata, fiat in homine ſalutifera deſolatio, ſi interiora ejus vacua ſunt ab hoſpitalitate vitiorum.

ỳ. 5. *Heu me, quia incolatus meus prolongatus eſt, habitavi cum habitantibus Cedar.*

Gemitus iſte totius Eccleſiæ eſt, omniumque ſanctorum, qui per fidem ſpeculantes ſupernæ patriæ

(a) Apud Auguſt. *judicia.*
(b) In Auguſtino & recentioribus codicibus Proſperi, *Vivet*. Editi veteres omnes, *Vivit.*
(c) Editiones poſteriores addiderant conjunctivam particulam *&*, quæ ab antiquioribus abeſt. Nam *vepribus, verberibus*, eſt quaſi diceret *vepribus, id eſt, verberibus.*

patriæ bona, inter (a) longinqua peregrinationis adverſa ſuſpirant: quia ſpiritales cum carnalibus habitant, & ad cœleſtia proficientibus
Gal. 4. 22. moleſti ſunt terrena ſectantes. Unde & ſecundum Apoſtolum, in duo genera dividitur unum ſemen Abraham: & alii ſunt pertinentes ad Iſmael filium ancillæ, alii ad Iſaac filium liberæ. Tabernacula autem Iſmael, appellata ſunt Cedar, ut intelligantur non eſſe in lumine, qui non ſunt in hæreditate.

℣. 6. *Multum peregrinata eſt anima mea.*

Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dixit peregrinari. Corpus enim abſentatur loco, anima peregrinatur affectu. Et ideo cavendum eſt, ne longe ſimus ab illo, cui appropinquare debemus mentis aſcenſu.

℣. 7. *Cum eis qui oderant pacem, eram pacificus; cum loquebar illis, impugnabant me gratis.*

Chriſtiana perfectio eſt pacificum eſſe etiam
Sent. 39. cum pacis inimicis, ſpe correctionis, non conſenſu malignitatis. Ut ſi nec exemplum, nec cohortationem ſequuntur: cauſſas tamen non habeant, propter quas odiſſe nos debeant.

PSALMUS CXX.

Levavi oculos meos ad montes, unde veniet
℣. 1. *auxilium mihi.*
℣. 2. *Auxilium meum a Domino, qui fecit cœlum & terram.*

INgreſſus viam virtutum, in qua ſunt gradus aſcenſionum ad montes, id eſt, ad ſublimes quoſque ſanctorum, oculos cordis attollit, & per ipſos Dei poſcit auxilium qui fecit cœlum & terram. Terram ſcilicet, de qua cupit ſurgere: & cœlum, quo optat aſcendere. *Quis*
Pſal. 112. 5. & 6. enim *ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, & humilia reſpicit?*

Non det in commotionem pedem tuum, neque
℣. 3. *dormitet qui cuſtodit te.*

Ipſa ſibi fidelis anima ex Dei inſpiratione reſpondet, & deſiderantem profectus contra ſuperbiam munit, quæ & angelo & homini prima fuit cauſſa labendi. Det igitur tibi cuſtos tuus perſeverantiam humilitatis, ne ulla elatione movearis: ne cum tu non habueris vigilantiam ſtandi, protegens te dormitare videatur.

Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui
℣. 4. *cuſtodit Iſrael.*

Si vis, inquit, habere cuſtodem non dormitantem, eſto Iſrael, id eſt, videns Deum. Vide igitur Deum primo per fidem, ut poſtea poſſis videre per ſpeciem. Sicut enim Moyſi di-
2. Cor. 5. 7. Exod. 33. 20. & 23. ctum eſt a Domino, *Non poteris videre faciem meam, poſteriora mea videbis*: ita & tu vide quæ poſteriora ſunt, ut poſſis videre quæ prima ſunt. Prima autem ſunt, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*: poſterio-
Joan. 1. 1. ra ſunt, *Et Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*. Unde quia hac fide corda mun-
Ibid. 14. Act. 15. 9. Matth. 5. 8. dantur, *Beati mundo corde, quia ipſi Deum videbunt.*

Dominus cuſtodit te, Dominus protectio tua, ſuper manum dexteræ tuæ. ℣. 5.

Frequens inſinuatio inculcat auditui quod principaliter in Dei protectione fidendum eſt. Dextera autem eſt hominis, amor Dei, & eorum quæ Deo ſociant appetitus: & hujus dexteræ manus eſt, poteſtas quam dedit Deus credentibus, ut poſſint eſſe filii Dei, abſtinentes a ſini- Joan. 1. 12.
ſtris, & dextris inhærentes. Unde per omnia in Domino confidendum eſt, in Domino gloriandum: quia poſſibilitatem in dextris proficienter perſeverandi ipſe dedit, ipſe cuſtodit.

Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem. ℣. 6.

In Sole ſignificatur Chriſtus lumen verum: & Luna ſignificatur Eccleſia illuminatione lux facta. Quia ergo omne ſcandalum, quo homo aut infirmatur, aut uritur, ex duabus naſcitur cauſſis; cum aut in confeſſione deitatis erratur, aut ab Eccleſiæ unitate diſceditur, hoc præſtat protectio Dei, ut in fide & charitate, quæ ipſius dona ſunt, nulla tentatione ſuperemur.

Dominus cuſtodit te ab omni malo, cuſtodiat ℣. 7.
animam tuam Dominus.

Dominus cuſtodiat introitum tuum, & exi- ℣. 8.
tum tuum, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.

Cuſtodit Dominus ab omni malo, non ut ni- Sent. 30.
hil patiamur adverſi, ſed ut (b) in ipſis adverſitatibus anima non lædatur. Cum enim tentatio adeſt, fit quidam in id quod impugnat introitus; & cum bono fine, id eſt, ſine vulnere animæ, tentatio conſummatur, ad æternam requiem de profundo tentationis exitur. Sicut Apoſtolus dicit, *Fidelis Deus, qui non permittit* 1. Cor. 10. 13.
vos tentari ſupra id quod poteſtis ferre, ſed faciet cum tentatione etiam exitum, ut poſſitis ſuſtinere.

PSALMUS CXXI.

Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in ℣. 1.
domum Domini ibimus.

OMnis homo fide illuminatus, & promiſſionum Dei cupidus, merito exultat & gaudet in his quæ a Prophetis dicta, quæque ab Apoſtolis prædicata, & utriuſque Teſtamenti paginis declarata ſunt, de vocatione Dei, quæ diligentibus Dominum & proximum, æternum domus Dei ſpondet habitaculum.

Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis, Je- ℣. 2.
ruſalem.

Non in iſta Jeruſalem quæ occidit Prophetas, Matt. 23. 37.
& lapidavit ad ſe miſſos, quæ ob impietates multas ſtare non potuit, ſed in illa cœleſti Je-
ruſalem, quæ eſt ſanctorum omnium mater, fi- Galat. 4. 6.
lii ipſius ſe ſtare lætantur. Qui licet in via ſint, & adhuc illo tendant: ita tamen quaſi pervenerint gaudent, quia de adipiſcendis fides firma non dubitat.

Jeruſalem quæ ædificatur ut civitas. ℣. 3.

In

(a) Legendum ſuſpicamur, *longinquæ peregrinationis*, cum ſcribat Auguſtinus, *Multum a te receſſi, peregrinatio mea longinqua facta eſt*. Ad quæ verba reſpexiſſe arbitramur S. Proſperum hoc loco.

(b) Editio Colon. & poſteriores, *in ipſis adverſitatibus*. In ceteris & in libro Sententiarum omittitur præpoſitio *in*.

In illius, inquit, atriis Jeruſalem, fidei noſtræ firmitas ſtabat, quæ non mole ſaxorum, ſed virtutum ſoliditate conſurgit, & ſanctorum ſocietate, quæ numquam diſſolvetur, extruitur.

Item ℣. 3. *Cujus participatio ejus in idipſum.*

Patuit quod de æternæ ædificatione Jeruſalem, nihil deberet carnale ſentiri: quandoquidem *participatio ejus*, id eſt connexio, *in idipſum* eſt. Quid autem eſt *in idipſum*, niſi quod vere & ſempiterne eſt? Neque ulla varietate mutatur deitas, ſcilicet Trinitatis, quæ numquam non fuit quod eſt, nihil diſſimilitudinis recipiens, nihil inæqualitatis admittens: cui per Incarnationem Verbi unitur humana natura; ut liberata a commutationibus temporalibus, incommutabili æternitate potiatur.

℣. 4. *Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus Domini: teſtimonium Iſrael, ad confitendum nomen Domini.*

Aſcendiſſe dicuntur ad æternam Jeruſalem *tribus*, id eſt, populi per ſuas familias diſtributi. Sed de toto pars intelligenda eſt: quia in omni genere hominum alii juſti, alii inveniuntur injuſti; nec omnes aut perſecutores ſunt, aut diſcipuli veritatis. Ad concordiam itaque cæleſtis Jeruſalem non aſcendunt, niſi *tribus Domini*, quibus teſtimonium fides perhibet, quod ſint Iſrael, id eſt, videns Deum, & ſine ſimulationis
Sent. eſt 11. dolo donum gratiæ præferentes. Ille enim vere aſcendit, qui confitetur non proprii operis, ſed divini eſſe muneris, quod aſcendit.

℣. 5. *Quia illic ſederunt ſedes in judicio, ſedes ſuper domum David.*

Sublimiores quique ſanctorum throni ſunt Dei, ſicut ſcriptum eſt, *Anima juſti thronus ſapientiæ eſt*. Et dicit Apoſtolis ſuis Dominus,
Matth. 19. 28. *Sedebitis ſuper duodecim ſedes, judicantes duodecim tribus Iſrael*. Tota ergo domus David, id eſt, tota Eccleſia, quæ in Chriſto ſemen David, & ſemen Abraham, veniet in judicium: cum & ipſi qui ſedebunt, ſedes erunt Dei; & per examen judicantium, omnes dilectores Dei & proximi, in unitatem aſſumentur corporis Chriſti.

℣. 6. *Rogate quæ ad pacem ſunt Jeruſalem & abundantia diligentibus te.*

Ad ipſas ſedes Dei propheticus ſermo dirigitur, & ait, Vos qui judicaturi eſtis, per quos fiet conſcientiarum interrogatio, quique eſtis ipſa Jeruſalem, diſcernite a ſuperbis humiles, ab implacidis ſeparate pacatos: & fiant unitas & abundantia diligentium te. Quia qui tecum habent pacem, tuis in æternum divitiis abundabunt.

℣. 7. *Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.*

Virtus tua, o Eccleſia, o Jeruſalem, charitas eſt, qua & dives & fortis es. In hoc fiat pax filiorum tuorum, hoc abundet tuarum turrium celſitudo: ut unde ipſa magna es, inde tui participes augeantur.

Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te. ℣. 8.

Propter domum Domini Dei noſtri, quæſivi bona tibi. ℣. 9.

Prædicator pacis tuæ, non propter me, ſed propter fratres meos extiti. Nec meum honorem, ſed aliorum quæſivi ſalutem; non ut mea creſceret gloria, ſed ut tua dilataretur hæreditas. Nam ipſe apud te minuerer, ſi non profectibus laborarem.

PSALMUS CXXII.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis. ℣. 1.

Mens proficiens & aſcendens, quæ ſurſum ſunt ſapit, non quæ ſuper terram; & ideo dirigit cordis aciem quo pervenire deſiderat, non corporeis greſſibus, ſed proficientium aſcenſione virtutum. Habitatio autem Dei, non hoc cælum intelligendum eſt quod videtur, & de quo dicitur, *Cælum & terra tranſibunt*: ſed (a) de illa Jeruſalem quæ ædificatur ut civitas, non tantum in ſanctorum Angelorum ſublimitate, ſed etiam in totius Eccleſiæ glorificatione, quæ in Chriſto fundata, unum eſt cum ſupernis poteſtatibus Dei templum. Coloſſ. 3. 2. Matth. 24. 35. Pſ. 121. 3.

Ecce ſicut oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum. ℣. 2.

Et ſicut oculi ancillæ in manibus Dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur nobis. Item ℣. 2.

Quæ humilitas, qualiſve ſubjectio ſcandala oſtendit, cum inter tentationum moleſtias & eruditionum plagas, gementium oculos ad Deum dicit eſſe converſos: donec miſereatur & parcat, a cujus judicio venit quidquid inferri aut jubetur, aut ſinitur. Quia ſicut ſervi & ancillæ in poteſtate ſunt dominorum ſuorum atque dominarum; ita ſancti modum caſtigationum ſuarum, ex Dei ſententia pendere noverunt.

Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri. ℣. 3.

Vox vapulantis eſt, & intelligentiam inter flagella poſtulantis: quia omnis hæc vita plena tentationum eſt, plena plagarum. Vide app. Job. 7. 1.

Quia multum repleti ſumus deſpectione. Item ℣. 3.

Et multum repleta eſt anima noſtra: opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis. ℣. 4.

Omnes qui ſecundum Chriſtum pie volunt vivere, neceſſe eſt ut ab impiis & diſſimilibus patiantur opprobria, & deſpiciantur tamquam ſtulti & inſani, qui præſentia bona (b) perdant, & inviſibilia ſibi ac futura promittant. Sed hæc deſpectio & irriſio in ipſos retorquebitur, cum & abundantia eorum in egeſtatem & ſuperbia tranſierit in confuſionem. Sent. eſt 12. 2. Tim. 3. 12.

(*a*) Forte redundat præpoſitio *de*, quæ habetur in omnibus editis.

(*b*) Emendamus ex libro Sententiarum ſententia 32. ubi legitur quod in textu poſuimus. Editi enim omnes hoc Pſalmi loco habent, *qui præſentia bona ſperant*: ſenſu evidenter oppoſito Auctoris intentioni. Niſi forte legeris: *qui non præſentia bona ſperant, & inviſibilia ſibi ac futura promittunt*. Editi enim legunt hic *promittunt*, non *promittant*. Auguſtini locus, quem præ oculis habuiſſe videtur ſanctus Proſper, talis eſt. *Irridentur illi qui felicitatem vocant, quam oculis videre non poſſunt, & dicitur eis, Quid credis, inſane? Vides quod credis?... Ecce ego quod amo video, fruor. Deſpiceris, quia ſperas quod non vides, & deſpicit te ille, qui quaſi tenet quod videt.*

PSALMUS CXXIII.

℣. 1. & 2. *Niſi quod Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrael, Niſi quod Dominus erat in nobis.*

Epheſ. 1. 21. CORpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, ita diſtributum eſt, ut alia membra ejus pericula tribulationum jam evaſerint, alia iiſdem adhuc laboribus adterantur. Sed quia & præcedentium & ſubſequentium ſanctorum unus eſt liberator: una eſt omnium exultatio, & illorum qui jam adverſa vicerunt, & horum qui ſperant ſe præſentibus periculis liberandos: & promiſſione Dei firmam dante conſtantiam, uno utuntur cantico, quia uno muniuntur auxilio, dicentes, *Niſi quod Dominus erat in nobis*, perſecutionum nos magnitudo ſuperaſſet: ſed illo præſidente cordibus noſtris, illo dante tolerantiam, illo conſummante victoriam, habitantis in nobis (a) ſimus gloria, non hoſtium præda.

Item ℣. 2. *Cum inſurgerent homines in nos;*

℣. 3. *Forſitan vivos deglutiſſent nos.*

Vide app. Sent. c. 13. Tota ergo fidelium ſalus, tota patientium

Pſ. 67. 36. fortitudo ad Deum, qui in ſanctis eſt mirabilis, referenda eſt: quia niſi in illis Dominus eſſet, furori impiorum fragilitas humana ſuccumberet. Dicat ergo Iſrael, dicat populus redemptus, populus regeneratus, populus adoptivus,

℣. 2. *Niſi quia Dominus erat in nobis, cum inſurgerent homines adverſum nos, forſitan vivos deglutiſſent nos.* Vivi autem degluttiuntur, qui perſecutione ſuperati, in ſocietatem tranſeunt impiorum, & amore exiguæ vitæ, in profundum ruunt mortis æternæ.

Item ℣. 3. *Cum iraſceretur furor eorum ſuper nos;*

℣. 4. *Forſitan vivos abſorbuiſſent nos.*

Vivi abſorbentur, qui fidem quidem ſuam in conſcientia ſua retinent, ſed metu pœnæ acquieſcunt idolorum culturæ. Vivunt itaque tenentes fidem; ſed dum contra fidem faciunt, adorantes quod nihil eſſe noverunt, occiduntur & pereunt.

℣. 5. *Torrentem pertranſivit anima noſtra, forſitan pertranſivit anima noſtra aquam intolerabilem.*

Vel (b) *ſine ſubſtantia*. Magnitudo periculi, quod hi quibus Dominus inerat, evaſerunt, facit eoſdem qui liberati ſunt mirari, quod tanta oppreſſi tentatione non fuerint. Ideo enim verbum dubitationis ponitur, ut id ſuperatum demonſtretur, quod humana vinci facultate non potuit. Per vim autem aquarum, ſignificavit populorum furorem. Et ideo iſta aqua ſine *ſubſtantia* dicitur; quia peccatum nullius ſubſtan-

Pſal. 10. 6. tiæ eſt, & *qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*, eo plenam quod non erit, & quod egentem facit.

℣. 6. *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem, (vel in captionem,) dentibus eorum.*

Fidelis anima, non in ſuis viribus, ſed in Dei exultat auxilio. Ideo enim venantium evaſit inſidias, quia Dominus fecit irrita omnia genera captionum.

Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium. ℣. 7.

Laqueus vel muſcipula venantium, amor eſt iſtius vitæ, cujus dolos paſſeres, id eſt, humiles quique fidelium, præſidio ſupernæ protectionis, effugiunt.

Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Item ℣. 7.

Præterit enim figura hujus mundi: & omnes 1. Cor. 7. 31. præſentium vanitatum illecebræ contererentur, cum liberati paſſeres, id eſt, humiles, a contritione temporalium, dicent exultantes atque gaudentes.

Adjutorium noſtrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram. ℣. 8.

Merito ergo non ſunt capti a venatoribus iſtius mundi, qui adjutorium quæſierunt in nomine Domini, qui cælum & terram creavit.

PSALMUS CXXIV.

Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commovebitur in æternum, qui habitat ℣. 1.

In Jeruſalem. ℣. 2.

INter mundi ſcandala, & rerum temporalium varietates non diſcedere a Domino, ſed in charitate ejus ac proximi ſtabilem permanere, tam clarum atque ſublime eſt; ut qui in hac firmitate conſiſtunt, montis Sion inſtar obtineant. Ipſi enim fide & ſpe habitant in Jeruſalem, Pſ. 121. 3. non hac terrena, ſed in illa cæleſti & æterna, quæ ædificatur ut civitas.

Montes in circuitu ejus: Item ℣. 2.

Montium nomine ſignificantur prædicatores veritatis, ſive Angeli, ſive Apoſtoli, ſive Prophetæ; qui ſplendorem veritatis, quem de ſupernis accipiunt, in inferiora diffundunt.

Et Dominus in circuitu plebis ſuæ, Item ℣. 2.

Quidquid ergo eſt lucis in montibus, ipſe eſt qui ſplendere montes facit; & quidquid per miniſtros auxilii venit, illius eſt *qui operatur omnia in omnibus.* 1. Cor. 12. 6

Ex hoc nunc & uſque in ſæculum. Item ℣. 2.

Ut a temporalibus transferantur ad æterna.

Quia non derelinquitur virga peccatorum ſuper ſortem juſtorum: ut non extendant juſti ad iniquitatem manus ſuas. ℣. 3.

Sæpe in hoc ſæculo peccatores mundanam potentiam conſequuntur: cum & ipſi ſint iniqui, publicarum tamen legum ſunt miniſtri: quorum Honor debitus poteſtatibus. poteſtas etiam fidelibus honoranda eſt, propter utilitatem diſpoſitæ diſciplinæ. Sed ſi in id prorumpant, ut juſtos veri Dei cultu conentur avertere, nulla eis obedientia, nulla eis præbenda conſenſio. *Quia non derelinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum:* quorum ſors ipſe Deus eſt, qui juſtis ſuis eam perſeverantiam dabit, ut imperia ſævientium non metuant impiorum, & ab omni opere iniquæ actionis abſtineant. Ita ergo & a plebibus prin- Sent. c. 14. cipes, & a ſervis domini ſunt ferendi; ut ſub exercitatione tolerantiæ ſuſtineantur temporalia, ſpe-

(a) Fortaſſe, *ſimus gloria*.
(b) Sic legebat in Auguſtino, qui hanc lectionem exponit quo modo S. Proſper hic in fine.

ſperentur æterna. Auget enim meritum virtutis, quidquid propoſitum non violat religionis.

ỳ. 4. *Benefac Domine bonis, & rectis corde.*

Sent. eſt 13. Recti ſunt corde, qui de præceptis Dei & conſtitutionibus non queruntur, nec varietate rerum temporalium depravantur: quia juſtum eſt æquanimiter ferri, quod judicaturus voluit tolerari.

ỳ. 5. *Declinantes autem in obligationem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.*

Impias, inquit, querelas, a fidei limite deviantes, & in imitationem multorum ſcelerum tranſeuntes, adducet Dominus ad judicium retributionis, paribus conſcientiarum vinculis obligatos; ut quem non crediderunt judicem, experiantur ultorem.

Item ỳ. 5. *Pax ſuper Iſrael.*

Jeruſalem interpretatur Viſio pacis; & Iſrael, Videns Deum. Qui ergo videt Deum, pacem videt, & pax ſuper ipſum eſt, cui Deus ſemper placet, & in nullo ab ipſius voluntate diſcordat.

PSALMUS CXXV.

ỳ. 1. *Cum averteret Dominus captivitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati.*

PRopheticus Pſalmus ad aſcenſionem pertinet graduum, quibus bene currentium creſcit profectus. Sub appellatione unius urbis & populi, ea quæ de univerſa Eccleſia ſunt intelligenda, ſignificat. *Sion* quippe in toto mundo eſt ſanctorum omnium corpus, & civitas a captivitate Babylonis, quæ confuſio interpreta-
Eccl. 40. 1. tur, educta. Ab ipſo enim Adam totum genus humanum jugum ſubiit ſervitutis, per quem omnia mundi ſæcula, & generalis captivitas a filiis adoptionis avertitur, & quicumque ad redemptionem pertinent ſanguinis Chriſti, in ſpem non dubiæ ſalutis habent gaudium conſolationis.

ỳ. 2. *Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione.*

Gaudium quidem proprie animi eſt. Sed quia ore promitur, quod corde concipitur, ipſam linguam exultatione dixit impletam, cujus ſe miniſterio in actionem gratiarum, abundantia mentis effundit. Quod etiam tacente lingua fieri poteſt: quia & interior homo habet os inviſibile, & linguam ſecretam, cum quo tacito ſono clamat affectus.

Item ỳ. 2. *Tunc dicent inter Gentes, Magnificavit Dominus facere cum eis.*

ỳ. 3. *Magnificavit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes.*

Inter omnes Gentes ſunt cives Sion, qui redemptione ac pretio ſanguinis Chriſti, de captivitatis jugo quotidie liberantur, & dicunt, *Magnificavit Dominus facere nobiſcum*: qui nos per magnificentiam gratiæ ſuæ, cæleſti patriæ reformavit. *Lætantes*, quia ſpei manifeſtæ vera ſunt gaudia.

ỳ. 4. *Converte, Domine, captivitatem noſtram, ſicut torrens in auſtro.*

Vita præſens multis tentationibus impugnatur, ut etiam redempti captivitatis mala metuant, & indeſinenter opem Redemptoris implorent: petentes ut in via Domini per aſcenſionem gradus, abſoluti curſus habeant libertatem: & ſicut aquæ, quæ gelu fuerint ligatæ, auſtro flante laxantur; ita ipſi per Spiritumſanctum reſoluta glacie peccatorum, veloci ad patriam reditu ferantur, more torrentium.

Qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent. ỳ. 5.

Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua. ỳ. 6.

Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos ſuos. Item ỳ. 6.

Omnes qui volunt in Chriſto pie vivere, perſecutionem patientur: & moleſtia laborum ſan- 2. Tim. 3. 12. Gal. 6. 8.
ctarum eſt cauſſa lacrymarum. Sed tempus flendi, tempus eſt ſeminandi: quia opera charitatis, quæ relevandis hominum miſeriis adhibentur, æternorum meſſem pariunt gaudiorum. De fructu enim bonorum operum pii coronabuntur agricolæ; & cum manipulis gloriæ, id eſt, meritis actionum, adventui Domini Salvatoris exultanter occurrent.

PSALMUS CXXVI.

PSalmi hujus titulus eſt, *Canticum Salomonis*. Et mirum eſt quod aſcenſionis canti- 1. Reg. 11. 1. &c.
cum ejus nomine prænotatur, quem notum eſt ab his virtutum gradibus decidiſſe. Sed illo cadente, ſi quæ per ipſum dicta ſunt, delerentur, exiſtimaretur quod quæ Spiritus Dei locutus eſt, ipſe dixiſſet, & repudiari quaſi ejus propria debuiſſent. Nunc autem, ſequeſtrato hominis merito, quod a Deo factum eſt non tacetur, & doctrina ſpiritalis ſecernitur a prævaricatione doctoris. Manet ergo auctoritas pro- 2. Petr. 1. 21.
phetiæ, quæ non humana eſt, ſed divina: & quia templum Dei, non niſi ipſius opere ædificetur oſtendit.

Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam. ỳ. 1.

APoſtoli vox eſt, dicentis populo fideli, *Dei ædificatio eſtis, Dei agricultura eſtis*. 1. Cor. 3. 9.
Qua voce etiam propheta utitur, proteſtans vanum laborem eſſe ædificantium domum, niſi auxilio Domini opus ædificii inchoatum fuerit & effectum. Quod utique de tota Eccleſia intelligendum eſt, quæ eſt Jeruſalem, in omnium compage ſanctorum una domus, & unum templum, & una civitas, cujus extructio ab initio uſque in finem, Domino ædificante, conſurgit: ſine cujus gratia nihil eſt ſolidum, nihil firmum, ſed vana omnia atque ruitura.

Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, in vanum laboravit qui cuſtodit. Item ỳ. 1.

Omnis ſancti ædificii ſtatus, ſicut Domino o- Sent. e. 16.
perante proficit, ita Domino cuſtodiente, conſiſtit. Quoniam utilis præpoſitorum cuſtodia eſt, cum Spiritus Dei populo ſuo præſidet, & non ſolum gregem, ſed etiam ipſos dignatur cuſtodire paſtores.

In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere.

Præſumptionis ſpiritus increpatur, cui vanum ỳ. 2. Vide ſup.
eſt ſuis viribus relevari: cum gloriæ Chriſti particeps eſſe non poſſit, niſi qui fuerit humilitatis ejus verus imitator, & amator. Si ergo

quis

quis *ante lucem ſurgere*, & obſcurum noctis vult effugere, fallitur. Inordinata quippe excellendi cupiditas, cui humilitate creſcendum fuerat, dum præpropere levatur, in profunda demergitur.

Item ℣. 2. *Surgite poſtea quam ſederitis, qui manducatis panem doloris.*

Cum dicitur, *Surgite*, projiciendæ ſublimitatis hortatio eſt: cum autem dicitur, *poſtquam ſederitis*, prius humilitati ſtudendum eſſe monſtratur: quoniam *qui ſe humiliat, exaltabitur*. Luc. 14. 11. Et ne dubitaretur penes quos eſſet hoc meritum, *qui manducatis panem*, inquit, *doloris*: hoc eſt, qui propter juſtitiam patimini, & in lacrymis tribulationum tempus vitæ præſentis exigitis: ut qui de corpore eſtis Domini, viam capitis ambuletis, ſervantes participationem tolerantiæ uſque in finem: quoniam ſpes vobis in Chriſto certa eſt, & gloria reſurgendi.

Item ℣. 2. *Cum dederit dilectis ſuis ſomnum.*

(a) Electi Dei ſunt ſancti ejus, quorum mortem ſimilem facit ſomno, de quo Chriſtus ſurrexit a mortuis. Ita ſurgent & hi, qui membra ſunt ipſius: ſequentes enim prævium lucem, poſt labores humilitatis, introibunt in conſortium glorificationis.

℣. 3. *Ecce hæreditas Domini filii, merces fructus ventris.*

Hæreditas Domini filii ſunt Eccleſiæ, in quibus & merces eſt fœcunditatis, & gaudium de fructu ventris ſui. Quoniam utero fidei ipſa eos concepit, parturivit, & peperit: ſimul quidem cum reprobandis ventre gerit natos, ſed poſtmodum pro ſui qualitate diſcretos, tranſacto ſomno, quem dilectis ſuis Dominus dedit, ut ſeſſionem reſurrectio conſequatur.

℣. 4. *Sicut ſagittæ in manu potentis, ſic filii excuſſorum.*

Filii excuſſorum intelliguntur Apoſtoli, filii prophetarum, quorum prophetia multis fuit tegminibus obumbrata, quam prædicatores Evangelii excutiendo reſerarunt. De prophetis ergo poſtea orti Apoſtoli excuſſerunt patres ſuos, & ſecreta eorum ventilando (b) eruerunt: ut eſſent tamquam ſagittæ miſſi in univerſos fines terræ, arcu Dominicæ juſſionis.

℣. 5. *Beatus qui* (c) *implebit deſiderium ſuum ex ipſis.*

Beatitudinis apoſtolicæ fit particeps, qui ea concupiſcit, quæ illi deſiderando adepti ſunt, & adipiſcendo docuerunt. Ex ipſis ergo impleri dicitur deſiderium, quia imitatione ipſorum ad eadem gaudia pervenitur.

Item ℣. 5. *Non confundetur, dum loquitur inimicis ſuis in porta.*

Quis eſt qui *loquitur in porta*, niſi qui evangelizat in Chriſto: quoniam ipſe eſt janua intrantium Dei regnum? Inimici autem eorum ſunt, qui prædicationi veritatis reſiſtunt; & dum deitati Incarnationis Domini contradicunt, ab ingreſſu portæ merentur excludi.

PSALMUS CXXVII.

Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus. ℣. 1.

Multi homines malæ conſcientiæ timent Dominum, agnoſcentes quæ operibus ſuis retributio debeatur: ſed cum permanent in peccatis, quorum delectatione ſuperantur, non medelam capiunt ex ſuo timore, ſed pœnam. Igitur timor beatitudinis particeps eſt, (d) in iis qui in Dei viis ambulant, & metuunt ne quid de bono quo beatificantur, amittant, *Spe gaudentes, & in tribulatione patientes*. Rom. 12. 12.

Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. ℣. 2.

A plurali numero ad ſingularem Propheta translatus eſt: quia omnes in Chriſto unum ſumus, ex multis membris unum corpus efficimur, dum ſive pluribus, ſive in ſingulis unus eſt Chriſtus, quia & caput in compage, & compago omnis in capite. Iſte ergo timens Dominum, & in viis ejus ambulans, quomodo (e) fructum laborum ſit manducaturus, inquiritur: & invenitur quod juſti non ſolum fructibus laboris ſui, ſed etiam ipſo illo, quo ad fructum tendunt, labore paſcuntur: dum prius quam præmia pii laboris accipient, fit eis tolerantiæ amor, futuræ portio voluptatis. 1. Cor. 10. 17. & 12.

Uxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. ℣. 3.

Cum multi ſanctorum non habuerint conjugia, neque filios; quomodo accipientur hujus benedictionis fuiſſe participes; niſi harum affectionum ſocietas in totius Eccleſiæ corpore intelligatur? per illud ſcilicet ſpiritale conjugium, quo viro ſuo Chriſto, id eſt, ſponſo ſponſa connectetur. Sacramentum vero illius copulæ multis nominibus ſignificatur, ut qui adhærent capiti, nunc membra ejus, nunc mater & fratres, nunc uxor & filii, nunc templum & vinea nuncupentur: dum per has neceſſitudinum ſpecies illa individua unitas fidei, & ſpei, & charitatis oſtenditur; & quidquid Chriſto ſubjungitur, ſibi quoque invicem colligatur, ut totius domus latera fecundæ vitis abundantia veſtiantur.

Filii tui ſicut novellæ olivarum, in circuitu menſæ tuæ. Item ℣. 3.

Qui uxoris vocabulo appellati ſunt, iidem commemorantur nomine filiorum, de fructu pacis novellis oleis comparati: quoniam pacifici Matth. 5. 9. filii

(a) Forte legendum, *Dilecti Dei*, ut in textu Scripturæ, quem exponit S. Proſper, & apud Auguſtinum, *Dat hoc Deus, cum dormierint dilecti ejus; tum ſurgent dilecti ejus, id eſt, Chriſti. Omnes enim ſurgent, ſed non quomodo dilecti ejus.*

(b) Editiones omnes in ora libri notant pro lectione diverſa, *ruminati ſunt*.

(c) Apud Auguſtinum, *implevit*, & infra ſecunda parte verſus, *non confundetur, cum loquetur*.

(d) Edit. Lugd. & Lov. in textu habebant, *qui in Dei vias*, abſque his verbis, *in iis*: quæ tamen cum in margine monerent addenda textui, ab editoribus deinceps re vera textui addita leguntur.

(e) Ita quidem Editi omnes. Sed conjicimus legi forte debere *fructuum laborem*, ex textu mox citato, & ex expoſitione quæ ſequitur: tum ex ipſo opere Auguſtini de hac ipſa lectione fuſe differente in hoc eodem loco, & ſic concludente, *Interim modo labores fructuum tuorum, poſtea fructus laboris... Beatus es, de præſenti eſt: bene tibi erit, de futuro eſt. Cum manducas labores fructuum tuorum, beatus es: cum perveneris ad fructum laborum, bene tibi erit.*

filii Dei vocabuntur, qui menſam Dominicam, ſacramentorum atque doctrinæ, cum unanimitate circumdant; ut quod inde percipitur, nulla diſſenſione violetur.

℣. 4. *Ecce ſic benedicetur omnis homo, qui timet Dominum.*

Caput & corpus, Chriſtus & Eccleſia unus homo, unus eſt Chriſtus: qui in ſuis atque in ſe habens benedictionem, & ſumit & confert.

℣. 5. *Benedicat te Dominus ex Sion, & videas quæ bona ſunt in Jeruſalem omnibus diebus vitæ tuæ.*

Non humana hæc, ſed divina benedictio eſt; nec terrenæ, ſed cæleſtis Jeruſalem bona incorruptibilia promittuntur. Quamvis enim etiam temporalia commoda dona ſint Dei; non ea tamen ſpondet proprie ſanctis, quæ communi-
Sent. eſt 17. ter largitur (a) & reprobis. Æternæ igitur civitatis æterna ſunt gaudia, & ſtantium dierum perpes infinitas, nec variabitur, nec labetur. Ibi videbuntur filii filiorum, id eſt, fructus ſanctorum operum, & perpetua juſtitiæ præmia, quæ pacis nomine univerſaliter exprimuntur: quia omnis illa beatitudo Jeruſalem, incommutabili pace gaudebit, & erit bonum omnium, quod fuerit ſingulorum.

℣. 6. *Et videas filios filiorum tuorum, pax ſuper Iſrael.*

Omnis promiſſio æternorum bonorum, pacis nomine comprehenſa eſt; quæ ſpecialiter ad eos pertinet, qui ſunt Iſrael, id eſt, videntes Deum:
Matth. 5. 8. de quibus dicitur, *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.*

PSALMUS CXXVIII.

℣. 1. *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea. Dicat nunc Iſrael;*
℣. 2. *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea.*

PRophetiæ ſpiritus Eccleſiam Dei ad perſeverantiam cohortatur, ut de ſuperatis perſecutionibus in Domino glorietur. Ab initio enim in ſanctos, qui ſunt Iſrael, impii ſævierunt: ſed Eccleſia, ſive in juventute ſua, ſive in ætate majore, ſive in ſenectute ultimi jam ſæculi, nullis oppreſſionibus, nullis eſt victa ſuppliciis; cui per paſſiones & mortes ſuorum, coronæ ſemper triumphique creverunt.

Item ℣. 2. *Etenim non potuerunt mihi.*

℣. 3. *Super dorſum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem ſuam.*

Omnis malorum intentio contra bonos, hæc eſt, ut eos ſimiles ſui faciant, & in conſenſum iniquitatis ſuæ a fide ac probitate traducant. Quod cum obtinere non poſſunt, opprobriis & criminationibus impetunt innocentium vitam, conſtruentes ſuper dorſum eorum congeriem falſitatum. Quia perfectorum fidelium eſt, etiam tales, & injuſtorum odiorum onera ſuſtinere, etiam ſi prolongent iniquitatem ſuam, & nulla correctione mutentur: quæ pertinacia malorum longe ab innocentibus ſeparatur, & qui eſt rectus, nulla eorum ſocietate polluitur.

Dominus juſtus concidet cervices peccatorum. ℣. 4.

Generale quidem nomen eſt peccatorum, quod nec ſancti quidem a ſe exiſtimant alienum. Sed aliud eſt quod quotidie aufertur, aliud quod ſemper augetur. Unde ex ipſa ultionis ſpecie, quales hic peccatores commemorentur, oſtenditur, cum Dominus non manus peccatorum, ſed cervices conciſurus denuntiatur. Per cervices enim ſuperbia ſignificata eſt eorum, qui in nullo ſe reprehendi volunt, & Dei verba tamquam deliramenta contemnunt.

Confundantur, & (b) revertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion. ℣. 5.

Oderunt Sion, qui oderunt Eccleſiam, & qui Dei præcepta contemnunt. Sed quia ſuper dorſum fabricaverunt, quid faciet Eccleſia, niſi tales ſpe correctionis ipſorum toleret uſque in finem? Veniet enim quod ſequitur.

Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam evellatur, areſcit. ℣. 6.

De quo non implebit manum ſuam qui metit, & ſinum ſuum qui manipulos colligit. ℣. 7.

Contemptores eloquiorum Dei, & amatores mundi, fœno quod ſuper tecta & ſuper parietes naſcitur, comparantur. Qui ante tempus meſſis areſcunt, & cum videntur ſtare, ceciderunt: nec inveniunt meſſores, id eſt Angeli, Matth. 13.
quod de eis Dominicis horreis inferatur: quia 39.
igni deputabitur, quidquid carebit ſubſtantia charitatis.

Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio Domini ſuper vos. ℣. 8.

Superbi & vani in agro Domini nihil operati ſunt, nec meruerunt ab eis qui per temporalia ad æterna tranſibunt, gratiam benedictionis accipere. Omnes enim prophetæ & Apoſtoli univerſique ſancti, bene viventibus benedixerunt *in nomine Domini*: non in ſuo, ſed in illius cujus gratia erant quod erant, & cujus pollicitationes bonis & fidelibus promittebant. (c)

PSALMUS CXXIX.

De profundis clamavi ad te Domine, Domine ℣. 1.
exaudi vocem meam. ℣. 2.

QUi profunditatem malorum vitæ hujus in- Vide app.
telligit, & a terrenis erui cupit; jam de his eſt qui ad aſcenſionum pertinent gradus, & qui ſuperno auxilio cupiunt adjuvari, ut per virtutum profectus, ab imis ad ſumma conſcendant. Clamandum ergo eſt voce deſiderii ſperantis ad Dominum, ut non de uno tantum, ſed de multis profundis humanarum miſeriarum eruat laborantes. Quia etiam qui valde profecerunt, habent uſque in finem de quibus cupiant liberari: (d) etſi magnorum & fidelium

(a) Editiones Duac. & Colon. *& probis*. Melius Lugd. & Lovan. *& reprobis*.

(b) Lugd. & Lov. *Et revereantur retrorſum*. Duac. & Colon. *revertantur*. Auguſtinus, *avertantur retrorſum*.

(c) Deeſt hic altera pars verſus, *Benediximus vos in nomine Domini*: quæ tamen in ipſa verſus explicatione videtur comprehenſa.

(d) Locus obſcurus, qui MSſ. defectu reſtitui non potuit. Fortaſſe paucis mutatis clarior fiet, ſi legatur, *etſi magnorum & felicium iſta conditio eſt, ut quamdiu in ſæculo ſunt, mundani maris profunda pa-*

delium iſta conditio eſt, ut quamdiu in ſæculo mundani maris profunda patiuntur: quæ extremitas demerſos habet eos, qui ipſis imis profunditatibus delectantur, & tanto magis ſunt miſeri, quanto ſe putant eſſe fideles.

Item ℣. 2. *Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.*

℣. 3. *Si iniquitatem obſervabis, Domine, Domine quis ſuſtinebit?*

1. Joan. 3. 8. Quia qui venit ſolvere opera diaboli, hoc
Luc. 19. 10. eſt peccata, & venit quærere quod perierat, dedit ſpem etiam in ultimo profundo jacenti, per quam ſe ad opem ſalvantis erigeret. Et ideo quantalibet mole malæ conſuetudinis peccator oppreſſus, habet in Pſalmi hujus forma quod ſequatur implorationis exemplum, ne de ſua liberatione deſperet: quia ſi divina juſtitia hoc hominibus in hac vita redderet quod merentur, nemo poſſet retributionis ſuſtinere judicium. Quid ergo ſpei ſit confitenti, aperit ſermo qui ſequitur:

℣. 4. *Quoniam apud te propitiatio eſt, & propter legem tuam ſuſtinui te, Domine.*

Joan. 1. 29. Quæ eſt *propitiatio*, niſi ſacrificium? & quod ſacrificium niſi occiſio illius Agni, qui tulit peccatum mundi, & venit ut legem veteris Teſtamenti, nova lege Evangelicæ veritatis imple-
Sent. eſt 18. ret? Lex autem perfectio charitatis eſt, qua Deus proximuſque diligitur, & per quam dici-
Matth. 6. 12. tur conditori legis, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Bene enim ſuſtinet promiſſiones Dei, qui mandatum ejus exequitur: nec fruſtra ſperat parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis, dicente
Galat. 6. 2. Apoſtolo, *Invicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.*

Item ℣. 4. *Suſtinuit anima mea in verbum tuum.*

Expectationis, inquit, meæ ſubſtantia Chriſtus eſt, & verbi tui promiſſione non fallor, quia ipſe eſt Veritas qui promiſit.

℣. 5. *Speravit anima mea in Domino.*

℣. 6. *A vigilia matutina uſque ad noctem, (b) a vigilia matutina ſperet Iſrael in Domino.*

Spes fidelium, expectatioque ſanctorum, non unius diei concluditur fine: cum etiam intra brevia tempora iſtius vitæ, multorum dierum ortus atque occaſus ſæpe renoventur. Virtus igitur patientiæ de illa ſumenda eſt vigilia matutina, in qua Dominus Jeſus Chriſtus in noſtræ naturæ carne ſurrexit a mortuis; ut quod præceſſit in capite, hoc in ſe ſperarent omnia membra faciendum. Quæ ſpes nullis terrenda adverſitatibus, nullis terroribus obſcuranda, ſed uſque in finem præſentis vitæ, ubi nox quædam mortis intervenit, fortiter cuſtodienda eſt: ut omnis Iſrael, quouſque de hac vita exeat, hoc quod in Domino factum eſt, in ſe quoque faciendum ſperare non deſinat. Hæc enim ſpes propria eſt Iſraelitarum ſpiritualium, quorum deſiderium non vana neque temporalia concupiſcit; ſed a vigilia matutina reſurrectionis Chriſti, uſque in noctem finis ſui eo currit, eo tendit, quo jam in præcedente pervenit.

Quoniam apud Dominum miſericordia eſt, & multa apud eum redemptio eſt. ℣. 7.

Fiducia ſperantium, miſericordia Dei eſt: nec ideo quiſquam debet de capeſſenda Domini promiſſione dubitare, quia ſe participatione ejus novit indignum; cum ipſa confeſſio per commutationem actionis & mentis indulgentiam mercatur, & multiplex ſit redemptio ejus, qui nihil donorum ſuorum correctis negat, & univerſa vincula captivitatis abrumpit.

Et ipſe redimet Iſrael ab omnibus iniquitatibus ejus. ℣. 8.

Non ergo timeat aliquas iniquitates acceſſurus ad Dominum; tantum ut toto corde ſe voveat, & ea in quibus etiam ſibi diſplicet, agere ac velle deſiſtat: nec dicat quod illa forte iniquitas remittenda ſit, illa autem pro ſua qualitate plectenda; ſed clamet *de profundis*, & *a vigilia matutina* ſperet *uſque in noctem*, quia Redemptor ſine peccato ideo pro injuſtis pretioſum ſanguinem fudit, ut omnium in ſe credentium omnia peccata deleret.

PSALMUS CXXX.

Domine, non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei. ℣. 1.

Neque ingreſſus ſum in magnis, neque in mirabilibus. Item ℣. 1.

SUperna cujuſlibet ſpiritalis Iſraelitæ, in qua totum Chriſti corpus oſtenditur, ſanctæ humilitatis veritas commendatur. Et hanc Pſalmi vocem omnes Eccleſiæ filii ſuam eſſe cognoſcunt: quorum temperantia nihil humanæ gloriæ concupiſcit, neque optat de operum mirabilibus gloriari, ut pro oſtentatione virtutum pretium laudis acquirat. Cum omnis gratia Dei, quæ in quocumque fidelium dignatur operari, a nullo membro corporis Chriſti poſſit abjungi: & ſuum quiſque faciat bonum quod per alium gaudet effectum. Vide app.

Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltavi animam meam: ℣. 2.

Sicut ablactatum eſt ſuper matrem ſuam, ſic retributio in animam meam. Item ℣. 2.

Mens perfectæ humilitatis delectat a propoſito,

---

patiantur: quæ extremitas demerſos habet .... quanto ſe putant felices. Conjecturæ noſtræ locum dare videtur Auguſtinus, cum dicit inter cetera; *Valde in profundo ſunt, qui nec clamant de profundo. Dicit Scriptura: Peccator cum venerit in prfundum malorum, contemnit. Jam videte, Fratres, quale profundum ſit, ubi contemnitur Deus. Solet enim hoc illis evenire, qui multum in profundo ſunt, & proſperantur in iniquitatibus ſuis, & tanto magis in profundo merguntur, quanto magis videntur eſſe felices.*

(a) Hic omnes Editi noſtri repetunt, *a vigilia matutina*: Auguſtinus quoque bis legiſſe agnoſcitur hæc verba; ſemel quidem in fine verſus quinti, *Speravit anima mea in Domino, a vigilia matutina uſque ad noctem*; tum initio ſexti, *A vigilia matutina uſque ad noctem ſperet Iſrael in Domino.* Quam repetitionem urget, cum ait: *Speravit anima mea in Domino, a vigilia matutina uſque ad noctem. Quid eſt quod ait? Uno die ſperavit in Dominum, & finita eſt tota ſpes ipſius? A vigilia matutina uſque ad noctem, ſperavit in Dominum. Iſta vigilia finis noctis eſt... Ergo intelligendum eſt hinc uſque ad noctem ſperavit anima mea in Domino, ergo intelligendum eſt, ne putemus uno die nobis ſperandum eſſe in Dominum.* Et Infra; *& redit ad illud. A vigilia matutina ſperet Iſrael in Dominum.*

ſito, intrepide de hac ſe lege conſtringi, ut cuidam maledictioni fiat obnoxia, ſi alta ſapere, & de aliquibus miraculis voluerit ſuperbire. Sicut ergo male agitur cum infante nondum idoneo ad perfectionem ſolidioris cibi, ſi a matris uberibus auferatur, cum ſubſtantia alimoniæ ejus in matre ſit: ita, inquit, retribuatur animæ meæ; ut cum panem angelorum edere non valeam, potum materni lactis amittam; & cum ea quæ ſupra me ſunt, apprehendere non queam, humilitatis bono caream, in quo ſalubrius eſt proficere, quam * timere.

* *forte*, tumere.

ỳ. 3. *Speret Iſrael in Domino, ex hoc nunc & uſque in ſæculum.*

Verus ergo Iſrael, quæ ſibi ſint in Domino præparata proſpiciens, totam ſpem ſuam confirmet in Domino, & quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram: non temporalem quærat gloriam, ſed æternam: ne dum bona fallacia amat, vera non capiat. *Coloſſ. 3. 2.*

PSALMUS CXXXI.

ỳ. 1. *Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus.*

CONgruit quidem perſonæ beati David, ut apud Dominum memoriam haberi cupiat manſuetudinis ſuæ, cujus obſervantiſſimus fuit, & de qua ſecundum hiſtoriam teſtis eſt ordo geſtorum. Sed altiore intellectu ſermo propheticus accipiendus eſt; ut ſcilicet ad illum hominem, qui in capite & in corpore, id eſt, in Chriſto & Eccleſia unus homo eſt, hæc verba referantur; quibus plene utitur tota Dei civitas, & omnis compago ſanctorum, manſuetudine potentium, & humilitate ſublimium, hujuſque propoſiti votum offerentium Deo, ut tabernaculum ipſius efficiantur, & templum: quod anima omnis fidelis quodam inſolubili juramento profitetur & ſancit, cupiens ſe in æternum a Domino poſſideri, & habitaculum eſſe Spiritus-ſancti.

ỳ. 2. *Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:*

ỳ. 3. *Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtratus mei:*

ỳ. 4. *Si dedero ſomnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem,*

ỳ. 5. *Et requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.*

In his omnibus voti perſeverantia, & fidei fervor oſtenditur. Ut enim quis locus ſit Domino & tabernaculum Deo Jacob, a propria utilitate ad bonum debet commune tranſire, non in ſe requieſcere, nec in ſuis delectationibus dormitare. Quod faciunt, qui ſua quærunt, non quæ Jeſu Chriſti; quæ autem ſunt Jeſu Chriſti, non ſingulorum membrorum, ſed totius corporis bona ſunt, & nullus non habet, de quibus nemo non gaudet. Fit ergo locus Domini, & tabernaculum Dei Jacob, qui Eccleſiæ coaptatur, qui corpori Chriſti per ſpiritum charitatis unitur, nec uſquam alibi beatus fieri cupit, niſi in illa domo, de qua dicitur, *Beati omnes qui habitant in domo tua, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.* *Philip. 2. 21.* *Pſal. 83. 5.*

ỳ. 6. *Ecce audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis ſilvæ.*

Ephrata nomen Hebræum interpretatur Latine ſpeculum, in quo propheticæ ſignificationis imago præceſſit. Per ſpeculum enim prophetiæ, adnuntiata hæc ſedes vel habitatio Dei, de qua dicitur, *Ecce audivimus eam in Ephrata*, id eſt, in eloquiis Prophetarum. *Invenimus eam in campis ſilvæ*, hoc eſt, in altitudine Gentium, in quibus fuerunt vepres idololatriæ, concretiones errorum, & ſilveſtres incultarum mentium feritates. Quod ergo audivimus ex libris Judæorum, manifeſtum eſt in fide Gentium.

ỳ. 7. *Intrabimus in tabernacula ejus, adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes ejus.*

Qui intrant ut inhabitent, ipſi ſunt qui ut inhabitentur, intrantur: & hi ſunt in domo Dei, qui ſunt domus Dei, ut vere in regno Dei ſint quibus dici poteſt, *Regnum Dei intra vos eſt.* Adorant ergo illi *in loco ubi ſteterunt pedes*, vel ipſius domus permanentes in Domino, vel ipſius Domini, qui domus perſeverantis habitator eſt. Sicut autem non eſt locus adorandi, niſi in Eccleſia catholica, ita *Nemo poteſt dicere* (a) *Dominum Jeſum Chriſtum, niſi in Spiritu ſancto.* *Luc. 17. 21.* *1. Cor. 12. 3.*

ỳ. 8. *Exurge Domine, in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ.*

Eccleſia, id eſt, corpus Chriſti, capiti ſuo dicit, Dormiſti per conturbationem crucis; ſurge in requiem æternitatis, tu, & arca ſanctificationis tuæ: ut gloria reſurrectionis, non ſolum in capite membrorum, ſed etiam in membris capitis impleatur. Quæ membra arca ſunt ſanctificationis Deo, ſive per Incarnationis veritatem, ſive per gratiæ electionem; ut in perſona Mediatoris Dei & hominum hominis Chriſti Jeſu intelligatur, & altare propitiationis, & arca ſacrificii, & arca doctrinæ. *1. Tim. 2. 5.*

ỳ. 9. *Sacerdotes tui induantur juſtitia, & ſancti tui lætentur.*

Te, inquit, reſurgente a mortuis, & eunte ad Patrem, regale illud ſacerdotium induatur fide; quia *juſtus ex fide vivit*. Et accepto pignore Spiritus ſancti, lætentur membra, ſpe reſurrectionis quæ præceſſit in capite. *Rom. 1. 17.*

ỳ. 10. *Propter David ſervum tuum, non avertas faciem Chriſti tui.*

Hoc Deo Patri dictum eſt ab Eccleſia ſupplicante, ut meminerit promiſſionum ſuarum in domum David: ne omne Iſraeliticum genus pereat, propter facinus impiorum: qui licet receperint, & recipiant quod merentur; multa tamen ex ipſis millia juſtificata ſunt per fidem, & inde Apoſtoli, inde Doctores, inde tot Martyres, & primogeniti totius adoptionis, electi ut frumenta diſcernerentur a paleis, & reliquiæ ſalvæ fierent. Pro quibus & Dominus in cruce orabat dicens, *Pater, dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.* *Rom. 11. 5.* *Luc. 23. 34.*

ỳ. 11. *Juravit Dominus David veritatem, & non pœnitebit eum.*

Sicut

(a) Colon. editio & illa poſteriores, *Dominus Jeſus Chriſtus*.

Sicut juramenti nomine, in Deo conſtitutio ſignificatur incommutabilis veritatis; ita pœnitentiæ appellatione, converſi ſententia demon-
Pſ. 109. 10. ſtratur. Unde ideo dicitur Dominus non pœnitere, quod ſtatuit numquam immutare: quo quid aliud, quam æternitas donorum, & judiciorum ejus oſtenditur?

Item ℣. 11. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.*

David, in quo perſona eſt capitis & corporis, id eſt, Chriſti & Eccleſiæ, hanc promiſſionem accipit, quod fructus ventris ejus ſuper ſedem ipſius eſſet ponendus, cujus regnum ma-
Luc. 1. 33. net in æternum. Qui ideo fructus ventris dicitur, quia Salvator ſecundum carnem virginis matris eſt filius, conceptus, non per virilem coitum, ſed per Spiritum-ſanctum.

℣. 12. *Si cuſtodierint filii tui teſtamentum meum, & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos:*

Item ℣. 12. *Et filii eorum uſque in æternum ſedebunt ſuper ſedem tuam.*

Cuſtodibus teſtamenti, hæreditas pollicitationum, & æterni regni beatitudo promittitur, qua non ſolum filii David, ſed etiam filiorum ejus filii ditabuntur. Sed hanc gloriam, ſemen fidei, non carnis propago conſequitur, & in toto mundo qui ſunt in fide ſanctorum patrum, ipſi in honore numerantur hæredum.

℣. 13. *Quoniam elegit Dominus Sion, prælegit eam in habitationem ſibi.*

Sion ipſa eſt Eccleſia, & ipſa eſt Jeruſalem cæleſtis, ad cujus pacem currunt, qui etiam nunc peregrinantur. Ipſa eſt civitas Dei, quæ ex meliore ſui parte, ſemper cum auctore ſuo manſit: & partem, quæ per Dei gratiam quotidie ab exilio revocatur, expectat, ut ſimul tota ſit ſui habitatoris ædificatio.

℣. 14. *Hæc requies mea in ſæculum ſæculi; hic habitabo, quoniam prælegi eam.*

Apparet quam ineffabili dilectione Eccleſiam ſuam diligat Deus, quando eam requiem, qua ipſam facit requieſcere, ſuam dicit; cum indemutabilem deitatis tranquillitatem nullius umquam laboris perturbatio fatigaret. Hujus vero tanti muneris quæ principalis cauſſa ſit, pleniſſime demonſtratur, cum dicit, *Quoniam prælegi eam*: ſecundum quod in Evangelio Domi-
Joan. 15. 16. nus ait, *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos.*

℣. 15. *Viduam ejus benedicens benedicam, pauperes ejus ſaturabo panibus.*

Tota Eccleſia Dei, in Dominum ſperans,
1. Tim. 5. 5. lectione 6. & humilitate proficiens, formam viduæ gerit, quæ, quoniam conſolationem hujus mundi non habet, inſtat orationi nocte & die, & ſolo divino fidit auxilio. *Pauperes* quoque hi ſignifi-
Matth. 5. 3. & 6. cantur, de quibus dicitur, *Beati pauperes ſpiritu*: &, *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam; quoniam ipſi ſaturabuntur*: cibo utique gratiæ & pane juſtitiæ, (a) ut edant illum,
Joan. 6. 41. qui dicit, *Ego ſum panis, qui de cælo deſcendi*. Viduitas igitur & paupertas, non in ſolis mulieribus maritorum conſortio deſtitutis, neque in eis tantum qui inopia laborant, intelligatur; ſed in omnibus membris corporis Chriſti. Quia aliud eſt quod tolerat labor neceſſitatis, aliud quod elegit amor religionis.

Sacerdotes ejus induam ſalutari, & ſancti ejus exultatione exultabunt. ℣. 16.

Salutaris, id eſt, ſalutem adferens, Chriſtus eſt, quo quiſque regeneratus induitur, dicente Apoſtolo, *Quotquot in Chriſtum baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*. Et hoc univerſa Eccleſia Gal. 3. 27. ſub nomine aſſequitur ſacerdotum: quia totus populus Chriſtianus ſacerdotalis eſt. Verum plenius hoc ipſi rectores plebis accipiunt, qui ſpecialius ſummi Pontificis & Mediatoris perſonam gerunt.

Illic producam cornu David. ℣. 17.

In cornu altitudo ſignificatur, non in ſe, ſed in Domino gloriantium: quia ſublimitas cornuum menſuram totius carnis excedit.

Paravi lucernam Chriſto meo. Item ℣. 17.

Id eſt, præmiſi ante ipſum prophetiam, cujus lumine uterentur, qui erant in ignorantiæ tenebris conſtituti. Unde & beatus Petrus apoſtolus dicit, *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis intendentes, quaſi lu-* 2. Petr. 1. 19.
cernæ lucenti in caliginoſo loco. Et ipſe Dominus ait de Baptiſta Joanne, *Ille erat lucerna* Joan. 5. 35.
ardens & lucens. Merito ergo ſancti exultatione exultabunt, quia non in ſe, ſed in Domino glorificantur.

Inimicos ejus induam confuſione, ſuper ipſum autem florebit ſanctificatio mea. ℣. 18.

Aperte ſignificatum eſt, quid debeatur inimicis gratiæ Chriſti, & quæ in ipſo ſanctis gloria præparetur, cum Chriſtus in toto ſuo corpore refulgebit, & erit Dominus omnia in o- 1. Cor. 15. 28.
mnibus.

PSALMUS CXXXII.

Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum. ℣. 1.

BOna & jucunda habitatio eſt, quæ inter filios adoptionis efficit unitatem, & præter corpoream ac localem habitationem, fraternos animos fidei pace connectit. Quod tunc vere impletur, cum in unum caput totius corporis Chriſti, omnia fidelium membra concurrunt.

Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron. ℣. 2.

Per Aaron ſacerdotem ille indicatur ſacerdos, qui veri pontificis ſacramentum, non in alieni generis hoſtia, ſed in oblatione corporis & ſanguinis ſui ſolus implevit: idem ſacerdos, idem victima, propitiator, & propitiatio, omniumque myſteriorum, quibus nuntiabatur effector: qui mortuus, ſepultus, reſuſcitatus, aſcendit in cælos, naturam humanam ſuper omne nomen exaltans & mittens Spiritum-ſanctum, cujus unctio omnem Eccleſiam penetraret. A capite enim, id eſt, a Chriſto manans benedictio, non ſolum *in barbam*, ſed etiam *in ora veſtimenti ejus*, id eſt, uſque ad infima membra deſcendit.

In

(a) Editi omnes, *ut educant*. Melius legetur *ut edant*; nec enim de educendo, ſed de edendo pane hic agi conſtat, ex voce *ſaturabuntur*, quæ paulo ante præceſſit. Scribam autem deceptum fuiſſe verſu alterius Pſalmi, *Ut educas panem de terra*. Pſ. 103. 14.

In barba autem, quæ unguentum fluens a capite prima ſuſcepit, Apoſtoli ſignificantur & Martyres, in quibus virtus capitis & ſacramento eminet, & exemplo.

Item ℣. 2. *Quod deſcendit* (a) *in ora veſtimenti ejus.*

℣. 3. *Sicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Sion.*

Roris deſcenſio, ſupernæ gratiæ ſignificatio eſt, quæ ſanctorum eſt origo meritorum. *Hermon* autem interpretari dicitur, (b) flumen exaltatum, quod intelligitur Jeſus Chriſtus, qui
Pſ. 67. 19. Epheſ. 4. 8. *aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*. Ab ipſo enim in Sion, id eſt, in Eccleſiam, venit pluvia chariſmatum; exoritur ex tota compage fructus benedictionum, & fortitudo virtutum.

Item ℣. 3. *Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam uſque in æternum.*

Gratia roris Hermon ibi deſcendit, ubi per unitatem charitatis habetur participatio benedictionis. Ipſi enim in unum habitant, qui in Chriſto concorditer vivunt, & in diligendis non
Matth. 5. 44. Rom. 5. 10. ſolum fratribus, ſed etiam inimicis ſervant præceptum, quo pro perſecutoribus ſuis jubentur orare: quando pro inimicis ſuis eſt mortuus Dominus, qui eos facit participes æternitatis, quos imitatores habuerit dilectionis.

PSALMUS CXXXIII.

℣. 1. *Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſervi Domini.*

Item ℣. 1. *Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.*

NUnc, inquit, id eſt, in hoc tempore tribulationum & anguſtiarum, in tempore perſecutionum & lacrymarum, *benedicite Dominum*, omnes qui (c) uno corde, & uno ſpiritu, in confeſſione & in laude Domini permanetis: ſtantes, id eſt, perſeverantes in latitudine fidei, & ſpei, & charitatis.

℣. 2. *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum.*

In adverſitatibus, ait, quæ diem vitæ hujus obſcurant, nolite deficere; ſed manus veſtras in opere ſanctitatis extollite: ut benedictiones quæ voce promuntur, in converſationis veſtræ pietate videantur.

℣. 3. *Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.*

Plures hortatus eſt ut benedicerent Dominum, & ipſe unum benedicit, quia ex pluribus unum fecit: ut omnis Eccleſia, cujus corpus unum, & anima una, benedictionem tamquam homo unus accipiat.

PSALMUS CXXXIV.

Laudate nomen Domini, laudate ſervi Dominum. ℣. 1.

Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri. ℣. 2.

BOna cohortatio & utilis, qua in Domini laudem ſervi ipſius incitantur: cum utique hoc non egeat Deus, cujus gloria nec minor ſe poteſt eſſe, nec major. Sed quia tali officio proficiunt laudatores, & diſcunt eum timere atque amare quem laudant; perſiſtat fidelis devotio in divinarum confeſſione virtutum, ut obſervantia conſuetudinis fiat ſacrificium voluntatis. Quales autem eſſe debeant prædicatores Dei conſequenter oſtenditur, cum dicitur, *Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri*: id eſt, qui in præceptis Dei infatigabiles permanetis, ex hoc ipſo quod in Domini domo
ſtatis, ipſi gratias agitis, qui ſolvit compeditos, Pſal. 145. 7. & 8.
illuminavit cæcos, erexit eliſos, & dedit vobis ſpiritum intelligentiæ, qui vos in dilectionem & in laudem ejus accenderet.

Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus: pſallite nomini ejus, quoniam ſuavis eſt. ℣. 3.

Laus Domini nec uberius ſignificari, nec plenius poteſt, quam cum dicitur *bonus*. Verum hoc non cum cæteris bonis, quæ non ſunt niſi per ipſum; ſed præ omnibus ſingulariter intelligendum eſt: quia aliud eſt bonum omnia bona faciens, & auctorem ſui non habens; aliud quod niſi fieret, eſſe non poſſet. Unde dicitur, *Nemo bonus, niſi unus Deus*. Nec eſt ulla crea- Matth. 10. 18.
tura comparabilis Creatori, quæ ſi quid boni habet, non eſt ei proprium, ſed acceptum. Hoc itaque ſummum & incommutabile bonum, laudatoribus ſuis participationem ſuæ ſuavitatis impertit, per hoc quod æqualis Patri Filius
Dei, factus eſt mediator Dei & hominum, ho- 1.Tim. 2. 5.
mo Chriſtus Jeſus. Ipſe eſt enim ſecundum quod
Verbum caro factum eſt, panis hominum; qui Joan. 1. 12.
deſcendendo ad nos, per nos, nobis ad ſe per ſe fecit aſcenſum; & bibendo calicem noſtræ infirmitatis, fecit nos calicem ſuæ guſtare virtutis: ut agnoſceremus & confiteremur, quoniam ſuavis eſt Dominus.

Quoniam Jacob elegit ſibi Dominus, Iſrael in poſſeſſionem ſibi. ℣. 4.

Tota ſuavitas bonitatis Dei in gratia ipſius demonſtratur: quia *Jacob elegit ſibi Dominus, & Iſrael in poſſeſſionem* ſuam fecit, (d) excipiens illam ſibi domum, quam ſpecialius eligeret & ornaret. Quamvis enim omnes gentes ipſe condiderit, hanc tamen non ſicut aliam commiſit Angelis, ſed ſuo nomini proprie deputavit; ita diſponens ſacramentum vocationis ſuæ, ut electio Iſrael ad ſalutem omnium gentium pertineret; promiſſionis filiis, in æternam hære-

(a) Auguſtinus, *in oram*, ut in Vulgata noſtra.
(b) Sic interpretatum habetur in omnibus Editis Proſperi. At in Auguſtino legitur. *Habemus interpretationem ab eis qui illam linguam* (Hebræam) *noverunt. Hermon interpretari dicitur, lumen exaltatum*.
(c) Lugdunenſis editio non addit hic præpoſitionem *in*, quam poſteriores addiderunt.
(d) Poſterior editio, *accipiens*; veteres omnes Lugd. Lov. Duac. & Colon. *excipiens*. Nam Auguſtinus dicit, *quamvis ipſe omnes gentes condiderit, ceteras Angelis commiſit, ſibi iſtam poſſidendam ſervandamque deputavit*.

hæreditatem, non ex carnis propagine, ſed ex regenerationis adoptione venturis.

℣. 5. *Quoniam ego cognovi quia magnus eſt Dominus, & Deus noſter ſuper omnes deos.*

Contemplatio prophetica altiora operum Dei ſecreta conſpiciens, Ego, inquit, cognovi quam magnus eſt Deus, & quod propoſitum ejus atque conſilium nullo explicatur eloquio. Sed quia ſuper omnem potentiam excellit omnipotens, neque ulla natura eſt ſuper quam non Creator ejus emineat: commemorentur de conditis, per quæ intelligantur mirabilia conditoris.

℣. 6. *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis.*

Quidquid creaturarum eſt in cælo, & in terra, in mari, & in abyſſis Deus fecit: nec eſt ulla natura, ullave ſubſtantia, quæ non præcepto ejus exstiterit. In creanda autem univerſitate rerum atque formarum, non operatio fuit laboris, ſed ratio voluntatis: quam nullum præceſſit tempus, nullus eſt moratus effectus. Hanc potentiam homo totius mundi conſideratione cognoſcens, confiteatur, quia cum in agro cordis ſui, aliquid boni naſcitur, de opere & munere eſt cæleſtis agricolæ, qui ea quæ inſtituit per naturam, & corrupta ſunt per inobedientiam, dignatur reparare per gratiam.

℣. 7. *Suſcitans nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit.*

Item ℣. 7. *Qui producit ventos de theſauris ſuis.*

Hæc omnia in toto mundi corpore, Dei nutu & Dei aguntur arbitrio: quæ utique cum multa admiratione laudanda ſunt; & in eis intelligendum eſt, quæ operetur Deus in ipſis hominibus, quos ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fecit, & refecit.

℣. 8. *Qui percuſſit primogenita Ægypti, ab homine uſque ad pecus.*

Primogenita hominum, ſunt principia bonæ & probabilis vitæ, quæ initium ſumit ex fide. Cum igitur aliqui Chriſtiani aut ſchiſmata, aut hæreſes movent, & Eccleſiam Dei quibus poſſunt afflictionibus impetunt, fiunt Ægyptii, quorum nomen interpretatur, afflictio populi Dei: & percutiuntur in primogenitis ſuis, id eſt, in fide, quæ dum a charitate Eccleſiæ deſciſcit, extinguitur. Hæc autem peſſima plaga in homines. Percutiuntur & pecora, hoc eſt, qui ſapientium doctorumque ſpeciem gerunt, & hi qui pro cauſſa ſtultitiæ & imperitiæ, poſſunt pecoribus comparari.

℣. 9. *Immiſit ſigna & prodigia in medio tui Ægypte, in Pharaonem & omnes ſervos ejus.*

Nihil habent bonæ ſignificationis eorum nomina, in quos iram ſuam Dominus effundit. Nam & Phare diſſipationem, & (a) Ægyptus afflictionem ſonat. Afflictio regem habet diſſipationem, quia illi qui affligunt Eccleſiam, diſſipati affligunt, & regi ſuo ſua primum everſione famulantur.

Qui percuſſit gentes multas, & occidit reges fortes. ℣. 10.

Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan. ℣. 11.

Interfectiones quidem regum, & gentium adverſantium populo Dei, ita ut narrantur, impletæ ſunt. Sed quia propheticus eſt textus hiſtoriæ, non carent figuris ſcriptorum nominum qualitates; ut per interpretationum ſignificationem cognoſcat Eccleſia, quorum maxime hoſtium cæde ſalvetur. Interpretatur namque Seon (b) tentatio colorum, & Amorrhæi interpretantur, amaricantes. Cum itaque tentatio colorum non ſit niſi mendacium; quod ut facilius obrepat, colorem ſibi veritatis (c) adſumunt, quid mirum ſi amaricantes, mendacis regis ſimulatione ducuntur? Quoniam & ipſe mendacii pater diabolus, transfigurat ſe in angelum lucis, & tentatio colorum contrarios veritati faciat eſſe, quos decipit. Sed hi homines ſpiritaliter occiduntur, cum moriuntur diabolo, ut vivant Deo; & qui crediderant mendacio, credant potius veritati. Manus autem Dei quia ſucciſiones, & vivificationes facit. Og regem, & Baſan populum ejus interimit. Og enim interpretatur concluſio, & Baſan interpretatur confuſio. Talis quippe concluſio intercludit viam, quæ ducit ad Dominum, & interceptos ad confuſionem perducit, & iniquos modo concludit, ne credant in Chriſtum: quando Chriſtus apparuerit, confundentur, niſi nunc gratia convertente, mutentur. Chanaan vero interpretatur paratus humilitati. Quæ humilitas pœnalis intelligenda eſt, quæ paratur ſuperbis, qui modo non in humilitate, ſed in elatione ſunt poſiti, & præordinantur in id quod retribuendum eſt vanitati. Joan. 8. 44. 2. Cor. 11. 14.

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael populo ſuo. ℣. 12.

Fit hoc quotidie: nam quod alii per meritum ſuum perdunt, alii per gratiæ munus acquirunt: *Quoniam Jacob elegit ſibi Dominus, Iſrael in poſſeſſionem ſibi*: & habenti dicitur, *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* ℣. 4. Apoc. 3. 11.

(d) *Dominus nomen tuum in æternum: & memoriale tuum in generatione & generationem.* ℣. 13.

Id eſt, virtutum tuarum miracula non ceſſabunt, & quæ operatus es ſignificando, operaberis indeſinenter implendo. *Memoriale* autem Domini in eo intelligitur quod non obliviſcitur promiſſionum ſuarum; ſed omnino efficit quod ſpopondit: & hoc fit a *generatione in generationem*; quia alia eſt generatio hominum qua naſcuntur mundo, alia qua renaſcuntur Deo.

Sed

(a) Lugd. & Lovan. *Ægyptiis*. Duac. & Colon. *Ægyptus*: ut Auguſt. *Nam & ipſa Ægyptus afflictio interpretatur*. Supra vero pro *Phare*, Auguſt. habet poſt aliquot lineas: *Ægyptus afflictio eſt, Pharao diſſipatio*.

(b) In Auguſtini textu legitur, *tentatio oculorum*: obſervatumque ab eruditiſſimis Editoribus, omnes prope ejuſdem Mſſ. hic & infra conſtanter habere, *tentatio colorum*. Idemque nomen poſtea in Pſ. 135. interpretari, *germen inutile, vel tentationem calentem*.

(c) Fortaſſe, *adſumit*; ſcilicet mendacium, niſi *adſumunt* referri velis ad *amaricantes*, de quibus ſtatim fit ſermo.

(d) Apud Auguſt. *Domine*, ut in Vulgata noſtra.

Sed in utraque ſub altiſſimo judicio Dei, & opus naturæ impletur, & gratiæ.

℣. 14. *Quoniam judicabit Dominus plebem ſuam, & in ſervis ſuis deprecabitur.*

Excepto judicio futuro, jam judicata eſt plebs Judæorum. Quid eſt, judicata? Separati inde ſunt juſti, & remanſerunt injuſti. Audi Dominum dicentem: *In judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant.* Excæcati enim ſunt ſuperbi, illuminati ſunt humiles; (a) & in hoc uno populo, qui & Jacob & Iſrael generaliter appellatur, una enim perſona eſt domus Jacob & domus Iſrael, una gens, una plebs; hanc invitat, & hanc dimittit, mites a ferocibus, credentes ab infidelibus ſeparando. *In ſervis ſuis* igitur *deprecabitur* Dominus, id eſt, invocabitur, vel exorabitur: & in omnibus nationibus erunt homines Iſraeliticæ dignitatis, cum Judæi ex maxima ſui parte erunt impii, & veritatis inimici. Sed quia ſpiritalis Jacob ex omni gente aſſumitur, idolorum cultoribus infidelitatis cæcitas exprobratur. (Joan. 9.39.)

℣. 15. *Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.*

Omnes ex quacumque natione verum Deum neſcientes, & Chriſti Evangelio reſiſtentes idolorum cultores ſunt; & cum in cordibus ſuis falſitatum dogmata fabricantur, id quod finxerint, ſimulacrum eſt: & ſi quid ratiocinando (b) munierint, id argenteum videtur, aut aureum: (c) qui ita humanæ ſapientiæ argumentis & eloquio coloratur, ut reverentiam ſibi pro mendaciorum arte conciliet. In hujuſmodi ergo figmentis, *opera* ſunt *manuum hominum*, quæ humanus error excogitavit, non doctrina veritatis inſtituit.

℣. 16. (d) *Os habent, & non loquentur; oculos habent, & non videbunt:*

℣. 17. *Aures habent, & non audient; nares habent, & non odorabunt.*

Manus habent, & non operantur; pedes habent, & non ambulabunt.

Non clamabunt in gutture ſuo: nec enim eſt ſpiritus in ore eorum.

℣. 18. *Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*

Proprie quidem hæc de paganis dici videntur; ſed etiam hæreticos comprehendunt, qui dum falſis inhærent, & impia hominum commenta ſectantur, omnia rationalis vitæ officia perdiderunt. Nam quid eſt habere oculos, & non videre, quam in errorum nocte verſari? (e) Habere aures, & divinæ inobedire doctrinæ? Habere nares, & bonum Chriſti odorem non capere? Pedes habere, & vocantem non ſequi gratiam? Habere linguam, & non loqui veritatem? Habere manus, & ſine opere eſſe juſtitiæ? Quia *omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Mendaces igitur conformabuntur mendacio; & quo magiſtro fidunt, cum eodem confundentur. Et tamen ex ipſis quotidie commutantur per miracula Dei; quotidie aperiuntur oculi cæcorum, & aures ſurdorum, inſpirantur nares inſenſatorum, reſolvuntur ora mutorum, fiunt operariæ manus paralyticorum, diriguntur pedes claudorum, ex lapidibus excitantur filii Abrahæ, quibus omnibus ſimul dicatur: (Rom. 14. 23.) (Matth. 3. 9.)

Domus Iſrael benedicite Dominum, domus Aaron benedicite Dominum. ℣. 19.

Domus Levi benedicite Dominum. ℣. 20.

Quia omnes hos gradus, quos una gens habuit, per ipſam fidem, qua illa juſtificata eſt, totus mundus obtinuit, & in cunctis jam nationibus invenitur Abraham credentium pater.

Qui timetis Dominum, benedicite Dominum. Item ℣. 20.

Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jeruſalem. ℣. 21.

Habitatio Dei, non eſt illa Jeruſalem, quæ cecidit; ſed eſt in cordibus fidelium, atque ſanctorum, ex quibus ædificatur æternum templum Dei cum compage Angelorum, qui numquam a Domino receſſerunt. Benedicit ergo Eccleſia Dominum, ex Sion, id eſt, de ſpecula, ex qua promiſſiones Dei proſpicit venturas in Jeruſalem, id eſt, in viſionem pacis; ubi jam nullum periculum infirmitatis, nulla erit adverſitas tentatoris.

PSALMUS CXXXV.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus. ℣. 1.

PSalmus iſte laudem continet Dei, & eodem modo in omnibus ſuis verſibus terminatur, ut quidquid operum Dei percurritur, ideo intelligatur effectum, ut bonitatis & miſericordiæ ejus manifeſtaretur æternitas. Quamvis enim poſt judicium, quo in fine ſæculi vivi & mortui judicandi ſunt, miſſis juſtis in vitam æternam, impiis autem in ambuſtionem æternam, non ſint deinceps futuri, qui divinæ gratiæ diſpenſa- (Matth. 25. 46.)

(a) Lugdunenſis editio, *& hoc in uno populo.*

(b) Lugdunenſis editio legit, *munierint.* Lovan. Duac. & Colon. *minuerint.*

(c) Legi debere arbitramur, *quia*; etſi in Editis legatur *qui.*

(d) Hæc prima pars verſus 16. in Auguſt. transfertur poſt hæc verba, *& non odorabunt*; omittitur quoque, *Non clamabunt in gutture ſuo, nec enim eſt ſpiritus in ore eorum.* In Vulgata noſtra non leguntur plura, quam hæc. *Os habent, & non loquentur; oculos habent, & non videbunt. Aures habent & non audient neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.* Reliqua vero quæ hic leguntur in Pſalterio Hieronymi, quod Romanum vocant, legebantur. A Gallicano deinde reciſa ſunt. De quibus noviſſimi S. Hieronymi operum Editores obſervant quod, *ſequentes verſiculi* (ab his, *nares habent*, ad hæc, *neque enim eſt ſpiritus*) *huc tranſlati ſunt in Romano Pſalterio ex Pſalmo ſuperiori* 113. Quos tamen præ oculis habuiſſe Proſperum noſtrum vix dubitare ſinit ſubjecta ab eo, licet breviſſima ipſorum expoſitio. Obſervandum denique hæc ipſa non legi in textu Hebraico, Pſalmi hujus.

(e) Hic aliqua deeſſe videntur ad plenum ſenſum ſententiæ. Forte ſuppleri poſſet, *& non audire, quam divinæ &c.* Sic poſtea; *Habere nares, & non odorari, quam bonum &c. Pedes habere, & non ambulare, quam vocantem non ſequi gratiam. Habere linguam & non loqui, quam non loqui veritatem.* Quæ in ſequentibus ſupplenda ſuadet prius enumerationis membrum, modo aliquando occurrant Mſſ. qui Editorum defectui medeantur.

penſatione ſalvandi ſint: recte tamen intelligi
poteſt, in æternum futuram miſericordiam ejus,
quam ſuis ſanctis fidelibuſque largitur; quoniam
ea beatitudo, quam ex Dei miſericordia conſe-
quentur, nulla umquam tentatione pulſabitur,
ſed in æterna pace & gloria, incommutabilis
permanebit. Quod opus ineffabilis pietatis,
quia in ſempiterno Dei propoſito atque conſilio
fuit, ut per temporalia præordinarentur æter-
na; mire totius mundi elementorumque condi-
tio propter hanc miſericordiam dicitur inſtitu-
ta, cui perficiendæ omnium rerum ordo ſer-
viſſet.

℣. 2. *Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum miſericordia ejus.*

℣. 3. *Confitemini Domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia ejus.*

Deorum nomen cum in bono poſitum reperi-
tur, ſecundum gratiam intelligendum eſt, non
1. Cor. 8. 5. & 6. ſecundum naturam, dicente Apoſtolo, *Nam etſi
ſunt qui dicuntur dii, ſive in cælo, ſive in
terra: quemadmodum ſunt dii multi, & domi-
ni multi; ſed nobis unus Deus Pater ex quo o-
mnia*, (a) *& nos per ipſum*. Qui ergo ſunt
filii Dei, & per adoptionis ſacramentum divi-
2. Petr. 1. 4. næ ſunt conſortes naturæ, habent hujus nomi-
nis donum: quia uni Deo ſerviunt, uni Do-
Pſ. 95. 4. mino voluntaria ſubjectione famulantur. *Dii
autem gentium dæmonia*; quæ quoniam gau-
dent ſe ab errantibus coli, in æternum ignem
cum ſuis cultoribus (b) damnabuntur.

℣. 4. *Qui facit mirabilia magna ſolus, quoniam in æternum miſericordia ejus.*

Poſſunt ea mirabilia accipi a Deo ſolo fa-
cta, quæ neque per Angelos, neque per homi-
nes ſunt effecta; ſed ſola Dei operante virtu-
1. Cor. 12. 6. te. Quamvis enim ipſe operetur omnia in o-
mnibus; naturas tamen cunctarum creaturarum,
cælum & cæleſtia, terram & mare, cum uni-
verſis quæ in eis ſunt, ſolus inſtituit. Non
quod ſine Filio ſuo Verbo, aut Spiritu ſancto
aliquid fecerit Pater; ſed quia Trinitas unus
Deus eſt, qui creaturas, non per creaturam fe-
cit, ſed ſola potentia deitatis. Quod autem in
ſecundis dicitur, *Quoniam in ſæculum miſeri-
cordia ejus*; ad reparationem humani generis
referendum eſt, quod Dei miſericordia per ſa-
cramentum regenerationis vitæ reddit æternæ.

℣. 5. *Qui fecit cælos in intellectu, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.*

In intellectu facti ſunt cæli, ad erudiendam
eam creaturam, quæ ad cognitionem ſui præ-
Rom. 1. 20. ordinabatur auctoris. *Inviſibilia enim Dei*, ſic-
ut ait Apoſtolus, *a creatura mundi, per ea
quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur; ſempi-
terna quoque virtus ejus & divinitas*: & hic
Pſ. 18. 1. idem propheta dicit, *Cæli enarrant gloriam
Dei, & opera manuum ejus annuntiat firma-
mentum*. Quia majeſtatis inviſibilis pulchritudo,
(c) & per corpoream creaturam incorporeus
Creator agnoſcitur.

Qui firmavit terram ſuper aquas; quoniam in ſæculum miſericordia ejus. ℣. 6.

Bene quidem intelligitur ſuper aquas terra
fundata, in eo quod circumfluentibus aquis ſu-
pereminet; & ita etiam in infimis natura in-
venitur humoris, ut ei ſolidum ſubdatur ele-
mentum. Sed ſecundum ſacramentum Eccleſiæ,
quod per totum mundum in regenerationis la-
vacro celebratur, ſacratius hoc accipitur di-
ctum, de præparatione baptiſmatis, ſupra quod
naturæ humanæ terra fundatur; ita ut ab aquis
tota æterni templi ſtructura conſurgat.

Qui fecit luminaria magna ſolus; quoniam in æternum miſericordia ejus. ℣. 7.

Ideo & hic addidit *ſolus*, quia cætera mira-
bilia quæ dicturus eſt, aut per homines, aut
per Angelos fecit.

Solem in poteſtatem diei, ℣. 8.

Lunam & ſtellas in poteſtatem noctis. ℣. 9.

Splendor ſolis in die potens eſt, & lunæ &
ſtellarum in nocte. Sed hæc præter utilitatem,
quam mundo vicibus ſuis præbent, & præter
decorem quo totius mundi augetur ornatus,
dant ſignificationem ſpiritalium gratiarum. Nam
præcipuum fidelium cordium lumen eſt, veniens
ab ipſo juſtitiæ ſole, ſapientiæ: ſecundum au-
tem lumen eſt ſcientiæ, quæ inter ſæculi hujus
obſcura dat quodammodo lunare ſolatium; de-
inde plurimorum chariſmatum munera ſtellarum
ignibus merito comparantur: ut ambulantibus
per difficilem viam numquam deſit cæleſte præ-
ſidium.

Qui percuſſit Ægyptum cum primogenitis eorum. ℣. 10.

Nulla pars mundi eſt, quam non percutiat
gladius veritatis, ut Chriſto præcipua quæque
ſubdantur.

Qui eduxit Iſrael de medio eorum. ℣. 11.

Quotidie ſancti ab iniquis & adverſis tribu-
lationibus eruuntur.

In manu potenti, & brachio excelſo. ℣. 12.

Quid potentius eo, de quo dictum eſt, *Et* Iſai. 53. 1.
brachium Domini cui revelatum eſt?

Qui diviſit rubrum mare in diviſiones. ℣. 13.

Rubri maris diviſione ſignificatur baptiſmus
Chriſti, in quo fiunt diviſiones: ut (d) una
res aliis fit in vitam, aliis in mortem; in vi-
tam fidelibus, in mortem perſecutoribus.

Et eduxit Iſrael de medio ejus. ℣. 14.

Et (e) educit populum ſuum Dominus, in-
novatum per lavacrum regenerationis.

Et excuſſit Pharaonem, & virtutem ejus in mare rubrum. ℣. 15.

Perit in aquis rex peccati, & baptizatis rea-
tus excutitur.

Qui

(a) Locus iſte Apoſtoli plenius legitur in Augu-
ſtino, ſcilicet, *& nos in ipſo, & unus Dominus Je-
ſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum*.
Quæ autem ibi amplius leguntur forte ex codicibus
Proſperi exciderunt, ut conjicitur ex verbis ſtatim
ſubjunctis, *Uni Deo ſerviunt, uni Domino* &c. Idem
quoque locus Apoſtoli infra in fine totus citatur.

(b) Editiones Lugdun. & Lovan. *damnabunt*.

(c) Priori ſententiæ hujus membro aliquid deeſſe
videtur: forte, *ex viſibilium pulcritudine conjicitur*,
aut aliquid hujuſmodi.

(d) Auguſtinus hic, *ut unus atque idem baptiſ-
mus aliis ſit in vitam, aliis ſit in mortem*.

(e) Duac. & Colon. *eduxit*. Lugdun. & Lovan.
educit, ut apud Auguſtinum. Nam agit de gratia
baptiſmi, quæ quotidie renaſcentibus confertur.

℣. 16. *Qui traduxit populum ſuum in deſerto.*

Traducit & nos per hujus mundi ariditatem & ſterilitatem, ne in ea pereamus.

℣. 17. *Qui percuſſit reges magnos,*

℣. 18. *Et occidit reges fortes.*

Percutit, atque occidit etiam per nos diabo-
1. Cor. 15. 57. licas & noxias poteſtates, quoties dat victo-
riam per Dominum noſtrum Jeſum-Chriſtum.

℣. 19. *Seon regem Amorrhæorum.*

Germen inutile, quod interpretatur *Seon*: & *regem Amorrhæorum*, quod interpretatur amaricantium, percutit per Eccleſiam ſuam Dominus.

℣. 20. *Et Og* (a) *coacervantem Baſan.*

Hoc eſt, confuſionis: quid enim coacervat diabolus niſi confuſionem?

℣. 21. *Et dedit terram eorum hæreditatem,*

℣. 22. *Hæreditatem Iſrael populo ſuo.*

Dat etiam, quos diabolus poſſidebat, hære-
Gal. 3. 16. ditatem ſemini Abrahæ, quod eſt Chriſtus.

℣. 23. *Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri.*

℣. 24. *Et redemit nos ab inimicis noſtris.*

Redemit nos ſanguine Unigeniti ſui.

℣. 25. *Qui dat eſcam omni carni.*

Joan. 6. 56. Hæc eſt eſca, de qua Dominus dicit, *Caro mea vera eſt eſca*, quæ datur omnibus gentibus. Quia nullus renatorum fidelium ab eſu ejus excipitur.

℣. 26. *Confitemini Domino cæli:*

℣. 27. *Confitemini Domino Dominorum, quoniam in æternum miſericordia ejus.*

Quod hic ait, *Domino cæli*, hoc videtur ſuperius dixiſſe, *Deo deorum*: & quod ibi ſubdidit, hoc etiam hic connexuit, *Confitemini Domino deorum. Ut ſi ſunt qui dicantur dii*, &
1. Cor. 8. 5. & 6. Domini, *ſive in cælo, ſive in terra: nobis tamen unus* ſit *Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipſo; & unus Dominus Jeſus-Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum*, cui confiteamur, *quoniam in æternum miſericordia ejus.*

PSALMUS CXXXVI.

℣. 1. *Super flumina Babylonis illic ſedimus, & flevimus, cum recordaremur tui Sion.*

PRophetia Pſalmi non ſolum hoc denunciat, quod ſecundum gerendarum rerum ordinem ad Iſraeliticum populum proprie pertinebat; ſed etiam quod in omni Eccleſia Dei, quæ in toto mundo eſt, agitur & impletur. Univerſi enim fideles, qui cives ſunt Jeruſalem, & in hoc ſæculo peregrinantur, apte his vocibus & congruenter utuntur, ut dicant quod Pſalmi verba pronuntiant. Nam qui fide juſtificati ſunt,
Rom. 5. 1. Rom. 8. 24. & ſpe ſalvi facti, ad patriam cæleſtem angelicamque deſiderant, recordantes promiſſionis Dei; flent & gemunt de habitatione terrena, quæ in quacumque ſui parte Babylonia eſt, & flumina ejus ſunt omnes illecebræ temporales, ſive in moribus, ſive in opinionibus, quas ſibi quiſque delegerit, in quibus nihil ſtabile, nihil firmum eſt, ſed omnia fluida, & in maris profunda ducentia. Qui autem quæ ſurſum ſunt Coloſſ. 3. 2.
ſapiunt, non quæ ſuper terram; ſedent quidem ſuper mundi flumina atque torrentes, ſed tamen curſu aquarum labentium non trahuntur, nec miſcentur confuſioni, (b) quæ interpretatur, Babylon: ſed recordantes Sion, quæ exprimitur, ſpecula; in quod Deus promiſit intendunt, & a temporalibus ad æterna proficiunt.

In ſalicibus in medio ejus ſuſpendimus organa noſtra. ℣. 2.

Habent organa ſua cives Jeruſalem, Scripturas Dei, (c) præcepta & promiſſa Dei, & meditationem quamdam futuri ſæculi: ſed cum agunt in medio Babyloniæ, organa ſua in ſalicibus ejus ſuſpendunt. Ligna autem Babylonis fluminibus rigata, & nullum fructum afferentia, ſimilitudinem gerunt hominum ſterilium, qui mundanis paſcuntur illecebris, & nulla ſunt virtute fœcundi; nec poſſunt eis ulla divinarum ſemina ſcripturarum inſeri, quia capaces non ſunt præceptorum Dei; & merito in eis differendo ſuſpenditur, quod pro ſua inſipientia audire non poſſunt.

Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba canticorum. ℣. 3.

Et qui adduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion. Item ℣. 3.

Omnes homines prima tranſgreſſione a diabo-
lo captivati ſumus; quoniam *qui facit pecca-* Joan. 8. 34.
tum, ſervus eſt peccati: ſed ab hac captivitate redemit nos ſuo ſanguine Jeſus-Chriſtus. Pars ergo quæ captivatoribus ſuis volens ſervit, & eis delectatur quæ hoſtibus placent, præbet ſe miniſtram ad impugnandos redemptos, & per ipſam diabolus quidquid contra ſanctos audet, exequitur; ut merito ipſe agere dicatur, quod per homines ſibi ſubditos gerit. Interrogant ergo Chriſtianos pagani, & impii eorum quorumque dogmatum ſectatores, quæ nobis religionis ſit ratio, quæ utilitas in fide Chriſti, quive ſit fructus? & interrogatio eorum non veritatem vult diſcere, ſed credentium corda turbare. Unde a talium auribus ſuſpendenda ſunt organa, nec canticorum, hymnorumque noſtrorum ſacramenta pandenda; (d) ne ſanctum detur canibus, & jaciantur margaritæ an-
te porcos. Volentibus igitur de confeſſione fi- Matth. 7. 6.
dei noſtræ inſtruere calumnias ſuas, reſpondendum eſt quod ait Pſalmus:

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? ℣. 4.

Homo deditus carni, deditus mundo, ſerviens vanitatibus, plenus erroribus, terra aliena eſt: in qua ſeri ſacra ſemina, quæ ſunt divina cantici verba, non poſſunt: quia niſi in Sion, id eſt, in Eccleſia, non congrue celebratur divina laudatio. Ne ergo per alienorum contagia quæ-

(a) Auguſtinus ſcripſerat in verſu pſalmi, *Et Og regem Baſan*, tum, *Coacervantem, quod interpretatur Og, & regem confuſionis, quod interpretatur Baſan.*

(b) Editi omnes antiqui, *quam interpretatur*. Lugdunenſis editio recentior, *quæ interpretatur*: Bene emendatum indicat phraſis ſimilis ſtatim ſubjuncta, *quæ exprimitur ſpecula.*

(c) In Auguſtino *præcepta Dei*, voce hac *Dei* ter repetita.

(d) Lugd. & Lov. *nec ſanctam*. Duac. & Colon. *ne ſanctum.*

dam cæleſtis patriæ irrepat oblivio, quodam jurejurando confirmanda eſt fides, & dicendum:

ỽ. 5. *Si oblitus tui fuero Jeruſalem, oblivifcatur me dextera mea.*

Dextera noſtra eſt vita æterna, ſiniſtra eſt vita temporalis: illa plena ſpe beatitudinis, hæc plena periculo perditionis. Quidquid fit propter vitam æternam, dextera operatur: ſiniſtrum vero eſt quidquid propter gaudia tranſitoria aut optatur, aut agitur: & in oblivionem venit dextera ſiniſtræ, cum virtutis amor, & conſuetudo ſuperaverit. His ergo, qui ab Jeruſalem charitate diſcedunt, hoc contingit, ut oblivifcatur eos dextera eorum. Vita enim æterna in ſe manet: illi autem remanent in delectatione mortifera, amplectentes mala pro bonis, falſa pro veris, ſiniſtra pro dexteris.

ỽ. 6. *Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui,*

Item ỽ. 6. *Et non præpoſuero Jeruſalem in principio lætitiæ meæ.*

Obmuteſcam, inquit, niſi tui meminero. Quid enim loquitur, aut quid ſonat, qui cantica Sion in laude non ſonat? Eloquium linguæ noſtræ eſt Jeruſalem canticum. Os autem carnalia loquens, & ſæcularia canens, mutum eſt & obſtructum: quia inde delectatur, unde confunditur. Verus ergo Jeruſalem amator & civis, hac ſe lege conſtringit, ut hujus pœnæ ſubeat damnationem, ſi non omnibus jocunditatibus præpoſuerit cæleſtis patriæ charitatem.

ỽ. 7. *Memento Domine filiorum Edom, in die Jeruſalem.*

Homo Iſraelita inter alienigenas conſtitutus precatur Dominum, ut meminerit, quia inter filios Edom, id eſt, Eſau, & inter filios Jacob concordia eſſe non poſſit; & illæ inimicitiæ

Gen. 25. 23. maneant, quas jam in matris utero ſignificabat nondum natorum lucta geminorum, (a) & poſt ita diſcrevit præſcientia Creatoris, ut diceret,

Ibidem 30. *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Unde omnes filii promiſſionis perſonam gerunt Jacob, Eſau vero nomine tota pars infidelium figura-

Gen. 27. 41. tur. Petit igitur ut meminerit Deus, quomodo Eſau inſurrexerit in Jacob: meminerit etiam diem laborum Jeruſalem, quæ ſuperbiam toleret impiorum: vel diem felicitatis ejus, qua a ſervitute captivitatis quotidie eruitur, (b) & ad æternæ patriæ bona vera perducatur.

Item ỽ. 7. *Qui dixerunt, Exinanite, exinanite, uſque ad fundamentum in ea.*

Perſecutoribus populi Dei non ſufficit qualiſcumque vaſtatio; niſi etiam fidem, quæ ſancti eſt ædificii fundamentum, ſæva exinanitione ſubvertant.

ỽ. 8. *Filia Babylonis miſera.*

Ipſa eſt eadem, quæ Babylon: quæ in propagine ſua & mater, & filia eſt: mater generando, filia ſuccedendo. Infelix utique & miſera, quæ ad perditionem & generatur, & generat.

Item. ỽ. 8. *Beatus qui retribuit tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis.*

ỽ. 9. *Beatus qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.*

Omnes primo ortu in Babylonia geniti ſumus, & ab ipſo carnali exordio parvulos nos accepit mundana confuſio; nec aliud nobiſcum egit hoc ſæculum, quam ut per varias opiniones & diabolicas artes diverſis implicaremur erroribus. Sed de hoc generali malo innumeros eruit Dei gratia, & adhuc inter oblectamenta Babylonis morantes, jam inter Jeruſalem computat cives, (c) quos qui beatus eſt, & beatos facit, eruit de tenebris & de poteſtate tenebrarum, ut ſint filii lucis & regni, alliſi ad petram Chriſtum, ut moriendo mundo, vive- Coloſſ. 1. 13.
rent Deo, dejecti & erecti, deſtructi & ædificati; in pulverem comminuti, & in petra, petra inſtaurante, ſolidati.

PSALMUS CXXXVII.

ỽ. 1. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, quoniam audiſti omnia verba oris mei.*

PSalmi titulus ſub nomine David eum ſigni- Rom. 1. 3.
ficat, qui eſt ex ſemine David ſecundum carnem, ad quem prophetica eſt directa confeſſio, quæ laudis eſt divinæ, non iniquitatis humanæ. Confeſſionis enim nomine ſolet indicari confeſſio pœnitentis: ſed hic manifeſtatur gratulatio laudatoris, quæ toto corde profertur, quia nulla illi alia affectio ſociatur: & ideo exaudita ſunt verba oris ejus; cujus oris, niſi cordis, unde ſumunt ipſa verba principium? Ea ibi auribus Dei vox mentis auditur.

Item ỽ. 1. *In conſpectu Angelorum pſallam tibi.*

ỽ. 2. *Adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.*

Item ỽ. 2. *Super miſericordia tua & veritate tua.*

Si in vera exultatione cordis ſpiritaliter Deo pſallimus, coram Angelis pſallimus: quia non terrena, ſed cæleſtia ſapimus; in quo pietatis officio beatitudo excellit angelica. Nam carnalia deſideria non pſallunt, niſi coram hominibus, quorum ſe animi ſupra terrena non erigunt, & qui ſanctorum gaudiis intereſſe non poſſunt: quia nec adorant ad templum ſanctum Dei, quod eſt Jeruſalem, una ſimul & mater & filia, mater in Angelis, filia in hominibus, quibus dicitur, *Templum Dei eſtis, & Spiritus* 1. Cor. 3.
Dei habitat in vobis. Confeſſio autem religioſa 17.
veritatem & miſericordiam Dei prædicat: veritatem in judicando, miſericordiam in ſubveniendo. Non enim aliæ ſunt viæ, quibus ad nos venit, aut aliæ quibus nos ad ſe provehit.

Item ỽ. 2. *Quoniam magnificaſti* (d) *ſuper nos nomen ſanctum tuum.*

Magnificavit Dominus ſuper omnes nomen ſanctum ſuum, ſuper Abraham, & Iſaac, & Jacob, ſuper duodecim tribus Iſrael, quas erutas de jugo ſervitutis introduxit in terram promiſſionis; & ſuper univerſas nationes, de quibus tamquam de lapidibus ſuſcitat quotidie filios

---

(a) Forte legendum, *& quos*, non *& poſt*, quod habent omnes editi noſtri.

(b) Fortaſſe legas, *ut*, non *&*.... *perducatur*, aut ſaltem *perducitur*, pro *perducatur*.

(c) Sola Lugdun. editio *quod qui beatus eſt* &c.

(d) Forte, *ſuper omnes*, ut reſumitur in explicatione, aut *ſuper omne*, ut in Auguſt. & Vulgata noſtra: licet Editi noſtri omnes habeant, *ſuper nos*.

Matth. 3. 9. Philip. 2. 10. & 11. lios Abrahæ, *Ut in nomine Domini Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.*

℣. 3. *In quocumque die invocavero te, velociter exaudi me.*

Iſai. 58. 9. Quare velociter? Quia ipſe dixiſti, *Adhuc loquente te, dicam, Ecce adſum.* Quare velociter? Quia non in diverſa tendo, nec ſuperflua concupiſco; ſed quod docuiſti peti, hoc mihi concupiſco præſtari.

Item ℣. 3. *Multiplicabis me in anima mea, in virtute multa.*

Expreſſum votum ſecundum deſiderium, & ab omni carnali cupiditate purgatum. Si, *Multiplicabis me*, tantummodo diceret, videri poterat terrena aliqua conceptio: ſed cum addidit, (a) *in juſtitia*, nihil eſt quod poſſit plenius & perfectius poſtulari; quia ſummi boni ſignificatio eſt in appellatione virtutis.

℣. 4. *Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ, quoniam audierunt omnia verba oris tui.*

Ubique Evangelium prædicabitur, ubique
Matth. 24. 14. Apoſtolica doctrina diſcetur, *In omnem* enim *terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis*
Pſ. 18. 5. *terræ verba eorum. Confiteantur* ergo *tibi, Domine, omnes reges terræ.* Et quia non habent neceſſitatem ſublimiora cupiendi, laudent te de excellentia quam dediſti: quia latere eos jam non poteſt, quod eorum ſceptra tua dona ſunt.

℣. 5. *Et cantent in viis Domini, quoniam magna gloria Domini.*

In quibus viis, niſi de quibus dicitur, *Uni-*
Pſ. 24. 10. *verſæ viæ Domini, miſericordia & veritas?* ut dum omnia opera Dei in his conſummantur, nemo niſi in ipſius gloria glorietur.

℣. 6. *Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta a longe agnoſcit.*

Sub oculis Domini eſt & humilis, & elatus. Sed humilem quia placet, proximus videt; ſuperbum, quia diſplicet, longinquus agnoſcit:
Pſal. 33. 19. & cum juxta ſit his qui tribulato ſunt corde,
Pſ. 118. 155. longe tamen eſt a peccatoribus ſalus.

℣. 7. *Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me.*

Si præſentia, inquit, non amavero, & ſi ad promiſſiones tuas tendens, terrenis illecebris non inhæſero, vivificabis me, & cito exaudies: quia tribulationem mihi adferent temporalia, quem ſpes invitat æterna.

Item ℣. 7. *Super iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſalvum me fecit dextera tua.*

Protectio, inquit, brachii tui defendit me ab inimicis meis; & ut adverſitatibus non vincerer, fecit dextera tua, quæ me a ſiniſtris omnibus liberavit.

℣. 8. *Domine, retribue pro me.*

Ego, inquit, debitor ſum, & (b) conditione
1. Cor. 2. 11. proprii debiti liber eſſe non poſſum: tu, Domine, pro me retribues, qui nihil debes; &

qui mortem, dum moreris, occidis, ſolvens mea, ut ſequar tua.

Item ℣. 8. *Domine, miſericordia tua in æternum: opera manuum tuarum ne deſpicias.*

Illam, inquit, miſericordiam quæro, qua temporalibus eruis, & ad æterna perducis, Domine. *Opera manuum tuarum ne deſpicias.* Quia ſive in eo quod homines ſumus, ſive in eo quod ex noſtra impietate mutati & juſtificati ſumus, tuarum manuum ſunt opera, quibus nos & condis & renovas.

PSALMUS CXXXVIII.

Domine, probaſti me, & cognoviſti me. ℣. 1.
Tu cognoviſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. ℣. 2.

IN prophetia Pſalmi verba ſunt ipſius Domini Jeſu Chriſti; qui quamvis ſecundum deitatem conformis & æqualis ſit Patri; tamen Joan. 10. 30.
ſecundum quod Verbum caro factum eſt, & ha- Joan. 1. 14.
bitum formæ ſervilis accepit, dicet Patri, *Domine*: qui ei & Pater & Dominus eſt; Pater formæ Dei, Dominus formæ ſervi. *Probaſti, & cognoviſti me*; non quia non noverat, ſed quia notum aliis fecerat. Sedere autem eſt humiliari; ſurgere, exaltari: unde ſedit Dominus in paſſione, reſurrexit in reſurrectione. Quod, inquit, tu voluiſti Domine, approbaſti: & ideo factum eſt, quia ſic tibi placuit. Qui autem vocem capitis ex perſona corporis mavult accipere, confeſſionem intelligat pœnitentium, qui ſedent per humilitatem pœnitudinis, & ſurgunt per juſtificationem remiſſionis.

Intellexiſti cogitationes meas de longe: ſemitam meam, & limitem meum inveſtigaſti. ℣. 3.
Et omnes vias meas prævidiſti. ℣. 4.

Agnoſcamus hic vocem illius filii minoris, qui diſſipata ſubſtantia patris, in longinqua diſceſſerat, & perſonam gerens Gentium quæ defluxerant in idolorum culturam, tandem reſipiſcens ait, *Surgam, & ibo ad patrem meum*: Luc. 15. 18.
& cui revertenti occurrit pater; quia intellexerat cogitationes ejus de longinquo. *Semitam* igitur, inquit, *meam*, qua diſceſſi; *& limitem meum*, quouſque perveni, *inveſtigaſti*. Quia deſertorem tua præſentia ubique concludebas: ideo ſinens me laborare vias meas, ut ſi perpetuo miſer eſſe nollem, redirem ad vias tuas.

Quoniam non eſt dolus in lingua mea. Item ℣. 4.

Confiteor, inquit, quod mihi diſcedenti a te conteri miſeriis utile fuit. Nam ſi bene mihi eſſet ſine te, nollem forſitan redire ad te.

Ecce, Domine, tu cognoviſti omnia, noviſſima & antiqua. ℣. 5.

Antiquum peccatum, quo in primis parentibus ruimus, noviſſimam pœnam, quam omnes per multos labores, communi (c) mortalitatis conditione, dependimus.

Tu finxiſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam. Item ℣. 5.

Omnes in uteris matrum Deo plaſmante fin-

(a) Apud Auguſtinum hic, *in virtute*, ut etiam ſupra in textu verſus.
(b) Forte, *conditione*. Editi tamen omnes, *conditione*.

(c) Editiones Lugdun. & Lov. *immortalitatis*. Melius Duac. & Colon. *mortalitatis*. Auguſtino dicente hic, *quando in iſtam mortalitatem laborioſam periculoſamque pervenimus*.

guntur, ſub ea lege quam ſuperbiæ merito humanum genus ſuſtinet: ſuperpoſita divinæ potentiæ manu, quæ ut humiles erigat, elatos premit.

℣. 6. *Mirificata eſt ſcientia tua ex me; invaluit, non potero ad eam.*

Mea, inquit, ſuperbia & diſceſſione factum eſt, ut obſcuraretur cor meum, nec poſſent mihi tua patere judicia. Dum enim meæ poteſtatis libertate delector, factus ſum egentior, atque tenerior. *Ex me* mihi illa difficultas convaluit; *Ex me* extra lumen ſcientiæ tuæ factus ſum, ad quod niſi ex te redire non potero.

℣. 7. *Quo ibo a Spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam?*

Vide ſent. 215. Diſcedenti a Spiritu Dei nullus invenitur locus, qui ejus præſentia, & poteſtate ſit vacuus. Nemo iram ejus fugit, niſi qui ad iratum confugit.

℣. 8. *Si aſcendero in cælum, tu illic es; ſi deſcendero ad infernum, ades.*

Si ad cælum extollar elatus, te invenio reſiſtentem: ſi ea quæ infra me ſunt eligam, te experiar perſequentem. Quia ſicut malum mihi eſt præſumptione erigi, ita malum eſt deſperatione demergi.

℣. 9. *Si ſumpſero pennas meas in directum, & habitavero in poſtremis maris.*

Jam bono conſilio utitur qui pennas ſuas, geminæ ſcilicet præſidia charitatis, quibus in directum volet, meditatur aſſumere, & in ultimis maris, id eſt, in fine ſæculi hujus habitare: ut tota intentio animi & temporalis vitæ concluſione ſollicita, non jam vanis occupetur cupiditatibus, ſed ad promiſſiones Dei de hoc ſæculo valeat evolare. Verum hoc ipſum quis efficit ſuis viribus, niſi adjuvet ille qui jubet? Propter quod ſequitur, & dicit:

℣. 10. *Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.*

Conſiderans autem longinquitatem viæ, & de laboris exitu timens, addit:

℣. 11. *Et dixi, Fortaſſe tenebræ conculcabunt me.*

Hoc eſt, forſitan ſuperabor adverſis, & magis magiſque tenebrabor, ſi perſeverantiæ finem non apprehendero.

Item ℣. 11. *Et nox illuminatio in deliciis meis.*

℣. 12. *Quoniam tenebræ non obſcurabuntur a te, & nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.*

Vid. app. Tempus, inquit, laboris mei tempus eſt noctis, quam tamen gratiæ tuæ ſplendor illuminat. Verbum enim tuum lucerna factum eſt
Pſ. 118. 105. greſſibus meis, ut quæ mihi erant tenebræ inciperent eſſe deliciæ: quia tenebræ quæ a ſemetipſis obſcurantur, a te lumen accipiunt. Qui ideo agentes opera tenebrarum flagellas, ne temporalium deliciarum oblectatione cæcati, bona non deſideremus æterna. Nocte autem nobis lucere ſoles, & tamquam diem facis, cum per auſtera remedia ad vitam nos vocas, ut dulcia ſint flagella patris, ne ſit amara (a) ſententia patris. Quia ergo & adverſa vitæ iſtius, & ſecunda non carent tentatione, qua aut elevamur, aut premimur; utrumque fit nox, ſi deſit illa lux, quæ nec ſuperbire nos ſinat, nec deſperare permittat.

Quoniam tu poſſediſti renes meos, Domine. ℣. 13.

Tu, inquit, Domine, non ſolum cor meum, ſed & renes meos poſſides: & te habitante interiora mea, factum eſt, ut me aliquid lucis delectaret in nocte.

Suſcepiſti me ex utero matris meæ. Item ℣. 13.

Qui Paulum apoſtolum ſegregavit ab utero
matris ſuæ, ipſe & nos ſegregavit ab utero ma- Gal. 1. 15.
tris (b) noſtræ illius Babyloniæ, unde in novam vitam regenerati, nova ſpe, novis deliciis, nova luce gaudemus. Quoniam nec felicitas ſæculi hujus nos beatos facit, nec adverſitas miſeros, ſi vera bona & manſura diligamus.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter mirificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet valde. ℣. 14.

Terrorem, inquit, mihi incutiunt miracula gratiæ tuæ: & unde eſt ratio gaudii, inde eſt cauſſa formidinis. Cognoſcit enim anima mea, quanta operaris ut ſalves, & quæ mihi ſint pericula cavenda, ne peream.

Non eſt abſconditum os meum a te, quod feciſti in abſcondito. ℣. 15.

Eſt quædam in ſanctis hominibus Dei inſuperabilis fortitudo, & invicta patientia, quam in eis occulte finxit Deus, & abſconditam fecit, habentem oſſeam firmitatem, quæ nec corrumpatur ſecundis, nec frangatur adverſis. De
qua virtute in alio Pſalmo dicitur, *Verumtamen* Pſ. 61. 6.
Deo ſubjicitur anima mea, quoniam ab ipſo eſt patientia mea.

Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ. Item ℣. 15.

In hac, inquit, ſubſtantia fragilis & infirmi corporis, quod eſt in infimis terræ, fortitudinem quærit, quæ inter ſævas tribulationes, etiam carni perſeverantiam daret.

Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. ℣. 16.

In his verbis perſona eſt ipſius capitis, quod nunc in ſe, nunc in corpore ſuo loquitur: quia
duo ſunt in carne una. De illis ergo, in qui- Epheſ. 5. 31.
bus erat patientiæ roboranda conſtantia, ut ipſi pro Domino pati poſſent, qui in ejus paſſione titubaverant, dicit ipſe, *Imperfectum meum viderunt oculi*. Et quia qui uſque ad deſperationem expaverant, uſque ad victoriæ coronas, te aſpiciente, coronati ſunt; addidit, *Et in libro tuo omnes ſcribentur*. Igitur omnibus timidis, & de propria infirmitate trepidantibus ſperandum eſt ſupernæ virtutis auxilium: ut inde non excidat charitas, unde præſtatur facultas.

Per diem errabunt, & nemo in eis. Item ℣. 16.

Sive, ut in quibuſdam codicibus invenitur.

Die formabuntur, & nemo in eis.

Imperfecti, inquit, mei, qui omnes erunt in vita æterna, *per diem errabunt*; hoc eſt, in me turbabuntur: & *nemo* erit *in eis*, quem non timoris tenebræ ad deſperationem uſque perducant.

(*a*) Auguſtinus ſcripſerat, *ſententia judicis*. Unde conjicimus erratum forte irrepſiſſe in codices Proſperianos, ubi legitur, *ſententia patris*.

(*b*) Editi omnes, *matris ſuæ*. Errore manifeſto, quem ſola Auguſtini lectione ſuffragante emendare non dubitamus.

eant. Si autem legamus, *Die formabuntur*: intelligendum quod hi quorum nemo conturbabitur, *die formabuntur*, hoc eſt, illuminatione illius viſionis, qua beatum Petrum nimis trepidum ad remedium patientiæ ſuo reformavit aſpectu.

℣. 17. *Mihi autem valde honorificati ſunt amici tui, Deus, valde confortati ſunt principatus eorum.*

℣. 18. *Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur.*

Ipſi, inquit, qui in die erraverunt, & quorum nullus fuit qui conturbaretur, amici mei & valde honorabiles facti ſunt, & totius Eccleſiæ habuerunt principatum. Et quamvis a me ſint dinumerati, ſuper arenam tamen multiplicabuntur: quia in infinitum & multitudo eorum creſcit & gloria.

Item ℣. 18. *Exſurrexi, & adhuc ſum tecum.*

Hoc tempus ſignificat, quo adhuc in occulto eſt ad dexteram Patris, ante quam reveletur in ea majeſtate, in qua judicaturus eſt vivos & mortuos. Unde ſequitur & dicit, quid interea per totum hoc tempus in Eccleſia agatur: de bonorum & malorum permixtione, & omnibus afflictionibus vitæ temporalis obnoxium formaſti occultum, dum eis differtur adventus.

℣. 19. *Si occideris Domine peccatores, viri ſanguinum declinate a me.*

℣. 20. *Quod dicitis in cogitatione, accipient in vanitate civitates ſuas.*

Occiduntur ſuperbi, cum deſeruntur gratia Dei: quibus in cogitatione humilium (a) & unitate cuſtodientium Dominus dicit occulte, *Viri ſanguinum, declinate a me*: quod palam
Matth. 7. 23. in judicii ſui manifeſtatione dicturus eſt, *Numquam novi vos; diſcedite a me qui operamini iniquitatem. Viri* autem *ſanguinum* qui ſunt, niſi qui oderunt fratres? Sicut Joannes dicit,
1. Joan. 3. 15. *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Iſti ergo ab unitate Eccleſiæ per ſuperbiam recedentes, qui quaſi offenſi permixtione palearum, ante diſcretionis ventilabrum triticum deſerunt, *accipient in vanitate civitates ſuas*: id eſt, in reprobam ſocietatem & in vana ſe concilia congregabunt: quia qui charitate catholica non (b) utitur, hæretica vanitate diſpergitur.

℣. 21. *Nonne qui oderunt te Domine, odio habui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?*

℣. 22. *Perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi.*

Perfecta in Dominum dilectio eſt, non amare quod non amat, & ipſos inimicos Dei ſic odio habere, ut pravitas eorum odioſa ſit po-
Sent. c. 61. tius quam natura. Quia aliud eſt in illis quod ipſi faciunt, aliud quod Creator inſtituit. Hoc eſt enim perfecte, id eſt ſcienter odiſſe, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas.

Proba me Domine, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas. ℣. 23.

Et vide ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna. ℣. 24.

Scrutare, inquit, *ſemitas meas*, id eſt, conſilia & cogitationes meas probans & examinans, quo affectu diligam bonos, & quo animo tolerem malos. *Et deduc me in via æterna.* (c)
Niſi ille qui dixit, *Ego ſum via, veritas, &* Joan. 14. 6.
vita; & qui eſt *mediator Dei & hominum ho-* 1. Tim. 2. 5.
mo Chriſtus Jeſus: per quem habemus acceſſum ad Patrem, & qui *eſt exoratio pro pecca-* 1. Joan. 2. 1.
tis noſtris.

PSALMUS CXXXIX.

In finem Pſalmus ipſi David. ℣. 1.

Finis non alius intelligendus eſt, quam qui
eſt ab Apoſtolo declaratus, dicente: *Finis* Rom. 10. 4.
enim legis Chriſtus, ad juſtitiam omni credenti. Titulo ergo ſuo indicat Pſalmus unde locu-
turus ſit: nam & dicendo, *Ipſi David*, eum Rom. 1. 3.
ſignificat, qui eſt ſecundum carnem ex ſemine David. Ergo non ſecundum divinitatem, qua Creator eſt non ſolum David, verum etiam viſibilium atque inviſibilium naturarum; ſed ſecundum carnem filius David eſſe dignatus eſt; ut totum corpus ejus, id eſt, Eccleſia, capitis ſui utatur auxilio; & omne membrum ejus, voce ipſius dicat.

Eripe me, Domine, ab homine malo; a viro iniquo libera me. ℣. 2.

Non ab uno maligno, ſed ab uno genere malignorum: nec a vaſis tantum, ſed ab ipſo principe, id eſt, ab ipſo diabolo ſe erui cupit, qui vult ab injuſtitia liberari. Dicit e-
nim Apoſtolus, *Non eſt nobis colluctatio adver-* Ephes. 6. 12.
ſus carnem & ſanguinem; ſed adverſus principes & poteſtates, & rectores mundi tenebrarum harum, id eſt, rectores peccatorum, quibus præſidet & dominatur totius malignitatis incentor. Qui autem eſt homo malus, idem eſt & vir iniquus. Nullus enim injuſtus malitia caret, & in diſſimilibus peccatis unius nomen eſt peccatoris: qui etiam ſi ſic peccet, ut ab aliorum ſe læſione contineat, quolibet tamen modo ſibi nocens, innocens non eſt.

Qui cogitaverunt injuſtitias in corde, tota die conſtituerunt bella. ℣. 3.

Minus noxia eſt iniquitas aperta, quam tecta: & ille eſt inſidioſior inimicus, qui in labiis portat bona, & in penetralibus animi occulit mala. In talibus autem ſecretis non niſi bella conſtituuntur, hoc eſt, ea ordinantur, quæ bonis ſint adverſa & repugnantia: quia contra omnia vitia continua ſunt bella virtutibus.

(a) Forte legendum, *& unitatem cuſtodientium*. Etſi Editi omnes *unitate* habeant. Nam S. Auguſtinus hic loci in Donatiſtas ſententiam direxerat, qui *inflati juſtitiæ nomine, perſuadebant populis, ut diſrupto unitatis vinculo, eos tamquam juſtiores cæci & imperiti ſequerentur ..... inter quos triticum Chriſti, ſervato unitatis vinculo, gemebat.*

(b) Editores Duac. & Colon. margini appoſuerant, *non unitur*.

(c) Hic aliqua ad ſenſus perfectionem deeſſe videntur. Forte quæ in Auguſtino ipſo habentur, aut aliquid eorum. *Quid aliud dicit, quam, Deduc me in Chriſto? Quis eſt enim via æterna, niſi qui eſt vita æterna? Æternus enim eſt qui dixit, Ego ſum vita*, &c.

℣. 4. *Acuerunt linguam ſuam ſicut ſerpentes, venenum aſpidum ſub labiis eorum.*

Non eſt dubium quales ſint qui ſerpentibus comparantur, qui ſine ſtrepitu ac ſono leniter ſerpunt, ſed nocenter irrepunt.

℣. 5. *Conſerva me, Domine, de manu peccatoris, & ab hominibus injuſtis erue me.*

Item ℣. 5. *Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos.*

Omnes quidem maligni, ſive occulti, ſive manifeſti, ſollicite ſunt cavendi, ne quid excitent periculi, ne quid inferant damni; ſed in nullo magis eorum metuenda verſutia, quam ne nos ſocios ſuos faciant, & greſſus noſtros a via recta in ſua itinera moreſque traducant. Ipſa eſt ſæviſſima ſupplantatio, quando fideles & religioſi, relicto propoſito bono, in imitationem tranſeunt impiorum.

℣. 6. *Abſconderunt ſuperbi muſcipulam mihi:*

Item ℣. 6. *Et reſtes extenderunt in laqueum pedibus meis.*

Totum corpus diaboli breviter explicavit, dicens, *ſuperbi*. *Vide app.* Inde eſt enim, quod juſtos ſe videri volunt cum ſint iniqui, & nihil magis refugiunt, quam peccatorum confeſſionem: cumque ſint falſi juſti, veris juſtis invident, quia moleſte ferunt illorum ſinceritate ſuam detegi ſimulationem. Agunt ergo omnia arte fallaciæ, ut ſubruant greſſus bonorum, & imitatores ſui faciant, quos ad condemnationem ſuam dolent eſſe meliores. Doli autem iniquorum ideo *reſtes* dicuntur, quia inſidiantes rectorum greſſibus, adjiciunt malitiam ſuper malitiam, & peccatis peccata contexunt.

Item ℣. 6. *Juxta ſemitas ſcandalum poſuerunt mihi.*

℣. 7. *Dixi Domino, Deus meus es tu.*

Semitæ juſtorum mandata ſunt Dei: in quibus ſcandala conſtituere mali nequeunt, ſed *juxta* inſidias tendunt, & veris veriſimilia adjungunt, ne a lege juſtitiæ diſcordare videantur. Non ergo diſcedatur a ſemitis, & tendiculæ non nocebunt. Ambulans autem per viam mandatorum Dei dicat Domino, *Deus meus es tu*, quæ vox proprie juſtorum eſt, cum Deus etiam malorum ſit Deus. Sed hac confeſſione non adjuvantur, quamdiu Domino, conditione potius quam voluntate ſubduntur.

Item ℣. 7. ℣. 8. *Percipe auribus vocem deprecationis meæ, Domine, * Domine virtus ſalutis meæ.*

Cum videatur recte (a) potuiſſe dicere, Percipe auribus deprecationem meam, id eſt, non ſonum, qui eſt etiam animalium; ſed vocem, quæ eſt (b) ſperantium atque viventium. Nam infernorum ſoni ſunt, voces autem niſi rerum viventium non ſunt. Magnus tamen affectus precantis oſtenditur, cum & Domini appellationem repetit, & ſalutis ſuæ non in ſe eſſe cauſſam, ſed in Domini virtute profitetur.

Item ℣. 8. *Obumbraſti ſuper caput meum in die belli.*

Job. 7. 1. Præſens vita, quæ tota tentatio, dies eſt belli: quia vel foras, vel intus numquam deeſt adverſitas, cui debeat repugnari. Laborans igitur in hoc bello, recte ſibi obumbrationem petit gratiæ Dei, ne æſtu laborum fatigatus areſcat.

Ne tradas me a deſiderio meo peccatori. ℣. 9.

Ideo ait obumbratum ſe in die belli, ut non ureretur æſtu deſiderii: quo qui vincitur, traditur peccatori, & adverſæ ſubjicitur poteſtati. Pertinacia enim malæ voluntatis ducit in laqueum, a quo eximitur, cujus concupiſcentia ſuperna obumbratione ſedatur.

Cogitaverunt adverſus me: ne derelinquas me, ne forte exaltentur. Item ℣. 9.

Cogitatio adverſantium fraudulenta eſt: ſed ut mihi, inquit, non noceat, *ne derelinquas me*, ne de mea abjectione lætentur.

Caput circuitus illorum, labor labiorum ipſorum teget eos. ℣. 10.

Me, inquit, umbra alarum tuarum tegat in die belli. Illi autem mendacio ſuo ſe tegere laborabunt, & hoc erit caput circuitionis ipſorum. Non enim umquam quieſcent in ſuis commentis veritatis inimici: qui volentes ſuis ſe operire mendaciis, ad hoc laborant, ut non finiendis laboribus implicentur: quia velare ſe non poterunt, niſi (c) mendacium laborent labiorum.

Cadent ſuper eos carbones ignis, in terra dejicies eos. ℣. 11.

Sicut prædicatio crucis Chriſti *aliis* erat *odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem*; 2. Cor. 2. 16. ſic & iſti carbones ejus ſunt operationis, quæ & illuſtrare valeat fideles, & punire peccatores. Fit autem hæc malorum pœna *in terra*, id eſt, in hoc ſæculo, & in hac vita, cadente ſuper eos igne ſupplicii temporalis, ante quam veniat ignis æternus.

In miſeriis non ſubſiſtent. Item ℣. 11.

Victi, inquit, tribulationibus cadent: & *non ſubſiſtent*, quia debitis plagis non emendabuntur, ſed pejores fient.

Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram. ℣. 12.

Linguoſus non capit ſcientiam veritatis: amans enim ſemper loqui, non poteſt erudiri. Prava ergo ſtudia ipſius non dirigentur: quia loquacitas imperita mavult docere, quam diſcere.

Virum injuſtum mala venabuntur in interitum. Item ℣. 12.

Venient mala, & non ſubſiſtent injuſti, cum aliqua clade opprimuntur, intereunt. Non enim quæ inciderint mala, pro juſtitia patiuntur; & ideo non ſubſiſtent, quia in miſeriis ſuis nulla poſſunt bonæ ſpei fiducia ſuſtinere.

Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis, (b) & in cauſſam pauperum oſtendit iniquis. ℣. 13.

Pau-

(a) Editi omnes *potius ſe dicere*: ſed facilis error potuit irrepere, ubi *potuiſſe* legi debuiſſet, nulla adjectione, & leviori litterarum permutatione. Quod ſenſerant jam Duac. & Colon. editores, & in ora libri obſervarant.

(b) Fortaſſis melius legeretur *ſpirantium*, cum exponat Auguſtinus, *vocem deprecationis meæ, vitam deprecationis meæ, non quod ſonat in verbis meis, ſed unde vivunt verba mea. Vox proprie animatorum eſt, vivorum eſt. Quam multi autem deprecantur Deum, & non ſentiunt Deum, nec bene cogitant de Deo, ſonum deprecationis habere poſſunt, vocem non poſſunt; quia vita ibi non eſt.*

(c) Sic Editiones Lovan. Duac. & Colon. Lugd. vetus, *mendacium labore labiorum*. Lugdun. recentior, *mendacio laborent labiorum*.

(c) Editi omnes antiqui, *in cauſſam pauperum*, poſterior editio *cauſſam pauperum*, ut legitur in opere

Matth. 5. 1. & 6. Pauperes ſunt humiles, & ſancto ſemper deſiderio ſuſpirantes, *qui eſuriunt & ſitiunt juſti-*
Sap. 5. 1. &c. *tiam:* qua ſaturabuntur, quorum cauſſam Deus non negligit, & in quorum gloria videbunt impii quid amiſerint.

ỳ. 14. *Verumtamen juſti confitebuntur nomini tuo, habitabunt recti cum vultu tuo.*

Vide app. Glorificabuntur, inquit, juſti, & æterna beatitudine ditabuntur: ſed tamen nihil operum tuorum ſuis meritis vindicabunt. Confitebuntur tibi opera miſericordiæ tuæ, & omne bonum ſuum tuæ gratiæ deputabunt: & in hoc *inhabitabunt cum vultu tuo*; hoc eſt, æterna vul-
Matth. 5. 8. tus tui viſione potientur. *Beati* enim *mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.*

PSALMUS CXL.

ỳ. 1. *Domine, clamavi ad te, exaudi me: intende voci deprecationis meæ, dum clamavero ad te.*

ORatio corporis Chriſti non ſeparatur a capite, quod in ſuſcepta membrorum natura manet, & orare totam Eccleſiam facit, dicente Domino, *Clamavi ad te*, non alta voce, ſed forti fide. Nec quia exaudiſti, ideo clamare ceſſabo: cum humilitatis meæ conditio talis ſit, ut non ceſſantibus tribulationibus, ſemper gaudeat adjuvari.

ỳ. 2. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.*

Matth. 27. 46. Hoc de ipſo capite intelligendum omnis Chriſtianus agnoſcit. Declinante enim die in veſperam, Dominus in cruce emiſit ſpiritum, rurſum inferendum corpori: ut ſpes omnium fidelium hoc in ſe non dubitaret implendum, quod in capite præceſſiſſet. Supra omnia ergo holocautomata hoc ſacrificium fuit, quod imitantur
Apoc. 5. 8. & 8. 3. corda ſanctorum, cum de bona flagrantia orationum, tamquam de ara, ad Deum odor tendit incenſi. Cujus oblatio non fit ſine illa confeſſione, quam Chriſtus ex perſona ſui corporis
Pſal. 21. 2. ſuam fecit, dicens, *Verba delictorum meorum*: ut agnoſceremus ſemper nobis neceſſariam confeſſionem peccatorum, quæ ineſſe nobis, ipſius qui nos ſuſcepit voce cognoſcimus.

ỳ. 3. *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.*

Numquid hoc præſidio, & hac munitione indiget caput? Sed agit cauſſam corporis ſui, & quæ membri ſunt, profutura ſibi poſtulat. Quo-
Matth. 25. niam qui dicit, *Cum uni eorum feciſtis, mihi*
Act. 9. 4. *feciſtis*; & perſequenti Eccleſiam ait, *Quid me perſequeris?* ipſe eſt, qui ex perſona ſuorum poſcit, & dicit, *Pone Domine, cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.*

ỳ. 4. *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis:*

Item ỳ. 4. *Cum hominibus operantibus iniquitatem.*

Cuſtodiam ergo ſibi apponi os fidelium petit, & ut oſtio continentiæ muniatur: quod nec clauſum ſit ad confitenda, nec apertum ad excuſanda peccata. Sunt enim qui ſcelera ſua nolunt ſibimet imputari, & pondera malæ conſuetudinis ad neceſſitatem retorquent naturæ; ut accuſatione conditionis defendant crimina voluntatis; cum quibus homo corporis Chriſti non vult habere conſortium, dicens:

Et non communicabo cum electis eorum. Item ỳ. 4.

Hoc eſt, Non ſociabor cum electis eorum, quos in his excuſationibus præcipuos habent, quadam ſcientia tumidos, & cauſſam facinorum quaſi doctius defendentes, ne videantur peccata eſſe hominum, quæ facta ſunt ſiderum. Nomen itaque electorum in bonis donum eſt gratiæ, in malis mendacium ſuperbiæ: qui etiam perdita innocentia, defenſione commiſſorum ſcelerum gloriantur.

Corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me. ỳ. 5.

Caſtigatio juſti non ſævitia eſt odii, ſed medicina charitatis, quæ non laudat, ſed arguit delinquentem. Melior eſt ſevera juſti miſericordia, quam blanda adulatio peccatoris, de qua dicitur:

Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Item ỳ. 5.

Intima, inquit, conſcientiæ meæ non oblectet falſa laudatio: quoniam argui me malo quam decipi. *Quis* enim *gloriabitur caſtum ſe* Prov. 20. ſec. LXX.
habere cor, aut mundum ſe eſſe a peccato? cum Gal. 5. 17.
quotidie *caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem*: ſciatque & ſuum eſſe quod patitur concupiſcentem, & gratiæ eſſe quod ſuperat rebellantem.

Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum. Item ỳ. 6.

Oratio, inquit, Chriſti, ſive quam docuit, Matth. 6. 9.
ſive qua quotidie interpellat pro nobis, adhuc Hebr. 7. 25.
placebit eis, qui ridendam putant confeſſionem noſtram, qua dicimus, *Dimitte nobis debita no-* Matth. 6. 12.
ſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus. In toto enim mundo hæc ſupplicatio convaleſcit: & qui ſe falſo juſtificant, probabunt hanc homines veram eſſe ſapientiam, ut nemo de ſe præſumat, ſed *qui gloriatur, in Domino glo-* 1. Cor. 1. 31.
rietur.

Abſorpti ſunt juxta petram judices eorum. ỳ. 6.

Judices eorum, id eſt, magiſtri ipſorum, qui ſibi judicium vindicant de mundanorum dogmatum diſciplinis, ſi petræ jungantur, id eſt, ſi Chriſto comparentur, abſorpti ſunt; id eſt, nihil loci habebunt, ſed in ſua vanitate deficient. Quia etſi aliquid recti verique dixerint; non cujuſquam hominis, ſed eſt ipſius veritatis.

Audient verba mea, quoniam prævaluerunt. Item ỳ. 6.

Evangelium veritatis nulla perſecutione ſuperabitur: cedent impii, cedent loquaces; & ingenia adverſantium diſcipulos Chriſti facient doctores. Non eos exilia, non damna, non mor-

---

pere Auguſtini. Hæc autem verba, *oſtendit iniquis*, cum non habeantur in Auguſtino, nec in utraque Hieronymi verſione Romana & Gallicana, nec in textu Hebræo, unde huc irrepſerint difficile conjicimus; niſi forte ex textu Auguſtini, qui poſt citatum hunc verſum, *Quoniam faciet Dominus judicium egentis, & cauſſam pauperum*, ſtatim explicando ſubdit, *Oſtendet iniquis quomodo diligit juſtos*. Proſper tamen ad hæc reſpicere videtur, dum in fine expoſitionis dicit, *in quorum gloria videbunt impii quid amiſerint.*

mortes, non crux ipſa terrebit: quoniam prævalebunt verba mea, & paſſionibus Martyrum multiplicabitur gloria triumphorum.

℣. 7. *Sicut craſſitudo terræ diſrupta eſt ſuper terram,*

Item ℣. 7. *Diſperſa ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.*

Mortibus Martyrum, & ſanguine occiſorum ſanctorum, quorum oſſa diſperſa ſunt, incraſſata eſt terra: & ſicut agri de cinere ac de ſtercore, ac de viliſſimis excrementis vires ubertatis accipiunt, ita cruore cæſorum teſtium Chriſti totus fecundatus eſt mundus, ut ubique ſeges martyrum creſceret, & infererentur cælo, qui deputabantur inferno.

℣. 8. *Quoniam ad te, Domine, oculi mei: in te ſperavi, ne auferas animam meam.*

Contra ſævitiam perſequentium vox ad Dominum emittitur in tribulatione poſitorum, ne fidei fortitudinem ſuperet atrocitas paſſionum. Petitur igitur tolerantia, ut validior ſit dilectio Dei, quam magnitudo ſupplicii.

℣. 9. *Cuſtodi me a muſcipula, quam ſtatuerunt mihi, & ab ſcandalis operantium iniquitatem.*

Quæ erat *muſcipula*, niſi vox perſecutoris, dicentis, Si conſentis, parco: ut per cibum præſentis vitæ iretur in laqueos mortis æternæ? Quæ autem erant ſcandala, niſi exempla lapſorum, quorum impio defectu patientia perſeverantium gravabatur?

℣. 10. *Cadent in retiaculo ejus peccatores.*

Non quia cuiquam virtutem non cadendi juſtitia ſua dederit, cum gratia Dei multos etiam ex impiis martyrio coronarit. Sed ideo dicuntur peccatores caſuri, quia iſte caſus etiam eos qui juſti videbantur, facit peccatores.

Item ℣. 10. *Singulariter ego ſum, donec tranſeam.*

Solus Chriſtus Martyrum fortitudo, pro quo nullus eſt prius mortuus, quam ipſe moreretur, ſicut dicit, *Cum exaltatus fuero a terra, omnia ad me traham*; &, *Niſi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Prius quam ergo moreretur, & reſurgens tranſiret ad Patrem, ſingularis fuit; nec habuit ſocios paſſionis, qui poſtea in multiplicem ſegetem de unius grani fecunditate creverunt. [Joan. 12. 32. Ibidem. 24.]

PSALMUS CXLI.

℣. 2. *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus ſum.*

Quod dixit, *clamavi*, expoſuit dicendo, *deprecatus ſum voce mea*; id eſt, interiori affectu, nec corporis voce, ſed mentis.

℣. 3. *Effundo in conſpectu ejus precem meam.*

Id eſt, in ſecreto cordis, quod ſolus Deus audit & videt, in quo cubiculo, clauſo oſtio, jubemur orare, ne penetralia noſtra pateant tentatori. Duo quippe ſunt, quibus maxime hominis interiora pulſantur, amor ſcilicet, & timor: quibus geminis motibus animus aut aperitur, aut clauditur. Sed cum terrenum eſt quod cupit vel timet, diabolo præbet introitum: cum autem quæ ſurſum ſunt ſapit, non quæ ſuper terram, Deus recipitur, & tentator excluditur. [Matth. 6. 6.] [Coloſſ. 3. 1. & 2.]

Tribulationem meam ante ipſum pronuntio. Item ℣. 3.

Quod dictum eſt, *in conſpectu ejus*, hoc eſt, & *ante ipſum*: ſed repetitione oſtenditur, quam inceſſanter hoc faciat, & quam nihil ſine Deo agat, qui ſemper ipſum ſe habere & adjutorem profitetur & teſtem.

In deficiendo in me ſpiritus meus. ℣. 4.

Confeſſio eſt humilitatis, (a) qua potens ſit qui in tribulatione non deficit. Vinceretur enim qui ſpiritum non profiteretur infirmum: quia ille Spiritu Dei agitur, qui ſuo ſpiritu non inflatur.

Et tu cognoviſti ſemitas meas. Item ℣. 4.

Quo, inquit, deſiderium meum tendat, & ad quem finem omnes meæ properent actiones, ſcientiam tuam non latet: quia ſemitas meas cognoſcis eſſe miſericordias tuas. Cognitio autem Dei ſalus eſt cogniti: eum enim non cognoſcit, in quo opera ſua & dona non invenit.

In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueos mihi. Item ℣. 4.

Via ſanctorum omnium Chriſtus eſt, in quo volentes pie vivere, perſecutionem patiuntur. Quia crux Chriſti Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia eſt. Qui ergo Chriſto adverſantur, in via ſe ponere ſcandalum putant, cum Chriſtianis crucifixi nomen exprobrant. Sed cum ab ejus Evangelio greſſus fidelium non abſterreant, nihil poſſunt in via collocare laqueorum: quia in veritate falſitas non latet, nec valent tenebræ in luce deliteſcere. Secundum animum ergo inſidiantium dictum eſt, quod in via abſconderunt laqueos, qui proxima quæque ſuis fraudibus obſidentes, nulli per viam gratienti nocere potuerunt. [2. Tim. 3. 12. 1. Cor. 1. 23.]

Conſiderabam ad dexteram, & videbam: nec erat qui cognoſceret me. ℣. 5.

Dextera ſunt, quæ Dei ſunt, & ad Dei promiſſa perducunt; quibus animus ejus qui perſecutionem ſuſtinet, non avertitur. Hæc ergo quæ dextra ſunt intuens, promiſſa perſeverantibus præmia videt, & accipit: perſeverantiam tolerantiæ, & dilectionem Dei aſſequitur, ne ſuperetur. Hanc tamen intentionem nemo cognoſcit: quia impoſſibile eſt homini penetralia alieni cordis aſpicere: unde merito dixerat Deo, *Tu cognoviſti ſemitas meas.* ℣. 4.

Periit fuga a me, & non eſt qui requirat animam meam. Item ℣. 5.

Circumcluſus quidem a perſecutoribus, perdidit licentiam fugæ, qua uti poſſet abſque peccato, ſi manente fide, ſuppliciis membra hærerent. Sed cum in propoſito mentis ſit, lapſum magis timere quam pœnam, periit ab eo fuga, qui mavult omnem ſævitiam tolerare, quam cedere. Secundum autem multitudinem perſequentium dixit, non eſſe qui requirat animam ejus. Quia præter donum Dei, nulla hominum conſolatio hoc cuiquam poteſt conferre præſidii, ut inter urgentia mala fides illæſa permaneat. [Vide app.]

Cla-

(a) Sic Lugd. editio. Lovan. & Duac. *quia potens ſit*. Colon. *quia patens ſit*.

℣. 6. *Clamavi ad te, Domine: dixi, Tu es ſpes mea, portio mea in terra viventium.*

Oſtendit unde tribulationum magnitudinem toleraverit: quia ſcilicet & hic tota ſpes ipſius
1. Cor. 15. 28. Deus eſt, & in futuro totum præmium ipſius Deus eſt, qui erit omnia in omnibus.

℣. 7. *Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus ſum nimis.*

Item ℣. 7. *Erue me a perſequentibus me.*

Nimia humiliatio, nimia perſecutio, cujus vim ſola protectio Dei vincit. Poteſt quidem præſtare ſanctis, ut in eos non habeant adverſarii poteſtatem, ſed mirabilius tribuens ut omnem ſuperent paſſionem. In perſecutoribus autem non humana tantum cavenda ſunt odia, ſed multo magis inimicitiæ ſpirituum malignorum, qui opere miniſtrorum ſuorum juſtos Dei laten-
Ephes. 6. 12. ter impugnant: de quibus dicit Apoſtolus, *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem; ſed adverſus principes, & poteſtates, & rectores hujus mundi, tenebrarum harum.* Quem vero rectorem habent iniqui, niſi diabolum? Cum & fideles non habeant niſi Chriſtum.

Item ℣. 7. *Quomodo corroborati ſunt ſuper me?*

Vox eſt Eccleſiæ conquerentis, quod multum creverit numerus impiorum, quod abundet ini-
Matth. 24. 12. quitas, & refrigeret charitas multorum.

℣. 8. *Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo.*

Omnes quidem anguſtiæ & concluſiones turbationum carcerem faciunt, quia coartant animam, & auferunt libertatem: ſed ipſa inhabitatio corporis poteſt carcer intelligi: non quia malum ſit quod Deus fecit, qui omnia quidem
Gen. 1. 31. bona condidit; ſed *corpus quod corrumpitur,*
Sap. 9. 15. *aggravat animam.* Non a corpore, ſed a corruptione corporis animam ſuam optat educi, ut confeſſionem laudationis Dei nulla neceſſitas mortalitatis impediat.

Item ℣. 8. *Me expectant juſti, donec retribuas mihi.*

Totus Pſalmus ipſius capitis voce concluditur, cui & quod membra ejus patiuntur, infertur, & in quo omnis Eccleſia glorificabitur, quæ beatorum retributionum expectat auctorem,
Joan. 17. 24. dicentem Patri, *Volo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint mecum.*

PSALMUS CXLII.

℣. 1. *Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam in veritate tua, exaudi me in tua juſtitia.*

Titulus Pſalmi paſſionem indicat Chriſti. Ipſe eſt enim verus David, qui & in ſe, & in ſuis perſecutionem & falſorum fratrum, & falſorum ſuſtinet filiorum. (a) Clamat ergo ad Deum & caput in corpore, & corpus in capite, hoc eſt, Eccleſia in Chriſto, & Chriſtus in Eccleſia: & cum orans in Dei juſtitia poſcit audiri, mirabili confeſſione exprimit gratiam Dei; ne quiſquam in ſua juſtitia precem ſuam exiſtimet recipi, cum ſi quid boni meretur, ex Deo ſit, nec poſſit peccator bene agere, niſi ab illo juſtificatus, qui neminem hominum niſi in peccatorum remiſſione juſtificat.

Et non intres in judicium cum ſervo tuo; quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. ℣. 2.

Cito aperuit, quare nollet ſe divinæ comparare juſtitiæ, & cum Deo metuerit judicari, *Quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Quomodo præſumam de innocentia, cum a te convincendus ſim (b) de injuſtitia? Aut quid mihi boni proprii vindicabo, qui quod non dederis non habeo? Expaveſco igitur diſcuti, metuo judicari; quia nemo in hac mortali carne viventium veraciter poteſt dicere, ſe peccati contagia non habere; cum etiam ipſi præcipui arietes ovium Chriſti ſic orare jubentur;
ut dicant, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Matth. 6. 12.

Quoniam perſecutus eſt inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam. ℣. 3.

Collocaverunt me in obſcuris, ſicut mortuos ſæculi. Item ℣. 3.

Et a corpore hoc dictum, & a capite congruenter accipitur: quoniam & diabolus perſecutus eſt animam Chriſti, & Judas animam magiſtri. Idemque diabolus ad perſequendum corpus Chriſti manet, nec Judas deeſt in falſis fratribus ſuccedendo. Quid enim nobiſcum quilibet adverſarius agit, niſi ut relicta ſpe cæleſti corruamus in terram? Sed contra hos vigilandum eſt, ut poſſimus dicere, *Noſtra autem con-*
verſatio in cælis eſt. Quod ergo dictum eſt, Philip. 3. 20.
Collocaverunt me in tenebris, ſicut mortuos ſæculi; in quo melius quam in Domino intelli-
gitur, qui ſolus fuit *inter mortuos liber, &* Ps. 87. 5. Isai. 53. 12.
cum iniquis deputatus eſt? qui (c) cum unus
fuit qui proprie & ſingulariter diceret, *Non eſt* Ps. 16. 3.
inventa in me iniquitas.

Anxiatus eſt in me ſpiritus meus. ℣. 4.

Agnoſcitur Dominus, dicens, *Triſtis eſt ani-* Matth. 26. 38.
ma mea uſque ad mortem: in quo utique & nos eramus, quia noſtræ naturæ illa triſtitia, & vetus homo noſter ſimul (d) confixus eſt
cruci cum illo. Rom. 6. 6.

In me conturbatum eſt cor meum. Item ℣. 4.

Conturbatio hæc voluntaria fuit, & in ipſo tantummodo manſit conſilium miſericordiæ ejus. Nam cæteri receſſerunt, non intelligentes magnæ pietatis ſacramentum, nec reſurrecturum credentes, qui & paſſioni ſubdebatur & morti.

Memoratus ſum dierum antiquorum, (e) & annos ℣. 5.

(*a*) Titulus autem Pſalmi hujus eſt, *Ipſi David quando eum filius ſuus perſequebatur.*

(*b*) Editi habebant, *de juſtitia.* Manifeſto lapſu librariorum: cum ſenſus loci aliud poſtulet, & verba Auguſtini reſpicere videatur dicentis, *Non litigemus, nolo tecum habere cauſſam, ut ego proponam juſtitiam meam, tu convincas iniquitatem meam.*

(*c*) Hæc vox *cum*, hic ſuperflua nobis videtur: etſi in Editis omnibus legatur.

(*d*) Ita poſt Auguſtinum editio Lugdunenſis poſterior, cum Lugdun. antiquior, Lovan. Duac. & Colon. dicerent, *ſimul crucifixus eſt cruci.*

(*e*) Hæc verba, *& annos æternos in mente habui,* videntur huc translata ex Pſalmo 76. ℣. 6. In Auguſtino enim hic loci non habentur, nec in textu Scripturæ Pſalmi hujus. Ad ea tamen forte reſpicit S. Proſper cum in expoſitione verſus dicit, *& recordatio omnium temporum*: unde conjiciatur, hanc partem ab ipſo huc inſertam fuiſſe.

annos æternos in mente habui, & meditatus ſum in omnibus operibus tuis.

Hæc commemoratio antiquorum dierum, & recordatio omnium temporum, atque in eis divinorum operum contemplatio, non ex capitis; ſed ex corporis ſenſu eſt. Nam auctori omnium rerum quid umquam non conſpicuum eſt, apud quem & præterita adſunt, & futura jam facta ſunt? Membrorum igitur voce Dei gratia prædicatur, & opera miſericordiæ Dei lingua Eccleſiæ confitetur: quæ totius ævi ſeriem revolvens, nihil invenit, niſi Dei providentia & bonitate ſubſiſtere, & a quo cuncta ſunt condita, in ipſo, & per ipſum eſſe renovata; quoniam *vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia nova.* 2. Cor. 5. 17.

Item ✠. 5. *In facturis manuum tuarum meditatus ſum.*

✠. 6. *Et extendi manus meas ad te.*

Meditatio, inquit, mea, qua vidi omne bonum a tua bonitate manare, & tui eſſe operis quidquid in nobis tuæ poteſt placere juſtitiæ, ad hoc me confirmavit, ut omnem ſpem meam in te conſtituerem, & tui per omnia peterem roris alimoniam.

Item ✠. 6. *Anima mea velut terra ſine aqua tibi:*

✠. 7. *Velociter exaudi me, Domine, defecit ſpiritus meus.*

Ariditas, inquit, animæ meæ tibi ſitit; quia a te deſiderat irrigari, & tu accendiſti æſtum cordis mei, ut me exaudiri velociter petam. *Defecit* enim *ſpiritus meus*, ut impleat me Spiritus tuus; & feciſti me pauperem ſpiritu, ut tribuas mihi quod humilibus ſpopondiſti, quorum eſt regnum cælorum. Matth. 5. 3.

Item ✠. 7. *Ne avertas faciem tuam a me, & ero ſimilis deſcendentibus in lacum.*

Averſo a me vultu tuo, conturbatus ſum, & factus ſum terra ſine aqua. Quia excitaſti ergo deſiderium, redde conſpectum, ne averſa a me facie tua, *ſimilis* efficiat *deſcendentibus in lacum*. Qui autem iſti ſunt, niſi de quibus dicitur, *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit?* id eſt, non convertitur. In quod profundum deſcendentes, in æternæ miſeriæ lacum decidunt: quia per contumacem ſuperbiam remedia confeſſionis pœnitentiæ perdiderunt. Prov. 18. 3.

✠. 8. *Auditam mihi fac mane miſericordiam tuam, quia in te ſperavi.*

Oriatur, inquit, in me lux miſericordiæ tuæ, fiatque quod credidi, ut ſpes, quæ auditu concepta eſt, impleatur.

Item ✠. 8. *Notam mihi fac, Domine, viam in qua ingrediar.*

Dux mihi ſit veritas tua, & greſſus mei tua gratia dirigantur.

Item ✠. 8. *Quoniam ad te levavi animam meam.*

Quoniam non de me præſumo, ſed ut mihi auxilieris poſco.

✠. 9. *Exime me de inimicis meis, Domine, quoniam ad te confugi.*

Vide app. De illis ſe inimicis erui cupit, per quos etiam (a) humana odia commoventur, id eſt, diabolo & angelis ejus: qui ſunt rectores tenebrarum, & incentores impiorum, a quibus fugiens ad Dominum confugit, ne veteris hominis ſequatur exemplum, qui ſe a facie Domini mala conſcientia conturbatus abſcondit. Epheſ. 6. 12. Gal. 3. 8.

Doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus. ✠. 10.

Imple in me, inquit, affectu gratiæ tuæ, ut & hoc velim quod velle te novi; & non aliud ſit in meo opere, quam quod in tua eſt voluntate. Hoc autem ideo peto, quia *tu es Deus meus*, qui operaris omnia in omnibus. 1. Cor. 12. 6.

Spiritus tuus bonus deducat me in terram rectam. Item ✠. 10.

Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in tua juſtitia. ✠. 11.

Ab omni me errore bonus Spiritus tuus eruet, & in terram rectam, quæ eſt vivorum regio, perducet; non propter meritum meum, ſed *propter nomen tuum*. Quia omnis mihi doni cauſſa eſt miſericordia tua. Pſ. 114. 9.

Educes de tribulatione animam meam, Item ✠. 11.

Et in miſericordia tua diſperdes inimicos meos. ✠. 12.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ſervus tuus ego ſum. Item ✠. 12.

Quanta dignitas, & quanta beatitudo eſt, eſſe Dei ſervum, cui nullo præcedente merito, tanta præſtantur?

PSALMUS CXLIII.

Psalmi titulus (b) rei geſtæ tangit hiſtoriam, qua (c) Golias bellator potens a puero David ſingulari certamine ſuperatus agnoſcitur. Sed & Golias ſignificat diabolum, & David indicat Chriſtum, qui etiam in corpore ſuo, id eſt, Eccleſia, intelligitur: quia in nullo membra ſeparantur a capite. Sic ergo accipiendus eſt Pſalmus, ut hiſtoricas actiones formas eſſe rerum ſpiritalium noverimus & victoriam David, qua Goliam perculit, ad ipſum Dominum, qui eſt ex ſemine David, & ad omnia ejus membra referamus. 1. Reg. 17. 4. &c. 1. Cor. 12. 27. Rom. 1. 3.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas in prælium, digitos meos ad bellum. ✠. 1.

Vox eſt membrorum corporis Chriſti, quibus ad ſuperandum Goliam divinum neceſſarium eſt ſemper auxilium; ut ſive in prælio, ſive in bello, & manus doceantur, & digiti. In manibus enim ſignificatur omnis operis plenitudo; in digitis autem, laborum quædam diviſio: ut totæ vires ad conficienda bella pertineant; ad partes animi virtutum, diverſæ ſpecies præliorum. Unde quibus armis, quibuſque præſidiis milites Chriſti inſtruantur, manifeſtat Apoſtolus, dicens, *Alii quidem datur per Spi-* Vide app. 1. Cor. 12. 8. &c.

(a) Editio Colonienſis, *humana odio*. Lugd. recentior, *humano odio*. Lugdunenſis vetus, Lovan. & Duac. *humana odia*.

(b) Titulus Pſalmi in Auguſtino eſt, *Ipſi David ad Goliam*: in Vulgata, *Pſalmus David adverſus Goliath*. Priori modo ſcribit Hieronymus in translatione Romana: poſteriori in Gallicana.

(c) Colonienſis editio poſuit *Goliat*, cum anteriores, & Auguſtinus ipſe ſcriptum haberent *Golias*, hic & in ſequentibus.

Spiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundum eumdem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii donationes curationum in uno Spiritu, alteri genera linguarum, aliis prophetia, alii judicatio Spirituum. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult. His ergo digitis, ſive in bello, ſive in prælio pugnat corpus Chriſti, & omnem hoſtem, ſive viſibilem, ſive inviſibilem, lapidis jaculatione, hoc eſt, Chriſti ſoliditate proſternit.

℣. 2. *Miſericordia mea, & refugium meum, ſuſceptor meus, & liberator meus.*

Recte & veraciter dicimus Domino, *Miſericordia mea*: quia non ſolum miſeretur noſtri, ſed & nos ipſos (a) miſericordiam facit, ne ſit
Jacob. 2. 13. *judicium ſine miſericordia ei qui non fecit miſericordiam. Refugium* autem eſt, a quo reparationem (b) & conſcientiam ſumit infirmitas. *Suſceptor eſt*, qui pugnanti præſtat ne cadat. *Liberator* eſt, qui tribuit ne vulneretur dimicans: propter quod addit, & dicit:

Item ℣. 2. *Protector meus, & in ipſo ſperavi, qui ſubdit populum meum ſub me.*

Voce capitis dictum videtur, Qui ſubdis populum ſub me: id eſt, Eccleſiam mihi per fidem ſubdis. Voce autem corporis intelligi poteſt, ſpiritalis quiſque bellator, qui populum rebellem cupiditatum, & morum carnalium deſideriorum, legi mentis ſuæ per opem gratiæ ſubditum confitetur.

℣. 3. *Domine, quid eſt homo, quoniam innotuiſti ei; aut filius hominis, quoniam æſtimas eum?*

Magna dignitas hominis, qui ſic a Deo (c) creatus, ut ſuum noſſet auctorem: & tanti æſtimatus eſſet, ut Unigenitus Dei ſanguinem pro redemptione ejus impenderet.

℣. 4. *Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies ejus ſicut umbra prætereunt.*

Naturæ ſuæ homo immemor, in ſimilitudinem vanitatis voluntaria prævaricatione mutatus eſt: ut qui factus fuerat in æternis, eſſet in vanis, id eſt, in occiduis, & non permanentibus, dieſque ejus *ſicut umbra* tranſcurrerent. In comparatione quippe æternorum vana ſunt temporalia, nec vera ſunt quæ vel eſſe deſinunt, vel quod ſunt perdunt. Mira ergo circa homines bonitas & dilectio Dei, quod etiam ad ſe cognoſcendum vocat talem, & dignum æſtimat, quem tanto pretio redimat, & ab umbra vani-
Rom. 8. 32. tatis educat. *Qui enim Filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donavit?*

℣. 5. *Domine, inclina cælos tuos, & deſcende; tange montes, & fumigabunt.*

℣. 6. *Coruſca coruſcationes, & diſperge eos; emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.*

℣. 7. *Emitte manum tuam de alto; eripe me, & libera me de aquis multis.*

Pſ. 18. 2. Cæli ſunt prædicatores veritatis enarrantes gloriam Dei, per quorum inclinationem, & tolerantiam paſſionum innoteſcit mundo coruſcatio Evangelii, & fulgura miraculorum illuſtrant corda credentium. *Montes* enim, id eſt, elati quique & tumidi, tangente eos Dei gratia, *fumigabunt*, & accenſi cordis vaporem cum lacrymis confeſſionis emittent. Sagittæ autem Dei verba ſunt Dei, quibus diſſipatur conſideratio ſuperborum, & percutiuntur male ſani, ut ſanentur bene vulnerati: & hoc fit per emiſſam manum Dei de alto; quoniam brachium Dei, Joan. 12. 38.
quod eſt Chriſtus, homo factus eſt, & membra ſui corporis non relinquit, & eruit Eccleſiam ſuam de aquis multis, id eſt, de populis infidelibus, ſive foris oppugnantibus, ſive intus inſidiantibus.

De manu filiorum alienorum. Item ℣. 7.

Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum, dextera iniquitatis. ℣. 8.

De quibus aquis eruit Dominus humilitatem David, id eſt, humilitatem corporis Chriſti, niſi de manu filiorum alienorum? Omnes enim infideles alienigenæ ſunt, nec in filiorum Dei adoptione numerantur, & os eorum loquitur vanitatem, quorum lingua a confeſſione veritatis aliena eſt: & dextera eſt (d) illis iniquitas: quia in his quæ injuſta ſunt, gaudent, & pravis tamquam rectis lætantur.

Deus, canticum novum cantabo tibi, in pſalterio decem chordarum pſallam tibi. ℣. 9.

Canticum novum eſt canticum gratiæ & novi hominis, ac novi Teſtamenti, quod *in decachordo*, id eſt, in decem præceptis legis canitur: quia perfecta eſt in charitate cantatio: Rom. 13. 10.
charitas legis eſt plenitudo.

Qui das ſalutem regibus. ℣. 10.

Hoc eſt, quia tangis montes, & fumigabunt, ut humiliati ſubdantur tibi cum ſatisfactionis confeſſione.

Qui redimis David ſervum tuum. Item ℣. 10.

Non caret Davidis nomine, qui corpus eſt Chriſti, & cui contra Goliam decertatio eſt.

De gladio maligno Item ℣. 10.

Eripe me. ℣. 11.

Non ſufficit ut *de gladio* diceret, niſi adderet, & *maligno*. Quia eſt ſine dubio & benignus, de quo Dominus dicit, *Non veni pacem* Matth. 10. 34.
mittere in terram, ſed gladium. Malignus ergo eſt, qui ſeparat a Chriſto; benignus, qui abſcindit a mundo.

Et eripe me de manu filiorum alienorum. Item ℣. 11.

Qui ſcilicet utuntur gladio maligno. *Filii* Pſ. 56. 5.
quippe *hominum dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Qui ergo ſunt filii alieni, ipſi ſunt gladius malignus, ipſi ſunt aquæ multæ: & ideo eadem ſubjungit, quæ prius dixerat, ut de quibus loquatur, apertius pandat, dicens:

Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Item ℣. 11.

Quam ergo vanitatem filii alieni loquantur, & quæ

(a) Suſpicamur legendum, *miſericordes facit*: etſi Editi noſtri omnes habeant, *miſericordiam facit*. In Auguſtino enim legimus, hoc ipſo loco. *Præbes mihi miſericordiam, & in me exiſtis miſericors; an donaſti mihi ut & ipſe ſim miſericors? De nulla enim re ſic vincitur inimicus, quam cum miſericordes ſumus.*

(b) Forte legendum, & *confidentiam.*

(c) Fortaſſe, *creatus eſt, ut ſuum noſſet auctorem, & tanti æſtimatus eſt, ut* &c.

(d) Hic Lovan. Duac. & Colon. addunt præpoſitionem *in*, quæ in Lugdunenſi non additur.

& quæ ſit dextera iniquitatis ipſorum, ſubjecta demonſtrant.

℣. 12. *Quorum filii ſicut novellæ conſtabilitæ a juventute ſua:*

Item ℣. 12. *Filiæ eorum compoſitæ, & ornatæ ſicut ſimilitudo templi,*

℣. 13. *Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc:*

Item ℣. 13. *Oves eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis:*

℣. 14. *Boves eorum craſſi,*

Item ℣. 14. *Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum.*

Hæc abundantia atque proſperitas communis eſt & malis, & bonis; ſed a malis in dextera habetur, a bonis autem in ſiniſtra reputatur. Non quia & ipſa non Dei dona ſunt, ſed quia terrenis & temporalibus cæleſtia & æterna ſupereminent: & ſicut utuntur ſancti præſentibus (1. Cor. 7. 31.) tamquam non utantur, ſintque habentes quaſi non habentes; filii autem alienigenæ, qui dextram ſibi in tranſitoriis bonis, & in lubrica felicitate conſtituunt, non de opulentia arguuntur, ſed de perverſo rerum amiſſibilium amore culpantur: cujus & vanitas, & iniquitas ejus ſententiæ eſt, ut neque fide, neque ſpe, neque (Coloſſ. 3. 2.) charitate, quæ ſurſum ſunt ſapiant, ſed infirma & caduca præmia diligant, quæ deſerunt, & a quibus deſeruntur.

℣. 15. *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.*

Vanitate pleni, fide vacui, iniquitate armati, & a ſorte æternæ hæreditatis alieni in hoc proruperunt, ut dicerent beatum populum cui hæc ſunt. Sed dicant filii promiſſionis:

Item ℣. 15. *Beatus populus cujus eſt Dominus Deus ipſius.*

PSALMUS CXLIV.

℣. 1. *Exaltabo te, Deus meus rex, & benedicam nomen tuum in ſæculum, & in ſæculum ſæculi.*

TOtus Pſalmus Dei laude contexitur: & cum in titulo Pſalmi David ſit prænotata laudatio, (a) evidenter ille oſtenditur prædicari, qui eſt ſecundum deitatem Dominus, creatorque David, & ſecundum quod *Verbum caro factum eſt*, filius David eſt: & non duplex perſona; ſed unus eſt Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. (Joan. 1. 14. Rom. 9. 5. Rom. 1. 3.) Hujus ergo laudatio etiam in præſenti tempore continuanda eſt, quæ in æternitate manſura eſt: a quo officio qui in hoc ſæculo alienus eſt, futura laudationis Dei gaudia non intrabit.

℣. 2. *Per ſingulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in æternum, & in ſæculum ſæculi.*

Dubium non eſt, ad præſentem quoque vitam pertinere Dei laudem, quandoquidem *per ſingulos dies* benedictio Dei celebranda diſponitur, non obſiſtente rerum mutabilium varietate. Quia ſive lætus de ſecundis, ſive triſtis de adverſis ducatur dies; numquam a Dei laude ceſſandum eſt. Qui enim numquam tentatur, numquam probatur: & melius eſt cum tribulatione exerceri, quam cum proſperitate puniri.

Magnus Dominus, & laudabilis valde, & magnitudinis ejus non eſt finis. ℣. 3.

Nullo fine laudatio ejus concluditur, cujus magnitudinis nullus terminus invenitur, & in cujus prædicatione quidquid laudatur poterit cogitare, non ſufficit. Qui ergo omni laude ſemper eſt major, ſine fine laudetur. Ex hoc ipſo homo ſpem ſuæ æternitatis accipiat, quia numquam non erit, qui Dominum laudare non deſinit.

Generatio & generatio laudabit opera tua, & virtutem tuam annuntiabunt. ℣. 4.

Omne humanum genus generatio repetita ſignificat, quæ ab initio ſui uſque in finem per conſiderationem creaturarum rationabiliter intelligit univerſitatis auctorem, ut de his quæ videre poſſibile eſt, & in quibus tanta admirationum materia eſt, ea quæ cerni nequeant, (Rom. 1. 20.) æſtimentur; & ille omnem aciem mentis exſuperet, de quo parum digne ſentit, qui putat ſufficere quod intelligit. Poteſt autem per unam generationem, prima ſignificari vita mortalium: per alteram vero generationem, reſurrectio accipi. Quia & ipſa (b) regeneratio nuncupatur: ſecundum quod dictum eſt, *In regeneratione autem, cum ſederit filius hominis in majeſtate ſua.* (Matth. 19. 28.) Laudatur ergo in hoc ſæculo, & multo magis laudabitur in futuro. Nam ſi nunc hoc faciunt compediti, quomodo non amplius facient coronati?

Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua enarrabunt. ℣. 5.

Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt. ℣. 6.

Memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt, & juſtitiam tuam exultabunt. ℣. 7.

Veri laudatores Dei nihil operum ejus judiciorumque non laudant: & ſic omnia facta mirantur, ut mirabilior ſit ipſe qui fecit. Quia quidquid in creatura laudabile reperitur, ad illius recurrit gloriam, qui operatur omnia in omnibus. (1. Cor. 12. 6.) Unde & terribilia ejus laudis honore ſunt plena. Non enim blanditur, & non minatur. Si non blandiretur, (c) nulla eſſet correctio: (Sent. 70.) Miniſtri igitur eloquiorum Dei & miſericordiam ejus, & juſtitiam prædicabunt: & ſicut regnum æternum, ita (d) ignem perpetuum non tacebunt: ut in via, qua ad retributionem tenditur, conſtituti, ſciant quid eligere debeant, quid cavere. Magnitudinem autem Dei, quæ non habet finem, quomodo enarrabunt, niſi quia ſemper hoc prædicabunt, quod

finis

(a) Scilicet, *Laudatio ipſi David*, aut, *Laudatio David*.

(b) Colonienſis codex, *generatio nuncupatur*: & infra idem, *In generatione*.

(c) Locus hic videtur aliqua parte mutilus in omnibus Editis, quæ ſuppletur tum ſententia 70. infra; tum in Auguſtino, in hunc Pſalmum num. 8. *Si non blandiretur, nulla eſſet exhortatio; ſi non minaretur, nulla eſſet correctio.*

(d) Emendamus ex Auguſtino, cogente ſenſu loci iſtius, cum Editi omnes ex errore manifeſto haberent, *regnum perpetuum*, quod tamen ſtatim dicitur eſſe cavendum.

finis ejus nequeat inveniri? Ineffabilium enim nullus eloquentior eſt narrator, quam qui fatetur inexplicabilia eſſe quæ loquitur. Hi ergo, inquit, narratores magnitudinis tuæ *memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt*, quia non es oblitus noſtri, noſque tui meminiſſe facis. Doctrina itaque ſana hoc de abundantia ſuavitatis divinæ ructat, facitque eructari, ut omnes boni Dei gratia ſe regi, Dei gratia noverint cuſtodiri, & per ipſam ſibi, ut de illa poſſint gaudere, præſtari.

℣. 8. *Miſericors & miſerator Dominus, longanimis, & multum miſericors.*

℣. 9. *Suavis Dominus univerſis, & miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.*

Miſericordia & gratia, bonitas, & patientia Dei per omnia declaratur; (a) & nemo deſperet, nemo præſumat. Quia ſicut ſuavis eſt lenitate, ita juſtus eſt ultione: & nihil longanimitati ejus perit, quem & converſus benignum, & obduratus experitur ſeverum. *Miſerationes* enim *ejus in omnia opera ejus*: quia in his qui ſalvabuntur, damnavit aliena.

℣. 10. *Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, & ſancti tui benedicant te.*

Quæcumque ſunt in univerſitate rerum, a ſummis uſque ad infima, opera utique ſunt Dei. Et quamvis rationales tantum intellectualeſque creaturæ divinæ laudis affectione moveantur; non fruſtra tamen ad confitendum Deo *omnia opera* ipſius incitantur. Quia nihil eſt tam exiguum, tamque a ſenſu remotum, in quo non mirabilis ſit Creator: quem cum Angeli, & homines confitentur & laudant, ipſæ infinitæ mundi partes, & ſpecies, atque naturæ ſuum ſemper loquuntur auctorem; & utilitate ac pulcritudine ſua immenſam dant materiam laudatoribus; & videntur laudantia, quæ ſunt laudabilia, dum quod non poſſunt (b) loqui, faciunt non taceri.

℣. 11. *Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.*

℣. 12. *Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.*

Omnis ſpecies, & virtus, & pulcritudo creaturæ regnum eſt Dei: quia diverſorum ipſe eſt auctor & Dominus. Sed ab his quæ videntur, diſtinguuntur & ea quæ nondum innotuerunt: & intelligitur ex decore viſibilium, quantum excellant, & in qua gloria emineant, quæ regnum Dei ſpecialius nominantur. Unde quoti-
Matth. 6. 10. die dicimus, *Adveniat regnum tuum*: cujus nec magnitudinem, nec gloriam, nec decorem ulla poſſunt corda concipere; ſed quia ſicut promittitur, ita creditur, certiſſimo deſiderio, donec adſit, experitur.

℣. 13. *Regnum tuum regnum omnium ſæculorum, & dominatio tua in omni generatione & progenie.*

Vid. app. Repetitio generationis, & præſens ſæculum indicat & futurum. Quia & reſurrectio generatio dicitur, quæ ſanctos ad incorruptionem beatæ æternitatis creavit.

Fidelis Dominus in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Item ℣. 13.

Multa Dominus, & magna promiſit; & quædam credita implevit, quædam ſervanda ſervavit: ut ſecura eſſet expectatio, cui vires (c) tot præcepta præberent.

Confirmat Dominus omnes qui decidunt, & erigit omnes eliſos. ℣. 14.

Septies cadit juſtus, & reſurgit; impii autem infirmabuntur in malis. Prov. 24. 16. Aliter ergo ſancti, aliter decidunt infideles: & horum nunc fit commemoratio, quorum nullus confirmatur a Domino. Ruiſſe enim quodammodo videntur, cum omnibus temporalibus carent, & inhonori ac pauperes ſpernuntur a potentibus mundi, & inter abjecta quæque reputantur. Sed *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Jacob. 4. 6.

Oculi omnium in te ſperant, & tu das eſcam illis in tempore opportuno. ℣. 15.

Sicut bonus medicus novit qua eſca ægrotus, & quo tempore ſit cibandus: ita Dominus ſervos ſuos opportune ſalubribus cibis reficit, & quid cuique congruat, ineffabilis ſcientiæ benignitate diſcernit: ut ſubjectio fidelium de omnibus proficiat, quæ illi adhibenda cenſuerit, ſive aſpera, ſive blanda; ut in nullo murmurent ægri; ſed quodlibet curationis genus æquanimiter ab auctore ſuæ ſalutis accipiant, dicentes, quod ad eruditionem patientiæ noſtræ ipſe Salvator dignatus eſt dicere, *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Verum non quod ego volo, ſed quod tu vis. Pater, fiat voluntas tua.* Matth. 26. 39. & 42.

Aperis tu manum tuam, & imples (d) omnem animam benedictione. ℣. 16.

Ex Dei largitate eſt quidquid benedictionis aſſequitur. Quia nemo eam concupiſceret, niſi ad incitandum ipſum deſiderium, manum ſuæ bonitatis aperiret.

Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. ℣. 17.

Univerſæ, inquit, *viæ Domini miſericordia & veritas*: ſive circa nos ſeverior, ſive ſit mitior. Pſ. 24. 10. Quia qui etiam flagella meditatur, ideo caſtigat, ut parcat.

Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus qui invocant eum in veritate. ℣. 18.

Multi non *in veritate* invocant Dominum, aliud ab illo quam ipſum deſiderantes: a quibus longe abeſt; quia diverſum & remotum eſt ab ipſius voluntate, quod cupiunt. Si autem id concupiſcunt quod præcipit juſtus, & bonus, propinquus omnino eſt his, quos inſpiravit affectibus: & timentium ſe voluntatem facit; quia quæ erat Domini, eſſe cœpit & ſervi.

Voluntatem timentium ſe faciet, preces eorum exaudiet, & ſalvos faciet eos. ℣. 19.

Cu-

(a) Forte, *ut nemo deſperet.*
(b) Editi Duac. & Colon. cum his recentioribus, *eloqui.*
(c) Credimus legi debere, *tot percepta*, non *tot præcepta*, ut Editi habent; propterea quod dicebatur paulo ante, *quædam credita implevit*: & Auguſtinus, *Adhuc quædam promiſit, & non dedit: ſed credatur illi ex his quæ dedit.*
(d) Editi noſtri omnes habent *omnem animam* in textu, notant vero, *omne animal*, in ora libri; ſicque citat Auguſtinus. Legiturque apud Hieronymum, in utraque verſione, etſi obſervarint doctiſſimi Editores in poſtrema editione, in codicibus nonnullis legi, *imples omnem animam benedictione.*

℣. 20. *Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet.*

Quos omnes peccatores, niſi perſeverantes in peccatis, & quotidie contra Deum diſputantes? Pars autem dextera, cui nullum eſt cum ſiniſtra parte conſortium, quia ſemper illi judicia Dei univerſa placuerunt, quid in æternum ſit factura profitetur, & dicit:

℣. 21. *Laudem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen ſanctum ejus in æternum, & in ſeculum ſeculi.*

PSALMUS CXLV. (a)

℣. 2. *Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo, quamdiu ſum.*

Vide app. SAncta & ſpiritalis anima ipſa ſe ad laudandum Dominum cohortatur: excellentiore ſui parte, ea quæ in ſe minora ſunt, incitat. Non enim alia eſt quæ dicit, & alia cui dicit: aut carnis hæc vox eſt, quæ ab anima & vitam ſumit, & ſenſum, nec ſine anima aliquid poteſt velle, & non velle. Quia vero ipſius animæ duplices actiones ſunt, & alio officio erigitur ad Dominum, alio inclinatur ad carnem; ſi bene ſpiritui ſervit, bene præſidet carni, & per id quod adhæret Deo, id etiam quod adhæret corpori, ad ſuperiores invitat affectus: ut rationali dominatu tantum ſubditis tribuat, quantum ad ſalutem ſat eſt; ne ſi Deo non eſt ſubjecta, minuatur. Mens itaque, ſumma quædam pars animæ, ſemetipſam in omnibus ſuis incitans conatibus, dicit, *Lauda anima mea Dominum*. Non quia hoc non faciat quantum poteſt; ſed quia parum eſt, quod infirmitate corruptibilis corporis poteſt; ad illam perfectam & æternam laudationem proficere concupiſcit; & memor præſentis conditionis, in qua deſiderii ſui non invenit vires, quantum hoc per ſe factura, reſpondit, dicens, *Laudabo Dominum in vita mea, pſallam Deo meo, quamdiu ſum*. Nunc enim quamvis fide, & ſpe, & charitate roboremur, tribulationibus tamen & ſcandalis ac mœroribus non caremus: & inter innumera mortalitatis obſtacula, (b) & æternæ vitæ officia, non implemur. Quoniam *corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*. (Sap. 9. 15.) *In vita* igitur *mea*, quam nulla ægritudo infirmat, nulla egeſtas facit inquietam, *laudabo Dominum* tota mei libertate atque virtute: & *pſallam Deo meo, quamdiu ſum*; quia ſicut eſſe erit mihi æternum, ita erit mea in Domino æterna laudatio.

℣. 3. *Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus.*

Qui in defenſione principum, & hominum præſidio gloriantur, in vanitate confidunt. Solus enim Deus, de quo ſperanda ſit ſalus; & bene ab eo expectatur, quo ipſe non indiget. Nam quid ſit filius hominis, breviter in eo quod ſequitur, demonſtratur.

Exibit ſpiritus ejus, & revertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. ℣. 4.

Totum ergo quod in hoc mundo agitur, temporale eſt & tranſitorium; & nemo veraciter ſpondet alteri, quod præſtare non poteſt ſibi. Mortalis enim eſt: emiſſo ſpiritu, in terram ſuam terrena carne redeunte, quidquid diſpoſuit, quidquid cogitavit, intercidit.

Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus, ſpes ejus in Domino Deo ipſius, ℣. 5.

Qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt. ℣. 6.

Beatus, inquit, homo cui adjutor eſt Deus: non ille quem ſibi ignorantia humana confingit, ſed *Deus Jacob*, qui ipſum Jacob Iſrael fecit, ut fide & intellectu videat univerſitatis auctorem.

Qui cuſtodit veritatem in ſeculum, facit judicium injuriam patientibus. ℣. 7.

Et timendum Deum commendavit, & amandum: timendum, quia iniqua facientes veritate damnavit; amandum, quia pro juſtitia laborantes miſericordia coronavit.

Dat eſcam eſurientibus. Item ℣. 7.
Dominus ſolvit compeditos. Item ℣. 7.
Dominus ſapientes facit cæcos. ℣. 8.
Dominus erigit eliſos, Dominus diligit juſtos. Item ℣. 8.
Dominus cuſtodit advenas. ℣. 9.

Omnibus quidem animantibus providentia Dei conſtituit & præſtat alimoniam: ſed hominibus non terrenum tantum, ſed & ſpiritalem cibum præbet; quem hi accipiunt qui deſiderant, quibus dicitur, *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ſaturabuntur*. (Matth. 5. 6) Talis ergo eſt & compeditorum abſolutio, qui mortalitatis compedes æternitate adoptionis evadent. Talis & illuminatio cæcorum, qui ſapientes ex inſipientibus fiunt. Talis quoque eliſorum elevatio, qui voluntaria humilitate proſtrati, ad altitudinem cæleſtium provehuntur. *Dominus* enim *diligit juſtos*: quoniam ipſe eſt juſtitia eorum: & ipſe *cuſtodit advenas*, qui omnes gentes in Chriſto unum facit, & in Abrahæ filios lapidea corda convertit. (Matth. 3. 9.)

Pupillum & viduam ſuſcipiet, & viam peccatorum exterminabit. Item ℣. 9.

Regnabit Dominus in æternum, Deus tuus Sion, in generatione & generatione, (c) in ſeculum ſeculi. ℣. 10.

Iſtis quidem pupillis, qui mortuis patribus indefenſi remanent, Deus opitulatur, & omnes viduas Deus protegit. Sed hic illos orphanos, & illas viduas melius intelligimus, quibus in hoc

---

(a) Titulus Pſalmi *Halleluja, Aggæi & Zachariæ*, pro ℣. 1. notatur, de quo nihil diſſeritur in Proſpero.

(b) Forte omiſſo &, legeretur melius, *æternæ vitæ officia non implemus*. Quod Auguſtinus innuere videtur his verbis. *Reſpondet tibi anima tua; Laudo quantum poſſum, tenuiter exiliter, infirmiter. Quare? Quia quamdiu ſumus in corpore peregrinamur a Domino.*

(c) Hæc verba, *in ſeculum ſeculi*, non habetur in textu Hebræo, aut Latino Pſalmi hujus, nec apud Auguſtinum, hoc loco: apud Hieronymum vero in editione Gallicana non habentur, ſed in Romana leguntur, pro antecedentibus, *in generatione & generatione*.

hoc ſæculo nullum eſt præſidium, nulla eſt conſolatio; ſed ſpes eorum in Domino Deo (a) ipſorum. Anima ergo, quæ in bonis temporalibus non fidit, ſed mundi iſtius peregrina eſt, ſupernum patrem & ſupernam deſiderans matrem, merito pupilla appellatur & vidua: quæ donec & patrem videat & ſponſum, nunc videtur eſſe longinqua. Via vero peccatorum exterminabitur, cum omnium iniquitatum defecerint actiones, & vanitas in latitudine ambulantium in ſupplicia æterna mergetur. In hunc autem finem proruentibus malis, quid audiet civitas
Matth. 25. 34. Sion, quid aſſequetur civitas Dei? *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi.* Quoniam tu Sion in Eccleſia regnum eris æternum Domini Dei tui, & regnante ipſo, ſine fine regnabis.

PSALMUS CXLVI.

℣. 1. *Laudate Dominum,* (b) *quoniam bonus eſt Pſalmus, Deo noſtro jocunda laudatio.*

BOnum eſt Dominum laudare, in gloriam Dei pſallere, non voce tantum, quæ inceſſabiliter canere non poteſt; ſed multo amplius modulatione rationabilis vitæ, quæ nullo tempore omittenda eſt. Quoniam in converſationem ſpiritalium ſervorum Dei, quidquid domi foriſque agitur, laus illius eſt, cujus & doctrina & munere ita vivitur, ut nihil actionum non Dei laude ſit dignum; dicente Apoſtolo,
1. Cor. 10. 31. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Quod qui faciunt, numquam a Dei laudibus ſilent; & a bonis operibus ipſorum, ſemper *Deo jocunda eſt laudatio.*

℣. 2. *Ædificans Jeruſalem Dominus, & diſperſiones Iſrael congregans.*

Pſ. 121. 3. Extructio Jeruſalem, quæ ædificatur ut civitas, pace conſurgit: omnem Iſrael pax ad ſoli-
Vide ſent. 6. ditatem colligit unitatis. Non ergo ab operibus vox, nec a voce debent opera diſſonare; & laus quæ voce promitur, de bona conſcientia proferatur. Nam non eſt firma compago, ſi in officio laudis non unus ſonus eſt cordis & vocis.

℣. 3. *Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.*

Ecce quomodo colliguntur diſperſiones Iſrael,
Pſal. 50. 19. ut ſanentur contrito corde. Quoniam *cor contritum & humiliatum Deus non ſpernet*: ut humilitas ſanet quod ſuperbia vulneravit. Per alligationes autem contritionum, ſignificatur diverſitas remediorum, quæ ſummus medicus miſericorditer & ſcienter apponit: quia multarum eliſionum non eſt curatio una.

℣. 4. *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat.*

Non eſt præcipuum in laudibus Dei ſtellas cæli habere numeratas, cui capilli capitum nu-
Matth. 10. 30. Philip. 2. 15. merati ſunt. De illis ergo ſtellis dignius intel-

ligitur hoc dictum, quæ in Eccleſia Dei, ad conſolandam præſentis temporis noctem, bonæ converſationis exemplo, & cæleſtis doctrinæ luce reſplendent, quibus dicat Apoſtolus, *In iſta natione prava & perverſa, in quibus apparetis tamquam luminaria in mundo, verbum vitæ habentes.* Has ergo ſtellas Deus numerat in æternam præelectas gloriam, & nominatim ex omnibus gentibus advocatas. *Novit enim Dominus qui ſunt ejus:* cum quibus non computa- 2. Tim. 2. 19.
buntur, quibus dicitur, *Diſcedite a me operarii iniquitatis: non novi vos.* Luc. 13. 27.

Magnus Dominus, & magna virtus ejus, & ſapientiæ ejus non eſt numerus. ℣. 5.

Multa in natura magna ſunt, & multarum naturarum magna virtus eſt. Sed in comparationem Dei nihil vere magnum, nihil vere dicitur potens, & in illo vera eſt magnitudo, & magna virtus. Univerſa ergo excellentia habent limites ſuos; & intra modum ſibi poſitum natura quæque ſubſiſtit: Deus autem magnitudine gloriæ ſuæ excedit univerſa, & omnipotentia ſapientiæ ejus nullo numero comprehenditur. *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* Rom. 11. 36.

Suſcipiens manſuetos Dominus, humilians autem peccatores uſque ad terram. ℣. 6.

Non accedunt ad cognitionem Dei niſi humiles atque manſueti, qui etiam quod nondum intelligunt, credunt; & revelationem occultorum expectant. Hos erudiendos ſuſcipit Dominus, & doctrinæ ſuæ capaces facit, quorum deſideria * delectatione exercuit, & accendit. * credimus legendum, dilatione.
Peccatores autem humiliat *uſque ad terram*: eos utique peccatores, qui ad promerendum Scripturarum intellectum manſuetudine carent, & ea quæ introſpicere nequeunt, tamquam ſuperflua & vana contemnunt. Horum contumaciam Deus in terrena demergit, cum ipſos tradit inſipientiæ: ut qui ſpreverunt gratiam illuminationis, ſubeant ſupplicium cæcitatis.

Præcinite Domino in confeſſione, pſallite Deo noſtro in cithara. ℣. 7.

Deſiderantibus intelligentiam ſacramentorum a confeſſione incipiendum eſt, ut ſemetipſos accuſantes, & ſibi adſcribentes caliginem & tarditatem ſuam, radium ſupernæ lucis accipiant. Nec ſit eorum otioſa confeſſio: ſed pſallant Deo in cithara, id eſt, in quadam bonarum actionum conſcientia: ut miſericordiam quam confitendo quærunt, operando mereantur, & Gen. 4. 4. ſec. LXX.
quod recte offerunt, recte dividant.

Qui operit cælum nubibus, (c) *deſcendit in terram ſitientem pluvia gratiarum.* ℣. 8.

Ad hoc enim Deus obſcuravit dicta prophetica, ut obumbratio pararet imbrem: imber vero & fructum gigneret, & operiret ſerenum.

Qui producit in montibus fænum, & herbam ſervituti hominum. Item ℣. 8.

Utilitas pluviæ ſpiritalis non ſolum valles, ſed & montes uberes facit, *In montibus fænum,*

(a) Hactenus editi poſt, *Domino Deo*, appoſito commate, novum ſenſum incipiebant ab his, *Ipſorum anima ergo.* Sed vitioſa interpunctione id fieri facile fuit animadvertere locum attente legenti. Alludit etiam Auctor ad ſuperius dicta ℣. 5. *ſpes ejus in Domino Deo ipſius.*

(b) Lugdunenſis editio ſic diſtinguit, *quoniam bonus: & Pſalmus Deo noſtro jocunda laudatio.*

(c) Apud Auguſtinum, *qui parat terræ pluviam.* Sic cum Vulgata & textu Hebræo, utraque Hieronymi verſio: unde inferas, hunc textum a S. Proſpero ad ſenſum ſpiritalem ſcribendo converſum.

num, & *herbam ſervituti hominum*. Montes autem intelliguntur ſublimiores quique hominum ſæcularium, qui ita ſæpe ſuperioribus opimantur, ut unde fructuoſæ ſunt valles, inde altitudines etiam montium ſint feraces. *Producit* ergo Dei gratia *in montibus fœnum*: & potentes ac divites accepto ſemine charitatis, præbent profutura pauperibus; & *miniſtrant herbam ſervituti hominum*, qui famulatum devotionis ſuæ Deo Eccleſiæque dependunt.

℣. 9. *Dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum.*

Jumentorum & pecorum nomine ſignificatur multitudo plebis, quæ neceſſario cibo non fraudatur; & dum ſpiritalium eſt particeps, fit miniſter carnalium, ut impleatur illud Apoſtoli,
1. Cor. 9. 7. *Quis paſcit gregem, & de lacte gregis non percipit?* Diſpenſatio igitur miſericordiæ Dei, non tantum ad Iſraeliticum genus, ſed ad omnium quoque gentium propaginem pertinet. Patres enim idola venerantes corvorum habuere figuram, mortua & immunda ſectantes: quorum pulli, id eſt, filii, Deum verum invocant, & Sancti-ſpiritus paſcuntur alimonia. Quia parentibus non invocantibus Deum, ſed in ſua obduratione manentibus, credidit poſteritas quod ignoravit antiquitas.

℣. 10. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tabernaculis viri beneplacitum eſt ei.*

℣. 11. *Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum, & in eos qui ſperant in miſericordiam ejus.*

In equi potentia ſuperbiæ indicatur elatio, quæ Deo ſemper odioſa eſt. Tabernacula quoque ſublimia & magnifica divitiarum manifeſtant tumorem, in quibus nihil approbat Deus;
Jacob. 4. 6. qui *ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*. Non enim illi placent niſi mites & pauperes ſpiritu, ad hoc timentes Dominum, ut ſperent in miſericordiam ejus. Ille eſt enim utilis timor, qui ſpe erigitur, non qui deſperatione demergitur.

PSALMUS CXLVII.

℣. 12. *Lauda Jeruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion.*

1. Eſdræ 6. 14. CUm in titulo Pſalmi *Aggæi & Zachariæ* prophetarum nomina prænotentur, (a) quos in Babylonia cum populo ſuo captos eſſe non dubium eſt, & reparationem ejus civitatis Jeruſalem prævidiſſe, ac ſicut facta eſt, denuntiaſſe: intelligitur cohortatio Pſalmi ita ad univerſam Eccleſiam pertinere, ut omnes cives & filii Jeruſalem in præſenti vita, quadam ſe vinctos captivitate cognoſcant, & conſolationem de ſpe futuræ libertatis accipiant. Nemo enim ſanctorum ſine laboribus ac moleſtiis poteſt præſens tempus exigere: & in quadam captivitate ſe eſſe ſentiunt, cum exurgentibus ſcandalis, &
Gal. 5. 17. Rom. 7. 15. manentibus (b) inter ſpiritum carnemque diſcordiis, non omnia quæ volunt faciunt, & multa adverſa patiuntur. Recte ergo ſpe futurorum bonorum ipſam Jeruſalem hortatur vox prophetica in laudem & gloriam Dei, ut cum ſanctis Angelis, quorum adipiſcitur indiviſam ſocietatem, in gaudiis æternæ pacis exultet.

Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum. ℣. 13.

Concluſio Jeruſalem, & ſerarum ejus confirmatio ſecuritatem indicat (c) incommutabilium gaudiorum. Quia nullius mali ad bona patebit introitus, neque inde ullus juſtorum timebit excludi.

Benedixit filios tuos in te. Item ℣. 13.

Extra Jeruſalem nulla benedictio eſt. Quia non ſanctificatur, niſi qui Eccleſiæ, quæ eſt Chriſti corpus, unitur.

Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te. ℣. 14.

Nulla eam civitatem bella perturbant, quæ pacis eſt ſepta limitibus: nec aliquid patitur inquietum, in qua nihil eſt a Dei voluntate diverſum. Ne autem tranquillitas iſtius pacis aliqua indigentiæ neceſſitate turbetur, adeps ei panis indeficiens miniſtratur; ut juſtitiæ cibus ſit
in epulis, qui fuit in deſideriis. *Beati enim qui* Matth. 5. 6.
eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Qui emittit verbum ſuum terræ, velociter currit ſermo ejus. ℣. 15.

Verbi miſſio Chriſti eſt incarnatio, cujus Evangelio currente per omnem terram, omnium gentium fit vocatio, præveniente gratia Dei credentium fidem. Nihil eſt velocius & ſcientia, & opera Dei, qui quæ futura ſunt, & novit, & fecit, & quæ nondum ſunt orta, jam apud illum ſunt prærordinata.

Qui dat nivem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit. ℣. 16.

Valent quidem iſta ad opimandam terram, ſecundum litteræ ſuperficiem. Quia & * nubes * forte, nives.
decidentes habent vellerum ſpeciem, & nebularum ros non aliter quam cinis ſpargitur, atque ex eo terra pingueſcit. Sed ſublimius in his gratiæ Dei opera ſentiuntur, per nivium vellera vocatione Gentium figurata, quæ ad conficiendum veſtimentum Chriſti, quod eſt Eccleſia, in unum confluit, & in idipſum tota contexi-
tur, non habens maculam aut rugam, ſed in Epheſ. 5. 27.
illa puritate manſura, quæ æterna glorificatione reſplendeat, ſitque in ea compage, de qua
dicitur, *Dominus amictus lumen ſicut veſtimen-* Pſal. 103. 2.
tum. Ad quod ſignificandum pertinuit, quod veſtis Chriſti transfigurati in monte, ſicut nix
legitur refulſiſſe. Per *nebulam* autem caligo Matth. 17. 2.
ignorantiæ, quæ ad pœnitentiæ cinerem confugit, indicatur. Non enim quiſquam ante voca-
tionem dici juſtus poteſt; quoniam Filius ho- Matth. 9. 13.
minis non venit juſtos eligere, ſed peccatores 1. Tim. 1. 15.
& impios ſalvos facere.

Qui mittit cryſtallum ſuum ſicut fruſta panis: ante faciem frigoris ejus quis ſubſiſtet? ℣. 17.

Nives antiquitus obduratæ convertuntur in cryſtallum: quo ſignificantur lapidea corda infidelium, quæ gelu nimiæ vetuſtatis obſtricta, nullum calorem Sancti-ſpiritus receperunt. Sed tam

---

(a) Apud LXX. interpretes habetur hicce Titulus.
(b) Editiones Duac. & Colon. *in ſpiritum*. Melius in Lugd. & Lovan. *inter ſpiritum*.
(c) Editi Duac. & Colon. *incommutabilem*.

tam potens eſt gratia Dei, ut tam annoſam glaciem faciat ſuperno igne ferveſcere, & eos qui cryſtallino frigore fuerant obdurati, afflatu ſuo faciat concaleſcere; ut etiam ipſi qui vitæ cibum neſciebant, panem verbi incipiant miniſtrare: ſicut in beato Paulo factum eſt; qui cum eſſet credentium perſecutor, factus eſt Evangelii prædicator. Quis autem poterit ſubſiſtere, quem ab hoc frigore non liberavit Chriſtus? qui venit ignem mittere in terram, & ad fervorem fidei, quod gelu infidelitatis obtorpuerat, excitare.

Act. 9. 1. &c.

Luc. 12. 49.

℣. 18. *Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea; flabit ſpiritus ejus, & fluent aquæ.*

Verbo Evangelicæ prædicationis obduratio infidelium ſolvitur: ut fiat hoc quod alibi dictum eſt, *Rupit petram, & fluxerunt aquæ*. Flante autem Spiritu, calor charitatis emittitur, ut terram ſitientem flumina rigent, & in aridis cordibus fiat *fons aquæ ſalientis in vitam æternam*.

Pſ. 104. 40.

Joan. 4. 14.

℣. 19. *Annuntians verbum ſuum Jacob, juſtitias & judicia ſua Iſrael.*

Dans ſcilicet intellectum vocatis, & juſtificatis. Quia omnes ex quibuslibet gentibus electi, Jacob & Iſrael nuncupantur: & diſcunt omnia Dei juſta eſſe judicia; nec aliquid ab eo fieri, unde poſſit ignorantia humana cauſſari: quia abundarent etiam circa juſtos (a) cauſſæ ultionum, niſi juſtitiam ſuam miſericordia temperaret.

℣. 20. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis.*

Rom. 11. 33. Altitudinem divitiarum ſapientiæ ſuæ nulli genti Deus voluit eſſe perſpicuam, neque cuiquam nationi judiciorum ſecreta patuere. Sed ex omnibus gentibus una eſt gens, unus eſt populus, qui ſe ab æterna perditione non ſuis meritis, ſed Dei gratia intelligit liberari; & unumquemque fidelium miniſtrum miſericordiæ Dei, ut quod in ipſis factum eſt, etiam in aliis fiat, & in unitatem confluat univerſa diſperſio.

PSALMUS CXLVIII.

℣. 1. *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelſis.*

Philip. 3. 20. Pſ. 145. 5. POpulus Dei, cujus converſatio eſt in cælis, & cujus ſpes in Domino Deo ipſius, ad ſupernam Jeruſalem pertinens, & de æterna ſanctorum Angelorum ſocietate jam gaudens, exultat in Spiritu Dei, & univerſam creaturam in laudem accendit Creatoris. Non quia omnia irrationabilia & ſenſu carentia poſſunt Deum propria confeſſione laudare: ſed quia nihil eſt in univerſitate rerum, a ſummis uſque ad infima, quod non ſua æqualitate naturæ potentiam ſui proteſtetur auctoris. Duarum propriæ creaturarum eſt tota illa laudatio, angelicæ ſcilicet & humanæ; quæ hunc affectum ex totius mundi conſideratione concipiunt, ut cum laudatoribus Dei ipſa laudis materia Deum laudare dicatur. Quia ergo in hoc officio cæleſtia obtinent principatum, merito ipſis primitus dicitur, ut de excellentia dignitatis ac pulcritudinis ſuæ in Domino glorientur.

Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus. ℣. 2.

Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. ℣. 3.

Laudate eum cæli cælorum; & aquæ quæ ſuper cælos ſunt, ℣. 4.

Laudent nomen Domini. ℣. 5.

Nihil eſt in ſublimitate cæleſti, quod non pulcrum atque mirandum ſit. Et quia omnia in Creatoris ſui concinunt laudem, non quaſi ceſſantibus ab inferioribus dicitur, ut in confeſſionem divinæ laudis exurgant; ſed ut homo inſpiratus, oſtendat ſibi placere quod faciunt, & eo ſe per ſpem fidei delectari, ad quod per exhortationes promiſſionum Dei etiam ipſe provehetur. Cum autem Dominus Jeſus Chriſtus Verbum ſit Dei, in nullo Patris laude diſcernitur, dicente Pſalmo:

Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandavit, & creata ſunt. Item ℣. 5.

Quod enim Deus dicit, Verbo dicit: & Verbum per quod facta ſunt omnia, mandatum dicentis exequitur. Joan. 1. 3.

Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi; præceptum poſuit, & non præteribit. ℣. 6.

Omnia quæ ad cæleſtem beatitudinem ſunt creata, hanc plenitudinem ſui officii ſuſceperunt, ut in Dei laudatione permaneant: cui operi etiam natura humana ſociatur, propter quod Apoſtolus dicit, *Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens*. Bene ergo ſpiritalis quiſque devotioni ſe cæleſtium jungit, & in conſideratione totius creaturæ laudat artificem, ut pro modulo ſuo jam faciat, quod ſine fine factura eſt. Coloſſ. 3. 1. & 2.

Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyſſi. ℣. 7.

Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellæ, qui faciunt verbum ejus. ℣. 8.

Terræ nomine appellantur, quæ vicina ſunt terræ: & quidquid hoc nubilo aere aut humidum in rore, vel pluviis, aut in nive, & grandine glaciale, aut in procellis turbidum, vel in coruſcationibus apparet ignitum, terræ & abyſſi appellatione perſtringitur. Quorum nihil fortuitis motibus ſubjacet, & ſingula (b) quæque ejus legibus ſerviunt, qui ut vult, de omnibus atque in omnibus, ſecundum cauſſas occultæ rationis operatur.

Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri. ℣. 9.

Beſtiæ, & omnia pecora, ſerpentes & volucres pennatæ. ℣. 10.

Nihil horum non in magna ſapientia factum eſt: & ideo quædam perſtringuntur, ut univerſitatis Creator in omnibus prædicetur. Pſ. 103. 24.

Reges terræ, & omnes populi; principes, & omnes judices terræ. ℣. 11.

Juvenes, & virgines, ſeniores cum junioribus laudent nomen Domini. ℣. 12.

In multitudine hominum diverſitas eſt gra-

S 2 duum,

(a) Ita Lugd. & Lovan. Melius quam, *cauſſa vitiorum*, in Duac. & Colon.

(b) Editio Colonienſis, *quippe*. Aliæ, *quæque*.

duum, differentia ſexuum, & diſſimilitudo meritorum: ſed in Dei laudibus omni ordini atque ætati una materia eſt. Tota enim in Chriſto Eccleſia unum corpus eſt; & quod recte agit quælibet portio, tota ſibi bene vindicat plenitudo.

℣. 13. *Quoniam exaltatum eſt nomen ejus ſolius.*
℣. 14. *Confeſſio ejus ſuper cælum & terram, & exaltavit cornu populi ſui.*

Super omnia enim (a) & omnium conditor, & unius auctoris laus eſt quidquid in univerſitate laudabile eſt: quod ipſa rerum pulchritudo multiformi confitetur ornatu. Ab ipſo ergo eſt honor ſanctorum ejus, & ipſos exaltat cornu populi ſui. Quoniam qui magna contulit per naturam, ipſe dat majora per gratiam.

Ibid. ℣. 14. *Hymnus omnibus ſanctis ejus, filiis Iſrael, populo appropinquanti ſibi.*

Hymnus eſt canticum, quo laudatur Deus, & quo utuntur omnes ſancti ejus, omneſque filii Iſrael; non illi qui fruſtra carnali ſemine gloriantur: ſed qui per illam, qua Abraham Rom. 4. 7. & 9. placuit, fidem nati, veri ſunt filii Iſrael appro-
Joan. 14. 6. pinquantes Deo per ipſum, qui eſt *via, veritas, & vita.*

PSALMUS CXLIX.

℣. 1. *Cantate Domino canticum novum; laudatio ejus in Eccleſia ſanctorum.*

BEne laudantes Dominum canticum novum cantant, non in vetuſtate carnis, ſeu in ſpiritus novitate viventes: ut laus Dei in ſanctorum Eccleſia celebretur, quæ ſibi ex fide, & moribus, & charitate concordat. Nam ſine hac parilitate nulla eſt canentium ſuavitas, nec eſt modulatio concinens, ubi eſt fides ac vita diſſentiens.

℣. 2. *Lætetur Iſrael in eo qui fecit ipſum, & filii Sion exultent ſuper Regem ſuum.*

Qui ſunt veri Iſraelitæ, ipſi ſunt filii Sion, ſive Jeruſalem. Utrumque enim nomen unius eſt civitatis, quæ conſtat ex Angelis, & homi-
Hebr. 12. 22. nibus, ad eamdem ſocietatem per fidem, & ſpem, & charitatem de longinqua peregrinatione tendentibus. Qui ergo (b) ſpe credit, ſpe
Rom. 12. 12. gaudeat; quia Deus eſt novi populi & creator, & redemptor, & rector.

℣. 3. *Laudent nomen ejus in choro, in tympano & pſalterio pſallant ei.*

Chori nomine concordia ſignificatur laudantium, quorum voces niſi fuerint conſonæ, placere non poſſunt. Rationalis itaque cantus, cujus tota eſt in fide & charitate modulatio, neque in moribus, neque in confeſſione diſſideat: ſed bene utatur pſalterio & tympano, diligens Deum, diligens proximum: & in tympano & pſalterio manus concinat voci, & impleatur opere quod ore cantatur. In tympani autem & chordarum extenſione crucifixio carnis accipitur: quia nervi quanto plus fuerint extenſi, tanto acutius ſonant.

Quia beneplacitum eſt Domino in populo ſuo, & exaltavit manſuetos in ſalutem. ℣. 4.

Quid tam benignum, quam eſt Dominus in populo ſuo, quem dignatur convertere averſum, ſuſcipere correctum, juvare pugnantem, & coronare vincentem? Dabit enim exaltationem humilibus: & inde eriguntur manſueti, unde premuntur elati.

Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. ℣. 5.

Exultatio ſanctorum, non in divitiis, non in honoribus, neque in ulla eſt proſperitate terrena: ſed *in cubilibus ſuis*, id eſt, in conſcientia bona, quam tamen non ſibi, ſed gratiæ Dei adſcribunt; ne ſint de hominibus ſibi placentibus, ſed ſint de his qui in Chriſto gloriantur.

(c) *Exaltationes Dei in faucibus eorum, & gladii ancipites in manibus eorum.* ℣. 6.

Gratias agentes Deo de omnibus profectibus ſuis, ipſum exaltant, & ad ipſum referunt quod ei placere noverunt, habentes in manibus ſermones Dei, qui eſt gladius bis acutus, efficax Apoc. 1. 16.
& carnales affectus dividere, & peccata reſecare. Hebr. 4. 12.

Ad faciendam vindictam in gentibus, objurgationes in populis. ℣. 7.

Poteſtas verbi, quo infidelium corda feriuntur, non ſolum præſidentibus data eſt, ſed omnibus etiam diſcipulis veritatis, qui poſſunt arguere errantes, & increpatione ſua devios revocare.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis. ℣. 8.

Potentes mundi, & reges ac nobiles, niſi Deum timeant, quem timebunt? Sed prædicatur illis Evangelium Chriſti, & percutiuntur framea bis acuta: annuntiatur illis judicium, & auditis æternis ſuppliciis ſiniſtrorum, ligantur, Eccli. 6. 25.
& compedes ſapientiæ ab initio (d) amoris accipiunt: ut dura præcepta molliant voluntatem, (e) & fit obedientibus blandum, quod aſperum videbatur averſis.

Ut faciant in eis judicium conſcriptum: gloria hæc eſt omnibus ſanctis ejus. ℣. 9.

Omnium ſanctorum gloria hæc eſt, ut totus mundus ſubjiciatur Deo, & divinis legibus, quarum juſtitia uniformiter ubique conſcripta eſt, ſimili obſervantia ſerviatur. Ad hoc enim utuntur in omnibus gentibus ſpiritus poteſtate, ut ubique cantetur canticum novum, *& omnis* Philip. 2.
lingua confiteatur, quoniam Dominus Jeſus Chri- 11.
ſtus in gloria eſt Dei Patris.

PSAL-

(a) Editi Lovan. Duac. & Colon. in margine ibi monent forte legendum, *eſt*.
(b) Forte, *ſi te credit*. Editi omnes, *ſpe credit*.
(c) Editiones Lugd. & Lov. *Exultationes Dei*. Sic quoque legit Auguſtinus hoc loco, & Hieronymus in Libro Pſalmorum juxta Hebraicam veritatem tranſlato. At Editiones Duac. & Colon. ut Vulgata noſtra habent. *Exaltationes Dei*. Quod pariter ſcripſit idem Hieronymus in utraque verſione ex LXX. interpretibus ſemel & iterum emendata. Sic quoque ſcripſiſſe S. Proſperum ſuadet, quod in expoſitione dicat, *Ipſum exaltant* &c.
(d) Duac. & Colon. edit. *& ſis*. Lugd. & Lov. *& fit*.
(e) Forte, *timoris*. Quia *Initium ſapientiæ timor Domini*. Pſal. 110. 11. & tota hujus verſus expoſitione timor innui videtur, etſi Editi omnes habeant, *amoris*; & Auguſtinus ait, *Cœpiſti a timere, conſummaris ad ſapientiam*.

PSALMUS CL.

℣. 1. *Laudate Dominum in ſanctis ejus.*

AD confeſſionem pertinet gratiæ, Dominum in ſanctis ſuis laudare, cujus habent ſanctificatione quod ſancti ſunt. Unde in alio Pſal-
Pſal. 67. 36. mo dicitur, *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis*: ut quidquid in illis virtutum atque meritorum eſt, totum ad Dei gloriam referatur.

Item ℣. 1. *Laudate eum in firmamento virtutis ejus.*

℣. 2. *Laudate eum in potentatibus ejus: laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis ejus.*

Omnia iſta inſtrumenta laudum Dei, ipſi ſancti ſunt, per quos ad Deum multiplex ſonus concinentis confeſſionis emittitur. Et ideo in omnibus eorum officiis laudatur Deus; quia omnis canentium motus, ejus Spiritu quem prædicat, animatur.

℣. 3. (a) *Laudent igitur eum in ſono tubæ.*

Propter excellentiſſimam Evangelii in Chri-
Pſ. 18. 5. ſto declarationem. *In omnem enim terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Item ℣. 3. *Laudent eum in pſalterio & cithara.*

De ſuperioribus ſcilicet & inferioribus, tamquam eum qui fecit cælum & terram: ut pſalterio cæleſtia, cithara autem terrena laudentur. Quia cavum illud lignum, ſupra quod chordarum reſultat extenſio, in pſalterio ſuperius, in cithara habetur inferius.

Laudent eum in tympano & choro. ℣. 4.

Dum ad ſimilitudinem tympani, quod de ſicco extenſoque fit corio, ad confeſſionem Dei ſenſus mutæ carnis aptantur, & ad ſpeciem chori ſocietas canentium in omni modulatione (b) concordet, ut nihil diverſum de eo cui canitur, ſentiatur.

Laudate eum in chordis, & organo. Item ℣. 4.

Id eſt, in quolibet inſtrumento muſico, quod vel pulſu poteſt ſonare, vel flatu.

Laudent eum in cymbalis bene ſonantibus. ℣. 5.

Dum unuſquiſque honoratur a proximo, non a ſe ipſo. Cum autem dicitur,

Laudate eum in cymbalis jubilationis: Item ℣. 5.

Evidenter oſtenditur, per omnia opera muſica, non corporeos ſonos, ſed affectus animi deſignatos; Siquidem nulla ratio ſinat, ut jubilatio eſſe poſſit in cymbalis, niſi ipſa cymbala ad motus animi transferantur. Cum enim mens cœptas Dei laudes verbis non poteſt explicare, admiratio ejus ſimilis fit jubilationi, quæ in eo miratur ſono, qui nullis ſyllabarum comprehenditur articulis. Nihil ergo extra ipſos ſanctos, quibus laus Dei indicitur, cogitetur, nec vile aliquid ſpiritalibus officiis ſentiatur. Et quia ſapere ſecundum carnem mors eſt.

Omnis ſpiritus laudet Dominum. Alleluja. ℣. 6.

(a) Lugdun. & Lovan. hic & verſu ſequenti, *Laudant*. Duac. & Colon. *Laudent*, quod propius accedit ad *Laudate eum*, quod in Auguſtino, & omnibus codicibus ſacri Pſalmorum textus habetur, in omni verſu atque in omnibus S. Hieronymi editionibus. Vox enim forte textui inſerta eſt a Proſpero differente in Pſalmum.

(b) Forte *concordat*: aut præcedens *&* mutandum in *ut*.

F I N I S.

ADMONITIO
IN SANCTI PROSPERI

Librum Sententiarum ex Auguſtino delibatam.

EA erat ſancti Proſperi in Auguſtinum, ſingulaſque doctrinæ ab ipſo variis in libris traditæ partes propenſio, is zelus; ut cum hunc ſolum pene auctorem doctoremque a puero ſibi ſequendum propoſuiſſet, omnia ejus dictata ſibi quanta potuit diligentia comparaverit, & eo ſtudio, quo major inveniri nequeat, animi penetralibus imbuerit. Sed ne tot tantarumque rerum ſibi ſubreperet oblivio, immo ut cæleſtes ſanctiſſimi Antiſtitis regulas pro ſpeculo ſibi eſſent, regendiſque ſingulis vitæ paſſibus inſervirent; quæ fuſius ſcripta legerat, ſeduliſque curis fuerat meditatus, ea in ſummam quamdam, breveſque quaſi ſententias, memoriæ juvandæ renovandæque gratia collegit. Quo in opere non ſuis tantum profectibus, ſed & aliorum omnium utilitati mirum in modum conſuluiſſe invenitur. Ex his enim qui Auguſtini Opera legerint, doctrinam ejus ſub uno veluti conſpectu exhiberi ſibi gratulantur: qui vero in iis adhuc rudes & inexperti, eorum prolixitate deterrerentur, brevi iſta tam ſublimis tamque ſolidæ doctrinæ quaſi tabella, ad ſedulam ipſorum lectionem accenduntur. In hoc autem libro ea maxime quæ morum ædificationem promoverent collegiſſe videtur, quamquam non pauca, præſertim ſub finem libri, etiam de præcipuis magiſque arcanis religionis fideique noſtræ myſteriis non prætererit.

Quia vero ſunt hæc in pleriſque ita brevia, ut aliquid pleniori eorum intellectui apud nonnullos homines defuturum videri poſſet; ideo notata exhibentur in margine loca ipſa, in quibus eadem ſtilo diffuſiori ſcripta habentur, & unde breves iſtæ ſententiæ ſunt excerptæ. Quæ nos in Appendicis ſecunda parte exhibenda duximus; ne Lector aliorum librorum vel indigus, vel forte conſulendorum piger, hic lectorum fructu omni modo privaretur.

De hoc opere notarunt eruditiſſimi operum ſancti Auguſtini Editores Monachi Sangermanenſes Benedictini, in Appendicis tomi 10. *parte tertia pag.* 323. *Sententias in editis codicibus trecentas & nonaginta contineri. Priores triginta ſeptem, aliaſque inter ſubſequentes perpaucas decerptas eſſe ex ipſius Proſperi Commentariis in Pſalmos: ceteras autem ex operibus Auguſtini, cujus ſancti Doctoris, cum verba nonnumquam mutata eſſe deprehendamus (ſubjiciunt illi provide,) eam ob cauſſam optimum factu judicamus, ſi moneamus ut inſpiciantur ea loca, e quibus mens Auguſtini magis eſt expreſſa quam dictio. Id vero præſtamus, e regione hujus generis ſententiarum adſcripto verbo,* VIDE. *Colbertinus Codex notatus* 323. *(quod unum iſtius libri exemplar manu ſcriptum reperire nobis licuit, nec ipſum admodum vetus,) ſententias ſeptuaginta ſex, non plures repræſentat, ſcilicet octodecim primas, & omiſſa decimanona, vigeſimam, vigeſimam-primam, & alias ex ſubſequentium ſerie ſelectas, cum hacce ad illas prævia annotatione:* Proſper iſte Equitaneus fuit, Tolonenſis civis, qui relictis rebus ſæcularibus, ad divina ſe omnino negotia tranſtulit, & quaſdam ex beati Auguſtini ſententiis carpens, iſtum librum compoſuit &c. *Plures ex hoc libro ſententiæ inter Arauſicani ſecundi Concilii canones relatæ ſunt; & permultæ ſub nomine Proſperi citantur a Floro ſeu Beda Vulgato in Paulum. Quibuſdam etiam ex his ſententiis uſus eſt ille, qui Zephyrini, Calliſti I. & aliorum Romanorum Pontificum decretales epiſtolas confinxit. Hactenus Doctiſſimi viri, quibus tot nominibus obſtricta ſtudioſorum multitudo.*

Iidem viri doctiſſimi cum hunc ſententiarum Proſperi librum rurſus excudi in

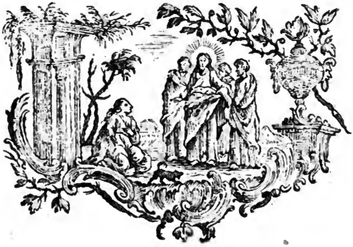
fine

*ſine tomi decimi Operum ſancti Auguſtini curarent, obſervarunt in quibuſdam libris ſententias numerari octoginta octo, in aliis vero nonaginta ſupra trecentas, cujus varietatis cum originem non notarint, nos re examinata, hinc ortam animadvertimus, quod in editionibus Auguſtiniana prioribus bis notati reperiantur numeri duo, in aliis * 336. & 337. in aliis vero * 340. & 341.*

* In Lugd. Lovan. & Duac.
* In Colonienſi & hac recentioribus.

Nos autem quibus, præter Codicem illum Colbertinum, fas fuit alios duos, tam per viros ad præſtandum ſtudioſis omnibus beneficium paratiſſimos, quam per nos ipſos conſulere, videlicet Remigianum unum, id eſt, qui eſt Archimonaſterii ſancti Remigii Remenſis ordinis S. Benedicti, alterum Jolienſem, qui ſcilicet alias fuerat viri clariſſimi Claudii Joli Præcentoris & Canonici Eccleſiæ Pariſienſis, nunc ex ejus legato factus eſt venerabilis Capituli ejuſdem Eccleſiæ; horum ope numerum ſententiarum ad 392. creſcere poſſe judicavimus, adnotatis tamen priorum editionum numeris, ne quid Lectoribus ex hac mutatione incommodi crearetur.

Cum denique, ex dicendis infra in Admonitione Epigrammatis S. Proſper præfigenda, conjici poſſit, hæc carmina ab ipſo circa tempus Concilii Chalcedonenſis anno 451. habiti, fuiſſe compoſita, in hiſque eaſdem quæ hic ſunt ut plurimum ſententias, ſtrictæ orationis limitibus incluſas obſervare non ſit arduum: hinc iſtum quoque ſententiarum librum huic, ut veriſimile nobis videtur, prævium, circa idem tempus concinnatum arbitramur.

TITULUS SENTENTIARUM
SANCTI PROSPERI.

I. *Quæ ſit vera innocentia.*
II. *De hominibus diligendis.*
III. *De vera æternitate.*
IV. *De patientia Dei.*
V. *De ultione Dei.*
VI. *De vera Dei laudatione.*
VII. *De virtute charitatis.*
VIII. *De doctrina apoſtolica.*
IX. *De quærendo Deo.*
X. *De faſtidio ſpirituali.*
XI. *De bonorum & malorum finibus.*
XII. *De tranquillitate ultionis Dei.*
XIII. *De bono intellectu.*
XIV. *De requie adhuc in carne viventis.*
XV. *De vovendo Deo.*
XVI. *De juſtitia & gratia.*
XVII. *De ſupernæ patriæ civibus.*
XVIII. *De carnis cupiditate vincenda.*
XIX. *De anguſta vitæ via.*
XX. *De præmio Chriſtianæ religionis.*
XXI. *De occultis non judicandis.*
XXII. *De adjutorio Dei.*
XXIII. *De paſſionibus ſanctorum.*
XXIV. *De ſcientia boni.*
XXV. *De amore legis.*
XXVI. *De ſcrutandis mandatis Dei.*
XXVII. *De proficiendo.*
XXVIII. *De duplici opere Dei.*
XXIX. *De obſervantia pacis.*
XXX. *De cuſtodia Dei.*
XXXI. *De adjutorio Dei.*
XXXII. *De odiis mundi in Chriſtianos.*
XXXIII. *De patientia fidelium.*
XXXIV. *De obſequiis debitis.*
XXXV. *De toleranda varietate mundana.*
XXXVI. *De ædificatione domus Dei.*
XXXVII. *De æternis gaudiis.*
XXXVIII. *De lege charitatis.*
XXXIX. *De juſſionibus Dei.*
XL. *De intemporali ſcientia Dei.*
XLI. *De providentia Dei.*
XLII. *De impunitate peccantium.*
XLIII. *De legis littera.*
XLIV. *De lege & gratia.*
XLV. *De promiſſione Dei.*
XLVI. *De fidelium culpis, & infidelium bonis.*
XLVII. *De malæ voluntatis effectu.*
XLVIII. *De ſuperbia.*
XLIX. *De impare uſu fortunæ.*
L. *De morte ſanctorum.*
LI. *De puritate quam non perdit invitus.*
LII. *De fortitudine tolerantiæ.*
LIII. *De libera ſervitute, & dominio ſervili.*
LIV. *De oblatione votorum.*
LV. *De eſſentia deitatis.*
LVI. *Quales nos diligat Deus.*
LVII. *De intemporali opere Dei.*
LVIII. *De principali omnium rerum cauſa.*
LIX. *De ſuperbia diaboli, & Chriſti humilitate.*
LX. *De ſpiritalibus augmentis.*
LXI. *De ineffabili excellentia Deitatis.*
LXII. *De vera beatitudine.*
LXIII. *Quid ſit eſſe cum Deo.*
LXIV. *De incarnatione Verbi Dei.*
LXV. *Quo odio odiendi ſint mali.*
LXVI. *De labore fingentium mendacia.*
LXVII. *De divinis ſcripturis.*
LXVIII. *De oratione Domini.*
LXIX. *De Sacramentorum perceptione.*
LXX. *De laudando Deum.*
LXXI. *De acceleranda converſione.*
LXXII. *De humilitate orandi.*
LXXIII. *De admiratione creaturarum.*
LXXIV. *De anima inordinata.*
LXXV. *De pœna peccati.*
LXXVI. *De ratione pſallendi.*
LXXVII. *De timore.*
LXXVIII. *De recta ſollicitudine.*
LXXIX. *De virginitate.*
LXXX. *De modo habendi.*
LXXXI. *De cogitationibus.*
LXXXII. *De cantico novo.*
LXXXIII. *De vera humilitate.*
LXXXIV. *De deſperantibus.*
LXXXV. *De divitiis.*
LXXXVI. *De vera bonitate.*
LXXXVII. *De mali impunitate.*
LXXXVIII. *De bono humilitatis.*
LXXXIX. *De ſepultura.*
XC. *De gaudio recto.*
XCI. *Quid hominem Deo jungat.*
XCII. *De bono prælio.*
XCIII. *De ſpe fidelium.*
XCIV. *De temporibus.*
XCV. *De charitatis augmento.*
XCVI. *De defectu malorum.*
XCVII. *Unde adhæreatur Deo.*
XCVIII. *De juſtitia.*
XCIX. *De tolerantia.*
C. *Quid ſit clamor ad Deum.*
CI. *De confitendo peccato.*
CII. *De perfectione.*
CIII. *De laboribus præſentis vitæ.*
CIV. *Quod imago Dei homo ſit, nunc obnoxia vanitati.*
CV. *De eruditione divina.*
CVI. *Quod tota infidelium vita peccatum ſit.*
CVII. *De fundamento ſpiritali.*
CVIII. *Quod recordatio vel oblivio non cadant in Deum.*
CIX. *Qui Dei miracula videant.*
CX. *De miſericordia & veritate jungendis.*
CXI. *De tentatione & imitatione Chriſti.*

CXII.

CXII.	*De cupiditate & charitate.*
CXIII.	*De gaudio Chriſtiani.*
CXIV.	*De ſabbato.*
CXV.	*Quod bonum cum gaudio ſit faciendum.*
CXVI.	*Quod non homines, ſed hominum ſit fugienda perverſitas.*
CXVII.	*Quod ſint vitanda peccata, non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ.*
CXVIII.	*De humili confeſſione, & ſuperba jactantia.*
CXIX.	*Quod iniqui malitia proſit bonis.*
CXX.	*De fidelium perſeverantia.*
CXXI.	*De propria facultate hominis.*
CXXII.	*De contrariis moribus.*
CXXIII.	*Qualiter accedatur ad Deum, vel recedatur a Deo.*
CXXIV.	*De vera libertate.*
CXXV.	*De tolerantia.*
CXXVI.	*Unde ſit bonum noſtrum.*
CXXVII.	*De incarnatione Verbi.*
CXXVIII.	*De fide intellectus.*
CXXIX.	*De ſuperbia.*
CXXX.	*De perfectione deſideriorum.*
CXXXI.	*De duobus donis gratiæ.*
CXXXII.	*De laboris fine.*
CXXXIII.	*De iniquitatis læſione.*
CXXXIV.	*De miraculis viſibilibus & inviſibilibus.*
CXXXV.	*De fugientibus diabolum.*
CXXXVI.	*De pravis cupiditatibus.*
CXXXVII.	*De adulatione.*
CXXXVIII.	*De male conſcio animo.*
CXXXIX.	*Quod prior ſit natura, quam vitium.*
CXL.	*De Angelis & hominibus malis.*
CXLI.	*De conditione creaturæ.*
CXLII.	*De bono & malo amore.*
CXLIII.	*De bono creaturæ.*
CXLIV.	*De vitio naturæ.*
CXLV.	*Quod non ſit in Deo aut pigra vocatio, aut laborioſa induſtria.*
CXLVI.	*Quod Deus tantum eſt Creator.*
CXLVII.	*De prima & ſecunda corporis morte.*
CXLVIII.	*De morte piorum.*
CXLIX.	*De Martyribus non baptizatis.*
CL.	*Quod non ſecundum hominem, ſed ſecundum Deum vivendum ſit.*
CLI.	*De diverſitate humanæ affectionis.*
CLII.	*De arbitrii libertate vera.*
CLIII.	*Quod cor ad Deum ſit habendum.*
CLIV.	*De vita beata.*
CLV.	*Quod nemo fiat bonus, niſi ex malo.*
CLVI.	*De civibus terrenæ civitatis, ac cæleſtis.*
CLVII.	*De ira Dei.*
CLVIII.	*De perſequentibus Eccleſiam.*
CLIX.	*De fine boni & mali.*
CLX.	*De natura.*
CLXI.	*De animi æquitate.*
CLXII.	*De præcepto charitatis.*
CLXIII.	*De concordia & obedientia.*
CLXIV.	*De conditione ſervitutis.*
CLXV.	*De prælatis.*
CLXVI.	*De regimine populi.*
CLXVII.	*De vita animæ.*
CLXVIII.	*De juſtitia hominum.*
CLXIX.	*De plena pace.*
CLXX.	*De prima & ſecunda morte.*
CLXXI.	*De cauſſis incognitis operum Dei.*
CLXXII.	*De falſa fiducia.*
CLXXIII.	*Quod nihil proſit homini, ſi invitus bene faciat.*
CLXXIV.	*De obedientia.*
CLXXV.	*De vera dilectione.*
CLXXVI.	*De non corrumpendis.*
CLXXVII.	*Quod Deus omnes creaturas bonas fecerit.*
CLXXVIII.	*Quod juſtitia iniquis odioſa ſit.*
CLXXIX.	*De ægritudine animi.*
CLXXX.	*De homine benigno.*
CLXXXI.	*De veritate odioſa.*
CLXXXII.	*De tolerantia.*
CLXXXIII.	*De egeſtate humanæ intelligentiæ.*
CLXXXIV.	*De vera æternitate Dei.*
CLXXXV.	*De non deſperandis peccatoribus.*
CLXXXVI.	*Qualiter pax a Deo quæratur.*
CLXXXVII.	*Ne juſte flagellatus doleat.*
CLXXXVIII.	*Ut peccator ſibi diſpliceat.*
CLXXXIX.	*De quærendis præſidiis in pace.*
CXC.	*De altari Dei duplici.*
CXCI.	*De fine legis.*
CXCII.	*De malæ conſcientiæ pœna.*
CXCIII.	*De vera peccatorum remiſſione.*
CXCIV.	*De ruminante verbum Dei.*
CXCV.	*De imperio animæ.*
CXCVI.	*De miſericordia Dei.*
CXCVII.	*De diſcretione bonorum & malorum.*
CXCVIII.	*De terreno amore.*
CXCIX.	*De hereditate æterna.*
CC.	*De felicitate.*
CCI.	*De remediis pœnitentiæ.*
CCII.	*De bonis occultis ſanctorum.*
CCIII.	*De inimicis bonorum.*
CCIV.	*De vigore fidei Chriſtianæ.*
CCV.	*De purgandis electis.*
CCVI.	*De bonis quæ nemo amittit invitus.*
CCVII.	*De fine fidelium.*
CCVIII.	*De triſtitia.*
CCIX.	*De peccatis præteritis.*
CCX.	*De veritate.*
CCXI.	*De impunitate peccatorum.*
CCXII.	*De præventu miſericordiæ Dei.*
CCXIII.	*De effectu ſupplicationis.*
CCXIV.	*De provectu bonorum per tentationes.*
CCXV.	*De prophetiis implendis.*
CCXVI.	*De idolis.*
CCXVII.	*De corporibus humanis.*
CCXVIII.	*De ſiti bona.*
CCXIX.	*De meditatione fidelium in otio & actione.*
CCXX.	*De ſimulationis malo.*
CCXXI.	*Pœna animæ juſtitiam deſerentis.*
CCXXII.	*De duabus civitatibus.*
CCXXIII.	*Quod præceptum Dei leve ſit amanti.*
CCXXIV.	*De charitate.*
CCXXV.	*De operibus bonis.*

CCXXVI. *De lapſu Adam, & converſione fidelium.*

CCXXVII. *De temporalibus deliciis & pœnis.*

CCXXVIII. *De Trinitate.*

CCXXIX. *Nullam mali eſſe naturam.*

CCXXX. *Quid ſublatum ſit diabolo.*

CCXXXI. *De profunditate iniquitatis.*

CCXXXII. *Quod Deus miſericors ſit in tribulationibus.*

CCXXXIII. *De divitibus Chriſtianis.*

CCXXXIV. *De fide Abrahæ.*

CCXXXV. *De perſeverantia in bono.*

CCXXXVI. *Quod omnis locus in Deo ſit.*

CCXXXVII. *De duabus vitis.*

CCXXXVIII. *A quo bene ſit homini.*

CCXXXIX. *De obedientia.*

CCXL. *De eruditione bonorum per malos.*

CCXLI. *De confeſſione.*

CCXLII. *Quod non ſit gloriandum de ſcientia.*

CCXLIII. *Qualiter regantur corpora.*

CCXLIV. *De timente pœnam, & amante juſtitiam.*

CCXLV. *Quomodo Deus colatur.*

CCXLVI. *De corde recto.*

CCXLVII. *De benevolentia juſti erga impios.*

CCXLVIII. *De ſimulatione pacis cum inimico.*

CCXLIX. *De amore & timore.*

CCL. *Quem non frangat infelicitas.*

CCLI. *Qualiter dives pauper eſt Dei.*

CCLII. *De gradibus pietatis.*

CCLIII. *De petitionibus contrariis Deo.*

CCLIV. *De mendacio.*

CCLV. *Item de mendacio.*

CCLVI. *De primo & ſecundo homine.*

CCLVII. *De legis littera.*

CCLVIII. *De mandato Dei, & timore.*

CCLIX. *Quod lex Dei ſecundum naturam ſit.*

CCLX. *De gloria non habenda, niſi in Deo.*

CCLXI. *Quid per inobedientiam perdidit homo.*

CCLXII. *De laude & præmio fidei.*

CCLXIII. *Cur Sapientia Dei per carnem venerit ad homines.*

CCLXIV. *De bona fama.*

CCLXV. *Quid recte diligatur.*

CCLXVI. *De inſipienti eloquentia.*

CCLXVII. *De indole ingeniorum bonorum.*

CCLXVIII. *De diligendo & non diligendo peccatore.*

CCLXIX. *Quod prima ad Deum via ſit Chriſtus.*

CCLXX. *Quod melior ſit qui fallitur, quam qui mentitur.*

CCLXXI. *De dilectione bonorum æternorum, aut temporalium.*

CCLXXII. *De fame & faſtidio ſpiritali.*

CCLXXIII. *De laboribus piorum.*

CCLXXIV. *De charitate.*

CCLXXV. *De flagellis Dei.*

CCLXXVI. *De paſſionibus fidelium.*

CCLXXVII. *De originali peccato.*

CCLXXVIII. *De providentia Dei operantis.*

CCLXXIX. *De obſervatione ſabbati.*

CCLXXX. *De requie Dei.*

CCLXXXI. *De initio temporum.*

CCLXXXII. *Quod abjectiſſima etiam divina providentia regit.*

CCLXXXIII. *Animam rationalem in ſpiritalia erigi debere.*

CCLXXXIV. *Quod in miraculis nihil fiat contra naturam.*

CCLXXXV. *De incommutabili ratione operum divinorum.*

CCLXXXVI. *Quod naturale ſit nobis velle vivere, non autem male vivere.*

CCLXXXVII. *Qualiter homo præſentia Dei illuminetur.*

CCLXXXVIII. *Deo obediendum.*

CCLXXXIX. *De excellentia humanæ naturæ.*

CCXC. *De poteſtate nocendi.*

CCXCI. *Quantum & quale bonum ſit Deus.*

CCXCII. *Quod nulla creatura mala ſit in natura.*

CCXCIII. *De magnis operibus Domini.*

CCXCIV. *De ſuperbia & invidentia.*

CCXCV. *Qualiter plenitudo divinitatis habitet in Chriſto corporaliter.*

CCXCVI. *De vitiis expugnandis.*

CCXCVII. *De fortitudine gentilium & Chriſtianorum.*

CCXCVIII. *Quod nullum malum ſit, niſi in aliquo bono.*

CCXCIX. *Nullis meritis gratiam præveniri.*

CCC. *De circumciſione & baptiſmo.*

CCCI. *De primo & ſecundo homine.*

CCCII. *De judiciis Dei.*

CCCIII. *De nativitate juſtorum.*

CCCIV. *De naturæ humanæ qualitate.*

CCCV. *De morte peccatorum.*

CCCVI. *De pœna peccati.*

CCCVII. *De bona inſtitutione hominis.*

CCCVIII. *De abolitione peccati.*

CCCIX. *De gratia Dei.*

CCCX. *Neminem, niſi Deo miſerante ſalvari.*

CCCXI. *Nihil excuſationis competere peccatori.*

CCCXII. *De his qui Spiritu Dei aguntur.*

CCCXIII. *Quid ſit liberari a corpore mortis hujus.*

CCCXIV. *Nihil hominem poſſe ſine Deo.*

CCCXV. *De vera juſtitia.*

CCCXVI. *Quod Chriſtus ſolus ſine peccato ſubiit pœnam peccati.*

CCCXVII. *Quod gratia non ſit ex natura.*

CCCXVIII. *De miſericordia & judicio.*

CCCXIX. *De erigendis lapſis.*

CCCXX. *De contemnenda mundi gloria.*

CCCXXI. *De temporalibus bonis relinquendis.*

CCCXXII. *De cohibenda ira.*

CCCXXIII. *De lege & gratia.*

CCCXXIV.

CCCXXIV. *De ſabbato.*
CCCXXV. *De his quæ hominum propria ſunt.*
CCCXXVI. *De inſeparabili opere Patris & Filii.*
CCCXXVII. *Cui proſit baptiſmi ſacramentum.*
CCCXXVIII. *Quomodo Chriſtus ſit Veritas.*
CCCXXIX. *De charitate.*
CCCXXX. *Quomodo Chriſtus reliquerit patrem & matrem.*
CCCXXXI. *De comparatione primi Adam & ſecundi.*
CCCXXXII. *De incarnatione Verbi.*
CCCXXXIII. *De duabus nativitatibus hominum.*
CCCXXXIV. *De diverſitate bonorum in Deo.*
CCCXXXV. *De anima & intellectu.*
CCCXXXVI. *De loco orationis.*
CCCXXXVII. *De ſenſibus corporis, & judicio animi.*
CCCXXXVIII. *De vita Filii Dei.*
CCCXXXIX. *Quare Filius, & non Pater dicitur judicaturus.*
CCCXL. *Quomodo voluntatem Dei & noſtram faciamus.*
CCCXLI. *De doctrina Patris per Verbum.*
CCCXLII. *De carne Chriſti.*
CCCXLIII. *Qui edunt corpus Chriſti.*
CCCXLIV. *De malorum felicitate.*
CCCXLV. *De mutatione cordis.*
CCCXLVI. *De chriſmate.*
CCCXLVII. *De vero lumine.*
CCCXLVIII. *Quod verus Deus & verus homo ſit Chriſtus.*
CCCXLIX. *De miſſione Verbi.*
CCCL. *De fide Patris & Filii.*
CCCLI. *De Deo & homine Jeſu Chriſto.*
CCCLII. *De unitate divinæ Trinitatis.*
CCCLIII. *Quomodo docuit Pater Filium.*
CCCLIV. *De fide & veritate.*
CCCLV. *De bono odore Chriſti.*
CCCLVI. *De facultate credendi.*
CCCLVII. *De vera dilectione.*
CCCLVIII. *De bipartita mundi ſignificatione.*
CCCLIX. *De vitanda ſcientiæ gloria.*
CCCLX. *De laude qua ſe prædicat Deus.*
CCCLXI. *De remittendis peccatis.*
CCCLXII. *De impletione deſideriorum juſtorum.*
CCCLXIII. *De confitendo homine Jeſu Chriſto.*
CCCLXIV. *De æternitate.*
CCCLXV. *De fide.*
CCCLXVI. *Quod propitius ſit Deus, non annuendo malorum votis.*
CCCLXVII. *De dilectione Chriſti erga diligentes ſe.*
CCCLXVIII. *De vite & palmitibus vitis.*
CCCLXIX. *De humanæ juſtitiæ modo.*
CCCLXX. *Quod ſola divina ſubſtantia vere ſit ſimplex.*
CCCLXXI. *Quomodo fuit, & eſt, & erit accipiantur in Deo.*
CCCLXXII. *Quod donum Dei ſit diligere Deum.*
CCCLXXIII. *De pace Chriſti.*
CCCLXXIV. *Omne tempus a Deo eſſe diſpoſitum.*
CCCLXXV. *De unitate Trinitatis.*
CCCLXXVI. *Quod gignendo dedit Pater omnia Filio.*
CCCLXXVII. *De cuſtodia Dei circa nos.*
CCCLXXVIII. *De gratia Dei, qua omne hominis meritum prævenitur.*
CCCLXXIX. *De amore quo Deum amare debemus.*
CCCLXXX. *De indiviſo Patris, & Filii opere.*
CCCLXXXI. *Quomodo Filius ſubjectus erit Patri.*
CCCLXXXII. *Quod omnia bona ex Deo.*
CCCLXXXIII. *Quod præſcientia Dei neminem peccare compellat.*
CCCLXXXIV. *De cognoſcendis creaturis quæ non videntur.*
CCCLXXXV. *Quo remedio vulnera animæ curentur.*
CCCLXXXVI. *Quod omne vitium eſt contra naturam.*
CCCLXXXVII. *De pœna peccati.*
CCCLXXXVIII. *De varietate remediorum.*
CCCLXXXIX. *De vitio animæ.*
CCCXC. *De lege omnium artium veritate.*
CCCXCI. *Quo incitetur cor ad diſcendum.*
CCCXCII. *De divitiis &c. non ſuperbiendum.*

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI

SENTENTIARUM EX OPERIBUS

Sancti Auguſtini Hipponenſis Epiſcopi delibatarum.

LIBER UNUS. *

* Scriptus forte circa annum 430. aut 431.

I.

(a) *Quæ ſit vera innocentia.*

Ex Proſperi expoſitione in Pſal. 100. ℣. 2. Vide Aug. infra app. p. 229. Proſp. in eumdem Pſ. ℣. 5. Vide Aug. ibid. in app. p. 229.

INnocentia vera eſt, quæ nec ſibi, nec alteri nocet. Quoniam *qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Et nemo non prius in ſe, quam in alterum peccat.

II.

De hominibus diligendis.

Sic diligendi ſunt homines, ut eorum non diligantur errores: quia aliud eſt amare quod facti ſunt, aliud odiſſe quod faciunt.

III.

De vera æternitate.

Proſp. in Pſal. 101. ℣. 16.

Vera æternitas, & vera (b) immutabilitas non eſt, niſi in deitate Trinitatis: cui quod eſt eſſe, (c) perpetuum eſt: quia natura initio carens, incremento non indigens, ſicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem (d) etiam illæ, quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus eſt, non penitus omnis finis alienæ ſunt: quia non ſunt extra commutationem; dum finis illis eſt, & temporalis inſtitutio, & localis motio, & ipſa in augmentum ſui facta mutatio.

IV.

De patientia Dei.

Ejuſdem in Pſ. 102. ℣. 8. Vide Aug. ibid. app. p. 230.

Patientia Dei, (e) qua parcit contemptus, parcit etiam negatus, & magis vult vitam peccatoris, quam mortem; eruditio eſt pœnitudinis, & oblatio correctionis: nec ulla ipſius opera miſericordia vacant; quando homini & indulgentia conſulit, & flagello.

V.

(f) *De ultione Dei.*

Proſp. ibid. ℣. 9.

Divina bonitas ideo maxime iraſcitur (g) in hoc ſæculo, ne iraſcatur in futuro: & miſericorditer adhibet temporalem ſeveritatem, ne æternam juſte inferat ultionem.

VI.

(h) *De vera Dei laudatione.*

Ibid. ℣. 12.

Vera eſt, confeſſio benedicentis, cum idem ſonus eſt & oris & cordis. Bene autem loqui, & male vivere, nihil aliud eſt, quam ſua ſe voce damnare.

VII.

De virtute charitatis.

Ejuſd. in Pſal. 102. ℣. 3. Vide Aug. inf. app. p. 230.

(i) Dilectio Dei & proximi propria & ſpecialis virtus eſt piorum atque ſanctorum, cum cæteræ virtutes & bonis & malis poſſint eſſe communes.

VIII.

De doctrina apoſtolica.

Proſp. ibid. ℣. 11.

Doctrina apoſtolica (k) tam ſalubris tamque vitalis eſt, ut pro capacitate utentium neminem

---

(*a*) Mſ. Jolienſis, *De vera innocentia.*

(*b*) Mſſ. Remig. Remenſis & Jolienſis, *immortalitas*: ut in expoſitione Pſalmi 101. legitur, & ad oram Editorum omnium notatur.

(*c*) Mſ. Remig. *ſemper eſt.* Editi in margine, *perfectum eſt.*

(*d*) Mſſ. Remig. & Jol. addunt hic, *etiam*: ut legitur in expoſitione Pſalmi in margine citati, qua voce tamen hic loci carent Editi noſtri omnes.

(*e*) Editio Colonienſis anni 1531. paulo aliter, *Patientia Dei magna eſt, qua &c. eruditio eſt pænitudinis & oblatio correctionis: nulla enim Chriſti opera a miſericordia vacant: quoniam* &c. Mſ. Jol. omittit *etiam*, poſt *parcit*: *& mavult*. Mſ. Remigienſis, *non parcit negatus .... Eruditio enim eſt.* Notatum legimus in margine Edit. Lovan. & poſteriorum, *Eruditio pænitudinis eſt oblatio correctionis*, ſicque legi in codice ſcripto, qui eſt Lovanii in Carthuſia.

(*f*) Mſ. Jolienſis, *De ultionibus Dei.*

(*g*) In Mſſ. Remig. & Jolienſi deſunt hæc, *in hoc ſæculo*; & poſtea, *in futuro*: quæ nec in expoſitione Pſalmi 102. leguntur.

(*h*) Edit. Colon. vetus, *De vera confeſſione; ſive laudatione.*

(*i*) Mſ. Jolienſis, *Charitas Dei*, ut in expoſitione Pſalmi ejuſdem legitur, apud Proſperum.

(*k*) Sic Mſ. Jolienſis. Edit. Colon. vetus, *tam ſalubris atque vitalis eſt.* Mſ. concinit Pſalmi expoſitio. Edit. Lugdunenſis, Lovanienſis, Duac. & Colon. recentior, *ſalubris atque vitalis eſt.*

nem ſui (a) relinquat exſortem. Quia ſive parvuli, ſive magni, ſive infirmi, ſive fortes habent in ea (b) unde alantur, & unde ſatientur.

IX.

De quærendo Deo.

Ejuſd. in Pſal. 104. v. 4.

Deum quærens, gaudium quærit. Sic ergo quærat, ut non in ſe, ſed in Domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum, illuminatur ignorantia (c) ipſius, & corroboratur infirmitas, data ſibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferveat.

X.

De faſtidio ſpiritali.

Ejuſd. in Pſal. 106. v. 18.

Sicut corpori noxium eſt, corpoream eſcam non poſſe percipere: ita animæ periculoſum eſt, ſpiritales delicias faſtidire.

XI.

(d) *De bonorum & malorum finibus.*

Ibid. v. 19.

Numquam multi ſunt, (e) qui ad non eſſe tendunt. Quid enim tam eſt obnoxium paucitati, quam quod eſt debitum perditioni?

XII.

(f) *De tranquillitate ultionis Dei.*

Ejuſd. in Pſal. 108. v. 5.

Non concupiſcit Deus pœnam reorum, tamquam ſaturari deſiderans ultione: ſed quod juſtum eſt, cum tranquillitate decernit, & recta voluntate diſponit; ut etiam mali non ſint inordinati.

XIII.

De bono intellectu.

Ejuſd. in Pſal. 110. v. 10.

Bonum intellectum habet, qui (g) quod faciendum eſt, recte intelligit & facit. Alioqui talis eſt ſine opere intelligentia, qualis ſine timore ſapientia: (h) cum ſcriptum ſit, *Initium ſapientiæ timor Domini.*

XIV.

De requie adhuc in carne (i) viventis.

Ejuſd. in Pſal. 114. v. 8.

Habet (k) & in hac vita requiem ſuam anima, quæ de morte infidelitatis exempta eſt, & non ab operibus juſtitiæ, ſed ab iniquitatis ſe abſtinet actione: ut vivens Deo, & mortua mundo, in humilitatis & manſuetudinis (l) placida tranquillitate requieſcat.

XV.

De vovendo (m) Deo.

Ejuſd. in Pſal. 115. v. 18.

Quiſquis bene cogitat, (n) quæ Deo voveat, & quæ vovendo perſolvat, ſeipſum voveat & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæſari reddatur Cæſari, imago Dei reddatur Deo. Sed ſicut videndum eſt, (o) quid offeras & cui offeras, ita etiam conſiderandum eſt, ubi offeras. Quia veri ſacrificii extra Catholicam Eccleſiam locus non eſt. *Luc. 20. 25.*

XVI.

De juſtitia & gratia.

Ejuſd. in Pſal. 118. v. 17. et Aug. ser. in eundem Pſal. Vide app. p. 231.

Duæ ſunt retributiones juſtitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertia eſt retributio gratiæ; cum per regenerationem remittuntur mala, & retribuuntur bona. Atque ita manifeſtatur, quia *univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas.* Illam autem retributionem impiorum, qua pro bonis mala (p) retribuuntur, Deus neſcit; qui niſi retribueret bona pro malis, non eſſent quibus (q) retribueret bona pro bonis. *Pſ. 24. 10.*

XVII.

De ſupernæ patriæ civibus.

Vide ibid. v. 19.

Omnis qui ad ſupernam pertinet civitatem, pere-

(a) Mſ. Remigianus, *dimittat*, ut in expoſitione Pſalmi.

(b) Ita Editio ſenten. in Aug. appen. ex Mſ. Colbertino. Editio Colon. vetus, *unde alantur, unde ſatientur*, ut in expoſitione Pſalmi. Editiones Lugd. & ea recentiores, *unde alantur & unde ſatientur*, omiſſo & loco priore.

(c) Hoc pronomen, *ipſius*, additur ex Mſ. Colb. & edit. append. Auguſt. Mſ. Remig. & Editiones eo carebant, cum tamen correſpondeat, *ſibi*, paulo poſt in omnibus codicibus. Mſ. Jol. pro *Accedendo ad Deum*, habet, *Accedendo ad Dominum, & illuminatur.*

(d) In editione Colon. veteri, *Quam obnoxium ſit ad non eſſe tendere.* Idemque & Lugdunenſis ac Mſ. Remig. *Nonnumquam.* Melius alii, *Numquam*, ut in Pſal. expoſ.

(e) Mſ. Jolienſis, *qui pereunt*, pro, *qui ad non eſſe tendunt.*

(f) In Colon. vet. *Quod Deus pœnam reorum non concupiſcat.*

(g) Mſ. Jol. *Quod faciendum recte intelligit, facit.* Mſ. Remig. *recte faciendum intelligit* &c. ut alii codices.

(h) Mſ. Jolienſis, *cum initium ſit ſapientiæ timor Domini.* Mſ. Remig. *cum initio ſit ſapientia.*

(i) Edit. Colon. vet. *viventium.*

(k) Mſ. Jol. *jam in hac vita.* Expoſitio Pſalmi *etiam in hac vita.* Idem Mſ. Jol. omittit *ſe* ante *abſtinet*, ut expoſit. Pſal.

(l) Editi omnes, *placita.* Mſ. Jol. & Corb. ex quo edit. append. Aug. *placida.* In expoſit. Pſalmi, *quieta tranquillitate.*

(m) Mſ. Jol. omittit, *Deo.*

(n) Mſ. Colb. & edit. Aug. *quid voveat, & quæ vota perſolvat.* Mſ. Jol. *quid Deo voveat, & quæ vota perſolvat, hoc exigitur hoc debetur, ut ſeipſum voveat & reddat. Imago,* &c.

(o) Ita Mſ. Remig. qui pro *offeras*, habet *afferas*; forte ex errore. Mſ. Colb. & edit. Auguſt. poſt Colon. vet. Aliæ, *quid & cui offeras.*

(p) Sic Mſ. Colb. & edit. Auguſt. app. In expoſ. Pſal. *Nulli malum pro bono retribuit.* Tamen editi omnes, *reſtituuntur*, & Mſ. Remig. Jol. vero Mſ. *reſtituunt.*

(q) Mſ. Remig. *retribuerentur.*

peregrinus eſt mundi; & dum temporali utitur vita, in patria vivit aliena, ubi inter multa il- *Pſal. 18. 9.* lecebroſa, & multa fallacia, Deum noſſe & amare paucorum eſt, (a) quibus ſit *præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*, ut nec in Dei, nec in proximi (b) charitate fallantur.

XVIII.

De carnis cupiditate vincenda.

Ibid. ℣. 25. Sap. 9. 15. Nemo eſt cujus animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggravet. (c) Sed adnitendum eſt, ut carnis cupiditates ſpiritus vigore ſuperentur; & interior homo qui ſemper ſibi ſentit reſiſti, ſemper ſe divino auxilio expectet adjuvari.

XIX.

De anguſta vitæ (d) *via.*

Ibid. ℣. 35. Matth. 7. 14. *Anguſta eſt via quæ ducit ad vitam:* & tamen per ipſam, niſi dilatato corde non curritur. Quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Chriſti, amplum eſt (e) fidelium ſpei, etiam ſi arctum ſit infidelium vanitati.

XX.

De præmio (f) *Chriſtianæ religionis.*

Ibid. ℣. 36. Vide Aug. ibid. inf. app. p. 321. Hoc affectu & deſiderio colendus eſt Deus, ut ſui cultus ipſe ſit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliud magis quam ipſum promereatur, non Deum colit, ſed illud quod aſſequi concupiſcit.

XXI.

De occultis non judicandis.

Proſp. ibid. ℣. 39. & legitur in Epiſt. Zephyrini Papæ. De occultis cordis alieni temere judicare peccatum eſt; & eum, (g) cujus non videntur opera niſi bona, iniquum eſt ex ſuſpicione reprehendere. Cum eorum quæ homini ſunt incognita, ſolus Deus judex ſit juſtus, qui & inſpector eſt verus.

XXII.

De adjutorio Dei.

Proſp. ibid. ℣. 59. & eſt ... Divini eſt muneris, cum & recta cogitamus, & pedes noſtros a falſitate (h) & injuſtitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum, ut operemur, operatur.

XXIII.

De paſſionibus ſanctorum. (i)

Juſto judicio Dei datur plerumque peccatoribus poteſtas, qua ſanctos ipſius perſequantur: *Proſp. ibid. ℣. 62.* (k) ut qui Spiritu Dei juvantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

XXIV.

De ſcientia boni. (l)

Non eſt vera ſcientia boni, niſi ad hoc comprehendatur, ut agatur. (m) Non enim utiliter meditatur legem Dei, qui laborat ut memoria teneat, quod actione non implet. *Ibid. ℣. 71. & 77.*

XXV.

De amore legis. (n)

Qui legem Dei diligit, probat ſe (o) in hominibus iniquis id quod contra legem eſt odiſſe, non homines. *Ibidem ℣. 113.*

XXVI.

De ſcrutandis mandatis Dei. (p)

Mandata Dei ſcrutari, niſi quieta mens, non poteſt. Ut ergo religioſum exerceatur ſtudium, abigenda ſunt jurgia malignorum. *Ibidem ℣. 115.*

XXVII.

De proficiendo. (q)

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus eſt, qui ſuperna illuſtratione non egeat. (r) Non enim ita ulla divinorum bonorum augmenta ſufficiunt, ut non ſemper ſuperſit, quod mens rationalis, & intelligendum deſideret, & gerendum. *Ibidem ℣. 125.*

XXVIII.

De duplici opere Dei. (s)

Si omnes homines ſimul conſideremus, quorum alii miſericordia ſalvi fiunt, alii veritate damnantur; univerſæ viæ Domini, id eſt, miſericordia & veritas, ſuo fine diſtinctæ ſunt. Si autem *Ibidem ℣. 131.*

(a) Mſ. Jolienſis, *quibus ſit.*

(b) Mſ. Colb. & edit. app. Auguſt. *falluntur dilectione.* Sic & expoſ. Pſalmi. Cum cæteri omnes habeant, *charitate falluntur.*

(c) Edit. Colon. vet. *nitendum eſt .... ſemper de divino.* Mſ. Jol. *expetat adjuvari.* Reliqui omnes, *expectet adjuvari.*

(d) Mſ. Jolienſis, *De anguſta via*: omiſſa voce, *vitæ.*

(e) Edit. Colon. vet. *fideli ſpei.*

(f) Mſ. Jol. non habet vocem hanc, *Chriſtianæ.*

(g) Edit. Colon. vet. *cujus opera non videntur, niſi bona.... ſolus Deus judex ſit, quia juſtus eſt, & inſpector verus.* Mſ. Remig. *Cum eorum quæ hominis ſunt incognita ſolus Deus judex ſit juſtus, qui inſpector eſt veri.*

(h) Mſ. Remig. *a falſitate injuſtitiæ.*

(i) Edit. Colon. vet. addit, *a malis.*

(k) Mſ. Colb. & edit. app. Auguſt. *ut illi qui.*

(l) Edit. Col. vet. addit, *& actione.*

(m) Editio Col. vet. *Inutiliter autem.*

(n) Editio Colon. vet. addit, *in hominibus.*

(o) Mſſ. Remig. & Jol. *in omnibus iniquis.*

(p) Editio Col. vet. addit, *ſine jurgiis.*

(q) Editio Colon. vet. addit hic, *ſemper.*

(r) Mſ. Remig. *Non enim illa ita* Col. vet. *ulla ita.*

(s) Editio Colon. vet. addit; *miſericordiæ & veritatis.*

autem ſolos ſanctos intueamus, non diſcernuntur hæ viæ (a) Domini. Individua enim ibi eſt, & a miſericordia veritas, & a veritate miſericordia: quia beatitudo ſanctorum & de munere gratiæ eſt, & de retributione juſtitiæ.

XXIX.

De obſervantia pacis. (b)

Ejuſdem Proſperi in Pſal. 119. v. 7. Chriſtianæ perfectionis eſt, pacificum eſſe etiam cum pacis inimicis, ſpe correctionis, non conſenſu malignitatis: ut ſi nec exemplum, (c) nec cohortationem dilectionis ſequantur; cauſſas tamen non habeant, quibus odiſſe nos debeant.

XXX.

De cuſtodia Dei. (d)

Ejuſdem in Pſ. 120. v. 7. Cuſtodit nos Dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur adverſi, ſed ut ipſis adverſitatibus anima non lædatur. Cum enim tentatio adeſt, fit quidam in id quod nos impugnat introitus: (e) & cum bono fine, id eſt, ſine vulnere animæ, tentatio conſummatur; ad æternam requiem, de profundo temporalis laboris exitur.

XXXI.

(f) *De adjutorio Dei.*

Ejuſdem in Pſ. 121. v. 4. 1. Tim. 3. 13. (g) Ad cæleſtis Jeruſalem conſortium non aſcendunt, niſi qui toto corde profitentur, non proprii operis, ſed divini eſſe muneris, quod aſcendunt.

XXXII.

(h) *De odiis mundi in Chriſtianos.*

Ejuſdem in Pſ. 122. v. 3. Omnes qui in Chriſto pie volunt vivere, neceſſe eſt ut ab impiis & diſſimilibus patiantur opprobria; & deſpiciantur tamquam ſtulti & inſani, qui (i) præſentia bona perdant, & inviſibilia ſibi ac futura (k) promittant. Sed hæc deſpectio & irriſio (l) in impios retorquebitur, cum & abundantia eorum in egeſtatem, & ſuperbia tranſierit in confuſionem.

XXXIII.

(m) *De patientia fidelium.*

Ejuſdem in Pſ. 121. v. 1. Tota fidelium ſalus, tota patientiæ fortitudo, ad eum, qui in ſanctis ſuis eſt mirabilis, referenda eſt: quia niſi in illis Dominus eſſet, furori impiorum fragilitas humana ſuccumberet.

XXXIV.

De obſequiis debitis.

Ejuſdem in Pſ. 124. v. 3. Ita & a plebibus principes, & a ſervis domini ſunt ferendi, ut ſub exercitatione tolerantiæ ſuſtineantur temporalia, & ſperentur æterna. Auget enim (n) merita virtutis, quod propoſitum non violat religionis.

XXXV.

(o) *De toleranda varietate mundana.*

Ibid. v. 4. Recti corde de præceptis Dei & conſtitutionibus non queruntur: quia juſtum eſt omnia æquanimiter accipi, quæ judicaturus (p) voluit tolerari.

XXXVI.

De ædificatione domus Dei.

Ejuſdem in Pſ. 126. v. 1. Omnis ſancti ædificii ſtatus, ſicut Deo (q) operante proficit, ita Deo cuſtodiente conſiſtit. Quoniam tunc utilis præpoſitorum cuſtodia eſt, cum Spiritus Dei populo ſuo præſidet, & non ſolum greges, ſed etiam ipſos dignatur cuſtodire paſtores.

XXXVII.

De æternis gaudiis.

Ejuſdem in Pſ. 127. v. 1. Æternæ civitatis æterna ſunt gaudia, (r) & ſtantium dierum (s) perpes infinitas nec variabitur, nec labetur: quia incommutabili pace potientur, quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam ſingulorum.

XXXVIII.

De lege charitatis.

Ejuſdem in Pſ. 129. v. 4. Lex Chriſti (t) perfectio charitatis eſt, qua Deus

---

(a) Mſ. Jol. non habet vocem hanc, *Domini*.
(b) Editio Colon. vet. addit, *cum malis*.
(c) Edit. Colon. vet. *nec cohortationum diſcretionem ſequantur*. Mſ. Jol. *nec exemplo, nec cohortatione dilectionis*.
(d) Editio Colon. vet. addit, *in tentatione*.
(e) Colon. vet. editio, *Et ſicut bono fine, id eſt ſine vulnere, animæ tentatio conſummatur*. Mſ. Jol. *Et cum bono*.
(f) Edit. Col. vet. *De munere Dei in aſcenſu Jeruſalem*.
(g) Mſ. Remig. *Ad cæleſtis Iſraelitarum Jeruſalem conſortium non aſcendunt, niſi qui confitentur* &c.
(h) Colon. vet. edit. *De odio*.
(i) Edit. Colon. vet. *in præſentia*.
(k) Mſ. Jolienſis, *perquirant*.
(l) Mſ. Jol. *in ipſos*. Mſ. Remig. *in ipſis* forte pro *in ipſos*.
(m) Colon. vet. edit. *De patientia, in quo conſiſtat*.
(n) Mſ. Colb. & edit. Auguſt. *meritum*.
(o) Edit. Colon. vet. *Non conqueri de conſtitutionibus Dei*.
(p) Colon. vet. edit. *voluerit*.
(q) Colb. cod. Mſ. *cooperante*: ac inf. loco, *cuſtodia eſt, ordo eſt*.
(r) Mſ. Jolienſis *& inſtantium dierum*. Mſ. Remig. *& inſtantia dierum*. Poſtea.
(s) Colon. vet. edit. *perpetuitas infinita .... quorum erit omnium bonum, etiam quæ fiunt ſingulorum*.
(t) Editio Colon. vet. *perfectio eſt charitatis*.

Deus proximuſque diligitur, & per quam dicitur Conditori legis, (a) *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Bene enim expectat promiſſionem Dei, qui mandata ejus exequitur: nec fruſtra ſperat parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis. *Matth. 6. 12.*

XXXIX.

De juſſionibus Dei.

Ex Aug. epiſt. 138. ad Marcellinum n. 6. Nihil Deus jubet quod ſibi proſit, ſed illi cui jubet. Ideo verus eſt Dominus, qui ſervo non indiget, & quo ſervus indiget.

XL.

(b) *De intemporali ſcientia Dei.*

Ibid. n. 7. Id quod in tempore novum eſt, non eſt novum (c) apud Deum, qui condidit tempora, & ſine tempore habet (d) omnia, quæ ſuis quibuſque temporibus, pro eorum varietate, diſtribuit.

XLI.

De providentia Dei.

Ibid. n. 8. Mutabilium diſpoſitionem (e) immutabilis ratio continet, ubi ſine tempore ſimul ſunt, quæ in temporibus non ſimul fiunt, quia tempora non ſimul currunt.

XLII.

De impunitate peccantium.

Ibid. n. 14. Nihil infelicius eſt felicitate peccantium, (f) qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur.

XLIII.

De legis littera. (g)

Ex libr. de ſpiritu & littera, c. 5. & 14. Legis littera, quæ docet non eſſe peccandum, ſi Spiritus vivificans deſit, occidit. (h) Sciri enim peccatum facit potius quam caveri: & ideo magis augeri quam minui; quia malæ concupiſcentiæ etiam prævaricatio legis accedit.

XLIV.

De lege & gratia.

Ibid. c. 19. Lex data eſt, ut gratia quæreretur: gratia data eſt, ut lex impleretur. Neque enim ſuo vitio non implebatur, ſed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonſtrandum, per gratiam ſanandum fuit.

XLV.

De promiſſione Dei.

Hoc promittit Deus, quod ipſe facit. Non enim ipſe promittit, & alius facit: quod jam non eſt promittere, ſed prædicere. Ideo *non ex operibus, ſed ex vocante*: ne ipſorum ſit, non Dei; & merces non imputetur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum; atque ita gratia jam non ſit gratia. *Ibid. c. 24. Rom. 9. 12. & 4. 4.*

XLVI.

De fidelium culpis, & infidelium bonis.

Sicut non impediunt ab æterna vita juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur; ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillime vita cujuslibet peſſimi hominis invenitur. *Ibid. c. 27.*

XLVII.

(i) *De malæ voluntatis effectu.*

Cum voluntas mala poteſtatem accipit, (k) ut efficiat quod cupit; ex judicio Dei venit, apud quem non eſt iniquitas. Punit enim etiam iſto modo: nec ideo injuſte, quia occulte. Cæterum iniquus puniri ſe ignorat, niſi cum (l) manifeſto ſupplicio ſenſerit nolens, quantum mali ſit quod perpetravit volens. *Ibid. c. 31.*

XLVIII.

De ſuperbia. (m)

Omnia vitia in malefactis tantummodo valent: ſola ſuperbia etiam in recte factis cavenda eſt. *Ex Aug. lib. de nat. & gratia, c. 27.*

XLIX.

(n) *De impari uſu fortunæ.*

Intereſt plurimum qualis ſit uſus, vel earum rerum quæ proſperæ, vel earum quæ dicuntur adverſæ. Nam bonus temporalibus, nec bonis extollitur, nec malis frangitur: malus autem ideo (o) hujuſmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. *Ex lib. 1. de Civitate Dei, c. 8.*

L. *De*

(*a*) Mſ. Jolienſis addit hic *Deo*: & poſt aliquot verba, *qui mandatum ejus*.

(*b*) Emendamus ex Mſ. Jolienſi: in quo melius exhibetur ſententiæ ſubjectæ ſenſus, quam in cæteris, ubi, *De temporali ſcientia* legitur.

(*c*) Mſ. Jolienſis, *apud eum qui*.

(*d*) Edit. Colon. addit, *omnium*.

(*e*) Mſ. Jolienſis, *immutabilis diſpoſitio*.

(*f*) Mſ. Remigianus, *quia*.

(*g*) Edit. Colon. addit, *ſine vita*.

(*h*) Mſ. Jolienſis. *Sciri*, ut in loco Auguſtini in margine citato. Codices alii noſtri *Scire*, cui non bene reſpondet *caveri*.

(*i*) Colon. vet. edit. *De mala voluntate & poteſtate*.

(*k*) Edit. Colon. vet. *efficiendi quod cupit, ex judicio ejus venit .... quanti mali ſit quod perpetravit volens*.

(*l*) Mſ. Remig. *manifeſta ſupplicia ſenſerit nolens, tunc agnoſcit quantum* &c.

(*m*) Edit. Colon. vet. addit, *in bonis*.

(*n*) Colon. vet. *De pari uſu*. Mſ. Jol. *De uſu proſperi & adverſi*.

(*o*) Mſ. Jolienſis, *hujus mundi*.

L.

De morte ſanctorum. (a)

Ibid. c. 11. Mala mors putanda non eſt, quam bona vita præceſſerit. Non enim facit malam mortem, niſi quod ſequitur mortem. Non itaque multum curandum eſt neceſſario morituris, quid accidat ut moriantur, ſed moriendo quo ire cogantur.

LI.

De puritate (b) *quam non perdit invitus*.

Ibid. c. 18. Ita non amittitur corporis ſanctitas, manente animi ſanctitate, etiam corpore oppreſſo; ſicut amittitur ſanctitas corporis, violata animi puritate, etiam corpore intacto.

LII.

De fortitudine tolerantiæ.

Ibid. c. 21. Major animus merito dicendus eſt, qui vitam ærumnoſam magis eligit ferre, quam fugere; & humanum judicium, (c) maximeque vulgare, quod plerumque caligine erroris involvitur, præ conſcientiæ luce ac puritate contemnere.

LIII.

(d) *De libera ſervitute, & dominio ſervili*.

Ex lib. 4. de civit. Dei, c. 3. Juſtis quidquid malorum (e) ab iniquis dominis irrogatur, non pœna eſt criminis, ſed virtutis examen. Nam bonus etiam ſi ſerviat, liber eſt: malus autem, etſi regnet, ſervus eſt; nec unius hominis, ſed, quod eſt gravius, tot dominorum, quot vitiorum.

LIV.

De oblatione votorum.

Ex lib. 16. de civ. Dei c. 4. & eſt Canon. 11. Concilii ſecundi Arauſicani. Nemo quidquam Domino recte voveret, niſi ab ipſo acciperet quod voveret.

LV.

De eſſentia Deitatis.

Eſt canon. 22. conc. Arauſicani 2. Omnis ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt, & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Nulla ergo differentia eſt in deitate Trinitatis: quoniam quod Deo minus eſt, Deus non eſt.

LVI.

Quales nos diligat Deus.

Tales nos amat Deus, quales futuri ſumus ipſius dono, non quales ſumus noſtro merito.

LVII.

(f) *De intemporali opere Dei*.

Ordo temporum in æterna Dei ſapientia ſine tempore eſt, nec aliqua ſunt apud illum nova, qui fecit quæ futura ſunt.

LVIII.

De principali omnium rerum cauſſa.

Ex lib. 3. de Trin. cap. 4. Voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſſa omnium corporalium ſpiritaliumque motionum. Nihil enim fit viſibiliter & ſenſibiliter, quod non de inviſibili atque intelligibili ſummi Imperatoris aula, aut jubeatur, aut permittatur, ſecundum ineffabilem juſtitiam præmiorum, atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaque republica.

LIX.

(g) *De ſuperbia diaboli, & Chriſti humilitate*.

Ex lib. 4. de Trin. cap. 10. Diabolus ſuperbus hominem ſuperbientem perduxit ad mortem, Chriſtus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. Quia ſicut ille elatus cecidit, & dejecit conſentientem; ſic iſte humiliatus ſurrexit, & erexit credentem.

LX.

De ſpiritalibus augmentis.

Ex lib. 6. de Trin. cap. 8. In rebus ſpiritalibus cum minor majori adhæret, ſicut Creatori creatura, illa fit major quam erat, non ille: & hoc eſt majus eſſe, quod eſt melius eſſe: quia adhærens creatura Creatori, non mole auctior, ſed virtute fit major.

LXI.

De ineffabili excellentia Deitatis.

Ex lib. 8. de Trin. cap. 2. Excedit ſupereminentia Deitatis non ſolum viſitati eloquii noſtri, ſed etiam intelligentiæ facul-

(a) Edit. Colon. vet. addit *bona*. Mſ. Jol. *Quod non poſſit male mori, qui bene vixerit*.
(b) Edit. Colon. *De puritate animi, oppreſſo corpore*.
(c) Colon. vet. edit. *maxime quod eſt vulgare*.
(d) Edit. Colon. *De libera ſervitute in Domino ſervili*, forte pro, *& dominio ſervili*: cæteri codices, *De humilitate juſtorum*, non tam bene.
(e) Edit. Colon. *alienis dominus irrogat* ... *Nam etiam bonus ſi ſerviat*, &c. Mſ. Jol. *malus etiamſi*. Mſ. Jol. initio, *Juſtis quidquid mali*.
(f) Codices omnes alii, præter Mſ. Jolienſem, *De temporali*: cujus lectio magis congruere ſententiæ viſa eſt, ubi *ſine tempore* dicitur eſſe *in Deo ordo temporum*.
(g) Hoc loco Mſ. cod. Colbertinus ſententiam illam addit *De finibus malorum & bonorum. Scire volens in qua rerum ſis parte locandus, Diſcute quid timeas, quidve, ſit quod ames*. Sumpta eſt ex libro Epigrammatum Proſperi, c. 59.

cultatem. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur, & verius eſt, quam cogitatur. Non (a) parva autem notitiæ pars eſt, ſi ante quam ſcire poſſimus quid ſit Deus poſſumus ſcire quid non ſit.

LXII.

De vera beatitudine.

Ex lib. 11. de Trin. cap. 5.

Omnes beati habent quod volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt, continuo ſint beati. Continuo autem ſunt miſeri, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Propior ergo beatitudini voluntas recta, etiam (b) non adepta quod cupit, quam prava, etiam ſi quod cupit obtinuit.

LXIII.

(c) *Quid ſit eſſe cum Deo.*

Ex lib. 14. de Trin. cap. 12.

Magna hominis miſeria eſt, cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt eſſe. In quo eſt enim, ſine dubio ſine illo non eſt: & tamen ſi ejus non meminit, eumque non intelligit, neque diligit, cum eo non eſt.

LXIV.

De incarnatione Verbi Dei.

V. Aug. in Pſ. 118. ſer. 16. n. 6. & ſer. 19. n. 6. inf. app. p. 232.

Divinitas Verbi æqualis Patri, facta eſt particeps mortalitatis noſtræ, non de ſuo, ſed de noſtro: ut & nos efficeremur participes divinitatis ejus, non de noſtro, ſed de ipſius.

LXV.

(d) *Quo odio odiendi ſint mali.*

Proſ. in Pſ. 138. V. 22. Conf. lib. 14. de Civ. Dei infra app. p. 232.

Perfectum odium eſt, quod nec juſtitia, nec ſcientia caret: id eſt, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam: ut nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

LXVI.

De labore (e) *fingentium mendacia.*

V. Aug. in Pſ. 119. n. 23. inf. app. p. 232.

Difficilia & laborioſa ſunt figmenta mendacii. Qui autem verum vult dicere, non laborat: quietiores enim ſunt boni, quam mali; & abſolutoria ſunt verba (f) veridicorum, quam commenta fallacium.

LXVII.

(g) *De divinis ſcripturis.*

Aug. in Pſ. 140. n. 1.

Bonæ ſunt in ſcripturis ſanctis myſteriorum profunditates, quæ ob hoc teguntur, ne viloſcant; ob hoc quæruntur, ut exerceant; ob hoc (h) autem aperiuntur, ut paſcant.

LXVIII.

(i) *De oratione Domini.*

V. ibid. n. 4. & in Pſ. 85. n. 1. inf. app. p. 233.

Orans cum ſudore ſanguineo Dominus Jeſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore (k) ſuo, quod eſt Eccleſia, emanaturas Martyrum paſſiones.

LXIX.

(l) *De ſacramentorum perceptione.*

Aug. in Pſ. 142. n. 16.

Sacramentum pietatis in judicium ſibi ſumit indignus. Bene enim eſſe non poteſt male accipienti quod bonum eſt.

LXX.

De laudando (m) *Deum.*

Proſ. in Pſ. 144. V. 5. ex Auguſt. in eumdem Pſ. n. 8.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet etiam in terroribus ultionum. (n) Nam & blanditur & minatur. Si non blandiretur, nulla eſſet exhortatio: ſi non minaretur, nulla eſſet correctio.

LXXI.

De acceleranda converſione. (o)

Vide Aug. ibid. n. 12. infra app. p. 233.

Remedia (p) converſionis ad Deum, nullis ſunt cunctationibus differenda; ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti indulgentiam promiſit; diſſimulanti diem craſtinum non ſpopondit.

LXXII.

De humilitate orandi. (q)

Vide ibid. n. 12. infra app. p. 234.

Rectus eſt, & bene invocat Deum, qui in omnibus malis quæ patitur, ſe accuſat, non Deum;

(a) Mſ. Jolienſis. *Non parva .... ſi ante quam poſſimus ſcire*, &c. Nec dictat Auguſtini liber. *Non enim parvæ notitiæ pars eſt .... ſi ante quam ſcire poſſimus quid ſit Deus, poſſumus jam ſcire quid non ſit.*

(b) Edit. Colon. vet. *non adepto*. Mſ. Jolienſis *quæ cupit ... quod concupivit.*

(c) Colon. vet. edit. *Quorum ſit eſſe cum Deo.*

(d) Edit. Colon. vet. *De hominibus malis odiendis.*

(e) Mſ. Jol. *fallentium.*

(f) Mſſ. Colb. & Jol. cum edit. app. Auguſt. & omnes editi in ora libri, *veridicorum*: etſi hi in textu poſuerint, *veracium.*

(g) Mſ. Jolienſis, *De quæſtionibus Scripturarum.*

(h) In Mſſ. Remig. & Jol. deeſt, *autem*: nec habetur in loco Auguſtini.

(i) Col. vet. edit. *De oratione Chriſti in ſanguine.*

(k) Mſ. Jol. addit pronomen, *ſuo*: cui *ejus* reſpondet in loco poſteriori Auguſtini.

(l) Colon. vet edit. *De ſacramentis ad malos.*

(m) Mſ. Jol. *Deo* legit, ubi ceteri *Deum*. Colon. vet. edit. *De laude Dei in beneficiis & minis.*

(n) Mſ. Jol. *nunc blanditur, & nunc minatur.* Mſ. Remig. *Non enim blanditur & minatur* ubi deſideratur *non*, *& non minatur*, ut in locis Proſperi, & Auguſtini habetur.

(o) Colon. vet. edit. addit, *in remedio.*

(p) Mſ. Remig. *correctionis.*

(q) Edit. Colon. vet. addit, *in bonis ac malis.*

Deum; & in bonis quæ facit, non ſe laudat, ſed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata ſua defendentem, ſic recipit confitentem.

LXXIII.

De admiratione creaturarum. (a)

V. Aug. in Pſ. 141. n. 1. infra app. p.234. Mirabilis eſt fabrica mundi, ſed mirabilior fabricator. Et male occupatur creatis, qui (b) a Creatore diſcedit: (c) qui ſi hæſerit ſuperiori, inferiora calcabit; ne quod dilexerit contra naturam, convertatur in pœnam.

LXXIV.

De anima inordinata.

Aug. ibid. n. 1. Anima rationalis ſuperioribus inferiora præponens, non poteſt regere quod regebat: quia regi (d) noluit a quo regebatur.

LXXV.

De pœna peccati. (e)

Ibid. n.17. Corpus carnis noſtræ ornamentum nobis fuit: peccavimus, & compedes inde accepimus, ut vinculis mortalitatis omnis humanarum actionum curſus præpeditetur.

LXXVI.

De ratione (f) *pſallendi*.

Vide Aug. in Pſ. 146. n. 2. infra app. p.235. Recte in Dei laudem pſallit, cujus opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet: vita autem in bonis actibus (g) permanens, numquam reticet ejus gloriam, quem in ſe gaudet operari.

LXXVII.

De timore. (h)

Vide ibid. n.20. infra app. p.235. Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: Deus ſic timendus eſt, ut ab ipſo ad ipſum (i) confugiatur. (k)

LXXVIII.

De recta ſollicitudine. (l)

Ex Aug. in Pſ.147.n.3. Sicut præpoſtera ſecuritas in periculum impellit: ita ordinata ſollicitudo ſecuritatem parit.

LXXIX.

De virginitate. (m)

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta. *Ibid. n.10.*

LXXX.

(n) *De modo habendi*.

Multa nos in facultatibus noſtris ſuperflua habere (o) probabimur, ſi neceſſaria ſola retineamus. Nam vana quærentibus nihil ſufficit, & alienorum quodam modo retentor eſt, qui profutura pauperibus inutiliter habet. *Prſ. in Pſ. 144. V. 1. hauſit ex Aug. ſerm. in Pſ. 147. n. 12.*

LXXXI.

De cogitationibus. (p)

Quomodo aures noſtræ ad voces noſtras, (q) ſic aures Dei ad cogitationes noſtras. Non poteſt autem fieri, ut (r) in mala opera exeant cogitationes bonæ: quoniam hoc actione promitur, quod corde concipitur. *Ex Aug. in Pſ.148.n.2.*

LXXXII.

De cantico novo.

Sicut veteris hominis vetus canticum ad temporalia, ſic novi hominis novum canticum pertinet ad æterna; & ita unuſquiſque cantat, ut vivit. Novum autem canticum, carmen eſt fidei quæ per dilectionem operatur. *V. eumd. in Pſ. 149. n. 2. infra app. p.236.*

LXXXIII.

De vera humilitate.

Vera fidelium humilitas eſt, in nullo ſuperbire, in nullo murmurare; nec ingratum eſſe, nec querulum, ſed in omnibus Dei judiciis gratias Deo agere, Deumque laudare, cujus omnia opera aut juſta ſunt, aut benigna.

LXXXIV.

De deſperantibus.

Nimis miſer eſt, qui non ſperat (s) in Deo, & de *V. Aug. in Pſal. 33. Enarrat. 2. n.13. infra app. p.236.*

(a) Colon. vet. edit. addit. *& calcatione*.
(b) Mſſ. Remig. & Jol. *ab auctore*: idemque margini inſcribitur in editis omnibus, dempto Col. vet.
(c) Colon. vet. edit. *cui ſi inhæſerit*.
(d) Edit. Colon. vet. & Lugdun. *voluit*: errore manifeſto ex loci ſenſu, & Auguſtini libro.
(e) Colon. vet. edit. addit, *in compedibus*.
(f) Emendamus ex Mſ. Jol. cum in editis fere omnibus haberetur *pſallentium*. Colon. vet. edit. *De pſallentibus cum opere & voce*.
(g) Mſ. Jol. *permanentis*.
(h) Colon. vet. edit. addit, *recto*.
(i) Mſ. Remig. *confugiamus*.
(k) Colbertinus codex addit, *utile prudenti eſt, mundana adverſa cavere*. Initium eſt Proſperiani epigrammatis 73.
(l) Edit. Colon. vet. addit, *& ſecuritate*.
(m) Colon. vet. edit. addit. *corporis & animæ*.
(n) Edit. Colon. vet. *Contra ſuperflua*.
(o) Mſſ. Remig. & Jol. *probabimus*.
(p) Col. vet. edit. addit, *ad Deum*.
(q) Mſ. Jol. *ita cogitationes noſtræ ad aures Dei*.
(r) Mſ. Jolienſis, *mala opera exerceant*, Mſ. Remig. *mala opera exerant*.
(s) Mſſ. Remig. & Jol. *in Deum*: & infra, *quærit*.

& de ſe ſibi ſecunda promittit : cum ex eo ipſo quod non quærat Dei auxilium, ab omni ſpe veræ ſalutis exciderit.

LXXXV.

De divitiis.

V. ibid. n. 21. infra app. p.216. In magna egeſtate ſunt, qui de iniquitate ſunt divites, juſtitiæ opes, & ſapientiæ theſauros (a) non habent: qui autem Domino ſerviunt, ea bona acquirunt, quæ perire non poſſunt.

LXXXVI.

De vera bonitate.

V. ibid. n. 19. infra app. p.217. Non ſufficit abſtinere a malo, niſi fiat quod bonum eſt; & parum eſt nemini nocere, niſi ſtudeas multis prodeſſe.

LXXXVII.

De mali impunitate.

V. ibid. n. 21. infra app. p.217. Peccator (b) qui peccat, non ideo a Domino non videtur, quia male agentis pœna differtur: gravius autem in eum (c) decernitur, cui etiam ipſa correctio denegatur.

LXXXVIII.

De bono humilitatis.

V. ibid. n. 21. infra app. p.217. Non acceditur ad altitudinem Dei, niſi per humilitatem: & cui propinquat ſubditus, longe ab eo recedit elatus.

LXXXIX.

De ſepultura.

V. ibid. n. 21. infra app. p.217. Sicut peccatoribus divitibus nihil proſunt exequiæ ſumptuoſæ, ita nihil nocent aut viles, aut nullæ ſanctorum pauperum ſepulturæ.

XC.

De gaudio (d) *recto.*

Non poteſt umquam fraudari delectationibus ſuis, cui Chriſtus eſt gaudium. Æterna enim exultatio eſt, quæ bono lætatur æterno.

XCI.

(e) *Quid hominem Deo jungat.*

V. Aug. in Pſal. 34. n. 6. infra app. p.217. Deo, qui ubique eſt, non locis, ſed actionibus, aut longinqui, (f) aut proximi ſumus quia ſicut ſeparat diſſimilitudo, ita nos illi conjungit imitatio.

XCII.

De bono prælio.

Humanæ ægritudinis eſt, in carne mortali delectationem habere peccandi. Sed diſcipulus amatorque virtutum, non pacem huic concupiſcentiæ tribuere, ſed bellum debet indicere. *V. Aug. in Pſal. 35. n. 6. infra app. p.218.*

XCIII.

De ſpe fidelium.

Non te terreat, Chriſtiane, quod eredita differuntur: licet in abſcondito ſit promiſſio, in ſpe tamen perſeveret oratio. Exercere operibus, creſce virtutibus. Dum fidei conſtantia probatur, gloria retributionis augetur.

XCIV.

De temporibus (g) *malorum.*

Omne tempus malorum puſillum eſt. Quid enim tam exiguum, (h) quam quod in hoc tendit, ut non ſit?

XCV.

(i) *De charitatis augmento.*

Creſcit ſemper (k) charitatis facultas, dum uſu major, & largitate fit ditior.

XCVI.

De defectu malorum.

Malorum impietatem perire neceſſe eſt, aut proprio judicio, aut ſententia Dei. Nulla enim iniquitas permanet, cui finem aut correctio, aut damnatio facit.

XCVII.

Unde adhæreatur Deo.

Adhærens Deo & ſemper (l) ejus faciens voluntatem, numquam a ſuo habitatore deſeritur: & ſi quædam dura atque adverſa patiatur, non relinquitur, ſed probatur.

XCVIII.

(a) Mſſ. Remig. & Jol. *non habentes*. Editi omnes, *non habent*.
(b) Mſſ. Remig. & Jol. *cum peccat*.
(c) Colon. vet. edit. *deſævitur*.
(d) Mſ. Jol. *utili*.
(e) Mſ. Jol. *Quid ſit Deo eſſe vicinum*.
(f) Mſ. Jol. *aut propinqui, aut longinqui ſumus*, & paulo poſt Colon. vet. edit. *ſicut nos ſeparat*.
(g) Colon. vet. edit. addit hanc vocem, *malorum*.
(h) Editio Colon. vet. *tam exiguum eſt*. Ceteri codices omittunt verbum ſubſtantivum *eſt*.
(i) Mſ. Jol. *De charitate*.
(k) Editio Colon. vet. *facultatis charitas*.
(l) Mſ. Jol. *Dei faciens*.

XCVIII.

De juſtitia.

Tota juſtitiæ ratio eſt, ut declinentur mala, & fiant bona: cujus obſervantiæ inter quaslibet adverſitates forma ſervanda eſt: quia hoc ſolum numquam amittitur, quod (a) operi pietatis impenditur.

XCIX.

De tolerantia.

V. Auguſt. ſerm. 3. in Pſ. 36. n. 17. infra app. p.218.

Tolerentur præſentia mala, donec veniat beatitudo promiſſa. Suſtineantur a fidelibus infideles, & (b) exortorum inter frumenta zizaniorum avulſio differatur. Quantumlibet ſæviant impii, melior eſt etiam in hoc tempore cauſſa juſtorum, qui quanto acrius impetuntur, tanto glorioſius coronantur.

C.

Quid ſit clamor ad Deum.

V. Aug. in Pſ. 37. n. 14. infra app. p.218.

Clamor ad Deum eſt intentio cordis, & flagrantia dilectionis: quia ſemper petitur, quod ſemper optatur. Hoc autem Deo abſconditum non eſt; quoniam ad ipſum redit, quod ab ipſo proceſſit.

CI.

De confitendo peccato.

V. ibid. n. 24. infra app. p.219.

Bona eſt (c) peccati confeſſio, ſi curatio conſequatur. Nam quid prodeſt detegere plagam, & non adhibere medicinam?

CII.

(d) *De perfectione.*

In hac vita, quæ tota tentatio eſt, etiam in ſublimiſſimis ſanctis, non apprehenditur illa perfectio, cui non ſuperſit aſcenſio.

CIII.

(e) *De laboribus præſentis vitæ.*

V. Aug. in Pſ. 38. n. 8. & 9. infr. app. p.219.

Dum præſentis vitæ curſus agitur: etiam ſi valde proficiat (f) cujus exterior homo corrumpitur, & interior renovatur; neceſſe eſt tamen, ut dum conditioni ſubjacet mortis, labores toleret vetuſtatis.

CIV.

Quod imago Dei homo ſit, (g) *nunc obnoxia vanitati.*

Imago quidem Dei eſt homo; & qui per juſtitiæ ambulat vias, & ad ſimilitudinem ſui tendit auctoris: & tamen dum in hac vita degit, conturbationes vanitatis incurrit. V. ibid. n. 11. infra app. p.219.

CV.

De eruditione divina. (h)

Prima divini muneris gratia eſt, ut erudiat nos ad noſtræ humilitatis confeſſionem, & agnoſcere faciat, quod ſi quid boni agimus, per illum poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Aug. ibid. n. 18.

CVI.

Quod tota infidelium vita peccatum ſit. (i)

Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil eſt bonum ſine ſummo bono. Ubi enim deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus.

CVII.

(k) *De fundamento ſpiritali.*

Sicut fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt, ita fundamentum fabricæ ſpiritalis in ſummo eſt. Terrena ædificatio a terra incipit, cæleſtis extructio a ſuperno creſcit exordio.

CVIII.

(l) *Quod recordatio vel oblivio non cadant in Deum.*

Tunc dicitur Deus meminiſſe, quando facit; tunc obliviſci, quando non facit. Nam neque oblivio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur; neque recordatio, quia nihil obliviſcitur. Ex enarr. in Pſ. 87. n. 8.

CIX.

(m) *Qui Dei miracula videant.*

Hi vident mirabilia Dei, quibus proſunt. Nam V. ibid n. 10. infra app. p.219.

(a) Mſ. Remig. *quod opere.*

(b) Mſ. Remig. *& inter hortorum frumenta zizaniorum.* Editiones omnes ſic diſtinguebant, *avulſio differatur, quantumlibet ſæviant impii. Melior eſt etiam* &c. Auguſt. app. editio diſtinctionem noſtram, quæ commodior viſa eſt, prima inſtituit.

(c) Edit. Colon. & poſteriores, *peccatori.*

(d) Mſ. Remig. *ſuam plagam.*

(e) Colon. vet. edit. *De profectionis,* (forte pro *perfectionis*) *aſcenſu.*

(f) Colon. vet. edit. addit titulo, *in vetuſtate.* Mſ. Jol. totum ſic habet, *De profectu vitæ præſentis.*

(g) Editio Colon. vet. *cujus exercitio homo corrumpitur exterior.* Sub finem Mſ. Remig. habet, *laborem*, non *labores.*

(h) Poſteriorem hanc tituli partem præmittit editio Colon. vet. Mſ. Jol. *De homine ad imaginem Dei facto.*

(i) Editio Colon. vet. addit hic, *etiam optimis moribus.*

(k) Mſ. Jol. *De cæleſti & terrena ædificatione.*

(l) Colon. vet. edit. addit, *& quomodo.* Mſ. Jol. aliter totum exhibet. *Qualiter accipi debeat, quod obliviſcitur Deus.*

(m) Mſ. Jol. *Qualiter videri poſſint mirabilia Dei.*

Nam quod non intelligitur, vel unde non proficitur, non videtur.

CX.

De miſericordia & veritate (a) *jungendis*.

Ex ſer. 1. in Pſ. 85. n. 25. Non auferat veritas miſericordiam, nec miſericordia impediat veritatem. Si enim pro miſericordia judicaveris contra veritatem, aut quaſi rigida veritate oblitus fueris miſericordiam, non ambulabis in via Domini, in qua miſericordia & veritas obviaverunt ſibi.

CXI.

De tentatione & imitatione Chriſti. (b)

Vide ſerm. 2. in Pſ. 90. n. 1. infra app. p. 240. Tentatio Chriſti, eruditio (c) Chriſtiani eſt. Imitatores enim magiſtri debent eſſe diſcipuli, non in faciendis miraculis, quæ nemo exigit; ſed in cuſtodienda humilitate atque patientia, (d) ad quæ nos Dominus ſuo invitavit exemplo.

CXII.

De cupiditate & charitate.

Ibid. v. 2. Quomodo radix omnium malorum eſt cupiditas, ſic radix omnium bonorum eſt charitas.

CXIII.

(e) *De gaudio Chriſtiani.*

Chriſtiano (f) recte gaudendi cauſſa non præſens ſæculum, ſed futurum eſt: & ita eſt utendum temporalibus, ne obſint æternis; ut in via, qua peregrini ambulant, (g) hoc placeat quod ducit ad patriam.

CXIV.

De ſabbato.

Vid. Enarr. in Pſ. 91. n. 2. infra app. p. 240. Male celebrat ſabbatum, qui ab operibus bonis vacat. Otium autem ab iniquitate debet eſſe perpetuum: quia bona conſcientia non inquietum, ſed tranquillum facit. (h)

CXV.

(i) *Quod bonum cum gaudio ſit faciendum.*

Cum bonum operaris, hilaris operare. Nam ſi quid boni triſtis feceris, fit de te, magis, quam facis. *Aug. ibid. n. 5.*

CXVI.

(k) *Quod non homines, ſed hominum ſit fugienda perverſitas.*

Si in mores malorum non tranſeant boni, etiam inter cohabitantes magna diviſio eſt. Non ergo homines, qui meliorum exemplo corrigi queunt, ſed hominum eſt fugienda iniquitas.

CXVII.

(l) *Quod ſint vitanda peccata, non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ.*

Eam Deus innocentiam probat, qua homo non (m) metu pœnæ fit innocens, ſed amore juſtitiæ. Nam qui timore non peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, ſibi tamen plurimum nocet; & abſtinens ab iniquo opere, ſola tamen reus eſt voluntate. *Ex Enarr. in Pſ. 91. n. 1.*

CXVIII.

(n) *De humili confeſſione, & ſuperba jactantia.*

Melior eſt in malis factis humilis confeſſio, quam in bonis ſuperba gloriatio. *Ibid. n. 13.*

CXIX.

(o) *Quod iniqui malitia proſit bonis.*

De malitia mali flagellatur bonus; & de ſervo emendatur filius. *Ibid. n. 25.*

CXX.

De fidelium perſeverantia.

Sicut ſtellas cæli non extinguit nox; ſic mentes fidelium, adhærentes firmamento ſanctæ ſcripturæ, non obſcurat (p) mundana iniquitas. *Ibid. n. 29. & legitur in epiſt. 13 Zephirini papæ.*

CXXI.

(a) Edit. Colon. vet. *obviantibus ſibi*. Mſ. Jol. *Qualiter intelligi debeat miſericordia & veritas.*

(b) Colon. vet. edit. addit, *non in miraculis.*

(c) Mſ. Remig. *Chriſtianis eſt*; & ſub finem, *ad quam nos.*

(d) Mſ. Jol. *& patientia, ad quam nos Deus ſuo exemplo invitat.*

(e) Mſ. Jol. *Quæ ſit cauſſa recte gaudendi.*

(f) Edit. Colon. & poſteriores, *recta gaudendi cauſſa.*

(g) Colon. vet. edit. *hoc placet*: non malo ſenſu.

(h) Editio Colon. vet. *tranquillum facit animum.*

(i) Colon. vet. edit. *Quod bonum cum gaudio ſit faciendum.* Alii, *Bonum cum gaudio eſt faciendum.*

(k) Mſ. Jol. *De conſortio.* Colon. edit. *De cohabitatione bonorum & malorum.*

(l) Colon. vet. edit. non habet *pœnæ*, nec *juſtitiæ*. Mſ. Jolienſis, *Quæ ſit vera innocentia.* Huic ſententiæ ſimilia leges apud Auguſt. lib. de ſpir. & lit. cap. 8. & 14. lib. de nat. & grat. cap. 57. & lib. 2. contra 2. Epiſt. Pelag. c. 9. & lib. 3. cap. 4.

(m) Colon. recentior editio & poſteriores, *motu pœnæ*. Mſ. Remig. poſt pauca, *ſit innocens.*

(n) Ita Mſ. Jol. & quidem aptius quam alii codices, *De Phariſæo & publicano*, etſi ſententia hæc ex hiſtoria utriuſque occaſionem ſumpſiſſe videatur.

(o) Mſ. Jol. *De correctione diſciplinæ.*

(p) Mſ. Jol. titulum ſubſtituimus antiquo, *De mundana iniquitate*, quem habent alii codices.

CXXI.

(a) *De propria facultate hominis*.

Ex enar. in Pſ. 58. n. 5. Ad peccandum homo abundat propria facultate: ad agendum autem bonum non ſibi ſufficit, niſi ab illo juſtificetur, qui ſolus juſtus eſt.

CXXII.

(b) *De contrariis moribus*.

Ibid. n. 12. Magnus bonorum labor eſt, mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet juſtum (c) iniquitas aliena, quantum recedit a ſua.

CXXIII.

(d) *Qualiter accedatur ad Deum, vel recedatur a Deo*.

Ex enar. in Pſ. 94. n. 2. Non locorum intervallis acceditur ad Deum, vel receditur ab eo: ſed ſimilitudo facit proximum, diſſimilitudo longinquum. Et nimia miſeria eſt, ab eo bono longe eſſe, quod ubique eſt.

CXXIV.

De vera libertate.

Ibid. n. 7. Libera ſemper eſt ſervitus apud Deum, cui non neceſſitas ſervit, ſed charitas.

CXXV.

(e) *De tolerantia*.

Ibid. n. 9. Qui ideo neminem vult hominem pati, quia multum, ut arbitratur, proficit; per hoc ipſum quod alios non tolerat, oſtendit quod potius non proficit.

CXXVI.

(f) *Unde ſit bonum noſtrum*.

Ibid. n. 15. Totum bonum quod habemus, ab artifice noſtro habemus. Sed ſi hoc in nobis eſt quod ipſi fecimus, inde damnabimur; ſi autem hoc quod Deus fecit, inde coronabimur.

CXXVII.

(g) *De Incarnatione Verbi*.

Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, tempus praeordinavit, quo ſuſciperet carnem; (h) non tempori ceſſit, quo verteretur in carnem. Homo quippe Deo acceſſit, non Deus a ſe receſſit. Ex Ep. 137. c. n. 10.

CXXVIII.

(i) *De fide & intellectu*.

(k) Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit. Ibid. c. 4. n. 15.

CXXIX.

(l) *De ſuperbia*.

Quo primum vitio (m) ſuperatus eſt homo, hoc ultimum vincit. Cum enim (n) omnia peccata ſuperaverit, manet periculum, ne bene ſibi mens conſcia, in ſe potius, quam in Domino glorietur. Ex enar. in Pſ. 7. n. 4.

CXXX.

(o) *De perfectione deſideriorum*.

Finis curarum (p) perfectio eſt deſideriorum; & in id quiſque tendit ac nititur, ut ad illud perveniat quo delectatur. (q) Sapientis ergo eſt, hoc appetere, quod bonum facit; non id amare, quod decipit. Ibid. n. 8.

CXXXI.

De duobus (r) *donis gratiae*.

Sicut duo ſunt officia medicinae, unum quo ſanatur infirmitas, aliud quo cuſtoditur ſanitas; ita duo ſunt dona gratiae, unum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animi perſeverare virtutem. Ibid. n. 10.

CXXXII.

(s) *De laboris fine*.

Non poterit hominis labor finiri, niſi hoc diligat, quod ei non poſſit auferri. Ibid. n. 16.

 CXXXIII.

(a) Mſ. Jol. *Qualiter poſſit agi quod bonum eſt*.
(b) Mſ. Jol. *Qualiter boni ſuſtinere debeant malos*. Colon. vet. addit titulo vocem, *bonis*.
(c) Edit. Colon. vet. *alieni peccati iniquitas*.
(d) Mſ. Jol. *Quid ſit adhaerere Deo*.
(e) Colon. vet. edit. *De tolerantia hominum*. Mſ. Jol. *De tolerando homine*.
(f) Codices omnes haſtenus, *De artifice ſummo*: ſed clarior viſa eſt lectio Mſ. Jol. quam ſubſtituimus.
(g) Sic Mſ. Jol. Antea, *De Verbo Dei*; generaliori ſignificatione.
(h) Mſ. Remig. *non tempore acceſſit*, & infra, *quo videretur in carne*.
(i) Mſ. Jol. *De intellectu capiendo*.
(k) Mſ. Jol. *Intellectum fides aperit*. Mſ. Remig. *Intellectui auditum fides aperit*.
(l) Ita Mſ. Jol. Quod aptius viſum titulo veteri, *De homine victo*.
(m) Colon. vet. edit. *ſuperatur*, & poſt multa, *nihil conſcia*, pro *bene conſcia*.
(n) Mſ. Jolienſis, *omnia vitia ſuperaverit*.
(o) Mſ. Jol. *De perceptione deſideriorum*. Colon. vet. edit. *De perfectione*. Nec male fortaſſe, ſi finis ſententiae reſpiciatur.
(p) Mſ. Jol. *eſt perceptio deſideriorum*. Idemque poſtea, *quod beatum facit*.
(q) Mſ. Remig. & Colon. vet. editio, *Sapiens*.
(r) Mſ. Jol. interſerit haec, *officiis medicinae ſeu*, &c.
(s) Mſ. Jol. *Quid praecipue diligendum ſit*.

CXXXIII.

(a) *De iniquitatis læſione.*

Ibid. n. 17. Impoſſibile eſt, ut iniquitas prius lædat hominem juſtum in quem tendit, quam cor injuſtum unde procedit.

CXXXIV.

De miraculis (b) *viſibilibus & inviſibilibus.*

Ex enar. in Pſ. 9. n. 2. Viſibile miraculum ad illuminationem vocat; inviſibile autem, eum qui vocatus venit, illuminat. Omnia ergo narrat mirabilia Dei, qui credens viſibilibus, ad intelligenda inviſibilia tranſitum facit.

CXXXV.

De fugientibus diabolum. (c)

Ibid. n. 4. Melior cauſſa eſt eorum, qui diabolum perſequentem fugiunt, quam qui præeuntem ſequuntur: quia utilius eſt eum hoſtem habere, (d) quam principem.

CXXXVI.

(e) *De pravis cupiditatibus.*

Ibid. n. 14. Omnes pravæ cupiditates ſunt portæ inferi, per quas itur in mortem: cujus dominatum ſubit, qui adeptum ſe ad perfruendum lætatur, (f) quod perdite concupivit.

CXXXVII.

(g) *De adulatione.*

Ibid. n. 22. Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non ſolum non metuitur reprehenſor, ſed etiam (h) auditur laudator.

CXXXVIII.

(i) *De male conſcio animo.*

Ibid. n. 23. Animus male ſibi conſcius dum videtur ſibi nullam pœnam pati, credit quia non judicet Deus: cum abuti patientia Dei, & non intelligere parcentis benignitatem, jam ſit magna damnatio.

CXXXIX.

(k) *Quod prior ſit natura, quam vitium.*

In creatura, quæ arbitrio ſuo peccat, prior eſt natura quam vitium: quod ita contra naturam eſt, (l) ut non poſſit niſi nocere naturæ. Non itaque eſſet vitium recedere a Deo, niſi naturæ, cujus hoc vitium eſt, potius competeret eſſe cum Deo. Ex lib. 11. de civ. Dei cap. 17.

CXL.

De Angelis & hominibus (m) *malis.*

Nullum Deus vel angelorum, vel hominum crearet, quem malum futurum eſſe præſciiſſet, niſi pariter noſſet quibus eos bonorum uſibus (n) commodaret: atque ita ordinem ſæculorum, quaſi pulcherrimum carmen, etiam ex quibuſdam antithetis (o) honeſtaret. Ex eod. lib. cap. 18.

CXLI.

(p) *De conditione creaturæ.*

Tria quædam nobis maxime ſcienda de conditione creaturæ oportuit intimari: quis eam fecerit, per quid fecerit, quare fecerit. *Dixit Deus*, inquit, *Fiat lux, & facta eſt lux: & vidit Deus lucem quod bona eſſet.* (q) Si ergo quærimus, quis fecerit: Deus eſt. Si, per quid fecerit: Dixit, & facta eſt. Si, quare fecerit: quia bona eſt. Nec auctor excellentior eſt Deo, nec ars efficacior Dei verbo: nec cauſſa melior, quam ut bonum crearetur a bono. Ex eod. lib. cap. 21. Gen. 1. 1.

CXLII.

De bono & malo amore.

Eſt amor, quo amatur & quod amandum non eſt: & iſtum amorem odit in ſe qui illum diligit, (r) quo amatur quod amandum eſt. Poſſunt enim ambo eſſe (s) in uno homine, & hoc Ex eod. lib. cap. 22.

(a) Mſ. Jol. *Quod iniquitas prius ſibi, quam aliis nocet.*

(b) Colon. vet. edit. addit, *viſibilibus & inviſibilibus*. Mſ. Jol. *De miraculo viſibili & inviſibili.*

(c) Colon. vet. edit. addit, *& participantibus*. Titulus in Mſ. Jol. *De perſecutione diaboli.*

(d) Edit. Colon. vet. *quam participem.*

(e) Mſ. Jol. *Quæ ſint portæ inferni.*

(f) Edit. Colon. vet. *quod periturum.*

(g) Mſ. Jol. *De vitio adulationis.*

(h) Sic Mſ. Jol. & edit. Colon. vet. Antehac editi, *laudatur auditor.*

(i) Mſ. Jol. *De perverſi animi malignitate.*

(k) Mſ. Jol. *De creatura, quæ arbitrio ſuo peccat.*

(l) Mſ. Remig. *ut niſi noceret naturæ, non utique eſſet vitium*. Colon. vet. edit. poſt iſta, *niſi nocere naturæ: quod ita non eſſet vitium a Deo recedere, niſi naturæ cujuslibet vitium eſſet, cui potius competeret eſſe cum Deo.*

(m) Colon. vet. edit. addit hanc vocem, *malis*. Mſ. Jol. aliter habet, *De præſcientia Dei.*

(n) Ita Mſſ. Colb. Remig. & Jol. cum edit. Aug. tam in libro de civit. Dei, quam in append. At editi Proſperi, *commendaret*. Mſ. Jol. habet, *niſi ſciſſet* pro, *niſi noſcet*. Colon. vet. edit. *atque in ordinem ſæculorum, quaſi pulcherrimum carmen, etiam ex quibuſdam pulcherrimis antithetis honeſtaret.*

(o) Mſ. Remig. *demonſtraret.*

(p) Mſ. Jol. *De conditione lucis.*

(q) In Edit. Colon. vet. non leguntur ſequentia, *Si ergo quærimus . . . . quia bona eſt*. Nec habentur in libro Auguſt. de civit. Dei.

(r) Colon. vet. edit. *quo amat*. Mſ. Jol. *qui illud diligit quod amandum eſt.*

(s) Lugd. & poſteriores editiones, *in unum hominem*. Mſ. Colb. Remig. & Jol. Edit. Auguſt. app. & Colon. vet. *in uno homine*, ut in lib. de civ. Dei.

hoc bonum eſt homini, ut illo proficiente quo bene vivimus, iſte deficiat quo male vivimus; donec ad perfectum ſanetur, & in bonum (a) commutetur omne quod vivimus.

CXLIII.

(b) *De bono creaturæ.*

Ex lib. 12. de civ. Dei cap. 1. Creaturæ rationalis vel intellectualis bonum, quo beata ſit, non eſt niſi Deus: quod ei non ex ſe ipſa eſt, quia ex nihilo creata eſt; ſed ex illo, a quo creata eſt. Hoc enim adepto fit beata, quo amiſſo miſera.

CXLIV.

(c) *De vitio naturæ.*

Ex eod. lib. cap. 2. Vitium eſſe nec in ſummo poteſt bono, nec niſi in aliquo bono. Sola ergo bona (d) alicubi eſſe poſſunt, ſola autem mala nuſquam. Quoniam naturæ etiam illæ, quæ ex malæ voluntatis initio vitiatæ ſunt, in quantum vitioſæ ſunt, malæ ſunt: in quantum autem naturæ ſunt, bonæ ſunt.

CXLV.

(e) *Quod non ſit in Deo aut pigra vacatio, aut laborioſa induſtria.*

Vide ibid. cap. 17. Non eſt fas credere aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur: quia nec affici dicendus eſt, tamquam in ejus natura fiat aliquid, quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile eſt omne quod patitur. Non ergo in Deo aut pigra vacatio, aut laborioſa cogitetur induſtria: quia novit & quieſcens agere, & agens quieſcere: & quod in operibus (f) ejus prius quidem eſt, aut poſterius, non ad facientem, ſed ad facta referendum eſt. Æterna enim eſt & incommutabilis voluntas ejus, nec conſilio alternante variatur: in qua ſimul eſt, quidquid in rebus creandis vel ordinandis, aut præceſſit, aut ſequitur.

CXLVI.

(g) *Quod Deus tantum eſt Creator.*

Nullius, quamvis minimæ naturæ, niſi Deum creatorem credi aut dici licet (h) ab aliquo. Quia etiam ſi Angeli juſſi vel permiſſi adhibent operationem ſuam rebus, quæ gignuntur in mundo; tam non ſunt creatores animalium, quam nec agricolæ frugum atque arborum. *Ex eod. lib. cap. 24.*

CXLVII.

(i) *De prima & ſecunda corporis morte.*

De prima corporis morte dici poteſt, quod bonis bona ſit, malis mala. Secunda vero ſine dubio, ſicut nullorum bonorum eſt, ita nulli bona. *Ex lib. 13. de civ. Dei cap. 2.*

CXLVIII.

De morte piorum.

Mors etiam piorum, pœna peccati eſt. Sed ideo bona ipſis dicitur, quia illa bene utuntur, quibus finis eſt ad mala temporalia, & tranſitus ad vitam æternam. Sicut enim injuſtitia male utitur non tantum malis, verum etiam bonis; ita (k) etiam juſtitia bene utitur, non tantum bonis, verum etiam malis. *Ibid. c. 5.*

CXLIX.

De Martyribus non baptizatis.

Qui (l) etiam non percepto regenerationis lavacro pro Chriſti confeſſione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum ſi abluerentur fonte baptiſmatis. *Ibid. c. 7.*

CL.

(m) *Quod non ſecundum hominem, ſed ſecundum Deum vivendum ſit.*

Cum homo ſecundum ſe vivit, non ſecundum Deum, ſimilis eſt diabolo: quia nec angelo *Vid. lib. 14. de civ. Dei c. 4. infra app. p. 261.*

(a) Mſ. Remig. *conſumetur.*
(b) Mſ. Jol. *Quod non ſit verum bonum, niſi Deus.*
(c) Mſ. Jol. *De vero & ſummo bono, & de aliquo bono.*
(d) Edit. Colon. vet. *alicui .... Et illæ quæ ex malæ voluntatis vitio vitiatæ ſunt .... in quantum autem veræ ſunt bonæ ſunt.* In libro quoque de civit. Dei habetur, *ex malæ voluntatis vitio*, obſervaturque in margine inferiori Mſſ. plures & probæ notæ habere *initio:* quod codices noſtri omnes, dempto Colon. vet. exhibent.
(e) Antehac editi generaliori ſenſu, *Quid credi debeat*. Mſ. Jol. exhibuit quod ſubſtituimus.
(f) Mſ. Remig. addit pronomen, *ejus:* idemque, *prius eſt atque poſterius .... ad factum*, pro, *ad facta*. Mſ. Jol. *in operibus ejus prius dicitur atque poſterius.*
(g) Mſ. Jol. *Quod omnis creatura a Deo ſit condita.*
(h) Mſ. Remig. & Jol. non habent, *ab aliquo*. Sed poſt pauca *adhibent*, pro *adhibeant*. Idem Jolienſis initio ſcribit *minimæ creaturæ*, pro quo alii, *minimæ naturæ*. Colon. vet. edit. *Quod ſi Angeli .... tamen non ſunt creatore animalium, ſicut nec agricolæ* &c.
(i) Hactenus editi, *De prima conditione mortis*. Mſ. Jol. *De prima corporis morte*. Senſu pleniori, addita a nobis voce, *& ſecunda*. Per primam autem corporis mortem intelligit Auguſtinus, ex quo Proſper ſententiam hauſit, eam *quæ animam ſejungit a corpore:* per ſecundam vero *illam ſine fine pœnalem*, quæ, ut alibi ait, *invitam* animam *tenet in corpore*.
(k) Mſ. Jol. *ita juſtitia bene, non tantum bonis ſed etiam malis*. Quo propius accedere videtur ad locum libri de civit. Dei.
(l) Mſſ. Remig. & Corb. & ex illo edit. Aug. *non tum*. In libro de civ. Dei, *etiam non:* ut omnes alii noſtri codices.
(m) Hunc titulum hauſimus ex Mſ. Jolienſi, qui ſubjectæ ſententiæ magis convenire viſus eſt, quam qui in antehac editis, *Quod omne peccatum ſit mendacium.*

gelo ſecundum angelum, ſed ſecundum Deum vivendum fuit, ut ſtaret in veritate, & veritatem de illius, non (a) de ſuo mendacium loqueretur. Unde non fruſtra dicitur, omne peccatum eſſe mendacium: quia non peccatur, niſi ea voluntate, quæ eſt contraria veritati, id eſt, Deo.

CLI.

(b) *De diverſitate humanæ affectionis.*

Ex lib. 14. de civ. Dei cap. 6. Diverſitas humanæ affectionis, ex diverſitate eſt voluntatis: quæ ſi prava eſt, perverſis erit (c) moribus inquieta; ſi autem recta, non ſolum non culpabilis affectio hominis, ſed etiam laudabilis erit.

CLII.

(d) *De arbitrii libertate vera.*

Ibid. c. 11. Arbitrium voluntatis tunc eſt vere liberum, cum vitiis peccatiſque non ſervit. Tale datum eſt a Deo, quod amiſſum, niſi a quo potuit dari, (e) non poteſt reddi. Unde Veritas dicit, *Si vos Filius liberaverit*, (f) *tunc vere liberi eritis.*

CLIII.

(g) *Quod cor ad Deum ſit habendum.*

Ibid. c. 13. Bonum eſt ſurſum habere cor, non tamen ad ſeipſum, quod eſt ſuperbiæ; ſed ad Deum, quod eſt obedientiæ. Plus autem appetendo minus eſt, qui dum ſe ſibi ſufficere confidit, ab eo qui vere ei ſufficit, deficit.

CLIV.

De vita beata.

Ibid. c. 25. Beata vita ſi non amatur, non habetur. Porro ſi amatur, (h) & habetur; cæteris omnibus rebus neceſſe eſt ut excellentius diligatur: quoniam (i) propter hanc amandum eſt, quidquid aliud eſt amandum. Quia vero beatus eſſe non poteſt, niſi qui eam, (k) ut dignum eſt, amat: conſequens eſt, ut eam æternam velit; quæ tunc vere beata erit, quando terminum non habebit.

CLV.

(l) *Quod nemo fiat bonus, niſi ex malo.*

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt, ut ſint boni: nemo tamen eſt, niſi ex malo, bonus. Ex lib. 15. de civ. Dei cap. 1.

CLVI.

(m) *De civibus terrenæ civitatis, ac cæleſtis.*

Cives terrenæ civitatis parit peccato vitiata natura, qui ſunt vaſa iræ. Cives vero cæleſtis patriæ parit a peccato naturam liberans gratia, qui ſunt vaſa miſericordiæ. Ibid. c. 2.

CLVII.

(n) *De ira Dei.*

Ira Dei non perturbatio eſt ejus, ſed judicium quo irrogatur pœna peccato. Cogitatio vero ipſius, & recogitatio, mutandarum rerum eſt incommutabilis ratio. Neque enim ſicut hominem, ita Deum cujuſquam facti ſui pœnitet, cujus de omnibus omnino rebus tam fixa ſententia, quam (o) certa eſt præſcientia. Ibid. c. 25. 1. Reg. 15. 29.

CLVIII.

(p) *De perſequentibus Eccleſiam.*

Inimici Eccleſiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia depraventur; ſi accipiant poteſtatem corporaliter affligendi, exercent ejus patientiam; ſi tantummodo male ſentiendo adverſantur, exercent ejus ſapientiam; & ut etiam inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam: quia Deus his qui eum diligunt, omnia cooperatur in bonum. Ex lib. 18. de civ. Dei cap. 1.

CLIX.

De fine boni & mali.

Finis boni eſt, non quo conſumatur ut non ſit, ſed quo perficiatur ut plenum ſit. Et finis mali eſt, non quo eſſe deſinat, ſed quo uſque nocendo perducat. Unde unum eſt ſummum bonum, aliud autem ſummum malum: illud propter Ex lib. 19. de civ. Dei cap. 11.

(a) Ita emendamus ex Mſ. Jolienſi, Colon. vet. edit. & libro ipſo in margine citato, cum Editi alii habeant, *de ſuo mendacio*: etiam Append. Aug. & MſT. Colb. & Remig.

(b) Mſ. Jol. *De affectione hominis*. Alias editi, *De diverſa voluntate affectionum*: Titulum clariorem ex primis ſententiæ verbis expreſſimus.

(c) Mſ. Jolienſis, *motibus*. Sat bene, cum Aug. libro illo dicat, *perverſos habebit hos motus*. Alii omnes, *moribus*.

(d) Mſ. Jol. *De reparatione liberi arbitrii*.

(e) Mſ. Jol. *non potuit tolli*.

(f) Particula *tunc* abeſt a MſT. Remig. & Jol. & Vulgata noſtra, cum tamen habeatur in Græco texto Evangelii Joan. 8. 36.

(g) Mſ. Jol. *Qualiter ſurſum cor habere debeamus*.

(h) Mſ. Remig. *non habetur*. Colon. vet. edit. *non ideo habetur*. Melius in textu, ut in cap. lib. de Civ. Dei legitur.

(i) Mſ. Remig. ut apud Aug. de Civ. Dei: *propter hanc*. Alii codices noſtri, *propter hoc*.

(k) Mſ. Jol. ut in libro de civ. Dei, *ut digna eſt*.

(l) Sic Mſ. Jol. Alii omnes, *Quod ſolus Deus bonus ſit*: aut *ſolus Deus bonus*.

(m) Sic Mſ. Jol. complendo cæterorum titulum. *De civibus terrenis*.

(n) Mſ. Jol. *Qualiter accipi debeat ira Dei*.

(o) Mſ. Remig. *recta præſcientia*. Edit. Colon. vet. Lugd. & Lovan. *præſcientia*. Melius cum MſT. Colb. Remig. & Jol. Duac. & Colon. conformiter Auguſtino, *præſcientia*.

(p) Mſ. Jol. *De inimicis Eccleſiæ*.

pter quod appetenda ſunt bona cætera, ipſum autem propter ſe ipſum; hoc, propter quod declinanda ſunt mala cætera, ipſum autem (a) propter ſe ipſum.

CLX.

(b) *De natura.*

Ibid. c. 13. Eſt natura in qua nullum malum eſt, vel etiam nullum malum eſſe poteſt. Eſſe autem natura in qua nullum bonum ſit, non poteſt.

CLXI.

De animi æquitate.

Ibidem. Melior eſt animi æquitas, quam corporis ſanitas; & convenientius (c) injuſtus dolet in ſupplicio, quam lætatus eſt in delicto.

CLXII.

De præcepto charitatis.

Ibid. c. 14. In præcepto charitatis tria invenit homo quæ diligat; Deum, ſe, & proximum. Et quia ille in ſui dilectione non errat, qui Deum diligit; conſequens eſt ut proximo ad diligendum Deum conſulat, quem jubetur diligere ſicut ſe ipſum.

CLXIII.

(d) *De concordia & obedientia.*

Ibidem. Pax domeſtica, eſt ordinata cohabitantium imperandi obediendique concordia. Imperant enim qui conſulunt; ſicut vir uxori, parentes filiis, domini ſervis. Obediunt autem quibus conſulitur; ſicut mulieres maritis, filii parentibus, ſervi dominis. (e) Sed in domo juſti viventis ex fide, & ab illa adhuc civitate peregrinantis, etiam qui imperant, ſerviunt eis quibus videntur imperare. Quia non dominandi cupiditate imperant, ſed officio conſulendi; nec principandi ſuperbia, ſed providendi beneficentia.

CLXIV.

De (f) conditione ſervitutis.

Ibid. c. 15. Nomen, & conditionem ſervitutis culpa genuit, non natura; & prima hujus ſubjectionis cauſſa peccatum eſt; quia ſicut ſcriptum eſt, *Omnis qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* Unde melior ejus ſtatus eſt, qui famulatur homini, quam qui ſuæ ſervit cupiditati.

CLXV.

(g) *De prælatis.*

Veri patres-familias ſubditis ſuis, tamquam filiis, ad colendum & promerendum Deum conſulunt, deſiderantes venire ad cæleſtem domum, ubi imperandi neceſſarium non ſit officium: quo donec veniatur, magis debent patres (h) quod dominantur, quam ſervi tolerare quod ſerviunt. *Ibid. c. 16.*

CLXVI.

(i) *De regimine populi.*

Locus ſuperior, ſine quo regi populus non poteſt, etiam ſi ita ſit tenendus, atque adminiſtrandus, ut decet; tamen indecenter appetitur. Unde otium ſanctum (k) quærat dilectio veritatis, negotium juſtum ſuſcipiat neceſſitas dilectionis. *Ibid. c. 19.*

CLXVII.

De vita animæ.

Sicut non eſt a carne, ſed ſupra carnem, quod eam facit vivere; ſic non eſt ab anima, ſed ſupra animam, quod eam facit beate vivere: quia ut vita carnis anima eſt, ita beata vita hominis Deus eſt. *Ibid. c. 26.*

CLXVIII.

(l) *De juſtitia hominum.*

Juſtitia noſtra quamvis vera ſit, propter verum boni finem, ad quem refertur; tamen tanta eſt in hac vita, ut potius (m) remiſſione peccatorum conſtet, quam perfectione virtutum. *Ibid. c. 27.*

CLXIX.

(n) *De plena pace.*

Quamdiu vitiis repugnatur, plena pax non eſt: quia & illa quæ reſiſtunt, periculoſo debellan- *Ibidem.*

(a) Antehac editi plures, *propter ſummum*: nullo recto ſenſu. Corrigimus ex Mſſ. Remig. & Jol. & Editione Colon. vet. juxta textum Auguſtini loco in margine citato, *propter ſe ipſum*.

(b) Mſ. Jol. *De natura boni*.

(c) Editi noſtri omnes habebant *juſtus*. Emendatur ex Mſ. Remig. & libro de civ. Dei: emendatum jam erat ex Mſ. Colb. in edit. append. tom. 10. Aug.

(d) Mſ. Jol. *De pace domeſtica*. Colon. titulo vulgari, *De Concordia & obedientia*, addit, *imperantium & ſubditorum*.

(e) Edit. Colon. vet. *Sed in Domino juſti viventes ex fide .... peregrinantes .... ſed providendi beneficio*.

(f) Mſ. Jol. addit, *nomine &*.

(g) Mſ. Jol. *De veris patribus familias*.

(h) Colon. vet. edit. *qui dominantur .... qui ſerviunt*.

(i) Mſ. Jol. *Qualiter honor accipi debeat*.

(k) Mſ. Jol. *quærat*. Alii omnes *quærit*. In lib. de civ. Dei utrumque, *quærit & ſuſcipit*: in indicativo legitur. Colon. vet. editio, *Unde otium ſanctum quærat, quærat directionem veritatis &c.*

(l) Colon. vet. edit. *De venia unde conſtat beata vita*. Alii. *De venia*. Mſ. Jol. *De juſtitia hominum*.

(m) Colon. vet. edit. *non tamen tanta eſt in hac vita, ut potius per remiſſionem peccatorum conſtet, quam per fidem virtutum*.

(n) Mſ. Jol. *De colluctatione vitiorum*.

bellantur prælio; & illa quæ victa ſunt, nondum ſecuro triumphantur otio, ſed adhuc ſollicito premuntur imperio.

CLXX.

De prima & ſecunda morte.

Ex lib. 21. de civ. Dei cap. 3. Prima mors animam nolentem (a) pellit e corpore, ſecunda animam nolentem tenet in corpore. Ab utraque morte communiter id habetur, ut quod non vult anima, de ſuo corpore patiatur.

CLXXI.

(b) *De cauſſis incognitis operum Dei.*

Ex eod. lib. cap. 5. (c) In incognitis cauſſis operum divinorum nonnihil novimus, cum ſcimus non ſine ratione Omnipotentem facere, unde infirmus humanus animus rationem non poteſt reddere.

CLXXII.

(d) *De falſa fiducia.*

V. Enchir. c. 110. inf. app. p. 341. Fruſtra ſibi homo poſt hoc corpus promittit, quod in hoc corpore comparare neglexit.

CLXXIII. *alias* CLXXII.

Quod nihil proſit homini, ſi invitus bene faciat.

Ex lib. 1. Confeſſ. c. 12. Nemo (e) invitus (f) bene facit, etiam ſi bonum eſt quod facit: quia nihil prodeſt ſpiritus timoris, ubi non eſt ſpiritus charitatis.

CLXXIV. *alias* CLXXIII.

(g) *De obedientia.*

Ex lib. 3. Confeſſ. c. 8. Sicut in poteſtatibus ſocietatis humanæ major poteſtas minori ad obediendum præponitur; ita Deus omnibus.

CLXXV. *alias* CLXXIV.

(h) *De vera dilectione.*

Beatus qui diligit Deum, & amicum in Deo, & inimicum propter Deum. Solus enim nullum carum amittit, cui omnes in illo cari ſunt, (i) qui numquam a non dimittente amittitur. *Ex lib. 4. Confeſſ. c. 9.*

CLXXVI. *alias* CLXXV.

(k) *De non corrumpendis.*

Manifeſtum eſt, quoniam bona ſunt quæ corrumpuntur; quæ neque, ſi ſumma (l) bona eſſent, corrumpi poſſent: quia ſi ſumma bona eſſent, incorruptibilia eſſent; ſi autem nulla bona eſſent, quod in eis corrumperetur non eſſet. *Ex lib. 7. Confeſſ. c. 12.*

CLXXVII. *alias* CLXXVI.

(m) *Quod Deus omnes creaturas bonas fecerit.*

Cum Deus incommutabiliter bonus, omnes creaturas fecerit bonas, nec ulla omnino niſi ab ipſo ſit creata natura; nulla eſt ſubſtantia mali: quia quod auctorem Deum non habet, non eſt. (n) Itaque vitium corruptionis nihil eſt aliud, quam inordinatæ vel deſiderium vel actio voluntatis. *Ibidem.*

CLXXVIII. *alias* CLXXVII.

(o) *Quod juſtitia iniquis odioſa ſit.*

Sicut palato non ſano pœna eſt cibus, qui ſano ſuavis eſt; & oculis ægris odioſa lux, qua incolumis gaudet obtutus: ita diſplicet iniquis juſtitia Dei, cui ſi ſubjicerentur, (p) non conturbarentur. *Ibid. c. 16.*

CLXXIX. *alias* CLXXVIII.

De ægritudine animi.

Ægritudo animi rationalis eſt, cum bonis inferioribus delectatus, ſuperiora ex parte appetit, *Ex lib. 8. Confeſſ. c. 9.*

(a) Colon. vet. edit. *tollit*. Mſ. Remig. *pellet*.
(b) Mſ. Jol. *De occultis operibus Dei*. Alii, *De cauſſis incognitis*, addidimus, *operum Dei*, ex prioribus verbis ſententiæ ipſius.
(c) Sic Mſſ. Remig. & Jol. Editi omittunt præpoſitionem. *In*.
(d) Ita Mſ. Jol. Alii codices, *De negligentiis*.
(e) In Mſ. Jol. hæc verba, *Nemo invitus* &c. novam ſententiam conſtituunt, cui præfigitur titulus, *Quod nihil proſit homini, ſi invitus bene faciat*. In aliis codicibus hæc cum antecedentibus in ſententiam unam coaluerant.
(f) Colon. vet. editio, *bonum facit*.
(g) Aptior viſus eſt titulus Mſ. Jol. quam qui præferebatur in aliis codicibus, *De humana ſocietate*. Et hoc plenius ſenſum ſententiæ Proſperi repræſentat, quam, *De diligendo Deo*, quod alii codices præferebant.
(h) Edit. vet. Colon. *qui numquam ante dimittit te, niſi dimittatur*.
(i) Mſ. Jol. *Quod ſolus Deus corrumpi & immutari non poſſit*.
(k) Mſ. Remig. *bona eſſent, neque ſi bona non eſſent, corrumpi poſſent, quæ ſi ſumma bona eſſent incorruptibilia eſſent*. Colon. vet. edit. *Neque ſi bona non eſſent corrumpi poſſent: quia & ſi ſumma bona eſſent, incorruptibilia eſſent*.
(l) Mſ. Jolienſis. Alii omnes: *De incommutabili Deo*.
(m) Mſ. Jol. *nulla eſt ſubſtantia quæ auctorem Deum non habet*.
(n) Mſ. Jolienſis *Itaque*, alii omnes *ita* Colon. vet. editio omiſſo, *ita, quia quod auctorem Deum non habet, non eſt aliud quam deſiderium aut actio inordinatæ voluntatis*.
(o) Mſ. Jol. *De ſpiritali ſapore*.
(p) Mſſ. Remig. & Jol. *non minuerentur*. Idem in margine notarunt editiones omnes.

tit, & ex parte non appetit. Ideoque in duas dividitur voluntates: (a) cumque una eſt, tota non eſt: & hoc adeſt uni, quod deeſt alteri.

CLXXX. *alias* CLXXIX.

De homine (b) *benigno*.

Ex lib. 9. Confeſ. c. 9. n. 21. & legitur in epiſt. 2. Cæleſtini I. papæ. Homini benigno parum eſſe debet inimicitias aliorum non excitare vel augere male loquendo; niſi eas etiam extinguere bene loquendo (c) ſtuduerit.

CLXXXI. *alias* CLXXX.

(d) *De veritate odioſa*.

Ex lib. 10. Conf. c. 23. Beata vita eſt gaudium de veritate, quod Deus eſt: ſed multis veritas odioſa eſt, quam audire nolunt docentem; & nolentes falli, volunt mendacia ſua veritatem videri. Quibus juſte retribuitur, ut ipſi veritatem non lateant, ipſos autem lateat veritas.

CLXXXII. *alias* CLXXXI.

(e) *De tolerantia*.

Ibid. c. 28. Nemo quod tolerat amat, etiam ſi tolerare amat: quia aliud eſt fortis patientia, aliud ſecura felicitas; nec ejuſdem eſt temporis labor pugnæ, & beatitudo victoriæ.

CLXXXIII. *alias* CLXXXII.

(f) *De egeſtate humanæ intelligentiæ*.

Ex lib. 12. Conf. c. 1. Ideo plerumque in ſermone copioſa eſt egeſtas humanæ intelligentiæ, quia plus loquitur inquiſitio, quam inventio; & longior eſt petitio, quam impetratio.

CLXXXIV. *alias* CLXXXIII.

(g) *De vera æternitate Dei*.

Ibid. c. 11. Vera æternitas Dei eſt, qui ſolus habet immortalitatem: quoniam ex nulla ſpecie motuve mutatur, nec temporalis eſt voluntatis. Non enim immortalis eſt voluntas, quæ alia, & alia eſt.

CLXXXV. *alias* CLXXXIV.

De non deſperandis peccatoribus.

Non eſt deſperandum de malis, ſed pro ipſis, ut boni fiant, ſtudioſius eſt ſupplicandum: quia numerus ſanctorum de numero ſemper eſt auctus impiorum. *Ex enarr. in Pſ. 39. n. 8.*

CLXXXVI. *alias* CLXXXV.

(h) *Qualiter pax a Deo quæratur*.

Quærens a Deo pacem, (i) ſit ſibi ipſe pacatus; ne aliud in profeſſione oris, aliud ſit in cordis arcano. Nihil enim prodeſt hoc eſſe in corde quod verum eſt, ſi hoc dicitur voce quod falſum eſt; quia veritas & credenda eſt, & loquenda. *Ibid. n. 16.*

CLXXXVII. *alias* CLXXXVI.

(k) *Ne juſte flagellatus doleat*.

Non conqueratur homo, quando in his quæ juſte habet, patitur aliquas adverſitates: per amaritudinem enim inferiorum docetur amare (l) meliora; ne viator tendens ad patriam, ſtabulum pro domo diligat. *Ex enarr. in Pſ. 40. n. 5.*

CLXXXVIII. *alias* CLXXXVII.

(m) *Ut peccator ſibi diſpliceat*.

Bene currit ad remiſſionem peccatorum, qui diſplicet ſibi. Apud judicem enim juſtum & miſericordem, qui ſe accuſat, excuſat. *Ex enarr. in Pſ. 41. n. 12.*

CLXXXIX. *alias* CLXXXVIII.

De quærendis præſidiis (n) *in pace*.

In tranquillitate pacis comprehendenda eſt doctrina ſapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoſcitur. Nec facile inveniuntur in adverſitate præſidia, quæ non fuerint in pace quæſita. *V. ibid. n. 16. infra app. p. 242.*

CXC. *alias* CLXXXIX.

De altari Dei (o) *duplici*.

Ad altare Dei inviſibile, quo non accedit injuſtus, ille pervenit, qui ad hoc præſens juſtifica- *Ex enarr. in Pſ. 42. n. 5.*

(a) Mſ. Jol. *Cumque una non eſt tota, non eſt*. Hic locus ex Auguſtini capite fit clarior, ſic habente: *Et ideo ſunt duæ voluntates, quia una earum tota non eſt, & hoc adeſt alteri, quod deeſt alteri*.

(b) Alias editi *religioſo*. Mſ. Jol. mellus, *benigno*.

(c) Mſſ. Remig. & Jolienſis *ſtuduerit*. Alii codices *ſtudeat*. Prioribus favet locus libri confeſſionum in margine citatus.

(d) Mſ. Jol. *De beata vita*.

(e) Sic Mſ. Jol. Alii omnes, *De forti patientia*.

(f) Ita Mſ. Jol. Alii codices. *De copioſa egeſtate*, Colon. edit. vet. addit, *in oratione*. In cap. citato in Auguſtino ſummatur. *Difficilis inquiſitio veri*.

(g) In Mſ. Jol. plenior eſt ſenſus, quam in aliis, ubi. *De æternitate*.

(h) Mſ. Jol. *De vera pace*.

(i) Mſ. Remig. *ſis tibi*. Ita quoque in Auguſtini libro citato.

(k) Mſ. Jol. *De vera patientia*. Alii, *Ne juſte*, forte *juſtus* melius legeretur *flagellatus, doleat*.

(l) Mſ. Remig. *meliorem*.

(m) Mſ. Jol. *De vera pœnitentia*.

(n) Hæc duo, *in pace*, adduntur in Edit. Col. vet. Mſ. Jol. *De providentia pacis*.

(o) Colon. vet. edit. ſupplet vocem hanc, *duplici*. Mſ. Jol. *Qualiter accedi debeat ad altare*.

ficatus accedit. Inveniet enim illic vitam ſuam, qui hic diſcreverit cauſſam ſuam.

CXCI. *alias* CXC.

(a) *De fine legis.*

V. enar. in Pſ. 45. n. 1. infra app. p. 242. Finis legis Chriſtus eſt, in quo lex juſtitiæ non conſumitur, ſed impletur. Omnis enim perfectio in ipſo eſt: ultra quem non eſt, quo ſe ſpes fidei & charitatis extendat.

CXCII. *alias* CXCI.

De malæ conſcientiæ (b) *pœna.*

V. ibid. n. 2. infra app. p. 242. Nullæ pœnæ graviores ſunt, quam malæ conſcientiæ: in qua (c) cum Deus non habetur, conſolatio non invenitur: & ideo invocandus eſt liberator, ut quem tribulatio exercuit ad confeſſionem, confeſſio perducat ad veniam.

CXCIII. *alias* CXCII.

(d) *De vera peccatorum remiſſione.*

Ibid. n. 4. (e) Quod gravius peccatum ægri, quam medici interfectio? Sed cum in baptiſmo hoc dimittitur, quid non dimittitur?

CXCIV. *alias* CXCIII.

(f) *De ruminante verbum Dei.*

Ex enar. in Pſ. 46. n. 1. Auditor (g) verbi ſimilis debet eſſe animalibus, quæ ob hoc quia ruminant, munda (h) eſſe dicuntur: ut non ſit piger de his cogitare, quæ in alvo cordis accepit: & cum audit, ſit ſimilis edenti; cum vero audita in memoriam revocat, ſit ſimilis ruminanti.

CXCV. *alias* CXCIV.

(i) *De imperio animæ.*

V. ibid. n. 10. infra app. p. 243. Rationalis anima domina eſt corporis ſui; quæ inferiori non bene imperabit, niſi ſuperiori ſe Deo tota charitatis ſubjectione (k) ſervierit.

CXCVI. *alias* CXCV.

(l) *De miſericordia Dei.*

Sicut terra de cælo expectat pluviam, & lucem: ſic homo ex Deo debet expectare miſericordiam, & veritatem. *Ibid. n. 12.*

CXCVII. *alias* CXCVI.

(m) *De diſcretione bonorum & malorum.*

Gaudendum eſt bonis Eccleſiæ filiis, quod in diſcretione eorum non fallitur divina juſtitia. Sed non temere dividant congregatos: quia ipſorum eſt velle colligere, Domini ſeparare. *Ex enar. in Pſ. 47. n. 11.*

CXCVIII. *alias* CXCVII.

(n) *De terreno amore.*

Dominus eſt rerum quas habet, qui nulla cupiditate (o) irretitur. Nam qui terrenorum amore obſtringitur, non poſſidet, ſed poſſidetur. *Ex enar in Pſ. 48. ſer. 2. n. 2.*

CXCIX. *alias* CXCVIII.

De hæreditate (p) *æterna.*

Hereditas, in qua coheredes Chriſti ſumus, non minuitur multitudine filiorum, nec fit anguſtior numeroſitate coheredum: ſed tanta eſt multis, quanta paucis; tanta ſingulis, quanta omnibus. *Ex enar. in Pſ. 49. n. 2.*

CC. *alias* CXCIX.

(q) *De felicitate.*

Numquam debet ſecura eſſe felicitas; quia periculoſiora ſunt animo ſecunda, quam corpori adverſa: prius enim corrumpunt proſpera, ut inveniant adverſa (r) quod frangant. *Ex enar. in Pſ. 50. n. 4.*

CCI. *alias* CC.

De remediis pœnitentiæ.

Prima ſalus eſt, declinare (s) peccatum: ſecunda eſt, non deſperare de venia. Nam ipſe ſe in *V. ibid. n. 5. infra app. p. 243.*

(a) Mſ. Jol. *De vero & perfecto fine.* Alii omnes, *De Lege.* Plenior ſenſus evadet, ſi legatur, *De fine legis*, ex primis verbis ſententiæ.

(b) Vocem hanc *pœna* ſumimus ex Mſ. Jol. Alii habebant tantum, *De mala conſcientia.* Mſ. Jol. *De conſcientiæ pœna.*

(c) Mſ. Remig. *in qua Deus non habetur, conſolatio &c.*

(d) Ita Mſ. Jolien. & quidem melius & clarius, quam quod ceteri omnes *De ægro.* Colon. vet. ſolus habet, *De ægro interficiente medicum.*

(e) Sic legitur in Mſſ. Corb. & Jol. & Auguſtin. tom. 4. & in tom. 10. append. In Proſperianis codicibus, *Quid gravius peccato ægri, quam.*

(f) Mſ. Jol. *Qualiter verbum debeat audiri.*

(g) Mſ. Jol. *Verbi Dei . . . . animalium.* Mſ. Remig. ſcribit etiam, *animalium*, & poſtea, *quæ ab hoc.*

(h) Mſ. Jol. *munda dicuntur . . . quæ alvo cordis.* Colon. vet. edit. *& non pigeat cogitare de his.*

(i) Mſ. Jol. *De imperio animæ.* Alii, *De anima rationali.*

(k) Mſ. Jol. *ſubdiderit.*

(l) Mſ. Jol. *De miſericordia & veritate.* Forte plenius legeretur, *Unde homini miſericordia & veritas.*

(m) Ita Mſ. Jol. Alii. *De bonis Eccleſiæ filiis.*

(n) Mſ. Jol. *Qualiter poſſidenda ſit terrena ſubſtantia.*

(o) Mſ. Remig. *illuditur.*

(p) Mſ. Jol. *æterna.* Alii, *Chriſti.*

(q) Mſ. Jol. *De proſperitate & adverſitate terrena.*

(r) Colon. vet. edit. *quæ frangant.*

(s) Mſ. Remig. *declinare a peccato.*

ſe in æternum perimit, qui apud miſericordem judicem ad pœnitentiæ remedia non recurrit.

CCII. *alias* CCI.

(a) *De bonis occultis ſanctorum.*

V. enar. in Pſ. 31. n. 3. infra app. p. 243.

Boni latent, quia bonum ipſorum in occulto eſt: (b) nec viſibile enim eſt, nec corporale quod diligunt; & tam merita eorum ſunt (c) in abſcondito conſtituta, quam præmia.

CCIII. *alias* CCII.

(d) *De inimicis bonorum.*

Ex enar. in Pſ. 54. n. 4. & legitur in epiſt. 1. Caleſtini. I. papæ.

Nullus bonorum inimicum habet, niſi malum: (e) qui ideo eſſe permittitur, ut aut corrigatur, aut per ipſum bonus exerceatur. Orandum eſt ergo pro inimicis, ut aut obtineatur eorum converſio, aut in nobis divinæ bonitatis inveniatur imitatio.

CCIV. *alias* CCIII.

(f) *De vigore fidei Chriſtianæ.*

Ibid. n. 18.

Vigor fidei Chriſtianæ tribus temporibus (g) initiatur, veſpere, mane, & meridie. Veſpere enim Dominus in cruce, mane in reſurrectione, meridie in aſcenſione. Unum ad patientiam occiſi, aliud ad vitam reſuſcitati, tertium ad gloriam pertinet majeſtatis in Patris dextera conſedentis.

CCV. *alias* CCIV.

(h) *De purgandis electis.*

Ex enar. in Pſ. 55. n. 13.

Ad hoc (i) exagitantur homines tribulationibus, ut vaſa electionis evacuentur nequitia, & impleantur gratia.

CCVI. *alias* CCV.

(k) *De bonis quæ nemo amittit invitus.*

V. ibid. n. 19.

Poteſt homo invitus amittere temporalia bona; numquam vero, niſi volens, (l) perdit æterna.

CCVII. *alias* CCVI.

(m) *De fine fidelium.*

Finis fidelium Chriſtus eſt: ad quem cum pervenerit currentis intentio, non habet quod poſſit amplius invenire, ſed habet in quo debeat permanere. *V. enar. in Pſ. 56. n. 3. infra app. p. 244.*

CCVIII. *alias* CCVII.

De triſtitia.

Melior eſt triſtitia iniqua patientis, quam lætitia iniqua facientis. *Ex enar. in eumd. Pſ. 56. n. 14.*

CCIX. *alias* CCVIII.

(n) *De peccatis præteritis.*

Revocandus eſt animus (o) a recordandis cum quadam delectatione præteritis, ne ſubrepente concupiſcentia, redeamus corde in Ægyptum. *In Pſ. 57. n. 10.*

CCX. *alias* CCIX.

(p) *De veritate.*

Bonum eſt a veritate vinci. (q) Ad correptionem ſuperet veritas (r) volentem: nam & invitum ipſa ſuperabit. *Ibid. n. 20.*

CCXI. *alias* CCX.

(s) *De impunitate peccatorum.*

Peccata ſive parva, ſive magna, impunita eſſe non poſſunt: quia aut homine pœnitente, aut (t) Deo vindicante plectuntur. Ceſſat autem vindicta divina, ſi converſio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere; & eos, qui ſemetipſos judicant, non judicare. *V. enar. in Pſ. 58. ſer. 1. n. 13. infra app. p. 244.*

CCXII. *alias* CCXI.

(u) *De præventu miſericordiæ Dei.*

Nullus miſer de quantacumque miſeria liberatur, niſi qui Dei miſericordia prævenitur. *V. ſerm. 2. in eumd. Pſ. n. 11. infra app. p. 244. Eſt Arauſ. Conc. Canon. 14.*

CCXIII.

(a) Mſ. Jol. *De occulta vita ſanctorum.*
(b) Edit. Colon. vet. *nec viſibile eſt nec corporale eſt.*
(c) Mſ. Remig. *in abdito.*
(d) Mſ. Remig. *Qualiter amandi ſunt inimici.*
(e) Mſ. Jol. *quod ideo.*
(f) Mſ. Jol. *De reſurrectione.*
(g) Mſ. Jol. *incitatur.*
(h) Mſ. Jol. *De probatione juſtorum.*
(i) Edit. vet. Colon. *excoquuntur homines tribulationibus.*
(k) Mſ. Jol. *De libero arbitrio.*
(l) Mſ. Remig. *perdet.*
(m) Mſ. Remig. *De fine perfectorum.*
(n) Mſ. Jol. *Qua cautela ſint recogitanda peccata.*
(o) Col. vet. edit. *ad recordandum* (forte *a recordando*) *cum quadam delectatione de præteritis.*
(p) Mſ. Jol. *Amandum ut a veritate vincamur.*
(q) Mſ. Remig. *ad correctionem ſuperet te.*
(r) Edit. vet. Colon. *nolentem.* Mſ. Jol. *ſuperet veritas nolentem: nam & volentem & invitum ipſa ſuperabit.*
(s) Mſ. Jol. *Non poſſe impunita eſſe peccata.*
(t) Col. vet. editio addit hic, *in judicio.* Mſ. Jol. *Deo vindicante*: alii, *judicante*: priori favet locus Auguſt. citatus.
(u) Sic Mſ. Jol. cum alii habeant, *De miſero.*

CCXIII. *alias* CCXII.

(a) *De effectu ſupplicationis*.

V. enarr. in Pſ. 59. n. 7. infra app. p. 245. Fideliter ſupplicans Deo pro neceſſitatibus (b) hujus vitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit utile, magis novit medicus quam ægrotus. Si autem id poſtulat, quod Deus (c) & præcipit & promittit, fiet omnino quod poſcit; quia (d) accipit charitas, quod parat veritas.

CCXIV. *alias* CCXIII.

De provectu (e) *bonorum per tentationes*.

Ex enarr. in Pſ. 59. n. 2. 10. Provectus fidelium ſine tentatione non provenit; nec ſibi quiſquam innoteſcit, niſi probationis examine: nec coronabitur, (f) niſi qui vicerit; nec vincet, niſi qui certaverit. (g) Quis autem certat, niſi inimicum habens, & tentationi reſiſtens?

CCXV. *alias* CCXIV.

(h) *De prophetiis implendis*.

Ex enarr. in Pſ. 62. n. 1. Stultus eſt, qui non credit denuntiationibus Prophetarum in paucis quæ reſtant; cum videat tam multa completa, quæ tunc non erant, quando (i) prædicebantur implenda.

CCXVI. *alias* CCXV.

(k) *De idolis*.

Ibid. n. 4. Sic ſunt qui colunt idola, quomodo qui in ſomnis vident vana. Si autem evigilet anima ipſorum, intelligit a quo facta ſit, & (l) non colit quod ipſa fecit.

CCXVII. *alias* CCXVI.

(m) *De corporibus humanis*.

V. ibid. n. 6. infra app. p. 245. Omnia corporis noſtri, quæ (n) diſcerpta, vel putrefacta, vel etiam concremata, in quaſdam diſſolvuntur favillas, Deo perire non poſſunt. In illa enim elementa mundi eunt, unde ſumpta ſunt illa manu, quæ tenet omnia.

CCXVIII. *alias* CCXVII.

(o) *De ſiti bona*.

Qui Deo ſitiunt, tota ſua debent ſitire ſubſtantia, id eſt, & anima & carne: quia & animæ Deus dat panem ſuum, id eſt, verbum veritatis, (p) & carni neceſſaria Deus præbet: quia utraque (q) ipſe paſcit, qui utraque fecit. Ibid. n. 7.

CCXIX. *alias* CCXVIII.

(r) *De meditatione fidelium in otio & actione*.

Qui otioſus & quietus non cogitat Deum; quomodo inter actus multos, & laborioſa negotia de illo poterit cogitare? Meditetur ergo quæ Dei ſunt fidelis, (s) cum vacat: & bene operandi ſubſtantiam quærat, ne in actione deficiat. V. ibid. n. 15. infra app. p. 245.

CCXX. *alias* CCXIX.

(t) *De ſimulationis malo*.

Simulata innocentia, non eſt innocentia: ſimulata æquitas, non eſt æquitas: ſed duplicatur peccatum, in quo eſt & iniquitas, & ſimulatio. Ex enarr. in Pſ. 63. n. 11.

CCXXI. *alias* CCXX.

(u) *Pœna animæ juſtitiam deſerentis*.

Anima recedens a luce juſtitiæ, quanto magis quærit (x) quod inveniat contra juſtitiam, tanto plus repellitur a lumine veritatis, & in tenebroſa demergitur. Ibidem.

CCXXII. *alias* CCXXI.

De duabus civitatibus.

Duas in toto mundo civitates faciunt duo amores: Jeruſalem facit amor Dei: Babyloniam, amor ſæculi. Interroget ergo ſe quiſque quid amet, & inveniet unde ſit civis. Ex enarr in Pſ. 64. n. 2.

CCXXIII.

(*a*) Ita Mſ. Jolienſis. Alii omnes, *De remediis tribulationum*.

(*b*) Mſ. Remig. & Jol. *iſtius vitæ*.

(*c*) Mſ. Remig. *præcepit & promiſit*.

(*d*) Mſ. Jol. *accipiet charitas*.

(*e*) Mſ. Jol. *De provectu fidelium per tentationes*. Alii tantum, *De provectu bonorum*.

(*f*) Mſ. Jol. *ſine probationis examine*: & paulo poſt. Mſ. Jol. *niſi vicerit ..... niſi certaverit*.

(*g*) Editio vet. Colon. *Nec certabit, niſi inimicum habens*.

(*h*) Mſ. Jol. *De prænuntiationibus Prophetarum*.

(*i*) Mſ. Remigianus, *prædicabantur*.

(*k*) Mſ. Remig. *De cultu idolorum*.

(*l*) Mſſ. Remig. & Jol. *non colet*: & antea Jol. Mſ. *Si vigilet anima*.

(*m*) Mſ. Jol. *De reſurrectionis veritate*.

(*n*) Colon. vet. edit. *diſcreta*: & ſub finem ſententiæ, *quæ donat omnia*.

(*o*) Mſ. Jol. *Qualiter ſitiendum ſit Deo*.

(*p*) Mſ. Jol. *& carnis neceſſaria*.

(*q*) Plures ex editis & Mſ. Colon. *ipſe facit*. Emendamus ex Mſ. Remig. & Jol. & Edit. Colon. vet. Auguſtino dicente loco citato, *qui fecit ambas res, ipſe paſcit ambas res*.

(*r*) Hæc verba *in otio & actione* non inutiliter addit Colon. vet. editio. Mſ. Jol. *Quo ſtudio meditandum ſit de Deo*.

(*s*) Mſ. Jol. *dum vacat*.

(*t*) Mſ. Jol. *De ſimulationis malo*, Alii, *De ſimulata innocentia*.

(*u*) Ita habet. Mſ. Jol. Alii generalius, *De lumine*.

(*x*) Mſ. Jol. *quid inveniat*: & poſt pauca, Mſ. Remig. *& in tenebris*.

CCXXIII. *alias* CCXXII.

(a) *Quod præceptum Dei leve ſit amanti.*

Ex enarr. in Pſ. 67. n. 19. Matth. 11. 30. Rom. 5. 5. Omne præceptum Dei leve eſt amanti: nec ob aliud intelligitur dictum, *Onus meum leve eſt*, niſi quia dat Spiritum-ſanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut diligendo liberaliter faciamus, (b) quod qui timendo facit, ſerviliter facit: nec eſt amicus recti, quando mallet, ſi fieri poſſet, id quod rectum eſt non juberi.

CCXXIV. *alias* CCXXIII.

De charitate.

Ibid. n. 24. Rom. 13. 10. Plenitudo legis charitas eſt: quia per charitatem lex impletur, non per timorem. In tantum enim fiunt mandata juſtitiæ, in quantum adjuvat ſpiritus gratiæ.

CCXXV. *alias* CCXXIV.

De operibus bonis.

V. ibid. n. 41. & lib. de gratia Chriſti c. 26. infra app. p. 246. Non ſunt bona opera, niſi quæ per fidem & dilectionem fiunt: quia alterum ſine altero nullius virtutis fructum parit.

CCXXVI. *alias* CCXXV.

(c) *De lapſu Adam, & converſione fidelium.*

Ex enarr. in Pſ. 68. ſer. 1. n. 2. & ejuſd. Auguſt. Conc. Cant. 15. Pſ. 76. 11. Ab eo quod formavit Deus mutatus eſt Adam, ſed in pejus per iniquitatem ſuam: ab eo quod operata eſt iniquitas, mutantur fideles, ſed in melius, per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit prævaricatoris primi, hæc mutatio dexteræ eſt Excelſi.

CCXXVII. *alias* CCXXVI.

De temporalibus deliciis & pœnis.

Auguſt. in eod. ſerm. n. 1. In præſenti vita & deliciæ temporales dulces ſunt, & tribulationes temporales amaræ ſunt: ſed quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennarum? & quis non contemnat dulcedinem ſæculi, inhians bonis æternæ vitæ?

CCXXVIII. *alias* CCXXVII.

(d) *De Trinitate.*

In Trinitate divina tanta eſt ſubſtantiæ (e) unitas, ut æqualitatem teneat, pluralitatem non recipiat. *Ibid. n. 1.*

CCXXIX. *alias* CCXXVIII.

(f) *Nullam mali eſſe naturam.*

Omnia per Verbum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Cum (g) itaque univerſæ naturæ per Verbum Dei factæ ſunt, iniquitas per ipſum facta non eſt, quia iniquitas nulla ſubſtantia eſt: & peccatum non natura eſt, ſed vitium naturæ, id appetentis quod non eſt ordinis ſui. *Ibidem. Joan. 1. 3.*

CCXXX. *alias* CCXXIX.

(h) *Quid ſublatum ſit diabolo.*

Sublatum eſt diabolo iniquitate ſua vincto, non quod habebat proprium, ſed quod rapuerat alienum. Auferendo enim Chriſtus quæ de magna ejus domo perierant, (i) non furtum fecit, ſed furtum recepit. *Ibid. n. 9.*

CCXXXI. *alias* CCXXX.

De profunditate iniquitatis.

Tunc hominem concludit (k) profunditas iniquitatis, quando non ſolum immerſus peccatis jacet; ſed etiam volens ea defendere, perdit aditum confeſſionis. *Ex enarr. in eund. Pſ. 68. ſer. 2. n. 1.*

CCXXXII. *alias* CCXXXI.

(l) *Quod Deus miſericors ſit in tribulationibus.*

Cum Deus permittit, aut facit, ut aliqua tribulatione vexemur, etiam tunc miſericors eſt: quia excitans fidem, & differens opem, non auxilium negat, ſed (m) deſiderium movet. *Ibidem.*

(*a*) Sic Mſ. Jol. Alii, *De præcepto Dei*.

(*b*) Edit. Colon. vet. *quia quod quis timendo facit, ſerviliter facit: nec eſt animus rectus, quando mallet* &c.

(*c*) Mſ. Jol. *De mutatione Adam*. Melius forte. *De mutationibus oppoſitis*. Ad plenam ſententiæ ſubjectæ intelligentiam addimus, *& converſione fidelium*, auctoritate textus noſtri.

(*d*) Mſ. Jol. *de unitate Trinitatis*.

(*e*) Mſ. Remig. *ſubſtantia & unitas*.

(*f*) Mſ. Jol. *Nullam mali eſſe naturam*. Colon. vet. edit. *Quod mala ſint creata*. Non bene, ut videtur, niſi legas cum negante particula.

(*g*) Mſ. Remig. *Cum utique*. Mſ. Jol. poſt pauca a prima manu *factæ ſint*: & infra Colon. vet. edit. *id appetens*.

(*h*) Ita Mſ. Jol. Alii, *De iniquitate diaboli*.

(*i*) Colon. vet. edit. *victo*. Melius *vincto*. Alludit enim ad locum, Matth. 12. 29. *Nemo in domum fortis intrat, & vaſa ejus diripit, niſi prius alligaveris fortem*. Idem poſtea, *non quod non habuit proprium, ſed quod rapuerat alienum. Auferendo enim Chriſtus de magna domo ejus quæ perierant; non furtum fecit*. Aliorum lectioni favet quod ait Auguſt. loco citato in margine, *reſpondet tibi*, (Dominus) *vaſa iſta de magna domo mea perierant; non furtum feci, ſed furtum recepi*.

(*k*) Colon. vet. edit. *profunditatis iniquitas*: & eadem circa finem, *perdit confeſſionem, & aditum confeſſionis*. Hæc, *confeſſionem*, & in nullo alio codice habentur.

(*l*) Ita Mſ. Jol. In aliis, *De auxilio Dei*.

(*m*) Mſ. Jol. *deſideria movet*.

CCXXXIII. *alias* CCXXXII.

(a) *De divitibus Chriſtianis.*

[Ibid. n. 14.] Divites Chriſtiani, ſi veri Chriſtiani ſunt, prorſus pauperes ſunt; & in comparatione cæleſtium bonorum quæ ſperant, omne aurum ſuum arenam deputant: quia ibi quiſque habet divitias ſuas, ubi delectationem.

CCXXXIV. *alias* CCXXXIII.

De fide Abrahæ.

[V. ibid. n. 21. infra app. p. 246.] Fides Abrahæ, ſemen eſt Abrahæ. Proinde qui pertinent ad credulitatis ſimilitudinem, ipſi pertinent ad hæredum promiſſionem.

CCXXXV. *alias* CCXXXIV.

(b) *De perſeverantia in bono.*

[Ex enar. in Pſ. 69. n. 8.] Nemo fidelium, quamvis multum profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim dixerit, remanſit, & hæſit in via ante finem, qui non (c) perſeverabit uſque in finem.

CCXXXVI. *alias* CCXXXV.

(d) *Quod omnis locus in Deo ſit.*

[Ex enar. in Pſ. 70. ſer. 1. n. 5.] Nullus (e) in Deo locus eſt, nec eſt quo fugiatur ab ipſo, niſi ad ipſum. Qui vult evadere offenſum, confugiat ad placatum.

CCXXXVII. *alias* CCXXXVI.

(f) *De duabus vitis.*

[In eundem Pſ. ſerm. 2. n. 1.] Duæ vitæ ſunt, una eſt corporis, altera animæ. Sicut vita corporis anima; ſic vita animæ Deus: & quomodo ſi anima deſerat, moritur corpus; ſic anima moritur, (g) ſi deſerat Deus.

CCXXXVIII. *alias* CCXXXVII.

(h) *A quo bene ſit homini.*

[Ibid. n. 6.] A quo habet homo ut ſit, (i) apud illum habet ut ei bene ſit.

CCXXXIX. *alias* CCXXXVIII.

De obedientia.

Perfecte Deus evidenterque monſtravit, quantum ſit bonum obedientia, cum hominem in paradiſo poſitum (k) ab ea re prohibuit, quæ non erat mala. Sola (l) ibi obedientia potuit tenere palmam, ſola inobedientia (m) incidit in pœnam. [Ibid. n. 7.]

CCXL. *alias* CCXXXIX.

(n) *De eruditione bonorum per malos.*

Interdum Deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiam damnandorum, exercet diſciplinam liberandorum. [Ex enar. in Pſ. 71. n. 2.]

CCXLI. *alias* CCXL.

De confeſſione.

Apud miſericordiam Dei plurimum valet confeſſio pœnitentis, quem facit peccator confitendo propitium, quem negando non facit neſcium. [Ex enarr. in Pſ. 74. n. 1.]

CCXLII. *alias* CCXLI.

(o) *Quod non ſit gloriandum de ſcientia.*

Humilium virtus eſt, de ſcientia non gloriari: quia communis eſt omnibus, ſicut (q) uſus lucis, ita participatio veritatis. [V. enar. in Pſ. 75. n. 17. infra app. p. 247.]

CCXLIII. *alias* CCXLII.

Qualiter regantur corpora.

(q) Non caret regia poteſtate, qui corpori ſuo noverit rationabiliter imperare. Vere dominator eſt terræ, qui carnem ſuam regit legibus diſciplinæ. [V. ibid. n. 18. infra app. p. 247.]

CCXLIV. *alias* CCXLIII.

(r) *De timente pœnam, & amante juſtitiam.*

Quantum ad opera attinet quæ forinſecus aguntur, & qui timet pœnam & qui amat juſtitiam, [Ex enar. in Pſ. 72. n. 11.]

(a) Mſ. Jol. recte addidit vocem iſtam, *divitibus*.
(b) Mſ. Jol. *De profectu fidelium*.
(c) Mſ. Jol. & Colon. vet. edit. *perſeveraverit*.
(d) Ita Mſ. Jol. Alii omnes generatim, *De Deo*.
(e) Suſpicamur legendum, *Omnis in Deo locus eſt*, aut *Nullus ſine Deo locus eſt*: tum ex titulo Mſ. Jol. tum ex ipſo Auguſtini textu: *Ego ſi mihi alium locum elegero, ſalvus eſſe non potero. Elige certe homo, ſi inveneris, munitiorem. Non eſt ergo quo fugiatur ab illo, niſi ad illum. Si vis evadere iratum, fuge ad placatum.*
(f) Mſ. Jol. *Quod duæ vitæ ſint.*
(g) Mſ. Colon. vet. edit. *ſi deſerat Chriſtus.*
(h) Sic Mſ. Jol. Alii, *De homine.*
(i) Mſ. Jol. *ab illo habet*. In Auguſtino, *apud illum*, ut in aliis codicibus.
(k) Mſ. Remig. & Jol. *ab arbore prohibuit.*
(l) Mſ. Remig. *ſola ſibi obedientia.*
(m) Mſ. Remig. & Colon. vet. edit. cum recentioribus nonnullis, *incidit in pœnam*. Mſſ. Jol. & Colb. cum edit. Lugd. Lovan. Duac. & Colon. & Append. Aug. *incidit pœnam*. Aug. in Pſal. *invenit pœnam.*
(n) Ita Mſ. Jol. Alii, *Quomodo erudiantur boni.*
(o) Mſ. Jol. addit, *Quod non ſit gloriandum.*
(p) Mſſ. Remig. & Jol. auctoritate addimus vocem, *uſus*.
(q) Mſ. Jol. *Non curet regiam poteſtatem*. Nec male, ſi inſpiciantur verba hæc Auguſtini, loco citato. *Noli aviditate imperandi ponere tibi ante oculos provincias latiſſimas, qua tua regna diffundas, terram quam portas rege*, unde idem Mſ. pro titulo præfigit huic ſententiæ, *Qualiter non curemus regiam poteſtatem*, & in textu, *novit* pro *noverit*.
(r) Alii codices, *de pœna & juſtitia*. Reliqua supplet Mſ. Jol.

ſtitiam, non facit contra mandatum; & ideo pares quidem ſunt manu, ſed diſpares corde; ſimiles actione, diſſimiles voluntate.

CCXLV. *alias* CCXLIV.

(a) *Quid colatur.*

Ibid. n. 10. Hoc ab homine colitur, quod diligit. Unde quia Deus omnibus rebus major & melior invenitur, plus omnibus diligendus eſt, ut colatur.

CCXLVI. *alias* CCXLV.

(b) *De corde recto.*

Ibid. n. 11. Rectum cor cum Deo eſt, quando propter Deum quæritur Deus.

CCXLVII. *alias* CCXLVI.

(c) *De benevolentia juſti erga impios.*

Ex enarr. in Pſ. 58. n. 14. De benevolentia eſt, non de malitia, cum lætatur juſtus in impios proceſſiſſe vindictam: quia non peccatoris exitium placet, quem voluit corrigi; ſed juſtitia Dei, qua ſcit multos poſſe converti.

CCXLVIII. *alias* CCXLVII.

(d) *De ſimulatione pacis cum inimico.*

Ibidem. Non vincit in bono malum, qui in ſuperficie bonus eſt, & in alto malus, opere parcens, corde ſæviens, manu mitis, voluntate crudelis.

CCXLIX. *alias* CCXLVIII.

(e) *De amore & timore.*

Ex enarr. in Pſ. 79. n. 13. Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei: ad omne peccatum amor ducit, & timor mundi. Ut ergo apprehendatur bonum, & declinetur malum; diſcernendum eſt, quid & diligi debeat, & timeri.

CCL. *alias* CCXLIX.

(f) *Quem non frangat infelicitas.*

Ex enarr. in Pſ. 85. n. 1. Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit.

CCLI. *alias* CCL.

(g) *Qualiter dives pauper eſt Dei.*

Ex enarr. in Pſ. 85. n. 3. Dives qui talis eſt, ut contemnat in ſe quidquid (h) illud eſt unde inflari ſuperbia ſolet, pauper eſt Dei.

CCLII. *alias* CCLI.

(i) *De gradibus pietatis.*

Ibid. n. 6. Aſcenſionum ad Deum gradus ſunt, pietatis affectus. Iter tuum voluntas tua eſt; amando accedis, (k) negligendo recedis: conſtitutus in terra Deo jungeris, (l) ſi quæ Deo cara ſunt diligis.

CCLIII. *alias* CCLII.

De petitionibus contrariis Deo.

V. ibid. n. 8. & 9 inf. app. p. 247. Deus cum aliquid (m) male poſcitur, dando iraſcitur, non dando miſeretur.

CCLIV. *alias* CCLIII.

De mendacio.

Ex libro contra mendacium c. 4. Incredibile eſt, non mentiri hominem ne capiatur, qui mentitur ut capiat.

CCLV. *alias* CCLIV.

Item de mendacio.

Item c. 10. Quamvis omnis qui mentitur, velit celare quod verum eſt, non tamen omnes qui vult celare verum, mentitur. Plerumque enim (n) vera non fallendo occulimus, ſed tacendo. Neque enim mentitus eſt Dominus, ubi ait, (o) *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo.* *Joan. 16. 12.*

CCLVI. *alias* CCLV.

(p) *De primo & ſecundo homine.*

Ex Aug. epiſt. ad Dardanum c. 9. n. 30. In primo homine patuit, (q) quid hominis arbitrium valeret ad mortem: in ſecundo autem, quid Dei adjutorium valeret ad vitam. Primus enim homo, non niſi homo: ſecundus

V 2 vero

(a) Mſ. Jol. *Hoc colit homo quod diligit*. Forte melius in aliis legeris, *Quomodo Deus diligatur*; non, *Quid diligatur*.

(b) Addimus vocem hanc, *recto*. Mſ. Jol. *De quærendo Deo*.

(c) Hæc addenda credidimus ad pleniorem ſenſum. Mſ. Jol. *De benevolentia juſti, & vindicta impiorum*. Melius utroque forte, *Quomodo lætetur juſtus de vindicta impiorum*. In fine ſententiæ Mſ. Jol. *multos converti* abſque voce hac *poſſe*.

(d) Mſ. Jol. *De vincendo in bono malum*. Alii, *De ſimulatione*, ſcilicet, *dilectionis inimici*, aut, *pacis cum inimico*.

(e) Colon. vet. edit. *De opere amoris & timoris*.

(f) Sic Mſ. Jol. Ceteri, *De felicitate*.

(g) Ita Mſ. Jol. Alii, *De divite paupere*.

(h) Mſ. Remig. *quidquid eſt*. Ita Auguſt. in Pſ. citatum.

(i) Mſ. Jol. *De gradibus aſcenſionum ad Deum*. Colon. vet. edit. *De aſcenſu ad Deum*.

(k) Mſ. Jol. *contemnendo recedis*.

(l) Idem ſub finem, *ſi quæ Deo*: alii, *quia quæ Deo*.

(m) Mſ. Jol. *Quando aliquid mali, poſcitur Deus*. Et in textu ſententiæ, *aliquid mali*, ubi alii codices habent, *aliquid male*.

(n) Mſ. Jol. & Edit. Colon. vet. *vera*; ut apud Aug. Alii codices, *verum*. Col. vet. edit. *occultamus*.

(o) Ita poſt Auguſt. in hoc libro Mſſ. Remig. & Jol. Alii codices noſtri, *cum ait*.

(p) Ita Mſ. Jol. Alii vero, *De libero arbitrio*.

(q) Colon. vet. edit. *quod*, hic & paulo poſt.

vero homo, Deus & homo. Peccatum ergo factum eſt, relicto Deo, juſtitia non fit ſine Deo.

CCLVII. *alias* CCLVI.

(a) *De legis littera.*

Ex lib. de ſpiritu & littera c. 5.

Legis littera quæ docet non eſſe peccandum, ſi Spiritus vivificator deſit, occidit. (b) Scire enim peccatum potius facit quam cavere; & ideo magis augeri, quam minui: quia malæ concupiſcentiæ etiam prævaricatio legis accedit.

CCLVIII. *alias* CCLVII.

De mandato Dei, & timore.

Ibid. c. 31.

Mandatum Dei ſi timore fit pœnæ, non amore juſtitiæ, ſerviliter fit, non liberaliter; & ideo nec fit. Non enim bonus fructus eſt, qui non (c) de charitatis radice procedit.

CCLIX. *alias* CCLVIII.

(d) *Quod lex Dei ſecundum naturam ſit.*

V. ibid. c. 30. infra app. p. 240. Rom. 2. 14.

Lex Dei ſecundum naturam eſt, & cum homines quæ legis ſunt (e) faciunt, naturaliter faciunt, ſuperato vitio, quod nec præſidium legis abſtulerat. Cum itaque per gratiam lex Dei in cordibus (f) ſcribitur, quæ legis ſunt naturaliter fiunt, non quia per naturam (g) præventa ſit gratia, ſed quia per gratiam reparata natura.

CCLX. *alias* CCLIX.

(h) *De gloria non habenda, niſi in Deo.*

Ex eod. lib. c. 29. & eſt canon. 16. concil. 2. Arauſ.

1. Cor. 4. 7. Gal. 2. 21. Pſ. 67. 19.

Nemo (i) ex eo quod videtur habere, glorietur, tamquam non acceperit; aut ideo ſe putet accepiſſe, quia littera extrinſecus vel ut legeretur apparuit, vel ut audiretur inſonuit. Nam *ſi per legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.* Porro autem ſi non gratis mortuus eſt; *Aſcendens in altum (k) captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Inde habet, quicumque habet. Quiſquis autem inde habere ſe negat, aut non habet, aut id quod habet auferetur ab eo.

CCLXI. *alias* CCLX.

(l) *Quid per inobedientiam perdidit homo.*

Homo factus erat immortalis, (m) Deus eſſe voluit: non perdidit quod homo erat, ſed perdidit quod immortalis erat; & (n) de inobedientiæ ſuperbia contracta eſt pœna naturæ.

CCLXII. *alias* CCLXI.

De laude (o) & præmio fidei.

Laus fidei eſt, non viſa credere: præmium erit, creditorum adeptione gaudere.

CCLXIII. *alias* CCLXII.

(p) *Cur Sapientia Dei per carnem ad homines venerit.*

Vide ſer. 2. in Pſal. 33. n. 6. infra app. p. 242.

Sicut lac non tranſit niſi per carnem, ut parvulum paſcat qui panem edere non poteſt: ſic niſi Sapientia Dei, quæ panis eſt Angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad Verbi contemplandam divinitatem poſſet accedere. Quia ergo lux a tenebris non poterat comprehendi, ipſa lux mortalitatem ſubiit tenebrarum, & per ſimilitudinem carnis peccati, participationem dedit luminis veri.

CCLXIV. *alias* CCLXIII.

(q) *De bona fama.*

Ex lib. 2. de doctrina Chriſt. c. 32.

Odor bonus fama bona eſt, (r) quam quiſquis bonæ vitæ operibus habuerit, dum Chriſti veſtigia ſequitur, pedes quodammodo ejus pretioſi unguenti odore perfundit.

CCLXV. *alias* CCLXIV.

(s) *Quid recte diligatur.*

Ibid. c. 38.

Non eſt in carendo difficultas, niſi cum eſt in habendo cupiditas: & ideo id ſolum recte diligitur, quod numquam bene amittitur.

CCLXVI.

(a) Sic Mſ. Jol. Alii, *De lege & peccato.*

(b) Mſ. Jol. *Sciri enim . . . . quam caveri*: ut in libro Auguſt. unde ſumpta eſt ſententia.

(c) Colon. vet. edit. *de charitate procedit.* Mſ. Remig. *de charitate radice procedit.*

(d) Sic Mſ. Jol. Alii libri, *De lege.* Colon. vet. *De lege in natura.*

(e) Mſſ. Remig. & Jol. aliter habent locum iſtum: ſcilicet poſt, *naturaliter faciunt: ſuperato vitio quod naturæ præſidium legis abſtulerat.* Auguſtini verba ſunt, loco citato in margine. *Proinde naturaliter homines quæ legis ſunt faciunt: qui enim hoc non faciunt, vitio ſuo non faciunt. Quo vitio lex Dei eſt deleta de cordibus: ac per hoc vitio ſanato, cum illic ſcribitur, fiunt quæ legis ſunt naturaliter.*

(f) Mſ. Jol. *inſcribitur.*

(g) Apud Auguſt. *negata ſit gratia.*

(h) Mſ. Jol. *Quod non gloriemur de habitis, tamquam non acceptis.*

(i) Mſ. Jol. *in eo quod.*

(k) Mſ. Remig. *captivavit*, & infra, *Nam aut non vere habet.*

(l) Sic Mſ. Jol. Alii, *De homine & ſuperbia*: alii, *De hominis ſuperbia.* Colon. vet. edit. *De ſuperbia inobedientiæ.*

(m) Mſ. Remig. *Sed quia mortalis*, (forte *immortalis*) *eſſe voluit.*

(n) Mſ. Jol. *& inobedientia ſuperbiæ.*

(o) Mſ. Jol. ſupplet, *& præmio.*

(p) Mſ. Jol. addit vocem, *Dei*, ad titulum, *De Sapientia*, aliorum codicum. Colon. vet. edit. *De ſapientia in contemplando.* Forte plenius diceretur, *Quare ſapientia Dei ad homines venerit per carnem.* Aut, *Cur Sapientia Dei incarnata ſit.*

(q) Mſ. Jol. *De odore bonæ famæ.*

(r) Sic Mſſ. Remig. & Jol. conformiter textui Auguſtini loco citato in margine. Alii codices, *quam quiſque . . . . habuit: dum Chriſti* &c.

(s) Ita Mſ. Jol. Alii codices, *De cupiditate.*

CCLXVI. *alias* CCLXV.

(a) *De inſipienti eloquentia.*

Ex lib. 4. de doctrina Chriſt. c. 5. Qui affluit (b) inſipienti eloquentia, tanto magis cavendus eſt, quanto magis ab eo, in his quæ audire inutile eſt, delectatur auditor, & eum quem ornate dicere audit, etiam vere dicere exiſtimat.

CCLXVII. *alias* CCLXVI.

(c) *De indole bonorum ingeniorum.*

Ibid. c. 11. Bonorum ingeniorum clara eſt indoles, in verbis differentium verum amare, non verba. Quid enim prodeſt clavis aurea, ſi aperire quod volumus non poteſt? aut quid obeſt lignea, (d) ſi hoc poteſt? quando nihil quærimus, niſi patere quod clauſum eſt.

CCLXVIII. *alias* CCLXVII.

(e) *De diligendo & non diligendo peccatore.*

Ex lib. 1. de doctrina Chriſt. c. 27. Omnis peccator, in quantum peccator eſt, non eſt diligendus; & omnis homo, in quantum homo eſt, diligendus eſt propter Deum, Deus vero propter ſeipſum: a quo habent omnes qui eum diligunt, & quod ſunt, & quod eum diligunt.

CCLXIX. *alias* CCLXVIII.

(f) *Quod prima ad Deum via ſit Chriſtus.*

Ibid. c. 34. Dominus ait, *Ego ſum via, veritas & vita.* Hoc eſt, per me venitur, ad me pervenitur, in me manetur. Cum enim ad ipſum pervenitur, etiam ad Patrem pervenitur: quia per æqualem ille, cui æqualis eſt, cognoſcitur; vinciente atque (g) adglutinante nos Spiritu-ſancto, ut in ſummo atque incommutabili bono ſine fine maneamus.

CCLXX. *alias* CCLXIX.

(h) *Quod melior ſit qui fallitur, quam qui mentitur.*

Multos invenimus qui fallere velint, qui autem falli, neminem. Cum vero hoc alius ſciens faciat, alius neſciens patiatur; ſatis apparet, in una eademque re, illum qui fallitur, eo qui mentitur eſſe meliorem; quando quidem pati melius eſt iniquitatem, quam facere. *Ibid. c. 36.*

CCLXXI. *alias* CCLXX.

(i) *De dilectione bonorum æternorum, aut temporalium.*

Inter temporalia atque æterna hoc intereſt, quod temporale (k) aliquid plus diligitur ante quam habeatur, viloſcit autem cum advenerit; non enim ſatiat animam, niſi incorruptibilis gaudii vera & certa æternitas: æternum vero ardentius diligitur adeptum, quam deſideratum. Nemo enim plus de illo æſtimat quam (l) ſe habet, ut fiat vilius, quia ſperatum eſt amplius: ſed tanta eſt ibi excellentia, ut multo plus (m) adeptura ſit charitas, quam vel fides credidit, vel ſpes deſideravit. *Ibid. c. 38.*

CCLXXII. *alias* CCLXXI.

De fame & (n) faſtidio ſpiritali.

Qui in ſcripturis ſanctis non inveniunt (o) veritatem quam quærunt, fame laborant: qui autem non quærunt quod in promptu habent, faſtidii languore marceſcunt; & par utrorumque periculum eſt, dum ſapientiæ cibum & illis obcæcatio, & his inedia ſubtrahit. *Ex lib. 2. de doctrina Chriſt. c. 6.*

CCLXXIII. *alias* CCLXXII.

De laboribus (p) piorum.

Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis, (q) ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Sæviat & fremat mundus, increpet linguis, coruſcet armis: quidquid fecerit, (r) quan- *Ex Aug. ſerm. 279. de Paulo apoſt. n. 4.*

(a) Alii, præter Mſ. Jol. *De eloquentia inſipientis.*
(b) Mſ. Remig. *inſipientiæ eloquentia.*
(c) Mſ. Jol. *De indole ingeniorum.* Alii *De ingenio*: addimus priori, *bonorum*, ex textu ſententiæ.
(d) Mſ. Remig. *ſi aperire poteſt.*
(e) Sic Mſ. Jol. Reliqui, *De homine peccatore.*
(f) Mſ. Jol. *Ego ſum via, veritas, & vita.* Alii, *De incommutabili bono*, Titulum a nobis ſubſtitutum ex libro Auguſtini citato, ut pleniorem hauſimus.
(g) Ita Mſ. Jol. & liber Auguſt. citatus in margine. Cæteri, *glutinante.*
(h) Sic Mſ. Jol. Alii, *De mendacio & fallacia.*
(i) Mſ. Jol. *Quid diſtet inter temporalia & æterna.* Colon. vet. edit. *De diligendis æternis bonis & temporalibus.*
(k) Mſ. Jol. addit, *aliquid*, quod legitur in Auguſtino: alii non addunt. Idem poſtea, *habeatur .... animam*, pro eo quod in ceteris, *habetur, & animum.*
(l) Mſ. Jol. *ſe habet*, ut in Auguſt. loco citato in margine. Codices alii, *de ſe habet.*
(m) Mſſ. Remig. & Jol. *adepta ſit.* Jol. vero poſtea, *credit .... deſiderat.*
(n) Alias editi habebant, *& inedia.* Melius *faſtidio*; quod diſtinguitur contra famem in textu ſententiæ. Mſ. Jol. *De quærentibus & non quærentibus veritatem in Scripturis.* Colon. vet. edit. *De fame & inedia ſpiritali in Scripturis.*
(o) Mſ. Remig. *charitatem quam quærunt.*
(p) Antea editi, *peccatorum.* In margine notarunt, *piorum* Duac. Colon. & his poſteriores. Melius poſtremum hoc legi ſuadet textus ſententiæ. Mſ. Jol. pro titulo habet priora verba, *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis* &c.
(q) Mſſ. Remig. & Jol. *ad futuram* ut in Auguſtino: alii, *ſuperventuram.*
(r) Sic Mſ. Jol. Colon. vet. edit. *quantulum erit ad illud*: ceteri, *quantillum erit ad illud quod.* Aug. *quid faciet ad id quod accepturi ſumus.* Quibus propius accedere viſa eſt lectio Mſ. Jol.

quantum illud erit ad id quod accepturi ſumus? Appendo quod patior contra id quod ſpero: hoc quidem ſentio, illud ſpero: & tamen incomparabiliter majus eſt quod ſperatur, quam quod (a) infertur. Quidquid eſt quod contra Chriſti nomen ſævit, ſi poteſt (b) vinci, tolerabile eſt; ſi non poteſt, proficit præmio citius conſequendo, (c) & finis temporalis mali tranſit in perceptionem æterni boni.

CCLXXIV. *alias* CCLXXIII.

De charitate.

Joan. 13. 34.

Cum in duobus præceptis charitatis tota lex pendeat & Prophetæ; quanto (d) magis eſt Evangelium, quo lex non ſolvitur, ſed adimpletur, & de quo Dominus dicit, *Mandatum novum do vobis*, (e) *ut vos invicem diligatis*? Charitas enim innovat homines: & ſicut malignitas veteres, ita dilectio novos facit.

CCLXXV. *alias* CCLXXIV.

(f) *De flagellis Dei.*

Prov. 3. 12.
Prov. 20. 9.

Quando corripit Deus genus humanum, & flagellis piæ caſtigationis exagitat, exercet ante judicium diſciplinam, & plerumque (g) diligit quem flagellat, nolens invenire quem damnet. Flagellat autem ſimul & juſtos & injuſtos, quia nemo eſt qui poſſit gloriari caſtum ſe habere cor, aut mundum ſe eſſe a peccato. Ita (h) de gratia miſericordiæ ejus veniunt etiam coronæ juſtorum.

CCLXXVI. *alias* CCLXXV.

(i) *De paſſionibus fidelium.*

Labor piorum exercitatio eſt, non damnatio. Nec enim conturbari debemus, cum aliquis ſanctus gravia & indigna perpetitur, ſi obliti non ſumus, quæ pertulerit Juſtus juſtorum, Sanctuſque ſanctorum; cujus paſſio omnes ſuperat paſſiones: quia cum auctore univerſitatis nulla cujuſquam eſt comparatio creaturæ.

CCLXXVII. *alias* CCLXXVI.

(k) *De originali peccato.*

Ex lib. 1. operis imperf. n. 3.

Miſeria generis humani, cujus nullum hominum ab exortu uſque ad obitum videmus alienum, non pertineret ad juſtum (l) Omnipotentis judicium, ſi non eſſet originale peccatum.

CCLXXVIII. *alias* CCLXXVII.

(m) *De providentia Dei operantis.*

Ex lib. 4. de Gen. ad lit. cap. 12.

Creatoris (n) omnitenentis omnipotentia, cauſa eſt ſubſiſtendi omni creaturæ: quæ virtus, ſi ab eis quæ condidit regendis aliquando ceſſaret, ſimul omnium rerum ſpecies & natura concideret. Proinde quod Dominus ait, *Pater meus uſque nunc operatur*, continuationem quamdam operis ejus, (o) qua ſimul omnia continet atque adminiſtrat, oſtendit. In quo opere etiam ſapientia ejus perſeverat, de qua dicitur, *Pertingit a fine uſque in finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter.* (p) Idem etiam Apoſtolus ſentit, cum Athenienſibus (q) Deum prædicans ait, *In quo vivimus, & movemur, & ſumus.* Qui ſi opus ſuum rebus creatis ſubtraheret; nec vivere, nec moveri, nec eſſe poſſemus. Et ideo ſic Deus intelligendus eſt requieviſſe ab omnibus operibus ſuis, (r) ut jam nullam naturam conderet, non ut conditas continere, & gubernare ceſſaret.

CCLXXIX. *alias* CCLXXVIII.

(s) *De obſervatione ſabbati.*

Ibid. c. 13.

Obſervatione ſabbati, quæ vacatione unius diei figurabatur, ablata, perpetuum ſabbatum obſervat, qui ſpe futuræ quietis ſanctis eſt operibus intentus; nec (t) in ipſis bonis actibus ſuis quaſi de propriis, (u) & de his quæ non acceperit, gloriatur; illum in ſe operari cognoſcens, qui ſimul operatur & quietus eſt.

CCLXXX.

(*a*) Colon. vet. edit. *quod auferatur*.
(*b*) Mſ. Jol. *vivi*. Quod verbum eſt in Auguſtino: etſi quidam codices etiam ibi habeant, *vinci*.
(*c*) Colon. vet. edit. *& fidelis*, *fine temporalis mali*, *tranſit*.
(*d*) Edit. Duac. & ſeq. in margine ſcriptum habent, *majus eſt*, & poſt pauca. Mſ. Jol. *ſed impletur*.
(*e*) Colon. vet. edit. *ut diligatis invicem*.
(*f*) Hactenus editi, *De flagello* Mſ. Jol. *De flagellis Dei*, priori Colon. vet. addidit etiam vocem *Dei*.
(*g*) Mſ. Remig. *eligit*. Mſ. Jol. *non eligit*. Idemque in ora libri ſcriptum legere eſt in Lugd. & omnibus poſterius excuſis, etiam in append. tom. 10. Auguſt.
(*h*) Mſſ. Remig. & Jol. *de gratia ejus*: omiſſa voce hac, *miſericordiæ*.
(*i*) Mſ. Jol. *De labore piorum*.
(*k*) Mſ. Jol. *De miſeria generis humani*.
(*l*) Mſ. Remig. *ad juſtum Dei omnipotentis*.
(*m*) Mſ. Remig. *De omnipotentia Creatoris*.
(*n*) Pro hac voce, *omnitenentis*, *hanc omnipotentis*, in margine notant Edit. Duac. & Colon. cum recentioribus, at utramque uſurpaverat Auguſt. loco illo. *Creatoris namque potentia & omnipotentis atque omnitenentis virtus*.
(*o*) Mſ. Jol. *quo ſimul . . . . uſque ad finem*.
(*p*) Mſ. Remig. & Jol. *Idque etiam*. Auguſt. *Et illud*.
(*q*) Mſ. Jol. addit, *Deum*, quæ vox habetur etiam in libro Auguſt.
(*r*) Mſ. Jol. *nullam naturam conderet*. Sic in Auguſtini opere legitur, *novam naturam ulterius nullam conderet*. Alii codices noſtri, *ut jam nullam novam conderet creaturam*.
(*s*) Ita Mſ. Jol. Alii libri, *De vero ſabbato*.
(*t*) Mſ. Jol. addit præpoſit. *in*, cum Auguſtini libro.
(*u*) Mſ. Remig. *& eis quæ*.

CCLXXX. *alias* CCLXXIX.

De requie Dei.

Ibid. c. 16. Requies Dei recte intelligentibus ea eſt, (a) qua nullius indiget bono. Et ideo (b) certa etiam requies nobis in illo eſt, quia (c) nos beatificamur bono quod ipſe eſt, non ipſe bono quod nos ſumus. Nam & nos aliquid bonum ab ipſo ſumus, qui fecit omnia bona valde, in quibus fecit & nos. Porro alia res bona præter ipſum nulla eſt, quam ipſe non fecit: ac per hoc (d) nullo bono alieno eget, qui bono quod fecit non eget.

CCLXXXI. *alias* CCLXXX.

(e) *De initio temporum.*

Ex lib. 5. de Gen. ad litt. c. 5. (f) Factæ creaturæ motibus cœperunt currere tempora. Unde ante creaturam fruſtra tempora requiruntur, quaſi poſſint inveniri ante tempora tempora. Motus enim ſi nullus eſſet vel ſpiritalis vel corporalis creaturæ, quo per præſens præteritis futura ſuccederent, (g) tempus nullum omnino eſſet. Moveri autem creatura non utique poſſet, ſi non eſſet. Potius ergo tempus a creatura, quam creatura cœpit a tempore. Utrumque autem ex Deo. *Ex ipſo,*
Rom. 11. 36. *enim, & in ipſo ſunt omnia.*

CCLXXXII. *alias* CCLXXXI.

(h) *Quod abjectiſſima etiam divina providentia regit.*

Ibid. c. 21. & 22. Matth. 10. 29. Matth. 6. 30. Cum Salvator dicit, unum paſſerem non cadere in terram ſine voluntate Dei, & quod fœnum agri, (i) poſt paululum mittendum in clibanum, ipſe tamen formet, ac veſtiat; (k) nonne confirmat, non ſolum (l) totam iſtam mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputatam; verum etiam viliſſimas ejus abjectiſſimaſque particulas divina providentia regi; ne fortuitis perturbari motibus ea, quorum cauſſas comprehendere non poſſumus, æſtimemus?

CCLXXXIII. *alias* CCLXXXII.

(m) *Animam rationalem in ſpiritalia erigi debere.*

Anima rationalis in ea debet erigi, quæ (n) in ſpiritalium natura maxime excellunt: ut quæ ſurſum ſunt (o) ſapiat, non quæ ſuper terram. *Ex lib. 6. de Gen. ad litt. c. 22.*

CCLXXXIV. *alias* CCLXXXIII.

(p) *Quod in miraculis nihil fiat contra naturam.*

Naturarum conditor Deus nihil in miraculis contra naturam facit, nec quod novum eſt (q) conſuetudini, repugnans eſt rationi. Nobis ergo videntur (r) contra naturam inſolita, quibus aliter naturæ curſus innotuit; non autem Deo, cui (s) hoc eſt natura quod fecerit. *Ibid. c. 13.*

CCLXXXV. *alias* CCLXXXIV.

De incommutabili ratione operum Dei.

(t) Omne corpus in omne corpus poſſe mutari credibile eſt: quodlibet autem corpus in animam rationalem poſſe converti, credere abſurdum eſt. Quoniam Deus ſic eſt omnipotens, ut numquam ſuæ rationis inſtituta convellat. *Ex lib. 7. de Geneſi ad lit. c. 12. & 20.*

CCLXXXVI. *alias omittebatur.*

(u) *Quod naturale ſit nobis velle vivere, non autem male vivere.*

Naturale nobis eſt velle vivere, male autem vivere, jam non eſt naturæ, ſed perverſæ voluntatis, quam juſte pœna conſequitur. *Ex lib. 7. de Gen. ad litt. in c. 27.*

(a) Emendamus ex Mſ. Jol. qui concinit loco Auguſtini citato. Alii codices noſtri, *quæ*.
(b) Mſ. Jol. addit *etiam*, item Mſ. Remig. qui ita habet, *& ideo certa etiam bonis illo eſt quia nos beatificamur*. Colon. vet. *in Deo eſt*, ubi alii, *in illo eſt*.
(c) Mſ. Remig. & Jol. cum Auguſt. addunt, *nos*. Idem Jol. & Aug. poſtea, *non ipſe bono*, quo loco alii codices noſtri, *non ipſe eo*.
(d) Mſ. Jol. *nullo alieno*.
(e) Mſ. Jol. *De curſu temporum*.
(f) Colon. vet. edit. *Facta creatura, motibus*. Mſ. Jol. omittit *Factæ*, & incipit, *Creaturæ motibus*. Idemque iterum habet *tempora*, ut & Auguſt. Ceteris ſemel habentibus.
(g) Mſ. Jol. *tempus ullum omnino non eſſet*.
(h) Alias editi, *omnia Dei arbitrio regi*. Mſ. Jol. *Quod abjectiſſima etiam divina providentia regit*.
(i) Sic Mſ. Jol. ſicut legitur in libro Auguſtini, Ceteri, *quod poſt paululum mittendum eſt*.
(k) Colon. vet. edit. *ſic confirmat*.
(l) Mſſ. Remig. & Jol. ſupplent vocem, *totam*, qua carebant editiones Proſperianæ, quæ tamen legitur in loco Auguſtini citato.
(m) Sic Mſ. Jol. qui tamen habet, *in ſpiritalibus*. Alii codices, *De anima rationali*.
(n) In libro Auguſt. *in ſpiritalibus natura maxime excellunt*.
(o) Editi noſtri omnes, *ſapiant*. Mſſ. Remig. & Jol. poſt Auguſtinum, *ſapiat*. Colon. vet. edit. *in ea debet regi (ſ. erigi) quæ ſpiritalium naturam maxime excellunt, & quæ ſurſum ſunt ſapiunt*.
(p) Sic Mſ. Jol. Alii, *De miraculis naturalibus*.
(q) Mſ. Jol. cum Colon. vet. edit. *conſuetudini*. Alii, *conſuetudine*.
(r) Mſ. Jol. *contraria videntur inſolita*.
(s) Mſſ. Remig. & Jol. *hoc eſt in natura quod ipſe fecit*. Colon. vet. edit. *cum hoc eſt natura quod ipſe fecerit*.
(t) Mſ. Jol. *Omne corpus in aliud, in animam vero numquam mutari poſſe*. Colon. vet. *De incommutabili mutatione animæ in corpus*.
(u) In Mſſ. Remig. & Jol. poſt ſententiam 285. alias 284. præcedente, titulus eſt. *Quod naturale ſit nobis velle vivere*. Cui ſubjicitur ſententia hæc: *Naturale nobis eſt velle vivere, male autem vivere jam non eſt naturæ ſed perverſæ voluntatis, quam juſte pœna conſequitur*, quæ decerpitur ex libro ſeptimo de Geneſi ad litteram cap. 27. Aberat vero ab omnibus editionibus.

CCLXXXVII. *alias* CCLXXXV.

(a) *Qualiter homo præſentia Dei illuminetur.*

Ex lib. 8. de Gen. ad lit. c. 12. Sicut aer ex præſente lumine non factus eſt lucidus, ſed fit; quia ſi factus eſſet, non autem fieret, etiam abſente lumine, lucidus permaneret: ſic homo, Deo præſente illuminatur, abſente autem (b) continuo tenebratur: a quo non locorum intervallis, ſed voluntatis averſione diſceditur.

CCLXXXVIII. *alias* CCLXXXVI.

(c) *Deo obediendum.*

Ibid. c. 13. Magna eſt utilitas hominis, jubenti Deo, etiam incognita juſſionis ratione, ſervire. Jubendo enim Deus utile facit, quidquid jubere voluerit: de quo metuendum non eſt, ne non profutura præcipiat: nec fieri poteſt, ut voluntas propria non grandi ruinæ pondere ſuper hominem cadat, ſi eam voluntati ſuperioris extollendo præponat.

CCLXXXIX. *alias* CCLXXXVII.

De excellentia humanæ naturæ.

Ibid. c. 14. Quam excellens bonum ſit natura humana, hoc maxime apparet, quod datum ipſi ſit ut poſſit ſummi & incommutabilis boni adhærere naturæ. Quod ſi noluerit, bono ſe privat, & hoc ei malum eſt: unde per juſtitiam Dei etiam cruciatus conſequitur. Quid enim tam iniquum, quam ut bene ſit deſertori boni? Aliquando autem amiſſi ſuperioris boni non ſentitur malum, dum habetur quod amatum eſt inferius bonum. Sed divina juſtitia eſt, ut qui voluntate (d) amiſit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit, & naturarum Creator ubique laudetur. Adhuc enim bonum eſt, quod dolet amiſſum bonum. Nam niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius amiſſi boni dolor eſſet (e) in pœna.

CCXC. *alias* CCLXXXVIII.

(f) *De poteſtate nocendi.*

Nocendi cupiditas poteſt eſſe a ſuo cuique animo prava: *Non eſt* autem *poteſtas niſi a Deo*, *Ex lib. 11. de Gen. ad lit. c. 4. 5.* (g) & hoc abdita, altaque ejus juſtitia; *quoniam non eſt iniquitas apud Deum.*

CCXCI. *alias* CCLXXXIX.

(h) *Quantum & quale bonum ſit Deus.*

Quantum & quale bonum ſit Deus, etiam *Ibid. c. 5.* ex hoc evidenter oſtenditur, quod nulli ab eo recedenti bene eſt: quia & qui gaudent in mortiferis voluptatibus, ſine doloris timore eſſe non poſſunt; & qui omnino malum deſertionis ſuæ majore ſuperbiæ ſtupore non ſentiunt, aliis qui hæc diſcernere noverunt, (i) quanta miſeria premantur, apparet: ut ſi nolint recipere medicinam talia devitandi, valeant ad exemplum, (k) quo poſſunt talia devitari.

CCXCII. *alias* CCXC.

(l) *Quod nulla creatura mala ſit in natura.*

Sicut vera ratio docet meliorem eſſe creatu- *Ibid. c. 7.* ram, quam prorſus nihil delectat illicitum: ita eadem ratio docet, etiam illam bonam eſſe, quæ in poteſtate habet illicitam delectationem ita cohibere; ut non ſolum de ceteris licitis, recteque factis, verum etiam de ipſius pravæ delectationis (m) cohibitione lætetur.

CCXCIII. *alias* CCXCI.

(n) *De magnis operibus Domini.*

Magna opera Domini exquiſita in omnes vo- *Ibid. c. 11.* *luntates ejus.* Prævidet bonos futuros, & creat: prævidet futuros malos, & creat: ſeipſum ad fruendum præbens bonis, multa munerum ſuorum largiens etiam malis; (o) miſericorditer ignoſcens, juſte ulciſcens; itemque miſericorditer ulciſcens, juſte ignoſcens; nihil metuens de cujuſquam malitia; nihil indigens de operibus bono-

---

(*a*) Ita Mſ. Jol. Alii, *De merito*, ut Colon. vet. aut, *De merito voluntatis*, ut reliqui.

(*b*) Vox hæc *continuo* additur hic a Mſ. Remig. & habetur in Auguſtini loco, hic citato in margine.

(*c*) Mſ. Jol. *De utilitate ſerviendi Deo.* Colon. vet. edit. *De utilitate hominis obediendo Deo in incognitis.*

(*d*) Mſ. Jol. *dimiſit . . . . laudatur.*

(*e*) Mſ. Remig. Lugd. & poſteriores editiones, *in pœnam.* Mſ. Colb. & Jol. Edit. vet. Col. & Append. tom. 10. Aug. *in pœna*: immo & locus ipſe libri citati in margine.

(*f*) Mſ. Jol. *De cupiditate & poteſtate nocendi.*

(*g*) Sic poſt Auguſtinum. Mſ. Jol. Mſ. Remig. cum Colon. vet. edit. *& hæc abdita altaque* (Col. *ejus*) *juſtitia.* Alii codices, *& hæc abdita altaque ejus judicia.*

(*h*) Mſ. Jol. & Colon. vet. edit. addunt, *Quantum & aliis libris.*

(*i*) Colon. vet. edit. *quanta ſit miſeria.*

(*k*) Ita conformiter Auguſtino editio Append. tom. 10. ejuſdem. Mſſ. Remig. & Jol. *quo poſſint caveri.* Editi alii omnes, poſt vocem hanc *medicinam*, *talia devitandi valeant ad exemplum quæ poſſunt habere.*

(*l*) Mſ. Jol. *Quod creatura alia bona, alia melior.*

(*m*) Mſſ. Remig. & Jol. poſt Auguſt. *cohibitione*, cum ſuperius dictum ſit, *cohibere*. Alii omnes, *coercitione.*

(*n*) Mſ. Jol. *Quod opera Domini exquiſita ſint in omnes voluntates ejus.*

(*o*) Mſ. Remig. *etiam miſericorditer*, & infra, *etiam de bonis malorum.* Colon. vet. edit. *ſeipſum ad fruendum præbet bonis, multa bonorum ſuorum largiens . . . conſulens autem bonis.*

bonorum, & bonis conſulens etiam de pœnis malorum.

CCXCIV. *alias* CCXCII.

De ſuperbia (a) *& invidentia*.

Ibid. c.14. Cum ſuperbia ſit amor excellentiæ propriæ, invidentia vero ſit odium felicitatis alienæ; quid unde naſcatur in promptu eſt. Amando enim quiſque excellentiam ſuam; vel paribus invidet, quod ei coæquentur, vel inferioribus, ne ſibi coæquentur, vel ſuperioribus, quod eis non coæquetur. Superbiendo igitur quiſque invidus, non invidendo ſuperbus eſt.

CCXCV. *alias* CCXCIII.

(b) *Qualiter plenitudo divinitatis habitet in Chriſto corporaliter.*

Ex lib. 12. de Gen. ad lit. c. 7. Plenitudo divinitatis in Chriſto dicta eſt corporaliter habitare, non quia divinitas corpus eſt, ſed quia ſacramenta veteris Teſtamenti appellantur (c) umbræ futuri, propter umbrarum comparationem corporaliter dicta eſt in Chriſto plenitudo divinitatis habitare, quod in illo impleantur omnia quæ (d) in illis umbris figurata ſunt, ac ſic quodammodo umbrarum præcedentium ipſe ſit corpus, hoc eſt figurarum & ſignificationum illarum (e) ipſe ſit veritas.

CCXCVI. *alias* CCXCIV.

(f) *De vitiis expugnandis.*

Ex lib. 1. operis imperfecti contra Julianum n. 70. Actio in hac vita pia eſt, Deum colere, (g) & ejus gratia contra vitia interna pugnare, eiſque uſque ad illicita inſtigantibus (h) cogentibuſve non cedere; & ubi ceditur, indulgentiam, atque ut non cedatur, adjutorium Dei, affectu religioſæ pietatis expoſcere. In paradiſo autem, ſi nemo peccaſſet, non eſſet actio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis eſſet permanſio vitia non habere.

CCXCVII. *alias* CCXCV.

De fortitudine gentilium & Chriſtianorum.

Ibid. n.83. & eſt canon. 18. Arauſ. concilii. Fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Chriſtianorum Dei charitas facit; quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, non per voluntatis arbitrium, quod eſt a nobis, ſed per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis.

CCXCVIII. *alias* CCXCVI.

(i) *Quod nullum malum ſit, niſi in aliquo bono.*

Non poteſt eſſe ullum malum, niſi in aliquo *Ibid. num. 116.*
bono: quia non poteſt eſſe niſi in aliqua natura: omnis autem natura, (k) in quantum natura eſt, bonum eſt.

CCXCIX. *alias* CCXCVII.

(l) *Nullis meritis gratiam præveniri.*

Debetur merces bonis operibus, ſi fiant: ſed *Ibid. num. 133. eſtque canon. 18. Arauſ. 2. Concilii.*
gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.

CCC. *alias* CCXCVIII.

De circumciſione & baptiſmo.

Circumciſio carnis lege præcepta eſt; quia *Ex lib. 2. operis imperfecti n. 73.*
non poſſet melius ſignificari, per Chriſtum regenerationis auctorem tolli originale peccatum. Cum præputio quippe omnis homo naſcitur, quemadmodum cum originali peccato. Et octavo die lex circumcidi carnem præcepit: quia Chriſtus die Dominico reſurrexit, qui poſt ſeptimum ſabbati octavus eſt. Et circumciſus præputiatum gignit, trajiciens in illum, quo ipſe jam caruit: ſicut baptizatus in filium quem generat carne, reatum tamen trajicit originis, (m) a quo ipſe jam liber eſt.

CCCI. *alias* CCXCIX.

(n) *De primo & ſecundo homine.*

Primus homo Adam ſic olim defunctus eſt, *Ibid. num. 163.*
ut tamen poſt illum ſecundus homo ſit Chriſtus, cum tot hominum millia inter illum & hunc orta ſint: & ideo manifeſtum eſt, ad illum pertinere omnem, qui ex illa ſucceſſione (o) propaginis naſcitur: ſicut ad iſtum pertinet omnis, qui (p) in illo gratiæ largitate renaſcitur. Unde fit ut totum genus humanum quodam modo ſint homines duo, primus & ſecundus.

CCCII.

(a) Mſ. Jol. & Colon. vet. addunt, *& invidientia* aut *invidia*.

(b) Ita ex Mſ. Jol. ſic habente, *Qualiter divinitas habitet in Chriſto corporaliter*, & aliorum librorum titulo, *De plenitudine divinitatis in Chriſto*.

(c) Mſ. Remig. *umbra futuri*.

(d) Mſ. Jol. & Colon. vet. edit. *in illis umbris*, Alii libri noſtri carent præpoſitione *in*, quæ tamen habetur in Auguſt.

(e) Edit. Colon. recentior, cum ea poſterioribus, *ipſa ſit veritas*.

(f) Mſ. Jol. *De pietate actionis in hac vita*.

(g) Mſ. Remig. omittit hic præpoſitionem, *in*, quæ legitur in aliis codicibus Proſperi, & in append. tom. 10. Aug. non vero in libro in margine citato.

(h) Colon. vet. edit. *cogitationibus*.

(i) Ita Mſ. Jol. In aliis, *vitium niſi in aliquo bono eſſe non poteſt*.

(k) Ita ex Auguſtini libro Mſſ. Remig. & Jol. Alii omnes, *in quantum natura, bona eſt*.

(l) Mſ. Jol. *De mercede & gloria bonorum operum*.

(m) Apud Auguſt. *quo abſolutus eſt ipſe*.

(n) Sic Mſ. Jol. Alii, *De Adam primo & ſecundo*.

(o) Mſſ. Remig. & Jol. *propaginis*. In Aug. *qui ex illo ſucceſſione propaginis:* & ſi alias *ex illa*, legeretur. Editi Proſperiani, *ex illa ſucceſſione propagatus*.

(p) Mſ. Remig. *gratia largitate*.

CCCII. *alias* CCC.

De judiciis Dei.

Ex lib. 3. operis imperfecti n. 24. Nullo modo judiciis hominum comparanda ſunt judicia Dei: quem non dubitandum eſt eſſe juſtum, etiam quando facit quod hominibus videtur injuſtum.

CCCIII. *alias* CCCI.

(a) *De nativitate juſtorum.*

Ibid. n. 51. Juſtus ex Deo, (b) non ex hominibus naſcitur: quoniam renaſcendo, non naſcendo fit juſtus. Unde etiam (c) regenerati filii Dei vocantur.

CCCIV. *alias* CCCII.

De naturæ humanæ qualitate.

Ibid. num. 206. Natura humana etſi mala eſt, quia vitiata eſt; non tamen malum eſt, quia natura eſt. Nulla enim natura, in quantum natura eſt, malum eſt: ſed prorſus bonum, ſine quo bono ullum eſſe non poteſt (d) malum: quia niſi in aliqua natura ullum eſſe non poteſt vitium; quamvis ſine vitio poſſit eſſe vel numquam vitiata, vel ſanata natura.

CCCV. *alias* CCCIII.

De morte peccatorum.

Ex lib. 4. oper. imperfecti n. 32. Juſtum Dei judicium eſt, ut peccato ſuo quiſque pereat, cum peccatum Deus non faciat: ſicut mortem non fecit, & tamen quem mortem dignum (e) cenſet, occidit. (f) Unde legitur, *Deus mortem non fecit*: & legitur, *Mors & vita a Deo eſt*. Quæ duo inter ſe non eſſe contraria profecto videt, quiſquis ab operibus divinis judicia divina diſcernit: quia aliud eſt creando non inſtituiſſe mortalem, aliud judicando plectere peccatorem.

CCCVI. *alias* CCCIV.

De pœna peccati.

Ibid. n. 67. Deus quidem mundum fecit, & corpora prorſus omnia. Sed ut corpus corruptibile aggravet animam, & caro concupiſcat adverſus ſpiritum, non eſt præcedens natura hominis inſtituti, ſed conſequens (g) pœna damnati. *Sap. 9. 15.*

CCCVII. *alias* CCCV.

(h) *De bona inſtitutione hominis.*

Quantislibet vitiis turpetur quæcumque natura, inſtitutio ejus ſemper eſt bona. Nam ſicut inſtitutio corporis bona eſt, etiam quando naſcitur (i) morbidus, & inſtitutio animi bona eſt, etiam quando naſcitur fatuus; ſic inſtitutio ipſius hominis bona eſt, quando naſcitur (k) peccati originalis obnoxius. *Ibid. num. 215.*

CCCVIII. *alias* CCCVI.

(l) *De abolitione peccati.*

Sicut quidam parentes aggravant originale peccatum, ita quidam relevant: ſed nullus tollit, niſi ille, de quo dictum eſt, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: cui nullum bonum hominis impoſſibile, nullum malum eſt inſanabile. *Ibid. num. 232.*

CCCIX. *alias* CCCVII.

(m) *De gratia Dei.*

Non ad merita hominum, ſed ad Dei miſericordiam pertinet, cum ex illa maſſa primi hominis, cui merito mors debetur, quiſque liberatur. Non eſt enim iniquitas apud Deum: quia neque remittendo, neque exigendo quod debetur, injuſtus eſt; & ibi gratuita eſt indulgentia, ubi juſta poſſet eſſe vindicta. *Ex epiſt. Aug. 186. ad Paulinum c. 6. n. 16. V. inf. app. p. 174.*

CCCX. *alias* CCCVIII.

Neminem, niſi Deo miſerante ſalvari.

Natura humana, etiamſi in illa integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſe ipſam, Creatore ſuo non adjuvante, ſervaret. Unde cum ſine Dei gratia ſalutem (n) non poſſit cuſtodire quam accepit; quomodo ſine Dei gratia poteſt recuperare quam perdidit? *Ibid. c. 11. n. 37. citque Arauſ. Concilii 2. can. 19.*

CCCXI.

(a) Mſ. Jol. *De regeneratione.*
(b) Mſ. Jol. *non ex homine*. Sic quoque in libro Aug. citato in margine.
(c) Ita mutamus auctoritate Mſſ. Remig. & Jol. pro *renati*, quod habetur in Editis noſtris: quamquam & hi, a Lovanienſi, margini inſcripſerint, *Alias regenerati*.
(d) Hæc verba, *malum: quia niſi in aliqua natura ullum eſſe non poteſt vitium*, ſupplemus ex Mſ. Remig. & textu Auguſtini, licet exciderint a ceteris codicibus noſtris. Mſ. Jol. habet tantum, *nullum poteſt eſſe vitium*.
(e) Ita Mſ. Jol. poſt Auguſt. librum. Alii codices noſtri, *ſenſit*.
(f) Hæc verba, *Deus mortem non fecit, & legitur*, addimus auctoritate Mſſ. Remig. & Jol. qui plenius locum Auguſtini citatum exhibent.
(g) Ita Mſ. Jol. juxta textum Auguſtini, & app. tom. 10. ejuſd. Alii codices noſtri cum in textu ponant, *pœna peccati*, in margine indicant vocem, *damnati*.
(h) Sic Mſ. Jol. ceteri codices. *De opere in quacumque natura*.
(i) Duac. & Colon. & recentiores habent *morbidum*. Cum tamen & Auguſtini locus tam in Opere imperf. quam in ſententiis, & alii codices noſtri habeant *morbidus*. Sic etiam ſcribi debere putavimus, cum ſane ſubintelligi facile cenſeatur *homo*, qui talis naſcatur: immo poſt aliquot lineas expreſſe habeatur: ubi Mſ. Jol. omittit, vocem, *ipſius* ante hanc, *hominis*.
(k) Auguſt. habet, *contagioni peccati originalis*.
(l) Mſ. Jol. *Quod parentes aggravant & relevant originale peccatum*.
(m) Mſ. Jol. *De miſericordia Dei*.
(n) Mſ. Remig. *non poſſit*: ut in Aug. Ep. Alii, *non poſſet*.

CCCXI. *alias* CCCIX.

(a) *Nihil excuſationis competere peccatori.*

Ex ep. 194. ad Sixtum c. 9. n. 27. Vide infr. app. p. 198.

Inexcuſabilis eſt omnis peccator vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis: ſive qui novit, ſive qui ignorat, ſive qui judicat, ſive qui non judicat. Quia & ipſa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo (b) in utriſque non eſt excuſatio, ſed juſta damnatio.

CCCXII. *alias* CCCX.

De his qui Spiritu Dei aguntur.

Ex lib. de gestis Pelag. c. 3.

(c) Plus eſt procul dubio agi, quam regi. Qui enim regitur, aliquid agit; & ideo regitur, ut recte agat: qui autem agitur, agere ipſe aliquid vix intelligitur. Et tamen tantum præſtat voluntatibus noſtris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apoſtolus dicere, *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt*. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere poteſt, quam ut illi ſe commendet, qui mala agere non poteſt.

CCCXIII. *alias* CCCXI.

(d) *Quid ſit liberari a corpore mortis hujus.*

Ex lib. 1. contra duas epiſt. Pelag. c. 11.

Liberari a corpore mortis hujus, omni ſanato languore concupiſcentiæ carnis, eſt non ad pœnam corpus recipere, ſed ad gloriam.

CCCXIV. *alias* CCCXII.

(e) *Nihil hominem poſſe ſine Deo.*

Ex lib. 2. contra 2. ep. Pelag. c. 8. & eſt canon. 20. Arauſ. 2. conc.

Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla vero facit homo, quæ non Deus facit ut faciat homo.

CCCXV. *alias* CCCXIII.

De vera juſtitia.

Ex lib. 1. cont. duas ep. Pelag. cap. 7.

Juſtitia ſecundum quam juſtus ex fide vivit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, vera juſtitia eſt: quæ licet non immerito in aliquibus juſtis pro hujus vitæ capacitate perfecta dicatur; parva tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum: (f) quam qui nondum habebat, & propter illam quæ jam inerat, perfectum; & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed plane minor iſta juſtitia (g) facit meritum, major illa facit præmium. Unde qui iſtam non ſequitur, illam non aſſequitur.

CCCXVI. *alias* CCCXIV.

(h) *Quod Chriſtus ſolus ſine peccato ſubiit pœnam peccati.*

Ex lib. 4. cont. duas ep. Pelag. c. 4. & eſt canon. 2. ſecundi concil. Arauſ.

De uno ſolo mediatore Dei & hominum homine Chriſto Jeſu fides catholica novit, quod pro nobis mortem, id eſt, peccati pœnam ſine peccato ſubire dignatus eſt. Sicut enim ſolus ideo factus eſt hominis filius, ut nos per illum Dei filii fieremus: ita ſolus ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, ſicut nos per illum ſine (i) bonis meritis gratiam. Quia ſicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectionem ſuam in eos, quibus daturus erat indebitam vitam, pati pro eis voluit indebitam mortem.

CCCXVII. *alias* CCCXV.

(k) *Quod gratia non ſit ex natura.*

Ex lib. de gratia & libero arb. c. 13. & eſt canon. 21. concil. Arauſ. 2. Gal. 2. 21.

Sicut eis qui volentes in lege juſtificari, a gratia exciderunt, veriſſime dicit Apoſtolus, *Si ex lege juſtitia eſt, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt*: ſic eis qui gratiam, quam commendat & percipit fides Chriſti, putant eſſe naturam, veriſſime dicitur, Si per naturam juſtitia eſt, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Jam hic enim erat lex, & non juſtificabat: jam hic erat & natura, & non juſtificabat. Ideo Chriſtus non gratis mortuus eſt: ut & lex per illum impleretur, qui dixit, *Non veni ſolvere legem, ſed implere*; & natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit, veniſſe ſe quærere & ſalvare quod perierat.

Matth. 5. 17. Luc. 19. 10.

CCCXVIII. *alias* CCCXVI.

(l) *De miſericordia & judicio.*

Ex lib. 1. de prædeſt. ſanctorum c. 5.

Poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum: habere autem fidem, (m) quemadmodum habere charitatem, gratiæ eſt fidelium. Sed cum voluntas credendi aliis (n) præparetur, aliis non præparetur a Domino, diſcernendum eſt quid veniat de miſericordia ejus, quid de judicio. *Univerſæ enim viæ Domini miſericordia & veritas. Inveſtigabiles* (o) autem *ſunt viæ ipſius*. (p) Inveſtigabi-

Ex cap. 6.

Pſ. 24. 10. Rom. 11. 33.

(a) Mſ. Jol. *Quod inexcuſabilis eſt omnis peccator.*

(b) Mſ. Remig. *in utrumque.*

(c) Mſ. Jol. *Quod plus ſit agi, quam regi.*

(d) Sic Mſ. Jol. ceteri, *De reſurrectione.*

(e) Mſ. Jol. *De bonis quæ facit Deus in homine.*

(f) Colon. vet. editio, *quam Paulus qui nondum habebat.*

(g) Mſ. Remig. *fecit meritum .... fit præmium.*

(h) Ita Mſ. Jol. Ceteri, *De mortalitate Chriſti ſecundum carnem.*

(i) Hæc vox *bonis* aberat a Lovan. Duac. & Colon. recent. Reſtituitur auctoritate Mſſ. Remig. & Jol. ac edit. Colon. vet. & Lugd. conformiter textui Auguſtini.

(k) Sic Mſ. Alii, *De natura & gratia.*

(l) Mſ. Jol. *De fide.*

(m) Mſ. Remig. & Jol. & Colon. vet. *ſicut habere charitatem.* Idem Remig. codex, *gratiæ eſt fidelium.*

(n) Mſ. Jol. *præparatur .... præparatur.*

(o) Mſ. Remig. *inveſtigabiles enim.*

(p) Mſ. Remig. & Colon. vet. *Inveſtigabilis*: eadem Colon. edit. *quæ gratis liberat, & veritas quæ,*

gabiles igitur ſunt, miſericordia, qua gratis liberat, & veritas qua juſte judicat.

CCCXIX. *alias* CCCXVII.

(a) *De erigendis lapſis.*

Ex ep. 11. ad Nebridium n. 4.

Nemo erigit (b) quemquam ad id in quo ipſe eſt, niſi aliquantum ad id in quo eſt ille deſcendat.

CCCXX. *alias* CCCXVIII.

De contemnenda mundi gloria.

Ex ep. 22. ad Aurel. n. 8.

Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non ſentit, niſi qui ei bellum indixerit. Quia (c) ſi cuiquam facile eſt laudem non cupere, dum negatur; difficile eſt ea non delectari, cum offertur.

CCCXXI. *alias* CCCXIX.

(d) *De temporalibus bonis relinquendis.*

Ex ep. 31. ad Paulinum n. 5.

Omnes mundi opes contemnit, qui non ſolum quantum potuit, ſed etiam quantum voluit habere contemnit. In quo cavendum eſt ne ſurrepat elatio. Utilius enim terrena opulentia humiliter tenetur, quam ſuperbe relinquitur.

CCCXXII. *alias* CCCXX.

De cohibenda ira.

V. ep. 38. ad Profuturum n. 2. infra app. p. 940.

Nulli iraſcenti ira ſua videtur injuſta. Unde ab omni indignatione cito redeundum eſt ad manſuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in ejus odium tranſit, cui non celeriter ignoſcitur.

CCCXXIII. *alias* CCCXXI.

De lege & gratia.

Ex Tract. 3. in Joan. Evan. n. 2.

Qui dedit legem, ipſe dedit & gratiam: ſed legem per ſervum miſit, cum gratia ipſe deſcendit: ut quia lex (e) oſtendit peccata, non tollit; volentes legem ſuis viribus exequi, nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ & impoſſibilitatis morbum, & inobedientiæ aufert reatum.

CCCXXIV. *alias* CCCXXII.

De ſabbato.

Verum ſabbatum Chriſtianus obſervat, abſtinens (f) ſe ab opere ſervili, id eſt, a peccato: quoniam *qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* *Ibid. n. 19. Joan. 8. 34.*

CCCXXV. *alias* CCCXXIII.

(g) *De his quæ hominum propria ſunt.*

Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque juſtitiæ, ab illo fonte eſt, quem debemus ſitire in hac eremo; ut ex eo quaſi quibuſdam guttis irrorati, non deficiamus in via. *Ex Tract. 5. in Joan. n. 1. eſtque 22. canon. concilii Arauſ. ſecundi.*

CCCXXVI. *alias* CCCXXIV.

(h) *De inſeparabili opere Patris & Filii.*

Quod Pater cum Chriſto facit, Chriſtus facit: & quod Chriſtus cum Patre facit, Pater facit: (i) nec ſeorſum aliquid agit inſeparabilis charitas, majeſtas, & poteſtas: ſicut ipſe Dominus dicit, *Ego & Pater unum ſumus.* *Ibidem. Joan. 10. 30.*

CCCXXVII. *alias* CCCXXV.

(k) *Cui proſit baptiſmi ſacramentum.*

Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui ejus dona non ſervant, ſicut lucis nitorem loca immunda non polluunt. Qui ergo gaudes baptiſmi perceptione, vive in novi hominis ſanctitate; (l) & tenens fidem quæ per dilectionem operatur, (m) habe bonum quod nondum habes, ut proſit tibi bonum quod habes. *V. ibid. n. 21. infra app. p. 349. & Tract. 6. n. 16. Galat. 5. 6.*

CCCXXVIII. *alias* CCCXXVI.

(n) *Quomodo Chriſtus ſit veritas.*

Sic eſt veritas Chriſtus, ut (o) totum verum accipiatur in Chriſto: verum Verbum Dei, Deus æqualis Patri; vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera nativitas, vera paſſio, vera mors, vera reſurrectio. Si aliquid horum dixeris falſum, intrat putredo, de veneno ſerpentis naſcuntur vermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit: quia ubi fuerit (p) falſi ali- *Ex Tract. 1. in Joan. n. 5.*

(a) Sic Mſ. Jol. Alii, *De auxiliando.*
(b) Mſ. Jol. poſt Auguſtini epiſtolam citatam hic in margine, *quemquam*. Proſperi codices alii *quidquam.*
(c) Edit. vet. Colon. cum Auguſt. epiſt. citata. *Si quiquam*. Alii codices noſtri, *etſi cuiquam*.
(d) Mſ. Jol. *De contemptu mundi.*
(e) Mſ. Jol. *oſtendit peccatum*: & ſtatim Mſ. Remig. *non tulit.*
(f) Colon. vet. editio juxta locum Auguſt. addit, *ſe*, quo carent alii codices noſtri.
(g) Mſ. Jol. *A nobis peccatum, a Deo habere juſtitiam.*
(h) Mſ. Jol. *De operatione Patris & Filii.*
(i) Editio Colon. vet. hic inſerit, *nec ſeorſum facit*, omittitque poſtea, *majeſtas*, *poteſtas*, quæ ſunt aliorum librorum & Auguſtini.
(k) Mſ. Jol. *De regenerationis gratia.*
(l) Mſ. Remig. *Ne fidem quæ per dilectionem operatur male vivendo amittas, habe.* Mſ. Jol. poſt, *ſanctitate*, omiſſa particula *&*, *tenens &c.*
(m) Duac. & Colon. cum recentioribus in margine indicant, *ave.*
(n) Ita Mſ. Jol. ceteri, *De veritate.*
(o) Mſ. Remig. *totum vere.*
(p) Mſ. Remig. *falſi hujus.*

alicujus corruptio, ibi veritatis integritas non erit.

CCCXXIX. *alias* CCCXXVII.

De charitate.

Ex Tract. 9. in Joan. n. 8. (a) Quanta eſt charitas? quæ ſi deſit, fruſtra habentur cætera; ſi adſit, (b) habentur omnia.

CCCXXX. *alias* CCCXXVIII.

Quomodo Chriſtus reliquerit patrem & matrem.

Ibid. n. 10. Philip. 2. 6. Reliquit Chriſtus Patrem: quia *cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt* (c) *eſſe æqualis Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens.* (d) Hoc eſt enim, Reliquit Patrem; non quia deſeruit, & receſſit a Patre; ſed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis eſt Patri. Reliquit autem matrem, relinquendo ſynagogam Judæorum, de qua ſecundum carnem natus eſt; & inhærendo Eccleſiæ, quam ex omnibus gentibus congregavit.

CCCXXXI. *alias* CCCXXIX.

(e) *De comparatione primi Adam & ſecundi.*

Ibidem. (f) Dormit Adam, ut fiat Eva: moritur Chriſtus, ut fiat Eccleſia. (g) Dormienti Adæ, fit Eva de latere: mortuo Chriſto, lancea (h) percutitur latus; ut profluant ſacramenta, (i) quibus formetur Eccleſia. Unde merito Apoſtolus ipſum Adam dicit formam futuri. Quia *ſicut omnes in Adam moriuntur, ita & in Chriſto omnes* (k) *vivificabuntur.* *Rom. 5. 14. 1. Cor. 15. 22.*

CCCXXXII. *alias* CCCXXX.

(l) *De Incarnatione Verbi.*

Ex Tract. 10. in Joan. c. 1. Deus homo factus eſt: quid futurus eſt homo, propter quem Deus factus eſt homo?

CCCXXXIII. *alias* CCCXXXI.

De duabus nativitatibus hominum.

Una eſt nativitas de terra, alia de cælo; una eſt de carne, alia de Spiritu; una eſt de æternitate, alia de mortalitate; una eſt de maſculo & femina, alia de Deo & Eccleſia. Sed ipſæ duæ ſingulares ſunt. Quomodo enim uterus non poteſt repeti, ſic nec baptiſmus iterari. *Ex Tract. 11. in Joan. n. 6.*

CCCXXXIV. *alias* CCCXXXII.

De diverſitate bonorum (m) *in Deo.*

(n) Si viſibilia attendas, nec panis eſt Deus, nec aqua eſt Deus, nec lux iſta eſt Deus, nec veſtis eſt Deus, nec domus (o) eſt Deus: omnia enim hæc viſibilia ſunt, & ſingula ſunt. Quod enim eſt panis, non hoc eſt aqua; & quod eſt veſtis, non hoc eſt domus; & quod ſunt iſta, non hoc eſt Deus: viſibilia enim ſunt. Deus autem totum tibi eſt, quod recte deſideras: & omnium bonorum varietas uno fonte (p) profunditur. Quoniam cum ſua tribuit, ſe ipſum ſub diverſis munerum ſuorum nominibus impertit. *Ex Tract. 13. in Joan. n. 5.*

CCCXXXV. *alias* CCCXXXIII.

(q) *De anima & intellectu.*

Anima carnalia appetens feminæ comparatur non habenti rectorem virum, qui eſt intellectus, cujus eam oportet ſapientia gubernari: non quaſi aliud ſit quam anima; ſed quia obtutus quidam (r) occultus ſit animæ. Sicut enim exteriores oculi (s) quiddam ſunt carnis; ita mens quiddam eſt (t) animæ, quod in ea ſecundum participationem divinæ rationis excellit. Et tunc omnibus (u) motibus ſuis bene præſidet, cum ſuperna luce radiatur, ut ſit in ea *lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* *V. Tract. 15. in Joan. n. 19. inf. app. p. 350. Joan. 1. 9.*

CCCXXXVI. *alias* CCCXXXIV.

(x) *De loco orationis.*

(y) Qui ſupplicaturus Deo locum aptum & ſan-

(a) Colon. vet. edit. *Tanta eſt charitas.*
(b) Hic Auguſtinus dicit, *recte habentur omnia.* Quæ vox, *recte* in Mſſ. Auguſtini omittitur.
(c) Ita Mſ. Jol. cum Auguſtino hic loci. Reliqui noſtri codices, *eſſe ſe æqualem.*
(d) Mſſ. Remig. & Jol. *Hoc eſt enim, relinquere.* Idem Jol. *aut receſſit.*
(e) Mſ. Jol. *Sicut de Adam Eva, ita de latere Chriſti fit Eccleſia.*
(f) Mſ. Jol. *Dormivit Adam.*
(g) Ita Mſſ. Remig. & Jol. cum loco Auguſt. in Joan. Evang. Alii omnes etiam append. tom. 10. *Dormiente Adam.*
(h) Mſ. Jol. ut in loco Aug. citato, *percutitur.* Cæteri, *perforatur.*
(i) Mſ. Jol. *quibus fiat Eccleſia.*
(k) Mſ. Remig. *vivificantur.*
(l) Mſ. Jol. *Quod fiet homo, pro quo Deus factus eſt homo.*
(m) Mſ. Jol. *Quod Deus ſit inviſibilis.* Quod parum accedit ad ſenſum ſententiæ, cui, *in Deo* addimus majoris perſpicuitatis gratia.
(n) Edit. Colon. vet. *in viſibilia adtendas.*
(o) Editi omnes, *domus iſta.* Mſſ. Remig. & Jol. non habent pronomen, *iſta*, nec locus Auguſt. in Joan. Evang.
(p) Mſ. Remig. *profluit.* Edit. Colon. vet. *perfunditur.*
(q) Mſ. Jol. *De anima carnalia appetente.*
(r) Mſſ. Remig. & Jol. *oculuſque ſit animæ.*
(s) Mſ. Remig. *quidam ſunt carni.*
(t) Mſ. Jol. *animæ, quod in ea.* Reliqui, *animi, quod in eo.*
(u) Edit. Colon. vet. *motibus ejus.*
(x) Mſ. Jol. *Quod in nobis ſit orandum.*
(y) Colon. vet. edit. *Quid ſupplicaturus ... requiris.*

ſanctum requiris, interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate depulſa, præpara tibi in cordis tui pace ſecretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age ſemper, ut Dei templum ſis. Ibi enim Deus exaudit, ubi habitat.

CCCXXXVII. *alias* CCCXXXV.

(a) *De ſenſibus corporis, & judicio animi.*

V. Tract. 18. in Joan. n. 9. & 10. infra app. p. 210. Senſus corporis corporalia nuntiant cordi. (b) Et non omnium facultas eadem: quia non inde videtur, unde auditur, nec unde ſapor, inde & odor capitur, nec hi miniſtri, ſine tactu ad lævia & aſpera, calida & frigida, humida & ſicca, diſcernenda ſufficiunt. Incorporea vero animus ſuo tantum ſenſu dijudicat, & omnes varietates uno motu attingit: & quidquid (c) diſcretionis inter bona & mala, juſta & injuſta rationabiliter invenit, (d) unius eſt intentionis effectus: ut ibi imago Dei appareat, ubi unum idemque eſt, (e) quo mens poteſt quantum poteſt.

CCCXXXVIII. *alias* CCCXXXVI.

(f) *De vita Filii Dei.*

V. Tract. 19. in Joan. n. 13. & 13. infra app. p. 251. (g) Dei Filius dicitur vitam habere in ſemetipſo, ſicut habet Pater, non participando adeptus, ſed naſcendo. Vitam enim genuit Pater vita: nec differt in aliquo eſſentia gignentis & geniti; cum ſic ex Patre ſit Filius, (h) ut conſempiternæ æqualitatis, non una quidem perſona, ſed una ſit deitas.

CCCXXXIX. *alias* CCCXXXVII.

(i) *Quare Filius, & non Pater dicitur judicaturus.*

Ibid. n. 16. Quamvis numquam recedat a Filio Pater; ad judicandos tamen vivos & mortuos, non ipſe dicitur, ſed Filius adfuturus: quia ibi nec Patris, nec Filii deitas, ſed illa forma videbitur Filii, quam ſibi per ſacramentum incarnationis univit. Ipſa ergo erit judex, quæ ſub judice ſtetit: ipſa judicabit, quæ judicata eſt; ut videant impii ejus gloriam, in cujus manſuetudinem (k) ſævierunt. Talis ergo apparebit judex, qualis videri poſſit, & ab eis quos coronaturus eſt, & ab eis quos damnaturus eſt. Pater autem non apparebit; quia forma ſervi non eſt indutus: ſed Filio, (l) qui etiam homo factus eſt, dedit judicii poteſtatem.

CCCXL. *alias* CCCXXXVIII. *ante* CCCXXXVI.

(m) *Quomodo voluntatem Dei & noſtram faciamus.*

Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo diſplicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, ut divinæ ſerviant voluntati: quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas eſt, a quo & præparatur, & jubetur quod volunt. *Ibid. n. 19. & canon. 23. Arauſ. concil. 2.*

CCCXLI. *alias* CCCXXXIX. *ante* CCCXXXVII.

(n) *De doctrina Patris per Verbum.*

Si illum docet Pater, qui audit verbum ejus: quære (o) quid ſit Chriſtus, & invenies Verbum ejus, *In principio erat Verbum;* non autem, In principio Deus fecit Verbum: ſicut, *In principio Deus fecit cælum & terram.* Verbum enim Dei Deus eſt, non creatura: nec factum inter omnia, ſed per quod facta ſunt omnia. Ut ergo ad talis verbi doctrinam homo in carne conſtitutus poſſit accedere; *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis.* *Ex Tract. 26. in Jo. n. 8.* *Joan. 1. 14.*

CCCXLII. *alias* CCCXL. *ante* CCCXXXVIII.

(p) *De carne Chriſti.*

Caro Chriſti fidelium vita eſt, ſi corpus ipſius eſſe non negligant. Fiant ergo corpus Chriſti, ſi volunt vivere de ſpiritu Chriſti; de quo non vivit, niſi corpus Chriſti. *Ibid. n. 13.*

CCCXLIII. *alias* CCCXLI. *ante* CCCXXXIX.

(q) *Qui edunt corpus Chriſti.*

Eſcam vitæ accipit, (r) & æternitatis poculum bibit, qui in Chriſto manet, & cujus Chriſtus habitator eſt. Nam qui diſcordat a Chriſto, (s) nec carnem ejus manducat, nec ſangui- *V. ibid. n. 19. infra app. p. 252.*

(a) Ita Mſ. Jol. ceteri, *De homine interiore.*
(b) Mſſ. Remig. & Jol. *& non omnibus una facultas eſt.* Edti, *& non omnium facultas eadem.*
(c) Mſ. Remig. *diſcretionum.*
(d) Sic Mſ. Jol. Alii, *unus eſt intentionis affectus.* Mſ. vero Remig. *unius eſt intentionis ei effectus.*
(e) Ita Mſſ. Remig. & Jol. ceteri, *quod mens pot-ſt.*
(f) Mſ. Jol. *Quomodo Filius dicitur habere vitam in ſemetipſo.*
(g) Sic Mſ. Jol. & Edit. Colon. vet. Alii vero, *Dei Filius Deus habere vitam in ſemetipſo, ſicut Pater habet, non participando adeptus eſt, ſed naſcendo.*
(h) Colon. vet. edit. *ut conſempiterna, non una quidem perſona, ſed una ſit deitas.*
(i) Sic Mſ. Jolienſis ceteri, *De judicio.*
(k) Mſ. Jol. *in cujus manſuetudinem ſævierunt.* Remig. *in cujus manſuetudine ſævierunt.* Alii in textu *fremuerunt: in* margine, *ſævierunt.*
(l) Mſ. Remig. *quia etiam homo factus eſt, ei dedit.*
(m) Ita Mſ. Jol. Alii, *De voluntate Dei*, ut Colon. vet. vel, *de voluntate Dei & hominis*, ut reliqui.
(n) Mſ. Jol. *De Vrbo Dei.*
(o) Mſ. Remig. *Verbum ejus, quod eſt Chriſtus, inveniet Verbum ejus*, ceteris omiſſis.
(p) Sic Mſ. Jol. Alii, *De corpore Chriſti.*
(q) Mſ. Jol. *Qui accipiant & qui non accipiant corpus Chriſti.*
(r) Colon. vet. edit. *& poculum vitæ accipit.*
(s) Mſ. Jol. *Nec carnem Chriſti manducat.*

ſanguinem bibit: etiam ſi tantæ rei ſacramentum ad judicium ſuæ præſumptionis quotidie indifferenter accipiat.

CCCXLIV. *alias* CCCXLII. *ante* CCCXL.

(a) *De malorum felicitate.*

V. Tract. 28. in Joan. n. 7. infra app. p. 232. Vellet mundana ſapientia, ut numquam permitteret Deus eos qui mali ſunt eſſe felices, (b) quod utique non ſinet; ſed ideo mali cum habent quod volunt, felices putantur, quia quid ſit felicitas (c) ignorant.

CCCXLV. *alias* CCCXLIII. *ante* CCCXLI.

De mutatione cordis.

Ex Tract. 32 in Joan. n. 21. Aliud eſt migrare corpore, aliud corde. Migrat (d) corpore, qui motu corporis mutat locum; migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas; non ibi es, ubi eras.

CCCXLVI. *alias* CCCXLIV. *ante* CCCXLII.

(e) *De chriſmate.*

V. Tract. 33. in Joan. n. 1. infra app. p. 232. Chriſti nomen a Chriſmate eſt, id eſt, ab unctione. Quia ideo omnis Chriſtianus ſanctificatur, ut intelligat, ſe non ſolum ſacerdotalis & regiæ dignitatis eſſe conſortem, ſed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

CCCXLVII. *alias* CCCXLV. *ante* CCCXLIII.

(f) *De lumine.*

Ex Tract. 35. in Joan. n. 1. Sequamur Chriſtum lumen verum, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ ſunt morum, non oculorum, & ſi oculorum, non exteriorum, ſed (g) interiorum, unde diſcernitur non album & nigrum, ſed juſtum & injuſtum.

CCCXLVIII. *alias* CCCXLVI. *ante* CCCXLIV.

(h) *Quod verus Deus & verus homo ſit Chriſtus.*

Catholica fides Dominum Jeſum Chriſtum & verum Deum & verum hominem credit, & prædicat. Utrumque enim ſcriptum eſt, & utrumque verum eſt. Qui Deum tantummodo aſſerit Chriſtum, (i) medicinam negat, qua ſanatus eſt. Qui hominem tantummodo aſſerit Chriſtum, potentiam negat, qua creatus eſt. Utrumque ergo anima fidelis ac recta ſuſcipe: & Deus Chriſtus eſt, & homo Chriſtus eſt. Qualis Deus Chriſtus? Æqualis Patri, unum cum Patre. Qualis homo Chriſtus? Virginis filius, trahens de homine mortalitatem, non trahens iniquitatem. *Ex Tract. 36. in Joan. n. 2.*

CCCXLIX. *alias* CCCXLVII. *ante* CCCXLV.

De miſſione (k) *Verbi.*

(l) Miſſus eſt Dominus Chriſtus a Patre, non receſſit a Patre. Miſſio ejus incarnatio fuit, & inviſibili deitati hoc fuit in hunc mundum venire, quod apparere. Quod ſi cito caperetur, non opus erat ut crederetur, (m) quia videretur. Credendo ergo capitur, quod niſi credatur, numquam intelligitur. *Ibid. n. 7.*

CCCL. *alias* CCCXLVIII. *ante* CCCXLVI.

(n) *De fide Patris & Filii:*

Ut recte credatur Pater & Filius, ipſe Filius audiendus eſt, dicens, *Ego & Pater unum ſumus*. Duobus enim verbis duæ ſimul hæreſes detruncantur. Nam per id quod ait, *unum*, Arium perculit: per illud quod ait, *ſumus*, Sabellium ſtravit: quia nec, *ſumus*, de uno, nec, *unum* (o) diceret de diverſo. *Ibid. n. 9. Joan. 10. 30.*

CCCLI.

(a) Mſ. Jol. *De falſa felicitate malorum.*

(b) Mſ. Remig. *quod utique Deus non ſinet*. Alii omiſſa voce *Deus*, *non ſinet*. Mſ. Jol. *non ſinit*: nec male, cum dicat Auguſtinus, *numquam hoc permittit Deus.*

(c) Melius legeretur, *ignoratur* poſt Auguſtinum: quod in margine indicant editi Duac. Colon. & poſteriores, ſi Mſſ. Proſperi ſuffragarentur.

(d) Mſ. Jol. *Aliud eſſe migrare corpore, aliud corde.*

(e) Mſ. Jol. *Quod Chriſti nomen a chriſmate ſit.*

(f) Mſ. Jol. *De tenebris interioribus*. Alii, *De lumine*, quibus adjecimus, *vero.*

(g) Hæc duo verba, *ſed interiorum*, ſupplemus auctoritate Mſ. Remigiano-Remenſis etiam ſolius, quia in Auguſtini loco citato hic in margine leguntur, & ſenſui ſententiæ ſunt neceſſaria.

(h) Sic Mſ. Jol. Alii vero, *De incarnatione verbi.*

(i) Colon. vet. edit. *& potentiam negat qua creatus eſt, & medicinam negat qua creatus eſt .... eſt Deus Chriſtus: eſt & homo Chriſtus. Æqualis Deo Chriſtus, æqualis Patri, unum cum Patre, æqualis homo Chriſtus Virginis filius, trahens de homine mortalitatem, non autem iniquitatem.*

(k) Mſ. Jol. *Filii.*

(l) Mſ. Remig. & Colon. vet. edit. *Miſſus Dominus a Patre*. Eadem Colon. edit. *& inviſibili deitate hæc (f. hoc) fuit in hunc mundum venire, quod appareret.*

(m) Hæc verba, *quia videretur*, addimus ex Mſſ. Remig. & Jol. & ex ipſo textu Auguſt. in Joan. Evang. In aliis codicibus Proſperianis non habentur. Mſ. Jol. *Credendo ergo capitur, quod niſi capitur* (forte *creditur*) *numquam intelligitur.*

(n) Ita Mſ. Jol. ceteri, *De Patre & Filio.*

(o) Mſ. Jol. *diceretur*. Mſ. Remig. *dicere de diverſo poteſt.*

CCCLI. *alias* CCCXLIX. *ante* CCCXLVII.

(a) *De Deo & homine Jeſu Chriſto.*

Ex Tract. 39. in Joan. n. 10. (b) Utrumque oportet noverimus in Chriſto, & unde æqualis eſt Patri, & unde illo major eſt Pater. Illud Verbum eſt, illud caro; illud Deus eſt, illud homo. Sed unus eſt Chriſtus Deus & homo.

CCCLII. *alias* CCCL. *ante* CCCXLVIII.

(c) *De unitate divinæ Trinitatis.*

Ex Tract. 39. in Joan. n. 5. Multorum hominum multæ ſine dubio animæ, & multa ſunt corda: ſed (d) ſi per fidem & dilectionem adhæreant Deo, fiunt omnes una anima, & cor unum. Si ergo *charitas Dei quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis*, tantam unitatem multarum animarum, & multorum cordium facit: quanto magis certiuſque in Patre & Filio & Spiritu-ſancto æterna & incommutabilis unitas manet, ubi indifferens Trinitas unus Deus eſt, unum lumen, unumque principium? Rom. 5. 5.

CCCLIII. *alias* CCCLI. *ante* CCCXLIX.

(e) *Quomodo docuit Pater Filium.*

Ex Tract. 40. in Joan. n. 5. Non ſic docuit Pater Filium, quaſi indoctum genuerit, & ſcientiam contulerit neſcienti: (f) ſed intemporalis doctrina eſt intemporalis eſſentia; & hoc eſt a Patre doceri, quod eſt a Patre generari: quia ſimplici veritatis naturæ eſſe & noſſe, non eſt aliud atque aliud, (g) ſed idipſum.

CCCLIV. *alias* CCCLII. *ante* CCCL.

De fide & veritate.

Ibid. n. 9. Fides ſemper prævenit viſionem. Credimus enim, ut cognoſcamus; non cognoſcimus, ut credamus. Fides ergo eſt, quod non vides credere: veritas, quod credidiſti videre.

CCCLV. *alias* CCCLIII. *ante* CCCLI.

De bono odore Chriſti.

Bonus Chriſti odor eſt prædicatio veritatis, (h) quo odore vitam capit, qui Evangelio bonis (i) moribus ſervit & congruit; mortem autem incurrit, cujus ab his quæ bene loquitur, vita diſſentit. Quæ conditio etiam auditores obſtringit, cum recta prædicatio ab aliis per incredulitatem auditur in mortem, ab aliis per fidem ſuſcipitur in ſalutem. V. Tract. 50. in Joan. n. 8. infra app. p. 332.

CCCLVI. *alias* CCCLIV. *ante* CCCLII.

(k) *De facultate credendi.*

Fides Chriſti eſt, credere in eum qui juſtificat impium, credere in Mediatorem, ſine quo nullus reconciliatur Deo, credere in Salvatorem, qui venit quærere & ſalvare quod perierat, credere in eum qui dixit, *Sine me nihil poteſtis facere*. Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei juſtitiam, qua juſtificatur impius, ſuam vult conſtituere, (l) qua convincatur ſuperbus. Talia enim ſentientes ſua elatione obdurantur, & excæcantur: quia negando Dei gratiam, non adjuvantur. Ex Tract. 53. in Joan. n. 10. Joan. 15. 5.

CCCLVII. *alias* CCCLV. *ante* CCCLIII.

(m) *De vera dilectione.*

Charitatem habens, *quæ eſt de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta*, diligit Deum & proximum ſicut ſeipſum. Amator enim Dei, amator eſt ſui: & non diligens Deum, non diligit proximum; quia non diligit ſeipſum. Pro hac autem dilectione patienter etiam mundi odia ſunt toleranda: neceſſe eſt enim ut nos oderit, quos videt odiſſe (n) quod diligit. V. Tract. 87. in Joan. n. 1. & 2. infra app. p. 331. 1. Tim. 1. 5.

CCCLVIII. *alias* CCCLVI. *ante* CCCLIV.

(o) *De bipartita mundi ſignificatione.*

Duo hominum genera ſub uno mundi nomine nuncupantur. Sicut enim dicitur mundus in impiis, ita dicitur mundus in ſanctis. Unde cum V. Ibid. n. 4. infra app. p. 331.

(a) Mſ. Jol. *Unde æqualis ſit Filius Patri, & unde minor.*
(b) Edit. Colon. vet. *Utrumque noverimus eſſe in Chriſto, & unum quo ... & unum quo illo major eſt Pater.*
(c) Mſ. Jol. *Quomodo multi ſint cor unum, & anima una, & de unitate Trinitatis.* Colon. vet. edit. *De unitate dilectionis.*
(d) Ita legimus in Mſſ. Remig. & Jol. In editis. *ſed ubi per dilectionem fidemque adhæreant Deo.* Colon. vet. edit. pergit, *una anima & unum cor fiunt*, & poſt aliquot lineas, *ut indifferens Trinitas unus Deus, & unum lumen & unum principium.*
(e) Sic Mſ. Jol. Alii, *De doctrina Patris ad Filium.*
(f) Antea editi, *ſed temporalis doctrina eſt intemporalis eſſentia.* Colon. *intemporalis doctrinæ*, &c. Mutavimus ut in textu *intemporalis doctrina*, ſic exhibente Mſ. Remig. Jol. quoque ſcriptum præferente, *intemporalis doctrinæ eſt intemporalis eſſentia.* Ubi alludi omnino videtur ad hæc Auguſtini loco citato in margine. *Incorporaliter Pater locutus eſt Filio, quia incorporaliter Pater genuit Filium.*
(g) Alii codices, *ſed ipſum.* Mſ. Remig. *ſed id ipſum*, juxta id Auguſt. *ſed hoc ipſum.*
(h) Mſ. Jol. *quem odorem in vitam capit.*
(i) Mſſ. Jol. & Remig. *bonis moribus*, pro eo quod alii habebant, *bonis operibus:* prius tamen in margine indigitantes.
(k) Mſ. Jol. *De fide Chriſti.*
(l) Edit. Colon. vet. *qua convincitur.* Ab eodem abſunt hæc *Talia &c.* ad finem ſententiæ, quæ in Auguſt. & ceteris codicibus habentur.
(m) Mſ. Jol. *De charitate.*
(n) Mſ. Remig. *quos diligit.*
(o) Mſ. Jol. *De duobus generibus hominum.*

cum totus a ſemetipſo & in odio & in amore diſcordet; nos eum & odiſſe jubemur, & amare, cum dicitur nobis, *Nolite diligere mundum*: & cum dicitur, *Diligite inimicos veſtros*; ut quorum execramur iniquitatem, optemus ſalutem.

1. Joan. 2. 15. Matth. 5. 44.

CCCLIX. *alias* CCCLVII. *ante* CCCLV.

(a) *De vitanda ſcientiæ gloria.*

Ex Tract. 57. in Joan. n. 2.

Ad vitandam tentationem vanæ gloriæ, melior eſt (b) diſcentis conditio, quam docentis. Tutius enim auditur veritas, quam prædicatur. Quoniam cum doctrina recipitur, humilitas cuſtoditur; cum autem diſputatio placet, vix eſt ut diſſerentem non pulſet quantulacumque jactantia.

CCCLX. *alias* CCCLVIII. *ante* CCCLVI.

(c) *De laude qua ſe prædicat Deus.*

Ex Tract. 58. in Joan. n. 3.

Periculoſum eſt homini ſibi placere, cui cavendum eſt ſuperbire. Deus autem quantumcumque ſe laudet, non ſe extollit excelſus, nec vult ſe ſua videri majeſtate majorem. Sed cum homini loquitur potentiam ſuam, non hoc agit, ut ipſe glorioſior, ſed ut ille melior fiat & doctior. Nobis enim prodeſt auctorem noſtrum agnoſcere; & ei qui eſt ſuper omnia, ſubjacere: (d) ne de quo non poſſumus comprehendere quid eſt, poſſimus ſentire quod non eſt.

CCCLXI. *alias* CCCLIX. *ante* CCCLVII.

(e) *De remittendis peccatis.*

Ibid. n. 5.

Chriſtiana obſervantia ad perfectæ pietatis (f) profectum per mutuam maxime pervenit indulgentiam peccatorum, dante nobis Domino ſuæ bonitatis exemplum. Nam ſi ille, in quo nullum omnino fuit peccatum, interpellat pro peccatis noſtris; quanto magis nos invicem pro propriis orare debemus? Amplectenda quippe eſt homini, qui (g) non omni poteſt carere peccato, tam benigna conditio; ut dimittendo delicta aliena, diluat ſua.

CCCLXII. *alias* CCCLX. *ante* CCCLVIII.

(h) *De impletione deſideriorum juſtorum.*

Ex Tract. 65. in Joan. n. 1. 1. Cor. 15. 28.

Juſtorum deſideriorum (i) ſatietati tunc nihil deerit, quando Deus omnia in illis omnibus erit. Ad quam beatitudinem hi perveniunt, qui huic ſæculo ante ſeparationem (k) animæ a carne moriuntur, nec in eis inveniuntur (l) cupiditatibus, quas ſola ſuperat dilectio Dei: (m) ut & id patiatur iniquitas, quod elegit; & eo bono fruatur juſtitia, quod amavit.

CCCLXIII. *alias* CCCLXI. *ante* CCCLIX.

De confitendo homine Jeſu Chriſto.

Ex Tract. 66. in Joan. n. 2.

Qui ſic confitetur Chriſtum Deum, ut eumdem hominem neget verum, habentem ſcilicet unitam ſibi noſtræ carnis animæque naturam; non eſt pro illo mortuus Chriſtus; quia ſecundum hominem mortuus eſt Chriſtus. Non reconciliatur per Mediatorem Deo. *Unus enim Deus*, (n) *& unus Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus*. Non juſtificatur per ipſum: quia *ſicut per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per obedientiam unius hominis juſti conſtituentur multi*. Non reſurget (o) in reſurrectionem vitæ: quia *per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes* (p) *vivificabuntur*. (q) Nec ullus ſe beati Petri defendat exemplo, qui ſe multis lacrymis & accuſavit, & lavit: ut principem ſuum Eccleſia non negationis, ſed pœnitentiæ imitatione ſequeretur.

1. Tim. 2. 5. Rom. 5. 19. 1. Cor. 15. 21. 22. Matth. 26. 75.

CCCLXIV. *alias* CCCLXII. *ante* CCCLX.

De æternitate.

Ex Tract. 67. in Joan. n. 2.

In quibuſdam æternis poteſt aliqua eſſe diſtantia, ipſa autem æternitas abſque diverſitate menſuræ eſt. Multæ quippe manſiones, in una vita varias meritorum ſignificant dignitates. Sed (r) ut Deus omnia in omnibus erit, fiet etiam

(a) Mſ. Jol. *De conditione diſcentis, & docentis*.

(b) Editio Colon. vet. *diſcentis, quam docentis ſtatus*.

(c) Mſ. Jol. *Quod non extollat ſe Deus laudando ſe*.

(d) Mſ. Jol. *ut de quo non poſſumus cognoſcere quod eſt, poſſimus* &c. Mſ. Remig. *ne de quo ..... quod eſt*. Editi plerique, *ne de quo ..... poſſumus ſentire quod non eſt*, Duac. & Colon. cum recentioribus, *ne de quo .... poſſimus ſentire quod non eſt*.

(e) Mſ. Jol. *De profectu pietatis per indulgentiam peccatorum*.

(f) Mſſ. Remig. *provectum*.

(g) Mſ. Jol. *non omnino*.

(h) Ita Mſ. Jol. Alii, *De æternitate ſanctorum*.

(i) Mſ. Remig. & Jol. *ſatietati*, ubi alii omnes *ſocietati*. Minus bene, cum reſpiciat verba hæc Auguſtini, *perducturus eos ad illum finem, qui ſufficiat eis, ubi ſatietur in bonis deſiderium eorum*. Poſt aliquot verba Duac. & Colon. recent. *omnis in illis omnibus*. Melius Mſſ. Remig. & Jol. Colon. vet. Lugd. & Lovan. *omnia*.

(k) Mſ. Jol. *anima a carne*. Alii omittunt præpoſitionem *a*.

(l) Mſ. Remig. *cupiditates*. Mſ. Jol. *invenientur cupiditatibus*.

(m) Edit. Colon. vet. *& ut id eo bono fruatur*.

(n) Sic Mſſ. Remig. & Jol. poſt Aug. loco citato, Editi Lovan. & poſteriores *& unus eſt*. Colon. vet. *Unus eſt enim Deus, & unus*.

(o) Sic cum Auguſt. Mſ. Remig. & Jol. Editi, *in reſurrectione*.

(p) Mſ. Remiſſ. *vivificantur*.

(q) Editio Colon. vet. *Nullus ſe*.

(r) Mſſ. Jol. & Remig. *ubi*, alii *ut*.

iam in diſpari claritate (a) par gaudium, ut quod habent ſinguli, commune ſit omnibus. Quoniam per connexionem dilectionis a gloria capitis nulla erit aliena pars corporis.

CCCLXV. *alias* CCCLXIII. *ante* CCCLXI.

De fide.

Ex Tract. 89. in Joan. n. 1.

Fides eorum qui Deum viſuri ſunt, quod non videt credit: nam ſi videt, non eſt fides. Credenti (b) colligitur meritum, videnti redditur præmium.

CCCLXVI. *alias* CCCLXIV. *ante* CCCLXII.

(c) *Quod propitius ſit Deus, non annuendo malorum votis.*

Ex Tract. 73. in Joan. n. 3.

Male uſurus eo quod (d) vult accipere, Deo potius miſerante non accipit. Proinde ſi hoc ab eo petitur, unde homo exauditus lædatur; magis metuendum eſt, ne quod (e) poſſit Deus non dare propitius, det iratus.

CCCLXVII. *alias* CCCLXV. *ante* CCCLXIII.

(f) *De duplici dilectione Chriſti erga diligentes ſe.*

Ex Tract. 75. in Joan. n. 5.

Qui diligit me, inquit Dominus, *diligetur a Patre meo; & ego diligam eum, & manifeſtabo ei me ipſum.* (g) Quid eſt, *diligam?* tamquam tunc dilecturus ſit, & nunc non diligat? Abſit. Quomodo enim nos Pater ſine Filio, aut Filius ſine Patre diligeret? (h) Quomodo, cum inſeparabiliter operentur, ſeparabiliter diligunt? Sed ad hoc *diligam eum*, ad quod ſequitur, *& manifeſtabo ei me ipſum. Diligam, & manifeſtabo*, id eſt, ad hoc diligam, ut manifeſtem. Nunc enim ad hoc (i) dilexit, ut credamus, & (k) mandatum fidei teneamus: tunc ad hoc diliget, ut videamus, & ipſam viſionem mercedem fidei capiamus. Quia & nos nunc diligimus credendo (l) quod videbimus; tunc autem diligemus videndo quod credidimus.

CCCLXVIII. *alias* CCCLXVI. *ante* CCCLXIV.

(m) *De vite & palmitibus vitis.*

Ita ſunt in vite palmites, ut viti nihil conferant, ſed inde accipiant unde vivant. Sic quippe vitis eſt in palmitibus, ut vitale alimentum ſubminiſtret eis, non ſumat ab eis. Ac per hoc & manentem in ſe habere Chriſtum, & manere in Chriſto, diſcipulis prodeſt utrumque, non Chriſto. Nam præciſo palmite, poteſt de viva radice alius pullulare: qui autem præciſus eſt, ſine radice non poteſt vivere.

Ex Tract. 81. in Joan. n. 1. Eſtque canon. 21. concil. Arauſ. 2.

CCCLXIX. *alias* CCCLXVII. *ante* CCCLXV.

(n) *De humanæ juſtitiæ modo.*

Divinitus dictum eſt, *Noli eſſe juſtus multum.* (o) Quo notata non eſt juſtitia ſapientis, ſed ſuperbia præſumentis. Qui ergo fit nimis juſtus, ipſo nimio fit injuſtus. Quis eſt autem qui ſe (p) nimis facit juſtum, niſi qui dicit ſe non habere peccatum?

Ex Tract. 91. in Joan. n. 2. Eccle. 7. 17.

CCCLXX. *alias* CCCLXVIII. *ante* CCCLXVI.

(q) *Quod ſola divina ſubſtantia vere ſit ſimplex.*

Nullius, etiam incorporeæ creaturæ, vere ſimplex eſt ſubſtantia, cui non hoc eſt eſſe, quod noſſe; poteſt enim eſſe, (r) nec noſſe: at illa divina (s) non poteſt, quia idipſum eſt quod habet. Ac per hoc non ſic habet ſcientiam, ut aliud illi ſit ſcientia qua ſcit, aliud eſſentia qua eſt, ſed utrumque unum: quamvis non utrumque dicendum ſit, quod veriſſime ſimplex & unum eſt. Habet enim Pater vitam in ſemetipſo; nec aliud eſt ipſe quam vita, quæ in

Ex Tract. 99. in Joan. n. 4.

(*a*) Emendamus ex editione Duac. ſenſu exigente, & Auguſtino ſcribente in loco quem intuetur S. Proſper, *propter unum denarium nullus ſeparatur a regno.* Alii codices habent *per gaudium*. Cui non convenit immediate antecedens, *in diſpari claritate.*

(*b*) Scripſimus, *colligitur*, loco vocis *pollicetur*, quæ in antea editis legebatur; auctoritate Mſſ. Remig. & Jol. & quia id quoque in margine indicarunt omnes editiones a Lugdunenſi veteri ad ultimas, & in loco Auguſtini habetur.

(*c*) Ita Mſ. Jol. Alii, *De petitione contraria.*

(*d*) Mſ. Remig. *acceperit.*

(*e*) Colon. vet. edit. *poſſit dare ut propitius.*

(*f*) Alias editi, *De dilectione*, quædam addenda duximus majoris perſpicuitatis gratia. Mſ. Jol. pro titulo habet, *Qui diligit diligetur a Patre meo*, &c.

(*g*) Mſ. Remig. hic inſerit verba iſta, *Quid eſt diligam, & manifeſtabo me ipſum.*

(*h*) Sic Mſ. Jol. conformiter textui Auguſtini loco citato hic. Colon. vet. edit. *Quomodo inſeparabiliter operantur, ſeparabiliter diliguntur*, forte pro *diligunt?* Alii codices. *Cum inſeparabiliter operentur, quomodo ſeparabiliter diligunt?*

(*i*) Mſ. Remig. *ad hoc diligit.* Alii omnes poſt Aug. *dilexit.*

(*k*) Mſ. Remig. *mandata fidei.* Jol. Mſ. *mandatum fidei*, ut in Auguſt. Ceteri, *mandatum ejus*: qui tamen *mandatum fidei* in ora libri indigitant.

(*l*) Mſ. Jol. *quod non videmus.* Alii ut in textu & Aug.

(*m*) Hactenus, *De palmitibus vitis.* Mſ. Jolien. *Quomodo ſint in vite palmites.*

(*n*) Mſ. Jol. *De eo quod ſcriptum eſt, Noli eſſe juſtus multus.*

(*o*) Sic Mſ. Remig. & edit. append. Auguſt. juxta eumdem in Joan. Evang. Mſ. Jol. *Quod non eſt juſtitia.* Ceteri codices, *Quoniam non eſt.*

(*p*) Vocem hanc *nimis* addimus ex Mſ. Remig. & Jol. Auguſtino dicente, *Multum enim ſe facit juſtum, qui dicit ſe non habere peccatum.*

(*q*) Ita Mſ. Jol. Reliqui, *De ſimplicitate.*

(*r*) Mſſ. Remig. & Jol. *& non noſſe.*

(*s*) Sola editio Colon. vet. addit hic, *ſubſtantia*, quæ in aliis omnibus ex præcedentibus ſubintelligitur.

in illo eſt: & dedit Filio habere vitam in ſemetipſo; hoc eſt, genuit Filium, qui & ipſe (a) vita eſſet. Sic itaque debemus accipere, *Joan. 16. 13.* quod de Spiritu-ſancto dictum eſt, *Non enim loquetur a ſemetipſo, ſed quæcumque audierit, loquetur*; ut intelligamus, non eum eſſe a ſemetipſo. Pater quippe ſolus de alio non eſt. Nam & Filius de Patre natus eſt, & Spiritus-ſanctus de Patre (b) procedit: Pater autem nec natus eſt de alio, nec procedit. Nec ideo ſane aliqua diſparilitas in ſumma illa Trinitate cogitationi occurrat humanæ: quia & Filius ei de quo natus eſt, & Spiritus-ſancti de quo procedit, æqualis eſt.

CCCLXXI. *alias* CCCLXIX. *ante* CCCLXVII.

(c) *Quomodo fuit, & erit, & eſt accipiantur in Deo.*

Ibid. n. 5. Quamvis natura incommutabilis non accipiat fuit & erit, ſed tantum, eſt: ipſa enim veraciter eſt, quia aliter quam eſt, eſſe non poteſt: tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus verſatur noſtra mortalitas & noſtra mutabilitas, non mendaciter dicimus, (d) & fuit, & erit, & eſt: fuit in præteritis ſæculis, eſt in præſentibus, erit in futuris. Fuit quippe, (e) quia numquam defuit; erit, quia numquam deerit; eſt, quia ſemper eſt. Neque enim velut qui jam non ſit, cum præteritis occidit; aut cum præſentibus, tamquam non maneat, labitur; aut cum futuris, tamquam non fuerit, orietur. Proinde cum ſecundum volumina temporum locutio humana variatur; qui per nulla deeſſe potuit, aut poteſt, aut poterit tempora, vera de illo dicuntur cujuslibet temporis *Joan. 5. 26.* verba. Semper itaque audit Spiritus-ſanctus, quia ſemper ſcit: & ſcire, & audire, hoc illi eſt, quod ſemper eſſe. Semper vero illi eſt eſſe, ** Ibid. n. 9.* de Patre procedere. * Nemo autem poteſt dicere quod non ſit vita Spiritus ſanctus, cum vita Pater, vita ſit Filius. Ac per hoc ſicut Pater cum habeat vitam in ſemetipſo, dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo: (f) ſic ei dedit vitam procedere de illo, ſicut procedit & de ipſo.

CCCLXXII. *alias* CCCLXX. *ante* CCCLXVIII.

(g) *Quod donum Dei ſit diligere Deum.*

Prorſus donum Dei eſt, diligere Deum. Ipſe ut diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit. Diſplicentes amati ſumus, ut fieret in nobis unde placeremus. (h) Diffundit enim charitatem in cordibus noſtris Spiritus Patris & Filii, quem cum Patre amamus & Filio. *Ex Tract. 102. in Joan. n. 5. Et & canon. 25. Arauſic. concil. 2.*

CCCLXXIII. *alias* CCCLXXI. *ante* CCCLXIX.

De pace Chriſti.

Pax Chriſti finem temporis non habet, & *Ex Tract. 104. in Joan. n. 1.* ipſa eſt omnis piæ intentionis actioniſque perfectio. Propter hanc ſacramentis ejus imbuimur: propter hanc mirabilibus ejus operibus & ſermonibus erudimur: propter hanc (i) Spiritum ejus pignus accepimus: propter hanc in eum credimus & ſperamus, & amore ipſius, quantum donat, accendimur: propter hanc denique omnem tribulationem fortiter toleramus, ut in ea feliciter ſine tribulatione regnemus. Vera enim pax unitatem facit: quoniam (k) *1. Cor. 6. 17.* *qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt.*

CCCLXXIV. *alias* CCCLXXII. *ante* CCCLXX.

(l) *Omne tempus a Deo eſſe diſpoſitum.*

Omne tempus ab illo eſt diſpoſitum, qui tem- *Ibid. n. 4.* pori ſubditus non eſt. Quoniam quæ futura erant per ſingula tempora, in Dei ſapientia habent (m) efficientes cauſſas, in qua nulla ſunt tempora. Non ergo credatur hora paſſionis Domini fato urgente veniſſe, ſed Deo potius ordinante. Non enim (n) ſiderea neceſſitas Chriſto intulit crucem; nec ſidera coegerunt mori ſiderum conditorem: qui (o) intemporalis cum Patre, ſic tempus quo carne moreretur, quemadmodum & quo de matre naſceretur, elegit.

 CCCLXXV.

(a) Alii codices, *vita eſt*. Mſ. Remig. poſt Auguſt. in Joan. Evang. *vita eſſet*.
(b) Mſ. Remig. hic addit *& Filio*: & infra, *eis de quibus procedit*. Quæ cum nec in aliis codicibus, nec in ipſo Aug. Tractatu legantur, videntur additamenta ſcribæ amanuenſis. Maxime cum eodem quidem Tractatu, ſed poſt multa interpoſita, expreſſe inſtituat S. Doctor probare, quod Spiritus-ſanctus etiam a Filio procedit.
(c) Sic Mſ. Jol. Alii libri, *De intemporalitate deitatis*.
(d) Mſ. Remig. *ut fuit, & erit, & eſt*. Mſ. Jol. *& fuit, & erit, & eſt*, ut diſponuntur verba in Tract. Aug. Alii *& fuit, & eſt, & erit*. Ita poſt Auguſt. locum citatum hic Mſ. Jol. Mſ. vero Remig. *in præteritis*. Alii autem, *in præterito*.
(e) Colon. vet. edit. *numquam deſinit*. Mſ. Jol. *numquam non fuit*.
(f) Ita Mſſ. Remig. & Jol. juxta Auguſtini locum citatum, Codices alii Proſperiani, *ſic Spiritui-ſancto dedit*.
(g) Ita Mſ. Jol. Alii. *De dilectione qua diligimus Deum*.
(h) Mſ. Remig. cum Aug. Tract. in Joan. & Conc. Arauſic. can. habet, *Diffundit*: ceteri codices noſtri, *Diffudit*.
(i) Mſ. Remig. *Spiritum ejus pignus accipimus*, Mſ. Jol. *Spiritum ejus pignus accepimus*, ut in Tractatu Auguſt. in Joan. citato. Alii libri noſtri, *Spiritus ſancti pignus accepimus*.
(k) Ita habet Mſ. Remig. ut in utroque Apoſtoli textu. Alii codices noſtri, *qui adhæret Deo*.
(l) Ita Mſ. Jol. Alii generalius, *De temporibus*.
(m) Pro voce, *efficaces*, reſtituimus, *efficientes*, quam habent Mſſ. Remig. & Jol. ac locus Auguſt. in Joan. Evang. immo & in margine notarunt omnes editiones poſt antiquam Lugdun. quæ in textu ferebant, *efficaces*.
(n) Colon. vet. edit. *Non enim cauſſa neceſſitatis*.
(o) Quod Auguſtinus in Joan. Evang. exprimit his verbis, *cum Patre, de quo ſine tempore natus eſt*. Mſ. Remig. *qui intemporalis cum Patre eſt, tempus quo in carne moreretur, & quod* (forte *quo*) *de matre naſceretur elegit*.

CCCLXXV. *alias* CCCLXXIII. *ante* CCCLXXI.

(a) *De unitate Trinitatis.*

Ex Tract. 105. in Joan. n. 5. In eo quod dicitur, *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*, ordo verborum eſt: (b) Ut te, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, cognoſcant ſolum verum Deum. Conſequenter enim intelligitur & Spiritus-ſanctus. Quia Spiritus eſt Patris & Filii, tamquam charitas ſubſtantialis & conſubſtantialis amborum. Quoniam non duo dii, Pater & Filius; nec tres dii; Pater & Filius & Spiritus-ſanctus; ſed ipſa Trinitas unus ſolus verus Deus. Nec idem tamen Pater, qui Filius; nec idem Filius, qui Pater; nec idem Spiritus-ſanctus, qui Pater aut Filius: quoniam tres ſunt, Pater, & Filius, & Spiritus-ſanctus: ſed ipſa Trinitas unus eſt Deus.

CCCLXXVI. *alias* CCCLXXIV. *ante* CCCLXXII.

(c) *Quod gignendo dedit Pater omnia Filio.*

Ex Tract. 106. in Joan. n. 7. Quidquid Deus Pater Deo Filio dedit, gignendo dedit. Ita enim dedit Filio Pater, ſine quibus Filius eſſe non poſſet, ſicut ei dedit ut eſſet. Nam quomodo Verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia?

CCCLXXVII. *alias* CCCLXXV. *ante* CCCLXXIII.

(d) *De cuſtodia Dei circa nos.*

Cuſtodiam circa nos Dei, non tam carnaliter debemus accipere, velut viciſſim nos ſervent Pater & Filius, amborum in nobis (e) ſervandis alternante cuſtodia, quaſi alius, alio diſcedente ſuccedat. Simul enim cuſtodiunt Pater & Filius & Spiritus-ſanctus, qui eſt unus verus (f) & beatus Deus. Sed Scriptura nos non levat, niſi deſcendat ad nos. Sicut Verbum caro factum deſcendit, (g) ut levaret; non cecidit, ut jaceret. Si deſcendentem cognovimus, cum levante ſurgamus: & intelligamus, cum ita loquitur, perſonas (h) eum diſtinguere, (i) non ſeparare naturas.

CCCLXXVIII. *alias* CCCLXXVI. *ante* CCCLXXIV.

De gratia Dei, qua omne hominis meritum prævenitur.

Si naturam cogitemus in qua creati ſumus; *Ex Tract. 115. in Joan. n. 4.*
(k) cum omnes Veritas creaverit, quis non eſt ex veritate? Sed non omnes ſunt, quibus, ut audiant veritatem, & credant, ex ipſa Veritate præſtatur, (l) nullis proculdubio præcedentibus meritis, ne gratia non ſit gratia. Si enim dixiſſet, Omnis qui audit vocem meam, ex veritate eſt: ideo dictus ex veritate (m) putaretur, quia obtemperat veritati. Non autem hoc ait: ſed, *Omnis* inquit, *qui eſt ex veritate*, *Joan. 18. 37.*
(n) *audit vocem meam*. Ac per hoc, non ideo eſt ex veritate, quia ejus audit vocem: ſed ideo audit, quia ex veritate eſt, id eſt, quia hoc illi donum ex veritate collatum eſt. Quod quid eſt aliud, quam, donante Chriſto credit in Chriſtum?

CCCLXXIX. *alias* CCCLXXVII. *ante* CCCLXXV.

De amore quo Deum amare debemus.

Quiſquis ſe ipſum, non Deum amat, non ſe *Ex Tract. 123. in Joan. n. 4.*
amat: & quiſquis Deum, non ſe ipſum amat, ipſe ſe amat. Qui enim non poteſt vivere de ſe, moritur utique amando ſe: (o) non ergo ſe amat, qui ne vivat ſe amat. Cum vero (p) ille diligitur, de quo vivitur; non ſe diligendo magis diligit, qui propterea ſe non diligit, ut eum diligat de quo vivit.

CCCLXXX. *alias* CCCLXXVIII. *ante* CCCLXXVI.

(q) *De indiviſo Patris, & Filii opere.*

Quidquid illud eſt quod oportet Patrem agere ad Filium, non fit niſi per eumdem Filium: ad ipſum ſcilicet, quia filius hominis eſt, & factus eſt inter omnia; per ipſum autem, quia Filius Dei eſt, & per illum fiunt a Patre omnia. *V. lib. 1. de Trinit. c. 7. infra app. p. 154 & lib. 9 contra ſer. Arian cap. 11. n. 9. infr. app. p. 235.*

CCCLXXXI.

(a) Mſ. Jol. *De ordine horum verborum. Ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.*

(b) Colon. vet. edit. *Ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum cognoſcant ſolum verum Deum*: & in fine ſententiæ, *ſed ipſa Trinitas in his unus Deus*. Reliqui ut in textu & apud Auguſtinum.

(c) Ita Mſ. Jol. Ceteri, *Quid dedit Pater Filio.*

(d) Sic Mſ. Jol. Colon. vet. edit. *De cuſtodia, qua Deus ſervat ſuos*. Alii, *De cuſtodia Dei, qua ſuos ſervat.*

(e) Mſſ. Remig. & Jol. *ſervandis*, ut Aug. *cuſtodiendis*: alii, *ſervandi.*

(f) Mſſ. Remig. & Jol. poſt Aug. in Joan. Evang. addunt, *& beatus*, quod alii omiſerant.

(g) Mſſ. Remig. & Jol. *ut levaret*, ut apud Auguſt. alii, *ut relevaret*. Colon. vet. editio, *ut nos relevaret.*

(h) Mſ. Jol. cum Aug. Tract. in Joan. *eum*. Alii, *eam.*

(i) Mſ. Jol. *non ſeparare naturam.*

(k) Mſ. Jol. *De eo quod Dominus ait, Qui eſt ex veritate audit vocem meam.*

(l) Colon. vet. edit. *Nullus proculdubio præcedentibus meritis ſalvatur*. Mſ. Remig. *Ne ullis proculdubio præcedentibus meritis, gratia non ſit gratia.*

(m) In Mſ. Remig. pro, *putaretur*, ſcribitur, *eſt.*

(n) Mſ. Remig. *audiet.*

(o) Mſ. Remig. hic addit, *non ergo ſe amat, qui ne vivat ſe amat*, quæ leguntur in Auguſtini oper. in Joan. Evang. hoc loco, abſunt vero ab aliis codicibus noſtris.

(p) Mſ. Remig. *illo diligitur.*

(q) Mſ. Jol. *Quod ad Filium per Filium agat Pater.*

CCCLXXXI. *alias* CCCLXXIX. *ante* CCCLXXVII.

(a) *Quomodo Filius ſubjectus erit Patri.*

V. ibid. c. 8. infra app. p. 253. & lib. cont. ſer. Arian. c. 37. inf. app. p. 255. & lib. 2. cont. Maximinum Arian. c. 18. n. 4. inf. app. p. 256. 1. Cor. 15. 27.

Non eſt mirum dicere Apoſtolum, etiam in futuro ſæculo Patri Filium ſubjectum futurum, ubi ait, *Tunc & ipſe ſubjectus erit ei, qui illi ſubjecit omnia*. Quando quidem in Filio forma humana manſura eſt, qua ſemper major eſt Pater. Quamvis non defuerint, qui illam tunc Filii ſubjectionem ipſius humanæ formæ in divinam ſubſtantiam commutationem intelligendam putarunt, tamquam hoc cuique rei ſubjiciatur quod in eam vertitur & mutatur. Sed intelligi poteſt, ideo magis dixiſſe Apoſtolum, etiam tunc Patri Filium ſubjectum futurum, ne quis in eo putaret ſpiritum & corpus humanum converſione aliqua conſumendum: *ut ſit Deus omnia*, non tantum (b) in illius forma hominis, ſed *in omnibus*, quando capitis gloria univerſum corpus implebit.

Ibid. v. 28.

CCCLXXXII. *alias* CCCLXXX. *ante* CCCLXXVIII.

(c) *Quod omnia bona ex Deo.*

Ex lib. 2. de libero arbit. c. 17.

Quantacumque bona, quamvis magna, quamvis minima, niſi ex Deo eſſe non poſſunt. Quid enim majus in creaturis, quam vita intelligens? aut quid minus poteſt eſſe, quam corpus? Quæ quantumlibet deficiant, & in id tendant ut non ſint; tamen aliquid (d) formæ illis remanet, ut quoquo modo ſint. Quidquid autem formæ (e) cujuſpiam rei deficienti remanet, ex illa forma eſt quæ neſcit deficere, motuſque ipſos rerum deficientium vel proficientium excedere numerorum ſuorum leges (f) non ſinit. Quidquid igitur laudabile advertitur in rerum natura, ſive exigua, ſive ampla (g) laude dignum judicetur; ad excellentiſſimam & ineffabilem laudem referendum eſt (h) Conditoris.

CCCLXXXIII. *alias* CCCLXXXI. *ante* CCCLXXIX.

(i) *Quod præſcientia Dei neminem peccare compellat.*

Ex lib. 3. de libero arbitrio cap. 4.

Neminem Deus ad peccandum cogit: prævidet tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet juſtus, quæ fieri non cogit præſcius? Sicut enim nemo memoria ſua cogit facta eſſe, quæ præterierunt: ſic Deus præſcientia ſua non cogit facienda, quæ futura ſunt. Et ſicut homo quædam quæ fecit meminit, nec tamen omnia quæ meminit (k) facit: ita Deus omnia quorum ipſe auctor eſt, præſcit, nec tamen omnium quæ præſcit, ipſe auctor eſt. Quorum autem non eſt malus auctor, juſtus eſt ultor.

CCCLXXXIV. *alias* CCCLXXXII. *ante* CCCLXXX.

De cognoſcendis creaturis quæ non videntur.

Ibid. cap. 5.

Humana anima naturaliter divinis ex quibus pendet connexa rationibus, cum dicit, (l) Melius fieret hoc quam illud: ſi verum dicit, & videt quod dicit, in illis ſupernis rationibus videt. Credat ergo Deum feciſſe, quod recto intellectu ab eo faciendum fuiſſe (m) cognovit; etiam ſi hoc in rebus factis non videt. Quia etiam ſi cælum oculis videre non poſſet, & tamen ratione vera tale aliquid faciendum fuiſſe colligeret; credere debuit (n) factum fuiſſe, quamvis id oculis non viderit. Non enim cogitatione cerneret faciendum fuiſſe, (o) niſi in his rationibus, quibus facta ſunt omnia. Quod autem ibi non eſt, tam nemo poteſt vera cogitatione videre, (p) quam non eſt.

CCCLXXXV. *alias* CCCLXXXIII. *ante* CCCLXXXI.

(q) *Quo remedio vulnera humana curentur.*

Ibid. c. 10.

Quid tam dignum miſericordia, quam miſer; & quid tam indignum miſericordia, quam (r) ſuperbus miſer?. (s) Ex quo factum eſt, ut illud Dei Verbum, per quod facta ſunt omnia,

(a) Sic Mſ. Jol. qui addit etiam, *quod ait Apoſtolus*. Alii, *De ſubjectione Filii*.
(b) Mſ. Jol. *in illa forma hominis*.
(c) Ita Mſ. Jol. Alii vero, *Nihil in quibuſcumque creaturis a Creatore inordinatum relinqui*.
(d) Codices noſtri communiter, *formæ illius*. Mſ. Remig. & Editio append. tom. 10. Aug. *formæ illis*, juxta id quod legitur in libro citato in margine.
(e) Ita Mſ. Jol. Alii, *cujuſpiam rei deficientis*. Apud Aug. hic, *cuipiam rei deficienti*.
(f) Mſ. Remig. *non ſinet*.
(g) Ita Mſ. Jol. poſt. Auguſt. loco hic notato. Alii, *quod laude dignum*. Præpoſitione non nihil perturbabatur ſenſus loci.
(h) Mſ. Remig. *Creatoris*.
(i) Mſ. Jol. *Quod Deus neminem cogat ad peccandum, licet prævideat peccaturum*.
(k) Apud Auguſtinum hic, *fecit*. Omnes noſtri codices, *facit*.
(l) Ita Mſſ. Remig. & Jol. cum edit. append. tom. 10. Auguſt. In aliis noſtris codicibus, *Melius fieri hoc*: prioribus concinit locus Auguſt. in libro ipſo de lib. arbitrio.
(m) Ita Mſſ. Remig. & Jol. & liber Aug. de lib. arb. Alii codices noſtri, *cognoſcit*.
(n) Ita Mſſ. Remig. & Jol. juxta textum libri de lib. arbitr. Ceteri codices Proſperiani, *factum fuiſſe*.
(o) Sic Mſſ. Remig. & Jol. conformiter libro Auguſtini citato. Alii autem, *niſi his rationibus in quibus*.
(p) Mſ. Jolien. *quam noſſe*. Apud Auguſt. lib. de libero arb. *quam non eſt verum*.
(q) Mſ. Jolien. *Qui digni, & qui indigni miſericordia*.
(r) Mſ. Remig. *quam ſuperbi miſeri*.
(s) Mſ. Remig. *Ex eo factum eſt . . . . pro qre facta ſuxt cmn.a*.

& quo fruitur omnis angelica beatitudo, uſque ad miſeriam noſtram porrigeret clementiam ſuam, & Verbum caro fieret, & habitaret in nobis. (a) Sic enim poſſet panem Angelorum homo manducare nondum Angelis adæquatus, ſi panis ipſe Angelorum hominibus dignaretur æquari. Nec ſic deſcendit ad nos, ut illos deſereret: ſed ſimul integer illis, integer nobis; illos intrinſecus paſcens, per id quod Deus eſt; (b) nos forinſecus admonens, per id quod nos ſumus, (c) idoneos facit per fidem, quos per ſpeciem paſcat æqualiter.

CCCLXXXVI. *alias* CCCLXXXIV. *ante* CCCLXXXII.

(d) *Quod omne vitium eſt contra naturam.*

Ibidem. Dubium non eſt, contra naturam eſſe omne vitium, etiam ejus rei cujus eſt vitium. Quapropter quoniam in quacumque re non vituperatur niſi vitium, ideo autem vitium eſt, quia (e) contra naturam ejus rei eſt cujus eſt vitium, nullius rei recte vituperatur vitium, niſi cujus natura laudatur. Non enim in vitio diſplicet, niſi quod corrumpit quod in natura placet.

CCCLXXXVII. *alias* CCCLXXXV. *ante* CCCLXXXIII.

(f) *De pœna peccati.*

Ibid. c. 12. (g) Omni peccanti animæ duo ſunt pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia (h) depravat error, ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falſa pro veris, ut erret invitus, & reſiſtente repugnatione (i) carnalis vinculi, non poſſe ab illicitis operibus temperare; non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.

CCCLXXXVIII. *alias* CCCLXXXVI. *ante* CCCLXXXIV.

(k) *De varietate remediorum.*

Ex lib. de vera religione c. 17. Ut ars medicinæ, cum eadem maneat, neque ullo modo ipſa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus; quia mutabilis eſt noſtra valetudo: ita divina providentia, cum ſit ipſa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ varie ſubvenit; & pro diverſitate morborum (l) aliis alia jubet, aut vetat: ut a vitio, unde mors incipit, & ab ipſa morte, ad naturam ſuam & eſſentiam, ea quæ deficiunt, id eſt, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.

CCCLXXXIX. *alias* CCCLXXXVII. *ante* CCCLXXXV.

(m) *De primo vitio animæ.*

Primum animæ rationalis vitium eſt, voluntas ea faciendi quæ vetat ſumma & intima veritas. Ita homo de paradiſo in hoc ſæculum expulſus eſt, id eſt, ab æternis ad temporalia, a copioſis ad egena, a firmitate ad infirma. Non ergo a bono ſubſtantiali ad malum ſubſtantiale, quia nulla ſubſtantia malum eſt; ſed a bono æterno, ad bonum temporale; a bono ſpiritali, ad bonum carnale; a bono intelligibili, ad bonum ſenſibile; a bono ſummo, ad bonum infimum. Eſt igitur quoddam bonum, quod ſi diligit anima rationalis, peccat; quia infra illam ordinatum eſt. Quare ipſum peccatum malum eſt, non ea ſubſtantia, quæ peccando diligitur. *Ibid. c. 20.*

CCCXC. *alias* CCCLXXXVIII. *ante* CCCLXXXVI.

(n) *De lege omnium artium veritate.*

Lex omnium artium cum ſit omnino incommutabilis, mens vero humana, cui talem legem videre conceſſum eſt, mutabilitatem pati poſſit erroris, ſatis apparet, ſupra mentem noſtram eſſe legem, quæ veritas dicitur. Nec jam illud ambigendum eſt, incommutabilem naturam, quæ ſupra animam rationalem ſit, Deum eſſe; & ibi eſſe primam vitam, & primam eſſentiam, ubi eſt prima ſapientia. Nam hæc eſt illa incommutabilis veritas, quæ lex omnium artium recte dicitur, & ars omnipotentis artificis. (o) Itaque cum ſe anima ſentiat nec corporum ſpeciem motumque judicare ſecundum ſe ipſam: ſimul oportet (p) agnoſcat, præſtare ſuam naturam ei naturæ, de qua judicat; præſtare autem ſibi eam naturam, ſecundum quam judicat, & de qua judicare nullo modo poteſt. *Ibid. c. 30. & 31.*

CCCXCI.

(a) Mſ. Remig. *Nec enim poſſet*: Jolienſis, *Non enim poſſit . . . niſi panis* &c.
(b) Editiones Duac. Colon. & poſteriores, *non forinſecus admonens*.
(c) Mſ. Jol. poſt Auguſt. librum hoc loco omittit particulam, &, quæ habetur in reliquis noſtris codicibus.
(d) Ita Mſ. Jol. Non bene alii, *Nullum naturæ vitium ab auctore eſſe*.
(e) Mſſ. Remig. & Jolienſis, *contra naturam eſt*: omittuntque hæc, *ejus rei cujus eſt vitium*, quorum tria poſtrema verba in omnibus editis Proſperianis duobus uncis incluſa deſignantur, quaſi huic loco addititia. Leguntur tamen in textu ipſo Auguſtini, loco unde hæc ſententia eſt delibata.
(f) Mſ. Jol. *De ignorantia & difficultate peccantium*.
(g) Colon. vet. edit. *Omne peccatum animæ eſt. Duo ſunt pœnalia*.
(h) Apud Auguſt. *dehoneſtat*, quod margini inſcriptum gerunt Proſperianæ editiones omnes, a Lugdunenſi, nec tamen habetur etiam in Mſſ. noſtris.
(i) Mſ. Remig. *carceralis . . . non poſſit*. Colon. vet. editio, *& reſiſtendo repugnationi carnalis vinculi*. Mſ. Jol. *impugnatione carnalis vinculi*.
(k) Mſ. Jol. *De diverſitate præceptorum*. Mſ. Jol. *varietate*.
(l) In Auguſtino, *alias alia jubet*: pauci ex noſtris, *alii alia*.
(m) Sic Mſ. Jol. Alii, *De prima hominis prævaricatione*.
(n) Alias editi. *De magiſtra*, &c. Mſ. Jol. *De lege omnium artium quæ eſt veritas*.
(o) Mſ. Jollenſis, *A qua cum ſe*.
(p) Mſ. Jolienſis poſt Auguſt. librum de vera relig. *agnoſcat*: alii *cognoſcat*.

CCCXCI. *alias* CCCLXXXIX. *ante* CCCLXXXVII.

(a) *Quo incitetur cor ad diſcendum.*

Ex lib. 2. de Ordine c. 9. Ad diſcendum neceſſario dupliciter ducimur, auctoritate atque ratione. Tempore auctoritas, re autem ratio prior eſt. Aliud eſt enim quod in agendo anteponitur, aliud quod pluris in appetendo æſtimatur. Quia ergo & principium ſapientiæ timor Domini eſt, *Prov. 1. 7.* & per humilitatem ad ſublimia gradus eſt; incedat humana ignorantia per fidem, ut mereatur fides videre quod credit.

CCCXCII. *alias* CCCXC. *ante* CCCLXXXVIII.

(b) *De divitiis &c. non ſuperbiendum.*

(c) Divitiis flores, & majorum nobilitate te jactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur: reſpice te ipſum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circumpiſce eos qui ante te ſimilibus ſplendoribus fulſere. Ubi ſunt quos ambiebant civium potentatus? Ubi inſuperabiles Imperatores? ubi qui conventus diſponebant, & feſta? ubi equorum ſplendidi (d) invectores? exercituum duces, ſatrapæ, tyranni? (e) non omnia pulvis? non omnia favillæ? non in paucis oſſibus eorum vitæ memoria eſt? Reſpice ſepulcra, & vide quis ſervus, quis Dominus, quis pauper, quis dives. Diſcerne, ſi potes, vinctum a rege, fortem a debili, pulcrum a deformi. (f) Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris ſi te ipſum reſpexeris.

(*a*) Mſ. Jolienſis, *De auctoritate & ratione diſcendi*.

(*b*) Hæc poſtrema ſententia abeſt a Mſſ. Remigiano & Jolienſ.

(*c*) Editio vetus Colon. *Divitiis, floribus, & majorum* &c.

(*d*) Editi omnes poſt Colon. vet. in margine ſcriptum ferunt, *alias nutritores*.

(*e*) Editio vetus Colonienſis, *Nunc omnia pulvis: nunc omnia favillæ: nunc in paucis verſibus eorum vitæ memoria eſt*.

(*f*) Editio Colonienſis vetus, *Memor ſis itaque; ne extollaris aliquando*.

ADMONITIO SANCTI PROSPERI EX SENTENTIIS S. AUGUSTINI:

EPIGRAMMATUM LIBRUM.

Epigrammata ſex ſupra centum, quorum ſingulis argumentum ex ſelectis inter Auguſtini ſententias præponitur, vel ex eo ſolo Proſperi eſſe judicarentur. „ Sed in tota illorum ſerie ita gratiæ divinæ dogmatibus „ aut explicandis aut defendendis intentus eſt Noſter, adeoque priſtinis conce„ ptibus retractantis aſſuefactus, ut ex omnibus operæ lineis ſe ſe proderet inter „ millenos internoſcendum, etſi omnes uſquequaque MSS. codices, omneſque E„ ditiones, & ætates talem non præferrent ". Hoc totidem verbis de iſto opere judicium pronuntiat Joſephus Antelmius, de quo tam ſæpe mentio, Diſſert. 9. quæ eſt de Poetice ſancti Proſperi, inter Diſſertationes Criticas in opera SS. PP. Leonis & Proſperi.

Quo autem conſilio, quove cum fructu id tentaverit, facile judicabit Lector æquus & prudens: cum intelliget id unum intendiſſe virum in omnibus ſuæ aliorumque ædificationi intentum, ut ſcilicet præcipuæ ſententiarum ſuperiori Libro editarum partes, non tantum venæ poeticæ exercendæ utiliter aſſumerentur, verum etiam ut ex tali ſcribendi genere eadem & tenacius animo inhærerent, & ſuavius memoriæ commendarentur, ab his maxime quibus cordi eſt Carminum elegantia; quorum acumen & virtus hominum mentes tangit fortius, corda quoque efficacius afficit, nativæ ſuavitati utilitatem veram & duraturam adjungens, qua re nihil ad informandos mores utilius, juxta illud poetæ:

Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci.

Vel potius, cum in uſum ſpiritalis ſapientiæ edocendæ poeſis aſſumitur, id ſibi eo nomine merito uſurpat quod Sap. 8. ℣. 8. *dicitur de ipſa ſapientia*, Sobrietatem & prudentiam docet, & juſtitiam & virtutem, quibus utilius nihil eſt in vita hominibus. *Et infra*, Non habet amaritudinem converſatio illius (*ſapientiæ*) ſed lætitiam & gaudium. *Et adhuc inferius*, Immortalitas eſt in cognatione ſapientiæ, & in amicitia illius delectatio bona. *Quæ omnia ſoli illi ſapientiæ, quæ in ſanctorum operibus elucet, vere conveniunt.*

Hanc ſibi tali in opere mentem fuiſſe ſatis indicat ſanctiſſimus vates noſter in Præfatione cunctis Epigrammatis ſequentibus prævia, cum ait primo:

Dum ſacris mentem placet exercere loquelis,
  Cæleſtique animum paſcere pane juvat.

Quidquid autem recti fuerit, quidquid laude dignum ibi reperiatur, totum illud ad ſupernum fontem unde effluxerat refluere vult omnino & ſatagit iterum in ſequentibus, cum ſumma grati animi ſignificatione canens:

Nec noſtræ hoc opis eſt, ſed ab illo ſumitur hic ros,
  Qui ſiccam rupem findere juſſit aquas.

Cum autem alicubi, id eſt, Epigrammatis 65. & 66. videatur ſanctus Proſper Eutychianos impugnare, quibus non placuit corpus Chriſti corpori noſtro fateri conſubſtantiale, dum ſic ſcribit:

Hinc Verbum carni inſertum, mortemque receptans,
  Nec ſe confundit corpore, nec geminat.
Sic naturam hominis virtute augente ſuperna,
  Eſſet ut in vero lumine lumen homo.

Qui

Qui vires mortis cum vitæ abſorbuit hauſtu;
  Factum eſt æternum quod fuit occiduum.

Et preſſius Epigrammate 66. ſequenti.

Quiſquis conſilio æterno contraria ſentis,
  Et Verbum in noſtra carne manere negas;
Divinæ pietatis opus diſſolvere quæris,
  Speque ſua mundum diſpoliare cupis.
Nam quis ventura quemquam ſalvabit ab ira,
  Quiſve hominis primi crimine liber erit;
Si deitas Verbi noſtræ non eſt inſita carni,
  Aut Chriſtus falſi corporis umbra fuit?
Quis genitus puer eſt intactæ Virginis alvo?
  Quæ natura annis crevit & aucta cibis?
In qua prole patrem mundi ſe credidit Abram?
  Quæve ejus ſtirps eſt omnia ſanctificans?
Quod regale genus ſimul eſt & pontificale?
  Quiſve idem David filius & Dominus,
Peccati ſervis, & mortis compede vinctis
  Unum eſt dignatus ferre Redemptor opem?
Qui noſtri generis carnem cum morte receptans,
  Noſtra hoſti, ut nobis vinceret, oppoſuit.
Et carne exſuta dominantem perculit hoſtem,
  Ut caperet palmam præda vetuſta novam.

Ex his omnibus non ægre conjicias, hoc opus non longe ante tempus Concilii Chalcedonenſis, quod anno 451. congregatum conſtat, fuiſſe exaratum. Cum aliunde certum fiat S. Proſperum hujuſce concilii temporibus ſupervixiſſe.

TITU-

TITULI EPIGRAMMATUM
SANCTI PROSPERI.

Præfatio.
I. Quæ ſit vera innocentia.
II. De hominibus diligendis.
III. De vera æternitate.
IV. De patientia Dei.
V. De ultione Dei.
VI. De vera Dei laudatione.
VII. De virtute charitatis.
VIII. De doctrina apoſtolica.
IX. De quærendo Deo.
X. De faſtidio ſpiritali.
XI. De bonorum & malorum finibus.
XII. De tranquillitate ultionis Dei.
XIII. De bono intellectu.
XIV. De requie adhuc in carne viventis.
XV. De vovendo Deo.
XVI. De juſtitia & gratia.
XVII. De ſupernæ patriæ civibus.
XVIII. De carnis cupiditate vincenda.
XIX. De anguſta vitæ via.
XX. De præmio Chriſtianæ religionis.
XXI. De occultis non judicandis.
XXII. De adjutorio Dei.
XXIII. De paſſionibus ſanctorum.
XXIV. De ſcientia boni.
XXV. De amore legis.
XXVI. De ſcrutandis mandatis Dei.
XXVII. De proficiendo.
XXVIII. De duplici opere Dei.
XXXIX. De obſervantia pacis.
XXX. De cuſtodia Dei.
XXXI. De adjutorio Dei.
XXXII. De odiis mundi in Chriſtianos.
XXXIII. De patientia fidelium.
XXXIV. De obſequiis debitis.
XXXV. De toleranda varietate mundana.
XXXVI. De ædificatione domus Dei.
XXXVII. De æternis gaudiis.
XXXVIII. De lege charitatis.
XXXIX. De juſſionibus Dei.
XL. De intemporali ſcientia Dei.
XLI. De providentia Dei.
XLII. De impunitate peccantium.
XLIII. De legis littera.
XLIV. De lege & gratia.
XLV. De promiſſione Dei.
XLVI. De fidelium culpis, & infidelium bonis.
XLVII. De malæ voluntatis effectu.
XLVIII. De ſuperbia.
XLIX. De impari uſu fortunæ.
L. De morte ſanctorum.
LI. De puritate quam non perdit invitus.
LII. De fortitudine tolerantiæ.
LIII. De humilitate juſtorum.
LIV. De oblatione votorum.
LV. De eſſentia deitatis.
LVI. Quales nos diligat Deus.
LVII. De intemporali opere Dei.
LVIII. De principali rerum omnium cauſſa.
LIX. De finibus bonorum & malorum.
LX. De gaudio Chriſtiani.
LXI. De ineffabili excellentia deitatis.
LXII. De ſuperbia diaboli, & Chriſti humilitate.
LXIII. De vera beatitudine.
LXIV. Quid ſit eſſe cum Deo.
LXV. De Incarnatione Verbi Dei.
LXVI. De eodem.
LXVII. Quo odio odiendi ſint mali.
LXVIII. De labore fingentium mendacia.
LXIX. De eodem.
LXX. De divinis ſcripturis.
LXXI. De oratione Domini.
LXXII. De ſacramentorum perceptione.
LXXIII. De laudando Deum.
LXXIV. De acceleranda converſione.
LXXV. De timore.
LXXVI. De virginitate.
LXXVII. De modo habendi.
LXXVIII. De divitiis.
LXXIX. De vera bonitate.
LXXX. De mali impunitate.
LXXXI. De gaudio recto.
LXXXII. Quid hominem Deo jungat.
LXXXIII. Quod tota infidelium vita peccatum ſit.
LXXXIV. De ſabbato.
LXXXV. De vera libertate.
LXXXVI. De ſuperbia.
LXXXVII. De diligendo Deum.
LXXXVIII. De adulationis vitio.
LXXXIX. De Martyribus non baptizatis.
XC. De venia.
XCI. De cauſſis incognitis.
XCII. De non deſperandis peccatoribus.
XCIII. De quærendis præſidiis.
XCIV. De bonis quæ nemo amittit invitus.
XCV. De remediis tribulationum.
XCVI. De bello inteſtino.
XCVII. Nullam mali eſſe naturam.
XCVIII. De petitionibus contrariis Deo.
XCIX. De judiciis Dei.
C. De cohibenda ira.
CI. De fine ſanctorum.
CII. De deſideriis carnis caſtigandis.
CIII. De altitudine fidei, ſpei, & charitatis.
CIV. De confitendo uno Deo.
CV. De eodem.
CVI. De quærendo perſeveranter Deo.

SANCTI PROSPERI AQUITANI

EX SENTENTIIS SANCTI AUGUSTINI EPIGRAMMATUM LIBER UNUS.

PRÆFATIO.

DUM ſacris mentem placet exercere loquelis,
  Cæleſtique (a) animum paſcere pane juvat:
Quoſdam, ceu prato, libuit decerpere flores,
  Diſtinctiſque ipſos texere verſiculis.
Ut proprias canerent epigrammata ſingula cauſſas,
  Et pars quæque ſuo congrueret titulo.
Nec (b) noſtræ hoc opis eſt, ſed ab illo ſumitur hic ros
  Qui ſiccam rupem fundere juſſit aquas.
Ut quod in affectum cordis, pietate magiſtra,
  Venerit, hoc promat carmine læta fides.

I.

(c) QUÆ SIT VERA INNOCENTIA.

Innocentia vera eſt, quæ nec ſibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Et nemo non prius in ſe, quam in alterum peccat.

Perfecte bonus eſt, & vere dicitur inſons,
  Nec ſibi, nec cuiquam quod noceat faciens:
Nam (d) quicumque alium molitur lædere, primum
  Ipſum ſe jaculo percutiet proprio.
Et cum forte animum non ſit (e) ſubitura facultas,
  (f) Non dubium in cordis viſcere vulnus habet.
Nec fugit infecti ſceleris mens prava reatum,
  Cui nimis hoc ſolum, quod voluit, nocuit.

II.

DE HOMINIBUS DILIGENDIS.

Sic diligendi ſunt homines, ut eorum non diligantur errores: quia aliud eſt amare quod facti ſunt, & aliud eſt odiſſe quod faciunt.

Naturæ quiſquis propriæ non ſpernis honorem,
  In quocumque hominum, quæ tua noſcis, ama.

Sic

(a) Mſſ. Colbertini tres, & Colon. editio recentior, *animam*.

(b) Editi omnes, *Nec noſtrum hoc opus eſt*. Mſſ. Regius unus, Colbertini tres, Theodoricenſis unus, & Jol. *Nec noſtræ hoc opis eſt*. Idemque in margine indicarunt editi Lovan. & poſteriores. Quæ vox uſurpatur etiam a Virgilio in eumdem ſenſum, pro auxilio, aut virtute. 4. Æneid. *Non opis eſt noſtræ*: & alibi.
Vi propria nituntur, opis haud indiga noſtræ.

(c) Mſſ. quatuor, *De vera innocentia*.

(d) Mſ. Theod. ſolus, *quodcumque*.

(e) Hanc vocem *ſubitura*, ſubſtituere editiones recentiores, pro ea quæ in antiquioribus legebatur non paris menſuræ. Ven. & Lovan. vetus, *ſecuta facultas* habebant. Lovan. Duac. & Colon. *ſecutura facultas*. Nec a poſterioribus diſſentiunt Mſſ. codices.

(f) Mſ. Theodor. *Non dubium vulnus, viſcere cordis habes*.

Sic tamen, ut pravos vitet concordia mores,
  Nullaque ſint pacis fœdera cum vitiis.
Namque quod artificis ſummi fecit manus, unum eſt:
  Quæque (a) auctore bono condita ſunt, bona ſunt.
Divinum in nullo figmentum deſpiciatur,
  Sola malis ſtudiis addita non placeant.

III.

DE VERA ÆTERNITATE.

Vera æternitas, & vera immortalitas non eſt, niſi in deitate Trinitatis: cui quod eſt eſſe, perfectum eſt: quia natura initio carens, & incremento non indigens, ſicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem, etiam illæ quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus eſt, non penitus omnis finis alienæ ſunt: quia non ſunt extra commutationem; dum illis finis eſt, & temporalis inſtitutio, & localis motio, & ipſa in augmentum ſui facta mutatio.

(b) Æternus vere eſt ſolus Deus omnicreator,
  Vita in ſe vivens permanet eſſe quod eſt.
Hoc Pater, hoc Verbum Patris (c) hoc eſt Spiritus almus.
  Quorum natura eſt una, eademque ſimul.
Non cœptum, aut auctum, (d) non hic mutabile quidquam eſt,
  Quod ſubeat leges temporis, aut numeri.
Virtus præteritis prior, ulteriorque futuris;
  Nil recipit varium, nil habet occiduum.
Nam rerum, quas ut voluit ſapientia fecit,
  (e) Multis vita quidem eſt præſtita perpetua.
Sed quodcumque poteſt ſeſe amplius aut minus eſſe;
  Quodam fine, (f) ipſi quod fuerat, moritur.
Sic nihil æternum, quod commutabile factum eſt.
  (g) Et quod cuncta ſuper, ſemper idem Deus eſt.

IV.

DE PATIENTIA DEI.

Patientia Dei (h) *vera eſt, qua parcit contemptus,* (i) *parcitque negatus: &* (k) *mavult vitam peccatoris, quam mortem: eruditio eſt pœnitudinis, & oblatio correctionis. Nec ulla ipſius opera* (l) *miſericordia vacant, quando homini & indulgentia conſulit, & flagello.*

Multa diu ſummi differt patientia Regis,
  Suſpendens æqui pondera judicii.
Et dum plectendis parcit clementia factis
  Dat ſpatium, (m) quo ſe crimine purget homo,
Denique committunt homines mala crimina ſemper,
  Dat ſpatium, ut pereant crimina, non homines.

Ver-

(a) Mſ. Jol. *auctore Deo.*
(b) Mſ. Theod. & Jol. *Æternus vere ſolus Deus,* abſque *eſt*. Mſ. unus ex Colb. initio pentametri, *In ſeſe vivens.*
(c) Mſſ. Colb. tres & Theod. *hoc &*. Tum in fine pentametri. Mſ. quinque, & Venet. editio. *Una eademque ſimul*, ubi editi alii habent, *Una eademque trium.*
(d) Mſſ. ſeptem, *non hic*: & editio Ven. Aliæ omnes, *non huic.*
(e) Editio Veneta. *Vita quidem multis præſtita perpetua eſt.*
(f) Mſ. Colb. unus, *ipſis quæ fuerat*. Mſ. Jol. *ipſo quo fuerat.*
(g) Ita Mſſ. ſeptem. Edit. Ven. *Cunctaque quod ſuperat*. Aliæ omnes. *Quod cunctis ſupereſt.*
(h) Mſſ. Colb. unus & Cambronenſis, *magna eſt*. Mſ. alter Colb. & Jol. *Patientia Dei, qua .... eruditio eſt*, &c. ut in libro ſententiarum.
(i) Mſ. Colb. unus, *parcit etiam negatus*. Alter cum Jol. *parcit negatus.*
(k) Mſſ. Colb. duo, & Theod. *mavult.*
(l) Mſ. Jol. & editio Ven. *a miſericordia*. Alii codices carent præpoſitione.
(m) Mſſ. Colb. duo. Cambron. & Jol. *ut pereant crimina, non homines*. In quibus deſunt duo verſus qui in aliis ſequuntur.

Verbere nonnumquam caſtigans (a) corde paterno:
  Ne cito conſumant ſæva flagella reos.
Sic pietate Dei terrarum non vacat orbis.
  Et nihil eſt, quod nos non trahat ad veniam:
Cum Rex ſalvandis ipſa quoque conſulit ira,
  (b) Ut curat medicus vulnera vulneribus.

V.

(c) DE ULTIONE DEI.

Divina bonitas ideo maxime iraſcitur in hoc ſæculo, ne iraſcatur in futuro: & miſericorditer adhibet temporalem ſeveritatem, ne æternam juſte inferat ultionem.

(d) Cum Deus exſerta peccantes verberat ira;
  Ut norint homines, quid mereantur, agit.
Nam dum mortalis peraguntur tempora carnis,
  Auxilium miſeris ipſa flagella ferunt.
Et vindicta brevis ſic noxia crimina finit:
  Ne ſine fine habeat debita pœna reos.

VI.

DE VERA (e) DEI LAUDATIONE.

Vera eſt confeſſio benedicentis, cum idem ſonus eſt & oris, & cordis. Bene autem loqui, & *male vivere, nihil eſt aliud quam ſua ſe voce damnare.*

Laus vera in Dominum depromitur ore precantis,
  Si quæ voce fluunt, intima cordis habent.
Non prodeſt cuiquam ſolis bona dicere verbis,
  Ni pia mens habeat, quod bene lingua ſonat.
Nam fari recte, miſerum eſt, & vivere prave.
  Damnat nota malum regula juſtitiæ.

VII.

(f) DE VIRTUTE CHARITATIS.

(g) *Dilectio Dei & proximi propria & ſpecialis virtus eſt piorum, atque ſanctorum; cum cetera virtutes & bonis & malis poſſint eſſe communes.*

Plurima ſanctorum bona ſunt communia multis,
  Et quiddam recti conſtat ineſſe malis.
Sed pia pars ſummæ tendens virtutis ad arcem,
  Omne operum meritum (h) vincit amore Dei.
Quo pariter quemcumque hominum ſic (i) diligit, ut ſe:
  Hoc optans aliis, quod cupit ipſe ſibi.
Unde iſtis geminis virtutum qui caret alis,
  Cælorum ad regnum, non habet, unde volet.

VIII.

(a) Mſſ. tres cum edit. Ven. *corda paterno.*
(b) Mſſ. tres & editio Ven. *Et curat.* Lugd. *Ut curet.*
(c) Mſ. Jol. *De ultionibus Dei.*
(d) Mſ. Cambron. *Dum Deus.*
(e) Mſ. Camb. *De vera confeſſione.*
(f) Mſ. Camb. & Theod. *De dilectione Dei & proximi.* Mſ. Theod. *& de virtute charitatis Dei.*
(g) Ita Mſſ. ſex, & Ven. edit. Alii codices excuſi, *charitas.*
(h) Mſſ. ſex cum edit. Ven. *tranſit.* Reliquæ, *vincit* cum Colb. uno.
(i) Editio Ven. *diligat.*

VIII.

DE DOCTRINA APOSTOLICA.

Doctrina apoſtolica tam ſalubris (a) *tamque vitalis eſt, ut pro capacitate utentium neminem ſui relinquat* (b) *exſortem. Quia* (c) *ſive ſint parvuli, ſive magni, ſive infirmi, ſive fortes, habent in ea & unde alantur, & unde ſatientur.*

Exſueret Deus ut tetra caligine mundum,
Doctrinæ accendit lumen apoſtolicæ:
Quæ nullis animis, nullis non congruit annis,
Lacte rigans (d) parvos, pane cibans validos.
Non tempus, (e) non ſexus huic, non cauſſa reſiſtit,
Omnes curat, alit, juſtificat, vegetat.
Sumite quæ magnæ appoſuit (f) Sapientia menſæ,
Et variis paſci diſcite deliciis.
Quarum pars totum eſt epulum, & quo quiſque juvatur,
Inde capit vitam, quam parit una fides.

IX.

DE QUÆRENDO DEO.

Deum quærens, gaudium quærit. Sic ergo quærat, ut non in ſe, ſed in Domino gaudeat. Accedendo enim (g) *ad Deum, illuminatur ignorantia & corroboratur infirmitas, data ſibi & intelligentia qua videat, & charitate* (h) *qua ſerviat.*

Scire Deum cupiens, gaudere & vivere quærit,
Si verum & ſummum norit (i) amare Deum.
Cui tribuat quidquid recte ſapit, optat, agitque,
Et ſine quo carnis gloria pulvis erit.
Non ergo in quoquam ſua munera deſerit auctor,
Perque ſuum Dominus ſe manifeſtat opus.
Inque illis habitat dives penetralibus hoſpes,
Quæ gaudent hoc (k) ſe comta, quod ipſe dedit.

X.

DE FASTIDIO SPIRITALI.

Sicut corpori noxium eſt, corpoream eſcam non poſſe percipere: ita animæ periculoſum eſt, ſpiritales delicias faſtidire.

Ut perdunt propriam mortalia corpora vitam,
Si nequeunt eſcas ſumere corporeas:
Sic animæ, niſi deliciis rationis alantur,
Dum Verbi æterni pane carent, pereunt.
Nam quid erit quod dira procul faſtidia pellat,
Cum ſe ipſo refugit mens ſaturare Deo?

XI.

(a) Mſſ. quinque & Ven. edit. *atque vitalis*. Colb. unus *quam vitalis eſt*.
(b) Mſ. Colb. unus, *expertem*.
(c) Mſ. Colb. unus, *ſive ſint magni, ſive parvi*.
(d) Mſſ. quatuor, & Ven. edit. *parvos*. Editi ceteri, *pueros*. Lugd. *parvulos*, pro *parvos*.
(e) In margine Duac. & Colon. *alias non ſenſus*.
(f) Conjunctionem & hic addunt. Mſſ. Colb. unus, & Jol.
(g) Mſſ. Colb. duo cum edit. Ven. *ad Dominum*.
(h) In libro ſententiarum legimus, *qua ferveat*.
(i) Mſ. Colb. unus, *amare bonum*.
(k) Editi omnes in verſu habent, *hoc ſe cuncta*. Lov. Duac. & Colon. in margine indicant, *comta*: quam vocem Mſſ. ſeptem auctoritate ſubſtituimus: qua ſignificari credimus, ea penetralia ſeu corda a Deo inhabitari, quæ gaudent, ſe hoc dono compta, id eſt, ornata, quod Deus ipſe dederit, non quod a ſe ipſis habere ſe putaverint.

XI.

(a) DE BONORUM ET MALORUM FINIBUS.

Numquam multi ſunt, qui (b) *ad non eſſe tendunt. Quid enim tam obnoxium paucitati, quam quod eſt debitum perditioni?*

Eſſe Deo verum, & proprium eſt: cui quiſquis adhæret,
 Æterni in regni lumine ſemper erit.
Nam qui juſtitiam ſpernunt, non eſſe laborant,
 Inque nihil tendunt, (c) & nihil eſſe queunt.
Non ergo illorum poterit pars multa videri,
 Quorum in ſanctorum nullus erit numero.
Sed vere magni, & multi ſine fine manebunt,
 In Chriſto quorum gloria perpes erit.

XII.

DE TRANQUILLITATE (d) ULTIONIS DEI.

Non concupiſcit Deus pœnam reorum, tamquam ſaturari deſiderans ultione. Sed quod juſtum eſt cum tranquillitate decernit, & recta voluntate diſponit: ut etiam mali non ſint inordinati.

Nulla Deum oblectat miſerorum pœna reorum,
 Nec ſcelerum vindex ira movet placidum.
Omnipotentis enim recta & tranquilla voluntas,
 Quidquid decerni convenit, hoc ſtatuit.
Ut nullis pateat Regis cenſura querelis,
 Cum juſte accipiet debitus ordo (e) malos.

XIII.

DE BONO INTELLECTU.

Bonum intellectum habet, qui (f) *quod faciendum recte intelligit, facit. Alioquin talis eſt ſine opere intelligentia, qualis eſt ſine timore ſapientia;* (g) *cum ſit ſcriptum,* Initium ſapientiæ timor Domini.

Scriptorum Domini plene videt omne profundum,
 (h) Implet qui factis cognita verba piis.
Nam nimis (i) a ſenſu doctrinæ devius errat,
 Si, quæ curavit ſcire, fugit facere.

XIV.

DE REQUIE ADHUC IN CARNE (k) VIVENTIS.

Habet (l) *jam in hac vita requiem ſuam anima, quæ de morte infidelitatis exempta eſt, & non ab operibus juſtitiæ, ſed ab iniquitatis ſe abſtinet actione: ut vivens Deo, & mundo mortua, in humilitatis & manſuetudinis* (m) *placida tranquillitate requieſcat.*

Eſt & in hac vita multis requies data ſanctis,
 Quorum animas mundus non tenet occiduus:

Quos

(a) Ita Mſſ. Colb. unus & Jol. Mſ. Remig. *De bonis & malis hominibus*. Alii, *De finibus malorum & bonorum*.
(b) Mſ. Regius, *qui non ad eſſe*.
(c) Mſſ. quinque, *nec nihil eſſe queunt*. Alii, *& nihil*.
(d) Mſſ. tres, *ultionum Dei*.
(e) Mſſ. ſeptem, cum edit. Ven. *malos*. Alii, *reos*.
(f) Mſſ. Regius *quod eſt faciendum recte intelligit & facit*. Ven. edit. *quod recte faciendum intelligit, facit*.
(g) Ita Mſſ. quatuor & edit. Ven. Ceteri, *cum initium ſit ſapientiæ timor Domini*.
(h) Mſſ. quatuor, *Qui factis implet*.
(i) Alias editi *aſcenſu doctrinæ*. Emendatur ex Mſſ. quinque.
(k) Mſſ. quatuor, *viventium*.
(l) Mſſ. quatuor & edit. Ven. *etiam*. Ex his Mſ. Camb. poſt aliquot verba, *quæ non ab operibus*.
(m) Mſ. Theodoricenſis ſolus, *placita*.

Quos deſideriis nullis peritura fatigant,
Et quibus omne bonum eſt Chriſtus, & omnis honor.
Utuntur terra ut cælo, fugientia temnunt.
Quod credunt, quod amant, quod cupiunt, Deus eſt.

X V.

(a) DE VOVENDO DEO.

Quiſquis bene cogitat quid Deo voveat, & quæ vota perſolvat; (b) *ſeipſum voveat, & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur: imago* (c) *Cæſaris reddatur Cæſari, imago Dei reddatur Deo. Sed ſicut videndum eſt,* (d) *quid, & cui offeras; ita etiam* (e) *conſiderandum eſt, ubi offeras. Quia veri ſacrificii extra catholicam Eccleſiam locus non eſt.*

Quid voveat Domino quiſquis bene corde volutat,
Ipſum ſe totum præparet, & voveat,
Major enim (f) offerri nequit hoſtia mentis in ara,
Nec Chriſti ex templo ſuavior exit odor,
Quam cum (g) homo caſtorum profert libamina morum,
Et de virtutum munere ſacra litat.
Sic tamen, ut norit qui reddit vota Tonanti,
Unum divinis cultibus eſſe locum,
In toto mundo quem vera Eccleſia præbet,
Et ſine quo nullum juſtitiæ eſt meritum.

XVI.

DE JUSTITIA ET GRATIA.

Duæ ſunt retributiones juſtitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertia eſt retributio gratiæ, cum per regenerationem remittuntur mala, & retribuuntur bona. Atque ita manifeſtatur, quia univerſæ viæ Domini (h) miſericordia & veritas. *Illam autem impiorum retributionem, qua pro bonis mala* (i) *reſtituunt; Deus neſcit:* (k) *qui niſi retribueret bona pro malis,* (l) *non eſſent quibus retribueret bona pro bonis.*

Juſtitiæ merces gemina eſt, vel cum bona rectis,
Vel pravis digne cum mala reſtituit.
Salvatrix autem cunctorum gratia Chriſti,
Non penſans meritum, diluit omne malum:
Credenteſque omnes renovans baptiſmate ſacro,
Dat bona, quæ propter det meliora bonis.

XVII.

DE SUPERNÆ PATRIÆ CIVIBUS.

Omnis qui ad ſupernam pertinet civitatem, peregrinus eſt (m) *mundi: & dum temporali utitur vita, in patria vivit aliena, ubi inter multa illecebroſa, & multa fallacia Deum noſſe & amare paucorum eſt,* (o) *quibus fit* præceptum Domini lucidum illuminans oculos, (o) *ut nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.*

Cæleſtem ad patriam Chriſto redimente vocatus.
Vitam (c) labentis temporis hoſpes agit.

Dum-

(*a*) Mſ. Jol. *De vovendo*. Mſ. Camb. *De bene vovendo*.
(*b*) Mſ. Regius, *voveat ſe ipſum totum*.
(*c*) Mſſ. Regius & Theod. & edit. Ven. *ut & imago Cæſaris .... & imago Dei*.
(*d*) Mſſ. quatuor, *quid offeras, & cui offeras*.
(*e*) Mſ. Colb. unus, *videndum eſt*, ut in ſententiis.
(*f*) Mſſ. quatuor, & edit. Ven. *nequit offerri*.
(*g*) Vox hæc, *homo*, abeſt a Mſ. Jol.
(*h*) Mſ. Colb. unus, & edit. Ven. *ſunt miſericordiæ*.
(*i*) Mſſ. duo, *reſtituuntur*. Mſ. Reg. *qua bonis mala reſtituuntur*.
(*k*) Mſſ. tres, *Quia niſi*. Edit. Ven. *Quia niſi Deus*.
(*l*) Mſ. Reg. *non eſſet cui retribuerentur*.
(*m*) Mſſ. tres & edit. Ven. *mundo*.
(*n*) Ita Mſ. ſex, & edit. Ven. Alii, *quibus, præceptum Domini ſit lucidum*.
(*o*) Mſ. Regius, *ut nec in Dei dilectione, nec in proximi charitate fallantur*. Edit. Ven. *ut nec in Dei charitate, nec in proximi dilectione fallantur*.
(*p*) Edit. Lovan. & recentiores in margine notant, *præſentis*.

Dumque ad promiſſam requiem (a) non per ſua tendit,
  Mundanæ patitur multa pericla viæ.
Quæ nunc obſeſſa adverſis, (b) nunc plena ſecundis
  Aut frangit (c) trepidos, obligat aut dubios.
Inter quos laqueos currentem (d) ad gaudia vera.
  Non capiet mundus, cui via Chriſtus erit.

XVIII.

DE CARNIS CUPIDITATE VINCENDA.

Nemo eſt, cujus (e) animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggravet. Sed adnitendum eſt, ut cupiditates carnis, ſpiritus vigore ſuperentur: & interior homo, qui ſemper ſibi ſentit reſiſti, ſemper ſe divino (f) expectet auxilio adjuvari.

Nulla anima eſt, quæ non mortali carne gravetur,
  (g) Nec de corporea conditione gemat.
Sed confirmare invalidam, & frenare rebellem,
  Legitimum & proprium eſt mentis opus dominæ.
Quæ (h) jus naturæ, ut moderamine temperet æquo,
  Et ſubdat ſceptris noxia quæque ſuis:
A Domino auxilium, & vires petat: ut valeat ſe
  Vincere, (i) nec ſenſus incitet ipſa ſuos.
Nam (k) nullos famulæ poterit compeſcere motus,
  Ni fuerit Chriſti ſemper amore potens.

XIX.

(l) DE ANGUSTA VITÆ VIA.

Anguſta eſt via, quæ ducit ad vitam. (m) Et tamen per ipſam, niſi dilatato corde, non curritur: quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Chriſti, amplum eſt fidelium ſpei, etiam ſi artum ſit infidelium vanitati.

Arta via eſt, veræ quæ ducit ad atria vitæ,
  Nec recipit carnis gaudia mentis iter.
Amplis incedit ſpatiis (n) terrena voluptas,
  Anguſto virtus limite celſa petit.
Et tamen hi calles, quos mundi vana paveſcunt,
  Quædam magnificis æquora ſunt animis.
Difficiliſque nimis per dura, (o) per ardua greſſus,
  Commendat fidei quod tolerare juvat.

XX.

DE PRÆMIO CHRISTIANÆ RELIGIONIS.

Hoc affectu & hoc deſiderio colendus eſt Deus, ut ſui cultus ipſe ſit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliud magis quam ipſum promereatur, non Deum colit, ſed id quod aſſequi concupiſcit.

Hac deſiderii Deus eſt pietate colendus,
  Juſtitiæ ut merces tota ſit ipſe Deus.

 Nam

(*a*) Mſſ. tres *per non ſuam*.
(*b*) Mſſ. tres Colb. & Colon. edit. *non plena*.
(*c*) Mſ. Jol. *tepidos*.
(*d*) Sic Mſſ. quinque, Editi omnes, *ad gaudia vitæ*.
(*e*) Mſſ. quinque, & Venet. edit. *animam*. Alii, *animum*.
(*f*) Mſſ. Jol. & Camb. *expetat*.
(*g*) Sic Mſſ. ſeptem, & edit. Ven. Alii, *nec quæ*.
(*h*) Mſſ. quinque, *jus naturæ*. Quo forte deſignantur naturales inclinationes, & ex corruptæ naturæ infirmitate prodeuntes. Alii codices, *vis naturæ*.
(*i*) Mſ. Colb. unus, *ne ſenſus*.
(*k*) Sic Mſſ. quatuor. *Alii*, *nullus*.
(*l*) Mſ. Jol. *De anguſta via*. Mſ. Theod. *De anguſta & arta via*.
(*m*) Mſ. Camb. addit hic vocem, *æternam*.
(*n*) Mſ. Regius, *terrena voluntas*.
(*o*) Edit. Lugd. & poſteriores in ora libri, *per aſpera*.

Nam ſperans alio ſe munere poſſe beari,
Non (a) quod poſcit amat, ſed quod habere cupit.

XXI.

DE OCCULTIS NON JUDICANDIS.

De occultis cordis alieni temere judicare peccatum eſt; & eum, cujus non videntur opera niſi bona, ex ſuſpicione reprehendere, iniquum eſt. Cum (b) *eorum quæ homini ſunt incognita, ſolus Deus judex ſit juſtus, qui & inſpector eſt verus.*

Culpare in quoquam, quæ non ſunt nota, malignum eſt,
Præſertim, (c) ſi quæ cognita ſunt bona ſunt.
Non pateant faciles ſævis rumoribus aures.
Quæ neſcire juvat, credere non libeat.
Linquantur ſecreta Deo: qui ſi quid opertum eſt,
Inſpicit, & nullis indiget (d) indiciis.

XXII.

DE ADJUTORIO DEI.

Divini eſt muneris, (e) *cum & recta cogitamus, & pedes noſtros a falſitate & injuſtitia continemus. Quoties enim bona agimus,* (f) *Deus in nobis atque nobiſcum, ut operemur, operatur.*

Non dubie noſtri Deus eſt & rector, & auctor,
Cum toto affectu, quæ bona ſunt, gerimus.
Ex operum ſpecie clarebunt intima cordis,
(g) Quiſve hominis mentem ſpiritus intus alit.
Sanctus enim ſanctos facit, & de lumine lumen
Exoritur: nullus fit bonus abſque (h) bono.

XXIII.

DE PASSIONIBUS SANCTORUM.

Juſto judicio Dei datur plerumque peccatoribus (i) *optata poteſtas, qua ſanctos ipſius perſequantur: ut qui Spiritu Dei* (k) *juvantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.*

Quod plerumque mali in ſanctos ſævire ſinuntur,
Quodque bonis pravi ſæpe nocere queunt:
Abſque Dei nutu non fit, qui corda ſuorum
His etiam bellis glorificanda probat.
Creſcunt virtutum palmæ, creſcuntque coronæ,
(l) Mutantur mundi prælia pace Dei.

XXIV.

(a) Mſ. Camb. *Non quem poſcit amat.*
(b) Editio Ven. *eorum operum.*
(c) Ita diſponitur verſus in Mſ. ſex & edit. Ven. In aliis.
Præſertim quæ ſunt cognita, ſi bona ſunt.
(d) Mſſ. tres, *indicibus.*
(e) Mſ. Theod. *cum recte cogitamus.*
(f) Mſ. Reg. *Deus nobiſcum eſt,* Edit. Ven. *in nobis eſt:* tum uterque, *atque nobiſcum operatur, ut operemur cum illo.*
(g) Mſ. Camb. *agat.* Editi alias, *Quive .... alit.* Mſſ. quinque, *Quidve .... alat.*
(h) Editi communiter, *abſque Deo.* Mſ. noſtri omnes, & Ven. editio, *abſque bono,* ſcilicet ſpiritu.
(i) Abeſt vox hæc, *optata,* a Mſſ. tribus & Ven. edit. ac ſententiarum libro.
(k) Mſ. Camb. *vivunt.*
(l) Mſſ. tres, *Temnuntur.* Mſ. unus, *Vincuntur.* Utrumque margini inſcripſerant editiones Lovan. & illa poſteriores.

XXIV.

(a) DE SCIENTIA BONI.

Non eſt vera ſcientia boni, niſi ad hoc comprehendatur, ut agatur. (b) *Non enim utiliter meditatur legem Dei, qui laborat ut memoria teneat, quod actione non implet.*

Scit legem, docteque tenet juſſa Omnipotentis,
  Qui quod novit agens, diligit id quod agit.
Non ſatis eſt Domini præceptum volvere lingua:
  Is meminit legis, qui memor eſt operis.

XXV.

DE AMORE LEGIS.

Qui legem Dei diligit, probat ſe (c) *in omnibus iniquis id quod contra legem eſt odiſſe, non homines.*

Legem ſpernentes odit cum legis amator,
  Non homines odit, (d) ſed reprobat quod agunt.

XXVI.

(e) DE SCRUTANDIS MANDATIS DEI.

(f) *Mandata Dei ſcrutari, niſi quieta mens non poteſt. Ut ergo religioſum exerceatur ſtudium,* (g) *abigenda ſunt jurgia malignorum.*

Scrutari legem poſſunt utcumque quieti.
  Si mundi a ſtrepitu libera corda vacent.
Ut mens ergo piis ſtudiis intenta juvetur,
  (k) Prælia divinus carnea vincat amor.
Nam templum Domini per ſacra ſilentia creſcit,
  Et tacite (i) ſtruitur non ruitura domus.

XXVII.

DE PROFICIENDO.

(k) *Nemo tam eruditus, nemo tam doctus eſt, qui ſuperna illuſtratione non egeat. Non enim* (l) *ita ulla divinorum bonorum augmenta ſufficiunt, ut non ſemper ſuperſit aliquid, quod mens rationalis & intelligendum deſideret* (m) *& gerendum.*

Doctrinæ Domini penetralia, tempore in iſto,
  Ad plenum nulli pervia ſunt homini.
Semper enim ſanctis ſupereſt, quo creſcere poſſint:
  Et perfectorum gloria, principium eſt.
Virtutem virtus pariat, de lumine lumen
  Prodeat, atque (n) omnis palma gradum faciat.
Nam cur non cupide mens quærat, quæ Deus offert:
  Cui, danda ut recte poſceret, ipſe dedit?

(a) Mſ. Theod. *De ſcientia Dei.*
(b) Mſſ. Quinque & Ven. edit. *Inutiliter enim.*
(e) Mſſ. quinque *in hominibus*, ut in libro ſententiarum.
(d) Edit. Ven. omiſſo *ſed reprobat id quod agunt.*
(e) Mſ. Camb. *De obſervandis.*
(f) Mſ. Regius, *Mandata Dei, niſi ſit quieta mens ſcrutari*, &c.
(g) Mſſ. tres, & Venet. edit. *abjicienda ſunt.* Colb. unus, *abigenda eſt injuria.*
(b) Mſſ. tres, *Jurgia.*
(i) Mſſ. tres, *inſtruitur.*
(k) Mſ. Reg. & edit. Ven. *Nemo eſt tam doctus, & nemo eſt.*
(l) Mſ. Jol. *ita ulli.*
(m) Mſ. Regius, *& agendum.*
(n) Mſ. Colb. unus, *hominis palma.*

XXVIII.

DE DUPLICI OPERE DEI.

Si omnes homines ſimul conſideremus, quorum alii miſericordia ſalvi fiunt, alii veritate damnantur; univerſæ viæ Domini, id eſt, miſericordia & veritas, ſuo fine diſtinctæ ſunt. Si autem ſolos ſanctos intueamur, non diſcernuntur hæ viæ (a) Domini. Individua enim ibi eſt & a miſericordia veritas, & a veritate miſericordia: quia beatitudo ſanctorum & de munere gratiæ eſt, & de retributione juſtitiæ.

Omnibus in rebus geminum eſt opus Omnipotentis.
  Totum aut juſtitia eſt quod gerit, aut pietas.
Quæ ſimul in terras deſcendunt lucis ab arce:
  Ne cuiquam parti deſit utrumque bonum.
Et quoniam cuncti auxilio miſerantis egemus,
  Præcedit ſemper gratia juſtitiam,
Damnantem elatos, ſalvantem juſtificatos,
  Quos Deus & donis auxerit & meritis.

XXIX.

DE OBSERVANTIA PACIS.

Chriſtianæ perfectionis eſt, pacificum eſſe, etiam cum pacis inimicis, ſpe correctionis, non conſenſu malignitatis: ut ſi nec exemplum, nec cohortationem dilectionis ſequantur, cauſſas tamen non habeant, (b) quibus odiſſe nos debeant.

Moribus in ſanctis pulcra eſt concordia pacis,
  Cum multis unum convenit, atque placet.
(c) Nec tamen hoc cohibenda modo ſunt fœdera amoris,
  Ut ſolis pax hæc ſit tribuenda bonis.
Injuſtis etiam præſtetur juſta voluntas,
  Nec quemquam ſpernant vota benigna hominem.
Non ut amicitiæ vitiis ſocientur iniquis;
  Adſit ſed pravis ut medicina animis.
Quæ ſi pace ſua non ſedat turbida corda,
  Nobis non poſſit noſtra perire quies.

XXX.

(d) DE CUSTODIA DEI.

Cuſtodit nos Dominus ab omni malo, (e) non ut nihil patiamur adverſi, ſed ut ipſis (f) adverſitatibus anima non lædatur. Cum enim tentatio adeſt, fit quidam in id quod nos impugnat introitus; & cum bono fine, id eſt, ſine vulnere animæ, tentatio (g) conſummatur, (h) ad æternam requiem de profundo temporalis laboris exitur.

Sæpe quidem Dominus ſic cuncta adverſa repellit,
  Ut nullo attingi vulnere poſſit homo.
Sed mirabilior tunc eſt manus Omnipotentis,
  Illata afflictum cum mala non ſuperant.

Lau-

(a) Vox hæc *Domini* non legitur in Mſ. Colb. tribus, Jol. & editione Ven. Poſt aliquot verba, editio Ven. cum Colb. uno, *ſemper eſt de munere gratiæ & de retributione.*

(b) Mſ. Jol. *Propter quas.*

(c) Ita Mſ. Cambronenſis: qui ſolus nobis viſus eſt ſententiæ præfixæ Epigrammati, & contextu ipſius convenire. Mſ. Regius. *Sed tamen hoc cohibenda modo ſunt fœdera amoris.* Mſſ. Colb. duo, *Sed tamen hæc toleranda modo.* Mſ. Jol. *Sed tamen,* deinde pergit cum edit. Lugd. & poſterioribus, in quibus eſt, *Sed tantum, hoc toleranda modo* &c.

(d) Mſ. Theod. *De cuſtodia animi.*

(e) Mſ. Cambr. *non ita ut.*

(f) Edit. Duac. & Colon. *adverſantibus.* Mſ. Theod. *in ipſis adverſitatibus.*

(g) Mſ. Jol. *conſumitur.*

(h) Mſ. Theod. &, edit. Ven. *ſic.* Mſ. Reg. & *ſic.*

Laudetur (a) cuſtos, virtutem dans toleranti,
Intima corrumpat ne furor exterior.
Nam non certanti nulla eſt ſperanda corona,
Palmam, qua capitur gloria, finis habet.

XXXI.

DE ADJUTORIO DEI.

Ad cœleſtis Jeruſalem conſortium non aſcendunt, niſi qui toto corde (b) *profitentur, non eſſe proprii operis, ſed divini muneris quod aſcendunt.*

(c) Cæleſtem ad patriam tendens, cognoſce vocantem,
Cujus proveheris, ſi bene curris, ope.
Nam ſi te virtute tua ad cæleſtia (d) credis
Scandere, de ſuperis pulſus ad ima cades.

XXXII.

DE ODIIS MUNDI IN CHRISTIANOS.

Omnes qui in Chriſto volunt pie vivere, neceſſe eſt ut ab impiis & diſſimilibus patiantur opprobria: & deſpiciantur tamquam ſtulti & inſani, qui præſentia bona (e) *perdant, & inviſibilia ſibi ac futura promittant. Sed hæc deſpectio & hæc irriſio in ipſos retorquebitur,* (f) *cum & abundantia eorum in egeſtatem, & ſuperbia tranſierit in confuſionem.*

Impia pars mundi parti eſt infeſta piorum,
Nec tolerare poteſt diſſimiles animos.
Ridens nolentes opibus præſentibus uti,
Sperantеſque ſibi credita poſſe dari.
(g) Sed ſpernenda hæc ſunt populis opprobria ſanctis,
Quæ ſtulte jaciunt corda aliena Deo.
Nam ſpes noſtra ex hoc viſu fit certior omni,
Quod ſpondens (h) quidquid credimus, hoc Deus eſt.

XXXIII.

(i) DE PATIENTIA FIDELIUM.

Tota fidelium ſalus, tota patientiæ fortitudo ad eum, qui in ſanctis ſuis eſt mirabilis, referenda eſt: quia niſi in illis (k) *Deus eſſet, furori impiorum fragilitas humana ſuccumberet.*

Cum conſtans anima adverſis non frangitur ullis,
Et fidei virtus intemerata manet:
Norit ineſſe ſibi Dominum patientia fortis,
Inque ejus donum, quod ſteterit, referat.
Nam quod non cecidit, propriis ſi viribus aptat;
(l) Hoc ipſo, quo ſe ſtare putat, cecidit.

(*a*) Mſ. Reg. *cuſtos virtutum, dans toleranti*, &c.
(*b*) Mſ. Cambr. *confitentur*.
(*c*) Mſ. Colb. unus, *Æternam*.
(*d*) Mſ. Colb. unus *credas*. Et in fine verſus ſequentis Mſ. Camb. *ruis*, aut *cadis*.
(*e*) Mſ. Theod. *perdunt, ſed inviſibilia ſibi ad-futura promittunt*.
(*f*) Mſ. Reg. & edit. Ven. *cum & abundantia eorum in egeſtatem venerit, & ſuperbia eorum tranſierit in confuſionem*. Mſſ. quoque alii quatuor habent, *perdunt .... promittunt*.
(*g*) Mſſ. Jol. *Sed ſunt hæc populis ſpernenda opprobria ſanctis*.
(*h*) Mſſ. tres, *quidquid credimus eſt, Deus eſt*. Mſ. Colb. unus, *quidquid credimus eſt Dominus*.
(*i*) Mſ. Theodoric. *De cauſſa fidelium, & fortitudine patientiæ*.
(*k*) Mſſ. tres. *Dominus eſſet*: ut in libro ſententiarum.
(*l*) Mſ. Theodor. *Hoc ipſo quod* &c.

XXXIV.

DE OBSEQUIIS DEBITIS.

Ita & a plebibus principes, & a ſervis domini ſunt ferendi, ut ſub exercitatione tolerantiæ ſuſtineantur temporalia, & ſperentur æterna. Auget enim merita (a) *virtutis, quod propoſitum non violat religionis.*

Reddendum eſt quidquid mundi bene poſtulat ordo,
  Propoſitumque piæ non violat fidei.
Mitibus & ſanctis nulla eſt ſpernenda poteſtas:
  Æquum ſervire eſt regibus, & dominis.
Ut Chriſti famulis ad verum profit honorem,
  Dilexiſſe bonos, & toleraſſe malos.

XXXV.

DE TOLERANDA VARIETATE MUNDANA.

Recti corde de præceptis Dei, & conſtitutionibus (b) *mundi non queruntur: quia juſtum de æquanimiter omnia accipi, quæ judicaturus voluit* (c) *tolerare.*

Dum mutabilium decurrunt tempora rerum,
  Dumque ſuis mundus motibus atteritur;
Rectorum eſt adverſa pati, & tolerare modeſte,
  Nec querula in quoquam voce movere Deum.
Cujus judicio nulli parcetur iniquo,
  Et perpes juſtos gloria ſuſcipiet.

XXXVI.

DE ÆDIFICATIONE DOMUS DEI.

Omnis ſancti ædificii ſtatus, ſicut Deo (d) *cooperante proficit, ita Deo cuſtodiente conſiſtit. Quoniam utilis* (e) *præpoſitorum cuſtodia eſt, cum Spiritus Dei populo ſuo præſidet, & non ſolum greges, ſed etiam ipſos dignatur cuſtodire paſtores.*

Cum lapides vivi pacis compage ligantur,
  Inque pares numeros (f) convenit una domus:
Claret opus Domini, qui totam conſtruit aulam,
  (g) Effectumque piis dat ſtudiis hominum.
Quorum perpetui decoris ſtructura manebit,
  (h) Si perfecte auctor protegat, atque regat.

XXXVII.

DE ÆTERNIS GAUDIIS.

Æternæ civitatis æterna ſunt gaudia, & ſtantium dierum perpes infinitas, nec variabitur, nec labetur: quia incommutabili pace potientur, (i) *quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam ſingulorum.*

Semper erunt (k), quod ſunt, æternæ gaudia vitæ:
  Gaudendi quoniam cauſſa erit ipſe Deus.

Nec

(a) Mſſ. tres, *merita virtutis.* Mſ. Colb. unus, *donum virtutis.* Alii, *meritum virtutis.*

(b) Mſſ. duo & Ven. edit. addunt, *mundi.* Mſ. Camb. *ejus.*

(c) Mſſ. tres & Ven. *voluit tolerare.* Alii, *tolerari.*

(d) Mſſ. duo, *Deo operante.* Ita in lib. Sententiarum.

(e) Mſſ. quatuor, & edit. Ven. *ordo præpoſitorum.*

(f) Mſ. Colb. unus, *omnia conveniunt.*

(g) Mſſ. quatuor, *Effectuſque.*

(h) Mſſ. Theod. *Si perfectum.* Mſ. Jol. *Si perfecta.*

(i) Mſ. Jol. *quorum hominum.*

(k) Mſſ. tres Colb. *quod erunt* a prima manu: a ſecunda, *quod ſunt.*

Nec varios pariet motus diverſa voluntas.
  Unum erit in cunctis lumen, & unus amor.
Inque bonis ſummis poſita experientia felix,
  Nec volet augeri, nec metuet minui.

XXXVIII.

DE LEGE CHARITATIS.

Lex Chriſti perfectio charitatis eſt, qua Deus proximuſque diligitur; & per quam dicitur Conditori legis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. *Bene enim expectat promiſſionem Dei, qui mandatum ejus exequitur: nec fruſtra ſperat* (a) *parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis.*

Verus amor Chriſti vera eſt cuſtodia legis,
  Et mandata Dei complet amans homines.
Quorum ignoſcentes culpis ſua crimina ſolvunt,
  Quodque aliis tribuunt, hoc ſibi proſpiciunt.
Det peccatori veniam peccator, & æqua
  Conciliet Dominum conditione ſibi.
Cujus judicium de noſtro examine pendet,
  Quod ſerimus metimus, quod damus accipimus.

XXXIX.

DE JUSSIONIBUS DEI.

Nihil Deus jubet quod ſibi proſit, ſed illi cui jubet. Ideo (b) *verus eſt Dominus, qui ſervo non indiget, & quo ſervus indiget.*

Non ideo quidquam mandat Deus, ut ſibi proſit,
  Nec ſervi officio verus eget Dominus.
Cujus præceptis augetur qui famulatur,
  Fitque minor quiſquis negligit imperium.
Nam Deus omnipotens, ſimul omnitenenſque poteſtas,
  Nil perdit proprium, (c) nil capit occiduum.
Numquam non habuit quod habet, dans quidquid haberi
  (d) Proderit, & ſumens non niſi quod dederit.

XL.

(e) DE INTEMPORALI SCIENTIA DEI.

Id quod in tempore novum eſt, non eſt novum (f) *apud Deum qui condidit tempora, & ſine tempore habet omnia, quæ ſuis quibuſque temporibus, pro eorum* (g) *varia ætate diſtribuat.*

Inſolitum ſi quid labentia tempora promunt,
  Hoc mirum mundus dicit, habetque novum.
Sed rerum auctori nullus non cognitus ordo eſt,
  Cernenti quidquid ſæcula cuncta ferunt.
Quæ non incerto volvunt magna agmina motu,
  Sed ſub judicio ſtantque fluuntque Dei.

(a) Mſſ. duo, *eſſe parcendum.*
(b) Mſ. Colb. unus, *verus eſt Deus.* Mſſ. duo, *ſed quo ſervus.*
(c) Mſſ. Colb. unus & Camb. *nil capit occiduum.* Mſ. Regius, *Nil recipit varium, nil capit occiduum.* Mſ. Colb. alter, & Camb. *Ipſe ſibi ſummum perpetuumque bonum.*
(d) Mſ. Colb. unus, *Proſit, & accipiens*, &c.
(e) Ita Mſ. Jol. Alii, *De temporali ſcientia*: quibuſdam addentibus. *Dei.* Mſ. Camb. *De futurorum Dei præſcientia.*
(f) Mſſ. quatuor, & Ven. editio, *apud eum.*
(g) Mſſ. duo & edit. Ven. juxta quod in ſententiarum libro habetur, *varietate.*

Ut nihil exiſtat naturæ in partibus ullis,
Quod non ille ſuo temperet arbitrio.

XLI.

DE PROVIDENTIA DEI.

Mutabilium (a) *diſpoſitionem immutabilis ratio Dei continet, ubi ſine tempore* (b) *ſimul ſunt, quæ in temporibus non ſimul fiunt: quia tempora non ſimul currunt.*

Lex æterna Dei ſtabili regit omnia nutu,
Nec mutat vario tempore conſilium.
Utque locis præſens ſimul eſt Deus omnibus unus,
Sic (c) ævi metas ſecum habet, & numeros.
Nec ſerum aut properum ſibi ſentit in ordine rerum,
Cui cuncta aſſiſtunt acta, & agenda ſimul.

XLII.

(d) DE IMPUNITATE PECCANTIUM.

Nihil eſt infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hoſtis interior, roboratur.

Qui ſe peccatis gaudet feliciter uti,
Infelix nimis eſt proſperitate ſua.
Dumque capit miſeros effectus prava voluntas,
A vera ſemper luce fit exterior.
Sumens peſtifera de conſuetudine robur,
Et ſua complectens vincula mortis amor.
Deficiant potius vana oblectamina mundi,
Subdanturque pio colla domanda jugo,
Idque putres fibras deſcendat cura medentis:
Ut (e) blandum morbum, pellat amica ſalus.

XLIII.

DE LEGIS LITTERA.

Legis littera (f) *quæ dicit non eſſe peccandum: ſi Spiritus* (g) *vivificans deſit, occidit.* (h) *Sciri enim peccatum facit, potius quam caveri: & ideo* (i) *magis augeri quam minui: quia malæ concupiſcentiæ etiam prævaricatio legis accedit.*

Index peccati lex eſt plectenda vetando,
Quæ, niſi cor mundet Spiritus, interimit.
Nullus enim eſt inſons ſola formidine pœnæ,
Qui ſanctum & juſtum non amat imperium,
Hunc tamen (k) affectum non lex, ſed gratia confert:
Quodque jubet legis littera, velle facit.

XLIV.

(a) Mſ. Regius & edit. Ven. *Mutabilium rerum diſpoſitiones*: Ven. *diſpoſitionem*: & poſt pauca Mſſ. tres & Ven. editio *immutabilis ratio continet*, omiſſa voce, *Dei*.
(b) Mſſ. duo, *omnia ſimul ſunt*. Ven. edit. *ubi omnia ſine tempore ſimul ſunt*.
(c) Sic Mſſ. ſeptem. Editi vero *rerum metas*.
(d) Mſ. Theod. *De felicitate peccantium*.
(e) Mſſ. tres. *Ut cauſſas morbi*. Ex quibus Colb. unus in margine ſcriptum habet quod in edito.
(f) Mſ. quatuor, *quæ docet*.
(g) Mſ. Theod. *vivificare*.
(h) Edit. Ven. *Scire .... quam cavere*. Mſſ. duo, *Sciri .... quam caveri*. Alii, *Scire .... quam caveri*.
(i) Mſ. Reg. & edit. Ven. *magis facit augeri*.
(k) Ita Mſſ. quinque cum editione Ven. Alii, *effectum*.

XLIV.

DE LEGE ET GRATIA.

Lex data eſt, ut gratia (a) *quæreretur, & gratia data eſt, ut lex impleretur. Neque enim ſuo vitio non implebatur, ſed vitio prudentiæ carnis,* (b) *quod vitium per legem demonſtrandum, per gratiam ſanandum fuit.*

Non ſervit juſſis legis prudentia carnis,
  Peccati ſtimulos nec ſuperare poteſt.
Sed quia mens anceps patitur mala corporis ægri,
  Quærere divinum cogimur auxilium.
Lex igitur facit ut poſcatur gratia Chriſti,
  Ardua qua legis juſſa queant fieri,
(c) Nec jam non valeant carnales vincere ſenſus,
  Quos juſtæ legis conditor ipſe juvat.

XLV.

DE PROMISSIONE DEI.

(d) *Hoc promittit Deus, quod ipſe facit. Non enim ipſe promittit, & alius facit; quod jam non eſt promittere, ſed prædicere.* Ideo non ex operibus, ſed ex vocante; *ne ipſorum ſit, non Dei; & merces non imputetur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, atque ita gratia jam non ſit gratia.*

Quæ Deus omnipotens promittit, perficit ipſe,
  Nec proprium externis viribus implet opus.
Hinc ſecura fides ſperat quod credit, amatque
  Auctorem, qui quod ſpondet (e), & efficiet.
Nam ſi quæ Dominus promittit, non operatur,
  Sed ſolum humanum prævidet arbitrium:
Non hæc dona ejus, ſed ſunt prædicta vocanda,
  Ceu quiſquam ex proprio ſit bonus, abſque Deo.
Quod quia non recipit pietas, veroque repugnat;
  Gratia nos reparet, gratia juſtificet.
Quæ ſic in cunctis implet ſua dona vocatis,
  Ut quorum dux eſt, fiat & ipſa comes.

XLVI.

DE FIDELIUM CULPIS ET INFIDELIUM BONIS.

Sicut non impediunt ab æterna vita juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur; ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillime vita cujuslibet peſſimi hominis invenitur.

Ut quædam tenues maculæ in ſplendore piorum,
  Major virtutum quas vacuat numerus,

Æter-

(a) Edit. Ven. addit hic vocem hanc, *Chriſti*.
(b) Mſ. Jol. *quia vitium*. Mſ. Regius, *neque enim erat ſuo vitio quod non implebatur.... & per gratiam*. Mſ. Theod. *ſed ex vitio prudentiæ carnis*.
(c) Mſ. Colb. unus, *Ne jam*: Alii codices, *Nec jam*. Mſſ. quinque, *carnalem vincere ſenſum*, ſola Ven. editio, *non valeat carnales vincere ſenſus*.
(d) Mſſ. ſex & Ven. edit. *Hoc quod promittit Deus, ipſe facit*. Eadem Ven. editio, *Non enim ipſe promittit & aliud facit.... Ideo homines non fiunt boni ex operibus ſuis, ſed ex Deo vocante, ne ipſorum ſit bonitas, ſed Dei*. Mſ. Regius, *quod jam non eſſet promittere. Ideo homines non fiunt boni ex ſuis operibus, ſed ex vocante Deo, ut nec bonitas ipſorum ſit, Dei* (f. *ſed Dei*): *& merces non imputetur ſecundum debitum, ſed ſecundum gratiam*. Reliqua deſunt in hoc codice. Mſ. Colb. unus quoque habet, *ne bonitas ipſorum ſit*. Mſſ. Jol. & Camb. *ex vocante ſit*. Mſ. Theod. *non ex operibus juſtificantur homines, ſed ex.... ne ipſorum ſit juſtificatio & non Dei*. Alii editi ut in textu, & in libro ſentent. ſupra, immo & apud Auguſtinum. lib. de ſpirit. & litt. cap. 19.
(e) Sic Mſſ. omnes, & Ven. editio. Reliqui, *id efficiet*.

Æternæ donis nequeunt obſiſtere vitæ,
  Nec merita obſcurat grandia culpa levis:
Sic aliquid plerumque boni pars impia geſtat,
  Magni mole mali quod facile obruitur.
Nec prodeſt quiddam recti ſapuiſſe malignis,
  Si verum (a) & ſummum non coluere Deum.
Una fides igitur, ſpes una eſt, atque amor unus,
  Quo fiat juſtus, ſitque beatus homo.
Nam bona, quæ pravis naturæ ex dote ſuperſunt,
  Augent peccati pondera, non minuunt.

XLVII.

DE MALÆ VOLUNTATIS EFFECTU.

Cum mala voluntas poteſtatem accipit efficiendi quod cupit, (b) *ex judicio Dei venit, apud quem non eſt iniquitas. Punit enim etiam iſto modo*, (c) *nec ideo injuſte quia occulte. Ceterum iniquus puniri ſe ignorat, niſi cum manifeſto ſupplicio ſenſerit nolens, quantum mali ſit, quod perpetravit volens.*

Cum datur injuſto peccandi optata poteſtas,
  Ut mala mens prave quod cupit efficiat:
(d) Ira Dei magna eſt, qua multos ſic quoque punit,
  Ut quibus exultant criminibus pereant.
Creſcit enim occulte cum longo pœna reatu,
  Auſibus illicitis ſi nihil obſtiterit.
Et magis, erranti ne parcant flagra, timendum eſt:
  Quam ne non fiat, quod voluiſſe nocet.

XLVIII.

DE SUPERBIA.

Omnia vitia in male factis tantummodo valent; ſola ſuperbia etiam in (e) *recte factis cavenda eſt.*

Omne genus vitii proprio tantum valet actu,
  Et peccata ſuam quæque gerunt ſpeciem.
Sola eſt innumeris armata ſuperbia telis.
  Cui poſſunt vires, & bene geſta dare.

XLIX.

(f) DE IMPARI USU FORTUNÆ.

Intereſt plurimum, qualis ſit uſus, vel earum rerum quæ proſperæ (g) *dicuntur, vel earum quæ dicuntur adverſæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur:* (h) *malus autem ideo hujuſmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.*

In rebus mundi non idem eſt omnibus uſus,
  Nec cuncti paribus cuncta (i) ferunt animis.
(k) Namque bonos non blanda inflant, non aſpera frangunt;
  Sed fidei invictæ gaudia vera juvant.

Terræ

(a) Mſ. Jol. & edit. Ven. *& ſanctum*. Mſſ. quinque, *ſancte*.
(b) Mſ. Reg. *ex juſto judicio Dei venit*.
(c) Mſſ. duo, *nec ideo facit injuſte*. Venet. edit. *nec ideo injuſte eſt*.
(d) Mſſ. tres, *Ira eſt magna Dei, qua* &c.
(e) Mſſ. duo, *in rectis factis*. Mſ. Colb. unus, *in cunctis factis*: idemque in margine, *in rectis factis*.
(f) Mſ. Jol. *De uſu proſperi & adverſi*. Mſ. Theod. *contrariorum*.
(g) Mſſ. Colb. duo & Theod. omittunt hic, *dicuntur*: unus addit, *rerum* ſecundo.
(h) Mſ. Camb. addit *homo*: & infra, *malus autem jam hujuſmodi . . . . quam felicitate corrumpitur*. Edit. Ven. ſola, *hujus mundi infelicitate*.
(i) Mſſ. duo Colb. *gerunt animis*.
(k) Mſ. Colb. unus, *Nam non blanda bonos inflant*.

Terræ autem, & fœni breviter florentis amator,
Seu caret optatis, ſeu fruitur, miſer eſt,

L.

(a) DE MORTE SANCTORUM.

Mala mors putanda non eſt, quam bona vita præceſſerit. Non enim facit malam mortem, niſi quod ſequitur mortem. (b) Non itaque multum curandum eſt neceſſario morituris, quid accidat ut moriantur, ſed moriendo quo ire cogantur.

Cuncta bonis proſunt, quos & mors ipſa beatos
Efficit, ut ſumant præmia principium.
Ille igitur finis malus eſt, quem pœna ſequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo (c) abſumentur lacrymæ, cunctique labores:
Ut veteris pereant omnia ſigna mali.

LI.

DE PURITATE QUAM (e) NON PERDIT INVITUS.

Ita non amittitur corporis ſanctitas, manente animi ſanctitate, (d) etiam corpore oppreſſo: ſicut amittitur ſanctitas corporis, violata animi puritate, etiam corpore intacto.

Mens illæſa (f) nihil violato corpore perdit:
Invitam carnis vulnera non maculant.
Nec crimen facti recipit non mixta voluntas:
Velle magis facinus, quam tolerare nocet.
Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt,
Ut plerumque animus ſit ſine carne reus.
(g) Dum, quod ab intacto ſemotum eſt corpore, ſolus
Concipit, & tectis motibus intus agit.

LII.

DE (g) FORTITUDINE TOLERANTIÆ.

Major animus merito dicendus eſt, qui vitam ærumnoſam magis (h) eligit ferre, quam fugere; & humanum judicium, maximeque vulgare, quod plerumque caligine erroris involvitur, præ conſcientiæ luce ac (i) puritate, contemnere.

Qui valet adverſis oneratam ducere vitam,
Et tolerare magis vult mala, quam fugere:
Majoris multo eſt animi, quam ferre paveſcens
(l) Indocti injuſtum judicium populi.
Mens etenim recta, & puri ſibi conſcia cordis,
Hoc plus ſplendeſcit, quo magis adteritur.

LIII.

(a) In Mſ. Jol. *Quod non poſſit male mori, qui bene vixerit.*

(b) Mſſ. quatuor. *Non igitur*, &c. deinde Mſ. Camb. *hominibus neceſſario morituris.*

(c) Alias editi cum Mſſ. paucis, *aſſumuntur*, aut *aſſumentur*. Melius Mſſ. Colb. tres *abſumentur*, aut Jol. *abſumuntur*. Mſ. Camb. utrumque exhibet.

(d) Mſſ. tres, *quam animus*. Mſ. Colb. unus, *quam anima non perdit invita.*

(e) Edit. Ven. *in corpore oppreſſo:* & infra, *in corpore intacto*. Mſ. Jol. vero habet, *animæ ſanctitate .... animæ puritate.*

(f) Mſſ. quatuor, *violato in corpore.*

(g) Mſſ. ſeptem. *Cum quod*. In eodem verſu Mſſ. quinque, *ſubmotum eſt.*

(h) Mſ. Camb. *De altitudine.*

(i) Ita Mſſ. tres cum edit. Ven. & ſent. ſupra 52. Mſſ. duo, *diligit ferre*. Editi alii, *poteſt ferre.*

(k) Mſ. Reg. & Ven. *ac animi puritate.*

(l) Mſſ. quinque, *Injuſtum indocti.*

LIII.

DE HUMILITATE (a) JUSTORUM.

Juſtis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna eſt criminis, ſed virtutis examen. Nam bonus (b) *etiam ſi ſerviat, liber eſt. Malus autem etiam ſi regnet, ſervus eſt; nec unius* (c) *domini; ſed quod eſt gravius, tot dominorum, quot vitiorum.*

Oppreſſis quoties juſtis dominantur iniqui,
  Non eſt puniti ſupplicium meriti.
Sed virtus fidei ſub tali examine creſcit,
  Nec ſervile gravat libera corda jugum.
Solus peccator ſervit male: qui licet amplo
  Utatur regno, ſat miſer eſt famulus;
Cum mens (d) carnalis, nimium dominante tyranno,
  Tot ſervit ſceptris, dedita quot vitiis.

LIV.

DE OBLATIONE VOTORUM.

Nemo quidquam (e) *Domino recte voveret, niſi ab ipſo acciperet, quod voveret.*

Optima vota Deo, quorum eſt dator ipſe, voventur.
  Hoc ſurſum dignum eſt ire, quod inde venit.

LV.

DE (f) ESSENTIA DEITATIS.

Omnis ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt: (g) *& quæ creatura non eſt, Deus eſt. Nulla igitur differentia eſt in deitate Trinitatis: quoniam quod Deo minus eſt, Deus non eſt.*

Natura omnipotens una eſt, quæ cuncta creavit,
  Et proprie quod ſunt, omnibus eſſe dedit.
(h) Quodque Deo minus eſt, non eſt Deus. A Patre natum
  Verbum, & qui amborum Spiritus eſt, Deus eſt.
Una eademque trium quoniam eſt eſſentia, quæ ſe
  Nunquam vel major, vel minor eſſe poteſt.

LVI.

QUALES NOS (h) DILIGAT DEUS.

Tales nos amat Deus, quales (i) *futuri ſumus ipſius dono; non quales ſumus noſtro merito.*

Tales a Domino, quales formamur, amamur;
  Non quales noſtris extitimus meritis.
Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornet:
  Et ſibi perpetuo quod placeat, faciat.
Nam nihil eſt hominis, quod digne poſſit amari;
  Perficiat proprium ni bonus auctor opus.

LVII.

(*a*) Mſ. Colb. unus, *ſanctorum*. Mſ. Camb. *De utilitate juſtorum*. Mſ. Theod. *De malignitate ſervorum*. Mſ. vero Jol. ante ſent. 53. *De libera ſervitute, & dominio ſervili*.
(*b*) Mſ. Reg. *bonus homo*.
(*c*) Mſſ. tres, *hominis*. Mſ. Reg. *nec eſt ſervus unius domini*: deinde, *eſt ſervus tot dominorum*.
(*d*) Mſ. Theod. *carnali*.
(*e*) Edit. Ven. *Deo*. Mſſ. tres & editi, præter Ven. *acceperit*.
(*f*) Mſ. Theod. *ſubſtantia*.
(*g*) Mſ. Regius, *& quæ eſt creatura, non eſt Deus*.
(*h*) Editio Ven. cum Mſſ. Theod. & duobus Colb. & Regio. *Nam quidquid minus eſt*. Mſ. Jol. *Hoc quidquid minus ſic*.
(*i*) Mſ. Cambron. *Deus amet*.
(*k*) Editio Ven. *facti ſumus dono ejus, non quales facti ſumus*. Concinit Mſ. Regius.

LVII.

DE INTEMPORALI OPERE DEI.

Ordo temporum in æterna Dei ſapientia, ſine tempore eſt, (a) *nec aliqua ſunt apud illum nova, qui fecit* (b) *quæ futura ſunt.*

Artifice in ſummo ſine tempore temporis ordo eſt,
Inque Deo rerum non variat ſeries.
Æterno auctori ſimul adſunt omnia ſemper,
Cum quo in factorum eſt ordine, quidquid erit.

LVIII.

DE PRINCIPALI RERUM OMNIUM CAUSSA.

Voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſſa omnium corporalium, ſpiritaliumque motionum. Nihil enim fit viſibiliter ac ſenſibiliter, quod non de inviſibili, atque intelligibili ſummi Imperatoris aula aut jubeatur, aut permittatur, ſecundum ineffabilem juſtitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in iſta totius creaturæ ampliſſima quadam immenſaque republica.

Principium mundi Deus eſt, quo cuncta moventur,
Et quæ permittit, vel jubet auctor, (c) agunt.
Hinc mutabilium rerum immutabilis ordo,
Æterni ſervit legibus artificis.
Inque ſuos fines procedit quæque voluntas,
Nec variis meritis arbiter æquus abeſt:
(d) Corda regens, vires tribuens, peccata remittens,
Mitis ſubjectis, implacidus tumidis.
Ut nec pœna malum quemquam, nec gloria juſtum
Suſcipiat, niſi cum laude & honore Dei.

LIX.

DE FINIBUS BONORUM ET MALORUM.

Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœnæ fit innocens, ſed amore juſtitiæ. Nam qui timore non peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, ſibi tamen plurimum nocet, & abſtinens ab iniquo opere, ſola tamen reus eſt voluntate.

Scire volens, in qua rerum ſis parte locandus,
Diſcute quid timeas, quidve ſit id quod amas.
Nam cuncti hoc gemino naſcuntur fomite motus,
Reſpondentque ſuis germina principiis.
(e) Et quod quiſque bonum ſibi tempore duxit in iſto,
Hoc ſummi Regis judicio capiet.

LX.

(a) Editio Ven. *Nec apud eum aliqua opera fiunt nova.*

(b) Mſ. Theod. *quæ ventura ſunt.*

(c) Ita Mſſ. omnes noſtri. Editi, *agit*, Mſ. Colb. unus.
Quæque jubet ſummus, vel ſinit auctor agunt.

(d) Mſ. unus Colb. loco duorum verſuum qui ſequuntur.
Atque humilis humiles curans, pellenſque ſuperbos.
Augens ſubjectos, deſpiciens tumidos.
In altero Colb. poſterior ex his dumtaxat verſus legitur.

(e) Mſ. Jol. *Nam quod.* Eodem verſu Mſ. Reg. *ſibi duxit tempore in iſto.*

LX.

DE GAUDIO CHRISTIANI.

Chriſtiano recta gaudendi cauſſa non præſens ſæculum, ſed futurum eſt. Et ita eſt utendum temporalibus, ne obſint æternis: ut in via, qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam.

Angelicos cives, (a) & Chriſti in membra renatos,
  Non trahat ad veterem carnis origo hominem.
Multa quidem in noſtros mundus bona procreat uſus,
  Et pleno tellus ſervit opima ſinu.
Sed terræ hoſpitibus, cæli ſuper aſtra vocatis,
  Virtutis palma eſt ſpernere (b) blanda ſoli;
Et ſic præſentis ſpatium percurrere vitæ,
  Ipſa peregrinis ne via ſit laqueus.
Nam declinantes pro ſummis ferre laborem,
  Terrenorum avidos infima ſuſcipient.

LXI. *alias* LX.

DE INEFFABILI EXCELLENTIA (c) DEITATIS.

Excedit ſupereminentia deitatis non ſolum (c) *uſitati eloquii noſtri, ſed etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur, & verius eſt, quam cogitatur.* (d) *Non parva autem notitiæ pars eſt, ſi ante quam ſcire poſſimus quid ſit Deus, poſſumus ſcire quid non ſit.*

Nulla quidem mens eſt mortali in corpore vivens,
  Quæ plena videat cognitione Deum.
Sed miris operum ſignis oſtenditur auctor,
  Rectoremque ſuum condita (e) quæque canunt.
Unde licet fandi vires, animique vigorem
  Vincat, & excedat gloria lauſque Dei:
Nos tamen officio cordis gaudemus, & oris,
  Et tanto oblectat ſuccubuiſſe bono.
Hinc fidei virtus, hinc flamma oriatur amoris,
  Quod latet, exercet; quod ſuperat, (f) reparat.

LXII. *alias* LXI.

DE SUPERBIA DIABOLI, ET CHRISTI HUMILITATE.

Diabolus ſuperbus hominem ſuperbientem (g) *ſeduxit ad mortem: Chriſtus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. Quia ſicut ille elatus cecidit, & dejecit conſentientem: ſic iſte humiliatus ſurrexit, & erexit credentem.*

Lætifer (h) immodico naturæ elatus honore
  Angelus, inde hominem ſubruit, unde ruit.
Sed Chriſtus miſerans deceptum fraude maligni,
  In ſe illi ad vitam poſſe redire dedit:
Si caveat pactis hoſtis ſervire ſuperbi,
  Sectari & ſtudeat formam humilis Domini.

Qui.

(a) Mſ. Camb. *ad Chriſti membra renatos*.
(b) Mſ. Regius, *blanda ſolis*. In ſequenti vero dyſtichio Mſ. Theod. *& nunc præſentis .... Ipſa peregrinis nec via*.
(c) Mſ. Camberon. *Dei*.
(d) Mſ. Camb. & Ven. edit. *uſitatam*.
(e) Alias editi. *Non parvæ*. Mſſ. quatuor *Non parva*, ut in ſent. ſupra 61.
(f) Mſ. Camb. *cuncta canunt*.
(g) Mſ. Colb. unus, edit. Ven. & Lugdun. *reparet*.
(h) Mſſ. Jol. & Camb. *deduxit*. In ſent. 59. *perduxit*.
(i) Mſſ. tres, *immodice*.

Qui Patris in deitate manens Deus omnicreator,
  Verus de ſacra Virgine natus homo eſt.
Sic noſtrum aſſumens Matris de corpore corpus;
  Eſſet ut aſſumptæ carnis origo Deus:
In quo per lavacrum, (a) fidei virtute renata,
  Cæleſte (b) accipiet gens nova principium.
Nil hominis primi retinens, ſed plena ſecundi,
  Splendore (c) in capitis glorificanda ſui.

LXIII. *alias* LXII.

DE VERA BEATITUDINE.

(c) *Omnes beati habent quod volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt, continuo ſint beati. Continuo autem ſunt miſeri, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Propior ergo eſt beatitudini voluntas recta,* (d) *etiam non adepta quæ cupit; quam prava, etiam ſi* (e) *quod concupivit obtinuit.*

Non ſemper vere eſt felix impleta voluntas:
  Cum ſæpe (i) injuſtis ſint mala vota animis.
Recta igitur cupiens, etiam ſi non ſit adeptus;
  Perſiſtendo tamen velle bonum, bonus eſt.
At pravus, quod fert animo, ſi non habet actu,
  Tam miſer eſt, quam ſi quod cupit obtineat.

LXIV. *alias* LXIII.

(k) QUID SIT ESSE CUM DEO.

Magna hominis miſeria eſt cum illo non eſſe, ſine quo non poteſt eſſe. In quo enim eſt, ſine dubio ſine illo non eſt: (l) *& tamen ſi ejus non meminit, eumque non intelligit, neque diligit, cum illo non eſt.*

Majeſtate Dei concluditur omne quod uſquam eſt:
  Qua ſine nil rerum ſtare, vel eſſe poteſt.
Huic homo ſi recte famulatur, proximus hæret:
  Si reſilit, miſero degit in exilio.
Omnia ſic Dominus diſcriminat ordine juſto,
  Quo ſint ſumma bonis, ima parata malis.

LXV. *alias* LXIV.

DE INCARNATIONE VERBI DEI.

Divinitas Verbi æqualis Patri, facta eſt particeps mortalitatis noſtræ (m) *non de ſuo, ſed de noſtro: ut & nos efficeremur participes divinitatis ejus, non de noſtro, ſed de ipſius.*

Omnipotens Genitor, Natuſque, & Spiritus almus,
  Una in perſonis par tribus eſt deitas;
Quæ genus humanum, proſtratum fraude maligni,
  Ad vitam hac fecit poſſe redire via:

Natu-

(a) Mſ. Colb. unus, *ſupera virtute renata.*
(b) Mſſ. duo, *accepit.*
(c) Mſſ. quinque, *& capitis*: alii codices, *in capitis.*
(d) Mſſ. Camb. & Jol. & Colb. duo. *Omnes qui habent quod volunt non continuo ſunt beati. Continuo autem ſunt miſeri qui vel non habent quod volunt* &c.
(e) Mſ. Reg. *etiam ſi non eſt adepta.*
(f) Mſſ. quatuor, *quod cupit obtineat.*
(g) Mſſ. quatuor, *injuſti ſint mala vota animi.*
(h) Mſſ. Camberon. Theod. Colb. duo, & Jol. *Quorum ſit.*
(i) Editio Ven. *Nam ſi ejus.*
(k) Mſ. Regius *non de ſuo vitio, ſed de noſtro .... ſed de ipſius dono.* Mſ. Colb. unus, *de dono noſtro*: & initio, *Divinitas vera*, ubi alii *Divinitas Verbi*, quamquam alia manu ſcriptum habeat, *Verbi*. Mſſ. Theod. & Jol. *ſed de ſuo*, pro, *de ipſius.*

Naturæ ut noſtræ Chriſtus cauſſæque Redemptor,
  Mortalis fieret, non minuens quod erat;
Perque habitum ſervi, vacuaret jura tyranni,
  Et lethum letho vinceret (a) innocuo.
Hinc Verbum carni inſertum, carnemque receptans,
  Nec ſe confundit corpore, nec geminat.
Sic naturam hominis virtute augente ſuperna,
  Eſſet ut in vero lumine lumen homo.
Qui vires mortis (b) cum vitæ abſorbuit hauſtu;
  Factum eſt æternum, quod fuit occiduum.

LXVI.

DE EODEM. (c)

Catholicæ fides Dominum Jeſum Chriſtum & verum Deum, & verum hominem credit & prædicat. Utrumque enim ſcriptum eſt, & utrumque verum eſt. Qui Deum tantummodo aſſerit Chriſtum, medicinam negat, qua ſanatus eſt. Qui hominem tantum aſſerit Chriſtum, potentiam negat, qua creatus eſt, utrumque ergo anima fidelis ac recta ſuſcipe. Et Deus Chriſtus eſt, & homo Chriſtus eſt. Qualis Deus Chriſtus? Æqualis Patri, unum cum Patre. Qualis homo Chriſtus? Virginis filius, habens de homine mortalitatem, non habens iniquitatem.

Quiſquis conſilio æterno contraria ſentis,
  Et Verbum in noſtra carne manere negas;
Divinæ pietatis opus diſſolvere quæris,
  Speque ſua mundum diſpoliare cupis.
Nam quis ventura quemquam ſalvabit ab ira?
  Quiſve homini primi crimine liber erit,
Si deitas Verbi non noſtræ eſt inſita carni,
  (d) Aut Chriſtus falſi corporis umbra fuit?
(e) Quis genitus puer eſt intactæ Virginis alvo?
  Quæ natura annis crevit, & aucta cibis?
In qua prole patrem mundi ſe credidit Abram?
  Quæve ejus ſtirps eſt omnia ſanctificans?
(f) Quod regale genus ſimul eſt & pontificale?
  (g) Quiſve idem David filius & Dominus,
Peccati ſervis, & mortis compede vinctis,
  Unam eſt dignatus ferre Redemptor opem?
Qui noſtri generis carnem cum morte receptans,
  Noſtra hoſti, ut nobis vinceret, oppoſuit.
Et carne exſuta, dominantem perculit hoſtem:
  Ut caperet palmam præda vetuſta novam.

LXVII.

(a) In ora edit. librorum a Lugd. & deinceps, *immerito*.

(b) Sic Mſſ. quatuor, quorum duo *obſorbuit*, pro *abſorbuit*, ſcriptum habent. Mſ. Camb. *quia vitæ abſorbuit hauſtu*. Editi omnes, *per vitæ abſorbuit hauſtum*.

(c) Hic in omnibus codicibus qui nobis occurrerunt deeſt titulus novus, aut ſententia. In aliquibus indigitatur diſtinctio aliqua a præcedentibus, in Camberonenſi Mſ. titulus; *De eodem*. Titulum ſententiamque poſuimus, quæ in libro ſententiarum S. Proſperi magis congruere viſa eſt nobis. Idemque præſtitum de Epigram. 59. & 60.

(d) Mſ. Jol. *Et Chriſtus*.

(e) Ita Mſſ. quatuor cum edit. Ven. Alii cum editis reliquis, *Qui genitus*.

(f) Mſſ. quatuor, *Quis regale genus*.

(g) Mſ. Camb. *Quiſque idem*. Mſ. Jol. *Quiſque idem David eſt filius & Dominus*. Primam in *David* produxerant Prudentius & Sedulius, corripuit Fortunatus.

LXVII. *alias* LXV.

(a) QUO ODIO ODIENDI SUNT MALI.

Perfectum odium eſt, quod nec juſtitia, nec ſcientia caret: id eſt, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam: ut nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

Recta volens animus ſapiens, & amator honeſti,
  Quoſdam odio dignos judicat eſſe ſuo.
Nec tamen hos toto depellit fœdere, gnarus
  Naturam (b) errantum dividere a vitiis.
Sic generi indulgens proprio, ut peccata recidi
  Optet, & ut damnet crimina, non homines.

LXVIII. *alias* LXVI.

(c) DE LABORE FINGENTIUM MENDACIA.

Difficilia & laborioſa ſunt figmenta mendacii. Qui autem verum vult dicere non laborat. Quietiores enim ſunt boni, quam mali: & abſolutoria ſunt verba veridicorum, quam commenta fallacium.

Fallaces curis ſemper torquentur amaris,
  Et mala mens numquam gaudia pacis habet,
(d) Lubrica dum trepido mendacia plaſmate fingit,
  Conſumens totum (e) tempus in arte mali.
At ſimplex animus, commenti & liber iniqui,
  Nil amat injuſtum, nil gerit implacidum.
Sectator veri potietur luce ſerena,
  Eſt quoniam mendax, noxque, dolorque ſibi.

LXIX. *alias pars altera* LXVI.

DE EODEM.

Ad patriam vitæ (f) noctis de valle vocati,
  Virtutum gradibus ſcandite lucis iter.
Arduus atque arctus fert ad cæleſtia callis:
  Devexa ad mortem ducit, & ampla via:
Qua fallax (g) tumidi incedit ſapientia mundi:
  Commentiſque ſuis ludificata ruit,
Et mala corporei ſequitur dum gaudia ſenſus,
  Exulat a vero lumine cæca procul:
Nec falſarum habitu virtutum ornata juvatur.
  Perdit mens veri neſcia, quidquid agit.
Noverit ergo Deum ſapiens, totiſque medullis
  Diligat, inque ipſo ſe quoque amator amet.
Sit bonus, & juſtus, (h) ſit verax, atque benignus,
  Sit forma & ſpeculum, lux & imago Dei.
In Chriſto factus novus, & jam carne vetuſta
  Exutus, vilem mente relinquat humum.

(a) Mſſ. Theodor. & Jol. & Colb. duo, *Quo odio mali homines ſint habendi.*
(b) Ita Mſſ. quinque cum edito Ven. Alii, *errantem.*
(c) Mſſ. quinque, *De labore fallentium.*
(d) Mſ. Regius, *Ludicra.*
(e) Mſ. Colb. unus, *cordis in arte malum.*
(f) Edit. Ven. & Mſſ. quinque, *de noctis valle;*
(g) Mſ. Colb. unus, *tumide incedit.*
(h) Mſ. Colb. unus, *ſit verus.*

(a) Ut ſacri templi quacumque in parte locetur,
  Magnum erit, in capitis corpore quidquid erit.

LXX. *alias* LXVII.

(b) DE DIVINIS SCRIPTURIS.

Bonæ ſunt in ſcripturis ſanctis myſteriorum (c) *Dei profunditates, quæ ob hoc teguntur ne vileſcant; ob hoc quæruntur, ut exerceant; ob hoc aperiuntur, ut paſcant.*

Quamvis in ſacris libris, quos noſce laboras,
  Plurima ſint, Lector, clauſa, & opaca tibi:
Invigilare tamen ſtudio ne deſine ſancto.
  Exercent animum dona morata tuum.
Gratior eſt fructus, quem ſpes productior edit:
  Ultro objectorum vilius eſt pretium.
Oblectant adoperta etiam myſteria mentem:
  Qui dedit ut quæras, (d) addet ut invenias.

LXXI. *alias* LXVIII.

DE ORATIONE DOMINI.

Orans cum ſudore ſanguineo (e) *Dominus Jeſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, emanaturas Martyrum paſſiones.*

Ferre parans Chriſtus pœnam, mortemque propinquam,
  Invictamque ſuis ingenerare fidem:
Cum prece ſanguineas fundebat corpore guttas,
  Et pretium mundi ſudor erat Domini.
Nec crucis aſperitas poterat terrere volentem,
  Quæ regnaturæ gloria carnis erat.
Sed cruor ille pares ſanctis ſpondebat honores,
  Orturis toto corpore martyribus.
Nam, cum ſacra ſeges terrarum impleverit orbem,
  Omnis ab hoc uno ſemine meſſis erit.

LXXII. *alias* LXIX.

DE SACRAMENTORUM PERCEPTIONE.

Sacramentum (f) *pietatis in judicium ſibi ſumit indignus. Bene enim eſſe non poteſt male accipienti quod bonum eſt.*

Magnum præſidium eſt ſacro libamine paſci,
  Si cor participis crimina nulla premunt,
Nam geminat ſibimet peccati pondera, quiſquis
  Quæ bona ſunt ſumit, quæ mala non refugit.

LXXIII.

(a) Mſ. Camberon. *Et ſacri templi.*
(b) Mſſ. Colb. duo & Camb. *De utilitate divinarum ſcripturarum.* Mſ. Theod. *De profunditate divinarum ſcripturarum.* Mſ. Jol. *De humilitate divinarum ſcripturarum.*
(c) Abeſt vox hæc *Dei* a Mſſ. duobus, & libro ſententiarum ſent. 67.
(d) Mſ. Colb. unus addit; *ut invenias.*
(e) Mſſ. tres & Ven. edit. *Dominus noſter.*
(f) Mſſ. quatuor & Ven. *ſummæ pietatis.* Mſ. Colb. unus deinde poſt pauca, *indignus homo.*

LXXIII. *alias* LXX.

DE LAUDANDO DEUM.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet etiam in terroribus ultionum. Nam & *blanditur*, (a) *& minatur. Si non blandiretur, nulla eſſet exhortatio: ſi non minaretur, nulla eſſet correctio.*

Qui laudat Dominum de mundi conditione,
  Et rerum (b) in ſpecie prædicat artificem;
Laudet & æternam mortem, flammaſque minantem,
  Et juſti Regis judicium metuat.
Spes de promiſſis nihil ambigat.: omne dabit Rex,
  Quod parat, & meritis gratia major erit;
(c) Si properent fontes peccati abrumpere nodos,
  Ante diem mortis, dum locus eſt veniæ.

LXXIV. *alias* LXXI.

DE ACCELERANDA CONVERSIONE.

Remedia converſionis ad Deum nullis ſunt cunctationibus differenda: ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti indulgentiam promiſit, diſſimulanti diem craſtinum non ſpopondit.

Converti (d) ad mores rectos, & vivere ſancte
  In Chriſto meditans, quod cupit acceleret.
Cedant virtuti vanarum obſtacula rerum,
  Ne perdat voti tempora lenta fides.
Quid juvat in longum cauſſas producere morbi?
  Cur dubium expectat cras hodierna ſalus?
Scimus correctis veniam non eſſe negandam,
  Sed nulli noſtrum eſt ultima nota dies.

LXXV. *alias* LXXII.

DE TIMORE. (e)

Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: (f) *Deus ſic timendus eſt, ut ab ipſo ad ipſum confugiatur.*

Utile prudenti eſt mundana adverſa cavere,
  Et quod (g) vitandum proſpiciat, fugere.
Sed cum peccati merito manus Omnipotentis,
  Omnia concludens arctat ubique reum:
Unum (h) profugium tutum eſt Deus ipſe timenti,
  A quo diſcedens, ne pereat, redeat.
Converti namque ad Dominum certiſſima vita eſt,
  Et pacem offenſi quærere, ſola ſalus.
Qui terret, parcit; qui percutit, ipſe medetur.
  Vivere vis, illi ſubdere, quem metuis.

(*a*) Mſ. Camb. & Theod. *Etenim*. Mſſ. Colb. unus. *Non enim blanditur, & non minatur*. Mſ. Jol. *Nunc blanditur, & nunc minatur*. Edit. Ven. *Nunc enim in ſe blanditur & nunc minatur*. Mſ. Regius *Nunc enim blanditur, & nunc minatur*.
(*b*) Editi præter Ven. *in ſpeciem*. Melius, *in ſpecie*, ex Ven. & Mſſ. quinque.
(*c*) Mſ. Theodor. *Sed properent*.
(*d*) Mſ. Camb. *ad mores ſanctos, & vivere recte*; Item Colb. unus.
(*e*) Mſ. Camb. addit, *Dei*. Mſſ. Colb. duo, & Theod. addunt, *recto*.
(*f*) Mſ. Camb. *Sic autem Deus*.
(*g*) Editi, *vitandum eſt*, Melius Mſſ. plures omittunt *eſt*.
(*h*) Mſſ. tres, *perfugium*.

LXXVI. *alias* LXXIII.

DE VIRGINITATE. (a)

Virginitas carnis, (b) *corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.*

Carnis virginitas intacto corpore habetur:
Virginitas animæ eſt intemerata fides:
Qua ſine corporei nil prodeſt cura pudoris:
Sed mentis pietas auget utrumque bonum.

LXXVII. *alias* LXXIV.

DE MODO HABENDI.

Multa nos in facultatibus noſtris habere ſuperflua (c) *probabimur, ſi neceſſaria ſola retineamus. Nam vana quærentibus nihil ſufficit: & alienorum quodam modo retentor eſt, qui profutura pauperibus inutiliter habet.*

Magnum peccatum eſt amor immoderatus habendi,
Et plus quam vitæ ſufficiat, cupiens.
Nam quod nos veſtit, quod paſcit, cura ſalutis,
Si vanis ſit mens libera, non onerat.
Si qua igitur ſuperant, quorum non indiget uſus,
Debilibus proſint, atque juvent inopes.
Quiſquis enim cupide (d) non expendenda recondit;
(e) Quæ nulli tribuit, pauperibus rapuit.

LXXVIII. *alias* LXXV.

(f) DE DIVITIIS.

(g) *In magna egeſtate ſunt qui de iniquitate ſunt divites: juſtitiæ opes, & ſapientiæ theſauros non habent. Qui autem* (h) *Domino ſerviunt, ea bona adquirunt, quæ perire non poſſunt.*

Terrenis opibus cum dives gaudet iniquus,
Veris ſe miſerum neſcit egere bonis.
Nam quid erit, quod non momento temporis uno
Perdere mundana conditione queat?
(i) Cui licet, adverſis ceſſantibus, omnia parcant;
Lege tamen mortis ſit faciendus inops.
At bona juſtorum nullis obnoxia damnis,
Hoſtes, furta, ignes, & mare non metuunt.
Indemnis ſervat proprium ſapientia cenſum,
(k) Nec perdunt meritum paxque fideſque ſuum.
Omnis virtutum ſemper ſubſtantia ſalva eſt,
Invitis Chriſti munera nemo rapit.

LXXIX.

(a) Mſ. Camberon. addit, *animæ & corporis*.

(b) Mſſ. Camb. & Regius, *eſt corpus . . . eſt fides*.

(c) Edit. Ven. Mſſ. Colb. unus & Theod. ut in ſenten. 80. ſupra *probabimur*. Edit. Lugd. & Lovan. *probamur*. Duac. & Colon. *probamus*. Mſſ. Jol. & Camb. *probabimus*.

(d) Ita Mſſ. quatuor: quibus accedere videtur edit. Ven. ubi *expandenda*, pro *expendenda* legimus. Alii editi, *expedienda*. Mſ. Reg. *expetenda*.

(e) Mſſ. duo Colb. *Quæ nullis tribuit*.

(f) Mſſ. Theodor. *De egeſtate divitum*. Mſſ. Colb. duo & Camb. *De differentia divitiarum*: item Jolienſis, qui tamen ex lapſu ſcribæ, pro *divitiarum*, habet *divinorum*.

(g) In hac ſententia, ubi mira inter codices occurrit varietas, Editio Lugdun. & poſteriores, ut in textu, juxta ſententiam ſupra 85. Mſſ. Theodor. & Colb. unus, *In magna egeſtate ſunt divites juſtitiæ opes & ſapientiæ theſauros non habentes*. Mſſ. Colb. alter, Jol. & Camberon. *divites juſtitiæ inopes, & ſapientiæ theſauros non habentes*. Eaſdem voces habet editio Ven. ſed diverſo modo diſpoſitas.

(h) Mſ. Colb. unus & Theod. *Deo ſerviunt*. Mſ. Camb. *ea bona requirunt*. Mſ. Colb. unus, *quæ ſibi perire non poſſunt*.

(i) Mſſ. Regius & Theodoric. & editio Ven. *Cum licet*.

(k) Verſus hic, qui in ceteris omnibus antepenultimus legitur, ultimus eſt in Mſ. Camberonenſi.

LXXIX. *alias* LXXVI.

DE VERA BONITATE.

Non ſufficit abſtinere a malo, niſi fiat quod bonum eſt. Et (a) *parum eſt nemini nocere, niſi ſtudeas multis prodeſſe.*

Dignus laude quidem eſt, vitam ſine crimine ducens,
 Et quæcumque ſibi (b) ſunt nocitura, cavens.
Sed non hoc pietas contenta eſt limite claudi,
 Nec (c) juſto, vetitis abſtinuiſſe, ſat eſt.
Major cura boni eſt, fratrum relevare labores,
 (d) Et ferre optatum triſtibus auxilium:
Paſcere jejunos, nudos veſtire, ligatos
 Solvere, diſcordes conciliare ſibi,
Et quæcumque homines miſeri ſolatia quærunt,
 (e) Hæc, ut poſſibile eſt, promere corde pio.
(f) Ut recti vere cupidus, vereque benignus,
 Quæ mala ſunt fugiat, quæ bona ſunt faciat.

LXXX. *alias* LXXVII.

(g) DE MALI IMPUNITATE.

Peccator cum peccat, (h) *non ideo a Domino non videtur, quia male agentis pœna differtur: gravius autem in eum decernitur, cui etiam ipſa correctio denegatur.*

Gaudet tranſgreſſor peccato impune potitus,
 Si non infertur debita pœna reo.
Ceu nulla offendant hominum commiſſa Tonantem,
 Aut aliqua Excelſi notitiam lateant.
Sed vetitorum avidis gravior tunc ira timenda eſt,
 Cum ſeſe removent verbera juſtitiæ.
Nam quid erit morbi, quod non dominabitur illi,
 (i) Cui ſupera auxilium jam medicina negat?

LXXXI. *alias* LXXVIII.

DE GAUDIO (k) RECTO.

Non poteſt umquam fraudari delectationibus ſuis, cui Chriſtus eſt gaudium. Æterna (l) *enim exultatio eſt, quæ bono lætatur æterno.*

Felices vere faciunt, ſemperque beatos,
 De vero & ſummo gaudia nata bono.
Nam mundi ex opibus brevis ac peritura voluptas,
 Edita perpetuæ ſemina mortis habet.
Non placeat vanis animum (m) ſubmittere rebus,
 Peſtiferiſque avidam mentem (n) onerare cibis.

(a) Mſ. Camb. *faciat*. Idem ac Mſ. Reg. poſtea *ſtudeat*. Editio Ven. *ſtudeatur*. Reliqua ut ſupra in textu.

(b) Mſſ. quatuor *ſibi ſcit nocitura*, edit. Ven. *ſint nocitura*.

(c) Ita Mſſ. Colb. unus & Camberon. Alii, *juſtis*.

(d) Mſſ. Colb. *fieri*. *Et* Mſ. Theodoric. & *ferri*.

(e) Mſſ. quinque, *Hæc*. Alii codices, *Hoc ut poſſibile eſt*.

(f) Mſ. Camberonenſis, *Et recti*.

(g) Mſſ. Colb. duo & Theodor. *De impunitate peccantis*. Mſ. Jol. *De mala impunitate*. Mſ. Camberon. *De impunitate peccandi*.

(h) Editio Ven. ſola, *ideo a Domino non videtur*: & poſt aliquot lineas, Mſſ. Colb. duo; *correptio denegatur*.

(i) Mſ. Theodoric. *Cui vera*.

(k) Mſ. Jol. a prima manu, *utili*: ab altera, *recto*. Mſ. Camb. addit, *in Chriſto habito*.

(l) Mſſ. tres, *autem*.

(m) Mſſ. quinque, *ſubnectere*.

(n) Mſ. Regius, *onerare curis*.

Cor mundum, & ſapiens fructu virtutis alatur,
  Et Chriſti in noſtro pectore regnet amor:
Quo ſemel impletus, numquam vacuabitur illo.
  Æterna æterni flumina fontis erunt.

LXXXII. *alias* LXXIX.

QUID HOMINEM DEO JUNGAT.

Deo, qui ubique eſt, non locis, ſed actionibus aut longinqui, aut proximi ſumus: quia ſicut ſeparat diſſimilitudo, ita nos illi (a) *conjungit imitatio.*

(b) Ambitum mundi totum Deus implet, & ambit,
  Nec præſens ulli deſinit eſſe loco.
A quo longinquus multum eſt, nimiumque remotus,
  Quiſquis ſinceræ luce caret fidei:
Cujus ſi radiis, depulſa nocte niteſcat,
  Divino impletus lumine lumen erit.
Non igitur terrarum orbis, non æquora ponti
  Invia circuitu ſunt obeunda vago,
Ut poſſit rerum dominator & auctor adiri:
  (c) Quem templo in cordis mens pia ſemper habet.
A quo ut diſſimilis (d) terra in deſerta recedit,
  Sic vitæ merito proximus eſt ſimilis.

LXXXIII. *alias* LXXX.

QUOD (e) TOTA INFIDELIUM VITA PECCATUM SIT.

Omnis infidelium vita peccatum eſt: & nihil eſt bonum ſine ſummo bono. Ubi enim deeſt agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, (f) *falſa virtus eſt, etiam in optimis moribus.*

Quamvis multa homini poſt vulnera prima ſuperſint,
  Quæ vitam hanc faciant laudis habere decus:
(g) Si tamen ingenio claro, & probitatis amori
  Fons deſit fidei, ſubdita corda rigans;
Cunctarum frugum marceſcit inutile germen,
  Nec fruitur vero lumine falſus honor.
Ignoratus enim Deus, & non credita virtus,
  Quæ vera ad ſummum provehit arte bonum,
Non ſinit eniti regna ad cæleſtia mentem,
  (h) Obſtructam vanis, occiduiſque gravem.
Perque omnes calles errat ſapientia mundi,
  Et tenebris addit, quæ ſine luce gerit.

LXXXIV.

(a) Mſſ. quatuor & edit. Ven. *jungit imitatio.*
(b) Mſſ. ſeptem, *Omnem habitum mundi totus Deus.*
(c) Mſ. Jol. *Quem in templo.* Mſſ. Colb. tres omittunt præpoſitionem, *in.*
(d) Mſ. Camb. *terræ in deſerta.*
(e) Mſ. Camberon. *omnis.* Eodem modo habetur etiam in Ven.
(f) Mſſ. duo & edit. Ven. *falſa etiam virtus eſt in optimis moribus.* Mſ. alter Colb. *falſa etiam ibi virtus eſt.*
(g) Mſ. Jol. ſolus aliter habet: ſcilicet,
Si non ingenio claro, & probitatis amori,
Fons adſit fidei. &c.
(h) Mſſ. quinque, *Obſtrictam vanis.*

LXXXIV. *alias* LXXXI.

(a) DE SABBATO.

Male celebrat ſabbatum, qui ab operibus bonis vacat. Otium autem ab iniquitate debet eſſe perpetuum. Quia bona conſcientia non inquietum, ſed tranquillum facit. (b)

Non recto ſervat legalia ſabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.
Nulla dies actus hominum non damnat iniquos:
(c) Omnia conveniunt tempora juſtitiæ.
Nec corrumpuntur virtutibus otia ſancta:
Tantum a peccatis libera corda vacent.

LXXXV. *alias* LXXXII.

DE VERA LIBERTATE.

Libera ſemper eſt ſervitus apud Deum; cui non neceſſitas ſervit, ſed charitas.

Libertas nulla eſt melior, majorve poteſtas,
Quam ſervire Deo, cui bene ſervit amor.
Abſque jugo poſita eſt ditionis amica voluntas:
Quæ viget affectu, non gemit imperio.

LXXXVI. *alias* LXXXIII.

DE SUPERBIA. (d)

Quo primum vitio ſuperatus eſt homo, (e) *hoc ultimum vincit. Cum enim omnia peccata ſuperaverit, manet periculum, ne mens bene ſibi conſcia, in ſe potius quam in Domino glorietur.*

Qua primum in mortem eſt homo pulſus fraude maligni,
Hanc illi extremam bella (f) peracta movent.
Sublimes ut cum palmas, claraſque coronas
Sumpſerit, atque hoſtem ſubdiderit pedibus:
Virtuti propriæ velit aſſignare triumphum,
Non Domino, cujus munus opuſque fuit.
In quo uno ſemper ſuperat, qui non ſuperatur;
Quo dignante manum ſubdere, nemo cadit.

LXXXVII. *alias* LXXXIV.

DE DILIGENDO DEUM. (g)

Non poterit hominis labor finiri, niſi hoc diligat, quod ei non poſſit auferri.

Ancipitis vitæ qui vis ſuperare labores,
Dilige quod ſemper verus amator habet.
Inſtant terrenis infeſta pericula rebus,
Fervent pro damnis prælia, proque lucris.
Et nihil eſt inter carnalia vota quietum,
Nec pax ſollicitis, nec modus eſt cupidis.

(a) Mſſ. quatuor, *De obſervantia ſabbati.*
(b) Mſſ. tres, & Ven. editio addunt, *animum.*
(c) Mſ. Jol. *Omnia juſtitiæ tempora conveniunt.*
(d) Mſſ. quatuor ſubjiciunt, *quem boni ultimam vincunt.*
(e) Mſ. Jol. *hoc ad ultimum.* Mſ. Theodor. *hoc ultimum vincitur.* Mſſ. Colb. duo, *ad ultimum vincunt.*

(f) Ita in omnibus codicibus noſtris, præter Mſ. Regium, qui habet *parata*, pro *peracta*: ſuſpicamur tamen poſſe aliter legi, nimirum,
Hæc illi extremum bella parata movet.
(g) Titulus hic ex Camb. Mſ. habetur. Sententiam ex libro ſententiarum alias 135. quæ aptior viſa eſt addidimus. In hujus capite erat ſummatum: *De laboris fine.*

In ſolo eſt mens tuta Deo, quem linquere nolens,
  Numquam erit æterno non opulenta bono.

LXXXVIII. *alias* LXXXV.

DE ADULATIONIS VITIO.

Adulantium (a) *linguæ alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non ſolum non metuitur reprehenſor, ſed etiam laudator auditur.*

Lingua aſſentatrix vitium peccantis acervat,
  Et delectatum crimine, laude ligat.
Nulla ſit ut lapſo reparandæ cura ſalutis,
  Blanditur ſonti dum maleſuaſus honor.
Libera ſit potius vox (b) correctoris amici,
  Serpere nec fibris cæca venena ſinat.
(c) Nec credens medici verbis fallacibus æger,
  Noxia laudatæ vulnera peſtis amet.

LXXXIX. *alias* LXXXVI.

DE MARTYRIBUS NON BAPTIZATIS.

(d) *Qui etiam non percepto regenerationis lavacro, pro Chriſti confeſſione moriuntur, tantum eis valet* (e) *ad abolenda peccata, quantum ſi abluerentur fonte baptiſmatis.*

Si mundo moritur divino fonte renaſcens,
  Fitque novus vita, qui ſepelitur aqua:
(f) Fraudati non ſunt ſacro baptiſmate Chriſti,
  Fons quibus ipſa ſui ſanguinis unda fuit.
Et quidquid ſacri fert myſtica forma lavacri,
  Id totum implevit gloria martyrii.

XC. *alias* LXXXVII.

DE VENIA, (g) QUA ETIAM JUSTI INDIGENT.

Juſtitia noſtra, quamvis vera ſit, propter verum boni finem ad quem refertur, tamen tanta eſt in hac vita, (h) *ut potius remiſſione peccatorum conſtet, quam perfectione virtutum.*

Magna quidem in multis eſt excellentia ſanctis,
  Quorum (i) animos ſuperi gratia roris alit.
Sed dum mens quædam patitur mala corporis ægri,
  Et pugnam (k) interius exteriora movent;
Numquam ita perfecto capitur victoria bello,
  Vera ut ſecurus pace fruatur homo.
Inter diſcordes motus contagia ſerpunt,
  Ipſaque virtutum gaudia vulnus habent.
(l) Ut faciat cunctis longa experientia notum,
  Non eſſe hoc plenam tempore juſtitiam:

Ni

(a) Mſ. Regius, *lingua alligat.*
(b) Mſ. Theodoric. *correptoris.*
(c) Mſ. Colb. unus. *Ne credas .... Noxia laudantem.*
(d) Mſſ. quatuor, & edit. Ven. *Qui nondum.* Mſ. unus, *Qui non.*
(e) Mſ. Regius & edit. Ven. addunt hic, *effuſio ſanguinis.*
(f) Editio Ven. *Non ſunt fraudati.*
(g) Hæc verba, *qua etiam juſti indigent*, adduntur ex Mſſ. quatuor. Aberant a reliquis codicibus. Mſ. Theodoric. *De juſtitia noſtra.*
(h) Edit. Ven. *tanta eſt in hac vita fragilitas, ut* &c. Mſ. Reg. *tamen eſt tanta in hac vita humana fragilitas, ut potius in remiſſione.*
(i) Mſſ. tres, *animas.*
(k) Mſſ. quinque, *internis.*
(l) Sic diſponitur verſus in Mſſ. ſex & edit. Ven. In aliis vero,
  Ut faciat notum longa experientia cunctis.

Ni Dominus miſerando lavet delicta ſuorum;
 Et dans virtutum munera, det veniam.

XCI. *alias* LXXXVIII.

(a) DE CAUSSIS INCOGNITIS OPERUM DEI.

Incognitis cauſſis operum divinorum, non nihil novimus, cum ſcimus, non ſine ratione Omnipotentem facere, unde infirmus humanus animus rationem non poteſt reddere.

Divinorum operum ſecretas noſcere cauſſas
 Humanis non eſt poſſibile ingeniis.
Nec nullo tamen intuitu ſpeculatur operta,
 Qui, multa ut lateant, ſcit placuiſſe Deo.
In quo mens imbuta fide ſimul omnia diſcit,
 Perque operum ſpeciem (b) ſuſcipit artificem,
Fingentem rebus formas, loca, tempora, motus,
 Menſuris, numeris, ponderibuſque ſuis.
Scrutari (c) ne cura procax obſtruſa laboret,
 Cui cuncta in Chriſto noſſe, & habere datur.

XCII. *alias* LXXXIX.

DE NON DESPERANDIS (d) PECCATORIBUS.

Non eſt deſperandum de malis, ſed pro ipſis, ut boni fiant, ſtudioſius ſupplicandum. Quia numerus ſanctorum de numero ſemper eſt auctus (e) *impiorum.*

Ut morbo (f) oppreſſis præſtanda eſt cura medendi,
 Donec in ægroto corpore vita manet;
Sic pravis, multa & vitiorum mole gravatis,
 Sanctarum pietas eſt adhibenda precum.
Ut dum poſſibile eſt mutari corda malorum,
 Horreſcat noctis devia lucis amor:
Converſiſque novam mentem det gratia Chriſti,
 Qua fiunt homines juſtificante boni.

XCIII. *alias* XC.

DE QUÆRENDIS PRÆSIDIIS IN PACE.

(g) *In tranquillitate pacis comprehendenda eſt doctrina ſapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoſcitur. Nec facile inveniuntur in adverſitate præſidia, quæ non fuerint in pace quæſita.*

Dum non perturbant animum diſcrimina mundi,
 Dumque diem pacis prælia nulla (h) premunt;
Exercere fidem divinis convenit armis,
 Conſilioque omnes anticipare minas.

Tran-

(a) Mſſ. tres, *De incognoſcibilibus*. Titulus erat in aliis aut nullus, aut hic, *De cauſſis incognitis*, addidimus *operum Dei*, ex prioribus verbis ſententiæ, hic & in libro ſentent. ſent. 171.

(b) Alias editi, *ſuſcipit artificem*. Mſſ. quatuor *ſuſpicit*, id eſt, conſpicit & cognoſcit. *Inviſibilia enim Dei a creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur*. Rom. 1. 20.

(c) Mſſ. quatuor habent, *ne cura procax*, Alii, *nec cura*.

(d) Mſ. Theodor. *malis*. Mſ. Jol. *Quod non deſperandum de peccatoribus*.

(e) Mſ. Theodoric. *peccatorum*.

(f) Mſſ. quinque, *obſeſſis*.

(g) Mſſ. tres, *De tranquillitate*. Quartus addit vocem, *pacis*. Alter, *De providentia pacis*. Reliqui, *De quærendis præſidiis*, cui additum a nobis *in pace* ex titulo ſent. ſupra. 189.

(h) Sic Mſſ. ſeptem cum edit. Ven. Ceteri: *movent*.

Tranquillam & curis vacuam ſapientia mentem
  (a) Imbuet, & placidi pectoris hoſpes erit.
Nam quod non fuerit conceptum corde quieto,
  Adquiri in ſævo turbine non poterit.

XCIV. *alias* XCI.

(b) DE BONIS QUÆ NEMO AMITTIT INVITUS.

Poteſt homo invitus amittere temporalia bona: numquam vero, niſi volens, perdit æterna.

Omne bonum mundo concretum, & tempore partum
  Quacumque amitti conditione poteſt.
Et quamvis damnis vigilanter cura reſiſtat,
  Sæpe tamen propriis diſpoliatur homo.
At bona, quæ vere bona ſunt, nec ſine tenentur,
  Semper habet, quiſquis ſemper habere cupit.
Nec vim ferre poteſt (c) Chriſto ſubnixa voluntas,
  In quo perſiſtens omnia vincit amor.

XCV. *alias* XCII.

DE REMEDIIS TRIBULATIONUM.

Fideliter ſupplicans Deo pro neceſſitatibus hujus vitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo (d) *ſit utile, magis novit medicus, quam ægrotus. Si autem id poſtulat quod Deus præcipit* (e) *& promittit, fiet omnino quod poſcit. Quia accipit charitas,* (f) *quod parat veritas.*

Inter mundanæ mala confligantia vitæ,
  Sæpe (g) quibus Domini corripitur populus;
Qui tempeſtatum varia ſub clade laborant,
  Noſcant (h) ſe juſti ferre flagella Dei:
(i) Atque ipſum toto gemitu planctuque precentur,
  Ut, qua ſcit, miſeris auxilietur ope.
Non etenim proprio arbitrio curabitur æger.
  Nec vero leges ipſe dabit medico.
Morbida rimetur penetralia dextra ſalutis,
  Et depreſſa gravi viſcera peſte (k) levet.
Abſque dolore quidem nequeunt (l) mala ſueta repelli:
  (m) Sed quod læſerunt dulcia, amara novant.
Pœniteat morum, & vitiis virtute fugatis,
  Regnum peccati reſpuat aula Dei.
Ad veniam tendunt juſti (n) pia verbera Regis.
  Ira brevis rectis gaudia longa dabit.

XCVI.

(a) Mſ. Jol. *imbuat*.
(b) Mſſ. quinque, *De bono quod nemo invitus perdit*, aut *amittit*: unus, *accipit*.
(c) Mſ. Camberon. *Ut quamvis . . . diſpolietur*. Mſ. Theodoric. habet etiam, *diſpolietur*.
(d) Mſ. Regius, *Chriſto ſubmiſſa*.
(e) Mſſ. ſex & edit. Ven. non habent hic, *& promittit*. Habetur in libro ſententiarum ſent. 213.
(f) Mſ. Regius, *quod parat Dei veritas*.
(g) Ita Mſſ. quinque. Alii libri, *quidem*, ſenſumque finiunt comate in fine hujus verſus.
(h) Mſ. Jol. *ſe juſte*.
(i) Mſ. Colb. unus, *Atque ipſum*.
(k) Mſ. Regius & editio Ven. *lavet*.
(l) Mſ. Jol. *male ſueta repelli*.
(m) Mſ. Reg. *ſed quæ læſerunt dulcia*. Mſſ. quatuor, *amara novant*. Mſ. Jol. *amara novent*. Editi omnes, *amara movent*. Non tam bene.
(n) Mſ. Camberon. *per verbera*.

XCVI. *alias* XCIII.

(a) DE BELLO INTESTINO.

Actio in hac vita pia eſt, Deum colere, & in ejus gratia contra vitia interna pugnare, eiſque uſque ad illicita inſtigantibus cogentibuſve non cedere: & ubi ceditur indulgentiam, atque ut non cedatur adjutorium Dei, affectu religioſæ pietatis expoſcere. In paradiſo autem, ſi nemo peccaſſet, non eſſet actio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis eſſet permanſio vitia non habere.

Numquam bella bonis, numquam diſcrimina deſunt,
  Et cum quo certet, mens pia ſemper habet.
Quæ carnem oblectant, ſancto ſunt noxia cordi,
  Contra animi legem prælia corpus habet.
Pulſant exterius diverſis motibus hoſtes,
  Intus civile eſt, & ſociale malum.
Ut poſſit mundi illecebris, vitiiſque reſiſti,
  Vis eſt corporei mortificanda hominis.
Sed quæ mens recto famulam ſub jure tenebit.
  Edomitæ ut regnet carnis in officiis;
Excelſo niſi quæ ſervit bene ſubdita Regi,
  Unde eſt facta volens, fiat (b) & inde valens?

XCVII. *alias* XCIV.

NULLAM MALI ESSE NATURAM.

Omnia per Verbum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Cum itaque univerſæ naturæ per Verbum Dei factæ ſint, iniquitas per ipſum facta non eſt. Quia iniquitas nulla ſubſtantia eſt, & peccatum non natura eſt, ſed vitium naturæ, id appetentis quod non eſt ordinis ſui.

Per verbum omnipotens Deus omnia condidit unus,
  A quo natura eſt nulla creata mali.
Et quod non fecit dives ſapientia Verbi,
  Non habet in rerum conditione locum.
Nulla igitur vitiis ſubſtantia, nullaque vita eſt,
  Quæ vegetet corpus, (c) materiamque ſuam.
Sed cum libertas diſcedit ab ordine recto,
  Nec ſervant proprium quæ bona ſunt, modulum;
(d) In culpa & vitio eſt vagus in contraria motus,
  Fitque malum veram deſeruiſſe viam.
In quam ſi toto properet quis corde reverti,
  Nullus neglecti limitis error erit:
Totaque (e) deleti peccati pœna peribit,
  Condita in integrum reſtituente Deo.

XCVIII. *alias* XCV.

DE PETITIONIBUS CONTRARIIS (f) DEO.

Deus cum aliquid male poſcitur, dando iraſcitur, non dando miſeretur.

Cum Deus (g) effectum precibus non præſtat iniquis,
  Multum concedit, quod nocitura negat.

Er-

(a) Titulum addimus ex Mſſ. Theod. Jol. & 2. Colb. In Camb. *De eodem*. Sententiam ex Proſperianis quæ maxime convenire credita eſt.

(b) Mſſ. duo, cum edit. Ven. & Lugd. *ut inde*

(c) Mſſ. tres, *materiamve ſuam*.

(d) Mſ. Jol. *In culpæ vitio eſt*. Mſ. Colb. unus, *In culpa eſt vitio vagus*.

(e) Mſſ. ſeptem, *deleti*. Editi omnes, *debenti*.

(f) Mſſ. tres carent hac voce, *Deo*.

(g) Mſſ. tres, *effectus*.

Errantes voto non vult delinquere facto,
  Iratus ſineret, quod prohibet placidus.
Diſcat felici ſupplex gaudere (a) repulſa:
  Incipiatque animo pellere, quod voluit.
Parcentemque Deum noſcat ſibi, cum ruiturus
  Non exaudiri, ne rueret, meruit.

XCIX. *alias* XCVI.

DE JUDICIIS DEI. (b)

Nullo modo judiciis hominum comparanda ſunt judicia Dei: quem non dubitandum eſt eſſe juſtum, etiam quando facit quod hominibus videtur injuſtum.

Judicium humanum, quod falli ſæpe neceſſe eſt,
  Non ſemper recipit regula juſtitiæ.
At Domini in cunctis æqua eſt, veraxque poteſtas,
  Adſpectum cujus nulla remota latent.
Talis laudetur judex, timeatur, ametur,
  Qui vere juſtus permanet, atque bonus:
(c) Adverſos revocans, converſis cuncta remittens,
  Atque malis veniam dando bonos faciens.
Non ergo audacter mens veri neſcia culpet,
  Quod placuit ſummi judicis arbitrio.
Sed ſubdat ſeſe juſto ignorantia Regi,
  Qui numquam, quæ ſunt (d) non bona, velle poteſt.

C. *alias* XCVII.

DE COHIBENDA (e) IRA.

Nulli iraſcenti ira ſua videtur injuſta: unde ab omni indignatione cito redeundum eſt ad manſuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in ejus odium tranſit, cui non celeriter (d) *ignoſcitur.*

Nemo ſuæ mentis motus non æſtimat æquos,
  Quodque volunt (f) homines, ſe bene velle putant.
Unde animus celeri pace eſt revocandus ab ira:
  Ne robur ſævis tempora dent odiis.
Offenſas ſibimet parcentia corda remittant,
  Nam nemo eſt, qui non indigeat venia:
Quam noſtri memores, mundi inter vana viciſſim,
  Omnibus in cauſſis, & damus, & petimus.

CI. *alias* XCVIII.

DE FIDE SANCTORUM.

Cultor juſtitiæ, divinæ & pacis amator,
  Quem vocat ad ſummum vita beata bonum:
Scandere conſtanter dextros adnitere calles,
  Deſpiciens lævæ noxia plana viæ.
Tutius eſt duros mundi tolerare labores,
  Infeſtique hoſtis prælia ſæva pati:

Quam

(a) Mſſ. tres, *repulſu*.
(b) Mſſ. tres addunt, *non comparandis judiciis hominum*.
(c) Mſ. Camberon. *Averſos revocans:* Et initio pentametri ſequentia, *Deque malis veniam*,
(d) Mſ. Theodoric. *ni bona velle poteſt*.
(e) Mſſ. tres, *iracundia*. Mſ. Jol. tantum, *De ira*.
(f) Mſſ. tres, *ignoſcit*.
(g) Mſ. Colb. unus, *omnes, hoc bene velle putant*.

Quam (a) victum officiis animum ſubmittere blandis,
Captaque ſervili ſubdere colla jugo.
Tempore (b) in occiduo non longi eſt uſus honoris,
Et celeri lapſu gaudia falſa fluunt.
Finem igitur proprii ſapiens ſpeculabitur ævi,
(c) Et via qua currit, quo ferat adſpiciet.
Nam mundo (d) innexis pars eſt cum principe mundi:
At ſervis Chriſti gloria Chriſtus erit.

CII. *alias* XCIX.

DE DESIDERIIS CARNIS CASTIGANDIS.

Corporeos inter ſenſus, moribundaque membra,
Multa animus patitur carnis ab hoſpitio:
Quæ vitæ, de qua vivit, contraria quærens,
Legem vult mentis ſolvere lege ſua.
Sed prudens præſul famulam frænare rebellem
Æterni Regis (e) diſcat ab imperio,
Et verum accipiens ſupero de lumine lumen,
Noctem peccati cordis ab æde fuget.
(f) Nam quia cuncta Deus bona condidit, ipſaque noſtri
Exilii regio eſt pulcra decore ſuo:
Auditus, viſus, (g) guſtus, contactus, odorque,
Præberi gaudent undique, quod placeat.
Fitque nocens homini præſentis temporis uſus,
Si captum blandis inferiora ligant.
Mens igitur ſapiens ſuperas (h) enitere ad arces,
Et ſummis fieri ſueſce beata bonis,
Delicias jam nunc promiſſi concipe regni,
(i) Virtute atque fide, quod cupis eſſe, tene.
Neve ad ſpem dubiam fruſtra te currere credas;
Naturæ in Chriſto proſpice (k) liba tuæ.
A quo ſuſceptum ſi te non ambigis eſſe,
Totus homo in capitis corpore ſemper eris.
Tantum ut juſſa velis (l) nutu obſervare docentis,
Qui (m) quod ait verbo, prævenit auxilio.

CIII. *alias* C.

DE ALTITUDINE FIDEI, SPEI, ET CHARITATIS.

In Deitate gradus, (n) menſura, & tempora non ſunt:
Et quod idem eſt, (o) majus non habet, atque minus.
Corporeæ longe moles formæque (p) recedant,
Virtus ſumma caret finibus, & ſpatiis:

(a) Quod

(a) Mſſ. duo, *vinctum*. Alii *victum*. Mſ. Camb. *Quam victum vanis animum ſubmittere rebus.*

(b) Mſ. Colb. unus, *nam occiduo*: & poſtea, *non longe eſt*, in quo ultimo Camb. convenit.

(c) Mſſ. tres, *quam currit*.

(d) Mſ. Camb. *innixis*. Et in alio verſu. Mſ. Colb. *Ut ſervit*.

(e) Mſſ. ſex, *diſcit*. Et ſecundo poſt verſu, *fugat*.

(f) Mſſ. tres cum Ven. edit. *Nam quia*. In aliis, *Nam quæ*.

(g) Mſſ. tres & Ven. editio, *contactus*, *guſtus*, *odorque*.

(b) Sic Mſſ. omnes cum Ven. edit. Aliæ, *adniſere*.

(i) Mſ. Reg. & Camb. *virtute & fidei*.

(k) Mſſ. duo, *membra tuæ*.

(l) Mſ. Reg. *nutu ſervare*. Mſ. Colb. unus, *nutu complere*. Mſ. alter Colb. *nutu admoveare*. Alter, *& moveare*. Mſ. Jol. *ac moveare*.

(m) Mſſ. quatuor, *quod agit verbo*. Unus ex his, *provebit auxilio*.

(n) Mſſ. tres, *menſuræ*.

(o) Mſ. Theodor. *magis*.

(p) Mſſ. Camb. *recedunt*.

(a) Quod Pater, hoc ſimul eſt Verbum Patris, hoc utriuſque
  Spiritus. Hic Deus eſt unus, & una fides.
(b) Per quam verorum ſpes non incerta bonorum
  Sublimem (c) ignito ſcandit amore viam.
Et prægustata ſuperi dulcedine roris,
  Doctrinis paſci gaudet apoſtolicis.
(d) Tu qui ergo indignas non vis incurrere curas;
  Innecti vanis occiduiſque cave.
Mortalis vitæ brevitas non multa requirit,
  Paucorum exigui temporis uſus eget.
(e) Eſſe volens gaudere optans, ſcire abdita quærens,
  Ut te non teneant (f) infima, ſumma pete.
Delectare Deo rege, in cæleſtibus eſto,
  Et quæ ſpe ſequeris, credita amore tene.
Nulla in te maneant hominis veſtigia primi,
  Nec formam veteris geſtet imago novi.
Exulta agnoſcens te Verbi in carne renatum,
  (g) Cujus ſi pars es, pars tua Chriſtus erit.
Qui, ne damnandi legeres mala gaudia mundi,
  Promiſſum ad regnum ſe tibi fecit iter.

CIV. *alias* CI.

DE CONFITENDO UNO DEO.

Quod Pater cum Chriſto facit, Chriſtus facit: & quod Chriſtus cum Patre facit, Pater facit: nec ſeorſum aliquid agit inſeparabilis charitas, majeſtas, poteſtas. Sicut ipſe Dominus dicit, Ego & Pater unum ſumus.

Cum Pater in Verbo ſit ſemper, & in Patre Verbum,
  (h) Sitque unus Verbi Spiritus, atque Patris;
Sic de perſonis tribus eſt tibi non dubitandum,
  Unum, ut docta fides, confiteare Deum.
Corde Patris genitum creat, & regit omnia Verbum,
  Nec tamen eſt aliquid, quod ſine Patre gerat.
(i) Unus enim amborum motus, ratio una volendi eſt,
  Par virtus, idem ſpiritus, unus amor.

CV. *alias* CII.

DE EODEM.

Dei Filius Deus vitam habere in ſemetipſo, ſicut habet Pater, non participando adeptus eſt, ſed naſcendo. Vitam enim genuit Pater vita: nec differt in aliquo eſſentia gignentis & geniti, cum ſic ex Patre ſit Filius, ut conſempiternæ æqualitatis, non una quidem perſona, ſed una ſit Deitas.

(k) Sic Deus eſt magnus, de ſe valet, & manet in ſe,
  Cui ſummum & proprium eſt, ſemper id eſſe quod eſt.

Splen-

(a) Ità legitur in Mſſ. & edit. Ven. at in aliis:
Quod Pater, hoc Verbum Patris eſt, ſimul hoc utriuſque.
(b) Mſſ. duo, *Per quem.*
(c) Mſ. Camb. *noto*: edit. Ven. *ignoto*.
(d) Edit. Ven. *Indignas quiſque non vis incurrere cauſſas*. Mſſ. Camb. & Colb. tres, *Quiſque ergo*. Mſ. Jol. *Quiſquis ergo*.
(e) Mſ. Theodoric. *Poſſe volens*.
(f) Mſſ. quatuor, & editio Ven. *ultima*. Alii, *infima*.
(g) Mſ. Colb. unus. *Pars ſi cujus eris*.
(h) Mſſ. ſex & Ven. *ſitque unus*. Alii codices, *ſitque idem*.
(i) Edit. Lovan. & poſteriores cum aliquot Mſſ. *Unus en amborum*.
(k) Mſſ. Reg. & Colb. unus, & edit. Ven. *Sic magnus Deus eſt*. Mſ. Colb. alter. *Se magnus Deus eſt*. Mſ. Jol. *Hic magnus Deus eſt*.

Splendet enim (a) verum vero de lumine lumen:
Ut Genitum agnoſcens noverit Ingenitum.
Una trium Deitas, una eſt eſſentia (b) cunctis.
(c) Idem eſt & Verbi Spiritus, atque Patris.
Nullum opus abjunctum, nulla eſt non æqua poteſtas,
In cunctis unum, (d) non tria, principium.

CVI. *alias* CIII.

DE QUÆRENDO PERSEVERANTER DEO.

Nemo fidelium, quamvis multum profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim dixerit, remanſit, & hæſit in via ante finem, qui non perſeverabit uſque in finem.

Cum pia mens in laude Dei ſuperata (e) laboras,
Gaude, quod tantum te bene vincit opus.
Teque aliquid ſuperi cognoſce hauſiſſe vigoris,
Si tibi non ſatis eſt, (f) quod cupis atque ſapis.
Quære bonum (g) ſine fine bonum, & perſiſte reperto:
Quærere non habeant talia vota modum.
Nam qui ſe nullo jam munere credit egere,
Creſcere non cupiens, perdit adepta tepens.

(*a*) Mſ. Regius, *ſummum* (forte *ſummo*) *de lumine de lumen*.
(*b*) Mſ. Camberon. *cunctis*: ideſt, *tribus perſonis*. Alii, *ab uno*.
(*c*) Mſſ. quatuor. *Idem eſt cum Verbo Spiritus atque Patris*. Mſ. unus *Idem cum Verbo*.
(*d*) Mſ. Jol. *non tria*. Alii omnes, *ſunt tria*.
(*e*) Ita Mſſ. duo. Alii, *labores*.
(*f*) Ita Mſſ. quatuor. Alii codices *quod cupis*.
(*g*) Sic Mſſ. quinque: ceteri, *ſine fine, bono & perſiſte reperto*.

ADMONITIO
IN CHRONICUM S. PROSPERI.

NE aliqua ſancti Proſperi Aquitani operum portio huic deſit Editioni, quam, in quantum potuit fieri, & emendatiſſimam & ampliſſimam prodire cupimus, exhibendum ſupereſt, ex veris & indubitatis Auctoris noſtri laboribus, Chronicum, ſeu Chronica, (nam ita varie opus illud citant veteres,) ejuſdem nomine inſignita: quem librum pro genuino Proſperi partu omnes hactenus (ſi perpaucos excipias) habuerunt.

Paucorum illorum ex viris Doctis, quibus hoc opus alii quam Aquitano noſtro aſſignare placuit, momenta ſolide diluuntur a nupero SS. Patrum Leonis & Proſperi operum Critico ac vindice eruditiſſimo Antelmio, de quo non ſemel a nobis facta eſt mentio. Ac primum quidem Antiquorum auctoritates adductæ Proſperum Chronici auctorem aſſerunt. Illi autem ſunt magni nominis viri, teſteſque omni, ut ajunt, exceptione majores: quos ementitam inſcriptionem decepiſſe ſuſpicio eſſe non poteſt.

Diſſertatione 8. de Chronico, ſive Chronicis S. Proſperi pag. 371.

Teſtes & judices pro S. Proſpero Aquitano quales & quanti.

Primus ordine temporis occurrit, eo attentius auſcultandus, quod vel ex nomine Aquitani noſtri popularem & conterraneum, ex ſtudio & profeſſione Chronographum, ſeu temporum calculatorem, ex ævo coætaneum ſe prodit; & ex geſtis tandem ac neceſſitudinibus, cum S. Proſpero conſuetudine ac familiaritate probabiliſſime conjunctum. Is eſt Victorius, vel Victorinus, qui ex Leonis Pontificis juſſione, cui erat a conſiliis & epiſtolis Proſper, procurante Hilaro R. E. tum Diacono, poſtea Pontifice, Cyclum Paſchalem indagatione cautiſſima concinnavit. Iſte autem in præfatione ad Hilarum ita loquitur. Recenſitis fidelibus hiſtoriis veterum, beati ſcilicet Euſebii Cæſarienſis .... Chronicis, prologoque, ac proinde his quæ a ſanctæ memoriæ Hieronymo iiſdem Chronicis ſunt adjecta presbytero, per quem in latinum quoque probantur tranſlata ſermonem; hiſque etiam QUÆ A SANCTO ET VENERABILI VIRO PROSPERO, uſque ad conſulatum Valentiniani Auguſti VIII. & Anthemii, conſtat fuiſſe ſuppleta, reperi a mundi principio ad diluvium .... A cujus (*Nini*) tempore geſtarum rerum publici ſcriptores eſſe cœperunt. Quapropter vir venerabilis prædictus Euſebius Chronicorum ab hinc exorſus eſt hiſtoriam, volens induſtriæ ſuæ fidem mundanorum quoque Annalium coætaneo relatu perpendi, & profeſſæ veritatis etiam Gentilium litteras teſtes ſciſcitari, contentus præterita ſæcula ſacris voluminibus explicari, ætates tantum ſummatim retro generationum ex Prologi textu patefaciens, & operis plenitudine ſub annorum recapitulatione pariter comprehendens. Cujus tenorem VIR VENERABILIS PROSPER ſecutus, iiſdem Chronicis, hæc eadem egregia brevitate compoſuit, ut eorum initium a mundi inchoaretur exordio. *Hæc Victorius Aquitanus, qui hoc in arduo opere non alios ſecutus eſſe declarat duces, quam Euſebium, Hieronymum, ac Proſperum, quem Sanctum ac Venerabilem, tum Venerabilem Virum appellat: qua, vel ſimili nuncupatione deſignatur Aquitanus noſter apud antiquos: ne quis alium a populari ſuo indigitare voluiſſe Victorium ſuſpicetur.*

1. Victorius Aquitanus.

2. Gennadius Maſſilienſis.

Victorio Aquitano Gennadium Maſſilienſem ſubjicimus, cujus aſſertioni quemadmodum auctoritatem confert ætate ſuperior ille, ita & iſtius teſtimonium alter, poſt annos circiter quadraginta, virorum illuſtrium Catalogum curioſe recenſens robur conciliat: dum expreſſe Chronicorum auctorem Proſperum Aquitanum & Maſſilienſium adverſarium determinat. Quod ne & ei fortuito elapſum eſſe dubitaretur, illud ipſum in duobus inſignibus locis retractat. Namque non ſatis habens dum de Proſpero loquitur cap. 84. eidem pro primo ingenii partu Chronicorum opus his verbis adſcripſiſſe: Compoſuiſſe multa dicitur, ex quibus ego CHRONICA nomine illius prætitulata legi, continentia a primi hominis conditione, juxta divinarum ſcripturarum fidem, uſque ad obitum Valentiniani

Augu-

Auguſti, & captivitatem urbis Romæ a Genſerico Vandalorum rege factam: *quaſi, inquam, hæc tradere non ſatis illi fuiſſet, & poſterorum dubitationes augmentatus, eas antevertere ſatagiſſet, poſt duo capita, de Victorio jam laudato ſermonem habens, hæc ad illius mentem profert*: Compoſuit Paſchalem curſum indagatione cautiſſima, poſt quatuor priores qui compoſuerant; id eſt Hippolytum, Euſebium, Hieronymum, ET PROSPERUM. *Sed nec ſic iſta prætermittenda ſunt. Dum enim audimus Gennadium aſſerentem* Proſperi Chronica legiſſe continentia a primi hominis conditione, juxta divinarum ſcripturarum fidem, *& ea* uſque ad Valentiniani obitum *perduxiſſe, in memoriam revocandum, fidem jam feciſſe Victorium, quod Proſper Euſebii, pariter* a mundi principio *hiſtoriam ſuam, ſeu Chronologicos calculos auſpicantis &c. tenorem ſecutus*, iiſdem Chronicis hæc eadem egregia brevitate compoſuit, ut eorum initium a mundi inchoaretur exordio .... *& inſuper* ad Valentiniani Aug. *conſulatum hæc continuavit. Quibus quidem ita mire invicem coeuntibus, nunc id nobis certum exploratumque eſt, Gennadio alia non fuiſſe ſuppeditata Chronica, quam ea quibus uſus eſt ipſe Victorius, eaque tandem verum, non ementitum auctorem prætuliſſe; quandoquidem illius operis, penes utrumque diligentiſſimum ſcriptorem par invenitur & una delineatio.*

3. Caſſiodorus.

Calculatori & Hiſtorico ſuccedat ſcriptor utroque ſtudio commendandus, Caſſiodorus Senator: qui etſi ſolus per ſe tantam forte, quantam alii ſibi non prærogaret auctoritatem; iis tamen ducibus ac fidejuſſoribus præ aliis poſterioribus audiri debet: quod ipſe Proſperi ſubpar, Gennadii lucubrationum peritus, & Chronici alterius concinnator, iſtius lucubrationes ſæpe ſæpius non tractare, reſumereque non potuerit; ut etiam ex hac neceſſitate ejus partus internoſcendi major illi potiorque facultas debuerit accedere. Is autem cap. 17. lib. de Inſt. divin. litter. habet. Sanctus quoque Proſper CHRONICA ab Adam ad Genſerici tempora & Romæ deprædationem perduxit.

4. Iſidorus Hiſpalenſis.

Atque in iſtorum trium teſtimoniis ſiſtere proponentibus, conſpectui noſtro quartus ſe exhibet; & ille tam nobilis ac reverendus, ut ejus aſſertionem, nec citra illius injuriam, nec citra jurium Proſperi noſtrorumque imminutionem, præteriri poſſe videatur. Et hic quidem alter eſt inſignis calculator & hiſtoricus, Iſidorus videlicet Hiſpalenſis, in Bœtica poſt Leandrum germanum ſexto exeunte ſæculo, Epiſcopus; cujus hanc lib. 6. Origin. c. 17. aſſertionem legimus: Paſchalem Cyclum Hippolytus Epiſcopus temporibus Alexandri Imperatoris primus conſcripſit. Poſt quem probatiſſimi auctores Euſebius Cæſarienſis, Theophilus Alexandrinus, PROSPER quoque natione Aquitanus, atque Victorius, amplificatis ejuſdem feſtivitatis rationibus, multiplices circulos ediderunt. *Hæc accuratus ſcriptor, qui ſua ævique ſui fide, eam quæ præcedenti ſæculo his Chronicis habebatur, ultro adhibuit ac confirmavit: quin de aliis poſterioribus in medium proferendis amplius ſolliciti ſimus. Nam & huic etiam præcedentes omiſimus Victorem Tunnonenſem in Africa Epiſcopum, qui a Conſulatu XVIII. Theodoſii Junioris Hiſtoriam perſequi teſtatur, ubi Proſper reliquit (quod utique poſtremum ejus exemplar auctius non habuerit). Quem & Victorem Joannes Abbas Biclarienſis continuans a Juſtino juniore, ubi deſierat alter, qui præierant Euſebium, Hieronymum, nec non &* PROSPERUM *virum religioſum, atque Victorem Tunnonenſem initio operæ laudare non omittit. Quæ non perſequimur.*

5. Victor Tunnonenſis, nec non Joannes Biclarienſis.

S. Proſper Aquitanus Chronici verus & indubitatus auctor.

Ex iſtis namque luce meridiana clarius eſt, Proſperum Aquitanum ſcilicet, Chronica litterarum monimentis tradidiſſe, quibus & coætanei ſcriptores verſatiſſimi in Eccleſiæ cauſſa uſi ſunt, aliique ſagaces deinceps viri citra ſuppoſiti tituli metum, eadem ſuis genuinis lineamentis repræſentarunt ac commendarunt.

S. Proſperi quod fuerit, Chronicum, illud ipſum eſſe, quod ex veteribus ſic digeſſit Aquitanus.

Cum ex dictis ſatis conſtet Chronica Proſperum ſcripſiſſe, & ea nullo ſuppoſitionis vitio notata, pura, genuinaque coætaneis ſubparibuſque auctoribus innotuiſſe; facile agnoſcetur pro indubitato Chronicum quod Proſperi nomine circumfertur, & infra a nobis exhibetur, illud ipſum eſſe quod Aquitanus digeſſit, non vero aliud ab hoc omnino diverſum: immo Chronici iſtius ſcriptorem Proſperum a Col-

Vide pag. 3??. & ſequentibus.

a Collatoris & Maſſilienſium adverſario nullatenus eſſe diverſum. Quod quidem ex Eruditorum pene omnium conſenſu ſatis arguitur: & inſuper inconcuſſum remanebit, cum diſcuſſæ legentur apud ſupra citatum auctorem Diſſertationis 8. in opera SS. Leonis & Proſperi difficultates paucæ illæ & leves, ex duobus aut tribus calculi erroribus, qui aut pro erroribus haberi non debeant, aut facile a Proſpero ipſo admitti potuerint, aut nec forte aliunde quam a ſcribis amanuenſibus irrepſerint: quibus tamen moti quidam, in opinionem diverſam abire voluerunt. Quæ ſi nos hic referre tentemus, longiores fient Admonitionis noſtræ fines, quam par foret.

S. Proſper abbreviator Euſebii, & quandoque ſcalor.

Dum porro ſupra aſſerimus Proſperum Chronicum ſuum a mundi exordio duxiſſe, non ita illud accipiendum eſt, quaſi novum opus ad novæ Chronologiæ exactioris calculos apparare ſibi propoſuiſſet. Quin potius in eodem concinnando Chronico nonniſi Epitomatorem Euſebii prodere ſe voluit, ut de eo jam egregie fidem feciſſe Victorius reperitur, cujus ſuperius allata ſunt verba iſta: Euſebii tenorem Vir Venerabilis Proſper ſecutus, iiſdem Chronicis, hæc eadem, egregia brevitate, compoſuit, ut initium eorum a mundi inchoaretur exordio. *Quæ rem expreſſe teſtantur, convincuntque Aquitanum* hæc eadem *Euſebii Chronica*, egregia brevitate *perſtrinxiſſe. Sed idipſum opera ipſa Proſperiana demonſtrant. Nam, ut Sirmundus Hiſt. Prædeſt. c. 5. opportune monet:* Chronicum hoc, Chronici Euſebiani, quouſque cum Hieronymi ſupplemento porrigitur, mera eſt Epitome: unde & Epitomen Chronicorum interdum vocant; aut excerpta ex Chronicis: quia inde Proſper omnia decerpſit, niſi quod Conſulum faſtos, quibus illi carebant, a Chriſti uſque Baptiſmo, *ſeu, ut vocat ipſe, ab ejus manifeſtatione*, ſuis Proſper locis inſeruit, ac cetera quoque deinceps ad operis finem de ſuo contexuit. *Attamen etſi ille Abbreviatoris dumtaxat partes ſuſceperit, & in ſuorum priori parte Chronicorum Euſebium atque Hieronymum contrahere voluerit; non ita tamen eorum veſtigia preſſit, ut eos quandoque non abjecerit, phraſeſque ac periodorum membra de ſuo non concinnarit, immo & calculos alios non ſuppoſuerit. Unde & ſemper locuples ad Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ integritatem cenſeri debet acceſſio, quod monimentum iſtud tamdiu inter tenebras denſiores ſervatum, ſine ullo decremento ad nos tandem illæſum pervenerit. De alia autem Chronici parte, quam idem Proſper proſecutus eſt, ubi ab Euſebio ductam continuationem Hieronymus abſolvit, non eſt cur moneamus eam variis additamentis ab ipſo Proſpero illuſtratam, quod editi codices alii aliis arctiores ſatis repræſentant, ad fidem utique MSS. exarati, quorum quæ poſterius reperta ſunt exemplaria, Hiſtoriam perducunt ad annum 455. hoc eſt uſque ad Vandalicam urbis deprædationem, cum alia eidem, ante annos undecim, ſub conſulatu Theodoſii Aug. XVIII. & Albini terminum poſuiſſent.*

Exemplaria Chronici alia aliis auctiora.

Noviſſima hujus Editio a P. Labbeo data hic denuo exhibetur.

Chronicum S. Proſperi decem annis auctius ediderat primo Doctiſſimus Ducheſnius t. 1. Hiſtor. Franc. Hoc idem deinde integrum edidit R.P. Labbæus S.J. tomo primo Bibliothecæ novæ Manuſcriptorum. Hujus editionem ut ampliorem ceteris nos hic ſecuti ſumus: non omiſſis tamen aliarum editionum differentiis, ubi opus viſum eſt.

S. Proſper ter Chronico manum admovit.

Denique obſervatum legimus a viro rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimo, S. Proſperum ter Chronicum ſuum ad incudem, ut ajunt, revocaſſe, terque, ſi ſic loqui fas ſit, illud in lucem ediſiſſe: ſcilicet anno 433. iterum anno 445. demum anno 455. Et illud ex eo conjicitur, quod in pluribus libris legitur quoddam totius Chronologiæ compendium ad annum 433. Scaligeriana tamen editione id exhibente ad annum 445. quo finem ponit toti Chronico, cum omnibus aliis qui Ducheſnii editionem anteceſſerunt. Immo Victor Tunnunenſis, qui ſupplevit illud Proſperi Chronicum, illud anno 444. deſiiſſe obſervat. At vero in his MSS. quorum ope uſi ſunt tum Ducheſnius, tum Labbeus, Opus protenditur uſque ad Romanum excidium per Genſericum, Conſulibus Valentiniano VIII. & Anthemio, ad annum ſcilicet 455. Revera enim Victorius biennio poſt Gennadium ſcribens, Caſſiodorus quoque huc uſque extendi illud affirmarunt. Immo & Marius Abricenſis ſive Lauſannenſis Epiſcopus, cum Proſperi opus ſupplere aggrederetur, idem & ipſe teſtatus eſt. Unde conjicias anno demum 455. aſſignandos Chronici Proſperiani limites.

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI (a) CHRONICUM INTEGRUM *

* In annum Christi 491. deſinens.

IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM.

PRIMA PARS.

AB ORTU RERUM AD MORTEM VALENTIS.

Cum adnotatione Conſulum a morte Chriſti.

ADam cum eſſet annorum (b) ccxxx. genuit Seth.

Seth cum eſſet annorum ccv. genuit Enos.

Enos cum eſſet annorum xc. genuit Cainan.

Cainan vero cum eſſet annorum clxv. genuit (c) Malaleel.

Malaleel habens annos lxv. genuit Jared.

Jared autem cum eſſet annorum (d) clxii. genuit Enoch.

At Enoch cum eſſet annorum (e) clx. genuit Mathuſalem.

Mathuſalem vero cum eſſet annorum ccxcvii. genuit Lamech.

Lamech quoque cum eſſet annorum (f) ccxcii. genuit Noe.

Erat autem annorum D. cum genuit tres filios Sem, Cham, & Japheth.

Poſt annos vero centum, quando genuit Sem, factum eſt Diluvium, cum eſſet annorum DC.

Ad probandam fidem temporum, hæ generationes ab initio retexuntur, quibus annorum adſcriptus eſt numerus. Nam Cain fratricidæ poſteritas non fuit digna cum Dei populo computari. Sed cum latius ſerpente peccato, maxima pars bonorum connubiis ſe alienigenarum mulierum miſcuiſſet, crimen illicitæ ſocietatis Diluvio meruit expiari, ſolo Noe juſto, cum uxore & tribus filiis, ac totidem nuribus, ad reparationem humani generis reſervato.

Fuerunt igitur ab Adam uſque ad Diluvium generationes decem, anni (g) MM. ccxlii.

Poſt Diluvium ſuccedunt hæ generationes.

Sem filius Noe cum eſſet annorum (h) centum, genuit Arphaxad, anno poſt Diluvium ſecundo.

Arphaxad autem cum eſſet annorum (i) cxxxv. genuit Cainan.

Et Cainan, cum eſſet annorum cxxx. genuit Salem.

Deinde Salem, cum eſſet annorum cxxx. genuit Heber.

Heber quoque, cum eſſet annorum cxxxiv. genuit Phalec.

Hoc tempore, ad perturbandam ſuperbæ turris exſtructionem, diviſæ ſunt linguæ, & per orbem terræ facta eſt gentium diſperſio.

Phalec autem, cum eſſet annorum cxxx. genuit Ragau.

 Ra-

(a) Apud Labbeum tom. 1. Biblioth. novæ Mſſ. *Viri clariſſimi Tironis Proſperi*, &c. Hoc nomine deſignatur etiam in Mſ. Colb. uno, & aliquot aliis.

(b) Semel monuiſſe ſufficier, quod obſervavit Arnaldus Pontacus Vaſatenſis olim Epiſcopus in notis ad Euſebii Chronicon, & obſervatum antea in aliquot Mſſ. Colbertinis, Euſebium in ratione ſupputandi annos ab orbe, ſecutum præcipue editionem Bibliorum juxta LXX. Interpretes, ut ipſe docet circa annum 547. Quod facit etiam ipſe Joſephus, licet Judæus. Unde videmus antiquos Patres tam Græcos, quam Latinos, & ipſam Eccleſiam catholicam tam in Conciliis œcumenicis, quam in Martyrologiis, ſecutos calculum Euſebii, relicta Hebraica illa ſupputatione. Quo obſervato ceſſabit ſcrupulus omnis qui oriri poſſet legendo Adamum anno 230. genuiſſe Seth, cum textus Hebræus Vulgataque verſio id contigiſſe narrent anno ipſius 130. idemque eſto judicium de numeris generationum ſubſequentium.

(c) In Chronico Labbei legitur hic *Jared*, pro *Malaleel*, omittiturque ſequens generatio, quam reſtituimus auctoritate Mſ. Colb. & editionis Chronici Euſebiani a Pontaco procuratæ & illuſtratæ: cum non omittatur in textu Hebræo, nec in verſione Latina.

(d) Huic 162. annorum numero favet, præter Hebræum & Vulgatam, Mſ. Colb. unus, & editio Chronici Euſebiani a Pontaco data. In Chronico Labbei erant 212.

(e) Mſ. Colb. & Chron. Pontaci, cum Hebræo & Vulg. 65.

(f) Ita Mſ. Colbert. Chronic. Pontaci, cum Vulg. & Hebræo textu. Labbeus 188.

(g) Secundum Hebræorum numerum M.DC.LVI. *Chron. Euſebii*.

(h) Mſ. Colbertinus unus, *centum duorum annorum*. Mſ. Colb. alter, *annorum centum*.

(i) Deinceps Mſ. Colb. unus convenit cum Vulg. & Hebræo. Chronicon vero Euſebii Pontac. cum ſuperioribus præter pauca: ſcilicet, *Seruch. cum eſſet annorum 79.* pro 130. *Nachor cum eſſet annorum 89.* pro 79. Mſ. autem Colb. alius in omnibus conſentit cum his quæ habentur in textu.

Ragau quoque cum eſſet annorum cxxxii. genuit Seruch.

Seruch vero, cum eſſet annorum cxxx. genuit Nachor.

Porro Nachor, cum eſſet annorum lxxix. genuit Thare.

Thare autem annorum lxx. genuit Abraham, qui cum eſſet annorum lxxv. divino monetur alloquio, ut exeat de terra ſua, & de domo patris ſui, ut tranſeat in terram Chanaan. Quo tempore promiſſio ad Abraham facta eſt, quod futurus eſſet gentium pater.

Et inveniuntur ab anno lxxv. Abraham, in quo eſt repromiſſionis exordium, uſque ad Moyſen & egreſſum Hebrææ gentis ex Ægypto anni ccccxxx.

Fiunt itaque a Diluvio uſque ad primum annum promiſſionis, (a) MCLXVI. ab Adam vero anni MMM. CCCXCVIII.

Abram nonagenarius ex ancilla Agar genuerat Iſmael, a quo Iſmaelitæ, qui poſtea Agareni, ad poſtremum Saraceni dicti.

In hoc tempore Abraham fide juſtificatus, qua credidit in ſemine ſuo omnes gentes benedicendas, mandatum circumciſionis accepit: quæ uſque ad Nativitatem D. N. Jeſu Chriſti, promiſſionis corporeum fuit ſignum, quod in ſpiritale ſacramentum veræ cordis circumciſionis tranſivit.

Abraham anno ætatis ſuæ centeſimo, repromiſſionis autem viceſimo quinto, genuit Iſaac ex libera.

Iſaac autem, cum eſſet annorum lx. genuit geminos, quorum prior Eſau, qui & Edom, a quo Idumæi,

Hoc tempore apud Argos regnabat Inachus, cujus filia Io, quam Ægyptii Iſidem vocitatam divino honore coluerunt.

Sequens Jacob, qui poſtea Iſrael, a quo Iſraelitæ, qui nunc Judæi.

Erat autem annus repromiſſionis (b) xxcvi.

A primo vero anno Jacob, uſque ad principatum Joſeph in Ægypto, fiunt anni cxxi.

Cujus temporis anno xv. qui eſt promiſſionis c. moritur Abraham ann. clxxv.

In hæc tempora Niobe, ut Græci perhibent, mixtus eſt Jupiter, exque illo concubitu natus eſt Apis, quem Serapin vocant.

Igitur Abraham, Iſaac, & Jacob antiquiores Serapide.

Hoc tempore Meſſana, quæ & Mamertina, condita eſt.

Jacob autem agens annum lxxviii. deſcendit in Meſopotamiam, & ſervivit apud Laban annis vii.

Jacob cum eſſet annorum xcii. genuerat Joſeph, qui cum eſſet annorum xvii. venditus eſt a fratribus, anno patris ſui Jacob cix.

Iſaac vero moritur anno ætatis ſuæ cxxc. relinquens filium Jacob habentem annos cxx.

Hoc tempore Memphis ab Api in Ægypto condita.

Joſeph dux Ægypti annis xxc. quorum cum ageretur annus vigeſimus ſextus, Jacob obiit, anno ætatis ſuæ cxlvii. prophetans de Chriſto & vocatione gentium.

Anno principatus Joſeph ix. qui erat famis annus ſecundus, ingreſſus eſt Jacob in Ægyptum cum filiis ſuis.

Ipſe autem Joſeph moritur anno ætatis ſuæ cx. Hebræorum in Ægypto ſervitutis (c) clxiv.

Hujus ſervitutis anno xx. Atlas Aſtrologus inſignis habebatur frater Promethei.

Hujus ſervitutis anno lxv. qui eſt repromiſſionis annus cccl. Aram genuit Moſen, cum eſſet annorum lxx.

Hoc tempore Epidaurus condita, & templum Apollinis Delphici ab Eriſichthone conditum.

Anno ſervitutis Hebræorum lxxvii. primus in Theſſalia regnavit Hæmon.

Anno vero xxc. Phorbas Rhodum obtinuit.

Anno vero xxcii. Hercules Antæum luctæ certamine ſuperat.

Anno xxcvii. primus Trochilus quadrigam junxiſſe perhibetur.

Anno xc. Xanthus Triopus Lesbon condidit.

Anno c. Cecrops regnavit in Attica: ſub quo (d) in Arce oliva nata eſt, & ex Minervæ nomine, quæ Græce Athena dicitur, Attici Athenæ vocati.

Anno cxiii. Curetes & Corybantes Cnoſſon condiderant, qui modulatam & inter ſe convenientem in armis ſaltationem reperiunt.

Moyſes octogeſimum agens ætatis ſuæ annum, impletis ab initio promiſſionis ccccxxx. dux itineris ab Ægypto Hebræorum gentis efficitur, legem eis in eremo tradens per annos xl.

Hoc tempore Corinthus conditur, quæ prius Ephyre dicta eſt.

Cujus temporis anno quinto, primus apud He-

(a) Ex enumeratis ſupra patriarcharum annis, quo ſingulis nati ſunt liberi, exurgit ſumma annorum 1145. a Diluvio ad factam Abrahæ promiſſionem: ad ſummum 1147. ex notis ad Chron. Euſebii, ab Adam vero conflatur numerus 3412.

(b) Mſſ. Colb. duo cum editione Pontaci ponunt annos 90.

(c) Supplendum videtur, *anni fuerunt*. Pro 154. Euſebius, tam in edit. Pont. quam in Mſſ. quinque Colbertinis, notat tantum 144. ſic. CX. *anno Joſeph moritur. Poſt cujus interitum Hebræi Ægyptiis ſervierunt annis CXLIV. Fuerunt autem omnes anni quos Hebræi in Ægypto fuerunt CCXV. qui ab eo tempore computantur, quo Jacob cum filiis ſuis deſcendit in Ægyptum*. Ergo anno 71. poſt ingreſſum illorum mortuus eſt Joſeph. De quo Pontacus in notis. *Sunt qui reſpuant tot annos, dum incredibile judicant tam diuturno ſpatio populum illum ſerviiſſe, & tam dura ſervitute preſſum ita potuiſſe propagari, ut ſexcenta armatorum millia, abſque mulieribus & pueris, ex Ægypto eduxerit. Nihilominus quoniam Auguſtinus lib. 2. qq. in Exod. q. 47. ubi multa hac de re agitaſſet, tandem concluſit, Proinde illa nimirum computatio, quam ſecutus eſt Euſebius in hiſtoria ſua Chronica, perſpicua veritate ſubnixa eſt; non eſt quod rejecta tanti viri auctoritate, ab Euſebii opinione deflectamus.*

(d) Illuſtriſſimus Pontacus in notis: *Conjiciebam* (ait) *legendum, ſeu primum in Atta, ſeu primum in Acte, pro in arce: cum conſtet ex Plinio, Herodoto, Hygino, & aliis primum ortam olivam in Attide, ſeu in regione Actica; & cum ſequentia loquantur de Athenis: tamen cum nullius codicis præſidio juvarer, reliqui integrum. Utraque enim lectio tolerari poteſt. Arx enim illa erat in Acte.*

Hebræos Pontifex conſtitutus frater Moyſis Aaron.

Hoc tempore Apollinis Delphici templum ab Eriſichthone fabricatum.

Hucuſque quinque libri Moyſis continent geſta annorum (a) MMM. cc. ſecundum lxx. Interpretes.

Mortuo Moyſe dux conſtituitur Joſue, qui principatum tenuit annis XXVII. & terram Palæſtinorum Judæis ſorte diſtribuit.

Hoc tempore apud Hebræos Pontificatum ſuſcepit Eleazar.

Poſt mortem Joſue Hebræos alienigenæ octo annis ſubjectos habent, qui junguntur temporibus Gothoniel, ſecundum Judæorum traditionem.

Hac ætate apud Hebræos Pontifex erat Phinees.

Supputantur itaque omnes anni Gothoniel xl. Fuit autem ipſe ex tribu Juda.

Poſt Gothoniel Hebræi alienigenis ſubjecti fuere annis XVIII. qui copulantur temporibus Aod, ſecundum Judæorum traditionem.

Supputantur itaque ombes anni Aod Judicis ex tribu Ephrem octoginta.

In fine hujus ætatis Amphion Thebis regnabat.

Debbora cum Barach annis xl. ex quibus ſunt (b) anni xxx. quibus poſt obitum Aod Hebræos alienigenæ habuere ſubjectos. Fuit autem Debbora ex tribu Ephrem, Barach vero ex tribu Nephtalim.

Hujus ætatis anno XVII. Ilium ab Ilo conditum.

Gedeon ex tribu Manaſſe annis xl. in quibus ſunt anni VII. quibus Hebræos alienigenæ habuere ſubjectos, juxta Hebræorum traditionem.

Hoc tempore Tyrus condita. Argonautæ his temporibus fuere. Cyzicus hoc tempore condita. Orpheus Thrax clarus habebatur.

Abimelech filius Gedeonis annis tribus.

Hæc & Herculis tempora.

Tholam annis (c) XXVI. *vel* XXII. *ex alio codice*.

Huic ætati adſcribitur bellum Lapitharum & Centaurorum. Priamus poſt Laomedontem regnat. Medea Colchis, mors Androgei, & Minotauri fabula hoc tempus habuerunt.

Jair ex tribu Manaſſe annis XXII.

Hac ætate regnabant Agamemno Mycenis, Menelaus Lacedæmone.

Horum annorum ſexto Carthaginem Tyrii condiderunt.

Hæc ætas habuit Atreum Argis regnantem, eadem Phædram & Hyppolitum.

(d) Jephte annis VI. (e) Esbon (f) annis VII.

Hoc tempus fuit raptus Helenæ. Bellum Trojanum.

(g) Labdon XVIII. alias VIII. Cujus principatus anno tertio Troja capta. Ejuſdemque Labdon anno octavo, Latinis regnat Æneas annis tribus.

(h) Samſon annis xx.

Cujus anno tertio Aſcanius, Æneæ filius Albam condidit.

Aſcanius regnat Latinis annis XXXVII. ſeu XXXVIII.

Poſt quem Sylvius Æneæ poſthumus filius annis XXVII. *alias* XXIX. A quo Albanorum reges Sylvii appellati.

Heli Sacerdos annis xl. (i)

Mortuo Heli Sacerdote, arca Teſtamenti ab alienigenis poſſidetur.

Samuel & Saul annis xl.

Primus rex Hebræorum Saul ex tribu Benjamin, cujus regni anno nono, Latinis regnat Æneas Sylvius annis XXXI.

Poſt quem regnat Latinus Sylvius annis quinquaginta.

Ab initio principatus Moyſis, uſque ad ortum regni David anni CCCCXXIX.

David ex tribu Juda primus regnavit annis xl. Quo tempore Abiathar Pontifex clarus habebatur: prophetabant autem Gad, Nathan, & Aſaph.

Salomon filius David, annis xl. qui templum Jeroſolymis ædificare cœpit, conſummavitque annis octo. Quo tempore Sadoc Hebræorum Sacerdos clarus habebatur.

Anno regni Salomonis xl. Latinis regnare incipit Sextus Albanus Sylvius, annis XXXVIII.

Roboam annis XVII.

Poſt mortem Salomonis regnum Hebræorum ſeditione diviſum eſt; vocabanturque qui in Samaria erant, Iſrael, quibus primus regnavit Jeroboam.

Roboam filius Salomonis regnavit in Jeruſalem, duabus tribubus ſibi ſubjectis, quæ vocabantur Juda, ab rege Judæorum ex ſtirpe Judæ.

Hoc tempore apud Latinos Ægyptus Sylvius ſeptimus regnat annis XXIII.

Septimo autem regni Jeroboæ, Suſachin rex Ægypti contra Judæos dimicans templum expoliat.

(*b*) Chronicon Euſebii edit. Pont. cum quinque ejuſdem Mſſ. Colbertinis 3730.

(*c*) In Mſſ. quinque Colb. Euſebiani Chron. & edit. Pont. *anni* 20.

(*d*) Apud Euſebium, *annis* 22. *vel* 23. ſecundum Hebræos. Hæc autem poſtrema *vel* 23. &c. non habentur in Mſſ. Colb. quatuor, ſed in uno alio & edit. Pont.

(*e*) In Chron. Euſebii, *Poſt Jair Hebræos in ditionem ſuam redigunt Ammanitæ annis XVIII.* edit. Pont. *VIII. qui cum temporibus poſteriorum copulantur ſecundum Hebræorum traditiones.*

(*f*) In cod. Chron. Euſebii additur, *Jephte in libro judicum ab ætate Moſi uſque ad ſemetipſum ait ſupputari annos* 300.

(*g*) In aliis codicibus *Eſebon*: in aliis, *Abeſan*.

(*h*) Chron. Euſeb. tam in Mſſ. Colb. quatuor, quam in edit. Pont. *Poſt Eſebon in libro Judæorum* (*ſ. Judicum*, alii *Hebræorum*,) *fertur judex Aelon vel Abialon rexiſſe populum annis X. qui non habetur apud LXX. Interpretes*: quem tamen ibi haberi contendit Pontanus, in notis p. 308.

(*a*) Apud Euſebii Chron. *Poſt Labdon Hebræos in ditionem redigunt alienigenæ annos 40. qui copulantur temporibus judicum poſteriorum, ſecundum Judæorum traditionem.*

(*b*) Obſervant codices Mſſ. & edit. Chron. Euſebii, quod, *In libro Hebræorum 40. anni inveniuntur, in LXX. autem interpretatione 20.*

Abia annis tribus. Hebræorum Pontifex Abimelech illuſtris habebatur: prophetabant autem Achias, Sameas, Jemoded, Azarias, qui & Addo, & Anani.

Aſa juſtus annis xli.

Joſaphat juſtus annis xxv. Prophetabant apud Hebræos Abdias, (a) Jenozias, & Micheas.

Hujus regni anno xii. apud Latinos Capys Sylvius regnat annis ſeptem. Deinde ix. (b) Compartus Sylvius annis quinque.

Joram annis octo: quo tempore prophetabant Helias & Heliſeus.

(c) Oſias anno uno. Jonadab filius Rechab clarus habebatur.

(d) Gotholia mater annis ſeptem.

Hoc tempore in Græcia Homerus poeta clarus fuit.

Joas annis xl. His temporibus apud Hebræos Joiada inſignis Pontifex erat, qui ſolus poſt Moyſen vixit annis cxxx. Hoc tempore Azarias propheta occiditur: Zacharias quoque propheta a rege Joas interficitur.

Latinis xii. Aremulus Sylvius annis xix. Poſt quem Aventinus Sylvius regnavit annis xxxvii. a quo mons Aventinus. Poſt quem xiv. Procas Sylvius, annis xxvi. Poſt quem xv. Amulius Sylvius annis xliii.

Amaſias annis xxix.

Azarias, qui & Oſias, annis lii.

Hujus regni ſextus agebatur annus, cum reges Aſſyriorum defecerunt, imperio in Medos translato.

Apud Hebræos autem prophetabant Oſee, Amos, Iſaias, Jonas, cum eſſet annus Oſiæ viceſimus primus.

Quadrageſimo vero & nono ejuſdem anno conſtituitur Olympias prima: Eliis agentibus quinquennale certamen, quatuor mediis annis vacantibus. Et hoc certaminis tempus Olympiadem vocaverunt auctore Iphito.

Joathan annis xvi. Prophetabant Oſee, Amos, Iſaias, & Johel, qui & Jobeth.

Achaz annis xvi.

Hujus regni anno quinto Romulus, Roma condita, regnare orſus eſt.

Ejuſdem autem regni Achaz anno xi. decem tribus gentis Hebrææ, quæ vocabantur Iſrael, & erant in parte Samariæ, victæ a Sennacherim, qui & (e) Salmanazar, rege Chaldæorum, translatæque ſunt in montes Medorum, cum regnatum eſſet in Samaria annis ccl. Sennacherim autem ad cuſtodiendam regionem Judææ accolas miſit Aſſyrios, qui æmulatores Judæorum legis facti, Samaritæ nuncupati ſunt, quod latina lingua exprimitur, Cuſtodes.

Ezechias annis xxix. ſub quo apud Hebræos prophetabant Iſaias & Oſee.

Romulus primos milites ſumpſit ex populo, & nobiles centum ſenes, quos ob ætatem Senatores, ob curam Patres appellavit.

Eodem tempore Siracuſæ & Catana in Sicilia conditæ.

Manaſſes annis lv.

Cujus regni initio apud Romanos regnabat Numa Pompilius, annis xli. cum poſt Romulum regnaſſet ſenatus annum unum.

Ammon (f) annis xii.

Hujus regni initio Tullus Hoſtilius Romæ ſeptimum-decimum imperii ſui gerebat annum, regnavitque annis xxxi.

Joſias (g) annis xxxii. quo regnante Hebræorum Pontifex maximus Chelcias inſignis habebatur: & prophetabant eadem tempeſtate, Jeremias, & Sophonias, & Olda mulier.

Apud Romanos autem regnabat Ancus, qui Oſtiam condidit civitatem, regnavitque annis xxiii. Poſt quem regnat Tarquinius Priſcus annis xxxvii.

Joſias rex Judæorum, cum Nechaone Ægyptiorum rege congreſſus occiditur.

Thales Mileſius primus phyſicus Philoſophus agnoſcitur.

Anno xxi. regni Tarquinii Priſci, Maſſilia condita.

Joachaz menſibus tribus.

Joachim, qui Eliachim, annis undecim. Anno iii. Joachim Nabuchodonozor rex Babyloniæ Judæam capit, & in ditionem ſuam redactis plurimis Judæorum, cum jam partem vaſorum templi invaſiſſet, & Joachim tributarium feciſſet, victor ad patriam rediit.

Joatham ſeu Joachim, qui & Jechonias, menſes tres.

In

(a) Apud Euſeb. Chron. *Jehu*, *Ozias*.

(b) In Euſeb. Chron. *Carpentus Sylvius*.

(c) Euſebii Chronicon cum vulg. & Heb. *Ochozias. Sic quoque LXX. tam Romæ quam Antuerpiæ editi, & Euſebius lib.* 10. *de Præparat. cap.* 3. *& Theophil. Antiochen. lib.* 3. Pontacus pag. 432.

(d) In Vulg. *Athalia* vocatur 4. Reg. 11. Sequitur S. Proſper Euſebii lectionem, quem (ait Pontacus) *novum non eſt in plurimis a noſtris Bibliis tam Hebraicis quam vulgatis, immo etiam aliquando a Græcis diſcedere: quod & diſerte docet lib.* 10. *de Præpar. cap.* 3. *ubi enumerans omnes reges poſt Ochoziam, recenſet Gotholiam. Gotholia an.* 7. *Theophil. lib.* 3. *poſt Ochoziam, nominat Gothoniel, nulla facta mentione Athaliæ*. In Chron. Euſ. *Oded*.

(e) Pontacus p. 346. in notis monet hæc verba *qui & Salmanaſar* abeſſe a Codicibus non paucis, ſaltem in textu. Codices Colbertini variant: in uno ſolus Sennacherib, in altero Salmanaſar ſolus nominatur, in aliis tribus uterque. Cum autem utroque retento, *Sennacherib & Salmanaſar*, videantur confundi duæ perſonæ, cum hic illius pater fuiſſe legatur Tobiæ 1. & 4. Regum 17. decem tribus legantur translatæ a Salmanaſar, tribu Juda incolumi: Sennacherib vero aſcendiſſe ſuper omnes civitates Juda munitas, & eas cepiſſe, & obſidione Jeroſolymam cinxiſſe *Iſaiæ* 36. *Ezech.* 14. *&* 4. *Reg.* 18. Inter quæ ingens haud dubio intervallum. Reſpondet ab Euſebio nullam fieri mentionem obſidionis Jeroſolymitanæ, ſed tantum dici Salmanaſar, dictum etiam Sennacherib, abegiſſe Iſrael in exilium. Unde ſatius fore contendit dicere cum S. Thoma in Iſaiæ 20. Salmanaſar habuiſſe ſex nomina, & eumdem dictum fuiſſe Sennacherib. Nam etiam ante jam pridem obſervarat Hieronymus in c. 36. nonnullos exiſtimaſſe Salmanaſar multis nominibus appellatum: quod neque alienum a lingua ſancta, ubi frequenter eadem nomina patri & filio ſunt communia.

(f) Euſebii Chron. *Ammon ſecundum LXX. ſenum interpretationem* 12. *annis ſecundum Hebræos annis* 2.

(g) Huic 32. annorum numero favent Mſſ. quatuor Colb. Vulg. 31. numerat editio Pontaci cum Mſ. Colb. unico 22.

In Babylone Azarias, Daniel, Miſael clari habebantur.

Hunc (a) rex Babylonius captum ſecum pertrahit ſecundo veniens ad Judæam.

Sedecias annis xi.

Nabuchodonoſor rex Chaldæorum, Jeroſolymis captis, templum incendit, quod ab initio ædificationis ſuæ permanſerat annos (b) ccccxlii. *alias* ccclii.

Captivitatis Judæorum anni lxx. qui ſupputantur uſque in ſecundum annum Darii.

Apud Romanos poſt Tarquinium Priſcum, regnat Servius annis xxxiv. Cui ſucceſſit Tarquinius Superbus, qui regnavit annis xxxv. Hujus regni anno xxv. prophetabant apud Hebræos Aggeus, & Zacharias, & Malachias, Pontifice Jeſu filio Joſedech.

Hoc tempore Pytagoras Philoſophus clarus habebatur.

A David, uſque ad lxx. annos captivitatis Judæorum, ſupputantur anni DLV.

A ſeptuageſimo anno captivitatis Judæorum, ſupputantur Darii regis Perſarum anni xxxiii.

Cujus regni anno decimo apud Romanos regii dominatus finis eſt factus: quæ poteſtas apud eos manſit annis ccxl. Hinc apud Romanos a Bruto Conſules eſſe cœperunt, dein Tribuni plebis ac Dictatores, & rurſum Conſules rempublicam obtinuerunt, per annos ccccxiv. ſeu ccccxliv. uſque ad Julium Cæſarem.

Xerxes regnat annis xx. filius Darii, quo tempore Sophocles & Euripides clari habebantur. Herodotum quoque Hiſtoriarum ſcriptorem eadem ætas habuit.

Poſt Xerxem Artabanus regnavit menſibus ſeptem.

Artaxerxes annis xl.

Hoc regnante Eſdras Sacerdos apud Hebræos inſignis habebatur, cujus ætate Pontifex maximus fuit Eliachim, alias Eliaſib, filius Joachin, filii Jeſu, filii Joſedech.

Empedocles & Parmenides, Zeno, & Heraclitus Philoſophi claruerunt. Tunc etiam Poricides Hiſtoricus, Cratinus Comicus, Ariſtarchus Tragicus extiterunt.

Viceſimo regni Artaxerxis, Nehemias Hebræus miniſter regis, concedente domino ſuo, de Babylone venit in Judæam, & xxxii. anno muros urbemque reſtituit. Si quis autem lxx. hebdomadas a Daniele ſcriptas ab hoc tempore numerat, quæ faciunt annos ccccxc. reperiet eas in regno Neronis expletas, ſub quo obſideri Jeruſalem cœpta, ſecundo poſtea Veſpaſiani anno capitur.

His temporibus Hippocrates Medicus, & Socrates Philoſophus illuſtres fuerunt.

Xerxes menſes duos. Plato naſcitur.

Socdianus menſes vii. in his ſupputatur annus unus.

Darius cognomento Nothus annis xix. alias xviii.

Dionyſius in Sicilia tyrannidem exercet.

Romani per legatos jura ab Athenienſibus petierunt, ex quibus xii. Tabulæ conſcriptæ.

Artaxerxes Mnemon, Darii & Paryſatidis filius, annis xl.

Hujus regni anno xv. Galli Senones Romam, excepto Capitolio, occupaverunt.

Ariſtoteles xviii. ætatis ſuæ anno Platonis auditor eſt.

Artaxerxes, qui & Ochus, annis xxvi.

Cujus regni initio Camillus Gallos, qui Romanis bellum intulerant, ſuperavit.

Eodem tempore Alexander Philippi filius naſcitur.

Demoſthenem quoque Oratorem eadem ætas clarum habuit.

Arſes Ochi filius annis quatuor.

Hoc tempore deſcriptione facta Romæ, inventa ſunt civium clx. millia.

Apud Judæos Jaddus Pontifex maximus clarus habebatur.

Darius Arſami filius annis ſex.

Quo tempore apud Romanos Conſul Manlius Torquatus filium ſuum, quod contra imperium in hoſtes pugnaverat, virgis cæſum ſecuri percuſſit.

Hac tempeſtate Alexander Philippi filius regnare orſus, ſexto imperii ſui anno regnum Perſarum ſubvertit, & in Ægypto urbem Alexandriam condidit.

Appius Claudius cæcus apud Romanos clarus habetur, qui Claudiam aquam duxit, & viam Appiam ſtravit.

Romani Samnitas ſubjugant.

ALEXANDER, poſt finem regni Perſarum, regnavit annis ſeptem, qui xxxii. ætatis ſuæ anno apud Babylonem moritur.

Regnum Alexandrinorum naſcitur, quo potitus eſt Ptolemæus Lagi filius annis xl. Hic regni ſui anno quarto, Jeroſolymis & Judæa in ditionem ſuam redactis, plurimos captivorum in Ægyptum tranſtulit. Tunc Judæorum Pontifex Onias Jaddi filius clarus habebatur.

Machabæorum autem Hebræa Hiſtoria hinc Græcorum ſupputat regnum. Verum (c) hi libri ab

 bri ab

(*a*) Scilicet Jechoniam, ex Mſſ. Colb. Chron. Euſebiani, & edit. Pontaci: ubi hæc, *In Babylone Daniel &c.* poſt narratam captivitatem Judæorum collocantur.

(*b*) In Chron. Euſeb. Mſſ. Colb. quatuor & edit. Pontaci 442. in unico Mſ. 342.

(*c*) Ad ſimilia Euſebii verba Pontacus in notis pag. 446. *Cum in Eccleſia ante Concilium Carthaginenſe 3. omnes libri tam veteris, quam novi teſtamenti Canonici, non uno & eodem tempore & eadem fide recepti ſint apud omnes Eccleſias . . . Hinc tempore Euſebii non conſtabat apud omnes, maxime apud Græcos, de libris duobus Machabæorum. Nec ſunt propterea rejiciendi ex Catalogo, non magis quam liber Eſter, quem perinde Euſebius non recipit inter divinas ſcripturas; quem ſequuntur Athanaſius in Synopſi, Gregorius Nazianz. de genui. ſcript. Amphilochius, merito apud Euſebium lib. 4. Hiſt. cap. 26. & alii Græci, nec etiam magis, quam Apocalypſis aut Epiſtola Pauli ad Hebræos, quarum poſteriorem ſicut Latinorum conſuetudo non recipiebat inter canonicas ſcripturas, ſic nec Græcorum Eccleſiæ Apocalypſim, ut ait Hieron. epiſt. ad Dardanum. Sed poſtquam Eccleſia in Concilio illo 3. Carthaginenſi (cui Auguſtinus interfuit) cap. 47. conſtituit indicem ſeu canonem librorum ſacrorum ſeu canonicorum, deinceps duo libri Machabæorum, ſicut etiam cæteri, pro divinis & canonicis ſunt apud omnes habiti. Unde Auguſt. lib. 8. de civitate cap. 36. Libros Machabæorum non Judæi ſed Eccleſia pro canonicis habet* &c. Quibus addi poterit auctoritas Concilii Tridentini ſeſſione 4. in decreto de Canonicis ſcripturis.

bri ab Hebræis inter divinas ſcripturas non recipiuntur.

Romani Marſos, & Hernicos, & Pelignos ſuperant.

His annis Seleucus Antiochiam, Laodiciam, Apamiam, Edeſſam, Berœam, Pellam urbes condidit, in quibus Judæis, quos tranſtulerat, jus civium dedit. Seleucus Babylonem obtinuit.

xxv. anno regni Ptolemæi, Judæorum Pontifex maximus Simon Oniæ filius inſignis erat.

Romæ vero cenſu agitato, inventa ſunt civium millia cclxx.

Pontificatum apud Judæos ſuſcepit Eleazar frater Simonis, cujus filius Onias, ob ætatem pueritiæ, non potuerat patri ſuccedere.

Eo tempore a Romanis Beneventum & Ariminus conditæ.

Ptolomæus, qui & Philadelphus, annis xxxviii. Hic Judæos, qui in Ægypto erant, liberos eſſe permiſit, & vaſa Eleazaro Pontifici Jeroſolymorum votiva tranſmittens, divinas ſcripturas in Græcum ſermonem ex Hebræa lingua per lxx. Interpretes transferri curavit, quas in Alexandrina Bibliotheca habuit, quam ſibi ex omni genere litterarum comparaverat.

Argenteus nummus primum in Urbe figuratus, regni hujus anno xiii. Hujus regni autem xxiv. Romani Carthaginenſes navali certamine ſuperant, & centum Lybiæ urbes capiunt.

Judæorum Pontificatum poſt Eleazarum avunculus ejus Manaſſes accepit: poſt quem Onias Pontifex Simonis juſti filius clarus habebatur, qui conſueta Ptolomæo tributa non reddens, ad iram eum commovit. Verum Joſephus vir inter ſuos nobilis, legatus a Judæis ad Ptolomæum miſſus, cum familiaritatem Regis ob plurima in eum meruiſſet obſequia, dux Judææ & finitimarum regionum conſtituitur.

Parthis ab Imperio Macedonum recedentibus, primo regnavit Arſaces, unde Arſacidæ dicti.

Ptolemæus Evergetes annis xxvi.

Hujus temporis Judæorum Pontifex Simon Oniæ filius clarus habebatur: ſub quo Jeſus filius Sirach Sapientiæ librum compoſuit, quem Panareton vocant.

Ennius Poeta Tarenti naſcitur.

Rhodo terræ motu concuſſa, Coloſſus ruit.

A Romanis xl. fere millia Gallorum cæſa.

Ptolomæus Philopator annis xvii. Judæi victi & xl. millia armatorum ex numero eorum cæſa.

Romani vero Capuam & Siciliam ſubjugant.

Antiochus rex Syriæ, victo Philopatore, per Ptolomæum, Judæam ſibi ſumit.

Ptolomæus Epiphanes annis xxiv. Hic Scopa principe militiæ deſtinato, Judæam capit, & plurimas Syriæ civitates. Secundus liber Macchabæorum hujus temporis geſta continet.

Hac tempeſtate, cum ab Antiocho per legatos Hannibalem Romani repoſcerent, cui ſe victus a Scipione ſociaverat, idem Hannibal ad Pruſiam regem Bithyniæ transfugit: & cum etiam ab eo per Flaminium repoſceretur, tradendusque eſſet, venenum bibit, & apud Libyſſam Bithyniæ ſepultus eſt.

Cæcilius Poeta Comicus.

Ptolomæus Philometor annis xxv. ſeu xxxv. Hujus anno quarto Hyrcanus Joſephi ducis Judææ filius, cum ad Ptolomæum perrexiſſet, honorifice ab eo ſuſceptus eſt. Verum fratres ejus ſeditione contra eum mota, magnarum calamitatum Judææ genti cauſſa extiterunt.

Ariſtobolus, natione Judæus, Peripateticus Philoſophus claruit: qui ad Philometorem Ptolomæum explanationum in Moyſen commentarios ſcripſit.

Eodem tempore Antiochus Epiphanes, cum de regione Ptolomæorum, quam ſubito invaſerat, territus ſenatus Romani imperio receſſiſſet, Judæam venit, ibique Jeſu & Jaſoni fratri Oniæ Pontificatum tradidit. Quo deinde expulſo, Oniam cognomento Menelaum ſucceſſorem ei dedit. Itaque ob ſacerdotii dignitatem orta ſeditione inter Principes, ingentium miſeriarum ſemina pullulaverunt.

Samaritæ & Judæi Alexandriæ, Ptolomæo judicante, contendunt de honoribus ex utraque parte templo ſuo deferendis, & ſuperant Judæi.

Viceſimo autem ejuſdem regni anno, Judæ Machabæo, poſt Alcimi inimici ejus interitum, ſacerdotium & principatus, omnium Judæorum favore decernitur. Qui dignitate ſuſcepta, legatos Romam miſit, & obtinuit decreto Senatus, ut Judæi amici & auxiliatores Romanorum haberentur. Idem Judas duces Antiochi, qui legem Judæorum multa profanitate impugnaverat, de Judæa expulit, & templum ab idolorum imaginibus emundans, patrias religiones poſt triennium civibus ſuis reddidit.

Ennius poeta moritur, ſepeliturque in monimento Scipionum, via Appia.

Judas Machabæus triennio Pontificatu geſto dimicans adverſus Demetrii duces occiditur.

Terentius Carthaginenſis Comœdiarum ſcriptor moritur.

Pacuvius Tragicus clarus habetur, Ennii poetæ ex filia nepos, vixitque Romæ quoad picturam exercuit, ac fabulas venditavit: deinde Tarentum tranſgreſſus, prope nonagenarius diem obiit.

Romæ deſcriptione facta, inventa ſunt civium (a) cccxxii. millia: quo tempore Carthago in ditionem Romanam per Scipionem redigitur.

Ptolomæus Evergetes annis xxix.

Jonathas Pontifex Judæorum a Triphone occiditur, & in ſacerdotium Simon Jonathæ frater adſumitur: cui interfecto ſuccedit filius ejus Joannes, qui contra Hyrcanos bellum gerens, Hyrcani nomen accepit, & a Romanis decreto Senatus inter amicos relatus eſt. Idem Samariam obſidione captam ſolo æquavit, quam poſtea Herodes inſtaurans, Sebaſten in honorem Auguſti vocari voluit.

Attalus moriens (b) populum Romanum reliquit hæredem.

Ptolo-

(a) In hoc calculo variant Mſſ. Euſebii. In uno habes 222000. in alio & in edit. Pontaci 322000. in aliis duobus 334000. In alio 335000. in edit. Pont.

(b) Codices Euſebii addunt hic, *regni ſui*.

Ptolomæus Phyſcon, qui & Soter, annis xxvii. *alias* xvii.

Hujus regni anno octavo Cicero Arpini naſcitur, matre Helvia, patre Equeſtris ordinis, ex regio Volſcorum genere.

Triennio poſt, Cn. Pompejus Magnus oritur.

Septimo decimo autem hujus regni anno, C. Marius v. Conſul juxta Rhodanum Cimbros ſuperat, quorum ducentis millibus cæſis, lxxx. capit, & de his cum Catulo triumphat.

Jugurtha contra Romanos dimicans capitur. In Sicilia rurſus bellum ſervile conſurgit. Thraces a Romanis victi.

Ariſtobulus filius Jonathæ (Joannis) rex pariter & Pontifex, primus apud Judæos diadematis ſumpſit inſigne. Poſt quem regnavit Jannæus, cognomento Alexander, qui Pontificatum quoque adminiſtrans crudeliſſime civibus præfuit.

Ptolomæus, qui & Alexander, annis viii.

Syriæ regnabat Philippus, quem dux Romanus Gabinius cepit, cum jam ante eum Antiochus in Parthos fugiens Pompejo ſe deinceps tradidiſſet. Ita Syria in Romanam ditionem tranſivit.

J. Pomponius Bononienſis Attellanarum ſcriptor clarus habebatur.

T. Lucretius poeta hoc tempore extitit, qui amatorio poculo in furorem verſus, propria manu ſe interficit.

Plotius Gallus primus Romæ Latinam rhetoricam docuit.

Ptolomæus Cleopatræ filius annis viii.

Salluſtius Hiſtoriarum ſcriptor in Sabinis Amiterni naſcitur.

Deſcriptione Romæ facta, inventa ſunt hominum (a) cccclxiii. millia.

P. Terentius Varro, vico Atace in Provincia Narbonenſi naſcitur, qui xxxv. annum agens Græcas litteras didicit.

Ptolomæus Dionyſius annis xxx.

Ab hujus regni anno ſexto Alexandra, quæ & Selina, uxor Alexandri Jeroſolymis per novem regnavit annos: ex cujus ætate Judæos rerum confuſio & variæ clades oppreſſere. Ac mox per Cn. Pompejum Jeroſolymis captis, temploque uſque ad ſanctorum ſancta reſerato, Judæi vectigales Romanorum facti: Hyrcano apud eos Pontifice conſtituto, & Antipatro Herodis Aſcalonitæ filio procuratore Paleſtinæ facto.

M. Porcius Cato Stoicus Philoſophus agnoſcitur.

Quæ de Catilina Salluſtius ſcribit hoc geſta ſunt tempore.

Decimo autem Ptolomæi regnantis anno, Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, juxta Mantuam naſcitur, Pompejo & Craſſo Conſulibus.

Et poſt ſeptem annos Horatius Flaccus poeta ſatyricus & lyricus Libertino patre Venuſii naſcitur.

Craſſus Conſul cum filio apud Carras capitur.

Pompejus Imperator appellatus, Luſitaniam, & quaſdam inſulas in Oceano capit.

Cleopatra annis xxii. ex quibus duo tantum ſupputandi: quia Romanis continua naſcuntur imperia: quorum deinceps tempora numeranda ſunt a C. Julio Cæſare, qui primus apud Romanos ſingulare obtinuit imperium, a quo Romanorum principes appellati Cæſares.

Cæſar Rhenum tranſiens, Germanos vaſtat, Gallos ſubigit.

Principium belli civilis inter Cæſarem & Pompejum.

Ex hoc loco continua Romanorum adnotantur imperia, & regnat apud eos primus omnium C. Julius Cæſar.

C. JULIUS CÆSAR primus annos iv. (b) menſes ſex.

Pompejus victus & fugiens, a ſpadonibus Alexandrini regis occiditur.

Decretum Senatus & Athenienſium ad Judæos mittitur, qui per legatos amicitiam poſtularant.

Cleopatra regio comitatu Urbem ingreſſa.

Antonius decernit Quintilem menſem Julium debere dici, quia in eo natus fuiſſet Julius.

Caſſius Judæa capta, templum ſpoliat.

Idibus Martiis C. Julius Cæſar in curia occiditur.

CÆSAR AUGUSTUS, qui & Octavianus, annis lvi. (c) a quo reges Romanorum Auguſti appellati.

Ovidius Naſo in Pelignis naſcitur.

Cicero in Formiano ſuo ab Herennio & Popilio occiditur.

Antonius adverſus Auguſtum bellum movet.

E Taberna meritoria trans Tiberim oleum terra erupit, fluxitque toto die ſine intermiſſione, ſignificans Chriſti gratiam ex gentibus.

Antiochus ſuperatus ab Auguſto, in amicitiam ejus, interveniente Senatu, redit.

Herodes Antipatri Aſcalonitæ & matris Cypridis Arabicæ filius a Romanis Judæorum accipit principatum. Cujus tempore Chriſti nativitate vicina, regnum & ſacerdotium Judææ, quod prius per ſucceſſiones minorum tenebatur, deſtructum eſt, completa prophetia, quæ per Moyſen ita loquitur: *Non deficiet Princeps ex Juda*, (d) *neque Rex de femoribus ejus, donec veniat* (e) *ſemen, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium*. In hoc etiam loco Chriſtus, quem Daniel ſcribit, accepit finem. Nam uſque ad Herodem chriſti, id eſt, ſacerdotes erant reges Judæorum, qui imperare cœperunt a lxv. Olympiade, & ab inſtauratione templi ſub Dario, uſque ad Hyrcanum, & ad clxxxvi. Olympiadem, annis cccclxxxiv. in medio tranſactis, quos Daniel quoque ſignificavit dicens: *Et ſcies & intelliges, ab initio ſermonis reſpondendi & ædificandi Jeruſalem, uſque ad Chriſti principatum hebdomades ſeptem, & hebdomades* lxii. Quæ hebdomades lxix. in quibus chriſti, ideſt, ſacerdotes per unctionem conſecrati, regnaverunt, faciunt annos cccclxxxiii. uſque

Gen. 49. 10.

Dan. 9. 20.

(*a*) Mſſ. Colb. tres 464000. unus, 414000.
(*b*) In Chronici Euſebiani Mſſ. & edit. Pont. *menſes ſeptem*.
(*c*) In Euſebii Chronico adduntur menſes ſex.

(*d*) Codices Chronici Euſebiani, *neque dux*, ut in Vulgata noſtra & Hebræo.
(*e*) In Euſebio omittitur hæc vox, *ſemen*.

uſque ad Hyrcanum. Quo extremo omnium a Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad ſe pertinentem Judæam ab Auguſto & Senatu accepit, filiique ejus poſt eum regnaverunt, uſque ad noviſſimam Jeroſolymorum captivitatem, nequaquam ex ſucceſſione ſacerdotalis generis Pontificibus conſtitutis, neque perpetuitate vitæ, ſecundum legem Moyſis, ſervientibus Deo. Ignobiles vero quidam, & alio tempore alii, & nonnulli unius anni, ſive modico amplius, a Romanis Imperatoribus ſacerdotium emebant. Quæ omnia etiam propheta Daniel vaticinatur ita dicens: *Et poſt hebdomadas ſeptem & ſexaginta duas, interibit chriſma, & judicium non erit in eo, & templum & ſanctum corrumpet populus duce veniente; & cædentur in cataclyſmo belli.* Et in conſequentibus: *Super templum*, inquit, *abominatio deſolationum, & uſque ad conſummationem temporis conſummatio dabitur ſuper deſolationem.*

Ibid. m. 26.

Salluſtius diem obiit quadriennio ante bellum Actiacum.

Vinium Maximum Quæſtorem deſignatum agnovit dominus ſuus, & abduxit.

Lunæ ſecundum Romanos curſus invenitur.

Cleopatra & Antonius ſemet interficiunt, & Ægyptus fit Romana provincia.

Cæſar Auguſtus appellatur, a quo Sextilis menſis Auguſti nomen accepit.

Auguſtus cum monarchia offerretur, recuſavit.

Auguſtus Calabriam (Cantabriam) & Gallos (Gallæcos) vectigales facit.

Tiberius ab Auguſto miſſus occupavit Armeniam.

Cantabri res novas molientes opprimuntur.

Auguſtus Cajum Agrippam adoptat in filium.

Tiberius Vindelicos (a) & confines Rætiarum Romanas provincias facit.

xvii. anno imperii Auguſti cenſu Romæ agitato, inventa ſunt civium Romanorum (b) xli. centena & ſeptuaginta quatuor millia.

xxiv. Auguſti imperii anno Tiberius de captis Pannoniis triumphavit.

Ejuſdem imperii anno xxv. Virgilius Brunduſii moritur, & Neapoli ſecundo a civitate milliario ſepelitur.

Herodes Samariam, olim jam in cineribus ſedentem, a fundamentis ſuſcitans, in honorem Auguſti, Auguſtam, id eſt, Sebaſten, appellavit, & in Paneade, id quod Panion vocatur exſtruxit. Idem Cæſaream in nomine Cæſaris condidit, quæ prius Turris Stratonis vocabatur. Idem Hyrcanum, qui olim Sacerdos Judæorum fuerat, de captivitate Parthica regreſſum, & filium ejus, qui ſacerdotio patris ſucceſſerat, interficit: ſororemque ejus uxorem ſuam, cum duobus filiis propriis jam adoleſcentulis, & matrem uxoris occiſæ ſocrum ſuam crudeliſſime necat. Virum etiam ſororis ſuæ Salomæ interfecit: & cum eam alii tradidiſſet uxorem, etiam ipſum perimit: Scribas quoque & interpretes divinæ legis ſimili ſcelere occidit.

Auguſtus Juliam filiam ſuam in adulterio deprehenſam damnat exilio: Tiberium & Agrippam in filios adoptavit.

Judas Galilæus ad rebellandum Judæos cohortatur.

xliv. imperii Auguſti anno, Quirinus ex conſilio Senatus ad Judæam miſſus, cenſus hominum poſſeſſioneſque deſcribit.

Eodem anno JESUS-CHRISTUS Filius Dei in Bethleem Judæ naſcitur.

Colliguntur autem omnes anni ab Abraham exordio, uſque ad nativitatem Chriſti ex Maria, (c) duo millia xviii. ſeu xv.

Herodes cum Chriſti nativitatem Magorum indicio cognoviſſet, univerſos in Bethleem parvulos juſſit interfici: ipſe autem biennio poſt morbo intercutis aquæ, & ſcatentibus toto corpore vermibus, miſere, ſed digne moritur.

In Herodis locum Archelaus ab Auguſto conſtituitur (& Tetrarchæ fiunt fratres ejus Herodes, Antipater, Lyſias, & Philippus) annis ix.

Tiberius Cæſar Dalmatas Sarmataſque redigit in Romanam poteſtatem.

Athenienſes res novas contra Romanos molientes opprimuntur.

Auguſtus cum Tiberio filio ſuo liii. imperii ſui anno cenſum Romæ agitans, invenit hominum nonagies & ter centena & (d) lxx. millia.

Meſſala Corvinus Orator ante biennium quam moreretur, ita memoriam perdidit, ut vix pauca verba conjungeret.

Archelaus in Viennam urbem Galliæ relegatur, anno regni ſui ix. Poſt quem Herodes Tetrarches fuit annis xxiv.

Tiberius Druſum conſortem regni facit.

TIBERIUS III. annis xxiii. cujus imperii anno v. tredecim urbes terræ motu corruerunt.

Ejuſdem imperii anno xiv. Pilatus Procurator Judææ mittitur.

Herodes Tiberiadem & Liviadem condidit.

Tiberius multos reges ad ſe per blanditias evocatos, numquam remiſit, regnaque eorum in provincias vertit.

Joannes filius Zachariæ in deſerto juxta Jordanem fluvium prædicans Judæis, Chriſtum Filium Dei in medio eorum adeſſe teſtatur.

Ipſe quoque Dominus JESUS-CHRISTUS hinc in populos ſalutarem adnuntiat, ſignis atque virtutibus vera comprobans eſſe quæ diceret.

Druſus Cæſar veneno periit.

(e) Joſephus circa hæc tempora die Pentecoſtes ſacerdotes Judæorum primum commotiones locorum Templi, & quoſdam ſonitus ſenſiſſe teſtatur: deinde ex adyto erupiſſe vocem dicentium, Tranſmigremus ex his ſedibus.

Scribit idem Joſephus, quod eodem anno Pilatus ſecreto noctis imagines Cæſaris in templo ſtatuerit.

Com-

(a) Libri Chronic. Euſebii, *& eos qui Thraciarum confines erant.*

(b) In duobus Mſſ. Colb. numerantur 1544000.

(c) Mſſ. tres Colb. 2014. Melioris notæ duo ex eadem Bibliotheca habent, 2015. & editio Chronici Euſebiani a Pontaco procurata.

(d) Mſ. Colb. unicus, *& 60. millia.* Hæc deſcriptio in aliis codicibus aſſignatur anno 55. Auguſti, in aliis anno 54.

(e) Articulus hic cum ſequenti in Chronico Euſebii rejicitur in annum 18. Tiberii, poſt Paſſionem Chriſti.

Computantur itaque in annum xv. Tiberii Cæſaris, ab inſtauratione Templi, quæ facta eſt ſub altero anno Darii regis Perſarum, anni DXLVIII. a Salomone autem & prima ædificatione Templi, anni computati ſunt MLX. a Moyſe & egreſſu Iſraelis ex Ægypto, anni (a) MDXVI. (alias XXXVIII.) ab anno repromiſſionis primo, anni MDLXXII. ab anno quo natus eſt Abraham, anni (b) MMXLVII. a Diluvio autem, uſque ad primum annum Abrahæ, anni nongenti XLII. Euſebius vir diſertiſſimus adnumeravit. Ab Adam vero uſque ad Diluvium, anni duo millia CCXLII. Sunt ergo omnes anni ab Adam, uſque in annum xv. Tiberii Cæſaris, anni MMMMMCCCLX. aut CCXXVIII. Anni vero ſecundum Geneſeos ſcripturam & Africani Hiſtorici ſupputationem amplius inveniuntur CXXIX.

(c) Quidam putant Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum xv. anno regni Tiberii Cæſaris, id eſt, duobus Geminis Conſulibus crucifixum, quo anno, ſecundum indubitabilem Lucæ Evangeliſtæ auctoritatem, baptizatum eum eſſe manifeſtum eſt, & Evangelium regni cælorum prædicare cœpiſſe. Secundum vero Joannis Evangelium, feſtivitati Paſchæ Judæorum ter Dominum interfuiſſe cognoſcimus: ut appareat tertium fuiſſe illud Paſcha, quod verus Agnus ſuo ſanguine conſecravit.

Proinde Conſules quidem a Manifeſtatione Domini, id eſt, a RUFINO GEMINO & RUBELLIO GEMINO Conſulibus inchoamus: ſed tertios ab iis Conſules Dominicæ Paſſionis adſcribimus, ſequentes quod auctoritas tradidit & ratio.

INCIPIT ADNOTATIO CONSULUM, (d) CUM HISTORIA.

RUFINO GEMINO, ET RUBELLIO GEMINO COSS.

VINICIO ET LONGINO.

SULPICIO ET SULLA.

Eccleſiæ Jeroſolymorum primus Epiſcopus ordinatus eſt Jacobus, qui habitus eſt frater Domini.

PRISCO ET VITELLIO.

GALLO ET NONIANO.

GALLIENO ET PLAUTIANO.

Pilatus ſacrum theſaurum, quem Corban Judæi vocant, in aquæductum Jeroſolymorum expendens, ſecundæ ſeditionis præbuit ſemina. Ab hoc tempore innumeræ calamitates Judæorum gentem oppreſſerunt.

PROCULO ET NIGRINO.

JULIANO ET ASPRENATE.

PUBLICOLA ET NERVA.

Pilato de Chriſtianorum dogmate ad Tiberium referente, Tiberius retulit ad Senatum, ut inter cætera ſacra reciperetur. Verum cum ex conſulto Patrum Chriſtianos eliminari Urbe placuiſſet, Tiberius per edictum accuſatoribus comminatus eſt mortem.

CÆSARE ET JULIANO.

Tiberius in Campania moritur.

CAJUS CÆSAR CALIGULA IV. regnavit annis tribus, menſibus decem.

CÆSARE II. ET SATURNINO.

SATURNINO II. ET VENUSTO.

TIBERIO ET GALLO.

Hoc tempore Pontius Pilatus in multas incidens calamitates, propria ſe manu interfecit.

Caligula cum ſe in Deos retuliſſet, Petronio Præfecto Syriæ præcepit, ut Jeroſolymis ſtatuam ſuam, ſub nomine Jovis Optimi Maximi poneret: ſed etiam per totum orbem Romani imperii, in Judæorum Synagogis ſtatuæ, & imagines, & aræ C. Cæſaris conſecrabantur.

CRISPINO ET TAURO.

Plurimi nobilium a Cajo interfecti.

Cajus a protectoribus ſuis in palatio occiditur.

CLAUDIUS V. regnavit annis XIII. menſibus VIII. diebus XXVIII. Ipſe eſt Claudius patruus Druſi, qui apud Moguntiacum monimentum habet.

VINICIO ET CORNELIO.

ASIATICO ET SILANO.

PETRUS Apoſtolus, cum primum Antiochenam Eccleſiam fundaſſet, Romam proficiſcitur, ubi Evangelium prædicans XXV. annis ejuſdem urbis Epiſcopus perſeverat.

TIBERIO II. ET VITELLIO.

Marcus Evangeliſta interpres Petri Ægypto & Alexandriæ Chriſtum annuntiat.

Initium Cycli primi.

VITELLIO II. ET PUBLICOLA.

Primus Antiochiæ ordinatus Epiſcopus Evodius.

VERINO ET GALLO.

VETERE ET NERVILIANO.

Cenſu Romæ acto, inventa ſunt civium LXVIII. centena & (e) LXIV. ſeu XLIV. millia.

Paſchalis Cycli ratio ab his Conſulibus incœpit, per annos XCIV. & ad eamdem legem revertens.

CLAUDIO ET ORPHITO.

Sub Procuratore Judææ Cumano in diebus Azymorum, tanta eſt Jeroſolymis orta ſeditio, ut in portarum exitu populo corruente, (f) XXXIV. millia Judæorum perierint.

Prophetia Agabi, qui in Actis Apoſtolorum famem in toto orbe futuram dixerat, ſub Claudio expletur.

Thracia huc uſque regnata, in provinciam redigitur.

SILANO ET SILIO.

TIBERIO III. ET ANTONINO.

SILANO ET OTHONE.

Paulus

(a) In Euſebii Chronico 1537.

(b) Apud Euſebium, 2044.

(c) Aliam hujus loci lectionem in quibuſdam codicibus haberi docet Ph. Labbeus in Auctuario tom. I. Biblioth. novæ Mſſ. pag. 22. ſcilicet. *Quidam ferunt anno* XVIII. *Tiberii Jeſum Chriſtum paſſum. Et argumentum huic rei ex Evangelio aſſumunt Joannis, in quo poſt* 15. *annum Tiberii Cæſaris triennio Dominum prædicaſſe intelligitur. Sed quia uſitatior traditio habet Dominum noſtrum* XV. *anno Tiberii Cæſaris duobus* GEMINIS *Conſulibus crucifixum, nos ſine præjudicio alterius opinionis, ſucceſſiones ſequentium conſulum a ſuis conſulatibus ordiemur: manente adnotatione temporum quæ cujuſque imperium habuit.*

(d) Auctuarium to. I. Biblioth. novæ Mſſ. addit, *a Paſſione D. N. J. C.*

(e) In Chronico Euſebii ſunt poſt 68. *centena &* 44. *millia.*

(f) Apud Euſebium numerantur tantum 30000.

Paulus Apoſtolus apud Felicem Procuratorem Judææ in defenſionem ſui perorat.

SILANO II. ET ANTONINO.

MARCELLINO ET AVIOLA.

Sub Felice Procuratore Judææ exierunt multi, qui populum ſua perſuaſione deciperent. Inter quos & Ægyptius quidam pſeudopropheta fuit, qui plurimos ſibi adſocians, in ipſo magnarum rerum conatu per exercitum Felicis opprimitur, ſecundum quod in Actibus Apoſtolorum Paulo dicitur: *Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies concitaſti & eduxiſti in deſertum quatuor millia virorum?*

NERONE ET VETERE.

NERONE II. ET PISONE.

Claudius moritur in Palatio, anno ætatis ſuæ LXIV.

NERO VI. regnat annis XIII. menſibus VII. & diebus XXVIII. aut XXX. Hujus avunculus fuit C. Caligula.

NERONE III. ET MESSALA.

NERONE IV. ET CORNELIO.

Feſtus ſuccedit Felici, apud quem, præſente Agrippa rege, Paulus apoſtolus religionis ſuæ rationem redditurus, vinctus Romam mittitur.

Nero tantæ luxuriæ fuit, ut frigidis & calidis lavaret unguentis, retibuſque aureis piſcaretur, quæ purpureis funibus extrahebantur.

PIO ET TURPILIANO.

MARBINO ET GALLO.

CRASSO ET BASSO.

SILVANO ET PAULINO.

Nero Agrippinam matrem ſuam, & ſororem patris interfecit.

Jacobus frater Domini, quem omnes juſtum appellabant, a Judæis lapidibus opprimitur: in cujus thronum Simeon ſecundus aſſumitur.

Nero omnes cithara contendens ſuperat.

CELSINO ET APULEJO.

Ante menſam Neronis fulmen cecidit.

Poſt Marcum Evangeliſtam, primus Alexandrinæ Eccleſiæ ordinatur Epiſcopus Anianus.

CAPITONE ET RUFO.

SILIO ITALICO, ET TURPILIANO.

SILVANO ET OTHONE.

VESPASIANO ET TITO.

VESPASIANO II. ET TITO II.

VESPASIANO III. ET NERVA.

Nero in Olympiaco agone coronatur, ceryces, cythariſtas, tragœdos, aurigas, vario certamine ſuperans.

Nero, ut ſimilitudinem Trojæ ardentis videret, plurimam partem Romanæ urbis incendit.

Muſonius & Plutarchus Philoſophi inſignes habentur.

PRIMA PERSECUTIO. (a) Primus Nero, ſuper omnia ſcelera ſua, etiam perſecutionem in Chriſtianos facit, in qua Petrus & Paulus apoſtoli glorioſe Romæ occubuerunt.

Poſt Petrum primus Romanam Eccleſiam tenuit LINUS (b) annis XII. ſive XIII.

Veſpaſianus Magiſter militiæ ad debellandos Judæos a Nerone mittitur.

VESPASIANO IV. ET TITO III.

Veſpaſianus duobus prœliis ſuperatos Judæos, ad muros compellit.

Antiochiæ ſecundus Epiſcopus ordinatur Ignatius.

Nero cum a Senatu quæreretur ad pœnam, de Palatio fugiens, ad quartum Urbis milliarium ſemet interfecit.

VESPASIANUS VII. regnavit annis IX. menſibus IX. & diebus XXII. ſeu XXIX.

VESPASIANO V. ET TITO IV.

Poſt Neronem, Galba in Iberia, Vitellius in Germania, Otho Romæ Imperium arripuerunt. Sed Galba ſeptimo menſe Romæ capite truncatur: Otho apud (c) Bebriacum propria manu occubuit: Vitellius a Veſpaſiani ducibus occiſus, in Tiberim projicitur.

Veſpaſianus apud Judæam ab exercitu Imperator appellatur: bellum Tito filio commendans, Romam per Alexandriam proficiſcitur.

VESPASIANO VI. ET TITO V.

Titus Judæa capta, & Jeroſolymis ſubverſis, ſexcentena millia virorum interficit. Joſephus ſcribit, undecies centena millia fame & gladio periiſſe, & alia centum millia captivorum publice venumdata. Ut autem tanta multitudo Jeroſolymis reperiretur, cauſſam Azymorum feſtum fuiſſe: ob quod ex omni gente Judæi ad templum confluentes, urbe quaſi carcere ſunt recluſi. Oportuit enim in his diebus eos interfici, in quibus Salvatorem crucifixerant.

Colligitur itaque omne tempus in ſecundum annum Veſpaſiani, & noviſſimam Jeroſolymorum everſionem. A quinto decimo anno Tiberii Cæſaris, & ab exordio Evangelicæ prædicationis, anni XLII. A captivitate autem, quam ab Antiocho perpeſſi ſunt, anni (d) CCXXIX. Porro a Darii ſecundo anno, ſub quo rurſum templum ædificatum eſt, anni (e) DLXXX. aut XC. A prima autem ædificatione templi ſub Salomone, uſque ad noviſſimam ejus ruinam, quæ ſub Veſpaſiano facta eſt, anni (f) MCIII.

VESPASIANO VII. ET TITO VI.

COM-

(a) *Duo animadverſione digna* hic notat Illuſt. Pontacus, in notis pag. 575. *Primum quod auctor hanc perſecutionem in Chriſtianos nominet primam, vel dicat Neronem primum illam excitaſſe. Nam intelligit non ſolum de prima univerſali, ſeu Gentium (quæ enim narratur Act. 18. fuit particularis in Judæa & Samaria, & a Judæis) ſed etiam de prima cruenta. Unde eleganter Tertullianus in Scorpiaco cap. 14. orientem fidem Nero primus Romæ cruentavit. Si quidem non ſolum auctore Suetonio, ſed etiam ipſo Luca Act. 15. & 18. Claudius Chriſtianos antea cum Judæis Urbe expulerat. Alterum, eum forſan loqui de perſecutione hoc anno facta, non tam ut ejus initium ſeu motum prodat, & indicet, quam ut ejus occaſione exprimat martyrium Petri & Pauli. Nam certum eſt ex Tacito lib. 15. perſecutionem Neronis captam anno 10. Imperii ejus, occaſione incendii Urbis Romæ, & ut tormentis & ſuppliciis Chriſtianorum aboleret rumorem illius incendii, & extingueret odium, quod propterea omnes in eum conceperant.*

(b) Euſebiani chronici Mſſ. tres *annis*, 12. Alii duo cum edit. Pont. *annis* 11.

(c) Mſſ. Colb. duo, *Vetriacum*. Alii tres, *Betriacum*.

(d) In Chronico Euſebii edit. Pont. 239. & Mſſ. quinque Colb. 239. quorum unus ſupra pro 42. habet 43.

(e) In Euſebii Chronico edit. Pont. 591. Idem in Mſ. Colb. uno. Quatuor alii habent 590.

(f) Mſſ. Colb. tres 1102.

COMMODO ET RUFO.

Achaja, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samos, Cilicia, Comagene, quæ ante liberæ ſub regibus & amicis erant, in provincias redactæ.

VESPASIANO VIII. ET TITO VII.

VESPASIANO IX. ET TITO VIII.

SILVANO ET VERO.

DOMITIANO ET MESSALINO.

DOMITIANO II. ET RUFO II.

Veſpaſianus circa Sabinos in villa propria moritur, anno ætatis (a) lxix.

TITUS VIII. regnavit (b) annis tribus, menſibus duobus.

Titus Veſpaſiani filius in utraque lingua diſertiſſimus fuit, & tantæ bonitatis, ut cum quadam die recordatus fuiſſet in cœna, ſe nihil in illa die cuiquam præſtitiſſe, dixerit, Amici, hodie diem perdidi.

DOMITIANO III. ET SABINO.

DOMITIANO IV. ET RUFO III.

Titus Amphiteatrum Romæ ædificavit, & in dedicatione ejus quinque millia ferarum occidit.

DOMITIANO V. ET DOLABELLA.

Romanæ Eccleſiæ II. conſtituitur Epiſcopus (c) CLETUS annis XII.

Titus morbo periit in ea villa in qua pater, anno ætatis xlII.

DOMITIANUS IX. frater Titi junior regnavit annis xv. menſibus v.

DOMITIANO VI. ET RUFO IV.

Domitiani uxor Auguſta appellata.

Domitianus eunuchos fieri prohibet: Mathematicos Philoſophos Romana urbe pellit.

FLAVIO ET TRAJANO.

Domitianus plurimos Senatorum in exilium mittit, de Dacis & Germanis triumphavit.

DOMITIANO VII. ET NERVA.

Duo menſes aliter appellati: September, Germanicus: & October, Domitianus.

Primus Domitianus Dominum ſe & Deum appellari juſſit.

Secundus Alexandriæ ordinatur Epiſcopus Abilius.

TRAJANO II. ET GLABRIONE.

Quintilianus rhetor Calaguritanus Romæ clarus habetur.

DOMITIANO VIII. ET SATURNINO.

SILVANO ET PRISCO.

Domitianus prohibuit (d) vites in urbibus feri.

ASPRENATE ET CLEMENTE.

Apollonius Thyaneus, & Eufrates Philoſophi inſignes habentur.

Multa opera Romæ facta: in quibus Capitolium, Forum tranſitorium, Divorum porticus, Iſium, Serapium, Stadium, Horrea (e) piperata, Veſpaſiani templum, (f) Minerva Chalchedonica, Odium, Forum Trajani, Thermæ Trajanæ & Titianæ, Senatus, Ludus matutinus, Mica aurea, Meta ſudans, & Pantheon.

Domitianus tantæ ſuperbiæ fuit, ut aureas & argenteas ſtatuas ſibi in Capitolio poni juſſerit.

DOMITIANO IX. ET CLEMENTE.

Multi nobilium necati, plures in exilium acti.

FULVIO ET VETERE.

NERVA II. ET RUFO.

SABINO ET ANTONINO.

NERVA III. ET TRAJANO III.

Romæ III. Eccleſiæ præfuit Epiſcopus CLEMENS annis IX.

SENECIONE ET PALMA.

TRAJANO IV. ET FRONTONE.

SECUNDA PERSECUTIO. Secundus poſt Neronem Domitianus Chriſtianos perſequitur: & ſub eo Apoſtolus Joannes in Pathmum inſulam relegatus, Apocalypſin vidit, quam Irenæus interpretatur.

Domitianus eos qui de genere David erant interfici præcepit, ut nullus Judæorum regni reliquus foret.

TRAJANO V. ET ORPHITO.

Scribit Brutius, plurimos Chriſtianorum ſub Domitiano feciſſe martyrium, inter quos & Flaviam Domitillam Flavii Clementis Conſulis ex ſorore neptem in inſulam Pontiam relegatam, quia ſe Chriſtianam eſſe teſtata ſit.

SENECIONE II. ET SURA.

Domitianus occiſus in palatio, anno ætatis ſuæ xxxv.

NERVA X. regnavit annum unum & menſes quatuor.

TRAJANO VI. ET MAXIMO.

Juſtus a Tiberiade Judæorum ſcriptor agnoſcitur.

Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus ordinatur tertius Cerdo.

Ajunt apoſtolum Joannem hoc tempore exilio ſolutum, Epheſum receſſiſſe: cum Senatus decreviſſet, ut omnia quæ Domitianus ſtatuerat, in irritum deducerentur.

Nerva morbo periit in hortis Salluſtianis, anno ætatis ſuæ lxxIII. *alias* xxcII. cum jam Trajanum adoptaſſet in filium.

TRAJANUS XI. regnavit (g) annis xvIII. & menſibus ſeptem. Trajanus Agrippinæ in Galliis Imperator factus, natus Italicæ in Hiſpania.

SENECIONE III. ET SURA II.

Ter-

(*a*) In Mſ. Colb. unico, 64.

(*b*) Codices chronici Euſebiani aſſignant Tito annos duos menſes duos. Pont. menſes octo.

(*c*) Hunc Pontificem Romanum *Anacletum* vocant Mſſ. quatuor Colbertini. *Cletum* unicus omnium antiquiſſimus. De quo vide notam Pontaci pag. 584. & 585. Lege etiam alios qui contra unicum ſub utroque nomine deſignari probant. Valeſ. not. ad Euſeb. p. 49. col. 1. Coteler. not. ad conſt. Apoſt. p. 300. Nat. Alexand. to. 1. p. 515. & alios.

(*d*) Suetonius rationem reddit hujus edicti per Italiam & provincias, *Eo quod nimio vinearum ſtudio negligi arva exiſtimaret:* unde conjicit Pontacus in notis. p. 594. pro *in Urbibus*, legendum forſan, *in orbe: niſi intelligas dictum pro, in arvis vicinis urbibus. Vineta enim nonniſi urbibus & locis habitatis plerumque adjacent. Philoſtratus in vita Apollonii reddit aliam rationem, quod rixæ, pugnæ, cædes ex ebrietate orirentur.*

(*e*) In Chron. Euſebii *piperataria*.

(*f*) In Euſebii Chronic. *Chalcidica*. Edit. Pont. *Templum Minervæ Chalcidicæ*.

(*g*) Apud Euſebium annis 19. menſibus 7. in quibuſdam codicibus 6.

Terræ motu Aſiæ quatuor, & duæ Græciæ urbes ſubverſæ.

Trajanus de Dacis & Scythis triumphavit.

URBANO ET MARCELLO.

CANDIDO ET QUADRATO.

COMMODO ET CEREALE.

Decreto Senatus, Nerva in Deos relatus.

Romanæ Eccleſiæ IV. Epiſcopus præeſt EVARISTUS annis IX.

Joannem Apoſtolum uſque ad Trajani tempora Irenæus Epiſcopus permanſiſſe ſcribit. Poſt quem Papias Hierapolitanus Epiſcopus, Polycarpus Smyrnæus, & Ignatius Antiochenus.

SENECIONE IV. ET SURA III.

GALLO ET BRADUA.

AFRICANO ET CRISPINO.

CRISPINO II. ET BOLENO.

PISONE ET RUSTICO.

Alexandrinæ Eccleſiæ IV. Epiſcopus ordinatur nomine Primus.

TRAJANO VII. ET AFRICANO.

TERTIA PERSECUTIO. Trajano adverſus Chriſtianos perſecutionem movente, Simon filius Cleophæ, qui in Jeroſolymis Epiſcopatum tenebat, crucifigitur: cui ſuccedit Juſtus.

Ignatius quoque Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus Romam perductus, beſtiis traditur. Poſt quem tertius conſtituitur Epiſcopus Eron.

CELSO ET CRISPINO.

ASTA ET PISONE.

Plinius ſecundus, cum quandam provinciam regeret, & in magiſtratu ſuo plurimos Chriſtianorum interfeciſſet; multitudine eorum perterritus, quæſivit de Trajano, quid facto opus eſſet: nuntians ei, præter obſtinationem non ſacrificandi, & antelucanos cœtus, ad canendum cuidam Chriſto ut Deo, nihil apud eos reperiri. Præterea (a) ad conferendam diſciplinam, vetari ab his homicidia, furta, adulteria, latrocinia, & his ſimilia. Ad quæ commotus Trajanus reſcripſit, hoc genus quidem hominum inquirendos non eſſe, oblatos vero puniri oportere.

MESSALA ET PEDONE.

Quintus Romanæ Eccleſiæ præeſt ALEXANDER annis X.

ÆMILIANO ET VETERE.

NIGRINO ET APRONIANO.

Plinius ſecundus Novocomenſis inſignis Orator, dum inviſit apud Veſuvium, periit: & tres Galatiæ civitates terræ motu exciſæ.

Poſt Juſtum IV. Jeroſolymitanæ Eccleſiæ Epiſcopatum ſuſcipit Zachæus: poſt quem quintus Tobias, cui ſuccedit ſextus Benjamin, ac deinde ſeptimus Joannes, octavus Matthias, in cujus locum nonus conſtituitur Philippus.

CLARO ET ALEXANDRO.

ADRIANO ET SALINATORE.

ADRIANO II. ET RUSTICO.

SERVILIANO ET FULVIO.

Hoc tempore Judæi qui in Lybia erant, & qui in Ægypto, quique apud Cyrenem & Thebaidem, adverſus cohabitatores ſuos magnas ſeditiones movent.

Judæis (b) Alexandriæ rebellantibus, Trajanus Imperator Lyſiæ Quieto præcepit, ut eos e provincia exterminaret: adverſus quos Quietus aciem inſtruens, infinita eorum millia interfecit, & ob hoc Procurator Judææ ab Imperatore decernitur.

Salaminam urbem Cypri ſubvertere Judæi.

Trajanus in Selinunte, ſive, ut alii ferunt, apud Seleuciam Iſauriæ civitatem moritur, anno ætatis (c) LXIV. Oſſa ejus in urnam auream conlata, & in foro ſub columna poſita, ſoluſque omnium intra Urbem ſepultus eſt.

ADRIANUS XII. regnavit annis XXI. Hic Italicæ in Hiſpania natus, conſobrinæ Trajani filius fuit.

VERO ET AUCURINO.

AVIOLA ET PANSA.

Senatus Trajanum in Deos refert, & Adrianus reliqua tributorum urbibus relaxat, chartis publice incenſis, plurimoſque ipſis tributis liberos facit.

Adrianus Judæos capit, ſecundo adverſus Romanos rebellantes.

PATERNO ET TORQUATO.

GLABRIONE ET APRONIANO.

Bellum geſtum contra Sarmatas.

Romanæ Eccleſiæ VI. Epiſcopatum ſuſcipit XISTUS (d) annis IX.

Alexandriæ V. Epiſcopus ordinatur Juſtus.

ASIATICO ET QUINTILLIO.

Cephiſſus fluvius Eleuſinam inundavit: quem Adrianus ponte conjungens, Athenis hyemem exegit.

VERO ET AMBIGUO.

GALLICANO ET TITIANO.

Jeroſolymis poſt Philippum conſtituitur X. Epiſcopus Seneca: poſt quem XI. Juſtus: cui ſuccedit XII. Levi: poſt quem XIII. Ephres: XIV. Joſeph: XV. Judas. Hi omnes uſque ad everſionem, quam per Adrianum Jeruſalem paſſa eſt, ex Circumciſione Epiſcopi præfuerant.

Terræ motu Nicomedia ruit, & Nicææ urbis plurima: ad quarum inſtaurationem Adrianus de publico eſt largitus impenſas.

TORQUATO ET LIBONE.

CELSO ET MARCELLINO.

CATULINO ET APRO.

PONTIANO ET RUFINO.

Finis Cycli primi, & ſequentis exordium.

Quadratus diſcipulus Apoſtolorum, & Ariſtides noſter Philoſophus, libros pro Chriſtiana religione compoſitos edidere.

Serenus Granius vir apprime nobilis, litteras ad Imperatorem miſit, iniquum eſſe dicens clamoribus vulgi innocentium hominum ſanguinem concedi, & ſine ullo crimine, nominis tantum & ſectæ reos fieri. Quibus commotus Adrianus, Minucio Fundano Proconſuli Aſiæ ſcribit, Sine objectu criminum Chriſtianos non con-

(a) Mſſ. quinque Colb. Chron. Euſebii *ad conſiderandum*.

(b) Apud Euſebium, tam in Mſſ. Colb. quinque, quam in edit. Pont. *Meſopotamiæ*, aut *Meſopotamiam*.

(c) In Chron. Euſebii edit. Pont. & Mſſ. duobus Colb. *63*. Mſſ. tres, *73*.

(d) In Euſebii Chron. *annis* 10.

condemnandos. Cujus epiſtolæ uſque ad noſtram memoriam durat exemplum.

AUCURINO ET SERGIANO.

TIBERIO ET SILANO.

Romæ VII. Epiſcopus ordinatur Teleſphorus annis XI.

Antiochenæ Eccleſiæ IV. præficitur Cornelius.

SERGIANO II. ET VERO.

POMPEJANO ET ATILIANO.

Alexandrinæ Eccleſiæ VI. præeſt Eumenes.

POMPEJANO II. ET COMMODO.

LÆLIO ET ALBINO.

Judæi in arma verſi, Paleſtinam depopulati ſunt, tenente provinciam Tænio Ruſo: cui ad opprimendos rebelles Adrianus miſit exercitum.

CAMERINO ET NIGRO.

Baſilides hæreſiarches in Alexandria commoratur, a quo Gnoſtici. Hoc autem Baſilides diſtabat a Simonis dogmate, quod CCCLXV. cælos eſſe credebat, quo numero dierum annus includitur. Unde etiam quaſi ſanctum nomen commendabat, quod eſt ABRAXAS, quia hujus nominis litteræ, ſecundum ſupputationem Græcam, eumdem numerum complent. Gnoſtici autem a præſumtione excellentioris ſcientiæ nominati ſunt, quos quidam Borboritas vocant, quaſi cænoſos, propter nimiam turpitudinem, quam in ſuis myſteriis exercere dicuntur. Tradunt autem fabuloſiſſimis dogmata plena figmentis. Animarum ſubſtantiam dicunt Dei eſſe naturam: Deum quoque bonum & Deum malum in ſua perhibentur habere doctrina.

Barcochebas dux Judæorum, nolentes ſibi adverſus Romanum militem ferre ſubſidium, omnimodis cruciatibus necat. Bellum Judaicum, quod in Paleſtina gerebatur, finem rebus Judæorum poſuit penitus oppreſſis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Jeroſolymam licentia ablata eſt; primum Dei nutu, ſicut Prophetæ vaticinati ſunt, deinde Romanorum interdictionibus.

ANTONINO ET PRÆSENTE.

Jeroſolymis primus ex gentibus conſtituitur Epiſcopus Marcus, ceſſantibus his qui fuerant ex Judæis.

ANTONINO II. ET PRÆSENTE II.

SEVERO ET SILVANO.

Ælia ab Ælio Adriano condita eſt, & in fronte ejus portæ, qua Bethleem egredimur, ſus ſculptus in marmore, ſignificans Romanæ poteſtati ſubjacere Judæos.

Adrianus apud Bajas moritur major LX. annorum.

ANTONINUS TITUS cognomento Pius XIII. cum filiis Aurelio & Lucio regnavit annis (a) XXII. & menſibus III.

RUFINO ET TORQUATO.

Romæ VIII. Epiſcopus ordinatur HYGINUS annis IV.

TORQUATO II. ET HERODE.

AVIOLA ET MAXIMO.

Antoninus pater patriæ appellatur.

(b) Valentinus hæreſiarches, & Cerdo magiſter Marcionis Romam venerunt. Valentinus de natura rerum multa fabuloſa confixit, adſerens XXX. Æonas, id eſt ſæcula, exſtitiſſe, quorum ſit principium Profundum & Silentium, quod Profundum etiam Patrem appellat. Cerdonianus vero duo principia ſibi adverſantia dogmatizat, dominumque legis ac Prophetarum non eſſe Patrem Chriſti, nec bonum eſſe Deum, ſed juſtum; patrem vero Chriſti bonum. Ex quibus, duorum velut ex conjugio, proceſſiſſe perhibet intellectum & veritatem, & protuliſſe æonas octo. De intellectu & voluntate proceſſiſſe Verbum, & protuliſſe æonas decem. Porro de Verbo & vita proceſſiſſe hominem, & Eccleſiam protuliſſe æonas duodecim. Itaque VIII. & X. & XII. fieri tricies æonas, habentes principium de Profundo & de Silentio. Chriſtum autem a Patre miſſum, id eſt a Profundo, ſpiritale vel cæleſte corpus ſecum attuliſſe: nihil aſſumpſiſſe de Virgine Maria; ſed per illam, tamquam per rivum aut fiſtulam, ſine ulla de eadem ſumpta carne tranſiſſe. Negat etiam reſurrectionem carnis, ſolum per Chriſtum ſpiritum vel animam ſalutem accipere affirmans. (c) Chriſtumque ipſum neque natum ex femina, neque habuiſſe carnem, nec vero mortuum, vel quidquam paſſum, ſed ſimulaſſe paſſionem. Quidam eos in duobus principiis ſuis ita duos perhibent deos dicere, ut unus eorum ſit bonus, alter autem malus. Reſurrectionem mortuorum negant, ſpernentes novum Teſtamentum.

Marcion quoque, a quo Marcionitæ appellati, Cerdonis dogma ſectatus eſt, hoc adjiciens, ut non duo tantum, ſed tria aſſereret eſſe principia, unum ſcilicet bonum, alterum juſtum, tertium pravum. Quamvis tertii principii auctorem quidam Sirenum quemdam, potius quam Marcionem fuiſſe exiſtiment.

ANTONINO III. ET AURELIO.

GRATO ET SELEUCO.

Romæ IX. Epiſcopus ordinatur PIUS (d) annis XV.

Hoc tempore Juſtinus Philoſophus librum pro noſtra religione conſcriptum Antonino Imperatori tradidit.

Antio-

(a) In edit. Pont. 23. *menſ.* 3. In Mſ. Colb. uno *annis* 23. Alii ut in textu noſtro.

(b) In aliis codicibus, quos ſe præ manibus habuiſſe teſtatus eſt Ph. Labbeus, ſic exprimitur hic articulus. *Valentinus hæreſiarches, & Cerdo magiſter Marcionis Romam venerunt. Valentinus rerum naturæ duo dixit eſſe principia, profundum, & ſilentium. A quibus* 30. *orta ſunt ſæcula. Profundum autem Patrem eſſe Chriſti, qui ſpiritale vel cæleſte corpus habuerit, nihilque de natura matris Virginis aſſumpſerit, ſed per ipſum, tamquam rivus, ſine carnis humanæ veritate tranſierit. Reſurrectionem quoque carnis negant, ſpiritui tantum vel animæ promittunt ſalutem. Cerdo quoque duorum principiorum, ideſt, unius boni, & alterius mali adſertor fuit: & Patrem Chriſti Deum eſſe legis ac prophetarum negavit. Chriſtum ipſum neque natum ex femina, neque habuiſſe carnem, nec vere paſſum, nec vere mortuum dixit. Reſurrectionem etiam carnis refutans, & Teſtamentum vetus ſpernendum eſſe decernens.*

(c) Vox *bonum*, additur ex Auguſtino lib. de Hæreſ. hær. 22.

(d) Mſ. unus ex Colb. *annis* 10. Mſſ. tres *annis* 12. Quintus Mſ. antiquior & edit. Pont. *annis* 15.

Antiochiæ V. Epiſcopus conſtituitur Heros.
ANTONINO IV. ET AURELIO II.
LARGO ET MESSALINO.
TORQUATO III. ET JULIANO.

Alexandriæ VII. Epiſcopatum ſuſcipit Marcus.

ORPHITO ET PRISCO.
GLABRIONE ET VETERE.
GORDIANO ET MAXIMO.
GLABRIONE II. ET ROMULO.
PRÆSENTE ET RUFINO.
COMMODO ET LATERANO.
VERO ET SABINO.
SILVANO ET AUCURINO.
BARBARO ET REGULO.

Alexandrinæ Eccleſiæ VIII. præfuit Celadion.

TERTULLO ET SACERDOTE.

Creſcens Cynicus in noſtri dogmatis Philoſophum Juſtinum, a quo ob nimiam gulam prævaricator Philoſophiæ arguebatur, perſecutionem ſuſcitavit, in qua ille glorioſe pro Chriſto ſanguinem fudit.

QUINTILLO ET PRISCO.
VERO II. ET BRADUA.

Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum x. ſuſcipit ANICETUS annis x. ſub quo Polycarpus Romam veniens multos ab hæretico errore correxit.

ANTONINO III. ET AURELIO III.
P. C. ANTONINI III. ET AURELII III.

Jeroſolymæ Epiſcopatum poſt Marcum XVII. ſuſcepit Caſſianus. XVIII. Publius. Maximus. XIX. deinde XX. Julianus: ſic XXI. (a) Grajanus: XXII. Symmachus: tum XXIII. Cajus: XXIV. Julianus: atque inde XXV. Capito.

Antoninus Pius apud Lorium in villa ſua, XII. ab Urbe milliario moritur, anno vitæ ſuæ lxxii. (b) alias lxxvii.

M. ANTONINUS, qui & VERUS, & L. AURELIUS COMMODUS XIV. regnavit annis XIX. & menſe uno.

DUOBUS AUGUSTIS.

Hi primitus æquo jure imperium ſimul adminiſtraverunt, cum uſque ad hoc tempus ſinguli Auguſti fuerint.

RUSTICO ET AQUILO.
ÆLIANO ET PASTORE.
MACRINO ET CELSO.
ORPHITO ET PUDENTE.
PUDENTE II. ET POLLIONE.

Alexandriæ IX. præfuit Agrippinus.

QUARTA PERSECUTIO. Perſecutione orta in Aſia, Polycarpus & (c) Pœonius fecere martyrium: quorum ſcriptæ quoque feruntur paſſiones.

In Gallia quoque plurimi ob nomen Dei interfecti: quorum uſque in præſentem diem condita libris certamina perſeverant.

VERO IV. ET QUADRATO.
APRONIANO ET PAULO.

Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum XI. ſuſcipit SOTER (d) annis VIII.

APRONIANO ET PAULO.

Antiochiæ VI. Epiſcopus ordinatur Theophilus, cujus plurima ingenii opera extant.

PRISCO ET APOLLINARE.
CETHEGO ET CLARO.

Lucius Imperator anno regni ſui IX. ſive, ut quidam putant, (e) X. inter Concordiam & Altinum apoplexia extinctus eſt.

Antonino Imperatori Melito Aſianus Epiſcopus Apologeticum pro Chriſtianis tradidit.

Apollinaris Aſianus Hierapolitanus Epiſcopus inſignis habetur.

Eodem tempore Dionyſius Epiſcopus Corinthiorum clarus fuit, & Pinytus Cretenſis vir eloquentiſſimus.

Hac tempeſtate pſeudoprophetia, quæ Cataphrygas nominatur, accepit exordium, Montano auctore, (f) Priſca Maximillaque inſanis vatibus. Nomen errori provincia Phrygia dedit: quia inventores ejus illic primitus extiterunt, ibique vixerunt, & nunc etiam in eiſdem partibus populos habent. Adventum Spiritus-ſancti a Domino promiſſum, in ſe potius, quam in Apoſtolos fuiſſe aſſerunt: ſecundas nuptias pro fornicationibus habent; & ideo dicunt eas permiſiſſe apoſtolum Paulum, quia ex parte ſciebat & ex parte prophetabat; nondum enim venerat quod perfectum eſt. Hoc autem perfectum in Montanum, & in ejus propheti ſſas veniſſe delirant. Sacrificia perhibentur habere funeſta. Nam de infantis anniculi ſanguine, quem de toto ejus corpore minutis punctionum vulneribus extorquent, quaſi Euchariſtiam ſuam conficere perhibentur, miſcentes eum farinæ, panemque inde facientes. Qui puer, ſi mortuus fuerit, pro martyre habetur; ſi autem vixerit, pro maximo ſacerdote.

SEVERO ET HERENNIANO.

(g) Tatianus Hæreticus, a quo appellati Encratitæ, quorum dogma eſt non admittere ad communionem ſuam niſi continentes, & eos qui ſæculo ita renuntiaverint, ut propria nulla poſſideant.

(h) Bardeſanes quoque alterius auctor erroris, eodem tempore innotuit, in Valentini hæreſim ex parte prolapſus.

ORPHITO ET MAXIMO.
SEVERO ET POMPEJANO.

In regione Quadorum exercitu Antonini Impera-

(a) In Euſebii Chronico, *Gaianus*.

(b) Editio Pontac. cum Mſſ. quatuor Colb. habent 77. Mſ. alius item Colb. 72.

(c) Apud Euſebium *Pionius*, aut *Pyonius*.

(d) Mſ. Colb. unus ætatis non contemnendæ, *annis* 14. cum aliis, & edit. habeant, *annis* 8.

(e) Codices Euſebiani Chronici habent 11.

(f) In libris Euſebiani Chronici, *Priſcilla*.

(g) Auctior legitur articulus iſte in codicibus aliis a Ph. Labbeo viſis. *Tatianus hæreticus agnoſcitur, a quo appellati Encratitæ. Nuptias damnant, pareſque eas fornicationi, & omni turpitudini eſſe definiunt: nec recipiunt in conſortium marem vel feminam conjugio utentem. Prolationes quaſdam ſæculorum de fabulis Valentini ſequuntur. Saluti primi hominis contradicunt.*

(h) Articulo ſequenti ibidem diffuſiori ſermone legitur. *Bardeſanes alterius hæreſeos princeps innoteſcit, qui Bardeſanes cum aliquandiu in fide fuiſſet inſignis, poſtea in Valentini tranſivit errores, quamvis non omnia ejus ſecutus ſit.*

peratoris ſiti oppreſſo, (a) pluvia divinitus miſſa eſt: cum e contrario Germanos & Sarmatas fulmina perſequerentur, & plurimos eorum interficerent. Extant litteræ Marci Aurelii graviſſimi Imperatoris, quibus illam Germanicam ſitim, Chriſtianorum militum precationi imbre conceſſo, diſcuſſam conteſtatur.

GALLO ET FLACCO.
PISONE ET JULIANO.
POLLIONE ET APRO.
COMMODO ET QUINTILLO.

Antoninus Commodum filium ſuum conſortem regni facit.

ORPHITO ET RUFO.

Antoninus cum filio de hoſtibus triumphavit, quos per triennium apud (b) Carnuntum habens ſtativa caſtra vaſtaverat.

COMMODO II. ET VERO II.

Alexandriæ X. ordinatur Epiſcopus Julianus.

Antoninus in Pannonia morbo periit.

COMMODUS XV. regnavit annos XIII.

PRÆSENTE ET BURRO.

Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus inſignis habetur.

Commodus Septembrem menſem nomine ſuo appellavit.

MAMERTINO ET RUFO.

Thermæ Commodianæ Romæ factæ.

COMMODO IV. ET VICTORINO.

Jeroſolymis XXVI. ordinatur Epiſcopus (c) Mormius: poſtquem XXVII. Antoninus, XXVIII. Valens, XXIX. Dachianus, XXX. Narciſſus, XXXI. Dius, XXXII. Germanio, XXXIII. Gordius, XXXIV. alius Narciſſus.

MARULO ET HELIANO.
MATERNO ET BRADUA.
COMMODO V. ET GLABRIONE.
CRISPINO ET HELIANO.
FULCIANO ET SILANO.

Alexandriæ XI. conſtituitur Epiſcopus Demetrianus annis XLIII.

Commodus Coloſſi capite ſublato, ſuæ imaginis caput juſſit imponi.

Serapion Antiochiæ Epiſcopus VIII. ordinatur.

DUOBUS SILANIS.
COMMODO VI. ET SEPTIMIANO.
APRONIANO ET BRADUA.

Commodus multos nobilium interficit.

COMMODO VII. ET PERTINACE.

Commodus ſtangulatur in domo Veſtiliani.

HELVIUS PERTINAX XVI. regnavit menſes ſex: qui cum major ſeptuagenario præfecturam Urbis ageret, ex Senatus conſulto imperare juſſus eſt.

Romæ Epiſcopatum ſuſcepit XIII. VICTOR annis XII. cujus (d) non mediocria de religione extant volumina.

Pertinax obſecrante Senatu, ut uxorem ſuam Auguſtam, & filium ſuum Cæſarem faceret, contradixit: ſufficere teſtatus, quod ipſe regnaret invitus.

Pertinax occiditur in Palatio, ſcelere Juliani juriſperiti, quem poſtea Severus ad Pontem Milvium interfecit.

SEVERUS XVII. regnavit annis XVIII. Qui ortus provinciæ Tripolitanæ oppido Lepti, ſolus ex Africa uſque in præſentem diem ex Romanis imperatoribus fuit, & in honorem Pertinacis ſe cognominari juſſit.

FALCONE ET CLARO.
SEVERO ET ALBINO.
TERTULLO ET CLEMENTE.
DEXTRO ET PRISCO.

Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ Presbyter, & Pantenus Stoicus Philoſophus in diſputatione dogmatis noſtri diſertiſſimi habentur.

LATERANO ET RUFINO.

Narciſſus Jeroſolymorum Epiſcopus, & Theophilus Cæſarienſis, Polycarpus quoque & Bacchilus Aſianæ provinciæ Epiſcopus, hæc tempora illuſtraverunt.

SATURNINO ET GALLO.
ANULINO ET FRONTONE.
SEVERO II. ET VICTORINO.
FABIANO ET MUCIANO.
SEVERO III. ET ANTONINO.

Hoc tempore bellum Judaicum & (e) Sarmaticum; & Severus de nominibus gentium ſubactarum, Parthicus, Arabicus, Adiabenicus appellatus eſt.

Quæſtione orta in Aſia inter Epiſcopos, an ſecundum legem Moyſis decima quarta menſis primi Paſcha obſervandum eſſet, Victor Romanæ urbis Epiſcopus, & Narciſſus Jeroſolymorum, Polycrates quoque & Irenæus, & Bachilus, plurimique Eccleſiarum paſtores, quid eis probabile viſum fuerit litteris ediderunt, quorum memoria ad nos uſque perdurat.

GETA ET PLAUTIANO.
CHILONE ET LIBONE.

(a) Plura de hac pluvia divinitus miſſa orationibus Chriſtianorum, apud Oroſium lib. 7. cap. 15. Euſebium lib. 5. cap. 5. qui illa tranſcripſit pene ad verbum ex Tertulliano in Apolog. cap. 5. & ad Scapulam, Nicephorum lib. 4. cap. 12. Juſtinum in Apolog. Diaconum lib. 10. Dion, qui artibus magicis tribuit hanc pluviam, Capitolinum, qui precibus Antonini erga Deum extortam ait. Xiphilinus tradit *legionem* (Chriſtianorum) *ideo vocatam fuiſſe* Κεραυνοβόλον *id eſt fulminatricem*. Anno 14. Antonini contigiſſe patet ex litteris ipſius Imperatoris ad Senatum, de tanta victoria precibus Chriſtianorum obtenta, quæ ex Bibliotheca Vaticana reperiuntur apud Onuphrium in Faſtis pag. 350. in quibus inſcribitur, Antoninum fuiſſe Tribunitiæ poteſtatis 28. tum ex nummis & veteribus inſcriptionibus, ex quibus dignoſcitur fuiſſe 15. Tribunitiam poteſtatem eo anno quo ipſe Antoninus ſuſcepit imperium. *Hæc Pontacus, in notis pag. 324. & 325.*

(b) Mſ. unicus, *Carnutum*. Carnuntum urbs eſt in Pannonia ex Plinio, lib. 4. cap. 12. & lib. 37. cap. 3. & Anton. in itinerar. Sunt viri docti qui putant idem eſſe quod hodie *Petronilla* dicitur in Auſtria, ubi viſuntur moles & ſitus caſtrorum. *Pontac.*

(c) In Euſebii Chron. *Maximus* XXXIX. *Dulchianus*.

(d) Abeſt negans particula a codicibus Euſebianis.

(e) Libri Chronici Euſebiani, dempto Manuſcripto Colb. uno, *Samariticum*, vel *Samaritanum*. De quo Pontacus in notis pag. 631. *Germanior communis lectio* (qua *Samariticum* dicitur) *& eam ſequuntur, præter alia exemplaria, Contractus, Vincentius, Antoninus. Quod enim Severus bellum Sarmatis indixerit, nullus, quod ſciam ſcripſit. Eruditiſſimus vir ait, ſe nunquam inveniſſe bellum Judaicum a Severo geſtum. At poterat illud hic advertere.*

Romæ XIV. Epiſcopus fuit ZEPHIRINUS annis (a) XIV.

QUINTA PERSECUTIO. Perſecutione Chriſtianis facta, Leonides Origenis pater glorioſa martirii morte translatus eſt.

Alexander quoque ob confeſſionem Dominici nominis clarus extitit.

Qua tempeſtate Perpetua & Felicitas pro Chriſto paſſæ ſunt, Nonis Martii, apud Carthaginem Africæ in caſtris beſtiis deputatæ.

ANTONINO II. ET GETA.

ALBINO ET ÆLIANO.

APRO ET MAXIMO.

Clemens multa conſcribit.

ANTONINO III. ET GETA III.

Clodio Albino, qui ſe in Gallia Cæſarem fecerat, interfecto Lugduni, Severus ad Britannos transfretavit, ut receptas provincias ab incurſione barbarica faceret tutiores, foſſam & aggerem per CXXXII. millia paſſuum a mari ad mare deduxit, & non multo poſt intra Britanniam Eboraci moritur.

POMPEJANO ET AVITO.

FAUSTINO ET RUFINO.

ANTONINUS cognomento CARACALLA Severi filius XVIII. regnavit annis ſex.

GENTIANO ET BASSO.

DUOBUS ASPRIS.

Antiochiæ IX. Epiſcopus conſtituitur Aſclepiades: Jeroſolymis vero XXXV. Alexander, adhuc vivente Narciſſo: & cum eo pariter Eccleſiam regit.

ANTONINO IV. ET BALBINO.

MESSALA ET SABINO.

Finis Cycli ſecundi, & initium tertii.

LÆTO ET CEREALE.

SABINO II. ET VENUSTO.

Antoninus interficitur inter Edeſſam & Charras, anno ætatis ſuæ XLIII.

MACRINUS XIX. regnat anno uno.

PRÆSENTE ET EXTRICATO.

Antiochiæ X. Epiſcopus ordinatur Philetus.

M. AURELIUS ANTONINUS XX. regnavit (b) annis tribus.

ANTONINO ET ADVENTO.

Romæ Epiſcopatum ſuſcepit XV. CALLISTUS (c) annis ſex.

Macrinus occiditur in Archelaide.

Antoninus Romæ Thermas nominis ſui ædificavit.

ANTONINO II. ET SACERDOTE.

ANTONINO III. ET COMAZONTE.

GRATO ET SELEUCO.

Antoninus Romæ tumultu militari occiditur.

ALEXANDER Mammææ filius XXI. regnavit annos XIII. ſumpto nomine ab Imperatore Alexandro.

Alexander Xerxem regem Perſarum glorioſe vincit.

MAXIMO ET ÆLIANO.

JULIANO ET CRISPINO.

Romæ XVI. Epiſcopus creatur URBANUS annis IX.

(d) His temporibus Sabellius fuiſſe perhibetur. Cujus error eſt, ut in Trinitate divina, quem nominat Patrem, eumdem Filium, eumdem aſſerat Spiritum-ſanctum. Unde impietatis iſtius impoſtores merito etiam Patropaſſiani vocantur: qui hoc ſentientes, paſſionem Domini noſtri Jeſu Chriſti, quam pro humani generis ſalute pertulit, Patri convincantur aſſerere.

Ulpianus Juriſconſultus inſignis habetur.

FUSCO ET DEXTRO.

Thermæ Alexandrinæ Romæ edificatæ.

ALEXANDRO II. ET MARCELLO.

ANIANO ET MAXIMO.

ALBINO ET MAXIMO.

(e) Geminus Presbyter Antiochenus, & Hippolytus, & Beryllus Epiſcopus Arabiæ Boſtrenus clari ſcriptores habentur.

Antiochiæ XI. Epiſcopus fit Zebennus.

MODESTO ET PROBO.

Alexandrinæ Eccleſiæ XII. præeſt Epiſcopus Heraclas.

Hoc tempore Origenes Alexandriæ clarus videbatur. (f) Hic qui per multam eloquii facultatem, perverſa quædam eſt conatus aſtruere, condens libros, quorum eſt titulus περὶ ἀρχῶν, in quibus, præter multa ſacræ doctrinæ adverſa, etiam de commutatione hoc totius rationalis creaturæ aſſerit, quod non ſolum impiorum animæ, ſed & ipſe quoque diabolus, longa purificatione revocandus ſit in ſuæ originis dignitatem, ſuccedentibus ſibi ſemper revolutionibus de bonis ad mala, & de malis ad bona. Quia hæc alternatio non poſſit non eſſe perpetua, & viciſſim ut de miſeris beati, & de beatis miſeri.

ALEXANDRO III. ET DIONE.

GRATO ET SELEUCO.

POMPEJANO ET FELICIANO.

LUPO ET MAXIMO.

Romæ XVII. Epiſcopatum ſuſcepit PONTIANUS annis (g) quinque.

Alexander apud Mogontiacum tumultu militari occiditur.

MAXIMO ET PATERNO.

MAXIMINUS XXII. regnat annis tribus.

MAXIMO II. ET URBANO.

SEVERO ET QUINTIANO.

MAXIMINO ET AFRICANO.

SEXTA PERSECUTIO. Maximinus adverſus Eccleſiarum Sacerdotes perſecutionem movet.

Maximinus Aquilejæ a Pupieno occiditur.

GORDIANUS XXIII. regnavit annis ſex.

PERPETUO ET CORNELIANO.

Romæ XVIII. fit Epiſcopus ANTERUS: poſt cujus unum menſem XIX. conſtituitur FABIANUS annis XIII.

PIO ET PROCULO.

GORDIANO ET AVIOLA.

SA-

(a) Editio Pont. 17. Mſſ. tres Colbert. 18.

(b) In codicibus Euſebianis notantur, *anni quatuor*.

(c) Editio Pontaci: *annis* 5. Mſſ. tres, *annis quatuor*: unus 15. alius 5.

(d) Hæc adduntur in noſtra Editione ex Auctuario quod Ph. Labbei Chronico Euſebiano & Hieronymiano ſubjunxit.

(e) Quidam Mſſ. *Germinus*: alii, *Gemianus*.

(f) Hæc quæ ſequuntur articulo addita habentur ex Auctuario Ph. Labbei tom. I. Biblioth. novæ.

(g) In Mſ. Colb. uno, *novem*.

SABINO ET VENUSTO.
GORDIANO II. ET POMPEJANO.
ATTICO ET PRÆTEXTATO.

Gordianus cum Parthorum natione ſuperata victor revertitur ad patriam, fraude Philippi Præfecti Prætorio haud longe a Romano ſolo interfectus eſt.

PHILLIPPUS XXIV. regnavit annis ſeptem.

ARIANO ET PAPPO.

Philippus Philippum filium ſuum conſortem regni facit: primus omnium ex Romanis Imperatoribus Chriſtianus fuit.

PEREGRINO ET ÆMILIANO.
PRÆSENTE ET ALBINO.
PHILIPPO II. ET PHILIPPO.

Regnantibus Philippis milleſimus Romanæ urbis annus expletur.

Philippus urbem ſui nominis in Achaja condidit.

PHILIPPO III. ET PHILIPPO II.
ÆMILIANO ET AQUILINO.

Alexandriæ XIII. ordinatur Epiſcopus Dionyſius.

Philippus ſenior Veronæ, Romæ junior occiditur.

DECIUS XXIV. regnat anno uno, & menſibus tribus.

DECIO ET GRATO.
DECIO II. ET RUSTICO.

SEPTIMA PERSECUTIO. Decius cum Philippos patrem & filium interfeciſſet, ob odium eorum perſecutionem in Chriſtianos movet.

Antonius monachus naſcitur.

Alexandro Jeroſolymorum Epiſcopo ob martyrium interfecto apud Cæſaream Paleſtinæ, & Antiochiæ Babyla eadem gloria occiſo, (a) Mazabamus & Fabius Epiſcopi conſtituuntur.

Decius cum filio (b) in Abritto, quæ eſt civitas Myſiæ, occiditur.

GALLUS & VOLUSIANUS Galli filius XXVI. regnavit (c) annis tribus & menſibus quatuor.

Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum poſt Fabiani glorioſam mortem XX. ſuſcipit CORNELIUS annis duobus, qui poſt biennium eodem martyrio coronatur.

GALLO ET VOLUSIANO.
VOLUSIANO II. ET MAXIMO.

Novatus Presbyter Cypriani Romam veniens, Novatianum & ceteros confeſſores ſibi ſociat, eo quod Cornelius pœnitentes apoſtatas recepiſſet. Ab hoc hæreſis Novatianorum ſumpſit exordium, qui ſe propter munditiam, quam ſibi ſuperbiſſime arrogant, Catharos appellari volunt: ſecundas nuptias (d) non admittunt, reconciliationem pœnitentibus negant.

Antiochiæ (e) XIV. conſtituitur Epiſcopus Demetrianus.

Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum tenet XXI. LUCIUS menſibus (f) octo. Poſt quem XXII. STEPHANUS annis tribus. Extant ad utrumque Cypriani Epiſtolæ.

Gallus & Voluſianus adverſus Æmilianum res novas in Mœſia molientem Roma profecti, (g) Interamnæ occiſi ſunt.

Æmilianus tertio menſe occupatæ tyrannidis extinctus eſt.

VALERIANUS & GALLIENUS XXVI. regnaverunt annis xv.

VALERIANO ET GALLIENO.

Cyprianus primum Rhetor, deinde Presbyter, ad extremum Carthaginenſis Epiſcopus martyrio coronatur.

MAXIMO ET GLABRIONE.

Romæ XXIII. conſtituitur Epiſcopus XISTUS annis (h) ſeptem.

OCTAVA PERSECUTIO. Valerianus in Chriſtianos perſecutionem movet.

VALERIANO III. ET GALLIENO II.

Valerianus a rege Perſarum Sapore capitur, ibique ſervitute miſera conſeneſcit.

TUSCO ET BASSO.

Valeriano in Perſas ducto, Gallienus noſtris pacem reddidit.

Antiochiæ XV. ordinatur Epiſcopus Paulus Samoſatenus.

ÆMILIANO ET BASSO.
SÆCULARE ET DONATO.
GALLIENO IV. ET GENTIANO.

Gallieno in omnem laſciviam diſſoluto, Germani Ravennam uſque venerunt. Alamanni vaſtatis Galliis in Italiam tranſiere. Græcia, Macedonia, Pontus & Aſia per Gothos depopulatæ ſunt. Quadi & Sarmatæ Pannonias occupaverunt. Germanis Hiſpanias obtinentibus. Tarraco expugnata eſt. Parthi Meſopotamiam tenentes Syriam incurſaverunt.

GALLIENO V. ET VICTORINO.
ALBINO ET MAXIMO.

Alexandriæ XIV. Epiſcop. ordinatur Maximus.

Romæ XXIV. præficitur Epiſcopus DIONYSIUS (i) annis xi.

GALLIENO VI. ET SATURNINO.
VALERIANO ET LUCILLO.

Jeroſolymorum Epiſcopatum tenet xxxvii. Hymenæus.

GALLIENO VII. ET SABINILLO.

Paulus Samoſatenus a cunctorum prædicatione deſciſcit, Artemonis hæreſim ſuſcitans, quæ aſſerit Chriſtum non ſemper fuiſſe, ſed initium ejus ex quo de Maria natus eſt prædicat, nec eum aliquid amplius quam hominem putat. (k) Hu-

(a) Mſ. Colb. unus *Arabanes*, Quatuor alii & edit. Pont. *Mazabanus*.

(b) Mſ. Colb. unus, *in Abrutio*. Mſſ. Colb. tres, *a Bruto*.

(c) Apud Euſebii Chronicon ubique, *annis duobus*.

(d) Hæc verba, *non admittunt: reconciliationem pœnitentibus negant*, ex codicibus in Auctuario tom. 1. Biblioth. Labbei expreſſis, ſubſtituimus pro verbis fere ſimilibus, quibus antea legebatur, *denegantes, ad pœnitentiam non admittentes*.

(e) Numeratur 13. in editione Pontaci & Mſ. Colb. unico. In aliis dicitur 14.

(f) In Mſ. Colb. unico, *ſeptem*.

(g) Apud Euſebium, *In Foro Flaminii, vel ut alii putant Interamnæ*.

(h) In edit. Pontaci, & Mſ. Colb. *annis octo*. Mſ. unus omittit Sixtum. Mſſ. tres alii Sixto Dionyſium præire volunt, priori annos 11. poſteriori 9. aſſignantes.

(i) In edit. Pont. annis 12. Mſſ. Colb. *annis 9*.

(k) In Auctuario tomi 1. Biblioth. Mſſ. Labbei ex Mſſ. *Hæc hæreſis prius Artemonis fuit, ſed efficaciore verſutia Paulus Samoſatenus in ea obtinuit principatum, accedente poſtea prævaricatore Photino, factum eſt ut diſcipuli eorum Photiniani quam Pauliani celebrius nuncupentur. Hos baptizari*, &c. ut ſupr.

jus erroris etiam Photinus aſſertor fuit, qui vehementiore ſtudio, ut ſectatores impietatis hujus Photiniani potius, quam Pauliniani dicerentur obtinuit. Hos baptizari in Eccleſia catholica Synodus Nicæna conſtituit. Unde credendum eſt eos regulam baptiſmi non habere.

Antiochiæ in locum Pauli XVI. ordinatur Epiſcopus Domnus.

PATERNO ET ARCHESILAO.

PATERNO II. ET MARIO.

CLAUDIUS XXVIII. regnat anno uno, menſibus novem.

CLAUDIO ET PATERNO.

Claudius Gothos Illyricum & Macedoniam vaſtantes ſuperat: ob quæ illi in Curia clypeus aureus, & in Capitolio ſtatua aurea collocatur.

ANTIOCHIANO ET ORPHITO.

Claudius Sirmii moritur, cujus frater, Quintillus.

(a) Claudius a Senatu Auguſtus appellatus, ſeptimo decimo die imperii ſui Aquilejæ occiditur.

AURELIANUS XXIX. regnat annos quinque, menſes ſex.

VALERIANO ET BASSO.

Antiochiæ XVII. ordinatur Epiſcopus (b) Timæus.

Aurelianus, Tetrico apud Catalaunos prodente exercitum ſuum, Gallias recepit.

QUIETO ET VOLDUMIANO.

Zenobia (c) apud Immas haud longe ab Antiochia vincitur, quæ occiſo Odoacro marito Orientis tenebat imperium. In qua pugna ſtrenuiſſime adverſus eam dimicavit Pompejanus dux cognomento Francus.

TACITO ET PLACIDIANO.

Euſebius Laodicenus Epiſcopus inſignis habetur.

Aurelianum Romæ triumphantem Tetricus & Zenobia præceſſerunt. Ex quibus Tetricus Corrector poſtea Lucaniæ fuit, & Zenobia in Urbe ſummo honore conſenuit, a qua hodieque Romæ Zenobia familia nuncupatur.

AURELIANO ET CAPITOLINO.

Romæ XXV. Epiſcopatum ſuſcepit FELIX annis quinque.

AURELIANO II. ET MARCELLO.

Aurelianus cum adverſus nos perſecutionem moviſſet, fulmen juxta eum comiteſque ejus ruit: ac non multo poſt inter Conſtantinopolim & Heracleam in (d) Cœnophrurio viæ veteris occiditur.

TACITUS XXX. regnat menſibus ſex: quo apud Pontum occiſo FLORIANUS XXXI. obtinuit imperium, regnavitque diebus XXCVIII.

Floriano apud Tarſum interſecto, PROBUS XXXII. regnat annis ſex, menſibus octo, alias quatuor.

PROBO ET PAULINO.

Anatolius Laodicenus Epiſcopus, Philoſophorum diſciplinis eruditus, plurimo ſermone celebratur.

Inſana Manichæorum hæreſis exorta, (e) Perſa quodam, qui Manes vocabatur, auctore. Quorum impietates & ſacrilegia ac turpitudines explicare in hoc opere nimis longum eſt. Sufficit enim ſciri, quod duo adverſa ſibi & coæterna principia, & duas boni ſcilicet & mali afferunt eſſe naturas. De Chriſto nihil ſecundum veritatem ſentiunt. Cujus nativitatem ex Maria ſecundum carnem, & paſſionem & reſurrectionem, ſimulationes dicunt fuiſſe, nec ita, ut prædicantur effecta. Vetus Teſtamentum & Prophetas refutant, Scripturarumque illarum non Deum bonum, ſed malæ naturæ principem auctorem opinantur. De novo Teſtamento ea accipiunt quæ putant apocryphis conſonare. Reſurrectionem carnis negant, nuptias damnant, adulterinos concubitus pro licitis habent, baptiſmum regenerationis nihil conferre exiſtimant. Sacra eorum tam nefanda quam mores.

PROBO II. ET PATERNO II.

PROBO III. ET PATERNO III.

MESSALA ET GRATO.

Antiochiæ XVIII. conſtituitur Epiſcopus Cyrillus.

Romæ XXVI. ordinatur Epiſcopus EUTICHIANUS menſibus octo: poſt quem CAJUS XXVII. creatur annis XV.

PROBO IV. ET TIBERIANO.

PROBO V. ET VICTORINO.

Alexandriæ XV. Epiſcopus præfuit Theonas.

Probus tumultu militari apud Sirmium in Turri, quæ ferrata vocabatur, occiditur.

CARUS cum filiis CARINO & NUMERIANO XXXII. regnavit annis duobus.

CARO ET CARINO.

CARO II. ET NUMERIANO.

Carus Narbonenſis, cum omni Parthorum regione vaſtata, Cochen & Cteſiphontem nobiliſſimas hoſtium cepiſſet urbes, ſuper Tigrim caſtra ponens, fulmine ictus interiit. Numerianus autem cum ob oculorum dolorem lecticula veheretur, inſidiis Apri ſoceri ſui occiſus eſt. Porro Carinus prælio apud Margum victus occubuit.

DIOCLETIANUS XXXIV. regnavit annis XX.

DIOCLETIANO ET ARISTOBULO.

MAXIMO ET AQUILINO.

Diocletianus in conſortium regni HERCULIUM

(*a*) Aliter in Chronico Euſebii tam in edito, quam in Mſſ. Colb. poſt iſta, *Syrmii moritur. Quintilius Claudii frater a Senatu* &c. nec repetitur vox hæc, *Claudius*.

(*b*) Mſſ. tres *Timotheus*: alius, *Timotheus vel Timæus*: alius *Timæus*, cum edit. Pontaci.

(*c*) Mſſ. Colb. quatuor *Tinias*. Deinde pro Odoacro, omnes Euſebii codices *Odenato*, vel *Denato*.

(*d*) Interpres Cedreni Xilander, *in loco qui dicitur, Novumcaſtrum, ipſorum lingua*. Pontacus in notis pag. 658.

(*e*) In Auctuario Labbei Biblioth. novæ tom. I. *Manicheus Manes quidam auctor dementiſſimi dogmatis fuit: apud quos duo principia prædicantur, boni ſcilicet & mali: quorum naturæ adverſæ ſibi & coæternæ ſemper exſtiterunt: de quorum compugnantia prodigioſas fabulas & mendacia vana commenti ſunt, promittentes diſcipulis ſuis purgationem per ſacrilega ſacramenta, in quibus nihil eſt, niſi execrabilis turpitudo confœderationis obſcænæ. Teſtamentum vetus non recipiunt, corrumpentes per omnia Evangelicam veritatem.*

LIUM MAXIMIANUM aſſumit. Qui ruſticorum multitudine oppreſſa, quæ ſeditioni ſuæ (a) Bacaudarum nomen indiderat, pacem Galliis reddidit.

Carauſius ſumpta purpura Britannias occupavit.

DIOCLETIANO II. ET MAXIMIANO.

MAXIMIANO II. ET JANUARIO.

Conſtantius & Galerius Maximianus aſſumuntur in regnum. Quos Diocletianus ut etiam affinitate conjungeret, Conſtantio privignam Herculii Theodoram uxorem dedit, Galerio autem filiam ſuam Valeriam tradidit: utque hæc conjugia firmaret, ambos repudiare uxores ſuas, quas prius habebant, coegit.

BASSO ET QUINTIANO.

DIOCLETIANO III. ET MAXIMIANO III.

TIBERIANO ET DIONE.

HANNIBALIANO ET ASCLEPIODOTO.

DIOCLETIANO IV. ET MAXIMIANO III.

Primus Diocletianus adorari ſe ut Deum juſſit, & gemmas veſtibus calceamentiſque inſeri: cum ante eum Imperatores in modum judicum (b) ſollicitarentur, & chlamyde tantum purpurea a privato habitu diſcernerentur.

CONSTANTIO ET MAXIMO.

TUSCO ET ANULINO.

Romæ XXVIII. Epiſcopatum ſuſcepit (c) MARCELLINUS annis IX.

DIOCLETIANO V. ET CONSTANTIO II.

Jeroſolymis XXXVII. Zabdas Epiſcopus ordinatur.

MAXIMIANO IV. ET MAXIMIANO II.

FAUSTO ET GALLO.

Veturius Magiſter militiæ Chriſtianos perſequitur.

Finis Cycli tertii, quartique principium.

DIOCLETIANO VI. ET MAXIMIANO V.

CONSTANTIO III. ET MAXIMIANO III.

Thermæ Diocletianæ Romæ, & Carthagine Maximianæ ædificatæ.

Jeroſolymis XXXVIII. Epiſcopus præfuit Hermon.

Antiochiæ XIX. conſtituitur Epiſcopus Tyrannus.

Alexandrinæ Eccleſiæ XVI. poſt Theonam ordinatur Epiſcopus Petrus, qui poſtea perſecutionis anno nono glorioſe martyrium perpetravit.

TITIANO ET NEPOTIANO.

CONSTANTIO IV. ET MAXIMIANO IV.

Diocletianus & Maximianus Auguſti ingenti pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus currum eorum Narſei conjuge, ſororibus, liberis, & omni præda, qua Parthos ſpoliaverant.

DIOCLETIANO VII. ET MAXIMIANO VI.

NONA PERSECUTIO. Decimo nono anno Diocletiani, menſe Martii, in diebus Paſchæ Eccleſiæ ſubverſæ ſunt.

DIOCLETIANO VIII. ET MAXIMIANO VII.

Secundo anno perſecutionis Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram depoſuerunt.

GALERIUS XXXV. biennio ſolus imperium tenuit, (d) mox cum alio annis ſex.

CONSTANTIO V. ET MAXIMIANO V.

Romæ XXIX. Epiſcopus conſtituitur EUSEBIUS: poſt cujus ſeptimum menſem XXX. Eccleſiam tenet MELCHIADES (e) annis tribus.

CONSTANTIO VI. ET MAXIMIANO VI.

His conſulibus Timotheus Romæ pro Chriſto paſſus eſt X. Kal. Julias. Maximinus & Severus a Galerio Maximiano Cæſares facti.

Conſtantius XVI. imperii ſui anno diem obiit in Britannia Eboraci. Poſt quem filius ejus CONSTANTINUS (f) ex concubina Helena procrea-

(b) Mſſ. tres Colb. *Bagaudarum*.

(c) Apud Euſebium in Chronico, tam edito, quam in Mſſ. quinque Colb. *ſalutarentur*.

(d) In uno ex Colb. codicibus, *Marcellianus*. *Alia tamen lectio magis eſt recepta*, ut obſervat Pontacus in notis in Euſebii Chronicum p. 668. ubi ſtatim hæc ſubdit. *Mirum autem eſt Euſebium præterire Marcellum, cum de unico Marcellino loquatur, ſed forſan deceptus fuit ſimilitudine nominis. Tamen ex Auguſtino Epiſt.* 165. (nunc 53.) *Optato lib.* 2. *Martyrologiis, & omnibus hiſtoricis conſtat duos & diverſos fuiſſe Marcellinum & Marcellum. Non tamen celabo in Lodonenſi Mſ. ita haberi ad annum* 12. *Diocletiani: Romanæ Eccleſiæ* XXVIII. *Epiſcopatum ſuſcepit Marcellianus annis* VII. *Marcellus annis* III. *cum in aliis ſit tantum expreſſum nomen Marcellini ſeu Marcelliani, & illi tribuantur anni* 9. *Hunc Marcellinum ad infulas Eccleſiaſtici imperii vocatum ſi velis anno* 9. *Diocletiani, allegare poteris,* O. *Vi. Mar. ſin anno* 10. *Fa. & impreſſos, ſi anno* 11. *Pi. ſin. demum anno.* 12. *Pux. Peta. Lo.* (Mſſ. ſunt quos præ oculis habuerat) *quibus adhæreo. Sic enim facilius comperientur annis* 15. *Caii ſeu Gaii ſuperioris Pontificis & anni* 9. *qui inter hunc, & Euſebium ejus ſucceſſorem interponendi ſunt. Adde quod minus recedes a ſummis viris Baronio & Onuphrio, qui ſedis illius initium a decimo tertio Diocletiani numerant*.

(a) Hæc deſunt in codicibus Chron. Euſebiani, præter Mſ. unum Colb. qui poſt hæc, *Galerius ſolus biennio Auguſtus imperium tenuit*, addit, *mox cum annis* XVI. Vide notam Pontaci. pag. *673*.

(b) Mſ. Colb. unus, *annis quatuor*. Alius cum edit. Pont. *annis ſex*. Tres alii, *annis tribus*.

(c) Hac voce non indicatur Helenam Conſtantis Chlori minime fuiſſe uxorem. Sed alias ſic vocabatur uxor ſive indotata, ſive aliis inſignibus carens quæ matribus familias competebant. Licet ergo non ejus eſſet ſortis Helena, quæ juxta leges viro e ſtirpe Imperatoria Veſpaſiani oriundo, & Claudio II. Imperatori conſanguineo jungeretur: patet tamen ex numiſmatibus antiquis, ipſam ex legitimo matrimonii vinculo Conſtantio Chloro adhæſiſſe: quidquid in contrarium protulerint quidam filii Conſtantini gloriæ æmuli, aut etiam quidam e ſanctis Patribus fama a maledicis diſperſa decepti, in contrarium ſenſiſſe videantur.

creatus, regnum invadit. Cujus regni initio quartus jam perſecutionis annus agebatur.

CONSTANTINUS XXXVI. regnavit annis xxx. menſibus decem.

DIOCLETIANO IX. ET CONSTANTINO.

Maxentius Herculii Maximiani filius, a Prætorianis militibus Romæ Auguſtus appellatur.

Severus Cæſar a Galerio Maximiano contra Maxentium miſſus Ravennam, ſecundo imperii ſui anno interficitur.

DIOCLETIANO X. ET MAXIMIANO VII.

LICINIUS a Galerio Carnuti Imperator factus.

Herculius Maximianus a filia Fauſta detectus, quod dolum Conſtantino pararet viro ejus, Maſſiliæ fugiens occiditur.

POST CONSULATUM X. ET VIII.

Quirinus Epiſcopus Sciſcianus cum ſociis glorioſe pro Chriſto interficitur.

ITEM ANN. II. POST X. ET VIII. COSS.

Galerius Maximianus moritur (a) XXI. imperii ſui anno, quod partim Cæſar, partim Auguſtus exegit.

Romæ XXXI. ordinatur Epiſcopus SILVESTER annis XXII.

MAXIMIANO VIII. ET LICINIO.

Maximinus perſecutione in Chriſtianos facta, cum jam a Licinio puniendus eſſet, apud Tarſum moritur, anno imperii ſui ſexto.

CONSTANTINO II. ET LICINIO II.

CONSTANTINO III. ET LICINIO III.

Alexandriæ XVII. ordinatur Epiſcopus Achillas.

Maxentius juxta Pontem Milvium a Conſtantino ſuperatus occiditur.

VOLUSIANO ET ANIANO.

Jeroſolymæ XXXIX. conſtituitur Epiſcopus Macharius.

CONSTANTINO IV. ET LICINIO IV.

Pax noſtris a Conſtantino reddita.

Diocletianus haud procul a Salonis in villa ſua Spalato moritur.

SABINO ET RUFINO.

Criſpus & Conſtantinus filii Conſtantini, & Licinius adoleſcens Licinii Auguſti filius ex ſorore Conſtantini, Cæſares appellantur. Quorum Criſpum Lactantius erudivit vir omnium ſuo tempore eloquentiſſimus, ſed adeo in hac vita pauper, ut plerumque etiam neceſſariis indiguerit.

GALLICANO ET BASSO.

LICINIO V. ET CRISPO.

CONSTANTINO V. ET LICINIO CÆS.

Licinius Chriſtianos de palatio ſuo pellit.

CONSTANTINO VI. ET CONSTANTINO CÆS.

Baſileus Amaſiæ Ponti Epiſcopus ſub Licinio martyrio coronatur.

Alexandriæ XVIII. ordinatur Epiſcopus Alexander.

CRISPO II. ET CONSTANTIO II.

(b) Arius Presbyter, ab Alexandro Epiſcopo de Alexandrina Eccleſia ejectus, multos ſuæ impietati ſociat, prædicans Patrem & Filium & Spiritum-ſanctum non eſſe unius ejuſdemque naturæ, aut, ut expreſſius dicitur, eſſentiæ; utpote creaturam: Spiritum vero ſanctum creaturam creaturæ; id eſt ab ipſo Filio creatum. Ad quam perfidiam coarguendam Synodus trecentorum decem & octo Epiſcoporum in Nicæam urbem Bithyniæ congregata, omnes hæreticorum machinas Homouſii oppoſitione dejecit.

PROBIANO ET JULIANO.

SEVERO ET RUFINO.

Conſtantius Conſtantini filius Cæſar factus.

CRISPO III. ET CONSTANTINO III.

Licinius Theſſalonicæ occiditur.

PAULINO ET JULIANO.

Criſpus filius Conſtantini, & Licinius junior Conſtantiæ Conſtantini ſororis & Licinii ſuperioris filius interfecti.

CONSTANTINO VII. ET CONSTANTIO.

Vicennalia Conſtantini Nicomediæ acta, & ſequenti anno Romæ edita.

CONSTANTINO II. ET MAXIMO.

HUCUSQUE Hiſtoriam perduxit Euſebius, Pamphyli Martyris contubernalis. Poſt hæc Hieronymi Presbyteri ſuccedit auctoritas.

Drepanam Bithyniæ civitatem in honorem Luciani Martyris ibi conditi Conſtantinus inſtaurans, ex vocabulo matris ſuæ Helenopolim nuncupavit.

JANUARIO ET JUSTO.

(c) Donatus agnoſcitur, a quo per Africam Donatiſtæ, qui primum propter ordinatum contra voluntatem ſuam Cæcilianum Eccleſiæ Carthaginenſis Epiſcopum ſchiſma fecerunt, objicientes ei crimina non probata, & maxime, quod a Traditoribus divinarum Scripturarum fuerat ordinatus. Sed poſt cauſſam convictam atque finitam, pertinaci diſcordia in hæreſim tran-

(a) Mſ. Colb. unus 20. ponit. Idemque infra Silveſtri Pontificatui annos aſſignat 21. cum alii 22. numerent.

(b) In Auctuario tomi 1. Biblioth. Mſſ. Ph. Labbei. *Arius Patrem & Filium & Spiritum-Sanctum negans unius eſſe naturæ, vel ut expreſſius dicamus, eſſentiæ, ita ut Filius Patre minor, Spiritus autem ſanctus Filio etiam habeatur inferior.* Cetera ut ſupra.

(c) Auctuarium tomi 1. Biblioth. Mſſ. novæ Labbei. *Donatus agnoſcitur, a quo per Africam Donatiſtæ ſunt. Qui propter Cæcilianum Carthaginis Epiſcopum, quia ipſis renitentibus ordinatus eſt, in ſchiſma diviſi ſunt, principe & auctore Donato, objicientes Cæciliano quædam crimina, quorum nullum probarunt. Unde pervicacia ſua etiam hæretici facti ſunt, baptizatos in catholica rebaptizantes, & in Trinitate deitatis unam quidem ſubſtantiam confitentes, ſed Filium non æqualem Patri, & Spiritum-ſanctum minorem Filio ſentientes. In quam impietatem illos alius Donatus, qui ab illo tertius fuit, impuliſſe dicitur.*

tranſierunt: definientes propter Cæciliani crimina, ſeu vera, ſeu, quod magis apparuit, falſa, Eccleſiam Chriſti in toto orbe terrarum contagione communionis extinctam, in ſola Donati parte ſupereſſe. Audent etiam rebaptizare catholicos: cum Eccleſiæ catholicæ placuerit, nec in ipſis hæreticis baptiſma commune reſcindere.

Antiochiæ poſt Tyrannum XX. ordinatur Epiſcopus Vitalis: poſt quem XXI. (a) Philogonus: cui ſucceſſit XXII. Paulinus: poſt quem XXIII. fuit Euſtathius. Quo in exilium ob fidem truſo, uſque in præſentem diem Eccleſiam Ariani obtinuerunt.

CONSTANTINO VIII. ET CONSTANTINO CÆS. IV.

CONSTANTIO III. ET SYMMACHO.

Alexandriæ XIX. Ordinatur Epiſcopus Athanaſius.

BASSO ET ABLABIO.

Hieronymus naſcitur.

PACATIANO ET HILARIANO.

Romæ XXXII. ordinatur Epiſcopus MARCUS menſibus octo.

Poſt quem XXXIII. ordinatus eſt JULIUS annis XVI. menſibus quatuor.

Edicto Conſtantini Gentilium templa ſubverſa ſunt.

Romani Gothos in Sarmatarum regione vicerunt.

Conſtans filius Conſtantini provehitur ad regnum.

DALMATIO ET XENOPHILO.

OPTATO ET PAULINO.

CONSTANTIO ET ALBINO.

Conſtantinus cum liberis ſuis honorifice ad Antonium Monachum litteras mittit.

NEPOTIANO ET FACUNDO.

Tricennalibus Conſtantini Dalmatius Cæſar appellatur.

Nazarii Rhetoris filia Eunomia Chriſtiana Virgo in eloquentia patri coæquatur.

(b) Euſtachius Conſtantinopolitanus Presbyter innoteſcit, cujus induſtria Jeroſolymis (c) Martyrium conſtructum eſt.

(d) Conſtantinus extremo vitæ ſuæ tempore ab Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo baptizatus, in Arianum dogma declinavit.

FELICIANO ET TITIANO.

Conſtantinus cum bellum pararet in Perſas, in Ancyrone villa publica juxta Nicomediam moritur, anno ætati ſuæ LXVI. poſt quem tres liberi ejus ex Cæſaribus Auguſti appellantur.

CONSTANTINUS, CONSTANTIUS, & CONSTANS, XXXVII. regnavit annis XXIV. menſibus quinque, diebus duodecim.

URSO ET POLEMIO.

Dalmatius Cæſar, quem patruus Conſtantinus conſortem regni cum filiis reliquerat, factione Conſtantii patruelis occiditur.

Jacobus Niſibenus agnoſcitur, ad cujus preces ſæpe urbs diſcrimine liberata eſt, cum oppugnaretur a Sapore rege Perſarum.

CONSTANTIO II. ET CONSTANTE.

Ex hoc tempore Impietas Ariana (e) Conſtantii Imperatoris fulta præſidio, exiliis, carceribus, & variis afflictionum modis, primum Athanaſium, deinde omnes non ſuæ partis Epiſcopos perſecuta eſt.

ACYNDINO ET PROCULO.

Conſtantinus bellum fratri inferens juxta Aquilejam, (f) Alſæ occiditur, anno imperii ſui XXIII.

(a) Quidam Codices Chron. Euſebiani, *Philogonius*.

(b) In Mſ. antiquiſſimo Colb. Biblioth. & editione Pont. vocatur *Euſtathius*.

(c) Templum intellige. Quare autem hoc templum in honorem glorioſiſſimi ſepulcri Salvatoris conſtructum, ex quinque, quæ ipſe Conſtantinus ædificari juſſit Jeroſolymis, nuncupatum fuerit *Martyrium*, explicat Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 14. quaſi *teſtimonium & monimentum* reſurrectionis Chriſti. Hoc ipſum vocatur, *Baſilica Conſtantiniana*. Actione 4. Conc. Nic. 2. *Pontacus pag. 704. notarum in Chron. Euſebii*.

(d) Prima pars iſtius articuli, quod *Conſtantinus extremo vitæ ſuæ tempore fuerit baptizatus*, confirmatur teſtimonio Socratis libro primo cap. 39. Sozomeni libro ſecundo cap. 34. Theodoreti libro primo cap. 31. Freculfi libro tertio cap. 20. Mariani, & Euſebii lib. 4. de vita Conſtantini cap. 24. 61. & 62. & poſt eum Ambroſii in oratione de obitu Theodoſii. Quod pertinet ad alteram partem, videlicet *Conſtantinum declinaſſe in Arianum dogma*, ſolus Lucifer ex veteribus lib. 1. de reg. apoſt. idem ſentire videtur, hinc forſan ſuſpicionis anſam captans, quod Epiſcopos catholicos, ut Athanaſium, & alios in exilium amandarit circa ultimos vitæ annos. Sed hoc factum non provenit ex fide corrupta, ſed quia ipſe artibus & fallaciis Euſebianorum deceptus (qui licet ſimularent ſe catholicos, Arianis tamen occulte favebant;) exiſtimabat, ex eo effecturum ut hoc pacto Athanaſius liber eſſet ab eorum crudelitate, qui illi per inſidias imminebant: ſicut loquitur Athanaſius epiſt. ad ſolitariam vitam agentes; ubi non ſolum illum de ſuo exilio excuſat, ſed etiam tuetur ab hac labe hæreſeos. Idem facit Epiphan. hæreſi *69*. Hilarius lib. 1. ad Conſtantium, & Theodoretus lib. 2. hiſt. cap. 5. His adde quod ſacra antiquitas venerata eſt Conſtantinum ut Orthodoxum, & memoriam ejus recolit Eccleſia Græca 21. Maji. Hæc pauca ex pluribus, quæ diſſerit Illuſtr. Pontacus in notis p. 704. & 705. Quibus aliqua ſubjungit ad fulciendam lectionem codicis unius, qui integram ſententiam refert ad Conſtantium. Denique licet fateatur non videri, quomodo poſſit dici Hieronymus hæc intellexiſſe de Conſtantio, cùm talia ab omnibus libris referantur ad annum 31. Conſtantini, nullo modo autem ad tempora Conſtantii: ſuſpicatur dici poſſe Arianos jam ab initio Chronici in lucem editi, hæc quæ dicebantur de Conſtantio, tranſpoſuiſſe in ultimum annum Conſtantini. Ex quibus omnibus colligit acri & maturo judicio Baronium tom. 3. Annal. pag. 210. excluſiſſe hunc paragraphum, tamquam adulterinum, & *ab alio appoſitum, atque totius Eccleſiæ conſenſione & uſu continuato improbatum & rejectum*. Quem nihilominus ob codicum tam Mſſ. quam excuſorum auctoritatem non mutavit.

(e) Unicus ex Mſſ. Colb. habet *Conſtantini*. Alii omnes cum edit. Pont. *Conſtantii*.

(f) Emendamus pro *Aſiæ* ex Mſſ. quinque Colb. & edit. Pont. Chron. Euſeb. Nam conſtat ex Aurelio in Epitome Conſtantinum fuiſſe projectum in fluvium, cui nomen Alſa, non longe ab Aquileja, & Rufinus lib. 1. cap. 15. *Conſtantino non longe ab Aquileja apud Alſam fluvium a militibus interfecto*: & eo ſenſu Euſebius vocat Aquilejam Alſæ, hoc eſt, quæ adjacet Alſæ fluvio, ut teſtatur Plinius lib. 3. cap. 18. *Pontacus pag. 708. in notis Chron. Euſeb.*

MARCELLINO ET PROBINO.

Audæus in Syria agnoſcitur, a quo hæreſis Audæana, (a) & Audæani, quos & Antropomorphitas vocant: quia Deum humanæ imagini credunt eſſe conformem. In quibus etiam illud arguitur, quod Paſcha Chriſtianum Judaica perhibentur obſervantia celebrare.

CONSTANTIO III. ET CONSTANTE II.

Hermogenes Magiſter militiæ Conſtantinopolim (b) tractus a populo ob Epiſcopum Paulum, quem regis imperio & Arianorum factione pellebat.

(c) Macedonius artis plumariæ in locum Pauli ab Arianis Epiſcopus ſubrogatur, a quo hæreſis Macedoniana, cujus dogma eſt, Patrem quidem & Filium unius divinitatis ejuſdemque ſubſtantiæ confiteri, ſed Spiritum-ſanctum dicens creaturam.

Paulus crudelitate Præfecti Philippi, nam fautor Macedonii partium erat, & Arianorum inſidiis ſtrangulatur.

PLACIDO ET ROMULO.

Maximinus Treverorum Epiſcopus clarus habebatur, a quo Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus cum a Conſtantio quæreretur ad pœnam, honorifice ſuſceptus eſt.

LEONTIO ET SALUSTIO.

Sapor Perſarum rex Chriſtianos perſequitur.

CONSTANTIO IV. ET CONSTANTE III.

Athanaſius ad Conſtantis litteras Alexandriam regreditur.

AMANTIO ET ALBINO.

POST CONS. AMANTII ET ALBINI.

RUFINO ET EUSEBIO.

Quadrageſimus Maximus poſt Macarium Jeroſolymorum Epiſcopus moritur: poſt quem Ariani Eccleſiam invadunt.

PHILIPPO ET SALIA.

Romanæ Eccleſiæ XXXIV. Epiſcopus ordinatur LIBERIUS, quo in exilium nono Epiſcopatus ſui anno ob fidem truſo, omnes Clerici juraverunt, quod nullum alium ſuſciperent. Verum cum Felix ab Arianis fuiſſet in Sacerdotio ſubſtitutus, plurimi perjuraverunt, & poſt annum reverſo in Urbem Liberio, cum Felice ejecti ſunt.

LIMENIO ET CATULINO.

Magnentio apud Auguſtodunum arripiente imperium, Conſtans haud longe ab Hiſpania, in caſtro cui Helena nomen eſt, interficitur: ob quam rem turbata republica, Vetranio Murſæ, Nepotianus Romæ Imperatores facti.

SERGIO ET NIGRIANO.

Nepotiani caput pilo per Urbem circumlatum.

Vetranioni apud Naiſſum a Conſtantio regium inſigne detractum, & Magnentius Murſæ magna Reipublicæ clade ſuperatus eſt.

POST CONS. SERGII ET NIGRIANI.

Gallus, qui & Conſtantius, Conſtantii patruelis Cæſar factus.

CONSTANTIO V. ET CONSTANTIO CÆS.

CONSTANTIO VI. ET CONSTANTIO CÆS. II.

CONSTANTIO VII. ET CONSTANTIO CÆS. III.

Magnentius Lugduni in palatio propria manu ſeipſum interficit, & Decentius frater ejus, quem ad tenendas Gallias Cæſarem miſerat, apud Senonas laqueo vitam finiit.

Gallus Cæſar ſollicitatus a Conſtantio patruele, cui in ſuſpicionem (d) ob regiam indolem venerat, in Iſtria occiditur.

Paulinus & Rhodunus Galliarum Epiſcopi in exilium ob fidem truſi.

Euſebius quoque Vercellenſis Epiſcopus, & Lucifer Calaritanæ Eccleſiæ, & Mediolanenſis Eccleſiæ Dionyſius Epiſcopus, Pancratiuſque Romanus Presbyter, & Hilarius Diaconus, diſtantibus inter ſe, ab Arianis & Conſtantio damnantur exiliis.

ARBETIANO ET LOLLIANO.

Julianus frater Galli Mediolani Cæſar appellatur.

CONSTANTIO VIII. ET JULIANO CÆS.

Antonius Monachus (e) centeſimo anno ætatis ſuæ in eremo moritur, ſolitus multis ad ſe venientibus de Paulo quodam Thebæo miræ beatitudinis viro plurima memorare.

Hilarius Pictavienſis Epiſcopus factione Saturnini Arelatenſis Epiſcopi, reliquorumque qui cum illo erant Arianorum, in Phrygiam (f) pulſus, libros de noſtra religione compoſuit.

Reliquiæ Timothei Apoſtoli Conſtantinopolim invectæ.

Sarmata, Amathas, & Macarius diſcipuli Antonii inſignes habentur.

Liberius Epiſcopus Romanus in exilium mittitur.

CONSTANTIO IX. ET JULIANO CÆS. II.

Oſſa Andreæ Apoſtoli & Evangeliſtæ Lucæ Conſtantinopolim inlata.

Paulinus Treverorum Epiſcopus in Phrygia exulans moritur.

DA-

(a) In Auctuario tom. 1. Biblioth. nov. Mſſ. Ph. Labbe. *Audæani ab Audæo quodam cognominati* &c. ut ſupra.

(b) Quorum verborum is ſenſus eſt: non quod Conſtantinopolim perductus ſit, ſed quod cum in eum populus inſiluiſſet, captum & interfectum fune traxerit. Sic enim Socrates lib. 2. cap. 13. *Pont. in notis* p. 709.

(c) Auctuarium Labbei. *Macedoniani Macedonius fuit auctor erroris, quos Græci Pneumatomachos vocant: eo quod Spiritui-ſancto Deo confitendo repugnent. Nam de Patre & Filio recte ſentiunt, quod unius ſunt ejuſdemque ſubſtantiæ: ſed hoc de Spiritu-ſancto nolunt credere, creaturam eum eſſe dicentes. Quidam hos ſemi-Arianos vocant, quod in hac quæſtione ex parte cum illis ſint, ex parte nobiſcum.*

(d) Edit. Pont. & Mſſ. Colb. duo, *ob egregiam indolem*. Cum vero dicitur ſupra *ſollicitatus a Conſtantio*, ſignificatur Conſtantium variis artibus Gallum ad ſe pellexiſſe, ac demum interfici curaſſe, ut teſtantur Ammianus, Zozimus, Victor, Socrates, & alii. *Pontacus* pag. 723.

(e) In Chronico Hieronymi, *Centeſimo quinto*.

(f) Chronicon Hieronymi, addit, *ante triennium*.

DATIANO ET CEREALE.

Synodus apud Ariminum & Seleuciam Iſauriæ facta, in qua antiqua Patrum fides decem primo legatorum, dehinc omnium proditione damnata eſt.

EUSEBIO ET HYPATIO.

Gratianus, qui poſtea Imperator factus eſt, naſcitur.

Hilarius Epiſcopus, cum apud Conſtantinopolim librum pro ſe Conſtantio porrexiſſet, ad Gallias rediit.

Omnes pene Eccleſiæ toto orbe ſub nomine pacis & regis, Arianorum conſortio polluuntur.

Gallia per Hilarium Ariminenſis perfidiæ dolos damnat.

CONSTANTIO X. ET JULIANO III.

Conſtantius Mopſocrenis inter Ciliciam Cappadociamque moritur.

JULIANUS XXXVIII. regnat (a) annis duobus & menſibus octo.

Juliano ad idolorum cultum converſo, blanda perſecutio fuit, illiciens magis quam impellens ad ſacrificandum, in qua multi ex noſtris voluntate propria corruerunt.

TAURO ET FLORENTIO.

Georgio per ſeditionem populi incenſo, qui in loco Athanaſii ab Arianis fuerat ordinatus, Athanaſius rediit.

Euſebius & Lucifer Epiſcopi de exilio revertuntur, e quibus Lucifer, adſcitis aliis duobus confeſſoribus, Paulinum Euſthatii Epiſcopi Presbyterum, qui ſe numquam hæreticorum communione polluerat, in parte Catholica Antiochiæ Epiſcopum facit.

Prohæreſius ſophiſta Athenienſis, lege data, ne Chriſtiani liberalium diſciplinarum doctores eſſent, cum ſibi ſpecialiter Julianus concederet, ut Chriſtianos doceret, ſcholam ſponte deſeruit.

MAMERTINO ET NEVITTA.

Æmilianus ob ararum ſubverſionem Doroſtori a Vicario incenditur.

JULIANO III. ET SALUSTIO.

Eccleſiæ Antiochiæ clauſæ: & graviſſima imminentis perſecutionis procella Dei voluntate ſopita eſt. Nam Julianus in Perſas profectus, noſtrum diis ſuis poſt victoriam ſanguinem voverat, ubi a quodam ſimulato perfuga ad deſerta perductus, cum fame & ſiti magnam partem exercitus perdidiſſet, occiſus eſt.

JOVIANUS XXXIX. regnat menſes VI. alias VIII.

JOVIANO ET VARRONIANO.

Synodus a Meletio & ſuis Antiochiæ facta, in qua Homouſio Anomæoque rejecto, medium inter hæc Homoiouſion (b) Macedonianum dogma vindicaverunt.

Jovianus cruditate, ſive odore prunarum (c) moritur.

Poſt quem VALENTINIANUS Tribunus ſcutariorum apud Nicæam Auguſtus appellatus, fratrem Valentem Conſtantinopoli in communionem regni aſſumit.

VALENTINIANUS & VALENS XL. regnaverunt annis (d) XIV. menſibus quinque.

VALENTINIANO ET VALENTE.

GRATIANO ET DAGALAIPHO.

(e) Apollinaris Laodicenus Epiſcopus multimoda religionis noſtræ ſcripta componit: qui poſtmodum a fide catholica deviavit, condens hæreſim, quæ ipſius nomine nuncupatur: & cujus hic error eſt, ut aſſerat JESUM ſolam carnem ſine anima ſuſcepiſſe, vel animam vitalem tantum, non etiam rationalem, quoniam ipſum Verbum vim mentis impleverat: ipſam autem carnem non de Maria aſſumptam, ſed Verbi aliquid in carnem fuiſſe converſum.

Procopius, qui apud Conſtantinopolim tyrannidem invaſerat, apud Phrygiam Salutarem extinctus eſt, multis partium ejus cæſis atque proſcriptis.

Romanæ Eccleſiæ XXXV. ordinatur Epiſcopus DAMASUS annis XVIII.

Hoc tempore fuit ſecundum ſchiſma, Urſicino Antipapa, quod eo per collectam Romæ ſynodum ejecto, duravit menſibus ſex, anno Domini CCCLXIX. *Hæc in libri margine.*

Valens ab Eudoxio Arianorum Epiſcopo baptizatus noſtros perſequitur.

LUPICINO ET JOVINO.

GRATIANUS Valentiniani filius Ambianis Imperator factus.

Hi-

(a) Huic codices Chronici Hieronymiani *annum unum* imperii aſſignant cum menſibus *Octo*, quidam *ſeptem*.

(b) De hac Meletii ſynodo, & mente S. Hieronymi hic in Chronico, legi poſſunt viri eruditi, qui de hac difficultate ſcripſerunt: & interim conſuli nota Illuſtriſſimi Vaſatenſis Epiſcopi ad hanc partem Chronici S. Hieronymi pag. 734. & ſequentibus: in qua plura ſcribit de textus iſtius reſtitutione, & nonnulla addit de Meletii Synodo, quam alii damnarunt, alii vero probatam habuerunt, poſtremoſque inter numerat S. Baſilium & pleroſque patrum, apud quos aſſeritur Meletium ſemper veram doctrinam amplexatum fuiſſe. Athanaſius quoque diſput. 1. contra Arianos vocat *Magnum*, & Nicephorus *Confeſſorem*. Ter enim ob fidem miſſum in exilium tradit Greg. Niſ. Orat. in funere Meletii, & Theodoretus lib. 2. cap. 31. *Divinum & magnum* appellat Meletium. Quin adhuc hodie a Grecis inter ſanctos colitur, & ejus feſtum tertio Idus Februarii celebratur. Cum autem non tam de re ipſa, quam de mente ac ſententia Hieronymi agatur, hæc patet ex Mſſ. hujus Chronici, & aliis ejus libris, in quibus Meletium numerat inter hoſtes Chriſti. Quibus non obſtantibus, concludit ſupradictus illuſtrator Chronici Hieronymiani, quod poteſt tamen Meletius variis modis defendi aut excuſari, ut id quod in hac Synodo egit minime hæretico ſenſu egiſſe credendus ſit: utpote qui fuit vir ſanctiſſimus, quique poſt hæc in exilium tertio a Valente fidei cauſſa ſit pulſus, teſte Sozomeno lib. 6. cap. 7.

(c) Codices Chronici Hieron. addunt, *quos nimias adoleri juſſerat*.

(d) Colb. Mſ. antiquioris notæ habet 34. ut hic alii cum edit. Pontaci 13. totidemque menſes qui ſupra notantur.

(e) Auctuarium tom. 1. Biblioth. novæ Mſſ. Lab. *Appollinaris perverſitas hoc primum deviavit errore, ut Dominum Jeſum Chriſtum diceret humanam carnem ſine anima ſuſcepiſſe; quia vitam & regimen corpori Deitas ipſa præbuerit. Ex hoc refutatus, confeſſus eſt illi carni animam non defuiſſe; ſed mentis officia Verbi virtute completa. Ad ultimum, ipſam Chriſti carnem partem quamdam Verbi dixit fuiſſe, quæ naturam Divinam habuerit, non maternam.*

Hilarius Epiſcopus Pictavis moritur.

VALENTINIANO II. ET VALENTE II.

VALENTINIANO N. P. ET VICTORE.

VALENTINIANO III. ET VALENTE III.

Athanaricus rex Gothorum in Chriſtianos perſecutione commota, plurimos interficit, & de propriis ſedibus in Romanum ſolum expulit.

Euſebius Vercellenſis Epiſcopus moritur.

Conſtantinopoli Apoſtolorum Martyrium dicatur.

Lucifer Calaritanus Epiſcopus moritur, qui cum Gregorio Epiſcopo Hiſpaniarum, & Philone Lybiæ, numquam ſe Arianæ miſcuit pravitati. (a) Sed dum vigorem juſtitiæ erga correctionem eorum qui ceſſerant, non relaxat, ipſe a ſuorum communicatione deſcivit.

GRATIANO ET PROBO.

MODESTO ET ALINTHEO.

Didymus Alexandrinus multa de noſtro dogmate per notarios commentatur, qui poſt quintum nativitatis ſuæ annum luminibus orbatus, elementorum quoque ignarus fuit.

VALENTINIANO IV. ET VALENTE IV.

Eunomius diſcipulus Aetii Conſtantinopoli agnoſcitur, a quo hæreſis Eunomiana, quæ Filium Patri non conſubſtantialem dicit eſſe, ſed ſimilem. Cujus error eſt diſſimilem aſſerere Patri Filium, & Filio Spiritum-ſanctum.

GRATIANO III. ET EQUITIO.

POST CONS. GRATIANI ET EQUITII.

Quia ſuperiore anno Sarmatæ Pannonias vaſtaverunt, iidem conſules permanſere.

Poſt Auxentii ſeram mortem, Mediolani Ambroſio Epiſcopo conſtituto, omnis ad fidem rectam Italia convertitur.

Aquilejenſes Clerici quaſi chorus beatorum habentur.

Valentinianus ſubita ſanguinis eruptione, quæ Græce apoplexia vocatur, Brigitione moritur.

Poſt quem GRATIANUS aſſumpto in imperium VALENTINIANO fratre cum patruo Valente regnat.

Valens legem dedit, ut Monachi militarent, nolentes fuſtibus necarentur.

VALENTE V. ET VALENTINIANO.

Photinus in Galatia moritur, a quo Photinianum dogma inductum, Paulo Samoſateno & Artemone, de quibus ſupra dictum eſt, conceptum auctoribus.

GRATIANO IV. ET MEROBAUDE.

Alemannorum multa millia (b) apud Argentariam oppidum Galliarum ab exercitu Gratiani cæſa.

Gens Hunnorum Gothos vaſtat, qui a Romanis ſine armorum depoſitione ſuſcepti rebellant.

VALENTE VI. ET VALENTINIANO II.

Superatis Romanis, Gothi funduntur in Thracia.

Valens de Antiochia exire compulſus, ſera pœnitentia noſtros de exilio revocat.

Lacrymabile bellum in Thracia: in quo deferente Equitum præſidio, Romanæ legiones uſque ad internecionem a Gothis cæſæ ſunt. Ipſe autem Valens cum ſagitta ſaucius fugeret, & ob dolorem nimium ſæpe equo laberetur, ad cujuſdam villæ caſam deportatus eſt. Quo perſequentibus barbaris, incenſa cum eodem domo, ſepultura quoque caruit.

(a) Illuſtriſſimus Vaſatenſis Chronici illuſtrator hunc Hieronymi locum explicans dicit, *Significat eos abſtinuiſſe a communione non ſolum Arianorum, ſed eorum, ſive Epiſcoporum, ſive aliorum catholicorum, qui cum Arianis quantumlibet pœnitentibus communicabant: non autem quod hi ſoli ex omnibus Epiſcopis immunes fuerint ab Ariana hæreſi. Nam in Occidente, præter Auxentium Mediolan. Epiſc. pauci admodum fuerunt ſectatores illius impietatis.* Unde Baſilius in epiſt. 70. quam ad Italiæ & Galliæ Epiſcopos dirigit, *Hoc enim, inquit, hæreſeos malum cuncta depaſcitur, & periculum eſt, ne vaſtatis Eccleſiis noſtris, ad ſanam incolatus veſtri partem ſerpat.* Immo in Oriente quoque major pars erat catholicorum, teſte Baſilio epiſt. 72. *State in fide, ipſum orbem inſpicite, & videte quam modica ſit ea portio quæ hoc morbo laborat, reliqua vero univerſa Eccleſia, quæ ab orbis finibus, uſque ad fines Evangelium recepit, ſanam hanc & rectam doctrinam ſectetur, a cujus communione ne excidatis petimus.*

(b) Mſſ. Colb. *circiter* 30000. Locum vero certaminis eruditiſſimus Andr. Schottus putat eſſe oppidum in finibus Lemovicenſium, quod *Argenton* vulgo. Sed probabilius putat Pontacus eſſe urbem ſitam ſupra Rhenum, vulgo *Strasbourg*: quæ ab Euſebio circa Olympiadem 284. vocatur *Argentoratum*, dum de ſimili Alemannorum cæde fit mentio, ut & apud Mar. hoc loco. Nam raro aut vix uſquam conſtabit, Alemannos tempore priorum Imperatorum Lemovicos uſque irrupiſſe.

SAN-

SANCTI PROSPERI AQUITANI CHRONICUM.

PARS SECUNDA.

A MORTE VALENTIS IMPERATORIS

Uſque ad obitum Valentiniani tertii, & Romam a Vandalis captam.

HUCUSQUE Hieronymus Presbyter ordinem præcedentium digeſſit annorum. Nos quæ conſecuta ſunt adjicere curavimus.

Igitur Valente a Gothis in Thracia concremato, GRATIANUS cum fratre VALENTINIANO XLI. regnavit annis VI.

AUSONIO ET OLYBRIO COSS. (a)

Gratianus poſt mortem patrui, Theodoſium Theodoſii filium in conſortium aſſumit imperii, & ei regnum tradit Orientis.

(b) Theodoſius ſumma felicitate multis atque ingentibus prœliis Gothos ſuperat, & e Thracia expellit.

Longobardi ab extremis Germaniæ finibus, Oceanique protinus littore, Scandiaque inſula, magna multitudine egreſſi, & novarum ſedium avidi, Iborea & Aione ducibus Vandalos primum vicerunt.

Sempronius vir apprime eruditus agnoſcitur.

Ea tempeſtate Priſcillianus Epiſcopus (c) de Gallecia, ex Manichæorum & Gnoſticorum dogmate, hæreſim nominis ſui condidit.

GRATIANO V. ET THEODOSIO COSS.

(d) Pro catholica fide multa ſublimiter Ambroſius ſcribit.

(e) Theodoſius cum Theſſalonicæ ægrotaret, (f) ab Aſcholio ejuſdem civitatis Epiſcopo baptiſma ſuſcepit.

Procurante Gratiano, eo quod Theodoſius ægrotaret, pax firmatur cum Gothis.

Synodus Patrum (g) clxxx. apud Conſtantinopolim celebrata eſt contra Macedonium, Spiritum-ſanctum Deum eſſe negantem.

(h) SIAGRIO ET EUCHERIO COSS.

Martinus Epiſcopus Turonorum Galliæ civitatis multis clarus habetur.

(a) Gre-

(*a*) Mſ. Colb. *Muſonio*. Reſtituerat *Auſonio* Pontacus ex Mſſ. Cuſpiniano in Caſſiod. pag. 513. & Vaſæo in Chron. Hiſpan. pag. 527. Nec hallucinari exiſtimat Joſephum Scaligerum & Onuphrium Panvinium, cum indicant hunc Auſonium eſſe Auſonium Burdigalenſem poetam inſignem: quod demonſtratur ex ipſo Auſonio cum de ſuo conſulatu ſcribens inter Epigrammata, ſignificat eum incidiſſe in annum 3. Olympiadis 289.

(*b*) Sequentia uſque ad articulum qui incipit ab his verbis *Ea tempeſtate*, abſunt ab editione Labbei & Mſ. Colb. ac edita leguntur apud Pontacum charactere Italico, quo vulgato Proſperi Chronico addita notari voluit. Habentur etiam in editione Lugd. Biblioth. Patrum 1677.

(*c*) Emendamus pro *de Galatia*, quod Labbeus & Biblioth. Patrum Lugdun. 1677. aut *de Galliis*, quod Auguſtanus Mſ. auctoritate, & rationibus Illuſt. Pontaci in notis ad Chron. Proſperi. p. 762. Cum conſtet Priſcillianum non Galatam fuiſſe, ex illa ſcilicet Galatia regione Aſiæ ad Pontum Euxinum, tam ex Hieronymo Epiſt. 66. Iſidoro in Etymologiis lib. 8. cap. 6. & Auguſtino de Hæreſibus. Quod fuerit Epiſcopus Hiſpaniæ, patet ex Sulpitio Severo, & ex ipſo Hieron. libro de ſcript. Eccleſ. qui teſtantur ipſum fuiſſe Epiſcopum *Abilæ*, hodie *Avila*: & Joan. Marianus lib. 4. cap. 20. de rebus Hiſpaniæ vocat *Priſcillianum Præſulem Abulenſem*. Unde patet corrupte legi apud Sulpicium *in oppido Labilenſi*, pro *Abilenſi*. Idem alias corrupte dicebatur, *Priſcianus*: quod correctum jam, & ex Mſſ. Colb. duobus corrigi debuiſſe agnoſcitur.

(*d*) Mſ. unus Colb. & Auguſtanus, *Ambroſius Epiſcopus pro catholica fide multa ſublimiter ſcripſit*. Pont. omittit vocem, *Epiſcopus*.

(*e*) Hic articulus cum duobus ſequentibus abſunt ab editione Labbei & Mſſ. Auguſtano & Colb. & apud Pontacum pro additis habentur.

(*f*) Alias, *a Baſilio*. Quæ lectio (ex Pontaco in notis 763.) non poterat conſtare cum iis quæ leguntur in epiſtola Synodali Concilii Conſtantinopolitani, & apud Sozomenum lib. 7. cap. 4. Socratem lib. 5. cap. 6. Nicephor. lib. 12. cap. 16. & Cedrenum, dum tradunt, Theodoſium ab Aſcholio Epiſcopo Theſſalonicenſi baptizatum. Hinc idem exiſtimavit optionem ſibi datam eſſe ab ipſis libris (cum nihil teſtentur de mente Proſperi) amplectendi potius veritatem, quam nimis religioſe immorandi in retinenda editorum lectione ſine teſte & ratione: quia etiam veriſimile ſit eſſe errorem ſolius librarii.

(*g*) In editione Pontaei & alibi numerantur dumtaxat 150. cujus notam vide de anno hujuſce Synodi, quæ unicuique pio debet eſſe commendata; ſicuti eſt Gregorio magno inſtar Evangelii.

(*h*) Pont. *Evagrio & Eucherio*, alii *Eleuthrio*.

(a) Gregorius Nazianzenus vir ſua ætate eloquentiſſimus, & Hieronymi præceptor obiit.

(b) ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Athanaricus Rex Gothorum apud Conſtantinopolim xv. quo fuerat ſuſceptus die (c) occiditur.

MEROBAUDE II. ET SATURNINO COSS.

Arcadius Theodoſii Imperatoris filius Auguſtus appellatur.

Petronius Bononienſis Epiſcopus, vir ſtudiis & ſanctitate clarus moritur. (d)

RICIMERE ET CLEARCHO COSS.

Honorius Theodoſii filius naſcitur.

Romanæ Eccleſiæ poſt Damaſum (e) SIRICIUS XXXVI. præfuit annis xv.

In Britannia per ſeditionem militum Maximus Imperator eſt factus, quo mox ad Gallias (f) transfretante, Gratianus Pariſiis (g) Merobaudis magiſtri militum proditione ſuperatus, & fugiens, Lugduni captus atque occiſus eſt.

Maximus Victorem filium ſuum Cæſarem conſortem regni facit.

VALENTINIANUS cum Theodoſio XLII. Romanorum regnavit (g) annis VII.

ARCADIO ET BAUTONE COSS.

Hoc tempore Hieronymus Presbyter toto jam mundo clarus habitat in Bethleem, egregio ingenio & ſtudio (i) univerſæ Eccleſiæ ſerviens.

Priſcillianus in Synodo Burdegalenſi ſe damnandum intelligens, ad Imperatorem Maximum provocavit, audituſque Treviris ab Evodio præfecto prætorio, (k) a Maximo gladio addictus eſt, cum Eucrocia Delphidii Rhetoris conjuge, & Latroniano, aliiſque erroris conſortibus.

HONORIO (l) N. P. ET EVODIO COSS.

Burdegalæ quædam Priſcilliani diſcipula nomine Urbica, ob impietatis pertinaciam per ſeditionem vulgi lapidibus extincta eſt.

VALENTINIANO III. ET EUTROPIO COSS.

THEODOSIO II. ET GYNEGIO COSS.

Maximus tyrannus a Valentiniano & Theodoſio Imperatoribus in tertio ab Aquileja lapide ſpoliatus indumentis regiis, ſiſtitur & capite damnatur: cujus filius Victor eodem anno (m) ab Arbogaſte comite eſt interfectus in Galliis.

TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Ithacius & Urſacius Epiſcopi, ob necem Priſcilliani, cujus accuſatores fuerant, Eccleſiæ communione privantur.

(n) Longobardi, eorum ducibus defunctis, primum ſibi regem creaverunt Algelmundum Aionis filium, qui regnavit annis XXXIII.

VALENTINIANO IV. ET NEOTERIO COSS.

(o) Signum in cælo, quaſi columba pendens ardenſque per dies XXX. apparuit.

(a) Theo-

(a) Hæc addita notantur in Chron. edit Pontaci, & abſunt a libro Labbei. Quamvis ſententia ſit veritati conſentanea: quia ipſe Hieronymus ad Pammachium, ad Ruffinum, & ad Domnionem epiſt. 51. vocat Gregorium Nazianz. *ſuum catechiſtam*, & adverſus Jovinianum, *ſuum præceptorem*, ut etiam lib. de ſcript. Eccleſ. quo ex loco iſta verba videntur deſumpta. Tamen ſitus nullo modo convenit cum ipſo Hieronymo, dum lib. de ſcript. Eccleſ. ſcribit illum deceſſiſſe ſub Theodoſio principe ante hoc ferme triennium. Ac cum ipſe ibidem teſtetur ſe abſoluiſſe hujuſmodi librum de ſcript. Eccleſ. anno 14. Theodoſii, ſequitur Gregorium Nazianz. vita functum anno 11. Theodoſii: unde appoſite Sigebertus in Chron. ejus obitum ad illum annum 11. refert. *Pontac.*

(b) Mſ. Colb. unus, *Antonino & Siagrio*: alii, *& Evagrio*. V. Pont. p. 765.

(c) In ora editionis Lugdun. habes, *lege occidit vel obiit*, teſte Marcellino, Ammiano l. 27. Zozimo lib. 4. Themiſtio orat. 6. Oroſio lib. 7. c. 34. Caſſiodoro, & aliis. Marcellinus & Sigebertus ad annum ſuperiorem referunt. *V. Pontac. p. 765.*

(d) Hæc etiam abſunt a Mſſ. pluribus & edit. Labbei. Quod Petronius fuerit Epiſcopus Bononienſis circa hæc tempora nemo poteſt dubitare (ait Pontacus p. 765.) cum idem teſtentur Gennadius cap. 41. Ado &c. Sed quod obierit hoc Conſulatu nullo modo poteſt ſuſtineri: cum viveret adhuc Euſebius Bononienſis, cui ſuffectus eſt Felix, & huic tandem Petronius. Itaque magis credendum eſt Gennadio, dum ſcribit eum vita functum, Theodoſio & Valentiniano juniore Auguſtis, quem Ado ſequitur. Unde concludit vir in Hiſtoria Eccleſiaſtica peritiſſimus, hunc locum non eſſe Proſperi.

(e) Male in quibuſdam codicibus vocatur *Urſicinus*, in Colb. uno *Sericus*, notaturque præfuiſſe annis 14. in Auguſt. & Colb. uno, in alio annis 16.

(f) Alias legebatur *transferente ſe*.

(g) Codex Auguſtanus, *Merobaude Magiſtro militum*. Quæ lectio probatur Pontaco. Quia teſtis eſt Pacatus Merobaudem occiſum a Maximo, ut familiarem & intimum Gratiani, & hunc illo invito a militibus proditum.

(h) Pontacus ex Mſ. Ulriciano (quem & Auguſtanum vocamus, quia erat Monaſterii Auguſtani SS. Afræ & Udalrici teſte Henrico Caniſio) ponit annos 8. V. *notam ejus* p. 767.

(i) Alias, *ſtudio univerſali*. Deeſt in Labbeo. Legitur in Mſ. Colb. & Auguſt. *univerſe*, in Colb. altero *univerſali*.

(k) Hic additur *a Maximo*, in Mſ. Colb. uno & edit. Lugd. abeſt ab edit. Labbei & Colb. alio: quam lectionem tuetur Pontacus in notis pag. 767. ex Hieron. lib. de ſcript. Eccleſ. ſcribente, *Priſcillianum Treviris a Maximo tyranno cæſum*, & Sulpitio lib. 2. dum refert *Evodium nocentem pronuntiaſſe Priſcillianum, & geſtis delatis ad Imperatorem, ipſum cenſuiſſe Priſcillianum, ſocioſque ejus capite damnari oportere*: & Iſidoro in Chron. *Priſcillianus a Maximo tyranno gladio cæditur.*

(l) Mſ. Colb. unus, *Honorio Nepote*. Alius, *Imperatore*, & Auguſtanus codex. Tamen Pontacus in notis p. 768. obſervat quod illæ ambæ litteræ N. P. non ſignificant, *Nepotem*, ſed *nobiliſſimum puerum*. Unde in Faſtis iſta leguntur. *Fl. Honorius Theodoſii Auguſti fil. nobiliſſ. puer.* Nam cum conſulatus ei fuit delatus agebat duos annos, ut docet Claudianus.

Inter incunabula Conſul
Proveberis, ſignans poſito nomine faſtos.

(m) Hæc verba, *eodem anno*, addunt Mſſ. Colb. duo & Auguſt. codex.

(n) Hic articulus adjectus notatur apud Pontacum: nec habetur in edit. Labbei & Mſſ. Colb. ſumptum indicant Pontacus ex Diacono lib. 1. de Longobardis cap. 10.

(o) Deſunt hæc, & quæ articulo ſequenti habentur in edit. Labbei & Mſſ. Pontaco videntur excerpta totidem verbis ex Marcellino comite. At legendum *Columna pendens*, non *Columba pendens* ex Oo. Can. Marcellino, Sigeberto, & aliis.

(a) Theodoſius venerabile Joannis Baptiſtæ caput ex vico Coslai Conſtantinopolim deportans, ſeptimo ab urbe lapide, in Baſilica, quam magno ſumptu in ejus honorem erexerat, recondit.

TATIANO ET SYMMACHO COSS.

(b) Eugenius favore Arbogaſtis confiſus, imperium ſibimet uſurpavit.

ARCADIO II. ET RUFINO COSS.

Valentinianus ad vitæ faſtidium nimia Arbogaſtis magiſtri militum auſteritate ductus, (c) laqueo apud Viennam periit.

Arbogaſtes magiſter exercitus, mortuo Valentiniano, cujus (d) exitu gravabatur, Eugenium in Galliis imperare facit.

THEODOSIUS XLIII. Romanorum, cum jam per XIV. regnaret annos, regnat cum Arcadio & Honorio filiis annis III.

THEODOSIO III. ET ABUNDANTIO COSS.

(e) Honorium pater ſuus Theodoſius in eodem loco, ubi quoque fratrem ejus Arcadium Cæſarem fecerat, principem conſtituit, XVII. ab urbe milliario, cum hora tertia tenebræ factæ ſunt.

ARCADIO III. ET HONORIO II. COSS.

Joannes monachus Anachoreta clarus habetur: qui ornatus prophetiæ gratia, Theodoſium conſulentem de eventu belli quod adverſus Eugenium movebat, victorem futurum prædixit.

OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Theodoſius Eugenium Tyrannum vincit, & perimit.

Auguſtinus beati Ambroſii diſcipulus multa facundia doctrinaque excellens, (f) Hipponeregio in Africa Epiſcopus ordinatur.

Hoc tempore Claudianus poeta inſignis habetur.

Theodoſius Imperator Mediolani moritur.

ARCADIUS XLIV. Romanorum, cum jam regnaſſet annis XII. regnat cum fratre HONORIO annos XIII.

ARCADIO IV. ET HONORIO III. COSS.

(g) Terræmotus per dies plurimos fuit, cælumque ardere viſum eſt.

Oroſius Hiſpanus Presbyter, vir eloquens, & Hiſtoriarum (h) cognitor claret.

CÆSARIO ET ATTICO COSS.

(i) Flacilla nata eſt Arcadio filia. (k) Evagrius incredibilis abſtinentiæ monachus, & in ſacris litteris eruditus, apud Ægyptios habetur inſignis.

(l) Concilium Carthaginis, ubi Hipponenſis Concilii ſtatuta firmantur & inſeruntur.

HONORIO IV. ET EUTYCHIANO COSS.

ANASTASIUS XXXVII. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum tenet annos III. dies XXI.

(m) MANLIO THEODORE V. C. COS.

Cum hoc conſulatum inierat Eutropius Eunuchus, qui mox honore & vita exutus eſt.

STILICONE ET AURELIANO COSS.

Gothi Italiam Alarico & Rhadagaiſo ducibus ingreſſi.

VINCENTIO ET (n) FRAVITO COSS.

Joan-

(a) Et iſta ex additis deſignatur. Meminerunt tamen hujus translationis Sozomenus lib. 7. cap. 21. Caſſiodorus lib. 9 Hiſt. Tripart. cap. 43. & Sigebertus qui eam deſignat circa annum Chriſti 392. & cum auctore circa annum 6. Theodoſii, ut Cedrenus. Verum in annum ſequentem remittenda, ſi credimus Marcellino, Theodoſium non ante annum inſequentem Conſtantinopolim reverſum. *Hæc Pontacus pag. 768.*

(b) Articulus adjectus, de quo Pontacus cenſet quod videatur penitus eradendus: cum eadem dicantur ſequenti anno, & verius; quia Faſti & alii ſcriptores referunt Eugenii imperium poſt mortem Valentiniani.

(c) An mors Valentiniani fuerit ſpontanea, ſicut vult auctor cum Caſſiodoro & Sozomeno, lib. 7. cap. 22. an ab alio illata juſſu Arbogaſtis, ut ſentiunt Marcellinus, Oroſius lib. 7. cap. 35. Socrat. lib. 5. cap. 25. jam eo tempore dubium erat, ſicut teſtatur Ruffinus lib. 2. cap. 31. *Pontac.* Mſ. Colb. unus pro *auſteritatem* ſcribit *audacitatem*. Quod huic anno res aſſignanda probat Pontac. p. 769.

(d) Sic legitur apud Labbeum & in Mſſ. Colb. & Auguſt. Alibi, *cujus exercitu*.

(e) His carent Mſſ. Colb. & alii plures. Habet editio Labbei. Quæ omnia Epiſc. Vaſat. p. 769. mutuatum ſuſpicatur Librarium ex Marcellino, ubi ad verbum reperiuntur, niſi quod legitur 7. *ab urbe milliario* pro 17. cui conveniunt Socr. l. 5. c. 25. Caſſiod. in hiſt. Trip. l. 9. c. 46. Nam in Chron. rejicit in ſuperiorem conſulatum.

(f) Vide notam Pontaci col. 770. ubi abſterſam maculam codicum quorumdam qui præferebant, *Hippone regione Africæ* probat; monetque duas fuiſſe in Africa urbes quæ Hipponis nomen obtinuerunt, quarum una *Regia*, alia *Diarrytus*, propter aquarum irrigua dicebatur, cum inauditum eſſet Hipponem eſſe regionis nomen.

(g) Abſunt iſta a codice Labbei & quibuſdam Mſſ. ſed ſunt ad verbum apud Marcellinum: & meminit Ambroſius, orat. de funere Theodoſii. *Pontac.*

(h) Abſunt hæc a Mſſ. pluribus & editis quibuſdam, ſed non a rei veritate (ait Pontacus col. 770.) Placebat doctiſſimo viro Nicolao Fabro legi *conditor* non *cognitor*. Sed deeſt fides ullius codicis, & adverſatur Gennadius in catalogo, ubi habetur *cognitor*.

(i) Non habentur hæc in edit. Lab. nec in Mſſ. videnturque deſcripta ex Marcellino, cui aſſentitur Cedrenus, apud quem alias dicitur, *Flaccia*, alias *Flavilla*. Baronius tom. 4. p. 515. confirmat vulgatam ſcriptionem. *Pontac.*

(k) Iſta quoque deſiderantur in edit. Lab. & Mſſ. multis. Leguntur apud Gennadium in Catalogo. Sozom. l. 4. c. 23. Caſſiod. l. 9. hiſt. Tripart. cap. 1. *Pont.*

(l) Hic articulus additur ex Mſ. Colb. uno & edit. Lugd. ad Mſ. Auguſtanum exacta.

(m) Quod hic collocandus Conſulatus iſte, & quod male legebatur alias *Manlio* aut *Manilio & Theodoro* fuſe diſſertum legere licet in nota Pontac. colum. 771. qui inter ceteros teſtes citat Auguſtinum lib. 18. de civit. Dei cap. ult. & eumdem lib. 1. retract. cap. 2. Claudianus quoque illi in conſulatu panegyricum elegantiſſimum habuit, ubi profitetur eum ſolum conſulem illo anno dicens, *Culmen utrumque tenes*.

(n) In aliis codicibus, *Flavitta*, in aliis, *Flavito*, ſeu *Fabritio*.

Joannes Conſtantinopolitanus (a), & Theophilus Alexandrinus illuſtres Epiſcopi habentur. Sed utrumque obſcuravit diſcordia, quæ eo uſque proceſſit, ut Joannes a Theophilo oppreſſus, Pontum exilio pergere cogeretur; cum tamen communionem ejus maxima pars Epiſcoporum, Romani Pontificis exemplum ſecuta, ſervaverit.

ARCADIO V. ET HONORIO V. COSS.

(b) Pollentiæ adverſus Gothos vehementer utriuſque partis clade pugnatum eſt.

INNOCENTIUS XXXVIII. Romanæ Eccleſiæ præeſt Epiſcopus (c) annis XV. menſibus II. diebus XXI.

THEODOSIO AUGUSTO ET RUMORIDO COSS.

(d) Carthaginenſe Concilium habitum de Donatiſtis.

Eudoxiæ Arcadii uxoris ſtatua ſuper porphyriticam columnam poſita eſt.

HONORIO VI. ET ARISTENETO COSS.

(e) Eudoxia uxor Arcadii diem clauſit.

STILICONE II. ET ANTHEMIO COSS.

Radagaiſus in Thuſcia multis Gothorum millibus cæſis, ducente exercitum Stilicone, ſuperatus & captus eſt.

ARCADIO VI. ET PROBO COSS.

Vandali & Alani Gallias, trajecto Rheno, (f) pridie Kal. Januarias ingreſſi.

HONORIO VII. ET THEODOSIO II. COSS.

Conſtantinus (g) ex infima militia, ob ſolam ſpeciem nominis, in Britannia tyrannus exoritur, & ad Gallias tranſit.

BASSO ET PHILIPPO COSS.

Arcadius Imperator Conſtantinopoli moritur.

HONORIUS cum THEODOSIO fratris filio XLV. Romanorum regnavit annis XVI.

HONORIO VIII. ET THEODOSIO III. COSS.

Vandali Hiſpanias occupaverunt.

Attalus Romæ Imperator factus, qui mox privatus regno, Gothis (h) cohæſit.

FLAVIO VARRONE V. C. CONSULE. (i)

(k) Roma Orbis quondam victrix, a Gothis Alarico duce capta, & ob hoc ſolus fuit Orientalium partium Conſul, quod in & ſequenti anno obſervatum eſt.

THEODOSII AUGUSTI IV. CONSULATU.

Conſtantinus (l) per Honorii duces Conſtantium & Ulphilam, apud Arelatenſe oppidum victus & captus eſt, cujus filium Conſtantem in Hiſpania regnare orſum Gerontius Comes, in Maximum quemdam tyrannidem transferens, interemerat.

HONORIO IX. ET THEODOSIO V. COSS.

Maximo in Hiſpania regno ablato, vita eſt conceſſa, eo quod modeſtia humilitaſque hominis affectati imperii invidiam non merebatur.

Gothi rege Athaulpho Gallias ingreſſi.

Eodem tempore Heros vir ſanctus, & beati Martini diſcipulus, cum Arelatenſi oppido Epiſcopus præſideret, a populo ipſius civitatis inſons, (m) & nulli inſimulationi obnoxius, pulſus eſt, inque ejus locum Patroclus ordinatus, amicus & familiaris Conſtantii magiſtri militum, cujus per ipſum gratia quærebatur. Quæ res inter Epiſcopos regionis illius magnarum diſcordiarum cauſſa fuit.

* LU-

(*a*) Intelligit Joannem Chryſoſtomum, qui ſub conſulatu Honorii & Eutychiani ordinatus fuerat Epiſcopus Conſtantinopolitanus ab ipſo Theophilo Alexandrino, teſte Socrate lib. 6. cap. 2. *Pontac.*

(*b*) Sic poſt Pontaci correctionem Labbeus & Mſ. Colb. cum Auguſt. & aliis. In Colb. uno, *Adverſus Gothos utriuſque pollentiæ partis clade pugnatum eſt*. Quem ſequitur editio Lugd. Bibl. Patrum in qua *potentiæ* ſubſtituitur verbo *Pollentiæ*. Eadem narrat Caſſiodorus paulo diverſe. *Pollentia* urbs eſt ſita in Alpibus Cottiis Ptolomæo, inter Liguriæ urbes. Claudianus de Conſulatu 6. Honorii, & Clarius lib. 4. de bello Getico hæc deſcribit, & teſtatur Alaricum victum, ac cum paucis fuiſſe: contra Caſſiodorus & Jornandes lib. de rebus Getic. ajunt Stiliconem victum atque fugatum. Sed videtur potius victoria Cadmea ſecundum auctorem. *Pontacus col.* 772.

(*c*) Chronicon Labbei cum Mſſ. Colb. & Aug. *annos* 14. Aliqui codices, *diebus* 22. Videri poteſt Baronius in Annalibus. *Pontacus*.

(*d*) Prior articulus hujus conſulatus additur ex Mſ. Colb. & Baronio. Poſterior ex Chronici editione Arn. Pontaci, Mſ. Auguſtano & Lugdun. editione. Deeſt uterque apud Labbeum.

(*e*) Hæc abſunt ab edit. Labbei & Mſſ. Colb. & pluribus aliis. Marcellinus quidem & Socrates collocant ejus obitum ſub iiſdem conſulibus, quibus auctor. Sed quomodo illud poſſit conciliari cum Nicephoro lib. 13. c. 38. & aliis qui tradunt Eudoxiam ſupervixiſſe Joanni Chryſoſtomo, qui plus, qui minus, Lectoris eruditi judicio relinquitur. *Pontac. col.* 773.

(*f*) Mſſ. Colb. unus & Auguſtanus. 3. *Kalendas*.

(*g*) Hæc verba, *ex infima militia ob ſolam ſpeciem nominis*, non habent editio Labbei, nec Mſſ. Colb. duo, & alii quos citat Pontacus. col. 773. nec immerito, ſi credimus Sigeberto in Chronico dicente hunc Conſtantinum tyrannum (alii vocant Conſtantium) fuiſſe fratrem Aldroeni regis Britanniæ minoris. Verum Oroſius ipſiſſima verba profert: nec non eadem repetuntur a Diacono & Beda in hiſt. Anglic. *Pontacus*.

(*g*) Sic Mſſ. Colb. & edit. Labbei. In vulgatis, *Gothis ceſſit*. Priorem lectionem tuetur Pontacus col. 774. ex Zozimo, Procopio, & Oroſio lib. 7. cap. 42. Quamquam poſteriorem defendi fatetur, ſi dicatur quod ejus poteſtati Gothi ſucceſſerint.

(*i*) In quibuſdam codicibus vitioſe additur *Tertullus*. Quia eo anno Cal. Januarii nulli fuerunt conſules ordinarii; ſed creati ſunt, Varro quidem in Oriente ab Honorio circa Cal. Februarias, alter vero Romæ ab Attalo circa Cal. Julias, & hic a Faſtis eraſus fuit, cum a tyranno Conſul creatus eſſet. Propterea Oroſius eum vocat *umbatilem Conſulem*, eratque Ethnicus. *Pontac.*

(*k*) Hæc omittuntur in edit. Labbei & Mſſ. Colb. & aliis pluribus.

(*l*) Deſunt hæc, *per Honorii duces Conſtantium & Ulphulam*. Editio Labbei *Ulphilam*, pro Ulphulam.

(*m*) In quibuſdam libris, *nullis inſimulationibus noxius*.

*al. Lucio.

* LUCIANO VIRO CLARISSIMO CONSULE.

Hujus collega in conſulatu fuit Heraclianus, qui novarum in Africa rerum reus, & honorem amiſit & vitam.

Burgundiones partem Galliæ propinquantem Rheno obtinuerunt.

(a) Jovinus & Sebaſtianus fratres in Galliis regno arrepto interempti.

Hac tempeſtate Pelagius Brito dogma nominis ſui contra gratiam Chriſti, Cæleſtio & Juliano adjutoribus, exeruit, multoſque in ſuum traxit errorem prædicans unumquemque ad juſtitiam voluntate propria regi, tantumque accipere gratiæ, quantum meruit: quia Adæ peccatum ipſum ſolum læſerit, nec poſteros ejus obſtrinxerit; unde & volentibus poſſibile ſit omni carere peccato: omneſque parvulos tam inſontes naſci, quam primus homo ante prævaricationem fuit, nec ideo baptizandos, ut peccato exuantur, ſed ut ſacramento adoptionis honorentur.

(b) CONSTANTIO V. C. CONSULE.

Attalus Gothorum conſilio & præſidio tyrannidem reſumit in Galliis.

HONORIO X. ET THEODOSIO VI. COSS.

Attalus a Gothis ad Hiſpanias migrantibus neglectus, & præſidio carens, capitur, & Conſtantio patricio vivus offertur.

Athaulphus a quodam ſuorum vulneratus interiit, regnumque ejus VVallia, peremptis qui idem cupere intelligebantur, invaſit.

THEODOSIO VII. ET PALLADIO COSS.

Placidiam Theodoſii Imperatoris filiam, quam Romæ Gothi ceperant, quamque Athaulphus conjugem habuerat, VVallia pacem Honorii expetens reddit, ejuſque nuptias Conſtantius promeretur.

ZOSIMUS xxxix. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatum ſuſcipit, (c) anno i. menſibus ix. diebus ix. Quo tempore Pelagianis, jam a Pontifice Innocentio prædamnatis, Afrorum vigore, & maxime Auguſtini Epiſcopi (d) ſcientia reſiſtebatur.

HONORIO XI. ET CONSTANTIO II. COSS.

Honorius (e) triumphans Romam ingreditur, præeunte currum ejus Attalo, quem Liparæ vivere exulem juſſit.

HONORIO XII. ET THEODOSIO VIII. COSS.

Hoc tempore Conſtantius ſervus Chriſti, ex Vicario Romæ habitans, & pro gratia Dei devotiſſime Pelagianis reſiſtens, factione eorumdem multa pertulit, quæ illum ſanctis Confeſſoribus ſociaverunt.

Concilio apud Carthaginem habito (f) ccxiv. Epiſcoporum, (g) ad Papam Zoſimum Synodi decreta perlata ſunt: quibus probatis, per totum mundum hæreſis Pelagiana damnata eſt.

Valentinianus Conſtantii & Placidiæ filius naſcitur, ſexto nonas Julias.

Romanæ Eccleſiæ XL. Epiſcopatum agit BONIFACIUS (h) annis iii. menſibus viii. diebus vi.

MONAXIO ET PLINTA COSS.

Hoc tempore fuit tertium ſchiſma, Eulalio Antipapa per Honorium Cæſarem ejecto, quod duravit annis duobus.

Conſtantius patricius pacem firmat cum VVallia, data ei ad habitandum (i) ſecunda Aquitania, & quibuſdam civitatibus confinium provinciarium.

THEODOSIO IX. ET CONSTANTIO III. COSS.

Conſtantius ab Honorio in conſortium regni aſſumitur.

Hieronymus Presbyter moritur (k) anno ætatis ſuæ xci. pridie Kal. Octobris.

AGRICOLA ET EUSTATHIO COSS.

Conſtantius Imperator moritur.

HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. COSS.

Hoc tempore exercitus ad Hiſpanias contra Vandalos miſſus eſt, cui Caſſinus dux fuit, qui Bonifacium virum bellicis artibus præclarum, inepto & injurioſo imperio, ab expeditionis ſuæ ſocietate avertit. Nam ille periculoſum ſibi atque indignum ratus eum ſequi, quem diſcordem ſuperbientemque expertus eſſet, celeriter ſe ad portum urbis, atque inde ad Africam proripuit, idque reipublicæ multorum laborum initium fuit.

MA-

(a) Sic legendum pro *Jovius* probat Pontacus, col. 776. Favet Mſſ. duo Colb. cum aliis ab ipſo citatis, ubi & *arrepto* melius legi vult quam *accepto*. Mſ. unus Colb. *abrepto*.

(b) Sic Mſſ. Colb. duo, & alii codices ex quibus reſtituerat Pontacus, pro *Conſtantino viro Conſule*, col. 777.

(c) In editione Labbei & Mſ. Colb. uno, *annis tribus*. In altero Mſ. Colb. Pontaco, & aliis ut ſupra.

(d) Mſ. Colb. unus, *induſtria*. Idemque, *a Papa Innocentio*, cum aliis a Pontaco citatis. Alii libri habebant, *Pelagius jam ... prædamnatus ei Afrorum vigore* &c.

(e) In editione Labbei, *Romam cum triumpho*.

(f) Sic editio Labbei & Mſſ. Colb. quorum unus addit, *& amplius*. Alii codices 217. aliqui 224. quod magis ſequendum monet Pontacus col. 677. cum auctor libro adverſus Collatorem totidem numeret, nec plures. Verumtamen Marcellinus & Contractus habent vulgatum numerum. *Pontac.*

(g) Editio Lugd. in margine notat alias lectum, *a Pontifice Zozimo decreta ſunt perlata*.

(h) Apud Labbeum & in Mſſ. Colb. uno & Auguſtano, *annis quatuor*. Mſ. alter, & Pont. ut ſupra. Id autem Labbeus cum Mſſ. duobus Colb. & Auguſt. codice, aliique in Pontaci notis citati rejiciunt in ſequentem conſulatum. Priorem lectionem prætulit idem, tum propter auctoritatem Baronii, tum propter litteras Symmachi Præfecti urbis ad Honorium Imperatorem de obitu Zoſimi, & ingreſſu Bonifacii datas eodem anno 4. Calend. Januarii.

(i) Adjectum *ſecunda* ex Mſ. Colb. uno & aliis codicibus. Nam quod Aquitania in primam & ſecundam fuerit diviſa docent Sextus Rufus & Notitia Provinciarum, dum agit de præſulibus Aquitaniæ primæ & Aquitaniæ ſecundæ, & de Provinciis Galliarum 17. inter quas numerat Aquitaniam primam, & Aquitaniam ſecundam: illa a Garumna flumine ad Ligerim, hæc a Pyreneis montibus ad Garumnam. *Pontac.*

(k) De anno mortis & ætate Hieronymi vide notam Ant. Pontaci col. 778. & 779.

MARINIANO ET ASCLEPIODOTO COSS.

Placidia Auguſta a fratre Honorio pulſa, ad Orientem cum Honorio & Valentiniano filiis proficiſcitur, (a)

CÆLESTINUS XLI. Romanæ Eccleſiæ præſidet Epiſcopus annis IX.

(b) Longobardorum XI. regnavit Lamiſſus meretricis filius annis III.

Honorius moritur, & regnum ejus Joannes occupat, connivente, ut putabatur, Caſtino, qui exercitui magiſter militum præfuit.

(c) THEODOSIUS XLVI. Romanum Imperium tenet annis XXX.

CASTINO ET (d) VICTORE COSS.

Theodoſius Valentinianum amitæ ſuæ filium Cæſarem facit, & cum Auguſta matre (e) ſua ad recipiendum occidentale mittit Imperium: quo tempore Joannes, dum Africam, quam Bonifacius obtinebat, bello repoſcit, ad defenſionem ſui infirmior factus eſt.

THEODOSIO XII. ET VALENTINIANO (f) COSS.

Placidia Auguſta, & Valentinianus Cæſar mira felicitate Joannem tyrannum opprimunt, & regnum victores recipiunt, data venia Aetio, quod Hunni quos per ipſum Joannes (g) acciverat, ejuſdem ſtudio ad propria reverſi ſunt. (h) Caſtinus autem in exilium actus eſt: quia videbatur Joannem ſine conniventia ipſius regnum non potuiſſe aſſumere.

Valentinianus decreto Theodoſii Auguſtus appellatur.

(i) Arelas nobile oppidum Galliarum a Gothis multa vi oppugnatum eſt, donec imminente Aetio non impuniti diſcederent.

THEODOSIO XII. ET VALENTINIANO (k) II. COSS.

Patroclus Arelatenſis Epiſcopus a Tribuno quodam barbaro multis vulneribus laniatus occiditur: quod facinus ad occultam juſſionem Felicis magiſtri militum referebatur, cujus impulſu (l) creditus eſt etiam Titus diaconus vir ſanctus Romæ pecunias pauperibus diſtribuens interemptus.

HIERIO ET ARDABURE COSS.

Bonifacio, cujus potentia gloriaque (m) intra Africam augebatur, bellum ad arbitrium Felicis, quia ad Italiam venire (n) abnuerat, publico nomine illatum eſt, ducibus Mavortio, & Galbione, & Sinoce: cujus proditione Mavortius & Galbio, cum Bonifacium obſiderent, interempti ſunt: moxque ipſe a Bonifacio dolo (o) detectus, occiſus eſt.

Exinde gentibus, quæ navibus uti neſciebant, dum a concertantibus in auxilium vocantur, mare pervium factum eſt, bellique contra Bonifacium cœpti in Sigiſvultum comitem cura tranſlata eſt.

Gens Vandalorum (p) ab Hiſpania ad Africam tranſit.

FELICE ET TAURO COSS.

Neſtorius Conſtantinopolitanus Epiſcopus novum Eccleſiis molitur errorem inducere, prædicans Chriſtum ex Maria hominem tantum, (q) non etiam Deum natum, eique divinitatem collatam eſſe pro merito. Cui impietati præcipua Cyrilli Alexandrini Epiſcopi induſtria, & Papæ Cæleſtini repugnat auctoritas.

Pars Galliarum propinqua Rheno, quam Franci poſſidendam occupaverunt, Aetii comitis armis recepta.

FLORENTIO ET DIONYSIO COSS.

Felice ad patriciam dignitatem provecto, Aetius magiſter militum factus eſt. (r)

Agricola Pelagianus, Severiani Pelagiani Epiſcopi

(a) Mſſ. Colb. & Auguſt. *Romanæ Eccleſiæ* 41. *epiſcopatum ſuſcepit Cæleſtinus annis* 9. Unus addit, *menſ.* 10. *diebus* 17. ut in Chron. Pontaci.

(b) Monet Pontacus in notis col. *779.* hæc deſiderari in Mſſ. pluribus (non leguntur etiam in duobus Colb.) & quæcumque in hoc Chronico dicuntur de Longobardis, videri tempore poſteriora, & aliunde aſſuta, ut ex Diacono lib. de Longobardis cap. 10. & 11. ubi *Lamiſſum* hic nuncupatum *Lamiſſionem* appellat. *Pontac.*

(c) Mſ. Colb. unus & Chron. Pont. *Romanorum* XLVI. *Theodoſius regnavit annis* XXX.

(d) In codicibus nonnullis *Victorino*, ex quibus Mſ. Colb. unus.

(e) Abeſt vox hæc, *ſua* a Mſ. Colb. uno & Auguſt. & a Labbei Chronico.

(f) Quidam, inter quos Lab. addunt, *Cæſare*, ut habent omnes Faſti, Marcellinus & Caſſiod. *Pont.*

(g) Mſ. Colb. unus, *acceperat*.

(h) Hic articulus etſi non legatur in multis codicibus, & pro additio reputetur in Chron. Pontaci, firmatur tamen teſtimonio Diaconi lib. 14. & idem conſtat ex epiſt. 10. in appendice Auguſtini. Ad ſuperiorem tamen conſulatum referri vult idem colum. 780.

(i) Emendavit Lab. poſt Pont. Chron. pro *Archillas*. Quod etiam legendum notarat ad oram libri ſui Hen. Caniſius. Lectioni noſtræ ſuffragatur Iſidor. in Chron. Goth. *Theodoricus*, inquit (rex Gothorum) *Arelatem nobiliſſimum oppidum Galliæ obſidet, a cujus obſidione imminente virtute Aetii Romanæ militiæ ducis remotus abſcedit*. Accedit Chronicum Pithæanum. Vix uſquam legitur fieri mentio de *Archilla* oppido.

(k) Edit. Chron. Lab. addit, *Auguſto*. Vide Pont. p. 781.

(l) Alias, *traditur:* & infra, *interfectus*. Mſ. Colb. unus, *creditur .... interemptus*.

(m) Sic Mſ. Colb. & alii aliquot. In aliis, *in Africa*.

(n) Mſ. Colb. unus, *annueret*, alius, *adnuebat*. Edit. Lab. ut ſupra. Rectius quidem: cum teſte Diacono lib. 14. cauſſa belli contra Bonifacium eſſet, *quod accerſitus ab Imperatore, accedere diſtulit*. Quod vero Auctor ſcribit, hoc bellum illatum ad arbitrium Felicis, Diaconus & Sigebertus tribuunt Aetio. *Pontac.*

(o) Mſ. Colb. unus *detentus*.

(p) Mſ. Colb. unus & alii codices, *ab Hiſpaniis*.

(q) In aliis codicibus, *& non Deum*.

(r) Hic mendum irrepſerat in editis, ubi inſinuabatur Aetius magiſter militum factus ex Agricola: cui errori favebant etiam Mſſ. & hos inter Mſ. Colb. At Mſ. Colb. alter teſtatur recte emendatum a Pontaco & Labbeo ut ſupra legitur. Cum nuſquam auditum fuerit Aetium fuiſſe agricolam: & inepte hic a Proſpero hoc additum foret, qui dum ſæpe illius mentionem antea fecerit, priori loco illius genus & conditionem debuerit commemorare. Plura vide in nota Pontaci col. 782.

piſcopi filius, Eccleſias (a) Britanniæ dogmatis ſui inſinuatione corrupit. Sed ad actionem Palladii Diaconi, Papa Cæleſtinus Germanum Antiſiodorenſem Epiſcopum vice ſua mittit, (b) & deturbatis hæreticis, Britannos ad catholicam fidem dirigit.

THEODOSIO XIII. ET VALENTINIANO III. COSS.

Aetius Felicem cum uxore ſua Paduſia, & Grunnitum diaconum, cum eos inſidiari ſibi præſenſiſſet, interemit.

Auguſtinus Epiſcopus per omnia excellentiſſimus moritur V. Kal. Septembris, libris Juliani (c) inter impetum obſidentium Vandalorum, in ipſo dierum ſuorum fine reſpondens, & glorioſe in confeſſione Chriſtianæ gratiæ perſeverans.

BASSO ET ANTIOCHO COSS.

Congregata apud Epheſum plus ducentorum Synodo Sacerdotum, Neſtorius cum hæreſi nominis ſui, & cum multis Pelagianis, qui (d) cognatum errori ſuo juvabant dogma, damnatur.

Ad Scotos in Chriſtum credentes ordinatur a Papa Cæleſtino Palladius, & primus Epiſcopus mittitur.

AETIO ET VALERIO COSS.

Romanæ Eccleſiæ XLII. præficitur Epiſcopus XISTUS, annis VIII. diebus XIX. (e) totius Urbis pace & conſenſione mirabili.

Bonifacius ab. Africa ad Italiam (f) per Urbem venit, accepta Magiſtri militum dignitate: qui cum ſibi reſiſtentem Aetium prælio ſuperaſſet, paucos poſt dies morbo extinctus eſt.

Aetius vero cum depoſita poteſtate in agro ſuo degeret, ibique eum (g) quidam inimicus ejus repentino incurſu opprimere tentaſſet; profugus ad Urbem, atque illinc ad Dalmaciam, deinde per Pannoniam ad Himnos pervenit, quorum amicitia auxilioque uſus, pacem Principum (h) & jus interpolatæ poteſtatis obtinuit.

THEODOSIO XIV. ET MAXIMO COSS.

(i) Maxima urbis regiæ pars Septentrionalis per tres dies continuos incenſa collapſaque eſt, menſe Auguſto.

Joannes monachus cognomento Caſſianus Maſſiliæ inſignis & facundus ſcriptor habetur.

Colliguntur omnes anni uſque ad Conſulatum Theodoſii XIV. & Maximi.

A XV. Tiberii anno & Paſſione Domini, anni CCCCVI.

Ab inſtauratione Templi ſub Dario, anni DCCCCLIV.

Ab Olympiade prima & Iſaia Propheta, anni M. CCX.

A Salomone & prima ædificatione Templi anni M. CCCCLXVI.

A Moyſe & Cecrope rege Atticæ, anni M. DCCCC. XC.

Ab Abraham & regno Nini & Semiramidis anni MM. CCCC. L.

A Diluvio autem, uſque ad Abraham, anni M. LXXI.

Ab Adam vero, uſque ad Diluvium, anni MM. CC. XLII.

Sunt itaque ab Adam, uſque ad tempus ſupra ſcriptorum conſulum quinquies mille DCC. LXII.

(a) Sic legendum, non vero *Braſtaniæ*, aut *Hyberniæ*, conſtat ex Mſ. Colb. uno & aliis pluribus: & maxime ex eo quod conſtet ex Sigeberto in Chronico, Germanum Epiſcopum Antiſſiodorenſem, de quo hic Proſper, & Lupum Epiſcopum Trecaſſinum bis in Britanniam navigaſſe ut hæreſim Pelagianam confutarent. Adde quod ſtatim Proſper ſubjungit, *Britannos*: quin certius eſt, quam ut probari debeat Pelagium ibidem erroris ſui ſemina ſparſiſſe. *Pontac. col.* 783.

(b) In quibuſdam libris *ut . . . dirigat* Mſ. Colb. unus *redegit*.

(c) Mſ. Colb. unus, *inter impetus*. De anno quo mors tanti Doctoris contigit V. notam Pontaci col. 783.

(d) Quidam codices, *cognatum ſibi*.

(e) Hæc quæ ſequuntur in codicibus quibuſdam a ſuperioribus disjuncta erant interpunctione, & ſequentibus aggregata, tamquam de Bonifacio accipienda eſſent, & non de Xiſto; a Pontaco & Labbeo ex Mſſ. reſtituta: ubi voces *Urbis* & *conſenſione* pro *orbis* & *confeſſione* repoſitæ.

(f) Antea, *ad Italiam pervenit in urbem*. Aliam lectionem tuetur Pontacus, ſequitur Labbeus, & præferunt Mſſ. Colb. duo & tres alii a Pontaco citati, ac Auguſtanus codex, quem ille ubique Ulricianum vocat.

(g) Editio Lab. & Mſ. unus Pontaci, *ibique cum quidam inimici ejus repentino eum incurſu opprimere tentaſſent*.

(h) Ita mutatum a Pontaco & Labbeo, pro *Aetius interpellatæ pacis*, ſecutis Mſſ. plures a priori citatos, quibus favent Mſ. Colb. unus, & alter etiam pro voce *poteſtatis*. Diac. autem lib. 14. referens totam iſtam ſententiam ita ſcribit, *Pacem principum Aetius cum receptu interpolatæ poteſtatis obtinuit, nec multo poſt patriciatus etiam dignitatem adeptus eſt*. Quibus verbis non ſolum confirmat noſtram lectionem, ſed etiam eam explicat. Tradit etiam Sigebertus ad an. Chriſti 435. *Aetium ſeſe contuliſſe ad Rugilam regem Hunnorum, & ejus auxilio regreſſum ad Romanum ſolum*: & anno ſequenti, *Aetius in gratiam recipitur*. Hinc intelliges quomodo Aetius priſtino gradui reſtitutus fuerit, ubi teſte Proſpero devicerit Burgundionum regem, & Patricius & Conſul tertio factus ſit, & multa prælia geſſerit, uſque in annum 30. Valentiniani, cujus manu interfectus fuit, ut ait Proſper Pitœi, & alii ſcriptores. *Pontac. col.* 784. 785.

(i) Hic & ſequens articuli, qui in Mſſ. Pontaci & Colb. duobus non leguntur, nec in edit. Lab. habentur ad eumdem Conſulatum apud Marcellinum & Socratem lib. 7. cap. 39. Intellige per urbem regiam, urbem Conſtantinopolim. Nec dubium quin viveret tum Joannes Caſſianus, cujus exſtant Collationes Patrum, & qui lib. 7. de incarnatione circa finem teſtatur ſe fuiſſe diſcipulum Joannis Chryſoſtomi, quem antea Proſper vocavit Joannem Conſtantinopolitanum. Sed non eſt veriſimile (ait Pontacus) Proſperum ejus mentionem feciſſe tam honorificam, contra quem ſcripſerit tamquam male ſentientem de fide orthodoxa cum Pelagianis: ut notat Marcellinus ſub conſulatu Theodoſii 16. & teſtantur ejus opera. Hæc Pontacus, qui in notis p. 783. ſubjicit collectionem annorum ab orbe condito &c. ex Mſ. Lod. quæ licet mendis non careat, tamen juvat utcumque ad comprobanda quæ ſunt in editis: maxime ſi aliquot annos ex nonnullis detrahas. Quæ cum addita fuerit editioni Chronici a Labbeo cum aliqua numerorum trium diverſitate, nec nos omittendam putavimus.

ASPARE ET AREOBINDA COSS.
THEODOSIO XV. ET VALENTINIANO IV. COSS.

Pax facta cum Vandalis, (a) data eis ad inhabitandum per Trigetium Africæ portione, Hippone III. Idus Februarii.

Eodem tempore Gundicarium Burgundionum regem intra Gallias habitantem Aetius (b) bello obtinuit, pacemque ei ſupplicanti dedit, qua non diu potitus eſt. Siquidem illum (c) Hunni cum populo atque ſtirpe ſua deleverunt.

ISIDORO ET SENATORE COSS.

Gothi pacis placita perturbant, & pleraque municipia ſedibus vicina ſuis occupant, Narbonenſi oppido maxime infeſti, quod cum diu obſidione & fame laboraret, per Littorium comitem ab utroque periculo liberatum eſt. Siquidem per ſingulos equites binis tritici modiis advectis, ſtrenuiſſime & hoſtes in fugam vertit, & civitatem annona (d) implevit.

AETIO II. ET SIGISVULTO COSS.

Bellum adverſus Gothos Hunnis auxiliantibus geritur.

In Africa Geiſericus rex Vandalorum intra habitationis ſuæ limites volens catholicam fidem Ariana impietate ſubvertere, quoſdam noſtrorum Epiſcoporum, (e) quorum Poſſidius, & Novatus, ac Severianus clariores erant, eatenus perſecutus eſt, ut eos privatos jure Baſilicarum ſuarum, etiam civitatibus pelleret, cum ipſorum conſtantia nullis ſuperbiſſimi regis terroribus cederet.

Valentinianus Auguſtus ad Theodoſium principem Conſtantinopolim proficiſcitur, (f) filiamque ejus in matrimonium accipit.

Eodem anno piraticam (g) barbarorum fœderatorum deſertores exercuerunt.

Per idem tempus quatuor Hiſpani viri, Ardius, Probus, Paſchaſius, & (h) Eutychius dudum apud Geiſericum merito ſapientiæ & fidelis obſequii chari clarique habebantur: quos Rex ut copulatiores ſibi faceret, in Arianam ſectam tranſire præcepit. At illi facinus conſtantiſſime reſpuentes, excitato in rabidiſſimam iram barbaro, primum proſcripti, deinde in exilium acti, tum atrociſſimis cruciati ſuppliciis, ad poſtremum diverſis mortibus interempti, illuſtri martyrio mirabiliter occubuerunt.

Puer autem Paulillus nomine, frater Paſchaſii & Eutychii pro elegantia formæ atque ingenii admodum regi acceptus, cum a profeſſione atque amore catholicæ fidei nullis minis deturbari poſſet, fuſtibus diu cæſus, (i) ad infimam ſervitutem damnatus eſt: (k) ideo, ut apparet, non interfectus, ne de ſuperata ſævitia impii regis etiam illa ætas gloriaretur.

THEODOSIO XVI. ET FAUSTO COSS.

Hoc quoque anno iidem piratæ multas inſulas, ſed præcipue Siciliam vaſtavere.

Adverſum Gothos in Gallia quædam proſpere geſta.

THEODOSIO XVII. ET FESTO COSS.

Littorius (l) qui ſecunda ab Aetio patricio poteſtate Hunnis auxiliaribus præerat, dum Aetii gloriam ſuperare appetit, dumque aruſpicum reſponſis & dæmonum ſignificationibus fidit, pugnam cum Gothis imprudenter conſeruit, fecitque intelligi, quantum illa, quæ cum eodem periit, manus prodeſſe potuerit, ſi potioribus conſiliis quam ſua temeritate uti maluiſſet, quando tantam ipſe hoſtibus cladem intulit, ut niſi inconſideranter prælians in captivitatem incidiſſet, dubitandum foret, cui potius parti victoria aſcriberetur.

Hac tempeſtate Julianus (m) Eclanenſis jactantiſſimus Pelagiani erroris aſſertor, quem dudum amiſſi Epiſcopatus intemperans cupido agitabat, multimoda arte fallendi correctionis ſpem præferens, molitus eſt in communionem Eccleſiæ irrepere. Sed his inſidiis Xiſtus Papa Diaconi Leonis hortatu vigilanter occurrens, nullum aditum peſtiferis conatibus patere permiſit: & ita omnes catholicos de rejectione fallacis beſtiæ gaudere fecit, quaſi tunc primum ſuperbiſſimam hæreſim Apoſtolicus gladius detruncaſſet.

Per idem tempus Vitricus reipublicæ noſtræ fidelis, & multis documentis bellicis clarus habebatur.

Pax cum Gothis facta, cum eam poſt ancipitis pugnæ lacrymabile experimentum, humilius quam umquam antea popoſciſſent.

Aetio rebus quæ in Galliis componebantur intento, Geiſericus, de cujus amicitia nihil metuebatur, XIV. Kalendas Novembris Carthaginem dolo pacis invadit, omneſque opes ejus, ex-

(a) Sic caſtigatur locus a Pontaco, quem ſequitur Labb. & favent Mſſ. Colb. & alii: cum antea legeretur *data eis ad habitandum per triennium in loco Africæ Hyppone 3. Id. Febr.* Mſ. unus ex Colb. & codex Auguſt. ſeu Ulric, *data eis ad habitandum Africæ portio*: nec plura. *V. notam Pontaci col. 786.*

(b) Sic Mſ. Colb. unus. Lab. & Aug. Cod. Alii *bello obtrivit*.

(c) Iidem in diverſis codicibus, *Hunni* aut *Chunni* vocantur. *Pont.*

(d) Mſ. Colb. unus *impleverit*. Alius, *adjuverit*. Auguſt. *adjuvit*.

(e) Hæc addita ex edit. Lab. & Mſ. Lod. a Pontaco recenſito.

(f) Eadem ſcribit & ſub iiſdem Conſulibus Marcellinus. Sed Socrates lib. 7. cap. 44. Caſſiod. lib. 12. hiſt. Tripart. cap. 13. Diaconus lib. 14. rejiciunt in ſuperiorem conſulatum. Cui potius adhæreas vix judicari poteſt. Hæc autem filia vocabatur *Eudoxia* filia alterius Eudoxiæ. *Pontac. col. 786.*

(g) In quibuſdam codicibus *barbari pyraticam exercuerunt*. Deſunt hæc apud Lab. Chron.

(h) Apud Labbeum, *Eutichianus*. Idem addit, *chari*, & poſtea *in Arianam perfidiam*.

(i) Sic Mſ. Col. unus, Auguſt. codex & Chron. Labbei. In aliis, *ad infamem*.

(k) Ita Chron. Lab. cum Mſſ. Colb. duobus & Auguſt. Alibi, *nec ideo, ut apparet, interfectus*.

(l) Sic mutatum auctoritate Mſſ. plurium, pro, *ſecundæ ab Aetio patritio poteſtati*. Item pro *quantum illa eorum quæ periit manus*.

(m) In aliis codicibus *Athelanenſis*. Apud Pontacum & Lab. *Eclanenſis*. Eclanum urbs eſt Campaniæ Antonino & aliis: & Gennadius tradit hunc Julianum fuiſſe Campanum. Qua de re conſule Præfationem librorum Operis imperfecti contra Julianum tomo 10. Operum S. Auguſtini Editionis noviſſimæ RR. PP. Benedictinorum pag. 865. & ſequent.

excruciatis diverſo tormentorum genere civibus, in jus ſuum vertit, nec ab Eccleſiarum deſpoliatione abſtinens, quas & ſacris vaſis exinanitas, & ſacerdotum adminiſtratione privatas, non jam divini cultus loca, ſed ſuorum juſſit eſſe habitacula; in univerſum captivi populi ordinem ſævus, ſed præcipue nobilitati & religioni infenſus, ut non diſcerneretur hominibus magis, an Deo bellum intuliſſet. (a)

Hanc autem captivitatem Carthago ſubiit anno poſtquam Roma eſſe cœperat DLXXXV.

VALENTINIANO AUGUSTO V. ET ANATOLIO COSS.

Defuncto Xiſto Epiſcopo, XL. amplius diebus Romana Eccleſia ſine Antiſtite fuit, mirabili pace atque patientia (b) præſentiam Diaconi Leonis expectans, quem tunc inter Aetium & Albinum amicitias (c) redintegrantem Galliæ detinebant. Quaſi ideo (d) longius eſſet abductus, ut & electi meritum, & eligentium judicium probaretur. Igitur LEO Diaconus legatione publica accitus, & gaudenti patriæ præſentatus, XLIII. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus ordinatur.

Geiſericus Siciliam graviter affligens, accepto nuntio (e) de Sebaſtiani ab Hiſpania ad Africam tranſitu, (f) celeriter Carthaginem rediit, ratus periculoſum ſibi ac ſuis fore, ſi vir bellandi peritus recipiendæ Carthagini incubuiſſet. Verum ille amicum ſe magis quam hoſtem videri volens, diverſa omnia apud (g) barbari animum quam præſumpſerat reperit: eaque ſpes cauſſa illi maxima & calamitatis & infeliciſſimæ mortis fuit.

CYRO V. C. CONSULI.

Theodoſius Imperator bellum contra Vandalos movet (h) Areobinda, & Anaxilla, atque Germano ducibus cum magna claſſe directis: qui longis cunctationibus negotium differentes, Siciliæ magis oneri, quam Africæ præſidio fuerunt.

DIOSCORO V. C. ET EUDOXIO COSS.

Hunnis Thraciam & Illyricum ſæva depopulatione vaſtantibus, exercitus qui in Sicilia morabatur, ad defenſionem orientalium (i) partium revertitur.

Cum Geiſerico autem a Valentiniano Auguſto pax confirmata, & certis ſpatiis Africa inter utrumque diviſa eſt.

In Geiſericum etiam apud ſuos de ſucceſſu rerum ſuperbientem, quidam optimates ipſius conſpiraverunt. Sed molitione detecta, multis ab eo ſuppliciis excruciati atque extincti ſunt. Cumque idem audendum etiam ab aliis videretur, multis regis ſuſpicio exitio fuit, ut hac ſui cura plus virium perderet, quam ſi bello ſuperaretur.

MAXIMO II. ET (k) PATERIO COSS.

Hoc tempore plurimos Manichæos intra Urbem latere (l) diligentia Papæ Leonis innotuit, qui eos de ſecretis ſuis erutos, & oculis totius Eccleſiæ publicatos, omnes dogmatis ſui turpitudines & damnare fecit & prodere; incenſis eorum codicibus, quorum magnæ moles fuerant interceptæ. Quæ cura viro ſancto divinitus, ut apparuit, inſpirata, non ſolum Romanæ urbi, ſed etiam univerſo orbi plurimum profuit. Siquidem confeſſionibus in Urbe captorum, qui doctores eorum, qui epiſcopi, quive presbyteri, in quibus provinciis vel civitatibus degerent, patefactum eſt. Multique orientalium partium Sacerdotes induſtriam Apoſtolici rectoris imitati ſunt.

THEODOSIO XVIII. ET ALBINO COSS.

Hoc anno Paſcha Domini IX. Kalendas Maji celebratum eſt, nec erratum eſt. Quia in die undecima Kalendarum Majarum dies Paſſionis fuit. Ob cujus reverentiam natalis urbis Romæ ſine Circenſibus tranſiit.

Attila rex Hunnorum Bledam fratrem & conſortem in regno ſuum perimit, ejuſque populos ſibi parere compellit.

(a) Sic conſequenter habetur in Chron. Labbei, cum in quibuſdam deficiat hæc ſententia, in aliis articulus novus conſtituatur ab his incipiens, *Carthago a Vandalis capta anno poſtquam Roma eſſe cœperat* D. XXCIII. *alias* D. XXCV. Pontaco non videntur eſſe Auctoris. Prior autem numerus optime reſpondet anno 3. Olymp. 158. quo Euſebius notavit Carthaginem fuiſſe captam a Romanis: modo non includas in ea Conſulatum hunc extremum, quo capitur a Vandalis. *Pontac. col.* 787.

(b) In aliis codicibus, *adventum*.

(c) In quibuſdam libris, *amicitiæ redintegrandæ detinebant* aut *detinebatur*.

(d) Alii codices *longus eſſet adventus*. In Colb. uno *longius eſſet adductus*, in aliis & Aug. Cod. deſunt hæc.

(e) In quibuſdam codicibus, *de Sebaſtiano .... tranſeunte*.

(f) Erat autem Sebaſtianus (ut ait Victor. de perſec. Vandal. lib. 2.) famoſi illius Comitis Bonifacii gener, acer ingenio & ſtrenuus in bello: cujus Geiſericus ſicut conſilio neceſſaria habens, ita & præſentiam formidans, occaſionem ejus extinguendi a religione quæſivit. Sed quod ipſe Geiſerici ſuaſiones de tranſmutanda fide catholica in perfidiam Arianam egregia eluſiſſet ſimilitudine panis ſimulacei mundiſſimi, qui ſi in fruſta confractus, & aqua madidatus iterum coquatur, deterior evadit: eumdem alterius generis argumento Geiſericus poſtea occidit. Narrat hæc Victor. Sed quo mortis argumento vel genere extinctus Sebaſtianus fuerit non tradit. Fuerat autem ille invidia Præfectorum Romani exercitus, quaſi perduellis exiſtimatus Romani Imperii; ob eamque cauſſam factus extorris, ex Hiſpania in Africam ad Geiſericum ſe contulit: *Spondanus tom.* 1. *Epitomes pag.* 647.

(g) Hic variant codices: alii habent, *Apud barbaros*, alii *apud barbarum*, alii *apud barbarum animum*. Notandum interim in hoc articulo & aliis *Geiſericum* legi & *Genſericum*, in diverſis libris & auctoribus quos enumerat Pontacus. Colon. 787. & 788.

(h) In quibuſdam *Alriovinba & Auſilia*, ſeu *Anſila*, *Auſilia*, & *Anaxilia*.

(i) In quibuſdam codicibus, *provinciarum*.

(k) Ita edit. Chron. Labbei, Mſſ. Colb. duo, & Aug. codex. Pontacus, ex Mſſ. Caſſiodoro & Faſtis, magis probat legi, *Paterno*.

(l) Apud Lab. Mſſ. Colb. duos & Auguſt. cod. *diligentia*. Alibi, *diligentiæ*. Et infra in eodem Chron. Labbei, *turpitudinem*.

VALENTINIANO VI. ET (a) NOMO COSS.

AETIO III. ET SYMMACHO.

(b) CALLEPIO ET ARDEBURE.

(Eutiches Hæreſiarches Conſtantinopolitis Presbyter, fretus Theodoſii Auguſti amicitia, conatus eſt non perfectum hominem in Chriſto aſſerere. Contra quem Flavianus ejuſdem urbis Epiſcopus ſuſcipiens . . . . . cum ſacerdotibus ſuis damnatus eſt, auctore Dioſcoro Alexandrinæ urbis Epiſcopo. Contra quem Papa Urbis Leo miſit Epiſcopum, Presbyterum, & Diaconum. Qui injuriam paſſi, Flavianum nuntiant in defenſione catholica per injurias graviſſimas defeciſſe.

POSTHUMIANO ET ZENONE.

Theodoſius Imperator pro defenſione Eutichetis Leonem Papam Urbis ad ſe vocat: qui dum ire vellet, a populo prohibitus, Presbyteros & Diacones direxit.

(c) ASTURIO ET PROTOGENE.

Iterum vocati Catholici audiendi.)

Hoc tempore Eutichiana hæreſis exorta eſt, auctore Eutiche quodam Presbytero, qui apud Conſtantinopolim Monaſterio celeberrimo præſidebat, prædicans Jeſum-Chriſtum Dominum noſtrum beatæ Mariæ Virginis filium, nihil maternæ habuiſſe ſubſtantiæ, ſed ſub ſpecie hominis ſolam in eo Verbi Dei fuiſſe naturam. Ob quam impietatem a Flaviano ejuſdem urbis Epiſcopo, quia corrigi noluit, condemnatus eſt. Sed fidens amicitia regia & Aulicorum favore, ab univerſali Synodo ſe popoſcit audiri: annuente Imperatore Theodoſio, qui ob hujus cauſſæ retractationem omnes Epiſcopos juſſit Epheſum convenire.

In quo Concilio Dioſcorus Alexandrinus Epiſcopus primatum ſibi vindicans, abſoluto Eutiche, in Flavianum Epiſcopum Conſtantinopolitanum damnationis ſententiam tulit: reclamante Hilario Diacono Eccleſiæ Romanæ, qui vice ſancti Leonis Papæ, cum Julio Epiſcopo Puteolano a ſede Apoſtolica fuerat deſtinatus. (d) Nam cum omnes Epiſcopi in Concilio conſtituti, vi & metu Comitum, vel militum, quos Dioſcoro Alexandrinæ urbis Epiſcopo attribuerat Imperator, compellerentur huic hæreſi accommodare conſenſum; memoratus Diaconus inter tot vitæ pericula conſtitutus, voce contradictionis emiſſa, cum in ejus propter hoc perniciem ſæviretur; relictis illic omnibus ſuis, latenter abſceſſit, ut præfato Papæ, vel ceteris Italiæ Sacerdotibus, qualiter ibi catholica fides fuerat violata, ſua delatione promeret.

Sanctus vero Flavianus, inter manus eorum, a quibus in exilium ducebatur, glorioſo ad Chriſtum fine tranſivit.

VALENTINIANO VII. ET AVIENO.

Prævalente iterum Papa Leone, diriguntur ad Orientem (e) Presbyteri & Diacones, ad hæreſim confutandam. Et eodem anno defecit Theodoſius Auguſtus. (f)

Theodoſio Imperatore diem functo, & Chryſaphio præpoſito, qui amicitia Principis male uſus fuerat, interempto; MARCIANUS conſenſione totius exercitus ſuſcepit regnum, vir gra-

(a) Mſ. Colb. unus *Nomo*. Sic ſcribit Spondanus pag. 651. nec legitur patitur *Nonio*. Quomodo tamen ſcribitur in Chron. Labbei, & editione antiqua, licet Auguſt. *Nomo* præferat. Lectionemque noſtram tuetur idem Pontacus ibidem ex Mſſ. pluribus, Faſtis Siculis, Marcellino, Caſſiodoro, poſt Faſtos capitolinos, Sigonium & Actionem 1. Concilii Chalcedonenſis. Poſt hæc autem in edit. antiqua & Mſ. Colb. uno definit Proſperi Chronicon in hæc verba, *Hic finit Proſper poſt Hieronymum*. Nonnulla etiam ſubjunguntur in uno ex Mſſ. Colbertinis (& Lodonienſi a Pontaco lecto) uſque ad Conſulatum Valentiniani VIII. ejuſque necem & Urbem captam a Geiſerico: inter quæ leguntur ad calcem eadem, quæ itidem ſunt ad calcem in Proſpero Pitoei, idque iiſdem fere verbis ſumpto initio ab ea periodo, *Attila in ſedibus mortuo, magna inter filios ipſius certamina de obtinendo regno exorta* &c. Unde certiſſime colligo (ſubdit illuſtriſſimus Vaſatenſis) illum codicem non ſolum eſſe germanum Proſperi Chronicon, cum ea omnia habeat quæ pridem Gennadius deſignavit. Orditur enim ab Adamo, & tandem in necem Valentiniani deſinit, & Urbis expugnationem factam a Geiſerico. Sed etiam illud Pithoei eſſe alterius auctoris, qui quædam exſcripſit ex Chronico Proſperi, & noſtrum ſeu Ulricianum (Auguſtanum vocavimus) & alia hujuſmodi eſſe quidem Proſperi majori ex parte; ſed aucta ab aliis, vel a Mileto ſeu Melito, qui ſimiliter auxit Chronicon Iſidori, vel ab ipſo Tirone, cujus præfert nomen, ex quibus duobus excerpſiſſe ſe profitetur Marianus: idque in eis locis quæ notavimus deſiderari conſenſu librorum. Hactenus Arnaldus Pontacus, col. 789.

(b) Sic vocat Chron. Labbei. Mſ. Colb. *Albio*. Aug. cod. *Albio*. Spond. ad annum 447. *Alypio ſive Callypio & Ardaburio*. Articulus ſubjunctus non legitur in Chron. Labbei, ſed in Mſſ. Colb. & Aug.

(c) Quæ hic duobus his ſignis ( ) includuntur abſunt omnino a codice Labbei: leguntur autem in Mſ. Colbertino & Auguſtano codice, cum eadem lacuna, quam Mſſ. defectu replere nequivimus. Apud Labbeum vero indicantur tantum tres Conſulatus ſupra editi, abſque ulla hiſtoria alia, præter exactiorem Eutichianæ hæreſis narrationem, quæ ſub *Aſturio & Protogene* conſulibus refertur.

(d) Præter hos deſtinatus fuerat & Renatus Presbyter tituli S. Clementis, qui in via in Delos inſula diem extremum obiit. Quibus adjunctus & Dulcitius Leonis Notarius, vir probatæ fidei.

(e) Hoc anno S. Leo ad Theodoſium miſerat *coepiſcopos Abundium & Aſterium, ſed & Baſilium & Senatorem Presbyteros, per quos quæ noſtræ* (ait in Epiſtola nunc 52.) *forma ſit fidei, manifeſtatis inſtructionibus, quas miſimus, poſſitis dignanter agnoſcere*. De Diaconis tamen in ea nulla mentio. Hi autem Theodoſium jam defunctum advenientes repererunt.

(f) Hic loci in Mſ. Colbertino & Codice Auguſtano leguntur ſequentia, quibus res apud Labbeum fuſius narratæ paulo aliter referuntur, ſcilicet,

ADELPHIO V. C. CONSULE.

Theodoſius cum magna Pompa a Placidia & Leone & omni Senatu deductus, & in mauſoleo ad Apoſtolum Petrum depoſitus eſt.

Nuntiatur defuncto Theodoſio regnare Marcianum: & Pulcheria ejus conjux Auguſta facta eſt. A quo damnatur. In Aug. *ejus conjugem Auguſtam factam. A quo damnatur Eutyches & omnes ejus fautores.* In Mſ. Colb.

MARCIANUS IMPERATOR XLV. REGNAVIT ANNIS VIII.

In Auguſt. codice, *Et levatus eſt imperator Marcianus XLVII. annis VIII.*

graviſſimus, & non ſolum reipublicæ, ſed, etiam Eccleſiæ perneceſſarius.

Hujus Edictis Apoſtolicæ ſedis auctoritatem ſecutis, Synodus Epheſina damnatur, & apud Chalcedonem celebrari Concilium Epiſcopale decernitur: ut correctis venia mederetur, & pertinaces cum hæreſi depellerentur.

Placidia defuncta eſt V. Kalendas Decembris.

MARCIANO AUGUSTO ET FLAVIO ADELPHIO.

(a) Attila poſt necem fratris, auctus opibus interempti, multa vicinarum ſibi gentium millia cogit in bellum, quod Gothis tantum ſe inferre, tamquam cuſtos Romanæ amicitiæ denuntiabat. Sed cum tranſito Rheno ſæviſſimos ejus impetus multæ Gallicanæ urbes experirentur; cito & noſtris & Gothis placuit, ut furori ſuperborum hoſtium conſociatis exercitibus repugnaretur. Tantaque Aetii Patricii providentia fuit, ut raptim congregatis undique bellatoribus viris, adverſæ multitudini non impar occurreret. In quo conflictu, quamvis neutris cedentibus, inæſtimabiles ſtrages commorientium factæ ſint, Chunnos tamen eo conſtat victos fuiſſe, quod amiſſa præliandi fiducia, qui ſuperfuerant ad propria reverterunt.

(b) HERCULANO ET SPORATIO.

Attila redintegratis viribus quas in Gallia amiſerat, Italiam ingredi per Pannonias intendit, nihil Duce noſtro Aetio ſecundum prioris belli opera proſpiciente; ita ut ne clauſuris quidem Alpium, quibus hoſtes prohiberi poterant, uteretur: hoc ſolum ſpei ſuis ſupereſſe exiſtimans, ſi ab omni Italia cum Imperatore diſcederet. Sed cum hoc plenum dedecoris & periculi videretur, continuit verecundia metum, & tot nobilium Provinciarum latiſſima everſione credita eſt ſævitia & cupiditas hoſtilis expleta: nihilque inter omnia conſilia Principis ac Senatus, Populique Romani ſalubrius viſum eſt, quam ut per legatos pax truculentiſſimi regis expeteretur.

Suſcepit hoc negotium cum viro conſulari Avieno, & viro Præfectorio Trigetio beatiſſimus Papa Leo auxilio Dei fretus, quem ſciret numquam piorum laboribus defuiſſe. Nec aliud ſecutum eſt quam præſumpſerat fides. Nam tota legatione dignanter accepta, ita ſummi Sacerdotis præſentia rex gaviſus eſt, ut & bello abſtineri præciperet, & ultra Danubium promiſſa pace diſcederet.

OPILIONE V. C. CONSULE. (c)

Synodus Chalcedonenſis peracta, Eutiche Dioſcoroque damnatis: omnes autem qui, ſe ab eis retraxerunt, in communionem recepti, confirmata univerſaliter fide, quæ de Incarnatione Verbi ſecundum Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam per ſanctum Papam Leonem prædicabatur.

Attila in ſedibus ſuis mortuo, magna primum inter filios ipſius certamina de obtinendo regno exorta ſunt: deinde aliquot gentium, quæ Chunnis parebant, defectus ſecuti, cauſſas & occaſiones bellis dederunt, quibus ferociſſimi populi mutuis incurſibus contererentur.

Apud Gothos intra Gallias conſiſtentes, inter filios Theodorici regis, quorum Thoriſmodus maximus natu patri ſucceſſerat, orta diſſenſio eſt. Et cum rex ea moliretur, quæ & Romanæ paci, & Gothicæ adverſarentur quieti, a germanis ſuis, quia noxiis diſpoſitionibus irrevocabiliter inſtaret, occiſus eſt.

AETIO ET STUDIO.

(d) Inter Valentinianum Auguſtum & Aetium Patricium, poſt promiſſæ invicem fidei ſacramenta, poſt pactum de conjunctione filiorum, diræ inimicitiæ convaluerunt, & unde fuit gratia charitatis augenda, inde exarſit fomes odiorum, incentore (ut creditum eſt) Heraclio ſpadone, qui ita ſibi Imperatoris animum inſincero famulatu adſtrinxerat, ut eum facile in quæ vellet impelleret.

Cum ergo Heraclius ſiniſtra omnia Imperatori de Aetio perſuaderet, hoc unum creditum eſt ſaluti Principis profuturum, ſi inimici molitiones ſuo opere præoccupaſſet. Unde Aetius, dum placita inſtantius repetit, & cauſſam filii commotius agit, Imperatoris manu & circumſtantium gladiis crudeliter confectus eſt: Boethio Præfecto Prætorio ſimul perempto, qui eidem multa amicitia copulabatur. (e)

VALENTINIANO VIII. ET ANTHEMIO.

Mortem Aetii mors Valentiniani non longo poſt tempore conſecuta eſt, tam imprudenter non declinata, ut interfector Aetii amicos armigeroſque ejus ſibimet conſociaret. Qui concepti facinoris opportunitatem diſſimulanter aucupantes, egreſſum extra Urbem Principem, & lu-

(*a*) Mſ. Colb. & Auguſt. codex brevius, *Pugna facta in Galliis inter Aetium & Attilam regem Hunnorum, cum utriuſque populi cæde. Attila fugatus in Gallias ſuperiores.*

(*b*) In Mſ. Colb. & codice Auguſtano: *Honorio & Aſpere*. In margine Auguſt. editi. *Herculano & Aſporatio ſeu Sporatio. Iconica Marciani Imperatoris Romam ingreſſa 3. Kalendas Aprilis.*

(*c*) In Mſ. Colbertino, & Auguſtano codice, *Opilione & Vincomalo*, in margine, *Vincomalo Conſ.* S. Leo in Epiſtolis hoc anno datis ſolius *Opilionis* meminit; uterque tamen citatur in Diſſertat. 1. de vita & rebus geſtis S. Leonis magni p. 312. tom. 2. novæ editionis ejuſdem Operum.

(*d*) Hæc eadem paucioribus verbis in Mſ. Colbertino & edit. Auguſtani codicis. *Eo anno occiſi ſunt Aetius & Boetius Patricii. Carthagine ordinatur Epiſcopus Deogratias in Baſilica Fauſti die Dominica VIII. Kalendas Novembris.*

(*e*) Aetium propria Imperatoris manu necatum eſſe, Boetium a circumſtantibus, tradit Caſſiodorus in Chron. & poſt illum auctor Miſcellæ lib. 15. Sed Procopius de bel. Vand. lib. 1. Aetium abſentem juſſum eſſe interfici: idemque hæc pluribus narrans, id accidiſſe ait ex falſa ſuggeſtione *Petronii Maximi* Senatoris Romani, ex ſtirpe illius Maximi tyranni, quem Theodoſius ſenior ſuſtulerat: qui injurium paſſus a Valentiniano in ſtupro uxoris ſuæ formoſiſſimæ, æque, ac pudiciſſimæ, cogitans de vindicta, primo Aetium fortiſſimum ducem, in quo potiſſimum ſpes Romanorum eſſet, e medio tollendum judicavit, ideoque illum per Imperatoris Eunuchos eidem Auguſto affectati Imperii ſuſpectum reddidit. Quid autem ſublato Aetio Maximus in ipſum Valentinianum molitus ſit dicetur anno ſequenti. *Spondanus tom. 1. Epitomes ad annum Chriſti 454. p. 674.*

& ludo geſtationis intentum, inopinatis ictibus confoderunt; Heraclio ſimul, ut erat proximus, interempto, & nullo ex multitudine regia ad ultionem tanti ſceleris accenſo.

(a) Ut autem hoc parricidium perpetratum eſt, MAXIMUS, vir gemini conſulatus & Patriciæ dignitatis, ſumpſit Imperium. Qui cum periclitanti reipublicæ per omnia profuturus crederetur, non ſero documento quid animi haberet probavit: ſi quidem interfectores Valentiniani, non ſolum non plecterit, ſed etiam in amicitiam receperit, uxoremque ejus Auguſtam, amiſſionem viri lugere prohibitam, intra pauciſſimos dies in conjugium ſuum tranſire coegerit.

Sed hac incontinentia non diu potitus eſt. Nam poſt alterum menſem, nuntiato ex Africa Geiſerici regis adventu, (b) multiſque nobilibus, ac popularibus ex Urbe fugientibus, cum ipſe quoque, data cunctis abeundi licentia, trepide vellet abſcedere; ſeptuageſimo ſeptimo adepti Imperii die a famulis regiis dilaniatus eſt, & membratim dejectus in Tiberim, ſepultura quoque caruit.

Poſt hunc Maximi exitum, confeſtim ſecuta eſt multis digna lacrymis Romana captivitas, & urbem omni præſidio vacuam Geiſericus obtinuit, occurrente ſibi extra portas ſancto Leone Epiſcopo: cujus ſupplicatio ita eum Deo agente lenivit, ut cum omnia poteſtatis ipſius eſſent, tradita ſibi civitate, ab igne tamen & cæde atque ſuppliciis abſtineretur.

Per quatuordecim igitur dies, ſecura & libera ſcrutatione, omnibus opibus ſuis Roma vacuata eſt, multaque millia captivorum, prout quique, aut ætate, aut arte placuerunt, cum regina & filiabus ejus Carthaginem abducta ſunt.

Eodem anno Paſcha Dominicum die VIII. Kalendas Maji celebratum eſt, pertinaci intentione Alexandrini Epiſcopi, cui omnes Orientales conſentiendum putaverunt: quamvis ſanctus Papa Leo XV. Kalendas Maji potius obſervandum proteſtaretur. (c) Extant ejuſdem Papæ Epiſtolæ ad clementiſſimum Principem Marcianum datæ, quibus ratio veritatis ſollicitatæ evidenter patefacta eſt; & quibus Eccleſia catholica inſtrui poteſt, quod hæc perſuaſio, ſtudio unitatis & pacis tolerata ſit, potius quam probata; numquam deinceps imitanda: ut quæ exitialem attulit offenſionem, omnem in perpetuum perdat auctoritatem.

(a) Pro his omnibus, & ſequentibus, in Mſ. Colbertino & editione Lugd. codicis Auguſtani, ſeu Ulriciani: *Valentinianus ipſe occiſus eſt ad duas Lauros XVII. Kalendas Aprilis. Et levatus Petronius Maximus Imperator, qui LXXII. die occiſus, per Urbem tractus.*

Geiſericus Romam ingreſſus præda facta Carthaginem revertitur. Et poſt aliquot dies levatur in Imperium AVITUS.

(b) Ab Eudoxia mortem Valentiniani mariti in Maximum vindicare volente accerſitum narrat Procopius: *de bello Vandal. lib.* 1.

(c) Hic inferuntur a Bucherio in Paſchal. Cyclum Victorii cap. 3. *In quo nec in ratione plenilunii, nec in primi menſis limite fuiſſet erratum.* Quæ tamen marginalem ſtudioſi annotationem eſſe non abſurde quis putaverit. Neque enim in Sirmondi aut Chiffletii cod. Mſſ. ex quibus Chronicum illud auctius edidit Duchenius, inveniuntur hæc verba. Vide differt. 2. de vita & Oper. S. Leonis pag. 326. & ſeq. tom. 2. nov. edit. Oper. S. Leonis Magni. Ubi obſervabis, tum primum hac occaſione Occidentalibus inquirendi diem Paſchatis, motuſque Solis & Lunæ diligentius ſupputandi ortam æmulationem apud Latinos: qui diutius paſſi non ſunt legem ſibi ab Alexandrinis de indicendo Paſchali die imponi. Proſperum quoque Aquitanum, qui tum Romæ apud Leonem Pontificem agebat, ſuum Cyclum compoſuiſſe: cujus teſtes ſunt Gennadius in Catal. vir Illuſtr. cap. 88. ubi de Victorio Aquit. & Iſidorus Origin. lib. 6. cap. 17. niſi jam editus ab illo eſſet ad annum CCCCXLIV. quo ſimilis occurrerat difficultas. Ut ut ſit, dubium non eſt quin ad illum ſcribendum a Leone ſit excitatus. Cyclus ille jam periit. Certe cum paulo iratior ſcribat de Paſchate hujus anni CCCCLV. quo Chronicum ſuum claudit; apparet pro ſua ſententia ipſum decertaſſe.

APPEN-

APPENDICULA
AD CHRONICUM
SANCTI PROSPERI.

MONITUM.

Cum in codice, quem Auguſtanum vocamus, Pithœus vero ſub Ulriciani titulo citavit in notis ſuis ad Chronicum Euſebii &c. ſubjiciantur quædam, quæ leguntur etiam in MS. Colbertinæ Bibliothecæ 240. & illa limites excedant Proſperiano Chronico a Gennadio aſſignatos in Catalogo cap. 84. *de Proſpero, de quibus fuſius dicta in Admonitione conſules, ſi vacat: illa nos hic, charactere tamen inferiori, excudi debere credidimus. In quibus regni Vandalorum, poſt captam ab iis Romam, ſtatus per annos non paucos repræſentatur. Quibus tamen in iiſdem libris præfiguntur tres Conſulatus, qui Valentiniani VIII. ultimum cum morte conſulatum exceperunt.*

VARANE ET JOHANNE.
CONSTANTINO ET RUFO.
ARDABURE ET MAXIMIANO.

Poſt conſulatum Theodoſii XVII. & Felii, Geiſericus Vandalorum rex Carthaginem ingreſſus eſt, die XIV. Kalendarum Novembrium. (a) Qui rexit eamdem Africam civitatem annis XXXVIII. menſibus III. diebus VI.

Poſt hunc regnavit Hunerix, filius ejus annis VII. menſibus X. (b) diebus XIIX. Qui in fine anni VII. regni ſui catholicæ Eccleſiæ perſecutionem fecit, omneſque Eccleſias clauſit, & cunctos Domini catholicos ſacerdotes, cum Eugenio Carthaginenſi Epiſcopo exilio relegavit. Qui Dei judicio ſcatens vermibus vitam finivit.

Poſt eum regnavit (c) Guntamundus Gentunis ejuſdem Hunerici regis fratris filius annos XI. menſes IX. dies XI. Qui tertio anno regni ſui cœmeterium ſancti martyris Agilei apud Carthaginem catholicis dare præcipit: Eugenio Carthaginenſi Epiſcopo, ab eodem jam de exilio revocato. Decimo autem anno regni ſui, Eccleſias catholicorum aperuit, & omnes Dei ſacerdotes, petente Eugenio Carthaginenſi Epiſcopo, de exilio revocavit. Quæ Eccleſiæ fuerunt clauſæ annos XI. menſes VI. dies V. hoc eſt, ab octavo anno Hunerici, id eſt, ex die VII. Idus Februarii, uſque in decimum annum regis Guntamundi, in diem IV. Idus Auguſti. In quo completi ſunt ſupradicti (d) anni X. menſes VI. dies V. Qui memoratus Guntamundus rex poſtmodum vixit annos II. menſes I.

Poſt quem regnavit Traſamundus Gentunis filius annos XXVI. menſes VIII. dies IV.

Ab exordio ergo imperii Aviti, uſque ad annum XXVII. Traſamundi (e)... XVIII. A XIV. anno autem Imperii & morte Valentis, uſque in annum (f) XXVI. Traſamundi, anni ſunt CXVIII.

Poſt quem regnavit Hildrix filius Hunerici annos VIII. dies VIII. Qui in exordio regni ſui Bonifacium Epiſcopum apud Carthaginem in Eccleſia ſancti Agilei ordinari præcepit, & omnibus catholicis libertatem reſtituit.

Quo regnante, aſſumpta tyrannide Geilamer regnum ejus invadit, in quo (g) ſedit annos III. menſes III. Qui tanta homicidia ſceleſtus commiſit, ut nec ſuis parentibus parceret.

Fiunt ergo ab exordio (h) regis Geiſerici, uſque ad exitum Vandalorum, anni XCIII. menſes X. dies XI. Ab interitu vero Valentis in XIV. anno regni ejus, uſque ad ſupra dictum tempus, anni CLIV. Collecta ergo omnium ſumma annorum ab Adam uſque ad Vandalorum perditionem fiunt anni V. M. DCC. XXXIII.

(a) In codice Mſ. Colb. *Qui regnavit in eadem Africa civitate annis 27.*
(b) In Mſ. Colb. *diebus 28.*
(c) Alia. *Gundabundus Pentonis ſeu Penzonis.*
(d) Forte *anni XI.*
(e) Hæc lacuna non ſuppletur ex Mſ. Colb. qui paulo antea habet *annum XXVI. pro XXVII.*
(f) Iterum numerus XXVI. pro XXVII. in Mſ. Colb.
(g) Mſ. Colb. *fecit.*
(h) Mſ. Colb. *regis.*

ADMONITIO
IN CONCILIUM ARAUSICANUM II.
DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Omnibus ſancti Proſperi operibus annecti ſolet Concilium Arauſicanum ſecundum, Canones viginti quinque complexum. Et merito quidem. Nam hujuſce Concilii decreta, illa maxime dogmata ſtatuunt, quæ contra Semipelagianos Auguſtinus primum, ac deinde S. Proſper, Auguſtini doctrinæ ſtrenuus aſſertor & vindex, defenderant. Quin immo ex ipſiſſimis utriuſque Patris verbis concinnata notantur: cum ſint ex diverſis S. Auguſtini libris hauſta, & ſpeciatim ex ſententiis illis excerpta, quas S. Proſper de operibus S. Auguſtini collegerat. Nec ſolum ex Auguſtino ſed etiam ex Operibus a Proſpero ipſo poſt Auguſtini obitum exaratis: quomodo ex libro contra Collatorem decerpti canones VI. VII. & VIII. Qua Epiſcoporum illorum agendi ratione manifeſtum eſt, probatum fuiſſe a Patribus Arauſicæ convenientibus, tum Auguſtini, tum ſpeciatim S. Proſperi noſtri doctrinam: immo etiam a Felice IV. quo Romæ ſedente, & ad id celebrandum eos admonente, & auctoritate ſua muniente, habitum eſt Concilium. Hæc docent Patres in Præfatione his verbis: Pervenit ad nos eſſe aliquos qui de gratia & libero arbitrio minus caute, & non ſecundum fidei catholicæ ſimplicitatem, ſentire velint. Unde id nobis, ſecundum auctoritatem & admonitionem ſedis Apoſtolicæ, juſtum & rationabile viſum eſt, ut pauca capitula ab Apoſtolica nobis ſede tranſmiſſa de gratia & libero arbitrio, quæ ab antiquis Patribus de ſanctarum ſcripturarum voluminibus in hac cauſſa collata ſunt, ad docendos eos qui aliter quam oportet ſentiebant, ab omnibus obſervanda proferre, & manibus noſtris ſubſcribere deberemus. *Cui Concilio poſtea aſſenſum ſuum approbationemque authenticam conceſſit Bonifacius II. in Epiſtola ad Cæſarium Arelatenſem in hunc finem data.* * *In quibuſdam vero ſuis canonibus, maxime in octavo, ex profeſſo Patres illi rejiciunt diſtinctionem illam quam Caſſianus* Collatione *decima tertia confinxerat, duplicis generis prædeſtinatorum, quorum alii meritis quibuſdam gratiæ donum præverterent, alii nullis meritis præcedentibus a Deo gratia donarentur, quamque S. Proſper fuſe refellerat in libro contra* Collatorem *per multa capita. Diverſas quoque hujuſce auctoris Scripturarum explicationes ſingulis membris applicatas circa finem Canonis XXV. paucis verbis rejicit, ſic ſtatuens:* Hoc etiam ſalubriter profitemur, & credimus, quod in omni opere bono, non nos incipimus, & poſtea per Dei miſericordiam adjuvamur, ſed ipſe nobis nullis præcedentibus bonis meritis & fidem & amorem ſui prius inſpirat, ut & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum cum ipſius adjutorio, ea quæ ſibi ſunt placita implere poſſimus. Unde manifeſtiſſime credendum eſt quod & illius latronis, quem Dominus ad paradiſi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini miſſus eſt, & Zachæi, qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, ſed divinæ largitatis donum.

* Vide append. 2. parte pag. 22°. & ſeq.

Arauſione convenit hæc Synodus ſecunda quinto nonas Julii anno Chriſti 529. ut obſervat Jacobus Sirmondus, ſub Felice Papa IV. regnante in Italia Athalarico Amalaſuntæ filio, in Gallia vero liberis Clodovei. Concilio præſedit Cæſarius Arelatenſis: quod approbavit Bonifacius II. Pontifex in ſua ad Cæſarium ipſum epiſtola, quam ex antiquis MSS. Sirmondus in lucem protulit. Hac Synodo contra Semipelagianos, qui in Gallia, maxime in ſecunda Narbonenſi provincia, per hujus hæreſis præcipuos aſſertores eximii ingenii viros Caſſianum & Fauſtum percrebuerant, Chriſti gratiæ neceſſitas, etiam ad fidei omniſque piæ vitæ initium, commendata eſt.

CON-

(a) CONCILIUM ARAUSICANUM II.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

In Dedicatione Baſilicæ a Liberio Patricio conſtructæ celebratum V. Nonas Julias, Decio Juniore V. C. conſule, id eſt, anno Chriſti 525. Felicis IV. Papæ anno 3.

PRÆFATIO.

CUM ad dedicationem Baſilicæ, quam illuſtriſſimus Præfectus & Patricius filius noſter Liberius in Arauſica civitate fideliſſima devotione conſtruxit, Deo propitiante, & ipſo invitante conveniſſemus, & de rebus quæ ad Eccleſiaſticam regulam pertinent, inter nos fuiſſet ſpiritalis oborta collatio: pervenit ad nos eſſe aliquos, qui de gratia & libero arbitrio minus caute, & non ſecundum fidei catholicæ regulam ſentire velint. (b) Unde id nobis ſecundum auctoritatem & admonitionem ſedis Apoſtolicæ, juſtum & rationabile viſum eſt, ut pauca capitula, ab Apoſtolica nobis ſede tranſmiſſa, quæ ab antiquis Patribus de ſanctarum ſcripturarum voluminibus in hac præcipue cauſſa collata ſunt, ad docendos eos, qui aliter quam oportet ſentiunt, ab omnibus obſervanda proferre, & manibus noſtris ſubſcribere deberemus. Quibus lectis, qui huc uſque non ſicut oportebat, de gratia & libero arbitrio credidit, ad ea quæ fidei catholicæ conveniunt, animum ſuum inclinare non differat.

I.

Quod per peccatum Adæ non ſolum corpus, ſed anima etiam læſa fuerit.

Vide lib. 2. de nupt. & conc. cap. cap. 34. Si quis per offenſam prævaricationis Adæ non totum, id eſt, ſecundum corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum; ſed animæ libertate illæſa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium: Pelagii errore deceptus adverſatur Scripturæ dicenti, *Anima quæ peccaverit, ipſa morietur:* (*Ezech. 18. 20.*) &, *Neſcitis quoniam cui exhibetis vos ſervos ad obediendum, ſervi eſtis ejus cui obeditis?* (*Rom. 6. 16.*) &, *A quo quis ſuperatur, ejus & ſervus addicitur.* (*2. Pet. 2. 19.*)

II.

Quod peccatum Adæ non ipſi ſolum nocuit, ſed ad poſteros quoque tranſiit.

Si quis ſoli Adæ prævaricationem ſuam, non & ejus propagini, aſſerit nocuiſſe; aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati eſt, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, per unum hominem in omne genus humanum tranſiſſe teſtatur; injuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicenti, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, (c) & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* (*Ex l. 4. contra duas epiſt. Pel. cap. 8.* — *Rom. 5. 12.*)

III.

Quod gratia Dei non ad invocationem detur, ſed ipſa faciat ut invocetur.

Si quis invocatione humana gratiam Dei dicit poſſe conferri; non autem ipſam gratiam facere, ut invocetur a nobis; contradicit Iſaiæ prophetæ, vel Apoſtolo idem dicenti, *Inventus ſum a non quærentibus me, palam apparui his qui me non interrogabant.* (*Iſaiæ 65. 1. Rom. 10. 20.*)

IV.

Quod Deus ut a peccato purgemur voluntatem noſtram non exſpectet, ſed præparet.

Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem noſtram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus per ſancti Spiritus infuſionem & operationem in nobis fieri confitetur, reſiſtit ipſi Spiritui ſancto, per Salomonem dicenti, *Præparatur voluntas a Domino:* & Apoſtolo ſalubriter prædicanti, *Deus eſt qui operatur (d) in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.* (*Prov. 8. ſ. lxx. Philip. 2. 13.*)

V. *Quod*

(*a*) In vetere codice Lugdunenſi inſcriptio eſt: *Conſtitutio Epiſcoporum in civitate Arauſicana, de gratia & libero arbitrio.* In edit. Lovan. Duac. & Colon. *Canones Concil. alterius Arauſicani, circa tempora Leonis Papæ primi. De libero arbitrio, vel de diverſis conditionibus, & de rebus neceſſariis per capitula requirendis.* Hoc quidem primo Baronius collocaverat ad annum 463. ſed poſtea in addit. tom. 10. voluit in annum 529. transferri. Cæſarium enim Epiſcopum Arelatenſem, qui ei præfuit Concilio, non illis temporibus ſediſſe docetur variis in locis: quem & perveniſſe ad annum Chriſti 544. conſtat ex ejus vitæ ſcriptoribus. Inſuper tempus Liberii Patricii Præfecti Galliarum, qui huic Arauſicano Concilio ſubſcripſiſſe reperitur, erratum fuiſſe, cum aſſignatum eſt temporibus Leonis magni admonet Spondanus, *tom. 2. Epitom. p. 20.*

(*b*) In editionibus Lov. Duac. & Colon. *Unde & nobiſ.* Mutatum in Append. tom. 10. Aug. ut ſupra. Sic & infra *de certis Scripturarum voluminibus*, ubi nunc Aug. editio, *de ſanctarum.*

(*c*) In edit. Lovan. Duac. & Colon. deſunt, *& ita, ... mors*, quæ reſtituta ſunt in append. tom. 10 Aug.

(*d*) In Lovan. Duac. & Colon. *in nobis.*

V.

Quod initium fidei non ex nobis, ſed ex gratia Dei ſit.

Vide lib. de præd. SS. cap. 1. uſque ad 9.

Si quis ſicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipſumque credulitatis affectum, quo in eum credimus qui juſtificat impium, & ad regenerationem (a) ſacri baptiſmatis pervenimus, non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationem Spiritus-ſancti corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, ſed naturaliter nobis ineſſe dicit; apoſtolicis dogmatibus adverſarius approbatur, beato Paulo dicente, *Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet uſque in diem Domini noſtri Jeſu Chriſti*: & illud, *Vobis datum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini*: &, *Gratia ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt*. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt eſſe naturalem, omnes eos qui ab Eccleſia Chriſti alieni ſunt, quodam modo fideles eſſe definiunt.

Philip. 1. 6. *Ibid. 29.* *Epheſ. 2. 8.*

VI.

Quod ſine gratia Dei credentibus & petentibus miſericordia non conferatur, cum gratia ipſa faciat ut credamus & petamus.

Vide Aug. lib. de dono perſever. c. 23. Proſp. contr. Coll. cap. 6.

Si quis ſine gratia Dei credentibus, volentibus, deſiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, petentibus, quærentibus, pulſantibus nobis miſericordiam dicit conferri divinitus; non autem ut credamus, velimus, vel hæc omnia ſicut oportet agere valeamus, per infuſionem & inſpirationem ſancti Spiritus in nobis fieri confitetur; & aut humiliati, aut obedientiæ humanæ ſubjungit gratiæ adjutorium, nec ut obedientes & humiles ſimus ipſius gratiæ donum eſſe conſentit; reſiſtit Apoſtolo dicenti, *Quid habes quod non accepiſti?* &, *Gratia Dei ſum id quod ſum*.

1. Cor. 4. 7. *Ibid. 15. 10.*

VII.

Quod viribus naturæ bonum aliquod quod ad ſalutem pertineat cogitare aut eligere ſine gratia non poſſimus.

Vide Aug. lib. de gratia Chriſti cap. 26.

Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, aut eligere, ſive ſalutari, id eſt, evangelicæ prædicationi conſentire poſſe confirmat, abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus-ſancti, qui dat omnibus ſuavitatem (b) in conſentiendo & credendo veritati; hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis, *Sine me nihil poteſtis facere*: & illud Apoſtoli, *Non quod idonei ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*.

Joan. 15. 5. *2. Cor. 3. 5.*

VIII.

Quod per liberum arbitrium ad gratiam baptiſmi pervenire nullus poſſit.

Si quis alios miſericordia, alios vero per liberum arbitrium (quod in omnibus qui de prævaricatione primi hominis nati ſunt, conſtat eſſe vitiatum,) ad gratiam baptiſmi poſſe venire contendit; a recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis aſſerit infirmatum: aut certe ita læſum putat, ut tamen quidam valeant, ſine revelatione Dei, myſterium ſalutis æternæ per ſemetipſos conquirere. Quod quam ſit contrarium, ipſe Dominus probat, qui non aliquos, ſed neminem ad ſe poſſe venire teſtatur, niſi quem Pater adtraxerit. Sicut & Petro dicit, *Beatus es Simon Barjona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt*: & Apoſtolus, *Nemo poteſt dicere, (c) Dominum Jeſum Chriſtum, niſi in Spiritu-ſancto*.

Proſper. contra Coll. cap. 2. 7. 18. & reſp. ad definit. 6. Caſſiani. *Joan. 6. 44.* *Matt. 16. 17.* *1. Cor. 12. 3.*

IX.

De adjutorio Dei per quod bona operamur.

Divini eſt muneris, cum & recte cogitamus, & pedes noſtros a falſitate & injuſtitia (d) continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiſcum, ut operemur, operatur.

Proſper. Sent. 22. Philip. 2. 13.

X.

De adjutorio Dei omnibus ſemper implorando.

Adjutorium Dei etiam renatis (e) ac ſanctis ſemper eſt implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono poſſint opere perdurare.

Proſper. contra Collat. cap. 24.

XI.

De oblatione votorum.

Nemo quidquam Domino recte voveret, (f) niſi ab illo acciperet quod voveret, ſicut legitur, *Quæ de manu tua accepimus, damus tibi*.

Ex lib. 17. de Civit. Dei c. 4. Proſp. Sent. 54. 1. Paral. 29. 14.

XII.

(*a*) Editio Concilii in append. tomi 10. Aug. addit hic, *ſacri*: & infra, *& hoc*, ante *non ex vobis*: quibus carent Proſperiani codices.

(*b*) Duac. & Colon. omittunt *in*: Melius Lovan. & app. tom. 10. Aug. non omittunt.

(*c*) Editio tom. 10. Aug. in append. *Dominus Jeſus*. Proſperiani libri addunt textui ſacro, *Dominum Jeſum*, vocem hanc, *Chriſtum*.

(*d*) Sic Auguſt. editio. & in Sentent. libro. Lovan. Duac. & Colon. hic, *tenemus*.

(*e*) Duo Mſſ. ſcilicet Lugdunenſis & Remenſis, *ac ſanatis*.

(*f*) Emendator ex tom. 10. Aug. in Append. & libro ſentent. Proſperi: nam Lovan. Duac. & Colon. hic *voverit*, *niſi ab illo acceperit*, *ſicut legitur*: ceteris omiſſis. Titulum quoque ex libro ſententiarum ſupra edito correximus, *oblatione*, loco vocis *obligatione*, quæ etiam in append. Auguſt. irrepſit.

XII.

Quales nos diligat Deus.

Proſp. ſent. 56.

Tales nos amat Deus, quales futuri ſumus ipſius dono, non quales ſumus noſtro merito.

XIII.

De reparatione liberi arbitrii.

Lib. 14. de Civit. Dei c. 11. & Proſper. ſent. 112.
Joan. 8. 36.

Arbitrium (a) voluntatis in primo homine infirmatum, niſi per gratiam baptiſmi, non poteſt reparari: quod amiſſum, niſi a quo potuit dari, non poteſt reddi. Unde ipſa Veritas dicit, *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis.*

XIV.

Quod ut liberemur a miſeria, miſericordiæ Dei præveniamur.

Proſper. ſent. 211.
Pſal. 78. 8.
Pſal. 58. 11.

Nullus miſer de quantacumque miſeria liberatur, niſi qui Dei miſericordia prævenitur: ſicut dicit Pſalmiſta, *Cito anticipet nos miſericordia tua, Domine*: & illud, *Deus meus, miſericordia ejus præveniet me.*

XV.

Quod per gratiam Dei in melius mutetur fidelis.

Ex ſerm. in titulum Pſa. 69. & Proſper ſent. 225.
Pſ. 76. 11.

Ab eo quod formavit Deus, (b) mutatus eſt Adam, ſed in pejus per iniquitatem ſuam: ab eo quod operata eſt iniquitas, mutatur fidelis, ſed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit prævaricatoris primi: *hæc*, ſecundum Pſalmiſtam, *mutatio eſt dexteræ Excelſi.*

XVI.

Quod ex eo quod habemus non ſit gloriandum, cum ex Deo ſit.

Lib. de ſpirit. & litt. cap 28. & Proſp. ſent. 260.
Gal. 2. 21.
Epheſ. 4. 8.
Pſ. 67. 19.
Matth. 25. 29.

Nemo ex eo quod videtur habere, glorietur, tamquam non acceperit; aut ideo ſe putet accepiſſe, quia littera extrinſecus, vel ut legeretur apparuit, vel ut audiretur inſonuit. Nam ſicut Apoſtolus dicit, *Si per legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt.* Porro autem ſi non gratis mortuus eſt, *Adſcendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Inde habet, quicumque habet. Quiſquis autem inde ſe habere negat, aut vere non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo.

XVII.

De fortitudine Chriſtiana.

Aug. l. lib. 1 Oper. imp. num. 83. & Proſper. ſent. 297.
Rom. 5. 5.

Fortitudinem gentilium mundana cupiditas; fortitudinem autem Chriſtianorum Dei charitas facit, quæ *diffuſa eſt in cordibus noſtris*, non per voluntatis arbitrium, ſed *per Spiritum-ſanctum qui datus eſt nobis*, (c) nullis meritis gratiam prævenientibus.

XVIII.

Nullis meritis gratiam præveniri.

August. lib. 1. Oper. imper. nu. 133. Proſper. ſent. 299.

Debetur merces bonis operibus, ſi fiant; ſed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.

XIX.

Neminem niſi Deo miſerante ſalvari.

Aug. epiſt. 186. n. 37. & Proſp. ſent. 310.

Natura humana, etiam ſi in illa integritate in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſe ipſam, Creatore ſuo non adjuvante, ſervaret. Unde cum ſine gratia Dei ſalutem non poſſit cuſtodire quam accepit, quomodo ſine Dei gratia poterit reparare (d) quam perdidit?

XX.

Nihil boni hominem poſſe ſine Deo.

Ex lib. 2. Aug. contr. 2. ep Pelag. c. 8. Proſp. ſent. 314.

(e) Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla vero facit homo bona, quæ non Deus præſtet, ut faciat homo.

XXI.

De natura & gratia.

Aug lib. de grat. & liber. arbit. cap. 13. & Proſper. ſent. 317.
Gal. 2. 21.
Matt. 5. 17.
Luc. 19. 10.

Sicut eis qui volentes in lege juſtificari, a gratia exciderunt, veriſſime dicit Apoſtolus, *Si ex lege juſtitia eſt, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt*: ſic & his qui gratiam quam commendat & percipit fides Chriſti, putant eſſe naturam, veriſſime dicitur, Si ex natura juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Jam hic enim erat lex, & non juſtificabat. Ideo Chriſtus non gratis mortuus eſt, ut & lex per illum impleretur, qui dixit, *Non veni legem ſolvere, ſed adimplere*; & natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit, veniſſe ſe quærere & ſalvare quod perierat.

XXII.

(*a*) Nonnulli Mſſ. *Arbitrium libertatis.*
(*b*) Lovan. Duac. & Colon. *mutatur.*
(*c*) Hæc verba ad finem canonis 17. leguntur in codicibus Proſperi Lovan. Duac. & Colon. hic: non vero in editione tom. 10. Oper. S. Aug. nec in ſententia 295. nec in libro Oper. imperf. contra Julianum. Forte huc irrepſerunt ex titulo Canonis ſequentis.

(*d*) Editi Proſperiani, *quod perdidit*. Verum, *quam perdidit* habetur apud Auguſtinum loco in margine citato, & in append. tom. 10. nec non in ſententia Proſperi.
(*e*) Sic legitur canon iſte in edit. appen. tom. 10. Aug. & locis Aug & Proſperi in margine citatis. In edit. vero Proſperi Lovan. Duac. & Colon. *Multa in homine bona fiunt.*

XXII.

De his quæ hominum propria ſunt.

Aug. Tract. 5. in Joan. & Proſp. ſent. 325.

Nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum. (a) Si quid autem habet homo veritatis atque juſtitiæ, ab illo fonte eſt quem debemus ſitire in hac eremo, ut ex eo quaſi guttis quibuſdam irrorati, non deficiamus in via.

XXIII.

De voluntate Dei & hominis.

Auguſt. Tract. 19. in Joan. & Proſper. ſent. 340.

Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt quod Deo diſplicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, ut divinæ ſerviant voluntati, quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas eſt, a quo & præparatur & jubetur quod volunt.

XXIV.

De vite & palmitibus vitis.

Aug tract. 81 in Joan. & Proſper. ſent. 368.

Ita ſunt in vite palmites, ut viti nihil conferant, ſed inde accipiant unde vivant. Sic quippe vitis eſt in palmitibus, ut vitale alimentum ſubminiſtret eis, non ſumat ab eis. Ac per hoc & manentem in ſe habere Chriſtum, & manere in Chriſto, diſcipulis prodeſt (b) utrumque, non Chriſto. Nam præciſo palmite, poteſt de viva radice álius pullulare: qui autem præciſus eſt, non poteſt ſine radice vivere.

XXV.

De dilectione, qua diligimus Deum.

Aug. tract. 102. in Joan. & Proſper. ſent. 172. Rom. 5. 5.

Prorſus donum Dei eſt, diligere Deum. Ipſe ut diligeretur dedit, qui non dilectus (c) dilexit. Diſplicentes amati ſumus, ut fieret in nobis unde placeremus. Diffundit enim charitatem in cordibus noſtris Spiritus Patris & Filii, quem cum Patre amamus & Filio.

Ac ſic ſecundum ſupra ſcriptas ſanctarum ſcripturarum ſententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc, Deo propitiante, & prædicare debemus & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus poſtea aut diligere Deum ſicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum eſt, poſſit, niſi gratia eum & miſericordia divina prævenerit. Unde Abel juſto, & Noe, (d) & Abrahæ, & Iſaac, & Jacob, omnique antiquorum ſanctorum multitudini illam præclaram fidem, quam in ipſorum laude prædicat apoſtolus Paulus, non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat, ſed per gratiam Dei credimus fuiſſe collatam: quam gratiam, etiam poſt adventum Domini, omnibus qui baptizari deſiderant, non in libero arbitrio (e) haberi, ſed Chriſti novimus ſimul & credimus largitate conferri: ſecundum illud quod jam ſupra dictum eſt, & prædicat Paulus apoſtolus, *Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini*: & illud, *Deus qui cœpit in vobis bonum, opus, perficiet uſque in diem Domini noſtri* (f) *Jeſu Chriſti*: & illud, *Gratia ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt*: & quod de ſeipſo ait Apoſtolus, *Miſericordiam conſecutus ſum, ut fidelis eſſem*: non dixit, quia eram; ſed *ut eſſem*: & illud, *Quid habes quod non accepiſti?* & illud, *Omne datum bonum & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*: & illud, *Nemo habet quidquam*, boni, (g) *niſi illi datum fuerit de ſuper*. Innumerabilia ſunt ſanctarum ſcripturarum teſtimonia, quæ poſſint ad probandam gratiam proferri, ſed brevitatis ſtudio prætermiſſa ſunt; quia & re vera, cui pauca non ſufficiunt, plura non proderunt.

Hebr. 11. — Philip. 1. 29. — Ibid. 6. — Epheſ. 2. 8. — 1. Cor. 7. 25. — 1. Cor. 4. 7. — Jacob. 1. 17. — Joan. 3. 27.

Hoc etiam ſecundum fidem catholicam credimus, (h) quod accepta per baptiſmum gratia, omnes baptizati, Chriſto auxiliante & cooperante, quæ ad ſalutem pertinent, poſſint & debeant, ſi fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum divina poteſtate prædeſtinatos eſſe, non ſolum non credimus, ſed etiam, ſi ſunt qui tantum malum credere velint, cum omni deteſtatione illis anathema dicimus.

Hoc etiam ſalubriter profitemur & credimus, quod in omni opere bono, non nos incepimus, & poſtea per Dei miſericordiam adjuvamur; ſed ipſe nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem ſui prius inſpirat, ut & baptiſmi ſacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum cum ipſius adjutorio, ea quæ ſibi ſunt placita implere poſſimus. Unde maniſeſtiſſime credendum eſt, quod & illius latronis, quem Dominus ad Paradiſi patriam revocavit, & Cornelii Centurionis, ad quem Angelus Domini miſſus eſt, & Zacchæi, qui ipſum Dominum ſuſcipere meruit, illa tam admirabilis fides non

Luc. 23. 43. Act. 10. 3. Luc. 19. 6. Vide libr. Proſp. contra Caſſianum ſupra cap. 7. pag. 185. & ſeq.

(*a*) Editi Lovan. Duac. & Colon. *Si quis autem habet homo veritatem atque juſtitiam*. Auguſt. append. tom. 10. & loci in ora libri citati habent ut legitur in textu.

(*b*) Edit. Lovan. Duac. & Colon. *& non Chriſto*. append. tom. 10. Aug. & locis in margine notatis, *utrumque, non Chriſto*.

(*c*) In Cod. Proſp. Lov. Duac. & Colon. *diligit* ... & infra, *diffudit*. Append. tom. 10. Aug. hic & ſent. Proſp. ut in textu.

(*d*) Sic editio Concilii in append. tom. 10. Aug. ad MSſ. recenſiti. Proſperiana vero Lovan. Duac. & Colon. *& Abraham ... in ipſorum laudem*.

(*e*) Lovan. Duac. & Colon. *habere*, Melius legi *haberi* convincit editio append. Aug. tom. 10. & ſenſus loci.

(*f*) Deſunt hæc verba, *Jeſu Chriſti* in Lovan. Duac. & Colon. Proſperi editionibus. Habentur in appendice Auguſt. tom. 10. utroque in textu Apoſtoli deſunt hæc duo. *Domini noſtri*.

(*g*) In Lovan. Duac. & Colon. Proſperi edit. *niſi illud*. Additium, videtur: *illud*, quo caret editio Auguſt. append. conſormiter textui ſacro.

(*h*) Lugdunenſis codex, *poſt acceptam baptiſmi gratiam*.

non fuit de natura, (a) ſed divinæ largitatis donum.

Et quia definitionem antiquorum Patrum, noſtramque quæ ſupra ſcripta eſt, non ſolum religioſis, ſed etiam laicis, medicamentum eſſe & deſideramus & cupimus: (b) placuit ut eam etiam illuſtres ac magnifici viri, qui nobiſcum ad præfatam feſtivitatem convenerunt, propria manu ſubſcriberent.

CÆSARIUS in Chriſti nomine Epiſcopus, conſtitutionem noſtram relegi, & ſubnotans ſubſcripſi, quinto Nonas Julii, Decio juniore viro clariſſimo Conſule.

JULIANUS (c) AMARTOLUS Epiſcopus relegi & ſubſcripſi.

CONSTANTIUS in Chriſti (d) nomine Epiſcopus conſenſi & ſubſcripſi.

CYPRIANUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

EUCHERIUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

(e) Item EUCHERIUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

HERACLIUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

PRINCIPIUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

PHILAGRIUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

MAXIMUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

PRÆTEXTATUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

ALETHIUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

LUPERCIANUS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

VINDEMIALIS .... Epiſcopus .... ſubſcripſi.

(f) PETRUS MARCELLINUS FELIX LIBERIUS vir clariſſimus & illuſtris Præfectus Prætorii Galliarum atque Patricius, conſentiens ſubſcripſi.

SYAGRIUS vir illuſtris conſentiens ſubſcripſi.

OPILIO vir illuſtris conſentiens ſubſcripſi.

PANTAGATHUS vir illuſtris conſentiens ſubſcripſi.

DEODATUS vir illuſtris conſentiens ſubſcripſi.

CARIATHTO vir illuſtris conſentiens ſubſcripſi.

MARCELLUS vir illuſtris conſentiens ſubſcripſi.

(g) NAMATIUS vir illuſtris conſentiens ſubſcripſi.

(a) Codex Lugdunenſis, *ſed gratiæ largitate donata*. Remenſis & Bellovacenſis, *ſed de divinæ largitatis dono*.

(b) Edit. Profp. Lovan. & Duac. *placuit ergo ut etiam* Aug. append. tom. 10. ut in textu.

(c) Hæc vox. *Amartolus* additur in edit. Append. tom. 10. Aug. abeſt a Proſperi libris Lovan. Duac. & Colon. excuſis. Additur quoque in eadem Aug. edit. *in Chriſti nomine*, & *conſenſi*.

(d) Editio append. tom. 10. Aug. ſupplet, hujus Epiſcopi nomen, & ſubſcriptionem, cum abſit a codicibus Proſperi.

(e) In codicibus Proſperi legebatur: *Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clariſſimi & illuſtres Præfecti Prætorio Galliarum atque Patritii conſentientes ſubſcripſerunt*. Emendavimus ex editione Concilii ut habetur in append. tom. 10. Auguſtini, eraſis virgulis, & plurali mutato in ſingulare. Nam recte obſervat Spondanus tom. 2. Epitomes ad annum 529. pag. 2. falſo referri eidem Concilio interfuiſſe quatuor Præfectos Prætorii, ut textus depravatus habet. Nam, ut Codex Vaticanus docet, quatuor ſunt illa nomina perſonæ unius: & in ipſius Synodi exordio, non quatuor qui interfuerint ibi Præfecti, ſed unus dumtaxat Liberius Patricius nominatur: ac denique hoc tempore Athalarici regis, non quatuor Præfectos Galliam adminiſtraſſe, ſed unum hunc Liberium patet ex ejuſdem regis epiſtola ad eumdem Liberium data, *apud Caſſiod. l. 8. ep. 6.* Qui quidem ille ipſe eſſe Liberius invenitur, cui Theodoricus Athalarici prædeceſſor faſces antea crediderat. Quippe qui inter alias præclare ab ipſo, bello paceque in Italia, Gallia, & alibi geſta, commendatus ex eo habetur, quod Italos Gothis conſociarit, tertia agrorum parte illis conceſſa. *Ibid. l. 2. epiſt. 15. ad Senat.*

(f) Ex eadem edit. tom. 10. Aug. oper. mutamus, *ſubſcripſit*, quod legitur in codicibus Proſperianis, in *ſubſcripſi* hic & in ſequentibus.

(g) Hoc nomen, & hæc ſubſcriptio additur ex Auguſtini tom. 10. in Append.: cum deſit editionibus Proſperi Lovan. Duac. & Colon. Cujus auctoritate in ſubſcriptionibus ſex quæ præcedunt poſuimus, *vir illuſtris*, ubi antea habebatur, *vir clariſſimus*.

ADMONITIO

DE OPUSCULO SEQUENTI.

De hoc opuſculo, quod primo editum eſt a Sirmondo ſub nomine Confeſſionis Proſperi Aquitani, quod habetur etiam in MS. Julienſi inter cetera S. Proſperi opera, hoc cenſet ſæpe laudatus a nobis Joſephus Antelmius Presbyter & canonicus Forojulienſis, in eo libro cui titulum fecit, De veris operibus SS. PP. Leonis Magni & Proſperi Aquitani Diſſertationes criticæ, *Diſſertatione ſeptima, quæ eſt,* De ſuppoſitis S. Proſpero ſcriptis & tractatibus *pag.* 370. „ *Quod ſupereſt, præter iſta opera Proſpero ſuppoſita, alia non „ animadverti alicujus nominis ac celebritatis, quæ ſub ejus nomine circumfe- „ rantur. Extat quidem* Confeſſio Tyronis Proſperi, *quam primum Jac. Sirmon- „ dus publicavit anno 1619. ex Bibliotheca Vaticana, poſt Eugenii & Dracontii „ carmina: at in qua vix aliquid deprehendere licet Proſperi ſtilo ſatis ſimile, „ aut ejus famæ valde conſentaneum; pro qua illi aſſerenda multum ſollicitudi- „ nis impendi debeat* “. *Qua in re Antelmio omnino aſſentitur celeberrimus doctiſſimuſque auctor Bibliothecæ novæ Scriptorum Eccleſiaſticorum, parte ſecunda Tomi tertii, qui eſt de Scriptoribus quinti Eccleſiæ ſæculi pag.* 451. De Proſpero: *ubi illam Confeſſionem vocat, Opus nullius momenti, & tanto Patre indignum. Alius tamen vir Eccleſiaſticorum Monumentorum peritiſſimus ſcriptor, de hac opella paulo meliora ſentiens, ſatis eleganter ſcriptum opus judicat, ut Magno Proſpero tribuatur: nec tamen aliquid certi hac in re ſtatuens, cum libelli ſequentis auctoritatem non audeat penitus rejicere, nec illum vult etiam pro indubitato Proſperi noſtri fœtu admittere. In tam diverſo ſapientiſſimorum Criticorum judicio, multo minus licuit nobis quidquam, quaſi pro indubitato, decernere, ſed cautius fore viſum eſt, ſi hanc elucubrationem dubiis Proſperi operibus, non tamen certo ſuppoſitis, accenſeremus.*

CON-

CONFESSIO

QUÆ DICITUR

PROSPERI AQUITANI.

NAto mihi quondam ſub lege peccati, & transfuſa in me a parentibus (a) ordinaria mortis conditione captivo; ne longo ferocis Domini jure detinerer, inter ipſa me vitæ initia, miſericors & miſerator Domine liberaſti. Ante inveni tyrannicidam, (b) quam experirer tyrannum: & prius adeptus ſum redemptionem, quam intelligerem ſervitutem. Querantur qui volunt de ſalutis ſuæ celeritate; ad excuſationem violatæ regenerationis, rudem ætatem & imprudentes cauſentur annos: mihi ſemper adorabitur velox dignatio, & (c) properata clementia. Nam velut ignaro mihi hoc unum profuiſſe intelligo, quod licet ego a donis tuis receſſerim, in me tamen tua dona manſerunt. Renatus itaque in Chriſto Jeſu per Spiritum-ſanctum tuum, heres adſcriptus, filius nuncupatus, nihil minus quam ſenior frater accepi. Quin etiam remiſſo legalis obſervantiæ onere, initiatus a gratia, non de Jacob, ſed de Eſau, Iſrael tuus factus ſum. Felix profecto, ſi acceptam ſubſtantiam, non dicam multiplicatam, ſed integram, vel otioſa innocentia, ſi non operante ſervaſſem. Sed, heu me miſerum! relicta Patris domo, abii in voluntarium deſertor exilium; & duce vitiorum omnium multitudine, intima quæque Ægypti per ſpacioſorum itinerum proclivia deceptus intravi. Illic attrita decoris ſtola, & nobilitatis veſte corrupta, inopem me, & paternorum decoctorem honorum, ſubdoli comites, infideles amici, ſub haſta mortis, & auctione peccati, cupidiſſimis licitatoribus vendiderunt. Sub quorum longo & gravi confectus imperio, in Babyloniorum etiam jura tranſivi. Ibi cum per innumeras ſæviſſimarum dominationum viciſſitudines, non (d) ſubjectione corporis, ſed animæ ſudore ſervirem, & dignis confuſus officiis, pejore quotidie ſtatus mei conditione turbarer: ſubtraxi me, quantum ab inſtantibus dominis licuit, in ocultum ſpiritus cordiſque ſecretum: & apprehenſo cujuſdam ſanctarum ſcripturarum volumine, quid mihi adhuc ſpei ſupereſſet inſpexi: ac multo perfuſus imbre lacrymarum, Quouſque, inquam, dominabuntur mihi qui me oderunt? Quamdiu inimicis meis ſerviam? Iſtis quidem ipſe me dedi, & per lethiferas voluptates pretium meæ perditionis accepi: ſed paciſci de me meo jure non potui; habebam enim dominum, & meus non eram. Scio enim me ejus redemptum ſanguine, cui cæleſtia, & terrena, & inferna ſubjecta ſunt. Quid iſtis mecum eſt, quorum commercium mors eſt? Revertar ad eum qui me emit ad vitam. Ac ne me revertendi moretur facultas, quia in medio gentis alienæ ſum, & regni ſui limites barbarus diſpoſitis (e) ſervat excubiis; bene eſt, quod redemptorem meum tenentem omnia, loca non tenent. Præſens cælis, inferis adeſt, totus in abyſſis eſt, totus in terris: non itinere adeundus, non navigatione quærendus eſt. Ipſum in Jeruſalem reliquimus, ipſum in Ægypto prætermiſimus, ipſum inter Babylonios non videmus. Sed quæramus, & apparebit; pulſemus, & aperiet; petamus, & tribuet. Verum, heu me miſerum! erubeſco quia nudus ſum, & nihil habens, quo membrorum meorum inhoneſta circum tegam: obſcœnæ egeſtatis dedecore confundor: tum quo ore, quave conſcientia, tantæ familiæ oculos, & tanti Patris ſubibo conſpectum? Quaſi vero tolerabilius judicium ſit accuſatis, quam confeſſis, reis contumacibus, quam ſupplicibus, exhibitis, quam reverſis. Habeat quantaslibet crucis ignominia (f) pœnitentias, levior erit ignis verecundiæ, quam gehennæ.

(*a*) Mſ. Jolienſis, *ordinariæ mortis.*

(*b*) Mſ. Jolienſis hæc addit, *quam experirer tyrannum: & prius adeptus ſum redemptionem, quam intelligerem ſervitutem.*

(*c*) Sic corrigimus ex Mſ. Jolienſi. Editi, *præparata.*

(*d*) Editiones, *in ſubjectione* Mſ. Jol. caret. præpoſitione.

(*e*) Mſ. Jolienſis, *ſervet.*

(*f*) Mſ. Jolienſis, *pœnitentis.*

ADMONITIO
DE POEMATE CONJUGIS
AD UXOREM.

CArmen Anacreonticon ad uxorem, quo ipſius auctor uxorem ſuam hortatur; ut ſe totam Deo dedicet, non quidem inter ſubdititia falſoque titulo adſcripta Proſpero, ſed nec inter certa & indubitata ejus opera cenſeri poſſe jam ab aliis eſt animadverſum. Unde dubiis accenſeri debere judicavimus. Eſt certe vere dubitandi locus, an ſit Proſperi. Nam Roſveydus vir eruditionis non vulgaris, Proſpero, ſub cujus nomine legebatur alias, opus iſtud abjudicavit, & S. Paulino Nolano, in ejus Operum recenſione, adſcripſit, cognita utique cauſſa, ut videtur. Sed refragatur omnino doctus juxta atque accuratus ejuſdem Paulini operum noviſſimus editor & ſcholiaſtes tomi 2. Differt. 6. ubi etſi fateatur hoc Carmen ad ſtilum Paulini Nolani & ſermonem in pluribus poematum locis ſatis accedere, lectore in judicem aſſumpto, tamen aſſerere non dubitat poema iſtud, licet egregium & jucundiſſimum, aliis tamen Paulini carminibus ſuavius & liberius fluere. Tum hæc ſubjungit: „ At quod iſtud carmen Paulino poteſt abju- „ dicare, illud nempe eſt, quod univerſum orbem, in ea generali everſione re- „ rum & perturbatione deſcribit, quam expertum eſt anno 407. Occidentis Im- „ perium. Verum Paulino tunc temporis non neceſſe fuit ut ſe & uxorem ad „ Chriſtianam vitam hortaretur, & deſignaret quomodo facultatibus ſuis uteren- „ tur. Arbogaſtus maximas in Occidente turbas fecit: cum anno 392. 15. Maji „ die juniorem Valentinianum ſtrangulari juſſit, & diadema Eugenio impoſuit. „ At illud Carmen hoc non adumbrat “. Hactenus Paulini Illuſtrator, qui quidem appoſite obſervat, quibus temporibus Imperium Romanum tantis infeſtatiobus premebatur & agitabatur, neceſſe non fuiſſe Paulino Theraſiam ſanctiſſimam conjugem ad ſimilia adhortari, cum illa dudum ut ſponſi imitatrix Chriſtianæ perfectionis iter fuiſſet ingreſſa, niſi forte & currentem quandoque monere non inutile quis dixerit.

Hinc etiam prohiberi ſe teſtatur idem Auctor, ne carmen illud Paulino aſſignet, quod, inquit, in quatuor MSS. Codicibus Proſpero tribuatur, in nullis Paulino, cujus hiſtoriæ prorſus non reſpondet. Quod certe tam grave eſt, ut Paulini fœtum agnoſcere in illo non audeat. Quo poſtremo quatuor MSS. non a ſe viſorum teſtimonio Antelmius in Differtat. IX. *in Opera Leonis & Proſperi quintum adjungit, quem præ manibus habuit optimæ notæ ante annos* DCCC. *ut judicabat, exaratum, quem ex Maſſilienſi civitate, ubi clarior & carior Proſperi memoria, in Aquenſem, quo tum degebat, tranſmiſſum, & in ampliſſimi Senatoris Thomaſſini Bibliotheca aſſervatum, ſibi illuc advenienti manere non potuiſſe incognitum, teſtatur: verum ab hujus copioſæ Bibliothecæ poſſeſſore cum multis & præmultis inter plura adjumenta, dicit a ſe ſuſceptum. Porro talis codex nonniſi Proſperi epigrammata continebat, quibus ſententiæ ab eo excerptæ præponuntur. In hoc poſt epigramma 97.* de cohibenda ira *&c. hoc verſu deſinens*, creſcere non cupiens perdit adepta tepens, *immediate ſubjungitur, Metrum Anacreonticon, ab his verbis* Age jam precor mearum; *ad hæc*, Quibus occupare animas fuit voluptas. *Atque hic expliciunt verſus, ſimulque cum pagina & Codex totus cum his verbis*, Finit liber. *Deſiderantur itaque in hoc codice quæ ab aliis exhibentur exametra pentametris intermixta jambis iſtis cohærenti conceptuum ſerie ingenioſe illigata. Quæ conſuetudo non extranea eſt Proſpero, qui carmen de ingratis omnium celeberrimum duplici verſuum ſerie variaſſe agnoſcitur: aliter enim in Prologo, quam in Poemate cecinit.*

Quæ

Quæ porro Paulini hiſtoriæ prorſus non reſpondere videntur viro docto, rerum temporumque circumſtantiæ, carmine, de quo hic agitur deſcriptæ, Proſperi perſonæ congruentius forſan aptarentur: quippe quem ſub exitum quarti ſæculi, & conſequentis initium Chriſtianæ pietatis ſtudia magis afficere primum potuerunt, ſuam ut conjugem (ſi tamen conjugatus vixit aliquando) ad pares auſus tam ſuavium conſiliorum incitamentis ſtimularit.

Ad id etiam facit Bedæ in fine libri de arte Metrica teſtificatio, qui carmen iſtud Tironi Proſpero diſerte adſcribit. Metrum anacreonticum, inquit, quo uſus eſt Proſper Tiro in principio exhortationis ad conjugem, ita dicens Age jam precor &c.

Sed (ſi præfato critico doctiſſimo creditur) nec omnino carent Proſperianis lineamentis hæc carmina; & caſtiſſimis Proſperi ſenſibus plena ſunt, ejuſque veros affectus ſincere reddunt, & locutiones non raro eaſdem exhibent. Nec tamen ille quantumvis aveat quæcumque poteſt cum aliquo fundamento, Proſpero vindicare opera, quid certi de tali carmine audet ſtatuere, poſt quaſi cohibitum repreſſumque circa illud aliorum judicium, animique etiamnum pendere ſe fatetur: nam etſi hinc paulo comptius & elegantius agnoſcatur quam reliqua poetice ſcripta Proſperi, inde retinet ætatis circumſtantia, qua elucubrari debuit. Cum enim converſionis initio digeſtum eſſe pateat, & minus tunc erat cæleſtibus aſſuefactus atque diſtentus Aquitanus noſter, ita magis juvenilis ejus animus arti & concinnitati ſtudens hanc elegantiam affectare potuit, quam maturior ſanctiorque factus poſtea reſpuerit vel neglexerit. Quibus perpenſis, dum meliora ab aliis otioſius rem totam librantibus opperitur, judicio ſuſpenſus manet & indeterminatus. Poſt hanc eruditorum fluctuationem, quid ſecurius nobis & ab omni temeritatis nota magis alienum erit, quam ſi hoc opus nec inter veros, nec inter ſpurios ſuppoſitoſque Proſperi fœtus, ſed inter dubios exhibeamus.

POEMA CONJUGIS AD UXOREM.

Uxorem hortatur ut totam ſe Deo dedicet.

AGE // jam precor mearum
Comes irremota rerum,
Trepidam brevemque vitam
Domino Deo dicemus.
Celeri vides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragiliſque membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne quod tenemus;
Neque fluxa habent recurſum:
Cupidas, // vagaſque mentes
Specie trahunt inani.
Ubi nunc imago rerum?
Ubi ſunt opes potentum,
Quibus occupare captas
Animas fuit // voluntas?
Qui centum quondam terram vertebat aratris,
Æſtuat, ut geminos poſſit habere boves.
Vectus // magnificas carpentis ſæpe per urbes,
Rus vacuum feſſis æger adit pedibus.
Ille decem celſis ſulcans maria // ante carinis,
Nunc lembum exiguum ſcandit, & ipſe regit.
Non idem ſtatus eſt agris, non urbibus ullis.
Omniaque in finem præcipitata ruunt.
Ferro, peſte, fame, vinclis, algore, calore,
Mille modis miſeros mors rapit una homines.
Undique bella fremunt, // omnes furor excitat, armis
Incumbunt reges regibus innumeris.
Impia confuſo ſævit diſcordia mundo,
Pax abiit terris, ultima quæque vides.
Et ſi concluſo ſupereſſent tempora ſæclo,
// Aut poſſet longos mundus habere dies:
Nos tamen occaſum noſtrum obſervare liceret,
Et finem vitæ quemque videre ſuæ.
Nam mihi quid prodeſt, quod longo flumina curſu
Semper inexhauſtis prona feruntur aquis?

// Mul-

℣. 1. Metrum Anacreontium, quali ſcanduntur ſexdecim primi verſus ſequentes; quod & Colobon, id eſt, mutilum, dicitur, recipit anapæſtum, duos iambos, & unam ſyllabam, ut

Age jam precor mearum.

Quamquam docuit Georgius Fabricius de re poetica lib. 1. quod metrum Anacreontium ſeu heptaſyllabum habet loca tria, & ſyllabam unam: pedes habet uſitatos duos, iambum & ſpondeum; loco primo ponitur iambus vel ſpondeus, & hujus reſolutione interdum anapeſtus, reliquis ſolus iambus, ut

Sat eſt quiete duci,
Feſſum fovere corpus.

℣. 11. Mſſ. ſeptem, *cupidaſque vana mentes.*

℣. 16. Editor Operum S. Paulini ſcripſit *voluptas*: ut in Mſ. Jolienſi. Editi noſtri cum Mſſ. aliis *voluntas.*

℣. 19. Mſ. Cambronenſis, *magnificis.*

℣. 20. Sic Mſſ. tres. Alii codices, *maria alta.*

℣. 27. Ita Mſſ. quatuor Edit. Ven. *hominis furor heſitat armis.* Mſ. Lugdun. & edit. recentiores, *hominis furor excitat* Mſ. Colb. unus, *excitat arma.*

℣. 32. Mſſ. quinque *Aut poſſet.* Mſ. Theodor. *Et poſſet, armis.* Alii, *Ut poſſet.*

// Multa quod annoſæ vicerunt ſæcula ſilvæ,
Quodque ſuis durant florea rura locis?
Iſta manent, noſtri ſed non manſere parentes:
// Exigui vitam temporis hoſpes ago.
Non ergo ſumus // hic nequidquam in ſæcula nati,
Quæ pereunt nobis, & quibus occidimus:
Sed vitam æternam vita ut mereamur in iſta,
// Et ſubeat requies longa labore brevi.
Et tamen iſte labor // ſit forte rebellibus aſper,
Ac rigidas leges effera corda putent:
// Non tamen hæc gravis eſt manſueto ſarcina dorſo,
Nec lædit blandum mitia colla jugum.
// Tota mente Deus, tota vi cordis amari
Præcipitur: vigeat // cura ſecunda hominis.
Quod ſibi quis nolit fieri, non inferat ulli,
Vindictam læſus neſciat exigere.
Contentus modicis, vitet ſublimis haberi;
Sperni non timeat, ſpernere // non libeat.
Parcus, vera loquens, & mente & corpore caſtus,
Inſontem vitam pacis amator agat.
// De proprio cunctis, quos cernit egere, benignus:
Non ſua non cupiat, quæ ſua ſunt tribuat.
Quid, rogo, mandatis durum cenſetur in iſtis?
Aut quid erit, quod non poſſit // obire fides?
Qui credunt ſacros verum ceciniſſe Prophetas,
Et qui non dubitant verba manere Dei.
// Qui Chriſtum paſſum pœnas crucis, ultima mortis;
// In toto excelſi Patris honore vident,
Quique ipſum multa cum majeſtate tremendum
Expectant pingui lampade pervigiles,
His ſordent terrena, patent cæleſtia, nec ſe
Captivos // ſervos temporis hujus agunt.
Non illos fallax cepit ſapientia mundi,
Nec curas ſteriles inſeruere polis.
Imperia & faſces, indocti munera vulgi,
Quaſque orbis ſcelerum ſemina fecit opes,
Calcarunt, ſancta cælum ambitione petentes.
// Suffragiis Chriſti, & plauſibus Angelicis.

 // Nec

℣. 37. Mſ. Colb. unus, *Multaque jugoſa*.
℣. 40. Mſ. Jol. *Exiguam vitam*. Mſ. Colb. *Exigui vitam corporis*.
℣. 41. Mſ. Jolienſis, *hæc*.
℣. 44. Sic Mſſ. quinque. At editi, *Ut ſubeat*. Edit. Ven. in primo verſu omittit. *ut : vita mereamur in iſta*.
℣. 45. Mſſ. cod. Jol. Colb. unus & Vict. duo. *ſit* : & verſu ſeq. *putant*.
℣. 47. Mſſ. quinque, *Non autem gravis eſt*. Vulgata lectio concinnior.
℣. 50. Mſſ. quinque, *vigeat cura ſecundi hominis*. Quo putamus doceri, ut quæratur *primum regnum Dei*. Quod Chriſtus præcepit. *Matth.* 6. 33. Editi, *ſecunda*.
℣. 54. Mſſ. tres, *non ſoleat*.
℣. 57. Mſſ. ſex & editio Paulini, *Det proprium cunctis*. Editio Ven. *Et proprio paſcat loculo quos noris egentes*.
℣. 60. Mſ. Camb. *adire*. Mſſ. alii quinque, *habere*.
℣. 63. Edit. Ven. *Quique Redemptorem paſſum crucis ultima morte*.
℣. 64. Mſſ. quatuor, *In toto celſi Patris*.
℣. 68. Mſ. Jol. & Mſ. Corb. a ſecunda manu, *ſervi temporis*.
℣. 74. *Suffragium* ſecunda correpta etiam alibi occurrit. In epigrammatis ſacris urbis Romæ apud Gruterum pag. 1166. num. 2. in epitaphio Bonifacii Papæ.

Iſta ſanctorum ſunt pia ſuffragia.

Paulinus quoque Carm. 32. ℣. 616.

Inſantes caſtis vincito ſuffragiis.

Immo & inter prophanos Ovidius.

Quid niſi ſuffragium nimbos vitantibus eſſem?

Ibid. Mſ. Jolienſis omiſſo *&*, *plauſibuſque Angelicis*.

// Nec labor hos durus vincit, nec blanda voluptas.
Quærere nil cupiunt, perdere nil metuunt.
Omnia non Chriſti, qui Chriſti eſt, odit in illo
// Se ſtatuens, in ſe qui gerere optat eum.
// Ille Deus rerum, cæli terræque creator,
Me propter ſacra Virgine natus homo eſt.
Flagris dorſa, alapis maxillas, ora ſalivis,
Præbuit, & figi ſe cruce non renuit.
Non ut tanta Deo quidquam patientia ferret,
Cujus nec creſcunt, nec minuuntur opes.
Sed quod erat // vitiatum in me, ut ſuperaret in illo,
Factus ſum Chriſti corporis, ille mei,
Me geſſit moriens, me victa morte reſurgens,
Et ſecum ad Patrem me ſuper aſtra tulit.
Quidnam igitur tanta // pro ſpe tolerare recuſem?
Aut quid erit, quod me ſeparet a Domino?
Ignem adhibe, rimare manu mea viſcera, tortor:
Effugient pœnas membra ſoluta tuas.
Carcere ſi cæco claudar, nectarque catenis,
Liber in exceſſu mentis adibo Deum.
Si mucrone paret cervicem abſcindere lictor,
Impavidum inveniet: mors cita, pœna brevis.
Non metuo exilium, mundus domus omnibus una eſt.
Sperno famem, Domini // fit mihi ſermo cibus.
Nec tamen iſta mihi de me fiducia ſurgit,
Tu das, Chriſte, loqui, tuque pati // tribuis.
In nobis nihil audemus, ſed fidimus in te,
Quos pugnare jubes, & ſuperare facis.
Spes igitur mea ſola Deus: quem credere vita eſt,
Qui patriæ civem me dedit alterius.
Sorte patrum occiduum juſſus tranſcurrere mundum,
Sub Chriſti ſacris advena miles eo:
// Nec dubius me jure brevi terrena tenere,
Sic utar propriis, ceu mea non mea ſint.
Non mirabor opes, nullos ſectabor honores,
Pauperiem, Chriſto divite, non metuam.
Qua ſtetero adverſis, hac utar mente ſecundis:
// Nec mala me vincent, nec bona me capient.
Semper agam grates Chriſto, dabo ſemper // honorem:
Laus Domini // ſemper vivet in ore meo.

Tu

℣. 75. Mſſ. Jol. & Germ. *vicit durus*. Mſ. Colb. *ſuperat*.

℣. 78. Mſ. Cambron. *Æſtuat in ſe ſe* &c. Id eſt, odit omnia, *adhuc autem & animam ſuam*, juxta. Luc. 14. 26. Alii omnes *in illo ſe ſtatuens*, *in ſeſe qui gerere optat eum*.

℣. 79. Sic cum Mſſ. ſex & edit. Ven. editor Paulini. Alii, *Ille Deus cæli, rerum terræque creator*.

℣. 85. Mſ. Camb. cum Paulino, *viſiatum in me*. Alii, *victum in me* præter Mſ. Theod. ubi habetur *victum de me*. Vulgata lectio deficit numero ſyllabarum.

℣. 89. Editio Veneta ſola, *vivens Proſper tolerare recuſem*. Forte ex ingenio ſcribæ aut editoris cujuſpiam, qui hoc opus Proſperi eſſe certo ſibi in animum induxerat.

℣. 98. Sic edit. Paul. ex Mſſ. Germ. Jol. & 1. Vict. Alii codices, *ſit mihi*.

℣. 100. Mſſ. tres, *tribues*.

℣. 107. Mſ. Reg. *Nec dubito*. Deinde Mſ. Colb. *Sic utor*.

℣. 112. Mſ. Regius. *Nec bona me vincent, nec mala me capient*. Non tam bene, ut videtur.

℣. 113. Ita Mſſ. Reg. Colb. Germ. & Vict. unus. Alii codices, *honores*.

℣. 114. Ita legitur in Edit. Paulini & Mſſ. Colb. Theodoric. & Camb. In reliquis *vigeat ſemper*.

Tu modo fida comes, mecum iſti accingere pugnæ,
    Quam Deus infirmo præbuit auxilium.
// Sollicita elatum cohibe, ſolare dolentem:
    Exemplum vitæ ſimus uterque piæ.
Cuſtos eſto tui cuſtodis, mutua redde,
    Erige // labentem, ſurge levantis ope.
// Ut caro non eadem tantum, ſed mens quoque nobis
    Una ſit, atque duos ſpiritus unus alat.

℣. 117. Mſſ. Theodoric. Germ. & Vict. unus *ſollicite*.

℣. 120. Mſ. Theodoric. *labantem*.

℣. 121. Editio Ven. *Ut caro non eadem, ſed tantum mens quoque nobis*.

ADMONITIO
IN CARMEN
DE PROVIDENTIA DIVINA.

Ut Carmen de Providentia divina genuinis operibus ſancti Proſperi Aquitani ſine ſcrupulo non accenſeatur, nec tamen ſtatim inter ſuppoſita numeretur, ſuadent diverſa eruditorum de eo judicia. Etſi enim primo ſub ſancti Proſperi Aquitani nomine prodierit in editione Lugdunenſi anno 1539. *diu eſt tamen cum ab aliis Operum Sancti Proſperi editoribus cum hac cautione editum eſt, ut ſedulo obſervaretur, Proſperi non videri carmen hoc, ſed cujuſpiam haud integre gratiam Chriſti explicantis. Id enimvero notatum legimus in editionibus antiquis, Lovanienſi anno* 1565. *ſtudio Joannis Sotelli Collegii minoris Theologorum Lovanienſium alumni procurata: tum in Duacenſi anno* 1576, *curis Joannis Olivarii perfecta: quam Colonienſis anni* 1630. *& aliæ ſubſequentes de verbo ad verbum ſunt imitatæ. In illa autem Duacenſi editione doctiſſimus Editor, in Epiſtola ad lectorem, cum Catalogum contexit operum a ſe emendatorum & in lucem emittendorum, ac de ſingulis judicium ſuum paucis profert, de hoc quem in manibus habemus ſic pronuntiat: „ Carmen (inquit) de Providentia „ Dei a D. Proſperi Operibus removendum duximus: quia Pelagianæ doctrinæ „ eſt, cui Proſper infeſtiſſimus fuit. Docet enim optimum quemque non plus gra„ tiæ accipere quam peſſimum: ſanctos patres ex lege naturæ bonos fuiſſe: a vo„ luntate noſtra præveniri auxilium Dei, & alia multa errori Pelagii conſona, „ quæ Divo Proſpero numquam placuerunt. Nec novum eſt (ſubdit ille) magno„ rum virorum ſcriptis opera quædam hæreticorum inſeri; cum inter libros Hiero„ nymo adſcriptos reperiamus & epiſtolam Pelagii ad Demetriadem, & Commen„ tarios breves in omnes Epiſtolas Pauli, excepta ea quæ eſt ad Hebræos. Simili„ ter epiſtolam Cæleſtii ad parentem de licentia divinæ legis. Item epiſtolam de „ duobus filiis frugi & luxurioſo, non illam quæ eſt ad Damaſum, ſed quæ in„ cipit, Omnium quidem de ſcripturis, &c. & alia multa, quæ non ſunt hoc „ loco recenſenda. Ad quem modum etiam inter Auguſtini opera irrepſit liber „ quæſtionum veteris & novi Teſtamenti, qui inter cetera aſſerit Melchiſedech „ eſſe Spiritum-ſanctum, Sacerdotemque ſummum: quam ob rem merito eſt a „ Divo Hieronymo in Epiſtola ad Evagrium rejectus. Eodem errore (pergit il„ le) inſcribitur liber Gennadii de Eccleſiaſticis dogmatibus Auguſtino: cui, „ quoniam non ſatis catholicus eſt, ſtudioſus quiſpiam ex epiſtola prima Cæleſti„ ni & Concilio Arauſicano ſecundo aliquot capitula ſubjecit, nempe* 22. 29. *&*

„ ſequentia. Quæ licet ejuſdem libri eſſe videantur, tamen in nonnullis exemplaribus tam impreſſis, quam ſcriptis omiſſa inveniuntur, ſicque capiti vigeſimo primo libri ejuſdem ex profeſſo repugnant, ut aliquantulum conſideranti ſatis ſtatim eluceat, non niſi ad ejus redargutionem eſſe annexa. Quo conſilio (concludit ille) & Carmen de Providentia adjunctum videtur Carmini de Ingratis, ne cum eſſet pernicioſum, ſuo careret antidoto, ſi ſejunctim legeretur". Hæc ille.

Utriuſque judicio aſſentitur Bellarminus in libro de Eccleſiaſticis ſcriptoribus: in quo Eminentiſſimus & eruditiſſimus auctor hoc ipſum opus ſemipelagiano potius quam ſancto Proſpero tribuendum eſſe judicavit. Auctor quoque novæ Bibliothecæ ſcriptorum Eccleſiaſticorum parte 2. tomi tertii eadem fere quæ ſupra, in Poematis parente arguens; hæc præciſe eſſe notat quæ Proſper impugnavit, tam in ſuo contra Ingratos Poemate, quam in aliis ſuis operibus. Nec ſi ſupponatur cum auctore Diſſertationis in opera ſancti Proſperi, hunc quædam ſancti Auguſtini doctrinæ emollimenta quæſiſſe, ullatenus vero ſimile eſſe contendit, eo uſque tantum virum declinaturum fuiſſe, ut quod alias totis viribus impugnarit, ſcriptorum priorum velut oblitus, hic imprudenter propugnaret.

Atque ut lectores non lateat quæ potiſſimum loca eo in opere ſupra dictis diſplicuerit: id obſervatum ab editione Lovanienſi & deinceps, ut duplici virgula in margine appoſita ſignarentur quæ reprehenſionem mererentur; quod & nos pariter obſervandum duximus. Et licet, ex benigniori quorumdam ſententia in hunc librum, hæc & alia iſtiuſmodi per opus de Providentia Dei reſperſa, ex parte ſaltem ad catholici ſenſus normam aptari queant: vix tamen omnia (ex Antelmii judicio) ad Proſperianos conceptus congruenter reducentur. Quia de arbitrii naturali poſſibilitate, & de virtutum reſiduo poſt peccatum ſemine, aliter interdum mentem ſuam aperire ſtuduit ſanctus Aquitanus noſter.

Antelm. Diſſert. 9. de ver. Op. SS. PP. Leonis & Proſperi.

Hinc factum eſt, ut alius a Proſpero auctor huic operi a nonnullis quæreretur. Quos inter Henricus Noriſius lib. 2. Hiſtoriæ Pelagianæ cap. 13. Hilarium Arelatenſem hujus Carminis auctorem eſſe ſuſpicatus eſt; cum illud ſemipelagianum eſſe pateat. Quod ſi tam aperte pateret, quam putat vir doctus, magis hæc illi ſuſpicio ablegenda foret: cum Hilarius e contra nullo ex probato teſtimonio ad ſemipelagianorum partes tranſiſſe convincatur, ut demonſtravit alias Antelmius in Lirinenſium ſecretis.

Ad inveſtigandum porro Carminis hujus auctorem quod attinet, nihil ultra ex Gennadio ſcriptorum ſui temporis recenſitore pro Hilario ſuſpicari datur. Quippe qui poſtquam de eodem in Catalogo cap. 69. ait, Abſque perſonarum acceptationibus omnibus caſtigationem ingeſſit: ut præfert MS. codex Biblioth. Benedictinæ ſancti Germani Pratenſis ante annos mille in membrana exaratus; cum alii tam editi quam MSS. habeant, Sine perſonarum exceptione & acceptione omnibus caſtigatum opus prædicationis ingeſſit; quæ ſenſum adeo clarum non reddunt, & minus conſequentibus cohærent: poſt iſta, inquam, relata, non niſi aliqua & parva tantum Hilarium edidiſſe refert Maſſilienſis Presbyter: ex quibus, quæ illi præcipua eſt, ſancti Honorati Arelatenſis vita dumtaxat recenſetur. Quod vero alter Honoratus, Maſſilienſis ſcilicet, in Hilarii vita, præter multa præclara copioſeque relicta ingenii monimenta, compoſuiſſe teſtatur etiam verſus fontis ardentis; hoc præconium illis de Providentia verſibus congruenter aptari poſſe cenſet ſupradictus Antelmius: & ſi forſan (ſubdit ille) divinare tam obvium non eſſet, cur Gennadius illorum mentionem non feciſſet, ſi tam eorum ſenſa quam auctorem ſemipelagianum aperte cognoviſſet? Idem tamen doctiſſimus Cenſor monet, hæc carmina in nonnullis caute eſſe legenda, viro tamen pio ac erudito, & Hilario haud impari non eſſe indigna; cum, his paucis demptis, ſentiat ut Proſper Anonimus iſte: in quo ſenſus & verba Proſpero familiaria, elocutioneſque Proſperianis ſimiles obſervat. Quo factum eſt, ut Labbeus libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, licet a Joan. Heſſels & Joan. Olivario, quos ipſe non impro-

improbat, idcirco annexum fuerit, ut jam obſervatum eſt, opuſculo huic Poema de Ingratis, non quod iſtud initio Proſperi exiſtimatum ſit, ſed ut remedium præſens veneno pararetur: ille tamen in hoc propendeat ut credat, ex Proſperianis lineamentis, quæ in hoc opere agnoviſſe ſe exiſtimat, primum deceptos librarios hoc opus indubitanter Aquitano noſtro affinxiſſe; ea pene indiligentia, qua tractatus alios iſtius ſtilo magis repugnantes eidem adſcribere non dubitarunt; etſi illud ipſum ab Hincmaro ut Proſperianum recognitum eſſe legatur: quod quidem ſententiam antiquiorem probat. Huic autem opinioni occaſio naſci potuit quod ſcriptor ille ævo Proſperi floruit, carptimque ſuo in Carmine Vandalorum Getarumque ſeu Gothorum in ſolum noſtrum irruptiones attigerit, quorum ſanctus Proſper & teſtis & narrator fuit in Chronicis.

Quæ omnia attentius conſiderans ſupradictus Cenſor, nec ullum hac tempeſtate in Galliis, ubi hæc præcipue contigerunt, ſcriptorem alicujus nominis huic elucubrando carmini idoneum animadvertens, facile tribueret hoc opus Proſpero noſtro, niſi aliunde diſſimulare ſibi nequiret quantum differat carmen iſtud a caſtigatiſſimis ſenſibus ſancti Proſperi. Unde quouſque ex doctiorum criticorum examine & judicio lux major affulgeat, a judicio hac in re ferendo abſtinendum ſibi putavit. Cui nos quoque hac in parte ſubſcribimus.

Cum autem per decem annos integros hic deſcriptis calamitatibus oppreſſæ ingemuerint Galliæ noſtræ; in quas ſub anni 406. finem irruperant Barbari; quo tempore Auctor antea ſcribendis carminibus venam exercere aſſuetus, publicarum miſeriarum partem non modicam ferens, a ſcribendo retardatus fuerat; tandem anno, ut videtur, 416. iterum ſe ad opus tamdiu intermiſſum accinxit. Unde operis ætatem facile agnoſcas.

ARGUMENTA CAPITUM CARMINIS DE PROVIDENTIA DIVINA.

CAPUT I.

PROLOGUS. *Auctor carminis a ſcribendis verſibus calamitatibus publicis retardatus, querulorum vocibus coactus Dei providentiam tueri ſuſcipit. Hos maxime urebat quod etiam inſons ætas, & ipſa ſacra hoſtilem furorem ſenſerant. Auctor ipſe ſub poteſtatem hoſtium, urbe ſua conflagrante, redactus. Etiam pacis tempore boni gemunt, mali gaudent. Hinc pulſatur divina providentia.*

CAPUT II.

Omnes ſemper Deum eſſe, & cunctorum auctorem ſenſerunt, qui omnia ut voluit, ſed ſapienter diſpoſuit.

CAPUT III.

Deus mundum quem condidit, regit ſine fatigatione. Nec de illius judicandum, ut de hominum regimine.

CAPUT IV.

Deo, cui poteſtas non deeſt, etiam voluntatem ineſſe hominem providentia ſua curandi.

CAPUT V.

In quo differant a primo parente homines poſt lapſum. Diaboli invidia adverſus hominem primum. Juſti aliqui qualibet mundi ætate. Exempla providentiæ Dei erga homines ante Legem. Abel, Cain, Raptus Enoch & Eliæ quid doceat. In Diluvio cur ſervata Domus Noe. Abrahæ fides. Loth ſervatus. Joſeph in Ægyptum venditus. Moyſes populum educens ex ſervitute. Protectio Dei erga filios Iſrael in deſerto.

CAPUT VI.

Exempla providentiæ Dei in Lege. Mens ſpeculum eſt quod fides tegit. Lex & prophetæ Chriſtum annuntiarunt.

CAPUT VII.

Contra Eutychem, de Incarnatione. Neminem ſalvatum umquam ſine fide Chriſti Incarnationis. Lex obſervatu facilis per gratiam Chriſti, qui quod præcepit, prior ipſe fecit.

CAPUT VIII.

Homo, qui divinæ providentiæ ingratus non ſibi imputat peccata ſua, refellitur: quia cum libero arbitrio creatus, per illud peccat. Quæ homini cavenda in mundo, ſi virtutem colere curet. Quis rerum temporalium uſus. Sancti omnes iiſdem tentationibus, quibus nos, ſubjecti, quomodo eas vicerint.

CAPUT IX.

Contra eos qui peccata ſua ſideribus imputant. Libertas arbitrii ſola cauſſa peccati. Non homo ſideribus ſubditur, ſed aliquando ſidera hominibus ſanctis ſubdita fuere. Joſue, Elias. Vanæ & noxiæ prædictiones humanorum actuum ex aſtris ductæ.

CAPUT X.

Contra Epicureos divinam providentiam negantes, eo quod boni hic adverſa patiantur, dum mali proſpera omnia experiuntur. Quare nec malos hic puniri, nec bonos remunerari oporteat. Deus patiens, quia omnipotens & æternus.

CAPUT XI.

Deus tamen maxima juſtitiæ ſuæ documenta ſæpe hic edit. Multa in hac vita bonis & malis communiter accidunt, in alia nullatenus ita res erit. Nulla mors bonis mala. Quam injuſte judicet mundus de beatitudine.

CAPUT XII.

Afflictio malis pœna eſt criminis, bonis corona virtutis. Animæ damna magis quam rerum exteriorum lugenda. Converſis prodeſt afflictionis tolerantia. Vincitur diabolus etiam ab his quos antea vicerat, ſi ſpem in Chriſto ponant, & vincendi virtutem a Chriſto, qui diabolum vicit, petant.

DE

DE PROVIDENTIA DIVINA
INCERTI AUCTORIS
* C A R M E N

* Scriptum circa annum Chriſti 416.

P R O L O G U S.

CAPUT I. Auctor carminis a ſcribendis verſibus publicis calamitatibus retardatus. * forte etiam.

MAxima pars lapſis abiit jam menſibus anni,
Quo ſcripta eſt verſu pagina nulla tuo.
Quæ tam longa tibi peperere ſilentia cauſſæ?
Quiſve dolor mœſtum comprimit ingenium?
Quamquam * & jam gravibus non abſint carmina curis,
Et proprios habeant triſtia corda modos:
Ac ſi te fracti perſtringunt vulnera mundi,
Turbatumque una ſi rate fert pelagus;
Invictum deceat ſtudiis ſervare vigorem.
Cur manſura pavent, ſi ruitura cadunt?
O felix cui tanta Deo tribuente facultas
Contigit, ut tali tempore liber agat!
Quem non concutiat vicina ſtrage ruina,
Intrepidum flammas inter, & inter aquas?
Nos autem tanta ſub tempeſtate malorum,
Invalidi paſſim cædimur, & cadimus.
Cumque animum patriæ ſubiit fumantis imago,
Et ſtetit ante oculos quidquid ubique perit.
Frangimur, immodicis & fletibus ora rigamus:
Dumque pios agimus, vertimur in querulos.
Nec parcunt quidam turbatam inceſſere mentem.
Linguarum & jaculis ſaucia corda petunt.
Dic (ajunt) cauſſas, qui rerum hominumque labores
Arbitrio credis ſtare regique Dei:
Quo ſcelere admiſſo, pariter periere tot urbes?
Tot loca, tot populi, quid meruere mali?
Si totus Gallos ſeſe effudiſſet in agros
Oceanus, vaſtis plus ſupereſſet aquis.
Quod ſane deſunt pecudes, quod ſemina frugum,
Quodque locus non eſt vitibus, aut oleis:
Quod fundorum ædes vis abſtulit ignis & imbris,
Quarum ſtare aliquas triſtius eſt vacuas:
Si toleranda mali labes, heu! cæde decenni
Vandalicis gladiis ſternimur & Geticis.
Non caſtella petris, non oppida montibus altis
Impoſita, aut urbes amnibus æquoreis,
Barbarici ſuperare dolos atque arma furoris
Evaluere omnes, ultima pertulimus.
Nec querar extinctam nullo diſcrimine plebem,
Mors quoque primorum ceſſet ab invidia.
Majores anni ne forte & nequior ætas,
Offenſo tulerint quæ meruere Deo:

Querulorum vocibus coactus, Dei providentiam tueri ſuſcipit.

Quid

Hos maxime urebat, quod etiam inſons ætas, & ſancti homines, & ſacra ipſa hoſtilem furorem ſenſerant.

Quid pueri inſontes? quid commiſere puellæ,
  Nulla quibus dederat crimina vita brevis?
Quare templa Dei licuit popularier igni?
  Cur violata ſacri vaſa miniſterii?
Non honor innuptas devotæ virginitatis,
  Nec texit viduas relligionis amor.
Ipſi deſertis qui vitam ducere in antris
  Suerant, laudantes nocte dieque Deum,
Non aliam ſubiere necem, quam quiſque prophanus:
  Idem turbo bonos ſuſtulit, atque malos.
Nulla ſacerdotes reverentia nominis almi
  Diſcrevit miſeri ſuppliciis populi:
Sic duris cæſi flagris, ſic igne peruſti,
  Incluſæ vinclis ſic gemuere manus.

Auctor ipſe ſub poteſtatem hoſtium, urbe ſua conflagrante, redactus.

Tu quoque pulvereus plauſtra inter & arma Getarum
  Carpebas duram, non ſine faſce, viam:
Cum ſacer ille ſenex plebem, uſta pulſus ab urbe,
  Ceu paſtor laceras duceret exul oves.
Verum hæc ſub belli ſileantur turbine geſta,
  Confuſis quoniam non fuit ordo malis.
Forte etenim placidas res mundi, & tempora pacis,
  Arbitra dignetur cernere cura Dei.

Etiam pacis tempore boni gemunt, mali prævalent.

Si cunctos annos veterum recolamus avorum,
  Et quidquid potuit noſtra videre dies;
Maximus injuſtis locus invenietur in orbe,
  Oppreſſis autem pars prope nulla bonis.
Qui fuerit violentus, atrox, verſutus, avarus;
  Cujus corde fides ceſſerit, ore pudor,
Hunc omnes mirantur, amant, reverentur, honorant,
  Huic ſummi faſces, huic tribuuntur opes.
Quod ſi quis juſtus caſtam, & ſine crimine vitam
  Diſſimili ſtudio ducere maluerit,
Hic inhonorus, inops, odium juvenumque ſenumque
  In totis mundi partibus exul agit.
Impius exultat maturis integer annis,
  Carpere non ceſſant ulcera dira pium.
Falſa valent in judiciis, & vera laborant,
  Inſontes ſequitur pœna, ſaluſque reos.
Ignorata piis illudit adultera ſacris,
  Blaſphemus templi limina tutus adit.

Hinc pulſatur divina providentia.

Quæ ſi cura Dei celſa ſpectaret ab arce,
  Reſque ageret noſtras ſub ditione ſua;
Aut non effugerent ultrices crimina pœnas,
  Aut virtus terris ſola reperta foret.
Talia cum facilis vulgi ſpargantur in aures,
  Quam multis rudibus lingua maligna nocet?
Nec tantus dolor eſt Scythicis conſumier armis,
  Quantus ab infidis cordibus iſta feri.
Prome igitur ſanctis cæleſtia tela pharetris;
  Et medicis hoſtem confice vulneribus.
Forte aliqui poterunt errorum evadere noctem,
  Inque viam, viſa luce, referre pedem,
At ne ſermo moram patiatur ab impare verſu,
  Heroi numeris porrige pentametrum.

Iſta

CAPUT II. Omnes ſemper Deum eſſe, & cunctorum auctorem ſenſerunt, qui omnia ut voluit, ſed ſapienter diſpoſuit.

ISTA quidem melius divinis edita libris
Cognoſcenda forent, ubi legis in æquore aperto,
Promptum eſſet ventis dare libera vela ſecundis.
Sed quoniam rudibus metus eſt intrare profundum,
In tenui primum diſcant procurrere rivo,
Qua jacet extremo tellus circumdata ponto,
Et qua gens hominum diffuſa eſt corpore mundi.
Seu noſtros annos, ſeu tempora priſca revolvas,
Eſſe omnes ſenſere Deum, nec defuit ulli
Auctorem natura docens: & ſi impius error
Amiſit, multis tribuens, quod debuit uni;
Innatum eſt cunctis genitorem agnoſcere verum.
Hic auctore carens, & tempore, permanet idem
Semper, & immenſum non ſæcula nec loca claudunt.
Hic nullis mundi cauſſis extantibus, in ſe
Quidquid vellet habens, cum viſum eſt, omnia ſolus
Condidit ut voluit, formas, numeroſque, modoſque,
Et genera, & vitas ſtatuens & ſemina rebus.
Quidquid ineſt cælo, quidquid terræque marique,
Quidquid quocumque eſt in corpore, ſive animatum,
Sive expers animæ, calida, humida, frigida, ſicca,
Uno extant auctore Deo: qui divite Verbo,
(Quod Deus eſt) rerum naturas, atque elementa
Protulit, & ſummis opifex intentus & imis.
Quod vero adverſis compugnant condita cauſſis,
Atque aliis alia obſiſtunt, contraria diſcors
Omnia motus alit; dumque illi occurritur illo,
Vitalem capiunt cuncta exagitata vigorem:
Quæ vel pigra ſitu, vel prono lubrica lapſu,
Aut curſu inſtabili, ſtabili aut torpore perirent.
Mollia ſic duris, ſic raris denſa reſiſtunt,
Et liquidis ſolida, & tardis velocia, claro
Obſcurum objectum, & dulci contendit amarum.
Nec mihi fas dixiſſe aliquid non rite creatum,
Aut ullas auſim mundi reprehendere partes:
Cum ſator ille operum teneat momenta ſuorum,
Et carptim varios in totum temperet uſus.
Denique quidquid obeſt, aut cauſſa, aut tempore verſo
Prodeſt: & gemino ſubſiſtunt cuncta periclo.
Frigora perpeſſus, ſolem cupit: uſtus ab æſtu,
Inter Hyperboreas mavult algere pruinas.
Injuſto pluviam metuit ſub faſce viator,
Quam poſcit votis ſitienti ruſticus agro.
Cæruleos angues timor iſti eſt viſere; at illi
Intrepida excoctis oneratur menſa chelydris.
Quod ſi forte lupos, lyncaſque, urſoſque creatos
Diſplicet, ad Scythiæ proceres regeſque Getarum
Reſpice; queis oſtro contempto, vellere Serum,
Eximius decor eſt tergis horrere ferarum.
Singula ſectari longum eſt: ſed munere Chriſti
Scire datum, quod alit tellus, quod in æquore vivit,
Quidquid in arboribus, quidquid variatur in herbis,
In laudem auctoris, certis ſubſiſtere cauſſis.
At quæ ſola nocent, eadem collata mederi.

Cap. III. Deus mundum quem condidit regit ſine fatigatione.
* al. horum.

Est igitur Deus, & bonus eſt, & quidquid ab illo
Effectum eſt culpa penitus vacat, atque querela.
Omnem autem hanc molem mundi qui condidit, ipſe
Et regit, utque nihil non * ortum ſumpſit ab illo;
Sic nihil eſt quod ſtare queat, ſactore remoto.
Nam qui pigra Deo dant otia, credo, verentur
Ne curæ intentum vigiles durique labores
Conficiant, & tanta ſimul non explicet unus.
O merſi in tenebras, divinique ignis inanes,
Et plus corporeis oculis quam mente videntes
Qui veſtræ æternum naturæ & conditioni
Audetis conferre Deum: cui ſi quid amatis
In laudem pravi adjicitis, veſtriſque beatum
Creditis eſſe bonis, aut ulla incommoda ferre.

Nec de illius judicandum, ut de hominum regimine.

An quia cum magnas urbes, populoſque tenetis
Sub veſtro imperio, miſerum eſt inſomnibus ægram
Partiri curis in multa negotia mentem;
Cumque graves trepidis incumbant undique cauſſæ,
Non fert urgentes induſtria victa labores:
Et ſi animis ægris depulſa eſt ſollicitudo,
Blanda voluptatem requies creat otia nactis:
De Domino hoc ſentire pium eſt, quem ſemper eumdem
Nil gravat, ex toto nil occupat? Effluit ætas,
Ac venit, & ſpectant genita & gignentia finem:
Ille manet, ſimul acta tenens & agenda, futuris
Ulterior, tum præteritis prior: omnibus unus
Præſens, & ſolus ſine tempore tempora condens.
Utque ævi ſpatia ac numeros præcedit, & exit,
Sic nullo immenſus cohibetur fine locorum.
Nilque adeo eſt magnum, quod non certus modus arcet:
Et cælum, & terras, & totum denique mundum
Limes habet: meta eſt altis, & meta profundis.
Sed nuſquam non eſſe Dei eſt, qui totus ubique,
Et penetrat mundi membra omnia liber, & ambit.
Hæc igitur vis ſola poteſt moderamina rerum
Dividere, & placidis eadem perſiſtere curis:
Quam non effugiant cita, nec remorantia tardent:
Quæ numquam ignara; numquam longinqua, nec ullis
Tranſlata accedens regionibus, abſit ab ullis:
Nec // de noſcendis egeat // manifeſta doceri.
Hæc teſtis rerum tacita audiat, abdita cernat:
Det vitas, adimatque datas, pereuntia ſalvet,
Dejecta attollat, premat ardua, proroget annos
Et minuat, mutet corda, & peccata remittat.

Cap. IV. Deo, cui poteſtas non deeſt, etiam voluntatem ineſſe hominem providentia ſua curandi.

Sed qui virtutem concedunt omnipotenti,
Forte voluntatem demant: & magna regentem,
Curam hominis renuiſſe putent, in tempora nati
Exigua, & varia ſub tempeſtate relicti.
Quo vos ſponte juvat cadere, oblitoſque parentis,
In pecudum genus; & ſortem tranſire ferarum?

In-

℣. 190. Editio Lugd. *Nec dignoſcendis egeat manifeſta doceri.*

Ibid. Hic vox, *manifeſta* pro voce *certa* uſurpatur: ut notarunt anteriores editiones.

Incomperta latent naturæ exordia noſtræ:
Aut ſpem propoſitam in Chriſto præſentia turbant?
Parcite ſublimes æternæ gentis honores
Degeneri violare metu: potiuſque relictum
Immortale decus, ſuperato apprendite cælo.
Nota via eſt, Chriſto cunctis reſerante magiſtro,
Qui vocat, & ſecum nos deducturus, & in ſe.
Ac ne vaniloqui ſpondere incerta putemur:
Res monet a primis aperire parentibus ortum
Humani generis cauſſaſque evolvere vitæ
Amiſſæ, & rurſus, Chriſto donante, receptæ.
Diſpoſitis rebus, totum jam conditor orbem
Fecerat, & pulchra vernabat origine mundus.
Jam ſol dimenſis in tempora curſibus ibat,
Lunaque cum ſtellis præbebat lumina nocti:
Jam pecudes tellus, jam piſces pontus alebat,
Et liquidum volucres innabant aera pennis:
Sed quod divina poſſet ratione potiri,
Nondum erat in terris animal: dedit optimus auctor
Hoc homini ſpeciale decus, cumque omnia verbo
Conderet, hunc manibus, quo plus genitoris haberet,
Dignatur formare ſuis: ſubſtantia duplex
Jungitur, inque unam coeunt contraria vitam.
Namque anima ex nullis, ut cetera, gignitur, expers
Interitus, niſi quod Domino cruciabilis uni eſt,
Et rea ferre poteſt pœnam, ſub nomine mortis,
Terrenamque illapſa domum, dat vivere ſecum
Conſortem, & pariter divinum haurire vaporem.
Nec quia diſſimilis rerum natura duarum eſt;
Diſpar conditio eſt: manet exitus unus utrumque:
Seu potior juri ſubdatur poſterioris,
Seu ſe majoris virtuti infirmior æquet.
Eſt etenim ambarum vinci, eſt & vincere poſſe,
Proficere, & minui; regnare, & perdere regnum.
Non quia plus cuiquam, minus aut in origine cauſſæ
Naſcendi attulerint, aut ulla externa creatos
Vix promat, ignaroſque agat in diſcrimina morum:
Sed quia liber homo, & ſapiens, diſcernere rectis
Prava poteſt, in ſe intus habens diſcrimina rerum,
Juſque voluntatis, quo temperat arbitrium mens.
Si tamen ancipitis cæca inter prælia vitæ,
Non de ſe tumeat; ſed votis tuta modeſtis,
Inde putet totum poſſe, unde accepit & eſſe.
Inſita ſic nobis patriæ virtutis imago eſt,
Longo juſtitiæ quæ multum exercita cultu,
Ceu ſpeculo lumen divinum imitata referret:
Cumque bonis poſitum tranſiſſet in artibus ævum,
Æternam victrix arcem manſura teneret.
Totaque res effecta Dei, jam nulla ſubiret
Prælia, nec trepide ſecum decerneret in ſe,
Nec vellet quod mox nollet, voluiſſe, timere,
Ignorare, optare, pati jam neſcia: nullis
Creſcere egens cumulis, nulliſque obnoxia damnis.
Et quo promiſſis adſit fiducia magnis,

Status jam creati mundi.

Hominis creatio.

Ac ſpes propoſitæ ſit non incerta coronæ:
Munere præſentis vitæ, documenta futuræ
Sumit homo, & dandis confidere diſcit adeptis.
Huic cæli volucres, & cuncta animalia terræ
Subjecta: & piſces quos nutrit pontus, & amnes.
Huic Solis Lunæque vices, & ſidera noctis
Noſſe datum: numeriſque dies comprendere & annos.
Scire poteſtates herbarum, & nomina rebus
Indere, & ingenium varias augere per artes.
Hunc potiorem unum cunctis ſpirantibus, uni
Subjectum ſervire Deo: nec corporea vi,
Sed rationis ope, præfortibus imperitare.

Caput V. In quo differant primo parente homines poſt lapſum.

Quod ſi quis non totus homo hæc extendere verbis
Me putat, & nondum ſeſe cognovit in iſtis:
Audiat a primis diſtare parentibus actum
Per delicta genus, multa & rubigine morum
Corrupti exiguum ſemen ſupereſſe vigoris.
Utque ſuæ tantum naturæ diſcat honorem;
In ſummum ſancti generis redeat caput, & ſe
Æſtimet a manibus Domini, afflatuque regente,
Qualis Adam nondum terram damnatus in iſtam,

Diaboli invidia adverſus hominem primum.

Et liber culpæ, paradiſi divitis orbem
Cultarum locuples virtutum fruge tenebat.
Cui cum tanta Deus largitus dona fuiſſet,
Viperei populi princeps invidit, & alta
Dejectus regione poli (quia ſumma tenere
Non niſi pura poteſt bonitas;) majora nocendi
Concepit verſo mutatus corde venena.
Qui poſſeſſorem tantarum deliciarum,
Mandato excluſum quia noverat arbore ab una,
Perpulit a vetitis pomum decerpere ramis,
Queis inerat recti & pravi experientia major
Tunc ditione hominis: quia nondum acceperat hanc vim,
// Qua poſſet vitanda ſuo ſine noſſe periclo.
His illata dolis, hoc crimine nata ſubegit
Mors hominem, culpa in cunctos manante minores:
Quæ ſemel antiqua pulſos virtutis ab arce,
Non uno tantum transfuſo errore parentum
Implicuit: ſed cum populis naſcentibus aucta,
Multiplicem lata porrexit ſtrage ruinam.

Juſti aliqui quolibet mundi ætate.

„ At quamquam immiſſa regnaret morte peremptos;
„ Nulla tamen placitos Domino non edidit ætas,
„ Cunctaque diverſos habuerunt ſæcula juſtos:
„ Quos licet ob meritum vitæ bona multa manerent;
„ In mortem vitiata tamen natura trahebat,
„ Non prius a primi vinclo abſolvenda parentis,
„ Quam majeſtate incolumi generatus in ipſa,
„ Deſtrueret lethi cauſſas & ſemina Chriſtus.
Cujus perpetuam cunctis aſſiſtere curam,
Promptum eſt exemplis ab origine noſſe petitis.

Exempla providentiæ Dei erga homines ante Legem.

Non latet hanc ſanctis onerans altaria ſacris
Ju-

ẏ. 288. Ita Lugd. editio: aliæ vero, *Quæ poſſet*.

Juſtus Abel, qui primitiis ovium grege lectis,
Convertit Domini ſincera in munera vultum:
Nec fallit ſpecie devota relligionis
Dona Cain reprobanda dicans, cui virus amarum
Invidia in fratrem ſuccenſo felle coquebat.
Nec revocare ferum Dominus ſermone benigno
Abſtinuit: quantumque nefas ſtrueretur ab ipſo
Ingeſſit, formamque dedit qua vincere ſeſe
Poſſet, & inſanæ regnaret fortior iræ.
Sed concepta ſemel facinus crudele peregit
Impietas, ſcelere // immergens primordia mundi.
At numquid placitum ſibi juſtum a cæde nefanda
Non potuit ſervare Deus? Sed finis acerbi
Occaſum, potior vita, & tribuenda corona
Immodico æterni ſuperabant pondere honoris.
Quid, cum viventem de terris tranſtulit Enoch,
Spernebat terrena Deus? Namque omnibus illud
Proderat exemplum, quo mortis terror abiret,
Spemque inconcuſſam caperet ſubſtantia carnis.
Sic alio poſt multa ævo documenta minores
Propoſitæ in Chriſto meruerunt ſumere vitæ,
Cum raptum ignitis per inane jugalibus // Helim
Scandentem rutilo viderunt æthera curru.
An aberat tum cura Dei, cum effuſa per omnes
Gens hominum culpas, penitus pietate relicta,
Dira toris vetitis generaret monſtra gigantas?
Illa quidem mundi exitium præfata futurum,
Tempora larga dedit, queis in meliora // reducti
Mortales, ſcelerum ſeriem virtute piarent.
Cumque nefas placitum tota perſiſteret orbe,
Nec niſi diluvio deleri crimina poſſent:
Sola Noe ſervata domus; quæ libera cladis,
Concluſis paribus ſpirantum de genere omni,
Unde forent vacuis reparanda animalia terris,
Illæſa, mundo pereunte, ſuperfuit arca.
Non quia non alios populos Deus edere poſſet:
Sed multis fractus morbis, ut ſemine ab ipſo
Idem homo in Chriſti corpus naſcendo veniret;
Utque Deo juſto meritorum judice, partam
Noſſemus requiem ſanctis in clade malorum.
Nonne etiam in noſtram Domini jam tum miſerentis
Progeniem tendebat amor, cum credulus Abram
Multorum, pariente fide, genitor populorum,
Promiſſum genus innumeris cenſebat in aſtris?
Aut cum in Pentapolim deſcenderet igneus imber,
Nonne prius multo dilata examine venit
Judicis ira Dei? qui promptus parcere, nullas
Invenit cauſſas veniæ: deque omnibus unum
Diſſimilem Sodomis inceſta in plebe repertum

Abel & Cain.

Raptus Enoch & Eliæ quid doceat.

In Diluvio cur ſervata domus Noe.

Abrahæ fides.

355 Exe-

ỳ. 316. Sic alias: & quidem meliori ſenſu, quam cum legitur in editionibus noſtris, *immenſo*.

ỳ. 327. Id eſt, *Heliam*.

ỳ. 333. Lugd. & Lovan. *deducti*, præter leges carminis.

Loth ſervatus.

Exemit, parvique dedit dominum oppiduli Loth.
Cum vero Ægyptum Chananæaque regna teneret
Dira fames, totos ſeptem toleranda per annos:
Præſtruitur certe Patriarchis cauſſa movendis,
Et domus externos inter placitura paratur,

Joſeph in Ægyptum venditus.

Quæ blande foveat populi incrementa futuri,
Myſtica dum Joſeph prodentem ſomnia fratres
In ſervum vendunt pretio, falluntque parentem:
Dum caſtum dominæ petulantia carcere damnat:
Dum Rex obſcuri narrato ænigmate ſomni,
Exemptum vatem dignatur honore ſecundo:
Dumque piis traducta dolis Hebræa inventus,
Gaudet adoratum venia cognoſcere fratrem.
Qui cum multa inſons ferret mala, nonne remotum,
Reſque hominum dedignantem potuiſſet inepto
Incuſare Deum queſtu, niſi cuncta profundis
Judice ſub juſto ſciſſet decurrere cauſſis?
Quæ licet infidas ſoleant confundere mentes;
Non poſſunt turbare pias: quia tempore in iſto
Hæc poſita eſt virtus, ut libertate potitos,
Exiguo in ſpatio, juſti patiantur iniquos,
Quos Deus ipſe modo dilata ſuſtinet ira.
Si gens cara Deo, & ſævo ſuſpecta tyranno,
Injuſtum imperium Regis tolerabat acerbi;
Mœſtarum & matrum fœtu potiore necato,

* forte Condendas.

* Condenſas juſſos lateres præbebat ad urbes,
Ut durus labor, & ſævæ inclementia mortis,
Omnes terribilis populi conſumeret annos.
Sed non iſta Deo patribus illata remoto,
Ipſe docet, curamque ſibi probat eſſe ſuorum.

Moyſes populum educens ex ſervitute.

Nam jubet electum Pharaoni edicere Moſen,
Ut ſinat Ægypto Domini diſcedere plebem:
Ni faciat, multis plectenda ſuperbia plagis,
Sentiet excitam quæ regni vis habet iram.
Ille quidem quoties patitur cæleſtia tela,
Cedit, & obſequium ſimulat: ſed clade remota,
Duratur parcente Deo: cauſſas pereundi,
Impius inde trahens, quo poſſet habere ſalutem.
Donec vi victus laxat fera jura tyrannus,
Ditia barbaricis & Moſes agmina gazis,
Promovet, inſigni ſulco monſtrante columna
Per deſerta viam: quæ formam in tempus utrumque
Temperat, alterna ut tribuat vice commoda caſtris,
Luce tegens, & nocte regens, eadem ignis & umbra,

Protectio Dei erga filios Iſrael in deſerto.

Diſcutiens flammis tenebras, & nube calores.
Quid loquar & trepidis patribus cum incumberet hoſtis,
Diviſum pelagus, ſolidoque rigore legatas
Inſtar montis aquas, vacuo ceſſiſſe profundo;
Quaque gradum illæſa tulerant tot millia plebis,
Oppreſſum Ægypti populum coeuntibus undis?
Omnis enim auctori ſervit natura potenti,
Quæque ad opem cedunt, eadem famulantur ad iram.
Sed mihi nec vacuum cunctas percurrere formas
Virtutum, & geſtis oris non æqua facultas.

Nam

Nam quis tantarum evolvat miracula rerum?
Mannæ imbrem, & cunctos in cæli pane ſapores,
Siccæ rupis aquam, & dulcorem fontis amari,
Aut inter deſerta actos denos quater annos,
Nec membris nocuiſſe ævo, nec veſtibus uſu?

Cap. VI. Exempla providentiæ Dei in Lege.

Legis in exemplum juvat ire, & quærere ab ipſis
Qui curam Domini removent, an tempore ab illo
Cœperit humanas in vitæ fœdera mentes
Informare Deus; nec per tot ſæcula mundi
Permotus vitiis, tunc jus perſcripſerit æquum.
Ite ipſi in veſtræ penetralia mentis, & intus
Inciſos apices, ac ſcripta volumina cordis
Inſpicite, & genitam vobiſcum agnoſcite legem.

Lex naturalis omnibus innata.

Nam quis erit, modo non pecus agri, aut bellua ponti,
Qui vitiis adeo ſtolide oblectetur apertis,
Ut quod agit, velit ipſe pati? Mendacia fallax,
Furta rapax, furioſum atrox, homicida cruentum
Damnat, & in mœchum gladios diſtringit adulter.
„ Unus enim pater eſt cunctorum, & ſemine recti
„ Nemo caret, ſimiliſque omnes produxit origo.
„ Unde etenim, nondum deſcripta lege, fuerunt
„ Qui placidum ſanctis agerent in moribus ævum;
„ Nec ſummi patris ignari, nec juris egeni?
„ Ergo omnes una in vita cum lege creati
„ Venimus, & fibris gerimus, quæ condita libris,
„ Nec nova cura fuit noſtri, cum tradita Moſi
„ Littera præſenti damnaret crimina pœna.
„ Sed ſuperadjecta eſt generi cuſtodia ſancto,
„ Qua memor in patriæ fidei perſtaret honore,
„ Et promiſſorum Domini ſuccederet heres.
„ Cum tamen & quoſcumque eadem ſub ſacra liceret
„ Ire, nec externos arcerent limina templi:

Non in ſola gente Iſraelitica effectus providentiæ Dei.

Cumque Dei monitu canerent ventura Prophetæ,
Sæpe etiam ad varias gentes ſint multa locuti.
Sic regina Auſtri cupidis, Salomonis ab ore,
Auribus eloquium Domini venerata trahebat.
Sic Ninive monitis Jonæ ſub tempore cladis
Credidit: & tribus in luctu jejuna diebus,
Promeruit morum excidio conſiſtere regno.
Verum ne longo ſermone moremur in iſtis,
Quæ ſparſim varieque ſuis ſunt edita ſæclis:
Neve quod in parte eſt, in toto quis neget eſſe,
Dum ſolidam Domini diviſa negotia curam
Velant, & nulla accipitur quæ rara videtur.
„ Dicite quem populum, qua mundi in parte remotum,
„ Quoſve homines, cujus generis, vel conditionis
„ Neglexit ſalvare Deus? Vir, femina, ſervus,
„ Liber, Judæus, Græcus, Scytha, Barbarus, omnes
„ In Chriſto ſumus unum: non perſona potentis,
„ Nec domini, regiſve prior: diſtantia nulla
„ Luminis unius, ſpeculi niſi diſcrepet uſus.

Mens ſpeculum eſt quod fides Chriſti tergit.

Namque velut ſpeculum mens eſt: quæ quo mage terſa eſt,
Expoliente fide, radiiſque intenta ſupernis,
Hoc mage confeſſi reſplendet imagine Chriſti:

Qui cum Patre Deo ſemper Deus: inque paterna
Majeſtate manens, miſcetur conditioni
Humanæ: & Verbum caro fit, rerumque Creator
Naſcitur, atque annis ſuccedit conditor ævi.
Hoc etenim lex, hoc veneranda volumina vatum,
Hoc Patriarcharum ſpes non incerta tenebat:
Ultima cum mundi finem prope curreret ætas,
Venturum ad terrena Deum, qui morte perempta,
Solveret inferni leges, longamque ruinam
Humani generis, meliore attolleret ortu.

Lex & Prophetæ Chriſtum naſciturum annuntiaverant.

Cap. VII. Contra Eutychem de Incarnatione.

Sed tu qui geminam naturam hominiſque Deique
Conveniſſe vides anguſti in tramitis ora,
Firma tene cautus veſtigia, ne trepidantem
Alterutram in partem, propellat devius error:
Si cernens operum miracula divinorum,
// Suſpicias ſine carne Deum; cumve omnia noſtri
Corporis agnoſcas, hominem ſine Numine credas.
Nulla etenim ſoli vita eſt mihi; morſque ſubactum
Detinet, & non eſt quo victus vincere poſſim,
Si non vera Dei virtus mihi conſociata eſt,
Aut me non vera Salvator carne recepit.
Cujus majeſtas ſtabilis non hoc violatur,
Quo redimor; neque ſe minor eſt, dum mutor in illo:
Sed mortale meum ſubit: ut quia morte teneri
Vita nequit, pereat mihi mors, & non ego jam in me
Vivam, ſed Chriſtus, qui ſe mihi miſcuit in ſe.
Victus enim terrenus Adam, transfudit in omnes
Mortem homines, quoniam cuncti naſcuntur ab illo,
Et tranſgreſſoris decurrit cauſſa parentis.
Sed novus e cælis per ſacræ Virginis alvum
Natus homo eſt, aliudque bonus mortalibus in ſe
Fecit principium, carnemque refuſus in omnem,
Et vita functos, naturam participando,
Edidit, & vivos, vitam mutando, creavit.
Utque illos veterum complexa eſt gratia ſolos,
Qui Chriſtum videre fide; ſic tempore noſtro
Non renovat quemquam Chriſtus, niſi corde receptus.

Neminem ſalvatum umquam ſine fide Chriſti Incarnationis.

En, homo, quanta tibi eſt gratis collata poteſtas.
„ Filius eſſe Dei, ſi vis, potes, omnipotens te
„ Spiritus umbratum Verbi virtute creavit.
„ Nec te corporeo patrum de ſemine natum
„ Jam reputes; pereant captiva exordia carnis.
Nil veteris conjunge novo, non hic tibi mundus,
Non hæc vita data eſt; nulla hic tua, nec tuus ipſe es.
Emptus enim es, pretiumque tui reſolvere fas eſt,
* Quo potes, ut ſolvens ſis ditior, & tibi creſcant
Quæ dederis, cedatque tibi pars ipſe Redemptor.
Nec te difficilis nunc obſervantia legis
Sub durum jubet ire jugum; mens libera ſanctum
Obſequium ratione ferat, quam Spiritus almus
In tabulis cordis deſcribat ſanguine Chriſti:

* al. Qua.

Lex obſervatu facilis per gratiam Chriſti, qui quod præcepit prior ipſe fecit.

Qui

℣. 478. Sola editio Lugdunenſis, *ſuſcipias*.

Qui nobis quidquid ſermonibus inſinuavit,
Condidit exemplo, factis præcepta coæquans
Rex ille, & rerum dominus; ſed pauperis egit
In ſpecie, nec veſte nitens, nec honore ſuperbus:
Infirmis fortis, rex ſervis, dives egenis;
Juſtitia injuſtis cedit, ſapientia brutis.
Sacrilegis manibus percuſſus, non parat ictum
Reddere; nulla refert avidæ convitia linguæ.
Damnatur judex, Verbum tacet, inſpuitur lux,
Ipſe miniſterium ſibi pœnæ eſt; felque & acetum
Dulcius ille favis haurit; ſanctus maledictum
Fit Crucis, & moritur Chriſtus, vivente Barabba.
Impia gens tantum auſa nefas, ſentiſne furorem
Jam mundo damnante tuum? Sol fugit ab orbe,
Et medio nox facta die eſt; concuſſaque tellus
Intremuit, mortemque Deo ſubeunte, ſepulcris
Excita ſanctorum ſumpſerunt corpora vitam.
Velum etiam templi diſciſſum eſt, ne quid opertum
In ſacris adytis, jam plebs indigna teneret:
Sanctaque pontifices fugerent offenſa cruentos.
Te vero extinctæ calcantem ſpicula mortis,
Et de carne novum referentem carne trophæum,
Tertia diſcipulis, Jeſu, dedit attonitis lux.
Nec dubiis Dominum licuit cognoſcere ſignis;
Cum documenta fides caperet, viſuque manuque
Rimans clavorum veſtigia, vulnus & haſtæ.
Cumque quater denis firmans promiſſa diebus,
Conſpicuus multis, ſæpe & tractabilis eſſet.
Hactenus in noſtris te, Jeſu, novimus; exhinc
In tua noſtra abeunt: // nec jam diverſa, ſed unum
Sunt duo: dum vita in vita eſt, in lumine lumen,
Augmento, non fine hominis: quo glorificato,
Sic homo, ſic Deus es, ut non ſis alter & alter.
Noſque ad te ire jubes ſurſum, tecumque potiri
Luce tua: ſi calle tamen curramus eodem,
Edocti, non poſſe capi niſi de cruce cælum.

Contra Neſtorium

„ JAMNE Dei compertus amor, diffuſaque in omnes
„ Cura patet? notum & cunctis adſtare ſalutem?
„ Et tamen, heu! rurſus querulis, homo, garrula verbis
„ Bella moves, jaculiſque tuis tua viſcera figis.
„ Cur non ſum bonus? hoc non vis. Cur ſum malus? hoc vis.
„ Cur volo quæ mala ſunt, & cur quæ ſunt bona nolo?
„ Liber es: ſed cum recta queas diſcernere pravis,
„ Deteriora legis, placitiſque improvidus hæres.
„ Erro, ais, & vellem non poſſe errare. Duobus
„ Subjacet hæc votis ſententia: nam penitus te

Caput VIII. Homo qui divinæ providentiæ ingratus non ſibi imputat peccata ſua, refellitur, quia cum libero arbitrio creatus, & per illud peccat.

V. 543. Hæc cum grano ſalis (ut ajunt) accipienda. Cum ibi videatur Auctor in duos errores, Neſtorii & Eutichetis incurrere, dum ait Chriſtum ex Aſcenſionis die ita hominem & Deum eſſe, *ut non ſit alter & alter: nec jam diverſæ ſed unum* ſint in eo ambæ naturæ. Verum ſapienter obſervatum a viro eruditiſſimo: præterquam quod facile ignoſci poſſit poetæ per tranſennam rem difficillimam attingenti, ſi quid minus exacte in terminis locutus reperiatur. Auctor iſte hoc eodem in loco Chriſti glorificationem fatetur factam *augmento, non fine hominis*: præſertim cum non longe antea clare prædicarit *geminam naturam hominiſque Deique* in Chriſto *conveniſſe*; nec eſſe *quo victus vincere poſſet, ſi non vera Dei virtus*, humanæ naturæ eſſet *conſociata*. V. 473. & 481.

Aut eſſe exanimum cupis, aut rationis egenum.
Error enim eſt ejus, qui ceſſit limite recti,
Quique poteſt ad iter, Chriſto ducente, reverti.
At quem nulla viæ ſuſcepit linea, nuſquam
Declinat; nullumque timent non ſtantia caſum.
Numquid cura Deo de bobus? numquid ad ullas
Fit verbum Domini volucres? num lege tenentur
Monſtra maris? quæ cum faciunt juſſa Omnipotentis,
Ignorant ſeſe facere, affectumque volendi
Sumunt, & quod agunt aliis, ſibi cedere credunt.
Sic etiam quæ non ſpirant, ſunt ſemper in illo,
In quo ſunt formata modo: non plana tumeſcunt
Collibus, aut celſi ſternuntur // in æquora montes:
Non veniunt alpes in pontum, aut pontus in agros:
Saxa jacent, amnes decurrunt, ſtantque paludes.
Et tamen his nihil eſt mercedis, quæ ſine ſenſu
Diſpoſitos in ſe præbent viventibus uſus.
Quod ſi horum præſtare tibi natura videtur;
Jam bove mutari velles, vel rupe, vel amne.
Deterior nollem fieri, potior voluiſſem.
„ Numquid qui Domino placuerunt moribus almis,
„ Diſplicuere ſibi? numquid non ſemine ab uno
„ Venimus, aut alia eſt hominum natura bonorum?
„ Non aliter dives quam pauper naſcitur, unum eſt
„ Principium ſervis & regibus: optimus ille
„ Non plus accepit, quam peſſimus; æqua creantis
„ Menſura eſt, uno qui lumine luminat omnes.

Quæ homini cavenda in mundo, ſi virtutem colere cupiet.

Sed mundum ingreſſi variis rerum ſpeciebus
Suſcipimur, mentemque adeunt quæcumque videntur,
Judicio cenſenda hominis: ſtant undique formæ
Innumeræ, poſſuntque omnes ſpectando probari.
Quædam etiam patulas intrant ſtipata per aures,
Errores veterum ſtudiorum, & vana parentum
Dogmata, cum quodam fuco oſtentantia veri.
Hæc modulata ſono veniunt, hæc // lævia tactu,
Hæc blandis late funduntur odoribus, illa
Conciliant varias in mille ſaporibus eſcas.
Magno ergo hæc homini ſunt diſcernenda periclo:
Ne nimium trepidus nullum procedat in æquor;
Neu vagus effuſis ſine lege feratur habenis.

Quis rerum temporalium uſus.

Eſt etenim ſanctus rerum uſus, quem cohibentes
Intra modum numeri, & momentum ponderis æqui,
Pro cunctis ſoli Domino reddemus honorem.
Omnia quæ fecit bona valde, ut non vitiorum
Incentiva, ſed ut ſuperas caperemus in illis,
Hic decertato virtutis agone, coronas.

Sancti omnes iiſdem tentationibus, quibus nos ſubjecti, quomodo eas vicerint.

An tibi cæleſtes illi, quos protulit orbis,
Fertque viri, non hæc eadem toleraſſe videntur,
Quæ patimur? motus animi, affectuſque rebelles,
Et circumjectis vitia oppugnantia caſtris?

Sed

℣. 573. Ita Lugd. at Lovan. Duac. & Colon. & recentiores, *in æquore*.

℣. 594. Editio Colonienſis & recentiores, *lenia*.

Sed gladio verbi, fideique umbone potenti
Vincebant arcus tenebrarum, & ſpicula mortis:
Cumque opus hoc mundi magnum pulcrumque viderent;
Non mare, non cælum, non ignem, aut ſidera cæli,
Quæ numero ſubjecta ſibi, viſuque tenebant,
Suſpexere deos: unum ratione magiſtra,
Auctorem & Dominum rerum, non facta colentes.
At tu nobilius qui factum te voluiſſes,
Numquid in angelico ſatus ordine non querereris?
Nam cum ille excelſo dejectus Lucifer axe
Conciderit, rueritque illo pars tertia pulſo
Aſtrorum, quæro in quanam tunc parte fuiſſes?
Clara Dei ſemper bonitatis imago maneres,
An caſtra invidiæ ſequereris & agmina noctis?

Caput IX. Contra eos qui peccata ſua ſideribus imputant.

SED quo te præceps rapit orbita? Vis bonus eſſe
Abſque labore tuo? Credis hoc cedere poſſe,
Si tibi mutentur natalia ſidera, quorum
Te pravum decurſus agit? Quid vana vetuſti
Perſugia erroris Chaldæis quæris in aſtris?
Quamvis ſollicitis adeas cæleſtia curis,
Et penitus cauſſas rerum ſcruteris apertas;
Non renuis mage noſſe Deum, quam cuique elemento,
Naturam dederit, qua pontum lege moveri
Juſſerit, aut teneris quam vim conſeverit auris,
Sidereoſque ignes in quæ momenta crearit.
Qui cum ſincerus ſit fons æquique bonique,
Immitem juſſis legem præſcripſit iniquis,
Si prius ipſe hominum mores conſtrinxerat aſtris.
Namque adverſa ſibi ſunt hæc, nimiumque repugnant,
Exigere inſontes actus, delictaque pœnis
Afficere, & cunctos eadem ad promiſſa vocare:
Contra autem natis violentum affigere ſidus,
Quod nec velle homini cedat, nec poſſe, ſed omnes
Deſuper ignaros & virtus ducat, & error.
Ergo aut æthereis nullum eſt jus ignibus in nos,
Aut ſi quid noſtri retinent, amittere poſſunt:
Cum mihi progenito ad vitam, mandata ſalutis
Et cordi inſinuet bonus auctor & auribus, ac me
Currentem mercede vocet, terrore morantem.
Solum, inquit, venerare Deum, ſolique memento
Servire: externas & deſpice religiones.
Hoc operis ſectare boni, hoc fuge cautus iniqui.
Vita beata iſto paritur, mors editur illo.

Libertas arbitrii ſola cauſſa peccati.

Coram adſunt aqua ſervatrix, populator & ignis:
Ad quodvis extende manum; patet æqua facultas.
Quod legis monitus, & vatum ſcripta piorum,
Et Deus ipſe ſuo nequidquam promeret ore,
Arbitrium noſtrum ſi vis externa teneret.
Verum ſi quid obeſt virtuti, animoſque retardat;
Non ſuperi pariunt ignes, nec ab æthere manat.
Sed noſtris oritur de cordibus: ipſaque bellum
Libertas movet, & quatimur civilibus armis:
Otia cum mollis complexa ignava voluptas,
Difficili negat ire via, bravioque potitos

Ardua quæque piget pro ſpe tentare latenti.
Cumque hæc intus agi proſpexit callidus hoſtis;
De ſtudiis veſtris vires capit: utque parentis
Avertat veri cultum, perſuadet ab aſtris
Fata ſeri, fruſtraque homines contendere divis:
Hinc vario vitæ dominos mercantur honore.
Error abi, procul error abi: ſatis agnita priſci
Sunt commenta doli, monitos quibus Omnipotens nos
Elaqueat, cultuſque docet vitare profanos.
Scimus enim quanta ſteterit mercede quibuſdam
Sidus adoratum Rempham, venerataque cæli
Militia, & cultus Soli Lunæque dicatus.

Non homo ſideribus ſubditur: ſed aliquando ſidera hominibus ſanctis ſubdita fuere. Joſue, Elias.

Nec latet hæc verbis hominis ſubſiſtere juſſa,
Ad vocem ſerviſſe mora, noctiſque repulſæ
Temporibus creviſſe diem: cum lux famulata
Neſciret, niſi quem faceret victoria finem.
Novimus & cælo præſcriptas conditiones
Arbitrio quondam ſancti manſiſſe Prophetæ;
Cum poſitum ad tempus clauſos ſitientibus agris
Non licuit rorare polos: ipſumque vocata
Partibus e ſuperis in ſancta altaria flamma,
Quem dederat ſacris, ignem immiſiſſe profanis:
Cujus vis etiam Chriſti delapſa fuiſſet
Diſcipulis, pœnam hoſpitii exactura negati;
Ni patiens Dominus venia præverteret iram.
Nullum ergo in nos eſt permiſſum jus elementis,
In quæ jus hominis: nec poſſunt condere legem,
Quæ legem accipiunt. Solus Deus omnipotens Rex,
Omnia qui noſtræ diſpenſat tempora vitæ,
Nec ſervire aſtris vult, quos ſuper aſtra locavit.

Vanæ & noxiæ prædictiones humanorum actuum ex aſtris ductæ.

Nam quoſcumque ſacro renovavit Spiritus amne,
In Chriſto genitos mortali ex ſtirpe reciſos,
Jam ſedes cæleſtis habet, nec terrea nectit
Progenies, templum in Domini corpuſque redactos.
Quod ſi quis curſu aſtrorum effectuque notato,
Contendit naturam hominis vitamque videri;
Quæro quid hac trepidis mortalibus afferat arte?
Hic (inquit) felix, miſer hic erit, hunc rapiet mors
Impubem, hic ſenio tranſcendet Neſtoris annos.
Falſum hoc, aut verum eſt? Si ſtant prædicta canentis,
Nec miſero ſupereſt ſpes, nec formido beato.
Et quæ ſideribus danda eſt reverentia fixis;
Si quæ ferre queunt, nequeunt decreta movere?
Dent ſeſe ſcelerum potius torrentibus omnes:
Fallant, diripiant, jugulent, fas omne nefaſque
Confundant; perſiſtet enim nihilominus aſtrum;
Cujus ab effectu firmato cardine rerum,
Ut mala non poterunt ſancta probitate repelli,
Sic bona non fugient perverſos debita mores.
At ſi prædictæ ſortis mutabilis ordo eſt,
Et declinari poſſunt ventura; ſoluta eſt
Omnis ab ancipiti caſu vis pendula fati.
Scrutatis igitur ſtellarum motibus, hoc eſt
Artis opus, totam ſubvertere relligionem;

Dum

Dum nullum curare Deum mortalia ſuadet:
Aut dum poſſe docet votis elementa moveri,
Innumeram miſeris plebem inſinuare deorum.

Caput X. Contra Epicureos divinam providentiam negantes, eo quod boni hic adverſa patiantur, dum mali proſpera omnia experiuntur.

Sed quia detectis laqueis jam fraudis opertæ,
Quo captos vanis ſtudiis deduceret error
Compertum: ſupereſt nunc reſpondere querelis,
Quæ mundi rebus divinam abſiſtere curam
Objiciunt, dum ſæpe bonos labor anxius urget;
Et tranquilla fluit cunctorum vita malorum.
Dic age, qui nullis Domini moderantis habenis
Humanas res ire putas, quid ab ordine ceſſat
Naturæ? quæ bella movent elementa? quid uſquam
Diſſidet a priſco diviſum fœdere rerum?
Sic interjecta Solis revocatur in ortum
Nocte dies, idem eſt Lunæ aſtrorumque recurſus,
Et relegunt notas ſubeuntia tempora metas.
Non aliter venti ſpirant, ita nubibus imber.
Læta negant, ſervantque genus trudentia flores
Semina quæque ſuum: nec abeſt ab origine rerum
Ordo manens, iiſdem ſubſiſtunt omnia cauſſis.
Quæ niſi perpetui ſolers prudentia Regis
Adſtrueret, molemque omnem ſpirando foveret;
Conciderent ſubita in nihilum redigenda ruina.
Et cum hæc pervigili cura Omnipotentis agantur,
Quæ certum ad finem devexo limite vergunt:
Quis neget in noſtram gentem ſpecialius æquum
Partiri ſua jura Deum? cui perpetis ævi
Spem tribuit, propriæ largitus imaginis inſtar.

Quare nec malos hic puniri, nec bonos remunerari oporteat.

At qui nec pœnam injuſtis, nec præmia ſanctis
Reſtitui ad præſens quereris, velleſne per omnes
Ultricem culpas deſcendere judicis iram?
Et quo magnanimi clemens patientia Regis
Diſtaret ſæva immitis feritate tyranni?
An quæ pars hominum peccati neſcia mundum
Poſſeſſura foret? vel ſanctæ quis locus eſſet
Virtuti in terris? cui ſi præſentia dona
Affluerent, cælo potius ſublata maneret,
Sic mundi meta abruptis properata fuiſſet
Temporibus: neque in ſobolem generanda veniret
Poſteritas, pariter cum juſtos atque nocentes
Aut promiſſus honos, aut pœna auferret ab orbe.
Nunc vero & generis noſtri profunda propago
Tenditur, ac duplici // ſuccedit origine pubes,
Nata patrum membris, & Chriſti fonte renata:
Et pia dum populis Domini patientia parcit;
In lucem multos de tetra nocte reverſos,
Ac poſita claros peccati labe videmus.
Ille per innumeros vultus, & mille per aras,
Barbatos, læveſque deos, juveneſque, ſeneſque,
Ut quondam fecere, colens, jam errore parentum
Abjecto, ſolum Unigenam ſubmiſſus adorat.
Hic ſophicas artes Græcorum, & vana ſecutus

ỹ. 760. Duac. & Colon. cum poſterioribus editionibus, *ſucceſſit*.

Dogmata, jam Chriſto ſapere, & bruteſcere mundo
Gaudet Apoſtolico doctus cæleſtia ludo.
Quam multos procul a portu rationis in altum
Dedecorum turbo abſtulerat; quos æquore toto
Jactatos, nimiumque vagis erroribus actos,
Nunc reduces juvat excipere; amplexuque paterno
Confotos, nuſquam ſtatione abſcedere vitæ?
Quos ſi multa inter morum delicta priorum
// Plexiſſet propere rigor implacabilis iræ;
Intercepta forent melioris tempora vitæ,
Nec ſtandi vires licuiſſet ſumere lapſis.
Mortem (inquit Dominus) peccantis nolo, nec ullum
De pereunte lucrum eſt: redeat magis, inque relictum
Mutatus referatur iter, vitaque fruatur.
Et quia virtutum ſimiles vult eſſe ſuarum
Quos genuit; Vindictam, inquit, mihi cedite; reddam
Judicio quæ digna meo; detur locus iræ.
Sic dum multorum differtur pœna malorum,
Nonnulli plerumque probos revocantur in actus,
Ac fit quiſque ſibi judex, ultorque ſeverus,
Quod fuerat prius interimens, aliuſque reſurgens.
At qui perſiſtunt errori incumbere longo,
Quamvis in multis vitiis impune ſeneſcant,
In ſævum finem venient: ibi non erit ulla
Spes veniæ, minimo ad pœnam quadrante vocando.

Deus patiens, quia omnipotens & æternus.

Nos etenim quoties cauſſa quacumque movemur,
Vindictam celerem cupimus: quia rara facultas
Non patitur læſis tempus tranſire nocendi.
At vero æternum nil effugit, omniaque adſunt
Salva Deo: nihil eſt illi tardumve, citumve:
Nec dilata umquam, nec feſtinata putemus,
Quæ veniunt: noſtris mutantur tempora rebus.
Nam quod ubique agitur, quod geſtum eſt, quodque gerendum eſt,
Ante oculos Domini puncto ſubſiſtit in uno:
Una dies cui ſemper adeſt, cras, atque // here noſtrum.

Caput XI. Deus tamen maxima juſtitiæ ſuæ documenta ſæpe hic edit.

Sed quamquam examen Deus omnia ſervet in illud,
Quo quæ nunc occulta latent, reſerata patebunt:
Multa tamen mundum per ſæcula cuncta regentis
Juſtitiæ documenta dedit: dum maxima bellis
Regna quatit, dum ſæpe urbes, populoſque potentes
Exhaurit morbis, cremat ignibus, obruit undis:
Dumque inopes ditat, dejectos elevat, auctos
Imminuit, ſolvit vinctos, ſubigitque ſuperbos.
Nec vero hoc niſi cum magna ratione putandum eſt
Accidere, ut quoties iram experiuntur iniqui,
Supplicia inſontes, videantur obire nocentum.

Multa in hac vita bonis & malis communiter accidunt, in alia nullatenus ita res erit.

Multa quidem ſemper mundo communia in iſto
Indignos dignoſque manent: ſol omnibus idem eſt,
Idem imber, pariter ſubeuntur frigora & æſtus.
Utque indiſcreta eſt cunctis aqua, lumen, & aura;

820 Sic

℣. 778. Editiones antiquæ, *Plectiſſet*: recent. *plexiſſet*.

℣. 804. Editio Lugdun. habet *here*; aliæ, *heri*, cujus ultima longa verſus debitæ quantitati non convenit. *Here* adverbium autem idem ſonare quod *heri*, patet ex hoc verſu pentametro Martialis: *Et poſitum eſt nobis hil here præter aprum*.

Sic injuſtorum juſtos mala ferre neceſſe eſt:
Ut dum multa malis inſontes compatiuntur,
Sint quorum merito populis parcatur iniquis,
Et qui converſos virtutis imagine ducant.
Sed cum perdendis indemutabilis inſtat
Finis; non eadem incumbit ſententia ſanctis.
Sunt quos diluvium mundi non obruat, & quos
Arſuris liceat Sodomis evadere: norat
Angelus Ægypti vaſtator limina ſigno
Scripta crucis, ſacro removens a ſanguine plagam.
Nec rutilo mulier decepta eſt vellere, cujus
Sola domus tanta pereunte ſuperfuit urbe.
Fit mare per tumidum ſanctis via, fitque per amnem;
Et per inane piis gradus eſt: cibus alite ſerva
Suggeritur, perditque avidus ſua fercula meſſor.
Utque Dei ſervis nihil obſit, vertitur ordo
Naturæ, vinctos labentia vincula ſolvunt;
Carcer ſponte patet, fera non tenet obice valvas;
Deficit humor aquas, ignes calor, ira leones.
Non autem dubium eſt, in magnæ turbine cladis
Involvi teneros annos, // & more parentum,
Criminis expertes, aliena occumbere culpa.
Nam cum homines pontus tegeret, deleta per orbem
Multa puellarum & puerorum millia notum eſt.
Nec tamen injuſte terris exempta videtur
Progenies auctura malos, cui multus in ipſo
Exitio eſt collatus honor, quod crimine patrum
Occidit ante, ſua caderet quam noxia culpa.
Quod ſi & juſtum aliquem complexa eſt pœna malorum,
Ne dubites placuiſſe Deo: nec enim mala mors eſt
Ulla bonis, quibus vario longoque labore,
Quilibet in requiem patet exitus: aſpera vitam
Dat via, nec campo capitur, ſed fine corona.
Verum nos blandis capti, offenſique ſeveris,
Nec bona judicio ſpectamus, nec mala vero.
Dum non noſtrarum curanda negotia rerum
Suſcipimus, propriiſque juvant aliena relictis.
Nec quemquam vitiis miſerum, aut virtute beatum
Cenſentes, fruſtra externis culpamque, decuſque
Jungimus, & cælo adſcripti terrena ſovemus.
Felices dici mos eſt, quos blanda poteſtas
In ſummos apices tumidorum evexit honorum:
Quos magni quæſtus ditarunt, & quibus amplos
Congeſſit reditus totum res fuſa per orbem.
Laudantur veſtes pretioſæ, & pulcra ſupellex,
Magnæ ædes, famuli innumeri, vigileſque clientes;
Et quidquid non eſt noſtrum, quodque ut dare quivit
Una dies, ſic una poteſt auferre: nec illud
Quod ſpeciale bonum eſt hominis, nullamque timet vim,
Amplexi; miſeros, quibus hæc perdentia deſunt,

Nulla mors bonis mala.

Quam injuſte judicet mundus de beatitudine.

Et

℣. 840. Editio Lugd. & *in ore parentum*: id eſt, & ſub oculis parentum. Editiones Lovan. Duac. Colon. & alia: & *more parentum*: quod forte ſignificat, & pro peccatis ſuorum parentum: ſeu, pariter ac parentes. Hic ſenſus juvatur verbis ſequentibus: *Aliena occumbere culpa*.

Et per mille modos pereuntia, credimus: ac ſi
Juſtitiam duros labor urgeat, & dolor ægri
Corporis, & mortes natorum, & turpis egeſtas.
Non quantas pariat conſtans tolerantia palmas,
Nec quo pugna brevis ſit proceſſura videmus:
Sed calicem crucis ac vitæ libare verentes,
Vipereum obducto potamus melle venenum.
Dulcia ſunt etenim guſtu, ſpecieque decora,
Quæ morbos mortemque animæ generantque, foventque;
Canceris & ritu languentia viſcera carpunt.
Cumque Deus medicam cælo demittere curam
Dignatur, penituſque putres abſcindere fibras;
Incuſamus opem teneri, & tebeſcere morbo
Malumus, antidoti quam vim tolerare ſeveri.
Non igitur mala ſunt, quæ nos mala ducimus: & cum
Ulceribus diris non parcit dextra medentis;
Amplectenda ſalus, non exacuenda querela eſt,
Jam quos peccantes Deus arguit, hos etiam nunc
Diligit, & patrio vult emendare flagello.
Meque iſtis potius ſociet, quam congreget illis,
Quos jam ſummoto permiſit verbere, curſu
Ire voluntatis, propriaque libidine ferri.
Hi ſunt vero illi, quos inter crimina tutos,
Et ſcelerum dites fructu, impunita ſenectus
Extremæ turpis vitæ produxit // in oras.
Hi juſtum injuſtis odiis preſſere: per iſtos
Bella excita piis, & flagra medentia tardis.

Caput XII. Afflictio malis pœna eſt criminis, bonis corona virtutis.

Namque eadem cunctos exercent tela fideles,
Sub duplici cauſſa: dum quo torquentur iniqui,
Hoc ſancti creſcunt; & quod pœnam attulit illis
Pro culpa, hoc iſtis dat pro virtute coronam.
Denique ſi quidquid mundanis rebus acerbum
Accidit, excutias; totum jam ſponte videbis
Anticipaſſe Dei famulos. Gemit ille talentis
Argenti atque auri amiſſis, hunc rapta ſupellex,
Perque nurus Geticas diviſa monilia torquent.
Hunc pecus abductum, domus uſtæ, potaque vina
Afficiunt, triſtes nati, obſcœnique miniſtri.
Sed ſapiens Chriſti ſervus, nil perdidit horum,
Quæ ſprevit, cæloque prius translata locavit,
Ac ſi quid mundi ſub tempeſtate laborum
Incidit, intrepide ſubiit: // manifeſtus honoris
Promiſſi, & cupidus victo certamine ſolvi.
At tu, qui ſqualidos agros, deſertaque defles
Atria, & exuſtæ proſcenia diruta villæ;
Nonne magis propriis poſſes lacrymas dare damnis,

Animæ damna, magis quam rerum exteriorum lugenda.

Si potius vaſtata tui penetralia cordis
Inſpiceres, multaque obtectum ſorde decorem,
Graſſanteſque hoſtes captivæ mentis in arce?
Quæ niſi per cunctas patuiſſet dedita portas,
Inque ſuam cladem facibus fomenta dediſſet,

Hoc

V. 899. Sic editiones Lugd. Lovan. Duac. & Colon. Recentiores vero, *in auras*.
V. 916. Id eſt, *certus*. V. ſupra V. 190.

Hoc etiam quæ facta manu ſpecioſa fuerunt;
Devoti meritum populi teſtata manerent.
Sed cum deformi jaceant proſtrata ruina;
Objiciunt nobis caſus noſtroſque ſuoſque.
Hos igitur cineres templorum, hæc buſta potentum,
Quæ congeſta jacent, populati cordis in aula
Plangamus captiva manus: nos ſplendida quondam
Vaſa Dei, nos almæ aræ, & ſacraria Chriſti,
In quibus argentum eloquii, virtutis & aurum,
Et ſceptrum captum eſt crucis, & diadema decoris;
Nec rabidis juſtam moveamus queſtubus iram,
Judicium culpando Dei, quod mentis & oris
Officium multa tranſcendit majus abyſſo.
Quamvis exiguo hoc fugientis tempore vitæ
Injuſti tumeant, & tuta pace ſuorum
Lætentur ſcelerum: nonque illos vinea fallat,
Non ager; & noceant illæſi, & crimine creſcant:
Nos, quibus in Chriſto ſunt omnia, non capiant res
Occiduæ: quas nec nobiſcum inveximus // orti;
Nec diſceſſuri mundi exportabimus iſto.
Sed ſi quis supereſt animi vigor; excutiamus
Peccati ſervile jugum, ruptiſque catenis,
In libertatem & patriæ redeamus honorem.
Impia non oberunt cum ſævo pacta tyranno,
Captiva conſcripta manu, reſolubile Chriſto eſt
Hoc fœdus, quod jure poteſt ſubvertere juſto;
„ Averſos revocans & ſuſcipiens converſos;
„ Sanguine quos proprio quæſivit prodigus emptor.
„ Si tamen aſſertoris opem feſtina voluntas
„ Præveniat, fletu Dominum motura fideli.
„ Nam ut nemo invitus, ſomnove quietus in alto
„ Fit ſalvus, nec vi petitur qui ſponte receſſit:
„ Sic pulſata patent redeuntibus atria vitæ,
„ Et recipit cæli ſervatos curia cives.
Cujus ſpem veniæ firmato corde foventes,
Implorate Deum, pugnaſque relinquite, fratres,
Verborum, & lites de pravis ſenſibus ortas.
Nec quia procidimus fuſi certamine primo;
Stare, & conflictum vereamur inire ſecundum.
Cuncta licet variis terroribus impleat hoſtis,
Et vigili clauſas obſidat milite portas:
Cum victo tamen eſt bellum, ſi carne vetuſta
Exuti, in Chriſti renovemur corpus, & omnem
Vincendi nobis vim de victore petamus.
Qui dum noſtra ſuis ſociat, junxit ſua noſtris.
Ut non humanis fidens homo, totus in illum
Se referat; ſine quo non ſtant, qui ſtare videntur:
Et per quem ſparſi coeunt, ſtratique reſurgunt.
Hæc ſat erit parvo rudibus ſcripſiſſe libello:
Qui cum ſincerum vivo de fonte liquorem
Guſtarint, ipſi profundent flumina ab alvo
Cordis, & irriguas præbebunt fratribus urnas.

Converſis prodeſt afflictionis tolerantia.

Vincitur diabolus etiam ab his quos antea vicerat, ſi ſpem in Chriſto ponant, & vincendi virtutem a Chriſto qui diabolum vicit, petant.

AD-

℣. 944. Ita libri veteres Lugdun. Lovan. & Colon. cum poſteriores habeant, *inveximus orbi*.

ADMONITIO
IN LIBROS DE VOCATIONE
OMNIUM GENTIUM.

DIU eſt cum quæritur quis fuerit auctor librorum de vocatione omnium gentium. Et primum quidem adſcripti ſunt ſancto Ambroſio ex quorumdam Manuſcriptorum codicum fide. Sed non multo poſt tempore ab hac opinione diſceſſum eſt: cum animadverſum eſt ab eruditis, non ſolum his in libris citari Pelagianorum hæreſim, quæ poſt Ambroſium inter cælites aſſumptum orta eſt, ſed etiam in illis agi de contentione quæ in Eccleſia nata eſt ex doctrina quam ſanctus Auguſtinus contra Pelagianorum hæreſim decertans ſtrenue propugnaverat. Deinde vero Proſpero adſcripti ſunt a quibuſdam, qui illos in Manuſcriptis nonnullis ſub S. Proſperi nomine deſcriptos legerunt, & quia magna in his affinitas notatur cum quæſtionibus, quas ſanctus ille Auguſtini diſcipulus & vindex in ſuis operibus attigit. Sed eruditis criticis, nec paucis quidem, viſum eſt, & in hac ſecunda opinatione erratum eſſe, nec eos ut veros ſancti Patris illius fœtus debere agnoſci: his quidem propter ſtili diverſitatem, illis vero propter doctrinæ diſcrepantiam. Cum vero non ſupereſſent ulli codices Manuſcripti, in quibus libri illi alteri cuipiam parenti aſſignarentur, tum vero ventum eſt ad conjecturas. Alii enim, inter quos Latius & Voſſius, Hilario illi tribuendos crediderunt, cujus Epiſtola legitur ad ſanctum Auguſtinum data, quemque nonnulli cum Arelatenſi hujus nominis Epiſcopo confuderunt. Alii autem, ut Eraſmus, Eucherio tribui poſſe ſuſpicati ſunt, illiuſque genium ſatis referre judicarunt. Denique P. Queſnellio in mentem ſubiit, opus hoc Leoni magno omnino eſſe aſſignandum; cujus doctrinam ſtilumque in his duobus libris omnino agnoviſſe ſe aſſeruit. Quod ſuum hac in re judicium ſatis probabile feciſſe videbatur, ita ut multi poſtremæ illi opinioni ultro ſubſcriberent: cum Joſephus Antelmius Forojulienſis Canonicus in contrarium ſe opponens, & longa Diſſertatione hanc opinionem ſubruere conatus, alteram qua hi libri Proſperi eſſe agnoſcebantur, iterum ſtatuiſſe ſe gloriatus eſt.

Inter tam diverſas una de re opiniones, duæ tantum ejus ſunt ponderis quæ in examen revocari mereantur: ſcilicet quæ ſancto Proſpero, & quæ ſancto Leoni hoc opus aſſignandum probant: aliæ enim aut manifeſto falſæ, aut nullo fundamento niti inveniuntur. Ambroſio enim quomodo tribuetur opus in quo quæſtiones agitantur quæ pluribus annis poſt Ambroſii obitum tractari cœperunt? Nec ea eſt ſtili ſimilitudo inter hoſce libros & opera ſancti Eucherii, ut ex ſolo hoc fundamento ei auctori tribui queant. Multo minus ab Hilario Arelatenſi exaratos credibile, cum ille in materia gratiæ non paria ſentiret cum Auguſtino, ſed magis cum his qui in hoc opuſculo impugnantur. Nec Syracuſani Hilarii eſſe veriſimile, aut Hilarii illius ſancti Proſperi ſocii (ſi tamen non unus ſit idemque). Si quidem Epiſtolarum quas ad Auguſtinum dederunt ſtilus longe diſtat a ſtilo auctoris noſtri. Sed nec Proſperi Aurelianenſis opus eſſe agnoſcitur: qui tantum abeſt ut tractatum ejus quo iſte agnoſcitur eſſe ingenii ſcribere potuerit, ut Sidonium Appollinarem convenire coactus ſit, cum vitam ſancti Aniani deceſſoris ſui ſcribi optavit, quam ipſe pro ſui ingenii tenuitate aggredi auſus non fuit. Nec denique ejus Proſperi qui interfuit ſubſcripſitque Concilio Carpentoracenſi anni 527. & Vaſenſi anni 529. Siquidem opus illud de vocatione gentium abſque auctoris nomine citatum legitur a Gelaſio Papa in ſuo contra Pelagianos opuſculo: obiit vero Gelaſius anno 496. unde extra omnem veri ſimilitudinis ſpeciem eſt citatum ab illo auctorem qui anno 529. erat ſuperſtes.

In

In hoc ergo unum tota vertitur quæſtio: an opus hocce Proſperi ſit, an Leonis magni, an tandem ignoti huc uſque auctoris dici debeat. Hæ autem utrimque rationes diverſarum opinationum afferuntur.

Pro Proſpero quidem primo exhibentur Manuſcripti codices, & plures quidem, in quibus huic operi præfigitur nomen Proſperi: Hincmarus quoque teſtis adducitur, qui in libro quem ſcripſit de Prædeſtinatione citat illud ſub nomine ſancti Proſperi: doctrinam quoque hujuſce operis S. Proſperi doctrinæ conformem, ſtilum etiam valde ſimilem, ſententias eaſdem utrobique legi contendunt. Exempli gratia, dicit Proſper in ſuo carmine de ingratis quod

Sedes Roma Petri, quæ paſtoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non poſſidet armis
Relligione tenet.

Hoc idem & iiſdem pene verbis legitur apud eumdem auctorem librorum de vocatione gentium capite 16. libri 2. Proſper quoque in reſponſione ad objectiones Gallorum aſſerit quod ex toto mundo totus mundus eligitur*: loquendi modus ſimilis legitur in libro 1. de vocatione gentium cap. 9. ubi* de toto mundo totus mundus liberatus *agnoſcitur. S. Proſper in carmine de Ingratis, inter diverſa inſcrutabilium judiciorum Dei exempla numerat eas differentias quæ reperiuntur inter homines, etiam in naturalibus donis: librorum de vocatione gentium parens eamdem comparationem adhibet libro 1. capite 14. Denique S. Proſper, & ſcripti ſubſequentis auctor, exempla infantium ſine Baptiſmo morientium, infidelium quoque in extremo vitæ halitu ad Deum converſorum, & alia plura ad eaſdem res probandas uſurpant.*

Et vero Joſ. Antelmius, qui hanc opinionem inter criticos jam obſoletam tueri ſuſcepit, hujuſcemodi momenta ponderat, exaggeratque ſedulo, aliaque inſuper addit ducta ex ſtili ſimilitudine, verborumque & ſententiarum conſonantia, quæ in diffuſas tabulas diſtribuens, longa & pene faſtidioſa parallela inſtituit. Tum Photii teſtimonium adducit in medium, qui in cod. 54. Bibliothecæ Actorum Epiſcopòrum Occidentalium contra Pelagianos inſurgens, ait: Cum temporis progreſſu ſectæ hujus homines per hæreſis ſuæ abjurationem Eccleſiæ reſtituti eſſent, iterum malum ab ipſis principium ſumpſit, ut Septimo Epiſcopo renaſcens eadem lues, antequam longius ſerperet, fuerit reprimenda, datis ad Leonem Romæ tunc ſedem Apoſtolicam tenentem litteris: qui Leo ferventi zelo contra impietatem illam depugnavit. Poſt non diu rurſum veluti exiſtere atque renaſci e mala radice impudenter cum cœpiſſet, Romæ etiam quidam libere pro hæreſi locuti ſunt, quos vir ſane divinus Proſper libellis adverſus eos in vulgus editis facile diſſipavit extinxitque, Leone etiamnum, quem diximus, Romanam ſedem gubernante. *Quod vero hic ait Photius aliis Proſperi operibus ante Leonis magni pontificatum exaratis convenire nequeunt. De libris ergo his de vocatione gentium loquebatur ibi Photius.*

Qui autem e contra hos libros a Proſperi operibus alienandos tuentur, id primo dicunt: Stilum librorum illorum longe differre a ſtilo operum Proſperi. Hæc fuit cenſura doctiſſimorum inter criticos hujus ſæculi: ſic enim Latius, Eraſmus, Voſſius, Grotius, aliique bene multi præcellentes eximiique ſaporis critici cenſuerunt. Enimvero auctoris librorum de vocatione ſtilus Proſperiano longe caſtigatior concinniorque, elegantior dictio, periodi magis commenſuratæ, antitheſes ſententiarum, verborumque pugnæ frequentiores, ſchematum uſus crebrior, tota denique oratio ex affectato rithmorum occurſu longe modulatior. Hocque in primis attendendum, utpote non niſi ex conſilio ſtudioque natum: non enim tunc ſolum occurrunt, cum in eas velut ſponte currere videbatur oratio, quod & nonnumquam in Proſpero inveneris; ſed aliis etiam in locis, ubi nonniſi data opera uſurparentur.

2. Scribendi methodus auctori anonymo familiaris a Proſperi ratione plurimum diſſidet. Hic enim palam & publice aſſertorem ſe vindicemque ſancti Auguſtini exhibet, ejus doctrinæ apices omnes ubique acriter ac ſtrenue propugnat, premit ſtudio-

ſtudioſe omnia ejus veſtigia; ubique ſancti Doctoris animum, doctrinam, ſenſuſque omnes ſpirat. Nihil tale in gemino libello. De ſancto Auguſtino ne apex quidem ullus: ita ut vel ipſum videatur non noſſe (quod nemo crediderit); vel ejus nomen ex certo conſilio, certaſque ob cauſſas reticuiſſe. Proſper cum ſcribit, Eccleſiæ Romanæ auctoritatem paſſim prædicat ac circumfert, ut pote (ut nonnullis placuit) ejus nomine & ex ejus delegatione in arenam deſcendens; alter ex proprio ingenio ſtilum exerit, non tam pugnandi, quam ſeſe exercendi ſtudio, magiſque inquirenti ſimilis, quam certa & jam ſancita dogmata propugnanti. Ille palam aggreditur Semipelagianos, atque ut catholicæ doctrinæ adverſarios inſectatur; hic non tam ex induſtria, quam aliud veluti agens eos exagitat, nec id ea vehementia eoque zelo exequitur, quo ſanctus ille Auguſtini doctrinæ diſcipulus & vindex.

3. Cum certum ſit ſcriptum opuſculum fuiſſe aliquamdiu ante Gelaſii Papæ tempora, vix tamen unum aliquod temporis ſpatium aſſignare poſſis, quod Proſpero conveniat. Si ſtatim ab initio concertationum, vel paulo poſt eas exortas exaratum velis, jam ipſum auctorem in libri ſui exordio contradicentem habes, qui jam dudum de his quæſtionibus controverſum fuiſſe diſerte aſſerit. Inter defenſores liberi arbitrii, *inquit*, & prædicatores gratiæ Dei magna & difficilis DUDUM vertitur quæſtio. Si vero ultro conceſſerit, quod negari non poteſt, eam controverſiam dudum efferbuiſſe inter Auguſtinianos & Semipelagianos, cum ad ſcribendum auctor ſe applicuit, jam alium a Proſpero fuiſſe neceſſe eſt. Hic enim ſtatim atque Pelagiani veneni reliquiæ per Genuenſium Excerpta, vel Capitula Gallorum, vel Joannis Caſſiani Collationes ſpargi cœpere, ſtilum ocyus arripuit acuitque, & totis viribus illarum vocum novitates inſectatus eſt. Contra vero auctor librorum De vocatione gentium innuit hanc primam ſuam eſſe de hac materia lucubrationem, & quidem dudum poſt motas quæſtiones elaboratam: Magna & difficilis DUDUM vertitur quæſtio .... De hac igitur compugnantia opinionum qua menſura & temperantia ſentiendum ſit, quantum Dominus adjuverit, ADNITAR inquirere, exercens atque diſcutiens modulum facultatis meæ in his quæ cordi meo ſobrie, quantum arbitror, inhæſerunt. En verba poſt longam opinionum iſtarum concertationem ſcribentis, primam in hoc ſcripto operam ponentis primumque conatum, hominiſque magis inquirentis, ſeſe exercentis, remque proprio ſtudio diſcutientis, ac pro modulo facultatis ſuæ, quam confidenter ex Patrum doctrina aſſerentis, propugnantiſque ex delegatione Sedis Apoſtolicæ. Immo timide admodum ac dubitanter ſcribit: quia videlicet quamvis per omnia Auguſtinianæ receptæque in Eccleſia doctrinæ congruentia proponeret, novos tamen loquendi modos inducebat: ſciebat autem ſuſpectas merito eſſe in Eccleſia novitates vocum, etiam ſervata antiquitatis doctrina: unde poſt deſcripta verba, hæc ſubjicit; Ut ſi in eas regulas proceſſerit ſtilus, quæ nihil offenſionis, nihil habeant pravitatis, non ſolum nobis, ſed & aliis utile ſit, ad aliquem nos limitem perveniſſe, quem non debeamus excedere. Qui demum, ne ſcriptum Proſpero abjudicent, diſcrimen notatum inde naſci poſſe dixerint, ut dixerunt nonnulli, quod illo tempore exaratum eſt a Proſpero, quo nondum plene hauſerat Auguſtinianæ doctrinæ fluenta, præſertim vero ex iis libris quos poſteriores ſubque vitæ finem ſcripſit; facile ex fixa ſuperius epocha hujus ſcriptionis refelluntur.

Lib. 1. de vocat. omn. Gent. cap. 1.

Ante quam vero longius progrediatur oratio, examinandæ rationes quas Joſ. Antelmius allatis mox a nobis momentis opponit. Ait enim primo eamdem eſſe Proſperi doctrinam quæ eſt librorum de Vocatione gentium: & hac in re ſuffragatorem ſe habere Queſnellium, qui contrariam Noriſii ſententiam expreſſe refellit. Hoc quidem verum omnino, ſi ipſam in ſe utriuſque doctrinam ſpectes. At contendimus auctorem anonymum diverſo quandoque loquendi modo mentem ſuam expoſuiſſe, ab eo quo ſemper uſum fuiſſe Proſperum nemo jure dubitabit. Fatemur quoque librorum de Vocatione gentium ſcriptorem non diſſimili aliquando

ſenſu

ſenſu gratiæ nomen uſurpaſſe, ab eo quo Proſper uſurpat, pro vera ſcilicet Jeſu Chriſti gratia: ſed contendimus hunc auctorem ſub hoc gratiæ nomine etiam dona naturalia quandoque intellexiſſe: & hoc omnino ſenſu eam omnibus hominibus communem agnoviſſe. Quo ſenſu a Proſpero noſtro ullo in opere ſuo gratiæ vocem uſurpatam nemo probaverit. Rem quidem eamdem docet Proſper cum auctore anonymo, Deo ſcilicet curam fuiſſe omni tempore de hominibus, hos vocaſſe ſive per legis litteram, ſive per naturale rationis lumen, ſive per Evangelii prædicationem: ſed hujuſcemodi a Deo impenſas homini admonitiones gratiæ nomine nullibi invenitur decoraſſe: nec hujuſce rei ullum Antelmius protulit exemplum. Hoc unum enim ille probat, docuiſſe Proſperum naturale lumen omnibus hominibus eſſe commune, ad omnes pertinere Dei providentiam; ſed non hoc agitur: probandum enim omnino illi incumbebat quod talibus generalis providentiæ auxiliis, id eſt naturalis rationis diſciplinæ, legis inſtructionibus, Evangelicæve prædicationi &c. gratiæ nomen S. Proſper fuerit impertitus: nec doctiſſimus Criticus unum Proſperi locum objicit quod in hunc ſenſum uſurpari probetur. Quem enim ille protulit Diſſertationis tertiæ pagina 139. *in quo loquitur S. Proſper c.* 14. *lib. contra Collatorem, de potentia gratiæ Dei, & de modis cognoſcendi Deum per naturalia auxilia, nihil probat: cum hiſce exterioribus adjumentis gratiæ nomen non indiderit Proſper: hoc ſolum illo in loco docens, quod quodlibet Deus exterius adhibeat homini auxilium, ſola ſemper gratia interius ad Deum trahit. Fatetur tandem vel invitus Cenſor eruditiſſimus, diverſa aliquatenus via ingreſſum auctorem operis de Vocatione gentium, ab ea quam tenuerat S. Proſper in aliis ſuis Operibus in explicandis quæſtionibus de Dei gratia: ſed vult ille Proſperum hoc in opere ſe ſe occultaſſe, illud anonymum edidiſſe, ſenſus ſuos mentemque aliquatenus diſſimulaſſe, ideo nomen Magiſtri ſui Auguſtini tacuiſſe, ut ejus doctrinam ſecurius tueretur: novam denique illum in eodem viam iniiſſe; & hinc fieri quod nihil hactenus hac de re ſcripſiſſe finxerit: ipſumque Proſperum aliis etiam in operibus ſuis cautius aliquando eſſe locutum. Auguſtini principia temperaſſe, cumque aliquando ſe ulterius non ſcripturum promiſiſſet, neceſſe fuiſſe ut diverſa diſſerendi methodo uteretur, ne agnoſceretur, ſtilum ipſum denique mutaſſe & ſimulaſſe, & ad hoc adactum omnino ex ea ſcribendi ratione, quam ſibi hocce in libro ſequendam propoſuerat.*

Hæc autem argumenta momentave quid ſolidi contineant lector æquus dijudicet: hoc unum aſſerimus, ſi ex conjecturis hujuſmodi liceat tanti ponderis rationes quas ſupra recenſuimus enervare, nullum impoſterum a Critico quovis proferri poſſe argumentum, quod hac via, quacumque polleat vi & efficacia, non poſſit everti. Unde enim didicit Antelmius Proſperum intendiſſe hoc opus ſub larvati & occulti hominis perſona proferre? A quo audivit libris his nullum auctoris nomen inditum? Quod ſi contigit, quomodo Proſperi eſſe probabit? Nam quos in medium adducit pro ſua cauſſa, tamquam probationum efficacium loco, Manuſcriptos codices; quid ultra pro ipſo militant, cum conſtet Proſperi ætate opus iſtud ſine auctoris nomine legi ſolere, & tale permanſiſſe diu poſt Proſperum, cum ſcilicet a Gelaſio Papa recenſebatur. Cui bono igitur Proſper ſenſus ſuos aliquando diſſimulaſſet? Cur idem illa qua ſolebat animi libertate & conſtantia, S. Auguſtini doctrinam tueri hoc in opere ceſſaſſet? Numquid credibile ipſum tunc viri illius, erga quem ſe hactenus tanta reverentia affectum exhibuerat, nomen proferre erubuiſſe? Etſi enim perverſos ſenſus qui ſancti Doctoris *verbis affingi poterant ſedulo ille diluerit, eoque modo qui calumniis locum non præberet expreſſerit; illos tamen aperte tuitus eſt, in Auguſtini adverſarios ubique ſtrenue inſurrexit, quos certo certius in errorem lapſos eſſe arguit. Etſi tandem ſtilum diſſimulare voluiſſet, non eſt veriſimile quod id tam feliciter præſtare potuerit. Nam dubio procul auctoris anonymi ſtilus ſtilo Proſperi nitidior, elegantior & ſublimior agnoſcitur. Nec quiſquam in melius ſtilum proprium mutaſſe facile reperietur. Qui enim perſonam mutat, in deterius vergit, &*

quiſ-

quiſquis a naturali genio recedit, nihil non informe imperfectumque producit. Quam ægre quis tot rithmos invenerit, & tam accurate omnes periodos commenſuratas non aſſuetus ediderit. Nec apparet ullatenus Proſperum ad hoc adactum ut ſtilum mutaret, ex methodo qua opus hoc compoſitum habetur.

Denique quæcumque Antelmius iis opponit momentis, quibus probatum eſt libros de Vocatione gentium non eſſe Proſperi, meris ſuppoſitionibus vel leviori probationis ſpecie carentibus innititur.

Jam vero illud examinandum an efficaciora ſint argumenta, quibus illi libri Proſpero adjudicandi eſſe dicuntur. Hæc autem ad tria omnino momenta revocantur. 1. Ad Manuſcriptorum codicum auctoritatem. 2. Hincmari teſtimonium. 3. Doctrinæ ſtilique ſimilitudinem.

Quantum ad primum, de quo ſolo convenimus cum Auctore Diſſertationis, non majoris ponderis cenſeri debent MSS. illi ut opus iſtud Proſpero adſcribatur, quam alii in quibus eidem aſſertum fuiſſe legitur opus Juliani Pomerii, de Vita contemplativa. *Nec Hincmari auctoritas præponderat auctoritati Conciliorum Galliæ, in quibus ab annis* 800. *libri* de Vita contemplativa *ſub Proſperi nomine citati leguntur. Nec novum aut inuſitatum Hincmaro quædam opera ſanctis Patribus aſſignare, quorum tamen illi parentes non agnoſcantur. Citat enim ille* Hypomneſticon *ſub nomine S. Auguſtini; librum de* Prædeſtinatione & gratia, *ſub ejuſdem nomine recenſet, librum* de Induratione Pharaonis *ſub Hieronymi, Commentarium Hilarii* Diaconi *in Paulum ſub S. Ambroſii, &* Carmen de Providentia Dei, *ſub ſancti Proſperi nomine in teſtimonium adhibet. Quod ſpectat autem MSS. codices librorum* de Vocatione gentium; *ex quinque MSS. Vaticanis antiquior, qui mille annorum ætatem excedere creditur, & alius pariter vetuſtiſſimum nomen Sancti Ambroſii præferunt; tres reliqui, quorum ætate major* 800. *annos non excedit, nomine Proſperi inſigniuntur. Alii abſque dubio exſtant MSS. in quibus ſub Ambroſii nomine exhibentur hi libri; cum ubique ſub ejus nomine editi legantur ante annum* 1566. *Si ergo antiquiorum Manuſcriptorum auctoritati cedi opus eſſet, omnino tribuendi S. Ambroſio viderentur. Nec diffitebitur, opinor, Antelmius ex ſuo ſyſtemate, primos hujus operis Manuſcriptos anonymos prodiiſſe, cum latere intenderit S. Proſper. Unde probabitur, amanuenſes illos, qui primi Operi iſti nomen Proſperi præfixerunt, pro vero Proſperi noſtri fœtu agnoſcendos ex certis argumentis cognoviſſe? Nonne probabilius eſt, quod, cum eos libros anonymos repeririſſent, ex argumenti doctrinæque conformitate inducti fuerint ut Proſperi nomen in fronte apponerent. Alii minus docti, licet antiquiores, minus etiam feliciter eidem operi nomen Ambroſii indiderant. Ex qua amanuenſium diverſitate colligitur, non ſtandum hic Manuſcriptorum auctoritati, & ex ſola amanuenſium temeritate titulos iſtis libris inditos prodiiſſe.*

De doctrinæ conſenſione diximus ſupra, probavimuſque, etſi revera idem ſentiat auctor librorum de Vocatione gentium quod S. Proſper; diverſos tamen ab illo loquendi modos uſurpatos, eaque adhibita temperamenta quæ S. Proſper numquam adhibuiſſet. Si conſulantur perpaucæ utriuſque periodi, fortiſſimum argumentum a nobis merito duci videbitur ex ſtili diſparitate, quæ oculis legentium primo intuitu patebit. Nec terrent nos aut ab opinione dimovebunt longæ illæ quas elaboravit Antelmius Tabulæ: in quibus ſæpe nulla alia in ſtilo conformitas proſpicitur, præter voces quaſdam tunc temporis uſurpari ſolitas. Nec facile inveniuntur auctores duo idem argumentum verſantes, qui non aliquando eaſdem voces uſurpaverint: multo minus mirum quod in ſenſibus conveniant, & iiſdem loquendi formulis utantur. Si quis eadem cura inveſtiget Opera S. Auguſtini, qua Antelmius S. Proſperi Opera omnia ſcrutatus eſt; non deſperandum omnino quin feliciter ſuccedat quæ inſtitueretur operum Auguſtini cum libris de Vocatione gentium collatio: cum revera non pauca Antelmianorum parallelorum loca ex ſententiis Auguſtini a Proſpero excerptis ducantur, aut iiſdem terminis ſcriptæ legantur in S. Doctoris Operibus. Verum fruſtra omnino talis minutatim comparatio

ratio

ratio inſtitueretur: quoniam non obſtantibus diffuſis illis ultra modum Antelmii parallelis, ex illis quas deduximus rationibus librorum de Vocatione gentium ab Operibus Proſperi differentia ipſa ſe legenti & ponderanti prodet.

Nunc vero ſupereſt ut examinentur conjecturæ, quibus ductus Queſnellius libros de Vocatione gentium Leoni ſuo adjudicavit. Præcipuum, immo vero unicum ipſius argumentum ſtat in ſtili paritate, quam ſe agnoviſſe aſſerit inter libros iſtos & reliqua S. Leonis Papæ opera. „ Scripta Sancti Leonis ſæpius relegenti, inquit „ ille, familiariſſima facta eſt phraſis Leonina, totuſque dicendi character, quem „ in libris de Vocatione gentium agnovi. Statim animadverti quod in eis idem „ loquendi modus, nonnullorum verborum affectata frequentatio, conformatio pe- „ riodorum eadem, eadem ſermonis conſtructio, conflictus verborum, crebræque an- „ titheſes, dictionis varietas, elegantia, dignitas, ubertas, igneuſque vigor, tota „ denique ſtili facies eumdem omnino auctorem prædicant“. Cumque rem penitius conſideraſſet, patuit. 1. Scriptionis tempus in ætatem Leonis incidere, quam ille ſcribere aggreſſus eſſet cum jamdudum ſerverent diſſidia adverſus Auguſtinianam doctrinam mota. 2. Auctoris patriam Leonem arguere; nec Africanum dici poſſe, cum de Auguſtino ne verbum quidem ullum habeat; nec Gallum facile probari poſſe, cum a Gennadio vel ignoratus ſit, vel prætermiſſus. Italum ergo pronuntiari debere ex ſtili elegantia & nitore, & loco peculiari capitis 33. libri ſecundi, ubi hæc habentur: Alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in ſuis locis noſſe non poterant, in noſtris didicere regionibus, & ad ſedes ſuas cum Chriſtianæ religionis inſtitutione remearunt: quæ verba Romam ipſam auctoris patriam fuiſſe arguunt. His addit, libros iſtos numquam in Africana Eccleſia citatos legi, in Gallicana vero nonniſi octavo Chriſti ſæculo, cum mentio expreſſa de his habeatur a Gelaſio Papa tamquam de opere Romæ noto & approbato. 3. Scriptor ille in citanda Scriptura convenit cum S. Leone. Uterque S. Hieronymi translationem adhibet, eadem uterque loca, & modo ſibi peculiari uſurpat. 4. Iſtius operis doctrina circa Chriſti gratiam eadem prorſus eſt cum doctrina ſancti Leonis: cumque in illo nonnulli ſint tam explicandi quam loquendi in hac materia modi, quibus videtur primo intuitu ab Auguſtini ſententia recedere; iidem quoque paſſim apud Leonem occurrunt. In quibus præſertim eſt quod de generali quadam gratia nulli ætati, nulli homini non impenſa ſæpius diſſerit, quam quidem ponit in elementorum diſcordi concentu, in terræ cælique, & creaturarum omnium ſtructura, ordine ac veluti loquela, quæ creatoris omnipotentiam, bonitatem, ſapientiam, ineffabiliter prædicant: uterque elementa iſta paginas & volumina, in quibus lex æterna ſcripta manet, appellat. 5. In aliis quoque bene multis eadem cogitata, iidem conceptus, dicendique ratio eadem occurrunt. Eodem modo loquuntur de Apoſtolicæ ſedis in Romana urbe fundatione: de eo quod a Deo electa ſit ut primatum inter ceteras totius orbis Chriſtiani Eccleſias obtineret, quod ideo Imperium Romanum uſque ad ultimos orbis fines dilatari voluerit, quo facilius huc uſque Chriſtiana religio diffunderetur, quæ & eo perveniſſe agnoſcitur, quo nec Romana ditio pervenerat. Conferri poteſt caput 1. ſerm. 1. de SS. Petro & Paulo apud Leonem cum capite 16. lib. 2. de Vocatione gentium. Eadem dicunt ambo de trina Petri negatione ipſiuſque veloci pœnitentia. Legatur & ſermo 3. de Paſſione & caput 28. libri 2. de Vocat. gent. Uterque dicit quod a Chriſto Petrus tamquam a petra principali ſoliditatem traxit: Petrus a principali petra (ait S. Leo) ſoliditatem & virtutis traxit & nominis: & auctor noſter loco citato, Quis ambigat fortiſſimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & virtutis ſumpſit & nominis. Ubi idem cogitatum, eadem phraſis, eadem omnino verba. 6. Stilus librorum de Vocatione in omnibus congruit ſtilo ſancti Leonis. Jam obſervatum a nobis in eo eminere elegantiam, nitorem, antitheſes frequentes, & rithmos, periodos commenſuratas & in membra paria diſtinctas: hic etiam, ut notavimus ſtili Leonini proprius character. 7. Non ſolum autem phraſis eadem utrique, ſed & voces ſæpius eædem, nec ab aliis fre-

quentatæ, quarum longa enumeratio legi poteſt pagina 375. tomi 2. S. Leonis a Queſnellio editi & illuſtrati: qui deinde etiam phraſium plurimarum utrique communium parallelum inſtituit; ex quibus omnibus invicte probatum arbitratur, hocce de Vocatione gentium opuſculum Leoni Magno eſſe adjudicandum.

Verum Queſnellii antagoniſta duo probanda ſuſcipit, ut omnem vim argumentorum ejus elevare videatur. 1. quidem levioribus omnino illum niti conjecturis. 2. Argumentis claris & efficacibus demonſtrari libros de Vocatione gentium pro Leonis fœtu non debere agnoſci. Fruſtra autem priori inveſtigando inſudaveris, ſi poſterius recte probatum inveniretur, ideo ab illa poſteriori parte erit exordium. His ergo momentis invicte probatur (ſi Joſepho Anthelmio fides) Leoni omnimodis abjudicandum opus de Vocatione gentium. Primo quidem (ait) obviat quæ erat Leonem inter & Caſſianum ſingularis neceſſitudo. Quis credat, quod Caſſiano Leo munus refellendi Neſtorii impoſuiſſet, quod tamen certo certius impoſuit, & quod illum tanto in pretio habuiſſet, ſi errori obnoxium cognoviſſet? Aut numquid Caſſiani doctrinam ſcriptis libris de Vocatione gentium refellere ſuſcepiſſet, ſi ipſum ab errore jam revocatum & ſana ſapientem credidiſſet, quod tamen aſſeruit Queſnellius? Ego autem probationes non ſuppetere, immo nec vero ſimile arbitror, Caſſianum aliquando mentem mutaſſe, Leonem quidem inter Caſſiani amicos numerandum fateor; ſed nec inde recte probari ejuſdem cum Caſſiano Leonem fuiſſe ſententiæ, nec inde argui invicte non ab eo ſcriptos de Vocatione gentium libellos contendo. Quotidiano experimento fit notum, ab amicis ſcribi contrà amicos, ſi opinione differat unus ab altero. Hoc unum præſtat amicitia, ut amico quantum veritas patitur parcatur, non directe oppugnetur, leni ſtilo tractetur, tamquam homo quem magis docere cupias quam refellere. Idipſum omnino præſtat auctor librorum de Vocatione gentium.

Quæ tunc erant inter Auguſtini diſcipulos & ejus doctrinæ adverſantes diſſidia, nondum hæreſim inducere credebantur. Sanctus enim Proſper, fervens licet Auguſtini diſcipulus, & vindex, eos a quibus ipſe impugnabatur Catholicos vocat, & in Eccleſia vivere agnoſcit. Auctor librorum de Vocatione gentium adhuc mitius de his concertationibus loquitur, quæſtiones de quibus agitabantur vocans difficiles, & inter Catholicos agitari ſolitas. Caſſianus ipſe cum ſuis aſſeclis ſenſus ſuos modeſte defendebat, abſque pertinacia aut invectivis. Ex quibus conficitur nihil obſtare quin S. Leo potuerit Caſſianum ad Neſtorianos refellendos aſſumere, & poſtea libros de Vocatione gentium, in quibus Caſſiani de gratia ſententiæ contradicit, idem ipſe conſcribere.

At ſaltem (ſubjicit Anthelmius) ut amicis indulſiſſet Leo Caſſiano ejuſque diſcipulis, nec eorum diſputationes vocaſſet Calumnioſa certamina, *nec calumnioſa objicere criminatus eſſet, aut impie diffiteri, aut præſumptionis arguiſſet & ignorantiæ tendere laqueos deceptionis contumaceſve querelas, aut inſidioſam malignitatem & inſolentem præſumptionem his exprobraſſet. Hæc tamen probra omnia per libros de Vocatione gentium ſparſa, & iis afficta leguntur qui non perfectæ gratiæ fidem ſequebantur.*

Forte quis reſponderit, ſatis indultum Caſſiano a Leone cum ipſius nomini pepercit, nec ipſum ex nomine refellere aggreſſus eſt, ſed eos generatim inſectatus, qui nimium libero tribuebant arbitrio, totam hanc quæſtionem ita tractavit, quaſi qui nullas in ea partes eligeret, nec ſe palam illis adverſarium declararet. Quæ vero dura leguntur hoc in opere, nec Caſſianum tangunt, nec ejus ſpeciatim diſcipulos; ſed conſecutiones erroneas afficiunt, quæ ex eorum principiis elici facile poſſent. Adde quod nec talia adeo injurioſa cenſeri poſſe probatur quantum jactitantur. Tertium profert Anthelmius argumentum quod videtur ipſi ineluctabile, quo plane convictum ſe fuiſſe ait, & neminem non convictum iri facile ſibi perſuadet: ſcilicet, ſi Leo Diaconus Semipelagianos tam viriliter inſectatus fuiſſet, qui credetur ſummi Pontificatus apicem adeptus eoſdem indemnatos reliquiſſe toto Pontificatus ſui tempore? Indignum ſane & monſtro ſimile ſi nihil contra eos ſtatuiſ-

ſet:

ſet: cum tamen ejuſmodi homines ſub pontificatu Leonis honoribus cumulatos dignitatibuſque auctos appareat. Leonis quoque ſucceſſor Hilarus anteſignanum illorum Fauſtum Romano concilio præſidere voluit. Si vero dicatur Leo alium vultum induiſſe, taleſque errores tacendo palpaſſe; immerito ergo Hæreticorum non fictus aut trepidus impugnator, & conſtans veritatis propugnator audit; immerito Leoni de tribu Juda comparatur, propter ardens ſtudium quo Pelagianos inſectatus eſt. Cur ille in Semipelagianos inſurgere neglexiſſet, ſi cum auctore librorum de Vocatione gentium ſenſiſſet, illos Pelagii errores revocare? Numquid S. Proſper fidelis Leonis amanuenſis, & ei a ſecretioribus, inſignis inter omnes Semipelagianorum adverſarius, zelum ejus in ipſos non inflammaſſet? Quas omnes egregias declamationes ab ullo pro probationibus invictis & ineluctabilibus haberi poſſe vix in animum inducas. Librorum de Vocatione gentium ſcriptor defenſores liberi arbitrii hæreticis non accenſuit, eorum ſententias ut privatus homo refutavit. Supponamus ergo librorum auctorem Leonem fuiſſe; quid opus erat ut Pontifex factus, pro ſumma qua pollebat in Eccleſia auctoritate, eos ut hæreſis indubitatæ reos damnaret? Et ſi enim opiniones a ſe in libris iſtis ſuis rejectas pro hæreticis habuiſſet; cui bono in homines inſurrexiſſet quietos & ſilentes, qui nec dogmata perverſa diſſeminare, nec in partem ſe dividere attentaſſent? Nec enim legitur quamdiu ille Pontificatum tenuit ulla hac de re exorta diſputatio. Diu poſt ejus obitum revixit illa concertatio. Dicatur ergo qua ex occaſione ſanctus Leo damnaſſet Semipelagianos? Num ab aliquo ad ejus tribunal delati? An de iis aliquid ad eum ſcriptis nuntiatum? An eo Pontifice opiniones ſuas ſcriptis libris propugnarunt? Hæc omnia omni etiam leviori probatione carent. At enim eorum aſſeclæ honoribus creverunt, in Abbates & Epiſcopos in Galliis electi leguntur. Leonis erat intercedere talibus. Quaſi vero tunc diplomatibus pontificiis opus eſſet electis ad haſce dignitates. At Hilarus Leonis ſucceſſor Fauſtum Regienſem Semipelagianorum principem Romano Concilio præſidere voluit. Prius intelligendum quid hic ſit Concilio præſidere: non enim ibi ſignificat præeſſe, ſed tantum intereſſe, quomodo dicitur, Præſidente fratrum numeroſo concilio. *Num inde conficies fautorem Semipelagianorum Leonem? Non id quidem multis conſequens videndum reor. Cum Fauſtus Romano interfuit Concilio, nondum ſcripſerat librum illum quo in ſancti Auguſtini doctrinam inſurgit: diu poſt id temporis librum hunc ſcripſit: & licet antea ſcripſiſſet, non inde inferas probatum ab Hilaro opus, multo minus a Leone Hilari deceſſore, nec hunc Fauſto faviſſe concludas. Sed, quod maxime mirum videbitur, non advertit Anthelmius omnia a ſe adducta exempla ſolo Proſperi exemplo convelli. Nec enim videtur ille aliquod contra Semipelagianos ſcriptum edidiſſe poſt librum ſuum contra Collatorem, id eſt Caſſianum, quem ante Leonis pontificatum ediderat. Si ergo illi homines ſub hoc pontificatu aliquid novi inducere tentarunt, cur ipſe ſiluit, aut cur non illos, ut ante, palam & publice inſectatus eſt? Cur eo quo pollebat apud Pontificem ſummum favore non uſus eſt adverſus illos? Cur non apud Leonem detulit errantes? Si quis hoc genus ratiocinii eo uſque urgeret de Proſpero, quantum Anthelmius urget de S. Leone, parum abeſſet, quin inde concluderetur quoque nihil umquam adverſus Semipelagianos exaraſſe ſanctum Proſperum.*

Quod ducitur ex Gelaſii Papæ auctoritate argumentum, quod ille auctorem librorum de Vocatione gentium, inter Doctores Eccleſiæ numeret, etſi ab ejus nomine abſtineat, præcedentibus plauſibilius videtur. Si enim Leonis eſſet opus iſtud, quomodo id Gelaſium latuiſſet; aut ſi non latuit, quo conſilio Leonis nomen tacuiſſet? Verum hoc argumento probatur tantum, opus iſtud tunc etiam temporis anonymum prodiiſſe, de quo convenit inter omnes: unde ſemper quærendum ſupereſt, numquid non ipſe ſanctus Leo abſque nomine ediderit. Eas affert Queſnellius rationes, quæ rem veriſimilem efficiant. Ad ea nunc quæ iſtis reſpondentur deſcendamus, cum jam certum ſit apud nos nullo argumento evinci hos libros non eſſe S. Leonis. Queſnellii adverſarius hoc unum probare nititur, ſanctum

Proſperum ſancti Hieronymi translatione uſum, quomodo & S. Leo; & hunc nonnumquam antiquam quoque verſionem Scripturarum adhibuiſſe; quo ſolo firmiſſimo adverſarii ſui argumento ſatisfactum arbitratur. Non hic inveſtigare aggrediar quis eorum recte, quis ſecus hoc in negotio ſenſerit: ſoli argumento quod ducitur ex ſtili conformitate inſiſtam, de quo parti adverſæ aſſentiri cognoſcitur Anthelmius; cum ipſe ideo Sermones & Epiſtolas Leonis magni S. Proſpero tribui vult, quia concinit ſtilus horum operum, cum ſtilo librorum de Vocatione gentium. Qua confeſſione nihil magis cauſſam Queſnellii promovere poteſt. Cum enim longe certius ſit Sermones & Epiſtolas, quibus præfigitur Leonis nomen, Leonis opus eſſe; quam libros de Vocatione gentium eſſe fœtum S. Proſperi; ſi neceſſario agnoſcendus idem utrorumque parens, æquiori jure tribuentur Leoni libri de Vocatione gentium, quam Proſpero Epiſtolæ & Sermones S. Leonis. Equidem P. Natalis Alexander, & P. Oldinus, ſtili differentiam agnoviſſe ſe dicunt, nec tot in Leone rithmos, tot figuras, tot ſimiliter cadentia, quot in illis libris. Sed non ſedulo rem conſideraſſe videntur: ſi quid enim diverſi reperiatur, hoc exigui admodum momenti apparebit.

Ex his quæ hactenus diſputata ſunt de Auctore librorum de Vocatione gentium hæc confici poſſunt. 1. Hoc opus primum prodiiſſe anonymum. 2. Exaratum eſſe poſt annum 430. & ante 496. 3. Sub Pontificatu Gelaſii Papæ opus notum fuiſſe, ſed ſine auctoris nomine lectum eſſe. 4. Poſt eam ætatem in quibuſdam MSS. nomen prætuliſſe S. Ambroſii, in aliis nomen S. Proſperi. 5. Certe certius, non eſſe Ambroſii. 6. Nec vero ſimile idem eſſe S. Proſperi. 7. Auctorem cum hactenus ignotus manſerit, difficile poſſe ſciri quis tandem ille fuerit. 8. Quod ſi ex modo res tractandi & ſtili conformitate judicium ducatur, eſſe unde conjiciatur opus Sancti Leonis. 9. Nullatenus probari hoc opus non a Leone elaboratum. Unum ſupereſt, ſcilicet pro certo definire hos libros eſſe Sancti Leonis fœtum. Quod nos ex argumento in ſola ſtili ſimilitudine fundato ſtatuere non auſimus, quod tamen momentis a Queſnellio in medium adductis fere perſuaderi non diffitebimur.

Probationi vero quam Anthelmius ex Photii teſtimonio eruit non reſpondimus, quia illud in rem de qua agitur nihil confert. Huic enim auctori confuſe leviterque nota videtur Hiſtoria Pelagianorum, & ignota omnino orta poſt Auguſtini mortem de ejus doctrina inter occidentales diſſidia. Ex ſuo ingenio ait, a S. Proſpero pugnatum contra Pelagianos ſub Pontificatu S. Leonis. Audierat de gratia ſcripſiſſe Proſperum: Pelagianos ab eo impugnatos credidit: & cum legiſſet in Epiſtolis Septimii & Leonis ad Januarium Aquilejenſem ſub hoc Pontificatu motos iſtiuſmodi homines, hoc ipſo tempore a Proſpero impugnatos arbitratus eſt, eo libentius quod non eum latebat tunc temporis Romæ diverſatum fuiſſe Proſperum. Sed hæc omnia ex meris conjecturis a Photio ſcripta manifeſte patet, locutumque ut hominem a temporibus & locis ſejunctum, qui exacta rerum Hiſtoria carebat, ſed omnia ex ſuo ingenio fingebat. Et ſi vero fateremur Proſperum ſedente in Romana ſede Leone contra Pelagianos ſtilum exercuiſſe: ex mera conjectura id tribuitur libris de Vocatione gentium, qui in Pelagianos non diriguntur. Unde habetur de his libris locutum eſſe Photium? Numquid fieri nequit Proſperum interea temporis aliquos libros edidiſſe contra Pelagianos, qui tamen ad nos non pervenerint. Sed tandem nihil certi ſtatui poteſt ex hoc Photii loco, qui hæc omnia ex mera conjectura ſcripſiſſe convincitur.

Ex his omnibus facile colliget æquus lector, nihil ſatius, & ab omni temeritatis ſuſpicione remotius, a nobis fieri debuiſſe, quam ut hoſce libros inter eruditos hinc inde tanta concertatione diſcuſſos, unde tamen certum de auctore judicium ſtatui nequeat, nec veris S. Proſperi operibus annumeremus, nec ad ſuppoſita omnino rejiciamus, donec de tanta lite ſtatuerint eruditi. Ex dictis tamen facile conjicitur hos libros circa annum Chriſti 440. fuiſſe exaratos.

AR-

ARGUMENTA CAPITUM
LIBRI PRIMI DE VOCATIONE
OMNIUM GENTIUM.

CAPUT I.

MAteriam hoc libro tractandam proponit, oſtenditque non recte ſentire eos qui prædicatione gratiæ liberum negari arbitrium contendunt.

CAPUT II.

Omni animæ humanæ naturaliter ineſſe qualemcumque voluntatem; quæ aut ſenſualis, aut animalis, aut ſpiritalis eſt.

CAPUT III.

De voluntate ſenſuali.

CAPUT IV.

De voluntate animali: qua nihil ſupra mercedem temporalis gloriæ acquiritur, etiam ſi dono Dei in ea ſublimius ſapiatur.

CAPUT V.

Omnes gentes in elementis accepiſſe præcepta legalia, ut inexcuſabiles ſint in idololatria.

CAPUT VI.

Quod abſque divina gratia voluntas tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni: quia non in gloriam Dei vivit.

CAPUT VII.

In homine, cum ad pietatem redit, non aliam in eo creari ſubſtantiam, ſed eamdem quæ fuerat labefactata, reparari; nec aliud ab eo auferri niſi vitium, priore voluntate correcta.

CAPUT VIII.

Gratiam ſic reparare opus Dei, ut liberum arbitrium non auferat; ſed potius per ipſummet illud ſanet.

CAPUT IX.

Quod Scriptura ſive de bonis, ſive de malis loquatur, ſive de electis, ſive de reprobis; ita meminit unius partis, quaſi neminem hominum prætermittat.

CAPUT X.

Quod Scriptura de electis & reprobis ejuſdem populi loquitur, tamquam de iiſdem.

CAPUT XI.

Quod Scriptura de diverſorum temporum hominibus loquitur, quaſi de ejuſdem temporis generatione.

CAPUT XII.

Quod illud Apoſtoli, Vult omnes homines ſalvos fieri, *de omni genere hominum intelligitur.*

CAPUT XIII.

Secreti illius profunditas, quo Dei ſalvantis gratia aliquot pro quibus Eccleſia orat præterit, nobis in hac vita patere non poteſt.

CAPUT XIV.

Multa eſſe in diſpenſatione operum divinorum, quorum cauſſis latentibus, ſoli monſtrantur effectus.

CAPUT XV.

Quod pars hominum liberatur, adſcribi non poteſt meritis voluntatum: veluti bonos elegerit gratia, malos præterierit.

CAPUT XVI.

Ex eo quod parium parvulorum alii ad æternam vitam, alii ad mortem æternam ante intelligentiæ uſum hinc migrent, oſtenditur inſcrutabilitas divinorum judiciorum.

CAPUT XVII.

Ex impiis, qui in extremis converſi ſalvantur, oſtenditur & gratia ſine meritis dari, & inſcrutabile eſſe Dei judicium.

CAPUT XVIII.

Gratia, ſine qua bona merita eſſe nequeunt, non accipitur a quoquam, niſi ex Dei voluntate, ſine meritis.

CAPUT XIX.

Qualis ſit natura ſine gratia.

CAPUT XX.

Viſcera miſericordiæ Dominus ad omnium nationum impendit ſalutem, omneſque ſalvat: & tamen etiam verum eſt, quod teſtimonium ejus nemo accipit.

CAPUT XXI.

Non eſſe ſcrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit: ſicut nec, cur antea omnibus gentibus prætermiſſis, unum Iſraelem elegit.

CAPUT XXII.

Eos qui diſcretionem, qua Deus alios non eligit, ad merita referunt voluntatis humanæ, docere neminem gratis, ſed ex retributione ſalvari; & ex parvulis aperte confutari.

CAPUT XXIII.

Omne bonum hominis meritum, ab initio fidei, uſque ad perſeverantiæ conſummationem, donum eſſe divinum. Et primum hoc oſtenditur de fide.

CAPUT XXIV.

Omne bonum in homine eſſe ex gratia, & fidem dari non petitam, ut ipſius petitionibus cætera bona conſequantur.

CAPUT XXV.

Quæſtionem, cur potius hic quam ille accipiat gratiam, eſſe impenetrabilem, nec poſſe ex libero arbitrio ſolvi.

LIBRI SECUNDI

DE VOCATIONE

OMNIUM GENTIUM.

CAPUT I.

TRIA eſſe in hac quæſtione certa: Deum velle omnes ſalvos fieri: cognitionem veritatis & ſalutem eſſe ex gratia: & judicia Dei eſſe impenetrabilia.

CAPUT II.

Scriptura docet Deum velle omnes ſalvos fieri.

CAPUT III.

Inſcrutabile cur Deus judicarit quorumdam vocationem differendam.

CAPUT IV.

In præteritis ſæculis ſemper admonuit divina bonitas homines ſui cultus per elementa: ſicut populum Iſrael peculiariter per legem & prophetas.

CAPUT V.

Qui inter Gentes Deo placuerunt, ſpiritu fidei & gratiæ ſunt diſcreti.

CAPUT VI.

Non omnibus etiam nunc eadem menſura gratiæ confertur.

CAPUT VII.

Cum omne bonum ex gratia Dei ſit, imparitas meritorum nec in liberum arbitrium eſt referenda, nec in querelam eſt vocanda.

CAPUT VIII.

Unicuique ſine merito datur, unde tendat ad meritum: & a gratia jam donato expectatur, ut id quod accepit, augeat per illum qui dat incrementum.

CAPUT IX.

Variatæ per diverſa tempora gratiæ cauſſa a nobis non eſt inveſtiganda.

CAPUT X.

Omnibus ſæculis miſericordia Dei & corpora aluit, & mentes juvit.

CAPUT XI.

Hominibus fere paulatim & particulatim accreſcit, quod ſuperna largitas eis dare decrevit.

CAPUT XII.

Divinæ conſtitutionis non eſt noſtra a Deo averſio, ſed propriæ voluntatis: ideoque meriti hominis eſſe ſi ſteterit, quia cadere potuit.

CAPUT XIII.

Bonitatem Dei non ſolum ſanctis, ſed & impiis inſtituendis adfuiſſe ante diluvium.

CAPUT XIV.

In diluvio, & poſtea uſque ad Chriſtum revelata ſunt opera divinæ gratiæ, & Chriſtianæ gratiæ miracula præſignata; etſi abundantia gratiæ, quæ nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit.

CAPUT XV.

Meliora non naſci nunc ingenia, quam ante Chriſti adventum: quinimmo tempore adventus Chriſti inventa eſt iniquitas robuſtior, ut gratia Dei manifeſtaretur.

CAPUT XVI.

Quod Chriſtus pro omnibus mortuus ſit.

CAPUT XVII.

Nationes quibus nondum gratia Salvatoris illuxit, diſpoſito tempore vocandas eſſe ad Evangelium.

CAPUT XVIII.

Prioribus ſæculis abſconditam fuiſſe Gentibus gratiam Chriſti, non tamen Prophetis.

CAPUT XIX.

Deus pro omni tempore vult omnes homines ſalvos fieri, aut generalibus donis, aut etiam peculiaribus.

CAPUT XX.

Objectio ex parvulis contra illud: Qui vult omnes homines ſalvos fieri.

CAPUT XXI.

Juſte agi cum parvulis pereuntibus, tam in hoc ſæculo quam futuro, propter originale peccatum.

CAPUT XXII.

Divina juſtitia cuilibet menſuram & modum miſeriæ ordinat.

CAPUT XXIII.

Parvulis pereuntibus generalis gratia tribuitur, parentibus dum ea datur.

CAPUT XXIV.

Non eſſe juſtam querelam ex diſcretione parium parvulorum, ſed magnam divinæ juſtitiæ & gratiæ Chriſti commendationem.

CAPUT XXV.

Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes ſalvos fieri: at peculiari gratia quoſdam tantum.

CAPUT XXVI.

Quod in omni juſtificatione gratia quidem principaliter præemineat, ſed voluntas ei ſubjungatur: quia gratia primo ſibi tamquam receptricem & famulam donorum ſuorum præparat voluntatem.

CAPUT XXVII.

Conſenſum voluntatis per gratiam gigni, non ſolum ex doctrina & illuſtratione, ſed etiam ex terrore & metu.

CAPUT XXVIII.

Poſſe eos qui gratia Dei in Chriſtum credunt, non credere, & eos qui perſeverant, a Deo recedere.

CAPUT XXIX.

Promiſſio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, ut nec pereuntibus ſit excuſatio juſta, nec ſalvatis de ſua juſtitia gloriatio.

CAPUT XXX.

Repetitio primi capitis libri ſecundi.

CAPUT XXXI.

Omnibus ſæculis adfuiſſe omnibus hominibus generalem Dei bonitatem: ſed tantum ſalvandis peculiarem gratiam.

CAPUT XXXII.

Inter fideles varios eſſe gradus munerum Dei, idque non ex meritis eorum, ſed juſto & latenti Dei judicio.

CAPUT XXXIII.

Nemo perit qui perire non debet: ſed omnes ab æterno electi ſalvi fiunt.

CAPUT XXXIV.

Non fruſtra laborari ad adquirenda bonorum operum merita, vel orationibus inſiſti, quamvis incommutabile ſit Dei propoſitum ſuper ſalute electorum.

CAPUT XXXV.

Gratia datur electis, non ut otientur, vel a nullo hoſte impetantur: ſed ut bene operentur & hoſtem vincant.

CAPUT XXXVI.

Electio non tollit orandi ſtudium, ſed ejus effectus per orationem & bona opera completur.

CAPUT XXXVII.

De nullo ante finem vitæ hujus pronuntiari poteſt, quod in electorum gloria ſit futurus: & nullius lapſi eſt deſperanda reparatio.

DE VOCATIONE
OMNIUM GENTIUM
IGNOTI AUCTORIS
*LIBER PRIMUS.**

* Scriptus circiter annum 440.

CAPUT PRIMUM.

Materiam hoc libro tractandam proponit, oſtenditque non recte ſentire eos qui prædicatione gratiæ liberum negari arbitrium contendunt.

INTER defenſores liberi arbitrii, & prædicatores gratiæ Dei, magna & difficilis dudum (a) vertitur quæſtio. Quæritur enim: Utrum velit Deus omnes homines ſalvos fieri? Et quia negari hoc non poteſt: Cur voluntas Omnipotentis non impleatur, inquiritur? Cumque hoc ſecundum (b) voluntatem hominum fieri dicitur, gratia videtur excludi; quæ ſi meritis redditur, conſtat eam non donum eſſe, ſed debitum. Unde iterum quæritur: Cur hoc donum, ſine quo nemo (c) ſalvus eſt, ab eo qui omnes ſalvari vult, non omnibus confeﾭratur? Atque ita, contrariarum diſputationum nullus terminus reperitur, dum non diſcernitur quid manifeſtum, quid ſit occultum. De hac igitur compugnantia opinionum, qua menſura & temperantia ſentiendum ſit, quantum Dominus adjuverit, adnitar inquirere; exercens atque diſcutiens modulum facultatis meæ in his, quæ cordi meo ſobrie (quantum arbitror) inhæſerunt: ut ſi in eas regulas proceſſerit ſtilus, quæ nihil offenſionis, nihil habeant pravitatis; non ſolum nobis, ſed & aliis utile ſit, ad aliquem nos limitem perveniſſe, quem non debeamus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanæ motibus & gradibus diſputandum eſt. Inter quam & gratiam Dei quorumdam non ſana diſcretio eſt, (d) exiſtimantium quod prædicatione gratiæ liberum negetur arbitrium; nec advertentium eadem regula ſibi poſſe objici, quod gratiam negent, cum eam humanæ voluntatis non ducem volunt eſſe, ſed comitem. (e) Si enim tollitur voluntas, niſi ipſa eſt verarum origo virtutum; tollitur gratia, niſi ipſa eſt bonorum cauſſa meritorum. Sed jam auxiliante Chriſto, quod tractandum concepimus inchoemus.

Negat gratiam qui eam comitem dicit humanæ voluntatis, non ducem.

CAPUT II.

Omni animæ humanæ naturaliter ineſſe qualemcumque voluntatem; quæ aut ſenſualis, aut animalis, aut ſpiritalis eſt.

OMni animæ humanæ, quantum intelligere atque experiri datur, naturaliter qualiſcumque ineſt voluntas, qua (f) aut appetitur quod placet, aut declinatur quod diſplicet. Hujus voluntatis, quantum ad naturalem pertinet motum ex vitio primæ prævaricationis infirmum, genera ſunt duo ſecundum quæ voluntas hominis, aut ſenſualis, aut animalis eſt. Sed cum adeſt gratia Dei, accedit ei per donum ſpiritus tertium genus, ut poſſit fieri ſpiritalis: & per hunc excellentiorem motum omnes affectus undecumque naſcentes ſupernæ rationis lege dijudicet.

CAPUT III.

De voluntate ſenſuali.

SEnſualis igitur voluntas, quam & carnalem ſolemus dicere, non erigitur ſupra eum motum, qui de corporis ſenſibus naſcitur, qualis eſt (g) in animis parvulorum: qui licet nullo judicio rationis utantur, oſtendunt tamen aliquid ſe velle, aliquid nolle, cum videndo, audiendo, odorando, guſtando, tangendo, & ea quibus delectantur amant, & ea quibus offenduntur oderunt. (h) Quid autem eſt amare, niſi velle? aut quid eſt odiſſe, niſi nolle? Habent ergo etiam ipſi voluntatem ſuam, (i) quæ etſi providendi & conſulendi impos atque ignara ſit: in

In parvulis eſt tantum voluntas ſenſualis.

(a) Editi noſtri. Lovan. Duac. & Colon. *quæritur quæſtio*, emendamus ex edit. Oper. S. Leonis ad Mſ. Thauneum exacta, Mſ. Cameronenſi in ora codicum noſtrorum citato, & Jol.

(b) Ita edit. Leon. conformiter Mſſ. Thu. Camb. & Jol. Alias *ſecundum voluntatis hominum fieri videatur*, in editis noſtris.

(c) Mſ. Camb. & edit. Leo, alias, *ſalvus eſſe poteſt*.

(d) Mſſ. Camb. & Jol. *æſtimantium*.

(e) Sic Mſ. Jolienſis, ad quem propius accedunt Mſſ. Camb. & Thu. ubi tamen pro, *Si enim*, habetur, *Sic enim* &c. ut in textu. Editiones Proſperianæ & Leonina, *Si enim tollitur voluntas, ubi ipſa eſt verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, ubi ipſa eſt bonorum cauſſa meritorum?*

(f) Mſ. Jolienſis, *aut appetit quod placet, aut declinat* &c.

(g) Editio Leon. op. omittit præpoſitionem, *in*.

(h) Mſ. Camberon. *Quid eſt enim .... & quid eſt*. Edit. Leon. & Mſ. Jol. *& quid eſt:* pariter habet.

(i) Mſ. Jolienſis *impotens atque ignara eſt*. Mſ. Camb. & Leon. op. *quæ & providendi & conſulendi impos atque ignara eſt. In his tamen*.

in his tamen amat agere quæ carnis ſenſibus blandiuntur, donec vigor rationalis ingenii per maturiora miniſteria corporis excitetur, & ad famulantium ſibi membrorum uſum, non (a) alieno nutu, ſed ſua lege moveatur.

CAPUT IV.

De voluntate animali: qua nihil ſupra mercedem temporalis gloriæ adquiritur etiam ſi dono Dei in ea ſublimius ſapiatur.

AB hoc ergo ſenſuali appetitu, in quo remanent hi, quos etiam in annis majoribus excordes videmus & fatuos, ad animalem ſurgitur voluntatem; quæ prius quam Spiritu Dei agatur, etiam ſi ſupra ſenſualem motum ſe ſe adtollere poteſt, tamen (b) ſine ſummi amoris participatione in terrenis occiduiſque verſatur. In hac humana (c) ingenia etiam ſi corporeæ voluptati non turpiter ſerviant, & cupiditates ſuas juſtitiæ atque honeſtatis legibus temperent, nihil ſupra mercedem gloriæ temporalis adquirunt: & cum præſentem vitam decenter exornent, æternæ tamen beatitudinis præmium non habent; quia rectas actiones & bona ſtudia ſua, non ad ejus laudem atque honorem referunt, a quo acceperunt (d) ut ſublimius ſaperent, & excellentius ceteris eniteſcerent. Cum enim quidam non ſolum ad inſtituta utiliſſimarum artium, & doctrinas liberalium diſciplinarum; ſed etiam ad inquiſitionem ſummi boni aciem mentis intenderint, & *inviſibilia Dei per ea quæ facta* ſunt intellecta conſpexerint: non agentes tamen gratias Deo, nec confitentes illum ſibi eſſe hujus facultatis auctorem, ſed *dicentes ſe eſſe ſapientes*, hoc eſt, non in Deo, ſed in ſemetipſis gloriantes, quaſi ad veritatis inſpectionem ſuis ſtudiis atque rationibus propinquaſſent; *evanuerunt in cogitationibus ſuis*, & quod illuminante Dei gratia, (e) invenerant, obcæcante ſuperbia perdiderunt relapſi a ſuperna luce (f) in tenebras ſuas, hoc eſt, ab incommutabili atque æterno bono, ad mutabilem corruptibilemque naturam. Cum ergo tales in amorem ſui recidunt, & ita ſibimet placeant, ut totum quod in ſe laudabile judicant, non ad dona Dei referant, ſed ſibi vindicent, & ſtudio propriæ voluntatis adſcribant; procul ab illa ſpirituali (g) exulant voluntate, & nihil in ſe habent quo ad vitam provehantur æternam, incipientes in ſemetipſis etiam illa temporalia Dei dona corrumpere, & a bono eorum uſu in conſuetudinem innumerabilium tranſire vitiorum.

Sine amore Dei nullum eſt verum meritum.

Rom. 1. 20.

V. 21.

Amore ſui aguntur, qui non amore Dei.

CAPUT V.

Omnes gentes in elementis accepiſſe præcepta legalia, ut inexcuſabiles ſint in idololatria.

QUamvis enim ſcriptum ſit, quod *cum diſpertiret Excelſus gentes, quemadmodum diſperſit filios Adam, ſtatuit terminos gentium ſecundum numerum Angelorum Dei, & facta eſt portio Domini populus ejus Jacob, funiculus hæreditatis ejus Iſrael*: & ſcriptum ſit Dominum dicere ad Iſrael, *Eritis mihi ſancti, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter, qui ſegregavi vos ab omnibus gentibus eſſe mihi*. Et quamvis ſcriptum ſit libro Eſther, dicente Mardochæo, *Gratias tibi, Domine, quoniam feciſti nova ſigna & prodigia, qualia non ſunt facta in gentibus, dividens omne ſæculum in ſortes duas, elegiſti unam tibi populi tui, relinquens aliam gentibus*: & Paulus & Barnabas dicant. *Et nos mortales ſumus, ſimiles vobis homines, annuntiantes vobis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas*. Quamvis ergo hæc & multa ſimilia veritatis Scriptura pronunciet; (h) ſecundum ipſam tamen credimus, & piiſſime confitemur, quod numquam univerſitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet excerptum ſibi populum ſpecialibus ad pietatem direxerit inſtitutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis ſuæ

Deut. 32. 8.

Levit. 20. 26.

Eſther 14. juxta LXX.

Act. 14. 14.

Providentia Dei erga omnes nationes.

(a) Ita Mſſ. Camb. Thu. & Jol. Editi ante, *alieno motu*.

(b) Sic habent Mſſ. Camb. Thuan. & Jol. non ut antea Editi, *ſine ſui amoris*; qui in margine ferunt, *ſcilicet Dei*. Gratiam videlicet ſummi amoris ſeu boni participatione definit. Quemadmodum & cap. 8. inferius.

(c) Ita emendatum ex Mſſ. Cod. Camb. & Thuan. in Leone, & a nobis hic ex Mſ. Jolienſi: cum antea Editi Proſperiani, & Leonis I. haberent, *in hac humana etiam ingenia, ſi corporeæ &c.* Non ſine diminutione energiæ hujus ſententiæ, qua *ſolius gloriæ temporalis*, & ut ait cap. 18. *Vanæ laudis mercedem* eos aſſequi aſſerit, qui rectas actiones & bona ſtudia ſua, non ad ejus laudem atque honorem referunt, *a quo acceperunt, ut ſublimius ſaperent*, tametſi *cupiditates ſuas juſtitiæ atque honeſtatis legibus temperent*. Qui enim receperunt in hac vita mercedem ſuam, vani vanam, recipient & in altera pœnam ſuam. Quoniam ex Auguſtino libro 4. contra Julianum cap. 3. *Cum facis bonum aliquid, ubi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, & facere debere vera ſapientia præcipit, peccare convincitur: quia etſi opus illud officio videatur bonum, ipſo tamen non recte fine peccatum eſt*. Hanc eſſe mentem auctoris noſtri magis eluceſcit tum ex cap. 6. ubi ſcribit, quod *ille male vivit, qui non in gloriam Dei vivit*: tum ex cap. 7. ubi ait quod *ſine cultu Dei etiam quod virtus videtur peccatum eſt*. Sed ex hoc ipſo capite 4. ubi eos quos hujuſmodi rectis actionibus præſentem vitam decenter exornare dixit, paulo poſt ſuggillat, tamquam qui 1. non confiteantur Deum rectæ hujus actionis auctorem. 2. non in Deo, ſed in ſemetipſis glorientur. 3. evaneſcant in cogitationibus ſuis. 4. in amorem ſui recidant. 5. in ſemetipſis dona Dei corrumpant. Conſuli poſſunt Proſper carm. de Ingratis, verſu 408. & notæ eidem ſubjectæ.

(d) In Editis alias, *ut in ipſa animali diſcretione ſublimius ſaperent*. Nos edit. Leon. ad Camb. & Thu. Mſſ. emendatam, & Mſ. Jolienſem a nobis conſultum ſecuti ſumus. Verba quippe illa, *in ipſa animali diſcretione*, gloſſematis habent ſpeciem, quod ex margine ſtudioſi cujuſpiam in textum irrepſerit.

(e) Mſ. Camberon. *invenerunt*.

(f) Editi, *ad tenebras ſuas*. Mſ. Jolienſis & edit. Leon. *in tenebras ſuas*.

(g) Melius *exulant* ex Mſ. Jolienſi & edit. oper. Leon. quam *exſultant* in Editis prioribus legitur.

(h) Has voces, *ſecundum ipſam* non habent Mſſ. Camb. & Thuan. nec Jolienſis.

ſuæ dona ſubtraxit: ut propheticas voces & præcepta legalia convincerentur in elementorum obſequiis ac teſtimoniis accepiſſe. Unde & inexcuſabiles facti ſunt, quia deos ſibi Dei dona fecerunt, & quæ creata erant ad utendum, venerati ſunt ad colendum.

CAPUT VI.

Quod abſque divina gratia voluntas tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni, quia non in gloriam Dei vivit.

IN quam impietatem etiam illa gens, quam ſibi ab omnibus gentibus Dominus ſegregavit, tota tranſiſſet, niſi miſericordiæ ſuæ propoſitum (a) ſuſtentandis electorum lapſibus prætendiſſet. Nam plenæ ſunt paginæ veteris Teſtamenti de Iſraeliticæ defectionis relatu: ut aperte appareat, divinæ ſemper fuiſſe gratiæ, quod non omnis ille populus diſceſſit a Domino. Ita humana natura in primi hominis prævaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, ſemper in deteriorem eſt proclivior voluntatem; cui committi non eſt aliud quam dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, (b) inſtabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audiendum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida, curis anxia, ſuſpicionibus inquieta, gloriæ quam virtutum avidior, famæ quam conſcientiæ diligentior, & per omnem ſui experientiam miſerior fruendo his quæ concupiverit, quam carendo; nihil in ſuis habet viribus, niſi periculi facilitatem; quoniam voluntas mutabilis, quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni.

Infirmitas voluntatis humanæ.

Neceſſitas gratiæ.

Quamdiu ergo homini ea placent quæ Deo diſplicent, voluntas ejus animalis eſt: quia etiam ſi in bonis moribus agat, male adhuc vivit, ſi non in Dei gloriam vivit. Hoc eſt enim proprium & præcipuum piorum, ut in Domino glorientur, nec ſe niſi in Deo diligant. Bene enim ſe amant, qui in ſe opera Dei amant. Nam & Deus hoc amat in nobis, quod ipſe fecit: & hoc odit, quod ipſe non fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatem (c) recte amamus in nobis: quæ utique ſi opus Dei non eſſet, amanda non eſſet. Quis autem homo, niſi malæ voluntatis (d) bonam in ſe non amat voluntatem, quæ ſuperni agricolæ prima plantatio eſt? Dicente enim veritate, *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cæleſtis, eradicabitur*; quidquid non eſt eradicandum, manifeſtum eſt a Patre eſſe plantatum. Bona autem voluntas omnium virtutum germen eſt primum. Quæ innixa origini ſuæ, in illa æterna & incommutabili voluntate requieſcit, ut vere ſit ſpiritalis: quoniam *qui adhæret Deo, unus ſpiritus eſt*, dum per communionem illuminantis & illuminati, juſtificantis & juſtificati, regentis, & ſubditi, omnis actio ad unum refertur: & quod ad unum refertur, utriuſque eſt. Quia nec a Deo alienari poteſt quod dedit, nec ab homine quod accepit.

Male agit qui non in Dei gloriam agit.

Omnis bona voluntas a Deo eſt.

Matt. 15. 13.

1. Cor. 6. 17.

CAPUT VII.

In homine, cum ad pietatem redit, non aliam in eo creari ſubſtantiam, ſed eamdem quæ fuerat labefactata, reparari; nec aliud ab eo auferri niſi vitium, priore voluntate correcta.

HIC tractandum videtur: Utrum cum bonæ voluntatis eſſe homo incipit, eadem quæ in ipſo erat corrigatur voluntas; an alia ei, quam (e) non habebat, & quæ priori repugnet, detur. Quod ut evidentius appareat, altius id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine ſine vitio conditi ſumus, & omnes naturæ noſtræ incolumitatem, ejuſdem hominis prævaricationes perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis (f) animique corruptio; inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, ſacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, injuſta gaudia, pœnitenda conſilia, & non minor miſeriarum multitudo, quam criminum. His ergo atque aliis malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, ſpe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiva, nemo in ſe unde repararetur invenit. Quia etſi fuit qui naturali intellectu conatus ſit vitiis reluctari, hujus tantum temporis vitam ſteriliter ornavit, ad veras autem virtutes æternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim (g) veri Dei, etiam quod virtus videtur eſſe, peccatum eſt, nec placere ullus Deo ſine Deo poteſt. Qui vero Deo non placet, cui, niſi ſibi & diabolo placet? A quo cum homo ſpoliaretur, non voluntate, ſed voluntatis ſanitate privatus eſt: quia nec detrudi ab innocentiæ ſtatu poſſet, niſi voluntate peccaret. Quæ ergo natura erat bona, qualitate facta eſt mala: & ille animi motus, qui nunquam poteſt ſine aliquo eſſe amore, hoc eſt, ſine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, ſed mutavit affectum; id recipiens deſiderio, quod debuit refutare judicio. Cum igitur homo ad pietatem redit, de quo ideo dictum eſt, *Spiritus vadens & non rediens*, quia niſi illum Deus converteret, non rediret; (h) cum ſit novum figmentum, novaque creatura, non alia in eo creatur ſubſtantia, ſed eadem quæ fuerat labefactata, reparatur: nec aliud ab eo auferetur, (i) niſi vitium quod natura non habuit.

Vitia naturæ ex peccato Adæ orta.

Nulla eſt virtus ſine Dei cultu, ſed peccatum ſub virtutis larva.

Pſal. 77. 39.

CA-

(a) Mſ. Jolienſis, *ſuſtentantis*.
(b) Hæc duo, *inſtabilis*, *imperita*, abſunt ab edit. Leonis.
(c) Mſ. Thuaneus caret voce, *recte*.
(d) Hic editi inſerunt *fueris*, quo carent Mſſ. Jol. & Camb. & edit. Leonis. Iidem poſtea *non amat*, & Leon. edit. ubi Mſ. Jol. & Camb. *amat*.
(e) Colon. editio, *non habeat*.
(f) Mſ. Camberon. *animæque*.
(g) Vox hæc *veri*, abeſt ab editione Leonis, eſt in noſtris omnibus & Mſ. Jolienſi.
(h) Ita Mſſ. Thuan. & Jol. & edit. Leon. Cujus loco alias legebatur: *non ſit novum figmentum*: quod & Apoſtolo, & ipſi baptiſmatis ac juſtificationis myſterio contrarium.
(i) Mſ. Jolienſis, *niſi quod natura*: omiſſa voce hac, *vitium*.

CAPUT VIII.

Gratiam ſic reparare opus Dei, ut liberum arbitrium non auferat: ſed potius per ipſummet illud ſanet.

Fuit enim in Adam natura ſive vitio, qui per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit, & in poſteros magis magiſque (a) multiplicanda transfudit. Quæ ut vincantur atque in nihilum dedocantur, (b) non efficit niſi gratia Salvatoris, qui opus ſuum opere ſuo reparat. Sicut enim dicit Joannes apoſtolus, *In hoc apparuit Filius Dei, ut ſolvat opera diaboli.* Et ſic rumpit vincula captivi, ſic veſtit nuditatem ſpoliati, ſic ſanat vulnera ſauciati, ut quod in ipſo agit, etiam per ipſum geratur. Cui utique contra hoſtem (c) ſuum non expedit ſine protectore confligere. Cum illo enim habet certamen, a quo aliquando ſuperatus eſt. Non ergo fidat (d) de viribus ſuis, quæ etiam cum eſſent integræ, non ſteterunt; ſed per illum quærat victoriam, qui ſolus non eſt victus, & omnibus vicit. Et ſi quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo ſe accepiſſe, quem quærit. Nec quia Spiritu Dei agitur, ideo ſe putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate ſe dedit, a quo judicium voluntatis depravatum eſt, non ablatum. Quod ergo non (e) interfectum eſt per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus ſanatur, non natura removetur. Sed quod in natura periit, non reſtituitur niſi ab auctore naturæ: (f) apud quem quod perdidit natura, non periit. Æterna eſt enim ſapientia, æterna veritas, æterna bonitas, æterna juſtitia, omnium denique virtutum lumen æternum eſt, totumque quod virtus eſt, Deus eſt. Qui ſi non operatur in nobis, nullius poſſumus participes eſſe virtutis. Sine hoc quippe bono nihil eſt bonum, ſine hac luce nihil eſt lucidum, ſine hac ſapientia nihil ſanum, ſine hac juſtitia nihil rectum. Dicit enim per Iſaiam Dominus, *Ego ſum, ego ſum Deus, & non eſt præter me qui ſalvet:* & Jeremias, *Scio*, inquit, *Domine, quia* (g) *non eſt in homine via ſua, nec viri eſt ut dirigat iter ſuum.* Homo namque mortalis damnata in Adam origine carnaliter natus, ad ſpiritalem novi generis dignitatem, niſi Spirituſanto regente non pervenit. Sed nec ullo hanc deſiderio appetit, qui calorem ipſius deſiderii non accepit (h) a Deo, de quo dicit Dominus, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi ut ardeat?* Ignis autem iſte, dilectio eſt Dei, quam amator mundi corde captivo non poteſt concipere: plenus eſt enim amore vanitatum: quas etiam ſi potuerit ex aliqua parte vitare, & tranſcenſis (i) temporalibus ac viſibilibus, ad æterna & inviſibilia intelligendo profecerit; ſi a colendis quoque ſimulacris receſſerit, & venerari cælum ac terram, omniaque mundi hujus elementa deſtiterit; fidem tamen dilectionemque Chriſti, conturbatus de ejus ipſa humilitate, non capiet, & ſcandalum Dominicæ nativitatis ac mortis, proprio judicio non evincet. Propter ſapientiam enim mundi reſiſtentem ſapientiæ Dei, ut ſuperbia de ſe præſumentium cæcaretur, *placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes.* Unde qui doctrinis ſæcularibus tument, ridendam magis quam adorandam crucem Chriſti exiſtimant; & quanto ſublimius quiſque ad humanarum diſciplinarum inſtituta conſcendit, tanto magis prædicationis noſtræ humilia & infirma faſtidit.

Naturam ſanat ſola gratia. — *1 Joan. 3. 8.* — *Rom. 8. 14.* — *Id. Proſp. c. 26. cont. Collat.* — *Omnis virtus a Deo manat.* — *Iſai. 43. 11.* — *Jer. 10. 23.* — *Luc. 12. 49.* — *Humana ratio non ſufficit ad fidem Chriſti concipiendam.* — *1. Cor. 1. 21.*

Nec mirum ſi Evangelio crucis Chriſti Philoſophia (k) gentilis obnititur, cui etiam Judaica eruditio reluctatur. Nec docti igitur, nec indocti, cujuslibet ſtirpis, aut ordinis, humana ratione (l) ad Deum ducuntur; ſed omnis homo qui ad Deum convertitur, Dei primum gratia commovetur. Non enim ipſe ſibi lumen eſt, (m) nec cor ſuum radio propriæ lucis accendit. Si enim beatus Joannes, quo nemo hominum major natus eſt, *non erat lumen*, quia non ſuo ſplendore lucebat, ſed de illo vero lumine *quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, ut lux eſſet acceperat; quis ille erit qui tot opinionum colluctationes, tot vincula conſuetudinis, tot præjudicia vetuſtatis, ſuo tantum judicio (n) uſus abrumpat; & ſola voce extrinſecus ſonante doctoris, hoc tantum de gratia habeat quod audivit, & totum de voluntate quod credidit? Quod ſi ita eſſet, nihil inter gratiam legemque diſtaret, nec indulgentiæ quemquam ſpiritus vivificaret, ſi occidens littera permaneret. Lex enim quod fieri aut non fieri jubet, non præſtat ut aut fiat, aut non fiat; quoniam ſeveritati ejus non libertate, ſed timore ſervitur: Dominus autem ut legem non ſolveret, ſed impleret, per gratiæ auxilium efficax fecit legis imperium, & multiplicando clementiam, ſuſtulit pœnam; ut peccatum non ulciſcendo plecteret, ſed remittendo deleret. Unde adulteram ex legis conſtitutione lapidandam, & veritate liberavit, & gratia; cum executores præcepti de conſcientiis territi, trementem ream ſub illius judicio reliquiſſent, qui venerat

Joan. 1. 9. — *Matt. 5. 17. Sine gratia lex impleri non poteſt.*

(a) Mſſ. Thuan. & Jol. *multiplicando.*
(b) Editi Lovan. Duac. & Colon. *non effecit.* Melius Mſ. Jol. & Leon. editio, *efficit.*
(c) Vox hæc, *ſuum*, abeſt a Mſ. Jolienſi.
(d) Editi, *de viribus.* Mſ. Jol. & edit. Lugd. non habent particulam, *de.*
(e) Sic editi noſtri omnes. Forte *infectum*, non *interfectum*. Mſſ. Jol. & Camb. & Leon. oper. edit. *ereptum eſt.*
(f) Hæc quæ ſequuntur uſque ad finem capitis abſunt a Lovanienſi editione: olim ex Camberonenſi Mſ. ſuppleta ſunt in Duac. & ſequentibus; & reperta poſtmodum in Mſſ. cod. Thuaneo & Jolienſi.
(g) Verbum ſubſtantivum *eſt* ex Mſ. Jol. additur: deeſt in aliis.
(h) Mſ. Jol. omittit, *a Deo.*
(i) Mſ. Jol. *corporalibus.*
(k) Mſ. Jol. & edit. oper. Leon. addunt, *gentilis*, cui reſpondet *Judaica.*
(l) Editi Duac. & Colon. *ad Dominum.*
(m) Mſ. Jol. *nec curſum.*
(n) Mſ. Jol. & edit. Leon. addunt, *uſus*, quo carent alii libri.

Luc.19.10. nerat *quærere & ſalvum facere quod perierat* : & ideo inclinatus, id eſt, ad humana demiſſus, Joan.8.6. & in opus noſtræ reformationis inflexus, *digito ſcribebat in terram*, ut legem mandatorum per gratiæ decreta vacuaret, & oſtenderet ſe eſſe qui Jerem. 31. 33. dixerat, *Dabo leges meas in ſenſu ipſorum, & in corde ipſorum ſcribam eas*. Quod utique quotidie facit, dum cordibus vocatorum ſuam inſerit voluntatem, & ſtilo Spiritus-ſancti quidquid in animæ paginis diabolus invidendo falſavit (a) veritas miſerando reſcribit.

Cum igitur verbum Dei per miniſterium prædicantium auribus carnis infertur; miſcetur operatio potentiæ divinæ cum ſono vocis humanæ; & qui incitavit evangelizantis officium, audientis quoque (b) firmavit affectum. Dulceſcit enim animæ cibus verbi, veteres tenebræ nova luce pelluntur, & obtutus interior caligine antiqui erroris exuitur: tranſit animus de voluntate in voluntatem: etſi illa quæ pellitur, aliqua (c) cunctatione remoratur; ea tamen quæ gignitur, electiora quæque ſibi vindicat: ut lex peccati, & lex Dei diverſas atque diſcretas in eodem homine habeant manſiones: & concupiſcente carne adverſus ſpiritum, (d) carnis etiam concupiſcentiis ſpiritu repugnante, per exteriora quidem Gal. 5.17. inſidiari tentator audeat, ſed mens auxilio Dei munita prævaleat. (e) Ad magnam enim utilitatem fidelium materia eſt reſervata certaminum, ut non ſuperbiat ſanctitas, dum pulſatur 2.Cor.12.7. infirmitas. Unde & Apoſtolus dicit, *In magnitudine revelationum ne extollar, datus eſt mihi angelus ſatanæ qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi ut diſcederet a me: ſed dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur*. Quærat ergo Dominus imaginem, ſuam & errantem ovem bonus paſtor inveniat: nec dedignetur ægram diuque in invio fatigatam humeris ſuis ferre, & non revocando tantum, ſed etiam portando ſalvare. Quærat Dominus imaginem ſuam, & omnium quæ in eam inciderunt ſordium concretione deterſa, ſpeculum humani cordis enubilet. Scri- Job 14. 4. ptum eſt enim, *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Nonne tu qui ſolus es?* Quærat Dominus imaginem ſuam, ut (f) in renovatione ac juſtificatione ejus gratia reformantis appareat, ſicut in ſe factum Paulus Gal. 1. 22. apoſtolus proteſtatur & dicit, *Eram autem ignotus facie Eccleſiis Judææ, quæ erant in Chriſto: tantum auditum habebant, quod is qui perſequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem quam expugnabat, & in me clarificabant* (g) *Deum*. Sic ergo tunc Chriſtianus populus didicerat, & illi (h) primitivi Eccleſiæ, quorum erat unum cor & una anima, ſic credebant; ut cum viderent quempiam ad agnitionem veri- Act. 4. 32. tatis ab errore converſum, glorificarent Deum; & fidem correcti confiterentur muneris eſſe divini. Ipſe quoque Dominus diſcipulos ſuos magiſtros omnium gentium ſic docebat dicens. *Sic* Matt.5.16. *luceat lumen veſtrum coram hominibus, ut videntes opera veſtra bona, magnificent Patrem veſtrum qui in cælis eſt*.

CAPUT IX.

(i) *Quod Scriptura ſive de bonis, ſive de malis loquatur, ſive de electis, ſive de reprobis, ita meminerit unius partis, quaſi neminem hominum prætermittat.*

FIxa ergo hac fide in cordibus noſtris, (k) immobiliterque fundata, qua ſaluberrime credimus omnia bona, ac maxime ea quæ ad vitam æternam provehunt, (l) Dei munere haberi, Dei munere augeri, Dei munere cuſtodiri; puto quod pius ſenſus non debeat in ea quæſtione turbari, quæ de omnium & de non omnium hominum (m) converſione generatur; ſi ea quæ clara ſunt, non de his quæ occulta ſunt, obſcuremus, & dum procaciter inſiſtimus clauſis, excludamur ab apertis: cum ſufficere debeat ut (n) in eo in quod pervenimus, ambulemus. Quid enim mirum ſi quidam ad vitæ ſacramenta non perveniunt, (o) cum plerique, qui videbantur veniſſe, diſcedant, de quibus dicitur, *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex no-* 1. Joan. 2. 19. *bis. Si enim fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum*. Quorum ſimiles ſunt illi qui *profitentur ſe Deum ſcire, factis autem negant*. Tit.1. 16. Rom.10.13. Matt.7.21. Nam cum ſcriptum ſit, *Omnis qui invocaverit nomen Domini ſalvus erit*: de quibuſdam tamen Dominus ait, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum*: &, V. 22. *Multi mihi dicent in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus; & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? & tunc dicam illis,* (p) *Numquam novi vos, diſcedite a me, ope-* Rom.8.12. *rarii*

(a) Hæc aberant ab edit. Leonis & exciderant a Colon. ſunt in Mſſ. Camb. & Jol. & Duac. editione.

(b) Duac. & Colon. *firmavit*. Mſ. Jol. & edit. Leonis *formavit*.

(c) Sic Mſ. Jol. & edit. Leon. Alias, *contagione*, in Leone & Proſpero.

(d) Mſ. Jol. & Duac. *carnis autem*. Alii, *carnis etiam*.

(e) Hæc referuntur a Gelaſio Papa in opuſculo adverſus Pelagianos, cum hoc elogio: *Sicut quidam Magiſter Eccleſiæ ſapienter edocuit, dicens, Ad magnam enim utilitatem* &c.

(f) Sic Mſ. Jol. & edit. Leonis. Alii, *in revelatione*, aut *relevatione*.

(g) Duac. & Colon. *Dominum*. Mſ. Jol. & edit. Leonis, *Deum*.

(h) Ita Mſ. Jol. & edit. Leon. Duac. & Colon. *primitivæ Eccleſiæ*.

(i) Hic capitis noni initium facimus auctoritate Mſ. Jolienſis, qui ea verba a quibus alias incipiebat hoc caput continua ſerie habet deſcriptum cum antecedentibus. Nec commodum erat a nomine Prophetæ qui citatur, disjungi novo titulo locum ejuſdem qui in teſtimonium afferebatur.

(k) Mſ. Jolienſis, *humiliterque*.

(l) Hæc ex Mſſ. Thuan. & Jolienſi, ac edit. Leonis addimus, quæ in editis deſuerunt.

(m) Ita Mſſ. Tuan. & Jol. Alias, *converſatione*.

(n) Mſ. Jolienſis: *in quod pervenimus*. Alii, *quo pervenimus*.

(o) Hæc verba abſunt ab editis noſtris & Leonis: leguntur in Mſ. Jolienſi, videnturque omnino ſequentibus neceſſario præmittenda.

(p) Mſ. Jolienſis, *introibit*: & poſt aliquot lineas, *Numquam vos cognovi*.

1.Cor.12.3. Rom. 8. 15. *rarii iniquitatis*. Tales non invocant nomen Domini quia non habent *Spiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, Abba, pater*. *Nemo* autem *poteſt dicere Dominum Jeſum, niſi in Spiritu ſancto*: & *Quicunque Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei*. Qui (a) ad Deum per Deum veniunt, & ſalvari volentes omnino ſalvantur: quia ipſum deſiderium ſalutis ex Dei inſpiratione concipiunt, & per illuminationem vocantis in agnitionem veniunt veritatis. Sunt enim filii promiſſionis, merces fidei, ſpiritale ſemen Abrahæ, 1.Petri 2.9. *genus electum, regale ſacerdotium*, præſcitum & præordinatum in vitam æternam, ſicut teſtatur Spiritus ſanctus per Jeremiam prophetam dicens, Jerem. 31. 31. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & diſponam domui Iſrael, & domui Juda teſtamentum novum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Ægypti: quia ipſi non perſeveraverunt in teſtamento meo, & ego eos neglexi*, * *dicit Dominus*. * Alias Capul 9. *Quia hoc eſt teſtamentum quod diſponam domui Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus, Dabo leges meas in ſenſu ipſorum, & in corde ipſorum ſcribam eas, & ero illis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit unuſquiſque proximum ſuum, & unuſquiſque* Jerem. 32. in 70. *fratrem ſuum, dicens*, Cognoſce Dominum: *quia omnes cognoſcent me a puſillo eorum uſque ad magnum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero*. (b) *Et dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut me timeant omnes dies in bonum ipſis, & filiis eorum poſt eos, & conſtituam illis teſtamentum æternum, quod non avertam poſt eos: & timorem meum dabo in cor eorum, ne diſcedant a me, & viſitabo eos, ut bonos eos faciam*. Per Iſaiam quoque de gratia ſua Dominus, qua ex omnibus hominibus (c) novam creaturam facit, eadem prænuntiat, dicens, Iſai.43. 19. &c. *Ecce faciam nova quæ nunc* (d) *orientur, & cognoſcetis ea, & faciam in deſerto viam, & in ſicca terra flumina. Benedicent me beſtiæ agri, ſirenæ & filiæ ſtruthionum quod dederim in deſerto aquam, & flumina in ſicca terra ad potandum genus meum electum, populum meum quem mihi adquiſivi, ut enarrent virtutes meas*. Et iterum, Iſai.45.23. & ſeq. (e) *Per memetipſum juro, niſi exiet de ore meo juſtitia, & verba mea non avertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo*. Si ergo impoſſibile eſt iſta non fieri, quia nec incerta præſcientia Dei eſt, nec mutabile conſilium, nec inefficax voluntas, nec falſa promiſſio; omnes iſti de quibus hæc prædicta ſunt, ſine cujuſquam exceptione ſalvantur. Dat enim leges ſuas (f) in ſenſum ipſorum, eaſque in cordibus eorum digito ſuo ſcribit; ut agnitionem Dei, non doctrinæ humanæ opere, ſed magiſterio ſummi eruditoris accipiant. 1.Cor. 3. 7. *Qui neque qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid; ſed qui incrementum dat Deus*. Omnes hi *a puſillo uſque ad magnum* (g) *cognoſcunt Deum*: quia ut venirent ad Chriſtum, Deus dat recta ſapere & velle. a Patre audierunt atque didicerunt, (h) omnes educti ab errore, diriguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato, recta ſapere & recta velle donatur, omnibus timor, quo in mandatis Dei (i) erudiantur, inſeritur. Fit in deſerto via, (k) & terra arida fluminibus irrigatur: ut qui prius ad confitendum Deum, os non aperiebant, Iſai.43.19. & velut muta atque irrationabilia animalia in feritatem tranſierant beſtiarum; divinorum eloquiorum fontibus (l) mundati, benedicant & laudent Deum, enarrantes virtutes & mirabilia miſericordiæ ejus, qui elegit eos, & in filios adoptavit, ac novi Teſtamenti fecit heredes. Si autem, ut Apoſtolus loquitur, Gal. 3. 15. *hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit aut ſuperordinat*, quomodo fieri poteſt, ut ex ulla parte, divina promiſſio reſolvatur?

Manet prorſus & quotidie impletur quod Abrahæ Dominus ſine conditione promiſit, ſine lege donavit. Quia etſi quidam quibus hæc (m) prædicata ſunt, non crediderunt, Rom. 3. 3. *incredulitas eorum fidem Dei non evacuavit. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax*. Et illi quidem qui audito evangelio credere noluerunt, inexcuſabiliores facti ſunt, quam ſi nullum præconium veritatis audiſſent: ſed certum eſt, eos apud præſcientiam Dei Abrahæ filios non fuiſſe, nec in illorum ſorte numeratos, de quibus dictum eſt, Gen.26.11. 14. *Benedicentur in ſemine tuo omnes tribus terræ*. Credituros enim promiſit qui dixit, Jer.31. 14. *Et non docebit unuſquiſque fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Dominum: quia omnes cognoſcent me a puſillo eorum uſque ad magnum*. Reconciliandos promiſit, qui dixit, Ibidem. *Propitius ero* (n) *iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero*. Obedituros promiſit qui dixit, Jerem. 32. ſec. LXX. *Dabo illis viam alteram, & cor aliud, ut timeant me omnes dies*. Perſeveraturos promiſit qui dixit, Ibid. ℣. 40. 41. *Timorem meum dabo in cor eorum, ne diſcedant a me; & viſitabo eos, ut bonos eos faciam*. Poſtremo, omnes ſine cujuſquam exceptione (o) promiſit qui dixit, Iſ.45. 23. & ſeq. *Per memetipſum juro, niſi exiet de ore meo juſtitia, & verba mea non avertentur; quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo*. Hic ſi dicamus non fieri quod Deus juravit eſſe faciendum, Vide Rom. 14. 11. falſitatem Deo (quod abſit,) & mendacium adſcribimus veritati. Si autem, ut pietas fideſque perſuadent, Dei verba non

---

(*a*) Sic Mſ. Jol. & edit. oper. Leon. Alibi, *ad Dominum per Dominum*.
(*b*) Mſ. Jolienſis, *& iterum, Et dabo* &c.
(*c*) Mſ. Jol. *novam creaturam fecit*.
(*d*) Mſ. Camberon. & edit. Leonis, *oriuntur*.
(*e*) Mſſ. Camb. & Jol. & edit. Leonis. *Per memetipſum juro, niſi exiet*: Alii, *Per meipſum juro, niſi exiet*.
(*f*) Mſ. Camb. & edit. Leon. *in ſenſu*.
(*g*) Mſ. Jol. *cognoſcent*.
(*h*) Quidam vir doctus ſuſpicatus eſt legendum, *omnes edocti, ab errore diriguntur*.
(*i*) Mſſ. Camb. & Jol. *cuſtodiantur*, & recte quidem.
(*k*) Mſ. Jol. *& tota arida*.
(*l*) Mſ. Jol. *inundati*. Deinde Editi, *benedicunt & laudant*. Mſ. Jol. & opera Leonis, *benedicant & laudent*.
(*m*) Mſ. Camb. *prædicta*: & infra, *incredulitas tamen eorum*.
(*n*) Mſ. Jol. addit, *omnibus*.
(*o*) Forte addendum, *ſibi obſecuturos*.

ba non excidunt, & fit omnino quod ſtatuit: quomodo nobis veracis promiſſionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum millia dæ- Scriptura loquitur de parte quaſi de toto. moniis ſerviant, & idolis genu flectant? Niſi hujuſmodi denuntiationes Dei ſecundum illam incommutabilem ſcientiam editas noverimus, in qua apud illum jam univerſitas humana diſcreta eſt, & ſive de bonis, ſive de malis loquatur, ita unius partis meminit, quaſi neminem 2. Cor. 5. 17. hominum prætermittat. Nam cum dicit Apoſtolus, *Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia nova*; numquid non omnes homines videtur di- Coloſſ. 1. 19. xiſſe renovatos; aut cum dicit, *Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum reconciliari omnia in ipſo*; (a) numquid non ita loquitur, quaſi neminem velit exſortem hujus reconciliationis intelligi? aut cum ait, Hebr. 1. 2. *Noviſſimis iſtis diebus locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit heredem univerſorum*; numquid aliud ſonat forma ſententiæ, quam omnes homines in Chriſti hereditate a Patre eſſe tranſcriptos, ſecundum prophetiam David, dicen- Pſal. 2. 8. tis, *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ?* Dicente (b) autem Domino, *Si exaltatus* Joan. 12. 32. *fuero a terra, omnia traham ad me*; nonne univerſorum videtur promiſſa converſio? aut cum de Eccleſia prophetatur & dicitur, *Omnis val-* Iſa. 40. 4. *lis replebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aſpera in vias planas*; numquid ullus hominum videtur omiſſus, qui non ſignificatus ſit Chriſto eſſe ſub- Iſa. 66. 23. dendus? Quid cum dicitur, *Et veniet omnis caro in conſpectu meo, ut adorent in Jeruſalem, dicit Dominus?* aut illud, *Et erit in diebus il-* Joel. 2. 28. *lis, effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem?* aut illud, *Allevat Dominus omnes qui cor-* Pſ. 144. 14. *ruunt, & erigit omnes eliſos*: numquid non ita pronuntiatum eſt quaſi ab hoc Dei munere nemo diſcretus ſit?

Plenitudo & univerſitas electorum. Habet ergo populus Dei plenitudinem ſuam: & quamvis magna pars hominum ſalvantis gratiam aut repellat aut negligat, in electis tamen & præſcitis, atque ab omnium generaliter diſcretis ſpecialis quædam cenſetur univerſitas, ut de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur aſſumpti. Sicut etiam cum de impiis ſermo eſt, ita locutionem ſuam divinus ſtilus ordinat, ut ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur: veluti eſt illud Joan. 3. 32. quod ait Joannes Baptiſta, *Qui de cælo venit, ſuper omnes eſt: quod vidit & audivit teſtificatur, & teſtimonium ejus nemo accipit*. Aut Philip. 2. 21. illud Apoſtoli, *Omnes quæ ſua quærunt, non quæ Jeſu Chriſti*. Aut illud quod Pſalmus Da- Pſal. 13. 3. & ſeq. vidicus canit, *Dominus de cælo proſpexit. ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum*. His igitur & aliis documentis, quæ poſſunt ab inquirentibus numeroſiora proferri, non dubie demonſtratur, interdum & pro parte terræ omnem terram, & pro parte mundi totum mundum, & pro parte hominum omnes homines nominari. Quorum tamen diſcretionem plerumque Scriptura (c) cito aperit, ut ſenſus legentis ab univerſitatis appellatione, ad partem quæ intelligenda eſt transferatur. Sicut eſt illud Apoſtoli dicentis, *Prædi-* 1. Cor. 1. 23. *camus Jeſum Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, ipſis vero vocatis Judæis atque Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam*. Numquid ipſis (d) eſt Chriſtus virtus quibus ſcandalum, aut ipſis ſapientia quibus ſtultitia? Sed quoniam quidam (e) ex ipſis juſtificabantur fide, quidam autem ſua impietate obdurabantur; unum credentium & non credentium genus, ſub vocatorum appellatione diſcrevit; ut quos a fide ſignifica- Non omnes qui audiunt verbum vocantur a Deo. bat alienos, eos, quamvis audiſſent evangelium, oſtenderet vocationis extraneos.

CAPUT X.

Quod Scriptura de electis & reprobis ejuſdem populi loquitur, tamquam de iiſdem.

(f) HAc regula per Iſaiam promittit ſermo divinus, dicens, *Ducam cæcos* Iſa. 42. 16. *in viam quam non noverunt, & ſemitas quas neſciunt calcabunt*. (g) *Et faciam illis tenebras in lucem, & prava in directum. Hæc verba faciam, & non dereliquam eos*. Sed quod ſequitur, *Ipſi autem converſi ſunt retro*; ad partem quamdam generis ipſorum referendum eſt, non ad eos de quibus ait, *non derelinquam eos*. Iterum dicit Dominus ad Jacob, *Noli (h) metuere, quia tecum ſum. Ab oriente adducam ſemen tuum, & ab occidente colligam te. Dicam Aquilo-* Iſai. 43. 5. *ni, Adduc, & Africo, Noli vetare: Adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas a ſummo terræ, omnes in quibus vocatum eſt nomen meum. In gloriam enim meam paravi illum, & finxi, & feci illum*. Quod autem ſequitur, *Et produxi plebem cæcam, & oculi eorum ſunt cæci, & ſurdas aures habent*; non poteſt eis ulla ratione congruere, quos in gloriam ſuam paraſſe ſe dicit. In his quippe omnibus verbis, quæ de uno hominum genere dicuntur, aliis perſonis priora, aliis poſteriora conveniunt. Apud Apoſtolum quoque quod in parte populi agitur ſub totius populi nuncupatione narratur, (i) & in reliquiis plenitudo cenſe-

(a) In Mſ. Jol. deeſt hic *numquid*. Poſt pauca pro *exſortem*. Camberon. Mſ. *extorrem*.

(b) Sic Mſſ. Camb. & Jol. & edit. Leonis. Alii. *Dicente enim*.

(c) In Mſ. Jolienſi non eſt vox hæc, *cito*.

(d) Verbum ſubſtantivum *eſt* addimus ex editione Leonis.

(e) Sic Mſſ. Camb. & Jol. & edit. Leonis. Editi noſtri, *ex eiſdem juſtificabuntur fide quidam . . . obdurabuntur*.

(f) Mſſ. Camb. & Jol. & editio Leonis, *Hanc regulam*.

(g) Sic Mſſ. Camb. & Jol. Editi alias, *Educam . . . tenebras illuceſcere*.

(h) Mſ. Camb. *timere . . . . & ab Occidente*.

(i) Ita Mſſ. Camberon. & Jolienſis. Quo ſpectari videntur quæ infra ex Apoſtolo citantur, *Et in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ factæ ſunt*, Editi noſtri & Leo novus, *reliquis*. Qua voce reſpicitur forte aliud, *Reliqui mihi* &c.

cenſetur. Cum enim de Judæorum obcæcatione diſſereret, quoſdam ex ipſis gratia ſalvos fieri Rom.11.1. & ſeq. demonſtraret, *Dico ergo*, inquit, *Numquid* (a) *repulit Deus populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abraham, de tribu Benjamin: non repulit Deus plebem ſuam quam præſcivit.*

Plebs ergo præſcita, plebs non repulſa, hi ſunt qui in Chriſto juſtificati ſunt. Et quod de omni Iſraele dici videtur, in his tantum quos ſibi gratiæ electio reliquos fecit, oſtenditur, ſicut ſequentia Apoſtolici ſermonis enarrant. Ibid. v. 2. & ſeq. Adjungit enim & dicit, *An neſcitis in Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adverſus Iſrael? Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi reſponſum divinum? Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt* (b) *genu Baal. Sic ergo*, inquit, *& in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ* (c) *factæ ſunt. Si autem gratia jam non eſt gratia.* Non ergo omnis Iſrael reprobatus, nec omnis electus eſt; ſed partem cæcitas (d) voluntaria avertit, partem ſibi (e) illuminatio gratuita reſervavit: & tamen ita de eis ſermo habetur, ut in his qui pereunt, & in his qui ſalvi fiunt, nulla totius generis videatur facta diſcretio. Ibid. v. 28. Nam cum legitur, *Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem* (f) *dilecti propter patres*; ita locutio ſonat, tamquam eoſdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apoſtolus ipſe deterſit, dicendo, *Quia cæcitas ex parte in Iſrael contingit*: ut unum genus in duas ſpecies intelligeremus eſſe diviſum, & omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Iſraelem non ſemper ad univerſitatem, ſed plerumque ad partem eſſe referendum.

CAPUT XI.

Quod Scriptura de diverſorum temporum hominibus loquitur, quaſi de ejuſdem temporis generatione.

INter has autem formulas locutionum, etiam illam in Scripturis dictionem debemus advertere, qua id quod ad diverſorum temporum homines pertinet, ita (g) promitur, quaſi de una & ejuſdem ætatis generatione dicatur. Sicut eſt quod ſanctus Petrus Apoſtolus ſcribens ſui & futuri temporis gentibus, ait: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus adquiſitionis; ut virtutes annuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen ſuum: qui aliquando non populus*, (h) *nunc autem populus Dei, qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti.* 1. Pet. 2. 9. Numquid cum hæc prædicarentur, adhuc illi homines permanebant, quos omnes Deus in præteritis generationibus dimiſerat ingredi vias ſuas; Act. 14. 15. & iidem ipſi, qui prius traditi fuerant voluntatibus ſuis, (i) nunc de tenebris in lumen admirabile vocabantur? Nonne illi jam defecerant (k) in ignorantia ſua, jam in hoc mundo non erant, nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis ſuppetebat? (l) Et tamen quod poſt multa ſæcula agebat gratia in poſteris impiorum, ſic loquendi conſuetudo perſtrinxit, ut ipſi videantur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem hæc non ad eoſdem homines, ſed ad ejuſdem (m) generis homines: & vocatio quæ illuxit prope mundi finem, ad præteritam non recurrit ætatem. Ita modo quodam & ipſi & non ipſi ſunt, de quibus & quibus iſta dicuntur; dum in aliquo (n) ſpecialia a generalibus non dividuntur, in aliquo vero a communibus ſeparantur.

CAPUT XII.

Quod illud Apoſtoli, Vult omnes homines ſalvos fieri, *de omni genere hominum intelligitur.*

1. SED cum hæc legerint vel audierint qui amant calumnioſa certamina, dicent nos per hujuſmodi diſputationes Apoſtolo contradicere definienti, quod Deus *omnes homines velit ſalvos fieri*, (o) *& in agnitionem veritatis venire*. 1. Tim. 2. 4. Quam particulam verborum Apoſtoli, ita nos integre plen que ſuſcipimus, ut nihil ei de præcedentibus ſive ſubjectis, quæ ad ipſam pertinent, ſubtrahamus. Quoniam, ut cetera divinorum eloquiorum teſtimonia ſequeſtremus, hic locus ſufficit ad evacuandum quod calumnioſe objiciunt, & ad defendendum quod impie diffitentur. Scribens itaque ad Timotheum (p) Paulus apoſtolus, ait; *Obſecro igitur primo* Ibid. v. 1. & ſeq.

omnium

(a) In Mſ. Camb. hic & infra, *repellit*.

(b) Mſſ. Jol. & Camb. & Leonis editio, *genua ante Baal*. Editi, *genu Baal*. Juxta Græcum Apoſtoli, Τῇ Βάαλ, ante imaginem ſcilicet de qua 4. *Reg.* 10.

(c) Sic Mſ. Jolienſis conformiter Græco Apoſtoli, ubi vox hæc *ſalvæ* omittitur. Quam poſt vulgatam habet Leo novus, & Editi ac Mſ. Camberon. ubi *ſecundum electionem* loco hujus, *per electionem*, quod Editi Proſperiani præferebant.

(d) Hæc vox *voluntaria* deeſt in Mſſ. Thuan. Camberon. & Jol.

(e) In ora Duac. & ſequentium editionum, *illuminatione*.

(f) Mſſ. Camb. & Jol. & Leo addunt, *Dei*. Quæ vox ſubintelligitur in textu Apoſtoli, non exprimitur.

(g) Ita Mſ. Camb. & Leo novus. Alii, *promittitur*. Non tam bene.

(h) Mſ. Jolienſis, ſolus, *non populus Dei*.

(i) Mſ. Jolienſis omittit vocem hanc, *nunc*. Editio vero Leonis non omiſſa hac voce, pro *vocabantur*, habet *vocantur*.

(k) Hæc verba, *in ignorantia ſua*, ex Mſ. Thuan. addita jam alias in Leone, deerant in Camb. & Editis. Pro quibus Mſ. Jol. *in ignominia ſua*. Nec male ſi ſpectetur ſumma dignitas Chriſtiani populi verbis Petri Apoſtoli paulo ante citatis expreſſa.

(l) Emendatum ex Mſſ. Jolienſi & Camber. & Leone, cum Editi noſtri haberent, *& tamen quod poſt multa ſæcula gratia in poſteris impiorum ſit, loquendi conſuetudo perſtrinxit*.

(m) Ita Mſſ. Camb. & Jolienſis. Alias, *gentis*.

(n) Sic Mſſ. Camb. & Jol. cum Edit. Leonis. Alii, *in aliquo ſpeciali*.

(o) Mſ. Camb. hic & infra, *& ad agnitionem*.

(p) Mſſ. Camb. & Jol. addunt hic, *magiſter gentium*.

omnium fieri obſecrationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt: ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate (a). Hoc enim bonum eſt & acceptum coram (a) ſalvatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, & unus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus, qui dedit redemtionem ſemetipſum pro omnibus.

De hac ergo doctrinæ apoſtolicæ regula, qua Eccleſia univerſalis imbuitur, nec in diverſum intellectum noſtro evagemus arbitrio, quid (b) ipſa univerſalis Eccleſia ſentiat, requiramus: quia nihil dubium eſſe poterit in præcepto, ſi obedientia concordet in ſtudio. Præcepit itaque Apoſtolus, immo per Apoſtolum Dominus qui loquebatur in Apoſtolo, fieri obſecrationes, (c) poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro his qui in ſublimitate ſunt. Quam legem ſupplicationis ita omnium Sacerdotum, & omnium fidelium devotio concorditer tenet, ut nulla pars mundi ſit, in qua hujuſmodi orationes non celebrentur a populis Chriſtianis. *Eccleſia orat pro omnibus.* Supplicat ergo ubique Eccleſia Deo, non ſolum pro ſanctis & in Chriſto jam regeneratis, ſed etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Chriſti, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Chriſtum (d) in membris ipſius perſequuntur, pro Judæis quorum cæcitati lumen evangelii non refulget, pro hæreticis ſchiſmaticis, qui ab unitate fidei & caritatis alieni ſunt. Quid autem pro iſtis petit, niſi ut relictis erroribus ſuis, convertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant caritatem, & de ignorantiæ tenebris liberati, in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipſi præſtare ſibi nequeunt, malæ conſuetudinis pondere oppreſſi, & diaboli vinculis alligati, neque deceptiones ſuas evincere valent, quibus tam pertinaciter inhæſerunt, ut quantum amanda eſt veritas, tantum diligant falſitatem: *Deus vult pro omnibus orari.* miſericors & juſtus Dominus pro omnibus ſibi vult hominibus ſupplicari: ut cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præſtitiſſe, quod ut præſtaret oratus eſt; & gratias agentes pro his qui ſalvi facti ſunt, ſperemus etiam eos, qui (e) necdum illuminati ſunt, eodem divinæ gratiæ opere eximendos de poteſtate tenebrarum, & in regnum Dei, prius quam de hac vita exeant, transferendos.

CAPUT XIII.

Secreti illius profunditas, quo Dei ſalvantis gratia aliquos pro quibus Eccleſia orat præterit, nobis in hac vita patere poteſt.

Quod ſi aliquos, ſicut videmus accidere, ſalvantis gratia præterierit, & pro eis oratio Eccleſiæ recepta non fuerit; ad occulta divinæ juſtitiæ judicia referendum, & agnoſcendum (f) ſecreti hujus profunditatem nobis in hac vita patere non poſſe. *Quod preces Eccleſiæ non exaudiantur pro omnibus, ad occulta Dei judicia referendum. 1. Cor. 13. 9. & 12.* *Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus, & videmus nunc per ſpeculum in ænigmate.* Nec ſapientiores aut ſcientiores beatiſſimo Apoſtolo ſumus, qui cum de gratiæ potentia diſputaret, magnorum myſteriorum ingreſſus arcanum, iis quæ (g) impoſſibile erat enarrare, ſuccubuit. Cum enim dixiſſet, *Rom. 11. 25. & ſeq.* *Nolo enim vos ignorare, fratres, myſterium hoc, ut non ſitis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte in Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret; ſicut ſcriptum eſt,* *Iſai. 59. 20.* *Veniet ex Sion qui* (h) *eruat & avertat impietates ab Jacob, & hoc illis a me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum. Secundum Evangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem vero dilecti propter patres. Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio Dei, Sicut enim aliquando & vos non crediditis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorum incredulitatem, ita & iſti nunc non crediderunt in veſtra miſericordia, ut & ipſi miſericordiam conſequantur. Concluſit enim Deus omnia* (i) *in incredulitate, ut omnium miſereatur.* Cum ergo hæc divinorum operum myſteria ſupra menſuras humanæ intelligentiæ excellentia, quodam mentis ſuæ profudiſſet exceſſu; totam expoſitionis rationem tranſtulit (k) in ſtuporem, & admirator eorum quæ proſulerat, exclamavit & dixit, *Rom. 11. 33. & ſeq.* *O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ipſi gloria in ſæcula,* (l) *Amen.* Præmiſſa enim docentis aſſertio locum dabat multimodæ quæſtioni, ut (m) variatæ per tot populos ac tempora gratiæ Dei cauſſa quæreretur. Cur ſcilicet anterioribus ſæculis dimiſſæ eſſent omnes gentes ingredi vias ſuas, uno tantum Iſ-

(a) Editi noſtri antea, *ſalutari*. Mſ. Camb. & Leo, *Salvatore*. Mſ. Thu. omittit, *Deo*.
(b) Editi Proſperiani & Mſ. Jol. interebant præpoſitionem *in*, qua caret editio Leonis.
(c) Particulam, &, quæ in editis Proſperi & Leone habentur omittit Mſ. Jol. nec in loco Apoſtoli ſupra relato legitur. Idemque hic addit &, ante *pro regibus*.
(d) Mſ. Camb. *in membris ſuis*.
(e) Mſ. Camb. *nec dum* cum Leone. Alii *nondum*. Poſt aliquot verba autem idem Mſ. cum Jolienſi & Leone, ut in textu; cum Editi Proſperiani habeant *ut in regnum Dei, priuſquam de hac vita exeant, transferantur*.
(f) Mſſ. Camb. & Jol. omittunt *eſt*: & Leo novus.
(g) Mſ. Camberon. *impoſſibilia erunt enarrari*.
(h) Mſ. Jolienſis, *eruet & avertet*.
(i) Mſ. Jol. cum textu Græco Pauli, *in incredulitatem*.
(k) Editi, *ad ſtuporem*. Mſ. Jol. & Leo. *in ſtuporem*.
(l) Hic vox *ſæculorum*, omittitur in Leone, nec eſt in loco Apoſtoli, quæ habetur in Editis Proſperi & Mſ. Jol.
(m) In Leonis editione, *variæ*. Mſ. Jol. omittit *Dei*, poſt *gratiæ*.

raele, qui divinis eloquiis erudiretur, excepto, *Act. 14. 15.* & ad cognitionem veritatis electo; cujus infidelitas locum tandem ſalvandis gentibus fecerit: tamquam ſi unus populus in fide ſui generis permaneret, miſericordia Dei (a) ceteris ſe nationibus præſtare non poſſet. *Rom. 11. 12.* Cur denique ipſi quorum diminutio ſalus (b) gentium eſt, ab obcæcatione ſua non liberentur, prius quam ingrediatur gentium plenitudo: quaſi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes facta omnium gentium adoptione, ſalvandi ſunt? Aut quomodo omnis Iſrael, ſublata obcæcatione ſalvandus ſit, cujus innumerabilis multitudo in ſua infidelitate deficiens, (c) ad tempora ſalvandis promiſſa non pervenit. Vel quomodo ipſarum gentium, quarum (d) prius non eſt facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo: cum tot promiſcuæ ætatis & conditionis hominum millia in omnibus nationibus quæ ſunt ſub cælo, ſine Chriſti juſtificatione moriantur? Sed horum myſteriorum judiciorumque cauſas prius & doctus magiſter maluit ad altitudinem divitiarum ſapientiæ Dei ſcientiæque ſuſpendere, quam juſtiſſimæ veritatis & miſericordiſſimæ bonitatis ſubtractum ab humana cognitione ſecretum temeraria inquiſitione diſcutere; nihil omittens de his quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de his quæ non licet ſciri.

CAPUT XIV.

Multa eſſe in diſpenſatione operum divinorum, quorum cauſſis latentibus, ſoli monſtrantur effectus.

Dei conſilia abſcondita.

I. MUlta enim ſunt in diſpenſatione divinorum operum, quorum cauſſis latentibus, ſoli monſtrantur effectus, ut cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur; negotio in medium deducto, & in occultum ratione ſubducta: ut in eadem re & de inſcrutabilibus præſumptio comprimatur, & de manifeſtis falſitas refutetur. *Hominum originales differentias ordinat Deus occulto judicio.* Neque enim ſi neſcio cur ille Græcus creatur, hic barbarus, iſte in divitiis, ille in egeſtate naſcatur; hunc valida proceri corporis pulcritudo ſublimet, illum debilium membrorum exilitas contracta deformet: iſte a catholicis editus, in veritatis cunabulis nutriatur, ille hæreticorum progenies, cum ipſo lacte matris hauriat virus erroris; ſi denique mille alias differentias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in (e) conditione temporum, in more regionum dijudicare non poſſum; ideo quod omnium horum Deus ſit conditor atque ordinator ignoro. Qui utique ſingulorum hominum ita & corpora creavit & ſpiritus, ut præter illam ſecuturam ex uniuſcujuſque ſtudio voluntariam diverſitatem, ipſa conditionis exordia diſſimillima numeroſitate variaret. Turbarent autem nos, & in diverſum diſtraherent multæ vaniloquorum opiniones, qui de incognoſcibilibus (f) definire inconvenientia præſumpſerunt, & has originales inæqualitates fatis (quæ nulla ſunt) & ſideribus deputarunt; niſi certiſſima notitia teneremus, Deum Creatorem de elementis (g) originalibus, prout vult, vas unumquodque formare, & unam naturam animarum; & unam naturam corporum, placitis ſibi temperare menſuris. Quæ utique opera Dei humanæ intelligentiæ (h) non ſubtraherentur, ſi innoteſcere debuiſſent; & manifeſtaretur cur ita quidque fieret, niſi, quod ita fieret, ſcire ſufficeret.

Dicit Dominus ad Moyſen, *Quis dedit os homini, & quis fecit mutum & non audientem, videntem & cæcum? Nonne ego Dominus Deus?* *Exod. 4. 11.* Et per Iſaiam; *Nonne ego * fecundum & ſterilem feci, dicit Dominus?* *Iſa. 66. 9. * Mſſ Camb. & Jol. fecundam.* In libro Eccleſiaſtico legitur, *Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas a Deo ſunt.* *Eccli. 11. 14.* Et Job dicit, *Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cum ipſe dederit omnia in manibus eorum.* *Job 12. 6.* Et idem de omnium rerum humanarum profectu & defectu diſputans, omneſque mutationes ad judicia Dei referens: *Apud ipſum eſt*, inquit, *ſapientia & fortitudo, ipſe habet conſilium & intelligentiam. Si deſtruxerit,* *Ibid. 16. & ſeq.* (i) *nemo eſt qui ædificet; ſi incluſerit hominem, nullus eſt qui aperiat. Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur; ſi emiſerit eas, ſubvertent terram. Apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia: ipſe novit & decipientem, & eum qui decipitur, adducit conſiliarios in ſtultum finem, & judices in ſtuporem: balteum regum diſſolvit, & præcingit fune renes eorum. Ducit ſacerdotes* (k) *inglorios, & optimates ſupplantat*, commutans labium veracium, & doctrinam ſenum auferens, effundens deſpectionem ſuper principes, & eos qui oppreſſi fuerant relevans. Qui* (l) *revelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis. Qui multiplicat gentes &* (m) *perdit eas, & ſubverſas in integrum reſtituet. Qui immutat cor principum terræ, & decipit eos, ut fruſtra incedant per invium. Palpabunt quaſi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios.* Et iterum idem dicens voluntatem Dei irritam eſſe non poſſe: *Ipſe enim*, inquit, *ſolus eſt, & nemo avertere poteſt* (n) *cogitationem ejus: & anima ejus quodcumque voluerit, hoc fiet.* *Job 23. 13.*

CA-

(a) Mſ. Jolienſis: *ceteris ſe præſtare*.
(b) Sic poſt textum Apoſtoli Mſſ. Jol. & Camberon. Alias, *gentibus eſt*.
(c) Mſ. Camberon. *ad tempora ſalutis*.
(d) Mſ. Jol. *quarum prior*, & poſt pauca, cum Mſ. Camb. *cum tanta*.
(e) Mſſ. Thuan. Camb. & Jol. *conditione*. Nec male.
(f) Ita Mſſ. Thu. Camb. & Jol. ac Leo. editio. Editi alias, *devenire in inconvenientia*.
(g) Sic habent Mſſ. Thuan. & Jol. Vulgati codices & Mſ. Camb. *naturalibus*.
(h) Ita ſcriptum in Mſſ. Jolienſi & Camb. & Leone. Editi alias *cognoſcibilia eſſent*.
(i) Mſ. Jolienſis, *& non eſt qui*.
(k) Sic Mſ. Camb. & Leonis editio. Alias, *ingloriosos*.
(l) Ita Mſſ. Camb. & Jol. & Leo. Alii *relevat*.
(m) Ita Mſſ. Camb. & Jol. *perdet eas ... reſtituet*. Leonis edit. *perdit eas ... reſtituet*. Poſtea Mſſ. Camb. & Leo. *decipiet*.
(n) Mſ. Camberon. *cogitationes*. Alii quidam codices, *cognitionem*.

CAPUT XV.

Quod pars hominum liberatur, adſcribi non poteſt meritis voluntatum: veluti bonos elegerit gratia, malos præteriet.

LIberatur pars hominum, parte pereunte: & ſi hoc voluntatum meritis (a) voluerimus adſcribere, ut malos neglexiſſe gratia, bonos autem elegiſſe videatur; reſiſtet nobis innumerabilium cauſſa populorum, quibus per tot ſæcula (b) nulla cæleſtis doctrinæ annunciatio coruſcavit. Nec meliores fuiſſe eorum poſteros poſſumus dicere, de quibus ſcriptum eſt, *Gentium populus, qui ſedebat in tenebris, lucem vidit magnam; & ſedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta eſt illis.* Et ad quos apo-

1. Petr. 2. 9. ſtolus Petrus dicit, *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ut virtutes annuntietis ejus qui de tenebris vos vocavit* (c) *in tam admirabile lumen ſuum: qui quondam non populus, nunc autem populi Dei; quorum aliquando non eſt miſertus, nunc autem miſeretur.* Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere majores. Par enim impietas & patres accuſabat & filios, eademque ignorantiæ cæcitas omnes ſimul in eoſdem mergebat errores. Sed cur illorum non miſertus, (d) horum ſit miſertus Deus, quæ ſcientia comprehendere, quæ poteſt inveſtigare ſapientia? Latet diſcretionis (e) iſtius ratio, ſed non latet ipſa diſcretio. Non intelligimus judicantem, ſed videmus operantem. Quid calumniamur juſtitiæ occultæ, qui gratias debemus miſericordiæ manifeſtæ? (f) Laudemus & veneremur quod agitur, quia tutum eſt neſcire quod tegitur.

Cur Deus quorumdam miſereatur, & quorumdam non miſereatur occultum eſt.

CAPUT XVI.

Ex eo quod parium parvulorum alii ad æternam vitam, alii ad mortem æternam ante intelligentiæ uſum hinc migrent, oſtenditur inſcrutabilitas divinorum judiciorum.

REſpice autem & ad univerſam multitudinem parvulorum, in quibus excepto illo quo in damnationem naſcitur gens humana delicto, nec præterita poſſunt merita, nec futura cenſeri. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante ullum intelligentiæ uſum, ante liberum voluntatis arbitrium, alii ad æternam beatitudinem regenerati, alii ad perpetuam miſeriam tranſeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu eſt: ſi moralem innocentiam quæris, omnis ſumma ſine vitio eſt. Non invenit quod diſcernat humana juſtitia, ſed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abſcondito eſt conſilium, ſed non latet donum; (g) opus exſerit pietas, cauſſam obſcurat poteſtas. Sed tam indubitabile eſt quod non videtur, quam quod videtur; quia auctori manifeſti operis, negari confeſſio etiam ignotæ non poteſt æquitatis.

Judicium Dei inſcrutabile in diſcretione parvulorum.

CAPUT XVII.

Ex impiis, qui in extremis converſi ſalvantur, oſtenditur & gratia ſine meritis dari, & inſcrutabile eſſe Dei judicium.

QUod ſi (h) & ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitiis & ſceleribus ætatem, ſacramento baptiſmatis Chriſti in ipſo vitæ fine renovantur, & ſine ullo ſuffragio bonorum operum in regni cæleſtis conſortium transferuntur, quo intellectu divinum judicium comprehendes? niſi ut indubitanter agnoſcas gratuita eſſe Dei munera: & ſicut nulla ſunt tam deteſtanda facinora, (i) quæ poſſint gratiæ arcere donum, ita nulla poſſe tam præclara opera exiſtere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis judicium debeatur. Vileſceret enim redemptio ſanguinis Chriſti, nec miſericordiæ Dei humanorum operum prærogativa ſuccumberet, ſi juſtificatio quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, ut non munus largientis, ſed merces eſſet operantis. Unde autem (k) probari poſſet, quod ad evacuandum originale peccatum nulla idonea eſſet induſtria; niſi & impii & facinoroſi per lavacrum Chriſti aſſumerentur in regnum; agnoſcerentque qui in ſua juſtitia gloriantur, quam nihil dignum agere poſſint adoptione filiorum Dei, ſi ad regenerationis (l) non pervenerint ſacramentum; cum eadem qua ſceleſtiſſimi peccatores conditione teneantur, pares futuri in ſanctificatione, (m) ſi adfuerit regeneratio, ſimul perituri, ſi ceſſaverit ablutio? Si ergo etiam ex nequiſſimis in ipſo vitæ exitu gratia invenit quos adoptet; cum tamen multi, etiam qui minus nocentes videntur, doni hujus (n) alieni ſunt: quis hoc aut ſine diſpenſatione Dei fieri, aut ſine profunda dicat æquitate decerni? Quod utique non ideo iniquum eſt, quia occultum eſt; ſed ideo æquum eſt, quia judicium Dei eſſe non dubium eſt. Quod enim ab illius

Gratia non datur ex meritis.

Quod Deus quoſdam facinoroſos convertat in ipſo vitæ exitu, aliis minus malis derelictis, inſcrutabile eſt.

 pendet

(a) Sic Mſſ. Camberon. & Jol. cum Leone. Alii, *velimus*.
(b) Mſ. Jol. omiſſo *nulla*, *cæleſtis doctrinæ annuntiatio non coruſcavit*.
(c) In Leone, *in admirabile*, omiſſa particula *tam*, quam habent editi alii & Mſ. Jol.
(d) Sic Mſ. Jol. cum edit. Leonis. Aliis, *& horum ſit miſertus*.
(e) Ita melius ex Camb. & Jol. Mſſ. & Leone, quam in editis alias: *iſta ratio*.
(f) Mſ. Jolienſis ſolus, *Lauda & venerare quod agitur, quia tuum eſt neſcire quod tegitur*.
(g) Alias editi, *opus erexit*. Mſſ. Camb. & Jol. & Leo, *opus exſerit*. In Mſ. Thu. *opus excelſi*. Ibidem Mſſ. Camb. & Jol. infra *ignotæ*: ubi alii, & Leo, *incognitæ*.
(h) Mſ. Jol. omiſſo *&*, *ad illos dirigit*.
(i) Sic Mſ. Jolienſis & edit. Leonis. Editi, *quæ poſſunt*; minus bene.
(k) Mſ. Camb. & Leonis edit. *poſſit*. Alii noſtri codices, *poſſet*.
(l) Ita Mſſ. Jol. & Leon. edit. Alii, *non perveniunt*. Mſ. Camb. *non pervenerit*.
(m) Mſ. Jol. *ſi adfuerit miſeratio*. Mſ. Camb. *ſi adfuit miſeratio*.
(n) Mſ. Jolienſis, *alieni ſint*.

pendet arbitrio, qua ſententia judicari debeat, prius quam judicetur, incertum eſt: cum autem res ad finem ſuum venerit, nemini liberum eſt de exitu conqueri; quia certiſſimum eſt nihil aliter Deum facere debuiſſe quam fecerit. Qui multimodæ vocationis varietatem, ad unam gratiam pertinentem, etiam illa regula Evangelicæ comparationis adſtruxit, qua oſtendit patrem familias diverſo tempore conducentem operarios vineæ ſub pactione denarii, (a) (quo vitæ æternæ ſignificatur æqualitas.) Ubi ſine dubio hora undecima intromiſſi in vineam, & totius diei operariis (b) aggregati, iſtorum, de quibus nunc loquimur, præferunt ſortem, quos ad commendandam gratiæ excellentiam, in defectu diei & concluſione vitæ divina indulgentia (c) muneratur, non labori pretium ſolvens, ſed divitias bonitatis ſuæ in eos, quos (d) ſine operibus elegit, effundens; ut etiam hi qui in multo labore ſudarunt, nec amplius quam noviſſimi acceperunt, intelligant, donum ſe gratiæ, non operum accepiſſe mercedem. Unde ſi & nos adverſum patrem-familias murmuremus, eo quod noviſſime (e) vocati totius diei operariis coæquentur, nec amplius multa opera quam pene nulla mereantur; dicitur nobis quod uni eorum reſponſum eſt, *Amice, non facio tibi injuriam, Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade. Volo autem & huic noviſſimo dare ſicut & tibi. Aut non licet mihi de re mea facere quod volo? (f) Aut oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Certe huic calumniatori injuſta videbatur hæc largitas; & quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? Non eſt ei diſpenſationis (g) hujus revelata juſtitia, nec ad inſpectionem ſecreti latentis admiſſus eſt: ſed ut a diſcutiendis Dei judiciis abſtineret, oppoſita eſt ei bonitas miſerantis, & volentis poteſtas: quaſi illi & ab Apoſtolo diceretur, *O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, Quare me feciſti ſic?*

Matt. 20. 1. & ſeq. — Matt. 20. 13. & ſeq. — Rom. 9. 20.

CAPUT XVIII.

Gratia, ſine qua bona merita eſſe nequeunt, non accipitur a quoquam, niſi ex Dei voluntate, ſine meritis.

OMnibus ergo hominibus cujuſlibet (h) gentis & generis, cujuſlibet conditionis & ætatis, cauſſa percipiendæ gratiæ voluntas Dei eſt, apud quam ratio electionis abſcondita eſt, ab ea gratia incipientibus meritis quam accepere ſine meritis. Quæ ſi poſſent bona eſſe ſine gratia, non diceretur, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-ſancto, non intrabit in regnum cælorum*: &, *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ſanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis*: ſed diceretur, Niſi quis fuerit juſtus & bonus, beatus in æternum eſſe non poterit. Nec opus eſſet per aquam & Spiritum renaſci, ſi per mandatum ſufficeret erudiri. Et evacuaretur fides, quæ credit per baptiſmum omnia peccata dimitti, ſi gratia non malis & impiis, ſed bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaque veræ vitæ, veræque juſtitiæ in regenerationis eſt poſita ſacramento; ut ubi homo renaſcitur, ibi etiam ipſarum virtutum veritas oriatur; (i) & incipiant ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui vix ad temporalem vanæ laudis poterant pervenire mercedem. Sive enim Judæus legis ſcientia tumens, ſive Græcus ſtudio ſapientiæ naturalis inflatus, prius quam juſtificetur per fidem Chriſti, concluſus eſt ſub peccato: & ſi in ſua (k) infidelitate perſtiterit, ira Dei manet ſuper eum, illa ſcilicet in Adæ prævaricatione contracta, de qua Apoſtolus loquitur dicens, *Et vos cum eſſetis mortui delictis & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulaſtis ſecundum ſæculum mundi hujus, ſecundum principem poteſtatis aeris hujus, ſpiritus qui nunc operatur in (l) filios diffidentiæ, in quibus & nos aliquando converſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ, ſicut & ceteri.* Et iterum, *Qui eratis*

Gratia principium omnis meriti. — Joan. 3. 5. — Joan. 6. 54. — Fides eſt initium boni. — Epheſ. 2. 1. & ſeq. — Ibid. 12.

(a) Verba his ſignis ( ) incluſa non omiſimus propter Editorum Proſperi & Mſ. Jolienſis auctoritatem. De quibus tamen juvat Leonis operum editoris & illuſtratoris non præterire. *Exemplaria excuſa* (ait) *addunt continuo*: Quo vitæ æternæ ſignificatur æqualitas: *& linea ſequenti ubi nunc habemus*: totius diei operariis aggregati; *eadem habuerunt*: totius diei operariis exæquati. *Quorum hoc depravatum, illud additum mihi videtur, ad mentem Joviniani hæretici, qui ut ſanctus Hieronymus docet lib. II. .. adverſus ipſum, omnia præmia beatorum paria eſſe contendebat. Codices enim Camb. & Thuaneus nihil amplius habent quam editio noſtra* (quæ hæc prætermittit) *& certe Auctor noſter parabolam iſtam non eo fine adducit, ut æqualitatem æterni præmii, ex æqualitate denarii parabolici aſſerat: immo de mercede electis in cælo ſolvenda ne verbum quidem: ſed totus eſt, ut ex illa parabola, commendet gratiæ excellentiam quam in concluſione vitæ nonnullis impertitur ſummus Pater-familias, & multimodæ vocationis varietatem ad unam juſtificationis gratiam pertinentem, ut etiam hi qui in multo labore ſudarunt, nec amplius quam noviſſimi acceperunt, intelligant donum ſe gratiæ, non operum accepiſſe mercedem. In quo non æqualitas gloriæ, ſed gratuitas gratiæ ab eo conſideratur. Quem ſenſum parabolæ hujus genuinum eſſe, & contextui magis conſonum probat Corn. Janſenius Gandavenſis Epiſcopus capite 101. Commentarii in Concordiam Evangelicam.*

(b) Editi alias, *exæquati*: de quo nota ſuperiori. Mſ. Jol. & Camb. & Leo: *aggregati*.

(c) Alias editi, *numeravit*. Mſſ. Camberon. & Jol. & Leon. edit. *muneratur*.

(d) Mſ. Jolienſis ſolus, *ſine operibus legis*. Alii omnes non habent vocem hanc *legis*.

(e) Mſ. Camberon. *vocatis totius diei operarii exæquemur*. Mſ. Jol. ut in textu, excepto quod *exæquentur*, pro *coæquentur* habet.

(f) Mſ. Jolienſis. *An oculus tuus*.

(g) Mſ. Jolienſis, caret voce, *hujus*.

(h) Mſſ. Camberon. & Jol. & edit. Leonis addunt hæc, *gentis &*.

(i) Editi Proſperiani alias, *& incipiunt*. Mſſ. Camb. & Jol. cum edit. Leon, *& incipiunt*. Eadem editio Leonis poſtea, *quæ vix*, intellige virtutis Codices noſtri *qui vix*, ſcilicet homines.

(k) Sic corrigimus ex Mſſ. Camberon. & Jol. ac Leone. Alias, *infelicitate*.

(l) Mſſ. Camberon. & Jol. juxta Græcum, *in filiis*. Alii, ut Vulg. *in filios*.

eratis illo tempore ſine Chriſto, alienati a converſatione Iſrael, & hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine Deo in
Epheſ. 5. 8. *mundo*. Et iterum, *Eratis aliquando tenebræ,*
Col. 1. 12. & ſeq. *nunc autem lux in Domino*. Et iterum, *Gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos de* (a) *tenebris & poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii dilectionis ſuæ*. Et
Tit. 3. 3. & ſeq. iterum, *Eramus enim & nos aliquando inſipientes, increduli, errantes, ſervientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris noſtri, non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit per lavacrum regenerationis* (b) *Spiritusſancti, quem effudit in nos abunde per Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, ut juſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ*.

CAPUT XIX.

Qualis ſit natura ſine gratia.

ET ut breviſſime pateat, qualis ſit natura humana ſine gratia, dicat Judas apoſtolus, quid agat vel ignorantia imperitorum, vel do-
Judæ ℣. 10. ctrina ſapientium. *Hi autem*, inquit, *quæcumque quidem ignorant blaſphemant; quæcumque autem naturaliter* (c) *velut muta animalia norunt, in his corrumpuntur*. (d) Dicat etiam
Luc. 1. 76. & ſeq. ſub verbis Zachariæ Evangeliſtas Lucas, ante illuminationem gratiæ in qua humanum genus nocte verſetur, & de quibus ignorantiæ tenebris Dei populus eruatur. *Et tu*, inquit, *puer, Propheta Altiſſimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus: ad dandam ſcientiam ſalutis populo ejus, in remiſſionem peccatorum ipſorum: propter viſcera miſericordiæ Domini, in quibus viſitavit nos Oriens ex alto, lucere his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis*.

CAPUT XX.

Viſcera miſericordiæ Dominus ad omnium nationum impendit ſalutem, omneſque ſalvat: & tamen etiam verum eſt quod teſtimonium ejus nemo accipit.

HÆc autem viſcera miſericordiæ Dominus non ad unius tantum populi redemptionem, ſed ad omnium nationum impendit ſalu-
Joan. 11. 52. tem, dicente Evangeliſta, *Quia Jeſus* (e) *moriturus erat pro gente: non tantum pro gente, ſed etiam ut filios Dei diſperſos congregaret in unum*. Hoc enim agit illa vox Domini, quæ per quamdam pietatis tubam toto terrarum orbe reſonantem, (f) omnes homines & invitat & convenit. Nam cum dixiſſet, *Confiteor* Matt. 11. 25. & ſeq.
tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis. Ita Pater, quoniam ſic beneplacitum eſt ante te; addidit, *Omnia mihi tradita ſunt a Patre meo, & nemo novit Filium niſi Pater, neque Patrem* (g) *quis novit niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare*. Et deinde adjecit, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve eſt*. Joannes vero Baptiſta in Evangelio Joannis prophetico ſpiritu proteſtatur dicens, *Qui de cælo ve-* Joan. 3. 31. 32. & 33.
nit ſuper omnes eſt, quod vidit & audivit teſtificatur, & teſtimonium ejus, nemo accipit. Qui accipit teſtimonium ejus, (h) *ſignavit, quoniam Deus verax eſt*. Igitur quantum attinet ad humani generis cæcitatem, longa ignorantiæ & ſuperbiæ nocte contractam, venit in hunc mundum Creator mundi, *& mundus eum non* Joan 1. 10.
cognovit; Lux lucet in tenebris, & tenebræ Ibid. 5.
eam non comprehenderunt; *Qui ſuper omnes eſt,* Joan. 3. 31. 32.
quod vidit & audivit, teſtificatur, & teſtimonium ejus nemo accipit. Sed quia non fruſtra Deus Dei Filius venit in mundum, & dedit ſemetipſum pro omnibus, & mortuus eſt *non tan-* [Deus quos vult ad fidem adducit.]
tum pro gente, ſed etiam ut filios Dei diſperſos congregaret in unum; & univerſis dicit, Joan. 11. 52.
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ſervato ſibi incognoſcibilis electionis arbitrio, dat ſui Patriſque notitiam, quibus (i) eum voluerit revelare: omnes filii lucis, filii Luc. 10. 22.
promiſſionis, filii Abrahæ, filii Dei, genus electum, regale ſacerdotium, veri Iſraelitæ, præ- Rom. 8. 29.
cogniti & præordinati in regnum Dei, qui eos vocavit non ſolum ex Judæis, ſed etiam ex gentibus, teſtimonium ejus qui de cælo venit accipiunt: (k) ſignantes quia Deus verax eſt, id eſt, expreſſe ſignificantes in ſui ſalvatione quoniam Deus verax eſt, implens & perficiens quod promiſit Abrahæ omnium gentium patri: qui pollicente Deo quod hæres futurus eſſet mundi, *non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fi-* Rom. 4. 20.
de, dans gloriam Deo, & pleniſſime ſciens, quoniam quod promiſit, potens eſt & facere. Quis autem tam alienus eſt a fide Abrahæ, quis tam degener ab univerſarum gentium patre, qui promiſſionem Dei aut non impleri, aut ab alio præter eum qui promiſit, dicat impleri?

(a) Hæc duo, *tenebris &*, etſi habentur in omnibus libris noſtris, tamen non leguntur in utroque textu Epiſtolæ Apoſtoli.

(b) Mſ. Camberon. hic addit, *renovationis*: quæ vox nec abeſt a textu Apoſtoli.

(c) Mſ. Camberon. *velut bruta animalia*.

(d) Mſſ. Camberon. & Jol. *Dicat autem*.

(e) Editi alias, *mortuus erat*. Melius Mſſ. Camb. & Jol. cum Leone, juxta textum Evangelii, *moriturus erat* Leo poſtea, *& non tantum*.

(f) In Leonis editione omittitur, *omnes*: quam vocem codices Proſperi non omittunt.

(g) Mſ. Jolienſis, *quiſquam novit*.

(h) Editio Duac. & Colon, *ſignificavit*.

(i) Mſſ. Camb. & Jol. *eam voluerit revelare*.

(k) Sic in editione Leonis, & ſupra legitur. At editi noſtri hic, *ſignificantes*. Prius melius ſcribi patet, quia vox *ſignantes*: per *expreſſe ſignificantes* exponitur poſtea.

pleri? Ille quidem erit mendax: Deus autem eſt verax, & omnis qui accipit teſtimonium ejus, hoc ſignat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus eſt videns, factus (a) obediens, factus intelligens: ſicut Joannes Evangeliſta teſtatur dicens, *Scimus quia* (b) *mundus totus in maligno poſitus eſt, & ſcimus quia Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, ut cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio ejus.*

1. Joan. 5. 19.

CAPUT XXI.

Non eſſe ſcrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit, ſicut nec, cur antea omnibus gentibus prætermiſſis, unum Iſraelem elegit.

SI vero quæritur cur Salvator omnium hominum non omnibus dedit hunc ſenſum, ut cognoſcerent verum Deum, & eſſent, id eſt, permanerent in vero Filio ejus: quamvis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuiſſe ſubtractam (de quo plenius (c) in ſequentibus diſſeremus:) tamen ita forte hoc velatum ſit, ſicut illud abſconditum eſt, cur (d) antea, omnibus gentibus prætermiſſis, unum populum ſibi, quem ad veritatis cognitionem erudiret, exceperit. De quo judicio Dei ſi non eſt conquerendum, multo minus de hoc quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum eſt. Quæ enim Deus occulta eſſe voluit, non ſunt ſcrutanda; quæ autem manifeſta fecit, non ſunt (e) negligenda: ne & in illis illicite curioſi, (f) & in iſtis damnabiliter inveniamur ingrati. Non autem ignoramus eſſe quoſdam tam inconſideratæ præſumptionis, & tam ſuperbæ arrogantiæ; ut quod præcipuus magiſter gentium, *non ab hominibus neque per hominem*, ſed divinitus eruditus, ſupra menſuram ſcientiæ ſuæ longe & alte remotum eſſe confeſſus eſt, audeant falſi nominis temerare doctrina; & nihil illic occultum, nihil velint eſſe ſecretum, ubi Apoſtolus non quid ſentiendum eſſet aperuit, ſed quid non ſcrutandum eſſet oſtendit. Nullis etenim (quod ſupra jam diximus) ſtudiis, nullis ingeniis indagare conceſſum eſt, quo judicio, quove conſilio Deus incommutabiliter bonus, incommutabiliter juſtus, ſemper præſcius, ſemper omnipotens, ideo *omnia in incredulitate* (g) *concluſerit, ut omnium miſereatur;* & tamen illis ſæculis, quibus unum Iſraelem erudiebat, innumerabiles populos impiorum illuminare diſtulerit; & nunc eumdem Iſraelem, donec univerſitas gentium introeat, obcæcatum eſſe patiatur, pereuntem in tot millibus naſcentium atque morientium, & ſalvandum in eis quos mundi finis invenerit. Quo myſterio toto Scripturarum corpore dilatato, innotuit quidem nobis quid factum ſit, quid fiat, quidve faciendum ſit; ſed quare ita fieri placuerit, ab humanæ intelligentiæ contemplatione ſubtractum eſt.

Galat. 1. 1.

Viciſſitudo illuminationis aut defectionis gentium & Judæorum inſcrutabilis.

Rom. 11. 32.

CAPUT XXII.

Eos qui diſcretionem qua Deus alios elegit, alios non elegit, ad merita referunt voluntatis humanæ, docere neminem gratis, ſed ex retributione ſalvari; & ex parvulis aperte confutari.

ISti autem qui neſcire aliquid erubeſcunt, & per occaſionem obſcuritatis tendunt laqueos deceptionis; omnem diſcretionem qua Deus alios (h) eligit, alioſque non eligit (*multi enim* (i) *ſunt vocati, pauci autem electi*) ad merita humanæ referunt voluntatis, docentes ſcilicet neminem gratis, ſed ex retributione ſalvari: quia naturaliter omnibus ſit inſitum, ut ſi velint, poſſint veritatis eſſe participes, eiſque affluere gratiam, a quibus fuerit expetita. Quæ definitio, ut interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquam oſtentare ratiunculam, qui libero utuntur arbitrio. De parvulis vero, quibus ſine ullo bonæ voluntatis merito in originali vulnere cum cæteris mortalibus cauſſa communis eſt, nihil poteſt expoſitionis (k) afferri, qua doceatur cur iſti ſalvi fiant renati, illi pereant non renati, ſub illius providentia & omnipotentia, *In cujus manu eſt anima omnis viventis, & ſpiritus univerſæ carnis hominis*: & cui dicitur, *Breves dies hominis ſunt, numerus dierum ejus apud te eſt*. Non autem puto iſtos voluntatum patronos ſimplicitate illorum tam impudenter uſuros, ut aut (l) fortuito iſta dicant accidere, aut non renatos aſſerant non perire. Aperte enim aut cum Paganis convincerentur ſentire de fato, aut cum Pelagianis transfuſum in poſteros Adæ negare peccatum. Fato autem non baptizari parvulos, nec Pelagiani potuerunt dicere: ſed quia eos liberos a peccato auſi ſunt profiteri, meruere damnari. Cum autem de diſcretione omnium hominum quæſtio ventiletur, & ab omnibus hominibus parvuli nequeant ſeparari, ſimulque de totius ætatis hominibus Veritas dixerit, *Filius hominis venit quærere & ſalvare quod perierat*; fruſtra profunditatem inſcrutabilis gratiæ per liberum arbitrium conantur aperire, qui cauſſam electionis in eorum conſtituunt meritis qui eliguntur. Et cum multa de majorum voluntate ac judicio inepta & falſa protulerint, in parvulorum tamen diſcretione deficiunt; nec poſſunt de ejus quæſtionis ratione reddita gloriari, quæ de omnibus (m) hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur.

Matt. 20. 16.

Electionem ſalvandorum non poſſe refundi in merita voluntatis humanæ, manifeſtum eſt in parvulis.

Job 12. 10.

Job 14. 5.

Pelagiani negant originale peccatum.

Luc. 19. 10.

CA-

(a) Editi, *factus eſt obediens, factus eſt intelligens*. Verbum ſubſtantivum utrobique omittitur in Mſ. Jolienſi & Leone.

(b) Mſ. Jolienſis, *mundus omnis ... & dederit*.

(c) Mſ. Jolienſis, *in conſequentibus*.

(d) Vox hæc, *antea*, abeſt a Mſ. Jolienſi & Leone.

(e) Mſſ. Camb. & Jol. cum Leone, *negligenda*. Ceteri, *neganda*.

(f) Mſ. Jol. *& in his*.

(g) Mſ. Camberon. *dimiſerit*.

(h) Duac. editio & ſeq. in margine ſcribunt pro diverſa lectione *elegit, alios non elegit*.

(i) Mſ. Jolienſis, *Multi enim vocati*.

(k) Mſ. Jolienſis, *afferre, qua doceat*.

(l) Mſſ. Camberon. & Jolienſis, *fortuito*. Alii *fortuitu*.

(m) Abeſt vox, *hominibus*, a Mſ. Jolienſi.

CAPUT XXIII.

Omne bonum hominis meritum, ab initio fidei uſque ad perſeverantiæ conſummationem, donum eſſe divinum, & primum hoc oſtenditur de fide.

MUltiformitas autem & magnitudo divinæ gratiæ probat illos contra veritatem, etiam quod de majorum voluntatibus loquuntur, adſtruere, eorumque perſuaſioni divinorum eloquiorum teſtimonia repugnare. Quæ ſi omnia ſermoni noſtro velimus annectere, modus non erit (a) differendi. Quæ tamen ſe recordationi

Omne meritum eſt donum Dei.

offerunt, (b) non omittentur: ut, quantum ſatis eſt, manifeſtetur, hominis bonum meritum, ab initio fidei uſque ad perſeverantiæ conſummationem, donum atque opus eſſe divinum. Igitur fides, quæ bonæ voluntatis & juſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fonte naſcatur, apoſtolus Paulus exponat, qui pro Romanorum

Rom. 1. 8.

fide Deo gratias agit, dicens, *Primum quidem gratias ago Deo meo per Jeſum Chriſtum pro omnibus vobis, quia fides veſtra annuntiatur in univerſo mundo.* Ad Epheſios quoque ſcri-

Epheſ. 1. 16. & ſeq.

bens, *Propterea* (inquit) *& ego audita fide veſtra, quæ eſt in Domino Jeſu, & dilectione in omnes ſanctos, non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis, ut Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti Pater gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & revelationis in agnitionem ejus, illuminatos oculos cordis veſtri, ut ſciatis quæ ſit ſpes vocationis ejus, quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in ſanctis.* De fide etiam Coloſſenſium ſimiliter Deo

Coloſſ. 1. 4.

gratias agens, *Gratias agimus* (inquit) *Deo & Patri Domini noſtri Jeſu Chriſti: ſemper pro vobis orantes, audientes fidem veſtram in Chriſto Jeſu, & dilectionem quam habetis in ſanctos omnes, propter ſpem quæ repoſita eſt vobis in cælis.* Et ut alia bona ab eodem bonorum auctore percipiant, quid pro eis oret enarrans,

Ibidem 9. & ſeq.

Ideo (inquit) *& nos ex qua die audivimus,* (c) *non ceſſamus pro vobis orantes, & poſtulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni ſapientia & intellectu ſpiritali, ut ambuletis digne, Deo* (d) *per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & creſcentes in ſcientia Dei, in virtute confortati ſecundum potentiam claritatis ejus,* (e) *in omni patientia & longanimitate cum gaudio.* Item ad Theſſalonicenſes qui ſpiritu fidei dilectioniſque fer-

1. Theſ. 1. 2.

vebant: *Gratias agimus*, inquit, *Deo ſemper pro omnibus vobis, memoriam veſtri facientes in orationibus noſtris ſine intermiſſione, memores operis fidei veſtræ, & laboris, & charitatis, & ſuſtinentiæ ſpei Domini noſtri Jeſu Chriſti ante Deum & Patrem noſtrum.* Et infra;

1. Theſ. 2. 13.

Ideo & nos gratias agimus Deo ſine intermiſſione, quoniam cum accepiſſetis a nobis verbum auditus Dei, accepiſtis non ut (f) *verbum hominum, ſed, ſicut eſt vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui crediđiſtis.* Potuitne plenius aut

Fides eſt donum Dei.

evidentius demonſtrari, Dei eſſe donum credentium fidem, quam ut ideo agerentur gratiæ Deo, quoniam hi quibus verbum Dei per homines prædicabatur, non quaſi de hominum ſermone dubitarunt; ſed tamquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipſis eſt operatus ut crederent? In ſecunda quoque ad eoſdem Theſſalonicenſes epiſtola de fide in Chriſto proficientium ita Apoſtolus loquitur:

2. Theſ. 1. 3. & ſeq.

Gratias agere debemus Deo ſemper pro vobis, fratres, ita ut dignum eſt, quoniam ſupercreſcit fides veſtra, & abundat charitas uniuſcujuſque veſtrum in invicem: ita ut & (g) *nos ipſi in vobis gloriemur in Eccleſiis Dei, pro patientia veſtra & fide in omnibus perſecutionibus veſtris & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum juſti judicii Dei, ut digni habeamini* (h) *regno Dei, pro quo & patimini.* Petrus quoque apoſtolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita ſcribit:

1. Petri 1. 18. & ſeq.

Scientes quod non corruptibilibus auro & argento redempti eſtis de vana converſatione (i) *veſtra paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni incontaminati & immaculati Chriſti Jeſu, præcogniti quidem ante conſtitutionem mundi, manifeſtati autem noviſſimis temporibus propter vos, qui per ipſum fideles eſtis in Deum, qui ſuſcitavit eum a mortuis, & gloriam ei dedit; ut fides veſtra & ſpes eſſet in Domino.* Item idem in ſecunda epiſtola de fidei perceptione ſic

2. Petri 1. 1.

loquitur: *Simon Petrus ſervus & apoſtolus Jeſu Chriſti, his qui coæqualem nobis adepti ſunt fidem per juſtitiam Domini & Salvatoris* (k) *noſtri Jeſu Chriſti.*

Unde ſpiritus fidei in homine. *1. Joan. 4.*

Unde autem habeatur ſpiritus fidei, Joannes apoſtolus manifeſtiſſime docet dicens: *Omnis ſpiritus qui confitetur Jeſum in carne veniſſe, ex Deo eſt; & omnis ſpiritus qui ſolvit Jeſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus.* Item (l) idem dicit ab eo recipi Evangelium, in

Ibidem 6.

quo eſt ſpiritus veritatis; *Nos*, inquit, *ex Deo ſumus. Qui novit Deum, audit nos; qui non eſt ex Deo, non audit nos. In hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis, & ſpiritum erroris.* Item in actibus Apoſtolorum Petrus apoſtolus fidem (m) eſſe per Dominum Jeſum pronuncians:

Act. 3. 16.

Hunc, inquit, *quem videtis & noſtis, confirmavit nomen ejus, & fides quæ per eum eſt, dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectum omnium veſtrum.* De fide quoque Lydiæ, cujus inter alias mulieres quæ Evangelium pariter au-

 die-

(*a*) Sic Mſſ. Camb. & Jol. & Leon. edit. Alii noſtri codices, *differendo*.

(*b*) Mſſ. Jol. & Camb. *non omittantur*. Leonis editio, *Quæ tamen, ſi ſe recordationi offerunt, non omittentur*.

(*c*) Mſ. Jolienſis, *non ceſſavimus*.

(*d*) Mſ. Jolienſis ſupplet, *per omnia*, quæ ſunt textus ſacri, deerant vero in aliis codicibus Proſperi.

(*e*) Mſ. Jolienſis, *in omni ſapientia*.

(*f*) Mſ. Jolienſis, *verbum hominis*.

(*g*) Mſ. Jolienſis, *noſmetipſi*.

(*h*) Hic editi noſtri addunt *in*. Quo carent Mſ. Jol. Leonis editio, & textus ſacer Apoſtoli.

(*i*) In Leone habetur, *veſtræ paternæ traditionis*.

(*k*) Mſ. Jolienſis addit, *noſtri*, conformiter textui ſacro. Alii codices non addiderant.

(*l*) Mſ. Jolienſis addit, *idem*.

(*m*) Mſ. Jolienſis omittit verbum, *eſſe*.

diebant, Dominus cor aperuit, ita in eadem narratur hiſtoria: *Die autem ſabbatorum egreſſi ſumus extra portam juxta flumen, ubi videbatur eſſe oratio, & ſedentes loquebamur mulieribus quæ convenerant. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis* (a) *Thyatirenorum, colens Deum audivit, cujus Dominus cor aperuit, ut intenderet his quæ dicebantur a Paulo.* Non autem ex humana ſapientia eſſe fidem, ſed ex inſpiratione divina ipſius Veritatis voce firmatur. Dicente enim Domino ad diſcipulos ſuos, *Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit, Tu es Chriſtus Filius Dei vivi. Reſpondens autem Jeſus, dixit ei, Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt.* Paulus vero apoſtolus hanc ipſam fidem ſecundum menſuram dari pro arbitrio largientis ita prædicat: *Dico enim per gratiam, quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos, non plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, ſicut unicuique diviſit Deus menſuram fidei.* Item idem unitatem rectæ fidei, (b) & conſenſionem in honorem Dei a Deo eſſe commendans: *Deus autem*, inquit, *patientiæ* (c) *& conſolationis det vobis idipſum ſapere in alterutrum, ſecundum Jeſum Chriſtum,* (d) *ut unanimes uno ore honorificetis Deum & Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Et infra: *Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo,* (e) *ut abundetis in ſpe, in virtute Spiritus-ſancti.* Quo teſtimonio non ſolum fides, ſed etiam gaudium, & pax, & abundantia ſpei, docentur niſi in virtute ſancti Spiritus non haberi. Ad Epheſios vero ſcribens Apoſtolus de divitiis gratiæ pro malis bona retribuentis, & de fide quæ non ex nobis, ſed ex Dei dono habetur, hæc loquitur: *Deus autem,* (f) *qui dives eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos & cum eſſemus mortui peccatis, convivificavit* (g) *nos Chriſto, cujus gratia ſalvi facti ſumus, & conreſuſcitavit & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Jeſu. Gratia enim eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt; non ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.* Proprium ergo hoc habet nova creatura per gratiam, ut qui figmentum Dei ſunt, qui nativitate cæleſti conduntur in Chriſto, non otio torpeant, nec deſidia reſolvantur; ſed de virtute in virtutem, per viam bonorum operum ambulando proficiant. Hoc eſt enim fingi, hoc de vetere creatura novam fieri, hoc de imagine terreni hominis ad imaginem cæleſtis hominis reformari. Quod totum ſive palam per cooperatores gratiæ, ſive occulte per ſubminiſtrationem Spiritus: ille inchoat, ille auget & perficit, cujus agricultura, cujus ædificatio, & cujus figmentum ſumus.

Act. 16. 13. 14. — *Matt. 16. 15. & ſeq.* — *Rom. 12. 3.* — *Rom. 15. 5. & 6.* — *Ibid. v. 13.* — *Epheſ. 2. 4. & ſeq.* — Quid gratia homini conferat.

CAPUT XXXIV.

Omne bonum in homine eſſe ex gratia, & fidem dari non petitam, ut ipſius petitionibus cetera bona conſequamur.

Abunde, quantum arbitror, his teſtimoniis (quamvis & alia documenta agregari potuerint) demonſtratum eſt, fidem qua juſtificatur impius, niſi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui; ſed ad hoc donari, ut principium poſſit eſſe meritorum, (h) & cum ipſa data fuerit non petita, ipſius jam petitionibus bona cetera (i) conſequantur. Unde quædam de plurimis aſſumenda ſunt teſtimonia, quæ in diverſitate donorum oſtendant gratiæ largitatem. Ex Deo itaque eſſe, ut homo viam Dei eligat, & ut ſurgat a lapſu, pſalmus Davidicus canit dicens, *A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet. Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam.* Item idem, quod duce Deo veniatur ad Deum: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.* Item quod (k) in Domino ſit hominis fortitudo, & Dei voluntas præveniat liberandum: *Fortitudinem,* (l) inquit, *meam ad te cuſtodiam: quia Deus ſuſceptor meus: Deus meus,* (m) *voluntas ejus præveniet me.* In Proverbiis quoque legimus de ſapientia & intellectu, *Quoniam Dominus dat ſapientiam, & a facie ejus ſcientia & intellectus.* Item in eodem libro de diſpenſationibus ſapientiæ Dei, ſine qua nullæ rectæ ſunt actiones, ita dicitur, *Meum conſilium & mea tutela, ego prudentia, mea autem virtus. Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terram.* Item alibi, quod nemo poſſit recte incedere, niſi Domino dirigente: *A Domino* (n) *corriguntur greſſus viri, mortalis autem quomodo intelligat vias ſuas?* Item alibi: *Omnis vir videtur ſibi juſtus, dirigit autem corda Dominus.* Et infra: *Præparatur voluntas a Domino.* Item ibidem de cogitatione atque conſilio: *Multæ cogitationes in corde viri, conſilium autem Domini obtinet.* In libro vero Eccleſiaſtæ (o) ſcribitur, quod & habere neceſſaria, & eis bene uti, donum ſit Dei, *Non eſt*, inquit, *bonum homini niſi quod* (p) *manducavit, & bibit, & oſtendit animæ ſuæ bonum*

Fides principium omnis meriti. — Electio boni eſt a Deo. *Pſ. 36. 23.* — Deus dux eſt ad ſeipſum. *Pſal. 42. 3.* — Fortitudo eſt a Deo. *Pſal. 58. 10.* — Sapientia eſt a Deo. *Prov. 2. 6.* — *Prov. 8. 14.* — *Prov. 20. 24.* — *Prov. 21. 2.* — *Prov. 8. ſec. LXX.* — *Prov. 19. 20.* — Bonus uſus rerum eſt a Deo. *Eccle. 2. 17.*

(a) Sic Mſ. Jol. cum Leonis edit. Alii, *Thiatirenorum*.
(b) Mſ. Jolienſis, *& confeſſionem*.
(c) Mſ. Jolienſis ut Vulgata verſio, *& ſolatii*.
(d) Mſ. Jolienſis, *ut uno animo, uno ore honorificetis*.
(e) Mſ. Jolienſi, *in ſpe & virtute*. Leonis editio, *in ſpe, in virtute*, ut textus uterque Apoſtoli. Editi Proſperi, *abundetis ſpe, in virtute*.
(f) In Leone additur, *inquit*.
(g) Mſ. Jolienſis non habet præpoſitionem *nos* expreſſam.
(h) Alias, *ut cum ipſa*.
(i) In Leone, *conferantur*.
(k) Mſ. Jolienſis, *in Deo ſit*.
(l) Mſ. Jol. omittit, *inquit*.
(m) Mſ. Camberon. *miſericordia ejus*.
(n) Mſ. Jolienſis, *diriguntur*.
(o) Mſſ. Camberon. & Jol. *ſcribitur:* item editio Leonis. Alii, *dicitur*.
(p) Ita Mſſ. Camb. & Jol. & Leonis editio, ceteri, *mandat & bibat, & oſtendat*.

num in labore ſuo. Et quidem (a) *hæc vidi ego, quia a manu Dei eſt. Quoniam quis manducabit aut paſcet abſque illo?* Item in eodem (b) libro legitur, quod corda & opera juſtorum in manu ſint Dei, & tantum in ſtudiis ſuis proficiant, quantum ille (c) donaverit.

Eccle. 8. 17. & 6. 9. 1. *Quantumcumque laboraverit homo ut quærat, non inveniet; & quodcumque dixerit ſapiens ut ſciat, non poterit invenire. Quia universum hoc* (d) *dedi in cor meum, & cor meum universum hoc vidit, quia & juſti & ſapientes, & operationes eorum in manu Dei.* In libro autem Sapientiæ de eodem gratiæ opere ita dicitur:

Sap. 7. 15. & 16. *Quoniam ipſe & ſapientiæ dux eſt, & ſapientium emendator. In manu enim illius & nos & ſermones noſtri, & omnis ſapientia, & operum ſcientia, & diſciplina.*

Continentia Dei donum. De continentia quoque, quod ex Dei habeatur munere, eadem

Sap. 8. 21. Scriptura ſic loquitur: *Ut ſcivi quia aliter non poſſum eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat, ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc donum.* Cui ſententiæ Pauli apoſtoli doctrina concordat in prima ad Corinthios hæc ſcribentis:

1. Cor. 7. 7. *Volo autem omnes homines eſſe ſicut meipſum; ſed unuſquiſque proprium habet donum ex Deo, alius ſic,* (e) *alius vero ſic.* Dominus vero in Evangelio ſecundum Matthæum hæc de continentiæ dono inſinuaſſe narratur. Dicentibus nam-

Matt. 19. 10. & 11. que diſcipulis ſuis, *Si ita eſt cauſſa viri cum uxore, non expedit nubere;* dixit illis Jeſus, *Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt.*

Timor Dei. (f) De timore Dei & ſapientia ita in Ec-

Eccli. 1. 2. cleſiaſtico legitur, *Corona ſapientiæ timor Domini, utraque autem dona ſunt Dei.* Item (g)

Eccli. 25. 14. in eodem, *Timor Domini ſuper omnia* (h) *ſe ſuperpoſuit: beatus cui donatum eſt habere timorem Domini.* Iſaias quoque de divitiis ſpiritalibus, quarum auctor eſt Dominus, ita loqui-

Iſai. 33. ſec. LXX. tur: *In theſauris ſalus noſtra advenit, ſapientia, & pietas, & diſciplina a Domino: hi*

Sapientia & pietas. *ſunt theſauri juſtitiæ.* (i) Item de altitudine divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, cujus bonitas nullius merito prævenitur, hæc dicit:

Iſai. 40. 12. & ſeq. *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo, & universam terram pugillo? Quis ſtatuit montes in libra, & rupes in ſtatera? Quis cognovit ſenſum Domini, aut quis ejus fuit conſiliarius, qui inſtruat eum? aut quem conſuluit, & inſtruxit eum? vel quis oſtendit ei judicium, aut viam prudentiæ quis oſtendit ei, vel quis prior dedit ei, & retribuetur illi?* Unde & in libro Job ſecundum eumdem ſenſum leguntur

Job 41. 2. Domini verba dicentis, *Quis ante dedit mihi, ut retribuam illi? Omnia quæ ſub cælo ſunt, mea ſunt.* Jeremias vero quod a Deo ſit homini (k)

Jerem. 10. 23. vera ſapientia, ſic profatur: *Scio, Domine, quia non eſt in homine via ejus, nec viri eſt ut dirigat iter ſuum.*

Converſio cordis. Item quod (l) ad Deum converſio cordis ex Deo ſit, per ipſum Dominus

Jer. 24. 6. & ſeq. proteſtatur, & dicit: *Reſtituam illos in terram iſtam,* (m) *& reædificabo, & non deſtruam, & plantabo eos, & non evellam, & dabo illis cor ut ſciant me: quia ego ſum Dominus, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia convertentur ad me ex toto corde*

Cognitio Dei. *ſuo.* (n) Baruch quoque prædicat quod ut

Baruch. 2. 31. Deus cognoſcatur, ex Deo ſit. *Et ſcient,* inquit, *quia ego Dominus Deus illorum, & dabo illis cor cognoſcendi me, & aures audiendi.*

Spiritus-ſanctus auctor omnis boni. Quod autem omne verbum bonum, & omne opus ſanctum ſubminiſtratio ſit Spiritus ſancti, ſine quo nihil recte (o) agatur, in prima ad

1. Cor. 12. 3. & ſeq. Corinthios Paulus apoſtolus docet, dicens: *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens dicit anathema Jeſu. Et nemo poteſt dicere Dominum Jeſum, niſi in Spiritu-ſancto. Diviſiones vero gratiarum ſunt, idem autem Spiritus: & diviſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus: & diviſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eumdem Spiritum, alteri fides* (p) *in eodem Spiritu, alii gratia ſanitatum in uno Spiritu, alii prophetatio, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult.*

Menſura gratiæ. Tantum vero unumquemque habere gratiæ, quantum (q) Dominus donaverit, idem Apo-

Epheſ. 4. 4. & ſeq. ſtolus ad Epheſios ait: *Unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in una ſpe vocationis veſtræ. Unus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & pater omnium, qui* (r) *ſuper omnes eſt, & ſuper omnia, & in omnibus nobis. Unicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti: propter quod dicit, Aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.*

Cogitatio bona. Item idem in ſecunda ad Corinthios dicit, quod ne ad cogitandum quidem quod ſpiritale eſt idonei ſimus, niſi per gratiam Dei:

2. Cor. 3. 4. & ſeq. *Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum; non quod ſufficientes ſimus aliquid cogitare a nobis, quaſi ex nobiſmetipſis; ſed*

(a) *ſuf-*

(*a*) Mſ. Jolienſis, *hoc ego vidi*.
(*b*) Mſ. Jolienſis, *loquitur*.
(*c*) Mſſ. Camberon. & Jol. *voluerit*.
(*d*) Leonis editio habet, *dedit in cor meum*.
(*e*) Mſ. Jolienſis, *alius autem ſic*.
(*f*) Hic libri Proſperiani addunt, *a Patre meo*: quæ verba nec in Mſ. Jolienſi, aut Leonis editione, nec in textu Evangelii Græco aut Latino habentur. Ideo ea eraſimus.
(*g*) Mſ. Jolienſis, *de eodem*.
(*h*) Mſ. Jol. omiſſo, *ſe*, habet, *ſuperpoſuit*: poſtea, *timorem Dei*.
(*i*) Mſ. Jolienſis, *Idem de altitudine*.
(*k*) Sic Mſ. Jol. ac Leonis editio. Alii codices, *recta ſapientia*.
(*l*) Mſ. Jolienſis, *ad Dominum*.
(*m*) Leonis editio, *& ædificabo*, ſicut in Vulgata verſione.
(*n*) Sic Mſſ. Camberon. & Jol. ac Leon. edit. Alii, *Item idem prædicans*.
(*o*) Mſ. Jolienſis, *agitur*.
(*p*) Mſ. Jolienſis, *in uno Spiritu*. Infra Colon. *ſingula prout vult*.
(*q*) Mſ. Jolienſis, *donaverit Deus*.
(*r*) Mſ. Jol. *& ſuper omnes, & per omnia*, ut in utroque Apoſtoli textu.

(a) *Sufficientia nobis ex Deo eſt, qui & idoneos fecit nos miniſtros novi Teſtamenti, non littera, ſed ſpiritu. Littera enim occidit, ſpiritus autem vivificat.* Et iterum in eadem epiſtola, (b) dicens bonorum operum effectum & ſufficientiam a Dei gratia miniſtrari: *Potens eſt autem*, inquit, *Deus omnem gratiam* (c) *abundare facere in vobis: ut in omnibus per omnia ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum: ſicut ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in æternum. Qui autem miniſtrat ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum præſtabit, & augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ, ut in omnibus locupletati abundetis in omnem ſimplicitatem.* Ad Epheſios vero ſcribens Apoſtolus docet, quod omnia bona, quibus placetur Deo, dona ſint Dei: & quod ab ipſo peti oporteat, ut ea non (d) habentibus tribuantur: *Hujus rei*, inquit, *gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, ut det vobis ſecundum divitias gloriæ ſuæ* (e) *virtutem corroborari per Spiritum ejus in interiore homine, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris: in caritate radicati & firmati, ut poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, ſublimitas & profundum:* (f) *ſcire etiam ſupereminentem ſcientiæ caritatem Chriſti, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundantius quam petimus, aut intelligimus, ſecundum virtutem qua operatur in nobis, ipſi gloria in Eccleſia & in Chriſto Jeſu, in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.*

Operum effectus & ſufficientia.
2. Cor. 9. 8.
Pſ. 111. 9.
Peti a Deo debet quod ei placet.
Epheſ. 3. 14. & ſeq.

Omnis autem boni Deum eſſe auctorem, cujus dona nec (g) incerta ſunt, nec mutabilia, ſed ex æterna voluntate venientia, Jacobus apoſtolus ita loquitur: *Nolite errare, fratres mei dilecti. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus.* Cui & Zacharias Propheta concinit, dicens: (h) *Salvavit Dominus in die illa ſicut oves populum ſuum, quoniam lapides ſancti volvuntur ſuper terram ipſius. Quia ſi quid bonum, ipſius eſt, & ſi quid optimum, ab ipſo eſt.* In Evangelio vero ſecundum Matthæum, quod (i) ſcientia & intellectus dona ſint Dei, quæ quibus voluerit largiatur, ita dicitur: *Tunc accedentes diſcipuli ejus, dixerunt ei, Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipſe reſpondens, ait illis, Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorum, illis autem non eſt datum.* Joannes quoque Evangeliſta pronunciat, neminem aliquid boni habere, niſi quod de ſurſum acceperit, dicens: *Non poteſt homo accipere quidquam, niſi fuerit ei datum de cælo.* In ejuſdem vero Evangelio doctrina eſt ipſius Veritatis, quod nemo veniat ad Filium, niſi adtractus a Patre: quia venturum Deus & intelligentem & obedientem facit: *Nemo*, ait, *poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, adtraxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die. Scriptum eſt enim in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me.* Et infra, *Propter hoc dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi datum fuerit ei a Patre meo.*

Omnia bona ex æterna Dei voluntate.
Jacob. 1. 16. & 17.
Zach. 9. 16. & 17.
Matth. 13. 10. & 11.
Joan. 3. 27.
Joan. 6. 44. & ſeq.
Ibid. v. 65.

In fide autem & in operibus bonis proficere ac perſeverare uſque in finem, muneris atque auxilii eſſe divini ſanctarum ſcripturarum confirmat auctoritas. Etenim ſcribens Paulus apoſtolus Philippenſibus ait; *Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti Jeſu.* Hujus autem teſtimonii virtutem quidam volens ad ſui ſenſus pravitatem convertere, ita quod dictum eſt, *Qui cœpit in vobis*, volebat intelligi, quaſi dictum eſſet, Qui cœpit ex vobis: ut & initium & conſummatio operis non ad Deum, ſed ad hominem referretur, qui & incipere, & perficere voluiſſet. Sed hanc inſaniſſimam ſuperbiam, in eadem epiſtola excellentiſſimus gratiæ prædicator elidit dicens: *In nullo terreamini ab adverſariis, quæ eſt illis cauſſa perditionis, vobis autem ſalutis, & hoc a Deo.* (k) *Vobis enim donatum eſt pro Chriſto non ſolum ut in eum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini.* Et iterum, *Cum metu*, inquit, *& tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle* (l) *& perficere pro bona voluntate.* Item in prima ad Theſſalonicenſes docet ex Deo eſſe principium & profectum, conſummationemque virtutum, dicens, *Ipſe autem Deus & Pater noſter, & Dominus Jeſus dirigat viam noſtram ad vos. Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat caritatem in invicem & in omnes, quemadmodum & nos in vos, ad confirmanda corda veſtra ſine querela in ſanctitate* (m) *ante Deum, & Patrem noſtrum in adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus ſanctis ejus.* Ad Corinthios quoque ſcribens, & omnium virtutum proficientem perſeverantiam Dei donum eſſe commendans: *Gratias*, inquit, *ago Deo meo ſemper pro vobis in gra-*

Profectus & perſeverantia a Deo ſunt.
Philip. 1. 6.
Pelagiani prava interpretatio loci S. Pauli.
Ibid. 28. & 29.
Philip. 2. 12.
1. Theſſ. 3. 11. & ſeq.
1. Cor. 1. 4. & ſeq.

(a) Mſ. Jol. ut in textu Apoſtoli, *ſufficientia noſtra*.

(b) Mſ. Jol. *docens* . . . . . *& affectum & ſufficientiam*.

(c) Mſſ. Cambec. & Jol. *abundantem facere*.

(d) Ita Mſſ. Camberon. & Jolienſis cum Leonis editione. Alii, *ut non habentibus tribuat*.

(e) Editio Leonis ut in textu Apoſtoli, *virtute corroborari*.

(f) Hæc, *ſcire etiam* exciderant a Proſperi libris. Reſtituimus ex Mſſ. Camberon. & Jol. & editione Leonis, cum legantur in textu Apoſtoli.

(g) Mſ. Jol. & edit. Leon. *incerta ſunt*. Editi alii, *incerta ſint*.

(h) Sic editio Leonis cum Duac. & Colon. Mſ. Jolienſis & Lovan. *ſalvabit*: ut in textu Scripturæ: ubi in conſequentibus *volventur*, non *volvuntur*, quod libri noſtri omnes præferunt.

(i) Mſſ. Camb. & Jol. & Leonis editio, *ſcientia*. Alii, *ſcientiæ*.

(k) Sic Mſ. Jol. & Leonis editio. Alii vero, *Quia vobis* &c.

(l) Mſ. Jol. & edit. Leonis, *& operari*. Ceteri, *& perficere*.

(m) Hic Editi addiderant olim *vitæ*, quo carent Mſ. Jol. & editio Leonis, immo & textus uterque S. Pauli.

gratia Dei, quæ data eſt vobis in Chriſto Jeſu: quia in omnibus divites facti eſtis in illo, in omni verbo & ſapientia: ſicut teſtimonium Chriſti confirmatum eſt in vobis, ita ut nihil vobis deſit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui & confirmabit vos uſque ad finem ſine crimine, (a) *in diem adventus Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Item ad Romanos de caritate Chriſti, qua eos quos diligit, (b) inſuperabiles facit, id eſt, uſque in finem perſeverantes. (Nam quid eſt aliud perſeverare, quam tentatione non vinci?) *Quis nos*, inquit, *ſeparabit a charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt, Quia propter te mortificamur tota die;* (c) *exiſtimati ſumus ſicut oves occiſionis; ſed in his omnibus ſuperamus per eum qui dilexit nos.* Item ad Corinthios de victoria, quam perficit Chriſtus: *Stimulus*, inquit, *mortis peccatum eſt, virtus vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Item ad Theſſalonicenſes de perſeverantia quam Deus tribuit: *Ipſe autem*, ait, *Deus pacis ſanctificet vos per omnia,* (d) *ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur. Fidelis eſt qui vocavit vos, qui etiam* (e) *faciet.* Item ad Theſſalonicenſes, quod omnia bona noſtra, ſive in operando, ſive in loquendo, & in eis perſeverantia, dona ſint Dei, ita prædicat, dicens: *Ipſe autem Dominus noſter Jeſus Chriſtus,* (f) *& Deus Pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolationem æternam & ſpem bonam in gratia, exhortetur corda veſtra, & confirmet in omni opere & ſermone bono. De cetero, fratres, orate pro nobis, ut* (g) *ſermo Domini currat & clarificetur, ſicut & apud vos, & ut liberemur ab importunis & malis hominibus. Non enim omnium eſt fides. Fidelis autem* (h) *Dominus eſt, qui & confirmabit vos, & cuſtodiet a malo.* (i) Petrus quoque apoſtolus, unde eſſe virtutem perſeverantiæ doceat, audiamus. *Deus autem*, inquit, *omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam ſuam gloriam in Chriſto Jeſu, modicum paſſus ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitque: cui eſt virtus & poteſtas in ſæcula ſæculorum, Amen.* Joannes vero apoſtolus, quod victoria ſanctorum opus Dei ſit habitantis in ſanctis, ita loquitur: *Vos ex Deo eſtis, filioli, & viciſtis mundum; quoniam major eſt qui* (k) *in vobis eſt, quam qui in mundo.* Item idem: *Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum; & hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra.* In Evangelio autem ſecundum Lucam, Deum dare, (l) ut in fide perſeveretur, ita promitur: *Dixit autem Jeſus Petro, Simon, Simon, ecce ſatanas poſtulavit ut vos* (m) *cerneret ſicut triticum. Ego autem rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua: & tu converſus confirma fratres tuos,* (n) *& roga ne intretis in tentationem.* In Evangelio quoque Joannis, de ovibus Chriſti, quæ de manu ipſius a nullo (o) rapiantur, hæc legimus dicere Veritatem: *Sed vos non creditis, quia non eſtis de ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt, & ego novi illas, & ſequuntur me, &* (p) *ego vitam æternam do illis, & non peribunt in æternum, nec quiſquam rapiet eas de manu mea.* Item in eodem Evangelio, de his quos Pater dat Filio, qui & omnes veniunt ad Filium, & quorum nullus perit, hæc ipſius Domini ore dicuntur: *Omne quod dat mihi Pater, venit ad me, & eum* (q) *qui venit ad me non ejiciam foras: quia deſcendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me Patris: ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quidquam, ſed reſuſcitem illud in noviſſimo die.*

Perſeverare eſt tentatione non vinci.

Rom. 8. 35. & ſeq. — 1. Cor. 15. 56. & 57. — 1. Theſſ. 5. 23. & 24. — 2. Theſſ. 2. 16. & 17. & c. 3. 1. 2. & 3. — 1. Pet. 5. 10. & 11. — 1. Joan. 4. 4. — 1. Joan. 5. 4. — Luc. 22. 31. & ſeq. — Joan. 10. 26. & ſeq. — Joan. 6. 37. & ſeq.

CAPUT XXV.

Quæſtionem, cur potius hic quam ille accipiat gratiam, eſſe impenetrabilem, nec poſſe ex libero arbitrio ſolvi.

MUlta ſunt alia in canonicarum ſerie ſcripturarum, quæ vitandæ prolixitatis ſtudio prætermiſimus, quoniam quæ aſſumpſimus, nec pauca ſunt, nec obſcura, nec levia: quibus pleniſſime declaratur, omnia quæ ad promerendam vitam æternam pertinent, ſine gratia Dei nec inchoari, nec augeri poſſe, nec perfici; & contra omnem (r) elationem de libero arbitrio glorantem, illam invictiſſime reniti ſententiam dicentis Apoſtoli: *Quis enim te diſcernit? Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acce-* 1. Cor. 4. 7.

cepe-

(*a*) Mſ. Jolienſis ut in textu Apoſtoli, *in die*. Quæ alias erat lectio loci hujus in Leonis libris. Idemque addit *noſtri*, circa finem poſt textum Apoſtoli.

(*b*) Editi alias, *inſeparabiles*, Mſ. Jolienſis & Leonis editio, *inſuperabiles*.

(*c*) Mſ. Jolienſis, *æſtimati*.

(*d*) Mſ. Jol. *& integer*, ut in textu Græco.

(*e*) Alias in Leone: *faciat*.

(*f*) Sic Mſ. Jolienſis, ut apud Apoſtolum. Alii codices noſtri omittunt *&* ſecundo loco.

(*g*) Mſ. Jolienſis, *ſermo Dei*.

(*h*) Sic Mſ. Jol. ut in Apoſtolo. Ceteri *Deus eſt*.

(*i*) Mſ. Jolienſis, *Petrus vero*. Idemque addit, *Amen* poſt aliquot verba, ut Leonis editio.

(*k*) Mſ. Jol. & edit. Leonis, *in nobis eſt*.

(*l*) Colon. editio, *ut in virtute*. Mſſ. Jolienſis & Camb. & edit. Leonis *promitur*, loco vocis *promittitur*, quæ eſt in aliis.

(*m*) Mſ. Jolienſis, *ut vos cribraret*. Alii omnes, *cerneret*. *Cernere* autem pro *ſecernere* & *cribrare* uſurpare tunc ſolitum obſervarunt editores a Lovanienſibus omnes: apud Plinium quod eodem hoc ſenſu uſurpatur.

(*n*) In Leone, *& orate*.

(*o*) Ita Mſ. Jolienſ. & Leonis editio. Ceteri, *rapiuntur*.

(*p*) Vocem *ego* addunt Mſ. Jol. & Leonis edit. in quo pro *do eis*, in marg. *dabo eis* alias lectum ſcribitur.

(*q*) Mſ. Jol. *qui venerit*, Alias ſic lectum in Leone.

(*r*) Mſſ. Camberon. & Jol. cum Leonis edit. *elationem*. Alii *electionem*.

Per liberi arbitrii velle & nolle, non ſolvitur difficultas circa diſcretionem electorum & reproborum.

Deus dat bonum velle.

ceperis ? Igitur profunditas illius quæſtionis, quam ſecundum admirationem Apoſtoli impenetrabilem confitemur, per liberi arbitrii (a) velle & nolle non ſolvitur. Quia licet inſit homini bonum nolle, tamen niſi donatum non habet (b) bonum velle: & illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid illud ſit quod hæc eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliationem (c) rea, in omnibus miſera, non in omnibus juſtificatur, & a pereuntibus quadam ſui parte diſcernitur, ab eo qui *venit quærere & ſalvare quod perierat*, humano ſenſu prorſus non poteſt indagari.

Luc. 19. 10.

Inſcrutabilitas diſcretionis bonorum a malis.

Quantumlibet enim impiorum malignitas accuſetur, reſiſtens gratiæ Dei; numquid (d) probabuntur eam, quibus eſt collata, meruiſſe? aut illa virtus gratiæ, quæ ſibi quos voluit ſubdidit, convertere eos qui inconvertibiles permanſere, non potuit? Tales fuerunt qui ſunt adtracti, quales hi qui in ſua duritia ſunt relicti.

Deus ſubjicit ſibi per gratiam ſuam quos vult.

Sed illis tribuit gratia ſtupenda quod voluit, iſtis (e) retribuit veritas juſta quod debuit: ut judicium Dei magis inſcrutabile ſit in electione gratiæ, quam (f) in retributione juſtitiæ. Verumtamen ne illa pars fidei, qua pie credimus Deum velle, ut omnes homines veritatis agnitione ſalventur, per hoc quod de effectibus gratiæ evidenter oſtenditur, infirmata videatur; adnitendum eſt, auxiliante Chriſto, ut nobis ſtabilitas hujus definitionis appareat. Sed quia neceſſariæ inquiſitionis negotium non levem operam ſibi poſcit impendi, ſecuturam diſputationem ab exordio alterius voluminis inchoemus.

(*a*) Mſſ. Thuan. Camb. & Jol. *velle & nolle*. At aliorum lectionem anteponendam probat quod ſequitur: *& illud contraxit natura per culpam*: quod non ad aliud quam ad *bonum nolle* referri poteſt.

(*b*) Editi Proſperi, *donum bonum velle*. Melius omittitur vox *donum* in Mſ. Jolienſi & editione Leonis.

(*c*) Mſſ. Camb. & Jol. & edit. Leon. habent, *rea*. Editi Proſperiani: *mala*.

(*d*) Mſſ. Thuan. & Camb. *probabunt*.

(*e*) Sic Mſſ. Camb. & Jol. & Leo. Editi Proſperi, *tribuit*.

(*f*) Mſ. Thuae. *in redbibitione*.

DE

DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM IGNOTI AUCTORIS

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Tria eſſe in hac quæſtione certa: Deum velle omnes ſalvos fieri: cognitionem veritatis & ſalutem eſſe ex gratia: & judicia Dei eſſe impenetrabilia.

REmotis abdicatiſque omnibus concertationibus, quas intemperantium diſputationum gignit animoſitas; tria eſſe perſpicuum eſt, quibus in hac quæſtione, de qua ſecundum volumen incipimus, debeat inhæreri. Unum, (a) quo profitendum eſt, Deum velle omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: Alterum, quo dubitandum non eſt, ad ipſam (b) cognitionem veritatis & perceptionem ſalutis, non ſuis quemquam meritis, ſed ope atque opere divinæ gratiæ pervenire: Tertium quo confitendum eſt, altitudinem judiciorum Dei humanæ intelligentiæ penetrabilem eſſe non poſſe; & cur (c) non omnes homines ſalvet, qui omnes homines vult ſalvos fieri, non oportere (d) diſquiri: quoniam ſi quod cognoſci non poteſt, non quæratur, inter primam & ſecundam definitionem non remanebit cauſſa certaminis, ſed ſecura ac tranquilla fide utrum-
Rom. 9. 14. que prædicabitur, utrumque credetur. Deus
Pſ. 24. 10. quippe, apud quem non eſt iniquitas, & cujus univerſæ viæ miſericordia & veritas, omnium hominum bonus conditor, juſtus eſt ordinator; neminem indebite damnans, neminem debite liberans, noſtra plectens cum punit noxios, ſua
Pſal. 62. 12. tribuens cum facit juſtos: ut obſtruatur os lo-
Pſal. 50. 6. quentium iniqua, & juſtificetur Deus in ſermonibus ſuis & vincat cum judicatur. Nec damnati juſta querimonia, nec juſtificati verax eſt arrogantia, ſi vel ille dicat non meruiſſe ſe pœnam, vel iſte aſſerat meruiſſe ſe gratiam.

CAPUT II.

Scriptura docet Deum velle omnes homines ſalvos fieri.

SIcut autem ea quæ ad manifeſtationem gratiæ ex divinis proferuntur eloquiis nulla poſſunt (e) differendi arte violari, ut perſpicuæ conſonanteſque (f) in tanta numeroſitate ſententiæ ad aliquod pravæ interpretationis trahantur incertum: ita etiam quod de ſalvatione omnium hominum in eodem Scripturarum corpore reperitur, nulla contraria argumentatione temerandum eſt; ut quanto hoc ipſum difficiliore intellectu capitur, tanto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo eſt conſenſionis, cui ad ſequendam veritatem auctoritas ſufficit, etiam latente ratione. Proinde vigilanter conſideremus, prædicatoribus Evangelii quid a Domino jubeatur: Secundum Matthæum quippe ſic
ait: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in* Matt. 28. 18. & ſeq.
terra. Euntes ergo (g) *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus-ſancti, docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi.* Secundum Marcum vero eiſdem Apoſtolis
ita dicitur: *Ite in orbem univerſum, prædicate* Marc. 16. 15.
Evangelium univerſæ creaturæ: & qui crediderit & baptizatus fuerit, ipſe ſalvus fiet: qui vero non crediderit, damnabitur. Numquid in hac præceptione ullarum nationum ullorumve hominum facta diſcretio eſt? Neminem merito excepit, neminem genere ſeparavit, neminem conditione diſtinxit. Ad omnes prorſus homines miſſum eſt Evangelium crucis Chriſti. Et ne prædicantium miniſteria humano tantum viderentur opere peragenda, *Ecce ego,* inquit, *vo-* Matt. 28. 20.
biſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi. Id eſt, cum ſicut oves introie- Matt. 10.
ritis in medium luporum, nolite de veſtra infirmitate trepidare, ſed de mea poteſtate confidite, qui vos uſque ad conſummationem ſæculi in omni hoc opere non derelinquam: (h) non hoc

(a) Editi Proſperi, *quod* & infra, *Alterum quod*: & rurſus *Tertium quod*. Ubi Mſſ. Camberon. & Jolienſis, nec non Leon. edit. habent, *quo*.
(b) Editi *cognitionem*. Mſſ. Camb. & Jol. cum Leone *agnitionem*.
(c) Sic Mſſ. Camb. & Jol. cum Leone. Editi, *non omnes ſalvet, qui omnes vult ſalvos fieri*.
(d) Mſſ. Jolienſis, *inquiri*.
(e) In editis hic erat vox illa *ratione*. Melius abeſt a Mſſ. Camb. & Jol. & edit. Leonis.
(f) Mſ. Jolienſis, *& in tanta*.
(g) Mſ. Jolienſis, *docete, gentes, baptizantes eas*.
(h) Editi, *non ad hoc*. Mſſ. Jol. & Leo, *non hoc*, ſcilicet *preſtiturus*, quod poſtea ſequitur Mſ. Camb. dein, *ſeparemini*.

hoc ut nihil patiamini, ſed, quod multo majus eſt, præſtiturus ut nulla ſævientium crudelitate ſuperemini. In mea enim poteſtate prædicabitis, & per me fiet ut inter contradicentes, Matt. 3. 9. inter furentes Abrahæ filii de lapidibus ſuſcitentur. Ego inſinuabo quod docui, ego faciam Matt. 10. 17. & ſeq. quod promiſi. *Tradent enim vos in conciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & ante reges & præſides ſtabitis propter me, in teſtimonium illis & gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgent filii in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perſeveraverit* Tit. 2. 11. *uſque in finem, hic ſalvus erit. Apparuit ergo* (ut Apoſtolus ait) *gratia* (a) *ſalvatoris noſtri Dei omnibus hominibus*: & tamen miniſtri gratiæ odio erant omnibus hominibus. Et cum alii eſſent qui oderant, alii qui odiis perſequentium premebantur; neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum privabatur: habente quidem ſalutis ſuæ damnum rebellium portione, ſed obtinente plenitudinis cenſum fidelium dignitate. 1. Joan. 2. 1. Dicit enim Joannes apoſtolus, *Sed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi.*

CAPUT III.

Inſcrutabile eſſe cur Deus judicarit quorumdam vocationem differendam.

MAgni autem & inenarrabilis ſacramenti myſterium eſt, quod prædicatoribus, qui- Marc. 16. 15. bus dictum eſt, *Ite in orbem univerſum, & prædicate Evangelium univerſæ creaturæ*; iiſ- Matt. 10. 5. dem prius dictum fuerat, *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne introieritis, ſed potius ite ad oves quæ perierunt domus Iſrael.* Quamvis enim ad omnium hominum vocationem Evangelium dirigetur, omneſ- 1. Tim. 2. 4. que Dominus ſalvos fieri & in agnitionem veritatis vellet venire; non tamen ſibi diſpenſationum ſuarum abſtulerat poteſtatem, ut aliter quam occulto juſtoque judicio ſtatuerat, conſilii ſui ordo decurreret. Unde locum non habent contumacium murmura querelarum, quia quod Deus fieri voluit, conſtat non aliter fieri debuiſſe quam voluit. Poſteriore vero tempore, cum jam Dominus Jeſus in Dei Patris gloria conſideret, & prædicatores verbi ſuſcepto negotio deſervirent; volentes Apoſtoli evangelizare Act. 16. 6. & 7. verbum in Aſia, *vetiti ſunt ab Spiritu ſancto*, & diſponentes ire in Bithyniam, prohibiti ſunt ab Spiritu Jeſu: non utique negata illis populis gratia, ſed quantum apparuit, retardata. Nam (b) poſtmodum etiam apud ipſos fides Chriſtiana convaluit.

Quæ autem fuerit differendæ vocationis cauſſa, non claret: & tamen rei geſtæ docemur exemplo, quod inter generalia, vel promiſſa, vel opera, vel præcepta, quædam Deus a communibus excepta cauſſis, occultiore novit ordinare ratione. Credo, ut interpoſitis quibuſdam obumbrationibus, ea quæ ſecretius micant, mirabilius innoteſcant: ne negligentior fiat acies de facilitate cernendi, & quodammodo dormitet aſſuetis, ſi non excitetur inſolitis. Has autem incognoſcibiles illuminationum dilationes, inter quas utique multi infidelitate deficiunt, non ſolum in populis remotioribus impiorum, ſed etiam in civitatibus fidelium per plurimas domos ac familias novimus fieri, dum Chriſtianæ fidei, etiam qui Chriſtiani futuri ſunt adverſantur. Multi enim quod oderunt amabunt, quod non recipiunt prædicabunt. Et quis inter hæc (c) querulis aut curioſis notum faciet, cur adhuc Sol juſtitiæ quibuſdam gentibus non oriatur, & a tenebroſis cordibus, etiam nunc radios ſuos veritas revelanda contineat? Cur corrigendi tam diu ſinantur errare, & quod ſenibus in fine præſtandum eſt, per tam longam non tribuatur ætatem? Cur filiis jam in Chriſtum credentibus, nec dum credant parentes? Et rurſum, a religioſis parentibus ſoboles prava diſcordet? Cum tamen Deo, qui initiorum fidei, incrementique largitor eſt, ſecundum ipſius præceptum quotidie pro omnibus ſupplicetur: ut (d) & ſi exaudit, nota ſit gratia miſerationis: & ſi non exaudit, intelligatur judicium veritatis. Cauſſa dilata vocationis occulta. Malac. 4. 2. Sap. 5. 6. 2.

CAPUT IV.

In præteritis ſæculis ſemper admonuit divina bonitas homines ſui cultus per elementa: ſicut populum Iſrael peculiariter per legem & prophetas.

SED ne in præteritis quidem ſæculis hæc eadem gratia (quæ poſt Domini noſtri Jeſu Chriſti reſurrectionem ubique diffuſa eſt, & de qua ſcriptum eſt, *Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ*) defuit mundo. Quamvis enim ſpeciali cura atque indulgentia Dei populum Iſraeliticum conſtet electum, omneſque aliæ nationes ſuas vias ingredi, hoc eſt, ſecundum propriam permiſſæ ſint vivere voluntatem; non ita ſe tamen æterna Creatoris bonitas (e) ab illis hominibus avertit, ut eos ad cognoſcendum ſe atque metuendum, nullis ſignificationibus admoneret. Cælum quippe ac terra & mare, omniſque creatura quæ videri atque intelligi poteſt, ad hanc præcipue diſpoſita eſt humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot ſpecierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & dilectionem ſui imbueretur auctoris, implente omnia Spiritu Dei in quo vivimus, & movemur, & ſumus. Quoniam etſi *longe* eſt *a peccatoribus ſalus*, præſentia tamen ſalutis ipſius ac Quod in Iſrael per legem & prophetas gerebatur, hoc in univerſis nationibus totius creaturæ teſtimonium & bonitatis Dei miracula ſemper egiſſe. Pſ. 76. 19. Act. 14. 16. Act. 17. 28. Pſal. 118. 155.

(a) Ita Mſſ. Camberon. & Jolienſ. & Leo. Editi, *ſalutaris Dei*.
(b) Editi, *poſtea*. Mſſ. Jol. & Camb. *poſtmodum*. Sic in Leone.
(c) Mſ. Camberon. *querulus aut curioſus*.
(d) Editi, *etſi exaudiat*. Melius Mſ. Jolienſis & edit. Leonis.
(e) Leonis editio, *ab ullis hominibus*.

ac virtute nihil vacuum eſt. Igitur, ſicut dicit Propheta, *Miſericordia Domini plena eſt terra*: [Pſal. 32. 5.] quæ nullis umquam ſæculis, nullis generationibus defuit, eamque providentiam, qua univerſitatem rerum adminiſtrat & continet, regendis alendiſque naturis ſemper impendit, diſpoſitum habens ex incommutabilis æternitate conſilii, (a) quibus quidque temporibus diſtribueret, & multiformis gratiæ ſuæ inſcrutabiles inveſtigabileſque menſuras, per quæ dona ac ſacramenta variaret. Sicut enim iſta gratiæ largitas, quæ in omnes (b) gentes noviſſime (c) effluxit, non evacuat eam, quæ ſuper unum Iſrael ſub lege (d) roravit, nec præſentes divitiæ fidem præteritæ abrogant parcitati: ita nec de illa cura Dei quæ patriarcharum filiis proprie præſidebat, conjiciendum eſt gubernacula divinæ miſericordiæ cæteris hominibus fuiſſe ſubtracta. Qui quidem in comparatione electorum videntur abjecti, ſed numquam ſunt a maniſeſtis occultiſque beneficiis abdicati. Legimus enim (e) in Actibus Apoſtolorum, Paulum & Barnabam apoſtolos Lycaoniis dicere: *Viri, quid hæc facitis? & nos mortales ſumus ſimiles vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit*, (f) *benefaciens, de cælo dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda veſtra.*

[Gratiæ differentia pro diverſis temporibus.]

[Act. 14. 14. & ſeq.]

Quod eſt autem hoc teſtimonium, quod ſemper Domino deſervivit, & numquam de ejus bonitate conticuit; niſi ipſa totius mundi inenarrabilis pulcritudo, & inenarrabilium beneficiorum ejus dives & ordinata largitio: per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in paginis elementorum, ac voluminibus temporum, communis & publica divinæ inſtitutionis doctrina legeretur? Cælum ergo cunctaque cæleſtia, mare & terra, omniaque quæ in eis ſunt, conſono ſpeciei ſuæ ordinationiſque concentu proteſtabantur gloriam Dei, & prædicatione perpetua majeſtatem ſui loquebantur auctoris: & tamen maximus numerus hominum, (g) qui vias voluntatis ſuæ ambulare permiſſus eſt, non intellexit, nec ſecutus hanc legem eſt, & odor vitæ, qui ſpirabat ad vitam, factus eſt ei odor mortis ad mortem; ut etiam in illis viſibilibus teſtimoniis diſceretur quod littera occideret, ſpiritus autem vivificaret. Quod ergo in Iſrael per conſtitutionem legis & prophetica eloquia gerebatur; hoc in univerſis nationibus totius creaturæ teſtimonia & bonitatis Dei miracula ſemper egerunt.

[Hæc gratia generalis plurimis fuit littera occidens & odor mortis. 2. Cor. 2. 16. 2. Cor. 3. 6.]

CAPUT V.

Qui inter gentes Deo placuerunt, ſpiritu fidei & gratiæ ſunt diſcreti.

SED cum illo populo, cui utraque eruditio præfuit, nemo niſi gratia juſtificatus ſit per ſpiritum fidei; quis ambigat eos, qui de quibuſcumque nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, ſpiritu gratiæ Dei fuiſſe (h) diſcretos? Quæ etſi parcior ante atque occultior fuit, nullis tamen ſæculis ſe negavit, virtute una, quantitate diverſa, conſilio incommutabili, opere multiformi.

[Gratia nullis ſæculis ſubtracta.]

CAPUT VI.

Non omnibus, etiam nunc, eadem menſura gratiæ confertur.

NAM & in his diebus quibus totum mundum ineffabilium donorum flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadem menſura confertur. Quamvis enim per miniſtros verbi & gratiæ Dei eadem cunctis veritas prædicetur, eadem cohortatio adhibeatur; Dei tamen agricultura eſt, Dei ædificatio, cujus virtus inviſibiliter agit, ut incremento proficiat quod ædificatur aut colitur. Sicut atteſtatur Paulus apoſtolus, dicens: *Quid igitur eſt Apollo?* (i) *quid vero Paulus?* (k) *miniſtri ejus, cui credidiſtis, & unicuique ſicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigavit, ſed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Qui plantat autem & qui rigat, unum ſunt. Unuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus adjutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.* Agriculturæ ergo hujus atque ædificationis in tantum quiſque adjutor, & operarius ac miniſter eſt, in quantum unicuique Dominus dederit. Et hi qui miniſtrorum labore excoluntur, ad eum proficiunt modum, ad quem illos incrementi auctor evexerit. In agro enim Domini non uniformis, nec una plantatio eſt. Et quamvis in unum decorem totius templi ſtructura conveniat, non idem tamen locus eſt, nec idem uſus omnium lapidum: ſicut & in uno corpore non omnia membra eumdem actum habent, (l) dicente Apoſtolo, *Nunc autem poſuit Deus membra, & unumquodque eorum ſicut voluit.*

[1. Cor. 3. 5. & ſeq.]

[Deus ſolus boni fructus auctor.]

[Quiſque proficit ſicut Deus donat.]

[Rom. 12. 4.]

[1. Cor. 12. 18.]

CA-

(a) Mſ. Jolienſis, *quibus quæque temporibus*. Mſ. Camb. *quid quibus temporibus*.
(b) Mſ. Camberon. *illuxit*.
(c) Vox hæc, *gentes*, ab edit. Duac. & Colon. exciderat. In Lovan. Mſ. Jol. ac Leone legitur.
(d) Mſ. Camberon. & Thuan. *erogavit*.
(e) Alii libri, *in Actis*. Mſſ. Camber. & Leo, *in Actibus*.
(f) Mſ. Jolienſis, *benefaciens eit*.
(g) Mſ. Camberon. *quia vias*. Mſ. Jol. *quia viit*.
(h) Mſſ. Camb. & Jolienſis, *directos*. Alii, *diſcretos*.
(i) Mſ. Jol. *quid autem Paulus?*
(k) In edit. Leonis, *miniſter*.
(l) Mſ. Jolienſis, *igitur*.

CAPUT VII.

Cum omne bonum ex gratia Dei ſit, imparitas meritorum nec in liberum arbitrium eſt referenda, nec in querelam eſt vocanda.

HÆC vero membra unde apta, unde utilia, inde ſint pulcra, idem Doctor exponit dicens: *Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jeſu. Et nemo poteſt dicere Dominum Jeſum, niſi in Spiritu-ſancto. Diviſiones vero gratiarum ſunt, idem autem Spiritus; & diviſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus; & diviſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem: alii quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundum eumdem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu,* (a) *alii gratia ſanitatum in eodem Spiritu, alii* (b) *operationes virtutum, alii prophetatio, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult.* Hæc magiſtro gentium tanta luce, tanta evidentia prædicante, (c) quæ ratio, quæ cauſſa dubitandi eſt, an omnium nobis virtutum germen ex Deo ſit? vel quis, (d) niſi inſipientiſſimus, de differentia divinorum munerum conqueratur, aut imparibus adſcribendum meritis arbitretur, quod non æqualiter de ſuperna liberalitate confertur? Si enim hæc diſtributio ſecundum præcedentium operum merita (e) proveniret, non ipſorum donorum catalogum tali concluſione Apoſtolus terminaret, ut diceret, *Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult.* Ubi utique ſi meritorum cauſſas voluiſſet intelligi, diceret, Dividens ſingulis prout merentur: ſicut plantatoribus (f) aut rigatoribus præmium devotionis ſpopondit, dicens, *Unuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem.*

Ibid. ℣. 3. & ſeq.

Differentia meritorum in Deum refundenda.

1. Cor. 12. 11.

1. Cor. 3. 8.

CAPUT VIII.

Unicuique ſine merito datur, unde tendat ad meritum: & a gratia jam donato expectatur, ut id quod accepit, augeat per illum qui dat incrementum.

DAtur ergo unicuique ſine merito unde tendat ad meritum, & datur ante ullum laborem unde quiſque mercedem accipiat ſecundum ſuum laborem. Quod ita eſſe, etiam (g) ex doctrina evangelicæ veritatis agnoſcitur: ubi per comparationem dicitur, quod *homo peregre proficiſcens vocavit ſervos ſuos, & tradidit illis ſubſtantiam ſuam, & uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum,* (h) *unicuique ſecundum propriam virtutem*, id eſt, ſecundum propriam & naturalem poſſibilitatem, non autem ſecundum proprium meritum: quia aliud eſt (i) poſſe operari, aliud operari; & aliud eſt poſſe habere charitatem, aliud habere charitatem, & aliud eſt capacem eſſe continentiæ, juſtitiæ, ſapientiæ, aliud vero eſſe continentem, juſtum, atque ſapientem. Non itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis ſanabilis (k) ſanus eſt; quia reparabilem & ſanabilem eſſe, de natura eſt; reparatum autem & ſanum eſſe, (l) de gratia eſt. Denique iſti, quibus ſecundum modulum capacitatis ſuæ, quem in eis diſtributor ſubſtantiæ prævidebat, diſpar creditus eſt numerus talentorum, non meriti remunerationem, ſed operis accepere materiam. In qua duorum ſervorum vigilantiſſima induſtria non ſolum glorioſis laudibus honeſtatur, ſed etiam in æterna Domini ſui gaudia intrare præcipitur. Tertii vero pigrum otium & deſidioſa nequitia ſic punitur, ut & vituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat exſuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercuerat charitatem. Unde & (m) in ſubſequenti ſermone, quo apertiſſime declaratur futuri forma judicii, ſedente Filio hominis in ſede majeſtatis ſuæ, (n) ante quem facta congregatione omnium gentium, alii (o) dicuntur ad dexteram, alii ad ſiniſtram conſtituendi; laudatis dexteris de operibus charitatis, nihil aliud ſiniſtris objicitur, quam miſericordiæ benevolentiæque neglectus. Acceperant ergo etiam iſti fidem, ſed non ſectati fuerunt dilectionem: nec de non ſervato, ſed de non aucto munere damnabuntur. Quamvis enim omnia bona dona ſint Dei, (p) a Deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur, ut per ipſa quæ accepta ſunt, ea quæ nondum ſunt donata quærantur. Semen quippe quod jacitur in terram non ob hoc ſeritur ut ipſum ſolum maneat, ſed ut fructum afferendo, multiplex atque numeroſum ſit. (q) Cui quidem profectus ab illo eſt, qui dat incrementum: ſed terra vivens, (r) & rationalis, & de gratiæ

Matt. 25. 14. & 15.

Ibid. 20. & 23.

Ibid. 26. & ſeq.

Matt. 25. 31. & ſeq.

℣. 35. & 42.

Gratia datur, ut per eam nova dona impetrentur.

Joan. 12. 24.

1. Cor. 3. 7.

(a) Hæc pars loci Apoſtolici auditur ex Mſſ. Camberon. & Jolienſi: & editione Leonis. Exciderat ab editis Proſperi.
(b) Alias *operatio*, ut Vulgata. Mſ. Jol. & Leo, *operationes*: ut Græca.
(c) Sic Mſſ. Camb. Jol. & Leonis editio. Alias editi, *qua ratione, qua cauſſa dubitandum eſt?*
(d) Mſ. Jolienſis, *quis inſipientiſſimus.*
(e) Mſ. Jolienſis, *non ipſum donorum catalogum.*
(f) Mſſ. Camberon. & Jolienſis, *& rigatoribus.*
(g) Sic cum Mſ. Camb. Jol. editio Leonis. Alias editi, *evangelicæ veritatis teſtimonio.*
(h) In Mſ. Jolienſi abſunt hæc, *unicuique ſecundum propriam virtutem*: & infra, *& naturalem.*
(i) Mſ. Jol. *per ſe operari ... per ſe habere charitatem.*
(k) Ita Mſſ. Camb. & Jol. cum edit. Leonis. Alii, *ſanatus eſt*, & poſtea iidem *& ſanum eſſe*: ubi alii, *& ſanatum eſſe.*
(l) Colon. editio, *de gratia Dei.*
(m) Mſ. Jolienſis, *in ſubſequenti parabola ſermo quo* &c.
(n) Mſ. Jolienſis, *ante quem*. Alii, *ante quam*. Prioris lectionem præponi ſuadet Evangeliſta dicens: *& congregabuntur ante eum omnes gentes.*
(o) Sic Mſ. Jolienſis & Leonis edit. Alii editi *ducuntur*, vel, ut recentiores, *ducantur.*
(p) Mſſ. Jolienſis, & Camb. *ideo tamen.*
(q) Ita Mſ. Jolienſis cum Leone. Alii, *Qui quidem.*
(r) Voces has, *& rationabilis*, addunt Mſſ. Camberon. & Jol. atque edit. Leonis. In his tamen Mſſ omittitur, *& de gratiæ jam imbre fecunda*: quil non carent alii libri.

tiæ jam imbre fecunda, habet quod ab ipſa exſpectetur, ad id quod accepit augendum.

CAPUT IX.

Variata per diverſa tempora gratiæ cauſſa a nobis non eſt inveſtiganda.

HIS recte, ut arbitror, quantum Dominus tribuit, pertractatis, ad id unde digreſſa eſt diſputatio revertamur. Ad conſiderationem ſcilicet differentiarum, quibus divinæ gratiæ opera ac dona variata ſunt. Altitudo quippe divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, cujus inſcrutabilia ſunt judicia & inveſtigabiles viæ, (a) ſic ſemper miſericordiam ſuam & juſtitiam temperavit, ut ſecretiſſima æterni conſilii voluntate, noluerit in omnibus (b) temporibus ſuper omnes generationes, aut ſuper omnes homines æquales donorum ſuorum eſſe menſuras. Siquidem aliter eos juverit, quos ad cognoſcendum ſe, cæli & terræ (c) teſtimoniis conveniebat; aliter illos, quibus, non ſolum elementorum famulatu, ſed etiam doctrina legis, Prophetarum oraculis, (d) miraculorum ſignis, & angelorum cooperationibus conſulebat: & multo magis aliter miſericordiam ſuam univerſis hominibus declaraverit, quando Filius Dei factus eſt filius hominis, ut inveniretur ab eis qui eum non quærebant, & appareret his qui illum non interrogabant; & non in uno tantum populo (e) honor Iſraeliticæ ſtirpis excelleret; ſed (f) in omni gente quæ eſt ſub cælo, multiplicatum Abrahæ ſemen oriretur, (g) in quo heredum ſucceſſionem non filii carnis, ſed filii promiſſionis intrarent: & quanta in præteritis ſæculis ſuper ceteras nationes, tanta nunc eſſet in gente Judæa parcitas gratiæ; cum tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipſorum ariditati earumdem rigationum inundatio ſpondeatur. Quæ itaque cauſſæ ſint harum ſub eadem gratia diſſimilitudinum, quæve rationes, ſanctis ſcripturis non loquentibus, quis loquetur? Et cum in eis ſcientia Pauli apoſtoli a diſputatione tranſeat ad ſtuporem, cujus erit tanta præſumptio, qui hæc differendo (h) exiſtimet aperienda, potius quam ſilentio miranda.

Rom. 11. 33.

Iſai. 65. 1.

Miſericordia Dei major in gentiles poſt adventum Chriſti, minor in Judæos.

Act. 14. 15. Rom. 9. 8.

Occulta Juſtius inæqualitatis ratio.

Rom. 11. 33.

CAPUT X.

Omnibus ſæculis miſericordia Dei & corpora aluit, & mentes juvit.

PAtenter igitur & æquanimiter ignoretur tam remotum ab humana (i) cognitione ſecretum. Nec tamen (k) quia nequeunt clauſa penetrari, ideo etiam reſeratorum eſt prætereundus introitus. Manifeſtaverunt enim divinorum eloquiorum multæ auctoritates, & continua omnium ſæculorum experimenta docuerunt, juſtam Dei miſericordiam, miſericordemque juſtitiam nec alendis umquam corporibus hominum, nec docendis juvandiſque eorum mentibus defuiſſe. Semper etenim *pluit ſuper bonos & malos, ſemper ſolem ſuum oriri fecit ſuper juſtos & injuſtos*, ſemper vitales auras præbuit, ſemper diei & noctis viciſſitudines miniſtravit, ubertatem agris, multiplicationem ſeminibus, fecunditatem generandis hominibus ſemper (l) impendit. Et ſi quando aliquid horum minuit, benignis correptionibus averſionem deſidiamque male utentium caſtigavit; ut miſerationes ejus quærerent in adverſis, cujus juſtitiam non timuerant in ſecundis. Denique ſi ad ipſa mundi exordia recurramus, inveniemus, omnium ſanctorum qui diluvium præceſſerunt, Dei Spiritum fuiſſe rectorem, propter quod & Filii Dei nominati ſunt: quoniam, ſicut ait Apoſtolus, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii ſunt Dei*. Et cum iidem, neglecta obſervantia patrum, illicitis ſe reproborum connubiis miſcuiſſent, atque ob nefariam ſocietatem digni exterminio judicarentur, Dominus ait, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt*. Unde apparet quod iſte populus, cujus generationes diſcreto ordine cum annorum numero digeruntur, ſpiritalis antea fuit; ea utique voluntate cui Spiritus ſanctus præſidebat: ſic impendens moderaminis ſui regimen, ut declinandi ad vitia non adimeret poteſtatem: qua poteſtate hic populus ſi non uteretur, non relinqueretur a Deo, eſſetque ille de quo dictum eſt: *Felix qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus*. Quamdiu ergo apud Deum manſit, ea voluntate manſit, quam Deus inſpiravit, & rexit. *Præparatur enim*, ſicut ſcriptum eſt, *voluntas a Domino*.

Miſericordia Dei corporibus & animis juvandis ſemper adfuit.

Act. 4. 6. Matt. 5. 45.

Spiritus-ſanctus omnes ſanctos regit.

Rom. 8. 14.

Geneſ. 6. 3.

Gratia non tollit poteſtatem declinandi ad vitia.

Eccli. 31. 10.

Prov. 8. ſec. LXX.

CAPUT XI.

Hominibus fere paulatim & particulatim accreſcit, quod ſuperna largitas eis dare decrevit.

SED hujus præparationis non unus ſemper provectus, nec una menſura eſt. Quoniam multis modis & innumerabilibus differentiis, gratiæ opera & dona variantur, inque ipſis ſingulis generibus munerum diſſimiles ſunt gradus & impares quantitates. Sicut enim in geminibus herbarum atque lignorum, quæ terra producit, non una ſpecies, nec unum in omnibus genus eſt; ſed ſingula quæque in ſui ſeminis forma, & in ſuæ ſtirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorem non ſtatim ut eduntur accipiunt, ſed certis & ordinatis provehuntur augmentis, donec ad perfectam ſui habitus quantita-

Semina chariſmatum ſenſim ordinarie adoleſcunt.

(a) Sic Mſſ. Camb. & Jol. cum edit. Leonis. Editi alias *ſic per . . . & judicium*.
(b) Mſſ. Camb. & Jol. addunt, *temporibus*: quæ vox exciderat ab editis Proſperianis.
(c) Mſ. Jolienſis, *teſtimonio*.
(d) Mſ. Jolienſis *mirabilium ſignis*.
(e) Vocem hanc *honor* habuimus ex Mſ. Jolienſi & edit. Leonis. Quæ ſupplenda probatur ex ſerie orationis.
(f) Apud Leonem, *in omni genere*.
(g) Ita Mſ. Jol. cum Leone. Alii, *in quam*.
(h) Mſſ. Camb. & Jolienſis, *æſtimet*.
(i) Mſſ. Camb. & Jol. ac Leonis edit. Editi noſtri, *cogitatione*.
(k) Mſ. Jolienſis, *quia nequeant*.
(l) Mſſ. Camb. & Jol. *impertiit*.

titatem per ſuccedentia ſibi incrementa perveniant: ita & ſemina charismatum plantæque virtutum, non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod ſunt futura, naſcuntur, nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio.

Prima fœmina gratiæ interdum perfecta. *Heb. 9. 20. Gen. 17. 16. Rom. 4. 18. Malac. 1. 3. Rom. 9. 13.*

Exſerit quidem frequenter potens & miſericors Deus mirabiles iſtos ſuæ operationis effectus, & quibuſdam mentibus non exſpectata profectuum mora, totum ſimul quidquid collaturus eſt, invehit. In Abrahæ lumbis Levi ſanctificatur, & ſimul cum eo domus Aaron & ſacerdotalis ordo benedicitur. In Iſaac de repromiſſione concepto, & contra ſpem ſterilium ſenum nato, omnium gentium vocatio, & tota Chriſti forma præconditur. Jacob nullo merito ſuffragante, dilectus prius quam naſcatur, eligitur.

Jerem. 1. 5.

Jeremiæ dicitur, *Prius quam te formarem in utero, novi te: & priuſquam exires de vulva, ſanctificavi te.*

Luc. 1. 44.

Joannes intra Elizabeth matris viſcera Spiritu-ſancto repletus exultat, & ut nullus inter natos mulierum major ſit, prius ſentit initia gratiæ quam naturæ.

Sed cum & alia ſimilium documentorum exempla non deſint, quæ brevitatis ſtudio prætermittimus, multo tamen crebrior, multoque numeroſior pars illa hominum eſt, cui particulatim quidquid ſuperna largitas donat, accreſcit; ut conferendorum munerum cauſſæ, de his quæ ſunt collata, pariantur.

Fides initialis imperfecta in aliquibus.

Quidam accepta fide, diffidentia non carent, quam utique ineſſe ſibi noverat, qui dicebat, *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam.*

Matt. 9. 24.

Quam nec illi abeſſe penitus a ſuis animis ſentiebant, qui dixerunt, *Auge nobis fidem.*

Luc. 17. 6.

Quidam quod credunt non intelligunt, & multi eorum diu in ſuæ ſimplicitatis modulo detinentur. Multi vero cito intellectus lumen accipiunt. Ipſa autem intelligentia non in omnibus eumdem habet vigorem, aut ſimilem facultatem: Et plurimi, cum & fide & intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis, & his quæ fide & intellectu vident, nequeunt inhærere: quoniam perſeverari in eo non poteſt, quod non toto corde diligitur.

Charitas imperfecta invenitur interdum cum fidei & intelligentiæ vigore.

Donum quoque ipſius charitatis non ſemper ejuſmodi eſt, ut quidquid ad plenitudinem ipſius pertinet, ſimul a percipiente ſumatur. Eſt enim amor qui poteſt alio amore ſuperari, & ſæpe dilectio Dei ex mundi dilectione marceſcit; niſi ad eum fervorem, Spiritu-ſancto inflammante, profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo poſſit tepore languere.

Amor mundi charitati contrarius.

Cum itaque in hoc inenarrabili dono Dei, omnium ſumma donorum, & quædam cunctarum ſit vita virtutum, ad hoc cætera conferuntur, ut habeat animæ fidelis intentio per quæ ad perfectam charitatem poſſit eniti. Quæ quoniam non ſolum ex Deo, ſed etiam Deus eſt,

1. Joan. 4. 8.

ſtabiles & perſeverantes atque inſuperabiles facit, quos flumine (a) ſuæ voluptatis impleverit. Qui autem iſtarum aquarum dulcedinem neſciunt, & adhuc de mundi hujus torrentibus bibunt, aut etiam ſi aliquid primoribus labris de vitæ fonte guſtaverunt, (b) inebriari tamen aureo Babylonis calice delectantur; ſuo prorſus decipiuntur arbitrio, ſua voluntate labuntur: & ſi in hac deſidia perſeverant, ipſi ſe his quæ accepere diſpoliant. Facile enim quælibet bona ſine charitate poſſunt perire, quæ non poſſunt ſine charitate prodeſſe.

Charitas perfecta efficacia. *Apoc. 14. 8. & 16. 19. 1. Cor. 13. 4.*

CAPUT XII.

Divinæ conſtitutionis non eſt noſtra a Deo averſio, ſed propriæ voluntatis: ideoque meriti hominis eſſe ſi ſteterit, quia cadere potuit.

Libertas ſub gratia.

HÆC autem ſummatim breviterque perſtricta ad id valeant, ut certiſſime noverimus nullum fidelium a Deo non diſcedentem relinqui, neque cujuſquam ruinam ex divina eſſe conſtitutione diſpoſitam: ſed multis, qui jam judicio rationis utuntur, ideo liberum eſſe diſcedere, ut non diſceſſiſſe ſit præmium; & ut quod non poteſt niſi cooperante Spiritu Dei fieri, ejus (c) meritis deputetur, cujus id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in malis actionibus ſola eſſe poteſt, in bonis autem ſola eſſe non poteſt. Quamvis enim (d) ſecundum naturam ſit ejus, ut bona ſit; vitium tamen, quod per malam voluntatem incidit in naturam, non naturæ ſuperatur virtute, ſed gratiæ.

Bona voluntas eſt ſecundum naturam.

CAPUT XIII.

Bonitatem Dei non ſolum ſanctis, ſed & impiis inſtituendis adfuiſſe ante diluvium.

REgebatur ergo primus ille populus Dei Spiritu Dei, & a maledicti ac prædamnati populi ſocietate ac moribus per eruditionem ſancti Spiritus abſtinebat, cuſtodiens diſcretionem ſui a permixtione carnalium: quorum mala tamdiu ſuſtinuit patientia Dei, quamdiu boni per id quod eos non imitabantur, placere potuerunt: ubi vero etiam boni malorum imitatione corrupti ſunt, & (e) per voluntarium defectum in eamdem nequitiam (f) conſpiravit univerſitas: quos, excepta Noe domo, una impietas prophanavit, ſententia una delevit.

Deus tolerat malos propter bonos.

Bonitas autem Dei ne illi quidem parti defuit, quæ in charitate non ſtetit, & ab initio ſui, veneno diabolici livoris intumuit.

Bonitas Dei non defuit impiis ante diluvium.

Principem enim gentis impiæ, ſancti fratris meritis invidentem cædemque ejus parricidali corde meditantem, dignatur Dominus paterno mitigare conſilio, dicens ad Cain, *Ut quid triſtis factus es? Ut quid concidit vultus tuus? Nonne ſi recte offeras, recte autem non dividas, peccaſti? quieſce. Ad te enim erit converſio ejus, & tu domi-*

Gen. 4. 6.

(*a*) Mſſ. & Camb. *ſuæ voluntatis* & ſic olim in Leone. At alii, *ſuæ voluptatis*.

(*b*) Sic Mſ. Jol. & edit. Lovan. Duac. & Colon. & Leonis editio, *inebriati tamen*.

(*c*) Ita Mſſ. Thuan. Camb. & Jol. & Leonis editio. Editi Proſperi, *eorum meritis... quorum*.

(*d*) Ita Mſſ. Camberon. & Jol. & Leonis editio. Editi vero Proſperi, *ſecundum naturam ſit homini ut bonæ ſit voluntatis; vitium tamen, quod per malam voluntatem irruit in naturam*. Mſ. Camb. tamen habet, *incidit in ruinam*.

(*e*) Editi noſtri, *per voluntatis*. Mſſ. Camb. & Jol. ac Leonis editio poſterior, *per voluntarium*.

(*f*) Mſ. Jolienſis, *conſpirabat*.

Oblatio Cain cur Deo ingrata.

dominaberis ejus. Depone, inquit, ortam de invidiæ æmulatione triſtitiam, & flammas odii crudelis exſtingue: nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te læſit. Deſpexi munera tua meo judicio, non illius voto. Opus enim bonum negligenter egiſti. Recta fuiſſet oblatio tua, ſi fuiſſet recta diſcretio. Sciens cui offerres, ſcire debueras quid voveres. Non digne inter me & te diviſiſti, quoniam tibi electiora ſervaſti. Tuus ergo hic error eſt, tuumque peccatum. Quieſce, & noli in inſontem fratrem moveri: ad te potius tua culpa revocetur. Noli peccato regnum in te dare, ſed tu potius in ipſum ſume dominatum. Pœnitendo enim nec in majus facinus progredieris, & ab eo in quo te doles diſplicuiſſe, mundaberis.

Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, numquid ambiguum eſt voluiſſe eum, & (quantum ad (a) illum medendi modum ſufficiebat) egiſſe, ut Cain ab illo impietatis furore reſipiſceret? Sed malitia pertinax inde facta eſt inexcuſabilior, unde debuit eſſe correctior. Et utique præſciebat Deus, ad quem finem inſanientis eſſet progreſſura conceptio. Neque ex eo quod falli ſcientia divina non poterat, neceſſitate peccandi urgebatur facinus voluntatis. A cujus utique intentione atque effectu potuit incolumitas Abel illæſa defendi; niſi placuiſſet Deo cum magna laude patientiæ ſuæ, ut temporalis furor impii fieret perpetuus honor juſti. Poſteris vero illius (b) parricidæ, quamvis in progenitoris ſui moribus viverent, (c) numquam ſe divinam bonitatem negaſſe, quis non facile advertat, ſi conſideret quantum eis prodeſſe potuerit tam longa patientia Dei, tam dives bonorum temporalium copia, & multiplicatæ fecunditatis tam numeroſa propagatio? Quæ beneficia licet obduratis nihil remedii & emendationis adtulerint; probant tamen averſionem eorum non divinæ fuiſſe conſtitutionis, ſed propriæ voluntatis.

Præſcientia Dei non eſt cauſſa peccatorum præſcitorum.

CAPUT XIV.

In diluvio, & poſtea uſque ad Chriſtum revelata ſunt opera divinæ gratiæ, & Chriſtianæ gratiæ miracula præſignata; etſi abundantia gratiæ, quæ nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit.

Geneſ. 7.

IN conſervatione autem Noe filiorumque ejus & nuruum, in quibus omnium gentium ſeminarium diſponebatur, quanta divinæ gratiæ opera revelata ſint, ſancta ſcriptura manifeſtat, dum in illa mirandæ capacitatis arca, univerſi generis animalium; quantum (d) reparationi ſat erat, receptrice, congregatura ad ſe omne hominum genus Eccleſia figuratur; dum per lignum & aquam redemptio crucis Chriſti, & ablutio regenerationis aperitur: dum in his qui ex illa mundi vaſtatione ſalvati ſunt, omnium gentium plenitudo benedicitur; dum donum fecunditatis iteratur, & ſolo (e) eſu ſuffocatorum & ſanguinis interdicto, libertas edendi quod placuerit augetur, ſaluſque ſecuritas in teſtimonio verſicoloris arcus, hoc eſt, in ſigno multiformis gratiæ conſecratur. Quæ utique myſteria atque ſacramenta non unius tantum familiæ pauciſſimos tunc homines, ſed in ipſis omnes eorum poſteros imbuebant: ut quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret ſcientiæ filiorum. Jam vero procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipſa mortalium numeroſitas de ſuis multiplicationibus ſuperbiret, & ſecundum elationis ſuæ altitudinem, cælo cuperet molem immodicæ (f) exſtructionis inſerere; quam mirabilis erga cohibendam hanc inſolentiam fuit divinæ cenſura juſtitiæ? quæ unam illorum populorum loquelam notis ſibi invicem ſignificationibus conſonantem, ſeptuaginta & duarum linguarum varietate confudit: ut & inter diſſonas voce operantium pereunte concordia, inſanæ molitionis machina ſolveretur, & habitando orbi terrarum daret incolas malæ congregationis opportuna diſperſio. In iſto autem opere providentiæ Dei præordinabantur miracula gratiæ Chriſtianæ, quæ omnem hanc diſperſionem in illius ædificationis erat (g) coaptatura, compagem, in qua *omne genu flectitur Deo, & omnis lingua confitetur quoniam Jeſus in gloria Dei Patris eſt*.

Arca Noe figura Eccleſiæ.

Geneſ. 9.

Iris ſignum multiformis gratiæ.

Gen. 11. 3. & ſeq.

Confuſio linguarum.

Epheſ. 3. 6. Philip. 2. 10. 11.

Hanc latitudinem gratiæ, in plenitudine diſpoſitorum temporum revelandæ, facta ad Abraham promiſſio Dei, ſignis jam luculentioribus indicabat, quando duplex ejus ſucceſſio, filii ſcilicet carnis & filii promiſſionis, multitudini arenarum comparabatur & ſiderum, & vir ſenex per annoſam uxoris ſterilitatem, ab ſpe jam prolis alienus, credebat laudabili fide per germen unius filii patrem futurum eſſe ſe mundi, proſpiciens illum in ſemine ſuo, immo conſpiciens, qui dixit, *Abraham diem meum vidit, & gaviſus eſt*. Qua fide Abraham cum juſtificaretur, nondum mandatum circumciſionis acceperat; ſed cum eſſet in præputio naturali, reputata eſt fides ejus ad juſtitiam. Et eadem fides ſignaculum circumciſionis (h) acceperat in eo corporis membro, per quod ſemen procreationis perventurum erat ad eam carnem, in qua ſine carnali ſemine Dei Filius, Deus Verbum caro fieret, ac de Abrahæ filia Maria Virgine naſceretur; aſſumtis omnibus in hujus nativita-

Rom. 9. 7. Gen. 15. 5.

Joan. 8. 56. Rom. 4. 10. Fides Abrahæ.

Circumciſio cur mandata Abrahæ.

(*a*) Vox *illum* non legitur in Mſſ. Thuaneo, & Jolienſi, nec in ullis Operum S. Ambroſii editionibus quibus libri de Vocatione gentium inſerti ſunt. In Lovan. Proſperi editione duobus uncis ( ) incluſa, quaſi dubiæ auctoritatis, notatur. In aliis Proſperi libris & nova editione Leonis legitur. Quid vero diſcriminis in ſenſu hujus ſententiæ gignat hæc lectionis varietas non facile eſt definire.

(*b*) Sic Mſſ. Camb. & Jol. & Leon. edit. Editi alias. *fratricidæ*.

(*c*) Mſ. Jolienſis, *numquam Deum divinam bonitatem negaſſe*.

(*d*) Ita Mſ. Jolienſis, & editio Leonis. Alias, *reparationis aderat*.

(*e*) Mſſ. Thuan. & Camb. carent voce hac *eſu*. Mſ. vero Jolienſis, *& ſolo ſuffocato & ſanguine interdicto*.

(*f*) Melius *exſtructionis* ex Mſ. Jol. & Leone, quam antea in editis, *inſtructionis*.

(*g*) Sic Mſſ. Camb. & Jol. ac Leon. edit. Editi olim, *vocatura*.

(*h*) Mſſ. Camb. & Jolienſis, *accepit*.

tis conſortium, qui in Chriſto (a) per Spiritum ſanctum regenerati, quod Abraham credidit, credidiſſent. Hæc autem fides ante quam veniret hoc ſemen de quo Abrahæ dictum eſt, *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ*, intra unius ſtirpis populum continebatur, vigente apud veros Iſraelitas ſpe redemptionis noſtræ. Quoniam etſi fuerunt ex alienigenis, quos temporibus legis veritas illuſtrare dignata ſit, tamen tam pauci fuerunt, ut vix (b) cognoſcatur an fuerint. Neque ob hoc (c) excuſabiles ſint nationes, quæ alienatæ a converſatione Iſrael, ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo, ſub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ quæ nunc univerſum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit.

Gen. 22. 3. Pauci fideles inter gentiles tempore legis veteris; infideles inexcuſabiles.

Ephef. 2. 12.

CAPUT XV.

Meliora non naſci nunc ingenia, quam ante Chriſti adventum: quinimmo tempore adventus Chriſti inventa eſt iniquitas robuſtior, ut gratia Dei manifeſtaretur.

Adhibita enim ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ etſi parcioris occultioriſque gratiæ fuit, (d) ſufficit tamen, ſicut Dominus judicavit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium; ut non dubie, ſed evidenter appareat, quod niſi ubi abundavit peccatum, ſuperabundaret & gratia; nunc quoque univerſum genus humanum ſimile obcæcaret impietas. (e) An forte, ut plerique garriunt, meliora quam veterum ingenia noſtris ſæculis orta ſunt, & aptiores divinis donis (f) animas tempora extrema pepererunt? Quod etiam ſi ita eſſet, ad bonitatem id referendum eſſet auctoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non reniterentur, corda finxiſſet. Sed nihil prorſus novatum eſt in generatione carnali, nec generoſior avis minorum orta ſucceſſio eſt: cum potius in hominibus illius temporis quo mundi Redemptor advenit, quanto erat propago tardior, tanto ſit iniquitas inventa robuſtior. Probavit hoc Judaici furoris impietas; & quam apta Evangelio Chriſti fuerit illa generatio, non ſolum populi, ſed etiam ſcribarum & principum ac ſacerdotum corda docuerunt. Quibus parum fuit in Agnum Dei tollentem (g) peccatum mundi, contra teſtificationem legis, contra oracula prophetarum, contra divinarum experimenta virtutum, ſeditionibus, contumeliis, ſputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, & ad poſtremum crucis atrocitate ſæviſſe; niſi etiam teſtes reſurrectionis ejus eadem perſequerentur inſania. Quam Apoſtoli quando a Pontificibus flagellati ſunt, oſtenderunt in Pſalmo Davidico prophetatam, dicentes: *Domine, tu es qui feciſti cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui Spiritu-ſancto per os patris noſtri David pueri tui dixiſti, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Adſtiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus. Convenerunt enim vere in civitate iſta adverſus ſanctum Filium tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium decreverunt fieri.* Igitur ad manifeſtandam gratiam Dei quæ ex æterno ejus incommutabilique conſilio in ſalutem omnium gentium diſponebatur, non priora, quaſi incapacia, declinata ſunt tempora; ſed iſta electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria iniquitas non conſulendi affectu, ſed intentione ſæviendi perſiſteret facere quæ manus Dei & conſilium decreverunt fieri: ut mirabilior eſſet gratia & potentia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebroſis mentibus, tam inimicis cordibus fecit ſibi populum fidelem, ſubditum, ſanctum, qui non per ſapientiam hujus mundi pervenit ad lumen ſapientiæ Dei; ſed per illius donum, de quo teſtatur Joannes apoſtolus, dicens, *Scimus quia Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, ut cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio ejus.* Cui teſtimonio apoſtolus Paulus conſonat dicens, *Gratias agentes Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris & de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filii dilectionis ſuæ.* Et iterum idem, *Eramus enim*, inquit, *aliquando inſipientes, increduli, errantes, ſervientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris noſtri, non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit, per lavacrum regenerationis Spiritus-ſancti, quem effudit in nos abunde per Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, ut juſtificati gratia ipſius, heredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ.*

Rom. 5.20.

Quod plures credant in Chriſtum nunc quam ante incarnationem, non eſt in diverſitatem ingenii referendum.

Obſtinatio Judæorum in adventu Chriſti.

Joan. 1. 29.

Act. 4. 24. & ſeq.

Pſal. 2. 4.

Gratia Dei eo manifeſtior, quo duriores ſunt quos ſibi ſubjicit.

I. Joan. 5. 20.

Coloſſ. 1. 12.

Titi. 3. 3. & ſeq.

Potuitne plenius, luculentius, verius explicari, quæ merita hominum Chriſtus invenerit, & quos ſibi mores ſubjecerit, quæ ad ſe corda converterit, quando venit mederi non ſanis, ſed male habentibus, & vocare non juſtos, ſed peccatores? Quoniam gentium *populus, qui ſedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & ſedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta eſt illis.* Fremebant gentes, iraſcebantur populi, ſæviebant reges, & poteſtates contradicebant, ſuperſtitiones & totius mundi reluctabantur errores. Sed de reſiſtentibus, furentibus, perſequentibus, populum ſuum Chriſtus augebat, & per vincula ac ſupplicia morteſque ſanctorum roborabatur fides, vincebat veritas, perque univerſum mundum (h) Dominicæ ſegetis multiplicabatur ubertas. Tanta enim deſuper præbeba-

Matt 9. 13. Iſa. 9. 2.

Efficacia gratiæ in rebellibus ſibi ſubdendis.

(a) Mſ. Jolienſis caret his verbis, *per Spiritum-ſanctum*.
(b) Editi alias, *cognoſcantur*. Mſ. Jol. & Leo, *cognoſcatur*.
(c) Mſ. Jolienſis, *excuſabiles ſunt*.
(d) Mſ. Jolienſis, *ſuffecit*.
(e) Mſ. Camberon. *Ante*.
(f) Mſ. Jolienſis, *animos*.
(g) Mſſ. Camb. & Jol. *peccata mundi*.
(h) Sic Mſ. Jolienſis cum edit. Leonis. Editi antea, *Dominici agri ſegetis*.

bebatur conſtantia fidei, fiducia ſpei, fortitudo tolerantiæ; ut ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus-ſanctus accenderat, nullo modo ab opprimentibus poſſet extingui: cum & qui cruciabantur, vehementius inardeſcerent, & qui ſæviebant, eamdem quam perſequebantur flammam ſæpe conciperent, qua beatus apoſtolus Paulus ignitus, fidenter ferventerque
Rom. 5. 1. & ſeq. que dicebat, *Juſtificati igitur ex fide, pacem habeamus* (a) *ad Deum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem & acceſſum habemus* (b) *fide in gratiam iſtam in qua ſtamus,* (c) *& gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus; ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Et ite-
Rom. 8. 35. rum, *Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?*
Pſ. 41. 24. *Sicut ſcriptum eſt, Quia propter te mortificamur tota die:* (d) *exiſtimati ſumus ſicut oves occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus per eum qui dilexit nos. Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus,* (e) *neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Hæc charitas diffuſa per Spiritum-ſanctum, fecit ut mundus fidelium mundum vinceret impiorum. Hæc Neronis crudelitatem, Domitiani furorem, multorumque poſt eos Principum (f) rabiem glorioſo innumerabilium Martyrum fine confudit, donante Chriſto imitatoribus ſuis, de perſecutionibus regnum æternarum ſtemmata coronatum.

CAPUT XVI.

Quod Chriſtus pro omnibus impiis mortuus ſit.

NUlla igitur ratio dubitandi eſt, Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum pro impiis & peccatoribus mortuum, a quorum numero (g) ſi aliquis liber inventus eſt, non eſt pro omnibus mortuus Chriſtus: ſed prorſus pro omnibus mortuus eſt (h) Chriſtus; nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem quæ per Chriſti ſanguinem facta eſt, non (k) aut peccator aut impius fuit: dicente Apoſtolo, (i) *Ut quid enim Chriſtus, cum adhuc infirmi eſſemus, juxta tempus, pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro juſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis audeat mori: commendat autem ſuam charitatem Deus in nobis, quoniam ſi cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis juſtificati ſanguine ipſius, ſalvi erimus ab ira per ipſum. Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati ſalvi erimus in vita ipſius.* Idem autem Apoſtolus Rom. 5. 6. & ſeq.
in ſecunda ad Corinthios ait, *Charitas enim Chriſti urget nos, judicantes hoc, quoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: & pro omnibus mortuus eſt, ut & qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.* De ſe ipſo vero quid pronuntiet, audiamus: *Fidelis,* inquit, *ſermo, & omni acceptione dignus, quia Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere, quorum primus ego ſum: ſed ideo miſericordiam conſecutus ſum, ut in me primo oſtenderet Chriſtus Jeſus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam.* 2. Cor. 5. 14. & ſeq. — Chriſtus mortuus pro omnibus. — 1. Tim. 1. 15. & ſeq.

Sive ergo circumciſio, ſive præputium, peccato univerſaliter concludebatur, unuſque omnes reatus obſtrinxerat, & inter magis minuſque impios nemo erat qui poſſet abſque Chriſti redemptione ſalvari. Quæ redemptio univerſo ſeſe intulit mundo, & omnibus hominibus indifferenter innotuit. (l) Quandoquidem in die quinquageſimo ab illo Paſcha, in quo ſe hoſtiam Deo verus Agnus obtulerat, cum Apoſtoli & qui cum eis unanimes erant, repleti Spiritu-ſancto linguis omnium gentium loquerentur, conveniebat (m) excita miraculo diverſi generis hominum multitudo, ut Evangelium Chriſti in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant autem, ſicut ſcriptum eſt, *Parthi, & Medi, Elamitæ, & qui inhabitant Meſopotamiam, Judæam & Cappadociam, Pontum & Aſiam, Phrygiam & Pamphiliam, Ægyptum & partes Libyæ quæ eſt circa Cyrenen, & advenæ Romani, Judæi quoque & Proſelyti, Cretes & Arabes,* audientes omnes linguis ſuis prædicari magnalia Dei: quorum teſtificatio etiam in eas gentes quæ remotiores ſunt, longe lateque procurreret. Ad cujus rei effectum credimus providentia Dei Romani regni latitudinem præparatam: ut nationes vocandæ ad unitatem corporis Chriſti, prius jure unius conſociaren- Omnes ſub peccato, & omnibus redemptio Chriſti innotuit. — Act. 2. 9. & ſeq.

 tur

(a) Sic reſtitutus locus ex Leonis libro, juxta textum utrumque Apoſtoli. Mſ. Jol. *ad Dominum per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Editi antea omiſerant *Deum per.*
(b) Mſſ. Jolienſis, & Thuan. *fidei.*
(c) Antehac editi. *Sed & gloriamur. Sed* omiſſum in Mſ. Jollenſi & Leone, nec in Apoſtoli textu hic legitur, ſed paulo infra.
(d) Mſ. Jolienſis, *æſtimati ſumus.*
(e) Mſ. Jolienſis, *neque inſtantia, neque futura, neque Angeli, neque principatus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia.*
(f) Mſſ. Camb. & Jol. & Leonis edit. addunt, *rabiem.*
(g) Mſſ. Camb. & Jol. ac editio Leonis addunt, *ſi aliquis*, quorum defectu pendet ſententia in aliis libris. Lovanienſes ſuſpicati erant legendum cum ſenſu novo, *Nonne pro omnibus* &c. ut loci intellectus compleretur.
(h) Deeſt hic, *Chriſtus* in Mſſ. Camb. & Jolienſi, & editione Leonis: quæ vox in aliis habetur.
(i) Male in Editis alias, *non autem.* Correximus ex Mſſ. Camb. & Jolienſi, ac Leone.
(k) Ita Leonis editio: juxta Apoſtoli textum, cum in aliis codicibus, ſcribatur, *ſi enim.*
(l) Mſ. Jolienſis, *quando in die.*
(m) Mſ. Jolienſis, *excitata.*

tur (a) imperii: quamvis (b) gratia Chriſtiana non contenta ſit eoſdem limites habere quos Roma; multoſque jam (c) populos ſceptro crucis Chriſti illa ſubdiderit, quos armis ſuis iſta non domuit. Quæ tamen per Apoſtolici ſacerdotii principatum amplior facta eſt arce religionis, quam ſolio poteſtatis.

CAPUT XVII.

Nationes quibus nondum gratia Salvatoris illuxit, diſpoſito tempore vocandas eſſe ad Evangelium.

Quod ſi forte, quemadmodum quaſdam gentes (d) non olim in conſortium filiorum Dei novimus adoptatas; ita etiam nunc in extremis mundi partibus ſunt aliquæ nationes, quibus nondum gratia Salvatoris illuxit: non ambigimus, etiam circa illas occulto judicio Dei tempus vocationis eſſe diſpoſitum, quo Evangelium, (e) quod non audierunt, audient atque ſuſcipient. Quibus tamen illa menſura generalis auxilii, quæ deſuper omnibus ſemper hominibus eſt præbita, non negatur: quamvis tam acerbo natura humana vulnere ſauciata ſit, ut ad cognitionem Dei neminem contemplatio ſpontanea plene valeat erudire; niſi obumbrationem cordis vera lux diſcuſſerit, quam inſcrutabili judicio Deus juſtus & bonus, non ita in præteritis ſæculis, quemadmodum in noviſſimis diebus effudit. Unde & beatus apoſtolus Paulus ſcribens Coloſſenſibus, ait, *Myſterium quod abſconditum fuit a ſæculis & generationibus, nunc autem manifeſtatum eſt ſanctis ejus, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ ſacramenti hujus* (f) *in gentibus, quod eſt Chriſtus in vobis.*

Coloſſ. 1. 26. & 27.

CAPUT XVIII.

Prioribus ſæculis abſconditam fuiſſe Gentibus gratiam Chriſti, non tamen Prophetis.

Numquid hoc myſterium etiam Prophetis incognitum fuit? & illi per quos Spiritusſanctus loquebatur, ea quorum ab ipſis (g) fiebat denunciatio, neſciebant? Non ita plane intelligendum puto, ſed ipſis Gentibus abſconditum fuiſſe myſterium, quod Dominus quando voluit, & quibus voluit, revelavit. Nam de Vocatione gentium, quæ non erant populus Dei, & quibus prius non miſertus eſt, nunc autem miſeretur, in Deuteronomio ita dicitur: *Et vidit Dominus, & zelavit, & iratus eſt propter iram filiorum ſuorum & filiarum, & dixit, Avertam faciem meam ab eis, & oſtendam quid erit in noviſſimo, quia generatio* (h) *perverſa eſt, filii in quibus non eſt fides in illis. Ipſi in zelum compulerunt me* (i) *in hoc quod non eſt Deus, irritaverunt me in idolis ſuis: & ego in zelum incitabo eos in eis qui non erant gens, ſuper gente inſipiente irritabo eos.* Et David hæc de adoraturis Deum omnibus gentibus præcinit, *Omnes gentes quaſcumque feciſti, venient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.* Et iterum idem, *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes* (k) *ſervient ei.* Et iterum, *Benedicentur in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum.* Iſaias quoque ſimilia annunciat dicens: *Quoniam erit in noviſſimis diebus manifeſtus* (l) *mons Domini, & domus Dei in cacumine montium,* (m) *& exaltabitur ſuper colles, & venient ad eum omnes gentes.* Et iterum idem, *Et faciet,* inquit, *Dominus Sabaoth omnibus gentibus in monte iſto: bibent in jocunditate vinum, ungentur unguento in monte iſto: tradet hæc omnia gentibus; hoc enim conſilium ſuper omnes gentes.* Et iterum idem, (n) *Et revelabit Dominus brachium ſuum ſanctum in conſpectu omnium gentium, & videbunt omnes gentes terræ ſalutem quæ a Domino eſt.* Et iterum, *Ecce advenæ ad te per me accedent, & ad te confugient.* Et infra, *Gentes quæ te non cognoverunt, invocabunt te; & populi qui te neſciunt, ad te confugient.* Oſee quoque paria prophetat dicens, *Et erit in loco in quo dictum eſt eis, Non populus meus vos; ibi vocabuntur filii Dei vivi, & congregabuntur filii Juda & filii Iſrael* (o) *in idipſum.* Et iterum, *Miſerebor non dilectæ, & dicam non populo meo, Populus meus es tu; & ipſe dicet, Deus meus es tu.*

Deut. 32. 19. & ſeq.

Gratia Chriſti prophetis revelata, gentibus abſcondita.

Pſal. 85. 9. — *Pſ. 71. 11.* — *Ibid. 7.* — *Iſaiæ 2. 2.* — *Iſai. 25. 6. ſec. LXX.* — *Iſai. 52. 10.* — *Iſai. 54. 15. ſec. LXX.* — *Iſaiæ 55. 5. ſec. LXX.* — *Oſee 1. 10. & 11.* — *Oſee 2. 23. & 24.*

Sub Apoſtolis vero cum ii qui in Chriſtum ex cir-

(a) Alias editi, *impietatis*. Melius Mſſ. Camb. & Jol. ac Leonis editio, *imperii*.

(b) Mſ. Jolienſis, *gratia Chriſti jam non contenta ſit*.

(c) Olim editi, *populorum*. Mſſ. Camb. & Jol. & Leo, *populos*.

(d) Ita legitur in Mſſ. Camberon. & Jol. ac Leonis editione. In Proſperianis editis, *quod ante non norunt, in conſortium*. Lovan. Duac. & Colon. in margine ex conjectura indicarunt, *quod non volunt*. Iidemque ibidem monent quod *Tempore SS. Leonis & Proſperi* (Leonem addit editor operum Leonis, Proſperum duntaxat aliis indicantibus) *ad Chriſtum venere Scoti opera Cæleſtini: ut in fine libri contra Collatorem legitur*.

(e) Ita legimus in Mſ. Jolienſi, & editione operum Leonis. In aliis libris Proſperi, *quod nondum viderunt, audiant atque ſuſcipiant*.

(f) Lovan. editio habet, *in gentibus*. Alii omittunt præpoſitionem *in*, quæ legitur in textu Apoſtoli. Et infra Mſ. Jolienſis, ut in eodem textu, *in vobis*, loco horum *in nobis*, quomodo alii codices exhibent.

(g) Editi alias, *fiebant denuntiationes*. Mſ. Camb. & Jol. & Leonis editio, ut in textu noſtro.

(h) Sic. Mſ. Jolienſis & Leonis editio. Editi alii, *perverſa eſt filiis*.

(i) Mſ. Jolienſis, *in eo quod*: & infra, *qui non erant gentes*.

(k) Mſ. Jolienſis, *magnificabunt eum*, idemque omittit ſequentem Pſalmographi auctoritatem.

(l) Mſ. Jolienſis, *mons Domini in cacumine*, ceteris omiſſis. Vulgata, *mons domus Domini*.

(m) Mſ. Jolienſis non habet particulam, &: nec poſtea. *idem*; ſed, *Et iterum, Faciet*.

(n) Mſ. Jolienſis, *Revelavit*, omiſſo &.

(o) Mſ. Jolienſis, & olim Leonis codices, *ad ipſum*.

ex circumciſione crediderant, eos qui gentiles erant, dicebanturque præputium, juſtificationum gratiæ arbitrarentur participes eſſe non poſſe; docet beatus apoſtolus Petrus, quam indiſcretus apud Deum uterque ſit populus, ſi in unitatem
Act. 11.15. & ſeq. fidei ambo convenerint. *Cum autem*, inquit, *cœpiſſem loqui, decidit* (a) *Spiritus-ſanctus ſuper eos, ſicut & in nos in initio. Recordatus ſum autem verbi Domini, ſicut dicebat, Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu-ſancto. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, ſicut & nobis qui credidimus in Dominum Jeſum Chriſtum; ego quis eram qui poſſem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, & glorificaverunt Deum dicentes, Ergo & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit.* Jacobus quoque apoſtolus de hac Voca-
Act. 15.13. & ſeq. tione gentium dicit: *Viri fratres, audite me, Simon narravit quemadmodum primum Deus viſitavit ſumere ex gentibus populum nomini*
Amos 9.11. *ſuo. Et huic concordat verba Prophetarum, ſicut ſcriptum eſt, Poſt hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David quod cecidit, & diruta ejus ædificabo & erigam illud: ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes ſuper quas invocatum eſt nomen meum, dicit Dominus faciens hæc, notum a ſæculo eſt Domino opus ſuum.* Simeon quoque ille, (b) cui reſponſum erat a Spiritu ſancto, non eum viſurum mortem, prius quam videret Chriſtum Domini, de ſalute omnium gentium quæ in
Luc. 2. 29. & ſeq. Chriſto revelabatur, hæc dixit, *Nunc* (c) *dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti* (d) *ante faciem omnium populorum; Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.* His & aliis teſtimoniis Scripturarum non dubie demonſtratur, iſtam ditiſſimam, potentiſſimam, benigniſſimam gratiam, qua in noviſſimo mundi tempore omnes gentes in regnum Chriſti vocantur; prioribus ſæculis in occulto Dei abſconditam fuiſſe conſilio.

CAPUT XIX.

Deus pro omni tempore vult omnes homines ſalvos fieri, aut generalibus donis, aut etiam peculiaribus.

ET cur hac manifeſtatione, qua nunc univerſis nationibus innoteſcit, antea revelata non fuerit, nullam poſſe (e) ſcientiam comprehendere, nullam intelligentiam penetrare, (f) cum tamen illud quod de bonitate Dei piiſſime creditur, quia *omnes homines velit ſalvos* 1.Tim.2.4.
fieri, & in agnitionem veritatis venire, non oporteat niſi perpetuum æternumque ſentiri, ſecundum eas menſuras quibus Deus dona generalia ſpecialibus novit cumulare muneribus: ut & qui exſortes gratiæ fuerint, de ſua nequitia redarguantur; & qui ejus lumine enituerint, non in ſuo merito, ſed in Domino glorientur.

CAPUT XX.

Objectio ex parvulis contra illud: Qui vult omnes homines ſalvos fieri.

IN hoc ſane anguſto quidem, ſed tamen recto intelligentiæ tramite, non parum difficultatis opponit conſideratio parvulorum, qui nullo judicio rationis utuntur, quo auctoris ſui beneficia ſentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere; nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ juſte argui, in illa ignorantia naturaliter conſtituti, quam dubium non eſt nullam recipere ſcientiam, nullam ſentire doctrinam. Unde cum *omnes homines velit Deus ſal-* 1.Tim.2.4.
vos fieri; quid eſt quod alienatur a ſalute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his ætatibus hominum millia extra vitam relinquuntur æternam: quaſi ad hoc tantum conditi ſint Sap.11.25.
ab eo qui neminem odiens creavit, ut quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, inſolubilis culpæ vincula ſine reatu propriæ actionis (g) inciderent? Quid hoc profundius, quid mirabilius eſſe poteſt? Neque enim credi fas eſt, eos qui regenerationis non adepti ſunt (h) ſacramentum, ad ullum beatorum pertinere conſortium. Et magis ſtupendum, magiſque fit mirum, quod ubi actio non offendit, ubi arbitrium non reſiſtit, ubi eadem miſeria, ſimilis imbecillitas, cauſſa communis eſt, (i) non unum eſt in tanta parilitate judicium, & quales reprobat abdicatio, tales adoptat electio.

Parvuli mortui ante baptiſmum beatitudinis extorres.

CAPUT XXI.

Juſte agi cum parvulis pereuntibus, tam in hoc ſæculo quam futuro, propter originale peccatum.

VErumtamen de hac altitudine diſcretionis Dei non conturbabitur (k) cor humilitatis noſtræ, ſi firma & ſtabili fide omne judicium Dei juſtum eſſe credamus, nec appetamus habere cognitum, quod voluit eſſe ſecretum; ut ubi inveſtigari non poteſt quare ita judicet, ſufficiat ſcire quis judicet. Quamquam non ita

(a) Editio Leonis, *in Spiritu-ſancto*: uti Græca Actuum.

(b) Mſ. Jolienſis, *qui reſponſum acceperat:* poſtea, *de ſalute vero... hæc dicit.*

(c) Sic Leonis editio juxta teſtum Evangelii. Editi Proſperi, *dimitte.*

(d) Mſ. Jolienſis, *ſecundum faciem.* Deinde, *in revelationem .... populi tui Iſrael.*

(e) Mſ. Camb. & Jol. & Leo, addunt recte *ſcientiam.*

(f) Supple ex capite præcedenti, *teſtimoniis Scripturarum non dubie demonſtratur.*

(g) Editio Leonis, *inciderint.* Alii codices, *inciderent.*

(h) Mſ. Camb. & edit. Leonis, *ſacramenta.* Alii *ſacramentum.*

(i) Sic emendatur ex Mſ. Jolienſi, & editione operum Leonis. Alias editi Proſperi, *non unum eſſe de tanta parilitate judicem.*

(k) Ita legimus in Mſſ. Camberon. & Jol. & edit. Leonis. In aliis Proſperi libris, *cor noſtrum.*

incognoſcibilis iſta ſit quæſtio, (a) ut nihil inde eruditionis poſſimus adquirere, ſi ad contemplandum id quod videri poteſt, tranquillus ſobrii cordis adhibeatur intuitus. Cum enim conſideramus, inter paganos, inter Judæos, inter hæreticos, interque ipſos catholicos Chriſtianos quam multiplex pereat numerus parvulorum, quos, (b) quantum ad proprias pertinet voluntates, neque (c) boni aliquid, neque mali conſtat egiſſe; diſcimus ſuper eos illam manere ſententiam, quam humanum genus (d) in Adæ primi parentis prævaricatione excepit; cujus ſententiæ rigor dum etiam circa tales non reſolvitur, quam magnum illud peccatum fuerit, demonſtratur. (e) Nemo autem putaretur non innocens naſci, niſi etiam talibus eſſet noxium non renaſci.

Immaturæ mortis parvulorum [illegible].

De immaturitate vero mortis non eſt ratio conquerendi, cum ſemel in naturam noſtram per peccatum ingreſſa mortalitas obnoxium ſibi omnem vitæ noſtræ fecerit diem. Eſſet enim, (f) quando ſecundum aliquem modum, immortalis dici homo poſſet, ſi eſſet tempus intra quod mori omnino non poſſet. Sed numquam corruptio ita incorruptionis eſt particeps, ut non ſemper obnoxium ſit defectioni, quod debetur occaſui. Vitæ hujus principium mortis exordium eſt, nec prius incipit augeri ætas noſtra, quam minui. Cui ſi quid (g) adjicitur ſpatii temporalis, non ad hoc accedit ut maneat, ſed in hoc tranſit ut pereat. Quod ergo (h) ab initio ſui mortale eſt, qualibet occidat die, non contra legem mortalitatis occumbit, nec umquam ei vicinius eſt poſſe vivere, quam poſſe deficere. Quamvis autem ex una cauſſa omnium hominum (i) ſit orta mortalitas, non in unam tamen, ſed in multiplicem imbecillitatem corruptibilis natura diſtrahitur. Et ſive morbis, ſive debilitatibus, ſive vulneribus, non ſolum anni aut menſes, vel dies ætatis humanæ, ſed & omnes horæ, omniaque momenta ſubjecta ſunt. Nec eſt aliquod mortis genus, aut ullus obeundi modus, qui non intra univerſitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim *grave jugum ſuper filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, in diem ſepulturæ in matrem omnium.* Eccli. 40. 1.

CAPUT XXII.

Divina juſtitia cuilibet menſuram & modum miſeriæ ordinat.

Sed hujus aſperrimi jugi pondera, non ita in Adæ filios irruerunt, ut divina juſtitia (k) nihil eis ſuæ dimenſionis adhiberet, quæ defectionum legibus ita defectura (l) ſubjecit, ut ab eis moderationum ſuarum non averteret poteſtatem: (m) nec ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus ſubjacerent: ſed ut generali neceſſitate variata cauſſas ſibi Dominus indulgentiæ correptioniſque ſervaret, eſſetque in uno omnium debito quod & miſericors remitteret, & juſtus exigeret.

Menſura miſeriarum unicuique a Deo ordinata.

Cum igitur juſta & omnipotens providentia Dei inceſſabiliter univerſa dijudicet, & nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mundo exeat, niſi eo ortu (n) atque diſceſſu, quem rerum arbiter ſecundum altiſſimam ſcientiam ſuam ſapientiamque decernit, ſicut ſcriptum eſt in libro Job, *Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit, in cujus manu anima omnis viventis & ſpiritus univerſæ carnis hominis?* Job 12. 9. & iterum, *Breves dies hominis ſunt, & numerus dierum ejus apud te eſt:* Job 14. 5. quis audeat cauſſas operum & conſiliorum ejus inquirere? Inſcrutabile enim eſt, valdeque ſecretum, cur tantis differentiis conditio humana variata ſit. Illum ab infantia uſque (o) in ſenectutem longæva carpit infirmitas, nec inter perſeverantes dolores ſtatutæ deficit tempus ætatis: illum integris valentem viribus annoſiſſimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis eſt, illi in adoleſcentia. Huic ultra juventutem non licet progredi, illi impoſſibile eſt uſque ad loquendi rudimenta grandeſcere. Quas vitæ metas multiformiter inæquales, minus acerbas experiretur caduca mortalitas, ſi præſentis tantum ſæculi detrimenta pateretur; & non in æternas miſerias caderent, qui hinc ſine lavacro regenerationis exiſſent.

Parvulorum ſine baptiſmo decedentium æternæ miſeriæ.

CAPUT XXIII.

Parvulis pereuntibus generalis gratia tribuitur, dum et parentibus datur.

Sed cum (p) inſcrutabilior ſit cauſſa donorum quæ gratia tribuit, quam miſeriarum

quas

(a) Ita cum Mſſ. Camberon. & Jol. Leonis codex. Alias apud Proſperum, *ut nihil ſit quod de ea eruditionis poſſimus acquirere.*

(b) Mſſ. Camberon. & Jolienſis non habent iſta, *quantum ad proprias pertinet voluntates.* Alii codices habent illa.

(c) Editi, *bonum aliquid, neque malum.* In ſecundo caſu ponunt, *boni ... mali*, Mſ. Camberon. & Leonis editio.

(d) Ita habet editio Leonis. Mſſ. vero Camberon. & Jolienſis, *in Adæ prævaricatione ſuſcepit.* Editi Proſperiani, *prævaricatione primi parentis excepit.*

(e) Editio Leonis, *Nemo etiam.*

(f) Emendamus hic *quando*, ex Mſſ. Camb. & Jol. & Leone; ubi *quoniam* in editis ceteris Proſperi legitur.

(g) Editio Leonis, *adjiciatur.* Alii codices, *adjicitur.*

(h) Sic Mſſ. Camberon. & Jol. cum edit. Leon. Alii, *ab initii ſui die.*

(i) Mſ. Jolienſis, *ſit iſta mortalitas.*

(k) Apud Leonem, *nihil ei*, id eſt jugo. Alii, *nihil eis*: refer ad *pondera.*

(l) Mſ. Jolienſis, *ſubegit.*

(m) Mſſ. Camberon. & Jolienſis cum Leone addunt, *nec.*

(n) Mſ. Jolienſis, *deceſſu*: poſtea Mſ. Camb. *quæ*

(o) Mſ. Jolienſis, *ad ſenectutem longævam.*

(p) Sic Mſſ. Camberon. & Jol. & edit. Leon. Alii, *inſcrutabilis ſit cauſſa tam donorum, quam miſeriarum.*

quas natura promeruit, ipſa nos intelligentiæ difficultas ad noſtrum remittit auctorem. Et cùm quærimus, Quomodo omnes homines ſalvos fieri velit, qui non omnibus illud tempus (a) impertit, in quo per voluntariam fidem percipiendæ gratiæ ſint capaces; non irreligioſe arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod iſti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ ſemper univerſis eſt impenſa nationibus: qua utique ſi bene eorum uterentur parentes, etiam ipſi per eoſdem juvarentur. Omnium namque exordia parvulorum, totaque illa principia necdum rationalis infantiæ, ſub arbitrio jacent voluntatis alienæ, nec ullo modo eis niſi per alios conſuli poteſt: & conſequens eſt illos ad eorum pertinere conſortium, quorum vel recto vel pravo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confeſſione credunt, ita ex aliena infidelitate aut diſſimulatione non credunt. Et cum ipſi nec præſentis vitæ deſiderium (b) habuerunt, nec futuræ; quam ipſorum factum eſt naſci, tam ipſorum efficitur non renaſci. Sicut autem circa majores, præter illam generalem gratiam parcius atque occultius omnium hominum corda pulſantem, excellentiore opere, largiore munere, (c) potentiore virtute vocatio ſpecialis exeritur; ita etiam circa innumeros parvulos eadem manifeſtatur electio. Quæ quidem (d) nec illis qui renati non ſunt in parentibus defuit, ſed iis qui renati ſunt, præ parentibus adfuit; ita ut multis ſæpe quos (e) ſuorum impietas deſeruit, alienorum cura ſervierit, & ad regenerationem venerint per extraneos, quæ eis non erat providenda per proximos.

1.Tim.2.4.

Gratia ſpecialis præter generalem.

CAPUT XXIV.

Non eſſe juſtam querelam ex diſcretione parium parvulorum, ſed magnam divinæ juſtitiæ & gratiæ Chriſti commendationem.

IN quo opere gratiæ, quis niſi arrogantiſſimus (f) atque vaniſſimus de divina juſtitia conqueratur, quod non omnibus parvulis ſimilis providentia conſulat, omniaque pericula, quæ moriturorum regenerationem prohibere poſſunt, aut poteſtate ſubmoveat, aut miſeratione præveniat? Quod utique erga omnes (g) fieret, ſi ita fieri omnino deberet. Non autem latet, quantum (h) cordibus fidelium deſidiæ gigneretur, ſi in baptizandis parvulis nihil de cujuſquam negligentia, nihil de ipſorum eſſet morte metuendum: quandoquidem ut tales baptiſmo fraudarentur, nullo modo poſſet accidere. Hac vero tam inamiſſibili felicitate infantium, vehementiſſime opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam Dei ſecundum merita hominum dari, audet contra fidem catholicam prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentiæ hoc tota æquitate deberi, ut neminem eorum adoptio præteriret, quos nullus reatus obſtringeret: nec impie a quodam de parvulorum baptiſmo dictum fuiſſet, *Habet gratia quod adoptet, non habet unde quod diluat*. Sed hoc deteſtabiliter prædicatum omnes diſcipuli veritatis intelligunt: & inde manifeſtum eſt, eos qui ſalvi fiunt, non merito, ſed gratia liberari, quia ſine baptiſmo mortuos periiſſe non dubium eſt. Qui utique niſi graviſſimi peccati eſſent participes, non perirent. Nunc autem occulta quidem Dei diſcretione, ſed juſta, ſic oſtenditur & quid conferat gratia, & quid prævaricatrix mereatur natura: ut nec contra donum elevetur ſuperbia, nec contra periculum ceſſet induſtria.

Dogma Pelagianum.

CAPUT XXV.

Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes ſalvos fieri: at peculiari gratia quoſdam tantum.

SIve igitur noviſſima contemplemur ſæcula, ſeu prima, ſeu media; rationabiliter & pie creditur, omnes homines ſalvos fieri Deum velle, ſemperque voluiſſe, & hoc non aliunde monſtratur, quam de iis beneficiis (i) quæ providentia Dei univerſis generationibus communiter atque indifferenter impendit. Fuerunt enim ac ſunt (k) hujuſmodi dona ita generalia, ut (l) ipſorum teſtimonio ad quærendum verum Deum poſſent homines adjuvari: quibus donis auctorem ſuum per omnia ſæcula proteſtantibus, ſpecialis gratiæ largitas ſuperfuſa eſt. Quæ licet copioſius nunc quam ante præſtetur; cauſſas tamen diſtributionum ſuarum Dominus apud ſcientiam ſuam tenuit, & intra ſecretum potentiſſimæ voluntatis occuluit: quæ ſi omnibus uniformiter affluerent, non laterent; & quam nulla eſt ambiguitas de benignitate generali, tam de ſpeciali miſericordia nihil quod ſtupendum eſſet, exiſteret: ac proinde illa eſſet gratia, iſta non eſſet. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam a nemine ſubmovere; ut ex utraque appareat non negatum univerſitati, quod collatum eſt portioni, ſed in aliis prævaluiſſe gratiam, in aliis reſiluiſſe naturam.

Gratia generalis ad verum Deum agnoſcendum.

Gratia ſpecialis non eſt omnibus communis.

CA-

(a) Mſ. Camberon. *impertitur*.
(b) Mſ. Jolienſis, *habuerint*.
(c) Mſ. Jolienſis, *potentiore juſtitia*.
(d) Mſ. Jolienſis, *nec in illis... ſed in his qui*.
(e) Mſ. Jolienſis, *ſuorum pietas*.
(f) Mſ. Jolienſis, *atque inaniſſimus... conquiratur... ſimili providentia*.
(g) Editi, *ita fieret*. Mſ. Jol. & Leonis editio non habent, *ita*, hoc loco.
(h) Alias editi, *cordibus* abſque *in*: & poſt aliquot verba, *de ipſorum eſſet mortalitate*. Lectionem noſtram hauſimus ex Mſ. Jolienſi & editione Leonis.
(i) Sic Mſ. Camberon. & Leonis editio. Editiones vero Proſperi, *eaque providentia Dei, quam* &c.
(k) Mſ. Jolienſis, *ejuſmodi dona iſta generalia*.
(l) Ita Mſſ. Camberon. & Jol. & Leonis editio. Editi alias, *per ipſorum teſtimonia*.

CAPUT XXVI.

Quod in omni juſtificatione gratia quidem principaliter præmineat, ſed voluntas ei ſubjungatur: quia gratia primo ſibi tamquam receptricem & famulam donorum ſuorum præparat voluntatem.

Gratiæ officium, & efficacia.

HAnc quippe abundantiorem gratiam (a) ita credimus atque experimur potentem, ut nullo modo arbitremur eſſe violentam, (b) quod quidquid in ſalvandis hominibus agitur, ex ſola Dei voluntate peragatur; cum etiam ipſis parvulis per alienæ voluntatis ſubveniatur obſequium. (c) Gratia quidem Dei illa in omni juſtificatione principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, movendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: ſed etiam voluntas hominis ſubjungitur ei atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidiis, ut divino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod de ſuperno ſemine concepit ad ſtudium; de ſua habens mutabilitate ſi deficit, de gratiæ opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, ſive occultos, ſive manifeſtos, omnibus adhibetur; & quod a multis refutatur, ipſorum eſt nequitiæ; quod autem a multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt divinæ, & voluntatis humanæ. Sive igitur initia, ſive profectus fidelium, ſive uſque in finem (d) perſeverantiam cogitemus, nullum genus, nulla ſpecies cujuſquam virtutis occurret, quæ vel ſine dono divinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis habeatur. Ipſa

Voluntas famula gratiæ.

enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, ut in eo quem vocat, primam ſibi receptricem & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla eſt, nec poteſt aſſeri vel fidem, vel ſpem, vel charitatem eis ineſſe, quorum ab his bonis conſenſus alienus eſt.

CAPUT XXVII.

Conſenſum voluntatis per gratiam gigni, non ſolum ex doctrina & illuſtratione, ſed etiam ex terrore & metu.

HUnc autem conſenſum non ſolum cohortatio prædicantium & incitamenta doctrinæ, ſed etiam metus gignit: propter quod ſcri-

Prov. 9. 10.

ptum eſt, *Principium ſapientiæ timor Domini.* Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quam ut quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec ſolum volentem, ſed etiam ſapientem. Unde & illud ſcriptum eſt, *Beatus cui donatum eſt habere timorem Dei.* Quid

Eccli. 25. 18.

enim tam beatificum, quam hic timor, qui genitor eruditorque ſapientiæ eſt? In cujus utique devotione devota eſt & voluntas, (e) quæ auctore gratiæ eodem proficit timore, quo cœpit. Cum ergo hic timor etiam per quamdam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus auſertur; ſed illa

Timor ſapientiam gignit.

potius quæ mentem premebat caligo diſcutitur, ut voluntas depravata prius atque captiva, recta efficiatur & libera. Unde ſicut animus nihil virtutis capit, niſi radium veri acceperit luminis; ita gratia nihil ei quem vocat confert, niſi oculos in eo aperuerit voluntatis. Quæ in pleriſque, ſicut ſuperius diſputatum eſt, ab ipſo initio ſui ardentiſſima, (f) citis & magnis ditatur augmentis, in pleriſque autem tarde cunctanterque proficiens, vix ad ea incrementa provehitur, quæ idoneam ad perſeverandum habeant firmitatem. Dicit quidem Dominus, *Nemo venit ad me, niſi Pater qui miſit me, adtraxerit eum.* Sed hoc ideo dictum eſt,

Joan. 6. 44.

ut illam fidem, ſine qua nemo ad Chriſtum venit, ex Patre haberi munere noverimus, ſecundum illud quod apoſtolo (g) Petro dicitur; *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt.* Qui in cordibus trahendorum hoc

Matt. 16. 17.

egit ut crederent, hoc effecit ut vellent. Non enim eſſet unde traherentur, ſi ſequaces fide & voluntate non eſſent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt; neque accedunt qui diſſentiunt, ſed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur: dilecti enim ſunt, & dilexerunt; quæſiti ſunt; & quæſierunt, & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Fides qua venitur ad Chriſtum inſpiratur a Deo.

CAPUT XXVIII.

Poſſe eos qui gratia Dei in Chriſtum credunt, non credere, & eos qui perſeverant, a Deo recedere.

(h) QUI ad obediendum ſibi, ipſum velle ſic donat, ut etiam a perſeveraturis illam mutabilitatem quæ poteſt nolle, non auferat. Alioquin nemo umquam fidelium receſſiſſet a fide, neminem concupiſcentia vinceret, neminem triſtitia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius charitas refrigeſceret, nullius patientia frangeretur, & collatam ſibi gratiam nemo negligeret: ſed quia hæc poſſunt

(a) Mſſ. Thuan. Camb. & Jol. *ita credimus benignam.*

(b) Ita editio Leonis. Mſſ. Thuan. & Jol. *quod ſi quid.* Mſ. Camb. *quod ſi quid.* Editi Proſperiani, *quo quidquid.*

(c) Mſſ. Jol. & Camb. *Gratia quidem illa in omni juſtificatione principaliter præminet.* Editi noſtri, *Gratia quidem Dei in omnibus juſtificationibus.* Leonis editio, *Gratia quidem Dei illa in omnibus juſtificationibus.*

(d) Sic Mſſ. Camberon. & Jol. cum Leone. Editi alias, *perſeverantium cogitemus genus, nulla ſpecies.* Iidem poſtea, *occurrit.*

(e) Mſ. Jolienſis, *quæ auctore eodem proficit timore.* Mſ. Camberon. *quo auctore, eodem proficit timore.*

(f) Editi noſtri antea *ſitis.* Melius *citis.* per *c.* ex Mſſ. Camb. & Jol. & edit. Leonis: cum correſpondeat ſtatim, *tarde cunctanterque.*

(g) Recte Mſſ. Camb. & Jol. cum Leone addunt. *Petro*; qua voce carent Editi noſtri.

(h) Mſ. Camberon. *Quia.*

ſunt fieri, & in conſenſum talium tentationum facilis nimium proclivisque deſcenſio eſt, numquam debet in auribus fidelium vox illa Domini non ſonare, qua Apoſtolis dicitur, *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem*. (Matth. 26. 41.) Ubi ſi de vigilando tantum, non etiam de orando diſcipulos admoneret, ſolas liberi arbitrii vires videretur hortatus. Sed cum addidit, *& orate;* ſatis docuit ſuperni futurum muneris ut eos etiam vigilantes tentationis procella non vinceret. Tale eſt & illud quod ait, (Luc. 22. 31.) *Simon, Simon, ecce ſatanas poſtulavit ut vos* (a) *cerneret velut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua; & tu tandem converſus, confirma fratres tuos, & rogate ne intretis in tentationem*. Si ergo defectura erat fides tanti Apoſtoli, (b) niſi pro eo Chriſtus oraret; inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ poſſet in tentatione (c) nutare; & non ita jam perſeverantiæ fuerat virtute ſolidatus, ut nullis periculis eſſet obnoxius. Si quidem tam gravis eum perturbatio etiam poſt iſta concuſſerit, ut in Caiphæ domo unius ancillæ interrogatione paveſactus, uſque ad trinam negationem (d) Chriſti, cui commoriturum ſe ſpoponderat, conſtantia deficiente perductus ſit. Qui ergo tunc conturbatum cor Apoſtoli non humanis, ſed divinis convenit oculis, & ad largos pœnitudinis fletus potenti incitavit adſpectu; potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre diſcipulo, ut ſicut ipſum Dominum nihil ab explendæ Paſſionis propoſito deterrebat, ita nec beatum Petrum ulla tunc formido ſuperaret. Sed hæc ſtabilitas illius tantummodo propria fuit, qui ſolus vere potenterque dicebat, (Joan. 10. 18.) *Poteſtatem habeo ponere animam meam, & poteſtatem habeo iterum* (e) *ſumere eam*. In ceteris vero hominibus, donec (Gal. 5. 17.) *caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem*, & donec (Matt. 26. 41.) *ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma*, incommutabilis animi fortitudo non poteſt reperiri. Quoniam non hujus, ſed alterius vitæ eſt (f) veræ pacis perfecta & ſecura felicitas: in præſentis autem agonis incerto, ubi tota vita tentatio eſt, (Job 7.) & (g) ab inſidiantis ſuperbia nec ipſa eſt tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris (h) ſanctis ſuis donet virtutem perſeverandi uſque in finem divina protectio, a nullis tamen (i) aufert quod ipſis repugnat ex ipſis: ut in omnibus ſtudiis eorum atque conatibus ſemper inter ſe velle & nolle (k) decertent.

Quam compugnantiam idem beatiſſimus Petrus etiam in ipſa palmarum omnium conſummatione perpeſſus eſt. Si quidem hoc (l) ipſi Dominus proteſtetur & dicat, *Amen, amen dico tibi; quando juvenis eras, præcingebas te, & ambulabas ubi volebas, cum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem* (m) *dixit, ſignificans qua. morte glorificaturus eſſet Deum*. (Joan. 21. 18. & 19.) Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortiſſimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & virtutis ſumpſit & nominis, hoc deſiderium ſemper habuiſſe, ut ei moriendi pro Chriſto conſtantia donaretur? Verumtamen ita inevitabilis erat obluctatio trepidationis, (Matt. 26. 38.) (n) ut vir martyrii avidiſſimus, adepturus quidem denunciaretur victoriam paſſionis, ſed non ſine tentatione formidinis. Merito igitur non ſolum ab incipientibus, verum etiam a (o) provectis ſanctis uniformiter Domino ſupplicatur, & dicitur, *Ne nos* (p) *inducas in tentationem, ſed libera nos a malo*. (Matt. 6. 13.) Univerſis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipſo donatur ne in tentatione ſuperentur, ut *qui gloriatur, in Domino glorietur*. (Perſeverantia eſt Dei donum. 1. Cor. 1. 31.) Ipſamque (q) gloriam iiſdem quibus eam impertit, adſcribit; ut quamvis auxilio Dei ſteterint, tamen, quia in ſe habebant unde caderent, ipſorum ſit meritum quod ſteterunt. Igitur ſicut qui crediderunt, juvantur ut in fide maneant: ſic & qui nondum crediderunt, juvantur ut credant. Et quemadmodum illi in ſua habent poteſtate ut exeant; ita & iſti in ſua habent poteſtate ne veniant. Fitque manifeſtum quod diverſis atque innumeris modis *omnes homines vult Deus ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire*: (1. Tim. 2. 4.) ſed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur; qui non veniunt, ſua pertinacia reluctantur.

CAPUT XXIX.

Promiſſio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, ut nec pereuntibus ſit excuſatio juſta, nec ſalvatis de ſua juſtitia gloriatio.

QUamvis (r) enim multi amantes tenebras ſuas, ſplendorem non recipiant veritatis, & multi qui illuminati fuerant, teneбreſcant; *verbum* tamen *Dei manet in æternum*, (Iſa. 40. 8.) & de promiſſionis veritate nihil excidit. Intrat quoti-

(a) Mſ. Jolienſis, *expoſtulavit ut vos cribraret*. Mſ. Camb. *poſtulavit, ut vos cribraret*. De voce *cerneret*, quam habent Editi noſtri & Leonis, vide ſupra pag. 475. in nota m. Idem Camb. & Leonis editio *rogate*, pro *roga*, in aliis.

(b) Mſſ. Camberon. & Jol. *niſi pro ea*.

(c) Alias in Leone, & in Colon. edit. Proſperi, *mutare*.

(d) Mſ. Jol. *ejus cui*. Deinde alias *moriturum*. Leonis edit. *commoriturum*.

(e) Mſ. Jolienſis, *ſumendi eam*.

(f) Sic Mſſ. Camberon. & Jol. & Leonis editio. Noſtri codices excuſi *vere perfecta*.

(g) Editi Proſperiani, *ab inſidianti ſuperbia*. Mſſ. Camb. & Jol. & Leo ut ſupra.

(h) Mſ. Jol. caret voce, *ſanctis*.

(i) Mſſ. Camb. & Jol. *aufertur*.

(k) Editi Proſperi, *decertet*. Mſſ. Camb. & Jol. ac Leo, *decertent*.

(l) Alias excuſi, *ipſe Dominus*. Mſſ. Camb. & Jol. & edit. Leonis, *ipſi Dominus*.

(m) Mſ. Jolienſis, *dicebat*.

(n) Mſ. Jolienſis, *ut viro martyrii avidiſſimo adepturo quidem denuntiaretur victoria paſſionis*.

(o) Ita Mſſ. Camb. & Jol. cum Leo. Alii, *provectiſſimis*.

(p) Mſſ. Camb. & Jol. & antiquæ Leonis editiones, *inferas*.

(q) Editio Leonis operum, *victoriam*.

(r) Editi alias, *autem*. Mſſ. Camb. & Jol. & Leo, *enim*.

quotidie præſcita & promiſſa gentium plenitudo, & in Abrahæ ſemine omnis gens, omnis *Joan. 6. 39. & 10. 29.* tribus, omnis lingua benedicitur. Quod enim Pater Filio dedit, Filius non amittit, neque quiſquam poteſt de manu ejus (a) rapere quod *2. Tim. 2. 19.* accepit. *Firmum fundamentum Dei ſtat*, & manſuri in æternum templi ædificatio non vacillat, prætenta ſuper omnes veritate & miſericordia Dei: a quo quod & nemini negatur, & nulli debetur, in iis quos promiſit, efficitur. *1. Cor. 12. 6.* Ipſe enim *operatur omnia in omnibus*: ſed o- *Pſ. 24. 10.* mnia proculdubio juſta & bona. *Univerſæ enim viæ Domini miſericordia & veritas*. Qui ſicut præſcivit ante ſæcula, quanta totius mundi hominum multitudo vel communibus (b) uſa donis, vel ſpecialibus adjuta præſidiis, declinans tamen ab itinere veritatis & vitæ, ingreſſura eſſet latitudinem erroris & mortis; ita ſemper præcognitum habuit, quantus piorum numerus per opem gratiæ, & per ſervitutem obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret: ut nullo excidente de plenitudine promiſſorum, qui nec (c) provectu erat fallendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus quos elegit ex omnibus. Univerſitati quippe hominum, quod abunde probavimus, ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei conſuluit ſemper & conſulit, ut neque ulli pereuntium excuſatio ſuppetat de abnegato ſibi lumine veritatis, neque cuiquam ſit liberum de ſua juſtitia gloriari: cum & illos propria nequitia demergat ad pœnam, & illos Dei gratia perducat ad gloriam.

CAPUT XXX.

Repetitio primi capitis libri ſecundi.

QUod itaque in principio ſecundi hujus voluminis inſinuavimus, hoc nunc iterum commendamus, ut cum de gratiæ profunditate & altitudine diſputatur, (d) tribus illis ſaluberrimis & veraciſſimis definitionibus ſimus innixi. Quarum una profitetur æternum & proprium divinæ eſſe bonitatis, ut omnes homines ſalvos fieri velit, & in agnitionem veri- *1.Tim. 2. 4.* tatis venire. Alia ſimul prædicat, omnem hominem qui ſalvus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio juvari & regi, ut- *Gal. 5. 6.* que in fide quæ *per dilectionem operatur*, permaneat, cuſtodiri. Tertia vero temperanter & ſobrie proteſtatur, non omnem voluntatis Dei comprehendi poſſe rationem, & multas divinorum operum cauſſas ab humana intelligentia eſſe ſubductas: ut cum in temporibus, in nationibus, in familiis, in parvulis, in nondum natis (e) & geminis quædam aut varie aut inſigniter geſta noſcuntur, non ambigamus ea ex illis eſſe, quæ juſtus & miſericors Deus in hoc tranſituro ſæculo noluit ſciri. Quod quidem ad utilitatem noſtram diſpoſitum ſentiendum eſt: ut quoniam, (f) *ſpe ſalvi facti ſumus*, cui *Rom. 8. 24.* præparavit Deus *quod oculus non vidit, nec* *1.Cor. 2. 9.* *auris audivit, nec in cor hominis aſcendit*; ſicut conſtanter credimus videndum quod nondum videmus, ita patienter (g) expectemus intelligendum quod nondum intelligimus. Si ergo ceſſet inſidioſa malignitas, ſi inſolens præſumptio conquieſcat; his recte, ut arbitror, (h) pertractatis, nullius ſupereſt cauſſa certaminis, neque ultra neceſſe eſt nos interminabilibus quæſtionibus occupari.

CAPUT XXXI.

Omnibus ſæculis adfuiſſe omnibus hominibus generalem Dei bonitatem: ſed tantum ſalvandis peculiarem gratiam.

ELaboratum eſt enim, quantum Dominus adjuvit, ut non ſolum in noviſſimis diebus, ſed etiam in cunctis retro ſæculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuiſſe, providentia quidem pari & bonitate generali; (i) ſed multimodo opere, diverſaque menſura: quoniam ſive occulte, ſive manifeſte, ipſe eſt, ut Apoſtolus ait, *Salvator omnium hominum, ma-* *1. Tim. 4. 10.* *xime fidelium*. Quæ ſententia ſubtiliſſimæ brevitatis & validiſſimi roboris ſi tranquillo conſideretur intuitu, totam hanc, (k) de qua agimus, controverſiam dirimit. Dicendo enim, *Qui eſt Salvator omnium hominum*, confirmavit bonitatem Dei ſuper univerſos homines eſſe generalem. Adjiciendo autem, *maxime fidelium*; oſtendit eſſe partem generis humani, quæ *Specialis gratia datur electis.* merito fidei divinitus inſpiratæ, ad ſummam atque æternam ſalutem ſpecialibus beneficiis provehatur. Quod utique nulla iniquitate agitur juſtiſſimi & miſericordiſſimi Dei, cujus judicium in his diſpenſationibus non cum arrogantia diſcutiendum, ſed cum tremore laudandum eſt.

CAPUT XXXII.

Inter fideles varios eſſe gradus munerum Dei, idque non ex meritis eorum, ſed juſto & latenti Dei judicio.

SIquidem in ipſis quoque fidelium populis, quod jam ſuperius oſtenſum eſt, non eadem omnibus, nec parla conferantur, & ante ulla humanorum pondera meritorum, diſſimillima divinorum menſura ſit munerum. Si enim de parentum carnalium judiciis conqueri non audemus, cum aliquos filios ſuos ante ulla morum exami-

(a) Mſſ. Camb. & Jol. *rapere*. Alii, *eripere*.
(b) Mſ. Jolienſis, *adjuta donis*.
(c) Mſ. Jolienſis, *proventu*.
(d) Editio Leonis, *primis illis*.
(e) Sic Mſſ. Camb. & Jol. ac Leo. Alii, & olim Leonis libri, *& genitis*. Infra Editi, *non ambigimus*: ubi mox citati codices, *non ambigamus*. Et adhuc inferius Mſ. Camb. *tranſitorio*, pro *tranſituro*.
(f) Mſſ. Camb. & Jol. cum Leone ſupplent vocem hanc, *ſpe*, quæ in aliis deficiebat. Leonis editio, *quibus*, pro *cui*: Spei intellige.
(g) Mſ. Jolienſis, *expectamus*.
(h) Mſ. Jolienſis, *retractatis*.
(i) Mſ. Camberon. *multimoda diverſaque menſura*. Sic alias & in Leone.
(k) Editi, *de qua egimus*. Mſ. Jolienſis, & Leonis editio, *agimus*.

examina, ante aliqua pietatis obſequia, indulgentiore ampleđuntur affeđu; (a) ſi in dominis quoque erga famulos libera eſt diſpoſitio, nec juſte a quoquam reprehenditur, qui de unius conditionis familia quoſdam ſibi quos benignius honeſtaret, & quos (b) liberalius erudiret, elegit: numquid de ſummi Patris & veri Domini benevolentiſſima æquitate cauſſandum eſt, quod in magna domo ejus innumeris differentiis univerſa variantur? Cumque nemo aliquid boni habeat, quod non ille donaverit, non omnes tamen iiſdem virtutibus micant, aut eadem chariſmatum dote ditantur. Nec poſſumus hanc diverſitatem graduum cauſſis aptare meritorum: cum totius boni meriti principalis cauſſa ſit gratia, de cujus opibus ſumitur quidquid in ſingulis probabile reperitur.

Gratia eſt principalis cauſſa meriti.

CAPUT XXXIII.

Nemo perit qui perire non debet: ſed omnes ab æterno electi ſalvi fiunt.

SIcut ergo de iis quæ intra Eccleſiam multiformiter Spiritus ſanctus operatur, impium eſt ullam querelam corde concipere: ita etiam de illa providentia quæ infidelibus præſidet, nullatenus murmurandum eſt. Quoniam & juſtus & bonus arbiter nec voluntatis iniquæ eſt, nec diſcretionis incertæ, ut ſub immenſa (c) omnipotentis Dei miſericordia atque juſtitia putemus quod quiſquam pereat, qui perire non debeat. Nulla pars mundi ab Evangelio vacat Chriſti. Et licet illa generalis vocatio non quieſcat, tamen etiam iſta ſpecialis jam univerſis eſt facta communis. Ex omni gente, & ex omni conditione adoptantur quotidie millia ſenum, millia juvenum, millia parvulorum: & (d) effectibus gratiæ Chriſtianæ, etiam ipſa quibus mundus adteritur, arma famulantur. Quam multos enim qui in tranquillitate pacis ſacramentum baptiſmatis ſuſcipere differebant, ad aquam regenerationis confugere inſtantis periculi metus impulit; & lentis tepidiſque animis quod diu cohortatio quieta non ſuaſit, minax ſubite terror extorſit? Quidam Eccleſiæ filii ab hoſtibus capti, dominos ſuos Chriſti Evangelio mancipaverunt, & quibus conditione bellica ſerviebant, eiſdem fidei magiſterio præfuerunt. At alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in ſuis locis noſſe non poterant, in noſtris (e) didicere regionibus, & ad ſedes ſuas cum Chriſtianæ religionis (f) inſtitutione remearunt. Ita nihil obſiſtere divinæ gratiæ poteſt, quominus id quod voluerit impleatur; dum etiam diſcordiæ ad unitatem trahunt, & plagæ in remedia vertuntur; ut Eccleſia unde metuit periculum, inde ſumat augmentum.

Gratia ſpecialis Evangelicæ prædicationis omnibus jam communis.

Ad quoslibet igitur rerum humanarum exitus ſe noſtra convertat inſpectio, nulla ſæcula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque deceſſus ab æternis & inſcrutabilibus judiciis Dei vacare reperiet. Omnes varietatum compugnantiæ, & univerſæ diſſimilium (g) proventuum cauſſæ, quas inveſtigare & diſcernere non valemus, in illa æterna ſcientia ſimul notæ, ſimulque diviſæ ſunt. Et nihil ibi inordinatum eſt, etiam de necdum exiſtentium qualitatibus actionum. Quoniam non eſt in Deo accidens motus, aut nova voluntas, aut temporale conſilium, nec cogitatio ejus cum rerum mutabilium inæqualitate variatur, ſed cuncta pariter tempora & temporalia, ſempiterno ac ſtabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia jam retribuit, (h) qui quæ ſunt futura, jam fecit. Hinc illud eſt beati Pauli apoſtoli ſcribentis ad Epheſios, *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cæleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus in charitate. Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum,* (i) *ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ*, & cetera, (k) quæ ſub ejuſdem ſenſus prædicatione connectit, docens donum atque opus gratiæ in æterno ſemper Dei manſiſſe conſilio, omneſque adoptionis filios non ſolum (l) in eo tempore quo jam exiſtentes vocati ſunt, ſed etiam prius quam mundus (m) conſtitueretur, electos. In qua electione quidquid hominum in Chriſto præcognitum non eſt, nulla eidem ratione ſociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de cujuslibet temporis vocatione venturi ſunt, in iſta, quæ ſecula cuncta præceſſit, adoptione ſignati ſunt. Et ſicut nullus infidelium in hac ſorte numeratur, ita nullus piorum (n) ab hac benedictione diſcretus eſt. De plenitudine quippe membrorum corporis Chriſti, præſcientia Dei, quæ falli non poteſt, nihil perdit, & nullo detrimento minui poteſt ſumma præcognita, atque in Chriſto ante ſæcula æterna prælecta, ſicut ad Timotheum ſcribens Apoſtolus dicit, *Collabora Evangelio ſecundum virtutem Dei, qui nos liberavit & vocavit vocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum ſuum propoſitum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Jeſu ante tempora æterna.*

Omnium rationes in Deo æternæ, & immutabiles.

Epheſ. 1. 3. & ſeq.

Electio ſalvandorum facta ab æterno.

2. Tim. 1. 8. & 9.

CA-

(a) Mſ. Jolienſis ſupplet particulam, *ſi*, quæ eſt etiam in Leone.
(b) Editi, *liberius*, emendantur ex Mſ. Jolienſi, & Leone.
(c) Mſ. Jolienſis omiſſis his, *omnipotentis Dei*, habet, *miſericordia ejus*.
(d) Duac. & Colon. *affectibus*. Alii, *effectibus*.
(e) Mſ. Jolienſis & Leonis editio, *cognovere*. Alii, *didicere*.
(f) Mſ. Jolienſis, *juſtificatione*.
(g) Leonis editio, *provectuum*. Ceteri, *proventuum*.
(h) Mſ. Camberon. *quæque ſunt futura*.
(i) Hoc loco editi addiderant, *Dominum noſtrum*, quibus carent Mſ. Jollenſis & Leonis editio, immo etiam textus Apoſtoli cum Vulgata ejuſdem verſione.
(k) Editio Leonis, *quæ ibi*.
(l) Præpoſitio *in* non legitur in Mſ. Jollenſi.
(m) Editi alias, *conderetur*. Mſſ. Camb. & Jol. & Leo ut in textu.
(n) Editi, *numeratus*. Poſtea Mſ. Jol. & Leonis editio, *ab hac benedictione*: cum alii ferant, *ab hac ſorte*.

CAPUT XXXIV.

Non fruſtra laborari ad adquirenda bonorum operum merita, vel orationibus inſiſti, quamvis incommutabile ſit Dei propoſitum ſuper ſalute electorum.

CONtra hanc invictæ veritatis ſplendidiſſimam lucem ſolent quidam non ſobrie dicere, ſuperfluo ad adquirenda bonorum operum merita laborari, fruſtra etiam orationibus, quibus Deus exorandus ſperatur, inſiſti, ſi ex incommutabili propoſito ejus Chriſtianæ gratiæ ſubſiſtit electio, nec aliter quidquam procedere poteſt, quam omnipotentis voluntate diſpoſitum eſt. Sed qui (a) hoc ingenioſe ſe arbitrantur opponere, non intelligunt ſcientiam Dei, quæ & præterita, & præſentia, & futura complectitur, tempore non teneri, & tam in conſpectu ejus adſtare ea quæ gerenda ſunt, quam illa quæ aut geruntur aut geſta ſunt. Quod cum veriſſimum ſit, non indiget mora cernendi & diſcernendi illa virtus quæ perpetuo veroque contuitu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda ſimul aſpicit, & quiquid in univerſitate rerum per ſæcula præfinita evolvitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo jam ordine comprehendit, quem ex ipſius ſummo illo perfectoque judicio mundi hujus finis accipiet. Hæc autem æterna & ſemper tranquilla cognitio, nulla nos urget neceſſitate peccandi, nec inde manat iniquitas, unde juſtitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, (b) & mali nulla ſit omnino natura, a liberis voluntatibus, quas utique bonum fuit liberas fieri, ſpontanea eſt orta tranſgreſſio: & natura mutabilis, cujus incolumitas ab incommutabili pendebat eſſentia, a ſummo ſe bono, (c) dum proprio perverſe delectatur, abrupit: cui nunc ruinæ medetur gratia Dei.

Omnia ſimul Deus intuetur.

CAPUT XXXV.

Gratia datur electis, non ut otientur, vel a nullo hoſte impetantur: ſed ut bene operentur & hoſtem vincant.

1.Joan.3.8.

ET propterea Jeſus Chriſtus venit in hunc mundum, *ut ſolvat opera diaboli:* quæ utique ſic ſolvuntur, ut in deſtructione eorum etiam ab iis quibus ſuccurritur, laboretur, quoniam & hoc a ſalvante donatur. Ideo beatus Apoſtolus, *Non ſolum autem*, inquit, *ſed & gloriamur in tribulationibus: ſcientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-ſanctum, qui datus eſt nobis.* Itemque idem ad Epheſios, *Gratia*, inquit, *ſalvati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.* Deus ergo his quos (d) elegit ſine meritis, dat unde ornentur & meritis. Et fruſtra dicitur, quod ratio operandi non ſit in electis, cum etiam (e) ad hoc ut operentur electi ſint. Virtutum quippe munera otioſa eſſe non poſſunt. Quoniam, ſicut veritas ait, *Omni habenti dabitur, non habenti autem etiam quod habet auferetur ab eo.* Non igitur ad hoc datur continentia, ut concupiſcentiis non repugnet. Nec ideo cuiquam tribuitur ſapientia & intellectus, ut non die ac nocte (f) in Domini lege meditetur. Quid agit donum dilectionis, ſi benevolentiæ ſollicitudo non vigilat? Quis fructus eſt patientiæ, ſi non habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Chriſto pie vivere (g) oſtenditur, qui nulla perſecutione pulſatur? Vel pax quæ eſt a Deo & cum Deo, numquid bene quieta eſt, ſi non (h) diſcordat a mundo? Aut amor Dei (i) poteſt ſine diaboli inimicitiis obtineri? Neminem prorſus Dei gratia intentabilem facit. Neque ob hoc cæleſtium armorum præſidio a dextris & a ſiniſtris inſtruitur Chriſtiana malitia, ut nullo cum hoſte confligat: cum laudabilius ſit (k) atque felicius pugnantem non potuiſſe vinci, quam deſidem non potuiſſe tentari.

Rom. 5. 3. & ſeq.

Epheſ.2.8. & ſeq.

Matt. 25. 29.

Pſal. 1. 2.

2.Tim.3.12.

CAPUT XXXVI.

Electio non tollit orandi ſtudium, ſed ejus effectus per orationem & bona opera completur.

ORationum vero ſollicitudinem divinæ electionis propoſito non reſolvi, uno teſtimonio evidenter probabo, ut cætera ſtudio brevita-

(a) Leonis editio, *hæc ſe ingenioſe*. Editi, *ſe ingenioſe hoc*. Mſ. Jol. ordine ſupra ſcripto.

(b) Mſ. Jolienſis, *& mala nulla ſit omnino natura.*

(c) Mſ. Jolienſis, non habet, *perverſe*. Editio Leonis, *dum propriis delectatur*.

(d) Olim editi, *eligit*. Mſ. Jol. & Leonis editio, *elegit*.

(e) Ita legendum eſſe, non vero, ut antea legebatur in Editis, *ad hoc operentur ut electi ſint*. & contextus ſeries perſuadet, & tota hujus libri doctrina, & Mſſ. Thuan. & Jolienſis. Objectio enim, cui verbis iſtis ſatisfacit, ex eo nata eſt, quod ante docuerat in hæc verba: *De plenitudine membrorum corporis Chriſti præſcientia Dei, quæ falli non poteſt, nihil perdit, & nullo detrimento minui poteſt ſumma præcognita, atque in Chriſto ante ſæcula æterna præelecta.* cap. 33. Si hæc, inquiunt, ita ſe habent, *ratio operandi non eſt electis*. Immo, regerit ille, maxima ratio operandi, cum non tantum ad hoc ut ſalventur, ſed etiam, *ad hoc ut operentur electi ſint*. Concinit plane beato Apoſtolo ad Eph. 2. 10. *Creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus*, & cap. 1. 4. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti*. Inde hauſit S. Auguſtinus quod paſſim docet, quod *prædeſtinatio eſt præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſime liberantur, quicumque liberantur:* Quod *prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio*. Quod *Deus prædeſtinavit quos voluit, & ad opera bona, ad præmia ſempiterna*. Porro, ut ſubjicit auctor noſter, *virtutum munera otioſa eſſe non poſſunt*.

(f) Mſ. Jolienſis, *in Dei lege*.

(g) Mſ. Jolienſis, *creditur*.

(h) Mſ. Jolienſis, *diſcedat a mundo*.

(i) Editi *poterit*.

(k) Mſ. Camberon. *utique pugnantem*, omiſſo *felicius*.

vitatis omittam. In libro igitur Tobiæ ad filium ejus Tobiam Raphael Angelus dicit; *Memor eſto mandatorum patris tui, quoniam præcepit tibi accipere uxorem de genere patris tui. Et nunc audi me, frater, noli computare dæmonium illud, ſed poſtula eam. Et ſcito quoniam dabitur tibi hac nocte uxor: & cum intraveris in cubiculum tolle de jecore piſcis illius, & impone ſuper carbones, & odor manabit, & odorabitur illud dæmonium, & fugiet, & non apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cum cœperis velle eſſe cum illa, ſurgite primum ambo, & deprecamini Dominum cæli, ut detur vobis miſericordiam & ſanitas. Et nolite timere; tibi enim deſtinata eſt ante ſæcula, & tu eam ſanabis.* Quamvis ergo quod ſtatuit Deus nulla poſſit ratione non fieri, ſtudia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propoſitum liberi arbitrii devotio relaxatur: cum implendæ voluntatis Dei ita ſit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per inſtantiam (a) ſupplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum; & qui bona geſſerint, non ſolum ſecundum propoſitum Dei, ſed etiam ſecundum ſua merita coronentur. Ob hoc enim in remotiſſimo ab humana cognitione ſecreto, præfinitio hujus electionis abſcondita eſt.

Tob. 6. 16. & ſeq.

Prædeſtinatio nec libertatem tollit, nec ſtudium orandi.

CAPUT XXXVII.

De nullo ante finem vitæ hujus pronuntiari poteſt, quod in electorum gloria ſit futurus: & nullius lapſi eſt deſperanda reparatio.

ET de nullo ante ipſius finem pronunciari poteſt, quod in electorum gloria ſit futurus, ut perſeverantem humilitatem utilis metus ſervet, & *qui ſtat, videat ne cadat;* (b) & ſi forte aliqua victus tentatione corruerit, non abſorbeatur triſtitia, nec de ejus miſeratione diffidat, qui *allevat omnes* (c) *qui corruunt, & erigit omnes eliſos*. Dum enim in hoc corpore vivitur, nullius (d) eſt negligenda correctio, nullius eſt deſperanda reparatio. Oret itaque ſancta Eccleſia, & pro iis qui crediderunt gratias agens, proficientem eis perſeverantiam petat: pro iis autem qui extra fidem ſunt, poſcat ut credant. Nec ideo ab obſecrationibus ceſſet, ſi pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui *omnes vult ad agnitionem veritatis venire*, non poteſt quemquam ſine juſtitia refutare.

1. Cor. 10. 12.

Pſal. 144. 14.

1. Tim. 2. 4.

(a) Mſ. Camberon. *ſupplicantium*.
(b) Mſ. Camb. & Jol. *ac ſi forte*.
(c) Editi alias, *qui ruunt*.
(d) In Mſ. Jolienſi omittitur, *eſt* hoc loco.

AD-

ADMONITIO
IN EPISTOLAM SUBSEQUENTEM
AD
DEMETRIADEM.

ITA concinit ſtilus Epiſtolæ ad Demetriadem ſtilo librorum de Vocatione Gentium, ut eidem hactenus auctori utrumque opus merito ſit adſcriptum, ſive cum Ambroſio datum, ſive cum Proſpero. Quamobrem qui duorum hujuſce ætatis Criticorum eruditam concertationem circa auctorem librorum de Vocatione Gentium in Admonitione his libris præfixa cum eruditiſſimi ſcriptoris novæ Bibliothecæ Eccleſiaſticæ judicio ibidem exhibuimus; eodem utique inſtituto noſtro eoſdem iterum de præſentis Epiſtolæ auctore differentes breviter repræſentare cogimur: ut perpenſis attente quæ hic afferentur trium paris eruditionis & diligentiæ virorum opinionibus, eorumque momentis libratis, fateatur lector non iniquus jure merito nos iſtud operis, alias egregii, a veris Proſperi libris avulſum, nec ad falſa adulterinaque rejectum, in dubiorum claſſem revocaſſe.

Igitur præter eas rationes quibus opus de Vocatione Gentium Leoni Queſnellius adjudicavit, quæque ex ſtili omnimoda ſimilitudine huic quoque Epiſtolæ applicari poſſunt & debent, alias ille inſuper addit quæ Epiſtolam hanc ex ſpecialibus indiciis Leoni vindicandam probent. 1. Animadvertit hoc Epiſtolæ commune eſſe cum libris de Vocatione Gentium & certis ſancti Leonis operibus, quod ſcripturam ſanctam ex ſancti Hieronymi verſione allegent. Sed & quod utraque verſione utantur, vulgata ſcilicet & Hieronymiana. Quod ad id quod probatum volebat validum putat argumentum: cum nemo facile ſibi perſuadeat fortuito contigiſſe, ut eadem ætate, duo ſcriptores diverſi eumdem ejuſdem libri verſum (ſc. 4. capitis libri Job 14.) aſſumpſerit ex verſione ſancti Hieronymi, quæ nondum in uſum vocata erat, & vix ab alio auctore hujus ævi uſurpata reperiatur. 2. Plures ex Epiſtola ad Demetriadem conceptus recenſet, qui iidem leguntur in operibus ſancti Leonis. 3. In locis a ſe allatis, præter ſenſus conſtructioniſque ac verborum ſimilitudinem & concentum, quæ eumdem auctorem arguunt, multas notat inſuper voces in textu Epiſtolæ, quæ a ſancto Leone paſſim uſurpantur. 4. Conjectationes ſuperiores hac altera firmat. Quod Epiſtolæ nitor ac venuſtas non eſt hominis Africani, ſed in ipſis potius Latinæ linguæ incunabulis enutriti. Nec ſi Africanus fuiſſet, ignoraſſet Demetriadem ex ſancti Auguſtini maxime exhortationibus ſervandæ virginitatis conſilium concepiſſe; nec ſcripſiſſet tale ipſam propoſitum ſine humanis cohortationibus elegiſſe*: cum ex ipſius Auguſtini Epiſt. 188. ad Julianam Demetriadis matrem diſcamus, per ejus miniſterium caſtitatis propoſitum amplexatam eſſe piam hanc virginem.* Per miniſterium, *inquit*, noſtrum cum accepiſſetis verbum auditus Dei, ſicut dicit Apoſtolus, accepiſtis illud non ut verbum hominum, ſed ſicut eſt vere, verbum Dei. Cujus miniſterii noſtri, adjuvante gratia & miſericordia Salvatoris, in domo veſtra tantus fructus exortus eſt, ut humanis nuptiis jam paratis, ſancta Demetrias ſpiritalem ſponſi illius prætulerit amplexum, cui ſpecioſo præ filiis hominum &c. *Hominem vero Italum, longe ab Africa poſitum, & tunc*

Infra c. 1.
Num. 1.

tem-

temporis forte adoleſcentem , qualis erat S. Leo , non mirum eſt hanc compertam non habuiſſe circumſtantiam . Quid quod hujus Epiſtolæ auctor ſatis ſe Romanæ Eccleſiæ alumnum prodit , dum ejus gloriam ubique æmulatus , Apoſtolicam ſedem omnibus tum ſacerdotibus tum plebibus exemplum fuiſſe aſſerit , ut Pelagiani dogmatis inſaniam abhorrerent : cum hæc palma Epiſcopis Africanis debeatur , qui omnium primi ſignum adverſus Julianum levaverunt , ſic canente Proſpero :

Tu cauſſam fidei flagrantius Africa noſtræ
Exequeris, tecumque ſuum jungente vigorem
Juris Apoſtolici ſolio, fera viſcera belli
Conficis ; & lato proſternis limite victos. *Carm. de ingrat. v. 71. & ſeq.*
Convenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices ; geminoque ſenum celeberrima cœtu
Decernis quod Roma probet, quod regna ſequantur.

5. *Juvari dicit non modicum hanc ſuam aſſertionem ex ſingulari , quæ Demetriadi virgini cum S. Leone interceſſit neceſſitudine , ex qua etiam hanc fiduciam ſumpſit , ut ipſam impelleret ad conſtruendam Baſilicam ſub S. Stephani invocatione conſecrandam , ut fidem facit Platina .* Leo , *inquit* , ad reparandam Urbem & Templa converſus , Demetriam ancillam Dei impulit ut Baſilicam beato Stephano via latina tertio ab Urbe milliario in fundo ſuo conderet. *Nec de alia Demetriade itidem virgine , hæc intelligi debere , cum aliam huic cognominem , & aliquatenus illuſtrem nec illius ævi ſcriptores commemorent , nec eam de qua loquimur , aliqua nota diſtinguant , cum de ea mentionem faciunt . Quod ſi jam ab anno* 410. *Demetrias Barbarorum ſævitiam qui Romam ceperant fugiens , cum matre & avia in Africam tranſmearit , nemini perſuaſum fiet in illa ipſam provincia remanſiſſe cum Vandali anno* 427. *in Africam irrumpentes , regionem illam immaniter vaſtarunt ; ſed potius fuga ſibi conſuluiſſe contra hæreticorum hominum barborumque furorem , apud quos fides catholica caſtitaſque virginalis , quibus clarebat Demetrias , ſummo æque crimini vertebatur . Immo nemo eſt qui non credat piam virginem , ſi expugnata a Gothis Roma Carthaginem aufugerat , ita invadentibus Africam Vandalis , longe potiori ratione reliquiſſe Carthaginem , Romamque remeaſſe in qua patriam , cognatos , amicos , & quod non ſemel indicatur in hac Epiſtola , ampliſſimas poſſeſſiones a parentibus ſuis relictas habebat . Quamquam & uſque ad incurſionem Vandalorum in Africa non remanſiſſe vero ſimillimum eſt , vel Julianam adhuc ſuperſtitem poſt Gothorum ex Italia diſceſſum cariſſimum pignus in Urbem ſecum reduxiſſe , vel Demetriadem mortua Juliana , ultro repetiiſſe patriam , ut quæ apud Carthaginem ſine cognatorum , gentiliumque ſuorum ope ac ſolatio vix potuiſſet reſidere . Romam ergo rediens Leonem invenit , quem ſacra virgo , ut ad ſublimis propoſiti obſervantiam magis magiſque accenderetur , pro ea quæ ipſi ſacrarum virginum cura incumbebat , & ſuo jure precata eſt , nec renuit S. Leo , ſed hanc ad eam ſcripſit eximiam Epiſtolam .*

Ceterum nihil eſſe cur Proſpero tribuatur hæc Epiſtola , quæ Proſperi ſtilum non refert . Qui vero in excuſis Proſperi operibus huic libello titulus præfigitur ; Proſper Epiſcopus ſacræ virgini Demetriadi , *addititius eſſe tum inde convincitur , quod ante centum ferme annos , quo tempore S. Ambroſii operibus accenſebatur hoc opuſculum , ſine hoc titulo ſemper prodierat ; tum quod certum ſit apud eruditos Proſperum Auguſtini diſcipulum ac vindicem num-*

quam ſacerdotali dignitate , ſed nec ullo forte Eccleſiaſtico miniſterio inſignitum fuiſſe , ut notatum in Admonitione in Epiſtolam Proſperi ad Auguſtinum datam initio hujus voluminis . Sed miſſa illa pſeudepigraphe , non eſſe Proſperi hanc Epiſtolam arguit ſtili diſparitas , & ejuſdem affinitas cum ſtilo librorum de Vocatione Gentium . Etſi enim Proſperi ſermo nonnullis interdum rithmis , ut ajunt , ubique ſonat , quod omnibus illius ævi ſcriptoribus non inſolens eſt ; minus tamen frequentes ſunt apud Proſperum , qui etiam iis perſæpe vitandis ſtuduiſſe videtur , ut legenti planum erit . Non ita quoque de ordinando , & ad amuſſim conſtruendo ſermone , aut ſecandis periodorum membris ſollicitus eſt , ac auctor gemini de Vocat. Gent. opuſculi : ſed ut ratiocinii pondere atque arte præſtat , aſſertionibuſque , ut de ipſo Gennadius , magis nervoſus eſt , ita dictionis puritate , ſermonis nitore , compoſitioniſque elegantia longe inferior eſt. Probatur præterea ex diſcrimine quod inter utrumque ſupra annotavimus ; cum unus Eccleſiam Romanam in profliganda hæreſi Pelagiana omnibus Epiſcopis præiviſſe ait , alter ab Africana Eccleſia in hac pugna præventam eſſe etiam ſedem Apoſtolicam aſſerit ; quod diverſum auctorem fuiſſe demonſtrat . Denique altum de S. Auguſtino ſilentium , cujus cum laude nominandi nullam Proſper ſibi eripi ſinit occaſionem , eidem hoc opuſculum abjudicat . Quam enim opportunam magis ac magis obviam habere poterat occaſionem celebrandi invicti illius gratiæ Doctoris , quam in ea Epiſtola , quæ & de gratia Chriſti , & de humilitate gratiæ cuſtode tota eſt , in qua Pelagianum dogma , Pelagiique ad Demetriadem Epiſtolam exagitat ; quæ Epiſcopos iſtius hæreſiarchæ adverſarios commemorat , quorum pars magna erat Auguſtinus , præcipua portio , *ut loquitur ipſe Proſper ,* Domini ſacerdotum *: in qua alloquitur virginem , quam miniſterio verbi Chriſto pepererat , aut potius quam æmulans Dei æmulatione , deſponderat uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto . Proſpero enim , omnium quæ Auguſtini erant curioſiſſimo indagatori hoc ignorare non licuit , nec tacere , cum id ſacræ virgini gratiſſimum eſſe futurum non dubitaret . Denique cum de propoſito caſtitatis a Demetriade concepto* inter ipſa principia multos , qui tunc in Eccleſia præeminebant , merito non ſiluiſſe *aſſerat , atque illam* rationabiliter doctiſſimos viros ſuis adhortationibus incitaſſe : *nemo eſt qui credat hanc ſibi ipſi vim facere potuiſſe Proſperum , ut orationem in Auguſtini nomen ac elogium ſponte currentem compeſceret .*

S. Proſper in Epiſtola ad Rufinum n. 4.

Infr. c. 1.

Quæ omnia ſi mente ab omni præjudicio libera lector attenderit , non dubitat Queſnellius, quin conjecturis ejus ultro ſubſcribat, hocque opuſculum S. Leoni , ut genuino parenti reſtituendum judicet .

At vero in contrarium occurrens Joſephus Antelmius hanc Epiſtolam Proſpero aſſignandam deffendit : probatque 1. adductis amplis locorum hujus Epiſtolæ cum aliis operum S. Proſperi parallelis : in quibus non videtur felicius inſudaſſe , quam in eis quos in libros præcedentes tanto conatu texuit . De his judicent per nos licet quibus ea examinare libuerit . Tum alteram Queſnelli probationem ex ordine judiciorum Africæ & Romanæ ſedis in Pelagianos latorum ſumptam nititur convellere . De quo longam diſſertationem contexit , quam hic ad trutinam revocare neceſſarium non ducimus , nec id ſtatuere, num ſcilicet cum in aliquo Carminis ſui loco ait S. Proſper , Peſtem ſubeuntem prima recidit ſedes Roma Petri , *hæc voce* prima *intelligenda ſit Apoſtolica ſedes prima dignitate , aut temporum ordine prima : cum præſertim in alio Carminis ejuſdem loco , quem ſupra adduximus , & in libro ſuo contra Collatorem judicium Africanorum Zozimi judicio præiviſſe teſtetur . Nec fatebimur etiam magni ponderis æſtimandam quam Queſnellius protulit probationem ex ſingulari Leonem inter & Demetriadem neceſſitudine petitam . Sed nec illam validis disjicit cuneis Antelmius , dum eam Demetriam , de qua Platina , Anaſtaſius ,*

v. 19.

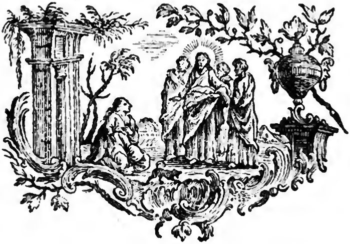
ſius , aut Romanum Breviarium loquuntur , aliam a Demetriade eſſe contendit . Quo illa Ancillæ Dei *epitheto decoratur , tam virgini convenit , quam nuptæ mulieri . Nec inſolitum Latinis litteram ſ , in fine vocum reſcindere . Denique Paulus Diaconus Baſilicæ S. Stephani fundatricem Demetriadem appellat . Sed quid nos minutiis ejuſmodi inhæremus ? Utilius ſane & magis palmare in hoc inveſtigando immorari : an ſcilicet hæc ad Demetriadem directa Epiſtola Maſſilienſes Presbyteros ceteroſque Catholicos , hæreſi Pelagianæ quidem adverſos , ſed non omnia ſancti Auguſtini principia admittentes feriat , an potius de ſolis in illa Pelagianis agatur . Etſi vero hæc opinio invaluerit hactenus , non minus hos quam illos ab Epiſtolæ auctore impugnatos ; libenter tamen (ait auctor nov. Biblioth.) ſubſcribo viri cujuſdam eruditi ſententiæ , quo præmonente obſervatum a me , quod in illa Epiſtola cap.* 10. *dicitur de quibuſdam qui cum cetera Pelagii dogmata abnuerent , hanc partem ſuperbi dogmatis ſervaverant* , Gratiam ſecundum merita noſtra dari ; *de quibuſdam Pelagianis intelligendum , occultis quidem & mitigatis , ut obſervat S. Leo in ſexta ſua Epiſtola , in qua de Pelagianis eum loqui nullus dubitabit . In utroque enim loco dicitur ejuſmodi homines hanc particulam execrandi dogmatis ſervaſſe , qua cetera Pelagiani erroris portenta reſuſcitarent , & peccati originalis fidem , quam inter Catholicos profitebantur , inter ſuos vero rejiciebant , everterent .* Cum inter noſtros (*ait*) originalis peccati vulnera faterentur , inter ſuos tamen hoc tenere oſtenderent , quod primorum hominum prævaricatio ſolis imitatoribus obfuit . *Quod quidem nec Maſſilienſes Presbyteros , nec alios S. Auguſtini principiis quibuſdam adverſos ferit . Illi enim negantes originale peccatum ſincere damnabant , in partem non erant diviſi , nec cum Pelagianis ulla ſocietate juncti erant . Pelagianos ergo occultos indigitat auctor Epiſtolæ ad Demetriadem , & ex ſexta ſancti Leonis Epiſtola plurimos ſub hoc Pontifice fuiſſe diſcimus , qui ſub captioſis fidei profeſſionibus omnes errores „ priſtinos renovare intendebant , aut eorum aliquem ſaltem a damnatione ſerva- „ re immunem . Narrat S. Proſper in Chronico quod Julianus multimoda arte „ fallendi correctionis ſpem præferens , moliebatur in communionem Eccleſiæ ir- „ repere , ſed his inſidiis Sixtus Papa Diaconi Leonis hortatu vigilanter occur- „ rens , nullum aditum peſtiferis conatibus patere permiſit . Nec mirum certe ab auctore hujuſce Epiſtolæ impetitos Pelagianos , dum ad Demetriadem ſcriberet , cum alias eidem virgini Epiſtolam unam Pelagius direxiſſet , nec ignotus ei eſſet Julianus , quo cum , vel aliquo ex ejus familiaribus aliqua poterat ſacræ virgini eſſe conſuetudo .*

Quo autem tempore & quo in loco a Leone magno ſcripta ſit hæc Epiſtola haud facile dictu . Sed quantum conjectura aſſequi licet , id accidit ante quam ad Pontificatum aſſumeretur . Certe in Epiſtola longo intervallo poſt prima illius conſecrationis tempora ſcribere ſe innuit : Si vero , *inquit* , de commendando virginitatis bono diſſeram , ſuperflua erit ejus nunc propoſiti inſinuatio , quod tu a primæ ætatis tuæ flore ſine humanis cohortationibus elegiſti , & de quo inter ipſa principia multi , qui tunc in Eccleſia præeminebant , merito non ſiluerunt . *Quæ verba ſatis notant neque illam in primo ætatis flore tunc fuiſſe , diemque obiiſſe qui antea illam ſcriptis ſuis laudaverant . Demetrias itaque annum plus minus quadrageſimum quintum agebat , credique pronum eſt ipſam per id temporis Romam rediiſſe . Nam Vandali infeſto exercitu vaſtaverant Africam ; nec ſane Demetrias , quæ patriam reliquerat metu Gothorum , populante Genſerico Africam in peregrina regione remanſit . Annales enim Eccleſiaſtici , & Leo ipſe commemorant iis miſerrimis temporibus hominum magnam turbam profugiſſe in Italiam . Vandali enim Hipponem & Cyrtam , quæ aliquandiu reſtiterant , ceperant , Carthaginemque ipſam anno* CCCCXXXIX. *expugnaverant . Demetrias itaque ſanguine & nobi-*

Infra c. 1.

litate clara ; nobiliorque virtutibus facile ſtatim a reditu innotuit Leoni , qui cum ea amicitiam contraxit , cum eoque ſancta Virgo communicavit Epiſtolam Pelagii, quo tempore vulnus recruduerat . Idcirco cœpit ille altera ad eamdem Epiſtola emendare hæretici errores : & quanto magis vires humanæ voluntatis , poſthabita Chriſti gratia Pelagius extulerat , tanto magis ſatagit S. Leo labem voluntati hominis per peccatum illatam detegere , profligataſque liberi arbitrii ad bonum vires oſtendere , quibus reparandis gratia Sanguinis Chriſti pretio comparata ſola idonea eſt . Sic docuit Virginem humiliter & modeſte de ſe ſentire , & Chriſti merita tanti parta tantique nobis data non flocci æſtimare.

Denique ex dictis ſatis indicatur Epiſtolam ſcriptam anno circiter Chriſti quadringenteſimo quadrageſimo.

AD SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM IGNOTI AUCTORIS EPISTOLA.*

* Scripta creditur circa annum Chriſti 440.

SEU DE HUMILITATE CHRISTIANA TRACTATUS.

ARGUMENTUM.

Magnis laudibus veram humilitatem commendat, adverſamque illi ſuperbiam ſuis depingit coloribus: tum devotam Chriſti Virginem hortatur, ut elationem caveat, ſeque ſinceræ humilitatis præſidio muniat.

Cap. I. ſeu Præfatio. Quanta fuerit Demetriadis nobilitas & virtus.

(a) CUM ſplendidiſſimæ ſanctimoniæ tuæ ſublime propoſitum ſuper humilitatis fundamenta conſiſtere, pie & ſapienter intelligis: in hoc uſque, o Sacra Virgo DEMETRIA, dignationem tuæ dignitatis inclinas, ut provectiones tuas etiam meo ſtilo exigas adjuvari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meæ reſpiciens, omnibus modis recuſarem, neque tam maturo & erudito animo cohortatiunculas meas adhibere præſumerem, niſi fiduciam efficiendi id quod jubetur, a jubente conciperem, & tuis meritis atque orationibus confiderem eſſe præſtandum, ut oriatur in deſerto aqua, & fiant in ſicca terra flumina. Unde collaborandum tibi mecum eſt, ut qui ſapientiam præſtat parvulis, & linguas mutorum facit diſertas, jubeat de cordis mei ariditate profluere, quod ſitis tua digne poſſit haurire. Quæ ergo materia ſtilo dabitur? & unde loquendi tecum cauſſa ſumetur? Si laudes tuas ſcribere aggrediar, & majorum ſeriem, quæ per te multum illuſtratur, evolvam; oneroſum me forte & impudentem videri poſſe arbitror, qui vel humanæ tibi gloriæ tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum prædicationibus ingenium meum par eſſe præſumam. Si vero de commendando virginitatis bono diſſeram, ſuperflua erit ejus nunc propoſiti inſinuatio, quod tu à primo ætatis tuæ flore (b) ſine humanis cohortationibus elegiſti, & de quo inter ipſa principia multi qui tunc in Eccleſia præminebant, merito non ſiluerunt. Valde enim mirabile erat, & inter præcipua divinæ gratiæ exempla numerandum; quod virgo Anicia ſuper omne faſtidium (c) Trabeatæ nobilitatis evecta, de cujus fecunditate avis atque atavis reſponſura poſteritas, & familiæ votis expectabatur, & patriæ; converſo repente animo, deſiderio cæleſtium nuptiarum declinaſti mortale conjugium, & ut omnem proſapiam tuam etiam hujus virtutis titulo conſecrares, primam ſtirpis tuæ perpetuam virginem Filio virginis ſpopondiſti. Illam ergo ætatem tuam & illa principia rationabiliter doctiſſimi viri ſuis adhortationibus incitarunt. Et licet plantationi ſuæ ſummus agricola valida ad provectum tuum incrementa præberet: cooperatores tamen gratiæ Dei opportune piam adhibuere culturam, ut germen tenerum fortitudinis robur acciperet, & dignos generoſitate ſua fructus propoſiti tui arbor afferret. Noſtris autem paginis quid erit loci? Et poſt ornatiſſima ſcripta excellentium magiſtrorum, quid utilitatis in eo, quem indicere dignata es, ſermone reperies? Niſi forte, quia & il-

Pſal. 106. 35.
Pſal. 104. 40.
Pſal. 18. 8.
Sap. 10. 21.

(a) In capite iſtius Epiſtolæ ſive Tractatus Editores omnes a Lovanienſibus anni 1565. & qui deinceps S. Proſperi opera Typis ſubjici curarunt, appoſuerant hanc Epigraphen: *Proſper Epiſcopus Sacræ Virgini Demetriadi*: quæ adſititia eſſe tum inde convincitur, quod ante centum ferme annos, quo tempore S. Ambroſii operibus accenſebatur hoc opuſculum, ſine hoc titulo ſemper prodierat: tum quod certum ſit apud eruditos Proſperum Auguſtini diſcipulum ac vindicem nunquam ſacerdotali dignitate, ſed nec ullo Eccleſiaſtico miniſterio inſignitum fuiſſe: ut probatum eſt in Admonitione in Epiſtolam S. Proſperi ad Auguſtinum datam, initio hujus voluminis. Alias rationes, quibus Proſperi non eſſe ſuadetur, ſupra in Admonitione huic operi prævia expoſuimus.

(b) Vide Auguſtinum Epiſt. alias 179. nunc. 130. ad Probam & Julianam, & quæ olim 143. modo 188. numeratur ad Julianam: & Hieronymum Epiſt. 8. & Innoc. Papam I. Epiſt. 14. tom. 1. Concil. Vide etiam epiſt. Pelagii hæreſiarchæ ad hanc ipſam Virginem, cui Auctor hanc videtur oppoſuiſſe pro antidoto.

(c) Alias edita Proſperi opera, *trabens beatæ nobilitatis*. Sequimur correctionem editionis operum S. Leonis Papæ I. quæ ad oram e regione horum verborum, *Trabeata nobilitatis*, monet, Trabeam inſigne fuiſſe Conſulum; de quo videri poteſt Baylius de re veſtiaria lib. 1. cap. 11. apud quem & antiquiores citatos reperiens.

& illorum (a) doctrinis, & tuis ſtudiis ad ſublimiores gradus virtutum conſuetudo proficit, (b) cavendam te elationis admoneam, & humilitatis tibi ſinceritatem fida ſuggeſtione commendem; ut in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conſcia, numquam audeas eſſe ſecura?

CAP. II. Veras virtutes a falſis eſſe diſcernendas.

DE hoc igitur congruentiſſimo tibi & ſaluberrimo bono, quod Dominus donaverit diſſeramus: ut inſpectioni noſtræ non tantum viſibilia ejus, ſed etiam occulta referentur. Eſt enim multiplex virtutis iſtius qualitas; & licet in exterioribus quoque pulcra ſit, in intimis tamen ſuis multo eſt ſpecioſior, multoque luculentior; ubi nihil obſcurum, nihil turbidum, nihil eſt inquietum: quia *pax multa diligentibus legem* Dei, *& non eſt illis ſcandalum*. (Pſal. 118. 165.) Acceſſuri autem ad beatæ humilitatis intuitum, omnem illam (c) abjectionem, quæ ignavos & inconſtantes animos deprimit, repellamus: nec generale nomen ita nos a judicio diſcretionis excludat, ut omnes quoquo modo humiles putemus eſſe laudabiles. Imitatur quidem plerumque neceſſitas voluntatem, & ab imagine modeſtiæ parum differt forma ſegnitiæ. Sed aliud eſt quod gravat, aliud quod exercet; nec in eumdem finem venit labor indeclinabilis miſeriæ, & expetitæ fortitudo patientiæ. Unum eſt paupertatis vocabulum, ſed non una mens pauperum; quia non idem eſt gaudere bene expenſis divitiis, quod aut gemere de non adquiſitis, aut dolere de perditis. (Timor duplex.) Timoris etiam quo Deus metuitur, nulla eſt in appellatione diſtinctio: ſed aliud eſt timere quia peccaveris, aliud timere ne pecces; & ibi eſt formido de ſupplicio, hic ſollicitudo de præmio. Ob hoc enim de illo ſervili metu dicitur quia *perfecta charitas foras mittit timorem*: (1. Joan. 4. 18.) de hoc vero liberali, *Timor Domini manens in ſæculum ſæculi*. (Pſal. 18. 10.) Remota itaque illa ſpecie humilitatis, quæ tota ſine fructu eſt, voluntarios tantum pendamus affectus. Qui etiamſi in gradibus meritorum inveniuntur impares, non ſunt tamen ab ipſa virtute diſcordes.

CAP. III. Primum humilitatis bonum dilectionem & concordiam inter homines ſervare.

PRIMA ergo humilitatis ratio in communis vitæ verſatur officiis, quibus & divina clementia conciliatur, & ſocietas humana connectitur. Multum enim ad roborandum dilectionem valet, cum ſecundum doctrinam Apoſtolicam, invicem ſe homines honore præveniunt, & alteri alterum ſuperiorem exiſtimantes, amant ſervire ſubjecti, (Rom. 12. 10. Philip. 2. 3.) & neſciunt tumere prælati: cum & pauper divitem non ſibi dubitat anteferre, & dives pauperem ſibi gaudet æquare: cum & ſublimes non ſuperbiunt de claritate proſapiæ, & pauperes non extolluntur de communione naturæ: cum denique non plus tribuitur magnis opibus, quam bonis moribus, nec major ducitur phalerata iniquorum potentia, quam rectorum inhonora juſtitia. Ab hoc æquo & modeſto jure concordiæ, in quo nullum de gradu ſuperiore certamen, nec felicitas aut inflat propria, aut urit aliena, pulcre & mirabiliter a plerisque proficitur ad illam humilitatis fortitudinem quæ & ſe extra omnem conſtituit dignitatem, & mavult apta eſſe injuriis accipiendis, quam idonea repellendis, ut impleatur quod ait Dominus, *Qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariaverit mille paſſus, vade cum illo & alia duo.* (Matt. 5. 40. & 41.) Illud quod Apoſtolus docet dicens, *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* (1. Cor. 6. 7.) Tales enim multum ad imitationem ipſius Domini noſtri & Salvatoris accedunt, qui *cum dives eſſet, pauper factus eſt*: (2. Cor. 8. 9.) *& cum malediceretur, non maledicebat, & percutienti ſe non comminabatur*; (1. Pet. 2. 23.) & quoniam dixerat, *Diligite inimicos veſtros, benefacite iis qui vos oderunt*; (Matt. 5. 44.) ut hujuſmodi benevolentiam confirmaret exemplo, ipſe pro iis a quibus crucifigebatur, orabat.

CAP. IV. Verum humilem gloriam & opes ſæculi faſtidire.

QUI ergo fideliter & ſcienter intelligunt quo opere ſalvati & quo pretio ſint redempti; nolunt de mundi hujus ſapientibus, nolunt eſſe de fortibus: quoniam, ſicut ait Apoſtolus, *Quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt deſtrueret: ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus*: (1. Cor. 1. 27. & ſeq.) id eſt, ut nemo ſe placere Deo per mundi ſapientiam putet, quæ tota carnalis eſt, & a vera ſapientia cum omni ſua vanitate deſtruitur. *Dominus* enim *novit cogitationes ſapientium, quoniam vanæ ſunt*. (Pſ. 93. 11.) Cum itaque diſcipuli veritatis humanam gloriam fugiunt, & a temporalium amore deſciſcunt, ut quæ Dei ſunt ſapiant, non quæ hominum; proficiunt ſenſibus, non deficiunt, neque vigorem cordis amittunt, ſed excellentiſſimæ intelligentiæ lumen accipiunt; viventes quidem in hoc mundo, ſed omnes mundi ſtrepitus relinquentes, ut redimant *tempus quia dies mali ſunt*. (Epheſ. 5. 16.) Quo autem pretio quies hujus temporis aptius comparatur, quam ut ipſi mundo omnes divitiæ, omnes dignitates, & univerſarum cupiditatum materiæ refundantur; & ſancto beatoque commercio ematur Chriſtiana libertas, fiantque filii Dei de paupertate divites, de patientia fortes, de humilitate ſublimes. Non enim, ut dilectores hujus ſæculi putant, pravi cordis aut ſegnis eſt animi terrenas opes ſpernere, honores occiduos faſtidire, nec ibi gloriam quærere, ubi *laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & qui iniqua gerit benedicitur*. (Pſal. 9. 24.) Unde ſi vere intelligatur, contemptus iſte rerum præſentium ad quæ tendat, & qualia concupiſcat; nihil hujuſmodi mentibus rectius, nihil invenietur electius, quæ ſacratiſſimis deſideriis univerſa tranſcendunt, neque ad ullam creaturam, quamvis potentem atque mirabilem, ſed ad ipſum omnium viſibilium & inviſibilium (d) ambiunt Creatorem: cui appropinquare clareſcere eſt, quem timere gaudere eſt, cui ſervire regnare eſt.

SED

(*a*) Editiones Proſperi, *in doctrinis*. Melius videtur legi ſine præpoſitione in Leone.

(*b*) Recentior editio poſuerat, *cavendæ te elationis*. Contextus noſter ſequitur Editiones Proſperi antiquiores & Leonis.

(*c*) Editiones Proſperi in margine, *objectionem* habent.

(*d*) P. Nanius vult legendum eſſe, *abeunt*.

CAP. V. Non ſolos pauperes, ſed etiam divites humilitate Chriſtiana ornari poſſe.

SED hæc virtus, quæ temporalis copiæ (a) & ſapientiæ negligens, ad vitam æternam (b) per anguſta & ardua enititur, non debet voluntarios pauperes in conſortium Chriſtianæ humilitatis admittere; eos autem a ſocietate boni hujus excludere, qui ampla prædia, magnifica patrimonia, & multas in hoc ſæculo poſſident facultates. Cum in populo Dei multi ſemper qui divitiis bene uterentur, exſtiterint: nec ullo modo vel dici vel cogitari liceat, quod Abraham & Iſaac & Jacob, quorum ſe eſſe Deum Dominus proteſtatus eſt, ideo vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt: aut quod vir ſacratiſſimus Melchiſedech, Domini & Salvatoris noſtri præferens formam, non fuerit perfecte humilis, quia & ſacerdotio eminebat, & regno: vel quod beato Job de quo Deus pronuntiat, dicens, *Numquid conſideraſti ſervum meum Job, quod non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex & rectus, & timens Deum, & recedens a malo?* ideo virtus iſta defuerit, quia erant, ſicut ſcriptum eſt, in poſſeſſione ejus *ſeptem millia ovium, & tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis. Eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.* Quaſi tunc iſtius gratiæ particeps factus eſt, quando omnibus facultatibus perditis, univerſa quoque familia, filiiſque privatus, & percuſſus *vulnere peſſimo a planta pedis uſque ad verticem capitis, teſta ſaniem radebat, ſedens in ſtercore*; (c) aut ad imaginem elationis poſtmodum revocatus eſt, quando corporis incolumitate renovata, ſeptem rurſus filiorum triumque filiarum factus eſt pater, & duplo in univerſam ſubſtantiam eſt ditatus augmento. Abſit autem ab animis fidelium tam irreligioſa perſuaſio; ut cuiquam ſanctorum, quibus Deus & divitias eſt largitus & honores, ad capiendum veræ humilitatis meritum credatur vel opulentia obſuiſſe, vel dignitas: cum eis ad hujus virtutis provectum utraque profuerint. Quamvis enim tota *vita hominis tentatio ſit ſuper terram*, & tam abundantia quam inopia materia ſoleant eſſe peccati, cum vel dives extollitur ad ſuperbiam, vel pauper proſilit ad querelam; exſtiterunt tamen in omni tempore, & in noſtra quoque ætate non deſunt, ſicut & boni pauperes, ita & boni divites. Nec fruſtra beatus apoſtolus Paulus Timotheum admonet, dicens, *Divitibus hujus ſæculi præcipe non ſuperbe ſapere, nec ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo, qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere, divites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Quod utique fieri in univerſa Eccleſia, quæ per totum mundum eſt diffuſa, non dubium eſt; & pauperes Chriſti non eorum tantum facultatibus ſuſtineri, qui ut expeditiores Dominum ſequerentur, ſimul ſe omnibus ſuis opibus exſuerunt; ſed eidem operi etiam illorum ſubſtantias deſervire, qui poſſeſſionibus ſuis non aliter quam rebus pauperum (d) præſunt: ut Eccleſiaſticæ utilitati ſub quadam procuratione famulentur, elaborantes ſinguli pro ſuarum virium portione, ut ad victum atque veſtitum familiæ Dei neceſſaria conferantur, & ſimul proſpicientes ut in domibus ipſorum ſub juſto ſanctoque moderamine omnes & benignitas foveat, & diſciplina contineat; dicente Apoſtolo, *quis autem ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.*

Exod. 3. 6. — Hebr. 7. 1. — Job 1. 8. — Job 1. 3. — Job 2. 7. & 8. — Job 42. 13. Ibid. ℣. 10. — Job 7. 1. ſec. LXX. — 1. Tim. 6. 17. & ſeq.

Divites pauperum ſunt procuratores. — 1. Tim. 5. 8.

CAP. VI. Omnes ſanctos Eccleſiæ filios aliis rebus diſpares, ſola humilitate pares effici. — Epheſ. 1. 21.

CUM itaque Eccleſia Dei, quæ eſt corpus Chriſti, ita ſit multimoda varietate contexta, ut in unum decorum etiam quæ non ſunt paria concurrant, & de omni genere hominum, de omni gradu officiorum, de omni menſura operum, de omni qualitate virtutum fiat totius ædificationis inſeparabilis connexio, & indifferens pulcritudo; nec deſit ſoliditati quod non defuerit portioni; tantaque ibi ſit pax, tantaque concordia, ut non poſſit eſſe niſi omnium, quod eſt etiam ſingulorum: indubitanter apparet, copulatricem quamdam eſſe virtutem, qua ſibi confœderatur & concinit multiplex ſanctorum unitas, & ſpecioſa diverſitas. Hæc autem virtus vera humilitas eſt, quæ inter quoslibet meritorum gradus numquam ſui poteſt eſſe diſſimilis. Nam & in officiorum viciſſitudine, & in manſuetudinis lenitate, & in voluntariæ paupertatis electione, invenitur multa diſtantia, & alter altero in propoſiti ſui devotione aut major aut minor eſt: in vera autem humilitate nihil diviſum, nihilque non ſolidum eſt: & ideo omnes participes ſuos unum facit, quia inæqualitatem ipſa non recipit.

CAP. VII. Veram humilitatem, in perfecta & integra gratiæ confeſſione conſiſtere.

HUJUS igitur boni proprietas in confeſſione eſt gratiæ Dei; quæ tota repellitur, niſi tota ſuſcipitur. Sicut enim alienus eſt a numero fidelium & a ſorte ſanctorum, qui in aliquo a catholica veritate diſſentit; ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffitetur: quaſi homo auxilio Dei in quadam actionum ſuarum parte egeat, in quadam autem

(a) Emendationem ſecuti ſumus Leonis operum, ubi etiam ex ſola conjectura repoſitum *ſapientiæ*, loco *patientiæ*, quam vocem omnes antea editi codices reluctante ſenſu ſervaverant.

(b) Prius ita lectum eſt, *ad vitam æternam anguſta & ardua mittitur*, In hujus ultimæ vocis locum ſubſtituendum *enititur* jam conjecerat nonnullus. Petrus Nannius Aſcmarianus in ſcoliis ad S. Ambroſium Baſileæ anno 1551. primum editis, putat in hunc modum poſſe corrigi, *per anguſta & ardua mittit:* optime id quidem ſi pro *mittit* poſuiſſet *enititur*. Similis loquendi modus obſervatur in S. Leone in ſermone 2. de jejun. Pentec. cap. 1. *Nam quia anguſta & ardua declinantes, &c.* In utroque vero evidenter reſpiſcitur locus ille Evangelii Matthæi 7. ℣. 14. *Quam anguſta porta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam?* Quem Leo ita ſemper repræſentat, *Anguſta & ardua via quæ ducit ad vitam*, ut ſerm. 5. de Nativ. Dom. c. 1. ſeptimo de Quadrag. c. 1. &c. Ex quo Leonis editor nonnullam probationem elici cenſet, quæ hanc ipſam Epiſtolam S. Leoni vindicet.

(c) Leonis editio addit, *aut*: quæ particula abeſt ab editis Proſperi. Suſpicamur, ſupra legi debuiſſe *particeps factus ſit*, & poſtea *revocatus ſit*, propter, *quaſi*, unde periodi initium: aut forte omiſſo *eſt*, poſt, *particeps factus*, & *aut*; deinde legi debere *ad imaginem poſtmodum elationis revocatus ſit*.

(d) Proſperi codices *præſint*: Leonis, *præſunt*.

parte non egeat; ſitque ullum tempus ullumve momentum, quo perniciosum illi eſſe non poſſit, ſi ab eo Spiritus-ſanctus defuerit: qui utique ſecundum veræ deitatis eſſentiam, ubique totus eſt, & omnia comprehendit; ſed ab illis modo quodam intelligitur recedere, quos deſtiterit gubernare. Ceſſatio quippe auxilii ejus pro abſentia accipitur, quam ſibi inſaniſſime utilem putat, qui in iis quæ recte geſſerit, ſe magis quam Deum gaudet operatum.

Primum gratiæ munus eſt, nihil ſibi boni, ſed gratiæ tribuere.

Plene ergo & veraciter confitenda eſt gratia Dei: de cujus hoc primum munere eſt, ut auxilium ipſius ſentiatur. Propter quod dicit Apoſtolus, *Nos autem non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a Deo donata ſint nobis*. Unde ſi quis eſt qui aliqua ſe habere exiſtimat bona, quorum non Deus largitor ſit, ſed ipſe ſibi auctor exſiſtat; manifeſtum eſt hunc non Dei ſpiritum habere, ſed mundi; & de illa ſæcularis ſapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus, *Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor hujus ſæculi? nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi?* ſecundum quam, ſicut ait Apoſtolus, quidam *cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt cor inſipiens eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt*. Videſne qualis ſuperbis retributio debeatur, & quali mercede repleantur, qui ſi quo modo ad cognitionem veritatis acceſſerint, ſuæ hoc ſapientiæ tribuunt, & de naturali ingenio gloriantur; tamquam Deum non Dei munere, ſed proprii intellectus facultate cognoverint? Omnia quidem elementa mundi, & univerſæ creaturarum naturæ, hoc ipſa ſui exigunt ſpecie, ut *inviſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciantur*, & in pulcritudine cæli & terræ quædam ſunt paginæ ad omnium oculos ſemper patentes, & auctorem ſuum numquam tacentes; quarum proteſtatio doctrinam imitatur magiſtrorum, & eloquia ſcripturarum. Sed (a) quidquid illud eſt quo corporeorum ſenſuum exteriora pulſantur, in agro cordis, cui impenditur illa cultura nec radicem poteſt figere, nec germen emittere; niſi ille ſummus & verus agricola potentiam ſui operis adhibuerit, & ad vitalem profectum ea quæ ſunt plantata perduxerit. Sive enim contemplatio creaturarum, ſive ſacrorum ſeries voluminum, ſive ſcientia differentium, ſincero & aſſiduo teſtimonio prædicat veritatem, *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus*.

1. Cor. 2. 12.

1. Cor. 1. 19. & ſeq.

Rom. 1. 21. & 22.

Rom. 1. 20.

1. Cor. 3. 7.

CAP. VIII. Superborum ruina omnium eſt graviſſima.

INTER omnes igitur lapſus hominum, inter omnia commiſſa peccantium, nulla eſt gravior quam ſuperborum ruina; maxime cum ipſa elatio in Dei tendit injuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extollentiæ ſingularis omnibus appetunt anteferri; aliter vero intumeſcunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri ſine ipſius opere non poſſunt, ex ſua perfici virtute contendunt, & ſpem ſuam a Domino auferunt, atque ad ſe transferunt: ut adimpleatur in eis quod ſcriptum eſt, *Maledictus homo qui ſpem habet in homine, & firmat carnem brachii ſui, & a Domino diſcedit cor ejus*. Hæc ſuperbia a diabolo ſumpſit exordium, qui quoniam ſua, quam a Creatore acceperat, potentia & dignitate ſibi placuit, ſeque auctoris ſui gloriæ comparavit; cum iis angelis quos (b) in conſenſum impietatis ſuæ traxerat, a cæleſti ſublimitate dejectus eſt: & ideo primis hominibus nocere potuit; quia illis male credulis per mendacia venenate perſuaſit, ut meliores ſe futuros putarent, ſi (c) in libertatem ſui arbitrii proſilirent, quam ſi in legis datæ cuſtodia permanerent.

Jerem. 17. 5.

CAP. IX. Superbiam, qua quis bonorum ſibi vult auctor eſſe bonorum, omnis eſſe peccati initium.

SIVE itaque in lapſu diaboli, ſive in prævaricatione hominis, *initium peccati ſuperbia* eſt: quæ congruenter & avaritia nominatur, quia utraque appellatio eum ſignificat appetitum, qui & ſuam menſuram concupiſcat excedere, & non dignetur dives eſſe niſi propriis; tanquam habeat hoc ſimile Deo, ut bonorum ſuorum ipſe ſibi ſit fons, ipſe ſibi ſit copia. Hæc autem elatio de perverſo uſu donorum Dei naſcitur. Nam ſi conditor naturarum nulla pulcra, nulla ſublimia naturis rationabilibus contuliſſet, unde ſe extollerent non haberent. Non enim de iis quæ non accepit, ſuperbit, nec inflari quiſquam de eo poteſt quod a participatione ejus alienum eſt. Numquam gloriatur de ſobrietate (d) temulentus, neque de benevolentia invidus, aut de lenitate ſævus, vel de caſtitate extollitur impudicus. Ipſa ſe a virtutibus vitia ſecernunt; & cum in peccatis agitur, non inſita per naturam, ſed ex mala voluntate concepta, (e) ut propria diliguntur: quia ſicut ſcriptum eſt, *Mendax de proprio loquitur*. Cum autem in bonis & rectis actibus laudabilis vita ducitur, Dei eſt quod geritur, Dei eſt quod amatur. *Omne enim datum optimum & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*. Unde quia inter vitia aut nulla eſt aut rara jactantia, & facile ſpernitur qui de opprobrio gloriatur, malum ſuperbiæ maxime virtutibus eſt cavendum: quia nullis opportunius inſidiatur, quam quibus laus juſta debetur.

Eccl. 10. 15.

Joan. 8. 44.

Jacob 1. 17.

CAP. X. Ex bonis operibus ſuperbiam & Pelagianam hæreſim eſſe natam nec non & Pelagianorum reliquias.

CUM ergo per ineffabilem miſericordiam Dei captivis libertas, perditis ſalus, mortuis vita reparatur; cum in ſacramento crucis & reſurrectionis Chriſti ad novitatem redit vetuſtas, & ad innocentiam regeneratur impietas; antiquus hoſtis malignius fremit & acrius inardeſcit: & cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur evertere, ferens diſcordias, incitans iras, acuens cupiditates, ſuadens turpia, falſa commentans, & errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans; plus utitur de virtute ſtan-

(a) Sic editio Leonis. Proſperiani codices, *quid illud eſt*.

(b) Proſperi editiones, *in conſenſu*.

(c) Ita editio Pariſienſis operum S. Ambroſii an. 1567. & Leonis anni 1675. In aliis, *in libertate*.

(d) Editiones Proſperi, *temulentia*, in contextu, in margine vero indicant *temulentus*, quæ vox in Leone quoque habetur.

(e) Editio Leonis recentior, cum alias, ut in Proſperi libris legeretur, *& propria*.

ſtantium, quam lætetur de fragilitate labentium. Multi enim ſervientes Deo, & in lege ejus die ac nocte meditantes, *crucifixerunt carnem ſuam cum deſideriis & concupiſcentiis*, omniumque illecebrarum incentiva domuerunt; non damnis victi, non perſecutionibus fracti, non proſperitatibus depravati, mundum iſtum nec dilexere obſequentem, nec timuere terrentem. Tantam itaque firmitatem, & tam ſublime propoſitum qua impugnatione diabolus poſſet adoriri, niſi ut quibus non potuerat perſuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem; (a) & inde noviſſima inſtrueretur tentatio, unde nocuit prima deceptio?

Pſal. 1. 2. Galat. 5. 24.

Optimis quibuſque inſidiari tentatorem.

Non itaque deſidioſis & tepidis, neque inertibus & incultis, ſed magis quibuſdam animis ſedulis, & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepſit humanam: & quos impulſione non movit, elatione dejecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores ſuis invenit inſidiis. In paradiſo namque Eccleſiæ conſtitutos, & virtutum deliciis abundantes, ad confidentiam liberi incitavit arbitrii: ut profectus ſuos in ſe conſtituerent, & ad arborem propriæ voluntatis manum præſumptionis extenderent. Reſtiterunt quidem huic impietati recta (b) innumerabilium corda ſanctorum, & non ſolum docti quique Pontifices, verum etiam univerſales Eccleſiæ plebes, Apoſtolicæ ſedis exemplo, inſaniam novi dogmatis horruerunt: ſed invenerunt quoſdam viperina conſilia, quibus doctrinæ ſuæ virus infunderent, & quorum linguam per dolos falſæ rationis armarent. Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæſæ per omnes homines originalis defenſio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo poſteris aſſerebatur nocuiſſe, non tranſitu: & quam illi poſſibile fuerat non violare mandatum, tam liberum eſſe unicuique declinare delictum. Hinc evacuatio baptiſmatis parvulorum: qui ſola adoptatione donari, nullo tamen reatu dicerentur abſolvi. Hinc poſtremo divinæ gratiæ ſimulata & inſincera confeſſio: quæ ſecundum merita daretur, non ex qua merita naſcerentur. Quam partem ſuperbæ prædicationis quidam ſibi, cum cætera abnuerent, ſervaverunt. Sed hoc eos aut nimis imperite, aut valde nequiter feciſſe non dubium eſt: ut omnium hominum generalem ruinam, meritorum privilegio ſublevarent: & cum inter noſtros originalis peccati vulnera faterentur, inter ſuos tamen hoc tenere oſtenderent, quod primorum hominum prævaricatio ſolis imitatoribus obfuiſſet: naturalem autem facultatem, nihil ſui in alieno amiſiſſe peccato, cui & poſſibile eſſet & liberum per voluntariam devotionem promereri gratiæ largitatem.

Pelagii dogmata.

Pelagianorum reliquiæ ſemipelagiani.

CAP. XI. Omnes in peccato natos a ſalute alienos eſſe, niſi in Chriſto renaſcantur. Matt. 9. 12. & 13.

VERUM illam damnati dogmatis portionem catholicæ mentes facile intelligunt, & merito deteſtantur. Dicente enim Domino Jeſu, *Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus. Non enim veni vocare juſtos, ſed peccatores*: convincuntur iſti in ſuperbia, etiam ſine voce clamare, Sani ſumus, opus medico non habemus. Quæ nobis exſpectanda ſunt præſidia de ope gratiæ, quibus ſuppetunt vires de incolumitate naturæ? Non autem fruſtra Joannes proteſtatur & dicit, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit* (c) *peccata mundi*. Nec fruſtra ſcriptum eſt, *Nemo mundus a ſorde, nec infans cujus unius diei vita eſt ſuper terram*. Et, *Quis poterit facere mundum de immundo conceptum ſemine? Nonne tu qui ſolus es?* Propter quod, ſicut nunc in Eccleſia manet conſtitutio Salvatoris dicentis, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu-ſancto, non intrabit in regnum cælorum*, ita ſacratiſſime erat in lege præcautum, ut natus puer, niſi die circumcideretur octavo, exterminaretur anima ejus de populo ſuo, nullum in hereditate Iſrael habitura conſortium. Quæ omnia & multo plura documenta non tanta cura ſacris paginis Spiritus-ſanctus inſeruiſſet, ſi talis eſſet natura in filiis Adam, qualis in ipſo eſt principaliter inſtituta. Sed quia Filius Dei venit ut ſolveret opera diaboli, & ut quæreret ac ſalvaret quod perierat: manifeſtum eſt omnes in Adam damnationi obnoxios eſſe naſcendo, niſi in Chriſto liberati fuerint renaſcendo.

Joan. 1. 29. Job 14. 4. ſec. LXX. Ibidem ſec. Vulg. Joan. 3. 5. Geneſ. 17. 14. 1. Joan. 3. 8. Luc. 19. 10.

Baptiſmi virtus & forma.

Unde vigilanter nobis conſiderandum eſt, in ipſo regenerationis munere quid geratur. Quamvis enim ad unum concurrant omnes ejuſdem myſterii portiones; aliud tamen eſt quod viſibiliter agitur, aliud quod inviſibiliter celebratur: nec idem eſt in ſacramento forma quod virtus; cum forma cum humani miniſterii adhibeatur obſequio, virtus autem per divini operis præſtetur effectum. Ad cujus utique potentiam referendum eſt, quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior: & fit nova creatura de veteri, vaſa iræ in vaſa miſericordiæ transferuntur, & in corpus Chriſti convertitur caro peccati: de impiis juſti, de captivis liberi, de filiis hominum fiunt filii Dei, *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt*. Quod quia indubitanter accepimus: veriſſimum eſt quod Apoſtolus docet dicens, *Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, ii filii ſunt Dei*. Unde videant cujus ſe haberi filios velint, qui definierint, omnes homines voluntate propria regi: cum idem Apoſtolus proteſtetur & dicat, *Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus*.

Joan. 1. 13. Rom. 8. 14. Ibid. v. 9.

CAP. XII. In ſolo Deo eſſe gloriandum, a quo omnis virtus, gloria, ſapientia eſt.

REFUTATA igitur ſuperborum impia vanitate, quibus in peccatum etiam illa, quæ in eis videntur laudanda, vertuntur; nos illam humilitatem, cui virtus & gloria (d) Deus eſt, eligamus: ſcientes prophetam David ceciniſſe de ſanctis, *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua juſtitia exaltabuntur: quoniam gloria virtutis eorum tu es*. Qui & alibi piiſſime confitetur Dominum in ſanctis ſuis eſſe laudandum dicens, *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis: Deus Iſrael ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ*.

Pſ. 88. 16. & 17. Pſ. 67. 36.

(a) Leonis editio, *ut inde*.
(b) Apud Proſperum, *innumerabilia*.
(c) Lovan. editio, *peccatum mundi*. Colon. & recentiores omiſerant vocem hanc, *mundi*.
(d) Ita in Leonis operibus. In Proſperi vero libris, *Dei eſt*.

bi ſuæ. Hinc etiam Jeremias concordat, & dicit; *Hæc dicit Dominus: Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis; ſed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & ſcire quia ego ſum Dominus*. Ipſe vero intellectus & ſcientia unde habeantur, pandunt Proverbia Salomonis, & dicunt, *Quoniam Dominus dat ſapientiam, & a facie ejus ſcientia & intellectus*. Unde (a) in Eccleſiaſtæ libro ipſius legimus, quod & corda & opera juſtorum in manu Dei ſint; & tantum in ſtudiis ſuis proficiant, quantum eos ille provexerit. *Quantumcumque*, inquit, *laboraverit homo ut quærat, non inveniet. Et quodcumque* * *dixerat ſapiens ut ſciat, non poteſt invenire: quia univerſum hoc vidit cor meum, quia juſti & ſapientes & operationes eorum in manu Dei*. Tale eſt quod Apoſtolus prædicat, dicens, omne verbum bonum, & omne opus ſanctum (b) donum eſſe Spiritus ſancti, ſine quo nihil recte agatur. *Ideo*, inquit, *notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jeſu. Et nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto. Diviſiones vero ſunt gratiarum, idem autem Spiritus; & diviſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus; & diviſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alii autem ſermo ſcientiæ ſecundum eumdem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alteri operatio virtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult*.

Jerem. 9. 23. & ſeq. — *Prov. 2. 6.* — *Eccle. 8. 17. & c. 9. 1.* — * *alias*, dilexerit. — *1. Cor. 12. 3. & ſeq.*

CAP. XIII. Sine Chriſti operantis in nobis auxilio nihil boni nos agere; nec ita auferri liberum arbitrium ſed juvari.

SUNT & alia innumerabilia teſtimonia, quæ ex paginis & novi & veteris Teſtamenti, quadam conclamatione confirment hanc eſſe veræ humilitatis excellentiſſimam dignitatem, ut omnia quæ hominem faciunt Chriſtianum, ad divinæ gratiæ donum referantur. Sed tantam multitudinem ſententiarum in unum congerere immodicum fuit: præſertim cum mihi ſermo eſſet ad Sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quæ commemoravimus, omnia ſe aut recordanti offerent, aut legenti; licet quædam, etiam breviſſima, tantæ ſint plenitudinis, tantæque virtutis, ut nullo adverſantis ingenio poſſint in ſenſum alium detorqueri. Nam quæ contradictio admitti poteſt in eo quod ipſa Veritas diſcipulis ſuis per Evangelium Joannis dixiſſe narratur: *Sicut palmes*, inquit, *non poteſt facere fructum, niſi manſerit in vite; ſic nec vos, niſi in me manſeritis. Ego ſum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum; quia ſine me nihil poteſtis facere*. Nonne convincitur palmes elatus, quod omni fertilitate vacuatur, ſi vitis ubertate non alitur? Quis enim ſine auxilio gratiæ fructum poteſt afferre juſtitiæ? aut quis audet dicere ſe a Chriſto non dividi, qui Chriſtum in ſe diffitetur operari? An forte verendum eſt, ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur Deus, ad ipſum dicimus eſſe referenda? Quod nequaquam eſſe conſequens (c) veritatis oſtenditur. Operante enim Spiritu Dei, juvatur arbitrium, non aufertur; & hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria; ſeductionibus circumſepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus ſuis; ſed per opem miſerentis medici curata revaleſcat, & gaudeat ſe non interrogantem edoctam, & non quærentem eſſe quæſitam. Quia impletur quotidie quod Iſaias propheta prædixit, *Quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt, intelligent*. Quomodo autem hoc fiat, Joannes apoſtolus docet dicens, *Scimus quia ex Deo ſumus, & mundus totus in maligno poſitus eſt. Et ſcimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, ut cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio ejus*. Quod utique nunc eadem potentia Dominus indeſinenter operatur, qua ait, *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſumationem ſæculi*.

Joan. 15. 4. & 5. — A Chriſto dividi qui Chriſtum in ſe non fatetur operari. — *Iſai. 52. 15.* — *1. Joan. 5. 19.* — *Matt. 28. 20.*

CAP. XIV. In nullo gratiæ operationem ab humana voluntate præveniri.

UT ergo miſericordiam Dei quæramus, Dei miſericordia eſt, qui ait, *Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericordiam præſtitero*. Unde mire per Jeremiam idem Dominus manifeſtat, quod Dei gratiam nemo præveniat merito ſuo; ſed propter dilectionem qua Deus diligit, etiam averſos ad miſericordiam trahi: *Dilectione*, inquit, *æterna dilexi te; propterea traxi te ad miſerationem; quia ædificabo te, & ædificaberis, virgo Iſrael*. Cui ſententiæ Joannes quoque apoſtolus congruit, dicens, *Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe dilexit nos*. Et infra, *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos*. Paulus quoque apoſtolus in eadem eſt ſententia, dicens in Epiſtola ad Timotheum ſecunda, *Collabora Evangelio ſecundum virtutem Dei, qui nos liberavit, & vocavit vocatione ſancta: non ſecundum opera noſtra, ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis ante tempora æterna*. Ad Titum etiam ſcribens docet, nullo bono hominis merito Dei gratiam præveneri. *Eramus*, inquit, *& nos inſipientes aliquando, increduli, errantes, ſervientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris noſtri: non ex operibus juſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit per lavacrum regenerationis Spiritus-ſancti, quem effudit abunde in nos per Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, ut juſtificati gratia ipſius, heredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ*. Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus, alienari quidem non poteſt a propria hominis voluntate; ſi quidem nihil recte faciet, niſi quod volens egerit: ſed ut ad id quod æquum & utile

Exod. 33. 19. Rom. 9. 15. — *Jerem. 31. 3.* — *1. Joan. 4. 10.* — *2. Tim. 1. 8. & 9.* — *Tit. 3. 3. & ſeq.*

(*a*) Sic in Leone legitur. In Proſpero autem, *in Eccleſiaſte*.
(*b*) Editio Leonis omiſit *donum*: habetque *eſſe Spiritus-ſancti*. Editiones Proſperianæ, *donum eſt*.
(*c*) Videtur hic aliquid deeſſe.

tile eſt, animi tendat intentio; de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inſpiratione concipitur. Et ſicut arte medici fit in oculis caligantibus, ut poſſint videre quod non vident, nec tamen non ipſorum eſt viſio quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus, per Spiritum-ſanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebroſæ jam & deficientes lucernæ lumen accipiunt; nec tamen niſi ipſarum erit quidquid fulgoris acceperint. Unde dicit Dominus, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi ut ardeat?* Et idem jubet, ut lucernæ noſtræ ſint ſemper ardentes, ut ſcilicet ſuperno igne accenſus animus non tepeſcat, ſed ſtudeat ſemper ardere: ac ſi vigorem ejus aliqua turbarit adverſitas; unde cœpit inflammari, inde poſcat igniri.

Quomodo noſtrum eſt quod in nobis operatur Spiritus-ſanctus.

Luc. 12. 49.

Ibid. ℣. 35.

CAP. XV. Ideo dari præceptum ut præcipientis quæratur auxilium, cui homo obediendo cooperetur.

PROINDE quia maniſeſtiſſime & Prophetica, & Evangelica, & Apoſtolica doctrina, nec ſuperbos nos vult eſſe, nec deſides; cooperatores nos eſſe oportet gratiæ Dei, ut illam excitantem, juvantem, locupletantem, & quotidie provehentem, vigilanter & ſobrie ſubſequamur; numquam ceſſantes ab actione gratiarum: quia inter ſecunda vitæ iſtius & adverſa, quibus gemina ſemper tentatione pulſamur, ſi proficimus, inde alimur; ſi ſtamus, inde ſubſiſtimus; ſi recidimus, indi reparamur. Dicit enim Spiritus per prophetam David, *A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam ejus volet. Cum ceciderit non collidetur; quia Dominus ſupponit manum ſuam.* Non itaque fruſtra præcipitur ut boni ſimus, cum dicitur, *Declina a malo, & fac bonum.* Sed nec fruſtra per Jeremiam dicit Dominus, *Timorem meum dabo in cor eorum, & viſitabo eos, ut bonos eos faciam.* Nec ſuperflua erat præceptio Pauli apoſtoli ad Romanos dicentis, *Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum;* cum Corinthiis dicat, *Oramus autem ad Deum, ut nihil mali faciatis.* In omnibus enim monitis Dei atque mandatis, una eademque ratio eſt & divinæ gratiæ, & humanæ obedientiæ. Nec ob aliud umquam datur præceptum, niſi ut quæratur præcipientis auxilium. Voces enim docentium, & litteræ paginarum, quæ ad eruditionem audientium vel legentium Deo ſerviunt, non carent ejus virtute cui ſerviunt; & quando id quod jubetur ab obediente perficitur, tunc effectus divini operis declaratur.

Pſ. 36. 23.

Ibid. ℣. 27.

Jerem. 32. 40.

Rom. 12. 21.
2. Cor. 13. 7.

CAP. XVI. Quantopere cavenda ſit in bonis operibus elatio, quæ omnia corrumpit.
Philip. 2. 1. 2.

VIGILANT autem tentatoris inſidiæ, ut ubi proficit devotio, ſurrepat elatio, & ut homo de bono opere in ſe potius quam in Domino glorietur. Sed ſollicitudo nos Apoſtoli contra hoc periculum monet, dicens, *Cum timore & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle & operari, pro bona voluntate.* Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto majores habent cauſſas formidinis & tremoris: ne de ipſis probitatis augmentis mens ſibi conſcia, & laudis avida, in ſuperbiæ rapiatur exceſſus, & fiat immunda vanitate, dum ſibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima Epiſtola prædicet, audiamus: *Si quis*, inquit, *loquitur, tamquam ſermones Dei: ſi quis miniſtrat, tamquam ex virtute quam adminiſtrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jeſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſæcula.* Item idem & in Epiſtola ſecunda, *Gratia*, inquit, *vobis adimpleatur in recognitione Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui nunc omnia nobis divina virtute ſua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donavit per agnitionem ſuam; qui* (a) *vocavit nos propria gloria virtute, per quam maxima nobis & pretioſa promiſſa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ conſortes naturæ, fugientes ejus quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem.* Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis divina ſua virtute donavit: nihil magis fugiendum eſt, quam appetitus hujus concupiſcentiæ, quæ virtutem negat divini operis, amore propriæ dignitatis. Et cum aliæ cupiditates ea tantum bona quibus adverſantur, imminuant; hæc dum omnia ad ſe trahit, ſimul univerſa corrumpit. Cum itaque totius ſuperbiæ generale nomen odioſum ſit; ſive illa de honore ſuo, ſeu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumeſcat: hæc pars ipſius omnibus tentationibus nocentior invenitur, quæ videtur iis quas perditas cupit, amica eſſe virtutibus. Sed quia ſublimiora quæque gravius corruunt; gaudet princeps ſuperbiæ, eos quos potuerit ſua impulſione proſternere, ad celſiora creviſſe.

1. Petr. 4. 11.

2. Petr. 1. 2. & ſeq.

Nulla pars ſuperbiæ nocentior, quam de operibus bonis elatio.

CAPUT XVII. Per humilitatem homo vere Deo ſubditur & unitur.

HUIC autem malo firmiſſimum bonum humilitatis occurrit. Quam ideo diximus veram: quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, & quædam ſuorum eſt vita membrorum. Diſcernimus enim illam ab iis officiis, quæ poteſt etiam cum mundi ſapientibus habere communia: & in eo proprietatem ipſius definimus, quod per omnia Deo ſubditur. Nec poteſt quidquam de meritis ſuis perdere, quorum cauſſas atque profectus non in ſe, ſed in ſuo auctore conſtituit. Dignum quippe eſt, ut imago Dei Deo ſplendeat, & inde pulcra, inde ſit compta, dicens, *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Alioquin adultera eſt, & a divino aliena conjugio, ſi alterius cujuſquam decorem in ſpeculo ſui cordis oſtentat, aut ullis aliis monilibus acquieſcit ornari, niſi illis quæ de theſauris ſponſi per ſancti Spiritus pignus accepit.

Pſal. 4. 7.

CAPUT XVIII. Demetriadi magis humilitate opus eſſe, propter virginitatis puritatem, & familiæ ſplendorem.

SI autem quælibet anima Chriſtiana hujus debet continentiæ ſoliditate muniri; quia omnes nuptiale ſacramentum in quocumque vocationis ſuæ ordine ſuſceperunt: quanto magis perſonæ tuæ dignitas præſidio hujus virtutis armanda eſt, cui de opulentiſſimis gratiæ Dei donis tam multiplex ſe ingerit materia gloriandi. Quamvis enim communis tibi ſit cum multarum virginum puritate virginitas; non tamen facile reperitur quæ poſſit tibi magnificentia domus, & ſplendore antiquiſſimæ familiæ comparari. De quibus ut non ſuperbias, nec tibi hoc ipſum quod eis Chriſtum præpoſueris, adſcribas; ipſa eſt vera humilitas, vera caritas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera eſt, quæ ſive in ſe, ſive in proximo nihil diligit, niſi quod ex Deo eſſe novit. Nam amare ali-

Nihil diligere, niſi quod ex Deo eſt.

(a) In Vulgata, *propria gloria & virtute.* In Græco textu, *gloria & virtute:* in utroque, *per quæ.*

aliquid quod non ex opere & Spiritu Dei ſit, non eſt caſta dilectio, & ſufficit tentatori ſublimes & claras animas hac illuſione violaſſe, ut quas ad illicita non impulit, placendo ſibi (a) de elatione dejecerit.

CAPUT XIX. Sine caritate, quæ non quærit quæ ſua ſunt, nihil prodeſſe. 1. Cor. 13. 1. & ſeq.

DE hac charitate ſine dubio Apoſtolus loquebatur, & iſtius proprietatem ſubtiliſſimis diſcretionibus eliquabat, dicens, *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* In quarum definitionum formula multo laboraremus obſcuro, niſi ſequentia demonſtrarent quæ eſſet ſpecies iſtius charitatis, cui ſoli tot operum labores, tot virtutum merita (b) non perirent. Eſto enim ut multiplex loquendi peritia, quæ non ſolum ad omnem (c) humanæ facundiæ artem, ſed etiam ad angelici eloquii pervenerit facultatem, ſi charitate careat, inutili æris ſono, & tinnitui ſit comparabilis cymbalorum. Eſto ut habens prophetiam & ſcientiam, habens fidem dæmonibus imperantem, nihil ſit, quia charitate ſit vacuus; (d) verum ut etiam ille ab hac eſſe poſſit alienus, qui in alimoniam pauperum ſuas diſtribuerit facultates, vel qui corpus ſuum igne torrendum pro Chriſti confeſſione tradiderit; incredibile videretur, niſi beatus Paulus hoc diceret. Qui tamen cum ejuſdem charitatis membra deſcriberet, doceretque qualis eſſet hæc virtus, ſine qua nullæ poſſint prodeſſe virtutes, *Charitas*, inquit, *patiens eſt*, *benigna eſt*, *charitas non æmulatur*, *non agit perperam*, *non inflatur*, *non eſt ambitioſa*, *non quærit quæ ſua ſunt*, & reliqua. — Ibidem.

CAPUT XX. Vanam proprii meriti gloriam omni eſſe peccato nocentiorem.

INFLATIO ergo, & ambitio, & propriorum bonorum ſuperba defenſio poſſunt deſtruere eleemoſynas, poſſunt evacuare martyria, ſi & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & ſæva ſupplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, ſed ea quam de ſe præſumpſit, excipiat. Hoc eſt enim propria fiducia inflari, hoc vanam gloriam quibuslibet ambire diſpendiis: hoc poſtremo eſt, nolle habere quæ Dei ſunt; & ibi ſuum conſtituere meritum, ubi divinum ceſſarit auxilium. Hæc ſuperbia omni peccato nocentior, omni genere eſt elationis inſanior. A quibuslibet enim lapſibus delictorum facile ſurgitur, quando opem a reparatore ſuo poſcit eliſus: huic autem ruinæ nihil ſubvenit; quia aut difficile peccatum ſuum ſuperbus agnoſcit, aut etiam ſi intellexerit, non currit ad medicum; ſed de ſe ſibi remedium pollicetur: nec umquam ibi proficit cura, ubi morbus eſt ipſa medicina.

CAPUT XXI. Superbiæ virus ſola humilitate & caritate, quæ ſe invicem complectuntur excludi.

HUNC autem corruptiſſimum peſtilentiæ ipſius flatum ſpiritus veræ humilitatis & veræ charitatis excludit. In nullo enim hæ virtutes ab invicem dividuntur, & ambarum tam indiſcreta connexio eſt, ut qui in una earum conſtruitur, ſimul utraque potiatur. Sicut enim pars charitatis eſt humilitas, ita pars humilitatis eſt charitas. Et ſi illa recolamus, quæ ſine bono charitatis infructuoſa eſſe Apoſtolus definivit; inveniemus eadem ſimilem habere (e) vanitatem, ſi eis humilitas vera defuerit. Quem enim fructum habebit aut cum inflatione ſcientia, aut cum humana gloria fides, aut cum jactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Unde quia (f) in diſtrictionem ſuperbiæ & humilitas tendit & charitas; de utraque habeatur dictum, quidquid de una eſt diſputatum.

CAPUT XXII. Nihil boni eſſe a nobis, quando nec ipſa recta oratio.

SUPEREST nunc, ſacratiſſima Dei Virgo, ut ſobrio caſtoque judicio ſancti cordis tui arcam diſcutias, & aculeo totius elationis obtrito, inveſtiges in te atque dinumeres, quæ & qualia tibi Sponſus tuus dona contulerit: quæ a me non oportuit recenſeri, ne aut plura contexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiæ enim tuæ oneroſa foret etiam vera laudatio, & ipſe contra diſputationem meam facerem, ſi cui ab humana gloria continentiam ſuaſiſſem, ad eamdem te tuis præconiis incitarem. Ipſa ergo aulam tuæ mentis ingredere, & in ſecretario puriſſimæ conſcientiæ tuæ, qualia tibi repoſita ſint ornamenta circumſpice: & quidquid ibi ſplendidum, quidquid pulcrum pretioſumque repereris, divini operis & muneris eſſe ne dubites: ita ut in omnibus bonis opulentiæ tuæ, & gratiam donatoris, & jus proprietatis agnoſcas. Accepiſti enim quæ habes; & quidquid tibi diligentia tui laboris accrevit, per ipſum tibi eſt auctum, per quem fuerat inchoatum. Itaque utendum tibi eſt eis quæ largitus eſt Deus: & ab eodem ſemper eſt petendum ut donis ejus fideliter & ſcienter utaris. Quid enim nobis boni poteſt eſſe ſine ipſo? Quandoquidem etiam ut recte oremus, ex ipſo eſt: dicente Apoſtolo, *Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſideret Spiritus, quoniam ſecundum Deum poſtulat pro ſanctis.* Et ne dubium eſſet de quo Spiritu loqueretur, jam ſupra dixerat, *Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis*

Humana etiam diligentia & cooperatio Dei munus eſt.

Rom. 8. 26. & 27.

Ibid. ℣. 15. & ſeq.

(a) Ita editio Leonis operum. Editiones vero Proſperianæ, *ad elationem*.

(b) Ita cum Leonis editione Lovan. Proſperi. At Duac. & Colon. *non præirent*: quæ lectio juvari poteſt verbis Apoſtoli in fine ejuſdem capitis 13. *Major autem horum eſt caritas*.

(c) In Leone, *humanam facundiæ artem*.

(d) Vox iſta *verum*, ſumitur ex Leonis operum editione: aberat a Proſperianis.

(e) In omnibus codicibus excuſis legitur, *caritatem*: quod quam a mente auctoris alienum ſit, nemo non videt. Aliquis in margine hujus loci tomo 3. opuſculorum de gratia Lovan. 1648. editorum ſcripſit *veritatem*: quod etſi ſenſum aliquem efficere queat, tamen videtur commodius aptiuſque *vanitatem*, vel *inutilitatem*, aut aliam ejuſdem energiæ vocem ſubſtitui debere, ut ex contextus ſerie quiſque intelliget.

(f) Proſperiani codices, *in diſtrictione*. In Leone quartus caſus habetur.

ptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. Itaque ipſe Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quoniam ſumus filii Dei. Si autem filii, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, ut conglorificemur.

CAPUT XXIII. Omnem rectum affectum, cogitatum, & ſermonem noſtrum eſſe a Deo. *Act.* 2. 3. & 4.

IMPLET igitur Spiritus-ſanctus organum ſuum, & tamquam fila chordarum tangit digitus Dei corda ſanctorum. Qui ideo cum die Pentecoſtes in Apoſtolos plebemque credentium, ſicut a Domino fuerat promiſſus, influeret, in ſpecie linguarum apparuit ignearum, & loquelis omnium nationum eos ſuper quos inſederat, fecit (a) effari; ut dubium non eſſet, per ipſius inſpirationem, utilem affectum, rationabilem ſermonem animis fidelium miniſtrari. Sicut ipſe Dominus diſcipulis ſuis inſinuavit, & dixit, *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris qui loquitur in vobis.* (*Matt.* 10. 19.) Quod non in ſolo magnarum tribulationum tempore credamus fieri, ſed etiam in pace præſtari. Audiamus Apoſtolum definientem quod ipſæ quoque cogitationes noſtræ, niſi a Deo nobis inſitæ fuerint, rectæ eſſe non poſſint. *Fiduciam*, inquit, *talem habemus per Chriſtum ad Deum: non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* (2. *Cor.* 3. 4.)

CAPUT XXIV. Quidquid veritatis & caritatis ſancti habent in hac vita, a Deo habent: quoniam & in cælo quidquid habituri ſunt ab illo erit: ab eo portio, a quo erit plenitudo. 1. *Cor.* 15. 28. *Ibid.* ℣. 53.

UNDE cum ſanctorum animis ex Deo ſit (b) utilis meditatio, juſta petitio, efficax actio, ex Deo fit, in fide firmitas, in tribulatione patientia, in perſecutione victoria; magna eſt in vera humilitate felicitas, cui Deus dilectio, Deus ſapientia, Deus conſilium, Deus fortitudo eſt. Nec dubie iſta ſubjectio jam ex magna parte in illius futuræ beatitudinis eſt conſtituta conſortio, ubi *Deus erit omnia in omnibus*. Quod ideo in hac vita ad plenum non poteſt obtineri, quia nondum mortale noſtrum induit immortalitatem, nec corruptio tranſiit in incorruptionem: caro adhuc contra ſpiritum, & contra carnem ſpiritus concupiſcit, (*Gal.* 5. 17.) nec invenitur in ullo hominum tanta concordia, ut legi mentis lex quæ membris eſt inſita, non repugnet. (*Rom.* 7. 23.) Propter quod ex omnium ſanctorum perſona accipitur quod Joannes apoſtolus ait, *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* (1. *Joan.* 1. 8.) Cum tamen idem ipſe dicat, *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: quoniam ſemen ipſius in eo manet; & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt.* (1. *Joan.* 3 9.) Utrumque ergo verum eſt: quia & nemo ſine peccato eſt, in eo quod nemo eſt ſine lege peccati: & *qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit*; quia per legem mentis, id eſt, per charitatem, quæ Dei ſemen eſt, peccatum non facit, *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum*; (1. *Petr.* 4. 8.) & ſine qua nullum prodeſt bonum, (c) per hanc deletur omne peccatum. Dum igitur, *corpus quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*; (*Sap.* 9. 15.) non quidem obtinetur (d) ut jam omnia in omnibus Deus ſit, quia nullus eſt ſine tentationis ſtimulo & ſine mutabilitatis incerto. Sed quia, *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a Patre luminum*; (*Jac.* 1. 17.) ſine dubio inde habetur virtutum omnium portio, unde habebitur plenitudo; & tanto quiſque eſt beatior, Deoque conjunctior, quanto plus in eo fuerit gratiæ divinæ quam actionis humanæ. Benedic itaque Domino in omni tempore, & laus ejus in tuo ore ſit ſemper. (*Pſal.* 33. 2.) Anima autem tua non adquieſcat niſi in Domino laudari. (*Ibidem* 3.) Superbi quidem refragabuntur: ſed manſueti hæc audient, & lætabuntur.

(a) Proſperi codices, *affari*. Leonis editio, *effari*.

(b) Sic editio operum Leonis. In Proſperianis vero, *ut illis meditatio juſta, petitio efficax, actio ex Deo ſit, in fide firmitas*. Quæ adeo levis immutatio cum vitioſa interpunctione totum ſenſum tam egregiæ ſententiæ ſubvertebat. Etſi porro ex ſola conjectura reſtituta fuerit, nihilo tamen minus non dubiæ neceſſitatis emendatio.

(c) Proſperi libri, *per quam*. Melius in Leone *per hanc*.

(d) Minus recte Proſperiani codices, *ut jam anima*. Melius Leonis editio, *ut jam omnia*: ut patet legenti.

SYL-

SYLLABUS CODICUM

TAM EDITORUM

QUAM MANUSCRIPTORUM

Ad quos de nova recognita & emendata fuerunt Opera ſancti Proſperi Aquitani tam certa, quam dubia, aut eidem hactenus ſuppoſita.

EPISTOLA SANCTI PROSPERI AD S. AUGUSTINUM DE RELIQUIIS PELAGIANÆ HÆRESEOS IN GALLIA SUBOLESCENTIBUS, DEQUE HUJUSMODI HOMINUM QUÆRELIS ADVERSUS PRÆDESTINATIONIS ET GRATIÆ DOCTRINAM, AUGUSTINI OPUSCULIS, PRÆSERTIM LIBRO DE CORREPTIONE ET GRATIA EXPLICATAM.

Recognita & emendata eſt hac nova editione ad Editiones Lov. ſeu Lovan. id eſt, Lovanienſem anni 1565. opera Joannis Sotelli Lovanienſis procuratam. Duac. id eſt, Duacenſem, curis Joannis Olivarii auctam & caſtigatam anno 1577. Col. ſeu Colon. ideſt, Colonienſem, ſcilicet, Coloniæ Agrippinæ iterum excuſam ad inſtar Duacenſis editionis anno 1630.

Conſuluimus etiam editionem Pariſienſem Operum S. Auguſtini a RR. PP. Monachis Ordinis ſancti Benedicti e Congregatione S. Mauri ab anno 1679. ad annum 1690. procuratam: ubi eadem Epiſtola exhibetur, tam in tomo ſecundo, quam in decimo.

Item Mſſ. duos Bibliothecæ Regis Chriſtianiſſimi. Et alterum Mſ. Bibliothecæ Colbertinæ.

EPISTOLA HILARII AD AUGUSTINUM DE EODEM ARGUMENTO.

Recognita eſt ad eamdem editionem S. Auguſtini de qua ſupra, necnon ad ipſoſmet Mſſ. Regios duos, & Colbertinum mox citatos.

LIBRI S. AUGUSTINI DE PRÆDESTINATIONE SANCTORUM ET DE DONO PERSEVERANTIÆ AD PROSPERUM ET HILARIUM.

Tales omnino hic recuſi ſunt, quales ediderunt prædicti Auguſtini Operum correctores & editores.

S. PROSPERI EPISTOLA AD RUFINUM DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Emendata eſt ad editionem Ven. ſeu Venet. id eſt, Venetiis factam anno 1538. aliquot S. Proſperi Opuſculorum de gratia & libero arbitrio.

Item ad editionem Lugd. ſeu Lugdun. id eſt, Lugdunenſem, omnium quæ integræ prodierunt Proſperi editionum antiquiſſimam, Typis & cura Sebaſtiani Gryphii Typographi Lugdunenſis anno 1539.

Item ad editiones Lovanienſem, Duacenſem, & Colonienſem; ac noviſſimam operum S. Auguſtini, ubi hæc Epiſtola legitur in Appendice tomi decimi.

Item ad Mſ. Codicem Remig. id eſt, Remigiano Remenſem, Abbatiæ videlicet ſancti Remigii apud Remos Ordinis ſancti Benedicti: unde ad nos pro ſua humanitate variantes lectiones ejuſdem miſit unus ex piiſſimis & doctiſſimis hujuſce Cœnobii incolis.

Item ad Mſ. Jol. ſeu Jolienſ. id eſt, qui alias fuerat viri clariſſimi & eruditiſſimi Claudii Joli Præcentoris & Canonici Eccleſiæ Metropolitanæ Pariſienſis: poſtea vero ex ejus legato factus eſt venerabilis Capituli ejuſdem Eccleſiæ: cujus a capite ad calcem legendi & conferendi facta nobis eſt copia per fideliſſimum ipſiuſmet Bibliothecæ Eccleſiæ Pariſienſis Cuſtodem.

S. PROSPERI DE INGRATIS CARMEN CUM PRÆFATIONE EJUSDEM.

Caſtigatum, quantum fieri potuit, ad ſupra recenſitas editiones Lugdunenſem, Lovanienſem, Duacenſem, & Colonienſem.

Ad eam quoque qua Pariſiis anno 1646. idem Carmen prodiit in linguam Gallicanam, tam verſibus, quam oratione ſoluta tranſlatum.

Inſuper collatum eſt ad illud quod Lovanii exhibuit Martinus Steyaeret Doctor Lovanienſis cum notis Miſcellaneis, tomo tertio Opuſculorum ſuorum anno 1703. editorum.

IN OBTRECTATOREM S. AUGUSTINI EPIGRAMMA UTRUMQUE, AC EPITAPHIUM NESTORIANÆ ET PELAGIANÆ HÆRESEON.

Ad eoſdem libros recenſuimus, ad quos ſupradictum Carmen de ingratis.

S. PROSPERI PRO AUGUSTINO RESPONSIONES AD CAPITULA OBJECTIONUM GALLORUM CALUMNIANTIUM.

His caſtigandis, præter editiones Lugdunenſem,

ſem, Lovanienſem, Duacenſem, & Colonienſem, ac editionem Appendicis tomi decimi Operum S. Auguſtini novæ editionis, conſuluimus Mſ. Regium unum, Mſ. Jolienſem, & Mſ. Remigiano Remenſis variantes lectiones.

S. PROSPERI PRO AUGUSTINI DOCTRINA RESPONSIONES ad CAPITULA OBJECTIONUM VINCENTIANARUM.

Emendavimus juxta editiones præcedenti articulo notatas. Tum etiam ad Mſ. Jolienſem, ac Mſ. Remigiano Remenſis lectiones variantes.

PRO AUGUSTINO RESPONSIONES AD EXCERPTA QUÆ DE GENUENSI CIVITATE SUNT MISSA.

Contulimus cum editione Veneta anni 1538. quorumdam S. Proſperi opuſculorum, Lugdunenſi, Lovanienſi, Duacenſi, & Colonienſi ſupra dictis: ac Mſ. Jolienſi, & Remigiano Remenſis Mſ. Lectionibus.

EPISTOLAM CÆLESTINI PAPÆ, PRO PROSPERO ET HILARIO.

Poſt editionem ejuſdem in Appendice tomi decimi Operum S. Auguſtini Pariſiis cura Monachorum Sangermanenſis Cœnobii Pariſiis excuſorum, exegimus ad editiones Proſperi Venetam anni 1538. Lovanienſem, Duacenſem, & Colonienſem: necnon ad his priorem Moguntinam anni 1524. ubi jungitur libro contra Collatorem, & Epiſtolæ S. Aurelii Carthaginenſis Epiſcopi contra Pelagianos.

PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ EPISCOPORUM AUCTORITATES DE GRATIA DEI, ET LIBERO VOLUNTATIS ARBITRIO.

Recenſuimus juxta ſupra dictas editiones Venetam, Lovanienſem, Duacenſem, Colonienſem, & Moguntinam anni 1524.

Item juxta Appendicem tomi decimi Operum eorumdem S. Auguſtini novæ editionis. Ac noviſſimam Operum S. Leonis a Queſnellio emendatorum & illuſtratorum Pariſiis anno 1675.

JOANNIS CASSIANI PRESBYTERI COLLATIO TERTIA-DECIMA DE PROTECTIONE DEI.

Edita eſt juxta exemplar Duaci excuſum anno 1616. cum commentariis Alardi Gazæi Monachi Ordinis ſancti Benedicti e Cœnobio S. Vedaſti Atrebatenſis.

DE GRATIA DEI ET LIBERO ARBITRIO LIBER CONTRA COLLATOREM.

Recenſitus eſt ad editiones ejuſdem libri Moguntinam anni 1524. Venetam anni 1538. Lugdunenſem, Lovanienſem, Duacenſem, & Colonienſem Operum S. Proſperi.

Item ad editionem ejuſdem libri in Appendice tomi decimi Operum S. Auguſtini.

Subſidio fuerunt etiam Mſ. Jolienſis per nos collatus, & Mſ. Remigiano-Remenſis variantes ad nos tranſmiſſæ.

PSALMORUM A CENTESIMO AD CL. EXPOSITIO.

Emendata eſt, quatenus licuit, ex fide codicum Lugdunenſis, Lovanienſis, Duacenſis, & Colonienſis.

Deficientibus nos Manuſcriptis, conjecturas aliquot in locis, ex ipſo S. Auguſtini opere, quod præ oculis habuerat Auctor noſter, expoſuimus.

SENTENTIARUM EX OPERIBUS S. AUGUSTINI DELIBATARUM LIBER UNUS.

Exactus eſt ad editionem Colonienſem anni 1531. Lugdunenſem, Lovanienſem, Duacenſem & Colonienſem anni 1630. Præterea ad eumdem librum, ut jacet in Appendice tomi decimi Operum S. Auguſtini novæ editionis.

Nec omiſimus Mſ. Jolienſem, & Mſ. Remigiano Remenſis variantes lectiones.

EX SENTENTIIS S. AUGUSTINI EPIGRAMMATUM LIBER UNUS.

A nobis collatus eſt cum editionibus Veneta quorumdam Opuſculorum S. Proſperi anni 1538. Omnium operum ejuſdem Lugdunenſi, Lovanienſi, Duacenſi, & Colonienſi anni 1630.

Conſuluimus pariter Mſ. Regium unum. Mſſ. Colbertinos tres. Mſ. Jolienſem, & Mſ. Theodoricenſis (ſic notati Theodor. ſeu Theodoric.) id eſt, Monaſterii S. Theodorici prope Remos Lectiones variantes, hinc ad nos miſſas beneficio unius ex ejuſdem Cœnobii Monachis, & cum editione Duacenſi anni 1577. ab eodem collati.

SANCTI PROSPERI CHRONICUM INTEGRUM, IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM.

Edidimus ex tomo primo Bibliothecæ novæ Mſſ. R. P. Philippi Labbei Soc. Jeſu. Collato cum eodem ut habetur in tomo VIII. Bibliothecæ SS. Patrum Lugdunenſi anni 1677. ac editione Chronicorum Euſebii, Hieronymi & Proſperi ab Illuſtriſſimo Arnaldo Pontaco Epiſcopo Vaſatenſi emendata & notis illuſtrata anno 1604.

Nec-non cum Mſſ. quinque Bibliothecæ Colbertinæ: in quorum duobus, Chronicis Euſebii & Hieronymi ſubtexitur Chronicum verum S. Proſperi, quale edidimus in hoc opere; in tribus aliis annectitur iiſdem Chronicum adulterinum, quod ſub Pſeudo-Chronici titulo damus in Appendice.

CON-

CONCILIUM ARAUSICANUM II. DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Collatum eſt cum editionibus Lovanienſi, Duacenſi, & Colonienſi, ac Appendice tomi decimi novæ editionis Operum S. Auguſtini.

CONFESSIO QUÆ DICITUR PROSPERI AQUITANI.

Edita eſt ex tomo VIII. Bibliothecæ SS. Patrum Lugdunenſis, collataque ad Mſ. Jolienſem.

POEMA CONJUGIS AD UXOREM.

Excuſum eſt ut legitur in Editionibus Veneta Opuſculorum quorumdam S. Proſperi anni 1538. Lugdunenſi, Lovanienſi, Duacenſi, & Colonienſi, cum iiſdemque Mſſ. comparatum qui Epigrammata exhibent, quibus ante hac Poema illud ubique annectebatur.

DE PROVIDENTIA DIVINA INCERTI AUCTORIS CARMEN.

Huic recenſendo adjumentum præbuerunt, Mſſ. deficientibus, Editiones Lugdunenſis, Lovanienſis, Duacenſis, & Colonienſis anni 1630.

DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM IGNOTI AUCTORIS LIBRI DUO.

Emendati ope editionum Lovanienſis, Duacenſis & Colonienſis Proſperi Operum: ac novæ Editionis Operum S. Leonis Papæ, quæ cura P. Queſnelli prodiit.

Additus eſt Mſ. Jolienſis: non neglectis omnino variantibus Lectionibus, quas in margine appoſuerunt editores Duacenſes, & qui hos ſecuti ſunt, atque Queſnellius in Leone, ex Mſ. Camberonenſi & Thuaneo.

AD SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM IGNOTI AUCTORIS EPISTOLA SEU DE HUMILITATE TRACTATUS.

Legitur in editionibus Proſperi Operum Lovanienſi, Duacenſi, & Colonienſi: habeturque inter opera S. Leonis Papæ editionis Queſnellianæ. Horum auxilio quantum fieri potuit emendatiorem exhibuimus.

IN APPENDICIS PARTE PRIMA, JULIANI POMERII LIBRI III. DE VITA CONTEMPLATIVA.

Collati ſunt ad Editiones Operum Proſperi Lugdunenſem, Lovanienſem, Duacenſem, & Colonienſem. Nec non ad Mſſ. Regiæ Bibliothecæ duos, & Mſſ. Colbertinos quatuor, & Mſ. Jolienſem.

LIBER INCERTI AUCTORIS DE PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

Emendati fuere juxta editiones Lugdunenſem, Lovanienſem, Duacenſem & Colonienſem Proſperi operum. Junctis variantibus lectionibus quas ad nos perhumaniter tranſmiſit vir religioſiſſimus e Cœnobio S. Remigii Remenſis: quas ille excerpſerat e Mſ. quem teſtatus eſt 800. annos excedere: cum ſcriptus videatur nono ſæculo opera Leutberti & Adeloldi Monachorum.

CHRONICUM ALTERUM, QUOD ET PSEUDO-CHRONICON NUNCUPATUR.

Exhibetur quale habetur in editione Pithæana tomo VIII. Bibliothecæ Patrum Lugdunenſi 1677. & apud Labbeum tomo I. Bibliothecæ novæ Mſſ. p. 56. & ſequentibus.

Nec neglexImus conſulere Mſ. Victorinum, unde hauſerat Pithæus, & Mſ. Jolienſem.

I N D E X

I N O P E R A

SANCTI PROSPERI AQUITANI;

E T

A L I A Q U Æ D A M I I S A N N E X A:

A

AARON primus Pontifex Hebræorum. *Pag.* 173. *Abel* juſtum cur Deus non ſervavit ab inſidiis fratris, 431. ℣. 317. Abel cur Deus occidi a fratre permiſerit, 483.

Abia Rex, 374.

Abiathar Pontifex, 373.

Abilius II. Alexandriæ Epiſcopus, 381.

Abimelech filius Gedeonis, 373.

Abraham anno ætatis 75., e terra ſua exire juſſus, & promiſſionem accipit, 372. Nonagenarius generat Iſmael, *ibid.* Abraham mandatum Circumciſionis accipit, *ibid.* Abraham anno ætatis 100. genuit Iſaac ex libera, *ibid.* Abraham moritur anno promiſſionis 100., principatus Joſeph 15. *ibid.* Abrahæ facta promiſſio gratiæ ſignum incuientius, cum poſteritas ejus ſtellis cæli & arenæ comparatur, 483. Abraham laudabili fide credebat per germen unius filii (Chriſti) patrem ſe futurum totius mundi, *ibid.* Abraham credentium pater in cunctis jam nationibus, 257. Omnibus beneficiis Dei erga Iſraëlitas fidei Abrahæ meritum commendabatur, 213. Abraham olea cui inferitur oleaſter, 28. Abrahæ promiſſio credunt & obediunt, 462.

Abundantia & proſperitas communis eſt & malis & bonis: ſed a malis in dextera habetur, a bonis in ſiniſtra reputatur, 270. Tam abundantia quam inopia materia peccati, 503.

Achaja a Romanis ſubacta, 381.

Achaz Rex, 374.

Achillas XVII. Epiſcopus Alexandrinus, 390.

Actuum Apoſtolorum lectio celebris in Eccleſia, 18.

Adam & Patriarchæ quo anno ætatis genuerint, 371. Idque juxta LXX. Interpretum editionem, non ſecundum Hebræum aut Vulgatam, *ibid. in nota*. In Adam omnium hominum concreata natura, in eodem tota periit, 179. Adæ lapſus & fidelium converſio quomodo opponantur, 305. & 411. Adæ exemplum non imitandum, qui ſe a facie Domini mala conſcientia conturbatus abſcondit, 268. Magno peccato periit Adam, & in illo omnes perierunt, 139. Deus dicens, *Ecce Adam ſicut unus ex nobis factus eſt*, ſignificavit potius quid non fuerit aſſecutus, 180. Adam perdidit primitus fidem, quam omnes primam egemus accipere, 137. In Adæ poſteros pœnam tranſiiſſe & culpam, 174. Adamo poſt peccatum nihil remanſit, niſi quod ad temporalem vitam pertinet, 179. Poſteri Adæ omnia in Adamo perdiderunt, nec ipſo timore reliquo, *ibid.* Ab Adam totum genus humanum jugum ſubiit ſervitutis, 415. Adam quomodo forma futuri dicatur, 316. Comparatio primi Adam & ſecundi, *ibid.* Adam cæleſtis terreni Adæ ruinam reparavit, 434. ℣. 489. Ad Adam aut ad Chriſtum omnes pertinere, 313.

Admiratio. Nulla admiratio ſine quadam formidine, 214.

Adrianus XII. regnat, 382. Unde natus, *ibid.* Adrianus tributa relaxat, *ibid.* Judæos rebellantes capit, *ibid.* Contra Sarmatas bellum gerit, *ibid.* Adrianus moritur, 383.

Adſcendi quomodo dicatur in mare rubrum, 214.

Adverſa & proſpera hujus vitæ non carent tentatione, 262.

Adverſitas quomodo toleranda, 418. ℣. 7. Adverſitas patienter ferenda, 301. Juſtis petendum a Deo ne adverſantibus tradantur, id eſt, ne ad facienda mala perſequentibus cedant, 241.

Adulationis nocumentum, 360. *Epigr.* 88. Melior ſevera juſti miſericordia, quam blanda adulatio peccatoris, 265.

Adultera a Chriſto & veritate & gratia liberatur, 460. Adultera eſt anima, quæ ſuperbit de Dei donis, 507.

Ægyptus idem quod terra Cham, 212. Ægyptus ſæpe figura ſæculi, 226. Ægyptus fit Romana provincia, 378.

Ægyptus Sylvius Latinorum rex, 373.

Ægyptii interpretantur, afflictio populi Dei, 256.

Ægyptius pſeudopropheta populum decipiens, & magna conatus a Felice opprimitur, de quo in Actibus, *cap.* 21. 83. 380.

Ælia condita ab Ælio Adriano, 383.

Æmilianus Doroſtori martyr, 393.

Æmilianus tyrannus brevi occiditur, 387.

Æneas Latinis regnat, 373.

Æneas Sylvius Latinorum Rex, *ibid.*

Æquitas omnis in Dei & proxima dilectione poſita, 235. Æquitas melior eſt quam ſanitas, 299.

Æternitas. Vera æternitas & immortalitas in Deo ſolo, 204. 284. & 332. *Epigr.* 3.

Æternæ hæreditatis immenſitas, 302.

Aetius magiſter militum fit, 400. Aetius Felicem cum uxore & Grunnito interimit, 401. Aetius depoſita poteſtate inſidias fugiens, ad Hunnos ſe confert, per quos amicitiam principum & poteſtatem recipit, *ibid.* Aetius a Valentiniano perculſus, a circumſtantibus confectus, 405.

Affectibus ad Deum accedi, 307. Omnem rectum affectum, co-

gita-

gitatum & ſermonem noſtrum eſſe a Deo, 509. Non ſolum in tempore tribulationum, ſed etiam in pace, *ibid.*
Affectionis humanæ diverſitas, ex diverſitate voluntatis, 298.
Afflictio malis pœna eſt criminis, bonis corona virtutis, 442. ℣. 902. Converſis prodeſt afflictionis tolerantia, 443. ℣. 946. Occultum formatur de bonorum & malorum permixtione, & omnibus afflictionibus vitæ temporalis, dum Chriſti differtur adventus, 263.
Aftica inter Valentinianum & Geiſericum diviſa, 400.
Africana Concilia contra Pelagianos a Zoſimo approbata, & confirmata, 196.
Agabi prophetia expletur, 379.
Agamemno, 373.
Agere. Male agit qui non in Dei gloriam agit, 459. Agi plus eſt quam regi, 315.
Aggæus propheta, 375. Aggæus & Zacharias in Babylonia cum populo ſuo capti, reparationem Jeruſalem prædixerunt, 274. Aggæus & Zacharias poſt captivitatem prophetantes de relaxatione captivitatis & reparatione templi, quid præſignaverint, 224.
S. Agilei Martyris cœmeterium Carthagini, 407.
Agricola Pelagiano errore Britannias inficit, 400. 401. A Germano Antiſſiodorenſi debellatur, 401.
Agrippinus IX. Alexandrinæ Eccleſiæ Epiſcopus, 384.
Alba condita, 373.
Alethius Epiſcopus concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.
Alexander naſcitur, 375. Regnat, *ibid.* Moritur, *ibid.* Alexander regnum Perſarum ſubvertit & Alexandriam condit, *ib.*
Alexander XXI. regnat, 386. Occiditur, *ibid.*
Alexander V. Romæ Epiſcopus, 382.
Alexander Jeroſolymorum Epiſcopus martyr moritur, 387.
Alexander martyr, 386.
Alexander XVIII. Alexandriæ Epiſcopus, 390.
Alexandra, quæ & Salina, Jeroſolymis regnat, 377.
Algelmundus primus rex Longobardorum, 396.
Altare Dei duplex, viſibile & inviſibile, quomodo ad utrumque perveniatur, 301.
Amaſias regnat, 374.
Amare eſt velle, odiſſe nolle, 457.
Amator Dei, amator eſt ſui, & non diligens Deum, non diligit proximum, quia non diligit ſe ipſum, 320.
Ambroſii ſcripta multa, 395. Ambroſii teſtimonium de lapſu Adæ & totius humani generis, 179.
Amici quomodo diligendi, 300.
Ammon rex Juda, 374.
Amor & timor omne bonum aut malum producit, 307. Duo amores duas faciunt civitates, 304.
Amor Dei. Sine eo nihil ad beatitudinem prodeſt, nihil ad Deum refertur, 458. Sine eo corrumpuntur dona Dei, *ibid.* Nihil amandum quam quod ex Deo eſt, & Deus amat, 507. *& ſeq.* Amor bonus & malus. Utrumque in uno homine eſſe poteſt, ſed bonum ut illo proficiente, iſte deficiat, 296. *& ſeq.* Amor Dei non poteſt ſine diaboli inimicitiis obtineri, 494.
Amor mundi charitati contrarius, 482. Amor ſui quis bonus, 459. Amore ſui aguntur, qui non amore Dei, 458. Amor iſtius vitæ laqueus venantium, 248. Perniicioſum conſilium quærentis quæ ſua ſunt, 215.
Amorrhæi, amaricantes, 259.
Amos propheta, 374.
Amphion Thebæorum rex, 373.
Amulius Sylvius rex Latinorum, 374.
Anaſtaſius XXXVII. Romæ Epiſcopus, 397.
Anatolius Laodicenus Epiſcopus claret, 388.
Ancus Martius rex Roman. Oſtiam condit, 374.
Androgei mors, 373.
Angelos eſſe ſpiritus inviſibiles non dubitatur, 207. Angelus nomen eſt officii, Spiritus nomen eſt naturæ, *ibid.* Angelos Verbum non deſeruit cum deſcendit ad nos, ſed ſimul integer illis, integer nobis, illoſque paſcit per id quod Deus eſt, nos per id quod nos ſumus admonet, 326. Angeli duo unicuique adhærere ex Caſſiano, 161.
Anianus Marco ſucceſſor Alexandriæ, 380.
Anicetus X. Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus, 384.
Animæ duplex acceptio, 214. Anima feminæ, intellectus viro comparatur, 317. Animæ natura præſtat ea natura ſecundum quam judicat; & de qua judicare nullo modo poteſt, 326. Anima humana in divinis, ex quibus pendet, rationibus videt quidquid recti videt, & factum credere debet, 325. Si nec ad terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata eſſet, ſed extincta natura, 182. Hæc tamen nihil ad juſtificationem conferunt ſine cultu veri Dei, *ibid.* Primum animæ vitium voluntas ea faciendi quæ vetat ſumma & intima veritas, 326. Animæ immortalitas, 429. ℣. 224. A ſolo Deo puniri poteſt, *ibid.* Animæ unius duplices actiones, 272. Si bene ſpiritui ſervit, bene præſidet carni, *ibid.* Animæ inordinatio, 291. Anima ipſa excellentiore ſui parte, ea quæ in ſe minora ſunt ad laudes Dei incitat, 372. Anima pro adeptis habet, quidquid non dubia ſpe patienter expectat, 228. Anima & corpus etſi natura diſtent, mercede aut pœna junguntur, 429. ℣. 229. Anima quomodo bene imperet corpori, 302. Anima rationalis ad ſpiritalia erigi debet, 208. Animæ damna lugenda, magis quam rerum exteriorum, 442. ℣. 920. Animæ pœnitentis ſalutaris confuſio, 415. Spes veniæ ſequi debet, *ibid.* nec pœnitentiæ labores deterrere, attendenti ignem gehennæ, *ibid.* Quid circa animas agitur a die mortis, 25.
Animus non virtus, ſed virtutis habitaculum: ex participatione ſapientiæ, non ſapientia, ſed ſapiens, 185. Animi rationalis ægritudo cum bona ſuperiora imperfecte diligit, 300.
Annus. In quem annum xv. Tiberii incidat, 379. Quo Chriſtus baptizatus aut mortuus, *ibid.* Anni omnes ad xiv. conſulatum Theodoſii, 401.
Anterus XVIII. Romæ Epiſcopus, 386.
Antiochia. Synodus Antiochena an Macedonio faverit, 393. *in nota*.
Antiochus Epiphanes e regione Ptolomæorum recedens in Judæam venit, ibique pontificatum pluribus tradit, 376. Hinc ſeditiones ortæ, *ibid.*
Antiochus Rex Syriæ Judæam ſumit, *ibid.* Antiochus ab Auguſto ſuperatur, & in amicitiam ejus redit, 377.
Antipater Herodis Aſcalonitæ filius procurator Paleſtinæ, 377.
Antoninus Titus XIII. regnat cum filiis, 383. Antoninus Thermas Romæ ædificat, 386. Occiditur, *ibid.* Antoninus pater patriæ appellatur, 383. Antonini Pii mors, 384.
Antoninus Caracalla XVIII. regnat, 386. Antoninus Caracalla interficitur, *ibid.*
M. *Antoninus* Verus, & L. Aurelius Commodus XIV. regnant, 384. Antonini mors, 385.
Antonii bellum adverſus Auguſtum, 377.
Antonius Monachus naſcitur, 387. Antonii Monachi mors, 392. Antonii diſcipuli inſignes, *ibid.*
Antropomorphitæ qui & Audæani, 392.
Aod Judex quot annos judicaverit, 373.

Apo-

Apocalypſis Joanni revelata in Pathmo, 381. Hanc Irenæus interpretatur, *ibid.* Ad Trajani tempora ſuperſtes Joannes, *ibid.*

Apollinaris Hierapolitanus Epiſcopus, 384.

Apollinaris Laodicenus plura ſcribit: poſtmodum hæreſim condit, 393.

Apollinis Delphici templum, 372.

Apollonius Thyaneus Philoſophus, 381.

Apologiæ pro Chriſtianis a Quadrato & Ariſtide fiunt, 382.

Apoſtoli bonus odor Chriſti ſunt, & iis qui pereunt, & iis qui ſalvi fiunt, 31. Apoſtoli præcipui arietes ovium Chriſti, 226. Apoſtoli filii excuſſorum, id eſt, prophetarum, quorum prophetias illi excutiendo reſerarunt, 250. Apoſtoli ſagittæ miſſi in univerſos fines terræ arcu Dominicæ juſſionis, *ibid.* Apoſtoli cum audirent verba Chriſti jubentis ut docerent omnes gentes, virtute viventis verbi accenſa eſt in cordibus eorum flamma charitatis, qua vellent Evangelium Chriſti omnibus gentibus prædicare, 183. In Apoſtolorum cordibus in paſſione nox facta eſt, 210. Hos tamen licet rapere vellent dæmones, non ſunt permiſſi, *ibid.*

Appius Claudius claret, Claudiam aquam ducit, & viam Appiam ſternit, 375.

Aquæ multæ populi infideles ſive foris oppugnantes, ſive intus inſidiantes, 269. Aquarum pars quædam cælo ſuperpoſita, remota ab aſpectu, & fidei commendata, 206. Vis aquarum ſignificat populorum furorem, 248.

Aquila depoſitis alis, roſtroque mutato, in novas vires redivivo vigore juveneſcit, 205.

Aram pater Moyſi, 372.

Arauſica civitas, 409.

Arbitrii libertas vera, 298. A Deo data, ſed amiſſa niſi a quo potuit dari non poteſt reddi, *ibid.* *Vide* Liberum arbitrium.

Arca Noe figura Eccleſiæ, 483.

Arca ab alienigenis poſſeſſa, 373.

Arcadius Auguſtus appellatur, 396. Arcadius XLIV. regnat cum Honorio, 397. Arcadius moritur, 398.

Arcadius Hiſpanus martyr pro fide, 402.

Archelaus Herodi ſuccedit, 378. Archelaus Viennam relegatur, *ibid.*

Arcus verſicolor multiformis gratiæ ſignum, 483.

Arelas a Gothis oppugnata, ab Aetio liberatur, 400.

Aremulus Sylvius Latinorum rex, 374.

Argonautæ, 373.

Ariminus conditur, 376.

Ariſtides philoſophus Apologiam pro Chriſtiana religione ſcribit, 382.

Ariſtobolus Rex & Pontifex Judæorum, 377.

Ariſtobolus Judæus & Philoſophus Commentarios in Moyſen ad Ptolæmeum ſcribit, 376.

Ariſtoteles Platonis auditor, 375.

Arius hæreſiarches, 390. In Synodo Nicæna confutatur, *ibid.* Arianæ hæreſi omnes fere Eccleſiæ ſociantur, 393.

Ariſtarchus Tragicus, 375.

Arma militum Chriſti ex Apoſtolo, 268. & *ſeq.*

Arſaces primus Parthis imperat, 376.

Arſes Ochi filius, 375.

Artabanus regnat, *ibid.*

Artaxerxes, *ibid.*

Artaxerxes, Mnemon, *ibid.*

Artaxerxes Ochus, *ibid.*

Artemonis hæreſis a Paulo Samoſateno ſuſcitatur, 387.

Aſa Rex Juda, 374.

Aſcanius Albam condit. 373. Regnat Latinis, *ibid.*

Aſclepiades IX. Antiochiæ Epiſcopus, 386.

Aſtra aut nihil juris habent in actus hominum: aut ſi quid habent amittere poſſunt, cum dentur homini præcepta bene vivendi, 437. V. 644. Hominum mores ex aſtrorum influxu ſuſpendentes injuſtum Deum faciunt, *ibid.* V. 635.

Athanaricus Chriſtianos perſequitur, 394. Athanaricus occiditur, 396.

Athaulphus moritur, 399.

Athanaſius XIX. Alexandriæ Epiſcopus, 391. Athanaſius Alexandriam regreditur, 392.

Athenæ conditæ, 372. Unde dictæ, *ibid.*

Atlas aſtrologus frater Promethei, 372.

Atreus Argis regnat, 373.

Attalus occupato regno ſtatim deſtitutus, 398. Attalus tyrannidem reſumit, 399. Attalus ab Honorio in triumphum ductus, Liparæ exulat, *ibid.*

Attalus populum Romanum hæredem relinquit, 376.

Atticus Conſtantinopolitanus Epiſcopus, 72. V. 63. Pelagianos ſubdole irrepentes repellit, *ibid.*

Attilæ in Romanum Imperium incurſiones, 405. Romani Gothis ſibi junctis repugnant, & innumerabilium ſtrage utrimque facta, Gothi ad propria redeunt, *ibid.* Attila iterum Italiam invadente, pax ab eo a Romanis poſcitur, *ibid.* Leo Papa cum Avieno & Trigetio ad Attilam diriguntur, *ibid.* Attila Leonis præſentia gaviſus ultra Danubium diſcedit, *ibid.* Attila Biedam interimit, 403. Attilæ mors, 405. Quæ turbæ inde inter ſuos ſecutæ, *ibid.*

Auctoritas. Plures in Eccleſia auctoritate nominum in ſententia tenentur, aut a ſententia transferuntur, 13. Magna fortitudo conſenſionis, cui ad ſequendam veritatem auctoritas ſufficit, etiam latente ratione, 47.

Auctoritates Epiſcoporum ſedis Apoſtolicæ, junctis Africanorum conciliorum ſententiis, 130.

Audæus, a quo Audæani, qui & Antropomorphitæ, 392.

Aventinus Sylvius Latinorum Rex, 374.

Auguſtinus Vir ſanctus, 61. Summus vir in Eccleſia, *ibid.* Auguſtinus præcipua portio Domini ſacerdotum, 56. Quantum laboraverit contra hæreſes, & maxime Pelagianam, *ibid.* Auguſtini obtrectatores occulti, *ibid.* Huic Paganorum & Manichæorum adſcribebatur impietas, *ibid.* Auguſtini obtrectatores ingenioſe a Proſpero irridentur, *ibid.* Non ſolum Romana & Africana, ſed omnes Eccleſiæ cum doctrina Auguſtini, ſicut in tota fide, ita in gratiæ confeſſione congruunt, *ibid.* Nec in Galliis deerant ejus diſcipuli, *ibid.* Auguſtinus præcipuus in doctrina Eccleſiaſtica vir, 196. Paſtoralis ſpeculæ validiſſima turris, *ibid.* Fruſtra impugnatur, nec niſi ab his qui Pelagianorum & Juliani maxime convicia repetant, 197. Auguſtini obtrectatores quomodo repellendi, *ibid.* Auguſtinus ſpecialis fidei patronus, 5. Pro univerſis membris Chriſti vigilans, & adverſus hæreſes pugnans, *ibid.* Auguſtini libris non intellectis offenſi Maſſilienſes, aliquamdiu tarditatem ſuam culpantes, quidam eorum ipſum conſulere volunt, *ibid.* Libro de correptione & gratia univerſis quæſtionibus in Gallia motis Auguſtinus ſatisfacit. 6.

Auguſtini converſio fidelibus & quotidianis matris ejus lacrymis conceſſa, 49. Auguſtini modeſtia, 50. Et pietas, 53. Auguſtinus neminem vult ſic amplecti omnia ſua, ut ipſum ſequatur, niſi in iis in quibus ipſum non erraſſe perſpexerit,

rit, 50. Auguſtinus fatetur ſe non recte aliquando ſenſiſſe de gratia, 19. Monaſterium Auguſtini, 45. Auguſtini retractationum libri quo fine & quando ſcripti, 50. Confeſſionum libri ſcripti, ante quam Pelagiana hæreſis extitiſſet, 49. Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus ordinatur, 397. Auguſtini doctrina in omnibus libris contra Pelagianos ubique ſibi conſentiens, 197. Librorum Auguſtini contra Pelagianos ab exordio epiſcopatus ſui editorum enumeratio, *ibid.* Auguſtinus abundanter probavit prædicandam eſſe Eccleſiæ prædeſtinationem, gratiam, & præſciĕntiam, 142. Cujus prædicationis quiſquis eſt impugnator, apertiſſimus eſt Pelagianæ elationis adjutor, *ibid.* Auguſtini ac doctrinæ ipſius commendatio, 145.

Auguſtinus Conciliorum contra Pelagianos ingenium: ejus laus, 75. ℣. 90. Uni omnium Auguſtino victoriam de Pelagianis præcipue deberi, *ibid.* ℣. 99. Præſtantia librorum Auguſtini pro Chriſti gratia, *ibid.* ℣. 110. Auguſtini libri de gratia contra errorem Pelagianum conditi a quibuſdam reprehenſi, 168. Auguſtini reprehenſores Pelagianis ſuffragantur, *ibid.* Unde major neceſſitas oriatur eos refellendi, *ibid.* Auguſtinum impetentes, in illo uno cunctis, ac præcipue Apoſtolicæ ſedis pontificibus injurioſi, *ibid.* Unde ſibi reverentiam & fidem apud quoſdam concilient, 169. Auguſtinus Pelagianos confutavit, *ibid.* Auguſtini contra Pelagianos decertantis doctrina a quibuſdam reprehenſa, & ad pravos ſenſus detorta, 115. His reſponſum a Proſpero ex ejuſdem Auguſtini principiis, *ibid.* Auguſtinus opinionem alias ſuam de initio fidei ante ortum Pelagianæ hæreſis rejecit, quam futuro errori amicam fore prævidit, 137. Auguſtinus eam quæ ſibi falſo affingebatur odioſam prædeſtinationis prædicandæ rationem, a Proſpero & Hilario monitus, corrigit, 142. Calumnia in Auguſtinum de fato, duabus naturis duabusque maſſis, 60. Hæc ipſe copioſiſſime deſtruxit in libris ſuis, 61. Auguſtini reprehenſores etſi convicti, tamen donec per Eccleſiæ principes comprimantur, amandi & pacifice tolerandi, Deuſque pro illis orandus, 198. Auguſtini adverſarios damnatione Pelagianorum proſtravit Innocentius, Paleſtina Synodus, Africana Concilia, Zoſimus, Bonifacius, Cæleſtinus, 196. & ſeq. Auguſtini ſcientia incrementorum profectibus edificata, annorum ſtudiis expolita, 137. Ab ipſo merito notantur qui cum ejus eruditione nolunt proficere, *ibid.*

Auguſtini auctoritas Hilario & aliis cariſſima & reverentiſſima, 14. Hilario agente Proſper ad Auguſtinum ſcribit Epiſtolam, *ibid.* Auguſtini exemplo docemur ad caſtigandas opiniones noſtras, ſi quas imprudenter incidimus, 137. Legendus Auguſtinus his qui de quæſtionibus gratiæ inſtrui deſiderant, 61. Ibi evangelica & apoſtolica habetur doctrina, *ibid.* Auguſtini reprehenſores bellum contra Pelagianos confectum renovant, 167. Auguſtini adverſariis non tam diſputationibus quam auctoritate reſiſtendum, 198. Auguſtini ductu catholica acies Pelagianos vicit, 169. Auguſtinus præſtantiſſimus miniſter gratiæ, 61. Auguſtini opus contra Julianum in ipſo dierum fine compoſitum, 401. Liber de correptione & gratia. 49. Libri duo ad Simplicianum, 137. Epiſtola ad ſanctum Paulinum Nolanum, 50. Ad Sixtum Romanæ Eccleſiæ Presbyterum, *ibid.* Auguſtini opuſculum contra Porphyrium, 23. Auguſtinus moritur, 401.

Auguſtus Monarchiam recuſat, 378. Auguſtus Cajum Agrippam adoptat, *ibid.* Auguſtus Juliam filiam damnat exilio, Tiberium & Agrippam adoptat, *ibid.*

Aurelianus XXIX. regnat, 383. Aurelianus Gallias recipit, *ib.* Aurelianus mota perſecutione adverſus Chriſtianos, non multo poſt occiditur, *ibid.*

Aurelius Carthaginenſis epiſcopus Concilio Africano contra Pelagianos præfuit, 75. ℣. 91.

M. Aurelius Antoninus XX. regnat, 386.

Aurum. In auro & argento nihil aliud quam terra, 227.

Auſteritas. Deus per auſtera remedia ad vitam nos vocat, ut dulcia ſint flagella patris, ne ſit amara ſententia judicis, 262.

Auxentio tandem mortuo, Ambroſius Mediolani Epiſcopus conſtituitur, 394.

Auxilium generale omnibus præbitum unde invalidum, 486. Ceſſatio auxilii Dei pro abſentia accipitur, 504.

Azarias propheta occiditur, 374.

Azarias, qui & Ochoſias, rex, *ibid.*

B

Babylas Antiochenus martyr, 387.

Babylon eſt vita temporalis, flumina Babylonis illecebræ temporales, in quibus nihil firmum, ſed omnia fluida, & in profunda maris ducentia, 259. Babylon ſæculum hoc agit nobiſcum ut per varias opiniones & diabolicas artes diverſis implicemur erroribus, 260. Babylonis filia eadem & mater, *ibid.* Ligna Babylonis fluminibus rigata, & nullum fructum afferentia, homines virtutum ſteriles, incapaces præceptorum Dei, 259. Omnes primo ortu Babylonis filii: ab hoc generali malo Dei gratia eruit, 260. Segregavit nos Deus ex utero matris noſtræ Babyloniæ, in novam vitam regenerando, 262.

Bacbilus Aſianus Epiſcopus, 385.

Baptiſmus Chriſti mare rubrum, 216. Baptiſmus infantium, 415. Immerito celeritas baptiſmi violatæ regenerationis excuſatio affertur, *ibid.* Baptiſmi prærogativæ, *ibid.* Baptiſmi violati deſcriptio, *ibid.* Baptiſmus qui traditur in remiſſionem peccatorum falſus eſt, in iis qui nullum habent omnino peccatum, 26. Baptiſmi effectus, 505. Baptiſmi effectus remiſſio peccatorum & gratiæ collatio, 117. Baptiſmus ſanctus etiam in his qui ejus dona non ſervant, 313. Baptiſmi effectus remiſſio quorumcumque peccatorum, 117. Etiam in relapſuris peccata purgantur, *ibid.* & 124. Origo veræ vitæ veræque juſtitiæ in baptiſmo, 468. Baptiſmo fiunt rerum diviſiones, qui Rubro mari comparatur. 258. Virtus & forma Baptiſmatis diſtinguuntur, *ibid.* Baptiſmi neceſſitas, 179. Baptizatis quomodo vivendum, 316. Baptizatos omnes poſſe ſi voluerint, Chriſto auxiliante & cooperante, ea quæ ad ſalutem pertinent, adimplere, 412.

Barach & Debbora *V. Debbora.*

Barba ſignificantur Apoſtoli & Martyres, 254.

Barbari apud Romanos fidem concipiunt, 493.

Barcochebas dux rebellionis Judæi factus, 383. Debellatur, & exinde Judæis licentia introeundi Jeruſalem aufertur, *ibid.*

Bardeſanes hæreticus, 384.

Baſan, confuſio, 256.

Baſileus Amaſiæ Ponti Epiſcopus martyr. 390.

Baſilides hæreticus, 383. Ejus errores, *ibid.*

Beata vita gaudium de veritate, 301.

Bea-

Beatitudo vera quæ ſit, 290. Propior beatitudini voluntas recta non adepta quod cupit, quam prava adepta quod concupivit, *ibid.* & 351. *Epigr.* 63. Beatitudo juſti a timore incipit, & proficit in deſiderium mandatorum Dei, 243. Beatitudinis apoſtolicæ particeps qui eadem quæ illi concupiſcit. 250. Beatitudo ſanctorum & de munere miſericordiæ, & de retributione juſtitiæ, 243. & 287. Sæculo huic ante reparationem animæ a carne morientes, nec in his cupiditatibus inventi, quas ſola ſuperat dilectio Dei, ad beatitudinem perveniunt, 381. Omnia ad cæleſtem beatitudinem creata, id officii ſuſceperunt, ut in Dei laudatione permaneant, 275. Quam iniquum mundi judicium de beatitudine, 441. V. 855.

Beati qui ſint, 231. Vanitate pleni & fide vacui beatum dicunt cui ſunt temporalia bona, 270. Impius ſenſus, qui putat beatiorem eſſe hominem, cui Deus nihil dederit, quam cui univerſa contulerit, 196.

Bellum Trojanum, 373. Bellum in Gallia adverſum Gothos, 402. Bellum contra Vandalos ſuſceptum cunctatione male cedit, 399. Bellum ſervile in Sicilia, 377. Bellum ſervile inter Cæſarem & Pompejum, *ibid.*

Benedictio perſeverans nulla retributionum Dei oblivio, 204. Benedictio quam Judæi noluerunt tranſivit ad gentes, 220. Omnes prophetæ & Apoſtoli & ſancti bene viventibus benedixerunt in nomine Domini, non in ſuo, 251.

Beneventum conſtruitur, 376.

Benigni hominis eſt inimicitias non ſolum non excitare nec augere, ſed extinguere, 301.

Benignitas Domini in populo ſuo, 276. Duo benignitatis officia, remittere peccata, & largiri beneficia, Deo acceptum faciunt, & omnia opera pietatis continent, 225.

Berillus Epiſcopus Arabiæ Boſtrenus ſcriptor clarus, 386.

Boethius Præfectus prætorio cum Aetio amico ſuo interfectus, 405.

Bonifacius Comes a Caſſino irritatus in Africam ſe recipit, 400. Bonifacio bellum indicitur, *ibid.* Bonifacius Aetium ſuperat, & moritur, 401.

Bonifacius XL. Romanæ Eccleſiæ præficitur, 399. Bonifacius Papa Imperatorum edictis uſus adverſus Pelagienos, 196. Bonifacius Papa cum eſſet doctiſſimus, adverſus libros tamen Pelagianorum beati Auguſtini Epiſcopi reſponſa poſcebat, 197.

Bonifacius Epiſcopus Carthaginenſis ordinatur, 407.

Bonitas vera quouſque extendatur, 292. 357. *Epigr.* 79.

Boni occulti ſunt, 303. Bonos Deus erudit per malos, *ibid.* Nemo per ſemetipſum bonus, niſi participatione ejus qui ſolus eſt bonus, 151. Nemo bonus, niſi ex malo, 298. Nullus per ſe bonus, 151.

Bonum ſummum, & ſummum malum quid, 298. Bonum noſtrum unde ſit, & quod remunerandum, 295. Nihil melius eo bono, quo homo ſit bonus, 241. Bona omnia, & maxime quæ ſalutem provehunt, a Deo, 460. Multa bona a Deo fieri in homine quæ non facit homo, nulla eb homine quæ non faciat Deus, 315. 411. Bona omnia magna & parva ex Deo, 325. Boni ſuperioris amiſſi malum non ſentitur, dum habetur quod amarum eſt inferius bonum, 310. Omnia bona ex æterna Dei voluntate, 474. Bona omnia Chriſto operante inſunt, non ex merito ſed ad meritum, 64. V. 9. & 10. Bonum quoddam diligens anima peccat, quia infra illam ordinatum eſt, 326. Omnia bona nec deſiderari nec perfici a nobis ſine Dei auxilio, 158. Deus ſolus boni fructus auctor, 478. & *ſeq.* Bonum omne a Deo, 471. 472. 474. 508. Omnia bona quibus Deo placetur ſunt Dei dona, & ab eo petenda, 474. Omnia bona Dei dona, *ibid.* Quæ corrumpuntur bona ſunt, ſed non ſumma, 300.

Bona temporalia Dei dona ſunt, 270. Bonis quomodo utendum, 420. V. 108. Bona temporalia dona ſunt Dei, non ea tamen ſpondet proprie ſanctis, quæ communiter largitur & reprobis, 251.

Bonum vere bene facere, id eſt, non mali carnalis formidine, ſed boni ſpiritalis delectatione, 35. Deus ſolus bonum creaturæ, 297. Omne bonum Dei & hominis eſt, 459. Bona futura, non præſentia quærens non turbatur de malorum felicitate, 225. Bonum cum gaudio faciendum, 294. Bonum non ab invito aut ex timore faciendum, 300. Bona quæ inviti non amittunt, 303. 362. *Epigr.* 94. De præſentibus muneribus accipiat mortalis vita ſolatium, & futura æternitatis bona patienter expectet, 237. Scholæ Græcæ & Romana eloquentia circa inveniendum ſummum bonum laborando nihil egerunt; quia ad cognoſcendam veritatem ſemetipſis ducibus utebantur, 184.

Burgundiones partes Galliæ occupant, 399.

C

CÆcilius Poeta comicus, 376.

Cæleſtinus XLI. Romæ Epiſcopus, 400. Cæleſtinus Pontifex ad Eccleſiæ præſidium multa gratiæ dona acceperat, 197. Cæleſtium audientiam poſtulantem totius Italiæ finibus extrudi juſſit, *ibid.* Ab errore Pelagiano Britannias liberavit, ordinato Palladio, *ibid.* Orientales Eccleſias a Pelagiana & Neſtoriana peſte liberavit, *ibid.* Reprehenſores ſancti Auguſtini intra Gallias repreſſit, *ibid.* Quo elogio decoraverit tum Auguſtinum, tum ejus doctrinam, *ibid.* Quorumdam adverſus Cæleſtini teſtimonium cavillatio refellitur, *ibid.* Cæleſtinus Germanus Antiſſiodorenſem in Britannias contra Pelagianos dirigit, 401. Cæleſtinus Palladium primum Scotis Epiſcopum ordinat, *ibid.* Cæleſtinus Neſtorio reſiſtit, 197. Cæleſtini I. Papæ Epiſtola pro Proſpero & Hilario ad Galliarum Epiſcopos, 144.

Cœli & terræ pulcritudo paginæ quædam auctorem ſuum non tacentes, 504. Fruſtra loquuntur, niſi Deus ipſe operetur, *ibid.* Cœli quomodo facti in intellectu, 258. Cælum & terra quomodo in oratione Dominica accipiantur, 36. Cæli & terra veteraſcent & peribunt, non ut non ſint, ſed ut aliter ſint, 204. Cælum illud habitatio Dei non quod videtur, ſed Jeruſalem quæ ædificatur in ſanctorum Angelorum & hominum glorificatione, 247.

Cæſar Auguſtus a quo Auguſti dicti, 377.

Cæſarius Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Cain Deus a ſcelere quod meditabatur revocare non abſtinuit, 431. V. 311. Cain a Deo admonitus poſt peccatum, 482. & *ſeq.* Poſteritati ejus, etſi mores parentis imiteretur, bonitas divina ſe non negavit, 483. Cain a Deo monitus, *ibid.* Negligentiæ reus in opere bono, *ibid.* Quis ſufficiens medendi modus ei oblatus, 483. Oblatio Cain cur Deo ingrata, *ibid.* Cain falſa religionis ſpecie Deum non refellit, 431. V. 308.

Cain fratricidæ poſteritas non computata cum Dei populo, 371.

Cajus Cæſar Caligula IV. regnat, 379.

Caligula ſtatuam ſuam Jeroſolymis & alibi ſtatui jubet, araſque ſibi, ut Deo, conſecrari, *ibid.* Plurimos interficit, *ib.* Occiditur, *ibid.*

Cajus XXVII. Epiſcopus Romæ, 388.

Calliſtus, XV. Romæ Epiſcopus, 386.

Camillus Gallos ſuperat, 375.

Camillus Presbyter Genuenſis cum Theodoro item in eadem urbe Presbytero excerpta quædam librorum de prædeſt. & de dono perſeverantiæ ad Proſperum mittit, 136.

Cantabri opprimuntur, 378.

Canticum unum ſanctorum omnium, tam qui pericula tribulationum evaſerunt, quam qui iiſdem adhuc adteruntur, 248. Canticum novum quid, 269. Perfecta eſt in charitate cantatio, *ibid.* Canticum novum & vetus quid, 291. Canticum novum cantant non in vetuſtate carnis; ſed in novitate ſpiritus viventes, 276.

Cantus rationalis cujus tota in fide & charitate modulatio, *ibid.* Quomodo utatur pſalterio & tympano, *ibid.*

Capitolium conſtruitur, 381.

Captivitas regni Iſraelitici, 374. 375.

Capys Sylvius rex Latinorum, 374.

Carauſius Britannias invadit, 389.

Carbones ignis qui fideles illuſtrant, puniunt peccatores, 264. Carbones ſpiritales ſalutifere deſolantes, 245.

Carcer anguſtiæ, & corporis inhabitatio, 267. Non a corpore, ſed a corruptione corporis animam educi optabat David dicens: *Educ de cuſtodia animam meam*, *ibid.*

Cariatho vir illuſtris Concilio Arauſicano II. intereſt & ſubſcribit, 413.

Charitas perfecta & imperfecta, 482. Inſuperabiles facit, 475. 482. Ejus cum humilitate nexus, 508. Sine ea ceteræ virtutes non profunt, *ibid.* Eſt pars humilitatis, & viciſſim, 508. Sine charitate ex Apoſtolo nihil profunt cetera, 58. Sine charitate habent cetera pietatis ſimilitudinem, non veritatem, *ibid.* Nemo dignus dono charitatis inventus, *ibid.* Bona quælibet ſine charitate poſſunt perire, non poſſunt ſine charitate prodeſſe, 482. Charitas omnium ſumma donorum, & quædam vita virtutum, *ib.* Sine charitate, quæ non quærit quæ ſua ſunt, nihil prodeſſe, 508. Sine charitate nullum prodeſt bonum, per hanc omne deletur peccatum, 509. Charitatis perfecta efficacia, 482. Sine charitate bona cuncta non profunt, 187. Charitas legis plenitudo, 305. Charitas imperfecta invenitur interdum cum fide & intelligentiæ vigore, 482.

Charitas ex Deo & Deus eſt, *ibid.* Præceptum charitatis ſuper omnes libros eſt, cui militat omnis lingua & omnia doctrina ſanctorum, 207. Duo præcepta charitatis duæ pennæ, quibus animæ ad Deum tendunt, *ibid.* Charitatem qua diligimus eum diffundit Deus in cordibus noſtris, *ibid.* Charitas ſola virtus propria & ſpecialis piorum atque ſanctorum, 284. 333. *Epigr.* 7. Charitas Dei mundum impiorum vicit, 485. Superiora cæli Scripturæ charitas, qua nihil ſublimius in eloquiis & præceptis divinis, 239. Dignus eſt amittere inutilem fidem, qui non exercuerit charitatem: ex ſervo cui ablatum talentum inutiliter ſervatum, 408. Charitas & fides dona Dei, 58. Charitatis latitudo, 235. Charitatis facultas uſu creſcit, 216. Major Dei charitas qua dilexit nos, quam in eumdem noſtra dilectio, 207. Non ſolum lex, ſed magis Evangelium in charitatis præceptis continetur, 310. Charitas ex Dei munere, 187.

Charitatis neceſſitas, 317. Charitas Dei ſemen, peccatum non facit, 509.

Carmina quædam triſtitiæ convenientia, 425. V. 5.

Caro Chriſti quibus ſit vita, 318. Quis carnem Chriſti manducet & ſanguinem bibat, 7. Ab eſu carnis Chriſti nullus renatorum fidelium excipitur, 259. Cur Dei ſapientia per carnem ad homines venerit, 308.

Carnis deſideria caſtiganda, non implenda, cum ſpe certa retributionis æternæ, cujus pignus in Chriſti glorificatione habetur, qui quæ præcepit auxilio gratiæ præveniente facit impleri, 365. *Epigr.* 102.

Carthago a Tyriis condita, 373. Carthago in ditionem Romanorum redacta. 376. Carthago a Geiſerico invaditur, 402.

Carthaginenſe Concilium, 397.

Carus cum filiis XXXII. regnat, 388. Horum mors, *ibid.*

Caſſianus presbyter auctor Collationis XIII. contra gratiam Dei, 170. Placita Caſſiani de gratia & libero arbitrio horreſcunt evangelicæ apoſtolicæque doctrinæ diſcipuli, 193. Caſſiani potiſſimum definitiones cur aggrediatur S. Proſper, 169. Caſſianus nec cum Catholicis nec cum Pelagianis plene concordat, 171. In illud damnatum vel invitus incidere convincitur, *Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*, *ibid.*

Caſſiani prima definitio catholica, quæ & gratiam Dei bonorum omnium principium eſſe agnovit, & liberum arbitrium illa non auferri docuit, 170. Caſſianus quo ſenſu providentiam Dei hominis comitem dixerit, *ibid.* Caſſianus in ſententia inſtabilis, 171. Caſſianus definitionis primæ oblitus, docet probareque contendit cogitationes ſanctas, nulla Dei inſpiratione conceptas, de naturali poſſe prodire ſapientia, *ibid.* Locus ab eo adductus a perverſo ſenſu vindicatur, 183. Caſſiani fraus: catholicam ſententiam de gratia in diſputationis principio prædicat, & eamdem poſtea impugnat, 188. Ad præcipitia Pelagiana gradatim decurrit, *ibid.* Caſſianus dubitando diſputat an liberum arbitrium ex gratia pendeat, an gratia ex libero arbitrio, 160. Exempla ad utramque partem conducentia affert, *ibid.* Quomodo gratiam cum libero arbitrio conciliet, 161. Vocationes diverſas inducit, 163. *& ſeq.* quibus ex capacitate uniuſcujuſque gratiam impertiri docet, 164. Caſſianus tamen gratiam ſecundum merita dari damnare ſe profitetur, *ibid.* Tentationis victoriam libero arbitrio, non gratiæ tribuebat, 163. Quas partes Deo tribuebat in tentationum victoriam, *ibid.* probare nititur exemplis providentiæ Dei erga Iſraelitas, & nutricis erga parvulum ſuum, *ibid.* Caſſianus omnia ſanctorum merita ita ad Deum referri nolebat, ut nihil niſi quod malum eſt humanæ naturæ adſcriberetur, 161. De virtutum ſeminibus naturalibus quid ſenſerit, *ibid.* Quomodo Deum omnia in omnibus operari doceat, 165. Hoc tamen quomodo cum libero arbitrio concilietur ad plenum non poſſe comprehendi, *ibid.* Error Caſſiani, alios per gratiam ſalvari, alios per legem & naturam juſtificari, 171. Caſſianus ſimul & libero arbitrio infenſus & gratiæ ingratus, 178. Caſſiano Deus ſalutem humani generis diverſis modis procurat, quoſdam volentes juvans, alios invitos compellens, 165. Chriſtus his ſalvator, illis adjutor, *ibid.* Summam ſalutis non operum merito, ſed cæleſti gratiæ deputandam fatetur, *ibid.* Deum plura tribuere quam petantur probat Caſſianus, 164.

Caſſianus contrarias definitiones confundens, exemplis colorare nititur quod intendit, hoc poſſe quoſdam per liberum arbitrium, quod quidam niſi Deo cooperante non poſſint, 175. *& ſeq.* Caſſianus docens ſimul ſuſcipiendas eſſe ſententias contrarias, & illam quæ bonam voluntatem naſci ex gratia, & illam quæ ex bona voluntate gratiam pendere dicit, refellitur ex ſummis Pontificibus & Conciliis, 173. 174. Error Caſſiani, per naturæ bonum aliquando bonarum voluntatum prodire

dire

dire principia, refellitur, ex prima ejus definitione & ex Apoſtolo, 173. Caſſiani doctrina meritum aſſignat libero arbitrio, quo præveniatur gratia, 178. Hoc damnatum in Epiſcoporum Paleſtinæ Synodo. 179. Ex Caſſiano aliquando gratia prævenit voluntatem, aliquando voluntas gratiam, 162. Gratia tamen ſemper gratuita perſeverat, *ibid.* Caſſianus liberum arbitrium a parte quadam generis humani aufert, & in quadam parte conſtituit, 177. Si Caſſiani diſtinctio ſuſcipiatur, nobis recipiendum quod docent Pelagiani, & Pelagianis quod docemus, & hoc modo non tam illi erunt Catholici, quam nos Pelagiani, 193. Caſſianus erroris arguit Pelagianos pariter atque Catholicos, 174. Quomodo perverſe conciliare conetur utroſque, *ibid.* Caſſianus definit naturæ humanæ non id ſolum adſcribendum quod malum eſt. Refellitur, 182. Caſſianus tantum homini tribuit ante gratiam, quantum ei fructuoſiſſimum eſt habere per gratiam, 187. Vigorem liberi arbitrii demonſtrare aggreditur, *ibid.* Caſſianus ita hominem propriæ diſcretioni commiſſum vult, ut ei non plus a Deo præſidii, quam a diabolo ſit periculi, 186. Ex Caſſiano coactitia fuit Matthæi converſio, voluntaria fides Zachæi & latronis, 188.

Caſſiani error, virtutem reſiſtendi habuiſſe Job ex libero arbitrio, non ex gratia, 190. Quomodo melius loqueretur, ut patientia Job & Dei adjutorio, & libero hominis adſcriberetur arbitrio, *ibid.* Ex Caſſiano conflictus Job cum diabolo Deus non cooperator, ſed tantum ſpectator, *ibid.* Quam facile ex Caſſiani opinione infertur in levioribus tentationibus dari gratiam, ut facilius impleatur per gratiam quod ſine illa poſſet impleri, *ibid.* Caſſianus inconvenientia miſcere conatur, & fideles in duo genera dividit, quibus contraria accommodet, 192. Deum aliis ſalvatorem, aliis tantum ſuſceptorem definit, *ibid.* quoſdam præire, alios adjuvare, *ibid.* Ex Caſſiano Deus teſtis patientiæ Job, non auxiliator fuit, 195. Caſſianus ſibimetipſi contrarius adjuvat eos qui dicunt, *Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*: quos tamen profanæ opinionis eſſe profitetur, 191. Caſſianus uno verbo pene totum Pelagianum dogma confirmat, dicens, Nullius laudis eſſe ac meriti, ſi in Centurione Chriſtus quod ipſe donaverat prætuliſſet, 190. Caſſianus eliſarum argumentationum arma colligit, 175. Recapitulat S. Proſper duodecim Caſſiani definitiones, ut pateat quid de gratia ſentirent qui gratiæ defenſoribus obloquebantur, & pacem Eccleſiæ inquietabant, 194.

Caſſius Judæam capit, templum ſpoliat, 377.

Caſtigatio juſti non ſævitia, ſed medicina, 265.

Caſtinus dux contra Vandalos, miſſus Bonifacium Comitem exacerbat, 400. filio multatur, *ibid.*

Caſtitatis virtus inter omnes auxilio Dei maxime indiget, 158.

Caſus juſtorum & impiorum differunt, 271.

Catana condita, 374.

Cataphrygarum error, 384. Unde ſic dictus, *ibid.* Et qualis ſit, *ibid.*

Catilinæ facinora quo tempore contigerint, 377.

Cecrops rex in Attica, 372.

Celadion VIII. Alexandriæ Epiſcopus, 384.

Cenſus a Quirino in Judæa factus, 378.

Centurionis fides a Chriſto data & laudata, 190. Centurionis fidem a Chriſto probatam & laudatam, ſed Dei donum non fuiſſe docet Caſſianus, 163. Idemque de Abrahamo ſentit, *ibid.*

Cephiſſi fluvii inundatio, 382.

Cerdo Alexandriæ Epiſcopus, 381.

Cerdo hæreſiarcha[e], & ejus dogmata, 383.

Cervix peccatorum ſuperbia, 251.

Chalcedonenſis Synodus Eutichen damnat, & fidem de Incarnatione catholicam confirmat, 405.

Chaldæi ex aſtris futura conjiciebant, 437. ℣. 628.

Chelcias Pontifex, 374.

Chori nomine concordia ſignificatur laudantium, 276.

Chriſtianus cur ita vocetur, 319. Chriſtianus populus verus Iſrael, 226. Chriſtianos cogitabat Deus, cum Abrahæ genus innumerum promitteret, 431. ℣. 346. Chriſtiani ſpiritales ſedent ſuper mundi flumina, horum curſu non trahuntur, 259. Chriſtiani tanto beatiores, quanto pauciora habuerint quæ ipſorum ſunt, & quanto plura quæ Dei ſunt, 193. Totus populus Chriſtianus ſacerdotalis eſt. Verum plenius rectores plebis, qui ſpecialius ſummi Pontificis & Mediatoris perſonam gerunt. 254. Quæ dicta de exitu populi Iſrael ex Ægypto, magis conveniunt Chriſtianorum libertati, 226.

Chriſti nomen a Chriſmate, id eſt unctione, 319. Chriſtus Patri æqualis & minor Patre, Deus & homo Chriſtus unus, 320. In Chriſto duplex forma ſeu natura, 221. Pater adjuvat Filium, in quantum Deus hominem, propter formam ſervi, *ibid.* Quomodo plenitudo divinitatis habitet in Chriſto corporaliter, 313. Chriſtus ſecundum deitatem dominus creatorque David, ſecundum carnem filius David, non duplex perſona, ſed unus Chriſtus, 270. Chriſtus filius & dominus David, 222. Poſt reſurrectionem & aſcenſionem etiam eo ipſo quo erat filius David factus eſt domnus David, *ibid.* Chriſto omnes ſubjicientur aut per condemnationem, aut per correctionem, *ibid.* In Chriſto utraque natura confitenda, divina & humana, 434. ℣. 473. Utraque ſaluti humanæ neceſſaria, *ibid.* ℣. 480.

Chriſti incarnatio quo tempore completa, 484. Chriſtus Deus manens fit homo, 433. ℣. 463. Chriſtus fructus ventris, quia ſecundum carnem Virginis matris filius, non per virilem coitum conceptus, ſed per Spiritum-ſanctum, 254. Chriſtus venit ut legem veteris Teſtamenti, nova lege Evangelicæ veritatis impleret, 252. Ex ineffabili Dei humilitate, qua homo & miſer fieri dignatus eſt, ut hominem redimeret, agnoſcat homo captivus quo carcere clauſus, quo morbo obſeſſus fuerit, 105. ℣. 889. Cui eripiendo nonniſi morte medici ſuccurri potuit, *ibid.* Chriſtus non Deus tantum, ſed etiam homo confitendus, ſub quo periculo, 321. Chriſtus de Virgine natus novum principium hominibus fecit, 434. ℣. 492. Chriſtus deſcendendo ad nos per nos, ad ſe per ſe fecit aſcenſum, 255. Chriſti incarnationem certo futuram ſperabant Patriarchæ, annuntiabant Prophetæ, 434. ℣. 468. Chriſtus vere incarnatus, 352. *Epigr.* 66. Chriſtus factus pauper & mendicus, 220. Chriſti adventus tempus, cum peccatores diſſipaſſent legem Dei, 241.

Chriſtus naſcitur, 378. Laus Chriſti vera & maxima, qua hoc ipſum quod eſt, unigenitus Dei Filius prædicatur, 218. Chriſtus caput noſtrum nunc in ſe, nunc in corpore ſuo loquitur, quia duo ſunt in carne una, 262. Chriſtus quomodo reliquerit Patrem Deum, & matrem Synagogam. 317. Chriſtus ſecundum divinitatem creator eſt David & omnium, ſecundum carnem filius David, 263. Chriſtus pauper noſtra indutus paupertate, 202. Chriſtus in perſona membrorum orat in pſalmis, *ibid.* Et gemit, *ibid.* Chriſtus una petra, multa verba Dei multæ petræ, de quibus dant vocem quorum diſputationibus conſonant teſtimonia Scripturarum, 208. Quibus nativitas Chriſti vel mors proſit, 121. Chriſtus Sacerdos ut homo, non ut Deus, cujus ſacerdotium non finitur, 223.

Secundum ordinem Melchiſedech, ideſt, ſecundum myſteria per eum declarata, *ibid.* Chriſtus ſolus qui diceret, *Non eſt inventa in me iniquitas*, 267. [Quomodo Chriſtus ex utero ante luciferum genitus, tam ex Patre, quam ex Matre Virgine, 222. Chriſtus horam nativitatis & mortis elegit, 323. Chriſtus cur poſt tam longa tempora venerit, 23. De Chriſti incarnatione errores Manichæorum, Photinianorum, & Appollinariſtarum, 52.

De Chriſto quid credendum, *ibid.* Dei Filius prædeſtinatus, 27. Et præclariſſimum prædeſtinationis lumen, *ib.* In Chriſto unica perſona, 52. Nemo venit ad Chriſtum, niſi cui datum fuerit, & datur hoc prædeſtinatis, 44. Credere in Chriſtum donum Dei eſt, 23. Chriſtus & Eccleſia unum corpus, 38. Chriſtus totus cum membris ſuis eſt propter Eccleſiam, *ibid.* Chriſtiani martyrium pro Chriſto finis optimus, 35. Chriſtus brachium Dei, 269.

Chriſtus prædicat, 378. Chriſtum verum Deum & hominem confiteri cujus neceſſitatis ſit, 319. Quæ Chriſtus noſtra pro ſalute fecerit aut paſſus ſit, 435. Ꝟ. 316. Quamvis voluntaria eſſet Chriſto paſſio, maximum tamen perſequentium erat crimen, quod mala pro bonis reddebant, 219. Chriſtus & pro Apoſtolis ante paſſionem orabat, & pro crucifigentibus in cruce, *ibid.* Triſtitia Chriſti noſtræ naturæ erat, 267. Pro omnibus impiis mortuus Chriſtus, 485. Quod Chriſtus pro totius mundi redemptione ſit crucifixus, poſſit tamen aliquo ſenſu dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ejus profuit, 321. Chriſtus pro omnibus mortuus, 485. Chriſtus dans exemplum patiendi, contulit donum, 219. Chriſtus in cruce patientiam erga inimicos docuit, 219. Chriſti latus lancea percuſſum, ut profluant ſacramenta, quibus formetur Eccleſia, 317. Chriſtus auxilium a Patre orat, & pro ſe propter formam ſervi, & pro corpore ſuo, propter ſervos, 221. Chriſtus ſolus ſine peccato ſubiit pœnam peccati, 315.

Chriſtus janua intrantium Dei regnum, 250. A cujus ingreſſu arcentur qui prædicationi veritatis contradicunt, *ibid.* Nemo ad Chriſtum, niſi adtrahatur venit, 177. *Chriſtus* digito ſcribens in terra quid doceat, 461. Chriſtum impii perſequentes, neſcientes quid facerent, dulciorem fecerunt, 230. Quomodo Chriſtus ſocios paſſionis non habuerit, 266. Chriſti deſcenſio, aſcenſio, & regnum, 206. Chriſtus lapis angularis morte ſua factus, non a quibus paſſus eſt, ſed a Domino, 231. Chriſtus verus David, 267. Chriſtus petra ſpiritalis doctrinam ſuam, quæ prius dura & rigida videbatur, miſſo Spiritu-ſancto fecit potabilem, 226. Chriſtus & ſpiritalium & ſimplicium refugium, 208. Chriſtus ſacerdos & victima, propitiator & propitiatio 254. Chriſtus voluntate paſſus & mortuus, 209. In Chriſto altare propitiationis, & arca ſacrificii, & arca doctrinæ, 253. Chriſtus ſolus eſt qui poſſit dicere, *Convertantur ad me timentes te*, &c. 238. Chriſtum inimici gratis oderunt duobus modis, 219. Quomodo Chriſtus ultus eſt perſequentes, 230. Chriſtus Veritas, & omnia in Chriſto vera, 316. Chriſti ſeſſio & exaltatio, 261. Chriſtus ſalutare Dei, 214. Chriſtus caput Eccleſiæ, cujus oratio non ſeparatur a capite, quod Eccleſiam orare facit, 265. Chriſtus petit corpori ſuo, quod eſt Eccleſia, & in eodem corpore ſuo indigentiam patitur, per id quod membris ſuis eſt neceſſarium, 237.

Chriſti dilectio duplex erga diligentes ſe, 322. Nunc ut credamus, tunc ut videamus, & ipſam viſionem mercedem fidei capiamus, *ibid.* Sicut vitis palmitibus vitam ſubminiſtrat, non ſumit ab eis; ſic manere in Chriſto diſcipulis prodeſt, non Chriſto, *ibid.* & 412. Chriſtus vita, lumen, & juſtitia confitendus, 58. Chriſtus ab initio generis humani prædicari non deſtitit, 24. Chriſtus & Eccleſia, unus homo, unus Chriſtus, 251. Chriſtus via ad Deum, 309. Omnium qui ſalvantur Chriſtus ſalvator eſt, 193.

Chryſaphius interimitur, 404.

Cicero naſcitur, 377. Cicero occiditur, *ibid.*

Cimbri juxta Rhodanum a C. Mario & Catulo ſuperantur, *ib.*

Circumciſio cur præcepta, & quid ſignificaret, cur die octavo, 313. Circumciſio cur mandata Abrahæ, 483. Propter Chriſtum mandata, *ibid.* & *ſeq.* Circumciſionis mandatum Abrahæ datum, 372. Uſque ad Chriſtum promiſſionis corporeum ſignum, *ibid.* In ſpiritale ſignum veræ circumciſionis cordis tranſiit, *ibid.* Circumciſio Chriſtiana & ſpiritalis Dei donum, 157.

Cives terrenæ civitatis & cæleſtis quid faciat, 298.

Civitas una ex Angelis & hominibus ad eamdem ſocietatem tendentibus, 276. Æternæ civitatis æterna gaudia, 251. 342. *Epigr.* 37.

Clamor cordis magna cogitationis intentio, 243. Clamor ad Deum dilectionis flagrantia, 293.

Claudianus poeta, 397.

Claudius V. regnat, 379. Claudius moritur, 380.

Claudius XXVIII. regnat, 388. Hujus victoriæ, *ibid.* Et mors, *ibid.*

Clemens III. Romæ Epiſcopus, 381.

Clemens Alexandrinus presbyter, 385. multa ſcribit, *ibid.*

Cleopatra regnat, 377. Cleopatra Urbem ingreditur, *ibid.* Cleopatræ & Antonii mors, 378.

Clerici Aquilejenſes eximiæ virtutis, 394. Clerici Romani perjurii rei eum Felice Antipapa ejiciuntur, 392.

Cletus II. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, 381.

Clodius Albinus qui ſe Cæſarem fecerat interficitur, 386.

Cnoſſon condita, 372.

Cogitatio Dei quid ſit, 298. Cogitatio bona Dei donum, 473. Cogitationes niſi a Deo inſitæ rectæ eſſe non poſſunt, 509. Cogitationem ſalutarem, & conſenſum prædicationi Evangelicæ non fieri ſine inſpiratione Spiritus-ſancti eſt de fide, 410. Cogitationes pias ex libero arbitrio ſine Dei inſpiratione non oriri, 184. Cogitationes bonæ vox ad Deum, nec mala opera pariunt, 291. Omnia opera, vel bona vel mala, a cogitatione procedunt, 240. Cogitationes hominum morte pereunt, 272.

Cognoſcere. Non cognoſcere eſt non probare, 201.

Cognitio Dei eſt a Deo, 473. Cognitio Dei ſalus eſt cogniti, 266. Eum non cognoſcit in quo opera ſua & dona non invenit. *ibid.* Qui accedant ad cognitionem Dei, aut ab ea repellantur, 273.

Collationes Caſſiani contrariæ Auguſtino, 57. Centenis Auguſtini voluminibus refutandæ, *ibid.*

Coloſſus Rhodo concuſſa ruit, 376.

Columna ignis & nubis dux itineris per diem & noctem populo Iſrael per deſertum gradienti, 432. Ꝟ. 395.

Commodus conſors Imperii, 385. Ejus cum patre victoria, *ib.* Commodus XV. regnat, *ibid.* Commodi vanitas & crudelitas, *ibid.* Occiditur, *ibid.*

Communio bonorum operum inter fideles per charitatem, 253.

Comparius Sylvius Latinorum rex, 374.

Compunctio cordis ex peccato non convenit Chriſto in ſe; ſed in membris, 220.

Concilia Africana de gratia, 174. Africana contra Pelagianos, 73. Ꝟ. 72. *V. notas ibid.* Concilii CCXIV. Epiſcoporum Epiſtola ad Zoſimum Pontificem, de Pelagii & Cæleſtii damnatione,

tione, 174. Concilium Carthaginenſe de Donatiſtis, 398. Concilium Carthaginenſe contra Pelagianos, 399. Concilium Epheſinum Neſtorium cum multis Pelagianis damnat, 401. Concilium Epheſi congregatum in cauſſa Eutichetis, 404. Dioſcori Alexandrini factione in eo omnia turbantur, *ibid.* Concilium Chalcedonenſe in cauſſa Eutichetis coactum, 405. Concilium Arauſicanum II. de Gratia & libero arbitrio, 409. Concilii Arauſicani II. definitiones laicis etiam utiles, 413. Ideo a viris illuſtribus & laicis ſubſcriptæ, *ibid.*

Concilium Nicænum Photinianos baptizari conſtituit, 388.

Concupiſcentiæ malæ languores animæ, 205. Concupiſcentia carnis adverſus ſpiritum minui, & ſpiritus adverſus carnem augeri poſtulatur, 238. Concupiſcentia ſuperna obumbratione ſedatur, ne in laqueum malæ voluntatis incidatur, 264. Concupiſcentiæ eſt delectari peccato, 292. Cum ea non pax ſed bellum eſſe debet, *ibid.* Concupiſcentia ad agonem & humiliationem relicta, 463. A quo victoria concupiſcentiæ & voluptatis, ab illo etiam robur patientiæ, 241. Propter concupiſcentiam rebellantem in hac vita nondum Deus eſt omnia in omnibus, 509.

Condeſcenſus erga infirmos. 316.

Condonatio mutua peccatorum quam neceſſaria, 321. Benigna conditio, dimittendo aliena peccata, diluere ſua, *ibid.*

Confeſſio peccatorum eſt, & confeſſio laudis, 223. Confeſſio non pœnitentium, ſed laudantium, 229. Confeſſio veritatis quomodo non penitus auferatur, 235. Confeſſio peccatorum decus eſt recte factorum, 206. Confeſſio peccatorum & juſtificatio opus Domini, 223. Confeſſionem peccatorum ſemper neceſſariam eſſe Chriſti voce agnoſcimus, 265. Confeſſio quædam laudis divinæ, non iniquitatis humanæ, 260. Confeſſio peccatorum laudat Deum, 213. Confeſſio peccati quando utilis, 293. Per humilem confeſſionem homo indicat ſe ſcienti Deo, & ſe indicat homini neſcienti Deus, 210. In lacum æternæ miſeriæ deſcendunt qui per contumacem ſuperbiam remedia confeſſionis pœnitentiæ perdiderunt, 268. Confeſſionis fructus, 306.

Conjugibus non caro ſolum eadem, ſed mens & ſpiritus, 421. ℣. 121. 122.

Conjugium ſpiritale quo Chriſto Eccleſia connectitur, multis nominibus deſignatur, 250.

Conſcientiæ malæ pœna maxima eſt, 302.

Conſtans provehitur ad regnum, 391. Conſtantis mors, & turbæ inde natæ, 392.

Conſtans Conſtantini tyranni filius a Gerontio occiditur, 398.

Conſtantinopoleos incendium, 402.

Conſtantinopolitana Synodus contra Macedonium, 395.

Conſtantinus XXXVI. regnat, 390. Pax Eccleſiæ reddita a Conſtantino, *ibid.* Conſtantinus ad Antonium ſcribit, 392. Conſtantini baptiſma, *ibid.* An ad Arianos declinarit, V. *ibid. nota.* Conſtantini mors, *ibid.*

Conſtantinus tyrannus, 398. Conſtantinus victus & captus, *ibid.*

Conſtantius filius Conſtantini Cæſar, 390. Conſtantinus, Conſtantius, & Conſtans XXXVII. regnant, 391. Conſtantini junioris mors, *ibid.*

Conſtantius & Galerius Maximianus a Diocletiano aſſumuntur in regnum, & affinitate conjunguntur ipſi & Herculio, 389. Conſtantius moritur, *ibid.*

Conſtantius Conſtantini filius Cæſar, 390. Conſtantius Arianis favens, catholicos vexat, 391. Conſtantius moritur, 393.

Conſtantius ab Honorio in conſortium regni aſſumitur, 379. Conſtantius moritur, *ibid.*

Conſtantius a Pelagianis multa patitur, *ibid.*

Conſtantius Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Conſules regibus ſuccedunt apud Romanos, 375.

Continentia eſt donum Dei, 473.

Conturbatio Chriſti voluntaria fuit, 267.

Converſio non differenda, 290. 355. *Epigr.* 74. Cum homo ad Deum convertitur, Dei gratiæ ut principio, potius quam libero arbitrio hanc adſcribendam mutationem, 105. ℣. 911. Converſionis facultas a Deo, 228. Converſionem ſine hæſitatione obedientium, non minus quam diu repugnantium Deus operatur, 176. Converſio hominis licet non ſine ipſo, non tamen ab ipſo incipit, 184. Converſio cordis donum Dei, 473. Quid agatur in corde hominis cum convertitur ad Deum, 461. & *ſeq.* Converſionis initium, redire ad cor, & Scripturas legere, 415. In homine cum convertitur non alia ſubſtantia creatur, ſed eadem reparatur, nec aliud ab eo aufertur niſi vitium, 461. & *ſeq.* Converſio omnis a Deo incipit, *ibid.*

Cor hominis duo maxime pulſant, amor & timor: quibus geminis motibus animus aut aperitur, aut clauditur, ſive diabolo ſive Deo, 266. Corde migrat qui affectum mutat, 319. Parum eſt in corde habere Chriſtum, niſi quod corde credimus, ore profiteamur, 235. Cordis dilatatio veritatis dilectio, ut Deo non timore ſed amore ſerviatur, 234. Inclinatio cordis ſimul & divini muneris & propriæ voluntatis, 240. Cor immaculatum quomodo fiat per gratiam Dei, 238. Cor mundum locus orationi aptus, & Dei templum, ubi Deus exaudit, quia ibi habitat, 318. Cor ſurſum habere quomodo oporteat, 298. Rectum cor cum Deo, 307. Perfectio cordis divini eſt muneris, 165.

Corinthus condita, alias Ephyre, 372.

Cornelius non ſine aliqua fide orabat & donabat, 22. Cornelii Centurionis exemplum a Semipelagianis allatum, 57. Omnis præparatio Cornelii per Dei gratiam collata, *ibid.* Novæ vocationis ejus exordium per indicia præcedentium ſtudiorum Deum conſtabat operatum, *ibid.*

Cornelius XX. Romæ Epiſcopus, martyr moritur, 387.

Cornelius IV. Antiochiæ Epiſcopus, 383.

Corpus antea nobis ornamentum, poſtea compedes factum, 291. Corpus poſſe mutari in corpus aliud, nunquam in animam rationalem, ex Deo inſtituta ſua non convellente, 311. Nemo eſt in hac vita cujus animam corruptibile corpus non aggravet, 210. 286. 337. *Epigr.* 18. Ad compagem corporis Chriſti non niſi per humilitatem & orationem, per gemitus & lacrymas pervenitur, 203. Corpus abſentatur loco, anima peregrinatur affectu, 246. Corpora noſtra Deo non perire, 304.

Cornu altitudinem ſignificat, 254.

Correctio. Nemini Deus correctionis viam adimit, nec quemquam boni poſſibilitate diſpoliat, ſed peccator & velle & poſſe bonum ſibi ſuſtulit, 134.

Corruptibilitas corporis & concupiſcentia non eſt natura hominis ſed pœna, 314.

Coturnix a Deo conceſſa ad petitionem electorum, ad carnalium murmura comprimenda, 213.

Craſſus Conſul capitur, 377.

Cratinus comicus, 375.

Creatio eorum qui boni, & eorum qui mali futuri ſunt, 312. Cur hi creentur qui æternæ vitæ participes non erunt? 123. Nulla culpa Creatoris, *ibid.* Quod tales & mundum ornent & ſan-

& ſanctorum profectibus ſerviant, *ibid.* Probatur ex morte Chriſti & Martyrum, & Apoſtolo, 125. Deus angelum vel hominem, quem malum futurum præſcierat, cur creaverit, 296. Deus ſolus Creator, non angeli, etſi operationem ſuam rebus quæ gignuntur in mundo adhibeant, 297.

Creatura Creatori adhærendo fit major & melior, non ille, 289. De creaturarum conditione tria intimari oportuit, a quo, per quid, & quare factæ ſint, 296. Creaturarum conſideratione intelligitur univerſitatis auctor, ut de his quæ videre poſſibile eſt, & in quibus tanta admirationum materia eſt, ea quæ cerni nequeunt æſtimentur, 270. Illa creatura melior quam nihil delectat illicitum: etiam illa bona quæ illicitam delectationem poteſt cohibere, & de hac cohibitione lætari, 312. Creaturis non inhærendum, ſed ex his ad creatorem aſcendendum, 209. Creaturæ Dei proprie Chriſtiani, 210.

Credere meritum, videre præmium, 322.

Creſcens Cynicus Juſtini perſecutor & accuſator, 384.

Criſpus & Conſtantinus filii Conſtantini, & Licinius Cæſares appellantur, 390. Criſpus & Licinius interfecti, *ibid.*

Crux Chriſti mundi ſapientibus ſtultitia, quo magis doctrinis ſæcularibus illi tument, 463. Etiam a Judæis in lege doctis reprobata, *ibid.*

Cultus Dei. Deus amore ſummo coli debet, 307. Deum gratis colendum docent Scripturæ, 234.

Culpa. Patet culpa ubi non latet pœna, & ſocietas peccati convincitur de communione ſupplicii, 174. & *ſeq.*

Cupiditas & charitas, 294. Cupiditates portæ inferi, 296.

Curetes & Corybantes, 372. Cnoſſum condunt, & ſaltationis genus quoddam reperiunt, *ibid.*

Cuſtodia circa nos Dei non carnaliter accipienda, quia ſimul cuſtodiunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, 293. Cuſtodit parvulos Dominus, quos vult eſſe perfectos, 228.

Cycli primi initium, 379. Cycli primi finis & ſequentis exordium, 382. Cycli ſecundi finis & tertii initium, 386. Cycli tertii finis quartique principium, 389.

Cyprianus Epiſcopus & martyr, 387. Cypriani liber de mortalitate multis ac pene omnibus qui eccleſiaſticas litteras amant, laudabiliter notus, 26. Tractatus de oratione Dominica, 35.

Cyprianus Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Cyrillus XVIII. Epiſcopus Antiochenus, 388.

Cyrillus Alexandrinus Neſtorio reſiſtit, 400.

Cyſicus condita, 373.

D

DÆmones rectores tenebrarum, id eſt, hominum diabolo ſubditorum, 229. Dæmones nihil noxie inferre poſſunt, niſi Deus permiſerit, 209. Dei judicio homo inimicis ſuis aut caſtigandus traditur, aut probandus, *ibid.* Dæmones etſi ad perſequendos Chriſtianos impiorum animos incitent, in Eccleſiam ſævire non audent, ſed intra infidelium corda cohibentur, *ibid.* Etſi multorum hominum talis eſt malitia, qualis & dæmonum, hoc diſtat inter utroſque, quod hominibus ſupereſt, ſi Deus miſereatur, reconciliatio, dæmonibus nulla eſt ſervata converſio, 132.

Dalmatius Cæſar factus, 391. Dalmatius occiditur, *ibid.*

Damaſus XXXV. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, 393.

Damnationis cauſſa peccatum originale in parvulis, qui ſine baptiſmate moriuntur, non facta quæ facturi erant ſi viverent, 40.

Daniel & ſocii, 375.

Darius Rex Perſarum, *ibid.*

Darius Nothus, *ibid.*

Darius Arſami filius, *ibid.*

David Rex, 373. In David perſona Chriſti & Eccleſiæ, 254. David manſuetudinis obſervantiſſimus fuit, 253. Chriſti & Eccleſiæ figura, *ibid.* In hoc fidei fervor, *ibid.* David propheta cum templum ædificare concupiſceret, non ignorabat verum perfectumque templum a Chriſto condendum, 183. Cur ad conſtructionem templi non David electus, ſed filius David. *ibid.* Ex Deo erat hoc velle David, & ex Deo erat hoc facere Salomonem, *ibid.* Hoc exemplo probatur hoc nulle aliquando Deum fieri quod homines Deo volente voluerunt, *ib.*

Deambulare in latitudine animæ quis poſſit, 201.

Debita noſtra Chriſtus reſtituit, qui nihil debet, 261.

Debbora & Barach Judices ex qua tribu, & quot annis rexerint populum, 373.

Decentius Magnentii frater laqueo perit, 392.

Decius XXIV. regnat, 387. Occiditur, *ibid.*

Dedicatio Baſilicæ a Liberio Patricio conſtructæ, 409. Epiſcopi Dedicationem celebrantes Arauſicæ collationem ſpiritalem habent, *ibid.* Capitula ab Apoſtolica ſede tranſmiſſa proferunt, & ſubſcribunt, *ibid.* Quibus quid de gratia & libero arbitrio ſentiendum ſecundum fidem Catholicam definiunt, *ibid.*

Dedicatur Conſtantinopoli Apoſtolorum Martyrium, 394.

Defectus bonus in deſiderio boni nondum adepti, ſed avidiſſime concupiti, 238. Quidquid formæ cujuſpiam rei deficienti remanet, ex illa forma eſt quæ neſcit deficere, motuſque ipſos rerum deficientium excedere numerorum ſuorum leges non ſinit, 325.

Defenſio. Ad defenſionem alicujus definitionis, ea promerenda ſunt quæ alteri intellectui non cedant, & regulam cui ſunt aptata non deſerant, 57.

Delectatio boni magnum Dei donum, 236. delectetur in Chriſto, 232. Periculum cum nec in lectione nec in oratione eſt delectatio, 227. 285.

Deliciæ & tribulationes temporales, quo modo contemnantur, aut ſuſtineantur, 305.

Demetrias virgo de perfectione ad ſe ſcribi ab auctore Epiſtolæ ad ipſam poſtulat, 501. Animæ familiæ & Trabeatæ nobilitatis, *ibid.* Ab excellentiſſimis Eccleſiæ magiſtris laudata, *ibid.* Virginitatem Deo conſecrat, *ibid.* Demetriadi magis humilitate opus eſſe, propter virginitatis puritatem, & familiæ ſplendorem, 507.

Demetrianus XI. Antiochiæ Epiſcopus, 385.

Demetrianus XIV. Epiſcopus Antiochiæ, 387.

Demoſthenes clarет, 375.

Deodatus vir illuſtris Concilio Arauſicano II. interfuit, & ſubſcripſit, 413.

Deſcenſio oculorum per effuſionem lacrymarum, humilitas pœnitentis, 242.

Deſiderium boni a Deo, 460. Ipſum deſiderium bonum a Deo incitari, 271. Deſideriorum juſtorum impletio, ubi & quibus continget, 321. Deſiderii æſtu qui vincitur, traditur peccatori, & adverſæ ſubjicitur poteſtati, 264.

Deſperantia de Deo & de ſe præſumentia miſeria, 291. & *ſeq.*

Detractio Judæorum in Chriſtum pejor interfectione, 219.

Deum eſſe, & cunctorum auctorem omnibus ſemper innotuit: quodque omnia ut voluit ſapienter diſpoſuit, 427. V. 104, Deus ſolus vere eſt, eique adhærendum, 335. *Epigr.* 11. Deus id eſt quod habet, 322. Quid de Deo ſentiendum, 365.

Epigr. 103. Deus ſi ſecundum id quod eſt ſemper quærere paucis poſſibile, ſecundum mirabilia & beneficia ſua quærendus, 211. Omnium rationes in Deo æternæ & immutabiles, 493. Deus quomodo omnia ſit quæ recte deſiderantur, 317. Dei excellentia non eloquio tantum, ſed & intelligentia omni ſuperior: utiliter tamen laudatur ab hominibus, 350. *Epigr.* 61. Deo eſſentia & ſcientia unum eſt. 322. In natura deitatis nulla forma corporea ſentiatur. 237. De Deo parum digne ſentit, qui putat ſufficere quod de illo intelligit, 270.

Deus ſolus vere ſimplex, 322. Deus ineffabilis & incomprehenſibilis, 289. Non parum noſcitur, ſi ſciatur quid non ſit, *ibid.* & 350. *Epigr.* 61. Deus bonus non ut cetera bona, ſed præ illis, 255. Inde dicitur ſolus bonus, *ibid.* Ab illo cetera bona, *ibid.* Omnia ſimul Deus intuetur, 494. Deus immutabilis, 204. Dei omnipotentia omnia conſervari & ſubſiſtere, 310. Deus ſolus maximus & omnipotens, 273. Deus omnia novit ab æterno, 343. *Epigr.* 40. Æternæ Dei ſapientiæ nihil novum, 289. & 349. *Epigr.* 57.

Deus miſericors & juſtus, 271. Deus in cælo quomodo, 227. Dei præſentia homo illuminatur, 312. Nullus ſine Deo locus, 262. & 306. Deus miſericors & juſtus in retributione, 224. Ejus voluntas de omnium ſalute, 464. & *ſeq.* De hac vox Apoſtoli plene accipienda, 464. Cur aliqua hominum notitiæ ſubtraxerit, 466. Æterna ejus voluntas omnis boni cauſſa, 474. Nullum fidelium non diſcedentem relinquit, 482. Nullius ruinam diſpoſuit, *ibid.* Ejus præſcientia omnia tempora amplectitur, nullo tenetur, 494. Non neceſſitat voluntatem, *ibid.* Deo nullum bonum impoſſibile, nullum malum inſanabile, 210. Omnia Deus in gloriam ſuam, diſpenſat, 349. *Epigr.* 58. Deus quantum ſit bonum apparet, quia nulli ab eo recedenti bene eſt: cum omnis voluptas timore turbatur; aut ſi non ſentitur, major miſeria eſt, 312. Deum meminiſſe verbi ſui eſt ipſum implere promiſſum ſuum, 235. Deus patiens, quia omnipotens eſt & æternus, 440. V. 795.

Dei ſcientia præterita, præſentia, & futura complectitur, 494. nec ulla nos urget neceſſitate peccandi, *ibid.* Dei miſericordiam nec ab iis quibus negata eſt, nec ab iis quibus conceſſa, reprehendi, 96. V. 678. Sed ab iis ſolis qui gratiam quantum licet ſubruunt, primam diſcriminis cauſſam inter bonos & malos libero arbitrio tribuentes, *ibid.* V. 684. Deus cognoſcit cum aliis notum facit, 261. Deus non vigilantibus dormitare videtur, 246. Deus nec vacatione nec opere afficitur, 297. Deus terræ providet per cælum, parvulis per majores, 227. Deus quomodo miſericordia noſtra dicatur, 269. Quomodo a Deo petitur ut meminerit, 205. Deus in omnibus laudandus, 420. V. 113. & 114. Deus quod promittit ipſe facit, 345. *Epigr.* 45. Recordatio & oblivio quomodo dicantur de Deo, 293. Deus ideo caſtigat ut parcat, 271. Deus quibus proximus, quibus longinquus, 213. Mira circa homines bonitas & dilectio Dei, 269. Omnia Deo præſentia, 268. Deus malis operibus hominum bene utitur, cum homines bona opera Dei ad inſtrumentum malitiæ ſuæ transferant, 212. Dei magnificentia in gratuita remiſſione peccatorum, 223.

Deus mundum quem condidit abſque fatigatione regit, 418. V. 151. Nec de illius, ut de hominum regimine judicandum, *ibid.* V. 159. Deus gloria populi ſui, 214. Deus perſonam patris erga nos ſuſcepit, & ideo omnia miſericorditer diſpenſat, 210. Deus omnium plaſmator, 261. & *ſeq.* Deus videndus per fidem, ut poſtea videatur per ſpeciem, 246. Dei prima & poſteriora, *ibid.* Deus neminem indebite damnat, neminem debite liberat, 269. In Deo nihil nova diſpoſitione agitur, 215. A Deo non locorum intervallis, ſed voluntatis averſione diſceditur, 295. De patientia Dei, quanta ſit, & ad quem finem tendat, 205. 284. & 332. *Epigr.* 4. Deus retribuit bona pro malis, 229. Deo ſitire debet ſe toto homo, quia Deus totum paſcit & fecit, 304. Neminem a Deo non diſcedentem relinqui, neque cujuſquam ruinam eſſe ex Dei conſtitutione, 482. Bonitas Dei non defuit impiis ante diluvium, *ibid.* Deus habitatores Pentapoleos antequam perderet, cauſſas veniæ quærens non invenit, 431. V. 350. Operum Dei cauſſæ incognitæ ut aliquatenus noſcantur, 300. 361. *Epigr.* 91. Deus tolerat malos propter bonos, 482. Deo qui ſubjectior, perfectior, 309. Deus omnia in omnibus, *ib.* Omnia Deus præcepto & voluntate fecit, 256. Deus proprie juſtorum Deus, cum Deus ſit etiam malorum, 264. A Deo ad Deum confugiendum, 305.

Dei conſilia abſcondita, 465. Deus quærendus, quomodo, & quo fructu, 285. 334. *Epigr.* 9. Ad Deum acceditur non locis, ſed moribus, 295. Omnia Dei opera contemplata bonitatis & miſericordiæ Dei manifeſtant æternitatem, 257. Opera Dei omnia tam naturalia quam ſpiritalia miranda, 309. Utraque in Chriſto facta, *ibid.* Omnia opera Dei teſtimonia majeſtatis & bonitatis ejus, 242. Deus commovet terram, cum pigra & inertia corda convertit, 226. Cur Deus temporaliter iraſcatur, 205. 284. 333. *Epigr.* 5. Deo non locis, ſed actionibus proximi aut longinqui ſumus, 358. *Epigr.* 81. Quomodo cor Ægyptiorum Deus convertit ut odiſſent populum ſuum, 212. Quomodo Deus ſeducere dicatur, 218. De tranquillitate ultionis Dei, 285. 335. *Epigr.* 12. Deus Pater Chriſto Pater, & Dominus eſt, Pater formæ Dei, Dominus formæ ſervi, 261. Deus priuſquam deſeratur, neminem deſerit, & multos deſertores ſæpe convertit, 132.

Deorum nomen in bono poſitum ſecundum gratiam intelligendum eſt, non ſecundum naturam, 258.

Dextera hominis amor Dei, & eorum quæ Deo ſociant appetitus: & hujus dexteræ manus, poteſtas quam dedit Deus credentibus filios Dei fieri, 248. Dextera eſt illis iniquitas, qui in his quæ injuſta ſunt gaudent, & pravis tamquam rectis lætantur, 269. Dextera ſunt, quæ Dei ſunt, & ad Dei promiſſa perducunt, 266. Dextera operatur quidquid fit propter vitam æternam: ſiniſtrum eſt quidquid propter gaudia tranſitoria, 260. Unicuique, ſive in bono, ſive in malo, hoc fiet dextrum quod omnibus præfert, 217.

Diabolus fugiendus, non ſequentibus, 296. Utilius eum hoſtem habere, quam principem, *ibid.* Diabolus draco, etſi habet nocendi cupiditatem, nemini tamen plus tentationum poteſt inferre, quam ſinitur, 210. Eſca ejus terrenis cupiditatibus actibuſque deditì, *ibid.* Vincitur diabolus ab his etiam quos antea vicerat, ſi ſpem ponant in Chriſto, & vincendi virtutem a Chriſto qui diabolum vicit, petant, 443. V. 965. Diaboli invidia adverſus hominem primum, 430. V. 279. Diaboli ſuperbia hominem perdidit, Chriſti humilitas hominem reparavit, 289. 350. *Epigr.* 62. Diabolus comedit eos qui ſapiunt ſecundum carnem, 214. Diabolus ipſe etſi criminibus delectatur, vim criminum non infert, 133. In flagitiis ille ebriarum adjutor, non voluntatum generator. *ibid.* Sublatum diabolo non proprium, ſed alienum, 305. Diabolus rector iniquorum, Chriſtus fidelium, 267. Diabolus manet ad perſequendum Corpus Chriſti, nec Judas deeſt in falſis fratribus, *ibid.* Quid intendat omnis adverſarius, *ibid.*

Didymus Alexandrinus cecus & auctor, 394.

Dies hominis qui, 228. Dies virtutis Chriſti proprie æternitas, 222.

Differentiarum quæ ſunt inter homines cauſſa abſcondita, 486.

Difficultates boni. Cur Deus non præveniat difficultates quæ patiuntur fideles ad bene agendum, 216.

Dilectio Dei ſæpe ex mundi dilectione marceſcit, 482. Quid diligendum, & quomodo, 300. Nihil diligere, niſi quod ex Deo eſt, 507. & ſeq. Hæc vera animæ puritas, ibid. dilectio inhærens Deo, ipſa erit vox laudationis æternæ, non ſtrepitus verborum, 231. Chriſtus commendans dilectionem ſuam in eos quibus daturus erat indebitam vitam, pati pro eis voluit indebitam mortem, 315. Cum tria diligenda ſint, cur duo tantum præcepta charitatis, 299. Dilectio bonorum æternorum aut temporalium quomodo differat, 309. Diligere Deum donum Dei, qui non dilectus dilexit, 412. Qui Deum diligit in tui dilectione non errat, & proximo ad diligendum Deum conſulit, 299. Quomodo diligendi homines mali, 201. 284. 331. *Epigr.* 3. Duplex dilectio noſtra ad Deum, nunc credendo, tunc videndo quod credidimus, 322. Quid diligendum & non diligendum, & quomodo, 309. Dilectio vera quæ ſit, 320. Dona ſua in nobis diligit Deus, 289. 348. *Epigr.* 56. Vere ſe diligit qui ut Deum diligat non ſe diligit, 324. Quales nos diligat Deus, 411. Deus prior dilexit, ut diligeretur, 242. Dilectio veritatis conſtantem facit, 245. Quid recte diligatur, 308. Dilectio Dei perfecta, 263.

Diluvium quamdiu dilatum, & quando tandem factum, 482. Diluvium ob quæ hominum peccata inductum, 481. Diluvium ob connubium maximæ partis bonorum cum alienigenis, 371. Impiis ante diluvium Deus non defuit, Deus homines ante diluvium præmonuit, ut pœnitentiam agerent, 431. ℣. 329. Populus Dei ante diluvium ſpiritu Dei regebatur, 483.

Diocletianus XXXIV. regnat, 388. Herculium Maximianum conſortem adſumit, *ibid.* Diocletiani ſuperbia, 389. Diocletianus & Maximianus triumphant de Parthis, *ibid.* Purpuram deponunt, *ibid.* Diocletiani mors, 390.

Diogenis ſententia parum pudica, 158.

Dionyſius XIII. Alexandriæ Epiſcopus, 387.

Dionyſius XXIV. Romanæ Eccleſiæ præficitur, *ibid.*

Dionyſius Siciliæ tyrannus, 375.

Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus, 384.

Diplois pallium duplex, 221.

Diſcere. Tutius eſt diſcere quam docere, propter tentationem vanæ gloriæ, 321. Ad diſcendum neceſſario ducimur auctoritate & ratione, 327. Tempore auctoritas, re autem ratio prior eſt, *ibid.*

Diſcipuli cur ignem de cælo in urbem Chriſtum ſuſcipere recuſantem non obtinuerint, 438. ℣. 686.

Diſcretio hominum non meritis adſcribenda probatur, 467. Quod Deus quoſdam facinoroſos convertat in ipſo vitæ exitu, aliis minus malis derelictis, inſcrutabile, *ib. & ſeq.* Abhorret a ratione ut qui ſola Dei benignitate liberati ſunt, eum accuſent quod non omnibus pariter reis eamdem benignitatem præſtiterit, 95. ℣. 167. Quæ Deus occulta eſſe voluit, non ſunt ſcrutanda; quæ autem manifeſta fecit, non ſunt negligenda, *ibid.* Occulta iſtius inæqualitatis ratio, 481. In diſcretione bonorum a malis non fallitur Dei juſtitia, 302. Quærentibus de diſcretione Dei reſpondetur in Evangelio operariorum vineæ & apud Apoſtolum *Rom.* 9. 22. 368. Cur Deus a communibus cauſſis quædam excipiat, 478.

Diſcretionis parvulorum cauſſa profundum myſterium, 487. Quomodo aliquatenus cognoſci queat, *ibid. & ſeq.* Quid eruditionis elici queat ex hoc judicio circa parvulos, 488. Diſcretio bonorum & malorum ſolius Dei eſt, 302. Inter fideles varios gradus Dei munerum eſſe, non ex meritis, ſed ex occulto & juſto Dei judicio, 492. & ſeq. Inſcrutabilitas diſcretionis bonorum a malis, 476. Ex diſcretione parvulorum, non eſſe juſtam querelam, ſed magnam divinæ juſtitiæ & gratiæ commendationem, 489. Cur Deus quorumdam miſereatur, & quorumdam non miſereatur occultum eſt, 467. Diſcretionis ratio latet, non latet diſcretio, *ibid.*

Divites ſunt pauperum procuratores, 503. Divites Chriſtiani qui ſint, & quas divitias ambiant, 306. Divites mundi non de opulentia arguuntur, ſed de perverſo rerum amiſſibilium amore, 270. Dives pauper quis ſit, 307.

Divitiæ iniquitatis egentes faciunt: veræ divitiæ ubi ſint, 292. 356. *Epigr.* 78. Divitiarum contemptus quando perfectus, 316. Ibi cavenda elatio, *ibid.* Terrena opulentia melius tenetur, quam ſuperbe relinquitur, *ibid.*

Docere. Cur non omnes docet Pater ut ad Chriſtum veniant, 22. Schola Dei Patris valde occulta, *ibid.* Etſi gratia gratuita ſit, exhortatio tamen eſt neceſſaria, 48. Pauciſſimis donatum ut ſine hominis ullius miniſterio doctrinam ſalutis acciperent, *ibid.* Deus docet per Verbum incarnatum, 318. Deus docet facere voluntatem ſuam, cum per gratiam eam implet in nobis, 268.

Doctrina Dei qua quod jubet fieri, auxiliatur ut fiat, 245. Doctrina ſpiritalis ſecernitur a prævaricatione doctoris, 249. Omnis doctrina hujus temporis tranſit, 208. Doctrinæ menſura quædam univerſis hominibus ſemper adhibita. 484. Quæ etſi parcioris & occultioris gratiæ, ſufficit quibuſdam ad remedium, quibuſdam ad teſtimonium, *ibid.* Doctrina Apoſtolica omnibus inſtruendis accommodata, 208. 284. 334. *Epigr.* 8.

Dolus quo Ægyptii ab Hebræis decepti, non ad præceptum Dei, ſed ad permiſſionem referendus: etſi aliquid juſtitiæ habuiſſe putari poſſit, 213. Doli iniquorum *reſtes* dicuntur, 264.

Dominum noſſe paucorum eſt, 233. 286. Deus verus Dominus nihil jubet quod ſibi proſit, 233. 343. *Epigr.* 39. Quis rerum ſuarum vere ſit Dominus, 302. Dominus ut bonus medicus ſervos ſuos opportune ſalubribus cibis reficit; ſive aſpera ſive blanda adhibenda cenſuerit, 271.

Domitianus IX. regnat, 381. Uxor ejus Auguſta, *ibid.* Eunuchos fieri prohibet, *ibid.* Mathematicos Roma pellit, Senatores plurimos in exilium mittit, *ibid.* De Dacis & Germanis triumphat, *ibid.* Domitianus vites ſeri in urbibus prohibet, *ibid.* Domitiani ſuperbia, *ibid.* Crudelitas, *ibid.* Domitianus Dominum ſe & Deum appellari jubet, *ibid.* Domitiani furor confunditur glorioſo Martyrum ſine, 485. Omnia Domitiani ſtatuta a Senatu irritantur, 381.

Domnus XIV. Antiochiæ Epiſcopus, 388.

Domus Dei interior, 231. Domus Dei a Spiritu Dei ædificatur & cuſtoditur, 249. 287. Domus Dei qui habitant perſeveranter in Domino, 253.

Donatus, a quo Donatiſtæ, primo ſchiſmatici, deinde hæretici, 390. Rebaptizant catholicos, 391.

Dona Dei. Non æquales fuerunt omni tempore ſuper omnes generationes aut homines donorum Dei menſuræ, 481. Omnia doni cauſſa Dei miſericordia, 269. Bonus rerum uſus donum Dei, 472. & ſeq. Naturalium donorum ſubtractio ad correptionem male utentium, 481. In judicio damnabuntur qui donum Dei non auxerint, licet ſervaverint, 480.

Druſi mors, 378.

Duodecim Tabularum initium, 375.

E

ECcleſia tota domus David, 247. In Eccleſia ſpiritale ſemen Abrahæ, 217. Eccleſia uſque in finem ſæculi manſura, 204. Eccleſia non ſolum ex Judæis, ſed etiam ex gentibus congregatur, 122. Toto orbe dilatanda, 125. Eccleſia ſuper Chriſtum fundata, 207. Eccleſia eſt Jeruſalem, in omnium compage ſanctorum una domus, unum templum, & una civitas, quæ a Domino ædificatur uſque in finem mundi, 249. Eccleſia abyſſo perſecutionum circumtegenda, ut etiam ſuper eminentiſſimos Sanctorum attollenda ſit oppreſſio perſequentium, 207. Eccleſia toto orbe terrarum in lumine eſt, 209. Creſcit quotidie Eccleſia in templum Dei, 203. Tanta pax in Eccleſia, ut non poſſit eſſe niſi omnium quod fuerit ſingulorum, 503. In arca Noe & diſco in viſione Petro apparente omnis generis homines in unitate Eccleſiæ congregandos, 208. Eccleſia corpus Chriſti & mater omnium patrum, omniumque filiorum, 204. Eccleſia in electis non minuitur, ſed in reprobis, 218. 335. *Epigr.* 11. Eccleſia corpus Chriſti, & unus homo, cujus in una fide unum cor & anima una eſt, 206. Eccleſia Deo dante victoriam paſſionibus ſuis crevit, 244. Inter procellas & fluctus mundi, gubernante Chriſto Eccleſiarum tutus eſt curſus, 210. Eccleſia tota, ex diverſi ordinis hominibus, unum corpus, & unam Deum laudandi habet materiam, 276. Omnes filii Eccleſiæ in præſenti vita quadam ſe vinctos captivitate cognoſcunt, & conſolationem de ſpe futuræ libertatis accipiunt, 274. Extra Eccleſiam nec benedictio nec ſanctificatio, *ibid.* Chriſtus in Eccleſia ex pluribus unum fecit, 255. Chriſtus Eccleſiam inter perſecutiones protexit, 230.

Eccleſia Sion, Sion Jeruſalem cæleſtis, & civitas Dei, cujus melior pars ſemper cum auctore ſuo manſit & aliam expectat, 233. Eccleſiæ perpetuitas, 238. *& ſeq.* Eccleſia ab initio generis humani exorta, nullis generationibus defuit, 243. Chriſtus præſens in Eccleſia uſque ad finem ſæculi, 221. Quomodo in medio multorum Deum laudet, *ibid.* Eccleſia tota cum Chriſto unus homo, cujus proprium eſt in omni tempore benedicere Dominum, 204. Ex Judæis & gentibus unus Populus, concurrens in unum gregem, ad unum paſtorem, 229. Eccleſiam quantum Deus amet, & quam gratis amet, 254. Eccleſia diſperſionem Babylonicam in ſuam revocat unitatem, 483. Ejus preces pro omnibus ex Traditione Apoſtolica, 152. Eccleſia mortuo Chriſto, ut Eva Adæ dormienti fit de latere, 317. Eccleſia ab initio ab impiis oppugnata, numquam victa, cui per paſſiones & mortes ſuorum coronæ triumphique creverunt, 251. In ſolis juſtis jam in præſenti tempore eſſe Eccleſiam docebant Pelagiani, 36. Eccleſia univerſalis quacumque novitate pulſatur, 145. Eccleſia viduæ formam gerit, 254. Eccleſiam oderunt qui Dei præcepta contemnunt, 254. In Eccleſia lapides & pulvis, 203. Terra Dei, ager Dei, Eccleſia Dei, 220. Virtus Eccleſiæ charitas, hac magna eſt, inde augetur, 247. Eccleſia diem adventus Chriſti expectans, 238. Non eſt locus adorandi niſi in Eccleſia catholica, 253. Eccleſia adhuc timet ſed ſperat, 237. Eccleſia toto orbe dilatanda, 60. Inimici Eccleſiæ diverſi ejus patientiam, aut ſapientiam exercent, & benevolentiam, 298.

Eccleſia S. Agilei, 407.

Eleazar frater Simonis fit Pontifex, 376.

Electi omnes Jacob & Iſrael, omnia Dei judicia juſta eſſe diſcunt, 275.

Electio boni eſt a Deo, 472.

Electio Dei non vacillat, 492. Non orandi & operandi ſollicitudinem tollit, 494. Electio gentium futura olim latebat, & poſtmodum innotuit, 59. *& ſeq.* Electionem & vocationem nec fides ipſa præcedit, 30. Prædeſtinatio & electio eſt ex Dei beneplacito, 30. Vocatio electorum eſt ex propoſito Dei, *ibid.* Elegit Deus ante mundi conſtitutionem quos prædeſtinavit, *ibid.* Electio de mundo, ſeu vocatio ſupponit electionem ante mundi conſtitutionem, *ibid.* Electionem ſalvandorum non poſſe refundi in merita voluntatis humanæ manifeſtum eſt in parvulis, 470. Nec fortuito caſui aſcribi poſſe, *ibid.* Nullus ante vitæ finem de electione ſecurus, nec ullius deſperanda reparatio, 495. Electio ſalvandorum facta ab æterno, 493.

Electorum nomen in bonis, & in malis uſurpatur, 265. Electi ſumus & prædeſtinati, non quia futuri eramus ſancti, ſed ut eſſemus, 30. Deus elegit juſtos, non quos tales per ſe ipſos futuros prævidit, ſed quos ut tales faceret, prædeſtinavit, 29. Operatur Deus ut ſimus in laudem gloriæ Dei, *ibid.* Divites in fide quomodo Deus elegerit, *ibid.* Ceteri populi in comparationem electorum videntur abjecti, ſed numquam ſunt a manifeſtis occultiſque beneficiis abdicati, 463. Loco Actuum demonſtratur, *ibid.* Ratio operandi in electis, cum etiam ad hoc ut operentur electi ſint, 493. Promiſſionem Dei de electis aut non impleri, aut ab alio quam ab eo qui promiſit impleri, nemo dixerit, 469. Ad Electos ſolos promiſſiones attinent quæ omnibus fiunt & toti populo, 463. *& ſeq.* Veracem Deum ſignant, 462. Plenitudo & univerſitas electorum, 464.

Eleemoſynarum fructus æternus, 249. Hoc ſolum non amittitur, quod operi pietatis impenditur, 294.

Eliacbim ſeu Eliaſib Pontifex, 375.

Eloquentia ſine ſapientia cavenda eſt, 309.

Eloquium Dei ſtabile fit in corde, cum fit quod jubetur, 234. Eloquium linguæ noſtræ eſt Jeruſalem canticum, 260.

Empedocles philoſophus, 375.

Encratitarum error, 383. a quo ortum habuit, *ibid.*

Ennius poeta, 376. moritur & honorifice ſepelitur, *ibid.*

Epheſina pſeudo-Synodus damnatur, 404.

Epicurei providentiam negantes eo quod boni hic adverſa patiantur, mali proſpera omnia experiantur, refelluntur, 437. ℣. 721.

Epidaurus condita, 372.

Epiſcoporum officium eſt docere, 145. Notantur quidam Epiſcopi e ſtatu laicali citius evecti jura & officia ſua neſcientes, *ibid.* Epiſcoporum Afrorum ad Zoſimum Epiſtola, 174. Quomodo libertatem cum gratiæ auxilio ibidem concilient, *ibid.* *& ſeq.* Epiſcopi Pelagiani depulſi epiſcopatu & excommunicati, 168.

Epitaphium, Neſtorianæ & Pelagianæ hæreſeon Epitaphium, 113. Neſtoriana hæreſis Pelagianæ filia, & tamen mater, *ib.* Eadem ſententia utraque damnatur, 114. Utriuſque reus qui gratiam ſecundum merita Chriſto datam fuiſſe, aut Chriſtianis dari contenderit, *ibid.*

Eron Antiochiæ Epiſcopus poſt Ignatium, 382.

Error. Tantum nocet error, ut juvet errare, 96. ℣. 675. Intereſt quantum & in quibus erretur, & quam facile quiſque corrigat, vel quanta pertinacia ſuum defendere conetur errorem, 50. Errores in Caſſiani definitionibus contenti ſummatim colliguntur, 194.

Eſau,

Eſau, qui & Edom, a quo Idumæi, 372.

Eſbon judex, 373.

Eſcam vitæ qui accipiant, 318.

Eſdras Sacerdos, 375.

Eſſe cum Deo, 290. 351. *Epigr.* 64.

Evagrius monachus ſanctitate inſignis, 397.

Evangelium ab omnibus gentibus audiendum, 60. Ad omnes prorſus homines miſſum eſt Evangelium crucis Chriſti 477. Evangelium veritatis nulla perſecutione ſuperandum, 265. Quod Evangelium nondum omnibus fuerit prædicatum, ex judicio Dei factum, ſed incomprehenſibili, 122. Evangelii prædicatio tubæ ſono, 277. Evangelium ubique prædicandum, 261. Evangelicæ prædicationis gratia quibuſdam negata, 59. & *ſeq.* Adverſariorum effugium, cur multæ gentes nondum factæ Evangelicæ gratiæ participes, præcluditur, 60.

Evariſtus IV. Romæ Epiſcopus, 382.

Euchariſtiæ ſumptio quotidiana, 36. Separatio ab Euchariſtia intercedente aliquo graviore delicto, *ibid.*

Eucherius Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413. Alius Eucherius Epiſcopus Concilio Arauſicano ſubſcribit, *ib.*

Eucrocia Priſcilliani erroris rea plectitur, 396.

Eudoxiæ ſtatua, 398. Eudoxia moritur, *ibid.*

Eufrates philoſophus, 381.

Eugenius tyrannidem uſurpat, 397. Eugenio a Theodoſio vincitur & perimitur, *ibid.*

Eugenius Carthaginenſis Epiſcopus, 407. ab exilio revocatur, *ibid.*

Eulalius Antipapa tertii ſchiſmatis auctor, 399. ejicitur per Honorium, *ibid.*

Eumenes VI. Epiſcopus Alexandriæ, 383.

Eunomia Nazarii filia eloquens, 391.

Eunomius, a quo hæreſis Eunomiana, 394.

Evodius primus Antiochiæ Epiſcopus, 379.

Euripides claret, 375.

Euſebius Laodicenus Epiſcopus, 388.

Euſebius Pamphili contubernalis, quouſque hiſtoriam perduxerit, 390.

Euſebius XXIX. Romæ Epiſcopus, 389.

Euſebius Vercellenſis Epiſcopus, 392. Euſebii reditus de exilio, *ibid.* Euſebius Vercellenſis moritur, 394.

Euſtathius XXIII. Antiochiæ Epiſcopus, 391. In exilium pellitur ab Arianis, *ibid.*

Euſtathius Conſtantinopolitanus presbyter, 391.

Eutiches hæreſiarches errorem ſeminat Conſtantinopoli, 404.

Eutichianus XXVI. Romæ Epiſcopus, 388.

Eutychius Hiſpanus martyr pro fide, 402.

Eutropius Conſul honore & vita mox privatur, 397.

Exiguum omne quod finitur & tranſit, 204.

Exorciſmorum uſus in Eccleſia, 153. Exorciſmi & exſufflationes in baptiſmo, *ibid.*

Extaſis pavor mentis, & cum aliqua inſpiratione aſſumitur, 228.

Exultatio ſanctorum in conſcientia bona, quam non ſibi ſed Dei gratiæ aſcribunt, non in divitiis &c. 276.

Ezechias rex Juda, 374.

F

F*Abianus* XIX. Epiſcopus Romæ, 386. Martyrio coronatur, 387.

Fabius Antiochiæ Babylæ ſuccedit, *ibid.*

Fabricæ terrenæ & cæleſtis fundamentum diverſum, 293.

Fabulæ vanarum opinionum ab iniquis narratæ, 238. Sed nihil in eis utile, ſicut in lege Domini, *ibid.*

Facies pro præſentia ponitur, 211.

Famæ bonæ pretium, 308.

Fames, ex inedia contracta pernicies, 212. Quomodo vocat a Deo, *ibid.*

Fatum etiam a multis non Chriſtianis refutatum, 204. Fato baptizari parvulos non Pelagiani dixerunt, 470. Non *fato* quidquam geri, ſed omnia Dei judicio, 61.

Felicitas numquam ſecura, 302. Nec felicitas ſæculi hujus nos beatos facit, nec adverſitas miſeros, ſi vera bona diligamus, 309. Cur mali felices putentur, & tales eſſe permittantur, 319. Nihil infelicius felicitate peccantium, 288. 344. *Epigr.* 42.

Felix XXV. Romæ Epiſcopus, 388.

Felix Antipapa in locum Liberii ab Arianis ſubſtituitur, 392.

Felix magiſter militum, 400. Ejus juſſu Patroclus & Titus Diaconus occiſi, *ibid.* Felix patricius fit, *ibid.* Felix cum uxore & Grunnito diacono ab Aetio perimitur, 401.

Ferrum tribulatio duræ neceſſitatis, 212.

Feſtus ſucceſſor Felicis, apud quem Paulus rationem reddens Romam vinctus mittitur, 380.

Fides donum Dei, 30. Fidem noſtram operatur Deus in cordibus noſtris, 19. Fides ex gratia Dei, *ibid.* Fidem & perſeverantiam eſſe Dei dona, totius Eccleſiæ in ipſius orationibus teſtimonium, 51. Et fides, & ſalus quæ fidei promittitur, donum Dei eſt, 25. Fidei initium donum Dei, 18. 32. 49. Nemo ſibi ſufficit ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, 18. Superbiæ eſt homini initium fidei tribuere, 20. Totum ſibi negotium ſalutis poſſet homo vindicare, 21. Fidei initium eſſe donum Dei quando cognovit Auguſtinus, 49. Non ſolum initium fidei, ſed & ejus incrementum Dei donum eſt, 32. 35. Et fides perfecta & fides inchoata ex Dei dono eſt, 23. Inter initium fidei & perfectionem perſeverantiæ media ſunt illa quibus recte vivimus, quæ etiam donari nobis a Deo fide impetrante ipſi Semipelagiani conſentiunt, 50. 52. Gratia non gratis datur, ſi initium fidei eſt ab homine, augmentum vero Deo, 19. Quidquid & fidem ſequitur Deo tribuendum, 22.

Fidei donum cur non omnibus detur, 23. Fidei meritum ex miſericordia eſt, 20. Fides inchoat meritum, ſed etiam fidei meritum eſt donum Dei, 19. Et velle & credere noſtrum eſt, & ſimul donum Dei, *ibid.* Unde quiſque dignus fit fide, 23. Quibus fides non fuit annuntiata, præſciti ſunt non fuiſſe credituri, *ibid.* & *ſeq.* Ex fide juſtificari nos, cur potius dixerit Apoſtolus, quam ex operibus, 21. Fidem ab operibus quatenus diſtinguit Apoſtolus, *ibid.* Pauciſſimis donatum eſt, ut nullo homine prædicante, per Dominum, vel per Angelos fidem accipiant, 48. Totius eſt fidem ſpem & charitatem ſuam voluntati Dei committere, quam ſuæ propriæ, 24. Fides initium eſt hominis Chriſtiani, martyrium pro Chriſto finis optimus, 35.

Fides donum eſt prorſus gratuitum: neque eſt ex merito, cum

ex ii-

ex illa ſit omne meritum, 86. ℣. 410. Nemo credit, niſi qui audivit, & didicit, venit, 22. Credere Evangelio donum Dei eſt, 23. Et credere, & bonum operari per Spiritum-ſanctum datur, & ſimul noſtrum eſt, 19. Cur illi datum ſit ut credant, aliis non datum, inſcrutabile eſt Dei judicium, 44. Poſſe aut non poſſe credere non prodeſt aut obeſt, niſi habita ratione prædeſtinationis, 43. Etſi quidam naturaliter apti ſint ad credendum, ſi vel dicta vel facta quædam adhiberentur, non adhibentur tamen, ſi non ſunt ex prædeſtinatis, *ibid.* Non profuit Tyriis poſſe credere, quia non erant prædeſtinati: non obfuiſſet Judæis non poſſe credere, ſi fuiſſent prædeſtinati, *ibid.* Tyriis quoniam non erat datum ut crederent, etiam unde crederent eſt negatum, *ibid.* Tyriis non profuit quod poterant credere, quia prædeſtinati non erant ab eo, cujus inſcrutabilia ſunt judicia & inveſtigabiles viæ, *ibid. & ſeq.* Tyrii etſi acturi fuiſſent pœnitentiam, ſi factæ fuiſſent apud eos virtutes quæ factæ ſunt in Corozaim & Bethſaida, punientur tamen in die judicii, mitius tamen quam illæ civitates. 30.

Fides donum Dei, quia Eccleſia pro non credentibus orat, 139. Et Apoſtolus gratias agit Deo pro his qui Evangelium receperunt, *ibid.* Fideique pacem & charitatem jungit, quas proinde de proprio habere ſe dicere convincuntur hæretici, *ibid.* Nec non cetera bona inferiora, *ibid.* Fidem quam acceperunt qui habent, non accepiſſe qui non habent, *ib.* Fides eſt donum Dei, 471. Poſſe habere fidem & charitatem naturæ eſt, habere gratiæ gratuitæ, cujus diſpenſatio inveſtigabilis, 315. Fides Dei donum, 121. Fidei Dei donum & fundamentum ædificii cæleſtis, 140. Quæ abſurda ſequantur fidem libero arbitrio tribuentes, *ibid.* Qui ſalutis ædificium a ſe ipſis volunt ſe inchoare, totam electionem ſuam ſolubili arenæ, & ſuceiduo cineri ſuperponunt, *ibid.* Fides unde incipiunt omnia bona merita donum Dei, ne gratia non ſit gratia, ſi aliquid eam propter quod tribuatur antevenit, 137. Initium fidei & credulitatis affectus per gratiæ donum, & non naturaliter ineſt nobis, 410. Si fides naturaliter habetur, omnes ab Eccleſia alieni erunt fideles, *ibid.*

Fides Chriſti quæ, & a quo non apprehendatur, 319. Fides bonæ voluntatis & juſtæ actionis genitrix, 471. Fides Abrahæ, 483. Niſi fides ipſa ex Dei dono ſit, nihil diſtabit inter legem & gratiam, 462. Fidei Chriſtianæ vigor paſſione, reſurrectione & aſcenſione Chriſti initiatur, 303. Fidem non vult Pelagius donatam, ut gratiam perſuadeat debitam, 137. Fides principium omnis meriti, 472. Ipſa ex Dei munere habetur, *ibid.* Datur non petita, ut ipſius petitionibus cetera conſequantur, *ibid.* Fides principium orationis & meriti, 187. Fides eorum quæ non videntur, 322. Per unam fidem uterque populus accepit juſtificationem, 203. 204. Quod audivimus in libris Judæorum, manifeſtum eſt in fide Gentium, 253. Per fidem incedendum, ut perveniatur ad ſpeciem, 322. Fides viſionem prævenit, 320. Fides eſt, credere quod non vides, *ibid.* Fidem ſi non perdidiſſet Adam, ceteris bonis non caruiſſet, 137. Fidem in Adamo perditam non recuperari, niſi per gratiam Dei, *ibid.* Fide Eccleſia vivit, 5. Fides mentem tergit, ut imagine Chriſti reſplendeat, 433. ℣. 460. Humana ratio non ſufficit ad fidem & dilectionem Dei, 460. *& ſeq.* Fides & veritas victrix in ſanctis martyribus, 484. Ex dilectione quam Spiritus-ſanctus accenderat, quæ ipſos perſecutores ſæpe convertebat, 485. Fidem Pauli donum Dei fuiſſe agnitum eſt ab Eccleſiæ primitivis, 461. Qui audito Evangelio non crediderunt inexcuſabiliores facti ſunt, hi tamen apud præſcientiam Dei Abrahæ filii non erant, 462. Fides non eſt ex humana ſapientia, ſed ex inſpiratione divina, 472. Unitas & conſenſio rectæ fidei a Deo, *ibid.* Fides, opera, & in eis perſeverantia ex Deo, 123. Fides in omnibus ſanctis gratiæ donum, tam in iis qui ante Chriſti adventum, quam in his qui poſtea vixerunt 412. Fides a Deo eſt, 471. Bonæ voluntatis & bonæ actionis eſt genitrix, *ibid.* Non in diverſitatem ingenii referenda, 484. Fides qua venitur ad Chriſtum inſpiratur a Deo, 490. Fides eſt initium boni, 468. Fides convincitur eſſe ex gratia, 192. Unde ſpiritus fidei in homine, 472. Fides ſecundum menſuram datur pro arbitrio largientis, 472.

Fides initialis imperfecta in aliquibus, 482. Fidei & gratiæ incrementum poſtulandum, 233. Qui ſunt in fide ſanctorum patrum in toto mundo, ipſi in honore numerantur heredum 254. Captivi dominos ſuos trahunt ad fidem, 493.

Fidelis. Pauci fideles inter gentiles tempore legis veteris: infideles inexcuſabiles, 484. Fidelium tota ſalus, tota patientia ad Deum referenda a quo ſunt, 248. 287. & 341. *Epigr.* 33.

Fiducia ſperantium miſericordia Dei, qui nihil donorum ſuorum correctio negat, 245. Fiducia in Deo ſolo, etiamſi per Angelos aut hominem juvet, 230.

Filius Dei a Patre genitus, Patrique conſubſtantialis omnia cum Patre agit, 366. *Epigr.* 105. Filius vitam habet ſicut Pater, non participando ſed naſcendo, 318. 366. *Epigr.* 105. Filium a Patre doctum idem quod genitum, 239. Facilius ſecundum formam ſervi a Patre didiciſſe intelligitur, *ibid.* Filius, & non Pater dicitur judicaturus, quia ſolus in forma hominis apparebit omnibus, 318. Quare Filius dicat in Pſ. CVIII. *Pac mecum*, nec plura addantur, 220. *& ſeq.* Filius quomodo etiam in futuro ſubjectus erit Patri, 325.

Filii Abrahæ, filii promiſſionis, in toto mundo, 211. Filii promiſſionis, merces fidei, & ſpiritale ſemen Abrahæ omnino ſalvantur, 462. De his Scripturæ teſtimonia, *ibid.* Agnitionem Dei ſummi eruditoris magiſterio accipiunt, *ibid.* Filii Eccleſiæ utero fidei concepti, 250. In Eccleſia electi & reprobi, poſt mortem diſcernendi, *ibid.* Non in hominum, ſed in Dei poteſtate eſt, ut habeant homines poteſtatem filios Dei fieri, 39. Filii mortificatorum, filii martyrum qui, 203. Filii juſtorum qui melius intelliguntur, 205.

Finis boni & mali, 297.

Finis hominis in hac vita mereri vitam æternam, 419. ℣. 41. Finis fidelium Chriſtus, 303.

Flacilla Arcadii filia, 397.

Flagella Dei ſpem non auferunt, ſed augent, 235. Flagella Dei quid proſint: & cur juſti pariter ac injuſti flagellentur a Deo, 310.

Flavia Domitillæ exilium, 381.

Flavianus Conſtantinopolitanus Epiſcopus ab Eutichianis occiſus, 404. Flavianus in exilium actus ab Eutichianis in via occiditur, *ibid.*

Flere. Tempus flendi, tempus eſt ſeminandi, 249.

Florianus XXXI. regnat, 383. Interficitur, *ibid.*

Fœderis Romanorum & Athenienſium cum Judæis decretum mittitur, 377.

Fœnum Scriptura etiam ſegetes appellat, 213.

Fortitudo eſt a Deo, 472. In Deo fortitudo & laudatio, ne cadamus, 230. Vera animi fortitudo in ærumnis, 289. 347. *Epigr.* 52. Fortitudo gentilium cupiditas, Chriſtianorum charitas, quæ eſt a Deo, 313. 411.

Fortuna. Nihil fortuitum, ſed omnia Dei legibus ſerviunt, 275.

Franci ab Aetio e Galliis pulſi, 399.

Puga,

Fuga in perſecutionibus licita, 266. Perit ab eo fuga, qui mavult omnem ſævitiam tollerare, quam cedere, *ibid.* Fugienda hominum perverſitas, non homines, 274.

Funes peccatorum, impedimenta inimicorum ſive ſpiritalium, ſiva carnalium, 236.

G

GALBA impetium arripit, & paulo poſt interficitur, 380. *Galerius* XXXV. impetat, 389. Ejus mors, 390.

Galliæ a Vandalis & Getis vaſtatæ, 425.

Galli Senones Romam occupant, 375. Gallorum 40000. a Romanis cæſa, 376.

Gallienus pacem reddit Chriſtianis, 387. Gallieni laſcivia variis nationibus provincias Romanas vaſtandi fit locus, *ibid.*

Gallus & Voluſianus XXVI. regnant, 387. Gallus & Voluſianus occiſi, *ibid.*

Gaudium verum & æternum Chriſtus, 292. 357. *Epigr.* 81. Chriſtiano quæ gaudiorum cauſſa, & quis uſus temporalium, 294. 350. *Epigr.* 60. Securitas gaudiorum incommutabilium, 274. Gaudium, quod proprie animi eſt, oris dicitur cum ore promitur. 249. In Scripturis dicta fidelibus promiſſionum Dei cupidis cauſſa gaudii, 246. Nullus non habet, de quibus nemo non gaudet, 253.

Gedeon quot annis judex, 373.

Geilamer apud Vandalos tyrannus, & ejus ſcelera, 407.

Geiſericus rex Vandalorum Catholicos in Africa vexat, 402. Geiſericus quatuor Hiſpanos ſibi caros pro fide perſequitur & interimit, *ibid.* Geiſericus Carthaginem dolo invadit, & vaſtat, nobilitati & religioni infenſus, *ibid.* Quo Roma condita anno, 403. Geiſericus Siciliam affligens, Sebaſtiani metu Carthaginem redit, *ibid.* Geiſericus multos ſuorum in ſe conſpirantes perdit, *ibid.* Geiſericus Romam capit, 406. A S. Leone delinitus, a cæde & ſuppliciis abſtinet, direptione contentus, *ibid.*

Geminus Presbyter Alexandrinus, 386.

Gemitus ſpiritalium viventium inter carnales, 246. Gemitus omnis fidelis de habitatione terrena, 259. Etiam tempore pacis boni gemunt, mali prævalent, 426. ℣. 65. & *ſeq.*

Generatio & generatio omne humanum genus ſignificat, 270. Generationis repetitio & præſens ſæculum indicat & futurum, 271. Generatio hominum alia qua naſcuntur mundo, alia qua renaſcuntur Deo, 256. In utraque ſub altiſſimo judicio Dei, & opus naturæ impletur, & gratiæ, 257.

Gentes in Scripturis ſæpe indicatæ nomina beſtiarum, 208. Promiſſio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, ut nec percuntibus ſit excuſatio juſta, nec ſalvatis de ſua juſtitia gloriatio, 491. & *ſeq.* Gentium mentes ſilvis ſimiles, 253. Viciſſitudo illuminationis, aut deſertionis gentium, & Judæorum inſcrutabilis, 470. De gentibus ſine lege facientibus quæ legis ſunt, 180. & *ſeq.* Ex omnibus gentibus una gens ſe ab æterna perditione, non ſuis meritis, ſed Dei gratia intelligit liberari, 275.

Georgio occiſo a populo, Athanaſius ſedi ſuæ redditur, 373.

Germanus Antiſſiodorenſis Epiſcopus Pelagianos in Britanniis expugnat, 431.

Gladius veritatis totum mundum percutit, 258. Gladius benignus, & malignus, 269.

Gloriatio. Non in meritis, ſed in Deo gloriandum, 26. 505. Qui in Domino non gloriatur, non dubito dicere, alia quæcumque habet, inaniter habet, 52. In Deo ſolum gloriandum eſſe ipſa oratio Dominica oſtendit, 37. Quidquid in creatura laudabile reperitur ad illius recurrit gloriam, qui omnia in omnibus operatur, 270. Omnia ex Deo haberi, ideo in nullo gloriandum niſi in Deo, 308. 411.

Gnoſtici unde dicti, 383. Cœnoſi & Borbotitæ dicti ob turpitudinem, *ibid.*

Golias diabolum figurat, David Chriſtum etiam in corpore ſuo quod eſt Eccleſia, 269.

Gordianus XXIII. regnat, 386. Occiditur a Philippo, 387.

Gothi ab Hunnis vaſtati, & a Romanis ſuſcepti rebellant, 394. Romanos ſuperant & Thraciam invadunt, *ibid.* Ubi iterum certamine cum Romanis inito, Romani cæduntur, & Valens ſagitta ſaucius in caſam deportatus cum ea incenditur, *ibid.* Gothi Italiam ingreſſi, 397. Gothi in Gallias ingreſſi, 398. Gothi pacem non ſervantes, Hunnis auxiliantibus impugnantur, 402. Pax iterum cum Gothis facta, *ibid.*

Gotholia regnat, 374.

Gothoniel Judæx Hebræorum, 373.

Gratia. Sententia catholica de gratia, 26. De gratia quid tenendum, 52. An omnes doceat, nec ne, 22. Quod promittit Deus homines eſſe facturos ipſe facit, 24. Divinæ gratiæ potentia & energia, 22. Gratiæ via & efficacia unde, 31. Nos volumus, ſed Deus in nobis operatur velle, nos operamur, ſed Deus operatur in nobis & operari, 43.

Gratiam ex meritis dari damnavit & Pelagius in Synodo Palæſtina, negando gratiam ſecundum merita dari, 18. 42. Pelagius in epiſcopali judicio Palæſtino eos qui dicunt gratiam ſecundum merita dari, ne ipſe damnaretur, damnare compulſus eſt, 49. Quidam niſi aliquid ſibi aſſignent, quod priores dent ut retribuatur eis, ab omni ſtudio pietatis reprimi ſe putant, 25. Gratia non datur ſecundum merita, 27. 43. 50. 51. Gratia & inchoandi, & uſque in finem perſeverandi non datur ſecundum merita, 43. Gratia effectus miſericordiæ Dei, non merces voluntatis hominis, 40. & *ſeq.* Gratiam merita non præcedunt, 19. Gratiam ſecundum merita dari dicere, eſt gratiam negare, 50. Gratia ſine meritis defenditur, etiamſi nullum eſſet peccatum originale, 41. Nec gratiam ſecundum merita dari, nec quemquam niſi ſuis meritis puniri ex parvulis optime infertur, 40. & *ſeq.* Eadem gratia qua factus eſt Chriſtus, fit homo Chriſtianus, 27. Gratiæ ac prædeſtinationis exempla præclara in parvulis & in Chriſto, 25. Gratia cur non omnibus datur, 23. Cur cum gratia gratis detur, non omnibus detur, 41. Non fato fieri, ut infantibus aliis ſubveniatur, aliis non ſubveniatur, 42. Inſcrutabilia Dei judicia in gratiæ diſtributione, 26. Inſcrutabile cur unum potius quam alterum aut liberet aut puniat Deus, 39. Non injuſtus Deus qui non omnibus, & uni potius quam alteri donat gratiam, 37.

Gratia Dei tam potens eſt, ut etiam annoſam cordium glaciem ſuperno igne faciat ferveſcere, 275. Exemplum in Paulo qui ex perſecutore prædicator factus eſt Evangelii, *ibid.* Injuſta adverſus Deum querela, quod non omnes per gratiam liberet a perditione ita omnibus debita, ut jure potuerit neminem liberare, 98. ℣. 159. Auctoritates pro neceſſitate gratiæ, 57. Nihil in homine amore dignum quod non ſit ex Deo, 352. *Epigr.* 56. Virtus piorum non ideo minoris facienda, quod eam totam a Chriſto accipiant: ſicut nec cæleſtis gloria ſanctorum, quam totam a Deo habent, qui omnia in illis omnibus eſt, 107. ℣. 964. Multo minus gravari oportet agnoſcere nos in hac fletus valle nihil boni, niſi per gratiam

poſſe,

poſſe, nec ea re tollitur libertas, ſed reſtituitur ac redimitur: ut quidquid recte agit non ipſi acceptum referatur, ſed gratiæ Chriſti, 107. V. 973.

Gratia Dei tota repellitur, niſi tota ſuſcipitur, 503. Quomodo noſtrum eſt quod in nobis operatur Spiritus-Sanctus, 507. Per gratiæ prædicationem virtutis ſtudium non reſolvitur, ut obiiciebant Semipelag. Contra ſine gratia nullum eſt virtutis opus, ſolaque gratiæ vi idonei ſiunt & accenduntur animi hominum ad recte vivendum, 108. V. 986. Inimici gratiæ ſunt qui niſi ad retributionem referatur quod gratis datur, ad iniquitatem volunt pertinere quod redditur, 138.

Gratiæ neceſſitas ad ſuperandas tentationes, 151. Deo auxiliante vincimus, ſine illo vincimur, *ibid.* Gratia affectum credendi & volendi in libero arbitrio generat, 57. Quantum viri fideles ab hoſtibus gratiæ ſibi cavere debeant, 99. V. 767. Gratia initialis Semipelagianis natura ipſa, 6. Qui aliquos per liberum arbitrium ad gratiam baptiſmi poſſe venire contendit, a recta fide eſt alienus, 412. Quotidie quod alii per meritum perdunt, alii per gratiæ munus accipiunt, 256. Innumera Scripturarum teſtimonia gratiam probant, 412. Prima Dei gratia eſt ut doceat nos humilitatem, 293. Duo gratiæ dona ſeu officia, 295. Dei munus recta cogitatio & bona actio, 286. 338. *Epigr.* 22. Gratia ad invocationem non datur, ſed ipſa facit ut invocetur, 409. Non tantum boni operis fructus Deus largitur per gratiam, ſed etiam operandi voluntatem & cogitationem, totamque piæ vitæ ſeriem, 108. V. 982.

Gratia Dei valet & ad remiſſionem præteritorum peccatorum, & ad auxilium ne committantur in futurum, 152. Non ſolum ut ſciamus quid faciamus, ſed etiam ut id facere diligamus, *ibid.* Sine gratia Dei nihil poſſumus, nedum facilius facere, *ibid.* Gratia ex invito volentem facit, 172. Deus bonum velle & operari operatur in nobis, ut cooperatores ſimus gratiæ ejus, 153. Quidam catholico nomine gloriantes, licet Pelagium & Cæleſtium damnarent, ſanctis Doctoribus gratiæ defenſoribus exceſſum exprobrabant, 150.

Gratia Chriſti non perdimus, ſed recipimus priſtinum naturæ honorem: ea gratia meritorum in nobis eſt principium, quæ eo magis creſcunt, quo illam humilius accipimus, & accipiendo augemus, 94. V. 637. Gratiæ cuiuslibet cauſa voluntas Dei, 468. Scripturæ quæ afferuntur ad manifeſtationem gratiæ eludi ulla arte nequeunt, 477. A Chriſto dividi qui Chriſtum in ſe non fatetur operari, 506. Apoſtolus cum de gratiæ potentia diſputaret, iis quæ impoſſibile erat enarrare ſuccubuit, 465. Deus ſubjicit ſibi per gratiam ſuam quos vult, 476. Occaſio erroris de gratia, horror prædeſtinationis fixæ & gratuitæ, 58. Definitum numerum prædeſtinatorum negare, impium, & gratiæ contrarium, *ibid.* Quod Scriptura gratiam Dei & libertatem noſtri arbitrii declaret, 159.

Gratia datur electis non ut otientur, vel a nullo hoſte impetantur, ſed ut bene operentur, & hoſtem vincant, 494. Omnia quæ ad vitam æternam pertinent ſine gratia Dei nec inchoari, nec augeri, nec perfici, 475. Omnis bona cogitatio & actio donum Dei, 473. & *ſeq.* Tanto quiſque beatior Deoque conjunctior, quanto plus in eo fuerit gratiæ divinæ, quam actionis humanæ, 509. Gratia non eſt lex, nec natura, ſed per gratiam lex impletur, & natura reparatur, 314. 411. Primum gratiæ munus eſt, nihil ſibi boni, ſed gratiæ tribuere, 504. Gratiæ differentia pro diverſis temporibus, 479. Ex Deo intellectus & ſcientia, verbum bonum & opus ſanctum, 506. In nullo gratiæ operationem ab humana voluntate præveniri, *ibid.* Gratia gloria Dei, 181. Gratia omnino gratuita eſt, cum nemo bene agat, niſi cui donat bene agere: & ne quidem deſiderari poſſit, niſi cum ſe ipſa deſiderari facit, 90. V. 557. Ut Matthæi & Pauli, ſic Zacchæi & latronis in cruce converſio pariter ex gratia, 176. 412. Nec deſiderium ſanitatis haberi ſine gratia, 172.

Gratiæ neceſſitas, cui jungenda induſtria liberi arbitrii, 119. Gratia quantum præſtet voluntatibus exprimit Apoſtolus per vocem, *aguntur*, 315. Quidquid naſcitur boni in agro cordis de opere & munere eſt cæleſtis agricolæ, 256. Neceſſitas gratiæ, 459. Gratia quæ libero arbitrio præſtet, 60. Gratia Dei quotidie attrahens humiliter ſubſequenda, 157. Ad omnes pertinet, *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos*, 193. Gratiam ſecundum merita dari ſimulata & inſincera gratiæ confeſſio Semipelagianorum, 505. Refelluntur, *ibid.* Quidquid veritatis, & charitatis ſancti habent in hac vita a Deo habent; quoniam & in cælo quidquid habituri ſunt ab illo erit; ab illo portio, a quo erit plenitudo, 509. Gratia gratuita probatur, cum impii juſtificantur, & minus nocentes ſuperbi a juſtificationis dono alieni ſunt, 468. Gratia mutabilitatem voluntatis non aufert, 491. Unde vigilandum & orandum monuit Dominus, *ibid.* Cur utrumque, *ibid.* Gratiam negat, qui eam comitem dicit humanæ voluntatis, non ducem, 457.

Gratia generalis ad verum Deum agnoſcendum, 489. Gratia ſpecialis non eſt omnibus communis, *ibid.* & licet nunc copioſius quam ante præſtetur, cauſæ tamen ejus ſoli Deo notæ, *ibid.*

Gratiæ officium & efficacia, 490. Voluntas ei ſubjungitur & conjungitur, *ibid.* Voluntas receptrix & famula gratiæ, *ibid.* Gratia Dei prophetis revelata, gentibus abſcondita, 486. Gratia hominem etiam per ipſum ſanat, 460. Initium bonæ voluntatis a gratia, 179. Gratiæ dona & opera innumerabiliter variantur, 481. Gratiæ auxilium ad cuſtodienda mandata neceſſarium, 232. Semper neceſſarium, *ibid.* Gratia non prius deſerit quam deſeratur, 125. Doctrina ſana de gratiæ omnimoda neceſſitate, 271. Gratiam exprimit qui poſcit in Dei juſtitia exaudiri, 268. Quidquid auxilii per miniſtros venit, Dei eſt, 248. Gratia non tollit poteſtatem declinandi ad vitia, 481. Non omnibus etiam nunc eadem menſura gratiæ confertur, 479. Gratiæ prædicatione liberum arbitrium negari immerito objicitur, 457.

Gratia Pelagiana, 56. Doctoris ac legis vices agens erga omnes, ut qui voluerint, merito voluntatis juſtificentur, *ibid.* Gratia ſi meritis redditur, & non ipſa eſt bonorum creatrix, fruſtra gratia nominatur, *ibid.* Quam gratiam prædicarent Pelagiani, 137. Gratia ſatiandi ligna campi & Cedri Libani, id eſt, humiles, & ſublimes, 209.

Gratiarum actio gratiæ teſtimonium, 35. Irriſoria eſt gratiarum actio, ſi ob hoc gratiæ aguntur Deo, quod non donavit ipſe nec fecit, *ibid.* Si homini gratias ageret homo pro eo quod illum vel putaret non præſtitiſſe vel noſſet, adulatio vel irriſio verius quam gratiarum actio diceretur, 30. Gratiarum actio de omnibus bonis Deo debetur, 276. Gratiarum actiones teſtimonia gratiæ, 191.

Gratianus Imperator factus, 393. Gratianus Alamannos vincit, 394. Gratianus cum Valentiniano regnat, *ibid.* Gratianus cum Valentiniano fratre XLI. regnat, 395. Gratianus ſuperatur & occiditur, 396.

Gregorius Nazianzenus, 48. Gregorius Nazianzenus obiit, 396.

Gundicarius rex Burgundionum ab Aetio victus: poſtea ab Hunnis cum ſtirpe deletus, 402.

Guntamundus rex Vandalorum, 407. Catholicis favet, *ibid.*

H

HAbitatio Dei in Jeruſalem, id eſt, in cordibus fidelium, 257.

Hæmon rex in Theſſalie, 372.

Hæreſes quid boni per occaſionem Eccleſiæ afferent, 49. Hæreſes Arii & Sabellii duobus verbis detruncantur, cum dicit Chriſtus, *Ego & Pater unum ſumus*, 319.

Hæretici idolis ſimiles facti omnie rationalis vitæ officie perdiderunt, 257. Ex ipſis mutantur quotidie, *ibid.* Hæretici & Schiſmetici eb Eccleſia reprobati, quie principes eſſe voluerunt, 218. Hæretici & Schiſmetici percutiuntur in fide, quæ dum a charitate Eccleſiæ deſcicit, extinguitur, 256.

Halleluja, Laudate Dominum, 211.

Hannibal a Romenis deficit, 376.

Heber tempore linguarum confuſio, ob turris Babylonicæ extructionem, 371.

Hebræorum profectio, quo tempore cauſſa lætandi fuit Ægyptiis, 213. Inter Hebræos cum proficiſcerentur ex Ægypto nullus corpore infirmus, *ibid.* Regni Hebræorum diviſio, 373.

Helene raptus, 373.

Helena mater Conſtantini quo ſenſu concubina Conſtantii vocetur ab Hieronymo & Proſpero, 389. *nota* c.

Helenopolis, quæ alias Drepana, a Conſtantino inſtauratur, 390.

Heli Seeerdos, 373.

Helvius Pertinax XVI. regnat jam ſenex, 385.

Heraclas XII. Alexandriæ Epiſcopus, 386.

Heraclianus Conſul honore & vita privatus, 399.

Heraclitus Philoſophus, 375.

Heraclius ſpado qui Valentiniani animum ſibi aſtrinxerat, 405. Hunc in Aetii necem commovet, *ibid.* Inimicitiæ inter Valentinianum & Aetium incentore Heraclio ſpadone, *ibid.* Heraclius ſimul cum Velentinieno confoditur, 406.

Heraclius Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Hercules Antæum ſuperat, 372. Herculie tempora, *ibid.*

Herculius Meximianus Diocletiani conſors Imperii Bacaudas opprimit, Galliis pacem reddit, 389. Occiditur, 390.

Hermogenes Conſtantinopoli a populo necetus, 392.

Hermon, flumen exaltatum, Chriſtus intelligitur, 255.

Hermon XXXVIII. Jeroſolymie Epiſcopus, 389.

Herodes alienigena Judæorum principatum accipit, 377. Prophetiæ Jacob & Denielis implentur, *ibid.* Herodes Tiberiadem & Libiadem condit, 378. Herodes Sebaſten & Panion extruxit, & Turrim Stretonis Cæſaream vocat, *ibid.* Herodes Hyrcanum & alios interficit, *ibid.* Herodes parvulos interficit, & biennio poſt miſere, ſed digne moritur, *ibid.*

Herodotus hiſtoricus, 375.

Heros V. Epiſcopus Antiochenus, 384.

Heros Arelatenſis Epiſcopus e ſede pulſus, 398.

Hieronymus naſcitur, 391. Ejus libri contra Pelagium, 72. V. 55. Hebræo Græco & Latino eloquio venuſtus, *ibid.* V. 54. Hieronymus contra Pelegienos Dialogorum libros ſcripſit, *ibid.* V. 58. Hieronymus Presbyter Euſebii hiſtoriem continuavit, 390. Hieronymus in Bethleem ſecedit, 396. Hieronymus moritur, 399.

Hilarius Pictevienſis Epiſcopus eb Arianis pulſus in Phrygiam 392. Libros de religione componit, *ibid.* Hilarius redit in Gallias, 393. Gallia impietatem Arianam Hilarii curis damnet, 392. Hilarius moritur, 394.

Hilarius Arelatenſis Epiſcopus, 8.

Hilarius Gallus qui Epiſtolam ad Aug. miſit, laicum ſe eſſe ſignificat, 14. & Auguſtini diſcipulum, *ibid.* Libros retractationum poſtulat, *ibid.* et librum de gratia & libero arbitrio, *ibid.* Hilerius debitam Maſſilienſium quibuſdam reverentiam ſervevit, nec pro viribus pro veritate certare omiſit, *ibid.*

Hilarius Diaconus exul pro fide, 392.

Hildrix rex Vendalorum, 407. Catholicos fovet, *ibid.*

Hippocrates medicus, 375.

Hippolitus ſcriptor clarus, 386.

Hiſtoricæ actiones in Pſalmis narratæ formæ ſunt rerum ſpiritalium, 268.

Homerus Poete, 374.

Homo imago Dei, ſed obnoxie vanitati, 293. Dei opus non ſolum primus homo, ſed & ſinguli quotidie homines, 237. Primus homo creetus abſque vitio, & potens in bono perſeverare ſi vellet, libero arbitrio diſceſſit a bono, 179. Primus homo Adam, & quomodo ſecundus dicatur Chriſtus, 313. In primo & ſecundo homine quid patuerit, 307. Hominis inſtitutio bona eſt, etſi naſcatur peccato obnoxius, 314. Hominie dignitas megne, 269. In quo differant a primo parente homines poſt ipſum, 430. V. 267. Homo ad quid ſibi ſufficiat, 295. Hominem eb homine natura non diſcernit, ſed gratie fidelem eb infideli, 138. Hominum diverſitas voluntaria ex cujuſque ſtudio, alia ex conditione, 462. & ſeq. Non aſcribende fato aut ſideribus, ſed Dei voluntati, qui hujus rei cauſſam innoteſcere noluit, quia non oportuit, *ib.* Ex Scripturis illud probatur, *ibid.* Homo carnalis terra alienæ, ſacri ſeminis incapax, 259. Quæ homo a ſe ipſo habeet, quid a Deo, 316. 412. Homo miſer & inter proſperitates & inter adverſitates ſæculi: quie illa premunt, iſta decipiunt, 228. Homo naturelem poſſibilitetem per Adam perdidit, 150. Quam parvi facienda quæ homini poſt caſum ſuperſunt, 105. V. 905. Hominum originales differentias ordinat Deus occulto judicio, 466. Hominis creatio, 429. V. 218. Homini nec ſuperbiendum, nec deſperendum, 205. Homo cum elterius ſit, de ſe paciſci non poteſt, 415.

Honor debitus poteſtatibus, 248. Niſi a Dei cultu evertant, *ib.* Honor mutuus dilectionem roborat, 502.

Honorius naſcitur, 396. Honorius princeps conſtituitur, 397. Honorius cum Theodoſio XLV. regnet, 398. Honorii triumphus de Attalo, 399. Honorius moritur, 400.

Hore paſſionis Domini non fato, ſed Dei ordinatione venit, 323.

Horatius Fleccus naſcitur, 377.

Humenæ naturæ excellentia, quod Deo adhærere poſſit, & ſine ipſo non niſi male illi eſſe poſſit, 312. Humanæ naturæ excellentia eb eo ſtatu æſtimanda in quo fuit Adam ante peccatum, 430. V. 267.

Humilis. Verum humilem gloriam & opes ſæculi faſtidire, 502. Humiles ſepientia proficiunt & intelligentie, *ibid.*

Humilitas vere quæ ſit, 291. Humilitas numquam ſine fonte gratiæ eſt, 208. Humilitas potus lactis materni, 253. Quam neceſſaria, *ibid.* Magna in vere humilitate felicitas, cui Deus omnie, & in qua futuræ beatitudinis conſortium, 509. Humilitas eſt virtus copulatrix, 503. Ab humilitate non arcentur divites, *ibid.* Non deſinunt deſtrui qui non deſinunt elevari, 223. Qui autem humiliantur per Chriſtum reparantur, *ibid.* Humilitas omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo,

tudo, 507. Unde vera a falſa diſtinguatur, *ibid.* Non ſolos pauperes, ſed etiam divites humilitate Chriſtiana ornari poſſe, 503. Exemplis res aſtruitur, *ibid.* Humilitatis dignitatis omnia ad Deum referre, 506. Per humilitatem homo vere Deo ſubditur & unitur, 507. Chriſtus conquaſſat capita, dum e ſuperbis humiles facit, 223. Omnes ſanctos Eccleſiæ filios aliis rebus diſpares, humilitate pares effici, 503. Exaltandi ſunt qui fuerint humiliati, & in lacrymis tribulationis tempus vitæ præſentis exegerint, 250.

Humilitas pœnalis paratur ſuperbis, 256.

Hunerix Vandalorum rex, 407. Ejus perſecutio in catholicos, *ibid.*

Hunni in Oriente debellantur, 403.

Hyginus VIII. Eccleſiæ Romanæ præeſt, 385.

Hymenæus XXXVII. Jeroſolymorum Epiſcopus, 387.

Hymnus eſt Canticum quo laudatur Deus, 276. Hoc utuntur ſancti omnes qui ſunt verus Iſrael, *ibid.*

Hyperbolicos dicta, 212.

Hyrcanus ad Ptolomæum pergens honorifice ſuſcipitur, 376. Quæ occaſio magnarum calamitatum Judæis, *ibid.* Hyrcanus Pontifex Judæorum a Cn. Pompejo conſtitutus, 377.

I

JAcob Iſaaci filius qui & Iſrael, a quo Iſraelitæ, qui nunc Judæi, 372. Jacob deſcendit in Meſopotamiam, ſervitque VII. annis, *ibid.* Generat Joſeph, *ibid.* Jacob ingreſſus in Ægyptum, *ibid.* Jacob moritur, *ibid.* Prophetans de Chriſto & vocatione gentium, *ibid.* Jacob perſonam gerunt omnes filii promiſſionis, Eſau vero nomine tota pars infidelium figuratur, 260. Inter utroſque lucta perpetua, *ibid.* In Jacob oſtenſum eſt quid homini donaretur, in Eſau, quid deberetur, 137.

Jacobus primus Jeroſolymorum Epiſcopus, 379. Jacobus frater Domini a Judæis lapidatur, 380.

Jacobus Niſibenus, 391. Ejus ſanctitas, *ibid.*

Jaddus Pontifex Judæorum, 375.

Jair Judex, 373.

Jannæus Alexander rex & Pontifex crudeliſſime præeſt Judæis, 377.

Idola colentes corvis ſimiles, 274. Pulli corvorum Deum invocantes: parentibus non invocantibus Deum credidit poſteritas quod ignoravit antiquitas, *ibid.* Idolorum cultores ſomniantibus ſimiles, 304. Omnes verum Deum neſcientes, & Chriſti Evangelio reſiſtentes, idolorum cultores ſunt, 257.

Jechonias rex Juda, 374. Ejus captivitas, *ibid.*

Jephte Judex, 373.

Jeremias Propheta, 374.

Jeroboam rex in Samaria, 373.

Jeruſalem, viſio pacis, 229. 249. Jeruſalem cæleſtis ſanctorum omnium mater, 246. Hujus filii de bonis futuris gaudent, propter ſpem firmam eorum *ibid.* Jeruſalem cæleſtis non mole ſaxorum, ſed virtutum ſoliditate conſurgit, & ſocietate ſanctorum, 247. De ædificatione æternæ Jeruſalem nihil debet carnale ſentiri, *ibid.* Ad cæleſtis Jeruſalem conſortium aſcendit, qui confitetur non proprii operis, ſed divini eſſe muneris, quod aſcendit, 247. 287. 341. *Epigr.* 31. Jeruſalem mater & filia, 260. Jeroſolymis 1100000. pereunt, alia 100000. captivorum publice venundantur, 380. Quomodo tanta multitudo Jeroſolymis reperta, *ibid.* Poſt Philippum Jeroſolymis Epiſcopus X. SENECA. XI. JUSTUS, XII. LEVI, XIII. EPHRES, XIV. JOSEPH, XV. & ultimus ex Circumciſione ante everſam ab Adriano Jeruſalem, JUDAS, 382. Deinde XVI. MARCUS, XVII. CASSIANUS, XVIII. PUBLIUS, XIX. MAXIMUS, XX. JULIANUS, XXI. GRAJANUS, XXII. SYMMACHUS, XXIII. CARUS, XXIV. JULIANUS, XXV. CAPITO, 384. XXVI. MORMIUS, XXVII. ANTONINUS, XXVIII. VALENS, XXIX. DACHIANUS, XXX. NARCISSUS, XXXI. DIUS, XXXII. GERMANIO, XXXIII. GORDIUS, XXXIV. alius NARCISSUS, 385. XXXV. ALEXANDER, vivente Narciſſo, 386.

Jeſus filius Joſedech Pontifex, 375.

Jeſus filius Sirach Sapientiæ libri auctor, 376.

Ignatius II. Antiochiæ Epiſcopus, 380. Ignatii Antiocheni martyrum, 382.

Ignis quem Dominus venit mittere in terram dilectio Dei eſt, 460.

Ignorantia & difficultas ad miſeriam juſtæ damnationis pertinent, 41. Etſi ignorantia & difficultas eſſent primordia naturalia hominis nec ſic culpandus foret Deus, ſed laudandus, *ibid.* Quamvis Manichæis ex ſuppoſitione conceſſum ſit, ignorantiam & difficultatem non eſſe ſupplicia naturæ: fides tamen de peccato originali contra Pelagianos eſt defendenda, *ibid.* Ignorantia vel peccatum eſt, vel pœna peccati, 315. Quomodo ignorantia non excuſet a peccato, *ibid.*

Ilium ab Ilo conditum, 373.

Imago Dei in animo hominis, 318.

Imitatio Chriſti in quo ſectanda, 293.

Imperant qui conſulunt, obediunt quibus conſulitur, 299.

Impietas eſt ut quemquam putemus meritis ſuis erui de poteſtate tenebrarum, 140.

Impiorum multitudo nec indecora eſt mundo, nec inutilis Dei regno, 126.

Impunitas peccantium pœna graviſſima, etſi dilata, 292. 357. *Epigr.* 80.

Inachus Rex Argivorum, 372. Ejus filia Io ſeu Iſis, *ibid.*

Incarnatio Verbi ineffabilis, 29. Incarnationis Verbi myſterium & fructus, 290. 351. *Epigr.* 65.

Increpatio. Potentia Dei in mari increpatio dicta, 214.

Ineffabilia quomodo narrentur, 271.

Infantes ante rationis uſum cur in malis publicis implicentur, 426. ℣. 43. 44. Cur ſacra ipſa & viri ſancti publicas calamitates non effugiant, *ibid.* Infantes & fatui ſine ullius ſuæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiunt aut amittunt, 186.

Infelicitas. Quem non frangat infelicitas, 307.

Infideles, elementa pro lege habuerunt, 458. Eiſdem providentia non defuit, *ibid.* Infidelium vita tota peccatum, & falſa virtus eorum, 293. 358. *Epigr.* 83. Infidelium opera qualia, 459. 469.

Infirmitas. Cur plerumque fortes infirmari ſinantur, 235.

Ingenium. Bona ingenia in verbis differentium quid quærant, 309.

Ingrati. Gratiæ adverſarii ſuperbi & ingrati. 64. *in not.* Carminis de Ingratis argumentum, unde originem ſumant bona voluntas, & fides, 64. Cauſſas ſcriptionis carminis de Ingratis, 69.

Inimici bonorum ſoli mali, cur permittantur: pro his orandum, quare, 303. Quomodo perfectis pax ſit cum pacis inimicis, 287. 340. *Epigr.* 29. Inimici cavendi diabolus & angeli

ejus, 268. Inimicus inſidioſior qui in labiis portat bona, & in penetralibus animi occulit mala, 264. Serpentibus comparatur, *ibid.*

Iniquis odioſam eſſe juſtitiam, 302.

Iniquitas non eſt ſubſtantia, ſed vitium naturæ id appetentis, quod non eſt ordinis ſui, 363. *Epigr.* 97. Iniquitas aperta minus noxia quam tecta, 263. Profunditas iniquitatis, peccati defenſio, 305. Iniquitas & impietas omnis finem habet, 292. Nulla iniquitas timenda accedenti ad Deum, tantum ut toto corde accedat, & mala agere & velle deſiſtat, 252.

Injuſtitia male utitur malis & bonis, juſtitia bene bonis & malis, 297.

Injuſtus prior læditur ſua iniquitate, 296. Convenientius dolet injuſtus in ſupplicio, quam lætatus eſt in delicto, 299.

Innocens non eſt qui etſi aliis non noceat, quolibet modo ſibi nocet, 264. Innocentia vera quæ ſit, 201. 284.

Innocentius XXXVIII. Romanæ Eccleſiæ præeſt, 398. Innocentii I. Papæ laus, & teſtimonium de gratia & libero arbitrio, 374. Innocentii I. Epiſtola ad Carthaginenſe Concilium, 151. ad Milevitarum Concilium, *ibid.*

Inobedientia. Quid per inobedientiam perdidit homo, 308.

Intellectus non aliud eſt quod animæ, ſed obtutus quidam occultus animæ, 317. Intellectus petendus, ut intelligatur quam contemnendum quod auferri poteſt ſperanti vitam æternam, 242. & *ſeq.* Intellectus hominis peccato corruptus & gratiæ munere reformandus, 237. Intellectum & memoriam redarguit Scriptura, 224. Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit, 295. Quomodo intellectum ſibi dari poſtulet propheta, 237. Intellectus bonus, intellecta facere, 224. 335. *Epigr.* 13.

Intelligentiæ humanæ egeſtas, 301. Naturalis intelligentia aut uſus beneficiorum Dei nec antiquis, nec nobis ad vitam æternam ſufficit, 60. Super doctores intellexit quem Pater docuit, 239. Semper ſupereſt quod intelligi poſſit & ſciri, etiam intelligentibus & doctis, 286. 339. *Epigr.* 27.

Intentio non recta in bonis operibus, cum non amore ſummi boni, ſed præſentis utilitatis & laudis fiunt, 236. Intentionem hominis nemo cognoſcit præter Deum, 266.

Invidentia, odium felicitatis alienæ, 313. Invidentia ex ſuperbia naſcitur, non ſuperbia ex invidentia, *ibid.* Invidia Cain in fratrem dona ejus reprobari fecit a Deo, 431. V. 308. 309. Invidia numquam niſi maligna, & malis non ſatiatur alienis, 201.

Invocare in veritate Deum quid ſit, 271. Si homines concupiſcant quod præcipit juſtus & bonus Deus, propinquus omnino eſt his quæ inſpiravit affectibus, *ibid.*

Io ſeu Iſis filia Inachi, quam Ægyptii divino honore coluerunt, 372.

Joachaz Rex Juda, 374.

Joachim, qui & Eliachim, 374. Hujus anno 30. Judæa capitur a Nabuchodonoſore, & Joachim tributarius fit, *ibid.*

Joannes Baptiſta prius ſentit initia gratiæ, quam naturæ, 482.

Joannes Apoſtolus exulat in Pathmum, 381. S. Joannis reditus de exilio Epheſum, *ibid.*

Joannes Hircanus unde ſic dictus, 376. Romanorum amicus, *ibid.* Samariam ſolo æquat, *ibid.*

Joannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus a Theophilo oppreſſus, 398.

Joannes Caſſianus claret, 401. *Vide* Caſſianus.

Joannes monachus & propheta, 397.

Joannes regnum occupat, 400. Africam repoſcit, ſed infirmior factus eſt, *ibid.* A Placidia & Valentiniano opprimitur, *ibid.*

Joas Rex, 374.

Joathan Rex, *ibid.*

Job patientia nihil illuſtrius inter Sanctorum palmas, 189. Dominus in ſancto Job fecit, quod in Apoſtolis & martyribus ſuis ſpopondit eſſe facturum, *ibid.* Non deſeruerat Dominus Job, ſed curabat & purificabat, *ibid.* Job de Incarnatione ac reſurrectione Chriſti, ac ſpe redemptionis quæ in ipſo repoſita eſt omnibus ſanctis prophetavit, *ibid.* Job ſuis viribus viciſſe diabolum non Dei auxilio, niſi quatenus Deus non majorem tentatori dedit poteſtatem, quam illi noverat ineſſe virtutem, ex Caſſiano, 187. Job in conflictu cum diabolo ſua ipſius virtute viciſſe putat Caſſianus, 190.

Jojada quot annos vixerit, 374.

Jonadab filius Rechab, *ibid.*

Jonas propheta, *ibid.*

Jonathas Judæorum Pontifex occiditur, 377.

Joram Rex, 374.

Joſaphat Rex Juda, *ibid.*

Joſeph quo patris anno natus, 372. Joſeph venditur a fratribus, *ibid.* Joſeph vir tantus & unius veri Dei cultor non alendis tantummodo Ægyptiorum corporibus, ſed & animis erudiendis proſpexit, 212. Joſeph Dux Ægypti, 372. moritur, *ibid.* Joſeph in omnibus quæ illi contigerunt, Dei providentiam cogitabat omnia juſte diſponentem, 432. V. 356.

Joſephus vir nobilis inter Judæos legatus ad Ptolomæum regem ab eo honoratur, 376.

Joſias rex Juda, 374. Occiditur, *ibid.*

Joſue ſucceſſor Moyſi, 373.

Jovianus XXXIV. regnat, 393. Moritur, *ibid.*

Jovinus & Sebaſtianus tyranni occiſi, 399.

Iphitus Olympiadum auctor, 374

Ira cito cohibenda, ne vergat in odium, 316. 364. *Epigr.* 100. Ira peccatoris quando fera & infructuoſa, 225. Ira in Deo quomodo intelligatur, 215. 298. Verba quædam Pſalmorum iracundiæ & odii eſſe videntur, quæ ſunt præcipuæ charitatis, 210. Nemo iram Dei fugit, niſi qui ad iratum confugit, 262. 306.

Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus claret, 385.

Iris ſignum multiformis gratiæ, 483.

Iſaac generat Eſau & Jacob, 372. Iſaac moritur, *ibid.*

Iſaias Propheta, 374.

Iſmael filius Abrahæ ex ancilla, a quo Iſmaelitæ, qui & Agareni, poſtea Saraceni dicti ſunt, 372.

Iſrael videns Deum, 246. 249. Iſrael idem qui Jacob, 212.

Iſraelitæ Chriſti dicti ante uſum chriſmatis quare, 211. Populus Iſrael cur redemptus dicatur de manu inimicorum, 214. Figura erat baptiſmi ubi redimimur pretio ſanguinis Chriſti, *ibid.* Iſraelitæ magis concupierunt bona præſentia quam futura: cum de tantis erga ſe Dei beneficiis debuerint intelligere quod ad aliquam ſine fine beatitudinem vocarentur, *ibid.* Iſraelitæ & Jeruſalem omnes gentes & omnes populi, qui per imitationem fidei filii facti ſunt Abrahæ, 229. Iſraelitæ ipſi niſi miſericordia Dei ſuccurriſſet, in eamdem impietatem in quam aliæ nationes tranſiſſent, 459. Deus gentis Iſraeliticæ curam ſibi reſervavit, ceterarum Angelis deputavit, 255. Non omne Iſraeliticum genus periit, propter facinus impiorum, 253. Inde enim Apoſtoli, inde Doctores, inde tot Martyres & primogeniti totius adoptionis, *ibid.* Pro quibus Chriſtus orabat in cruce, *ibid.*

Ithacius Epiſcopus accuſator Priſcilliani excommunicatus, 396.

Jube-

Jubere. Deus facit ut homines faciant quæ jubet ut fiant, 24. V. Mandata. Præcepta.

Jubilatio quid ſit, 477.

Judas Machabæus, Dux & Pontifex Judæorum, 376. Fœdus jungit cum Romanis, & duces Antiochi e Judæa expellit, templumque emundat, *ibid.* Occiditur, *ibid.*

Judas Galilæus, 378.

Judas quomodo pro peccato patris & matris punitus, 219. Non omnia Pſalmi CVIII. de uno Juda traditore intelligenda, ſed quædam ad omne genus inimicorum Chriſti, quædam ad ipſum Judam proprie pertinent, 218.

Judæi unde non poterant credere, 43. Jeroſolymis captis, Romanorum vectigales facti, 377. Judæi pluribus in locis Chriſtianis infeſti, 382. Alexandriæ rebellantes reprimuntur, *ib.* Judæi Salaminam ſubvertunt, *ibid.* Judæorum Chriſtum crucifigentium inſania, 484. Etiam teſtes reſurrectionis ejus perſecuti, *ibid.* Obſtinatio Judæorum in adventu Chriſti, *ibid.* Quæ in Judam dicta ſunt in Pſ. CVIII. etiam in Judæorum populum prophetata intelliguntur, 219. Judæorum regnum non diu manſit poſt crucem Chriſti, *ibid.* Judæis nullius peccati fit remiſſio, quia illum reſpuerunt, in quo ſolum eſt abolitio peccatorum, *ibid.* Non habent qui eorum miſereatur non ad temporalem, ſed ad æternam vitam, 220.

Judicari parvulos ſecundum ea quæ præſciti ſunt facturi ſi viverent, dicere compulſi ſunt Semipelagiani, 42. Qui unumquemque judicari putant ſecundum merita præſcita, adverſantur ſententiæ catholicæ de originali peccato. 25. Favent Pelagianis, *ibid.* Judicari quemquam ſecundum merita quæ habiturus fuiſſet ſi diutius vixiſſet abſurdum eſt dicere, 25. 40. Ipſi Pelagiani viderunt falſum eſſe hominem judicari ſecundum merita præſcita, 26. Non judicat quemquam Deus, ob ea quæ facturus fuiſſet, ſi diutius vixiſſet, ſed ob facta tantum, 25. 27. 40. Judicium Dei jam factum in plebem Judæorum, 257. Separati inde juſti, remanſerunt injuſti, *ibid.* In omnibus gentibus erunt homines Iſraeliticæ dignitatis, cum Judæi ex maxima ſui parte erunt impii, & veritatis inimici, *ibid.*

Judicia Dei quam inſcrutabilia, 26. Exempla judiciorum Dei inſcrutabilium, 39. Judicia Dei conſolationem pariunt, 235. Judicium Dei nec dici nec comprehendi poteſt, 443. ℣. 937. Dei judicia ab operibus diſcernenda, 314. Non poſſe Dei judicium non eſſe æquum, quamvis occultum ſit, cum omnibus meritum ad mortem ſuppetat, vel ex uno originali peccato; nullum ad vitam, niſi quod gratia donarit, 99. ℣. 763. Judicia juſtitiæ Dei ſunt, quibus pronuntiatur in æternum vita juſto, pœna impio, 244. Judiciorum Dei ſecreta nulli perſpicua, aut divitiæ ſapientiæ Dei, 275. Judicia Dei ſemper juſta, nec hominum judiciis comparanda, 314. 364. *Epigr.* 99. Judicia Dei non patent ſuperbis & prævaricatoribus, 262. Judicium Dei ſine miſeratione non erit ſuper Juſtos. 243.

Judicium temerarium. Occulta cordis alieni non temere judicanda, 234. 286. 338. *Epigr.* 21.

Jugum Chriſti ſuperbis grave videtur, leve humilibus, 419. ℣. 45.

Jugurtha a Romanis victus & captus, 377.

Julianus Cæſar appellatur, 392. Julianus XXXVIII. regnat, 393. Julianus Chriſtianos vetat liberalium artium eſſe doctores, *ibid.* Juliani interitus, *ibid.*

Julianus juriſperitus cujus ſcelere Pertinax occiditur, a Severo interfectus, 385.

Julianus X. Alexandriæ Epiſcopus, *ibid.*

Julianus Pelagianus dolo conatus in ſedem amiſſam & communionem Eccleſiæ irrepere, a Xiſto Leonis Diaconi hortatu repellitur, 402.

Julianus Amartolus Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 453.

C. *Julius* Cæſar primus ſingularis imperat apud Romanos, ex quo Cæſares, 377. Germanos vaſtat, Gallos ſubigit, *ibid.* Occiditur, *ibid.*

Julius XXXIII. Romæ Epiſcopus, 391.

Julius Puteolanus Epiſcopus Epheſi legatus S. Leonis, 404.

Jumenta & pecora dicuntur in Scripturis in Eccleſia ſimpliciter ambulantes, ſed utiliter, non multum docti, ſed fide pleni, 217.

Junior cenſetur omnis qui qualibet ætate per pœnitentiam renovatur, 232.

Juramentum appellatur quod ſtatuit mens etiam ſine ſacramento: quia fixa eſſe debet in cuſtodiendis Dei mandatis, 240. Juramentum in Deo eſt conſtitutio incommutabilis veritatis, 254.

Juſta pœna ejus qui voluntate amiſit quod amare debuit, ut amittat cum dolore quod amavit, 312.

Juſtificatus gratuito dono, eodem acquirit meritum, 119.

Juſtitia & judicium ſimilia, & pro altero quodlibet eorum ponitur, 213. Differunt tamen aliquatenus, *ibid.* Magna Dei juſtitia pœna peccatori decernitur, & pœnitenti juſtificatio non negatur, 242. Juſtitia in quo conſiſtat, 293. Inter adverſa ſervanda, *ibid.* Juſtitia hominis vera non niſi per Chriſtum, 58. Juſtitia præterita etiam diuturna nihil prodeſt, ſi in impietate vel unius diei quis moriatur, 26. Juſtitia hujus vitæ etſi vera, magis remiſſione peccatorum conſtat, quam perfectione virtutum, 290. 360. *Epigr.* 90.

Juſti cælum viſibili excellentius, 227. Corda & opera juſtorum in manu Dei, 473. Juſtorum nativitas ex Deo renaſcendo, 314. Juſti quid in æternum facturi, 272. Deus juſtum etiam in adverſitate non deſerit, 293. Juſti ſemper liberi, iniqui ſemper ſervi, 289. 348. *Epigr.* 53. Deus ſors juſtorum, 248. Juſtus nimis quis cenſeatur, 322. Juſti qui imperant ſerviunt eis quibus videntur imperare, 299. Juſti diligentis Deum remuneratio eſt ipſe dilectus, 239.

Juſtinus philoſophus martyr moritur, 383. Juſtini philoſophi Apologia pro Chriſtianis, *ibid.*

Juſtus ſi a ſua juſtitia receſſerit, in qua diu vixit, & in ea fuerit impietate defunctus, in qua non dico unum annum, ſed unum diem vixerit, in pœnas iniquis debitas ibit, nihil ſibi præterita juſtitia profutura, 26. Juſtus non eſt cui defuerit gratia, aut quem inflaverit ſuperbia, 233. Juſti non ſolum fructibus laboris ſui, ſed etiam ipſo illo, quo ad fructum tendunt labore paſcuntur: dum fit eis tolerantiæ amor futuræ portio voluptatis, 250. Juſtorum nemo ſine laboribus ac moleſtiis in hac vita, 274. Dominus diligit juſtos: quoniam ipſe eſt juſtitia eorum, 272.

Juſtus a Tiberiade Judæorum ſcriptor, 381.

Juſtus Simoni ſuccedit in Epiſcopatu Jeruſalem, 382.

L

Abdon judex Iſrael, 373.

Labia iniqua & doloſa, a ſancto propoſito revocantes, 245.

Labor piorum exercitatio eſt, non damnatio, nec conturbare debet, qui ſciunt Chriſtum majora paſſum, 221. Laboris ſi-

nis diligere quod non poſſit auferri, 295. 359. *Epigr.* 87.
Lac. Idem & lac parvulis & grandibus eſca eſſe poteſt, 45.
Lactantius Criſpi præceptor: & ejus elogium, 390.
Lætitia populi Dei non eſt præter eum, 214.
Lamiſſus rex Longobardorum, 400.
Lapitharum & Centaurorum bellum, 373.
Laqueus contereretur venantium, cum omnes præſentium vanitatum illecebræ contererentur, 248.
Latinus Sylvius rex Latinorum, 373.
Latro in cruce cum omnibus credentibus adtractus ex ipſa ſua confeſſione docetur, 177. Idem prius Chriſtum de ſuo blaſphemavit, de Spiritu-ſancto poſtea credidit, *ibid.*
Latronianus Priſcillianiſta capite plectitur, 396.
Laus Dei quando Deo accepta, 276. Laudare Deum, & in gloriam Dei pſallere, non voce tantum, ſed multo amplius modulatione rationabilis vitæ, 273. Deus laudandus in omnibus, quia laudabiles facit, 214. Juſtorum vita omnis Deum laudat, cujus doctrina & munere ita vivitur, ut nihil actionum non Dei laude ſit dignum, 273. Parum eſt quod anima infirmitate corruptibilis carnis poteſt ad laudandum Deum, ideo ad perfectam & æternam laudationem proficere concupiſcit, 271. Deum laudans devotioni cæleſtium ſe jungit, ut pro modulo ſuo jam faciat quod ſine fine facturus eſt, 275. Duarum proprie creaturarum eſt Dei laudatio, angelicæ & humanæ, *ib.* Alia quomodo laudent, *ibid.* Laude hominum non eget Deus, 321. Laus vero Dei hominibus prodeſt. *ibid.* Quales debeant eſſe Dei laudatores, *ibid.* Videntur laudatia, quæ ſunt laudabilia, dum quod non poſſunt loqui, faciunt non taceri, 271. In continua Dei laudatione ſpes æternitatis accipitur, 270. Non ab operibus vox, nec a voce opera debent diſſonare, & laus quæ voce promitur, de bona conſcientia proferatur, 273. Omnia Dei opera laudant veri laudatores, & ſic omnia facta mirantur, ut mirabilior ſit ipſe qui fecit, 270. Omnia etiam irrationabilia & ſenſu carentia etſi propria confeſſione Deum laudare non poſſunt, ſua naturæ potentiam ſui proteſtantur auctoris, 275. Deus ſemper laudandus, quia omni laude ſemper eſt major, 270. Prædicanda miſericordia Dei & juſtitia, regnum æternum & ignis perpetuus, *ibid.* Quod ore promitur & quod opere agitur, in laudem Dei dicendum eſt atque faciendum, 213. Laudatur Deus in hoc ſæculo, & multo magis laudabitur in futuro, 270.
Laus auctoris quidquid in univerſitate laudabile eſt, 276. Laudatio Dei in præſenti tempore continuanda, quæ in æternitate manſura eſt, 270. Deus laudandus, ſive lætus de ſecundis, ſive triſtis de adverſis ducatur dies, *ibid.* Falſi laudatores Chriſti in occiſionem ipſius conſpirarunt, 203. Deus ſine periculo ſe laudat, & non ſuo bono, ſed noſtro, 321. Deus in vita ſemper laudandus, 290. Quare ſuperiora ab inferioribus monentur Deum laudare, 275. Deus ubique dominatur, ideo ubique laudandus, 312. Semper invocationem debet præire laudatio, 211. Laus & præmium fidei, 308. Falſa laudatio non amanda, 265.
Leo Diaconus inter Aetium & Albinum amicitias redintegrat, 403. Leo XLIII. Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, *ibid.* Leo Papa contra Eutichen mittit legatos, qui injuriam patiuntur, 404. Leo a Theodoſio accitus in cauſſa Eutichetis, a populo ire prohibetur, ſed legatos mittit, *ibid.* Leo Papa ad Attilam pacis cauſſa profectus, rem feliciter perficit, 405.
Leonides Origenis pater martyr, 386.
Leontius Diaconus Epiſtolas a Proſpero ad Auguſtinum, & ab Auguſtino ad Proſperum defert, 14.
Lesbon condita, 372.
Lex, & Prophetæ Chriſtum annuntiarunt, 434. V. 467. Legis & gratiæ differentia, 172. Altitudinem & profunditatem legis nemo penetrat, niſi qui exequitur, perfectamque legis ſcientiam habet qui charitatem habet, 234. Lex quæ non poſſet vivificare data, ut gratia quæreretur, 242. Hoc ſecretum gratiæ, niſi humilibus infirmiſque referatur, *ibid.* Lex in paradiſo data, naturaliter inſita, & litteris promulgata prævaricatores fecit, 214.
Lex Chriſti ſanguine ſcribitur a Spiritu ſancto in cordibus, 434. V. 512. Deus legem in corde ſcribit, ut eum non tamquam ſervi ſine amore metuamus, ſed tamquam filii caſto amore diligamus, 239. Lex fidei quæ per dilectionem operatur gratiam promeretur, *ibid.* Lex immobiliter fixa, ut omnis qui ſe exaltat humilietur, & omnis qui ſe humiliat exaltetur, 243. Lex perpetuo cuſtodienda charitas, quæ eſt plenitudo legis, & ceſſantibus ceteris mandatis ſola permanet in æternum, 235. Diſſipare legem eſt prævaricationis iniquitate integritatem ejus non cuſtodire, 241.
Lex factorum & lex fidei, 234. Legis & gratiæ fines diverſi, 288. 345. *Epigr.* 44. Lex non ſuo vitio non implebatur, 288. Qui diligit legem, etiam quod in ea non intelligit, honorat, 244. Nec eam ex mutabilibus hominum moribus pendit, *ibid.* Etiamſi homines ſancti propoſitum ſuum deferant, juſtitia legis perſeverat, *ibid.* Lex nova perfectio charitatis, 252. 343. *Epigr.* 38. Sine gratia lex impleri non poteſt, 460. Lex Dei mirabilior omnibus aliis ejus operibus, 242. Finis legis Chriſtus quomodo, 302. Lex veritas, per quam cognitio peccati, & quæ teſtimonium perhibet juſtitiæ Dei, 242. Legis inutilitas, ſi gratia deſit, 288. 344. *Epigr.* 43. Lex ſine gratia quid præſtet, 308.
Liberius XXXIV. Romæ Epiſcopus, 392. In exilium truditur ob fidem, ac deinde reſtituitur, *ibid.* Liberius exulat, *ibid.*
Libertas arbitrii ſola cauſſa peccati, 437. V. 651. An libertas ex ſe æqualiter ſe habeat ad bonum aut malum, 184. Libertas voluntatis in illius primæ conditionis præſtantia quid valuerit apparet in Angelis qui ſteterunt, 37. Libero arbitrio homo potuit cadere, non ita reſurgere, 41. Libertas a peccato, 27. Libri de libero arbitrio quo fine, & contra quos ſcripti, 41. Nemo ſervit, niſi cum aliqua libertate, & nemo liber eſt, niſi cum aliqua ſervitute, 180. Mala libertas ex voluntatis defectu, bona nonniſi ex auxilio gratiæ, *ib.* Manet voluntas libera poſt lapſum, ſed non bona. Quocumque fertur, ruit & labitur, 93. V. 388. Divini inſtinctus cum libertate concordia, 151. Libertas arbitrii primum hominem decepit, *ibid.* Libertas ſub gratia, 482.
Liberum arbitrium per peccatum, niſi gratia perveniatur, ad nullum bonum ſufficere, 411. Liberum arbitrium bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ ſuæ ebrietate madefecit, 180. Non ſicut potuit Deo non impellente corruere, ita non poteſt Deo non erigente conſurgere, *ibid.* Non liberi arbitrii facultate poſſe ſanari liberum arbitrium, ſed gratia Chriſti, quæ eſt arbor vitæ &c. 94. V. 600. Quod homo libero arbitrio nimium tribuat, ex illa ſuperbia proficiſcitur, quam diabolus primis parentibus inſpiravit, 106. V. 915. Plurimos inde errores oriri, *ibid.* V. 919. Quos pii omnes adverſari debent, *ibid.* V. 932. Qui cum membra ſint Chriſti, a capite ſuo vim omnem hauriunt, *ibid.* V. 939. Liberum arbitrium eſſe, ſed ante fidem in tenebris agere, 119. Quale ſit ante gratiam, & quomodo gratia ei medeatur, *ibid.*
Liberum arbitrium non aufertur per gratiam Dei, ſed formatur,

tur, regitur, ordinatur, 175. Deſipiunt qui Paulo ipſi inſcrutabilem, cur hi potius quam illi liberentur per gratiam, quæſtionem per liberi arbitrii velle & nolle ſe ſolvere poſſe opinantur, 98. ℣. 757.
Libri quoque Moyſis quot annos contineant, 373.
Liber Sapientiæ Jeſu filii Sirach Panareton dictus, 376. Sapientiæ librum rejiciunt Maſſilienſes, 26. Liber Sapientiæ auctoritatem Scripturæ canonicæ habet, *ibid.* Libri Sapientiæ auctoritate uſi ſunt magni & docti viri, qui longe ante Auguſtinum eloquia divina tractarunt, 46.
Liber Paſtoris a Caſſiano citatus, 161. Liber Paſtoris nullius auctoritatis, 186.
Librorum de Vocatione omnium gentium argumentum, Quomodo voluntas Dei erga ſalutem omnium hominum impleatur, 457.
Licinius Imperator factus, 390. Licinius Chriſtianos pellit, *ib.* Licinius occiditur, *ibid.*
Licinius Licinii filius Cæſar, *ibid.* Licinii junioris mors, *ib.*
Linguarum confuſio in Babel, 483.
Linguoſus vir non capit ſcientiam veritatis, 264.
Linus I. Petri ſucceſſor in Romana ſede, 380.
Littorius imprudenter cum Gothis pugnam conferens capitur, 402.
Locus ſuperior etſi adminiſtrandus ut decet, indecenter appetitur, 299.
Locuſtæ & bruchi una plaga: quia altera eſt parens, altera fetus, 212. Locuſtarum nomine fideles propter multitudinem, vel quod tranſierunt de loco in locum, 221.
Longævitas ex Deo eſt, nec cauſſa peccati, 118. 124. Non peccatum eſt diu vivere, ſed male vivere, 124.
Longobardi e ſedibus egreſſi Vandalos vincunt, 395.
Longum. Etiam quod ſubvenienti breve eſt, longum videtur optanti, 238.
Loquacitas imperita mavult docere, quam dicere, 264.
Loth ſolus ſervatus in quinque civitatibus pereuntibus, quia ſolus juſtus repertus, 431. ℣. 353.
Lucifer Calaritanus, 392. Lucifer de exilio rediens Paulinum Antiochiæ Epiſcopum facit, 393. Luciferi Calaritani mors, 394. De eo judicium, *ibid.*
Lucius Imperator moritur, 384.
Lucius XXI. Romæ Epiſcopus, 387.
Lucretius Poeta, 377. ejus mors, *ibid.*
Lunæ curſus apud Romanos invenitur, 378.
Lupercianus Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.
Lycia & aliæ provinciæ ſubactæ, 381.
Lyſias Quietus ob repreſſos Judæos rebellantes, procurator Judææ denunciatur, 382.

M

M*Acedonius*, a quo Macedoniana hæreſis, Paulo in ſede Conſtantinop. ſubrogatur ab Arianis, 392.
Machabæorum hiſtoria unde regnum Græcorum ſupputet, 375. Libri Machabæorum ab Hebræis non recipiuntur, 376.
Macharius XXXIX. Epiſcopus Jeroſolymorum, 390.
Macharius S. Antonii diſcipulus, 392.
Macrinus XIX. regnat, 386. Occiditur, *ibid.*
Magnitudo Dei ut prædicanda, 270.
Magnentius occupato imperio, ſuperatur, 392. Magnentius ſeipſum interimit, *ibid.*
Magni ſermonem ſuum propter parvulos temperant, 231. In comparationem Dei nihil vere magnum, nihil vere dicitur potens, & in illo vera eſt magnitudo, & magna virtus, 273.
Magnificare. Quomodo Deus magnificetur, 206.
Malachias propheta, 375.
Maledictio. Vana maledictio hominum; Deus autem cum benedicit, facit quod dicit, 221.
Mali bonorum uſibus commodati, 296. Malorum intentio ut bonos ſimiles ſui faciant: quod cum non obtinent, calumniis onerant, 251. Mali omnes ſollicite fugiendi & cavendi, 264. Quare nec malos hic puniri, nec bonos hic remunerari oporteat, 439. ℣. 746. Tolerandi mali a juſtis in hac vita quantumlibet ſæviant, 293. Malorum tempus omne exiguum, 292.
Malitia iniqui bonis prodeſt, 294. Apertior malitia malum ſe oſtentantis, 220.
Malum omne in bono, quia natura omnis bona eſt in quantum natura, 314. Nulla mali natura, quia omnis natura per Verbum facta eſt, iniquitas vero per ipſum facta non eſt, 363. *Epigr.* 97. Nulla mali ſubſtantia, *ibid.* Quomodo Deus cuſtodiat ab omni malo, 246. 287. 340. *Epigr.* 30. Malis pereunt injuſti, 264. De duobus malis unum fieri bonum non poteſt, unam virtutem duo vitia non gignunt, unum verum duo falſa non faciunt, 174. Malum a quo liberari petimus, 263.
Manaſſes Rex Juda, 374.
Manaſſes Judæorum Pontifex, 376.
Mandatum Dei quando bene fiat, 308. Mandata Dei ſcrutari ut perfectius faciendo cognoſcantur, 237. 339. *Epigr.* 26. Mandata Dei quis non obliviſcatur, 206. Mandata Dei ſemitæ juſtorum, 264. Juxta eas ſcandalum ponunt qui veris veriſimilia adjungunt, *ibid.* Mandata Evangelica fidei non dura, ſed poſſibilia, 419. ℣. 59. Mandata Dei valde mandantur, & valde cuſtodienda, 231. Deus ipſe facit ut homines faciant quæ præcipit, 24. Mandata Dei faciendo diſcere, & operandi notitia comprehendere. 232.
Manes auctor hæreſis Manichæorum. Eorum errores & turpitudines, 388.
Manibus ſignificatur operis plenitudo, digitis laborum diviſio, 268. Manus Domini, poteſtas Dei 237. Manus Dei virtus & ſapientia, & utrumque Chriſtus, *ibid.* Manus Dei Filius & Spiritus Sanctus, *ibid.* Manus Domini Chriſtus, 210. 221.
Manichæi libros veteris Teſtamenti non recipiunt, novi non niſi quos volunt, 41. Manichæi vetus Teſtamentum non accipiunt, novum corruptum eſſe aſſerunt *ibid.* Manichæorum error de Chriſti incarnatione, 52. Mali naturam Deo coæternam putant Manichæi, 41. Manichæi in Urbe latentes a Leone detecti, & damnati, 403. Idemque præſtitum a multis Orientalibus Epiſcopis, *ibid.*
Manlius Torquatus filium victorem cædit, 375.
Manna panis cæli, 213.
Manſiones multæ in una vita æterna pro meritorum varietate, Deus tamen omnia in omnibus, 321.
Marcellinus XXVIII. Romæ Epiſcopus, 389.
Marcellus vir illuſtris Concilio Arauſicano conſentit & ſubſcribit, 413.
Marcion hæreſiarches, & ejus errores, 383.
Marcus Evangeliſta Alexandriæ prædicat, 379.
Marcus I. Jeroſolymorum Epiſcopus ex Gentibus, 383.
Marcus VII. Alexandrinorum Epiſcopus, 384.

Marcus XXXII. Romanæ Eccleſiæ præeſt, 391.

Mare ſæculum, 226.

C. *Marius* Cimbros ſuperat, & cum Catulo triumphat, 377.

Martinus Turonenſis claret, 396.

Martyres non terruerunt verba minacia, aut ſupplicia regum terrenorum, ſed verba Chriſti, 244. Martyres miſericordia Dei adjuti, pro veritate moriendo vicerunt, 238. Martyrum cruore incraſſata terra & fœcundatus eſt mundus, 246. Martyrum exemplis totus mundus illuſtris eſt, hi tamen victoriam ſuam non ſibi ſed Deo tribuunt, 244. Cuſtodes Martyrum plurimi crediderunt, *ibid.* Martyrium ſine charitate non prodeſt, *ib.*

Maſſæ. Non duæ maſſæ, ſed una maſſa, 61. Ex maſſa damnata ſi nullus liberaretur, juſtum Dei judicium nemo juſte reprehenderet, 23.

Maſſilia condita, 374.

Maſſilienſes quidam Auguſtini libris non intellectis offenſi 5. Nonnulli recenſito libro de Correptione & gratia intelligentiores facti, *ibid.* Maſſilienſium ſententia partim catholica, partim Pelagiana, 6. Quatenus a Pelagianis receſſerint Maſſilienſes, 18. Reliquiæ iſtæ Pelagianæ hæreſeos quam pernicioſæ, 7. Maſſilienſium & aliorum quorumdam in Galliis de prædeſtinatione & vocatione ſententia, 11. & de perſeverantiæ dono 12. Inter Maſſilienſes multi virtutum ſtudio egregii, 5. plures quibus Eccleſiaſtica conſuetudine laicos ſummam reverentiam neceſſe ſit exhibere, 14. Pauci audent eis contraire, 7. De reliquis eorum dogmatis. V. Fides, Gratia, Prædeſtinatio, Perſeverantia, & Epiſt. Proſperi & Hilarii, 5.

Maſſilienſes initium fidei & bonæ voluntatis a voluntate incipere volebant, quo merito cetera conſequantur, 12. Opus non incipi nedum perfici poſſe ſine gratia fatebantur, *ibid.* Nullam naturam ita depravatam putant, ut non poſſit velle ſanari: nec eo gratiam negari volebant, *ibid.* Electorum & rejectorum unde cauſſam peti vellent, 13. Diſcretionem omnem ex præſcientia ſuſpendebant, *ibid.* Idque ex Auguſtini verbis firmare nitebantur, *ibid.* Maſſilienſes dubitaſſe videntur, parvulos erui de poteſtate tenebrarum per baptiſmum, 41.

Maſſilienſium ſententia de peccato originali, & de gratia regenerationis, 6. De prædeſtinatione, *ibid.* De explicatione epiſtolæ B. Pauli ad Romanos, *ibid.* De propoſito vocantis gratiæ, *ibid.* De voluntate ſalvandi omnes, 13. De libertate hominis ad bonum & malum faciendum, 7. De morte Chriſti pro univerſo humano genere, *ibid.* De numero prædeſtinatorum, *ibid.* De duobus quæ ſalutem humanam operantur, gratia, & hominis obedientia, *ibid.* De inſufficientia hominis ad bonum opus incipiendum & perficiendum, 12. De initio bonæ voluntatis, *ib.* De prædicatione aliis & non aliis facta, & his & non illis temporibus, *ibid.* Quæſtiones proponit quibus velit reſponderi, 7. In reliquiis Pelagianæ pravitatis non mediocris virulentiæ fibra nutritur, *ibid.*

Matutinum Eccleſiæ, 243.

Maxentius Auguſtus appellatur, 390. Maxentius occiditur, *ib.*

Maximinus XXII. regnat, 386. Sextam perſecutionem movet, *ibid.* Occiditur a Pupieno, *ibid.*

Maximinus & Severus Cæſares facti, 389. Maximinus moritur, 390.

Maximinus Treverorum Epiſcopus Athanaſium fugientem honorifice excipit, 392.

Maximo, tyrannide accepta, moxque ablata, vita conceditur, 398. Maximus tyrannus capite damnatur, 396. Et victor ejus filius, *ibid.*

Maximus XIV. Alexandriæ Epiſcopus, 387.

Maximus XL. Jeroſolymorum Epiſcopus, 392.

Maximus Imperator fit 396. Victorem filium regno ſociat. *ib.*

Maximus Imperium ſumit 406. Valentiniani interfectores non plectit, ſed in amicitiam recipit, uxoremque ejus ſibi nubere cogit, *ibid.* Crevi interficitur, *ibid.*

Maximus Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Mazabanus Alexandri ſucceſſor in cathedra Jeroſolymitana, 387.

Medicus noſter etiam hoc donat morbidis, ut veram deſiderent ſanitatem, 194. Summus medicus diverſa remedia miſericorditer & ſcienter apponit, quia multarum eliſionum non eſt curatio una, 273.

Meditatio non obliviſcendi eſt perſeverantia operandi, ad quam poſtulandum Dei auxilium, 232. Meditatio legis quæ utilis, 238. 286.

Melchiades XXX. Romæ Epiſcopus, 389.

Melito Aſianus Epiſcopus Apologeticum fidei tradit Antonino, 384.

Membra Chriſti arca ſanctificationis, ſive per incarnationis veritatem, ſive per gratiæ electionem, 253.

Memoriale Dei, quia efficit omnino quod ſpopondit, 256.

Mendacium laborioſum, non ita veritas, 290. 353. *Epigr.* 68. Mendacio protegunt ſe veritatis inimici, 264. Melius eſt falli, quam mentiri, 309. Mendacium ut facilius obrepat, colorem ſibi veritatis adſumit, 256. De mendacii facilitate, 307. Non omnis qui verum celat mentitur, *ibid.*

Menelaus, 373.

Mens ſumma pars animæ, 272. Mens ſpeculum quod fides tergit, 433. *V.* 460.

Menſa Dominica Sacramentorum & doctrinæ, 251.

Menſis Quintilis Julius dicitur decreto Antonini, 377. Menſes duo September Germanicus, & October Domitianus appellatur, 381. Menſis Septembris a Commodo dictus Commodus, 385.

Menſura miſeriarum unicuique a Deo ordinata, 488.

Merces debetur bonis operibus ſi fiant, gratia indebita datur, ut fiant 313. 411.

Meritum unde homini, 491. Datur unicuique ſine merito, 480. Datur ante ullum laborem unde quiſque mercedem accipiat ſecundum ſuum laborem, *ibid.* Probatur ex parabola Evangelica, *Matth.* 25. 14. & 15. *ibid.* Merita facit gratia Dei, 21. Merita non comparantur, niſi per corporis tempus, 25. De meritorum futurorum præſcientia, 26. Si mortui non judicantur ſecundum opera quæ facturi fuerant, gratia non datur ſecundum merita, 42. & *ſeq.* Omne bonum meritum donum eſſe divinum oſtenditur, 471. Et primo de fide, *ibid.* Differentia meritorum in Deum refundenda, nec de eorum inæqualitate querela movenda, 480. Deus his quos elegit ſine meritis, dat unde ornentur & meritis, 494. Nulla merita bona ſine gratia, 468. Si, ut Caſſianus vult, ſine merito eſt quem Deus ſemper adjuverit, conſequens erit in Dei muneribus nullum meritum eſſe, aut ſaltem merita adquiri poſſe propria facultate, noſque ideo in aliquibus adjuvari, ut poſſibilius fiat per gratiam quod non erat impoſſibile per naturam, 182. Fidei & bonis operibus laudem ac meritum tribui ſine præjudicio gratiæ, 191. Laus & meritum per gratiam non aufertur, 190. Nec laudem nec meritum habent, in quibus non inveniuntur quæ niſi Dominus dederit, non habentur 191. Procul abjiciendi qui exiſtimant ſanctis auferri cauſſam obtinendæ coronæ, niſi humana in eis merita reperiantur, 105. *V.* 945. Omnis laudis ac meriti cauſſa in Deo, 391. Omne ſanctorum meritum ad Deum referendum, 276.

Merita noſtra ſunt Dei dona, & pro his recipimus æterna præmia, 553. Meritis nullus locus ante gratiam, 172. Merita hominum nulla, niſi ex gratia, 181.

Meſſala Corvinus orator, 378.

Meſſana condita, 372.

Meta ſudans erigitur, 381.

Mille generationes pro omnibus, 211. Hunc numerum conſtat nec ab Adam uſque in finem mundi poſſe compleri, *ibid.*

Minotauri fabula, 373.

Minutius Fundanus Aſiæ proconſul, 382. Epiſtolam ab Adriano, ne Chriſtiani temere damnarentur, accipit, *ibid.*

Mirabilia quæ Deus ſolus fecerit, 258. Non tamen ſine Filio & Spiritu-ſancto aliquid fecit Pater, *ib.* Aliqua per Angelos aut homines, *ib.* Mirabilia Dei vident quibus proſunt, 293.

Miracula Dei quotidiana, licet magna, conſuetudo non miratur, ideo per inuſitata & nova humana excitatur intentio, & utilis timor nutritur, 223. Miracula viſibilia & inviſibilia, 296. Viſibilibus ad inviſibilia, tranſeundum, *ibid.* Miracula non ſunt contra naturam, etſi ita nobis eſſe videatur, 311. Miracula gratiæ cauſſa gaudii & formidinis, 262. Miracula Chriſti cur apud credituros non facta, apud non credituros vero facta ſint inſcrutabile, 141.

Miſericordia Dei & veritas prædicandæ: quia non aliæ ſunt viæ, quibus ad nos venit, aut quibus nos ad ſe provehit, 260. Miſericordia & veritas in ſanctis ſolis indiviſæ, in omnibus facilius diſtinguuntur, 243. 287. 340. *Epigr.* 28. Miſericordia & judicia Dei Pelagianorum elationi penetrabilia videntur, quibus non latet conſilium Dei, ſi gratia, ut & ira, de merito eſt, 138. Miſericordia & veritas in Scripturis pene ſemper juncta, 226. In noviſſimo manifeſtabuntur, 227. Per eamdem miſericordiam dantur coronæ meritorum, per quam data ſunt merita coronarum, 205. Fidelium unuſquiſque miniſter miſericordiæ Dei erga alios, 275. Miſericordiæ Dei diſpenſatio, non tantum ad Iſraeliticum genus, ſed ad omnium quoque gentium propaginem 243. Miſericordia præcedit judicium, 274. Abundarent etiam circa juſtos cauſſæ ultionum, niſi Deus juſtitiam ſuam miſericordia temperaret, 275. Miſericordia Dei non confertur orantibus credentibus, &c. ſed ut oremus credamus &c. confertur per gratiam, 410. Qui digni, & qui indigni miſericordia, 325. & *ſeq.* Deus proſpicit in terram eum miſericordiam ſuam hominibus tribuit, 203. Miſericordiam nullum meritum præcedit, judicium merita ſupponit, 21. Infideles miſericordiam Salvatoris opprobrio deputant, dicentes ſpem remiſſionis ſomitem eſſe peccandi, 203. Miſericordia Dei quomodo æterna in ſanctos, 258. Miſericordia quæ quæratur, 261. Miſericordia Dei corporibus & animis juvandis ſemper adſuit, 281. Miſericordiæ Domini viſcera ad omnium nationum ſalutem, 469. Deus tamen dat ſui notitiam quibus voluerit, *ibid.* Deus quos vult ad finem adducit, *ibid.* Miſericordia Dei nullis umquam ſæculis, nullis generationibus defuit, 479. Miſericordia Dei præveniente liberari hominem a quavis miſeria, 411. Miſericordia & veritas non ſeparandæ in judiciis, 294.

Miſſio Verbi ejus apparitio & incarnatio: fide credenda, quia cito non capitur, 319.

Montanus erroris Cataphrygarum auctor, 384.

Montes Prophetæ, Apoſtoli, & omnes prædicatores veritatis, a quibus omnis ſpiritalis cibum ſumit & requiem, 208. Iidem montes, & convalles diverſo ſenſu, *ibid.* Montes ipſi divina gratia irrigantur, *ibid.* Montes Apoſtoli & Evangeliſtæ, & duces gregum, colles qui ab his reguntur, 226. Montes prædicatores veritatis de ſupernis accipiunt, & in inferiora diffundunt, 248. Montes ſublimiores quique, 274.

Montes tumidi, tangente Dei gratia confitentur, 269.

Mores perverſos tolerare labor magnus, qui his non offenditur parum proficit, 295.

Mors ex peccato primi hominis invecta, multiplicatis hominum criminibus aucta, 432. ℣. 288. Mors nemini citius vel tardius accidit, quam Deus voluerit, 118. Mors & omnia mala ex peccato, 131. Homo unde omni momento morti obnoxius, 488. Cauſſæ diverſæ mortis, & cur diverſa ætate, ignotæ, *ibid.* Mortem Deus non fecit, & tamen mors a Deo eſt, quomodo intelligatur, 314. Prima & ſecunda corporis mors, 297. Prima & ſecunda mors quo differant, & in quo conveniant, 300.

Mors Chriſti peccati remedium potens & ſingulare, 130. Quo ſenſu omnes hac redempti, & penes quos ſit redemptionis proprietas, *ibid.* Mors Domini & ſervorum, ſervis profutura, non Domino, 229. Mors piorum pœna peccati, ſed tamen ipſis bona, 297. Mors, ſanctorum quolibet caſu accidat, numquam mala, 289. 347. *Epigr.* 50. Mors ſanctorum pretioſa, quia empta ſanguine Chriſti, 229. Mortui non judicantur ſecundum facta quæ facturi eſſent ſi viverent, 40. Abſurdum eſt dicere, judicandos mortuos de peccatis quæ perpetraturi fuerant ſi vixiſſent, 39. Exempta a morte anima, etiam, mortali carne circumdata, 228. Veritatem confitens, etiamſi mortem oppetat, non perit, 239.

Mortificationes corporales & alia ſpiritalia exercitia, ſi hominum laude non ſuffulciuntur, ſola Dei gratia ſuſtineri, 158.

Moyſes a Deo miſſus ad Pharaonem, ut populum dimitteret, 432. ℣. 385. Moyſes populum Iſrael educit ex Ægypto legemque ei tradit, 372. In Moyſe demonſtratum, quantum pro malis valeat apud Dominum ſanctorum interceſſio, 215. Moyſes non tenuit fiduciam quam debuit, & dubitanter petram percuſſit, *ibid.* Ideo terrenæ hereditatis privatione mulctatus, non æternæ, *ibid.*

Mundi pulcritudo ſapientiam & virtutem ſui auctoris ubique teſtatur, ſed præcipue renovata in Chriſto creatura, 209. Status mundi mox creati, 419. ℣. 212. Mundus cum totus a ſemetipſo & in odio & in amore diſcordet, nos eum & odiſſe jubemur, & amare, 320. & *ſeq.* Ex toto mundo totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus omnes homines adoptantur, 125.

Mundi amor charitati inimicus, 482. Quæ homini cavenda in mundo, ſi virtutem colere cupiat, 436. ℣. 587. Mundi nomine duo hominum genera, 320. De bonis & malis non ſane judicat mundus, 441. ℣. 854. Inter mundi ſcandala non diſcedentes a Domino monti Sion comparantur, 248.

Muſicum omne inſtrumentum vel pulſu ſonat, vel flatu, 277. Inſtrumenta muſica affectus animi varios deſignant, *ibid.*

Muſonius philoſophus, 380.

N

N*Amatius* vir illuſtris Concilio Arauſicano II. conſentiens ſubſcribit, 413.

Narbonenſis civitas a Gothis obſeſſa, per Littorium liberatur, 402.

Narciſſus Jeroſolymorum Epiſcopus, 385.

Nativitates duæ hominum, utraque ſingularis, 317.

Natura prior quam vitium, & illud contra naturam, 296. Natura

tura omnis bona: quia nihil in vitio diſplicet, niſi quod corrumpit quod in natura placet, 316. Vitia naturæ ex peccato Adæ orta, 459. Omnis natura Dei omnipotentiæ famulatur, 432. ℣. 405. Natura humana numquam poteſt eſſe ſine aliquo amore, 460. Non ſufficit naturæ quod ei remanſit, niſi recipiat a reparatore quod perdidit, 237. Si eadem eſſet in natura vis quæ fuit in Adamo, ſe ipſum quiſque reconciliare Deo poſſet; ideoque Chriſtus gratis mortuus eſſet, 104. ℣. 880. Poſſe habere virtutem de natura eſt, habere vero de gratia, 480. Item poſſe reparari & ſanari, non vero reparatum eſſe & ſanum, *ibid.* Quomodo natura filii iræ dicamur, 203. Naturæ omnes in quantum naturæ bonæ ſunt, 190. Natura humana Adæ lapſu in profundum malum demerſa, 179. Natura eſt in qua nullum malum eſſe poteſt, nulla in qua nullum ſit bonum, 299. Natura humana reformabilis formatori ſuo, 185. Bona voluntas eſt ſecundum naturam, 482. Vitium tamen non naturæ virtute ſuperatur, ſed gratiæ, *ibid.* Natura humana etſi mala, quia vitiata, non eſt malum, quia natura eſt, 314. 460. Hoc Deo eſt natura quod fecerit, 311. Natura ante gratiam in damnatione, 195. Sordet natura ſine gratia, 58. Naturæ ſimplici eſſe & noſſe non aliud atque aliud eſt, ſed idipſum, 320.

Navium uſus gentibus quibuſdam factus, 400.

Negligenter opus bonum facere quid, 483.

Nehemias Jeruſalem reſtituit, 375.

Nepotianus arrepto imperio, plectitur, 392.

Nero VI. regnat, 380. Nero cithara, &c. contendit, *ib.* Ante menſam ejus fulmen cadit, *ibid.* Nero Romam incendit, *ib.* Neronis crudelitas confuſa glorioſo Martyrum fine, 485. Neronis luxuries, 380. Matrem & ſororem patris interficit, *ib.* Nero ſemet interficit, *ibid.*

Nerva X. imperat, 381. Moritur, *ibid.* Inter deos defertur, 382.

Neſtorius hæreſiarches, 400. Huic Cyrillus & Cæleſtinus reſiſtunt, *ibid.*

Nicæna Synodus contra Arium, 390.

Nicomedia & Nicææ pars terræ motu corruit, ab Adriano inſtaurantur, 382.

Nimis, non pro eo quod eſt plus quam oportet, ſed pro valde, 231.

Ninivitæ pœnitentiam agentes, morum mutatione regni conſervationem meruere, 433. ℣. 445.

Niobe ex qua Apis, ſeu Serapis, 372.

Nix & nebulæ valent ad opimandam terram, 274. Nives antiquitus obduratæ convertuntur in cryſtallum, *ibid.* Quid ſignificent, *ibid.*

Nocendi cupiditas ab homine, poteſtas a Deo, & hoc alta & abdita juſtitia, 312.

Noe tres filios genuit anno 500. ætatis ſuæ, eratque 600. annorum cum factum eſt diluvium, 371. Noe juſtus cum uxore, tribus filiis ac totidem nuribus ad reparationem humani generis reſervatus, *ibid.* Noe cum familia cur conſervatus, 483. In familia Noe omnes eorum poſteri erudiebantur, *ibid.*

Nomen Dei quomodo ſuper omnes magnificatum 260. & *ſeq.*

Novatus Epiſcopus Africanus, 402. A Geiſerico perſecutionem paſſus, *ibid.* Novati ſchiſma & hæreſis, 387.

Novatiani a Novato Catharos ſe vocabant, in quo errarent, *ibid.*

Nox multiplex hujus vitæ, in qua nominis Domini homo memor eſſe debet, 236. Prodeſt eis qui ſalubriter exercentur in ea, *ibid.* Nox adverſitas. In hac operi ſanctitatis incumbendum, 255. Media nox, profunda tribulatio, 236.

Numa Pompilius Romanorum rex, 374.

Nummus argenteus primum figuratus, 376.

O

OBduratio & derelictio Dei ex judicio Dei peccata juſte punientis, 122. 125. Obduratio ſolvitur verbo Evangelicæ prædicationis, & flante Spiritu-ſancto calor charitatis emittitur, 274. & *ſeq.*

Obedientia Dei donum, 237. Obedientiæ bonum in paradiſo apparuit, 306.

Obedire Deo jubenti ſemper utile homini, non obedire ſemper funeſtum, 312. Fit obedientibus blandum, quod aſperum videbatur averſis, 276.

Obſecrationes ſacerdotales ab Apoſtolis traditæ, toto mundo celebratæ, gratiam ad initium fidei & juſtitiæ & cetera omnia bona neceſſariam clamant, 152.

Oculi corporis etiam nolentes vanitates vident, 234. Cordis oculi quomodo avertendi, ne intenti ſint vanitati, *ibid.* Oculi interiores a Deo, 214. Deficiunt oculi in ſalutare Dei, non quia intentio deſiderantis victa ſuccubuerit, ſed quia in exſpectationem gratiæ Dei toto mentis ardore tranſierit, 241. Ante oculos habere eſt amare, 201.

Odium perfectum, 263. 290. Quo odio odiendi ſint mali, 290. 353. *Epigr.* 67. Odia mundi pro amore Dei patienter toleranda, 320. Quo odio odiendi ſint mali, 240. 290. 353. *Epigr.* 67.

Offenſio. Sine offenſione eſſe debemus omnibus. 144.

Officiis communis vitæ Deus conciliatur, & ſocietas humana connectitur, 502.

Og, concluſio, 256.

Olda prophetiſſa, 374.

Oleum e taberna meritoria manans, ſignificat gratiam Chriſti ex gentibus, 377. Oleum gratia ſpiritalis, 221.

Olympias prima auctore Iphito, *ibid.*

Omnes & *omnia* quo ſenſu in Scripturis, 461. 464. 478. Omnes ſalvari quo ſenſu Deus vult, 460. 469. 477. De electis & reprobis ejuſdem populi tamquam de iiſdem loquitur, 463. De diverſorum temporum hominibus quaſi de ejuſdem temporis, 464. Secundum naturam omnes ex veritate ſunt, non ſecundum gratiam, 324. Omnes doceri ut veniant, quo ſenſu recte dicatur, 22. An omnes omnino velit Deus ſalvos fieri, 120. 130. Deus omnes ſalvat, quos vult omnes ſalvos fieri, 59. Scriptura loquitur de parte, quaſi de toto, 462. Alibi ſe aperit, 463.

Onias Jaddi filius Pontifex, 375.

Onias Simonis juſti filius Pontifex, 376. Tributa Ptolemæo non reddens, ad iram eum commovet, *ibid.* Sed per Joſephum legatum pax obtinetur, *ibid.*

Opera bona ex fide & dilectione fiunt, 305. Opera bona ad Deum referenda, mala ad eos qui peccant, 118. Non fruſtra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus inſiſti, quamvis incommutabile ſit Dei propoſitum ſuper ſalute electorum, 494. & *ſeq.* Operum bonorum effectus & ſufficientia a Deo, 474. Omne bonum opus non a nobis ſed a gratia gratis bonum inſpirante inchoari, 422. Bonis operibus laudandus Deus: ita ut de ipſis in Domino gloriemur, 206. Sine aliquibus bonis operibus difficillime vita cujuſlibet peſſimi hominis invenitur, 128. 345. *Epigr.* 46. In operi-

operibus ſic eſſe debemus laudabiles, ut Deus laudetur in nobis, 211. In judicio nihil laudandum dicitur præter opera charitatis, nihil vituperandum quam miſericordiæ benevolentiæque neglectus, 480. Quantopere cavenda ſit in bonis operibus elatio, quæ omnia corrumpit, 507. Huic periculo quomodo occurratur, *ibid.* Opera miſericordiæ ſemen futuræ meſſis, 224. Deus recta agentibus ineſſe ſentitur, 201. Opera manuum Dei ſumus, ut homines, & ut juſtificati, 261. Operum divinorum cauſſæ latent, effectus parent, 466.

Operarii in vineam miſſi diverſis horis, varietatem vocationis multimodæ ad unam gratiam pertinentem aſtruit: hora undecima miſſi eorum figura ſunt quos ad commendandam gratiæ excellentiam in fine vitæ muneratur, 468.

Opilio Vir illuſtris Concilio Arauſicano II. interfuit & ſubſcripſit, 413.

Oratio. Pro quibus & quid oret Eccleſia, 465. Oratio recta Dei donum eſt, 238. Fiduciam habemus exaudiendos nos a Deo, quia Filio ſuo non pepercit pro nobis, 228. Oratio quæ non ſit per Chriſtum non poteſt delere peccatum, ſed etiam ipſa fit ad peccatum, 219. Peti a ſe cur Deus voluerit, quæ poſſit etiam non orantibus dare, 38. Etſi Deus ſciat quid nobis ſit neceſſarium, non propterea non orandum, 45. Quomodo petamus quæ accepimus. 35. Orare Deum, gratiæ ſpiritalis munus, 52. Deus juſtus ſæpe poſtulata non tribuit quæ poſtulare donavit. 184. Quantumlibet proficiatur, ſemper donum Dei ad majorem profectum poſtulari debet, donec perfectum ſit gaudium ſine periculo amittendi, 234. Orationi locus aptus cor mundum, 317. *& ſeq.* Oratio donum Dei, 202. Deus inceſſanter orari debet, qui oranti adjutor eſt & teſtis, 267. Velociter exaudiri petit qui quæ Deus docuit peti concupiſcit, 261. Orationes ſanctorum odor incenſi ad Deum tendentis, 265. In cordis ſecreto qui orat, in conſpectu Dei orat, 266. Male uſurus eo quod petit, Deo miſerante non accipit, 322. Metuendum ne Deus quod poſſit non dare propitius, det iratus, *ibid.* Deus ſupplicantes pro neceſſitatibus hujus vitæ miſericorditer audit, & non audit; poſtulantes quæ præcipit aut promittit ſemper audit, 304. 362. *Epigr.* 95. Peti a Deo debet quod ei placet, 474. Eccleſia pro omnibus orat, 465. Quod preces Eccleſiæ non exaudiantur pro omnibus, ad occulta Dei judicia referendum, *ibid.* Nihil boni eſſe a nobis, quando nec ipſa recta oratio, 508. Quid contra ſe petant qui Dei voluntatem non facientes dicunt in oratione Dominica, *Fiat voluntas tua*, 134. Deo ſecundum ipſius præceptum quotidie pro omnibus ſupplicatur, 478. Oratio prædeſtinationis certitudine non tollitur, 494. Quando Deus iraſcatur male poſcenti. 307. Orandum pro omnibus in Eccleſia, nec ab obſecrationibus umquam ceſſandum, 495. Cito obtinentur preces quæ hoc petunt quod vult ille qui petitur, 202.

Oratio Chriſti in cruce ſacrificium veſpertinum, 265. Oratio Chriſti quam docuit, & qua quotidie interpellat pro nobis, *ibid.* Chriſtus ex perſona ſuorum multa poſcit perſonæ ſuæ non convenientia, *ibid.*

Origenes claret, 386. Parvarſa quædam libris admiſcet, *ibid.*

Oroſius hiſtoricus claret, 397.

Orpheus Thrax, 373.

Os cordis, unde fumunt verba ipſa principium exauditur, 260. Os inviſibile hominis interioris affectus, 259. Os carnale loquens mutum eſt: quia inde delectatur, unde confunditur, 260.

Oſee Propheta, 374.

Oſias regnat, *ibid.*

Oſſa cur dicantur in Chriſti corpore fortiores, 202.

Oſſa Andreæ & Lucæ, 392.

Oſſea fortitudo & patientia ſanctorum inſuperabilis ſecundis & adverſis, 262.

Otho imperium occupat, & ſe interficit, 380.

Otium ſanctum quærat dilectio veritatis, negotium juſtum ſuſcipiat neceſſitas dilectionis, 299. De Deo meditandum in otio, ut in actione poſſit de eo cogitari, 304.

Ovidius naſcitur, 377.

Ovis Chriſti ex parte inventa, adhuc quæritur, 245. Oves a Chriſto congregandæ non ſolum de Iſraele, ſed etiam de Gentibus, 216.

P

PAcuvius Tragicus claret, 376.

Pæonius martyr, 384.

Palladius primus Scotorum Epiſcopus ordinatur, 197. 401.

Pancratius Presbyter Romanus, 392.

Panis confirmans cor quis ſit, 209. Panem Angelorum non manducaret homo nondum Angelis adæquatus, niſi panis Angelorum hominibus dignaretur æquari, 326.

Pantænus Philoſophus Chriſtianus, 385.

Pantagathus Vir illuſtris Concilio Arauſicano II. intereſt & ſubſcribit, 413.

Pantheon extruitur, 381.

Parabola talentorum exponitur, 480.

Parthis regnat primus Arſaces, unde Arſacidæ, 376.

Parmenides Philoſophus, 373.

Parvuli diabolo obnoxii, propter culpam originalem, 131. Æternæ eorum miſeriæ, 488. Quæ gratia eis impenſa, 489. Parentum culpa perire quomodo dici queant, *ibid.* Eorum, fides & infidelitas penes parentes, *ibid.* Parvuli non baptizati non poſſunt habere vitam æternam, quare, 26. Parvulorum ſine baptiſmo decedentium æternæ miſeriæ, 488. Ex parvulis ſtatim poſt baptiſmum morientibus clariſſime perſpici gratiam non dari ſecundum humanæ voluntatis ſtudia, ſed ſecundum Dei beneplacitum, 93. ℣. 616. Eorumdem ſalutem non eſſe parentum meritis, nec damnationem demeritis aſcribendam, 94. ℣. 629. Quod maxime patet in geminis, quorum alter baptizatur, alter ſine baptiſmo moritur ſola Chriſti miſericordia eos diſcernente, 95. ℣. 639. Eadem miſericordia aliis tribui fidem, qua bene operentur, ac meritis augeantur uſque in finem, *ibid.* ℣. 643. Immaturæ mortis parvulorum ratio, 488.

Paſcha 9. Kal. Maji celebratum, 403. Paſcha VIII. Kal. Maji celebratum a Leone ſtipendio pacis, pertinaci intentione Alexandrini Epiſcopi & Orientalium, 406. De hoc Epiſtolæ Leonis ad Marcianum datæ, quibus veritas patefacta, *ibid.* Quæſtio de Paſchatis die oritur, 385. Qui de hac ſcripſerint, *ibid.*

Paſchalis Cycli 84. annorum initium, 379.

Paſchaſius Hiſpanus martyr pro fide. 402.

Paſſeres humiles fidelium, 248.

Pater principium & Filius principium, non duo principia, 322. Sicut nec duo dii, ſed unus Deus, *ibid.* Pater quomodo agat ad Filium & per Filium, 324. Pater quomodo vitam dederit Filio, 323. Quomodo Pater Filium docuerit generando, 320. Pater omnia gignendo dedit Filio, 324.

Pa-

Patientia. Pro Chriſto pati quis ſine magna charitate non poteſt, 58. Ut perduret uſque in finem patientia, adjuvat Deus, 227. Ad eruditionem patientiæ noſtræ dicebat Salvator, *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte &c.* 271. Deus patientes & mites vult eſſe ſuos, 205.

Patres-familias quo animo imperent, 299.

Patroclus in Herotis ſede pulſi locum ſubſtituitur, 398. Patroclus occiditur, 400.

Paulilus puer pro fide ad ſervitutem damnatus, 402.

Paulinus Nolanus epiſcopus, 50.

Paulinus Galliarum Epiſcopus fidei cauſſa exſul, 392.

Paulinus Treverorum Epiſcopus exſul moritur, *ibid.*

Paulinus XXII. Epiſcopus Antiochiæ, 391.

Paulus miles acerrimus, & defenſor inviſtiſſimus gratiæ, 31. Paulus Apoſtolus apud Felicem perorat, 380. Excellentiſſimus gratiæ prædicator, 474. Ejus ſententia, *Qui eſt Salvator omnium &c.* explicatur, 492.

Paulus Samoſatenus XV. Antiochiæ Epiſcopus, 387. Pauli Samoſateni hæreſis, *ibid.*

Paulus Conſtantinop. Epiſc. ſtrangulatur, 392.

Pauper & mendicus ante Deum humilis, 218. Pauperes humiles & ſancto deſiderio ſuſpirantes, 265. Pauperes voluntarii a divitibus Chriſtianis ſuſceptis, neceſſariis ſolatiis adjuvantur, 209. Petram Chriſtum ſequentes, *ibid.*

Paupertas non metuenda, nec divitiæ æſtimandæ 410. V. 109. Paupertatis nomen unum, non eadem mens pauperum, 502.

Pax cum Gothis, 395. Pax quæ eſt a Deo non bene quieta eſt, ſi non diſcordet a mundo, 494. Pax ſuper ipſum eſt, cui Deus ſemper placet, & in nullo ab ejus voluntate diſcordat, 249. Ibi nulla neceſſitas, ubi juſtitiæ cibus eſt in epulis, qui fuit in deſideriis, 274. Perpetua juſtitiæ præmia cur paci nomine exprimantur, 251. Pax domeſtica in quo ſita ſit, 299. Pax Chriſti omnis piæ intentionis, actionisque perfectio, 323. Pax plena non eſt in hac vita, 299. & ſeq. Pax a Deo qualiter quæratur, 301.

Peccatum. In malorum poteſtate eſt peccare, ut autem hoc vel hoc illa malitia faciant in ſolius Dei, 28. Peccata quædam ſunt, quæ ita peccata ſunt, ut pœnæ etiam ſint peccatorum, 24. Peccatum nullius ſubſtantiæ eſt, 248. In peccatum impellere opus non Dei ſed diaboli, 122. Peccata opera diaboli, 252. Deus peccata non prædeſtinat, ſed pœnas peccatis debitas, 132. Peccati non eſt auctor Deus, ſed naturæ, peccatum autem contra naturam eſt, 131. Peccatum ipſum malum eſt, non ſubſtantia quæ peccando diligitur, 325. Omne peccatum quomodo dicatur mendacium, 298. Peccatum non eſt natura ſed vitium naturæ, & ſolum non factum per Verbum, 305. 363. *Epigr.* 97. Peccatum eſt vitium naturæ id appetentis, quod non eſt ordinis ſui, 305. Omnes prima tranſgreſſione diabolo captivati, ac Chriſto redempti ſumus, 259. Pars quæ captivatoribus volens ſervit præbet ſe miniſtram ad impugnandos redemptos, *ibid.*

Peccati originalis & mortis tranſfuſio, 415. Originalis peccati certum argumentum miſeria humani generis, 310. Originale peccatum parentes quidam aggravant, quidam relevant, ſolus Chriſtus tollit, 314. Sicut Baptiſmus ita & Circumciſionis lex, arguunt omnes in Adam damnationi obnoxios naſci, 505. Quid remanſit in homine poſt peccatum, 184. Egregia caſus hominis deſcriptio, peccati originalis trajecto, mentis cæcitas, 93. V. 575. Peccati originalis effectus, 459. Per peccatum Adæ non corpus ſolum, ſed animæ libertas læſa, 409. Quæ homini remanent poſt prævaricationem mortalem vitam honeſtare poſſunt, æternam conferre non poſſunt, 184. Peccatum originale pertinet ad corporis tempus, 25. peccatum Adæ non ipſi ſolum nocuit, ſed in poſteros peccatum cum morte tranſfudit, 409. Quomodo baptizatus originale peccatum trajiciat quo caret, 313. Ante reconciliationem Chriſti, nemo niſi peccator & impius, 486. Omnes in peccato natos a ſalute alienos eſſe, niſi in Chriſto renaſcantur, 505. Peccatum originale negant Manichæi, 41. Peccatum originale etiam a nonnullis hæreticis agnitum, 25. Peccato originali per Dei judicium non ſoluto, aut per Dei gratiam ſoluto, cum moriuntur infantes, aut merito regenerationis tranſeunt ex malis ad bona, aut merito originis tranſeunt ex malis ad mala, *ibid.* Dupliciter intelligi poſſunt poſteri cum patribus ſuis tanto antiquioribus peccaſſe, 214. Omnes ſub peccato, & omnibus redemptio ſanguinis Chriſti innotuit, 485. Nemo ante reconciliationem quæ per Chriſti ſanguinem facta eſt, non peccator aut impius, *ibid.* Nemo in hac vita ſine peccato, 267. In toto mundo hæc ſupplicatio convaleſcit, *Dimitte nobis debita noſtra*, &c. 265. Quomodo verum quod nemo ſine peccato ſit, & quia qui natus ex Deo peccatum non facit, 509.

Peccatis minutis hiſpidi hericiorum nomine ſignificati, 209. Et ipſi a Chriſto ſuſcipiuntur, *ibid.* Omnia peccata, quantalibet fuerint, dimitti in baptiſmo, 302. Peccata amore non timore vitanda, 294. Qui timore non peccat ſola reus eſt voluntate, *ibid.* Peccata remittentes proximis propria ſolvunt, 343. *Epigr.* 38. Peccata confitenda, non excuſanda, aut ad neceſſitatem naturæ retorquenda, 265. Quidam peccata doctius defendentes, & de tali defenſione gloriantes, *ibid.* peccata ſua ſiderum influxibus deputantes refelluntur, 437. V. 624. Peccata ſua divinæ providentiæ, non ſibi tribuentes refelluntur, 436. V. 550. Peccata præterita qua cautela recogitanda, 303.

Peccatorum nomine qui ſoleant intelligi: cum illud nec juſti a ſe exiſtiment alienum, 251. Licet juſti non ſint abſque peccato, Scriptura tamen non levium culparum homines hoc nomine appellare conſuevit, 214. Quos Deus omnes peccatores diſperdet, niſi perſeverantes in peccatis, 272. Omnis peccator inexcuſabilis, 315. Omnis peccator juſte puniendus, quia non Dei, ſed ſuam executus eſt voluntatem, 132. Nullus niſi tranſgreſſione peccator eſt: quia etiam quem non condemnat littera, arguit conſcientia, 431. Cur Deus laborare ſinat peccatores in viis ſuis, 261. De peccatoribus non eſſe deſperandum, 301. 361. *Epigr.* 92.

Pelagii ortus, ſocii, & errores, 399. Pelagius apud Orientalium Epiſcoporum Concilium damnare compulſus eos qui dicerent, *Gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari*, 174. Pelagius innumeros ſeduxiſſet, ſi doctrinæ ſuæ poculum aliquo melle prælini ſſet: nam dum errores ſuos initio minus obtexit, pleroſque ab iis deterruit, ipſa eorum deformitate, 101. 102. V. 806. Pelagius vocatur coluber Britannus, 70. V. 2. Pelagii dogmata, 69. V. 1.

Pelagius quid ſenſerit de mortalitate primorum hominum, 70. Verſ. 3. De peccato originali, *ibid.* Verſ. 9. & ſeq. Adam imitatione non propagatione poſteris nocuiſſe, *ibid.* Verſ. 12. Poſſe hominem, ſi velit, ad virtutis culmen aſcendere, *ibid.* Verſ. 13. Quid de baptiſmatis effectu, *ibid.* Verſ. 24. Omnibus offerri gratiam, modo baptizari velint, recuperatamque quæ ſponte peccando amiſſa erat innocentiam, illibatæ ſervari, 71. Verſ. 29.

Pelagii doctrinam quam fortiter Eccleſia rejecerit, *ibid.* Verſ. 33. & ſeq. Sedes Apoſtolica quomodo prima hanc peſtem reciderit, *ibid.* Verſ. 39. *not.* Orientales Epiſcopi, *ibid.* Verſ. 42. Sy-

42. Synodus Paleſtina etſi erga Pelagium forte benignior, ad errores tamen damnandos eum adegit, 72. Verſ. 44. & *ſeq.* Pelagius ficto pectore abnegavit errores, *ibid.* Verſ. 51. Pelagius illa verba, *Da quod jubes, & jube quod vis*, ferre non potuit, 49. Damnationis ſuæ timore, gratiam ſecundum merita dari damnavit Pelagius, 42. Pelagii dogmata, 505. Dogma Pelagianum, 489. Pelagiana prava interpretatio loci S. Pauli, *Qui cœpit in vobis opus bonum*, Philip. 1. 6. 474. Ex ipſo Apoſtolo refellitur, *ibid.* Ante multos annos contra ea quæ futura erant Pelagianorum venena antidotum a Cypriano præparatum, 35. Pelagiani negant originale peccatum, 470. Pelagianorum dogmata, 505.

Pelagianis ab Innocentio damnatis, Auguſtini maxime ſcientia reſiſtebatur, 399. Epheſo ejecti Pelagiani, 73. Verſ. 68. Pulſi e Sicilia, *ibid.* Verſ. 69. Pelagiana hæreſis Africanorum præſulum ope potiſſimum debellata, *ibid.* Verſ. 72. Geminum Africanorum Concilium, ubi damnati Pelagiani, eorumque artes omnes diſcuſſæ, *ibid.* Verſ. 77. Pelagianorum oratio, qua poſtulant ſic de ſe judicare, ut vel in Eccleſiam recipiantur, quodque docent Semipelagiani docere permittantur, vel etiam illi una ſecum foras pellantur, 78. Verſ. 196. Pelagianæ hæreſeos caput, Gratiam ſecundum merita dari: & ſi quando gratiam neceſſariam confitetur, meritis eam humanæ voluntatis enervat, 137. Pelagianus error, ſi vel in minima ſui parte admittatur, ex toto reſurgit, 197. & *ſeq.* Pelagianorum omnium errorum nequiſſimus, & ſubtiliſſimus, *Gratiam ſecundum merita dari*, 56. Pelagianorum primus error, gratiam negare; tum vero ſubdole confiteri, *ibid.* Pelagianorum error, juſtos omni peccato carere, 36. Pelagianæ hæreſeos tria præcipua capita, 35. Pelagianorum objectiones fere naſcebantur ex eo quod peccatum originale non confiterentur, 131.

Pennæ animæ geminæ charitatis præſidia, 262.

Peregrinus quis ſit, 233.

Perfectioni hujus vitæ ſemper addendum, 293. Nihil perfectius poſtulari poteſt, quam multiplicari in virtute, *ibid.*

Perfectis etiam in hac vita vetuſtatis labores tolerandi, *ibid.* Perfecti his qui injuriam fecerint miſericordiam magis optant, quam vindictam 205. perfectum & imperfectum quomodo ſe dixerit Apoſtolus, 315.

Perpetuæ & Felicitatis martyrium, 386.

Perſecutio prima Neronis, 380. Secunda perſecutio Domitiani, 381. Occiditur, *ibid.* Tertia perſecutio ſub Trajano, 382. Quarta perſecutio, 384. Quinta perſecutio, 386. Sexta perſecutio Maximini, 386. Septima perſecutio ſub Decio, *ibid.* Octava perſecutio Valeriani, *ibid.* Nona perſecutio, 389. Perſecutio extrema in fine mundi, 209.

Perſecutionibus aucta Eccleſia, non extincta, 230. Inter perſecutiones calumniantium patientia a Deo petenda, 242. In perſecutionibus quæ cavenda, 267. Perſecutiones regum quid præſtiterint imitatoribus Chriſti, 484. & *ſeq.* Salva ſit a perſequentibus anima, ſi eis non conſentiatur ad malum: non autem conſentitur, cum Dominus adſiſtit, 221. Bona perſecutio quæ, 201. Vivi abſorbentur, qui metu perſecutionis conſociantur impiis, aut fidem intus retinentes, adquieſcunt idolorum culturæ, 248. Muſcipula erant promiſſiones perſecutorum, ſcandala exempla lapſorum, 266. Inter perſecutiones piorum charitas non frigeſcit, & a mandatorum Dei exercitatione non deſinit, 238 Chriſtus perſecutionem falſorum fratrum & falſorum filiorum in ſe & in ſuis ſuſtinet, 267. Chriſto imputatur quod membra ejus patiuntur, *ib.*

Perſeverantia donum Dei, 119. & *ſeq.* Miſericorditer datur quibuſdam, juſte non datur aliis, 120. Perſeverantia non datur niſi prædeſtinatis, 38. Perſeverantia ſibi conceſſa nemo non perſeverat, 36. Conceſſo ſibi Dei dono ne inferatur in tentationem, nemo ſanctorum eſt qui non teneat uſque in finem perſeverantiam ſanctitatis, *ibid.* Utrum quis acceperit perſeverantiam incertum eſt quamdiu vivit, 37. Cur non perſeveraturos perſeveraturis miſcet Deus, 43. Perſeverantia martyrum difficilior, 35. Perſeverantia quæ eſt donum Dei, eſt perſeverantia uſque in finem, 34. Perſeverantia petitur in oratione Dominica, 35. Perſeverantiam poſtulant ſancti, 36.

Perſeverantiæ donum precibus obtineri poteſt, ſed cum datum fuerit, amitti non poteſt, 37. An perſeverantia poſſit amitti, *ib.* An ideo perſeverantia poteſt amitti, quia voluntate ſua quiſque deſerit Deum, ut merito deſeratur, 37. 38. Perſeverantia donum Dei, 34. 35. 45. 47. Hoc agnovit ante Auguſtinum Cyprianus, 49. Deum dare perſeverantiam ad fidem pertinet, 35. De qua perſeverantia inter Theologos diſputetur, *ib.* perſeverantia in bono ſanctis a Deo ſemper petenda, 410. Perſeverantia donum Dei, 53. Perſeverantia eſt Dei donum, 491. A provectioribus etiam petenda, *ib.* Perſeverantia eſt a Deo, 474. Quid ſit, 475. Perſeverare eſt tentatione non vinci, 475. perſeverari in eo non poteſt quod non toto corde diligitur, 482.

Pertinacis modeſtia, 385. Occiditur, *ib.*

Petronius moritur, 396.

Petrus præcipuus diſcipulus, 491. Etiam in paſſione mutabilis, *ib.* Petri fides ardentiſſime in tentationibus defeciſſet, niſi pro eo Dominus ſupplicaſſet, 58. In Petro demonſtratur liberum arbitrium nihil poſſe ſine gratia, *ib.* Cur permiſſus periclitari, *ib.* Petrus multis lacrymis ſe accuſavit & lavit, ut principem ſuum Eccleſia, non negationis, ſed pœnitentiæ imitatione ſequeretur, 321. Petrus etſi martyrii avidiſſimus, adepturus tamen denuntiatur victoriam paſſionis non ſine tentatione formidinis, 491. Petri trina negatio, *ibid.* Petri cor non humanis, ſed divinis oculis Chriſtus convenit, *ib.* Fides Petri defectura, niſi Chriſtus pro eo oraſſet, *ib.* Petrus Apoſtolus fundata Antiochiæ Eccleſia Romam venit, ubi prædicat, & perſeverat, 379. Petrus & Paulus in perſecutione Neronis occumbunt, 380.

Petrus XVI. Alexandriæ Epiſcopus, 389. Martyr occumbit, *ibid.*

Petrus Marcellinus Felix Liberius Præfectus Prætorii Galliarum & Patricius intereſt & ſubſcribit Arauſicano Concilio, 413. *V. Liberius.*

Pharao diſſipatio, 256.

Phađras & Hipolytus, 373.

Philagrius Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Philetus X. Antiochiæ Epiſcopus, 386.

Philippopolis in Achaja ædificatur, 387.

Philippus Rex Syriæ a Gabinio captus, 377.

Philippus XXIV. regnat, primus ex Imperatoribus Chriſtianus, 387. Philippum filium conſortem regni facit, *ibid.* Philippus uterque interficitur, *ib.*

Philogonus XXI. Epiſcopus Antiochiæ, 391.

Philoſophi a conſummatione impudicitiæ abſtinentes, deſideria & concupiſcentiam non excludebant, 157. Philoſophos non talem qualis a nobis exigitur caſtitatem affecutos eſſe, 158. In his portiuncula caſtitatis, 157. Perfectam vero ac perpetuam puritatem nec cogitare potuerunt, *ib.* & *ſeq.*

Phinees Sacerdos adulteros interficiens, hoc totius populi charitate fecit, ideo Deo acceptus, 215. Phinees Pontifex Hebræorum, 373.

Plor-

Phorbas Rhodum obtinet, 372.

Photinus, a quo Photinianum dogma, moritur, 394. Photinus Pauli Samoſat. hæreſis adſertor vehementior: a quo Photiniani, 388. Baptizari jubentur a Synodo Nicena, unde credendum eos regulam baptiſmi non habuiſſe, *ib.*

Photinianorum error de Chriſti incarnatione, 52.

Pietas vera in quo ſita ſit, 459. Pietatis officia in hac vita, 313. 363. *Epigr.* 96. Quod attinet ad pietatem non ſumus idonei cogitare aliquid tamquam ex nobis, 43. Omnes pii deſpiciuntur ab impiis tamquam ſtulti, quæ deſpectio in ipſos aliquando retorquebitur, 247. 287. 341. *Epigr.* 32.

Pilatus Judææ procurator, 378. Pilatus ſeditionibus ſemina præbens 379. Pontii Pilati mors funeſta, *ibid.*

Pinytus Cretenſis vir eloquentiſſimus, 384.

Pius IX. Romæ Epiſcopus, 383.

Placere Deo ad plenum non poteſt qui adhuc eſt in regione mortalium, 228.

Placidia nubit Conſtantio, 399. Placidia Auguſta in Orientem ſe recipit, 400. Placidiæ & Valentiniani de Joanne Victoria, *ibid.* Placidia Auguſta moritur, 405.

Plagæ Ægypti nec omnes, nec eodem ordine commemoratæ in Pſalmis, quo in Moyſe, 213.

Plato, 375.

Plebis multitudo jumentorum & pecorum nomine ſignificata, 274.

Plinius ſecundus de Chriſtianis ſcribit ad Trajanum, 382. Ejus mors apud Veſuvium, *ibid.*

Plotius Gallus primus Romæ Rhetoricam Latinam docet, 377.

Plutarchus Philoſophus, 380.

Pluvia Romanis & fulmina in eorum adverſarios cælitus miſſa orationibus Chriſtianorum militum, ex teſtimonio Aurelii Imperatoris, 385.

Pœnam Deus convertit ad diſciplinam, & humiliationem ad eruditionem, 237.

Pœnitentia quomodo in Deo, 215. Pœnitentia in Deo, converſio ſententiæ, 254. Omnia invitant ad pœnitentiam, cum Deus electis per flagella conſulat, 332. *Epigr.* 4. Non eſt conſequens, ut Deus quibus pœnitentiam non dedit, reſipiſcentiam abſtulerit, 134.

Pœnitentium ſeſſio exaltatio, 261.

Polycarpus Romæ multos ab hæreſi convertit, 384. Polycarpi martyrium, *ib.*

Pompejus naſcitur, 377. Cn. Pompejus Jeroſolymam capit, Judæoſque vectigales Romanorum facit, *ibid.* Pompejus Imperator appellatur, Luſitaniam & alia capit, *ibid.* Pompejus victus a Cæſare, occiditur, *ib.*

Pomponius Bononienſis, 377.

Pontianus XVII. Romæ Epiſcopus, 386.

Populus quem Deus ſubdit ſive Chriſto, ſive cuique Chriſtiano, 269.

M. *Porcius* Cato Stoicus Philoſophus, 377.

Porricides hiſtoricus, 375.

Poſſibilitas. Omnem hominem Adam peccante naturalem poſſibilitatem & innocentiam perdidiſſe, e qua ruina niſi per gratiam non poſſit ſurgere, 130. *& ſeq.*

Poſſidius Africanus Epiſcopus, 402. A Geiſerico perſecutionem paſſus, *ib.*

Potentia. Super omnem potentiam excellit omnipotens, 256.

Poteſtas verbi non ſolum præſidentibus, ſed omnibus diſcipulis veritatis qui poſſunt arguere errantes data eſt, 276. Juſto judicio datur peccatoribus poteſtas qua ſanctos perſequantur, 236. 286. 338. *Epigr.* 23. Poteſtates omnes Deo ſubjectæ, humanæ vero aliæ aliis, 300.

Preces. Publicæ preces feria ſexta hebdomadæ ſanctæ fieri ſolitæ per totum orbem ex traditione Apoſtolica, 152.

Prædeſtinare quid ſit, 46. Prædeſtinari neminem ad malum, 412. Prædeſtinati ex Judæis, 28.

Prædeſtinatio & gratia quid differant, 24. Prædeſtinationis judicia quam inſcrutabilia, 40.

Prædeſtinatio per Apoſtolos prædicata, ab Auguſtino contra novos hæreticos defenſa, obedientiam non tollit, 48. A prædicatione fidei & obedientiæ non prohibet, 44. Sicut ille quem caſtum futurum eſſe præſcivit Deus, quamvis id incertum habeat, agit ut caſtus ſit: ita ille quem caſtum futurum prædeſtinavit, quamvis id incertum habeat, non ideo non agit ut caſtus ſit, quoniam Dei dono ſe audit futurum eſſe quod erit, 46. Prædeſtinationis doctrina utilitati prædicationis non eſt adverſa, 43.

Prædeſtinationis hujus fidem, quæ contra novos hæreticos nunc defenditur, numquam Eccleſia Chriſti non habuit, 51. Prædeſtinationi contradicere vel de prædeſtinatione dubitare, nimiæ contentionis eſt, 50. Quæ contra prædeſtinationem objiciuntur, contra præſcientiam poſſunt objici, *ibid.* Prædeſtinatio Dei etſi apud nos in hac vita incerta eſt, apud Deum incommutabilis, 133. Prædeſtinatio Dei nullo modo ex filiis Dei facit filios diaboli, &c. ſed contra, *ibid.*

Prædeſtinationis illuſtriſſimum exemplum Chriſtus Jeſus, 27. 52. Prædeſtinatio in Chriſto maxime claruit, 27. Chriſti & membrorum ejus prædeſtinatio non ex præviis meritis, 28. Promiſſio facta Abrahæ de fide gentium in ejus ſemine, de prædeſtinatione Dei facta eſt, non de noſtræ voluntatis poteſtate, 24. prædeſtinatio prædicanda, 49. Quomodo prædicanda, 45. Et quando, 44. prædeſtinationis prædicandæ ratio incommoda & inepta, *ibid.* Prædeſtinationis prædicandæ formula odioſa & vitanda, 50. Prædeſtinatio quomodo citra offenſionem prædicanda, *ibid.* Non ſolum prædicatione prædeſtinationis ab opere ſalutis non impeditur prædeſtinatus, verum ad hoc adjuvatur, 45. Non profuit Tyriis poſſe credere, quia non erant prædeſtinati: non obfuiſſet Judæis non poſſe credere, ſi fuiſſent prædeſtinati, 43. Merito Deum voluiſſe ut nos lateret divinæ prædeſtinationis arcanum, quamdiu in hac vita ſumus, 98. ℣. 748. Nec prædeſtinationis nomine fatum prædicandum, nec fati nomine veritas prædeſtinationis infamanda, 117. Fati opinio vana & falſa, prædeſtinationis fides certiſſima, *ibid.*

Prædeſtinatio certa, 44. Immobilis veritas prædeſtinationis, 29. De prædeſtinatione alicujus nihil certi poteſt ab altero aſſeverari, 43. Prædeſtinatio nec libertatem, nec ſtudium orandi tollit, 495. Prædeſtinatio, 38. Prædeſtinatio quid, 43. Prædeſtinatio præſcientiæ interdum nomine ſignificatur, 47. Prædeſtinatio & præſcientia, *ibid. & ſeq.* Prædeſtinatio quid, 140. Prædeſtinationem nullus catholicus Chriſtianus negat, 117. Ut differat a fato, *ibid.* Scripturæ auctoritate munitur, *ibid.* Prædeſtinatio non eſt ex meritis, 467. Ex parvulis gratuita probatur, *ibid.* patienter ferenda occultatio myſterii prædeſtinationis, 60. Prædeſtinatio non neceſſitat ad bonum aut malum, 119. Prædeſtinatio Dei ſemper in bono eſt, 123.

Prædicatio & prædeſtinatio ſe invicem non impediunt, 43. Quinam prædicationem veritatis obedienter audiunt, 41. Prædicatio non negligenda, etſi Deus det incrementum, 245. Prædicatio veritatis bonus Chriſti odor; quibus in vitam, quibus in mortem, ſive eam loquentibus, ſive audientibus, 320. Verbo & opere prædicare, 231.

Præ-

Prædicatores veritatis nubes, a quibus vinea Domini ſecundatur, 207. Prædicatores magni montes, qui de humilitatis convallibus aquas veritatis emittunt, 208. Prædicatores veritatis nihil ſibi quaſi proprium vindicent, nec inter eos ſit diſcordia, & ſocietas charitatis faciat unum & commune quod profluit, *ibid.* Prædicatoribus verbi & præſidentibus præbenda neceſſaria, *ibid.* Cæli ſunt prædicatores veritatis, per quos mundo innoteſcit coruſcatio Evangelii, 269. Prædicatoribus Evangelii quomodo Chriſtus ſe adfuturum promiſerit, 477. Non ſinceri prædicatores Evangelii ſibi miniſtrant non Chriſto, 201. Omnis devotus Evangelii prædicator comparatus pelicano, nicticoraci, & paſſeri, 202. Chriſtus maxime, *ibid.*

Presbyteri dignitate ſubjecti Epiſcopis, 145.

Præſcientia Dei & voluntas quomodo differant, 122. Præſcientia Dei ad bona & mala extenditur quomodo *ibid.* Præſcientia & prædeſtinatio diſcerni debent, 24. & 126. Prædeſtinata eadem ſunt præſcita, non omnia præſcita ſunt etiam prædeſtinata, 124. Præſcientia Dei neminem peccare compellit, ideo juſte punit peccantem quem peccaturum præſcivit, 325. Præſcientia Dei non eſt cauſſa peccatorum præſcitorum, 483. Præſcivit Deus beneficia ſua quibus nos dignatur liberare, 140. Præſcientia neceſſitatem non intulit, etſi falli non poſſit, 123. Præſcientia Dei non eſt incerta, nec conſilium mutabile, nec inefficax voluntas, nec falſa promiſſio, 462. Præſcientia ſine prædeſtinatione, non ſine præſcientia prædeſtinatio, 24.

Præſumptio & deſperatio malæ, 262. Non præſumendum cuiquam de innocentia, 268.

Prætextatus Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Prævaricatores. Omnes peccatores prævaricatores dicuntur propter legem naturæ, 240. Parvuli tales etiam deputantur propter originale peccatum, 241.

Priamus rex poſt Laomedontem, 373.

Primus Alexandriæ IV. Epiſcopus, 382.

Principius Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.

Priſca & Maximilla inſanæ vates Montani, 384.

Priſcillianus hæreſiarches, 395. Priſcillianus ad Imperatorem provocans, plectitur a Maximo cum aliis ſui affeclis, 396.

Prius & poſterius ad opera Dei non ad Deum referenda, 297.

Probus XXXII. regnat, 388. Occiditur, *ibid.*

Probus Hiſpanus martyr pro fide 402.

Procas Sylvius rex Latinorum, 374.

Procopius tyrannus extinguitur, 393.

Prodigus filius Gentium forma, 261.

Profectus & perſeverantia a Deo ſunt, 474. Profectus in juſtitia a Deo petendus, 233. Sunt tam ſublimes juſtificationes, ut hi qui experti non ſunt, putent ad eas humanam infirmitatem non poſſe pervenire, *ibid.* In bono ſemper proficiendum, 306. & 367. *Epigr.* 106. Quiſque proficit ſicut Deus donat, 479. Mens proficiens cordis aciem dirigit quo pervenire deſiderat, proficientium aſcenſione virtutum, 247.

Profunda. Multa profunda miſeriarum hujus vitæ, 251. Hæc ſentiunt & de his clamant ad Deum qui perfecti ſunt, his demerguntur qui his delectantur, *ibid. & ſeq.*

Prohæreſius Athenienſis ſcholam deſerit, 393.

Prolepſis, id eſt, anticipatio, in Scripturis, 212.

Promiſſiones Dei bene ſuſtinet qui mandatum ejus exſequitur, nec fruſtra ſperat parcendum peccatis ſuis, qui ignoſcit alienis, 252. Subſtantia ſpei noſtræ Chriſtus, *ibid.* Fundamentum promiſſionum Dei Chriſtus, 143. Dei promiſſionum ſecura expectatio, quia quæ promittit, ipſe facit, 345. *Epigr.* 45.

Prophetæ Gad, Nathan, Aſaph, 373. Prophetæ Abdias, Jenoaias, Micheas, 374. Prophetant Achias, Sameas, Jemoded, Azarias, qui & Addo, & Anani, *ibid.* Prophetæ etiam ad alias gentes præter Iſraeliticam miſſi, 433. ℣. 441. Prophetæ myſteria futura noverunt, 486.

Prophetia lucerna erat in tenebris ambulantibus, 254. Prophetiæ auctoritas non humana eſt, ſed divina, 249. Prophetiæ David aliter intelligi, quam ab Apoſtolis ſunt intellectæ non poſſunt, 240. Prophetiarum implendarum certitudo, 304. De hoc non dubitandum quod licet hiſtoria ſacra prætermiſerit, propheta non tacuit, 212. & 215. Libera eſt prophetica laudatio a lege narrationis hiſtoricæ, 213.

Propoſitum. Quod Dei propoſitum admittant quidam Semipelagiani, 6. Caſſiani ſententia de propoſito Dei circa ſalutem hominum, quos gratiæ Dei donum aliquatenus prævenire docet, 158. Omnes a Deo vocari defendit, *ibid.*

Proſper Auguſtino facie ignotus, animo compertus & ſermone, 5. Proſper ex doctrina Auguſtini Semipelagianis reſiſtit, 13. *& ſeq.* Quæſtiones proponit, quibus velit reſponderi, 7. Proſper vir moribus, eloquio & ſtudio clarus, 14. Dignus notitia Auguſtini judicatus, *ibid.* Proſper meliora in poſterum de Auguſtini contradictoribus ſperat, 57. Quo Dei conſilio ſinantur diutius errare, *ibid.* Proſperi tempore multæ gentes prius gratiæ participes, aliæ nullum odorem boni iſtius attigerant. 60. Eumdem aut alium, cum jam ſcriptum ejus ſerpere diceretur, ſuſpicionibus onerat, ipſiſque egregiam a ſancto Doctore refutationem promittit, 121. Proſperi ſama objectionibus calumnioſis a malevolis & invidis palam tradacta, 128. Has cum ſimplici anathematis ſubſcriptione refellere poſſet, fuſiori ſenſus ſui & fidei quam ex Apoſtolicæ ſedis auctoritate defendebat expoſitione, earum auctores confundit, *ibid.* Proſper excerptis presbyterorum Genuenſium ſatisfacit, ex ipſis libris unde illa ducta fuerant, 136. Proſper & Hilarius calumniis presbyterorum quorumdam fatigati ad Apoſtolicam ſedem recurrentes, 141. Proſper collationum auctori reſiſtebat, 168.

Proſperitatis & adverſitatis uſus diverſus in bono & malo, 288. 346. *Epigr.* 49. Amans deceptiones ſuas, & gaudens falſis proſperitatibus ſæculi, veris periculis demergitur inferni, 228.

Protectio Dei ſuper populum Iſrael videbatur dicere gentibus, *Nolite tangere Chriſtos meos, &c.* hoc agente Deo in cordibus alienigenarum ut electi Dei eſſent illæſi, 211.

Providentia. Exempla providentiæ Dei erga homines ante legem, 430. ℣. 305. Exempla providentiæ Dei in lege, 431. ℣. 413. Lex naturalis omnibus innata, *ibid.* ℣. 419. Non in ſola gente Iſraelitica effectus providentiæ Dei, *ibid.* ℣. 442. providentia Dei querelis hominum impetitur, 425. ℣. 20. Providentia Dei nec populum Iſrael ſub dura regis Ægyptii ſervitute reliquerat, 432. ℣. 377. providentia Dei cum ſit immutabilis, mutabili creaturæ varie ſubvenit, ut ars medicinæ eadem manens mutat præcepta languentibus, 326.

Providentia Dei erga omnes nationes, 458. *& ſeq.* Providentia Dei ab æterno omnia ſimul continet, 310. 343. *Epigr.* 41. Deo providentiam negantes ſeipſos in ſortem ferarum redigunt, 428. ℣. 199. *& ſeq.* Naturæ ſuæ & promiſſorum Chriſti obliti, *ib.* Deus omnibus animantibus præſtat alimoniam: ſed hominibus non terrenum tantum, ſed & ſpiritalem cibum; quem hi accipiunt qui deſiderant, 272. Omnia Dei providentia & bonitate ſubſiſtunt, 268. Curſus temporum & ſiderum

derum ſtabilis argumentum eſt Dei providentiæ, 439. Ѷ. 718. Deo nec poteſtas deeſt nec voluntas providendi homini, 428. Ѷ. 195. Quæſtiones univerſæ contra providentiam Dei invictiſſime reſolvuntur, ſi intelligatur inter præſentis vitæ inæqualitates, nec a juſtitia miſericordiam, nec a miſericordia abeſſe juſtitiam, 201.

Pruina ſignificat cæleſte beneficium, quo concupiſcentiæ marceſcunt, 238.

Pſallere coram Angelis eſt ſpiritaliter pſallere, 260.

Pſalmi 104. & 105. conjuncti, ut in uno commendetur populus Dei in electis, in alio in iis qui amaricaverunt, ſed converſi veniam precantur, 213.

Pſalterinm decachordum decem præcepta legis, 269. pſalterii & citharæ differentia, & ſignificationes, 217.

Pſeudo ſynodus Seleuciæ, 393. Pſeudo-ſynodus Ariminenſis, *ibid.*

Ptolemæus Lagi filius primus potitus regno Alexandrinorum, 375. Judæam capit, & Judæos captivos abducit, *ibid.*

Ptolemæus Philadelphus, 376. Judæos liberos dimittit, & Scripturas per LXX. Interpretes transferri curat, *ibid.* Bibliothecam ampliſſimam ſibi comparat, *ibid.*

Ptolemæus Evergetes, 376.

Ptolemæus Philopator regnat, *ibid.*

Ptolemæus Epiphanes, *ibid* Judæam capit, *ibid.*

Ptolomæus Philometor, *ibid.* Ptolemæo judicante Judæi Samaritas de templo contendentes vincunt, *ibid.*

Ptolemæus Phyſcon, qui & Soter, 377.

Ptolemæus Alexander, *ibid.*

Ptolomæus Cleopatræ filius, *ibid.*

Ptolomæus Dionyſius, *ibid.*

Puerorum nomine non ætas infantium, ſed animorum humilitas compellatur, 225.

Pupilli & orphani & viduæ quorum Deus adjutor, 372. Anima quæ in temporalibus non fidit, ſed mundi iſtius peregina eſt, merito pupilla appellatur & vidua, 273.

Puritas animi ab invitia non amittitur, etiam corpore oppreſſo, 289. & 347. *Epigr.* 51.

Pytagoras Philoſophus, 375.

Q

Q*Uadratus* diſcipulus Apoſtolorum Apologiſta noſter, 382.

Quærere. Tum recte quæritur Deus, ſi non per ipſum alia, ſed per omnia ipſe quæratur, 231.

Queri. Impie queruli puniendi, 249.

Quies hujus temporis quo pretio comparanda, 502.

Quintilianus rhetor claret, 381.

Quintillus Auguſtus appellatur, mox occiditur, 388.

Quirinus Sciſcianus Epiſcopus & martyr, 390.

R

R*Adagaiſus* ſuperatus & captus, 398.

Raptus Enoch & Eliæ mortis metum & ſpem reſurrectionis docuit, 431. Ѷ. 321.

Rectus quis, 290. & *ſeq.* Recti corde de præceptis Dei aut conſtitutionibus non queruntur, nec varietate rerum temporalium depravantur, 249. 342. *Epigr.* 35. Deus dat recta ſapere & velle, 462.

Reges & potentes mundi niſi Deum timeant, quem timebunt? 276. Aliquo modo tamen prædicatione Evangelii vinciuntur, *ibid.*

Regnum Dei omnis pulcritudo creaturæ, quia diverſorum ipſe eſt auctor & dominus: regnum Dei ſpecialius nuncupantur inviſibilia bona, quæ ex decore viſibilium intelligitur quantum excellant, 271. Quod Dei regnum expectatur, *ibid.* Regnum Chriſti ut hominis incipit a Chriſtianis, & non habet finem, 222. Incœpit ab Jeruſalem, *ibid.* Regnum Chriſti quotidie fieri videmus, *ibid.* Regnum cælorum conſtat omnes ingreſſuros bonos, donante gratia; & nullos malos, merente nequitia, 60.

Regni Alexandrinorum initium, 375.

Relapſi non puniuntur propter remiſſa ſibi peccata; ſed propter poſtrema, 117. Relapſi & ſine correctione deficientes, non neceſſitatem pereundi habuerunt, quia prædeſtinati non ſunt; ſed ideo prædeſtinati non ſunt, quia tales futuri præſciti ſunt, 118. Quod ante quam caderent ab hac vita non ablati, ad occulta ſed juſta Dei judicia referendum, *ibid.*

Reliquiæ primi ſtatus. Si quid homini ſuperſit ex priſtini ſtatus reliquiis, falſo id putat ſanum, atque hinc ſolum ſuperbiendi materiam arripit, 103. Ѷ. 862. Neque ex illis reliquiis ad veram vitam umquam perduci poteſt, 104. Ѷ. 876.

Remiſſionem peccatorum petens diſpliceat ſibi, 301.

Remphan ſidus adoratum, & cultus ſolis ac lunæ magna pœna vindicatum in Iſraelitis, 438. Ѷ. 674.

Reprobatio ex præſcriptis demeritis, 133.

Reprobi ſunt qui verum quod credunt non loquuntur, aut qui verum quod loquuntur non credunt, 228.

Requies Dei & noſtra quæ ſit, 311. Dei requies qua nullius indiget bono, *ibid.* Requies animæ in hac vita quæ ſit, 228. 362. *Epigr.* 14. Requies longa brevis laboris merces, 419. Ѷ. 44.

Reſpondere. Quomodo reſpondendum calumnioſe interrogantibus, & non veritatem diſcere, ſed credentium corda turbare volentibus, 259.

Reſurrectio Chriſti ſpei noſtræ fundamentum, 252. Reſurrectio Chriſti non credita aut intellecta, 267. Reſurrectio etiam regeneratio nuncupatur. 270.

Retributiones Dei non ſecundum merita humana ſunt, 204. Retributiones quatuor, quarum duæ ad juſtitiam pertinent, tertia ad miſericordiam, quartam Deus neſcit, primitus vero neceſſaria tertia, qua bona pro malis retribuit Deus, 232. 285. 336. *Epigr.* 16. Tempus retributionis deſiderio ſuo prævenit, qui promiſſa Dei vigilanter expoſcit, 243.

Rex eſt qui corpori ſuo ſcit imperare, 306. Rex peccati in aquis perit, 258.

Rhodus concuſſa, Coloſſus ruit, 376.

Rob.am quot annos regnarit, 373.

Roma, Imperii Roman amplitudo Eccleſiæ ſervit exordiis, 485. & 486. Arx religionis, & principatum habet Sacerdotii, 486. Romana ſedes approbando Concilia aliarum Diœceſeon quid iis præſtet, 150. Romæ annus milleſimus, 386. Roma capta a Vandalis, 398. Romanæ urbis captivitas a Geiſerico, 406.

Romani Gothos ſuperant, 391. Romani Carthaginenſes navali certamine ſuperant, & centum Lybiæ urbes capiunt, 376. Romani regni latitudo ad Eccleſiæ dilatationem diſpoſita a Deo, 483. Etſi Eccleſia jam latius pateat, 486.

Roma-

Romulus Romam condit, 374.

Roris deſcenſio ſupernæ gratiæ ſignificatio, quæ ſanctorum origo eſt meritorum, 255.

Rufinus. Proſperi Epiſtola ad Rufinum, 55. Rufinus pro ſalute Proſperi ſollicitus, *ibid.*

S

SAbbati obſervatio bonis operibus intendere, nec de his in ſe, ſed in Deo gloriari, 310. Sabbatum bonum quid ſit, 294. 359. *Epigr.* 84. Verum Sabbatum quomodo obſervetur, 316.

Sabellius, & ejus error, 386.

Sabelliani quare dicantur Patropaſſiani, *ibid.*

Sacerdotis benedictio ſuper fideles, 51.

Sacramentorum indigna perceptio unde noceat, 354. *Epigram.* 72.

Sacrificium. Veri ſacrificii extra Eccleſiam catholicam locus non eſt, 285.

Sadoc Sacerdos Hebræorum, 373.

Sæculum præſens nox in comparatione futuri, 243. Sæculum hoc non corpore, ſed corde fugiendum, 39. Tempus hujus ſæculi nox, per quam dat locum pœnitentiæ miſericordia Dei, dies judicii mane erit quo declarabitur quid quiſque mereatur, 202. Volare de hoc ſæculo donum Dei, 262.

Salomon regnat, templum ædificat, 373. Salomone cadente, quæ per ipſum dicta ſunt non ſunt deleta, quia hæc Spiritus-ſanctus erat locutus, 249.

Salus a Deo ſolo bene expectatur, qui ea non indiget, 272. Nemo unquam ſalvatus ſine fide incarnationis, 434. ℣. 492. Nemo niſi per Chriſtum ſalvatus, 485. Quomodo Deus factus ſit ſalus aliquibus, 230. Salus animæ facit ut uſque ad mortem pro veritate certetur, 238. Salus animæ per quos gradus gratiæ fiat, 204. Nemo ſalvatur, niſi per gratiam Chriſti, 59. Nullius ſalus deſperanda, 495. Neminem, niſi Deo miſerante, ſalvari poſt peccatum, cum nemo niſi eo adjuvante ſalvari potuiſſet ante peccatum, 324. Nemo perit qui perire non debet, ſed omnes ab æterno electi ſalvi fiunt, 493. Ad ſalutem neceſſe vel declinare peccatum, vel agere pœnitentiam, 302. *& ſeq.* De ſalute omnium quid apertum, quid clauſum, 461. Deum velle omnes ſalvos fieri certum, 477. Cur autem non omnes ſalvet non oportet inquiri, *ibid.* Deus omnis nationis, ſexus, & conditionis homines ſalvare non neglexit, 433. ℣. 453. Quomodo dicitur Deus velle omnes ſalvos fieri, 59. Malam voluntatem habentes, quamdiu ſalvi eſſe nolunt, ſalvi eſſe non poſſunt, nec tamen hæc mala voluntas ex Dei voluntate eſt, 232.

Saluſtius hiſtoricus naſcitur, 377. Saluſtius moritur, 378.

Samaria a Joanne Hircano deſtructa, ab Herode inſtauratur, & Sebaſte nominatur, 378.

Samaritæ, cuſtodes exprimit hoc nomen, 374.

Samnitæ a Romanis ſubjugati, 375.

Samſon, 373.

Samuel, *ibid.*

Sancti ante Chriſtum incarnationem deſiderabant: ſancti poſt Chriſtum manifeſtationem & judicium concupiſcunt, 238. 259. Sancti nihil operum ſuorum ſuis meritis vindicabunt, ſed miſericordiæ Dei & gratiæ, 265. A Deo ſanctorum honor, & ipſe eos exaltat, 276. Victoria ſanctorum opus Dei habitantis in ſanctis, 475. Sanctorum omnium gloria, ut totus mundus ſubjiciatur Deo, & divinis legibus, 276. Sancti omnes iiſdem, quibus nos, ſubjecti tentationibus: quomodo eas vicerint, 436. ℣. 606. Deus cum poſſit præſtare ſanctis, ut in eos adverſarii non habeant poteſtatem, mirabilius tribuit, ut omnem ſuperent paſſionem, 267. Sanctorum uſitata confeſſio, quod tribulationes non immerito patiantur, 243. Sanctis fiet in diſpari claritate par gaudium, 321. *& ſeq.* Sancti omnia in æternum Deo referent, 224. In cordibus ſanctorum ædificatur æternum Dei templum cum compage Angelorum, 257.

Sanguis Chriſti pretium totius mundi, 125. Qui ejus extranei, *ibid.*

Sapienti quid deſiderandum, 295.

Sapientia & pietas & reliquæ ſpiritales divitiæ ſunt a Deo, 472. *& ſeq.* Sapientia vera noſſe & diligere Deum, a timore incipit, 224. Sapientia quædam in infidelibus, ex naturæ a Deo conditæ reliquiis, 181. Sapientia mundi carnalis a vera ſapientia deſtruitur, 504. Sapientia eſt a Deo, 472. Homines non per ſapientiam hujus mundi, ſed per donum Dei ad lumen ſapientiæ Dei perveniſſe probatur, 484. In pace quærenda ſapientia, 301. 361. *Epigr.* 93.

Saporis perſecutio in Chriſtianos, 392.

Saul primus rex Hebræorum, 373.

Scandalum. Omne ſcandalum, cum aut in confeſſione deitatis erratur, aut ab Eccleſiæ unitate diſceditur, 246.

Schiſmatici unitatem Eccleſiæ deſerentes notantur, 263. Non eſt vera ſcientia boni, niſi ad hoc cognoſcatur ut agatur, 237. 339. *Epigr.* 24. Peſſima ſcientia mali eſt malum eſſe, & peſſima ignorantia boni bonum non eſſe, 195. Scientia quantalibet ex naturæ operibus reſidua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæſita, non poteſt præſtare ut quod faciendum noverimus, etiam facere diligamus, 181. Scientia & amor boni ex Dei dono, 174. Scientiam boni Adam peccando perdidit, quia perdidit bonam conſcientiam, 180. De ſcientia non gloriandum, 306. Scientia & opera Dei nihil velocius, 274.

Scriptura cælum, cujus auctoritas quaſi firmamentum in Eccleſia poſita, & per totum orbem extenſa, 206. Scripturarum intelligentia humilitate promerenda & bonis operibus, 273. Scripturarum obſcuritas ad quid utilis, 290. 354. *Epig* 70. Scripturis adhærentes iniquitas mundana non obſcurat, 294. Scripturæ organa civium Jeruſalem, 259. Scripturarum obſcuritas ad quid utilis, 273. Scripturas reprehendentes & contemnentes propter obſcuritatem, in illis cæci manent, *ibid.* Scriptura nos non levat, niſi deſcendat ad nos, 321. Sicubi in Scriptura res quædam aliter dicuntur, quam acta ſunt, intelligi debet prophetia, ubi non conſtat hiſtoria, 226.

Sebaſtianus Comes ad Africam tranſiens, Geiſericum a Siciliæ infeſtatione ceſſare cogit, 403. Geiſerico nimium confiſus miſere perit, *ibid.*

Secreta Dei patienter ignoranda: nec quia clauſa nequeunt penetrari, prætereundus reſeratorum introitus, 481.

Securitatis perverſæ periculum, ordinatæ ſollicitudinis utilitas, 291.

Seditio Jeroſolymis orta ubi 54000. Judæi perierunt, 379.

Seleucus plurimas urbes condit, 376. Judæos honorat, *ibid.* Babylonem obtinet, *ibid.*

Sem poſteritas recenſetur, 371.

Semen ſervorum Dei opus juſtitiæ, 204. Qui ſint ſemen Abrahæ, 306.

Semina chariſmatum ſenſim ordinarie adoleſcunt, 481. Comparatio-

ratione res firmatur, *ibid.* Semina virtutum naturalia originale peccatum evertunt, 185.

Semipelagiani periculoſius fallunt, quia Pelagium damnare videntur dum fatentur originale peccatum, baptiſmi quoque neceſſitatem, etiam ratione parvulorum, ut a peccatis ſolvantur, 102. ℣. 817. Sed cum Pelagio ſapiunt, cum ajunt naturam ſuis viribus ad bonum ferri poſſe, quemadmodum ante peccatum, quaſi originali peccato læſa non fuerit, &c. *ibid.*

Semipelagiani Eccleſiam fallebant virtutis ſpecie, 76. ℣. 120. Semipelagianorum error, affectum bene volendi homini naturalem eſſe, ut male volendi, *ibid.* ℣. 128. Illos a Pelagianis non diſcrepare, adeoque publice pacem cum illis inire debere, *ibid.* ℣. 132. Inducuntur Pelagiani verbis querulosis Semipelagianos interpellantes, ut in gratiam recipiantur ab eis, cum ipſorum probent ſententiam, *ibid.* Quibus fides non annuntiatur, eos lumine naturæ per vitia oppreſſos, aptos non fuiſſe quibus dona ſalutis conferrentur, 82. ℣. 287. Qui hoc dicunt in duas Pelagii hæreſes incidere, naturam humanam non eſſe læſam, & gratiam ſecundum merita dari, *ibid.* ℣. 296. De voluntate Dei erga omnium ſalutem, 83. ℣. 309. Non omnes ſalvari & ad fidem venire, licet quidquid vult Deus impleatur, *ibid.* Refellit Semipel. hoc libero arbitrio tribuentes, quod alii volunt ſalvari, alii nolunt, *ibid.* ℣. 317. Exemplis probat gratia & virtute Dei omni tempore converſa corda peſſimorum, *ibid.* ℣. 323.

Semipelagiani ficte fatentur hominem per ſe nec juſtitiam nec ſalutem conſequi poſſe aut perſeverare: ſed contendunt vocanti Deo aſſentiri propria libertate, cujus ille conatum ſequatur & perficiat, 84. ℣. 358. Confutantur: Dogmate iſto everti veram Chriſti gratiam, quia foris extra animam hominis conſtituatur, quaſi cordis januam pulſet tantum, non aperiat, 85. ℣. 365. Hoc pacto gratiam proprie non agere, ſed liberum arbitrium, probat exemplo eorum quæ leguntur aut audiuntur, *ibid.* ℣. 373. Contra vero gratia flectit voluntatem quo vult omnipotentiſſima virtute, nec ullum eam remoratur obſtaculum, *ibid.* ℣. 382. Non miniſtrum qui prædicando extrinſecus plantat aut rigat aliquid eſſe, ſed Deum qui dat intus incrementum, *ibid.* ℣. 389. Admirabiles gratiæ effectus in mentibus humanis, *ibid.* ℣. 390. Bene volendi affectum quo ad Deum cor accedit, nec hominem homini, nec ullum ſibi, neque per naturalem ſapientiam dare poſſe, 86. ℣. 395. Eorumdem de perſeverantiæ dono ſententia, 12. Nolebant de fide dictum, *Quid habes quod non accepiſti*, *ibid.* Diſtinctionem gratiæ quæ nunc detur, ab ea quæ Adamo innocenti data eſt non admittebant, 13. In quo a primo homine diſtare vellent omnium naturam, *ibid.* Definitum eſſe numerum prædeſtinatorum nolebant, *ibid.* Quem ſenſum horum verborum, *Qui omnes homines vult ſalvos fieri* rejicerent, quem admitterent, *ibid.*

Semipelagiani Catholico nomine gloriantur, 150. Damnatis hæreticorum ſenſibus infecti, *ibid.* Gratiæ doctores de exceſſu accuſant, *ibid.* Sedis Apoſtolicæ ſe decreta ſequi profitentur, *ibid.* Objectio Semipel. Hac prædicatione gratiæ liberum auferri arbitrium: neque pœnas aut præmia ulli deberi, ſi natura ſua dimiſſa nonniſi mala velit; bona autem opera non nobis, ſed gratiæ adſcribi debeant, 92. ℣. 565. Eos ſic ratiocinari cum Pelagio: quo quod pariter cum illo totius naturæ in primo homine caſum re vera non agnoſcant, 93. ℣. 571. A Semipelagianis voce tenus damnari Pelagianos, cum ſubtiliſſimum illius hæreſeos venenum retineant, 101. ℣. 801. Extinctam in Pelagianis ab Eccleſia hæreſim in Semipelagianis reviviſcere cœpiſſe, 75. ℣. 114. Object. Semipelag. Si gratia ad bene agendum omnino neceſſaria eſt, eaque non omnibus detur, peccati reos non fore quibus bene gerendi data non fuerit, 95. ℣. 647. Hoc argumento negari peccatum originale: quo ſolo rei homines digni ſunt morte, etſi propria non adjecerint, *ibid.* ℣. 652. Pelagianorum reliquiæ Semipelagiani quid dogmatum Pelagianorum ſervaverint, 505. Reliquiæ Semipelagianorum, quid ex iis retinuerint, *ib.* Originale peccatum negabant, *ibid.* Auctoritates Scripturarum, quibus abutuntur Semipelagiani, 57. Si dogmata Pelagiana tueri non audeant Semipelagiani, ſuos etiam errores abjicere debere, 89. ℣. 522. Et fateri naturam ita vulneratam, ut numquam per liberum arbitrium conſurgere poſſit ad faciendam juſtitiam, *ibid.* ℣. 526. Eos, ſi hæc confiteri recuſent, Pelagianis pacem negare non poſſe, quibuſcum re vera conſentiant, 90. ℣. 534. Verbis enim ſolis diſcrepare, dum coguntur dicere, peccato Adæ corpus noſtrum morti obnoxium factum, non autem animam peccato vitiatam: quod eſt injuſtitiam Deo adſcribere, & homines prorſus abſolvere, *ibid.* ℣. 540. Injuſtum vero non eſſe Deum: quoniam ex Apoſtolo omnes in uno ceciderunt, nec poſtea ullus ad vitam reſurgere potuit, niſi Chriſti gratia, nec quidem juſti qui fuerunt ante Chriſtum, *ibid.* ℣. 549.

Sempronius vir doctus, 395.

Senatores a Romulo inſtituti, & cur ſic dicti, 374.

Senſuum corporis non una eſt facultas circa corporalia, incorporea vero animus uno motu attingit, 318.

Seon tentatio colorum, 356. Seon germen inutile, 259.

Septies pro ſemper, 244.

Septuaginta hebdomadarum Danielis initium & finis, 375.

Sepulcra magnatum, ubi omnes æquales fiunt, ſuperbiæ comprimendæ cauſſa intueri utile, 327.

Sepultura nec ſumptuoſa prodeſt, nec vilis nocet, 292.

Serapion VIII. Antiochenus Epiſcopus, 385.

Serenus Granius Adriano pro Chriſtianis ſcribit, 382.

Servi Dei extra Eccleſiam non ſunt, etiam qui ſe Martyres dicunt, 229. Magna dignitas & beatitudo eſſe Dei ſervum, 268.

Servitus Dei vere libertas, 295. 359. *Epigr.* 85. Servitutis nomen & conditio ex culpa, non ex natura, 299. Melior qui ſervit homini, quam qui cupiditati, *ibid.*

Servius Romanorum rex, 375.

Severianus Africanus, 402. A Geiſerico perſecutionem patitur pro fide, *ibid.*

Severus XVII. regnat, & unde oriundus, Pertinacem ſe cognominari juſſit, 385. Severi victoriæ de Judæis &c. a quibus ſe cognominari voluit, *ibid.* Severus moritur, 386.

Severus contra Maxentium pugnans occiditur, 390.

Sextus Albanus Sylvius Latin. rex, 373.

Sidera. Non homo ſideribus ſubditur, ſed aliquando ſanctis hominibus ſidera fuere ſubdita, ut Joſue & Eliæ, 438. ℣. 670. Vanæ & noxiæ prædictiones actuum humanorum ex ſideribus ductæ, *ibid.* ℣. 691.

Sigisvultus belli contra Bonifacium dux factus poſt Sinocem, 400.

Signa divinitatis Chriſti in morte ejus, & reſurrectionis ipſius, 435. ℣. 527.

Signum in cælo, 396.

Silveſter XXXI. Romæ Epiſcopus, 390.

Si-

Simeon Jacobo ſuccedit, 380. Simeon Jeroſolymorum Epiſcopus crucifigitur, 382.

Simon Oniæ filius, 376. Simon Oniæ filius Judæorum Pontifex, *ibid.*

Simon Jonathæ frater Sacerdos Judæorum, *ibid.*

Simplicianus Mediolaneuſis Eccleſiæ Epiſcopus, 49. Ambroſii in Epiſcopatu Mediolanenſi ſucceſſor, 20.

Simulacrum eſt omne falſum dogma, 257.

Simulatio virtutis duplex iniquitas, 304.

Sinoces Galbionem & Mavortium dulo perimit, 400. Ipſe poſtea a Bonifacio occiſus, *ibid.*

Sion ſpecula, Eccleſia futura proſpiciens, non præſentia diligens, 204. Sion in toto mundo eſt ſanctorum omnium corpus, 249.

Siracuſæ conditæ, 374.

Siricius XXXVI. Romæ Epiſcopus, 396.

Socrates philoſophus, 375. Socrates ipſe inter philoſophos gentiles turpia de ſe confeſſus, 158.

Sol Chriſtus, luna Eccleſia, 246. Sol fidelium cordium ſapientia, luna ſcientia, ſtellæ cetera chariſmatum munera, 258.

Sophocles claret, 375.

Sophonias propheta, 374.

Soter XI. Epiſcopus Romæ, 384.

Spes in ſolo Deo, 230. Spes data a Deo etiam in ultimo profundo jacenti, 252. Indulgentiam petens cum ſpe & laude debet orare, 213. Spes in Deum hinc firmanda, quod omne bonum ab ejus bonitate manet, 268. Spes noſtra perpetua & uſque in finem vitæ eſſe debet, 252. Nulla re terrenda aut obſcuranda, ſed fortiter cuſtodienda, *ibid.* Spes in Deum in tribulationibus roborat, 267. Nihil ſperandum poſt corpus quod non fuerit comparatum in corpore, 297. Bonæ ſpei homo, 50.

Spiritales in Eccleſia fiunt angeli, cum fiunt prædicatores veritatis, 207. Iidem etiam fiunt ignis, cum fervent ſpiritu, & alios accendunt, *ibid.* Spiritales animæ aves in montibus, 208. Spiritalium eſt intelligere mandata Dei, 239. Etiam ſub gratia homo ſpiritalis pugnat, 20.

Spiritus-Sanctus auctor omnis boni, 473. Spiritui ſancto Pater dedit vitam procedere de Filio, ſicut procedit & de ipſo, 323. Spiritus-ſanctus quo ſenſu interpellet pro nobis & clamet, *Abba, pater*, 52. Spiritus ſanctus unctio omnem Eccleſiam penetrat, uſque ad infima membra deſcendens, 254. Spiritus-ſanctus quomodo non loquatur a ſemetipſo, ſed quæcumque audierit loquatur, 323. Spiritus-ſanctus acceptus etiam hoc agit, ut largius accipiendus quæratur, 235. Spiritus-ſanctus cur in igneis linguis datus, 509. Spiritus-ſanctus omnes ſanctos regit, quolibet tempore, 481. Etiam ante Diluvium, unde hi dicti Filii Dei, *ibid.*

Stellæ quas Deus habet numeratas, non tam ſtellæ cæli, quam electi qui in Eccleſia Dei bonæ converſationis exemplo reſplendent, 273. Has Deus numerat in æternam præelectas gloriam, & nominatim advocatas, *ibid.*

Stephanus XXII. Romæ Epiſcopus, 387.

Suavitatem Domini confiteri non poteſt, niſi qui guſtavit, 216.

Sudor Chriſti ſanguineus quid ſignificaret, 290. 354. *Epigram.* 71.

Superbi gratiam non exquirunt, & non de Deo, ſed de ſe ſibi placere volunt, 143. Superbi juſtos ſe videri volunt, & peccatorum confeſſionem refugiunt, 264. Omnia agunt ut bonos ſeducant, *ibid.* Superbi quam gravis caſus, 504. Quam difficile reſurgit, 508. Totum corpus diaboli breviter ſuperbi, 264. Doctrina Evangelica nec ſuperbos vult nos eſſe, nec deſides, 507. Superbis in peccatum, etiam illa quæ in eis videntur laudanda vertuntur, 506.

Superbia Deo ſemper odioſa, 274. Superbia in recte factis cavenda, 246. 288. *Epigr.* 48. Superbia de vana granditate præſumens, non ſinit hominem ambulare per artam viam, & intrare per anguſtam portam, 225. De ſuperbia & humilitate, 294. Primi homines per ſuperbiam lapſi, 504. Superbia primum & ultimum hominis vitium, 275. 259. *Epigr.* 86. Superbia & angelo & homini prima cauſa labendi, 246. Superbiam humanam aggreditur Apoſtolus, illo loco, *Quid enim habes quod non accepiſti*, 20.

Superbiæ plures gradus, pejor eorum qui ſpem ſuam non in Deo, ſed in ſe conſtituunt, 504. Hæc fuit diaboli ſuperbia, *ibid.* Inde primum hominem dejecit, *ibid.* Superbia congruenter avaritia nominatur, *ibid.* Utraque ex perverſo uſu donorum Dei naſcitur, *ibid.* Superbia in virtutibus maxime cavenda, *ibid.* Superbia fomes invidiæ, 201. Omnia bona opera per ſuperbiam deſtrui, *ibid.* Ex bonis operibus ſuperbia, 504. Diabolus quibus non potuit perſuadere vitiorum amorem, immittit laudis cupiditatem, 505. Superbiæ virus ſola humilitate & charitate, quæ ſe invicem complectuntur, excludi, 508. Superbia amor excellentiæ propriæ, 313. Nulla pars ſuperbiæ nocentior, quam de bonis operibus elatio, 507.

Superflua qui habeant, 291. Superflua pauperibus non erogans alienorum retentor eſt, *ibid.* & 356. *Epigr.* 77.

Supplantatur qui relicto bono propoſito, in imitationem tranſit impiorum, 264.

Surſum corda. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Dignum, & juſtum eſt, 43.

Suſacbin Rex Ægypti templum expoliat, 373.

Syagrius vir illuſtris Concilio Arauſicano II. interfuit & ſubſcripſit, 413.

Sylvius Æneæ filius poſthumus, a quo reges Latinorum Sylvii appellati, 373.

Synaxis matutina ex orationum atque Pſalmo-ſolemnitate, 156.

Syria in ditionem Romanam tranſit, 377.

T

TAbernaculum Dei fit qui non ſua quærit, ſed quæ Jeſu Chriſti: quæ autem ſunt Jeſu Chriſti totius corporis bona ſunt, 253. Tabernaculum Dei fit qui Eccleſiæ coaptatur, & corpori Chriſti per ſpiritum charitatis unitur, *ibid.*

Tacitus XXX. regnat, 388. Occiditur, *ibid.*

Tædium ſpiritalium periculoſum, 227. 285. 334. *Epigr.* 10.

Talenta data ſecundum propriam & naturalem cujuſque poſſibilitatem, non ſecundum proprium meritum, 480.

Tarquinius Priſcus rex Romanorum, 374.

Tarquinius Superbus rex Romanorum, 375.

Tatianus hæreticus, a quo Encratitæ, 384.

Teleſphorus VII. Romæ Epiſcopus, 383.

Templum Jeroſolymitanum quot annos ſteterit a prima ædificatione, 380. Templi commotiones & voces in templo auditæ, 378. Deus templum ſibi condit in omni terra, 83. ℣. 332. Templa Gentilium ſubverſa, 391.

Temporales qui uſque in finem in obedientia non permanent, 50.

Temporalia tribulationem afferunt ſperanti æterna, 261. Hunc Deus exaudit cito, & vivificat, *ibid.* Cur Deus temporalia bona populo ſuo olim præſtiterit, & nunc etiam præſtet aliquando, 213. Quis rerum temporalium uſus eſſe debeat, 436. V. 600.

Tempus, motus creaturæ: fruſtra ante creaturam quæritur, 311. Omne tempus a Deo diſpoſitum, qui tempori ſubditus non eſt, 323. Quæ tempora Deus elegerit ad manifeſtandam Dei gratiam, quæ in omnium gentium ſalutem diſponebatur, 484. Tempus miſerendi Deo tempus incarnationis Chriſti, 203.

Tenebræ adverſitas, 262. Deo auxiliante lumen fiunt & deliciæ, *ibid.* Tenebræ quæ metuendæ, 319.

Tentatio duplex, noxia & utilis, 37. Tentari & in tentationem non inferri non eſt malum, immo etiam bonum eſt, *ibid.* Non inferri in tentationem ex dono Dei eſt, *ibid.* Hujus vitæ tentationibus eripi magnum Dei beneficium, 26. Tentatio Chriſti eruditio Chriſtiani, 294. Homini non expedit contra diabolum ſine protectore confligere, 461. Optimis quibuſque inſidiari tentatorem, 504. & *ſeq.* Hoc præſtat Dei protectio, ut in fide & charitate nulla tentatione ſuperemur, 163 Tentationum utilitas, 304. In Eccleſia tentationes, tribulationes & liberationes, 248. Quatuor tentationum periculis liberandi qui perveniant ad perfectam pacem, 216. Prima tentatio ignorantia veritatis a qua orans deducitur ad viam fidei, *ibid.* Secunda cupiditatum difficultates, de qua liberatur per facultatem ad recte agendum a gratia datam, *ibid.* Tertia tentatio verbi Dei, 217. Quarta tentatio præſidentium propria, *ibid.*

Terentius Varro naſcitur, 377. Græcas litteras diſcit, *ibid.* Terrentius Comœdiarum ſcriptor moritur, 376.

Terra fundata ſuper aquas, quia aquis ſupereminet, myſtice vero Eccleſia ſuper baptiſmum fundata; ita ut ab aquis tota æterni templi ſtructura conſurgat, 258. Terra deſiderabilis, quam pro nihilo habuiſſe culpantur Iſraelitæ, æterna & cæleſtis, 215. Terra quomodo fundata ſuper ſtabilitatem ſuam, 207. Terræ nomine aliquando appellantur quæ vicina ſunt terræ, 275.

Terræmotus, 382. 397.

Terribilia Dei & ipſa laudis honore ſunt plena, 270.

Teſtamentum. Manichæi vetus *Inſtrumentum* non accipiunt, novum corruptum eſſe afferunt, 41. Per veteris Teſtamenti imaginem confirmata eſt promiſſio hereditatis æternæ, 211. Patria æterna promiſſa Abrahæ nomine terræ cujus poſſeſſio non eſt perpetua, *ibid.* Teſtamentum æternum, non vetus, ſed novum, 224.

Teſtimonium quod numquam de Dei bonitate conticuit, 479. Hæc gratia generalis plurimis fuit littera occidens, & odor mortis, *ibid.* Quod in Iſrael per legem & prophetas gerebatur, hoc in univerſis nationibus totius creaturæ teſtimonium & miracula bonitatis Dei ſemper egiſſe, 478.

Tetrarchæ ſunt Herodes, Antipater, Lyſias, & Philippus, 378.

Tetricus exercitum prodit, 389. Romam ductus ante Aurelianum triumphantem, ab eo honoratur, *ibid.*

Thales philoſophus, 374.

Thare pater Abraham anno ſuo 75. 372.

Theodorici regis filii inter ſe diſſentiunt, 406.

Theodorus Genuenſis Presbyterorum Camillo altero in eadem urbe Presbytero excerpta nonnulla librorum S. Auguſtini de Prædeſt. Sanctorum, & de dono perſeverantiæ ad Proſperum dirigit, 116.

Theodoſium Gratianus conſortem regni facit, 395. Is res feliciter gerit contra Gothos, *ibid.* Theodoſii baptiſma, *ibid.* Theodoſius XLIII. regnat cum filiis, 397. Theodoſius moritur, *ibid.*

Theodoſius XLVI. regnat, 403. Valentinianum Cæſarem factum in Occidentem mittit, *ibid.* Teodoſius moritur, 404.

Theonas XV. Alexandrinorum Epiſcopus, 388.

Theophilus VI. Antiochiæ Epiſcopus, 384.

Theophilus Cæſarienſis, 385.

Theophilus Joannis Chryſoſtomi hoſtis, 398.

Thermæ Commodianæ, 385.

Tholam quot annos judex, 373.

Thoriſmodus Theodorici regis filius & ſucceſſor, 405. Occiditur germanis ſuis, *ibid.*

Thraces a Romanis victi, 377.

Thracia in provinciam redigitur, 379.

Tiberius occupat Armeniam, 378. Tiberius Dalmatas Sarmataſque ſubigit, *ibid.* Tiberius III. imperat, *ibid.* Tiberius Druſum conſortem regni facit, *ibid.* Tiberii victoriæ, *ibid.* Triumphus, *ibid.* Tiberii fraus in multos reges, *ibid.* Tiberius Chriſtum inter deos referri poſtulat a Senatu, cujus conſulto Chriſtiani Urbe pelluntur, 379. Tiberius moritur, *ibid.*

Timæus XVII. Epiſcopus Antiochiæ, 388.

Timidis, & de propria infirmitate trepidantibus ſperandum eſt ſupernæ virtutis auxilium, 262.

Timor obedientiam parit, 205. Timor caſtus & liber, quo recte vivitur non metu pœnæ, ſed juſtitiæ amore, carnalia deſideria comprimit, 241. Timor duplex, 502. Deus timendus & amandus, 272. Deus quomodo timendus, 291. 255. *Epigr.* 75. Non eſt amicus recti qui ex timore facit præceptum, 305. Timor Dei donum Dei, 473. Caſtus timor quo cavetur ne offendatur charitas, non quo metuitur ne damnetur impietas, 234. Conſenſum voluntatis per gratiam gigni, non ſolum ex doctrina & illuſtratione, ſed etiam ex terrore & metu, 490. Deus aliter timendus, quam cetera, 291. 355. *Epigram.* 75. Non metuit quid ei faciat homo, qui ipſius incentorem (diabolum) Dei vincit auxilio, 230. Timor Domini principium ſapientiæ, & donum Dei, 185. Ille eſt utilis timor qui ſpe erigitur, non qui deſperatione demergitur, 274. Per timorem Dei ſuperaverunt martyres timorem mundi, 203. Qui jam timebat addi ſibi petit timorem, qui ſufficeret mortificandis concupiſcentiis, affectibuſque carnalibus, 241. Timor quid in juſtificatione agat, 290. Timor pœnæ & amor juſtitiæ actione ſimiles, voluntate diſſimiles faciunt, 306. & *ſeq.* Timor ſapientiam gignit, 490.

Timotheus Romæ martyr, 389.

Timothei reliquiæ, 392.

Titus Judæam capit & 600000. Jeroſolymis interficit, 380. Titus VIII. regnat, 381. Ejus ſcientia, & bonitas, *ibid.* Amphitheatrum Titi, *ibid.* Titi mors, *ibid.*

Titus Diaconus vir ſanctus a Felice interemptus, 400.

Tolerantia in perſecutionibus petenda, ut validior ſit dilectio Dei, quam magnitudo ſupplicii, 266. Tolerantia etſi amatur, non tamen quod toleratur amatur, 301. Tolerantiæ fortitudo nonniſi ex gratia Dei, 189. Ipſa eſt fructuoſa tolerantia, quæ ſævitiam perſequentium dilectione ſuſcipit mandatorum, 244. Nihil non tolerandum cogitanti quæ Chriſtus paſſus ſit pro nobis, 420. V. 89. Quomodo a ſervis domini, & a plebibus principes ferendi, 248. 342. *Epigr.* 34. Qui alios non tolerat non profeciſſe ſe oſtendit, 295.

Trajanus XI. regnat, 284. Unde natus, & ubi Imperator electus,

ctus, *ibid.* Trajani mors & ſepultura, *ib.* Trajanus in deos refertur, *ibid.*
Tranſlatio capitis S. Joannis baptiſtæ, 377.
Traſamundus rex Vandalorum, 407.
Tribulatio & contradictio inevitabiles recte vivere proponenti, 245. Tribulationum neceſſitas, 270. Tribulationum utilitas, 303. In tribulationibus Deus opem differens miſericors eſt, 305. Ille ametur in omni noſtra liberatione, qui invocatus eſt in omni tribulatione, 217.
Tribus ſunt populi per ſuas familias diſtributi, 247.
In Trinitatis deitate nulla differentia, 289. 248. *Epigr.* 55. Ex unitate quam format inter animas multas fides & charitas adhærentium Deo, multo certius concluditur eſſe in Patre & Filio & Spiritu-ſancto unitas perfecta, 320. Ubi ſolus Pater & Jeſus Chriſtus verus Deus cognoſcendus dicitur, conſequenter intelligitur & Spiritus-ſanctus, 324. Patris & Filii non una perſona, ſed una deitas, 318. Deitas Trinitatis immutabilis, 247. Huic per Incarnationem Verbi natura humana unitur, ut incommutabili æternitate potiatur, *ib.* Tres ſunt Pater, & Filius, & Spiritus-ſanctus: ſed ipſa Trinitas unus eſt Deus, 324. Opera Patris & Filii inſeparabilia, 316. Nulla diſparilitas in ſumma Trinitate, 323.
Triſtitia patientis iniqua melior quam lætitia facientis, 303.
Trochilus primus quadrigam jungit, 372.
Troja quo tempore capta, 373.
Tropica locutio, qua ſignificatur per id quod continet, id quod continetur, 215.
Tullus Hoſtilius rex Romanorum, 374.
Turris Babylonicæ extructio cohibita, 483.
Tyrannus XIX. Epiſcopus Antiochiæ, 389.
De Tyriis & Sidoniis, 141.
Tyrus condita, 373.

V

VAlens Catholicos perſequitur, 393. Valens tandem catholicos revocat de exilio, deinde cum Gothis manus conſerens, a ſuis deſeritur, & cæſo exercitu, ipſe ſagitta ſaucius, in caſam deportatus, ibi cum eadem comburitur, 394.
Valentiniani ortus, 399. Valentinianus & Valens XL. regnat, 393. Valentiniani mors, 394.
Valentinianus cum Theodoſio XLII. regnat, 396. Valentiniani funeſta mors, 397.
Valentinianus Auguſtus appellatur, 400. Valentinianus Theodoſii filiam in matrimonium accipit, 402. Valentiniani mors, imprudenter non declinata, 405.
Valentinus hæreſiarches, & ejus errores, 383.
Valerianus & Gallienus XXVI. regnant, 387. Valeriani captivitas ſub Sapore Perſarum rege, *ibid.*
Vanæ gloriæ tentationem quis ſentiat, 316. Huic difficile reſiſtitur, *ibid.* Vanam proprii meriti gloriam omni eſſe peccato nocentiorem, 308.
Vandali & Alani in Gallias ingreſſi, 398. Vandali Romam capiunt, *ibid.* Vandali Hiſpanias occupant, *ibid.* Vandali ad Africam tranſeunt; 400. Pax cum Vandalis, 402. Vandalorum regni ſtatus, a Roma capta per annos non paucos, 407. Vandalorum regni finis, *ibid.*
Vaſa iræ, Deo bene eis utente, vaſis miſericordiæ proſunt, 28.
Velle. Deus dat bonum velle, 476.
Venire ad Filium donum Patris, quomodo, 474. Deus dux eſt ad ſeipſum, 472.
Ventis nihil velocius, ſed his pernicior eſt veritatis annuntiatio, 207. Ventorum nomine animæ ſignificantur, quia inviſibiles ſunt, *ibid.*
Verba dicuntur etiam ſine verbo facta, propter ſignificationem, 212. Sagittæ acutæ verbum Dei, cum animos penetrant, inflammant corda, non ſauciant, 245.
Verbi miſſio Incarnatio Chriſti, 274. Verbum Incarnatio, 295. Verbum Dei Jeſus Chriſtus in nullo a Patris laude diſcernitur, 275.
Verbum Dei Patris Chriſtus, 318. Verbum Dei uſque ad miſeriam noſtram porrexit clementiam ſuam, 326. Verbum Dei Deus, non creatura, 318.
Verbum Dei ruminandum, 302. Verbum quod in Scripturis ſanctis omnibus continetur lucerna & lumen, 240. Non omnes qui audiunt verbum vocantur a Deo, 463. Verba Dei ſagittæ Dei, quibus ſanantur bene vulnerati, 269. Verba præteriti & futuri temporis quomodo dicantur de Deo, 323. Verbum Dei eſca hominum, ſicut cibus eſt Angelorum, 224.
Veritas multis odioſa, & talium pœna, 301. Veritas Domini æterna in his quæ promiſit & quæ minatus eſt, 229. Veritas omnium artium lex immutabilis, quæ Deus eſt, 326. Qui inſpectionem veritatis ſibi tribuunt, non Deo, quod illuminante Dei gratia invenerant, obcæcante ſuperbia perdunt, 458. ſpiritali voluntate carent, *ibid.* & temporalia Dei dona vitiis corrumpunt, *ibid.* Dogmatum mundanorum magiſtri, ſi Chriſto comparentur, abſorpti erunt; quia etſi aliquid recti verique dixerint, non cujuſpiam hominis, ſed eſt ipſius veritatis, 265. Homo veritatem prædicans humiliari poteſt ab his qui veritati contradicunt, non ipſa veritas, 228.
Verum tacendi vel non tacendi cauſſæ, 45. Verum quando dicendum, quando tacendum, *ibid.* Utile eſt aliquando verum tacere, *ibid.* Bonum vinci a veritate, 303.
Veſpaſianus adverſus Judæos mittitur, 380. Hos ſuperat, *ibid.* Veſpaſianus VII. regnat, *ibid.* Veſpaſianus moritur, 381.
Vetranio Imperio occupato, ejicitur, 392.
Veturius Chriſtianos perſequitur, 389.
Via peccatorum exterminanda aliquando, 273. Via vitæ anguſta, nec niſi dilatato corde curritur, 234. 286. 337. *Epigr.* 19. Via ſanctorum Chriſtus, 266. In qua laqueorum, nihil collocari poteſt, ſed juxta eam, *ibid.* Nulli per hanc viam gradienti noceri poteſt, *ibid.* Viæ Domini miſericordia & veritas, in quibus omnia Dei opera conſummantur, 261.
Vicennalia Conſtantini, 350.
Victor XIII. Romæ Epiſcopus, 385. ſcribit de religione, *ibid.*
Viduitas & paupertas ſancta in omnibus Chriſtianis, 254.
Vincere. Quis vincat in bono malum, 307.
Vindemialis Epiſcopus Concilio Arauſicano II. ſubſcribit, 413.
Vindicta impiorum quomodo afficiatur juſtus, 307.
Vinius Maximus Quæſtor deſignatus abducitur, 378.
Virgilius naſcitur, 377. Virgilius moritur, 378.
Virginitas carnis, & animæ, 291. 356. *Epigr.* 76.
Viri ſanguinum ſunt qui oderunt fratres, 263.
Virtus principaliter Deus eſt, cui non aliud eſt habere virtutem, quam eſſe virtutem, 184. Summi boni ſignificatio in appellatione virtutis, 261. Virtutes cum vitiis non ſimul conſiſtere, 183. Virtutes omnes ſine exceptione, niſi donatæ eſſent nobis, non invenirentur in nobis, 194. Exhortatio ad virtu-

virtutem & mundi contemptum, ob rerum mundanarum incertitudinem, & brevitatem, 418. ℣. 1. Error Caſſiani, appetitum virtutum habere hominem a ſeipſo, primæ ejus definitioni contrarius, 172. Virtutum ſemina in homine peccato everſa, 185. Nec haberi queunt, niſi eo reſtituente qui dederat, *ibid.* Iter vittutum amplum eſt fidelium ſpei, etſi anguſtum infidelium vanitati, 286. Opera eorum omnia immunda, quia his per ſuperbiam non Deo ſubduntur, ſed ei qui primus receſſit a Deo, 185. In ingeniis impiorum licet multa laudabilia, non tamen veræ virtutes, *ibid.* & *ſeq.* Multi virtutum ſtudiis inhærere deſiderant, pauci prævalent, 358. Ab eo vittutum pottio, a quo habebitur plenitudo, 509. Totum quod virtus eſt, Deus eſt, 460.

Vita corporis & animæ, 306. Vitæ brevitas, ſi attendatur mundi duratio, nibili ducitur, 418. ℣. 31. Vita præſens multis tentationibus impugnatur, unde etiam redempti indeſinenter opem Redemptoris implorant, 249. Vita præſens dies belli, quia vel foras, vel intus numquam deeſt adverſitas, cui repugnari debeat, 264. Vita beata amanda ut habeatur, & propter eam alia omnia: ſola æterna talis, 298. Quomodo artæ vitæ via inſiſtendum, 353. *Epigr.* 69.

Vitalis XX. Antiochiæ Epiſcopus, 391.

Vitellius imperium invadit, & occiditur, 380.

Vitium omne contra naturam rei cujus eſt vitium, 326. Vitium nec in ſummo bono, nec niſi in aliquo bono 297. Contra omnia vitia continua ſunt bella virtutibus, 263.

Viricus rebus bellicis clarus, 402.

Vivere velle naturale, non male vivere, 312. Nec angelo, nec homini vivendum ſecundum ſe, ſed ſecundum Deum, 297. & *ſeq.* Bene loqui & male vivere eſt ſua ſe voce damnare, 206. 284. 333. *Epigr.* 6.

Ulpianus Juriſconſultus, 386.

Unio fidelium inter ſe jucunda, & quando vera ſit, 254.

Unitas charitatis ſervanda etiam cum inimicis, exemplo Chriſti, 255.

Vocatio ſecundum propoſitum non omnium eſt, ſed tantum electorum, 19. Ex vocatione ſecundum propoſitum omnes gratiæ oriuntur, *ibid.* Evangelio per omnem terram currente, fit omnium gentium vocatio, præveniente gratia Dei credentium fidem, 274. Vocatio electorum propria, non quia crediderunt, ſed ut credant, 29. Qui ſecundum propoſitum vocatur, non poteſt dicere, credidi, ut ſic vocarer: prævenit eum quippe miſericordia Dei, quia ſic vocatus eſt ut crederet, *ibid.*

Vocatio omnium gentium, 486. & *ſeq.* Vocationis tempus diſpoſitum omnibus gentibus, *ibid.* Vocatio quorumdam cur dilata ſit inſerutabile, 478. Cauſſa dilatæ vocationis occulta, *ibid.* Vocationi Chriſti reſpondere eſt credere ei & obedire, 264. Nullus ante vocationem juſtus dici poteſt, 274. Voces docentium & litteræ paginarum non carent ejus virtute cui ſerviunt, 507.

Voluntaria oris ſacrificia laudis confeſſione charitatis, non timore neceſſitatis oblata, 240.

Voluntas nulla potentior Dei voluntate: contra quam cum aliquid fieri ſinit, miſericordiam ſuam judiciumque demonſtrat, 223.

Voluntas triplex; ſenſualis, animalis, & ſpiritalis, 457. Eſt in parvulis aliqua, *ibid.* Voluntas humana ſine gratia qualis ſit, 459. Bona omnium virtutum germen, *ibid.* Bona inſpiratur & regitur a Deo 481. Voluntas non auſertur per gratiam, 158. Quomodo Apoſtolus dixerit, *Velle adjacet mihi* &c. 273. Vox iſta vocati eſt, & ſub gratia conſtituti, *ibid.* Omnis bonus motus voluntatis eſt, & inſpirationis divinæ, 506. & *ſeq.* Voluntas ſalutis omnium generalis quorumdam vero peculiaris in Deo, 483.

Voluntas Dei æterna & incommutabilis: in qua ſimul eſt quidquid in rebus præceſſit, aut ſequitur, 296. Voluntatem noſtram ut purgemur Deus non exſpectat, ſed producit, 409. Voluntas Dei non eſt cauſſa perditionis hominum, etſi creat quos pro meritis eſt puniturus, 131. Sinceriſſime credendum Deum velle ut omnes homines ſalvi fiant, qui etiam illos ſalvat qui ſalvati nolunt, 130. Apoſtolus enim pro omnium ſalute orari præcepit, quod in omnibus Eccleſiis cuſtoditur, *ibid.*

Voluntati Dei humanas obſiſtere voluntates dicebant Maſſilienſes, quibus reſpondetur, 60. Voluntatem timentium ſe Deus facit, quia quæ erat Domini, eſſe cœpit & ſervi, 271. Voluntatem ſuam quando homines faciant, & quando etiam voluntatem Dei volentes agant, quibus a Deo præparatur & jubetur quod volunt, 318. Deteſtanda opinio eſt quæ Deum cujuſquam malæ voluntatis aut actionis credit auctorem, 132. Exemplis probatur aliquando Deum nolle fieri, quod homines facere Deo volente voluerunt, 183. Nullus bonæ voluntatis motus, niſi ex Spiritu-ſancto, 181. Bona voluntas hominis ſic ejus propria eſt, ut nonniſi Deo inſpirante concepta ſit, 184. Voluntas Dei prima & ſumma omnium cauſſa, ſemper juſta, 289. 349. *Epigr.* 58. Quæſtio de ſanctarum origine voluntatum contra Pelagianos clare definita, 175. Voluntas ſenſualis & carnalis in parvulis, ad quæ extendatur, 457. Eadem in fatuis, 458.

Voluptas. Qui gaudent in mortiferis voluptatibus, ſine doloris timore eſſe non poſſunt, 312. Voluptates lethiferæ pretium perditionis, 415.

Votorum oblatio munus Dei, 410. Votum continentiæ perpetuæ mutuo inter conjuges conſenſu initum, 14.

Vox & ſonus ut differant, 264. Vox mentis interior affectus, 266.

Urbanus XVI. Romæ Epiſcopus, 386.

Urſacius Epiſcopus accuſator Priſcilliani communione privatur, 396.

Urſicinus Antipapa ſecundi ſchiſmatis auctor, 393.

Wallia regnum invadit, 399. Pax cum Wallia a Conſtantio firmatur, *ibid.*

Uxor viro data auxilium, 421. ℣. 116. Quomodo viri ſalutem promovere poſſit & debeat, *ibid.* ℣. 117. Uxor regni plebs, 219.

X

X*Anius* Triopus Leſbon condit, 372.

Xerxes Darii filius regnat, 375.

Xiſtus VI. Romanæ Eccleſiæ præeſt, 382.

Xiſtus XXIII. Romæ Epiſcopus, 387.

Xiſtus Romanæ Eccleſiæ presbyter, 50. Xiſtns XLII. Romæ Epiſcopus, 401 Xiſtus Papa: occultos gratiæ hoſtes abigere illi ſervatum, 198. Auguſtini ad eumdem Epiſtula, qua indicatur quomodo tractandi qui gratiæ repugnarent, 197. Xiſtus, Leonis hortatu, Julianum ſubdole irrepere in communionem Eccleſiæ, & ſedem recuperare molientem repellit, 402.

Z

Zabdas XXXVII. Jeroſolymis Epiſcopus, 389.
Zachæi Dominus præparavit animum, cujus elegit hoſpitium, 176. Quæſitus a Chriſto & præventus, *ibid.*
Zachæus IV. Jeroſolymorum Epiſcopus, 382. Poſt quem V. Tobias. VI. Beniamin. VII. Joannes. VIII. Matthias. IX. Philippus *ibid.*
Zacharias propheta, 375. Zacharias interficitur, 374.
Zebenus IX. Antiochiæ Epiſcopus, 386.
Zelus amoris, non livoris, 242.
Zeno Philoſophus, 375.
Zenobia Odoacri vidua Orienti imperans vincitur, 388. Romæ ante Aurelianum triumphantem ducta, conſeneſcit, *ibid.*
Zephirinus XIV. Romæ Epiſcopus, 386.
Zozimus XXXIX. Romæ Epiſcopus, 399. Zoſimi Epiſtola ad orbis univerſi Epiſcopos, 174. & *ſeq.*

F I N I S.

MAG 2004480

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google